79

21-a-8

Coll.o de la Comp.a de Jesus de Granada

Speculum Aureum fratris Henrici Herp. de preceptis diuine legis.

2 400 40

79

2-a-8

Del Collegio de la Comp.a de Jesus de Granada

Speculum Aureum fratris Henrici Herp. de preceptis diuine legis.

R-5342

Materiarum in ſpeculo aureo pceptorum diuine legis fratris Henrici Herb tractatarum: ſummaria: ordinata: quotataq; annotatio.

Abſolutio ab excõicatione maiori .iiij. requirit. v. precepto. ſ. xij. C.

Abſolutionem excõicationis extorquens eſt excõicatus ipſo iure. v. ſer. xij. C.

Abſolui debent a papa ab excõicatione inijcientes manus violentas in perſonã priuilegiatam. v. precep. ſermone. viij. A.

Abſolui pñt taliter excõicati citra papam in multis caſibus: ibidem. A. B. C.

Abſolutus ab excõicatione qualiter in eandẽ relabitur: ibidem. A. ſermone. xxiij. B.

Abſoluens de facto quem de iure nõ poteſt quid faciet. vij. precep. ſermo. iiij. A.

Abſtinentia qualiter fieri debet ſm rectam rationem. iij. precep. ſmo. xvij. C.

Abſtinentia quid eſt ⁊ vtrum eſt virtus. iij. pcep. ſermone. xix. A.

Acceptio pſonarũ quid eſt ⁊ in quibus conſiſtit: ⁊ vtrũ eſt peccatũ. iij. pcep. ſer. xj. B.

Acceptio perſonarũ non eſt apud deũ. iij. precep. ſer. xvij. A.

Accidia vtrũ ⁊ quando eſt peccatũ mortale. iiij. precep. ſer. xxvj. B.

Accidia ſex habet filias: ibidem. C.

Accuſatio vtrum fieri debet in ſcriptis. viij. precep. ſermone. iij. C.

Accuſator vtrũ tenet ad penã taliõis: ibi. B

Accuſatio reddit iniuſta tripliciter: ibi. B. C

Accuſare qui pñt ⁊ qui nõ: viij. pcep. ſ. iij. C

Accuſatus vtrũ abſq; mortali negare poteſt veritatem. viij. ſer. iiij. B.

Accuſatus vtrũ appellare põt: ibidem. B.

Actores qui dicunt ⁊ de eorum officijs. viij. ſermone. vj. C.

Adiuuare demones vtrum ſit licitũ ⁊ qualiter. j. precep. ſer. iiij. in fine.

Adminiſtratores rerum quarũlibet qualiter obligant. vij. ſer. ix. per totum.

Adoratio duplex eſt exhibenda ſumme trinitati. primo precep. ſer. j. A.

Adorandus eſt chriſtus ⁊ qualiter. j. precepto ſermone. j. A.

Adoratio imaginũ ⁊ crucis chriſti ac reliquiarum qualiter fieri debet: ibidem. B. C.

Adulatio quid eſt ⁊ d̃ eius materia: vide. vij. ſer. lj. per totum. ⁊. viij. ſermone. ix. C.

Adulatio triplex nocumentũ inferre poteſt vij. pcepto ſermone. lj. B.

Adulationis triplex eſt differentia: ibidẽ. C.

Adulteriũ tribus modis cõmitti poteſt. vj. pcepto ſermone. j. A.

Adulteriũ vtrũ eſt maximũ pctõꝝ: ibidẽ. C.

Adulterium in ſe duodecim criminalia ɔtinere poteſt: ibidem. C.

Adulterij pena: ſm legem ⁊ de lege zelotypie vj. pcepto. ſermone. ij. A.

Adulterium dauid quadruplici pena fuit punitum: ibidem. A.

Adulterium multis modis in vxore propria cõmitti poteſt: ibidem. B. C.

Adulteriũ ſpirituale cõmittitur in ſeminãdo hereticas prauitates: ibidem. C.

Aduocati qui pñt eſſe ⁊ qui requiruntur ad iuſtam aduocationẽ. viij. ſer. v. per totum.

Aduocati vtrũ pauperibus gratis aduocare tenentur. viij. ſer. v. C.

Alchimia vtrũ eſt licita. vij. pcep. ſer. xxj. B.

Alluuione terra vel ſimilia adiecta cuius erunt. vij. pcep. ſermo. ix. B.

Ambitio officioꝝ vel dignitatũ q̃ deteſtabilis eſt. vij. precep. ſer. x. C.

Amari poteſt aliquid non propter ſe ſed propter aliud quatuor modis. iiij. ſer. xxij. A.

Amor amicitie ⁊ cõcupiſcentie qualiter differunt. iiij. precepto ſer. xxij. A.

Amor ſui quid eſt. vj. precepto ſer. xj. C.

Animalia capta quedã ad reſtitutionẽ obligant ⁊ quedã nõ. vij. ſer. ix. A. B.

Anime damnũ qualiter infertur multipliciter. vij. precepto ſermo. ij. per totum.

Appellare vtrum licitũ eſt reo. viij. precepto ſermone. iiij. B.

Appellationis materia tangitur ibidẽ. B. ⁊ viij. precepto ſermo. vj. B. C.

Arbitri qui poſſunt eſſe ⁊ vtrum ab eis appellari poteſt. viij. precepto ſer. vj. B. C.

Arborẽ plantans in ſolo alieno vel proprio cũ alterius dãno quõ tenet. vij. ſer. vj. A.

Arma mouere vtrum ⁊ qualiter clericis eſt licitum. v. ſer. xxix. A.

Ars notoria cur eſt illicita. j. ſermo. viij. B. ⁊. vij. ſermone. xxj. B.

Ars mechanica quinq; modis corrumpitur vide plura. vij. ſer. xxj. per totum.

Ars cãpſoria vtrũ eſt licita. vij. ſer. xxxix. A.

Aſcenſio domini deuotorum affectuz ſecum trahit. j. ſermone. x. C.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

Aſſeſſor quis dicitur ⁊ qualis eſſe debz.viij ſermone.vj.A.
Aſſeſſoris pena ponitur:ibidem.B.
Aſſiſini qui ſunt ⁊ de excõmunicatione fau‑torum eorum.v.ſer.xxj.B.
Aſtutia quid eſt ⁊ quomodo differt a prudẽ‑tia.iij.ſermone.ix.A.
Auarus triplices ditat heredes.vij.ſer.j.B.
Auarorum pena ponitur:ibidem.B.
Auaritia quid eſt ⁊ vtrũ ſemper eſt mortale peccatum.vij.ſermone.lxvj.A.
Auaritia qualiter cõſiſtit in trib9.ſ.in appetẽ‑do acquirẽdo ⁊ retinendo:ibidẽ.A.B.C.
Auaritia vtrũ eſt maximũ peccatorũ ⁊ capi‑tale vitium.vij.ſer.lxvij.A.B.
Auaritia ſeptẽ filias hz.vij.ſ.lxvij.B.C.
Audacia quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatum.ij.ſ‑mone.x.B.
Auditor quis dicitur ⁊ qualis eſſe debz.viij.ſermone.vj.A.
Auditoris pena ponitur:ibidem.B.
Aureola quid eſt ⁊ vtrum erit in anima vel corpore.vj.ſermone.iiij.C.
Aures prurientes q̃ perinitioſe ſunt.vj.ſer‑mone.x.B.

b Aptiſmus Johannis ad q̃d fuit inſtitutus.j.ſer.xij.A.
Aptiſmi integritas tria requirit: ſcz materiam: formã ⁊ intentionem:ibidẽ.B.
Baptiſmũ in qua fieri inſtituit dñs propter ſex rationes:ibidem.B.
Baptiſmi forma qualis eſt.j.ſer.xij.C.
Baptizatus coacte ficte vel a malo ſacerdo‑te.vtrũ recipit effectum.j.ſermo.xvij.A.
Baptiſmus paruulorũ qñ fieri debet ⁊ vtrũ cõfert eis gratiã.j.ſer.xiij.B.⁊.xvj.B.
Baptiſmus ſanguinis vtrũ in paruulis ſup‑plet vicem baptiſmi aque.j.ſer.xiij.B.
Baptiſmus vtrũ per angelos bonos vl' ma‑los dari poteſt.j.ſermone.xiiij.A.
Baptiſmus qualem miniſtrum ⁊ intentionẽ requirit:ibidem.A.B.
Baptiſmi effectus qualiter eſt delere omnẽ culpã ⁊ penã.j.ſer.xv.per totum.
Baptiſmus multiplex eſt:vt ptz:ibidem.C.
Baptiſmi effectus q̃tum ad collationẽ boni multiplex eſt.j.ſer.xv.per totum.
Baſilic9 ⁊ eius natura ponit.v.ſ.xxxij.in fi.
Bellorum ſeptẽ ſunt ſpecies ⁊ poſſunt eſſe iu‑ſta vel iniuſta.v.ſer.A.
Bellũ redditur iniuſtum vel illicitũ multis modis:ibidem.A.
Bellare diebus feſtiuis vtrum eſt licitum ibi‑dem.B.
Bellum indicere qui poteſt:ibidem.B.C.
Bellando graſſantes vtrum ⁊ quãdo tenen‑tur ad reſtitutionem:ibidem.C.
Bellare iuuantes ⁊ vtrum ⁊ qñ ſunt obnoxij peccato vel reſtitutioni:ibidem.C.
Beneficium ſimoniace cõferens vel media‑tor exiſtens ſuſpenſus.v.ſer.xxvj.B.
Beneficiũ acquirens ſimoniace qualiter eſt ſuſpenſus.v.ſer.xxvij.A.
Bigamia contrahitur multis modis.v.ſmo‑ne.xxx.A.
Blaſphemia quid eſt ⁊ de eius grauitate. ac pena.ij.ſermone.xj.A.
Bonum vtrum ſemper eſt optabile.iij.ſmo‑ne.xij.A.
Bona opera vtrũ ſunt propter ſcandalũ pre‑termittenda.v.ſermone.vij.C.
Bona iniuſta q̃ multos dãnant.vij.ſ.j.B.
Bona inuenta vel rapta vtrum obligant ad reſtitutionem.vij.ſer.ix.A.B.
Bona eccleſiaſtica dilapidata vtrũ obligant ad reſtitutionem.vij.ſer.x.C.⁊.xij.B.
Bona temporalia que fuerũt cõmunia pro‑pter tria facta ſunt ꝓpria.vij.ſer.xxiij.A.

c Ambia ſunt triplicia ⁊ vtrũ ſunt licita.vij.ſermone.xxxix.per to‑tum.
Canones abrogati per diſſuetudinem vtrũ obligant.j.ſer.ij.A.
Canonis tranſgreſſor quis eſt ⁊ qualiter pu‑niri debet.ſer.preambulo.ij.C.
Canonizare ſanctos quid eſt.j.ſermo.xj.B.
Characteres facere pter crucẽ vtrũ eſt pec‑catum.j.ſermone.iiij.A.
Character in ſacramẽtis quid eſt ⁊ qualiter imprimitur.j.ſermone.xv.B.
Charitas eſt origo ⁊ fundamentũ oĩm prece‑ptorũ dei.ſermone.pambulo.iiij.A.
Charitatis laus ⁊ vtrũ eſt aliquid creatũ in anima.iiij.ſermone.xiiij.A.B.
Charitas dei vtrũ eſt eadẽ reſpectu ſuipſius ⁊ creaturarum:ibidem.B.
Charitas creata vtrũ eſt virtus ⁊ potiſſima virtutum.iiij.ſermone.xv.A.
Charitas vtrũ in ſe includat omne meritum ⁊ omnem virtutem:ibidem.C.
Charitatis ſubiectum eſt voluntas ⁊ vtrum cauſat in nobis materialiter.iiij.ſ.xvj.A.
Charitas cauſat in nobis quinq̧ dona:ibi‑dem.B.
Charitas habita vtrum minui poteſt vl' au‑geri.ibidem.C.
Charitatis obiectum vtrum eſt ſummũ bo‑num.iiij.ſermone.xvij.A.
Charitatis apotheca eſt eius mercãtia.vbi ⁊ in quo conſiſtit:ibidem.A.
Charitas q̃lit' extendit ſe ad ea q̃ ſunt ſupra nos ad nos iuxta nos ⁊ ĩfra nos.ibi.B.C.
Charitas qualiter diligit deum ſup omnia: iiij.ſermo.xviij.A.
Charitas vtrũ deum diligit ꝓpt' mercedem ibi.A.
Charitatis diuine vtrũ ſit aliquis modus habendus.ibidem.B.C.
Charitatis pceptũ diliges dñm deũ tuũ ⁊c̃. qualiter intelligitur:ibidem.C.
Charitatis ordo reſpectu diligibilium boni cõmutabilis.iiij.ſer.xix.⁊.xx.p.totum
Charitas vtrum plus diligit ſubiectũ vel ꝓximum.iiij.ſermo.xix.A.
Charitas vtrum plus diligit extraneum me‑liorem q̃ coniunctum:ibidem.B.C.
Charitatꝫ ordo vtrũ manebit ĩ pr̃ia:ibi.C.
Charitas vtrum magis diligit prẽm vl' ma‑trẽ ſpũalẽ vel carnalẽ.iiij.ſer.xx.A.
Charitas vtrum magis diligit parentes vl' vxorem aut filios:ibidem.A.B.
Charitas vtrum magis diligit benefactorẽ vel beneficiatum:ibidem.C.
Charitas vtrum tenet' extẽdere ſe ad inimi‑cos.iiij.ſermo.xx.B.C.
Charitas vtrũ magis meret' diligẽdo inimi‑cos q̃ amicos:ibidem.C.
Charitas vtrum aliquo actu diligit ꝓximũ quo non diligit deũ.iiij.ſermo.xxj.A.
Charitas proximi perficitur effectu ſeptifor‑mi.ibidem.C.
Charitatis act9 pncipalior eſt diligere amo‑rem amicitie q̃ ꝯcupiſcẽtie.iiij.ſer.xxij.A.
Charitatis effect9 interior eſt gaudiũ miſeri‑cordia:⁊ pax:ibidem.A.B.C.
Charitas vtrum obligat ad ſubeundã mor‑tem pro chriſto.iiij.ſer.xxiij.A.
Charitas perfecta vtrum obligat ad ea que ſunt perfectionis:ibidem.A.
Charitas quãtũcunq̧ modica vtrũ reſiſte‑re põt omni tentationi:ibidem.B.
Carminatores ⁊ carminatrices vtrum pec‑cent mortaliter.j.ſer.iiij.B.
Caſtitas duplex diſtinguitur ⁊ vtrum ẽ vir‑tus:iij.ſermo.xix.B.
Caſtrans ſeipz reputat' hoicida.v.ſ.iij.C.
Cecitas mẽtis q̃d ẽ ⁊ vtrũ ẽ pctm̃.iij.ſer.v.B.⁊.vj.ſer.xj.B.
Cẽſura q̃d ẽ ⁊ q̃d p eã intelligit'.v.ſ.xj.A.
Clementia quõ differt a mãſuetudine ⁊ vtrũ eſt virtus.iij.ſer.xviij.C.
Clericus vxorat9 ordinem recipiẽs ſine con‑ſenſu vxoris quid faciet.ij.ſer.vij.B.
Clerici d̃ q̃b9 teſtm̃ facere pñt.iiij.ſer.vij.C.
Clericorũ pũilegia ⁊ coniugatorum.v.ſ.xiij.A.B.
Clerici pdũt pũilegia in.vj.caſib9.ibidẽ.A.
Clerici in ſacris mr̃imonia ꝯhentes excõica‑ti ſũt.v.ſer.xv.C.⁊.xxj.B.
Clerici inducentes ad vouẽdũ de ſepultura eligenda ſunt excõicati.v.ſer.xvj.A.
Clerici iniuriantes q̃liter excõicati ſũt:q̃re in verbo excõmunicatio.
Clericis qualiter licitum ẽ exercere negocia‑tiones.vij.ſer.xxij.B.
Cogitatio quid eſt ⁊ vtrũ demões cogitatio‑nes agnoſcant.ix.⁊.xx.ſer.A.
Cogitatiõis ſeptẽ ſũt ſpẽs ĩ q̃b9 inceſt9 ꝯmit‑tit' ⁊ mr̃imoniũ ꝯhere ꝓhibet'.vj.ſ.vij.B.
Cõmodatio rei alicui9 dz eſſe mere (C. voluntaria.vij.ſer.xxv.C.
Conſiliarius prau9 quandoq̧ magis punit' q̃ actor.vij.ſer.ij.C.
Conſilium iniuſtũ vel iniquũ qñ obligat et quando nõ.vij.ſer.xlix.A.B.C.
Cõcubinam habere vtrũ ⁊ qualiter ẽ licitũ ſm leges.iiij.ſer.vj.B.
Concubinas habere vtrum aliquando fuit licitum.vj.ſer.ij.A.
Concubitus cõcubinari9 vtrũ aliqñ ex diui‑na diſpẽſatiõe fuit licit9.vj.ſer.iij.A.B.
Cõcupiſcẽtia luxurie ſeptem gradus habet vj.ſer.xj.A.B.
Concupiſcẽtia mechie ⁊ diuitiarũ cur ſpecia‑liter in pceptis ꝓhibet'.ix.⁊.x.ſer.j.A.
Cõcupiſcẽtia inordinate vtrum lege nature prohibetur:ibidem.A.
Cõcupiſcẽtia q̃d ẽ ⁊ qõ ẽ mlt'iplex:ibidẽ.B.
Cõcupiſcẽtie inordinatio vtrum ſemp ẽ pec‑catum.ibidem.B.C.
Concupiſcẽtia que ponit' triplex vtrũ eſt cã omniũ peccatorũ.ix.⁊.x.ſer.v.A.
Cõcupiſcere ꝓlaturas vl' domiatiões vtrũ eſt licitum:ibidem.B.
Cõcupiſcere dignitatẽ vtrum licitũ eſt reli‑gioſo:ibidem.C.

Concupiſcentia oculorum intelligit tribus modis:ibidem C.
Cōcupiſcentia carnis triplex expōit:ibi. C.
Concuſſionis crimen quid eſt ⁊ de hoc.vij. ſermo.lv.C.⁊.viij.ſer.iij.B.
Confeſſio vtrum fieri poteſt alteri ꝙ ꝓprio ꝑlato.iiij.ſermo.x.B.
Confeſſio vtrum fieri pōt fratribꝰ medicantibus:ibidem.C.
Confeſſio in certis caſibus fieri pōt nō ꝓprio prelato.ibidem.C.
Confeſſio vtrum requiritur de neceſſitate ſalutis.iiij.ſer.xj.in principio.
Confeſſio qn̄ ⁊ q̄ñs fieri dʒ:ibidem.A.
Confeſſionis dilatio ꝙ periculoſa ⁊ vitioſa eſt:ibidem.A.
Cōfeſſio vtꝝ i al ꝗ caſu dʒ iterari.ibi.A.B
Confeſſio ei facta qui non habet abſoluēdi poteſtatem quid valet:ibidem.A.B.
Confeſſio pegrinoꝝ cui fieri dʒ:ibidē.C.
Cōfeſſionale habēs vtrū ab ſolui vł abſoluere pōt ab excōicatōibꝰ.iiij.ſer.xj.C.
Confeſſionis celatio vel dimidiatio qualiter obligat.vij.ſer.lvj.B.
Cōfirmatio q̄d ē ⁊ vn̄ ortū hʒ.j.ſer.xvij.A.
Confirmatio vtrum ē ſacramētū neceſſitatis ⁊ que requirit:ibidem.A.B.
Cōſenſus in delectationē mortalis vtrū ⁊ q̄liter ē mortale.vj ſer.x.c.⁊.ix.⁊.x.ſ.iij C.
Conſenſus in malum ē q̄druplex ⁊ qualiter obligat.vij.ſer.l.per totum.
Conſenſus inferioris rōnis vtrum poteſt eē mortalis.ix.⁊.x ſer.iij.C.
Conſenſus ſuperioris rōnis vtrum poteſt eſſe venialis.ix.⁊.x.ſer.iiij.A.
Conſeruator priuilegiorum abutens officio ſuo excōicatus.v.ſer.xiij.B.
Cōſeruator priuilegiorum qui facit aliq̄d ꝑ ſordes eſt ſuſpenſus.v.ſer.xxvij.A.
Conſuetudo quid eſt ⁊ vtrum eſt ſeruāda.j.ſer.xxiiij.A.
Conſuetudo vtrum poteſt tollere legem.ſer. preambulo.ij.A.
Contētio vtrum ⁊ quādo eſt mortale peccatum.j.ſer.xxv.B.
Continētia vtrū ē ꝟtus.iij.ſ.xviij.C.
Contractus rerum fit tribus modis.vij.ſermone.xxv.C.
Cōtractꝰ q̄tuor modis vitiat.vij.ſ.xxx.ī fine
Contractꝰ ſocietatis in mercantijs ꝑncipalr tribꝰ modis variat.vij.ſ.xxxiij.ꝑ totū.
Contumelia vel cōuicium quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatum.ij.ſermone.xj.B.
Copulatrices luxurie ꝙ deteſtande ſunt.v.ſermone.ij.A.B.
Choreas exercentes vel aſtantes vtrum ſp peccent mortaliter.iij.ſer.iij.C.
Correctio fraterna vtrum eſt actus charitatis.iiij.ſer.xxij.B.
Corrigenda ſunt diſtricte peccata notoria v.ſer.vij.B.C.
Correctio qualiter eſt in precepto.vij.ſermone.lv.A.B.C.
Curioſitatis vitium ponitur.j.ſer.xxj.B.
Crux chriſti vtrum ⁊ qualiter eſt adoranda j.ſermone.j.B.

Damnum anime principaliter inferri pt tripliciter.v.ſ.ij.ꝑ totū
Dānū aīe infert loquendo quinq; modis.vij.ſer.ij.B.C.
Damnum inferens cū aīalibus quō tenetur ad reſtitutionem.vij.ſer.v.C.
Damnificās q̄litercūq; rēpublicā quō tenetur ad reſtitutionē.vij.ſer.viij.C.
Datum a religioſis vel clericis vtrum recipi pōt.iiij.ſer.ix.C.
Datū per errorē qualiter reſtitui debet.vij. ſer.lx.A.
Datum quere etiam in verbo donatum.
Debita non ſoluētes tempore cōſtituto quomodo tenentur.vij.ſer.vj.C.
Debitum triplex inuenitur quod obligat ad reſtitutionem diuerſimode.vij.ſer.lix.⁊.lx. per totum.
Debitorum vera relaxatio ſeptē circūſtantias requirit.vij.ſer.lxv.C.
Decimas dare vtrum eſt ꝓceptū.iiij.ſermo. xij.A.B.
Decime triplices ſunt:ſcʒ perſonales:prediales ⁊ mixte:ibidem.A.B.
Decimas in feudum habere vtrū eſt licitum laicis:ibidem.C.
Decimas fideliter ſoluentium quadruplex ē remuneratio:ibidem.C.
Decimas non ſoluentes religioſi ſunt excōicati.v.ſer.xiiij.in fine.
Decime q̄re ſūt īſtitute.vij.ſer.x.B.
Decimas in feudū tenens vtrū decimas nouallium recipere poteſt.vij.ſer.xxiij.C.
Decimas ſoluere qui religioſi obligantur ibidem.C.
Defendere proximum iniuſte inuaſum vtrū eſt de neceſſitate ſalutis.v.ſer.ij.B.
Defenſio ab iniurijs qualiter eſt licita.vij.

ſermone.iiij.A.
Defendere alium in malo ꝙ periculoſum eſt vij.ſer.lij.per totum.
Degradatio ⁊ depoſitio quid eſt:vide.v.ſermone.xxvj.A
Delectationes ſunt duplices ſcʒ naturales ⁊ innaturales.ix.⁊.x.ſer.iij.A.B.
Delectationes vtrū ſunt ſemp male:ibi.B.
Demones inuocantes ſunt excōmunicati.v. ſermone.xxj.A.
Demon expellebatur a Saule per Dauid ludentem in cythara.v.ſer.xxij.C.
Demones incubi ⁊ ſuccubi de his vide.vj.ſermone.ix.A.⁊.C.in fine.
Demon quere in verbo diabolus.
Depoſitarius quinq; modis tenet ad reſtitutionem.vij.ſer.v.B.
Deſperatio q̄d eſt ⁊ vn̄ venit.iiij.ſ.xxvj.C.
Deſperatio duplex eſt.v.ſermone.xxxiij.B. ⁊.vj.ſermone.vj.C.
Detractio ſumpſit ex tribus exordiū a diabolo.v.ſer.viij.A.B.C.
Detractio capit originē ex ſuperbia:inuidia ⁊ malitia:ibidem per totum.
Detractio ſimulatur cani rabido:ibidē.C.
Detractio ſex modis ſine peccato fieri poteſt v.ſermone.ix.per totum.⁊.vij.ſermone.iij. per totum.
Detractio vtrū eſt mortale pctm̄.v.ſer.ix.A
Detractio fit cum veniali tribus modis ibidem.C.
Detractio quomodo differt a ſuſurratione.v. ſermone.x.A.
Detractio ſex modis fit cū peccato mortali.v ſermone.x.A.B.
Detractionē audiens vtrū tantū peccat ꝙ cum detrahens:ibidem.C.
Deus vtrū magis diligit angelos vel homines.iiij.ſer.xiiij.C.
Diabolus decipit animas ſicut vulpes gallinas.j.ſer.vj.B.
Diabolus ſolus tentare dicit triplici ratione ix.⁊.x.ſermone.j.B.
Diabolus vtrum inducere vel cogere poteſt hominem ad peccatū:ibidem.B.C.
Diabolus cōuenienter permittit tentare hominem:ibidem.C.
Diaboli triplex motiuū cur tentat hominem ibidem.C.
Diabolus quere in verbo demon.
Dilectio quere in verbo amor vel charitas.
Diſcordia quid eſt ⁊ vtrum eſt mortale.j.ſermone.xxvj.B.C.
Diſpenſatores rei familiaris eccleſiaſtice vł publice qualiter obligantur.vij.ſermone.x. per totum.
Diuinatiōes vtrum ſunt licite ⁊ qualiter ſunt puniende.j.ſermo.iij.A.
Diuinationū triplex eſt genus ⁊ ſub quolibet multe ſunt ſpecies.j.ſermone.iij.A.
Diuinationis primū genus fit per manifeſtā inuocationem demonū ⁊ hoc multipliciter: j.ſermone.iij.B.
Diuinationis ſcōm genus fit per cōſiderationem diſpoſitionis vel motus alicuius rei: ibdem.B.B.
Diuinationis tertium genus eſt quando facimus aliquid ad manifeſtandū nobis aliq̄d occultum ſine expreſſa tamen inuocatione demonū quod fit multipliciter.j.ſermōe.iiij. per totum.
Diuortij vel reconciliationis cōiugatoꝝ forma ponitur.v.ſer.xxj.in fine.
Dolus quid eſt ⁊ qualiter obligat.iij.ſermo. ix.A.⁊.vij.ſer.v.A.B.
Dominus vel prelatus qualiter tenet de regimine officialiū inquirere.vij.ſer.xxj.A.
Dominij tranſlatio fit duobus modis.vij.ſermone.xxiij.B.
Dominij tranſlatio auctoritate priuata fit duobus modis.vij.ſer.xxv.per totum.
Domū edificans in ꝓprio ſolo cum alterius dāno vtrum obligatur.vij.ſer.vj.A.
Donatio rei alicuius qualiter debet eſſe mere voluntaria.vij.ſer.xxv.A.⁊.lx.C.
Donatio quere in verbo datum.
Dos ⁊ donatio vide de his.vij.ſer.xliij.C.
Dote maritus fraudatus expellere poteſt vxorem.vij.ſer.xliij.
Duellum aſſumere vtrū ſit licitum.j.ſermōe. iiij.C.⁊.iij.ſermone.ij.B.

Ebrietas vtrum ⁊ quādo eſt mortale pctm̄.iij.ſer.iiij.B.
Ebrietas vtrum ⁊ qualiter excuſat ſequens peccatū:ibidem.C.
Eccleſia vtrum errare poteſt.j.ſer.xj.A.
Eccleſia errans vtrum ligare vel abſoluere poteſt:ibidem.A.
Edificans domū in proprio ſolo cū alterius dāno qualiter obligatur.vij.ſer.vj.A.
Elemoſyna vtrū eſt actus charitatis ⁊ multa ibidem.iiij.ſer.xxiij.C.

Elemoſynā dans nouem cōditiones cōſiderare debet.iiij.ſer.xxiiij.A.
Elemoſyna de q̄bus eſt facienda:ibidē. B.
Elemoſynā dare vtrū ⁊ qualiter eſt in precepto.iiij.ſer.xxv.A.
Elemoſynā dare qui ꝓhibent̄:ibidē.B.C.
Elemoſynā faciens de alieno vltra menſurā conſtitutam furtū cōmittit.vij.ſer.x.B.
Elemoſynā de furto faciens peccat:ibi.B.
Elemoſyna male recepta ꝓpter dandi impotentiā:accipiendi fraudulentiā falſam queſtuationē vel dānabilē abuſionē qualiter obligat.vij.ſer.xx.per totum.
Elemoſynā recipere ab vſurario qn̄ eſt peccatū ⁊ obligat:vij.ſer.xliij.C.
Eligentes ſcienter indignū ad ep̄atum qualiter ſuſpenſi ſunt:v.ſer.xxvij.C.
Emptio ⁊ venditio quid requirunt vt ſint iuſte.vij.ſer.xxv.C.
Empta minus dimidia parte iuſti precij vtrū reddi debent.vij.ſer.xxviij.A.
Emere redditus vitales vel perpetuos vtrū eſt licitū.vij.ſer.xxx.A.B.
Emere minus ꝓpter ſolutionis antipationē vtrū eſt licitū.vij.ſer.xxxij.per totum.
Emptor male fidei vtrū ad reſtitutionē obligatur.vij.ſer.liij.B.
Emunitas:quere in immunitas.
Epiſcopus tonſurā cōferens infanti illiterato homini alterius dioceſeos vel coniugato qualiter eſt ſuſpenſus.v.ſer.xxxvj.B.
Error volūtarius nō excuſat a pctō.j.ſ.v.A.
Eſtimatores iniuſti rerū quarūlibet qualiter obligant̄.vij.ſer.xj.B.
Exactio talliarū ⁊ ſimiliū vtrum ⁊ quando obligat.vij.ſer.xj.A.
Excōicatio tradit hoīem ſathane.v.ſer.vij.C.⁊.ix.B.
Excōicatio in quibus cōuenit ⁊ differt ab interdicto ⁊ ſuſpenſione.v.ſer.xj.A.
Excōicatio quid eſt ⁊ quis illam inferre pōt ⁊ quos excōicare poteſt:ibidem.B.
Excōicatio ꝓ quib⁹ cauſis ꝓferre pōt:ibi.C.
Excōicatio minor in quibus caſibus infligit̄ a iure.v.ſer.xij.A.
Excōicatio iniuſte lata vl' ex falſa cauſa vtrū ligat:ibidem.A.B.
Excōicatio quinq; modis contemnit̄:⁊ ſic ligatur ex cōtemptu:ibidem.B.
Excōicatio q̄uis nulla vtrum ligat ⁊ in quibus caſibus eſt nulla:ibidem.B.
Excōicatio i iudicē ꝯſeruatorē ⁊ inq̄ſitorē heretice p̄uitatis abutētes officio.v.ſ.xiij.B.
Excōicatio p̄lati inſtituentis hereticū heredē vel per terras vagantis:ibidem.C.
Excōicatio ſequeſtrantis fructus vel ſtudentis ſeu audientis leges aut phyſicā:ibidē.C.
Excōicatio ſcholaris domū in bononia conducentis ſcda localis eſt:ibidē.C.
Excōicatio religioſi apoſtatātis aut ſine licētia ſtudētis vel eū docentis.v.ſer.xiiij.A.
Excōicatio religioſi phyſicam vel leges ſtudentis aut diſcurrentis ad curiam vt moleſtet prelatos:ibidem.A.
Excōicatio monachi arma tenentis ⁊ ſimoniace recepti:ibidem.B.
Excōicatio religioſi nō ſeruantis interdictū qualiter intelligit̄:ibidem.C.
Excōicatio religioſi nō ſoluentis decimas.v.ſer.xiiij.in fi.
Excōicatio religioſi miniſtrātis ſacra abſoluentis ab excōicatione vel retrahentis a decimis ſoluendis.v.ſer.xxv.A.B.
Excōicatio religioſi mendicātis loca noua ſine licentia recipientis: ibidē. C.⁊.xxj.B.
Excōicatio nouā religionē vel habitū religionis aſſumētis ⁊ ſtat⁹ beguinaꝝ.v.ſ.xv.C.
Excōicatio religioſi vel i ordie ſacro ꝯſtituti m̄rimoniū cōtrahentis:ibidē.C.⁊.xxj.C.
Excōicatio religioſi vel eccl'ia inducentis ad vouendū ȯ ſepultura eligēda.v.ſer.xvj.A.
Excōicatio ſepelientis hereticos excōicatos vſurarios aut tpe īterdicti:ibidē.A.B.C.
Excōicatio impedientiū electionē p̄lati vel viſitatores monialiū.v.ſer.xiiij.B.C.
Excōicatio exenterātis vel decoquentis vel dimembrantis corpa mortuoꝝ vt oſſa trāſferantis.v.ſer.xvj.C.
Excōicatio propter iniectionē manus in clericum vel religioſam perſonā.iiij.requirit.v.ſer.j.per totū.⁊.xx.A.
Excōicatio propter ratihabitionē ꝙ alius iniecit manus in hmōi perſonas:ibidem.B.
Excōicatio nō incidit quis manus in tales iniciens multis modis:ibidem.B.C.
Excōicatio perſequentiū cardinales vel promulgantes cenſuras eccl'iaſticas aut eoꝝ cognatos ſeu pontifices.v.ſer.xix.A.
Excōicatio nō parentiū inq̄ſitorib⁹ heretice p̄uitatis ⁊ cogentiū violare īterdictū:ibi.A.
Excōicatio ꝯcedentiū ꝯ eccl'iaſticos repreſalias:pedagia:guidagia:collecta:tallias ⁊ ſimilia:⁊ agentiū cōtra libertatē eccleſiaſticā ibidem.A.B.⁊.xx.A.
Excōicatio cōtra incendiarios ⁊ effractores eccleſiarū:ibidem.C.
Excōicatio impedientiū ſequeſtrationē aut fructus beneficioꝝ applicantiū defuncto vl' eccleſie.v.ſer.xx.A.
Excōicatio circa electionē pape ſenatoris vl' alioꝝ eccleſiaſticoꝝ:ibidem.B.
Excōicatio epōꝝ qui ſe ingerunt ad curā alterius dioce.ibidem.B.
Excōicatio inuadentis imperium romanū ſine licentia ⁊ fautoꝝ eius ſeu occidentis officialem anchonitanū:ibidem.B.C.
Excōicatio falſariorum literarū pape vl' cardinalium:ibidem.C.
Excōicatiōes in ꝓceſſu annuali pape:ibi.C.
Excōicatio demones inuocātis aut ſaracenis ꝯtra xp̄ianos auxiliū p̄ſtantis.v.ſ.xxj.A.
Excōicatio mittentis aliena cōmunibus a ſciſmaticis factis ⁊ quō differunt ſciſma ⁊ hereſis.ibidem.A.
Excōicatio hereticoꝝ cū fautoribus ⁊ caſſiſtrioꝝ cum fautoribus:ibidem.A.B.
Excōicatio ſpoliantis romipetas aut nauigantes ſeu naufragiū patientes:ibidē.C.
Excōicatio cōtrahentis ſcienter matrimonium in gradibus prohibitis:ibidem.C.
Excōicatio participātis cū excōicatis multis modis contigit.v.ſer.xxij.per totum.
Excōicatis in quinq; participare ꝓhibemur ibidem.B.
Excōicatis ꝑticipātes q̄dā excuſant̄:ibi.C.
Excōicati per ſtatuta ſynodalia quō cenſent̄ excōicati vel vitandi.v.ſer.xxiij.A.
Excōicatio participantis cum vſurarijs quo quomodo:ibidem.C.
Excōicatio quanta dāna facit in chriſtianorum ſpūalia ꝙ temporalia:ibidem.C.
Exheredari qualiter oēs generaliter pñt.iiij.ſermone.ix.in fine.

f Alſarij literarꝝ papaliū vl' cardinaliū q̄liter ſūt excōicati.v.ſ.xx.C.
Fallacia qualiter eſt auaritie filia.vij ſermone.lxvij.C.
Fatum ⁊ vtrum dici debeat aliquid eſt factū j.ſermone.iij.C.
Feſta decē erāt in lege veteri ⁊ q̄re.iij.ſ.j.A.
Feſta qñ incipiūt ⁊ termināt̄ur.iij.ſer.vij. C.
Feſta quere in verbo ſabbatum.
Fides dr̄ tribus modis.j.ſ.vj.A.⁊.ix.A.
Fides mortua cognoſcit̄ dupliciter ſcʒ ex defectu operis ⁊ intentionis:ibidem.A.
Fides efficitur mortua ex amore male inflāmante in trib⁹ cōcupiſcentijs ibidem.A.
Fides mortua eſt ex triplici timore male humiliante:ibidem.B.
Fides mortua eſt dupliciter nō ex opere ſed intentione:ibidem.C.
Fides informis ⁊ formata per gratiā quomō differunt.j.ſer.vij.A.⁊.ix.C.
Fides formata qualiter intellectū illuminat: viuificat ⁊ roborat:ibidem.B.
Fides vera qñq; ſalubriter nō opat̄: ibi. C.
Fidei dubitationē quidam ſalubriter patiuntur tribus ex cauſis:ibidem.C.
Fides habet tres gradus.j.ſer.viij.A.
Fidem qualem habere tenent̄ laici ſimplices clerici ⁊ prelati:ibidem.A.B.
Fidei articuli quot ſunt ⁊ eorum declaratio: ibidem.C.⁊.ix.A.C.⁊.x.per totum.
Fidei confeſſio ⁊ integritas vtrum eſt ad ſalutem neceſſaria.j.ſer.viij.C.
Fidei effectus eſt timore ⁊ purificatio cordis j.ſermone.viij.A.
Filij multorum cur efficiuntur maliuoli.iiij.ſermone.ij.B.C.
Filij parentibus obedientes multiplici felicitate dotantur:ibidem.C.
Filij quando tenentur obedire parentibus ⁊ quando non.iiij.ſer.iij.C.
Filij vtrū circa matrimoniū parentib⁹ obedire tenentur.iiij.ſermone.iiij.A.
Filij ſpurij vtrū ſuccedere pñt in teſtamento vel ab inteſtato.iiij.ſer.vj.per totum.
Filij ſpurij ⁊ de eius materia q̄re in v̄bo pr̄.
Filij quando excluduntur ab hereditate patris inteſtati.iiij.ſermone.ix.A.
Filij poſſunt a parentibus exheredari in multis caſibus.ibidem.A.
Filij ex quibus cauſis parentes exheredare poſſunt.iiij.ſermone.ix.C.
Fornicatores notorij qualiter ſunt ipſo iure ſuſpenſi.v.ſer.xxvij.A.
Fornicatio ſimplex vtrum eſt mortale ⁊ vtrum aliqñ licuit hr̄e ꝯcubinas.vj.ſer.iij.A.B.
Fornicatio vtrū qñq; fuit licita ex diſpenſatione diuina:ibidem.B.
Fortitudo quid eſt ⁊ ꝙ habet quatuor grad⁹ ac vtrum eſt virtus.iij.ſer.xij.A.
Fortis operatur ex habitu ⁊ cum delectatione:ibidem.B.
Fortitudo vtrū p̄cellit alias v̄tutes:ibidē.C.
Fortitudinis actus ſunt ſuſtinere grauia ⁊ aggredi ardua.iij.ſermone.xiij.A.

Foꝛtitudo vtrum conſiſtit ſolum circa pericula moꝛtis:ibidem. B.
Foꝛtis vtrū vtit̄ in actu ſuo paſſionibus naturalibus ſcʒ ira ⁊c̄.ibidem C.
Foꝛtitudinis actus potiſſimus eſt martyriū. iij.ſermo.xiij.per totum.
Foꝛtitudinis partes integrales que ſunt.iij. ſermone.xv.per totum.
Fratricidiū clamat vīdictā ad deū.v.ſ.v.A
Fraus q̄d eſt.iij.ſer.ix. A.⁊.vij.ſer.lxvij. C.
Furtū quid eſt ⁊ vtrū cōmittit̄ in re parua ſicut in re magna.vij.ſer.j. A.⁊.ix. C.
Furtum cōmittit̄ octo modis.vij.ſer.viij.⁊.ix per totum.
Furtū ex neceſſitate factū vtꝝ excuſat̄.vij.ſ.viij. A
Furās hoīem quō punit̄ ⁊ obligat̄.ibidē. B.
Furem occidere per iuſticiam vtrum eſt licitum:ibidem. B.
Furto pꝛopꝛiam rem vel equiualentem recuperans vtrū obligatur:ibidem. B. C.
Furto tollēs bona reipublice quō punit̄:ibidē C.
Furtū multipliciter cōmittit̄ in abuſu rei aliene.vij.ſermo.ix. C.
Furtū eſt occulte tenere alijs debita:ibi. C.
Fur peccat d̄ furto faciens elymā.vij.ſ.x. B.

g Audiū ⁊ de eius materia pōnitur.iiij.ſer.xxij. A.
Gratia vtrum datur paruulis in baptiſmo.j.ſer.xvj. B.
Gratia vtrū dat̄ equaliter baptizatis.ibidē. B
Gratias agere debemus deo pꝛopter tria.iiij ſermone.xxvj. A.
Gula vtrum eſt moꝛtale vel veniale peccatū. iij.ſermone.iiij. A.
Gula.v.ſpēs.hʒ ſm̄ Greg. ibidē A. B. C.
Gula vtrum conſiſtit in vſu cibarioꝛum delicatoꝛum:ibidem. A.
Gula eſt vitium capitale quinqʒ habens filias.iij.ſermone.v.per totum.
Guſtus laſciuus q̄ꝫ pnitioſus eſt.vj.ſ x. C.

h Ebetudo ſenſus quid ē ⁊ vtꝝ eſt peccatum.iij.ſer.v. B.
Hereditas diuiditur in.xij.partes q̄ dicuntur vncie.iiij.ſer.vij. B.
Hereditas vtrū dari pōt extraneis excluſis heredibus.iiij.ſer.viij. A.
Heredes infra q̄d tempus voluntatem decedentium implere tenent̄:ibidem. A.
Heredes plures quomodo tenentur ad debita ⁊ legata:ibidem. C.
Heredes vtrum quandoqʒ excludunt̄ ab inteſtato.iiij.ſermone.ix. A.
Hereſes pꝛopter quā cauſam tantū increuerunt in eccleſia pꝛimitiua.x.ſer.ix. B.
Hereſis q̄d eſt ⁊ circa que verſat̄:ibidē. B.
Hereſes multoꝝ oꝛtum trahunt ex voluntate peruerſa:ibidem. C.
Hereticus nō cenſetur aliquis niſi pertinaciter in hereſi perſiſteret.j.ſer.xij. A.
Heretici vtrū ſunt tolerādi ⁊ qualiter puniūtur.j.ſer.v. B.⁊.ix. B.⁊.v.ſer.xxx. B.
Heretici cū omnibus fautoꝛibus ſuis ſunt excōmunicati.v.ſer.xv. A. B.
Hereſis quō differt a ſciſmate.v.ſ.xxj. A.
Hypocriſis quid eſt ⁊ vtrū eſt moꝛtale peccatum:ſermone pꝛeambulo.iij. B.
Hypocriſis quomodo differt a ſimulatione viij.ſermone.x. A.
Hypocrita q̄s eſt cenſendus.viij.ſer.x. A.
Homicidiū quere etiam in verbo occidere.
Homicida reputatur qui pꝛopꝛia ſponte amputat virilia.v.ſer.iij C.
Homicidiū clamat vīdictā ad deū.v.ſ.v. A.
Himicidioꝝ tria ſunt genera ⁊ multipliciter pficitur.v.ſer.viij. A.
Homicidiū fieri pōt tripliciter ⁊ qualiter obligant ad reſtitutionē.vij.ſer.iiij. C.
Honeſtas q̄d eſt ⁊ vtꝝ ē ꝟtus. iij.ſ.xviij. B.
Honoꝛa patrem multipliciter intelligitur. iiij ſermone.j. A. B.
Honoꝛ q̄d eſt ⁊ q̇bꝫ eſt exhibēdus:ibi. A. B
Honoꝛ parentū cōſiſtit in reuerentia:obediētia ⁊ beneficentia ⁊ quare. iiij.ſer.iij. p totū.
Honoꝛantibus parentes cur longeuitas pmittitur:ibidem. A.
Humilitatis gradus.xij.j.ſermone.xix. C.
Hūilitas vtrū eſt potiſſima ꝟtutū j ſ.xx. A.
Humilitatē quare chꝛiſtus maxime cōmendauit.j.ſer.xx. A.
Humilitas eſt nobis maxie neceſſaria ⁊ deo grata pꝛopter ſex.j.ſer.xx. A. B.
Humiliationē in nos inducunt quinqʒ fideliter conſideranda.j.ſer.xx. C.
Humilitas vtrum in exterioꝛi oſtenſione cōſiſtere poteſt.j.ſer.xxj. A.
Humiliatio exterioꝛ fieri poteſt quatuoꝛ modis.j.ſer.xxj. A.
Humiliatio qualiter oſtenditur in opere ⁊ ſmone.j.ſer.xxj. B. C.
Humilitate cognitionis vtrū ſe quis oībus ſubijcere debeat.j.ſer.xxij. A.
Humilitas cognitionis tribus gradibus perficitur.j.ſermone.xxij. A. B. C.

Humilitas affectionis in qua virtus humilitatis eſſentialiter cōſiſtit.j.ſ.xxiij. A.
Humilitas affectionis tribus gradibus perficitur.j.ſer.xxiij. A. B. C.

i Actātia q̄d eſt ⁊ de eius materia.j.ſer.xxv. C.⁊.viij.ſer.ix. C.
Iconom⁹ q̄d ē ⁊ de ei⁹ officio.viij.
Idoloꝝ diuerſitas q̄bꝫ exhibeat̄ (ſer.vj. C.
diuerſimōe cultus diuinus.j.ſer.ij. A.
Idolatria in indebito cultu diuino.ibid̄. C.
Idolatria q̄ fit in creaturis ⁊ eius grauitas ac oꝛigo.ibidem. C.⁊.x. A.
Ignoꝛantia craſſa non excuſat.j.ſer.v. A.
Ignoꝛātia vtꝝ minuit pctm̄.ix.⁊.x.ſ.iiij. C.
Imagines habere ⁊ adoꝛare vtrū eſt licitū j.ſermone.j. B.
Imago chꝛiſti qualiter eſt adoꝛanda:⁊ crux chꝛiſti.j.ſermone.j. B.
Immūdicia q̄d eſt ⁊ vtrū ē pctm̄.iij.ſ.v. C.
Immunitas clericoꝛum ⁊ rerū eccleſiaſticarum.v.ſer.xiij. A. B.
Impenitentia quid eſt ⁊ q̄ꝫ graue eſt peccatum .v.ſermone.xxiij. C.
Imprudētia q̄d ē ⁊ vtꝝ ē pctm̄.iij.ſ.ix. C.
Incēdiarius quis dicitur ⁊ qualiter obligatur.vij.ſer.l. C.
Inceſtus q̄d ē ⁊ vtrū aliq̄n licuit accipe cognatas in vxoꝛes.vj.ſer.vij. A.
Inceſtus vtrum excuſari pōt in patriarchis. ibidem. A.
Inceſtus cur ponitur determinata ſpecies luxurie.ibidem. B.
Inceſtus ⁊ cur cum conſanguinea q̄s cōtrahere non poteſt:ibidem. B.
Inceſtus multis modis cōmittit̄.qꝛ ſeptem ſunt ſpecies cognationis:ibidem. B. C.
Inconſideratio quid eſt ⁊ qualiter prudentie contrariatur.iij.ſer.ix. C.
Inconſtantia ex quibus trahit oꝛiginem ſermone pꝛeambulo.iij. B.
Inconſtantia quid eſt ⁊ vnde pꝛouenit.iij.ſ. ix. C.vj.ſer.xj. C.
Infidelitas in ſe vtrum habet rōnem peccati ⁊ damnationis.j.ſer.v. A.
Infidelitas vtrum eſt maximum peccatum j.ſermone.ix. B.
Infideles ⁊ eoꝛum ritus vtrum ſunt tolerandi.ibidem. B.
Inferni pene ponūt̄ q̄nqʒ a poetis.j.ſ.x. C.
Iniuriam quomodo quis tenetur remittere ij.ſermone.ix. C.
Iniurias quere ī violētia ⁊.iiij.ſ.xxiij. C.
Iniuſticia vtꝝ ē viciū ſpēale.iij.ſer.x. C.
Iniuſte extoꝛta q̄n debent reſtitui vel pauperibus erogari.iiij.ſer.xxiij. C.
Inobedientia q̄ꝫ graue peccatum eſt.j.ſer. xxv. B.
Inquiſitoꝛ heretice prauitatis abutens officio qualiter eſt excōicatus.v.ſer.xiij. B.
Inſenſibilitas quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatū iij.ſer. vij. C.
Intemperantia ⁊ de eius materia ponitur. iij.ſer.xvij. C.
Intereſſe quid eſt ⁊ qualiter exigi poteſt ſine vſura .vij.ſer.xxxv.p totum.
Interdictū in quibꝫ differt aut conuenit cuꝫ excōicatione ⁊ ſuſpenſione.v.ſer.x. A.
Interdictos aut excommunicatos vel interdicti tempoꝛe ſepeliētes qualiter excōmunicati ſunt.v.ſer.xvj. B C.
Interdictum violare cogens ⁊ ex metu violans vtrum excōicati ſunt.v.ſer.xix. B.
Interdictum quid eſt ⁊ q̄ duplex eſt interdictum ſcʒ generale ⁊ ſpeciale:ac vtriuſqʒ differentia.v.ſer.xxiij. A. B. C.
Interdictum contra quos vel ex qua cauſa pꝛoferri poteſt.v.ſer.xxv. A.
Interdicti tpe quid cōceditur ⁊ denegatur. v.ſer.xxiij ⁊.xxv.per totum.
Interdicti duplex effectus ſcʒ pꝛohibitio diuinoꝛum ⁊ miniſtrationis ſacramentoꝛum aliquoꝛum.v.ſer.xxv.per totum.
Inteſtatus quis decedit quattuoꝛ modis.iiij.ſermone.vij. A.
Inteſtato decedente qui ſuccedunt in hereditate. iiij.ſer.vij. A.
Inuidia quid eſt ⁊ de eius materia ponitur v.ſermone.xxxij.per totum.
Inuidia vtrum ſemper eſt moꝛtale peccatū ibidem. C.
Inuidie malum q̄ꝫ deteſtandū eſt:ibidē. C
Inuidia quinqʒ habet filias.v.ſermone.xxxij A.
Inuidētia fraterne gratie quid eſt.v.ſermone.xxxiij C.
Inuenta retenta vtrum ſunt ſemper reſtituenda.vij.ſermo.ix. A. B.
Hypocriſis vtrum ſemper eſt moꝛtale pctm̄ viij.ſermone.x. B.
Hypocriſis cur a chꝛiſto tā multipliciter in euangelio repꝛobatur:ibidem. B. C.

Ira quid eſt ⁊ cur homini data eſt ⁊ vtrum eſt peccatum.ij.ſer.ix: A.
Ira tres gradus habet:eſt enim ira cordis: oris:operis:ibidem. B.
Iracūdus cur eſt ab omni eccleſiaſtica dignitate repellendus.ij.ſer.ix. C.
Iracundoꝝ tria ſunt genera.ij.ſer.x. A.
Ira vitium eſt capitale ſex habens filias.ij. ſermone.x. A. B. C.
Ironia quid eſt ⁊ qn̄ eſt mortale peccatum j.ſer.xxvj. A.⁊.viij.ſer.ix. C.
Irregularitas quid eſt:⁊ que cauſa inſtitutionis eius.v.ſer.xxviij. A.
Irregularitatem nō incurrūt ſi occidunt furioſi infantes ⁊ dormientes:ibidem. A.
Irregularitas quō cōtrahit̄ ex defectu corporis viciati:ibidem. B.
Irregularitas cōtrahitur per ſeruilem conditionem ibidem. B.
Irregularitas cōtrahitur p illegitimam parentum ꝯiūctionem.ibidem. C.
Irregularitas quō cōtrahit̄ p homicidium vel mutilationem.v.ſer.xxix.p totum.
Irregularē ſe q̄ꝫ dꝫ ī dubio reputar̄.ibi. A.
Irregularitatez nō inducit homicidiū ex inevitabili necc̄itate vel caſu factū.ibidē. C.
Irregularitas contrahitur p bigamiam triplici ratione.v.ſer.xxx. A.
Irregularitas qualiter cōtrahit̄ in crimine hereſis ibidem. B.
Irregularitas per dilationem baptiſmi contrahitur.ibidem. B.
Irregularitas ꝯhit̄ p iteratā receptionem ſacroꝝ characterē imp̄mentiū:ibidem. B.
Irregularitas ꝯtrahitur p ſolennē pn̄iam ⁊ per crimen:ibidem. B. C.
Irregularitas qn̄ ꝯtrahitur p obligationez curie ſecularis:ibidem. C.
Irregularis efficit̄ q̄ excōicatus:ſuſpenſus interdictus ingerit ſe officio ⁊ qualiter.v. ſermone.xxxj.per totum.
Iudex fraudulenter mulierē ſumens in teſtē eſt excōicatus.v.ſer.xiij. B.
Iudex eccl̄iaſticus q̄ facit aliq̄d in iudicio p ſordes q̄liter eſt ſuſpēſus.v.ſer:xxvij. A.
Iudices debēt eſſe iuſti.viij.ſer.vij. A.
Iudex vtrū reum iudicare poteſt abſq̄ accuſatore.viij.ſer.iiij. A.
Iudex vtrū p ſupplicia reum cogere pōt ad confitendum veritatem:ibidem. A.
Iudicium ferri candentis vel aque bulientis vtrum eſt licitum.j.ſer.iiij. C.
Iudiciū humanū vtrū ē licitū.viij.ſ.ij. A.
Iudicium humanum ex quattuor cauſis ꝑuertitur:ibidem. B.
Iudicium humanum tria principaliter req̄rit.viij.ſer.ij.per totum.
Iuramētū q̄d ē ⁊ vtrū ē ꝓhibitum iurare tā p creatorē q̄ per creaturam.ij:ſer.j. A.
Iuramentū ad q̄d eſt inſtitutū:ibidē. B.
Iuramētum tres comites hr̄e dꝫ:ibidē. B.
Iuramentum quādo iurantē obligat deo ⁊ quando homini.ibidem: B.
Iuramentum q̄les ꝯditiones hꝫ ſubintellectas:lꝫ nō expreſſas:ibidē. C.⁊.ij. A.
Iuramentum in multis caſibus infringi pōt auctoritate propria:ij:ſer.ij. A.
Iuramētuz metu extortū vtrū eſt neceſſario tenendum:ibidem. B.⁊.v.ſer.iiij. C.
Iuramentum vtrū magis obligat factum p deum.q̄ per euāgeliū:ibidem. B.
Iuramentum vtrum obligat ad intentionē iurantis vel recipientis:ibidem. B.
Iuramentum communitatis vtrum obligat vnum alio non ſeruante.ibidem. C.
Iuramentum vno non tenente vtrum alius poteſt contrauenire:ibidem. C.
Iuramentum vtrum eſt appetendum tanq̄ vtile:ibidem. C.
Iuramentum fidelitatis quot conditiones continet.ij.ſer.iiij. A.
Iuramento ſe ſubmittens capitulo vel collegio qualiter obligat̄:ibidem. A.
Iuramentum calūnie q̄d eſt.viij.ſer.iiij. B.
Iure parrochialis eccl̄ie ſemper ſaluo quō intelligitur.iiij.ſer.xj. C.
Iure nature ⁊ diuino ſunt oīa communia ſed humano iure facta ſunt propria ⁊ q̄re. vij.ſermone.xxiij. A.
Ius ē multiplex ⁊ q̄re in ꝟbo q̄ ſil̄r eſt multiplex ſermone p̄ambulo.j.per totum.
Ius abrogatum p diſſuetudinem vtrū liget ſermone preambulo.ij.p totum.
Ius poſitiuum vtrum ⁊ quando obligat in foro conſcientie:ſermone p̄ambulo.iij. C. ⁊.iij.ſermone.x. B.
Ius patronatus quid eſt ⁊ de eius materia vide.v.ſermone.xvij. A.
Iuſſor obligatur ſic̄ executor.vij.ſer.xlviij.p totum.
Iuſticia vtrum eſt virtus.iij.ſer.x. A.
Iuſticia triplex eſt ſcꝫ generalis ⁊ particularis.iij:ſermone.x. A.
Iuſticia q̄d ē ⁊ q̄ꝫ hꝫ q̄ttuor gradꝰ:ibi. A.

Iuſtitia p̄eminet alijs virtutibus:ibidez. B.
Iuſtitie partes integrales:ſubiectiue ⁊ potētionales.iij.ſer.xj.per totum.
Iuſtitia iudicis exemplū de hoc.v.ſer.v. C.
Iuſtitia publice honeſtatis.iiij. ſermone.vij. B.in fine.

L

Laborare diebus nō feſtiuis vtrū in p̄cepto.iij.ſermone.vij. C.
Legatio facta ſpurijs a patre vel matre vtrum eſt licita.iiij.ſer.v. C.
Legatio facta de portione legitima heredibꝫ debita non valent.iiij.ſer.vij. B.
Legatū religioſis vel clericis vtrum recipi poteſt.iiij.ſer.ix. C.
Legitima portio triplex diſtinguitur.iiij.ſermone.vij. B.
Legitimatio fit tribꝫ modis.v.ſer.xxviij. C.
Lex quid eſt ⁊ eſt multiplex.ſer. preambulo. j.per totum.
Lex abrogata per diſuetudinem vtrum ligat ſermone.preambulo.ij. A.
Legis tranſgreſſor quis cenſetur ⁊ qualiter punitur:ſermone.preambulo.ij. C.
Lex non eſt iuſtis poſita qualiter intelligitur ſermone p̄ambulo.ij.in fine.
Lex vetus vtrūz omnes obligabat ad obſeruantiam:ſermone p̄ambulo.iij. A.
Lex gratie ſuos abſoluit a ſeruilitate legis veteris:ibidem. A.
Lex vetus quot precepta habuit tam affirmatiua q̄ negatiua:ibidem. A.
Lex poſitiua vtrum ⁊ quando obligat in foro conſcientie:ibidem. C.
Lex noua vtrū ⁊ qualiter legez veterē adimplet.ſer.preambulo.iiij. B. C.
Lex zelotypie in lege veteri qualis fuit.vj.ſermone.ij. A.
Lingua tertia ſicut conſiliatricium turpitudinis q̄ deteſtabilis eſt.vj.ſer.v. A. B.
Lingua lubrica q̄ pn̄itioſa eſt.vj.ſer. B.
Locatio rerum quid eſt ⁊ de eius materia vide.vij.ſermone.xxxiij. A. B.
Locatio operum ⁊ animalium quid eſt ⁊ de ea vide ibidem. B.
Ludus eutropolie vtrum vbi ⁊ quando licitus eſt.iij.ſermone.ij. A.
Ludos inſpicere vel ſpectacula vtrum eſt licitum:ibidem. B.
Ludus alee vtrum ſine peccato mortali exerceri poteſt.ij.ſermone.iij. A.
Ludus alee qualiter eſt prohibitꝰ ⁊ obligat ad reſtitutionem.vij.ſermone.xij. A.
Ludus ſchacorum vtrum eſt licitus.iij. ſermone.iij. A.
Ludus theatralis eſt multiplex ⁊ vtruz eſt licitus:ibidem. B. C.⁊.vij. C.
Luxurie gradus diuerſi q̄tum ad grauitatez peccati.vj.ſer.iij. C.
Luxuria ſacerdotum ⁊ religioſorum q̄ grauis eſt ⁊ grauiter punitur.vj.ſer.vj. B. C.
Luxuria contra naturam multis modis perpetratur.vj.ſer.viij.per totum.
Luxuria qualiter fuit cā diluuij.vj.ſ.ix. B.
Luxuria in actibus ⁊ oſculis ⁊ ſic de alijs vtrum eſt mortale peccatum.vj.ſer.x. A.
Luxuria ſenſuū exterioꝝ qui ſunt laquei cordis declaratur.vj.ſer.vij. A. B. C.
Luxuria quid eſt ⁊ vtrum actus eius abſq̄ peccato fieri poteſt.vj.ſer.xj. A.
Luxurie ꝯcupiſcentia ſeptem gradus habet:ibidem. A. B.
Luxuria eſt capitale vitium habens octo filias.vj.ſermone.xj. B. C.
Luxuria deijcit oēs ſtatus.vj.ſer.xj.in fine.

M

Magnanimitas vtrum eſt aliqua virtus.iij.ſermone.xv. C.
Magnificentia vtrum eſt virtus aliqua ⁊ qualis.iij.ſer.xv. C.
Maledicere vtrum eſt licitum de hac materia ponitur.ij.ſer x. C.
Malitia quid eſt ⁊ ex malitia peccare.iiij.ſermone.xvj. C.
Malitie peccatū vtrum ſemp eſt grauius q̄ peccatum ignorantie vel infirmitatis.ix.⁊.x ſermone.iiij. C.
Mandantes iniqua:iniuſta vel iniurias fieri qualiter obligant̄.vij.ſer.xlviij. A. C.
Manſuetudo quomodo differt a clementia iij.ſermone.xviij. C.
Mare mortuū ⁊ de eius materia ponitur.v ſ.v. C.
Maria virgo qualiter eſt honorāda vel adorando.j.ſer.j. C.
Martyrium illatum manu propria vtrū eſt licitum.iij.ſermone.xiiij. A.
Martyrium pueroꝝ innocentiū:ibidem. A.
Martyriū eſt actus quattuor virtutē:ibi. A.
Martium vtrum eſt actus maxime perfectionis:ibidem. B.
Martyriū duplex eſt ſed eius cōpletio req̄rit ſupplicium mortis:ibidem. B.
Martyrij cā quotuplex eſſe pōt:ibidez. C.
Matrimoniū ſcienter contrahentes cum religioſis vel clericis in ſacris excōmunicati

ſunt.v.ſermone.xv. C.⁊.xxj. C.
Matrimoniū contrahentes in gradibus p̄hibitis ſcienter ſunt excōicati.v.ſer.xxj. C.
Matrimoniū taliter ex vtraqꝫ parte contrahentiū pena.vj.ſer.vj. C.
Matrimonium impeditur per ꝯſanguinitatem ex triplici iure ſed diuerſimode.vj.ſmone.vij. A.
Matrimoniū cur inter cognatos contrahi non poteſt:ibidem. B.
Matrimoniū illicitū ꝯtrahere permittentes ⁊ tacentes quid merenť.v.ſer.lvj. C.
Medicus infideliter p̄ſumptuoſe vel negligenter agens qualiter obligatur infirmo.vij.ſermone.xj. C.
Medici nō inducentes infirmos ad medicinā ſpūalem qualiter peccāt.vij.ſer.lvj. C.
Mendaciū cōpleta ratio requirit duplicē falſitatem.viij.ſer.j. A.⁊.vij. A.
Mendaciū duplex diſtinguiť ſcʒ naturale ⁊ formale.viij.ſer.vij. A.
Mendaciū pnicioſum quatuor modis ⁊ gradibus perficiť.viij.ſer. B. C.
Mendaciū vtrū ſemp eſt pctm̄.viij.ſ.ix. A.
Mendaciū vtrum ſemper eſt peccatū mortale.viij.ſer.v.ij. A.
Mendacium vtrū in viris perfectis ſemper eſt mortale peccatū.viij.ſer.ix. A.
Mendaciū patrū legis veteris quō excuſať viij.ſer.viij. B. C.⁊.ix. B.
Mendaciū officioſum quatuor modis ⁊ gradibus perficitur.viij.ſer.viij. B.
Mendaciū iocoſum quatuor modis cōmittitur.viij.ſermone.ix. B.
Mendacium in adulatione cōmiſſum vtrū eſt mortale:ibidem. C.
Mercator officiū eſt ſordidū.iij.ſer.vij. A.
Mercatores chariſtiā inducentes qualiter obligant ⁊ puniant.vij.ſer.xj. C.
Mercantia ex quinqꝫ circūſtantijs redditur illicita.vij.ſer.xxij.per totum.
Mercantijs cōmitanť.vij.genera mēdaciorū ⁊ deceptionū.vij.ſer.xxvj.per totum.
Mercatores decipiūt in pondere:menſura:moneta in p̄cio:macula:defectione:admixtione ⁊ corruptione.vij.ſer.xx.per totum.
Mercator decem precepta qualia ſunt.vij.ſermone.xlvij.per totum.
Mercedis operarior detētio clamat vindictam.v.ſermone.v. C.
Meretrices d̄ earum deteſtabilitate vide.vj.ſermone.iij. B.
Meretricium eſt duplex ⁊ bona ſic acquiſita vtrum reſtitui debent.vij.ſer.xij. B.
Miſericordia vtrum eſt virtus ⁊ maxia virtutum.iiij.ſer.xxij. B.
Miſſa pro defunctis legi prohibetur pro viuis in fraudem.j.ſer.iiij. B.
Miſſam non audiens in dn̄ica vtrum ⁊ qn̄ peccat mortaliter.iij.ſer.ij. B.
Miſſam audire in propria eccleſia quando quis obligatur.ibidem. C.
Modeſtia quid eſt ⁊ vtrum eſt virtus.iij.ſer:mone.xviij. C.
Moniales carnaliter cognoſcentes q̄ꜫ grauiter peccāt ⁊ puniunť.vj.ſer.vj. B. C.
Multiloquiū quid eſt ⁊ vtrū ſemper eſt peccatum mortale.iij.ſer.v. C.
Mutuū quid eſt ⁊ quomodo differt a cōmodato.vij.ſer.xxv. C.
Mutuare p̄rimo qualiter oēs obligant ſm̄ facultates p̄prias.vij.ſer.xxix.per totum.
Mutum ſub vſura ⁊ de eius materia vide ibidem. C.
Mutuum faciens cōitati coacte ex charitate vel cupiditate vtrū recipiens vltra ſortem cōmittat vſurā.vij.ſer.xxxviij.per totum.
Mutuans vtrum obligare poteſt ad remutuandum.vij.ſer.xlj. B.
Mutuum accipere ſub vſura ex neceſſitate vtrum eſt licitum.vij.ſer.xlij. B.

n
Egligentia quid eſt ⁊ vnde prouenit vtrum etiā eſt mortale peccatum.iij.ſer.ix. C.
Negotia quinqꝫ ſunt que ſine peccato nunq̄ꜫ aut vix exerceri poſſunt.vij.ſer.xxij. A.
Negotiatio q̄ꜫ periculoſo eſt exercentibus:ibidem. B.
Notorij fornicatores in ſacris exiſtētes qualiter ſuſpenſi ſunt.v.ſer.xxv. A.
Nuptias ſecūdas benedicentes ſuſpenſi ſunt ibidem. B.

o
Bduratio qualiter ponitur filia auaritie.vij.ſer.lxvij. B.
Obedientia quando obligat ⁊ quādo non.iiij.ſer.iij. C.⁊.iiij.per totum.
Obedientia qualiter ſubditos obligat erga p̄latos eccleſiaſticos.iiij.ſermone.x. A. ij.ſermone.xxvij. B.
Obedientia quō religioſos obligat ſuo prelato vel epiſcopo.iiij.ſer.xiij. A. B.
Obediētia vtꝝ eſt maxia virtutū.iiij.ſ.xiij. B.
Obedientia triplex diſtinguiť:ibidem. B.
Oblationes in eccleſia vtrum ſunt de neceſſitate ſalutis.iiij.ſermone.xij. A.
Oblatiōes aliqrū vtrū ſūt reſpuēde:ibi. A.
Obſtinatio in malo.v.ſer.xxxiij.in fine.
Occidere hominem per iuſticiam vtrū eſt licitum.v.ſer.j. A.
Occiſio hominis per legem ex tribus iuſta redditur:ibidem. B. C.
Occidere reum vtrum priuate perſone eſt licitum:ibidem. B.
Occidens innocentem cōdemnatum vtrum excuſatur:ibidem. B.
Occidens alium ſe vel ſua defendendo vtꝝ excuſatur.v.ſermone.ij. A.
Occidēs aliū caſu:qn̄ teneť ⁊ qn̄ nō:ibi. C.
Occidere ſeip̄m ex qcunqꝫ neceſſitate vtrū eſt vel aliqn̄ ſint licitum.v.ſer.iij. C.
Occaſionis periculum incurrere pro caſtitate ſeruanda vtrum eſt licitum:ibidem. C.
Oculꝰ libidinoſus q̄ꜫ pnicioſus ē.vj.ſ.x. A.
Odium p̄ximi ē pctm̄ grauiſſimū ⁊ cōpatur homicidio.v.ſer.xxxiij. A. B.
Odire poſſumꝰ ⁊ debemꝰ tria cū merito:ibi
Odire p̄hibemur duo i p̄rio.ibi. B. (dē. A
Odium reuocat peccata dimiſſa:ibidē. B.
Odium diuine gratie q̄ꜫ deteſtabile eſt:ibidem. B.⁊.xxxiij. C.
Odium dei eſt grauiſſimum peccatum:ibidem. C.⁊.vj.ſer.xj. C.
Odor laſciuꝰ allicit ad libidem.vj.ſ.x. C.
Officiales iniuſti qualiter obligant dn̄m ad reſtitutionem:vij.ſer.xj. A.
Officiales q̄les eē dn̄t ⁊ q̄lr inſtitui.ibi. A.
Officiales inequaliter collectas diſtribuentes q̄liter obligantur:ibidem. B.
Operarij mechanici qnqꝫ modis opera ſua depꝛauant.vij.ſer.xxj.p totum.
Operarij faciētes opera pernicioſa corpori vel anime:ibidem. C.
Opera bona ex diabolica ſuggeſtione facta vtrum ſunt meritoria.j.ſer.ix. A.
Opera ſeruilia ſunt triplicia.iij.ſer.ij. A.
Opera ſeruilia qualiter differunt ab opibꝰ liberalibus.iij.ſer.vj. A.
Opera ſeruilia quō ab eis feriari debet.iij.ſ.vj.⁊.vij.per totum.
Opera ſeruilia quandoqꝫ fieri poſſunt i ſabbato:ibidem. A. B.
Operum ſeruilium ſeptem ſunt genera ⁊ eorū declaratio poniť.iij.ſer.vj.⁊.vij..p totū.
Opiniōes mgroꝝ errātium ſequentes vtrū excuſanť a peccato.j.ſer.viij. C.
Oppreſſio miſerabilium pſonaruʒ vindictā clamat ad deum.v.ſer.v. C.
Ordinem cōferens alieno clerico vel ſimoniace aut ſub falſo titulo ſcienter ſuſpenſus eſt.v.ſer.xxvj. B.
Ordinem recipiens ab alieno ep̄o aut ſimoniaco vel ſimoniace qualiter eſt ſuſpenſus v.ſer.xxvj. B.
Ordinē recipiēs a ſciſmatico hereti.excō.vl̓ gradato ſuſpenſus eſt:ibidem. B.
Ordinem recipiēs per ſaltum aut ſub falſo titulo vel excommunicatione ligatus eſt ſuſpenſus.ibidem. C.
Ordinē recipiēs in apoſtaſia vel mr̄imonio ligatꝰ qualiter ē excōicatus:ibidem. C.
Ordinem recipiēs ſub falſo titulo ab alieno ep̄o furtiuē p ſaltum extra ip̄s vl̓ mediante munere quō puniť.vij.ſer.xiij.p totum.
Ornatus vanus ex ſeptem circūſtantijs aggrauatur.j.ſer.vj. B.
Ornatum naturalis p̄ductionis adulterare vtrum eſt licitum.j.ſer.xiij. A.
Ornatus humane prouiſionis vtrū ⁊ q̄liter eſt vnicuiqꝫ licitus:ibidem. B. C.
Ornatus vanus q̄ꜫ pnicioſus ē vj.ſer.x. A.

p
Atientia pfecta in aduerſis exēplo repiť i Dauid.j.ſ.xxiij. C.
Patientia in ſuſtinēdo iniurias verborum ponitur.ij.ſer.x. A.
Patientia quid eſt ⁊ vtrum eſt virtus ac ps fortitudinis.iij.ſer.xvj. A. B.
Patienter debet ſuſtinere detractiones aliorum.v.ſermone.x. C.
Parentes ſubuenire debent in neceſſitatibꝰ ⁊ quare.iiij.ſer.j. C.⁊.v. A.
Parentes qbꝰ modis a filijs ſpūaliter reuerentia haberi debent.iiij.ſer.ij. A.
Parentes in multis caſibus filios exheredare poſſunt.iiij.ſer.ix. A.
Parentes filios religionem p̄fitētes exheredare non poſſunt:ibidem. B.
Parentes in multis caſibus a filijs exheredari poſſunt:ibidem. C.
Patris eterni ineffabilis dignatio ponitur.j ſermone.x. A.
Pater honorandus multiplex diſtinguitur iiij.ſer.j A. B.
Pater vtrū teneť dotare filiam ſine ꝯſenſu eius nubentem.iiij.ſer.iiij. A.
Pater vtrum teneť alere filios ſpurios.iiij.ſermone.v. A. B.

Pater infidelis vtrum magis ſubuenire debet ꝙ extraneꝰ fidelis: ibidem. B.
Pať hereticꝰ vtꝝ accuſari dꝫ a filio: ibi. C.
Pater vtrū filijs ſpurijs aliquid legare pōt ibidem. C.
Participationem ſanctoꝝ quinqꝫ modis ſortiri poſſumus. j. ſer. xj. B.
Participantes diuerſis modis excōicatis: q̄liter ſunt excōicati. v. ſer. xxij. p totum.
Participare prohibemur excōicatis in quinqꝫ ibidem. B.
Participātes excōicatis excuſantur ſex genera hominum: ibidem. C.
Participantes diuerſis modis vſurarijs q̄liter ſunt excōicati. v. ſer. xxiij. A.
Participantes vſurarijs ad reſtitutionē obligantur. vj. genera hominum. vij. ſer. xliij. xliiij. ⁊. xlv. per totum.
Participare pñt malicie vel iniuſticie. vij. genera hoim: vii. ſer. liij. p totum.
Paſſio quid eſt ⁊ ex paſſione peccare. ix. ⁊. x. ſermone. iiij. C.
Pax ⁊ ð eiꝰ materia poniť. iiij. ſer. xxij. C.
Peccatum ex certa malicia contingit dupliciter. j. ſermone. v. C.
Peccatum vtrum augetur ⁊ diuturnitate tēporis. iiij. ſer. xxvj. C.
Peccatum vtrum excuſatur ꝓpter ineuitabilem neceſſitatem. v. ſer. ij. B.
Peccata ad deum vindictam clamantia ponuntur. v. ſer. v. per totum.
Peccata criminalia ⁊ mortalia quō differūt v. ſermone. vj. A.
Peccatum originale ⁊ de eius materia ponitur. v. ſer. vj. A.
Peccatum actuale quando dicitur mortale ⁊ quando non: ibidem. B.
Peccatum veniale quattuor modis fieri poteſt mortale. ibidem. C.
Peccatum mortale vtrum obligat ad penā infinitam: ibidem. C.
Peccatum veniale mortali iunctum vtꝝ obligat ad penam eternam: ibidem. C.
Peccata notoria ſunt multum perniorioſa. et ideo ſtricte corrigēda. v. ſer. vij. B. C.
Peccata dimiſſa per quattuor redire dicuntur. v. ſer. xxiij. B.
Peccata in ſpiritumſanctum ponuntur. v. ſ. xxxiiij. per totum.
Peccata in ſpiritum cur dicuntur irremiſſibilia: ibidem. A.
Peccatum contra naturam ꝙ deteſtandum eſt ⁊ de eius vindicta. vj. ſer. viij. A.
Peccatum ɔtra naturam eſt omnis luxuria quā generatio ſequi nō pōt: ibidem. A.
Peccatum contra naturam quattuor gradꝰ habet. vj. ſer. ix. per totum.
Peccatum zodomiticum ⁊ de eius vindicta ibidem. B.
Peccatum peſſimum ſcꝫ beſtialitatis ⁊ de eius vindicta: ibidem. C.
Peccatum mortale vtrum eſſe poteſt in inferiori ratione. ix. ⁊. x. ſer. iij. C.
Peccatum veniale vtrum eſſe poteſt in ſuperiori ratione. ix. ⁊. x. ſer. iiij. A.
Peccatum ex malicia vtꝝ ē grauiꝰ pctm̄ ex ignorantia vel infirmitate ibidem. C.
Peccatum vtrum augmentatur ex euentu ſequenti. ix. ⁊. x. ſermo. v. A.
Peculium quadruplex diſtinguitur. vij. ſer. xliij. B.
Pena futura ꝙ acerba erit. j. ſer. xj. C.
Perfectionis quinqꝫ ſunt genera. iiij. ſermone. xxiij. A.
Periurium decem modis fieri contingit. ij. ſer. iij. per totum.
Periurium ab alio extorquētes qualiter peccant: ibidem. B.
Periurium aliquem facere ſciens iudex vtꝝ peccat: ibidem. C.
Periurium ꝙ graue ſit ⁊ vtrū excedit homicidium. ij. ſer. iiij. B.
Periurium audiens ⁊ tacens vtrum peccat ibidem. B.
Periurij pena vel penitentia qualis eſt: ibidem. C.
Periurium cum imprecatione ꝙ deteſtandum eſt: ibidem. C.
Permittitur aliquid fieri tribus modis. vij. ſermone. xl. C.
Permutatio quid requirit vt ſit iuſta. vij. ſermone. xxv. C.
Perſeuerantia quid eſt ⁊ vtrum eſt virtꝰ. iij. ſermone. xvj. C.
Pertinacia cōtrariatur perſeuerantie ⁊ qualiter. j. ſermone. xxiij. B.
Pyrate qui ſunt ⁊ de eorum pena ac reſtitutione. vij. ſermone. vij. C.
Pollutio non voluntaria ſicut nocturna vel ex debilitate vtrum eſt criminalis. vj. ſer. viij. A.
Pollutio nocturna qñ ē pctm̄ ⁊ impedit cōmunionem ⁊ quando non: ibidem. C.
Pollutio nocturna cauſatur ex tribus gradibus malarum cogitationum: ibidem. C.

Porro canonica ⁊ de eius materia. vide. vij ſer. xvij. C.
Precepta legis veteris vtrū oēs ad obſeruātiā abligabāt. ſer. p̄ambulo. iij. A.
Precepta dei facilia ſunt habentibꝫ charitatem: ibidē. A.
Precepta dei cur merito ſť obſuāda. ibi. B.
Precepta dei vtꝝ ſūt diſpēſabilia. ibi. C.
Preceptoꝝ dei origo ⁊ fundamentū ē charitas. ſer. p̄ambulo. iiij. A.
Precepta decalogi quō differunt ab alijs p̄ceptis legis veteris: ibidem. A.
Precepta affirmatiua ⁊ negatiua q̊t fuerunt in lege veteri. ſer. p̄ambulo. iij. A.
Precepta affirmatiua ⁊ negatiua quomodo differunt: ibidem. B.
Precepta affirmatiua q̄liter obligant ſemp ſed non ad ſemp. j. ſer. vij. C.
Precepta mercatoꝝ ſunt decē q̄ neceſſario ſunt eis obſeruāda. vij. ſer. xlvij. p totum.
Precij iuſti triplex ī gradꝰ. vij. ſ. xxviij. C.
Precipitatio quid ē ⁊ vtrū ē peccatū. iij. ſer. ix. C: ⁊. vj. ſer. xj. B.
Predonū q̄tuor ſūt genera. vij. ſer. vij. B.
Prelati q̄ eccleſias obligāt p alienis debitis ſuſpenſi ſunt. v. ſer. xxvij. A.
Prelati maiores qui locant vſurarijs domꝰ ſuſpenſi ſunt: ibidem. B.
Preſcriptio quid eſt ⁊ de eius materia vide vij. ſer. xxiij. B. C.
Preſcriptio quinqꝫ requirit ad hoc ꝙ ſit iuſta. vij. ſer. xxiiij. per totum.
Preſcriptio nō habet locum in aliquibꝫ rebꝫ ibidem. C.
Preſumptio nouitatū quid eſt poniť. ſer. prebulo. iij. C:
Preſumptiōis duplex ē ſpēs. v. ſ. xxxiij. B.
Procuratores rei familiaris eccľiaſtice vel publice q̄liter obligant. vij. ſer. x. p totum.
Profeſſio in religione q̄liter ⁊ quot modis fieri pōt. ij. ſer. viij. B. C.
Prudētia triplex diſtinguitur ſcilicꝫ cordis. oris ⁊ operis. iij. ſer. viij. A.
Prudētia vtrū p̄t ineſſe pctōribꝫ ibidē. B.
Prudentie partes potentionales ponuntur ibidem. C.
Prudentia carnis q̄d eſt ⁊ qualiter ɔtrariatur vere prudentie. iij. ſer. ix. A.
Pudicitia quid eſt ⁊ vtruꝫ eſt virtus. iij. ſer. xix. C.
Puniuntur quandoqꝫ filij pro parentibus. iiij. ſer. v. C.
Puſillanimitas vtrū ē pctm̄. iiij. ſer. xxvj. C.
Queſtuarioꝝ ſtatus ⁊ predicatio q̄lis eē debet: vij. ſer. xx. B.

Ancor q̄d eſt ⁊ vnde venit iiij. ſer. xxvj. C.

Raptores romipetaꝝ: naturarū ⁊ naufragātiū excōicati ſūt. v. ſer. xx. C.
Raptus pſonarum multis modis cōmittiť. vj. ſer. v. A. B. C.
Raptus ꝙ grauis inducatur ⁊ grauiter punitur: ibidem. C.
Raptor pſonarū q̄s dr ⁊ quō puniť ac ad reſtitutionē obligať. vij. ſer. vij. A.
Raptor rerū q̄s dr ⁊ quō puniť ac ad reſtitutionē obligať: ibidē. B.
Ratihabitio quid eſt ⁊ vtrū mandato comparatur. v. ſer. xvij. B.
Recurſum preſtare in malo ꝙ pniciosum eſt vij. ſer. lij. p totum.
Redditus emere vitales vel ppetuos vtruꝫ eſt licitum. vij. ſer. xxx. A. C.
Religioſus qualiter ⁊ quot modis facere pōt pfeſſionē. ij. ſer. viij. B. C.
Religionis ingreſſus vtruꝫ excuſat a ſubuētione parentū. iiij. ſer. iiij. B.
Religionē ingredi ɔ voluntatem parentum vtrū ē licitū: ibidem. B.
Religioſi teſtamētū cōdere nō pñt licet etiā epi effecti. iiij. ſer. vij. C.
Religioni bonis tēporalibꝫ abutētes graue ſacrilegium cōmittūt. iiij. ſer. ix. B.
Religioſus vtrū ſp mortaliter peccat regulam trāſgrediendo. iiij. ſer. xiij. A.
Religioſus in quibꝫ tenetur obedire prelato ibidem. A.
Religioſi apoſtatātes aut ſine licentia ſtudētes vel eos docētes qualiter ſunt excōmunicati. v. ſermo. xiij. A:
Religioſi phyſicā vel leges ſtudētes excōicati ſunt: ibidem. A
Religioſi curias freq̄ntātes vt plač ſuis moleſtiā inferāt ſūt excōicati: ibidē. A.
Religioſi arma tenētes aut ſimoniace recepti q̄liter ſūt excōicati. v. ſer. xiij. B.
Religioſi nō ſeruantes interdictum quomō ſunt excōicati: ibidem. C.
Religioſus vtrū eijci pōt de monaſterio et bona ſecum ſumere. v. ſer. xv. A.
Religioſi nō ſoluentes decimas q̄liter ſunt excōicati. v. ſer. xiij. in fine.

Religioſi ſacra miſtrantes aut ab excōicatione abſoluētes q̄lit̄ ſūt excōicati. v.ſer.xv. A.B.
Religioſi a decimis ſoluēdis retrahētes q̄liter ſunt excōicati:ibidē. A.B.
Religioſi mēdicātis noua loca ſine licētia aſſumētes ſunt excōicati:ibidē. C.⁊.xxj.B.
Religionē nouā vel religiōis habitū aſſumētes ⁊ benigne ſūt excōicati.v.ſer.xv. C.
Religioſi matrimonium ꝯtrahētes excōicati ſunt.ibidem. C.⁊.xxj.C.
Religioſi inducētes ad vouēdū de ſepultura eligenda excōicati ſunt.v.ſer.xvj.A.
Religioſis iniuriam faciētes qualiter ſūt excōicati.v.ſer.xvij.p totū.⁊.xx.A.
Religioſi p̄lati reddit⁹ ad vitam cōcedētes qualiter ſunt ſuſpenſi.v.ſer.xxvij.B.
Religioſi mendicantes ad pfeſſionē indebite recipiētes q̄liter ſūt ſuſpenſi:ibidem. C.
Religioſi dignitatem ꝯcupiſcentes vtꝝ moꝛtaliter peccent.ix.⁊.x.ſermo.v. C.
Reliquie ſanctoꝝ vtrum ⁊ qualiter ſunt venerande vel transferende.j.ſer.j. C.
Remiſſio iniuriaꝝ de h exēplū.v.ſ.iij. B.
Remittere inimico veniam petenti vtrum ē neceſſarium.v.ſer.v.A.
Repſalie q̄d ē ⁊ vtꝝ ſūt licite.vij.ſer.vij. C.
Reſiſtere malo vtrū omnes obligantur.vij.ſer.lv.per totum.
Reſtitutio vtrum eſt neceſſario facienda et partes ſatiſfactionis.vij.ſermo.j.A.
Reſtitutionem impedit diabolus per ſeptē deceptiones:ibidem.B.
Reſtituenti bona iniuſta refunduntur bona ſpiritualia:ibidē. C.
Reſtitutio qualiter fieri debet in damno illato alteri⁹ aīe .vij.ſer.ij.p totum.
Reſtitutio pꝑter diffamiam directe vel indirecte diſſeminatam.vij.ſer.iij.p totum.
Reſtitutio de coꝛpoꝛe leſo vel violato.vij.ſ.iiij.per totum.
Reſtitutio de damnis alteri occaſionalit̄ illatis.vij.ſer.v.A.⁊.vj.A.B.
Reſtitutio damni eoꝛum que v̄tualiter quis poſſidebat.vij.ſermone.vj.B.
Reſtituere clam ſibiipſi debita vel ablata: vtrum eſt licitum.vij.ſer.viij.B.C.
Reſtitutio ſimoniace receptoꝛum cui fieri debet.vij.ſermo.xix.B.
Reſtitutio elemoſynarum male receptaruʒ cui fieri debet.vij.ſer.xx.p.totum.
Reſtitutio cui fieri debet.vij.ſerm.lxij.⁊.lviij.per totum.
Reſtitutio de quibus fieri debet.vij.ſermone.lix.⁊.lx.per totum.
Reſtitutio vtrum eſt neceſſaria in omni contractu minus equa.vij.ſer.lix. C.
Reſtitutio incertoꝛum a quo ⁊ quib⁊ fieri debet.vij.ſer.lx.B.
Reſtitutio tam certoꝛum q̄ʒ incertoꝝ vbi fieri debet.vij.ſermone.lxj.A.B.
Reſtitutionis vera relaxatio ſeptem req̄rit circumſtantias:ibidem. C.
Reſtitutio diuerſis facienda quo oꝛdine fieri debet.vij.ſermo.lxij.per totum.
Reſtitutio qn̄ fieri dʒ ex neceſſitate ſalutis: vij.ſer.lxiij.⁊.lxiiij.p totum
Reſtitutio mulieris ptum alienū ſupponentis q̄liter fieri dʒ.vij.ſer.lxv.p totum
Reſurgens coꝛpus vtrum pōt vti cibis coꝛpoꝛalibus.j.ſermo.xj. C.
Reuelatio eoꝛum que dicta ſunt in confeſſione vtrum eſt licita.iiij.ſermo.xi. C.
Reuelatio eoꝝ que ſub ſigillo ꝯfeſſiōis dicta ſunt vtrum eſt licita.v.ſermo.ix.A.
Reus vtrum licite poteſt aufugere vel ſe defendere.viij.ſermone.iiij. C.
Rixa quid eſt ⁊ vtrum eſt moꝛtale peccatum ij.ſermone.xj. C.

Sabbati obſeruatio cur in lege veteri magis pꝛecipitur q̄ʒ aliarū ſolēnitatū.iij.ſer.j.A.
Sabbati dies cur eſt tranſlata.in diem dominicam:ibidem.B.
Sabbati celebratio pꝛopter tria eſt indicta ibidem. C.
Sabbatum violari debet quinqʒ modis ibidem. C.
Sabbatum maxime per peccatum violatur iij.ſermone.ij.A.
Sabbati obſeruatio intelligitur de ope ſeruili ⁊ non liberali.iij.ſer.vj.A.
Sacerdotes cur ſūt honoꝛādi.iiij.ſ.xij. C.
Sacrilegium pꝛt ē ſpēs luxurie quō differt a ſacrilegio generali.vj.ſer.vj.A.
Sacrilegīj generalis diuerſi ſunt gradus: ibidem.A.
Sacrilegium in ſpecieb⁊ luxurie grauius eſt adulterio:ibidem.A.B.
Sacrilegoꝛum pena in ſpecieb⁊ luxurie multiplex eſt ibibem.A.C.
Sacrilegium quid eſt ⁊ quō punitur ⁊ obligat.vij.ſermone.ix.A.

Sagittarioꝛum arte vtrū quis vti poteſt cōtra chꝛiſtianos.iij.ſer.iij. C.
Sanctificatus in vtero vtrum baptizari debeat.j.ſermone.xiij.B.
Sanctoꝛuʒ cōmunionē quinqʒ modis ſoꝛtiri poſſumus.j.ſermone.xj.B.
Satiſfactio pncipaliter quatuoꝛ requirit.vij.ſermone.j.B.
Scandalum actiuū quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatum.v.ſermone.vij.A.
Scandalū actiuū quando eſt veniale ⁊ quādo moꝛtale:ibidem.B.
Scandalum paſſiuū quid eſt ⁊ quādo veniale ⁊ quando moꝛtale:ibidem. C.
Scandalū ⁊ vtrum pꝛopter illud opera bona ſunt p̄termittenda:ibidem. C.
Sciſmaticus quis dicitur ⁊ eis innitentes: ſunt excōicati.v.ſermone.xxj.A.
Scurrilitas quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatū.iij ſermone.v. C.
Sententia nulla vtrū ligat ⁊ quando ſententia excōicationis eſt nulla.v. ſermo.xij. B.
Sententia iniuſta dari poteſt tribus ex cauſis.vij.ſer.xlviij.B.
Senſualitatis inoꝛdinatio vtruʒ ſemper eſt peccatū.ix.⁊.x.ſer.ij.B. C.
Senſualitatis appetitus vtrum voluntarie mouere poteſt:ibidem. C.
Senſualitas vtrū peccare poteſt moꝛtaliter ix.⁊.x.ſermone.iij.B.
Sepelientes hereticos excōicatos interdictos vſurarios aut interdicti tempoꝛe ſunt excōmunicati.v.ſer.xvj.A.B. C.
Sepultura ⁊ de eius materia ponitur.vij.ſermone.xvij.per totum.
Simonie deteſtatio ponit̄.vij.ſer.xij. C.
Simonia mentalis ⁊ cōuentionalis quō diffiniuntur.vij.ſer.xiij.A.
Simonia triplicem hʒ diuiſionē:pꝛima eſt ꝙ quedā ſunt ꝓhibita qꝛ ſimoniaca: quedā ſimoniaca qꝛ pꝛohibita:ibidē.B.
Simonia triplex ſcʒ a manu : lingua ⁊ obſequio:ibidem.A. C.
Simonia ex pte vni⁹ vtriuſqʒ vel neutri⁹:ibidē. C
Simonia qualit̄ cōmittit̄ in actib⁊ ſpiritualibus.vij.ſer.xiij.B.
Simonia in ſuſceptiōe oꝛdinis ꝯtingit quinqʒ modis.vij.ſer.xiiij.per totum.
Simonia in collatione vel adeptione beneficioꝝ.vij.ſer.xv.per totum.
Simonia quō vitari pōt per quinqʒ in adeptione beneficioꝝ:ibidē.per totum.
Simonia in locatione beneficioꝛū vel eccleſiarum.vij.ſer.xvj.A.B.
Simonia in collatione ſacramentoꝛū vel ſacramentaliū:ibidem.B. C.
Simonia in intronizatiōe p̄latoꝝ: ibidē C.
Simonia in ſepulturis ⁊ exequijs moꝛtuoꝛū vij.ſer.xvij.per totum.
Simonia in ingreſſu religionis cōtracta.vij.ſer.xviij.per totum.
Simonia in iurepatronatus quomodo committitur.vij.ſer.xix.A.
Simonia in pꝛedicationibus faciendis quādo cōmittunt̄:ibidem.B.
Simonia recepta cui reſtitui dn̄t ibidē.B.
Simoniace diſpenſatio quando : qualiter ⁊ per quem fieri poteſt:ibidē.B.
Simulatio quomō differt ab hypocriſi. viij.ſer.x.A.
Simulatio vtrum ſemper eſt peccatum.viij.ſermone.x.A.B.
Syndici qui dicuntur ⁊ de eoꝛuʒ officio.viij ſermone.vj. C.
Sobꝛietas quid eſt ⁊ vtrum eſt virtus.iij.ſermone.xix.A:
Sodomia eſt vitium clamans ad deū vindictam.v.ſer.v.B.
Sodomia ⁊ eius vindicta ponit̄. vj.ſ.ix.A.
Sollicitudo quid eſt ⁊ vtrum eſt licita.iij.ſermone.ix.B.⁊.vij.ſer.lxvij.B.
Solutio quo oꝛdine creditoꝛib⁹ ⁊ legatarijs eſt facienda ſi bona nō ſufficiunt. .iiij.ſermone.viij.B.
Soꝛs quid eſt ⁊ quotuplex.j.ſermōe.iiij.A ⁊.vij.ſermone.xxx.A.
Soꝛs capit̄ quatuoꝛ modis vt ptʒ ibidē.A.
Soꝛs per lotos vel feſtucas vtrum eſt licita ibidem.A.
Soꝛs pꝛo ſoꝛtilegio diuinatiōe vel maleficio eſt illicita:ibidem.A.
Soꝛs ꝑ capitalitate vſurarū ſumpta vtrū lʒ vltra ſoꝛtē recipe rōne ſeueritatꝭ:eq̄tatꝭ vl̄ charitatꝭ.vij.ſ:xxx. A.B.⁊.xxxvj.p totū.
Spiritumſanctū negant ſimoniaci ⁊ qualiter.j.ſermone.xi.A.
Spurij vtrum a parentibus legata licite recipere poſſunt.iiij.ſermone.v. C.
Statuta pꝛelatoꝝ citra papā vtrum quādo ⁊ quos obligant.ſer.p̄ambulo.ij.B.
Statuta ſynodalia qualiteꝛ obligant ad ſententiā excōicationis.v.ſer.xxiij.A.
Statuta iniqua ⁊ irrationabilia condentes qualiter ſunt obligati.vij.ſer.xlviij.B.

Stuprũ qđ eſt virginũ defloratio ⁊ eius materia ponit̃.vj.ſer.iiij.A.
Subuenire primo in neceſſitate vtrũ eſt de lege nature.v.ſermone.ij.B.
Subuenire alteri in malo in verbo vel facto ꝙ̃ pernitioſum eſt.vij.ſer.lij.per totũ.
Supbia eſt regina omniũ vitioꝝ ⁊ qualiter.j.ſermone.xix.A.
Supbie quatuor ſunt ſpecies ⁊ ꝙ̃ graue vitium eſt.ibidem.A.B.
Superbus labi pmittit̃ in aliud peccatũ vt humiliter:ibidẽ.B.
Supbie gradus ſunt.xij.ſicut ⁊ humilitatis:ibidem.C.⁊.xxj.xxij.xxiij.per totum.
Superbia qualiter exterius oſtenditur tam opere ꝙ̃ ore.j.ſermone.xxj.B.C.
Superbia in adinuentiõe nouitatis ornamẽtorum ponitur.vij.ſer.xxj.C.
Superſtitio quid eſt ⁊ q̃ ſunt due ſpecies eiꝰ principales.j.ſer.ij.B.
Supſtitio in literis ad collum ſuſpenſ s aut in diuerſis obſeruationibus tempoꝝ:verborũ:characterũ ⁊ ſimiliũ vt faciũt carminatrices eſt illicita.j.ſer.iiij.B.
Suſpenſio in quibus differt ⁊ cõuenit cũ excõicatione ⁊ interdicto.v.ſer.xj.A.
Suſpenſio quõ differt a depoſitione ⁊ degradatione.v.ſer.xxvj.A.
Suſpenſus dicit̃ aliq̃s tribꝫ modis:ibidẽ.A
Suſpenſionẽ quis incurrit ipſo iure pluribꝫ modis ⁊ cauſis.v.ſer.xxvj.⁊.xxvij.p totum.
Suſpenſus vtrũ poſt ſatiſfactionem indiget abſolutione.v.ſer.xxvij.C.
Suſurratio quomõ differt a detractione.v.ſermone.x.A.
Suſurrator quomodo obligatur ad reſtitutionem.vij.ſer.iij.per totum.

Abernarioꝝum officiũ ꝙ̃ criminoſum eſt.iij.ſer.vij.B.
Taciturnitas triplex damnũ inferre poteſt.vij.ſermone.liiij.A.B.C.⁊.lvj.per totum.
Taciturnitas mendacio pernitioſo cõparat̃ vij.ſermone.liiij.A.lvj.per totum.⁊.viij.ſermone.j.A.
Tactus lubricus ꝙ̃ pernitioſus ⁊ deteſtabilis.vj.ſermone.j.B.
Tentare deum quid eſt ⁊ vtrum eſt peccatũ j.ſermone.B.C.
Tentatio aſcribitur ſoli diabolo triplici rõne ix.⁊.x.ſermone.j.B.
Tentari hominẽ a diabolo vtrũ eſt cõueniẽs:ibidem.C.
Tentationis motiuum in diabolo triplex eſt:ibidem.C.
Tentationis progreſſus lubricus ad modũ leonis.ix.⁊.x.ſermone.ij.A.
Temperantia vtrũ eſt virtus ⁊ virtus cardinalis.iij.ſer.xvij.A.B.
Temperantie gradus ⁊ alia de hac materia ponunt̃.ibidem.A.B.
Temperantie partes integrales ⁊ potentiales.iij.ſermone.xix.per totum.
Temperantie partes ſubiectiue.iij.ſermone.xix.per totum.
Terra ⁊ ſimilia per alluuionem adiecta cuius erit.vij.ſermone.ix.B.
Teſtare prohibens repellitur ab hereditate iiij.ſermone.vj.B.
Teſtamentũ ſpurijs factum vtrũ eſt validũ.iiij.ſermone.vj.per totum.
Teſtamentũ condere qui nõ poſſunt.iiij.ſermone.vij.C.
Teſtamentũ infra qđ tempus exequi debet.iiij.ſermone.viij.A.B.
Teſtamenti executio vtrum ꝓpter melius differri poteſt:ibidem.B.
Teſtamenti exequendi dilatio vtrum noceat defuncto:ibidem.B.
Teſtamentũ nõ exequens quale iudiciũ meretur:ibidem.B.
Teſtamentũ a religioſis vel clericis fructum vtrum recipi poteſt.iiij.ſer.ix.C.
Teſtes veritatem nõ manifeſtãtes quid merentur.vij:ſermone.lvj.A.
Teſtes vtrũ cogi poſſunt ad ferendũ teſtimoniũ.viij.ſermone.j.A.
Teſtimoniũ falſum vtrũ ſemper eſt mortale.viij.ſermone.j.A.
Teſtis vtrũ pro teſtimonio ferendo aliquid recipere poſſunt:ibidem.B.
Teſtimoniũ ferre vtrũ eſt de neceſſitate ſalutis.viij.ſermone.j.B.
Teſtimoniũ aliquoꝝ repelli põt.viij.ſ.j.C.
Theſauros condere vtrũ eſt licitũ ⁊ quibus vij.ſermone.lxvij.B.
Torneamenta ſunt illicita ⁊ de eorũ pena.iij ſermone.iij.B.
Torpor quid eſt vnde orit̃.iiij.ſer.xxvj.C.
Tranſgreſſor canonis quis eſſe cenſetur ⁊ qualiter punit̃.v.ſermone.ij.C.
Tranſlatio dominij rerũ fit duobus modis ſcȝ auctoritate duplici.vij.ſer.xxiiij.B.
Tranſlatio dominij auctoritate priuata fit duobus modis.vij.ſer.xxiiij.per totum.
Tranſlatio rerum in alterũ debet eſſe mere voluntaria:ibidem.A.
Trinitatis perſonarũ ⁊ vnitatis eſſentie exemplum.j.ſermone.x.A.

Ana gloria quomõ differt a ſuperbia.j.ſer.xxv.A.
Vana gloria vtrũ ⁊ quãdo eſt mortale peccatum:ibidem.A.
Vana gloria vitium eſt capitale ſeptem habens filias:ibidem.B.C.
Venditio ⁊ emptio quedã requirũt vt iuſte agantur.vij.ſermone.xxv.C.
Vendere res pluſꝙ̃ valent aut minus emere vtrũ eſt licitum.ibidem:B.
Vendere res ſm vtilitatem ementiũ vtrum eſt licitum:ibidem.B.
Vendere carius ꝓpter protractionem ſolutionis vtrũ eſt licitum.vij.ſer.xxj.per totũ.
Vendens ⁊ ſtatim iterum minus emens vtrum eſt vſurarius.vij.ſer.xxxij.B.
Verecundia quid eſt ⁊ vtrum eſt virtus.iij.ſermone.xviij.A.
Vindictam appetere vtrum ⁊ qualiter eſt licitum.ſermone.ix.B.
Vindicta vtrum ſit melius ſilendo vel reſpondendo.ij.ſer.x.A.
Vindicta diuina multiplex tangitur.v.ſermone.ix.A.
Violentia miſerabilibus perſonis illata clamat vindictam.v.ſer.v.C.
Violẽtia qualiter eſt auaritie filia.vij.ſermone.lxvij.B.
Virginitas vtrum eſt virtus ⁊ potiſſima virtutum.iij.ſermone.xix.C.
Virginum defloratio quantũ malum eſt.vj.ſermone.iiij.A.
Virginem corrumpens vtrum ⁊ qualiter illi obligatur:ibidem.A.
Virginitas vtrum eſt excellentior matrimonio.ibidem.B.
Virginitas accipit̃ duobus modis ibidẽ.B
Virginitas prefertur matrimonio propter quinq̃ȝ.ibidem.C.
Virginitatis aureola ⁊ in quo cõſiſtit proprie virginitas:ibidem.C.
Virtutes theologice qualiter reformãt partem aĩe ſuperiorẽ.iij.ſer.viij.A.
Virtutes cardinales diuerſis nominibꝫ appellantur:ibidem.A.
Virtus vtrum augmentantur ex euentu ſequenti.ix.⁊.x.ſermo:v.A.
Viſitatores exigẽtes indebitas procurationes ſuſpenſi ſunt.v.ſer.xxvij.A.
Vita eterna q̃d ⁊ qualis eſt.j.ſermo.xj.C.
Vnctio extrema quid eſt quid requirit ⁊ ad quid eſt ordinata.j.ſer.xviij.A.B.
Vnctionis extreme multiplex eſt effectus ibidem.C.
Volucres inuente vel capte vtrum obligant ad reſtitutionẽ.vij.ſer.ix.B.
Voluntas peruerſa qualiter excecat intellectum.j.ſermone.v.C.
Volũtas peruertit̃ duobus modis ibidẽ.C
Volũtas perfecte deo oblata ꝙ̃ accepta eſt j.ſermone.xxiij.A.B.
Voluntas vtrum moueri poteſt ab appetitu ſenſitiuo.ix.⁊x.ſer.ij.C.
Voluntas ſola circa delicta vtrum eſt puniẽda.ix.⁊.x.ſermone.iiij.A.
Voluntas benefaciendi vtrum haberi debȝ pro facto:ibidem.B.
Votum quid eſt ⁊ que requiruntur ad eius perfectionem:ij.ſermone.v.A.
Votum voluntarium eſt duplex:ſcȝ ſolenne ⁊ ſimplex:ibidem.B.
Votum facere de meliori vtrũ ſit expediens ibidem.C.
Votum vtrum aliquod bonum factum facit magis meritorium:ibidem.C.
Votum facere vel implere quidã prohibent̃.ij.ſermone.vj.A.B.
Votũ aliquod quodcũq̃ȝ vtrum ſemper cõmutari põt in voto religionis:ibidem.B.
Votum decedentis vtrũ heredes adimplere tenentur:ibidem.B.
Votum vtrũ ſemper obligat ⁊ ſtatim ad perficiendum:ibidem.C.
Votum vtrum fieri poteſt de eo quod eſt indifferens.ij.ſermone.vij.A.
Votum vxoris vtrum vir ſemper reuocare poteſt ⁊ econuerſo:ibidem.A.
Votum continentie in matrimonio qualiter eſt ſeruandum:ibidem.B.
Votum continentie conuolans ad nuptias quantũ malum agit:ibidem.C.
Votum peregrinationis vtrum vnus coniugum facere poteſt ſine cõſenſu alterius:ibidem.C.
Votum coniugũ ad religionem qualiter obligat:ibidem.C.
Votum religionis quos quando ⁊ qualiter obligat.ij.ſer.viij.per totum.
Votum vtrum qualiter ⁊ per totum recipit

diſpenſatione m:ibidem. C.

Uſucapio quid eſt ꝛ de eius materia ponit. vij. ſermone. xxiij. B. C.

Uſurarij vtrum teſtamentum condere poſſunt. iiij. ſermone. vij. C.

Uſurarijs publicis diuerſimode participantes quomodo ſunt excōmunicati. v. ſermone: xxiij. A.

Uſuras ab hoſtibus recipere vtrum eſt licitum. vij. ſermone. xxxvj. B.

Uſura qn̄ excuſatur pꝛopter dubium vel periculum. vij. ſer. xxxvij. per totum.

Uſura quādo cōmittitur cōmunitati coacte ex charitate vel cupiditate mutuando vel vltra foꝛtem recipiendo. vij. ſermone. xxxviij per totum.

Uſura quid eſt ꝛ cur obligat ad reſtitutionē vij. ſer. xl. A. B. ꝛ. xlvj. A.

Uſura vtrum aliquando fuit permiſſa in aliquo caſu ab aliqua lege. vij. ſer. xl. B. C.

Uſura ꝙ multa mala inducit tam tēpoꝛalia ꝙ coꝛpoꝛalia. vij. ſer. xlj. per totum.

Uſurarius vtrum cenſendus eſt fur vł latro vij. ſermone. xlj. B.

Uſurarius infinita ſpiritualia mala operatur tanꝙ cauſa pꝛincipalis. vij. ſermone. xlij. xliij. xliiij. ꝛ. xlv. per totum.

Uſura maxime parit impenitentiaꝫ pꝛopter tria. vij. ſermone. xlij. A.

Uſura ꝛ vtrum ſub ea licet recipere mutuuꝫ pꝛopter neceſſitatē. ibidem. B.

Uſuras efficaciter autenticantes excōmunicati ſunt excōicatione maioꝛi: ibidem. C.

Uſurarijs participantes nouem genera hominum obligantur ad reſtitutionem. vij. ſermone: xlij. xliij. ꝛ. xliiij. per totum.

Uſurarius qualiter recipi poteſt ad ſepulturam eccleſiaſticā. vij. ſer. xlv. C.

Uſura triplex eſt ſcꝫ animi: ſigni ꝛ pacti. vij. ſermone. xlvj. A.

Uulnerās alium qualiter obligatur ad reſtitutionem. vij. ſer. iiij. A. B.

Uxoꝛ vtrum ſemp tenetur ſequi virum etiaꝫ vagabundum. ij. ſermone. vij. C.

Uxoꝛes plures ſimul habere vtrum eſt de lege nature. vj. ſermone. j. A.

Uxoꝛes plures ſimul habere vtrum aliquando licuit ex diſpenſatione. ibidem. B.

Uxoꝛ qualiter furtum cōmittit in rebus viri. vij. ſermone. j. B.

Uxoꝛ vtruꝫ reſtituere poteſt. furta vel alia iniuſta ſine viro: ibidem. B.

Explicit tabula decem pꝛeceptoꝝ.

¶ Preceptorū̄ diuine legis Spe/ culū aureū: A deuoto ac p̄docto vi/ ro fratre Henrico herp ordinis mi noꝝ de obſeruātia, p īſtructiōe pre dicatoꝝ ꝛ cōfeſſoꝝ alioꝝūqꝫ chriſtifi delium ſub forma Sermonum dili gentiſſimo ſtudio compoſitum/ feli/ citer incipit.

¶ De multiplicitate ac diuerſita/ te legū: Sermo p̄ambul⁹ primus.

Inuenio aliam le/
gem in membris meis
repugnantem legi men
tis mee: ꝛ captiuum me
ducentē in legem pcti.
Roma. vij. Ad euiden
tiā thematis queri po/
teſt: Utrum lex ſit aliquid ratiōis preſertim
cum nihil qđ eſt rōnis eſt in mēbris noſtris:
eo ꝙ ratio nō vtit̄ organo corporali. Ad hoc
rn̄det Doctor ſanct⁹ prima. ij^e. q. xc. ꝙ lex eſt
quedā regula ꝛ mēſura actuū p quā inducit̄
aliquis ad agendū vel ab agēdo retrahitur.
Dicitur enim lex a ligādo quia ligat ad agē/
dum. Regula autē ꝛ mēſura humanoꝝ actu
um eſt ratio que eſt primū principiū humano
rū actuū: quia rōnis eſt ad finē ordinare qui
eſt primū principiū in agendis ſm phm. In
vnoquoqꝫ autē genere id qđ eſt principiū eſt
mēſura ꝛ regl'a illi⁹ generꝫ: ſicut vnitas in ge
nere numeri: primus mot⁹ in gn̄e motuū. Ex
quo relinquit̄ ꝙ lex ſit aliq̄d ptinēs ad rōnem
Uerūtamē lex que eſt quedā regula ꝛ mēſu/
ra dupliciter dicit̄ eſſe in aliquo. Primo ſicut
in mēſurāte ꝛ regulāte: ꝛ q̄a hoc eſt ppriū ra/
tionis ideo per hunc modū lex eſt in ſola rō/
ne. Secūdo modo ſicut in regl'ato ꝛ mēſura
to: ꝛ ſic lex eſt in omnibus que inclināt̄ur ad
aliquod ex aliqua lege: ita ꝙ quelibet inclina
tio pueniēs ex aliqua lege: poteſt dici lex: non
eſſentialiter ſed q̄ſi per participationē: ꝛ hoc
modo inclinatio membroꝝ ad concupiſcen/
dum lex membrorū dicitur: de qua ait apl's.
Inuenio aliā legem ꝛc. ¶ Lex igitur eſt que
dam ordinatio rōnis de his que ſpectant ad
bonū cōmune pmulgata ab eo q̄ curā cōmu
nitatis habet. Et eſt multiplex. Primo nāqꝫ
eſt quedā lex que dicit̄ eterna: qđ ſic pbatur:
q̄a manifeſtū eſt ꝙ mund⁹ puidētia diuīa re
git̄: ꝛ tota cōmunitas vniuerſi rōne diuīa gu
bernat̄: ꝛ ideo ipa gubernatio reꝝ in deo q̄ſi
in principe vniuerſitatꝫ exiſtēs habꝫ rōnē le
gis. Et q̄a diuina rō nihil ꝯcipit ex tpe: ſed cō
ceptū eternū habet vt dr̄ Prouer. viij. ide eſt
ꝙ hmōi legē oportet dicere eterna. Oꝝ ſi ob
ijcit̄ pmulgatio eſt de rōne legis q̄ nō potuit
eſſe ab eterno: q̄a nō erat ab eterno cui pmul
garet̄. Dicendū eſt ꝙ lex eterna tā verbo q̄ꝫ
ſcripto pmulgationē habet eternā ex parte dī
pmulgātis: q̄a verbū diuinū eſt eternū ꝛ ſcri
ptura libri vite eſt eterna: licet ex parte crea/
ture ſuſcipiētis vl' audiētis nō pōt eſſe pmul/
gatio eterna Et hec lex eterna nihil aliud eſt
q̄ꝫ ratio diuīe ſapiētie ſm ꝙ eſt directiua oīm
actuū ꝛ motionū: q̄a ſicut de⁹ p ſuā ſapientiā
cōditor eſt vniuerſaꝝ naturaꝝ ad quas cōpa
rat̄ ſicut artifex ad artificiata: ſic etiam eſt gu
bernator oīum actuū et motionū que inueni/
untur in ſingulis naturis. ¶ Hic queri pōt.
Utrū lex eterna ſit oībus nota ſicut ſentire
videt̄ Aug⁹. li. de lib. ar. ꝙ eterni legis notio
nobis impſſa eſt. Ad hoc rn̄det btūs Tho.
prima. ij^e. q. xcij. ꝙ aliq̄d dupl'r cognoſci pōt.
vno modo in ſeipo: alio mō in ſuo effectu: ī q̄
reperit̄ aliq̄ eius ſilr̄tudo. ſicut nō vidēs ſolē
in ſua ſubſtātia cognoſcit ipm in ſua irradia/
tione. Sic g̊ dicendū eſt: ꝙ legē eternā null⁹
cog̊ſcere pōt ſm ꝙ in ſe ipa eſt: niſi ſolū btī q̊
deū p eſſentiā videt. ſꝫ oīs creatura rōnal' ip/
ſam cog̊ſcit ſm aliquā ei⁹ irradiationē vl' ma
iorē vel minorē. Oīs eni cognitio veritatꝫ eſt
quedā ordinatio vl' participatio legis eterne
q̄ eſt veritas īcōmutabilis: vt dr̄ Aug⁹. li. de
vera religione. veritatē oēs eq̄liter cognoſcūt
ad min⁹ quantū ad principia cōia legis na/
turalis: in alijs vero quidā plus quidā minus
participāt de cognitiōe veritatꝫ: ꝛ ſm h̊ plus
vl' min⁹ cognoſcūt legē eternā. Et ex hac le/
ge eterna oīs lex deriuat̄: qđ ſic ptꝫ: q̄a ī oīb⁹
gubernātib⁹ h̊ videm⁹ ꝙ rō gubernationis a
p̄mo gubernāte in ſcđos deriuat̄. ſicut rō reꝝ
q̄ ſunt agēda in ciuitate deriuat̄ a rege p p̄ce
ptū in īferiores adminiſtratores: ꝛ ī artificia/
lib⁹ rō artificialiū actuū deriuat̄ ab archite/
ctore a d īferiores artifices q̄ manu opantur.
Cū igitur lex eterna ſit ratio gubernationis ī
ſupremo gubernāte, neceſſe eſt ꝙ non omnes
ratiōes gubernatiōis q̄ ſunt in inferiorib⁹ gu/
bernātib⁹ a lege etn̄a diriuent̄: hmōi aūt rōes
ſūt quecunqꝫ alie leges. p̄ter legē eternā: que

...BLIOTEC...
...VERSITAT

quantū participāt de ratiōe recta tantū deri-
uatur a lege eterna. ❡ Secunda vero lex
dicitur naturalis vel ius naturale. Et capit̄
multis modis. Pꝛimo cōpetit oībus rebus
⁊ eſt quedā vis.i.facultas inſita oībus rebus
naturaliter. Dicit Gaſp de cal.i.diſt. in c. ius
autē: ꝙ iſta uis eſt quoddā ius a rerū condi-
toꝛe ſingulis entib⁊ ſeu reb⁊ cōceſſum: puta ig
ni ꝙ calefaciat: ſoli ꝙ luceat. rei graui ꝙ deſcē
dat: leui ꝙ aſcēdat: adamāti ꝙ ferrū attrahat
accipitri ꝙ rapiat ⁊c̄. iſta enī entia habēt p̄di-
cta a natura ⁊ ideo ius naturale appellat̄: et
qa ius iſtud rebus inſitū eſt: ideo violari vel
tolli non poteſt. Secūdo modo cōpetit reb⁊
animatis: ⁊ tunc ius naturale dꝛ quidam ſti-
mulus vel inſtinctꝰ nature ex ſenſualitate pꝛo
ueniēs ad appetendū vel ꝓcreandū vl̄ edu-
candū: ⁊ hoc iure dicimus ꝙ ſimilia ſimilib⁊
gaudēt: ꝙ pulchꝛa qs appetit ⁊ ſimilia q̄ a na-
tura pꝛocedūt. Iſtud eſt ius de quo dicit̄ ꝙ
natura docuit omnia animalia: Verūtamen
ſine iſto iure aīal eſt interdū ⁊ poteſt repꝛimi
vel augeri vel etiam in totū caſſari: vt ꝙ non
comedat filiū: non nutriat: non coeat vel pꝛo-
creet. Tertio modo cōpetit ſolū ratiōe vten
tibus: ⁊ tunc ius naturale eſt quedā ratio na-
turalis ab inſtinctu nature ꝓcedēs. Et ius ex
tali natura ꝓueniēs dicit̄ naturalis: equitas
ex qua ratiōe naturali iura poſitiua deriuant̄
ex q̄ iquā ſurgit habilitas diſcernēdi int̄ bonū
⁊ malum. bonū appetēdi ⁊ ſequēdi: malū ve-
ro fugiēdi: vt dicit apl̄us Rom. ij. Gentes q̄
legē non habēt naturalē ea que legis ſunt fa-
ciunt: vbi dicit glo. ⁊ ſi non habēt legem ſcri-
ptam habēt tamē legē naturalē q̄ quiſq; intel
ligit ⁊ ſibi cōſcius eſt: quid bonū ſit ⁊ qd ma-
lū. Unde cū ab hoc iure diſcrepat homo tūc
cōparatꝰ eſt iumētis inſipiētib⁊ ⁊ ſimilis factꝰ
eſt illis. Ex hoc iure naturali Iob ſe regebat
tam ꝑfecte ꝙ non inueniebat̄ ſil̄is illi ī terra.
Quarto modo cōpetit etiam rōnalibus quia
tunc ius naturale dicit̄ pꝛeceptū naturale vel
pꝛeceptū decalogi quod fundatū eſt in iure
naturali: vt non furtum facies: non mechabe
ris ⁊c̄. Unde omne ius diuinū dicit̄ etiā ius
naturale quantū ad p̄cepta: qꝛ ceſſante etiam
omni mādato dei dicat illa rō naturalis faciē
da. ſ. ꝙ deꝰ diligat̄ ex toto coꝛde: pꝛoximus ſi-
cut ipſemet. ꝙ non furet̄ ⁊ ſil̄ia. ❡ Tertia ve
ro lex dicit̄ humana: q̄ ſubdiuidit̄ vt poſtea
videbitur. De q̄ queri poteſt: Utrū congrue-
bat dari lex humana ꝓſertim cum lex natural̄
ſit quedā participatio legis eterne: ſed ꝑ legē
eternā oīa ſunt oꝛdinatiſſima vt dicit Augꝰ.
libꝛo p̄mo de li.ar. ergo videt̄ ꝙ lex naturalis
ſufficit ad oīa humana oꝛdināda. Ad hoc rn̄
det ſan. Tho. pꝛima ijᵉ. q. xci. ꝙ ex p̄ceptis le-
gis naturalis q̄ſi ex quibuſdā pꝛincipijs cōi-
bus indemōſtrabilib⁊ neceſſe eſt ꝙ rō huma-
na ꝓcedat ad aliq̄ magis particl̄ariter diſpo
nenda: q̄ diſpoſitiōes ſꝫm humanā rōnē adin
uēte dicūtur leges hūane. Uerbi gr̄a: lex na-
ture dr̄ in gn̄ali: non facies alijs qd̄ tibi fieri
non vis. Lex ꝟo ſcripta dic̄ eadē in particl̄a
ri: n̄ occides ⁊c̄. ⁊ ſic pꝛactice deducit ad oīuꝫ
noticiā: qꝛ lex nature ex aliq̄ paſſione vl̄ mala
ꝯſuetudie vel mala diſpoſitiōe nature in aliq̄
rū coꝛdib⁊ q̄ntū ad aliq̄ coꝛrūpitur ⁊ obfuſca-
tur: ſicq; patet ꝙ ſicut ex parte rōnis ſpecula-
tiue ꝑ naturalē participationē diuine ſapiētie
ineſt nobis cognitio quedā cōmuniū pꝛinci-
pioꝝ: nō tn̄ cognitio ꝓpꝛia cuiuſlibet veritatis
ſicut in diuina ſapīa ꝯtinet̄: ſic etiā ex parte rō-
nis pꝛactice naturaliter hō participat legem
eternā ſꝫm q̄dam cōia p̄ncipia: nō autē ſꝫm ꝑti-
culares directiōes ſinguloꝝ q̄ tn̄ ī eterna lege
ꝯtinētur: ⁊ ideo nccē ē ꝙ humana rō ꝓcedat
vlteriꝰ ad q̄ſdā ꝑticl̄ares legum ſanctiones.
❡ Quarta deniq; lex dꝛ diuina: quā dauid ex
petijt dicēs: Legē pone mihi dn̄e viā iuſtifica-
tionū tuaꝝ: q̄ nimiꝝ lex etiā nob̄ neceſſaria fu
it ad directionē humane vite ꝓpter q̄ttuoꝛ rō-
nes. Pꝛima qa ſicut dt̄ Augu. in p̄mo li. de li.
ar. humana lex nō pōt oīa q̄ malefiunt punire
vel ꝓhibere: qa dū auferre vellet oīa mala: ſe-
queret̄ ꝙ ⁊ tollerent̄ multa bona: ⁊ ſic impedi-
ret̄ vtilitas boni cōmunis qd ē neceſſariū ad
humanā ꝯuerſationē: vt ꝑꝫ de meretricib⁊ q̄
ſi tollerent̄ oīa ꝯfunderent̄ adulterijs ſtupꝛis
ſodomijs ⁊ ſil̄ib⁊: vt ḡ nullū malū im ꝓhibitū
⁊ impunitū remaneat: neceſſario fuit ſuperue-
nire legem diuinam per quā omnia peccata
pꝛohiberent̄. Et hoc tangit pſ̄. dicens: Lex
dn̄i imaculata. i. nullā peccati turpitudinē ad
mittēs. Secūdo qꝛ lex humana tm̄ de his le-
gem ferre poteſt de quib⁊ ⁊ iudicare: qd̄ ſolū
fieri poteſt de motib⁊ exterioꝛib⁊ qui apparēt
hominib⁊: ⁊ ideo neceſſariū fuit ꝙ ſuperueni-
ret lex diuina que diſponeret de motib⁊ inte-
rioꝛibus que latent hoībus. Hinc addit pſal.
Conuertēs animas: qa nō ſolum actus exte-
rioꝛes ſed etiā interioꝛes dirigit. Tertio: qa
lex nature vt dictū eſt continet ipſa pꝛecepta
in genere q̄ pꝛincipaliter duo ſunt. Pꝛimum

eſt: Qd̄ tibi vis fieri hoc alijs facito. Scd̄m:
Nō facias alijs qd̄ tibi fieri nō vis. Nec de-
ſcēdit ad ip̄as ꝑticulares ꝯcluſiōes. Modo
ꝓpter inclinationē hūani iudicij p̄cipue de re-
bꝰ ꝯtingētibꝰ ⁊ ꝑticularibꝰ ꝯtigit de actibꝰ
hūanis diuerſorū eē iudicia: ex quibꝰ diuerſe
⁊ cōtrarie leges ꝓcedūt. Ut igit̄ hō abſq; oī
dubitatiōe ſcire poſſit qd ei ſit agēdū: qd vitā
dū: neceſſariū fuit ut in actibꝰ ꝓpꝛijs dirigere
tur ꝑ legē diuinitꝰ datā: d̄ q̄ conſtat ꝙ errare
nō pōt. Hinc ꝓſequit̄ pſ. Teſtimoniū dn̄i fi-
dele. ſ. ꝓpter certitudinē ꝟitatis ⁊ rectitudis.
❡ Quarto qꝛ lex nature ꝑticipat cū eterna le
ge ſꝫm ꝓpoꝛtionē capacitatꝭ hūane nature. ſꝫ
qꝛ hō oꝛdinat̄ ad finē beatitudis et̄ne q̄ exce
dit ꝓpoꝛtionē naturalis facultatis hūane: iō
opoꝛtet ꝙ ſupꝛa legē naturalē ⁊ hūanam diri
gat̄ ꝑfectioꝛi ⁊ altioꝛi mō ad finē vltimū ſuper
naturalē qd̄ fit lege diuinitꝰ data: ꝑ quam al
tioꝛi mō ꝑcipitur lex eterna: ❡ Nunc igi-
tur pꝛoſequēdo de lege hūana ſciēdum ꝙ eſt
quedā lex humana q̄ dꝛ lex gentium q̄ facta
fuit humano genere multiplicato: nā an̄ dū-
taxat lege naturali regebant̄ ita ꝙ erant eis
omnia cōia: ꝯcedebāt̄ em̄ oīa occupāti ſicut
dictum erat illis: quācūq; terram calcauerit
pes tuus tua erit. Poſt multiplicationem ve
ro humani generis facta fuit hec lex per quā
regiōes diſtincte ſunt: bella oꝛta ⁊ ſeruitutes
ſecute ⁊ obligationes inducte. inſti. de iure.
na. §. ius autem gentium. Et ſꝫm H. boyc in
c. de conſti. ſimpliciter iſta ligat omnes pꝛe-
ter papam ⁊ imꝑatoꝛē niſi ꝑ eos vel per legē
ſeu ꝑ canonem fuerit immutata. vt in. d. §. ius
aūt gentium. vel etiā niſi ꝑ cōſuetudinē rōna-
bilem ⁊ p̄ſcriptam in aliquibꝰ fuerit abroga
ta: ⁊ hec lex data fuit ante legem moſaicam:
poſt legem vero moſaicā ⁊ ꝓphecicā data fu-
it lex ciuilis q̄ incepit a Phoꝛoneo rege: quē
poſtmodū alij ſecuti ſunt in legis ciuilis edi-
tione. Unde romani miſerunt decē viros ad
grecos ꝓ habēdis legibus. Greci vero miſe-
runt romam quedā ſapientē expiri volentes
an romani digni eſſent legibus. Qui cum ro
me veniſſet romani cogitantes quid vellet
quendam ſtultū ad diſputandū cū greco po
ſuerunt vt ſi ꝑderet tm̄ deriſio eſſet. Grecus
vero ſolo nutu diſputare cepit ⁊ vnum deum
ſignificans vnū digitum leuauit ſtultꝰ autem
credens ꝙ eum vno oculo cecare vellet du-
os digitos leuauit ⁊ cum hoc pollicem: ſicut
naturaliter euenit quaſi vellet eum cecare d̄
vtroq;: grecꝰ tn̄ credidit ꝙ ꝑ h̄ trinitatē oñde
ret: deinde grecus manū aptā tenuit vt oñde
ret oīa nuda ⁊ apta deo: ſtultꝰ ꝟo timēs ala-
pā pugnū clauſū q̄ſi repcuſſurus leuauit. gre
cus tn̄ intellexit ꝑ h̄ ꝙ deꝰ oīa palmo claude
ret: ⁊ ſic credēs romanos dignos legib⁊ receſ
ſit ⁊ leges his ſapientibꝰ romanis cōcedi fe-
cit in ciuitate athenarū ⁊ lacedemoniā: ⁊ ſic
lex ciuilis oꝛtū habuit a grecis: ſicut ⁊ q̄libet
alia ſcia. Hec no. gl. in. l. ij. ff. de. oꝛig. iurꝭ. Et
de hac lege ciuili dic̄. Hein. boyc vbi ſupꝛa:
ꝙ ſi nō p̄nt ſine pctō ſuari tūc nullum ligāt in
aliq̄ foꝛo: qꝛ rōne pcti hꝫ neceſſario lex cano-
ni ſuccūbere: ſi ꝟo ſine pctō ſuari p̄nt ⁊ cano
nib⁊ cōcoꝛdāt: tūc oēs ligāt niſi papā ⁊ impa
toꝛē: ſi tn̄ ꝯriant̄ canonibus tunc ab oīb⁊ ſibi
ſubditis etiam paganis ſunt ſeruāda: non tn̄
ligāt in foro eccl̄ie. ❡ Poꝛro Ieſu nato tres
leges date ſunt. Pꝛima ē euangelica ad quā
tenent̄ etiam papa ⁊ imperatoꝛ: ꝙ ſi ꝯriū cō-
ſtituunt vel faciunt non dicunt̄ legē dare ſed
quod verius ē errare. vt ꝑꝫ. xxv. q. i. c. ſunt q-
dam. niſi in his q̄ ſunt cōcilij ꝑfectionis. xiiij.
q. i. c. quiſq̄s. Secūda lex ē apl̄ica: de qua q-
ri poteſt: Utrū ſtatuta legis apl̄ice de quib⁊
habetur. xxxiiij. diſti. c. ſi ſubdiaconus. ⁊. c. le-
ctoꝛ vel etiam ſtatuta quatuoꝛ cōcilioꝝ pꝛin
cipalium. de quibus. xv. diſti. c. ſicut. ⁊. c. ſan-
cta: ligant omnes. Dicendū ꝙ illa ſicut qua-
tuoꝛ euangelia ligant oēs ⁊ ſeruari debent
ab omnib⁊. niſi papā: ⁊ niſi ꝑ papā fuerint im
mutata vel coꝛrecta ⁊ niſi ſint cōcilij perfecti
onis. Nam cū papa ꝑtātem ſuā non recipiat
ab homine ſꝫ a deo: vt ꝑꝫ. xxij. di. c. ſacroſctā.
⁊ ſic eſt ſucceſſoꝛ petri ⁊ vicarius dei iō nulla
regula vel conſtitutio apoſtolica ip̄m ligat cū
nō habeat imperiuꝫ per ipaꝛē. Tertia deni
q; lex dicitur canonica q̄ pꝛocedit ex veteri ⁊
nouo teſtamēto: ⁊ tāq; vltima in alijs legibꝰ
contenta cōplectens: nobilioꝛ ⁊ ꝑfectioꝛ meri
to iudicatur. Pꝛo quo notandum ſꝫm Hein.
boyc. in. c. de conſti. ꝙ ſi ſtatutum canonicū eſ
ſet contrarium legi nature vel diuine moꝛali
vel noui teſtamenti tunc nō obligaret nec ob
ſeruari deberet. xxi. diſtin. c. inferioꝛ. xi. q. iij. c.
qui reſiſtit. quod ſi nō ē cōtrarium legi natura
li vel diuine ⁊ pꝛecipit: tunc ab omnibus ob-
ſeruari opoꝛtet. xiiij. q. i. quod pꝛecipitur. vel
ſi pꝛohibet tunc etiā obligat ꝓhibitio eodem
modo. Si vero p̄catur tūc nō ligat de neceſ
ſitate licet iuſtū ſit ꝙ obediatur: xxiij. q. i. c. ſic
enim. Si indulget nō debet trahi ad ꝯſequē

ſtã: tñ ꝙ ad illos quibꝰ indulget ⁊ ꝯ ꝗs indulget ſeruari dꝫ vt ptꝫ i inſtitutis de iure na. §. ſꝫ qđ principi. ⁊ .iij. di. c. priuilegia. Si cõſulit cõſilio reuerẽtie tũc ab omnibus obſeruari dꝫ ⁊ ligat ſicut p̄ceptũ ut patet extra de eta. ⁊ q̇li. c. ad aures in fi. vbi de hoc p gl. vid qñq ꝗ ſunt precepti conſuluntur: vt ptꝫ. xxviij. q. i. ſic eñ: veruntñ cõſiliũ pfectiõis nõ ligat niſi volentes. Ad laudẽ dñi noſtri ieſu chriſti.

¶ De cõſuetudinibꝰ ⁊ canonibꝰ abrogatis ac ſtatutis inferiorum p̄latorum tribusq generibus legatorum. ¶ Sermo preambulus. ij.

I Nuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis mee. Viſo vtcunq de diuerſitate legũ: Iã proſequendũ eſſe reor breui ſtilo preſenti ſermõe de duobus ſcꝫ de cõſuetudinibꝰ ⁊ canonibꝰ per illas abrogatis ⁊ de inferiorũ p̄latorum ſtatutis. A Quantũ ad primũ q̄ri poteſt primo de canonibus ⁊ legibus abrogatis p diſſuetudinem tacito conſenſu: vtrũ tales canones vel leges ligant vel pro iure allegari poſſint. Ad hoc dicendũ ꝙ iura abrogata p ius contrariũ nõ ligant nec pro iure allegari poſſunt: qꝛ papa Theleſphorus ſtatuit vt ſeptẽ hebdomadibꝰ a carnibꝰ ⁊ delitijs añ paſcha clerici abſtinere debeant. vt. iiij. diſt. c. ſtatuimus. qđ. c. eſt abrogatũ: de ꝯſe. di. iij. c. ſacerdotibus omnibus decretum ẽ. vt ante paſche ſolẽnitatẽ non quinquageſima ſed quadrageſima teneantur: hoc ex concilio aurelianenſi. ⁊ ſic canones abrogati non ligant. Hic dicit Hein. boych in prohemio decretalium: ꝙ ſi allegatur talis lex decre. vt ius p ſe ſtans tunc taliter allegans crimen falſi committit: ⁊ etiam quia contra mandatũ ſeu prohibitionem pape facit infamis eſt. vt patet. vi. q. i. c. infames. ⁊ .xix. diſt. c. nulli. Si tamen allegaꝛ vt ius antiquum ad declarationem ⁊ noticiã noui iuris tunc poteſt allegari: qꝛ noticia iuris antiqui neceſſaria eſt ad cognitionem iuris noui: vt no. Bern. ⁊ Hoſti. in. c. nouit. extra de iudicijs. Veruntamen ſi lex vel canõ eſt preceptiuus: tũc tolli nõ poteſt p ſolum abuſum ſubditorũ qꝛ qđ p̄cipitꝛ neceſſe eſt adimpleri. xiiij. q. i. qđ p̄cipitꝛ. alias eñ penderet ex arbitrio ſubditorum qđ fieri nõ debet: vt ptꝫ extra de poſtula. prela. c. bone me. Ad maiorem tamen euidentiam ſciendum de cõſuetudine ꝙ cõſuetudo eſt ius vtẽtiũ moribꝰ inſtitutũ qđ p lege ſuſcipitꝛ cũ lex deficit. Sed qñ cõſuetudo redacta eſt inſcriptis tũc vocatur lex vel inſtitutio. Et notãdum generaliter ꝙ vbicũq lex deficit ſemper tenenda eſt conſuetudo dummodo nõ eſt iniqua vel alias a iure reprobata. Similiter vbicũq cõſuetudĩe ſeruata periclitaꝛ anima nõ valet ꝯſuetudo: Itẽ ſi ſit eccleſijs oneroſa extra de cõſue. c. i. Nec valet vbi contradicit iuri publico cui nõ pt ꝗs renũciare: nec etiã valet ꝯ legẽ diuinã vel humanã. eo. ti. c. fi. Nec deniq valet vbi eſt cõtra cõciliũ vel alias cõtra iuris approbationẽ: extra de ꝯſan. ⁊ affi. nõ dꝫ. ¶ Quod ſi queritꝛ qñ ꝗ valet cõſuetudo. Dicẽdũ ꝙ dũ eſt p̄ter ius nõ ꝯ. tũc eſt ſeruãda ſiue ſit vniuerſalis ſiue ſit pticularis ſiue p̄ſcripta ſiue non. Unde vniuerſalis dicitꝛ vt orare ꝯ orientem vel deponere caputiũ in lectione euãgelij vel genu flectere in eleuatiõe corpis chriſti: vel ĩ tribus diebus rogationũ ieiunare: tunc enim non eſt dubiũ qn talis cõſuetudo dꝫ obſeruari. Si ẽ ꝯtra ius humanũ ⁊ tñ rõnabilis tunc ſi eſt p̄ſcripta debet ſeruari: ſin aũt ⁊ ſequitur legem tũc tollit legẽ ſibi ꝯtrariã. ff. de legi. l. de quibus. Si precedit ⁊ lex ſequens facit mentionem de ꝯſuetudine ſibi ꝯtrariã. tũc non tenet. ut de conſue. c. non putamus. li. vi. Si ꝓ nõ facit mentionem tũc ſeruaꝛ: vt de conſue. lib. vi. c. vl. ¶ Preterea queri põt an conſuetudo poſſit tollere legẽ ſeu valeat cõtra legẽ. Ad hoc dicendum ꝙ ſi lex ẽ cõſultiua ⁊ nullo modo ligatiua tunc valet cõſuetudo: qꝛ lex non ligabat. Si aũt eſt p̄ceptiua tunc ſi eã legem tollere eſt pctm inducere p ſe non valet cõſuetudo in oppoſitum. Sin aũ tunc p conſuetudinem põt fieri aliqua modificatio ſm Jo. an. in addi. ſpe. de conſuetudinibus ad fi. In totum tñ tollere nõ põt. Et nota ꝙ eque puniri debet tranſgreſſor conſuetudinis laudabilis ſicut tranſgreſſor legis: extra đ ſimo. c. ad apoſtolicam. ⁊ in glo. fi. ⁊ ita obligatur religioſus ad laudabilem ⁊ bonã cõſuetudinẽ ſui monaſterij: ſicut ad ſtatuta vel iura ſeu leges ſui monaſterij. B Quantum autem ad ſecundum queri põt de ſtatutis inferiorũ prelatorum: vtrum. ſ. tales ſtatuta facere pñt ⁊ vtrum ligant in foro cõſcie. Ad hoc dicendũ generaliter ꝙ ſic: qꝛ primo legati in prouincia ſibi commiſſa ſtatuta facere pñt que durãt etiã finita legatiõe: vt ptꝫ extra de offi. lega. c. Nemini dubium eſſe volumus quin

legatorũ ap̄lice ſedis ſtatuta edita in ꝓuincia ſibi cõmiſſa durent tanq ppetua: licet eandẽ poſtmodũ ſint egreſſi Glo. Et ſi lata ſunt ſub anathemate ꝗ cõtrafaciunt ſitꝛ excõicati. Pro quo ſciẽdũ ꝙ glo. in c. officij. e. ti. dicit ꝙ ibidẽ fit mentio đ tribꝫ generibꝫ legatorũ. Primo đ his ꝗ mittuntꝛ a curia romana ꝗ nõ ſunt cardinales. vt in. c. a nobis miſſi. ⁊ illi nec extra prouinciã ſue legationis nec hoĩes alterius prouincie veniẽtes ad eos abſoluere poſſunt nec bñficia conferre. vt pꝫ in. c. officij noſtri. Scđo de his ꝗ p̄textu eccleſiarũ ſuarũ legationis ſue ſibi vendicant auctoritatẽ. ⁊ illi nec hoĩes ſue ꝓuincie nec alienos etiã in ſua prouincia exĩtes abſoluere poſſunt illos ꝗ ꝓpter violentã iniectionẽ manuũ in clericos excõicationẽ inciderũt: vt pꝫ ibidẽ. c. excõicatꝫ: nec etiã iſti bñficia conferre pñt. Tertio de cardinalibꝫ legatis qui de latere pape mittuntꝛ: ⁊ hi ineũdo ⁊ redeundo vbicunq ⁊ quoſcũq excõicatos pro iniectione manuũ in clericos abſoluere pñt. vt. e. ti. ꝙ trãſlationem. ⁊ bñficia conferũt: vt. c. officij. ⁊ mare tranſeũtes inſignia papalia deferunt. Scđo vero ſinodus prouincialis ſtatuta facere põt: vt patet. xvj. di. c. ꝙ dicitis. Tertio ſinodus ep̄alis ſtatuta facere non põt. vt patꝫ. xviij. di. c. j. ⁊ addit ad quid eorũ concilia ſunt vtilia. Verũtñ ep̄o in ſua dioceſi ſtatuta facere põt ſuper ſua iuriſdictione licet ſup alijs non niſi conſentiant hi quorum intereſt vel ad minus due partes. vt pꝫ extra đ maio. ⁊ obe. c. ſiꝗs venerit. in textu ⁊ glo. Quarto capitulũ põt facere ſtatutum: vt pꝫ extra đ ꝯſti. c. cũ acceſſiſſent. ¶ Quod ſi queritꝛ qualiter ⁊ quos iſta ſtatuta obligãt Dicendum ꝙ ſtatuta pape obligãt omnes. vt extra de ꝯſti. c. j. Sed ſi eſt ſtatutũ particulare tũc ligat illos quos cõprehendi vult: vt de elec. c. nihil eſt. Hec tñ intelligũtur dũmodo non ſint contraria legi diuine vel naturali. vt pꝫ per Hein. boyc. in. d. c. j. de conſti. Ex his etiã pꝫ ꝙ extrauagantes etiam ligant in foro cõſcientie ſi ſaltẽ ſunt iuri cõſona: ⁊ tunc ſm illam iudicari põt. Si tñ diſſona fuerint iuri tunc papa cõſulendus eſt: vt patꝫ extra de fide inſtru. c. paſtoralis. vbi đꝛ auctoritate preſentium duxi ſtatuendum. ⁊c̃: vide ibidem. ¶ Preterea de ſtatutis inferioris prelati. ſ. archiep̄i ep̄i ⁊c̃. ꝗ obuiant canonicis ſtatutis non valent: vt patꝫ extra de maio: ⁊ obe. c. ꝙ ſuper his: vbi dicitur epiſcopũ nihil poſſe ſtatuere in ſinodo qđ canonicis obuiet inſtitutis. Porro ſi tale ſtatutum ledit ſupiorẽ ſeu ius ſuperioris tunc etiã nõ ligat: vt extra de iureiuran. c. venientes. Non etiam ſtatuere pñt in p̄iudiciũ inferiorũ nec ligat: vt ptꝫ extra de loca. ⁊ cõduc. c. veſtra. niſi tm̃ ſup iuriſdictione ſua. i. ꝗtũ ad ſua: nec alterius intereſt. i. qñ p hoc alijs p̄iudiciũ nõ paratꝛ: vel niſi eidẽ cõſentiãt: vel ad minꝰ due ptes: ꝙ ſi nõ ſit p̄iudiciũ iuris maioris tamẽ ſi ſtatutũ eſt irrõnabile nõ valet nec ligat nec dicere ſufficit ita ſtatutum eſt niſi cauſa ſtatuti aſſignetꝛ. lxviij. di. c. corep̄i vbi reuocatꝛ officiũ corep̄orũ. vide ibidem. ⁊ in. c. precedent. Nimirũ cũ in ſtatuto debeãt debite cõditiões cõcurrere ꝗ habentꝛ. iiij. di. vbi dicitꝛ. Erit autẽ lex iuſta poſſibilis ſm naturã ⁊ cõſuetudinẽ patrie loco temporiq conueniens: neceſſaria vtilis manifeſta quoq: ne aliquid per obſcuritatem incautum captione contineat: nullo p̄uato comodo ſed pro cõi vtilitate ciuium conſcripta: vide glo. Nõ ſi rõnabile eſt tũc nõ ligat extra territorium ſtatuentis. vt expſſe ptꝫ li. vj. de ꝯſti. c. vt animarũ ſaluti: vbi dicitꝛ ꝙ ſtatuto ep̄i quo in oĩs qui furtũ ꝯmiſerũt excõicatiõis ſnĩa ꝓmulgatꝛ ſubditi eius furtũ extra ipſius dioceſ cõmittẽtes minime ligari noſcũtur. Si vero cõmittitꝛ infra territoriũ ſtatuentis tũc ſilr nõ ligat probabiliter ignorantes vt ptꝫ extra đ cle. ex. depo. vel int. c. ap̄lice ſedis: vbi dicitur verum qꝛ tp̄e ſuſpenſionis ignari celebraſtis diuina vos reddit ignorantia ꝓbabilis excuſatos: glo. nõ craſſa ⁊ ſupina: ſecus tñ eſt in ſnĩa interdicti qua ligantur ⁊ abſentes ⁊ ignorãtes. Cuius rõ eſt qꝛ qñq fertꝛ ꝓpter delictum alterius: vt ptꝫ lib. vj. de ſen. ex. c. ſi ſnĩa: ſuper verbo interdicti in nouella. craſſe tñ ⁊ ſupine ignorãtes ligantꝛ vbi ſcientes ligarentur. Verũtñ ſciẽtes ꝗ nõ ſunt ſubditi rõne domicilij vel pſone vl' delicti cõtractꝰ non ligat: vt ptꝫ extra de ſen. ex. a nobis. j. qꝛ extra territoriũ ius ſe non extendit. vt ptꝫ lib. vj. de ꝯſti. c. vt aiarũ ſaluti. ¶ Deniq ſciẽtes qui ſunt ſubditi rõne domicilij pſone vel delicti ꝯtractꝰ ligat qꝛ rõne delicti cõmiſſi in territorio ſtatuẽtis efficitꝛ delinquẽs de iuriſdictiõe ipſius vt ptꝫ extra de priui. c. tuarũ. de fo. cõpe. licet rõne delicti. ⁊ in glo. ¶ Ceterũ: vtrũ quis p̄ſumatꝛ ſcire vel ignorare ſtatutum arbitrabitꝛ bonꝰ iudex ex mora quã traxit in terra. ſ. modica vl' magna: ⁊ indubio videtꝛ ꝙ eius iuramento ſtandũ ſit ſm Jo. an. de ſen. ex. c. ſi vero. ij. Et notandũ gñralr ꝙ ꝗ iurãt ſtatuta vl'

cõſuetudines loci vl' eccl'ie ſeruare p̄textu talis iuramẽti nõ obligant ad illicita vl' impoſſibilia vel obuiantia eccl'iaſtice libertati: nec ad ea debet intentio ſua referri. ¶ Ad vltimũ q̄ri põt q̄s iudicat̃ eſſe trãſgreſſor: canonis vel decretalis q̄ eiuſdem auctis eſt cũ canone qđ diffuſe ꝓbat̃.xix.di.c.j.ij.iij.⁊ ꝑ totũ. Ad hoc dicendum ſm Hein.boyc.extra de elec.in.c.dudũ.ij. ꝙ ſi querit̃ đ correctis vl' retractis per aliũ canonẽ vel decretalẽ poſtea editũ: tunc cõtrauenĩẽs non eſt tranſgreſſor: vt pꝫ.xxvj.di.ca.j. ſcꝫ vnius vxoris virũ: qđ eſt correctũ per.c.ſequens: ⁊.xxxvj.q.vlti.c.vlti.qđ eſt correctũ per.c.accedens.extra de rap.nam iuribus correctis nõ eſt vtendum. Si vero queris de nõ retractis per aliũ canonẽ: tunc dicendũ ꝙ ſi nõ ſunt approbati đ moribꝫ vtentiũ tales nõ obſeruãs nõ dicitur trãſgreſſor: vt ꝓbat̃.iiij.di.§.leges inſtituunt̃ cum ꝓmulgant̃: firmant̃ cũ moribus vtentiũ approbant̃. Sicut eñ moribus vtentiũ incõtrariũ nõnulle leges abrogate ſunt ita moribus vtentiũ leges ipſe confirmant̃. Unde illud Thelephori pape qui decreuit vt clerici generaliter a q̇nquageſima a carnibus ⁊ delicijs ieiunẽt: qđ quia moribus vtentiũ approbatũ nõ eſt aliter agentes tranſgreſſionis reos nõ arguit. h ibi. Et hoc ſane intelligit̃ qñ venit cõtra hmõi canones aucte conſuetudinis legitime in cõtrariũ introducte eo ꝙ non ſunt canones preceptũ vel ꝓhibitionẽ cõtinẽtes: immo eſſet tranſgreſſor ſi cõtra talẽ conſuetudinẽ legitimã veniret.xj.diſ.in his rebꝫ: de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina mos populi dei ⁊ inſtituta maiorũ pro lege tenenda ſunt: ⁊ ſicut p̄uaricatores legũ diuinarũ: ita cõtemptores eccl'iaſticaꝝ cõſuetudinũ cohercendi ſunt. Si ṽo cõtrauenit nõ auctoritate cõſuetudinis legitime in cõtrarium introducte: quia nulla eſt ſed cõtrauenit neceſſitate vrgente. tũc nõ eſt tranſgreſſor: qꝛ neceſſitas legẽ non habꝫ: vt patet extra de cõſue.c.quanto.⁊ de conſe.di.v.c.diſcipulos cũ ꝑ ſegetes tranſeundo ſpicas euellerẽt ⁊ ederẽt ipſius chriſti vox innocentes vocat qꝛ coacti fame hoc fecerũt: ſi tñ cõtrauen t voluntarie nõ neceſſitate ⁊ ſunt precepta vel ꝓhibitiões et ex certa ſcia tunc eſt tranſgreſſor: vt.xxv.q.j.c.violatores canonum voluntarie ⁊c̃.vide ibidẽ. Si ꝓinde ꝯtrauenit ex rõnabili cauſa quã ⁊ ſi legiſlator ſciret nõ đcerneret eſſe ſeruandũ canonẽ: tũc nõ eſt trãſgreſſor: vt pꝫ extra de obſer.ieiu.c.conſiliũ. Deniq̃ canones p̄cepta vl' ꝓhibitiones nõ cõtinẽtes ſed tãtũ diffinitiones ſi nõ ſunt moribus vtentium approbati: tũc ꝯueniẽs nõ eſt tranſgreſſor ſecꝰ tñ ſi moribꝫ vtentiũ eſſent approbati.xj.di.c.in his. Silr ſi cõtinent cõſiliũ vl' hortationẽ vt pꝫ.iiij.di.c.ſi. Fallit tñ in conſilio reuerẽtie qđ oĩno tenendũ eſt: vt pꝫ di.vj.c.teſtamentũ. ¶ Ultimo queri põt qua pena tranſgreſſor legis vel canonis puniri debeat. Ad hoc rñdet Hein.boyc extra de elec.in.c.dudũ.ij. ꝙ ꝓ trangreſſione legis q̇s punit̃ pena ſacrilegij: vt ꝓbat̃.C.de eroga.mil'.annone.l.repetita.li.xj. Pro tranſgreſſione ṽo canonis ſi tranſgrediẽs credit eccl'iam romanã nõ hr̃e ptãtem cõdendi canones: tũc punit̃ vt hereticus: vt pꝫ.xix.di.c.nulli fas eſt. vbi glo. Qui dicit romanã eccl'iam nõ eſſe caput nec poſſe cõdere canonẽ ille eſt hereticus. Si vero credit romanã eccl'iam hr̃e ptãtem: ſed tamẽ facit ꝯtrariũ licet mandata tranſgredit̃ non tñ eſt hereticus ſed peccat. Si ergo in canone illo ꝯtra quẽ venit eſt pena certa appoſita cõtra tranſgreſſorẽ illius: tunc illa tm̃ imponitur. vt notat. Joh.mo.de elec.c.cupientes.§.ſi ṽo in diſcordia.ſup ṽbo peruenit.lib.vj. ꝙ ſi non eſt pena certa appoſita: tũc eſt pena depoſitiõis: vt pꝫ.iiij.di.§.vlti: vbi dicitur Illi qui ſacris neſciũt obedire canonibus penitus officio iubeant̃ carere ſuſcepto: non tñ ad primã offenſam deponi debent vt.xxiiij.q.iij.c.de illicita.⁊.ix.q.vl.c.pe. ¶ Ceteꝝ.cũ iuſtis nõ ſit lex poſita ⁊ qui ſpũ dei agunt̃ nõ ſunt ſub lege. Quero vtꝝ tales etiã obligant̃ ad legũ obſeruantiã vel canonũ. Ad hoc reſpondet Gaſper đ caldo.in.c.j.de cõſti.in ſuo cõmento: ꝙ tales nõ ſunt ſub lege vel non tenent̃ ad obſeruantiã legũ vel canonuꝫ inuiti ſꝫ volũtarij: ſic ꝙ nõ cogunt̃ ꝑ leges que malos cohercent: ſed bñ dirigunt̃ lege que vult ꝙ maioꝝ ptãti obediat̃ nõ obſtante precepto cõtrario minoꝝ.xj.q.iij.c: nõ ſemp.c.iulianus c.q̇ reſiſtit.⁊ hoc mõ ſunt ſubiecti ⁊ illã ſeruãt q̄ hoc vult.ſ. ꝙ lex carnis ſubiaceat legi ſpũs vt pꝫ.xix.q.ij.c.due ſunt leges: vna publica alia priuata. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De preceptis veteris ⁊ noue legis: ⁊ vtrum ſint diſpenſabilia.

¶ Sermo preambulus. 3

Audi iſrael ⁊ obſerua vt facias que precepit tibi deus vt bene ſit tibi. Deu.vj. Spũſſanctus ꝑ organũ illud ſingulare moyſen loquens his verbis. Circa diuina precepta tria tangit principaliter. Primo nãq̃ oſtendit ꝙ audienda ſunt hilariter cum dicit. Audi iſrl': hoc ipm̃ in eodeꝫ li.frequẽter ingeminans. Nimirũ cuꝫ p̄cepta naturã lapſam releuent curando vulnus peccati merito chriſti mentẽ quoq̃ rõnalẽ ad vite ꝑfectiõnẽ eleuent: ⁊ de vita btã certificent. Scđo tangit ꝙ ſunt retinẽda memoraliter cũ addit Et obſerua. Uñ ꝓſequit̃. Erũtq̃ verba hec que ego p̄cipio tibi hodie in corde tuo ⁊ narrabis ea filijs tuis ⁊ meditaberis ſedens in domo tua ⁊ ambulans in itinere dormiens atq̃ conſurgens: nec ſolũ corde ſed etiã opere ſunt ꝑficienda. Uñ ſubdit. Et ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua: erũtq̃ ⁊ mouebunt̃ int' oculos tuos: ſcribeſq̃ ea in limine ⁊ oſtijs domus tue. In themate quoq̃ cauſam hoꝝ adiungit dicẽs. Ut facias q̄ precepit tibi dñs Tertio oſtendit ꝙ obſeruata precepta a deo ſunt p̄mianda eternaliter cum ſubinfert ⁊ bene ſit tibi. Audi igitur iſrael ⁊c̃.

A Ad euidentiã aũt huius thematis p̄io queri põt: vtrũ om̃es hoĩes erant obligati ad obſeruantiã p̄ceptoruꝫ legis veteris. ꝓſertim cũ dr̃ Deut̃.xxvij. Maledictus qui nõ permanet in ſermonibꝫ legis huius: nec eos ꝑficit ope. Nimirũ quicũq̃ ſubijcitur alicui regi neceſſario ſequit̃ ꝙ ſubdat̃ etiã illius legi: ſꝫ lex vetus data eſt a deo q̇ eſt rex omnis terre: vt dr̃ in pſ̄. Ad hoc rñdet doc.ſanctus p̄ma ſcđe.q.xvj. ꝙ lex vetus manifeſtabat p̄cepta legis nature ⁊ ſupaddebat quedã ꝓpria p̄cepta. Quantũ igit̃ ad illa q̄ lex vetus cõtinebat đ lege nature omnes tenebant̃ ad obſeruantiã veteris legis: nõ qꝛ erant de veteri lege: ſed quia erãt đ lege nature q̄ lex ſcripta eſt naturalr' in cordibꝫ hoĩm ⁊ manifeſtabat̃ deo dilectis inſtructiõe angeloꝝ. Dicit enim Diony.iiij.c.cel'.hierar. ꝙ multi gentilium ꝑ angelos ſunt reducti in deũ: ſicut Job ⁊ ſimiles qui legẽ nature ꝑfectiſſime obſeruabant. Unde apl's Ro.ij.dicit ꝙ gentes q̄ legẽ non habent naturalr' ea q̄ legis ſunt faciunt: ſed quantũ ad illa q̄ lex vetus ſupaddebat nulli tenebant̃ niſi ppl's iudeoꝝ: cuius rõ eſt: quia data tm̃ fuit pplo iudeoꝝ vt quandã p̄rogatiuã ſanctitatis obtineret ꝓpter reuerentiam chriſti qui ex illo populo naſciturꝰ erat. Quecunq̃ vero ſtatuunt̃ ad ſpecialeꝫ aliquorum ſanctificationẽ non obligãt niſi illos: ſicut ad quedam obligantur clerici qui diuino mancipant̃ miniſterio: ad q̄ laici non obligantur: ſimiliter religioſi ex ſua profeſſiõe obligantur ad que ſeculares non obligant̃. Unde iudei quadã ꝓfeſſione vtebant̃: vt patꝫ Deu.xxvj. Profiteor hodie coram dño ⁊c. Sic etiã rex aliquãdo quedã inſtituit ſuis miniſtris familiaribus ad que ceteri non obligantur.

¶ Notandum tamẽ ꝙ gentiles admittebãtur ad obſeruantiã legis: vt patꝫ Exo.xij. vbi dicitur. Si quis peregrinorũ in vr̃am voluerit trãſire coloniã: ⁊ facere phaſe domini circumcidetur prius omne maſculinum eius et tunc rite celebrabit: eritq̃ ſicut indigena terre: ⁊ hoc ideo qꝛ perfectius ⁊ ſecurius ſalutem conſequebant̃ ſub obſeruãtijs legis q̄ꝫ ſub ſola lege naturali. ſicut ⁊ nunc laici tranſeunt ad clericatũ ⁊ ſeculares ad religionem q̄uis abſq̃ hac ſaluari poſſint. Uerũtamen cuꝫ venit plenitudo temporis. plenitudo gracie chriſtus apparuit: ⁊ habitauit in nobis qui filijs gratie donans legem libertatis: abſtulit illud iugum graue legis ſeruilis decernens ad illam ſuos minime obligari: decetero prout apoſtoli ſpiritu ſancto plenꝰ inſtructi reſponderunt: Act̃.xv. His qui voluerũt in chriſto baptizatos inducere ad obſeruantiam legis. Quid temptatis deuꝫ imponere iugum ſuper ceruicem diſcipuloruꝫ qđ neq̃ nos neq̃ patres noſtri portare potuimus: ſed per gratiam Jeſu chriſti credimus ſaluari ſicut ⁊ illi. Nimirũ cum dicit rabbi moyſes ꝙ in veteri lege erant ducenta.xviij. precepta affirmatiua: quia tot oſſa dicũtur eſſe in corpore humano ad deſignanduꝫ ꝙ de omnibus membris debet homo ſeruire deo ⁊ bene operari. Precepta vero negatiua ſiue prohibitiua fuerunt ſecundũ eundẽ trecenta lxv. quia tot ſunt dies in anno ad deſignandum ꝙ nullo die homo debet tranſgredi legem: ita ꝙ precepta veteris legis in vniuerſo erant quingenta.lxxxiij. ⁊ ſic multo grauiꝰ erat iſta ſeruare q̄ꝫ p̄cepta noue legis: ita ꝙ dominus diceret omnibꝫ iudeis. Uenite ad me oẽs qui laboratis ⁊ onerati eſtis ⁊ ego reficiam vos. Sequit̃. Jugũ enim meũ ſuaue eſt ⁊ onus meum leue. Hinc etiam dicitur prime Johan.v. Hec eſt charitas dei: vt mandata eius cuſtodiamus: ⁊ mãdata eius

grauia non ſunt: vnde dicit: Hic eſt charitas
dei: q̄ꝛ charitatē dei hn̄ti dei p̄cepta ſunt faci⸗
lia: ſꝫ nō hn̄ti ſunt difficilia. Sicut Augꝰ. ex⸗
emplū ponit de aue ſine plumis cui difficile ē
volare: hn̄ti ꝟo facile: ſimilr̄ hn̄ti ꝑuerſā volū
tatē mādata videnꝛ̄ difficilia q̄ charitatē ha⸗
bēti ſunt facilia. Sed ne habeas qđ cauſerꝭ
nec q̄ras velamē excuſatiōis: dico ꝙ cuilibet
nō hn̄ti charitatē facile ē eā hr̄e: q̄ꝛ deꝰ ſemꝑ
paratꝰ ē eā dare cuiqꝫ ſe diſponēti eā recipe
vt etiā exēplariter pꝫ in ceſario de q̄dam pu
ella ſeculari vaga ⁊ luxurioſa: q̄ rapta ad iudi
ciū vidit multos ad ſupplicia dānari: tūc iu⸗
dicē ſupplicit̄ orās rn̄ſum accepit. Quid me
oras: da mihi minimū digitū tuū ⁊ ego dabo
tibi manꝰ meas. q̄ſi dicat: Da mihi modicā
fidē ꝙ te emēdes ⁊ ego dabo tibi grām. Vn̄
dn̄s Deut. xxx. Mādatū qđ ego p̄cipio tibi
hodie nō eſt ſuꝑ te nec ꝓcul a te poſitum nec
in celo ſitum: ſꝫ iuxta te eſt valde ꝟmo meus
in ore tuo ⁊ in corde tuo: vt facias illum. Ex
quibus pꝫ ꝙ obſeruantia p̄ceptorum eſt in
noſtra ptāte. ❡ Secūdo igit̄ queri p̄t: vtꝝ
ergo dei p̄cepta ſint merito ſeruāda p̄ſertim
cum dicit Dauid. Tu mandaſti mādata tua
cuſtodiri nimis: adijciens penas diuerſas in
lege veteri contemnentib₃. Ad hoc reſpōdet
Aſteñ. li. i. ti. iij. artı. iiij. ꝙ precepta diuina me
rito ſunt ſeruanda: qđ patet primo ex p̄te dei
cuius auc̄te nulla maior eſt. pſ. Tu ſolus al⸗
tiſſimus ſuꝑ omnē terram. ipe ē eñi dn̄s nr̄ iu
re creationis: iure gubernationis ⁊ iure re⸗
demptiōis. Exo. xx. Ego ſum dn̄s deus tuꝰ
ecce primum. qui eduxi te de terra egypti: ec⸗
ce ſecundum: ⁊ de domo ſeruitutis: ecce ter⸗
tium. Si ergo filij rechab tā arduā obediētiā
exhibuerūt ſuo patri. O quid faciet viliſſima
creatura ſuo creatori ⁊ redemptori. Nam le
gitur Hiere. xxxv. ꝙ filij rechab Hieremie
ad iuſſum dn̄i vinū ꝓponēti ⁊ ad potū inuitan
ti: rn̄derūt. Nō bibemus vinum q̄ꝛ ionadab
filius rechab pr̄ nr̄ p̄cepit nobis dicens: Nō
bibetis vinum vos ⁊ filij veſtri vſqꝫ in ſempi
ternum ⁊ domos non edificabitis ⁊ ſementē
non ſeretis ⁊ vineas non plantabitis nec ha
bebitis ſed in tabernaculis habitabitis cun
ctis diebus veſtris. Sequit̄. Obediuimus ḡ
voci ionadab filij rechab p̄ris noſtri in omni
bus q̄ precepit nobis ita vt non biberemus
vinum cūctis dieb₃ nr̄is nos ⁊ mulieres no⸗
ſtre filij a filie noſtre ⁊ non edificauimus do
mos ad habitandum ⁊ vineas ⁊ agrum ⁊ ſe
mentē nō habuimꝰ ⁊c̄. vide ſi placet. Scđo
pꝫ ex parte noſtri q̄ꝛ mādatoꝝ obſeruatio eſt
nobis fructuoſiſſima ad adipiſcēda dona ſpi
ritualia. In lege ꝟo veteri tanq̄ꝫ populo ru⸗
di etiā tꝑales benedictiōes ꝓmittebanꝛ̄ obſer
uantib₃ ⁊ maledictiōes trāſgrediētib₃: vt pꝫ
Deut. xj. vbi dr̄. En ꝓpono in conſpectu vr̄o
hodie benedictionē ⁊ maledictionem: bn̄di
ctionē ſi obedieritis mandatis dn̄i dei veſtri
q̄ hodie p̄cipio vobis: maledictionē ſi nō au⸗
dieritꝭ. Sꝫ in lege gr̄e q̄ ꝑfectior eſt ſpūales
dūtaxat benedictiōes ⁊ maledictiōes ꝓponū
tur in retributionē a deo ꝙ precepta ꝯtēnens
pleruqꝫ ꝓſperitatib₃ erigit̄: cōſeruās aūt ad⸗
uerſitatib₃ angit̄: vt āmirās. pſ. diceret. Ec⸗
ce ipſi pctōres ⁊ abundantes in ſeculo obti⸗
nuerūt diuitias: ⁊ dixi ergo ſine cā ⁊c̄. Eſt ta
men eoꝝ obſeruantia nobis ſumme neceſſa⸗
ria: q̄ꝛ dr̄ Math. ix. Si vis vitā ingredi ſer⸗
ua mandata. Eſt inquā eoꝝ tranſgreſſio pe⸗
riculoſiſſima. pſ. Maledicti qui declināt a
mandatis tuis: illa ſcꝫ maledictione. Ite ma
ledicti in ignē eternum. Hinc dominꝰ poſuit
nos inter paradiſuꝫ ⁊ infernū vt ſciamꝰ nos
nō aliter poſſe paradiſum ingredi vel infer⸗
nū euadere niſi ꝑ obſeruantiā mādatoꝝ: nec
putemꝰ ꝙ illa p̄cepta p̄ſertim. x. filij iſrl̄ dūtax
at pro ſe ſuſceperunt ſed etiā ꝓ poſteris ſuis:
q̄ꝛ ligabant omnes p̄ntes ⁊ abſentes ⁊ futu⸗
ros: ſm ꝙ dicit̄ Deut. xxix. Nō ſolum vobis
hoc fedus fero ⁊ hic mandata confirmo: ſed
cūctis p̄ntibus ⁊ abſentib₃. ⁊ ideo p̄cepit pa⸗
trib₃ dn̄s vt inſtruerent in eis filios: vt pꝫ in
pſ. lxxvij. Quāta mandauit patrib₃ noſtris
notū facere ea filijs ſuis vt cognoſcat gene⸗
ratio altera: ne ſcꝫ pretendant excuſationem
ignorantie. Tertio deniqꝫ pꝫ ex parte ipſorū
mandatoꝝ q̄ ſunt irrep̄henſibilia nihil irrō⸗
nabile continētia. pſ. Lex dn̄i immaculata con
uertens aīas teſtimoniū ⁊c̄. ꝑ totū. ⁊ Ro. vij.
Lex q̄dem ſctā ⁊ mandatū ſctm̄ ⁊ iuſtū ⁊ bo⸗
nuꝫ. ❡ Tertio ꝓinde q̄ri pōt. Vtrū pre⸗
cepta dei ſint diſpenſabilia p̄ſertim cum ſicut
hō ſe habꝫ ad legē humanā: ſic deꝰ ſe hꝫ ad
legē diuinitus datā: ſed hō diſpenſare pōt in
preceptis legis q̄ hō ſtatuit: ḡ videt̄ ꝙ ⁊ deꝰ.
Hinc etiam furtū qđ omnib₃ prohibuit filijs
iſrael in egreſſu de egypto p̄cepit. ⁊ qui ho⸗
micidiū prohibuit abraā de filicidio manda⸗
uit: ſilr̄ ⁊ Ozee ad meretricē accedere man⸗
dauit qui tn̄ fornicationē prohibuit. Ad hoc
reſpondet ſanctus Tho. prima ſcđe. q. c. ꝙ

tunc in p̄ceptis debꝫ fieri diſpēſatio cū incur⸗
rit aliquis caſus particularis in quo ſi verbū
legis obſeruet̄ intentioni legiſlatoris contra
riat̄. Intentio autē legiſlatoris cuiuſlibet or⸗
dinat̄. Primo quidē ⁊ principaliter ad bonū
cōmune. Scđo vero ad ordinē iuſticie ⁊ vir
tutꝭ: ſm quē bonū cōmune ꝯſeruat̄ ⁊ ad ip̄m
ꝑuenit̄. Si q̄ dent̄ ḡ p̄cepta q̄ cōtineāt ip̄am
cōſeruationē boni cōis ⁊ ip̄m ordinē iuſticie
et virtutis: hmōi p̄cepta ꝯtinēt intentioneꝫ le
giſlatoris ⁊ ideo ſunt indiſpenſabilia: puta ſi
poneret̄ hoc p̄ceptū ꝙ nullus deſtrueret rē⸗
publicam: nec ꝓderet ciuitatē hoſtib₃: nec fa⸗
ceret aliqđ iniuſte vl̄ male: hmōi p̄cepta ſunt
indiſpenſabilia. ſed illa p̄cepta q̄ traduntur
tanq̄ꝫ ordinantia ad iſta p̄cepta: diſpenſabi⸗
lia ſunt inq̄ꝫtuꝫ ꝑ diſpenſationem in aliquib₃
caſib₃ nō fieret p̄iudiciū primis p̄ceptis que
cōtinēt intentionē legiſlatoris: vt ſi ſtatueret̄
ꝙ ſingulis noctib₃ per vices vigilarent aliq̄
ad cuſtodiam ciuitatis obſeſſe: ⁊ fieret cū ali
quib₃ diſpenſatio ꝓpter maiorem vtilitatem.
Precepta ergo nature que cōtinent legiſlato
ris intentionē nō ſunt diſpenſabilia: ⁊ p̄cepta
decalogi que ſumūt̄ ex lege nature: ſm ꝙ cō
tinent etiā intentionē legiſlatoris. Nam pre⸗
cepta prime tabule q̄ ordinant ad deū conti⸗
nent ip̄m ordinē ad bonuꝫ cōmune ⁊ finale
qđ deus eſt. Precepta ꝟo ſecūde tabule con⸗
tinent ip̄m ordinē iuſticie inter homines ob⸗
ſeruande: vt ſcꝫ nullū fiat indebitū ⁊ cuilibet
reddat̄ debitum: ⁊ ſm hanc rationē ſunt indi
ſpenſabilia: nec a deo nec ab hoīe: quia dicit
aplūs. ij. ad Timoth. ij. ꝙ deꝰ fidelis perma
nens non pōt ſeip̄m negare: negaret eñi ſeip⸗
ſum ſi ordinem ſue iuſticie auferret cum ipſe
ſit ipſa iuſticia. Vnde prohibet̄ in decalogo
hominis occiſio ſm ꝙ habet rōnem indebiti
quia ſic cōtinet ipſam rōnem iuſticie: ⁊ lex hu
mana non poteſt hoc cōcedere ꝙ homo indebi
te occidat̄: ſed quia malefactores vel hoſtes
reipublice occidi non eſt indebitū. iō non cō⸗
trariat̄ p̄cepto decalogi: nec eſt homicidium
qđ illo p̄cepto ꝓhibet̄: vt dicit Augꝰ. in pri⸗
mo đ li. ar. Silr̄ ſi auferat̄ alicui qđ ſuū erat
ſi debitū eſt qđ ipſum amittat hoc non eſt fur
tum vel rapina q̄ p̄cepto decalogi ꝓhibent̄:
et ideo q̄ñ filij iſrl̄ p̄cepto dei tulerūt egyptio⸗
rum ſpolia non fuit furtum q̄ꝛ hoc eis debe⸗
batur ex ſn̄ia dei. Silr̄ abraam cum cōſenſit
occidere filiū nō cōſenſit in homicidiū q̄ꝛ de⸗
bitū erat ei occidi ꝑ mādatū dei q̄ eſt dn̄s vi⸗
te ⁊ mortis: q̄ ꝓ pctīs ꝑmi parentis oībus in
fligit penā mortis cuiꝰ ſn̄ie ſi ſit hō executor
auc̄te diuina nō erit homicida. Similiter et
Ozee accedens ad mulierē fornicariam vel
adulterā non eſt mechatꝰ nec fornicatus: q̄ꝛ
acceſſit ad eā q̄ ſua erat ſm mādatū diuinū
qui eſt auctor inſtitutionis mr̄imonij. Vn̄ vt
quidā volūt accepit eā in vxorē. Sic ḡ pre⸗
cepta q̄ꝫtū ad rōnē iuſticie quā cōtinent ſunt
immutabilia: ſed q̄ꝫtū ad aliquā determina⸗
tionē per applicationeꝫ ad aliquos actus: vt
ſcꝫ hoc vel illud ſit homicidiū furtū vel adul
teriū aut non: hoc eſt mutabile. q̄ñqꝫ ſola au⸗
ctoritate diuina in his q̄ a ſolo deo ſunt inſti⸗
tuta: ſicut in matrimonio ⁊ alijs hmōi: q̄ñqꝫ
etiā auctoritate hūana ſicut in his q̄ ſunt cō⸗
miſſa hoīm interdictioni: quia q̄ꝫtum ad hoc
hoīes dei vicem agunt non q̄ꝫtū ad omnia.
❡ Deniqꝫ queri pōt: vtrū oīs lex poſitiua ob
liget in foro cōſcie: p̄ſertim cū dr̄ precipue de
iure canonico. Quodcunqꝫ ligaueris ⁊c̄. Ad h̄
dicendū ꝙ q̄ñ lex non inducit peccatū nec nu
trit ſed ordinat ad bonū cōe: tūc obligat etiā
in foro ꝯſcie: q̄ꝛ tūc ab eterna lege deriuatur
et tales leges deꝰ per imperatores ⁊ reges tri
buit. Notandū tn̄ ſm Tho. ꝑma ſcđe. q. xcvj.
Lex humana iuſta eſt ex fine q̄ñ ordinat̄ ad
bonū cōe: ⁊ ex auctoritate q̄ñ non excedit po
teſtateꝫ cōdentis: ⁊ ex forma quādo ſm qua
litatē ꝓportiōis ſubditis onera ꝓponit in ordi
ne ad bonū cōe. Cū eñi q̄libet hō ſit pſ mul
titudinis: hoc ipſuꝫ qđ eſt ⁊ qđ habet eſt mul
titudinis: ſicut ⁊ quelibꝫ pars id qđ totꝰ eſt.
Sicut ergo natura infert aliqđ detrimentuꝫ
parti vt ſaluet totū: ſic talis lex humana pro⸗
portionabiliter inferens onera ꝓpter bonum
cōe iuſta eſt ⁊ obligat in foro ꝯſcie. Econtra
lex iniuſta eſt ex fine q̄ñ onus ꝓpter vtilitatem
cōem nō īponitur ſed forte ꝓpter gl̄iam ⁊ cu
piditatem imponentis: vel ex auctoritate q̄ñ
ſe extendunt vltra poteſtatem faciēns: vl̄ ex
forma q̄ñ ſubditis inequaliter imponunt one
ra: vel inequaliter ad bonum cōe ordinet̄: et
tales nō ſunt leges ſed violentie: nec obligāt
in foro conſcientie niſi forte ꝓpter ſcandalum
vitandū ⁊ tribulationē: ꝓpter qđ homo tunc
iuri ſuo cedere debet: iuxta illud Math. v.
Qui angariauerit te mille paſſus: ⁊ qui ab⸗
ſtulit tibi tunicā. Eſſet etiā iniuſta ſi precipe⸗
ret id qđ eſt cōtra legem diuinā: ⁊ tunc deo
magis q̄ꝫ hominibus obediendū eſt. Ad lau
dem dei omnipotentis.

¶ De decē p̄ceptis ⁊ quō chriſt⁹ illa
per legem gratie perfecit ⁊ adimple
uit. ¶ Sermo pꝛeambulus. 4

Audi iſrahel ⁊ obſerua Deutro.
vj. Iā pꝛoſequendo de p̄ceptis decalo
gi. Sciendū ꝙ ſm apoſtolū plenitudo legis
eſt dilectio: ⁊ ideo oīa p̄cepta ⁊ eoꝝ adimple
tio ſalutifera oꝛiginaliter emanant a radice
charitatis tanꝙ a fontali ſuo pꝛincipio ⁊ in
ipſam vltime oꝛdinant̄ tanꝙ in finē ⁊ termi
nū cōpletiuū: qd̄ ſic ptꝫ: Nā p̄cepta pꝛime ta
bule q̄ ſunt tria: vt dicit glo. ij. xxxij. q. vij. in. c.
quid in omnib. emanāt a dilectione dei ⁊ fi
naliter nos oꝛdināt in deū. Pꝛecepta vero ſe
cunde tabule emanāt a dilectione ꝓximi ⁊ fi
naliter nos oꝛdināt reſpectu pꝛoximi. Pro q̊
notandum ꝙ ꝑfecta dei dilectio pꝛimo men
tē vnit diuine ꝑtāti ⁊ vnitati: q2 ꝑfecta dei di
lectione ſic hō vnit̄ deo ꝙ oēs actiones ſuas
in dei laudē refert ⁊ honoꝛē potentiam eius
cū obſeq̄uio venerādo ⁊ vnum deū fideliter
credendo: q̊ ad pꝛimū mandatū ꝙ refert̄ ad
patrē. Hinc Exo. xx. ⁊ Deut. v. pꝛecipit̄: Nō
habebis deos alienos coꝛam me: vel non fa
cias tibi ſculptile nec oēm ſimilitudinem. In
q̊ ſm Aug. includit̄ qd̄libet obſequiū operis
deo neceſſariū exhibendū. Scd̄o per eā oēs
locutiones ſuas refert in honoꝛē deifice veri
tatis. ⁊ ſic oꝛdinatur in reuerētiā oꝛis que de
betur diuine veritati quo ad perſonaꝫ filij et
ſic eſt ſcd̄m p̄ceptū .ſ. Non aſſumes nomen
dei tui inuanū. Tertio per eā oēs affectiōes
ſuas refert in honoꝛē diuine bonitatis eidem
ꝑ amoꝛem ꝑfectū ſuauiſſime inherendo quo
ad tertiū mandatum qd̄ in deuotione coꝛdis
implet̄ que debet̄ diuine bonitati. quo ad per
ſonā ſpūſſancti: ⁊ includit̄ in illo. Sabbata
ſanctifices. Poꝛro ꝙ alia p̄cepta emanant a
perfecta dilectiōe ꝓximi. ſicut ptꝫ. Cōſtat eīn
ꝙ qui ꝓximū ſuum perfecte diligeret: ipſum li
benter honoꝛaret ⁊ eius neceſſitatib ſtudio
ſe ſubueniret ⁊ nuꝗ nocumentum aliqd̄ ſi
bi inferret nec coꝛde nec oꝛe nec opere: ⁊ in
his includūtur pꝛecepta ſcd̄e tabule: ⁊ hec p̄
cepta decalogi data explicite ꝑ legem nature
ſunt in coꝛde cuiuſlibet hoīs implicite natu
raliter inſcripta. q2 illud pꝛeceptū legis natu
re Qd̄ tibi non vis fieri alteri ne feceris: in
cludit in ſe omnia p̄cepta negatiua. vt nō oc
cides: non furtū facies ⁊c. ¶ Unde ad maio
rē euidentiā ſciendū ꝙ hō oꝛdinat̄ in ꝓximū
duob modis. A Pꝛimo mō in bn̄ficentia
vt bona q̄ pōt in ꝓximū ipēdat: ⁊ ſic eſt q̄rtū
p̄ceptū. ſ. Honoꝛa p̄rem ⁊ matrē Secundo
mō in innocētia: vt pꝛoximo nihil iniuſte infe
rat nec noceat: qd̄ fieri pōt tripliciter: Pꝛimo
opere q̊ quis ꝓximo nocet vl̄ in ꝓpꝛia ꝑſona
ꝯtra qd̄ eſt quintū p̄ceptū. ſ. Non occides: vl̄
in ꝑſona coniuncta: ꝯtra qd̄ eſt ſextū p̄ceptū
ſcꝫ Nō mechaberis: vl̄ in inferioꝛi ſubā: cō
tra qd̄ eſt ſeptimū p̄ceptū. ſ. Nō furtū facies
Scd̄o quis infert nocumentū oꝛe: ꝯ qd̄ eſt
octauū pꝛeceptū. ſ. Nō falſum teſtimoniū da
vbi ſm Aug. ꝓhibet̄ oē mendaciū ip̄ſicite et
oē nocumentuꝫ oꝛis reſpectu ꝓximi. Tertio
q̇s infert nocumētū ꝓximis q̄ꝫtū in ſe eſt coꝛ
de. ſ. qn̄ cogitat malū ꝯtra ꝓximū dupliciter.
Uel hoc eſt reſpectu rei rōnalis ⁊ cōtra hoc
p̄cipit̄. Nō ꝯcupiſces vxoꝛē pꝛoximi tui: vel
reſpectu rei irrōnalis: ⁊ ꝯ hoc eſt decimū pꝛe
ceptū. ſ. nō ꝯcupiſces rē ꝓximi tui. ¶ Hic q̄ri
pōt: vtrum oīa p̄cepta veteris legis moꝛalia
reducant̄ ad decē p̄cepta d̄calogi: pꝛeſertim
cū pꝛīa ⁊ pꝛincipalia legis p̄cepta ſunt. Dili
ges dn̄m deū tuū ⁊ diliges ꝓximū: vt dicitur
Math. xxij. ſꝫ iſta duo nō vident̄ ꝯtineri int̄
p̄cepta decalogi. Ad h̊ rn̄dꝫ doc. ſctūs ꝓma
2e. q. xcviij. ꝙ pꝛecepta d̄calogi differūt in h̊
ab alijs legis pꝛeceptis: ꝙ pꝛecepta legis de
calogi ꝑ ſemetipm̄ de⁹ d̄r ꝓplo ꝓpoſuiſſe.
Alia vero pꝛecepta ꝓpoſuit ꝓplo ꝑ moyſen.
Illa ḡ p̄cepta ad decalogū ꝑtinēt quoꝝ no
ticiā hꝫ hō ꝑ ſeipm̄ a deo: hmōi ꝟo ſunt illa q̄
ſtatim ex fide infuſa diuinit⁹ inoteſcūt: ⁊ iteꝝ
illa q̄ ſtatim ex ꝓ̇ncipijs cōibus modica cōſi
deratiōe cognoſci pn̄t. Inter pꝛecepta igitur
decalogi nō ꝯputant̄ duo genera p̄ceptoꝝ. ſ.
illa q̄ ſūt ꝓma ⁊ cōia q̊rū nō opoꝛtet aliā edi
tionē eē niſi ꝙ ſunt ſcripta in rōne naturali q̄
ſi ꝑ ſe nota rōni vel ꝑ naturā vel ꝑ fidē: vt pꝛe
cepta de dilectione dei ⁊ ꝓximi: q̄ tn̄ ꝯtinent̄
in decē pꝛeceptis: ſicut ꝓ̇ncipia in ꝯcluſionib
ꝓximis: ita ꝙ oīa pꝛecepta decalogi ad illa
duo referūt̄ ſicut cōcluſiōes ad cōia ꝓ̇ncipia
Scd̄o inter pꝛecepta decalogi nō cōputant̄
illa q̄ ꝑ diligentē inquiſitionē ſane inueniunt̄
rationi cōuenire: hec eīn ad ꝓpl̄m a deo per
ueniunt mediante diſciplina ſapiētis. Cū eīn
ratio debiti in alijs virtutib eſt magis latēs
q̄ꝫ in iuſticia: ideo pꝛecepta d̄ actib aliaꝝ vir
tutū nō ſunt ita nota populo: ſicut p̄cepta de
actib iuſticie. Hinc actus iuſticie ſpecialiter
cadūt ſub pꝛeceptis decalogi que ſunt ꝓma

legis elemēta. Actus vero aliaꝝ virtutū nō
q2 indigēt maioꝛi explanatiōe ⁊ infoꝛmatiōe
ſapiētis: illa tn̄ q̄ ꝑ ſapientes cognoſcunt̄ cō
tinent̄ etiā in p̄ceptis d̄calogi licꝫ ecōuerſo. ſ.
ſicut cōcluſiōes in ꝓ̇ncipijs. B Scd̄o q̄ri
pōt cū q̄dā p̄cepta ſint affirmatiua ⁊ q̄dā ne
gatiua. Que ē dr̄ia inter obligationē p̄cepto
rū affirmatiuoꝝ ⁊ ꝓhibitionē negatiuoꝝ. Ad
hoc rn̄det Aſteſ. li. j. ti. ij. arti. ij. ꝙ p̄ceptū af
firmatiuū qd̄ reſtrictio noīe ſolet dici p̄ceptū
obligat ſemꝑ. i. oī tꝑe ſꝫ non ad ſemꝑ. i. ad oē
tēpus: ⁊ hoc intellige tā de p̄ceptis decalogi
q̄ꝫ iuris naturalis. Uerbi grā. Honoꝛa pa
trē tuū ⁊ ma. t. p̄ceptū eſt affirmatiuū qd̄ me
obligat ſemꝑ: q2 ſemꝑ teneoꝛ honoꝛare p̄rez
ſed nō ad ſemꝑ honoꝛandū: q2 hoc nō eſſet
expediēs nec poſſibile: ſꝫ tm̄ cū opoꝛtunitas
occurrit ⁊ tempus req̄rit. Pꝛeceptū ꝟo nega
tiuū obligat ſemꝑ ⁊ ad ſemꝑ: ſicut nō mecha
beris: q2 ſemꝑ teneoꝛ: ⁊ q̊cūꝗ tꝑe nō mecha
ri. Nimirū cū p̄cepta negatiua ſint de pecca
tis que ꝑ ſe mala ſunt nec bn̄ fieri pn̄t: vt ptꝫ
extra de iureiuran. c. ⁊ ſi chriſt⁹. ꝟ. q̄dā. Et ꝓ
tanto dicit̄ ꝙ potius debꝫ quis oīa mala pa
ti q̄ꝫ malo conſentire. xxxij. q. v. c. ita ne. Sed
pꝛecepta affirmatiua nō obligāt ad ſemꝑ ſꝫ
cū debitis circūſtantijs: immo pꝛopter inde
bitas cicūſtantias q̇s excuſat̄ ab illoꝛum ob
ſeruantia: ita ꝙ interduꝫ filius dicere poteſt
immo debꝫ parentib nō noui vos: xciij. di. c.
diaconi. Ulti. vide pulchꝛū ꝓceſſuꝫ ⁊ gloſaꝫ
et ſic excuſat̄ a p̄cepto de honoꝛādis parēti
bus. Huius ratio eſt q2 p̄cepta affirmatiua
inducūt ad actus virtutū: ſed actus virtutū
nō hn̄t fieri q̊libet modo ſed obſeruatis debi
tis circūſtantijs q̄ req̄runt̄ ad hoc ꝙ ſit act⁹
virtuoſus: ſcꝫ vt fiat: vbi: qn̄ ⁊ quō debꝫ. He
vero circūſtantie ꝯſiderant̄ ꝓpꝛie ꝓpter finē
qui eſt bonū virtutis. iiij. di. c. facte ſunt autē
leges. vbi ergo ceſſat circumſtantia ſine qua
nō ꝑuenit̄ ad bonū virtutis: tūc obmittit̄ ob
ſeruātia p̄cepti ſine pctō. Uerūtn̄ interdum
circūſtantie ceſſatio nō tollit bonū virtutis li
cet ꝓpter hoc non perfecte attingit̄: ⁊ ſic dicit
phs. ij. Ethi. ꝙ ſi parū diſcedat̄ a medio nō
eſt cōtra virtutē: ſed ſi multū tūc coꝛrūpit̄ vir
tus in ſuo actu. ¶ Tertio q̄ri pōt vtrū pctā
q̄ ſūt cōtra p̄cepta ꝓme tabule grauioꝛa ſint
q̄ꝫ cōtra p̄cepta ſcd̄e tabule vl̄ ecōuerſo. Ad
hoc rn̄det ſanct⁹ Tho. in qd̄libet ꝙ foꝛmal̄
rō pcti moꝛtal̄ auerſiōe a deo ꝯſiſtit. Si eīn
eſſꝫ inoꝛdinata ꝯuerſio ad bonū cōmutabile
ſine auerſiōe a deo nō eēt pctm̄ moꝛtale. Cū
igit̄ p̄cepta pꝛīe tabule ſm ſe directe oꝛdinēt
hominē in deū: ⁊ iō dicant̄ ad dilectionē dei
ꝑtinere: iō pctā q̄ ſunt ꝯtra p̄cepta ꝓme tabu
le ꝑ ſe ipoꝛtāt auerſionē a d̄o. Pctā ꝟo q̄ ſunt
ꝯtra p̄cepta ſcd̄e tabule. ꝑ ſe q̇dē deoꝛdinant
nos ꝓ̇ncipaliter circa bona cōmutabilia: cir
ca q̄ oꝛdinamur ꝑ p̄cepta ſcd̄e tabule: ex con
ſequēti ꝟo deoꝛdināt nos a deo. Nūc aūt in
vnoquoꝗ gn̄e potiſſimū. i. qd̄ ꝑ ſe ē: ⁊ iō pctā
q̄ ſunt ꝯ p̄cepta ꝓme tabule ſꝫ gen⁹ ſuū ſunt
grauiſſima in genere pctōꝝ. ¶ Quarto q̄ri
pōt: vtrū lex noua legē veterē ⁊ decalogū im
pleat: iuxta qd̄ inuere videt̄ dn̄s Math. v.
dicens. Nō veni legē ſoluere ſed adimplere
Ad qd̄ rn̄det ſctūs Tho. ꝓma 2e. q. cv. ꝙ lex
noua cōpat̄ ad legē veterē ſicut ꝑfectū ad im
ꝑfectū. Oē aūt ꝑfectū adimplet qd̄ imꝑfecto
deeſt: ⁊ ſm hoc adimplet legē veterē inq̄ꝫtuꝫ
ſupplet illd̄ qd̄ legi veteri d̄erat. In lege enī
veteri duo pn̄t ꝯſiderari. ſ. finis ⁊ pꝛecepta in
lege cōtenta. Finis aūt cuiuſlibet legis eſt: vt
hoīes efficiant̄ iuſti ⁊ virtuoſi: vn̄ ⁊ finis vete
teris legis erat iuſtificatio hoīm: quā quidē
lex vetus efficere nō poterat ſed q̇buſdā ceri
monialib factis figurabat ⁊ verbis ꝓmitte
bat: ⁊ q̄ꝫtū ad h̊ lex noua legē veterē implet:
iuſtificando ꝟtute paſſionis chꝛiſti. Et h̊ eſt
qd̄ apl̄s dicit Ro. iij. qd̄ impoſſibile erat legi
deus filiū ſuū mittēs in ſilitudinē carnis pcti
damnauit pctm̄ in carne: vt iuſtificatio legis
adipleret̄ in nobis. ¶ Qd̄ ſi q̄rit̄ quō lex no
ua iuſtificat. Dicendū ꝙ ad eā duo pertinēt.
Unū quidē pꝛincipaliter ſcꝫ ipſa gratia ſpūſ
ſancti interius data: ⁊ q̄ꝫtū ad hoc iuſtificat.
Hinc etiā dicit̄ lex gratie. Un̄ Aug⁹. in li. d̄
ſpū ⁊ lr̄a dicit ibi. ſ. in veteri teſtamēto lex ex
trinſecus poſita eſt qua iniuſti terrerent̄: hic
. ſ. in nouo teſtamēto intrinſec⁹ data qua iuſti
ficarent̄. Secūdario ꝟo documēta fidei ⁊ p̄
cepta oꝛdinantia affectū humanum ⁊ huma
nos actus ⁊ q̄ꝫtū ad h̊ lex noua nō iuſtificat.
Un̄ apl̄s. ij. Coꝝ. iij. Lr̄a occidit: ſpūs autē
viuificat qd̄ Aug⁹. exponit in li. de ſpiritu et
lr̄a dicens. ꝙ per lr̄am intelligit̄ quelibet ſcri
ptura extra homines exiſtens etiā moꝛaliū p̄
ceptoꝛum qualia continentur in euangelio.
Unde etiā litera euangelij occideret niſi in
terius grā fidei ſanātis eēt: ⁊ ſic lex noua ve
terem adimplet q̄ꝫtū ad adeptionem finis.
¶ Secūdo veterē adimplet q̄ꝫtū ad p̄cepta
in lege contenta: q2 dn̄s oꝛdinauit quō pꝛece

pra veteris legis tuti⁹ ſeruarent. Vñ lex vetus ſtatuit ꝙ nullus piuraret: ⁊ hoc tutius cõſeruat ſi penitus a iuramento abſtineat niſi in caſu neceſſitatis: ſic etiam dñs moderauit diuortiũ per libellũ repudij. Silr̃ etiã prohibuit legẽ talionis. Math. v. Taxauit enim lex modũ vindicte vt non pcedet ad imoderatã vindictã a q̃ dñs perfectius eã remouit quẽ a vindicta penitus abſtinere monuit: ſic circa odiũ inimicorum remouit falſum intellectũ phariſeoꝝ nos monens vt odio haberet culpa nõ pſona. ¶ Ad maiorẽ intellectũ ſciẽdũ ſm tho. ibidẽ. q. cvj. ꝙ dñs circa illa legis pcepta adimpletionem appoſuit in quibus ſcribe ⁊ phariſei rectũ intellectũ non habebãt: ⁊ hoc cõtingebat pcipue circa tria pcepta decalogi. Nã circa phibitionẽ adulterij ⁊ homicidij putabãt ſolũ actũ exteriorẽ prohiberi non aũt interiorẽ appetitũ. qd magis credebant circa adulteriũ ⁊ homicidiũ ꝙ circa furtum ⁊ falſum teſtimoniũ: qꝛ mot⁹ ire tendens in homicidiũ ⁊ motus cõcupiſcẽtie tendẽs in adulterium videnẽ ineſſe nobis aliqualiter a natura: nõ aũt appetitus iurandi vel falſum teſtimoniũ dicẽdi. Circa periuriũ vero falſum habebant intellectũ credentes periuriũ quidem eſſe pctm̃: iuramentum autẽ p ſe eſſe appetendũ ⁊ frequentandũ eo ꝙ videt ad dei reuerentiaꝫ ptinere: ⁊ iõ dñs his tribus addidit ⁊ impletionẽ appoſuit: vt pꝫ Math. v. Siliter circa pcepta iudicialia dupliciter errabant. Primo qꝛ q̃dã in lege moyſi tradita tãꝙ pmiſſiones eſtimabant eſſe per ſe iuſta. ſ. repudiũ vxoris vſura ab extraneis: ⁊ ideo dñs repudiũ vxoris phibuit. Math. v. Et vſuraꝝ acceptiõeꝫ. Luc. vj. dicens. Date mutuũ nihil inde ſperãtes. Alio modo errabãt credentes quedã q̃ lex vetus inſtituerat facienda propter iuſticiã eſſe exequendã ex appetitu vindicte ⁊ ex rerũ tẽporaliuꝫ cupiditate vel ex inimicoꝝ odio ⁊ hoc in trib pceptis: nam appetitũ vindicte credebãt eſſe licitũ propter pceptũ datũ d pena talionis: qd quidẽ fuit datũ vt iuſticia ſeruaret nõ vt homo vindictã q̃reret: ⁊ iõ dñs ad hoc remouẽdũ docet animũ hois ſic debere eſſe paratum, vt ſi neceſſe ſit etiam parat⁹ ſit plura ſuſtinere. Motũ autẽ cupiditatis eſtimabant eſſe licituꝫ pꝑter precepta iudicialia in quibus mandat reſtitutio rei ablate fieri etiam cum aliqua additione qd lex mandauit pꝑter iuſticiam obſeruandã non vt daret cupiditati locũ: ⁊ iõ dñs docet vt ex cupiditate nr̃a nõ reputemus ſed parati ſimus: ſi neceſſe fuerit etiã ampliora dare. Motũ vero odij credebãt eſſe licitũ pꝑter precepta legis data de hoſtiũ interfectiõe: qd quidẽ lex ſtatuit pꝑter iuſticiã implendã nõ pꝑter odia exaturanda: ⁊ iõ dñs docet vt ad inimicos dilectionẽ habeamus ⁊ parati ſimus ſi opus fuerit etiã benefacere ſm pparationẽ animi. Tertio dñs adimpleuit pcepta legis ſupaddẽdo q̃dã pfectionis cõſilia: vt pꝫ Math. xix. vbi dñs dicenti ſe pcepta veteris legis ſeruaſſe: rñdit: vnũ tibi deeſt: ſi vis pfectus eſſe vade et vende oĩa q̃ habes ⁊c. que tñ cõſilia non importãt neceſſitatẽ ſed in eoꝝ optione ponunt quib dant: ⁊ iõ ꝯueniẽter in noua lege que lex libertatis eſt: ſup precepta ſunt addita quedã conſilia: non aũt in veteri lege q̃ lex ſeruitutis erat. Verũtñ licet ꝙtũ in ſe ponantur in optione tñ non mediocriter peccãt qui ſpeciali gr̃a ad hec vocati pficere diſſimulãt magnũ eñ pctm̃ cõmittitur vbi pꝑoſitum ſanctũ deſerit: vt pꝫ. xx. q. j. c. puelle.

De pceptis decalogi. Sermones frĩs Heinrici herp: feliciter incipiũt

¶ Sermones de primo precepto.

¶ De adoratione latrie: hyꝑdulie: dulie ac d reliquijs venerationeqꝫ ſanctorum. ¶ Sermo primus.

Non habebis deos alienos corã me. Non facies ſculptile nec omnem ſimilitudinẽ que in celo eſt deſurſum ⁊ que in terra deorſuꝫ: nec eorũ que ſunt in aquis. Non adorabis ea neqꝫ coles. Exodi. xx. que ſunt verba primi pcepti ¶ Ad cuius euidentiã queri poteſt. Vtrũ iſtud preceptũ ꝯueniẽter tradat preſertim cũ ptineat ad religionẽ. Dicit eñ religio a religãdo ea q̃ ſunt diuini cultus: reelegit eñ ea que ad diuinũ cultũ pertinent. Sꝫ religio cum ſit vna virtus vnũ actũ habet. In h vero pcepto pꝑhibent tres actus: vt pꝫ intuẽti. Ad h rñdet ſctũs Tho. ſcda ſcde. q. cxxij. ꝙ ad legẽ ptinet hoĩes facere bonos: hinc oportet precepta legis ordinari ſm ordinẽ generationis: qua ſcꝫ hõ ſit bonus: in quo ordine duo ſunt attẽdẽda. Primũ eſt ꝙ prima pars ꝯſtituat ſicut in generatione aĩalis pmo cor generat: ⁊ in domo primo fundamẽtum ponit. in bonitate vero anime prima pars eſt bonitas voluntatis ex q̃ qs bene vtit alia q̃libet bonitate. Bonitas aũt volũtatis attendit ad obiectũ ſuum qd eſt finis: ⁊ iõ in eo q̃ erat p legẽ inſtituẽd⁹ ad ꝟtutẽ optet primo q̃ſi ponere fundamẽtũ religiõis p quã homo debite ordinat in deũ q̃ ẽ ultim⁹ finis hũane volũtatis. Scdo ĩ ordine generatiõis attẽdẽdum ẽ ꝙ primo ꝯria ⁊ impedimenta tollant ſicut agricola primo purgat agrũ ⁊ poſtea pijcit ſemina: ſm illud Hiere. iiij. Nouate vob nouale ⁊ nolite ſerere ſup ſpinas. ⁊ iõ circa religionem primo q̃s erat iſtituẽdus vt impedimẽta vere religõis excluderet: pcipuum ĩpedimẽtũ religiõis ẽ ꝙ hõ falſe deo ihereat. ſm illd Math. vij. Nõ poteſtis deo ſeruire ⁊ mãmone: ⁊ iõ ĩ pmo precepto legis excludit cult⁹ falſorũ deorũ: cum dr: Nõ hẽbis deos alie. Sciẽdũ aũt ꝙ hoc preceptũ appropriate reſpicit pſonã pr̃is ꝙtum ad volũtariũ obſequiũ qd debet diuĩe ptãti: ⁊ hoc explicat cũ dr: Nõ hẽbis deos alie. ⁊c. qd exponit dñs Math. iiij. dicens ſcriptũ ẽ. Dñꝫ deũ tuũ adorab ⁊ illi ſoli ſuies: i q̃ pluralitas deorũ euidẽter excludit: ⁊ vn⁹ ſol⁹ ver⁹ de⁹ colẽdus pdicat: qd exp̃ſſi⁹ pꝫ Deut. vi Audi iſrl dñs deus tuus de⁹ vn⁹ ẽ. Diliges dñm deũ tuũ. ⁊c. Hic g̃ duo pncipalit pſeq̃nda reſultãt. ſcꝫ de adoratiõe ſalutifera ⁊ idolatria. ¶ Quantũ ad pmũ qd ponit Deu. vi. Dñm deũ tuũ adorab ⁊ illi ſoli ſuies: Queri põt pmo: vtrũ pſone in diuinis vna adoratione debeãt adorari. Ad hoc rñdet Aſteñ. lib. i. ꝙ ſic: qꝛ vna eſt excellentia vel exiſtentia vel eſſentia trium perſonarum. ⁊ ideo vnus honor ⁊ vna reuerentia ⁊ per cõſequẽs vna adoratio debet: in cuius ſignum Geñ. viij. de abraam legit ꝙ tres vidit: ⁊ vnum adorauit dicens: Dñe ſi inueni gr̃am in oculis tuis ⁊c. Et notandum ſm Dam̃. li. iiij. ꝙ qꝛ ex duplici natura compoſiti ſum⁹. ſ. intellectiua: ⁊ ſenſuali: iõ duplicem adorationẽ deo offerim⁹ ſcꝫ ſpũalem q̃ conſiſtit in interiori mentis deuotione: ⁊ corpalẽ q̃ cõſiſtit in exteriori corpis humiliatione: ſed ipa exterior adoratio fit propter interiorem vt ſic per ſigna humilitatis q̃ corporaliter exhibemus excitet nr̃ affectus ad ſubijciendũ ſe deo: qꝛ connaturale nobis eſt: vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus: ⁊ hec adoratio q̃ ſoli deo debetur inqꝫtum ẽ pncipium oĩs rei pductiuũ gubernatiuum ⁊ conſeruatiuũ vocat latria: ¶ Q, ſi q̃ritur vtrum chriſt⁹ ſit cultu latrie adorand⁹ Ad h rñdet Richar. ꝙ ſi q̃s reſpectũ hꝫ pncipalit ad hũanitatẽ chr̃i ſic ẽ creatura ⁊ iõ nõ obſtãte ꝙ hũanitas ꝟbo ſit vnita nõ ẽ illi exhibẽd⁹ cult⁹ latrie put dicit glo. ſup illud pſ. Adorate ſcabellũ pedum ei⁹: ꝙ ſi caro chr̃i adorat a nob nõ adoratiõe latrie q̃ debet ſoli deo creatori: ſꝫ illa q̃ dulia dignior ẽ. i. adoratiõe hyperdulie q̃ ſcꝫ debet excellẽti creature ſicut ẽ caro chr̃i: btã ꝟgo: crux chr̃i: nam ſi creature exhiberet honor ſoli deo debitus eſſet idolatria: Si ꝟo pncipalit reſpect⁹ hr̃ ad ꝟbũ cũ q̃ vna adoratiõe chr̃i hũanitas adorat: ſic hũanitati chr̃i latrie cultus exhibet qꝛ vna adoratiõe adorat ſuppoſitũ ⁊ natura ita ꝙ natura p ſuppoſitũ: chriſt⁹ eñ ẽ nomẽ pſone in duab⁹ naturis. ſm Dam̃. ⁊ iõ vna et eadem adoratiõe chriſt⁹ adorat pfect⁹ de⁹ ⁊ pfectus hõ quẽ adoramus cum pr̃e ⁊ ſpũſancto vna adoratiõe cũ incõtamiata carne ei⁹ q̃ adoratur in vna hypoſtaſi verbi. Ceterum alios ſanctos adoram⁹ adoratione dulie q̃ ĩportat cultum venerationis ad ſanctos quorum orationibus adiuuari ſperamus. ¶ Secũdo vero queri poteſt vtrũ licitum ſit habere imagines pſertim cum dñs hoc in iſto precepto prohibere videatur dicens: Nõ facies tibi ſculptile: neqꝫ oẽm ſimilitudinem vnde et Varro dicit aliquos romanos plus ãnis cẽtum. ⁊. lxx. deum abſqꝫ ſimulachro coluiſſe. Ad hoc dicendum ſm Dam̃. ꝙ licitũ eſt hr̃e imagines pꝑter tres cauſas. Pria eſt pꝑter ſimplicium ruditatẽ qui legem neſciunt in codice vt ſaltem legant in pariete: nam qd facit ſcriptura legentibus hoc pictura facit idiotis cernentibus: ⁊ iõ rephenditur ille eps q̃ fregit imagines inconſiderato zelo. de ꝯſe. diſt. iij. c perlatum ẽ. vt ſcribit Greg. papa ſeruio epo maſſilieñ. vide ibidem. Veruntñ non debent adorari imagines put res quedam ſunt qꝛ hoc eſſet idolatrare: ſed inquãtũ ſunt figura alicuius rei. Nam idẽ ẽ mot⁹ quo q̃s fert ĩ imaginem inquãtũ ẽ ſignũ ⁊ in ipam rem cuius ẽ ſignum vel imago: ⁊ iõ eadẽ eſt adoratio qua veneramur imaginem ⁊ rem cui⁹ eſt imago: qꝛ non fiunt imagines ad adorandũ ſed ad memorandum: ⁊ oĩs honor q̃ exhibet imagini. ſm Dam̃. ad prototipum. i. ad illud ad qd eſt imago refertur. Secũda cã ẽ pꝑter affectuum tarditatem vt qui ad deuotionem non mouentur ex auditis ſaltem moueant ex viſis. Tertia cauſa eſt pꝑter memorie labilita

tem: vt ſi audita labant̃ a memoria : ſicut ſepe
cõtingit qđ p vnā aurē intrat p aliā exit: tunc
ſaltē memoriter teneant̃ viſa ⁊ p̄ſentialit̃ de-
picta. Ceterū ob reuerentiā hm̄oi imaginū
dicit lex: ꝙ ſignū ſaluatoris nec in ſolo nec in
ſilice vl̃ in marmoribꝫ hm̄oi poſitis ſculpere
vel pingere licet: C. nemini licere ſignū ſal. l.
vna ꝓhibent̃ etiā irreuerent̃ tractari vl̃ vitu-
perari. lib. vi. de offi. iudi. or. c. ſi canonici. vbi
ſubdit̃: ceterꝝ deteſtabilē abuſum horrēdo in-
deuotionis illoꝝ q̄ crucis btē ꝟginis aliorum
ue ſctōrū imagines vel ſtatuas irreuerēti au
ſu cõtrectātes eas in aggrauationē ceſſatōis
hm̄oi ꝓſternūt in terrā vrticis ſpiniſq; ſuppo
nūt: penitꝰ reprobātes: aliqđ tali fieri de cete
ro reſtrictiꝰ inhibemꝰ ſtatuētes vt in eos qui
cõtrafecerint vltrix ꝓcedat dura ſnīa que de
linquētes ſic grauit̃ puniat ꝙ alios ad ſimili
um p̄ſumptiōe cõpeſcat. ¶ Si ergo q̄rit̃ vtrꝝ
imago chr̄i ſit adorāda. Dicēdū ſm Aſteñ.
li. i. ti. vi. ꝙ ſi conſiderat̃ imago ſm ꝙ ē quedā
res: ſic nullus honor ſibi debetur: ſicut nec ali
cui lapidi vel ligno. vel conſideratur ſm ꝙ ē
imago. ⁊ quia tunc idem motꝰ eſt ī imaginē
inquātū eſt imago ⁊ imaginatū: iō vnus ho-
nor debetur imagini ⁊ imaginato. Cū ergo
chriſtus latria adorat̃ eius imago: ſilr̃ latria
debet adorari: vn̄ Dam̄. dicit. li. iiij. ꝙ honor
imaginis peruenit ad prototypum. i. ad ima-
ginatum. Et ſi obijcitur illud Exod. xxiij. Nõ
facies tibi imaginē nec ſculptā ſimilitudinē.
Ad hoc dicendum ꝙ illud pro illo tp̄e prohi-
bitum eſt in q̊ deꝰ humanā naturā nõ aſſum-
pſerat: cum em̄ tūc deꝰ oīno ſpūs eſſet infigu
rabilis erat: ſecus aūt poſtq̄ naturam huma
nam aſſumpſit. Et ſi dicatur ꝙ imagines hu
iuſmōi nec per vetꝰ teſtm̄ nec p nouū appro
bantur. Dicēdum ꝙ apl̃i multa tradiderunt
q̄ non ſunt in canone inter q̄ eſt vnū de ima-
ginibus. Unde dicit Dam̄. li. iiij. ꝙ lucas chri
ſti ⁊ btē virginis imagines depinxit: ⁊ chriſtꝰ
Abagaro regi imaginem ſuam direxit: vt hi
ſtoria tradit eccleſiaſtica, ac etiam panno im
preſſam veronice tradidit: imo in cõſecratiōe
baſilice lateraneñ. imago ſaluatoris depicta
omni populo romano viſibiliter apparuit tē-
pore cõſtantini imperatoris: in cuius etiā ar-
gumentū. de cõſe. di. iij. c. ſextā ſanctā ſynodū
cum prius agnus in cruce extenſus depingi
ſolebat. iubet hadrianus pa. hūanam imagi-
nem in cruce pro veteri agno depingi: vt cla-
rius patꝫ ibidem in glo. Deniq; vt pateat ꝙ
quicq̄d hm̄oi imaginibꝫ fiat chr̄us ī ſe factū
reputet: Legitur in ſpeculo hiſtoriali ꝙ in vr
be tholoſana: cū ab archiep̄o in die aſſūptio
nis btē ꝟginis marie miſſe ſolēnia agerēt: int̃
miſſe ſecreta vox querula de celo lapſa ē: heu
heu q̄ꝫ dira calamitas ꝙ int̃ ſalutifer̄ filij mei
crucis ſignaculo ſignati gregis ouilia manet
⁊ regnat iudaice gētis ꝑfidia q̄ filiū meū vni
cū lumē ⁊ ſalutē fideliū iā ſcđo ꝯuiciat̃ ⁊ cru-
cis ſupplicio mortificare conat̃: hec cū audiſ
ſet cõi cõſilio decretū ē vt ad domos iudeoꝝ
illiꝰ ciuitatis ꝑgerent: inuētaq; ē imago q̄daꝫ
cerea quā q̄ſi viuentē ad chr̄iane fidei dede-
cus ſputis colaphis ac morte crucis ꝑimere
moliebāt̃: q̄ īuēta chr̄iani dolū ⁊ ꝑfidiā iudeo
rū doluerūt ⁊ oēs mox neci tradiderunt. Si-
militer legit̃ exemplū notabile in legēda exal
tationis ſctē crucis. ¶ Si ꝟo q̄rit̃: vtrū ergo
crux chr̄i in q̄ chr̄s pepēdit ſit adorāda: Ad
hoc rn̄det Aſteñ. vbi ſupra ꝙ crux illa duobꝫ
modis a nobis eſt veneranda. Primo modo
inq̄ꝫtum repreſentat figuram xp̄i in ea exten-
ſi. Alio modo ex cõtactu eius ad chr̄i mēbra
⁊ ex hoc ꝙ eius ſanguine eſt perfuſa: ⁊ vtroq;
mõ adorat̃ eadē adoratiōe cū chr̄o ſcꝫ ado-
ratione latrie: ⁊ iō crucem alloq̄mur ⁊ depre-
camur q̄ſi ip̄m chriſtū. Quidā tamen dicunt
ꝙ ip̄a crux in qua chr̄us pependit inq̄ꝫtum ē
res quedam non adoratur adoratiōe latrie
cum verbo: cū ad ꝑſonā verbi non pertineat
quaſi pars eius: ſꝫ adoratōe hyꝑdulie inq̄ꝫtū
eſt res q̄dā chr̄i rōne cuius adoratur. ſimilit̃
veſtis ⁊ alia q̄ ad chr̄i humanitatē referunt̃:
⁊ hec ē expoſitio Thome. ¶ Si ſcđo q̄ritur
vtrum btā virgo vtpote chriſti mater ⁊ eius
imago inq̄ꝫtū repreſentāt imaginatū ſit ado-
ratione latrie adoranda. Dicendū ſm Aſtē.
vbi ſupra ꝙ non ꝓ eo quod eſt pura creatura
qꝛ tn̄ eſt mater chriſti qđ eſt excellētiſſimū ita
ꝙ nihil excellentius pure creature conueniri
poteſt: ideo ſibi ꝯuenit nõ tātū honor dulie ſꝫ
etiam hyperdulie: qui tn̄ debet̃ excellenti cre
ature: quod nomen ſumit̃ de glo. Hiere. viij:
vbi dicitur dulia maior ⁊ dulia minor: ⁊ quā-
to maior eſt alicui exhibenda reuerentia: tan-
to execrabilior eſt illata contumelia vel irre-
uerentia: nam deo debet̃ proprie reuerentia
ꝓpter eius incomprehenſibilē excellentiam q̄
cõicatur ex aliquibus creaturis: nõ ſm equa-
litatē ſed ſm quandā ꝑticipationem: ⁊ iō ſum̄
ma veneratione veneramur deum: qđ ꝑtinet
ad latriam. Excellenti vero veneratōe q̄ſdā
creaturas excellentes veneramur: vt beatam
virginē qđ pertinet ad hyꝑduliā. i. ſuꝑduliam
alias vero creaturas q̄ndā etiā diuinā parti
cipationē attingētes cõmuni veneratiōe que
dulia vocat̃ veneramur: ⁊ ideo q̄nto btā vir-
go eſt creatura diuina participatione excellē
tior: tāto illiꝰ irreuerētia deteſtabilior. Un̄ le-
git̃ ꝙ quidā Guido clareualleñ. abbas erat ī
ordie multū ſtrenuꝰ ita ꝙ vix aliq̄d qđ cõtra
diſciplinā: ⁊ ſtatū ordinis eē videret̃ diſſimu-
lare poſſet. Die quadā cū eſſet in vna grāgia
rū ſuaꝝ ſederetq; cõtra fornaculā ſuccēſam:
dictū eſt ei ꝙ talis frater inordinate penes ſe
haberet imaginē btē marie virginis depictā
in tabula: interrogatꝰ cõuerſus ſi verꝝ eſſet: cū
negare nõ auderet: abbas ait: ite feſtināter et
deferte mihi imaginē: q̄ cum allata fuiſſet cõ
motus abbas aſpiciēte ꝯuerſo miſit illā ī for-
nacē. Eadē autē nocte eiuſdē curtis horreuꝫ
granis refertū fulmie tactū eſt in cinerē reda
ctum. patuitq; cunctis poſtea ꝙ ob iniuriā ſa
cre icone illatā illa plaga diuinitꝰ ſubſecuta eſt
vltrix īdiſcreti furoris. ¶ Si deniq; q̄rit̃:
vtrū ſanctoꝝ reliq̄e ſunt aliq̊ modo veneran-
de. Dicendū ſm Aſteñ. vbi ſup̄ ꝙ ſic: q̇a ſicut
dicit Augꝰ. de ciui. dei: qui ad aliquē afficitur
ea que ꝺ eo relinquūtur poſt mortē venerat̃:
nõ tantū corpꝰ ⁊ partes corporis ſed etiā reli
qua exteriora: vt veſtes ⁊ ſilia: Manifeſtum
eſt aūt ꝙ ſctōs dei debemꝰ venerari tanq̄ꝫ
chr̄i mēbra: filios ⁊ amicos ⁊ īterceſſores no-
ſtros: ⁊ ideo reliq̄as ſctōꝝ qualeſcūq; in eoꝝ
memoria honore cõgruo venerari debemus
q̇a et ip̄e dn̄s hm̄oi reliq̄as honorat in eoꝝ p̄
ſentia miracula faciēdo. Sciendū tamē ꝙ re
liquie antiq̄ non debēt extra capſas ſuas oſtē
di nec venales exponi: vt patet extra de reli: ⁊
vene. ſctōꝝ. c. cū ex eo. ꝙ q̇dam ſctōꝝ reliq̄as
ſic exponūt venales ⁊ eas paſſim oſtendunt
chriſtiane religioni detractū ſit ſepiꝰ ⁊ ne ipo
ſterū detrahaturꝰ p̄ſenti decreto ſtatuimꝰ vt
antiq̄ reliq̄e ammodo extra capſas ſuas nul-
latenꝰ oſtēdant̃ nec exponant̃ venales. Glo.
quia reliq̄e ſctōꝝ martyrū vendi nõ p̄nt: q̇a
ſacra res eſt nec recipit eſtimationē. ⁊ vēditio
ſine p̄cio non cõſiſtit nec etiā ſpūalia vēdi poſ
ſunt vel ſpūalibꝫ annexa. ¶ Secundo reliq̄e
noue venerari non poſſunt abſq; licētia. Un̄
ꝓſequit̃ ibideꝫ decretalis: inuētas aut nouas
reliquias nemo publice honorare preſumat:
niſi prius auctoritate ſummi põtificis appro-
bate fuerint: cuius rõnem oſtendit ibidem. G.
audiuimꝰ: ꝙ quidā inter vos diabolica frau
de decepti hominē quendā in potatiōe ⁊ ebri
etate occiſum quaſi ſanctū more infideliū ve
nerant̃ cū vix ꝓ talibꝫ in ebrietate ꝑemptis ec
cleſia ꝑmittat orare. Dicit enim apl̃us: ebrio
ſi regnū dei non poſſidebūt: illū etiam nõ pre
ſumatis de cetero colere cū etiam ſi ꝑ eū mi-
racula fierent nõ liceret vobis ip̄m ꝓ ſancto
abſq; auctoritate romane eccl̃ie venerari.
Et h̄ decretū eſt ad cauendū varia figmēta
diabolica: nam miracula quādoq; fiūt ꝑ ma-
los: vt dicit ibidē glo. ideo nõ debet venerari
ꝓ ſancto quiſq̇s miracula facit niſi ab eccleſia
romana priꝰ fuerit ꝑ teſtes legitimos appro-
batꝰ. vnde dicit̃ ꝑma. q. i. c. teneamꝰ fratres
mei vnitatē preter vnitatē etiam qui miracl̃a
facit nihil eſt. In vnitate erat populꝰ iſrael ⁊
non faciebat miracl̃a: preter vnitatem erant
magi Pharaonis ⁊ faciebant moyſi ſimilia:
populꝰ iſrael vt dixi nõ faciebat miracl̃a qui
erant ſaluādi apud deū an qui faciebāt mira-
cula an qui nõ faciebāt ⁊c̄: ¶ Tertio: corpo
ra ſanctoꝝ non ſunt tranſferenda ſine ꝯſilio ⁊
ꝯſenſu principis ep̄oꝝ ⁊ ſancte ſynodi: vt pa-
tet de cõſe. diſt. c. i. corpa. qđ verꝝ eſt cū corpꝰ
traditum eſt perpetue ſepulture. C. de reli. l.
vlti. ꝙ ſi non eſt traditū ꝑpetue ſepulture trāſ-
ferri poteſt ſine auc̄te alicuius. Deniq; ſm
Tho. ij. ij. q. xcvi. ſi reliquias q̇s portat apud
ſe ex fiducia dei ⁊ ſctōꝝ quoꝝ ſunt reliq̄e non
eſt illicitū niſi attēderet ad aliqđ vanū ⁊ ſuꝑ-
ſticioſum dūmodo etiā portās laborat viue-
re vita chr̄iana in gr̄a dei. non eni puto ſctis
gratū eſſe ꝙ eoꝝ reliquie portarent̃ ab his q̄
adhuc remanent in ꝓpoſito peccandi. Un̄ le
git̃ de btō Bern. ꝙ ante cõuerſionē cū iret ſe
mel ſecū detulit reliq̄as ſanctoꝝ martyrū Jo
annis ⁊ Pauli ad latꝰ qui cū carnaliter mo
ueret̃ ⁊ illicitos motꝰ reſtringere nõ conaret̃
reliq̄e ꝑ capſellā dure latus eiꝰ tondere cepe
runt: qđ cum nõ aduerteret ⁊ quieſcētibꝫ mo
tibꝫ tonſio quieſceret: poſt aliq̄s horas cū ite-
rum titillatiōes ſurgerēt renouate ſunt tonſio
nes q̄ſi baiulū increparēt: dicētes: mūdare q̄
fers vaſa dn̄i: nā vaſa dei ſunt corpora ſctōꝝ.
Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De duabus ſpeciebus ſuperſtitionū ſcꝫ indebito cultu dei ⁊ idolatria ꝑ cultū creaturaꝝ. Sermo. ij.

NOn habebis deos alienos ⁊c̄. Exo. xx. in quibus verbis tria ꝓhibentur: quibus nos vult ab omni idolatria reuocare: quia ſoli deo eſt cultus debitus: vt patet Mathei. iiij. Dominū deū tuū adorabis et illi ſoli ſerujes. Primo nãqꝫ ꝓhibet adorare creaturã ſpiritualem. i. angelos vl' demones quos ponit in ſupremo: prohibēs fieri in illis idolatriã. Unde Orige. in glo. angelos quibus gentes cōmiſit excelſus vocat ſcriptura deos q̄ſi a deo datos. Ps. Ego dixi dij eſtis. Sed iterū dicit. Omnes dij gentiū de. do. autem ce. fe. Secūdo vero ꝓhibet adorare figmentū humane mētis: cū dicit: Non facies tibi ſculptile. i. imagines fictas que nullius rei naturalis ſunt repreſentatiue. Hinc dr̄ pſal. Confundant̄ omnes q̇ adorant ſculptilia ⁊ q̇ gloriant̄ in ſimulacris ſuis: nã ſumma peruerſio eſt ꝙ homo incuruet̄ ad adorandū figmētum ſuū. Tertio deniqꝫ ꝓhibet adorare omnem ſimilitudinē id eſt omnē imaginē rei naturalis que eſt in celo deſuper: vt ſolis: lune ⁊ ſtellarū ⁊ que in terra deorſum: vt hominis: bouis quadrupedū: volucrū: ſerpentū ⁊ eorū que ſunt in aquis ſub terra id eſt piſcium ⁊ ſimilium. Non inquit adorabis ea ſcꝫ actu exteriori: neqꝫ coles: ſcꝫ affectu interiori: cū eni ex duplici natura cōpoſiti ſumus: ſcꝫ intelligibili ⁊ ſenſibili: duplicē adorationē deo offerimus ſcꝫ ſpiritualē q̄ conſiſtit in interiori mentis deuotiōe: ⁊ corporalē que conſiſtit in exteriori corporis humiliatiōe: ⁊ exterior fit propter interiorē vt ꝑ ſigna humilitatis q̄ corporaliter exhibemꝰ: affectus noſter excitet̄ ad ſubijciendū ſe deo: q̇a ꝯnaturale eſt nobis vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamꝰ: et hec duo ꝓhibentur fieri creaturꝫ cultu latrie.

A Ad maiorē euidentiã ſciendū ſm̄ Tho. ſecūda ſecūde. q. xciiij. ꝙ antiquitꝰ diuerſimode diuinꝰ cultus idolis exhibebat̄. Quidã enim per quandã nephariã artē imagines q̄ſdam cōſtruebant que virtute demonū aliq̄s certos effectꝰ habebant: vnde putabãt in ipſis imaginibꝰ aliquid diuinitatis eſſe: et ꝑ cōſequēs eis diuinus cultus deberet̄: ⁊ hec fuit opinio Hermetis termegiſti. vt Auguſtinus viij. de ciuitate dei dicit. In cuiꝰ argumentū Geñ. xxxi. dicūt aliqui doctores: ꝙ vbi tranſlatio noſtra habet idola: in hebreo habet̄ theraphin: ⁊ ſic exponitur Judicū. xvij. adduntqꝫ ꝙ theraphin ſunt imagines quedã facte partim per aſtronomiã: partim per necromantiã. Doctores autē hebrei dicūt ꝙ eſt caput alicuius pueri primogeniti interfecti ⁊ ſacrificati demoni quod p̄ciſum ſalſat̄ ⁊ aromatibus cōditur vt poſſit diu ꝑmanere: ſuper cuius linguam in aurea lamīa ponitur nomē alicuius demonis ⁊ dat reſpōſa: non tamē intelligendum eſt ꝙ talia virtutē habēt dandi reſponſa niſi inquantū deus ꝑmittit: quod frequenter contingit ꝓpter peccata hominū talibus credentiū: nã quia demerent̄ ꝙ ſuis deceptionibus capiãtur: ideo deꝰ talia permittit: diabolus igitur per caput illud reſponſa dabat et ſic credeuãt ineſſe aliq̄d diuinitatis. Alij vero nō exhibebãt cultū diuinitatis ipis imaginibus ſed creaturis quarū erant imagines: ⁊ vtrūqꝫ eorū tangit aplu̅s Roma. ꝑmo. nam quantū ad primū dr̄. Cōmutauerūt gl̅iaꝫ incorruptibil' dei ſil̄itudinē corruptibil' imaginis hominis ⁊ volucris ⁊ q̄drupedū atqꝫ ſerpentum. Quãtū vero ad ſecundū ſubdit: Coluerunt ⁊ ſeruierūt creature potius q̄ꝫ creatori. Quidã eni eſtimabãt quoſdam hoies fuiſſe deos q̊s per eoꝝ imagines coluerūt. ſicut Jouem: Mercuriū ⁊ alia hmōi portēta. Quidã etiã eſtimabãt totū mundū vnū eſſe deū non ꝓpter corporalē ſubſtantiã ſꝫ ꝓpter aiam quã ineſſe putabãt dicētes deū nihil aliud eſſe q̄ꝫ aiam motu ⁊ rōne mundū gubernantē: ſicut homo ſapiēs dr̄ non ꝓpter corpus ſed ꝓpter aiam: ⁊ ſic putabãt toti mundo cūctiſqꝫ partibus eiꝰ eē cultū diuinitatis exhibendū. ſ. celo aque: aeri: terre ⁊ oibꝫ hmōi: ⁊ ad h̓ referebãt noīa ⁊ imagīes deoꝝ: ſicut Uarro dicebat: ⁊ Augꝰ. narrat. vij. de ciui. dei. Uñ. iiij. Regū. xvij. legit̄ ꝙ adorauerūt oēm miliciã celi. ſ. ſolē: lunã: ⁊ ſtellas: cōſecrantes etiã filios ſuos. Et Ezech. viij. Uidit in tēplo depictã oēm ſimilitudinē aīaliū in circuitu parietū ita vt nulla eſſꝫ beſtia quã nō pictura mōſtraret vt dr̄ glo. ⁊ h̓ vſqꝫ hodie cernimꝰ ī ꝓphanis gētilibꝫ vbi cuncta gn̄a beſtiaꝝ adorat ſtulta religio. Unde ⁊ Eſa. ij. dr̄ ꝙ talpas ⁊ veſpertiliones adorabãt. Alij vo ſicut Platonici poſuerūt vnū eſſe ſummū deū oium cãm poſt quē poſuerūt eſſe q̄ſdã ſubſtãtias ſpūales a ſummo deo creatas q̄s deos nomīabãt participatione ſcꝫ diuinitatꝫ q̊s ⁊ nos angelos dicimus. Poſt q̊s ponebãt aīas celeſtiū corpoꝝ ⁊ ſub his demones q̊s dicebãt eſſe aerea q̄daꝫ aīalia ⁊ ſub his ponebãt aīas hoīum quas per virtutis meritum ad deorū vel demonum ſocietatē aſſumi credebant: ⁊ omnibꝫ his cultū deitatis exhibebant: vt refert Aug. viij. de ciui. dei. ⁊ oīa hec ꝑtinēt ad ſuꝑſtitionē idolatrie.

B Notandū igit̄ ꝙ q̄ꝫtū ad ꝑmã particulã huiꝰ p̄cepti ꝓhibent̄ omes ſuꝑſtitiōes: de quibꝫ dr̄. xxvj. q. ij. c. illud. vbi dicitur ſuꝑſtitioſuꝫ eſt quicq̇d inſtitutū eſt ab hominibꝫ ad facienda idola ⁊ colenda ꝑtinens vel ad colendū ſicut deū creaturã ꝑtēue vlle creature vel ꝑtinens ad cōſultationes ⁊ pacta quedam ſignificationū cū demonibꝫ placita atqꝫ federata ⁊c̄. multa que ibi ꝓſequit̄ ⁊ ſic generaliter ſuꝑſtitio eſt cultus indebitus tranſgrediens mediū virtutis que eſt in religione. Et ꝑmo quidē ſm̄ Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xciij. pōt eē ſuꝑſtitio ex ꝑte obiecti vel finis: qꝛ pōt diuinus cultus exhiberi vel vero deo ſed mō indebito ⁊ ſic eſt prima ſpēs ſuꝑſtitiōis: vt ſi q̇s tꝑe gr̄e coleret deū ſm̄ ritū veteris legis: vel exhibet̄ diuinꝰ cultꝰ cui nō debet exhiberi. ſ. cuicūqꝫ creature. ⁊ hoc eſt ſm̄ genus ſuperſtitionis qd̄ diuidit̄ in multas ſpēs ſcd̄m diuerſos fines diuini cultus. Primo nãqꝫ ordinat̄ diuinus cultus ad reuerentiã exhibendã deo ⁊ ſm̄ hoc prima ſpēs huius generis eſt idolatria que diuinã reuerentiã indebite exhibet creature. Scd̄o ordinat̄ ad hoc ꝙ hō inſtruat̄ a deo quē colit ⁊ ad hoc ꝑtinet ſuꝑſtitio diuinatiua q̄ demones ꝯſulit per aliq̄ pacta cū eis inita tacite vel expreſſe. Tertio ordinat̄ diuinus cultus ad quandã directionē humanoꝝ actuū ſm̄ inſtituta dei qui colitur et ad hoc ꝑtinet ſuꝑſtitio quarundam obſeruantiaꝝ que tria tanguntur in decret. vbi. ſ.

C Quãtū igit̄ ad primū queri pōt: vtrū in cultu veri dei poſſit eſſe aliq̄d ꝑnicioſum: preſertim cū dr̄ Johel. ij. Ois quicūqꝫ inuocauerit nomen dn̄i ſaluus erit. Sꝫ q̊cunqꝫ mō q̇s deū colit eius nomē inuocat. Ad h̓ r̄ndet Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xciij. ꝙ ſicut dicit Au. in li. cōtra mēdaciū. Mēdaciū maxie ꝑnicioſum eſt qd̄ fit in his q̄ ad chriſtianã religionē ꝑtinēt. Eſt aūt mendaciū qñ q̇s aliq̇d exterius ſignificat ꝯtrariū charitati. Porro ſicut aliq̇d ſignificat̄ vbo ſic ⁊ facto ⁊ in tali ſignificatiōe facti ꝯſiſtit exterioris religiōis cultꝰ: ⁊ iō ſi ꝑ cultū exteriorē aliqd̄ falſū ſignificet̄ erit cultꝰ ꝑnicioſus: qd̄ ꝯtingit duplr̄. Uno mō ex ꝑte rei ſignificate a q̄ diſcordat ſignificatio cultꝰ ⁊ ex hoc in tꝑe gr̄e ꝑactis iam chr̄i myſterijs ꝑnicioſum ē vti cerimonijs veteris legis q̇bꝫ chriſti myſteria ſignificabant̄ futura. ſicut etiã periculoſum eſſet ſi q̇s vbo ꝯfiteret̄ chriſtū eſſe paſſuꝝ. Uñ dic̄ Aug. in ep̄la ad Hiero. ꝙ legalia obſeruata poſt vitatē euãgelij diuulgata ſunt mortifera. Alio mō ex ꝑte colentis et hoc p̄cipue in cultu cōi q̇ per miniſtros exhibet̄ in ꝑſona totius eccl'ie. Sic̄ eñ falſariꝰ eſſet q̇ aliq̄ ꝓponeret ex ꝑte alicuiꝰ q̄ nō eēnt ei cōmiſſa. ſic viciū incurrit falſitatꝫ: q̇ ex ꝑte eiꝰ cultū exhibet deo cōtra modū auc̄te diuina ab eccl'ia ꝯſtitutū ⁊ in eccl'ia ꝯſuetū: ſicut Ozias rex p̄ſumpſit offerr̄ ſacrificiū ⁊ lepra ꝑcuſſus eſt. Uñ cultꝰ ꝯtinens falſitatē nō ꝑtinet ꝓprie ad dei inuocationē: ſed magis ad p̄ſumptionē humanã et blaſphemiã diuinã: que eñ maior blaſphemia q̄ꝫ nō ſacerdoteꝫ celebrare diuina: Deniqꝫ in cultu dei pōt eſſe aliq̇d ſuꝑfluū licet nō ꝓprie ſuꝑſticioſum: et tñ abſcidendū eo ꝙ nō eſt fini religiōis ⁊ cultus ꝓportionatū. Nã finis diuini cultꝰ eſt vt hō deo det gl'iaꝫ ⁊ ei ſe ſubijciat mēte ⁊ corpore: ⁊ idō quicq̇d hō facit ad dei gl'iam et ad hoc ꝙ mens hois deo ſubijciat̄ ⁊ etiã corpus ꝑ moderatã refrenationē ꝯcupiſcentiaꝝ ſm̄ dei ⁊ eccl'ie ordinationē ⁊ cōſuetudinem eoꝝ quibꝫ hō cōuiuit nō eſt ſuꝑfluū in diuino cultu. Si vo fit aliq̇d ꝙ q̄ꝫtum eſt de ſe non ꝑtinet ad dei gloriã: neqꝫ ad hoc ꝙ mens hominis ferat̄ in deū: aut etiã ſi ſit ꝑter dei ⁊ eccleſie inſtitutionē: vel ꝯtra ꝯſuetudinē cōmunē que ſm̄ Aug. ꝓ lege habēda eſt totū hoc reputandū eſt ſuꝑfluū ⁊ ſuꝑſtitioſuꝫ: qꝛ in exterioribꝫ tm̄ ꝯſiſtēs ad interiorē dei cultū nō ꝑtinet: ſicut q̇dam nō comedunt carnes d̄ capite: quedã nō nent in ſabbato ⁊ ſil'ia. ¶ Secūdo queri pōt d̄ ſcd̄a ſpē ſuꝑſtitiōis. ſ. idolatria q̄ quis diuinã reuerentiã creaturis exhibet. vtrū. ſ. ſit peccatū grauiſſimū p̄ſertim cū peſſimū opponit̄ optimo: vt dr̄. viij. ethicoꝝ. Sꝫ cultus interior q̇ ꝯſiſtit in fide ſpe ⁊ charitate melior eſt q̄ꝫ cultus exterior. ḡ infidelitas deſpatio ⁊ odiū dei que opponunt̄ cultui interiori ſunt grauiora peccata q̄ꝫ idolatria que opponitur cultui exteriori. Ad hoc ſctūs Tho. r̄ndꝫ ſcd̄a ſcd̄e. q. xciiij. ꝙ grauitas peccati pōt dupliciṫ attēdi. Uno mō ex ꝑte peccati: ⁊ ſic idolatrie peccatū ē maximū ⁊ grauiſſimū qꝛ ſicut in republica grauiſſimū eſſe videtur ꝙ aliquis honorē regiū impēdat alteri q̄ꝫ vero regi. qꝛ q̄ꝫtum in ſe eſt totū ordinē rei publice ꝑturbat: ſic inter peccata q̄ cōtra deū cōmittunt̄ que tñ ſunt maxima grauiſſimū eē videt̄ ꝙ aliq̇s creature diuinū ho-

moꝛē impēdat: qꝛ quantū in ſe ē facit alterum
deū eē ī mūdo diuinū minuēs ꝑncipatū. Alio
mō pt attēdi ꝗuitas pcti ex pte peccātꝭ: ſic dꝛ
grauiꝰ eē peccatū eius q̄ peccat ſcienṫ ꝙ eiꝰ
q̄ peccat ignorāter: ⁊ ſm hoc nihil ꝓhibet gra
uiꝰ peccare hereticos q̄ ſcienṫ fidē coꝛrūpunt
quam acceperūt ꝙ idolatras ignoranter pec
cātes: ⁊ ſilr̄ aliqua alia pctā pñt eſſe maioꝛa
ꝓpter maiorē cōtēptuꝫ peccātis. Vñ in idola
tria ꝑ̄la pctā latent. Nā pꝛio preſupponit in
teriorē infidelitatē ⁊ adijcit exteriꝰ indebitum
cultum. Vel ſi tm̄ ſit exterioꝛ idolatria abſqꝫ
īteriori infidelitate: tūc adijcitur culpa falſita
tꝭ. Scḋo includit in ſe magnā plaſphemiā in
q̄tū ſingularitas dñij deo ſubtrahiṫ. Tertio
includit in ſe īpugnationem fidei ſaltem oꝑe ꝑ
que idolatriam fidem chꝛiſtianaꝫ impugnat
¶ Et huius quidem idolatrie duplex fuit
cauſa. Nam in etate pꝛima nō fuit idolatria. ſ.
vſqꝫ Noe ꝓpter recētem memoꝛiā creatiōis
mūdi ex qua adhuc vigebat vnius dei cogni
tio in mente hoim̄. Jn ſcḋa vero etate legiṫ in
uenta idolatria ex cauſa quadaꝫ diſpoſitiua
que fuit ex parte hominū ⁊ hoc tripliciter.
Pꝛimo ex inoꝛdinatione affectus: put. ſcilicꝫ
homines aliquē hominē vel nimis amātes
vel nimis venerantes honoꝛem diuinum ei
impēderūt: ſicut ninus qui fecit imaginē be
li patris ſui ⁊ adoꝛare fecit. Et vt dicitur
Sap̄. xiiij. Acerbo luctu dolens pater cito
ſibi rapti filij fecit imaginē ⁊ illū qui cuꝫ qua
ſi hō moꝛtuus fuerat tanꝙ deū colere cepit:
et ſubditur ꝙ homines aut affectui aut regi
bus deſeruientes incōicabile nomen ſcꝫ diui
nitatis lignis ⁊ lapidibꝰ impoſuerūt: Scḋo
ꝓpter hoc ꝙ hō naturaliter de repñtatione
delectatur: vt dicit phs in poetria ſua: ⁊ ideo
hoies rudes a ꝑncipio vidētes ꝑ artificiū dili
gētiā hoim̄ imagines expſſiue factas diuini
tatis cultū eis īpenderūt. Vñ Sap̄. xiij. Si
quis artifex faber de ſilua lignū rectū ſecue
rit ⁊ ꝑ ſciam ſue artis illud figuret ⁊ aſſimilꝫ
imagini hoīs vt de ſubſtātia ſua ⁊ filijs ⁊ de
nuptijs faciēs votū inq̄rit ⁊c. vide. Tertio ꝓ
pter ignoꝛantiā veri dei. cuiꝰ excellentiā non
cōſiderantes impenderūt diuinitatis cultum
quibuſdā creaturis ꝓpter pulchꝛitudinē ſeu
virtutē. Vñ Sap̄. xiij. Neqꝫ operibꝰ attēden
tes agnouerūt q̄s eſſet artifex: ſed aut ignem
aut ſpiritū aut citatū aerē aut gyrū ſtellarum
aut ſolē aut lunā aut nimiā aquā rectoꝛes oꝛ
bis terrarū deos putauerūt ¶ Alia cā cum
idolatris fuit ꝯſūmatiua ex parte demonum
qui ſe colendos hoibꝰ errantibꝰ exhibuerunt
in idolis danda rñſa ⁊ aliqua faciendo q̄ vi
debanṫ hoibꝰ mirabilia. Ad hāc idolatriam
Hieroboā rex iſrl̄ ꝓpt̄ ambitiōeꝫ regni īduxit
omnē iſrl̄. Salomonē autē ad hanc traxit ef
frenata libido ⁊ inoꝛdinatus amoꝛ mulierū:
Tāta eſt obcecatio vitij huiꝰ ꝙ publice ado
rabāt idola turpitudinis. ſ. Veneris ⁊ Pꝛia
pi ⁊ ſimiliū: ⁊ vnuſquiſqꝫ in veneratiōe idolo
rum querebat ꝓpꝛiū cōmodū ⁊ inoꝛdinatum
affectū: ſicut luxurioſi deā veneris ⁊ pꝛiapi:
⁊ amoꝛoſi ademi: de quo refert Ouidiꝰ me
thamoꝛphoſ. li. xiiij. put pleniꝰ habeṫ in ſer
mone de dñica. x. poſt penthecoſtes ſub the
mate: Vos autē feciſtis eā ſpeluncam latro
nū. Caſti vero dee veſte ſacrificabāt ⁊ ſic de
ſilibus. Unde ⁊ iudei ad tantaꝫ deuenerunt
dementiā ꝙ filios ſuos ⁊ filias ſuas immola
uerunt demonijs: vt pleniſſime patet in pꝛe
dicto ſermone de dñica. x. ⁊ qḋ execrabilius
eſt filios ſuos pꝛimogenitos interfecerunt vt
de capitibꝰ eoꝛū ſibi facerent ſimulachꝛa vel
tecas demonuꝫ. Vñ ex cōmodo ꝓpꝛio idola
tria oꝛtū habuit. Nam legiṫ ꝙ ninus qui ni
niuen ꝯdidit ⁊ noīe ſuo noīauit: patrē habuit
noīe belū: quo moꝛtuo fecit ſtatuam in illius
memoꝛiā ſibi fieri quā tantum honoꝛauit vt
omnes mali ad eum confugientes manerent
impuniti ⁊ ſecuri: ꝓpter qḋ multi ſtatuā illam
in fauoꝛē nini venerabanṫ ⁊ tandem pꝛo deo
coluerunt. Jngrediebanṫ autē demones ſta
tuas illas vt oſtendentes monſtra ⁊ dantes
rñſa magis hoīes ludificarent: gentes auteꝫ
circūiacentes exemplo niniuitarū parentibꝰ
ſuis ſtatuas fecerunt: ⁊ eas adoꝛauerunt: ⁊
exinde cepit idolatria: Ex nomine quoqꝫ be
li ſm diuerſa idiomata ſunt etiā deriuata di
uerſa idoloꝝ nomina: nā babyloni vocabant
idolū ſuū beel. paleſtini baal. alij baalim. mo
abite. beelphegoꝛ. Sydonij beelzebub: quē
vocabāt pꝛincipē demonioꝝ: qꝛ dicebant in
hoc idolo luciferū habitare ⁊ ex eo futura ꝑ̄
dicere: īfirmos curare: multiſqꝫ modis illos
deluſit donec nudi ⁊ rei hinc exeant: nihil ſe
cū ꝑ̄ter pctā poꝛtātes. Vñ beatꝰ Andreas
dicit in legēda ſua. ꝙ chꝛiſtus veniens in hūc
mundū docuit idola eſſe demonia vana que
talia ſuadēt: per que deus offendaṫ vt offen
ſus ab eis auertatur: ⁊ auerſus nō exaudiat
et nō exaudiendo ipſi a diabolo captiueṫ: et
captiuati tamdiu deludantur donec nudi et
rei de coꝛpoꝛe exeant nihil ſecum niſi peccata
poꝛtātes quod a nobis auertat ieſus chꝛiſtꝰ.

¶ De ꝓphanis ac diuerſis pꝛactica tiōibus cū demonibus ad aliq̄ ſciē da vel faciēda ⁊ de fato. ¶ Ser. iij.

Non habebis deos alienos
coꝛam me. Exode. xx. Jn iſta clau
ſula prohibentur illa ꝑ q̄ mens hu
mana auertitur a reuerentia creatoꝛis ſui: et
ſic pꝛohibentur omnes pꝛophane pactiones
cum demonibus ſiue ſint per incantationes
verborum ſiue per inſcriptiones characterū
vel imaginū ſiue per immolationes ſacrificio
rum. Jn his tribus conſiſtunt omnes artes
magice. Pꝛohibentur igitur omnia ex quibꝰ
fiunt pꝛophane pactiones demonū ſiue ſint
ad tanſmutatiōes naturarū ſicut fecerāt ma
gi pharaonis: ſiue ad ludificatiōes ſenſuū ſi
cut faciūt hiſtriones: ſiue ſint ad inueſtigatio
nes futuroꝛum contingentium ut faciūt diui
ni: omnia iſta vocat Augꝰ. pactiones demo
num: eo ꝙ in talibus attribuitur creature qḋ
ſoli creatoꝛi deberet attribui: de quibus diciṫ
in cantico Deutero. Pꝛouocauerunt eum in
dijs alienis ⁊ in abominationibus ſuis ad irā
concitauerunt. ¶ Viſo igitur in ſermone
pꝛecedenti de idolatria: iam pꝛoſequendum
eſt de diuinatione. Ad cuius euidentiam q̄ri
poteſt: vtrum diuinatio ſit peccatum: ſicut vi
detur dominus velle Deuṫ. xviij. vbi pꝛecipit
Non ſit qui phitones conſulat neqꝫ diuinos.
Ad hoc reſpondet doctoꝛ ſanctus. ij. ij. q. xv.
ꝙ in nomine diuinationis intelligitur quedā
pꝛenunciatio futuroꝛū. Futura ꝗ dupliciter ꝑ̄
noſci poſſunt. Pꝛimo in ſuis cauſis. Secun
do in ſeipſis. Cauſe vero futuroꝛū tripliciter
ſe habent. quedam em̄ ſemper ⁊ ex neceſſita
te pꝛoducunt ſuos effectus: ⁊ huiuſmodi ef
fectus futuri pꝛenoſci poſſunt per certitudinē:
⁊ pꝛenunciari ex conſideratione ſuarum cau
ſarum: ſicut aſtrologi pꝛonunciant eclipſes fu
turas. Quedam vero cauſe pꝛoducunt ſuos
effectus non ex neceſſitate nec ſemper ſed vt
in pluribus ⁊ raro deficiunt: ⁊ per huiuſmodi
cauſas poſſunt pꝛenoſci effectus futuri non
per certitudinem ſed per coniecturam quan
dam. ſicut aſtrologi per conſideratonē ſtella
rū quedā ꝑ̄noſcere ⁊ ꝑ̄nūciare poſſūt de plu
uijs ⁊ ſiccitatibus ac medici de ſanitate et
moꝛte. Quedam deniqꝫ ſunt cauſe que ſm
ſe ſi conſiderentur ſe habent ad vtrumlibet:
quod ꝑ̄cipue videṫ de potēcijs rōnabilibus
q̄ ſe habēt ad oppoſita ſecundum phm̄: ⁊ ta
les effectus vel etiā ſi qui effectus vt in pau
cioꝛibus caſu accidunt ex naturalibus cauſis
per conſiderationem cauſaꝝ ꝑ̄noſci non poſ
ſunt: quia eorū cauſe non habent inclinatio
nem determinatā ad hm̄oi effectus: et ideo
effectus hm̄oi non poſſunt prenoſci niſi con
ſiderentur in ſeipſis. Homines igitur hm̄oi
effectus in ſeipſis ſolum cōſiderare poſſunt
dum ſunt pñtes: ſicut cū homo videt ſortem
currere vel ambulare vel furari: ſed conſide
rare huiuſmōi in ſeipſis anteꝙ fiunt eſt dei
pꝛopꝛiū qui ſolus in eternitate videt ea q̄ fu
tura ſunt quaſi pꝛeſentia. Eſa. xlj. Annunci
ate que futura ſunt in futurum: et ſciemus q̄ꝛ
niā dij eſtis vos. Si ergo q̄s hm̄oi futura vl
etiā occulta ꝑ̄noſcere aut ꝑ̄nūciare quocunqꝫ
mō ꝑ̄ſumpſerit niſi deo reuelante vſurpet ſibi
manifeſte qḋ dei eſt: ⁊ ex h̄ aliq̄ diuini dicun
tur ab indebita vſurpatione. Unde Jſido.
in li. ethymo. Diuini ſunt dicti quaſi deo ple
ni: diuinitate enim ſe plenos ſimulanter aſtu
tia quadam fraudulentie futura coniecturāt
et tunc ſolum dicuntur diuinare id eſt quod
diuinum eſt facere quando indebito modo
ſibi vſurpant pꝛenunciationem futuroꝛū euē
tuum: non ea que ex neceſſario veniunt: vel
vt in pluribus que humana ratione pꝛenoſci
poſſunt: nec etiam deo reuelante: et tunc con
ſtat eſſe peccatum. Unde. xxvj. q. v. dicitur.
Qui diuinationes expetunt ⁊ moꝛem gentili
um ſubſequuntur: vel ī domo ſua huiuſmodi
homines introducūt exquerendi aliquid ma
gica arte aut expiandi cauſa ſub regula quin
quennij iaceant ſm gradus penitentie diffini
tos ſcilicet a ſacerdote. Glo. ibidem iſti ſcili
cet diuinatoꝛes ſm legem cōcremantur: ſed
ille in cuius domo hec fiunt poſt publicatio
nem honoꝛum ī exilium mittitur: vt. C. de ma
leficijs nullus: ſm iura vero propter deteſta
tionem criminis in accuſatione non admittū
tur. ij. q. viij. quiſquis. item ſunt excommuni
candi. xxvj. q. v. c. ſoꝛtes. ⁊ ſi clericus eſt depo
nendus. c. quiſq̄s. nec admittitur ad teſtimo
nium: extra de teſti. c. teſtimonium. et ſi noto
riū ē euchariſtia denegaṫ. de cōſe. diſtinc. ij. c.
pro dilectione: vbi legitur de magis. ⁊ hiſtri
onibꝰ: ⁊ multis alijs penis ī iure punienṫ. Q̄ꝫ

ſi querit̃: vtrū ergo nō licet vti miniſterio vel
arte demonū ad cognoſcendū futura vel ad
aliq̇d aliud. Rñdet Aſteñ. li. j. ti. xj. ꝙ vti mi-
niſterio diaboli ꝟtute diuina ei aliqua licita
impãdo hoc licꝫ ſicut paul⁹ Act. xvj. impe
rauit ſpiritui malo vt exiret a puella phitoni
ca: ſed vti ei⁹ miniſterio familiariter eū inuo
cando ꝓhibitū ꝛ illicitū eſt nō ſolū lege poſi-
tiua ſed etiā diuina. Leuit. xix. vbi p̃cipit̃ oc-
cidi q̇ ſciſcitat̃ magos et ariolos. B Ce-
terū hec diuinatio tã ꝑniciosa diuidit̃ ĩ mltas
ſpẽs. ſpecial'r tñ eſt triplex genus diuinatiõis
et ſub q̊libet horū multe ſpẽs cõtinent̃: q̊rum
primum genus fit ꝑ manifeſtã demonū inuo
cationẽ qđ eſt grauiſſimum ꝛ ptinet ad necro
mãticos: nã multo grauius eſt demones inuo
care q̃ꝫ aliqua facere quib⁹ dignū ſit ꝙ demo
nes ſe ĩgerant: Et diuidit̃ in mltas ſpẽs: quia
demões expreſſe inuocati ſolẽt q̃nq̧ futura
p̃dicere ĩgerentes ſe aſpectui ꝛ auditui homi
nū preſtigioſis quibuſdam apparitionibus
que ſpẽs vocatur preſtigiū ex eo ꝙ oculi ho
minū preſtringunt̃ ad nutū demonis appa-
rentis vt in balaã ꝓpheta. Nũeri. xxij. Vide
ꝓceſſum in ſermone de penthecoſ. Ceperūt
loqui varijs linguis. Q̃nq̧ vero apparent
per ſomnia: ꝛ vocat̃ diuinatio ſomniorum:
nam licet q̃nq̧ cauſa ſomniorū fuit vel eſt a
deo qui miniſterio angelorū aliqua homini-
bus reuelat in ſomnijs p̃ſertiꝫ in lege veteri
ſm̃ illud Nũeri. xij. Si quis fuerit inter vos
ꝓpheta dñi in viſu apparebo ei vel per ſom
niū loquar ad illū. Multotiens tñ opatione
demonuꝫ fantaſie dormientib⁹ apparent: ex
quibus quãdoq̧ futura reuelãt his qui pa-
cta illicita cū eis habent: vel eis etiã qui ſup-
ſticioſe ſomnia obſeruant: cõtra q̊s dr̃ Deut.
xviij: Non inueniat̃ in te q̇ obſeruet ſomnia.
Q̃nq̧ proinde ꝑ mortuoꝝ aliquorū appari-
tionẽ vel locutionẽ ꝛ vocat̃ necromantia: nã
necros grece mortuus mantia diuinatio nū-
cupatur ſm̃ yſiđ. quia quibuſdã p̃cantatiõib⁹
adhibito ſanguine vident̃ reſuſcitari mortui
diuinare ꝛ ad interrogata rñdere. Qđ ſi op-
ponit̃ hoc licitū eſſe eo ꝙ Sauli inq̇renti de
futuro euentu belli. j. Regū. xxviij. c. a mulie
re habẽte ſpiritū phitonis apparuit ſamuel.
et euentū futurū p̃dixit: nō eñ fauent anime
ſanctorū illicitis interrogatiõib⁹. Ad hoc rñ-
det Tho. ſcđa ſcđe. q. xcv. ꝙ ſicut Aug. dicit
ad ſimplicianū. Non eſt abſurdū credere ali
qua diſpenſatione permiſſuꝫ fuiſſe vt nō do-
minante arte magica vel potẽtia ſed diſpen
ſatione occulta que phitoniſſam ꝛ ſaulem la
tebat ſe oſtenderet ſpiritus iuſti aſpectib⁹ re
gis diuina eum ſñia ꝑcuſſurus: vel nō ſamu
el a requie ſua ſuſcitatus eſt ſed aliquod fan
taſma ꝛ illuſio imaginaria machinatione dia
boli facta quã ſcriptura ſamuelẽ appellat ſi-
cut ſolent imagines reꝝ ſuorū nominib⁹ ap-
pellari. Q̃nq̧ etiã futura p̄nunciant per ho-
mines viuos: videlicꝫ in arrepticijs ꝛ hec ẽ
diuinatio per phitones a phitio appollinis
qui dicebat̃ eſſe auctor diuinã di: tales aũt ac
cedere ꝛ ab eis occulta requirere: vt furtã
ꝛc̃. ſtricte ꝓhibitū eſt. xxvj. q. ij. v. vij. in diuer
ſis capl'is. Vñ hec omnia deū ad iracundiã
et vindictã ꝓuocãt. Hinc vt habet̃. iiij. Re. j.
Ochozias egrotãs et conſulens beelzebub
deū accharõ: a deo mortis vindictã accepit
ex ore helie ꝓphete. Q̃nq̧ deniq̧ futura p̄-
nunciant per aliq̃s figuras vel ſigna q̄ in re-
bus inanimatis apparẽt: q̄ ſi apparẽt in cor-
pore terreſtri: vt vngue ferro vl' lapide poli-
to vocat̃ geomantia: ſi in aqua vocat̃ hydro-
mãtia: ſi in aere aereomantia: ſi in igne pyro
mãtia: et iſta q̄tuor genera ſunt p̄ncipalia ſꝫ
q̄tuor elemẽta. Si deniq̧ apparẽt ĩ viſceri-
bus animaliū imolatoꝝ in aris demonū vo-
cat̃ auruſpitiū: ꝛ ſic patꝫ de primo genere di
uinationis. ¶ Scđm aũt gen⁹ eſt ꝑ ſolã con
ſiderationẽ diſpoſitiõis vel motus alteri⁹ rei
qđ ptinet ad augures ꝛ habꝫ mltas ſpecies
Nã q̃nq̧ cõſiderãtur diſpoſitiões figuraruꝫ
in aliquib⁹ corporib⁹ viſui occurrentes: ꝛ tūc
erit quedã diuinatiõis ſpẽs que diuerſificat̃:
qꝛ ex liniamẽtis manus conſideratis diuina
tio ſumpta vocatur cyromãtia quaſi diuina-
tio manus. Si ex q̇buſdam figuris in ſpatu-
la cuiuſdam animalis apparẽtis vocat̃ ſpatu
lamãtia ꝛ ſic de alijs. Qđ ſi fiat conſideratio
circa verba hominū alia intẽtiõe dicta: q̄ q̇s
intorquet ad futurū qđ vult p̄noſcere vocat̃
omen. Qđ ſi obijcitur diuinatio ꝑ omnia nõ
eſt illicita: qꝛ gedeon q̇ ad Heb. xj. in nūero
ſanctorum ponitur vſus fuit omine ex hoc ꝙ
audiuit recitationẽ ꝛ interp̄tationẽ cuiuſdam
ſomnij. vt dicit̃ Judi. vij. Similiter ꝛ eliezer
ſeruus abrae: vt legitur Geñ. xxiiij. Ad hoc
rñdet doctor ſctũs. vbi. s. ꝙ gedeon obſerua
uit recitationẽ ꝛ expoſitionẽ ſomnij accipiẽs
ea pro omine quaſi a diuina prouidentia ad
ſui inſtructionẽ ordinata. Sil'r ꝛ eliezer ver-
ba puelle orõne p̄miſſa ad deū. Nõ tñ nobis

licet quia verba hũana que accipiuntur pro
omine nõ ſubdunt̃ diſpoſitioni ſtellarū vel ſi-
miliū: licet aliq̄n diſponunt̃ ſm̃ diuinã ꝓuidẽ
tiã: vt pꝫ in Gedeon ꝛ Eliezer ac etiã in Jo
nathan qui dixit ad armigerū ſuum. j. Regꝫ.
xiiij. Si ita locuti fuerint ad nos manete do
nec veniamus ad vos ſtemus in loco noſtro
nec aſcendamus ad eos. Si auteꝫ dixerint.
Aſcendite ad nos aſcẽdamus ad eos qꝛ tra
didit eos deus in manib⁹ noſtris: hoc erit no
bis ſignū. frequenter tñ fiunt ſm̃ operationẽ
demonū vt obſeruantes illudãt: nam his q̄
ex opinione vana vel falſa ꝓcedūt ingerit ſe
demonis opatio: vt hoĩm animos ĩplicet va-
nitati vl' falſitati. Porro ſi ſit ꝯſideratio circa
motus vel voces auiū ſeu quorūlibet aĩali-
um vel ꝑ ſternutationes hominum vl' anima
lium: hoc generaliter ptinet ad augurium qđ
dicit̃ a garritu auiū: ſicut auſpiciū ab ĩſpecti-
one auium: quoꝝ primū ptinet ad aues: ſcđm
ad oculos in quibus p̄cipue hmõi cõſidera-
ri ſolent aſſcribẽtes ſpūm ꝓphetie coruis cu-
culis canib⁹ gallinis ꝛ ſil'ibus: ad p̄noſcendū
ea q̄ ſunt hominib⁹ incognita. O maledicta
inſania qua fere laborant infiniti: ꝯ quos p̄ci
pitur Deut. xviij. Nõ inueniat̃ q̇ obſeruet au-
guria. Nimiꝝ cū manifeſtū ẽ ꝙ mot⁹ vl' gar
ritus auiū: vel quecunq̧ diſpoſitionis hmõi
in reb⁹ cõſiderate nõ ſunt cã futuroꝝ euẽtuū
nec ex eis cognoſci pñt. ¶ Notãdū tñ ad ma
ioreꝫ euidentiã ꝙ cauſa opationū brutorum
aĩalium ẽ inſtinct⁹ quidam: q̊ mouent̃ ĩ motū
nature: qꝛ non hñt dominiū ſui act⁹: hic igit̃
inſtinctus ex duplici cã ꝓcedere põt. Prio ex
cã corpali: cū ei nõ hñt niſi aĩaꝫ ſenſitiuã. cui⁹
oẽs potentie ſunt actus corporaliū organoꝝ:
ideo ſubiacet eoꝝ aĩa diſpoſitiõi cõtinentiū
corporū ꝛ p̄mordialiter celeſtiū: ꝛ ideo nihil
ꝓhibet aliquas eorū opatiões eſſe futurorū
ſigna. inq̄ꝫtū conformant̃ corporū celeſtiū di
ſpoſitioni ꝛ etiã aeris continentis ex q̄ proue
niunt aliqui futuri euentus. Jn hoc tñ primo
conſiderare oportet ꝙ hmõi opatiões non
extendunt̃ niſi ad precognoſcenduꝫ futura q̄
cauſant̃ per mot⁹ celeſtiū corpoꝝ. Scđo vt
nõ extendant̃ niſi ad ea q̄ pñt aliqualiter ad
hmõi animalia pertinere. Conſequunt̃ eñ ꝑ
celeſtia corpa cognitione quãdã naturalẽ et
inſtinctū ad ea q̄ eoꝝ vite ſunt neceſſaria: ſicͭ
ſunt immutationes q̄ fiūt ꝑ pluuias ꝛ ventos
et alia huiuſmodi. Alio mõ cauſant̃ iſtinctus
huiuſmodi ex cã ſpūali: vt ſcꝫ vl' ex deo vt in
colūba ſuper chriſtum: ꝛ in coruo qui pauit
Heliaꝫ: ꝛ in cete qđ ſuſcepit ꝛ eiecit Jonam
ꝓphetam: vel ex demonibus qui vtuntur hu
iuſmodi opationib⁹ brutoꝝ animaliū ad im-
plicandas aĩas nouis opiniõib⁹: et eadem rõ
videt̃ eſſe de oĩbus alijs. Cum igitur natura
liter aliqua cognoſcunt circa futuros tẽpoꝝ
euentus ideo ad hec cognoſcenda conſidera
re eorum voces ꝛ motus nõ eſt illicitum: pu
ta ſi quis ex hoc ꝙ cornicula frequenter cro-
citat p̄dicat pluuiã cito vẽturã: ꝛ cetera ſil'ia
q̄ mlta reperiunt̃ in naturalib⁹ C Deniq̧
ſi ſit cõſideratio circa motus ſiderū hoc perti
net ad mathematicos q̄ꝫtū ad cõſideratiões
natalium dierū q̇ ponūt eſſe fatū. Pro q̄ ſcien-
dū ſm̃ Aſteñ. li. j. ti. xij. ꝙ opinio fuit quorun-
dã mathematicorū ꝙ ex vi poſitionis ſiderū
neceſſario cauſat̃ in hominib⁹ diuerſitas mo
rū: ita ꝙ talis eſt q̇ſq̧ in morib⁹ qualem facit
ip̄m eſſe diſpoſitio ſiderū in qua cõceptus vl'
natus eſt: ꝛ iſtam vim vocauerunt noĩe fati.
¶ Qđ ſi q̄rit̃. vtrū igitur ex impreſſiõe lumi-
nariū celeſtiū cauſet̃ in hominib⁹ diuerſitas
moꝝ. Reſpondet Aſteñ. ibidẽ ꝙ mores ho-
minū ꝛ euentus futuroꝝ a ſiderib⁹ cauſari in
telligi dupliciť poteſt. Primo mõ ꝙ intelliga-
tur neceſſario ꝛ ſufficient̃: ꝛ tunc nõ tantū eſt
falſum ſed etiam hereticū: qꝛ repugnat chri-
ſtiane religioni. tum qꝛ veritas fidei in hoc er
rore ſaluari nõ põt. Cum eñ ponit oĩa neceſ
ſario a ſiderib⁹ euenire tollit meritū. ꝛ ꝑ con-
ſequẽs p̄miū tollit ꝛ gr̃am: ꝛ ꝑ cõſequens glo
riam tum etiam quia moꝝ honeſtas per hūc
errorem p̄iudiciū patit̃ dum culpa peccantis
in ſidera refundit̃ licentia malefaciendi ſine
reprehenſione conceditur: ꝛ homo ad honorã-
dum ꝛ colendū ſidera incuruatur: Secundo
modo ꝙ intelligat̃ diſpoſitiue ꝛ cõtingenter:
ꝛ ſic poteſt habere veritatẽ: qꝛ nec rationi nec
fidei repugnat. Planū eſt eñ ꝙ varia diſpo-
ſitio corporis multū facit ad variationẽ effe-
ctuum ꝛ moꝝ anime: vt plurimū eñ anima
complexiões corporis comitatur. vnde cole-
rici ſunt iracundi: ſanguinei benigni. melanco
lici inuidi. flegmatici pigri: hoc tamen non eſt
neceſſario eo ꝙ anima dominat̃ ſuo corpori
maxime quãdo eſt adiuta per gr̃am: multos
enim videmus colericos manſuetos: melan-
colicos benignos. Cum ergo virtus corpo-
rū celeſtiū opat̃ admixtionẽ ꝛ q̄litatẽ cõplexi-
onū. Hinc eſt ꝙ per cõſequens operat̃ quo-
dãmõ ad qualitatẽ moꝝ: valde tñ ex longin-

quo qꝛ plus facit ad qualitatem cõplexionis virtꝰ nature inferioris q̃ꝫ virtꝰ ſideꝝ. Et ideo ꝯcludendo dicendũ eſt ꝙ corpa celeſtia non ſũt per ſe eſſe cã opationũ li. ar. licꝫ ſũt ad h̃ inclinare diſpoſitiue inquãtũ inclinationẽ imprimũt i corpꝰ hũanũ: ⁊ ꝑ ꝯñs in vires ſenſitiuas q̃ ſunt actus organoꝝ corpaliũ ⁊ q̃ inclinãt ad actus hũanos. ⁊ qꝛ hoies vt plurimũ has paſſiões corpales ſequunt̃. ⁊ ſic actꝰ diſponũt vt plurimũ ſm has inclinatiões celeſtiũ corpoꝝ: iõ de his aſtrologi q̃nqꝫ vera dicũt: ſ᷒ exprimur ꝙ inclinationẽ celeſtiũ corpoꝝ hõ per rõnem opari põt cui ſenſitiue vires obediũt. vt ꝓbat ph̃us. j. Ethi. ⁊ in. iij. de aĩa. Et ſic põt intelligi qd̃ dicit Ptolomeꝰ: ꝙ hõ ſapiens dñat̃ aſtris: qꝛ ſapientiã ſuã ea vitare põt ad q̃ diſponũt aſtra ſic̃ is quẽ corpꝰ celeſte diſponit eẽ guloſuꝫ ⁊ luxurioſuꝫ ſubmiſſus rõni: ecõtra ſobriꝰ ⁊ caſtus eſſe põt. ꝑut etiam ſcribit Caſſianus in li. collationũ. ꝙ quidã ſocratẽ inſpiciẽs dixit: oculi tui corruptores puerorꝝ. ⁊ cũ diſcipuli ſocratis cõuitiũ illatũ ſuo mgr̃o vellent vlciſci. ſocrates ait: quieſcite ſodales quieſcite ſuꝫ ereni ſed me virtute contineo. ¶ Ultimo queri põt vtꝝ dies egypciaci ſunt obſeruãdi. Breuiter dicendũ: ꝙ illos obſeruare q̃nqꝫ eſt idolatrie ⁊ infidelitatis: vt cũ obſeruant̃ in his q̃ pure dependẽt aliq̃ hois arbitrio: vt in domoꝝ edificatiõe belloꝝ exercitio ⁊ ſimilibus. q̃nqꝫ ꝓe prudentie ⁊ ſagacitatis eſt vt cũ obſeruat̃ in his q̃ h̃nt cãm naturalẽ vt potionibꝰ minutionibꝰ: ſic̃ obſeruare dies q̃ ad aeris purificationẽ ⁊ tpis q̃litatẽ eſt ꝓuidẽtie ſ᷒ ſolũ ad nũcupationẽ eſt vanitatis: vt ſcꝫ in ſexta feria ſit melius ſanctificare q̃ꝫ in q̃nta. Sil'r obſeruari põt curſus lune in plantatiõibus vel inſertiõibꝰ arboꝝ: vtpote in fine decreſcẽtie eiꝰ ⁊ inſerẽdis ſemib; in nouilunio qꝛ ad h̃ ſunt rõnes naturales. Q̃nqꝫ etiã neceſſitatis ⁊ obediẽtie: vt patꝫ in nuptijs celebrãdis ⁊ feſtis. vnde de his multa dicunt̃ in decretis. xxvj. q. v. c. non licet xp̃ianis tenere traditiones gentilium: q̃ tamen litera faciliter non intelligitur niſi in glo.

¶De quattuor generibus ſortiũ ac arte notoria carminatiõe diuina tẽptatione ⁊ demonum adiuratione.

¶Sermo iiij.

N On habebis deos alienos corã me. Exod. xx. Iã ordine debito proſequendũ eſt tertiũ genꝰ diuinatiõis qd̃ ꝑtinet ad ſortes ⁊ fit qñ facimꝰ aliquid vt nobis manifeſtet̃ aliqd̃ occultũ ſine tamẽ expreſſa demonũ inuocatiõe: ⁊ habet etiã multas ſpecies qꝛ q̃nqꝫ fit ex cõſideratione eoꝝ q̃ eueniũt ex quibuſdã q̃ ab hominib; ſerio fiũt ad aliqd̃ occultũ inquirendũ ſiue ꝑ protractionẽ punctoꝝ qd̃ ꝑtinet ad artẽ geomãtie ſiue per conſiderationẽ figuraꝝ q̃ veniũt ex plũbo liquefacto in aquam ꝓiecto ſiue ex quibuſdã cedulis ſcriptis ⁊ in occulto poſitis dũ cõſiderat̃ quis quã accipiat: vel etiã dũ cõſideratur q̇d aperienti librum occurrat q̃ omnia ſortium nomen habẽt. A Hinc generaliter queri põt: vtrũ peccatũ ſit in characteribus qui fieri ſolent a pluribus. R̃ndet Aſteñ. ꝙ eſt magnũ peccatũ facere characterem aliũ q̃ꝫ ſignũ crucis: qꝛ fiunt ad demonũ miniſteriũ implorandũ qd̃ nullo modo licet: nec virtutẽ h̃nt ex ſe ſ᷒ ex diabolica pactiõe. ſic eñ diabolus pepigit cum his q̇ fuerunt ei familiares ꝙ talia ſigna recognoſceret ⁊ ad talia ſe ꝑſentẽ offerret. Fingit aũt per illa ſe cogi vt oſtẽdat aliq̇d eſſe virtutis in hmõi artibus in q̇bꝰ ſunt multa nephãda per q̃ abducit̃ hõ a fide ⁊ cultu diuino. nec hoc facit diaboꝰ vt in illis delectet̃: ſ᷒ potiꝰ in infidelitate facientiũ. Et notandũ ſm Tho. ſcd̃a ſcd̃e. q. xcv. ꝙ ſortes ꝓprie dicunt̃ cũ aliq̇d fit vt eius euẽtu cõſiderato aliqd̃ occultũ innoteſcat. Et ſi querat̃ ſortiũ iudicio q̇d cui ſit exhibendũ ſiue illud ſit res poſſeſſa ſiue honor pena dignitas vl' actio aliqua vocat̃ ſors diuiſoria. Si autẽ querat̃ q̇d agere oporteat vocat̃ ſors cõſultoria. Si ꝟo q̃ritur q̇d ſit futurũ vocat̃ ſors diuinatoria. Actus aũt hoim q̃ inquirunt̃ ad ſortes nõ ſubdunt̃ diſpoſitiõi ſtellaꝝ nec etiã euentꝰ ipoꝝ. ⁊ iõ ſi q̇s ea intentiõe ſortibꝰ vtat̃ q̃ſi hmõi actꝰ hũani q̃ requirunt̃ ad ſortes ſm diſpoſitionẽ ſtellaꝝ ſortiant̃ effectũ vana ⁊ falſa ẽ opinio: ⁊ ꝑ ꝯñs non carens demonũ ingeſtiõe ex qua talis diuinatio erit illicita ⁊ ſupſtitioſa ⁊ iõ ꝓhibita. xxvj. q. v. c. ſortes. q̇bus cũcta vos veſtris diſcrimĩatis id eſt in diſcrimẽ adducitis prouincijs quas partes dãnauerũt nihil aliud q̃ꝫ diuinatiões ⁊ maleficia decernimꝰ: q̃ꝫobrem volumus illas oĩno dãnari. ⁊ vltra inter chriſtianos nolumꝰ noĩari: ⁊ ne exerceant̃ anathematis interdicto ꝓhibemus. hec Leo papa. iiij. ad epiſcopos Britanie. Non tñ oĩs ſors ꝓhibet̃ nec eſt aliq̇d mali in ſui natura licet ꝓhibeat̃ in lege poſitiua ſicut ⁊ multa alia ꝓhibent̃ cuius cauſam ponit. xxvj. q. ij. c. ſors non eſt aliquid mali. per totum. ¶ Ad euidentiã igitur quando ſors admittitur ⁊ quãdo nõ: ſciendũ ꝙ quatuor modis capit̃ ſors. ¶ Primo mõ ꝓ caſu fortuito vel euentu puta quãdo faciunt lotos ꝑ feſtucas vel ſcribendo partes diuerſis cedulis vt ſic appareat cui ſors accidit: ⁊ hec quidem non eſt licita in electionib; ⁊ alijs ſpiritualibus que ex ſpiritusſancti inſpiratiõe fieri debent: vt patet extra de ſorti. c. fi. Nimirum cũ ſic poſſet idignior preficí: ⁊ dic̃ Ioh. an. ꝙ ſortilegium prohibetur in quocũqꝫ actu in quo requiritur canonicus titulus in regula prima lib. vj. Nec obeſt ꝙ ſors cecidit ſup mathiam ⁊ ſuper ionam. quia hoc factũ fuit ĩſpiratione diuina. Si vero talis ſors exercet̃ in dubijs q̃ occurrũt circa temporales dignitates que ad terrena diſponẽtia ordinantur vel ad alia temporalia diuidentia: tunc licita eſt ⁊ permiſſa ꝙ tenet Io. an. ⁊ lau. xxvj. q. ij. in ſumma. §. in principio: ⁊ inter clericos admitti poteſt vbi de temporalibus agitur: vt patet extra de prebend̃. ⁊ digni. c. cum ſecundum apoſtolum ſm Iohan. an. et hoſtiñ. de ſortilegi. cap̃. fi. Similiter ſm Tho. ſcd̃a. ſcd̃e q. xcv. ſi neceſſitas immineat in aliquibus licitum eſt cum debita reuerentia diuinum iudicium ſortibus implorare. Unde dicit Aug. in epiſtola ad honoratum: ſi inter miniſtros dei fit diſceptatio que eorum tẽpore perſecutionis maneant ne fuga omnium et qui eorũ fugiant ne morte omnium deſerat̃ eccleſia: q̃ diſceptatio ſi nõ aliter potuerit termĩari quãtum mihi videtur: qui maneant ⁊ qui fugiãt ſorte legendi ſunt. ⁊ iterum ĩ primo de doctrina chriſtiana dicit: ſi tibi abundaret aliquid quod oporteret dari eis qui non haberent nec duobus dari potuiſſet ſi tibi occurrerent duo quorum neuter alium vel indigentia vel gratia te aliqua neceſſitate ſuperaret: nihil iuſtiꝰ faceres q̃ꝫ vt ſorte legeres cui dandum eſſet quod dari vtriqꝫ non poſſet. ¶ Secũdo mõ ſors capitur pro ſortilegio: ⁊ tũc ſors vt dicit leo papa: nihil aliud eſt q̃ꝫ diuinatio vel maleficium a ſãctis patribus damnata ⁊ ſm hoc non eſt licita: ⁊ ideo prohibet ne exerceatur ſub anathematis interdicto. xxvj. queſtione v. cap̃. ſortes: ideo non credenda nec exercenda. vt patet. xxvj. queſti. ij. §. his itaqꝫ. Nimirum quia tales ſortilegi ea q̃ ſoli deo cõpetunt ſibi vſurpare conant̃ expectãtes iudiciũ ſortiũ ex demonib;. ſic̃ Ezech. xxj. legit̃ ꝙ rex babylonis ſtetit in biuio capite duarum viarum diuinationem querẽs cõmiſcẽs ſagittas interrogauit idola extra conſuluit: ⁊ tales illicite ſunt que prohibentur ſm canones: ꝙ ſi iudicium ſortium expectatur a deo ſcd̃m illud prouerbio. xvj. Sortes mittuntur in ſinu: ſed a domino temperantur. tunc talis ſors ſcd̃m ſe non eſt malum vt dicit Auguſtinus. poteſt tamen in hoc quadruplex peccatum incidere. Primo ſi abſqꝫ vlla neceſſitate recurratur ad ſortes: hoc videtur ad dei temptationem pertinere. Secũdo ſi neceſſitate ſed abſqꝫ reuerentia ſortibus vtatur. vnde Beda ſuper actus apoſtolorum. Si qui neceſſitate compulſi deũ putant ſortibus apoſtolorum exemplo conſulendnm eſſe: videant hoc ipſos nõ niſi collecto fratrum cetu ⁊ precibus ad deũ fuſis egiſſe. Tertio ſi diuina oracula cõuertãtur ad terrena negotia: vnde dicit Auguſtinꝰ ⁊ habetur. xxvj. q. ij. c. Hi qui de paginis euãgelicis ſortes legunt: ⁊ ſi optandum ſit vt illõ petius faciant q̃ꝫ ad demonia conſulenda cõcurrant. tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo ad ſecularia negocia ⁊ ad vite huius vanitatem diuina oracula velle cõuertere. Quarto in electionibus eccleſiaſticis vt dictũ eſt. Tertio modo capitur ſors pro capitalitate vſurarum. vt patet de vſuris. c. j. ⁊. ij. ⁊. c. cõqueſtꝰ. Quarto modo pro parte ⁊ portiõe. vt extra de prebendis. c. cum ſecũdum apoſtolum: ſed de his duobus nihil ad propoſitum. B

Ceterum de alijs obſeruantijs ſuperſtitioſis proſequendo. ¶ Notandum eſt primo ꝙ ars notoria eſt illicita. quia ſecundum Thomaꝫ ſecunda ſecunde. queſti. xcvj. quibuſdam vtitur ad acquirendum ſcientiam que ſecunduꝫ ſe non habent virtutem cauſandi ſcientiam: ſicut inſpectione quarundam figurarum ⁊ ꝓlatione quorundam verborum ignotorum ⁊ alijs huiuſmodi ⁊ iõ hmõi ars nõ vtitur his vt cauſis ſed vt ſignis non aũt vt ſignis diuinitꝰ inſtitutis: ſicut ſũt ſigna ſacramẽtalia. vnde reſtat ꝙ ſunt ſigna ſuperuacua: ⁊ per conſequens pertinentia ad quedam pacta cum demonibus placita et confederata: qua propter a chriſtianis penitus repudianda. Secundo obſeruantie ordinate ad immutatiões corpoꝝ ſcilꝫ ad ſanitatẽ. ⁊ huiuſmodi ſi naturalit̃ poſſũt tales effectꝰ cauſare tũc ñ ſũt illicite. ꝙ ſi nõ videãt̃ poſſe cauſare tales effectꝰ naliť ꝯſeq̃ns ẽ ꝙ ñ adhibeant̃ ad hos effectꝰ

cauſandos tanq̃ cauſe ſed ſolum q̃ſi ſigna ꝛ
ſic pertinēt ad pacta ſignificationum cum de
monib⁹ inita ex quo patet: ꝙ ſi ſimpliciter ad
hibeant᷑ res naturales ad aliquos effectus
ꝓducendos ad quos putant᷑ naturalem ha-
bere virtutem non eſt ſupſtitioſum neq̃ illici
tum ſi tñ adiungant᷑ aliqui characteres vel
nomīa vel alie quecunq̃ vane obſeruatiões
que manifeſtum ē natural'r efficatiam nō ha
bere erit ſupſtitioſum et illicitum. Tercio ob-
ſeruātie que ordinant᷑ ad ꝑcognoſcēda aliq̄
fortunia vel infortunia .ſ. ꝙ aliqua tempora
vl' loca vel audita verba vel occurſus homi
num vel animaliū aut diſtorti ꝛ inordiati act⁹
aliqͦd ꝑſagiū habēt boni vl' mali futuri. ꝛ ſini
ta ſimilia ſunt ſupſtitioſa et illicita: q̄a talia at
tendunt nō vt quaſdā cauſas: ſed vt q̄dam
ſigna futurorū euentuū: non tñ obſeruantur
vt ſigna a deo tradita cū ex auctoritate diui
na non ſunt itroducta ſed magis ex vanitate
humana coopante demonū malicia: nam ꝙ
a principio in iſtis homines aliq̄d veri ſūt ex
perti caſu accidit: ſed poſtq̃ incipiunt hoīes
hmōi obſuātijs ſuum animū implicare m'ta
ſm hmōi obſuationes eueniunt p demonum
deceptiones. vt eius hoīes implicati curioſio
res fiant ꝛ ſeſe inſerant multiplicib' laqueis
ꝑniciosi erroris vt Aug⁹ : dicit in .ij. de doct'
chriſtiana Quarto in ſcripturis q̄ ſuſpēdunt᷑
ad colla conſiderādum eſt primo quid ſit qͦd
ſcribit᷑: q2 ſi eſt aliquid ad inuocatiōez demo-
num ꝑtinēs ſcꝫ characteres vel ignota noīa:
tūc manifeſte ſupſticioſum ē et illicitū. Vnͦ
Criſo. ſupra math. dic̄ ꝙ phariſeoꝝ ſignificā-
tiū fimbrias ſuas exemplo nūc multi aliq̄ he
braica noīa angeloꝝ confingunt ꝛ ſcribunt ꝛ
alligāt que nō itelligentib' metuenda videt᷑.
Eſt etiam cauendū ne aliquid falſitatis cōti-
neat: quia ſic eius effectus a deo non poſſit
expectari qui non eſt teſtis falſitatis: deīde ca
uendum ne cum ſacris litteris ponatur ibidē
character ꝑt' ſignum crucis: vl' ne ſpes pona
tur in modo ſcribēdi vel ligādi vel in ſimilib'
que non pertinent ad diuinā reuerentiam q2
ſuperſticioſum eſſet ꝛ illicitum: et idem intel-
ligendum eſt in incantationibus ſerpentum
vl' quorumlibet animalium: ꝛ etiā in collectiōi
bus herbarum medicinalium: ex his patet ꝙ
ſi ſcribuntur nomina inuſitata quaſi nomina
dei ineffabilia ꝛ in quibus ſcribitur vl' dicitur
quicūq̃ ſuper ſe portauerit iſtud breue nō pi-
clitabit᷑ ſic vl' ſic: aut illō vl' illud bonū ſibi cō
tiget: ꝓculdubio ſunt reprobanda nec portā
da: et peccant qui ſcribunt portant donāt vl'
vendunt vel etiam portanda docent niſi fue
rint adeo ſimplices quod ignorantia eos ac-
cuſaret que non excuſat ſi ſuper h̄ fuerint mo
niti vel inſtructi. Hic queri poteſt d̄ carmina
tricibus ꝛ carminatoribus q̄ carminant in-
firmos pueros vel alia vtrū peccant mortali
ter. R̄ndet Guil'. frater ray. et Aſtē. li. j. ti. xv
ꝙ ſi nihil ſupſticioſum dicunt vel faciunt nec
dici vel fieri mādant: ſed vtunt᷑ pluribus licitꝫ
ꝛ etiam adiurationib' ſicut per paſſionē cru-
cem ꝛ hmōi nō peccant niſi talia fecerint p⁹
prohibitionem ſibi ab eccleſia factam: ſūt em̄
ꝓhibenda ꝓpter multa ſupſticioſa que ſolent
ibi miſceri niſi fieret p aliquē diſcretum et de-
uotum qui funderet orōnem nō ſup pomum
pirum vl' cingulum ſꝫ ſuper infirmum manū
imponēs nec tales ſunt ꝓhibendi niſi timeat᷑
ꝙ ad illorum exemplum indiſcreti et ſupſtici-
oſi ſibi vſurpent abuſum illoꝝ exemplo ſe tuē
tes. De his proinde qui ꝓ viuis quos odiūt
ſcient᷑ miſſas defunctoꝝ cātant vel cantar᷑ fa
ciunt habetur. xxvj. q. v. c. q̄cunq̃. Vbi dicit᷑
plerique etiam ſacerdotuꝫ ſauciati inimicitie
dolo miſſam ꝓ requie defunctorum promul-
gatam fallaci voto ꝓ viuis ſtudent celebrar᷑
hominibus. vt his pro q̊ ipm̄ offerat ſacrificiū
mortis incurrat ꝑiculū: ꝓinde nr̄e elegit vna
nimitatis conuentus vt ſi quis deīceps talia
perpetraſſe fuerit detentus a ꝓprij deponitur
ordinis gradu: et tam ſacerdos q̃ etiam ille
qui eum ad talia pagenda incitaſſe perpēdit᷑
perpetuo ergaſtulo relegentur: hoc tolerantū
ꝯcilium. Secundo queri poteſt d̄ his qui de
um temptare conantur: de quib' ſupra illud
Deut. vj. Non temptabis dñm deum tuum
dicit glo. deum temptat qui habens quid fa
ciat ſine rōne periculo ſe cōmittit experiens
vtrum poſſit liberari a deo vtrum ſcꝫ temp-
tare deum ſit peccatū preſertim cum deus q̄
peccatū ꝑcipere non p̄t precipit vt homines
eum ꝓbent quod ē temptare: quia dic̄ Ma-
lach. iij. Inferte omnē decimationem in hor
reū meū ꝛ ſit cib' ī domo mea ꝛ ꝓbate me ſu
p h̄ dic̄ domin⁹: ſi nō aparuero vobis chata
ractas celi: ī cui⁹ argumentū achā vitupat᷑ a
dño eo ꝙ r̄ndit Eſa. vij. Nō petā ꝛ nō tēpta
bo dñm. Ad hoc r̄ndet ſanctus Tho. ſc̄da
ij. queſti. xcvij. quod temptare eſt expimentū
ſumere. nullus autem experimentum ſumit
de eo de quo certus ē: ꝛ ideo omnis tēptatio
ex aliqua ignorantia vel dubitatione proce-
dit eius qui temptat: ſicut cum quis experi-
mentum de aliqua re ſumit vt eius qualitatē
cognoſcat: Ignorare aūt vel dubitare de his
ꝑtinent ad dei perfectiōē que peccatū eſt: hic
manifeſtum eſt ꝙ temptare deum ad hoc ꝙ
temptans cognoſcat dei virtutē eſt peccatū.
Si vero ſumat experimentū eorum que per
tinent ad diuinam ꝑfectionem non vt ipſe co
gnoſcat ſed vt alijs demonſtret hoc nō eſt tē
ptare deū cum ſubſit iuſta neceſſitas aut pia
vtilitas ꝛ alia que ad hoc occurrere debent:
ſicut apoſtoli petierūt a dño vt in nomine ie-
ſu fierent ſigna. Actuum. iiij. vt ſic chriſti vir-
tus infidelibus demonſtraret᷑: ꝛ ſic deus vo-
lebat ſignum dare regi achā non pro ipſo tā-
tū: ſed pro totius populi inſtructiōe: ꝛ ideo re
prehēditur quaſi impeditor cōmunis ſalutis
ꝙ ſignū petere nolebat. Et nota generaliter
ꝙ quis deū expreſſe temptat verbis: quando
ea intentiōe aliquid a deo poſtulat vt dei ſci
entiā poteſtatē vel voluntatē exploret. Factis
autem expreſſe temptat quādo per ea que fa
cit intendit experimentū ſumere diuine pote-
ſtatis ſapiētie vel pietatis ſed quaſi interpre-
tatiue deum tēptat qui et ſi non intendat expi
mētum de deo ſumere tamē aliquid petit vel
facit ad nihil aliud vtile niſi ad probādū dei
poteſtatē ſapientiam vel bonitatē: ſicut cū qs
equū currere facit vt euadat hoſtes hoc non
eſt experimentū de equo ſumere: ſed ſi equuꝫ
currere facit abſq̃ vlla neceſſitate aut vtilita
te hoc nihil aliud eſſe videt᷑ q̃ experimētū ſu
mere de equi velocitate: ꝛ idem eſt ī omnib⁹
alijs rebus: ꝛ ſic patet ꝙ quādo quis ex neceſ
ſitate vel vtilitate ſe committit in ſuis petitio-
nibus vel factis diuino auxilio hoc nō eſt de-
um temptare: ſm illud Paral'. xx. Cum igno
ramus quid agere debeamus hoc ſolum reſi
dui habemus vt oculos noſtros ad te diri-
gamus. Eſt etiā aliud genus temptatiōis de
quo dicit᷑ Ecci. xviij. Ante orationem ꝑpara
animā tuā: ꝛ noli eſſe quaſi homo q̄ temptat
deum: ſup quo dicit Tho. ſc̄da. ij. q. xcvij. ꝙ il
le qui ante orationē non ꝑparat animā ſuam
dimittendo ſi quid aduerſus aliquē habet vl'
alias ſe ad deuotionē nō diſponendo nō facit
ꝙ in ſe eſt vt a deo exaudiat᷑: ꝛ ideo quaſi int-
pretatiue deū temptat. ꝛ q̃uis videat᷑ hmōi
interꝑtatiua temptatio ex ꝑſumptione ſeu in
diſcretione non ꝓuenire tñ hoc ipm̄ ad dei re
uerentiā ꝑtinet: vt hō ꝑſumptuoſe ꝛ ſine debi
ta diligētia ſe habeat in his que ad deū ꝑtinēt
cōtra illud. ij. Ti. ij. Sollicite curate ipm̄ pro
babilem exhibere deo. ¶ Preterea queri
p̄t vtꝝ ferri cādētis vel aque bullientis iuditia
ſunt licita quibus aliqua exquiruntur occul-
ta ꝛ vident᷑ ad ſortes ꝑtinere ꝛ tñ nō vident᷑
illicita: ꝑſertim cū dauid legit᷑ iniſſe duellum
cōtra philiſteū. j. Regū. xvij. ꝛ q̊ nihil manife
ſtius dñs legitur dediſſe legē zelotipie q̄ ſcru
tabat᷑ de occulto adulterio. vt ptꝫ alibi .ſ. in q̄
drageſima vbi agit᷑ de luxuria. Ad hoc reſpō
det ſanctus Tho. ſc̄da. ij. q. xcv. ꝙ iudiciū fer-
ri candentis vel aque feruētis ordinat᷑ quidē
ad alicuius occulti peccati inquiſitionē p ali-
quod qͦd ab homine fit: ꝛ in h̄ ꝯuenit cū ſorti
bus: ſed in q̃tū expectatur aliq̄s miraculoſus
effectus a deo excedit ſortiū rationē cōmunē
vbi hmōi iudiciū illicitū reddit᷑: tū q2 ordinat᷑
ad iudicandū occulta que diuino iuditio re-
ſeruant᷑: tū etiam q2 hmōi iudiciū nō eſt auc-
te diuina ſancitum. Vñ. ij. q. ij. in decreta. ſte-
pha. pape ad guibertū epiſcopū moguntī-
nū. c. ꝯſuluiſti. dicit᷑ ꝙ ferri candentis vl' aque
feruentis examinatiōe cōfeſſionē extorq̄ri a q̄
libet ſacri non cenſent canones ꝛ qͦd ſctōꝝ pa
trum documento nō eſt ſancitum ſupſtitioſa
adinuētione nō eſt ꝑſumendū: ſpontanea em̄
cōfeſſione vel teſtium approbatiōe publica-
ta delicta habito p̄ oculis dei timore cōceſſa
ſunt noſtro regimini iudicare: occulta ꝟo ꝛ ī-
cognita illi ſoli ſunt relinquēda q̄ ſolus nouit
corde filioꝝ hominū: h̄ ibi. Et eadē rō videt᷑
eſſe de lege duelloꝝ niſi ꝙ plus accidit ad cō
munē rōnem ſortiū in q̃tū nō expectat᷑ ibi mi
raculoſus effectus: niſi forte qñ pugiles ſunt
impares valde virtute vel arte. Vñ. ij. q. iiij.
de h̄ habet᷑. c. monomachiā ꝟo ilegē nō aſſu-
mim⁹ quā ꝑceptā fuiſſe non reperim⁹ quā licet
iniſſe quoſdā legamus ſicͣ ſctm̄ dauid ꝛ goli-
am ſacra ꝓdit hiſtoria: nūq̃ tñ vt ꝓ lege te
neat᷑ alicui diuina ſanxit auctas: cū hec ꝛ hu-
iuſmodi ſectātes deū ſolūmō temptare vide
ant᷑: glo. ibidē iſtos etiā q̄ pugnant in mono-
machijs etiā lex hūana cōdēnat: vt. C. de. gla.
l. vna. ¶ Denique q̃ execrabile peccatū ſit co
rā deo ſatis ptꝫ eo ꝙ ꝓ pctō tēptationis vni-
uerſaliter oēs filij iſrl' in deſerto perierūt. ter-
ram ꝓmiſſionis nō intrātes: ſm illud pſ. Tē
ptauerunt me patres veſtri ꝛc̄. Et ſequitur
quibus iuraui in ira mea ſi introibūt in requi
em meā. ¶ Vltimo queri p̄t: vtꝝ liceat adiu-
rar᷑ demōes ꝑſertim cū dic̄ Orige. ſup matt.

non eſt ſm poteſtatē datam a ſaluatore adiurare demonia iudaicum eſt em̄ hoc. nō aūt d̄bemus iudeoꝝ ritus imitari: ſed potꝰ vti poteſtate a chriſto data. Ad hoc dicendum ſm Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xc. ꝙ duplex eſt adiurandi modus: vnus per modum dep̄cationis vel inductionis ob reuerentiā alicuius ſacri: ⁊ ſic nō licet demones adiurare q2 ille modus adiurandi videtur ad quandā beniuolentiam vl' amicitiam ptinere. quia non licet ad demões vti ⁊ ſic intelligit orige.. Alius per modū cōpulſionis ⁊ ſic licet nobis ad aliquid vti ⁊ ad aliquid non: q2 licet demones adiurādo per virtutem diuini nominis tanquā inimicos repellere ne nobis noceāt ſpiritualiter vl' corporaliter ſm poteſtatem a chriſto datam. Lu. x. Ecce dedi vobis poteſtatē calcādi ſuper ſerpētes ⁊ ſcorpiones ⁊ ſup omnē virtutem inimici ⁊ nihil vobis nocebit: non tn̄ licitum eſt eos adiurare ad aliquid ab eis addiſcendū vel etiā ad aliq̄d p eos obtinendū: q2 h' pertineret ad aliquam ſocietatem cū ipſis habendā niſi forte ex ſpēali inſtinctu vel reuelatione diuina aliq̄ ſācti ad aliquos effectꝰ demonū opatione vtant̄: ſicut legit̄ de beato Jacobo ꝙ p demones fecit hermogenē ad ſe adduci ad laudem dei.

¶ De diuerſis erroribus qui veniūt ex curioſa inueſtigatione: peruerſa iterpretatiōe vel inordinata affectione.

Sermo V

Non facies tibi ſculptile. Exod. xx. Expediti de prima clauſula primi precepti iam ſecundā proſequamur que cōprehēditur in v̄bis thematis: in qua ꝑicula ꝓhibent̄ omnes falſe ⁊ ſupſtitioſe adinuentiones erroꝝ: quia omnis error fictio mentis eſt: quē errorem inducit fantaſiā rōem obnubilans q̄ facit ꝙ illō eſſe videt̄ qd̄ non eſt: oēs aūt falſe ſupſtitiōes et adinuentiones erroꝝ aut procedunt ex improbo auſu inueſtigationis phiſice: ſicut errores phoꝝ: ſicut ponere mundum eternum qd̄ eſt ꝑuertere totā ſacram ſcripturam ⁊ multa alia que poſuerunt gentiles phi: aut ꝓcedunt ex ꝑuerſo intellectu ſacre ſcripture ſicut reperiuntur infinite hereſes. xxiiij. q. iij. c. penul. aut etiam ꝓcedunt ex inordinato affectu carnalitatis: ſicut errores epicurioꝝ qui dicūt nullam aliā eſſe vitam q̄ȝ iſtam: ⁊ nicolaytaꝝ dicentium ꝙ licet turpiter agere cum qualibet etiam cū vxore alterius vt patet plenius alibi. Hiere. x. Stultus factus ē omnis homo: a ſcientia ſua confuſus eſt artifex in ſculptile ſuo. A Quantū igit̄ ad primum. ſ. errores phoꝝ: ſciēdū ꝙ licet infideles rudes ⁊ ſimplices q̄ nihil aliud audierūt de f. de i hoc ꝑtēe nō peccāt ꝙ infideles ſunt eo ꝙ taliū infidelitas nō habet rōnem peccati ſed magis pene q2 talis ignorātia diuinoꝝ ex peccato p̄mi parētis eſt ſecuta. ſm Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. x. ⁊ id̄o licet dānant̄ ꝓpter alia pctā q̄ ſine fide remitti nō p̄nt: nō tn̄ ꝓpter peccatū infidelitatis. Vn̄ dn̄s Jo. xv. Si nō veniſſeȝ ⁊ locutus eis nō fuiſſem pctm̄ nō haberēt qd̄ exponēs Augꝰ. dicit: ꝙ loquit̄ de illo peccato quo nō crediderūt in chriſtū: nec etiā debēt dānari ꝓpter trāſgreſſionem mandatoꝝ eccl'ie: q2 illis nō ſunt ſubiecti: ſed ꝓpter mādata diuina q̄ naturalit̄ ſunt indita rōne nal'i: ⁊ id̄ de eoꝝ trāſgreſſione excuſationē hn̄t. Vn̄ ꝙ maius eſt ſup illud ij. Coꝛ. xj. Ipſe ſathanas transfigurat ſe i angelū lucis: dicit glo. ꝙ ſi angelus malꝰ ſe bonū fingat etiā ſi credit̄ bonus n̄ ē error periculoſus aut morbidus. ſi facit vl' dic̄ que bonis angelis congruūt. eo ꝙ nō diſſentit a deo qd̄ eſt fidei q2 ſenſus corporis tm̄ fallit̄: mēs vo nō mouet̄ a vera rectaq̄ȝ ſentētia: ſed ſi quis adhereret diabolo cū iam incipit ad mala ⁊ falſa ducere tunc incidit in pctm̄ phi tn̄ qui ſe ſcientes eſſe iactabāt ab infidelitatis peccato nequaq̄ȝ excuſari p̄nt cuius rōem adducit apl'us Ro. j. dicēs: reuelat̄ ira dei: glo. id eſt. vindicta pcti: nō em̄ ira dicit affectum vl' perturbationem in deo: ſequit̄: de celo ſup omnē impietatē. i. pcti ꝯtra fidem ⁊ iniuſtitiā. i. peccatū ꝯtra mores hominū hoꝝ qui veritatem dei in iniuſtitiam detinent. i. veram de deo cognitionē detinēt non ſibi ſed impediunt ne fluat in alios: vel in iniuſtitia detinēt per malam vitam in qua manent: vt nec verbo nec exemplo quod nouerunt oſtendāt cum tn̄ veritas pulſet ad intellectū ſicut lux pulſat ad oculū preſertim in illis qui naturaliter ſunt ingenioſi: ⁊ ne pretendant excuſationē ignorantie proſequitur apl'us: quia qd̄ notū eſt dei manifeſtum eſt illis. Et ſi queris quō r̄ndet: deus ei illis reuelauit: adiuuit em̄ deus rōem vt inueſtigando creaturas venirent in cognitionem dei ductu rōnis naturalis: Vn̄ ſequitur: inuiſibilia enim dei. i. natura dei inuiſibilis omnia cauſans ⁊ ad eſſe producens: vel id eſt deus pater qui ſpecialiter inuiſibilis dicit̄. Col'. j.

quia nunq̄ȝ apparuit in ſpē viſibili ſicut alie pſone: intellecta. i. intellectuali cognitione cognita p ea que facta ſunt ꝯſpiciunt̄ a creatura mūdi. i. ab hoīe. Sempiterna q̄q̄ȝ virtus . i. filius qui dicit̄ dei virtꝰ ⁊ ſapiētia. j. Coꝛ. j. et diuinitas. i. bonitas oīa replens ⁊ ꝯſeruās p qd̄ intelligitur ſpūſſanctus: iſta ſimil'r intellecta cōſpiciūt̄ ab homine p ea que facta ſunt a magnitudīe ei creaturaꝝ cognoſcit̄ potētia que patri ex ſpecioſitate ⁊ pulcritudine: ſapiētia que filio ⁊ ex vſu earū ⁊ vtilitate: bonitas que ſpirituiſancto appꝓpriat̄: ⁊ ſic aliquo mō habuerūt cognitionē trinitatis q̄ȝtum ad appropriata: licȝ non q̄ȝtū ad ꝓpria: ſequitur: vt ſint inexcuſabiles quia ſe p ignorantiam excuſare nō p̄nt Aug. in glo. eos ſcriptura dicit inexcuſabiles quibus nota eſt veritas et perſeuerat iniquitas. Nam dicit Augu. de vera religiōe. ꝙ habebant ſcholas a populo ſeperatas in quibꝰ docebant illos quos colebāt nō eſſe deos ⁊ templa cū populo ꝯmunia in quibus eis ſicut dijs ſacrificabāt: ſequitur: q2 cū cognouiſſent deū p naturalem rationem aut dei reuelationē aut creaturarum inſpectionē vnū. ſ. eſſe principiū a quo omnia nō ſic deū glorificauerūt debitū honorē ei exhibēdo. aut gr̄as egerūt de beneficijs acceptis ⁊ cognitione dei: ſed euanuerūt in cogitationibus ſuis magna de ſe exiſtimādo ecce peccatū cordis ⁊ id̄o obſcuratū eſt tumore ſupbie inſipiens coꝛ eoꝝ. i. rō naturalis. dicētes em̄ ſe eſſe ſapiētes. ecce pctm̄ oris ſapientiā ſibi tribuēdo in hūanis ⁊ ideo ſtulti facti ſunt in diuinis: ⁊ mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſimilitudinē imaginis corruptibilis hominis volucrū quadrupedū ⁊ ſerpentum ecce peccatū operis: ꝑpter qd̄ tradidit illos deus in d̄ſideria cordis: ¶ Hic queri poteſt vtrū idolatria ſit peccatū preſertim cuȝ ſicut honorans aliquid vice regis regem honorare dicit̄ ita honorans idolū vice dei deū honorare videtur. Ad hoc dicendū ꝙ ſicut duplex honor regi eſt exhibendus ſic ⁊ deo ſcȝ ꝓprius ⁊ cōmunis. ꝓprius eſt facere homagium qd̄ alij facere eſt regem inhonorare. cōmunis autē eſt aſſurgere ⁊ ſimili: quod vice regis facere eſt regem honorare: ſic etiam alteri exhiberi honorem proprium deo: peccatum eſt ⁊ hoc eſt idolatria. ¶ Secūdo queri poteſt vtrū hebetudo ſenſus que circa intelligentiam importat quandā debilitatē mētis ꝑcipue quo ad cōſiderationē ſpiritualiuȝ bonoꝝ vel cecitas mentis que importat omnimodā priuationē cognitiōis ſpiritualiū bonorū poſſit eſſe pctm̄ ꝑſerti cū dicit̄. Eſa. vj. Exceca coꝛ populi huiꝰ: vide ꝓceſſum textꝰ et cām excecatiōis hmōi: nō em̄ a deo infligitur malū niſi malū pene. Ad hoc r̄ndet ſctūs Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xv. ꝙ ſicut cecitas corporalis eſt priuatio eius qd̄ eſt principiū corporalis viſionis ⁊c̄. vide iſtā queſtioneȝ infra vbi agitur de ſpeciebus gule. B Quātū vero ad ſecundū ſcȝ hereſes que ꝓcedūt ex intellectu peruerſo ſacre ſcripture ſciendū. ꝙ. xv. di. ponitur cauſa hereſium: vbi dicit̄. c. canones generaliū conciliorū a tpībus conſtantini ceperunt: in ꝓcedentibꝰ nāq̄ȝ annis ꝑſecutione ſeuiente docendaꝝ plebiū minime dabat̄ facultas ⁊ inde chriſtianitas in diuerſas hereſes ſciſſa eſt: quia nō erat epiſcopis licētia cōueniēdi in vnū niſi tpe ſupradicti imꝑatoris ſub quo ſancti patres in cōcilio niceno de oī orbe terrarū cōueniētes iuxta fidē euangelicā ⁊ apl'icam ſcōm poſt apl'os ſimbolū tradiderūt. ¶ Ad maiorē euidentiā ſciendū. ꝙ vt d̄r. xxiiij. q. iij. c. hereſis grece ab electione dicit̄. ſ. q2 eam ſibi vnuſquiſq̄ȝ eligat diſciplinā quā putat eſſe meliorē: quicūq̄ȝ ergo ſcripturam aliter intelligit q̄ȝ ſenſus ſanctiſpiritus flagitat a quo ſcripta ſunt: licet ab eccl'ia nō receſſerit tamē hereticus appellari poteſt Ille vero dicitur aliter exponere ſacrā ſcripturā q̄ȝ ſpūſſanctus efflagitat q̄ ad hoc expoſitionē ſacre ſcripture retorquet qd̄ cōtrariatur ei qd̄ eſt p ſpiritūſctm̄ reuelatū. Tho. aūt ſcd̄a 2e. q. xj. dicit ꝙ hereſis de q̄ nūc loq̄mur importat quādā corruptionē fidei chriſtiane: nō aūt ad corruptionem fidei ptinet ſi quis falſam opinionē habeat in his que non ſunt fidei: puta in geometralibꝰ vl' alijs hmōi que oīo ad fidē ptinere nō p̄nt: ſȝ ſolū quādo quis falſam habȝ opinionē circa ea q̄ ptinent ad fidem. ſ. ad articulos fidei: vel ad ea ex quibꝰ ſequit̄ corruptio alicuiꝰ articuli. ⁊ tn̄ opinionē illam ptinaciter defendit vl' retinet vel emendare recuſat: ſed vt dicit̄. xxiiij. q. iij. ca. dixit apl'us: q̄ ſniam ſuā q̄ȝuis falſam atq̄ȝ peruerſam nulla ptinaci aīoſitate defendunt preſertim quā non audacia ſue ꝑſumptionis pepererint: ſed a ſeductis atq̄ȝ in errorem lapſis parentibus acceperunt. querunt autem ſollicitudine cauta veritatem corrigi parati cum inuenerint nequaq̄ȝ ſunt inter hereticos computandi: econtra vero dicitur ibidē. c. q̄

in eccl'ia chriſti morbidū aliquid aut prauuꝫ ſapiunt ſi correpti vt ſanū rectūqꝫ ſapiant reſiſtūt ꝑtinaciter ſuaqꝫ peſtifera dogmata emēdare nolunt ſed defendere perſiſtunt heretici ſunt. Et notandū ꝙ deus qui nullū maluꝫ niſi ꝓpter bonū eliciendū fieri permittit hereticos ſeminare non ꝑmitteret niſi ex hoc ſuis fidelibus aliquid melius prouidere diſponeret: ꝛ ideo concludit Aug⁹. c. vltimo dicens: Quo ideo diuina prouidentia multos diuerſi erroris hereticos eſſe ꝑmittit vt cū nos interrogant ea que neſcimus ſic excutiamus pigriciā ꝛ diuinas ſcripturas cupiam⁹. ¶ Deniqꝫ vt vitij huius deteſtabilem corruptelaꝫ oſtēdamus: ſciendū eſt ꝙ hereticus ſcḋm iura punit̄ quadruplici pena: Primo excōicatiōe q2 omnis hereticus ſiue occultus ſiue manifeſtus eſt ipſo iure excōicatus. extra. e. ti. c. excōicamus. nec ſolū ipſi ſed etiaꝫ receptores: fautores ꝛ dēfenſores. vt eo. ti. c. ſicut ait. ꝛ qḋ maius eſt. Quicunqꝫ hereticos receptores fautores aut eorum defenſores eccl'iaſtice ſepulture ſcienter tradere p̄ſumpſerit excōicatus eſt nec abſolui debet niſi ꝓprijs manibus exhumulet: ꝛ eorū corpa extra proijciat: ꝛ loc⁹ ille ꝑpetua careat ſepultura: vt eo ti. li. vj. quicunqꝫ. Secundo bonoꝝ ſuorū confiſcatione ꝛ oblatiōe: ſed tamē excōicatio ipſius cōfiſcationis ꝛ bonoꝝ ablatio vel occupatio ꝑ principes ſeculares fieri non debet anteqꝫ ꝑ iudicē eccl'iaſticū ſup eodē crimine ſnīa fuerit ꝓmulgata: vt pꝫ eo. ti. c. cū ſcḋm. li. vj. Qḋ ſi cōuertant̄ poſtea tn̄ nō debent eis vel eoꝝ filijs bona reſtitui: q2 ipō iure ſunt oīa ꝯfiſcata in vindictā hui⁹ ſceleris: vt pꝫ. eo. c. ꝛ extra. e. ti. c. vergentis. Tertio depoſitiōe: q2 indiſtincte ſiue cleric⁹ ſiue laic⁹ fuerit etiaꝫ papa vel impator vel quilibet alius debet ab omni dignitate deponi. xl. di. c. ſi papa. in tex. ꝛ in glo. ꝛ. xxiiij. q. j. c. q̄ cōtra pacem eccl'ie ſunt ꝛc. ꝛ in glo. vbi dicit̄ ꝙ hereticus quicūqꝫ ſit debꝫ ab omni officio ꝛ beneficio ſpoliari: ꝛ ſi clericus ſit debet degradari ꝛ demū quilibꝫ talis debet arbitrio ꝑtātis ſecularis relinqui puniendus aīaduerſione debita. ſ. crematiōe continua niſi poſt cōprehenſionē erroris ad fidē conuerti velint errorē ſuū abiurādo ꝛ ſatiſfactionē exhibendo: ꝛ tunc reſipiſcentes debēt in perpetuo carcere retrudi: vt extra. e. ti. c. excōicamus. ij. Veruntamē qui reinciderūt in hereſim abiuratam relinquendi ſunt iudicio ſeculari: ꝛ idē intelligenduꝫ ſi cadat in alia hereſi quacūqꝫ: ſi tamen in hmōi puniendis ſigna pnīe manifeſte appareāt ꝛ humiliter petierint ſacrā pnīe ꝛ euchariſtie nō ſunt eis deneganda: vt pꝫ. e. ti. li. vj. c. ſup eo. Qualiter etiā eorū receptores fautores defenſores et credentes diuerſis modis puniunt̄. habetur ibidē. c. excōicamus. j. Ceterū clericus degradandus ꝓpter hereſim indutus ſacris veſtibus habēs in manib⁹ inſtrumentū vel ornamentū ad ordineꝫ ſuū ſpectans q̄ſi ſolēniter miniſtratur⁹ ad epiſcopū ducit̄: ꝛ tūc quelibet res in ordinatione ſua ſibi tradita iterum auferet̄ ab eo incipiēdo ab illo qḋ ei vltro datum fuit vſqꝫ ad primā veſtē que datur in collatione tonſure: ꝛ vti pōt epūs ad terrorē verbis aliquibus oppoſitis illis q̄ in collatiōe ordinū ꝓlata ſunt: vt auferimus tibi veſtem ſacerdotalē ꝛ ordine ſacerdotali te ꝓuam⁹ ꝛc. Vltimo dicendo auctē omnipotētis dei patris ꝛ filij ꝛ ſpūſſancti ac noſtra auferimus tibi habitū clericalem ꝛ deponimus degradamus ſpoliamus ꝛ exuim⁹ te omni ordine beneficio priuilegio clericali: ꝛ poſt raditur et tundet̄: hec oīa habent̄ de penis. li. vj. c. degradatio: vbi etiā ponunt̄ aliorum degradationes: ꝛ iſta degradatio ꝓpter hereſim pn̄te poteſtate ſeculari celebrāda eſt: quo facto dicetur vt degradatū in ſuū forū recipiat: ꝛ ſic intelligit̄ tradi curie ſeculari: pro quo tamen debet eccl'ia efficaciter intercedere vt citra mortis periculū circa eū ſententia moderet̄: hec extra de ꝟbo. ſig. c. nouim⁹. Quarto militari ꝑſecutione. q2 ſi aliter non poteſt fieri armata manu ſunt ab eis oīa bona auferenda.

¶ Quantū deniqꝫ ad tertium ſcꝫ errores epicuroꝝ ꝛ ſimilium que procedunt ex inordinato affectu carnalitatis: ſciendū ꝙ peccatū adhuc in volūtate ꝑſiſtens intellectū auertit a recta conſideratiōe: quia volūtas mala eligens oppoſitū alicuius rōne dictante non ꝑmittit intellectū diu ſtare in illo recto dictamine: ſed auertit ipm ab hoc ꝛ ꝯuertit ad oppoſituꝫ vel ad aliqḋ impertinens: ita ꝙ pleriqꝫ excecati tali malicia nō aduertūt ſe errare: ſicut refert Seneca in ep'la. vj. ad lucillū dicens: ꝙ vir quidā familiā q̄ndā habuit q̄ ſubito facta fuit ceca incredibilē rē tibi inq̄t ſed verā narro: ipa familia neſcit ſe eſſe cecaꝫ ſꝫ ſemꝑ negat ꝛ pedagoguꝫ ſuū ꝙ de domo recedat hortat̄ dicit em̄ domū tenebroſam eſſe: ꝛ ſubdit Seneca. Hec inq̄t q̄ in iſta fuerūt familia nobis accidūt: nemo ſe auarū itelligit: nemo cupidū ceci duces querūt nos ſine duce erramus: ꝛ dicim⁹. Nō ego ambitioſus ſum: vita mea magnas requirit expenſas: alius dicit non eſt meū vitium iracundū eſſe adoleſcentia facit: nō eſt extrinſecū malū noſtruꝫ intra nos eſt in viſcerib⁹ noſtris ſedet: ſed ideo difficulter ad ſanitatē venimus q2 nos egrotare neſcimus: hec ille. Vn̄ hec auerſio q̄ volūtas auertit intellectū a recta cōſideratiōe cōtingit dupl'r ſcḋm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xv. Primo modo ꝑ occupationē mentis circa alia q̄ magis diligit quib⁹ ab inſpectione hmōi mens auertit̄: ſcḋm illḋ pſ. Supcecidit ignis ſcꝫ cōcupiſcentie ꝛ nō viderūt ſolem veritatis. Et ſiquidē occupat̄ hō circa feditatē luxurie: tūc ꝓprie generat cecitatē mētis que quaſi totaliter excludit cognitionē bonorū ſpūalium: ꝛ hoc ꝓpter delectationes venereoꝝ q̄ ceteris vehementiores ſunt. Si vero circa delectationē gule vel ſiliū oblectationē ſenſualiū: tūc ꝓprie generat ſenſus hebetudinē q̄ reddit hoiem debilē circa intelligibilia: ꝛ ideo ſicut oculis debilib⁹ odioſa eſt lux: ſic illis mentib⁹ cognitio veritatis eſt penalis: ꝑſertim in illis in quib⁹ ꝟitati cōtrarie noſcunt̄. Si deniqꝫ circa ambitionē tūc plerūqꝫ generat ſciſmata in eccl'ia ꝛ infinita bella ꝛ iniuſticias ī ſeculari militia: vt autē dꝛ. xxiiij. q. iij. c. inter ſciſma ꝛ hereſim. hoc eſſe arbitror. q2 hereſis ꝑuerſum dogma hꝫ: ſciſma ꝟo poſt epiſcopalē diſſenſionē ab eccl'ia pariter ſepat̄: qḋ q̄dē in principio aliq̄ ex parte intelligi pōt diuerſum. ¶ Ceterū nullū ſciſma eſt niſi ſibi aliquā hereſim cōfingat vt recte ab eccl'ia receſſiſſe videat̄. ꝛ ſcḋm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xxxix. in duob⁹ peccat. Primo q2 ſe ſeparat a cōmunione mēbroꝝ eccl'ie. Scḋo q2 ſubdi recuſat eccleſie capiti. Secūdo mō ꝯtingit ex eo ꝙ volūtas corrupta ꝛ in ꝓfundū malorū dimerſa ſpontanee reuocat intellectū a cōſideratione recta ꝑme ꝟitatis ꝛ oīm q̄ ad illā mentē reducūt iuxta illḋ pſ. Noluit intelligere vt bene ageret: vn̄ pſ. in q̄ verſus ille ꝯtinetur: vt dicit glo. agit de errore q̄rūdā dicentiū mala oīa eſſe ex vitio nature ꝛ creatiōis nr̄e: bona ꝟo ex libero ar. q̄d ꝓpheta deſtruit dauid in pſ. dicens. Mala oīa eſſe a nobis: bona vero ex deo ꝑ grām. Sic inſipiēs dixit iniuſtus .i. deliberauit in ſemetipſo vbi homo nō videt. Quid: vt delinquat. i. libere peccet: q2 nō eſt timor dn̄i ante oculos eius ꝛ ſic nō curat ſi de⁹ videt. Cur h̄: q2 m̄ doloſe egit in ꝯſpectu eius. glo. eo ꝙ iniquitatē ſuam cū dolo querens noluit vere inuenire et doluiſſe. Multi enim inquirūt iniquitates ſuas: ſed cuꝫ dolo nolentes eas vere inuenire ꝛ odire: qui cū eas cognoſcūt non dimittūt ſed defendunt: vel noluit ſtudere legi dei: vt inueniatur iniq̄tas eius ad odiū. i. vt per eam legē inueniret iniquitatē ſuā: ꝛ odiret quaſi per ignorantiā excuſari poſſet ꝟba oris ei⁹ iniq̄tas ꝛ dolus et ſic ex corde ꝓrūpit in os ꝛ opa exteriora: q2 noluit intelligere vt bene ageret: etiā ſi poſſet ꝛ bene intelligere ꝛ bene agere cū nō deſit ei diuin⁹ inſtinctus ad bonū: ſed noluit immo iniquitatē meditat⁹ eſt in cubili ſuo aſtitit omni vie nō bone. maliciā aūt non odiuit ſed poti⁹ dilexit ex improba voluntate ꝛ electiōe li. ar. malicie adherens. Vn̄ ſcḋm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xiiij. ex certa malicia. i. ex electiōe mali quis peccat dupliciter. Primo ex inclinatiōe habit⁹ vitioſi q̄ malicia dicitur: ꝛ venit ex praua cōſuetudine peccādi qua q̄s inuiſcatus deſperat de reſipiſcentia ꝛ ſic irrefrenate labitur in vitia: iuxta illud Hiere. xviij. Deſperauim⁹ p⁹ cognitiōes nr̄as ibim⁹ ꝛ vnuſquiſqꝫ poſt prauitatē cordis ſui mali faciemus. Scḋo vero ꝯtingit ex eo ꝙ ꝑ ꝯtemptū abijcit ꝛ remouet illud qḋ electionē peccati poterat ipedire: ſicut ſpem ꝑ deſperationē: timorē ꝑ p̄ſumptionē ꝛc. ꝛ h̄ vt liberi⁹ peccet. Prouerb. xviij. Impius cū ꝑuenerit in ꝓfundum maloꝝ cōtemnit: ꝛ ꝑ ꝯſequēs intellect⁹ auertitur a recta cōſideratiōe et pōderatiōe vitiorū: ꝛ ex h̄ etiā diſſeminate ſunt diuerſe hereſes que tāgūtur inter alias. xxiiij. q. iij. c. q̄dā. Nam iouinianiſte aſſerebāt nullā diſtantiā eſſe virginū ꝛ nuptiarū nullūqꝫ inter abſtinentes ꝛ epulantes eſſe diſcrimen. Sic paterniani ptes corporis inferiores a diabolo factas opinabantur. Sic nicoalite vxores oīb⁹ eē cōmunicandas docebant. Cherinciani vero mille annos poſt reſurrectionē in voluptate carnis futuros ꝑdicabāt. Nictages aūt vigilias noctis reſpuebant: dicētes: ſuperſtitionem eſſe diuina iura temerari cū noctez fecerit ad quietem: ꝛ ſic vnuſquiſqꝫ ſcḋm affectū propriū diuinabat. Nimirū cum lex nature in aliquorum cordibus quantū ad aliqua ſepius obfuſcatur ex aliqua paſſione vel mala conſuetudine ac etiā mala habitudine ſeu diſpoſitione nature: ſicut refert Julius ceſar de bello gallico ꝙ apud germanos olim latrocinium nō reputabat̄ iniquū: cū tn̄ expſſe ſit ꝯ legem

naſe: q̄ a nob̄ auertat ieſus chriſtꝰ dei filꝰ.

¶ De fide in generali ⁊ qualiter co-
gnoſcitur eē mortua dupl'r ſcꝫ ex de-
fectu opis ⁊ intētiōis: ¶ Ser. vi

N On habebis deos alienos
coram me. Exo. xx. Cum ꝟba pro-
poſita potiſſime fidem chriſtianā re-
commendēt preſenti ſermone quedā de fide ī
generali ꝓ equamur: ipſa eñ eſt que ad ſalu-
tem humanā ſūme neceſſaria iudicatur vtpo-
te radix vnica future beatitudinis acquirēde
dicit enim Aug. ſuper Jo. quod ſicut in radi-
ce arboris nulla prorſus apparet pulchritu-
dinis ſpēs: ⁊ tñ qcquid eſt in arbore pulchri-
tudinis vl' decoris ex ea procedit: ſic ex fidei
humilitate qcquid meriti qcqd beatitudinis
anima ſuſceptura eſt ex fidei fundamēto pro-
cedit. A Ad euidētiam igit̄ fidei ſciendū
ſecūdū Alex. de hal'. in. iij. quod trib; modis
dicitur fides. Primo modo dicit̄ fides habi-
tus acquiſitus ex rōe vl' teſtimonio et tunc ex
ea poteſt elici motus qui ē credere deo hoc ē
dictis eius fidem adhiber̄. Scd̄o mō dicitur
habitus gratuitꝰ ſed imperfectus vel infor-
mis eleuans tantūꝫ intellectuꝫ ſup̄ ſe ad aſſē-
tiendum prime veritati ꝓpter ſe: nā qꝛ ſolum
eleuat intellectū ⁊ non mouet affectū ꝑ amo-
rem: habitus informis denoīat̄ et ex illa fide
non ſolū elicitur motus q̇ eſt credere deo: ſed
etiam qui eſt credere deū ꝓut credendus eſt
trinus ⁊ vnus creator et redemptor qd̄ elici
nō pōt ab habitu acquiſito: ſꝫ qꝛ duplicē hāc
fidem etiā mali habent imo et demones: vt
dicit̄ Jaco. ij. demones credunt ⁊ ꝯtremiſcūt
ideo mortua iudicat̄ niſi charitate diuīa viui-
ficetur. Tertio mō dicit̄ habitus gratuitus ꝑ-
fectus et charitate formatus eleuans intellec-
tum pariter et affectum ad aſſentiendū ſūme
veritati et amandum ꝓpt̄ ſe ⁊ ex hac elicitur
non tm̄ motus qui ē credere deo: vl' etiā cre-
dere deum: ſed etiā qui eſt credere in deum.
.i. ſm̄ Augu. credendo amare deū credendo
in eum ire credendo ei adherere ⁊ credēdo
eiꝰ mēbris icorparī: et vt dic̄ Bona. i cētilo-
quio ad hoc q̄ fides perfecte tēdat in deuꝫ
requiritur adiunctio charitatis que ordinat
ad amorem dei ⁊ ad operationem boni ⁊ ad ꝑ-
peſſionem mali ⁊ ad dilectionēꝫ proximi. Ex
dictis igit̄ ptꝫ: q̄ duplex ē fides. ſ. viua et mor-
tua: differunt autē ſicut lumen candele extin-
cte a lumine candele accēſe quod propter ſui

paruitatem inſufficiens eſt ad dirigendum
greſſus hominum ad precauendū pericula ⁊
ad diſcernendum quid formoſum vel defor-
me. Pro maiori tā noticia fidei mortue ſci-
endum quod fides mortua cognoſcit̄ dupli-
citer. ſ. ex defectu operis ⁊ intētionis: Ex de-
fectu nāq; opis cognoſcitur cum ſic latitat ī
corde quod non cōprobatur in exteriori opa-
tione: Vñ Jaco. ij. fides ſine opibus mortua
ē: ⁊ h̄ fit duplicit̄. ſcꝫ ex amore male īflāmāte:
et ex timore male humiliāte. Primo credēs
nō opat̄ ex amore male inflāmāte: in q̇buſdā
eñ credentibus ceſſāt opera bona ꝓpter tri-
plicē inordinatū amorē vl' affectū mūdialem
Primus amor iordinatus eſt ꝯcupiſcētia car-
nis qua fides ipſa mortua reddit̄: quia patiē-
tem carnis cōcupiſcentiam ſic inficit quod li-
cet actualiter credat a bono tñ opere ceſſat:
ſꝫ vnde hoc ē niſi qꝛ talium fides eſt quoddā
credere generale quod eccl'ia ſctā tenet et tñ
in multis ꝑticularibus errant q̄propt̄ eoꝝ fi-
des mortua iudicat̄: eo q̄ vera fides et viua
quā informat charitas diuina nō tantū gene-
raliter ſed etiā particulariter credit ad ſalutē
neceſſaria cūcta euitat cauēda ⁊ implet ope-
randa: cuius ſimilitudinē videmus in li. aper-
to vbi intelligens videt ⁊ legit: non aūt itelli-
gens videt: ſꝫ non legit cum tñ vterq; perſpi-
caces oculos habeat: ſicq; m'lta ꝑticularia re-
cognoſcit in libro q̄ alter ignorat: taliter etiā
hmōi credunt ⁊ dicunt deum eſſe remunerā-
tem iuſtos et punientē impios credunt alterū
eſſe ſeculum: credūt paradiſum ⁊ infernum:
credunt peccata eſſe mala ⁊ virtutes bonas
animam īmortalē ⁊ cetera multa: et tamen ī
his ⁊ ꝯſimilibꝰ multis inparticulari errant:
qui ſi vere et viue intelligerent q̇d eſt deus: q̄
et quanta eſt gloria paradiſi: q̄ ⁊ q̄ꝫ dura ſunt
ſupplicia inferni: ſi intelligerent horribilitatē
peccati: ornamenta virtutē ⁊ anime dignita-
teꝫ magis eligerēt milies mori q̄ꝫ ſemel mor-
taliter peccare et deum offendere. Vñ ſi q̇s
ſub generalitate credēs luxuriā eſſe mortalē
culpā ⁊ nihilominꝰ ex iordinata affectiōe m'l-
tifarie multiſq; modis ꝑpetrans inquirit̄ an
talia credat deo diſplicere: rñdeat h̄ credere
⁊ ſentire: quis tñ dubitat licet veꝝ dicat eiꝰ
fidē eē mortuā: cū eadē informi ac mortua
fide dauid excecatꝰ libidie ñ ſolū adulteriū ſꝫ
etiā homicidiū ꝑpetrauit: vt. ij Re. xj. Sic īfa-
tuatꝰ libidie ſalomō adorauit idola. iij. Re. xj.
lꝫ itellectu ſꝫ Au. crederēt dñ. ſ. fide mortua et

informi. Sic iudices inueterati dierū malo-
rum vt dicitur Dañ. xiij. Exarſerūt in cōcupi-
ſcentiaꝫ. Suſanne ⁊ auerterūt ſenſum ſuum
et declinauerūt oculos ſuos vt non viderent
celum neq; recordarent̄ iudiciorū iuſtorū ⁊c̄.
Scd̄s autē amor inordinatus eſt cōcupiſcē-
tia oculorū quo qui mortaliter inficitur. licet
actualiter credat: tamen ab ope bono ceſſat:
eo q̄ implicat ſe lucris iniuſtis: ⁊ impijs con-
tractib;: mēdacijs: periurijs: circūuētionibus:
rapinis. furtis: vſuris: mercat̄ in feſtis: locis
deo ſacratis: ⁊ ſimilib; māmonā colligit ini-
quitatis: qui interrogatus ſi credat omnia q̄
tenet eccleſia ſe credere cōfitet̄. ⁊ quo ad in-
tellectū veruꝫ fatetur: cum tñ non ſolum a bo-
no ope ceſſat: ſed etiam multas impietates
accumulat. Vñ de hmōi dicit ap'lus ad Ti-
tum. j. confitent̄ ſe noſſe deum factis autē ne-
gant: cur eñ cōtra preceptū dñi dicētis. Nō
furtum facies tāta cupidine flagrant niſi qꝛ
non viuaciter: ſed mortue ⁊ generaliter cre-
dunt: nec credita debite cōſiderant neq; de-
bite pōderāt: ſed vt ait pſ̄. Oculos ſuos ſta-
tuerunt declinare in terram: ſic iudas chriſtū
vendidit ⁊ tradidit: qui tñ poſt traditionem
priori lumine fidei ꝑmanente penitēs corde:
confitens ore: ⁊ ſatiſfaciens opere: licꝫ infru-
ctuoſe. dixit Math. xxvij. Peccaui tradens
ſanguinē iuſtum: ductus etiam penitentia pe-
cuniaꝫ retulit ⁊ laqueo ſe ſuſpendit: ſicq; tali
intellectuali fide ſine opere damnatꝰ eſt. Si-
militer etiam multi cupidi mundialibus im-
plicati vſurarij ſceleſti fures raptores ⁊ ſimi-
les: licꝫ in fine vite penitere videātur: tamen
eternaliter damnabunt̄ eo q̄ illorum peniten-
tia non eſt intentione debita formata. Tertiꝰ
amor inordinatus eſt ſuperbia vite que mira-
biliter operib; impijs mortuam reddit fidē:
q̄ꝫuis in intellectu fidei quoddam lumen re-
maneat ſectat̄ ꝑtialitates fouet: lites ambit:
dignitates deprimit: minores inuidet: equali-
bus deſpicit: miſeros infinitaq; ſimilia perpe-
trat cum intellectuali fide: quā tamē in homi-
ne tali mortuam eſſe ſcelera cumulatā mani-
feſtant. B Scd̄o credens nō opatur ex ti-
more male hūiliante ⁊ h̄ tripl'r. Primo ex ti-
more damni fauorabilis ſicut quidā nō ſolū
a bono ope ceſſant: ſed etiā mala ꝑpetrāt ne
ꝑdant honorē fauorē vel amorē hūanū plus
eligentes amittere animā q̄ꝫ famā hūanam
gratiam et amicitiā ⁊ licꝫ credenda credāt.
intellectu tamē potiꝰ eligūt ꝑdere grām diui-

nalem q̄ꝫ ſecularē: potius parere ſtatutis ini-
quis dñoꝝ ⁊ cōitatū q̄ꝫ preceptis dei: multa
impia ꝑpetrantes multas iuſticias negātes
multiſq; bonis nequiſſime cōtrariātes: cōtra
quos Actuū. v. dr̄. Obedire oportet magis
deo q̄ꝫ hominib;. Sic multi ne diſpliceāt ve-
ritatem retinent occultā: cū tñ ex debito chari-
tatis vel officio illam manifeſtare teneant̄:
cōtra quos dicit̄ Ro. viij. Non accepiſtis ſpi-
rituꝫ ſeruitutis iterū in timore. Et de ſi'libus
multa patebūt inferius vbi agetur de noueꝫ
peccatis alienis. in. vij. ꝑcepto. His etiā cō-
numerande ſunt q̄dam inſenſate muliercule
que tanta formidine laborant q̄ maritis ſuis
placeant vt per īmoderatū ambitū vanitatū
ornatū ⁊ pompam nō vereantur animas p̄-
cioſo ſanguine chriſti redemptas ſcandaliza-
re ⁊ eis laqueū ꝑditionis p̄parare. Vñ dia-
bolus ſua verſutia decipit tales feminas: ſic̄
vulpecula gallinas: ſolent nāq; vulpes cum
vidēt gallinā ex timore ſuo arborē aſcendiſſe
cōcito greſſu ſtipitē arboris frequēter circū-
ire quā territa gallina defixis oculis ex alto
proſpectās cerebri vertigine tandē agitat̄ ex
quo in arbore ſe minime retinere valēs d̄ ar-
bore cadit quā ſtatiꝫ vulpes parata rapit oc-
cidit ⁊ comedit. Sic mulier inſenſata dum ti-
met viro ſuo nō placere ornatu meretritio ſe
moniens ad iudiciuꝫ vere rōnem ꝑ ſpūalem
vertiginē amittēs in os vulpis infernal' mor-
taliter peccādo corruit. Vñ peccatū vani or-
natus ex ſeptē principal'r aggrauat̄. Primū
eſt p̄ſumptuoſa depictio nature proprie qua
picturā dei nititur emēdare q̄ſi deo ſub ſan-
nando diceret: tu creaſti me nigram. ego fa-
ciā me albam: tu croceā: ego rubeā: tu artaꝫ
frontē. ego latā: tu rudē: ego politā: tu nigros
crines: ego croceos: tu ſine alis ⁊ cauda: ego
ecōtra formabo me alatā ⁊ caudatā: ſed au-
diat dñm reſpondentē: ego deteſtor ſupbiam
nimirū cū dicat Augꝰ. in. iiij. li. de doct. chri-
ſtiana ſi q̇s pingendi artifex alicuius vultū ⁊
ſpeciē ⁊ corporis q̄litatē emulo colore ſignaſ-
ſet ⁊ ſignato iam cōſūmatoq; ſimulacro alter
manꝰ inferret vt iam formata iā picta quaſi
pitior reformaret grauis prioris artificis in-
iuria ⁊ indignatio iuſta videret̄. tu te eſtimas
impune laturatā improbe temeritatis auda-
ciā dei artificis offenſam: ⁊ ſi fucis lenocinā-
tib; impudica ⁊ inceſta nō ſis tamē corruptꝫ
violatiſq; que dei ſunt peior adultera detine-
ris: ⁊ infra. Hinc illa naſcunt̄ incētiua vitioꝝ

vt queſitis oꝛa pingant dum viris diſplice-
re formidant: ⁊ de adulterio vultus mediten-
tur adulteriũ caſtitatis. Scõm aũt eſt peri-
culoſa incitatio impie imitationis: ⁊ ideo ta-
lis mulier põt dici rufiana. que multas alias
exemplo ſuo per occaſionem vani oꝛnatus
ponit in periculo fornicatiõis vanũ oꝛnatuꝫ
imitãtes ac infinitos ad luxurie vitiũ alliciẽ-
tes: quapꝛopter dicunt laquei diaboli et re-
the eius. Tertiũ vero eſt libidinoſa inflam-
matio aliene luxurie: qꝛ per tales ad luxuriã
inflãmantur templa dei que ſunt añie ⁊ coꝛ-
poꝛa chꝛiſtianoꝝ: vt dicit .j. Coꝛ.iij. Vñ plꝰ
diligit deꝰ vnũ templũ ſpũale ꝙ̃ omnia tem
pla coꝛpalia mũdi. ⁊ tales mulieres ſicut ali-
os accendũt ſic etiã ⁊ ſemetipſas ad luxuriã
iuxta illud Eſa.l. Ecce oẽs vos accẽdentes
ignẽ accincti flãmis: ꝙ ſi dicant hanc ſe intẽ-
tionẽ non habere ꝓ hoc tñ nõ excuſant: quia
gladius aliquẽ necans nõ habet intentionẽ
coꝛruptã ſed eo abutens: ſic tali muliere de-
mon abutit ad perimẽdũ animas: ſꝫ qꝛ mu-
lier occaſionẽ dãni dedit: dãnũ dediſſe iudi-
catur. Quartũ itaqꝫ eſt ꝑnicioſa tranſgreſſio
legis euãgelice cuiꝰ exemplar ſe poſuit in vi-
ta moꝛtali filiꝰ dei ⁊ ad ſequelã ſuos alliciẽs
ait. Diſcite a me qꝛ mitis ſum ⁊ hũilis coꝛde.
Vñ in eadẽ lege ſancitũ eſt. Qui ſe humiliat
exaltabit: ⁊ q ſe exaltat humiliabit. Quintũ
eſt odioſa deriſio gloꝛificate eccleſie .ſ. ipſius
chꝛiſti crucifixi humilis virginis marie ⁊ oĩm
beatoꝝ qui tãto zelo cuncta vana mundi de
ſpexerũt vt deliberarẽt potius moꝛtẽ eligere
ꝙ̃ vanis mundanis ⁊ carnalibus adherere.
Quid igit putas agẽt ſancti cũ tales in eoꝝ
feſtis adeũt ecclias cũ tot offenſiõib' immo
blaſphemijs chꝛiſti: cũ nece animarũ: cũ gau
dio demonũ. cum cõtemptu chꝛiſtiane religi
onis ⁊ oĩm virtutũ. Sextũ eſt doloꝛoſa affli
ctio angelice creature quib' vt dicit Lu.xv.
Eſt gaudiũ ſuper vno peccatoꝛe pñiaꝫ agẽ
te. Quid ergo doloꝛis eſt ſup vna muliere oꝛ
natu meretritio deturpata infinitos ſubuer-
tẽte. Septimũ eſt dãnoſa exultatio demonia
ce malicie: nam peccatũ quãtomaius diſpen
diũ operat animaꝝ: tãtomaius gaudiũ inge
rit malicijs demonũ q cupiditate inſaciabili
ſitiunt perditionẽ hoĩm. ¶ Scõo ꝓ vo cre-
dens nõ operat bonũ ſed magis ꝯtrariũ ex
timoꝛe dãni realis ſic̃ multi cũ neceſſitas im
pellit vnũ e duob' amittere potiꝰ eligũt ꝑde
re celũ ꝙ̃ cenũ: potiꝰ diuinã grãm ꝙ̃ ꝓpꝛiã
ſbam: ex hoc em̃ timoꝛe pleriqꝫ piurare non
verent ad coaceruandã aut retinendã terre
nã ſubſtantiã: ⁊ licꝫ ſe peccare nõ dubitãt. tñ
peccare nõ curant ne tpaliter damnent: q tñ
eternaliter rugientib' ꝑparatis ad eſcã relin
quent. ¶ Tertio deniqꝫ nõ opat ex timoꝛe
damni coꝛpalis: multi nãqꝫ licet itellectualit
credant ex timoꝛe: tñ operib' cõtradicũt po-
tius eligentes moꝛtẽ aut penã ſpũalẽ ꝙ̃ coꝛ-
poꝛalẽ. ſicut qui nec occidant oꝛe ⁊ opere fi-
dem negant quã tñ in coꝛde tenent aut iura-
mẽto aſſecurati tpe ꝓdicto redire nolunt: aut
alijs iniuſte falſeqꝫ pꝛo ſua liberatione accu-
ſant ⁊ ſiĺia. hoc timoꝛe territus Petrus licet
chꝛiſtũ filiũ dei viui crederet dũ moꝛi timuit
vitã negauit: ſic alij diſcipuli fidem eandẽ in
intellectu ſeruãtes plus tñ ſeipſos ꝙ̃ dñm di
ligentes ex hoc timoꝛe damnabilr eum reli-
querũt. ¶ Preterea ſcõo pꝛincipaliter fides
moꝛtua cognoſcitur ex defectu nõ quidẽ ope
ris ſed intentiõis. ⁊ hoc dupl'r. Pꝛio ex amo
re male inflãmate. Scõo ex timoꝛe male hu
miliante: quantũ ad pꝛimũ triplex amoꝛ ho-
minẽ nõ credẽtẽ bona facit opari. Pꝛimꝰ eſt
carnalitatis ſic q querũt fieri cõpatres vt ſic
liberiꝰ ⁊ ſecuriꝰ carnaliter miſceri valeant: q
aut ꝑ fidẽ datã ficte puellas ad ſtupꝛũ incli-
nant ſub pallio matrimonij. Taceo de his q
ſub ꝑtextu ꝯfeſſiõis meretricias allocutiões
et blãditias venant ſpũalẽ amoꝛẽ in his vo-
uere mẽtiẽtes: mlta ⁊ ſiĺia pꝛudẽs lectoꝛ ſyl-
logizare põt. Scõs eſt cupiditatꝭ ſic faciunt
queſtoꝛes q mẽdacijs decipiũt mulieres mlt
tas miſſas oꝛes ⁊ alia bona ꝑmittẽtes: ita ꝙ
mẽdax mltoꝝ pietas ad cumulãdã pecuniã
feret vſqꝫ ad celũ. Sic multi ꝯfitentib' impo
nũt miſſas vt occaſione data apparẽter ho-
neſta ꝓ miſſis ipſi ſint pecunie receptoꝛes.
Inſup lꝫ ꝑmittũt dicere miſſas tñ nõ faciũt:
et licet anime liberent ꝓ ſacrificiũ altaris: vt
pꝫ.xiij.q.ij.c.anime defunctoꝝ: tñ in fraudeꝫ
eſſe ꝓſumitur factuꝫ vt accepta pecunia pꝛo
miſſis eos ab onere pñie releuare videan-
tur.ar.j.q.j.ex concilio elibertano.c.emẽdari
placuit: vt qui baptizantur vt fieri ſolebat nũ
mos in cõcha nõ mittãt: ne ſacerdos qđ gra
tis accepit ꝑcio diſtrahere videatur. Tertiꝰ
eſt ambitioſitatis: multi nãqꝫ tam eccleſiaſti
ci ꝙ̃ religioſi ꝙ̃ etiam ſeculares aſpirantes
ad dignitates ⁊ pꝛelaturas vel officia faciũt
exterius qđ non credunt interiꝰ: quia pꝛeten
dũt pellẽ ouinã ⁊ aĩaꝫ gerũt vulpinã: lupinã
vel leoninã. quot inqꝫ ꝑtextu pietatis pꝛoles
ꝓmouent ad religionẽ vel ſtatũ ſacerdotalem
non vt fiant ſanctioꝛes ſed excellentioꝛes: diti
oꝛes: honoꝛatioꝛes ⁊ iuxta Pſal. Immolant
filios ſuos ⁊ filias ſuas demonijs. Vnde ex
hoc amoꝛe triplici ars omnis hypocriſis ge-
nerat ⁊ frequentat. Quantũ etiã ad ſecundũ
triplex timoꝛ hominẽ nõ credentẽ bona facit
operari. Pꝛimus eſt timoꝛ amittendi ſubſtan
tiã: ſicut qui nõ laboꝛat in feſtis ne cõdemnet
in nũmis: vitat tabernas: ludos: lupanaria:
ne pecuniã cõſumat aut damnũ recipiat. Se
cũdus eſt timoꝛ amittendi famã: hinc quidã
frequentãt ecclias: miſſas: ꝑdicationes: ꝯfeſſi
ones: ſacramenta ⁊ ſimilia. tñ nec intrinſecus
vere credũt: ⁊ ideo hec agunt ne deterioꝛes a
lijs reputentur aut famã perdãt. Tertius eſt
timoꝛ amittẽdi vitã: ſicut multi heretici q pꝛe
timoꝛe ſunt in apparentia iuſti: q ſi demõſtra-
rent exterius qđ credũt interius iuſte cõbure
rent. ⁊ de omibus ꝑdictis dicit Math.vij.
Attendite a falſis ꝓphetis ⁊c̃. quod a nobis
auertat ihs chꝛiſtus lux vera mentium.

¶ De fide viua q̃liter intellectũ illuminat viuificat ⁊ roboꝛat: ⁊ ꝙ aliqñ in ſolo coꝛde eſt: quandoqꝫ in opere qñqꝫ ⁊ in vtroqꝫ. Ser. vij.

Non habebis deos alienos
coꝛam me. Exod.xx. Viſo ſuccin
ctim de fide que moꝛtua dicitur in
ſemetipſa iam bꝛeui ſtilo perſtringendũ eſt de
fide viua vitã ſpiritualẽ influente. A Pro
quo ſciendũ ꝙ vt ait Bernñ. Pleriqꝫ ſunt in q
bus fides eſt ſolam fidei non contradicere q
cõſuetudine viuendi magis ꝙ̃ virtute creden
di fideles denominant: in talibus em̃ crudeli
tas eſt ligata quaſi ſomnolenta: turpida ⁊ vn
diqꝫ impedita: ⁊ ideo talis fides nec lumẽ po
teſt pꝛeſtare nec vitam influere: nec ſufficiens
eſt motum virium efficere: ⁊ illa dicitur moꝛ-
tua quaſi non habeat animã id eſt ipſam cha
ritatẽ per quã moueatur ad bonã operatio-
nem. Ecõtra vero pleriqꝫ ſunt in quibus ipa
fides illuminat intellectũ: inflãmat affectum:
⁊ impelellit ad bonã operationẽ: ⁊ talis fides
viua dicit. Quod ſi querit quib' ergo fides
moꝛtua reuiuiſcit: vel fides infoꝛmis fit foꝛma
ta Ad hoc reſpõdet ſanctus. Tho. ſecunda
ſecunde.q.iiij. ꝙ charitas dicitur foꝛma fidei
qua fides viuificatur inqꝫtum per charitatẽ
actus fidei perficitur ⁊ foꝛmatur ac per con-
ſequens viuificat: quod ſic patet. Nam actꝰ
voluntarij ſpeciem recipiũt a fine: qui eſt vo-
luntatis obiectũ: id aũt a quo aliquid ſpeciẽ
ſoꝛtitur ſe habet ad modũ foꝛme in rebꝰ natu
ralibus: ⁊ ideo cuiuſlibet actus foꝛma eſt q-
dammodo finis ad quẽ oꝛdinatur vt ad obie
ctũ: tũ quia ex ipſo recipit ſpeciem: tum etiam
qꝛ motus actiõis opoꝛtet ꝙ fini ꝓpoꝛtionatim
reſpõdeat. Manifeſtũ ergo eſt ꝙ actus fidei
oꝛdinatur ad obiectũ voluntatis quod eſt bo
nũ ſicut ad finẽ: hoc aũt bonũ quod eſt finis fi
dei ſcꝫ bonũ diuinũ eſt pꝛopꝛiũ obiectum cha
ritatis: ⁊ ſic charitas dicitur eſſe foꝛma fidei
inqꝫtum infoꝛmat actum ipſius. per hoc tamẽ
ꝙ fides infoꝛmis ſit foꝛmata vel e cõuerſo nõ
mutatur ipa fides: ſed mutatur ſubiectũ fidei
quod eſt anima q quãdoqꝫ fidem habet ſine
charitate quandoqꝫ cũ charitate: nec ſunt ibi-
dem diuerſi habitus cuius ratio eſt: quia cũ
fides ſit perfectio intellectus illud per ſe perti
net ad fidem qđ pertinet ad intellectũ: qđ aũt
ꝑtinet ad voluntatẽ nõ per ſe ꝑtinet ad fidem
ita ꝙ ꝑ hoc diuerſificari poſſit habitus. Di-
ſtinctio aũt fidei foꝛmate ⁊ infoꝛmis eſt ſm il-
lud qđ ꝑtinet ad voluntatẽ: id eſt ſm charita
tem ⁊ ſic manet idem habitus fidei. Eſt aũt fi
des viua quidã viuificus radius in humanũ
intellectũ gratis de fonte vite deſcendens. iu-
xta illud p̄s. Signatũ eſt ſuper nos lumẽ vul
tus tui dñe. Glo. lumen vultus eſt gratia iuſti
ficationis qua imago creata id eſt ratio inſi-
gnitur. hoc lumẽ eſt totũ ⁊ verũ hominis bo-
nũ quo ſignatur: vt denarius imagine regis:
nec fides charitate foꝛmari poteſt niſi mediã-
te diuina gratia. Et iterum dicit p̄s.lxxv. Il-
luminans tu ſcꝫ chꝛiſte non alius: mirabiliter
a montibus eternis. id eſt ſumma trinitate: vt
verificet illud p̄s. In lumine tuo tuo videbi-
mus lumẽ. B Hic igitur radius viuificus
deſcendẽs in ipſum intellectũ humanũ tripli-
ci fungitur officio: ſcꝫ ad intellectũ illuminan
dũ: viuificandũ ⁊ roboꝛandũ: vt ſciat velit ⁊
poſſit operari grata deo. ¶ Pꝛimo nanqꝫ illi
us officiũ eſt intellectũ illuminare vt ſciat cre
denda: amplectenda ⁊ fugienda. Vnde tri-
plices tenebꝛas potiſſimũ de aĩa pellit. Pꝛi-
mo omnes tenebꝛas ignoꝛãtie ſm ꝙ vnicuiqꝫ
neceſſariũ eſt ad ſalutẽ. Que autẽ ſcire ne-
ceſſaria ſunt ad ſalutẽ oñdit ſanctus Tho. ſe-
cunda ſecũde.q.xxvj. dicens ꝙ oẽs cõmuni
ter obligant eã ſcire que fidei ſunt ⁊ vniuerſa
lia iuris ꝑcepta: ſinguli autẽ ea q ad ſtatũ vel

officiū eorum pertinēt: nam q̇cunq̃ negligit ſcire vel facere ad que obligatus eſt omiſſionis peccato delinquit. Nimirū cum negligentia: ignorātia ⁊ imperitia annumerenť culpe: vt patꝫ extra de iniu. ⁊ dam. da. c. ſi culpa. ⁊ p̄cipue in glo. ¶ Secundo ꝓpellit tenebras ꝑfide ⁊ cuiuſcūq̃ credulitatis periculoſe: non timore punctiōis ſed lumine veritatis. Unde Aug. fidem viuā diffiniens quantū ad obiectum ⁊ primū motiuū ſic ait. Fides eſt illuminatio mentis ad ſummā veritatē ſcꝫ cognoſcēdā ⁊ diligendā ⁊ in ea omnē perfidiā abhorrendā: hinc etiā omni falſitate ſumme eſt oppoſita ita ꝙ taliter illuſtratus omnes incantatiōes: ſupſtitiones: obſeruationes ⁊ ſimilia deteſtatur: tali q̄ꝫ lumine priuatus in quoſcūq̃ errores ⁊ deceptiōes facilius labiť. ¶ Tertio deniq̃ ꝓpellit omnes mortales tenebras culpe tā a corde q̄ꝫ ab ore ⁊ opere: nam qui hoc viuido lumine fidei ꝑluſtratur in corde noxias tenebras culpe nō recipit: nec quidē illecebras carnis: quia dicitur. Act. xv. Fide purificans corda eoꝝ. nec decipulas demonis: iuxta ꝯſiliū qđ dicitur. j. P. v. Aduerſarius veſter diabolus ⁊c. cui reſiſtite fortes in fide. nec etiā blādicias ſeculi: q: diciť ad heb. xj. Sancti ꝑ fidem vicerūt regna ⁊c. ¶ Secundū vero officiū illius radij viuifici: eſt intellectū viuificare alioquin eñ illuminatio p̄dicta nihil ad ſalutē cōferret intellectui niſi ꝑ eundem radiū illi vite gratia donareť qua trahereť ⁊ incitareť ad eadem apperenda: querenda: ſumenda ac ꝯtraria horrenda: declinanda ⁊ fugienda. Unde dicitur in glo. Joh. vj. ꝙ per fidem deo copulamur: ⁊ per intellectū viuificamur. hinc merito diciť Eccleſiaſtes. xj. Dulce lumen ſcꝫ fidei: ⁊ delectabile oculis ſcꝫ intellectus: videre ſolem id eſt cognoſcere creatorē ꝑ fidem viuam cuius radius non ſolum illuſtrat ſed etiā viuificat vniuerſa: adeo nanq̃ ſol iſte naturalis eſt viuificatus in ſua illuſtratione ꝙ ex ſuo ſplendore cuncta terrenaſcentia reuiuiſcunt in vere: q̄ per ſolis elongationem quaſi mortua videbātur: ⁊ qđ mirabilius eſt vt dicūt naturales in ipſa ſolis eclipſatiōe ſm ꝙ maius vel minus eclipſari contingit in terra ſemper remanet maior vel minor diſpoſitio mala: ⁊ addunt ꝙ ſi ꝑ diem vnū ſol nō oriretur ſup terrā omnia mūdi viuentia morerenť: ſic eſt etiā ſpiritualiter cū ſole iuſticie ⁊ radio fidei: qm̄ abſente fidei ſua viuifica forma ſeparať ab aīa ipſa vita gratie: quia dicitur ad Ro. j. Juſtus autem ex fide viuit: ſcꝫ charitate formata. ¶ Tertiū deniq̃ officium illius viuifici radij eſt humanū intellectum ⁊ ſpiritu in roborare vt credita non ſolum affectu velit ſed etiā effectu perficiat. Unde talis radius tres vires in anima ſubminiſtrat que neceſſarie ſunt ad ſalutē. Primo quidem facit verā fidē ſentire veraciter in corde: ita ꝙ pro illa defenſanda ſe paratū inueniat in articulo neceſſitatis nō ſolū ad operandū ardua ſed etiā ad ſuſtinendū grauia: q: vt diciť Ro. x. corde creditur ad iuſtitiam id eſt ad hoc vt homo iuſtificeť. In quibus verbis tria tanguntur q̄ tempore neceſſitatis animā ſaluant. Primū eſt motus li. ar. cū dicitur corde. Secundū eſt actus fidei qđ eſt credere. Tertiū eſt effectus credendi cū adiungitur. ad iuſticiam. id eſt ad iuſtificationē habendā. q. d. vere credere ſalutem dat: quia dat iuſtitiā. Uñ quomō fides poteſt eſſe in corde viua ſine cōfeſſione oris ⁊ exhibitione operis videbiť infra. Secūdo facit illam confiteri ore: quia vt ibidē ſubdiť: ore aūt cōfeſſio fit ad ſalutē. ſcꝫ ꝓ loco ⁊ tempore ceteriſq̃ ꝯgruis circūſtantijs ꝓut exigunt omnia precepta affirmatiua tunc eñ ſine ipſa cōfeſſione non eſſet in anima ſalus vt infra videbitur. Tertio facit illā opere cōfirmare ⁊ ꝑficere: quia dicit Augu. fides appellata eſt ab eo qđ fit. Due ſillabe ſonant cū diciť fides. prima ſillaba eſt a facio. ſecunda a dico. interrogo igitur te vtrū credas dicis credo. fac qđ dicis ⁊ fides eſt. Multi eñ vt diciť ad Titum. j. confitenť ſe noſſe deū. factis aūt negant: ⁊ ideo ait dominus Math. vij. Non om̄is qui dicit mihi domine domīe: id eſt crediť ī me corde ⁊ ore intrabit in regnū celoꝝ. Unde ſm Bern̄. in ep̄la quadam triplex fides diſtingui poteſt. Prima fides eſt mortua: que ſcꝫ nō operatur corde ore vel opere ex dilectione quaſi nō habeat animā: id eſt ipſam dilectionē ꝑ quā ad opera moueať. Secunda fides eſt ficta que ſcꝫ ſuſcepta vita ⁊ charitate moueri quidem inchoat ad bene operandū: ſed minime ꝑſeuerat moriturq̃ tā q̄ꝫ abortiua: ⁊ eo ſenſu dicimus fictam quo figuli vaſa vocātur fictilia: nō quia vtilia ſunt quia nō vtilia ſunt q̄ꝫ diu durāt: ſed q: fragilia faciliter frangi pñt: talem fidē illi habent q̇ vt diciť Luc. viij. Ad tēpus credūt ⁊ in tp̄e temptationis recedūt. Tertia fides eſt ꝓbata: ſcꝫ in charitate ⁊ duratione ſiue ſit ſolum in intellectu ſiue ſolum in opere ſiue in vtroq̃ qđ ceteris paribus melius eſt. ¶ Pro quo ſciēdum ꝙ primo fides quandoq̃ reſidet in ſolo intellectu abſq̃ opere bono ⁊ hoc ex ratiōe ꝓuide diſcreteq̃ illuſtrante: nam in p̄ceptis affirmatiuis q̄ ſemp obligant ſed non ad ſemp plerūq̃ quis non exequiť opus bonū licet fidem viuā veraciter teneat: qđ contingere p̄t tripliciter. ¶ Primo quando non eſt neceſſarium. exēpli gratia. licet homo de neceſſitate ſalutis ſemp paratus eſſe teneať potius velle ſubire mortem quā negare fidē cū periculū imineret: nō tamē peccat ſi a tali ope ceſſat cū talis periculi caſus nō īminet: ſicut ſi aliq̇s nō ſemp ſe exerceret ī elemoſynis diſpenſandis: infirmis viſitandis: ⁊ ſic de alijs p̄ceptis affirmatiuis: in q̇ tamē abſq̃ tali ope p̄t eſſe fides vera: quia taliū opeꝝ habet habitū licꝫ non ſp habeat actū: ſic beata virgo fide pleniſſima videns filiū corā om̄i populo duriſſimis verberib⁹ lacerari: caputq̃ tremēdū angelis duriſſimis ſpinis perforari: crucis onere grauari ⁊ tandem crucifigi: nihil agebat ꝓ liberatione filij vel defenſione ipſius: q: non erat neceſſariū illū defenſare. ſed potius pro nr̄a redēptiōe neceſſariū erat illū pati: iuxta illud Luc. xxiiij. Oportebat chriſtum pati: ⁊c. Nouerat eñ ꝑ ſpiritūſanctū ſic eſſe p̄deſtinatū ſm beneplacitū conſiliū ſumme trinitatis cū quibus intelligebat filiū ſuū penitus concordare: quoꝝ volūtati ⁊ ipſa vltra oēs creaturas ſe ꝑfectiſſime conformabat. ¶ Secundo iuſtus a bono ope ceſſat quando ſcꝫ illud eidē nō ꝯuenit ſm ſtatū ſuū: ꝑbi gratia. hominē ex malignitate q̇s occidat ⁊ cū iuſtitia poſcat: iuſte ad mortē condemneť: nihilominus tamē euadit īpune: ⁊ vñ exul eſſe debuerat libere ciuitatē inhabitat: ſicq̃ penitus in eo iuſticia ꝑeat: nullus tamē hunc abſq̃ auc̄te vel nō ſuato iurꝭ ordine p̄t interimere ne iuſticia ꝑeat: alioq̇n veraciter ⁊ criminaliter homicida iudicareť: nam q̇ iuſtū cōdemnat ⁊ qui iniuſtū ſine iuris ordine cōdēnat vterq̃ mortaliter peccat: q: p̄ceptum eſt Deuť. xvj. Juſte qđ iuſtū eſt exeq̇ris. Dolere debet igiť qui videt iuſticiā perire: ⁊ q̄tū pōt illi fauere nō tñ de alterius officio ſe interponere iuxta illud Deuť. xxiij. Nemo mittet falcem in alienam meſſem: q: per h̄ iuſticia nō defenſať ſed iniuſticia cumulatur. Duobus eñ malis ſcꝫ errāti ⁊ corrigenti tertius adiūgiť. ſ. q̇ iniuſte corrigit. Hic etiam Johēs recumbēs ſup pect⁹ dñi ī iudā traditorē ſibi notificatū vindictā exercere noluit: nec dauid in ſaul q̄rentē animā illius. Sed quid mirꝝ cū nec iudici liceat interficere quēpiam licet iuſte iudicatū ordine iuris ſeruato niſi ⁊ hoc faciat intētiōe recta. ſ. ad ꝯſeruandā iuſticiā nō ad exercendam vindictā ꝓpriam ex liuore vel ad adipiſcendū alterius fauorē aut pecuniā vel aliud qđcunq̃ cōmodū: alioq̇n homicida iudicareť in iuditio anime. ¶ Tertio deniq̃ iuſtus cū viua fide ceſſat a bono ope q̄ñ cōpenſatis ſingulis circūſtantijs opus illud finē bonū habere nō p̄t licet de ſua natura opus bonū eſſet: aut cū ꝓbabiliter p̄ſumi poſſet vergi debere in malum finē. vt exempli gr̄a: veritas in ſe bona ē ⁊ ſancta. pnitioſum tñ eſt ſp velle verum dicere: q: diciť Ecc̄s. iij. Tempus tacendi eſt tēpus loquendi: deſcēdat igiť predicator in ſermone ad ꝑſonas ac eaꝝ defect⁹ particulares aut ad dños vel p̄latos abſētes ſeculares vľ ſpirituales aut ad alios clericos vel religioſos: ⁊ merā veritatē predicet omniq̃ ratione ⁊ auc̄te dicta ſua cōfirmet: tñ q: in tali mō et in tali caſu ad eam nō ꝑtinet talia predicare ſine fructu ſcandala generabit ⁊ extrema dementia laborabit: quia ſm Hiero. fruſtra niti ⁊ nihil aliud q̄ꝫ odium querere extreme dementie eſt. In cuius argumētū diciť Ezech. iij. linguā tuā adherere faciam palato tuo ⁊ eris mutus nec quaſi vir obiurgans quia domus exaſperans eſt. ¶ Secūdo vero fides eſſe contingit in opere ſine lumine intellectus ex diuina ſapientia permittente: quia ſunt q̇dam iuſte viuentes qui de fide vexationes horribiles patiuntur ac diuerſis erroribus ⁊ fantaſijs implicanť quib⁹ aliquando videnť vel totaliter aſſentire ſeu ſaltem de multis articulis fidei dubitare licet a talibus moleſtari cordialiter doleant ac mente talibus omnino contradicant pro ſua liberatione deum ſuppliciter orant: ac interim bona opera multiplicare minime ceſſant. et per ea defectum fidei ſupplere conantur quem in intelligētia patiuntur ꝙ ſi tale lumen fidei dominus vſq̃ in finē reddere diſſimulat in dubitabili fide tenendum eſt eis in celum palmam martirij reſeruatam: quia talis vexatio mentis eſt de durioribus afflictionibus vite preſentis: tamen dicant cum apoſtolo. ij. Corinthioꝝ. xij. Uirtus in infirmitate perficitur. libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis. vt inhabitet in me virtus chriſti de hoc quoq̃ gratias agant ꝙ in talibus tēptatiōib⁹ ꝯſtitui ſu

impatienter patienter in bonis operibꝫ perſe
uerant. fecerūt eñ quod ſuū eſt deo mentem
ſuā fideliter ꝑ poſſe preparādo. Unde lumi-
noſā hāc fidē dñs ex inſcrutabili ſuo iudicio
ſepius non vult homini diſpenſare: cōmunit
tamē hoc cōtingit tribꝰ de cauſis. ¶ Primo
ex natura quia pleriqꝫ patiuntur in cerebro
paſſionē quā medici melancoliam vocāt: qui
bus poſt orationes ꝓ taliū liberatiōe frequē
tatas ac poſt naturalia medicorum remedia
nullum efficatius remediū dari pt̄ ꝙ̄ nihil cu
rare niſi pōderare tales cogitatiōes: nec eas
confiteri niſi generaliter: aliter eñ ardēti igni
ligna arida adhibere videtur vt extinguātur
¶ Secūdo ex culpa p̄terita ne ſcꝫ relictis mł
tis vitijs iam ſibi iuſtus ⁊ ꝑfectus eē videat:
ac in ſe confidens a diuina ↄfidentia cū ſuo
diſcrimine dānabilius elongetur. ¶ Tertio
vero ex gratia ne ſcꝫ poſt ſublimia dona eis
cōmunicata elati cadant ſed in humilitate cō
ſeruati ſemꝑ in virtutibus vberius creſcant
ſicut in ſimili caſu de ſe dicit aplꝰs. ij. cor. xij.
Ne magnitudo reuelationū extollat me da-
tus eſt mihi ſtimulus carnis ⁊c̄. ⁊ ſequit. Naꝫ
virtus in infirmitate perficitur. libent igit glo
riabor in infir. ¶ Tertio deniqꝫ fides eſſe cō-
tingit tam in intellectu ꝙ̄ in affectu et effectu:
ita ꝙ radio ſuo viuifico ⁊ intellectū illuminat
⁊ affectum viuificat: ac ſemper viuere ꝑ effe-
ctum manifeſtat. Quā fidem diffinit aplꝰs
ad heb. xj. dicens: Fides eſt ſubſtātia reꝝ ſpe
randaꝝ: id eſt fundamētū ſubſtās edificatiōi
ſpirituali: quod eſt grā ⁊ gloria vł cauſa ſub-
ſiſtēdi in nob̄ res ſperādas: ſcꝫ bōa futura in-
ꝙ̄tum ſcꝫ eſt inchoatio quedā future beatitu
dinis: quia fides eſt prima ꝟtus infuſa ſicut
in alijs rebus: prima pars rei dicitur ꝙdam
mō ſubſtantia eius: res aūt ſperande cōtinent
in ipā beatitudine cum ſit ſtatus omnium bo
norū aggregatione ꝑfectus: vt dicit. iij. de cō
ſolatione. Sequit argumentū non apparen
tium. q2 obiectum fidei eſt veritas nō viſa cui
firmiter fides adheret: non ex rei euidentia
ſed ex auctoritate diuina: Ad la.

¶ De fide quō prelati ⁊ clerici ⁊ lai-ci tenentur ad illā explicite credēdā vł etiā cōfitendā. ¶ Sermo viij.

n On habebis deos alienos
coram me. Exo. xx. Quia in his ꝟ-
bis inſtruit nos deus ad fidem im-
maculatam vnius dei cui firmiter credendo
adherere debemus: ideo nūc de eadem in ꝑ
ticulari ꝓſequamur. Sed quia fides vt dicit
Jacobus in canonica ſine operibus mortua
eſt. Sūmope penſandū eſt a nobis qualem fi
dem exigat a nobis deus cum mittens in om
nem terram apoſtolis ſuis ꝓteſtatus ſit: Qui
crediderit ⁊ baptiſatꝰ fuerit ſaluus erit. ¶
Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ tres ſunt
gradus fidei. Primus eſt credere deuꝫ eſſe:
qꝺ etiā demones credūt: vñ Jacobus in ca-
nonica: Tu credis quia vnꝰ eſt deus bene fa
cis ⁊ demōes credūt ⁊ cōtremiſcūt: nec fides
illa ſufficit ad ſalutem: Secūdus gradus eſt
credere deo. id eſt credere verum eſſe omne
qꝺ deus dicit quod ⁊ mali faciunt: ſic ⁊ nos
credimus homini ꝙ veꝝ dicat. nec hoc ſufficꝫ
ad ſalutē. Tertius gradus eſt credere in de-
um: id eſt ſcdm̄ Augꝰ. credēdo amare ⁊ cre-
dendo in eū ire: credendo ei adherere ⁊ eiꝰ
mēbris incorporari. Et ſolū ꝑ hanc fidē iuſti
ficat impius: vt patet de pe. di. ij. c. charitas ē
aqua vnde dicit textus decretaliū ꝙ firmiter
credere debemus imobiliter ſcꝫ inherendo fi
dei. Uerumtñ Guil. de monte lau. in cle. vna.
de ſum. trini. dicit: ꝙ aliqñ quis non credit ex
infirmitate animi: id eſt debilitate non tamen
ꝑtinacius inſiſtit ⁊ tūc non ē hereticus: imo ſi
recedit ab illa dubietate reſiſtēdo illi meret
ſic meret cohercēdo ꝑmos motꝰ ⁊ ſtimulos
carnis: vt patet. vj. di. c. ſed penſandum. ⁊ c.
non eſt peccatum: ſi tamē pertinaciter inſiſte-
ret eſſet hereticus: vt extra de here. c. dubius.
Hec liquide ꝓbant. extra de ſum. trini. c. dā-
namus. in fi. ibi eñ nō damnat Joachim ab
bas: licet erroneū dixerit: quia corrigi paratus
tus fuit ⁊ eccleſie determinationi ſe ſubiecit:
vnde ille tm̄ hereſi dicit inherere pertinacit:
qui nō eſt paratus corrigi ad mandatū ſupio
ris. Ex his patet ꝙ ꝑtinacia ⁊ obſtinatio req
runtur ad hereſim. Hinc dicit Heilinandus
hiſtoriographꝰ: ꝙ lꝫ papias fuerit auctor he-
reticorum qui dicuntur ciliaſte: id eſt millena
ri: non tamē inter hereticos ſed inter ſanctos
in martyrilogio computat: ſimiliter nec hy-
renius lugdun. nec pictorinus pictauiē. here-
tici appellant qui glorioſi martyres fuerunt:
⁊ tñ in hac opinione papiā ſecuti ſunt. Mul-
ti nanqꝫ ſancti ſimpliciter in aliquibus erraſ-
ſe leguntur: ſicut beatus Cyprianus de here
ticis rebaptiſandis: qui tamen error eis non
imputatur propter ceteras virtutes q̄ in eis
excellebant: ⁊ quia non ex pertinatia ⁊ animi
obſtinatione ſed ex ignorātie ſimplicitate er-
rabant: ⁊ ſic nullus iudicat hereticus niſi q̄
vult eſſe ſm doctores. Refert etiā ceſariꝰ ꝙ
cū multi heretici fuiſſent ducti ad ignē vnus
illorū penitētia ductus dubitare cepit ſi peni-
tentia ſibi ꝓficeret. ⁊ cū confortatus a quodā
fideli cōfiteri incipet quātoplus procedebat
in confeſſione tantuꝫ minuebat ignis in quo
cōburi debebat: confeſſioneqꝫ cōpleta ꝑfecte
ac abnegatis erroribꝫ ignis extinctus eſt ex
quo nō fuit ꝑtinax ſed ducibilis ad penitētiā.
¶ Ad maiorē aūt euidentiā ꝑmo queri pōt:
vtrum laici teneātur ad ſciendū ⁊ credendū
omnes articulos fidei quos ↄtinet ſymbolū
aploꝝ ac ꝑ hoc ſcire ſymbolū. Ad hoc rñdet
glo. extra ꝺ ſum. tri. c. firmiter. ⁊ Jo. an. in no
uella. ſup ea: ꝙ articulos fidei debēt laici ſcire
⁊ credere ſaltem implicite. Credere aūt im-
plicite eſt credere quicq̄d eccłia credit. The
ologi tamen dicūt ꝙ laici tenent explicite ſci-
re ⁊ credere articulos in ſymbolo poſitos de
humanitate chriſti ⁊ nullus excuſari pōt de
ignorantia: quia de iſtis eccłia ſolēnizat quo-
liber anno. Primo de cōceptione ex ſpūſan-
cto in annūciatiōe dñica. Secūdo de natiui-
tate chriſti in natiuitate eiuſdē. Tertio ꝺ paſ
ſione in paraſceue. Quarto de deſcenſu ad
inferos ⁊ ſepultura in vigilia paſche: cōmu-
nis pulſatio oīꝫ cāpanaꝝ ī die ſabbati ſignat
tripudiū ⁊ gaudiū ſanctoꝝ patrum in limbo
qꝺ habuerūt de deſcenſu xp̄i ad inferos. de
reſurrectione in die paſche. de aſcenſione in
die aſcenſiōis. de iudicio in aduentu dñi. Sꝫ
articulos ꝺ diuinitate poſitos in ſymbolo nō
tenent ſimplices ſcire ⁊ credere niſi in gene-
rali ſicꝫ breuiter tangit ſymbolū aploꝝ. ⁊ oīa
ꝑticłaria vel ſpecialia credere implicite h̄ eſt
credere oīa illa q̄ ſancta mater eccłia tenet ⁊
credit. ⁊ qñcūqꝫ fuerint requiſiti ſemꝑ tenent
cōſentire ⁊ in nullo ↄ̄dicere. vñ intantū valet
illa fides implicita laico ꝙ ſi naturali rōe mo
tus dicat patrē maiorē vel filio priorē. vel ꝙ
tres ꝑſone ſunt ab inuicē diſtantes vel aliq̄d
ſimile non eſt hereticus nec peccat dūmō ſic
credat: quia credit eccłiam ſic credere ⁊ opi-
nionē ſuā fidei eccleſie ſemꝑ ſupponit nec ſuū
defendit errorē. ⁊ paratꝰ ſit corrigi: quia licet
ſic opinet: illa tñ opinio nō eſt fides ſua ſed fi
des eccleſie: ſm Inno. Et dicꝫ Hoſti. ꝙ iſtud
remediū nō admitteretur in caſu quo ore ſe
dicit credere ⁊ operibus negat. vt patꝫ. xi. q.
iij. c. eſtimāt q̄dā. vbi ꝓſequit textꝰ quō factꝭ
deus negat. Unde qñqꝫ ꝓpter contemptū ec
cleſiaſtice cenſure aliquis etiā laicus vt here
ticus cōdemnat: q2 implicite fauere videtur
hereticis: vt patꝫ extra de here. c. excōicamꝰ
. j. §. j. Ceterū de laico ſic implicite credente
dicūt quidā theologi ꝙ talis laicus pōt ex h̄
mereri male credēdo. vt ſi ſimplex hō credit
aliqꝺ hereticum eo ꝙ ſic p̄dicat ſuus p̄latus
quantomagis hoc credit tantoplus meret.
qꝺ tenet Pe. de alliaco quondā epus came-
raceñ. poſtea cardinalis in ſua queſtiōe quā
de cōſciētia erronea pariſius diſputauit. ⁊ h̄
eſt verum dūmodo talis laicus ꝓ ſua ſimpli
citate de illo articulo nō tenet habere fidem
explicitā. vt verbi grā: ꝙ pater in diuinis eſt
maior filio ⁊ talis habeat cōſcientiā ꝙ tenet
credere p̄lato ſuo ſic aſſerenti: tūc in illo caſu
cōſcientia illa erronea nō eſt peccatū immo
meritū: ⁊ huic opinioni cōcor. Pe. dicēs: ꝙ q2
talis bona volūtate aſſentit ſcꝫ ꝓpter obediē
tiā prelati ⁊ ꝓpter reuerentiam eccleſie dei:
et recte credit in vniuerſali: ⁊ ꝙ̄uis erret in
particulari hoc tamē eſt errore inuincibili iō
excuſatur ⁊ meret: hec ille. ¶ Secūdo vero
q̄ri pōt de clericis curatis ⁊ epis quō obligā
tur fidē ſcire ⁊ credere cū ipſi maioris ſint ca
pacitatis. Ad hoc rñdet Inno. ⁊ Joā. an. in
nouella. ꝙ ſimplices clerici ſi pauꝑes ſunt ꝙ
nō poſſunt emere libros nec ꝓpter pauptatē
vacare ſtudio theologico: tūc poſſūt ſine pec
cato vacare alteri ſtudio: puta iuris vel me-
dicine ex cauſa licita vt inde viuāt: ⁊ tūc ſuf-
ficit ꝙ credant implicite ſicut laici. tenentur
tamē aliquantulū plus ſcire ꝙ̄ laici: puta ꝙ
in ſacramēto altaris cōficit verū corpus chri
ſti: q2 in hoc quotidie verſant. Si ꝟo tam di
uites ſunt ꝙ habēt expenſas ⁊ magiſtros tūc
peccāt niſi plus ꝓficiāt indiſtincta cognitiōe
fidei. ⁊ in hoc habet diſcernere ſacerdos qui
eis iniungit penitentiā: quare nō ſtudent: hec
et alia ponit ibidem Jo. an. Porro curati ⁊ ſi
miles p̄lati tenent excedere menſurā illam fi
dei eo ꝙ curā animarū habeāt: debent enim
ſcire articulos fidei diſtincte ⁊ explicite q̄ cō
tinentur in ſymbolo. Credo in vnū deū. ⁊ in
ſymbolo. Quicūqꝫ vult ſaluꝰ eſſe. vt. xxxviij.
di. c. j. ⁊ ſequēti. vbi dꝛ: qñ p̄ſbri in parochijs
ordinant libellū officialē ab epo ſuo recipiāt
vt ad eccłias ſibi deputatas inſtructi acce-
dant ⁊c̄. epi ꝟo tm̄ ſcire debēt ꝙ de eis omni
paſcenti rōnem reddere pñt. vt. e. di. c. omes.
Et h̄ eſt ꝓprie explicite ſcire ſcꝫ ſcire alijs ar-

ticulos fidei explicare diſtiguere ⁊ defēdere.
ſufficit tñ ꝙ hoc faciāt d̄liberatiōe p̄habita
etiā ſi oportuerit cū alioꝝ ꝯſilio: hec ille. Ex
his etiā patet ꝙ tria ſunt ſymbola fidei. Pri-
mū eſt illud qd̄ ꝯmuniter dicit a fidelib⁹ tam
clericis ꝙ̄ laicis: ⁊ factum eſt ad fidei inſtru
ctionē ⁊ fuit editū quando fides nōdum fuit
ꝓpalata: ideo apoſtoli cōgregati fecerūt ſym
bolū: id eſt collectionē credendoꝝ vt homi-
nes inſtruerent in fide. ⁊ quia fides nōdum
erat ꝓpalata: ideo ſecrete dicitur in eccleſia
et in p̄ncipio diei ⁊ noctis: ſcȝ prima ⁊ cōple
torio ad deſignandū ꝙ in ortu ꝓſperitatis et
in occaſu aduerſitatis debet ſe quis firmiter
tenere. Poſtea vero qꝛ multi errores emerſe
rū ꝓpter quedā difficilia que in illo ſymbolo
fuerūt. ad eius explanationē editū eſt ſymbo
lū nicenū a trecentis ⁊ decē ⁊ octo patrib⁹ .i.
ep̄is: vt patet. xv. di. c. canones. ⁊ fuūt ibi aliq̄
additiones declarantes fidei veritatē in pri-
mo ſymbolo contentā: vt patet cōferenti vnū
ad aliud qd̄ ſymbolū in niceno cōſilio factū
fuit ꝓpter grecos qui credebāt ꝙ ſpiritusſan
ctus nō ꝓcederet ab vtroqȝ. vt patȝ de cōſe.
di. v. c. penul. ⁊ vlti. qd̄ etiam alte cantatur in
miſſa poſt euangeliū: quia tunc fide ꝓpalata
hora eſt p̄dicationis ⁊ expoſitionis euāgelij.
Proinde in illis ſymbolis nihilomin⁹ impli-
cite quedā cōtinebant q̄ ꝓpter vrgentes he-
reſes oportebat explicari. ⁊ ideo tertiū ſym-
bolū additū eſt: ſcȝ athanaſij patriarche ale-
xandrini q̄ ſe ſpecialiter cōtra hereticos op-
poſuit ⁊ innumeras ꝑſecutiōes ſuſtinuit: ⁊ eſt
ſymbolū tanq̄ ab eccl'ia confirmatū. ⁊ ideo
iam quaſi expulſis hereticoꝝ tenebris illuce
ſcente fidei veritate cantat in prima .ſ. Qui-
cūqȝ vult ſaluus eſſe. ſed duob⁹ vltimis omiſ
ſis reuertamur ad declarationē p̄mi ꝓſequē-
dam. ¶ Tertio queri pōt quot ſunt articuli
fidei. Ad hoc dicendū ꝙ ſi reſpectus habea
tur ad illos qui primū ſymbolū tradiderunt
ſic ſunt duodecim ſm numerū ap̄loꝝ. Si ve
ro cōſideremus ea que radicaliter ſunt cre-
denda tūc ſunt quatuordecim quoꝝ. vij. ꝑti-
nent ad diuinitatē: ⁊. vij. ad chriſti humanita
tē quos oīs xp̄ianus tenet credere ⁊ ſcire. et
ideo vnuſquiſqȝ ſimbolū illud tenet addiſce-
re ⁊ quotidie dicere in recognitionē xp̄iane
fidei. hinc parētes inſtruere debēt pueros ſu-
os vt ſciāt Pater noſter: Aue maria. Credo
in deū: qd̄ ſi nō fecerint obligant ad h̄ etiam
patrini: qꝛ dum in baptiſmo puerū tenent eis
iniungit vt in his pie puerū inſtruant vel in-
ſtrui faciant. vnde indicit eis hocipſum d̄ cō
ſe. di. iiij. c. monachi. vos ante omnia tam vi-
ros q̄ȝ mulieres qui in baptiſmate filios ſu-
ſcipitis: moneo vt vos cognoſcatis fideiuſſo
res apud deū extitiſſe pro illis quos niſi eſtis
de ſacro fonte ſuſcipe: ideo ſemp eos admo-
nere debetis vt caſtitatem cuſtodiant: iuſticiā
diligant: charitatē teneant. ante omnia ſym-
bolū ⁊ orationē dominicā voſipſi tenete: ⁊ il-
lis quos excepiſtis oſtēdite. in cuius etiā ar-
gumentū dicit: iiij. di. c. ante viginti dies ba-
ptiſmi ad purgationis exorciſmū cathecumi
ni currant. in quib⁹ viginti diebus oīno ſym-
bolū qd̄ eſt. Credo in deū. ſpecialiter docean
tur. et. c. ſequē. generale ꝓponit edictū: dicēs:
ſymbolū placuit ⁊ vno die ab omnib⁹ eccle-
ſijs id eſt ante octo dies dominice reſurre-
ctionis publice in eccl'ie cōpetentibus p̄dica-
re: glo: id eſt intellectū diſcretiōis habentib⁹.
¶ Quarto q̄ri poteſt: vtrū auditores diuer-
ſarū opinionū ⁊ diuerſorū magiſtrorū tenen-
tiū diuerſas opiniōes excuſent a peccato er-
roris ſi opiniones ſuorū magiſtrorum ſequā-
tur. cum em̄ dicat domin⁹ Math. xxiij. Su
per cathedrā moyſi ſederunt ſcribe ⁊ phari-
ſei omnia que dicunt vobis ſeruate ⁊ facite.
multo ergo magis ſeruanda videnē que tra-
dunt a doctorib⁹ ſacre ſcripture. Ad hoc re-
ſpōndet ſanctus Tho. in qd̄libetis ꝙ diuer-
ſe opiniones doctorū ſacre ſcripture q̄ nō ꝑti
nēt ad fidē et mores bonos abſqȝ ꝑiculo ab
auditorib⁹ ex vtraqȝ ꝑte teneri poſſunt: qꝛ tūc
habȝ locū qd̄ ap̄lus dicit Roma. xiiij. Unuſ
quiſqȝ in ſuo ſenſu abūdat. In his vero q̄ ꝑti
nent ad fidē ⁊ bonos mores nullus excuſat
ſi ſequat erroneā opinionē alicuius magiſtri
qꝛ de talib⁹ dicitur Math. xv. Cecus ſi ce-
co ducatū p̄ſtat ambo in foueā cadūt. In ta
libus em̄ ignorātia nō excuſat alioquin imu-
nes fuiſſent a peccato qui ſecuti ſunt opini-
onē arrij: neſtorij ⁊ alioꝝ hereſiarcharum.
Nec pōt auditor excuſationē habere ꝓpter
ſimplicitatē ſi ſequat in talib⁹ opinionē erro-
neā: qꝛ in reb⁹ dubijs nō eſt de facili p̄ſtand⁹
aſſenſus quinīmo vt dicit Aug⁹. in. iij. de do-
ctrina xp̄iana. Cōſulere debet aliquis regu-
lā fidei quam d̄ ſcripturarū planiorib⁹ locis
et eccleſie auctoritate accepit: q̄ ergo aſſen-
tit opinioni alicuius magiſtri contra manife
ſtū ſcripture teſtimoniū ſiue cōtra id q̄d pub-
lice tenet ſȝ auctoritatē eccl'ie nō p̄t excuſari
ab erroris vitio. ¶ Quinto queri poteſt. vtrū
confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutē: preſer-
tim cum illud videt ad ſalutem ſufficere per
quod hō attingit finē virtutis: ſed proprius
finis fidei eſt cōiunctio humane mētis ad ve
ritatē diuinā qd̄ pōt eſſe ſine exteriori confeſ
ſione. Ad hoc rūdet ſctūs Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q.
iij. ꝙ ea que ſunt neceſſaria ad ſalutem cadūt
ſub preceptis diuine legis: confeſſio aūt fidei
cū ſit quoddā affirmatiuū non p̄t cadere niſi
ſub p̄cepto affirmatiuo. Unde eo modo ē de
neceſſarijs ad ſalutē quo cadere pōt ſub p̄ce
pto affirmatiuo diuine legis. Precepta autē
affirmatiua nō obligāt ad ſp licet ſp obligēt:
ſed pro loco ⁊ tpe ⁊ ſm alias circūſtātias de-
bitas ſm quas oportet actū humanū limita
ri ad h̄ ꝙ ſit actus virtutis: ſic ergo cōfiteri fi
dem non ſp nec in q̊libet loco eſt de neceſſita
te ſalutis: ſed aliquo loco ⁊ tpe. ſ. qn̄ ꝑ omiſſio
nē hmōi cōfeſſiōis ſubtraheret honor deo d̄
bitus vel etiā vtilitas ꝓximis impēdēda: pu
ta ſi quis interrogatus de fide taceret: ⁊ ex h̄
crederet ꝙ nō haberet fidem: vel ꝙ fides nō
eſſet vera vel alij per eius taciturnitatē auer
terent a fide. In hmōi em̄ caſibus cōfeſſio fi
dei eſt de neceſſitate ſalutis. Qd̄ ſi obijcitur
illud quod vergere pōt in ſcandalū ⁊ ꝑturba
tionē alioꝝ nō eſt neceſſariū ad ſalutē: qꝛ dic̄
ap̄lus. j. Cor. x. ſine offenſione eſtote iudeis
⁊ gentibus ⁊ eccleſie dei: ſed per cōfeſſionem
fidei infideles qn̄qȝ ad ꝑturbationē ꝓuocant
Ad hoc rūdet ibidem: ꝙ ſi turbatio infideliū
orit de confeſſione fidei manifeſta abſqȝ vti-
litate fidei ⁊ fidelium non eſt laudabile in tali
caſu fidem publice confiteri: qꝛ eſt cōtra illud
math. vij. Nolite ſanctū dare canibus neqȝ
margaritas ſpargere an̄ porcos ne conuerſi
diſrumpāt vos: ſed ſi vtilitas aliqua fidei ſpe
ret aut neceſſitas aſſit cōtempta turbatione
infidelium debet homo publice fidē cōfiteri.
Deniqȝ hec fides catholica ſi debet eſſe vera
in aliquo neceſſe eſt ꝙ ſit integra: qꝛ ſi q̄s errat
in vno iam nō habet fidem etiam informē: ꝙ
ſic patet ſm Tho. ibidem. q. v. qꝛ formale ob
iectū fidei eſt veritas p̄ma ſm ꝙ manifeſtat i
ſacris ſcripturis ⁊ doctrina eccleſie quicunqȝ
ergo nō inhereret ſicut in fallibili ⁊ diuine re-
gule doctrine eccleſie q̄ procedit ex veritate
prima in ſacris ſcripturis manifeſtata ille nō
habet habitū fidei: ſed ea que ſunt fidei alio
modo tenet q̄ȝ per fidem: quia de his que ec
cleſia docet que vult tenet: ⁊ que non vult nō
tenet: ⁊ ſic ꝑ fidem nō in heret eccleſie doctri-
ne ſicut infallibili regule: ſed inheret ꝓprie vo
luntati ⁊ opinioni: per quam tenet aliquos
articulos fidei ad libitū ꝓprium. Unde ſicut
mortale peccatū ꝯtrariat charitati ſic diſcre-
dere vnū articulū ꝯtrariat fidei: ⁊ iō ſicut cha
ritas non remanet in homine poſt vnū mor-
tale: ſic nec fides poſtq̄ȝ diſcredit vnum arti-
culum fidei. Ad laudem dei.

¶ De effectu fidei ⁊ infidelitate gentiliū: iudeoꝝ et hereticorū/ ⁊ vtrum heretici ſunt tolerādi: Ser. ix.

Non habebis deos alienos
coram me. Exod. xx. Dicit Aug.
ſermone. xxij. ꝙ fides appellata
eſt ab eo quod fit: due ſillabe ſonant cum dici
tur fides. Prima ſyllaba eſt a facto: ſecunda
a dicto: interrogo te vtrū credis: dicis: credo:
fac qd̄ dicis ⁊ fides eſt: alioq̄n ut dicit Jaco.
ij. c. Fides ſine oꝑib⁹ mortua eſt: imo vt dicit
Aug. li. de charitate: cū dilectione fides chri-
ſtiani eſt ſine dilectiōe fides demonis: etenim
demones credūt ⁊ ꝯtremiſcūt: ſuꝑ q̊ v̄bo dic̄
Aug. vtinā quō demones iudicē ſic hoīes ag
noſcerent ſaluatorē. Eſt em̄ demonib⁹ remu-
nerator maloꝝ tm̄: ⁊ iō merito timēt: hoīb⁹ ve
ro tā maloꝝ q̄ȝ bonoꝝ vt ei timorē reddam⁹
⁊ amorē. Pro q̊ ſciendū: ꝙ vt tangit Hug. li.
de ſacramētis: tria ſunt que ab initio ⁊ ante
aduentū chriſti ⁊ poſt ad ſalutē obtinendam
neceſſaria fuerunt ſcȝ fides ⁊ ſacramēta fidei
vt baptiſmus: confeſſio ⁊ ſimilia ⁊ opera bo
na in charitate facta: que tria ita ſibijnuicem
connectuntur: ꝙ ſalutis effectum habere nō
poſſunt ſi ſimul nō fuerint: quia nec fides me
ritū habet ſi dū p̄t operari neglexerit nec op⁹
bonū eſt aliq̄d ſi ſine fide charitate formata
factū fuerit: ⁊ rurſus fides oꝑans hoīem ſcti-
ficare nō ſufficit ſi eā q̄ i ſacramētis dei ꝯſtat
ſctificationē recipe cōtēnit. Et iō dic̄ Jacob.
ij. c. Si fidē dicat quis ſe habere opera autē
non habet nunquid poterit fides ſaluare eū.
Ex quibus verbis elicitur ꝙ duplex eſt fides
vna in intellectu: ⁊ altera in operatione: mul-
ti ſunt enim qui dicunt ſe noſſe deum. factis
autem negant. De quib⁹ dicit. ij. Pe. ij. meli⁹
erat illis viam non cognoſcere iuſticie q̄ȝ poſt
agnitionem retrorſum conuerti ab eo quod
illis traditum eſt ſancto mandato: quia fiunt
eis poſteriora peiora priorib⁹: qui ergo cu-

ram bonoꝝ opeꝝ non habet. fidē nō habet: ⁊
eſt infideli deterioꝛ. ¶ Quapꝛopter duo
reoꝛ eſſe proſequēda ſcʒ de effectu fidei ⁊ de
peccato infidelitatis. Pro pꝛimo q̄rit doctoꝛ
ſanctus ſcda ſcde. q. vij. vtrū ſcʒ timor ſit effe
ctus fidei ſicut dicitur Jac. ij. Demones cre/
dunt ⁊ cōtremiſcunt. Ad hoc reſpondet: ꝙ ti/
moꝛ eſt quidā motus appetitiue virtutis: oīm
ergo motuū appetitiuoꝝ principiū eſt bonū
vel malū appꝛehenſum. quia opoꝛtet ꝙ timo
ꝛis ⁊ omniū appetitiuoꝛū motuū pꝛincipium
ſit aliqua appꝛehenſio: per fidem igiť ſ. in no
bis aliqua appꝛhenſio de quibuſdā malis pe/
nalibus q̄ ſm iudiciū diuinū inferūtur: ⁊ per
hunc modū fides eſt cauſa timoꝛis quo quis
timet a deo puniri q̄ eſt timoꝛ ſeruilis. ¶ Eſt
aūt ⁊ cauſa timoꝛis filialis quo quis timet ſe/
parari a deo: vel quo quis refugit ſe deo com
parare reuerendo ſpiritū in q̄ʒtum per fidem
hanc eſtimationē habemus de deo: ꝙ ſit q̄d/
dam imenſum ⁊ altiſſimū bonū a quo ſepara
ri eſt peſſimū: ⁊ cui velle equari eſt malū: ſed pꝛi/
mi timoꝛis ſcʒ ſeruilis eſt cauſa fides īfoꝛmis
ſecundi voro timoꝛis eſt cauſa fides foꝛmata
que per charitatē facit hominē deo inherere
⁊ illi ſubijci. ¶ Secundo querit ibidē vtrū pu
rificatio coꝛdis ſit effectus fidei: ſicut innue/
re videtur Act. xv. Fide purificans coꝛda eo
ꝛum: Ad hoc rn̄det ꝙ īpuritas vniuſcuiuſq;
rei cōſiſtit in hoc ꝙ rebus viliorib⁹ immiſce/
tur: non em̄ dicitur argentū impurū eſſe ex ꝑ/
mixtione auri per quā melius creditur: ſed ex
ꝑmixtione plumbi vel ſtanni. Manifeſtū eſt
aūt ꝙ rationalis creatura digniorꝛ eſt omnib⁹
tēpoꝛalibus ⁊ coꝛpoꝛalibus creaturis: ⁊ ideo
impura reddiť ex hoc ꝙ tempoꝛalibus ſe ſub
ijcit ꝑ amoꝛem: a qua quidē impuritate puri
ficať ꝑ modū ꝯtrariū dum ſcʒ tendit in id qđ
eſt ſupꝛa ſe ſcʒ in deū in quo motu pꝛimū pꝛin
cipiū eſt fides: accedentē aūt ad deū opoꝛtet
credere: vt habeť ad heb. xj. ⁊ ideo pꝛimū ꝑn/
cipiū purificationis coꝛdis eſt fides: que ſi ꝑfi
ciatur ꝑ charitatē perfectā purificationē cau/
ſat: ſi vero remanet fides infoꝛmis tūc exclu/
dit quandā turpitudinem ſibi oppoſitā ſcʒ im
puritatē erroꝛis. ¶ Pro ſecundo pꝛincipali q̄
rit doct. ſanctus ſecūda ſcde. q. x. vtrū infideli/
tas ſit peccatū pꝛeſertim cū nullus peccat in
eo qđ vitare non poteſt: quia omne peccatū
eſt voluntariū: ſed nō eſt in hominis poteſta/
te ꝙ infidelitatē vitet quā vitare nō pōt niſi fi/
dē habēdo: dič em̄ ap̄ls ad Ro. iiij. Quomō
credet qui non audierūt: quomō aūt audient
ſine pꝛedicante. Ad hoc rn̄det ꝙ infidelitas
dupliciter accipi poteſt. Uno modo ſm purā
negationē vt ex hoc ſolo quis dicatur infide/
lis eo ꝙ non habet fidē: ſicut in illis qui nihil
audierūt de fide: ⁊ tunc infidelitas non habet
rationē peccati ſ; magis pene q̄ꝛ talis ignoꝛā/
tia diuinoꝝ ex pctō pꝛimi parentis eſt ſecuta:
q̄ ergo ſic ſunt infideles damnanť quidē pe/
na ſenſus pꝛopter alia peccata ſi que fecerūt
que ſine fide remitti nō poſſunt: non aūt dam
nanť ꝑpter infidelitatis peccatū niſi pena dā
ni tm̄. Hinc dn̄s dicit Joh. xv: Si non veniſ/
ſem ⁊ locutus eis nō fuiſſem peccatū nō ha/
berent. qđ exponens Augu. dicit: ꝙ loquiť de
illo peccato quo non crediderūt in chꝛiſtum:
Alio modo pōt infidelitas intelligi ſm ꝯtra/
rietatē fidei: q̄ꝛ ſcʒ aliquis repugnat auditui fi
dei: vel etiā ipſam ꝯtēnit. ſm illđ Eſa. l. Quis
credidit auditui noſtro. ⁊ in h̄ pꝛopꝛie ꝑficitur
infidelitatis ratio ⁊ ſm h̄ infidelitas eſt pctm̄:
⁊ oꝛitur ex ſuperbia: ex qua cōtingit ꝙ aliquis
intellectū ſuū non vult ſubijcere regulis fidei
⁊ ſano intellectui patrū. Unde dicit Grego.
xxxj. moꝛa. ꝙ ex inani gl̄a oꝛiunť nouitatū pꝛe
ſumptiōes. ¶ Secūdo queri pōt vtꝝ infi
delitas q̄ pctm̄ reputať ſit maximū pcōꝝ: pꝛe
ſertim cū illud qđ diminuit vel excuſat pecca/
tū non videť maximū peccatoꝝ: ſ; infidelitas
diminuit vel excuſat peccatū: q̄ꝛ dicit ap̄lus.
Fui blaſphem⁹ ⁊ ꝑſecutoꝛ ⁊ ꝯtumelioſus: ſ;
miſericoꝛdiā ꝯſecutus ſum q̄ꝛ ignoꝛās feci in
incredulitate. Ad qđ rn̄det doct. ſctūs ibidē:
ꝙ oīe peccatū foꝛmaliter ꝯſiſtit in auerſiōe
a deo: ⁊ ideo tanto aliqđ peccatū grauius eſt
q̄nto ꝑ ipm̄ homo magis a deo ſeparať. ꝑ infi
delitatē aūt maxime elongať homo ab eo: q̄ꝛ
nec verā dei cognitionē habet: per falſam aūt
cognitionē ipſius nō appꝛopinquat ei ſ; mag̃
ab eo elongať: nec eſſe pōt ꝙ q̄ʒtum ad aliqđ
deū cognoſcit q̄ falſam opinionē de ipō habʒ
q̄ꝛ id qđ ipſe opinať nō eſt de⁹: ⁊ ideo mani/
feſtū eſt ꝙ pctm̄ infidelitať eſt mai⁹ oīb⁹ pctis
q̄ ꝯtingūt ex ꝑuerſitate moꝝ. Unde licet pec/
catū infidelitať ex ꝑte ignoꝛātie habet a ma/
teria rationem excuſationis: ⁊ maxie qn̄ q̄s ex
malitia nō peccat: ſicut fuit in apoſtolo paulo
ex hoc tamen qn̄ habet reuiſum ad ea q̄ ſunt
fidei habet rationē pcti grauiſſimi: qđ tn̄ pec/
catū aggrauať ſ; dr̄iaʒ ⁊ gradū infidelitatis
nā ſm opationē infidelitatis ad fidē ſunt tres
ſpecies infidelitatis: quia cum infidelitatis

peccatū cōſiſtit in renitendo fidei hoc poteſt
cōtingere tripliciter: vel enim renititur fidei
chꝛiſtiane nō dum ſuſcepte: ⁊ talis eſt infideli/
tas paganoꝝ gentilium ⁊ ſimiliū: ⁊ eſt infim⁹
gradus in malicia: aut renititur chꝛiſtiane fi/
dei ſuſcepte in figura duntaxat ⁊ talis eſt infi/
delitas iudeoꝝ: ⁊ eſt medius gradus vel re/
nititť fidei chꝛiſtiane iam ſuſcepte in ipſa ma/
nifeſtatiōe veritatis ⁊ talis eſt infidelitas he/
reticoꝝ que eſt peſſima inter omnia: nam ſi/
cut grauius peccat qui non implet qđ pꝛomi/
ſit q̄ʒ ſi nō implet qđ nunq̄ʒ pꝛomiſit: ſic graui
us pctm̄ eſt infidelitas herecicoꝝ qui ꝓfitenť
fidem euāgelij ⁊ eidem renitunť ipſam coꝛrū
pentes q̄ʒ iudei qui fidem euāgelicam nunq̄ʒ
ſuſceperūt: ſ; quia ſuſceperūt eius figurā in le/
ge veteri quā male interꝑtantes coꝛrūpunt:
ideo ipſoꝝ infidelitas eſt grauius peccatū q̄ʒ
infidelitas gentiliū qui nullo modo fidem euā
gelij ſuſceperunt. Deinde queri pōt. Utrū in
fideles ⁊ eoꝛum ritus ſunt tolerandi: ꝑſertim
q̄ꝛ vt dictum eſt tales grauiſſime peccāt tam
in infidelitate q̄ʒ in ritu eoꝝ. ſ. ſeruando: ſ; pec/
cato cōſentire videtur qui nō pꝛohibet cū tn̄
pꝛohibere pōt: vt habeť in glo. ad Ro. j. ſup il
lud. Non ſolum qui faciūt ſed qui cōſentiunt
facientibus. Hinc vt narrat Aug. xviij. de ci.
dei. chꝛiſtiani pꝛincipes templa idoloꝝ pꝛimo
claudi ⁊ poſtea dirui fecerunt ne. ſ. de cetero i/
dolatriā exercerent infideles. Ad hoc rn̄det
doctoꝛ ſanctus ſcda ſcde. q. x. ⁊. xj. ſparſim ꝙ
humanū regimen deriuatur a diuino regimi/
ne ⁊ illud imitari debet: deus autē q̄ʒuis ſit o/
mnipotēs ⁊ ſumme bonus ꝑmittit aliqua ma
la fieri in vniuerſo q̄ tamen ꝓhibere poſſet ne
eis ſublatis maioꝛa bona tollerentur vel etiā
peioꝛa mala ſequerentur: ſic etiā in regimine
humano illi qui pꝛeſunt ratione aliqua mala
tolerāt ne aliqua bona impediantur: vel etiā
ne aliqua peioꝛa mala incurrantur. ſicut Au.
dicit in. ij. de oꝛdine: aufer meretrices de reb⁹
humanis ⁊ turbabis omnia libidinibus: vn/
de ritus gentilium ⁊ infidelium qui nihil vir/
tutis vł vtilitatis afferunt: licet nō ſint aliqua
liter tolerandi: tamē ad vitandū ſcandalū vel
diſcidiū qđ ex hoc ꝓuenire poſſet vel etiam
pꝛopter amouendū ſalutis impedimentū eoꝝ
qui paulatim ſic tolerati cōuertunť ad fidem
tolerari ꝑnt: ꝓpter hoc enim tam hereticoꝝ q̄ʒ
paganoꝝ ritus aliqn̄ tolerauit eccleſia quan/
do erat magna infideliū multitudo: ſimilr̄ iu
dei ⁊ eoꝝ ritus ſunt tolerandi qui ex hoc ꝙ ri/
tus ſuos obſeruant in quibus olim pꝛefigura
batur veritas fidei quā tenemus hoc bonuʒ
pꝛouenit ꝙ teſtimoniū fidei nr̄e habemus ab
hoſtibus ⁊ quaſi in figura nobis repn̄tať qđ
credimus. Uerumtn̄ ſi queriť: vtrū hec hereti
ci ſunt tolerādi: reſpōdet ibidem ꝙ in eis duo
ſunt conſideranda. Unum ex parte ipſoꝝ ſcʒ
peccatū per qđ meruerunt non ſolum ab ec/
cleſia ꝑ excōicationē ſepari: ſed etiā a mundo
per moꝛtē excludi: q̄ꝛ grauius eſt coꝛrūpere fi
dem ꝑ quā eſt anime vita q̄ʒ falſare pecuniā
ꝑ quā vite coꝛpoꝛali ſubueniť. Si ergo falſa/
rij pecunie vel alij malefactoꝛes ſtatim ꝑ ſe/
culares pꝛincipes iuſti moꝛti tradunť: multo/
magis heretici ſtatim qn̄ de hereſi ꝯuincunť
ꝑnt non ſolū excōicari: ſed etiam iuſte occidi.
Scdm̄ aūt ē ex ꝑte eccľie. ſ. miſericoꝛdia ad
errantiū ꝯuerſionem: ⁊ ideo non ſtatim dam/
nat ſed poſt pꝛimā ⁊ ſcdam coꝛreptionē: iuxta
illud ap̄li ad Titū. iij. dicens: hereticū homi/
nem poſt pꝛimā ⁊ ſcdam coꝛreptionē deuita
q̄ꝛ ſubuerſus eſt qui hmōi eſt. Unde ſi poſt ſe
cundā coꝛreptionē adhuc ꝑtinax inueniť tūc
eccleſia de eius ꝯuerſione non ſperans alioꝝ
ſaluti ꝓuidet illum ab eccleſia ꝑ excōicationis
ſententiā ſeparādo ⁊ vlterius eum iudicio ſe/
culari ad exterminandū a mundo ꝑ moꝛtem
relinquēdo. Dicit em̄ Hiero. ⁊ habetur. xxiiij
q. iij. abſcindende ſunt putride carnes ⁊ ſca/
bioſa ouis a caulis repellēda ne tota domus
maſſa coꝛpus ⁊ pecoꝛa ardeat coꝛrumpatur
putreſcat intereat. Arrius in alexandria vna
ſcintilla fuit ſed quoniā nō ſtatim oppꝛeſſa eſt
totam vrbem eius flāma populata eſt. Hinc
eſt ꝙ pꝛimo reuerentes ab hereſi eccľia nō ſo
lum recipit ad penitentiā ſed etiā ꝯſeruat eos
in vita ⁊ etiā ex ſpirituali gr̄a in bonis tꝑali/
bus ⁊ eccľiaſticis dignitatibus aliqn̄ iterū re
ſtituit ꝓ bono pacis ſi vere ꝯuerſi videanť: ſi
tn̄ recepti relabunť hoc videtur eſſe ſignū in/
cōſtantie eoꝝ circa fidē: ⁊ ideo vlterius recipi
untur quidē ſemper ad penitentiā nō tn̄ libe/
ranť a ſn̄ia moꝛtis nec ꝯſeruanť in bonis tem
peralibus. ¶ Deniq; licet fides chꝛiſtiana
fuerit vnica ⁊ ſola poꝛta eterne ſalutis: nō tn̄
oīm fides erit deo grata vel nobis ſalutifera:
q̄ꝛ q̄runda peius ſoꝛdeſcit in fide ꝑuerſitas q̄ʒ
alioꝝ infidelitas. Pro quo ſciendū: ꝙ duplex
eſt fides. Una diciť moꝛtua vł infoꝛmis: que
ſcʒ non eſt foꝛmata diuina charitate: diciť em̄
moꝛtua quia omnipotens eſt ad eliciendum
actus meritoꝛios vel etiam act⁹ arduos: ꝙ ſi

aliquādo elicit opera ardua vel etiam opera alia de genere bonoꝝ nō tamē ſunt meritoria cuius ratio eſt: quia licet facit aliqđ bonū nō tn̄ hoc facit ꝓpter deū: vel ſi facit propter deum nō tn̄ deus eſt principalis cauſa mouens ad illud bonū perficiendū: ſed aut aliqđ incōmodū euitandū vel cōmodū cōſequendū in tpe vel eternitate ad qđ tendit natura vel fides informis. Vn̄. j. Cor. xiij. Si habuero omnē fidem. glo. id eſt perfectā fidē: ita vt montes transferā: id eſt transferri a deo impetrem ſicut Alex. qui fide potuit montes caſpios cōiūgere ⁊ iudeos intus includere: vt refert Joſephus. Sequitur. Charitatem aūt non habuero nihil mihi prodeſt: ſcꝫ ad vitam eternā. Alia vero fides dicitur viua ꝑ ſimilitudinem: qꝛ ſicut illa dicunt᷑ viuere que ex ſe motum ⁊ operationē habent: ſic illa fides viua dicit᷑ q̄ per dilectionē operat᷑ ⁊ tendit in deū faciens nō ſolū illud qđ deus vult ſꝫ vt deꝰ vult ſcꝫ ꝯſcia pura ⁊ itentiōe recta. Ad laudē dei.

¶ De ſex primis articulis fidei ⁊ quinqꝫ penis inferni ſecundū poetas.

¶ Sermo x.

On habebis deos alienos

n Exo. xx. diſcuſſis vtcūqꝫ de diuerſitate credentiū ⁊ editiōe triū ſymbolorū effectuqꝫ fidei gratia breuitatis ad articulos fidei ꝑut ſm ordinem in ſymbolo apl'orum ꝯtinent᷑ ſuccincte dilucidandos ſtilum ꝯuertamus qui ponunt᷑. xij. ſm numeꝝ. xij. apoſtoloꝝ ad q̄s omēs alij reducunt᷑. A Quorum primū ponit Petrus. Credo in deū p. o. crea. ce ⁊ terre. vbi breui verbo multa cōcludit. Dicendo nāqꝫ credo. i. fide tendo charitate formata in deū: in q̊ oſtēdit vnitatē eſſentie. Et ideo ad maiorem inſtructionē ſimplicium adiungit vnū in alio ſymbolo: qꝛ licet trinitas ſit in ꝑſonis: eſt tamen vnitas in eſſentia: ſicut anima vna eſt in eſſentia tres habēs potentias: de qua trinitate ⁊ vnitate dicit Augu. vj. de tri. in ſumma trinitate tm̄ eſt vna quantū tres ſimul ſunt: ⁊ nec plus aliquid ſunt due q̄ꝫ vna res ⁊ in ſe infinita ſunt: ita ⁊ ſingula ſunt in ſingulis: ⁊ omnia in ſingulis: ⁊ ſingula in omnibus: ⁊ omnia in omnibus: ⁊ vnū omnia. Si queris argumen. Bern̄. in ſermone de trinitate. Reſpōdet. inq̄re de ſumma trinitate ꝑuerſa curioſitas eſt: credere ⁊ tenere ſicut eccleſia ſancta tenet fides ⁊ ſecuritas eſt: videre autem eam ſicuti eſt perfecta ⁊ ſumma felicitas eſt. Dicit tn̄ Augu. de ꝟbis dn̄i: videmus ſolem in celo currentē: fulgentē: calētem: ſimiliter ignis tria habet: hoc eſt motū: lucē ⁊ feruorem: diuide ergo ſi potes o arriane ſolē vel ignē ⁊ tūc demū diuide trinitatē: dicit ergo vnū deū ſm Johā. ne drn̄tia ꝯtrarietatē: ꝯrietas pugnā: pugna ꝓ corruptionē induceret. Dicit inqꝫ vnū ad confuſionē infideliū: q̄ deos infinitos colendos aſſumpſerūt. Dij nāqꝫ q̊s pagani deos aſſerūt hoīes olim fuiſſe probant᷑: ⁊ pro vniuſcuiuſqꝫ vita poſt mortem a ſuis coli ceperūt: ꝑſertim greci plurimos deos ac deas finxerūt. Dicūt enim Jouē deum celi qui ꝑcipue colebat᷑ apud creihā. Venerē deā cupidinis q̄ colebat᷑ apud paphos. Apollinē deū diuinatiōis q̄ colebatur apud delos. Vulcanū deū ignis qui colebat᷑ apud lēnos: Mineruā deā ſapientie q̄ colebat᷑ apud athenas: ⁊ ſic de infinitis alijs: in quarum laudem vt dicit Papias poete carmina componentes eos in celos ſuſtulerat: nam quorundā inuentiōes artiū ⁊ cultū peperiſſe dicunt᷑: vt eſculapius medicinā. fuerunt etiā viri fortes aut vrbiū conditores: q̄bus mortuis homines q̄ eos dilexerūt ſimulachra ꝯfinxerūt vt haberet aliqđ ex imaginū cōtemplatiōe ſolatiū: ſed paulatim hmōi honor ſuadentibus demonijs ita in poſteros irrepſit: vt quos illi pro ſola memoria nominis honorauerūt ſucceſſores deos eſtimarent ⁊ colerent. hec Papias. Quidā etiā vt chaldei elementa ⁊ ꝑſertim ignem ac figuras celi ſolis lune omnēqꝫ militiā celi adorabant. Sunt inſuper alij vt egyptij qui bruta aīalia ⁊ arbores ac ſimilia coluerūt: vnū tn̄ deum principalē habuerunt Apin. ſ. habentē ſiſitudinē bonis: ſignūqꝫ lune ſemiplene. Vnde Plinius ſcribit ſe deum illū vidiſſe: ⁊ ex hac cultura venit origo idolatrie in filios iſrael qui vitulū adorauerunt. qui ope diabolico formabat᷑ a liquefacto metallo Judei quidē vnū deū colunt: ſꝫ nō ſm ſcientiā eo ꝙ filiū eius xp̄m negāt: Chriſtiani ꝟo qui ſup omēs gentes veritatē inuenerūt dulci modulatione iubilāt: credo in vnū deū. ⁊ ſic confitent᷑ vnitatē diuine eſſentie. Deinde addunt Patrem oīpotentem. Vide nūc q̄ꝫ dulciflua conexio vocabuloꝝ in cōſolationē fideliū: nā in patre demōſtrat inexpreſſibilē dignationē: in omnipotētia ꝑcelſam dignitatē: nam tā infinite dignitatis ⁊ maieſtatis eſt ꝙ in illius cōparatione cuncta creata quaſi veſtigium pedis ⁊ pene nihil reputantur: qui nihilominus talis ac tantus īmenſa ſua pietate tam dignāter inclinauit ſe noſtre vtilitati ꝙ nō ſolū a nobis vocari pater expoſtulat: vt fidentiā pleniorem nobis tribuat ⁊ amorē vberiorē ingerat: ſed etiā frater noſter effectus eodē cinctorio viliſſimo veſtiri non erubuit vt ipē primogenitus effectus adoptiuus nos filios dei inſtitueret: ⁊ paternā pietatē fidētius inuocādā eſſe doceret: de q̊ ammirās bonauē. in expoſitione pater noſter. ait. O īmenſa clemētia tutū viliſſimū dei filiū ſe nominat ⁊ rex regū ſe patrē meū dicit. Sequit᷑: Creatorē celi ⁊ terre: qđ additū eſt contra hereſim illā que dixit viſibilia eſſe a principe tenebraꝝ: inuiſibilia vero a deo: ⁊ ideo ad maiorē declarationem dicit᷑ in alio ſymbolo. Viſibiliū ⁊ inuiſibilium.

B Secundū vero articulū poſuit Andreas dicēs: Et in ieſum chriſtū filiū eius vnicū dn̄m noſtrū: qꝛ non ſolū chriſtiano neceſſe eſt credere vnū deū: ⁊ hunc creatorē celi ⁊ terre ſed etiā neceſſariū eſt credere ꝙ deus ſit pat᷑: ⁊ ꝙ chriſtus vere ſit filius eius h̓ ei eſt vnicū fundamentū fidei noſtre. de quo in cle. de ſū. trini. c. fidei catholice fundamēto ꝑter quod teſte apoſtolo. Nemo poteſt aliud ponere firmiter inherens aperte cum ſancta matre cōfitemur vnigenitū dei filiū in his omnibꝰ in quib; deus pat᷑ exiſtat vna cū patre eternaliter exiſtentē ꝑtes noſtre nature ſimul vnitas: ex quib; in ſe verus deus exiſtēs fieret verus homo: ⁊ ideo ꝯcluditur. j. q. j. c. cum paulus dicat: fundamentū aliud nemo p̄t ponere ꝑter id quod poſitū eſt qđ eſt chriſtus ieſus: cōſequenter probat᷑ ꝙ vbi chriſtus non eſt fundamentū nullū boni operꝭ eſt ſuꝑedificiū: et dicit glo. in dicto. ca. fidei. ſup verbo. in oīb;. ꝙ ꝑ h̓ comp̄hendit īmenſitatē incōmutabilitatem: incōprehenſibilitatē: omnipotētiā: eſſentiā: naturā ⁊c. vnā ⁊ equalē eſſe ī patre ⁊ filio quia qualis pater talis filiꝰ: increatꝰ: īmenſꝰ: eternus. In hoc articulo primo Fotinus errauit. quia dixit ꝙ chriſtus non eſſet aliter filius dei q̄ꝫ alij boni viri qui bene viuētes mererentur filij dei dici per adoptionem faciendo dei voluntatem: ⁊ ita chriſtus: quia bene vixit ⁊ voluntatem dei fecit filius dei dici meruit: ⁊ voluit ꝙ chriſtus non fuerit ante beatam virginem ſed eſſe inceperit: quando ex ea cōceptus eſt. cum econtra fides noſtra teneat ꝙ ſit filius dei veri ſecundum naturā ⁊ ꝙ ſit ab eterno. Hinc in alio ſymbolo additur. Filiū dei vnigenitū ⁊ ex patre natum ante omnia ſecula. Sabellius aūt dixit ꝙ ipſe pater eſt incarnatus ⁊ ideo eandem dicit perſonam patris ⁊ filij: ⁊ ſic aufert trinitatem ꝑſonarum: ⁊ ideo in alio ſymbolo additur deū de deo lumen de lumine: quaſi diceret deū filiū de deo patre. ergo ⁊ filiū qui eſt lumē de lumie patre Arrius dixit ꝙ fuit ante beatā virginem: ⁊ ꝙ fuit alia perſona patrꝭ alia filij: attribuit tamē tria falſa chriſto. Primū ꝙ filius dei fuit natura: Secundum ꝙ non fuit ab eterno ſed in tēpore factus a deo nobiliſſima creaturarum: Tertium ꝙ non fuit vnius nature cū deo patre ⁊ ꝙ nō fuit verus deus. ſed ecōtra dicitur in alio ſymbolo. De quā verum de deo verō genitū non factū conſubſtantialē patri. pater ergo ꝙ credere debemus chriſtum veꝝ ⁊ vnigenitū filiū dei q̄ fuit ſꝑ cū patre: ⁊ ꝙ alia eſt ꝑſona patris: alia filij: ſed in vna natura cū patre: ⁊ ſm Tho. ſi hec credimus hic per fidem cognoſcemus ea: ⁊ per ſanctam viſionē in vita eterna.

¶ Tertium aūt articulū poſuit Jacobus zebedeꝰ dicēs: Qui conceptus eſt de ſpirituſancto natus ex maria virgine: ⁊ ſic neceſſe eſt credere filiū dei carnem aſſumpſiſſe: Vnde leo papa dicit: ꝙ patris periculi eſt ſi ī filio dei vera humanitas aut patris negatur equalitas. Quod ſi q̄rit᷑ cur dei filius elegit potius incarnari de maria virgine q̄ꝫ de alia Rn̄det glo. ī dicta cle. ꝙ ſicut ex ſuperbiſſima natus eſt morbus: ſic ex humillima per cōtrariū inchoari debuit medicina: Vn̄ verſo noīe eua dictū eſt virgini aue: qꝛ ſicut nimiꝝ ad ſūmam humilitatē incarnari dei filius voluit: ſic ſumme humilē eligere debuit in qua ⁊ de qua tanta debuit humilitas inchoari. Hinc in cantico ſuo maria dixit: Quia reſpexit humilitatem ancille ſue. Quedam etiā refert hiſtoria ꝙ ipſa deo primo virginitatem obtulit. Vnde quia nouum doni genus obtulit nouo ⁊ inaudito dono honorari debuit: Nimirum quia nunq̄ꝫ fuit ea dignior inuenta: digniſſimam autem deum eligere decuit ⁊ ſic ab ea carnem aſſumere voluit que concepit chriſtū non de ſemine virili ſed de ſpirituſancto: id eſt per operationē ſpiritu ſſācti: de qua dicit Damaſ. ſuper illud: Ecce ancilla dn̄i. ꝙ poſt conſenſum beate virginis ſpirituſſanctꝰ ſuꝑueniens in ipſam purgans eā ⁊ potentiā diuinitatis: verbi receptiuam preparās ſimul ⁊ generatiuam: ⁊ tunc obumbrauit eā filiꝰ dei ⁊ copulauit ſibiipſi ex puriſſimis ⁊ ſanctiſſimis ſanguinibus virginis carnē aīatā aīa rationali ⁊

intellectiua non ſeminans ſed ꝑ ſpiritūſanctū
creans:quod exponēs bonauen̄.ſuper.iij.di.
iiij.dicit: ꝙ his verbis non intendit dicere ꝙ
illa caro facta fuerat ex nihilo.ſed ꝙ ſanguis
ille puriſſimus ad ꝑfectionē deductus eſt per
virtutē infinitam ſpūſſancti ⁊ ſuꝑ naturalem
q̄ꝛ ꝟtus generatiua licet a ſpiritu ſancto ꝑpa-
rata fuerit ꝑ ſe tn̄ non poterat ſubito produce
re naturā illam ad actū perfectū niſi ꝑ ſucceſ
ſum tꝑis:ſed ꝟtus ſpūſſancti ſubito ſanguinē
illū puriſſimū alterauit ⁊ diſpoſuit vt eſſet cō
ueniēs materiale principiū de quo ficēda erat
caro chriſti.¶ Quartū ꝑinde articulū cōpo-
ſuit Joh.dicens: Paſſus ſub poncio pylato
cruci.mor.⁊ ſepultus. In quibus verbis pri-
mo tāgiť chriſti paſſio q̄ꝛ paſſibilis erat. Vn̄
glo.in dicta cle.dicit ꝙ oēs defectus noſtros
aſſumpſit filius dei ꝑter paſſibilitatē ignoran
tie ⁊ peccati:⁊ ſic habuit frigus ⁊ calorem:fa
mē:ſitim ⁊ alias hūanas penalitates ac paſſi
bilitatē mortis:⁊ hoc congruū fuit ꝓpter iuſti
ciam ſatiſfactiōis quam pro nobis aſſumpſit
⁊ ꝓpter fidem incarnationis q̄ potiſſime per
eas probata fuit ac etiā propter exemplū pa
tientie nobis exhibendū ad tolerādas pena
litates carnis. Secundo tangitur eius cruci-
fixio qͦ genus mortis ſpecialiter elegit eo ꝙ
turpiſſimū eo tempore reputabať:q̄ꝛ maledi-
ctus qui pepēdit in ligno vt inq̄ꝫ damna que
per lignū obuenerūt ꝑ lignum reſtauraret:⁊
diabolū vinceret q̄ ꝑ lignū ſuꝑauit.¶ Sed q̄
ri poteſt.cur feſtum crucis celebramus ī quo
dominus dehoneſtatus fuit ⁊ non feſtum aſi
ne in qua dn̄s fuit honoratus: Ad hoc rn̄det
glo.prima in.c.crucis domini.de.ꝯſe.di.iij.ꝙ
laus exhibita dn̄o in aſina fuit mundana de
qua non eſt curandum.ſed in cruce facta fuit
noſtra redemptio de qua nobis eſt ſūme glo
riandum ⁊ deo gratiſſimū obſequium exhibē
dum. Tertio tangiť eius mors ⁊ ſepultura dͤ
quib9 cā breuitatis ſuper ſedeo.¶ Quintum
articulū cōpoſuit Tho.dicēs: Deſcendit ad
inferna tertia die reſur.a mor. Pro quo ſcien
dū.ꝙ mors chriſti fuit ſeꝑatio anime a corꝑe
ſicut mors alioꝝ:ſed deitas tam inſeꝑabiliter
⁊ inſolubiliter iūcta fuit homini chriſto ꝙ ipā
perfectiſſime ſemꝑ affuit anime ⁊ corꝑi:et iō
in ſepulchro cum corpore filius dei ⁊ cū ani-
ma ī infernum deſcendit.i.limbū ſanctoꝝ pa-
trū quem ita deſtruxit:ꝙ circa illud tēpus nl̄-
lus ibidē tentus fuit.¶ Hic etiā notandum:
ꝙ licet quidam enumerant.xxij.penas infer-
ni:alij aūt ponunt nouem:alij vero aliter nu-
merant:tamen poete diſtinguunt quinq̄ꝫ pe-
nas inferni. Prima eſt Tātali qui fuerat rex
corinthioꝝ ⁊ ob defectū cibarioꝝ filiū ſuum
Pelopē occiſum dijs epulandū appoſuit.et
ideo ſm eos a dijs apud inferos dānatꝰ eſt:
vbi in eridano fluuio inferoꝝ ſtans ſꝑ eſurit:
⁊ ſitit:q̄ꝛ lꝫ aquā habeat vſq̄ꝫ ad labiū inferi-
us ⁊ pomū pēdēs vſq̄ꝫ ad ſupiꝰ labiū:tn̄ ſm
eos collū habꝫ ita rigidū ꝙ ipm̄ nō pōt erige
re vt comedat nec deꝑmere vt bibat:⁊ ſignat
auaros tenaces q̄ licet vſq̄ꝫ ad os habeāt bla
dū auꝝ diuitias ⁊c̄.ſꝑ tn̄ fameſcūt ⁊ ſitiunt in
corde ꝑ ardorē auaritie. Nimiꝝ cū diuitie nō
impleant corda ſed horrea:ſic delicata men-
ſa eſurienti appoſita nec guſtāti minime reficͭ
ſed cruciat. Secūda pena eſt Ixionis:qui.ſ.
primus gl̄iam in grecia affectauit ⁊ ideo dā-
natꝰ crediť:cuiꝰ penā referūt eſſe ꝙ ſꝑ ambu
lat in rota quadā voluēte que ꝑpetuo a ſe fu
git ⁊ ipſe ſequitur.⁊ ſignat vitiū ambitōis qͦ
nunq̄ꝫ rotare ceſſat de gradu ad gradum:de
beneficio ad beneficiū:de officio ad officiuꝫ
de nundinis ad nundinas:q̄ꝫtum ad merca
tores. Ecci.xxxiij.precordia fatui quaſi rota
carri ⁊ quaſi axis verſatilis cogitatus illius:
⁊.j.Reg.xxv.anima inimicoꝝ tuorum rotabi
tur quaſi in impetu ⁊ circulo funde. Tertia
pena eſt Siſyphi:qui ſiſyphus ꝓpter latro-
cinium qͦ commiſerat magno lapide ſuꝑ ip-
ſum cadente interfectus eſt:ꝑ quē intelliguntͬ
iracundi inuidi odioſi q̄ latrocinia vel homi-
cidia corde ore vel opere cōmittunt:⁊ in hoc
ſcelere cōprehenduntͬ etiam multi qui multa
de genere bonorū ꝑficiunt que tamē per im-
patientiam ſubito amittūt in eccleſia deuoti
in domo religioſi oneroſi amari qͦ etiam cō-
tingit in multis qui in cōitate viuūt quoꝝ eſt
cōditio ſepius laborare pn̄iam agere:ſed q̄c-
quid boni fecerit ſubito ꝑ impatiētiā deſtruūt
litigant murmurāt ſuſpitioſi ſunt detractores
in ꝯſcientia inq̄eti ⁊ in ꝓprio ſenſu ſcioli incor-
rigibiles īplacabiles quoꝝ horribile manet
iudiciū. Quarta pena ē Belidū:q̄ aquam in
dolio ſine fundo ꝑpetue infundūt ipm̄q̄ꝫ īple-
re credūt nec poſſūt:⁊ hec ē pena delitioſoꝝ
qui doliū ſui cordis aq̄s delitiarū implere la
borant:ſed quia fundo caret et ſufficientia iō
ſemper ipſum vacuum:⁊ inſatiabile reperiūt
iuxta illud ꝓuerb.xij. Venter aūt impioꝝ in-
ſatiabilis. Quinta pēa ē Tyrij q̄ ꝑ eo ꝙ laco
nam deflorauerat apud īferos dānatꝰ ē:hic
ꝓpriū pectus ⁊ iecur dat vulturib9 ad come-
dendū:⁊ poſtq̄ꝫ cōſumpta fuerint reuiuiſcit.
et ſic ſemꝑ comediť ⁊ reuiuiſcit ſm poetas et
ſignat amorē ⁊ libidinē luxurioſi q̄ in iecore
ponitur.luxurioſus em̄ iecur ſuū id eſt libidi-
noſam affectionē carnalē dat vulturib9 id eſt
carnalitatis actib9 qui deuorant ⁊ cōſumunt
ipſum ſcꝫ rationē:vitaꝫ:famā ⁊ ſubſtantiam:
iecur tn̄ renaſci diciť quia luxurioſus ſemper
in libidine renouať:⁊ poſtq̄ꝫ ſtimulus carnis
extinctus fuerit reaccenditur. Sequiť.tertia
die reſur.a mor.⁊ hoc per ſinodochen cōpu-
tando partē pro toto:vt ſic leticiam reſurrecti
onis acceleraret.¶ Sextū articulū cōpoſuit
Jacob9 alphei dicens. Aſcendit ad celos ſe-
det ad dexterā dei.p.o.qͦ eſt neceſſariū cre-
dere. Ad cuius euidentiā ſciendū ꝙ chriſtus
diciť deſcēdiſſe rōne diuine nature relate ad
humanā:q̄ꝛ humiliauit ſe aſſumēdo carnem.
Aſcendere aūt illi cōuenit ſm humanā natu
ram:ſm quā diciť: Aſcendēs chriſtus in altū
vt ſic totū affectū noſtrū ſecū traheret. Vnͩ
legiť ꝙ quidā miles omnia loca in q̄b9 chri-
ſtꝰ fuerat ſollicite cū lachrymis viſitauit: qͦ
cū deuote ꝑfeciſſet venit tandem in montem
oliueti vnde dn̄s celos aſcendit:q̄ poſt longā
orationē cuꝫ lachrymis dixit.ecce dn̄e vbiq̄ꝫ
te queſiui diligenter:nūc cū venerim ad locū
vbi celos aſcendiſti:neſcio vbi amplius te re
quiraꝫ:iube ergo ſpūm meū ſuſcipi vt ad de-
xterā patris videā te reſidentē in gl̄ia: qui ex
auditus a dn̄o ſtatim expirauit:videntes aūt
eū ſocij mortuū adduxerūt medicū vt ſcirent
qualiter hoc cōtigiſſet:qui ait.cuius cōplexi-
onis fuit:rn̄derūt:iocūdus valde ⁊ in amore
dei poſitus erat:tūc ait medicus ꝓpter nimiū
gaudiū ſciſſuꝫ eſt cor eius:⁊ apto latere inue
nerunt ſciſſum cor eius ⁊ in eo ſcriptū:amor
meus ieſus chriſtus. Sic ⁊ nos dn̄m ꝑ ſingu
la opera ⁊ virtutū exercitia q̄ramꝰ vt tandē
ad eū aſcendere valeamus. Ad dei laudē ⁊
honorē.

¶ De ſex vltimis articulis fidei et quomodo ſortimur ſanctorum communionem ac de reliquijs ſanctorum. ¶ Sermo xi

Non habebis deos alienos
coram me Exod.xx. Expediti bre
uiter de ſex articulis fidei ceteros
preſenti ſermone ſuccinctus ſtilus percurrat
¶ Septimū igitur articulū cōpoſuit Philip-
pus apl̄s dicens. Inde venturꝰ eſt iudicare
viuos ⁊ mortuos.hec credere oportet ꝙ chri
ſtus ſm humanitatē iudicaturꝰ eſt bonos ⁊
malos.nā licet iudiciū auctoritatis habebit
tota trinitas:tn̄ iudicij miniſteriū habebit fili-
us ſedens ⁊ apparēs in iudicio reprobis tm̄
ſm hūanā naturā : quod iudiciū dedit pater
filio vt homines honorificēt filiū ſicut hono-
rificant patrē:ſed quia dͤ hoc alias plura po
ſui iam indiſcuſſe ꝑtereo.¶ Octauū aūt arti
culū cōpoſuit Bartholomeꝰ dicens: Credo
in ſpiritūſanctū.id eſt fide ꝑ dilectionē forma
ta tendo in ſpiritūſanctū. Circa quē articulū
plurimi errauerūt heretici.hinc Grego.x.in
generali cōcilio lugdunen̄.primo ponit cōfeſ
ſionē ſuā li.vj.de ſum.tri.⁊ fide catho.dicens
.c.fideli ac deuota ꝓfeſſione fatemur ꝙ ſpūſ-
ſanctꝰ eternaliter ex patre ⁊ filio nō tanq̄ꝫ ex
duob9 principijs ſꝫ tanq̄ꝫ vno principio non
duab9 ſpirationib9 ſꝫ vnica ſpiratione ꝓcedit
hec ꝓfeſſa eſt hactenus p̄dicauit ⁊ docuit et
hoc firmiter tenet ⁊ p̄dicat:ꝓfiteť ⁊ docꝫ ſan
cta romana eccl̄ia ⁊ cetera.deinde reprobā-
do damnat omnes q̄ p̄miſſa negare vl̄ cōtra
riū aſſerere p̄ſumpſerint. De his aūt q̄ erra-
uerūt circa ſpiritūſanctū ponunť aliq̄.xxiiij.q.
iij.c.penul. Hunc aūt ſpiritūſanctū maxime
dehonorant ſymoniaci: quapropter non ha-
bent ſpiritū veritatis ſed mēdacij:⁊ ideo ipm̄
ſpiritūſanctū exprimere aliquādo nō poſſunt
ꝑut narrat Petrus damiani qui hildibrādo
archidiacono referente didicit: ꝙ cū adhuc
ipſe diaconꝰ a victore papa apocriſariꝰ ad
gallias eſſet directus ſynodū congregauit:in
qua ſex ep̄os ꝑ diuerſis criminib9 depoſuit:
inter quos quidam erat ep̄us ſymoniace fa-
ctus qui hoc modo examinatus eſt. iuſſus di
cere.gloria patri ⁊ filio ⁊ ſpirituiſancto.ſpiri-
tūſanctum exprimere verbis nō valebat: q̄ꝫ-
uis patrē ⁊ filiū expedite ꝓnunciaret qui dif-
ficultate cōuictus ab epiſcopatu depoſitꝰ eſt.
Preterea ex decurſu ſymboli iam inuenimꝰ
ipſam ſummā trinitatē equalē per omnia: q̄ꝛ
qualis pater talis filius talis ſpirituſſanctus
increatꝰ:immenſus:eternus:omnipotēs ⁊c̄.
infinita que trinitati ⁊ vnitati diuine aſcribū-
tur:quam credere:amare:laudare: ſumma
felicitas.maledicere autē vel blaſphemare
ſumma peruerſitas eſt. Vnde quidam olim-
pus arrianus epiſcopus apud chartaginem
ſanctā trinitatem in balneis blaſphemās:tri

bus igneis iaculis angelo mittente inuiſibiliter eſt combuſtus. ¶ Nonū ꝑinde articuluꝫ cõpoſuit Math. dicēs. ſanctā eccleſiam catholicā: ⁊ merito poſt fidem de ſpūſancto iubemur credere ſanctā eccl'iaꝫ catholicā: vtpote que a ſpūſancto ſanctificata cõſiſtit ⁊ cõſecrata ſponſa chriſti: ſpõſa inquā ſed nõ vxor: quia adhuc ꝑ delictum ſeparari põt a ſponſo ſicut ſponſa carnalis a ſpõſo añ matrimoniū cõſumatū: ⁊ addit catholicam .i. vniuerſalem vł generalē. ¶ Hic queri põt: vtrū eccl'ia poteſt errare. Ad hoc rñdet Hein. boyc. extra d ſen. ex. c. a nobis. ij. ꝙ eccl'ia triūphans nunꝗ̄ errare põt: quia omnia nouit anteꝗ̄ fiant in ſpeculo eternitatis. vñ Hier. ad celātiā: nunꝗ̄ errat imitatio que ſequit' veritateꝫ et ſup Hiere. li. vj. veritas claudi ⁊ ligari põt vinci nõ poteſt quia ⁊ ſuoꝝ paucitate cõtenta eſt ⁊ mltitudinē hoſtiū nõ terret'. vt patuit in athanaſio pr̄iarcha alexādrino. eccl'ia ꝟo militans errare nõ põt ſi loquimur de eccleſia ſpāli: vt in dicto. c. a nobis. ij. ſed ꝓ ipſa preſumit' quouſq; de errore ꝓbetur: vt extra de frigidis. c. fraternitatis. ⁊ potiſſime ꝓ romana eccl'ia: vt patet de reli. ⁊ ve. ſctõꝝ. c. j. ſi tñ poſſet de errore fieri fides non negatur; etiā ap'lice ſedis ſententiā in melius cõmutari poſſe: vt patet extra de ſen. ⁊ re iudi. c. cum olim. Si vero loquimur de eccl'ia generali ſimul cõgregata tunc illa nunꝗ̄ errare põt. vt patet. xxiiij. q. j. c. a recta fide. quod credit verū in errore iuris: ⁊ ſic ptꝫ ꝙ papa põt errare vt ptꝫ. xix. di. c. anaſtaſius. Sed nõ vniuerſalis eccl'ia ſimul ꝯgregata: qꝛ ꝓ illa rogauit dñs: cum diceret petro. Luc. xxij. Ego rogaui ꝑ te vt non deficeret fides tua. Verūtñ in errore facti põt errare tam vniuerſalis vł pticularis eccl'ia: qꝛ illi nõ ſunt a deo ꝯmiſſa occulta hoīm iudicare: ſed de illis de quib' ſibi cõſtat. ¶ Hic queri põt vtrū eccleſie iudiciū extendit' etiā ad actus oīno occultos p̄ſertiꝫ cū de occultis ſolus cognitor eſt deus. Ad h rñdet guil. de mon. lau. in cle. vnica. d vſuris §. ceterū. ꝙ vbi pena ꝓcedit a claue vt eſt cēſura eccl'iaſtica q̄ fertur ꝓ aliquo peccato qd eſt damnatū lege diuina vt vſura ⁊ ſymonia tunc extendit ſe ad crimen etiam occultū: nā in vſura ſola ſpes damnat' que ē oīno occulta: vt ptꝫ extra de vſur'. c. cõſuluit: ⁊ etiā ſymonia mentalis damnat': vt ptꝫ extra. e. ti. c. ſi. q̄ etiam in mente conſiſtit. in alijs aūt peccatis ſeu penis in quib' ceſſat alterū p̄dictoꝝ act⁹ occultus nõ cadit ſub p̄cepto eccl'ie militantis. Idem hein. boyc. in. c. ſicut tuis. extra de ſymo. Scđo queri põt: ex quo eccl'ia etiā vniuerſalis errare põt ⁊ falli vt dictū eſt. Vtruꝫ illa errans in claue ligare põt vel abſoluere. Ad hoc rñdet ab. ⁊ Joh. an. extra de ſen. ex. c. a nobis: ꝙ ligatio vł abſolutio quā facit eccleſia militās errante claue nõ ligat vel abſoluit apud deū: ⁊ addit Hein. boyc. ibidē: ꝙ eccl'ia militans non põt ligare vel abſoluere mortuos ꝗ̄tū ad ligationis vel abſolutiõis veritatē vt ptꝫ. xxx. di. c. qualis. ſed declarare põt abſolutionē a ſummo ſacerdote in cõtritione factā fuiſſe. vt dicto. c. a nobis: in verbo nec obſtat: ⁊ ante talē declarationeꝫ ꝑ iudicē ſuū factam diſtricte ſeruanda eſt ſn̄ia ab eccleſia militante ꝗ̄tācunq; cõtritionē excõicatus oñdet, vt ptꝫ expreſſe extra de ſen. ex. c. ſacris. Vñ dicit archi. xxiiij. q. ij. in. c. ſane profertur. ꝙ ſicut ſub terra ligari põt ſi in notorio crimine diſceſſit ita ⁊ abſolui qd intelligit' .i. ligatus denunciari: ⁊ ita exponit hoſti. ⁊ Inno. ita etiā intelligit qd notat archid. xxiij. q. iij. in. c. ſi quis non recto: vbi dicit ꝙ ſi poſt mortem eccleſia inueniat ſe deceptam abſoluit mortuum quem ligauit ſicut ⁊ ligat.

¶ Decimū itaq; articulū poſuit Simon dicens. ſanctoꝝ cõmunionē remiſſionē peccatorū. ſ. his qui ſunt in eccl'ia: in quib' ꝟbis breuiter. duo ponit credēda. Primū eſt ꝙ in eccl'ia ſit cõmunicatio ſanctoꝝ opere. ſ. ſpiritus ſancti qui facit vnionē mēbroꝝ eccl'ie ad caput ⁊ ad inuicē ꝑ glutinū diuine charitatis: ſicut ſpūs hoīs mēbra in corpore vnit ⁊ viuificat: pſ̄ pticeps ego ſum oīm timentiū te: ſignū aūt huius vnionis eſt ſacramentū dñici corporis ¶ Hic queri põt q̄t modis ſortiri poſſum⁹ ſctõꝝ cõmunionē ita ꝙ nos iuuāt Ad hoc dicenduꝫ. ꝙ quinq; modis primo ꝑ orõnuꝫ ſuaꝝ ſuffragia. vnde. ij. Mach. vlti. Dicit' ꝙ trepidante populo iudeoꝝ ꝓpter imminēs bellū ⁊ iuda exhortatiões faciente ad populum erat hmõi viſus onyam qui fuerat ſummus ſacerdos virum bonum ⁊c. manus protendentē orare ꝓ populo iudeoꝝ poſt hec appariuſſe ⁊ aliū virū etate ⁊ gl'ia mirabileꝫ et magni decoris habitudinē circa illū reſpõdētē vero onyam dixiſſe. Hic eſt fratrū amator ⁊ populi iſrael. hic ē q̄ multū orat ꝓ pp'lo et vniuerſa ſctā ciuitate. Hieremias ꝓpha dei Extēdiſſe aūt heremiā dexteram et dediſſe iude gladiū aureū dicentē. Accipe gladium

ſanctum munus a deo in quo deijcies aduerſarios populi mei iſrael. Secūdo nos iuuāt per ſua merita ſicut petit eccl'ia in feſto omnium ſanctorū vt ꝓphetaꝝ merita nobis precentur veniā que. ſ. merita vocant' theſauri eccleſie. Vñ in eccl'ia militante chriſtus totū corpus ſubiecit flagellis ita ꝙ a plāta pedis vſq; ad verticē nõ fuit in eo ſanitas: totūq; ſāguinem in p̄ciū fudit cuius minima gutta ſuffeciſſet ad redimēdū: ⁊ hic eſt principalis eccleſie theſaurus. ſcđarius ꝟo innocens ſanguis omniū martyꝝ effuſus ꝓ deo meritaq; ipoꝝ ⁊ omniū ſanctoꝝ qui computant' ꝓ toto corpe militantis eccl'ie: quem theſauꝝ papa vniuerſaliter ⁊ ceteri plati pticulariter habēt diſpēſare ex quib' ſurgūt remiſſiões ⁊ indulgētie peccatoꝝ. Tertio nos iuuāt ꝑ exempla ſua. Vnde Jacobus in canonica. vj. exēplū accipite fratres mei laboris ⁊ patientie prophetas q̄ locuti ſunt in nomīe dñi ecce beatificamus eos q̄ ſuſtinuerūt: ſufferentiā iob audiſtis ⁊ finē dñi vidiſtis: ⁊ ſic dicuntur ſancti carbones. Vñ glo. ſup illud. ſagitte potentis accute cū carbonibus deſo. dicit: bñdicuntur carbones q̄ de mortuis eos accendunt: ita ꝙ ſe ꝯuertunt ad dñm de morte reuiuiſcūt igne calefacti ⁊ ſuo exemplo alios accendūt ⁊ iuuant. Quarto nos iuuant ꝑ doctrinā quā nobis reliquerunt in ſcripturis. Quinto modo nos iuuant per fructū quē fecerūt in eccl'ia q̄ adhuc apparet per quē firmat' i nobis fides ⁊ alie virtutes. ¶ Item queri poteſt: q̄d ſit canonizare ſanctos. Ad hoc reſpondet Inno. ꝙ eſt regulariter ſtatuere ꝙ aliq̄s ꝓ ſācto habeatur puta ſolenne officium pro eo facere ſicut ꝓ alijs ſanctis eiuſdem conditionis vt ſi canonizetur confeſſor ꝙ fiat pro eo officium confeſſorum: ſi martyr officium martyrum: ⁊ ſic per hanc canonizationem cõſequitur ſanctus ꝙ in eccleſia dicitur officium ſolenniter pro eo ſicut pro ſācto: verūtamē modū ⁊ practicam canonizandi ponit Joh. an. poſt hoſt. extra de reli. ⁊ ve. ſanctoꝝ. c. audiuim⁹: ⁊ addit Inno. ſe nõ negare ꝙ ſi eccl'ia erraret ꝙ n̄ eſt credendum p̄ces tñ bona fide porrectas deus acciperet dicit etiam cuilibet licere p̄ces porrigere defuncto alicui quem credebat bonum virum vt ꝓ eo intercedat ad deum. quia deus fidem attendit: ſed non licet ꝓ tali facere officiū ſolēne vel preces ſolēnes: extra de reli. ⁊ ve. ſanctoꝝ. c. j. etiam ſi per eū miracula fiūt nõ licet nob ipſū ꝓ ſctõ abſq; auc̄te romane eccleſie venerari: ex q̄ etiam ſequit' ꝙ nullus p̄t canonizare ſanctos niſi ſolus papa qui p̄eſt omnib'. ſimiliter ex his patet ꝙ ꝓhibetur veneratio nouarū reliq̄aꝝ publice fieri abſq; auc̄te pape niſi eſſent antique licet de nouo inuente: in ſecreto tamē h admitteretur Porro peccatoꝝ remiſſio fit mediāte theſauro quē chriſtus in arca eccleſie recõdidit: nec eſt aliud nomē datum hominib' in q̄ oportet nos ſaluos fieri. ¶ Vndecimū ꝟo articulū cõpoſuit Judas dicēs: carnis reſurrectionē: quā vtiq; credere tenemur: ⁊ hec maxime ſubleuat ſpē nr̄e mortalitatis: ſpūs em̄ ſāct⁹ nõ ſolū ſanctificat eccl'iam ꝗ̄tū ad aīam: ſed in eius virtute corpora nr̄a reſurgēt: ita ꝙ idē corpus qd nūc eſt ꝗ̄tum ad carnem ⁊ oſſa ⁊ omnia reſurgēt circundata pelle ꝓpria Job rurſus circūdabor pelle. ſed erūt corpora tūc incorruptibilia qd erit bonis ad gloriam: malis ad penā. ⁊ qꝛ corpus erit incorruptibile ⁊ inmortale: ideo poſt reſurrectionem non erit vſus ciboꝝ neq; vētris neq; nubēt neq; nubētur qd ē ꝯ incredulos. ¶ Hic incidentaliter queri poteſt. cum poſt reſurrectionem nullus erit vſus ciborum. Vtrum ergo chriſt⁹ poſt reſurrectionem vere comederit: cum Augu. in li. lxxxiij. queſtionum dicat: ſi fallit veritas n̄ eſt. Vnde nulla fictio chriſtū decet q̄ veritas preſertim eſt: eſſet aūt fictio ſi non vere ſibi cibum incorporaret quem comedere videbat'. Ad hoc rñdet Tho. in qdlibetis: ꝙ aliquid dupliciter dicit' eſſe verum: Vno mõ veritate ſignificationis: ſicut vox eſt verax veritate ſignificationis qñ ſignificat eſſe qd eſt. Alio modo veritate naturalis ſpeciei que veritas dependet ex principijs ſpēi: nõ aūt ex effectibus vel ex his q̄ ꝯſequunt'. exēpli grā: vox dr̄ vera veritate naturalis ſpēi qñ format' debitis inſtrumētis ⁊ ex ore naturalis aīalis ꝓfert' cū q̄dā imaginatiõe etiā ſi a nullo audiat': qd eſt effect⁹ ꝯſequēs vocē. Legūt' aūt i ſcripturis angeli ſine neceſſitate comediſſe ⁊ chriſt⁹ poſt reſurrectionē: ⁊ vtraq; comeſtio fuit ꝟa vt dicit Augu. xiij. de. ciui. dei alr̄ tñ ⁊ aliter: i angelis ei ꝟa fuit ꝟitate ſignificatiõis qꝛ ſm Au. ibidē: angeli comederūt nõ qꝛ indigebāt ſed qꝛ volebāt ⁊ poterāt vt hominib' quidē ſui miniſterij humanitate congruerent. In chriſto vero fuit vera comeſtio veritate naturalis ſpeciei: fuit enim exercitata naturalibus inſtrumentis ad hūc actum ordinatis: ⁊ fuit vera veritate ſignificatiõis quia ſignabat

veritatē humane nature in coꝛpoꝛe reſurgen⸗te: ⁊ licet ille cibus non fuit in coꝛpus chꝛiſti cõuerſus tamen nõ fuit cõmeſtio ficta: quia ſe pius ⁊ cibus euomit̃ tamen erat cõmeſtio ve ra. non em̃ cõueniebat ꝙ in coꝛpus chꝛiſti cõ⸗uerteret̃. ¶ Duodecimũ deniq; articulũ com poſuit Mathias dicens: Uitã eternã amē. In quo oſtendit ꝙ credere debemus bonoꝝ remunerationē ſub quo cõpꝛehendit̃ maloꝝ puniti. Conuenienter autē ſm Tho. in fine deſiderioꝝ omniũ noſtroꝝ. id eſt in vita eter⸗na datur finis credenti in ſimbolo. ¶ Quod ſi querit̃ q̇d eſt vita eterna. Reſpõdet Tho. ꝙ vita eterna eſt p̃miũ qđ datur anime iuſte: ⁊ hoc p̃mium erit deus cui in vita eterna inti me cõiungetur anima ſancta: que vnio ꝯſiſtit in perfecta viſione: licet em̃ nunc videmus ꝑ ſpeculũ in enigmate tñ tunc videbimus eum facie ad faciem: cõſiſtet etiã in feruētiſſimo a⸗moꝛe: qꝛ quãto melius cognoſcitur tanto plus amatur. Item in ſumma laude: quia ſm Au⸗guſti. videbimus ⁊ amabimus: amabimus ⁊ laudabimus: in hac em̃ vnione erit perfecta ſatietas omniũ deſiderioꝝ: qđ erit maxime de⸗lectabile bonis ibi enim ſumma delectatio de ſummo bono: ſummus honoꝛ: ꝑfectiſſima ſci⸗entia: charitas imēſa: ſecuritas plena ⁊c̃. ⁊ o mnia q̃ deſiderari poſſunt erũt ibi vltra om̃e noſſe ⁊ velle: tunc omnes cõcinnent illud dul ce eulogiũ Sap. vij Uenerũt aũt mihi om̃ia bona pariter cũ illa: ⁊ inumerabilis honeſtas ꝑ manus illius. Sequitur. Infinitus eſt em̃ theſaurus hominibus quo q̇ vſi ſunt ꝑticipes facti ſunt amicitia dei. In hac autē vita eter⸗na compꝛehendit̃ ⁊ moꝛs eterna: de qua dicit Tho. ꝙ nõ minus habebũt mali de doloꝛe ⁊ pena q̃ʒ boni de gl̃ia ⁊ gaudijs: q̃ pena exag⸗geratur pꝛimo de diuine viſionis pꝛiuatiõe. Secũdo ex remoꝛſu ꝟmis cõſcientie. Tertio ex imēſitate ⁊ multiplicitate ſenſibilis pene. Quarto ex omnimoda deſperatione: ꝙ ſi pe nã euadentes eternã ad purgatoꝛiũ que tꝑa⸗lis eſt maneãt obligati. tũc dicit Tho. in. iiij: ꝙ quo ad penã damni ⁊ ſenſus minima pena purgatoꝛij eſt maxia pena totius mundi. ſm Bern. aũt ſola dies purgatoꝛij ſuperationes penas ſanctoꝝ. Ratio aũt huius acerbitatis eſt: qꝛ cũ deus querat plus emendã q̃ʒ penã afflictionis. plus põderat deus modicã penã voluntariã in p̃nti q̃ʒ multã in futuro non ita voluntariã: ſicut plus valet modicum auri q̃ʒ multũ plũbi. vñ ſm Au. Una gutta aque la⸗chꝛymarũ tantũ facit hic pꝛo emenda quan⸗tũ decem anni in purgatoꝛio: ⁊ opoꝛtet ꝙ vbi deſit in voluntate ſuppleat̃ in acerbitate: ⁊ ꝙ tantum vꝛat doloꝛ quantũ inheſerat amoꝛ: tã toq; toꝛqueatur diutius quanto affectus ve nialib⁹ inheſerat foꝛtius: dũ ergo tempus ha bemus operemur bonũ ad omnes ⁊ in omni bus: tꝑe em̃ ſuo metemus in vitã eternam.

¶ De baptiſmo Johãnis ⁊ eius ba⸗ptiſmi integritate q̃ʒtũ ad qualitatē materie ⁊ foꝛme verboꝝ. Ser. xij.

Iuſſit eos baptizari in nomi ne dñi ⁊c̃. Act. x. A Ad euiden tiã thematis queri põt vtrũ baptiſ⸗mus Johãnis ſufficiebat ad ſalutem p̃ſertim cũ dicit̃ Marc. j. Erat Johãnes baptizans ⁊ p̃dicãs baptiſmũ penitētie in remiſſionē pe⸗ccatoꝝ: vbi videt̃ ꝙ per illũ remittebant̃ pe⸗ccata ⁊ ꝑ ꝯſequens ꝯferebat̃ gratia. vnde po ſterioꝛ fuit circũciſione ⁊ baptiſmo chꝛiſti pꝛo pinq̇oꝛ q̃ʒ circũciſio q̃ ꝯferebat gratiã: ergo ⁊ ꝑfectioꝛ ⁊ efficacioꝛ. Ad hoc rñdent doct. ſuꝑ iiij. di. ij. ꝙ baptiſmus iohãnis non ſufficiebat ad ſalutē: qꝛ non remittebat culpã nec cõfere⸗bat gratiã nec impꝛimebat characterē: ⁊ idõ opoꝛtebat iterum baptizari baptiſmo chꝛiſti. Unde Aug. aſſignans generalē dr̃ntiã inter baptiſmũ chꝛiſti ⁊ iohãnis: dicit: baptizauit iu das ⁊ rebaptizatum non eſt. baptizauit ioh. ⁊ rebaptiſatum eſt. nimirum quia ioh. fuit in illo baptiſmo plenarius adminiſtratoꝛ: ita ꝙ deus ibi nihil faciebat qđ ꝑ ioh. non fieret: qꝛ tm̃ exterius lauabat ⁊ nihil interius fiebat: ſed iudas peſſimus baptizans baptiſmo chꝛi ſti licet tm̃ lauabat exterius vt miniſter tamē deus baptizauit ⁊ mundauit interius infun⸗dens gratiã ⁊ impꝛimens characterē de quo poſtea latius videbit̃. ¶ Qđ ſi querit̃ ad quid ergo baptiſmus Joh. fuit a deo inſtitut⁹. Ad h̃ reſpondet ibidē bonauē. ꝙ ad tria. Pꝛimo ad p̃ſignandũ baptiſmũ chꝛiſti: ſicut dicit ma giſter ſen. in lr̃a: ꝙ erat ſacre rei ſignũ eo ꝙ ſi⸗gnabat baptiſmũ xp̃i: ⁊ ratione huius qđam⸗modo fuit ſacramentũ: qꝛ ſacre rei ſignũ. Se cũdo ad aſſuefaciendũ ⁊ p̃parandũ homĩes ad baptiſmũ chꝛiſti. ⁊ dicit̃ ꝙ erat baptizãs ⁊ p̃dicans baptiſmũ penitētie in remiſſionē pe⸗ccatoꝝ. ſ. p̃paratiue nõ effectiue: qꝛ p̃parabat ad baptiſmũ chꝛiſti in q̊ fiebat remiſſio pctõꝝ parauit inq̃ʒ ꝑ ſimilitudinem actus exterius

nõ efficacia alicuius diſpoſitiõis interioꝛis. Uñ Math. iij. dic̃: Ego baptizo vos aqua. glo. tm̃ coꝛpoꝛa lauo: qꝛ pctã ſoluere nequeo vt ſicut naſcendo ⁊ p̃dicando pꝛecurro: ſic et baptizãdo ad baptiſma chꝛiſti dirigo: ⁊ q̃ʒtũ ad hoc nõ eſt ſacramentũ ſed ſacramētale: ſi⸗cut toꝛneamentũ in quo milites aſſueſcũt nõ eſt bellũ. Tertio ad baptiſmum chꝛiſti p̃nun ciãdo manifeſtãdo auctem. ⁊ p̃parando ma teriã. Uñ cũ baptizauit chꝛiſtũ manifeſtat⁹ eſt chꝛiſtus. Joh. j: Ut manifeſtaret̃ in iſrael ꝓpterea veni ego in aqua baptizans: tunc etiã p̃parauit materiã baptiſmo chꝛiſti ꝑ ſan ctificationē aquarũ ⁊ cõtactu carnis chꝛiſti quē baptizauit: ⁊ ſic fuit quaſi ſacramentoꝝ noue legis materiale initiũ: qꝛ in illo actu ba ptizandi contulit: chꝛiſtus aquis vim regene ratiuã. Uñ ad hoc ꝙ fuit inſtitutus faciebat et non aliud: ⁊ ideo nec peccata tollebat nec gr̃am cõferebat nec characterē impꝛimebat ſʒ tm̃ ad gr̃am baptiſmi ⁊ ad characterē ba ptiſmi p̃parabat: iuſſit igit̃ eos baptizari ⁊c̃. ſm Dam. Baptiſmus fit nobis in p̃ncipiũ vite ſp̃ualis ſigillũ cuſtodia ⁊ illuminatio mē tis vbi q̃druplicē cõpꝛehendit effectũ ſp̃ua⸗lem illi⁹. Quoꝝ pꝛimus ⁊ p̃ncipalis eſt viue re vita ſpirituali: ⁊ alij tres ſunt cões: quoꝝ pꝛim⁹ id eſt ſigillũ ꝑtinet ad cõfoꝛmitatē vo⸗lũtatis. Secundus. i. cuſtodia ad ꝑpetuitatē memoꝛie. Terti⁹. i. illuminatio ad illuſtrati⸗onem intelligendi: vt ſic aĩa deum diligat to to coꝛde: tota aĩa ⁊ tota mente. i. intellectu ſi⸗ne erroꝛe: memoꝛia ſine obliuione. volũtate ſi ne ꝯtradictiõe: vt dicit Aug. Unde tria ꝑ oꝛ dinē ſunt pꝛincipaliter ꝓſequēda. Pꝛimo de baptiſmi integritate. Secũdo de cõferētiuʒ vel recipientiũ qualitate. Tertio de ei⁹ effica citate. ¶ Poꝛro ad baptiſmi integritatē tria req̇runt̃: ſcʒ debita materia: determinata ver boꝝ foꝛma. ⁊ intentio. Quantũ ad pꝛimũ q̃⸗ri põt. Utrũ baptiſm⁹ fieri põt in om̃i liquo⸗re vel tm̃ in aqua. iuxta illud dñicũ Joh. iij. Niſi q̇s renat⁹ fuerit ex aqua ⁊ ſpũſancto ⁊c̃ Ad hoc rñdet Bonauen. ſuꝑ. iiij. di. iij. inter alia: ꝙ añ baptiſmũ chꝛiſti oẽs liquoꝛes erãt indifferentes: ⁊ poterat inq̃ʒtũ eſt de ſe in ali⸗quo alio liq̇re baptizari vt in aqua: ſʒ poſtq̃ʒ domin⁹ voluit mergi ⁊ baptizatus eſt in aq̃: ſola aqua habuit oꝛdinationē ad hoc tanq̃ʒ ſanctificata ꝑ cõtactũ dñici coꝛpoꝛis: vnde đ cõſe. di. iiij. Nũq̃ʒ aque baptiſmi purgare pec cata credentiũ potuiſſent niſi contactu dñici coꝛpoꝛis ſanctificate fuiſſent: ita ꝙ vim q̇ndã regeneratiuã dñs aquis cõtulit q̃ vis nõ eſt aliqua pꝛopꝛietas vl' abſoluta eſſentia aque ſuꝑaddita: ſʒ ſolũ oꝛdinatio ei⁹ ad hoc ꝙ hõ regeneret̃ ex ea: ita ꝙ ſoluʒ in ea põt fieri ba ptiſm⁹. ſʒ qꝛ dñs nõ iſtituit baptiſmũ fieri tm̃ ꝑ imerſionē ſed etiã ꝑ verboꝝ ꝓlationē. Si⸗militer ⁊ verba ad hoc oꝛdinauit ſic ꝙ aq̃ in qua mergit̃ ⁊ verba q̃ ꝓferunt̃ ſimul vim ha bēt regenerãdi ſp̃ualiter: nec vnũ ſine altero ſed vtrũq; ſimul ad regenerationē obtinēdã oꝛdinauit. Preterea ſicut dñs nõ tm̃ verba que ꝓtulit oꝛdinauit ⁊ inſtituit ad regenerati onē ſed etiã oĩa verba conſimilia: ſic pari mõ nõ tm̃ aquã quã tetigit ſed etiã oẽm aquã ſpe cie ꝯſimilē: ⁊ qꝛ oĩs aq̃ omni aque ſpecie cõ⸗ſimilis eſt: ideo omni aque vim illã cõtulit. et ſic pꝫ quõ dñs tactu carnis vim aque dedit nõ qꝛ mũdicia tranſiret a carne in aquã: ſʒ qꝛ cũ dñs eſſet mũdus noluit ob aliud in aqua mergi niſi vt illa imerſione aqua hr̃et iſtã oꝛ dinationē. Ceterũ doctoꝛes tangũt ibidē ſex rões: quare dñs inſtituit fieri baptiſmũ in aq̃ Pꝛima eſt: qꝛ aqua rõne diaphaneitatis hʒ aliquid de lumine: ⁊ ita cõpetit baptiſmo qui habet vim illuminatiuã ſm qđ in eo imp̃mit̃ character q̇ diſponit aĩam ad ſuſceptionē lu minis gr̃e: ſicut tranſparentia vitrũ ad ſuſce⸗ptionē luminis coꝛpoꝛalis. Scđa eſt: qꝛ rõ⸗ne humiditatꝭ habet vim ablutiuã inter om⸗nes liquoꝛes: ⁊ ſic iteꝝ competit baptiſmo in quo ſoꝛdes culpe mundant̃: qꝛ cõfert gr̃am aĩam mũdificantē. Tertia eſt: qꝛ rõne frigi⸗ditatis habet vim refrigerandi: ⁊ iõ cõpetit baptiſmo in q̊ incēdiũ cõcupiſcentie mitigat̃: qꝛ gr̃e date in baptiſmo tribuit̃ actus remit⸗tendi ardoꝛē cõcupiſcētie. Quarta eſt: qꝛ vt đꝛ. xvij. de animalibꝫ. Aqua maxime cõpetit generationi reꝝ viuentiũ ⁊ augmentationi earũ: ⁊ in pꝛincipio mundi ex aqua aĩalia pꝛi mit⁹ ꝓducta ſunt ⁊ ſic cõpetit baptiſmo inq̃ʒ⸗tũ ē regeneratio in ſp̃ualem vitã. Quinta eſt: qꝛ aqua in oĩbꝫ mundi ꝑtibꝫ inuenit̃. Sexta. quia aqua eſt res q̃ đ facili ab omnibꝫ habe ri põt ſine magno p̃cio: ⁊ he due rões com⸗petũt baptiſmo ꝓut eſt ſacr̃m neceſſitatis a quo nemo abſoluitur ⁊ in quo oẽs cõicant. ⁊ idõ neceſſe fuit inſtitui in liquoꝛe qui eſt cõis apud oẽs ⁊ in q̊ abundãt tam paupes q̃ʒ di⸗uites. His ergo rõnibꝫ iſtituit dñs baptiſmũ in aqua fieri: qꝛ ſm Pe. de tarẽ. ſuper. iiij. di. iij. opoꝛtet ꝙ ſacramẽti materia habeat natu

ralē ſimilitudinē ad repreſentandū ſacramen
ti effectū: ſed aqua cōuenientiſſime repreſen
tat effectum baptiſmi rōne nature ⁊ vſus: vt
patꝫ. Cū igitur ſm Tho. ibidē. Deus baptiſ
mi materiā inſtituit in tota ſpecie aque fieri:
et toti ſpeciei aque vim regeneratiuā cōtulit:
ideo fieri pōt baptiſmus etiā in aquis ſalſis
ſulphureis ⁊ in lixiuio: qꝛ tales aque nō diffe
rūt ab alijs niſi ꝙ mutātur ex loco ī quo ma-
nent vel ꝑ quē tranſeūt: ⁊ hec eſt differentia
accidentalis. Verūtamen ſm Al. ſup. iiij. di.
iij. Si quis etiā in articulo mortis baptizare
tur in vino oleo lacte vel alio li quore ꝓpter
defectū aque non eſſet baptizatus ꝓpter inſti
tutionē diuinam qua domin⁹ inſtituit baptiſ-
mi materiā eſſe aquā ⁊ non aliū liquorē: nec
deniqꝫ baptiſmus fieri pōt cū ſaliua oris: nā
extra ꝺ baptiſmo. c. nō ſcribit Inno. iij. cuidā
epō: poſtulaſti vtrū paruuli ſint ꝓ chriſtianiꝫ
habendi quos in mortis articulo cōſtitutos
ꝓpter aque penuriam ⁊ abſentiam ſacerdo-
tis aliquorū ſimplicitas in caput ac pectus
ac inter ſcapulas ꝓ baptiſmo ſaliue aſperſi-
onē liniuit. Rūdemus ꝙ cū in baptiſmo duo
ſunt: videlicet verbū ⁊ elemētū q̄ neceſſario
requirant̄: iuxta qꝺ ait veritas ꝺ verbo: Eū
tes in mundū vniuerſuꝫ bapti. omnes gētes
in nomine patris ⁊ fi. ⁊ ſpūſſan. eadēqꝫ dicat
de elemento. Niſi ꝗs renatus fuerit ex aqua
et ſpū ſancto nō introibit in regnū celorū: du-
bitare nō debes illos verū nō habere baptiſ
mū in quibus nō ſolum vtrūqꝫ ꝑmiſſoꝝ ſed
etiā eorū alterū eſt omiſſuꝫ: hec ibi. ¶ Quā
tū aūt ad ſecundū queri pōt vtrū vocalis ꝓ-
latio verborū ſit ꝺ eſſentia baptiſmatis: ꝑſer
tim cū chriſtus ꝑſumitur baptizatus fuiſſe ſi
ne vlla expreſſione verboꝝ. vt patꝫ Luē. iij.
Et ergo ad exēplar eius videt̄ ꝙ baptizari
poſſumus ſine vlla verborū expreſſiōe. Ad
hoc rūdet Pe. ſup. iiij. di. iij. ꝙ de ſubſtātia ſa-
cramenti noue legis tria ſunt. ſ. materia ele-
menti forma verbi ⁊ intentio miniſtri copu-
lans formā materie: verba vero ſunt de ſub-
ſtantia ſacramēti noue legis triplici rōne: tū
ꝓpter ꝑſentationē ſui auctoris. ſ. verbi incar-
nati: tū propter expreſſionē ſignificandi: nam
vocalis expreſſio exigit̄ non ꝓpter virtutē ſo
ni exterioris ſed ſignificatiōis interioris. Vn̄
manente eadem ſignificatione interiori eadē
eſt virt⁹ ſoni exterioris: qꝛ expreſſio vocalis
non eſt de ſubſtantia ſacri in ſpecie ſed in ge-
nere vocis ⁊ h̄ ꝓpter inſtitutionē: tū deniqꝫ
ꝓpter virtutē ſignificandi: ⁊ ideo baptiſmus
chriſti fuit ſine v̄bo: qꝛ tūc aqua fuit ſolū ſan
ctificata nō ſanctificans. ¶ Ad maiorē
aūt euidētiā ſm oēs doc. hec eſt forma ꝓpria
v̄boꝝ in baptiſmo. Ego baptizo te in nomi-
ne pa. ⁊ fi. ⁊ ſpūſſan. ⁊ hec eſt de neceſſitate
ſeruanda. Cuius rōnem aſſignat. Pe: de ta-
reñ. ſup. iiij. di. iij. dicens: ꝙ in illa forma ver-
boꝝ due ꝑticule cōtinent̄. vna ꝑtinēs ad ſan
ctificationē elementi ſcꝫ inuocatio trinitatis:
cū dicit̄. In noīe pa. ⁊ fi. ⁊ ſpūſſan. ⁊ hec ha-
bet̄ ex inſtitutiōe diuina: nec mutari pōt qꝛ ē
de ſubſtātia baptiſmi. Alia ꝑtinens ad deter
minationē intētiōis miniſtri ſcꝫ exꝑſſio actus
baptizandi q̄ habet̄ ex traditione eccl'iaſtica
Dicit̄ eīn deſcendiſſe a ꝑima traditione ⁊ cō
ſuetudine baptizādi aplica: ⁊ illa pars q̄tū
ad expreſſionē actus ⁊ ꝑſone ıterū eſt de ſub
ſtantia baptiſmi nec pōt mutari: Verūtamē
extra de baptiſmo. c. ſi ꝗs. dicit Alex. iij. Si
quis puerū ter in aqua merſerit. In noīe pa.
et fi. ⁊ ſpi. amen. ⁊ non dixerit: Ego baptizo
te in noīe pa. ⁊ fi. ⁊ ſpūſſan. amen. nō eſſet pu
er baptizatus ſꝫ tñ admodū expreſſionis qui
varius eſt ⁊ diuerſus apud grecos ⁊ latinos
nō eſt ꝺ ſubſtātia ſacri baptiſmatis ſꝫ accidit
ex ſtatuto eccl'ie. Nā greci baptizant ſub hac
forma. Baptizetur ſeruus chriſti: in noīe pa.
et filij ⁊ ſpūſſan. amē: qꝛ tm̄ ſtatutū eccl'ie ꝑt
obligare miniſtrū. licet nō pōt mutare ſubſtā
tialiter ſacr̄m: iō etiā ille modus eſt de neceſ
ſitate facientis ſꝫ nō rei facte ſm veriorē opi-
nionē licꝫ grauit̄ peccaret: ⁊ qꝛ romana eccle
ſia q̄ ꝑdictā formā baptizandi tradidit nūq̄
legit̄ a vera fide declinaſſe: hanc formam ab
apl'is retinēs. iō nō licꝫ latinis hāc formā mu
tare nec in forma grecoruꝫ baptizare. Qꝺ ſi
obijcitur ꝺ apl'is q̄ baptizabāt in noīe chriſti
nō in noīe pa. ⁊ fi. ⁊ ſpūſſā. Ad hoc rūdet do-
ctor ſanct⁹ ibidē: ꝙ forma quā dn̄s tradidit
nō fuit ab apl'is mutata q̄tū ad intellectū: qꝛ
in noīe chriſti intelligit̄ tota trinitas: chriſt⁹
eīn vnctus ꝺr ⁊ iō vngentē vnctū ⁊ vnctionē
inſinuat: et ſic cū ꝑdicta forma cōcordabat:
ſꝫ ſolū q̄tū ad vocē ſenſibilē nec hoc ipm po-
tuiſſent niſi ex familiari ꝯſilio ſpūſſancti. Rō
autē mutationis fuit vt nomē chriſti publica
ret̄ ⁊ amabile redderet̄ ſi in ei⁹ noīe baptiſ-
mus fieret qꝺ erat ignotū ⁊ contumelioſum
vtpote crucifixi: ⁊ quia ceſſante cauſa ceſſat
effectus: iō chriſti noīe publicato ⁊ honora-
bile facto amplius nec debuit nec potuit in
eo baptiſmale ſacramentū impleri: quia tan-
tū ad tempus fuit inſtitutū: eccleſia tñ poſſet
adhuc illis verbis baptizare ſi ſpeciale prece-
ptū a ſpūſancto haberet: non aūt auctoritate
ꝓpria: qꝛ ſm quoſdā nō eſſet baptiſmus cum
expreſſio totius trinitatis ſit de neceſſitate ba-
ptiſmi q̄ fieri pōt quattuor modis ſm Bona-
uen. ibidē: aut ita ꝙ ſit plena ⁊ in corde ⁊ in o
re: ⁊ tunc ſm omnes eſt plenū ſacramentū. ita
ꝙ ſit ſemiplena aut in corde ⁊ in ore: ⁊ tūc ſm
omnes nō eſt plenū ſacramentū: aut ita ꝙ ſit
plena in ore ⁊ ſemiplena in corde. Et qꝛ ſm
Augu. Baptiſmus eſt ſacramentū fidei non
ſingularis ꝑſone ſ totius eccleſie ideo fides ꝑ
ſone nihil obeſt vel ꝓdeſt: ⁊ ideo qualitercūqꝫ
quis credat ſi totā exprimit trinitatē cū inten-
tione baptizandi baptizatum eſt: aut ita ꝙ ſe-
miplena in ore ⁊ plena in corde: eo ꝙ nō expri
mit totā trinitatē: tūc nō eſt baptiſmus ſed eſt
rebaptizādus quod ſi ſenſus remanet tunc eſt
baptiſmus. ¶ Pro quo ſciendum ſm Tho.
ibidem ꝙ qui corrupte profert verba: aut hoc
facit ex induſtria ⁊ ſic non videtur intendere
qꝺ intendit eccleſia nec eſt baptiſmus: aut ex
ignorātia vel defectu lingue: ⁊ tunc ſi tanta ſit
corruptio ꝙ oīno auferatur ſenſus locutionis
nō eſt baptiſmus. Porro tūc precipue ſenſus
non mutat̄ quando ſit corruptio in fine. vt di
cendo. In noīe patri ⁊ filio ⁊c̄. ſ mutatio ex ꝑ-
te principij variat ſignificationem: deniqꝫ qui
dicūt. Nos baptizamus te: nihil faciunt: ſed
qui dicunt. Ego baptizo vos ⁊ plures ſimul
baptizat baptizatū eſt ſed peccat: niſi ex ma-
gna neceſſitate fiat ¶ Quantū ad tertiū req̄-
ritur intentio; quia ſi nihil intenderet quicq̄d
faceret nihil fieret: eo ꝙ intentio eſt eſſentialis
omnibus ſacramētis: ⁊ ideo oportet exprime-
re oīa que intentionē determināt ad actū illū
ꝙ ſi non habet ſemꝑ actualē intentionē habe-
at ſaltem habitualē que ſufficit ad ꝑfectiōem
ſacramēti: puta ꝙ cū ſacerdos accedit ad ba
ptizandū intendit facere qꝺ facit eccl'ia circa
baptiſmū. De qua intentiōe latius videbitur
in ſermone ſequenti. Ad laudem dei.

¶ De baptiſmo adultorum ⁊ paruu lorum intentioneqꝫ baptizandi.

¶ Sermo xiij.

Qui crediderit ⁊ baptizatus
fuerit ſalu⁹ erit. Marci. vlti. ¶ Ad
euidētiam thematis queri poteſt.
Vtrum in baptiſmo fides alicuius articuli ſit
neceſſaria: ad completum ⁊ integrū eſſe ba-
ptiſmi: ſicut videtur ſentire Auguſt. dicens.
Vnde hec tanta virtus aque vt corpus tan-
gat ⁊ cor abluat niſi faciente v̄bo: nō qꝛ dicit̄
ſ qꝛ credit̄. ¶ Ad hoc rūdet Bon. ſup. iiij.
di. iij. ꝙ fides neceſſaria eſt nō tm̄ ſacro baptiſ
mi ſed etiā oībus ſacramentis: ſpecialiter ta-
men ſacramento baptiſmi: qꝛ omnia ſacramē
ta virtutem habēt a fide: vt dicit Hugo. Cu-
ius ratio eſt: qꝛ in fide eſt prima rō viuendi ⁊
eleuandi. Grā nanqꝫ ſacramentalis cōparat̄
ad virtutē paſſionis chriſti vt ad meritū: ſed
ad virtutē trinitatis vt ad principiū effectiuū
Ad hoc igitur ꝙ virtus paſſionis operetur
⁊ diſponat in ſacr̄is neceſſe eſt ꝙ aliquo mo-
do copuletur hmōi ſignis qꝺ eſſe nō poteſt ſi
ne eo in quo eſt prima vnio ⁊ hec eſt fides ꝑ
quā meritū capitis ſit membroꝝ: dū enim cre
dimus q̄ pro nobis paſſus eſt meritū chriſti
ſeruit eccleſie: ſimiliter ad hoc ꝙ diuina virt⁹
ſpecialiter influat ⁊ mirabiliter ſupra naturā
neceſſaria eſt fidei virtus in qua eſt prima rō
eleuādi potentiā ſupra naturā: ⁊ hec eſt fides
propter qꝺ maxime attribuit̄ ei virtus facien
di miracula. Hinc etiā magis ſit expreſſio fi-
dei explicite in h̄ ſacramēto q̄ꝫ in aliquo alio:
tam in actu trine immerſiōis in quo exprimit
fidem paſſionis ⁊ triduane ſepulture q̄ꝫ in v̄-
bo in quo ſit profeſſio fidei trinitatis: ⁊ ſicut in
adultis requiritur fides propria: ſic in par-
uulis ſufficit aliena. Qui ergo crediderit ⁊ ba
ptizatus ⁊c̄. Iam ordine debito de recipienti
um qualitate proſequi cupientes: duo princi-
paliter declarare ſtatuimus. Primo de ba-
ptiſmo adultorum de quo primo queri poteſt
Vtrum aliquis inuitus vel coactus recipere
poteſt baptiſmi ſacramentum. ſpecialiter cū
in ſacramento baptiſmi contrahitur matrimo
nium ſpirituale ⁊ deſponſatur anima deo: ſed
matrimoniū ſpirituale aut tantum aut plus e-
xigit de cōſenſu q̄ꝫ matrimoniū carnale. Ad
hoc reſpondet Bonauentura vbi ſupra. diſt:
iiij. ꝙ duplex eſt coactio. Prima dicitur ſuffici
ens: vt cum quis violenter accipitur: ⁊ ipſo
manibus ⁊ pedibus renitente mergitur: ⁊ ta
lis nullo modo baptizatus eſt: quia nullo mo
do fuit in eo cōſenſus: nec voluntas ſed fuit in
oīno repugnans. Secūda coactio dicit̄ indu
cēs vtpote minis vl' flagellis ita ꝙ mag' vult
ſe ſubijcere ſacr̄to eccleſie q̄ꝫ morte perire: ⁊ tūc
diſtinguendū eſt: aut enim intendit alios illu-

dere ꝛ mortē euadere: ꝛ tunc qꝛ non adeſt illi
intentio baptizandi nō eſt ſacr̄m cum nullus
dicat̄ baptizatus eſſe qui cōſenſit ſe immergi
in ioco: aut ipſo magis velit cōtra ſe fieri qđ
fit ſcȝ baptizari ꝙ̄ perire velit: ꝛ tūc ſiue cre-
dat ſiue nō: ſiue velit- habere gratiā ſiue non:
ſemper recipit ſacr̄m quantūcunqȝ fuerit coa
ctio cōminationis vel etiā crudeliſſime mor-
tis: Unde a ſimili q̄ timore mortis thura po-
nit idolis cōſentire videtur ꝛ peccat qꝛ ſacrifi
care dicit̄: ille vero cuius manus violēter thu
re implet̄ ꝛ ad ignem trahitur nec ſacrificare
nec peccare dicit̄. ¶ Secundo queri pōt: vtꝝ
ficte baptiſmū recipiens cōſequat̄ effectū illi
us. Ad hoc rn̄det Pe. in. iiij. di. iiij. ꝙ duplex ē
fictio. Prima em̄ eſt in ſacramenti ſuſceptiōe
qꝛ qđ exterius oſtendit ſcȝ ſuſcipe ſacr̄m hoc
interius non intendit: ꝑ tm̄ facit ſimulatorie: ꝛ
illa fictio impedit baptiſmi ſacr̄m. Secunda
eſt in diſpoſitiōe: qꝛ p̄tendit ſe diſpoſitū exteri
us cū tm̄ interius ſit indiſpoſitus: ꝛ illa fictio nō
impedit ſacr̄m ſed rem ſacr̄i: qꝛ ſm̄ ph̄m act⁹
actiuoꝝ ſunt in patiente p̄diſpoſito: q̄ ſcȝ indi-
ſpoſitio vel eſt in rationali ſcȝ qꝛ nō credit: vl'
in cōcupiſcibili qꝛ indeuote accedit: vel in ira-
ſcibili ſicut dicit̄ fictus qui ꝯtemnit. i. irreueren
ter ſuſcipit nō tm̄ ſimpliciter recuſans ſuſcipe-
re ſed coacte coactiōe cōminatoria. Cum igi-
tur talis fictio non impediat ſacramentū ꝑ tm̄
rem ſacramenti. ideo character ficte baptiza-
to imprimit̄ qui ſm̄ Tho. ibidē eſt imediata
cauſa diſponēs ad gratiā: ꝛ p ꝯſequens rece-
dente fictione q̄ characteris effectū impedie
bat: character qui eſt pn̄s in aīa incipit ha-
bere effectū ſuū: ſic ꝙ baptiſmus recedente fi
ctione effectū ſuū ꝯſequit̄ quē pri⁹ habuiſſet
ſi fictio nō fuiſſet: oīa pctā baptiſmū p̄ceden-
tia remittens quo ad culpā ꝑ nō ꝙ̄tum ad pe
nā totaliter: ꝛ iō pro illis eſt pnīa imponenda.
Qđ ſi ſubijcit̄ ſuſceptio baptiſmi cū tali fictio
ne opus mortuū eſt vtpote in mortali factū: ꝛ
ideo nō poteſt reuiuiſcere: Ad hoc rn̄det ibi-
dē Pe. ꝙ duplex eſt effect⁹ interior baptiſmi.
Unus q̄ eſt ſcr̄m ꝛ nō res. ſ. character: ꝛ ille
effectus nō opponit̄ culpe vel fictioni. Alter
q̄ eſt res ꝛ non ſcr̄m ſcȝ gratia: ꝛ ille effectus
opponit̄ culpe ꝛ fictioni: ex quo ꝯcludit̄ ꝙ cha-
racter cū fictiōe ſuſcipit̄ ſed nō gr̄a: Character
igit̄ ꝙ̄tum eſt de ſe eſt immediata diſpoſitio
ad gratiā: ſicut organizatio corporis ad aīe
infuſionē: ſed impedit̄ per diſpoſitionem con
trariā ſibi in eodem aīe ſubiecto ꝯiunctā. ideo
illa manente nō infunditur gratia illa recedē-
te gratia ſtatim infundit̄: ſicut diaphaneitas
aeris impedit̄ ne poſſit lumē ſolis ſuſcipere ꝓ-
pter pniam nubis obſcure qua reſoluta ſta-
tim lumē recipit a ſole: ꝛ quia ſcr̄m recipit cul
pā p̄cedentē non ſequentē hinc eſt ꝙ plenā fa
cit ſupinfuſa gr̄a remiſſionē totius culpe ꝛ pe
ne p̄cedentis: ꝛ facit remiſſionē totius culpe
ſequētis p accidens: qꝛ nō pōt vnā ſine altera
tollere nec facit remiſſionē totalis pene: qꝛ re
miſſio pene ꝛ culpe ſequentis magis fit in eo
virtute ſacr̄i pnīe ꝙ̄ baptiſmi. ꝛ ipſa ſuſceptio
baptiſmi reuiuiſcit ſed character ſemp in aīa
viuit: nā ſuſceptio eſt op⁹ hoīs: ſed character
eſt opus dei. ¶ Tertio queri pōt: vtrū baptiſ-
mū recipiens in ſe vel in alio a ſacerdote ma-
lo peccet: p̄ſertim qꝛ conſentiens peccāti pec-
care dinoſcit̄: ſed ſacerdos indigne baptizās
cū ſolemnitate mortaliter peccat vt p̄dictū eſt:
ꝙ ſi nollet baptizare ſine p̄cio: cōſtat ꝙ ſi datur
exactū preciū ſimonia cōmittitur. Ad hoc rn̄-
det Tho. ſup. iiij. diſ. v. ꝙ malus miniſter ſi eſt
ab eccleſia p̄ciſus: tunc peccat ab eo ſacr̄m ſu-
mens niſi in neceſſitate in qua poſſet etiam a
pagano vel a iudeo ſuſcipe. Si vero nō eſt p̄-
ciſus ab eccleſia: tūc nō peccat ab eo ſacr̄m ſu-
ſcipiens niſi p accidens. ſ. ſi eius pctō cōiceret.
licȝ em̄ ſacerdos peccat tm̄ nō oportet ꝙ ille q̄
ab eo baptiſmū exigit vel recipit etiā extra ca-
ſum neceſſitatis ſilr̄ peccet ꝓpter duas rōnes.
Primo: qꝛ iſti non pōt eſſe certū h̄ ꝙ ille ſit in
pctō mortali cū in vno inſtanti ſpūſſanctus o-
peret̄ iuſtificationē impij. Secūdo: qꝛ petit qđ
iuſtū eſt eo ꝙ a ſuo ſacerdote debet ſacr̄a ſu-
ſcipe: nec p hoc cogit vl' inducit ad peccandū:
qꝛ ille poteſt reddere qđ dȝ nō peccādo. Ue-
rūtn̄ de vitio ſimonie ſciendū ꝙ ſi baptizād⁹
eſt adultus ſufficit ei petere baptiſmū ad ſalu-
tem qꝛ baptizatur baptiſmo flāminis: nec de-
bet ꝓpter hoc ſimoniā cōmittere nolente alio
baptizare ſine precio. Si vero baptizandus
puer eſt tunc offerens debet potius pueꝝ ba-
ptizare ꝙ̄ ſimoniace p̄ciū dare. tn̄ licitum eſt
ei aquā emere ſi alius aquā habere non poſ-
ſet: qꝛ aqua nō eſt ſacrū quid: ꝛ ſi eſt ſanctifica-
ta tn̄ non operat̄ ad baptiſmū de neceſſitate
eius exn̄s quaſi ſanctificata: ſed quaſi aqua:
ꝛ ideo nō emit aquā ſctificatā ſed aquā: tamē
poſt baptiſmū dare poteſt ſacerdoti aliquid
ſecundū antiquā conſuetudinē approbatam.
Qđ ſi queritur an quis in articulo neceſſita-
tis poſſet ſeipſum baptizare. De hoc quidem
ep̄s Meten̄. conſuluit papā Inno. iij. vt ha
bet̄ extra đ baptiſmo ꝛ eius effectu. c. debitū
cui rn̄dit papa dicēs. Sane intimaſti ꝙ iude
us in mortis articulo cōſtitut⁹ cū inter iude-
os tm̄ exiſteret in aquā ſeipm̄ immerſerit di-
cēs. Ego baptizo me in noīe patris ꝛ filij et
ſpūſſancti. Rn̄demus ꝙ cū inter baptizantē
et baptizatū debeat eſſe diſcretio ſicut ex dn̄i
verbis colligit̄: dicentis apoſtolis. Ite bapti
zate oēs gentes in noīe pa. ꝛ fil'. ꝛ ſpūſſancti:
et memoratus iudeus eſt iterato ab alio ba-
ptizandus vt oſtendat̄ ꝙ alius eſt q̄ baptizat
et alius q̄ baptizat̄. Ad qđ deſignandū ipſe
xp̄s nō a ſe ſȝ a Iohāne baptizari voluit: ꝙ̄-
uis ſi talis deceſſiſſet ad patriā celeſtē ꝓtin⁹
euolaſſet ꝓpter fidē ſacramēti: ꝛ ſi nō ꝓpter fi-
dei ſacramētū. B Scđo p̄ncipaliter de-
clarandū eſt de baptiſmo puuloꝝ: de quo pri
mo q̄ri pōt: vtrū in vtero ſanctificati debeāt
baptizari ex neceſſitate ſalutis. p̄ſertim cū in
vtero ſanctificatꝭ dat̄ maior gr̄a ꝙ̄ in baptiſ
mo. qꝛ ſanctificatiōis gr̄a dicit̄ cōfirmās ſa-
lutē cōtra pctm̄ mortale. Ad hoc rn̄det Pe.
ſup. iiij. di. vj. ꝙ neceſſitas baptizandi non ſo
lum eſt ꝓpter indigentiā remedij ſȝ etiā pro-
pter obligationē p̄cepti q̄ reſpicit nō tm̄ mū-
dationē ab originali. ſed etiā diſtinctionem
membrorū eccl'ie ꝛ impſſionē characteris et
hmōi alias vtilitates: ꝙ̄uis aūt p̄ma neceſſi-
tas ceſſet in ſanctificato: ſecunda tn̄ remanet
in eo vnde debȝ baptizari: qꝛ tn̄ baptizari eſt
ſibi p̄ceptū affirmatiuū nō obligat ipm̄ niſi p
loco ꝛ tpe: vnde ſi an̄ adultā etatē ſeu oportu
nitatē habitā moritur ſaluat̄: qꝛ nō habebat
opus baptizari propter remediū ſed ꝓpter p̄-
ceptū ad acquirendū charecterē quo annu-
meret̄ ꝛ quaſi deputet̄ ad p̄cipiēda diuina ſa
cramēta ꝛ corporaliter morti chriſti cōfuge-
ret̄: ꝛ ad p̄ficiendū obediētie bonū ꝛ oſtēden
dum humilitatis exemplum: hinc Ioh. ait:
Ego a te debeo baptizari ꝛ tu venis ad me.
¶ Scđo queri pōt: vtrū in puulis baptiſm⁹
ſanguinis ſupplere poſſȝ vicē baptiſmi aque
p̄ſertim cū aque baptiſmus efficaciā habeat
ex opere opato: ſed baptiſm⁹ ſanguinis ſolū
ex opere opante: qꝛ ſine charitate nō prodeſt
vt dicit̄. j. Coꝛ. xiij. ſed in pueris nihil hȝ effi-
cacie ex ope opante: qꝛ vſū li. ar. nō habent ꝛ
non baptizati gratia carent. Ad hoc reſpon-
det Tho. ſup. iiij. di. iiij. ꝙ baptiſmus aque ef
ficaciā habet a paſſione chriſti inꝙ̄tū eā ſa-
cramentalit̄ rep̄ntat. Babtiſm⁹ aūt ſangui-
nis paſſioni chriſti realiter cōformat̄ non ſa-
cramētali rep̄ſentatiōe: ꝛ ideo in his q̄ ſacra
mētalia ſunt baptiſmus ſanguinis nō ſupplet
vicē baptiſmi aque ſicut eſt impſſio characte
ris ꝛ hmōi: ſed in eo ꝙ eſt res tm̄ ſupplȝ tota
liter vicē baptiſmi aque qn̄ articulus neceſſi-
tatis excludit ſacr̄m: ꝛ hoc habet baptiſmus
ſanguinis nō tantū ex opere opato neqȝ ꝙ̄tū
ad penā qua quis martyriū expleret quā cō
tingit nō eſſe ſufficientē ad ſatiſfaciendū pro
pctō. nec ꝙ̄tū ad deuotionē feruide volūtatꝭ
qꝛ cōtingit ꝙ voluntate maiori charitate for-
mata quis ſine martyrio nō pōt ab omni pe-
na liberari: ſȝ habȝ hoc ex imitatiōe paſſiōis
chriſti: hinc de martyribꝫ dicit̄ Apoc. v. La-
uerūt ſtolas ſuas ī ſanguine agni: ꝛ iō pueri
ꝙ̄uis vſum li. ar. nō habeant ſi occidant̄ pro
chriſto in ſuo ſanguine baptizati ſaluantur.
¶ Tertio q̄ri pōt: vtrū in pueris necdū rō-
ne vtentibꝫ melius ſit baptiſmū differri vel ſta
tiȝ in puericia dari: qn̄ neceſſitas mortis nō
incūbit: p̄ſertim cum chriſtus. xxx. vite ſue an
no baptizari voluit: cuius actio noſtra eſt in-
ſtructio. Un̄ ꝛ Math. vlti. dicit: Qui credi-
derit ꝛ baptizatus fuerit ſalu⁹ erit: ex quo pa
tet ꝙ credere p̄ſupponit ad baptiſmū ſȝ pue-
ri necdum credere poſſunt: eo ꝙ vſum rōnis
nō habent. Ad hoc rn̄det Tho. inter alia ſu
per. iiij. di. iiij. ꝙ ſicut nullus ſtatus mūdi fuit
in quo eſſet humano generi precluſa via ſalu
tis: ſic nulla etas vnius hominis eſt in qua
vna via ſalutis ſibi precludit̄. Cum igitur in
pueris ſit peccatū originale p qđ a cōſecuti-
one eterne ſalutꝭ impediuntur: oportet ꝙ eis
adhiberi poſſit aliqđ remediū ad remouēdū
illud impedimentū: et hoc eſt baptiſmus per
quē ex inſtitutione diuine miſericordie ſubue
niri pōt paruulis. nondum actū fidei habē-
tibꝫ ſȝ tantū in baptiſmo fidei habituȝ ſicut et
aliarū virtutū ſuſcipientibꝫ quos dn̄s ſaluat
in fide aliena. Quapropter laudabile eſt ꝙ
puer citius quo cōmode poterit baptizet̄: tū
ꝓpter imbecillitatē nature: qꝛ de facili mori
poſſet vt dānationis periculū euitet̄: tum ꝓ-
pter infeſtationes demonū qui nō habēt tan
tam p̄tātem in pueris ab originali mūdatis:
nec ꝙ̄tū ad nocumēta ſpūalia: nec ꝙ̄tum ad
nocumenta corporalia: tum quia in puericia
facilius homo inducitur ad aliqua ꝛ firmius
inheret: vt dicit ph̄s. ij. Ethicorū. Illud au-
tem Mathei. vlti. Qui crediderit: intelligi-
tur de adultis ratione vtentibꝫ: nam ꝛ amē-

tes iam adulti qui nūquā habent interualla
lucida:nec habuerūt baptizari poſſunt in fi-
de aliena ſicut pueri. Si vero vſum ratiōis
habuerūt/ ꝛ amentiā incurrerūt ex infirmita
te vel aliquo hmōi: vel adhuc habēt aliqua
lucida interualla:tūc ſi anteꝗ̄ amentiā incur
rerūt vel dum habent lucida interualla fue-
rūt in ꝓpoſito ſuſcipere baptiſmū: tunc in ne
ceſſitate baptizari pñt ꝛ baptiſmi ſacramen-
tū ꝛ non ſacramēti ſuſcipiunt: etiā ſi tūc actu
diſſentiant qñ baptizant̄ exiſtentes in amen
tia. Si tamē ante amentiā contradixerūt tūc
nec ſacramentū nec rem ſacramēti ſuſcipiūt
ꝛ qḋ maius eſt dormiens ſi poſitus in articu
lo mortis baptizatur rebaptizandus non eſt:
quia ſacramentū recipit ſi ſaltē ante ſomnū
fuit in ꝓpoſito ſuſcipiendi baptiſmū. Unde
Augu.iiij.confeſ.de amico ſuo qui cū deſpe-
raret̄ baptizatus eſt neſciens. ꝛ tamē in ipſo
baptiſmus efficaciā habuit qḋ patuit ex hoc
quia poſtea peruerſe ſuaſioni contradixit.

C Quarto q̄ri pōt:vtrū puer in vtero ma
tris baptizari poſſit ſicut ꝛ ſanctificari:preſer
tim cū maior ſit gratia ſanctificatiōis ꝗ̄ gra
tia baptiſmalis:ꝛ pronior ſit deus ad miſerē-
dum ꝗ̄ ad cōdemnanduꝫ: eo ꝙ vult omnes
homines ſaluos fieri. Ad hoc reſpōdet Bo
uen.ſup.iiij.di.vj.ꝙ nullus renaſci poterit ſpi
ritualiter niſi prius natus fuerit corpaliter. ꝛ
ratio huiꝰ eſt ipſa diuina inſtitutio que ſic in-
ſtituit.nec eſt illa inſtitutio neceſſitatis ſed cō
gruitatis:quia poſſet vtiqꝫ aliter fieri ſi deus
vellet:que.ſ.ratio ſumēda eſt ex parte ſacra-
mentalis remedij : qꝛ enim ſacramentale re-
mediū reſpicit oꝑationeꝫ eccleſie militantis:
et oꝑatio eccl̄ie non ſe extendit ad paruuluꝫ
niſi extra vterū exiſtentē:ideo in illo tempore
nec fide parentū nec aliquo ſacramento iuſti
ficari pōt paruulus anteꝗ̄ fuerit natus quā-
uis eſt de lege cōmuni:quia deus decreuit ſal
uari puerū ꝑ ſacramentuꝫ vel aliquid qḋ ſit
loco ſacramenti:ſicqꝫ patet ꝙ in vtero exiſtē-
tes nōdum ſunt capaces illius remedij per
qḋ ſm cōmunē legē paſſionis chriſti ꝑticeps
efficiant̄ a qua eſt remiſſio peccatorū. Unde
ſm Tho. ibideꝫ totalis egreſſio ex vtero eſt
expectāda niſi periculū mortis timeat̄: quia
tunc ſm q̄ſdam principali parte egreſſa.ſ.ca
pite in quo magis oꝑationes anime manife-
ſtant̄ baptizari debet:ſecus tñ eſt de alijs ꝑti
bus vt ḋ manu vel de pede ꝗ̄uis nō noceat
ſi tūc etiā ille ꝑtes aq̄ baptiſmali aſpergant̄

qꝛ diuina miſericordia nō eſt arctanda:ſi ta-
mē poſtea plenarie naſcatur:rebaptizari po-
teſt ad cautelam ſub hac forma. Si non es
baptizatus:ego te baptizo ꝛc̄. Ad laudem
dei omnipotentis.

¶ De baptizantiū ꝛ baptizandorū qualitate ac de his que figurantur in modo baptizandi. ¶ Ser. xiiij.

Euntes docete omnes gen
tes baptizantes eos. Math. vl
ti. Uiſo de baptiſmi integritate
proſequendū eſt de ſecundo.ſ.ḋ baptizantiū
et ſuſcipientiū qualitate. A Ad cuius eui
dentiam primo queri poteſt:vtrū ſpiritus in-
telligibiles baptizari poſſunt : preſertim illi
qui ſunt in gratia dei confirmati vt angeli bo
ni:ꝛ videt̄ ꝙ ſic :quia in actiōib ierarchicis
ita eſt ꝙ quācūqꝫ actionē facere poteſt inferi
or poteſt etiam ſuperior:quicquid pōt diaco
nus poteſt ſacerdos ſm Diony. xij.c. celiſ.
hierar.ſed q̄libet angelus maiorē eſt ſummo
ſacerdote apud nos qui ex ꝑticipatione ptā-
tis eoruꝫ angelus dicit̄ Malach.ij. Si ergo
ſacerdos homo participare poteſt.multo for
tius angelus. Ad hoc reſpondet doctor ſan-
ctu ſup.iiij.di.v.ꝙ angelis dei non eſt collata
poteſtas baptizandi ꝓpter duas rōnes. Pri
ma quia cū baptiſmus ſit actus militātis ec-
cleſie : de quo ſcꝫ eccl̄ia non ſunt angeli nec
actu nec potentia:iō diſpenſatio ſacramento
rum cōceſſa eſt hominib qui conueniūt cum
incarnato verbo a quo ſacramēta fluxerunt
in aſſumpta natura in militāti eccleſia ꝛ etiā
cōueniūt cū ſacramentis in quib eſt ſpūalis
virtus in corporeis elemētis ſicut homines
ex natura ſpūali ꝛ corporali compoſiti ſunt.
Angeli vero cū nullo eorū cōueniūt. Scḋo
qꝛ ad neceſſitate baptiſmi non valeret ptās
eis data cum non ſint in promptu hominib:
vt ꝑ eos baptizarent̄:verūtamen ſicut deus
potentiā ſuā ſacramentis nō alligauit:ita nec
ptātem cōſecrandi ſacramenta miniſtris ali
quib alligauit. Unde qui dedit ptātem hāc
hominib poſſet dare ꝛ angelis:nec bonꝰ an
gelus baptizaret:niſi diuinitꝰ ptāte ſibi cōceſ
ſa:vnde ſi baptizaret aliquē non eſſet rebap-
tizandus:dūmodo cōſtaret ꝙ eſſet angelus
bonus:vt etiam patet de cōſecratione eccl̄ie
ſancti Michaelis in legēda eiuſdē. Angelo
vero ſathane nūꝗ̄ baptizādi ptās cōpeteret

poteſt:vt dicit Pe.ibidem.nec ex officio nec
ex ſpeciali mandato:nec em̄ eſt miniſter offi
ciorꝫ ſalutis ſed punitiōis:ꝙ ſi baptizaret:tūc
baptiſmus eſſet reiterandus:quia cōſtat ꝙ i
omnib intentionē ꝑuerſam habet:ſicut enim
chriſtus omnia bene fecit:ſic diabolꝰ oīa ma
le:nec intenderet baptizare ſed deludere:nō
em̄ pt habere intētionē ſctificādi ꝗ̄ nec bapti
zādi nec faciēdi qḋ eccl̄ia fac̄: Ex his ptꝫ ꝙ
eccleſie militāti dūtaxat dictū ē: Eūtes doce.
omnes gētes. ꝛc̄. Ex verbis thematis queri
pt q̄s ſit ꝓprius miniſter ipius baptiſmi:ꝑſer-
tim cū hec ꝟba thematis:vt dicit lira ibideꝫ
dicta fuerunt a dn̄o in monte thabor:ad oēs
illic congregatos vbi ſimul erāt pluſꝗ̄ q̄ngē
ti fratres exceptis mulierib. De qua appari
tione dicit Paulus.j. Cor.xv. Deīde viſus
eſt pluſꝗ̄ quingentis fratrib:qui nimirꝫ fue-
runt ex omni ſtatu. ꝛ vt veriſimile eſt ex omni
ſexu: Ad hoc rn̄det Tho.ſuper.iiij.di.v.ꝙ ꝑ
ter caſum neceſſitatis ſacerdos ē ꝓprius mi-
niſter baptiſmi:nam qꝛ in omnib ſacramen-
tis noue legis eſt illuminatio gratie cum pur
gatione:ideo diaconus non eſt ꝓprius mini-
ſter baptiſmi vel alicuius ſacramenti:ſed dū
taxat aliquorꝫ ſacramentaliū ſicut exorciſmi
ꝛ expulſionis īmundorum a diuinis:vt cū di
cit. Si quis iudeus eſt abſcedat ꝛ eruditiōis
eorum q̄ ignorant qualiter ſe habere debeāt
ad diuina:vt cū dicit: Flectamus genua:hu
miliate vos ad benedictionē vel aliqḋ hu-
iuſmodi. Hinc etiam dicit Diony.ꝙ baptiſ-
mi myſterium nec ipis diaconib implere lici
tum ē:verum tamē qꝛ baptiſmꝰ eſt ſacramē-
tum maxime neceſſitatis:tum qꝛ pueris non
pōt aliter ſubueniri.tum etiā nec adultis ꝗ̄tū
ad remiſſionē totius pene:ideo que ad neceſ-
ſitatē eius requiruntur debuerunt eſſe cōmu
niſſima tam ex ꝑte materie.ſ.aque que vbiqꝫ
haberi poteſt:tam ex parte miniſtri:ita ꝙ in
neceſſitate quilibet homo baptizare poſſet.
Unde ſic̄ ſantificatio materie ꝛ benedictio ꝑ
cedens baptiſmū non ſunt de neceſſitate ſa-
cramenti ſed de ſolennitate quā extra neceſſi
tatē non licet ꝑtermittere ꝓpter inſtitutionem
eccleſie:ſic etiam ordinatio miniſtri nō eſt de
neceſſitate ſacr̄i ſed de ſolēnitate:ꝛ peccat ſi
q̄s nō ordinatus extra caſum neceſſitatis ba
ptizat:licet ſi fecerit factū ſit. In caſu vero ne
ceſſitatis non peccat:immo peccaret ſi nō fa
ceret:nā in eo caſu nō baptizatus baptizare
poſſet dūmmō formā eccl̄ie ſeruet ꝛ intentio

nē baptizandi habeat:qꝛ vt dicit mgr̄ in lite-
ra Romanus pontifex non homineꝫ iudicat
qui baptizat ſed ſpm̄ dei ꝗ̄uis paganus ſit
qui baptizat. Deniqꝫ extra caſum neceſſita-
tis in miniſtro baptizāte ꝓpter ſolēnitatē ba-
ptiſmi q̄tuor requirūt̄. Primo ꝙ ſit i ſacerdo
tē ꝯſecratꝰ. vñ Iſiḋ. conſtat baptiſmum ſolis
ſacerdotib traditū eē nec ipis diaconib eiꝰ
miniſteriū eē ꝑmiſſū:grauit̄ em̄ peccaret dia
conus ſolēniter vel ſimplicit̄ extra caſū neceſ-
ſitatis baptizās. Secūdo ꝙ ſit in vita iuſtifi-
catꝰ:dic̄ em̄ doctor ſctūs ſup.iiij.diſt.xxiiij.ꝙ
lex ꝑcipit vt hō iuſte ea q̄ ſunt iuſta exequat̄:
ꝛ iō quicūqꝫ hoc ꝙ ſibi cōpetit ex ordine fac̄
indigne qḋ iuſtū eſt iiuſte exequit̄:ꝛ cōtra pre
ceptū legis facit:ac ꝑ h̄ mortaliter peccat:ſed
quicunqꝫ ſacrū officiū in mortali pctō ꝑagit
non dubiū q̄n īdigne facit. Ex quo ſequit̄ ꝙ
quicunqꝫ in mortali pctō exiſtēs.exhibet ſe in
aliquo actu vt miniſtrū eccl̄ie mortaliter pec
cat:ꝛ tociens mortaliter peccat quotiens hu
iuſmodi actū facit.qꝛ vt dicit Diony.j.cele.
hierar. Immūdis nec ſymbola tangere fas
eſt. Unde quādo tāgunt res ſacras q̄ſi offi-
cio ſuo vtentes peccāt mortalit̄:ſecus tamen
eſſet ſi in neceſſitate ſacrū ꝯtingeret vel exeq
ret̄ in illo caſu quo etiā laicis liceret.verūtn̄
ꝗ̄tūcunqꝫ fuerit miniſter malus etiā excōica
tus hereticus vel ab eccl̄ia ꝑciſus ſi rite facit
nō ſolū cōfert ſacr̄m ſed etiā rē ſacr̄i.nō ipſe
ſed deus cuiꝰ ſacramēta ſūt bona ꝛ impollu
ta.non em̄ mundat vel baptizat interius mi
niſter ſed deꝰ. ꝛ qꝛ baptiſmū ē tm̄ agēs inſtru
mētale nō ꝯfert ad rē ſacr̄i ꝑticipādā vtrꝫ ipe
grāꝫ hēat vl̄ nō.ſicqꝫ effectꝰ baptiſmi eq̄lis
eſt a q̄cūqꝫ dat̄ ceterꝭ parib ex ꝑte baptizati
qꝛ deꝰ ē agēs ꝑncipale in baptizādo ꝑ auctē
ſuā ꝛ ipe chr̄us ſm ꝙ hō cuiꝰ meritū opat̄ in
baptiſmo. Hic ex plenitudīe diuine ptātis ꝛ
grē chr̄i ꝑuenit grā ad baptizatū. Tertio ꝙ
ſit ītētiōe rectificatꝰ. B Ad cuiꝰ euidētiā
q̄ri pt vtrꝫ in baptizāte requirat̄ itentio recta
ꝑſertim qꝛ in oībus ad que requirit̄ intentio
ita eſt ꝙ ꝑ prauam intentionē vitiat̄. ¶ Ad h̄
reſpōdet ſanctus Tho.ſup.iiij.di.vj.ꝙ rectū
eſt cuius medium nō exit ab extremis:ſacra-
mentum aūt baptiſmi eſt q̄ mediante acq̄rit̄
effectus baptiſmi ī anima baptizati. Uñ tūc
eſt recta intentio qñ baptizans ſeu baptizatꝰ
ſacr̄m ordinat ad effectum ſacr̄i:q̄ ē ſalꝰ. Si
ergo intentio aſſit in baptizante ꝙ intendit ſa
cramentum ꝯferre:ſꝫ deſit rectitudo.qꝛ ordi-

nat ſacramentū ad finē indebitū: non tamen
ꝓpter hoc in baptizato impedit̄ ꝑceptio ſacra-
menti: quia ad hoc fertur intentio baptizan-
tis neqꝫ effectus ſacramenti: quia mundatio
interior a miniſtro baptiſmi nō eſt. vnde eius
intētio ad hoc nihil facit. Nam Alex. de hal.
in. iiij. parte ſumme dicit ꝙ infidelis intendēs
facere qđ facit eccleſia baptizat: cuiꝰ ratio eſt
quia licet talis nō habet fidem tamen ſi in ba-
ptizando intendit: qđ intendit eccleſia bapti-
zat ⁊ hoc in fide eccleſie: ſi tamen in baptizato
ſit intentio recipiendi ſacramentum: ſed deeſt
rectitudo intentionis: recipit quidē qđ inten-
dit ſacr̄m ſed nō rem ſacramenti: qꝛ per pra-
uā intentionem ponit obijcere ſpiritui ſancto:
⁊ ex hoc habetur ꝙ dūtaxat requiratur inten-
tio baptizandi ſine qua quicquid fit nihil fit:
cuius ratio eſt: qꝛ cū vnius vna ſit cauſa ſi ex
aliquibus pluribus cauſis vnus effectus pro-
cedat: oportet ꝙ ille cauſe ſint aliquo modo
facte vnū ad inuicem. Ad effectum igit̄ ſacra-
menti videmus multa cōcurrere ſcꝫ miniſtrū
formā verboꝝ ⁊ materiā: hic aūt non poſſunt
colligari adinuicem vt ſint vna cauſa niſi per-
intentionē baptizantis que formā ad materiā
applicat: ſuū vero miniſtrū ad vtrumqꝫ: ⁊ to-
tū hoc ad ſacramēti collationem: ⁊ licet mini-
ſter ſacramēti niti debeat ad cuſtodiendū cor
ſuum. q̄ꝫtum poteſt vt maxime in verbis ſa-
cramentalis forme intentionē actualē habeat
qꝛ tamen cogitatio valde vertibilis eſt: ⁊ lau-
bilis: ſi tūc nō aſſit actualis intentio qñ verba
ꝓfert dūmodo prius intenderit ⁊ ꝯtraria in-
tentio nō interuenerit ſacramentū nō impedi-
tur: qꝛ tūc in vi principalis intentiōis opatur
ſi ſaltē forma verboꝝ ſeruat̄: nec aliqd qđ in-
tentionē ꝯtrariā exprimat exterius dicit̄: ꝙ ſi
baptizans intentiōe non baptizandi oīa fece-
rit licet tūc ex parte eius nihil fit tñ ſi baptiza-
tus adultꝰ fuerit: tūc illiꝰ deuotio ⁊ fides ſup-
plet effectū baptiſmi: vt ex hoc baptizato qui
intentionē baptizātis ignorat nullū periculū
ꝓueniat. Si vo puer fuerit tunc pie credit̄ ꝙ
ſummus ſacerdos ſcꝫ deus defectū ſuppleat
⁊ ſalutē ei ꝯferat: ſi tñ nō facit nō iniuſte facit
ſicut nec in illo qui ſacramēto non ſubijcitur.
Quarto ꝙ ſit in actu modificatus: nā in ba-
ptiſmo cū ſolēnitate primo ꝑcedit cathetiſmꝰ
vel cathetizatio. i. in fide inſtructio q̄ eſt q̄dā
diſpoſitio ad baptiſmū: quia in adultis requi-
ritur fides ꝓpria ⁊ propria voluntas: ita ꝙ ꝑ
ſe fidem ꝯfiteat̄ ⁊ chriſtianā religionē profite-
atur. In puero vero cuius baptiſmus opera-
tur tm̄ ex fide eccl'ie ⁊ merito chriſti fit inſtru-
ctio mediante alio. Hinc eadē q̄bus inſtruen-
dus eſt ꝓponuntur pn̄te anadocho. i. patrino
cui. ſ. cōmittit̄ in his inſtruendus: ⁊ ipſe loco e-
ius cōfeſſionē ⁊ ꝓfeſſionē facit: vñ licet tūc nō
poſſunt doceri tñ per patrinos pn̄t obligari: ⁊
ideo fit in eis cat[e]checiſmus: tum ꝓpter rōnem
obligandi: tum ꝓpter vniformitatē recipiendi
baptiſmū: ſicut conſimilem effectū omnes re-
recipiunt. Deinde ſequit̄ exorciſmus vel ex-
orcizatio. i. abiuratio qua ſacerdos abiurat de-
mones dicens. Exi ab eo imunde ſpūs: ⁊ h̄
ſm̄ Pet. in. iiij. qꝛ propter pctm̄ hoīs diabolꝰ
poteſtatē accepit in hoīem ⁊ in omnia que in
vſum hominis veniūt: hinc quia nulla eſt con-
uentio chriſti ad belial: q̄cquid in vſum chri-
ſti ſanctificatur ⁊ d[e]dicat̄ ſiue res ſiue pſona
priꝰ exorcizatur vt poteſtas diaboli pellatur:
vt patet in benedictione aque in cōſecratione
templi ⁊ ſimilibus. Cum igitur prima ſancti-
ficatio qua homo deo ꝯſecrat̄ fit in baptiſmo
oportet ꝙ etiā homo prius exorcizetur q̄ꝫ ba-
ptizetur multofortiori rōne q̄ꝫ alie res: quia in
homine eſt cauſa quare diabolus poteſtatem
accepit in hominem: ⁊ in alia q̄ ſunt ꝓpter ho-
minē. ſ. peccatū originale vel actuale. ⁊ hoc ſi-
gnificāt ea que in exorciſmo dicunt̄: vt cū dici-
tur: recede ab eo ſathana: ſimiliter ea que fiūt:
quia ipſa exſufflatio ſignificat demonis expul-
ſionem perflatū ſpūſſancti. Benedictio vero
cū manus impoſitione ꝑcludit expulſo viam
ne redire poſſit: ſal in os miſſum ſignificat fo-
mitis ⁊ inquitatis reſtrictionem a fetore ⁊ pu-
trefactione: qꝛ iam conditus eſt ſapientia: lini-
tio ꝑinde nariū ⁊ aurium cū ſaliua oris que
denotat diuinā gratiā ſignificat remotionem
impedimēti ipſius demonis reſpectu fidei do-
cende vel addiſcende: ⁊ diſcretionem inter o-
dorem vite ⁊ mortis: ſed olei vnctio ſignificat
expoditionē eius in pugna quā aduerſus dia-
bolus ſuſcipit a cuius poteſtate exceptus eſt:
habent etiā hec non ſolū ſignificationē ſed eti-
am aliquē effectū in ſuſcipiēte nō tm̄ in corpe
ſed etiam in anima: quia in vtroqꝫ eſt infectio
fomitis. Effectus aūt iſte eſt ſm̄ Tho. in. iiij.
diſt. vj. Debilitatio prātis demonis ne poſſit
tm̄ in homie ſicut ante ne baptiſmū ⁊ alia bo-
na impediat ⁊ retrahat: preſertim adultum
ſed poteſtas eius in baptiſmo totaliter aufer-
tur: ſicut pharao prius flagellatus eſt pp'lo
nōdum de egypto egreſſo ⁊ poſtea totaliter
in mari rubro qđ eſt figura baptiſmi ſubmer-
ſus. ¶ Deinde ſequitur baptiſmus. De
quo primo q̄ri pōt: vtrū immerſio ſit de neceſ-
ſitate baptiſmi: ꝑſertim cū per baptiſmū con-
figuramur ſepulture chriſti: vt dicit̄ Roma.
vj. ſed hoc nō fit per baptiſmū niſi inquantū
imergimur ⁊ occultamur in aqua ſicut chri-
ſtus ſub terra. Ad hoc rñdet doct. ſanctus ſu-
per. iiij. diſ. iij. ꝙ baptiſmus ablutinē importat
ablutio autem per aquam fieri poteſt non tā-
tum per modum immerſionis ſed etiā per mo-
dū aſperſiōis vel effuſionis: ⁊ ideo vtroqꝫ mo-
do fieri pōt baptiſmus ⁊ videt̄ ꝙ aplī h̄ mo-
do baptizabāt cū legatur ꝙ ſimul vna die cō-
uerſi ſunt quinqꝫ milia: ⁊ alia die tria milia.
Act. ij. ⁊. iij. ⁊ ideo qñ conſuetudo eccleſie pa-
titur vel incūbit neceſſitas ꝓpter defectum a-
que vel propter periculū pueri de cuius mor-
te timet̄: vel ꝓpter imbecillitatē ſacerdotis in-
fantem ſuſtentare nō potentis: pōt ſine imer-
ſione baptiſmꝰ celebrari. Secūdo queri pōt
vtrū trina imerſio vel aſperſio ſit de neceſſita-
te ſacramenti: ꝑſertim cum fidei trinitas: ſicut
exprimitur per noīa triū pſonarū: ſic etiā per
tres immerſiones: hinc etiā legitur in decretis
de conſe. diſ. iiij. c. ſi quis pſbyter aut eps non
trinam immerſionē vnius myſterij celebret:
ſ; ſemel in baptiſmate mergat: deponat̄. Ad
qđ reſpondet ſanctus Tho. vbi ſ. ꝙ congru-
entiſſime fit trina imerſio: tum ad exprimen-
dū in factis fidem trinitatis: tum ad figuran-
dū chriſti ſepulturā cui per baptiſmū ꝯſepeli-
mur. Dicit em̄ Diony. ꝙ debet fieri baptiſmꝰ
tribus dimerſionibꝰ ⁊ eleuationibus ad ſigni-
ficandū ꝙ chriſtus iacuit in ſepulchro tribus
diebꝰ ⁊ noctibus: verūtamen trina immerſio
vel aſperſio non eſt de neceſſitate ſacramenti
vt ptꝫ etiā de ꝯſe. diſ. iiij. c. de trina immerſiōe:
ſi tamen omittit̄ ꝯ ꝯſuetudinē eccl'ie. grauiter
aliqs peccat ſemel in imergens: ⁊ ideo ꝑ cōſe-
quens pena ꝑ canones exhibet̄: qꝛ romana
eccleſia trinam ſeruat immerſionē: ꝓpter ſigni-
ficationē trinitatis ⁊ triduane ſepulture: ac tri-
plicis ꝯcupiſcentie a qua aīa liberat̄: tripli-
ciſqꝫ virtutꝫ q̄ imago in aīa reformat̄. Deniqꝫ
ſm̄ Bonauen. ſup. iiij. diſ. iiij. Si in vna imer-
ſione baptizans oīa verba profert: non debet
amplius mergere: qꝛ baptiſma ꝯſumatū eſt: ſ;
ſi fit trina immerſio: in prima debet noīari pa-
ter: in ſcđa filius: ⁊ in tertia ſpūſſanctus: ⁊ tūc
nulla ſuperfluit: qꝛ non eſt cōpletū ſacr̄m q̊uſ-
qꝫ terminatū ſit verbum: Ad laudem dei.

¶ De effectibꝰ baptiſmi quantū ad remotionē mali: qui ſunt delere oēꝫ culpā ⁊ penam. ¶ Sermo xv.

Quicunqꝫ baptizati ſumus
in chriſto Ieſu: in morte ipſius ba-
ptizati ſumus. Roma. vj Alexan.
de hales. ſuper hunc locū: dicit ꝙ apoſtolus
his verbis vult ꝙ quicunqꝫ beptizatur: ad ſi-
militudinē mortis chriſti baptizatur: vt ſicut
chriſtus moriens deponebat omnē vetuſtatē
pene: ita quilibet in baptiſmo deponat vetu-
ſtatem culpe: quia per baptiſmū quis conſe-
pelitur ad ſimilitudinē chriſti in mortem pec-
catoꝝ: vt quomō chriſtus reſurrexit a mortu-
is per gloriā patris: ita ⁊ hmōi in nouitate vi-
te ambulare ſtudeat. Unde poſtea ſubdit a-
poſtolus: ꝙ vetus hō noſter. i. fomes ⁊ ꝯſue-
tudo peccati. q̄ dicit̄ noſter: qꝛ ex nobis ⁊ non
ex deo ſimul crucifixus eſt cum chriſto. i. infir-
matus ⁊ debilitatus: qꝛ iam abundantior eſt
grā vt deſtruatur corpus peccati. i. oīa pecca-
ta que ſimul ſumpta corpus vnū ſunt ⁊ vna
cōgeries. ¶ Quia ſi querit̄: quō vetus hō nr̄
crucifixus eſt ꝑ baptiſmū. Rñdet Aug. de ba-
ptiſmo paruuloꝝ: ꝙ gratia dei accepta ꝑ ba-
ptiſmū id agitur vt euacuet̄ corpus peccati
nō vt tota ꝯcupiſcentia vel fomes repente cō-
ſumatur: ita vt nō ſit: ſ; vt eam deo adiuuante
ſuperet: q̄ non inuanū gratiā eius recipit: pro
tanto ergo dicit̄ crucifixi ꝯcupīa quia no re-
gnat: nō qꝛ omnino nō ſit. Unde dicit aplꝯs.
Qui chriſti ſunt carnē ſuā crucifixerunt cū vi-
tijs ⁊ ꝯcupiſcentijs: eis ſcꝫ reſiſtendo. ¶ Ad
maiorē aūt euidentiā ſciendū: ꝙ effectus ba-
ptiſmi ꝑncipaliter cōſiſtit in duobꝰ ſcꝫ in remo-
tione mali ⁊ collatione boni. ¶ Queri poteſt
igitur vtrū baptiſmi ſacr̄m digne recipientes
omēs equaliter eius efficatiā recipiāt preſer-
tim cū baptiſmus efficatiā habeat a paſſiōe
chriſti: ſed chriſtus equaliter ſe obtulit omībꝰ
Ad hoc rñdet Bonauen. ſuper. iiij. diſ. iiij. ꝙ
primus effectus ipſius baptiſmi: eſt impreſſio
characteris: ⁊ q̄ꝫtum ad illū effectū oīnes eq̄-
liter recipiūt: qꝛ nō eſt vnus magis baptizatꝰ
q̄ꝫ alius. licet magis ſit cōtritus vel diuina di-
lectione ꝓuentus. Secūdus aūt eſt innocētie
reſtitutio: ⁊ q̄ꝫtum ad illum nō eſt maius vel
minꝰ: qꝛ omnes equalē ⁊ plenā recipiūt inno-
centiam: q̄ꝫtum eſt ex parte baptiſmi: ꝙ ſi qs
ficte recipit recedente tñ fictione plena inno-
cētia redit. Tertius deniqꝫ effectꝰ eſt infuſio

gratie: ⁊ quãtum ad illum recipitur maius ⁊ minus. Pro quo ſciendũ: ꝙ gratia duplicem habet actũ. Primus eſt delere pctm̃: ⁊ quãtũ ad illum actum maiorem habet effectũ in eo qui plura peccata cõmiſit: propter hoc tamẽ gratia eius nõ eſt maior quia modica gratia delere poteſt omnẽ culpã. Secũdus act⁹ eſt animã habilitare ad bonũ: ⁊ quantũ ad illũ actũ maiorem habet effectũ in eo qui magis ſe diſponit: qꝛ licet chriſtus ꝓ oĩbꝫ paſſus eſt: non tñ eius paſſio equalem in oĩbus efficatiã habet: ⁊ ꝙ non omnes equaliter ſe ad hoc diſponunt: ſed ꝗ ꝓpinquius accedit: magis accipit: ſicut ꝗ ꝓpinqu⁹ ad ignem accedit: efficatius illius calorem ⁊ beneficiũ recipit. His igitur premiſſis proſequendũ eſt primus eius principalis effectus: ꝗ eſt remotio mali: de primo queri põt: vtrũ baptiſmus indigne ſuſcipientibꝫ: delet omnem culpã originalem ⁊ actualem: ꝑſertim cum ſacramentũ baptiſmi ſit remediũ perfectũ: eo ꝙ eſt fundamentũ legis ꝑfectionis: cũ igitur originale peccatũ hoĩem directe ⁊ principaliter innocentia priuauerit: nõ delet perfecte baptiſmus originale niſi reſtituendo innocentiã: ſed nõ eſt innocens ſimpliciter: niſi qui caret omni culpa. Ad hoc rñdet ſanctus Tho. s. iiij. diſ. iiij. ꝙ cũ baptiſm⁹ ſit regeneratio in vitam ſpũalem: om̃e qđ eſt ſpũali vite cõtrariũ: qđ ſcꝫ cũ gratia ſtare nõ poteſt: qđ eſt ſpũalis vite principiũ: ꝑ baptiſmũ tollitur: ⁊ ideo baptiſmus delet omnẽ originalẽ ⁊ atualem culpã mortalẽ: ⁊ quantũ eſt de ſe venialẽ ꝗ diſponit ad priuationẽ: grẽ ꝗ̃uis qñqꝫ venialis culpa remaneat poſt baptiſmũ mortali remota: ꝓpter indiſpoſitionẽ ſuſcipientis baptiſmũ: nec reqrit baptiſmus ꝯtritionem quaſi cõcauſam ad deſtructionẽ peccati actualis: quaſi de ſe ad hoc non ſufficeret: ſed ſolũ ad remouendũ fictionẽ que eſt cõtraria diſpoſitio effectũ baptiſmi impediens: vnde glo. Ambro. ſup illud Ro. xi. ſine pnĩa ſunt dona: dicit ꝙ gratia dei in baptiſmo nõ requirit gemitũ: neqꝫ planctũ: neqꝫ aliquid hmõi: ſed oĩa gratis cõdonat: ſicqꝫ baptiſmus dum effectũ ſuũ perfecte cõſequit̃: deſtruit omnem culpã: non ſolũ originalẽ ⁊ mortalẽ: ſed etiam venialẽ: ꝗ ꝗ̃uis non ꝯfert̃ grẽ ſimpliciter ꝯferatur tñ grẽ baptiſmali: ꝗ debet eſſe ꝑfecta rõne nouitatis vite: licꝫ effectus eius impediri põt ꝑfectionẽ recipientis: nã ſicut fictio peccati mortalis dicitur fictio ſimpliciter: ⁊ totaliter effectũ baptiſmi impedit: ꝗ̃tum ad remiſſionem culpe: ⁊ collationẽ gratie: ſi fictio peccati venialis in actu vel propoſito: dicitur fictio ſecundũ ꝗd: ſicut veniale eſt pctm̃ ſm quid. i. diſpoſitio ad mortale: ⁊ ideo impedit effectũ baptiſmi: nõ ſimpliciter ſꝫ quantũ ad remiſſionem illius venialis: ⁊ ſic patet ꝙ ꝑ baptiſmũ dũmodo ꝑfecte ſuum conſequit̃ effectum: ꝗs plenarie reſtituitur in priſtinã innocentiã quãtum ad animã. ¶ Quod ſi querat̃ rõ hui⁹: rñdet ibidẽ Bona. ꝙ ratio cauſalis eſt diuina liberalitas: ꝗ tantã huic ſacro contulit efficaciã. Et ſi querat̃ rõ huius: tũc aſſignat ibidẽ Bona. triplicẽ ꝯgruitatẽ. Prima põt eſſe ex pte eius ꝯ qđ baptiſmus em̃ eſt ꝓprie ꝯ pctm̃ originale: qđ inter oĩa pctã peiorẽ in aĩa relinqt ſequelã: cuius corruptio eſt vl̃is ⁊ magna: ⁊ ideo ꝯgruũ fuit vt deus magne efficatie remediũ inſtitueret in ꝯtrariũ: vt ſicut in corruptione illius morbi manifeſtat̃ rigor diuine iuſtitie: ſicut etiã in remedio manifeſtaret̃ dulcedo diuine miſericordie: vt non ſolũ illũ morbum: ſed oĩa ꝗ conſequenter annexa ſunt huius remedij virtute deleant̃: ⁊ h̃ eſt qđ dicitur Roma. vj. Nõ ſicut delictũ ita ⁊ donũ. ¶ Secunda ꝯgruitas eſt rõne eius ad qđ eſt: qꝛ ſcꝫ eſt ad regenerandũ. Vñ in ſacro trãſfert̃ hõ a ꝑtãte tenebrarum in adoptionẽ filioꝝ dei: ⁊ maxie aperit̃ largitas diuine manus in pmo reditu ad deũ ꝑ baptiſmũ: ⁊ hoc eſt qđ dicit̃ ad Titum. ij: Per lauacrũ regenerationis ⁊ renouatiõis ſpũſſancti: quẽ effudit ĩ nos abũde. Tertia cõgruitas eſt rõne ordinis: qꝛ cum id eſt primũ inter oĩa ſacrã ⁊ fundamentũ ad alia: ideo vt ꝑfectũ ſtatuat̃ fundamentũ: placuit diuine miſericordie Huic ſacro dare ꝑfectam efficatiã ad delendã omnẽ culpã: vt poſterioꝝ oblitus is ꝗ baptizatus eſt: ⁊ quaſi nouus effectus: oĩno ſe ad anteriora extendat: ⁊ qꝛ deus diſpoſuit huic ſacro dare ꝑcipuã efficatiã: qđ ſcꝫ virtus paſſionis huic ſacro ſpũaliter adeſſet: ideo dedit illi expreſſam ſignificantiam: hec em̃ inter cetera magis indicat aĩam fieri ſanctã ⁊ purã. B Scđo q̃ri pt: vtꝝ baptiſmus indigne ſumentibus deleat omnẽ penam: ꝑſertim cũ efficatius ſit donũ chriſti ꝗ̃ pctm̃ ade: vt dicit apl̃s Ro. v. Plus em̃ paſſio chriſti meruit: ꝗ̃ pctm̃ ade demeruit: ⁊ deus pronior eſt ad miſerandũ: ꝗ̃ ad dãnandũ ſed deus in vltione peccati ade penas nobis multiplices inflixit: multo ergo forti⁹ ꝑ meritum paſſionis chriſti non tm̃ a culpa ſed etiã ab oĩ pena quã inflixit nos eripere deberet.

Ad hoc rñdet Pe. in. iiij. diſ. v. ꝙ cum baptiſmus vt dicit Dam̃. ſit principium vite ſpũalis. ſ. tam gratie ꝗ̃ glĩe: ideo baptiſmus illud tollit qđ a vita ſpũali retardat vel excludit. Eſt igit̃ triplex pena ꝓ peccatꝭ inflicta: Quedam eſt eterna ꝗ penitus excludit a vita: ⁊ iđ hanc tollit baptiſmus. Quedã eſt tꝑalis aſſũpta ſiue ſatiſfactoria, quã hõ ꝑ peccata meruit: vt ieiunia. corporalia ⁊ ſpũalia exercitia ⁊ laborioſa opa. ⁊ qꝛ hec pena tardat a vita. iđ ſimilit̃ baptiſmus hanc penaꝫ tollit: qꝛ abſoluit ab omni pena tꝑali ſatiſfactoria ſiue aſſũpta. cuius ratio ẽ ſm Tho. ibi. diſ. iiij. Quia cum chriſtus ꝑ mortem ſuã ꝓ peccatis hũani generꝭ ſufficientiſſime ſatiſfecit. etiã ſi eſſẽt multo plura. ⁊ qꝛ homo ꝑ baptiſmũ in mortẽ chriſti baptizat̃ ⁊ ei cõmoritur ⁊ ſepelitur: vt dicitur Roma. vj. Ideo baptiſmus ꝗ̃tũ in ſe eſt totam efficaciã paſſionis in baptizatũ influit. ⁊ ꝓpter hoc ſoluit non ſolum a culpa. ſꝫ etiam a pena ſatiſfactoria. homo nanqꝫ ꝑ baptiſmũ incorporat̃ chriſto ⁊ eius membrũ efficitur ideo pena ꝗ̃ chriſtus ſuſtinuit. reputatur iſti in ſatiſfactionẽ. qꝛ ſi patit̃ vnũ mẽbrũ omnia alia cõpatiuntur. vt dicit̃. j. Coꝛ. xv. ⁊ ideo in chriſto illa peccata punit. ſicut dicitur Eſa. liij. Poſuit ĩ eo iniquitates omnium noſtrum. Q, ſi obijcitur deus nihil ĩordinatum relinquit: ꝗ nec culpam dimittit qñ aliquã penam infligit. Ad hoc rñdet ibidem: ꝙ culpã ordinat pena dupliciter: Primo vt ſatiſfaciens ⁊ ſic culpa remanet ordinata per ſatiſfactionem chriſti. ¶ Scđo vt medicina ſanãs membꝝ inſanabile: ⁊ ſic in baptizatis ordinatur culpa vt ſanata ꝑ grãm oppoſitã. ¶ Quedã deniqꝫ eſt pena tꝑalis cõtracta: vtpote fames: ſitis: infirmitas. ⁊ ſimiles q̃s hõ naſcendo cõtrahit tanꝗ̃ reliquias originalis vitij: ⁊ hmõi pene non retardant: nec excludunt morientem a vita ſed magis iuuãt ad illam: ꝗa ſm ſtatum in quo humana natura repatur a lapſu: magis quis ꝑficit ꝑ hmõi penas ⁊ tribulationes alias: ita ꝙ niſi qui reparat̃ ad innocentiam per hoc melior fieret aliquo modo: non permitteret deus ſumme potẽs: ſumme bonus: ſumme ſapiens talia pati: ⁊ ideo has penas baptiſmus non tollit: qꝛ nõ opponitur effectui eius. Qꝫ ſi obijcitur: baptiſmus directius ordinatur contra peccatum originale ꝗ̃ contra actuale. ſed tollit omnẽ penaꝫ actualis peccati vt dic̃ Ambro: ꝗ tollet etiaꝫ omnem penam originalis. Ad hoc reſpõdet doct. ſanctus ibidem ꝙ in peccato originali talis fuit proceſſus: ꝙ ꝑſona corrumpit naturam: ⁊ natura corrũpit ꝑſonam: paſſio ergo chriſti ſufficienter originale peccatum abſtulit quantum ad vtrũqꝫ: ſed quia ſacramenta perſonis adhĩbẽtur: ideo baptiſmus h̃ ab homine tollit: qđ ex corruptione nature in ꝑſonam redundabat: ideo infectionem culpe ꝓut perſonam afficit: ⁊ penam que actũ perſone priuabat ſcꝫ carentiam viſionis diuine baptiſmus aufert: ſed non actu aufert ĩfectionẽ ꝓut afficit naturam: qđ patet ꝑ h̃ ꝙ baptizatus per actũ nature originale tranſmittit in ꝓlem. Similiter nec penas que cõſequuntur principia nature deſtitute aufert gratia innocẽtie primi ſtatus: cuiuſmodi ſunt rebellio carnis ad ſpiritum. nec huiuſmodi penalitates aufert ꝗ ſequunt̃ ex ipſo actu: ꝙ homo ex cõtrarijs cõpoſitus eſt: ⁊ ꝗ̃tum ad corp⁹ ⁊ ꝗ̃tum ad animã quodãmõ ſcꝫ ꝗ̃tũ ad appetitũ ſenſus ⁊ intellectus: ſed ꝑ gratiã baptiſmaleꝫ efficit̃: ꝙ he remanentes non dñentur in ꝑſonis: ſed magis eis ſubijciant̃: vt in vtilitatem ipoꝝ cedant: in ꝗ̃tũ ſunt materia ꝩtutis ⁊ occaſio humilitatis ⁊ exercitij: vnde Bonauen. ibidẽ ponit tres rõnes quare congruum fuit ad hmõi penalitates ĩ nob dñs relinqret. Prima eſt ad manifeſtandũ equitatẽ diuini iudicij: vt ſcꝫ illa ſententia quã de mortalitate ade ⁊ poſteroꝝ eius domin⁹ dictauerat in nobis permaneret. vnde ⁊ ab illa nemo liber euadit: qꝛ nõ debuit dñs ſententiã latam retractare cõtra honorẽ ſuum: ſed manente ſententia decuit eũ remediũ miſericorditer adhibere: vt fieret ad ſalutẽ qđ erat illatũ ad vindictã. Secũda ẽ ad demonſtrãdũ meritũ paſſionis chriſti: qꝛ ſi dñs creaſſet naturã ⁊ fomitẽ: tunc filius naſceret̃ imunis a culpa: nec indigeret regenerari a chriſto ĩ baptiſmo: ideo vt omnes noſcant ſe paſſione ipſius egere: data eſt virtus ſacramento paſſione. ſiue ad hoc ordinatum eſt vt penas remittat perſonales non naturales: quia remedium reſpicit perſonã non naturã. Qđ ſi obijcitur cũ medicus bonus ſemꝑ intẽdat curare radiceꝫ morbi ⁊ bonũ remediũ ad hoc ferat̃: videt̃ incõgruũ ꝙ baptiſmus relinquit magis penã fomitis que inclinat ad peccatum: ꝗ̃ alias penas debitas pro peccatis. Ad h̃ ibidẽ rñdet: ꝙ deus curare potuit vtroqꝫ modo: ſꝫ tamẽ illđ qđ reſpicit ꝑſonã non naturã magis curare diſpoſuit: vt non totuꝫ genus curet̃ ſimul.

ſed q̄libet qui vellʒ curari: et quilibet in ꝓpria perſona: qꝛ magis quis aſtringitur deo vt recognoſcat beneficium ⁊ diuina. eius iuſticia hoc exigit tanq̄ȝ cōgruū ⁊ decēs. Si eñ vnūquēq̄ȝ nr̄m deus curaſſet i radice: nō ſic gratiam dei cognoſceret quilibet: nec ita gratis eſſet de beneficio preſtito in alio ſicut de p̄ſtito in ſeipſo. Tertia vero rō eſt ad ꝓmouēduʒ meritū liberi arbitrij: ꝓmouēt eñ hmōi penalitates ad multiplex bonū: tū ad cordis humiliationē. Mich. vj. Humiliatio tua i medio tui: tū ad timoris incuſſionē. Job. vj. terrores dn̄i militāt cōtra me: tum ꝓpter ſuiipſius cognitionē. Eſa. xxviij. Sola vexatio dabit intellectū auditui: tū ꝓpter ſtimulationē ad bonum Mich. ij. Surgite ⁊ ite: quia non habebitis hic requiem: tum propter exemplum non peccandi. Zach. iij. Adam exēplū meū ab adoleſcentia mea: tū ꝓpter exercitiū ꝟtutū. Judic. ij. He ſūt gētes q̄s reliq̄t dn̄s vt erudirʒ nos tū ad oſtendendū ſignū filioꝝ dei. Hebr. xij. Si extra diſciplinā eſtis cuius ꝑticipes facti ſūt oēs ḡ adulteri ⁊ nō filij eſtis: tū deniq̄ȝ ne ꝓpter hoc ad baptiſmū veniētes in eo premium retributiōis accipiāt. Si nanq̄ȝ daretur inmortalitas in baptiſmo: tunc plures ꝓpter illā ꝯſequendā baptiſmū peterēt q̄ȝ ꝓpter gratiā: nec fides tūc hr̄et meritū cui humana rō p̄beret experimentū. Deniq̄ȝ lʒ ſm Greg. nazāzenū. q̄druplex eſt ſpēs baptiſmi. Eſt enim baptiſmus figuratiuus: q̄ Moyſes baptizauit populū iſrl': ſed i aqua tm̄ ſcʒ in nube ⁊ mari. Et p̄paratiuus q̄ Johannes baptiſta baptizauit: tñ ex his duob' nullus nob' effectus ſalutis ꝑuenit. ſicut in trib' ſequētib': q̄ in ſuis perfectionib' plenū ſortiūt' effectuʒ: de q̄bus etiam habet' extra de p̄ſbytero nō baptizato: c. ad ap̄licā. i glo. Quoꝝ prim' eſt baptiſm' fluminis vel aq̄: nec i aqua ſolum: ſed i aqua ⁊ ſpū ſancto: de quo principaliter oia ſunt ꝑſecuta q̄ dicta ſunt de baptiſmo: ⁊ ſufficit omnibus tam ꝑuulis q̄ȝ adultis: dummodo nō iueniat obijcere cōtrarie voluntatis. Scd̄s ē flaminis qui ſolum prodeſſe pōt dolicapacibus dū ſcʒ aut putant ſe baptizatos eſſe: fidē habētes ⁊ charitatē: nō ꝯtemnētes baptiſmū fluminis aut eos excludit a baptiſmo articulus neceſſitatis: ſecus tamen eſſet ſi ſcientes ſe non baptizatos cum poſſent baptizari ꝯtēnunt: hi ergo baptizantur flamine ſpūſſancti: qui contritionē ingerit ⁊ amorē. nō tñ de lege cōmuni plenum effectuʒ ſortit' iſte baptiſm' pleniſſimam faciēs remiſſionē peccatoꝝ niſi forte tāte fuerit efficacie ꝙ ꝑfecte penitētē induceret ad perfectionē vite: ſicut eſt īgreſſus religionis approbate: tunc eñ delere omneʒ culpam ⁊ penā: vt plenius patet in ſmone pēthec. ſub h̄ themate: iuſſit eos baptizari: vbi de iſtis agit': ⁊ ſic ꝓdeſt ſolis dolicapacibus. Tertius ē ſanguinis q̄ fit ꝑ martyriū ⁊ eſt ceteris venerabilior: quia contagijs iteratis nō fedatur: ⁊ iſte pt̄ etiaʒ ꝓdeſſe paruulis: vt patet de beatis innocentibus: ex his etiam infertur ꝙ latro ſaluatus in cruce fuit baptizatus baptiſmo flaminis non ſanguinis. qꝛ non ſuſtulit martyrium pro chriſto: ſed ꝓpter ſua demerita. Ad laudem dei.

¶ De effectibus baptiſmi q̄ȝtum ad collationē boni: qui ſunt chriſto incorporari/ celum aperire/ gratiaʒ ⁊ virtutem cōferre/ characterem imprimere. ¶ Sermo xvi.

Quicunq̄ȝ in chriſto ieſu baptizati eſtis: chriſtū induiſtis. Gal. iij. ¶ Ad euidentiam thematis queri pōt: vtrum incorporari chriſto ſit effectus baptiſmi: p̄ſertim cum dicit' .m. iij. li. ſē. diſ. xxiij. ꝙ ſi quis habet fidem formatā: etiaʒ ante baptiſmū icorporatur chriſto ⁊ membꝝ eius efficit'. Hic dicit' Roma. vj. Gratia dei vita eterna: ⁊ ſic in caſu gratia vel fides formata ad ſalutem ſufficit: cuʒ ſcʒ articulus neceſſitatis ſacramentum excludit. Ad h̄ reſpōdet Tho. ſup. iiij. d. iiij. ꝙ incorpari chriſto cōtingit dupliciter ſcʒ merito ⁊ numero. Merito quidem poteſt quis d̄ eccleſia effici quod eſt chriſto incorporari: etiam ante baptiſmuʒ actu ſuſceptum: ſed non ante propoſitum baptiſmi poſt tempus reuelate gratie. Sed numero non poteſt aliquis effici de eccleſia niſi per baptiſmum: quia nullus añ baptiſmuʒ admittitur ad perceptionem euchariſtie: aut alioꝝ ſacramētoꝝ eccleſie: eo ꝙ ſacramentoꝝ eccleſie capax non eſt: verbi gratia capitis ꝟtus non communicatur mēbro. niſi tam vnito. ſic merita chriſti non communicantur creaturis rationalibus. niſi per baptiſmi ſacramentum iam vnitis. ⁊ extūc per alia ſacra fit influentia debita. p̄ſertim ꝑ euchariſtiā fit ꝑfecta in fluentia incorporationis a capite i mēbrum. ⁊ ſic q̄s ꝑ gr̄am adoptionis ⁊ virtuteʒ baptiſmatis ꝯſequit' merito chriſti filiationis effectus q̄ notant' in verbis thematis: q̄cunq̄ȝ in chriſto baptizati eſtis ⁊c̄. q̄ nimiꝝ effectus q̄ȝtū ad collationē boni: notant' in baptiſmo xp̄i: vt habet' Mat. iij. chriſto baptizato ſtatī aperti ſunt celi: deſcenditq̄ȝ ſpūſſanctus in ſpē colūbe: ⁊ vox pr̄is audita eſt: h̄ eſt fili' meus dilect'. ¶ Ad q̄ꝝ executionē p̄mo q̄ri pōt: vtꝝ apertio ianue celeſtꝫ ſit effectus baptiſmi: p̄ſertī cū añ paſſionē chriſti aliq̄ fuerūt baptizati: ſ3 tunc non erat eis apta ianua: qꝛ ſi mortui fuiſſent. tūc regnū nō itraſſent. Nimiꝝ qꝛ ſm oēs doct. in morte chriſti amotū eſt illō impedimētum: qō deſignatū erat ꝑ gladiū flāmeū ⁊ verſatilē. Ad h̄ rn̄det ſanctus Tho. vbi s. ꝙ aꝑire ianuā regni nihil aliud eſt q̄ȝ amouere impedimentū q̄ hūane nature ꝓhibebat' ingreſſus: ⁊ illa remotio fit efficiēter q̄ ad aliquā ꝑſonā: qñ paſſionis chriſti iā ꝑfecte fit ꝑticeps ꝑ baptiſmū: ita ꝙ baptiſmus ſit quaſi cauſa inſtrumētalis apiens ianuā regni celeſtis quo ad ꝑſonā baptiſmū recipientē: ſ3 h̄ impedimentū abſolute q̄ȝtū ad oēs remotū fuit ſufficienter ꝑ paſſionem chriſti: ita ꝙ paſſio chriſti ſit vt cā ſatiſfactoria q̄ ad oēs: ⁊ qꝛ paſſio chriſti in cuius virtute baptiſm' agit: nondū erat facta: nec per eā aditus regni aptus: iō baptiſmus nō habuit hāc virtutē ante chriſti mortē qꝛ nō eſt cā principalis aperiēdi aditū regni. ¶ Et notandū ꝙ aditus regni tripliciter apitur. Uno mō q̄ȝtū ad aīe gloriā: ⁊ ſic in paſſione aptus eſt: hinc dictū eſt latroni. Hodie mecū eris in paradiſo. Alio modo q̄ȝtū ad gloriam corporis: ⁊ ſic aptus eſt in reſurrectiōe: vnde canit' in collecta. Deus q̄ hodierna die ꝑ vnigenitū tuū eternitatꝫ nobis aditū deuicta morte reſeraſti. Tertio q̄ȝtū ad locū glīe cōgruentē ⁊ ſic aptus eſt in aſcenſiōe: ⁊ in his tribus modis baptiſmus inſtrumētaliter apit q̄ ad perſonā agens etiā virtute paſſionis: reſurrectionis ⁊ aſcenſiōis: in q̄ȝtū eñ hō cōfigurat' chriſto paſſo ꝑ immerſionē aq̄: quodāmodo chriſto conſepelit': ⁊ ei reſurgenti q̄ȝtū ad nitorē q̄ reſultat ex aqua: ⁊ ei aſcendēti q̄ȝtum ad eleuationē baptizati de ſacro fonte: ſ3 baptiſmus proprie paſſioni appꝛpꝛiat': quia gloria anime pꝛincipalior eſt ⁊ cā quodāmō alioꝝ: ⁊ in hui' ſignū baptizato dn̄o aperti ſunt celi ſuper eū. Ceteꝝ dicunt' etiā aperti celi ſuper chriſtū baptizatū: qꝛ baptiſmus habet etiā effectū illuminatiuū. Pro q̄ ſciendū: ꝙ lumen eſt q̄ dirigimur in viſionē alicuius rei: baptiſm' autē dirigit in viſionem ſpūalem tā interiorē q̄ȝ exteriorem. Interiorē q̄dem inq̄ȝtū baptiſmus dicit' ſacr̄m fidei: q̄ oculū mentis idoneū facit ad viſionē diuinoꝝ. Exteriorē vero: qꝛ baptizatis cōcedit' inſpicere ſacrā euchariſtiam ⁊ nō alijs: ſicut dicit Dyo. ⁊ Jo: dam. in ſua diffinitiōe: baptiſmo vim illuminatiuā attribuit: ⁊ h̄ q̄ȝtum ad primū: ꝙ baptizato dn̄o factum legimus. Secundo vero deſcendit ſpūſſanctus in ſpecie colūbe ad deuotandū infuſionē grē ſpūalis in baptizatos. ¶ Ad cuius euidētiam primo queri pōt: vtꝝ paruulis in baptiſmo cōferant' gr̄a ⁊ virtutes vel habitus virtutū: p̄ſertim cū dicit Aug. ꝙ fides datur ⁊ nutrit' in baptiſmo: dat' q̄ȝtum ad paruulos: auget' q̄ȝtū ad adultos: ſed fides q̄ ſic datur virtus eſt: ⁊ eadem rōne dant' alie virtutes: vnde nullus admittit' ad gloriā: niſi habeat veſtem nuptialē q̄ eſt charitas: ⁊ ideo pueri qui morientes ſtatim euolant in gloriā: charitatē habent q̄ eſt mater oīm virtutū. Ad h̄ rn̄det Bonauen. ſup. iiij. diſ. v. ꝙ pueris dant' gr̄a ⁊ habitus ꝑfecti virtutū: ſicut ⁊ adultis q̄ baptizant': q̄ȝuis ꝑ illos nō operentur. eo ꝙ adhuc ꝓpediti teneant'. Pro q̄ notandū: ꝙ potentie anime dupliciter impediunt' ne exeāt in actus ſuos. Primo modo a corporis imperfectiōe vl' indiſpoſitione: ſicut impediunt' in ꝑuulis ſtultis ⁊ dormientibus: ⁊ ecōtra expediunt' per corpoꝝ ꝑfectionē ⁊ bonā diſpoſitionem. Alio modo impediunt' ab habitu malo: ſicut a concupiſcentia vel culpa: ⁊ ſic expediunt' ꝑ gratiā ⁊ virtutes q̄ remouēdo culpā potentias ꝑficiunt: ⁊ ad operandū abiles reddūt: ſed primā expeditionē nō faciūt: cū itaq̄ȝ vtrūq̄ȝ impedimentū ꝑuulus habeat: alterū tm̄ remouet' ꝑ ꝟtutes: ⁊ qꝛ hi habitus ꝟtutū mediāte baptiſmo oītū hn̄t a deo: nō a natura innati: nec a libero arbitrio ꝑ exercitia acquiſiti: ideo pn̄t eſſe in ꝑuulis ante vſum li. ar. ⁊ eſſe ꝑfecti. natura adhuc exn̄te imꝑfecta: lʒ adhuc ligati ſunt ꝓpter pueritiā. ſicut in dormiēte ꝓpter ſomnū ſed pueritia diſcendente inclināt ad bñ operandū: niſi q̄s ſpūiſancto reſiſtat. Preterea: qꝛ ꝑ eaſdē cauſas q̄bus virtus generat' eiſdē etiā auget': vt dic̄ ph's. ij. ethi. idō qꝛ baptiſmi eſt ꝯferre gr̄aʒ ⁊ virtutes nō hn̄tib' ſequit' ꝙ i hn̄tib' augeat deniq̄ȝ ex hac gr̄a in baptiſmo ſuſcepta ⁊ habitu virtutū efficit' q̄s fecūdus: bonis opib' exercitijs virtutib' ⁊ meritis: ſicut columba ⁊ auis fecunda pullis: ⁊ hoc ideo: qꝛ cū hō ꝑ baptiſmū regeneret' in ſpūalem vitā

per ipſum efficitur homo actiue q̄ſi genitor
ſpiritualiū opeꝝ.q̄ reddunṫ ⁊ deo grata ⁊ no
bis meritoria:vt ſic aqua gr̄e fiat in nob̄ fōs
aqua ſalientis in vitā eternā.¶ Scd̄o queri
p̄t vtꝝ baptizatis equalis gr̄a datur:p̄ſertim
cum ad effectū baptiſmi capiendū non requi
ritur aliqua cōcauſa:ſed ſolum vt ipedimētū
remoueaṫ ⁊ h̄ in adultis:⁊ nullus recipit gra
tiā in baptiſmo niſi ab eo ſit impedimentum
remotū:Ad h̄ rn̄det doc.ſācꝰ ſup.iiij.diſ.iiij.
ꝙ actus actiuoꝝ recipiūtur a paſſiuis ſcd̄m
ſuam diſpoſitionē.⁊ id̄ q̄uis baptiſmꝰ ⁊ paſ-
ſio chriſti q̄ in eo opaṫ q̄tū eſt de ſe:equalē re
ſpectū ad oēs habeant:q̄ tamē quidā ad ba-
ptiſmū cū maiori p̄paratione fidei ⁊ deuotio
nis accedūt q̄ alij:ideo q̄dam maiorē gratiā
alijs cōſequunṫ.q̄ nullus gratiā in termino
recipit vt intendi non poſſit p baptiſmū:⁊ ſic
p̄paratio fidei ⁊ deuotiōis eſt quaſi materia
lis diſpoſitio ad maiorē gr̄e receptionē.Et
ideo dicit Dam̄.ꝙ in baptiſmo remiſſio pec-
catoꝝ cunctis eq̄liter daṫ a chriſto:gr̄a autē
ſpūſſancti ſm ꝓportionē fidei ⁊ purgationem
Sed in pueꝝ baptizādis ex eoꝝ pte nihil re
quiriṫ:ſed hn̄t quaſi p diſpoſitione ad ſalutē
fidem eccleſie:⁊ p effectiuo ſalutis virtutem
paſſionis chriſti q̄ opatur in baptiſmo:⁊ hec
duo eq̄liter ſe habēt ad oēs pueros:oēſq̄ eq̄
lem gratiā recipiūt q̄tū eſt de lege cōmuni:
nec quidē bonitas diſponit ad gratiā baptiſ-
malē i pueris:q̄ ſm Bonauē.ibidē.gr̄a mē-
ſuratur in eis ſm liberalitatē dantis ⁊ nō ſm
qualitatē ſuſcipiētis:niſi de ꝯgruo ſm ꝙ ſuſci
piens adultus ſe p̄parat.ſed q̄ vnꝰ puulus
nō eſt magis diſpoſitus q̄ alius:⁊ deꝰ opaṫ
ſm exigentiā ſacr̄i.id̄ eq̄liter omnib⁹ dat quā
tum eſt de lege cōmuni:q̄ tn̄ p̄tās eius non ē
alligata ſacr̄o.nō eſt neceſſe ꝙ ſp det equalē
ſed poteſt faceṙ cui vult priuilegiū ſpāle.⁊ h̄
q̄tum ad ſcd̄m.¶ Tertio vox patꝝ audita
eſt:Hic ē filiꝰ meꝰ ⁊c̄.ad denotādū ꝙ bapti-
zati p gr̄az adoptionis efficiunṫ filij dei:in ſi-
gnū cuꝰ i baptiſmo ſignū adoptiōis ipmiṫ
qd̄ diciṫ character.Ad cuꝰ euidentiā ſcien-
dū ꝙ characterē in ſacris q̄buſdā imprimi.
omnes moderni ꝯfitenṫ.⁊ ē diſtictio a chara
ctere eterno impſſa anime rōnali ſm imagi-
nem configurās trinitatē creatā.trinitati cre-
anti ⁊ recreanti ⁊ diſtinguens a nō cōfigura-
tis ſm ſtatū fidei:ē inq̄ diſtinctio.i.ſignū di-
ſtinctiuū impſſū anime.q̄ſi lumē q̄dā ſemi-
plenū ⁊ q̄dā calor gratis datus.⁊ lumē illō

diciṫ ſignaculū aīe.ps̄.Signatū eſt ſup nos
lu.vul.t.do.ſignatū iquā p naturā:ſed ſpecia
lius p ſacr̄a diuīa.ſpc̄liſſime v̄o p dona:ſpūſ-
ſancti.⁊ illō ſignū impſſum eſt diſponēs ad
vlteriorē pfectionē gr̄e.cuiꝰ officiū ſm Pe.in
iiij.di.v.eſt gr̄am ſignificare inq̄tum ē eiꝰ ſi-
militudo q̄dā.⁊ cauſare inq̄tū eſt v̄tus que-
dā ſcīficatiua.Inquātū igiṫ eſt gr̄e ſilitudo:
habet animam ꝯfigurare deo.cuiꝰ gr̄a ſilitu
do eſt.⁊ p ꝯſequēs haber ſiles a diſſilib⁹ di-
ſtinguere.Inquātū v̄o cauſa ē.h3 ad gr̄am
gratū facientē p̄parare.⁊ ptātem aliquā gra
tuitā in animā imp̄mere:iſtud igiṫ ſignū di-
ſtinctiuū impſſū ē aīe rōnali a charactere et-
no.i.a filio q̄ ē figura ſubſtātie pr̄is:ſm imagi
nē cōfigurās trinitatē nr̄am creatā.Cum igiṫ
character ſit in aīa rōnali ſm imaginē:ſm q̄
etiā ē cōfiguratio hoīs ad deū.⁊ imago conſi
ſtat in potētijs:ſicē et trinitas icreata ꝯſiſtit i p
ſonis ⁊ vnitas in eſſentia:ideo relinquitur ꝙ
character ē in naturalib⁹ potētijs ſicut in ſub
iecto.principaliter tn̄ ꝯſiſtens in potentia co-
gnitiua.⁊ p poſterius alias reſpiciens medi-
ante illa in qua prima eſt.ſicē etiā imago prin
cipaliṫ cōſiſtit i potentia cognitiua.q̄ ex me-
moria ⁊ intellectu voluntas oriṫ:⁊ ſic eſt ima
go in itellectiua pte ſic in radice Vn̄ characṫ
daṫ ad exercēdas actiōes ſpūales ſimpliciṫ:
ſ3 gr̄a q̄ eſt in eſſētia aīe:magis tn̄ ꝺ ꝓpinq̄ re
ſpiciens affectiuam q̄ intellectiuā:daṫ ad bn̄
operandum:q̄liter cū aliquis opeṫ p̄cipue
ex voluntate pēdet:⁊ voluītas bona p gr̄a di
rigiṫ.Deniq̄ ſm Tho.in.iiij.diſ.iiij.iſte cha-
racter idelibiliter in anima permanet:cuius
rō eſt:q̄ impſſio characteris eſt per quādam
anime rōnalis ſcīficationē.put ſcīficatio di-
citur deputatio alicuius ad aliquod ſacrū:ad
quā ſanctificationē non magis actiue opatur
anima ſanctificanda q̄ aqua ſanctificāda vł
oleum:vel criſma ad ſui ſanctificationem:niſi
ꝙ homo ſe ſubijcit ſanctificationi per conſen-
ſum:res autem ille ſubijciuntur:q̄ carēt libe-
ro arbitrio:⁊ ideo q̄litercunq̄ anima variaṫ
p ꝓprias opationes:nunq̄ amittit characte-
rem:ſicut nec criſma:nec oleum nec panis
conſecratus vnq̄ ſanctificationē perdit qua
litercunq̄ tranſmutetur.dūmō non corrūpā-
tur.vnde ⁊ in damnatis manet character l3
ibidem nō ſit ordinatus ad aliquē finem:na3
hoc eſt ideo:quia preter intētionem imprimē
tis characterem dānatur:⁊ ea q̄ ſunt p̄ter in
tentionem:carent ordine ad finē deus tn̄ qui

nihil inordinatum relinquit:elicit ex hoc ali-
quod bonū.ſm ꝙ apparet iuſtior eorum dā-
natio:q̄ tantū munꝰ neglexerunt. ¶ De
niq̄ vt effectus baptiſmi clarius eluceſcant
legiṫ ꝙ ſub imperio diocletiani cū p quatuor
annos eccleſie clauſe fuiſſent erat rome minꝰ
quidā noīe geneſius q̄ chriſtiāos(ſicut incre
dulus erat)ſepius irridebat:quodā tp̄e p ar-
tis ſue peritiam diocletiano placere volens:
omnia ſecreta diuini miniſterij ſcrutari cepit:
⁊ ad ſocios rediēs:ſcitis inquit ꝙ imperatores
exoſos habent chriſtianos:venite ergo et de
eoꝝ myſterijs riſum ꝓponamus:vt ſic impera
toribus placeamus quos annuentes docuit
de ſecretis diuinis q̄d faceret:quidue reſpon
derent:die igiṫ cōſtituto imperatore p̄ſente:ro-
ma ſpectante:venit in medium:⁊ eſſe ſe dicit
egrotū.petit baptiſmatis ſacramētū:iacēs in
grabato:⁊ ait ad ſocios:eia nr̄i:grauē me ſē-
tio:leuem me fieri volo.Quō inquiūt leuem
te faciemus ſi grauis es:nūq̄d fabri ſumus?
Statimq̄ geneſius interius a dn̄o viſitatꝰ
ait veſani:chriſtianus deſidero mori.Cui col
lege.Quare vt inquit in illo die velut a deo
fugitiuus non inueniar.hec audiēs impera-
tor:riſum tenere non potuit:tunc ſm ꝙ erat
ordinatū intrare faciūt exorciſtam ⁊ p̄ſbyterꝝ
qui ſedentes ad lectū eius:q̄d iquiūt:ad nos
miſiſti fili rn̄dit(non ſimulate ſed ex corde)q̄
conſequi gratiam chriſti cupio:vt renaſcime
ſentiens liberer a ruina peccatoꝝ meoꝝ.Fit
clamor populi:currunt curſores ferentes ei
munera ab imperatore miſſa:⁊ cum omnia
circa eum diuinoꝝ ſecretoꝝ ſacramenta com
pleta fuiſſent.induitur veſtibus albis:⁊ cepit
ſedens panem ⁊ alia pauperib⁹ erogare.ſubi
toq̄ milites quaſi ab imperatore miſſi tenen
tes eum ad iudicē duxerūt.ſed ductus ad fal-
ſam paſſionem:acceſſit ad verā cōfeſſionem.
Veniēs em̄ ad imperatorē aſcendit baſim vbi
ſtatua fuerat veneris:ſicq̄ concionatus eſt.
Audi imperator ⁊ omnes q̄ adeſtis:quotienſ-
cunq̄ accidit vt chriſtianū nomē audirē dete
ſtabar.⁊ his qui trahebant chriſtianos p pu-
blicū adiungebar ⁊ ſimul trahebā:tortoſq̄ in
ſultabā .ac furorē populi ſup os accēdeba3:
tantū em̄ nomē illud exhorrui:ꝙ hac de cau
ſa parentes ⁊ affines deſerui:maluiq̄ pegri
nationis ⁊ egeſtatis onus aſſumere:q̄ in pa
tria inter chriſtianos permanere:deniq̄ vſq̄
hodie volui perſcrutari eorum ſecreta:nō vt
crederē:ſed vt de his populis riſū exhiberē:

mox autem vt me nudū illa aqua pfudit:et in
terrogatus credere me ad interrogata reſpō
diſſem:vidi celū aptum:⁊ manu3 de celo ſup
me venientem in hora qua pfundebar aqua
dei quoq̄ angelos flāmeo radiātes aſpectu
iuxta me ſtātes:qui oīa peccata mea a iu-
uentute cōmiſſa in libro ſcripta recitātes di-
xerunt mihi:aqua hec delet oīa iſta q̄ te re-
cognoſcis feciſſe:cūq̄ aqua pfuſus fuiſſē:fa-
ctus ſum niue candidior:ita vt nec ſignū ſcri-
pture p̄terite appareret:vidi etiā dei gloriam
cordi meo impſſā:p quā didici chriſtū ieſum
hunc eſſe lumē ⁊ ſalutē omniū:q̄ gl'iā eiꝰ p ba
ptiſmū fuerint conſecuti.Tūc dixerunt mihi
angeli:ſcias te ab omni pctō mundatu3:age
nunc vt gr̄am dei quā accepiſti conſerues:tā
ta em̄ vis eſt myſterioꝝ dei:vt ludibrijs ſub-
iacere non poſſit.Quid ergo faciā iudicate:
dum vobis placere cuperē:regi celeſti cōpla
cui:ſicut igiṫ vſq̄ nunc mecū increduli ⁊ illu
ſores fuiſtis:ſic mecū ab irriſione ceſſate:cre
dentes dominum ieſum verū deū eſſe.Tūc
imperator nimio furore repletus iuſſit oēs
ſodales eius cū virgis cedi:eſtimās eos ſimi
liter credere:qui blaſphemantes nomen ieſu
reſponderunt ſe nunq̄ in illum credere volu
iſſe:Tunc imperator in geneſiū ita furere ce
pit:vt ſi non prohiberetur horrore:ſanguinē
eius biberet:fecit igitur eum corā omnib⁹ im
maniter cedi:ſatiſfaciens iracundie ſue.Die
vero ſequenti:iuſſit eum a pluſiano pre ecto
ad ſacrificium cogi:⁊ tamdiu tormentis agi:
q̄diu ad eius poſſit peruenire conſenſum:q̄
cum poſitus eſſet in eculeo:⁊ ei pluſianus di-
ceret inſane ⁊ miſerrime:ſacrifica dijs vt te
poſſint iterum reuocare ad gratiam domi-
norum.Reſpondit ad illorum dominorum
gratiam redeāt:qui dominum ipſorum igno-
rant.verus enim ille rex eſt:quem ego oculis
patientibus vidi:qui mihi dignatus eſt oſtē-
dere miſericordiam ſuam:et me indignū in
ſuis miſterijs illuminare:vt q̄ cecus erā:eius
cognoſcerē voluntatē.Vn̄ miſerū me lugeo:
q̄ vobiſcū ante erraui:⁊ ſanctū nomē in chri
ſtianis abhorrui:pro quo crimine mihi repu-
tabo vniuerſa ſupplicia:quoniā ſatꝝ tarde ad
regē deum adorandū acceſſi.Dicit ei pluſia-
nus:quis eſt ille rex preter regem noſtrū:re-
ſpōdit:rex iſte homo eſt:rex autem quem ego
adoro:deus eſt.Igitur dum i eculeo ceſus ⁊
vngulis attrectatus: ac lampidib⁹ iflamma

tus: in ꝯfeſſione ſancta pſiſteret ꝛ iudici dice-
ret. ſi centuplicaueris hec tormenta circa me
chriſtum mihi de corde nō poteris auferre: ꝛ
hec omnia geſta dum pfectus regi legenda
portaret: tunc iuſſit eū rex decollari: quam ſē-
tentiam geneſius cū omni gaudio ſuſcipiens
martyrij gloriam adeptus eſt: Ad laudē dei.

¶ De ſacramento cōfirmatiōis quā- tū ad materiam/formā ꝛ effectum: Sermo. xvij.

Imponebant manus ſuper illos ꝛ accipiebant ſpiritūſanctum.
Act. viij. In his verbis tangitur
ſecunduꝫ ſacramentum eccl'ie: ſcꝫ confirma-
tionis: cuius inſtitutio primo facta eſt mani-
feſte ab apoſtolis. vt patet in verbis ꝓpoſitis
quorū veſtigijs inherētes eccleſiaꝝ rectores
ex familiari cōſilio ſpūſſancti: formam illius
et materiam inſtituerūt: nā apoſtoli nulla fue
runt vſi materia: ſed ſola manus impoſitiōe
nec etiam aliqua verborum forma cuius ra-
tio potuit eſſe manifeſta ſanctiſpūs apparen
tia qui erat ipſis pro materia ꝛ forma eo ꝙ
tunc temporis viſibiliter opabat̃: ſed poſtq̄
hec apparentia defecit: romana eccl'ia exfa-
miliari gratia ſpiritusſancti ꝛ conſilio certam
materiam ꝛ formam inſtituit. vt dicūt Guil.
ꝛ Tho. A Pro quo ſciendū ꝙ cōfirmatio
eſt plenarie diuine grē infuſio: armans inſtru
ens ꝛ corroborans baptizatos ad cōfitendū
firmiter nomen chriſti vt patet de. cōſe. diſti.
v. ſpiritusſancti: ꝛ vocat̃ anthonomatice ma
nus impoſitio: q2 licet in alijs ſacramētis cō-
muniter manus impoſitio fiat: p quā grē in-
fuſio creditur. quia tunc hic plenius fit infuſio
gratie: eo ꝙ datur ad augmentū gratie: idcir
co per quādam excellentiā vocat̃ h̄ ſacramē
tum manus impoſitio: vnde ſicut his qui cor
poraliter naſcuntur neceſſarie ſunt vires ad
operandum: ſic ſpiritualiter renatis neceſſa-
rium eſt robur ſpūſſancti. quapꝓter apl'i poſt
aſcenſionem domini receperūt ſpiritūſanctū
ad robur: vt eſſent fortes in fide ꝛ fidei confeſ
ſione circūuallentibus vndiq; perſecutionib9
hinc etiam diligenti cura debet pcurari pue-
rorum cōfirmatio: q2 p hanc ꝯfertur maior
grā ꝛ p ꝯn̄s maior gloria. ¶ Hinc ḡ primo
queri pt: vtꝝ cōfirmatio ſit ſacramentū neceſ
ſitatis: pſertim cum dicit̃ de ꝯſe: diſ. v. c. om̄es
fideles per manus impoſitiones epoꝝ: ſpiri-
tūſanctum poſt baptiſmū accipe debēt: vt ple
ni chriſtiani inueniant̃. ſed hoc videt̃ de ne-
ceſſitate ſalutis ꝙ quis ſit plenus chriſtianus
Ad h̄ rn̄det Bonauē. ſup. iiij. diſt. vij. ꝙ ē ne-
ceſſitas ſimpliciter: ꝛ eſt neceſſitas cōditiona
ta. grā ḡ ꝯfirmationis non eſt neceſſaria ſim
pliciter: q2 ſine ea pt hō moriens ꝛ nō ꝯtēnēs
ſaluari p ſolū baptiſmatis ſacramentū: eſt tn̄
neceſſaria ex ꝯditione ſcꝫ pugnāti ꝛ vincere
volenti: hinc dicit̃ de ꝯſe. diſ. v. c. ſpūſſanctus
gl'ia in h̄ mūdo tota etate victuri inter inuiſi-
biles hoſtes ꝛ picula gradiendum eſt: in ba-
ptiſmo regeneramur ad vitā: ꝛ p9 baptiſmū
confirmamur ad pugnam. in baptiſmo ablui
mur: ꝛ poſt baptiſmū roboramur: ꝛ q̄uis cō
tinuo tranſituris ſufficiant regenerationis be
neficia: victuris tn̄ neceſſaria ſunt ꝯfirmatio-
nis auxilia: ideo ex inſtitutione eccleſie eſt: ꝙ
nullus ab hoc ſacramēto excipit̃: ſed ſi habēs
oportunitatē illud recipiendi negligendo cō-
temnit: et mortalis culpe ſe periculis exponit.
Confirmatio igitur neceſſaria iudicat̃: nō q̄-
dem ſimpliciter ad ſalutē: ſicut nutrimentum
ad vitā corpalem: ad quaꝫ ſufficit baptiſm9
q̄tuꝫ ad originale: et penitētia q̄tū ad actua
le mortale: ſed ad ſpūalem ſanitatē eſt neceſ-
ſaria ſicut ad corporalem medicina: vt ſic hō
cōfirmetur ad pugnam: q2 nō eſt nobis collu
ctatio ꝛc. ¶ Scdo queri pōt: q̄ ſunt de ſubſtā
tia huius ſacr̄i. Ad h̄ dicendum ꝙ ſex: primo
ſūt duo neceſſaria ex pte ſacr̄i ſcꝫ materia criſ
matis: ꝛ forma verboꝝ: nam criſma ꝯfectum
ex oleo ꝛ balſamo eſt materia hui9 ſacr̄i: et h̄
rōne myſtica: q2 p oleū ſignat̃ nitor bone con
ſcientie: per balſamum vero odor bone fa-
me: vt latius patet extra de ſacra vnctione. c.
vnico. Pro quo ſciendū: ꝙ triplex oleū conſe-
crat̃ in die cene dn̄i per epos. Primū et prin-
cipale eſt ſanctū criſma: de quo dictū eſt cū q̄
benedicūt̃ fōtes baptiſmales: calices: patene
eccleſie: altaria: pueri iam baptizati in verti-
ce ꝛ fronte: epiſcopi qn̄ ꝯſecrant̃ in capite et
manibus omneſq; fideles in ſacramēto ꝯfir-
matiōis: ꝛ iſtud oportet renouari annuatim
alioq̄n ꝓhibet̃ vti niſi in neceſſitate baptizat̃:
vt patet de ꝯſe. diſ. iiij. c. ſi q̄s de alio. Et idē
intelligendū eſt de cōfirmatione q̄ eſt ſacrm̄
minoris neceſſitatis. Scdm dicit̃ oleū ſctm̄
vel cathecuminoꝝ: quo ſcꝫ iungitur puer ba
ptizandus in pectore ꝛ inter ſcapulas. ſimili-
ter manus eius q̄ ſacerdos ordinat̃ eccl'ie q̄-
q; ꝛ altare an̄ criſmationem: inungunt̃ etiam
eo reges et principes in hūero ſiue brachio

Tertiū eſt oleū infirmorū. quo ſcꝫ vnguntur
infirmi in mortis articulo: de his tn̄ duob9 vl
timis non inuenit̃ pceptū ꝙ debet annuatim
renouari. Scdm aūt ſubſtantiale eſt forma
verborū q̄ talis eſt hodie. Signo te ſignacu
lo crucis ꝛ ꝯfirmo te chriſmate ſalutis: in no
mine pa. ꝛ fi. ꝛ ſpūſſ. amē: licꝫ tēpore primiti-
ue eccl'ie ſola manus impoſitione vterentur
apl'i: vt patꝫ in. c. d̄ ſacra vnctione: vbi plura
ponuntur de hac materia. ¶ Similiter ſunt
duo neceſſaria ex parte miniſtri. Primū eſt
dignitas epiſcopalis cui ſoli cōpetit: niſi pa-
pa alteri inferiori cōmitteret ex cauſa multū
neceſſaria vel rōnabili. Unde dicit̃ de cōſe.
di. v. c. manus q̄q; impoſitionis ſacramētum
magna veneratiōe tenendū eſt: qd̄ ab alijs p
fici nō pōt niſi a ſummis ſacerdotib9: nec tpe
apl'orum ab alijs niſi ab ipis apl'is legit̃ aut
ſcit̃ p actū eſſe: nec ab alijs q̄ꝫ q̄ eoꝝ tenēt lo
cum vnq̄ꝫ pfici pōt aut fieri debet nā ſi aliter
pſumptū fuerit irritū habeat̃ ꝛ vacuū: nec in
ter eccl'iaſtica vnq̄ꝫ reputabit̃ ſacramenta.
Scdm aūt reqſitū in miniſtrante eſt intētio
debita: q̄ nimiꝝ reqrit̃ in omnib9 ſacramētis
¶ Ex pte deniq; ſuſcipiētis requirunt̃ eque
duo. Primū ꝙ cōfirmandus ſit baptizat9: q2
nōdū baptizat9 ꝯfirmari nō pōt niſi pri9 ba-
ptizet̃. Cui9 rō eſt. q2 character baptiſmatis
eſt fundamentū alioꝝ: ꝛ iō illo nō ipreſſo non
pn̄t alij imprimi: ꝛ q2 cū in ſacramētis nō im
primit̃ character in q̄b9 apt9 nat9 eſt impmi
Dicit̃ nihil fieri. de q̄ charactere pri9 viſum
eſt ꝛ poſtea videbit̃. ¶ Scdo requiritur ꝙ in
loco debito ſcꝫ in fronte ꝯfirmet̃: cū em̄ q̄libꝫ
chriſtian9 ſm̄ pparationē animi teneat̃ p lo-
co ꝛ tpe fidē catholicā publice cōfiteri reqrē-
te neceſſitate vel ſuadēte vtilitate cōmuni: iō
cōfirmatio in fronte ponit̃ vt a recipiente fi-
des ſine erubeſcentia publice cōfiteat̃ ꝛ pdi-
cetur: ꝛ q2 in confirmatione confertur auda
cia ſpiritualis: euidētius fit in fronte: in cui9
argumētum dixit dn̄s ad ezechielē quē miſit
ad enunciandū ꝛ arguendū pctā. eiuſdē. iij.
Dedi faciē tuā valentiorē faciebꝰ eoꝝ: ꝛ fron
tē tuā duriorē frontib9 eoꝝ ꝛc. B Tertio
queri pōt q̄ ſunt de bene eſſe cōfirmatiōis et
nō de ſubſtantia. Ad hoc dicēdū ꝙ quatuor
ſunt q̄ tn̄ ſine pctō ptermitti nō poſſunt: ſaltē
ab adultis ſi omittūtur abſq; rōnali cā. Pri-
mū eſt ꝙ conferēs debet eſſe ieiunus. de ꝯſe.
di. v. pcipit̃ ex cōſilio meldenſi. c. vt epi nō ni
ſi ieiuni p impoſitionē manuū ſpūm ſctm̄ tra-
dant. exceptis infirmis ꝛ morte periclitātib9:
nec mirū q2 ſacramentū eſt omni veneratiōe
dignū. vtpote in q̄ abūdans ꝛ eminētior gra
tia cōfert̃. Hinc melchiades papa cōſultus
de dignitate ſacramēti huius. Rn̄dit epis hi
ſpania p ꝛ habet̃ d̄ cōſe. di. v. c. De his vero
ſup quibus rogaſtis vos informari vtrū ma
ius ſit ſacramentū man9 impoſitiōis epoꝝ:
aut baptiſmus: Scitote vtrūq; magnū eſſe
ſacramentū: ꝛ ſicut vnū maiorib9. i. ſummis
pontificib9 eſt accomodatū qd̄ niſi a maiori-
bus pfici nō pōt: ita ꝛ maiori veneratione ve
nerādū eſt ꝛ tenendū: ſꝫ ita cōiuncta ſunt hec
duo ſacrameta: ꝙ abinuicē niſi pueniēte mor-
te nullatenus poſſunt ſeparari: ꝛ vnū ſine al
tero rite pfici nō pōt: hoc ibidem. Secūdum
eſt ꝙ adulti debēt ad cōfirmationē venire ie-
iuni ꝓpter reuerentiā ſacramēti. imo debēt ſe
ſollicite pparare p preuiā cōfeſſionē: vt ſpūm
ſctm̄ digne ſuſcipere valeāt: alioq̄n nō excu-
ſant̃ a mortali ſacramētū tm̄ indigne pcipiē-
tes. Un̄ de cōſe. di. v. dicit̃ ex cōcilio aurelia
no. c. Ut ieiuni ad cōfirmationē veniāt pfecte
etatis. glo. ſtatuimus vt moneant̃ cōfeſſiōes
facere pri9 vt mūdi donū ſpūſſancti valeant
accipe: et q2 nunq̄ꝫ erit chriſtian9 ſcꝫ pfectus
niſi in cōfirmatiōe epi fuerit chriſmat9. Ter
tiū eſt ꝙ cōfirmādus teneri debet ab alio ex
eccleſie inſtitutiōe. Un̄ dicit̃ de cōſe. di. iiij. c.
nō plures. ad ſuſcipiendū de baptiſmo infan
tē accedāt q̄ꝫ vnus ſiue vir ſiue mulier: in con
firmatiōe q̄q; idipm̄ fiat: in quib9 ꝓbis duo
notant̃. Primū eſt ꝙ cōfirmandus teneri de
bet: ſicut baptizandus leuari. Scdm ꝙ tm̄
ab vno: nec refert vtruꝫ ſit vir vel mulier: q2
fortitudo ſpūalis eſt p chriſtū in q̄ nō eſt ma-
ſculus vel femīa: vt d̄r Gala. iij. Ratio vero
huius eſt: ad pcauendū piculū cōpaternitat̃
in cōtrahēdis matrimonijs: vl' debitis cōiu-
galib9 exigēdis. Un̄ dicit̃. iij. q. j. c. de his q̄ fi
liaſtros ſuos ad ꝯfirmationē corā ipſis tenēt
. i. q̄ filios vxoris ſue de viro priori dum: chriſ
mant̃ ab epiſcopis ſup ſe ſuſtinēt: ſi in ſciētia
ſicut aſſeris fiat: licet ſit pctm̄ non tn̄ vſq; ad
ſeparationē cōiugij puniendus eſt: lugeāt tn̄
et digna cōiugij penitētia hic diluētes dn̄o di
cāt. Delicta: ignorantie mee ne memineris.
di. viij. c. ꝯſuetudo. §. penul. Ignoſci pōt ſim
plicit̃ errāti. glo. i. ſine fraude. Argu. ꝙ igno-
rantia iuris excuſat: vide textū ꝛ gloſaꝫ. Or
ſi q̄rit̃ vtrū ḡ reqrit̃ ꝙ aliq̄s cōfirmandus te
neat vel tāgat in cōfirmatiōe. Ad hoc rn̄det

Tho.ſuper.iiij.ꝙ in cõfirmatione datur ſpũſ⸗
ſanctus ad robur.ꝓpter hoc em̃ aliquis ad cõ
firmationẽ accedit:qꝛ ſe habere robur ſtandi
non p̃ſumat:ꝛ ideo fuit inſtitutũ ab eccleſia ꝙ
ab alio teneretur ad deſignandũ ꝙ per ſe ſta
re nõ poſſet:ꝙ ſi non fit peccatũ nõ euitat pro
pter inſtitutionẽ eccleſie: nihilominus tamen
recipit ſacramentũ. Quartũ eſt ꝙ cõfirman⸗
dũ tenere non debet niſi cõfirmatus:qꝛ ſi con
trariũ facit peccat:licet propter hoc nõ ſit irri
tum ſacramentũ ſm̃ Tho.ꝛ de conſe.di.iiij.c.
in baptiſmate vel chriſmate nõ poteſt aliũ ſu
ſcipere in filiũ ipe qui nõ eſt baptizatus vel cõ
firmatus. Ceteꝝ addi poſſunt adhuc duo de
bñ eſſe ſacramenti. Primũ eſt ꝙ pepulũ circũ
ligeť capiti:ꝛ hoc ꝓpter reuerentiã ſacramẽti
Secundũ eſt ꝙ deť alapa:ꝛ hoc vt memorie
tradãt ſe fuiſſe ꝯfirmatos ne ininiuriã ſacra⸗
menti denuo ſe faciãt cõfirmari qđ oĩno ꝓhi⸗
betur:vt extra de ſacramentis non iterandis.
¶ Quarto p̃ncipaliter queri põt de effectu
huius ſacri ꝓpter quem dinoſciť inſtitutũ. Ad
hoc dicendũ:ꝙ p̃ncipaliter duplicẽ cauſat ef⸗
fectũ:imprimit em̃ characterẽ ꝛ cõfert vel ad
auget gratiã. Quantũ igiť ad primũ effectũ
dicit. Tho.ſuper.iiij.ꝙ character eſt ſignũ di⸗
ſtinctiuũ q̊ quis ab alijs diſtinguiť ad aliqđ
ſpũale deputať:qđ Pe.in.iiij. lucidius decla⸗
rat: dicens. ꝙ character eſt q̃dã habitualis:
id eſt idelibilis diſpoſitio ad gratiã: qua.ſ.aĩa
ordinať ad hoc vt ſit dei templũ:ſicut cõſecra
tio eccľie non eſt aliud q̃ʒ quedã ordinatio in
dei templũ: vñ ꝑ characterẽ aĩa diſponiť ad
ꝑfectũ habitũ gr̃e: ſicut aliquã diaphaneitas
diſponiť ad lucẽ. Tho. Ad aliqđ ergo ſpũale
põt quis tripliciter deputari. Uno mõ vt in ſe
ſpũalia ꝑcipiat: ꝛ ad hoc deputať q̇s in ba⸗
ptiſmo: qꝛ iã baptizatus põt eſſe ꝑticeps oĩs
ſpũalis receptiõis: vnde character baptiſma⸗
lis eſt q̃ſi quedã potentia paſſiua abilitãs ad
receptionẽ gratiarũ ꝛ alioꝝ ſacroꝝ. Alio mo
do vt ſpũalia q̇s in notitiã ducat per rerũ for
tem ꝯfeſſionem: ꝛ ad hoc q̇s deputať in cõfir
matione. Sacr̃m em̃ hoc nõ datur ꝓprie pro
pter pugnã ſpũalem: q̃ quis pugnat ꝯtra im⸗
pedientẽ ſalutẽ ſuijpſius: ſed magis ad ꝑſiſten
dũ fortiter in pugna: qua q̇s xp̃i nomen impu
gnat: ꝛ vt inuictus chriſti cõfeſſor ꝑmaneat: ꝛ
huic pugne nõ oẽs exponunť ꝫ ſolũ cõfirmati
nã tp̃e perſecutionis eligebanť aliqui q̃ debe
bãt in loco ꝑſecutiõis ꝑmanere ad publice no
men xp̃i ꝯfitendũ: alijs occulte credentibꝫ nec
ſe vltro manifeſtantibꝫ ꝙ eſſent chriſtiani: vt
patet in legẽda beati Sebaſtiani. Tertio mõ
vt etiã credentibꝫ ſpũalia tradat: ꝛ ad hoc de
putať aliq̇s per ſacr̃m ordinis. ¶ Quantũ au
tem ad ſecundũ effectũ ſciendũ: ꝙ ꝯfirmatio
digne ſumenti cõfert gratiã ſi nõ habuit ꝛ ad⸗
auget gratiã iã habenti: faciens de grato ma
gis gratũ: nã ſm̃ Tho. ꝛ Pe.in.iiij.in hoc ſa⸗
cramẽto ꝯfert gr̃a: non ſolũ cõiter ſicut in q̃li⸗
bet ſacr̃o in q̊ conferť gr̃a emũdans a pecca
to ꝛ ꝯferens facultatẽ digne ꝛ ſalubriter vten
di eodẽ ſacr̃o dum digne ſumiť: ſed etiã datur
ſpecialis gr̃a per quã deputať q̇s ad officiũ
ſanctitatis: ꝛ idoneus efficiť ad xp̃m confiten⸗
dũ: vnde plerũqꝫ fit in ipſa ꝯfirmatiõe muta⸗
tio nois: pro eo ꝙ in ipo fit quedã hominis in
uocatio deponendo ex toto vetuſtatẽ quã ple
ne nõ depoſuerat in baptiſmo ad ipſius robo
ris firmitatẽ. ¶ Deniqꝫ ex hoc queri põt: vtrũ
qꝫ maiorẽ habebit gloriã paruulus decedẽs
cõfirmatus q̃ʒ non ꝯfirmatus. Ad hoc rñdet
glo.in.c.vt ieiuni.de conſe.di.v.videť ꝙ ſic: qꝛ
in cõfirmatione dať augmentũ gr̃e: vt patet
ibidẽ.c.nouiſſime.vbi ſubdiť: ſignať em̃ bapti
zatus cũ chriſmate in capitis ſummitate ꝑ ſa⸗
cerdotem: ꝑ pontificẽ vero in fronte: vt in po⸗
ri vnctiõe ſignificeť ſuper ipſum ſpũſſancti de
ſcenſio ad habitationẽ deo ꝯſecrandã. in ſecũ
da vero eiuſdẽ ſpũſſancti ſeptiformis gratia
cũ omni plenitudine ſanctitatis ꝛ ſcie ꝛ virtu⸗
tis venire in hoĩe declaretur: hoc ibi ſequiť in
glo. qđ cõcedendũ eſt ſi dicať: ꝙ paruulo cõce
datur gr̃a in baptiſmo: hec glo. ꝛ ideo ne puu
lus tanto bono fraudeť. põt in eccleſia ſpecia
liter interdicta chriſmari ſicut ꝛ baptizari: qꝛ
a quouis interdicto hec duo ſunt excepta: vt
patꝫ expꝛſſe extra de ſen.ex.c.rñſo.in fi. Unde
quantũ malũ eſt negligere vel ex ignauia nõ
recipere ſacramentũ cõfirmatiõis patet exem
plo. Nam legiť ꝙ quidã florentinus natione
lapus nomine ſatis erat tener ꝛ mollis: hic vi
dens epiſcopum florentinũ plures iuuenes
confirmare. qui iuxta laudabilem conſuetudi
nem dabat eis alapã in ſignũ recordationis
extũc horrens maxille percuſſionẽ receſſit: ꝛ
ſe confirmatũ corã parentibus finxit: tandem
vero mortuus fuit ad iudiciũ tractus vbi cũ
inquireť de ſtatu ſuo: p̃ſertim an aliquid ſuſti⸗
nere poterat: ipſo obmuteſcente tandẽ demon
rñdit ꝙ in vita tam mollis erat ꝛ delicatus ꝙ
ꝓpter alapã quã abhorruit non fuerat auſus
ſe facere confirmari: hoc audito dictauit ſen⸗
tentiam iudex: ꝙ vſqꝫ in diem iudicij deberet
ſingulis diebus ꝛ noctibus ſepties alapas re
cipere a demonibus: in fine mundi recepturꝰ
ſententiam an eſſet ſaluandus vel damnan⸗
dus. Quod auertat a nobis chriſtus ieſus.

¶ De ſacramento extreme vnctiõis ꝛ eius materia: forma ꝛ effectu: ꝛ tẽ⸗pore: q̇bus ꝑſonis: ꝛ in quibꝰ locis dari debet. ¶ Sermo xviij.

O Rent ſuper eum vngentes
eũ oleo: ꝛ oratio fidei ſaluabit infir⸗
mũ. Jaco.v. ¶ Ad euidentiã
thematis q̃ri poteſt: vtrũ extreme vnctionis
ſacramentũ principaliter ſit ordinatum ad cu
randũ morbũ ſpiritualem vel corporalem: p̃⸗
ſertim cum illud principaliter diſpenſeť ꝓpter
infirmitatem corporalẽ: eo ꝙ nunq̃ʒ datur ni⸗
ſi exiſtentibus in graui infirmitate corporali.
Ad hoc rñdet Bonauen.ſuper.iiij.di.xxiij. ꝙ
aliquoꝝ opinio fuit ꝙ principaliter ordinatũ
eſt cõtra relinquias vel ſequelas peccati: que
relicte ſunt tã ex originali q̃ʒ ex actuali ꝛ gra⸗
uant animã: ſicqꝫ pene ſpũales: habentes tñ
frequenter penas corporales annexas ꝓpter
ſui expurgationem: ꝛ ideo dicũt eſſe principa
liter contra penã ſpũalem: ſed ex conſequenti
ad ſanandũ morbum corporalem: ſed contra
h̔ eſt qđ dicitur Jaco.v. vbi in inſtitutione hu
ius ſacramenti diciť ſi in peccato fuerit remit⸗
tetur ei: ergo ordinatũ eſt cõtra aliquem mor⸗
bũ peccati: qđ etiam tangiť in glo. cũ ergo nõ
ſit contra originale: nec contra mortale relin⸗
quiť contra veniale: ꝛ hoc tenet cõmunis opi
nio. Sed notandũ eſt ꝙ de veniali peccato
eſt loqui dupliciter. Uno modo ꝓut quis eſt
in ſtatu vie: ꝛ ſic morbꝰ venialis eſt quaſi in⸗
ſeparabilis ꝛ quadã neceſſitate iterabilis ac
ꝑ hoc quodãmodo incurabilis: ꝛ ideo nõ de⸗
buit cõtra ipſum aliqua medicina ſpecialiter
ꝛ principaliter ordinari: ſed oĩa ſacramen⸗
ta generaliter quodãmodo valent ad eius cu
rationem ſm̃ plus ꝛ minus. Secundo modo
prout aliquis eſt in egreſſu vie: ꝛ ſic põt cura⸗
ri morbus venialis ſine iteratione: cũ igitur a⸗
nima poſſet cõtrahere talia que retraherent
ipſam a gloria: ideo diuina clemẽtia remediũ
inſtituit quo aĩa curari poſſet quantũ ad re⸗
miſſionem culpe: ꝛ etiam partis pene: ꝛ hoc
eſt ſacramentũ vnctionis extreme. Jn cuius
argumentũ datur illud tantũ in ſtatu infirmi⸗
tatis extreme: nõ quidem propter infirmitatẽ
ſed propter hoc qđ appropinquat egreſſui in
q̊ poſſunt venialia perfecte curari. ꝛ qđ illud
veꝝ ſit: patet: qꝛ quantũcunqꝫ q̇s infirmeť nõ
datur illi ſacr̃m hoc: niſi p̃ſumať ꝙ moriatur:
vel ꝙ ſit in articulo mortis: ꝛ ſi cõſtaret de cõ
trario nõ daretur hoc ſacr̃m. Ceterũ modus
curandi veniale peccatũ in h̔ ſacr̃o conſideť
mõ infirmitatis: nã veniale pctm̃ grauat aĩaʒ
deprimẽdo deorſum vt nõ ita intendat in deũ
ꝑ deuotionẽ ꝛ amorẽ: ꝓ eo ꝙ eſt ibi cõuerſio q̃
dam inordinata ad bonũ cõmutabile: ꝛ ꝓ eo
ꝙ amor dei ibi eſt minor: ſicut dicit Au.in lib.
ꝯfeſ. ꝛ ideo cũ curatio ſit directe ꝑ cõtrariũ: ꝑ
illud curať qđ aĩaʒ aggrauatã ſurſum ꝑ de⸗
uotionẽ eleuat: ꝛ qꝛ corpus qđ corrũpitur ag
grauat aĩaʒ: cũ illud ſacr̃m ſit ad eleuandã a⸗
nimã ꝑ deuotionẽ: in qua aĩa recipit vigorem
quendã: in q̊ ſemper eſt deletio venialiũ ſi ſint
ꝛ ꝑ ꝯñs repꝛſſio moleſtiarũ corꝑaliũ ſi expedit
ipſi aĩe. Hinc eſt ꝙ ſacr̃m illud eſt p̃ncipaliter
ad curationẽ infirmitatis ſpũalis.ſ.peccati ve
nialis: ꝛ ꝑ accidens eſt ad curationẽ vel ſaltẽ
alleuiationẽ infirmitatis corꝑalis: qꝛ ſpũs ꝯti
net ꝛ regit corpus: vñ ſicut paſſiões aĩales re
dundant in carne: ſm̃ illud ſapientis. Spũs
triſtis exiccat oſſa: ſic nõ eſt mirũ ꝙ tranquilla
tur aĩa ꝛ vigorať ac letificať: ꝙ hoc etiã redun
dat in corpus: ſicut a ſili: vino ebrius nõ ſentit
paſſiões exterius illatas quẽadmodũ ille q̇ vi
nũ nõ guſtauit de q̊ prouerb.xxiij. Eris ſicut
dormiẽs in medio mari ꝛ quaſi ſopitꝰ guber⸗
nator amiſſo clauo: ꝛ dices: ꝟberauerũt me
ꝛ nõ dolui: traxerũt me ꝛ nõ ſenſi qñ euigila⸗
bo ꝛ rurſus vina reperiã. ¶ Scđo q̃ri põt q̇d
ſit extrema vnctio. Ad h̔ rñdet Gui.in ſuo ſa⸗
cramentali: ꝙ eſt olei bñdicti cũ orõne ꝟbali
materialis dilutio qua ſpũalis infirmitas re
ſiſtendi vitijs: nec nõ corꝑalis infirmitas ſi ex
pedit eneruať: in q̇bꝫ verbis p̃mo notať ꝙ ma
teria huius ſacri eſt oleũ bñdictũ: ꝛ dicit ſctũs
Tho.in.iiij.di.xxiij. ꝙ oleũ oliue ꝛ eius conſe⸗
cratio ſunt de neceſſitate huiꝰ ſacri: ſicaq̃ i ba
ptiſmo: ꝛ panis ꝛ vinũ cũ aq̃ in ſacr̃o euchari
ſtie: ꝫ hic requiriť p̃uia cõſecratio: cuiꝰ rõnes
aſſignat ibidẽ Bona. tã ex ꝑte inſtituentis q̃ʒ
ex ꝑte finis: Ex ꝑte quidẽ inſtituentis qm̃ em̃
xp̃s ꝑ ſemetipſum inſtituit q̃ per ſemetipm ba
ptiſmũ ꝛ euchariſtiã ſctificare potuit: ideo nõ
eſt alia p̃parãs ꝯſecratio nccria: ꝫ ſolũ faĉ ad
ſolẽnitatẽ. Sꝫ h̔ ſacr̃m ſpũſſanctus inſtituit ꝑ
apľos: q̃ nõ poterãt ſctificare niſi ꝑ deũ: ideo
materia nõ eſt ſimplex elementũ: ſed oleũ per

verbũ ꝛ inuocationẽ ſancti ſpũs ꝯſecratũ: ꝛ hꝫ
per verbũ epoꝝ q̇ ſunt ſucceſſores apl'oꝝ: vt
ſicut ſpũſſanctus inſtituit p aplos: ſic etiã nũc
cõſecret per epos. A pte finis etiã ſumitur rõ
qm̃ hic datur gratia ſanãs languores ſpũa⸗
les ꝛ gr̃a ordinãs ad ſanitatẽ pfectã q̃ eſt glo
rie: ꝛ ſignari debet p oleũ qḋ eſt curatiuũ rõ⸗
ne curationis ꝛ p oleũ cõſecratũ rõne ordina
tionis ad ſupeminentẽ curationẽ: ꝛ p oleum
ſimplex nõ nr̃ rtũ: q2 ad ingreſſum in gloriam
reqritur ꝛ ſufficit conſcientia bona: ſi tñ fieret
vnctio extrema cũ chriſmate: tũc ſm Matt.
in cle. pma de priuile. valeret vnctio ꝛ hꝫ tenet
etiã glo. xcv. di. §. ſ illud. Secũdo notatur ꝙ
ibi debet eſſe forma huius ſacramenti: ſcꝫ for
ma verboꝝ q̃ debet eſſe depcatoria. Vñ dicit
Tho. in. iiij. vbi. ſ. ꝙ forma huius ſacramenti
eſt oratio depcatiua: dicendo p iſtã vnctionẽ
ꝛ ſuã pijſſimã miſericordiã indulgeat tibi do⸗
minus quicqd deliqſti p viſum ꝛc. nec opor⸗
tet ꝙ ſit vniformitas in verbis orationis: ſ ſo⸗
lũ ꝙ ſit in ſenſu: verba aũt indicatiui modi q̃
ſcḋm quarundã eccl'iaꝝ conſuetudinẽ pmittũ
tur nõ ſunt de ſubſtãtia ſacri: vt pmittendo ſic
vngo hos oculos oleo ſantificato in noĩe pa.
ꝛ fi. ꝛ ſpũſſ. nec vtunt in eccl'ia romana q̃ ma⸗
xime vitat ea q̃ pñt eſſe occaſio deuiandi. Et
ſi q̃ris cur in hoc ſacramento potius eſt ora⸗
tio de eſſentia q̃ꝫ in alio. Rñdet ibidẽ Bona.
ꝙ ratio principalis eſt inſtitutio. Et ſi queris
inſtitutionis rationẽ: dici põt ꝙ hoc habet ra⸗
tionẽ cõgruitatis multiplicẽ: Prima eſt ex pte
ſuſcipientis: qui pp̄ter infirmitatẽ eſt deſtitut⁹
ideo. eſt oratiõe releuandus. ¶ Secũda eſt ex
pte modi curandi q̇ eſt per deuotionẽ ꝛ eleua
tionẽ anime ad ſpiritualia: ꝛ q2 ad hoc ſuper
oĩa excitat oratio. ¶ Tertia eſt ex pte morbi:
qm̃ hic fit remiſſio pcti interueniente miniſte
rio ſacerdotis: ꝛ q2 in remiſſione culpe ſacer⸗
dos non ſe habet niſi per modũ depcantis: ſi⸗
cut ꝛ in abſolutiõe ſacerdos pmittit orationẽ
depcatoriã. ¶ Tertio notat debitũ tps: ꝛ iḋo
vocat extrema vnctio: q2 debet dari tm̃ infir⸗
mis in extremis laborantibꝫ: q̇bus tũc nõ eſt
aliud remediũ: eo ꝙ aſperitates penitẽtiales
ſuſtinere nõ poſſunt: vt patꝫ. xxvj. q. vij. c. ab
infirmis nõ aũt dat ſanis q̇bus p aliud ſacra
mentũ pnĩe. ſ. plene cõſuli põt: vt patet de pe.
di. iij. c. de quotidianis. Unde notandũ gene
raliter ꝙ datur adultis non infantibus: q2 nõ
habent infirmitatẽ ſpiritualem cõtractam ex
peccato actuali: nec diſpoſitionem deuotiõis
habere pñt ad hoc ſacramentũ. Datur prete
rea ſolũ penitentibꝫ nõ obſtinatis. Unde. xcv:
diſ. c. illud ſupfluũ ſubdit. nã nõ penitẽti iſtud
fundi nõ põt q2 genus eſt ſacri: nã quibus ſa⸗
cramẽta reliq̃ negant quõ vnũ genus putat
poſſe cõcedi. Dat inq̃ꝫ in piculo mortis ꝯſtitu
tis ex infirmitate nõ ex alijs cauſis: q2 nõ dat
euntibꝫ ad bellũ: vl' nauigantibꝫ in piculo ma
ris: nec eius q̇ mox occidendi ſunt: quia talis
mors nõ iminet ex defectu nature ſ ex euentu
fortune. Dat etiã ſolũ petentibꝫ: q2 requiritur
affect⁹ deuotiõis q̃ mentẽ ſurſum erigat: ꝛ ſic
venialia deleat: ex q̊ relinquit ꝙ dari non de⸗
bet freneticis ꝛ amentibꝫ niſi prius in ſua mẽ
te cõſtituti petiuiſſent: tũc em̃ dari põt eis in a
mentia: niſi veriſimiliter pſumeret ꝙ facerent
irreuerentiã ſacramento p aliquã imunditiã:
ſimiliter mutis ꝛ ſurdis dari debet. dũmõ per
aliqua ſigna deuotionẽ ſuã oſtendãt ad illud
recipiendũ. Ceterũ oportet ꝙ hãc vnctionẽ
faciens ſit ſacerdos vel eps q2 ſm Tho. ſolis
ſacerdotibꝫ hec diſpenſatio tradita ẽ: nec ali⁹
inungere põt etiã in articulo neceſſitatis: nec
etiã religioſus dare põt lꝫ ſit ſacerdos nec cle⸗
rico nec laico ſine ſpeciali licentia pſbyteri pa
rochialis: alioq̇n ipſo facto ſniaꝫ excõicatiõis
incurreret: dũtaxat p ſedẽ aplicã abſoluend⁹:
vt latius patꝫ alibi. B. Tertio q̃ri põt in q̊
loco debet fieri vnctio: ꝛ videt ꝙ ĩ toto corpe
ſicut in toto corpe baptizat vel etiã mergit ſi
ſit aq̃ ſufficiens: vt ſic totus hõ mũdet. Ad hꝫ
rñdet Bona. vbi. ſ. ꝙ ex q̊ ſacramentũ iſtud
pncipaliter ordinat ad delectionẽ venialiũ: ꝛ
venialia ppetrant ab anĩa ſm ꝯiunctionẽ ipſi
us ad carnẽ corruptã: ꝛ hꝫ eſt p potentias per
q̃s vnit corpi vt organico: iḋo recte in dilecti⸗
one taliũ debet medicamentũ exteri⁹ adhibe
ri ſm illud qḋ habet ſenſibile circa organa i⸗
pſaꝝ potentiarũ. Eſt ergo triplex potentia a⸗
nime ſcḋm quã regit corpus ꝛ ei vnit ſm quã
ad exterius operat. ſ. ſenſitiua: generatiua: p⸗
greſſiua: ꝛ ideo organa ipſarũ potentiarũ de⸗
bent inungi: ꝛ q2 q̇nq̃ꝫ ſunt organa deſeruien
tia q̇nq̃ꝫ ſenſibꝫ. ſ. os: oculi: nares: aures: ma⸗
nus: pp̄ter tactũ q̇ maxime viget in palmis di
gitoꝝ: ideo maxie he q̇nq̃ꝫ ptes inungunt q2
ſunt quaſi feneſtre mortis ꝛ pme radices pec
cãdi. ꝛ ideo ſolũ in illis aliq̇ inungunt. Quidã
vero vltra hoc in renibus ꝛ pedibus inungũ
tur: licet ſm quoſdã nõ eſt de neceſſitate ſ tm̃
de cõgruitate: in renibꝫ aũt pp̄ter vim genera
tiuã vel appetitiuã: cũ em̃ verecundũ eſſet ꝛ
turpe inungi genitalia. loco illorum inungun⸗
tur lũbi: in pedibꝫ vo fit vnctio pp̄ter vim mo
tiuã vl' pgreſſiuã: cui⁹ occaſione occulta ma⸗
la fiũt. ꝛ ſi q̇s nõ haberet aliq̃ mẽbra inungẽ
da tunc debent inungi loca magis pp̄inqua.
¶ Quarto pinde q̃ri pt pſertim cum nulli ſa
cramento facienda eſt iiuria: ſed q̇ ſacramen
tũ hꝫ iterat videt illi facere iniuriã. q2 iam vi⸗
deret ꝙ nõ habuiſſet fidem ad primam et ꝙ
crederet. quia magis valeret ſecunda q̃ꝫ pri⸗
ma. qḋ eſſet facere iniuriam prime. vt patꝫ. j.
q. j. c. ꝙ quedã. Ad hoc dicendũ ꝙ ſacramẽ⸗
ta que characterẽ imprimũt. ppetuũ effectuꝫ
habẽt. ſicut character indelibilis eſt. ꝛ ideo
non poſſunt iterari nec debẽt: q̃ ſunt tria: ba⸗
ptiſmus: cõfirmatio ꝛ ordo. Alia vero ſacra
menta nec characterẽ imprimũt: nec effectũ
perpetuũ habent in ſuſcipiente: cuiuſmodi ẽ
extrema vnctio. ꝛ iḋ ſm Guil. iterari poteſt.
quia non habet effectum ppetuũ: licet etiã ſu
ſcipiẽs fuerit plene curatus ꝛ ſic effectum ſu
um fuerit conſecutus quo ad corpus ꝛ quo
ad animam: ſi tamẽ poſtea incipiat infirmari
ceſſat effectus eius. ꝛ ideo pt denuo dari: q2
iam deſijt alia infirmitate ſuperueniẽte vl' ipo
in eadem recidiuante. Et Tho. in. iiij. dicit:
ꝙ ſine iniuria poteſt iterari: q2 non habet effe
ctum perpetuum eo ꝙ ſanitas mentis ꝛ cor⸗
poris qui ſũt effectus eius amitti poſſũt. Et
licet quidam dicant ꝙ in vna infirmitate non
debet quis bis inungi niſi vltra annũ protra⸗
hatur: ita ꝙ nequaq̃ꝫ bis in anno inungatur
propter vnam infirmitatem: tamẽ opinio te⸗
nẽs cõtrariũ eſt verior ꝛ benignior. cui⁹ opi⸗
nionis eſt. Tho. ꝛ etiã Bonauen: qui dicũt in
iiij. ꝙ nullus in aliqua infirmitate inungẽdus
eſt niſi preſumat ipſum ad exitum pp̄inquare
ꝛ hoc eſt in infirmitatis aggrauatione quem
ſtatum natura diu ſuſtinere non poteſt: aut ei
vincit aut vincitur. Si ergo infirmus vincit:
ita ꝙ diutius viuat: ꝛ ſi non perfecte curetur
tamen ab intentione morbi curat aliquo mõ:
ꝛ ideo quia venialia iterum redire poſſunt: ꝛ
iterum corporalis infirmitas aggrauatur: pt
ꝛ debet ſacramentum vnctionis aggrauari
vel iterari. C Denicq̃ꝫ q̃ri poteſt ḋ effectu
huius ſacramenti quotuplex ſit. A hoc dicen
dum ꝙ multiplex. Nam prima eſt ſanitas du
plex. Una principalis ſcꝫ liberatio ab ĩfirmi⸗
tate ſpirituali que contrahitur p venialia qui
bus anima debilis efficitur ad exequendum
actum gratie vel glorie. Alia dicitur ſecunda
ria que eſt quaſi effectus ꝛ ſignum prioris ſa
nitatis. ſ. ſanitas corporalis: ꝛ hoc verum eſt
qñ ſanitas corporalis expedit ſpũali ſanitati
tunc em̃ indigne ſumentibus iſtud ſacramen
tum cauſat vtrũq̃ꝫ vtilis eſt em̃ interdum ſa⸗
nitas corporis ad meritum glie cumulandũ
valet em̃ ad deuotionẽ excitandam ꝛ ad ve⸗
lociorẽ tranſitum in celũ. Alius eſt effect⁹ ei
us ſicut alioꝝ: ꝙ aliq̃n de attrito facit cõtritũ:
ita ꝙ defectus digne pparationis ex pte ſuſci
pientis ſupplet diuina virtute in ſacramẽtis
dũmodo non accedat ſciẽs in mortali vel in
pp̄oſito peccandi. Nimirũ cũ ſacra dicantur
eſſe vaſa gratie: nõ ꝙ in eis gr̃a ſubſtantialit
cõtineat ꝛ cauſalit efficiat: cum ĩ ſola anima
collocari ꝛ a ſolo deo infundi habeat: ſed q2
in illis ꝛ p illa gratiã curatõis a ſummo medi
co chriſto oportet hauriri: licet nõ alligauerit
potentiã ſuã ſacris q̇n ꝛ per alias vias grati
am ſuã ꝯferre valeat. dicunt aũt vaſa gratie:
q2 ſicut qḋ eſt in vaſe nõ eſt de ipſo nec ex ipo
ſed cũ ipſo haurit: ſic etiã gr̃a non eſt a ſacra
mentis nec de ſacris ſed orit de fonte eterno
ꝛ ex illo haurit ab anima in ipis ſacris. ¶ Qꝫ
ſi querit: vtꝝ ḡ ſacramenta ſint effectiua gr̃e
Reſpondet Bonauen. ſup. iiij. di. j. declinãs
ad hãc opinionẽ: ꝙ ſacramẽta noue legis ha
bẽt virtutẽ aliquã effectiuã ꝛ diſpoſitiuaꝫ ad
gratiã: extenſo nomie vtutis ad aliquã ordi⸗
nationẽ: vt qñ aliquẽ habere efficacẽ ordinatio
nem ad aliqd: dr habere virtutẽ reſpectu illi
us. Exempli gr̃a: rex ſtatuit ꝙ qui habet ta⸗
le ſignũ habeat centum libras. poſt illã inſti⸗
tutionẽ ſignum illḋ nõ habet pp̄rietatẽ abſo⸗
lutam quã non haberet prius: ad aliquid ta⸗
men eſt ordinatũ ad qḋ nõ erat prius: ꝛ quia
habet efficacẽ ordinationẽ: dicit habere virtu
tẽ vt faciat aliquẽ habere centũ libras: ꝛ dici
tur illud ſignũ valere centum libras: ꝛ tamen
nihil habet de bonitate nũc plus q̃ꝫ prius. ſic
ſacramẽta ſunt talia ſigna a deo inſtituta: vt
qui ea ſuſceperint debito mõ tantum habeãt
de gratia vel habebunt gratiã ad hũc actum
Illa inq̃ꝫ ordinatio efficax virtus ẽ ſacramẽ⸗
ti: ꝛ ratione illius diſponit hominẽ vt habeat
gratiam: quia ex tali pactiõe ſe quodãmodo
dominus aſtrinxit ad dandam gratiã digne
ſuſcipienti ſacramentũ: ſicq̃ꝫ cogit quodãmo
do deum ad cõferẽdũ gratiã: ꝛ ſic dicitur ha⸗
bere virtutem ad efficiendũ ꝛ etiã diſponen
dum ad gratiam: non influendo ſed efficacit
ordinando: ꝛ ſic habent efficaciã ſacramẽta

per aſſiſtentiam diuine virtutis que eſt cauſa gratie ⁊ ꝑ fidem ⁊ deuotionē ſuſcipiētis q̄ diſponit ad gratiā. Sic̄ a ſimili Naamā ad v̄bum Helizei ſe lauāti diuina virtus aſtitit ſanitatis effectiua: ⁊ deuotio ac obedientia naaman diſpoſitiua: nulla tamen cauſalitas fuit nec in v̄bo helizei nec in aqua iordanis. Si ergo dn̄s ſic inſtituiſſet ꝙ ad verbū helizei n̄ ſolū naaman ſed ⁊ ceteri accedentes curarētur. ⁊ hoc ex quadam pactione: ita ꝙ ſemꝑ aſſiſteret vis diuina a q̄ illa diceret᷑ curare ⁊ ſanare lepram ⁊ eſſe cauſa curationis. haberetq̄ virtutē curandi: ſic eſt in ſacramentis ꝙ ad ꝓlationem verbi aſſiſtit diuina virtus materie ipſius ſacramenti ⁊ infundit gratiā ac cōfert ſacramentis efficaciā: dum ſe ſubijcit hō ꝑ fidei ꝓfeſſionē ⁊ obedientiā. Ad lau. dei.

¶ De peccato ſupbie ⁊ eius ſpeciebꝰ ac gradibus. ⁊ de gradibus humilitatis. Ser. xix

Non facies omnem ſimilitudinem que eſt in celo deſuꝑ ⁊ que i terra deorſum: nec eoꝝ que ſunt in aquis. Exod. xx. in quibus verbis tertia pticula primi precepti cōtinet᷑: in qua prohibent᷑ omnes peruerſe creaturarū appreciationes. A Pro quo ſciendū ꝙ omnis appreciatio ꝑuerſa creaturarū ꝓcedit: aut ex ſublimitate qđ pertinet ad idolatriā ſupboꝝ. colit eñ ſupbus ſimilitudinē celeſtium qꝛ ſuper oīa ꝓferri diligit: aut ex cupiditate qđ ptinet ad idolatriam cupidoꝝ: qꝛ cupidus colit ſimilitudinem terreſtriū: eo ꝙ ſuꝑ omnia ditari diligit. Coloſ. iij. Auaricia eſt idolorum ſeruitus: aut deniq̄ ex delectatione quod pertinet ad idolatriā laſciuoꝝ: eo ꝙ laſciuus in delicijs huius mundi ſuper omnia delectari diligit que ſunt fluxibiles inſtar aquarum. Phil. iij. Quorū deus venter eſt ⁊ gloria ⁊c̄. veruntamē omiſſis duobus vltimis h̄ loco đ primo proſequendum eſſe reor: quia ſupbia erat cauſa prima idolatrie tā in homine q̄ʒ in angelo: cum vterq̄ ſimilis eſſe voluit altiſſimo: niſi forte mentitum aſſeras qui dixit. ij. Theſ. ij. Qui extollitur ⁊ aduerſatur ſuꝑ omne qđ dicitur deus aut quod colitur. ⁊ Greg. Apoſtate angelo ſimilis efficitur homo: dum hominibus ſimilis eſſe dedignat᷑. Eſt eñ ſupbia amor ꝓprie excellentie qua homo alta cupit: ſeipſum altū reputat: ⁊ ab alijs reputari volens ⁊ alios ꝓcellere. Unde Grego. xxxj. morali. Ponit ſuperbiam omniū vitioꝝ reginā: ⁊ nō vitium capitale quia importat inordinatū appetitū excellentie. ex omni autem bono qđ quis appetit ſiue ſit vtile: delectabile: vel honeſtum quandam ꝑfectionem ⁊ excellentiā cōſequit᷑. ⁊ ideo fines omnium vitiorum ordinant᷑ ad finem ſupbie: vt dicit Tho. ſcđa ſcđe. q. cxxxij ⁊ ꝓpter hoc videtur ꝙ habeat quandā generalem cauſalitatem ſuꝑ alia vitia: ⁊ nō debeat reputari inter ſpecialia vitioꝝ principia q̄ ſunt vitia capitalia. ſed inanē gloriā q̄ immediate ab ipſa oritur. Ponit Grego. capitale vitium ⁊ hoc rationabiliter: qꝛ inter bona q̄ ꝑ excellentiā homo conſequit᷑. ad h̄ ꝓcipue videt᷑ opari gloria inquātum importat manifeſtationē bonitatis alicuius. nam bonū naturaliter amat᷑ ⁊ honorat᷑ ab omnibꝫ. ⁊ ideo ſicut per gloriā q̄ eſt apud deū homo conſequitur excellentiā q̄ eſt ī diuinis rebus: ſic etiā ꝑ gloriā hominū: hō conſequit᷑ excellentiā in rebꝫ humanis: ⁊ iđ ꝓpter ꝓpinquitatē ad excellentiam quā homīes maxime deſiderāt: cōſeqns eſt ꝙ ſit multū appetibilis: ⁊ ꝙ ex eius inordinato appetitu mlt̄a vitia oriunt᷑: ⁊ ſic inanis gloria eſt vitiū capitale. ſupbia vero non ſolū capitale ſed regina omniū vitioꝝ: regina inq̄ʒ luciferi ⁊ corona deteſtabilis omnium dānādorum: vt đr. Eccl. x. Initiū omnis peccati ſuperbia. Quod oſtendit ſanctus Tho. ſcđa ſcđe. clxij. dicens: ꝙ ad vnum peccatū multi motus concurrere poſſunt: inter q̄s ille rōnē habet primi peccati: in quo primo reperitur īordinatio. Manifeſtū eſt aūt ꝙ inordinatio primo reperitur in motu interiori aīe q̄ʒ in actu exteriori corporis: qꝛ ſm̄ Auguſt. j. de ciui. dei. non amittit᷑ corporis ſanctitas manente anime ſanctitate: inter motus autē interiores prius mouet᷑ appetitus ī finem q̄ʒ ī id qđ requiritur propter finem: ideo ibi fuit primū peccatum hominis vbi potuit eſſe primus appetitus inordinati finis. ſic autem homo erat in ſtatu innocentie īſtitutus ꝙ nulla rebellio carnis eſſet ad ſpiritum: ⁊ ideo non potuit eſſe prima inordinatio appetitus humani: ⁊ hoc ꝙ appetierit aliquod ſenſibile bonum ī quod carnis concupiſcentia tenderet preter ordinē rationis relinquit᷑ ergo ꝙ prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc inordinate appetijt aliqđ ſpūale: non aūt appetiuiſſet inordinate appetēdo illud ſm̄ mēſurā ex diuina regl̄a ꝓſtitutā: Relinq᷑ g̊ ꝙ primū peccatū eiꝰ fuit in hoc ꝙ appetijt aliquod ſpūale bonum ſupra ſuā menſurā qđ ptinet ad ſuperbiā: ⁊ ſic primū hoīs peccatū fuit ſupbia: a qua oīa vitia ſumpſerūt exordia. Unde Gregor. xxxiiij. moralis. Supbia nequaq̄ʒ eſt vnius virtutꝫ extinctione contenta: ſed ꝑ cuncta anīe membra ſe erigit: ⁊ quaſi generalis peſtifer morbꝫ oīme corpus corrūpit: ⁊ ſic patet ꝙ habet quādam generalitatē ad extirpationē omniū virtutum ⁊ inſertionē omniū vitiorum inq̄ʒtum alia peccata ordinant᷑ ad finem ſuperbie ad quam poteſt ordinari omne id qđ inordinate quis appetit: ⁊ inq̄ʒtum per ſuperbiā cōtempnit diuinā legē per quā prohiberet᷑ a peccando: ⁊ inq̄ʒtum fuit ſupbia exordiū oīm vitioꝝ tam in angelo apoſtata q̄ʒ in hoīe. B Preterea dicit Grego. xxiij. moral᷑. quatuor quippe ſunt ſpecies quibus oīs tumor arrogantie demonſtrat᷑: cum bonū aūt a ſeipſis habere ſe exiſtimant: aut ſi ſibi datū deſuper credūt pro ſuis hoc accepiſſe ſe meritis putāt: aut cum iactant ſe habere qđ non habent: aut deſpectis ceteris ſingulariter videri appetunt quod habent. In quibꝫ verbis innuit quatuor eſſe ſpecies ſupbie: quas ita declarat ſanctus Tho. ſcđa ſcđe. q. clxij. dicens: ꝙ ſupbia importat inordinatum appetitū excellentie: qui ſcʒ nō eſt ſm̄ rationē rectā. Eſt ergo ꝯſiderandū ꝙ quelibet excellentia conſequit᷑ aliqđ bonū habitū qđ quidē pōt conſiderari tripliciter. ¶ Primo modo ſm̄ ſe: manifeſtū eſt eñ ꝙ quāto magis eſt bonū qđ quis habet: tanto per hoc maiorē excellentiā conſequit᷑: ⁊ ideo cū aliquis attribuit ſibi maius bonū quā habeat: cōſequens eſt ꝙ eius appetitus tendit in excellentiā propriam vltra modū ſibi cōuenientem: ⁊ ſic eſt tertia ſuperbie ſpecies: cū ſcʒ iactat ſe q̇s habere qđ non habet: qđ aſcribi pōt phariſeo q̇ orauit Luc̄. xviij. Gratias tibi ago: qꝛ nō ſum ſicut ceteri hominū. Secundo ex parte cauſe prout excellentius eſt ꝙ aliquod bonū inſit alicui a ſeipſo q̄ʒ ꝙ inſit ei ab alio: ⁊ ideo cum aliquis eſtimat bonū qđ habet ab alio ac ſi haberet a ſeipſo: fertur ꝑ cōſequens eius appetitus in ꝓpriam excellentiā ſupra ſuum modū. Pro quo ſciendū ꝙ aliquis dupliciter eſt cauſa ſui boni. ¶ Primo efficienter: ⁊ ſm̄ hoc ſumit᷑ prima ſpecies. ſ. ꝙ a ſemetipſo q̇s eſtimat habere qđ habet a deo: quales increpat apoſtolus. j. Cor. iiij. dicens: Quid habes quod non accepiſti? ſi aūt accepiſti quare gloriaris q̄ſi nō acceperis. Unde dn̄s diſtulit vindictā filioꝝ iſrl̄: vt dicit᷑ in cantic̄. Deutro. xxxij. Ne ſuperbirent hoſtes eoꝝ ⁊ dicerēt: manus nr̄a excelſa ⁊ nō dn̄s fecit hec oīa. Uel licʒ ſciat a deo ſe recepiſſe tn̄ ꝓprijs meritis ſibi datū credit deſuꝑ: ⁊ illa eſt ſcđa ſpecies ſupbie. Tertio ex pte modi hn̄di prout excellentior q̇s redditur ex h̄ ꝙ aliqđ donū ceteris excellētius poſſidet: ⁊ ex h̄ inordinate fert᷑ eius appetitus in ꝓpriā excellentiā: ⁊ ſm̄ hoc ſumit᷑ quarta ſpēs ſupbie q̄ eſt qn̄ q̇s ceteris deſpectis ſingulariter vult videri: ſicut aman ſupbiſſimꝰ: vt pʒ in Heſter. ¶ Hic q̄ri pōt: vtrū ſuperbia ſit pctm̄ mortale: ꝓſertim cū ſuꝑ illud. ſ. Deus meus ſi feci iſtud: dicit glo. vl̄e pctm̄ qđ eſt ſupbia: ſi ergo ſupbia eſſet pctm̄ mortale tūc omne peccatū eſſet mortale. Ad h̄ dicit ſctūs Tho. ibidē: ꝙ ſupbia hūilitati opponit᷑: hūilitas aūt ꝓprie reſpicit ſubiectionē hoīs ad deū: iuxta illud. j. Pe. v. Hūiliamī ſub potēti manu dei: ⁊ ecōtra ſupbia ꝓprie reſpicit defectū huiꝰ ſubiectiōis: ſm̄. ſ. ꝙ aliq̇s ſe extollit ſupra id qđ eſt ſibi ꝓfixū ſm̄ diuinā regulā vel menſurā: ꝯ͂ id qđ dicit aplūs. Nos aūt nō imenſū gl̄iamur ſ ſm̄ menſurā quā menſus eſt nobis deus. ⁊ iđo dicit᷑ Eccl̄. x. ꝙ initiū ſupbie hoīs eſt apoſtatare a đo. ſ in hoc radix ſupbie ꝯſiderat᷑ ꝙ hō aliqualiter nō ſubdit᷑ deo ⁊ regule ipſius: manifeſtū eſt aūt ꝙ nō ſubijci deo: hʒ rōnem pcti mortalis: qꝛ h̄ eſt auerti a deo qđ eſt formale ⁊ cōplementū peccati: vn̄ ex pte auerſiōis a deo habet maximā grauitatē peccati: qꝛ in alijs pctīs homo auertit᷑ a deo: vel ꝓpter ignorantiā: vel ꝓpter infirmitatē: vel ꝓpter deſiderium cuiuſcūq̄ʒ boni alterius: ſ ſupbia habet auerſionē a deo: ex hoc ipſo ꝙ nō vult deo ⁊ eius regule ſubijci. Un̄ Boetius dicit: ꝙ cum oīa vitia a deo fugiāt: ſola ſupbia ſe deo opponit. Hinc Jaco. iiij. dicit᷑: ꝙ deus ſuperbis reſiſtit. ⁊ Gre. in moralis: euidentiſſimū ſignū reproboꝝ eſt ſupbia: ⁊ ecōtra hūilitas electoꝝ. Cum igit᷑ auerti a deo ⁊ eius ꝓceptis qđ eſt quaſi ꝯſequens in alijs peccatis: ꝑ ſe ad ſupbiā ptinet: cuius actus eſt cōtemptus dei: ⁊ id qđ eſt ꝑ ſe ſemꝑ eſt potius eo ꝙ eſt ꝑ aliud: cōſequens eſt ꝙ ſupbia ſit grauiſſimū peccatoꝝ ſm̄ genus ſuū: ſicut tn̄ in alijs q̄ ex ſuo genere ſunt mortalia: puta in fornicatiōe ⁊ adulterio ſunt aliq̄ motus q̄ ſunt peccata venialia ꝓpter eoꝝ imꝑfectionē: qꝛ ſcʒ ꝓueniūt rōnis iudiciū: ⁊ ſunt ꝓter eius ꝯſenſum: ſic etiā circa ſupbiā accidit ꝙ aliq̄ motꝰ ſupbie ſunt pctā venialia dū eis ratio non ꝯſentit: ⁊ qđ dictū eſt ſupra: ꝙ ſupbia eſt vl̄e peccatū. hoc non intelligitur

ſm ſuã eſſentiã: ſed ꝑ quãdã redundantiã inquãtũ ſcꝫ ex ſupbia poſſunt oꝛiri omnia peccata. Nec ſequit̃ ꝙ omnia peccata ſunt moꝛtalia: ſed ſolũ qñ oꝛiunt̃ ex ſupbia. Qꝛ ſi obijcit̃ quãto peccatũ aliqđ difficili⁹ cauet̃: tanto videt̃ eſſe leuius: ſed ſupbia difficillime cauet̃: qꝛ ſicut Aug⁹. in regula dicit. Cetera peccata in malis operibꝫ exercent̃ vt fiant: ſupbia vero bonis operibꝫ inſidiat̃ vt pereãt. Ad h̃ rñdet Tho. vbi. ſ. ꝙ peccatũ aliqđ difficile cauet̃ dupliciter: Uno mõ ꝓpter vehementiã impugnationis ſicut ira vehementer impugnat ꝓpter ſuũ impetũ: ⁊ adhuc difficili⁹ eſt reſiſtere cõcupiſcentie ꝓpter eius cõnaturalitatẽ: vt dicit̃ i. ij. Ethicoꝝ. ⁊ talis difficultas vitandi peccatũ peccati grauitatẽ diminuit: qꝛ quãto quis minoꝛis impugnatiõis impetu cadit tãto grauius peccat: vt dicit Aug⁹. ¶ Alio mõ difficile eſt vitare aliqđ peccatum ꝓpter eius latentiam: ⁊ hoc modo ſuperbiã difficile eſt vitare. quia ex ipſis bonis occaſionẽ ſumit: ⁊ ideo ſignant̃ dicit Auguſtinus ꝙ bonis opibus inſidiat̃. Et in pſ. dꝛ. In via hac q̃ ambulabã abſcõderunt ſupbi laqueũ mihi: ⁊ ideo ſupbia ſurrepẽs occulte nõ habet maximã grauitatẽ anteq̃ꝫ ꝑ iudiciũ rationis depꝛehendat̃: ſed poſtq̃ꝫ depꝛehenſa fuerit ꝑ rõnem tunc facile euitat̃. tum ex cõſideratiõe ꝓpꝛie infirmitatis ſm illud Ecclesiaſti. x. Quid ſupbis terra ⁊ cinis: tũ etiã ex cõſideratiõe diuine magnitudinis ſm illđ Job. xv. Quid tumet cõtra deũ ſpiritus tu⁹ tũ etiã ex imperfectiõe bonoꝛũ de quibus ſupbit. Eſa. xliiij. Quaſi pannus menſtruate omnes iuſticie noſtre: ⁊ pſ. Non intres in iudiciũ cũ ſeruo tuo dñe: qꝛ non iuſti. in cõſpectu om. viuẽs. Et ideo ſi tunc nõ reſiſtit̃ deterioꝛ eſt omni vitio. Unde Iſido. đ ſummo bono dicit: omni vitio deterioꝛẽ eſſe ſupbiã: ſeu ꝓpter quod a ſummis perſonis ⁊ pꝛimis aſſumit̃ ſeu qđ de opere iuſticie ⁊ virtutis exoꝛitur minuſq̃ꝫ culpa eius ſentitur: nã labes eſt tam deteſtanda ꝙ dominus hominem in alia ſcandaloſa pctã labi ꝑmittit: vt vel ſic ſuperbiã eius curet. Unde Aug. xiiij. de ci. dei dicit. Audeo dicere ſupbis vtile eſſet cadere in aliqđ apertũ ⁊ manifeſtũ peccatũ: vñ ſibi diſpliceant que iam ſibi placẽdo ceciderunt: ſalubꝛius eñ petrus diſplicuit qñ fleuit q̃ꝫ ſibi placuit qñ pꝛeſumſit: hoc dicit ⁊ ſacer pſ. Imple facies coꝛũ ignominia ⁊ querent nomẽ tuũ dñe. Sic plerũq̃ꝫ labi ꝑmittit ſupbiã in luxuriã q̃ notabilis omnibꝫ eſt: qm̃ ꝑ ſe ſtatim turpis eſt ⁊ tñ diſpẽſante deo ſupbia minoꝛ: ſed qui detinet̃ ſupbia ⁊ non ſentit labit̃ in carnis luxuriã: vt ꝑ hanc humiliatus a cõfuſione exurgat. Unde ſicut medicus ſapiẽs in remediũ maioꝛis moꝛbi patit̃ infirmũ leuioꝛẽ moꝛbũ incidere: ſic etiã ſupbie peccatũ grauius eſſe oſtendit̃ ex hoc ipſo ꝙ pꝛo eius remedio deus ꝑmittit hominẽ in alia peccata ruere. hec Tho. vbi ſupꝛa. ¶ Deniq̃ꝫ q̃ri põt quot ſunt grad⁹ ſupbie. Ad hoc rñdet cõpẽdiũ theologie li. iij. c. xv. ꝙ ſm Bern. xij. ſunt quoꝝ numerus ſic accipit̃: naꝫ ſex pꝛimi gradus determinant̃ ſm iniuriam ꝓximi cui par eſſe debꝫ. quattuoꝛ alij determinant̃ ſm iniuriã q̃ fit homini ſuperioꝛi: ⁊ deo vltimi determinant̃ quãtũ ad iniuriã que deo fit immediate hoc ideo dicimus: qꝛ ⁊ ſuperioꝛes gradus in deũ redundant ſed mediante ꝓximo: et vocant̃ gradus: qꝛ fit a minoꝛi ꝓgreſſus vſq̃ꝫ ad maius: nam iniuria que eſt reſpectu paris eſt minoꝛ: illa vero que eſt reſpectu ſuperioꝛis eſt maioꝛ. ⁊ illa q̃ eſt reſpectu dei eſt maxima. ⁊ hos gradus ponit Bern. in lib. đ gradibus humilitatis ꝑ oppoſitũ contra. xij. gradus humilitatis q̇ ponunt̃ in regula beati Benedicti. ¶ Pꝛimus gradus ſupbie vergens in iniuriã ꝓximi eſt curioſitas: per quã aliq̇s curioſe ⁊ inoꝛdinate vbiq̃ꝫ circũſpicit. Unde Grego. xxxiiij. moꝛa. Supbia cũ exterius vſq̃ꝫ ad coꝛpus extendit̃ pꝛius per oculos iudicat̃. hinc pſ. Dñe nõ eſt exaltatũ coꝛ meũ ⁊c̃. Eccli. xxiij. oꝛat dicens. Extollentiã oculoꝝ ne dederis mihi: nec ſolũ ſignũ eſt ſuperbie ſed ⁊ inuerecũdie: p̃ſertim in mulieribus ⁊ iuuenibꝫ. Unde Eccli. xxviij. Foꝛnicatio mulierũ in extollentia oculoꝝ ⁊ in palpebꝛis eius cognoſcit̃: cui opponitur in regula beati Benedicti pꝛimus gradus humilitatꝫ qui eſt coꝛde ⁊ coꝛpoꝛe ſemꝑ humilitatẽ oſtẽdere defixis in terram aſpectibꝫ: nõ tñ ꝙ virtus aliqua cõſiſtat in exterioꝛibꝫ exhibitionibus: ſed pꝛincipaliter in interioꝛi electiõe mẽtis: vt patꝫ ꝑ phm in li. Ethicoꝝ: ⁊ ideo virt⁹ humilitatis pꝛopꝛie cõſiſtit in interioꝛi motu quẽ ſi nõ ſentit fruſtra in exterioꝛibꝫ oſtendit: quia vt dicit̃ Eccli. xxix. eſt qui nequiter ſe humiliat ⁊ interioꝛa eius plena ſunt dolo. ¶ Secundus gradus eſt leuitas mẽtis ſm quã homo ſupbe ſe habet in verbis. ꝓmptus ad contentiões defendendo p̃cẽ ſuaꝫ. Unde cõtẽtio ponit̃ filia inanis gloꝛie a beato Grego. xxxj. moꝛalis de qua videbit̃ in ſequentibus. Contra quã ponit̃ ſecũdus gradus humilitatis. ſcꝫ vt pauca verba ⁊ rationabilia quis loquat̃: non clamoꝛoſa voce: p̃ſertim inter maioꝛes: ſapientioꝛes ⁊ ſenioꝛes: nec excedat modũ in loquendo. Ecci. xix. Qui odit loquacitatem extinguit malitiã. ſicut econtra in multiloquio non deerit peccatũ: ⁊ vir linguoſus nõ diriget̃ in terra. ¶ Tertius gradus eſt inepta letitia: ⁊ intelligitur de vaga letitia ⁊ incõpoſita: p̃ſertim in riſu ⁊ chachinno: ⁊ generaliter in om̃ibus que ꝑtinent ad inepte letitie ſigna in diuerſis leuitatis geſtibꝫ. Eccleſiaſti. xxj. Fatuus in riſu exaltat vocem ſuã: vir autem ſapiens vix tacite ridebit. Inepta vero letitia filia eſt gule: vbi de ea plenius videbitur: Cõtra quã ponitur tertius gradus humilitatis: ſcꝫ vt nõ ſit facilis aut pꝛomptus in riſum: nec mireris ꝙ ſuperbia ſe cunctis gradibus humilitatis opponit. Quia dicit Gregoꝛius. xxxiiij. moꝛa. ꝙ ſupbia nequaq̃ꝫ eſt vnius virtutis extinctione contenta: ſed per cuncta anime membꝛa ſe erigit: ⁊ quaſi generalis ⁊ peſtifer moꝛbus coꝛpus omne coꝛrumpit: ⁊ ideo dicit Iſido. Quod ſuperbia eſt ruina omniũ virtutũ. inquantũ ſcꝫ abutit̃ ipſis virtutibus ex ipſis ſumens occaſionẽ ſupbiendi: ſicut ⁊ quibuſlibet alijs rebus ad extollentiã ꝑtinentibus. ¶ Quartus gradus eſt iactantia qua ſcꝫ verbis ſe conat̃ extollere: ⁊ pꝛocedit ex ſuperbia ſicut ex cauſa interius motiua impellente. Ex hoc eñ ꝙ interius ſupra ſe ꝑ arrogantiã eleuat̃: ꝯtingit plerumq̃ꝫ ꝙ exterius maioꝛa quedã de ſe iactat: ſicut Luc̃. xviij. de ſe phariſeus dicit: nõ ſum ſicut ceteri hominũ. Cõtra quẽ ponit̃ quartus gradus humilitatis: q̇ eſt taciturnitas vſq̃ꝫ ad interrogationẽ: nec ꝑueniat tempus loquendi ſicut ꝯſulit Eccleſiaſti. xxxij. dicens: Adoleſcens loquere in cauſa tua vix cũ neceſſe fuerit. Si bis interrogatus fueris habeat caput reſponſum tuum. Quintus gradus eſt ſingularitas: cũ ſcꝫ quis in ſuis opibꝫ vł ꝯuerſatiõe recedit a via cõmuni: quã ſancti patres inſtituerunt: quo ſcꝫ quis apparere ſanctioꝛ vult ceteris: qꝛ qui facit qđ nemo mirant̃ om̃es. Hec eſt vera peſſima q̃ vineã ſacre relegionis plurimũ deuaſtat. iuxta illud. ſ. Et ſingularis ferus depaſtus eſt eã. Et poteſt dici nouitatũ p̃ſumptio: que ſectat̃ facta quidẽ vera: ſed habentia quãdam ammirationẽ: per que nitit̃ oſtendere ꝓpꝛiã excellentiã vel ſanctitatẽ. Contra quã ponit quintũ gradũ humilitatis qui eſt tenere qđ habet cõmunis regula monaſterij. ¶ Sextus gradus eſt arrogantia: per quã quis ſe p̃fert alijs in coꝛde. Cõtra quã ponitur ſextus gradus humilitatis qui eſt ſe credere ⁊ ꝓnunciare cunctis vilioꝛẽ. ¶ Septimus eſt p̃ſumptio per quã ſe aliq̇s reputat ſe ſufficientem ad maioꝛa. Cõtra quã ponitur ſeptimus gradus humilitatis: q̇ eſt ad oĩa ſe inutilẽ ⁊ indignũ confiteri ⁊ credere: ſicut Moyſes a dño vocatus in ducẽ iſrł. Exo. iij. ſe excuſauit. ¶ Octauus eſt excuſatio vel defenſio petõꝝ: qđ ferens in ſe pſ. dicens. Non declines coꝛ me. in ver. ma. ad ex. ⁊c̃. Contra quã ponitur octauus gradus humilitatis q̇ eſt ꝯfeſſio peccatoꝝ nõ ficta: cũ ſcꝫ ab alijs repꝛehendit̃. Unde ꝓſequit̃ pſ. Coꝛripiet me iuſtus ⁊c̃. ¶ Nonus eſt ſimulata confeſſio: per quã ſcꝫ aliquis non vult ſubire penã pꝛo peccatis q̃ ſimulate confitet̃. Cõtra quã ponit̃ in duris ⁊ aſperis pꝛo obediẽtia patientiã amplecti. ¶ Decim⁹ eſt rebellio: ſcꝫ contra ſuperioꝛem: cui opponitur obedientia qua regulat voluntatẽ ſuã ſecũdum ſuperioꝛis arbitrium. ¶ Undecim⁹ eſt libertas per quã homo delectat̃ libere facere qđ vult: cui opponitur vndecimus grad⁹ humilitatis qui eſt ꝙ homo nõ delectat̃ facere ꝓpꝛiam voluntatem. ¶ Duodecimus eſt conſuetudo peccandi que implicat dei cõtemptũ cui opponitur timoꝛ dei quo memoꝛ eſt oĩm que pꝛecepit deus. Ad laudem eius ⁊c̃.

¶ De eminẽtia virtutis humilitatis: ⁊ qualiter hũiliare ſit actus facilioꝛ.

¶ Sermo xx.

Non facies omnem ſimilitudinem ⁊c̃. Ad maioꝛem autem euidentiam dictoꝛum graduũ tam humilitatis q̃ꝫ etiam ſuperbie. ¶ Pꝛimo queri poteſt vtrum humilitas ſit maxima vel potentiſſima virtutũ: p̃ſertim cũ dicit Augſt. in lib. de vera religione: ꝙ tota vita chꝛiſti in terris per hominẽ quem ſuſcipere dignatus eſt diſciplina moꝛum fuit: ⁊ chꝛiſtus p̃cipue ſuam humilitatem pꝛopoſuit imitandam dicens. Matt. xj. Diſcite a me ⁊c̃. Hinc etiã dicit abbas Effrem. Fili pꝛe omnibꝫ humilitatẽ ſtude qđ eſt omniũ virtutũ ſublimius: vt ad perfectionis faſtigiũ poſſis ꝯſcendere: cũcte eñ inſtitutiones non aliter niſi per humilitatem implent̃ ⁊ multoꝛum tempoꝝ laboꝛes per ſu

perbiam in nihilū reputabunt. Uir humilis deo eſt ſimilis ⁊ templo pectoris ſui geſtat eū: ſuperbus aūt cū deo ſit odibilis diabolo eſt ſimilis. hec ille. Ad hoc rūdet ſanctus Tho. ſecunda ſecūde. q. clxj. Quod bonū humane virtutis in ordine ratiōis conſiſtit: que principaliter attenditur reſpectu finis: ⁊ ideo virtutes theologice que finem vltimū habent pro obiecto ſunt potiſſime. Secundario vero attendit ꝓut ſcdm rationem finis ordinantur ea que ſunt ad finem: ⁊ hec ordinatio conſiſtit eſſentialiter in ipſa ratione ordinante: participatiue vero in appetitu per rationē ordinato: quā quidem ordinationem vniuerſaliter facit iuſtitia preſertim legalis: humilitas autē facit hominem ordinationi bene ſubiectū in vniuerſali quantū ad omnia: quelibet vero alia virtus quantū ad aliquam materiā ſpecialem. Et ideo poſt virtutes theologicas ⁊ ꝟtutes intellectuales: que reſpiciunt ipſam rationem: ⁊ poſt iuſtitiam ꝑcipue legalem potior eſt ceteris humilitas. Ideo tamē chriſtus pre ceteris virtutibus humilitatē nobis commendauit: qꝛ per eam maxime remouetur impedimentū humane ſalutis: q̄ conſiſtit in hoc ꝙ quis ad celeſtia ⁊ ſpiritualia tendit: a quibus impeditur dū in terrenis magnificari ſtudet. Hinc dominus vt decenter impedimentū ſalutis auferret exteriorem celſitudinē cōtemnendam ꝑ humilitatis exempla monſtrauit. Et ſic humilitas eſt quaſi quedā diſpoſitio ad liberū acceſſum hominis in ſpiritualia ⁊ diuina bona. Sicut igitur perfectio potior eſt diſpoſitione: ſic charitas ⁊ alie virtutes quibus hō directe mouet in deū potiores ſunt humilitate. Nihilominus tñ humilitas inter om̄es virtutes laude digniſſima predicat: ſingulariter dicēte Bern̄. in epiſtola quadā. Quod nulla ſplēdidior gēma in omni ꝑcipue ornatu ſummi pontificis q̄z humilitas: nempe ſi amittat illa: virtutū aggregatio non niſi ruina eſt. Et ad hoc poſſunt ſex rationes aſſignari. Prima eſt: qꝛ humilitas eſt vnicum fundamentū oīm virtutū: ſine quo nullū edificiū ſpirituale pōt erigi: de q̄ dicit Joh. caſſi. li. xij. de ſpū ſuperbie. Nullo modo poterit in anima noſtra virtutum ſtructura conſurgere: niſi prius iactata fuerint vere humilitatis in corde noſtro fundamenta: que firmiſſime collocata perfectionis ⁊ charitatis culmen valeant ſuſtinere. Sine qua etiam humilitate nec purgatio peccatorum: nec emendatio moꝝ: nec conſummatio virtutū poterit comprehendi. hec ille. Et Augu. de ver. do. Cogitas magnā fabricam conſtruere celſitudinis: de fundamento prius cogita humilitatis: de quo etiā fundamento Tho. vbi ſupra lucidius declarat dicēs. Qd ſicut ordinata virtutū congregatio ꝑ quandā ſimilitudinē edificationi comparat: ſic etiam id qd eſt principium in acquiſitione virtutum fundamento comparat: quod primū in edificio iacitur. Uirtutes autem a deo vere infundunt: primū igitur in acq̄ſitione virtutū accipi pōt dupliciter. Uno modo ꝑ modū remouentis ꝓhibens: ⁊ ſic hūilitas primū locū tenet inq̄ztum ſuperbiā expellit: cui deus reſiſtit ⁊ prebet hoiem ſubditū ⁊ ſupra patulū ad ſuſcipiendū influxū diuine gratie: inq̄ztum euacuat inflationem ſuperbie: qꝛ dicit Jaco. iiij. Deus ſupbis reſiſtit humilibus aūt dat gratiam: ⁊ ſcdm hoc humilitas dicit ſpūalis edificij fundamentū. Alio modo eſt aliq̄d primū in virtutibus directe: per qd ſcz iam ad deum acceditur: primus aūt acceſſus ad deū eſt fides: ſcdm illud ad Hebre. xj. Accedentē ad deum oportet credere: ⁊ ſcdm hoc fides ponitur fundamentū nobiliori modo q̄z humilitas

¶ Secūda ratio eſt: quia humilitas non ſolū eſt fundamentū ſed etiam radix virtutum ſine qua radice oīs virtus areſcit. Unde Grego. xxvij. mora. Quia enim origo omnium virtutū humilitas eſt: illa in nobis virtus veraciter pullulat: que in radice propria id eſt in humilitate perdurat: a qua nimirū ſi abſciditur areſcit: qꝛ viuificantē ſe in intimis humorem charitatis perdit. Pro quo ſciendū ſcdm naturales qd os facit in animalis corpore: hoc facit radix in corpore arboris vel herbe: nam qd ſibi conueniens eſt attrahit de humore ⁊ attractū per poros quaſi per venas tranſmittit ad nutrimentū plante. Et licet vtriuſq; arboris ⁊ plāte radix eſt pars deſpectior: tamē vtriuſq; mater eſt ⁊ nutrix. Sic etiam humilitas ceteris virtutibus deſpectior mater eſt ⁊ nutrix omniū virtutum. ¶ Quod ſi q̄ris que ſit radix ⁊ nutrix humilitatis Rūdet Tho. vbi. ſ. Quia humilitas eſſentialiter in appetitu conſiſtit ſcdm ꝙ aliq̄s refrenat impetū animi ſui ne inordinate tendat in magna. ſ regulam habet in cognitione vt ſcz aliquis non ſe exiſtimet eſſe ſup id qd eſt ⁊ vtriuſq; primū principiū ⁊ radix eſt reuerentia quā q̄s interius habet ad deū q̄ ſe totalit ſubijcit deo: ⁊ ꝓpter deū et alijs hūilando ſe ſubijcit. Et hec radix hūilis ſubminiſtrat humorē diuine grē: qꝛ humilibus dat gratiā. Un̄ Aug. dic. Si humilis et quietus nō fueris nō potes in te habere gratiā ſcriſpūs ſubminiſtrat inq̄z ſuccū charitatis qꝛ ſm Augu. Dū mens humana hūilitati innitit: pfecto ipa in amore celeſtiū inflāmatur: inducit eni̅ in animā charitatē ſicut ſeta filū: Unde Aug. Quāto ſumus a tumore ſupbie inaniores tanto ſumus dilectione pleniores.

¶ Tertia ratio eſt qꝛ hūilitas eſt via q̄ ducit ad patriā ꝑ veritatis agnitionē ⁊ inheſionez. Un̄ Bern̄: de gradibus humilitatis. Ego ſum inq̄t via veritas ⁊ vita. Uiā dicit humilitatē q̄ ducit ad ꝟitatē: altera labor: altera fructus laboris eſt. ⁊ hāc viā imitari docuit cuz dixit: Diſcite a me qꝛ mitis ſū ⁊ humilis corde. Un̄ Aug. ſup Johem. Excelſa eſt patria humilis eſt via: ḡ q̄ q̄rit patriā q̄d recuſet viam: ambula igit ꝑ chriſti humilitatē vt venias ad ei9 eternitatē. vis caper dei celſitudinē prius cape eius humilitatē: altus eſt deus: ſi te eriges non tāges illū: ſi te humilias deſcendit ad te: hec ille. Qualiter aūt hūilitas attingit ꝟitatē: oñdit abbas Moyſes in collatiōibus patrū dicēs: Uera diſcretio nō niſi vera hūilitate acq̄rit: cuius hūilitatꝫ hec erit prīa ꝓbatio. Si vniuerſa nō ſolū q̄ agēda ſunt: ſz etiā q̄ cogitant reſeruantur ſenioꝝ examīationi: vt nihil quis ſuo iudicio credēs illoꝝ ꝑ oīa diffinitiōibus acq̄eſcat: ⁊ q̄d bonū vl malū debeat iudicare eoꝝ traditione cognoſcat. hec ille. Ex q̄bus ꝯcludit ꝙ vera hūilitas cōfert expimentalē diſcretionē ꝟtutū ⁊ vitioꝝ: q̄ nō ſolū reſidet in ītellectu ſz etiā in affectu: q̄ztuz ad ſeq̄lā oīs boni ⁊ fugā oīs mali. ¶ Quarta rō eſt: qꝛ hūilitas ē caput oīm ꝟtutū. Dic ei Aug. ꝙ hūilitas eſt caput oīm ꝟtutū: ⁊ obtinet primatū ⁊ principatū ceteraꝝ tāq̄z ipſarū ꝯſuatrix. i. eo ꝙ ipa ē ꝑſeuerātie ꝓprie coadiutrix. hec ille. Caput ei ſm Jſid. dictū eſt ab accipiēdo. eo ꝙ omnes ſēſus ⁊ nerui inde initium capiāt eſt enim caput nobili9 oīb9 mēbrꝫ: vtpote gubernaculū totius corporis exiſtēs: influēs illi perfectionem ſue ꝟtutꝫ ad ꝑ agendas ſuas ſenſibiles actiones: ſic ēt hūilitas opibus ꝟtuoſis ⁊ ꝟtutibus influit ꝑfectionez deificate intētōnis: ac guſtū experimētalem ſpiritualis agnitionis ⁊ cōſolationis Un̄ dn̄s ī euange. Confiteor tibi dn̄e pat celi ⁊ tre: q̄a abſcondiſti hec. haud dubiū quin ſecreta experimēta veritatis a ſapiētibus ⁊ prudētibus. i. ſupbis ⁊ reuelaſti ea puulis. i. humilibus. ¶ Quinta rō ē: qꝛ hūilitas nos ꝑmo deo gratos efficit ⁊ mētē nr̄az ad celeſtia ꝯtēplanda ac ꝑ amorē amplectēda efficacit illumīat ⁊ īflammat: Un̄ q̄ztū ad ꝑmū dic Aug. ꝙ nihil nos ita gratos efficit deo ſic hūilitas: ⁊ iō reſpexit deus hūilitatē ancille ſue. Nam ſm Bern̄. placuit qꝛ ꝟgo: ſz ꝯcepit qꝛ hūilis: ⁊ iteꝝ audeo dicere. Sine hūilitate nec marie ꝟginitas placuiſſet. Quātū ꝟo ad ſcdm ⁊ tertiū dic Richard9 de ſctō vic. ipa nāq; hūilitas ſola ē q̄ mentē diuino accēdit lumīe celeſti q̄q; īflāmat deſiderio ⁊ amore. Qd ſi obijcis ēē mltos ſuperbos illuſtratos eē lumīe ſciētie dicente aplo: Scia īflat: charitas aūt edificat. Ad h rūdet Tho. ſcda ſcde. q. clxij. exponēs illd Grego. xxij. mora. Obſtaculū ꝟitatꝫ tumor mētꝫ eſt: qꝛ dū īflat obnubilat Duplex inq̄t ē cognitio ꝟitatꝫ. Una ē pure ſpeclatiua: ⁊ hāc īdirecte ſupbia īpedit. ſ. cāz ſbtrahēdo. ſupbus eī neq; deo ſuū ītellectū ſubijcit vt ab eo ꝟitatꝫ cognitionē ꝑcipiet ſz illd Mat. xj. Abſcōdiſti hec a ſa. ⁊ pru. i. ſupb q̄ ſibi ſapiētes ⁊ prudentes videt: ⁊ reuelaſti ea puul. i. hūilib: neq; ēt ab hoib addiſcere dignāt. cū tñ Ecci. vj. dicat. Si inclinaueris aurē tuā. ſ. hūilit audiēdo accipies doctrinā: ꝙ ſi poſt adeptā ſcientiā vl ſapiam q̄s ſupbiat: tunc de eo dic Greg. xxvij. mora. Sūma cura ꝓuidendū eſt ne accepta ſapia cū ignorantie tenebras illumīat: lumen hūilitatꝫ tollat ⁊ iā ſapia eē neq̄at: q̄ ⁊ ſi ꝟtute locutiōis fulgeat: elatiōis tñ velamen cor eloq̄ntis obſcurat. hec ille. Alia ꝟo cognitio ꝟitatꝫ ē affectiua: ⁊ talē cognitionē ꝟitatꝫ ſupbia directē īpedit: qꝛ ſupbi dū delectāt ī excellētia ꝓpria: ꝟitatꝫ excellētiā faſtidiūt. Hic dic Greg. xxiij. mora. ꝙ ſupbi ⁊ ſecreta q̄dā ītelligenda ꝑcipiūt. ⁊ eoꝝ dulcedinē expiri ñ pñt: ⁊ ſi nouerit quō ſūt ignorāt quō ſapiūt. hec ille: Un̄ ⁊ puer. xj. dr: Ubi hūilitas ibi ſapentia. Sexta rō ē. qꝛ cū hūilitate dulcorāt ⁊ ꝯdiūt ⁊ ſapida reddūt oīa genera ꝟtutū ⁊ operum virtuoſoꝝ: Un̄ dic Hug. li. iij. de clauſtro aīe Diſcite a me qꝛ mitis ſum ⁊ humilis corde. ⁊ inuenietis requiem animabus vr̄is: ecce mel hūilitatꝫ cum dulcedine māſuetudinis: ſicut enim mel cōcordat ī cōfectionibus medicīe cū omnibus diuerſitatibus ſpecieꝝ: ſic ex humilitatis dulcedine cōdiuntur omnia genera ꝟtutum. hec ille. Cum igit humilitas eſt tā ſingularis gemma virtutum ad hāc ſalubriter acquirendam vnuſquiſq; tota ſollicitudine īuigilet: pſertim cū non ſit actus homī facilior:

ꝗ̄ humiliare ſe: vtpote ad quē natura incli-
natur. ſicut natura lapidis eſt deſcēdere de-
orſum qñ non tenet̃ ab aliquo: homo em̄ ꝗ̄-
tū ad vtrāq; naturā .ſ. ſpiritualē ⁊ corporalē
ad humilitatem inclinatur: q2 anima tenet infi
mū locū ⁊ gradū inter ſpūales ſubſtātias: int̃
quas natura diuina eſt ſuprema: natura an-
gelica eſt media: ⁊ humana eſt vltima. ⁊ cor-
pus ex elemēto terre formatū eſt qd̄ eſt elemē
tum infimū: immo de limo terre: vt nunꝗ̄ p̄-
ſumat ſapere niſi infima: id eſt humilia. nam
qui ſtudēt non alta ſapere ſed hūilibus cōſen
tire: nunꝗ̄ inuenient reſiſtentiā. Non em̄ reſi
ſtit humilis: q2 humiles inter ſe faciēt diſcōue
nientiā: nec ſupbus: q2 cū humili habet quod
querit. ſ. ſup alios apparere. ¶ Inſuper
q̇nq; ſunt q̄ nos ad humiliationē īducūt. Pri
mū eſt ꝓficiendi tarditas: q2 multi infra .xxx.
annos vix ſe ꝓfeciſſe ꝑcipiunt: ſicut filij iſrael
in ſpacio .xl. annoꝝ vix quinq; dietas in deſer
to ꝓfecerūt: in vltimo anno viciniores exiſten
tes terre egypti ꝗ̄ terre ꝓmiſſionis. Secun-
do deficiendi ꝓnitas: cū ad ſibilum veri ple-
rūq; recidiuare dinoſcuntur: fragile eſt vitrū
qd̄ caſu frangit̃: fragilior tela aranee que fla
tu rumpit̃. ſed hō fragiliſſimus ē q̄ ſolo viſu ī-
terimit̃: Tertiū eſt caſus aſſiduitas: quia ſe-
pties in die cadit iuſtus ⁊ reſurgit: vt dicitur
Prouerb. xxiiij. Quartum reſurgēdi difficul-
tas tam a mortali ꝗ̄ a veniali. Quintū ſtatꝰ
noſtri dubietas: q2 dicit̃ Eccl'ſ. ix. Neſcit hō
vtrum amore an odio dignus ſit: ꝙ ſi amore
dignus fuerit: neſcit vtrū manebit. igit̃ ſp hūi
liet animā vt inueniat gratiā. Ad lau. dei.

¶ De ſignis exterioribus humilitatis ⁊ ſupbie vt cōmuniter foris indicant cordis appetitum. Ser. xxi.

N On facies omnem ſimili-
tudinem ⁊c̄. Exod. xx. Viſo vtcū
q; de humilitate in generali: iam
in ſpeciali de illius gradibus proſequendum
A Pro quo ſciendum: ꝙ humilitas triplex
diſtinguitur. Quedam eſt in exteriori oſtēſio-
ne. quedam in intellectuali cognitione. que-
dam etiam ī interiori affectione ⁊ ad hec tria
reducuntur .xij. gradus humilitatis. excepto
ꝙ duodecimus gradus .ſ. timere deum ⁊ illi
ſubijci ad ipſam radicem humilitatis vere
magis pertinere videatur. vt tactum eſt ī ſer-
mone precedenti: ecōtra vero ſuperbia colit̃
in exteriori oſtenſione. in ꝓpria reputatiōe. ⁊ ī
interiori affectione prout in proſecutione cla-
rius patebit. ¶ Primo igitur videndo de ex-
teriori oſtenſione hūilitatis queri poteſt. vtꝝ
in exterioribus actibus poteſt eſſe humilitas
preſertim cum humilitas ab intimis ſumit ex-
ordium ⁊ radicem ſicut ⁊ cetere virtutes. nec
eſt aliqua vera virtus: niſi radicata fuerit in
affectu cordis. Ad hoc reſpondet Tho. ſcd̄a
ſcd̄e. q. clxv. ꝙ humilitas eſſētialiter conſiſtit
in appetitu: ſm̄ ꝙ aliquis refrenat impetum
animi ſui ne inordinate tendat in magna: ſed
regulam habet in cognitione vt ſe non exiſti-
met eſſe ſupra id quod eſt. Ex interiori tamē
diſpoſitione humilitatis procedunt ſigna que
dam exteriora in verbis factis ⁊ geſtib᷒: qui-
bus id qd̄ interius latet manifeſtatur. ſicut ⁊ ī
ceteriꝭ virtutibus accidit. Nam ex viſu cogno
ſcitur vir ⁊ ab occurſu faciei ſenſatus vt dicit̃
Eccī. xix. Et ideo in dictis .xij. gradibus hūi-
litatis ponit̃ aliquid quod ptinet ad eius ra-
dicem. ſ. ꝙ homo deū timeat ⁊ memor ſit om
niū q̄ ꝑcipit. Ponuntur etiā aliq̄ ptinētia ad
refrenationē appetitus: ne in excellētiā ꝓpriā
inordinate tendat. Ponuntur inquā aliqua
ptinentia ad eſtimationē hominis cognoſcen
tis ſuum defectum. Ponuntur deniq; quedā
pertinentia ad exteriora ſigna hūilitatis latē-
tis: ⁊ hec ſigna qñq; ſunt vera: quandoq; fal
ſa ⁊ ficta. ¶ Pro quo ſciendū ſm̄ Tho. vbi
ſ̄. ꝙ hō ad humilitatē dupliciter peruenire
poteſt. Primo quidē ⁊ principaliter ꝑ donū
diuine gratie: ⁊ ſic ab interioribus ſumit exor
dium: ita ꝙ ab interiore diſpoſitione hūilita-
tis ꝓcedunt exteriora ſigna humiliationis: ⁊
tunc ſemper ſunt vera: quia humilitas ſm̄ ꝙ
virtus eſt: importat quandā laudabilem deie
ctionē ad ima: que deiectio conſiſtit principa
liter in interiori electione mentis ſecundario
vero in exterioribus ſignis. Secūdo ꝟo ad
humilitatē ꝑuenire poteſt diſpoſitiue ꝑ huma
nū ſtudiū: ꝑ quod homo prius exteriora cohi
bet: ⁊ poſtea ptingit ad extirpandū interiorē
radicem ſuperbie. Dicit enim Bern. ī epiſto
la quadam ꝙ humiliatio eſt via ad humilita
tem ſicut patientia ad pacē: ſicut lectio ad ſci-
entiā: ſi ḡ virtutem appetis humilitatis viā
non refugias hūiliationis: hec ille. Sed hec
exterior humiliatio non ſemꝑ eſt vera: q2 fie-
ri pōt quatuor modis. ¶ Primo nāq; quis
imis inheret inuite: puta cū alio deijcit̃: ⁊ tūc
hūilitas nō eſt virtus ſed pena: de qua dicit̃ ī
pſ̄. Humiliauerūt in cōpedib᷒ pedes eiꝰ niſi

taliter humiliatus ꝺ neceſſitate faceret virtu-
tē pro dei amore ꝓpriā applicans voluntatē
ſicut chriſtus in cuiꝰ ꝑſona dr̄ in pſ̄. Impro-
periū expectabit cor meū ⁊ miſeriā. Secūdo
vero q̇s imis inheret ficte. ſ. nō mēte ſed ſolū
ſm̄ ſigna exteriora. ⁊ talis humiliatio non eſt
virtus ſed vitiū: dr̄ em̄ Eccī. xix. Eſt q̄ nequi
ter ſe hūiliat. ſ. tm̄ exterius ⁊ non interius: vbi
principaliter reſidet hūilitas: ⁊ interiora eiꝰ
.i. intētio ⁊ deſideriū plena ſunt dolo: ſcʒ ſimu
lata neq̄tia ⁊ hypocriſi. Cōtra q̊s dicit Hie-
ro. in ep'la ad celantiā: humilitatē ſeq̄re: nō q̄
oſtēdit̃ atq; ſimlat̃ geſtu corꝑis: aut ficta vo
ce ꝟboꝝ. ſed q̄ puro cordis affectu exprimit̃:
aliud em̄ eſt virtutem habere: aliud ꝟtutis ſi-
militudinē: multo illa deformior eſt ſupbia: q̄
ſub q̇buſdam ſignis humilitatis latet: neſcio
em̄ quō turpiora ſunt vitia: cū virtutū ſpē ce-
lant̃. hec ille. ¶ Tertio ꝑinde q̇s imis īheret
ſtolide. ſicut cū honorē ſuū nō ītelliges: cōpa-
rat ſe iumētis inſipientibus ⁊ ſimilis efficit̃ il
lis ſe ſubijciendo peccatis ⁊ reb᷒ vilib᷒: ſicut
multi nihilipendūt ꝓpriā infamiā vt ſequātur
ꝓpriā cōcupiſcentiā ſe ꝑ hoc accuſare conan-
tes: ꝙ amore deſpectiōis ⁊ humiliatiōis hec
equanimit̃ tolerāt. Cōtra q̊s dr̄ in decre. xj. q
iij. c. Nō ſunt audiēdi ſiue viri ſcī ſiue femine
q̄ cū repꝛehendunt̃ in aliqua negligētia: ꝓpter
quā fit vt in malā veniāt ſuſpitionē: vnde vitā
ſuā longe abeſſe ſciāt: dicūt corā deo ſibi ſuffi
cere conſcientiā ſuā eſtimationē hominū: non
ſolū impudenter verūetiā crudeliter ꝯtēnen
tes: cū occidāt animas alioꝝ ſiue blaſphemā
tiū viā dei: q̇bus ſm̄ ſuā ſuſpitionē q̄ſi turpis
q̄ caſta eſt diſplicet vita ſctōꝝ: vel excuſatione
imitātium nō qd̄ vidēt ſed qd̄ putāt ⁊ īfra: no
bis em̄ neceſſaria eſt vita nr̄a alijs fama nr̄a
hec ille. Quarto deniq; q̇s imis inheret vera
citer ⁊ meritorie: nō ſolum exteriori oſtenſiōe
ſed etiam corde: ⁊ de his ꝓſequēdum eſt ī pſē
ti ſermōe. B Pro q̊ ſciēdū ꝙ hec hūiliatio
exterior dupliciter oſtendi poteſt. ſ. in opere et
locutione: In opere igit̃ tripliciter oſtenditur
¶ Primo extollētiā oculoꝝ reprimēdo: quia
ſm̄ benedictū primus gradꝰ hūilitatis ē cor
de ⁊ corpore ſemꝑ humilitatem oſtēdere: de-
fixis in terrā aſpectib᷒: quia ſm̄ Tho. vbi ſ̄.
Extollentia oculoꝝ eſt quoddā ſignum ſup-
bie inq̄ātum excludit reuerentiam ⁊ timorem
Conſueuerunt em̄ timentes ⁊ verecūdantes
maxime oculos deprimere: q̄ſi nō audentes
ſe alijs comparare: Unde in pſ̄. Dn̄e non ē
exaltatū cor meū ⁊c̄. ꝑ totū. Et eccī. xxiij. orat
ſapiēs. Extollentiā oculoꝝ meoꝝ ne dederis
mihi. Ecōtra vero ſm̄ Grego. xxxiiij. moral.
Superbia cum exterius vſq; ad corpus ex-
tendit̃: prius ꝑ oculos indicat̃: ⁊ h̄ ē primus
gradus ſupbie q̇ dicit̃ a be. Ber. curioſitas: ꝺ
qua dicit li. de gradib᷒ humilitatis. Vir puer
ſus annuit oculo: terit pede. digito loq̇tur: et
ex inſolenti corporis motu recēs aīe morbus
deꝑhendit̃. Quādiu mēs a ſui circūſpectiōe
torpeſcit incuria ſui curioſam in alios facit: q2
em̄ ſeipſā ignorat foras mittit̃ vt hedos pa
ſcat: hedos q̇ppe q̇ pctm̄ ſignificāt recte ocu
los aureſq; appellaueri: qm̄ ſicut mors ꝑ pec
catū in orbe: ſic ꝑ has intrat feneſtras ad mē-
tem. In his ḡ paſcendis ſe occupat curioſus
dū ſcire nō curat qualē ſe reliquerit intꝰ. hec
ille. Dicit em̄ Gregꝭ. ome. xxxvj. Super illō
iuga boum emi quinq;. Graue curioſitatꝭ vi-
tiū eſt q̄ dum cuiuſlibet mentē ad inueſtigan-
dū vitā ꝓximi exterius ducit: ſemꝑ ei intima
ſua abſcondit: vt aliena ſciēs ſe neſciēs: ſic et
curioſi animꝰ ꝗ̄to peritus fuerit alieni meriti
tāto fiat ignarus ſui. hec ille. Et ponit Bern.
vbi ſ̄. tria curioſitatis exēpla. Primo de di-
na filia Jacob. q̄ dum ad paſcendos hedos
egredit̃ vt videret mulieres alienigenas ipā
patri ⁊ ſua ſibi ꝟginitas rapit̃. Scd̄o de eua
q̄ in paradiſo poſita lignū vetitum curioſius
inſpexit. Cui Bern. quid tuā mortē tā intēte
ītueris? quid illo tā crebro lumīa vagātia ia-
cis? q̇d ſpectare libet qd̄ manducare nō licʒ?
Oculos inquis tendo non manū: nō eſt inter
dictū ne videā ſed ne comedā. Ad qd̄ ap'ls
j. Coꝝ. vj. Omnia mihi licēt ſed nō oīa expe-
diūt. Et ſi culpa nō eſt culpe tn̄ iudiciū ē. Et
ſi culpa non nō eſt: culpe tn̄ occaſio ē: iudiciū
q̇dē cōmiſſe: ⁊ occaſio cōmittēde. Tertio po-
nit ꝺ ſathana cui ait: In delicijs paradiſi dei
poſitus es quid amplius querere debes? ple
nus ergo ſapiētia ⁊ perfectus decore altiora
te ne queſieris: ⁊ fortiora te ne ſcrutatus fue-
ris. Sta in te ne cadas a te: ſi ambulas ī ma
gnis ⁊ ī mirabilibus ſuꝑ te. Sed quid interī
ex obliquo intendis ad aquilonem? Quid te
tua miſer curioſitas ducit: vt preſumptione
ſingulari non dubites ciuibus ſcandalum: in
iuriam regi facere dicens: Ponā ſedē meam
ad aquilonē ⁊ ſimilis ero altiſſimo. Et infra
velim tamen curioſius o curioſe intētionē tue
curioſitatis inquirere: ponam inquis ſedem
meam ad aquilonem: nec hunc aquilonē cor

poꝛalem:nec ſedem hãc cũ ſis ſpũs intelligo
materialẽ:puto aũt ꝑ aquilonẽ repꝛobandos
homines fuiſſe deſignatos.ꝑ ſedẽ poteſtatez
in illos q̊s vtiq̃ in p̄ſẽtia dei q̃to ei vicinioꝛ
tanto ceterꝭ ꝑſpicatioꝛ ꝑuidẽs:nullo de ſapiẽ-
tie radio choꝛuſcantes:nullo ſpũs amoꝛe fer-
uentes velut vacuũ reperis locũ. Affectaſti
ſup illos dñium q̊s quadã aſtutie tue clarita
te ꝑfundens malicie tue eſtibus inflãmares:
vt quõ altiſſimus ſua ſapiẽtia ac bonitate om
nib⁹ filijs obedientie p̄erat:ita ꝛ tu ſup oẽs fi-
lios ſupbie rex conſtitut⁹:tua eos aſtuta ma-
licia regeres ꝑ qđ altiſſimo ſimilis eſſes:ſed
miroꝛ cũ in p̄ſentia dei tuũ ꝑuideris ꝑ̇ncipa-
tũ cur nõ in eadẽ ꝑuidiſti p̄cipitiũ: Nã ſi ꝑ-
uidiſti q̃ iſania fuit:vt cũ tãta miſeria cuperes
pꝛincipatũ:malẽs miſere p̄eſſe q̃ꝫ feliciť ſubeẽ
Sed credibilius eſt ꝙ nõ ꝑuidiſti aut ꝙ dei
bonitatẽ attẽdens dixiſti in corde tuo nõ req̃
ret:ꝓpter qđ o impie deũ irritaſti. aut q꜡ viſo
pꝛincipatu ſtatim i oculo ſupbie trabes excre
uit q̃ interpoſita trabẽ videre nõ potuit:hec
ille ſpſim inť alia. Sic Joſeph cũ ſuã ꝑuidiſ-
ſet exaltationẽ ñ p̄ſciuit ſui vẽdicationẽ:q̃ꝫuis
pꝛioꝛ eſſet vẽdicatio q̃ꝫ exaltatio:eſt etiã dete-
ſtãda curioſitas q̃ defect⁹ alioꝝ diligẽtius in-
dagare:vt alioꝝ impfectiõe ſm ſuã extimatio-
nẽ agnita liquans in ꝓximoꝝ ꝯſciẽtia culicẽ:
ꝛ in ſua camelũ deglutiẽs.temerario eos iu-
dicio ꝯtẽnat:ac in ſecreto mentis ĩpudẽter ſe
p̄ferat.qđ eſt extremũ malũ:dic̃ eñ Chꝛyſ.
Nec facile repies quẽq̃:nec patrẽfamilias.
nec clauſtralẽ exptẽ huius erroꝛis. Sunt eñ
he diabolice temptationis inſidie. Nam q̃ ſe
uere diſcutit aliena nunq̃ꝫ ꝓpꝛioꝛum reatuũ
veniam merebiť.hec ille. ¶ Secundo vero
oſtenditur humilitas:inepiã leticiam ꝛ inoꝛ-
dinatum riſum ꝯpꝛimẽdo:ſicut ſupbia demõ-
ſtrať eadẽ frequentando. Cuius ratio eſt:q꜡
ſemper humiles ea conſiderãt in quibus:ab
alijs deficiũt. Hinc dꝛ eccl.vij. Coꝛ ſapiẽtiũ
vbi triſtitia eſt. Supbi autem ea dũtaxat con
ſiderant in quibus alios p̄cellũt:ꝛ ideo ſub
ditur ibidem. Coꝛ aũt ſtultoꝛum vbi leticia:
Unde dicit Bern. vbi ſ̃. pꝛopꝛium ꝛ eſt ſup-
boꝛum leta ſemper appetere ꝛ triſtia deuitare
Et ideo ex illa parte q̃ ſua ſibi vilitas ꝛ alie-
na excellentia monſtratur:reſtringit curioſita
tem:vt totũ ſe tranſferat in contrariã partẽ:q̃
tenus in quo ipſe videtur p̄cellere curioſi⁹
noret in quo alter p̄cellit. ſemper diſſimulz
vt dũ deuitat quod triſte putať leticia ꝯtinue

tur:ꝛ infra. Illũ q̃ eiuſmodi eſt raro aut nũq̃ꝫ
gementem audies:lachꝛymantẽ videbis pu
tes ſi attẽdas aut ſui oblitũ aut ablatũ a cul-
pis. In ſignis ſcurrilitas:ĩ frõte hilaritas:va-
nitas apparet in inceſſu:p̄nus ad iocũ.facilis
ad riſum:hec ille ĩter alia. ¶ Tertio oſtendiť
omnẽ ſingularitatẽ fugiẽdo:in veſtib⁹:geſtib⁹
ꝛ exercitijs vľ opib⁹:ſic ecõtra ſupbus eadez
ſectãdo vt ceterꝭ excellẽtioꝛ vľ etiã ſãctioꝛ ap-
pareat:nõ religiõis amoꝛe ſed oſtẽtatione.ꝛ
p̄t dici nouitatũ p̄ſumptio q̃ ponit filia inanis
gľie:vt videbiť infra:ꝛ h̃ iõ ſcđm Tho. ſcđa
ſcđe.q.cxxxij.q꜡ finis inanis gľie ẽ manifeſta-
tio ꝓpꝛie excellẽtie:qđ aliq̃ñ fit ꝑ facta exterio
ra que ſũt vera habẽtia aliquã admirationẽ
tũc diciť nouitatũ p̄ſũptio q̊s hoies ſolẽt ma-
gis admirari q̃ꝫ imitari. Si ṽo fit ꝑ opera fi-
cta vľ falſa tunc diciť hypocryſis:ꝛ vtrunq̃ꝫ
vitium eſt abominabile coꝛam deo. In verb̃
deniq̃ꝫ duobus modis oſtenditur humilitas:
Pꝛimo tempus loquẽdi non p̄ueniẽdo:vt.ſ.
taciturnitatẽ vſq̃ꝫ ad interrogationem conſer
uet.p̄cipue ſi adoleſcentioꝛ fuerit. Unde ec
cleſiaſti.xxxij. Adoleſcens loquere in cauſa
tua vix cum neceſſe fuerit:ſi bis interrogatus
fueris habeat caput reſponſum ſuum. Ecõ-
tra vero ſuperbus eſt p̄ceps in loquendo.
Dicit enim Bern. vbi ſ̃. ꝙ inuenta occaſio-
ne loquendi aut loquitur aut rũpeť:plenus
eſt eñ cum heliu ſermõibus ꝛ coartat eũ ſpi-
ritus vteri ſui:ꝑuenit interrogantem:non q̃-
renti rñdet:ipſe querit:ipſe ſoluit:ꝛ verba col
locutionis imperfecta p̄ſcidit:de ſingulis vir
tutibus pleniſſime ſed vaniſſime diſputat. vt
tu ſi audieris dicas:ꝙ ex abundantia coꝛdis
os loquitur:ſi ad lubꝛica ſermo conuertitur
in his quanto aſſuetioꝛ tanto loquacioꝛ inue
nitoꝛ.hec ille. Secundo vero modum loquẽ
di non excedendo ſed per iactãtiã (de qua vi
debitur infra) vel etiã ꝑ multiloquiuz. Dicit
enim abbas Johannes montis ſinai. Multi
loquium eſt vane gloꝛie cathedra.ꝑ quã ſeip
ſam manifeſtare ac põpatice ꝓpalare naturã
habet. Unde Bern. vbi ſ̃. Dũ ſuperb⁹ quoſ
dam ſuſpicit ſupioꝛes:quoſdam deſpicit infe-
rioꝛes ꝛ in alijs quidem videt qđ inuidet.in
alijs quod irridet.ide fit vt ꝑ mobilitate ani-
mi ſui.modo per ſuperbiam ad alta ſe erigit.
modo per inuidiam in ima demergat.nunc ꝑ
inuidiam nequiter tabeſcit.nunc ꝑ excellẽtia
pueriliter hilareſcit.nonnunquam in altero
vanus i vtroq̃ꝫ ſuperbus exiſtit.ꝛ has animi

viciſſitudines.nunc pauca ꝛ moꝛdacia:nunc
multa ꝛ inania.nũc riſu nũc luctu plena.ſem
per vero irrationabilia indicant verba:hec il
le inter alia. Ad laudem dei.

¶ De intellectuali pꝛopꝛie vilitatis agnitione/ꝛ qualiter ad illam peruenire quis valeat. Ser. xxij.

Non facies omnem ſimili-
tudinẽ ꝛc̃. Exod.xx. Expediti de
exterioꝛi humilitatis oſtẽſione:iã
ſecundũ ꝑſequamur ſcꝫ de intellectuali cogni
tione vilitatis. B Ad cuius euidentiã pꝛi
mo queri poteſt vtrũ homo ſm ĩterioꝛẽ actũ
anime ſe per humilitatem omnibus ſubijcere
debeat:p̄ſertim cũ dicat Augu. in li. de na-
tura ꝛ gratia. Humilitas collocanda eſt in ꝑ
te veritatis non in parte falſitatis. Et iterum
Augu. ſup Johannẽ. Cum humilitatis cau-
ſa mentiris:ſi non eras peccatoꝛ anteq̃ꝫ men
tireris:mentiendo efficeris quod vitaras:ve-
ritas in te non eſt niſi ita te dixeris peccatoꝛẽ
vt te eẽ cognoſcas. Ad hec rñdet Tho. ſcđa
ſcđe.q.clxj.ꝙ in homine duo conſiderari poſ
ſunt:ſcꝫ id qđ eſt dei:ꝛ id qđ eſt hominis:ho-
minis aũt eſt quicq̃d pertinet ad defectũ:dei
vero quicq̃d pertinet ad ſalutem ꝛ ꝑfectionẽ:
ſm illud. Ozee.xiij. Perditio tua ex te iſrael:
tantummodo in me auxiliũ tuũ:humilitas g̊
ſicut ſupꝛa dictum eſt:pꝛopꝛie reſpicit reueren
tiã.qua homo deo ſubijciť:ꝛ ex cõſequenti q̃
ſubijcitur ꝓximo ꝓpter deũ:qua pꝛopter non
ſolũ reuereri debemus deũ in ſeipſo ſed etiaz
id qđ ẽ eius reuereri debemus ĩ quolibet ꝓxi
mo:licet non eodem modo reuerẽtie quo re-
ueremur deũ: Et ideo quilibet homo debet
illud quod eſt ſuum in ſeipſo ſubijcere ei qđ
eſt dei in alio:vnde tali modo poteſt quis ſub
ijcere omnibus pꝛoximis ꝓpter deum. iuxta il
lud.j.pe.ij. Subiecti eſtote oĩ hũani creature
pꝛopter deum:nec per hoc falſitatem incurri
mus ſi p̄feramus id quod eſt:dei in pꝛoximo:
ei quod eſt ꝓpꝛium in nobis:q꜡ ſuper illđ phi
lipen.j. Superioꝛes inuicem arbitrãtes. Di
cit glo. Non hoc debemus eſtimare vt nos
eſtimare fingamus:ſed vere eſtimemus poſ-
ſe eſſe aliquod occultum in alio quo nobis ſu
perioꝛ ſit:etiam ſi bonum noſtrum quo vide-
mur illo ſuperiores eſſe nõ ſit occultũ:poteſt
etiam aliquid boni reputare eſſe in pꝛoximo

quod ipſe nõ habet:vel aliquid mali in ſe eẽ
quod in alio nõ eſt:ex quo poteſt ei ſe ſubijce-
re per humilitatem. ¶ Tria tamẽ ſunt que ñ
requirit humilitas. Pꝛimo non req̃rit humi-
litas vt aliquis id quod eſt dei ĩ ſeipſo ſubijci-
at ei qđ apparet eſſe dei in alio. Nam illi qui
dona dei participant ea ſe habere cognoſcãt:
ſecundũ illud.j. Coꝛinth.ij. vt ſciamus que a
deo donata ſunt nob̃:ꝛ ideo abſq̃ꝫ p̄iudicio
humilitatis poſſunt dona que ipſi acceperũt
p̄ferre donis dei que alijs apparẽt eſſe col
lata:ſicut dicit apoſtolus ad Ephe.iij. Qđ
alijs generationib⁹ non eſt agnitum filijs ho
minũ ſicut nũc reuelatũ ſanctꝭ apoſtolis ꝛc̃.
Secundo non requirit humilitas ꝙ aliquis
id quod eſt ſuum in ſeipſo ſubijciat ei qđ eſt
hominis in pꝛoximo. Alioquin opoꝛteret ꝙ q̃
libet ſe reputaret magis peccatoꝛem quolibꝫ
alio:cum tamẽ apoſtolus abſq̃ꝫ p̄iudicio hu-
militatis dicat Gal.ij. Nos natura iudei ſu-
mus:ꝛ non ex gentib⁹ pctõres: ¶ Tertio mul
to min⁹ req̃rit hũilitas ꝙ aliq̊s id ꝙ ẽ dei ĩ ſe:
ſubijciat ei quod eſt pꝛoximi a ſeipſo. Cuius
ratio eſt:quia hoc facere eſſet contra reueren
tiam dei eo quod eſt dei in nobis pertinet ad
ſalutem:id aũt quod eſt pꝛoximi a ſeipſo per
tinet ad defectũ. Eſſet inq̃ꝫ contra reuerẽtiã
dei:vt bonũ dei quod eſt in nobis ſubmittere
mus malo pꝛoximi quod eſt ex ſeipſo. Eſſet
etiam in detrimentum illius cui ſe ſubijceret:
qui ex hoc ſuperbiret vel contẽneret. Augu.
enim dicit in regula:ne dum nimium ſeruať
humilitas regẽdi frangať auctoꝛitas. ¶ Ad
maioꝛem tamẽ euidentiam ſciendũ:ꝙ vt dic̃.
Rich. de ſancto victoꝛe. Differentia eſt inter
humilitatem ꝛ humiliationẽ. Humilitas eñ
eſt virtus qua quiſq̃ꝫ ſibiipſi vileſcit interius
coꝛam oculis dei. Humiliatio vero eſt virtu
tis effectus quo quiſq̃ꝫ ſeipſum abijcit exteri⁹
in oculis pꝛoximi. Aliud enim ẽ humilem eſ-
ſe:aliud eſt humiliter ſe habere:illud pertinet
ad diſciplinam mentis:iſtud ad diſciplinam
coꝛpoꝛis:illud eſt humilitatis:iſtud eſt humi-
liationis.hec ille. Hec autẽ humilitas cogni-
tionis trib⁹ gradib⁹ humilitatis ꝑficiť ¶ Pꝛi
mus ẽ ꝙ pꝛopꝛios defect⁹ recognoſcat ꝛ cõ-
fiteať:ꝛ eſt octauus gradus in oꝛdine quem
ponit bea. Benedict⁹ q̃ etiã grad⁹ a ꝑfectiſ-
ſimis viris diligentiſſime coliť:ita vt ſe cre-
dant nũq̃ꝫ proficere:ſed in omnibus deficere
ſe doleãt:de q̊b⁹ dic̃ Rich. de ſctõ vic. O vir
perfectũ ſũmaq̃ꝫ humilitate fũdatũ:q̃ ſp p̄t ꝛ

feſtinãdo pꝛoficere:⁊ ꝓficiẽdo feſtinat̃:⁊ hãc
ſibi humilitatẽ ſeruare vt ſꝑ ꝓficiat.⁊ tñ nec
ꝑfectiõis initia ſe habere credat. Sed obijci
põt ꝙ humilitas tm̃ videt̃ eẽ ipfectoꝝ ⁊ nõ ꝑ
fectoꝝ qꝛ deo q̇ ꝑfectꝰ ẽ nõ cõuenit humilia-
ri:vtpote q̇ nulli ſubijci põt. Ad h̃ reſpondet
Tho. vbi. ſ. ꝙ aliq̇d dicit̃ eẽ ꝑfectũ dupliciẗ
Uno mõ ſimpliciter in q̊ ſcꝫ nullus defectus
inuenit̃:nec ſm naturã nec ꝑ reſpectũ ad ali-
q̇d aliud:⁊ ſic ſolus deꝰ ẽ ꝑfectus:cui ſm na-
turã diuinã nõ cõpetit humilitas ſed ſolũ ſm
naturã aſſumptã: Alio mõ pt̃ dici aliq̇d ꝑfe-
tũ ſm q̇d:puta ſm naturã ſuã vl' ſcd̃m ſtatũ
vl' tp̃s:⁊ h̃ mõ homo virtuoſus eſt ꝑfectus:
cuius tñ ꝑfectio i cõparatione ad deũ deficiens
inuenit̃ ſcd̃m illð Eſa. xl. Oẽs gẽtes quaſi ñ
ſint. ſicut ſunt corã eo. Et iteꝝ. lxiiij. Facti ſu-
mus vt inmundi oẽs nos q̃ſi pãnus mẽſtrua
te oẽs iuſticie nr̃e. Et ſic reſpectu diuine ꝑfe-
ctiõis oĩs hõ q̃tũcũq; ꝑfectus impfectus
iudicat̃. Hinc abraã ꝓpriã iperfectionẽ ꝯſide
rãs ait: Geñ. xviij. Loq̃r ad deũ meũ cũ ſim
puluis ⁊ cinis. De q̃ hũilitate dicit Auguſt.
Humilitas ẽ ex intuitu ꝓprie ꝯditiõis ⁊ ſui cõ
ditoris voluñtaria mẽtis inclinatio. ¶ Quali
ter etiã bona q̃ agimꝰ cognoſcere ⁊ neſcire d̃
bemus oſtendit Grego. in mor. dicẽs. Plerũ
q; eñ ſi ſcimus bona q̇ agimꝰ ad elationem
ducimur:nam ſi neſcimꝰ minime ſeruamus.
Quis eñ audita virtutis ꝯſciẽtia nõ q̃tulũ
cunq; ſupbiat:aut q̇s rurſus bonũ in ſe cuſto
diat quod ignorat. Sed cõtra vtraq; q̇d ſup
eſt niſi vt recta q̃ agimus ſciẽdo neſciamꝰ. vt
h̃ ⁊ recta eſtimemꝰ ⁊ minima: q̃tenus ad cu-
ſtodiã ſui ſic ſentiat animꝰ ꝯſcientiã rectitu-
dinis:vt in tumore non eleuet humilitas eſti
mationis:⁊ quãuis humilia de ſe ſentiat ani-
mus iuſtorum:ea tñ q̃ agũt quõ ſint recta cõ-
ſpiciunt:ſed de eoꝝ rectitudine non p̃ſumunt
Ille etiam deo veram exhibet orõnẽ. q̇ ſeip-
ſum qꝛ puluis ſit humiliẗ videt:q̇ nil virtutꝫ
ſibi tribuit:qui bona q̃ agit de miſericordia
cõditoris cognoſcit. hec ille. Sic igitur q̃tũ
cũq; perfectus ꝑ humilitatem ſe deo ſubijce
re debet cõſiderando diuinam excellẽtiã ⁊ ꝓ
priam inſufficiẽtiã:ex q̇bus ſeq̃ntur alia duo
ſcꝫ reuerẽtia ad deum:⁊ ꝯfidẽtia ad maiora
nõ virtute ꝓpria:qꝛ talis cõfidentia ẽ humili-
tati cõtraria ſicut p̃ſumptio:ſꝫ cõfidẽtia diui-
ni auxilij in maiora iuxta illð apl'i. Oĩa poſſũ
in eo qui me ꝯfortat deꝰ. Uñ Augu. in li. de
peni. ſic ait: Aliud eſt pꝛoijcere ſe ante deum:
⁊ aliud erigere ſe cõtra deum. Qui aũ deũ ſe
pꝛoijcit ab illo erigit̃ ⁊ exaltat̃:q̇ aduerſus
deũ ſe erigit ab illo ꝓicit̃. hec ille. Dicit̃ etiam
Caſſi. ſup pſ. Magna ꝯ̃ diabolũ arma ſũt i
ſuis virib; fiduciã non habere. ſed deũ roga-
re q̇ poſſit aduerſariũ opp̃mere. hec ille. Cõ
tra hunc aũt hũilitatis gradũ eſt octauus ſu
ꝑbie gradus q̃ ẽ pctõꝝ defenſio: a q̊ gradu ſe
dauid p̃ſeruari petijt dicẽs. Nõ declines coꝛ
meũ in ꝟba militie ad excuſa. ex. in pec. cum
hoĩbus operã iniq̇ ⁊c̃. Nimiꝝ cũ hmõi pecca
tũ in ſpm̃ ſctm̃ qð dicit̃ ipugnatio veritatis a
gnite attigiſſe videat̃ agnitã ꝟitatẽ ipugnãs
immo agnitã maliciã defendens vt liberius
peccet. Qð ſi rñdes ignorãtie tenebꝛis obfu
ſcatũ nõ ſciẽter ſed ignoranter ſubterfugere
ad tales excuſatiões in peccatis:ac ꝑ h̃ corã
deo magis excuſabilẽ fore. Audi ſup h̃ conſi
liũ Ber. de gradib; humilitatis. hypocrita in
quit eijce trabem de oculo tuo vt videas:tra
bes in oculo grãdis ⁊ groſſa in mẽte eſt ſup
bia:q̃ quadã ſui coꝛpulentia vana nõ ſana:tu
mida non ſolida mẽtis oculũ obſcurat:veri-
tatẽ obumbꝛat:ita vt ſi tuam occupauerit mẽ
tẽ:iam te talẽ:qualis es vl' q̃lis eſſe potes ñ
poſſis ſẽtire:ſed qualẽ te ames talẽ te putes
eſſe vel ſperes foꝛe. amoꝛ eñ ſicut nec odium
veritatis iudicium neſcit. Hinc legibus hu-
manis ſtatutum eſt. ſpeciales amicos cauſã-
tium non debere admitti ad iudicium:qui vl'
fallunt vl' fallũtur amoꝛe ſuoꝛum:ꝙ ſi culpã
amici tuo iudicio amoꝛ illius aut minuit aut
pꝛoꝛſus abſcondit:q̃to magis amoꝛ tui. tuũ
contra te iudicium fallit. hec ille inter alia.
B Secũdus vero gradus eſt ꝙ ad omnia
indignum ⁊ inutilem ſe cõfiteat̃ ⁊ credat:⁊ h̃
ex conſideratione pꝛopꝛij defectus:⁊ eſt ſepti
mus in oꝛdine graduum humilitatis. Sed
obijci poteſt ꝙ hic gradus ad falſam opinio
nẽ ptinere videt̃:q̃ nulli virtuti põt cõpetere:
ſicut etiã gradus immediate ponendus poſt
iſtum ſicut enim videtur falſum:ꝙ iuſtus vel
penitens ſit indignus vel inutilis ad omnia:
ſic etiã videt̃ falſum ꝙ vilioꝛ ſit omnib;. Ad
hoc rñdet Tho. ſcd̃a ſcd̃e. q. clxj. ꝙ aliq̇s abſ
q; falſitate poteſt ſe credere ⁊ etiã pꝛonuncia
re omnibus viliorem ſcd̃m defectꝰ occultos
quos in ſe cognoſcit:⁊ dona dei q̃ in alijs la
tent: Unde Augu. in. li. de virgi. Exiſtimate
aliquos in occulto ſuperioꝛes quibus eſtis i
manifeſto melioꝛes. Similiter abſq; falſita-
te poteſt aliq̇s ꝯfiteri ⁊ credere ad omnia ſe
inutilem ⁊ indignum eẽ ſcd̃m ꝓprias vires:vt
ſufficientiam ſuã totã in deũ referat. iuxta illð
ij. Coꝝ. iij. Non ꝙ ſimus ſufficientes cogita-
re aliq̇d a nobis quaſi ex nobis:ſed ſufficien-
tia nr̃a a deo eſt. Itẽ ſerui indigni ⁊ inutiles
ſumꝰ iuxta illð Luc̃. xvij. Cum feceritis oĩa
q̃ p̃cepta ſunt vobis:dicite qꝛ ſerui inutiles ſu
mus. qð debuimꝰ facere fecimus:que verba
ſic exponit. Ambꝛo. Non ergo te iactes ſi be
ne ſeruiſti q̃ facere debuiſti:obſeq̃t̃ ſol:obtem
perat luna. ſeruiũt angeli:⁊ nos q̃ nõ a nobis
laudẽ exigamꝰ. Beda vero ſic exponit. Ser-
ui quidẽ:quia p̃cio empti ⁊ redempti:inutiles
qꝛ noſtroꝝ bonoꝝ non indiget:vl' qꝛ non ſunt
condigne paſſiones huius ſeculi ad futuram
gloꝛiã Et ſubdit ꝯcludens: Hec eſt ergo in
omnib; fidei ꝑfectio:ſi oĩa q̃ ſunt p̃cepta iple-
uerint ⁊ tamẽ impfectos ſe nõ nouerit. Con-
tra hunc aũt gradũ ponit̃ ſeptimꝰ gradus ſu
ꝑbie q̇ eſt ꝑſumptio q̃ q̇s ſufficiẽtẽ ſe reputat
ad maioꝛa:cuiꝰ indicia ponit Berñ. de gradi
bus humilitatis:dicẽs:ꝙ taliter p̃ſumẽs in cõ
uentib; pꝛimis ſedet in cõſilijs primꝰ rñdet.
Non vocatꝰ accedit. nõ iuſſus ſe intromittit:
reoꝛdinat oꝛdinata reficit facta:q̇cq̇d ipſe nõ
fecerit aut oꝛdinauerit nec recte factũ nec pul
chre eſtimat oꝛdinatum iudicat iudicãtes:p̃-
iudicat iudicaturũ ⁊c̃. hec ille: ¶ Tertius de
niq; gradus ẽ credere ⁊ ꝓnunciare ſe oĩbus
eſſe viliorẽ vt quãtũ ad oĩa alios ſibi p̃ferat:⁊
eſt ſextꝰ in oꝛdine graduũ humilitatis:de q̊
gradu dictũ eſt aliq̇d in gradu p̃cedenti. No
tandũ eſt tamẽ ꝙ q̇ hunc gradũ veraciẗ q̃rit
attingere vitam melioꝛum ⁊ non pꝛauoꝝ fre
quentius debet ſubtiliter indagare. iuxta illð
Grego. Non quibus iam eſtis ſuperioꝛes:
ſed quibus adhuc eſtis inferioꝛes aſpicite:et
ſubdit cauſam:quia ſicut incentiuum eſt elati
onis reſpectus deterioꝛum. ita cautela humi-
litatis eſt cõſideratio melioꝛum. hec ille. Ue-
rũtamẽ vt q̇s etiã ꝑfectiſſimus ſe maximũ pec
catoꝛem ſine diſſimulatione reputare valeat
triplici reſpectu ſeſe frequẽtius exerceat. Pꝛi
mum reſpectum dirigat ad indagãdum ſub
compendio peccatoꝛum ſuoꝛuꝫ multitudinẽ
et enoꝛmitatem:inſuper diuine gratie recepte
deteſtabilem ingratitudinem:q̃ tam indigniſ
ſimus miſericoꝛditer a deo pꝛeuentus:facili-
me peccatis reſiſtere potuiſſet. Non eñ tm̃
apud deuꝫ penſatur opatum malum ſed etiã
opoꝛtunitas peccandi:facilitas reſiſtẽdi:gra
tia concomitans:malicia inflãmas ac ſimilia
Secundũ dirigat ad cognoſcẽdũ ſe ſolũmõ
gratia diuina:non ꝓpria reſiſtentia p̃ſeruatũ:
nec cum multis i maxima vitia ꝓlaberet̃:ſub-
tractis etiã earundẽ occaſionibus et opoꝛtu-
nitatib; diabolicis quoq; tẽptationib;:quib;
pleriq; circũuenti miſerabiliẗ ceciderũt quas
ſi foꝛſan expertus fuiſſet ceterꝭ oĩb; abomina-
bilius cecidiſſet. Tertiũ dirigat ad cognoſcẽ
dum liberalem munificentiam diuine gratie
iam recepte:quam ſi peccatoꝛ maximus rece
piſſet magis gratus extitiſſet:cautius conſer
uaſſet ac fidelius affectum mancipaſſet. Ex
quib; oĩb; vilitatem ꝓpꝛiam colligendo ſe re-
putet omni repꝛobatione digniſſimum omni
pꝛoꝛſus gratia indigniſſimũ:vt in ſe penitus
deſperans in deo ſolo confidat:hoc ei ꝓpꝛiũ
habet humilitas vera ꝙ q̃tũ in ſe deijcit̃ tm̃
in deũ ſpe firma ſubleuatur. q̃tum deficit de-
ſperatione ſui. tantum pꝛoficit cõfidentia dei
Et ꝯtra hunc gradũ ponit̃ ſextus gradꝰ ſuꝑ
bie qui dicitur arrogantia per quã hõ ſe alijs
pꝛefert:cuius oꝛiginem tangit Gregoꝛ. xxiiij.
moꝛal'. dicẽs:ꝙ repꝛobi ſi quando in via dei
ueniunt. non ad melioꝛum veſtigia intuenda
ſed ad pꝛauorum exempla vertũtur:neq; eo
rum conſiderant vitam:quibus ſe humilian
do poſtponant:ſed quibus ſe ſupbiendo p̃fe-
rant deterioꝛes nanq; reſpiciunt quib; melio
res ſe eſſe gloꝛiãtur:⁊ id circo ꝓficere ad me
lioꝛa non poſſunt:quia hoc ſibi ſufficere eſti-
mant ꝙ peſſimos antecedũt:hec ille. Ad lau
dem dei omni.

¶ De interioꝛi affectu humilitatis ac ſuperbie:⁊ qualiter quis eoſdem cõſequitur. ¶ Sermo xxiij.

n On facies omnem ſimili-
tudinem ⁊c̃. Exod. xx. Premiſſis
vt potuimus de duobus pꝛimis
virtutem humilitatis concernentibus. Iam
tertiuum pꝛoſequimur. ſ. de interioꝛi affectio
ne humilitatis et vilitatis:de q̃ dicit Berñ.
A Quod vere humilis non vult humilis
ſed vilis reputari:verus iquit:humilis vilis
vult reputari non humilis pꝛedicari:gaudet
de contemptu ſui:⁊ in hoc conſiſtit ꝟtus hũi-
litatis eſſentialiter. Dicit eñ Tho. ſcd̃a ſcd̃e
q. clxj. ꝙ cognitio ꝓpꝛij defectus pertinet ad
humilitatem ſicut regula quedam directiua
ipſius appetitus. ſed in ipſo appetitu conſiſtit
humilitas eſſentialiter. q̃ potiſſime experitur
cum quis aduerſa ⁊ obpꝛobꝛioſa affectant̃

patitur.ſiue ĩ factis ſiue verbis quia ſicut ait
Greg. in regiſtro. Nam grande eſt his nos
eſſe humiles a quibꝫ honoꝛamur: quia ⁊ hoc
ſeculares quilibet faciunt. ſed illis maxie hu-
miles eſſe debemus a ꝗbus aliqua patimur.
hec ille. Ad hanc humilitatē hoꝛtať ſapiens
Eccĩ. iij. dicēs: Quanto magnus es humilia
te in omnibꝫ. i. ſm gradū magnitudinis vel
generis nobilitate vel ſcientia: ſubtilitate vel
honoꝛis dignitate vel vite ſcitate erit gradꝰ
humilitatis nec dicit maioꝛ qꝛ oīs compatio
maioꝛitatis ſcrupulū habet ſuſpitionis ⁊ cō-
tentionis. Luc. xxij. Facta eſt contentio inter
eos quis eoꝝ videtur eſſe maioꝛ: humilia-
in quit te: vt humilitas ſit voluntaria non co-
acta: ⁊ ab aliquo intrinſeco non intrinſeco.
Et hoc ĩ omnibus tam tēpoꝛalibꝫ ꝗ̃ coꝛpo-
ralibꝫ ⁊ ſpiritualibꝫ que habes. quia nihil bo-
ni habes quod a deo non accepiſti: ⁊ ꝗ̃tū in
te eſt indignus accepiſti: Sequitur. Et coꝛā
deo inuenies gratiam. Jaco. iij. Deus ſuper
bis reſiſtit: humilibus aūt dat gratiam: ⁊ ſub
dit cauſam motiuā humiliandi dicens: Quo
niam magna eſt potentia dei ⁊ ab humilibus
honoꝛať. Vñ. j. Pe. v. Humiliamini ſub po-
tenti manu dei vt vos ⁊c̄. Nam reuerentia
bonitatis diuīe eſt cauſa cur omnes ſe debēt
humiliare: exemplo chꝛiſti qui ſumme ſe coꝛā
deo patre ſtuduit humiliare: qui ſe vocat oſti
um ad ingreſſum regni. Joh. x. Ego ſū oſtiū
qui eñ per ianuam paruā tranſire voluerit
niſi ad oſtij menſurā ſe inclinauerit. caput eli-
det ⁊ retrocadet: ſic vt ait dñs. Niſi conuerſi
fueritis ⁊ efficiamini ſicut paruuli: non intra
bitis in regnum celoꝝ. ¶ Ad maioꝛē aūt
euidentiam ſciendū ꝙ hec humilitas affectio
nis tribus gradibꝫ perficitur. Pꝛimus eſt ꝙ
quis ꝓpꝛiam voluntatem non delectet imple
re: ⁊ eſt vndecimus in oꝛdine graduū humili
tatis: non inquā delectet implere ꝓpꝛiā volū
tatē quā caro ⁊ ſanguis ſuggerit: ſed diuinā
quā ſpūs ingerit. De q̄ volūtate dic̄ Bernā.
ſuper cātica ſermone. xxj. Volūtas eſt motꝰ
rōnalis ſenſui pꝛeſidēs ⁊ appetitui: habet ſa-
ne quocūqꝫ voluerit rōnem ſemper comitē: ⁊
quodāmō pediſſequā: n̄ ꝙ ſemper ex rōne
ſed nunꝗ̃ abſqꝫ rōne moueať. ita vt nulla fa-
cit per ipſam contra ipſam: hoc eſt ꝑ eius q̄ſi
miniſterium cōtra eius cōſiliū ſiue iudicium
Eſt eñ ratio data volūtati vt inſtruat. ¶ Ce
terum oblatio ꝓpꝛie volūtatis apud deum: tā
excellentis virtutis eſt ꝙ quicunqꝫ alia virtu

tum opera: ex ipſa ſolum meritoꝛia reddun-
tur: eo ſcꝫ ꝙ fiunt vt diuine volūtati cōplace-
ant ⁊ obedientiā oſtendāt. Nā ſi ꝗs etiā mar
tyriū ſuſtineret vł oīa ſua pauperibꝫ erogarꝫ
niſi hoc ipm̄ ad ĩpletionē diuine voluntatis
oꝛdinaret: qḋ recte ad obediētiā pertinet me-
ritoꝛia neqꝗ̃ eē poſſent: ſicut nec ſine charita
te fierent: que charitas ſine obediētia eē non
poteſt: qꝛ ſi vera amicicia facit idem velle et
nolle: ꝗ̃to magis ipa charitas facit idē velle
⁊ nolle cū deo. ita vt ſuā voluntatē diuine vo
lūtati ⁊ diſpoſitioni ꝑ oīa tam in volito ꝗ̃ in
modo volendi libere ſubijciat: ſicꝙ illius bn̄-
placitū ſit ei ſummū deſideriū. tam in aduer
ſis ꝗ̃ in pꝛoſperis: ſiue ſint ꝑſecutiones: cōfu-
ſiones: infirmitates: pericula vel ſimilia: nihil
qꝫ ſibi reſeruat. ſed totū oꝛdinationi diuine cō
mittens: ſedulis ꝑcibus viſceroſa quadā dul
cedine replicans. Fiat volūtas tua ⁊c̄. ita ꝙ
tandē incoꝛpoꝛatis pijs deſiderijs. naturali
quadā inclinatione ꝑdominante ſpū totius
gr̄e ferri videať infatigabiliter ad amplectē-
dum id qḋ diuina ꝓuidentia diſponente vel
permittente circa ſe conſpexit actitari. Sed
cōtra hunc gradū humilitatis opponiť. xj. g̃-
dus ſuperbie qui dicitur libertas peccandi:
per quā ſcꝫ quis delectať libere facere quod
vult potius ſm appetitū pꝛiuatum ꝗ̃ ſm iu-
diciū rationis. De qua dicit Bernā. de gradi-
bus humiľ. ꝙ poſtꝗ̃ terribili dei iudicio pꝛia
flagitia ĩpunitas ſequitur: experta voluptas
libenter repetitur: repetita blandiť: concupi-
ſcentia reuiuiſcēte ſopitur ratio ligat cōſuetu-
do: trahiť miſer in pꝛofundum maloꝝ: tradiť
captiuus tirannis vitioꝛum ita vt carnaliū
voꝛagine deſiderioꝛum abſoꝛptus ſue rōnis
diuiniqꝫ timoꝛis oblita. dicat inſipiens in cor
de ſuo non eſt deus. Jam indifferenter libitꝭ
pꝛo licitis vtitur: Jam ab illicitis cogitādis:
patrandis: inueſtigādis: animus: manus. vł
pedes non pꝛohibetur: ſed quicquid in coꝛ: in
bucam ad manum venerit: machinatur. gar
rit et operatur. hec Bernā. ¶ Secundus
vero gradus eſt obedientia vt ſcꝫ voluntatē
ſuā quis regulet ſuperioꝛis arbitrio in oī obe
diētia ꝑ dei amoꝛe. Et eſt decimus ĩ oꝛdie g̃
duū hūilitatis. Hic eñ gradus plenius atti-
git: cū ſupioꝛis voluntati ſe ꝗs cōformare ni
titur: non ſolū verboꝝ ſed etiā nutuū illius di
ligēs obſeruatoꝛ ⁊ executoꝛ effectus in nullo
excuſationem ꝑtendēs: nec difficultatem cau
ſans: nec inuoluntarium ſe oſtentans. ſi etiā

mitius ſuaue aliquādo quid iniungiť: redole-
re videatur. Jllud pꝛudenter attendens qḋ
ait Bernā. de pꝛecep. ⁊ diſpen. Jn obediendi
ratione hec generalis regula teneať: ꝙ in dif-
ficilioꝛibus agendis obeditio gratioꝛ ꝗ̃ pꝛe-
uaricatio grauioꝛ iudicetur: ⁊ in facilioꝛibus
minuſqꝫ oneroſis cōtemptus dānabilioꝛ quā
actus laudabilioꝛ eſtimetur. Nec ſunt in obe
dientia ſubditoꝛum diſcutiēda merita vel de-
merita ſuperioꝝ: quia dicit apoſtolus genera
liter. Obedite pꝛepoſitis veſtris. non tantum
bonis ſed etiam diſcolis. Et Auguſt. ſic obe-
dientie modus tenendus eſt: vt bonis in ma-
lo non conſentias nec malis in bono contra-
dicas: ꝙ ſi bona ſunt que iubenť: debet tamen
obedientia aliquid habere de ſuo: aliquando
vero non. Vnde Grego. xxxv. moꝛali. Sci-
endum eſt ꝙ obedientia aliquando ſi de ſuo
aliquid habet nulla eſt: aliquando vero ſi de
ſuo aliquid nō habet. minima eſt. Nam cum
huius mundi ſucceſſus pꝛecipiť: cum locus ſu
perioꝛ imperať: is qui ad pꝛecipienda hic o-
bedit: obediētie ſibi virtutē euacuat: ſi ad hoc
etiā pꝛopꝛio deſiderio anhelat. Rurſus cum
mundi deſpectus ꝑcipitur: cū pꝛobꝛa adipiſci
⁊ ꝯtumelie iubentur: niſi hoc ex ſemetipſo ani
mus appetat: obedientie ſibi meritū minuit:
quia ad ea que in hac vita deſpecta ſunt: no-
lens inuitus ꝙ deſcendit: hec ille. Et exempli
ficat de Moyſe ꝗ̃tū ad pꝛoſpera qui rennu-
it pꝛincipatū populi iſrael: ⁊ de paulo ꝗ̃tum
ad aduerſa: qui pꝛohibitus a fratribꝫ ne hie-
ruſalem pergeret aduerſa paſſurus: pꝛotinus
reſpondit. Non ſolū alligari ſed moꝛi paratꝰ
ſum in hieruſalem pꝛo nomine Jeſu. Contra
hunc aūt gradū ponitur decimus gradus ſu-
perbie: qui eſt rebellio contra ſuperioꝛem qua
quis ſubijci non vult ſuperioꝛis ſui imperio.
Jnobedientie moꝛbus ex ſuperbie tumoꝛe ꝓ
cedit: ſicut ſanies ex vulnere: hoc moꝛbo pꝛi-
mus homo languit: qui beſtijs terre pꝛepoſi-
tus fuit. Sed de his gratia bꝛeuitatis ſupſe-
deo. ¶ Tertius deniqꝫ gradꝰ eſt in duris
aſperis ⁊ obpꝛobꝛioſis amplecti patientiā nō
ſolum patienter ſed etiam affectanter: cum
ſcꝫ ad cōfoꝛmandū ſe dominice paſſioni: illuſ
ſioni: repꝛobationi: ⁊ turpiſſime moꝛti: aduer-
ſa queqꝫ ⁊ obpꝛobꝛioſa deſideranter adepta
cōplectitur. non dum habita querit celebꝛius
inuitat dulcius cū illo qui dicebat. Jmpꝛope
riū expectauit coꝛ meū ⁊ miſeriā. Et hoc qui
dē experientia feliciſſime percipit: ꝗ̃ pꝛoflua

dulcedo iocūditatis interne ex hoc pꝛelio pa
tientie frequētius effluit mentem feliciter ine-
bꝛians: ⁊ coꝛpus ad illatas penalitates velut
inſenſibile reddens. Vnde vt quis imitatoꝛē
ſe conſtituat chꝛiſti dicentis. Diſcite a me qꝛ
mitis ſum ⁊ humilis coꝛde: duo ſunt neceſſa-
ria: Pꝛimū eſt vt quis ſe humilem exhibeat
in pꝛopꝛia cōuerſatione. Secundo vt mitem
ſe pꝛebeat in alioꝛum deſpectione vel perſecu
tione. Quod vtrumqꝫ dauid eleganter am-
plexatus eſt: de quo Grego. xxvij. moꝛali di-
cit inter alia. Jntueri libet quanta virtutum
munera dauid perceperat: atqꝫ in his omni-
bus ꝗ̃ foꝛtis humilitati ſeruiebat. Quem enī
non extolleret oꝛa leonum frangere: deſpectis
pꝛioꝛibus fratribus elegi: repꝛobato rege ad
regni gubernacula vngi: vno lapide goliam
ſternere: ⁊ cetera que geſſit: ⁊ tamen cum ar-
cham dei hieruſalem reuacat: quaſi oblitus
ſe pꝛelatum: omnibus admixtus populis an-
te archam ſaltat. Et infra. Quid de eius fa-
ctis ab alijs ſentiatur ignoꝛo: ego plus dauid
ſal antem ſtupeo ꝗ̃ pugnantem. Pugnādo
quidem hoſtes ſubdidit: ſaltando ſeipſum vi
cit. Quem michol cum humiliatum deſpice-
ret dicens: Quam glorioſus fuit hodie rex ⁊c̄
pꝛotinus audiuit. Ludam ante dominū ⁊ vi
lioꝛ fiam pluſꝗ̃ factus ſum: eroqꝫ humilis in
oculis meis: qua ſi dicat. Vileſcere coram ho
minibus appeto: quia mihi ſeruare coꝛā deo
ingenuitatem: per humilitatem quero: in qui-
bus verbis geminū humilitatis indicium ex-
pꝛimit ſcꝫ hominis exterioꝛis cum dicit: Lu-
dam ⁊ vilioꝛ fiam ⁊c̄. ⁊ hominis interioꝛis tā
in cognitiōe ꝗ̃ etiam in affectione qua ſcꝫ ex-
terioꝛa ſigna vilitatis oſtendit. Hinc ſubdit.
Eroqꝫ humilis in oculis meis. Et hanc viā
quicunqꝫ recuſat imitari: reuera chꝛiſtiani no
minis honoꝛare non eſt dignus inſigniri. Di-
cit Beatꝰ Hieronymus inter alia. Cur gra-
ue ſit pꝛo domino ſuſtinere oīa que aduene
rint in hac vita: damna: derogationes: ſuſpici
ones: detractiones: ⁊c̄. quādo ille cū deus ſit
⁊ dei filius: pꝛo ſalute tua obpꝛobꝛia omnia:
iniuriaſqꝫ ſuſtinuit. Nam quomodo amare e
um dicimur: ſi pꝛo ipſo nihil ſuſtinere parati
ſumus: nihil enim nobis dignum pꝛo eius a-
moꝛe irrogatur: ſi ſententie ipſius memoꝛes
ſumus qua dicit. Non eſt diſcipulus ſup ma-
giſtrū. Et ſi patremfamilias beelzebub voca
uerint: quāto magis domeſticos eius: g̃ q̄ hec
ſuſtinere nō vult: nec diſcipulū ſe appꝛobat ēe

nec filiuꝫ nec ſeruum: nec domeſticũ. hec ille.
Cõtra hũc aũt gradũ humilitatis ponit̃ no⸗
uẽ gradus ſupbie q̃ eſt ſimulata cõfeſſio: per
quã aliq̃s non vult ſubire penã ꝑ peccatis q̃
ſimulate confitet̃. De qua dicit Berñ. d̃ gra
dib⁹ humi. inter alia. Multo periculoſioꝛ eſt
fallax ac ſupba cõfeſſio: q̃ꝫ ꝑtinax ⁊ obſtinata
peccatoꝝ defenſio. Nõnulli em̃ cum de aper
tioꝛibus arguant̃ ſcientes ſi ſe defenderẽt ꝙ
ſibi nõ crederetur: ſubtilius inueniũt argumẽ
tum defenſionis verba rñdentes doloſe con
feſſiõis. Eſt quippe (vt ſcriptũ eſt) qui nequi⸗
ter ſe humiliat: ⁊ interioꝛa ei⁹ plena ſunt do⸗
lo. Sequit̃. Vocẽ enim nõ coꝛ penitentis aſ⸗
ſumunt: q̃ notã nõ culpã deleant: dũ ignoꝛã⸗
tiã manifeſte trangreſſionis decoꝛe recõpen
ſant publice cõfeſſionis. Glorioſa res humili
tas q̃ ipa quoqꝫ ſuperbia palliare ſe appetit
ne vileſcat. Sed hec cito tergiuerſatio a pꝛe
lato depħendit̃: ſi ad hanc ſupbã humilitatẽ
non leuiter flectit̃: quo magis diſſimulat cul
pã vł differat penã. Cũ ei veracit̃ penitet la
boꝛẽ penitẽtie nõ abhoꝛret: ſꝫ q̇cq̇d ſibi ꝑ cul
pa quã odit iniũgit̃ tacita ꝯſciẽtia libent̃ am
plectit̃. In ipſa quoqꝫ obediẽtia duris ac cõ
trarijs rebus aboꝛtis: quibuſlibet irrogatis
iniurijs ſuſtinẽs nõ laceſſit: vt in quarto gra
du ſe ſtare indicet humilitatis. Cuius vero
ſimulata cõfeſſio eſt vna vel leui contumelia
aut exigua pena interrogatus: iã humilitatẽ⸗
tẽ ſimulare: iam ſimulationẽ diſſimulare non
põt. murmurat: frendet: iraſcit̃. ⁊ in nouũ ſup
bie g̃dũ coꝛruiſſe ꝓbat̃. quãta putas tũc cõ⸗
fuſio ſit in coꝛde ſupbi cuꝫ fraus decipit̃: pax
amittit̃: laus minuit̃: nec culpa diluitur: tan⸗
dem notat̃ ab omnibus: iudicat̃ ab omnib⁹
eoqꝫ vehementi⁹ oẽs indignant̃: q̃ falſuꝫ cõ
ſpiciũt q̇cquid d̃ eo pri⁹ opinabant̃. hec ille.

De oꝛnatu naturalis ꝓductionis et humãe ꝓuiſionis qualiter ſit licitus ſecũdũ ſtatũ ⁊ conditiones.

Sermo xxiiij

Non facies omnem ſimi
litudinẽ q̃ eſt in celo deſup ⁊c̃.
Exo. xx. Hic iaꝫ oꝛdine debito
pꝛoſequendũ eſt de laſciuo ⁊ ſupfluo oꝛnatu
qui potiſſimũ coꝛdis elationẽ repñtat: dicẽ
te Berñ. in apo. Vanum coꝛ vanitatis noti⸗
ciam ingerit coꝛpoꝛi ⁊ exterioꝛ ſupfluitas in⸗
terioꝛis vanitatis indiciũ eſt: mollia indumẽ
ta animi molliciẽ indicãt. nõ tñ curaret coꝛ⸗
poꝛis cultus niſi pꝛius neglecta fuiſſet mens
inculta virtutib⁹. ¶ Ad cuius euidentiaꝫ
ſciendũ ꝙ dñs hoiem ſine indumẽtis cõdidit
pꝛe oibus creaturis: nõ vt ex hoc eleuaretur
in ſupbiã: ſꝫ vt ex hac miſeria depmeretur ⁊
rõ ꝓpꝛia ſua induſtria in ſuo ingenio excitare
tur. Vñ dicit Hugo in didaſ. li. j. Qui vſum
veſtimentoꝝ pꝛim⁹ aduenit cõſiderauit ꝙ ſin
gula queqꝫ naſcentiũ pꝛopꝛia q̃dam habeãt
munimẽta quib⁹ naturam ſuã ab incõmodis
defendunt. Coꝛtex ambit arboꝛẽ: pẽna tegit
volucrẽ: ſquama piſcẽ operit: lana ouẽ induit
pilus iumenta ⁊ feras veſtit: concha teſtu⸗
dinẽ excipit: ebur eleuantem iacula nõ time⸗
re facit. nec tñ ſine cã factum eſt: ꝙ cũ ſingula
animantiũ ſue nature arma habeant ſecum
nata: ſolus hõ inermis naſcit̃ ⁊ nud⁹. Opoꝛ
tuit enim vt illis q̃ ſibi pꝛouidere neſciũt: na⸗
tura cõſuleret: homini aũt ex hoc etiã maioꝛ
experiendi occaſio pſtaretur: cũ illa que cete⸗
ris naturaliter data ſunt ꝓpꝛia rõne ſibi inue
niret. Multo em̃ magis euitet nũc ratio ho⸗
minis: hec eadeꝫ inueniẽdo q̃ꝫ habendo cla
ruiſſet: nec ſine cauſa ꝓuerbiuꝫ ſonat ꝙ inge⸗
nioſa fames omes excudit artes. Sed vt ait
Berñ. ſup. Miſſus eſt: q̇d de habitu dicã: in
quo iam non caloꝛ ſed coloꝛ requirit̃. magiſ⸗
q̃ꝫ cultui veſtium q̃ꝫ virtutum inſiſtitur.

¶ Hinc pꝛimo q̃ri põt: vtrũ licitũ ſit vti oꝛna
tu coꝛpoꝛis. pſertim cuꝫ dicat Greg. in ome.
Si cult⁹ pcioſarũ veſtiũ culpa nõ eſſet: neq̃⸗
q̃ꝫ ſermo dei tã vigilãter expꝛimeret ꝙ diues
qui toꝛquet̃ apud inferos: biſſo ⁊ purpura in
dutus fuiſſet. Ad hoc dicenduꝫ ꝙ duplex eſt
oꝛnatus. ſ. naturalis ꝓductiõis: ⁊ humane ꝓ⸗
uiſionis. Quantũ igit̃ ad pꝛimũ dicit alex. de
hales in. iiij. parte ſum. ꝙ ſe fardantes ⁊ cri⸗
nes adulterinos vſurpantes: adeo peccãt ꝙ
ſacra cõmuniõe reddunt̃ indigni. ¶ Pꝛimo
nãqꝫ peccant in deũ q2 tales picture fiunt in
cõtumeliã ſummi artificis ⁊ in ꝓuocationeꝫ
indignationis eius. ¶ Scdo peccãt in pꝛoxi
mũ: q2 ibi eſt fictio ⁊ mendaciũ pernicioſum
inducens erroꝛẽ ex certa ſcientia. ¶ Tertio
peccant in ſe q2 faciũt iniuriã ꝓpꝛie nature.
Unde Cypꝛianus dicit ꝙ tolerabilioꝛa ꝓpe
modũ in adulterio crimina ſunt. Ibi em̃ pu⸗
dicicia: hic natura adulterat̃: quo ꝯtra refert
Valerius maximus de quodam adoleſcẽte:
qui cũ eſſꝫ nimie pulchꝛitudinis: ⁊ plurimaꝝ
illuſtrium feminaꝝ ſollicitaret oculos: ⁊ ex h̃
viris ⁊ parẽtib⁹ eaꝝ ſuſpectũ ſe ſentiret: oꝛis
decoꝛẽ vulnerib⁹ confodit: q̃m irritamentuꝫ
aliene libidinis eſſe noluit: Unde concludit
Alex. de hal. ꝙ tales ſiue ſolute ſiue cõiugate
fuerint moꝛtaliter peccãt: licet ſecus ſit de oꝛ⸗
natu hũane pꝛouiſionis: ⁊ huius rõ eſt: q2 ha
bitus naturalis ꝓductionis dati ſunt a natu⸗
ra ⁊ non ab hũana ꝓuidentia: ⁊ iõ quãdo q̇s
illis alit̃ vtit̃ q̃ꝫ eo mõ q̊ ſũt accõmodati a na
tura ⁊ ab opifice nature conceſſi: tunc adulte
rine fiunt vſurpationes q̃ nullo mõ ſunt licite
De hac tamen queſtione plenius vide in ſer
monẽ de col. Ioh. bap. ¶ Quantum ꝓ
ad ſecundum oꝛnatum ſcꝫ humane ꝓuiſiõis:
dic̃ Gaſp de calð. extra. q̇ cle. vł vo. i. c. q̃ cõ⸗
ſuluit. ꝙ vſus veſtiũ non eſt ꝓhibitus ſed ab⸗
uſus vł iactantia ⁊ voluptas eaꝝ. Sicut em̃
in victu non refert: quis ſcꝫ an ſit ruſticus vel
nobilis: ꝙ ſcꝫ capones vł carnes bouinas vł
quantum comedet ſcꝫ ſm conuenientiam na
ture: dummodo nõ guloſe vel ex ingluuia: vt
patet. xj. di. c. quiſquis: vbi ſequitur. In omni
bus enim talibus non vſus rerum ſed in libi⸗
do in culpa eſt. Quicquid igitur locis: perſo⸗
nis: tempoꝛibus ꝯueniat: diligenter attendẽ
dum eſt ne temere flagicia repꝛehendamus
fieri enim poteſt vt ſine aliquo vitio cupidinꝫ
⁊ voꝛacitatis pcioſiſſimo cibo ſapiens vtat̃:
inſipiẽs autem fetidiſſima gule flamma in vi
liſſimum olus in ardeſcat. Et. c. delitie. Sic
etiã de veſtib⁹ intelligẽdũ eſt: vt ptꝫ xxj. q. iiij.
c. j. pcipue in glo. ſup illð ois iactãtia. Unde
poſſet quis vti panno groſſiſſimo voluptuo⸗
ſe ſicut alius panno ſcarletico vł ſerico: ⁊ per
conſequẽs ex tali voluptati vana gloꝛia vel
complacentia peccaret. ſicut Eſau. peccauit
ex ferculo lenticule: guloſe ⁊ igluuioſe come⸗
dendo. cum tamen potius erat cibus iumen⸗
toꝛum q̃ꝫ hominum. Hic dicit̃: xlj. di. c. delicie
quelibet ſi abſqꝫ deſiderio pticipant̃ nõ offi⸗
ciunt: ⁊ viles cibi appetenter accepti: impedi
unt pꝛofectum abſtinentie. ⁊ c. quiſquis: ſub⸗
dit. Nam in huiuſmodi rebus non ex eaꝝ re
rum natura quibus vtimur: ſed ex cauſa vtẽ
di ⁊ modo appetendi: vel pꝛobandum eſt vel
impꝛobandum qð facilius. Et idẽ intelligen
dum eſt de veſtibus. e. ti. c. clericus. §. ſicut g̊
in cibis moꝛes eoꝛũ cũ quibus viuimus ob⸗
ſeruare monemur: ſic ⁊ in indumẽtis intelligẽ
dũ eſt. Verũtamẽ nulli viro licet poꝛtare ve
ſtes deauratas: niſi cui ab iperatoꝛe cõceſſũ
eſt. vt patet. C. de veſtibus. l. nemo. ⁊ extra de
vi. ⁊ hone. cle. c. clerici. in glo. Deniqꝫ conclu
dit. Tho. ſcða ſcðe. q. clxix. ꝙ i rebus exterio⸗
ribus quib⁹ quis vtitur nõ eſt vitiũ: ſed vitiuꝫ
eſt pte hominis q̇ talibus vtit̃ immoderate:
q̃ ſcꝫ immoderãtia põt eſſe duplex. Uno mõ
ꝑ compatiõnẽ ad conſuetudinẽ hominũ cum
quibus viuit: vnde dicit Aug. i. iij. ꝯfeſ. ꝙ cõ
tra moꝛes hominuꝫ ſunt flagicia ꝓ moꝝ di⸗
uerſitate vitanda. ⁊ pactũ inter ſe ciuitatis vł
gentis conſuetudine vel lege firmatuꝫ: nulla
ciuis aut ꝑegrini libidine violet̃: turpis eſt eĩ
omnis pars ſuo vniuerſo nõ cõgruens: vnð
ſicut oꝛnatus ⁊ cultus exterioꝛ variat̃ ſm di⸗
uerſitatem tẽpoꝛum ⁊ locoꝝ ſic etiã debet q̇s
ſe confoꝛmare cõſuetudini illius tẽpoꝛis ⁊ lo
ci: vbi ſaltẽ diſpar cultus vel oꝛnatus ſcanda
luꝫ generaret. Sic dicit Aug. iij. li. de doctri⸗
na chꝛiſti. ꝙ talares ⁊ manicatas tunicas ha
bere apud romanos veteres flagitium erat:
nunc autem honeſto loco natis non eas ha⸗
ber e flagicium. Alio mõ põt eſſe immoderã
tia ex inoꝛdinato affectu vtentis: ex quo q̃nqꝫ
contingit ꝙ nimis libidinoſe quis talibus vti
tur: ſiue ſm cõmunem conſuetudinẽ ſiue pꝛe⸗
ter. Et iſta deoꝛdinatio affectus contingit tri
pliciter q̃ꝫtum ad ſuperabundantiam. Pꝛio
ſm ꝙ aliquis ex ſuperfluo cultu veſtium hu⸗
manam gloꝛiam querit: ⁊ hoc vt frequenter
eſt cauſa: cur quis in oꝛnatu veſtium metas
excedit conſuetudinis bonoꝛum inter quos
conuerſatur: Hinc dicit Grego. in omel. Ne⸗
mo quippe veſtimenta pcioſa: ſcꝫ excedentia
pꝛopꝛium ſtatum niſi ad inanem gloꝛiã q̃rit.
Secundo mõ ſm ꝙ hõ ꝑ ſupfluũ cultum ve
ſtium delitias q̃rit: ⁊ nõ ſm ꝙ veſtis oꝛdinat̃
ad coꝛpoꝛis fomentũ. Tertio mõ ſm ꝙ nimi
am ſollicitudinẽ apponit ad exterioꝛẽ cultum
veſtiũ lꝫ nõ ſit aliq̃ deoꝛdinatio ex parte finis
¶ Deniqꝫ q̃ri pt̃ vtrum liceat ſacerdotibus
vti pcioſis ⁊ oꝛnatis veſtibus: pſertim cum a
deo poſiti ſunt tanq̃ꝫ foꝛma ⁊ exemplar vite
ſpũalis omni populo chꝛiſtiano ꝙ a domino
vocatur ſal terre ⁊ lux mũdi. ¶ Ad h̃ reſpon
det Guil. de monte laud. in clementi. j. de vi.
et hone. cle. ꝙ indiſtincte interdicuntur omni
bus clericis veſtes nimis fulgide et nimis
ſoꝛdide: ſm moꝛem clericoꝛum ⁊ patrie inter
quos viuunt. vnde. xlj. diſtin. c. j. §. ecce ſubdi⸗
tur. Opoꝛtet illum eſſe oꝛnatum habitu vide⸗
licet ⁊ inceſſu: vt nec fulgidis veſtibus nec ſoꝛ
dibus ſe oꝛnet. ¶ Poſſunt tamen clerici decẽ

ꝛoꝛibus veſtibus vti quam communes laici: ⁊ ſe confoꝛmare moꝛibus clericoꝝ inter quos viuunt ne vileſcat dignitas clericalis: niſi tamen conſuetudo patrie ſecus haberet. Nam anglicani clerici optimos pannos poꝛtant: et burgundi viles: decet tamē extremitates deuitare: quia in medio conſiſtit virtus: ⁊ tutius eſt declinare ad humiles veſtes q̄ʒ ad fulgidas: niſi in dignitatibus conſtituti pꝛecioſas induerent ex cauſa rationabili vt videbitur. Veruntamen quedam ſunt ad dignitatem oꝛdinis ſacerdotalis non decentia que pꝛohibentur: ⁊ quedam conuenientia que pꝛecipiūtur. vt extra de vita ⁊ hone. cleri. c. clerici. vbi ſubditur. clauſa deferant deſuper indumenta nimia breuitate vel longitudine non notanda: pannis rubeis aut viridibus necnon manicis ⁊ ſotularibus roſtratis: frenis: ſellis: pectoꝛalibus: calcaribus deauratis: aut aliam ſuperfluitatem gerentibus non vtantur: nec fibulas nec coꝛrigias auri vel argenti oꝛnatū habentes ferant: ſed nec anulos niſi quibus competit ex officio dignitatis. Et de vic. et honeſt. cleric. quoniam clerici. dicitur ꝙ clerici beneficiati vtentes veſte virgata vel partita per ſex menſes a beneficijs ſunt ſuſpenſi. Non beneficiati in ſacris vel minoꝛibus tonſuram cum tali veſte poꝛtantes per idem tempus ſunt inabiles ad beneficium obtinēdum. Obtinēs autem dignitatem vel beneficia curata ac ſacerdos religioſus per annū eandē penam incurrant. Punit etiam poꝛtātes epytogium notabiliter breue. quia veſtis clericoꝛum debet eſſe talaris: deſignati ſunt enim per Joſeph qui fuit a patre magis dilectus.

¶ Hic queri poteſt: vtrū in dignitatibus conſtituti vel etiam miniſtri altaris pꝛecioſioꝛibus veſtibus q̄ʒ ceteri ſeculares ſm terre conſuetudinem vti poſſent: pꝛeſertim cum iure vt viſum eſt multa videntur eis in veſtibus pꝛohibita: que tamen ſecularibus ſunt licita. Ad hoc reſpōdet ſanctus Tho. ſcda ſcde. q. clxix. ꝙ ex quo cultus exterioꝛ idicium quoddam eſt conditiōis humane: iō talibus licitū eſt illis vti: non ꝓpter ſui gloꝛiam ſed ad deſignandum excellentiam ſui miniſterij vel cultus diuini: ⁊ ideo non eſt in eis vitioſū cū talis fuerit intentio concomitans: q2 adinuentū eſt inducendū rudes ad reuerentiā ſtatus ſpiritualis qui plus conferunt veſtibus q̄ʒ virtutibus vt patuit de abbate Johanni breui. Nimirū ſi vſurarius ⁊ qlibet aliꝰ notoꝛius peccatoꝛ honoꝛat ꝓpter diuitias ⁊ veſtes: cur non ſacerdotes potius: quos dominꝰ tantis excellētijs ⁊ nominibus honoꝛauit: vt patet xj. q. j. c. ſacerdotibus vbi dicit ꝙ tantā reuerentiā deus ſacerdotibus īpendit ꝙ ī diuinis eloquijs eos aliquādo appellat deos. vt patet in veteri lege: applica eum ſcʒ iuratū ad deos. Et iterū Dijs non detrahes: Aliquādo etiā angelos appellat ⁊ iō cum conſtantino pꝛincipi vt ibidem ſubditur accuſatiōes oblate erāt. ſcripto contra epiſcopos libellos accuſationis accepit: ⁊ epiſcopos qui fuerāt accuſati cōuocans in eoꝝ conſpectū libellos incendit dicēs: Ite ⁊ inter vos cauſas veſtras diſponite: quia dignum non eſt vt nos iudicemus deos. Verū tamen ſi moꝛibus ſoꝛdeant ⁊ veſtibus ſplendeant vtrunq̄ʒ abominabile eſt apud deū: q2 ex h̄ iudicat in omnibus eoꝝ intentio curua: q̄ non ſinit in oꝛnatu veſtiū querere diuinam gloꝛiā ſed ꝓpꝛiā: Nihil tamē ad te: cui p̄cipit non iudicare ſed obedire p̄poſitis: non ſolū modeſtis ſʒ etiā diſcolis. Qd̄ ſi cauſaris de vita eoꝝ ⁊ ꝓpꝛio diſpendio in collatiōe ſacramētoꝝ tibi reſpōdet in decretis. j. q. j. c. Dictum eſt ꝙ dn̄s ita gratiā traditā per miniſteriū oꝛdinati trāſfudit hominibus: vt nec volūtas ſacerdotis obeſſe aut pꝛodeſſe poſſit: ſed meritū benedictione poſcētis ſicut cayphas ꝓpter pontificiū ꝓphetauit: Per qd̄ oſtendit ſpiritus ſanctū donatoꝛē gratiā nō pſonā ſequi aut digni vel indigni ſed oꝛdinē traditionis: vt q̄ʒuis aliquis boni ſit meriti: nō tamē poſſit benedicere niſi fuerit oꝛdinatus ad officiuʒ miniſterij autem dei eſt effectum tribuere benedictiōis.

¶ Similiter q̄ri p̄t: vtrū licitum ſit religioſis poꝛtare pꝛecioſas veſtes vel etiam nimis viles. pꝛeſertim cum dicat Aug. de ſermōe dn̄i in monte: Nō in ſolo rerum coꝛpoꝛaliū nitoꝛe atq̄ʒ pompa. ſed etiam in ipſis ſoꝛdibus atq̄ʒ luctuoſis veſtibus eſſe poſſe iactantiā ⁊ eo pꝛiculoſioꝛē: quo ſub nomine ſeruitutis dei decipit. Et ideo dicit Ambꝛoſi. j. de. offi. ꝙ decoꝛ coꝛpoꝛis adiūctus eſſe debet cōmunibus veſtibus: vt honeſtati atq̄ʒ neceſſitati nihil deſit nihil accedet nitoꝛi. Ad qd̄ dicēdū ſm Tho. ſcda ſcde q. clxix. ꝙ pꝛecipue competit vilibꝰ veſtimentis vti his qui alios verbo ⁊ exemplo ad penitentiam hoꝛtant: ſicut fuerūt pꝛophete: de quibus dicit ap̄lus Heb. xj. Circuierunt in melotis in pellibus capꝛinis. Quoꝝ imitatoꝛes debent eſſe omnes religioſi. Sed cum nō poſſit ſingulis certa regula dari: ideo conſiſtere in eoꝝ regulis ⁊ cōſtitutionibus approbatis: ad qd̄ obligari debent: vide de conſtitutionibus. li. vj. c. j. Poſſunt tamen in vtroq̄ʒ pecare ſcʒ in ſuperabundantia ⁊ defectu. Et licet plus in abundantia peccare videantur: tamen in defectu eius pōt eſſe duplex inoꝛdinatio ſm affectū. Pꝛimo ex negligentia ex parte hominis qui nō adhibet ſtudiū vel laboꝛem ad hoc ꝙ vtatur exterioꝛi cultu ſicut opoꝛtet. Dicit enim phus. vij. Ethicoꝝ ꝙ ad molliciē pertinet ꝙ aliquis trahat veſtimentū per terram: vt non laboꝛet eleuando. Secundo ex eo ꝙ oꝛdinat illum defectum ad vanā gloꝛiam ⁊ iactantiam ⁊ hypocriſim ⁊ ſimulationem vt ſic ſe ceteris pꝛeferat: ⁊ ſic eſt vitiū ſuperſtitionis: de quo dicit Auguſti. de doct. chꝛiſtia. Quiſquis reſtrictius rebus vtit q̄ʒ ſe habeant moꝛes eoꝝ cum quibus viuit: aut tēperans eſt ſʒ hoc faciens pꝛopter macerationem carnis vel humiliationē ſpiritus. ſequit. Aut ſuperſtioſus.

¶ Deniq̄ʒ queri poteſt: vtrū oꝛnatus mulierū fieri pōt ſine peccato: pꝛeſertim cū dicitur. j. Pe. iij. Quarū ſi mulierum non ſit capillatura extrinſecus: aut circundatio auri aut indumenti veſtimentoꝛū cultus. Ubi dicit glo. Cypꝛiani. Serico ⁊ purpura indute chꝛiſtum ſincere induere non poſſunt: auro ⁊ margaritis adoꝛnate ⁊ monilibus: oꝛnamenta mentis ⁊ coꝛpoꝛis perdiderūt. Ad hoc rn̄det Tho: vbi ſupꝛa: ꝙ circa oꝛnamentū mulierū eadem ſunt attendēda: que ſupꝛadicta ſunt circa exterioꝛē cultū in generali. Et inſuper quoddā aliud ſpeciale ſcʒ ꝙ mulierū cultus viros ad laſciuiā pꝛouocat: ⁊ ideo magna eſt differētia inter cōiugatas ⁊ innuptas Nam ſm ap̄lm que nupta eſt cogitat q̄ ſunt mundi ⁊ quō placeat viro: ⁊ ideo ſi ad hoc ſe mulier oꝛnet vt viro placeat vel honoꝛē conſeruet: hoc pōt facere abſq̄ʒ peccato dūmodo fiat decenti mō ſm conſuetudinē cōmunem patrie: nō tamen vt alteri placeat. Cuius rō eſt: q2 ſicut quilibet chꝛiſtianus conari debet iugiter vt in omnibus actibus diuinā captet cōplacentiā: ita mulier legitima in oībus motibus ſuis conari debet ad viri ſui cōplacentiā: vt ex hoc amoꝛ mutuus figuret: a thoꝛi fides integra ſeruetur: ꝙ ſi faceret ad alterius cōplacentiā: peccatū illius multipliciter pꝛopter mentitā fidem augeret. Ille vero mulieres q̄ viros nō habent nec habere volūt: aut ſunt in ſtatu nō habēdi: nō poſſunt abſq̄ʒ graui pctō appetere placere viroꝛū aſpectibus ad concupiſcendū: q2 hoc eſt eis dare incentiuum peccandi: citius em̄ cōcupiſcuntur innupte q̄ʒ cōiugate: q2 libere: ⁊ vt frequenter querūt placere nō vni ſ3 pluribus: ꝙ ſi nolunt cōcupiſcere volunt tn̄ ꝯcupiſci: q2 ad h̄ ſe cōponūt vt amabilioꝛes ⁊ acceptioꝛes videant: q2 nō ſolū in plateis ⁊ choꝛeis: imo etiā in eccleſia coꝛda viroꝝ obnubilāt ⁊ vulnerant dum eis nūc coloꝛe roſeo: nūc familiari colloquio: nūc manuū infectiōe: nūc vultus cōpoſitione: nūc oculoꝝ laſciua intuitione: laqueū ⁊ ruine occaſionē pꝛeſtant. Et ſi q̄dem intentiōe hac ſe oꝛnent vt ad ſui cōplacentiā ꝓuocent: moꝛtaliter peccāt: Si vero oꝛnauerint ſe ex quadā leuitate vel vanitate ꝓpter quandā iactantiā non tn̄ excedendo cōmunē conſuetudinē patrie: tunc nō ſemꝑ eſt moꝛtale. De hoc tn̄ vide pulchꝛā diſtinctionē in ſermone de tribus partibus pn̄ie: vbi agit de pꝛimo ꝙ inuitat ad ſtatū matrimonij. Ad illud igitur. j. Pe. iij. dicit glo. ꝙ mulieres eoꝝ que in tribulatiōe erant cōtēnebant viros ſuos: ⁊ vt alijs placerēt pulchꝛe ſe oꝛnabāt qd̄ fieri ꝓhibuit ibidem ap̄ls In quo etiā caſu loquitur Cypꝛianꝰ. In oꝛnatu nāq̄ʒ tria ſunt cōſiderāda: ne. ſ. ꝑ exceſſuʒ alijs ſcandalū generet: ne ex modo foꝛma ⁊ geſtu ad laſciuiā alios ꝓuocet: neq̄ʒ p̄ncipalē intentionē a rectitudine deuiet. ¶ Qd̄ ſi queritur: vtrū liceat mulieri vti veſte virili. Rn̄det ibidē Tho. ꝙ cultus exterioꝛ dʒ cōpetere cōditioni pſone ſm cōmunē ꝯſuetudinē ⁊ h̄ rōnabiliter q2 cōis habitus vtriuſq̄ʒ ſexus maximā daret occaſionē laſciuie: ⁊ iō de ſe vitioſum eſt ꝙ mulier vtat veſte virili vel ecōuerſo: niſi ꝓpter aliquā necc̄itatē aut cām rōnabilem: tūc em̄ in illo caſu q̄ʒuis ꝓhibitū videat. Deu. xxij. Nō induat mulier veſte virili: nec vir veſte muliebꝛi: h̄ em̄ ſpūaliter ꝓhibet in lege: q2 gētiles tali mutatiōe habitus vtebātur ad idolatrie ſuperſtitionem. Quod a nobis auertat ieſus chꝛiſtus.

¶ De vana gloꝛia: inobedientia: cōtentione ⁊ iactantia. ¶ Ser. xxv.

Non facies omnem ſimilitudinem ⁊c. Exodi. xx. Poſt inueſtigationem regine vitioꝛum que eſt ſuperbia. Pꝛoſequendū eſt de filia eius pꝛimogenita que īmediate ab ipſa oꝛitur ſcʒ inani gloꝛia: quam Gꝛego. ponit capitale vitium ⁊ pꝛimum inter ea. ¶ Pꝛo quo ſciendum ꝙ licet ſuperbia ⁊ inanis gloꝛia videntur eſſe

ꝑmiuz ⁊ idem pctm̄:q̄ꝛ vtrobiq̄ꝫ eſt appetitus
ꝓꝑie excellentie:tm̄ in hoc differūt: q̄ꝛ ſuper-
bus ſibi magnus intus apparet: ſꝫ vane glo-
rioſus magnus apparere deſiderat in alioꝝ
eſtimatione ⁊ hoc indebite:vel ex parte rei ꝺ
qua quis gloriā querit:puta de eo qđ nō eſt:
vel de eo qđ nō eſt gloria dignū: ſicut de ali-
qua re fragili ⁊ caduca : vel ex parte eius a
quo quis gloriā querit:puta hoīs cuius iudi
ciū non eſt certū. De quibus đꝛ Joh.xij. Di
lexerūt magis gloriā hominū q̄ꝫ dei: vnde ꝑ
pter hoc nō audebant oſtēdere ſe credere in
chriſtū ne extra ſynagogā fierent ſicut multi
verecundantur chriſtiane viuere ne forte dei
trimentū patiant̄ humane glorie: vel etiā ex-
parte ipſius qui gloriā appetit:quia videlicꝫ
appetitū glīe ſue nō refert ad debitū finem:
puta ad dei honorē vel ꝓximi ſalutē:cōtra il-
lud Mat.v. Videāt opa veſtra bona ⁊ glo-
rificent patrē veſtrū qui in celis eſt. Et quia
qđ quis magis colit ⁊ amat hoc illi deus eſt
ideo vani glīoſus in oībus q̄rens glīam ſuā
nō dei ꝓꝑie peccat cōtra primū p̄ceptū quo
precipimur nō habere deos alienos nec co-
lere omnē ſimilitudinē. ¶ Hic q̄ri pōt . vtrū
appetitus vane glorie vel inanis glīe ſit pec
catū mortale:p̄ſertiꝫ cū quicunq̄ꝫ ſibi ſurripit
qđ eſt dei ꝓꝑium:mortaliter peccat:ſed per
appetitū inanis glīe quis ſibi attribuit qđ ē
ꝓꝑiū dei:qui dicit Eſa.xlij. Gloriā meā alte-
ri non dabo. ⁊ Paulus.j.ad Timo .j. Regi
ſeculoꝝ īmortali ⁊c̄. Ad hoc reſpondet cōpē
diū the.li.iij.c.xxij.ꝙ vana glīa ex genere ſuo
eſt veniale : q̄ꝛ genus opis ſumit̄ ex obiecto.
Vanū aūt ſm̄ ſe nō eſt obiectū mortalis pec
cati ſed venialis:cū ergo laus vana ſit obie-
ctū hui⁹ pctī:patet ꝙ nō ſp̄ eſt mortale. Erit
tn̄ vana glīa mortale dupliciter. Pͥo rōne
finis ꝓpter quē laus appetit̄ ⁊ tūc opus q̄ꝫtū
ad ei⁹ formale tale manet q̄le eſt illud ꝓpter
qđ appetit̄ . Pro quo ſciendū ꝙ duplici fine
laus appetit̄. Pͥo ad vitādū malū infamie:
et hoc eſt ꝓuidentie:ſicut Samuel ſe lauda-
uit corā filijs iſrl̄.j. Regū.xij.iuxta illđ Eccl̄.
xl. Curā habeto de bono noīe. Scđo ꝓpter
vtilitatē aliquā ſpūalē vt eſt glīa dei vel edi-
ficatio ꝓximi:qđ eſt charitatis:ſicut Paulus
ſe cōmēdauit.ij. Coꝛ.xij. ⁊ alios inſtruxit ad
Ro.viij. Prouidētes bona nō ſolū corā deo
ſꝫ etiam corā hoībus. Licet eñ ad perfecti
onem hoīs non ꝑtinet ꝙ ab alijs cognoſcat̄:
et iđ ꝑ ſe non eſt appetendū: appeti tn̄ poteſt
in q̄ꝫtū eſt vtile:ad hoc ꝙ dn̄s ab hoīb₉ glīfi-
cet̄: vel ad h̄ vt hoīes ex bono ꝓficiant qđ in
alio cognoſcūt: vl̄ ad h̄ ꝙ ipē hō ex bonis q̄
cognoſcit ꝑ teſtimoniū laudis aliene ſtudeat
in eis ꝑſeuerare ⁊ ad meliora ꝓficere ⁊ ſm̄ h̄
ſm̄ Tho. Laudabile eſt ꝙ curā aliq̄s adhi-
beat de bono noīe: ⁊ ꝙ bona ꝓuideat coram
hoībus:nō tn̄ ꝙ in hoīm laude delectet̄ inani
ter. Tertio appetit̄ laus ꝓpter lucrū auaricie
ſicut phariſei q̄ deuorabāt domos viduarū
ſimulantes longā orationē: vt đꝛ Matth.xx-
iiij. ⁊ hoc eſt mortale pctm̄. Et idē intelligen-
duꝫ eſt q̄ñcūq̄ꝫ mortale pctm̄ ponit̄ finis ali-
cuius opis . Quarto appetit̄ laus ꝓpter ali-
quē actuꝫ venialis pctī:ſicut q̄ñ quis laudari
vult eo ꝙ venialiter in laude delectet̄: ⁊ hoc
eſt pctm̄ veniale ⁊ ſepius inuenitur in ſeruis
chriſti. Unde Chryſ.ſup Mat.dic̄:ꝙ cū ce
tera vitia locum habeāt in ſeruis diaboli:in
anis glīa locū habꝫ etiā in ſeruis chriſti. Oꝫ
ſi ſm̄ Augu. cuiq̄ꝫ facile eſt laudē nō cape dū
negat̄: difficile tn̄ eſt ea nō delectari cū offer
tur: vnde ſignificat̄ ꝑ puluerē: de q̄ Mat .x.
đꝛ aplīs Excutite puluerē ꝺ pedib₉ vr̄is. Di
cit eñ Greg: ꝙ p̄dicatio vix ſine aliq̄ mixtiōe
pulueris tranſit: p̄dicās eñi aut ad indignati
onē trahit̄ ſi cōtemnit̄:aut aliquā inaneꝫ glo
riā acq̄rit ſi ab auditoribus honorat̄. Scđa
vana glīa mortale erit peccatū rōne operis
ꝑ qđ vel in q̄ laus glīe q̄rit̄: ⁊ hoc tripliciter.
Nam q̄ñq̄ꝫ laus q̄rit̄ ꝑ opa illicita: ⁊ tūc tale
eſt peccatū quale eſt illud opus illicitū.ſ. mor
tale vel veniale. Et idē eſt intelligendum q̄ñ
ſic finē ponit in vana glīa: ꝙ pro ea cōſequē-
da nō p̄termitteret facere etiā que ſunt cōtra
deū:tunc enim eſt mortale. Aliq̄ñ vero laus
q̄rit̄ ꝑ opa ex ſe indifferentia: ⁊ ſic eſt pctm̄ ve
niale:niſi talis finis poneret̄ in laude:ſicut iā
ſupra dictū eſt:ſicut eſt hr̄e diuitias: veſtes p̄
cioſas cū abuſu taliuꝫ in laudē venialē. Ve-
rūtn̄ ſi talia de ſe ordinata ſunt vt ſint occa-
ſio mortalis pctī:ſꝫ ꝙ mulier ornatu meretri-
cio p̄parat̄ ad capiendas aīas: vel ſi factū il
lud ſit illicitū ex prohibitiōe ſupioris: vt orne
amenta cū excederent p̄ceptū eccl̄ie: ſic ſunt
pctā mortalia. Q̄ñq̄ꝫ etiā q̄ritur laus ꝑ ope-
ra virtutū ⁊ h̄ ꝯtingit dupliciter: q̄ꝛ vel appe
titus laudis adiūgit̄ opi v̄tutū tanq̄ꝫ incidēs
ſicut cōtingit in cantu vel p̄dicatiōe ⁊ tūc eſt
veniale: vel laus eſt finis principaliter intēt⁹
opantis vel opare virtutꝫ:ita ꝙ ꝯſtituat ibi fi
nē vltimū ⁊ ſic ē mortale pctm̄: q̄ꝛ tūc inheret

ei tanq̄ꝫ vltimo fini . Et nota ꝙ maius pctm̄
eſt gloriari de bono ſpirituali q̄ꝫ de bono tꝑali
eo ꝙ minus appareat extra q̄ꝫ tꝑale : vñ tam
deteſtabile vitiū eſt ꝙ opus virtuoſum amit-
tit vim merēdi vitam eternā ſi ꝓpter inanem
gloriā fiat etiā ſi illa inanis gloria nō ſit mor-
tale pctm̄: vt dicit ſanctus Tho.ſcđa ſcđe.q.
cxxxij. Et h̄ innuit dn̄s Matt.vj.dicens. At-
tendite ne iuſtitiā veſtrā faciatis coram hoī-
bus vt videamini ab eis:alioquin mercedem
nō habebitis apđ deū q̄ in celis eſt. ¶ Ad
maiorem aūt euidentiā huius queri pōt quot
ſunt filie vane glorie cū ſit vitiū capitale. Ad
hoc dicendū: ꝙ Grego.xxxj.moraliū ponit ſe-
ptem filias vane glorie : q̄ ſunt inobedientia:
ꝯtentio: iactantia: hypocriſis: ꝑtinacia ꝓꝑie
ſententie diſcordia volūtatis ab alijs: ⁊ noui-
tatū p̄ſumptio. Quarū ſufficientiā Tho.ſcđa
ſcđe.q.cxxxij. ſic declarat dicens: ꝙ illa vitia q̄
de ſe nata ſunt ordinari ad finē alicuius vitij
capitalis dicunt̄ filie illius vitij capitalis. Fi-
nis aūt inanis glorie eſt manifeſtatio ꝓꝑie ex
cellentie. Et ad hoc homo pōt tendere dupli
citer. Uno modo per v̄ba directe: ⁊ ſic eſt ia-
ctantia vel ꝑ facta: q̄ ſi ſunt vera habentia ali
quā admirationem eſt p̄ſumptio nouitatū q̄s
hoīes magis ſolent admirari. Si vero per fa
cta ficta: ſic eſt hypocriſis. Alio modo nititur
aliq̄s manifeſtare ſuā excellentiā indirecto o-
ſtendendo ſe nō eſſe minorē alio: ⁊ h̄ quadru-
pliciter. Primo q̄ꝫtū ad intellectū: ⁊ ſic eſt ꝑti-
nacia: per quā hō nimis innitur ſue ſententie:
nolens cedere ſentētie meliori. Secūdo mo-
do q̄ꝫtum ad voluntatē: ⁊ ſic eſt diſcordia: dū
nō vult a ꝓpria volūtate diſcedere vt alijs
concordet. Tertio modo q̄ꝫtum ad locutionē
⁊ ſic eſt contentio: dum aliq̄s clamoroſe ver-
bis cōtra alium litigat. Quarto nō q̄ꝫtum ad
factū: ⁊ ſic eſt inobendientia : dū quis nō vult
exequi ſupioris preceptū. ¶ Ad ſingulas igi-
tur filias peſſimas deteſtabilis matris diſcuti
endas: primo queri pōt de inobedientia q̄ eſt
prima filia inanis glorie: vtrum ſit grauiſſimū
peccatū preſertim cum dicit̄.j. Reg.xv. quaſi
peccatū ariolandi eſt repugnare: ⁊ quaſi ſce-
lus idolatrie nolle acquieſcere: ſed idolatria ē
grauiſſimū pctm̄ vt dictū eſt . Ad hoc rn̄det
Aſteñ.li.ij.ꝙ grauius eſt pctm̄ cōtemnere p̄ci
pientē q̄ꝫ p̄ceptū: ⁊ ideo grauiora ſunt q̄ ſunt
ꝯtra pſonā p̄cipientis vt blaſphemia ⁊ homi
cidiū q̄ꝫ inobediētia. Et illa dictio quaſi in au
ctoritate allegata: nō eſt nota equalitatꝭ ſed ſi
militudinis: q̄ꝛ inobedientia redūdat in contē
ptu dei: ſicut idolatria: ſꝫ idolatria magis. Vñ
ſm̄ quoſdā inobedientia exhibita p̄lato non
eſt ſm̄ ſe pctm̄ mortale: niſi ſit cōtra preceptū
obligatoriū: multa nāq̄ꝫ preter p̄ceptū ſiunt q̄
tn̄ nō ſunt ꝯ p̄ceptū: nā ipſe p̄latus ideo man
datū tempat: q̄ꝛ nō vult ſubditū ꝑ qualibet le-
ui cauſa exponere diſcrimini peccati mortalis
Et dixi notanter ſm̄ ſe: q̄ꝛ ex animo nō obedi-
entis ſimplici mādato poſſet fieri pctm̄ mor-
tale ſi faceret cū tali cōtemptu autoritatis p̄-
lati: ꝙ intenderet ei nō obedire etiā ſi p̄ciperet
ei qđ ſimpliciter mandat̄: ſꝫ q̄ꝛ de hoc in p̄ce-
pto de honore parentū fiet mentio . Hic cau-
ſa breuitatis ſupſedeo . ¶ Scđo queri pōt de
ſecūda filia que eſt cōtentio vtrū ſcꝫ eſt pecca-
tū mortale: p̄ſertim cum legit̄ facta ꝯtentio in
ter diſcipulos ieſu Luc̄.xxij. Quis eoꝝ vide-
retur eſſe maior: nec p̄ſumitur ꝙ diſcipuli tūc
peccauerunt mortaliter. Ad hoc rn̄det ſctūs
Tho.ſcđa ſcđe.q.xxxviij. ꝙ cōtendere eſt con
tra aliquē tendere in locutione. Cōtrarietas
ergo locutionis pōt attendi dupliciter. Uno
modo q̄ ad intentionē ꝯtendentis: vtꝝ ſcꝫ ali
q̄s contrariatur veritati qđ eſt vituꝑabile vel
falſitati qđ eſt laudabile : Alio modo q̄ꝫtum
admodū vtꝝ ſcꝫ talis modus ꝯtrariandi con
ueniat ꝑſonis ⁊ negotijs: q̄ꝛ tunc eſt laudabile
Sic igit̄ cōcludendū eſt: ꝙ ſi ꝯtentio dicatur
impugnatio falſitatis cū debito modo acrimo
nie: ſic eſt laudabilis. Si aūt accipiat̄ ꝯtentio
ſm̄ ꝙ importat impugnationē falſitatis cū in-
ordinato modo: tūc pōt eſſe veniale: niſi forte
tāta fiat inordinatio in cōtendendo ꝙ ex hoc
generet̄ ſcandalū alioꝝ. Unde.ij. Timo.di-
cit apoſtolus. Noli verbis cōtendere: ad nihil
eñ vtile eſt niſi ad ſubuerſionem audientiū.
Vñ diſcipuli in ſua cōtentione nō excuſant̄ a
veniali: q̄ꝛ licet nō contendebāt cū intentione
impugnandi veritatē: eo ꝙ vnuſquiſq̄ꝫ defen-
debat qđ ſibi verum videbat̄ : erat tn̄ in coꝝ
cōtentione inordinatio : q̄ꝛ cōtendebant de q̄
non erat cōtendendū ſcꝫ de primatu honoris
nondū eñ ſpūales erant vt dicit ibidē glo. ⁊
ideo dn̄s cōpeſcuit eos. Si deniq̄ꝫ accipiatur
cōtentio ſm̄ ꝙ importat impugnationē veri-
tatis ⁊ inordinatū modū : ſic eſt mortale pec-
catū ⁊ ſic diffinit̄ ab Am. Cōtentio eſt impu-
gnatio veritatis cū confidentia clamoris. Et
ſic eſt filia vane glīe ex qua mouet̄ ad defen-
dendū verbis partē ⁊ opinionē ſuā: vnde ſm̄
completā rōnem cōtentionis ꝓut eſt peccatū

moꝛtale: ille cõtendit in iudicio: q̃ iuſtitie veritatẽ impugnat: ⁊ ille cõtendit in diſputatione q̃ intẽdit ĩpugnare veritatẽ doctrine: volens vincere cũ clamoꝛe cũ nõ põt rõne. Et venit ex appetitu vane gl̃ie ⁊ ſupbie p̃ſumens de ſe magna ⁊ de alijs parua ⁊ loqui de factis ſuis de ſcĩa: de potẽtia: de bonitate: de ſanctitate: ⁊ ſic de alijs p̃ponere. Et venit ex arrogãtia. Tanta eſt etiã labes huius vitij ꝙ talis ꝓhibeť oꝛdinari: vñ. xlvj. di. §. j. diciť. Ecce q̃liter litigioſi ꝓhibenť in ep̃os oꝛdinari: qꝛ ſcʒ cum auſteritate imperant. Sequitur. Eſt ⁊ alia hmõi ꝓhibitionis cauſa: litigioſi nãqꜫ vel adulatione animos ṗncipũ ſibi cõciliant: vel ſupioꝛibus ſuis detrahendo infamie notã ingerũt vel inter fratres diſcoꝛdiã ſeminando ſeditiones facere nõ ceſſant: q̃ oĩa in p̃latis dãnabilia eſſe ꝓbanť. ¶ Deniqꜫ q̃ri põt de tertia filia vane gloꝛie q̃ diciť iactantia q̇d ſit ſm diffinitionẽ. Ad hoc rñdet Aſteñ. li. ij. ti. xxviij. ꝙ iactãtia eſt oſtentatio ꝓpꝛie laudis cũ veritas nõ ſubſiſtit. Et ideo phus in. ij. ⁊. iiij. Ethi. eã opponit veritati. Et diciť a noĩe arrogantia cũ q̇s attribuit ſibi qꝺ non habet. Q̃nqꜫ tñ extenſo noĩe diciť oſtentatio vana ꝓpꝛie laudis etiã cũ veritas ſubeſt vt dicit Gꝛe. ſm illud. j. Coꝛ. iiij. Si accepiſti: q̇d gloꝛiaris quaſi nõ acceperis. Tamen ⁊ hic põt dici iactantia de eo qꝺ nõ eſt: licet em̃ habeat bonũ a ſe nõ tñ habet qꝺ habet ⁊ tñ iactat ſe quaſi haberet a ſe: vnde dicit Tho. ſcꝺa ſcꝺe. q. cxij. ꝙ iactantia ꝓpꝛie videť impoꝛtare ꝙ hõ verbis ſe extollat. illa em̃ q̃ homo vult longe iactare in altum eleuat: tunc aũt ꝓpꝛie q̇s ſe extollit: q̃n de ſe aliquid ſupꝛa ſe dicit. Qꝺ quidẽ ꝯtingit dupliciter. Nam aliq̃n q̇s loquiť de ſe nõ quidẽ ſupꝛa id qꝺ eſt in ſe ƥ ſupꝛa id qꝺ hoĩes opinantur de eo. Quod ap̃lus refugiens dicit. ij. Coꝛ. xij. Parco aũt ne q̇s me exiſtimet ſup id qꝺ videt in me aut audit aliquid ex me. Alio modo ꝑ verba ſe q̇s extollit loquens de ſe ſupꝛa id qꝺ in ſe eſt ſm rei veritatẽ. Et quia magis eſt aliq̇s iudicandus ſm ꝙ in ſe eſt: q̃ꝫ qꝺ eſt in opinione alioꝝ: inde eſt ꝙ magis ꝓpꝛie diciť iactantia q̃n quis ſe effert ſupꝛa id qꝺ in ipſo eſt q̃ꝫ quod eſt in opinĩoẽ alioꝝ licet vtroqꜫ modo iactãtia dici poſſit. ¶ Queri poteſt igiť: vtrũ iactantia ſit pctm̃ moꝛtale: p̃ſertim cũ ſit mendaciũ quoddã nõ aũt mendacium officioſuʒ vel iocoſum vt ptʒ ex fine mendacij: qꝛ dicit phus. iiij. Ethi. ꝙ iactatoꝛ fingit de ſe maioꝛa exiſtentibꝫ: quãdoqꜫ nullius gratia q̃nqꜫ gratia honoꝛis vel gloꝛie: q̃nqꜫ gratia argenti: ⁊ ſic ptʒ ꝙ nec eſt mendaciũ iocoſum nec officioſum: relinquiť ergo ꝙ ſit mendaciũ ꝑniciofum. Ad h̃ rñdet ſanctus Tho. vbi. ſ. ꝙ moꝛtale peccatũ eſt qꝺ ꝯtrariať charitati. Iactantia ergo conſiderari põt dupliciter. Vno mõ ſm ſe ꝓut eſt quoddã mendaciũ ⁊ ſic q̃nqꜫ eſt moꝛtale: q̃n ſcʒ quis de ſe iactanter ꝓfert qꝺ eſt cõtra gloꝛiã dei: ſicut ex ꝑſona regis cui diciť Ezechielis. xxviij. Eleuatũ eſt coꝛ tuũ ⁊ dixiſti deus ego ſum. Vel ꝯtra charitatẽ ꝓximi ſcʒ cũ quis iactãdo ſeipm̃ ꝓrumpit in ꝯtumelias alioꝝ vt habetur Luc. xviij. de phariſeo: q̃ dicebat. Nõ ſuʒ ſicͭ ceteri hoĩm ⁊c̃. Q̃nqꜫ vero eſt pctm̃ veniale: q̃n ſcʒ quis de ſe talia iactat: q̃ neqꜫ ſunt cõtra deũ neqꜫ ꝯ ꝓximũ: tunc em̃ non eſt mendaciũ ꝑniciofum ſed vel reduciť ad mendaciũ iocoſum: q̃n ſcʒ aliq̇s ſe iactat quaſi ex hoc ipſo delectatus: h̃ eſt em̃ quoddã vanũ: niſi foꝛte talem delectationẽ diuine delectationi pꝛeferret: vt ꝓpter h̃ dei p̃cepta cõtemneret: ſic em̃ eſſet cõtra charitatẽ dei: in quo ſolo mens noſtra debet quieſcere ſicut in vltimo fine. Vel reduciť ad mendaciũ officioſum cũ ſe iactat ad hoc vt lucrũ vel gloꝛiã acquirat: dũmodo fiat ſine damno alioꝝ. Alio modo põt iactantia cõſiderari ſm ſuã cauſam ſcʒ ſuperbiã vel appetitũ lucri vł vane gloꝛie: ⁊ ſic pꝛocedit ex ſupbia vel vana gloꝛia: que ſi ſit moꝛtale peccatũ erit ⁊ ipſa iactantia moꝛtale peccatũ. Si vero pꝛocedit ex appetitu lucri ad deceptionẽ ⁊ damnũ ꝓximi: quod multipliciter cõtingit in mercatoꝛibus: tunc etiã eſt moꝛtale pctm̃. Dicit enim phus iiij. Ethi. ꝙ turpioꝛ eſt qui ſe iactat cauſa lucri q̃ꝫ q̃ ſe iactat cauſa gl̃ie ⁊ honoꝛis. ¶ Qꝺ ſi queriť: an ꝑfectoꝝ ſit vitare iactantiã ſine oſtentatione. Ad hoc rñdet Alex. angli. ꝙ licet oẽs declinare p̃nt operis oſtentationẽ per ſermonẽ q̃n tm̃ eſt oſtentatio opis ꝑ ſermonẽ nõ tñ eſt quoꝛũlibet ƥ perfectoꝝ vitare vane gl̃ie motũ: q̃n fuerit ab alijs ingeſta laudatio: vnde Grego. dicit ꝙ valde ꝑfectoꝝ eſt oſtenſo opere gloꝛiã actionis nõ q̃rere: vt debillata laude neſciant ṗuata exultatiõe gaudere: ⁊ ideo opa ſtudio occultenť neceſſitate publicenť: ⁊ eoꝝ occultatio ſit cuſtodia ꝓpꝛia: ⁊ eoꝝ publicatio vilitatis aliena. Ad laudem dei.

¶ De ironia: hypocriſi: pertinacia: diſcoꝛdia ⁊ pꝛeſumptione nouitatũ.

¶ Sermo xxvj.

N On facies omnem ſimilitudinem ⁊c̃. Exoꝺ. xx. Cum in fine ſermõis p̃cedẽtis dictũ ſit ꝺ vitio iactantie: q̃ ſcʒ quis attribuit ſibi qꝺ nõ habet. A Huius occaſiõe q̃ri p̃t de ironia ꝑ quã q̇s de ſe fingit vł dicit minoꝛa q̃ꝫ ſit ĩ veritate: vtꝝ ſcʒ ſit pctm̃: p̃ſertim cũ dicat Grego. in ep̃la ad Augu: angloꝝ ep̃m: ꝙ bonaꝝ mentium ẽ ibi ſuas culpas agnoſcere vbi culpa nõ ẽ. Ad h̃ dicendũ ꝙ ſic: qꝛ oẽ mẽdaciũ ẽ pctm̃: vñ. xxij. q. v. dicit. Amb. c. Cauete frẽs mendaciũ: qꝛ oẽs q̃ amant mendaciũ filij diaboli ſũt: nõ ſolũ in falſis ꝟbis: ſʒ etiã in ſimulatis opibus mẽdaciũ ẽ: mẽdaciũ nãqꜫ eſt chꝛiſtianũ ſe dicere ⁊ opa chꝛiſti nõ facere: mẽdaciũ ẽ ep̃m ſacerdotẽ vł clericũ ſe ꝓfiteri: ⁊ huic oꝛdini ꝯtraria opari. Nimiꝝ cũ dicat ap̃ls Confitenť ſe noſſe deũ: factis aũt negant: Et Aug. de verb ap̃li qꝺ habeť. xxij. q. ij. c. Cũ humilitatis cauſa mentiris: ſi non eras pctõꝛ añqꜫ mentireꝛ mẽtiendo efficiereꝛ qꝺ euitaras veritas ĩ te nõ eſt niſi ita te dixeris peccatoꝛẽ vt etiã eſſe cognoſcas. Seq̃tur. Nam quõ ẽ humilitas vbi regnat falſitas. Quõ igiť ſaluatur verbũ Greg. qꝺ ponitur. v. di. c. ad eiꝰ: vt quis cognoſcat culpã vbi culpa nõ eſt. Dicendũ ſm glo. ſup illud: cum humilitatis cauſa mẽtiris. ꝙ põt in genere q̇s ſe dicere peccatoꝛem: qꝛ nemo ſine crimine viuit: ⁊ recognoſcendo in ſe culpã eſſe non peccat: dũmõ credat h̃ eſſe veꝝ. vt patet. ij. q. vij. c. q̃ꝫq̃ꝫ. in glo. Sed ſp̃caliter dicẽdo aliqꝺ pctm̃ de ſe cuiꝰ cõtrariũ eſt veꝝ: moꝛtaliter peccat. Sed obijciť de ſacerdote celebꝛante q̃ oĩa crimina ꝺ ſe ſp̃calitˀ ꝯfiteť in ṗncipio miſſe. Sed dic ꝙ id facit: in ꝑſona eccl̃ie: nullũ em̃ vitiũ eſt qꝺ nõ repiať in aliquo mẽbꝛo eccl̃ie. Vel dic vt dicit Aug. ꝙ ĩ vno pctõ multa poſſunt notari. Cũ em̃ q̇s peccat moꝛtaliter: cõmittit homicidium occidendo animã ſuã. cõmittit furtum quia ſe ſubtrahit deo: cõmittit adulteriũ quia recedit a deo ⁊ foꝛnicatur cum diabolo: committit periuriũ qꝛ fidem ꝓmiſſam in baptiſmo non ſeruat: qꝺ dic ⁊ in oĩbus vitijs in quibꝫ hõ miſer peccare poteſt: hec ibi in glo. ¶ Ad maioꝛẽ tñ euidentiã huiꝰ vitij quod ẽ ironia ſciendum. ſm Tho. ſcꝺa ſcꝺe. q. cxiij. ꝙ hoc ꝙ aliqui de ſe minoꝛa dicant contingere poteſt dupliciter. Vno modo ſalua veritate: dum ſcʒ maioꝛa q̃ ſunt in ipſis reticent: q̃daꝫ vero minoꝛa detegunt ⁊ de ſe pꝛoferũt: q̃ tñ ĩ ſe eſſe recognoſcunt: ⁊ ſic minoꝛa de ſe dicere non pertinet ad ironiam nec eſt peccatũ ſm genus ſuum niſi per alicuius circũſtantie coꝛruptionem. Alio modo dicit minoꝛa quis a veritate declinans: puta cum aſſerit de ſe aliquid vile quod in ſe non recognoſcit: aut cuʒ de ſe negat aliquid magnum quod tñ percipit eſſe in ſeipſo: ⁊ ſic pertinet ad ironiaʒ ⁊ ſẽper eſt peccatum. Iactantia tamẽ grauius ẽ quia ironia ⁊ iactantia circa idem mentiunť verbis vel quibuſcunqꜫ exterioꝛibus ſignis ſcʒ circa conditionem ꝑſone ⁊ q̃ꝫtum ad hoc ſunt equalia: ſed vt in plurimum iactãtia ꝓcedit ex motiuo turpioꝛi ſcilicet ex appetitu lucri vel honoꝛis. ironia vero ex hoc ꝙ fugit licet inoꝛdinate per elationem alijs grauis eẽ. Et ſm hoc philoſophus dicit: ꝙ iactãtia grauius eſt peccatum q̃ꝫ ironia. Contingit tamẽ quãdoqꜫ ꝙ aliquis minoꝛa de ſe fingit ex aliq̃ alio motiuo ſcilicet ad dolo ſe decipiendum ⁊ tunc ironia grauioꝛ eſt. vnde Eccli. xix. Eſt qui nequiter ſe humiliat ⁊ interioꝛa eius plena ſunt dolo. Deniqꜫ aliquando in vno facto quidam incurrunt vitium ironie ⁊ iactantie ſimul cum ſcilicet per aliquã coꝛpoꝛalem abiectionem oſtentare intendunt aliquã excellentiam ſp̃ũalem: de quibus ait dñs Matt. vj. Qui exterminãt facies ſuas vt appareant hominibus ieiunantes: abijciunt enim ⁊ deſpiciunt ſe in cibo: potu veſtibus: ⁊ ſimilibus coꝛpoꝛaliter. vt laudentur ⁊ eleuenť ſpiritualiter: ⁊ illi grauius peccãt. ¶ His viſis ꝓcedẽdum eſt de quarta filia vane gloꝛie que diciť hypocryſis. de cuiꝰ ꝺteſtabilitate dic̃. Aug. ⁊ habeť. xij. q. j. c. certe. Ego ſum q̃ ſtatuerã nullum oꝛdinare clericum. niſi qui mecũ vellet manere: aut ſi vellet a pꝛopoſito diſcedere recte illi tollerem clericatum. Ecce in cõſpectu dei ⁊ veſtro muto conſilium qui velint habere aliquid pꝛopꝛium quibus non ſufficit deus nec eccleſia eius maneant vbi volunt et vbi poſſunt non eis auferam clericatum: nolo habere hypocritas: malum eſſe quis neſciat: malum eſt cadere a pꝛopoſito ſed peiꝰ eſt ſimulare pꝛopoſitum. Et poſt pauca. Si foꝛis nõ ſeruat ſanctitatem dimidius cecidit: Si intus habuit ſimulationem totus cecidit. Glo. Peius enim eſt per hypocriſim peccare quam manifeſte: vt patet extra de heretͨ. c. cum ex iniuncto. Sicut plus eſt veneno occidere q̃ꝫ gladio. C. de maleficͨ. l. j.

B Ad maioꝛẽ tamen euidentiã ſciendum: ꝙ ſm Iſiꝺ. in. lib. ethymoł. hypocrita grecꝰ

ſermone .latino ſimulatoꝛ interpꝛetatur:qui
dum intus malus ſit:vt bonus ſe palā oſten⸗
dit.ypo em̄ falſum criſim iudiciū interp̄tatur
Et nomē hypocrite tractū ē a ſpecie eoꝝ qui
in ſpectaculis contecta facie incedūt.diſtin⸗
guētes vultum vario coloꝛe.vt ad pſone co⸗
lonē quā ſimulant pueniant.mō in ſpecie viri
modo in ſpecie femine.vt iludo populū fal⸗
lant. Sic hypocrite dicunť q̄ in exercitijs et ī
oī vita humana ſe volūt videri ⁊ reputari qđ
non ſunt.qꝛ ſimulant ſe iuſtos non exhibēt.et
ſic omnis hypocriſis eſt ſimulatio.nō tamen
omnis ſimulatio eſt hypocriſis:ſed ſolū illa q̄
quis ſimulat pſonam alterius.ſicut cū pecca⸗
toꝛ ſimulat pſonā iuſti. ¶ Qđ ſi obijciť.hypo
crita nō ſemp ſimulat qꝛ plerūq; īterius agit
quod exteriꝰ oſtēdit:iuxta illđ Matt.vj.Cū
facis elemoſynā noli tuba canere ſicut hypo
crite faciunt.Ad h̄ dicenduꝫ ſm̄ Tho.ſcđa
ſcđe q.cxj.ꝙ opus exterius naturaliť ſignat ī
tentionē:cum ergo quis per bona opa que fa
cit ex ſuo genere ad dei ſeruitiū ptinentia n̄
querit deo placere ſed homib;.tunc ſimulat
rectā intentionem quā non habet quāuis nō
ſimulat aliqđ rectū opus qđ nō agit.¶ Hic
q̄ri pt:vtꝝ hypocriſis ſp ſit moꝛtale peccatuꝫ
p̄ſertim cum Greg.xxxj.moꝛa.dicat ꝙ hypo
crite ex malicia peccāt:ſed hoc ē grauiſſimū
⁊ pertinet ad peccatū in ſpiritūſanctū.Ad h̄
dicendū:ꝙ hypocriſis ſumiť large p omni ſi⸗
mulatione:⁊ tunc ſm̄ Aſten.eſt quadruplex
ſpecies hypocriſis vel ſimulationis. Pꝛima
ſpecies ē cautele:⁊ hec fuit iehu:iiij.Reg.x.
⁊ dauid coꝛaꝫ rege geth.j.Regꝫ.xxj.⁊ đ his
habetur.xxij.q.ij.c.Utilem aſſimulationem ⁊
in tempoꝛe aſſumendā iehu regis iſrael nos
docet exemplum.qui non potuiſſet interfice
re ſacerdotes baal niſi finxiſſet idoluꝫ ſe ado
rare velle.⁊c̄.vide tex.⁊ gloſā.Scđa ſpēs eſt
inſtructionis:q̄ fuit ī chꝛiſto q̄ finxit ſe longius
ire:in quo erudiuit exhibendū officium hoſpi
talitatis quo coegerunt eum apud ſe manere
per qđ eū cognouerunt.Tertia eſt ſignatio⸗
nis cum ſcꝫ iacob ſimulauit ſe eſſe Eſau.vñ
dicit Aug.ꝙ qñ fingimꝰ illud qđ nihil ſignat
eſt mendacium:cū auteꝫ fictio nr̄a ſignat ali⸗
quid non eſt mendaciū ſed aliqua figura ve
ritatis.Quarta deniq; ſpecies eſt duplicita⸗
tis:⁊ hec ꝓꝑꝛie eſt hypocriſis pꝛout ſtricte ca⸗
pitur.Et tunc ſm̄ Thom.vbi ſ.in hypocriſi
duo ſunt ſcꝫ defectus ſanctitatis ⁊ ſimulatio⸗
nis.Si ergo hypocrita dicatur ille cuiꝰ intē⸗
tio ferť ad vtrūq;.vt ſic ſcꝫ q̇s non curat ſan⸗
ctitatē habeř ſꝫ ſolū ſanctꝰ apparere:ſicut ac
cipi conſueuit in ſacra ſcriptura:ſic manifeſtū
eſt ꝙ ſit moꝛtale pctm̄. Nullꝰ em̄ pꝛiuať tota⸗
liter ſāctitate niſi p peccatū moꝛtale;nec ſolū
moꝛtale ſed etiam deteſtabile:qꝛ Job.ij.dicit
glo.ꝙ ſimulata equitas nō eſt equitas ſed du
plicatū pctm̄.Si vero talis hypocrita dicať
q̄ ſanctitatē intendit ſimulať:a q̄ deficit p pec
catū moꝛtale:tūc q̄uis ſit in pctō moꝛtali ex
quo pꝛiuatur ſāctitate vite:nō tm̄ ipa ſimula⸗
tio eſt ei ſp pctm̄ moꝛtale:ſꝫ qñq; veniale.qđ
diſcernendū ē ex fine:q̄ ſi ꝯtrariatur charitati
dei vľ ꝓximi:puta ſi ſimulat ſāctitatē vt falſaꝫ
diſſeminet doctrinam:vel vt adipiſcatur ec⸗
cleſiaſticam dignitateꝫ indignus vel q̄cunq;
alia bona tpalia in quib; finem conſtituit erit
pctm̄ moꝛtale.Si ꝟo finis intentus non re⸗
pugnat charitati erit peccatū veniale:vt cuꝫ
q̇s in ipſa fictione delectať.Contigit tamen
qñq; ꝙ q̇s ſimulat pfectionē ſanctitatꝫ q̄ nō ē
de neceſſitate ſalutis:⁊ talis ſimulatio nec ſp
eſt moꝛtale:nec ſemp eſt cū pctō moꝛtali.Et
addit Aſten.ꝙ ſi q̇s ſimulat ſanctitatē ad dei
honoꝛem ⁊ ꝓximoꝝ ſalutem vel edificationē
nō peccat ſed etiā mereť ſi eſt in charitate.vt
cū quis ad edificationē magis religioſum ſe
oñdit coꝛam ſecularib; vel extraneis q̄ꝫ coꝛā
fratrib;.¶ Deniq; extra de imu.eccliaꝝ.in.c.
pleriq;.dicit Inno.ꝙ hypocrita ſub nomine
boni chꝛiſtiani bona conquerens:teneť ad re
ſtitutionem.xiiij.q.v.non ſane:non tm̄ illi q̄ de
dit:qꝛ conſecutus eſt mercedē ſuā ſꝫ paupib;
vel alijs pijs locis erogare pt.¶ Pꝛoinde cir
ca quintā filiā q̄ ptinacia đr q̄ri pt q̄d ſit.Ad
hoc dicendū:ꝙ ptinacia vľ ptinax đr ille q̄ fa
ctum ſuū malū vľ dictū ptinaciť defendit ne
videať erraſſe.Et opponiť pſeuerātie:qđ ſic
ptꝫ.Nā Aug.in li.de pſeuerantia dic̄.Aſſeri⸗
mus donū dei eē pſeuerātiā.q̄ vſq; in finē pſe
uerat in chꝛiſto.i.in virtute q̄ ꝯſiſtit in medio.
Dicit em̄ Tullius in rhetoꝛ.ſua ꝙ pſeuerātia
eſt in rōne bñ ꝯſiderata ſtabilis ⁊ ppetua per
māſio.Et hꝫ duo vitia oppoſita.Pꝛimū đr
mollicies ſic dic̄ phus in.vij.ethicoꝝ:ꝙ molli
opponiť pſeueratiuꝰ:Quod doctoꝛ ſanctus
ſcđa ſcđe.q.cxxxviij.ſic declarat dicēs:ꝙ laus
perſeuerantie in hoc conſiſtit:ꝙ aliquis non
recedit a bono ꝓpter diuturnam tolerantiam
difficilium ⁊ laboꝛioſum:cui directe videtur
opponi ꝙ aliquis de facili recedat a bono p
pter aliqua difficilia q̄ ſuſtinere non poteſt:⁊
hoc ptinet ad rōnem mollicie:qꝛ molle diciť
qđ facile cedit tangenti.vñ.j.Coꝛinthioꝝ.vj.
c. Nec adulteri nec molles.i.muliebꝛia pa
tietes.i.incōſtantiā animi ⁊ etiā qñq; immun⸗
ditiā coꝛpis:qꝛ mollicies qñq; cauſať ex natu
rali diſpoſitiōe qua ſcꝫ habent animū minus
ꝯſtantem ꝓpter fragilitatē cōplexionis:⁊ hoc
mō comparanť femie ad maſculos vt phus
dicit.vij.Ethi.Aliqū vero ex cōſuetudine:cū
em̄ quis ꝯſuetus eſt voluptatibꝰ frui difficili
us pōt earū abſtinentiā ſuſtinere.Uñ ſm̄ hoc
ꝓꝑꝛie mollis diciť:qui recedit a bono ꝓpter tri
ſtitias cauſatas ex defectu delectationū qua⸗
ſi cedens debili mouēti:⁊ plerumq; ducit ad
deteſtabilem mollicie coꝛpoꝛalis imunditie.
Scđm vitium oppoſitū pſeuerantie eſt perti⸗
nacia:qꝛ ſicut perſeuerantia laudať ſicut exi⸗
ſtens in medio in quo cōſiſtit virtus:⁊ mollis
vituperať ꝓpter defectum medij ſcꝫ pꝛopter
defectum delectationū quibus carere nō pōt
ſic pertinax vituperať ꝓpter exceſſum medij
pſeuerans in ꝓꝑꝛia ſententia plus q̄ꝫ opoꝛtet.
Et ſicut pſeuerantia pſiſtit in bono:ſic ptinax
in malo:volens per hoc ſuā excellentiam de⸗
monſtrare quā nimis appetit:⁊ contrariā cō
fuſionem nimis refugit:⁊ ſic oꝛiť ex inani glo⸗
ꝛia.Diciť ergo ptinax valde vel impꝛudēter
tenens durus:irreuocabilis:indocibilis:obſti
natus.de vſur.in cle:ex graui.§:ſane:⁊ đ ſum.
tri.cle.j.§.poꝛro in glo.¶ Sexta ꝟo filia diciť
diſcoꝛdia:q̄ impoꝛtat quandā diſgregationē
voluntatū:inq̄ꝫtū ſcꝫ volūtas vnius ſtat in v⸗
no:⁊ volūtas alterius ſtat in altero.Qđ aūt
alicuius volūtas in ꝓꝑꝛio ſiſtit:pueniť ex hoc
ꝙ aliq̇s ea q̄ ſunt ſua pfert his que ſunt alioꝝ
qđ cū ſit inoꝛdinate ptinet ad ſuperbiā:⁊ iđo
diſcoꝛdia per quā vnuſq̄ſq; tenet qđ ſuū eſt:⁊
recedit ab eo qđ alterius eſt:poniť a Gꝛego⸗
ꝛio filia inanis glie.Ueruntm̄ vt dicit Aſteñ.
li.ij.Inq̄ꝫtum diſcoꝛdia ab alterius volūtate
recedit:hoc ptinet ad inuidiā ⁊ cauſať ab in⸗
uidia vt terminus a quo:a vana aūt glia vt
terminus ad quē.Et qꝛ in q̄libet motu termi
nus ad quē potioꝛ eſt termino a quo ⁊ finis
potioꝛ eſt pncipio:ideo poniť filia inanis glo⸗
ꝛie:licꝫ ex vtraq; oꝛiri poſſit ſm̄ diuerſas rati⸗
ones.¶ Hinc q̄ri pōt:vtrū diſcoꝛdia ſit pctm̄
moꝛtale:pſertim cū moꝛtale nō reperiať in vi
ris ſanctis:ꝑ diſcoꝛdia reperiť in eis fuiſſe:qꝛ
dicitur Actꝫ.xv.Facta eſt diſſenſio inter pau
lum ⁊ Barnabā ita vt diſcederent abinuicē.
Sic etiā Chꝛyſoſtomus:diſcoꝛdabat a quo⸗
dā epiſcopo viro ſancto noīe Epiphaniꝰ:vt
ptꝫ in eius legenda. Ad hoc reſpondet ſctūs
Tho.ſcđa ſcđe.q.xxxvij.ꝙ diſcoꝛdia ꝯcoꝛdie
opponiť. Cōcoꝛdia vero cauſať ex charitate
inq̄ꝫtum ſcꝫ charitas multoꝝ coꝛda cōiungit
in aliqđ vnū:qđ eſt pncipaliter quidē bonū di
uinū:ſecūdario vero bonū ꝓximi. Diſcoꝛdia
ergo ea ratione pctm̄ eſt inq̄ꝫtum hmōi con⸗
coꝛdie cōtrariatur.Sed ſciendū:ꝙ hec ꝯcoꝛ⸗
dia p diſcoꝛdiā tolliť dupliciter. Uno modo
per ſe:alio mō per accidens. Per ſe q̄dem in
humanis actibus ⁊ motib; diciť eſſe id qđ eſt
ſm̄ intentionē:vñ per ſe quis diſcoꝛdat a ꝓxi⸗
mo quādo ſciēter ⁊ ex intentiōe diſſentit a bo
no diuino ⁊ a bono pꝛoximi in quo cōſentire
deberet:⁊ hoc eſt pctm̄ moꝛtale ex ſuo genere
pꝛopter cōtrarietatē ad charitatē:licet pꝛoxi⸗
mi motus huius diſcoꝛdie ꝓpter imperfectio
nē actus ſint peccata venialia. Et ex his ptꝫ
ꝙ facere diſcoꝛdiā per quā tollitur bona con⸗
coꝛdia quā charitas facit eſt graue peccatum
Uñ diciť Pꝛouer.vj. Sex ſunt q̄ odit deus
⁊ ſeptimū deteſtatur aīa eius. Et hoc ſepti⸗
mū ponit eū qui inter fratres ſeminat diſcoꝛ⸗
diā.Poꝛro per accidens ex hoc conſiderať in
humanis actibus ꝙ aliquid eſt p̄ter intentio⸗
nem. Nam cū aliquoꝝ intentio fertur ad ali⸗
qđ bonū qđ pertinet ad honoꝛē dei vel vtili⸗
tatem ꝓximi:ſed vnus eſtimat hoc eſſe bonū
alius aūt contrariā habet opinionē:tūc eſt di
ſcoꝛdia per accidens ꝯtra bonū diuinū vel ꝓ⸗
ximi vtilitatem:⁊ talis diſcoꝛdia non eſt pctm̄
nec charitati repugnat.Et talis diſcoꝛdia fu⸗
it iter Paulū ⁊ Barnabā:qꝛ vterq; bonū in⸗
tendebat:ſed vni videbatur hoc bonū eſſe ⁊
alij aliud qđ ad humanū defectum ptinebat.
Non em̄ erat talis ꝯtrouerſia in his que ſunt
de neceſſitate ſalutis q̄uis hoc ipſum fuerat
oꝛdinatū pꝛouidentia diuina ꝓpter vtilitatem
inde ſequentē. Ueruntamen ſi talis diſcoꝛdia
eſſet vel cū erroꝛe circa ea que ſunt de neceſſi
tate ſalutis:vel indebita pertinacia adhibere
tur ad ſcandalū alterius vel etiam plurimoꝝ.
tūc non excuſareť a moꝛtali. ¶ Pꝛeterea ſicut
voluntas hoīs adherens deo eſt quedā regu
la recta:a qua peccatū eſt diſcoꝛdare:ſic volū
tas hoīs deo ꝯtraria eſt q̄dam puerſa regula
a qua bonū eſt diſcoꝛdare.Et ideo ſicut face⸗
re diſcoꝛdiam per quā tolliť bona concoꝛdia
eſt graue peccatū:ſic cauſare diſcoꝛdiā p quā
tollitur mala concoꝛdia ſcꝫ in mala voluntate
laudabile eſt. Sicut fecit Paulus inter eos:

qui inter ſe cõcordes erant in malo: diſſenſionem ponens. Act. xxiiij. cum clamauit. Fratres ego phariſeus ſum: filius phariſeorum: de ſpe ⁊ reſurrectione mortuorum ego iudicor. Ex his patet ꝙ diſcordia eſt ex vnius peccato: puta cum vnus vult bonū cui alter reſiſtit: quandoq; cum peccato vtriuſq; : puta cum vterq; diſſentit a bono alterius ⁊ vterq; diligit bonū proprium. Septima nanq; ⁊ vltima filia dicitur preſumptio nouitatū: qua quis noua ⁊ inſolita dicit vel inuenit. Et eſt duplex pſumptio vitioſa ſecundū Aſteñ. lib. ij. ti. lxj. Una eſt que oritur ex propria virtute: que eſt ſpecies ſuperbie vel vane glorie ⁊ opponitur magnanimitati: q̄ ponit modū rationis circa honores: ⁊ ſic conſiſtit in medio: non quidem ſecundū quantitatē eius in q̄ tendit qr tēdit etiā in maximū: ſed cōſtituitur in medio ſm proportionem ad propriam facultatem: quia non in maiora tendit q̄ʒ ſibi cōueniant. Preſumptuoſus vero ſm proportionē ſue facultatis excedit: ⁊ oritur ex inani gloria. Altera pſumptio vitioſa eſt: que conſurgit ex contemptu diuine iuſtitie: que ſi ex ſola electione procedit eſt peccatum in ſpiritumſanctū: de quo viſum eſt alibi: ⁊ tunc directe videtur oriri ex ſuperbia: qr talem quis ſe exiſtimat ꝙ deus eum etiā peccantem non puniet vel a gloria non excludet Eſt tamen tali preſumptione deſperatio peior: quia volūtas per deſperationem totaliter a deo recedit: non enim innititur miſericordie quā cōtemnit: nec iuſticie quia quantū poteſt eam refugit: per pſumptionem autem in deū tendit licet inordinate. Ad laudem dei.

¶ Sequuntur ſermones de precepto ſecundo.

¶ De iuramento. Quō licitū ſit: ⁊ q̄ conditiones ſubintelliguntur in iuramento promiſſorio. ¶ Ser. i.

A On aſſumes nomen dei tui inuanū. Exo. xx. Hoc eſt ſecundū pceptū prime tabule: qđ ordinat hominē ad reuerentiā ſumme veritatis. Nā in eo ſm Aug. prohibetur oīe iuramentū friuolū ⁊ etiā omne piuriū: vterq; em̄ qui friuole iurat ⁊ q̄ falſe iurat nomē dei ſui inuanū aſſumit: qr primus ſine cauſa noīat ſummā veritatē: ſecundus aūt eam nominans cōtemnit piurando. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā ſciendū: ꝙ Henricus de vrimaria preceptum iſtud tripliciter exponit. Uno modo de tranſgreſſiōe iuramenti vt ſit ſenſus: nō aſſumes nomen dei tui inuanū: execrabiliter ſcʒ peiurādo vel iurando vt qr dictum eſt: qui falſe iurat ⁊ q̄ friuole iurat: vterq; nomē dei aſſumit inuanū. Secundo modo exponitur de voti trāſgreſſione ſua hoc ſenſu. Non aſſumes nomē dei tui inuanū: votum ſcʒ tuū deo factū tranſgrediendo. Nam votū eſt alicuius boni cū deliberatione facta dei pollicitatio. Ex quo patʒ ꝙ voti trāſgreſſio ſub hoc pcepto prohibetur. Tertio modo exponitur de tranſgreſſiōe blaſphemie ⁊ maledictiōis ſic intelligendo: nō aſſumes nomē dei tui inuanū. ſ. in vbo maledicto. ¶ Deinde queri pōt. Cur dn̄s huic precepto ⁊ etiā primo ⁊ non alijs pceptis addidit cōminationem pene. Ad hoc rn̄det Aſteñ. li. j. ti. xvij. in fi. ꝙ ratio huius eſt: qr pene ſunt pcipue neceſſarie contra illos q̄ proni ſunt ad malū. vt dr x. Ethico. Et ideo in illis ſolis legis pceptis additur cōminatio penarū: in quib9 erat pronitas ad malū. Erant aūt hoīes proni ad idolatriā propter ꝯſuetudinē generalem gentiū. Similiter hoīes proni ſunt ad periuriū propter iurādi frequentiā: ⁊ ideo magis cōminatio his duob9 primis pceptis additur hec ille ¶ Notandū igitur q̄tum ad primū quo tranſgreditur iſtud mandatū: ꝙ iuramentū ſm Goſ. in ſum. e. ti. eſt affirmatio vel negatio ſacre rei atteſtatiōe firmata ⁊ ideo dicitur ſacre rei qr non licet iurare per creaturas non ſacras: vt patʒ Matt. v. Et ponitur extra de iureiuran. in. c. ⁊ ſi chriſtus. vbi ſubditur: licet iuramentū dn̄s prohibuiſſe videatur: nunq̄ʒ tn̄ p creatorem ſed p creaturā iurare phibuit: ne p hmōi iuramentū traſferatur ad creaturā honorificentia creatoris: quare cū in euangelio pmiſiſſet dico vobis nolite iurare oīno: ſtatim ſubiūxit: neq; per celum ⁊c. Et ſequitur. Quamuis non ſit per creaturā iurandū: ſi tn̄ iuretur per creaturam. ſeruandū eſt quidē: dūmodo licitū ſit qđ iuratur. Uide ibidē vlterius ſi placet etiā gloſ. niſi tm̄ per illas creaturas de quib9 in iure pmittitur: vt p crucem: euangeliū: ordinē: altare: p ſalutem pncipis ⁊ ſimilia in iure cōceſſa: j. q. vij. quotiens. ¶ Ad maiorē aūt horū notitiam queri poteſt. Utrū liceat iurare per aliquam creaturā. Ad hoc reſpōdet Aſteñ li. j. ti. xviij: ꝙ iuramentum dupliciter fieri habet. Quoddam enim fit per interptationē: vt cuʒ dicitur ita me iuuet filius meus: ⁊ ſm hanc iurandi formā creatura nō inuocatur ad teſtificandum: ſed potius oppignoratur ipi creatori. ſʒ ꝙ dicit Aug. ⁊ ē licitū: quia licet omnis creatura ſit creatoris. tamen bonū vel ſolatiū qđ ex ea recipimus eſt nobis ꝯceſſum a deo: ⁊ iō deo tāq̄ʒ noſtrū oppignorare poſſum9. Hoc tamen genus iuramenti ſm Aug. eſt grauiſſimum. Aliud aūt fit per veritatis teſtimonium ⁊ inuocationem vt cum quis iurat p aliquem ad inuocandum euʒ in teſtem. Poteſt aūt creatura dupliciter in teſtimoniū inuocari. Uno modo ſm ſe: ⁊ hoc modo nō licet: qr ſic crederētur ꝙ aliquid numinis eſſet in ea ratiōe cuius veritas poſſit dici p hmōi teſtimonium confirmari. Et ſic dicitur Math. v. Nolite iurare neq; per celum ⁊c. glo. ibidē. Qđ pfectionis eſt docuit cum dixit nō iurare omnino: quod vero ſupſtitioſum eſt reſecauit cū ſubdit: neq; per celum. Si tamē iuratū eſt p eas: perinde habebitur ac ſi eſſet iuratum p deum: vt extra de iureiur. c. ⁊ ſi chriſtus: quia multa prohibentur que tamē facta tenent: et c. quemadmodū. §. ꝙ ſi poſt. Alio modo pōt inuocari creatura in teſtē inquantum relucet in ea diuine veritatis veſtigium. ⁊ hoc modo licet iurare per creaturas. quia nihil aliud eſt q̄ʒ per eum iurare qui relucet in creatura. Et ea de cauſa concedunt iura per quaſdā creaturas iurare: vt per ſanctos: per crucem: per euangelium: per ordinē ⁊c. etiam per principis ſalutē: quia intelligitur iurare per deum cuius iudicio ſalus principis cōſiſtit. Hodie tamen nō videtur ſic eſſe iurandum: licet hoc hoc fuerit patrib9 noſtris conceſſum. Item p altare vel reliquias. xxij. q. j. c. habemus. Similiter p fidei interpoſitionem ſm Berñ. vt i dicto. c. ⁊ ſi chriſtus. Singulariter tamen prohibetur ne iuretur p caput vel p capillos dei propter quoſdam hereticos qui quadā ruſticana ſimplicitate dixerūt deū habere mēbra humana cū tamē deus ſit ſpūs incorporeus: vt patet. xxiiij. q. iij. c. quidam. vbi recitat multas hereſes. iter quas ponit antropomorphitas: qui pro eorum ſimplicitate ruſticana deum habere membra humana que diuinis libris ſcripta ſunt arbitrantur. perſona tamē filij ſcʒ chriſtus deus ⁊ homo mēbra habet humana. Et ſm Aſten. blaſphemia eſt: quando quis iurat per membra domini que in alijs hōib9 reputātur inhoneſta: vnde talis mortaliter peccat: qui vero iurat per domini mēbra que non cenſentur turpia: nec cum execratione. ſed cum quadā reuerentia: non peccat mortaliter niſi duceret in conſuetudinem. qr hoc parit diuinuʒ contemptum. Qđ ſi iuras cum execratione vel irreuerentia per mēbra vel vulnera chriſti: tunc illa iuramenta ñ ſolū ſunt mortalia ſed etiam execrabilia: quia magna irreuerentia ⁊ deteſtanda malicia eſt mēbra ⁊ vulnera chriſti pcioſa īuanum aſſumere vnde nobis tota ſalus effluxit: vnde in aliquibus terris talia iuramenta ſic ſunt prohibita: ꝙ quicunq; in talibus offendit aurem vel digitum vel aliquando linguā perdat. B Deinde queri poteſt que fuit cauſa inſtitutionis iuramenti. Reſpondet Ray. ꝙ duplex fuit cauſa. Prima ppter infirmitatem non credentium: vtputa cum aliquibus ſuadetur aliqđ bonum aut verum ⁊ non credunt ſimplici verbo introductum non ꝙ iurare poſſum9 vt patet. xxij. q. j. c. non eſt contra preceptum domini iuratio que a malo eſt non iurantis ſed incredulitatis a quo iurare cogitur ⁊c. vide ibidem. Alia fuit cauſa permiſſiua ſcilicet ad vitandam idolatriā: propter quod fuit cōceſſum iudeis iurare per deum: ne iurando p creaturas in idolatriam inciderent. vt patet. xxij. q. j. c. conſidera. Eſt ergo iuramentum licitum ⁊ meritorium: quando per ipſum proximo ſubuenitur. Unde pſ. Domine quis habitabit ⁊c. Qui iurat proximo ſuo ⁊ non decipit. Cauenda tamen eſt aſſuefactio iuramenti propter periculum periurij. propter quod non niſi ppter neceſſitatē vel vtilitatē iurandū eſt. vt patet. xxij. q. j. c. ita: ergo intelligitur pcepiſſe dominuʒ ne iuraretur ne quiſq̄ʒ ſicut bonum appetat iuſiurandū: ⁊ aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinē delabatur quapropter que itelligit non in bonis ſed in neceſſarijs iurationem habendam: refrenet ſe quantum poteſt: vt non vtatur niſi neceſſitas cogat ⁊c. Patet etiam duplici ratione ꝙ in neceſſitate vel vtilitate licitum ſit iurare. Primo ratione originis: quia iuramentuʒ introductum eſt ex fide: quia credunt homines deū habere veritatē infallibilē ⁊ omnium cognitorē ⁊ puiſorē vniuerſalē. Scđo ratiōe finis. quia iuramentū introducitur ad certificandum homines. ⁊ finiendum cōtrouerſias: vt dicitur ad Heb. vj. Solo ei iuramēto creditur qñ đ ꝯſcia alicui9 dubitatur. vt ptʒ extra đ ſen. ex. c. ſi ꝓo. ij. ¶ Qʒ ſi obijcitur illđ Matt. v.

Dico vob̄ non iurare oīno:⁊ Jaco.v.Ante
omnia fratres mei nolite iurare. Reſpondet
Aſten.ꝙ quidam heretici ſcꝫ manichei dixe-
runt oē iuramentū eſſe illicitū ex verbis iam
allegatis .qꝛ neſcierūt diſtinguere ꝙ alium ſē
ſum facit negacio ꝑpoſita.vt dicendo.nō om
nino iurare:q̄ eq̄pollet ꝑticulari negatiuo ⁊
aliū negatio poſtpoſita:vt dicēdo oīno nō iu-
rare.q̄ eq̄pollet vniuerſali negatiuo.deus eī
non dixit:oīno nō iurabis:ſed dixit nō oīno iu
rabis:id eſt non iurabis oī mō ⁊ ex omni cau
ſa. Et ſm Aug.in li.de mendacio.hoc iō di-
ctū eſt:ne ſcꝫ iurando ad facilitatē iurādi ve
niat:⁊ ex facilitate ad conſuetudinē:⁊ ex con
ſuetudine ad piuriū incidat:quia dr̄ Ecci.x
xiij. Vir multū iurans implebitur iniq̄tate:et
non recedet de dono eiꝰ plaga ¶ Deniqꝫ q̄ri
pōt vtrū tres comites q̄ ponunt̄ Hiere.iiij.iu
rabunt viuit dn̄s in veritate ⁊ iudicio ⁊ iuſti-
cia. In iuramento q̄libet exigunt̄.vt recte fi-
at iuramentum ⁊ euitet̄ vanum iuramentum
Ad h̄ rn̄det canon.xxij.q.j.c.⁊ iurabunt:⁊.q.
ij.c.animaduertendū:⁊ extra de iureiur.c.⁊ ſi
chriſtus:ꝙ ſic. Nec mirꝫ qꝛ in iuramento eſt
magnum periculū:tum ꝓpter dei magnitudi-
nem cuius teſtimoniū inuocat̄:tum ꝓpter la-
bilitatem lingue humane cuius ꝟba iuramē-
to confirmant̄:vnde iuramentum non reddit̄
verum vel licitū niſi trib⁊ his comitib⁊ fuerit
fulcitū. Quod ſi declarat Aſten.lib.j.ti.xviij.
quia iuramētū comparat̄ ad tria. Primo ad
iurantem a q̄ ꝓcedit:⁊ ſic debet̄ ſibi iudicium
diſcretionis.i.debita deliberatio ⁊ diſcretio:
vt ſcꝫ non iuret etiam verum:niſi propter ne-
ceſſitatem vel vtilitatem. Ex hoc infert Ho
ſti.ꝙ furioſi non pñt iurare:nec pupilli ꝓximi
infantie:vt xxij.q.v.c.paruuli.niſi in etate ra-
tionabili ſint non cogant̄ iurare:⁊ qui ſemel
periuratus fuerit nec teſtis ſit poſt hoc:ad ſa
cramentum non accedat nec in ſua cauſa vel
alterius iurator exiſtat. Et hoc eſt verum in
iudicio:nam extra iudicium poteſt iurare et
deierare ex quo habet ſenſum:vt extra de de
lic.pu.pueris.nec puer poteſt eſſe teſtis ſcꝫ in
fra.xiiij.annum vt ptꝫ.iiij.q.iij.c.j. Secūdo iu
ramentū cōpatur ad rem de qua fit iuramen
tum:⁊ ſic debetur ſibi ꝟitas:vt ſit adeq̄tio ſer
monis ⁊ rei:q̄ veritas eſſe debet in ꝯſcientia
iurantis facta debita diligētia.ita ꝙ ex parte
ꝓprie conſcientie credat firmiter ita ſicut iu-
rat ⁊ h̄ ī iuramēto aſſertorio.⁊ ita facere ꝓpo
nat ſicut iurat in iuramento ꝓmiſſorio.ꝙ ſi tā
tū credat ita eſſe:non debet iurare de ſciencia
ſed de credulitate. Tercio iuramentum con-
parat̄ ad cauſā ꝓ q̄ fit:⁊ ſic debet̄ ſibi iuſticia
vt ſcꝫ ꝓ cauſa iuſta fiat:⁊ vt ſit licitū ⁊ hone-
ſtum pro quo iurat.xxij.q.j.c.ita ergo. Cum
eīn ſermo nr̄ dubius ſit:vt dicit̄ Sap.xi. Co-
gitationes mortaliū timide ⁊ incerte ꝓuiden
tie nr̄e:iō vt ſermo nr̄ ꝑ diuinā ꝟitatē ꝯfirmet̄
indiget comitib⁊ ipm̄ regentib⁊ ne ſit diſſimi-
lis inuocate veritati:⁊ iō ſi aliq̄s iſtoꝝ comitū
deficiat nequaq̄ꝫ erit iuramentū ſed piurium
.i.illicitū vel temerariū iuramētū.i.aperte di-
citur.xxij.q.ij.c.animaduertendū.⁊ ſic patet
ꝙ his trib⁊ comitib⁊ concurrentibus licitū eſt
iurare. ¶ Qđ ſi querit̄:cur ḡ dn̄s dicit in euā
gelio:ſit ſermo veſter ē ē:nō nō: Ad h̄ rn̄det
Aſten.vbi.s̄.ꝙ affirmatio vel negatio q̄ eſt ī
corde:debet eſſe in ore:ſed qꝛ hominū creſcē-
te malicia nō credit̄ aſſertioni ſimplici:iō ad-
iunxit dn̄s qđ amplius eſt a malo eſt:nō cul-
pe ſed pene:non iurantiū ſed iuramentū exi-
gētiū:nam incredulitas hmōi magꝭ eſt pena
q̄ꝫ culpa. ¶ Conſeq̄nter q̄ri pt̄:qn̄ ꝑ iura
mentū ꝑſtitum q̄s obligat̄ deo ⁊ qn̄ homini:
ꝑſertim cum homini:ſꝑ fiat ꝓmiſſio ꝑ deū per
eius ſanctos:vel ꝑ eius ſacramēta: Ad h̄ re-
ſpondet Jo:an.⁊ poſt eū Gaſpar de calđ.la-
tius ⁊ clarius in.c.ij.de ſpon.ꝙ licet iuramen
tum ſit preſtitum deo:tamen tunc dicit̄ preſti-
tum deo cum ꝑ id quod iurat magis credit
placere deo:vl' deo obligare magꝭ ſiue ſit in
faciendo aliquod meritoriū:vel in abſtinēdo
ab aliquo illicito ⁊ ſic fit cauſa maioris meri-
ti. Exemplum primi:vt alicui iuraui religio-
nem intrare vel ire vltra mare. Exemplū ſe-
cundi:vt qꝛ iuraui non facere ea q̄ ſunt de ge
nere peccati ſcꝫ non fraudare menſuras vel
pondera ⁊ talia ac ſimilia non p̄t recipiēs iu-
ramentum etiam ſi ſit epiſcopꝰ vel prelatus
remittere:quia obligāt iurantem deo non ho
mini iuxta illud pſ̄. Vouete et reddite domi
no deo veſtro:hoc patet extra de voto ⁊ vo.
redemp.c.magne deuotionis:de iureiur̄.et ſi
chriſtus. Veruntamen tunc iuramentum ꝑ-
ſtatur homini non deo:cum iuratur ſuper ob
ligatione vel pacto:per qđ quis intendit ip-
ſum hominem magis certificare vel reddere
ſecurum ⁊ ſibi tantum obligari:puta quia iu
rauit alteri ſoluere pecuniam mutuatam vel
ſcribere librum. Jo.de ligna tamē dicit:ꝙ oē
iuramentum cōcernit deū:qꝛ ꝓmittit̄ per reli
gionē q̄ debet̄ deo:ſꝫ in vim ꝯſequētie cōcer-
nit homi[n]nē:qn̄ cōcernit ꝯmodū eius cui iura
tur:⁊ tūc p̄t ab hoīe remitti:de iureiu.c.j. Cō
cludit ḡ Gaſ.ꝙ ſpōſalia ⁊ alia que mutuo cō
ſenſu ꝯtrahunt̄:diſſenſu mutuo diſſoluuntur
lꝫ eſſet iuramēta:qꝛ ſublata obligatiōe ſubla-
tū eſt iuramētū:ſicut dr̄ de ſtatuto iuramēto:
extra de ꝑben.c.dilecto. Et ꝙ hec remiſſio fie
ri poſſet facit regula iuris li:vj.qđ fauore.⁊
xxxj.q.vlt.c.ſi.qui.in.glo.penul.vbi dicit̄:ꝙ ſi
cut parentes frangere pn̄t ſpōſalia filioꝝ ſic ⁊
remittere iuramenta. ¶ Deniqꝫ q̄ri pōt q̄ cō
ditiones in iuramēto ſub intelligant̄ licet nō
exprimant̄. Dicit glo.⁊ doctores in c.q̄ēad
modū extra de iureiu.ꝙ multe naꝫ in iuramē
to ꝓmiſſorio auctas pape ſine ſuꝑioris intelli
git̄ excepta:vt e.ti.c.venientes.§.j.ad fi.đ q̄
tn̄ poſtea latius videbit̄. Itē intelligitur ſi de
us voluerit vel dederit vel ſi deo placuerit:
vt ptꝫ.xxij.q.ij.c.beatꝰ paulus. Itē niſi aliud
magis incōueniens interuenerit nā ſi tibi ſa-
ne mentis iurē gladiū reddere quandocūqꝫ
peteres adueniente furia vel voluntate ꝑpe-
trandi homicidiū nō debeo tibi reddere.xxij.
q.ij.c.ne quis. Itē intelligit̄ ſi mihi fidem ſer
uauerꝭ.e.ti.c.pueń.it.ij.vbi dicit̄:nec tu ei:etiā
ſi promiſſum tuū iuramento vel fidei obliga-
tione interpoſita conditione firmaſſes:aliq̄te
nus teneris ſi cōſtat eū cōditioni minime pa-
ruiſſe. Ex hoc etiā cōcludit̄ ꝙ ſi mulier cōtra
fidem ſponſalium vel matrimonij venerit:li-
cet iurauerit eam accipere in vxorē.tamē ali-
am ducere poſſet non obſtante iuramēto:qꝛ
vt ptꝫ in hoc.c.non ſeruanti fidem:fides non
ſeruat̄ eidē. Sil'r ſi iurem tibi reddere pecuni
am ad certū tempus:ſubaudit̄ ſi ꝯceſſeris:vl'
tibi ſoluere ad certū tempus ſubaudit̄ niſi iu
dex aliud contrariū ꝑcipiat:vt ptꝫ extra đ cē-
ſi.exac.⁊ ꝓcura.c.ſignificauit:qꝛ ius ſuꝑioris
videt̄ ſemꝑ exceptū eſſe:de iureiur.c.venien-
tes.§.j. Item niſi ꝑ te fuerim abſolutꝰ.ibidē.
ca.j.⁊.c.ſicut: Item ſi iuro tibi tanq̄ꝫ regi vel
alteri prelato:tunc te depoſito non obligor:
vel ſi tanq̄ꝫ ep̄us iuras mihi reſtituere pecu-
niaꝫ mutuatam.depoſitus nō teneberis ſi ſal
tem pecunia verſa eſt in vtilitatem eccl'ie.xv.
q.vj.c.alius:⁊ de elec.venerabilē. Itē ſi iurē
ſtare mandatis tuis pro offenſa:intelligitur
niſi precipias qđ immoderatū:iniuſtū:īpoſſi
bile vel inhoneſtū eſt:qꝛ in hmōi non eſt parē
dū nec extendit̄ iuramentū niſi ad ea de qui-
bus cogitatum eſt:vt eo.ti.c.venientes.⁊.ca.
quintaualllis.vide.tex.⁊ glo. Si tn̄ pena al's
non excederet culpā ſuari dꝫ:ſi ꝟo excederet
rediget̄ ad arbitriū boni viri:vt.ff.pro ſocio
l.ſocietati.§.arbitriū. Dicit tn̄ Ray.ꝙ oēs ta
les (ne det̄ occaſio vel materia piurandi) de-
bēt auctem petere ab eccl'ia vt colligit̄ ex eiſ-
dem decretalibus. Concordat Thom.ſcđa
ſcđe.q.lxxxix.qn̄ ſaltē ꝓmittit̄ ſub iuramento
de quo dubiū ē.vtrꝫ licitū ſit vl' ꝓficuū aut nō
vel ſimpliciter aut in aliquo caſu:⁊ in h̄ p̄t q̄li
bet ep̄us diſpenſare. Juramentū vero ꝯ ſalu
tem vl' legē vel bonos mores diſpenſatione
non indiget:nec ſuari dꝫ. Nec dicit̄ deierat̄
qui ex cā iuſta deſerit iuramentū:vl' q̄ mutat
in melius:vt extra de voto.c.nō licet.q̄ꝫtū ad
primū.⁊.c:ſcripture:q̄ꝫtū ad ſcđm:vbi dicitur
Fracti voti reus aliquatenꝰ nō habet̄:q̄ tpa
le obſequiū in ꝑpetuū religionis obſeruantiā
noſcitur cōmutare. Itē ſuꝑueniēs neceſſitas
vl' impoſſibilitas prius inſpirata ſil'r excuſat
a iuramento:extra de iureiu.q̄relā. Item qui
iurat reddere vinū vl' bladū:ſubaudit̄ eiuſdē
bonitatis.ff.ſi.cer.pe.l.cū quid.⁊ de ſimilib⁊
eſt iudicium. Si ꝟo iurē tibi dare filiam vel
ſororē:ſubintelligit̄ bona fide laborabo:nam
alienū factū ꝑciſe ꝓmittere nō poſſum:extra
de ſpon.ex l'ris.ij.⁊ in.glo. Itē ſi iuro alicui fi-
delitatē vel ꝙ nō ero ꝯ eum intelligit̄ nō ꝓcu
rabo vel ꝯſentiā ꝙ vitā mēbra vel res ſuas
ꝑdat. Si tn̄ offenderit me vel mihi ꝓximio-
res vel eccl'iam meā potero me ⁊ illos defen
dere:qꝛ ꝓximiores vident̄ excepti eē:vt eo.ti:
c.petitio.in textu ⁊ glo. Quid aūt cōtineat̄ in
iuramēto fidelitatis luculēter ꝓſequit̄ decre
tū.lxxij.q.v.ca.de forma fidelitatis in tex.⁊ in
glo. Deniqꝫ q̄ iurat facere reſidētiā ī eccleſia
ſi pro negocio eccleſie ſit abſens:nō incurrit
periurium:vt ptꝫ extra de cleri.nō reſi.c.ex ꝑ
te tua.ij. Idē ſi eēt in ſeruitio epiſcopi vl' ſi vo-
caretur a papa:vide ibidē glo. Adhuc ſunt
alie conditiones q̄ ſub intelligūt̄ q̄ tn̄ faciliter
ex ꝑdictis pn̄t colligi. Ad lau.dei om.

¶ De iuramēto ꝓmiſſorio/qn̄ et in quibus eſt obligatoriū ⁊ nō obligatorium. Sermo ij

Non aſſumes nomen dei tui
in uanum. Exod.xx. ¶ Occaſio-
ne ſermonis precedentis q̄ri poteſt
primo quod ius ſuperioris in iuramento q̄li
bet intelligitur exceptum. Ad cuius euiden-
tiam dicit hein.boyc.extra de iureiu.ī c.veni
entes:ꝙ ſi queris de iure ꝓprie loquendo ip-

ſiuis ſupioris ⁊ cõpetẽte ſupiori:tũc ↄſtat ꝙ ta
le ius in quolibet iuramẽto intelligit̃ excep-
tum: qꝛ etiã ius cuiuſlibet priuati intelligitur
exceptum in iuramento alterius:nã iuramen
tũ vnius obligare ñ põt in p̃iudiciũ alterius
in eo ꝙ alteri de iure debet̃. Et generaliter
oĩs auctoritas iudicis ſeu ſupioris q̃ eſt adiu
ta ⁊ approbata auctẽ iuris:ẽ a iuramento ex
cepta:⁊ iõ ſi alicui iuraui infra menſem ſolue
re centũ ꝗ interim p̃cedenti die ↄdẽnatur p
iudicẽ iuſte. vel accuſat̃ aliquo graui crimĩe
⁊ iuſte conuincit̃ ⁊ bona ſua iuſte applicant̃
fiſco ac iudex interdicit mihi ſub magna pe-
na ne ſoluam:nõ obligor ex iuramẽto ad ſol-
uendũ creditori. vt no. Hoſti. de iureiu. in. ca.
queãdmodũ. ⁊ in .c. ſignificauit extra ð cẽſi.
Qð ſi q̃ris de iure ſupioris improprie loquẽ
do. i. de auctẽ ſupioris:q̃ nõ eſt adiuta vel ap
probata auctẽ iuris. tunc talis auctoritas ſu
perioris non intelligit̃ in iuramento excepta
vt pꝫ p dictã glo. in dicto. c. ſignificauit. extra
de cenſi. exac. ⁊ ꝓcur. ¶ Et nota ꝙ ſicut in iu
ramento ius ſupioris intelligitur exceptum:
ſic etiã in cõſuetudine ⁊ ſtatuto: vnde ſi ꝗs iu
rauit non exire domũ vſqꝫ ad. xv. dies: ⁊ inte
rim eſt citatus ad iudicem venire tenet̃: quia
in q̊libet iuramẽto intelligit̃ ius ſupioris exce
ptum. Hoc tñ ſane intelligit̃: ꝙ h̃ non facit au
ctoritas citantis ſi ſit inferior papa: ſed auto-
ritas iuris ſcripta volentis ⁊ ſtatuentis: ꝙ ci-
tatus ad iudiciũ venire tenet̃ ⁊ ð in ius voc.
per totũ. Auctoritas deniqꝫ pape ſemp intel-
ligitur in diſtincte excepta: vt pꝫ. in .c. venien
tes de iureiu. vnde ex cauſa poteſt remittere
vel relaxare iuramentũ ad tempus vel imp-
petuũ de iureiu. c. verũ. ⁊. c. ea te credimus.
¶ Secundo q̃ri põt. vtrũ quis venire poteſt
cõtra ꝓpriũ iuramentũ auctẽ ꝓpria. Ad h̃ rñ
det Hẽri. boyc. in. c. ſi vo. de iureiur. ⁊ etiam
Guil. de mõtelau. in cle. vna. de iureiu. in ver
bo dudũ ꝙ al. ꝗs venire põt ↄ ꝓpriũ iuramẽ
tum auctẽ propria in caſib᷒ ſequẽtib᷒ ¶ Pri-
mo qñ obſeruantia iuramenti ꝟgit in diſpen-
diũ aĩe: vt pꝫ extra de iureiu. c. cũ ꝗdã. vbi
ſubdit. Illi ꝟo ꝗ iurant nõ loq̃ prĩ vel matri
vel ſorori aut fratri aut ei᷒ humanitatis ſub
ſidium non exhibere: abſoluẽdi ſunt. Glo. ad
cautelam: cũ iuramentũ non ſit vinculũ iniq-
tatis ab illius obſeruantia iuramenti cũ illici
tum ↄtrium rõni: in iiicta tñ eis pnia cõpeten
ti ex hoc ꝙ male iurauerunt: ⁊. c. ex. literis.
¶ Scðo qñ vergit in detrimentũ oĩm rerum

ſuaꝝ vl̃ maioris ptꝭ ſine quib᷒ nõ poſſet tpalẽ
vitã ducere vt pꝫ. xxij. q. iiij. c. ſi. vbi dꝛ. Quiſ
ꝗs ꝗ̊ iuramẽto ſe firmarit aliqd factuꝝ: q̃ cor
palis vl̃ ſpũalis ſalus adimat̃: ⁊ ſine q̊ vtra
qꝫ ſalus reparari vel conſeruari ñ poſſet: fidẽ ꝓ
miſſaꝫ ſeruare ꝓhibet̃ ⁊c̃. Ex quib᷒ videtur
ꝙ h̊ ꝓcedit qñ ſi ſeruaret̃ poſſit timeri de ſalu
te corpali ⁊ ſpũali. ¶ Tertio ſi tẽderet in de-
teriorẽ exitũ ſimpliciter vel ĩ aliq̊ caſu: vt pꝫ
xxij. q. iiij. c. ſi aliquid. Et ponit exẽplũ ð Da-
uid qui iurauit occidere Nabal: j. Regũ. xxv.
Et glo. ibidẽ ponit aliud exẽplum vt ſi iura-
ui me peccaturũ venialiter: tale iuramentuꝫ
adimplere nõ debeo: ꝗ ſic adderet̃ pctm̃ pec
cato. vt clarius pꝫ ibidẽ. c. diffinitio in textu
⁊ glo. Et addit Tho. ſcða ſcðe q. lxxxix. ꝙ ſi-
milit̃ ꝟgit in deteriorẽ exitũ qñ eſt maiorꝭ bo
ni impedimentũ: puta cũ q̃s iurat ſe nõ intra
turũ religionẽ vl̃ ꝙ nõ fiet clericus ⁊ hmõi:
Et in h̃ caſu peccat quidem iurãdo: qꝛ ponit
obijcere ſpirituiſancto: nõ tñ peccat iuramẽ-
tũ ſeruãdo. mlto tamẽ meli᷒ fac̃ nõ implẽdo
qꝛ talia ſub iuramẽto cadere ñ pñt: ¶ Quar
to ſi ſit iuramentũ p̃ſtitũ de reb᷒ alicui᷒ tertij
ſcꝫ alicuius eccl̃ie vel pſone ſcꝫ prelatum de
rebus eccl̃ie: vt extra de iureiur. c. ij. in textu ⁊
glo. Et hoc maxĩe veꝝ eſt ſi ſit p̃ſtitum cõtra
iuramentum primũ p eũ factũ de nõ alienan-
dis rebus eccleſie. Exemplum ſecundi vt ſi
iuraui dare filiam vel ſororem quod eſt iura-
mentum de re alicuius tertij: ⁊ de hoc ſupra
dictum eſt. ¶ Quinto ſi p̃ſtitit iuramẽtũ ↄtra
ius publicum auctẽm ⁊ vtilitatẽ: vt pꝫ extra
de fo. ↄpe. c. ſi diligenti: vide ꝓceſſum. ¶ Sex
to qñ ẽ p̃ſtitũ ↄ primũ iuramẽtũ licitũ: vt pꝫ
extra de iureiur. c. tua. ⁊. c. intellecto: vbi paꝫ
planiſſime. ¶ Septimo qñ ius ↄditionis ap
poſite hoc ſuſtinet: vt eo. ti. c. queãdmodum.
de ſpon. c. ſicut ex literis. ¶ Octauo qñ vrgen
tiſſima neceſſitas hoc inducit: ⁊ ſupioris licen
tia haberi nõ poteſt. extra de obſeru. iureiu. c.
conſilium. xj. q. iij. c. anteceſſor. ⁊. c. qð prede-
ceſſor. ℞ Tertio q̃ri pt: vtrũ iuramentum
metu extortum ſit ſeruandũ: p̃ſertim cũ tales
a iuramenti nexibus a romanis pontificibus
ſunt abſoluti: vt habet̃ extra de iureiuran. c.
veꝝ in ea queſtione: Ad hoc reſpõdet ſctũs
Tho. ſcða ſcðe. q. lxxxix. ꝙ in iuramento qð
quis coactus facit duplex eſt obligatio.
Una quidem qua quis obligat̃ homini cui
aliquid promittit: ⁊ talis obligatio per coacti
onẽ tollit̃: qꝛ ille qui vim intulit hoc meretur:

vt ei ꝓmiſſum nõ ſeruet̃. Alia vero eſt obliga
tio qua ꝗs deo obligat̃ vt impleat qð p nomẽ
eius ꝓmiſit: ⁊ talis oblgatio nõ tollitur in fo-
ro ↄſcie: qꝛ magis dꝫ damnũ tpale ſuſtinere
q̃ꝫ iuramentũ violare: põt tñ repetere in iudi
cio qð ſoluit vel p̃lato denunciare nõ obſtan-
te ſi cõtrariũ iurauerit: qꝛ tale iuramentũ ver
git in deteriorẽ exitũ: eſſet em̃ ↄtra iuſtitiã pu-
blicã. Porro romani põtifices ab hmõi iura-
mento hoĩes abſoluerũt: nõ quaſi decernẽtes
hmõi iuramenta nõ eſſe obligatoria: ſed quaſi
hmõi obligatiões ex iuſta cã relaxantes: ⁊ iõ
talis ↄtrauenire nõ dꝫ iuramẽto niſi fuerit ab-
ſolutus a papa: vt expreſſe pꝫ extra de elec. c.
venerabilem. §. penul. Qð ſi non põt haberi
ſuperior: tũc iurans ↄuenire põt iminente ne-
ceſſitate vrgentiſſima: de qua dictũ eſt ſupra.
¶ Quarto q̃ri põt: vtꝝ maior ſit obligatio vo
ti vel iuramenti: p̃ſertim cũ votũ ſit ſimplex ꝓ
miſſio: ſed iuramentũ ſupra ꝓmiſſionem adhi
bet diuinũ teſtimoniũ: in cuius argumentũ ſi-
cut debilius ſolet p fortius cõfirmari: ſic votũ
interdũ iuramẽto ↄfirmat̃. Ad qð rñdet ſan-
ctus Tho. vbi. ſ. ꝙ vtraqꝫ obligatio ſcꝫ voti
⁊ iuramẽti cauſat̃ ex aliquo diuino: tñ aliter ⁊
aliter: nam obligatio voti cauſat̃ ex fidelitate
quã deo debemus: vt ſcꝫ ꝓmiſſum ſoluamus
Obligatio aũt iuramẽti cauſat̃ ex reuerentia
quã debemus ei: ex qua tenemur ꝙ ꝟificem᷒
id qð p nomen eius ꝓmittimus. Oĩs em̃ infi
delitas reuentiã cõtinet ſed non conuertitur.
Videt̃ enĩ infidelitas ſubiecti ad dominũ eſ
ſe maxia irreuerentia: ⁊ ideo votũ ex ſua rõne
magis eſt obligatoriũ q̃ꝫ iuramentũ: nec voto
adhibet̃ iuramentũ quaſi aliq̃d firmius: ſed
vt per duas res ĩmobiles maior firmitas ad-
hibeat̃. ¶ Qð ſi querit̃: qñ ergo iuramentũ ⁊
votũ ſimplex ſibijnuicem ↄriant̃: qð illoꝝ pre
ualebit ⁊ ad impleri debebit. Rñdet Henri.
boyc: extra de ſpon. in. c. cõmiſſuꝫ: ꝙ ſi nõ põt
vtrũqꝫ ſeruari tũc ſi ſit votũ religionis vel cõ-
tinentie preferet̃ iuramento: vt ſi ꝗs iurauerit
ſcribere librũ ⁊ poſtea religionẽ intret qð fa-
cere põt: vt pꝫ. li. di. c. p̃terea in glo. vide ⁊ per
Inno. extra de ſer. nõ ordi. in. c. j. vnde ſi quis
primo iurat nubere ⁊ vxorẽ ſuam carnaliter
cognoſcere: ⁊ poſtea emittit votũ religionis
vel cõtinentie debet violare iuramentũ ⁊ ob
ſeruare votũ. xvij. q. j. c. qui bona: ⁊ ideo mul-
tõ magis ſi tale votum precederet iuramen-
tũ: vtpote vouens caſtitatem iurat inire ma-
trimonium: debet ſeruare votum: vt patet ex

tra qui cle. vel vo. Si vero votũ nõ ſit religio
nis vel cõtinentie: ſed forte magne peregrina
tionis vel alterius rei contrarie iuramento:
tunc ſi iuramentũ p̃cedit ſeruandũ eſt. Si ve
ro votũ p̃cedit ſimiliter ſeruandũ eſt ꝙ ſi pri-
mũ eſt illicitũ: ſecundũ ꝟo licitũ: tunc pmũ nõ
eſt ſeruandũ: extra de iureiu. c. ea te. ¶ Quin-
to queri põt. vtrũ iuramentũ factũ per deum
ſit magis obligatoriũ q̃ꝫ factũ p euangeliũ vl̃
ecõuerſo. Rñdet Aſteñ. li. j. ti. xviij. ꝙ ꝗ iurat
per deũ multũ obligat̃: qui vero per deũ ⁊ e-
uangeliũ magis obligat̃: qui vero his addit
ſanctoꝝ reliquias magis obligatur: ⁊ ſic cre-
ſcente ſolẽnitate creſcit obligatio. Idẽ Ray.
ꝙ ſi vnus iurat per deũ ⁊ alius per euangeliũ
tunc Chryſ. dicere videtur ꝙ maius eſt iura-
re per deũ. Unde contra q̊ſdam ꝗ contrariũ
credebãt: dicit: o ſtulti: ſcripture propter deũ
ſunt facte nõ deus ꝓpter ſcripturas. xxij. q. j. c.
ſi aliqua cã fuerit modicũ videt̃ facere qui iu
rat p deũ. glo. q̃ꝫtum ad vulgares: qui aũt per
euangeliũ magis aliquid videt̃ feciſſe: q̃bus
dicendũ eſt. o ſtulti: ſcripture ꝓpter deũ facte
ſunt nõ deus propter ſcripturas. Glo. hic pꝫ
ꝙ eque obligatur ꝗ iurat per deũ ſicut qui iu
rat p euangeliũ: ſed ſi per deum iuraret nõ ſo-
lenniter: per euangeliũ ſolenniter vel econuer
ſo: magis eſt obligatus quo ad eccleſiã ſolen-
niter iurans: ſ q̃ꝫtum ad deũ equaliter: vt pꝫ
extra q̇ cle. vel vo. c. rurſus. Si obijcit̃ quãto
ſancti᷒ eſt p qð iurat̃: tãto magis eſt penale
piuriũ ergo magis obligatoriũ: vt eo. c. mouet
ſ illud intelligo cũ iurat̃ illicite: ⁊ habetur re-
ſpectus ad ſolã creaturã: hec glo. Et ſic patet
ꝙ quãto illud per qð iuratur eſt ſanctius: tan
to ceteris paribus iuramentũ magis obligat
quia ibi eſt maior cõtemptus in periurio. Cũ
autem vnum iuramentũ ſit ſolenniter ⁊ alte
rum licet magis non ſolenniter. tunc de tranſ-
greſſione iuramenti ſolennis: debet iniungi
maior penitentia: eo ꝙ eſt ſibi maius ſcanda-
lum ⁊ maior contemptus: licet quo ad deum
non magis obligant. ¶ Sexto queri põt: vtꝝ
iuramentũ obligat ad intentionem iurantis
vel recipientis: poſito ꝙ non ſit vtereqꝫ eadem
intentio: ſed aliquando contraria ſibijnuicem
cum conſtet ꝙ non poteſt obligare ad duo p̃-
ſertim oppoſita. Ad hoc reſpondet ſanctus
Tho. ſcða ſcðe. q. lxxxix. ꝙ quando non eſt ea
dem intentio iurantis ⁊ eius cui iuratur: tunc
ſi h̃ ꝓuenit ex dolo iurãtis dꝫ iuramentũ ſua-
ri ſcðm ſanũ intellectũ eius cui iuramentũ pre-

ſtatur. Unde Iſido. dicit. Quacūq; arte ver
boꝝ quis iuret: deus tñ qui ꝯſcientie teſtis eſt
ita hoc accipit: ſicut ille cui iurat̃ intelligit ⁊ ꝙ
hoc intelligat̃ de iuramento doloſo patet ꝑ id
qđ ſubdit̃. Dupliciter reus fit quia ⁊ nomen
dei inuanū aſſumit ⁊ ꝓximū dolo capit. xxij. q.
v. c. qui periurare paratus eſt in fi. Et ſic ſem
per accipi debet iuramentū ſm intentionē illi
us qui nō habet dolū vel artem. Et addit. xx.
di. ꝙ hoc intelligi debet de dolo malo: qꝛ ſi iu
ramentū violenter extorquet qđ alter preſta
re nō tenet̃: tunc quidem extorquens peccat
⁊ alter ad eliminandū illius maliciam verbis
duplicibus vtens: ⁊ intelligens in alio ſenſu
q̄ʒ iuramentū extorquens: videtur nō pecca
re ſm eundem. Unde. xxij. q. v. §. ex his: videt̃
hoc idem innuere prout patet intuēti. Quod
ſi iurans dolū nō adhibeat: tunc obligat̃ ſm
intentionē iurātis. vnde eo. c. humane aures
talia verba veſtra iudicāt: qualia foris ſonāt:
diuina vero iudicia talia foris audiūt: qualia
ex intimis proferunt̃ ⁊c̃. vide ſi placet. ¶
Septimo queri pōt: vtrū hoīes alicuius vni
uerſitatis vel ſocietatis iurātes ſe aliq̇d factu
ros vel nō facturos: pn̄t ſibi mutuo iuramen
tū remittere. Ad hoc rn̄det Aſteñ. poſt Ray.
⁊. eo. li. j. ti. xviij. ꝙ tale iuramentū fieri poteſt
quattuor modis. Primo nanq; fit aliq̄ñ iura
mentū de his que ꝑtinēt ad cultū dei vel ad
religionē aut ad pietatem: ⁊ tunc non pn̄t ſibi
mutuo remittere: vt ſi iurant ꝙ ibūt vltra ma
re militare deo: vel ꝙ religionē intrabunt: vel
ꝙ dicent duo vel tria pſalteria pro inuicē: vel
ſi aliqui mechanici vel mercatores iurant ꝙ
de ſuo lucro certam portionem dabunt in ali
quos pios vſus: vel aliquid dabunt fabrice a
licuius eccleſie. Si tamen iurāt ꝙ vltra mare
ſimul ibūt: ſibi mutuo remittere poſſunt ꝙ ſil̃
non eant: ſed non poſſunt remittere quin va
dant: qꝛ hec duo iuramenta ſunt. ſ. ꝙ ibūt ⁊ ꝙ
ſimul. Secūdo vero fit mutuū iuramentū ad
tꝑale comodū: ⁊ ſi ſit tale ꝙ abſq; iuramento
tenent̃ facere qđ iurant tunc etiā ſibi remitte
re non pn̄t: qꝛ propter ſalutem animaꝝ videt̃
ſic iuratū: vt ſi carnifices iurent ꝙ carnes in
fectas vel corruptas pro ſanis non vendant:
vel mercatores ꝙ merces ſuas nō ſophiſtica
bunt: nec propter terminū carius vendant:
hec em̄ ⁊ ſimilia iuramenta remittere ſibi mu
tuo nō poſſunt: Tertio pōt cōtingere ꝙ iura
mentū ſit ſuper tēporali: ſed tali q̇dem ꝙ abſ
q; iuramento facere nō tenebant̃ qđ iurant: ⁊
tunc ſi obſeruātia iuramenti ſpectat tm̄ ad cō
modū vel incōmodū iurantium tunc iuramē
tum ſibi remittere pn̄t: vt ſi iuret aliquis ꝙ fa
ciet alteri librum vel domū: ⁊ alter ꝙ reddet
ei mercedem: ſimiliter quādo duo ſocij iurāt
de cōmunicando ſibijnuicem oīa lucra ſua.
Si vero ſpectat ad cōmodū ad aliorum ma
gis q̄ʒ ad iurantiū: tunc iuramentum remitte
re ſibi non poſſunt: vt ſi mercatores iurent ꝙ
pro mercibus. xx. ſolidorum non accipient de
lucro vltra vnum ſolidum: vel artifices ꝙ nō
vendent opera niſi de materia ſic parata: vel
ꝙ nō trahēt pecias panni vltra tantū. Quar
to pōt fieri iuramentū cōpromiſſoriū qđ eſſet
alijs dānoſum: ⁊ tunc illud nō eſſet obligato
riū: vt ſi ſutores iurant ꝙ certo tempore nō la
borabūt: puta de nocte de ope artis ſue nō fa
cient: ⁊ hoc ideo vt ꝓpter raritatem carius iu
ſto vendant opera ſua vel carnifices ꝙ nō in
cident vel preparabūt carnes vltra certū nu
merū: vel alij opifices ꝙ non operabunt̃ pro
minori precio q̄ʒ tali ⁊ hmōi que nō ſunt obli
gato. ia: eo ꝙ ſunt manifeſte pctm̄ vel maioris
boni impedimentū: ⁊ eſt pnīa ꝑ eis imponen
da. Idē tenet Guil. ¶ Octauo queri pōt: qñ
multitudo iurat aliquid facere: vtrū aliquib9
cōtrauenientib9 pn̄t cōtrauenire ꝟbi gratia.
Tabernarij ſimul iurauerūt ꝙ vina non ven
dent niſi ꝑcio indilate ſoluto. Reſpondeo ſm
Guil̃. ꝙ ſi abſolute ⁊ in omnē euentū illud iu
ratū eſt tunc q̇libet ſeruare tenet̃. Si vero iu
ratū eſt ſub cōditione expreſſa vel interp̄tati
ua: vel ob determinatā cauſam: puta ſi alij ſer
uent vel ne ſolutiōe fraudent̃ ⁊ hmōi: tunc nō
tenet̃ q̇s ſeruare non exiſtente ꝯditione. vt pʒ
extra de iurīur. c. ꝑuenit: ij. vbi ſubdit. Nec tu
ei etiā ſi ꝓmiſſum tuū fidei obligatione vel iu
ramento interpoſita cōditione firmaſſes ali
quatenus teneris ſi cōſtat eum cōditioni mi
nime paruiſſe. Uñ ſi omnis alij vel plures nō
ſeruant: tunc in hoc caſu alij vident̃ abſoluti:
dūmodo nō reſpiciāt bonū diuinū vel ſpūale:
nec ad hoc prius obligabant̃. Quod ſi pauci
ſunt q̇ non ſeruant: tunc recurrendū eſt ad in
tentionē iurantiū. ſ. ꝙ ſi intendebāt ꝙ quocun
q; nō ſeruare ipſi non tenerent̃: aut ſolū multi
eſſent ꝙ non ſeruarēt. Nam ſm intentionē iu
rantis explicitā vel implicitā tenet obligatio:
ꝙ ſi de intentione neſcit̃: tunc tutius eſt ſerua
re. ¶ Deniq; queri pōt: vtꝝ iuramentū ſit ap
petendū tanq̄ʒ vtile ⁊ bonū: ꝓſertim cū dicit
Hiero. ſuper Math. ꝙ qui iurat veneratur
aut diligit eū per quem iurat: ſed venerari et
diligere deū eſt appetēdū. Ad h̓ rn̄det Tho.
ſcđa ſcđe. q. lxxxix. ꝙ id qđ non querit̃ niſi ad
ſubueniendū alicui defectui: non numeratur
inter ea q̄ ſunt ꝑ ſe appetēda: ſʒ inter ea q̄ ſūt
neceſſaria: ſicut pʒ de medicina que q̄rit̃ ad
ſubueniendum infirmitati. Iuramētū aūt q̄
rit̃ ad ſubueniendum alicui defectui: quo ſcʒ
vnus hō diſcredit alteri: ⁊ ideo iuramentū ē
appetendū non inter ea q̄ ſunt ꝑ ſe appeten
da: ſed inter ea que ſunt huic vite neceſſaria
q̇bus indebite vtitur: quicunq; eis vtit̃ vltra
terminos neceſſitatis. Uñ Aug. in ſermone
dñi in monte: q̇ inq̇t intelligit non in bonis. i. ꝑ
ſe appetendis: ſed in neceſſarijs iurationem
habendā: refrenet ſe quātū pōt: vt nō ea vta
tur niſi neceſſitas cogat: alioq̇n dei ſui nomē i
uanū aſſumit. qꝛ licet ille qui iurat vtit̃ vene
ratione aut dilectione eius ꝑ quē iurat: nō tñ
ordinat iuramentū ad venerandū aut diligē
dum eū: ꝑ quem iurat: ſed aliud etiā plerūq;
vanuʒ ⁊ facinoroſum. Uñ eccl̃. xxiij. dicitur.
Uir multū iurans replebit̃ iniquitate ⁊ non
diſcedet a domo illius plaga: Et ſi fruſtraue
rit fratrē. i. deceperit: delictum eius ſuper ip̄m
erit ⁊ ſi diſſimulauerit q̄ſi ꝑ ſimulationē iurā
do falſū: delinq̇t dupliciť. ſcʒ ſimulata eq̇tas:
ē duplex iniq̇tas ⁊ ſi īuacuū iurauerit. i. ſie de
bita cā ⁊ neceſſitate ñ iuſtificabit̃. replebi ei r̃
tributiōe peſſima dom9 illius: quod a nobis
auertat chriſtus ieſus. Ad lau. dei.

¶ De periurio quod fieri poteſt decem modis: Sermo iij.

Non aſſumes nomen dei tui inuanum. Exod. xx. Uiſo vtcunq;
de iuramento: iam ordine debito ꝓ
ſequendum eſt de periurio: quod eſt malum:
non tm̄ in ſe ſed etiā ſm ſe: eo ꝙ nullo modo
bene fieri poteſt: cuius rō eſt: qꝛ omnis periu
rans ſumme veritati contumeliā facit dū eā
ad ſuam cōfirmationē inducit ad qđ aſſumi
non deberet. ⁊ iō qꝛ nō tm̄ deordinat hoīem
q̊ ad ꝓximū ſed etiā q̊ ad deū: iō ſemꝑ nō ſo
lum malū ſʒ etiā peſſimū eſt. ¶ Hic ꝑmo que
ri pt̄ quot modis aſſumitur nomē dei inuanū
male iurando vel periurando. Ad h̓ dicēdū
ꝙ decē modis: put ex diuerſis colligi poteſt.
¶ Primo mō ex ſurreptiōe ⁊ fragilit̃ qñ ſcʒ
iuramentū ꝓfert ex ſurreptiōe: non deliberās
de facto vel dicto confirmando: nec etiam de
liberās d̓ iuramēto: ⁊ ſic ꝑiurās ſm Richar.
ſup. iiij. peccāt tm̄ venialiter: niſi talis indeli
beratio veniret ex tam negligēti conſuetudīe
ꝙ illā deuincere non ꝓponeret: ꝙ ſi deliberat
de dicto ſed non de iuramento: ſic etiā poteſt
contingere ꝙ hō ꝑiuret ſine mortali pctō. tñ ē
ad minus veniale graue ⁊ vicinū mortali. ꝙ
ſi deliberat de iuramento ⁊ non de dcō tunc
erit iuramētū indiſcretū: de q̊ videbit̃ poſtea.
Rationē aūt hoꝝ ꝓſequit̃ Rich. dicēs: ꝙ id
qđ ex ſurreptione ꝓcedit nō eſt ꝑfecte volun
tariū. Ad h̓ aūt ꝙ q̇s mortaliter peccet req̇
rit̃ ꝙ pctm̄ plene ſit volūtariū directe vel iter
ꝑatiue qđ dico ꝓpt̃ illū q̇ cū deliberare poſ
ſet deliberare ꝯtēnit: ſi ex tali ꝯtemptu periu
rat ex ſurreptione videt̃ mihi ꝙ non excuſat̃
a mortali: ex negligentia omittens ſe delibe
rare. ¶ Secundo mō vane ⁊ inutiliter qñ. ſ.
quis ⁊ ſi qđ licitū eſt: tamē abſq; neceſſitate
conſuetudine deprauata: nō curās illā cōſue
tudinem dediſcere: ſicut in quotidianis iura
mentis ex quadam mala conſuetudine iurat
vt ꝑ deum ibo cras ad eccleſiā vel aliud ſil̃e:
vel cum huiuſmodi iuramēta fiūt ioco: in tali
bus em̄ q̇ iurat large loquēdo periurare dꝛ:
qꝛ deeſt iudiciū diſcretiōis: ⁊ cōmittit ſe peri
culo ꝑ iurandi: vñ. xxij. q. iiij. c. q̇ ſacro. poni
tur hmōi pnīa ⁊ iudicatur mortale tāq̄ʒ ꝑiuri
um: vt patʒ in tex. ⁊ glo. Hinc dꝛ Eccl̃. xxiij:
Uir qui multū iurat replebit̃ iniq̇tate: ⁊ non
diſcedet a domo eius plaga. Et h̓ maxime ē
mortale cū ex ignauia quis non curat depo
nere conſuetudinē illā. ¶ Tertio mō coacte
⁊ violenter. ¶ Ad cuius euidētiā q̄ri pt̄: vtrū
quis ꝑiurans neceſſitate cōpulſus excuſat̃ a
peccato. Rn̄det Aſten. poſt petrū. li. j. ti. xix.
ꝙ duplex eſt neceſſitas: quedaʒ eſt neceſſitas
nature q̄ legem non hʒ: ⁊ hec excuſare pōt ñ
ſolum a tanto ſed etiā a toto: vt pʒ de ꝯſe. di.
j. c. ſicut extra de conſue. c. quanto: ⁊ extra de
iureiu. c. q̄relā. in textu ⁊ glo. Scđa ꝟo neceſ
ſitas eſt coactionis q̄ nō excuſat a toto in his
q̄ ſm ſe ſunt mala ſed a tanto: qꝛ volūtas ſuf
ficienter cogi non pōt. Nam prima coactio ē
abſoluta que cadit in corpore nō in aīa: act9
autē oīo corꝑales pn̄t per coactionē excuſa
ri totaliter a peccato cadere etiā pt̄ coactio i
anima: ⁊ iō actus aīe ſoli9 vel mediāte inſtrō
corporeo excuſari pn̄t a tanto ſed non a toto
cuiuſmodi act9 ſunt mēdaciū ⁊ ꝑiuriū: ⁊ iō ꝑ
coactionē excuſari pn̄t a tāto nō a toto: vt pʒ
extra de his q̄ vi metuſue cā fi. ca. ſacris. vbi
ſubdit: lʒ metus culpam attenuet: tñ eam non

pꝛius excludit:cū pro nullo metu debeat q̇s
pctm̄ moꝛtale incurrere. Q, ſi obijcit̄ illō ex
tra de iureiur.c.ver:vbi dꝛ ꝙ illi q̇ veniūt ꝯ
iuramentū vi vel metū pſtitū ꝑ vita ⁊ reb ſer
uādis nō ſūt ꝑ h̄ puniēdi tāꝗ ꝑ crimine moꝛ
tali. Dicēdū ſm Tho.⁊ Rich.ꝙ h̄ iō nō q̇a
nō peccāt moꝛtaliter:ſz qꝛ puniendi ſūt pena
minoꝛi. Uel ſm Richar.illud intelligit̄ in iu
dicio foꝛi.vn̄ cōcludit Tho ſcda ſcde.q.xcviij
ꝙ coactio non aufert iuramēto ꝑmiſſoꝛio vi
obligādi reſpectu ei⁹ qd̄ licite fieri pt:⁊ iō ſi
q̇s non implet qd̄ coactus iurauit:piuriū in
currit ⁊ moꝛtalit̄ peccat:poteſt tn̄ auctē ſūmi
pontificꝫ ab obligatiōe iuramēti abſolui:pſer
tim ſi coactus fuerit tali metu q̇ cadit in con
ſtantē virū. ¶ Qd̄ ſi q̄rit̄ ſi in iuramēto ꝑmiſ
ſoꝛio q̇s īpedit̄ ad pficiendū:vtꝝ peccat moꝛ
taliter Rn̄deo ſm Ray.ꝙ ſi tunc qn̄ iurabat
credebat ꝙ adimplere n̄ poſſet:vel fatue cre
debat ꝙ adimplere poſſet:qꝛ cauſā credendi
non hēbat:tūc in vtroqꝫ caſu piurat ⁊ moꝛta
liter peccat:qꝛ in pmo vitas in cōſcia deerat:
in ſecūdo iudiciū diſcretionis. Si vo ꝓbabi
liter credebat ꝙ adimplere poſſet ⁊ ſi poſtea
poſſe ſuū fecit:tunc q̄tū ad h̄ nō piurauit nec
eſt piurus. ¶ Quarto temerarie ⁊ execrabi
liter: Temerarie aūt piurat cū q̇s iurat ſe ali
q̇d factuꝝ vel dicturū illicitū vel īhoneſtum
aut ſe nō intraturū religionē:vel alia q̄cunqꝫ
opa vtuoſa non facturū:talis em̄ ſm Tho.
ſcda ſcde.q.xcvj.iurādo ſtatim ipo facto icur
rit piuriū q̄tū ad pmū ꝓpter defectū iuſticie.
ꝙ ſi nō īplet qd̄ iurauit in h̄ piuriū nō incurrit
qꝛ h̄ nō erat tale q̇d qd̄ ſub iuramēto cadere
poſſet. Quantum etiā ad ſecūdū incurrit piu
riū ꝓpter defectum iudicij:⁊ ideo quādo facit
id quod meli⁹ ē nō ē piuriū:ſed piurio ꝯtrium
ꝯtriū em̄ ei⁹ qd̄ facit ſub iuramēto cadere nō
poterat. Hinc habet̄.xxij.q.iiij.c.ſi publicis
ſacroꝝ geſtis.glo.i. ſacramentis publice fa
ctis (qd̄ deus auertat a quibuſlibet) illicita vl̄
non bona fuiſſet conditio allegata q̄ aut iugu
lare animaꝫ.i.vitā pr̄is:aut gerere cōpelleret
ſtuprū ſacratiſſime virginis:nunquid n̄ tole
rabilius eſſet ſtulte ꝑmiſſionis votū reſtrīge
re q̄ꝫ ꝑ inutiliū ꝑmiſſoꝝ cuſtodiā hoꝛrēdā cri
minū implere menſuram:glo.ibidē. Nō pec
cat trāſgrediendo iuramentū illicitū:ſed tunc
peccauit qn̄ iurauit. Et ibidem.c.vnuſquiſqꝫ
vbi ſubditur:nihil pꝛomittit inhoneſtum:aut
ſi pꝛomittit tolerabilius ē ꝑmiſſum nō facere
q̄ꝫ facer̄ quod turpe eſt.glo.ibidē. Nō ſolū er

go iuramentū rei illicite non ē ſeruandū.ſed
nec etiam in honeſta:imo ſi tendat ad īhone
ſtatē qn̄qꝫ nō ē ſeruādū:lꝫ poſſet ſuari ſine in
teritu ſalutꝫ eterne:vt exēplificat extra de iur̄
iur̄.c.quēadmodū. Execrabilit̄ q̇s iurat cum
iurat ꝑ inteſtīa dei vl̄ ꝑ pulmonē ⁊ hmōi hec
ei q̄tūcūqꝫ ſint vera qꝛ tn̄ ſonāt i dei blaſphe
miā:eo ꝙ deo aliq̇d aſcribit̄ qd̄ ſue dignitati
non ꝯuenit:iō enoꝛmit̄ iurās peccat. Dicitur
etiā execrabiliter iurare q̇ iurat irreuerenter
ſine cā.ſ.ꝑ quinqꝫ vulnera chꝛiſti:qꝛ magna ē
irreuerentia dn̄i pcioſa vulnera inuanū aſſu
mere vn̄ nobis tota ſalus effluxit:⁊ iō cū deli
beratiōe taliter iurās a moꝛtali nō excuſatur
ꝓpter qd̄ etiā talia iuramēta in aliq̇b terrꝫ ſic
ſunt reſtricta ꝙ q̇cūqꝫ in talib offendit aurē
vl̄ digitū vel aliquādo linguā pdit ¶ Quinto
mō indiſcrete ⁊ pcipitāter:cū.ſ.q̇s iurat de q̄
tamen dubitat an verū ſit an non:⁊ hoc ſi fi
at ex deliberatione ⁊ ꝓpoſito tūc em̄ ē piuriū
inmoꝛtale peccatum:⁊ maxie qn̄ ē ſolenniza
tū.qꝛ deficit ibidē iudiciū diſcretionis piurij
periculo ſe exponēs ꝙ ſi iocoſe faceret:tūc dic̄
Tho.ſcda ſcde.q.xcviij.ꝙ ille qui iocoſe piu
rat nō euitat diuinā irreuerentiā:ſed q̄tū ad
aliq̇d magis audet ⁊ iō nō excuſatur a moꝛ
tali. Ex h̄ videt̄ ꝙ qui in ioco ſe exponit per
iurij periculo grauiter peccat ⁊ ē moꝛtale vel
moꝛtali vicinū.nullus enim debet iurare niſi
firmiter ſciat qd̄ verum eſt:⁊ ſi tantum credit
non debet iurare de ſciētia ſed tn̄ de credeli
tate:nec quis vilipendat ꝙ q̇s ꝑ viles creatu
ras piurat:qꝛ dꝛ.xxij.q.v.c.ecce dico charita
ti vr̄e:qui et ꝑ lapidē iurat falſum:piurus ē:
vn̄ h̄ dico qꝛ multi in hoc fallunt̄ ⁊ putāt q̇a
nihil eſt qd̄ iurant nō ſe crimine piurij teneri.
Pꝛoꝛſus piurus eſt q̇ ꝑ id qd̄ ſactū nō putat
falſū iurat ⁊c̄.imo plus audeo dicere ſi ꝑ de
monia q̇s iurauerit obligat̄ ad perficiendū:
ꝙ ſi falſum iurauerit:piurus iudicat̄.vn̄.xxij.
q.j.c.mouet te vtrum eius fide vtenduꝫ ſit q̄
vt eaꝫ ſeruet per demōia iurauerit:vbi te vo
lo pꝛius conſiderare vtrum:ſi quiſpiā ꝑ deos
falſos iurauerit ſe fidem ſeruaturum.⁊ eā nō
ſeruauerit non tibi videtur hūc bis peccaſſe:
Si em̄ tali iuratione ꝑmiſſam ſeruauerit fi
dem:iō tantum peccaſſe iudicaret̄:qꝛ ꝑ deos
falſos iurauerit:illud aūt nemo repꝛehende
ret quia fidem ſeruauit:nunc vero quia iura
uit ꝑ quos non debuerit:⁊ contra pollicitam
fidem fecerit qd̄ nō debuit bis vtrīqꝫ peccauit
⁊c̄. Et ſubdit:verūtamen ſine vlla dubitati

one min⁹ malū eſt ꝑ falſos deos iurare vera
citer q̄ꝫ per deū verū fallaciter.hoc ibi. Und̄
qui verū iurat per falſos deos.periuriū quip
pe cōmittit large loquendo:quia dicit ibidem
glo. ꝙ piuriū cōmittit qui ꝑ falſos deos verū
iurat:quia piuriū eſt temerariū iuramentū: ꝙ
ſi per falſos deos falſum iurat duplex periu
rium incurrit. ¶ Sexto modo falſe ſed igno
ranter.ſ.cū quis iurando loquitur falſum ſine
tn̄ intentione fallendi:qꝛ ipſe fallitur ⁊ credit
verū dicere qd̄ periuriū ſi ignoꝛanter fuerit fa
ctum adhibita omni diligentia:tunc nulliū in
ducit pctm̄:vt ptꝫ.xxij.q.ij.c. beatus Paulus
Et ſubdit:ille falſum iurando mentit̄:qui ſcit
falſum eſſe qd̄ iurat. Eſt mendaciū vt Aug.
dicit. Falſa ſignificatio vocis cū intentiōe fal
lendi:ſed cū fallere ſemper ſit voluntatis:fal
li aūt vel infirmitatis vel temeritatis: graui
uſqꝫ ſit qd̄ ex volūtate q̄ꝫ qd̄ ex infirmitate vel
temeritate pꝛocedit:aliquando contingit falli
vel nulliū vel minimū eſſe pctm̄: hoc ibi. Qd̄
ſi non adhibuit omnē diligentiā vſquequaqꝫ
tūc ignoꝛanter falſum iurans peccat veniali
ter:de quo tangit̄.xxv.di.c. vnū erarium.in fi.
Et addit Ray.ꝙ ſi falſa iuratio ꝯtingit ex ig
noꝛantia iuris vel facti craſſa vel ſupina: tūc
eſt moꝛtale pctm̄:vt dicitur.xxij.q.v.c.qui piu
rare paratus eſt anteq̄ꝫ piurat iam periurus
videt̄: qꝛ deus nō ex operibus iudicat ſed ex
cogitationibus ⁊ ex coꝛde. ¶ Septimo modo
falſe vel fallaciter iurādo: nō falſe iurat qui iu
rat falſum ſcienter cū intentione fallendi. Ille
vero fallaciter iurat:q̇ ignoꝛanter verū iurat
cū intentiōe fallendi. De his duobus habet̄
xxij.q.ij.c.hoīes falſum iurāt.vbi ſubdit̄. Da
aliū qd̄ ſcit falſum eſſe ⁊ dicit verꝫ eſſe:⁊ iurat
tanq̄ꝫ verū ꝙ ſcit falſum eſſe videtis: qm̄ iſta
deteſtanda ſit belua ⁊ de rebus humanis ex
terminanda:quis em̄ fieri velit:omnes hoīes
deteſtant̄ talia. Fac aliū:putat eſſe eſſe falſuꝫ
⁊ iurat tanq̄ꝫ verū ſit foꝛte verū eſt:verbi grā
vt intelligatis. Pluit in illo loco interrogas
hoīem ⁊ dicit pluiſſe:⁊ ad negotiū eius cōpe
tit vt dicat pluiſſe ſed putat nō pluiſſe:piurus
eſt. Intereſt quemadmodū non bene ꝓcedat
ex aīo:ream linguā nō facit niſi rea mens: ⁊
c.ſequēti:vbi ſubdit: q̄tum in ipſo eſt ille men
titur qui dicit verū qd̄ putat eſſe falſum: quā
tum em̄ ad animū eius attinet:qꝛ non qd̄ ſen
tit hoc dicit: non verū dicit q̄uis inueniat̄ ve
rū eſſe qd̄ dicit:nec vllo modo eſt a mendacio
q̇ oꝛe neſciens verꝫ loquit̄:ſciens aūt volunta

te mentitur. hoc ibi. Poꝛro licet vtrūqꝫ iura
mentū ſit moꝛtale peccatū.tn̄ qui ſcdm̄ facit.i.
qui verū dicit qd̄ putat falſum eſſe ⁊ verꝫ eſt
ille tn̄ ex aīo peccat. Qui vero pꝛimū facit
iurans verū eſſe qd̄ putat falſum eſſe ⁊ falſuꝫ
eſt: ſicut plurimū contigit in ludis aleatoꝛū: ⁊
in contractibus mercatoꝛū qui fraudulenter
decipiunt iurādo rem ſuam eſſe melioꝛem q̄ꝫ
ſit.vel ꝙ plus illi conſtiterat q̄ꝫ fecerit hi ex o
mni pte falſum iurant ⁊ grauiſſime peccant
¶ Octauo publice ⁊ ſolenniter:nā publice iu
rat qui conſuetudinarie ⁊ publice in tabernis
⁊ alijs ſocietatibus iuramenta frequentat:nō
ſolū ſimpliciter ſed etiā irreuerenter ⁊ execra
biliter. De quo legitur in geſtis francoꝛum:ꝙ
Philippus rex francoꝝ Ludouici regis fili⁹
iuramenta que ab aleatoꝛib ⁊ nimis frequen
ter in curijs vel in tabernis enoꝛmiter fieri ſo
lent:in tm̄ abhoꝛruit: qd̄ quando foꝛtuitu mi
les vel alius quilibet ludens eo pꝛeſente iura
bat: ſtatim illū in flumen vel in lacū aliquem
pꝛoijci faciebat. Et tale edictū firmiſſime ſer
uari fecit:⁊ in poſteris iuſſit. Poꝛro ſolēniter
iurat quādo periuriū in iudicio ſolennizatur:
⁊ hoc eſt grauiſſimū peccatū vt latius patebit
in ſermone ſequēti: vnde ꝑ tres digitos quos
ponit ſupꝛa ſanctos: ſignat̄ ꝙ coꝛpus ⁊ aīam
⁊ res ſiue famam dat in poteſtatem diaboli.
¶ Nono exigens dānabiliter.ſ.ab alio de quo
q̄rit doctoꝛ ſanctus ſcda ſcde.q.xcviij. Utrū
exigens ab alio iuramentū peccet: pꝛeſertim
cū ille qui iuramentū iniungit alteri:aut ſcit a
lium iurare verum vel falſum:ſi ſcit eum verꝫ
iurare: pꝛo nihilo iuramentū ei iniungit. Si
vero credit eum falſum iurare: tunc quantū
eſt in ſe: inducit alium ad peccandū: ergo vi
detur ꝙ peccat iuramentū exigens. Ad hoc
reſpondet ibidem: ꝙ circa eum qui exigit ab
alio iuramentū videtur diſtinguendū:aut em̄
exigit iuramentū a ſeipſo pꝛopꝛia ſponte aut
pꝛo alijs ex officij ſui neceſſitate: ſi tanq̄ꝫ per
ſona pꝛiuata pꝛo ſeipo exigit iuramentū:⁊ ne
ſcit eum iuraturū falſum: ⁊ ideo dicit iura mi
hi ſcꝫ vt fides ei ſit: tunc non eſt peccatū: eſt
tamen humana temptatio: quia pꝛocedit ex
quadā infirmitate qua aliū dubitat eſſe dictu
rū verꝫ:de quo malo dn̄s dicit Matt.v. Qd̄
amplius eſt a malo eſt:ꝙ ſi ſcit eū feciſſe ꝯtra
riū eius qd̄ iurat:⁊ cogit eū iurare: homicida
eſt:qꝛ iurās de ſuo periurio ſe interimit q̇dem
ꝑ iſte manus interficientis impꝛeſſit:imo ho
micidā vincit:vt ptꝫ.xxij.q.v.vbi dicitur. c.ille

qui ꝓuocat hoiem ad iurationē: ⁊ ſcit eū falſum iuratū eſſe vincit homicidā: qꝛ homicida corpus occiſurꝰ eſt iſte aīam. imo duas aīas ⁊ eius quem iurare cogit ⁊ ſuā: ſcis verū eſſe qḋ dicis: ⁊ falſuꝫ eſſe qḋ ille dicit ⁊ iurare cōpellis: ecce iurat: ecce ꝑiurat: tu q̄d inueniſti q̄ tu de illius morte ſaciari voluiſti. Si ꝟo pro alio iuramentū exigit tāq̄ꝫ ꝑſona publica: ſm ꝙ exigit ordo iuris ad petitionē alterius: tunc nō videt̄ eſſe in culpa: licet ſciat alterū iurare verū ⁊ falſum: qꝛ nō videt̄ ipſe exigere: ſed ille ad cuius inſtātiam exigit. Ex his ergo pꝫ ꝙ tā cogens q̄ꝫ falſum iurās ambo ſunt ꝑiuri: vt etiā pꝫ. xxij. q. v. c. q̄ cōpulſus a dn̄o ſcꝫ ſuo ſciens periurat vtriq̄ꝫ ſunt periuri ⁊ dn̄s ⁊ miles dn̄s quia precipit: miles qꝛ plus dominū q̄ꝫ animā dilexit. glo. in atrocib' eīm non debet aliquis parere domino ſuo. Unde refert beatꝰ Aug. in ſermone de decollatiōe beati iohannis. de quodā qui ꝓuocauit aliū ad ꝑiurandū ꝙ nocte ſequenti in viſiōe fuit adductus ad iudicem excelſum ⁊ ad mirabilē: a quo dū interrogaret̄ quare ꝓuocaſſet hoiem ad ꝑiurationem: ſtatim rn̄dit: qꝛ negauit mihi rem meā. Cui iudex. Nōne melius rem tuā ꝑderes: q̄ꝫ aīam hoīs illius falſa ꝑiuratione ꝑimeres: ⁊ ille ꝓſtratus eſt ac iuſſus eſt cedi: ⁊ ceſus eſt tā grauiter vt in eius dorſo euigilāti veſtigia plagarū apparerent: dictū eſt ei de cetero caueas ne ſic facias. ❡ Ceterū iudex ſciens aliquē iurare falſum: nō debet iudicare ſm iurata: ſ; omnē cautelā adhibere vt falſitas manifeſtet̄: ⁊ in ſuo ſcelere puniat̄. Sicut legitur de quodā iudice q̄ agebat cauſam inter duos qui reū minime ignorans: ambos ad altare duxit: ⁊ reum iuramento ſe purgare coegit: rogans aplm̄ Petrū vt aliquo iudicio veritatē oſtenderet. Cū ergo reus iuraſſet ⁊ nihil mali paſſus fuiſſet iudex, eius malicie cōſcius exclamauit. Senior iſte Petrus: aut nimis miſericors eſt: aut iuniori defert: eamus ad pancratiū iuuenem. Cū ergo reus ſuper tumulū pancratij iurare ꝓſumpſiſſet: manū inde retrahere nō potuit: ſ; ibidē pꝰ modicū pre dolore expirauit. Un̄ vſq̄ꝫ hodie in pleriſq̄ꝫ locis obſeruat̄: vt ſuper reliquias beati pancratij iuramentū fiat. Et Salomon rex mulierib' pro puero coram eo contendentibus nō credidit: ſed ſubtile iudiciū iniȷ̄t: ⁊ circūuentione ream inuenit. Sic Daniel ſenes iudices inueteratos dierū maloꝝ diuidēs ab alterutro examinatiōe ſubtili cōuicit. Sic diligite iuſtitiā qui iudicatis terrā ⁊ diligenter inueſtigate vt rectum iudiciū proferatis: erui te vi oppreſſum de manu calūniantis: qḋ elegantiſſime Job ꝓſecutus eſt cū dicit. xxix. Auris audiens beatificabat me: ⁊ oculus videns teſtimoniū reddebat mihi: eo ꝙ liberaſſem pauperem vociferantē ⁊ pupillum cui nō eſſet adiutor benedictio perituri ſuꝑ me veniebat ⁊ cor vidue cōſolatus ſum: iuſtitia veſtitus ſum: ⁊ induit me ſicut veſtimēto: ⁊ diademate iudicio meo Oculus fui ceco ⁊ pes claudo: pater erā pauperū ⁊ cauſam quā neſciebā diligentiſſime inueſtigabā: cōterebā molas iniqui: ⁊ de dentibus illius auferebam predam ⁊c̄. ❡ Decimo tranſgrediens mendaciter ſicut dicitur ꝑiurium tranſgreſſio iuramenti vel in re vel in intentione. Pro quo ſciendū: ꝙ faciens iuramētum aliqḋ promiſſoriū: ſi iurās voluntatē habet vel intentionē non ꝑficiendi qḋ iurat ꝑiurus eſt: licet etiā poſtea ꝑficiat: qꝛ ſicut mentiri eſt ꝯ mentē ire. i. loqui: ſic ꝑiurare eſt cōtra mentē iurare: ⁊ hoc pꝫ. xxij. q. ij. c. iuramenti. Huius cā eſt: qꝛ oīs qui iurat; ad h' iurat vt qḋ verū eſt loquat̄: ⁊ iō dn̄s inter iuramentū ⁊ loquelā noſtrā nullā vult eſſe diſtantiā: qꝛ ſicut in iuramēto nullā ꝯuenit eſſe ꝑfidiā: ita q̊ꝫ in verbis noſtris nullū decet eſſe mendaciū: qꝛ vtrūq̄ꝫ periuriū ⁊ mendaciū diuini iudicij pena damnat̄: h' ibi. Si vero intendit q̄dem qḋ iurat: ſ; tn̄ poſſe ꝑficere nō ſperat: vel temerarie ſperat: tunc etiā ꝑiurus eſt: vt pꝫ ſupra. Qḋ ſi intendit ⁊ pōt ꝑficere: tunc q̄dem nō periurat: ſi tn̄ poſtea ab illa intentiōe declinat ⁊ nō perficit periurus efficit̄: ſi deniq̄ꝫ poſtea volens ꝑficere factus ē īpotens: tūc a ꝑiurio neccītas illū excuſat donec iterꝫ potēs fiat

❡ De periurij grauitate ⁊ eius penitentia in iure taxata. ❡ Ser. iiij.

Non aſſumes nomē dei tui inuanum. Exodi. xx. Jam ordine debito periurij grauitatem ⁊ penā vel penitentiā in iure taxatam proſequi cupientes. ❡ Primo premitti delectat occaſione eorū que dicta ſunt in precedentibus que conditiones intelligunt̄ in iuramento fidelitatis quod preſtatur dominis terrarū ⁊ alijs ſuperioribus. Ad hoc reſpondet Philibertus epiſcopus ⁊ ponitur. xxij. q. v. ca. de forma fidelitatis aliquid ſcribere monitus: hec vobis que ſequuntur breuiter ex librorum auctoritate notaui. Qui domino ſuo fidelitatem iurat: iſta ſex ſemꝑ in memoria habere debet incolume: tutū: honeſtū: vtile: facile: poſſibile. Primū eſt incolume. ne ſit dānū dn̄o ſuo de corpore ſuo. Scḋm eſt tutū. ne ſit ei in dāno de ſecreto ſuo: ⁊ de munitionib' ꝑ quas tutus eſſe debet. Tertiū eſt honeſtū: ne ſit ei dānū de iuſtitia ſua ⁊ de alijs cauſis que ad eius honeſtatem pertinere vident̄. Quartū eſt vtile: ne ſit ei in damnum de ſuis poſſeſſionibus Quintū eſt facile: ne illud bonū qḋ dn̄s eius leuiter facere potuerit faciat ei difficile. Sextū eſt poſſibile: ne qḋ erat poſſibile reddat ei impoſſibile. Ut fidelis hec documenta caueat iuſtū eſt: ſed qꝛ nō ſufficiat abſtinere a malo niſi etiā fiat quod bonū eſt reſtat vt in eiſdem ſex ſupradictis: conſiliū ⁊ auxilium dn̄o ſuo fidelis preſtet: ſi bn̄ficio dignus videri vult: ⁊ ſaluus eſſe de fidelitate quā iurauit: dn̄s q̊q̄ꝫ fideli ſuo in oībus his vicem reddere debet: qḋ ſi non fecerit: merito cenſebit̄ malefidus. ſic ille qui in eoꝝ ꝑuaricatiōe faciendo vel cōſentiendo depħenſus fuerit perfidus ⁊ periurus: hoc ibi: vide declarationē glo. Hoc iuramentū preſtant archiepī romanis pontificib' vt pꝫ extra de iureiu. c. ego: ⁊ ſubditi ſuis epiſcopis. xxiij. di. c. q̄ꝫq̄ꝫ: ⁊ imperator pape. lxiij. di. c. tibi dn̄o. Secūdo queri pōt: vtrū ſubmittentes ꝑ iuramentū capitulo vel collegio: promittentes ſe ſeruare ſtatutū: obligant̄ ad oīa ſtatuta: ⁊ ſimiliter alij officium aliqḋ ſuſcipiētes qui iurāt ſtatuta ipſoꝝ locorum obſeruare teneant̄. Ad hoc reſpondet Jo. in. c. cōtingit: de iureiuran. li. vj. in glo. ſi. vbi in textu Nicolaus. iij. hec duo tāgit dicens: ꝯtingit in nōnullis eccleſijs de earū cōſuetudine obſeruari ꝙ ipſarum ꝑlati cum primo ad eccleſiā accedūt: vel cum de recipiendis ibidem nouis canonicis agitur: nec prelati admittunt̄ nec canonici aliter recipiunt̄ in ipſis: niſi iurent ſtatuta ⁊ conſuetudines ipſaꝝ eccleſiarū ſcripta ⁊ non ſcripta inuiolabiliter obſeruare: inter laicos etiā in multis ciuitatibus caſtris ⁊ terris in ſuis poteſtatibus rectorib' vel officialibus aſſumendis cōſuetudinis morbus irrepſit: ꝙ poteſtates rectores ⁊ officiales hm̄oi ad poteſtarias vel rectorias ⁊ officia eadē: niſi prius ſeruaturos ſe ſtatuta ipſorum locoꝝ clauſa iurauerint: nullatenus admittuntur: Jo. an rn̄det ibidem breuiter textum cōprehendens ꝙ aut q̄s iurat expreſſe ſtatuta illicita impoſſibilia ⁊ inhoneſta: tunc ipſo iure largo modo periurus eſt: vt ſ. e. ti. c. ſicut noſtris. Aut generaliter iurat ſeruare ꝯſuetudines ⁊ ſtatuta ⁊ tunc ſubdiſtingue: aut ſciebat ibi eſſe illicita ſtatuta ⁊ ad illa obligaturum in mente ſe ſeruare gerebat: ⁊ tūc idem qḋ ſupra: aut neſciebat nec in mente gerebat illud: ⁊ tunc nō peccauit: ⁊ ſolum ad licita obligatus eſt: vt hic in textu: ⁊ in predictis iuribus. Et nota ꝙ nullū iuramentū quocunq̄ꝫ modo preſtitū obligare poteſt: niſi ad licita poſſibilia ⁊ libertati eccleſie non obuiantia: vt patet hic in textu. ❡ Quibus incidenter premiſſis duo ſunt per ordinē proſequenda. Primū eſt de grauitate periurij de quo primo queri pōt. Utrū periuriū ſit maius peccatū q̄ꝫ adulteriū: ⁊ videtur ꝙ non quia difficilius eſt obſeruare preceptū de nō periurando q̄ꝫ preceptū de non adulterādo: cū nullus homo poſſit domare linguā ſuam vt dicit Jacobus in canonica: Minus autē videt̄ eſſe trāſgredi id qḋ eſt difficilius ad obſeruandū: q̄ꝫ id quod eſt facilius. Reſpondet Fran. de zab. in cle. vna. de iureiuran. ꝙ crimina non habent certā periodū. i. menſurā: ſed variant̄ per circumſtantias: vt patet extra de ſen. ex. c. cum voluntate: de iureiur. c. cum quidam. tn̄ ceteris paribus dicendū eſt abſolute ꝙ periuriū eſt maius adulterio: qꝛ magis reſiſtit deo ⁊ charitati: ⁊ quia perſonā cui iniuriatur quis: inquantū eſt maior: tanto maior iniuria reputat̄: inſti. de iureiu. §. atrox: ⁊ extra de ſen. ex. c. cum voluntate: ſicut etiā augetur crimen ꝓpter dignitattem prepoſiti. Sed deus cui periurādo quis iniuriat̄ dignior eſt q̄ꝫ proximus cui ꝑ adulteriū q̄s iniuriat̄. ❡ Secundo queri pōt vtrum igit̄ periuriū ſit maiꝰ peccatū q̄ꝫ homicidiū: preſertim cum homicida peccat ꝯtra duos. ſ. contra deū ⁊ cōtra proximū: ꝑiurus aūt frequenter duntaxat contra deū: hinc etiam homicide debet̄ in lege ciuili maior pena. ſ. mortis: ꝑiuro vero tantū pena infamie. Ad hoc rn̄det ſanctus Tho. in qḋlibe. ꝙ ſicut dicit apl's ad Heb. vj. Homines ꝑ maiores ſui iurant: ⁊ oēs controuerſie eoꝝ finis eſt iuramentū: fruſtra aūt in cauſa homicidij cōtrouerſie finis eſſet iuramentū: ſi homicidiū eſſet grauius q̄ꝫ ꝑiuriū: ꝑſumeret̄ enim ꝙ qui maiorē culpā. ſ. homicidij cōmiſit nō minorem vereret̄. ſ. ꝑiurij: vnde ex hoc ipſo ꝙ in cauſa cuiuſlibet peccati defertur iuramentū: manifeſte oſtendit̄ ꝙ ꝑiuriū debet haberi pro maximo peccato: nec immerito: qꝛ ꝑiurare nomen dei videt̄ quedā diuini nois denegatio: vn̄ ſcḋm locū pꝰ idolatriā pctm̄ ꝑiurij tenet:

vt ex ordine p̄ceptoꝝ pꝫ: vn̄ ꝛ maiori cura
ꝓhibitū eſt: qꝛ eſt de p̄ceptis p̄me tabule: q̄ꝝ
tráſgreſſio maius pcꝫm̄ iudicaꝭ: eo ꝙ forma-
lius ratio peccati mortalis ꝯſiſtit in auerſiōe
a deo qḋ ſit ꝑ tráſgreſſione p̄ceptoꝝ p̄me ta-
bule: verūtn̄ ꝙ homicidiuꝫ grauius puniꝭ rō
eſt: qꝛ grauiꝰ nocumentū interdū hoīb; im-
minet etiā ex minori culpa. ꝛ qꝛ deus miſeri-
cors eſt minus puniꝭ vt cōmuniter iniuria il
lata deo q̄ꝫ illata proximo: tn̄ ſm iudiciū dei
maius pcꝫm̄ grauiꝰ puniꝭ: in huius etiā gra
uitatis argumentū ꝓhibemur aliquibus die
bus iuramenta preſtare: vn̄ habeꝭ. xxij. q. v. c.
decreuit ſancta ſynodus vt a ſeptuageſima
vſqꝫ in oct. paſche. ꝛ ab aduentu dn̄i vſqꝫ ad
octauas epiphanie necnon ꝛ in ieiunijs q̄t-
tuor tpm et in letanijs maioribus: ꝛ in diebꝰ
dn̄icis: ꝛ in diebus rogationū niſi de concor
dia ꝛ pacificatiōe nullus ſup euangelia iura-
re p̄ſumat. glo. Huic tn̄ caplo obuiat cōſue-
tudo p̄ſcripta: Iterū argumentū illius graui
tatis habemꝰ in eo ꝙ puuli nō debēt ad iura
menta cogi: ꝛ h̄ ideo qꝛ in iuramento debet
adeſſe iudiciū diſcretionis: ſed hec etas ne-
ſcit q̇d agit. vn̄. xxij. q. v. c. puuli: niſi in etate
rōnabili ſint nō cogant iurare. Q, ſi q̄riꝭ de
numero annoꝝ anteq̄ꝫ iurare debeāt: rn̄de-
tur in. c. ſequēti: vbi diciꝭ: pueri an̄ q̄ttuorde-
cim annos nō cogāꝭ iurare: ꝛ addiꝭ ibidem:
puella q̄ſqꝫ ſi in puerili etate ſita in domo pa
tris illo neſciēte ſe iuramēto ꝯſtrinxerit: ꝛ pr̄
eiꝰ vt audierit ſtatim ꝯdixerit: vota eius ꝛ iu
ramēta irrita erūt: ꝛ faciliꝰ emēdabitur. glo.
Idē ē de puero. vt. s̄. e. ti. q. iiij. c. trib;: ꝛ lꝫ ſta
tim debet reuocare pr̄ iuramentū filij vl̄ filie
q̄ꝫ cito ſcit: votū tn̄ religiōis nō teneꝭ ſtatiꝫ re
uocare cū ſcit: ſꝫ vſqꝫ ad annū ꝯdicere pōt: ī
mo veriꝰ vſqꝫ ad annos pubertatꝭ: vn̄. xx. q.
ij. c. ſi in q̄liber. vbi dꝛ. Parētibus ſane filios
ſuos religiōi ꝯdicere non ampliꝰ q̄ꝫ vſqꝫ ad
xiiij. etatis eoꝝ annū licentia poterit eſſe. po-
ſtea vero aut cū volūtate parētū aut ſi ſue de
uotiōis ſit ſolitariū votū: erit filijs licitū reli-
gionis ſumere cultū: ꝛ. c. ſequenti: de puellis
ſubiungit dicens. Puella q̄ an̄ annos. xij. eta
tis ſua ſponte velamē ſacrū ſibi aſſumpſerit:
pn̄t ſtatim parētes eius vel tutores id factū
irritū facere ſi volūt. At ſi annū ꝛ diē ſimu-
lando ꝯſenſerint: vlteriꝰ nec ipſi nec ipſa mu
tare poterūt: vn̄ generaliter ſicut parētes vo
tū ita ꝛ iuramentū filioꝝ vel filiaꝝ impube
rū reuocare pn̄t. ¶ Tertio q̄ri pōt: vtruꝫ au-
diens iurare falſum ꝛ tacēs peccet: p̄ſertim
cū dꝛ Leuit. v. Aia q̄ audierit vocē iurantis
teſtiſqꝫ fuerit ꝙ aut ipē vidit aut ꝯſcius eſt: niſ
ſi iudicauerit portabit iniq̄tatē ſuā. Ad h̄ di
cendū ꝙ Aug. in q̄ſtionibus Leuiꝭ. v. ſuper
hunc locū dicit hanc q̄ſtionē valde eſſe diffi-
cilē ꝛ ꝑplexā quā ſic ꝓſequiꝭ: ꝛ habeꝭ. xxij. q.
v. c. Hoc videꝭ dicere peccare hominē q̄ au-
diēte iurat aliquis falſum: ꝛ ſcit eū falſum iu-
rare ꝛ tacet: tūc aūt ſcit ſi eiꝰ rei de qua iuraꝭ
teſtis fuit: aut videns aut ꝯſcius fuit. i. aliquo
mō cognouit: aut oculis ſuis cōſpexit: aut ipē
q̄ iurat illi indicauit: ita eīn pōt eſſe ꝯſcius: ſꝫ
inter timorē huius peccati ꝛ timorē ꝑditiōis
huiꝰ hominis nō parua exiſtit plerūqꝫ tēptatio
.i. dubitatio: poſſumꝰ eīn patū ad ꝑiuriū am-
mouēdo vel ꝓhibendo a tā graui peccato re
uocare: ſed ſi non audierit: ꝛ corā nobis d̄ re
quā nouimꝰ falſuꝫ iurauerit: vtrū ꝓdendus
ſit ita vt ꝑditus etiā piculū mortis incurrat:
difficillima q̄ſtio eſt: ſed qꝛ h̄ nō expreſſit ſcꝫ
in Leuiꝭ: cui h̄ indicandū ſit: vtrū illi cui iura
tur: an ſacerdoti cupiā: q̄ nō ſolū euꝫ ꝓſequi
nō pōt irrogādo ſuppliciū ſꝫ etiā orare ꝑ illo
pt: videꝭ mihi ꝙ ſe ab hoc ſoluat peccati vin
culo ſi indicet talibus q̄ magis pn̄t ꝓdeſſe q̄ꝫ
obeſſe periuro ſiue eū corripiendo ſiue deū
ꝓ eo placando: ſed ꝛ ipſe cōfeſſiōis ſibi adhi-
beat medicinā: hec ille. Ex quibus pꝫ ꝙ ad
hāc indicationē faciendā tenet talibꝰ pſonis
q̄ pn̄t ꝓdeſſe ꝛ nō obeſſe. ſ. ſacerdotibus ho-
neſtis ꝛ diſcretis parentibus. Eſt tn̄ differē-
tia inter indicationē ꝛ denūciationē. qꝛ vt di
cit h̄ glo. ꝙ h̄ caplm nō loquiꝭ de vera denū
ciatiōe ſed potiꝰ de indicatione. ſ. cū q̇s indi-
cat alijs ꝙ aliq̇s vult peccare: ꝛ h̄ ſpectat ad
delicta cōmittēda: ſed denūciatio ſpectat ad
delicta cōmiſſa: ꝛ ad illā non teneꝭ niſi qui
hn̄t magiſtratū ſup aliq̇s: ꝛ illa denūciatio di
citur euāgelica ꝛ iſta dꝛ canonica: plati ergo
teneꝭ ad illā ex p̄cepto: alij vo nō teneꝭ ni
ſi ex cōſilio. ¶ Scḋm vero ꝓſequendū eſt
ꝑiurij pena vel pn̄ia: nam ſm Hoſt. tria ma
la incurrimus ex periurio. Primū maluꝫ eſt
reatus īmanitas in cuiꝰ argumentū h̄ crimē
in pn̄ia cōpaꝭ homicidio volūtario: p̄ſertim
cū fuerit ſolennizatū vt videbiꝭ. Scḋm ma-
lū eſt fame irrecupabilitas: qꝛ ꝑiurꝰ infamis
efficiꝭ: nec poſtea q̄ꝫtūcūqꝫ peniteat in teſti-
moniū admittiꝭ: vt pꝫ extra de teſ. ꝛ at. c. te-
ſtimoniū: q̄ repelliꝭ ab oī ꝓmotione ſiue ſit di
gnitas ſiue ordo: vt pꝫ di. lj. c. q̄ in aliquo tēꝑ
Multa de infamib; eſſēt notādā de q̇b; gr̄a
breuitatꝭ ſupſedeo. Tertiū malū ē auſteritas
pn̄ie qꝛ ꝑiurantes grauiter puniri debēt ſm
canōes: verūtn̄ diuerſimode ſm circūſtātias
ꝑiurioꝝ: dicit eīn Euticianus papa. xxij. q. j.
c. vlt. p̄dicādum eſt vt ꝑiuriū fideles caueāt
ꝛ ab h̄ ſūmope abſtineāt: ſciētes h̄ grāde ſce
lus eſſe. ꝛ in lege ꝛ ī ꝓphis ꝛ ī euāgelio ꝓhibi
tū. Audiuimꝰ aūt q̇ſdam ꝑuipēdere h̄ ſcelꝰ
ꝛ leuē q̇dā mō ꝑiurij modū penitētie īponere
q̄ etiā noſſe deberēt talē ꝑ ꝑiurio penitentiaꝫ
imponi debere q̄lē ꝛ de adulterio ꝛ de forni-
catione ꝛ de homicidio volūtarie cōmiſſo et
ꝛ de ceteris criminalib; vitijs. Si q̇s vo ꝑ ꝑ
petrato ꝑiurio a q̇libet criminali pctō timēs
penā longā ad ꝯfeſſionē venire noluerit ab
eccl̄ia repellēdus eſt. ꝛ a cōmuniōe ꝛ a ꝯſor-
tio fideliū: ꝛ nullꝰ cū eo comedat neqꝫ bibat
neqꝫ in domo ſua eū recipiat: ꝛ hoc q̇dē ī ge-
nerali. Porro in ſpēali de ꝑiurio illicito īpo-
niꝭ penitētia. xxij. q. iiij. c. qui ſacr̄to ſe obliga
uerit vt litigās cū q̇libet ad pacē nullo mō re
deat. ꝑ ꝑiurio vno anno a cōmuniōe corpis
ꝛ ſanguinis dn̄i ſegregatus reatū ſuū elemo-
ſynis ꝛ fletib; ꝛ quātū potuerit ieiunijs abſol
uat: ad charitatē vo q̄ opit mltitudinē pctō
rum celeriter venire feſtinet. Qḋ ſi obijciꝭ ꝑ-
iurio ſeptēnis pn̄ia indiciꝭ. vi. q. j. c. quicūqꝫ
ſciens ꝑiurauerit. xl. dies ī pane ꝛ aq̄: ꝛ ſeptē
ſequētes annos peniteat: ꝛ nūq̄ꝫ ſit ſine peni
tētia ꝛ nūq̄ꝫ in teſtimoniū recipiaꭁ cōmunio-
nē tn̄ poſt hec recipiat. Ad h̄ rn̄det hec glo.
ꝙ ibi loquiꝭ cū q̇s trāſgrediꝭ licitum iuramē
tum: hic loquitur cum quis temere iurat. Si
adhuc obijcitur: nonne q̄ temere iurat rē illi
citam mortaliter peccat: ergo ſeptēnis pn̄ia
debet ei imponi rn̄det glo. ꝙ hic nō negatur
qui per. vij. annos debeat penitere: ſed h̄ ſo-
lum dꝛ. ꝙ a cōmunione corpis chriſti ſepatur
vno anno. ¶ Ad maiorē aūt euidentiam ſci-
endum ꝙ multiplex eſt iuramentum illicituꝫ
vt pꝫ ibidē. c. innocēs: vbi dꝛ: ꝙ iuramētū illi
citū multipliciter intelligitur. Eſt eī illicitum
aliquando ex eo qḋ iuraꭁ. ſ. qn̄ id qḋ iuraꭁ in
ſui natura ꝑniciosum eſt vel adimēs vitā ſcꝫ
eternam vel temporalē: vt adulteriū vel ho-
micidiū ꝛ his ſimilia: vel reparari non ꝑmit
tens: ſicut cum inimico ad pacem non redire
indigenti miſericorditer non ſubuenire: iſta
quia perſpicuam in ſe habēt iniuſticiam: ꝛ ſi
iuramento firmentur tamen ſeruari non de
bent: Eſt etiam aliquando illicitum iuramen
tum ex modo iurandi: quando ſcilicet inconſi
derate ꝛ incircumſpecte aliquid iuratur: quo
nec corporalis nec ſpiritualis ſalus adimitur
ꝛ ſine quo vtraqꝫ ſalus reparari ꝛ vita con-
ſeruari valet: veluti cum aliquis a parentib;
coactus vt clericatus tonſuram vel religiōis
veſtem ſuſcipiat: ſe neutrum facturum iura-
mento firmauerit: hoc quamuis aliquibus vi
deatur reprehenſibile: quia opus charitatis
iuramento ſe non facturum promiſit: nulla
tamen auctoritate ꝓhibetur ſeruari: quia et
ſi nunquam clericatus tonſuram vel religio-
nis veſtem ſuſcipiat: non tamen ideo minus
ſalutem promereri valet: cum nonnulli in lai
cali veſte ſanctiſſimi ꝛ deo dilecti inueniaꭁ:
quo exemplo euidenter datur intelligi: quo
tiens aliquis iurat ſe non facturum aliquid:
quo expeditiorem viam ſibi preparet ad bea
titudinem: dummodo ſine eo ſalutem valeat
inuenire: ꝙ iuramentum non prohibetur ob-
ſeruare: hoc ibi. Tamen ſm Tho. melius fa
ciet ſi iuramentum violat eo ꝙ non obligat.
Eſt ꝛ id quod iuratur aliquando vitioſum:
non in natura ſui: ſed ex cauſis extrauenienti-
bus veluti cum aliquis iurat poſt votum ca-
ſtitatis alicui: ſe habiturum eam in cōiugem
ſcꝫ per verba de preſenti. Coniugem aūt ha
bere in ſeipſo malum non ē: tamē huic ex vo-
to pniciosum eſt: h̄ aūt iuramentū ꝛ ſi ſit illici-
tum: non tamen obſeruari prohibetur: ſed de
violatione voti pn̄ia ſibi iubeꭁ indici: iudiciū
etiā aliq̄n iuramento ꝓbaꭁ deeſſe. veluti cum
ꝓpria temeritate aliq̇s ductus iurat ſe mādu
catuꝝ ꝛ bibituꝝ: hoc q̄ꝫuis indiſcreta leuita-
te illicitū ꝓbaꭁ. non tamen violare iubeꭁ. De
niqꝫ cōcludo oē iuramentū qḋ nō ignoratur
ignorantia facti non iuris: q̄ nullū excuſat niſi
cui ꝑmitiꭁ ius ignorare eſſe. ſ. illicitū reputaꭁ
in ꝑiurium ꝛ penitentia iā prius poſita diluen
dum. Ceteꝝ qui cogit alium ad ꝑiurandum
ꝛ qui coactus facit ꝑiurium vterqꝫ periurus
eſt tam dominus q̄ꝫ ſeruus. ꝛ ſuo pn̄ia impo
nitur. xxij. q. v. c. qui compulſus: glo. non p̄ciſe
a domino ſciens ꝑiurat: vtraqꝫ ſunt ꝑiuri ꝛ do-
minꝰ ꝛ miles: glo. qꝛ ī atrocib; nō debet q̇s
parere dn̄o ſuo: ſequiꭁ: dn̄s qꝛ p̄cepit: miles
quia plus dn̄m q̄ꝫ aīaꝫ dilexit. qḋ eē non de-
bet: Si liber eſt ſcꝫ coactus iurare. xl. dieb; ī
pane ꝛ aqua penitebit: glo. continue vel in-
terpolatim: ꝛ ſeptem ſequentes annos: glo.
non tamen in pane ꝛ aqua: ſꝫ ſm diſcretionē
confeſſoris: ſeqꭁ. Si ſuus eiuſdeꝫ tres q̄dra

geſimas.glo.vnam añ feſtũ natalis:aliã ante
paſcha:tertiã ante feſtũ beati Johannis:ſe-
quit̃:⁊ legitimas ferias peniteat.glo.p̄ria ſe-
cũdã quartã ⁊ ſextã feriam:ð cõſe.di.iij.c.ie-
iunia:⁊.lxxxij.diſ.p̄ſbyter.veruntñ ſi eſt pura
coactio metus q̇ cadit in ꝯſtantẽ vir̃:tunc im
ponit̃ penitẽtia .eo.ri.ſcʒ.xxij.q.v.c.ſi quis co
actus ꝑ vita redimenda vel qualibet cauſa
vel neceſſitate.ſ.maxima ꝑiurat.qꝛ plus cor-
pus q̃ꝫ animã dilexit:tres q̃dragesimas pe-
niteat:glo.qꝛ rõne coactiõis mitigat̃ pena.vt
patet extra ꝙ me.cã.c.ſacris.Hic q̃ri p̄t.q̃ pe
na cogens caſtigari debet:eo ꝙ ibidem nõ ex
exprimit̃:cum tñ poſtea ſubditur de eo.c.ille
qui prouocat hominẽ ad iurationẽ.⁊ ſcit euʒ
falſum eſſe iuraturũ:vincit homicidam quia
homicida corpus occiſurꝰ eſt:ille animã imo
duas animas:⁊ eius quẽ iurare prouocauit
⁊ ſuam.Ad hoc reſpondet̃ ex cõcilio mogũ-
tino.⁊ ſubdit̃ in eadẽ q̃ſtione vbi pena cogẽ-
tis addit̃.c.ſi quis ꝯuictus fuerit:ſcʒ ĩ iudicio
vel euidentia facti:alios ad falſa teſtimonia
vel ꝑiuria attraxiſſe glo.ꝑ coactionẽ vł q̃cun
qꝫ corruptione ſollicitaſſe:ſcʒ amicitie vel pe
cunie:ipe quidẽ vſqꝫ ad exitũ vite ſue non cõ
municet.Hi vo q̇ ei in ꝑiurio conſenſiſſe ꝓ-
bant̃.poſtea ab omni teſtimonio ſunt remo-
uendi:⁊ ⁊ ſm legem infamia notabunt̃.

¶Deniqꝫ quoddam eſt iuramentũ deteſtan
dum quod fit cum interp̄ratione alicuiꝰ mali
in ſeipm:ſicut legit̃ de beato Petro:ꝙ cepit
anathematizare ⁊ iurare qꝛ nõ nouiſſʒ homi
nẽ:vñ q̃ꝫ deteſtãdum ſit h̃ ꝑiurij vitium oſten
dit Oroſius ꝑ exemplum dicens:Qð cũ ro-
mani legatos ad plures gẽtes miſiſſent vt fir
marẽt pacẽ cum eis:dum igit̃ cum iuramen-
to firmaſſent:proditorie ⁊ clam irruentes in
eos occiderũt:⁊ omnes romanos q̊tquot iue
nerunt:ſed dei maledictio ĩ deteſtationẽ ꝑiu-
rij ⁊ fractionis fidei ſuper eos venit:nam pa
nis q̇ frangebat̃ ab eis ſanguinẽ emittebat:
animalia domeſtica ⁊ blãda cũ balatu ⁊ hya
tu miſerabili fugiebant ad ſiluas ⁊ ad mon-
tes deſerendo conſortia eoꝝ:canes etiã cũ la
chrymoſis latratibus oberrantes ad moduʒ
luporum vindictam poſtulabãt de proditiõe
facta cum auteʒ auditis rumoribꝫ omnes fu
iſſent per impatorẽ romanũ victi in cãpis ex
ceptis quatuor milibus qui aſcenderunt ad
montes hi ſtatim congelati ad modum lapi-
dis facti ſunt immobiles:ad ſignum vindicte
diuine.¶Similiter legitur in eccleſ.hiſtoria:
ꝙ cũ q̇dam ep̄us hieroſolimitanus iuſtiſſimꝰ
ꝓpter rigorẽ iuſticie a multis ſubditꝭ odiretur
crimẽ falſũ ĩpoſuerũt ei ⁊ iuramẽto firmaue-
rũt.Primus iurauit ꝙ igne pereat niſi ita ſit.
Scd̃us vo ꝙ morbo regio pereat.Tertius
deniqꝫ ꝙ oclos ſuos amittat niſi ita ſit.Sctõ
ꝫ ep̄o recedẽte ad heremũ ꝑmus teſtis ĩ vin
dictaʒ cũ oĩ ꝓgenie ſua rebꝫ domo ⁊ familia
exuritur:ſcd̃us etiaʒ a pedibꝫ vſqꝫ ad caput
morbo regio ꝯſumit̃.tertius h̃ videns factũ
reuelauit ⁊ a triſticia lugẽs oclos amiſit:⁊ ſic
ep̄us innocẽs inuẽtus eſt.Ad lau.dei.

¶De voto ⁊ his q̃ requirũt̃ ad illud ac de pctõ religioſoꝝ. Sermo.v.

Non aſſumes nomen dei
tui inuanum.Exod.xx.Expediti
de tranſgreſſione iuramẽti quo ꝑ-
mo mõ ſumit̃ nomen dei inuanũ Jã de ſcd̃o
mõ querendũ ẽ ſcʒ de trãſgreſſione voti ſub h̃
ſenſu:non aſſumes no.dei tui inua.ſcʒ votum
tuũ deo factũ tranſgrediẽdo A Ad cuius
euidentiã ſciendũ ꝙ votũ ſm Hoſti.eſt alicu
ius rei licite faciende vel nõ faciẽde cũ delibe
ratione animi deo facta pollicitatio:quã diffi
nitionẽ declarãdo dicit ꝙ primo ponit̃ rei lici
te quia ſi qð ꝓmiſſũ illicitũ eſſet id ſeruãdum
non eſſet:⁊ eius eſſet nulla obligatio:intantũ
ꝙ pro eius diſſolutione non eſt neceſſe ſupe-
riorem adire:iuxta illud:xxij.queſt.iiij.c.ĩ.ma-
lis promiſſis reſcinde fidem ⁊ in turpi voto
muta decretum.Secundo ponitur faciende
vel non faciende:quia ad vtrumlibet pariter
ſe habet:puta voueo ieiunare:vel non loqui
poſt cibũ cum muliere:licet Hoſt.dicat votũ
ſemp eſſe de futuro.non de p̄nti ſicut iuramẽ-
tum aſſertoriuʒ.Tertio ponitur cũ delibera
tione:quia alias non obligaret ſi ſine delibera
tione factum ſit.extra de regul.c.ad noſtram
vnde deliberatio p̄ſupponit liberam volun-
tatẽ ſine q̃ non eſt meritum nec demeritũ cui
delibirationi vel volũtati vis inferri non põt
Quarto ponitur deo.qꝛ alias non eẽt votuʒ
obligatoriũ:extra de voto.c.magne.in.fi.vbi
dicitur de cõditione quã habuit ĩ itẽtionẽ vo
uendi.q̃ ſublata.quia ceſſauere cauſe:facilꝰ
ceſſare poterint effectus:vide clarius ibideʒ
Interdũ tñ votũ fit etiã homini ſʒ ſecũdario:
ꝓprie tamẽ talis obligatio q̃ fit homini non ẽ
votum ſʒ obligatio ad eius executionẽ.Quin
to ponitur facta pollicitatio.quia alias ſi tm̃
facere proponeret ꝫ adhuc non deliberaſſet:
nõ obligaret̃.¶Ad cuius pleniorẽ intellectũ
q̃ri põt:q̇d requit̃ ad votũ cõſumandũ:p̄ſer-
tim cũ dñs dicit Luc.ix.ꝙ nemo mittens ma
nũ ad aratrũ ⁊c̃.ſed ex hoc ipſo ꝙ habet ꝓpo
ſitũ bñ faciendi mittit manũ ad aratrũ:⁊ ſic vi
det̃ ꝙ ex ſolo bono ꝓpoſito q̇s obligat̃ apud
deũ:etiã nulla ꝓmiſſione facta.Ad hoc rñdet
ſanctꝰ Tho:ſcd̃a ſcd̃e.q.lxxxviij.ꝙ votũ quã-
dam obligationẽ importat ad aliq̇d faciendũ
vel dimittendum.Obligat aũt ſe hõ homini
ad aliq̇d ꝑ modũ ꝓmiſſionis q̃ eſt rõnis actꝰ
ad quã ꝑtinet ordinare:ſicut em̃ hõ imperan-
do vel deprecãdo ordinat quodãmodo quid
ab alijs ſibi fiat:ita ꝓmittendo ordinat quid
ipſe pro alio facere debeat:ꝫ promiſſio que fit
ab homine:homini non põt fieri niſi per vba
vel q̃cunqꝫ exteriora ſigna:deo vero fieri põt
ꝓmiſſio per ſolã interiorem cogitationẽ:quia
vt dicit̃.ĩ.Reg.xvj.Hoĩes vident ea que pa-
tent deus aũt intuet̃ cor.Exprimunt̃ tñ q̃nqꝫ
verba exteriora vel ad ſuipſius excitationẽ:ſi
cut in oratiõe p3:vel ad alios cõteſtandũ:vt
non ſolũ deſiſtant a fractiõe voti ꝓpter timo-
rem dei:ſed etiã ꝓpter reuerentiã hoĩm:ꝓmiſ-
ſio aũt procedit ex ꝓpoſito faciendi:propoſitũ
aũt deliberationẽ aliquã preexigit cũ ſit actus
volũtatis deliberate.Ex quibꝫ cõcluditur ꝙ
ad votũ tria neceſſario requirunt̃.Primo de
liberatio:Scd̃o propoſitũ:Tertio ꝓmiſſio in
qua ꝑficitur rõ voti.Superaddunt̃ vero q̃nqꝫ
⁊ alia duo ad quandã voti cõſummationẽ.ſ.
oris pronũciatio.Juxta illud.pſ.Reddã tibi
vota mea que diſtinxerũt labia mea:⁊ teſtimo
nium alioꝝ.Hinc dicit magiſter in.iiij.ſn̄iaꝝ.
xxxviij.diſ.ꝙ votũ eſt quedã teſtificatio ꝓmiſ-
ſionis que deo ⁊ de his que dei ſunt fieri de-
bet:q̃ꝫuis teſtificatio poſſet ad teſtificationem
interiorẽ proprie referri.Ad horum ergo triũ
q̃ requirunt̃ in voto ꝯſummato declarationẽ:
ſciendum eſt ꝙ ſm Ab.extra de voto.in.c.lit-
teraturã.Votũ dicit̃ initiari.cõfirmari ⁊ cõſu
mari.votũ aũt initiatũ eſt cũ propoſitũ tm̃ in
aĩo ſeminat̃:⁊ ex tali propoſito quo ad deum
vel eccleſiã nullus remanet obligatus:vt eſt
caſus in dicto.c.litteraturã:vbi dicitur ꝙ cũ
quidã ex quadã minutione nimia fuiſſet mor-
tis pauore ꝑterritus hec verba ꝓtulit:nõ diu
hic morabor ꝓponens in aĩo ſuo.glo.non tñ
animo obligandi ꝙ religionis habitũ eſſet ali
quãdo ſuſcepturus:vbi papa declarat ꝙ ſi nõ
plus eſſet in voto ꝓceſſum:trãſgreſſor iudica-
ri nõ poterit ſi nõ impleat:hoc ibi.Ex q̃ p3 ꝙ
propoſitũ ꝓprie eſt aliud q̃ꝫ votũ:ſtricte ſum-
ptis vocabulis:propoſitũ em̃ eſt ſimplex di-
ſpoſitio volũtatis de faciendo aliq̇d vel nõ ſi-
ne omni affectiõe vel ꝓmiſſione vel firma ob
ligatione:⁊ põt ſe habere ad bonũ ⁊ malum:
vñ propoſitũ ex ſui natura nõ obligat ad im-
plendũ:dico ex natura ſua:qꝛ ad bonũ propo
ſitũ non obligat̃ q̇s ex eo ꝙ propoſitũ ꝫ ex eo
ꝙ bonũ:⁊ hoc tangit Gre.⁊ habet̃.xvij.q.j.c.
qui bona agũt.Si vero meliora deliberãt a-
gere ⁊ poſt deliberata nõ faciũt:licʒ in bonis
prioribꝫ ꝑſeuerent in ꝯſpectu tñ dei ceciderũt
⁊ tales peccãt venialiter.Si tñ eſt aĩo deli-
beratũ ⁊ firmatũ cum intentione ſe obligãdi
ad eius executionẽ:tũc tranſit in votũ:⁊ tranſ
grediens peccat mortaliter:⁊ ſic votũ ſm di-
uerſos ſtatus diuerſa ſumit vocabula:⁊ ſm h̃
ſoluenda ſunt oĩa cõtraria in ſcripturis de vo-
to poſita:qꝛ q̃nqꝫ ponitur pro propſito q̃nqꝫ ꝓ
deliberatiõe q̃nqꝫ ſtricte in proprio vocabu-
lo.Scd̃o aũt votũ dicit̃ cõfirmari q̃n ſup pro
poſito fit deliberatio:vtrũ ſe velint obligare:
⁊ tñ ꝯceptio boni propoſiti nõ firmat̃ proprie
ex animi deliberatiõe:niſi ꝓmiſſione delibera
tionẽ cõſequente:q̃ promiſſio primo ratificat̃
in corde:⁊ tũc q̃ꝫtũ ad deũ completa eſt ꝓmiſ
ſio:ex qua q̇s quo ad deũ eſt obligatꝰ:⁊ in fo
ro penitẽtiali eſt ad executionẽ modis oĩbꝫ in
ducendꝰ:nõ tñ eſſet ad h̃ ꝑ eccleſiã cõpellen-
dus q̃ nõ iudicat de occultꝭ.Cõſũmatũ deni
qꝫ dr̃ q̃ꝫtũ ad foꝝ extrinſecũ:cũ deliberatũ ꝓ-
poſitum exprimit̃ ore.Et ex tali q̇s obligatus
eſt nedũ q̊ ad deũ:ꝫ etiã q̊ ad eccleſiã militãtẽ
ita ꝙ ad executionẽ voti ꝑ eccleſiã cõpellitur.
Ex his primo cõcludit̃ ꝙ vt etiã dicit Inno.
in.c.litteraturã.extra de voto:ꝙ licet q̇s velit
vouere vel etiã vouerat:nõ tñ ꝓpoſitũ vel vo
tũ cõplere tenet̃:niſi deliberatio p̄ceſſerit:vel
niſi aĩo obligãdi id fecerit.¶Qð ſi querit̃ an
debet credi ſibi dicenti:ꝙ nõ habuit aĩm obli-
gandi ſe.Dicendũ ꝙ non ſaltẽ in foro iudicia
li:qꝛ alius facile foret votũ eludere.extra de
ſpon.c.tua.vbi dr̃ in glo.plane.De hoc caſu
in quodã cõtractu matrimonij.ꝫ in foro peni-
tentiali bñ credit̃ ei.Scd̃o concludit̃ ꝙ ſi p̄ce-
dente deliberatiõe q̇s in mente ꝓpoſuit inten
tione obligãdi ſe cõtinere vel ꝑegrinari:tunc
ſm Inno.in dict.c.lr̃aturã.h̃ facere tenet̃:etiã ſi
ſi voce nõ expſſit:ꝫ eccleſia nõ cogit hmõi niſi
confiteat̃:⁊ licʒ Hoſti.dicit ꝙ ſi ex preuia de-
liberatione quis obligetur pauci p̄cipue ſtu-

dentes eſſent q̇ non eſſent obligati religioni
cũ cõmuniter ꝯſueuerũt talia concipe :nihil
ominus tñ ſtandũ eſt dictis Inno.qꝛ de⁹ re
ſpicit coꝛ. Sic etiã pauce repirent̃ beguine q̇
nõ eſſent obligate ad caſtitatẽ:ſemp tñ ꝑſup
ponẽdo ꝙ fuit ꝑuia deliberatio licꝫ in coꝛde
fuerit retenta. Tertio cõcludit̃ ꝙ alius aliũ
ꝑ votũ ꝓpꝛiũ obligare nõ põt: etiã ſi in illius
eſſet ptãte:puta patris vel tutoꝛis. Ad hoc
eñ non ſunt iniũcte tales ptãtes:ſꝫ ad guber-
nandũ vel ad bona adminiſtranda .ff. de ꝟ.
obli.l.fi.§.j.ſi q̇s ergo vouet filiũ vel filiã reli
gioni:ſubintelligit̃ ꝙ ad hoc fideliter laboꝛa-
bit:qꝛ alienũ factũ ꝓmittere ꝓpꝛie nõ põt.ex
tra de ſpon.c.ex lr̃is.ij.ꝛ in glo. ¶ Oꝛ ſi q̃rit̃
vtrũ ſ q̇s votũ ſuũ poſſit ꝑ aliũ exequi. Ad
hoc rñdet Hein.boyc:extra ꝺ voto.in.c.licꝫ
ꝙ ſi põt ꝑ ſepſum votũ exequi tũc tenet̃ ꝑ ſe-
ipſum facere.vt.e.ti.c.magne.qꝺ intellige li-
cet etiã inutiliter exequi poſſet .ſ. qꝛ claudus
eſſet vel mutilat⁹ et ex deuotione vel in ſubſi
diũ terre ſancte vouiſſet:ſi tñ talis eſſet ꝙ de
fectũ ſuũ ꝑ alios q̊s ſecum duceret ſupplere
poſſet: Admittit̃ tñ in vtroq; caſu cõpẽſatio
dicto.c.magne.ꝛ.c.ſe.ꝺm Inno.ꝛ Hoſti. Si
ꝟo nõ põt exequi ꝑ ſeiꝑm impeditus impedi
mento ꝑpetuo:ꝛ tunc ꝑ aliũ põt exequi:vt in
dicto.c.licet.ſed nõ tenet̃ exequi:ſi poſtq̃ vo
tũ emiſit impedimẽtum ſupuenit aut tpe quo
votũ impleuit. Si ꝟo tpe q̇ vouit erat impe-
ditus ita ꝙ perſonalit̃ ire nõ poterat nec ſpe-
rabat ab impedimẽto liberari :tũc tale votũ
cenſeri debet irriſoꝛiuꝫ:ſi ꝟo ſperabat ab illo
liberari:ꝛ tũc dat̃ dilatio:vt extra de voto.c.
ꝙ ſup his.§.vñ credim⁹. Oꝫ ſi nõ ꝯualeſcat
intuẽda eſt vouẽtis intentio:q̇ ſi fuerat in vo-
lũtate ꝑficiendi ꝑ ſe vel per aliũ in omni euẽ
tu:tũc redimere põt ꝑ aliũ. Sin aũt tũc videt̃
votum fuiſſe conditionale: nec illo obligari.
¶ Ceterum ꝺm ſummiſtas duplex voti ſpe-
cies diſtinguit̃. Nã aliud eſt neceſſitatis ꝛ cõ
mune ſcꝫ votũ fidei ad qꝺ quis tenet̃ ſiue vo
ueat ſiue nõ ꝛ ad illa que neceſſario quis ꝓ-
mittit in baptiſmo:renũciãdo ſcꝫ diabolo et
pompis eius:tenere fideꝫ ſeruare decalogũ
et generaliter ea ſine quibus noſtra ſalus ha
beri non põt:de cõſe.di.iiij.c.j.licet. Tamen
hoc pꝛopꝛie non eſt votum:eo ꝙ a pueris fit
talis obligatio qui carent animi diſcretione.
Unde q̃uis dici poſſet.ꝙ talis obligatio fit
a patrinis eoꝛum nomine:vt habetur de cõ-
ſe.di.iiij.c.queris.tamen quia ſimpliciter vo
tum dicit̃ eſſe voluntatis: vt extra de voto.c.
magne.ideo ꝓpꝛie nõ dicit̃ votũ:debet enim
votũ eſſe ꝓpꝛie quid voluntariũ : tam reſpe-
ctu pꝛincipij a quo ꝓcedit:q̃ reſpectu ei⁹ qꝺ
vouetur. Hinc cuꝫ homo peccat poſt baptiſ
muꝫ dupliciter reus eſt:vt qꝛ peccat in eo ꝙ
cõmittit:ꝛ ꝙ votũ pꝛeuaricatur : non tamẽ ꝑ
duobus moꝛtalibus penitentia indicetur :ſꝫ
tanq̃ pꝛo vno circũſtantia tranſgreſſionis
grauato. Aliud vero votũ eſt voluntatis cu
iuſmodi ſunt que quis volũtarie emittit ſup
his ad que quis non tenebatur:ſed poſt vo-
tum obligatur:vt ſunt vota abſtinentie: cõti-
nentie:peregrinationis ꝛ ſimiliũ : de quibus
per ꝓpham Vouete hoc eſt conſiliũ:ꝛ reddi
te hoc eſt ꝓceptuꝫ dño deo veſtro. B C ein
de queri põt: quotuplex ꝺꝛ votũ volũtariũ.
Ad hoc dicendum ꝺm omẽs doctoꝛes ꝙ eſt
duplex. Quoddã eñ ꝺꝛ ſimplex:ꝛ eſt omne
illud votũ cui non adhibet̃ ſolẽnitas:vt ſi fiat
votũ de nõ cõtrahendo:de caſtitate : ꝛ ſic de
alijs. Solẽne vero votum dicit̃ qꝺ fit ꝑ ſuſce
ptionẽ ſacri oꝛdinis:vel per ꝓfeſſionẽ expreſ-
ſam vel tacitaꝫ factam alicui de religionibus
appꝛobatis: vnde qualitercunq; quis alias
votũ fecerit ꝑterq̃ in ſuſceptione oꝛdinis im-
plicite vel appꝛobate religionis expꝛeſſe vel
tacite.dicitur votum ſimplex : vnde ſi voueo
vel ꝓfeſſionem facio in regula vel in religiõe
nõ appꝛobata:contrahens matrimoniũ liga
tus ſum matrimonio:licet grauiſſime peccoꝛ
vt expꝛeſſe patet li.vj.de voto.c.vnico.vbi ꝛ
ſubditur. Et quãto ſolemnius ꝛ manifeſtius
emiſſa ſunt vota:tanto ꝓpter ſcandalum plu
rium ꝛ exemplũ durioꝛ penitentia trãgreſſo-
ribus debeat̃ : non tamẽ reſcindere poſſunt
matrimonia poſt cõtracta : ꝛ hoc idem tenet
Jo.an.in apparatu ꝙ illud votũ putat etiaꝫ
ſi quando ꝓfitebatur credebat illã religionẽ
eſſe appꝛobatam. Sicq; patet ꝙ omne votũ
dicitur ſimplex ſiue ſit cõtinentie:ſiue habitus
deferendi tantũ:ſiue obedientie ꝑſtande: vel
cuiuſcunq; alterius pij operis faciẽdi qꝺ nõ
eſt ꝓfeſſionis regule appꝛobate:vel ſuſcepti-
onis ſacri oꝛdinis. ¶ Pꝛo quo notandũ ꝺm
Tho.ſcꝺa.ſe.q.lxxxviij. ꝙ ſolẽnitas voti at-
tenditur ꝺm aliquid ſpirituale quod ad deũ
pertinet.id eſt ꝺm aliquã ſpiritualem benedi
ctionẽ vel conſecrationẽ : que ex inſtitutione
apoſtoloꝛũ adhibet̃ in ꝓfeſſione certe regule
ſcꝺo gradu poſt ſacri oꝛdinis ſuſceptionẽ: vt
dicit Dio.ij.c.ce.hierarch.ꝛ hui⁹ rõ eſt: quia

ſolẽnitates non conſueuerũt adhiberi:niſi qñ
aliquis totaliter mancipat̃ alicui rei:vtpote
quãdo q̇s ꝑ ſuſceptionem ſacri oꝛdinis diui-
no miniſterio applicat̃ ꝛ in ꝓfeſſione certe re
gule qñ ꝑ abrenũciationem ſeculi ꝛ ꝓpꝛie vo
luntatis ſtatũ ꝑfectionis aliq̇s aſſumit.ꝛ lꝫ
alia vota ex h̊ ꝙ fiunt in publico poſſunt ha-
bere quandam ſolennitatẽ humanã:nõ tamẽ
ſpũalẽ ꝛ diuinã ſicut habẽt vota ꝑmiſſa.etiã
ſi coꝛã paucioꝛibꝫ fiant nec cõgruit alicui vo-
to ſolennitas:niſi illi quo totaliter q̇s deo mã
cipat̃. ¶ De hinc q̃ri põt:vtruꝫ votũ ſimplex
tantum obligat:quantum votum ſolenne:ſic
dicit̃ extra qui cleri.vel vo.c.rurſus.ꝙ votum
ſimplex apud deum non minus obliget q̃ ſo
lenne. Ad h̊ dicendũ ꝓut dicit Gaſp ꝺ. cal.e.
ti.c.meminimus.ꝙ q̊ ad eccl̃iam militãtẽ ma
gis obligat votũ ſolẽne:ſꝫ q̃tum ad deuꝫ eq̃
liter obligant qꝺ ꝓ tãto dicit̃:qꝛ vtrũq; obli-
gat ad moꝛtale peccatũ:ꝛ eq̃liter q̃tũ ad ſuf
ficientiam dãnationis minus tamẽ peccat is
qui tranſgredit̃ votum ſimplex q̃ q̇ ſolenne.
vñ dicit Tho.vbi.ſ.ꝙ h̊.c.rurſus: extra qui
cleri.vel vo.ſic exponendũ eſt.ꝙ vtriuſq; trãſ
greſſoꝛ peccat moꝛtaliter ¶ Cetez queri
poteſt:vtrũ homini expediat aliq̇ vouere:pꝛe
ſertim cũ ſibijpſi iniciat laqueũ trãſgreſſionis
ꝛ periculum delicti. Ad h̊ rñdet Alten.l.j.ti.
ij.ꝙ ſi vouens vouet bona: quoꝛum obſeruã-
tia pꝛobabiliter ꝓpoꝛtionata videtur infirmi-
tati vel cõditioni ſue vel nature :tunc expedit
homini vouere:quia per h̊ amplius firmat
voluntatem ſuam in bono:ꝛ excludit a ſe pꝛo
magna parte libertate malefaciendi:et facit
actum virtutis latrie:ꝛ ſic vouendo meretur:
ꝓpt̃ quod monet pſ. Vouete ꝛ reddite dño
deo veſtro. Si ꝟo nõ ſunt ſue infirmitati:con
ditioni ſtatui:vel nature ꝓpoꝛtionata:tunc nõ
haberet diſcretionẽ cõmittere cũ ꝑ h̊ vouens
magis videtur ſe illaqueare q̃ augere ſecu-
ritatem de ſua ſalute:quilibet tñ ſolutus ꝛ li-
ber reputare debet obſeruãtiã voti ſue ſpiri-
tuali infirmitati eſſe pꝛopoꝛcionataꝫ.niſi per
certam ꝛ experientiam conſtaret contrariuꝫ.
qꝛ tam ꝓpter bona exempla que ſepius aliq̇
vident ꝛ audiunt q̃ pꝛopter cõſolatiões ſpi-
rituales quas ex dei benignitate frequenter
ob fauoꝛem religionis.ex ſancta ſocietate re-
cipiunt:obſeruantia aliquoꝝ bonoꝛum eſt ꝓ
poꝛcionata alicui in religioni exiſtenti que ñ
eſſet pꝛopoꝛtionata eidem in ſeculo remanẽti
¶ Qꝺ ſi obijcitur grauius eſſe pctũ religio-
ſi ceteris paribus q̃ peccatum laici:quia di-
cit Anſhel.in.li.de ſimilitudinibus.ꝙ ſi peni-
tere r̃ligioſus noluerit maioꝛi damnatiõi ſub
iacebit:ſ vouere non expedit. Ad hoc rñdet
ſanctus Tho.ſcꝺa ſcꝺe.q.clxxxvij.ꝙ peccatũ
quod a religioſis cõmittit̃ põt eſſe graui⁹ pec-
cato ſecularium eiuſdem ſpeciei tripliciter.
Uno modo ſi ſit ꝯriũ voto religionis:puta ſi
religioſus foꝛnicetur vel furet̃.quia foꝛnican-
do facit cõtra votum ꝯtinẽtie:ꝛ furãdo ꝯ vo
tum paupertatis.non ſolũ ꝯ ꝓceptũ diuine le-
gis Secundo mõ ex cõtẽptu peccet.qꝛ ex h̊
videt̃ magis eſſe ingratus diuinis beneficijs
quibus eſt ſublimatus ad ſtatũ ꝑfectionis:ſi-
cut apl̃us dicit Heb.x.ꝙ fidelis meretur gra
uioꝛa ſupplicia.ex hoc ꝙ peccãdo filium dei
conculcat ꝑ contemptum.vñ Hiere.xj.dñs
dicit. Quid eſt ꝙ dilect⁹ meus facit i domo
mea ſcelera multa. Tertio modo ꝓpter ſcan
dalum:quia ad eius vitam plures reſpiciũt
vnde Hiere.xxiij.dicit̃. In ꝓphetis hieruſalẽ
vidi ſimilitudinem adulterij ꝛ iter mendacij
ꝛ confoꝛtauerunt manus peſſimoꝝ vt nõ cõ-
uerteret̃ vnuſq̇ſq; a malicia ſua. Si ꝟo reli-
gioſus non ex cõtẽptu ſed ex infirmitate vel
ex ignoꝛantia aliqꝺ peccatũ qꝺ nõ eſt cõtra
votũ ſue ꝓfeſſionis cõmittit abſq; ſcandalo:
puta in occulto:leuius peccat eodem genere
peccati q̃ ſecularꝫ:qꝛ pctm̃ eius ſi ſit leue q̃ſi
abſoꝛbet̃ ex multꝫ bonis opibꝫ q̃ facit : ꝛ ſi ſit
moꝛtale facilius ab eo reſurgit ꝓpter intentio
nem quã habet ad deũ erectam:q̃ ꝛ ſi ad ho-
ram interripiat̃:ad pꝛiſtinã tamẽ facile repa-
ratur:ꝛ etiã iuuat̃ a ſocijs ad reſurgendũ iu-
xta illud Eccl̃s iiij. Si vn⁹ ceciderit ab alio
fulciet̃. ve ſoli qꝛ ſi ceciderit nõ habꝫ ſubleuã
tẽ. ¶ Denicq; queri põt.vtrũ magis laudabile
ſit ꝛ meritoꝛium aliq̇d facere ſine voto vel cũ
voto:pꝛeſertim cum dicit Pꝛoſper in.ij.de vi
ta contẽplatiua:ꝙ ſic abſtinere ꝛ ieiunare de-
bemus:vt non nos neceſſitati ieiunãdi ſub-
damus ne iam nõ deuoti ſꝫ inuiti rẽ volũtariã
faciamus. Ad hoc rñdet Tho.v.q. lxxxviij.
ꝙ triplici rõne factum idem opus melius ẽ ꝛ
magis meritoꝛium cũ voto q̃ ſine voto. Pꝛi
mo quia vouere eſt actus latrie:latria aũt ẽ
honoꝛ qui fit deo:que eſt pꝛecipua inter vir-
tutes moꝛales:nobilioꝛes autem virtutis eſt
opus melius ꝛ magis meritoꝛium:qꝛ imparat̃
a nobilioꝛi virtute ſicut actus fidei vl̃ ſpei me
lioꝛ eſt ſi imperat̃ a charitate.ꝛ iõ act⁹ aliaꝝ
virtutũ vt ieiunare continere ſunt melioꝛa et

magis meritoria ſi fiunt ex voto:qꝛ ſic iam ꝑ/
tinent ad cultū diuinū q̄ſi quedam dei ſacrifi
cia:⁊ hoc ꝑ latriam q̄ dꝛ nobiliſſima virtus.
Hinc dicit Aug.li.de ꝟginitate:neq̃ ipa ꝟ
ginitas qꝛ ꝟginitas ē ſed qꝛ a deo dicata eſt
honoraꝛ:quā vouet ⁊ ſeruat ↄtinētia pietatꝭ
Scḋo qꝛ ille q̇ vouet ⁊ facit:plus ſe deo ſub
ijcit q̄ ille q̇ ſolum facit.ſ.nō ſolū q̄tum ad
actū ſꝫ etiā q̄tū ad poteſtatē :qꝛ de cetero n̄
p̄t aliud facer̄ ſic̄ plus daret homī q̇ daret ar
borē cū fructibꝫ q̄ qui daret ei fructus tantū
Tertio qꝛ ꝑ votū immobiliter voluntas in
bono firmatur:facere aūt aliquid ex firmata
voluntate in bonū ꝑtinet ad ꝑfectionem vir
tutū:vt patet ꝑ pħm in.ij.ethi.Sicut ecōtra
peccare mente obſtinata aggrauat pctm̄ et
dicit̄ pctm̄ in ſpiritūſācrū:ꝙ ſi ipm̄ opus ſm̄
ſe ↄſideratū poſt votū aliqñ triſte ⁊ inuolun/
tariū redderet̄:dū tñ remaneat volūtas im/
plendi votū:adhuc eſt magis meritoriū q̄ ſi
fieret ſine voto:qꝛ impletio voti eſt actus re
ligionis q̄ eſt potioꝛ virtus q̄ abſtinētia cu/
ius actus eſt ieiunare:⁊ ſup hoc votū volun
tatem magis cōfirmat ⁊ deuotionē auget in
illis p̄cipue q̄ ſūt bñ diſpoſita. Ad lau.dei.

¶ De his qui vouere nō poſſunt et quō ligat eorum votū qualiterq̃ ligat heredes votum decedentis/et que cōditiōes in voto ſubintelligū/tur. Sermo. vi.

Non aſſumes nomen dei tui
inuanum.Exod.xx. Preterea ꝓ/
ſequēdum eſſe reoꝛ de his q̇ voue/
re pñt. A Pro quo notandū ꝙ Hein.bo/
yc.extra de voto.in.c.ſcriptura.dicit ꝙ gene/
raliter quilibet vouere pōt niſi pꝛohibeatur
ꝓhibentur aūt quedam perſone q̄ q̊ ad vo/
tum emittendū non habent liberā voluntatē
vouendi:ſicut ep̄us clericus:monachus im/
pubes vxoꝛ:ſeruus:ratio aūt huius ꝓhibitio
nis eſt:vt dicit Aſten.qꝛ nullus pōt illud per
ꝓmiſſionem firmiter obligare qḋ eſt in pote/
ſtate alterius ſed illud tm̄ qḋ eſt in ſua ꝑtāte.
ſed ſex predicti nō ſunt omnimode in ſua po
teſtate ſed in alterius vt videbitur. Predicti
tamē ſm̄ Tho.nō peccāt vouendo qꝛ ſemꝑ ī
eoꝛum voto ſubintelligitur:ſi placuerit ſuis
ſuperioꝛibꝫ.Silr̄ ſm̄ Inno.ī dicto.c.ſcriptu/
re:vouētes nō adimplendo votū auctoꝛita/
te ſuperioꝛum pꝛohibente non peccāt:qꝛ lex
⁊ ſuoꝛū ſupioꝝ auctoꝛitas eos excuſat:et etiā
canōes:vt patet.xxij.q.iiij.c.tribꝫ.⁊ q.v.c.pue
ri:nec pater vel ſuperioꝛ peccat reuocando
votum:qꝛ vtit̄ iure ſuo:extra de elec.c.eccl̄ia
Idem Tho. ¶ Venientes igit̄ ad ꝓſecutio/
nem hoꝝ ſciendū pꝛimo:ꝙ ep̄us ſm̄ Hoſti.
⁊ Hein boyc.in dicto.c.ſcripture:nō p̄t votū
emittere:ꝑ qḋ ſoluat̄ vinculū mr̄imonij qḋ ē
inter ip̄m ⁊ eccleſiaꝫ ſponſā ſuam:nec intuitu
alicuius religiōis ingrediēdi ſine auctoꝛitate
pape.vt patꝫ extra de regularibꝫ.c.licet.vbi
ſubdit.§.illa regula ſꝑ inuiolabiliter obſerue
tur ꝙ nullus abſq̃ licentia romani pontificis
p̄ſumat occaſione q̄cunq̃ deſerere p̄ſulatum
qm̄ ſicut maius bonū minoꝛi bono ꝑpont̄:ſic
communis vtilitas ſpāli vtilitati p̄fert̄:⁊ in h̊
caſu recte pꝛeponitur doctrina ſilentio:ſolici
tudo cōtēplationi ⁊ laboꝛ quieti.Ad quod
vtiq̃ deſignandum vnigenitus dei filius ie/
ſus chꝛiſtus nō de Rachele ſm̄ carnē natus
eſt ſꝫ de Lya:nec legit̄ eū ī domo ſua excepiſ
ſe Maria ſꝫ Martha:vñ qñ p̄t ep̄us p̄eſſe
pariter ⁊ ꝓdeſſe.nō debēt cedendi poſtulare
licentiam aut obtinere. Scḋo nō p̄t emittere
votum ſine auc̄te pape: per qḋ fiat eccleſie
ſponſe ſue graue p̄iudiciū vt eſt votum longe
ꝑegrinationis ꝓpter qḋ opteret euꝫ diu ab ec
cleſia abſentare:vt patet extra de voto.c.ma
gne. Poteſt tamē emittere tale votū:ꝑ quod
eccl̄ie ſue non fieret graue p̄iudicium vt vota
abſtinētie tꝑare elemoſyne:⁊ etiā qḋlibet vo/
tū ꝑ qḋ p̄beat bonū exemplū qꝛ ad hoc tene
tur:vt ptꝫ in dicto.cap̄.magne ¶ Scḋo cleri
cus nō pōt ſine licentia ſui pꝛelati votū pere/
grinationis emittere vl̄ aliud ꝓpter quod op
teret eū relinquere eccl̄iam ſuam vt patꝫ extra
de renū.c.admonet.vbi ſubditur vniuerſis ꝑ
ſonis eccleſiaſticis tui ep̄atus ſub diſtinctiōe
ꝓhibeas:ne eccl̄ias tue dioceſis ad oꝛdinati
onē tuā ꝑtinentes abſq̃ tuo aſſenſu ītrare au/
deant aut retinere aut dimittere te inconſul/
to ⁊c.⁊ ī dicto.c.magne.Et h̊ intelligit̄ de cle
ricis beneficiatis:pōt tñ hm̄ōi facere votum ī
trandi religionē in quo caſu ſufficit petere li/
centiam:vt extra de regula.in.d.c.licet. Poꝛ/
ro clericus non beneficiatus vouere poteſt
ſicut alius laicus. Diuerſimode tamen do/
ctoꝛes ſentiunt de voto tranſmarino vel acci
piendi crucem.quidam em̄ dicunt ꝙ clerico
ſufficit petere licentiam de accipiendo crucē
quia ad hoc auctoꝛitate pape licentiati vidē
tur qui poſſunt eſſe vtiles terre ſancte:extra

de voto.c.ex multa.§.penul. Quidā autē di/
cunt ꝙ ſine licētia p̄lati h̊ p̄t. Deniq̃ ſicut ha
bet̄ de regula.c.bñficiū.li.vj. Beneficiū eius
qui intrat oꝛdinē:non ē alicui conferendū in/
fra ꝓbatiōis annū:niſi ip̄e ↄſentiat aut con/
ſtet ꝙ voluit abſolute vitam mutare:⁊ h̊ cla/
ra ꝓbatione ⁊ cōpetentibꝫ indicijs.eo.ti.non
ſolū:vel niſi ꝓfeſſionē exp̄ſſam fecerit:ſubau/
di.Io.an:alicui.de religionibꝫ appꝛobatis:ſi
ue ſcient̄ habitū ꝓfeſſoꝝ ſuſceperit ſcꝫ vbi eſt
diſtinctus. ¶ Tertio monachus non p̄t votū
aliqḋ facere ꝑ qḋ ipſum ſine licentia abbatis
clauſtꝝ exire opoꝛteat:niſi ad aliā religioneꝫ
artioꝛem trāſire velit:qḋ facere p̄t licētia pe/
tita:licet non obtenta:vt extra de regu.in.d.c
licet. Nō p̄t etiaꝫ facere votū abſtinētie ſingu
laris nec peregrinationis :nec aliq̇d aliud re
gulariter qḋ eēt in pꝛeiudiciū obedientie ſu/
perioꝛꝭ:vel in ſcādalū ↄuerſionis ſingularis:
⁊ ſi h̊ fecerit non tñ ſine licētia licet exequi ne
ſit fratꝝ ſcandalum quibꝫ ſe debet confoꝛma/
re inq̄tū ſtāt in obſeruātia regule:vel ne det̄
ei occaſio euagandi. Qḋ ſi votū emiſerit añ
religionis ingreſſum:tūc nec ſine licētia ſupe
rioꝛis exeq̇ debet.xx.q.iiij.c.monacho nō licꝫ
votū fouere ſine cōſenſu abbatis:ſi aūt voue/
rit frangendū erit.⁊.xxxiij.q.v.c.noluit:quia
omnia tꝑalia vota videt̄ mutaſſe in religiōis
obſeruantiam. Qḋ ſi vouit dicere vnum pſal
mum vel pſalterium vbi nihil mali continge/
re poteſt:tunc licite ſeruat votum:qꝛ licitū eſt
ei plus mereri ſm̄ Inno.⁊ Hoſti.in.d.c.ſcri/
pture ratio aūt pꝛedictoꝝ ſm̄ Richar.ē quia
votum religionis eſt tante altitudinis ꝙ oīa
alia commutari poſſunt in illud:⁊ iō ecleſia
conſiderans huius voti altitudinē ⁊ hūanaꝫ
infirmitatem voluit auc̄te dei nullum votum
poſſe ſupaddi voto religionis pꝛopter peri/
culum tranſgreſſionis:q̄ etiā de cāiura ↄſen
tire videt̄:quod vota q̄ facit ante ꝓfeſſioneꝫ
in religione q̄ pꝛelatus eum r̄cipiens ignoꝛa/
uit reuocare poteſt:poſtq̄ notum ſibi fuerit:
quod ꝑ hoc ꝓbat̄:qꝛ religioſus plus eſt ſub
pꝛelato q̄ vxoꝛ ſub viro:⁊ dicitur.xxxiij.queſ.
v.c.noluit:ſi adhuc innupte mulieri pater cō
ceſſerat vota perſoluere:ſi antequā perſolue/
rit nupſerit:et eiꝰ viro hoc cognito nō placue
rit:non pſoluat:⁊ hoc omnino fiat ſine pecca
to.Ex hoc arguit glo.abbateꝫ reuocar̄ poſſe
monachi votum qḋ emiſit ante monacha/
tum h̊ Richar. B Hic q̄ri p̄t vtꝝ quodli
bet votū cōmutari pōt in votum religionis.
Ad hoc rñdꝫ Aſten.poſt Richar.li.j.ti.xx.ꝙ
volens facere ꝓfeſſionē in religione:ſi actua/
liter ſeu habitualiter remanere velit obligatꝰ
ad vota q̄ fecit in ſeculo:non cōmutant̄ in vo
tū religionis:tñ poſtq̄ ad noticiā p̄lati deue/
nerit eū ab ipſis votis abſoluere poterit ma/
xime ſi ignoꝛabat ipſum obligatū eē votis ill̄
tꝑe ꝓfeſſionis. Si ꝟo actualiter vel habitua
lit̄ intēderit ſe non teneri amplius votis illis:
ſed ſoli voto religionis:tunc abſoluit̄ ab illis
per votum religionis ꝓpter eius altitudinem
⁊ ꝑfectionē:qꝛ dicit̄ extra de voto.c.ſcriptu/
re. Fracti voti aliquatenus reus non habet̄
qui tꝑale obſequium in ꝑpetuā religionis ob
ſeruantiā noſcit̄ cōmutare:vbi ⁊ glo.dicit ꝙ ī
tranti religionem nō ē penitētia īponenda ꝓ
pctō:ſic em̄ remittitur aſtulpho pnīa publica
ſi voluerit monaſteriū introire:q̇ tñ occidit ꝓ
pꝛiam vxoꝛē innocētē:vt patet xxxiij.q.ij.c.ad
monete.lege ibi mirabilem pnīam ſibi īpoſitā
ſi monaſteriū ingredi noluerit:vnde iſta com
mutatio votoꝝ fit auc̄te iuris. Si tñ rex impa
tor vouerit ꝙ vſq̃ ad certū tēpus ī terra ſan
cta militabit:vel alius magnus dñs exiſtens
dux totius exercitus cruce ſignatoꝛum:⁊ de
eius abſentia deſolaretur exercitus: religio/
nem intrare vellet:in hoc caſu papa conſulē/
dus eſſet:ſm̄ Hoſti.⁊ roḋ.certum tamen eſt
ꝙ perſona mediocris abſolueret̄ a voto trāſ
marino per religionis ingreſſum ⁊ ꝓfeſſionē
in ea. Et ſi obijcitur ꝙ per votū aſſumptiōis
crucis in ſubſidium terre ſancte quis ↄſequi/
tur remiſſionem omniū peccatoꝝ ⁊ ita videt̄
vtilius eſſe voto religionis. Ad h̊ ſm̄ Tho.
rationabiliter dicendū ꝙ etiam per ingreſſuꝫ
religionis conſequitur quis remiſſionē omni
um peccatoꝛum:ſi em̄ aliquibꝫ elemoſynis fa
ctis homo poteſt ſtatim ſatiſfacere pꝛo pecca
tis ſuis:ſm̄ illud. Qḋ ſupeſt date elemoſynā
⁊ ecce omnia munda ſunt vobis: Multo ma
gis igitur in ſatiſfactionē pꝛo peccatis omni/
bus ſufficit ꝙ homo totaliter ſe diuinis man
cipet obſequijs per īgreſſum religionis:q̄ ex
cedit omne genus ſatiſfactionis. Unde ī vi/
tiſpatrum legitur:ꝙ eandē gratiam cōſeque/
rentur intrantes religionem quā conſequunt̄
baptizati: Qḋ ſi non abſoluerentur ab omni
reatu pene nihilominus tamen ingreſſus re
ligionis vtilioꝛ eſt illa q̄tum ad pꝛomotionē
in bono que pꝛeponderat abſolutioni a pena
hec Aſten.⁊ ſic obſequium perpetuum reli/
gionis abſoꝛbet tempoꝛale quod adimpleri

non pōt ſtante perpetuo. Denicꝫ licet votum pcedens tollit p religionis ingreſſum, ꝓpē cōtinuationē pnie ꝛ exercitij in quo ſp debēt eē monachi ac etiā oē pctm̄ ante igreſſū ppetratū: ita ꝙ illi pfitenti nō ſit p eis iponenda pnīa tn̄ ſi poſt ingreſſū cōmittūt vel delinquūt religioſi. tūc ſubijciunť penitētie et diſcipline ſm regulā: extra de reg. c. fi. ¶ Quarto pꝛincipaliť ipuberes. i. q̄ ſtant ſub ptāte patris vel tutoꝛis etiā ſi annos pubertatis attigerit vouere nō pn̄t in pīudiciū illoꝝ ſub q̄rum ptāte cōſtituti ſunt. Pꝛo q̄ ſciēdū ſm Tho. ſcđa ſcđe q. lxxxviij. ꝙ pueri an̄ annos pubertatꝫ duplici rōne vouere nō pn̄t. Pꝛimo: qꝛ vt in plurimū patiūtur rōnis defectū. Hic dicit Hein. boyc: ꝙ ipuberes votū religiōis vouere non poſſunt etiā de patris vel tutoꝛis auctoꝛitate vt patet de regu. li. vj. c. is qui. Secūdo quia ſunt in poteſtate parentū vel tutoꝝ qui ſūt eiſ loco parentum: ꝛ iō eoꝝ vota nō habēt effectum niſi parentes vel tutoꝛes conſenſerint: tunc enim in alijs votis p̄tercꝫ in voto religionis ſm boyc obligarentur: ꝛ hoc preſertim ſi pꝛoximi pubertati eſſent: ꝛ vſus rationis in eis accelerari contigerit: ꝛ hoc eſt tutius: licꝫ alij dicant ꝙ ante annos pubertatis nullo ſe voto aſtringere poſſunt: qꝛ hoc intelligenduꝫ eſt de non dolocapacibus. Verūtamē vt dič Hein boyc. extra đ voto in. c. veniēs. Si votum per aliquē emiſſuꝫ in impuberi etate poſtea pubes factus ratū habuit: tunc tenetur illud adimplere. ꝛ ita pōt intelligi dictum. c. veniens: ꝙ ſi pubes factus ratum non habuit tunc non obligatur etiā cū auctoꝛitate pr̄is: p̄ſertim ſi non fuit ante dolicapax. Unde dicit Tho. ſcđa ſcđe. q. lxxxviij. ꝙ ſi puer vel puella ante annos pubertatis nondum habeat vſum rationis: tūc nullo modo ſe pt̄ voto ad aliquid obligare. Si vero n̄ annos pubertatis attigerit vſum rationis poteſt quidem q̄ꝫtum in ipſo eſt obligare ſe: ſed votum eius pt̄ irritari per parentes quoꝛum cure remanet adhuc ſubiectus: quantūcunqꝫ ſit dolicapax ante annos pubertatis voto ſolenni religiōis obligari non pōt: ꝓpter eccleſie ſtatutuꝫ qđ reſpicit id quod in pluribꝫ accidit: poſt annos aūt pubertatis poſſunt ſe iam voto religiōis obligare vel ſimplici vel ſolenni abſqꝫ voluntate parentum. ¶ Dehinc queri poteſt q̄d de puberibus: qui in poteſtate alterius ſunt. vtrum vouere poſſunt: dicit Inno. id eſſe qđ de impuberibꝫ niſi pater vel tutoꝝ conſentiat expꝛeſſe vel tacite: ſufficit em̄ ꝙ ſcit ꝛ non cōtradicit. Huius ratio ē ſm Tho. qꝛ nullꝰ poteſt ſe firmiter obligare ad id qđ eſt in ptāte alterius: ſed ſolum ad id qđ eſt omnino in poteſtate ſua. Ex quo etiā cōcludiť ꝙ poſtqꝫ venit ad annos pubertatis: ſi ſalteꝫ ſit libere cōditionis vouere poteſt ea que pertinent ad ſuam pſonam: non aūt ea q̄ ptinent ad domeſticam diſpenſationē ſine cōſenſu patris vel tutoꝛis: qꝛ in his ſubiectus eſt eiſdem: ꝛ iō pt̄ ſe obligare religioni p votum vel ꝙ cōtrahat matrimonium abſqꝫ conſenſu: imo contra cōſenſum parētū vľ tutoꝛum. Dicit em̄ Inno. ꝙ ipubes dolicapax vel pubes adhuc exiſtēs in poteſtate paterna ꝛ votū faciens pegrinationis vel abſtinentie: debet illud adimplere poſtqꝫ paternam poteſtatē exiuerit: qꝛ deo ſe obligauit quod potuit ſicut ſe p delictum obligat diabolo: extra de delic. puerorum: c. j. ꝛ licet filius patri ſit obligatus iure paterne poteſtatis: excipiť tamen pegrinatio voti tranſmarini: vt extra đ voto. c. qđ ſup his. in fi. ꝛ. c. ex multa. §. quod autem. excipiť etiam neceſſarius in euitabilis caſus vt ſi ſit a canone p ſedem aplicam abſoluendꝰ: extra de ſen. ex. c. relatū. ¶ Hic incidentaliter queri poteſt: vtꝝ filius vel heres adimplere teneť votū illius cui ſuccedit in hereditate. Ad h̄ rn̄det Hein boyc: extra de voto. in. c. licet: ꝙ ſi heres hereditatem adierit: tūc teneť adimplere ſi vires hereditatis hoc patiant: qꝛ voti obligationeꝫ ad heredem tranſire cōſtat. ff. de poſſibilitate l. ij. in. fi. ſi vero non adijt: tunc non teneť quia nec heres ē niſi foꝛte ſponte h̄ pmiſerit: ꝛ tūc ſi in omni caſu intellexerit obligare pſonā tūc adimplere debet: nō tam ob pmiſſionē factā a teſtatoꝛe q̄ꝫ ob ſuā: qꝛ ſe obligauit in omni euētu: ſed ſi tanq̄ꝫ heres hoc pmittebat hereditatē adire ſperās poſtea tamē abſtinuit mutato cōſilio: tunc non teneť vt patꝫ extra de elec. c. venerabilem. §. fi. ꝛ in glo. ꝛ ſic pōt itelligi etiam dictū. c. licꝫ. ſi quicunqꝫ hereditatē adijt obligať extra de ſolu. c. j. Et tunc queri poteſt ſi quis votum ſuſcepit a parentibus vľ ab alijs decedentibus: vtrum per ingreſſum religionis ſatiſfacit vel abſolui poteſt. Ad h̄ reſpondet ſanctus Thomas in quodlibetis ꝙ ex quo ingreſſus religionis ſufficit pꝛo ſe tali: ſufficit etiam pꝛo illis: quamuis etiam in ingreſſu de hoc nihil intendebat. Quod ſi q̄s cruce ſignatus vel alius vouens mittere in ſubſidium terre ſancte pecunias et poſtea religionē ingrediťs: liberatus quidem eſt a voto quo ad laboꝛem peregrinationis ſcđm Rodeñ. non tamen quo ad pꝛedictam pecuniā: quia nullus ſine ſpeciali licentia pape cōmutare poteſt vota terre ſancte: nec ipſo iure mutantur per ingreſſum religionis: niſi quo ad laboꝛem peregrinationis. idem Aſtenſis. ¶ Quinto pꝛincipaliter vxoꝛ vouere nō poteſt abſqꝫ licentia vir ſui vt latius videbitur in ſermone ſequenti. ¶ Sexto ſeruus vouere non poteſt in pꝛeiudicium domini ſui in quo licꝫ illi ſubiectus eſt: vnde dicit Tho. ſecunda ſcđe. q. lxxxviij. ꝙ quicunqꝫ ſubiectus eſt: alicui quantū ad id in quo ſubiectus eſt: non eſt ſue poteſtatis facere quod vult ſed dependet ex voluntate alterius: ꝛ ideo non pōt per votum ſe firmiter obligare in his in quibus alteri ſubijcitur ſine conſenſu ſui ſuperioꝛis: vnde ſeruus vltra filios eſt in poteſtate domini ſui: etiam quantum ad operationes perſonales: ꝛ ideo voto ſe ad religionem obligare nō poteſt ſine conſenſu domini ſui: per quam ab obſequio domini ſui abſtraheretur. Nota etiam ſm Hoſti. in dict. c. ſcripture. extra de voto: ꝙ ſicut monachus in talibus eſt aſtrictus abbati pꝛout pꝛius dictum eſt: ſic ꝛ abbas epiſcopo: vt patet. xviij. q. ij. vbi dicitur. ca. abbates pꝛo humilitate religionis in epiſcopoꝝ poteſtate conſiſtant ꝛ ſi quos extra regulam fecerunt ab epiſcopis coꝛrigant: ꝛ cetera multa ibidem: tamen videtur excipiendū votum marinū qđ auctoꝛitate pape facere poteſt: vt dictū eſt ſupꝛa de epiſcopo. ¶ Denicꝫ queri pōt in fine: vtrū omne votum ſit obligatoꝛiū: iuxta illud. ß. Vouete ꝛ reddite: ꝛ Deu. xxiij Cum votū voueris dn̄o deo tuo reddere nō tardabis: quia requiret illud dn̄s deus tuus. Ad hoc rn̄det Aſteñ. li. j. ti. xx. ꝙ ſicut dicitur extra de voto. c. licꝫ. Uſqꝫ adeo ſolutio eſt neceſſaria poſt votum vt ſine diſpendio pꝛopꝛie ſalutis nō liceat reſilire alicui: cuius ratio eſt: qꝛ omnis pmiſſio licita cū intentione obligandi ſe facta ꝛ cū deliberatione: ſi acceptetur ab eo cui fit obligat pꝛomittentē non tm̄ ex pꝛecepto legis diuine: ſed etiā legis nature: ꝓ votum licitū eſt hmōi pmiſſio ꝛ omnē talem pꝛomiſſionem recipit deus. Notandū tamen ſm Tho. in. iiij. ſententiarū ꝙ quicquid votū impediret ſi pꝛeſens eſſet facto aufert obligationē voti: ꝛ ideo ſi q̄d vouetur qđ fit poſtea impoſſibile: tūc q̄ꝫtum ad hoc obligatio tollitur vt ſi quis diues voueret eccleſiam edificare quod poſtea ſuperueniente paupertate non poſſet facere nō obligatur niſi tantū ad illud quod poteſt: irritatur etiam votū ſm Inno. in. c. ſcripture. extra de voto: ex defectu conditionis ſiue generalis ſiue ſpecialis: vt verbi cauſa in generali ſub intelligiť ſi vixero: ſi potero: ſi deo placuerit: faciam. He nancꝫ conditiones ſemper intelliguntur etiam ſi non expꝛimantur: vt patet extra de voto. ca. non eſt xxij. q. ij. c. beatus. Exemplum de ſpeciali: vt ſi filius meus deliberabitur offeram tale pallium vel faciā tales peregrinationes. Unde refert Aſteñ. plures caſus in quibus ſm Hoſti. poteſt omitti votum. Pꝛimus eſt ſi muteť in melius: vt patꝫ extra de voto ſcripture. Secundus eſt auctoꝛitas ſuperioꝛis que ſemper intelligitur excepta. Tertius caſus: ſi votum fuerit cōditionale ꝛ conditio defecerit: ꝛ hoc intellige ſiue ſit conditio ſpecialis ꝛ expꝛeſſa: vt extra de conditio. appo. ca. verum ꝛ. c. de illis: ſiue ſit tacita que ex ſui natura de iure in voto ſub intelligitur. Si quis tamen voueat de duabus cauſis vel pluribus vel ſub duabus conditionibus vel pluribus: ꝛ intendat ſe obligare: qualibet illarū cauſarum vel conditionū extante: tenetur votū implere: licet deficiant alie dūmodo extet vna illarū cauſarū vel conditionū ſm Ray. ꝛ Rodi. Quartus caſus eſt vbi vouens nō habet liberā vouendi facultatem. vt dictū eſt. Quintus eſt vbi ſuperioꝝ auctoꝛitate dilatum vel redemptū vel mutatum eſt. Sextus eſt vbi votum ex ſui natura illicitū eſt: tunc obſeruari non debet. Ueruntamen votū religionis licet ex cauſa falſa fiat: nō tamen vitiatur: vt extra de cōuer. coniug. c. dudum. ¶ Queri pōt iterum vtrū ergo vouens votum licitū ſtatim ipſum ſoluere tenetur. Ad hoc reſpondet boyc. extra de voto in. c. licet: ꝙ obligatio voti cauſatur ex pꝛopꝛia volūtate ꝛ intentione. vn̄ Leuiti. xxiij. Qđ ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis: ꝛ facies ſicut pꝛomiſiſti domino deo tuo ꝛ pꝛopꝛia voluntate locutus es ex oꝛe tuo: ꝛ ideo ſi de intentiōe ꝛ voluntate vouentis ſit obligare ſe ad ſtatim ſoluendum: tūc ſtatim ſoluere tenetur: ſi vero ad certū tempus vel ſub conditione certa: tūc non teneť ſtatim ſoluere: nec etiā tardare dꝫ vltra q̄ꝫ intendebat ſe obligare deo qꝛ dicitur ibidē Leui. Cum votū voueris domino deo tuo: nō tardabis reddere: qꝛ requiret dn̄s deus tuus illud: ꝛ ſi moꝛatus fueris tibi reputabitur in peccatū. Et ſecūdū

Modo.cū qs vouet ſine ꝯditione vel tēporis
ꝑfixione: tūc ſtatim illud tenet̃ exequi cū pōt
niſi in fouendo habuit aliud in mente: datur
tñ ei tēpus ad arbitriū boni viri ad diſponen
dū de rebus ſuis. ⁊ ſm̄ Tho.in.iiij.di.xxxviij.
Si qs in vouēdo religionē ingredi de debit̃
cogitabat ꝓbabiliter pōt ꝓſumi ꝙ nō intende/
bat ſe obligare anteq̃ꝫ de reb⁹ ſuis diſpoſuiſ/
ſet: qñ tñ timet rōnabiliter ꝑpetuū impedimē
tum tūc tenet̃ vlteri⁹ nō differre. Ad lau.dei.

¶ De votis eoꝝ qui ſunt in matrimo nio in quibus ligant ⁊ in quibus nō ſiue ſint ꝯtinentie ꝑegrinationis vel alterius boni. ¶ Sermo vij.

Non aſſumes nomē dei tui
in vanū. Exo.xx. Jam ꝓſecuturus
de voto qđ per eos fit q̄ matrimo
nio copulati ſunt. A Primo quere vtꝝ vo
tū fieri poteſt de eo qđ eſt indifferens vel inu
tile ad ſalutē: ꝑſer.im cū votum deberet eſſe
de aliquo bono q̃ꝫtum ad diuinū honorē vel
anīe ſalutem. Ad hoc rñdet Richar. de me/
dia villa ſup.iiij. ꝙ aliquādo fit votū de re no
ciua ad ſalutē: vtpote de malo culpe: nā multi
fatui vouent qñq̃ꝫ non tm̄ inutilia: ſed etiā no
ciua ad ſalutem ex affectu inordinato: ſed ta/
liter voueri non pōt nec tenet votū: q2 deus
reſpuit omnē obligationē ſibi oblatā ꝯtra ſei/
pſum. Qñq̃ꝫ vero fit votū de inutili nō tñ no/
ciuo: vt eſt illud qđ eſt oīno indifferens. vt in
ſabbato nō nere: ⁊ carnes aliqū capitis alicu
ius non cōmedere: ⁊ ſimilia: ⁊ ſic etiā non pōt
fieri de iure votū rōne qua indifferens: eſt q2
de obligatione q̄ nō eſt ad honorē dei: nec vti
lis ad ſalutem offerentis deus nō curat. ⁊ iđo
talis obligatio non tenet ipſo iure. Et dixi no/
tanter ſub rōne qua indifferens eſt; q2 ſi eſt ta
le indifferens ꝙ per aliquā circūſtantiā in cō/
paratione ad vouentē ꝯferens ſit ad ſalutem
ſic de illo pōt fieri votū: licet rōne generis ſit
indifferēs. Et dicit Tho. ſcđa ſcđe.q.lxxxviij.
ꝙ vota ſtulta. ſ. de nō pectinendo caput ⁊ ſilia
potius ſunt deridenda q̃ꝫ obſeruāda: ⁊ addit
Alber. ꝙ etiā pro honore ſanctoꝝ fierent ſer/
uanda nō ſunt; q2 ſimilitudinē quandā habēt
cū idolatria. Et notandū ſm̄ Tho.in.iiij.diſ.
xxxviij. ꝙ vir ⁊ mulier quantū ad carnalē co/
pulam ad paria iudicant̃: ⁊ ideo ſi votum cō/
tinentie emiſerint equaliter ad obſeruantiam
illius obligantur: ita ꝙ tam vxor ꝙ vir ſine cō/
ſenſu alterius ſe poteſt obligare ad debitū nō
petendū: q2 ex matrimonij vīculo nō obligat̃
ad debitū petendū nō tñ eſt ꝯſulendū emitte/
re tale votū ꝑpter fragilitatē humanā ⁊ conti
nuam mutuā conuerſationē in menſa in lecto
⁊ ſimilibus. ſi tamen votū fecerit vxor ꝯtinen
tie ſeruande quantū in ea eſt nō poteſt vir vo
tū reuocare ſi ipſa pōt de cetero debitū pete
re ſine peccato: q̃ꝫuis poſſet ſine pctō redde/
re debitū exigenti: poſtq̃ꝫ obligata eſt ad hoc
ꝑ carnalē copulā poſt cōſummatū matrimo/
niū. Nec obſtat ꝙ tunc nō ſunt pares in actu
matrimonij: quia quilibet poteſt hoc qđ ſuū
eſt abrenūciare: nam quantū ad cultū matri/
monij ⁊ penā adulterij ⁊ diuortij vir ⁊ mulier
ad paria iudicant̃.xxxij.q.j.c.ſi quis vxorem. ⁊
q.v.c.precepit. ⁊.c.chriſtiana. ſed in alijs non
¶ Ad cuius euidentiā primo queri poteſt: v/
trū vxor poteſt aliquod aliud votū emittere ⁊
ſeruare ſine viri ſui licentia. Ad hoc dicunt o/
mnes doctores ꝙ vouere poteſt abſq̃ꝫ licētia
viri ſui quodcūq̃ꝫ votū de meliori: ⁊ ſecundū
Ray. non debet propria auctoritate ꝯuenire
q2 alius peccaret votū violando: ſed viri poſ
ſunt talia vota irritare etiā ſi vxores ante con
tractū matrimoniū tale votū emiſerant. Vñ
dicitur.xxxiij.q.v.c.noluit itaq̃ꝫ lex aliquid vo
ueri deo aduerſus animā ſuā: vt nō in aliqua/
rum rerū licitarū atq̃ꝫ conceſſarū abſtinentia
eiſdem votis femine valet auctoritas ſed vi/
rilis: ita vt adhuc innupta cōceſſerunt poteſt
ꝑſoluere vota ſi anteq̃ꝫ perſoluerit nupſerit: ⁊
viro eius h̓ cognitū nō placuerit nec ꝑſoluat
⁊ h̓ oīno ſine pctō: q2 deus mundauit eā ſicut
dicit ⁊ mundā iudicauit: neq̃ꝫ hoc fieri contra
dñm putandū eſt cū ipſe deus hoc p̄cepit h̓
voluerit. ¶ Ex his aūt queri pōt. vtrū vir oīa
vota vxoris p̄ter ea q̄ ſunt de ꝯtinentia reuo
care poterit. Ad hoc dicendū ꝙ quidā volūt
virū oīa vota reuocare poſſe: etiā illa que de
licentia viri ab initio emiſerit: quia ſemper in
talibus obedire debet marito: licet maritus
peccet id quod prius cōceſſerat reuocādo. vt
patet.xxxiij.q.v.c.manifeſtū eſt ita voluiſſe le/
gem feminā ſub viro eſſe: vt nulla eius vota q̄
abſtinentie cauſa vouerit reddantur ab ea ni
ſi vir auctor fuerit permittendo: nam cum ad
pctm̄ eiuſdem viri pertinere lex voluerit ſi pri
us permiſerit ⁊ poſtea prohibuerit etiam hoc
tñ non dixit vt faciat mulier qđ vouerat: quia
ꝑmiſſa iam prius a viro fuerat viri dixit eſſe
pctm̄: q2 abnuit qđ prius ꝯceſſerat: non tamē
mulieri ex hoc iuſſum dedit: vt cū pri⁹ vir ei⁹
cōceſſ.rit poſtea ſi prohibuerit cōdēnat̃. Ve
rūtñ in hoc Hug. opinio ꝓbabilior videt̃.eo.
c.ꝙ.ſ. vir illa ſola vota reuocare poteſt q̄ ipa
ſine ſcandalo viri implere nō poſſet: vt ē ieiu/
nare qñ vir comedit: in camiſia dormire: ma
ne ad matutinas ſurgere ſingulis noctib⁹ ⁊
ſilia: q̄ ꝯ volūtatē viri facer̃ nō dꝫ: alia ꝟo vo
ta q̄ nō ſunt in ſcādalū vel ꝑiudiciū viro ſuo:
vtputa ſi voueret ſingulis diebus legere ali/
quid vel dare aliqđ de ꝓprio vbi ē cōſuetudo
ꝙ mulier habere pt̄ bona pafernalia hec ſine
voluntat: viri facere poteſt. ¶ Huius occaſi
one rurſū q̄ri pt̄: vtꝝ ḡ vir talia vota facer̃ pt̄
⁊ adimplere ſine cōſenſu vxoris ſicut quidaꝫ
volūt ex h̓ ꝙ.xxxij.q.v.c.p̄cepit: ſubiūgit̃. Itē
apud nos qđ nō licet feminis etiā nō licet vi/
ris eadē ſeruitus pari ꝯditiōe tenet̃. Ad hoc
rñdet Aſten. ꝙ in votis abſtinētie vir ſuꝑior ē
⁊ caput mulieris vt ptꝫ.xxxiij.q.v.c.cū.caput
mulieris vir ſit: caput aūt viri chriſtus. quecū
q̃ꝫ vxor nō ſubijcit̃ viro.i.capiti ſuo ſupple in
licitis ⁊ honeſtis eiuſdē criminis rea ē cuius
⁊ vir ſi non ſubijcitur capiti ſuo: ⁊ ſic vir non
eſt obligatus in talibus votis ad habendum
vxoris conſenſū niſi ꝑ huiuſmodi votū fieret
circa carnale debitum mulieri ꝑiudiciū quia
tale votū vxore in vita ſuare non poſſet: q2 ī
hac pte vir non habet ꝑtātē ſui corporis ſed
vxor ideo nulla obſtat exceptio ī hoc caſu ex/
tra de ꝯiug.lepro.c.qm̄. ⁊ de conuer.ꝯiu.c.q
dam. B Deniq̃ꝫ queri pt̄: vtrum mulier ꝺ
conſenſu viri votum continentie omittens po
ſtea viro penitenti ⁊ debitum petenti tenetur
reddere debitum. preſertim cum ꝑ datum cō
ſenſum videtur vir renunciaſſe iuri ſuo. Ad
hoc reſpōdet Gaſp extra ꝺ cōiu.lepro.c.lr̃as.
ꝙ quidam dicūt ſi mulier vouit de ꝯſenſu vi/
ri priuato tunc quia videt̃ renūciaſſe iuri ſuo
quantū ad deum videt̃ mulier abſoluta nec
tenebit̃ debitum reddere: ſed q2 conſenſus fu
it priuatus eccleſia militans que non iudicat
de occultis coget ipſam ad reddēdum debi/
tum: ꝙ ſi publice ſeu in conſpectu eccleſie et
maxime prelati ſui ꝯſenſum preſtitit nō tene/
bit̃ mulier debitū reddere: q2 talem licentiaꝫ
ipſe vir ꝑ ſe reuocare nō pōt. ⁊ hoc vult Gra
tianus.xxxiij.q.v.in fin. vbi videt̃ diſtinguer̃
alia vota emiſſa ab vxore a voto continentie
dicens. Euidentiſſime itaq̃ꝫ apparet ita viꝝ
eſſe caput mulieris vt nulla vota abſtinentie
vel relgioſe conuerſationis liceat ſibi ſine ei⁹
licentia deo offerre: etiam ſi viro ꝑmittēte re/
promiſſa fuerit non licet ei votū ope cōplere:
cum vir voluerit reuocar̃ ꝑmiſſū. Vota vero
cōtinentie ita alterius ꝑmiſſu ab altero valēt
offerri ꝙ poſt ꝑmiſſionē nō valēt in irritū de/
duci. Rō vero diuerſitatis eſt ꝓpter mai⁹ me
ritum voti cōtinentie: ad mandatū tñ eccl̓ie
putat ꝙ ipa viro debitū redder̃ debeat: eccle
ſia enī videns virum male dediſſe licentiam
puta q2 incōtinent̃ ipe viuit ⁊ ipe non vouit
ſaltē expreſſe nec religionē itrauit: poterit ipa
eccleſia iuſte mandare ꝙ debitū reddat ꝓpt̄
maius malum vitandū. vt patet expſſe extra
de ꝯuer.ꝯiu.c.j. vbi vir monaſteriū ingredi/
ens ꝓfeſſionē fecit de licentia vxoris: ſed q̄a
ipa ꝑpetuā continentiā nō vouit: iudicat pa/
pa viꝝ reuocandū. Ceteꝝ ſm̄ Tho.i.iiij. Si
vir ad tēpus diſſimulat votū: ſed nō con ēnſit
ſed ⁊ poſtea habita deliberatione reuocauit
hoc facere pōt ⁊ addit Alber. ꝙ etiā cōiunx
q̄ dat licentiā vouendi: ſi ipe non voueat nec
iuri ſuo per hoc credere intēdat non impedit̃
exigere debitum. vt eo.ti.c.j. ¶ Deniq̃ꝫ ſi am
bo coniuges pari voto cotinentiam vouerūt
queri poteſt: vtrū exigēti poteſt reddi debitū
ſie peccato. Ad hoc rñdet Ray. ꝙ neuter ab
altero poteſt exigere: nec etiam debet vel pōt
reddere: nec ī hoc caſu debet eccleſia votū h̓
ſoluere quod ptꝫ.xxxiij.q.v.c.qđ deo pari cō
ſenſu voueratis perſeuerant̃ vſq̃ꝫ in finē red/
dere debuiſti: a quo propoſito ſi ille lapſus
eſt ſaltem tu inſtantiſſime ꝑſeuera: quod non
dehortareris: niſi quia tibi ad hoc ipe ꝯſenſe
rit cōcordat Hoſti. ⁊ Inno. addens ꝙ ꝓpter
huiuſmodi votū vteriuſq̃ꝫ non pōt vnus ſine li
centia alterius religionē intrare. ¶ Deinde q̄
ri poteſt: vtrū cleric⁹ ꝯtrahens mr̃imoniū in
facie eccleſce. qui ſacerdos efficit̃ ſine licen/
tia vxoris poterit exigere debitum ab vxore
vel actiis tenetur reddere. Ad hoc reſpon/
det H. de gandano in quodlibetis: ꝙ quo ad
ius diuinum nulla eſt repugnātia actus ma/
trimonialis poſt ordines ſacros ſuſceptos:
nec ipſius ordinis ſuſcipiendi poſt matrimo/
nium iam contractū: ⁊ hoc reſpectu poteſt ſa
cerdos reddere ⁊ petere: ſed impedimentuꝫ
prouenit ex aliqua inſtitutione eccleſie tacita
vel expreſſa voti emiſſione: nihil autem eccle
ſia conſtituit circa diſſolutionem matrimonij
ſed ſolum ꝙ caſtitatis obſeruantia ſit ordini/
bus annexa: maxime ſacris: non autem ꝙ eo/
rum ordinum etiam ſacrorum ſuſceptio ſepa

rat matrimonium prius contractum etiam licet per carnalem copulam non conſummatum ſicut ſtatuit de religioſis ingreſſu: ſed declarat per hoc matrimonium nō ſeparari: vt in extrauagan. Jo. xxij. q̄ incipit antique. ꝛ li. vj. de voto. c. voto. Jdeo dicit ipſe tenendū ꝙ ſic ordinatus poſt matrimoniū ab vxore nō eſt ſeparandus. i. per hoc matrimoniū non ſoluitur. Cuꝫ ergo mulier que tali ordinationi nō cōſenſit ꝓpter factū viri iure ſuo nō debet priuari: tenebitur ſacerdos effectus intrare religionem. ex quo eſt ante carnalem copulam: ꝛ ſic mulier abſoluta alteri viro copulari poterit vel tenebitur ei petenti reddere debitum: quia non potuit ei propter ſuſceptionem ordinis in aliquo derogare: niſi poſſet illi fornicationē obijcere carnalem vel ſpūalem: ꝛ quia voluntarie factus eſt ꝓſbiter quantū ad ſe ſtatuto caſtitatis ſe obligauit: ꝛ ideo quantum in ſe eſt tenetur ꝯtinentiam cuſtodire: nec poterit debitū petere. Et nota generaliter ꝙ continentiā vouēs in matrimonio licet teneatur reddere debitum viuēte cōparare. tñ poſt mortē illius obligatur ad ꝑpetuam mortē illius obligatur ad ꝑpetuam continētiā: nec pt īſiſtere ſcōis nuptijs. ❡ Quātū aūt ad malū ſit voto cōtinētie aſtrictuꝫ cōuolare ad nuptias: immo ꝛ talibus cōſilium vel auxiliū vel aſſenſum ꝑbere: ſatis euidenter apparet. Primo quia tales crudeles homicide perimētes aīaꝫ primi veneno mortalis peccati: ꝛ per ꝯſequens animam ꝓpriam. Unde dicit Auguſti. ſuper Jo. homicida diabolus dicitur nō quia gladio armatus aut ferro ſuccinctus ad hominem venit: ſed quia malū verbum ſeminauit Noli igitur te nō putare homicidam quando primo tuo mala nō perſuades. Scōo: quia pſonā illam exponis maxime periculo cū ſm certiorē opinionē nūꝙ poteſt petere debitū ſine graui peccato ꝛ tñ reddere cogitur quod fieri deberet inuite ꝛ cum dolore: quia ſi ex affectu reddit ſm quoſdam nō euadit periculuꝫ graui precipitij peccati. Tertio quia ſponſum illius vouentis ieſum chriſtū grauiter offendit quod nō eſt modica ꝯtumelia ipi chriſto. Quarto angeloꝝ incurrit indignationem auferendo ei ſororē ſuam. ꝛ ideo frequēter talia matrimonia triſtem ſortiuntur exitum erūnis miſerijs ꝛ aduerſitatibus plenū ❡ Denique q̄ri poteſt vtrum vnus cōiugum ſine cōſenſu alterius facere poteſt vota peregrinationis. Ad hoc dicendum ꝙ nō preterꝙ votū hieroſolymitanū: cuius ratio eſt. quia tunc daretur

alteri occaſio fornicandi quod fieri non debet: vnde. xxvij. q. ij. c. ſi tu abſties ſine vxoris voluntate tribus ei fornicandi licentiā: id ē occaſionē ꝛ pctm̄ illius tue iputabitur abſtinētie. Nimiꝝ cū cōſtat eſſe regulā iuris. Qui occaſionē dāni dat dānū dediſſe videtur. ꝛ eadē ratione filie nō ſunt inuite nuptijs tradende. vñ xxxj. q. ij. c. de nuptijs tue ꝯiugio. quā te cuidā militi datuꝝ neceſſitatis inſtante articulo ſub fidei pollicitatiōe firmaſti ꝛc. vide. Sed q̄ lōgaꝫ ponit morā abſentie: magnā fragili ſexui dat occaſionē ruine: ꝛ ideo nō pōt lōgam peregrinationē aſſumere ſine cōſenſu alterius imo ſm Jnno. ſi aliqñ cōſenſerit poſſet reuocare licet in hoc peccaret: verūtñ modicam peregrinationē vel etiā ad exercēdas mercātias aut ad transferendā domū pt ſe aliquātis tpibus abſentare nā ſm Tho. in. iiij. quia in diſpoſitione domus ꝛ regimine vite mulier ſubiecta eſt viro: iō in talibus vir ſine licētia vxoris vouere pt ꝛ exeq̄ talibus ꝛ nō ecōuerſo ſi tñ ſenſerit fragilitatē vxoris ꝛ piculū abſētie ſue: tūc ꝯſulēdū ē ei ꝙ abſtineat ab omni elōgatiōe corpale: quia maledictū lucꝝ quod tali detrimēto vxoris cōpenſatur: ſed ſi vir voluerit pt ſecum vxorē ducere: nā ſm Jnno: vir nō tenetur ſequi vxorē niſi quādo ſubeſt neceſſaria cā ſed vxor tenetur ſeq̄ viꝝ ex quacūꝙ cā recedat niſi voluerit eā trahere ad peccatū vel aliq̄d aliud iniuſte cōtra eam moliri in notabile ꝑiudicium vxoris non etiam tenetur ſequi vagabundū: ꝛ hec probantur. xxxiij. q. ij. c. ſi quis neceſſitate ineuitabili cogente in alium ducatum ſeu ꝓuinciam fugerit. ꝛ vxor cum valet ꝛ poteſt amore parētum vel rerum ſuaꝝ eum ſequi noluerit: ipe oī tpe quādiu vir eius que inſecuta non fuerit ſp innupta ꝑmaneat: ꝛ intelligit. glo. de vagabundo. ſi tamen ſcienter acciperet hiſtrionē tūc tenetur eū ſequi. Jn his etiā excipitur votum trāſmarinum quod in fauoreꝫ terre ſctē ꝛ fidei chriſtiane vir poteſt abſꝙ licentia vxoris facere ꝛ adimplere ꝛ vxor ꝙ aſſentiat ē diligentius admonenda. vt pꝫ extra de voto. c. ex mltā §. quod aūt. Uerūtñ ſm Thom. in quolibetis. ſi vxor ſit talis ꝙ ſeq̄ nō pt ꝓpter aliquod impedimentum legitimū: vel etiā nō velit ꝛ de eius incontinentia timeatur: nō ē viro ꝯſulendum ꝙ crucē accipiat ꝛ vxorem dimittat: ſecus ſi voluntarie cōtinere proponat vel velit vel virum ſuū ſequi poſſit: Et huius rō eſt quia neceſſaria non debent pretermitti ꝓpter ea qui ſunt proprie voluntatis: neceſſrio aūt imminet viro

curā vxoris gerere quia caput eius eſt: ſed crucē accipe volūtatis eſt. vñ dñs Matt. xv. phariſeos reprehendit qui dicebāt ptermittendū dei mandatū de honoratione parentū: vt aliq̄ oblatiōes volūtarie deo offerentur: ꝛ mulieres q̄ remanere non volunt ſuos viros ſequi pñt: vt. e. ti. c. quod ſup his. in fi. Similiter etiā vxor inuito viro votū vltramarinū vouere pōt: quia ꝯtū ad hoc non ad imparia iudicantur: ſi tñ eſt ſuſpecta vel nimis iuuenis ꝛ delectaretur potius hr̄e ſocietatem alioꝝ ꝙ viri: tūc ſe ſuſpectam redderet quia mulier fragilis eſt: ꝛ ſicut dicit Ouid. Caſta eſt quā nemo rogauit ꝛ iō non debet tunc votū pſonaliter exequi quia nō eſſet deo gratū. Abſit enim vt cōpenſatio talis admittatur ab eccleſia: extra de voto. c. quod ſup his §. rurſus. ꝙ ſi proceſſiſſet in diebus ſuis vxor ꝛ nō eſt ſuſpecta vadit nec votū redimat: maxime ſi talis ſit ꝙ poſſit ſecū bellatores ducere. ❡ Deniꝙ queri pōt de voto coniugū circa religionē quid iuris ſit in tali voto. Ad hoc dicendū ꝙ ante carnalē copulā pōt alter ꝯiugū intrare religionē altero inuito: vt pꝫ expſſe: extra de ꝯuer. ꝯiu. c. verū. Quod ſi ante carnalem copulā dicit ſe velle intrare: ſed procraſtinat tūc ſm Ray. epūs debet ei ſtatuere tempus. ſ. duoꝝ menſiū aut plus vel minus ſm ꝙ videbitur expedire: quo tēpore elapſo ſi nō fuerit ingreſſus cogetur per excōicationē ad ingreſſum vel ad matrimonij cultū: ſi tñ elapſo termino ingreſſus fuerit monaſteriū ante carnalē copulam valebit: vt pꝫ extra de cōuer. ꝯiu. c. ex publico: ꝛ tunc relictus in ſeculo ſm Tho. in. iiij. debet expectare per annū vſꝙ ad alterius profeſſionē: ꝛ tunc licite poterit alteri nubere. Ceteꝝ ſi vxori datū fuerit tēpus ad ingreſſuꝫ religionis: ꝛ interim etiā p violentiā eā cognoſceret maritus eſſet cōſummatū matrimoniū ſm Hoſt. etiā ſi cognoſceretur in religione ante pfeſſionē. Porro poſt carnalē copulā non pōt vnus ꝯiugū altero cōtradicēte monaſteriū ingredi niſi in legitima cauſa diuortij. De qua viſum eſt in ſermonibus de matrimonio: hoc pꝫ xxvij. q. ij. c. agathoſa. Quod ſi ambo ꝯiuges legitimā: cauſam diuortij habent: vtpote fornicati ſunt ambo: tūc non pōt alter altero inuito monaſteriū intrare: ſiue occulta ſiue publica fuerit vtriuſꝙ fornicatio ſiue vnius publica ꝛ alterius occulta. vt in. c. agathoſa in glo. vbi etiam additur ꝙ cā adulterans nō pōt monaſteriū ingredi ſine licētia: ſicut innocens niſi fuerit ſeparatio facta iudicio eccleſie: tūc enim adulterans religionē poſſet intrare niſi voluerit innocens adulterantē ſibi denuo recōciliari: nā ſm Richar. in. iiij. Uiro dimittenti vxorem nō fit ꝑiudiciū quin poſſet ipſaꝫ correctā ad ſe reuocare infra bienniū: etiā ſi ipſa noluerit: vt pꝫ extra de ꝯuer. cōiu. c. gaudemus. in glo. ſi tñ monitus ipſaꝫ correctā infra bienniū recipere noluerit: ꝛ tranſacto illo biennio mulier religionem intrauerit: vir eā ad ſe vocare nō poterit: nec etiā ſi ante bienniū de licentia viri votū caſtitatis emiſerit: ſed innocens poſt diuortiū religionē intrare poterit altero inuito. Quod ſi monaſteriū ingreſſus fuerit nō habito ꝯſenſu nec cā legitima diuortij ad petitionē alterius cōiugis cogitur redire ꝛ debitū reddere ſed nō exigere: ſi votū emiſerit: vt de ꝯuer. ꝯiu. c. quidā. Quod ſi pari voto ambo cōiuges religionē intrant: nō tñ vouētes caſtitatē ſed tm̄ ꝓbā ordinis accipiētes ambos vel alteꝝ peniteat pñt ſm Alber. ambo redire ad priores amplexus ſalua ꝯſcīa: ſi tñ ambo votū caſtitatis emiſerint: tūc ad amplexus redire nō pñt: ꝛ ſi vir vxore ſciente ꝛ ꝯſentiēte monaſteriū intrauerit a poſtea illa nō emiſſo voto caſtitatis virū reuocauerit: vir quidem redire cogetur: ſed poſt mortē vxoris ſm Ray. redire tenetur ad monaſteriū: quod ſane intelligitur ſi profeſſionē fecerat: etiā ſi de facto cū alia ꝯtraxit: e. ti. c. ex pte. Ad lau. dei.

❡ De voto religionis quos: quando ꝛ qualiter obligat: ꝛ de votorum diſpenſationibus. ❡ Sermo viij.

Non aſſumes nomen dei tui inuanū. Exo. xx. Reſtat nūc videre de voto religiōis. Ante cuius proſecutionem queri pōt: vtrū votum teneat quod factū eſt de re bona propter finem malū pſertim cū magis dependet votum a ſuo fine ꝙ a ſua materia: eo ꝙ ſm phm. Finis eſt cauſa cauſaꝝ. Ad hoc reſpōdet Richar. ſup. iiij. di. xxxviij. ꝙ taliter vouens grauiter peccat ꝛ nō tenet votum: quia talis vel intendit per illud votum ſe poſſe conſequi finem illum: ꝛ ſic nō tenet eo ꝙ errat: quia ſm Augu. li. lxxxiij. queſtionum. Jmpoſſibile eſt ꝙ deo volente fiat homo deterior: ſed per ꝯſecutionē finis mali deterior fieret. Error aūt circa principale motiuū alicuius facti impedit conſenſum in ipſum factū vnde ſi quis ſe facit ordinari ab illo quem credit verū ordinem poſſe conferre: ꝛ non poteſt: vtpote ſi credit eū eſſe epiſcopū ꝛ non eſt: ſi vouet caſtitatem quia credit ſe recipere ſacrū

ordinē: qđ ſi nō crederet caſtitatē nō voueret
talis nō conſentit abſolute in votū caſtitatis:
iō poſtq̄ʒ ſibi notū eſt ꝙ ille ipm ordinare nō
potuit: nō obligat᷑ voto caſtitatis ſed pōt lici
te matrimoniū ↄtrahere: vel talis nō intēdit
cōſequi finē illū prius intentū: ꝛ tunc etiā non
obligat᷑: qꝛ votū ꝓtūc fuit conditionatū ſcʒ
ad cōſequendū finē intentū: vnde a ſimili q̇s
vouens ꝓpter bonū aliqđ tēporale cōſequē-
dū vel cōſeruādū: tm̄ obligat ſe ſi bonū illud
conſequit᷑: ſi tm̄ ſe obligare intendebat etiā ſi
bonū illud nō aſſequeret᷑: tunc votū tenet in
cōſpectu dei: licet illud bonū nō aſſequat᷑: qꝛ
tūc nō vouit ꝓpter bonū tpale tm̄: ꝛ ſic etiā ē
in hoc caſu. ¶ Preterea ſm eundē: oīe vo-
tū ſub cōditione factū tenet: licet cōditio non
impleatur: ꝛ hoc ex culpa vouentis nō illius
cui vouet᷑: ſiue q̇s vouet deo ſiue hoī: ꝛ hoc
ideo quia fraus ꝛ dolus nulli patrocinari de
bent: ſʒ ille ꝑ cuius culpā ſtat: ne cōditio quā
appoſuit in ſuo voto impleat᷑: fraudulenter
hic impedit. B His p̄miſſis primo q̄ri po
teſt. vtrū quis infirmitate grauatus poſſit ſe
religione deuouere vel votū religionis emit
tere: p̄ſertim cū in hoc voto requirit᷑ magna
et plena d̄liberatio. Ad h̄ rn̄det Hein. boyc.
extra de regula. in. c. porrectū: ꝙ ſi poſitꝰ eſt
in infirmitate mentis: vtpote mente alienatꝰ
ſeu freneticus: tūc vouere nō pōt: e. ti. c. ſicut
ex tenore. Aut tenet᷑ tm̄ infirmitate corpora-
li nō mentis: ꝛ tunc valet votū ſi fit cū delibe
ratiōe: vt. c. porrectū. Nō tn̄ ꝙ pōt eſſe vis in
verbis: qꝛ ſi ſic dicit. Voueo me ꝑpetue reli-
gioſe victurū: ꝛ talē religionē ſeruaturū: tunc
nō poteſt amplius redire ad ſeculū: vt e. ti. c.
cōſultū: quia quaſi tacite ꝓfeſſus intelligit᷑ co
rā deo. Si ꝟo dicat voueo me talē religionē
intraturū: tūc quidē ingredi tenet᷑: ſed libere
pōt infra annū poſtmodū exire: niſi oīo deli
berauerit mutare vitam ſuā etiā in ocm euē-
tum ſuper quo q̄ʒtū ad eccl̄iam requirit᷑ pro
batio indicioꝝ q̄ʒtū autē ad aīe ꝑiculū ſue cō
ſciētie relinquit᷑ ex quo aliud ꝓbari nō pōt: ex
tra d̄ eta. ꝛ q̄li. ꝑfi. c. ad aures. Q, ſi votū nō
emiſerit nec ꝓfeſſionē fecerit: ꝛ habitū mona
chalē petierit ſibi dari nō obligat᷑: ꝛ infra an-
nū probationis libere exire pōt. Quod ſi vo
uens intrare religionē ꝛ poſtea intrat ſed cū
intentione exeundi q̄rit᷑ quid iuris. Reſpon-
det boyc ibidē: ꝙ ſi vouens intrare religionē
actualiter ꝓponit in religione remanere: ita
tn̄ ꝙ ꝓpoſitum illud nō cadit ſub voto: ſʒ tm̄
vt ipm ꝓpoſitū cōuertat᷑ ad ꝑſeuerandū ꝛ ſi
tunc poſtea intrat habens abſolute propoſi-
tū exeundi ꝛ nūq̄ʒ operā dandi vt mutet᷑ pro
poſitū ſuū: talis nō implet votū ſuū ſm iudi-
ciū dei: qꝛ talis habet ex malignitate ꝓpoſi-
tū exeūdi: ſecus autē ſi intrat cū ꝓpoſito exeū
di: tn̄ cū volūtate dandi operā vt mutet᷑ ꝓpo
ſitū ſuū. Cuius rō eſt: qꝛ in his q̄ deo offerū-
tur magis penſat intentionē opam dandi vt
mutet᷑ ꝓpoſitū ſuū. q̄ʒ ꝓpoſitū exeundi: qꝛ il-
lud videt᷑ magis eſſe ex infirmitate q̄ʒ ex ma
lignitate. Si vero actualiter ꝓponit vouen-
do religionem experiri: vt ſi ſibi placuerit ibi
remaneat: ſin autē exeat: vel ſi nullū hoꝝ co-
gitabat actualiter ſed hoc tm̄ vouet quia ſibi
videt eſſe bonū aīe ſue: ꝛ in his duobꝫ caſibꝫ
idē iudiciū eſt cū p̄mo. Q, ſi dū vouit intra-
re religionē actualiter habuit ꝓpoſitū exeun-
di poſtq̄ʒ intrauit: ꝛ tunc vouens peccat: nec
votum eſt obligatorium ſed deriſorium.
¶ Secūdo q̄ri pōt: quid faciet religionē ali-
quā vouēs cū in monaſterio nolūt eū recipe
re Ad h̄ rn̄det Tho. ſcđa 2e. q. lxxxviij. ꝙ ſi
illud qđ quis vouerit ex aliqua cauſa redda
tur impoſſibile: tunc debet hō facere q̇đ in ſe
eſt: vt ſaltē habeat ꝓmptā volūtatem facien-
di quod pōt: vn̄ qui vouit intrare monaſteriū
aliqđ ꝓut poteſt operā dare debet ꝙ ibidēʒ
recipiat᷑: ꝛ ſi quidē intentio ſua fuit obligare
ſe principaliter ad religionis ingreſſum: ꝛ ex
conſequenti elegit hanc religionē vel hūc lo
cum quaſi ſibi magis cōgruentēʒ: tunc ſi non
pōt ibi recipi tenet᷑ ad aliā religionē intrare.
Si vero principaliter intendebat obligare
ſe ad hanc religionē vel ad hunc locū: ꝓpter
cōplacentiam ſpc̄alem huius religiōis vl᷑ lo-
ci nō tenet᷑ aliam religionem intrare ſi illi no
lunt illū recipe. Si autem incidit in impoſſi-
bilitatem implendi votuʒ ex propria culpa.
non excuſatur ſed ſm poſſibilitatē adimple-
re tenet᷑: ꝛ tenet᷑ inſuper de ꝓpria culpa peni-
tentiā agere: ſicut mulier vouens virginitatē
ſi poſtea corrumpat᷑: non ſolū debet ſeruare
qđ pōt. ſ. ꝑpetuā continentiā: ſed etiam de eo
qđ amiſit peccādo penitere. ¶ Tertio queri
poteſt: vtrum ille qui vouit vnā intrare reli-
gionē determinatā: licite poſſet induci ad in
trādū aliā religionē eo ꝙ ſcriptū legit᷑. j. Co.
vij. Vnuſq̇ſq̄ʒ maneat in ea vocatiōe qua vo
catus eſt: Ad h̄ reſpondet ſanctus Tho. ſe-
cunda 2e. q. vlti. ꝙ in maiori minus includi-
tur: ꝛ ideo qui obligatus eſt voto vel iura-
mento ad ingreſſum minoris religionis: licite
pōt ad hoc induci ꝙ ad maiorē religionē tran
ſeat niſi ſit aliquid ſpeciale qđ impediat puta
infirmitas vel ſpes maioris ꝓfectus in mino-
ri religione: ſed ille qui obligat᷑ voto vel iura-
mēto ad ingreſſum artioris religiōis: non pōt
licite induci ad minorē religionē: niſi ex aliqua
cauſa euidenti ꝛ hoc cū diſpenſatiōe ſuperioris
Si tn̄ ingrediat᷑ ꝛ profiteat᷑ in latiori remane
re pōt: qꝛ per ſm votū ſolenne derogatū eſt p̄
mo voto qđ fuit adhuc ſimplex eo ꝙ nondū
intrauit: tn̄ pro voto primo non cōpleto eſt ei
pn̄ia iniūgenda: niſi vt dictū eſt euidens cau-
ſa ꝛ ſuperioris licentia acceſſerint: hoc ptʒ li. vj
de voto. c. poſt votū. B Quarto queri pōt
de ꝓfeſſione religionē intrantis qualiter ſcʒ
religionē intrans ꝓfiteri dicat᷑. Ad hoc rn̄det
Hein. boyc. extra qui cle. vel vo. in. c. inſinuan
te: ꝙ duplex eſt profeſſio: vna eſt vera ſcʒ pro-
feſſio verbis exprimitur more ſolito legendo
chartā ꝛ faciendo profeſſionē ꝛ dicendo: ego
talis: ꝛ debet fieri in manu prelati ad hoc or-
dinati: ꝛ illa pōt fieri vel in monaſterijs vel ex
tra etiā ſeculari habitu nō mutato. vt expreſſe
ptʒ li. vj. de regul᷑. c. conſtitutionē. Excipiunt᷑
tn̄ ordines mendicātiū qui nullū excipere pn̄t
ad profeſſionē ante. xv. annū ꝛ ante annū pro
bationis cōpletū: ꝛ plura que de illis ponunt᷑
li. vj. e. ti. c. non ſolū: ꝛ. c. ↄſtitutionē: dūmodo
tn̄ fiat in manu prelati. ſ. talis profeſſio prout
debet: ꝛ per illā profeſſionē ſolennizat᷑ votum
vt notat glo. in. c. cōſtitutionē. Alia profeſſio
dicit᷑ p̄ſumpta tacita vel occulta: ꝛ hec indu-
citur vel ex mora tpis qꝛ per annū ſteut ſine
reclamatione vel proteſtatiōe ꝙ ordini nollet
eſſe obligatꝰ: vt extra de regula. c. ad apoſto-
licam: vel oſtendit euidentia ſigna: puta qꝛ qn̄
ingredit᷑ renunciat ſeculo facit teſtamentū ac
ſi mori deberet: ꝛ tranſfert oīa bona ſua in he
redes legatarios ꝛ pias cauſas: ꝛ mutat ha-
bitū vel aſſumit habitū profeſſoꝝ: vel ad mi-
nus legit cantat ꝛ facit oīa ſicut ꝓfeſſus: tunc
intelligit᷑ tacite feciſſe profeſſionē: vt extra. e.
ti. c. vidua: que ponit᷑ pro exemplo: ſi tn̄ ingre-
deretur religionē ab apoſtolica ſede non ap-
probatā ꝛ in tali religiōe habitū portaret tūc
nullo tpe obligaret᷑ tacite. ¶ Ad maiorem tn̄
euidentiā ſciendū ꝙ aliqui ſunt caſus in qui-
bus nō licet alicui religionē dimittere ſecundū
Guil. in cle. ꝛ ſm Hein. boyc. extra de regula
in. c. ſtatuimus. Primus eſt qn̄ votū emiſit a-
licuius religionis: ꝛ poſtea ꝑ interuallū ſuſce-
pit habitū ab illo qui poteſtatē habet aggꝛe-
gandi illi ordini: vt notat Inno. xx. de frigid.
c. fraternitatis. Scđs caſus ſi vno cōtextu vo
tū emiſit ꝛ aīo mutandi ſeculū habitū ſolēni
ter recipit ꝛ qn̄ de hoc plane conſtat tunc etiā
nō poterit ipſum dimittere: extra de regula. c.
conſulti. Tertius ſi expreſſe profitet᷑ tria ſub-
ſtātialia vota regule etiā in habitu ſeculari in
religionibꝫ nō mendicantibus: vt ptʒ li. vj. de
regula. c. conſtitutionē. Quartus qn̄ infra an
nū probatiōis receperit ſcienter habitū pro-
feſſoꝝ ꝛ portauit ꝑ tres dies: in hoc tn̄ caſu nō
obligat᷑ preciſe illi religiōi cuius habitū ſuſce
pit: ſed religioni in genere: vt. di. c. ↄſtitutionē
Quintus caſus eſt in caſu qui ponit᷑ in cle. c.
eos: de regula. vbi dicit᷑. Eos qui deinceps in
diſcretiōis conſtituti etate nouicioꝝ habitū in
aliqua religiōe per annū portauerint hoc ipo
religionem illā decernimus eſſe profeſſos: niſi
hmōi habitus in colore ſciſſura vel forma ſe
diſtinctū patenter exhibeat ad habitū profeſ
ſoꝝ: vide Io. an. ſuꝑ hūc locū ꝛ tunc obligat᷑
religioni in ſpecie. Sextus cū q̇s iurauit nun
q̄ʒ exire: vt extra de his q̄ vi metuſue cā fiunt
c. penul. in iſtis caſibꝫ papa fingit aliquē p̄ciſe
ↄſenſiſſe matrimonio ſpūali: ꝛ p̄ſumptio iuris
de iure ↄtra quā nō admittit᷑ probatio in con
trariū: de ſpon. is q̄ fidem: ſm glo. in dicta cle.
eos. C Quinto queri pōt: vtrū impubes
ad monaſteriū ↄuolans ſe voto obligare pōt
ꝛ vtrū obligatio tenet p̄ſertim cuʒ dicit᷑. xx. q.
c. puella que ante. xij. annos ſua ſponte vela-
men ſacrū: glo. i. veſtem conuerſionis ſi aſſum
pſerit: pn̄t ſtatim parentes eius vl᷑ tutores id
factū irritum facere ſi volunt: at ſi diem ꝛ an-
nū ſimilando cōſenſerint vlterius nec ipſi nec
ipſa mutare poterunt: ſi vero in fortiore etate
adoleſcentula vel adoleſcens deo ſeruire ele
gerint nō eſt poteſtas parentibꝫ prohibendi:
Ad hoc dicendū ꝙ ſi ꝓpter nature diſpoſitio-
nem q̄ legibus humanis nō ſubdit᷑ in aliqui-
bus licʒ paucis ↄtingeret accelerari vſus rō-
nis qui ob hoc dicunt᷑ dolicapaces: lʒ annos
pubertatis nō habeant: pn̄t ſe q̄ʒtum in ipſis
eſt obligare: ſ votū eoꝝ irritari pōt per paren
tes vel tutores quoꝝ cure adhuc ſubijciunt᷑
quouſq̄ʒ legitimos etatis annos habuerint: ꝛ
tunc cōſulendū eſt eis ꝙ votū exequant᷑: verū
tamen ante pubertatis annos ſe voto ſolenni
obligare non poſſunt: quantūcunq̄ʒ dolicapa-
ces fuerint ꝓpter ſtatutū eccleſie: vt patet. li. vj
de regula. c. is qui. vbi etiam dicit Io. an. Si

minor adeleſcens. xiiij. annoꝝ religionem in-
greditur in.xv.anno libere exit: niſi in ipſo.xv.
anno profeſſionem fecerit vel habitū profeſ-
ſoꝝ ſuſceperit vel expreſſe ratam habuit pro-
feſſionem prius a ſe factā: ſi aūt per totū.xv.
annū portat habitū vbi nō eſt diſtinctus pro
feſſus intelligitᷣ: niſi tanta ſit indiſtinctio ꝙ vi
uentes cum eis ſimili habitu induantur: ꝙ ſi
maior.xiiij. anno ingrediatur ſi portat habitū
p vnū annū ꝗ̄tūcunqꝫ ſit indiſtinctus intelligi
tur profeſſus niſi facta fuiſſet prius proteſta-
tio ꝙ ordini non obligaretur: vel ꝙ nullū ius
per hoc in ordine acquireret. ¶ Ad maiorem
euidentiā ſciendū ꝙ aliquando ſic ingredien-
tes portant habitū indiſtinctum a religioſis
profeſſis: eſt tñ diſtinctio inter ipſos ⁊ cōuer-
ſos ⁊ alios cum eis cōmunē vitā ducentes: ⁊
tūc ligat lapſus anni poſt etatem ſeu in etate
diſcretionis: ⁊ inducit tacitā profeſſionē ſiue
loquamur de illis qui infra etatem diſcretio-
nis ſiue poſt ipſam intrauerint religionē.li.vj.
di.c.is qui.§.ꝙ ſi per votum: ⁊.§.qui vero: ali
qñ portant habitū in diſtinctū: hoc eſt ꝙ pro-
feſſi ⁊ nouicij deo oblati ⁊ mercennarij ac etiā
alij cū eis vitā cōmunem ducentes ſimili pe-
nitus habitu induantᷣ ⁊ tunc refert inter pube
res ⁊ impuberes: qꝛ illi qui infra etatē diſcreti
onis illā religionem intrauerint non obligantᷣ
religioni nec intelligunᷣ tacite ꝓfiteri p lapſuꝫ
anni quia dicit in textu niſi tāta īdiſtinctio ha-
bitus ibi videatur ꝙ profeſſi ⁊ nouicij ac etiā
alij cū eis cōmunem vitam ducentes ſimili pe
nitus habitu induātur: puberes vero licet ta-
lem habitum indiſtinctū induantᷣ: tamen per
lapſum anni obligantᷣ religioni iudicantᷣ ꝗ̄ ta
cite profeſſi: qꝛ in.d.c.proſequitᷣ textus: qui ve
ro poſt.xiiij.annū habitū religionis aſſumpſit
⁊ per annū illum geſtauerit preſumitur vera-
citer eſſe profeſſus vt profeſſi a nouicijs diſſi-
militudine habitus minime diſtinguuntᷣ: etiā
ſi alij degentes cum eis ſimilibus veſtibus in
duantᷣ. ⁊ cauſam addidit dicens: qm̄ cum iā
is ad annos diſcretionis puenerit quid agat
agnoſcit. Aliquando portant habitū diſtin-
ctū patentem vel ſaltem latentē: ſi patentem
vtpote in colore ſciſſura vel forma diſtinctum
ab habitu profeſſoꝝ: tunc nō obligat lapſus
anni: vt e.ti.in cle.c.eos: in fi. Si vero latentē
ſcꝫ per benedictionē dato ꝙ alius veſtes in a-
liquo nō deferant: vel habitus profeſſoꝝ datᷣ
in capitulo: nouicioꝝ in choro vl̄ ecōuerſo: vl̄
vnus datur certis diebus alius alijs: vel cum
certa ſolennitate datᷣ vnus ⁊ alius nō: ⁊ tunc
obligat lapſus anni: vt in.di.c.eos.j. Reſpon
detᷣ qđ verificatᷣ per exceptionē ibi ſequentē
in fi. exceptio nanqꝫ verificat regulā in ceteris
nō exceptis: ⁊ ſemꝑ intelligitᷣ niſi infra annū
facta fuiſſet proteſtatio: quia tūc annalis pre-
ſcriptio eſt interrupta. Sexto queri pōt: vtrū
in voto cadere poſſit diſpenſatio p̄ſertim cuꝫ
minus eſt cōmutari ꝗ̄ꝫ diſpenſari: ſed votū cō
mutari non pōt: vt videtᷣ Leui.xxvij. vbi dici-
tur ſi animal qđ immolari pōt domino ꝗs vo
uerit ſanctū erit ⁊ mutari nō poterit nec meli
us malo nec peius bono. Ad hoc rn̄det ſan-
ctus Tho. ſcđa ſcđe.q.lxxxviij. ꝙ diſpenſatio
voti intelligentia eſt ad modū diſpenſationis
ꝗ̄ fit in obſeruantia alicuius legis: qꝛ lex reſpi-
cit ad id qđ eſt vt in pluribus bonū ſed qꝛ cō-
tingit hmōi in aliquo caſu nō eſſe bonū opor-
tuit per aliquē determinari illo particulari ca
ſu legem nō eſſe ſeruandā: ⁊ hoc ꝓprie eſt in le
ge diſpenſare: nā diſpenſatio videtᷣ importare
menſuratā quandā diſtributionē vel appli-
cationē alicuius cōis ad ea que ſub ipſo ꝯti-
nentᷣ: per quē modū dicitur aliꝗs diſpenſare
cibū familie. Similiter aūt qui vouit quodā-
modo ſibi legē ſtatuit obligans ſe ad aliquid
qđ eſt ſꝫm ſe ⁊ vt in pluribus bonū: pōt tñ cō-
tingere ꝙ ſit in aliquo caſu vel ſimpliciter ma
lū vel inutile vel maioris boni impeditiuū qđ
eſt ꝯtra rōnem eius qđ cadit ſub voto: ⁊ ideo
neceſſe eſt ꝙ determinetᷣ in tali caſu votū non
eſſe ſeruandū. ⁊ h̄ diſpenſatio voti dicitᷣ: ſi aūt
pro hoc qđ ſeruandū erat aliꝗd aliud impo-
natur: dicitᷣ cōmutatio voti: ⁊ ſic minus eſt vo
tū cōmutare ꝗ̄ꝫ in voto diſpenſare: vtrūqꝫ tñ
ꝯſiſtit in ꝑtāte eccleſie. Et notandū ꝙ dū infe
rior diſpenſationē requirit: tūc ſuꝑior ꝯſidera-
re debet ꝑſone qualitatem ⁊ cauſam qualita-
temqꝫ ac ꝗ̄ꝫtitatem cōmutationis vt ex h̄ col-
ligatᷣ an recōpenſatio melior ſit ⁊ deo magis
placita ⁊ accepta: hec patent extra de voto.c.
j. Debet etiā cōſiderare cauſam ꝓpter quā vo
tū emiſſum eſt: qꝛ ea ceſſante ceſſāt ⁊ effectus
e.ti.c.magne: in fi. ¶ In voto etiā ꝑegrina
tionis ſic facienda eſt redēptio: vt expenſe ꝗ̄
fierent in eundo morādo ⁊ redeūdo ad alias
pias cauſas erogentᷣ ⁊ labor itineris ieiunio
⁊ vigiliaꝝ ⁊ orationū laboribꝫ expendentᷣ. e.c.
magne.§. penul.ad fi. ⁊.c.ſuꝑ his. nā pauꝑ ꝑ-
ua pecunia vel oratione ſi nihil haberet votū
redimere poſſet: vbi regi vel comiti magna
nō ſufficerent ſꝫm Hoſt. extra đ maledicꝫ. in
c.ij. ⁊ addit Ray. ꝙ oblationē quā vouens in
eccl'ia illa ad quā ire vouerat facturus eſſet
ipſam mittere debet: verūtñ ſine legitima cā
nec cōpēſatio fieri dꝫ nec pōt ī votis: ſꝫm Ho.
j.c.de voto: ⁊.c.ſcripture: vbi dicit ꝙ ſine cau
ſa facta diſpenſatio ⁊ ſi ī iudicio corꝑis illi cū
quo diſpenſatū eſt detᷣ exceptio in iudicio tñ
anime datᷣ dānatio maxime diſpenſanti.ix.q.
iij.c.alioꝝ. ſed ⁊ diſpenſationē recipienti ma-
xime ſi ad poſtulationē ipiꝰ vouentis diſpen
ſatio ſit obtenta. ¶ Qđ ſi queritᷣ ꝗs aūt pote
ſtatem vel auctoritatē habeat diſpenſandi: di
cendū ꝙ epūs in oī voto voluntario diſpen-
ſare pōt: excepto voto crucis vel trāſmarino:
vt extra de voto.c.ex multa. ⁊ voto ꝑegrinati
onis Petri ⁊ Pauli ac ſancti Jacobi: qꝛ ſic
obſeruat romana curia ⁊ excepto voto conti
nentie in ꝗ̄ ſolus papa diſpenſare p̄t. ſi tamē
poteſt. Ad cuius euidentiā ꝗ̄ri p̄t: vtꝝ inconti
nentie voto pōt fieri diſpēſatio: p̄ſertim cū dꝛ
Eccī.xxvj. ꝙ omnis ponderatio non ē digna
continentis anime. Ad hoc reſpōdet ſanctus
Tho. ſcđa ſcđe.q.lxxxviij. ꝙ in voto continen
tie tria poſſunt cōſiderari. Prima materia vo
ti.ſ. ꝯtinentia ⁊ hoc votum dūmodo ē tempo
ralis cōtinentie.i. ſimplex votuꝫ bene recipit
diſpenſationē: ſed tñ a ſūmo pontifice et pro
cauſa multū notabili. Scđm eſt perpetuitas
voti quando ſine aliqua cōſecratiōe vel bene
dictione vouens ſe aſtringit ad ꝑpetuā obſer
uantiam cōtinentie: ⁊ ex hoc etiā nō habet ra
tionem indiſpenſabilitatis qꝛ et alia vota ab
ſtinentie ſimiliter aſtringunt ad ꝑpetuā obſer
uantiā. Tertium eſt ipſa voti ſolennitas: ⁊ ex
hoc habet rationem īdiſpenſabilitatis: qꝛ vt
dictū eſt decreuit dominus Leuitᷣ.xxvj. qđ ſe
mel ſanctificatum eſt dño. nō poteſt in alios
vſus cōmutari. Nō enim facere poteſt aliꝗs
eccleſie p̄latus: vt id qđ ē ſanctificatū amittat
ſanctificationem etiam in rebus inanimatis:
vt in calice integro remanente: multominus
ergo facere poteſt ꝙ homo deo ꝯſecratus ꝗ̄ꝫ
diu viuat conſecratus eſſe deſiſtat: ſolēnitas
ergo voti conſiſtit in quadā ꝯſecratiōe ſeu be
nedictiōe vouētis: ⁊ ideo fieri nō poteſt ꝙ ſo-
lenne votum emittēs deſiſtat ab eo ad qđ cō
ſecratus eſt: vt ſcꝫ ſacerdos non ſit ſacerdos
licet poſſet ꝓpter cauſam aliquā inhibere or-
dinis executionem: ſic papa nō pōt facere ꝙ
ꝓfeſſus religionē nō ſit religioſus: lꝫ quidam
iuriſte ignoranter cōtrariū dicāt. Eſt ergo cō
ſiderandum: vtꝝ cōtinentia ſit eſſentialitᷣ an-
nexa ei ad qđ votū ſolēnizatᷣ: qꝛ ſi nō tūc pōt
manere ſolēnitas ꝯſecratiōis ſine debito: cō
tinentie: qđ nō p̄t cōtingere ſi ſit annexū eſſen
tialiter debitū cōtinentie. Nunc aūt debitum
cōtinētie nō eſt eſſentialiter annexū ſacro or-
ordini: ſed ex ſtatuto eccl'ie: ⁊ iō videtᷣ ꝙ ꝑ ec-
cleſiam diſpenſari poſſet in voto cōtinētie ſo-
lennizato ꝑ ſuſceptionē ſacri ordinis: ſed ꝗa
cōtinentie debitū ē eſſentiale ſtatui religionis
ꝑ quē hō abrenūciat ſeculo: totaliter mācipa
tus dei ſeruitio: qđ ñ p̄t ſtare ſimul cū matri-
monio: in ꝗ̄ incūbitᷣ plurima ſollicitudo: ideo ī
voto ꝑ ꝓfeſſionē religionis ſolennizato: nō p̄t
ꝑ eccl'iam diſpenſari. qꝛ caſtitas annexa ē re-
gule monachali: ⁊ hoc ꝯfitetᷣ papa extra de
ſta.mo.c.cū ad monaſterium: vbi ſubdit. Ab
dicatio ꝓprietatis ſicut ⁊ cuſtodia caſtitatis
adeo annexa eſt regule monachali: vt ꝯ eam
nec ſummus pontifex poſſit licentiam indul-
gere ⁊ huius opiniōis eſt Vincen. Tācredꝰ
Alia. Phi. Gof. Pe. ⁊ mlti alij. Ad lau.de.

¶ De ira ⁊ vindicta in corde: ſigno in
ore vel facto: ⁊ ꝙ iracundi nō debet
ad officia promoueri. Ser. ix

Non aſſumes nomen dei tui
in vanū. Exo.xx. Tertio mō prece
ptum iſtud exponitur de prohibi-
tione ⁊ blaſphemie ⁊ maledictionis: ſic intel
ligendo: Non aſſumes no: dei tui ī vanum.ſ.
in ꝟbo blaſphemo vl̄ maledicto: vextñ qm̄
blaſphemia ponitur a. Greg. filia ire: de hac
matre peſſima primo ꝓſequēdū reor. ¶ Ad
cuius euidētia ſciēdū ꝙ ira eſt indignātis ani
turbulētia ⁊ cōmotio. ꝗ̄ ꝗ̄dāmō furit ⁊ eſtuat
qñ aliquid occurrit ei qđ eſt voluntati ꝯtriū:
⁊ hec eſt ira ꝑ vitiū ñ ꝑ zelū: ⁊ hꝫ duplex eſſe
ſcꝫ. nature ⁊ tūc ñ ē pctm̄ rōne pure paſſiōis
ſed pena pctī: nā ſꝫm Aug.ix.de ci.dei. Ira et
alie paſſiones anime dicūtᷣ motꝰ appetitꝰ ſē-
ſitiui. ſiue ſint moderati ſꝫm rōnem ſiue nō: ſed
qñ nō ſunt moderati ſꝫm rōnē: tūc nō ſūt pure
paſſiōes naturales ſed deuiant a rōne natura
li: Scđo ira hꝫ eē morꝭ in quibꝫ dūmō ꝑ iraꝫ
fit deordinatio tūc reputatᷣ in vitiū. vñ ira ꝑ-
ut h̄ capitur dīc ꝗ̄ndā actionē ꝑ quā deordi
nat hoiem ꝗ̄ꝫtū ad deū ⁊ ꝗ̄ꝫtum ad ꝓximum
vult.n. ex te vindictam expetere: quā ñ dꝫ ex-
petere niſi a deo vl̄ iudice ſub deo cōſtituto.
¶ Qđ ſi ꝗ̄ritᷣ cur ira ē data hoī: dicēdū ꝙ af-
fectus ire datus eſt hoī vt iraſcatur vitijs et

malis ſuggeſtionibus ⁊ ex indignatione non
patiat̃ ſe in ꝯſenſum peccati duci reprimens
malos mot⁹ in ſe ⁊ in alijs vbi oportune pōt
⁊ vlciſcat̃ dei iniurias ⁊ iuſticie tranſgreſſio
nes ⁊ tūc dr̄ zelus ꝑ iuſticiā: ſicut legit̃ chri
ſtus irat⁹ fuiſſe pluries phariſeis ⁊ alijs non
recte agētib⁹: ſic alij ſancti viri ſepius iraſcūt̃
ſibijpſis ⁊ alijs rationabilit̃ ⁊ zelo iuſticie: iux
ta illud pſ̄ iiij. Iraſcimini ⁊ nolite peccare.
Nunc ꝓch pudor in vitiū ira deformata eſt: ⁊
cōtra rationē velut in furorē ꝯuerſa ē ac in⸗
ſaniēs irrationabilit̃ more frenetici mouet̃ hō
cōtra hoiem ꝯ ꝓximū amicū: ⁊ ſeipm̄: immo
plerūqȝ ꝯ deū ⁊ ſctōs eius: ⁊ ꝯtra inſenſibilia
⁊ irrationabilia q̄ nec male nec bn̄ ſciūt ager̄
niſi ſicut natura impellit ea. ¶ Primo igit̃ q̄ri
p̄t. vtrū ira ſit pctm̄: ꝑſertim cū dicit glo. ſup il
lud pſ̄: Iraſcimini ⁊ nolite peccare: ꝙ mot⁹
ire nō ē in ꝑtāte noſtra. Ad h̄ rn̄det ſanctus
Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. clviij. ꝙ ira ꝓprie noiat q̄n⸗
dam paſſionē: paſſio aūt appetit⁹ ſenſitiui in
tm̄ ē bona inq̄tum rōne regulat̃: ſi aūt ordi⸗
nē rōnis excludit tūc ē mala ordo aūt rōnis
in ira ꝑattendi q̄tum ad duo. Primo q̄tū
ad appetibile in qd̄ tendit qd̄ ē vindicta: vn̄
ſi qs appetat ꝙ ſm ordinē rōnis vindicta fi⸗
at laudabilis ē appetitus ire: ⁊ vocat̃ ira per
zelum q̄ nihil aliud eſt q̄ deteſtatio vitij et d
bita correctio vel emendatio eiuſdem: ⁊ ſic n̄
eſt peccatum ſed eſt ꝑfectionis: ſicut chriſtus
pharizeis in templo vendentibus ⁊ ſimilib⁹:
vt ipleret illud pſ. lxviij. Qm̄ zelus domus
tue comedit me: Et Dauid. lxxij. Zelaui ſup
iniq̄s pacē pctōꝝ videns. Q, ſi q̄s appetat
vindictā q̄litercūqȝ fiat etiā ꝯ ordinē rōnis.
puta ſi vult puniri illū qui non meruit vel vl
tra q̄ meruit: vel contra ordinē legitimū vel
non ꝓpter debitū finē qui eſt obſeruatio iuſti⸗
cie ⁊ correctio culpe erit appetitus ire vitioſ⁹
⁊ vocat̃ ira ꝑ vitium. Qd̄ ſi appetit iniuſtam
vindictā ſic ex ſuo genere eſt ira peccatū mor
tale: q2 cōtrariat̃ charitati ⁊ iuſticie: pōt tn̄ cō
tingere ꝙ talis appetitus ſit veniale ꝓpter in
perfectionem act⁹: q̄ q̄dē ipfectio attēdit̃ vel
ex parte appetentis: puta cū motus ire ꝑue⸗
nit iudiciū rōnis q̄ motus nō ſūt in ꝑtāte hoīs
in generali. vt. ſ. nullus eoꝝ inſurgat q̄uis
ratio poſſit quemlibet impedire ſingularit̃ ne
inſurgat ⁊ ſic eſt aliqualiter in ꝑtāte hominis
que cauſat motus illos eſſe veniale peccatū;
vel etiam attēdit̃ ex ꝑte appetibilis: puta cū
quis appetit in aliquo modico ſe vindicare:

quod q̄ſi nihil eſt reputandum ira etiam ꝙ ſi
actu inferat̃ nō eſt pctm̄ mortale: puta ſi quis
trahit aliquē puerū paꝝ ad capillos vel aliq̄d
hmōi. Scd̄o attēdit̃ ordo ratiōis circa iram
q̄tū ad modū iraſcēdi cū ſcȝ motus ire non
moderate ferueſcit: nec interius nec exterius:
vtpote q2 nimis ardenter iraſcit̃ interius: vl̃
nimis ire ſigna manifeſtat exterius ⁊ ſic licet
ira ſit peccatum ſm ſe: non tamē habet ex ſuo
genere rationem peccati mortalis: licet con⸗
tingere poteſt ꝙ ſit peccatū mortale q̄uis ap
peteret duntaxat iuſtam vindictā. puta ſi q̄s
ex ire vehementia decidat a delictione dei et
proximi. ¶ Preterea notandum ꝙ dominus
in euangelio Math. v. ponit tres gradus
ire dicens. Qui iraſcitur fratri ſuo reus erit
iudicio: qui aūt dixerit racha reus erit conſi⸗
lio: qui vero dixerit fatue reus erit gehenne
ignis: qui gradus ponuntur ſm proceſſum
humani actus. De quib⁹ gradibus queri p̄t
vtrum omnes conſtituunt mortale peccatū
ꝑſertim cum ſuper illud Math. v. iam alle⸗
gatum dicit glo. ꝙ per illa tria que tangunt̃
ibidem ſcȝ iudicium conſilium ⁊ gehennā: di⸗
uerſe manſiones in eterna dānatiōe pro mō
peccati ſingulariter exprimunt̃. Ad hoc dicē⸗
dum ꝙ hec tria ſunt contraria huic ꝑcepto
noue legis promulgate a legiſlatore chriſto.
Math. v. vbi dicit. Diligite inimicos vr̄os
benefacite his qui oderunt vos: ⁊ orate pro
perſequentibus ⁊ calūniantibus vos: vt ſitis
filij patris veſtri q̄ ſolem ſuum oriri facit ⁊c̄.
Hoc enim ſm doctores non ſolum eſt conſili
um ſed etiā preceptum obligatoriū ſaltem in
vniuerſali: ⁊ ſicut eſt de neceſſitate charitatꝫ
ita ⁊ de neceſſitate ꝑcepti abſoluta: ſimiliter
etiam in ſpeciali: non tamen abſolute: ſed ſm
preparationem animi ſi neceſſitas occurrerȝ
cum igitur hec tria ſint directe contraria. vt
pote ira in corde dilectioni: in ſigno orationi
in verbo vel facto beneficientie exhibitioni. li
q̄do p3 ꝙ ſunt mortalia pctā. ¶ Ad cui⁹ eui⸗
dentiā ſciendū ꝙ ꝑmus gradus ē ira ī corde
cū iraſcit̃ fratri ſuo cui ⁊ dicit̃ q2 reus erit iu⸗
dicio in q̄ fiet ipſius ire diſtricta diſcuſſio an
diuino vl̃ ꝓprio ferat̃ zelo: nā ira cordis ꝑ vi⸗
tiū ꝑmo mō accipi p̄t dicit remiſſionē affect⁹
cōtra ꝓximū ꝑ quā hō nō dolet d malo ꝓximi
nec gaudet de bono eius licet etiā nō doleat
de bono nec gaudeat de malo ei⁹: ſȝ ē indiffe
rens ⁊ ſic eſt impfectio charitatis. Secundo
modo poteſt accipi ꝓut dicit actualē impatiē

tiam cū abſqȝ appetitu vindicte: ⁊ talis mot⁹
etiā deliberatiuus eſt veniale ⁊ mortale q2 nō
habet cōpletā rōnem ire. Tertio modo pōt
accipi prout dicit impacientiā actualē cū ap⸗
petitu vindicte ⁊ hoc pōt cōtingere tripliciter
q̄nqȝ enim hoc contingit a natura ſicut in me⸗
lancolicis in quibus ſm ph̄m cōtinue morde⸗
tur natura ꝓpter qd̄ ſunt ſemper turbulenti: ⁊
ſic nullum eſt pctm̄ cum ſit motus naturalis.
Q̄nqȝ aūt eſt ab appetitu indeliberato ⁊ ſic ē
veniale: ſicut alij primi motus: vnde legit̃ de
quodā ph̄o qui erigens in altum manum ad
caſtigandū ſeruum: inuenit ſe ira cōmotū: in⸗
ueniensqȝ qd̄ in ſe corrigere penā ſuſpendit ne
caſtigando modū excederet: ⁊ Tarentinus
intuens villicum ſuū male meritū ſumpſiſſeȝ
a te inquit ſuppliciū niſi tibi iratus eſſem: ma⸗
luit enim impunitū relinquere q̄ per irā iuſto
amplius punire. Q̄nqȝ deniqȝ procedit ex vo
luntate deliberatiua: ⁊ de illo appetitu vindi⸗
cte deliberatiuo queri pōt: vtrū ſit licitus ap⸗
petitus vindicte: ꝑſertim cū ille qui vindictā
appetit qd̄ dei eſt ſibi vſurpat: dicit̃ eīn Deu.
xj. ſm litterā: mihi vindictā ⁊ ego retribuam:
Ad hoc rn̄det ſanct⁹ Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cviij.
ꝙ vindicatio fit ꝑ aliquod penale malū infli⸗
ctū peccanti: eſt igit̃ in vindicatione cōſiderā⸗
dus vindicātis animus: nā ſi intentio vindi⸗
cantis: vel vindictā appetentis ferat̃ princi⸗
paliter ad aliq̄d bonū ad qd̄ peruenit̃ per pe
nā peccantis: puta ad emendationē peccan⸗
tis vel ſaltem ad cohibitionē eius ⁊ quietē ali
orū ⁊ ad iuſtitie conſeruationē ⁊ dei honorem
poteſt vindicatio vel eius appetitus eſſe bo⸗
na ⁊ licita: ſeruatis alijs debitis circūſtantijs.
imo ſpecialis virtus ponit̃ vindicatio a Tul
lio in ſua rhetorica qui ſcȝ ponit eā eſſe partē
iuſtitie: quā ita diffinit dicens: vindicatio eſt ꝑ
quā vis aut iniuria ⁊ oīno quicq̄d obſcurum
eſt. id eſt ignominioſum defendendo aut vlci
ſcendo propulſatur. Pro quo ſciendū ꝙ ſicut
dicit ph̄s. vij. Ethico. Aptitudo ad virtutem
ineſt nobis a natura: licet cōplementū virtutꝫ
ſit per aſſuetudinē vel ꝑ aliquā aliam cauſā
vnde patet ꝙ virtutes perficiunt nos ad pro⸗
ſequendū debito modo inclinationes natura
les que pertinent ad ius naturale: ⁊ ideo ad
q̄libet inclinationē naturalem determina⸗
tā ordinat̃ aliqua ſpecialis ꝟtus: eſt igit̃ que⸗
dā ſpecialis inclinatio nature ad remouendū
nocumenta vnde ⁊ aīalibus dat̃ vis iraſibi
lis ſeparatiua vi cōcupiſcibili repellit aūt ho⸗

mo nocumentū ꝑ hoc ꝙ ſe defendit ꝯtra iniu
rias ne ei inferant̃ vel iā illatas iniurias vlci⸗
ſcit̃: nō intentione nocendi: ſȝ intentione remo⸗
uendi nocumenta ⁊ hoc ꝑtinet ad vindicatio
nem ſicqȝ ponit̃ ſpecialis ꝟtus cuius ꝑma ra
dix eſt zelus: ꝓut importat feruorē amoris dī
⁊ ꝓximi: quoꝝ ſcȝ iniurias vindicat quas ex
charitate reputat quaſi ſuas: licet parat⁹ eſſe
debeat ꝓprias iniurias patienter ſuſtinere ſm
ꝙ oportet ad ꝓpriam ſalutē ⁊ ad dei honorē:
alius nō: q2 iniuria non infert̃ alicui ꝑſone ⁊
vlterius redundat in deū: ⁊ eccleſiā debet q̄s
vlciſci: ſicut Helias q̄ fecit ignem deſcendere
de celo. iiij. Reg. j. ⁊ Heliſeus q̄ maledixit pu
eris eū irridentibus. iiij. Reg. ij. ⁊ Silueſter
papa qui eos excōicauit q̄ illū miſerunt in exi
lium. xxiij. q. iiij. c. Gulizarius. Si vero vindi
cantis vel vindictā appetentis intentio ꝑnci⸗
paliter ferat̃ in malū illius: de quo vindictā
appetit vel ſumit ⁊ ibi quieſcat eſt oīno illici⸗
tū: quia delectari in malo alterius ꝑtinet ad o
diū: qd̄ charitati repugnat qua debem⁹ oēs
hoies diligere: nec excuſatur q̄s ſi malū inten
dat illius q̄ ſibi iniuſte malū intulit: ſicut nō ex
cuſatur q̄s ꝙ odit odientē ſe: ſed vt ait apl̄s
Roma. xij. Noli vinci a malo ſed vince in bo
no malū: ⁊ huic appetitui vindicte in corde
latenti debet̃ iudiciū ad diſcernendū q̄ aīo
fiat: q2 ſi ferat̃ in malū merito datur tale iudi
cium: qui odit fratrē ſuū homicida eſt. Ve q̄
innumerabiles hodie latent homicide: immo
patricide matricide vxoricide: prolicide: pro⸗
pter q̄cunqȝ cōmoda ꝯſequenda vel incōmo
da ꝑcauenda vel ꝓpter quaſcūqȝ inordinatas
affectiōes amoris odij delectatiōis lucri ⁊c̄.
qui crudeli vindicta mulctabunt̃ in iudicio.
¶ Scd̄s vero gradus eſt ira in ſigno: cū. ſ. ꝑ
aliqua ſigna exteriora manifeſtat̃ exteri⁹ an⸗
teqȝ prorūpat in effectū ⁊ q̄tum ad hoc ſub⸗
dit dn̄s: qui aūt dixerit Racha: reus erit cōſi⸗
lio: racha eſt interiectio iraſcētis vel indignā⸗
tis: in q̄ nobis exprimunt̃ ſigna indignatiōis
vel odij: ſicut locutiōes ⁊ ſaluationes ſubtra⸗
here faciem: auertere. ſupercilia ꝯtrahere oc⸗
curſum declinare ⁊ ſimilia: q̄ ſigna ſi demon⸗
ſtrant̃ ex induſtria ⁊ deliberatiōe preuia: etiā
ſine rancore interiori: ꝑſertim cū vſus cōis ex
poſceret vt alter ad familiaritatē ſe ingereret
aut de offenſa prius illata veniam peteret: ac
habeat̃ ꝑſumptio ꝙ non ſimulate faciat: hoc
valde periculoſum eſſet ⁊ mortali vicinū imo
plerūqȝ mortale: tum ꝓpter vindictā quā per

hec expetere videret̃: tum ꝓpter ſignū oſtenſi
odij: tum propter occaſionē odiū in altero nu
triendi: tū deniq̄ ꝓpter ſcādalū vniuerſi. Qḋ
ſi odiū lateat in coꝛde. h̄ tanto grauius eſt: q̄
to euidētioꝛi ſigno cūctis innoteſcit. Si tn̄ ex
cauſa rōnabili oſtenderet illa ſigna vel fugā
ſocietatis: vtpote ad declinandū ꝯuerſationē
ꝛ familiaritatē alterius ꝑniciosam ꝛ periculo
ſam qua nitit̃ quempiā in luxurie vel alterius
vitij voraginē trahere: tunc licitū eſt: qꝛ dicit
dn̄s. Qui nō odit patrē ꝛ ma. ꝛc̄. non pōt me
us eſſe diſcipulus. alioq̄n talem nō habet ex
cuſationē tunc quot eius exēplo prouocant̃ in
peius pro tot coꝛā diſtricto iudice eſt rōnem
redditurus. Cuius pena ponit̃ eſſe ꝯſiliū: qꝛ
cōtra tales in ꝯſilio trinitatis decernet diuina
ſnīa: ꝙ ſicut alijs fecit ſibi fiat: ꝛ ſm̄ menſuram
qua menſus eſt ſibi remecia tur: vt ſicut proxi
mus oſtendit ſigna rācoꝛis ſic in iudicio reci
piat ſigna diuini furoꝛis. De hmōi autem di
cit dn̄s Hier. vij. Noli oꝛare pro populo iſto
nec aſſumas pro eis laudem ꝛ oꝛationē ꝛ nō
obſiſtas mihi qꝛ nō exaudiā te: Nimirū cum
iudiciū ſine miſericoꝛdia fiet ei qui nō fecit mi
ſericoꝛdiā. ¶ Tertius deniq̄ gradus eſt ira
in verbo vel in facto: qn̄ ſcꝫ peccatū interius
conceptū producit̃ ad effectū: eſt em̄ effectus
ire nocumentū alterius ſub rōne vindicte: mi
nimū aūt nocumentoꝝ eſt qḋ fit ſolo verbo: ꝛ
ideo q̄tum ad hoc dicit dn̄s qui dixerit fratri
ſuo fatue reus erit gehēne ignis: vt ſic quiſq̄
ꝯſideret ſi pro minimo effectu ire tā hoꝛribi
lis pena infligit̃. ſ. pro ſolo verbo iniurioſo ꝛ
cōtumelioſo gehāne igni mancipat̃. O quid
erit oppreſſoꝛibus paupeꝝ pupiloꝝ ꝛ vidua
rum cū iā fere ꝑ oꝛbem regnet violentia ꝓ iu
ſticia: cui nimirū debetur gehēna. i. infernū ꝓ
fundiſſimū: dicit̃ em̄ gehēna a geos qḋ eſt ter
ra: ꝛ enneos qḋ eſt profundū: qꝛ credit̃ infer
nus eſſe in centro terre cuius profundū ira
cūdo cōpetit preſertim cum irā ad odiū dedu
cit. ¶ Quia ſicut charitas eſt potiſſima virtu
tū: ſic odiū eſt peſſimū omniū vitioꝝ. Unde
iracūdus ad omnē dignitatem reddit ſe inu
tilem: in cuius argumentū dicit̃ ad Titū. j. ꝙ
opoꝛtet epm̄ eſſe nō iracundū aut litigioſum:
vt dicitur etiā. xlvj. di. ꝛ hoc ꝓpter duas cau
ſas quas ibidem tangit. Prima eſt quia cum
auſteritate ꝛ ꝓteruia imperant ſubditos ſuos
nō tranquille raciocinādo coꝛrigere ſed aſpe
re inflectere dominando feſtinant. Alia cau
ſa eſt quia litigioſi vel adulationibus animos
principum ſibi cōciliant vel fratribus ſuis de
trahendo infamie notam ingerunt: vel inter
fratres diſcoꝛdiam ſeminando ſeditiones fa
cere non ceſſant: que omnia in prelatis dāna
bilia eſſe probant̃: quid igitur ꝯuenit eccleſia
rū prelatis: illud apoſtoli vtiq̄ ad Timo. ij.
c. iiij. Predica verbū: iuſte oppoꝛtune impoꝛ
tune: argue: obſecra: increpa ꝛ hoc in om̄i pa
tientia ꝛ doctrina: tanq̄ medici ſpūales eccle
ſie ſancte: vnde dicit̃. xxiij. q. iiij. Quid eſt ec
cleſie medicina. glo. id eſt coꝛrectio ſalutem o
mniū materna charitate cōquirens tanq̄ in
ter freneticos ꝛ letargiticos eſtuās nunq̄ cō
temnere nunq̄ deſiſtere debet vel poteſt vtriſ
q̄ ſi neceſſe eſt moleſta ſit que neutris eſt ini
mica: nam ꝛ frenetici nolunt ligari ꝛ letargici
nolūt excitari: ſed ꝑſeuerat ſcꝫ in ſiſtendo cha
ritatis diligentia freneticos ligare: letargicos
ſtimulare: ambos amare: ambo offenduntur:
ſed ambo diliguntur: ambo moleſtari q̄diu
egri ſunt indignant̃: ſed ſanati ambo gratulā
tur: ꝛ ſic opoꝛtet ꝙ fiat officiū prelati in omni
patientia: non in ira: in omni charitate non in
auſteritate: ſimiliter prepoſiti ꝛ iudices ſecu
lares ex ira nihil agere vel iudicare debent a
lius etiā grauiter delinquūt: vnde dicit̃. xj. q.
iij. c. Sepe ira etiā innocentes in crimē addu
cit: qꝛ dū iuſto amplius iraſcimur ꝛ volumus
aliena cohercere pctā grauioꝛa cōmittimus
ꝛ ponit exemplū dicens ſequenti caplo. Cū
apud theſſalonicā exoꝛta ſeditione quidā mi
litaris vir fuiſſet impetu furientis populi extin
ctus. Theodoſius repentini nuncij atrocita
te ſuccenſus: ad ludos circenſes inuitari po
pulū eiq̄ improuiſe circumfundi milites atq̄
obtrūcare paſſim vt quiſq̄s occuriſſet gladio
iuber ꝛ vindictā dare nō crimini ſed furoꝛi ob
hoc cū a ſacerdotib9 italie redargueret̃ agno
uit delicta culpāq̄ cū lachꝛymis cōfeſſus pu
blicā pnīam in cōſpectu totius eccleſie exegit:
ꝛ in hoc tempus ſibi aſſcriptum abſq̄ regali
faſtigio patienter impleuit: quibus omnibus
illud quoq̄ mirabiliter adiecit ꝛ leges ſanxit
in poſterū vt ſnīe principū ſine anīaduerſione
prolate in diem triceſimū ab executoꝛib9 diſ
ferent̃ quo locus miſericoꝛdie vel ſi res tuliſ
ſet pnīe non periret: vbi dicit glo. ꝙ ſi ſnīa ſit la
ta ſuper crimine ſtatim mandatur executioni
niſi in caſib9 quoꝝ vnus eſt: cū princeps ex ira
cundia ſeuerius tulit ſententiā. ¶ Deniq̄ di
cit compendium ꝙ ex iniuria tria ſolent oꝛiri.
Primū eſt rancoꝛ in affectu ꝛ illū tenetur qui

libet ſtatim remittere. Scōm ē rancoꝛis ſig
nū in effectu ꝛ illud tenet̃ remittere veniā pe
tenti: ꝛ ad emēdationē parato ſm̄ ſuā faculta
tē ꝛ iniurie q̄litatē iudicio ꝓboꝝ viroꝝ. Ter
tiū ē actio ꝯ iniuriantē ꝛ illā nō tenet̃ remitte
re imo plerūq̄ bn̄ facit q̄ dimiſſo rācoꝛe agit
actione iniuriarū: vt notat glo. xc. di. c. ſi q̄ſcō
triſtatus: ꝛ addit cancell̃. pariſienſ: ꝙ ſi quis
non vult inimico ſuo malum aīe inferre nec
coꝛpis. ſed hꝫ ad eū coꝛ duꝝ vl̃ ſaltē nō claꝝ:
talis inducendus ē ꝙ amaritudinē deponat:
quod ſi facere nō pōt de hoc dolet non eſt iu
dicandus eē ꝓpt̃ h̄ in pctō moꝛtali. Ad lau.

¶ De ira ꝛ vindicta quō licita ſit et quō non ac de vitio maledictiōis in deū vel in hoīes. Sermo X

Non aſſumes nomen dei tui
inuanum. Exod. xx. Sicut dicit do
ctoꝛ ſāctus ſcda ſcde. q. clviij. Tres
ſunt ſpēs ire q̄ ponunt̃ a pho. iij. ethic. vbi dic̄
iracundoꝝ quidā ſunt acuti: quidā amari: qui
dam difficiles ſiue graues. ¶ Acuti ſunt
q̄ nimis cito iraſcunt̃ ꝛ in q̄libet leui cā licet
nō diu ꝑſeuerat apud illos. Amari vero ſūt q̄
habēt irā ꝑmanentē ꝓpt̃ ꝑmanentiaꝫ triſticie
quā interius clauſā tenent ꝛ qꝛ nō proꝛūpunt
ad exterioꝛa ſigna iracundie nō pn̄t ab alijs
ꝑſuaderi: nec a ſeipſis recedunt ab ira niſi ꝑ
ut diuturnitate tēpoꝛis abolet̃ ab eis triſticia
ꝛ ſic deficit ira. Graues deniq̄ ſunt ꝛ diffici
les in quibus ira ꝑmanet diuturna propt̃ ve
hemens deſideriū vindicte quā expetunt ap
petitu obſtinato: ꝛ ideo in eis ira tpe nō dige
ritur ſed ꝑ ſolam punitionem quieſcit. ¶ Hic
queri pōt: vtrū ira poni debeat inter vitia ca
pitalia: preſertim cum ſup illud Prouer. xxix.
Uir iracundus prouocat rixas. dicit glo. Ja
nua eſt omniū vitioꝛum iracūdia q̄ clauſa v
tutib9 dabit̃ intrinſecus quies apta ad omne
facinus armabit̃ animus: nullū aūt vitiū ca
pitale ē principiū omniū pctōꝝ ſed q̄rundaꝫ
determinate. ¶ Ad h̄ rn̄det ſanct9 Tho. vbi
ſupra ꝙ vitiū capitale dicit̃ ex q̄ multa vitia
oꝛiunt̃ habet aūt hoc ira ꝙ ex eo multa vitia
oꝛiri pn̄t duplici rōne. ¶ Primo rōne ſui obie
cti quod multū habet de rōne appetibilitatꝫ
inquantum ſcꝫ vindicta appetit̃ ſub rōne iu
ſti ꝛ honeſti qḋ ſua dignitate allicit. ¶ Alio
modo ex ſuo impetu q̄ mentē ꝑcipitat ad in
oꝛdinata quecunq̄ agenda: ꝛ ideo manifeſtū
eſt ꝙ ira eſt vitiū capitale eo ꝙ habeat finem
multuꝫ appetibilem ita ꝙ propter eius appe
titum multa peccata committunt̃. Sed ꝙ ira
dicit̃ ianua vitioꝛum hoc eſt ꝑ accidens. ſ. q̄a
remouet prohibens in impediēdo iudiciū ra
tionis ꝑ quod homo retrahit̃ a malꝫ. directe
aūt ꝑ ſe eſſe cā aliquoꝛum vitioꝝ ſpūalium q̄
dicunt̃ filie ire. Et aſſignantur ſex filie a bea
to Grego. xxxj. moꝛal̃. quarum ſufficientia ſic
poteſt haberi. Nam ira tripliciter conſidera
ri poteſt. Uno modo ſm̄ ꝙ ē in coꝛde: ꝛ ſic ex
ea naſcunt̃ duo vitia. vnum q̄dem ē ex pte ei
us ꝯ quem homo iraſcitur que ſcꝫ indignum
reputat ꝙ ſibi aliq̄d tale faciat ꝛ ſic ponitur i
dignatio. Aliud autem vitiū eſt ex pte ſuijpſi
us inquantum ſcꝫ excogitat diuerſas vias vi
dicte: ꝛ talibus cogitatiōibus animū ſuum re
plet. ꝛ ſic ponit̃ tumoꝛ mentis qui non accipi
tur hic pro ſupbia: ſed pro quodā conatu ſine
audacia hominis intētantis vindictā: prout
videbitur. Alio modo cōſiderat̃ ira in ꝙ ē
in oꝛe: ꝛ ſic ex ea duplex ioꝛdinatio ꝓcedit: vna
quidem ſm̄ h̄ ꝙ homo ſm̄ modū loquēdi irā
ſuam demōſtrat ſicut dictū ē de eo q̄ dixerit
fratri ſuo racha: ꝛ ſic ponit̃ clamoꝛ ꝑ quē itel
ligitur inoꝛdinata ꝛ cōfuſa locutio. Alia autē
eſt ioꝛdinatio ſm̄ ꝙ aliquis ꝓrumpit i verba
iniurioſa que q̄dem ſi ſunt cōtra deū erit blaſ
phemia: ſi vero cōtra proximū erit cōtumelia.
Tertio modo conſiderat̃ ira ſm̄ ꝙ procedit
vſq̄ ad factū ꝛ ſic ex ira oꝛiuntur rixe ꝑ quas
intelligūt̃ oīa nocumenta q̄ facto ꝓximis in
ferunt̃ ex ira. Circa primam ḡ filiā ire que di
cit̃ indignatio ſciēdum: ꝙ indignatio eſt volū
tas ſe vindicandi ꝑ moleſtie ſignū exteri9 de
claratū reputās illū indignū q̄ ſibi iniuriam
irrogare videt̃: ꝛ illud moleſte ſignū exprimi
tur in euāgelio ꝑ racha ꝓut iam declaratū ē.
¶ Hic q̄ri poteſt vtrū melius fiat vīdicta vl̃
ſatiſfactio ſilendo q̄ iniurianti vl̃ cōuicianti
rn̄dendo. Ad hoc rn̄det Aſten. li. ij. ti. iiij. ꝙ ſi
at cōparatio in genere tūc melius eſt ſilere q̄
reſpondere ad victoꝛiam obtinēdam: plus ei
eſt vincere vitium q̄ ꝑſonam. iuxta illḋ Pro
uer. xxvj. Melioꝛ eſt ſapiens viro foꝛti ꝛ qui
dominatur animo ſuo expugnatoꝛe vrbium
ꝙ ſi fiat comparatio ſm̄ conditiones perſona
rum tunc aliquando melius eſſe pt in caſu re
ſpondet̃ q̄ ſilere: ꝛ aliquando nō: ꝛ h̄ tangit̃
Prouer. xxvj. vbi dꝛ: Rn̄de ſtulto iuxta ſtulti
ciā ſuā ne ſibi ſapiens eē videat̃: ꝛ ne rn̄deas
ſtulto iuxta ſtulticiam. ſ. ne ei ſilis efficiaris.
Pro quo ſciēdum ꝓut dic̄ ſanct9 Tho. ſcda

ſcđe.q.lxxiij. Sicut patientia eſt nob' neceſſaria in his q̄ ꝯ nos aguntur. ꝓcepta vͦo patiētie in his q̄ ꝯ nos fiūt habēda ſunt in ꝓparatiōe animi. ſicut Aug. in ſermone dñi i monte exponit. Si quis te percuſſerit i vnā maxillā pbe ei ⁊ aliam: vt .ſ. hō ſit paratꝰ ħ facere ſi opꝰ fuerit: non tñ ħ actu ſemꝑ facere tenetur: quia nec ipſe dominus ħ fecit: ſʒ rñdet Jo. xviij. Quid me cedis. ſic etiā itelligendū ē de oībꝫ iniurijs verbis vel ſignis irrogatis: tenemur ei animū habere paratū ad ea tolerāda ſi expediens fuerit. Quñq; tñ oportet vt talia repellamus maxime ꝓpter duo. Primo ꝓpter bonū eiꝰ q̄ ꝯtumeliam infert: vt ſcʒ eiꝰ audacia reprimatur ⁊ de cetero talia nō attēptet. Scđo ꝓpter bonū multorum quorum ꝓfectus īpeditur ꝑ ꝯtumelias nobis illatas. vñ Grego. ſuper Ezech. omel. ix. dic. ꝙ hi quorum vita in exēplo imitatiōis ē poſita debēt ſi pñt tibi detrahētiū verba cōpeſcere ne eorū ꝑdicatiōnē nō audiāt q̄ audire poterāt: ⁊ in prauis moribꝫ remanētes bñ viuere ꝯtemnāt: verūtñ oportet audaciā ꝯuiciantis reprimere moderate. ⁊ ħ ꝓpter affectū charitatis. nō ꝓpter cupiditatem ꝓuari honoris. Addit Hein. de boy. extra đ iniurijs ⁊ Alex. anglicus: ꝙ attendende ſunt cōditiones cōuiciantis ⁊ cōuiciati: ⁊ ſm ħ oportet cōuiciū ſuſtinere vel nō ſuſtinere: ſi enim dicatur cōuiciū a ꝓuocato perſone pari vel inferiori: ibi non ē iniuria officij: ⁊ ſi ꝑſumitur tunc de medicina morbi ſiue intemperantie ꝑ ſuſtinentia tunc ſuſtinendū eſt ⁊ ē meritorium: vtpote inductiuū alterius ad recognitionē vel ſibiipſius ad humiliationē: hāc ei patiētiam phi ſummo cōplectebantur affectu. vnde refert Valerius maximꝰ. li. viij. ꝙ Antiſthenes cuidā dicēti ſibi maledixit tibi ille: nō mihi inquit: ſed illi qui in ſe quod ille culpat agnoſcit: ſed ⁊ ſi mihi maledicere curet: non curo: quia auditus lingua debet eſſe robuſtior: cum ſingulis hominibꝫ lingue ſunt ſingule: ſed aures bine aliquatenus tamē curo: quia eo ipſo fateor me eſſe ſuperiorem: quia ſuperioris perſone vſus ē hec pati: inferioris facere: gauderē itaq; niſi vrgente humanitate hoī ꝯpaterer infelici. Et Seneca in epla refert: ꝙ Titus tacitus maledicenti ſibi Metello: facile eſt inquit in me dicere. cū non ſim reſponſurus tu inquit didiciſti maledicere. ⁊ ego ꝯſcia teſte didici maledicta cōtēnere: ⁊ ſicut tu lingue tue ſic ego aurium mearū ſum dñs: hec ille. Sūt tñ aliqui qui ſe vindicant non reſiſtendo contumelijs vel iniurijs: ſed ſilendo ⁊ diſſimulādo ſm ꝯſiliū Chry. dicētis. Si vēdicare vis ſile ⁊ funeſtā ei dediſti plagā. qđ ꝑſertim accidit in mulieribus ira cōmotis. ⁊ ſi ħ facerent vt tacēdo ꝯtumeliāte ad iracundiā ꝓuocarēt hoc ad vindictā ꝑtineret ⁊ ſic peccaret. ſʒ ſi tacet volens ire locū dare. ħ ē laudabile: vñ Eccs. viij. Non litiges cū hoīe linguato. ⁊ nō ſtruas in ignē illiꝰ ligna. Porro ſi dicatur ſuperiori iniuria officij vel alij corā ipo: ⁊ de remedio temꝑantie nil ꝑſumatur: tūc nō eſt ſuſtinēdum. Quia dicit Bern. li. iij. de cōſideratiōe: impunitas iniurie: ſoboles inſolētie mater: radix impudicitie: trāſgreſſionū nutrix ē. aliud tñ ē arguere vel corripere qñ cōuicians eſt in furore: quia tūc nō expedit eo ꝙ nō eſt aptus ad recipiendū: Hinc dr Eccī. viij. Non accēdas carbones pctōrum arguēs eos ſcʒ tpe q̄ eis ira dñatur: ⁊ aliud eſt iam aliquantulū furore ſedato redarguere: quia tunc ſibi poterit eſſe proficuum.

B Circa ſcđam filiam ire que dicitur tumor mentis dicit Aſten. li. ij. ti. xlix. ꝙ non ſumitur hic pro ſuperbia: ſed pro quodā conatu ſiue audacia hominis intentantis vindictā: ⁊ ē voluntas vindicandi fugiēs aduerſitates inimicitias: vel eſt vitium cordis ex ira ꝓueniēs quo quis excogitat in corde diuerſas vias vindicte: ⁊ talibus cogitationibus animum ſuum replet ⁊ intumeſcit. ¶ Hic queri poteſt vtrum audacia ſit peccatum ſicut videtur innui Eccī. vj. Cum audace non eas in via: ne forte grauet mala ſua i te: ſed nullius ſocietas ē declinanda niſi propter peccatum. Ad hoc reſpondet ſanctus Tho. ſcđa ſcđe. q. cxxvij. ꝙ audacia eſt quedam paſſio: paſſio vͦo quñq; ē moderata ſm rationem. quñq; autē caret modo rationis: vel ꝑ exceſſū vel ꝑ defectū ⁊ ſm hoc eſt paſſio vitioſa. Sumuntur autem quñq; nomina paſſionum a ſuperabundanti: ſicut ira ꝓprie dicitur nō quecūq; ſʒ ſuperabundās paſſio prout ſcʒ eſt vitioſa. ⁊ hoc modo audacia ꝑ ſuperabundātiam dicta ponitur eſſe pctm: vñ fortitudo prout ē virtus cardinalis importat firmitatem animi in ſuſtinendis ⁊ repellendis periculis grauibus. Ad cuiꝰ virtutē ꝑtinet impedimenta remouere quibꝫ retrahatur volūtas a ſequela rōnis: ꝙ aūt aliquis retrahitur ab aliq̄ difficili pertinēt ad rōnē timoris: q̄ importat receſſum quēdam a malo difficultatē habēte ⁊ ideo fortitudo quaſi mediū tenēs ꝑncipaliter quidē eſt circa timores rerū difficiliū q̄ retrahere poſſunt voluntatem a ſequela rationis: oportet autem huiuſmōi rerum difficiliū impulſum non ſolū firmiter tolerare cohibendo timorē ſed etiā moderate aggredi qñ .ſ. oportet et quō oportet extirmare ea ad ſecuritatē in poſterū habendā: ꝙ ſi nimis ꝑcipitāter aggreditur inordinate ſe ꝑiculis ingerens: ħ videtur pertinere ad rationē audacie: ⁊ ſic timor deuiat a virtute fortitudinis ꝑ defectū. audacia vͦo ꝑ exceſſum ſed quia ad omnē virtutē moralem ꝑtinet modū ratiōis obſeruare in materia circa quā eſt ⁊ iđ omē vitium qđ importat immoderantiā circa materiā alicuiꝰ virtutis moralis opponitur illi virtuti morali ſicut imoderatū moderato. Audacia vͦo ſm ꝙ ſonat in vitiū importat exceſſum paſſiōis q̄ audacia dicitur: cuiꝰ motus cōſiſtit in inuadēdo id qđ eſt homi cōtrariū vltra dictamē rōnis iracūdie paſſione incitatus. ⁊ ſic ponitur filia ire. ¶ Circa tertiā filiam ire q̄ clamor dicitur ſciēdū eſt: ꝙ clamor ꝓprie ſignat quādam clamoroſam ⁊ inordinatam ⁊ cōfuſam locutionē ex ire cōmotione ꝓuenientem nō quidem ſpecifice cōuitia vel improperia aut cōtumelias ingerētem: ſed indicia dūtaxat indignatiōis et cōmotiōis ⁊ deſpectiōis precēdētem ac plerumq; ex impatiētia in maledictiōes diuerſas ꝓrūpētem imprecādo vel optādo alicui malum ſiue deo ſiue homini ſiue etiam creature irrōnali ⁊ differt a blaſphemia: quia blaſphemia eſt qñ aliq̄d attribuitur deo qđ ei nō cōuenit. vel nō attribuitur ei qđ ſibi cōuenit. aut etiā attribuitur creature qđ ſoli deo cōuenit: vt poſtea videbitur. ¶ Hic queri pōt: vtrum licitum ſit maledicere: preſertim cum dicitur Deut. xxvij. Maledictus qui nō permāſerit in ſermōibus legis huius. vnde q̄tidie maledicit eccleſia dicēs: Maledicti qui declināt a mādatis tuis. Ad ħ reſpōdet ſāctus Tho. ſcđa ſcđe. q. lxxvj. ꝙ maledicere eſt idem ꝙ malū dicere. Dicere ergo tripliciter ſe habet ad id qđ dicitur Uno mō ꝑ modum enūciatiōis: ſicut aliquid exprimitur mō indicatiuo: ⁊ ſic maledicere nihil aliud ē q̄ malum alterius referre qđ pertinet ad detractionē. Vñ quñq; maledicti detractores dicūtur: ⁊ ħ ꝓhibuit dñs Leuit. xix. dicēs. Nō maledices ſurdo: ⁊ coram ceco nō pones offendiculū: cuius expoſitio patet i ſermōe de detractiōe. Alio mō dicere ſe habet ad id qđ dicitur per modū cauſe: ⁊ quidem ħ primo ⁊ principaliter cōpetit deo qui fecit oīa ſolo verbo cōſequēter autem cōpetit hominibꝫ q̄ verbo ſuo alios mouēt per imperium ad aliq̄d faciēdum: ⁊ ad ħ ſunt inſtituta verba imperatiui modi. Tertio mō dicere ſe habet ad id quod dicit quaſi expreſſio quedam affectus deſiderantis illud qđ exprimitur verbo: ⁊ ad ħ inſtituta ſunt verba optatiui modi. Primus ergo modus licitus eſt: ſed alij duo modi quibus malum dicitur per modum imꝑantis vel optātis poſſunt eſſe liciti. aliqñ ⁊ aliqñ non. Nā ſi quis imperet vel optet malum alterius rōne boni cum debitis circūſtantijs: tunc licitū eſt nec erit maledictio per ſe loquendo ſed ꝑ accidens quia principalis intentio nō fertur ad malum ſed ad bonū. Pro quo ſciendū ꝙ contingit dici malū aliquod imperando vel optādo ſub rōne duplicis boni. ſ. vel ſub rōne iuſti ⁊ ſic iudex iuſte maledicit illi cui precipit iuſtā penam inferri: ⁊ ſic eccleſia maledicit anathematizando. Sic etiam ꝓphete quñq; peccatoribus imꝑcabantur mala quaſi conformantes voluntatē ſuam diuine iuſticie: ſicut Helizeꝰ pueris ſibi illudentibus maledixit. vt patʒ .iiij. Regū. ij. licet imꝑcationes huiuſmōi poſſint etiā ꝑ modū ꝓnunciatiōis intelligi. Quñq; vͦo dr aliquod malū ſub rōne vtilis: puta cū quis optat aliquē peccatorem pati aliquā egritudinē aut aliqđ impedimentū vt ipſe melior efficiatur: vel vt ſaltē ab aliorum nocumēto ceſſet. Si quis vͦo imꝑet vel optet malum alterius inquantū ē malū q̄ſi ipſū malū intēdens: ſic erit illicitū: ⁊ ħ ē maledicere ꝑ ſe loquēdo ⁊ eſt graue peccatū: quia velle vel impio mouere ad malum alterius: ſm ſe repugnat charitati qua proximum diligimus volentes bonū ipſius: ⁊ ita ſm genus ſuū eſt mortale: ⁊ tāto grauiꝰ quanto perſonā cui maledicimus magis amare ⁊ reuereri tenemur. Vñ Leuit. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur: vnde et irrōnabilibus creaturis maledicere inquantū ſunt creature dei peccatū eſt blaſphemie ⁊ mortale. Maledicere vͦo eiſdem ſm ſe conſideratis eſt occiſum ⁊ vanum: ⁊ ꝑ cōſequēs illicitū: nec enī diabolū qui per obſtinationem maxime ſubiectus eſt malicie licitum ē alicui maledicere ſicut dicitur Eccī. xxj. Cum maledicit impius diabolum: maledicit ipſe animā ſuā: ⁊ hoc iđ quia natura eius bona eſt: ⁊ a deo cui maledicere nō licet. quod ſi maledicit illi non propter naturam ſed ꝓpter culpam: tunc ſeipſum impius ſimili ratione iudicat maledictione dignum: ⁊ ſm ħ animam ſuam maledicere dicitur. Quādoq; tamē cōtigit verbū maledictionis prolatum eſſe veniale: vel ꝓpter paruitatem mali qđ maledicēdo quis imꝑcatur

ſteri: vel etiã ꝓpter affectum eius ꝗ ꝓfert
maledictionis verba dum ex leui motu vł ex
ludo vel ex ſurreptione aliq̄ talia ṽba ꝓfert:
q2 peccata ṽboꝝ maxie ex affectu penſantur.
Maledictio tñ que fit in deũ vł in diuina ſp
eſt execrabilis q̄ p̄cipue q̄ttuoꝛ modis cõtin/
gere ſolet. Primo mõ in deũ ſicut luſoꝛes tax
illoꝝ q̄ culpã diabolicã in diuinã retoꝛquẽt in
nocentiam ⁊ deo maledicũt qḋ eſt hoꝛrẽdũ:
quoꝝ p̄ticipes ſiũt q̄ talib9 hoſpitia ↄcedunt
ſoꝛtẽ lucri recipiũt familiarit̃ cũ eis bibunt: h̄
patet in libro Apũ de taxillatoꝛib9: qui loua
nij luſerũt in nocte bone ferie ſexte. Secũdo
modo in beatã virginẽ ⁊ ſanctos: qḋ hoꝛribi
liter ſepius legitur vindicaſſe dñs. preſertim
de matre ſua benedicta. vt refert Ceſarius:
Tertio mõ in verbum vel p̄conem verbi dei
ſicut illi qui verba dei ⁊ p̄dicatoꝛum deridẽt
ac ꝑuertunt: vel per clamoꝛes riſus detracti/
ones aliaſq̄ truſas impedire contendunt.
Quarto mõ in opera diuina q̄ quotidie fiũt
ſicut illi faciunt qui maledicunt aure pluuiali
vel ꝓpꝛie infirmitati vel rerum perditioni: pꝛo
pter que multi deo maledicunt vel ſibijpſis:
vnde tanta eſt labes criminis huius: ꝙ dicit̃
xlvj. diſt. clericus maledictus. vbi dicit̃ ꝙ cle/
ricus maledicens remoueri debet ab officio:
⁊ ſi noluerit veniam petere: debet degradari
glo. j. ſuſpendi. ⁊ vj. q. j. c. detractoꝛes. ibi iudi
cantur infames ⁊ ab eccleſia dei iudicantur
erroꝛes. De qua maledictione plurima tan
guntur in pꝛimo ſermone de diuerſis ſub the
mate: Maledictus eris ſup terram:

¶ De blaſphemie grauitate irremiſ ſibilitate ⁊ pena/ac de contumelia ⁊ rixa. Sermo. xi

Non aſſumes nomen dei tui
in uanũ. Exod. xx. ¶ Circa q̄rtã
pꝛoinde filiam ire que dicitur blaſ/
phemia: ſciendum eſt ꝙ blaſphemia eſt volũ
tas ſe vindicans per oppꝛobꝛium deo vel
ſanctis illatum: vel eſt vitium pꝛorumpens i
verba iniurioſa ac turpia contra deum ⁊ ſan
ctos eius: vel eſt de deo indigna ſentire. ſ. de
illius potentia bonitate ſapiẽtia iuſticia cha/
ritate ⁊ ſimilibus: de qua dicit ſanctus Tho.
ſcḋa ſcḋe. q. xiij. ꝙ nomen blaſphemie videt̃
impoꝛtare quandam derogationem alicu9
bonitatis excellentis ⁊ pꝛecipue diuine. De9
autem vt dicit Dio. j. c. de di. no. eſt ipſa eſſẽ/
tia bonitatis: vnde quicquid deo conuenit ꝑ/
tinet ad bonitatem ipſius: ⁊ quicquid ad ipſ̄
non pertinet longe eſt a rõne perfecte bonita
tis q̄ eſt eius eſſẽtia: quicunq̄ ergo negat ali
q̄d de deo quod ei cõuenit vł aſſerit de eo qḋ
ei non cõuenit. derogat diuine bonitati. Et h̄
dupliciter contingere põt. Uno modo ſm ſo/
lam opinionem intellectus: Alio modo ↄiun
cta quadam affectus deteſtatiõe q̄ deroga/
tio ſi conſiſtit in coꝛde tñ eſt coꝛdis blaſphe/
mia ſi ṽo pꝛocedit exterius ꝑ locutionem eſt
oꝛis blaſphemia: ⁊ eſt ex ſuo genere peccatũ
moꝛtale: qḋ ſic patet: nã peccatũ moꝛtale eſt
per qḋ ſepat̃ a pꝛimo pꝛincipio vite ſpũalis
qḋ eſt charitas dei: vnde quecũq̄ charitati
repugnãt ex ſuo genere ſunt moꝛtalia pecca/
ta blaſphemia aũt repugnat charitati diuine
q2 derogat bonitati diuine q̄ eſt obiectũ cha
ritatis: ⁊ iõ ex ſuo genere eſt moꝛtale: nec ſolũ
ſed eſt peccatũ maximum: dum fuerit ꝑfecta
blaſphemia. ſicut Eſa. xviij. ſup illud. ad po/
pulũ terribilem: dicit glo. ꝙ omne peccatum
blaſphemie cõparatũ eſt leuius: qḋ ſic patet:
quia blaſphemia q̄ eſt ſm ſolã opinionẽ intel/
lectus opponit̃ cõfeſſio fidei: vt patet intuen
ti: ⁊ iõ habet in ſe grauitatem infidelitatis ag
grauat̃ autem peccatum ſi ſupuenerit deteſta
tio voluntatis: ⁊ adhuc maius ſi ꝓrumpat ṽ
ba ſicut ⁊ laus fidei auget̃ ꝑ dilectionẽ ⁊ con
feſſionẽ: cum igit̃ infidelitas ſit maximũ pec/
catum ſm genus ſuum: ↄſequẽs eſt ꝙ etiam
blaſphemia ſit maximũ peccatũ ad idẽ gen9
pertinẽs ⁊ ipſum aggrauans. ¶ Q3 ſi obijcit̃
de homicidio ⁊ piurio q̄ ſunt grauiſſima pec
cata: reſpondet ſanctus Tho. ibidem. ꝙ ho/
micidium ⁊ blaſphemia ſi cõparant̃ ad obie/
cta i q̄ peccat̃: manifeſtum eſt ꝙ blaſphemia
q̄ directe eſt peccatum in deum p̄põderat ho
micidio qḋ eſt peccatũ in ꝓximum. Si vero
cõparant̃ ſm effectũ nocendi: ſic homicidiũ
pꝛepõderat: q2 plus homicidium nocet ꝓxio
q̄ꝫ blaſphemia deo. Sed q2 in grauitate cul
pe magis attendit̃ intentio voluntatis ꝑuerſe
q̄ꝫ effectus operis: ideo cum blaſphemus in
tendat inferre nocumentũ honoꝛi diuino ſim
pliciter loquendo grauius peccat q̄ꝫ homici
da. Similit̃ vt dicit glo. ſup illud Ephe. iiij.
Blaſphemia tollatur a vobis: peius eſt blaſ
phemare q̄ꝫ peierare: qui enim peierat non
dicit aut ſentit aliquod falſũ de deo ſicut blaſ
phemus: ſed deũ adhibet teſtẽ falſitati: nõ tã
q̄ꝫ eſtimans deum falſum teſtẽ eſſe: ſed tãq̄ꝫ
ſperãs ꝙ de9 ſup h̄ non teſtificet̃ ꝑ aliqḋ euiꝫ
dens ſignũ. Deniq̄ blaſphemia tã deteſtabi
le vitiũ eſt qḋ credit̃ vnicũ ⁊ continuũ exerci/
tiũ damnatoꝝ: iuxta illud Apoca. xvj. Eſtua
uerũt hoĩes eſtu magno ⁊ blaſphemauerunt
nomen dei habentis poteſtatẽ ſuper has pla
gas: vbi dicit glo. ꝙ dolebũt de eo ꝙ deus tã/
tam habeat poteſtatẽ ꝙ plagas eis inferat: nõ
mirũ cũ retinebũt peruerſam voluntatẽ auer/
ſam a dei iuſtitia in hoc ꝙ diligũt ea pꝛo qui/
bus puniunt̃ ⁊ vellent eis vti ſi poſſent: ⁊ odi/
unt penas q̄ pꝛo peccatis illis infligunt̃. Do/
lent q̄dem de peccatis ſuis: nõ q2 odiunt ea ſ
pꝛo eis puniunt̃ q̄ deteſtatio diuine iuſtitie eſt
in eis interioꝛ coꝛdis blaſphemia: ⁊ credibi/
le eſt ꝙ poſt reſurrectionẽ erit in eis etiã voca
lis blaſphemia: ſicut in ſctis erit vocalis laus
diuina: Ueruntñ cõtingere põt aliqñ blaſphe
mia abſq̄ deliberatione ⁊ ex ſurreptione. Et
hoc duob9 modis. Primo mõ ꝙ aliquis non
aduertat hoc ꝙ dicat eſſe blaſphemiã: quod
põt cõtingere cũ q̇s ſubito ex aliqua paſſione
in ṽba imaginata pꝛorũpit: quoꝝ ſignificatio
nẽ non cõſiderat: ⁊ tunc eſt peccatũ veniale: ⁊
non habet ꝓpꝛie rõnem blaſphemie. Alio mõ
qñ aduertit h̄ eſſe blaſphemiã: cõſiderans ſi/
gnata verboꝝ: ⁊ tũc non excuſat̃ a moꝛtali. ſi/
cut nec ille q̄ ex ſubito motu ire aliquẽ occidit
iuxta ſe ſedentẽ. ¶ Hic ergo queri põt: vtrum
blaſphemia ſit pctm̃ remiſſibile: ꝑſertim cum
dicit̃ Mat. xij. Omne peccatũ ⁊ blaſphemia
remittet̃ hoĩbus: ſpiritus aũt blaſphemie nõ
remittet̃: ⁊ quicũq̄ dixerit verbũ contra filiũ
hoĩs remittet̃ ei: qui aũt dixerit cõtra ſpiritũ/
ſctm̃ non remittet̃ ei neq̄ in hoc ſeculo neq̄ in
futuro. Ad hoc rñdet Aſteñ. lib. ij. ti. xl. q. ij. ꝙ
blaſphemia ſi fiat ex coactione vel infirmitate
peccat̃ ↄtra patrem: ſi vero ex deceptiõe vel
ignoꝛãtia peccatur ad filiũ: ꝙ ſi ex certa mali/
cia peccare dicit̃ in ſpiritumſanctũ q2 licꝫ ſm
veritatẽ omne pctm̃ contra ſupꝛa benedictã
trinitatẽ: appꝛopꝛiate tñ pctm̃ cõmiſſum ex in
firmitate dicit̃ eſſe cõtra patrẽ: cui. ſ. potentia
appꝛopꝛiat̃: cõmiſſum aũt ex ignoꝛãtia cõtra
filiũ cui appꝛopꝛiat̃ ſapiẽtia: cõmiſſum inſup
ex certa malicia cõtra ſpm̃ſanctũ cui bonitas
appꝛopꝛiatur. Si g̊ pctm̃ vel blaſphemia fiat
ex coactiõe vel infirmitate: aut ex ignoꝛãtia ⁊
deceptiõe: tũc dicit̃ remiſſibilis: q2 ſecum cau
ſaꝫ annexã hꝫ diuine miſericoꝛdie ꝓuocatiuã
ad remiſſionẽ: ⁊ ſic intelligit̃ illud: oĩe pctm̃. ſ.
ꝑpetratum in ope: ⁊ hoc ex infirmitate vel im/
potentia ⁊ blaſphemia: id eſt pctm̃ perpetra/
tum verbo: ⁊ hoc ex ignoꝛãtia remittet̃ homi
nibus: id eſt remiſſibile eſt: vel remittit̃ ei ſi pe
niteat: q2 ex circũſtantia que peccatũ extenu/
at dignũ eſt remitti. Ex hoc concludit̃ ꝙ blaſ
phemans ex neceſſitate infirmitatis vel paſ/
ſionis alicuius aut ex leuitate: veniã meretur
vt pꝫ. ij. q. iij. c: paulũ: ⁊. c. ſi q̇s iratus. Si ve/
ro ex inſania: tunc miſeratione dignus eſt: vt.
C. ſi q̇s impa. maled. l. vna. ⁊ hec notant̃ etiã
xxiij. q. iij. c. cũ ergo. in fi. glo. ꝙ ſi quis ex ca/
loꝛe ex iracũdia vel ex ebꝛietate vel ex demen
tia linguã ↄtra deũ publice laxauerit: benigni
us agit̃ cum ipſo blaſphemãte q̄ꝫ cõtineat de
cretalis: extra de maled. ſtatuimus: vt poſtea
videbit̃. Poꝛro ſi peccatũ vel blaſphemia fi/
at ex electione ⁊ certa malicia: tunc dicit̃ irre
miſſibile peccatũ: ⁊ hoc vel pure negatiue: ſcꝫ
ꝙ nullo modo põt remitti: vt peccata demo/
nũ ⁊ damnatoꝝ: vel dicit̃ irremiſſibile pecca
tũ: eo ꝙ habeat contrariã diſpoſitionẽ ad re/
miſſionẽ vt qñ fit ex certa malicia nõ eſt ex in
firmitate vel ignoꝛãtia: tunc eñ dicit̃ peccatũ
irremiſſibile: nõ q2 nõ poſſit remitti: vel q2 nõ
remittat̃ aliqñ: ſed q2 nõ habet ſecũ cãm mo/
tiuã ad remiſſionẽ: q2 ſm Augu. tanta eſt la/
bes huius peccati ꝙ hũilitatem dep̄candi ſu/
bire nõ põt: ⁊ de hoc ſubdit̃ in Matt. Spiri
tus aũt blaſphemie nõ remittet̃: ⁊ iterũ: Qui
aũt dixerit contra ſpm̃ſanctum ⁊c. id eſt blaſ/
phemia illata ex certa malicia: ⁊ quodlibet a/
liud peccatũ ex certa malicia factũ: irremiſſi/
bile dicit̃: id eſt vix vel difficulter remittet̃: q2
nullã habet excuſationẽ: ⁊ ſm hoc intelligit̃ il
lud Matt. xij. Qui dixerit verbũ contra ſpm̃/
ſanctũ non remittet̃ illi: neq̄ in hoc ſeculo ne
q̄ in futuro: ⁊ Marc. x. Qui aũt blaſphema
uerit in ſpiritumſanctũ nõ habet remiſſionẽ
in eternũ: ⁊ hec idem tenet Hein. boyc. extra
de maledi. in. c. ſtatuimus ꝙ ſi quis maledicit
verbo ex ꝑtinacia ⁊ deliberatione peccat irre/
miſſibiliter: eo ꝙ rariſſime ⁊ difficillime illud
peccatũ eſt remiſſibile nõ ex impotẽtia in mi/
ſericoꝛdia dei ſed ex conditione peccati q2 cũ
peccatoꝛ venerit in illud pꝛofundũ maloꝝ cõ
temnit: vnde ſcribe ⁊ phariſei ↄtra quos dñs
hec verba loquebat̃: ipſam diuinitatẽ xp̄i blaſ
phemabãt: opera ſpũſſancti attribuentes dia
bolo ex certa malicia: ⁊ ideo nullã habebãt ex
cuſationẽ: vnde dinumeret̃ eoꝝ pena: ⁊ ideo
dicit̃ ſm expoſitionẽ Chꝛyſo. peccatũ hoc nõ
remitti neq̄ in hoc ſeculo neq̄ in futuro: q2 ꝓ
eo paſſi ſunt penã: ⁊ in p̄nti vita ꝑ romanos: ⁊

ẽn futura vita in pena inferni:ſicut etiã Atha/
naſius exemplũ inducit de eoꝛum parentibus
qui primo ꝗdem ꝯtra Moyſen cõtenderunt
ꝓpter defectũ aque ⁊ panis:⁊ hoc dñs patien
ter ſuſtinuit:qꝛ excuſationẽ habebant propter
infirmitatẽ carnis:ſed poſtmodũ grauius pec
cauerũt quaſi blaſphemãtes in ſpiritũſãctũ:
beneficia dei ꝗ eos de egypto eduxerat idolo
attribuentes cũ dixerunt: Hi ſunt dij tui iſrł
qui te eduxerunt de terra egypti: ⁊ ideo dñs
tẽpoꝛaliter fecit eos puniri.qꝛ ceciderunt in il/
la die quaſi vingintitriamilia hominũ:⁊ in fu
turũ penã eis cõminatꝛ dicens:ego aũt in die
vltionis viſitabo ⁊ hoc peccatũ eoꝛum. Unde
⁊ in deteſtationem huius vitij publicus blaſ/
phematoꝛ ſi ſic permanſerit carere deberet ec
cleſiaſtica ſepultura: imo vt dicit Joh.an.in
nouella.in.c.ſtatuim⁹: ꝙ vincẽt. dicit:ꝙ ſi etiã
in extremis iſte velit penitere adhuc carebit
eccleſiaſtica ſepultura:ſi ſup hoc contra eũ la
ta eſt ſententia ab epiſcopo. Deniqꝫ peniten/
tia blaſphemantiũ ponitꝛ extra de maled.c.ſta
tuimus. vbi dicitꝛ ſtatuimus vt ſiqs cõtra deũ
vel aliquẽ ſanctoꝝ ſuoꝝ: ⁊ maxime cõtra bea/
tã virginẽ Mariã publice linguã in blaſphe/
miã relaxare preſumpſerit ꝑ epm ſuum pene
ſubdatur inferius annotate: videlicet vt ſeptẽ
diebus dñicis pre foꝛibus eccleſie in manife/
ſto dũ aguntꝛ vel celebrantꝛ miſſarũ ſolennia
ſtare debet: ita ꝙ vltimo illoꝝ die dñico palliũ
⁊ calceamẽta nõ habeat: ligatus coꝛrigia cir
ca collũ: ſeptemqꝫ ꝑcedentib⁹ ſextis ferijs in
pane ieiunet ⁊ aqua eccleſiam nullatenus in
greſſurus: quolibet quoqꝫ ꝑdictoꝝ dieꝝ tres ſi po
tuerit alioquin duos reficiat pauperes ſiue vnũ
⁊ ſi nec ad hoc eius ſuppetant facultates: id
in penã aliam cõmutetur: cui etiã ſi renuerit
recipe penitentiã ſupradictã peragere: eccłie
interdicatꝛ ingreſſus: ⁊ in obitu eccłiaſtica ca/
reat ſepultura ⁊c. vide ibidem. Qð ſi queritꝛ
quis dicitꝛ publice blaſphemare: rñdet Hoſt.
ſuper hũc locũ: ꝙ non ſolũ ſi in platea hoc fiat
ſed etiã ſi in camera multis aſtantibus ⁊ au/
dientibus qui referrent ad epm ⁊ ſic ꝑ teſtes
conuincatur. B Circa quintã proinde fili
am ire que dicitꝛ cõtumelia. ſciendũ eſt ſcdm
Tho. ſcda ſcde.q.lxxij. ꝙ cõtumelia ꝓprie im/
poꝛtat alicuius dehonoꝛationẽ: cũ ſcꝫ qs id
quod eſt cõtra honoꝛẽ alterius deducit in no/
titiã eius ⁊ alioꝝ: qð quidem fit per aliqua ſi/
gna: ſcꝫ ſicut Aug. dicit in.ij.de doctrina chꝛi/
ſtiana: oĩa ſigna verbis cõparata pauciſſima

ſunt:verba eñ inter hoies obtinuerunt prin/
cipatũ ſignandi quecũqꝫ animo concipiuntꝛ:
⁊ ideo cõtumelia pꝛopꝛie loquendo cõſiſtit in
verbis. Unde dicit Iſido.in li.ethimol.ꝙ con
tumelioſus dicitꝛ aliquis qꝛ velox eſt ⁊ tumet
verbis iniurie: qꝛ tñ etiã ꝑ aliqua facta ſigna
tur aliquid ꝗ in hoc ꝙ ſignant habent vim ṽ
boꝝ ſignantiũ: inde eſt ꝙ ꝯtumelia extenſo no
mine etiã in factis dicitꝛ. Hinc dicitur Ro.j.
ſup illud cõtumelioſos: ſupbos. dicit glo.ꝙ cõ
tumelioſi ſunt qui dictis vel factis cõtumeli/
as vel turpia inferunt. Et dicitꝛ ire filia cuius
ratio eſt: qꝛ licet vnũ peccatũ poſſit ex diuer/
ſis oꝛiri: tñ ex illo dicitur pꝛincipaliter habere
oꝛiginẽ. ex quo frequentius pꝛocedere cõſue/
uit ꝓpter pꝛopinquitatẽ ad finẽ eius: cõtume/
lia vero magnã habet ꝓpinquitatẽ ad finẽ ire
ꝗ eſt vindicta: nulla aũt vindicta eſt magꝭ in
pꝛomptu ꝗꝫ inferre ꝯtumeliã alteri ⁊ ideo cõ
tumelia maxie oꝛitur ex ira. Et notandũ ſm
Aſteñ.li.ij.ti.xiiij.ꝙ cõtumelia cõuenit in hoc
cum impꝛoperio ⁊ cõuitio: qꝛ hec tria pꝛinci/
paliter cõſiſtunt in verbis: qꝛ per ea repſenta/
tur aliqs defectus alicuius in detrimentũ ho/
noꝛis eius. Huiuſmodi aũt defectus eſt tri/
plex: ſcꝫ culpe: pene ⁊ indigentie. Quando i/
gitꝛ dicitur alicui defectus alicuius culpe tñ:
dicitur cõtumelia ⁊ frequẽter cũ tumoꝛe quo
dam pꝛofertꝛ. Si vero dicitꝛ alicui generaliter
defectus culpe vel pene: tũ dicitꝛ cõuitiũ: qꝛ vi
tium ſolet dici non ſolũ anime ſed etiã coꝛpo/
ris. Unde ſi quis alicui dicat eũ eſſe cecũ. lu/
ſcũ vel claudũ: conuitiũ quidẽ dicit: ꝟ nõ cõtu
meliã: ſi qs vero alteri dicat ꝙ ſit fur: tunc nõ
ſolũ dicit conuitiũ ſed etiam contumeliã dici
tur enim conuitiũ ratione materie: eo ꝙ vitiũ
vel quaſi vitiũ imponitꝛ: ſi vero repꝛeſentat a/
liquis alicui defectũ minoꝛationis ſiue indi/
gentie: qui defectus etiã derogat honoꝛi: tunc
dicitꝛ impꝛoperiũ qð pꝛopꝛie cõtingit qñ quis
alteri reducit iniurioſe ad memoꝛiã auxilium
qð cõtulit ei neceſſitatẽ patienti: ſicut dicitur
Eccłiaſti.xx. Exigua dabit ⁊ multa impꝛope
rabit. Quoqꝫ dicuntꝛ hic corã multis aſtantib⁹
tanto maioꝛ ingeritꝛ derogatio honoris ⁊ re/
uerentie ab alijs exhibende. ¶ Qð ſi queritꝛ
vtrũ iſta ſint moꝛtalia. rñdet Tho. ſcda ſcde.
q.vt.s. ꝙ hec tria derogant honoꝛi alterius ſi
ad hoc fertꝛ intẽtio tũc ſunt moꝛtalia nõ min⁹
ꝗꝫ furtũ vł rapina: qꝛ nõ min⁹ amat qs hono
rẽ ſuũ ꝗꝫ rẽ poſſeſſaꝫ: ꝙ ſi fit tñ ꝓpter coꝛrectio
nẽ vel aliqð hmõi: tũc põt qñqꝫ eſſe veniale:

qñqꝫ etiam abſqꝫ peccato: ꝑſertim cum ſupi/
oꝛ dicit ad ſuũ inferioꝛẽ: neceſſaria tñ ẽ i his
diſcretio vt moderate talib⁹ verbis vtatꝛ: qꝛ
poſſent eſſe tã grauia ꝙ alteri auferrẽt hono
rem ⁊ tũc moꝛtaliter peccare poſſet lꝫ alteri⁹
dehonoꝛationẽ nõ intenderet: ceterꝭ tñ pari/
bus magis dehonoꝛat defectus culpe ꝗꝫ pe/
ne vel indigẽtie: ꝓptꝛ piculũ ei dehonoꝛatiõis
dicit Aug. in ſermone dñi in mõte: ꝙ raro et
ex magna neceſſitate obiurgatiões ſunt exhi
bende: in quib⁹ nõ vt nob̃ ſed vt dño ſeruiatꝛ i
ſtem⁹. C Circa ſextã deniqꝫ filiã ire ꝗ rixa
dicitꝛ: ſciendũ eſt ꝙ rixa ẽ audax volũtas vin/
dicãdi in iuriã facti ꝓcedens: ⁊ ꝑ rixã intelligi
tur oẽ nocumentũ qð facto infertꝛ ꝓxio ex ira
⁊ libidie iurioſe vindicte. Dupliciꝛ aũt vn⁹
ledere aliũ intendit. Uno mõ ꝗſi ꝗrens abſo
lute malũ alterius: ꝗlis leſio ptinet ad odiuꝫ
cuius intẽtio fertꝛ ad ledendũ inimicũ vel in
manifeſto vel in occulto. Alio mõ ꝗrens ali/
um ledere eo ſciente ⁊ repugnãte: qð ſignatꝛ
nomine rixe: ⁊ hoc pꝛopꝛie ptinet ad irã que
eſt appetitus vindicte: ⁊ ſicut cõtentio quan
dam impoꝛtat cõtradictionem in verbis. ita
rixa dicit quandam inuaſionem in factis: ⁊ h̃
ex quadam inoꝛdinata voluntate: ⁊ ideo rixa
ſemper impoꝛtat peccatũ. In eo quidẽ ꝗ alte
rum inuadit iniuſte eſt peccatum moꝛtale: qꝛ
nocumentũ inferre pꝛoxio etiã ope manuali
non eſt abſqꝫ peccato moꝛtali. in eo ṽo qui ſe
defẽdit poteſt eſſe ſine peccato: ⁊ qñqꝫ cũ ve/
niali: qñqꝫ etiam cum moꝛtali ſm diuerſũ mo
tum animi eius et diuerſũ modũ ſe defenden
di: qꝛ ſi ſolo aĩo repellẽdi illatam iniuriã cũ de
bita moderatione ſe defendit: nõ eſt peccatuꝫ
nec dici poteſt rixa pꝛopꝛie ex pte ei⁹: ſi ṽo cũ
animo vindicte vel odij vel cũ exceſſu debi/
te moderationis ſe defendit: ſemper eſt pec/
catum ſed veniale: quando leuis motus odij
vel vĩdicte ſe immiſcet. vel cũ nõ multũ exce
dit moderatam defenſionẽ: moꝛtale vero qñ
obfirmato animo in impugnãtem iſurgit ad
eum occidendũ vel grauiter ledendum. Uñ
dicit Iſið. in lib. Ethymoł. ꝙ rixoſus eſt a ri/
ctu canino dictus ſemper enim ad contradi/
cendum paratus eſt et iurgio delectatꝛ et ꝓuo
cat contendentẽ. In quib⁹ verbis Iſið. tria
ponit ꝗ declarant inoꝛdinationem rixe. Pri/
mo pꝛomptitudinẽ ad contẽdendũ ſiue alius
bene vel male dicat vel faciat. Secundo ꝙ
in contradictione delectatꝛ. Et tertio ꝙ etiam
alios pꝛouocat ad contradictiones: qð a no/
bis auertat chꝛiſtus ieſus Marie filius.

¶ Sequuntur ſermones de tertio pꝛecepto.

¶ De decem feſtis legis veteris: et cur data eſt obſeruatio diei dominice pꝛo ſabbato. De cã quoqꝫ ꝑcepti huius ſcꝫ ſanctificationis ſabbati.

Sermo i

MEmento vt diem ſabbati
ſanctifices: ſex diebus operabe/
ris ⁊ facies oĩa opa tua. ſeptio
aũt die ſabbatũ dñi dei tui eſt: nõ facies oẽ
opus tu et filius tuus et filia tua. ſeruus tuus
et ancilla tua: iumentũ tuũ: et aduena qui eſt
intra poꝛtas tuas. Exoð.xx. Remotis impe/
dimẽtis vere religiõis ꝑ pꝛimũ et ſecundum
ꝑceptũ decalogi vt viſum eſt: cõſequens fuit
vt tertiũ pꝛeceptũ poneretꝛ ꝑ qð hoies ĩ vera
religiõe et cultu diuino ꝑmanerent: nõ ſolũ in/
terioꝛi ſed etiã exterioꝛi ꝗ ꝑcipitꝛ ĩ iſto ꝑcepto
qð docꝫ hoiem ꝑ affectũ deuotionis: ꝑſertĩ
die ſabbati totaliter in deo q̃eſcere: ita vt ſi
hõ quicꝗꝫ in opibus vel bonis operib⁹ ꝑ to
tã ſeptimanã neglexerit: h̃ die recupare debe
at. A Ad euidentiã igitꝛ huius ꝑcepti pri/
mo ꝗri pt: quare magis in lege veteri ꝑcipitꝛ
obſeruatio diei ſabbati in ſpeciali ꝗꝫ aliaꝝ ſo
lennitatũ. Ad h̃ rñdet Aſten.li.j.ti.xiij. ꝙ oẽs
ſolennitates veteris legis inſtitute ſunt in cõ
memoꝛationẽ alicuius diuini bñficij. vł pteri
ti: commemoꝛati: vel futuri prefigurati. Int
omnia autẽ beneficia memoꝛanda. Pꝛimũ
⁊ pꝛecipuum eſt beneficium creatiõis. quod
memoꝛatꝛ in ſanctificatiõe ſabbati. Uñ Exo:
xx. ꝑ rõne huius ꝑcepti dicitꝛ. ſex diebus fecit
deus celum ⁊ terram: mare ⁊ oĩa que in eis
ſũt ⁊ requieuit die ſeptimo: ideo benedixit dõ
us diei ſabbati ⁊ ſanctificauit eum. Preterea
inter omnia beneficia pꝛefigurata: ꝑcipuũ et
finale fuit quies mentis in deo. ⁊ hoc in pſen
ti per gratiã: vel in futuro ꝑ gloꝛiã. que figu/
ratꝛ per obſeruationẽ ſabbati: vt Eſaie. lviij.
dicitur: Si auerteris a ſabato pedem tuũ fa
cere voluntatem tuã: in die ſancto meo voca
beris ſabbatum delicatũ ⁊ ſanctũ dñi gloꝛio
ſum ⁊ glificaberis cum non facis vias tuas:
⁊ non inuenitur voluntas tua. Cetere ṽo ſolẽ/
nitates celebrantur pꝛopter aliqua beneficia

pticularia temperaliter tranſeūtia: Pro q̄ ſci
endū ꝙ in teſtamento veteri erāt precipue de
cē feſta. Primū erat ſabbatū: ꝛ dꝛ proprie di
es ſeptimus ſeptimane: qꝛ tūc actoꝛ omniū
requieuit ab omni ope quod patrauerat. ꝛ h̄
preceptum partim eſt moꝛale: inquantū. ſ. ho
mini precipit̄ ꝙ aliqd̄ tempus vite ſue depu
tet ad vacandum diuinis: vn̄ ineſt homini q̄
dam inclinatio naturalis ad h̄ ꝙ cuilibet rei
neceſſarie deputet aliquod tp̄us: vt pore coꝛ
poꝛali refectioni: doꝛmitioni ꝛ ſitibus: ſic etiā
ſpirituali refectioni q̄ mēs hominis in deo re
ficit̄: ſm̄ dictamē rōnis naturalis aliquod tē
pus deputet homo: ꝛ ſic habere tēpus aliqd̄
ad vacandum diuinis cadit ſub moꝛali p̄ce
pto: ꝛ hoc in ppetuum ſeruādū eſt: Partim
etiā iſtud preceptū eſt cerimoniale. ſ. inq̄ztum
in eo determinatur ſpeciale tempus ad h̄. ſ. ſe
prima dies: in ſignū memoꝛatiuū generalis
beneficij. ſ. pꝛoductionis mundi: qꝛ ſex dieb
deus mundum fecit ꝛ ſeptima req̄euit. ſed qd̄
erat cerimoniale debuit obſeruari quo adu ſ
ꝙ veniret veritas quam figurabat: quia fuit
figura illius veri ſabbati in quo chꝛiſtus req̄
euit in ſepulchꝛo: ꝛ figurabat etiā requiē ſpi
ritualē nobis per chꝛiſtū datā. ꝛ poſt oſtēſā
veritatem obſeruatio ſabbati mutata eſt ī ob
ſeruationem diei dn̄ice: vt poſtea videbitur.
Secundum feſtum fuit neomeniaꝝ. qd̄ ſōat
innouationem lune qd̄ celebꝛatur in quolibet
menſe in nouilunio ad cōmemoꝛationē opis
diuine gubernationis: qꝛ hec inferioꝛa variā
tur precipue ſm̄ motum lune: hic celebꝛabat̄
etiam in nouitate lune non in plenitudine ad
euitandum cultum idolatrie. Hec autē duo
beneficia: quia ſunt humano generi cōmunia
ideo frequētius iterabant̄ figurabat aūt neo
menia illuminationē pꝛimitiue eccl̄ie p̄ chꝛi
ſtū eo predicāte ꝛ miracula faciēte. Tertiū fe
ſtum erat paſche: ꝛ hoc pꝛimo menſe ſm̄ he
bꝛeos. ſ. apꝛilis: qd̄ feſtū ſicut alia ſequētia ſe
mel ī anno celebꝛabat̄: qꝛ in eo ſicut ꝛ ī alijs
ſequentib recolebant̄ bn̄ficia ſpecialiter illi
populo exhibita: nā feſtū paſche celebꝛabat̄
ad cōmemoꝛandum beneficiū liberatiōis ex
egypto: qꝛ eadem nocte tranſiuit dn̄s p̄ egy
ptū ꝛ p̄cuſſit cūcta pꝛimogenita egyptioꝝ
Unde phaſe interpꝛetat̄ trāſitus dn̄i: ꝛ figu
rauit feſtum paſche in quo tranſiuit chꝛiſtus
de moꝛtalitate ad immoꝛtalitatem: quia reſur
gens a moꝛtuis iam non moꝛitur: ſpem imoꝛ
talitatis penthecoſtes poſt quinq̄ginta dies

ab egreſſu ex egypto ad recolendū beneficiū
legis date eodē de celo. ſ. ī igne q̄ deus appa
ruit: ꝛ figurabat deſcenſū ſp̄ūſancti in ap̄los
Quintū feſtū fuit tubarū ſiue clāgoꝝ. tūc eīn
buccinabat̄ coꝛnibus pecorinis: eo ꝙ illo die
liberatus erat Iſaac vt immolaret̄ qn̄ abꝛa
am inuenit arietē vepꝛes herentē coꝛnibus: ꝛ
hec repꝛeſentabāt coꝛnua quib buccinabāt:
ꝛ figurabāt p̄dicationē ap̄loꝝ: qn̄ in oēm ter
rā exiuit ſonus eoꝝ: ꝛ h̄ feſtū erat pꝛima die
mēſis ſeptimi. Erat etiā feſtū tubaꝝ q̄ſi que
dā inuitatio: vt ſe p̄pararēt ad feſtū ſequens:
qd̄ celebꝛabat̄ decia die mēſis eiuſdē. Ser
tū feſtū erat expiatiōis vel ꝓpiatiōis. ſ. decia
die ſeptimi mēſis: qꝛ rediijt ea die Moyſes
ad iudeos: referens eis deū placatū ſup̄ offē
ſa vituli cōflatilis: ꝛ ſic ad memoꝛiā illius ꝓpi
ciatiōis celebꝛabāt feſtū illud: ꝛ figurat emū
dationem populi chꝛiſtiani a peccatis ꝛ ꝓpi
ciationē per ſacramentum penitentie. Septi
mū feſtū fuit ꝛ dicebat̄ cenophegia qd̄ inter
pꝛetatur tabernaculoꝝ fixio: in qua p̄ ſeptem
dies habitabāt in vmbꝛaculis: in memoꝛiam
xl. annoꝝ quib erāt in deſerto ſub tabernacu
lis ad cōmemoꝛandum bn̄ficium diuine ꝓtec
tionis ꝛ deductiōis p̄ deſertum: ꝛ figurat pe
grinationē eoꝝ in h̄ mūdo q̄ ambulāt in vir
tutib ꝓficiendo: ꝛ erat feſtum illud: xv. die ei
uſdē menſis. Octauū feſtū dicebat̄ feſtū ce
tus vel collecte: ꝛ celebꝛabat̄. viij. die poſt fe
ſtum cenophegie. in q̄ colligebant̄ a pp̄lo ea
q̄ erant neceſſaria ad expēſas diuini cultus: ī
memoꝛiā ꝛ gratiarūactionē in eo qd̄ dn̄s po
pulū iſrael adunaſſet ꝛ illi pacē p̄ſtitiſſet ī ter
ra ꝓmiſſiōis. ꝛ figurabat collectionē fideliū
regno celoꝝ: ꝛ ideo feſtū iſtud dicebat̄ eſſe ſā
ctiſſimum cōtiguūꝙ cū duob p̄cedentib: qꝛ
opoꝛtuit expiatos a vitijs in virtute proficer̄
quouſꝙ perueniant ad dei viſionē: ſm̄ illud
pſ: Ibunt de virtute in virtu. vi. deus deoꝝ
in ſion. Nonū feſtum fuit feſtum iubilei. ſ. an
ni quinquageſimi remiſſions ꝛ gaudij. q̄ ſer
ui libertati donabantur: debita omnino rela
xabantur. captiui ſoluebant̄: poſſeſſiones re
ſtituebant̄. ꝛ tota terra ſabbatizabat: ꝛ fertur
impoſitum pꝛo victoꝛia abꝛae quando redu
cebat loth de captiuitate ꝛ figurat illam iubi
lationem quādo poſt iudiciū coꝛpe ꝛ aīa oēs
fideles eterna felicitate pꝛediti in ſecula ſecu
loꝛū gaudebunt. Decimū feſtum depoſt fuit
impoſitum qd̄ vocat̄ encenia. ſ. feſtū dedica

tionis templi qd̄ ter dedicatū legitur: ꝛ figu
rat ſanctificationē ipſius anie in hac vita per
gratiā: iuxta illud. Hec eſt volūtas dei ſancti
ficatio veſtra. Fuerūt ꝛ alia feſta quaſi in fine
legis veteris addita ex inſtitutiōe humana: vt
patet in Heſter. Iudith ꝛ in libꝛo Macha
beoꝝ. Deniꝙ feſtū quoddā habuerūt cōtinu
um qd̄ dicebat̄ iuge ſacrificiū: qꝛ quotidie ma
ne ꝛ veſpere immolabat̄ agnus p̄ qd̄ ꝯtinuū
feſtū iugis ſacrificij repꝛeſentat̄ perpetuitas
diuine beatitudinis: ꝛ figurabat agnum ſine
macula xp̄m ieſum: qui quotidie ꝓ nobis im
molat̄ in altari: nobiſcū permanens vſꝙ ad
cōſummationē ſeculi. ¶ Secundo pꝛincipali
ter queri pōt: quare dies ſabbati tranſlata ſit
in diē dn̄icam. R Ad h̄ dicendū ꝙ eccleſia
ꝓhibuit celebꝛare diē ſabbati: ne iudaizare vi
deat̄: vt ptz de conſe. di. iij. c. p̄uenit ad me q̄ſ
dam p̄uerſi ſpiritus hoies: praua inter vos a
liqua ꝛ ſancte fidei aduerſa ſeminaſſe: ita vt
die ſabbati aliqu operari pꝛohiberent quos
q̄d aliud q̄ȝ antichꝛiſti p̄dicatoꝛes dixerimus
q̄ veniens diem ſabbatū ab oīni ope cuſtodiri
faciet ꝛc̄. cū ſuccedit dies dn̄ica: nō ex vi p̄ce
pti ſed ex inſtitutione eccleſie: vt patet extra
de ferijs. c. oēs dies dn̄ico a veſpera in veſpe
rā decreuimus cū omni veneratiōe obſeruari
ꝛ de ꝯſe. di. iij. c. pꝛonūciandū eſt: vt ſciant tp̄a
feriādi p̄ annū: id eſt omnē dn̄icam a veſpa in
veſperā ne iudaiſmo capiant̄ ꝛc̄. Cauſa ꝓ
huius inſtitutiōis eſt: qꝛ vt dicit̄ diſ. lxxv. c. qd̄
die dn̄ico tantis diuinarū diſpenſationū my
ſterijs hec dies cōſecrata eſt: ꝙ quicq̄d a dn̄o
ꝯſtitutū eſt inſigne: in huius diei feſtiuitate ſit
geſtū: in hac eīn mūdus ſumpſit exoꝛdiū: ꝛ in
hac per reſurrectionē et moꝛs interitū ꝛ vita
accepit pꝛincipiū: hoc ibi. Unde p̄ter bn̄ficiū
creatiōis triplex ratio pōt aſſignari. ¶ Pꝛima
eſt ob memoꝛiā beneficij dn̄ice incarnationis
quia ſicut in die dominica mundus creatus
eſt ſic die dominico per incarnatiōis myſteriū
recreatus eſt: qd̄ beneficiū merito digniſſime
in memoꝛia iugiter eſt habendū: qꝛ deus in h̄
nobis ſummā charitatē exhibuit: dicēte ap̄lo.
Pꝛopter nimiā charitatē ſuā qua dilexit nos
miſit filiū ſuū in terris ex maria pꝛofecto cha
ritate pꝛoceſſit: ꝙ illud verbū eternū hō fieri
voluit: vt. ſ. hoiem deificare: ꝛ ineffabiliter ab
iectū exaltaret mendicūꝙ theſauro diuinitatꝭ
ditaret: ꝛ vt hec in nobis p̄ficeret. lumen diui
ne claritatis abſcondit ſub velamine noſtre
moꝛtalitatis: theſaurū ſue diuinitatis ſub ve

lamine noſtre paupertatis: ꝛ potentiā ſue maie
ſtatis ſub velamine nr̄e infirmitatis. ¶ Secū
do ꝓpter memoꝛiā beneficij nr̄e redēptionis
ꝛ liberationis: nā xp̄s illo die naturā huma
nā de vinculo captiuitatis eduxit: ꝛ de carce
re tenebꝛarū eripuit: in q̄bus fere per ſpaciū
quinꝙ miliū annoꝝ miſerabiliter captiuata
fuit: ꝛ viſione diuina pꝛiuata: ad quā p̄ verbi
diuini p̄ſentationē feliciter admittebat̄: diabo
lica potentia ſupata ꝛ alligata. ¶ Tertio pꝛo
pter memoꝛiā beneficij dn̄ice reſurrectionis
in coꝛpoꝛe: q̄ fuit cauſa ꝛ exemplar nr̄e reſur
rectionis: tūc eīn immoꝛtalitatꝭ veſte naturā
humanā oꝛnauit: reſurgens imoꝛtalis ꝛ im
paſſibilis. auferens a nobis timoꝛē moꝛtis: eo
ꝙ per ſuā reſurrectionē de eterna beatitudine
nos aſſecurauit. Uerūtamen ſpecialis ratio
tranſlatiōis fuit: ne videremur iudaizare diē
ſabbati moꝛe iudeoꝝ obſeruādo: vnde tanta
eſt excellētia diei dn̄ice: ꝙ in nullo alio die pōt
ep̄us cōſecrari: vt ptz di. lxxv. c. ꝙ in die dn̄ico
¶ Tertio principaliter queri pōt qua rōne
fuit homini datū iſtud p̄ceptū. Ad hoc dicen
dū ꝙ eſt triplex rō litteralis: ꝛ ſm̄ hoc tripli
citer exponit̄. ¶ Pꝛima ratio eſt vacatio gene
ralis ab oībus vitioſis actib per quos mens
maxie īpedit̄ a cultu diuino: ꝛ ſm̄ hoc ſic ex
ponit̄. Memēto vt diē ſabbati ſanctifices: id
eſt ſummo ſtudio diem illū honoꝛes: nulla ſcȝ
peccata coꝛdis: oꝛis vel opis admittendo: ꝛ p̄
ſertim oīa moꝛtalia diligentiſſime p̄cauendo:
qꝛ multo magis peīm eſt illo ſancto die q̄ȝ a
lijs diebus delinquere. Hinc dicit Aug. li. de
x. coꝛdis: ꝙ ſpecialiter obſerues ſabbatū non
quō iudei obſeruant: coꝛpoꝛali eīn ocio vaca
re volūt ad nugas ꝛ luxurias ſuas: multo au
tem melius facerent ꝙ in agro ſuo die ſabba
ti aliq̄d vtile ſeminarent q̄ȝ ꝙ in theatro ſedi
tionib inſiſterent: ꝛ melius coꝝ femine lanas
in ſabbato filarēt q̄ȝ ꝙ tota die in choꝛeis im
pudice ſaltarent: ꝛ ideo Seneca deriſit ſab
bata iudeoꝝ: dicens eos perdere ſeptimā par
tem vite ſue. Nimirū cum in talibus impleat̄
illud Trenoꝝ. vj. Uiderunt eam hoſtes ꝛ de
riſerunt ſabbata eius. Et hoc rationabiliter:
qꝛ cum pꝛincipalis intentio legiſlatoꝛis ſit ꝓ
pter hoc abſtinere nos ab omni coꝛpoꝛalibus
operibus: ꝙ liberius poſſimus vacare ſp̄ūali
bus: patet ꝙ illoꝝ ſabbata merito derident̄:
qꝛ tali die deuotione reiecta ſolum carnali o
cio ꝛ laſciuie vacant. ¶ Scd̄a rō eſt vacatio
coꝛpoꝛalis: vt fieret quedam reſtrictio ipſius

auaricie: cũ retraheret̃ ab operibus mechani
cis aut mercaturis ⁊ ſimilibus: per que ꝗs di
ſtrahit̃ ⁊ diſtendit̃ ad inferioꝛa: ⁊ ẜm hoc ſic
exponit̃. Memento vt diē ſabbati ſanctifices
.i. ſummo ſtudio diē illũ honoꝛes: nihil coꝛpa
lis in eo operis faciendo ꝙ poſſis impedire q̇
etem mentis in deo: ⁊ ẜm hunc intellectũ con
tingit preceptũ iſtud tranſgredi quattuoꝛ mo
dis. Pꝛimo mō manualiter operãdo. Secun
do mō mercacionib' intendendo. Tertio mo⸗
do placita ſecularia frequentando. Quarto
modo actũ iudiciariũ exercendo: qꝛ iure ſtatu
tum eſt vt illo die ſtrepitus vel actus iudicia⸗
rius conquieſcat: vt poſtea videbitur. Et ſic
iſta vacatio eſt debita: quia cõcernit obedien
tiã diuini p̄cepti ⁊ eccleſiaſtici inſtituti: ſicut pꝛi
ma vacatio eſt ſimpliciter ẜm ſe ad ſalutē ne⸗
ceſſaria. Tertia ratio eſt vacatio mentalis p
effluxum amoꝛoſum in deũ quo fiat omnipo
tentie diuine maioꝛ recoꝛdatio: qꝛ ſicut deus
requieuit die ſeptimo ab omnibus operibus:
ſic homo requieſcere debet non ſolũ ab omni
operatiōe manuali ſed etiã mentali: ꝗ̃tum ad
ea que mentis euagationē vel obnubilationē
aut diſtractionē vel turbationē ingerere poſ⸗
ſunt: vt vacet diuine laudi ⁊ gratiarũ actioni
pꝛo beneficio creationis oīm: qꝛ cuncta deus
ꝓduxit in humanũ ſubſidiũ ⁊ obſequiũ. Pꝛe⸗
terea dies illa rep̄ſentat requiem animaꝝ vel
mentiũ in deo p deuotionis affectũ ⁊ per con
tēplationis exercitiũ: ⁊ ẜm h' ſic exponit̃. Me
mento vt diē ſabbati ſanctifices: id eſt vt illa
die puriſſime ꝯtēplationi ⁊ pfecte quieti men
tis potiſſime intendas: ab oībus intermedijs
occupationib' te abſtrahendo ⁊ per actũ inti
me ꝯtemplationis diuine voluntati liberrime
vacando: qđ pꝛopꝛie cõuenit mentib' cõtem⸗
platiuis: q̄ ſingula beneficia mente deuotiſſi⸗
ma ptractant: ⁊ pꝛo q̇libet dei bñficio pfectas
gratiarũ actiōes exoluũt: vel vt apis argumē
toſa ſup floꝛes circũuolãs ⁊ mella recolligēs:
ſic ſingula dei bñficia viſitans ⁊ ruminãs affe
ctu dulciflu0 ⁊ amoꝛoſis effluxibus cũ actiōe
gratiarũ in oīm ingerit creatoꝛem: quotidie
replicans illud Eſa. miſerationũ dñi recoꝛda
boꝛ: laudem dicã pꝛo oībus que dedit mihi
dñs deus noſter. ¶ Et notandũ ꝙ q̇nq3 mo⸗
dis aliq̇s contra iſtud p̄ceptũ peccare pōt: vt
indicant verba thematis. Pꝛimo qñ in ꝓpꝛia
pſona quis ſabbatũ violat: cũ dicit̃. Non faci
es omne opus. Secũdo modo qñ aliũm ad
violandũ ſabbatũ incitat vel cogit: cũ addit̃.
Nec filius tuus nec filia. Tertio modo ꝗ̃do
ſabbati violationē a ſubditis ſue poteſtati nō
pꝛohibet: cum adiungit̃: nec ſeruus tuus: nec
ancilla tua: nã ille qui facit peccatũ ſeruus eſt
peccati: ſed q̇ peccatũ defendit dominus eſt
peccati: pꝛebendo ſcʒ illi patrociniũ qui facit
peccatum. Quarto qñ ſabbati violationē ab
alijs perpetratã acceptat per cõplacentiã ⁊
⁊ ꝓpꝛiam oblectationē in inſpectaculis ludis
⁊ ſimilibus: cũ ſubdit̃: nec iumentũ tuum: nã
iumentũ cũ fuerit ligatũ non ducitur ad opus
niſi acceptante dño: que ſcʒ acceptatio eſt q̇⸗
dam iumenti diſſolutio: vel per iumentũ intel
ligitur ſenſualitas que ſoluit̃ p abuſum coꝛpo
ꝛaliũ oblectationũ in obiecta vitioſa. Quinto
qñ violationem ſabbati diſſimulat: nec arguit
nec punit cum tñ pōt etiã vel etiã ex ꝯditione
ad hoc obligatur qđ nō eſt paruũ: qꝛ errantē
nō coꝛripere vel coꝛrigere eſt erroꝛi cõſentire:
⁊ hoc oſtendit̃ cum ſubinfert̃: ⁊ aduena q̇ eſt
inter poꝛtas tuas: nã aduenã reputat hoīem
qñ dicit quid ad me de pctō tuo: ſicut ſcribe ⁊
phariſei ac ſummi pontifices q̇ reſponderũt
iude peccatũ ꝯfitenti: quid ad nos tu videris
quod a nobis auertat ieſus chꝛiſtus.

¶ De pꝛimo genere ludi ſcʒ eutropolie qualiter licitus ſit: ⁊ de auditione diuinoꝛũ in diebus dominicis ⁊ feſtis. Sermo. ij.

m Emento vt diē ſabbati ſan
ctifices Exodi. xx. ¶ Dicit ſanctus
Tho. ſecunda ſcđe. q. cxxij. ꝙ in ob⸗
ſeruantia ſabbati duo ſunt cõſideranda: quoꝝ
vnũ eſt ſicut finis: ⁊ hoc eſt vt homo vacet re⸗
bus diuinis quod ſignificatur per id qđ dicit
memento vt diem ſabbati ſanctifices: illa eñ
dicuntur ſanctificari in lege que diuino cultui
applicantur. Aliud autem eſt ceſſatio operũ
que ſignificatur cum ſubditur: ſeptimo enim
die ſebbati domini dei tui eſt ⁊ nō facies oīe
opus: de quo aũt opere hoc intelligitur ſatis
apparet per id qđ exponitur Leuiti. xxiij. O⸗
mne opus ſeruile non facietis in eo opus aũt
ſeruile dicitur a ſeruitute. Eſt ergo triplex ſer⸗
uitus ⁊ per conſequens triplex opus ſeruile.
Una quidem qua homo ſeruit pctō: ẜm illud
qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati: ⁊ ẜm hoc
omne opus pcti dicitur ſeruile. Alia vero ſer⸗
uitus eſt qua homo ſeruit homini: eſt aũt ho⸗
mo alterius ſeruus non ẜm mentē ſed ẜm coꝛ⸗

pus: ⁊ ideo opa ẜuilia ẜm hoc dicunt̃ opera
coꝛpoꝛalia: in quib' vnꝰ homo ſeruit alteri.
Tertia deniq3 ſeruitꝰ eſt ipſius dei: ⁊ ẜm hoc
opus ẜuile dici poſſet opus latrie: q̄rũ decla⸗
ratio magis in ꝓceſſu patebit. Iã de pꝛima
ſeruitute duntaxat ꝓcedendũ eſt. ſ. ipſius pcti
per quã hō magis ipedit̃ a rebus diuinis ꝗ̃
per opus licitũ: ꝗ̃uis ſit coꝛpoꝛale ⁊ p conſe⸗
quens magis cõtra p̄ceptũ h' facit q̇ moꝛtali
ter peccat in die feſto: ꝗ̃ q̇ coꝛpoꝛale opꝰ in
ſe licitũ in die feſto facit: ⁊ ideo dicit Aug. in
li. de x. coꝛđ. ꝙ melius faceret iudeus in agro
ſuo aliq̇d vtile ꝗ̃ in theatro ſeditioſus exiſte⸗
ret: ⁊ meliꝰ femine eoꝛũ in die ſabbati lanas
filarēt: ꝗ̃ tota die neomenijs ſuis ipudice ſal
tarēt. ex quibꝰ patet ꝙ opꝰ ẜuile ipſius pcti
moꝛtalis maxime violat ſanctificationē ſab⸗
bati. nō tñ opꝰ venialis pcti. qꝛ h' opus ẜm ſe
nō excludit ſanctitatē: pōt tñ qđ alijs diebꝰ
eſt veniale ī die feſto eſſe moꝛtale: qꝛ oīa pec
cata graujoꝛa iudicant̃ ꝓpt̄ ſctificationē diei.
qꝛ dinoſcitur feſtũ inſtitutũ ad vacandũ diui
nis: ⁊ ideo ſoluentes feſta p̄ſertim p opa cri⸗
minalia grauiter ſunt puniēdi: ſicut patet in
decretꝭ. vbi Greg. papa punit epm. Ianua.
dicēs. lxxxvj. di. c. Tanta nequitia ad aures
meas đ tua ſenectute ꝑuenit: vt eã niſi huma
nitus. i. deſpēſatiue pcſarem': ſtira iã maledi⸗
ctione ferirem'. Dictũ q̇ppe mihi eſt. ꝙ dñi⸗
co die p̄uſq̃ miſſaꝝ ſolēnia celebꝛares: ad ex⸗
arãdã meſſem latoꝛis p̄ſentiũ p̄rexiſti: ⁊ poſt
exarationē eiꝰ miſſaꝝ ſolēnia celebꝛaſti: pꝰ
miſſaꝝ ſolennia etiã terminos poſſeſſiōis eiꝰ
eradicare minime erubuiſti: qđ factũ q̇d pe⸗
ne debeat ſeq̇ oēs qui audiũt ſciũt: dubij aũt
de tanta ꝑuerſitate fueramus: ſʒ filius noſter
Ciriacus abbas a nobis req̇ſitus ita ſe co⸗
gnouiſſe phibuit: ⁊ qꝛ adhuc canis tuis par⸗
cimus hoꝛtamur aliq̇ñ roſipiſce ſenex miſer.
Sequit̃. pene ſententia in te erat iaculanda
glo. depoſitiōis: ſʒ qꝛ ſimplicitatē tuã cũ ſene⸗
ctute cognouimꝰ interim tacemus: eos vero
quoꝝ cõſilio hec egiſti in duobus mēſibꝰ ex⸗
cõmunicatos eſſe decernimus. glo. qñq3 ma
gis puniunt̃ cõſiliarij ꝗ̃ faciētes: vnde papa
pepcit ſenectuti ⁊ ſimplicitati faciētis nō aũt
peruerſitati cõſiliantiũ. ¶ Ad maioꝛem aũt
euidentiã ſciendũ ꝙ ꝗ̃tũ ad ẜuitutē peccati
duo ſunt gñra peccatoꝝ que maxime frequē
tant̃ dominicis diebus ⁊ feſtiuis. ſ. ludi ⁊ vo⸗
luptas. Quãtum igitur ad pꝛimũ diſtingue⸗
re poſſumꝰ triplicē ludũ: eſt eñ ludus eutro⸗
polie: alee ⁊ theatralis. Quãtũ ad pꝛimũ q̄⸗
rit̃ vtrũ in ludis aliquibus pōt eſſe virtꝰ ali⸗
qua: p̄ſertim cũ dicit Ambꝛo. pꝛmo đ offi. Do
minꝰ ait. Ue vobis qui nũc ridetis qm̄ flebi
tis: nō ergo ſolũ ꝓfuſos ſed etiã oīes iocos
declinãdos arbitroꝛ. Ad h' reſpondet ſctũs
Tho. ſcđa. 2ᵉ. q. clxviij. ꝙ homo ſicut indi⸗
get coꝛpoꝛali quiete ad coꝛpoꝛis refocillati⸗
onē: qꝛ nō pōt cõtinue laboꝛare ꝓpter hoc ꝙ
habet finitã virtutē nature q̇ determinatis la
boꝛibus ꝓpoꝛtionat̃: ſic etiã anime virtus eſt
finita ⁊ ad det̃minatas opatiōes ꝓpoꝛtiona
ta: ⁊ ideo cũ vltra modũ ſuũ in aliquas opa
tiōes ſe extēdit laboꝛat ⁊ ex hoc fatigat̃ qꝛ in
opatiōibꝰ eius ſimul laboꝛat coꝛpus inq̃tũ
ſcʒ anima vtit̃ viribus opantibus p oꝛgana
coꝛpoꝛea. ſ. fantaſmate: ſicut ergo fatigatio
coꝛpoꝛalis ſoluit̃ p coꝛpoꝛis quietē. ſic opoꝛ⸗
tet ꝙ fatigatio animalis vel mentalis ſoluat̃
per anime vel mentis quietē: quies autē ani⸗
me eſt ipſa delectatio: ⁊ ideo opoꝛtet reme⸗
diũ cõtra fatigationē animalē vel mentalem
adhibere p aliquam delectationē: intermiſſa
intentione ad inſiſtendum ſtudio rationis ſi⸗
cut legit̃ in Colł. patrũ. ꝙ beatꝰ Iohannes
euãgeliſta cũ quidã ſcandalizabant̃ ꝙ eũ cũ
ſuis diſcipulis ludētē inuenerũt: dicit̃ vni eoꝝ
mandaſſe q̇ arcũ gerebat vt in ſagittã trahe⸗
ret. qđ cũ pluries feciſſet: q̄ſiuit: vtrũ hoc con⸗
tinue facere poſſet: q̇ reſpōdit ꝙ ſi h' cõtinue
faceret arcũ frangeret: tũc beatꝰ Iohes ſub
intulit ꝙ ſimiliter animꝰ hominis frãgeret̃ ſi
nunq̃ a ſua intentiōe relaxaret̃: hmōi aũt di
cta vel facta in quibꝰ nō q̄rit̃ niſi delectatio
animalis vel mentalis vocant̃ ludicra vel io⸗
coſa. quibus interdũ vti neceſſe eſt: quaſi ad
quãdã anime quietē. ⁊ hoc eſt qđ dicit phus
iiij. Ethic. ꝙ in huius vite ꝯuerſatiōe. quedã
req̇es cũ ludo habet̃ ¶ Circa quē tñ tria p̄
cipue videntur cauēda ¶ Pꝛimũ eſt ꝙ non
querat̃ delectatio in aliquibꝰ ꝟbis vel opini
onibus turpibus vel nociuis: qꝛ ẜm Tuliũ
pꝛimo de officijs: vnũ genus iocãdi eſt illibe
rale petulans flagitioſuʒ ⁊ obſcenũ: ⁊ etiam
pꝛecauendũ eſt ne finis in ludo cõſtituat̃: qꝛ
dicit ibidem Tullius: Nō ita generati a na⸗
tura ſumus vt ad ludũ ⁊ iocũ facti eſſe vide
amur: ſʒ ad ſeueritatē potius ⁊ ad quedã ſtu
dia grauioꝛa atq3 maioꝛa: alioquin ſi finē in
delectatione ludi conſtitueret vtiq3 peccaret.
cuiꝰ affectꝰ inoꝛdinatꝰ ſi delectationē ludi p̄
poneret dilectiōi đi moꝛtalit̃ peccaret: vt pa⸗

ter de illo de quo ſcribit beatus Cirillus epi-
ſcopus hieroſolymitanus ad Aug. Oportet
ergo ꝙ delectatio ludi duntaxat ordinetur ad
quandã anime recreationẽ ⁊ quietem. Unde
Tullius vbi ſupra: ludo ⁊ ioco quibuſdã vti
licet: ſed ſicut ſomno ⁊ quietib9 ceteris: tunc
cũ grauibus ſerijſq; rebus ſatiſfecerimus: ⁊
ſic vti ludo moderate licet. ¶ Secundũ eſt ꝙ
ludo caute ſit inſiſtendũ: ne totaliter anĩe gra-
uitas reſoluatur. Unde Ambro. j. de offi. Ca-
ueamus nedũ laxare volumus animũ ſolua-
mus omnẽ armoniã quaſi concentũ quendã
bonoꝝ operũ: q2 dicit ph̄s. iiij. Ethi. ꝙ parum
de delectatione ad vitã quaſi ꝓ condimento
ſicut parũ de ſale ſufficit in cibo: ⁊ ideo om̄is
abundãtia in ludo cauenda eſt. Qḋ ſi obijcit̃
maxime videnť hiſtriones in ludo ſuperabũ-
dare: q2 totã ſuam vitã ordinant ad ludũ: ſi er-
go ſuperabundãtia ludi eſſet peccatũ tunc o-
mnes hiſtriões eſſent in ſtatu peccati: cuius
contrariũ patet in vitiſpatrũ: vbi legit̃ ꝙ bea-
to Paphunico reuelabať ꝙ quidã ioculator
equalis ſibi eſſet merito ⁊ premio in vita futu-
ra. Ad hoc rñdet ſanctus Tho. vbi. ſ. ꝙ lu-
dus neceſſarius eſt ad cõuerſationẽ humane
vite: ad cũcta ergo q̄ ſunt vtilia humane con-
uerſationi deputari pñt officia aliqua licita.
Hinc etiã officiũ hiſtrionũ qḋ ordinať ad ſo-
lacium hoĩbus exhibendũ nõ eſt ſm ſe illicitũ
nec ſunt ꝓpter hoc in ſtatu peccati: dũmodo
moderate vtanť: ſcz nõ vtendo verbis vel fa-
ctis illicitis ⁊ obſcenis vel flagicioſis: nec ex-
ercendo ludũ negotijs ⁊ temporib9 indebitis
⁊ qui talibus moderate ſubueniũt nõ peccant
ſi tñ quis cõſumeret ſua ſuperflua in illos hi-
ſtriones qui ludis illicitis vtunť: peccat quaſi
vouentes illos in peccato niſi in extrema ne-
ceſſitate. Unde Augu, ſuper Joh. dicit ꝙ do-
nare res ſuas hiſtrionibus vitium eſt imane.
Similiter a cõtrario peccatũ ⁊ cõſiſtit in de-
fectu ludi: q2 qḋ eſt cõtra rationẽ in rebus hu-
manis eſt vitioſum: ſed cõtra rationẽ eſt ꝙ ali-
q̇s reddat alijs oneroſum: puta dũ nihil exhi-
bet delectabile ⁊ inſup alioꝝ delectatiões im-
pedit ꝯtra quem dicit Seneca. Sic te geras
ſapiẽter vt te nullus habeat tanq̃ aſperũ: nec
ꝯtemnat tanq̃ vilẽ. nã illi q̇ deficiunt in ludo
nec ipſi dicũt aliq̇d ridiculũ ⁊ dicentibus mo-
leſti ſunt: q2 moderatos alioꝝ ludos non reci-
piunt: ſm ph̄m dicunť duri ⁊ agreſtes: defe-
ctus tñ ludi minus eſt vitioſus q̃ ſuperexceſſus
¶ Tertiũ deniq; eſt ꝙ attendať in eo ſicut in
oĩbus alijs actibus: vt ſit congruitas pſone tẽ-
pori ⁊ loco: ⁊ ſm alias circumſtantias debite
ordineť. vt ſic ludus ſit tẽpore ⁊ hoĩe dignus
⁊ circa ludũ põt eſſe virtus his cõcurrentib9
quã ph̄us eutropoliã vocat: quam ⁊ nos vo-
care poſſumus iocunditatẽ: ⁊ dicit̃ eutropol9
a bona verſione: q2 ſcz bene cõuertit aliqua di-
cta vel facta in ſolatiũ: ⁊ inq̃ntum ꝑ hanc vir-
tutẽ homo refrenať ab imoderãtia ludoꝝ ſub
modeſtia continet̃ que eſt pars temperantie.
¶ Quantũ eñ ad ꝯgruitatẽ perſone ſciendũ
eſt ꝙ multa cõpetunt laicis que nõ clericis vł
religioſis. pſertim corã laicis vel cũ laicis: q2
dicit̃. ij. q. vij. c. laicos. ꝙ vita coꝝ conuerſatio
debeat eſſe ſecreta: ⁊ a laicoꝝ actibus remo-
ta: ⁊ ſimiliter dicendũ eſt de loco: q2 in eccľia
prohibent̃ fieri ludi theatrales cũ laruis ⁊ ſi-
milib9 inhoneſtis: vt pz extra de vi. ⁊ ho. cle.
c. cũ decorem vbi dicit̃. Interdũ fiunt ludi in
eccleſijs theatrales. i. foreſce in publico: ⁊ nõ
ſolũ ad ludibrioꝝ ſpectacula introducunť in
eis monſtra laruarũ: verũ etiã in aliquib9 fe-
ſtiuitatib9 diaconi atq; pſbyteri ⁊ ſubdiaconi
inſanie ſue ludibria exercere pſumunt: frater-
nitati tue man. qua. ne per hmõi turpitudinẽ
eccleſie veſtre inquinet̃ honeſtas: pſibatã ludi-
brioꝝ ꝯſuetudinẽ vel potius corruptelã cure-
tis a veſtris eccleſijs extirpare. Similiter etiã
dicendũ eſt de circũſtantia temporis: nã dicit
Aug. in li. de penitentia. Cohibeãt ſe peniten-
tes a ludis ⁊ ſpectaculis ſeculi que perfectã
volũt ꝯſequi remiſſiõis gratiã: ⁊ ratio huius
eſt: q2 ludus ⁊ luctus opponunť ꝑ oppoſitas
cauſas eoꝝ: ſed penitentib9 indicitur luctus ꝓ
peccatis: ergo per ꝯſequens interdicit̃ eis lu-
dus: ſimiliter in diebus feſtiuis tpe miſſe vel
diuini officij: verũtamẽ pfectus q̇s agens di-
cit cũ ſara Thobie. iij. Nunq̃ cũ ludentibus
me miſcui: neq; cũ his q̇ in leuitate ambulant
⁊c̄. B Deniq; queri põt vtrũ inſpectio ſpe-
ctaculoꝝ ſit pctm̃: pſertim cũ ludi tales in ca-
ſu admittunť cum nõ ſint in aliquo pernicioſi.
Ad hoc rñdet ſctũs Tho. ſcḋa ſcḋe. q. clxvij.
ꝙ cognitio ſenſitiua in hoĩe ſpecialiter ordinať
ad cognitionẽ intellectiuã: ſpeculatiuã vł pra-
cticam: apponere ergo ſtudiũ circa ſenſibilia
cognoſcẽda dupliciter põt eſſe vitioſũ. Uno
modo inq̃ntum cognitio ſenſitiua nõ ordinať
in aliq̇d vtile: ſed potius auertit hoĩem ab ali-
qua vtili ꝯſideratiõe. Unde dicit Aug. in. x.
cõfeſ. Canẽ currentẽ poſt leporẽ: iã non inſpe-
cto cũ in circo ſit aut vero in agro ſi caſu trãſe-
am. auertit me fortaſſis ab aliq̃ magna cogi-
tatione atq; a ſe conuertit illa venatio: ⁊ niſi
mihi iã demõſtrata infirmitate mea cito amo-
neas: vanus ebeſco: ⁊ ſic inſpectio ſpectacu-
loꝝ vitioſa reddit̃: inq̃ntum ꝑ h̄ homo fit pro-
nus ad vitia laſciuie vel crudelitatis ꝑ ea q̄
ibi repreſentanť. Dicit eñ Chryſ. ꝙ adulte-
ros ⁊ inuerecundos ꝯſtituunt tales inſpecti-
ones. Alio mõ inq̃ntũ cognitio ſenſitiua ordi-
nať ad aliqḋ nociuũ: ſicut inſpectio mulieꝝ or-
dinať ad cõcupiſcendũ: ⁊ diligẽs inq̇ſitio eo-
rũ q̄ fiũt ab alijs ordinať ad detrahendũ: ꝙ ſi
q̇s talẽ cognitionẽ vł inſpectionẽ ordinat ad
aliqḋ vtile: ſcz ꝓpter neceſſitatẽ ſuſtẽtãde na-
ture vł vtilitatẽ moderate recreatiõis: aut ẽt
ꝓpter ſtudiũ intelligende veritatis cũ debitis
circũſtãtijs tũc licitũ eſt: multa nãq; ſm ſe ſũt
licita que tñ ex circũſtantijs reddunť illicita:
verbi grã: ſicut dictũ eſt de ludis licitis ⁊ ioc̃ʒ
ſcḋm modũ debitũ eutropolie: q̄ tñ nõ debẽt
frequẽtari tpe diuinoꝝ: ⁊ pcipue celebratiõis
miſſaꝝ: q2 pcipit̃ de cõſe. di. j. c. miſſas die do-
minico ſecularib9 totas audire ſpẽali ordine
pcipim9: ita vt añ bñdictionẽ ſacerdotis egre-
di pplus non pſumat: qḋ ſi fecerit ab epiſco-
po ꝯfundanť: ⁊ iteꝝ. c. q̄ die ſolenni ptermiſſo
cõuentu eccleſie ad ſpectacula vadit excõice-
tur. gloſa ſi monit9 nõ deſiſtit nec eñ q̇s excõ-
municať niſi ꝓ mortali: vñ ⁊ h̄ capitulũ vide-
tur intelligẽdũ de voto diuino officio. ¶ Hic
queri poteſt vtrũ illi q̄ non audiũt miſſam in
dominica peccãt mortaliter: ſicut ſõare videt̃
illud. c. miſſas. quod eſt poſitũ in cõcilio aga-
teñ. Ad hoc rñdet Aſten. li. iiij. de auditione
miſſe. ⁊ Hein. boyc. extra de cele. miſ. in. cap̄.
dolentes. ꝙ quo ad laicos non audire miſſaʒ
in die dominica tũc eſt mortale peccatum: qñ
hoc accidit ex cõtemptu vero vel interpreta-
tiuo: vocant aũt ꝯtemptũ inťpretatiuũ quan-
do ſine cauſa legitima miſſam audire in die-
bus dominicis ñ aſſueſcat: puta vt ad ſpecta-
cula vadat: ⁊ talis ex contemptu quouis mo
peccat ⁊ ab epiſcopo ꝯfundi debet vt dicto
c. miſſas. quod per hoc pz: q2 excõicari debʒ
vt: c. qui die. que ſcz excommunicatio fieri nõ
debet niſi pro mortali: vt pz. xj. q. iij. ca. nemo
epiſcoporum. Unde glo. in dicto cap̄. miſſas
dicit hoc eſſe preceptum: ⁊ contra pceptũ fa-
ciunt qui dñicis diebus miſſam nõ audiũt ni-
ſi neceſſitas aliqua cogat. Si quis vero pre-
termittit audire miſſã in dñica ex aliqua cau-
ſa legitima tunc non peccat: ⁊ vocãt cauſam
legitimã qñ q̇s corporali detinet̃ infirmitate
vł inimicoꝝ timore vel aliq̃ ſimili cã: q̄ ſcḋm
rectũ iudiciũ ratiõis excuſatio legitima repu-
tari debeat. Si deniq; ptermittit audire miſ-
ſam nõ ex aliq̃ legitima cã vł ſufficienti ſed ex
leui: vtpote ex aliq̃ mẽtis infirmitate: ſicut ex
aliqua paſſiõe vł pigricia ⁊ tñ ad audiendũ
miſſam fuit cõſuetus tũc poteſt eſſe veniale.
Preterea clerici beneficiati ⁊ religioſi q̄ tenã-
tur ad diuina adhuc magis peccãt: vt pz di-
cto. c. dolẽtes. C Deinde q̃ri pt vtrũ cert̃ʒ
dieb9 q̇s cogit̃ ad ꝓpriã eccleſiã ꝑrochialẽ ac-
cedere. Ad h̄ dicendũ ꝙ ſũt certi dies in qui-
bus ꝑrochiani miſſã audire debẽt eccľia ſua
parrochiali: vt pz extra ḋ ꝑrochijs ⁊ alienis
ꝑrochiãis: vbi dr̄ ex cõcilio nateñ. c. vt dñicis
vel feſtiuis dieb9 pſbyteri añq̃ miſſã celebrẽt
plebẽ interrogẽt ſi alterius parrochianus in
eccleſia ſit: q̄ ꝓprio cõtemptu pſbytero miſſaʒ
velit audire: quem ſi inuenerint ſtatim ab ec-
cleſia eijciãt. glo. benedixit cõtẽptu: qm̃ ex iu-
ſta cã abſens bene poteſt audire diuia i eccle-
ſia ad quã venit. Unde Inno. Hoſt. ⁊ Joh.
an. ſup rubricam de parrochijs. Dicũt ꝙ h̄
eſt inter iura parrochialia: ſcilʒ ꝙ parrochia-
nus vnius eccleſie non debet audire diuina ĩ
alia ex contemptu: qḋ tñ fieri põt ex rationa-
bili cã vel corporali vł ſpũali. Unde de ꝯſe.
di. j. dr̄: c. ſi q̇s ẽt extra parrochias in q̇b9 legi-
timus eſt extraordinariuſq; ꝯuẽt9 oratorium
habere voluerit reliq̇s feſtiuitatib9 vt ibi miſ-
ſas audiat ꝓpter fatigationẽ familie iuſto or-
dine permittimus: paſcha vero: natali domi-
ni epiphania aſcenſiõe dñi i pẽth. ⁊ nata. Joh.
baptiſte: ſi q̃ maxime dies in feſtiuitatibus ha-
bentur non niſi in ciuitatib9 aut parrochijs
audiant: hoc ibi ex concilio agatheñ. Ex his
ꝙ exceptis dñicis diebus ⁊ maximis feſtiuita-
tib9: etiam non habens cauſã rõnabilẽ in alia
eccleſia põt audire diuina: ſił̃r de licẽtia ꝓprij
ſacerdotis h̄ facere põt predictis dieb9: q2 dr̄
in dicto. c. dñicis. ꝯtemptu ꝓprio preſbytero.
qui ꝯtempt9 pſumit̃ ſm Hoſt. maxie vbi ec-
cleſia ẽ vicina niſi iuſtã oñdat cãʒ vł licẽtiam
habeat quã dare põt nõ ſolũ ꝓpri9 ſacerdos
ſed etiã papa: legat9 pape ⁊ epus: ⁊ ſufficit li-
centia alteri9 eoꝝ: q2 tales dicũt̃ ꝓprij ſacer-
dotes vt notať i. c. oĩs. ſup ꝟbo. a ꝓprio: extra
de pe. ⁊ re. Q, ſi q̇s eoꝝ licẽtiã ꝯcederet au-
diẽdi diuĩa ĩ aliẽa ꝑroch. vł eccle. ñ tñ ĩtelligi-
tur ꝯceſſa licẽtia ꝙ ĩ alia eccľ. offerat qḋ in ꝓ-
pa ḋbebat: q2 tał licẽtia vt odioſa ẽ rẽſtrigẽda

quia ſemper tenet eccleſie ſue ſatiſfacere: q̄ ſi vltra h̄ offerre voluerit: pt h̄ facere vbicun̄q placuerit. Vn̄ iuxta cōcilia ſanctoꝝ patꝝ do minicis ⁊ feſtiuis dieb⁹ non ſolū miſſas audi re deberet: ſed etiā aliq̄d offerre ⁊ ad memo riā reducere qd̄ dn̄s dixit p Moyſen: Exod. xxiij. ⁊ Deut. xxvj. Nō apparebis i cōſpectu meo vacuus: ⁊ h̄ pſertim in ſuis eccleſijs pro chialib⁹ qd̄ oꝛdinatū fuit in eccleſia ꝑmitiua: vnde de ꝯſe. di. j. Omnis chꝛiſtian⁹ ꝓcuret ad miſſaꝝ ſolēnia aliq̄d deo offerre ⁊ ducere ad memoꝛiā qd̄ deus p moyſen dixit: Nō ap parebis in ꝯſpectu meo vacuus: ⁊ in collectis ſanctoꝛum patrū liquido apparet ⁊c̄. Eſt tn̄ pꝛo nunc cōſiliū nō ꝑceptū: ſi tamē paup eſſet ſacerdos q̄ nō haberet victui neceſſaria: poſ ſēt cogi p ſuperioꝛes parrochiani: eo q̄ dign⁹ eſt operarius mercede ſua. ⁊ qui altari ſerui unt de altari viuere debēt. Ad lau. dei.

¶ De ſecundo ⁊ tertio genere ludi ſcʒ alee ⁊ theatralis: Ser. iij

Memento vt diem ſabbati ſanctifices: Exod. xx. Jam oꝛdi ne debito videndū eſt de ſcd̄o ge nere ludi. ſ. alee. Et eſt oīs ludus qui innitit̄ foꝛtune: ⁊ omnis talis ꝓhibit⁹ ē ſm̄ legē: ⁊ ſm̄ Ray. Quicūq ludunt alea ſiue taxillis vl̄ q̄ ſunt pꝛincipes vl̄ inſpectoꝛes peccāt. ¶ Ad cuius euidentiā q̄ri pōt: vtrū ludens alea vl̄ taxillis peccet moꝛtaliter. pſertim cū ſm̄ legē ꝓhibit⁹ inuenit̄: vt. ff. e. l. ij. lʒ ꝓ eo qd̄ ponit̄ in conuiuio veſcēdi cauſa leges permittunt lu dere. ff. e. l. fi. Ad hoc r̄ndet Alex. de. hal. in iiij. parte ſumme. q̄ aleatoꝛes non debēt acce dere ad ſacramenta. a quibus tamē null⁹ ex cluditur niſi pꝛo moꝛtali: ſed aleatoꝛes ſm̄ eū dem ꝓpꝛie dicuntur qui ludū taxilloꝝ ducunt in conſuetudinem: tales eñ licet ſint laici ta men non ſunt in ſtatu ſaluandi: quanto min⁹ ſi ſint clerici. Hinc dicitur diſt. xxxv. ca. ep̄us aut pꝛeſbyter aut diaconus alee aut ebꝛieta ti deſeruiens aut deſinat aut certe deponatur ſubdiaconus autem lectoꝛ aut cantoꝛ ſimilia faciens deſinat: aut cōione priuetur. ſimilit̄ ⁊ laicus: immo dicit̄: extra. de vi. ⁊ ho. cleri. c. clerici. q̄ ad aleas ⁊ taxillos non ludant. nec huiuſmodi ludis interſint: glo: hic pꝛohibet̄ clericis non tantum ludere ſed etiam ne inter ſint ludo: ⁊ q̄ qui publice aleatoꝛ eſt repellit̄ a ꝓmotione: vt patet de excel. pla. ca. inter di lectos. Nec debent eſſe inſpectoꝛes ludi: vt in autē. de ſanc. epi. §. interdicimus: ⁊ trib⁹ annis arceantur a miniſterio vt ibi dicitur: et ſic patet: q̄ tam laici q̄ clerici ſunt ſacra com munione priuandi tanq̄ exiſtens in moꝛtali: pꝛeſertim qui ducunt illud in conſuetudinem quod notatur per deſeruiens: nā aſſueſci i lu do iſto nō cōtingit ſine grandi peccato ꝓpter ea q̄ circa eius aſſuefactionē cōtingunt q̄ ſūt deſideriū lucrādi: ⁊ ſic eſt peccatum auaricie ſiue rapine: q2 tales habēt cupiditatem ⁊ vo luntatē ſpoliādi ꝓximū: ē etiā ibi cōmiſſio vſu re grauiſſime: q2 tales concedunt. xj. ꝓ. xij. nō ſolū ad ſoluēdum in mēſe vl̄ ſeptimana ſʒ ea dem die: eſt etiam ibi mltiplicatio mēdacioꝝ piurioꝛum: blaſphemiarū: fraudis: doli: coꝛ ruptio pꝛoximoꝛū frequēter cōfluentiū ad lu dū inſpiciendum: ſcandalū bonoꝝ cōtēpt⁹ ec cleſiaſtice ꝓhibitiōis: ⁊ mlta alia mala cōco mitantur. Rōnem aūt q̄re nō lʒ amittere pe cuniā ad ludum alee ſicut ad ludū pile: ponit Alex. de hal. ibidē dicēs: q̄ h̄ eſt ꝓpter multa mala q̄ in eius frequētia ſolēt accidere: q̄ nō ita accidunt in ludo pile: ⁊ iō iſte ꝓhibitus eſt ille non: q2 licet ludus pile q̄n̄ exercet̄ ꝓpter de ſiderium lucrandi: tn̄ ludus ad pilam nō affi cit tanto deſiderio ꝓpter modicitatem lucri: quāto quis afficit̄ in ludo alee: nā ludus alee non eſt illicitus eo q̄ dānificat in pecunia tm̄: ſed quia damnificat etiā in aīa ꝓpter mala cō comitātia: ⁊ ideo magis ꝓhibetur: nihilomi nus etiā ludus pile ⁊ ſimiliū ſi intemperate exercetur vel ex modo vel ex affectu vel ex tempoꝛe vel loco poteſt eſſe moꝛtale: ⁊ pſer tim cum fit ex auaricia tpe diuinoꝝ vl̄ in loco ſacro. Deniq in ludis alee tanta eſt feditas iniuſte auaricie q̄ oīa que lucrāt̄ aut reddēda ſunt aut in pias cās eroganda: niſi que cā re creationis lucrata ſunt ꝓ ſymbolo vt latius videbit̄ infra. Sciendū tn̄ generalit̄ ſm̄ Jo. cald. ⁊ Frā: de zab. in. c. clerici officia. extra d̄ vi. ⁊ ho. cleri. Lucrū qd̄ fit in ludo cōſiſtēte to talit̄ vel ꝓ maioꝛi pte in ingenio nō in foꝛtūa: vt eſt in ludo ſchacoꝝ: non ſubiacet reſtituti oni ſm̄ leges: vt ptʒ. C. de reli. ⁊ ſup. fu. l. vna vbi permittuntur aliqui ludi cōſiſtentes in in genio. ⁊ hoc ſane intelligit̄ dūmodo lucrum ſit moderatum: vt ibi: limitat̄ etiam ibi q̄n̄ lu di poſſunt exerceri: q̄ ſi ludi cōſiſtunt pꝛinci paliter ⁊ ꝓ maioꝛi parte i foꝛtuna: tūc cōputā tur ſb̄ ludo aleaꝝ. ¶ Hic q̄ri pt an lud⁹ ſcha coꝛum ſit licitus. Ad hoc dicendū q̄ ſic ſaltē laicis eo q̄ conſiſtit in ingenio naturali: nec

cōmittit̄ virib⁹ foꝛtune: vt notat Accurſius. C. de. epi. ⁊ cle. in aut̄. interdicim⁹: ⁊ idē dicit ibidē Accurſius de clericis: licʒ Jacob⁹ de a. et Pe. de bel. p ꝯtrariū: ex hoc ſcʒ motiuo: q2 ratio ꝓhibitiōis ludi taxilloꝝ in clericis fuit vacatio diuinoꝝ: ne ſcʒ ab eis retrahant̄: que rō magis habet locū in ludo ſcakoꝝ q2 pꝛoli xioꝛ eſt: ſed Hein. boyc: in. c. clerici: r̄ndet ſal ua eoꝝ reuerētia illa nō eſt cauſa ꝑncipalis ꝓhibitiōis taxilloꝝ ludi: ſed turpia ⁊ inhone ſta ipſius ludi ex quo plurima crimina oꝛiū tur. Vn̄ ſuſtinendo gloſam Accurſij pōt dici q̄ ille ludus eſt licitus tēpoꝛib⁹ ⁊ hoꝛis con gruis q̄bus vacare nō debent ⁊ dūmodo ꝓ h̄ diuo fure nō negligūt. Qd̄ ſi obijcit̄ de cle ricis illud Hiero. qd̄ habet̄ de conſe. di. v. c. nūq de manu tua aut oculis tuis liber pſal terij diſcedat ⁊c̄. qd̄ ꝑcipue intelligit̄ de cleri cis bn̄ficiatis: q̄ vt eccleſiaſtici boni appareāt exemplū bonū ſecularib⁹ ꝑbere debeāt. Di cendū q̄ dictū illud intelligit̄ ciuiliter ſcʒ hoꝛ ris debitis ſtatutis ⁊ ꝯſuetis. vt etiā ibidē di cit glo. ⁊. xxxvj. di. c. ſi q̄s. ſup illud indeſinent̄ dicit glo. id eſt hoꝛis ſtatutis: vide ibidē de Moyſe ⁊ Aaron: obſuare g̊ debēt tp̄s con gruū: pſonas ꝯgruas. ſ. cū clericis nō cū lai cis: vt patet extra de homicid. o. c. cōtinebat̄. in glo. ij. ⁊ ratio hui⁹ ponit̄. ij. q. vij. c. laicos. debent etiā ludis moderate vti: q2 dicit ph̄s iiij. Ethi. q̄ parū de delectatiōe ſufficit ad vi tā q̄ſi ꝓ cōdimēto: ſicut paꝝ de ſale ſufficit in cibo. Tertius aūt ludus dicit̄ theatralis q̄ ⁊ multiplex inuenit̄: nā q̄dā ſunt ludi ꝓhibiti: q̄ dam illiciti: q̄dā etiā liciti ſeruatis debitis cir cūſtantijs. ¶ Quantū ad ꝑmū genus lu di q̄ri pōt vtrū tyrocinia vel toꝛneamenta li cite exerceri pn̄t: pſertiʒ q2 militia neceſſaria requirit̄ in eccl̄ia dei ⁊ p cōſeq̄ns eius exerci tiū: nā quō milites eccl̄iam dei cōtra infide les defenderēt niſi in vſu armoꝛuʒ exercitati eſſēt: quod exercitiū potiſſime p tyrocinia cō gruit adipiſci. Jn cui⁹ argumentū dꝛ Judi cuʒ. iij. He ſunt gentes q̄s dn̄s dereliquit vt erudiret in eis hieruſalē: ⁊ oēs q̄ nō nouerāt bella chananeoꝝ: ⁊ poſtea diſcerent filij eoꝝ certare cū hoſtibus: ⁊ habere cōſuetudinē ꝓ liandi ⁊c̄. Ad h̄ r̄ndet Alex. de al. in. iiij. ſuo. di. xviij. q̄ milites q̄diu ſunt in ꝓpoſito toꝛne amenta exercendi nō poſſunt eſſe in ſtatu ſa lutis. Pꝛimo q2 toꝛneamēta ſunt ꝓhibita: vt patʒ extra. e. t. c. felicis memoꝛie. Jnnocen. et Eugenij ꝑdeceſſoꝝ nr̄oꝝ veſtigijs inheren tes deteſtabiles illas nundinas vl̄ ferias q̄s vulgo toꝛneamenta vocant: in quibus mili tes ex cōdicto cōuenire ſolent: ⁊ ad oſtentati onē viriū ſuaꝝ ⁊ audacie temere cōgrui vn̄d moꝛtes hominū ⁊ animaꝝ pericula ſepe pꝛo ueniūt: fieri ꝓhibemus. hoc ibi. Scd̄o q2 ex ercent̄ intentiōe puerſa: ſcʒ ad oſtentationeʒ viriū ⁊ gloꝛiā tēpoꝛalē: nā ſi nō eſſent ꝓhibi ta ⁊ fierent duntaxat cauſa diſcendi vſum ar moꝝ ad impugnandū infideles: ⁊ ob defenſi onē patrie vel reipublice ac moderate vterē tur tūc nō eſſent peccata. Tertio q2 ſunt cau ſa multoꝝ maloꝝ. ſ. extoꝛſionū: rapinaꝝ. ho micidioꝝ. inuidiaꝝ ⁊ ſimiliū: ꝓpter que dicū tur nundine vl̄ ferie deteſtabiles. Vn̄ peſtis tā deteſtanda iudicat̄ ab eccl̄ia: q̄ ſicut dicit̄ in. c. felicis. Si quis eoꝝ ibi moꝛtu⁹ fuerit: q̄ uis ei poſcenti penitentia nō neget̄: eccl̄iaſti ca tn̄ careat ſepultura. glo. generale eſt q̄ cui licet maius licet ⁊ minus: niſi ab illo minoꝛe pꝛohibeat̄ ex cauſa ne vilipendat̄ honoꝛ per ſone. vt patet p pꝛimas concoꝛdias: hic vero alia ratio eſt vt potius conſolat̄ viuis q̄ de functis vt alij terreant̄ ⁊ abſtineant a talibus cū viderint illos ſepeliri in campis. Quia vi lis ſepultura defunctis illis non nocet. Vn̄ ſm̄ Ray. ſi q̄s aliquē ibi occiderit etiam caſu reus erit homicidij ⁊ irregularitatis: nā q2 ta lis ludus eſt illicitus ⁊ noxi⁹: q̄cquid ex eo ſe quitur imputandū eſt ſibi: vt patet extra de ꝑ ſum. c. j. ⁊ in glo. ⁊ extra d̄ homi. c. fi. ⁊ qd̄ ma ius eſt ſm̄ Hoſti. ⁊ Goff. q̄ ad toꝛneamenta accedūt animo pugnādi: nō tn̄ ipi pugnant: ſi aliq̄ ibi occiſi fuerint: nō debent tales ad oꝛ dinē ꝓmoueri: quia ad rē condemnatā ⁊ ꝓhi bitā acceſſerūt. Deniq ſi quis ibi venerit nō pugnādi animo ſʒ ex alia honeſta cauſa: pu ta debitū petendi vel cū alijs loquēdi: ſi talis caſu obierit nō debet illi denegari ſepultura vt patet. e. t. c. ij. vbi loquit̄ de q̄dā q̄ caſu ſub equo moꝛtuus fuit: vt dicit glo. nec etiā dene gatur illis qui vadūt illuc ſolū cauſa curioſi tatis ad videndum. ¶ Deniq queri pōt de duello qd̄ eſt ſingularis pugna inter aliquos ad pꝛobationē veritatis inuēta. ſcʒ vt qui vi cerit pꝛobaſſe intelligat̄: ⁊ qui non vicerit in pꝛobatione defeciſſe putet̄: qd̄ dicit̄ alio no mine monomachia. i. ſingularis pugna: vtrū ſcʒ talis pugna ſit licita pſertim cū dauid ta lem pugnam inijt: vt patet. j. Reg. xvij. ⁊ ma gnā ex hoc cōſecutus eſt gl̄iam ⁊ cōmenda tionē in ſcriptura. Vn̄ ⁊ eccl̄ia eam tolerare

videť. Ad hoc rñdet Alex. de hal. vbi. ſ. ꝙ e-
xiſtentes in ꝓpoſito duellū acceptādi: ſtant in
ſtatu mortalis peccati: nec ſolum duellū acce
ptantes: ſed etiā ꝑcipientes vel auctoritatē cō
ferentes: ſacerdotes arma benedicentes: oēs
etiā aſſeſſores ꝯſiliū: auxiliū: vel fauorē tribu
entes: ⁊ ſi cōtingit aliquē interfici: oēs illi effi-
ciunť irregulares: nec em̄ lex noua monoma-
chiā admittit licet eccleſia tolerat: ſicut mere-
trices ⁊ vſurarios. nec mirū cum ſit cōtra ꝑce
ptū illud Deut. vj. Non tēptabis dñm deum
tuū: contra qḋ nullo modo faciendū eſt: vt pa
tet. xxij. q. ij. c. queritur. Qḋ aūt eccleſia nō reci
pit patet. ij. q. v. c. monomachiā vero in legez
nō aſſumimus quā ꝑceptam eſſe nō repimus
quā licet iniſſe quoſdā legamus: ſicut ſanctū
Dauid ⁊ goliā ſacra prodit hiſtoria: nunq̄ꝫ tñ
vt pro lege teneať alicui diuina ſanxit auctori
tas: cum hic hmōi ſectantes deū ſolūmodo tē
ptare videanť. Similiter expreſſe prohibeť
in lege ſeculari. C. de gladiatoribus, l. vnica.
Nec obſtat cōtraria ꝯſuetudo. qꝛ ſm Hoſt. ⁊
Ray. Nulla cōſuetudo: vel verius corruptela
pōt aliquē excuſare: qꝛ diuturnitas temporū
nō minuit peccatū ſed auget: nec factū dauid
excuſare poteſt imitantē: qꝛ priuilegia pauco
rū non faciūt legem cōmunē: vt dicit Hiero.
Unde pie preſumiť hoc feciſſe dauid inſtin-
ctu diuino. Qḋ ſi obijciť de innocente qui ac
cuſať de crimine ad mortē: qui ſi duellum re-
cuſauerit ſtatim ſuſpendiť: modo durū videť
diffinire ꝙ teneať potius ſuſtinere ſe ſuſpen-
di q̄ꝫ in duello ſe defendere. Ad hoc reſpon.
Alex. de hal. vbi. ſ. declinans ad hanc opini-
onem: ꝙ nullo caſu licet duellū offerre nec ob
latū ſuſcipere; cū in lege ciuili ſit prohibitū: ⁊
eius ꝓhibitio in canone approbata: verunta
men qui iudice deferente duellū inuitus ſuſci
pit ⁊ cōmittit excuſať a tanto ſed nō a toto: qꝛ
metus ille peccatū attenuat: nō tñ prorſus ex
cludit: qꝛ potius deberet omnia mala pati q̄ꝫ
mortali conſentire peccato: vt patet. xxiij. q. v.
c. ita ne. ¶ Qḋ ſi queriť ergo ne ſuſtinebit inno
cens in cauſa criminali ſe ſuſpendi in cōfuſio
nem propriā ⁊ generis ſui ⁊ patrie ſcandalū.
Rñdet Alexā. ibidem credo ꝙ ſic in iſto caſu
cū cōfeſſione ſue innocentie ⁊ humili reputa-
tione ſe. ſ. iſta ſufficiēter alius meruiſſe. ¶ De-
niq̄ꝫ generaliter notandū eſt ꝙ non ſolū oēs
torneamentis duellis vel ſimilibꝫ in iure ꝓhi-
bitis inſiſtentes peccant mortaliter: ſꝫ etiā oēs
ex deliberato propoſito ad hoc cōuenientes:
vt perſonali ꝑſentia in his ſenſus ⁊ affectus
ꝓprios oblectent: qꝛ tales nulli dubiū quin cō
ſentire iudicanť: dicit em̄ aplus ad Ro. j. qui
talia agunt digni ſunt morte non ſolū qui faci
unt ſed q̄ conſentiūt facientibꝫ. ¶ Aliqui vero
ludi licet nō ſint prohibiti ſunt tñ illiciti: eo ꝙ
ſunt multū ꝑnicioſi ſaluti corporis vel aīe: ſi-
cuti chorea: haſtiludia ⁊ ſimilia: quibus cōco-
mitanť infinita pctā: eo ꝙ proximis ingerunt
occaſiones pctōꝝ: vt exempli gratia: licꝫ cho
ree cū debita moderatiōe facte ſcꝫ tempoꝝ: lo
coꝝ: ꝑſonaꝝ: modoꝝ intentionis cauſe ſimiliū
q̄ꝫ que ad eandē modificationē requiruntur ex-
cuſari poſſent dum ſic reducerenť ad virtutē
eutropolie: ſed vt in pluribꝫ in choreis occur
runt oīa oppoſita requiſitis ad hoc vt licite
redderenť: nā eoꝝ intentio frequēter peruer-
ſa eſt: ſcꝫ ad oſtentationē ſuperbie: vane glorie
vane cōplacētie: ad prouocationē turpiſſimi
amoris: ⁊ deteſtande libidinis: vt placeant ⁊
illiceant cōcupiſcanť ⁊ ꝯcupiſcāt. Hinc dicit
Hiero. in quadā omeli. Non credo viro ſi di
cit ſe illeſum euaſiſſe a ſpectaculis taliū cū da
uid ex eo ꝙ vidit berſabee leuantē ſe ad libidi
nem ꝓuocatus eſt. Et iterū Hiero. ad cuſto-
chium. Si vir vel mulier ſe ornauerit: ⁊ vul-
tus hominū ad ſe prouocauerit; ⁊ ſi nullū nō
ſequatur damnū: iudiciū tñ patietur eternū:
qꝛ venenū attulit ſi fuiſſet qui biberet: vnde ⁊
oēs aſtantes exinde maculanť ⁊ grauiter of-
fendunt: vt patet. lxxxvj. di. c. vident homines
venatores ⁊ delectanť: ve miſeris ſi ſe nō cor-
rexerint: qui em̄ venatorē vident ⁊ delectanť
videbūt ſaluatorem ⁊ triſtabuntur: vide glo:
nec eſt deteſtabilior venatio q̄ꝫ vanitatis ⁊
impietatis: ſicut qñ ſunt tempora ſanctiſſima
vtpote celebria loca religioſa: vt monaſteria
perſone deo dicate: geſtus ⁊ modi diſſoluti ⁊
libidinoſi: cantus laſciui ⁊ luxurioſi: ⁊ ſic in oī-
bus videť eſſe quedam idolatria ⁊ cultus de
monū. qui multis laqueis vtunť ibidem. ſ. ge-
ſtu: tactu: nutu: cantu: viſu: colloquio ⁊ ſimili-
bus quibus letale venenum diffundunt ani-
maꝝ. ¶ Hinc querit Alex. de hal. in. iiij. ſuo v
trū choreas ducens admitti pōt ad ſacrā cō-
munionē hoc eſt vtrū ſtant in ſtatu dānatiōis
preſertim cū non legať ſimpliciter prohibitū
nec lege diuina: nec lege nature: nec etiā lege
poſitiua. Ad hoc rñdet ibidem ꝙ choreatri-
ces quibus innoteſcunt mala que ex vſu cho
rearū proueniūt: ſiue ex ꝓpria induſtria vel ex
perientia vł ex ꝑdicatiōe: ⁊ nihilominus illud
exercent ex cōſuetudine mortaliť peccāt mł-
tipliciter ⁊ grauiter. Primo quidē quia ad h̄
ſe ornāt vt placeāt ⁊ cōcupiſcanť. Secundo
qꝛ ad h̄ accedūt vt ſenſualitates viles amo-
res aut carnalia deſideria voueant. Tertio
qꝛ geſtibꝫ: nutibus: cantibus ⁊ ſimilibus ſe et
alios ad laſciuiā prouocāt ⁊ ꝓuocari deſide-
rāt: alios carnaliter affectant ⁊ affectari deſi
derant. Quarto quia his ⁊ ſimilibus ſabbata
violant ⁊ in contumeliā dei totaliter demoni
bus dedicāt ſequunť ⁊ infinita alia peccata:
nec fere ſubterfugeř poteſt vllū peccati gen⁹
qḋ non ſequatur hāc peſtē. Merito fuit hec
prima oblatio ſathane ī vitulo ꝯflatili: quia
nulla deo cōtumelioſior: diabolo: acceptior:
omnes etiā aſtātes peccatoꝝ multiplici ve-
neno inficiēs. Si ꝟo mulier aliqua raro ⁊ in
uite ſe miſcet hmōi choreatricibꝫ: non audeo
diffinire ꝙ peccet mortaliť: nec illam peccato
mortali aſſecurare: cū ingerāt ſe periculo ꝓ-
uocandi colludētes ⁊ aſſiſtētes ad libidinem
⁊ vitiū ac cōſuetudinē choreatricū approba-
re videať: eſtimo tñ inq̄t ꝙ q̄nq̄ꝫ aliquas excu
ſat a peccato mortali: ſimplicitas innocētia ⁊
puritas intentiōis: vtpote illas q̄ non intēdūt
niſi ludū penitus ignorātes ex h̄ aliqḋ pericu
lū ex tali ludo alicui ꝓuenire: ſed vbi talis in
uēniri pt: cū laſciuia corpoꝛ ſemꝑ indicet vel
nutriat laſciuiam mētis: ſicut dicit Ambro. li.
j. de offi. caueamus nedū laxare animū volu
mus ſoluamus omnē armoniā quaſi ꝯcen-
tum quendam bonoꝝ opeꝝ: vſus em̄ cito in
flectit naturā. Hinc ꝯcludit Chryſ. ſuꝑ illud
Math. xiiij. Die aūt natalis: ꝙ vbi ſaltatio
ibi diabolus: neq̄ꝫ em̄ deus ad hoc nobis de
dit pedes: vt cū camelis ſaltemus: ſed vt cuꝫ
angelis chorum faciamus: in ſaltibus letan-
tur demones ⁊ exultant miniſtri demonum:
nimirum cum vndiq̄ꝫ vulneranť corda collu
dentium: muliebrem em̄ affectū indicat liben
ter cū mulieribꝫ cōuerſari. Unde refert Va-
lerius: ꝙ cū quidā ſtoicus audiēte Pythago
ra diceret. malleꝫ eſſe cū mulieribꝫ q̄ꝫ cū phi-
loſophis conuerſari: ⁊ ſues inq̄t libentius in
ſceno q̄ꝫ in pura aqua verſantur: vnde cōclu
dit ibidem Alex. ꝙ iſte ludus ꝓhibitus ē (licet
ex cōſequenti) in ꝑcepto de obſeruatione ſab
bati ¶ Quidam etiam ludi ſunt liciti ⁊ ſm le-
ges permiſſi: ſicut illi qui fiunt ſimpliciter cau
ſa virtutis exercende: ⁊ nō ſunt pernicioſi ani
me vel corpori: nam ꝙ canones torneamen-
ta ꝓhibent: ex eo venit ꝙ ex illis ludis mors
hominū ⁊ animaꝝ ꝑicula ſepe ꝓueniūť: ⁊ ea-
dem rōne omnes alij ludi ſm ſe liciti ſi ex ali-
quibꝫ circūſtantijs talia pericula veriſimiliť
inde venire poſſent illiciti redduntur. qꝛ vbi eſt
eadē ratio idem ius eſſe debet. ¶ Deniq̄ꝫ q̄rit
pt vtrū baliſtarij mortaliter peccēt ludū ſuū
vel artē illā frequētantes: ꝑſertim cū dr̄ extra
de ſagitta. c. artē illā mortiferā ⁊ odibilē bali
ſtarioꝝ ⁊ ſagittarioꝝ aduerſ⁹ chriſtianos et
catholicos exerceri de cetero ſub anathema-
te ꝓhibemus: exercentes aūt ea que ſunt ana
themate ꝓhibenť: dānationē anathematis in-
currunt ⁊ iō videnť peccare mortaliť. Ad h̄
rñdet Alexā. de hal. vbi. ſ. ꝙ baliſtarij ſagit-
tarij ⁊ alij pugnatores quolibet armoꝝ gene
re licite ꝯ̄ ſaracenos vti poſſunt ſed nō ꝯ̄ chri-
ſtianos vt dicit hec decretalis ꝙ ſane intelli-
giť in bello iniuſto: vt dicit glo. lꝫ em̄ corpora
ꝓpria ⁊ poſſeſſiones iuſte poſſeſſas hmōi ar
mis tueri ⁊ cuſtodiri: dico ḡ ſine ꝑiudicio ꝙ ī
bello iuſto licꝫ eis vti ad ſui ⁊ ſuoꝝ ⁊ maxime
reipublice defēſionē. ar. xxiij. q. ij. dom⁹ vbi
manifeſte declarat ꝙ in iuſto bello nihil inter
eſt vtrum aperte vel ex inſidijs quis pugnet:
cui tamē bellare fas eſt dūmodo tñ fidē non
rumpamus hoſti. vt dicit ibidem glo. tales ḡ
qui ſe exercent in arte illa cū debitis circūſtā
tijs non habentes ꝓpoſitum eis aliquando
velle vti niſi in neceſſitate iuſti belli non pec-
cant mortaliter: qui tñ indifferenter ꝓpoſitum
habent vtendi talibus in bello iuſto ſine iniu
ſto non excuſantur a mortali: qꝛ grauiter pec
carent: tam ꝓpter bellū iniuſtū q̄ꝫ ꝓpter inter-
dictionē anathematis: quia nō ſine cauſa ar-
ma talia ſunt interdicta: ⁊ ideo tale cōceptuꝫ
in ꝓpoſito non caret mortali peccato. cum oīa
mortalia affectu ⁊ ꝓpoſito qualicūq̄ꝫ conditi
one occurrente cōfirmata iam intelliguntur
patrata: ſaltem ī corde ⁊ formaliť: quod a no
bis auertat ieſus chriſtus.

¶ De vitio gule quod ꝑpetratur q̄nq̄ꝫ modis: ⁊ de ebrietate ac peccatis inde ſequētibus. Sermo. iiij.

Memento vt diem ſabbati ſā
ctifices Exod. xx. Secundum autē
vitium quod ſpecialiter diebus fe-
ſtiuis frequentatur ſunt voluptates et com-
meſſationes: preſertim in gula et voracitate
ac ebrietate: cum tamē dicat apoſtolus: Nō
in cōmeſſatiōibꝫ ⁊ ebrietatibꝫ: nō in cubilibꝫ

ꝛ impudicitijs:ſed induimini dominū noſtrū
ieſum chriſtum. Ad hoc em̄ feſta ſunt inſtitu-
ta: vt recuperemus in illis deperdita dieb⁹ fe
rialibus ꝓpter occupationem terrenoꝝ quib⁹
impedimur a contemplatione ꝛ deſiderio ce
leſtium. ¶ A Ad euidentiam igit̄ gule que
principale dominiū dieb⁹ illis obtinet. Prio
queri poteſt: vtrum gula ſit peccatū mortale
vel veniale: preſertim cum dicit Aug. in ſer-
mone de purgatorio. quotiens aliquis ī cibo
aut potu plus accipit q̄ neceſſe eſt: ad minu-
ta peccata nouerit pertinere. ſed hoc pertinꝫ
ad gulam: ergo videtur eſſe veniale: imo vi-
detur nullū eſſe peccatū. dicēte dn̄o Math.
xv. Quod intrat in os non coinquinat homi-
nem. Ad h̄ r̄ndet ſanctus Tho. ſc̄da ſc̄de. q.
clviij. ꝙ gula non nomiat quemlibet appeti-
tū edendi ꝛ bibendi ſed nominat appetitum
inordinatum qui. ſ. appetitus inordinat⁹ di-
cit̄ ex eo ꝙ recedit ab ordine rationis: in quo
bonum virtutis moralis conſiſtit. Ex h̄ autē
aliquid dicitur eſſe peccatū qd̄ cōtrariat̄ vir
tuti: ſicq̄ manifeſtum eſt ꝙ gula peccatum eſt
ſed qꝛ gula non conſiſtit in cibi ſubſtātia ſed ī
inordinata concupiſcentia. id̄o dicit dominus:
quod intrat in os. ſ. per modū cibi ſm̄ ſuā ſub
ſtantiam ꝛ naturā non coinq̄nat hominē ſed
inordinatus appetitus: nam ſi quis excederꝫ
in quantitate cibi: non ꝓpter cibi concupiſcen
tiam ſed eſtimans id ſibi neceſſariū. n̄ ꝑtinet
hoc ad gulam ſed aliquā imperitiā: ſed hoc
ſolum pertinet ad gulam: ꝙ aliq̄s ꝓpter ɔcu-
piſcētiam cibi delectabiles ſcienter excedat
menſurā in edēdo. Cū ḡ vitiū gule ꝓprie con
ſiſtat in īordinata cōcupiſcentia ſciendū ē: ꝙ
ordo rōnis ipſam cōcupiſcētiā ordinātis tolli
p̄t dupliciť. Primo mō q̄tū ad ea que ſūt ad
finē: put. ſ. nō ſunt ita cōmenſurata. vt ſint fini
debito ꝓportionata: vtpote qꝛ nimis q̄rit de-
lectationes ciboꝝ: ꝛ ꝓpter h̄ in quātitate debi
tā menſurā excedit: non tamē ita ꝙ ꝓpter hoc
faceret aliquid cōtra legem dei. ꝛ tunc eſt ve
niale peccatum: ꝛ ſic intelligit̄ verbū Augu.
prius poſitum. Secundo mō q̄tum ad ipm̄
finem: put. ſ. hominē auertit ipſa cōcupiſcen-
tia a fine debito ꝛ preſertim a fine vltimo: qd̄
quidem contingit quando delectationi gule ī
heret homo tanq̄ fini ꝓpter quē deū cōtem-
nit: paratus. ſ. agere contra diuina precepta
vt delectiōes hmōi aſſequatur: ꝛ tūc eſt mor-
tale peccatum: ꝛ ſm̄ h̄ ꝑ quandā reductionēꝫ
opponitur precepto de ſanctificatiōe ſabbati
in quo p̄cipit̄ dies in vltimo fine. ¶ Ad maio
rem aūt euidentiā notādū. ꝙ quinq̄ ſpecies
gule ponunt̄ a beato Grego. iij. moral. ꝛ ha-
bet̄ de cōſe. di. v. c. quinq̄ modis nos vitium
gule tangit. Primus modus eſt qn̄ q̄s horā
comedēdi p̄uenit: ꝛ h̄ ꝓpter impatientiā expe
ctandi debitū tēpus: niſi neceſſitas in cā fue-
rit: ſicut Jonathas fili⁹ ſaul qui ꝓpterea mor
tis ſententiā accepit: vt patet. j. Regū. xiiij. ta
lis ei timere p̄t illam maledictionē: de q̄ dicit
Ecc̄s. x. Ve tibi terra cuius rex puer ē: ꝛ pn̄-
ceps mane comedūt: ꝑ terrā intelligit̄ hō qui
terra eſt ꝛ in terrā ibit: rex ē liberꝝ arbitriū qd̄
animā hꝫ regē: p̄ncipes ſūt ſenſualitates ꝛc̄:
Similiter ſub iſta ſpecie gule continet̄ cum
q̄s nimis frequēter cibū ſumit: q̄a ſufficit ho
mini ſano bis in die cibū ſumere ꝛ frequens
ſumptio cibi nociua eſt corpori niſi labor ma
gnus exigeret refici frequentius. Unde gene
raliter ſpecies illa gule non eſt peccatum: niſi
voluptas cibi ſit in cauſa. Si nanq̄ fuerit in
aliqua neceſſitate infirmitatis vel itineris vl̄
huiuſmodi nullum peccatum erit. Ceterꝝ qn̄
voluptas eſt in cauſa: nō tn̄ eſt adhuc morta
le peccatum niſi fuerit a deo inordinat⁹ ꝛ im
moderatus: ꝙ homo ſequeret̄ eum etiam ſi
eſſet contra dei vel eccleſie p̄ceptum: Secun
dus modus eſt cū quis cibaria nimis delica
ta: precioſa vel ſumptuoſa requirit ſm̄ ſtatuꝫ
ſuum: vt patet de populo iſraelitico carnes d̄
licatas deſiderante in heremo: nec erāt ɔten-
ti bobus ꝛ ouibus ꝓprijs quib⁹ dominus con
tulit aues regias: vt pꝫ Numeri. xj. ꝛ de di-
uite epulone qui epulabat̄ quotidie ſplendi-
de. Luc. xvj. cōtra quos conſulit Hieroni. ī
epiſtola ad paulinā. Sit vilis ꝛ veſpertinus
cibus olera ꝛ legumina: interdūq̄ piſciculos
pro ſummis ducas delitijs: qui chriſtum de-
ſiderat ꝛ illo pane veſcit̄: non querit magno-
pere quomō de precioſis cibis ſtercus confi-
ciat. ¶ Hic queri poteſt: vtrū ſumere precio-
ſa ꝛ delicata cibaria ſit peccatum. Ad hoc di
cendū: ꝙ ſi ſumunt̄ ex neceſſitate infirmitatis
vel debilitatis aut priſtine cōſuetudinis nō ē
peccatum. cū h̄ Augu. in regula ſua concedit
nec etiam peccatū eſt p̄parare cibaria iuxta
condecentiā ſui ſtatus ꝛ cōmunē ɔſuetudinē
patrie dūmō appetitus non fuerit iordinat⁹.
Un̄ Greg. iij. moral: Nō cib⁹ ſed appetit⁹ in
vitio eſt vnde ꝛ lautiores cibos pleꝝq̄ ſine
culpa ſumimus: ꝛ abiectiores n̄ ſine reatu cō-
ſcientie deguſtamus: ꝛ exemplificat de helia:
qui carnes ſine culpa comedit in heremo:
ꝛ de Eſau qui comedēs eſcā viliſſimā gule
vitio victus erat in ſeculo. Un̄ Aug. ſuꝑ illd̄
Roma. xiiij. Noli ꝓpť eſcā deſtruer̄ op⁹ dei
oīa mūda mūdis: dic̄. Nō ꝓpter porcū ſed ꝓ
pter pomū p̄mus hō mortē inuenit. ꝛ eſau p̄-
matū ſuū n̄ ꝓpter gallinā ſed ꝓpter lēticulā ꝑ-
didit. Scio em̄ Noe oc̄ gen⁹ carnis qd̄ cibo
eſſet vſui mādūcare ɔceſſū: Heliā carnis ci-
bo refectū: Johēm mirabili abſtinētia p̄ditū
aīalib⁹: id ē locuſtis in eſcā cedētib⁹ nō fuiſſe
pollutū ꝛ ſcio eſau lēticule cōcupiſcētia dece-
ptū: ꝛ dauid ꝓpter aque deſideriū a ſeipſo re
prehēſum: ꝛ regē nr̄m non de carne ſꝫ de pa-
ne tēptatū h̄ ille. Uerūtn̄ ſi ſic cā rōnabili ni-
mis delicata ꝛ p̄cioſa cibaria req̄rerꝫ ſm̄ ſta
tus ſui ɔdecētiā pctm̄ incurreret: qꝛ tūc eſſet
in cā appetit⁹ imoderātia: n̄ tn̄ eēt mortale ni
ſi adeo talis appetit⁹ eſſet effrenat⁹: ꝙ etiā ɔ̄
dei ꝛ ecclie cibis ſtatui vel tpi aut cōditiōi n̄
cōpetentibus veſci parat⁹ inueniret̄: aut etiā
ad ſatiſfaciendū in his ꝓprijs cōcupiſcentijs
vltra bonorum ſuorum facultates ſe debitis
onerare non verentur: qꝛ ſic creditores de ſo
lutione defraudarentur: Tertius mod⁹ ē cū
quis in comedendo vel bibendo nimis mēſu
ram excedit ſicut ſodomite: quorū peccatum
fuit abūdātia panis Ezech. xvj. Hec fuit ini
q̄tas ſodome ſororis tue: ſaturitas panis ꝛc̄.
ꝛ hoc q̄tum ad cibū cōtingere ſolet vt ī plu
ribus ex diuerſitate ferculorum: eo ꝙ appeti-
tus immoderatus affectat ex omnib⁹ d̄guſta
re. Dicit em̄ Seneca: Faſtidientis eſt ſtoma
chi multa deguſtare q̄ vbi varia ſunt ꝛ diuer
ſa inquināt non alunt. Et Hugo dicit in ſuo
clauſtrali: ꝙ tanta ſollicitudine cibaria prepa
rantur vt deuoratis quatuor vel quinq̄ fer-
culis prima non impediunt nouiſſima: ꝛ cuꝫ
ſtomachus iam crebris ructibus ſe repletuꝫ
indicat: nondum tamen curioſitas ſatiat̄: iſti
videntur colere ventrē tanq̄ deū. cuius tem-
plum eſt coquina: altare mēſa. miniſtri coci: i-
molate pecudes cocte carnes: fumus incenſo
rum odor ciboꝝ vel ſapoꝝ: hec ille inter alia
iſta m̄ tertia ſpecies non eſt peccatū ſi non ſu-
mitur ſcienter vltra ꝓportionem ſumentis.
B Quantum autem ad ſuperfluitatem po
tus queri poteſt: vtrum ebrietas ſit mortale
peccatum: preſertim cū dicit Seneca. lxxxiij.
epiſtola: ꝙ nihil aliud eſt ebrietas q̄ volunta
ria inſignia: que omne vitium incendit ꝛ dete
git. ac obſtantem malis verecundiam remo-
uet: ſed inſania voluntaria videtur eſſe pec-
catum Ad hoc reſpondet Archidi. xxxv. di.
in. c. ſexto die. ſuꝑ verbo ebrietas: ꝙ malum
ebrietatis ſine culpa conſiſtit in immoderata
et inordinata cōcupiſcentia et vſu vini. Hoc
aūt cōtingere p̄t tripliciter. Uno mō ex h̄ qꝛ
neſcit potū eſſe imoderatū inebriare potantē
vt cū ignorat potus fortitudinē ꝛ hmōi: ꝛ ſic
inebriatio p̄t fieri ſine pctō. p̄cipue ſm̄ Tho.
ſc̄da ſc̄de. q. cl. ſi non cōtingat ex hoīs negligē
tia: et ſic Noe credit̄ inebriat⁹ fuiſſe: vt patet
in dicto. c. ſexto die. vbi ſequitur: in principio
generis humani ignorabatur ebrietas: p̄m⁹
Noe vineam plantauit: denudauit naturam
ſed ignorabat potētiam: itaq̄ vinum nec ſuo
pepercit auctori: ſed illi⁹ ebrietas nobis ſua
det ſobrietatē. ſemel inebriat⁹ eſt noe. vbi ma
lum ebrietatis cognouit: iumentū ſuū ad re-
mediū tempauit: nec effudit ad vitiū. hec ibi.
Alio mō ex hoc ꝙ quidē p̄cipit q̄s potū eē po
tentē et immoderatū: non tn̄ eſtimat illum in
ebriare potentē: p̄ſertim q̄tum ad perſonam
ſuam: quia ſperat de ſe h̄ p̄cauere: a tūc ebrie
tas eſt veniale maius vel minus ſm̄ quātita-
tem exceſſus: qꝛ ibi cōcomitat̄ aliqua inordi
nata cōcupiſcēnia: ex qua ſequit̄ inordinatus
vſus vini ſm̄ exceſſum: et h̄ mō loth credit̄ in
ebriatus fuiſſe: p̄ſertim vice ſecunda: de quo
in dicto. c. ſexto die: ſubditur. Legimus etiam
ꝙ patrem loth inebriauerunt filie: ꝛ infra: fuit
itaq̄ ebrietas origo inceſti concubitus peſſi-
me regeneratricis partus deterior: Tertio
modo quādo quis aduertit potū eſſe imode
ratum ꝛ in ebrietatem: ꝛ tn̄ vult magis ebrie-
tatem incurrere q̄ a potu abſtinere: ꝛ talis ꝓ
prie dicitur ebrius ꝛ eſt mortale peccatū: qꝛ
mortalia recipiunt ſpeciem nō ꝓ illis q̄ ꝑ ac
cidens preter intentionem eueniūt: ſed ab eo
eſt ꝑ ſe intentū: nam ſm̄ h̄ homo volēs ꝛ ſciēs
priuat ſe vſu rationis quo ſm̄ virtutem ope-
ratur ꝛ peccata declinat: ꝛ ſic periculo pec-
candi ſe committens mortaliter peccat: Hic
dicit Ambro. li. de patriarch. vitandam dici-
mus ebrietatem per quam crimina cauere
non poſſumus: nam que ſobrij cauemus per
ebrietatem omittimus. idem Tho. ¶ Prete-
rea ſm̄ archid. in diſt. iiij. c. denīq̄ comedere
plus iuſto ex certa ſcientia: mortale peccatū
eſt qꝛ ꝓpriam ledit naturā. ſciens ꝛ volens ɔ̄
naturam ingurgitās. Si ꝟo vltra q̄ debeat
quis bibit vel comedit ꝓpter appetitum vel
delectationem veniale peccatū eſt. cōcordat
Aſten. lib. ij. titu. xliij. addens ꝙ quando quis

multum comedit vel bibit ſm medicine conſiliũ ad vomitũ puocandũ: nõ eſt reputãdus ſupfluus cibus vel potus. ꝛ dicit Tho. ſcda ſcde. q. cl. in h̃ caſu nõ eſſe pctm̃: qꝛ licʒ talis cibus vel potus eſſet ſupfluus ſano nõ tñ īfirmo: ſed tñ ꝓpter hanc cauſam non debet dari potus vſqꝫ ad ebrietatẽ: qꝛ tũc nõ excuſaretur a pctõ: Deniqꝫ ebrietas aſſidua q̃ eſt hebetudo mentis iniuſte: id ẽ mala q̃litas: ad quã hõ ſic diſponitur: ꝙ ſepe ſit diſpoſitꝰ ꝛ p̃paratus ad inebriandũ ꝛ aſſidue deſiderat inebriari: nõ ſolũ eſt mortale peccatũ ſed etiam dr̃ grauiſſimũ: ſaltẽ ex pte effectus ↄſequentis. Dicit em̃ Aug. in ſermone q̃dam: ꝙ ebrietas eſt blandus demõ: dulce venenũ. quã q̃ hʒ ſeipm̃ non habet quã q̃ facit peccatũ non facit: ſed ipſe totus ẽ pctm̃. Hinc p̃cipit diſt. xxxv. c. epũs aũt p̄ſbyter aut diaconꝰ alee atqꝫ ebrietati deſeruiens: aut deſinat aut certe deponat ſubdiaconus aũt aut lector vel cantor ſilia faciẽs deſinat aut cõione puet: ꝛ ſi deſinit nõ tñ ſine penitẽtia liber euadit. qꝛ p̃cipit ibidẽ ex cõcil. agathẽ. c. añ oĩa clericis vetetur ebrietas: qꝛ vicioꝝ omniũ fomes ac nutrix ẽ: itaqꝫ eũ quẽ ebrioſum eẽ ↄſtiterit vt ordo patit. aut. xxx. dieꝝ ſpacio a cõione ſubmoueatur: aut corporali ſubdat ſupplicio: gloſ. xl. ictus vno minus: ꝛ qꝛ cõmuniter ebrietas ex equalibus potibus euenire ſolet: ideo mater eccleſia potus equales proinde prohibere ſtatuit vñ dicit extra de vi. ꝛ ho. cle. a crapula ꝛ ebrietate omnes clerici diligenter abſtineant: vnde vinum ſibi temperent et ſe vio nec ad bibẽdum quiſpiam inciteur. cũ ebrietas ad mentis ducat exiliũ ꝛ libidinis prouocet incentiuum. vnde illum abuſum penitus decreuimus abolendum: quo in quibuſdam partibꝰ ad potus equales ſuo mõ ſe obligãt potatores ꝛ ille iudicio talium plus laudatur qui plures inebriat ꝛ calices fecundiores exhaurit: ſi quis autem ſup his ſe culpabilẽ exhibuerit niſi a ſuperiore cõmonitꝰ ſatiſfecerit ab officio vel beneficio ſuſpendat: hoc ibi.

¶ Deinde queri poteſt: vtꝝ ebrietas excuſat peccatũ ſequens: preſertim cum dicit phus. iij. Ethi. ꝙ ebrius meret duplices maledictiones. Ad hoc rñdet Aſten. et Hein. boyc: poſt eum: ꝙ in ebrietate duo ſunt attendenda ſ. defectus conſequẽs et actus precedẽs. Ex parte q̃ defectus cõſequẽtis in quo ligat vſꝰ rationis habet ebrietas excuſare pctm̃ inq̃tum cauſat inuoluntariũ p ignorantiã Sʒ ex parte actus precedentis videt eſſe diſtinguẽdũ: qꝛ ſi ex actu illo p̃cedẽte ſubſecuta ẽ ebrietas ſine pctõ. tũc ſequẽs culpa totalit a pctõ excuſat: ſicut forte accidit i loth: q̃ excuſat ab inceſtu ꝓpter ebrietatem: eo ꝙ non diſcernebat ꝙ eſſent filie eius: vt dicit Aug. li. xxiij. ↄ̃ fauſtũ. vñ. xv. q. j. c. inebriauerũt loth filie eiꝰ et ſe neſciente miſcuerũt: quapropt culpandꝰ eſt quidem. nõ tñ quãtũ ille inceſtus. ſed q̃tũ ebrietas illa meret. vbi glo. ñ erat tũc loth neſciẽs. Natura em̃ nõ patitur ꝙ aliq̃s neſciens coeat. ſed dr̃ neſcius. qꝛ neſciebat eſſe filias ſuas: credebat em̃ vxorẽ ſuã. qꝛ in illo actu ſenſũ habebat ſʒ nõ diſcretũ. Si aũt actꝰ precedens fuit culpabilis ſic excuſatur nõ a toto peccatũ ſequens: eo ꝙ reddit voluntariũ ex voluntate actꝰ precedentis ſed excuſat a tanto: quia diminuit ibi ratio volũtarij. Qḋ aũt dic̃ phus: ꝙ ebrius meret duplices maledictiones: hoc poteſt intelligi ꝓpter duplex peccatum. vel dici poteſt: ꝙ loquitur ſm leges pietati: qui vtitur. ij. Politic. ſtatuit ꝙ ebrij ſi pcuterent plus punirent q̃ ſobrij in q̃ videtur magis reſpexiſſe ad vtilitatẽ: vt ſcʒ iniurie cohiberent q̃ ad veniã quã oportet habere de ebrijs: eo ꝙ non ſunt ſui cõpotes. vñ Hein. boyc. extra de vi. ꝛ ho. cleri: in. c. a crapula: dicit ꝙ qꝛ ex ebrietate reſpublica multũ dãnificat. ideo etiã ſm aliq̃s leges poſitiuas facientes aliq̃ turpia ex ebrietate: magis puniunt: q̃ ſi non eſſent ebrij: vt ab ebrietate ſe caueant: imo dicit phus. iij. Ethi. Ebriũ delinquentẽ teneri ad duplicatas increpatiões ſ. ꝓpter ebrietatẽ ꝛ ꝓpter delictũ. ¶ Querit q̃ ſi ebrius hominẽ mutilet vel occidat: an efficitur irregularꝭ: p̄ſertim cũ dormiẽs furioſus vel infans hominẽ mutilans vel occidens nõ efficitur irregularis vt patet in cle. de homi. ſi furioſus: ergo per conſequẽs nec ebriꝰ. Ad hoc dicendum. ꝙ talis irregularitatem incurrit qꝛ ſi voluiſſet papa ſimilit exp̄ſſiſſet i dicta cle. de ebrioſo: ſicut fecit de dormiente infante vel furioſo. ¶ Quartus modus eſt quãdo nimis ardẽter vel auide ſumit: ꝛ h̃ ex inordinata concupiſcentia qua totus ſup cibũ effunditur. ſic Eſau nimis ardenter cibũ vilẽ ↄcupiſcens peccauit: vt legitur Geñ. xxv. Eccĩ: xxxvij. Noli eſſe auidus in omni epulatiõe: q̃ tamẽ auida ſumptio ſi ſit ex ſola natura nllũ eſt peccatum: ſi ꝓo tali delectatiõi pluſq̃ oporteat inhereat eſt veniale: ꝙ ſi delectatio ꝑponatur oĩbꝰ alijs. ſicut Eſau q̃ ꝓpt eſcã viliſſimã primogenita vendidit propter qḋ reprobatus fuit: vt patʒ Heb. xij. tunc eſt mortale. ¶ Quintus modus eſt qñ quis ſtudioſe cibaria ſua p̄parat: ſicut legitur de filijs Hely. j. Regũ. ij. qui nõ erant cõtenti p̄paratiõe conſueta: ſed accipientes carnes crudas coxerunt cũ delicatis ſalſamentis: vt latius ptʒ in ſermonibꝫ de ieiunio. vbi agit de gula. Cõtra quos dicit diſ. xlj. c. quiſquis. vbi ſequit. q̃ſquis vero eis ſic vtit vt metas cõſuetudinis bonoꝝ inter quos verſat excedit: aut aliq̃d ſignificat: aut flagitioſus eſt. In oĩbus em̃ talibus nõ vſus rerũ ſed libido vtentis in culpa eſt: quicq̃d igitur locis: tpi ꝛ perſonis cõuenit diligẽter attendendũ eſt ne temere flagitia rep̄hendamꝰ: fieri em̃ põt ꝙ ſine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis precioſiſſimo cibo ſapiens vtat: inſipiẽs aũt fetidiſſima gule flãma in viliſſimum olus ardeſcat: hoc ibi. Iſte modus ergo veniale pctm̃ eſt vel nullũ: qñ. ſ. hoc requirit infirmitas vel cõſuetudo vel honeſtas ſiue dignitas alicuius: in his em̃ omnibus ſumenda ſunt: nõ que requirit voluptas: ſed q̃ requirit neceſſitas: ꝛ ſi excedit inter venialia computat ſm Aug. Et iterũ dicit in li. cõfeſ. Quis eſt inquit dñe qui nõ excedit metas neceſſitatis aliqñ: ſi q̃s eſt magnus magnificet nomen tuũ: nõ ſum ego dñe talis: hõ peccator ſum: eſt aũt mortale pctm̃ cum animus totus eſt deditꝰ tali cure: qm̃ hmõi ventrẽ pro deo colit: ſicut ait apl̃s phil. iij. Quos ſepe dicebã vobis ꝛ nũc flens dico inimicos crucis xp̄i: quorũ deus venter eſt: q̃s irridet Alanus li. de cõplanctu nature dicens. Hec peſtilentia: id eſt gula nõ vulgari hũilitate cõtenta ꝓfundius ſe porrigit in p̄latos: q̃ ſalmones: lucios: ceteroſqꝫ piſces equipollenti generoſitate preſignes: varijs decoctionũ cruciatos martyrijs baptizãdi adulterãtes: officiũ ſacri piperis fonte baptizant: vt ex tali baptiſmate baptizati multiformẽ ſaporis gratiã cõſequant: in eadẽ menſa terreſtre anĩal piperis inundatiõe ſubmergit piſcis natat in pipere: auis eiuſdẽ viſcoſitate ligat: dumqꝫ tot anĩalium genera vna ventris ergaſtulant in carcere: aquatile anĩal ſecũ pedeſtre: aereũqꝫ genꝰ in eodẽ ſepulchro intumulari mirant: quibꝫ ſi det licentia exeundi egreſſum vix porte ſufficit amplitudo. Et Hugo i ſuo clauſtrali. Quidam nimis ſupſtitioſum in p̄parandis cibis ſtudiũ adhibent: infinita decoctionũ frixarũ ꝛ cõdimentoꝝ genera excogitantes: modo mollia: modo dura: modo frigida: modo calida: modo cocta: modo aſſa: modo pipere: modo aleo: modo cimino: modo ſale condita: ſm cõſuetudinem p̄gnantiũ mulierũ deſiderantes: ita ꝙ ibi deſudant cocorũ artes ꝛc̃. Quod a nobis auertat dñs noſter chriſtus ieſus.

¶ De quinqꝫ filiabus gule que ſunt hebetudo mẽtis: inepta leticia: multiloquium: ſcurrilitas: ꝛ immunditia.

¶ Sermo v.

Memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Exo. xx. ¶ Ad proſecutionẽ vitij caſtrimargie queri poteſt: vtꝝ gula ſit vitium capitale: p̄ſertim cum vitia capitalia dicuntur illa ex quibus alia oriuntur ſm rationem cauſe finalis: ſed cibus circa quem eſt gula non habet rationẽ finis: quia nõ propter ſe querit ſed propter corporis nutritionem. ¶ Ad hoc reſpõdet Tho. ſcda ſcde: q. cxlviij. ꝙ vitiũ capitale dicitur ex quo alia oriunt vitia ſm rationem cauſe finalis: inquantũ ſcʒ habet finem multũ appetibilem: vnde ex eius appetitu homines prouocant multipliciter ad peccandũ: ex hoc autem aliquis finis redditur multũ appetibilis: ꝙ habet aliquã de cõditionibus felicitatis: que eſt naturaliter appetibilis: pertinet aũt ad rationem felicitatis delectatio: vt patet in. j. Ethi. ꝛ ideo vitium gule quod eſt circa delectationes tactus: que ſunt precipue delectationes inter alias conuenienter ponitur inter vitia capitalia. Ad illud autem quod obijciebatur de cibo: dicendũ: ꝙ ipſe cibus ordinatur ad aliquid: ſicut ad finem qui eſt ↄſeruatio vite: ſed quia ille finis maxime dinoſcitur appetibilis que nec ſine cibo conſeruari poteſt: inde eſt ꝙ etiã ipſe cibus eſt maxime appetibilis: ꝛ ad hoc forte totus labor humane vite ordinat: ſm illud Eccle. vj. Omnis labor hominis in ore eius. Cuius nimirũ vitij capitalis quinqꝫ ſunt filie deteſtande: que ponunt a beato Grego. xxxj. moraliũ: quod ſic oſtendi poteſt: Nam gula proprie conſiſtit circa immoderatã delectationẽ que eſt in cibis ꝛ potibꝫ: ꝛ ideo illa vitia inter gule vicia computant: que ex immoderata delectatiõe cibi ꝛ potus ↄſequntur que quidẽ poſſunt accipi vel ex parte anime vel ex parte corporis: ex parte nãqꝫ ipſius anime quadrupliciter accipiuntur. ¶ Primo

quidē q̄ꝫtum ad rationē cuius acies hebetatꝰ
ex imoderantia cibi ꝛ potus: ꝛ q̄ꝫtum ad hoc
filia gule ponitꝰ hebetudo ſenſus circa intelli-
gentiā: ꝓpter fumoſitates ciboꝝ perturbantes
caput: ſicut ecōtrario abſtinentia cōfert ad ſa
pientie perceptionē: ſm illud Eccl. ij. Cogita
ui in corde meo abſtrahere carnē meā a vino
vt animā meā transferrem ad ſapientiā. Se-
cundo q̄ꝫtum ad appetitum: qui multipliciter
deordinatꝰ per imoderantiā cibi ꝛ potus qua
ſi ſopito gubernaculo rationis: ꝛ q̄ꝫtū ad hoc
ponitꝰ inepta leticia: q2 omnis alie inordinate
paſſionis ad leticiā ineptam ordinatꝰ: vt dicitꝰ
in. ij. Ethico. ꝛ hoc eſt quod dicitꝰ. ij. Eſdre. iij
ꝙ vinū omnē mentem conuertit in ſecuritatē
ꝛ iocunditatē. nec intelligitꝰ de illa leticia que
conſequitꝰ omne peccatū: iuxta illud Prouer.
ij. Qui letantur cū malefecerint ꝛc. ſed intelli-
gitur de leticia vaga ꝛ incōpoſita que hic di-
citur inepta ꝛ oritur proprie ex inordinata ci-
bi ꝛ potus ſumptione. Tertio q̄ꝫtum ad inor-
dinatū verbum: ꝛ ſic ponitꝰ multiloquiū: q2 di
cit Grego. in paſtoralibus: niſi gule deditos
immoderata loquacitas raperet: diues ille q̄
quotidie ſplendide epulatus dicitꝰ fuiſſe gra-
uius in lingua nō arderet igne. Quarto q̄ꝫtū
ad inordinatū actum: ꝛ ſic ponitꝰ ſcurrilitas q̄
dam ꝓueniens ex defectu rationis: que ſic nō
pōt cohibere verba: ſic nō poteſt cohibere ge
ſtus exteriores: vn̄ ad Ephe. v. ſup illud: Aut
ſtultiloquiū aut ſcurrilitas: dicit glo. q̄ a ſtul-
tis curialitas dicitꝰ: id eſt iocularitas: q̄ riſum
mouere ſolet: q̄ꝫuis vtrūqꝫ hoꝝ ad verba re-
ferri poſſit in quibus cōtingit peccare: vel rō-
ne ſuꝑfluitatis qđ pertinet ad multiloquiū: vꝉ
ratione inhoneſtatis qđ ptinet ad ſcurrilitatē
q̄ proprie ꝓcedit ex actu gule: nō aūt ex actu
luxurie: licet ex eius volūtate. ex pte vero cor-
poris ponitꝰ immunditia que pōt attendi ſiue
ſm inordinatā emiſſionē quarūcūqꝫ ſuꝑfluita-
tū: vel ſpecialiter q̄ꝫtum ad emiſſionē ſeminis
vn̄ ſuper illud ad Ephe. v. Fornicatio aūt ꝛ
oīs imundicia ꝛc. glo. dicit: id eſt cōtinentia ꝑ-
tinens ad libidinē: quocūqꝫ mō: quibꝰ p̄miſ-
ſis ad declarationē ſingulaꝝ filiarū tam dete-
ſtande matris ꝓcedamus. ¶ Circa primā
ergo filiā gule: q̄ dicitꝰ hebetudo ſenſus vel ce
citas mentis ſciendū: ꝙ gula ex nimia repleti-
one pigrū reddit hoīem: q2 vas plenū efficitꝰ
ponderoſuꝫ: ꝛ hebetat intellectū ꝓpter fumoſi-
tates cerebrū perturbantes ꝛ intellectū obfu-
ſcantes: affectū etiā deuotionis obruit ꝛ refri-
gerat ac in ſomnolentiā deducit. ſicqꝫ tota agi
litas hoīs retardatꝰ: ꝛ quaſi brutū animal oi-
no ſenſualibus ſubijcitꝰ. ¶ Hic ergo queri pōt
vtrū hebetudo ſenſus ꝛ cecitas mentis idem
ſunt: p̄ſertim cū Grego. xxxi. moraliū de hebe
tudine loquens nominet eā hebetudinē ſen-
ſus circa intelligentiā: ſꝫ hebetari ſenſu circa in
telligentiā nihil aliud eſſe videtꝰ q̄ꝫ intelligen-
do deficere qđ pertinet ad mentis cecitatem.
Ad hoc rn̄det ſanctus Tho. ſcđa ſcđe. q. xxv
ꝙ hebes dicitꝰ aliquid ex hoc: ꝙ eſt obtuſuꝫ pe
netrare nō valens: ꝛ opponitꝰ acuto. Dicitur
em̄ aliquid acutū ex hoc qđ eſt penetratiuū:
ſenſus aūt corporalis ꝑ quandā ſimilitudinē
mediū penetrare dicitꝰ inq̄ꝫtum ex aliqua di-
ſtancia ſuū obiectū percepit: vel inq̄ꝫtum pōt
quaſi penetrādo minima rei percipere. vn̄ in
corꝑalibus dicitꝰ aliquis acuti ſenſus q̄ ꝑcipe
re pōt aliq̄d ſenſibile ex remotis. ſ. videndo:
audiendo: olfaciendo: ꝛ ecōtrario dicitꝰ hebe-
tari ſenſu q̄ non ꝑcipit niſi magna ſenſibilia ꝛ
ex propinquo. Ad ſimilitudinē ergo corꝑalis
ſenſus: dicitꝰ etiā circa intellectuā eſſe ſenſus
aliquis: qui eſt aliquoꝝ ꝛ extremoꝝ: vt dicitur
in. vi. Ethico. qui ſenſus circa intelligentiam
obiectū ſuū non ꝑcipit per mediū diſtātie cor-
poralis: ſed per q̄dā alia media: ſicut cū ꝑ
ꝓprietatem rei ꝑcipit eius eſſentiā ꝛ cū ꝑ effe-
ctus ꝑcipit cauſam: Ille ergo dicitꝰ acuti ſen-
ſus circa intelligentiā: q̄ ſtatim ad apprehen-
ſionē ꝓprietatis rei vel etiā effectus: naturam
rei cōprehendit: ꝛ inq̄ꝫtum vſqꝫ ad minimas
cōditiones rei ꝯſiderandas ꝑtingit. Ille vero
dicitꝰ hebes circa intelligentiā: q̄ ad cognoſcē
dam veritatē rei ꝑtingere nō pōt niſi ꝑ multa
ei expoſita: ꝛ tūc etiam nō pōt ꝑtingere ad ꝑ-
fecte ꝯſiderandū oīa que ꝑtinent ad rei ratio
nem: ſic ergo ſenſus hebetudo circa intelligē-
tiam importat quandā debilitatē mentis: cir
ca ꝯſiderationē ſpiritualiū bonoꝝ: cecitas au
tem mentis importat omnimodā priuationē
cognitionis ipſoꝝ: ꝛ vtrūqꝫ opponitꝰ dono in-
tellectus per quē homo ſpūalia bona appre-
hendendo cognoſcit: ꝛ ad eoꝝ intima ſubtili-
ter penetrat: ꝛ vtrūqꝫ oritꝰ ex vitijs carnalibꝰ
. ſ. hebetudo ex gula: cecitas ex luxuria: qđ ſic
ꝓꝫ. Nam ꝑfectio intellectualis operatiōis in
hoīe cōſiſtit in abſtractione quadā a ſenſibiliū
fantaſmatibꝰ: ꝛ ideo quātomagis intellectus
hoīs liber fuerit ab hmōi fantaſmatibus: tan
to potius intelligibilia ꝯſiderare poterit ꝛ oīa
ſenſibilia ordinare: ſicut ꝛ Anaxagoras dixit

ꝙ oportet itellectū eſſe imixtū ad hoc qđ imperet
ꝛ agēs oportet ꝙ dn̄etꝰ ſuꝑ materiā ad hoc qđ eā
mouere poſſit. maniſtū ē ergo ꝙ declaratio ap-
plicat intentionē ad ea in quibꝰ aliquis delectatꝰ:
vn̄ dicit phus in. x. Eth. ꝙ vnuſquiſqꝫ ea in qbꝰ
delectatꝰ optie opatꝰ: ꝯtraria vero nequaq̄ꝫ vel
debiliter: vitia aūt carnalia. ſ. gula ꝛ luxuria cō
ſiſtunt circa delectatiōes tactus ciboꝝ. ſ. ꝛ ve
nereoꝝ q̄ ſunt vehemētiſſime inter oēs corꝑa-
les delectatiōes: ꝛ iō ꝑ hec vitia intētio hoīs
ad corꝑalia maxie applicatꝰ: et ꝑ ꝯſequēs ho
minis opatio debilitatꝰ circa itelligibilia. ma-
gis tn̄ ꝑ luxuriā q̄ꝫ ꝑ gulā: quāto. ſ. delectatio
nes venereoꝝ vehemētiores ſunt q̄ꝫ ciboꝝ: ꝛ
iō cecitas mētis oritꝰ ex luxuria q̄ q̄ſi totaliter
cognitionē bonoꝝ ſpiritualiū excludit: ex gu-
la aūt hebetudo ſenſus: que reddit hominē
debilē circa hmōi itelligibilia: ſicut ecōtrario
virtutes oppoſite. ſ. abſtinētia et caſtitas ma-
xime diſponūt hominē ad ꝑfectionē intellec-
tualis opatiōis: vn̄ Daniel. j. dr̄: ꝙ pueris his
. ſ. abſtinentibus et continentibus dedit deus
ſcientiam et diſciplinam in omni li. et ſapien-
tia. Et q̄ꝫuis aliqui vitijs carnalibus dediti
poſſunt aliq̄ q̄nqꝫ ſubtiliter circa itelligibilia
ſpeculari: ꝓpter bonitatē ingenij naturalis vꝉ
habitus ſuꝑadditi: neceſſe tamē eſt ꝙ ab hac
ſubtilitate contēplationis eoꝝ intentio plerū-
qꝫ retrahatꝰ ꝓpter delectatiōes corꝑales et ſic
immundi poſſunt aliq̄ quidē vera ſcire: ſed ex
immūdicia ſua circa hoc nihilominus ipediūtꝰ
quia tales affecti circa carnalia de ſpūalibus
ſubtiliter diſcutere: vel in his occupari faſti-
diunt et negligunt: ¶ Deniqꝫ queri poteſt:
vtrum hebetudo ſēſus vel cecitas mentis ſit
peccatum: preſertim cū omne peccatū oportet
eſſe voluntarium: ſm Aug. ſed cecitas mētis
non eſt voluntaria. q2 vt dicit Aug. x. confeſ.
Cognoſcere veritatē lucentem oēs amant
Ad hoc reſpōdet ſanctus Tho. vbi. ſ. ꝙ ſicut
cecitas corporalis eſt priuatio eius quod eſt
principium corporalis viſionis: ſic etiam ceci
tas mentis eſt priuatio eius quod eſt principi
um mentalis ſiue intellectualis viſiōis.
¶ Cuius q̄dem principiū eſt triplex. Vnū
q̄dem eſt lumē naturalis rōnis: et hoc lumen
cum pertineat ad ſpecieꝫ aīe rationalis nūq̄ꝫ
priuatꝰ ab aīa: impeditur tamē q̄nqꝫ ab actu
ꝓprio per impedimenta viriū inferiorum qbꝰ
indiget intellectus hūanus ad intelligēdū: ſicut
patet in amentibus et furioſis: et illa cecitas
excuſat a peccato. Aliud aūt principium in-
tellectualis viſionis eſt aliqđ lumē habituale
naturali lumini rōnis ſuꝑadditū: et hoc quideꝫ
lumen interdum priuatur ab anima. et talis
priuatio eſt cecitas que eſt pena ſm ꝙ priua
tio luminis gr̄e pena ponitꝰ. vnde dr̄ de qui-
buſdam Sap. ij. Excecauit eos malicia eoꝝ
Tertiū autem principium intellectualis viſi-
onis eſt aliqđ intelligibile primum ꝑ qđ hō in
telligit alia. cui quidem p̄ncipio intelligibili
mens hominis pōt intendere vel nō intēdere
ꝛ ꝙ ei non intendat contingit tripliciter. Pri
mo mō ex hoc ꝙ habet voluntatē ſe ſponta-
nee auertentem conſideratiōe talis principij
ſm illud pſ̄. Noluit intelligere vt bene ageret
Secundo mō ꝓpter occupationē mētis circa
alia q̄ magis diligit: quibus ab inſpectione
huiuſmodi principij mens auertitur ſm illud
pſ̄. Supercecidit ignis. ſ. concupiſcentie. ꝛ nō
viderūt ſolē: ꝛ vtroqꝫ modo cecitas mētis eſt
peccatū: q2 venit ex contemptu: vn̄ licet itelli
gere veritatē cuilibet ſit ſm ſe diligibile pōt
tn̄ eſſe ꝑ accidēs alicui odibile inquantum. ſ.
ꝑ hoc impeditꝰ ab alijs q̄ magis amat. ¶
Circa ſecundā vero filiam que dr̄ inepta leti-
cia ſciendū. ꝙ inepta leticia eſt leticia vaga ꝛ
incōpoſita: ꝓueniens ex inordinata ſumptiōe
cibi vel potus. Eſt em̄ laſciuia carnis ſiue ge
ſtus opis iordinatꝰ: laſciuiā mētis demōſtrās
ꝛ prodit in publicū tā geſtis q̄ꝫ verbis. vn̄ di-
cit Aug. de cōflictu vitioꝝ. Inepta leticia di
cit: ꝛ quid animi gaudiū intus abſcōdis? In
gredere in publicū letus. Dic aliq̄d foris vn̄
tu vel ꝓximi rideant: fac eos letos tua leticia
ſed econtra dicit. Eccs. ij. c. Dixi corde meo
vadam ꝛ effluam delicijs: ꝛ fruar bonis: ꝛ vi
di ꝙ hoc quoqꝫ eſſet vanitas. riſum reputaui
errorem ꝛ gaudio dixi: quid fruſtra deciperis
Nimirum cum dn̄s dicat: Ve qui nunc ri-
detis quia lugebitis ꝛ ſic extrema gaudij in-
epti luctus occupat. ¶ Circa tertiam p̄inde
filiam que dicitur multiloquium ſciendū ſm
Alex. an: ꝙ multiloquium dicitur quaſi multi
tudo locutionis cum ſuperfluitate preter ali-
quam vtilitatem vel neceſſitatem: ꝛ ſm hoc in
multiloquio non deerit peccatum nec accipi
tur hic multiloquium in ſua generalitate: in q̄
fieri poteſt ꝛ bene ꝛ male: q2 oportet plerūqꝫ
multis ſermonibus vti in difficilibus declarā
dis: ſed accipitur hic pro exceſſu verboꝝ ſm
exigētiam materie perſone tēporis loci ꝛ ali
arum circūſtantiarū vt dicit Aug. in. li. retra
ctionū. Abſit vt multiloquiū reputē quando

neceſſaria dicuntur quãtalibet ſermonũ pro
lixitate ac multitudine dicant᷑. Et eſt differen
tia inter multiloquiũ ⁊ ỽboſitatẽ vel linguoſi
tatem: q̄ꝛ multiloquiũ tm̄ ſtat in genere ⁊ ſo
nat ſimpliciter exceſſum verboꝝ ⁊ eſt pecca
tũ q̄ꝛ dicit dñs: De omni ỽbo ocioſo qḋ locu
ti fuerĩt homines reddẽt de eo ratiõẽ in die
iudicij: ſed eſt veniale ꝓpter qḋ Aug. loquẽs
de minutis peccatis īter alia ponit illḋ q̃ñ
loquit᷑ q̇s ꝗ̄ oportet: Sed verboſitas vel lin
guoſitas ſonat in contẽptũ ꝑuenientẽ ex con
ſuetudine ſupflue ⁊ īordinate locutiõis: ⁊ ſic
verboſitas vel linguoſitas poteſt eſſe morta
le. ſ. ꝓpter contẽptũ: q̄ꝛ dic̄ Aug. ꝙ nõ eſt pec
catũ adeo veniale quin p̄t fieri mortale ſi pla
cet: qḋ exponit ſanct⁹ Tho. dicẽs: ꝙ ſi venia
le peccatũ intantũ placet ꝙ ſi ſciret᷑ eſſe mor
tale: tamẽ ꝓpter hoc nõ p̄termitteret q̇s illud
ꝑficere: ⁊ ſic ꝑponit delectationẽ illius pecca
ti dilectioni dei qḋ eſt mortale peccatũ: ⁊ po
nit᷑ extra de hiſtrionibus. Hinc dicit᷑. Job. xj
Nunquid vir verboſus iuſtificabit᷑: q̄ſi dice
ret: nõ: ⁊ p̄s Vir linguoſus nõ diriget᷑ ī terra
ſ. viuẽtiũ: q̄ꝛ nimiꝝ talis diuia grã ꝑuata faci
lime laxat᷑ etiã ad ꝑnitioſa. ſ. detractiones cõ
tumelias: adulationes: mendacia: periuria ⁊
ſimilia: et ẽ ſignũ ſtulticie et īſipiẽtie fatuitatꝭ
et vacuitatis. Vñ quidaꝫ a pythagora q̄rẽs
quõ inter diſcipulos ſapientes cõputari poſ
ſet: Reſpondit: ſerua ſilentium donec neceſſa
rium tibi ſit loqui: ſi nihil dixerꝭ niſi quod bñ
ſcieris ſi geſſeris optima ⁊ locut⁹ fueris pau
ca: nam ſilentium ſignum eſt ſapientie ⁊ loq̄
citatis ſignum ſtulticie: Circa quartam vero
filiam gule que dicitur ſcurrilitas ſm̄ Aſten.
li. ij. ti. liij: poſt Alex. an. ꝙ ſcurrilitas differt
a ſtultiloquio: quia ſtultiloquiuꝫ refert ad diſ
cretionem rationis: ſed ſcurrilitas ad luxuriã
affectiõis q̄ duo ponunt᷑ ad Ephe. v. Forni
catio autꝫ ⁊ omnis imũdicia ⁊ auaricia nec
nominet᷑ in vobis ſicut decet ſanctos aut tur
pitudo aut ſtultiloquiũ aut ſcurrilitas que ad
rem nõ ꝑtinet: Et notandũ ꝙ tale turpiloq̄ũ
ſi procedit ex lubricitate lingue ⁊ impetu ira
ſcilis vel concupiſcibilis ex ſurreptione rõis
eſt veniale peccatum. ſi ỽo ex deliberatiõe ra
tionis ⁊ mala aſſuefactione cõcupiſcibilis ⁊
iraſcibilis tũc vt frequenter eſt mortale: vtpo
te ex radice mortalis peccati ꝓcedens. Et ſi
q̄rit᷑ de auditorib᷒ taliũ. rñdet Aſten. ⁊ Alex.
ibidem ꝙ illi qui ſuſtentant turpiloquos: vt
talia dicantur magis peccant quam turpilo
qui: quia auctores ſcelerum ſũt magis in cul
pa q̄ꝫ miniſtri. ex maiori enim libidine peccãt
qui vero caſualiter audiunt: ſi tamen habent
in illis complacentiam: ſimiliter peccant licet
minus Chryſ. Vis oſtendere manifeſte ꝙ ī
talibus non letaris non audire patiaris: alio
quin corrũpunt bonos mores colloquia pra
ua. ¶ Circa quintam filiam que dicitur im
mundicia notandum eſt ꝙ dupliciter poteſt
accipi. Primo mõ ſm̄ inordinatam emiſſio
nem quarũlibet ſupfluitatũ: ſicut ſunt vomit⁹
⁊ eructaciones fetide ſm̄ illud Eſa. xxviij.
Sacerdos ⁊ propheta neſcierunt pre ebrie
tate abſorpti ſunt a vino: errauerũt in ebrieta
te neſcierunt videntẽ: ignorauerũt iudicium:
omnes enim menſe replete ſuat vomitu ſor
diumq̄ꝫ ⁊c̄: Vnde Bern. ī apolog. dicit. Jpa
deinde qualitas rerum talis deforis appare
re curat: vt non minus aſpectus q̄ꝫ guſtus ꝺ
lectetur: ⁊ cum tñ ſtomachus crebris ructib᷒
repletum ſe indicet: necdum tamẽ curioſitas
ſatiatur. ſed cum oculi coloribus palatum ſa
poribus illiciuntur infelix ſtomachus cui nec
colores lucent nec ſapores demulcent dũ oĩa
ſuſcipere cogitur oppreſſus magis obruitur
q̄ꝫ reficit᷑ de qualib᷒ dicit Seneca ī epl̄a. lxj:
ventri obedientes animaliũ numero cõputa
mus non hominum. ¶ Qꝫ ſi obijcit᷑ vomitũ
non eē peccatum ſed penam: vel etiã aliquid
vtile ſub conſilio cadens ſm̄ illud Ecc̄i. xxxj.
Si coactus fueris comedere multum: ſurge
e medio ⁊ vome ⁊ refrigerabit ⁊c̄. Ad hoc re
ſpondet ſanctus Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cxlviij. ꝙ
licet vtilis ſit poſt ſupfluam ſumptionẽ tamen
vitioſum eſt ꝙ huic neceſſitati homo ſe ſubdit
per īmoderantiã cibi vel potus niſi in reme
diũ alicui⁹ lãguoris ex ꝯſilio medicīe. Secũ
do mõ p̄t attẽdi imũdicia ſpũaliter q̄ꝫtuꝫ ad
emiſſionẽ ſemīs: vñ ſup illud Ephe. v. For
nicatio aũt ⁊ oĩs ĩmũdicia dicit glo. id ē incõ
tinẽtia ꝑtinẽs ad libidinẽ q̄cũq̄ꝫ mõ ⁊ ſic ma
gis ꝓprie ſumit᷑ hic ⁊ ē filia gule: q̄ꝛ dicit Jo.
caſſi. de inſtitutis monachoꝝ: ꝙ q̄buſlibet eſ
cis repletus vẽter ſemīaria luxurie parit: nec
preualet mẽs diſcretionũ gubernacula mode
rare ciboꝝ pōdere ꝓfocata. Et Hiero. ī epl̄a
quadam: Venter mero eſtuans cito ſpumat
in libidinem venter enim. ⁊ genitalia vicina
ſunt ⁊ vnum alteri ſubminiſtrat: ex vicinitate
enim membroꝝ ſequit᷑ confederatio vitioꝝ:
Deniq̄ꝫ illa immundicia que attẽdit᷑ q̄ꝫtũ ad

emiſſionẽ ſeminis volũtarie procuratã non ſo
lum eſt pctm̄ ſꝫ etiã grauiſſimũ: vtpote contra
naturã licꝫ minimũ ſit inter vitia ꝯtra naturã
vnde. ij. Cor. xij. dicit apl̄us. Timeo ne forte
cũ venero humiliet me deus apud vos ⁊ lu
geam multos ex his qui añ peccauerũt. ⁊ nõ
egerũt penitentiã ſup imunditia: glo. immun
ditia ponit᷑ pro luxuria cõtra naturã: ſicut ad
Gal. v. vbi dicit᷑. Manifeſta ſunt opa carnis
q̄ ſunt fornicatio imunditia: ſm̄ glo. ponit᷑ im
mũditia pro quacũq̄ꝫ ſupfluitate. Ad lau. di.

¶ Que opera dicũtur ſeruilia ⁊ que liberalia: ⁊ de quattuor primis operibus ſeruilibus que ſunt agricultura: lanificiũ: fabricatio ⁊ nauigatio ¶ Sermo vi.

Memento vt diē ſabbati ſan
ctifices. Exo. xx. Premiſſo vtcunq̄ꝫ
de primo genere operũ ſeruiliũ quo
ſabbata violant᷑: iam ſm̄ genus breui ſtilo per
curramus. Pro quo ſciendũ: ꝙ opus ſuile ſe
cũdo modo dictũ eſt opus q̄ homo ſeruit ho
mini: de q̄ opere dicit ſcūs Tho. ſcḋa ſcḋe. q.
cxxij. ꝙ hõ alterius ſeruus eſt: nõ ſm̄ mentem
ſed ſm̄ corpus: ⁊ iõ opa ſeruilia ſm̄ hoc dicũ
tur opera corpalia: in quib᷒ vnus alteri ſeruit
⁊ addit Bona. ꝙ opus ſeruile prohibitũ eſt o
pus corporale quo q̇s inhiat terrenis lucris:
per qḋ hõ detinet᷑ circa hec inferiora: ⁊ adeo
vt nec ſe nec deũ debito mõ recolat: ⁊ iõ talia
opera q̄ ſunt ordinata ad lucrũ tpale: etiã ex
intentiõe agentis tanq̄ꝫ ad primũ ⁊ ꝓpriũ finē
in die dñica ⁊ alijs feſtiuitib᷒ prohibita ſunt
ab eccleſia: niſi forte neceſſitas vrgeat aut pia
vtilitas ſuadeat cũ intentione debite modera
ta: qḋ patet extra de ferijs. c. Omnes dies dñi
cos a veſpera in verſperã cũ omni veneratio
ne decreuimus obſeruari: ⁊ ab om̄i illicito o
pere abſtinere: vt mercatũ in eis minime fiat
nec placitũ: glo. id eſt iudiciale: neq̄ꝫ aliq̇s ad
mortẽ vel ad penã iudicet᷑: nec ſacra. i. iuramẽ
ta niſi pro pace vel ꝑ alia neceſſitate p̄ſtent᷑.
Et hoc p̄ceptũ extendit᷑ ad oēs ſolẽnitates: vt
ptꝫ eo. ti. ꝯqueſtus. ¶ Ad maiorẽ aũt eui
dentiã ſciendũ ſm̄ Rich. ꝙ opus ſuile differt
ab opere liberali: ſicut oppoſita quoꝝ vtrũq̄ꝫ
inq̄ꝫtum hmõi diſpenſare debet: maxie ex pri
mo ⁊ proprio fine: ita ꝙ rõne primi ⁊ proprij
finis: nõ quidẽ accidentalis quẽ ꝯſtituit inten
tio agentis: ſed eſſentialis quē principalius re
ſpicit q̄ꝫtũ eſt ex parte ſua: iudicari debꝫ op⁹
ſeruile ſimpliciter: vel liberale ꝑ accidens: ſcꝫ
ꝑ reſpectũ ad agentẽ. Ceterũ eſt aũt ꝙ corp⁹
dꝫ ſeruiliter aīe ſubdit ⁊ aīa deſup ſedere ſicut
libera. Jlla ergo opa q̄ tanq̄ꝫ finẽ ꝓpriũ ⁊ ma
ximũ reſpiciũt tpale bonũ corporis ipſius ope
rantis ſunt ſeruilia: etiã ſi materialiter eſſent
ſpũalia: vt exempli grã: ſi q̇s in corde ſuo ali
qḋ ſcientiale ordinat ad tpale lucrũ: vt ad ꝓ
ximũ ⁊ ad ꝓpriũ finem illud opus eſt magis
ſeruile: ⁊ ille qḋ ordinat ad ſpũale bonũ anīe:
vt ad finẽ primũ ⁊ propriũ magis eſt libera
le q̄ꝫ ſeruile ſaltem ꝑ reſpectũ ad agentẽ: licet
in ſe videat᷑ eſſe ſeruile. Exemplũ primi: vt ſi
q̇s docet vel principaliter ꝓpter lucrũ tpale.
Exemplũ ſecũdi: vt ſi q̇s aliq̇d ſcribit nõ pro
pter tpale lucrũ ſed ꝓpter edificationẽ aīaꝝ:
ꝓpter diuinũ cultũ: cũ ergo ſit vacandũ in die
bus dñicis ab omni ope corpali ordinato ad
tpale bonũ ꝓprij corpis tanq̄ꝫ ad ꝓpriũ ⁊ pro
ximũ finẽ: vacandũ eſt illis dieb᷒ ab omni ope
qḋ materialiter ⁊ finaliter ſeu formaliter eſt
ſeruile ſimpliciꝉ ⁊ ꝑ reſpectũ ad agentẽ: ſicut
oĩa opa mechanica q̄ fiũt p̄ncipaliter cã lucri
tpalis. Ab opibus aũt q̄ ſunt materialiter li
bera ſed formaliꝉ ſeruilia: ſicut cũ aduocatus
cogitat ⁊ ſtudet in his q̄ cras vult ꝓponere ꝓ
pter lucrũ tpale: ⁊ ruſticus de oratione terre
ſue quã in craſtina die vult arare nõ ſic aſtrin
git᷑ hõ in p̄dictis diebus abſtinere ſicut in opi
bus q̄ materialiꝉ ⁊ formaliter ſunt ſeruilia: q̄ꝛ
facilius eſt abſtinere ab his q̄ꝫ ab illis: vñ per
tales nõ peccat hõ mortaliter niſi ꝑ hoc exclu
dat᷑ illa vacatio quã neceſſario debꝫ cultui di
uino. Ab operib᷒ aũt q̄ ſunt ſeruilia materia
liter ⁊ nõ formaliter ꝑ reſpectũ ad agentẽ: non
tenet᷑ hõ neceſſario ceſſare in dñicis ⁊ feſtis:
vñ. ff. de ferijs. l. diuinis. dicit lex. Ea q̄ ad mi
litarẽ diſciplinã ꝑtinent: etiã feriatis dieb᷒ pa
genda ſunt: vt dicit glo. ⁊ ſic ſcholares legere
ſcribere p̄nt: dummõ tñ ꝑ hꝫ penitus a diuinis
nõ ſubtrahant᷑: ⁊ huius rõ eſt: q̄ꝛ talia opa q̄ꝫ
tũ ad ſuũ finẽ primũ ⁊ ꝓpriũ ſunt liberalia ſm̄
Rich. ¶ Vlterius eſt notandũ ꝙ licꝫ oĩa opa
corpalia ad ſpũalẽ dei cultũ ꝑtinentia: intan
tũ ſeruilia dicant᷑ inq̄ꝫtum ꝓprie ꝑtinent ad ſer
uientes: tñ inq̄ꝫtum ſunt cõmunia ⁊ liberis ⁊
ſeruis non dicunt᷑ ſeruilia: quilibet aũt tam
ſeruus q̄ꝫ liber tenetur in neceſſarijs prouide
re: nõ tantũ ſibi ſed etiã proximo: preſertim in
ꝑtinentib᷒ ad ſalutẽ corporalẽ: ſm̄ illud Pro
uerbi. xxiiij. Erue eos qui ducunt᷑ ad mortem

vel etiā ea pparare q̄ requirunt̃ ad nature cō-
ſeruationē: nō em̄ eſt tam arta prohibitio ope
randi in noua lege in die dn̄ica: ſicut in veteri
lege in ſabbato: ſed quedā opa prohibebant̃
in die ſabbati: ſicut decoctio ciboꝝ ⁊ ſimilia: ⁊
ideo qui ligna colligit in die ſabbati iuſſus eſt
lapidib⁹ interfici: que tn̄ conceduntur in die dn̄i
ca: vt de conſe. diſ. iij. c. pueniт. in fi. ⁊ apl's ad
colo. ij. Nemo vos iudicet in cibo vel in potu
⁊c. vide. Secūdario vero tenet̃ tam liber ꝙ̄
ſeruus prouidere ſibi ⁊ pximis in damnis re-
rū vitandis: ſm̄ illud Deu. xxij. Non videbis
bouem aut ouem fratris tui errantem ⁊ pteri
bis ſed reduces fratri tuo: ⁊ dn̄s in euangelio
Luc. xiiij. Cuius veſtrū aſinus aut bos in pu
teū cadit ⁊ continuo nō extrahet illū die ſab-
bati. Et iterum. xiij. hypocrite vnuſquiſq; ve-
ſtrū ſabbato nō ſoluit bouem ſuū aut aſinū a
pſepio ⁊ ducit ad aquare? Ex quib⁹ concludi
tur ꝙ opus corporale ptinens ſiue ad ſalutem
corporis ꝓprij vel proximi. ſiue ad vitandū im
minens damnū rei ꝓprij vel proximi: nō eſt cō
tra obſeruantiā ſabbati. Et propter hoc ma-
chabei ſabbatū non ſoluerūt pugnantes ad
ſui defenſionē die ſabbati. pmo Machabeo.
ij. hoc idem patet. xxiij. q. viij. c. ſi nullā: vbi cō
cedit pugnam non ſolū in defenſionem corpo
ris: ſed etiā patrie ⁊ legum paternarū. Sic e
tiam Helias fugiens a facie Jezabel in die
ſabbati propter iuſtū metum excuſat̃: ⁊ dn̄s
Matth. xij. diſcipulos ſuos excuſauit qui col
ligebant ſpicas in die ſabbati propter neceſſi
tatem quā patiebant̃: hec Tho. ⁊ Aſtenſis.
¶ Deniq; cū in veteri lege cōceſſum fuerat
iter ſabbati ad ambulandū in feſtis qḋ erat
ſpaciū mille paſſuum quo deambulare pote
terāt vltra ciuitatem vel villam in qua erant.
nec eis licebat progredi: ſed per mille paſſus
poterant circa deambulare: vt pꝫ in hiſtoria
eccleſiaſtica parte. viij. c. vj. ex hoc ſatis innui
tur ꝙ a tranſgreſſione huius precepti excuſat̃
q̇s propter modicitatē operis vel laboris: pu
ta ſi labor tam modicus eſt ꝙ impedire non
poſſit quietē mentis in deo. ⁊ hec ratio etiā in
nuitur in glo. Exodi. xxxj. ſuper verbo quicun
q; polluerit ſabbatū glo. turbando quietē ani
me morte moriet̃ ſcꝫ corporis ⁊ anime. Hinc
concludit Aſten. li. j. ti. xxiij. ꝙ non eſt dicendū
ꝙ propter modicū op⁹ homo mortaliter pec-
cet: ſed q̄ꝫtum ad opus homo ſine peccato fa
cere poſſet recurrendū eſt ad arbitriū boni ⁊
cōſcientioſi viri: vt ſi quis repararet fracturā

in ſepe ⁊ huiuſmodi: ex premiſſis aūt omnib⁹
facilis patet intelligentibus reſponſio ad que
cūq; ſpecifica ⁊ pticularia deſcendēdo. ¶ Ad
clariorem tamen ſimpliciū informationē dicit
Hugo in diaſco: ꝙ ſeptē ſunt opera ſeruilia ſi
ue mechanica. Primū eſt agricultura q̄ com
prehendit omnē modū colendi terram: Se-
cundū eſt lanificiū qḋ conſiſtit in omni gene-
re veſtimentoꝝ. Tertiū eſt fabricatio qḋ cōſi-
ſtit in materia lignea lapidea: ferrea: vel me-
tallica. Quartū eſt venatio q̄ comphendit o-
mne genus piſtoꝝ ⁊ coquoꝝ ⁊ omnē artem p̄
parādi cibaria. Quintū eſt nauigatio q̄ com-
prehendit omne genus mercatoꝝ. Sextū eſt
medicina que conſiſtit in arte faciendi pigmē
ta ſirupos ⁊ ſimilia. Septimū eſt theatra q̄
cōprehendit omnē artem ludi ⁊ iocunditatis.
Omniū igitur iſtoꝝ quedā ſunt mere ſeruili-
tatis ⁊ non cōtinue neceſſitatis: vt agricultu-
ra: lanificiū ⁊ fabricatio: ⁊ iſta ſimpliciter ꝓhi-
bent̃ ab eccleſia fieri in ſabbato niſi in caſu vt
videbit̃. Quedā vero ſunt cōtinue neceſſitatꝭ
ſicut illa que ptinent ad cōſeruationē vite vel
ſanitatis: vt nauigatio: venacio: medicina: ⁊ i
ſta conceduntur inq̄ꝫtum ſunt neceſſitatis nō in
q̄ꝫtum ſunt ſeruilitatis. Quedā ſunt mere io-
cūditatis: ſicut theatra non pniciosa: ⁊ iſta nec
ↄceduntur nec prohibent̃: ꝑmittunt̃ tn̄ propter
pronitatē ⁊ fragilitatē humanā. Que tamē vt
clarius pateant ad particularia pcedamus:
⁊ primo de his q̄ ſunt mere ſeruilitatis ⁊ non
cōtinue neceſſitatis: quoꝝ primū eſt agricultu
ra. ¶ De qua queri pōt: vtꝝ liceat exerceri
in die ſabbati ſiue feſti: pſertim cū finis illius
ordinet̃ ad cōſeruationē ⁊ ſuſtentationē hūa-
ne vite que videt̃ eſſe neceſſaria. Ad hoc di-
cendū ꝙ nequaq̄ꝫ licet agriculture diebus fe-
ſtis inſiſtere: pcipue q̄ꝛ precipit̃ Exo. xx. ꝙ etiā
iumenta ſabbato vacare debent: vt pꝫ in the
mate prius poſito: verūtamen propter duas
cauſas admittitur agricultura in diebus dn̄i-
cis. Prima eſt neceſſitas que tn̄ tanta dꝫ eſſe
ꝙ labor ſine periculo nō poſſet pueniri vel diſ
ferri: ſicut ↄtingit in meſſib⁹ propter incurſum
hoſtiū vel frequentes pluuias vel ſiles caſus
nā qn̄ tali neceſſitate patenter artātur: tūc pn̄t
arare fructus colligere foſſata facere: ⁊ alia
hmōi in dieb⁹ dn̄icis ⁊ alijs feſtis preterq̄ꝫ in
maioribus: ⁊ tunc etiā ſi maior neceſſitas ap-
pareret ad victū neceſſariū acq̄rendū: ita tn̄
ꝙ de illis ſtudeant largiores elemoſynas ero
gare: ⁊ hoc ideo ne deū videat̃ hō temptare:

vt patꝫ. xxiij. q. viij. c. ſi nulla: extra de ferijs.
c. licet ⁊ ſimile iudiciū eſt ḋ vindemijs ꝓpter
frigus ⁊ de quibuſcūq; fructibus in caſibus
iuſte neceſſitatis ad conſeruationē rei q̄ꝛ ne-
ceſſitas legē nō habet. Omnia tn̄ hec intelli
gi debēt cū dilatio eſt in iuſto periculo: vel cū
hec nō ita fieri pn̄t in alijs diebus ne ſcꝫ oc-
caſione momēti pereat cōmoditas cōceſſa ꝓ
uiſione celeſti. nā ſm̄ Roḋ. ſi iacentib⁹ ſegeti
bus in agro: aut fenis in pratis tēpeſtas im-
mineat aut pluuia q̄ corrūpet aut multū dete
riorabit talia a ſolo ſeparata domini rerū il-
larū pn̄t idēnitati ſue pcauet̃: ne tn̄ q̇s nimis
ſibijpſi ↄdeſcēdat in neceſſitate vł q̄ꝫtitate la
boris q̄ a pcō excuſare poſſet in feſtis opari
potius recurrēdū eſt ad arbitriū boni viri q̄ꝫ
ꝑ aliquā doctrinā generalē. ¶ Scḋa cauſa
eſt pietas. q̄ꝛ bn̄ licet in ſabbato ꝓpter deum
arare ⁊ agrū pauperuꝫ ſeminare vel ducere
ligna religioſis pauperib⁹: ⁊ ſubuenire alijs
miſerabilibus pſonis ſaltē in minorib⁹ feſtis
dūmodo nō ſit ſpecialiter a plātis ꝓhibitū. et
dūmodo ꝓpter iſta ſe nō ſubtrahāt a diuinis
nec talia faciunt ꝓpter affectionē aliquā car-
nalē nec ꝓpter ſpē remunerationis ſꝫ tm̄ ꝓpt
deū: ⁊ ꝙ illius paupertas exigere videat̃: pu
tat tn̄ Guil. ſup Ray. ꝙ h̄ nō licet dn̄icis die-
bus et maiorib⁹ feſtiuitatib⁹. Nimiꝝ cū ſm̄
q̄ſdā ſunt q̄dā dies celebres q̄ tn̄ de facto nō
feſtant̃ q̄ꝫtū ad ceſſationē ab operib⁹: ſꝫ vi-
dent̃ abrogati ꝑ cōtrariā ↄſuetudinē q̄ in eis
habet locū n̄ ita ſint de pcepto dei: ſicut ē dies
dn̄ica ⁊ maiores illa. In cui⁹ etiā argumen-
tū eccl'ia de dn̄icis diebus ⁊ maiorib⁹ feſtis
dūtaxat pceptū dedit de audiēda miſſa in ꝓ-
pria eccl'ia: vt patet extra. de parrochijs. c. vt
dn̄icis. ⁊ ſpecificat feſta. de conſe. di. j. c. ſi q̇s
etiā. Qḋ aūt quedaꝫ minora feſta ſunt abro-
gata. patet in aliquib⁹ locis vbi duo vltima
feſta infra octa. paſche ⁊ pēth. iā venerūt q̄-
dāmodo in diſſuetudinē feriādi quo ad agri
culturā: ſicut in aliquib⁹ locis nundine ſepti-
manales tenent̃ in feſtis vigilias nō habenti
bus que nō tenent̃ in alijs: que nimirū con-
ſuetudo ſimplices excuſat a tanto ⁊ ſi nō a to
to: preſertim cū plati eccleſiarū tacēdo ↄſen-
tire vident̃. ¶ Qḋ ſi querit̃ quid de illis qui
a dn̄is ſuis operari cogunt̃ in feſtis. Reſpō
det Guil. ⁊ Roḋ. ꝙ ſi hoc faciunt iuſto metu
inducti vident̃ poſſe ꝓpter neceſſitatē excuſa
ri: qui tn̄ debent dn̄is ſuis bladorū vecturaꝫ:
et afferunt in dieb⁹ feriandis vt alijs diebus

ꝓprijs laboribus vacare poſſunt liberi⁹ non
ſunt excuſabiles: niſi forte ad hoc arta neceſ-
ſitas eos cogat: nā nō tenentur ſubditi dn̄is
ſuis obedire niſi in licitis ⁊ honeſtis.
¶ Secūdū eſt lanificiū qḋ cōſiſtit in omni
genere veſtimentoꝝ: cui ſimiliter nō licet inſi
ſtere feriatis dieb⁹ niſi iuſta neceſſitas req̄rit
vt plerūq; cōtigit in tinctura q̄ tractū aliquē
req̄rit ⁊ ordinatā expeditionē. Si q̇s igit̃ in
timore dei conſtitutus ꝑ poſſe ſatagit oīa di-
ſponere ad feriāda feſta occurrēte neceſſita-
tis articulo: ſi qn̄ licet raro dieb⁹ feriatis oc-
cupat̃ in illis: credo ꝙ talis excuſat̃ a morta-
li dūmodo ſe ꝓpt̃ h̄ nō ſubtrahat a diuinis:
et nō fiat cauſa auaritie qḋ in omnib⁹ ſubin-
telligendū eſt. Similiter dicendū eſt de ſar-
torib⁹: illi tn̄ q̇ pcipue circa principalia feſta
tāto tp̄e talib⁹ occupāt̃ ꝙ frequēter poſt me-
diā noctē vel circa aurorā talib⁹ occupatiōi-
bus diſtendunt̃ et eneruant̃: nequaq̄ꝫ excuſa
ri pn̄t a mortali cū omnino ſe reddūt ineptos
ad feſta celebranda. ¶ Tertiū ꝓo dicitur fa
bricatio q̄ cōſiſtit in omni materia ferrea: li-
gnea: lapidea vel metallica q̄ ſimiliter eſt ꝓ-
hibita in feriatis diebus exerceri: q̄ꝛ ſunt me-
re ſuilitatis ⁊ nō ꝑtinētie neceſſitatis. Si tn̄
qn̄q; dieb⁹ illis occurrit cauſa rationabilis
neceſſitatis ceſſante cupiditate ⁊ coopante
pietate: tūc licꝫ tn̄ talibus aliqn̄ feſtiuis dieb⁹
occupari: dūmodo ꝓpt̃ hoc ſe q̇s non ſubtra
hit a diuinis: ⁊ ideo dic̃ Aſten. poſt Roḋ. ꝙ
barbarij vectores peregrinoꝝ in ſuis vehicu
lis aut iumētis: ſimiliter ⁊ ferratores equoꝝ
in caſu rationabili pn̄t excuſari: ſi principalit̃
hoc faciūt ꝓpter eoꝝ neceſſitatē: q̇bus hmōi
opa impēdūt nec ſe ſubtrahūt ꝓpter h̄ a diui
nis pcipue a miſſarū ſolennijs: ꝙ ſi hoc prin-
cipaliter faciūt ꝓpter queſtū ⁊ improbā cupi
ditatē: tūc nō excuſant̃ a mortali: pſertim cū
⁊ iumētū in veteri lege quieſcere pcipit̃. Si
militer q̇ faciūt ſibi barbā radi vel curribus
vehi vel etiā eq̇s ferrari: ſunt inrm̄ inexcuſa-
biles inq̄ꝫtum cauſa ratiōalis ad h̄ eos vrge
re dinoſcitur ⁊ ſi antea ſup his nō potuerunt
ſibi cōmode pu̇idere. Preterea credit Guil.
glo. ſuper Ray. ꝙ in feſtis liceat opari circa
edificationē eccl'iaꝝ paupcularū: ⁊ circa op⁹
miniſtroꝝ pauperū q̄ non habent redditus ſi
bi ſufficiētes: ita tn̄ ꝙ huiuſmodi labor audi
ta miſſa poſt celebrationē diuinoꝝ incipiat̃:
nec vſq; ad vltimā fatigationem inſiſtat̃ dū-
modo ſola pietas ſit in cauſa: ſꝫ ve mūdo ver

generi in ſeniū: qꝛ iam oīa fere conſtant̄ in fornace auaritie cōplacentie hūani fauoris vł alterius ſiniſtre intentiōis. ¶ Deniq̄ ſm Aſteñ vbi.ſ.poſt Rod: q̄uis clericis non liceat ſcribere de quaterno in quaternū aliquid grande diebus feriādis: licitū tamē eſt lectiones ſuas tranſcribere quas ſine ſcripturis non poſſent memorie cōmendare: ⁊ in lectionib⁹ quos audiūt libros corrigere: ſimiliter licȝ religioſis ⁊ alijs ſmones ⁊ alia deuotionalia colligere vel ſcribere intuitu ꝓfectus ſpūalis in ſe vel in alijs dūmodo nō minus inſiſtāt ita ꝙ propter hoc a diuinis ſe ſubtrahant: ⁊ dūmodo poſtmodū vendēdi ꝓtūc intentionē nō habeāt: qꝛ tūc haberent oculū ad lucrū futurū qḋ ꝓprie ſutilitatis eſt: ⁊ ex p̄dictis multa particularia ſilogiȝare poſſumus. ¶ Secūdo videndū eſt de his q̄ ſunt cōtinue neceſſitatis: vtpote primo de nauigatiōe q̄ cōprehendit omne opus mercatoꝝ: de quo licȝ ad ſingula reſpōdere nō poſſum⁹: q̄dam tñ exempli cauſa ad inſtructionē ſimpliciū ad facilē agnitionē oīm etiā alioꝝ breui ſtilo ꝓſequamur: qꝛ de ſimilib⁹ fere ſemꝑ idem eſt iudiciū: nā hec cōprehendit omnia mercata q̄ arte fiunt p̄ter eſculenta ⁊ poculenta: vnde qꝛ talia nō ſunt cōtinue neceſſitatis ideo vendere vł emere talia diebus feriatis non eſt licitū: vtpote calceos: caligas corrigias: calepodia: ſandalia: aliaq̄ infinita iocalia in auro: argento: ſtanno: cupro: omniq̄ metallo cū omni ſuppellectili: cuius vſus eſt inter hoīes: Notandū tñ ꝙ in iſtis diſtinguūtur duo genera mercantie: nam quidā improprie dicunt̄ mercatores vel negotiatores qui ſcȝ ꝓpria duntaxat artificia vendūt potius inſiſtentes lucro artis proprie q̄ȝ mercantie: de quibus talis regula dari pōt ꝙ nullus eoꝝ excuſatur a mortali diebus feſtiuis artificia talia facientes: vel etiā pre forib⁹ ad vendendū exponens: ex cōſuetudine: ⁊ multominus ad foꝝ educens cū in hoc apte relucere videatur improba cupiditas: niſi tales excuſaret neceſſitas: ꝙ de ſolo cū familia ſua victitans laboritio nō inuenient copiā vendendi artē ſuā diebus ceteris: tunc eñ ſi quandoq̄ in feſtis minorib⁹ q̄ nō intantū obligant vt dictū eſt: cū timore dei ſola euidenti neceſſitate nō cupiditatem ſuā artē vendendā exponeret: vel etiā nūdinas aliquas cū eis requireret: credo ꝙ excuſaret̄ a mortali: dūmodo ꝓpter hoc ſe non ſubtraheret a diuinis: ꝑſertim a miſſa audienda: alias p̄cipit̄ extra de ferijs.c.oēs: ꝙ mercatū in eis ſcȝ feſtis minime fiat: Preterea ſi talem artē pre forib⁹ venditioni nō exponūt requiſiti tñ ab alijs ſcȝ peregrinis vel villanis vel etiam pauperib⁹ q̄ forte pecunias prius habere nō poterant aut etiā alijs vicinis qui prius ex incuria emere nō ſatagebāt cū dei timore magis ex pietate q̄ȝ ex cupiditate ſatiſfaciant: ſobrie tñ credo ꝙ excuſant̄ a mortali: dūmodo tñ ꝓpterea diuina nō p̄termittant in domo ꝑſiſtentes ⁊ expectantes ſuperuenientes: ſicut aranea reſidens in tela muſcas obſeruat: ↄſulendū tñ eſt ꝙ ementes admoneant ꝙ nō ampli⁹ veniāt diebus feriatis: p̄ſertim illos qui p̄ter neceſſitatē rationalem hoc faciūt: ⁊ multomagis excuſant̄ ex rationali neceſſitate nō cupiditate talia diebus illis ementes. In omnib⁹ enim hmōi inuenda eſt rei neceſſitas: facti pietas: ⁊ intentiōis puritas: que tria multa que ſunt per ſe illicita per accidens licita imo meritoria reddunt. Ad laudem dei.

¶ De operibus ſeruilib⁹ que ſunt nauigatio: venatio: medicina: theatra: ⁊ qñ feſtum incipit ac vtrū laborare ſit in precepto. A ¶ Sermo vij.

m Emento vt diē ſabbati ſanctifices Exo.xx. Jam reſtat videre de ſecundo genere mercatoꝝ qui ꝓprie negotiatores dicuntur de quibus Chriſ. ſuper illud Mathe.xxj. Eijciebat e templo omnes ementes ⁊ vendentes. Quicunq̄ cōparat rem vt illā integram ⁊ immutatā dando lucret̄: ille mercator eſt q̄ de templo eijcit̄. Quomō tñ illa mercatio ſit licita videbit̄ infra. Hoc tñ genus mercandi q̄ȝtum ad violationē ſabbati minus excuſat q̄ȝ precedens ceteris paribus. Nimirū eum precedens nō niſi de proprio labore: ſed iſtud etiam plerumq̄ de alieno labore lucrum querit. Hinc dicit Tullius ꝙ ſordidū eſt eoꝝ officiū qui emunt a mercatoribus quod ſtatim vendant: nihil eñ proficiunt niſi quemadmodū mentiātur. Agricultura eñ nil melius: nil vberius. nil in homine libero dignius: ⁊ ideo non minus ſtricte preceptum in iſto genere negotiationis debet accipi q̄ȝ in priori: ſed potius econtra. In cuius argumentum dicit Rod. ꝙ qui vadunt ad mercata vel mercata faciunt diebus dominicis vel feſtis: ſi hoc faciunt aliquando pro ſua neceſſitate non ex conſuetudine vel cupiditate non peccant mortaliter dummodo diuina non pretermittuntur. Si vero ducant in conſuetudinē: aut ex improba cupiditate lucrādi ſicut faciunt mercatores q̄ ꝓpter frequentādas nūdinas aut mercata vix aut nunq̄ȝ eccłiam intrāt tūc peccāt mortaliter: vel etiā ſi eſſent mercata ꝓhibita a p̄latis loci illius. Preterea eoꝝ que mercant̄ quedā ſunt vtilia. ſ. ad aliquē vſum licitū ⁊ honeſtū: quedā vana ⁊ diuerſa clenodia q̄ꝝ vſus eſt vanitas quedā nociua vel q̄ȝtū ad corꝑalia vel etiā q̄ȝtū ad ſpūalium nocumēta vt diuerſa iſtrumēta ludoꝝ ⁊ oblectamēta ſenſuū vt alee: pile: ludi ſcachoꝝ olfactoria certa ⁊ ſiłia ⁊ ſm hūc triplicē gradū aggrauat̄ etiā pctm̄ in violatione ſabbati. Deniq̄ p̄ter ea que dicta ſunt ponenda videt̄ cōcluſio generalis: ꝙ quicūq̄ emit in die feſto eo pacto ꝙ carius vendat intēdens exercere negotia mortaliter peccat. cū i hoc reluceat manifeſte cauſa emptionis rei illi⁹ cupiditatem eſſe: ꝙ ſi nō emat eo pacto non eſt facile precipitare ſententiā: Similit̄ etiā q̄cunq̄ emit etiam ferialib⁹ diebus ea intentiōe ꝙ carius vendat etiā dieb⁹ dominicis vel ſaltē veriſimiliter credit ꝙ cogetur iterū vendere diebus feriatis nō excuſat̄ a mortali ſi poſtmodū quaſi coactus diebus ꝓhibitis iteꝝ vendit: qꝛ ſeipm̄ voluntarie obtulit ad illā coactionē auaritia victus. Veruntamē de eſculētis ⁊ poculentis poſtea dicam: nec etiam excuſantur a mortali ſi mercata in vehiculis aut iumentis de loco ad locum trāſtulerunt in feſtis: ſi cōmode poterūt facere i alijs: maxime ſi ꝓpter hoc ſubtrahāt ſe a diuinis: vnde ceteris paribus primum genus mercatorum difficilius cadit in mortale q̄ȝ ſcḋm genus ⁊ etiā facilius excuſatur. Deniq̄ curſores ⁊ viatores ſi mittuntur a dominis ſuis vel mercatoribus quibus ex conditione vel pacto ſeruire tenentur ſicut ſerui empticij vł cōducticij ſiue hoc faciūt ꝑ pecunia ſiue non. Aſten: poſt Rod. non audet eos condamnare precipue ſi miſſam audierint: cum ſcḋm legē conceſſum fuit ire in ſabbato: lȝ nō vltra mille paſſus. quod iter ſabbati dicitur. Act.j. Si tamen in nullo erant eis ligati: nec alijs temporib⁹ fuire cōſueti: nec ſubeſt in eis mouens cauſam pietatis vel neceſſitatis ſed tm̄ cupiditatis non excuſantur a mortali maxime ſi ſe ſubtrahunt propter hoc a diuinis. In nauigantibus autem maior inuenit̄ excuſationis occaſio ꝓpter incertitudinem venti ⁊ tempeſtatum: ac etiam ꝓpter minorē laborē vt cōmuniter multa tamen in illis ſunt obſeruanda tanq̄ȝ illicita que non cauētur niſi ab his q̄ verū dei timorem habēt. B Tertio principalit̄ videndū ē de venatione que cōprehendit oē genus piſtoꝝ ⁊ cocoꝝ omnē artem p̄parandi cibaria: de qua venatiōe primo datur talis regula generalis: ꝙ q̄ȝuis non licet ī feſtis tenere mercatū publicum rerū venalium ſaltem eoꝝ que nō ꝑtinēt ad neceſſitatē diei. Mercata tamē que fiunt de victualib⁹ ad neceſſitatem diei ꝑtinentibus: ſic ꝙ dies ſine illis nō poteſt cōmode tranſigi non videt̄ facile diebus illis debere prohiberi: dūmō tñ ꝓpter h̄ nō ſe ſubtrahāt a diuinis horis determinatis ab eccłia ſm cōſuetudinem loci: eo ꝙ ibidem excuſet neceſſitas: p̄ſertim in his victualibus que cito corrumpunt̄ ſicut carnes: piſces ⁊ ſimilia: nō eñ ſic excuſat neceſſitas in his victualibus que diu ꝑſeuerant: vt oēs fructus: caſeus: butyꝝ: oua ⁊ ſimilia. ¶ Pro q̄ ſciendū ꝙ q̄rum officiū ꝓprie eſt vendere carnes: ſi q̄ȝtum in eis eſt magis optaret vēdere in vigilijs q̄ȝ feſtis. ſed obſtāte cōtraria ↄſuetudine cogūt̄ vēdere ī feſtis faciētes h̄ cū diſplicentia ⁊ dei timore: ac tali tpe ꝙ ꝓpter hoc ſe non ſubtrahunt a diuinis: preſertim ab officio ſumme miſſe: credo tales excuſari poſſe a mortali: dummodo redditus ſufficienter non habeant: vnde cum familia ſua ſm ſtatū ſuū viuāt alias ſecus: qꝛ ⁊ h̄ ꝑtinere videt̄ ad notam auaritie. Et ſimiliter dicēdū videt̄ de vēditione piſcium. Illi tñ q̄ tanq̄ȝ aucupes reſident in macello: vel mulieres conſuetudinarie reſidentes in foro ad vendendū multimoda genera auium ac parū vel nihil curantes de diuino officio ſed totaliter immerſi tā improbo lucro. nequaq̄ȝ excuſant̄ a mortali pctō: Similit̄ eos q̄ victualia diu ꝑſeuerantia ſine corruptiōe p̄ forib⁹ vł in foro diebus feriatis ponere preſumunt. ad oſtentationē venditionis: a mortali peccato excuſare non audeo: ſi ex cōſuetudine faciūt: qꝛ talia ſatis tēpeſtiue comparare poſſunt. ac ꝑ illā oſtentationē ceteris chriſtianis lapidem offenſionis ⁊ petrā ſcandali ponunt: vel ad detrahendum vł ad imitandum vel ad emendum: vt patet in fructibus diuerſi generis: ⁊ ſic ditantur peccatis non ſolum proprijs ſȝ etiā alienis: ſed ve homini ꝑ quē ſcādalum venit. ¶ Deinde veniamus ad officia tabernariorum: cocorum et piſtorum q̄ ſunt officia quidem licita ſed periculoſa ꝓpter diuerſas proximas occaſiones

peccatorum: vtpote gule: ebrietatis exceſſiui laboris reſpectu ſabbati improbi lucri ⁊ auaritie: nam quid aliud taberna ꝗ̃ ipſorum demonum eccl'ia vbi parrochiani frequẽter ꝯueniunt ⁊ deo vẽtri feſtũ celebrãt: quorum plebanꝰ eſt tabernarius: marie qꝛ dꝛ Eccl. xxvj. Due ſpẽs difficiles ⁊ piculoſe apparuerunt mihi: difficile exuit̃ negotians a negligẽtia ſua: ⁊ nõ iuſtificabit̃ caupo a pctis labiorum. Qđ ſi querunt excuſationẽ in peccatis: rñdet ibidem ſapiẽs ſubdẽdo ꝓpter inopiã inq̃t multi deliquerũt. ⁊ q̃ q̃rit locupletari auertit oculũ ſuũ. ſ. a conſideratiõe ſummi boni ⁊ veri p quã retrahitur a pctis: vñ licet hoſpicia ꝓpt̃ pegrinos ⁊ aduentantes licita reddant̃: tñ ex ꝯſuetudine receptare aduentũ malignantiũ intrancorum. mane meridie: veſpe: media nocte ad inebriandũ: peierandũ: blaſphemãdũ: taxillandũ: q̃d aliđ dixerim ꝗ̃ talẽ tabernã eẽ ſynagogã ſathane vbi minima cura de eccleſia de diuino officio: de ſmõibꝫ ⁊ hec oĩa caupones ſuſtinẽt maledicti q̃ſtus grã. Sic cocorum officia licita q̃dẽ ſũt in ſe dũmõ ꝓpterea nõ omittant diuina ⁊ q̃ntitas opis q̃litaſq; interiõis ꝓpe fuerit debite modificata: ſed vbi poſſunt hec diſcerni cũ oĩa ꝯflent in fornacẽ deteſtabilis auaricie: ⁊ ppetuis inhiẽt lucris: curis diſtractionibꝫ: ita ꝙ ad ſabbati ſctificationẽ penitꝰ ſe reddũt ihabiles. merito verẽtes illđ. Exo. xxxj. q̃cunq; polluerit ſabbatũ. glo. turbãdo q̃etem aĩe morte moriet̃. ſ. corpis ⁊ aĩe. multo igit̃ magis licitũ eſt coq̃re ꝓ cura domeſtica ꝗ̃ ꝓ improbo lucro totũ diẽ expẽdere i ciborũ decoctione. ⁊ vẽditiõe: qꝛ labor ille q̃ diebꝫ feriatꝭ grã q̃ſtus fit turbãs aĩe q̃etẽ ⁊ ſẽſus libertatẽ cauſat mortale pctm̃: qꝛ h̃ ẽ oĩno ſeruile ⁊ ꝯ intẽtionẽ legiſlatoris: Sic deniq; piſtorũ officia licita q̃dẽ cõprobant̃ dũmõ moderate fuerint exercitata. Piſere tñ diebꝫ feriatis abſq; euidenti neceſſitate dictãte auaricia ſicut cõtingere ſolet in feſtis paſche ⁊ pẽthecoſtes: vt pane recenti guloſos alliciãt: nõ põt a mortali facilit̃ excuſari: magis tñ excedunt in violatione ſabbati piſtores coquẽtes paſtillos ex farina ⁊ carnibꝫ vl' piſcibꝫ ⁊ laganã: ſimiliaq; luxurie oblectamẽta. q̃bus in generali talis regula dari põt: ꝙ ſi illud eſt ꝓpriũ eorum officiũ: ⁊ tunc ab aliq̃bꝫ ꝯuiuiũ parare volẽtibꝫ. ſic̃ ꝯtingit in nuptijs ꝯubernijs ⁊ ſimilibus requiſiti fuerint illa facer̃ diebꝫ feriatis. tũc credo ꝙ excuſant̃ dũmodo tamẽ diuina (preſertim miſſam) audiant: ⁊ in occulto illa prepararent: ne pretereuntes vl' ſcãdalizent vel ad ſimilia affectanda alliciãt: dũmodo ẽt faciant intẽtione debite circũſtãtionata. Qui vero non requiſiti talia faciũt pre foribus tã ꝗ̃ aucupes reſidentes ⁊ preparãtes: vt ſic ad emendum alliciãt p̃tereuntes nõ excuſant̃ a mortali cum illud faciũt euidẽter ex auaricia. Ceterum victualia adducentes vel merces ad loca remota ſic̃ vina ⁊ alia ſm Aſtẽ. poſt Rođ. excuſantur a violatione ſabbati cũ ſine graui incommodo nõ pñt vacare in feſtis abeundo ⁊ quadrigando: ſimilit̃ q̃ mittunt eq̊s vel vehicula vel ſeruos ad afferenda q̃dam neceſſaria in die feſto ſine quibus nõ poſſent ipm̃ feſtum cõmode trãſigere. nec añ ſup his habendis cõmode poterãt ſibi ꝓuidere. Dei de Rođ. ⁊ Aſtẽ. dicunt de molendinis ad vẽtum ⁊ aquã: ꝙ cũ officiũ eorum expleri poſſit ſine magna opera hoĩm: ideo credũt eſſe ſuandã cõſuetudinẽ regiõis non ꝓhibitã a p̄latis circa feriationẽ a talibꝫ in feſtis feriandis: qđ maxime verum eſt de molendinis ad vẽtum ꝓpter omnimodam incertitudinem: non tñ ſic generaliter concedendũ eſt de molẽdinis ad aquam niſi in euidenti neceſſitate talis aqua retineri non poſſit: ⁊ ergo q̃ñ veriſimiliter credunt nõ eſſe neceſſarium tũc obligant̃ magꝭ ad feriandũ: ſubintelligit̃ ẽt ꝙ hoc ſe non ſubtrahant a diuinis: p̄ſertim ab audiẽda miſſa. Molendina tñ q̃ trahunt̃ per iumẽta ſm eoſdem omnino q̃eſcere debẽt. tñ ꝓpter maiorem operam q̃ requirit̃. tum ꝓpter certitudinem laboris et vſus molendi die ſequenti: tũ qꝛ ſm legem non ſolũ homines ſed ⁊ iumenta ſabbato ſint vacare iuſſa: vt pꝫ in themate: Si tñ hoc euidẽs neceſſitas req̃reret tũc licitum eſſet eis vti. Et nota generalit̃ ꝙ neceſſitas victualiũ vl' capiẽdorum vt piſciũ vl' ꝯgregandorum vt ſegetũ: vl' etiã ꝑparãdorum: vt ciborum. cũ rationalis fuerit ⁊ rationabilit̃ ꝓtrahi nõ poterit in alterum diẽ ſine euidẽti dãno vl' incõmodo in re vl' iuſto timore laborẽ excuſat in diebꝰ feriãdis: exẽpli grã: dꝛ extra de ferijs. c. lꝫ tam veteris ꝗ̃ noui teſtamenti pagina ſeptimum diẽ ad humanã quietẽ ſpecialit̃ deputauit ⁊ tã eũ ꝗ̃ alios dies maieſtati altiſſimi đputatos necnon natalia ſanctorum martyrum eccleſia decreuerit obſeruanda: ⁊ in his ab omni opere ſeruili ceſſandum. Sequitur. Indulgemus tamen vt liceat parrochianis veſtris diebus dñicis ⁊ alijs feſtiuis pterq̃ in maioribus anni ſolennitatibꝫ: ſi allecia terre ſe inclinauerint: eorum capiendi ingruente neceſſitate intẽdere: ita ꝙ poſt capturã eccleſijs circũpoſitis ⁊ chriſti pauperibꝫ cõgruã faciãt portionẽ: ⁊ hoc idẽ intelligi debet de omni ope lucratiuo quod fit in ſabbato ex rationali cauſa: vt ſic in elemoſynis fiat debita recõpenſa ſaltẽ q̃ntum ad decimã partẽ lucri: vt dicit glo. ibidem qꝛ quaſi decime p̄diales cenſent̃. ¶ Tertio principaliter videndũ eſt de medicina q̃ cõſiſtit in arte cõficiendi pigmenta ⁊ ſirupos ⁊ ſilia: ⁊ in his etiam rationabilis neceſſitas iudicio boni ⁊ diſcreti viri ſemp excuſat: dũmodo diuina nõ pretermittãt: ⁊ etiã de de lucro dierum feriatarum chriſto cõtribuat in elemoſynis corporalibus dãdis: vel in pauperibus gratis ſubueniendũ: tm̃ hoc ſollicitus obſeruẽt ne ꝓpriã cõſcientiã improba cupiditate vel ſiniſtra intentiõe cõmaculent. ¶ Deniq; videndũ eſt de his que ſunt mere iocũditatis ſicut theatra nõ periculoſa vel pnitioſa corpori vel anime vel ſenſui ſꝫ tm̃ iocunda ⁊ recreatiua: ⁊ tales ludi nec cõcedũtur in ſabbatis nec ꝓhibent̃: ſꝫ tm̃ pmittunt̃ ꝓpter ꝓnitatẽ ⁊ fragilitatẽ humanã: talibus tñ inſiſtẽtes tpe diuinorum nõ excuſantur a mortali: qꝛ dicit̃ de cõſe. di. j. q̃ die ſolenni p̄termiſſo cõuentu eccl'ie ad ſpectacula vadit excõmunicet̃: nec em̃ quis excõicari debꝫ niſi ꝓ mortali. Similiter extra tempus diuinorum in feſtis hmõi ludos exercẽs ad improbã cupiditatẽ vel auariciã nõ excuſat̃ a mortali: ſi tñ hoc facit tm̃ ꝓ ſuſtentatione nature: et hoc moderate nõ eſt p̄cipitanda ſententia. ¶ Tertia deniq; ſuitus eſt ipſius dei: ⁊ ſm hoc opus ſeruile dici poteſt oĩe opus latrie qđ ſoli deo exhibendũ eſt: ⁊ ideo ab alijs opibus ceſſandũ. ¶ Pro quo ſciendũ ꝙ in obſeruantia ſabbati duo ſunt cõſideranda: quorũ vnũ eſt ſicut finis: ⁊ h̃ eſt vt homo vacet rebus diuinis: qđ ſignificat̃ ibi. Memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Illa em̃ in lege ſanctificari dicunt̃ que diuino cultui mancipantur. Alterũ eſt ceſſatio ſeruiliũ ſcꝫ peccati ⁊ corporalis ſeruitutis. Opus tñ latrie qđ ptinet ad dei ſeruitiũ nõ ꝓhibet̃ in die ſabbati: quia hoc eſſꝫ cõtrariũ fini obſeruãtie ipſius ſabbati q̃ eſt vt vacet opibus ad dei ſeruitutẽ ptinentibus. Vñ dñs Joh. vij. circũſionẽ accipit homo in ſabbato vt non ſoluat̃ lex moyſi ⁊ Matthei. xij. Sabbatis ſacerdotes i templo ſabbatum violant. i. corporaliter operant̃ in ſabbato ⁊ ſunt ſine crimine ſic etiã ſacerdotes in ſabbato circũferẽtes archã ⁊ tñ nõ trãſgrediebãt̃ p̄ceptũ dei. Sic i lege gratie nullius actus ſpiritualis exercitiũ eſt cõtrariũ obſeruãtie ſabbati: puta ſi quis docet verbo vel ſcripto. Unde numeri. xxviij. dicit glo. ꝙ fabri ⁊ hmõi artifices ociantur in die ſabbati. lector autem diuine legis vel doctor ab opere ſuo nõ deſiſtit nec tñ ꝯtaminat̃ ſabbatũ: qꝛ ſabbatis debẽt homĩes vacare pſalmis hymnis ⁊ canticis ſpũalibus: vt de ꝯſe. di. iij. c. ieiunia. vbi ſequit̃. Die autẽ dñica nihil aliud agendũ eſt niſi deo vacandũ: nulla opatio in illa ſancta die agat̃ niſi tm̃ in hymnis ⁊ pſalmis ⁊ canticis ſpũalibus dies illa trãſigat̃. Similiter inſiſtendũ eſt p̄dicationi et auditioni verbi dei ⁊ virtutibus ⁊ regulari diſcipline religioſeq; obſuantie magis ꝗ̃ alijs diebus: ad que melius exequenda ꝓhibẽt artes mechanice ſecularia negotia ⁊ placita ceteraq; talẽ vacationẽ ⁊ ſanctificationẽ impedientia: vt extra de ferijs. c. oẽs: ⁊ de cõſe. di. iij. c. rogationes. vbi etiã dicit ꝙ tribus diebus rogationum ſerui ⁊ ancille debent ab ope relaxari: quo magis vniuerſa plebs conueniret ad exorandũ dñm. ¶ Hic queri põt q̃ñ dies ſolẽnis regulariter incipit vel deſinit. Ad hoc rñdet Heinboyc. extra de offi di. delegati. in. c. cõſuluit. ⁊ extra đ ferijs. in. c. q̃m: ꝙ quo ad celebrationes diuinorũ incipit dies de veſpera in verperã: vt extra de ferijs c. j. ⁊ hoc quo ad clericos: verũtamẽ quo ad laicos vel quo ad feriandũ incipit a veſpera in veſperã. i. ſero. Initiũ tñ ⁊ finis feſtorum cõſiderari debet ſm qualitatẽ eorum ⁊ diuerſarũ cõſuetudines regionũ. ⁊ ſicut exigit magnitudo feſtorũ celebrari ſic videt̃ ea prius debere incipere ⁊ tardius terminare: vt lucide patet extra de ferijs. c. q̃m. Ex his poteſt elici ꝙ feſta communia ad tardius incipiũt q̃ñ de ſero cõiter ſolẽt deſiſtere a labore: ſed p̄cipua feſta q̃ enumerãtur de cõſe. di. j. c. ſi quis extra parochias. debent prius incipi: qꝛ ad illa requirit̃ maior reuerentia ⁊ ꝑparatio: q̃ ergo in fraudem diei feſti in eorum vigilijs ſuis artibus ⁊ laboribus inſiſtunt: ſolito tardius pretendentes longiorẽ q̃etẽ diei ſequẽtis: nõ excuſant̃ a violatiõe feſti cũ maior deberet eſſe ſollicitudo ſuis temporibus de bonis anime ꝗ̃ corporis Preterea quo ad iudicia dies incipit de mane ⁊ deſinit in veſpere: ⁊ ſic de luce in lucem: vt patet in aut̃. de iuđ. §. ſedebãt colla. vj. quo ad cõtractus vero ſcđm leges

tunc a media nocte in mediā noctem. ſm Johan. an. ⁊ Goff. in. c. conſuluit. ⁊. ff. de ferijs. l. more romano. Unde ſi iuraui dare decem in dñica nō ero periturus ſi dedero ante mediā noctem ſequentē. Deniq; quo ad ieiuniū tūc incipit poſt cenā diei precedentis ⁊ deſinit in mane diei ſequentis: vt patet de cōſe. diſt. iij. de eſu carniū: ⁊ idem eſt in ſimilibus obſeruādum ſm Hoſt. in ſumma de ferijs. ¶ Hic in fine queri pōt vtr̄ alijs diebus laborare ſit in precepto ſicut requieſcere in ſeptimo: p̄ſertim cū dicitur in primo themate: ſex diebus operaberis. Ad hoc rñdet Aſteñ. li. j. ti. xxij. ꝙ triplex eſt labor. Primus eſt debit⁹ qui duplex eſt. Unus excludens ocium anime: ⁊ ad illū tenētur omnes: ſicut euitare tenenť peccatoꝝ occaſiones: nā omnis homo teneť ſe exercere in aliquo vtili ratiōe cuius excludat a ſe temptatiōis ingreſſum: ſm illud Eccleſiaſt. xxxiij. Mitte illū in operationē ne vacet: multā eñi maliciā docuit ocioſitas. Alius eſt introducens fructū ⁊ ille eſt triplex. Unus eſt p̄latoꝝ de cura ſubditoꝝ. de quo. j. Thymo. v. Qui bene p̄ſunt preſbyteri duplici honore digni habeanť: maxime qui laborāt in verbo ⁊ doctrina: ⁊ ad hūc obligant p̄lati ⁊ eccleſie miniſtri ⁊ ſeminatores verbi dei. Unde aplus j. Cori. iij. Ego plantaui appollo rigauit ⁊c̄. Sequiť. Unuſqſq; mercedē accipiet ſm ſuū laborē. Alius actiuoꝝ qui laborāt vt habeāt vnde viuāt ⁊ alijs tribuant. Ephe. iiij. Magis aūt laboret vnuſqſq; operando manibus ſuis qđ bonū eſt vt habeat vnde tribuat neceſſitatē patienti: ⁊ ad hunc teneť fortes capere ne coganť viuere ocioſe de bonis q̄ debentur alijs. Tertius eſt contēplatiuoꝝ in quib ⁊ ſi quieſcit mens a ſtrepitu mundi: tñ inuigilat ſollicitudo deo placēdi ⁊ alijs gratiā impetrādi: iuxta illud canti. iiij. Ego dormio ⁊ cor meum vigilat: nā in dormitiōe quies eſt: in vigilia labor: ⁊ ad hunc laborē teneť ꝯtemplaui ſi nolunt inueniri ingrati. De primis igiť ⁊ tertijs laboribus diciť Sapien. iij. Bonoꝝ laborum glorioſus eſt fructus: ⁊ illis laboribus inſiſtentes de elemoſynis viuere poſſunt: qr p illis a quib accipiūt vtiliter laborant. Secūdus labor eſt ꝯceſſus: ſcʒ ꝓpter neceſſitatem humanā fragilitatem: ⁊ eſt labor cordis circa occupationē temporaliū: de quo Eccle. j. Cognoui ꝙ in eis eſſet labor ⁊ afflictio ſpūs. Et iterū hanc occupationē peſſimā dedit deus filijs hominū vt occuparentur in ea: ⁊ eſt pena peccati originalis. Tertius labor eſt prohibitus qui eſt curioſitatis ⁊ cupiditatis: qui potiſſime ſpiritualem extinguit quietē in deo: de quo diciť Hiere. ix. Ut iniqui agerent laborauerunt. Sed vt diciť Eſa. lix. Telas aranee texuerunt. Sequiť. Tele eorū non erunt in veſtimentū neq; operient operibus ſuis opera eoꝝ inutilia: ⁊ opus iniquitatis in manib eoꝝ. Quod a nobis auertat ieſus chriſtus.

¶ De virtute prudentie q̄ ponit vim rationalem ⁊ quietem ad faciendū ſabbatū delicatū: ⁊ de partib⁹ eius. ¶ Sermo viij.

Memento vt diē ſabbati ſanctifices Exo. xx. Tertio modo preceptū iſtud exponiť memento ⁊c̄. id eſt vt illa die puriſſime contemplationi ⁊ perfecte quieti mentis intendas ab omnibus peregrinis occupationibus te abſtrahendo ⁊ diuinis amplexibus per amoroſuʒ effluxū iugiter inherendo. Ad quod vtiq; perficiendū neceſſe eſt vt homo inferior debite diſponať ⁊ ipſi rationis dictamini perfecte ſubijciatur vt ſic ad originalem iuſtitiam quodāmodo reducatur: nam deus hominem fecit rectuʒ: ab initio nobilitans illū non ſolū ſua imagine ſed etiā ſimilitudine: ⁊ vt illa pars hominis que ſuperior eſt libere tenderet in deum ſubiecte ſibi fuerunt partes inferiores ſenſualitatis vt nihil in eis accidere poſſet qđ mentē a cōtemplatione diuinoꝝ impediret: ſed per pctm̄ homo cecidit a tali rectitudine: ideo ad omnia inferiora curuatus eſt: oportet igitur ad exhibendum domino ſabbatum delicatū ꝙ pars illa denuo reformetur ⁊ ſuperiori parti debite ſubijciatur: vt hoc medio ad mentis quietem homo queat peruenire. Inferior autem pars hominis maxime reformatur ⁊ quietatur: ac etiam ſubijcitur parti ſuperiori per virtutes cardinales: nam ſicut virtutes theologicales habent rectificare partem anime ſuperiorem in qua cōſiſtit imago trinitatis. qr imago creatoris conſiſtit in trinitate perſonarū ⁊ vnitate eſſentie: ⁊ imago recreationis conſiſtit in trinitate habituum cum vnitate gratie per quos tres habitus virtutum anima fertur in ſummā trinitatem ſm tria appropriata tribus perſonis ita ꝙ fides dirigat in ſumme verū credendo ⁊ aſſentiendo: ſpes in ſumme arduū innitendo ⁊ expectando charitas in ſumme bonum deſiderādo ⁊ amādo ſicq; ꝟtutes theologice mouēt in finē q̄ ē de⁹. Sic etiā ꝟtutes cardinales mouēt ad ea q̄ ſūt ad finē ⁊ p eas aīa rectificať in ſuis viribus nā prudētia rectificať rōnalē in elegēdis ⁊ p̄cauēdis: fortitudo iraſcibilē in tolerandis ⁊ pferendis moleſtijs tpantia ꝯcupiſcibilē in vrentis. ſ. in cohercendis a delectationibus prauis. Juſticia vero rectificat oēs vires ꝓut nomē iuſticie ꝯphendit: nō ſolū iuſticiā ſpēalē q̄ ē in cōmutabilib vl' diſtributiōib ſʒ etiā legalē q̄ ē ois virtus ꝓut act⁹ eius ad proximū ordinať: ⁊ iuſticiā generalē q̄ eſt ois virtus ꝓut act⁹ ei⁹ ptinet ad debitū obediētie p̄ceptoꝝ. Et iſte q̄tuor virtutes diuerſis noībus appellāť. dicunť eñi cardinales qr ſicut oſtiū vertiť in cardine: ſic in his tota ꝯuerſatio moralis vite q̄ tota ē circa paſſiōes hominis ꝟtiť: ⁊ igiť vocāť ēt pollitice vel ciuiles: qr polliunt ſiue ornāt hominē ī vita ciuili dicūť etiā hūane: qr hūano ſtudio acq̄rūť ñ diuinit⁹ infūdūť ſic theologice: dicunť etiā ꝯſuetudinales. qr nō ex vno actu ſʒ ex ꝯſuetudīe inaſcunť vocanť ēt icorpales. qr mores hominū iformāt: vocanť ēt ꝟtutes principales quia principaliter ⁊ eſſentialiter faciunt ad felicitatem ciuilem: vocanť etiam generales: quia includūt in ſe ꝟtutes alias q̄ vocātur ab aliquib ꝟtutes adiūcte: ab alijs comites principaliū ꝟtutum ab alijs aūt partes ꝟtutū vt poſtea videbiť. De his aūt q̄tuor virtutib dr̄ Sap. viij. Sobrietatem ei. j. tpantiā ⁊ ſapientiam docet ⁊ iuſticiā ⁊ ꝟtutē. i. fortitudinē quib vtili⁹ nihil eſt ī vita hominibus: Preterea ꝟtutes iſte grad⁹ hñt pfectiōis ſm q̄s aliť eas poſſident incipientes in quib regūt vitā q̊ ad opa exteriora: ꝓut pugnāt ꝯ vitia ⁊ ſic vocanť virtutes pollitice ⁊ aliter eas habent pficiētes ſm ꝙ iā ſunt ī victoria vitioꝝ ⁊ ꝯſiſtunt ptim intra partim extra: ⁊ ſic vocātur purgatorie: ⁊ aliter poſſidēt eas perfecti ſm ꝙ iā deuictis vicijs hō q̄eſcit ita ꝙ raro iſurgūt etiā p̄mi motus: ⁊ ſic vocātur virtutes purgati animi: aliť deniq; conſiſtunt in mēte diuina ⁊ ſic vocanť ꝟtutes exēplares: qr ſicut rerū oīm exēplar eſt de⁹ ſic ⁊ idee ꝟtutū q̄ in deo ꝯſiſtūt. Ceteꝝ he quatuor virtutes ꝓut ſunt pollitice ordināt hominē in opationib q̊ ad primū. ꝓut ꝟo ſunt purgatorie ordinant eū q̊ ad ſeipm: ꝓut autem ſunt purgati animi ordināt eum q̊ ad deū. q̄s ꝟtutes exemplares q̄ in ſolo deo ſūt pficiunt ſm maius ⁊ minus ꝓut opantes in fide ⁊ charitate opa lucis eas pfecti⁹ vl' min⁹ pfecte pticipāt: ¶ Ad maiorē aūt euidentiā haꝝ ꝟtutū in ſpēali ſciēdū ē ꝙ prudētia ſm Macrobiū ꝓut ē ꝟtus pollitica ē: ad ratiōis normā q̄ cogitat queq; agit vniuerſa dirigere ac nihil p̄t rectū velle vl' facere: ꝓut ē ꝟtus purgatoria ſm eundē ē mūdū ⁊ oīa q̄ in mūdo ſūt diuinoꝝ ꝯtēplatiōe deſpicere: ⁊ oēm aīe cognitionē in ſola diuīa erigere. ꝓut aūt ē ꝟtus purgati animi ſm eūdē ē ſola diuīa cognoſcere ⁊ ea tāq; nihil ſit aliđ īueri: deniq; ꝓut ē ꝟtus exēplaris ſm eūdē ē ipa mēs diuina cui oīa nuda ſūt ⁊ apta. Sʒ h̄ potiſſime pſeq̄ndū ē de prudētia ꝓut ē ꝟtus pollitica ⁊ hʒ regere ceteras ꝟtutes in actiōib ſuis ſm oēs ptes phie moral' q̄ eſt Ethica: q̄ ſcʒ mores inſtruit q̊ ad ſeipm ⁊ monaſtica vel yconomica q̄ familiā diſponit: ac pollitica. q̄. ſ. vrbes ⁊ regna diſpōit ⁊ regit ¶ Preterea adhuc triplex prudētia diſtinguiť. Prima ē cordis q̄ cōſiſtit ī cognitiōe p̄teritorum. diſpoſitiōe p̄ſentiū. ⁊ ꝓuiſiōe futurorū. iuxta illud in canti. Deuť. Utinā ſaperent ſ. p̄terita ⁊ ītelligerēt. ſ. p̄ſentia: ac nouiſſima ꝓuiderēt. Scđa ē oris q̄. ſ. conſiſtit in moderatione ꝟboꝝ iuxta illđ ꝓuer. x. Qui moderať labia ſua prudentiſſim⁹ ē: ⁊ ꝓuer. xxix. Totū ſpiritum ſuū profert ſtultus: ſapiēs autem differt ⁊ reſeruat in poſteꝝ. Tertia eſt operis vt ait Tulli⁹ h̄ cōſiſtit in fuga mali ⁊ electione boni. iuxta illud. Declina a malo ⁊ fac bonuʒ ⁊ de illa principaliť ad pñs tractandū ē. Nā licet Amb. j. de officijs: nomē prudētie large ſumit pro qualibet cognitiōe hūana tā ſpeculatiua q̄ʒ practica: cū dicit ꝙ prudētia in veri inueſtigatiōe ꝟſať ⁊ ſciētie pleniores infundit cupiditatem ⁊ tamen phus prudentiā ſtrict⁹ ſumens dicit in. vj: Ethic. ꝙ prudentia eſt recta rō agibiliū: ⁊ h̄ pertinet ad rōnē practicā ꝓprie ita ꝙ ad prudentiā ptinet nō ſolū ꝯſideratio rōnis ſed etiā applicatio ad op⁹ q̄ ē finꝭ practice rōnis: vnde ſm Thom. ſcđa ſcđe. q. xlvij. tres ſunt actus ipſius prudētie. Prim⁹ eſt conſiliari qđ ptinet ad inuentionem: quia conſiliari eſt q̄rere ⁊ bñ inuenire: vñ prudēꝭ eſt bene ꝯſiliari ſm phm in vj. Ethic. ꝯſiliuʒ aūt ē de his q̄ ſūt p nos agēda ꝓpť finē. Secūdus act⁹ ē iudicare đ iuētꝭ ⁊ eligeř q̄ electio p̄ſuppōit ꝯſiliū. ē ei appetit⁹ p̄conſiliati: vt dr̄ in. iij. Eth. Tertius actus ē p̄cipere. q̄ ſcʒ actus conſiſtit in appellatione conſiliatorum et iudicatorum ad operandum: et quia iſte actus eſt propinquior fini rationis practice et

ideo etiam eſt p̄ncipal. actus rationis p̄racti
ce ⁊ per ꝯſequēs ipſius prudētie. ¶ Hic
q̄ri pōt vtrū igit̄ i peccatoribus eē pōt prudētia
p̄ſertim cū dicit dn̄s Luc. xvj. Filij huius ſe
culi prudentiores ſunt filijs lucis in generati
one ſua ſicuti videmus ꝙ m̄lti peccatores vi
dent̄ eſſe melioris conſilij q̄ȝ iuſti. ¶ Ad hoc
rn̄det ſanctus Tho. vbi. s. ꝙ prudētia tripli
citer dr̄. Eſt eī quedam prudētia falſa vł ꝑ ſi
militudinē dicta. Cū eī prudēs ſit q̄ bene diſ
ponit ea q̄ agenda ſūt ꝓpter aliquē finē bonū
ille q̄ ꝓpter malū finē aliq̄ diſponit illi fini cō
gruētia: falſam hȝ prudētiā iq̄ȝtū illud qd̄ ac
cipit ꝑ fine non ē vere bonū ſȝ ſm̄ ſimilitudi
nē ſicut aliq̄s dr̄ bonus latro: hoc eī mō pōt
ſm̄ ſimilitudinē dici prudēs latro: q̄ ꝯuenien
tes vias adinuenit ad latrocinandū: ⁊ hmōi
eſt prudētia de q̄ dr̄ ad Ro. viij. Prudentia
carnis mors ē q̄ ſcȝ finē vltimū ꝯſtituit in de
lectatiōe carnis. ⁊ talis prudētia ſol̄ peccato
rib9 ieſt. Alia vero prudētia dr̄ quidē vera: q̄r
adinuenit vias commodas ad finē vere bo
num ſed ē impfecta duplici ratiōe. Uno mo
do q̄r bonum illud qd̄ accipit pro fine non eſt
communis finis totius humane vite ſed ali
cuius ſpecialis negocij: puta cum quis adin
uenit vias accomodas ad nauigandū vel ad
negociandum: dicit̄ prudens negociator vel
nauigator: ⁊ illa prudētia cōmunis eſt bonꝭ
⁊ malis. Alio modo quia deficit in actu prin
cipali prudentie: puta cum quis bene conſilia
tur ⁊ recte iudicat etiam de his q̄ pertinent
ad totam vitā ſꝫ n̄ efficaciter p̄cipit: ⁊ illa pru
dentia ſolum ieſt malis: ⁊ ſic peccatores poſ
ſunt quidem eſſe bene conſiliatiui ad aliquē
finem malū: vel ad aliqd̄ pticulare bonū: ſed
ad finem bonū totius vite non ſunt bene ꝯſi
liatiui perfecte: q̄r cōſiliū pfecte nō perducūt
ad effectum. Tertia deniq̄ȝ prudētia vera ē
⁊ perfecta que ſcȝ ad bonum finē totius vite
recte cōſiliat̄: iudicat ⁊ precipit: ⁊ hec ſola di
citur prudentia ſimpliciter: q̄ ſicut in peccato
ribus eſſe non poteſt: ſic nec iuſtis deeſſe pōt:
licet ſint ſimplices aut iuuenes: nā illi qui cō
ſilio alieno indigent regi: ſaltem in h̄ ſibiipſis
conſulere ſciūt niſi gratiam habent ꝙ aliorū
conſilia requirant ⁊ bona cōſilia a malis diſ
cernant: vnde omnibus gratiam habentib9
induſtria datur ſufficiens ad ea que ſunt de
neceſſitate ſalutis: vt pote quos vnctio docȝ
de omnib9: vt dicit̄ prima Jo. ij. Hinc etiam
macrobius ſm̄ ſententiam Platonis vł plati

ni docilitatē ponit inter ptes prudētie. Cui9
ratio eſt: q̄r prudentia conſiſtit circa particu
laria opabilia in q̄bus cum ſint q̄ſi infinite di
uerſitates nō poſſūt ab vno homine ſufficien
ter oīa cōſiderari nec ꝑ modicū tp̄s ſȝ ꝑ tp̄is
diuturnitatē: ⁊ ideo in his maxie q̄ ptinēt ad
prudentiam hō indiget erudiri ab alio ⁊ p̄ci
pue a ſenib9 q̄ ſanum intellectum circa fines
operabiliū adepti ſunt: vnde dicitur puerb.
iij. Ne innitaris prudentie tue: ⁊ Eccī. vj. In
multitudine preſbyteroꝝ. i. ſeniorum prudēti
um ſta. ⁊ ſapientia illoꝝ coniungere. Et licet
docilitas ſicut ⁊ alia q̄ ad prudentiā pertinēt
eſt a natura ſm̄ aptitudinē: quib9 ſcȝ naturali
bus nec laudamur nec vituperamur. tamen
ad eius conſummationem plurimū valet hu
manum ſtudium dum ſcȝ homo ſollicite fre
quenter ⁊ reuerenter applicat animū ſuū do
cumentis maioꝝ nō negligēs ea ꝓpter igna
uiā nec cōtēnes ꝓpter ſupbiā: q̄r nullus in his
q̄ ſubſunt prudētie q̄ȝtūcūq̄ȝ capax fuerit ſibi
ipſi ſufficit q̄ȝtū ad oīa. ¶ Preterea ſcien
dum eſt ꝙ quedā ſunt ptes potentiales hui9
virtutis que dicuntur vtutes adiuncte: que
ſcȝ ordinant̄ ad aliq̄s ſecundarios actus vel
materias quaſi non habētes totā rationē pn̄
cipalis virtutis: quaꝝ pria vocat̄ eubolia qd̄
importat bonitatē cōſilij dr̄ enim ab eu qd̄ ē
bonū ⁊ boli qd̄ eſt ꝯſiliū q̄ſi bona cōſiliatio.
vel potius bene cōſiliatiua: ⁊ ſic ſm̄ phm̄. vij.
Phiſic. conſiſtit circa conſiliū. ſ. actū ſecūda
riū ipſius prudētie: eo ꝙ p̄ncipalis actus ei9 ē
p̄cipere. ¶ Qd̄ ſi q̄rit̄ vtrū eubolia ſit virtus
a prudentia diſtincta p̄ſertim cū dicit phus.
vj. Ethic. ꝙ prudentis eſt bene cōſiliari: ſȝ h̄
pertinet ad euboliaȝ: Ad hoc rn̄det ſanctus
Tho. ſcd̄a. ſcd̄e. q. lj. ꝙ virtus ꝓprie ordinat̄
ad actū quē reddit bonū ⁊ iō oportȝ ſm̄ diffe
rentiā actuū eē diuerſas vtutes: maxie q̄n nō
eſt eadē rō bonitatis in actib9: ex alia eīn q̄s
efficitur bene cōſiliatiuus ⁊ bn̄ iudicatiuus ⁊
bene p̄ceptiuus: qd̄ ex hoc patet: q̄r hec aliq̄n
ſeparantur ad inuicem: ⁊ ideo oportet aliā eē
virtutem euboliam ꝑ quā homo bene ꝯſilia
tiuus eſt: ⁊ aliam prudentiā ꝑ quā eſt bene p̄
ceptiuus: ⁊ ſicut cōſiliari ordinat̄ ad p̄cipere
tanq̄ȝ ad principalius: ita eubolia ordinatur
ad prudentiam tanquam ad principaliorē
virtutem: ſine qua nec virtus eſſet ſicut nec
virtutes morales ſine prudentia; nec certe
virtutes ſine charitate: ⁊ ſic ordinatur eubo
lia ad prudentiā ſicut virtus ſcd̄aria ad pn̄ci

palem: q̄r ad vltimū finē qui eſt bene viuere
ordinant̄ actus diuerſi ſm̄ quēdā gradum: p̄
cedit eīn ꝯſiliū: ſequit̄ iudiciū ⁊ vltimū ē p̄ce
ptū qd̄ imediate ſe habet ad finē vltimū: ſed
alij duo act9 remote q̄ tamē habēt quoſdam
ꝓximos fines ꝯſiliū q̄dē inuētionē eoꝝ q̄ agen
da ſūt: iudiciū aūt certitudinē: Scd̄a vero vt9
vocat̄ ſyneſis que iportat iudiciū rectū: non
q̄dem circa ſpeculabilia ſed circa pticularia
opabilia: circa q̄ eſt ēt prudentia: vn̄ ſm̄ ſyne
ſim dicūt̄ i greco aliq̄ ſyneti vel euſyneti. i. ho
mines boni ſēſus: ſicut ecōtrario q̄ carēt hac
vtute dicuntur aſyneti. i. iſenſati: manifeſtum
aūt ꝙ bonitas conſilij ⁊ bonitas iudicij nō re
ducunt̄ i eandem cām. q̄r multi ſunt bn̄ conſi
liatiui q̄ non ſūt bene ſenſati q̄ſi recte iudicā
tes: ſicut etiā i ſpeculatiuis aliq̄ ſunt bn̄ iq̄ren
tes: ꝓpter hoc ꝙ eorū rō prompta ē ad diſcur
rendū per diuerſa: qd̄ ꝓuenire videt̄ ex diſpo
ſitione vtutis imaginatiue: que de facili for
mare poteſt diuerſa fātaſmata ⁊ tn̄ hmōi q̄n
q̄ȝ nō ſunt boni iudicij qd̄ eſt propter defectū
intelltectus. q̄ maxie contingit ex mala diſpo
ſitione ſenſus cōmunis non bene iudicātis: ⁊
ideo oportet p̄ter euboliam aliam eſſe vtutē
q̄ eſt bene iudicatiua ⁊ hec dr̄ ſyneſis nam re
ctum iudicium i hoc conſiſtit ꝙ vis cognoſci
tiua rem aliquam apprehendat ſm̄ ꝙ i ſe eſt:
qd̄ prouenit ex recta diſpoſitione vtutis app̄
henſiue: ſicut i ſpeculo ſi fuerit bene diſpoſitū
imp̄mūtur forme corporum prout ſunt ſinau
tem tunc appparent ibidē imagīes difforme
⁊ praue ſe habētes. Qd̄ autem vtus cogno
ſcitiua ſit bene diſpoſita ad recipiendum res
prout ſunt contingit radicaliter ex natura ſed
cōſummatiue ex exercitio vel ex munere gra
tie. Et hoc dupliciter. Uno modo directe ex
parte vtutis cognoſcitiue. q̄r non eſt imbuta
prauis cogitationibus ſed veris ⁊ rectis: et
h̄ pertinet ad ſyneſim ſm̄ ꝙ eſt vtus ſpecialis
Alio modo idirecte ex bona diſpoſitione v
tutis appetitiue: ex qua ſeq̄tur q̄ homo bene
iudicet de appetibilibus: ⁊ hoc bonum iudici
um vtutis conſeq̄tur habitus vtutum mora
lium ex q̄bus etiam concluditur ꝙ rectum iu
dicium prope tātum reperitur i bonis. q̄r lȝ i
malis poteſt eſſe iudicium rectum i vniuer
ſali. tamē in particulari agibili ſꝑ eoꝝ iudici
um corrumpitur. Tertia deniq̄ȝ vtus dr̄ gno
mym: nam phus i vj. Ethic. determiat gno
mym eſſe ſpēalem vtutem: Cuius ratio ē: q̄r
quandoq̄ȝ contingit aliquid eſſe faciendum

p̄ter cōmunes regulas agendoꝝ ſm̄ q̄s ſolū
iudicat ſyneſis: puta cū ipugnatori nō eſt de
poſitū reddendū vł aliq̄d aliud hmōi: ⁊ ideo
de illis iudicar̄ oportet ſm̄ aliqua altiora pn̄
cipia: ſed ſm̄ altiora principia exigit̄ altior v
tus iudicatiua que vocat̄ gnomym: qd̄ ipor
tat quādam pſpicacitatē iudicij: ſicut etiā ſa
pientia in ſpeculatiuis altiora principia con
ſiderat q̄ȝ ſcientia ⁊ iō ab ea diſtinguitur: De
niq̄ȝ q̄ȝtum ad principalē actū prudentie qui
eſt p̄cipere: ⁊ conſiſtit in applicatiōe cōſilia
toꝝ ⁊ iudicatoꝝ ad opus: nūc ad illam ptinet
ſollicitudo vel ꝓprie rectitudo ſollicitudinis:
qd̄ ſic patet: q̄r dicit Iſid. in libro. Ethymol.
ꝙ ſollicitus dr̄ q̄ſi ſolercius in q̄ȝtum. ſ. aliq̄s
ex quadā animi ſollercia velox ē ad ꝓſequen
dum ea q̄ ſunt agenda: qd̄ ptinet ad pruden
tiam. q̄r p̄cipuus actus prudētie ē circa agen
da precipere de cōſiliatis: vn̄ phus. vj. Eth.
ꝙ oportet opari quidē velocit̄ cōſiliata. Hic
dr̄ prima Pet. iiij. Eſtote prudentes ⁊ vigila
te in orationibus: vigilantia eī eſt ſollicitudo
quedam: rectitudo vero ſollicitudinis in hoc cō
ſiſtit: ꝙ agat̄ ſm̄ directionē ⁊ p̄ceptum rōnis:
⁊ in his abilitat̄ ratio ad celebrandum ſab
batum in quiete mentis. Ad lau. dei.

¶ De vitijs oppoſitis prudentie ſcȝ
prudentia carnis: aſtutia: dolo: frau
de ſollicitudine / imprudentia: incon
ſtantia ⁊c. Sermo. ix

Emento vt diem ſabbati
m ſancti. Exod. xx. Iam ordine cō
gruo proſequendum eſt de his
que prudētie opponuntur: ⁊ impedimēta con
ferunt ad celebrādum ſabbatum. ¶ Que
diuidere poſſumus in duas partes. q̄r dicit.
Aug. in. iiij. contra Iulianū: ꝙ omnib9 vtuti
b9 non ſolū ſunt vitia manifeſta diſcretiōe cō
traria: ſicut prudentie temeritas: verūetiā vi
cina q̄dāmodo nō veritate ſed quadā ſpecie
fallenti ſimilia: ſicut prudētie aſtutia. ¶ Prio
igitur videndum eſt de his q̄ quādam falſaȝ
habent ſimilitudinem cū prudentia: vt pote q̄
contingunt ꝑ abuſum eoꝝ q̄ requirūt̄ ad pru
dentiam. Secūdo de his q̄ manifeſte ꝯtraria
tem habent ad prudentiā: vt pote q̄ ꝓueniūt
ex defectu prudentie vel eoꝝ q̄ requirunt̄ ad
prudētiā. Quātū igit̄ ad primū ſciendū ꝙ vi
tia prudētie ꝯtria ꝑ q̄ndā abuſum prudentie:
maxie oriūt̄ ex auaricia. nimiꝝ cū auariciā po

tiſſime ſabbatum violat̃. Q̄ð aūt oriunt̃ ex
auaricia patet: q̄r quādā ſimilitudinē habēt
cum prudentia in aliquali rōnis vſu: vt patet
de aſtutia dolo ⁊ fraude: ſed inter alias virtu
tes morales vſus recte rationis apparet pre
cipue iniuſticia. que eſt in appetitu rōnali. et
ſimiliter ideo indebitus vſus rationis maxie
apparet in vitijs oppoſitis iuſticie: cui maxi-
me opponitur auaricia: ⁊ ſic maxime oriunt̃
ex auaricia: Primū igit̃ vitiuꝫ falſam habēs
ſimilitudinem cum prudentia: dicit̃ prudētia
carnis: que ſm apoſtolum ad Roma: viij. ini
mica eſt deo. De qua prudētia queri poteſt
vtrum ſit peccatū. p̄ſertim cū opari ad finē q̄
licite amat̃ non eſt peccatum: ſed caro licite
amat̃: immo nemo carnem ſuā vnq̄ȝ odio ha
buit. vt dicitur ad Epheſ. v. Ad hoc rñdet
ſanctus Tho. ſcða ſcðe. q. lv. ꝙ prudentia ē
circa ea que ſunt ad finem totius vite: ⁊ ideo
prudentia carnis proprie dicit̃: ſm ꝙ aliquis
bona carnis habet vt vltimuꝫ finem vite ſue
manifeſtum eſt aūt ꝙ hoc eſt peccatum. q̄r ꝑ
hoc homo deordinat̃ circa vltimū finē: q̄ nō
conſiſtit in bonis carnis ſed in bonis anime.
Et quia caro eſt ꝓpt̃ animā ſicut materia
ꝓpter formam ⁊ inſtrumentū ꝓpter principa-
le agens: ideo licite caro diligitur ad hoc vt
ad anime bonū ordinet̃ ſicut ad finē: ſi tamē
ſic caro diligitur ꝙ in bono carnis vltim⁹ finꝭ
conſtituatur: tūc erit inordinata ⁊ illicita dile
ctio: ⁊ hoc modo ad amorē carnis ordinatur
prudētia carnis cum econtra ſcriptuꝫ ſit ad
Roma. xiij. Curam carnis ne perfeceritis in
deſiderijs. Et nota ꝙ apoſtolus tria genera
tēptationū cōphendit ſub prudentia carnis
ſcꝫ a carne: mundo ⁊ diabolo. Et Jaco. i ca
nonica. iij. cōprehendit ſub nomine ſapientie
dicens. Non eſt hec ſapiētia deſurſum deſcē-
dens ſed terrēa. animalis diabolica. q̄ ſingu-
la peccatum ꝯſtituunt non tm̄ ſemꝑ mortale.
Pro q̄ ſciendū ꝙ aliq̄s prudēs ðr dupliciter
Uno mō ſimplicit̃. ſ. in ordine ad finē totius
vite. ⁊ ſic prudētia carnis accepta: ita ꝙ in cu
ra ei⁹ ꝯſtituit̃ vltim⁹ finis toti⁹ vite: eſt pctm̄
mortale q̄r ꝑ h̄ hō auertit̃ a deo: cū ipoſſibile
ſit plures eē fines vltimos de q̄ ðr Roma. vi
ij. Prudentia carnis mors ē: prudētia autem
ſpūs vita ⁊ pax. Alio mō ſm q̄d. ſ. in ordie ad
finē aliquē ꝑticularē. ſicaliquis dicit̃ prudēs
in negociatione vel in aliq̄ hmōi: ⁊ ſic prudē-
tia carnis accepta cōſtituit veniale peccatum
contingit eīm ꝙ inordinate afficit̃ aliquis ad

aliquod delectabile carnis abſq̄ȝ h̄ ꝙ auertit̃
a deo ꝑ pctm̄ mortale. q̄r nō cōſtituit finē to-
tius vite in delectatiōe carnis: ⁊ ſic adhibere
ſtudiū ad hāc delectationē ꝯſequēdū ē pctm̄
veniale qð etiā ꝑtinet ad prudentiam carnis.
Q, ſi q̄s actu curā carnis referat ad finē ho
neſtū. ſ. ad ſuſtentationē corpis: tūc nō vocat̃
prudētia carnis: q̄r ſic vtit̃ hō cura carnis nō
in deſiderijs: ſꝫ ad finē debitū. ¶ Scðm vero
vitiū ſilitudinē gerēs cū prudētia ðr aſtutia:
q̄ differt a prudētia carnis q̄r prudētia carnꝭ
ordiat ſtudiū rōnis ad finē: q̄ nō ē vere bon⁹
ſed aſtutia ꝑut ē pctm̄ vtit̃ nō verꝭ vijs ſed ſi
mulatꝭ ⁊ apparētib⁹ ad ꝯſeq̄ndū finē aliquē
ſiue bonū ſiue malū: ⁊ ſic ſp eſt pctm̄: nā ſi etiā
ordinet̃ ad bonū finē tm̄ eſt pctm̄: q̄r nō dꝫ ali-
q̄s etiā ad bonū finē falſis vijs ⁊ medijs ꝑue
nire. Q̄ð ſi obijcit̃ illud Prouer. ij. vt det̃ par
uulis aſtutia. qð ſapiēs nō diceret ſi pctm̄ eēt.
A h̄ dicēdū ꝙ lꝫ aſtutia q̄nq̄ȝ accipit̃ i bono
in ſcripturā: ⁊ h̄ ꝓpt̃ ſilitudinē vni⁹ ad alterū
ꝓprie tm̄ in malo accipit̃ aſtutia: ſic ph̄us dicit
in. vj. Eth̄. ¶ Ad maiorē tm̄ euidentiā ſciēdū
ſm Tho. vbi ſ. ꝙ duo ſunt pctā q̄ ꝑtinent ad
aſtutiā. ſ. dolus ⁊ fraus: qð ſic pꝫ: nā ad aſtu-
tiā ꝑtinet aſſumere vias nō veras ſꝫ ſimula-
tas ⁊ apparētes ad finē aliquē ꝓſeq̄ndū vel
bonū vel malū aſſumptio aūt hāꝝ viaꝝ pōt
conſiderare dupliciter. Uno mō in ipa excogi-
tatiōe viarū hmōi: ⁊ h̄ ꝓprie ꝑtinet ad aſtutiā
ſicut etiā excogitatio rectaꝝ viarū ad debitū
finem ꝑtinet ad prudentiā. Alio mō cōſidera
ri pōt aſſūptio taliū viaꝝ ſm executionē opis
ad decipiendū: ⁊ h̄ dupliciter. Ul' enim hoc fit
principalit̃ ꝑ verba q̄ p̄cipuū locū tenēt inter
ſigna quib⁹ hō ſignat aliquid alteri vt pꝫ ꝑ
Aug. li. de. doct: chriſti. ⁊ hoc ꝓprie ꝑtinet ad
dolū q̄ maxime tribuit̃ locutioni. licꝫ tm̄ cōtin
git eſſe dolū etiā in factis. ſm illud pſ. Et do
lum facerēt in ſeruis eius: ſilr ⁊ in corde iuxta
illud Eccl. xix. Interiora eius plena ſunt do-
lo: ⁊ ſic dolus q̄dāmō ꝑtinet vlīter ad execu-
tionem aſtutie: ſiue fiat ꝑ verba: ſigna vl' fctā
Uel illa executio aſtutie principalit̃ fit per fa
cta: ⁊ h̄ ꝓprie ꝑtīet ad fraudē vñ ðr Act. v.
ꝙ vir quidā Ananias noie cū vxore ſua Sa
phira vendidit agrū ſuum ⁊ fraudauit de ꝑ-
cio agri. ⁊. j. Cor. vj. q̄re non magis fraudeꝫ
patimini: ⁊ hec duo ſūt peccata mortalia q̄n
pernicioſe ſiunt: vt Eccl'ia. xxxiiij. Qui effun-
dit ſanguinem et qui fraudem facit mercen-
nario fratres ſunt. ⁊ pſ. Uiꝝ ſanguinū ⁊ do-

loſum abominabit̃ dñs. ¶ Deinde queri pōt
de ſollicitudine cuius rectitudo ꝑtinet ad pru
dentiā vt dictū eſt: ꝑut. ſ. eſt q̄dā animi ſolertia
qua q̄s velox efficit̃ ad ꝓſequendū ea q̄ ſunt
agenda. Utrū. ſ. licitū ſit h̄re ſollicitudinē de
reb⁹ tp̄alibus: q̄. ſ. quandā gerit ſilitudinē cū
ſpūali ſollicitudine: p̄ſertim cū vnuſq̄ſq̄ȝ ſolli-
citus ſit de fine ꝓpter quē operat̃: ſed licitū eſt
hoiem opari propter tp̄alia quib⁹ vitā ſuſten-
tat. Ad hoc rñdet doc. ſctūs ſcða ſcðe. q. lv. ꝙ
ſollicitudo importat ſtudiū quoddā adhibitū
ad aliud ꝯcedendū. Tp̄aliū ergo ſollicitudo
tripliciter eſſe pōt illicita. Primo mō ex parte
eius de quo ſollicitamur: ſi. ſ. tp̄alia tanq̄ȝ finē
querimus: q̄r tp̄alia bona ſubiecta quidē ſunt
homini vt eis vtat̃ ad neceſſitatē: non tm̄ vt in
eis finem cōſtituat ⁊ ſuꝑflue circa ea ſollicitet̃
Scðo mō ꝓpter ſuꝑfluū ſtudiū qð apponit̃
ad tp̄alia procuranda ꝓpter qð hō a ſpūalib⁹
q̄bus p̄ncipalius inſeruire debet retrahit̃: iu-
xta illud Matt. xiij. Sollicitudo ſeculi ſuffo-
cat verbū. Pro q̄ ſciendū ꝙ eius ſollicitudo q̄
corpali labore panem acquirit nō eſt ſuꝑflua
ſi ſit moderata ⁊ ideo dicit Hiero. ꝙ labor eſt
exercendus ſ ſollicitudo tollenda ſuꝑflua. ſ. a-
nimū inquietans. Hinc dicit̃ Matt. vj. Noli
te ſolliciti eſſe in craſtinū: craſtinus enim dies
ſollicitus erit ſibi ipſi: id eſt ſuā ꝓpriā habebit
ſollicitudinē q̄ ſufficiet ad aīm affligendū: vñ
ſubdit. Sufficit eīm diei malicia ſua: id eſt af-
flictio ſollicitudinis. Ratio aūt hoꝝ eſt: q̄r nul
lū opus pōt eſſe virtuoſum niſi debitis circū-
ſtantijs veſtiat̃: inter quas eſt vna circūſtan-
tia ꝙ debitū tempus obſeruet: ſm illud Eccl.
viij. In omni negotio tempus eſt ⁊ oportuni
tas ꝙ nō ſolū in exterioribus operib⁹ ſed etiā
in interiori ſollicitudine locū habet vnicuiq̄ȝ
eīm tp̄e cōpetit ꝓpria ſollicitudo: ſicut tempori
eſtatis cōpetit ſollicitudo metendi: tēpore au-
tumni ſollicitudo vindemie: ⁊ ſic de alijs. Si
quis ergo tempore eſtatis de vindemia ſolli-
citus eſſet ſuꝑflue p̄occuparet futuri tp̄is ſolli
citudinem ⁊ illā tanq̄ȝ ſuperfluā dñs prohibꝫ
¶ Tertio modo eſt illicita ſollicitudo ex parte
timoris ſuperflui: quando. ſ. aliq̄s timet ne fa-
ciendo qð oportet neceſſaria deficiant: quod
dñs tripliciter excludit in euangelio. ¶ Pri-
mo propter beneficia maiora diuinitus homi
ni p̄ſtita preter ſuā ſollicitudinē. ſ. corpus ⁊ ani
mā. Secūdo ꝓpter ſubuentionē qua deus a-
nimab⁹ ⁊ plātis ſubuenit abſq̄ȝ ope hūano ſm
ꝓportionē ſue nature. Tertio ex diuina proui

dentia ꝓpter cuius ignorantiā gentiles circa
bona tp̄alia procurāda p̄ncipalius ſollicitan
tur: ⁊ ideo excludit dñs ꝙ ſollicitudo nr̄a p̄n-
cipalis eſſe debet de ſpūalibus bonis ſperan
tes ꝙ etiā tp̄alia nobis ꝓueniunt ad neceſſita
tem ſi fecerimus qð debemus. ¶ Secūdo vi
dendū eſt de his vitijs q̄ manifeſte contrarie-
tatē habēt ad prudentiā: vtpote qui veniūt ex
defectu prudentie vel eoꝝ que requirunt̃ ad
prudentiā cui proprie tm̄ opponit̃ imprudē-
tia proprie ſumpta. Pro quo ſciendū: ꝙ im-
prudentia q̄nq̄ȝ ſumit̃ improprie ſcꝫ negatiue
ita ſcꝫ ꝙ importat ſolā carentiā prudentie que
pōt eſſe ſine peccato vt in amentibus: q̄nq̄ȝ
vero ſumit̃ priuatiue. Et hoc dupliciter Uel
inq̄ȝtum quis caret prudentia quā tm̄ natus
eſt habere: ⁊ ſm hoc eſt peccatū ratione negli
gentie qua quis nō adhibet ſtudiū debitū ad
habendū prudentiā. Uel inq̄ȝtum contrario
modo mouet̃ vel agit prudentie: puta ſi recta
ratio prudentie agit ꝯſiliando: ſed impruden
ter conſilium ſpernit: ⁊ ſic de alijs que in actu
prudentis obſeruanda ſunt: ⁊ hoc mō impru-
dentia peccatū eſt ſm propriā rōnem pruden
tie: non eīm poteſt hoc cōtingere ꝙ hō contra
prudentiā agat: niſi diuertat a regulis prudē-
tie quib⁹ hō rectificat̃. Unde ſi ꝯtingit hoc ꝓ
pter auerſionē a regulis diuinis eſt peccatuꝫ
mortale: puta cū aliquis cōtemnens diuina
documenta p̄cipitanter agit. Si vero preter
eos agat abſq̄ȝ cōtemptu ⁊ abſq̄ȝ detrimento
eoꝝ que ſunt de neceſſitate ſalutis eſt veniale
⁊ ſm hoc proprie ſumit̃ hic imprudentia: q̄r di
recte opponit̃ ipſi prudentie ſub ſe continens
diuerſas ſpecies: nā inq̄ȝtum in ſe cōtinet de-
fectū conſilij: tunc p̄cipitatio vel temeritas eſt
eius ſpecies: q̄ȝtum vero ad defectū iudicij in
conſideratio: ſed q̄ȝtum ad p̄ceptum qð eſt ꝓ
prius actus: prudentie eſt incōſtantia ⁊ negli-
gentia. ¶ Quantū igitur ad primū ſciendū: ꝙ
ſm Tho. ſcða ſcðe. q. liij. p̄cipitatio in actibus
anime metaphorice dicit̃ ſm ſimilitudinem a
corporali motu acceptā: dicit̃ enim corporali
ter precipitari quod a ſuperiori in ima perue
nit ſm impetum quendā proprij motus vel a
licuius impellentis: nō ordinate incedendo ꝑ
gradus: ſummū aūt anime eſt ipſa ratio: imū
vero operatio per corpus exercitata: gradus
medij ſunt memoria: preteritoꝝ: intelligentia
preſentium: ſolertia in conſiderandis futuris
euentibus: ratiocinatio cōferens vnum alteri
⁊ docillitas per quā quis acquieſcit ſentētijs

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

maioꝝ:per quos gradus ꝗs oꝛdinate deſcen-
dit recte ꝯſiliando. Si ꝗs ergo feraꝛ ad agen-
dū ſm imperiū volūtatis ⁊ paſſionis:ꝑtranſi-
tis hmōi gradibus dicit̄ ꝑcipitatio: ⁊ ſic per p̄
cipitationē deficit a docilitate:memoꝛia ⁊ rō
ne:q̄ſunt etiā quedā partes integrales ꝓudē
tie: q2 per docilitatem ꝗs ſollicite frequenter
⁊ reuerenter applicat animū documētis ma-
ioꝝ:nō negligens ea per ignauiā:nec cōtem-
nens ꝑ ſuperbiā: ꝑ memoꝛiā vero plurimoꝝ
p̄teritoꝝ reminiſcit̄:que neceſſaria ſunt ad bn̄
conſiliandū de futuris: ⁊ ſic ſm Tulliū habet
plurimū artis ⁊ induſtrie: q2 ex p̄teritis quaſi
ſumit̄ argumentū de futuris: per rōnem ꝓ-
inde fit hō bene rōnatiuus qđ maxime requi-
rit̄ ad pꝛudentiā: vt ſic poſſit bene ꝗs appli-
care vl̄ia pꝛincipia ad particularia q̄ ſunt va
ria ⁊ incerta: ꝑ intellectū aūt conſequit̄ quis
exiſtimationē quandā rectam de aliquo ꝑticu
lari fine:ita ꝙ certitudo rōnis eſt ex intellectu
opoꝛtet em̄ ꝙ oīs proceſſus rōnis ab aliquo
intellectu ꝓcedat nō ꝙ intellectus ⁊ ratio ſint
diuerſe potentie. ſ3 q2 ex diuerſis actibus no-
minant̄:q2 nomē intellectus ſumit̄ ab intima
penetratiōe veritatis:nomen aūt rōnis ab in
quiſitione ⁊ diſcurſu ad faciendā debitā ap-
plicationē:vt dictū eſt:nec ſumit̄ hic ratio vel
intellectus pꝛo ipſa potentia rōnis vel intelle
ctus:ſed pꝛo eius vſu bono. Quantū vero ad
ſm ſciendū: ꝙ in ꝯſideratio maxime opponit̄
rectitudini iudicij. Impoꝛtat em̄ defectū iudi
cij:q2 deficit in recte iudicando:ex hoc qđ cō-
temnit vel negligit attendere ea ex quibus re
ctum iudiciū pꝛocedit:ſub quo vitio ſc3 incon
ſideratiōis alia duo includunt̄. Pꝛimū eſt in-
cautio:nā ea circa que eſt pꝛudentia ſunt con
tingentia operabilia:in quibꝫ ſicut verum pōt
admiſceri falſo: ſic malū bono pꝛopter multi-
foꝛmitatē hmōi operabiliū:in quibus a malis
bona plerūqꝫ pꝛepediunt̄: ⁊ mala ſpeciē boni
gerunt: ⁊ ideo ad pꝛudentiā cautio neceſſaria
eſt: vt ſic accipiant̄ bona ꝙ vitent̄ mala:cuius
oppoſitum eſt vitiū qđ vocat̄ incautio. Secū
dum vero eſt incircūſpectio: nā cū pꝛudentia
circa operabilia ſingularia cōſiſtat:in quibus
multa cōcurrunt: ꝯtingere poteſt aliquid ſm
ſe conſideratū eſſe bonū ⁊ fini cōueniens: qđ
tamen ex aliquibꝫ ꝯcurrentibus reddit̄ malū
vel nō oppoꝛtunū ad finē: ſicut oſtendere ali-
cui ſigna amoꝛis: ſm ſe conſideratū videt̄ eſſe
cōueniens ad alliciendū eius animū ad amo
rem: ſi tamen in illius animo contingat ex hoc

ſuperbia vel ſuſpitio adulationis: nō erit hoc
cōueniens ad finem: ⁊ ideo ad pꝛudentiā cir-
cūſpectio neceſſaria eſt: vt homo illud quod
oꝛdinatur in finem: comparet cū his que cir-
cumſtāt cuius oppoſitū vitiū vocatur in incir
cūſpectio. ¶ Quantū deniqꝫ ad tertiū ſciendū
ꝙ inconſtantia impoꝛtat receſſum quendā a
bono ꝓpoſito diffinito: qui receſſus pꝛincipiū
habet a vi appetitiua:non em̄ quis recedit a
bono pꝛopoſito diffinito: quin receſſus inoꝛ-
dinate placet:ſed iſti receſſu nō conſumantur
niſi per defectū rationis qui fallit̄ in eo qđ re
pudiat illud qđ recte acceptauerat: ⁊ cū poſ-
ſit reſiſtere paſſiōis impulſui: ſi nō reſiſtit hoc
eſt ex debilitate ipſius: q2 non tenet ſe firmiter
in bono concepto: ⁊ ideo incōſtantia ꝙ̄tum
ad ſui conſumationē pertinet ad defectum ra
tionis: vnde ſicut ꝑcipitatio eſt circa actum cō
ſilij ex defectu: ⁊ in conſideratio circa actum
iudicij: ſic inconſtantia eſt circa actum pꝛece-
pti: q2 ex hoc quis dicit̄ inconſtans ꝙ ratio de
ficit in ꝑcipiendo ea que ſunt cōſiliata ⁊ iudi-
cata; cui adiūcta eſt negligentia que ſimiliter
conſiſtit circa actum pꝛecepti qui eſt tertius ⁊
pꝛincipalis ipſius pꝛudentie: nam negligen-
tia impoꝛtat defectum debite ſollicitudinis: ⁊
habet rationem peccati: q2 oīs defectus actꝰ
debiti rationem habet peccati: ⁊ directe op-
ponitur ſollicitudini de qua ſupꝛa dictum eſt:
vnde eo modo quo ſollicitudo eſt ſpecialis ꝟ-
tutis actus: eodem mō negligentia ſpeciale
peccatū eſt. ¶ Pꝛo quo ſciendū: ꝙ negligen-
tia pꝛouenit ex quadā remiſſione voluntatis:
per quā contingit ꝙ ratio non ſollicitat̄ vt pꝛe
cipiat ea que debet, vel eo modo quo debet:
pōt ergo dupliciter contingere ꝙ negligentia
ſit peccatū. Uno modo cū negligentia conſi-
ſtit in p̄termiſſione alicuius actus vel circum-
ſtantie que non ſit de neceſſitate ſalutis: nec
hoc fit ex cōtemptu ſed ex aliquo defectu fer-
uoꝛis charitatis que impedit̄ interdū per ali-
quod veniale: ⁊ tunc negligentia eſt veniale.
Alio modo qn̄ pꝛetermittit̄ per negligentiā
illud qđ eſt de neceſſitate ſalutis: ſiue ſit actus
ſiue circūſtantia: vel licet non ſit de neceſſitate
ſalutis: tamen negligentia illius ſequit̄ ex quo-
dam cōtemptu: eo ꝙ volūtas in tantū remiſſa
eſt circa ea que dei ſunt: ꝙ totaliter a charita
te dei deficit: ⁊ hoc eſt moꝛtale cuius contem-
ptus argumentū eſt: ꝙ etiā quis negligeret ea
perficere: licet ſciret de neceſſitate ſalutis eſſe.
Quod a nobis auertat ieſus chꝛiſtus.

¶ De iuſticia generali ac ꝑticulari ac vitio illi oppoſito qđ dicitur iniuſticia: Sermo. x

Memento vt diem ſabbati ſancti. Exo. xx. Poſt enodationē
quātulācūqꝫ pꝛime ꝟtutis car-
dinalis q̄ pꝛudētia dr̄. Scđo loco vidēdum
eſt de ſcđa ꝟtute cardinali. ſ. iuſticia. de q̄ dic̄
Seneca: Iuſticia nō nr̄a ꝯſtitutio ſed diuina
lex eſt ⁊ vinculū ſocietatis hūane: q̄ſquis ḡ iu
ſticiā ſectari deſideras: time pꝛius deū ⁊ ama
deū: vt ameris a deo: amabilis eris deo ſi illū
in h̄ imiteris vt velis omnibꝫ ꝓdeſſe: nulli no
cere: ⁊ tūc te virū iuſtū appellabūt oēs freq̄n
ter venerabunt̄ ⁊ diligent iuſtus em̄ vt ſis nō
ſolū n̄ nocebis: ſed ⁊ nocētes ꝓhibebis. hec
ille. ¶ Hic pꝛimo q̄ri pōt: vtrū iuſticia ſit
virtus: ꝑſertim cū cōiter ſm theologos ⁊ iuri
ſtas: iuſticia eſt coſtās ⁊ ꝑpetua volūtas ius
ſuū vnicuiqꝫ tribuēs: ſed reddere alicui qđ ſu
um eſt qđ ad iuſticiā ꝑtinet ē neceſſitatis qđ
aūt fit ex neceſſitate non ē meritoꝛiū: q2 dedi-
gnat̄ habere deus coacta ſeruitia. Ad h̄ rn̄-
det Tho. ſcđa ſcđe. q. lviij. ꝙ ꝟtus hūana eſt:
q̄ bonū reddit actū hūanū ⁊ ipm hominē bo
nū facit qđ quidē iuſticie cōuenit: q2 actꝰ ho
minis ex h̄ bonꝰ reddit̄. q2 attingit regulam
rōis ſm quā actꝰ hūani rectificant̄: cū igit̄ iu
ſticia rectificet opatiōes hūanas: manifeſtu3
eſt ꝙ opus hominis bonū reddit. Hinc dicit
Tullius. j. de offi. ꝙ ex iuſticia virtutis ſplen
doꝛ eſt maximus ex q̄ boni viri nomiant̄: nec
enim neceſſitas tollit ī ea rōnem meriti. Pꝛo
quo ſciendū ꝙ duplex eſt neceſſitas. Una co
actionis: ⁊ hec quia repugnat voluntati tollit
rōnem meriti. Alia eſt neceſſitas ex obligati
one p̄cepti ſiue ex neceſſitate finis: ſicut cum
ꝗs finē virtutis ꝯſeq̄ nō pōt niſi faciat h̄ vel il
lud: ⁊ talis neceſſitas nō excludit rōnem me-
riti inꝙ̄tū h̄ aliꝗs agit volūtarie qđ ſi eſt ne-
ceſſariū. excludit tn̄ gloꝛiā ſuperogatiōis: ſm
illud. i. Coꝛ. ix. Si euāgelizauero nō ē mihi
glīa: neceſſitas em̄ mihi icūbit. vn̄ Luc. xvij.
Cū feceritis oīa q̄ p̄cepta ſūt vob̄ dicite ſui
inutiles ſumus. qđ debuimus facere fecimꝰ:
ſic itelligendū ē. ꝙ q̄ facit qđ debet nō auffert
vtilitatē lucri ei cui facit qđ dꝫ: ſed ſolū abſti-
net a damno illiꝰ ſicqꝫ ſeruꝰ inutilis eſt ei cui
facit: ſibi ipſi tn̄ vtilitatem facit id inquantum
ſpontanea volūtate facit id qđ dꝫ qđ ē virtu
oſe agere: vnde Sap. viij. dicit̄. ꝙ ſapientia

dei ſobꝛietatem ⁊ iuſticiā docet ⁊ pꝛudētiā et
virtutem quibus in vita nihil eſt vtiliꝰ hoībꝫ
ſc3 virtuoſis. Ad maioꝛē aūt euidētiā ſciēdū
ꝙ duplex eſt iuſticie virtus. ſ. generalis ⁊ ꝑti-
cularis: iuſticia aūt generalis dr̄ iuſticia legal̄
q2 ꝑ eā hō cōcoꝛdat legi oꝛdināti actꝰ oīm ꝟ-
tutū in bonū cōe: nā iuſticia oꝛdinat hoīem ī
cōpatione ad aliū qđ fieri pōt dupliciꝛ. Pꝛio
ad aliū ſingularit̄ cōſideratū. Scđo ad aliu3
in cōi ſm ꝙ ille q̄ ſeruit cōitati ſuit oībꝫ hoībꝫ
ſub illa cōitate cōtentis ⁊ ad vtrūqꝫ pōt ſe ha
bere ſm ꝓpꝛiā rōnem: oēs ei contēti ſub cōita
te cōparant̄ ad cōitatē: ſic̄ ptes ad totū: ⁊ qđ
libet bonū ꝑtis eſt oꝛdinabile in bonū totius
cum igit̄ bonum cuiuſlibet ꝟtutis oꝛdināris
hominē ad ſeipm̄ vel ad aliā ſingularem ꝑſo
nam referibile ſit ad cōe bonū ad qđ oꝛdinat
iuſticia: conſtat ꝯſequenter ꝙ actus omnium
virtutū ad iuſticiā pertinere pn̄t ſm ꝙ oꝛdināt
homine3 ad cōe bonū. ⁊ ꝙ̄tū ad hoc dicit̄ eē
virtus generalis: vnde ſicut charitas dici pt̄
virtus generalis inquātum oꝛdinat oēs actꝰ
virtutum ad bonū diuinū qđ reſpicit vt ꝓpꝛiū
obiectum. ſic iuſticia legalis inquantum oꝛdi
nat actus omnium virtutū ad cōe bonu3 qđ
reſpicit vt ꝓpꝛium obiectū. Alia eſt iuſticia q̄
dam ꝑticularis. que. ſ. oꝛdinat homine3 circa
ea que ſunt ad alteram ſingulare3 ꝑſonā ime
diate: ſicut iuſticia generalis oꝛdinat hoīem
in his que ſunt ad alterū ꝙ̄tum ad bonū cōe
mediate. Pꝛo quo nota ꝙ oīa q̄ rectificari
poſſunt per rōnem ſunt materia virtutis mo
ralis q̄ diffinitur ꝑ rōnem rectā: vt patet in.
ij. Eth. Poſſunt ḡ rectificari ꝑ rōnem īterio
res paſſiōes anime ⁊ exterioꝛes actiōes nec-
non ⁊ res exterioꝛes que veniūt in vſum ho-
minis. Iuſticia ḡ non eſt circa interioꝛes ani
me paſſiones: q2 conſiſtit in volūtate vt ī ſub
iecto cuius motus vel actus non ſunt paſſio-
nes: ſed ſolum motus appetitꝰ ſenſitiui paſ-
ſiones dicuntur: ſicut temperātia ⁊ foꝛtitudo
que ſunt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili ſunt cir-
ca paſſiones: ſed iuſticia ſolum eſt circa acti-
ones exterioꝛes ⁊ res ſm quandam rōnem
obiecti ſpecialem: put. ſ. ſm eas vnus homo
alteri oꝛdinatur: vnde ponitur vna de quattu
oꝛ virtutibus cardinalibus habens materiā
ſpecialem ſiue obiectum. Et habet quattuoꝛ
gradus ſm quadꝛuplicem diffinitionē. Pꝛi-
mus gradus ab omni iniquitate hominē cu-
ſtodit ⁊ cum omnibus pacifice conuerſari fa
cit ⁊ ſic eſt virtus politica que dꝫ mundum

iſtum deſpicere ⁊ vnicuiqꝫ ſeruare quod ſuū eſt.ſ.ſibiipſi primo ⁊ deo. Secūdus gradus mentē ad eterna directe trahit:qꝛ iuſto ordini rōnis pfecte conſentit:⁊ ſic eſt virtus purgatoria q̄ eſt ad verā primi viam ꝯſentire et vniuſcuiuſqꝫ ꝟtutis officiū in ſuo vigore conſeruare: Tertius gradus mētem in eternis figit:qꝛ illā cū deo eterno ꝑpetuo federe ſociat. Et ſic eſt virtus purgati animi que ē cū diuina mēte ꝑpetuo federe ſociari. Quartus grad⁹ p̄dictos gradus inchoat deducit ⁊ pficit qꝛ in ſolo deo eſt q̄ omnē creaturā ſua inflexibili ⁊ ꝑpetua lege iuſte regit.⁊ ſic eſt virtus exemplaris:que ꝑhenni lege a ſempiterna operis ſui cōſūmatiōe nō flectit̄. Thomas autē diffinies iuſticiā:ait:Juſticia eſt habitus ſm quā aliq̄s conſtāti ⁊ ꝑpetua volūtate ius ſuū vnicuiqꝫ tribuit. Eſt aūt iuſticia habitus ſm quē aliq̄s recte operat̄ ⁊ vult ⁊ h̄ voluntate ꝑpetua:qꝛ nō ſufficit ad rationē iuſticie ꝙ q̄s velit ad horā in aliq̄ negocio ſeruare iuſticiā cū vix inueniat̄ q̄ velit in oībꝫ iniuſte agere:ſꝫ requirit̄ ꝙ habeat voluntatē ꝑpetuo ī oībꝫ conſeruandi iuſticiā. Addit̄ etiā cōſtanti voluntate.qꝛ ſicut ꝑ hoc ꝙ dicitur ꝑpetua volūtas deſignat̄ ꝙ aliquis gerat in propoſito ꝑpetuo iuſticiam conſeruandi:ſic etiā in hoc ꝙ dicitur conſtans deſignat̄ ꝙ in ꝓpoſito firmiter pſeueret. Qḋ autem ſubditur ius ſuū vnicuiqꝫ tribuit:non ſolum intelligit̄ de principe ⁊ iudice:q̄ reddunt qḋ iuſtum eſt ꝑ modū imparantis ⁊ dirigentis:ſꝫ etiam de ſubditꝭ q̄ reddūt vnicuiqꝫ qḋ ſuum eſt:ꝑ modū executiōis iuxta illud Roma.xiij. Reddite omnibus debita.cui tributum tributum:cui vectigal vectigal:cui timorem timorem:cui honorē honorem:nemini quicq̄ꝫ debeatis niſi vt inuicē diligatis: Per hoc autem ꝙ addit̄ ius ſuum notatur ꝙ ius eſt obiectū ipſius iuſticie: Jus autem multiplex eſt vt tactum eſt in primo p̄cepto.hoc tamen ſciendūꝫ ꝙ ius ſiue iuſticia ſm Tho:ſcḋa ſcḋe.q.lvij.eſt aliquod opus adequatum alteri:ſm aliquē eq̄litatis modū. B Dupliciter aūt alicui homini p̄t aliquid eſſe adequatū: Uno mō ex ipa natura rei vt cū quis tm̄ dat vt tantūdē recipiat:⁊ hoc ius naturale vocat̄. Alio mō aliquid ē adequatū alteri vel cōmēſuratū ex cōdicto vel ex cōmuni placito:cum ſcꝫ quis ſe reputat contentū ſi tantū accipiat:qḋ poteſt fieri dupliciter Primo per aliquod priuatū cōductū:ſicut ꝙ firmat̄ aliquo pacto inter priuatas ꝑſonas.

Scḋo ex cōdicto publico:cū ſcꝫ totus populus cōſentit:vt aliquid habeat̄ q̄ſi adequatū ⁊ cōmenſuratū alteri:vel cū h̄ princeps ordinat qui populi curā hꝫ vel eius ꝑſonā gerit:⁊ hoc dicit̄ ius poſitiuum. Poteſt eīm humana voluntas ex communi condicto aliquid facere iuſtū.in his q̄ ſm ſe nō habēt repugnantiā aliquā ad iuſticiam naturalē. Secus tm̄ eſt de his q̄ de ſe repugnātiā habent ad ius naturale qꝛ ḋ his dicit̄ Eſa.x: Ue qui cōdūt leges iniquas. ¶ Deinde queri poteſt:vtrū iuſticia preeminat inter omnes virtutes morales:p̄ſertim cum ſm phm.ij. Eth. Uirtus eſt circa difficile ⁊ bonum.ſed fortitudo magis eſt circa difficilia q̄ꝫ iuſticia:quia circa ꝑicula mortis vt poſtea videbitur. Ad hoc reſpondet Tho.vbi ſupra.q.lviij.qḋ ſi loq̄mur de iuſticia legali:tunc manifeſtum eſt ꝙ ipſa p̄clarior eſt inter omnes virtutes morales:inquantum bonū cōmune p̄eminet bono ſingulari vnius perſone. Et ſm hoc in.v. Eth.dicit phus. Qḋ p̄clariſſima virtutum videt̄ eē iuſticia:⁊ neqꝫ heſperus neqꝫ lucifer ita admirabilis: Similiter ſi loquimur de iuſticia ꝑticulari tunc etiam p̄cellit inter alias virtutes morales duplici ratione. Prima ſumi poteſt ex parte ſubiecti:qꝛ ſcꝫ iuſticia eſt in nobiliori parte ipſius aīe:ſcꝫ in voluntate quod ſic patet:qꝛ iuſticia non ordinatur ad dirigendū aliquem actū cognoſcitiuū:⁊ ideo ſubiectum iuſticie non eſt intellectus vel ratio. Sed iuſti dicimur ex hoc ꝙ recte aliq̄d agimus:primum aūt ꝑncipiū actus eſt vis appetitiua:q̄ duplex ē.ſ.volūtas q̄ eſt ī rōne:⁊ appetitus ſēſitiuus ꝯſequēs apprehenſionē ſenſus q̄ diuidit̄ ꝑ iraſcibilē ⁊ ꝯcupiſcibilē. Reddere autē vnicuiqꝫ qḋ ſuū ē ex appetitu ſenſitiuo ꝓcedere nō p̄ōt:qm̄ apprehēſio ſenſitiua ad h̄ ſe nō extendit ꝙ ꝓportionē vnius ad alterū cōſiderare poſſit:ſed hoc ē ꝓpriū rōnis:⁊ ſic iuſticia nō p̄ōt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili ⁊ cōcupiſcibili:ſed ſolum in voluntate. Alie ꝟo virtutes morales ſunt ſicut in ſubiecto in appetitu ſenſitiuo ad quem ꝑtinēt naturales anime paſſiones q̄ ſunt materia aliarum virtutum moraliū. Secūda aūt ratio ſumi p̄ōt ex parte obiecti:qꝛ ꝟtutes alie laudant̄ ſolū ſm bonū ipſi⁹ virtuoſi:qꝛ ſcꝫ pficiūt ipſum habētem Juſticia ꝟo laudat̄ ſm ꝙ virtuoſus ad alium bene ſe habꝫ.qꝛ iuſticia eſt circa operationes q̄bus hō ordinat̄ nō ſolū ī ſe:vt bene ſe habeat in ſeipſo:ſed etiā reſpectu alterius vt

bene ſe habeat ad alterū. Ad h̄ aūt qḋ obiicitur de fortitudine:dicendū ꝙ rō virtutis magis cōſiſtit in bono q̄ꝫ in difficili. Juſtitia autē eſt circa meliora q̄ꝫ fortitudo: qꝛ illa ſolū vtilis eſt in bello:⁊ iſta in pace ⁊ in bello. Uerūtm̄ inter virtutes cardinales p̄cellit prudētia iuſtitiā: vt videbit̄ in p̄mo ſermone de fortitudine. C Deniqꝫ q̄ri p̄ōt de iniuſtitia q̄.ſ.opponit̄ iuſtitie: vtrū.ſ.vitiū ſpūale:p̄ſertim cum nullū pc̄m ſpūale opponit̄ oībus virtutibꝫ: ſꝫ iniuſtitia oībus opponit̄ virtutibꝫ. Nā q̄ꝫtum ad adulteriū opponit̄ caſtitati: q̄ꝫtum ad homicidiū opponit̄ manſuetudini: ⁊ ſic de aliis. Ad hoc rn̄det Tho.vbi.ſ.q.lix.ꝙ duplex eſt iniuſtitia. Una illegalis q̄.ſ.opponit̄ iuſtitie legali: ⁊ hec ſm eſſentiā eſt ſpūale vitiū inq̄ꝫtūꝫ reſpicit obiectū ſpūale.ſ.bonū cōe qḋ ꝯtēnit: ſed q̄ꝫtū ad intentionē eſt vitiū generale: qꝛ ꝑ cōtemptū boni cōis p̄ōt quis ad oīa peccata deduci:ſicut etiā oīa vitia inq̄ꝫtum repugnant bono cōi rōnem habēt iniuſtitie quaſi deriuata ab iniuſtitia. Alia vero eſt iniuſtitia ſm inequalitatē quandā.ad alterū: put hō vult hr̄e plus de bonis ⁊ minus de malis: ⁊ ſic ſpūale habet materiā:⁊ eſt ꝑticulare vitiū iuſtitie ꝑticulari ꝯtrariū. Et opponit̄ etiā indirecte virtutibus oībus inq̄ꝫtum exteriores actus pertinent ⁊ ad iuſtitiā ⁊ ad alias virtutes morales licꝫ diuerſimode. Et eſt vitiū mortale ex genere ſuo:qꝛ charitati cōtrariat̄:q̄ eſt aīe vita: q̄ mouet ad volendū alterius bonū cū ecōtra iniuſtitia ſemꝑ in alterius nocumento cōſiſtat niſi tā parua eſſet iniuſtitia ꝙ ꝓbabiliter alter nō lederet̄ nec illi diſpliceret: puta ſi auferat pomū vel ſimile. Et nota ꝙ facere iniuſtū ex intentiōe ⁊ electione eſt ꝓpriū iniuſti: ſm ꝙ iniuſtus dicit̄ qui hꝫ habitū iniuſtitie:⁊ ille dicit̄ iniuſtus formaliter. Sed facere iniuſtū p̄ter intentionē.ſ.ꝑ ignorantiā vel ex quadā paſſione nō eſt ꝓpriū iniuſti:qꝛ hoc p̄ōt quis facere abſqꝫ habitu iniuſtitie: ſed tantū materialiter ⁊ quaſi per accidens iniuſtus dicit̄. Ad lau.

¶ De partib⁹ iuſtitie ſubiectiuis integralibus ⁊ potentialibus ac de acceptione perſonarū. ¶ Sermo xi.

Memento vt diē ſabbati ſanctifices. Exo.xx. Jā ordine cōgruo de partibꝫ ipſius iuſtitie ꝓſequendū eſt q̄ ſunt triplices:nā quedā ſunt partes eius ſubiectiue:quedā integrales: ⁊ quedā potentionales q̄.ſunt ꝟtutes adiūcte. A Quantū igit̄ ad primū.ſ.ꝑtes ſubiectiuas p̄mo q̄ri p̄ōt vtrū ſint due ꝑtes iuſtitie: q̄ꝛ vna eſt directiua in diſtributiōibꝫ ⁊ alia in cōmutationibꝫ ſicꝫ tāgere videt̄ phs in.v. Ethi.cū tm̄ ecōtra ſicꝫ dictū eſt:iuſtitie act⁹ eſt reddere vnicuiqꝫ qḋ ſuū eſt:ſꝫ in diſtributiōe nō reddit̄ vnicuiqꝫ qḋ ſuū erat.ſed de nouo ſibi appropriat̄ qḋ cōe erat. Ad hoc rn̄det Tho.ſcḋa ſcḋe.q.lxj.ꝙ iuſtitia ꝑticularis q̄ eſt virtus cardinalis ordinat̄ ad aliquā ꝑſonā p̄uatā q̄ cōperat̄ ad cōitatē:ſicꝫ ꝑs ad totū: Pōt igit̄ ad aliquā ꝑtē attendi duplex ordo. Unus quidē ꝑtis ad ꝑtem cui ſilis eſt ordo vnius p̄uate ꝑſone ad aliā:⁊ hūc ordinē dirigit iuſtitia cōmutatiua q̄ ꝯſiſtit in his q̄ mutuo fiūt inter duas ꝑſonas adinuicē. Alius ordo attendit̄ totius ad ꝑtes:⁊ huic ordini aſſilat̄ ordo ei⁹ qḋ eſt cōe ad ſingulas ꝑſonas quē ordinē dirigit iuſtitia diſtributiua q̄ eſt diſtributiua cōmuniū ſm ꝓportionalitatē. Et iō due ſunt ſpēs iuſtitie.ſ.cōmutatiua ⁊ diſtributiua q̄ diſtinguunt̄ non ſolū ſm vnū ⁊ multa.i. ſm h̄ ꝙ iuſtitia cōmutatiua ꝯſiſtit in eo ꝙ aliq̄d reddit̄ vni:⁊ diſtributiua in h̄ ꝙ aliq̄d reddat̄ multis:ſꝫ etiā ſm diuerſāꝫ rōnē debiti:qꝛ alio mō debet̄ id alicui qḋ eſt cōe:⁊ alio mō id qḋ eſt ꝓpriū. Ad obiectū igit̄ dicendū ꝙ cū ex bonis cōibꝫ aliq̄d ī ſingulos diſtribuit̄ q̄libet aliq̄ mō recipit qḋ ſuum eſt. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā ſciendū:ꝙ actus cōmutatiue iuſtitie eſt reſtitutio:q̄.ſ. qḋcūqꝫ ablatū reddit̄ vel equiualens ꝓut eſt poſſibile. Nā ablatio rei aliene q̄ eſt act⁹ iniuſtitie circa cōmutatiōes opponit̄ reſtitutiōi:⁊ iō reſtitutio eius eſt actus iuſtitie q̄ eſt in cōmutationibꝫ directiua. Preterea licet nomē reſtitutiōis inq̄ꝫtum importat iterationē quādā ſupponit idē titatē rei:⁊ iō ſm ꝓpriā īpoſitionē nōis reſtitutio p̄cipue locū hr̄e videt̄ in rebus exterioribꝫ que manētes eadē tā ſm ſubſtantiā q̄ꝫ ſm ius dominij p̄ñt ab vno deuenire ad aliū. Sicut tm̄ ab hmōi rebus nomē cōmutatiōis tranſlatū eſt ad actiōes vel paſſiōes q̄ ꝑtinent ad reuerentiā vel iniuriā alicuius ꝑſone ſeu etiā nocumentū vel ꝓfectū: ſic etiā nomē reſtitutionis ad hoc deriuatur: q̄ licꝫ realiter nō maneant manent tm̄ in effectu vel corꝑali:puta cū ex ꝑſecutione corpus ledit̄ vel in effectu q̄ eſt in opiniōe hoīm:vt cū poſt verba opprobrioſa remanet aliq̄s infamat⁹ aut minorat⁹ in honore ſuo:vñ cōmutationes int̄ duas ꝑſonas p̄ñt eſſe duplices:ꝑ quas facilit̄ inueniri p̄ñt vitia cōmutatiue iuſtitie contraria. Quedā enim

ſunt inuolũtarie cõmutationes: qñ.ſ. quis vtit̃
alterius re pſona vel ope eo inuito: qđ dupli-
citer fieri põt: ſcʒ occulte per fraudẽ vel mani-
feſte per violentiã. Et hoc pmo in rem ſiue
occulte rem alterius accipiendo qđ furtũ di-
cit̃: ſiue manifeſte qđ dicit̃ rapina. Secundo
in pſonã vel inq̃ztum ad eius cõſiſtentiã: ſicut
ledit̃ occulte q̇s per doloſam occiſionẽ pcuſ-
ſionẽ aut veneni exhibitionẽ. Manifeſte ve-
ro p manifeſtã occiſionẽ: incarceratiõẽ: ꝟbe-
rationẽ ſeu mutilationem: vel etiã q̃ztum ad e-
ius dignitatẽ: ſicut occulte quis ledit̃ per fal-
ſam teſtificationẽ detractionẽ: diffamationẽ
ſuſurrationẽ ⁊ ſimilia. Manifeſte vero p fal-
ſam accuſationẽ in iudicio: defenſionẽ: iudica-
tionem: aduocationẽ: teſtificationẽ. Item deri-
ſionẽ: maledictionem: contumeliã: cõuitiũ: im-
properiũ ⁊ ſimilia. Tertio in perſonã coniun-
ctã: vt in vxorẽ per adulteriũ occultũ vel ma-
nifeſtũ: vel etiã in ſeruũ quem inducit occulte
vel manifeſte vt diſcedat. Et eadẽ eſt ratio de
alijs pſonis coniũctis. Quedã aũt ſunt volũ-
tarie cõmutationes: cũ.ſ. quis volũtarie trãſ-
fert res ſuas in alterũ: qđ fit mulpliciter. Pri-
mo ſimpliciter fit tranſlatio rei in alterũ pro
recõpenſatione alterius rei: ſicut fit in emptio
ne ⁊ venditiõe. Secũdo cõcedit alteri vſum
rei cũ debito recuperandi rem: ſicut in vſufru
ctu ⁊ in mutuo ſeu cõmodato: qđ ſi non conce
dit̃ talis vſus gratis: tunc vocat̃ locatio ⁊ cõ
ductio. Tertio tradit rem ſuã rõne conſerua-
tionis vt in depoſito: vel rõne obligationis
vel fideiuſſionis vt in pignore: ⁊ ſic de alijs.
Et circa has cõmutationes volũtarias ſunt
duo vitia.ſ. fraus ⁊ vſura. Verũtamen: quia
de his oĩbus vitijs ⁊ oppoſitis ſparſo tractat̃
in pſenti opuſculo: tũc gratia breuitatis ſuper-
ſedeo. ¶ Secundo principaliter queri põt de
vitio oppoſito iuſtitie diſtributiue qđ eſt acce
ptio perſonarũ. vtrũ.ſ. ſit peccatũ: pſertim cũ
apud deum non põt eſſe iniquitas: ſed deus
videt̃ accipere pſonas quia vnũ aſſumit per
gratiã ⁊ alium in peccato relinquit: iuxta illud
Matth. xxiiij. Duo erũt in loco vno vnus aſ-
ſumet̃ alter relinquetur. Ad hoc rñdet Tho.
vbi.ſ̃.q.lxiij. Qđ equalitas iuſtitie diſtributi-
ue cõſiſtit in hoc ꝙ diuerſis pſonis diuerſa tri-
buunt̃ ſm proportionẽ ⁊ dignitatẽ perſonarũ
cui opponit̃ acceptio perſonarũ. Si ergo q̇s
conſiderat illã ꝓprietatem pſone propter quã
id quod ei offertur eſt ei debitũ: non erit acce-
ptio perſone ſed cauſe. Hinc ſuper illud E-
pheſ. vj. Non eſt pſonarũ acceptio apud deũ
dicit glo. ꝙ iuſtus iudex cauſas diſcernit nõ p-
ſonas: puta ſi quis aliquẽ promouet ad magi
ſteriũ ꝓpter ſcientie ſufficientiã: hoc attendit̃
cauſa debita non pſona: ſi vero talis ſolum
attenderet perſonam vt quia Martinus eſt
vel petrus tũc eſſet acceptio pſone cui nõ tri-
bueret ꝓpter cãm q̃ faceret eũ dignũ. ſ̃ ſolũ p-
pter pſonã: vt qꝛ amicus: ꝯſanguineus vel di
ues. Cõtingit tñ aliqua cõditio pſone facit eã
dignã reſpectu vnius rei ⁊ nõ reſpectu alteri-
us: ſicut ꝯſanguinitas facit aliquẽ dignũ ad h̃
ꝙ heres inſtituat̃ patrimonij: nõ aũt ad hoc ꝙ
ei platio eccleſiaſtica ꝯferat̃. Et ſic eadẽ ꝯdi
tio pſone in vno negotio ꝯſiderata: facit acce
ptionẽ pſonarũ. in alio vero nõ facit. Ad obie
ctũ aũt dicendũ ꝙ duplex eſt datio. Vna qua
q̇s alicui dat qđ ei debet̃: ⁊ hoc ptinet ad iu-
ſtitiã: vñ circa tales dationes acceptio pſona-
rũ attendit̃. Alia eſt datio ptinens ad libera-
litatẽ: qua.ſ. alicui gratis dat̃ qđ ei nõ debet̃:
⁊ talis eſt collatio munerũ gratie p que pecca
tores aſſumunt̃ a deo: circa quã acceptio pſo-
narũ locum nõ habet: qꝛ q̇libet abſqꝫ iniuſti-
tia de ſuo dare põt q̃ztum vult ⁊ cui vult: ⁊ ſic
deus dat bona ſua: qui ait Matt. xx. An nõ li
cet mihi qđ volo facere: tolle qđ tuũ eſt ⁊ va-
de. ¶ Ceterꝫ hec acceptio pſonarũ qñqꝫ locũ
habet in iudicijs cõferendis: qđ corrumpitur
amore vel odio: timore vel cupiditate: qñqꝫ
vero locũ habet in ſpũaliũ diſpenſationibꝫ: q̃-
rum platus eccleſiaſticus nõ eſt dñs vt ea da
re poſſit pro habitu: ſed tm̃ diſpẽſator: ⁊ ideo
neceſſe eſt promouere vel etiã eligere melio-
res: vel ſimpliciter vel in cõparatione ad cõ-
mune bonũ. Qđ ſi cõſanguinei ſunt eque di-
gni vt alij: tunc pferri poſſunt: qꝛ ſaltẽ in hoc
peminent ꝙ de eis magis cõfidere põt: ꝙ vna
nimiter ſecũ eccleſie negotia tractent. Qñqꝫ
deniqꝫ locũ habet in exhibitiõe honoris ⁊ re
uerentie: qñ.ſ. diues honorat̃ ſolũ intuitu diui
tiarũ. Et hoc tãgit Jacobus in canonica ſua
ij.c. Et pari rõne ſi quis honorat̃ propter ali-
quas cauſas que nõ faciũt honore dignũ eſt
peccatũ: ⁊ ptinet ad acceptationẽ perſonarũ:
pñt tamẽ honorari principes ⁊ plati etiã ma-
li: qꝛ gerunt perſonã dei ⁊ cõitatis cui pficiun
tur. Similiter ⁊ parentes ⁊ dñi ꝓpter pticipa-
tionẽ diuine dignitatis: q̇ eſt oĩm pater ⁊ dñs.
Itẽ ſenes ꝓpter ſignũ virtutis: qđ eſt ſenect⁹:
Leui. xix. Coram cano capite conſurge ⁊ ho
nora perſonã ſenis. ¶ Tertio queri põt
de ptibus integralibus ipſius iuſticie vtrum
ſint ptes iuſticie d̃clinare a malo ⁊ facere bo
nũ cũ Aug. li. de correctione ⁊ gratia ponat
ad iuſticiã legis ptinere declinare a malo et
facere bonũ: ſed quia ad quãlibet virtutẽ pti
net facere bonũ ⁊ vitare malũ: videt̃ ꝙ ptes
excederẽt totũ.ſ. iuſticiã que eſt virtus quedã
ſpecialis. ¶ Ad hoc rñdet Tho. vbi.ſ̃.q.lx-
xix. ꝙ ſi loquamur đ bono ⁊ malo in cõmuni
tũc facere bonũ ⁊ vitare malũ ptinet ad om
nẽ virtutẽ: ſꝫ quia iuſticia ſm q̃ꝫ eſt virt⁹ ſpe-
cialis reſpicit bonũ ſub ratiõe debiti ad pxi-
mũ: ideo ſcđm hoc ad eã ptinet facere bonũ
ſub rõne debiti in cõparatiõe ad pximũ ⁊ vi
tare malũ oppoſitũ. Verũtñ facere bonum
eſt actus cõpletiuus iuſticie ⁊ quaſi pars ei⁹
principalis: ſed a malo declinare eſt act⁹ im-
perfectior ⁊ quaſi ſecũdãria ei⁹ pars. Hinc
eſt q̃ſi pars materialis ſine q̃ nõ põt pars for
malis eẽ cõpletiua. Et his duabꝫ ptibꝫ oppo
nunt̃ duo vitia que ſunt trãgreſſio ⁊ omiſſio.
Trãſgreſſio nãqꝫ opponit̃ pceptꝭ negatiuis
q̃ ptinent ad declinationẽ a malo. Et omiſſio
opponit̃ pceptis affirmatiuis q̃ ptinẽt ad fa-
ciẽdũ bonũ ⁊ h̊ ꝓprie ſub rõe debiti in ordĩe
ad pximũ. Bonũ eñ ſub rõe debiti ꝓprie pti
net ad iuſticiã: legalẽ q̇dẽ ſi đbitũ accipiat̃ in
ordine ad legẽ diuinã vel humanã. ſpecialeꝫ
ꝟo ſi debitũ ꝯſiderat̃ in ordĩe ad pximũ. Vñ
eo mõ q̊ iuſticia ẽ virt⁹ ſpecialis: etiã omiſſio
eſt ſpeciale peccatũ diſtinctũ a peccatꝭ q̃ op-
ponunt̃ alijs virtutibꝫ. Et eo mõ quo facere
bonũ cui opponit̃ omiſſio eſt quedaꝫ ps ſpe-
cialis iuſticie diſtincta a declinatiõe mali cui
opponit̃ tranſgreſſio: etiã omiſſio a trãſgreſ-
ſiõe diſtinguit̃. Simpliciter tñ ⁊ abſolute lo-
quendo trãſgreſſio grauius eſt pccm̃ q̃ꝫ omiſ
ſio: licꝫ aliq̃ omiſſio grauior eſſe põt aliq̃ trãſ
greſſione: cuius ratio eſt qꝛ peccatũ intantuꝫ
graue eſt inq̃ztũ diſtat a ꝟtute. Cõtrarietas
aũt eſt maxima diſtãtia: vt dicit̃ i. x. Meth.
Vnde cõtrariũ magis diſtat a ſuo contrario
q̃ꝫ ſimplex eius negatio: ſicut ab albo magis
diſtat nigrũ q̃ꝫ ſimpliciter nõ albũ. Sed trãſ
greſſio cõtrariat̃ actui virtutis: omiſſio vero
ſolũ importat negationem illius. Hic minus
peccat omittẽs parentibꝫ exhibere debitam
reuerentiã q̃ꝫ eis inferens cõtumeliã vel iniu
riã qđ ptinet ad trangreſſionẽ. ¶ Quarto q̃-
ri põt de ptibus iuſticie potẽtionalibus ⁊ de
virtutibus ei annexis: vtrũ.ſ. ꝟtutes annexe
iuſticie cõuenienter aſſignent̃: pſertim quia
Tullius ponit ſex virtutes Macrobius ſe-
ptẽ: quarũ plures a Tullio ptermittũt̃. An-
dronicus nouẽ ex quibus Tullius ponit tm̃
vnã. Et Areſt. ponit epicheiã quã nullus p-
dictorꝫ ponit. Ad hoc dicendũ ſm Tho. vbi
ſ̃. ꝙ in virtutibus q̃ adiungunt̃ alicui virtuti
pncipali duo ſunt ꝯſiderãda. ¶ Prio ꝙ in ali
q̊ deficiãt a pfecta rõne ipſius: Et qꝛ iuſtitia
eſt ad alterũ ideo oẽs virtutes q̃ ſunt ad alte
rũ pñt rõne cõueniẽtie cõnecti iuſticie: ratio
ergo iuſticie cõſiſtit in h̃ ꝙ alteri reddat̃ qđ
ſibi ſm equalitatẽ đbet̃. Dupliciter igit̃ aliq̃
virtus ad alterũ exiſtẽs a ratione iuſticie de-
ficit. Primo deficit a ratione equalis: Scđa
a rõne debiti: quia q̃daꝫ virtutes licet alteri
reddãt debitũ tñ equaliter reddere nõ pñt:
vñ q̇cq̇d deo reddit̃ ab homine debitũ ẽ: nõ
tñ eq̃le: qꝛ nõ reddit hõ tantũ quantũ debet:
iuxta illud. Quid retribuã dño ⁊c̃. Et ſic ad-
iũgit̃ iuſticie religio: q.ſ. religamur diuino cul
tui. Silr̃ parẽtibꝫ reddi põt debitũ ſꝫ nõ eq̃-
le: vt ptꝫ p ph̃m. viij. Ethic̃. Et ſic adiungit̃
pietas p quã ſm Tulliũ ſanguine iunctis pa
trieqꝫ beniuolis officiũ: ⁊ diligens tribuit̃ cul
tus. Tertio nõ poteſt equale pmiũ ab hoĩe
recõpenſari virtuti: vtꝫ per ph̃m. iiij. Ethic̃. ⁊
ſic adiũgit̃ obſeruãtia p quã homĩes ſm Tul
liũ aliq̃ dignitate ãncedẽtes aliq̊ cultu ⁊ ho-
nore dignant̃. Defectus etiam a rõne debiti
põt attẽdi ſꝫ ꝙ duplex eſt debitũ.ſ. legale qđ
ꝓprie attẽdit iuſticia q̃ eſt virtus principalis
et morale debitũ qđ.ſ. aliq̇s debꝫ ex honeſta
te virtutis: ⁊ habet duplicẽ gradũ: Quoddã
eñ debitũ ſicut eſt neceſſariũ: ꝙ ſine eo non
põt honeſtas morꝫ ſeruari: ⁊ h̃ habet plus đ
rõne debiti. Exempli grã. Debitũ eſt ꝙ talẽ
alteri q̇s ſe exhibeat in verbis ⁊ factis: q̃lis
eſt: ⁊ ſic adiungitur veritas. Itẽ ꝙ alteri recõ
penſat ſm ea q̃ fecit: vel in bonis ⁊ ſic adiun-
git̃ gratia: vel in malis ⁊ ſic adiungit̃ vindi-
catio. Aliud vero debitũ eſt neceſſariũ ſicut
cõferens ad maiorẽ honeſtatẽ: ſine q̊ tñ honẽ
ſtas conſeruari põt: ſicut liberalitas: affabili-
tas: ⁊ alia q̃ Tullius ptermittit: quia parum
habent de ratione debiti. Ad laudem dei.

¶ De tertia virtute cardinali.ſ. fortitudine: ⁊ vtrũ operetur ex habitu et cũ delectatiõe. ¶ Ser. xij.

m Emento vt diem ſabbati

ſanctifi. Exo.xx. Viſo de prima virtute cardi
nali. q̄ dicit̃ prudentia: ac de ſecūda que dicit̃
iuſticia. Iā de tertia pſequamur q̄ dicit̃ forti⸗
tudo: q̄ ſcȝ vim rectificat iraſcibilē in toleran⸗
dis aduerſis: ⁊ aggrediendis arduis: cōſtitu⸗
ens illā in debita quiete ad pagendū ſabba⸗
tū delicatū. ¶ A Et hec virtus ſm quadru⸗
plicem eius gradū quadrupliciter diffinit̃ a
Macrobio. Primus em̄ gradus hoīem facit
omnē metū pro vtilitate reipublice poſtpone
re: ⁊ niſi turpia formidare: ⁊ ſic eſt virtus pol⸗
licita vel ciuilis: q̄ eſt animū ſupra periculi me
tu erigere: nihilq̄ʒ niſi turpia formidare. Se⸗
cundus gradus mentē magis cōfortat ita vt
nulla pena corporalis eam terreat; q꞉ ad ſola
eterna fortiter anhelat: ⁊ ſic eſt virtus purga
toria: q̄ eſt mentē non terreri contra queq̄ʒ ad
uerſa: nec etiā a corpore recedentē. Tertius
gradus mentē in eternis figit: ⁊ ſic eſt virtus
purgati animi: cuius eſt non ſolū paſſiōes cor
poris vincere ſed penitus ignorare: ita vt ira
ſci neſciat ⁊ nihil niſi eterna cupiat. Quartus
gradus q̇ in deo eſt p̄dictos gradus inchoat:
deducit ⁊ cōſumat: Ipſa em̄ attingit a fine vſ
q̄ʒ ad finē fortiter: ⁊ diſponit oīa ſuauiter: ⁊ ſic
eſt virtus exēplaris q̄ eſt in deo: ⁊ eſt qḋ ſemꝑ
idem eſt ⁊ qḋ nunq̄ʒ mutat̃. Tho. aūt in ſcri⸗
pto Ethi. li. iij. diffinitionē fortitudinis ex ver
bis Ariſto. colligens ait ibidem Fortitudo
eſt virtus medio mō ſe habēns ſm rōnem re⸗
ctā circa timores ⁊ audacias. Et albe. teu. ex
verbis Ariſto. ⁊ cōmentatoris diffinitionem
colligens ait. Fortitudo ⁊ habitus imediate
audaciarū ⁊ timoꝝ ſufferentes: faciens: peri⸗
culoꝝ mortis gratia boni. Eſt igit̃ habitus q̄
quandā animi firmitatē pſequitur: p quā ani
mus ſtat immobilis ptra timores periculoꝝ
mortis. Et hoc imediate p qḋ fortitudo rōnē
habet virtutis cuius eſt eſſe in medio vel rō⸗
nis vel rei: facit etiā ſufferentes: q꞉ p̄ncipalior
eius actus eſt pati vel aggredi: ⁊ habet dupli
cem materiā vl̓ obiectū. Principalis eſt mors
Secūdaria vero pericula: q̄ q꞉ p̄nt eſſe plu⸗
ra: ideo dicit periculoꝝ: ⁊ addit in fine gr̃a bo⸗
ni: q꞉ ſi in aggreſſione vel perpeſſione mortis
aut periculoꝝ mortis nō ſequeret̃ aliq̇d bonū
tūc talis fortitudo nō haberet rōnem virtut̃
¶ Ad maiorē tn̄ euidentiā p̄mo queri pōt v⸗
trū fortitudo ſit virtus: p̄ſertim cū apl̓s dicat
virtus in infirmitate perficit̃ ergo nō in forti⸗
tudīe. Ad hoc r̄ndet Tho. ſcda ſcde. q. c. xxiij.
q̄ ſm phm in. ij. Ethico. virtus eſt que bonū
facit habentē ⁊ opus eius reddit bonū. Bo⸗
nū aūt hominis eſt ſm rationē eſſe ſm Dyo⸗
ni. iiij. c. de diuinis no. Et ideo ad virtutē hu⸗
manā pertinet vt faciat hominē bonū ⁊ opus
eius ſcd̄m rationē eſſe: quod ptingit tripLici⸗
ter. Primo q̄ ipſa ratio rectificat̃ qḋ fit p vir⸗
tutes intellectuales. Alio modo ſm q̄ ipſa re⸗
ctitudo rōnis in rebus humanis equalitatē in
ſtituit qḋ ptinet ad iuſticiā. Tertio ſm q̄ʒ im⸗
pedimenta huius rectitudinis in rebus hūa⸗
nis ponende toliunt̃. Dupliciter aūt humana
volūtas impedit̃ ne rectitudinē rōnis ſequat̃
Vno mō per hoc q̄ attrahit̃ ab aliquo dele⸗
ctabili ad aliud q̄ʒ rectitudo rōnis requirit: ⁊
hoc impedimentū tollit virtus tpantie. Alio
modo per hoc q̄ voluntatē repellit ab eo qḋ
eſt ſm rōnem ꝑpter aliqḋ difficile qḋ incūbit
Et ad hoc īpedimentū tollendū requirit̃ for⸗
titudo mentis: qua. ſ. hmōi difficultatibus reſi
ſtat: ſicut homo per fortitudinē corporalē im⸗
pedimēta corporalia ſuperat ⁊ repellit. Et ſic
fortitudo eſt virtus inq̄ʒtum facit hoīes ſm rō
nem eſſe. Nec tamen virtus anime perficitur
in infirmitate anime ſed carnis. Hoc aūt ad
fortitudinē mentis pertinet q̄ infirmitatē car⸗
nis fortiter ferat: propter aliqḋ bonū anime
pſequendū Sciendū tn̄ q̄ nomē fortitudinis
dupliciter accipit̃. Vno modo ſm q̄ abſolu⸗
te importat quandā animi firmitatem: ⁊ ſm
hoc eſt virtus generalis: vel potius conditio
cuiuſlibet virtutis: quia ſecundū phum. ij. E⸗
thico. ad virtutem requirit̃ firmiter ⁊ immo⸗
biliter opari. Et de hac fortitudine dicit Am
bro. in. j. de offi. Non mediocris animi eſt for
titudo: que ſola defendit ornamenta virtutū
omniū: ⁊ iudicia cuſtodit ⁊ que inexpiabili p̄⸗
lio aduerſus omnia vitia decertat inuicta ad
labores: fortis ad prelia: rigidior aduerſus
voluptates. hec ille. Alio modo poteſt accipi
fortitudo ſm q̄ importat firmitatem animi in
ſuſtinendis ⁊ repellendis his in quibus ma⸗
xime difficile eſt firmitatē habere. ſ. in aliquibꝫ
periculis grauibus. Et ſic ponit̃ ſpecialis vir
tus: vtpote materiā habens determinatā: de
qua dicit Tullius in rhetorica. Fortitudo eſt
conſiderata p[illegible]ritoꝝ periculoꝝ ſuſceptio: ⁊
laboꝝ perpeſſio: ⁊ tunc ponit̃ virtus cardina
lis vna ſiue principalis de quatuor qḋ ſic pꝫ
Nā virtutes dicunt̃ cardinales ſeu p̄ncipa⸗
les que p̄cipue ſibi vendicant id qḋ ptinet ad
virtutes cōiter. Inter alias aūt cōmunes vir
tutes cōditiones vna ponit̃ firmiter opari: vt

patet in. ij. Eth. laudem ergo firmitatis potiſ
ſime ſibi vendicat fortitudo. Tanto enim ma
gis laudatur q̇ firmiter ſtat q̄ʒto habet graui
us ipellens ad cadendū. ⁊ retrocedendum.
Impellit aūt homīe ad diſcēdēdū ab eo qḋ
eſt ſm rationē: ⁊ bonū delectans ⁊ malū affli
gēs ſed grauius īpellit dolor corpis q̄ʒ volu⸗
ptas. Dicit em̄ Aug. in li. lxxiij. q. q̄ nemo eſt
q̇ nō magꝫ dolorē fugiat q̄ʒ appetat volupta
tē: q̄ñquidē videmus etiam maxias beſtias
a maximis voluptatibꝰ coherceri doloꝝ me⸗
tu. Inter dolores āt ⁊ pericula maxie timēt̃
ea q̄ ducūt ad mortē: p q̄ firmiter ſtat fortis: ⁊
ideo fortitudo eſt virtus cardinalis de q̄ dic̄
Senē. Magnanimitas q̄ ⁊ fortitudo d꞉ ſi ī ſit
animo tuo viues cū magna fiducia liber: itre
pidus: alacer. Magnū hūani animi bonum
eſt. finem huius vite intrepidum expectare.
B Secūdo ꝟo q̄ri pōt vtꝝ fortis operetur
ꝑpter bonū ꝓprij habitꝰ p̄ſerti cū dicat. Aug.
xiij. de trini. virtutes q̄s ꝓpter ſolam beatitu
dinē amamus. ſic pſuadere q̇dam nobis au⸗
dēt ſic dicēdo eas ꝓpter ſe appetēdas: vt ipā
beatitudinē nō amemꝰ: qḋ ſi faciūt etiā ipas
vtiq̄ʒ amare deſiſtemus. qn̄ illā ꝓpter quā ſo⸗
lū iſtas amauimꝰ nō amamꝰ: Hec ille Sed
fortitudo eſt ꝟtus q̄dam ergo actus fortitudi
nis nō ē ad ipam fortitudinē referēdus. Ad
hoc reſpōdet Tho. vbi. ſ. q̄ duplex eſt finis
ſ. primus ⁊ vltimus. Finis primus vniuſcu⸗
iuſq̄ʒ agentis eſt: vt ſimilitudinem ſue forme
in alterū īducat ſicut finis ignis calefacientꝫ
eſt vt īducat ſimilitudinem ſui caloris in pati
ente. ⁊ finis edificatoris eſt vt inducat ſimili
litudinem ſue artis in materia. Quodcunq̄ʒ
autem bonum ex hoc ſequitur ſi ſit intentum
poteſt dici finis remotus agentis Sicut aūt
in factibilibus exterior materia diſponit̃ per
artē: ſic etiam in agibilibus p prudentiam di
ſponitur actus humani. Sic ergo dicendum
q̄ fortis ſicut primum finē intendit: vt exem⸗
plo ignis ⁊ edificatoris ſimilitudinē ſui habi
tus exprimat in actu: intendit enim agere ſm
pueniētiam ſui habitus: ſic etiam intēdit vl
timum finem vt illū aſſequat̃. Finis aūt vlti⸗
mus eſt beatudo vel deꝰ. De q̄ fine dic̄ Au⸗
gu. de moribus eccleſie. q̄ fortitudo eſt amor
omnia ꝓpter deū facile pferēs Et ſic fortis in
tendit vtrūq̄ʒ finē. ſ. primū ⁊ remotū vel vlti⸗
mū. ¶ Qḋ ſi querit̃ vtꝝ ergo fortis in actu
ſuo delectetur. p̄ſertim cū ſm phm. x. Ethic̃.
Delectatio eſt operatio cōnaturalis habitus
nō īpedita. ſed opatio fortis procedit ex ha⸗
tu q̇ agit in modum nature: Hinc ēt dic̄ Am
bro. ſuꝑ illud Gal̓. vij. Fructus autē ſpūs: q̄
opera virtutū dicunt̃ fructus: q꞉ mētē hom⸗
nis ſctā ⁊ ſincera delectatiōe reficiunt. Ad h̄
dicendum q̄ duplex eſt delectatio. Quedam
em̄ eſt corpalis q̄ pſequit̃ tactū corporalem
⁊ illā delectationē fortis n̄ pſeq̇tur in actu ſuo
principali q̄ ē ſuſtinere: q꞉ ſuſtinere percuſſio
nes: flagella vulnera vel mortē: eſt contriſta
bile ⁊ doloroſum humane nature. vnde hoc
negare eſſet negar̃ eos eſſe carnales: q꞉ ſi ha
bent carnē ſenſibilem neceſſe eſt q̄ leſiua infe
rant eis dolorem. Alia vero delectatio dicit̃
animal̓: q̄ ſcȝ pſequit̃ apprehēſionē anime: et
hec ꝓprie conſequit̃ opera virtutum. q꞉ ī eis
conſideratur bonum rōnis ⁊ ſm hoc fortis d
lectationē aliquā pſeq̇t̃: lꝫ etiā ſm apphēnſio
nem anime habeat vnde doleat: eo ſcȝ q̄ vitā
corporalem amittat: quam virtuoſus amat n̄
ſolum inquantum eſt bonum naturale ſed eti
am inq̄ʒtum eſt neceſſaria ad opera ꟑtutum
⁊ q̄ ad ea ptinent: Et ſic fortis habet ex vna
parte q̇ delectet̃ ſm delectationum animalē
ſcȝ de actu virtutis ⁊ eius fine habet etiam ex
alia parte vnde doleat: non ſolū corporaliter
propter illatas penas: ſed etiam animaliter ꝓ
pter amiſſionem vite. Hinc dicit Eleazarus
ij. Macha. vj. Diros corporis ſuſtineo dolo
res: ſcd̄m animam vero propter timorem tu
um libenter hec patior. Veruntamen ſenſibi⸗
lis dolor corporis ipſis facit non ſentire dele
ctationē animalē virtutis. Hinc dicit phus
in. iij. Ethico. q̄ fortis ī actu ſuo nihil delecta
bile videtur habere. Et iterum dicit ibidem
q̄ a a forti non requiritur q̄ delectetur quaſi
delectationem ſentiens: ſed ſufficit q̄ non tri⸗
ſtetur. Hec ille. Propter abundantem dei
gratiam: tamen q̇s delectationem ſentire po
teſt: ita q̄ exuberans gratia fortius eleuat ani
mam ad diuina ī quibus delectatur quā cor⸗
poralibꝫ penis afficiat̃ Sicut beatus Lau⸗
rentius in craticula poſitus dixit: Carbones
iſti refrigerium mihi preſtant. Et de beato
Stephano cantat eccleſia: Lapides torren⸗
tis illi dulces fuerūt. Itē beatus Tiburciꝰ
dixit (cum ſuper carbones īcenſos īcederet)
videtur mihi q̄ ſuper roſeos flores incēdo:
In ceteris autem licet ſit delectatio quedam
virtutis in opere fortitudinis tamen propter
dolorem ſenſus impeditur mens fortis ne in
operatione propria delectationem ſentiat: eo

ꝙ vehementia paſſionis vnius potentie im/
pedit potentiā aliā in actu ſuo propter cōne
xionē potentiaꝝ adinuicē nihilominus tñ vir
tus fortitudinis facit vt rō non abſorbeatur
a corporalib⁊ dolorib⁊:facitq̄ꝫ ꝙ delectatio
virtutū ſuperat animalē triſticiā inq̄ꝫtū hō p̄
fert bonū virtutis corporali vite:⁊ quibuſdā
ad eam pertinentibus. ¶ Tertio princi/
paliter q̄ri pōt vtrū fortitudo precellat alias
virtutes cardinales preſertum cū ſcd̄m phm
virtus eſt circa difficile ⁊ bonum:ſed fortitu/
do eſt cira difficillima. Et ideo dicit Ambro
ſius.j.de offi. Nunc de fortitudine tractem⁹
que velut excelſior ceteris diuidit̄ in res belli
cas ⁊ domeſticas. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. ſ.
ꝙ ſicut Aug. ait. vj. de trini. In his que non
mole magna ſunt hoc ē maius eſſe qd̄ eſt me
lius eſſe:vnde tāto ꝓtus aliq̄ eſt maior q̄ꝫto
melior eſt:bonū igit̄ rationis eſt bonū hoīs
ſm Dyoni. iiij. c.:de diuinis no:hoc aūt bonū
eſſentialiter quidē habet prudentiā que eſt p̄
fectio rationis. Iuſticia vero eſt huius boni
factiua inq̄ꝫtum ſcꝫ ad ipſam ptinet ordinem
rationis ponere in omnibus rebus humanꝫ.
Alie vero virtutes ſcꝫ fortitudo ⁊ tpantia cō
ſeruatiue ſunt huius boni inq̄ꝫtum paſſiōes
moderātur ne hominem a bono rationis ab/
ducant. Et quia ratio virtutis magis cōſiſtit
in bono q̄ꝫ in difficili ſic ꝙ magnitudo virtu/
tis magis eſt mēſuranda ſcd̄m rationem bo
ni q̄ꝫ ſcd̄m rationem difficilis:ideo inter vir
tutes cardinales potior eſt prudentia in qua
bonum rationis eſſentialiter cōſiſtit:quia id
quod eſſentialiter dicitur potius eſt eo quod
dicitur effectiue. Rurſus poſt prudentiam iu
ſticia potior eſt:quia id quod effectiue dicit̄
potius eſt:eo quod dicit̄ conſeruatiue:ſm re/
motionem impedimenti ſicut alie due virtu/
tes cardinales:ſcꝫ fortitudo ⁊ tēperātia. Hic
dicit Tullius in. j. de offi: In iuſticia virtutis
ſplendor eſt maximus:ex qua viri boni iuſti
nominantur. Ceterum in ordine harum for/
titudo tenet locum precipuum:q꞉ timor peri/
culorum mortis maxime ē efficax ad h̄ ꝙ ho
minem faciat recedere a bono rationis. poſt/
q̄ꝫ ordinat̄ temperantia:q꞉ etiā delectatiōes
tactus maxime inter cetera bonum rationis
impediunt. Veruntamē ꝙ Ambro. fortitudi
nem preferre videatur in dicta auctoritate:ē
intelligendum ſm quandā generalē vtilitatē
put tam in rebus bellicis q̄ꝫ domeſticis vel
ciuilibus vtilis eſt. ſicut ait phus. j. rhetor. ꝙ
iuſti ⁊ fortes maxime amant̄:q꞉ ſunt maxime
vtiles ⁊ in bello ⁊ in pace. Ad lau:

¶ De actibus fortitudinis qui ſunt ſuſtinere grauia ⁊ aggredi ardua ac de vitijs oppoſitis. Ser. xiij

Memento vt diem ſabbati
ſan: Exo. xx. Expeditū vtcunq̄ꝫ de
virtute fortitudinis in ſe Iā de ac
tibus illius breui ſtilo pſequamur. De qb⁊ di
cit Ambro. j. de offi. In duob⁊ generibus for
titudo animi ſpectatur. Primo vt exteriora
corporis p̄ minimis habeat:⁊ quaſi ſupflua
deſpicienda magis q̄ꝫ expetenda ducat. Se
cundo vt ea q̄ ſūma ſunt oīſq̄ꝫ res in q̄bus ē
honeſtas preclara cū intētione vſq̄ꝫ ad effe/
ctum pſequat̄. hec ille. ¶ Hic primo q̄ri pōt
an oē bonum ſit optabile:q꞉ ſi ſic tūc fortiter
torq̄ri ⁊ magno animo vti ⁊ patient̄ egrota/
re ⁊ ſimilia eſſent optabilia: Rñdet ad hoc
Señ. epl̄a. lxviij. dicens. Vt iſta optabilia ſit
diſtingue. A me tormēta abeſſe velim:ſed ſi
ſuſtinenda fuerint vt me in illis fortiter hone
ſte. animoſe geram. optabo. Velim non inci/
dere bellum:ſed ſi incido ⁊ vulnera ⁊ famem
⁊ omnia q̄ bellorum neceſſitas affert geram
gratioſe optabo. Itaq̄ꝫ non incōmoda opta
bilia ſunt:ſed virtus qua preferuntur in com
moda non pati tormenta optabile eſt:ſꝫ pati
fortiter. hec ille. Si hoc ſentit gentilis q̄d tūc
faciet chriſtianus. ¶ Scd̄o q̄ri pōt in quib⁹
potiſſime conſiſtit actus ipſius fortitudinis:
pſertim cū dic̄ Greg. vij. mora. ꝙ iuſtoꝝ forti
tudo eſt carnē vincere: voluptatib⁊ cōtraire:
delectationē vite pſentis extinguere ⁊ ſic ma
xime videt̄ eē circa delectatiōes. Ad h̄ rñdet
Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cxxiij. ꝙ ad virtutē fortitu/
dinis ptinet impedimentū remouere q̄ retra
hit̄ voluntas a ſeq̄la rationis:ꝙ aūt retraha
tur aliq̄s ab aliq̄ difficili ptinet ad rōnē timo/
ris:q̄ importat receſſū quēdā a malo difficul
tatem habente:⁊ ideo fortitudo principaliter
eſt circa timores reꝝ difficiliū q̄ retrahet̄ poſ
ſunt voluntatē a ſeq̄la rōnis. Sꝫ q̄m oportet
hmōi rerū difficiliū ipulſū nō ſolū firmit̄ tole
rare cohibendo timorē ſꝫ ēt aggredi modera
te:q̄n :ſ. optꝫ ea ad ſecuritatē in poſterum ha
bendam extīmiare:qd̄ ptinere videt̄ ad rōem
audacie:ideo non ſolū eſt circa timores ſed
etiam circa audacias quaſi cohibitiua timo/
rum ⁊ moderatiua audaciarum. ¶ Pro quo

ſciendū ꝙ fortitudo in ſuſtinēdo laudabiliter
ſm rectā rationē:tenet mediū inter timidita/
tē ⁊ intimiditatē q̄ ſūt duo vitia oppoſita for/
titudini qd̄ ſic patꝫ:q꞉ ad fortitudinē pertinet
quidā timor ſꝫ moderat⁹ ſm rectā rationē:vt
ſcꝫ homo timeat qd̄ oportet:⁊ q̄n oportet.
Vñ timor cōiter dictus ſm ſuaꝫ rationē im/
portat vniuerſaliter fugā ⁊ q̄ꝫtū ad hoc non
importat rationē boni ⁊ mali: ſic̄ nec alie paſ
ſiones:⁊ ideo dicit phus in. iij. Ethic. ꝙ paſ/
ſiones non ſunt laudabiles neq̄ꝫ vituperabi
les:q꞉ ſcꝫ nō laudant̄ neq̄ꝫ vituperant̄ q̄ ira/
ſcunt̄ vl̄ timent:ſed q꞉ circa hoc ordinate vl̄
inordinate ſe habēt ſm rectā rationē. Sꝫ q꞉
hic modus rationis corrūpi pōt tam p̄ exceſ
ſum q̄ꝫ per defectū:ideo hec duo vitia ſcꝫ ti/
miditas q̄ importat exceſſum timoris:⁊ inti
miditas vel inpauiditas q̄ importat defectū
timoris ponunt̄ cōtraria fortitudini q̄ eſt in
tolerādo:q꞉ timiditas timet id qd̄ nō opor/
tet:vel ſm ꝙ nō oportet. Intimiditas ꝟo nō
timet qd̄ oportet timere:⁊ ſic vtrūq̄ꝫ excedit
virtutē moralē q̄ ponit modū ratiōis in ma/
teria circa quā eſt. Hec aūt intimiditas pue
nit ex eo ꝙ eſt mat mala oppoſita bonis que
amat ſibi ſupuenire nō poſſe:qd̄ q̄ndoq̄ꝫ con
tingit ex ſupbia animi de ſe pſumētis ⁊ alios
ꝯtēnentis ſm ꝙ dicit̄ Iob. iiij. Factus eſt vt
nullū timeat:omne ſublime videt. Q̄ñq̄ꝫ ꝟo
cōtingit ex defectu ratiōis ſic̄ dicit phs in. iij.
Ethic. ꝙ celte ꝑpt̄ ſtulticiā nihil timēt ⁊ vtra
q̄ꝫ intimiditas eſt vitioſa:niſi ex ſtoliditate
inuincibili vltima excuſaret̄ a pctō. ¶ Cete/
rū fortitudo que eſt in aggrediendo vel inua
dendo habet etiā vitiū oppoſitū qd̄ dicitur
audacia:q꞉ phs in. ij. ⁊ iij. Ethic. ponit auda
ciā fortitudini oppoſitā. Pro quo nota ꝙ au/
dacia put eſt moderata ratione non ſonat in
vitiū ſed eſt paſſio quedā nature. Verūtamē
nomina paſſionū q̄ñq̄ꝫ ſumunt̄ a ſupabūdā
tia:ſicut ira p̄ vitiū dicit̄ nō quecunq̄ꝫ ſed ſup
abundans put ſcꝫ eſt vitioſa:⁊ hoc modo au
dacia p̄ ſupabundantiā dicta ponit̄ eſſe pec/
catū ⁊ opponit̄ fortitudini:ſicut omne vitiuꝫ
qd̄ importat immoderātiā circa materiā ali/
cuius virtutis moralis opponitur illi virtuti
morali:ſicut immoderatū moderato. ¶ Ter
tio queri pōt de obiecto vel materia fortitu/
dinis:vtrum ſcꝫ ſolū conſiſtat circa pericula
mortis:pſertim cū dicat Aug. d̄ moribus ec
cleſie ꝙ fortitudo eſt amor facile tolerās om/
nia ꝑpter id qd̄ amatur. Et in. vj. muſice dici
tur ꝙ fortitudo eſt affectio que nullas aduer
ſitates mortēue formidat. Ad hoc dicēdum
ſm Tho vbi. ſ. ꝙ ad virtutē fortitudinis pti
net vt hominis voluntatē tueat̄: ne retrahat̄
a bono ratiōis qd̄ firmiter tenere debet con
tra qd̄cunq̄ꝫ malū:nec etiā ab hoc declinet ꝑ
pter qd̄cunq̄ꝫ bonū tēporale cōſequendū:q꞉
nullū bonū corporale equalet bono ratiōis:
et ideo eſt ꝙ fortitudo anime ꝓprie dicit̄ que
firmiter tenet voluntatē hominis in bono ra
tionis cōtra maxima mala:q꞉ qui ſtat firm⁹
cōtra maiora cōſequēs eſt ꝙ ſtet firmus con
tra minora ſꝫ nō cōuertit̄:⁊ ideo licet fortitu/
do bene ſe habet in omnib⁊ aduerſis toleran
dis:nō tñ ex toleratione quorumlibet aduer/
ſorū reputat̄ quis ſimpliciter fortis: ſed ſolū
ex hoc ꝙ bene tolerat etiam maxima mala:
ex alijs aūt dicit̄ quis fortis tm̄ ſm quid:cū
igitur maxime terribile inter omnia corpora
lia eſt mors q̄ tollit omnia. ſ. corpus animā ⁊
terrenā ſubſtantiā ac ſimilia:ideo dicitur eſſe
ſimpliciter circa pericula mortis:⁊ licꝫ dicat
phus in. iij. Ethic. ꝙ maxime ē fortitudo cir/
ca mortem q̄ eſt in bello:hoc tñ intelligendū
eſt nō ſolū de bello generali vbi decertāt ho/
mines in acie. ſꝫ etiā in in bello priuato qua/
litercūq̄ꝫ quis decertat circa pericula mor/
tis:vtpote cum iudex vel priuata pſona non
recedit a iuſto iudicio vl̄ teſtimonio ferendo
timore gladij imminentis:vel cuiuſcūq̄ꝫ mor
tiferi periculi:vel cū quis non refugit amico
infirmanti obſequi ꝑpter timorē infectionis
mortifer̄:vl̄ cū nō refugit itinerare ad aliqd̄
pium negotiū proſequendū ꝑpter timorem
naufragij vel latronū ⁊ ſimilia. Martyrū au
tē fortitudo q̄ ꝑpter ſummū bonū pſonales
ſuſtinēt impugnationes maxime cōmendat̄.
De quib⁹ ait apl̄us. Fortes facti ſunt in bel/
lo. Ex his patꝫ ꝙ duplex eſt obiectū vel ma
teria fortitudinis. Primarum enim eſt ipſa
mors. cuius ratio eſt ſm Tho. in ſcripto. E/
thic. lib. iij. quia mors inter omnia magis eſt
timenda:vtpote inter omnia magis terribi/
lis. quia terminus eſt huius vite poſt quem
nulla tranſmutatio relinquitur in bono vl̄ in
malo. Secundariū autē obiectū ſunt pericu
la ipſius mortis que etiā ſunt terribilia. Pro
quo ſciendū ſm Tho. in. iij. ſcripto Ethic. ꝙ
aliqd̄ periculū eſt terribile qd̄ excedit facul/
tatem humanā per quā ei reſiſti nō poteſt:ſi/
cut terremotus. inundatiōes maris ⁊ ſimilia:
huiuſmodi enim periculuꝫ eſt terribile cuili/

bet ſapienti q̄ rectū habet iudiciū intellectus:
⁊ hoc malū homo timebit: ſed tñ in caſu neceſ
ſitatis vel vtilitatis timebit ſicut oportet: ⁊ ſi-
cut recta ratio hoīs iudicabit: ita ꝙ propter ti
morē talium non obſtupeſcat .i. nō diſcedat a
iudicio rationis: ſed ea ſuſtineat ꝓpter bonū
virtutis. Aliqđ etiam periculū vel malū eſt
terribile quod tñ non excedit facultatē hoīs
ad reſiſtendū erga tale terribile: ſic homo de-
bet eſſe diſpoſitus ad reſiſtendū vel ſufferen-
dū ita ꝙ nō timeat illud. Et addit alber. teu.
in ſcripto Ethic. iij. ꝙ bene ſe habere in repen-
tinis periculis eſt magnū ſignū virtutis: cu-
ius ratio eſt: q̄ ſi pericula ſunt preuiſa: poteſt
quis etiā ſi habitu fortitudinis careat animū
ſuū ex diuturna premeditatiōe contra pericu
la preparare: ⁊ ſic in his ex iudicio rationis ſe
bene habere: ſed ſi in repentinis bene ſe hab;
ſignū eſt ꝙ ſm̄ habitum fortis eſt vel virtuo-
ſus quo operat̄ etiā ſine deliberatiōe per mo-
dum nature: ⁊ ideo dicit Thom. ſcđa ſcđe. q.
cxxiij. ꝙ in operatiōe fortitudinis ſunt duo cō-
ſideranda: vnū ꝙ̄tum ad eius electionē ⁊ tūc
non eſt circa repentina. q̄ fortis eligit ꝓuide-
re pericula que poſſunt imminere vt ea poſſit
reſiſtere vel facilius ferre: quia ſm̄ Grego. in
omelia. Iacula minus feriunt que preuident̄
Secundū vero ꝙ̄tum ad manifeſtationē vir
tuoſi habitus: ⁊ hoc maxie fit circa repentina
q̄ ſm̄ ph̄m. iij. Ethico. In repentinis pericu-
lis maxime manifeſtat̄ fortitudinis habitus:
q̄ habitus agit in modū nature: vñ ꝙ aliquis
abſq; ꝓmeditatiōe facit ea que ſunt virtutis:
cū neceſſitas imīnet propter repentina peri-
cula: hoc maxime manifeſtat ꝙ fortitudo ſit
habitualiter in anima cōfirmata. ¶ Quarto
queri poteſt de naturalibus paſſionibus qui
bus fortis vtit̄ in actu ſuo: vtrū ſcȝ fortis vtat̄
ira vel alia paſſione in actu ſuo ꝑſertim cum
Señ. dicit in li. de ira. Non ad ꝓuidendū tm̄
ſed ad res gerendas ſatis eſt per ſeipſa ratio
⁊ quid ſtultius eſt q̄ȝ hanc ab iracundia pete-
re ſubſidiū: rem ſtabilē ab incerta: fidelem
ab infida: ſanam ab egra. Ad hoc reſpondet
Tho. ſcđa ſcđe. q. c. xxiij. ꝙ phi de paſſiōibus
anime locuti ſunt diuerſimode. Nam ſtoyci
quoꝝ ſectator fuit Señ. iram ⁊ alias anime
paſſiones ab animo virtuoſi vel ſapientis ex-
cludebāt: quia vocabant anime paſſiones im
moderatos quoſdā effectus appetitus ſenſiti
ui quos appellabāt egritudines vel morbos:
⁊ illos dicit Señ. nō eſſe aſſumendos a rōne
Sed peripathetici quoꝝ ꝓnceps fuit Areſt:
omēs motus appetitus ſenſitiui qualitercun-
q; ſe habentes paſſiones anime nominabant
⁊ q̄ appetitus ſenſitiuus mouet̄ ꝑ imperium
ratiōis ad hoc qđ cooperat̄ ad promptius a-
gendū: idcirco ponebāt irā ⁊ alias anime paſ
ſiones aſſumendas eſſe a virtuoſis modera-
tas ſm̄ imperiū rationis: ⁊ ideo dicit ph̄us in
iij. Ethico. ꝙ furor cooperat̄ fortibus: Sic er
go dicendū ꝙ irā ratione moderatā aſſumit
fortis ad actū ſuū promptius agendū: nō aūt
iram īmoderatam. Sed q̄ fortitudo duos a
ctus habet: ſcȝ ſuſtinere ⁊ aggredi: nō aſſumit
irā ad actū ſuſtinendi q̄ eſt actus ꝓncipalior:
q̄ hunc actū ſola ratio ꝑ ſe facit vt pȝ in mar
tyribus. Sed ad actum aggrediendi aſſumit
irā: nō quaſi auxiliū ab ea accipiē: ſ q̄ vtit̄
appetitu ſenſitiuo vt inſtrumento ſicut ⁊ mem
bris corporis. Qđ ſi obijcitur ſicut ꝓpter irā a
liqui vehementius opa fortitudinis exequun
tur: ſic etiā propter triſtitiā vel cōcupiſcentiā:
q̄ dicit ph̄s in. iij. Ethi. ꝙ fere propter triſtici-
am ſeu dolorē incitant̄ ad pericula: ⁊ adulte-
ri ꝓpter concupiſcentiā multa audacia operā-
tur. Ad hoc dicendū ꝙ fortis in aggrediendo
vel inuadendo magis aſſumit iram q̄ȝ alias
paſſiones q̄ ad irā pertinet inſilire in rem cō-
triſtantē: ⁊ ſic directe cooperat̄ fortitudini in
aggrediendo: triſtitia vero ſm̄ propriā rōnem
ſuccūbit nociuo: ſed ꝑ accidens coadiuuat ad
aggrediendū inq̄ȝtum ſcȝ eſt cauſa ire vel in-
q̄ȝtum periculo quis ſe exponit vt triſtitiā fu-
giat. Sic cōcupiſcentia ſm̄ propriā rationem
tendit in bonū delectabile cui ꝑ ſe repugnat
aggreſſio periculoꝝ: ſed quādoq; ꝑ accidens
coadiuuat ſcȝ inq̄ȝtum pericula quis potius
vult incidere q̄ȝ delecabili carere. Et ꝯcludit
Tho. in ſcripto Ethico. li. iij. ꝙ fortitudo ha-
bet rationem virtutis: ⁊ actus eius habet ra-
tionem actus virtuoſi ex tribus. Primo ex ra
tione: ⁊ ſciens ꝙ patet per locum ab oppoſi-
tis ſic. Si oppoſitū in oppoſito ſic ⁊ ꝓpoſitum
in ꝓpoſito: ſed qui operat̄ bonū per ignoran-
tiā: licet bonus vel virtuoſus appareat non tñ
eſt. Similiter ſi operatur opera fortitudinis ꝑ
ignorantiā non eſt vere fortis. Si vero ſcien-
ter tunc fortis eſt: dūmodo ex ratione fiat non
ex paſſiōe vt dicit Alber. ibidem ꝙ fortis vir
tuoſus priuſq; ad pericula veniat eſt quietus
q̄ non agit ex impetu paſſionis ſed ex delibe-
ratione rationis: quādo aūt eſt in operibꝫ dif-
ficilibus eſt actus virilis ⁊ promptus: quia iu
dicium rationis ex quo agit non vincit̄ ab a
liqua difficultate. ¶ Scđo ꝓbo ex electiōe for
tis eſt virtuoſus: ſcȝ opat̄ ex electione gratia
alicuius boni. Nā ſi faceret ex paſſione repel
lente ad pericula ſubeūdo: vt ira: vel retrahē
te a timore mortis aut ꝑiculoꝝ mortꝭ: vt ſpes
non tamē eſſet vere fortis: nec actū vere forti
tudinis exerceret. Tertio ex finis intētiōe: q̄
ſm̄ Aug. li. de moribus ecclīe. Scđm ꝙ finꝭ
eſt laudabilis vel culpabilis: ſm̄ hoc opera
noſtra ſunt laudabilia vel vituperabilia. Fi-
nis igit̄ eſt duplex. ſ. ipſa res ⁊ vſus ipſius rei
Exempli grā: finis auari vt ipſa res ē ipa pe
cunia: finis vero vt vſus rei eſt ipſa poſſeſſio
ſic a ſimili finis vltimus omniū rerū eſt ipſe
deus: finis vero proximus eſt aſſecutio dei:
Et ille finis non eſt vnicus ſed multiplex: q̄a
non omēs eodem modo deū aſſequunt̄.

¶ De potiſſimo actu fortitudinis ſcȝ martyrio ⁊ de his que requirun tur ad martyrium q̄ȝtū ad materiaȝ ⁊ cauſam. Sermo xiiij.

Memento vt diem ſabbati ſā
ctifices: Exo. xx. Nunc autem ordie
congruo đ actu potiſſimo ipſius for
titudinis proſequamur q̄ ē ipm martyrium.
A De quo q̄ri pōt vtrū martyriū ſit actus
virtutis: ꝑſertim cū actꝰ virtutis debet eē vo
luntarius ⁊ licitꝰ: martyriū aūt fuit aliqñ non
voluntariū: vt patet de innocentibus ꝓ chri-
ſto occiſis: Aliquādo etiā illicitū: vt patet ī q̄
buſdam feminꝭ q̄ ſeipſas necauerūt ad cōſer
uandam pudicitiā de quibus dicit Augu. j.
de trini. ꝙ quedam ſancte femine in tpe ꝑſe-
cutionis vt inſectatores ſue pudicitie deuita-
rent ſe in fluuiū ꝓiecerūt: eo ꝙ modo mortue
ſunt ⁊ eaꝝ martyria in ecclīa catholica vene-
ratione celeberrima frequentant̄: nec etiam
videtur eſſe actus vnīꝰ virtutis ſed plurima-
rum. vt fidei: charitatis: fortitudinis ⁊ patien
tie. Ad hoc reſpondet Tho. ſcđa ſcđe queſt.
cxxiiij. ꝙ ad virtutem pertinet ꝙ aliq̄s in bo-
no rationis conſeruetur. Bonum igit̄ ratiōis
conſiſtit in veritate ſicut in ꝓprio obiecto. ⁊
in iuſticia ſicut in proprio effectu pertinet au
tem ad rationem martyrij vt aliquis firmiter
ſtet in veritate ⁊ iuſticia contra perſequenti
um impetus nec eas deſerat propter immi-
nentia pericula mortis que quaſi in quodam
certamine particulari a perſecutoribus imminent: vnde de martyribus dicit Cyprianus
in quodam ſermone: Vidit admirans preſē-
tium multitudo celeſte certamen: et in prelio
ſteтiſſe ſe ſeruus chriſti: voce libera: mente in
corrupta: virtute diuina. vnde manifeſtum
eſt ꝙ martyrium eſt actus virtutis: et licet ad
actum virtutis vt deo reddatur acceptabi-
lis liberum arbitrium requiratur ī his q̄ vſū
rationis habent: q̄ȝuis rarum inuenit̄ mar-
tyrium qđ non ex aliqua ſuppoſitione fuit co-
actum: eo ꝙ multi martyrium declinaſſent ſi
ſine peccato potuiſſent: vt patet latius in ſer-
monibus de diuerſis in vltimo ſermone. Ta
men martyrij gloriam quam in alijs propria
voluntas meretur: innocentes occiſi per inef
fabilem dei gratiam dei ſunt aſſecuti: et effu-
ſio ſanguinis propter chriſtum gerit vicem
baptiſmi: vnde ſicut in pueris baptizatis per
gratiam baptiſmalem meritum chriſti ope-
ratur ad gloriam obtinendam: ſic etiam occi
ſis propter chriſtum meritum martyrij chri-
ſti operatur ad palmam martyrij conſequen
dam. Hinc dicit Auguſtinus in ſermōe quo
dam alloquens eos. Ille de veſtra corona
dubitabit in paſſione pro chriſto. qui etiam ꝑ
uulis baptiſmum prodeſſe non eſtimat: chri
ſti non habebatis etatem qua impaſſurum
chriſtum crederetis: ſed habebatis carnem
qua pro chriſto paſſuro paſſionem ſuſtinere-
retis. hec ille. Rurſum de feminis que ſeipſas
necauerunt credendum eſt: ꝙ ſicut dominus
precepit abrae occidere ⁊ immolare filiuȝ ſu
um: nec per hoc reus iudicabatur filicidij cō
ſtrictus precepto domini qui eſt auctor vite ⁊
mortis: ſicut dicit Auguſti. j. de trini. poſſibile
fuit ꝙ aliquibus fidedignis teſtificationibus
diuina ꝑſuaſit auctoritas eccleſie: vt dictaruȝ
ſanctarū memoriam honorarēt: que inſtinctu
diuino propriā virtutē necauerūt. ¶ Deniq;
licet ſubire martyrium ſit actus quatuor vir
tutum: ſcilicet charitatis vt imperantis. quia
dicit Maximus in ſermone ꝙ charitas chri
ſti in martyribus ſuis vicit: ⁊ fortis ē vt mors
dilectio: vt dicitur in Canticis: ſine qua etiaȝ
charitate nec martyrium prodeſſet. iuxta il-
lud. j. Corinthioꝝ. xiij. Si tradidero corpus
meum ita vt ardeam charitatem autem non
habuero nihil mihi prodeſt: ſic etiā charitas
cooperat̄ in omnibus virtutibꝫ ⁊ actibꝫ meri
torijs. Scđo eſt actus fortitudinis vt timorē

excludẽtis ⁊ actū eliciẽtis. Hic dr̄ ad Heb.
xj. Fortes facti ſunt ī bello. q̄a fortitudo ſe hȝ
vt motiuū ꝓpriū ꝑ modū ꝟtutꝫ eliciẽtis ſic cha
ritas ſe hȝ vt motiuū p̄mū ⁊ principale per
modū ꝟtutis imperãtis. Tertius ē actus fi-
dei vt in deo tanq̄ȝ in vltimo fine cõfirman-
tis: nā fides ꝓponit obiectū fortitudinis. i. ſū-
mū bonū ⁊ in martyrio hō ꝯſtant̄ ꝯfirmat̄ in
bono diū ꝓpter iminentia ꝑicula mortis fideȝ
⁊ iuſticiā nõ deſerit. Nec mirꝫ q̄r ſi fortitudo
ciuilis ⁊ acq̄ſita firmat animū hominis ī iuſti
cia hūana ꝓpt̄ cuius cõſeruationē ꝑicula mor
tis ſuſtinet: multo magis fortitudo ſpūalis et
gratuita firmat animū in bono iuſticie dei q̄ ē
per fidē chriſti: vt dr̄ ad Ro. iij. ⁊ ſic martyriū
comparat̄ ad fideȝ ſicut ad finē. ſicut in q̄ ali
quis firmatur. Nam in actu fortitudinis duo
ſunt: vnum eſt ipſa firmitas q̄ q̄s nõ cedit cõ-
trarijs prohibentibus ab illo bono: ⁊ in hoc
conſiſtit eſſentia fortitudinis. Aliud eſt bonū
in quo fortis firmatur: ⁊ hoc eſt fortitudinis
finis q̄d bonum oſtendit illi fides. Quarto ē
actus patientie vt ſuſtinentis ⁊ ſic ꝯcomitan
ter in martyribus patientia cõmendat̄: de q̄
videbitur infra. Magis ꝓprie tñ attribuitur
martyriū actui fortitudinis q̄ ꝯfirmat homi-
nem in bono vſq̄ ad mortē incluſiue malis
reſiſtendo. B Secundo vero q̄ri pōt vtrū
martyriū ſit actus maxime ꝑfectiõis: ꝑſertim
cum id ad ꝑfectionem vite ptinere videat̄ q̄d
cadit ſub conſilio nõ ſub precepto: ſed marty
rium videtur eſſe de neceſſitate ſalutis: quia
dr̄ Ro. x. Corde creditur ad iuſticiā ore aūt
⁊c̄. Eciterum: j. Joh. iij. Si chriſtus pro no-
bis animam ſuā poſuit: ⁊ nos debemus ani-
mā ponere ꝑ fratribus. Ad hoc dicēdū q̄ vt
dictū eſt in martyrio ſunt quatuor actus vir-
tutum. Prout igitur martyriū eſt actus elici-
tus a fortitudine: nõ eſt actus maxime virtu-
tis ⁊ perfectionis ſicut nec fortitudo a q̄ mar
tyrium elicitur ea excellentior inter virtutes
vt predictum eſt. Secundo vero ꝓut eſt act⁹
ad fidem ⁊ delectionem ordinatus. ſic etiam
nõ eſt maxime ꝑfectõis actus ſȝ finis ad quē
ordinat̄ ē perfectior martyrio. ſ. bonū diuinū
vel fides chriſti vel dilectio. Tertio ꝓinde ꝓ
ut eſt ꝑ patientiā toleratus nõ eſt maxīe ꝑfec-
tionis: ſicut nec patiētia qua talis tolerantia
demõſtratur ꝓut videbit̄ infra. Quarto deni
q̄ ꝓut eſt act⁹ iꝑat⁹ a charitate: tunc inter
omnes actus virtutū magis oñdit ꝑfectionē
charitatis: q̄r tāto magis oñdit quis aliquaȝ
rem amare. quanto ꝓ ea rē magis amatā cõ
temnit ⁊ rē magis odioſam eligit pati: ſed in
ter omnia bona p̄ſentis vite homo maxime
diligit ꝓpriaȝ vitā ⁊ ecõtra maxime odit mor
tem precipue cū doloribꝫ corporaliū tormē-
torum: quorꝫ metu ⁊ bruta aīalia a maximis
voluptatibus abſtrahunt̄: vt dicit Augu. in
li. lxxxiij: q. Hinc ait domin⁹ Joh. xv. Maio
rem hac charitatem nemo habet vt animam
ſuā po. ⁊c̄. Nec cadit martyriū ſub precepto
abſolute quaſi debitū ſed conditionatū: vt di
cit Tho. ī. iiij. quodl̄. q. xx. ſ. quo ad p̄paratio
nem animi: q̄r homo debet animum habere
preparatū q̄ prius ſe ꝑmitteret occidi q̄ȝ chri
ſtum negaret vel mortaliter peccaret: ſicut ēt
illud. Math. v. Si quis te percuſſerit ī vnā
maxillam prebe ei ⁊ aliam. preceptum ē ſm
preparationē animi ſcȝ ſi op⁹ eſſet ⁊ ſal⁹ ali
orum exigeret: patienter aliam alapā ſuſtine
ret. ⁊ ideo non eſt contra ꝑfectionē martyrij ſi
in aliquo caſu ſit de neceſſitate ſalutis. ¶ Ter
tio principaliter queri pōt de ſupplicio quo
martyrium ꝑficit̄: vtrū. ſ. ad completū marty
rium requirat̄ pena mortis: preſertim cū dic
Grego. q̄ ſine ferro martyres eſſe poſſumus
ſi patientiam veraciter ī anima ſuam⁹ ⁊ ma
xime q̄r Hiero. dicit in ſermone de aſſumpti
one. Recte dixerim q̄ dei genitrix virgo ⁊
martyr fuit: q̄uis in pace vitam finiuit: vnde
⁊ beati marcelli pape martyrium celebratur
qui tamē fuit in carcere mortuus. Ad hoc re
ſpondet Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cxxiiij. q̄ martyr in
greco eſt idem q̄ teſtis latine: q̄r martyres te
ſtimoniū reddunt fidei chriſtiane iuxta illud
Act. j. Eritis mihi teſtes ⁊c̄. Hic dicit Ma
ximus in ſermõe q̄dā: q̄ mater martyrij fides
catholica eſt. in quā illuſtres athlete ſuo ſāgui
ne ſubſcripſerūt ꝑ quā fidē nobis viſibilia ꝓ i-
uiſibilibꝫ ꝓponunt̄ cõtēnenda: vt dr̄ ad Heb.
xj. Ad martyriū ḡ pertinet vt homo teſtifice
tur fide oſtendens ope ſe cuncta p̄ſentia con
tēnere vt ad futura ⁊ inuiſibilia bona ꝑueniat
q̄ȝdiu autē homini remanet vita corporalis
nõdum opere oſtendit ſe tēporalia cuncta de
ſpicere. Conſueuerunt eñ homines ⁊ cõſan
guineos ⁊ omnia bona poſſeſſa contemnere:
⁊ etiam dolores corporis pati vt vitā conſer
uent: vnde ⁊ ſathan ꝯ Job induxit Pellem
pro pelle ⁊ cuncta que habet homo dabit ꝓ
anima ſua. i. pro vita corporali: ⁊ ideo ad per
fectam rationē martyrij requirit̄ q̄ aliq̄s mor
tem pro chriſto ſuſtineat. ¶ Martyrium ḡ
dupliciter ſumi pōt. Primo ſimilitudinarie vł
imꝑfecte ⁊ ſic Bern. in q̄dā ſermone marty-
riū accepit. dicēs: Q̄d martyriū grauius ē q̄ȝ
inter epulas eſurire īter veſtes multas ⁊ p̄cio
ſa idumēta algere: īter diuitias paupertate p̄
mit. Et ſic ꝓ martyrio accipi q̄cq̄d aduerſi-
tatꝫ ac penalitatꝫ cura mortē ex charitate pro
deo tolerat̄. Scd̄o ꝟo ſumit̄ ꝓprie ⁊ ꝑfecte:
cū ſcȝ ex charitate q̄s mortem ſuſtinet ꝓpt̄
chriſtum: Unde aliq̄s non dr̄ proprie vel effi
citur martyr ꝓpter tolerantiam contumeliarꝫ
plagarum carcerꝫ: exilij: rapie: diuitiarū ⁊ ſi-
milium: niſi forte ſm q̄ mors ſeq̄tur ex predi
ctis: lȝ actus martyrij multum meritorius eſt
ēt ī his q̄ poſt mortalia vulnera pro chriſto ſu
ſcepta: vel quaſcunq̄ alias tribulatiões pro
chriſto ſuſceptas continuatas vſq̄ ad mortē
quas a ꝑſecutoribus pro fide chriſti patiunt̄
diu viuunt: ſic ēt eodem tempore idem act⁹
meritori⁹ ē quo hm̄õi afflictiões patiuntur.
C Quarto p̄ncipaliter queri pōt: de cauſa
legitima ipſius martyrij: qua ſcȝ act⁹ tam ex
cellens meritorius reddatur. vtrum ſcȝ ſola
fides ſit cauſa martyrij: preſertim cum dr̄. j.
Pet. iiij. Nemo veſtrum patiat̄ quaſi homi-
cida: aut fur: aut aliq̄d hm̄õi. Si autē vt chri
ſtianus non erubeſcat glorificet autem deum
iuſto nomīe: ſed ex hoc dr̄ aliq̄s chriſtianus
q̄ tenet fidē chriſti. Et Maximus ī ſermõe
mater martyrij fides eſt catholica. Ad hoc
reſpondet Tho. vbi ſ. q̄ martyres dicūtur
quaſi teſtes: q̄r ſcȝ corporalibus ſuis paſſioni
bus vſq̄ ad mortem teſtimonium veritati ꝑ-
hibēt: ⁊ non cuicūq̄ ſed veritati que ſm pie-
tatem eſt ⁊ que ꝑ chriſtum nobī itonuit huiuſ
modi autem eſt veritas fidei ⁊ ideo cuiuſli-
bet martyrij cauſa eſt veritas fidei. Sed ad
fidei veritatem non ſolum pertīet ipa credu-
litas cordis ſed etiaȝ exterior p̄ſtatio que q̄
dē nõ ſolū fit ꝑ verba q̄bꝫ aliq̄s cõfitet̄ fidē ſ
etiam per facta q̄bus aliq̄s ſe fidem habere
demonſtrat. ſm illud Jaco. ij. Ego oſtēdam
tibi ex operibus fidem meam. Hic per oppo
ſitum dr̄ de q̄buſdam ad Titum. j. Confiten
tur ſe noſce deum factꝫ autem negant: ⁊ ideo
omnium ꝟtutum opera ſm q̄ referuntur ī de-
um: ſunt quedam proteſtationes fidei per q̄ȝ
nobis inoteſcit: q̄ deus huiuſmodi opera req̄
rit: ⁊ nos pro eis remunerat: ⁊ ſm hoc poſſūt
eſſe martyrij cauſa: ⁊ ideo vt chriſtianus pa
titur non ſolum q̄ patitur pro fidei confeſſiõe
que fit per verba: ſed etiā quecunq̄ patitur
pro quocunq̄ bono opere faciēdo: vel pro q̄-
cunq̄ peccato ꝓ chriſto vitando: q̄r hoc totū
pertinet ad fidei p̄ſtationē: Ex q̄bus oībus
concluditur: q̄ ꝓpria cauſa martyrij eſt bonuȝ
diuinum ſiue mortem q̄s tolerat pro confeſſi
one fidei que fit per verba: ſiue pro quocūq̄
opere bono faciendo vel promouendo ſiue ꝓ
quocunq̄ malo pro chriſto vitando vel im-
pediendo: ⁊ in his tribus omne genus mar-
tyrij includitur vel cõprehenditur. Unde ge
neraliter quis octo de cauſis martyr efficit̄.
Primo pro fide catholica: ſicut beatus Ste-
phanus ⁊ quaſi infiniti martyres. Secundo
pro ſalute populi: vt chriſtiani: vt Sebaſtia-
nus qui diu religionem chriſtianam abſcon-
dens ſub chlamide militari: tandem ad ꝯfor
tandum puſillanimes in martyrio ſe manife-
ſtauit. Tertio pro iuſticia: vt Abel. Quarto
pro lege dei ꝯſeruāda: vt Machabei. Quin-
to pro chriſto: vt innocētes Sexto ꝓ obiurga
tione vel reſiſtentia peccati: vt Johannes ba
ptiſta ⁊ Mattheus euangeliſta. Septimo ꝓ
aſſertione veritatis: vt Eſaias. Hieremias.
Octauo pro libertate ⁊ defenſiõe eccleſie. vt
Thomas cantuarienſis: Et ſi obijcit̄ q̄ tho-
mas pro bono humano paſſus eſt. ſ. ꝓ rebus
eccleſie. Dicendū q̄ ex quo bonū humanuȝ
poteſt effici diuinū: ideo ſi referatur in deum
poteſt eē q̄dcunq̄ bonum humanū martyrij
cā ſm q̄ in deū refertur: Ad lau. dei:

¶ De partibus integralibus fortitudinis que ſunt magnanimitas magnificentia: ⁊ de vitijs eiſdem oppoſitis. Sermo. xv

m Emento vt diem ſabbati
ſan. Exo: xx. Poſt diſcuſſionem
virtutis q̄ fortitudo dicitur: vidē
dum eſt de eius partibus q̄s Tullius in ſua
rethorica quatuor eſſe enumerat: q̄ ſunt ma-
gnificentia: fiducia: patientia: ⁊ ꝑſeuerantia.
¶ De q̄bus primo generalit̄ q̄ri pōt vtrū ille
partes a Tullio ſunt ſufficienter enumerate
preſertim cum Macrobius ponit ſeptē eſſe
ptes ſit ⁊ Andronic⁹. Ariſtoteles etiaȝ in. iij.
Ethicorꝫ. ponit quinq̄ modos fortitudinis:
Quaruȝ prima ē politica q̄ fortiter opat̄ ꝓpt̄
timorem exhonorationis vł pene. Scd̄a ē mi
litaris q̄ fortiter operatur ꝓpter artē ⁊ expe-
rientiam rei. Tertia ē q̄ ſfortit̄ opatur ꝓpt̄
furorē ⁊ iram. Quarta ē q̄ fortit̄ opatur pro

pter cõſuetudinem victorie. Quinta eſt q̄ foꝛtiter opaꝛ ꝓpter ignoꝛantiam piculoꝝ. Ad h̄ rn̄det Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cxxviij. ꝙ alicuiꝰ virtutis pn̄t eē triplices ptes. ſ. ſubiectiue: integrales ⁊ potētionales. Foꝛtitudini ergo ſm ꝙ ē ſpecialis virtus: non poſſunt aſſignari ptes ſubiectiue. eo ꝙ non diuidiꝛ in virtutes multas ſpē differentes. qꝛ ē circa materiā valde ſpēalem. Aſſignantur autē ei ptes q̄ſi integrales ſm ea q̄ opoꝛtet concurrere ad actū foꝛtitudinis: ⁊ potētionales ſm ea q̄ foꝛtitudo obſeruat circa difficilia. ſ. circa pericula moꝛtis. Aliq̄ aūt ꝟtutes obſeruāt circa q̄dam alias materias minus difficiles: q̄ ꝟtutes adiūguntur foꝛtitudini ſicut ſecūdario pꝛincipali. Pꝛo quo ſciēdū ꝙ duplex ē actꝰ foꝛtitudinis. ſ. aggredi ⁊ ſuſtineꝛ. Ad actū aggrediēdi duo requirunꝛ q̄ꝝ pꝛimū ptinet ad animi p̄parationem. ſ. vt aliq̄s pmptū animū habeat ad aggrediendum ⁊ q̄ꝫtū ad h̄ ponit Tullius fiduciā. Vn̄ dic̄ ꝙ fiducia ē p quā magnis ⁊ honeſtis rebꝫ multū ipe animꝰ in ſe fiducie cū ſpe collocat: ſcd̄m aūt pertinet ad opis executionē: ne q̄s deficiat in executiōe illoꝝ q̄ fiducialiter inchoauit: ⁊ q̄ꝫtū ad h̄ ponit magnificentiā: de q̄ dicit ꝙ magnificētia ē reꝝ magnarū ⁊ excelſarum cū animi ampla quadā ⁊ ſplēdida ꝓpoſitione cogitatio atq̄ꝫ adminiſtratio id eſt executio: vt ſcꝫ amplo pꝛopoſito nō deſit executio. Hec igitur duo ſi coartanꝛ ad ꝓpriā materiā foꝛtitudinis. ſ. ad pericula moꝛtis erunt quaſi ptes integrales ipſius: ſine quibus foꝛtitudo eſſe non pōt: ſi ꝟo referanꝛ ad aliquas alias materias in quibus eſt minus difficultatis: erunt virtutes diſtincte ſm ſpeciem a foꝛtitudine: tn̄ adiungenꝛ ei ſicut ſecundarium p̄ncipali: ſicut a pho in. iiij. ethic̄. magnificentia ponitur circa magnos ſūptꝰ ⁊ magnanimitas q̄ videtur eſſe fiducie idem circa magnos honoꝛes. Ad ſecūdū aūt actū qui ē ſuſtinere ſilr̄ duo requiruntur: vnū ē ne difficultate maloꝝ imminentiū frangaꝛ animus per triſticiā ⁊ decidat a ſua magnitudine: ⁊ q̄ꝫtum ad hoc ponit paciam: de qua dic̄ Patientia ē honeſtatis ⁊ vtilitatis cā: rerum arduarum ⁊ difficiliū voluntaria ⁊ diuturna ppeſſio. Aliud eſt vt ex diuturna paſſione difficiliū homo n̄ fatigeꝛ vſq̄ꝫ ad hoc ꝙ deſiſtat: iuxta illud Heb. xij. Vt non fatigemini animis veſtris deficiētes: ⁊ q̄ꝫtū ad h̄ ponit pſeuerantiam de qua dicit. Perſeuerātia eſt i ratione bene conſiderata ſtabilis ⁊ ppetua manſio: Hec ergo duo ſi coartantur ad ꝓpriā materiā foꝛtitudinis erūt ptes q̄ſi integrales ipſius. Si aūt ad q̄ſcūq̄ꝫ materias difficiles referanꝛ: erūt ꝟtutes a foꝛtitudine diſtincte: et tn̄ eidē adiungenꝛ ſicut ſecūdarie pꝛincipali ⁊ p h̄ pꝫ ꝙ ptes integrales foꝛtitudinis ſunt a Tullio ſufficiētur enumerate. Tres aūt ꝟtutes que addunꝛ a Macrobio ⁊ Andꝛonico: ſub illis q̄tuoꝛ ꝯpꝛehendunꝛ. Pꝛo q̄ nota ꝙ macrobius ponit tolerantiā loco patientie ⁊ firmitatē loco pſeuerantie. Andronicꝰ aūt pōit leniā loco patie: d̄ q̄ dic̄ ꝙ lenia ē habitꝰ pꝛouidus tribuens ad conari q̄lia optet ſuſtinere que rō dicit ⁊ vtilitatē loco fiducie: de q̄ dicit. Virilitas ē habitꝰ p ſe ſufficiēs imbutꝰ in his q̄ ſunt ſm virtutem. Inſup ſuperaddit Macrobius magnanimitatem ⁊ ſecuritatē q̄ a Tullio ſub fiducia cōpꝛehēdunꝛ: ſꝫ Macrobius magis per ſpecialia diſtinguit: qꝛ fiducia pertinet ad ſpei certitudinem: magnanimitas vero ad magnitudinem rei ſperate: ſpes aut firma eſſe nō poteſt niſi amoueatur contrarium. ſ. timoꝛ q̄ ſpei quodāmō ꝯriatur: ⁊ iō addit ſecuritatem q̄ excludit timoꝛem: ſecundo addit conſtantiā q̄ ſub magnificentia compꝛehendi pōt: optet em̄ in his q̄ magnifice q̄s facit animum habere cōſtantē. Vel pt ſub pſeuerantia compꝛehendi: ex eo ꝙ ꝯſtās non deſiſtit ꝓpter q̄cunq̄ꝫ repugnantia. Andronicus etiam ponit magnanimitatē cū macrobio. Ponit etiam eupſychiam qd̄ diciꝛ bona animoſitas. ⁊ videꝛ idē eſſe qd̄ ſecuritas: dicit em̄ ꝙ eſt robur anime ad pficiendū opa ipſius. Tertio magnificentie addit andragathiam de q̄ dicit ꝙ andragathia eſt veri ꝟtꝰ adinuentiua cōmunicabiliū opm q̄ſi virilꝭ bonitas q̄ apud nos ſtrenuitas dici poteſt. Ad magnificentiam em̄ ptinet non ſolū ꝙ hō cōſiſtat in executione magnoꝛum opeꝝ pertinet ad conſtantiam ſed etiam vt cū q̄dam virili prudentia ⁊ ſollicitudine exequatur ea: qd̄ ptinet ad andragathiā ſiue ad ſtrēnuitatem: ⁊ ſic omnes ille ptes in q̄tuoꝛ pꝛincipales reducuntur. Poꝛro q̄nq̄ꝫ poſita ab Areſto: deficiunt a vera rōne virtutis: quia licet cōicant in actu foꝛtitudinis: differunt tn̄ in motiuo. ⁊ iō non ponuntur partes ſed modi foꝛtitudinis.

¶ Scd̄o pꝛincipalr̄ q̄ri pōt in ſpēali: ex q̄ fiducia nō poteſt ꝓpꝛie loquēdo noīare virtutē aliquā ſed conditionē aliquā virtutis noīare pt: ⁊ ꝓpter h̄ a Tullio nominatur iter ptes foꝛtitudinis: non quaſi virtus adiuncta niſi ſm ꝙ accipitur pꝛo magnanimitate: que poniꝛ a Macrobio ⁊ Andronico pars itegralis foꝛtitudinis. Vtrum ſcꝫ magnanimitas que ſcꝫ pꝛomptū reddit animū ad aggrediendū difficilia ſit virtus aliqua ⁊ pars foꝛtitudinis: pꝛeſertim cum nulla virtus opponatur alteri virtuti: ſed magnanimitas opponiꝛ humilitati: qꝛ magnanimitas que eſt circa honoꝛes dignū ſe reputat magnis: ⁊ etiam alios cōtemnit: vt diciꝛ in. iiij. Ethico. Cum humilitas in contrariū eſt circa abiectiones pꝛopꝛias contemnens ſeipſum ⁊ alios honoꝛans. Ad hoc dicendū ſm Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cxxix. ꝙ ad rationē humane virtutis pertinet vt rebus hūanis bonū rationis ſeruetur: qd̄ eſt ꝓpꝛiū hoīs bonū. Inter ceteras ergo res humanas exterioꝛes pꝛecipuū locū tenent honoꝛes: ⁊ ideo magnanimitas que modum rōnis ponit circa magnos honoꝛes eſt virtus. Et qꝛ eſt circa materiā determinatam ſcꝫ honoꝛes: cū honoꝛ ſit quoddā ſpeciale bonū: ideo magnanimitas ſm ſe conſiderata eſt virtus quedā ſpecialis. Sed quia honoꝛ eſt etiā cuiuſlibet virtutis pꝛemiū: ideo ex cōſequenti rōne ſue materie reſpicit omnes virtutes. Nec etiam opponitur humilitati magnanimitas: qꝛ in hoīe duo reperiunꝛ: nam ibidem inueniꝛ aliqd̄ magnū qd̄ ex dono dei poſſidet: magnanimitas ergo facit ꝙ hō ſe magnis dignificet: ſm conſiderationē donoꝝ que poſſidet ex deo: ſicut ſi habet magnā virtutē animi magnanimitas facit qd̄ ad perfecta opa virtutis tendat. Et ſimiliter dicendū eſt de vſu cuiſlibet alterius boni: puta ſcientie vel exterioꝛis foꝛtune. Similiter etiā alios contēnit ſm ꝙ deficiūt a donis dei: nō em̄ intantū alios appꝛeciaꝛ ꝙ pꝛo eis aliqd̄ indecens faciat. Sicut diciꝛ in ps̄. de viro iuſto. Ad nihilū deductus eſt in conſpectu eius malignus. Qd̄ pertinet ad ꝯtemptū magnanimi quo ꝯtempnit cōdeſcendere maliciis impioꝝ. Secūdo reperiꝛ ibidem aliquis defectus qui cōpetit ei ex infirmitate nature. Humilitas ergo facit ꝙ hō ſeipſum paruipendat: ſm conſiderationē ꝓpꝛii defectus: ⁊ alios honoꝛat ac ſupioꝛes eſtimat: inq̄ꝫtum in eis aliq̄d inſpicit de donis dei. Et ſic pꝫ ꝙ magnanimitas ⁊ hūilitas nō ſunt cōtraria: q̄ꝫuis in ꝯtraria tendere videanꝛ: qꝛ pꝛocedunt ſm diuerſas cōſiderationes. Poniꝛ inſuper magnanimitas pars foꝛtitudinis: qꝛ iungiꝛ ei ſicut ſecūdaria virtus p̄ncipali. Et conuenit in hoc cū foꝛtitudine: qꝛ cōfirmat anim̄ circa aliqd̄ arduū: deficit aūt ab ea in hoc ꝙ cōfirmat animū in eo circa qd̄ facilius eſt firmitatem ſeruare: magis enim repugnat animi firmitati arduum in malis q̄ꝫ arduū in bonis.

¶ Deniq̄ꝫ tria vitia opponunꝛ magnanimitati ſm exceſſum. Pꝛimū eſt p̄ſumptio: quia magnanimitas nō excedit pꝛopoꝛtionē pꝛopꝛie facultatis: pꝛeſumptio vero nititur illam excedere. Secundū eſt ambitio q̄ impoꝛtat inoꝛdinatū appetitū honoꝛis: quibus vtiꝛ magnanimus vt opoꝛtet. Tertiū eſt vana gloꝛia: q̄ impoꝛtat inoꝛdinatū appetitum gloꝛie ſcꝫ querendo gloꝛiā de eo qd̄ non eſt: vel qd̄ non eſt gloꝛia dignū: aut qꝛ querit ab hoībus aut quia gloꝛiam non refert in debitū finē: puta ad dei honoꝛem vel ad pꝛoximi ſalutem: ſed magnanimus moderate vtitur: ſicut honoꝛe ſic ⁊ glīa. Vnum etiā vitium opponiꝛ magnanimitati ſm defectū ſcꝫ puſillanimitas q̄ ex animi paruitate ſe retrahit a magnis que magnanimitas amplectiꝛ.

¶ Tertio vero queri pōt: vtrū magnificentia q̄ ſcꝫ ad operis cōſummationē deducit ea que magnanimitas anīo pmpto aggredi diſpoſuit: ſit ꝟtus ſpecialis ⁊ ps foꝛtitudinis: p̄ſertim cū ad magnificentiā ptinere videꝛ aliqd̄ magnū facere: qd̄ cōuenire poteſt cuilibet virtuti ſi ſit magna: ſicut qui habꝫ magnā virtutem tpantie facit magnū opus tempārie. Ad hoc rn̄det Tho. ſcd̄a ſc̄e. q. cxxiiij. ꝙ ſicut diciꝛ in. j. de celo. Virtus diciꝛ per cōparationē ad vltimū: in qd̄ potentia pōt: non quidē ad vltimū ex parte defectus: ſ ex parte exceſſus. cuius rō cōſiſtit in magnitudine. Et iō operari aliqd̄ magnū ex qua ſumiꝛ nomen magnificentie pꝛopꝛie ptinet ad rationē virtutis. Sed facere aliqd̄ magnū dupliciter accipi pōt. Pꝛimo cōmuniter ꝓ quacunq̄ꝫ actiōe ſiue tranſeat in materiā exterioꝛē: ſicut vrere ⁊ ſecare ſiue maneat in agente ſicut intelligere ⁊ velle: ⁊ ſic magnificētia nō eſt virtus ſpecialis. Secūdo pōt accipi pꝛopꝛie. ſ. operari aliq̄d in exterioꝛi materia: ſicut facere domū: eccleſiā vel ſilia: ⁊ ſic magnificētia eſt ſpecialis ꝟtus: qꝛ opus factibile ꝓduciꝛ ab arte: in cuius vſu pōt attēdi ſpecialis rō bonitatꝭ ꝙ ipm opus factū per artē ſit magnū ſcꝫ quātitate: p̄cioſitate vel dignitate. Nec ſolū ad magnificentiā ptinet facere magnū: ſ etiā ad magnū faciendū animo tendere: vt pꝫ in diffinitione Tullij pꝛius poſita. Et quia quicquid ad pſonā vniuſcuiuſq̄ꝫ pertinet eſt aliqd̄ paruū in cōparatione ad id qd̄ cōuenit rebus diuinis

vel rebus cōibus: iō magnific⁹ non intendit
ꝑncipaliter facere ſumpt⁹ in his q̄ ptinēt ad
pſonā ꝓpꝛiā nō qꝛ bonū ſuū nō querat ſed qꝛ
non eſt magnū reſpectiue ſed in rebꝫ diuinis
vel cōibꝫ. Hinc magnificentia ꝑcipue opus
magnū facit in oꝛdine ad honoꝛē dei. Unde
pħs in. iiij. eth. dicit ꝙ honoꝛabiles ſumpt⁹
ſunt maxime q̄ ptinent ad diuina ſacrificia: ꝛ
circa hoc maxime ſtudet magnificus. Hinc
etiā magnificētia coniungit̄ ſanctitati: qꝛ ꝑci-
pue ei⁹ effectus ad religionē ſiue ad ſanctita-
tē oꝛdinatur. Et quia pꝛincipalis actus vir-
tutis eſt interioꝛ electio quā virtus habere
pōt abſq̄ exterioꝛi foꝛtuna: ideo ꝛ paup pōt
eē magnific⁹. Ceterū maginificētia ſꝫm ꝙ eſt
virtus ſpecialis: non pōt poni ps ſubiectiua
foꝛtitudinis: quia nō ꝯuenit cū ea in materia
ſed ponit̄ pars eius inq̄ꝫtū ei adiungit̄: ſicut
ſecūdaria virtus pꝛincipali: ꝛ ad hoc duo re-
quirunt̄. Pꝛimū eſt ꝙ ſecūdaria cōueniat cū
pꝛincipali: ꝛ ſic magnificētia ꝯuenit cū foꝛtitu-
dine in hoc ꝙ ſicut foꝛtitudo tendit in aliq̄d
arduum ꝛ difficile: ſic etiā magnificentia: vn-
de videt̄ etiam eſſe in iraſcibili ſicut foꝛtitu-
do. Secūdū eſt ꝙ in aliquo extendat̄ ab ea
ſic magnificentia deficit a foꝛtitudine hoc ꝙ
illud arduum in qd̄ tendit foꝛtitudo: habet
difficultatem ꝓpter periculum qd̄ imminet
pſone: arduum autē in qd̄ tendit magnificen-
tia habet difficultatē ꝓpter diſpendium rerū
qd̄ eſt multo minus q̄ꝫ piculū pſone: ꝛ ideo
ponit̄ pars foꝛtitudinis. Et huic virtuti ma-
gnificentie opponit̄ vitiū p defectū qd̄ dicit̄
puificētia: qua. ſ. quis deficit a ꝓpoꝛtione de-
bita expenſarū: ad opus intendens min⁹ ex-
pendere q̄ꝫ dignitas opis req̄rit. Opponit̄
etiā aliud viciū p exceſſum. q̄ quis plus expē-
dit q̄ꝫ ſit operi ꝓpoꝛtionatum: qd̄ vitiū grece
dicit̄ barnayeſia a furno dicta: qꝛ ſcꝫ ad mo-
dū ignis qui eſt in furno oīa cōſumit. Uel di-
citur epyrocalia. i. ſine bono igne: qꝛ admo-
dum ignis cōſumit non ꝓpter bonū. Latine
vero dicit poteſt conſumptio: Quā a nobis
auertat qui ſine fine viuit ꝛ regnat. Amen.

¶ De patientia et pſeuerantia que ſunt etiam due partes integrales foꝛtitudinis. ¶ Sermo. xvi.

Memento vt diem ſabbati
ſanctifi. Exod. xx. Premiſſis de
duab⁹ ꝑtibꝫ q̄ſūt ptes integra-
les foꝛtitudinis. ſ. de magnanimitate ꝛ ma-
gnificentia. Jam ꝓſequendum eſt de alijs
duabus. ſ. de patientia ꝛ perſeuerātia. Pꝛo
quo ſciendum ꝙ virtus patiētie nos oꝛdinat
ad fruitionē ſumme pacis: qꝛ nihil pati mole-
ſte eſt pacem habere. Qd̄ fit duobꝫ modis. ſ.
aut nullā moleſtiā ſentiēdo: qd̄ tm̄ erit in pa-
tria: vel moleſtias nō moleſte ferēdo qd̄ fit p
verā patientiā. Pꝛo quo nota: ꝙ quedā eſt
patientia ſimulatiōis de q̄ Greg. dicit. Qui
mala ꝓximi ita tolerat: vt tn̄ intrinſecus dole-
at: ꝛ tempus retributiōis exquirat: patiētiā
nō exhibet ſꝫ oſtendit. Quedā em̄ eſt neceſſi-
tatis: cū. ſ. q̄s vlciſci nō ſe pꝛeſumit qꝛ nō pōt
vl̄ qꝛ nō audet timens ex hoc ſibi maius im-
minere piculū vel depire commodū. Quedā
etiā eſt virtutis. d̄ qua dicit Greg vij. moꝛal.
Mens ſi in deo forti intentiōe dirigit̄: quic-
q̄d ſibi in hac vita amarū fit: dulce eſtimat: et
oīe qd̄ affligit requiē putat: hec ille. A. De
hac ḡ patientia ꝑmo q̄ri pōt: vtrū ſit virtus:
pſertim qꝛ virtus non inuenit̄ in malis: ex eo
ꝙ ꝓpꝛie virtus eſt q̄ bonū facit habentē: ſed
patientia q̄nq̄ꝫ in malis inuenit̄. vt in luxurio-
ſis q̄ ſepe multa patiunt̄ ad ꝯſequēdū bonū
delectabile ꝛ in auaris q̄ multa patiēter tole-
rāt vt diuitias ꝯgregēt. iuxta illud Eccli. v.
Cūctis diebꝫ vite ſue comedit in tñbꝛis ꝛ in
curis multis ꝛ in erūna atq̄ꝫ triſticia. Ad h̄
rn̄det Tho. ſcd̄a ſc̄. q. cxxxvj. ꝙ virtutes mo-
rales oꝛdinant̄ ad bonū inquātū ꝯſeruāt bo-
nū rōnis ꝯtra paſſionū impet⁹. Inter alias
ergo paſſiōes efficax eſt triſticia ad inpediē-
dū rōnis bonū: ſꝫm illud. ij. Coꝛ. vij. Seculi
triſticia moꝛtē opat̄. Neceſſe eſt igit̄ aliquā
habere virtutē p quā rōnis bonū cōſeruet̄ ꝯ
triſticiā vt non ſuccūbat triſtitie. Et hoc facit
patentia. Dicit em̄ Aug. lib. de patien. ꝙ pa-
tiētia hoīs eſt q̄ mala equo aīo toleram⁹. i.
ſine ꝑturbatiōe iuſticie: ne animo iniquo bo-
na dſeram⁹: p q̄ ad melioꝛa ꝑueniam⁹. Ma-
li ꝟo patientes multa ad adipiſcendū aliqd̄
bonū ꝑticulare. ſ. honeſtū vtile vel delectabi-
le nō hn̄t verā patientiā qꝛ dicit Aug. de pa-
tientia: ꝙ patientes ꝓpꝛie dicunt̄ q̄ mala ma-
lūt nō cōmittendo ferre q̄ꝫ nō ferendo cōmit-
tere. In illis aūt q̄ mala ſuſtinēt vt mala faci-
ant: nec mirāda nec laudāda eſt patiētia que
nulla eſt: ſꝫ mirāda duricia nephanda patien-
tia. Un̄ rā ſingularis eſt hec virt⁹: ꝙ multi q̄
vident̄ diuerſis ꝟtutibꝫ adoꝛnari: reperiunt̄
ad virtutē patiētie min⁹ idonei: plures enim

videm⁹ caſtos: ſobꝛios: hūiles miſcd̄es: i oro-
nibus aſſiduos ꝛc̄. ſꝫ paucos admodū i cōtu-
melijs ꝛ iniurijs detractiōibꝫ patiētes. Hinc
dicit Greg. ꝙ ſicut vnguēta redolere lati⁹ ne-
ſciūt niſi cōmota. ſic ſcti viri oē qd̄ de ꝟtutib⁹
redolēt in tribulatiōibꝫ inoteſcūt. Et infra. Nā
bonū qd̄ in trāq̄llitate pcipit̄ a dn̄o. in tribula-
tiōibus manifeſtat̄. hec ille. Nec mirū ꝙ in tā
paucis inuenit̄ vera patiētia: qꝛ nūq̄ꝫ poſſide-
tur ſine ſpēali diuina grā. Dicit ei Aug. li. de
pa. ꝙ via deſiderioꝝ facit tolerantiā laboꝝ et
doloꝝ: ꝛ nemo niſi p eo qd̄ delectat ſponte ſu-
ſcipit ferre qd̄ cruciat. Cuius rōnē aſſignat.
Tho. vbi. ſ. dicens: ꝙ triſticiā ꝛ doloꝛē ſꝫm ſe
abhoꝛret anim⁹: Un̄ nūq̄ꝫ eligerꝫ eā pati ꝓpt̄
ſe: ſed ſolū ꝓpt̄ finē: Opoꝛtet ḡ ꝙ illd̄ bonū ꝓ-
pter qd̄ aliq̄s vult mala pati ſit magis volitū
ꝛ amatū: q̄ꝫ illd̄ bonū cui⁹ ꝑuatio īgerit dolo-
rē quē patiēter toleramus. Oꝫ aūt q̄s pferat
bonū ꝟtutis ꝛ grē cūctis bonis naturalibꝫ et
tpalibus: ex quoꝛum amiſſione cauſari poteſt
doloꝛ ad charitatem ptinet q̄ deū ſup oīa di-
ligit: nec haberi pōt charitas niſi per grām: iu-
xta illud Ro. v. Charitas dei diffuſa eſt in
coꝛdibus nr̄is p ſpm̄ ſctū q̄ datus ē nob. Et
licet ꝓpter bonum pollitice ꝟtutis qd̄ commē-
ſuratū eſt humane nature: q̄s pōt exhibere pa-
tientiam abſq̄ꝫ auxilio grē non q̄ꝫuis nō abſ-
q̄ꝫ auxilio dei: tn̄ in bonum ſup naturale ſicē eſt
bonū grē nullus tendere pōt: nec p eo pati p
virtutem ſue nature ſine auxilio grē: vn̄ patiē-
tia pꝛopꝛie pꝛout hic ſumit̄ ex amoꝛe ſuperna-
turali pꝛocedit: B. Scd̄o q̄rit̄: vtrum pa-
tientia ſit pars foꝛtitudinis: pſertim cum foꝛti-
tudo non ſit potiſſima virtutū: ſꝫ patientia vi-
det̄ eſſe potiſſima ꝟtutum: qd̄ ſic ꝑꝫ. Illd̄ ei
quod ē potiſſimū ē pfectū in vnoquoq̄ꝫ gene-
re ſed patiētia opus pfectū hꝫ: vt d̄ꝛ Jaco. j.
ꝛ iō dicit Aug. li. de pater. ꝙ ꝟtus animi q̄ pa-
tientia d̄ꝛ tā magnū donū dei ē: vt etiā ipſius
qui nobis eā largit̄ patiā ꝑdicat̄. Ad h̄ dicē-
dum ſꝫm Tho. vbi. ſ. ꝙ patiā ē pars foꝛtitu-
dinis quaſi potētionalis: qꝛ adiungit̄ foꝛtitu-
dini ſicut virtus ſecundaria pꝛīcipali. Quod
ſic patet. Nā ad foꝛtitudinē ptinet nō q̄liacū-
q̄ꝫ ſuſtinere: ſed illud qd̄ eſt ſumme difficile in
ſuſtinendo. ſ. ſuſtinere pericula moꝛtis Ad pa-
tientiam vero ptinet ſuſtinētia quoꝛūcunq̄ꝫ
maloꝝ ſiue ſint damna tpalia ſiue ſcandala
ꝛ ſimilia. Et ſic i materia ſuſtinendi ꝑncipali-
tatem tenet foꝛtitudo: q̄ſi ſibi vendicās id qd̄
in hac materia pꝛincipalius ē. Nec enim pa-
tientia ē potiſſima ꝟtutū: ſꝫ deficit nō ſolū a ꝟ-
tutibꝫ theologicis ꝛ pꝛudētia ꝛ iuſticia q̄ dire-
cte ſtatuūt hoīem in bono: ſꝫ etiā deficit a foꝛ-
titudine ꝛ tpantia q̄ retrahūt a maioꝛibꝫ īpe-
dimētis. Plus em̄ retrahūt a bono moꝛtis pi-
cula que ē foꝛtitudo: ꝛ etiā delectatiōes tact⁹
circa q̄ ē tpantia: q̄ꝫ q̄uis aduerſa circa q̄ ē pa-
tiā: Patiā tn̄ opus pfectū habet̄ d̄ꝛ i aduerſis
tolerādis: Ex q̄bꝫ pꝛio ꝓcedit triſticia quam
moderat̄ patiā. Scd̄o ira quā moderat̄ mi-
ſericoꝛdia. Tertio odiū quam tollit charitas
Quarto iniuſtū nocumentū: qd̄ tollit iuſticia.
Tollere ḡ ꝑncipiū vniuſcuiuſq̄ꝫ pfectius ē: ꝛ
iō patiā pfectū opus hꝫ inq̄ꝫtū radicit⁹ paſſio-
nes aduerſitatū euellit q̄bꝫ inq̄etat̄ aīa. Hic
ait dn̄s ad diſcipulos: In patiā vr̄a poſ. aīas
vr̄as. Un̄ Greg: in. v. moꝛal. Ille ꝟo pfect⁹
eſt q̄ erga ipfectionē ꝓximi ipatiēs nō eſt. Et
ad h̄ maxie ꝯfoꝛtat nos paſſio redēptoꝛꝭ. Di-
cit enim Augu. ꝙ nihil dulcius i pꝛeſſura tri-
bulationum q̄ꝫ memoꝛia dn̄ice paſſiōis: quā
tūcunq̄ꝫ pn̄tis vite ꝑmat afflictio parum pati-
mur ſi recoꝛdemur quātum bibit ad patibu-
lū qui nos inuitat ad celū hec ille. C. Ter-
tio ꝓinde pꝛincipaliter q̄ri pōt d̄ quarta ꝟtu-
te integrali ipſius foꝛtitudinis q̄ d̄ꝛ pſeueran-
tia. vtrum. ſ. pſeuerantia ſit ſpēalis ꝟtus indi-
gens auxilio diuine grē: pſertim cum immo-
biliter in ope virtutum pſiſtere. requiritur ad
omnem virtutē. vt pꝫ. in. ij. eth. ſed h̄ pertinet
ad rōnem pſeuerantie. qꝛ dicē Tullius in rhe-
toꝛica ſua. ꝙ perſeuerantia ē in rōne ꝯſidera-
ta bene ſtabilis ꝛ ꝑpetua ꝑmāſio. Ad hoc re-
ſpondet Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. cxxxvij. ꝙ ſꝫm phꝫ
in. ij. eth. Uirtus eſt circa difficile et bonum.
hinc vbi ſpēalis ratio boni vl̄ difficultatis oc-
currit: ibi ſpecialis eſt virtus. Opus autem ꝟ-
tutis difficultatem habere poteſt ꝛ bonitatē
ex duobus. Pꝛima ex ipſa ſpecie actus que
accipitur ſꝫm rationem pꝛopꝛij obiecti. Secū-
do ex ipa diuturnitate tempoꝛis. Nā h̄ ipſū
quod eſt diu inſiſtere alicui difficili: ſpēalē ha-
bet difficultatem: ꝛ ideo diu perſiſtere in aliq̄
bono vſq̄ꝫ ad conſummationem: pertinet ad
ſpecialem virtutem que dicit̄ perſeuerantia.
¶ Pꝛo quo ſciendum ꝙ perſeuerātia quādo-
q̄ꝫ accipitur pꝛo habitu perſeuerātie ſꝫm ꝙ ē
virtus ꝛ poteſt ꝯtingere ꝙ quis habens ha-
bitum perſeuerantie eligit q̄dem pſeuerare ꝛ
incipit exequi aliq̄ꝫ diu perſiſtendo nō tamen
cōplēdo actum: vel nō pſeuerādo vſq̄ꝫ in finē
virtuoſi operis: vel vſq̄ꝫ ad finem humane

vite ⁊ hoc modo perſeuerantia indiget dono habitualis gr̃e: ſicut ⁊ cetere virtutes infuſe. Nec eñ eſt neceſſariũ ꝙ hñs habitũ virtutꝫ immobilit̃ vtat̃ eo vſqꝫ ad mortẽ. Quñqꝫ ꝟo accipit̃ ꝑ actu ꝑſeuerãtie durãte vſqꝫ ad mortẽ. ⁊ ſm h̃ indiget nõ ſolũ habituali gr̃a ſꝫ et̃ gratuito dei auxilio: hominẽ in bono ↄſeruãtis vſqꝫ in finẽ vite q2 cũ liberũ arbitrium ſit de ſe vtile ⁊ h̃ ei nõ tollat̃ ꝑ habitualẽ gr̃am vite p̃ſentis: nõ ſubeſt poteſtati liberi arbitrij etiã ꝑ gr̃am reparati vt ſe imobilit̃ i bono ſtatuat: licet in eius ptãte ſit ꝙ h̃ eligat: nam plerũqꝫ in noſtra ptãte cadit electio: ñ aũt executio. Hic dicit Aug. li. de ꝑſeuerantia. Aſſerimus donũ dei eẽ ꝑſeuerantiã: qua vſqꝫ i finez perſeuerat̃ in chriſto qḋ vtiqꝫ donũ nec prothoplaſti receperant in paradiſo. Quia dicit Aug. li. de correctione et gratia: ꝙ primo homini datum nõ erat vt perſeueraret: ſꝫ vt perſeuerare poſſet per liberuꝫ arbitriũ: q2 nulla corruptio tunc erat in humana natura q̄ perſeuerandi difficultatem preberet: ſe predeſtinatis per gratiam chriſti non ſolum datur vt ꝑſeuerare poſſint ſꝫ etiam vt ꝑſeuerent: hec ille. Ex dictis ḡ patet ꝑſeuerantia eſt virtus ſpecialis: Eſt etiam pars fortitudinis cui cõiungitur ſicut ſecundaria virtus ꝑncipali: q̇a fortitudo firmitatem ſeruat in his i q̇bus eſt difficilimum firmit̃ ꝑſiſtere: ſic̃ in ꝑiculo mortis. Perſeuerantia vero difficultatem illam ſuſtinet q̄ ꝓuenit ex diuturnitate boni operis: quod non ẽ ita difficile. Et ſi obijcit̃ ꝙ eadẽ rõne conſtantia videret̃ eſſe pars fortitudinꝫ q2 idem videt̃ eſſe qḋ perſeuerantia. Ad h̃ dicendum: ꝙ licet in fine cõueniant q2 ad vtrũqꝫ pertinet in aliquo bono firmiter perſiſtere: differunt tamẽ ſm ea q̄ difficultatẽ afferũt ad perſiſtendum in bono q2 perſeuerantia ꝓprie facit hominẽ firmiter in bono ꝑſiſtere ↄ difficultatem q̄ ꝓuenit ex ipſa diuturnitate actus: Conſtantia vero in bono firmiter ꝑſiſtere facit ↄ difficultatem que ꝓuenit ex alijs quibuſcunqꝫ exterioribus ipedimentis: ſꝫ q2 difficultas que eſt ex diuturnitate actus eſſentialior eſt actui virtutis: ideo perſeuerantia eſt pars principalior fortitudinis. ¶ Deniqꝫ virt⁹ fortitudinis habꝫ duo vitia ↄ̃ria. Unum per defectum qḋ dicit̃ mollicies: q2 laus ꝑſeuerantie conſiſtit in hoc ꝙ q̇s non recedit a bono ꝓpter diuturnam tolerantiã difficiliũ ⁊ laborioſoꝝ. Cui directe opponitur ꝙ quis de facili a bono recedit ꝓpter aliqua difficilia: quod pertinet ad rõnem mollicies: nam molle d̃r ꝙ facile ledit tangenti: Silr̃ opponitur ꝑtinacia ꝑ exceſſũ: quia ꝑtinax inordinate perſiſtit in aliquo ↄ multas difficultates. Hinc dicit Iſid. li. ethymo. ꝙ pertinax d̃r aliquis q̇ eſt imprudenter tenens quaſi aĩo tenax. Quod a nob auertat ieſus chriſtus.

¶ De tꝑantia ⁊ vitijs oppoſitis: ſcilicet inſenſibilitate ⁊ intemperãtia: Sermo. xvij

m Emento vt diem ſabbati ſan. ⁊c̃: Exo. xx. A tribus expediti virtutib₃ cardinalib₃ iam q̃rtã ꝑſequamur que d̃r tẽperãtia. De q̄ ſub noĩe cõtinẽtie dicit Seneca. ⁋ Continẽtiam ſi diligis circũſcinde ſuꝑflua ⁊ i artuꝫ deſideria cõſtringe. Cõſidera tecũ q̃tũ natura poſcat: non q̃tũ cupiditas expetat. Palatũ tuum fames excitet nõ ſapores: nec ad voluptatẽ ſed ad cibũ accedas: nec p̃ſentibus delicijs adherebis nec abſentes deſiderabis: Si ↄtinẽtiaꝫ diligis turpia fugito añq̃ accidãt: nec quẽq̃ vereberis aliũ plus q̃ te: oĩa tolerabilia ꝑter turpitudinẽ crede. Hec ille: ¶ Hic igit̃ prio q̃ri põt: vtrũ tꝑantia ſit ꝟtus. ꝑſertim cũ nulla virt⁹ inclinationi nature repugnat eo ꝙ i nobis ẽ aptitudo naturalis ad virtutẽ: vt d̃r. ij. eth. ſed tꝑãtia retrahit a delectatiõib₃ ad q̄s inclinat natura vt dic̃ ibidẽ phus. Virtutes etiã ſunt adinuicẽ cõnexe: ſꝫ q̇dã hñt tꝑantiã: q̇ tñ ſunt auari vel timidi. Ad h̃ rñdet Tho. ſcḋa ſcḋe: q. cxli. ꝙ de rõe ꝟtutis eſt. vt hominẽ ad bonũ incliner: bonũ aũt hoĩs ẽ ſm rõnẽ eſſe: vt dicit Diony. iiij. de di. no. manifeſtum eſt autez ꝙ temperantia inclinat ad id qḋ eſt ſm rõnem ⁊ ideo rõnabiliter ponitur virtus. Vñ licet hõ naturaliter appetit delectationẽ ſibi ↄuenientẽ: tñ q2 hõ inq̃tũ hmõi eſt rõnal' ↄñs ẽ ꝙ delectationes ſint hoĩ ↄuenientes q̄ ſunt ſm rõnem: ⁊ ab his nõ retrahit tꝑãtia ſꝫ potius ab his q̄ ſũt ↄ rõnem: nõ ḡ ↄ̃riat̃ inclinationi nature humane ſꝫ tñ nature beſtial' non ſubiecti rõni: Nec etiã q̇ carent alijs virtutibus oppoſitis vitijs ſubditi: temperãtiaꝫ hñt q̄ eſt virtus: ſꝫ opant̃ act⁹ tꝑantie ex quadam naturali indiſpoſitiõe: put ꝟtutes q̇dã ĩperfecte ſũt hoĩbus naturales: vel eis inſunt per quandã ↄſuetudinẽ acq̇ſitã. Eſt igit̃ temperãtia ꝟtus vel generalis vl' ſpẽalis ſm ꝙ nomen tꝑantie duplr̃ põt accipi. Uno modo ſm cõitatem ſue ſignificationis, put ſcꝫ ſignificat quandã temperiẽ. i. moderãtiã quã rõ ponit in hũanis opationib₃ ⁊ paſſionib₃: ⁊ ſic eſt ꝟtus generalis q2 hoc eſt cõe in omni virtuti morali. Et differt tꝑantia a fortitudĩe. ſ. ꝙ vtraqꝫ ſumit̃ vt ꝟtus cõis: q2 tꝑantia retrahit ab his q̄ ↄtra rõnem alliciũt appetitũ: ꝟ fortitudo ĩpellit ad ea ſuſtinẽda vel aggrediẽda ꝓpter q̄ refugit hõ bonũ rõnis. Alio mõ accipit̃ tꝑantia anthonomatice: ſm ꝙ refrenat appetitũ ab his q̄ maxĩe alliciũt hoĩem: ⁊ ſic eſt ꝟtus ſpecialis ſpecialẽ hñs materiã. Nã cõſiſtit circa ↄcupiſcẽtias ⁊ delectatiões tactus: qḋ ſic patꝫ. Sicut eñ fortitudo eſt circa timores ⁊ audacias reſpectu maximoꝝ maloꝝ q̇bus ipſa natura extinguit̃ q̄ ſunt ꝑicula mortis: ſic oportꝫ ꝙ tꝑantia ſit circa ↄcupiſcẽtias ⁊ delectatiões reſpectu maximoꝝ delectabilium q̇bus ſcꝫ ipſa natura ↄſeruatur: vel in ſpecie vel indiuiduo. Cũ eñ delectatio cõſequitur operationẽ cõnaturalẽ: tanto ſunt alique delectatiões vehemẽtiores q̃to conſequunt̃ opationes magis naturales. Maxĩe ꝟo naturales aĩalibus ſunt quib₃ natura cõſeruat̃ indiuidui ꝑ cibũ ⁊ potũ: ⁊ nã ſpeciei ꝑ cõiunctionẽ maris ⁊ feĩe: ⁊ iõ circa has delectationes eſt ꝓprie tꝑãtia. Et q2 hmõi delectatiões cõſequunt̃ ſenſum tactus: iõ tꝑantia eſt circa delectatiões tactus ꝑncipalr̃. Circa delectatiões ꝟo guſtus: olfactus vel viſus eſt tꝑantia ſecũdario: inq̃tum ſenſibilia hoꝝ ſenſuum cõferũt ad delectationẽ ſiue delectabilẽ vſum rerũ neceſſariarũ q̄ ꝑtinent ad tactũ: ⁊ q2 guſtus eſt ꝓpinquior tactui q̃ alij ſenſus: iõ temperantia eſt magis circa guſtũ q̃ circa alios ſenſus. Pro quo nota ꝙ vſus ciboꝝ ⁊ delectatio eſſentialiter ipm ↄſequens ad tactũ ꝑtinet ſed delectatio ſaporis eſt quaſi ſuꝑueniens ſicut delitie ꝑncipaliter in ipſa cõſiſtunt alimenti ſubſtantia: ⁊ ſecũdario in eius exquiſita preparatiõe ⁊ ſapore. Vñ dicit phs in. ij. de aĩa ꝙ tactus eſt ſenſus alimenti: nutrimur eñ calido: frigido: humido ⁊ ſicco: ſed ad guſtũ pertinet diſcretio ſapoꝝ qui cõferunt ad delectationẽ alimenti. B Secũdo queri põt: vtrũ tꝑantia eſt virtus cardinalis potior ceteris: ꝑſertim cum bonũ virtutis moralis a rõne dependeat ſed tꝑantia eſt circa ea q̄ magis a rõne diſtant ſcꝫ circa delectatiões q̄ ſunt nobis ⁊ brutis cõmunes: vt dicit̃ in. iij. Ethi. Ad h̃ dicendũ ſm Tho. vbi. ſ. ꝙ virtus cardinalis ſeu principalis dicit̃: que principalius laudatur ex aliquo illoꝝ que cõmuniter requirunt̃ ad rationem virtutis. Moderatio vero que requirit̃ in oĩ virtute p̃cipue laudabilis eſt in delectationibus tactus circa que eſt tꝑantia: tũ q2 tales delectatiões ſunt nobis magꝫ naturales ⁊ ideo difficilius eſt ab eis abſtinere ac earũ cõcupiſcentias refrenare. Tũ etiã q2 earũ obiecta p̃ñti vite magis ſunt neceſſaria: ⁊ ideo ponit̃ tꝑantia virtus cardinalis ſeu principalis. Ad cuius ꝑncipalitatẽ pertinet ꝙ tanto maior eius ꝟtus oſtendit̃: quanto in eo q̄ ſunt magis diſtantia a rõne ſuam põt oſtendere operationẽ. q2 per eã põt ratio cõcupiſcentias ⁊ delectationes maxime diſtantes moderare non eſt tñ potentior ceteris virtutibus cardinalib₃: q2 quanto virtus aliqua magis pertinet ad bonũ multitudinis: tanto melior eſt. Iuſtitia aũt ⁊ fortitudo magis ꝑtinẽt ad bonũ multitudinis q̃ temperãtia: quia iuſtitia conſiſtit in cõmunicationibus que ſunt ad alterũ: fortitudo autem in periculis bellorum que ſuſtinentur pro ſalute cõmuni: ſed tẽperantia moderatur ſolũ concupiſcentias ⁊ delectationes eorum que pertinent ad ipſum hominem: ⁊ ſic iuſtitia ⁊ fortitudo ſunt excellentiores virtutes q̃ temperantia. Quibus prudentia ⁊ virtutes theologice ſunt potiores: q̃uis quo ad aliquid temperantia poſſit dici potior non ſolum fortitudine: ſed etiã iuſtitia. Et huius quidem temperantie poſſunt aſſignari quattuor gradus. Primus hominẽ ab exceſſu ⁊ defectu cuſtodit: quia ei medium virtutis in omni tempore oſtendit: ⁊ ſic eſt virtus pollica: que eſt nihil appetere penitendũ in nullo legem moderationis excedere: ſub iugo rationis cupiditatem domare. Secundus mentem ad eterna perfecte dirigit: quia omnem ſuperfluitatem rerum grauãtium firmiter excludit: ⁊ ſic eſt virtus purgatoria: que eſt omnia relinquere: inq̃tum natura patitur que corporis vſus requirit. Tertius gradus mentem in eternis figit: quia concupiſcentiã omnis inordinati concupiſcibilis penitus extinguit: ⁊ ſic eſt virtus purgati animi: q̄ eſt terrenas cupiditates non ſolũ reprimere ſed penitus obliuiſci. Quartus gradus in deo eſt: ⁊ predictos gradus inchoat: deducit: perducit ⁊ perficit: ⁊ ſic eſt virtus exemplaris que ſic eſt ꝙ in ſe perpetua intentione conuerſa eſt. ¶ Ex predictis ergo patet ꝙ temperantie

virtus accipit neceſſitatē vite huius: ſicut regula delectabiliū quib⸗ vtit̃: vt ſcꝫ tm̄ eis vtat̃ q̄tū neceſſitas huius vite requirit. Pōt tñ neceſſitas hūane vite attendi dupl'r. Uno mō ſm ꝙ dicit̃: neceſſariū id ſine q̄ res nullo mō pōt eſſe: ſicut cib⸗ neceſſari⁹ eſt aīali. Alio mō ſm ꝙ neceſſariū dr̄ id ſine q̄ ꝯuenient̃ res eē nō pōt. Non ſolū ergo tpantia primā neceſſitatē attendit: ſ; etiā ſcdaꝫ: qr dicit phs in .iij. ethi. ꝙ tpatus appetit delectabilia ꝓpter ſanitatē ⁊ ꝓpter habitudinē. Inſup. q̄dā ſunt q̄ non ſunt his īpedimenta: ⁊ his ſil'r moderate tpatus vtitur ꝓ loco ⁊ tpe: ac ꝯgruentia eoꝝ quib⸗ cōuiuit. Hinc dicit ibidē phs: ꝙ etiā tpatus appetit alia delectabilia q̄ ſcꝫ nō ſunt neceſſaria ad ſanitatē vel ad bonā habitudinē non īpedimenta his exiſtentia: tpatus eñ nullo modo vtit̃ his q̄ ſunt īpeditiua ſanitatis vl' bone habitudinis: qr hoc eſſet intēperantie prout videbit̃. Denicꝫ ꝙ tēperantia reſpicit neceſſitatem q̄tū ad ꝯuenientiā vite: hoc nō eſt intelligendū ſolū ſm cōuenientiā corporis ſ; etiā ſm ꝯuenientiā rerū exterioꝝ: puta diuitiarū ⁊ officioꝝ: ac m'lto magis ſm ꝯuenientiā honeſtatis. Et ideo ſubdit phs vbi ſupra: ꝙ ī delectabilibus quib⸗ vtitur tpatus: nō ſolū cōſiderat vt nō ſint impeditiua ſanitatis ⁊ bona habitudinis corporalis: ſ; etiā nō ſint preter bonū id eſt cōtra honeſtatē: ⁊ ꝙ nō ſint ſupra ſubſtantiam. i. ſupra diuitiaꝝ facultatē. ¶ Tertio ꝓncipaliter queri pōt de vitijs oppoſitis tēperantie: ⁊ pmo de vitio oppoſito ꝑ defectū qđ ē inſenſibilitas: Utrū ſcꝫ inſenſibilitas ſit peccatū: pſertim cū inſenſibiles dicunt̃ hi qui deficiunt circa delectatiōes tactus: ſed in his penitus deficere videtur laudabile ⁊ virtuoſum eo ꝙ potiſſimū remediū abſtinendi a pctō eſſe videt̃ ꝙ homo fugiat delectationes. Dicit eñ phs in .ij. Ethi. ꝙ abijcientes delectationē minus peccabimus. Inſuper ab oībus delectationibus tactus abſtinere: maxime promouet hoiem in bono rōnis: qr Dañ. j. dicitur ꝙ pueris qui leguminib⸗ vtebant̃ dedit deus ſcientiā ⁊ diſciplinā in omni libro ⁊ ſapia. Ad hoc rn̄det Tho. vbi. s. cxlij. ꝙ omne illud qđ ordini naturali ꝯtrariat̃ eſt vitioſum: ⁊ qr natura delectationē appoſuit opationib⸗ neceſſarijs ad vitā hoīs: ideo naturalis ordo requirit vt hō intantū hmōi delectationib⸗ vtat̃: q̄tum eſt neceſſariū hūane ſaluti: vel q̄tum ad cōſeruationē indiuidui: vel q̄tum ad ꝯſeruationē ſpeciei. Si qs igit̃ intantū delectionē refugeret: ꝙ ea ꝑtermitteret q̄ ſunt neceſſaria ad ꝯſeruationē nature peccaret: quaſi repugnās ordini naturali: qđ ꝑtinet ad vitiū inſenſibilitatis. ¶ Ad maiorē tñ euidentiā ſciendū ꝙ a delectationib⸗ ꝯſequentib⸗ hmōi opationes abſtinere: quncꝫ laudabile vel etiā neceſſariū eſt ꝓpter aliquē finē: ſicut aliqui propter ſanitatē corporalē abſtinent a quibuſdā delectationibus ſcꝫ cibis: potib⸗: ⁊ venereis ſil'r propter officij alicuius executionē: ſicut athletas ⁊ milites neceſſe eſt a multis delectationib⸗ abſtinere: vt debite ꝓpriū officiū exequāt̃. Sic penitentes ad recuperandā aīe ſanitatē abſtinentia delectabiliū quaſi dieta quadā vtunt̃: ⁊ hoīes volentes ꝯtemplationi ac rebus diuinis vacare: oportꝫ ꝙ ſe magis a carnalib⸗ abſtrahāt. Et ſimile iudiciū eſt de ſilibus cauſis rōnalibus. Sic daniel abſtinētia a delectationib⸗ vtebatur: vbi dicit eiuſdē. x. In dieb⸗ illis ego daniel lugebā triū hebdomadarū tēpus Panē deſiderabilē nō comedi: ⁊ caro ⁊ vinū nō introierūt in os meū: ſed necꝫ vngento vnctus ſum. Hoc tñ nō fecit ꝓpter ſe: quaſi delectatiōes abhorrens vt ſm ſe malas: ſ; ꝓpter aliquem finē laudabilē: vt ſe idoneū redderet ad altitudinē ꝯtēplationis abſtinendo. ſ. a corporalib⸗ delectationib⸗. Hinc ſtatim ibi ſubditur de reuelatiōe ſibi facta. Omnes tñ hmōi abſtinentie ſicut fieri debent ꝓpter aliquē debitū finē: ſic etiā fieri debent ſm rectā rōnem. qr non pōt eſſe bonū rōnis in hoīe ſi abſtineat ab oībus delectationibus. Cuius rō eſt: qr rōne quis vti non pōt ſine ſenſitiuis potentijs q̄ indigent organo corporali. Hinc neceſſe ē vt homo ſuſtentet corpus ad hoc ꝙ vtat̃ rōne. Suſtentatio ꝟo corporis fit ꝑ operatiōes delectabiles: ⁊ ſic oportet ꝙ vtat̃ aliquib⸗ delectationib⁹. Nihilominus tñ ſm ꝙ in exequēdo rōnis actum plus vel minus corporali virtute quis indiget ſm hoc plus vel minus delectationibus corporalibus vti neceſſe habet. Et ideo hoīes qui hoc officiū aſſumpſerunt vt contemplationi vacent: bonū ſpūale quaſi quadā ſpirituali propagatione in alios tranſmittant: a multis delectationib⸗ laudabiliter abſtinent: a q̇bus illi quibus ex officio cōpetit operibus corporalib⸗ inſiſtere generationi cꝫ carnali vacare: laudabiliter non abſtinerēt. ¶ Quarto ꝓncipalit̃ queri pōt de ſcđo vitio poſito ſcꝫ per exceſſum quod dicitur intemperantia vtrū ſcꝫ ſit peccatum puerile: ſicut in .iij. Ethi. phus ſentire videtur dicens. Nomen intpantie ferimus ad puerilia pctā. Ad hoc rn̄det ibidē Tho. ꝙ phs nō intendit dicere intpantie pctm̄ eſſe puerile: eo ꝙ cōueniat pueris: ſ; ſm quandā ſilitudinē: eo ꝙ intpantia eſt pctm̄ ſupflue cōcupie q̄ puero aſſimilat̃ q̄tū ad tria. Primo q̄tum ad id ꝙ vtercꝫ appetit aliq̇d turpe: pulchrū eñ in hūanis rebus attenditur: prout aliq̇d eſt ordinatū ſm rōnem. Uñ Tullius. j. de offic. pulchrū eſt qđ cōſentaneū eſt hoīs excellentie: in eo in q̄ natura eius a reliq̇s animātib⸗ differt. Puer aūt non attendit ad ordinē rōnis: ſil'r ⁊ cōcupīa nō audit rōnem. vt dicit̃ in. vij. ethi. Scđo q̄tū ad euentū: qr puer ſi ſue volūtati dimittit̃: in propria voluntate creſcit. Sic ſi ꝯcupīe ſatiſfiat. maius robur accipit. Hinc Aug. in. v. cōfeſſ. dicit. Dū ſeruit̃ libidini facta eſt cōſuetudo: ⁊ dū cōſuetudini non reſiſtit̃ facta eſt neceſſitas Tertio q̄tū ad remediū qđ vtriꝫ prebetur. Puer eñ emendat̃ ꝑ hoc ꝙ cohercet̃: ſic dū cōcupīe reſiſtit̃: ad debitū honeſtatꝫ modū reducit̃: ⁊ ideo dicit phs in .iij. Ethi. ꝙ quēadmodū puerū oportet ſm ꝓceptū pedagogi viuere: ſic ⁊ cōcupiſcibile cōſonare rōni. Unde vitiū hoc intpantie maxīe videt̃ exprobabile inter hūana vitia: q̄ ſcꝫ attēdunt̃ ſm paſſiōes hūane nature aliqualiter cōformes: ⁊ hoc ꝓpter duo. Primo qr maxime repugnat hoīs excellentie: eſt eñ circa delectatiōes nobis ⁊ brutis cōmunes. Hic in ps̄. dicit̃. Homo cū in honore eſſet nō intellexit ⁊c̄. Scđo qr maxime repugnat hoīs claritati vel pulchritudini ſcꝫ inq̄tū in delectationib⸗ circa quas eſt intpantia minus apparet de lumine rōnis: ex q̄ reſultat tota charitas ⁊ pulchritudo virtutis. Uerūtñ illa vitia q̄ modū excedunt hūane nature: ſunt magis exprobrabilia: ſic cōcupīa ⁊ delectationes beſtiales: q̄ tñ reducipñt ad genus intpantie ſm quendā exceſſum. ſicut ſi quis delectaret̃ in cōmeſtione carniū humanarū aut in coitu beſtiarū vel maſculoꝝ. Qđ a nobis auertat ieſus chriſtus. Ad laudē dei.

¶ De partibus integralib⸗ tpantie q̄ ſunt verecundia ⁊ honeſtas: ac ꝑtib⸗ potentialib⸗ ſcꝫ cōtinentia: clemētia ⁊ modeſtia. ¶ Sermo xviij.

Memento vt diē ſabbati ſanctifi. Exod. xx. Ordine cōgruo iam videndū eſt de partib⸗ ipſius tpantie: Pro quo ſciendū: ꝙ alicuius virtutis cardinalis ꝑtes triplices eſſe pñt ſcꝫ integrales: ſubiectiue ⁊ potētiales. Dicunt̃ aūt ꝑtes integrales alicuius virtutis: q̄s cōcurrer̄ neceſſe eſt ad ipſam virtutē: ⁊ ſm h̄ due ſunt ꝑtes integrales tpantie ſcꝫ verecundia ꝑ quā aliq̇s refugit turpitudinē tpantie cōtrariā: ⁊ honeſtas per quā q̇s amat tpantie pulchritudinē. Nā inter ꝟtutes tpantie ꝓcipue ſibi vendicat quendā decorē: ⁊ intpantie vitia maxīe turpitudinē hñt: vt viſum eſt in ſermone ꝓcedenti. ¶ Hic igit̃ pmo pōt q̄ri: vtrū verecundia ſit ꝟtus: pſertim cū phs in .ij. ⁊ .iiij. ethi. dicit verecundiā nō eſſe virtutē. Ad hoc rn̄det Tho. ſcđa ſcđe. q. cxliiij. ꝙ virtus dupl'r accipi pōt. Primo ꝓprie: ⁊ tūc eſt pfectio q̄dā: vt dicit̃ in vij. ethi. ⁊ iō oīe illud qđ pfectiōi repugnat etiā ſi ſit bonū deficit a rōne ꝟtutis: verecūdia aūt pfectioni repugnat: eſt eñ timor alicuius turpis qđ. ſ. exprobrabile. Uñ Dam. dicit ꝙ verecūdia eſt timor de turpi actu. Timor aūt ē de malo poſſibili ⁊ arduo: pfect⁹ aūt ſm habitū ꝟtutis: nō apprehēdit aliqđ exprobrabile ⁊ turpe ad faciendū aut arduū ⁊ īpoſſibile. i. difficile ad vitandū necꝫ etiā actu facit aliq̇d turpe vñ opprobriū timeat: ⁊ ſic ꝓprie loquendo nō eſt ꝟtus: qr deficit a pfectiōe ꝟtutis. Sic eñ defectus verecūdie cōtingit ī peſſimiā: iuxta illud Hiere. iij. Frōs meretricis facta eſt tibi: neſcis erubeſcere. Sic etiā cōtingit ī optimis viris: ⁊ iō dicit phs in .iiij. ethi. ꝙ verecūdia nō eſt hoīs ꝟtuoſi: lꝫ h̄ cōtigat ex diuerſis cauſis. Sicut duplici rōne cōtigit malū nō timeri. Primo qr nō eſtimat̃ vt malū. Exēpli grā qr ea q̄ ſunt erubeſcibilia nō apphēdūt̃ vt turpia: ⁊ h̄ mō verecūdia carēt hoīes ī pctīs profundati: q̇b⸗ pctā ſua nō diſplicēt: ſ; magꝫ de eis gl'iant̃: iuxta illđ. Qui letāt̃ cū maleſecerit ⁊ exul. in reb⸗ peſſimis. Scđo qr non eſtimat̃ malū vt poſſibile vl' difficile vitare: vt verbi grā: nō apphēdūt turpitudinē vt poſſibilē ſibi vl' q̄ſi nō facile vitabilē: ⁊ h̄ mō ſenes ⁊ ꝟtuoſi verecūdia carēt: lꝫ ſic diſpoſiti ſint: ꝙ ſi in eis eſſet aliq̇d turpe: de h̄ verecundarent: vñ in ij. rhetor̃. dicit phs: ꝙ oīa illa hō magis verecūdat̃. quoꝝ ipe eſt cā. Opprobria aūt q̄ inferunt̃ alicui ꝓpter virtutē virtuoſus cōtemnit qr indigne ſibi irrogant̃: lꝫ inueniat̃ in eis aliq̇s verecūdie motus ꝓueniens rōnē: ſic ⁊ ceteraꝝ paſſionū. Et ideo q̄tum ad pmū dicit phs. in .iij. Ethi. ꝙ vitanda ſunt virtuoſo tam ea q̄ ſunt mala ſm veritatem ꝙ ea q̄ ſunt mala ſm opinionē. Scđo mō virtus accipi pōt communiter: put ſcꝫ virtus eſſe dr̄ qđ eſt bonū

⁊ laudabile in hūanis actibus vel paſſiōib⁹ ⁊
ſm h verecūdia dꝛ ꝟtus q̄nq; cū ſit q̄dā lau⸗
dabilis paſſio. Et inuenit̄ ꝓprie i his q̄ medi
ocrit̄ ſe hn̄t. ſm ꝙ ē i eis aliq̄d de amore boni
⁊ tñ nō ſūt totalit̄ imunes a malo Hic etiā nō
ē ꝓprie ps tpantie velut itrās eſſentiā ei⁹: ſ q̄ſi
diſpoſitiue ſe hn̄s ad ipā. Dic̄ em̄ Am. j. de
offi: ꝙ verecūdia iacit p̄ma tpantie fūdamēta
inq̄ztū. ſ. icutit horrorē turpitudinis. Vitiū eni
tpantie turpiſſimū eſt ⁊ maxime exprobrabile
vt tactū eſt in ſmone p̄cedenti: ⁊ iō verecun⸗
dia q̄ vouet honeſtatē ea remouēdo q̄ ſūt ho
neſtati ꝯria: lꝫ ad pfectū rōnem honeſtatꝭ nō
pueniat: ptinet tñ ad tpantiā rōne motui qð ē
turpe: qꝛ ex ſepius verecūdari cauſat̄ habit⁹
ꝟtutis acquiſite: p quā q̄s vitat turpia de qui⸗
bus ē verecūdia: vñ licꝫ verecūdia p̄ncipalit̄
reſpicit vituperiū: ita ꝙ in turpib⁹ q̄ q̄s agit ex
verecūdia vitat ꝯſpect⁹ publicos ꝓpter timo⸗
rē vituperij: ſicut erupeſcētia deſinit agere vi⸗
tioſa ꝓpter timorē vituperij vñ dicit Greg. ni
cenus. Tñ qꝛ vituperiū ꝓprie vitio debet̄ ſi⸗
cut honor virtuti: iō ex cōtinenti verecūdia re
ſpicit turpitudinē vitioſam. B Scd̄o vero
q̄ri pōt: vtrū honeſtū ſit idē ꝟtuti ⁊ ps tpantie
p̄ſertim cū p̄ncipale ꝟtutis i interiori cōſiſtit
electione: vt dicit phus in: vij. ethi. Honeſtas
vero magis ptinere videt̄ ad exteriorē ꝯuer⸗
ſationē: iuxta illud. j. Cor. xiiij. Oīa honeſte ⁊
ſm ordinē fierent i vobis. Ad h rn̄det Tho.
vbi. ſ. q. cxlv. ꝙ ſicut Iſid. dicit: Honeſtas dꝛ
q̄ſi honoris ſtatus: vñ ex hoc aliq̄d videt̄ dici
honeſtū qð eſt honore dignū: honor aūt excel
lentie debet̄: que ſcꝫ excellētia maxie ꝯſiderat̄
ſm virtutē q̄ eſt diſpoſitio pfecti ad optimū: vt
dicit̄ in. vij. phiſic. ⁊ ideo honeſtū ꝓprie loquē
do in idē refert̄ cū virtute. Ad obiectū ergo
dicendū: ꝙ ex q̄ honeſtū iportat debitū hono
ris ⁊ honor cōteſtatio q̄dā eſt de excellentia a
licuius nec fert̄ teſtimoniū niſi de reb⁹ notis.
ideo cū interior electio non innoteſcit hoī niſi
p actus exteriores: exterior ꝯuerſatio rōnem
habet honeſti ſm ꝙ eſt demōſtratiua interio⸗
ris rectitudinis. Hinc radicaliter ꝯſiſtit hone
ſtas i interiori electiōe: ſignificatiue aūt in ex⸗
teriori cōuerſatione. Et ex his ꝯcludit̄ ꝙ vir⸗
tus ꝓprie ſibi vendicat rōneꝫ honeſti. licꝫ alia
quedā q̄ ſunt infra virtutē honorant̄: inq̄ztuꝫ
ad opationem virtutis coadiuuāt: ſicut nobili
tas: potentia: diuitie ⁊c̄. Vt em̄ dicit phus in.
iiij. eth. Hmōi honorant̄ a quibuſdā: ſ ſm ve
ritatem ſolus bonus eſt honorādus. Simili⸗
ter honeſtas eſt idē decori ſpūali qui ꝯſiſtit in
h: ꝙ cōuerſatio hoīs ſit bene ꝓportionata ſm
claritatem ſpūalis rationis. Hinc dicit Aug.
in li. lxxxiij. queſtionū: ꝙ honeſtatē voco intel⸗
ligibilem pulchritudinē quā ſpūalem nos p⸗
prie dicim⁹. Et infra ſubdit: ꝙ ſunt multa pul
chra viſibilia que minus proprie honeſta ap
pellant̄: hec ille.. Et ex hoc habet honeſtas ꝙ
eſt pars temperantie: qꝛ eſt quedā pulchritu⸗
do ſpiritualis: turpe vero opponitur pulchro
oppoſita aūt maxime ſemuicem manifeſtant.
Et ideo finaliter honeſtas ad temperantiā p
tinere videt̄: que repellit id qð eſt homini tur
piſſimū ⁊ indecētiſſimū ſcꝫ brutales volupta⸗
tes: hinc ponitur pars eius integralis ſicut q̄⸗
dam eius conditio. ¶ Tertio queri poteſt: de
partibus eius pot ntialib⁹: que ſunt virtutes
adiuncte ⁊ ſecundarie: qꝛ modū quem princi
palis virtus obſeruat circa materiā aliquam
principalem: idem ipe obſeruāt in quibuſdaꝫ
alijs materijs: in quib⁹ non eſt ita difficile mo
dū obſeruare: vtrū ſcꝫ he partes cōuenienter
aſſignentur a Tullio in rhetorica ſua: vbi po
nit cōtinentiam: clementiā ⁊ modeſtiam eſſe
partes ipſius temperantie: p̄ſertim cum Ma
crobius ſuper ſomniū Scipionis ponit. ix. ⁊
Andronicus. vij. partes. Ad hoc dicendum
ſm Tho. vbi. ſ. q. cxliij. ꝙ ad tpantiam perti⸗
net moderare delectationes tactus quas dif⸗
ficilimū eſt moderare. Hinc quecūq; virtus
moderationē quandā operat̄ in aliqua mate
ria ⁊ refrenationē appetitus in aliq̄d tenden⸗
tis: poni pōt pars tpantie: ſicut virtus ei adiū
cta. Qð quidē ꝯtingit tripliciter Vno modo
in interiorib⁹ motibus animi: nā p̄ter motū cō⸗
cupiſcentie quē tpantia moderat̄ ⁊ refrenat in
ueniunt̄ in aīa tres motus tendentes in ali⸗
q̄d. Prius eſt motus volūtatis ex paſſionis
impetu cōmote: quē motū refrenat cōtinentia
ex qua fit ꝙ licꝫ imoderatas concupiſcentias
q̄s patiat̄: voluntas tñ non vincit̄. Secūdus
motus eſt ire tendentis in vindictā quā refre⸗
nat māſuetudo ſiue clemētia. Tertius mot⁹
eſt ſpei ⁊ audacie: q̄ ipſam conſequit̄; quē mo
tum moderatur ⁊ refrenat humilitas. Secū⸗
do modo ꝯtingit in exteriorib⁹ motibus ⁊ a⸗
ctibus corporis: circa quos moderationē ⁊ re
frenationem facit modeſtia quā Andronic⁹
in tria diuidit de quibus gratia breuitatis ſu⸗
perſedeo. Tertio modo in exterioribus re⸗
bus: circa quas adhibenda eſt duplex mode
ratio. Prima vt ſupflua non requirant̄. Se⸗

cunda vt non nimis exquiſita requirantur:
Sed qꝛ Tullius oīa ꝯprehēdit ſub mode
ſtia que pertinent ad moderationem: tam cor
poralium motuū q̄ꝫ rerum exteriorū et etiaꝫ
moderationē ſpei q̄ꝫ diximus ad humilitatē
ptinere: iō q̄ztū ad preſens hec ſufficiant. Et
ſic principaliter tres ſunt virtutes potētiales
tpantie ſcꝫ continentia: clemētia: ⁊ modeſtia.
¶ Quarto igit̄ q̄ri pōt: vtrum cōtinentia ſit
virtus. preſertim cum dꝛ Ecci. xxvj. Omnis
enim ponderatio non eſt digna cōtinētis ani
me. Ad h dicendum ſm Tho. ibidem. q. clv.
ꝙ nomen continentie dupliciter ſumi poteſt.
Primo mō ſm ꝙ continentia nominat abſti⸗
nentiā ab omni venerea delectatione ⁊ tunc
omnis ponderatio non eſt digna continētis
anime in genere caſtitatis: quia nec fecundi⸗
tas carnis que queritur in matrimonio adeq̄
tur continentie virginali viduali vel etiam cō
iugali: vel etiam nominat abſtinentiā ab om⸗
nibus illicitis. ⁊ ſic omnis ponderatio non eſt
digna continentis anime: quia nō recipit eſti
mationem auri vel argenti que cōmutantur
ad pondus: quia ſic nominat quandam vir⸗
tutem perfectam. Secundo modo continen⸗
tia dicitur eſſe p quā aliq̄s reſiſtit cōcupiſcen
tijs prauis que in eo vehemētes exiſtūt: ⁊ ſic
accipit̄ a pho. in. vij. eth. et etiam in coll̄. paꝝ.
Hoc autem modo continētia habet aliquid
de rōne virtutis inquantum ſcꝫ ratio firmata
eſt contra paſſiones ne ab eis deducatur: nō
tamen attingit ad rōnem perfectam virtutis
moralis: ſm etiam appetit⁹. ſenſitiu⁹ rōni ſub
ditur ſic vt in eo non reſurgant vehementes
paſſiones rōni contrarie. Hinc dicit phus in
iiij. eth. ꝙ continentia non eſt virt⁹ ſed quedā
mixta: inquantum ſcꝫ aliquid habet de virtu⸗
te ⁊ in aliquo deficit a virtute. Large tamen
accipiendo nomen virtutis: pro quolibet p̄n⸗
cipio laudabilium opeꝝ: cōtinētia virtus eſſe
dicit̄. habēs vitium oppoſitū qð dicitur incon
tinentia: ⁊ vtraq; ꝓprie dicitur eſſe circa con⸗
cupiſcentias delectabilium tactus: magis tñ
circa delectationes venereorum q̄ꝫ alimento
rum: lꝫ ſm phm circa vtrūq; dici poſſit. Et
comparatur continentia ad temperātiā ſicut
imperfectum ad perfectum: quia bonū rōnꝭ
ex quo virtus laudatur: magis eſſe oſtendit̄
ex hoc ꝙ pertingit non ſolum vſq; ad volun⸗
tatē: ſed etiā vſq; ad vim concupiſcibilem: qð
accidit temperato: q̄ꝫ ſi ſolum pertīgat ad vo
luntatem quod accidit in eo qui continens ē.
¶ Quinto q̄ri pōt: vtrū clemētia ſit idē quod
māſuetudo q̄ꝫ Tullius ſub clemētia ꝯprehē
dit: ⁊ vtrū ſit virt⁹ p̄ſerti cū clemētia ſꝫ Tul
liū in. ij. rheto. Virt⁹ eſt p quā anim⁹ ꝯcita⸗
tus i odiū alicui⁹ benignitatꝭ retinet̄: ſꝫ odiū
vt ait Aug. ab ira cauſat̄ circa quā ē māſuetu
do: que eſt moderatiua iraꝝ vt dicit phus in
iiij: eth. Ad h rn̄det Tho. vbi. ſ. q. clvij. ꝙ vt
dꝛ in. ij. eth. Virt⁹ moral̄ cōſiſtit circa paſſiō⸗
nes ⁊ actiones. Paſſiōes aūt interiores ſunt
actionū exterioꝝ p̄ncipia vel etiā ipedimēta:
hic etiā ꝟtutes que paſſiōes moderant̄ q̄dā
mō cōcurrunt i eundē effectū cū virtutib⁹ que
moderant̄ actiōes: lꝫ ſpecie differāt. ⁊ ſic ē in
ꝓpoſito. Nā ex ire paſſiōe q̄s ad. h ꝓuocatur
vt grauiorem debito penam iferat. ad clemē⸗
tiam aūt pertinet directe ꝙ ſit diminutiua pe
narum. quod quidē impediri poſſet p exceſſū
ire. ⁊ ideo manſuetudo inquātum refrenat ei
us impetum: concurrit in eundē effectum cuꝫ
clementia. Differunt tamen: quia clementia
punitionis exterioris ē moderatiua: manſue⸗
tudo vero proprie diminuit iraꝫ ⁊ reſpicit ap
petitum vindicte: ſicut clementia reſpicit pe⸗
nas que adhibentur ad vindictam: Et ſicut
iracūdie vitium quod importat exceſſum ire
directe manſuetudini opponitur: ſic clemētie
crudelitas opponitur que importat exceſſum
in puniendo. Dicit enim Seneca in. ij: de cle⸗
mentia: ꝙ crudeles vocantur qui puniendo
cauſam habent ⁊ modum non habent Et
vtraq; ponitur virtus. qꝛ ratio virtutis mora
lis in hoc conſiſtit ꝙ appetitus rōni ſubdatur
vt ptꝫ p phm in. j. ethi. ⁊ hoc ſeruatur tam in
clementia q̄ in diminuēdo penas reſpicit ad
rectam rōnem: q̄n ſcꝫ optet ⁊ q̄b⁹ optet: vt di⸗
cit ibidem. Seneca: q̄ꝫ etiā in māſuetudine q̄
ſil̄r ſm rectam rōnem iras moderat̄: vt dꝛ in
iiij. ethi. Et ideo tam clementia q̄ꝫ manſuetu
do adiunguntur tpantie ſicut virtuti principa
li: eo ꝙ in quadam refrenatione ꝯſiſtit ⁊ po⸗
nuntur partes ipſius. ¶ Sexto videndum ē
de modeſtia que ponitur ps tpantie ⁊ ab ea
differt in hoc ꝙ tpantia eſt eorum moderati⸗
ua q̄ difficillimum eſt refrenare modeſtia ve
ro eſt eorum moderatiua q̄ mediocriter in h
ſe habent. Et ſm ꝙ accipitur a Tullio: non
ſolum eſt circa exteriores actiones. ſed etiam
circa interiores motus q̄ pariter videntur eē
quattuor ſm Tho. vbi ſupra. q. clx. Primū ē
mot⁹ animi ad aliquam excellentiā quaꝫ mo
derat̄ hūilitas cui opponit̄ ſuperbia. Scđm

eſt deſiderium eoꝝ q̄ ptinēt ad cognitiōez: ⁊ in h̄ moderat̄ ſtudioſitas cui oppōit̄ curioſitas. Nā ſm phm i. vij. metha. Oēs hoies naturalit̄ ſcire deſiderāt. Moderatio hui⁹ aūt appetit⁹ ad ꝟtutē ptinet ſtudioſitatꝭ: optet ei ꝙ hō laudabilit̄ appetitū talē refrenet ne imoderate ⁊ inutilit̄ reꝝ cognitiōi itēdat: qḋ ptinet ad vitiū curioſitatꝭ de q̄ vide ſi placꝫ ſcḋa ſcḋe. q. clxvij. Tertiū ē qḋ ptinet ad corpales motus ⁊ actiōes. vt. ſ. decēter ⁊ honeſte fiāt: tā in his q̄ ſerio q̄ꝫ i hiſq̄ i ludo agunt̄: q2 d2 Eccī. xix. ꝙ riſus dētiū ⁊ igreſſus hoīs denūciāt d̄ illo: Et Amb. j. de offi. dicit ꝙ habit⁹ mētis in ſtatu corpis cernit̄ ⁊ ꝙ vox q̄dā aī ē corporis mot⁹ vñ ⁊ ludo q̇s vti moderate p̄t. qñ delectatio q̄ in talib⁹ actib⁹ habet̄ ordinat̄ ad q̄ndā aīe recreationē ⁊ q̇etē. Dicit eñ Tullius. j. de offi. Ludo ⁊ ioco vti q̇dē lꝫ: ſꝫ ſicut ſōno ⁊ q̇etib⁹ ceterꝭ: tūc cū grauib⁹ ſerijſq3 reb⁹ ſatiſfecerim⁹. Et ſic fecit Johēs euāgeliſta rñdēs his q̄ ſcandalizati fuerāt ꝙ anim⁹ hoīs frangeret̄ ſi nunq̄ꝫ ab intentione ſua relaxaretur. Quartum ē qḋ ptinet ad exteriorē apparatū vt in veſtibus ⁊ alijs hmōi. De q̊ Ambro. j. de offi. dicit. Decor corpis nō ſit affectat⁹ ſꝫ naturalis ſimplex: neglectus magis q̄ꝫ expetitus nō p̄cioſis ⁊ albeſcētib⁹ adiūctus veſtimētis ſꝫ cōmunib⁹ vt honeſtati vel neceſſitati deſit nihil accedat nitori. hec ille: Nimiū q2 i vtroq3 extremoꝝ pōt eē vitiū ſꝫ de h̄ plenius tactus eſt in p2io p̄cepto: Ad lau: dei.

¶ De ptibus tpātie ſubiectiuis ſcz abſtinentia/ſobrietate/caſtitate/ cui adiūgitur virginitas ⁊ pudicitia.

Sermo xix

m

Emento vt diem ſabbati ſā. Exo. xx. Nūc aūt in fine de partib⁹ tpantie ſubiectiuis p̄ſequēdū eſt. q̄ dicūtur ſpēs eius: q̇s vtiq3 ſpēs ꝟtutis optet diuerſificare ſm diuerſitatē materie vel obiecti. Pro quo ſciēdum ꝙ tpantie ꝟtus ē circa delectationes tactus q̄ diuidūt̄ i duo genera. Nam q̄dā ordināt̄ ad nutrimentum: ⁊ in his q̄ꝫtū ad cibū ē abſtinētia: q̄ꝫtū aūt ad potū ē ſobrietas. Quedam aūt ad vim generatiuā ⁊ in his q̄ꝫtū ad delectationē ipius coitus p̄ncipalit̄ eſt caſtitas q̄ꝫtū aūt ad delectationes circūſtantes puta q̄ ſunt in oſcul̄ tactibus ⁊ amplexibus attēdit̄ pudicitia. ¶ Quātū igit̄ ad primā ꝟtutē q̄ d2 abſtinētia q̄ri p̄t: vtꝝ ſcz abſtinētia ſit ꝟtus: p̄ſertim cū dicat Aug. in. x. ꝯfeſſ. ad deū loquens. Hoc me docuiſti vt quēadmodū medicamēta ſic alimēta ſumptur⁹ accedā. Medicamēta ꝟo moderare nō ptinet ad ꝟtutē ſꝫ ad artē medicie: hic ſup illud. j. Coꝛ. xiiij. Nō ē regnū dei eſca ⁊ pot⁹ dicit glo. Nec in abſtinēdo nec i mādicādo eſſe iuſticiā. Ad h̄ rñdet Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cxlvj. ꝙ abſtinētia ex ſuo noie ſubtractionē ciborū iportat. ⁊ accipi p̄t nomē eius dupl'r: Uno mō ſm ꝙ abſolute ſubtractionē ciboꝝ ſignificat. ⁊ h̄ modo nec deſignat ꝟtutē nec actū ꝟtutis ſꝫ q̊ddā idifferēs. Alio mō p̄t accipi ſm ꝙ ē rōe reglata ⁊ tūc ſignificat vl' hitū ꝟtutis vel actum: ⁊ h̄ ſignificatur in eo quod d2. ij. Pet. j. Miniſtrate in fide vr̄a virtutē: ⁊ i virtute ſciam: in ſciaꝫ aūt abſtinētiā. Qḋ fit qñ quis a cibis abſtinet put oportꝫ p ꝯgruentia hominū cū q̇b⁹ viuit ac pſone ſue ac valitudinis ſue neceſſitate: ⁊ h̄ in fide ⁊ dilectionis ꝟtute: Unde licet moderatio ciboꝝ ſm qualitatē ⁊ quātitatē pertineat ad artē medicie in cōparatiōe ad valitudinē corpis: tñ ſm affectiones interiores i cōpatiōe ad bonū rōnis pertinet ad abſtinētiā: ꝙ ſi qñ vitia q̄dā ex ea ꝓuenire videant̄. ſ. ipatiētia vel vana gloria: h̄ tamē ex eo ꝙ abſtinētia illa ñ eſt ſm rectā rōnem: nā recta rō facit abſtinere ſicͭ oportet ſcz cum hilaritate et ꝓpt̄ qḋ oportet ſcz ꝓpter gl'iam dei non ꝓpter gl'iam ꝓpriā. Eſt g̊ abſtinētia ſcḋo mō accepta ꝟtus ⁊ ꝟt⁹ ſpēalis: q2 vbi repit̄ ſpēal' rō q̄ paſſio abſtrahit̄ a bono rōnis: ibi neceſſariū ē eē ſpēalē ꝟtutē: delectationes aūt ciboꝝ nate ſunt hominem a bono rōnis abſtrahere: tū ꝓpter eorum magnitudinem: tū etiā ꝓpter ciboꝝ neccitatē quib⁹ indiget ad vite ꝯſeruationē quā maxime deſiderat: ⁊ ideo ponit̄ ꝟtus ſpēal' ⁊ ps ipius tpātie. ¶ Ceteꝝ principal' act⁹ ipi⁹ abſtinentie ē ieiuniū. Dicit eñ Iſido. ꝙ ieiunium ē pcimonia victus abſtinētiaq3 ciboꝝ: ⁊ h̄ act⁹ p rōnez ordinatus ē ꝟtuoſus: q2 p̄ncipalit̄ aſſumitur ad tria. Primo ad ꝯcupias carnis edomandas dicit eñ Hieron. Sine ſicera ⁊ bacho friget venus. i. p abſtinentiā cibi ⁊ pot⁹ tepeſcit luxuria. Scḋo ad h̄ ꝙ mēs vberius eleuet̄ ad ſublimia cōtemplāda: d2 eñ Dañ. x. ꝙ poſt ieiunium trium hebdomadaꝝ reuelationeꝫ accepit a deo. Tertio ad ſatiſfaciendū p peccatis. vñ Johel. ij. Conuertimini ad me in toto corde vr̄o in ieiu. Huic autē virtuti abſtinentie oppōit̄ vitiū gule: d̄ q̊ ſupra tactū eſt:

¶ Scḋo q̄ri pōt de ſobrietate q̄ eſt ꝓpria circa potū: vtrū. ſ. ſit ꝟtus aliqua ſpālis: p̄ſertim cū ſicͭ in his q̄ ptinēt ad nutritionē potus a cibo diſtinguit̄: ſic etiā diuerſa genera ciboꝝ diſtinguūt̄ ſil'r ⁊ diuerſa genera potuū. Sic ergo ſobrietas eſt ꝟtus ſpūalis videt̄ ꝙ circa q̄ꝫlibꝫ differentiā cibi vl' potus ſit q̄dā ſpūalis ꝟtus qḋ eſſet incōueniēs. Ad hoc rñdet Tho. vbi ſupra. q. cxlix. ꝙ vbi reperit̄ impedimentū ſpūale rōis: ibi neceſſariū eſt eſſe ſpūalē virtutē ad illud remouendū: ſed potus inebriās ſpūalē hꝫ rōnem impediendi rōnis vſuꝫ inq̄ꝫtū ſua fumoſitate pturbat cerebrū: ⁊ ideo ad hoc ipedimentū rōnis remouendū req̄rit̄ virtus ſpūalis q̄ eſt ſobrietas: q̄ virtus magis req̇rit̄ in aliq̇bus duplici rōne. Primo q2 in eis eſt maior ꝓnitas ad ꝯcupiſcentias: q̄s oportꝫ refrenare p ꝟtutē ⁊ ad vitia q̄ per virtutē tollunt̄: ⁊ ſic maxie requirit̄ in iuuenib⁹ in quib⁹ viget ꝯcupiſcētia delectabilis ꝓpter feruorē etatis: hinc dicitur ad Titū. ij. Iuuenes ſil'iter hortare vt ſobrij ſint. Et i mulierib⁹ in q̇b⁹ nō eſt ſufficiens robur mentꝭ: ad h̄ ꝙ reſiſtāt ꝯcupiſcentijs: de quib⁹. j. ad Timo. iij. Mulieres ſil'r pudicas ⁊ ſobrias: vnde ſm Ualeriū maximū mulieres apud romanos antiq̊s vinū nō bibebāt. Scḋo q2 in eis eſt magna necc̄aria ſobrietas ad ꝓpriā ipſoꝝ opationē: q2 vinū imoderate ſumptū impedit rōnis vſum: ⁊ iō in ſenib⁹ in q̇bus rō vigere debet: vt in ep̄is ſeu alijs q̇buſlibet eccl'e miniſtris: q̄ mente deuota ſpūalib⁹ officijs inſiſtere debēt: ⁊ etiā regibus alijſq3 iudicib⁹ q̇n p ſapientiā populū ſubditū regere: gubernare ⁊ iudicare debent ſpūaliter ſobrietas indicit̄: vt patꝫ ad Titū. ij. Senes vt ſobrij ſint. Et iterū. j. ad Timo. iij. Oportet eñ irrep̄henſibilē eſſe vnius vxoris virū: ſobriū: prudentē. Itē de regib⁹ Prouer. xxxj. Noli regibus dare vinū: q2 nullū ſecretū eſt vbi regnat ebrietas: ne forte bibāt ⁊ obliuiſcant̄ iudicioꝝ iuſtoꝝ: ⁊ mutent cauſam filioꝝ pauperis. Et huic opponit̄ vitiū ebrietatis de quo ſupra tactū eſt. ¶ Tertio q̄ri pōt de caſtitate: vtrū ſcz ſit aliqua virtus p̄ſertim cum virtus ſit habitus volūtarius: vt dicit̄ in. ij. Ethi. ſed caſtitas nō videt̄ eſſe aliq̇d volūtariū cū per violentiā auferri poſſe videat̄: vt patꝫ in mulierib⁹ violenter oppreſſis: ⁊ h̄ ideo: q2 caſtitas potius ad corpus q̄ꝫ ad aīaꝫ ptinere videt̄: qḋ vtiq3 violentari pōt. Dicit̄ eñ a caſtigādo iuxta illud. Caſtigo corpus meū ⁊c. Ad hoc rñdet. Tho. vbi. ſ. q. clj. ꝙ nomen caſtitatis ſumit̄ ex hoc p rationē concupiſcentia caſtigat̄ que refrenanda eſt admodū pueri: vt patet per phm in. iij. Ethico. in hoc aūt ratio virtutis humane cōſiſtit: ꝙ aliq̇d modificatū ſit ſm rōnem: ⁊ ideo manifeſtū eſt caſtitatem eſſe virtutē. Que licꝫ materiā habꝫ in corpore tñ in aīa ꝯſiſtit ſicut in ſubiecto: q2 ad eam ptinet vt ſm iudiciū rōnis ⁊ electionē voluntatis quis moderate vtatur membris p̄cipue venereis. Hic vt dicit Aug. j. de ciui. dei Propoſito animi pmanente p qḋ etiā corp⁹ ſanctificari meruit: nec ipſi corpi ſanctitatē aufert violentia libidinis aliene quā ſeruat pſeuerātia ꝯtinentie ſue: hec ille. ¶ Ad maiorem aūt euidentiā ſciendū: ꝙ nomen caſtitatis dupliciter accipi pōt. Uno modo ꝓprie: ⁊ ſic eſt quedā ſpūalis virtus materiā habēs ſpūalē: . ſ. ꝯcupiſcētias delectabiliū q̄ ſūt i venereis ⁊ eſt diſtincta ab abſtinētia que eſt circa delectationes ciboꝝ: magiſq3 neceſſaria ad cōſeruandū rōnis bonū: q2 veneree delectationes ſunt vehemētiores ⁊ rōnem magis opprimētes: ⁊ ideo magis indigent caſtigatione: q2 ſi ꝯſentit̄ ex hoc vis ꝯcupiſcētie magis increſcit ⁊ virtus mentis deijcit̄. Vñ Aug. in. j. ſoliloq̇oꝝ. Nihil inquit eſſe ſentio qḋ magis ex arce deijciat anim virilē q̄ꝫ blandimēta femine corporiſq3 ille cōtactus ſine quo vxor haberi nō pōt. Alio mō nomen caſtitatis accipit̄ metaphorice. Sicut eñ in corpoꝝ cōmixtione cōſiſtit venereoꝝ delectatio: circa quā ꝓprie eſt caſtitas ⁊ luxuria vitiū eidem oppoſitū: ſic etiā in quadā ſpūali cōmixtiōe mentis ad res aliquas delectatio cōſiſtit: circa quā eſt ſpūalis caſtitas quedā metaphorice dicta: vel etiam ſpūalis fornicatio ſil'iter metaphorice dicta. Nam ſi mens hoīs delectat̄ in ſpūali coniunctione ad id cui cōiungi debet ſcz ad deū: ⁊ abſtinet ſe ne delectabiliter alijs ꝯiungat̄ cōtra debitū ordinis diuini: dicetur caſtitas ſpiritualis: ſm illud. ij. Corin. v. Deſpondi vos vni viro virginem caſtā exhibere chriſto. Si vero delectabiliter cōtra debitū ordinis diuini mens cōiungit̄ q̇buſlibet alijs rebus dicet̄ fornicatio ſpiritualis: ſm illud Hiere. iij. Tu aūt fornicata es cū amatoribus multis. Et h̄ modo caſtitas accipit̄ vt virtus generalis: q2 p quālibet virtutē mens humana retrahitur ne reb⁹ illicitis delectabiliter ꝯiungat̄. Specialiter tamē ratio caſtitatis hmōi conſiſtit in virtutib⁹ theologicis: q̇b⁹ mens hoīs deo cōiungit̄. ¶ Quarto q̄ri pōt de virginitate q̄i

eſt nobilioꝛ portio ipſius caſtitatꝭ: qꝛ conſiſtit
formalit̄ in ꝑpetuo ꝓpoſito abſtinēdi a carna-
li delectatiōe: q̄ cōſiſtit in ſeminis reſolutiōe: ⁊
materialiter cōſiſtit in imunitate a delectatiōe
q̄ cōſiſtit in hmōi ſeminis reſolutiōe: vtrū ſcʒ
talis ꝟginitas ſit virtus: ꝑſertim cū nulla vir
tus nobis ineſt a natura vt dicit phs in .ij. E-
thico. Sed ꝟginitas nobis ineſt a natura: qꝛ
q̄libet mox natus virgo cenſet̄: cū tn̄ in laude
ſctōꝝ innocentū canit eccleſia. Hi ſunt q̄ cum
mulierib9 nō ſunt coinq̄nati ꝟgines em̄ ſunt.
Ad hoc rn̄det Tho. vbi ſupra. q. clij. ꝙ forma
le ⁊ cōpletiuū ꝟginitatis eſt ꝓpoſitū abſtinen
di ꝑpetuo a delectatiōe venerea. Qḋ propo-
ſitū laudabile reddit̄ ex fine inq̄ntum ſcʒ hoc
fit ad vacandū reb9 diuinis. Materiale autē
eius eſt īegritas carnis ab oī experimēto ve-
neree delectatiōis. Hoc igit̄ qḋ eſt imunē ſe
ſeruare ab expimento veneree voluptatis quā
dam habet excellentiā laudis ſupra h̄ qḋ eſt
cōſeruare ſe īmunē ab inoꝛdinatione veneree
voluptatis: ⁊ ideo ꝟginitas eſt virtus q̄dā ſpe
cialis. Porro infantes licet ex ſua natiuitate
id qḋ eſt materiale in virginitate habeant: ſcʒ
integritatē carnis ab experimēto venereoꝝ ī-
munē: nō tn̄ habent id qḋ eſt formale ſcʒ pro-
poſitū ſeruandi talē integritatē ꝓpter deum.
Vn̄ Aug. in li. de ꝟginitate. Nec nos in ꝟgi-
nibus ꝑdicamus ꝙ ꝟgines ſunt: ſed ꝙ deo di
cate pia ꝯtinētia ꝟgines. ¶ Quinto queri pōt
vtrū ipſa ꝟginitas ſit potiſſima virtutū: ꝑſer-
tim cū dicat Cyprianus libro de ꝟginitate.
Flos eſt ille eccleſiaſtici germinis decus atq̄3
oꝛnamentū gr̄e ſpūalis illuſtrioꝛ portio gre-
gis chriſti. Et Apoc. xiiij. de eis dicitur ꝙ ſe
quunt̄ agnū q̄cunq̄3 ierit: ⁊ ꝙ cantāt canticū
nouū qḋ nemo ali9 cantarē poterit. Ad hoc
rn̄det Tho. ibidē: ꝙ aliq̄d pōt dici potiſſimū
dupliciter. Vno mō in aliquo genere: ⁊ ſic eſt
ꝟginitas potiſſima in genere caſtitatis: qꝛ trā
ſcendit caſtitatē vidualem ⁊ cōiugalē ⁊ ideo
attribuit̄ ei fructus centeſimus: ꝓpter excellē-
tiam quā habet ad viduitatē cui ſexageſim9
⁊ ad matrimoniū cui triceſimus fructus attri
buit̄. Hinc apl's. j. Coꝛin. vij. Virginitatem
cōſulit tanq̄; melius bonū: tum quia bonū di
uinū poti9 eſt bono hūano tū qꝛ bonū anīe ꝑ
fert̄ bono coꝛpis: tum etiā qꝛ bonū ꝯtemplati
ue vite ꝑfert̄ bono actiue. Virginitas aūt q̄
ꝑfert̄ oꝛdinat̄: tā ad bonū diuinū q̄3 ad bonū
anīe ⁊ vite ꝯtēplatiue: qꝛ virgo cogitat q̄ dei
ſunt quō placeat deo: alioq̄n non redderet̄ ac
cepta deo. Veruntn̄ licʒ virgo ſimpliciter me
lioꝛ ſit: pōt tn̄ coniugatus eſſe melioꝛ ſm̄ q̄d: ſi
ſcʒ aīm habet magis paratū ad ꝟginitatē ſer
uandā ſi opoꝛteret: q̄3 ille qui eſt actu virgo:
vel ſi cōiugatus habet aliquā aliā excellentio
rem virtutē. Alio mō pōt dici aliquid potiſſi
mū ſimpliciter: ⁊ ſic virginitas nō eſt potiſſi-
ma virtutū: ſ3 ꝟtutes theologice: ⁊ etiā virtu-
tes religionis quaꝝ actus eſt ipſa occupatio
circa res diuinas ꝟginitati ꝑferunt̄: Vn̄ Au.
in li. de virginitate. Nemo q̄ntum puto auſus
fuit virginitatē ꝑferre monaſterio. Silr̄ etiā
vehementius operant̄ ad hoc ꝙ deo inhereāt
ipſi martyres q̄ ꝓpter hoc contēnunt ꝓpriā vi
tā. Et etiā in monaſterijs viuentes q̄ poſtpo-
nūt propriā voluntatē ⁊ oīa q̄ habent: q̄3 vir-
gines q̄ ad hoc poſtponūt venereas volupta
tes. Et ideo licet ꝟgines ſequunt̄ agnū quo-
cūq̄3 ierit: imitātes tā integritate carnis q̄3 mē
tis: nō tn̄ opoꝛtet ꝙ magis de ꝓpinquo ſequā
tur: qꝛ quedā alie ꝟtutes faciunt deo ꝓpinqui
us inherere ꝑ imitationē mentis. Deniq̄3 can
ticū qḋ ſole cantāt eſt gaudiū qḋ de integrita
te carnis ſeruata recipiunt. ¶ Sexto q̄ri pōt
de pudicitia q̄ eſt quarta ꝟtus ſubiectiua tem
perātie: vtrū ſcʒ eſt ꝟtus a caſtitate diſtincta:
ꝑſertim cū dicat Aug. li. de ꝑſeuerantia: ꝙ ꝑ-
dicanda eſt pudicitia vt ab eo q̄ habet aures
audiendi nihil genitalib9 membꝛis illicitū ꝑpe
tret̄ ſ3 vt tactū ea eſt vſus genitaliū ꝑtinet ad
materiā caſtitatis ⁊ ſic nō videt̄ eſſe diſtincta
virtus. Ad hoc rn̄det Tho. vbi ſupra. q. clj.
ꝙ pudicitie nomen a pudoꝛe ſumit̄: in q̄ vere-
cūdia ſignificat̄. Hinc pudicitia ꝓprie circa il
la cōſiſtit de quib9 hoīes magis verecundant̄
i. de venereis actibus: vt dicit Aug. xij. de ci-
ui. intantū ꝙ etiā cōcubitus cōiugalis q̄ nupti
arū honeſtate decoꝛat̄: verecūdia nō careat:
⁊ hoc ideo: qꝛ motus membꝛoꝝ genitaliū nō
ſubdit̄ imperio rōnis: ſicut motus alioꝝ mē-
broꝝ. Nec ſolū verecundat̄ de venerea cōmi
xtiōe ſ3 etiā de quibuſcūq̄3 ſignis eius vt dicit
phs in .iij. rhetoꝛice. ¶ Et iō pudicitia ſpeci
alit̄ attendit̄ circa venerea: ⁊ ꝓprie circa ſigna
venereoꝝ: ſicut ſunt aſpectus īpudici: ample-
xus libidinoſi: tactus: oſcula ⁊ ſimila. Et ideo
pudicitia q̄ magis reſpicit hmōi ſigna exteri-
oꝛa: oꝛdinat̄ ad caſtitatē: que magis reſpicit ī
pſaʒ venereā cōmixtionē: nō qnaſi ꝟtus ab ea
diſtincta: ſ3 etiā exprimēs quādā caſtitatis cir-
cūſtantiā: licʒ interdū vnū ꝑ alio ponat̄. Vn̄
ſic̄ caſtitas in anīa ꝯſiſtit vt in ſubiecto: q̄3uis

materiā habeat in coꝛpe. ſic etiā ⁊ magis pu-
dicitia conſiſtit in aīa vt in ſubiecto. q̄3uis ſe
oñdat in ſignis exterioꝛibus venereis cohibē
dis: Dicit em̄ Aug. ꝯ Julianū li. iiij. Pudi-
citia res eſt animi virginitas coꝛpis: Deniq̄3
illa integra in aīa ꝑmanēte: pōt iſta de coꝛpe
ſibi violenter auferri: ⁊ cū iſta manet integra
coꝛpi ꝑt illa in aīo laſciua volūtate coꝛrumpi
hec ille. Ad lau. dei.

Sequūtur ſermones de quarto pre cepto.

¶ De honoꝛe ⁊ diuerſitate parētū in generali ac de triplici ſubiectiōe pa rentū quo ad coꝛpua. Ser. 1

Honoꝛa patrem tu
um ⁊ matrem tuam vt
ſis longeu9 ſup terram.
Exo. xx. Hoc eſt q̄rtum
ꝑceptū in oꝛdie lʒ ꝑmū
ſit ſcḋe tabule. In q̄ ſm
Aug. iplicat̄ oīs act9 bñ
ficentie ꝓximis ipendē-
d9: ſiue ex debito natural' obligatiōis ſic ho
noꝛ q̄ debet̄ pētib9: ſiue ex debito charitatis
ſic̄ alij act9 pietatꝭ q̄ ex charitate ꝓximis ipē
dunt̄. Pro q̄ ſciēdū ſm Alex. de hales in. iij.
ꝑte di. xxiiij. Honoꝛ ē preſtatio ꝑeminētie ī ali
qua exhibitiōe illi q̄ honoꝛat̄. Cū igit̄ honoꝛ
dicat reſpectū ꝑeminētie ī illo q̄ honoꝛat̄: ꝑñt
hi pr̄es dici q̄ ſūt honoꝛe digni: ⁊ q̄ diuerſis r̄
ſpectib9 ꝑeminētias aliq̄s hñt. ¶ Duplex
eſt igit̄ ꝑeminētia Pria ē ꝑeminētia increata
q̄ ē pꝛincipij creātꝭ: ſapīe gubernantis: ⁊ boni
tatis ꝯſeruātis. i. ꝑt9 ſūme trinitatis: ⁊ hec ꝑ
eminētia ī infinitū excedit quālibet ꝑeminēti
am creature. Et ide ē ꝙ prim9 honoꝛ ⁊ ꝑci-
puus debet̄ pr̄i celeſti cui ꝯuenit infinit9 ho-
noꝛ q̄ ē honoꝛ latrie: q̄ q̄s preſtat̄ deū ſic̄ ſuū
cōditoꝛē: ō q̄ pr̄e dꝛ Mat. vj. Pat̄ nr̄ q̄ ⁊c. ⁊
Mat. xxiij. Pr̄em nolite vob̄ vocare ſup ter
ram vn9 ē em̄ pr̄ veſter q̄ ī celis ē. Scḋa ꝟo
eſt ꝑeminētia creata q̄ ſcʒ ex triplici ꝑticipati
one ex ꝑeminētia icreata originē hʒ iuxta il-
lud apl'i Ephe. iij. Huius rei gr̄a flecto ge.
mea ad pa. dn̄i nr̄i ieſu chriſti: ex q̄ oīs pr̄ni
tas ī ce. ⁊ in ter. Hʒ igit̄ creata ꝑeminētia pri
mo originē ex ꝑticipatiōe increati pꝛincipij ⁊
h̄ tripliciter. Primo q̄3tū ad eſſe naturale ſic̄
pr̄ carnal'. nam vt dicit glo. Ephe. vj. Sicut
de9 pꝛincipiū eſt hōis: ſic pater ſcḋario: rōe
cui9 ꝑeminētie pr̄ carnalis ē honoꝛād9. Hic̄
Hiero. de honoꝛe pētū dicit. Honoꝛādi ſūt
pētes: qꝛ pꝛio ſūt nob̄ cā naſcendi. Et Eccī.
vij: Honoꝛa pr̄em tuū ⁊ gemit9 mr̄is tue ne
obliuiſcaris memēto qm̄ ⁊c: Et ſic ptʒ ꝙ ma
ximū bonū ab eis recepim9. ſ. ipm̄ eſſe qḋ ē
fundamētū oīs nature gr̄e ⁊ gl'ie. Scḋo ꝟo
q̄3tū ad bñ eſſe ſpūale: ſicut q̄libet pr̄ ſpūalis
ꝑ quē renaſcimur ī ſpū. Pro q̄ ſciēdū ꝙ mul
ti ſunt pr̄es ſpūales. Pꝛio oēs ſācti pr̄iarche:
ꝓphe ⁊ pr̄es ve. te. vnde Joh. viij. Si filij
Abrae eſtis opa Abrae facite: Silr̄ ⁊ apl'i ⁊
alij ſcti noui teſtamēti: q̄ etiā nos ꝟbo vl' ſaltē
exemplo ſpūalit̄ genuert̄. vn̄ apl'us. j. Coꝛ.
iiij. Nā ī chꝛiſto ieſu ꝑ euāgelium ego vos ge
nui. Scḋo papa epi ſacerdotes ꝓchiales
⁊ ſil'es: q̄ nos regenerūt aq̄ ⁊ ſpūſctō ī baptiſ
mate vel ēt ī ꝯfirmatiōe. vt ptʒ di. xvj. c. j. ⁊ c.
ſexta ſynod9. Tertio oēs patrini q̄ leuāt pue-
rū in baptiſmate vl' tenēt in ꝯfirmatiōe dicunt̄
patres qꝛ iuuant ad regenerationem ſpūalē:
vnde patrinus dicitur q̄ſi parū a patrib9 mi-
nus: ⁊ de his late dictum eſt ſupra. Quarto
omnes ſacerdotes ꝑcipue ꝑdicatoꝛes vl' con
feſſoꝛes ſpūales patres dicuntur: et honoꝛe
paterno ſunt honoꝛandi. j. Timothe. v. Qui
bene preſūt ꝑſbyteri duplici honoꝛe digni ha
beantur maxime qui laboꝛant in verbo ⁊ do
ctrina. Nimirum cum ⁊ ſacerdotes in ſcriptu
ra ſacra ꝓpter ſingularem reuerētiam ali-
quando dij. aliquando angeli nuncupant̄: vt
late patet. xj. q. j. c. ſacerdotibus autē. ¶ Ter-
tio deniq̄3 quātum ad bene eē tpale: ſicut qui
libet pater tempoꝛalis: vt rex: pꝛinceps pote
ſtas: ac omnes tpale regimē gerētes ꝓ cōmu
ni bono reipublice ſm diuerſos gradus: vn̄ð
j. Pet. ij. Deum timete regem honoꝛificate.
Et ad Roma. xiij. Omnis aīa ꝑtātibus ſub
limioꝛibus ſubdita ſit. non enim ē ꝑtās niſi a
deo. Et iterum. j. Pe. ij. Subiecti eſtote omī
humane creature ꝓpter deum: ſiue regi quaſi
precellenti: ſiue ducibus tanquā a deo miſſis
ad vindictā malefactoꝝ: laudem vero bono
rū: quia ſic eſt volūtas dei: hoc ibi. ¶ Se
cundo creata pꝛeeminentia originem habet
ex participatione increate ſapie. rōe cui9 ho
noꝛandus ē ois doctoꝛ ſiue magiſter ī q̄cūq̄3
facultate vel ſcia licita ⁊ honeſta inquantum
talis. vnde quilibet hmōi dꝛ pater doctrina-
lis. de quo glo. ſup illud Leuit̄. xix. Honoꝛa
ꝑſonam ſenis. ſ. etate vl' ſapiā: oīs enim ſapiā
a domio deo eſt: vt dꝛ Eccī. j. Ex quo ptʒ ꝙ

pꝛimo honoꝛandus eſt ſenex.quia vt dicitur
Job.xij.In antiq̄s eſt ſapia:⁊ in multo tem-
poꝛe pꝛudētia:nā ī eis expiētia maioꝛ ⁊ diſcre
tio ē.Hinc ꝯſulit̄ Deut.xxxij.Interroga pa.
⁊ an.t.ma.t.⁊ dicent tibi:⁊ talis dꝛ pater anti
q̄lis:de q̄ dꝛ Leui.xix.Coꝛā cano capite con
ſurge ⁊ honoꝛa pſonam ſenis.Scḋo honoꝛā
dus ē oīs ſapiēs ꝓpter pticipationē increate
ſapie.vñ Eccī.xxxvij.Sapiēs in pp̄lo here-
ditabit honoꝛē ⁊ nomē illi⁹ erit viuens inet-
nū.Et iterū.c.xxxviij.Honoꝛa medicū ꝓpter
neceſſitatē:etenī illū creauit altiſſimus:a deo
enī ē oīs medela.Et infra.Dedit hoīb⁹ ſciā
altiſſim⁹ honoꝛari in mirabilib⁹ ſuis.Pꝛopt̄
hanc ei ſapiam honoꝛē ſuſcepit Daniel:de q̄
ſcriptū ē eiuſdē.xiij.Erat aūt Daniel cōuiua
regis ⁊ honoꝛat⁹ ſup oēs amicos ei⁹.Quia
vt dꝛ Eccī.v.Honoꝛ ⁊ glīa in ſermone ſen-
ſati lingua ꝟo īpꝛudentis ſubuerſio ē illi⁹.Et
iterū ibidem.x.Seruo ſenſato liberi ſeruient ⁊
inſcius nō honoꝛabit̄.¶ Tertio creata pemi
nentia trahit oꝛiginem ex pticipatione diuine
bonitatis:rōne cuius honoꝛādus ē omnis iu
ſtus ⁊ ſanctus q̄ dicitur pater virtualis:Nā
ſm Alex.de hal.vbi ſupꝛa rōne pticipationꝭ
diuine bonitatis oēs ſunt honoꝛandi tā boni
q̄ʒ mali ¶ Pꝛo quo ſciendū ꝙ duplex ē ptici
patio diuine bonitatis Una ſm actū ſicut eſt
in bonis.⁊ ſic quēlibet bonū debemus nobis
melioꝛē eſtimare:iuxta illud apl̄i Phil.ij.In
hūilitate ſupioꝛes ſibijnuicē arbitrātes.⁊ pſer-
tim cū ſint alicuius ſingularꝭ bonitatis:ſicut
inferius ibidē pſequit̄:Neceſſaria eſtimaui
epaphꝛoditū fratrē meū ⁊ coopatoꝛē ⁊ cōmi
litonē mittere ad vos:⁊ infra.Excipite itaq̄ʒ
illū cū oī gaudio:⁊ eiuſmōi cū honoꝛe habi-
tote:qm̄ pꝛopter opus chꝛiſti vſq̄ʒ ad moꝛtē
acceſſit:tradēs aīam ſuam:vt impleret illud
quod ex vobis deerat erga obſequium meū
Scḋa vero ē ſm potentiam:q̄ ſcʒ etiā pnūc
mali poſſunt eſſe vel fieri melioꝛes q̄ʒ nos ſu
mus:rōne cuius poſſibilitatis ⁊ diuine pꝛede
ſtinationis ad maioꝛem pfectionem etiam illi
q̄ mali ſunt honoꝛantur:Hinc dꝛ Roma.xij
Honoꝛe inuicem pꝛeuenientes:Ex quib⁹ oīb⁹
concluditur:ſeptēplices eſſe patres ſcʒ cele-
ſtialis:coꝛpoꝛalis:ſpūalis:tpalis:doctrinalis
antiqualis ⁊ virtualis:Et de omnibus intel
ligi pōt illud Eph.vj.Filij obedite parenti-
bus veſtris in dño:hoc enim iuſtum eſt Ho-
noꝛa patrem tuum ⁊ matrem tuam:vbi dicit
glo.honoꝛare patrem ⁊ matrē eis reuerentiā

exhibere ⁊ miniſtrare.Quod licʒ de omnib⁹
intelligat̄:tamen illud ſpēaliter exponit Alex.
de hal.vbi ſupꝛa de patre carnali ⁊ ſpirituali.
Et pꝛimo de patre carnali dicit:ꝙ q̄ʒuis fili⁹
accipiat tantum eſſe coꝛpoꝛale a patre:efficit̄
tamen ex hoc obligatus in duplici debito qꝛ
coꝛpoꝛale illud quod accipit eſt de coꝛpe pa-
tris ſumptū ⁊ trāſfuſum aīe ꝟtute ⁊ operatio
ne hinc filius debitoꝛ efficitur honoꝛis patrꝭ
tum ratione paterni coꝛpoꝛis tum etiam rōe
anime:eo ꝙ aīa ⁊ coꝛpus ꝯcurrunt in patre
vt ſit pꝛincipiū filij rōne ergo paterni coꝛpis
eſt ꝓprie debitum ſuſtentatiōis:⁊ ratiōe aīe d̄
bitū reuerentie.nam aīa nō indiget ſuſtentatio
ne nec coꝛpus eſt reuerendū.Scḋo vero de
patre ſpūali per quē ſpūaliter regeneramur
in chꝛiſto.cui ſimiliter exhibere tenemur tam
honoꝛē reuerētie q̄ʒ ſuſtentationis vite.Quā
tū ad pꝛimū dic̄ dñs Luc.x.Qui vos audit
me audit:⁊ q̄ vos ſpernit me ſpernit.qui aūt
me ſpernit.ſpernit eum qui me miſit.Et quia
verus honor reuerentie relucet in exhibitiōe
obedientie:merito dꝛ.xij.Patres carnis no-
ſtri habuim⁹ eruditoꝛes ⁊ reuerebamur eos
nonne multomagis obtpabimus patri ſpiri-
tuum ⁊ viuemus:glo.Reuereri eſt cum timo
re parentibus honoꝛem impendere obedire
⁊ ſubuenire:multomagis patri ſpirituum eſt
obtpandum.vt ſic vitam coꝛpoꝛum ⁊ ſpiritu-
um feliciter poſſideam⁹:Sequit̄.Et illi q̄dē
in tempoꝛe paucoꝛū dierū.i.iuuentute ſm vo
luntatem ſuam erudiebant nos:hi aūt ad id
quod iam eſt vtile:in recipiendo ſanctificati-
onem.Quantū aūt ad ſcḋm dicit apoſtolus
ad Gal.vj.Communicet aūt is q̄ cathetizat̄
verbo:ei qui ſe cathetizat in oībus bonis.Ni
mirum cū vt dictum eſt:pſbyteri q̄ bñ pꝛeſūt
hoc duplici honoꝛe digni ſunt maxime qui la
boꝛant in ꝟbo ⁊ doctrina.Adeo nanq̄ʒ filij
ſpūales ad hunc honoꝛem obligant̄ ꝙ etiam
in tempoꝛe extreme neceſſitatis:cū aliter eoꝝ
patres ſpūales pꝛouidere nō poſſent:lauda
biliter ſe periculo vite exponerēt:vt tales pa
tres p ſubuentionem ꝯſeruarent ſicut fecit vi
dua sareptena q̄ pauit Helyam vt lati⁹ pate
bit inferius.Unde generaliter plus obliga-
mur honoꝛem exhibere tam ſuſtentatiōis q̄ʒ
reuerentie patri coꝛpoꝛali ⁊ ſpirituali poſt pa
trem celeſtem:q̄ʒ oīb⁹ alijs patrib⁹.Cuius ra
tio eſt:qꝛ vnus eſt pꝛincipium generationis.
alter regenerationis:⁊ ideo debetur eis reue
rentia maioꝛ.⁊ etiam ſuſtentatio dum indigēt

qꝛ quelibet res naturalit̄ diligit cōſeruationē
⁊ ſalutē ſui pꝛincipij. ¶ Ad maioꝛē autē
euidentiā ſciendū ꝙ q̄cūq̄ʒ filij tenent̄ ſuis pa
trib⁹ oīb⁹ generalit̄:ſʒ p̄dictis duob⁹ ſpēaliter
in ſeptē oñdere viciſſitudinē gratitudinis:q̄ꝝ
pꝛia tria ptinēt ad ſuſtētationē coꝛpalē put pa
tebit in pñti ſermone q̄tuoꝛ aūt vltīa ad reue
rentiā ptinent ſpūalem vt patebit in ſmone
ſeq̄nti.Pꝛimo nāq̄ʒ debēt parētes alere ⁊ eis
ſubuenire ī neceſſitate:īfirmitate ⁊ ſenio.Cu
ius rō ē qꝛ receperāt a parētib⁹ nutrimētum:
⁊ pſertim a mr̄e ī q̄ nō pñt equalēs parētib⁹
miniſtrare:Nā de ꝓpꝛia carne ⁊ ꝓpꝛia ſubſtā-
tia filios nutrierūt:filij ꝟo pentes nutriūt de
ſubſtātia aliena.Hic dicit Amb:Si paueris
mr̄em nō reddiſti ei cruciat⁹ q̄s p te paſſa ē:
nō obſeq̄a q̄b⁹ te guſtauit:nō alimenta q̄ tibi
tribuit.ñ pietatis affectū īmulcēs labijs ꝟba
nō famē quā p te ipa tolerauit ne quicq̄ʒ tibi
noxiū eſſet:ne q̄cq̄d lacti noceret hauriret:tibi
illa ieiunauit:tibi māducauit:tibi cibum quē
voluit non recepit:tibi quem noluit cibū aſſū
pſit:tibi vigilauit:tibi fleuit.⁊ ſic illam egere
patieris:illi debes quod habes:cui debes q̄ḋ
es.Unde cum ſcriptum ſit Pꝛouerbi.xxviij.
Qui ſubtrahit aliquid a patre ſuo ⁊ matre ⁊
dicit h̄ nō eſt peccatum:particeps ē homicid̄
Satis ex hoc claret ꝙ q̄ parentib⁹ in neceſſi
tatibus nō ſubuenit moꝛtaliter peccat:nec mi
nus q̄ʒ qui eos iniurijs moleſtat:Pꝛecipue tñ
parentes ſubuenire debent a filijs in infirmi-
tate ⁊ ſenio:ac maxime tpe peſtis cum a cete
ris deſeruntur.Alioq̄n audiāt filij illud:j.ad
Timo.v.Si q̄s autem ſuoꝝ ⁊ maxie dome
ſticoꝛum curā nō hʒ:fidem negauit:⁊ ē infide
li deterioꝛ.Nimirum cum ingratitudo nulla
maioꝛ:nulla nequioꝛ:nec vltiōe diuina digni-
oꝛ:q̄ʒ perueꝛſoꝛum filioꝛum qui poſt tot parē
tum ſuſcepta bñficia:poſt tot diuina pꝛecepta
poſt deniq̄ʒ tam ſtrictiſſima ſcripture nature
gr̄e ⁊ vincula:neceſſitatibus pentū nō ſuccur
runt.Cum enī humana natura in pꝛincipio ⁊
in fine.i.in infantia ⁊ ſenectute debilis eſt ac
multis indiget quod parentes filijs exhibue
runt in puerili etate.hoc filij parentibus red
dere debent in ſenili etate:exemplo ciconie q̄
ſm Amb.in hexamerō ome.v.parētes ſenes
in nido nutrit:ac ꝓpꝛijs pēnis nudatos tegmi
ne alarum ſuarū dulciter fouet̄.Uerūtñ q̄li
ter obligantur filij pentib⁹ ſubuenire:lucidius
patebit in ſequētib⁹ ſermonibus.¶ Secūdo
vero debent filij parētib⁹ coꝛpali ſeruitio ſub-

uenire in cunctis neceſſarijs ⁊ opoꝛtunis:iu-
xta illḋ Eccī.iij.Qui timet dñm honoꝛat pen
tes:⁊ quaſi dñis ſeruiet his qui ſe genuerunt
in ope ⁊ ſermōe ⁊ in oī patiētia.Notate ꝟba
ſignate myſteria.Dicit enī ꝙ q̄ timet dñm ho
noꝛat pentes:honoꝛe ſeruitioꝝ coꝛpalium et
h̄ q̄ſi ſerui empticij dñis ſuis in omni ſollici-
tudine:hāc enī ſeruitutē emerūt mltis laboꝛi-
bus ſeruitijs ⁊ ſollicitudinib⁹ erga filios:⁊ ïō
filij diſcāt mutuā reddere viciſſitudinem pen
tibus.Hoc enī acceptū ē coꝛam deo:vt dꝛ.j.
Timo.v.Uñ pſequit̄ ibidē Eccī.iij.Hono-
ra pr̄em tuū.ſ.hūiliter ſeruiendo vt ſupueniat
tibi bñdictio a deo ⁊ benedictio illi⁹ in nouiſ
ſimo manet:hoc ibi.Uñ ſeruitiū illud da tri-
plr̄ exhiberi.Pꝛio ope in oī obſeq̄o ſibi nō ſo
lū neceſſario.ſed etiā opoꝛtuno ⁊ comodoſo:
Dicit enī Hiero de honoꝛe pentū.Exolue fi
li quod debes ⁊ officia debita q̄licunq̄ʒ exhi-
be famulatu:qꝛ pentib⁹ nemo reddere pt̄ q̄ḋ
eis debetur.Et iterū:Foueat̄ pentū ſenect⁹
⁊ factis eoꝝ viciſſitudo reddatur vt videant
liberi veſtri q̄d faciāt vicem vobis ſil̄em red
dituri.Hinc dꝛ.Eccī.iij.Qui honoꝛat patrē
ſuum iocundabit̄ in filijs.Secūdo dʒ illud ſ
uitium etiā oñdere ſermone.Ad oīa.ſ.interro
gata reſpondere pentibus humiliter eis loq̄
dulciter ⁊ affari reuerenter:pꝛomptum ani-
mum in omnibus obſequijs verbis oſtendē-
do.Sicut fecit Samuel dño quando rñdit.
j.Regū.iij.Loquere dñe qꝛ audit ſeruus tu⁹
Et Paulus act.ix.Dñe quid me vis facere:
Sic Tobias iunioꝛ audiens mādata patrꝭ
ſtatim rñdit (eiuſdem.v.) Oīa q̄cunq̄ʒ pꝛece-
piſti mihi pr̄ faciam.Tertio debʒ etiam geſti
bus ⁊ ſignis oſtendere.ꝙ eadem perficit toto
coꝛde:⁊ hoc p tranq̄llam patientiam.vt.ſ.in
multis ſeruitijs parentibus impenſis impati
entia non frangatur:nec eoꝝ repꝛehēſionib⁹
impꝛoperijs:iniurijs:⁊ diſciplinis turbetur
nec dedignetur:ſed ecōtra turbatos parētes
ſibi reconciliare ſtudeat humili patientia:in
verbo ⁊ ſigno.nam reſponſio mollis frangit
iram.atteſtante Salomone q̄ ait Pꝛouerbi.
xv.Patiētia lenietur pꝛinceps:⁊ lingua mol
lis frangit duriciam.¶ Tertio pinde debent
filij parentes ſuos in oībus ꝓpoſſe ꝯſolari.ſic
eoſdem hoꝛtatur ſapiens.Eccus.iij.dicens
Fili ſuſcipe ſenectam patris tui ⁊ ne cōtriſtes
illum in vita illi⁹.ſi defecerit ſenſu veniam da
⁊ ne ſpernas eum in ꝟtute tua.elemoſyna enī
patris nō erit in obliuiōe.Nā p pctō matris

reſtituetur tibi bonū: ⁊ in iuſticia edificabitur
tibi. ſed in die tribulationis cōmemorabitur
tui: ⁊ ſicut in ſereno glacies ſoluent̄ pctā tua.
In quibus verbis ſapiēs plurima pꝛecepta
filijs īdicit. Pꝛimū eſt fili ſuſcipe. ſ. cū affectu
⁊ effectu ſenectā pr̄is tui nō ſolū in reuerenti
am ⁊ cuſtodiā: ſed etiā ad confouendū ⁊ ſuſtē
tandū. Huiꝰ ei grā. Tob. v. Uocat mater fi
liū ſuū baculū ſenectutꝫ ⁊ lumē ocloꝝ ſuoꝝ:
q2 ī ſenectute debēt filij parentibꝫ in oībꝫ eſſe
ſubſidiū refugiū ⁊ ſolatiū. Un̄ Tobi. x. dixit
cum fletu mater tobie. Heu me fili mi. vt q̇d
te miſimus peregrinari lumen oculoꝝ nr̄oꝝ.
baculū ſenectutis noſtre ſolatium vite noſtre:
ſpē poteſtatꝫ noſtre: omnia ſimul ī te vno ha
bentes: te non debuimus dimittere ire a nō-
bis. Secundum eſt ne contriſtes eū. ſ. factis.
verbis ſignis. Unde Hieron. vbi. ſ̄. Nemo
patrem aſperis verbis ledat: affectum ſonet
quicquid lingue dixerint filioꝝ. Tertiū eſt ſi
defecerit ſenſu. i. ſi verbo facto vel ſigno oſten
dat aliqua nō recta: iniurioſa. ridiculoſa: pue-
rilia: veniam da non impꝛoperium. non igno-
miniam. idignationem aut vindictam. Quar
tum eſt ne ſpernas eum: ſcilicet ſenſibus exte
rioꝛibus deficientem. cecum: ſurdum oculis
ſtillantem: naribus fluidum: fetidum: ſcabio-
ſum in virtute tua. id eſt in viuacitate tam ſen
ſuum q̄ꝫ membꝛoꝝ. Quintum eſt elemoſy
na patris id eſt patri viuenti data vel pꝛo pa
tre moꝛtuo oblata: non erat in obliuione corā
deo. Nam ⁊ pꝛo peccato matris oblata ele-
moſyna reſtituetur tibi bonum ſcꝫ meritoꝛiū
in vitam eternam: ⁊ in iuſticia edificabitur ti
bi: q2 potiſſime reuocat operantem ad viam
iuſticie in pꝛeſenti: ſed ⁊ in die tribulationis. i.
moꝛtis cōmemoꝛabitur tui. ſ. deus. ⁊ ſicut in
ſereno. i. claritate ſolis glacies ſoluentur pec-
cata tua. Beati nanq̄ꝫ miſericoꝛdes: qm̄ ipſo
rum miſerebitur deus. Ad laudem dei.

¶ De quattuoꝛ ꝑtinētibꝰ ad reuerentiā ꝑentū ſpūalē ac de infelicitate filioꝛum maloꝛum: felicitateq̄ꝫ bonoꝝ. Sermo ij

b Onoꝛa patrem ⁊ matrem.
⁊c. Exo. xx. Uiſo in ſermone pꝛe-
cedenti de ſeptēplici differentia
parentum: ac de tribus pertinentibꝫ ad ſuſtē
tationem coꝛpoꝛalem quibꝰ obligamur ſub
uenire parentibus. Jam pꝛoſequendum eſt
de quattuoꝛ pertinentibus ad reuerentiam
ſpūalem in quibus eiſdem filij obligamur ⁊
de infelicitate filioꝝ maloꝛum felicitateq̄ꝫ bo
noꝛum. A Pꝛimū igit̄ ꝑtinens ad reuerē-
tiam parentū ſpūalem ē: ꝙ filij parentibꝰ re-
uereantur euidentibus ſignis. ſ. aſſurgendo.
inclinādo ⁊ ſimilia oſtendendo: exemplo chꝛi
ſti. Joh. viij: Ego inquit honoꝛifico patrem
meum. Nec ſolū patrē eternalē ſed etiā putā
tiuum: vnde Luce. ij. Erat ſubditus illis: vbi
dicit Amb. Filius dei honoꝛauit Joſeph: nō
ex debito ſed pietatis officio. Nam quantū
obligati ſunt filij ad honoꝛē parentibus exhi-
bendum: ſatis patet Deut. xxvij. vbi ſtatim
poſt maledictionem eoꝛum qui deum in idol
dehonoꝛant: ſubiungitur eoꝛum maledictio
q̇ parentes non honoꝛant. Dicit̄ em̄ ibidem
Maledictus homo qui facit ſculptile ⁊ con
flatile abhominationē domini: ⁊ ſubdit Ma
ledictus qui nō honoꝛat patrem ⁊ matrē. ⁊ di
cet omnis ppl's amen. Scdm̄ vero ē pꝛompta
obedientia q̄ pfecte repꝛeſentat paternalē ⁊
maternalem reueremtiam: quā pcipit apl's
ad Eph. vj. dicens: Filij obedite parentibus
veſtris in domino. hoc em̄ iuſtum eſt. Exem
plo chꝛiſti qui Joh. xv. ait: Ego pꝛecepta pa
tris mei ſuaui: Et Phil. ij. dicit apl's. Hu
miliauit ſemetipſum factus obediens vſq̄ꝫ ad
moꝛtē: moꝛtē aūt crucis. In q̇bꝫ tamē filij pa
rentibꝰ obedire tenentur ⁊ in q̇bus nō: vide
bitur in ſequentibꝰ. Tertiū pꝛo inde eſt amoꝛ
qui parentibꝫ ē exhibendus: ⁊ hoc ex debito:
quia recipiunt a parentibꝫ eē ⁊ educationem
vn̄ Hiero. de honoꝛe parētū dicit ad filiū.
Sit tibi grata vita ipoꝝ. quibus charioꝛ vita
tua eſt q̄ꝫ pꝛopꝛia redde amoꝛis vicē ⁊c. vn̄ ſm̄
Alex. de hal'. Amoꝛ patris in filiū totꝰ ē gra
tuitus quia filij ſunt a parentibus: ⁊ intendit̄
amoꝛ ille per naturā ⁊ ſenſualitatis. Hinc de
amoꝛe filioꝝ nō ē datū pceptū: q2 natura ſuffi
ciēter ad hunc inclinat: ſicut datū eſt de amo
re parentum: ad quem nō ſic inclinat natura
Cuius ſimilitudinem ponit Chꝛyſ. ď arboꝛe di
cens: Humoꝛ aſcendit de radice ad ramos: ſꝫ
de ramis ad radicem nō flectitur: ſic naturali
ter amoꝛ a ꝑentibꝫ aſcēdit ad filios ⁊ ñ reuer
titur: ꝓpterea ad amoꝛē parētū inclinare debꝫ
ratio excitata ꝯſiderationem debiti ⁊ pꝛece
pti eo ꝙ amoꝛ filioꝛum intendit̄ ꝑ viā rōnis
⁊ non ſenſualitatis. Hic tn̄ amoꝛ ſic eſt mode
randus ꝙ amoꝛ dei ſemp ē ꝓponendus: alio
quin dicit dn̄s Luce. ix. Si quis venit ad me
⁊ nō odit patrē ſcꝫ matrem: ſoꝛoꝛes ⁊ filios ⁊
fratres: adhuc aūt ⁊ animā ſuā non pōt meꝰ
eſſe diſcipulus. Quartū deniq̄ꝫ eſt timoꝛ filia
lis quo timebūt offendere parentes facto ver
bo ſigno. Hic eni timoꝛ ē quedā votiua filioꝝ
ſubiectio: obedientia nō coacta: ⁊ vltro impen
ſa reuerentia. Ad quem timoꝛē filijs ingeren
dū parentes obſeruabūt ſollicite: ne ex inoꝛ-
dinato affectu diſſoluta letitia cū illis cōuer-
ſent̄: ſed grauitate diſcreta ⁊ exemplari vita
ſint ſp ante illos: doctrinis erudiendo: ac diſci-
plinis a malis cōpeſcendo: iuxta illud Eccle.
vij. Filij tibi ſunt: erudi illos: ⁊ curua illos a
pueritia illoꝝ: filie tibi ſunt ſerua coꝛpus illaꝝ
⁊ non oſ̄das hilarem faciē tuā ad illas: hec
ibi. Unde ex nimia letitia parentū ⁊ leuitate:
filij fieri ſolent inſolentes ⁊ amittere reueren-
tiā ⁊ timoꝛē erga parentes. Poſtq̄ꝫ aūt cōtra
eos ceruicē erexerint: ex coꝛrectiōe plerūq̄ꝫ de
terioꝛes fiunt: ⁊ ideo ſp in iuuentute curuandi
ſunt ab diſciplina parentū. Quia iuxta doctri
nā ſapientis. Qui parcit virge odit filiū: ⁊ qui
diligit filiū aſſiduat illi flagella. v. q. v. Non
oſculat̄ ſemp pater filiū: ſed aliqñ caſtigat: er-
go qñ caſtigatur qui diligit̄ tunc circa eū pie-
tas exercetur. Et iterū. xxiij. q. v c. Non putes
amare tūc ſeruū tuū qñ eum nō cedis: aut fili
um tuū qñ non das diſciplinā: aut tūc amare
vicinū tuū qñ non coꝛrigis eū: nō eſt iſta cha-
ritas ſed languoꝛ: ferueat charitas ad emen-
dandū ⁊ coꝛrigendū: ſi ſunt boni moꝛes dele-
ctent: ſi aūt ſunt mali emendent̄. Sed vt dicit̄
Eccle. xj. In filijs ſuis cognoſcit̄ vir: q2 fre-
quenter ex culpa parentū multiplicant̄ filij im
pij: ſicut ecōtra ex doctrina parentū ſuccreſcūt
filij timoꝛati. B Ad cuius euidentiā notā-
dum pmo: ꝙ quattuoꝛ cauſe poſſunt aſſigna-
ri cur filij multoꝝ efficiunt̄ maliuoli: ꝑuerſi: re
belles parentibus ⁊ crudeles. Pꝛima cauſa
eſt mala cura parentū: q2 non curāt inſtruere
docere vel coꝛrigere filios ſuos delinquentes:
ſed relinquūt illos voluntati ſue: cū tamē ſcri-
ptū ſit. Pꝛouerbio. xxix. Puer qui dimittit̄ vo
luntati ſue ꝯfundet matrem ſuā. Nimiꝝ cum
ex tali impia libertate pueri ſequuntur moꝛdi-
natas in pctīs voluptates: quotidieq̄ꝫ dege-
nerātes: tandē fiunt ebꝛioſi: piuri: blaſphemi.
adulteri: ſodomite: homicide: glutones: luſo-
ꝛes: mēdaces: fures: latrones: parentū ꝯtem-
ptoꝛes: ⁊ ꝑſecutoꝛes: ⁊ verificet̄ illud pſ. Fi-
lij merces fructꝰ ventris: h̄ eſt: filij merces ſūt
parentibꝫ: q2 tales ſunt quales parentes reci-
pere meruerūt: ſicut ſunt fructus ventris eoꝝ:
Et iterū. Alienati ſunt. ſ. a deo pctōꝛes. i. filij
a vulua errauerunt ab vtero: q2 cū ꝑuenerint
ad annū. xiiij. vel. xvj. dimittunt eis parentes
habenas ꝓpꝛie voluntatis: ſicut Hely. q̇ pmi
ſit filios ſuos trāſgredi mādata dei: ꝓpter qð
vindictā multiplicē recepit: vt ptꝫ. j. Reg. iiij.
Nō em̄ eos cōpellūt frequentare eccl'ias: au
dire diuina ⁊ ſmōes facere ꝯfeſſiōes: vitare tru
fas ⁊ licitis occupari: ſꝫ potius ſinū frequenta
re theatra choꝛeas: ludos ⁊ ſil'ia: cū tn̄ dicitur
Pꝛouer. xiij. Qui pcit virge odit filiū ſuum: q̇
aūt diligit illum inſtanter erudit. Scða cā eſt
mala vita ꝑentū: licet em̄ ꝑentes aliq̇ bene fili
os enutrire ſtudeāt: tn̄ q2 ipſe vitā peccatricē
ducūt: aut eos adulterina vel etiā maritali in-
oꝛdinata attentiōe denuerint ſeu plus q̄ꝫ deū
dilexerūt: ⁊ eis amplius ſepe q̄ꝫ deo adheſe-
rūt: aut ꝓpter filios lucris impijs vel iniuſtis
ſeruierūt: ꝓpter que ꝓpꝛiā ſalutē ꝯtempſerūt: rō
iuſto dei iudicio: tales filij plerūq̄ꝫ traduunt̄ in
repꝛobū ſenſum: pleni iniq̇tate. dolo: laſciuia:
ꝯtumacia ⁊ ſimilibꝫ: vt merito ꝑentes dicere
cogant̄: illud Eſa. xlvj. Ego feci ⁊ ego ferā.
Ac ꝓpter multiplicationē taliū filioꝝ. tandē
diuine vltiōis iudicio terra pcellit̄. In cuius ar-
gumētū. lvj. di. ďz. c. Si gens angloꝝ ſicut ꝑ
iſtas ꝓuintias diuulgatū eſt ⁊ nobis ī frācia ⁊
italia impꝛoperat̄: ⁊ ab ipſis paganis ī impꝛo
periū nobis obijcit̄: ſpꝛetis legalibus connu-
bijs adulterando ⁊ luxuriādo ad inſtar ſodo
mitice gentis fedā vitā duxerit: de tali cōmi-
xtione meretricum eſtimandū eſt degeneres
ppl'os ⁊ ignobiles ⁊ furētes libidine foꝛe pꝛo-
creandos: ⁊ ad extremū vniuerſam plebē ad
deterioꝛa ⁊ ignobilioꝛa vergentē: ⁊ nouiſſime
nec bello ſeculari foꝛtē nec in fide ſtabilē nec
honoꝛabilē hoībus: nec deo amabilē eſſe ven
turā: ſicut alijs gentibus hiſpanie ⁊ ꝓuincie ⁊
burgūdioꝝ ppl'is contigit que ſic a deo rece-
dentes foꝛnicate ſunt: donec iudex taliū crimi
nū vltrices penas ꝑ ignoꝛantiā legis dei: id ē
ꝑ ſaracenos pmiſit venire ⁊ ſeruire. Hec Bo
nifacius papa ⁊ martyr regi angloꝝ. Licet
em̄ in tantū hūana nam pctīs eſt coꝛrupta ꝙ
oēs degenerant̄ ab inſtitutaā n: maxime tn̄ cū
tā deteſtāda libidine ꝓcreant̄: tales em̄ ſil'es
ſunt viperis: de quibꝫ dicūt phi naturales: ꝙ
generatio filioꝝ interemptio eſt parentū. Nā
ſm̄ Iſi. Maſculus dū coitoꝛe inſerto in os
vipere ſemen expuit: illa ꝓ ex voluptate libi
dinis in rabiem verſa: caput maris pꝛecidit:

ꝛ cū venter vipere intumuerit filij partū non expectātes maturū: corroſis lateribꝫ cū interitu matris vi erūpūt: ꝛ ſic vterqꝫ parens perit maſculus dū coit: femīa dū parit. Et his aſſimulant multi filij q̄ venenū parentū imbibūt ꝛ ſuis parentibus occaſio mortis ſpūalis exiſtūt. Ad q̄s dicit Luce. iij. Genimina viperarū q̄s vobis oñdit fugere a vētura ira. ¶ Tertia cā eſt in parentibꝫ condigna vindicta. Nā iudicio digne vltiōis plecti debēt qui prius ſuis parentibꝫ rebelles extiterūt: vt ſic q̄ parentibꝫ nō obediunt a filijs contēnant ꝛ q̄ pentes expulit a filijs expellat: q̄ parentū mortē optauit a filijs mors eius affectet: qui aūt iniurijs ꝛ cōtumelijs parentes offendit a filijs offendat: ꝛ qui pcuſſit pcutiatur. Quia diuina lege ſancitū eſt: Luce. vj. Eadē menſura qua menſi fueritis remetiet vobis. Et q̄lis pater talis filius. Vñ fabuloſe dr̄ q̄ cancer interrogatus cur ſic retrorſum ibat. Rñdit q̄ ſic a parente didicerat. Nimirū cū ex obliqua riga ſubſequitur linea tortuoſa: tales eñ vt eorū vita nō trāſeat ſine vindicta: vel filios nō acquirūt vel cito pereunt: vel ſi viuunt in iudiciū parentū viuere pmittunt. Aut eñ ſunt filij mōſtruoſi: infirmi: ſtulti: imorigerati: ſceleſtes: dementes: parentibus repelles: infelices: vt impleat illō Eſa. iiij. Ex iniquis eñ oēs filij qui naſcuntur teſtes ſunt nequitie aduerſus parentes in interrogatione ſua. et Eccleſiaſti. xlj. De patre impio cōqueruntur filij: q̄m ꝓpter illū ſunt in obprobriū. Sūt etiā filij iuſto dei iudicio ſcelerati: vt exinde pentes ſint anguſtiati: aliq̄n vero ꝓpter odibilē mortem filiorū: aliq̄n etiā ꝓpter crudelē vitā illorū. Quantū eñ ad primū accidit in cathalonia apud valentiā de quodā iuuene annorū fere. xviij. q̄ diuino iudicio parētibus inobediēs: factus eſt latro ꝛ criminoſus q̄ tandē captus patibulo ſuſpenſus eſt: q̄ pendente cū eſſet imberbis mirantibꝫ cūctis: paulatim emittit barbā: mutat faciē: caneſcunt capilli: ꝛ oīa reducunt ad decrepitā ſenectutem: q̄ſi. xc. fuiſſet annorū. Currūt ad miraculū eps clerus ꝛ populus: ſtupent oēs ꝛ expectēt eis reuelari ſecretū. Surgēs tandē edoctus eps ꝛ manu ſilentiū indicens ait. Viri fratres ꝛ filij: noſtis hūc qua culpa vita ꝛ etate perijt: cōſpicite nūc etate decrepitū: vt intelligatis p h̄ parens de iudiciū: q̄ huic diu victuro propter ſua crimina ꝛ pentū inobedientiā abbreuiata eſt vita: vt verificet illō ps. Viri ſanguinum ꝛ doloſi nō dimidiabūt dies ſuos. Quantum etiā ad ſm accidit in inſula q̄ dicit chorſica: vbi cōiter filij crudeles ſunt parentibꝫ ſuis q̄ cū quidā patrē ſuū expuliſſet de domo: ac multis frequenter iniurijs offendiſſet: tandē ſemel p capillos ꝛ barbā pugnis ꝛ calcibꝫ per longū vie ſpaciū per terrā traxit. Cui cū filius illius poſtea ſimilia faceret ꝛ eiſdē cōtumelijs pater tractus ad locū peruenīſſet: vbi prius patrē ſuū traxerat: intelligens iuſtū dei iudiciū: cū lachrymis ait filio. Non plus filij nō plus: q̄ huc uſqꝫ traxi patrē meū: ꝛ tu feciſti vindictā eius. ¶ Quarta pinde cauſa eſt inordinata filiorū concupiſcentia q̄ triplex diſtinguit in canonica iohan. ſc. cōcupiſcentia carnis oculorū ꝛ ſuperbia vite. Quantū eñ ad pmū: plures filij amore carnali capti rebelles ſunt parentibus: adherentes meretricibꝫ: aut pro appetitu libidinis fedis connubijs: ſicut fecit Eſau q̄ matrimonio duxit vxores parentibꝫ ſuis exoſas: vt pꝫ Geñ. xxviij. Nimirū cū amor fedus applicatus alicui corda filiorū a parentibus ſegregat: adeo q̄ etiā vxore ꝓpria inordinate dilecta: moleſte fert maritus onus ſuorū parentū: ꝛ inde oriunt inter nurū ꝛ ſocrū diſcordie: iniurie: rixe: ꝛ ſimilia. videnſqꝫ nurus q̄ ei fauet maritus: audacius: inſolentius ꝛ crudelius ſocrū perſequit. Quantū etiā ad ſcḿ augmentant in filijs in ſuperbia nutritis vel ſuis ſuperioribꝫ ꝛ nobilioribus copulatis: parentū iniurie: cōtumelie: inobedientie: adeo q̄ ſuos parentes nō ſolū deſpicere non verent: ſed etiā de eis verecundari cōprobant tanq̄ de ignobilibus pauperibꝫ ꝛ ruſticanis. In q̄rum gementiū parentū pſona dicit Eſa. j. Filios enutriui a exaltaui: ipſi aūt ſpreuerūt me. Et de hoc habet exemplū multū notabile in li. Apū. ꝛ ponet inferius ſermone ſecūdo: q̄. ſ. cōtigit in normānie partibus. Quantū deniqꝫ ad tertiū: deſpectiones parentū adhuc magis augmentant ex maledicta filiorū auaritia: q̄ creſcente etate ꝛ non obſiſtente virtute ſemper creſcit: totumqꝫ nequitie ſue virtus effundit a filijs in parentes: Si ſubſtātia domus in manus talium venerit: ve miſeris genitoribus ſuis quibus filij denegant etiā vite neceſſaria cōtinue parentes moleſtant ꝛ mortem optant. Hinc ſapiens cōſulit. Eccūs. xxxij. Filio ꝛ mulieri fratri ꝛ amico non des poteſtatē ſuper te in vita tua: ꝛ non dederis alij poſſeſſionē tuā ne forte peniteat te: ꝛ depreceris pro illis. Sequitur. Melius eſt enim vt filij tui te rogent: quam te reſpicere in manus filiorum tuorum.

Sic Abſalon prēm ſuum de regno expulit: ꝛ eum vſqꝫ ad mortē pſecutus ē. ij. Reg. xv. ¶ Econtra vero filij boni obediētes pentibꝫ ſuis multiplici felicitate dotāt: put expſſe claret in benedictione iſaac: quā dedit filio ſuo Jacob iuſto: ꝛ ſuis parētibꝫ p oīa ſubiecto: vñ ſeptēplicē dedit bñdictionē. vt pꝫ Geñ. xxvij. vbi dicit: Det tibi deus de rore celi ꝛ d̄ pinguedine terr̄ abūdātiā frumēti vini ꝛ olei: ſeruiāt tibi ppli ꝛ adorāt te tribꝫ: eſto dñs fratrū tuorū ꝛ incuruent añ te filij matris tue q̄ maledixerit tibi ſit ille maledictus: ꝛ q̄ benedixerit tibi bñdictionibꝫ repleat. In q̄bꝫ verbis ſeptē felicitatis vel bñdictiones p ordinē cōprehendūtur. Prima ē abūdātie gratiarū q̄ intelligitur in rore celi. de q̄ bñdictione dr̄. Eccī. iij. Honora patrē tuum vt ſupueniat tibi bñdictio a deo. ſ. grē ꝛ bñdictio illius in nouiſſio maneat. Scda eſt abūdantie tpaliū que intelligitur ī pinguedine terre: frumenti: vini ꝛ olei: nā ſm doctores p frumentū cibū. p vinū potū: ꝛ per oleum pulmentū ſignificat. ꝛ ſic cōprehendit omnem terre fertilitatē p quā hoies diuites fiunt vnde Eccī. iij. Bñdictio patris firmat domus filiorum: ꝛ hoc iuſte: vt merito honorationis illius a quo quis trahit eē: mercedē habeat ad bene eſſe tam corpaliter q̄ ſpūaliter. Et iterum ibidem. Sicut qui theſaurizat ita ꝛ qui honorificat matrem. qd̄ intelligi pōt de diuitijs tpalibus corpalibus ꝛ ſpūalibus. Tertia eſt grē ſubiectionis ſue familie que intelligitur in hoc quod addit. Seruiāt tibi populi ꝛ maxime filiorū ꝛ filiarū Eccī. iij. Qui honorificat patrem iocundabitur in filijs. Quarta eſt honorificationis oim pſertim virtuoſorum vnde ſubditur. Adorēt te tribꝫ. i. virtuoſi a tribus virtutibus theologicis dicti: et h̄ ꝓpter honorificam eius famā quā ex honorificatiōe parentū acq̄rit. Prouer. xij. Melius eſt nomen bonum q̄ꝫ diuitie multe: ꝛ datur illi nomē hoc quaſi p pmio in hoc ſeculo. Eccī. iij. Gl'ia hominis ex honore patris ſui. Quīta eſt exaltationis ꝛ reuerentie inter frēs ſuos: vnde dr̄. Eſto. i. eris dominus fratrū tuorum ꝛ incuruantur ante filij matris tue hoc patuit in Joſeph. Gen. lxv. Sexta eſt vindicte in inimicorū: vnde dr̄. Qui maledixerit tibi ſcꝫ effectu affatu vel affectu: ſit ille maledictus vt impedire non poſſit pſperam ꝛ lōgeuā vitā. q̄ dicit Eccī. iij. Qui honorat patrē ſuū vita viuet longiore: Congruū ē eñ. ſm Alex. de hal. q̄ procuratio cōſeruationis vite principij mereat cōſeruationē ſui. Septia ē vicarie bñdictionis fautorū: vnde ſubnectit: Et q̄ bñdixerit tibi bñdictiōibꝫ repleat: nam bñdictio ſingularis eſt bene ſentire de rectis: h̄ eñ rectitudinis ſignum pfert: q̄ ſicut recto ligno non coheret niſi rectū lignū: ſic aie recte niſi mens recta cōcordare nō pt: ꝛ hec vtriuſqꝫ vicaria benedictio eſt eterne beatitudinis de q̄ videt intelligendū illud. j. Timo. iiij. Pietas aūt ad animā vtilis eſt: ꝛ maxime q̄ erga pentes exercet. Sequit pmiſſionē habens vite eius q̄ nūc ē ꝛ future. Ad lau. d.

¶ De honoratione parentū q̄ conſiſtit in reuerentia obedientia et beneficentia/ ratiōe generationis inſtructionis ꝛ educationis. Ser. iiij

Honora patrem tuum et matrem tuā. ꝛc̄. Exo. xx. Viſo vtcūqꝫ d̄ honoratiōe pentū in generali. Jam breui ſtilo pcurrendū ē magis in ſpēali: qualiter eiſdē ē exhibēda reuerētia: obediētia: ꝛ bñficentia. rōe generatiōis inſtructionis ꝛ educationis. ¶ Ad cuius euidentiā prio q̄ri pt: q̄s modis pceptū iſtud intelligit: pſertim cū pat ꝛ mater pluribꝫ modis accipiunt: Nā primo deus dicitur pater creatiōe diabolus crimīs imitatione epiſcopi ꝛ plati auctē. ſenes antiq̄tate: ſacerdotes ſacrorū collatione: nutricius cura ꝛ ſic de alijs. Ad h̄ rñdet Aſten. li. j. ti. xxiiij. quod iſtud preceptum pt intelligi tripliciter. Prio ſm q̄ dr̄ a lege nature et ſic intelligitur pater carnal': quia natura nō nouit niſi patrem carnalem q̄ eſt principium in eſſe natur̄. Et nota q̄ appellatio patris ꝛ matris extēditur ad omnes aſcendentes ī recta linea ſic in nomine filij ad oēs deſcendentes: ſed nō ad trāſuerſales. Scdo vero ſm q̄ ē legis ſcripte a deo inſpirate ꝛ ſic intelligitur pater ſpūalis: quia lex ſcripta reputat patrem. non tm̄ illū q̄ eſt pncipiū: in ē nature: ſed etiā illū q̄ ē pncipium p miniſterium in eſſe grē: ſm illud. j. Cor. iiij. In chriſto ieſu p euangeliū ego vos genui. Tertio deniqꝫ ſm q̄ accipitur p allegoriam improprie: ꝛ ſic deus dicit pater: cui dicimus. Pater noſter qui es in celis: vnde ſuper illud Deut. v. Honora patrē ꝛ matrē: dicit q̄dam glo. i. deū ꝛ eccl'iam. ¶ Scdo q̄ri poteſt cū dñs voluit dare filijs pceptū de parentibus cur tam inſufficienter expreſſit quia parentibus nō ſolū debet honor ꝛ reuerētia ſꝫ etiam ſuſtentatā quā tm̄ deus p̄termit: Ad

h̃ rñdet doctoꝛ ſãctus ſcḋa ſcḋe.q.cxxij.ꝙ pa
rẽtibus inquãtũ hmõi debeꝛ eis reuerentia
et honoꝛ:ſed ſuſtentatio ⁊ alia ſimilia debenꝛ
eis rõn: alicuius accñtis.ſ.inquantũ ſunt idi
gentes vel ſm aliquid hmõi:et qꝛ qḋ eſt ꝑ ſe
ꝑꝛius eſt eo qḋ eſt ꝑ accñs:iõ inter ꝑma pre
cepta legis q̃ ſunt precepta decalogi ſpẽalr̃
precipitur honoꝛatio pentũ:in q̊ tñ ſic i q̊dã
pꝛincipali intelligitur mãdari ⁊ ſuſtentatio ⁊
quicquid aliud debeꝛ pentibus.Et vt dicit
Hein.de vrimaria.Rõnale eſt vt q̇s pentes
honoꝛet:quia niſi fuiſſent pentes hõ non ve
niſſet ſup terram.Et ideo niſi q̇s pentes ho
noꝛauerit iuſtũ eſt vt vita ei⁹ abbꝛeuieꝛ:vt in
eo puniaꝛ in quo deliquit:⁊ econtra vita pa
rentes honoꝛantis ꝓlongeꝛ.Tertio ꝓinde q̃
ri poteſt.q̃re pꝛecipue ꝓmittitur lõgeuitas ꝓ
parentũ honoꝛatiõe magis q̃ȝ quacũq; alia.
Ad h̃ rñdet Aſten.vbi.ſ.ꝙ congruum eſt vt
ei qui gratus eſt beneficio beneficium ꝯſerue
tur ſicut ingratus beneficio pꝛiuare meretur.
Beneficiũ aũt vite coꝛpoꝛalis poſt deũ a pen
tibus habemus:⁊ iõ pentes honoꝛãs q̃ſi bñ
ficio gratus mereꝛ in vita conſeruari.qui ꝟo
non honoꝛat tanq̃ȝ igratus mereꝛ vita ꝓuari
ſed quia longeuitas nõ allicerȝ niſi cũ ꝓſperi
tate eſſet.iõ qḋ Exo.xx.pretermiſit.Deuꝛ.v.
addidit.ſ.ꝓſperitatem vbi dicit.Honoꝛa pa
trem tuũ ⁊ ma.tu.ſicut p̃cepit tibi de⁹.vt lon
go tp̃e viuas ⁊ bene ſit tibi.Vñ i hoc p̃cepto
ſicut ⁊ i pꝛimo p̃mium ꝓmittiꝛ poti⁹ q̃ȝ i alijs
quia hoies vti pl̃ib⁹ vd vtilitatẽ aliquã act⁹
ſuos oꝛdinãt:⁊ ideo in illis p̃ceptis opoꝛtuit
ꝓmiſſionem addere p̃mij ex q̇b⁹ nulla vide
baꝛ vtilitas ſequi vel aliqua vtilitas impedi
ri et quia pentes iã ſunt in recedendo nõ expe
ctaꝛ vtilitas ab eis.Hinc huic p̃cepto addiꝛ
ꝓmiſſio Siꝛ ⁊ ꝑmo p̃cepto ꝯ ꝓhibitiõe idõ
latrie:quia ꝑ hoc videbaꝛ apparens vtilitas
impediri:quam hoies credũt ſe ꝑ pactũ cum
demonibus initũ ꝯſequi poſſe.¶ Qḋ ſi obij
citur illa pꝛomiſſio de lõgeuitate vite videtur
eſſe inanis et friuola:qꝛ ſepe ꝯtingit ꝙ paren
tes ſuos honoꝛãtes et eis fideliꝛ ſubuenien
tes cito moꝛiunꝛ et ecõuerſo pentes dehono
rantes et irritantes nec ſubuenientes diu vi
uunt.Ad h̃ rñdet ſanctus Tho.vbi.ſ.ꝙ pa
rẽtes honoꝛãtibus longeuitas ꝓmittiꝛ:nõ ſo
lum q̃ȝtũ ad futurã vitã:ſed etiã q̃ȝtũ ad pre
ſentẽ:ſm illud apl̃i.j.Timo.iiij.Pietas ad
omnia vtilis eſt ꝓmiſſionẽ hñs vite q̃ nũc ẽ
et future:qꝛ cum p̃ntia bona vel mala non ca

dũt ſub merito vel demerito:niſi inq̃ȝtũ oꝛdi
naꝛ ad futurã remunerationẽ:iõ q̃nq; ſm oc
cultã rõnẽ diuinoꝝ iudicioꝝ q̃ marie futuraȝ
remunerationẽ reſpiciũt.aliq̇ qui pij ſunt i pẽ
tes citius vita pꝛiuãꝛ:alij ꝟo q̇ ſũt impij i pa
rentes diutius viuũt. ℞ Quarto q̃ri põt i
quo ꝯſiſtit honoꝛ ille quẽ dñs p̃cepit filijs ex
hiberẽ pentib⁹.Ad h̃ rñdet glo.ſup illḋ Ephe.
vj.Honoꝛa pa.et ma.ꝙ honoꝛ iſte ꝯſiſtit in
duob⁹.ſcȝ in reuerẽtia ⁊ ſuſtẽtatiõe.Pꝛo cui⁹
declaratiõe ſciendũ:ꝙ honoꝛ ꝓut icludit hec
duo conſiſtit in tribus.ſ.in reuerentia:obediẽ
cia ⁊ beneficentia ⁊ in his tribus debem⁹ eos
honoꝛare:qꝛ ſm intelligentiam lr̃alem pater
noiat ꝑſonam generãtis inſtrumentis ⁊ edu
cantis:⁊ ſic tenet rõnem originis regiminis
⁊ benefactoꝛȝ:vnde dicit ph̃us:ꝙ filij nõ põt
parentibus reddere equalens qꝛ tria bona
nobiliſſima receperũt a parentib⁹ quoꝛũ nul
lum eis ſufficienter recõpenſare põt.ſ.eẽ na
turale nutrimentum:⁊ doctrinã nã rõne eſſe
naturalis.ſ.rõnis originis debeꝛ eis honoꝛ re
uerentie iuxta illud Eccl̃i.iij.Qui timet dñm
honoꝛat parentes:⁊ quaſi dñis ſeruiet his q̇
ſe genuerunt in ope ⁊ ſermõe ⁊ cum oi patiẽ
tia:ſ.coꝛdis:vbi triplicẽ tangit honoꝛẽ reuerẽ
tie.Pꝛimo opis:qꝛ rõne eſſe naturalis qḋ cõ
traximus a pentib⁹ tenemur eis humiliter et
reuerenter ſeruire:ex tota virtute coꝛpis quã
tũcũq; indigent:qḋ ẽ ꝯ illos q̇ manus violen
tas in eos inijciũt.vel victũ neceſſariũ ſubtra
hunt:Scḋo oꝛis:vt nec duris nec aſperꝭ ver
bis cõtendam⁹ cũ ipis:ſed eoꝝ repꝛehenſiões
dulciter ſuſtineam⁹ ⁊ blãdis verb̃ rñdeam⁹.
qḋ ẽ ꝯ illos q̇ pentibus maledicũt:⁊ in h̃ ma
ledictionẽ diuinã incurrũt.Iuxta illḋ Leui.
xx.Qui maledixerit pr̃i aut matri moꝛte moꝛi
atur.Tertio coꝛdis:vt.ſ.ipos toto coꝛde dili
gamus:quod eſt cõtra illos qui parentibus
moꝛtem optant vt ipſoꝛũ hereditatem recipi
ant:vel vt ſm motũ ꝓpꝛie voluntatis ſine eo
rum repꝛehenſione viuant.¶ Scḋo rõne re
giminis.⁊ doctrine debetur eis honoꝛ obedi
entie:de quo dicit Eph.vj.Filij obedite pa
rentibus veſtris in dño:hoc enim iuſtum eſt
Honoꝛa pa.tu.⁊ matrẽ tu.qḋ ẽ mandatũ pꝛi
mũ in repꝛomiſſiõe:vt bñ ſit tibi:⁊ ſis lõgeu⁹
ſup terrã:hec ibi.Vnde filius teneꝛ obedire
parẽtib⁹ in his que ad ſalutẽ pertinẽt rõne ſe
cũdi boni quod a patre recepit.ſ.regimen et
doctrinam.Ad quod exemplo pꝛopꝛio chꝛi
ſtus non induxit:qui vt dicitur Luce.ij

Parentibus ſuis ſubditus fuit.Ratione deni
q; nutrimẽti vel benefactoꝛis debetur eis ho
noꝛ beneficentie.vt ſi indigeant eis vite neceſ
ſaria miniſtremus:⁊ poſt hanc vitã eoꝝ ani
mas:miſſis elemoſynis:ieiunijs:⁊ ſimilibus
a purgatoꝛio liberemus:nec enim in benefi
cijs poſſunt filij parentibus equiualens red
dere:quia parentes nutrierunt filios de ſua
carne ⁊ pꝛopꝛia ſubſtantia:ſed filij nutriunt
parentes de ſubſtantia aliena:⁊ ideo qui in
his tribus parentes non honoꝛant a deo tri
plici vindicta ſeuere vltionis feriunꝛ.Pꝛima
eſt abſtractio rerũ tempoꝛaliũ quia diuino iu
dicio plerumq; talibus diuerſa infoꝛtunia re
rum tempoꝛaliũ eueniunt:qui ſuis parentib⁹
in indigentijs non ſubueniunt.Secundo ab
bꝛeuiatio vite tẽpoꝛalis ⁊ fame:vnde pſ.Su
bito defecerunt:perierũt pꝛopter iniquitatem
ſuam.Et ſm iura infames reddunꝛ ⁊ a teſti
monio ferendo ⁊ ab omni actu legitimo repel
lunꝛ:ij.q.vij.c.plerique.in fine.Et ſm canones
ingrati parentib⁹ a teſtamento ſibi facto ⁊ de
uotiõe ſibi facta excludunꝛ ⁊ hereditaria ſuc
ceſſione pꝛiuatur ꝓut poſtea latius videbitur
Tertio additio moꝛtis eterne:dicit enim glo.
Leuit.xx.Qui maledixerit pr̃i aut matri moꝛ
te moꝛiaꝛ:ſcȝ moꝛte eterne dãnationis.Nec
miꝝ cũ reputanꝛ indigni vite tp̃ali:que eis di
uino iudicio ſubtrahiꝛ:cũ tamen alijs pecca
toꝛibus hec vita ad penitentiã concediꝛ:ꝙ ſi
ab his vindictis quidã eoꝝ occulto diuino iu
dicio miſericoꝛditer eximanꝛ magis timeant
ne ꝑſeuerantes in malo potioꝛi vindicte reſer
uentur.Verumtñ ex iã dictis duo ꝓncipaliter
pꝛoſequenda reſultant.Pꝛimũ eſt:quõ nos
obligamur ad parentũ obeditionem.Secun
dũ eſt quõ cogimur ad eoꝛum ſuſtentationẽ.
Quantũ igiꝛ ad pꝛimũ queri põt:vtrum vn⁹
homo teneaꝛ alteri obedire:ꝓſertim cũ inſti
tutio diuina contineat ꝙ homo ſuo conſilio re
gaꝛ.Eccle.xv.Deus ab initio ꝯſtituit hoiem
⁊ reliquit illum in manu cõſilij ſui.Ad hoc rñ
det Tho.ſcḋa ſe.q.ciiij.ꝙ ſicut actiones rerũ
naturaliũ procedũt ex potentijs naturalibus
ſic etiã opationes hũane pꝛocedunt ex huma
na voluntate:opoꝛtuit aũt in rebus naturali
bus ꝙ ſuperioꝛa mouerent inferioꝛa ad actio
nes ſuas:per excellentiam naturalis virtutis
collate diuinitus.Vnde opoꝛtet etiam in re
bus humanis ꝙ ſuperioꝛes moueant inferio
res per ſuã volũtatem ex vi auctoꝛitatis diui
nitus oꝛdinate.Mouere aũt per rõnem ⁊ vo

luntatem eſt pꝛecipere:⁊ ideo ſicut ex ipſo oꝛ
dine naturali diuinitus inſtituto:inferioꝛa in
rebus naturalibus neceſſe habent ſubdi mo
tioni ſuperioꝝ:ſic etiam in rebus humanis ex
oꝛdine iuris naturalis ⁊ diuini tenentur infe
rioꝛes ſuis ſuperioꝛibus obedire:vt filij pa
rentib⁹:ſerui dominis:ſubditi pꝛelatis ſpũali
bus ⁊ tẽpoꝛalibus:monachi ſuis p̃latis.De
us aũt reliquit hoiem in manu conſilij ſui:nõ
ꝙ liceat ei facere oẽ qḋ velit:ſed quia ad id
qḋ faciendũ eſt:non cogitur neceſſitate natu
re ſicut irrationales creature:ſed libera electi
one ex pꝛopꝛio cõſilio pꝛocedente:⁊ ſicut ad a
lia facienda pꝛopꝛio cõſilio pꝛocedere debet:
ſic etiam ad hoc ꝙ obediat ſuo ſuperioꝛi. ℭ
Qḋ ſi queriꝛ cui plus obedire tenemur patri
carnali an ſpũali.Ad hoc reſpondet glo.xxx.
q.iij.c.pitaciũ:in fi.ꝙ in neceſſitate potius eſt
carnali ſubueniendũ in tempoꝛalium benefi
cioꝝ exhibitione:quia de carnali pꝛeceptum
illud intelligitur.Honoꝛa patrem ⁊ matrem
Cuius ratio eſt:quia ab eo habet eſſe que ob
ligatio etiam per infidelitatem non diſſoluiꝛ
ſed iure naturali ⁊ diuino hec obligatio nata
eſt:vt patet.j.diſt.c.ius natura:⁊ ſic in regula
Auguſti.habetur ꝙ religioſus pꝛelato tanq̃ȝ
patri debet obedire:ibi verbum tanq̃ȝ:notat
ſimilitudinem potius q̃ȝ veritatem:⁊ in euan
gelio Matth.xxvj.Tanq̃ȝ ad latronẽ:Sed
in exhibitione reuerentie plus deferendũ eſt
ſpirituali patri.¶ Deniq; queri poteſt:vtrum
ergo filij:ſerui:ſubditi ⁊ inferioꝛes teneantur
in omnibus obedire:pꝛeſertim cum dicitur
Colloſſẽ.iij.Filij obedite per omnia paren
tibus veſtris:⁊ ſubdit.Serui obedite per o
mnia dominis veſtris carnalibus:⁊ eadem
ratio eſt de alijs ſubditis.Ad hoc reſpondet
Thomas vbi ſupꝛa:ꝙ obediens mouetur ad
imperium pꝛecipientis quadam neceſſitate
iuſtitie ſicut res naturalis mouetur a virtu
te ſui motoꝛis neceſſitate nature:ꝙ ergo res
naturalis non moueatur a ſuo motoꝛe poteſt
contingere dupliciter.Vno modo pꝛopter im
pedimentum quod pꝛouenit ex foꝛtioꝛi virtu
te alterius mouentis:ſicut lignũ non cõburiꝛ
ab igne ſi foꝛtioꝛ vis aque impediat.Alio mo
do ex defectu oꝛdinis mobilis ad motoꝛẽ:qꝛ
⁊ ſubijciatur eius actioni quantum ad aliqḋ
non tamen quantum ad omnia ſicut humoꝛ
quãdo ſubijcitur actioni caloꝛis q̃ȝtum ad ca
lefieri:non tamen quantum ad exſiccari vel
cõſumi.Sic etiam ex duobus cõtingere po

reſt: ꝙ ſubditus ſuo ſupiori non teneaṫ in oibꝫ
obedire. Uno mō ꝓpter ꝑceptū maioris pla⸗
ti vel ptātis: vñ ſuper illud Ro.xiij. Qui reſi⸗
ſtunt ei ſibi dānationē acquirūt: dicit glo. Si
ꝗd iuſſerit imparator numꝗd tibi faciendū eſt: ſi
ꝯtra ꝓ conſulē iubeaṫ ⁊ aliud imparator: numꝗd
dubitaṫ illo conteṗto illi eſſe ſeruiendū: ergo
ſi aliud imparator aliud deus iubeat: ꝯtēpto il⸗
lo: deo eſt obtemperandū. Et ex hoc ꝯcludiṫ
ꝙ nulli eſt obediendū in his q̄ ſunt ꝯ deū vel
aīe ſalutē: vel ſimpliciter vel ex caſu. Alio mō
nō teneṫ inferior obedire ſuo ſupiori ſi ei aliqd
ꝑcipiat i quo nō eſt ei ſubiectus: dicit eñ Se⸗
neca.in.iij. de beneficijs. Errat ſi ꝗs eſtimat
ſeruitutē in totū hoīem deſcendere: pars eñ
melior excepta eſt: corpa ſunt obnoxia ⁊ aſſcri
pta dominis: mens ꝗdem ſui iuris eſt: ⁊ ideo
in his q̄ ptinent ad interiorē motū voluntatis
hō non teneṫ hoī obedire ſed ſolū deo. Tene
tur aūt hō hoī obedire in his q̄ per corpus
exterius ſunt agēda: i ꝗbuſdā tñ etiā ſm ea q̄
ad naturā corpis ptinēt hō hoī nō teneṫ obe⸗
dire ſ; ſolū deo: qꝛ oēs hoies naturalr̄ ſunt pa
res: puta in his q̄ ptinent ad corpis ſuſtētatio
nē ⁊ prolis generationē: vñ nō tenenṫ nec ſui
dñis: nec filij parentibꝫ obedire de matrimo⸗
nio ꝯtrahendo vel ꝟginitate ſeruanda vel ali
quo alio hmōi: ſed in his q̄ pertinēt ad diſpo⸗
ſitionē actuū ⁊ rerū humanarū teneṫ ſubdit⁹
obedire ſuo ſupiori ſm rōnem ſupioritatis: ſi⸗
cut miles duci exercitus in his q̄ pertinent ad
bellū: ſeruus dño in his q̄ ptinēt ad ſeruilia o⸗
pera exequēda: filius patri in his q̄ ptinēt ad
diſciplinā vite ⁊ curā domeſticā: ⁊ monachus
in his q̄ ptinent ad regularē cōuerſationē ſm
quā ſuo p̄lato ſubditur. ⁊ iō q̄ꝫtum ad illa ſola
teneṫ obedire q̄ pñt ad regularē obſeruantiā
⁊ cōſeruationē ptinere q̄ eſt obedientia ſuffici
ens ad ſalutē: ſi tñ etiā in alijs obedire volue⸗
rit: hoc ad cumulū pfectionis ptinebit: dūmō
tñ illa nō ſint ꝯtra deū vel ꝯ pfectionē regule
vel in aliquo caſu ꝯtra ſalutē aīe: qꝛ talis o⸗
bedientia ſimplicit vel in illo caſu eſſet illicita.
Sic igitur pōt obedientia triplex diſtingui.
Prima ſufficiens ad ſalutē que ſcꝫ obedit in
his ad que obligaṫ. Scda perfecta q̄ ſcꝫ obe
dit in omnibus licitis. Tertia indiſcreta que
ſcꝫ i illicitis etiā obedit: ꝯtra q̄s dicit Act.iiij.
Obedire oportet deo magis q̄ꝫ hominibus:
⁊ iō qd̄ Apl's dicit filijs ⁊ ſeruis ꝙ obediant
per oīa: ſane intelligendū eſt q̄ꝫtum ad illa q̄
pertinent ad ius patrie vel dominatiue pote⸗
ſtatis. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ Utrum filius obedire teneṫ patri
⁊ matri circa matrimoniū: ⁊ vtrū re
ligionis ingreſſus cōtra voluntatē
parentū ſit illi interdictus. Ser. iiij.

Honora patrem tuū ⁊c. Exo.
b xx. Occaſione queſtiōis ꝑcedentis ꝑ
mo queri pōt in quibus patri filius
obedire teneṫ: ꝑſertim cū apl's. Coll.iij. nihil
excipere videaṫ: dicens. Filij obedite ꝑ oīa
parentibꝫ veſtris. Ad h̄ rñdet Aſteñ. lib.j.ti
xxiiij. ꝙ ſm gradus ſupioritatis ē modus obe
ditiōis: qꝛ vt dꝫ Ro.xiij. Oīs ptās a dño deo
eſt: ⁊ oīs aīa poteſtatibꝫ ſublimioribus ſubdi⸗
ta ſit. Eſt aūt ſupioritas conſtituta tripliciter.
Prima in ſpūalibus ⁊ ſic p̄eſt pater ſpūalis.
Scda cōſtituta eſt i regimine reipublice: ⁊ ſic
p̄eſt p̄latus ſecularis. Tertia deniq; in regi⸗
mine ꝓprie familie: ⁊ ſic preeſt pater carnalis.
Sicut ergo determinaṫ obedientia p̄lati ſpūa
alis in ſpūalibus: ⁊ p̄lati ſecularis in tempora
libꝫ reipublice: ſic etiā obedientia patris in di⸗
ſpenſatiōe rei familiaris: ⁊ ſm hoc dici pōt: ꝙ
filius patriſfamilias obedire patri teneṫ in oī⸗
bus ꝓbabiliter ptinentibꝫ ad neceſſitatē vel
vtilitatē rei familiaris: ⁊ ſic intelligi dꝫ aucto
ritas ſupradicta: ⁊ ſimiles: vñ q̄ꝫdiu filius vti
tur bonis patris. dꝫ illi obedire in diſpenſatio
ne tpaliū ⁊ ſubminiſtratione obſequioꝝ: ac e⸗
tiā in exercitatione actuū virtuoſoꝝ. Hinc dr̄
Deut.xxj. Si genuerit hō filiū cōtumacē qui
nō audiat patris ⁊ matris imperiū: ⁊ coher⸗
cius obedire conteṗſerit: apphendēt eū ⁊ du⸗
cent ad ſeniores ciuitatis illius ⁊ portā iudicij
dicentq; ad eos. Filius noſter iſte ꝓteruus ⁊
ꝯtumax eſt: monita nr̄a audire ꝯtēnit: cōmeſ⸗
ſationibꝫ vacat ⁊ luxurie atq; cōuiuijs: lapidi⸗
bus eū obruet ppl's ciuitatis ⁊ morieṫ: vt au⸗
feratis malū de medio vr̄i. Ex q̄ ptꝫ ſm Al.
an. ꝙ patri filius obedire teneṫ in diſciplina
bonoꝝ moꝝ qd̄ intelligi dꝫ de neceſſarijs ad
ſalutē. A. Scdo ꝟo q̄ri pōt: vtrū patri pci⸗
pienti ꝯtrahere mr̄imoniū cū aliqua: filius o⸗
bedire teneaṫ ſub pena pcti mortalis. Ad h̄
rñdet Gaſp. de cal.in.c.j.extra de ſpon.impu.
inter alia. Qd̄ ſi queriṫ: an ex ſponſalibꝫ parē
tum filij obligenṫ ⁊ tūc ptꝫ rñſio ex li.vj.c.vni
co. vbi diciṫ ꝙ ex ſponſalibꝫ q̄ parentes ꝓ filijs
puberibꝫ vel ipuberibꝫ plerūq; ꝯtrahūt: ipſi fi
lij ſi expreſſe ꝯſenſerint vel tacite: vt ſi pſentes

fuerint nec ꝯtradixerint: obliganṫ ⁊ ex eis ori⸗
tur iuſtitia publice honeſtatis: ⁊ eſt idē ſi filij
tpe ſponſalioꝝ abſentes ⁊ etiā ignorantes ea
dem ſponſalia poſt ſcientes: ratificauerint ta⸗
cite vel expreſſe. Joh.an. dicit ibidem: ꝙ qui
tacet in hoc caſu conſentit: qꝛ regula iuris eſt
qui tacet conſentire videṫ: ⁊ in fauorabilibus
precipue ſequiṫ in textu: alius ex ſponſalibus
cōtractis pro filijs a parentibꝫ nec ipſi filij ob⸗
liganṫ nec publice honeſtatis iuſtitia inde ſur
git. Si vero queritur an patri ꝑcipienti matri
moniū vel ſponſalia cōtrahi filius obedire te
neatur. Reſpondet ꝙ ſaluo ſaniori iudicio ſi⸗
bi videṫ: ꝙ ſi pater iuſtā habet cauſam ꝑcipi⸗
endi: ꝙ cū tali ꝯtrahat vel ne cū tali cōtrahat
puta propter pacem ineundā vel aliā ſimilem
cauſam: vel ne cōtrahat cū muliere mala vel
ſibi exoſa: ſicut fecit Eſau cōtrahens cū his q̄
parentibus exoſe fuerūt: tūc filius teneṫ patri
obedire niſi vellet in caſtitate pmanere: qd̄ ſi
non facit nō peccat: ⁊ ecōuerſo ſi filius habet
iuſtam cauſam nō obediēdi: nullatenus pec⸗
cat non obediendo: ſed cauſis legitimis hinc
inde ceſſantibus: cū matrimoniū oīno debet
eſſe liberum. tum rōne ſignificati: tum ratione
tante obligationis ſeu ſeruitutis que in illo cō
tractu conſiſtit: nō eſt illud a parentibꝫ iniun⸗
gendū inuito nec a filio eſt de neceſſitate pa⸗
rendū: nec obligaṫ etiā q̄ꝫtum ad pctm̄ ex ꝑce
pto: ſed tm̄ de honeſtate ⁊ ꝯſilio: ⁊ ſic eſt intel⸗
ligendū: c.j.extra de deſpon. impu. in his dua
bus queſtionibꝫ. Nam ibi ſcribit papa epiſco
po Euſebio. Tua fraternitas reꝗſiuit de fi⸗
lio adulto quē pater vult matrimoniū cōtra⸗
here: ſi ſine volūtate adulti filij hoc facere pōt.
Ad qd̄ dicimus ſi aliquo modo non cōſentit
filius: nō fieri poſſe: pōt aūt filium nondū adul
tū cuius voluntas diſcerni non pōt pater cui
vult in matrimonio tradere: ⁊ poſtq̄ꝫ filius ꝑ
uenerit ad legitimā etatem oīno debꝫ hoc ad
implere: gloſa: de honeſtate nō de neceſſitate:
⁊ idem iudiciū eſt de filia. ¶ Tertio proinde
queri pōt: vtrū pater teneaṫ dotare filiā ſine
illius conſenſu nubentē: ꝑſertim cū matrimo⸗
niū debeat eſſe liberū vt dictū eſt. Ad hoc rñ
det Fran. de zab. qꝛ ſi tale matrimoniū initū
ſit ratum: nullū habēs impedimentū: tūc filia
ſi nubit poſt.xxv. annū. pater nō poteſt illi op⸗
ponere: ⁊ qꝛ pater filiā ſuam dotare teneṫ: eti
am hāc dotare debꝫ. Si ꝟo nubit añ.xxv.an
nunc videṫ ꝙ pater eum dotare nō teneatur:
equius tñ eſt ꝙ eū pater dotare nō recuſet: qꝛ
licite nubit de iure canonico: ⁊ in hoc leges le⸗
mitanṫ ſacros canones: vt ptꝫ extra de ſecun⸗
nup.c.fi. qd̄ extendiṫ ad oēs mulieres: vt dicit
glo. ⁊ hoc tenet glo.xxxij.q.ij.c.fi. vide etiā tex
illū: qd̄ tñ ſane intelligendū eſt dūmodo dignū
eligat: ſecus aūt ſi indignū: ⁊ hec oīa clarius
patent. xxxvj.q.j.c. de raptorib⁹: in glo. Bar.
brix.in.fi. ¶ Quarto ꝑterea queri pōt: vtrū oc
caſione religionis ꝑtermitti pñt opera ⁊ offi⸗
cia pietatis in parentes: ꝑſertim cū honor ob
ſequij parentibꝫ exhibendus cadit ſub neceſſi
tate ꝑcepti huius ſed ingreſſus religionis eſt
de cōſilijs ⁊ non de neceſſitate ſalutis. Ad h̄
dicendū ꝙ aliter ⁊ aliter loquendū eſt de con
ſtituto in ſeculo ⁊ de profeſſo in religiōe. Quā
tum igitur ad primū: qui ꝯſtitutus eſt in ſecu
lo: dicit doctor ſanctus ſcda ſe.q.cj. ꝙ religio
⁊ pietas ſunt due ꝟtutes: nulla aūt ꝟtus alte⸗
ri virtuti contrariaṫ aut repugnat: qꝛ ſm phm̄
in ꝑdicamentis. Bonū non eſt bono contra⸗
rium ⁊ ideo non poteſt eſſe ꝙ pietas ⁊ religio
mutuo ſe impediant: vt ꝓpter vnū alterius a⸗
ctus excludaṫ: cuiuſlibet eñ virtutis actus de
bitis circumſtantijs limitatur: quas ſi ꝑtereat
nō erit iam virtutis actus ſed vitij. Unde ad
pietatem pertinet officiū ⁊ cultum parentibꝫ
exhibere ſm debitum modū: non eſt autē de⸗
bitus modus vt plus intendat ad colendum
patrem q̄ꝫ ad colendum deum: ſed ſicut dicit
Ambroſi. ſuper Lucam. Neceſſitudini legis
diuine religionis pietas antefertur. Si ergo
cultus parentū abſtrahat nos a cultu dei: iaꝫ
non eſſet pietas parentū inſiſtere cultui cōtra
deum: vnde dicit Hiero. in epl'a ad Heliodo
rum. Si pater in limine domus iaceat: ſi ma⸗
ter vbera quibus te lactauit oſtendat: percal
catū perge patrem: ꝑcalcatam perge matrē:
⁊ ſiccis oculis ad vexillū crucis euola: ſummū
gen⁹ pietatis eſt in hac re eſſe crudelem. Et
ideo in tali caſu dimittenda ſunt officia pieta⸗
tis in parentes propter diuine religionis cul⸗
tum. quia dicit Grego. ꝙ parentes quos ad⸗
uerſarios in via dei patimur. odiendo ⁊ fugi⸗
endo neſcire debemus. Unde Hiero. vbi ſu⸗
pra. Honora patrem ⁊ matrē ſi te a vero pa⸗
tre nō ſeparat: tamdiu ſcito carnis copulā q̄ꝫ⸗
diu ille ſuum nouerit auctorem. Et idem iudi
ciū eſt ſi ſine periculo mortalis culpe: ꝓpter ꝓ⸗
priā fragilitatem vel aliam quamcūq; occaſi
onem parentibꝫ officia pietatis exhibere non
poſſemus. Si ꝟo debita obſequia parentibꝫ
exhibendo non abſtrahamur a diuino cultu

vel obſeruãtia mandatoꝝ:etiã ſine noſtro obſequio ſuſtentari nõ poſſunt:nõ debemus eis relictis intrare religionẽ:qꝛ tranſgrederemur ꝓceptũ de honoꝛatione parentũ nam ſi eoꝝ curã deo cõmitteret:hoc eſſet temptare: cum habens ex humano conſilio qd ageret:ꝑiculo parentes exponeret ſub ſpe diuini auxilij: ꝙ ſi ſine eo parentes tranſigere vitam poſſent:licitũ eſſet illi deſertis parẽtibus religionẽ intrare:qꝛ filij nõ tenentur ad ſuſtentationẽ parentũ niſi cauſa neceſſitatis:vnde illud Luce. ix. vbi dñs dicenti ſibi:ꝑmitte me primũ ire ⁊ ſepelire patrem meũ:rñdit.ſine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos:tu aũt vade ⁊ annũcia regnum dei: exponit. Cyrillus dicens:ꝙ diſcipulus ille non petijt ꝙ patrem iam defunctũ ſepeliret:ſed adhuc viuentẽ in ſenectute ſuſtẽtaret:vſq₃ quo illũ ſepeliret:qḋ dñs non cõceſſit:qꝛ erant alij qui eius curã habere poterant linea parentele aſtricti. Unde generaliter parentes plus obligant̃ ad prouidentiã filioꝝ ꝙ̃₃ filij ad prouidentiã parentũ: cuius cauſam aſſignat lyra ſuper Matt.ix.dicens: ꝙ pater cũ ſit principiũ filij per ſe:obligat̃ ad prouidẽdum filijs de doctrina ⁊ nutrimento: non aũt ecõuerſo. Unde dicit̃.ij. Corin.ix.nec debent filij theſaurizare parentibus ſed parentes filijs:⁊ ideo non licet parentibus ingredi religionem omiſſa cura filioꝝ: ſed debent de eis curare vł de cura competenti eis prouidere:filius aũt nõ ſimpliciter curam parentũ habere tenetur ſed per accidens ſc₃ ſi pater ſit in caſu neceſſitatis in quo nõ poſſit per alium ſibi ꝯuenienter ſubuenire: ⁊ ideo tali caſu ceſſante poteſt ⁊ debet etiã contra voluntatem parentũ religionem intrare. Ad hoꝝ etiã confirmationẽ habetur diſt.j.c.ius naturale:in glo. ꝙ filij locupletes nutrire tenentur parentes egenos:ꝙ ſi parentes habent vnde ſuſtentare poſſunt vel aliquo artificio ſe iuuare poſſunt tunc filij non obligantur: niſi ſit perſona cui non ꝯuenit operari:vt miles ⁊c̃.qui eo ipo ꝙ eget licet operari poſſet: tamẽ eſt alendus ⁊ ſic iſtud preceptum eſt affirmatiuũ ⁊ obligat ſemper:ſed non ad ſemper:ſimiliter parẽtes imo fortiori vinculo tenent̃ filios nutrire etiam illegitimos: vt expreſſe patet extra de eo qui dux. in ma.quam pol.per adulte.c. cũ haberet:in fi.in tex.⁊ glo. Porro ꝙ̃₃tum ad ſecundum ſc₃ illum qui iam in religione profeſſus eſt: dicendum ſm Tho. ⁊ Alex.an.ꝙ talis reputatur iam quaſi mortuus mũdo: ⁊ iõ

non debet occaſione ſuſtentationis parentũ exire clauſtrũ:in quo ꝯſepelit̃ chriſto: ⁊ iterũ ſe negotijs ſecularibꝫ implicare:tũ ꝓpter paupertatem qua proprio carent: tum etiã ꝓpter obedientiã qua ſine licentia ſuoꝝ prelatoꝝ eis clauſtrũ exire nõ licet. Tenetur tamen ſalua ſui ꝓlati obedientia ⁊ ſue religionis ſtatu: piũ ſtudiũ adhibere: qualiter eius parentibꝫ ſubueniat̃. Preterea lic₃ talis non ſit obligatus ad exhibitionẽ corporalem honoris parentũ: eſt tñ obligatus ad exhibitionẽ ſpũalem:ſc₃ in reuerendo:ꝯſolando:orando:ad bonũ inducendo:⁊ ſalutem aĩe procurando:ſalua ſemper obedientia ſupioris:nam in exhibitione ſpũali religioſus maxĩe debet ꝑficere preceptum iſtud circa parentes in qua ꝑcipue conſiſtit ꝯfirmatio ad deũ. ¶ Quinto deniq₃ queri põt:quare non eſt datũ preceptũ de honore filioꝝ ⁊ alioꝝ hominum ſicut de honore parentũ. Ad h̃ rñdet Aſteñ.li.j.ti.xxiiij.ꝙ ratio naturalis non ſtatim dictat ꝙ aliquid ſit ꝓ aliquo faciendũ:niſi cũ homo aliquid debet: debitũ aũt filij ad patrem eſt maxime manifeſtum:⁊ ideo ponitur ſub ꝓcepto:vnde Eccle. vij. Honora patrẽ tuũ ⁊ gemitus matris tue nõ obliuiſcaris:memento enĩ qm̃ niſi per illos non fuiſſes retribue illis quõ ⁊ illi tibi: ⁊ ideo non ponitur etiã ſub aliquo precepto decalogi vt aliquod obſequiũ vel beneficium alicui niſi parentibus impendat̃:parentes aũt non vident̃ eſſe filijs debitores propter aliqua beneficia ab eis recepta:ſed potius econuerſo filius qui eſt aliquid patris:⁊ patres amant filios vt aliqd ipſoꝝ:vt dicit̃.viij.ethi.vnde eiſdem rationibꝫ non ponunt̃ aliqua ꝓcepta ptinentia ad amorẽ filioꝝ: quibus nõ ponuntur aliqua ꝓcepta ordinantia hoĩem ad ſeipſum nemo vnq₃ carnem ſuã odio habuit: Et ſicut in prima tabula vel in ordine ad deũ: primũ ꝓceptum ponit̃ de honore principij qḋ eſt deus: ſic in ſcḋa tabula vł in ordine ad proximũ primũ ꝓceptum ponitur de honore principij qḋ eſt homo:vt ſic vtrobiq₃ principij dignitas honoret̃:nam qui parentes honorat deũ ⁊ ſe ipm honorat:vnde legit̃ ꝙ quidã famoſus doctor erat pariſius multis notus ⁊ dilectus: h̃ audiens mater eius paupcula:cogitauit viſitare filiũ:⁊ in tunicella de burello venit pariſius: querens a matronis pro tali magiſtro q̃ reſponderũt qd vultis ei. ego ſum inquit mater eius tunc matrone refocillantes eã poſtea veſtibus bonis eam ornauerunt:ne magiſter

ille de vtilitate matris verecũdiã pateretur: que cu₃ veniſſet ad filiũ ait: Ego ſum mater tua: Rñdit magiſter:nõ credo:qꝛ mater mea paupcula ẽ:tunicã de burello habere ꝯſueuit ⁊ cũ nullo mõ vellet eã agnoſcer̃:reducta tunicã ſuã induit:⁊ ad filiũ ſuũ reuertit̃ ſedentẽ in medio doctoꝝ:q̃ ſtatim aſſurgens matri capuciũ depoſuit ⁊ amplexat᷒ ẽ eã:dicẽs mõ ſcio ꝙ eſtis mater mea qḋ vbiq₃ diuulgatum ꝓ magno honore ei reputatũ ẽ:⁊ poſtea eṗs pariſienſis effectus eſt. Ecõtra ꝟo de inhonorantibꝫ ⁊ nõ ſubuenĩetibꝫ pentũ neceſſitatibus:legit̃ in li. Apum. Qḋ in normãnie ptibꝫ erat vir diues ſ₃ ignobilis habẽs vnicum filiu₃ delicate nutritũ:ꝯuenit ꝙ̃ patrẽ miles qdã cũ amicis dicens:filia nobis eſt decora nimꝫ ⁊ prudens ꝑ quã poſteritas tua exaltari poterit:hanc filio tuo dabimus in vxorẽ.hoc medio:vt cedas poſſeſſionibꝫ tuis vniuerſis ⁊ filius tibi ⁊ matri ꝙ̃₃diu vixeritis abũdantiſſĩe ꝓuidebit. Hoc pater audiẽs ⁊ herens ſub dubio:tandẽ ab amicis ꝯpulſus ẽ cedere bonis ⁊ qꝛ filius anno primo parẽtes honorauit:ſecũdo tñ minus:⁊ tertio inuerecũdius ꝙ̃₃ decebat:quarto aũt anno vxore ſuggerente domũculã eis in oppoſito fecit:vbi nõ modicã egeſtatẽ pertulerũt:nam vir interdũ audebãt intrare domũ filij:ſed ꝑ ſeruũ mandabãt ei qbꝫ poterant non carere. Accidit aũt vt mater viſa auca infixa veru in domo filij:diceret viro me feminam magis decet paucis eſſe contentam.tu vade ad domũ filij vt ſalte₃ ſemel eſurientem animam ſaties:quẽ mox vt veniente filius vidit:aucam ab igne retraxit et abſcondit:obuiuſq₃ patri quid quereret inq̃ſiuit:qḋ pater intelligens diſſimulauit ⁊ rediit:tunc filius puelle ꝓcepit vt aucam ad ignẽ reponat que bufonẽ maximum pectori herẽtem inuenit:qua clamante filius accurrit bufonẽq₃ niſus eſt excutere:bufo ꝟo reſiliẽs faciem eius adeo fortiter inuaſit ꝙ nulla arte deponi potuit:ꝙ ſi pars aliq̃ monſtri tangeret̃ filius ita ſenſibiliter ledebat̃ ac ſi in corde percuteret̃: cõterritus igit̃ ⁊ cõtrit᷒ dioceſanũ adijt ⁊ cõfeſſus ꝓ penitentia recepit:ꝙ per om̃es fines normãnie ⁊ gallie circũiens:euentum rei populis enarraret.⁊ ſic omnes parẽtes ⁊ filios exemplo ſuo plenius informaret.tandẽ ſacrorum q̃rũdã ꝑcibꝫ liberatũ.⁊ ſubito diſparuiſſe fedũ monſtru₃ audiuim᷒. Ad laudem dei.

¶ Quõ debent ali parẽtes a filijs ⁊ ꝓuideri/ac ecõtra quõ filij ẽt debẽt a parẽtib᷒ ali ⁊ prouideri. Sermo. v

H onora patrem tuu₃ ⁊c̃. Ad euidentiã aũt eoꝝ q̃ tacta ſũt in ꝓcedenti ſermone q̃ri põt. Que ſunt onera q̃ pater ꝓ filio ſubire tenetur ſaltẽ nõdum emãcipato: Ad h̃ rñdet Jo.an.in additiõibꝫ ſpeculi ſup rubrica:q̃ filij ſũt legitimi:ꝙ .xiiij. ſunt onera q̃ pr̃ ꝓ filijs hmõi ſubire h₃. A Primũ eſt alimẽtoꝝ ꝓſtatio ⁊ educatio. Secũdũ ẽ ꝙ illis q̃rat cõiuges vł ꝓuideat ḋ alio ſtatu ſc₃ eccłiaſtico vł religioſo. Tertiũ eſt ꝙ dotẽ vel donationem ꝓpter nuptias tribuat. Quartũ ẽ ꝙ in iudicijs ꝓ ill' agat ⁊ ꝯſentiat: Quintũ ẽ vt ipoꝝ tutelã gerat. Sextũ vt onera nurus ſubeat: Septimũ vt ſibi debitũ ſubſidiũ bonoꝝ reliq̃t. Octauũ vt qñ teſtat̃ eos inſtituat vel exhereder:alias nõ valeret. Nonum vt ex fructibꝫ aduenticioꝝ ſũptus litigiorum faciat. Decimum ꝙ illos ſub caſuali vł mixta conditiõe non inſtituat. Undecimum vt ipſoꝝ bona adminiſtret ⁊ regat. Duodecimum vt in adeunda ex eoꝝ actibꝫ vel ꝯtractibus actione:ꝙ iuſſu teneat vł ꝙ ratum habeat. Tredecimum ꝙ in adeũda hereditate ꝑ filiũ iuſſum ꝓſtet vł ꝑmittat. Decimũq̃rtum ꝙ pleruñq₃ paterna pietas ꝯſiliũ capiat ꝓ liberꝫ ſuis Quibꝫ premiſſis iam ꝑncipale ſcḋm eſt proſequendũ ſc₃ quõ filij obligant̃ ad ꝑẽtum ſuſtentationem.qꝛ ꝓceptũ iſtud nõ ſolũ intelligitur de reuerẽtia ꝑentibꝫ exhibẽda:ſ₃ etiã de neceſſitatibus ⁊ alimẽtis corpalibꝫ miſtrãdꝫ dũmodo patẽter indigeãt. ¶ Primo igit̃ q̃ri põt quid in alimẽtoꝝ appellatiõe ꝯtineatur Ad h̃ dicẽdum ꝙ i alimẽtoꝝ appellatiõe cõtinentur oĩa ad vitã neceſſaria:puta cibaria: veſtes:habitatio ⁊ ſimilia:qꝛ ſie talibꝫ corp᷒ ali nõ põt.h̃ patet:x.q.ij.c.epus.in glo.⁊ plenius in ſpe:q:fi.ſint legi.§.j.i ꝑn:ꝯiungit̃ etiam i ea ad medicinam egroto neceſſaria:vt in ſpe q.fi.ſint legi.§.j.in ꝑn.ꝟ .ſ₃ nunqd is. Et oĩa alia q̃ homĩ natura demõſtrat eẽ neceſſaria: verũtñ alimenta q̃ ꝓſtari debent ſiue de iure ſiue de hois diſpoſitione ꝓſtanda ſunt.ſm facultates eiuſq̇ eadẽ hab₃ ꝓſtare:vt p₃ extra de eo qui dux.i matri:quã pol.ꝑ adul.c.cum haberet:in tex.⁊ glo. Scḋo queri põt:vtrum ergo tenetur pater preſtare filijs ſpurijs vel

aliis illegitimis alimēta p̄ſertim cū extra q̄ fi. ſint legit: c. venerabilē dicit tex. in fine ꝙ ſecula res leges non ſolū repellūt tales a ſucceſſiōe paterna: ſꝫ etiā negāt eis alimēta: ⁊ allegat ibi glo. leges. Ad h̄ dicēdū ꝙ lex canonica tā q̄ꝫ benigna ꝯſiderauit tales illegitimos n̄ eē in culpa vt ptꝫ. lvj. di. c. naſci. ⁊ ſm glo. i h̄ cō cordat iuri naturali ſm ꝙ dicimus: ꝙ liberoꝝ ꝓcreatio ⁊ educatio ab inſtinctu nature ꝓce dit vt. j. di. c. ius naturale. ⁊ iō debēt ali. In h̄ g̃ caſu rigori iuris ciuilis eq̄tas canonica p̄fe renda eſt: vt dic̄ glo. in: c. cū haberet: extra de eo q̄ dux. in ma. quam pol. p adul. Et q̄rit ibi glo. nūq̄d de iure canōico tales illegitimi ſuc cedent in bonis: ⁊ r̄ndet ꝙ nō: q2 lꝫ h̄ decreta lis mādat eis alimēta p̄ſtari: nō tñ eos legiti mat aut vocat ad ſucceſſionē patrꝫ. vt d̄ clā deſt. deſpō. c. vl. ¶ Proinde q̄ri pt. Cum filij ſpurij de benignitate canonica p pentes alij debeāt: apud quē illud cōpleri debeat. Ad h̄ r̄ndet glo. in dicto. c. cū h̄ret: ꝙ fili⁹ minor triē nio debet ali apud m̄ trē: maior ꝟo triennio debet ali apud patrē ⁊ allegat. C. de. pa. po. §. nec filiū: h̄ etiā ptꝫ extra de ꝯuer. infide. c. vl. i tex. ⁊ glo. ꝙ tñ apud matrē fili⁹ minor triēnio ali debet: itelligit Alan⁹ qñ mater habet euꝫ lactare: ſi tñ h̄ nō deceret: puta q2 nobilis eſt: vel forte poſt diuortium ē ꝓfeſſa vel monaſte rium ingreſſa: tūc apud patrē debet ali. i. expē ſis patris: de iure enim eſt ꝙ mater lactare d̄ bet filiū proprijs vberibus: vt ptꝫ. v. di. c. ad eius: ſi tamē eſſet cōſuetudo ꝙ alteri tradere tur ad lactandū ⁊ p ꝯn̄s ſcandalū eēt ſi mr̄ eū lactaret: vel ſi ſubeſſet alia legitima cauſa ꝓ pter quam mater eū lactare nō poſſet: putat Baſpar de chald. eū lactādū expēſis patris. B Quarto p̄terea q̄ri pōt an aliq̄ caſu pr̄ recuſare pōt ne filiū alat: Ad h̄ r̄ndet glo. in dicto. c. cum h̄ret: ꝙ ſic ex cauſa iuſta: puta ſi filius patrem accuſauit ⁊ allegat in argumē tum. l. ſi q̇s a liberis. §. ſi quis ex his. ff. de. lib. agno. qd̄ verum eſt ſiue fuerit accuſatio fc̄tā de crimine capitali: ſiue etiam ex delatiōe pr̄ graue diſpendium paſſus ſit. Scd̄o ſi mior ē triennio filius: ⁊ ſupeſt mr̄: quē caſū intellige put dictum ē iam d̄ lactante. Tertio ſi pater eſt inops ⁊ mater abundat. Quarto ſi eſt ſpu rius ⁊ h̄ de iure ciuili: ſecus d̄ iure canonico vt dictum eſt ⁊ hi q̄tuor caſus colligūt ibidē ex glo: Hoſti. aūt extra d̄ ꝯuer. infide. c. ij. ad dit duos caſus. Primus qñ committit ingra titudinem ꝯ̄ patrē. C. de alen. libe. ſi patrem.

⁊ cauſe ingratitudinis notāt in. c. q̄ntauallis. de iureiur. in glo. ⁊ videbitur infra cum aget de exheredatione: vñ caſus ille multū gene ralis ē ⁊ plures cōplectit: q2 ex q̄b9 cauſis pr̄ filiū ⁊ filius patrē exheredare pñt: ex eiuſdē etiā alimēta denegare pñt. vt no. Bar. in tra ctatu de alimētis. in l. ſi q̇s a liberꝫ. §. ſi q̇s ex his. ff. de libe. agno. Scd̄s ē ſi fili⁹ hꝫ artē vl̄ ſcit artē vnde viuat. ff. de lib. agno. l. ſi q̇s a li beris. Deniqꝫ ſm Bar. in tractatu de alimē tis: ſocer tenet alere nurū inopē: ⁊ allegat. ff. de li. ag. l. ſi q̇s a liberis. §. nō tm̄: ſilr̄ fratrem frater alere tenet vt. l. mutus. §. manente. ff. d̄ iur. doct. Silr̄ mō heres extrane⁹ filij tenet aleī patrē vt ibi notat. p. l. ſi q̇s a liberis. §. pa rens. ff. de. libe: agno. Sic etiā monaſterium alere tenet patrē monachi cū ſit ſuus heres cuiuſdam ſemimortui: vt aut. ſi q̄ mulier. C. d̄ ſacroſanctis eccleſijs. Tutor ꝟo pupillo de negans alimenta non ſolum incidit iuſtā cau ſam remouendi ſed etiam puniendi. vt. l. fi. ff. vbi. pu. edu. de. et lege tutor: qui alimenta. ff. de ſuſ. tu. ⁊ vaſallus vt dicit ibidem Bar. te netur alere dñm egenū: alias feudū poſſit ei licite auferri ꝓpter denegationē alimētoꝝ: vt extra coll: d̄ iuramēto fideli. c. j. Deniqꝫ ſacer dos tenet vxori ⁊ filijs de eccleſie ſue bonis alimenta p̄ſtare ſi non habent aliunde. vt ptꝫ xxxj. di. c. oīno. in glo. ibi tamē loq̄t de vxore ⁊ filijs nō aūt d̄ cōcubiā: vide tex. ⁊ glo. Mari tus multo magis vxorem alere tenet qñ dotē habet: quia dos ſeruire debet oneribus ma trimonij: ꝙ ſi dotem non habet nihilominus eā nutrire tenet. ſi ꝟo opat: ⁊ idē etiā inhere de viri matrimōio ſoluto: vt nota. in. l. ſi p̄gra: ff. de op. li. Si ꝟo nō opat viro tūc nō obliga tur ad eā alendā: niſi furore detentā: vel niſi maritus eā expulerit ſine cā rōnabili: q2 tunc p eā non ſtat q̄ minus opetur. ꝙ ſi pr̄ ⁊ filius egeant dicit glo. in dicto. ca. cum haberet: ꝙ mater alere tenetur viruꝫ ⁊ filium ſi facultas ſubeſt: vt in. l. ſi quis a liberꝫ. §. vtꝝ. ⁊. l. penul. ff. de li. agno. q̄ leges dicunt ꝙ mater ⁊ auus maternus aleret filium ſi pater nō ſupeſt aut egens eſt. Dicit enim Bar. in primo tracta tu: ꝙ tutor tenet alere matrē vl̄ ſororē pupilli egentē: vt in. l. j. poſt p̄n. ff. de tu. ⁊ ra. diſ. Silr̄ ſi tutor pauper eſt nec habet vnde ſe alat: pt alere ſeipſum de bonis pupilli: ſi diues eſt et abundat: vt in. l. j. §. ſi pupillus. ff. de tutelis ⁊ ra. diſ. ¶ Quinto autem queri poteſt po

natur caſus: pater carnalis eſt ifidelis vel im pius: ⁊ alter extraneus eſt fidelis ⁊ iuſtus ⁊ e qualiter egent: nec filius dare ſufficit vtriqꝫ: cui potius ſubueniet: p̄ſertim cū dicit Eccle. xij. Da bono ⁊ ne receperis peccatorem: bñfac hu mili ⁊ ne dederis impio. Ad h̄ dicendū ꝙ in iſta queſtiōe doctores ꝯtraria ſentiūt. Quidā em̄ dicunt ꝙ in hoc caſu p̄ponendus eſt extra neus ꝓpter auctēs inductas: ⁊ ad hoc facere videt. lxxxvj. di. c. nō ſatis. in tex. ⁊ glo. dicit eni Hiero. ꝙ in pauperib9 non tā pauptas q̄ꝫ reli gio eſt attendenda: vt ptꝫ. xvj. q. j. c. qm̄ quic q̄d. Idem Am. ſup illud: ordinauit i me cha. dicit em̄ ꝙ p̄mo diligendus eſt deus: ſcd̄o pa rentes: tertio filij: poſtea domeſtici: qui ſi boni ſunt malis filijs p̄ponendi ſunt. Nimirū cum ph̄s dicat: viij. ethi. ꝙ amicitia pfecta eſt q̄ eſt propter virtutē: ⁊ q2 multi doctores in cōtra riū ſentiunt: ideo dicit Petrus cōmeſtor: hāc q̄ſtionē eſſe nebulā ⁊ tenebroſam aquā in nu bibus aeris. Diſtinguēda eſt igit hec queſtio nam ſi loquimur de affectu dilectionis: tunc plus tenemur bonis extraneis q̄ꝫ malis ꝓxi mis: ⁊ ſic auctoritas Amb. intelligenda eſt: q2 magis debemus diligere bonos extraneos q̄ꝫ malos ꝓpinquos. Si vero loq̄mur de cor porali ſubuentiōe in neceſſarioꝝ exhibitione: tunc ſi extraneus bonus ⁊ fidelis magis indi get vtiqꝫ p̄ponendus eſt patri minus indigen ti: vt ptꝫ. lxxxvj. di. c. paſce fame morientē: ſi nō paui ſti occidiſti: ꝙ ſi equaliter indigent: tūc di cit glo. iij. di. c. ſ. dicas ꝙ patrē qualiſcunqꝫ ſit debemus extraneo p̄ponere: etiā ſancto i his que ſpectat ad opus miſericordie: ſcꝫ in neceſ ſarijs ꝓuidendis: cuius ratio eſt ſm Hein. bo yc: q2 cū exhibitio nutrimenti ſit de iure natu rali primeuo: cōmuni oībus aīalib9: ſm ꝙ nō eſt querendū q̇s fidelis ſit q̇s infidelis: q2 nec hec aīalia diſcernere ſcirent. Ergo q̄ iure pa trem cognoſco: eodē ſcꝫ ſubueniendū iudico ⁊ ipm̄ in p̄miſſo caſu cunctis p̄fero. Preterea ſi pater malus eſt alia rōne videt ſibi magis ſubueniendū. q2 ſi moriat aīe piculū īminet: ſi viuat ſperandū eſt de miſcd̄ia dei: qui non vult mortē peccatoris: ⁊ q̄ non venit vocare iuſtos ſed peccatores. Hec etiam fuit opinio Hoſt. ⁊ Gof. ⁊ Ray. Tho. aūt. ſcd̄a 2ᵉ. q. xxxj ponit adhuc aliā rōnem dicens: ꝙ nullius be nefactoris beneficiū eſt tm̄ ſicut patris vl̄ pa rentū. Et ideo parentes in recōpenſandis be neficijs: ſunt oībus alijs p̄ferendi: niſi neceſſi tas ex alia parte p̄pōderaret: vel aliqua alia

cōditio: puta cōmunis vtilitas eccleſie vel rei publice: cū enim bonū cōe multoꝝ diuinius ē q̄ꝫ bonū vnius: dignū eſt virtuoſuꝫ ꝙ q̇s pro bono cōmuni reipublice ſpūalis vel tp̄alis e tiā propriā vitā exponat piculo. Sed in cete ris pentes oībus ſunt p̄ferendi: ceteris parib9 Et lꝫ ꝯ̄tradictū eſt ꝙ pentes debēt theſauriza re filijs: ⁊ nō ecōuerſo: tñ in extreme neceſſita tis articulo: magis liceret deſerere filios q̄ꝫ p entes: q̇s nullo mō deſerere licꝫ ꝓpter bñficio rū ſuſceptoꝝ obligtaionē: vt ptꝫ p ph̄m in. viij. ethi. hec Tho: ꝯcordat Pet. ſup. iij. diſt. xxix. ¶ Sexto ꝯſequenter queri pōt de patre q̄ lapſus eſt in hereſim: vtrū filius debet illū ac cuſare ⁊ prodere vel occultare ⁊ alere. Ad h̄ r̄ndet Aſteñ. ⁊ Alex. an. ꝙ pater heretic⁹ aut ſibiipſi tantū officit: vtpote qñ eſt occulte: nec alicui p illā inficere q̄rit: ⁊ tunc debet occulta ri ⁊ ali: aut etiā alios ſua praua doctrina cor rūpit ⁊ tunc tenet filius accuſare patrē cuius ratio eſt: q2 tenet honorē patris celeſtis p̄ferre honori patris carnalis: vñ pater carnalis q̄ dehonoreꝫ patrē celeſtem nō eſt ſuſtentādus. Sed filius in eo caſu ꝯſideret illud euangeli cum. Qui diligit patrē aut matrē plus q̄ꝫ me nō eſt me dignus: vñ Deu. xxxiij. dicit ꝙ i lau de leui. Qui dixit patri ſuo ⁊ matri ſue neſcio vos: ⁊ fratribus ſuis ignoro illos ⁊ neſcierūt filios ſuos: hi cuſtodierūt eloquiū tuum ⁊ pa ctum tuū ſeruauerunt: ⁊ hoc cōtigit quando iuſſu Moyſi interfecerūt idolatras chorizan tes ⁊ zelati ſunt zelū dñi: vt ptꝫ in Exo. ¶ Se ptimo inſup queri pōt cū ſm legem canonicā filius ſpurius ali debeat a parentibus: vtꝝ g̃ pater aliq̄d poſſit legare filio ſpurio pro ali mētis. Ad h̄ Barto. ff. de his qui vt indigni. l. fi. r̄ndet. ꝙ ſic: p litterā: extra de eo q̄ dux. in ma. quā pol. per adul. ca. cū haberet: vbi pa pa p̄cipit ꝙ talibus a parentib9 debet fieri ꝓ uiſio neceſſitatū: ſm ꝙ parentibus ſuppetunt facultates: dūmodo tamē nō leget eis imode rate. Poterit etiā ſic legare pro alimentis in vita filij: ꝙ poſt eius obitum legatum cedat fi lijs filij. Itē tenet Baldeuomus. C. de ſacro ſanct. eccle. ſ. Et idem dicit Barto. in dicta. l. fi. de dote. quia pater pōt legare filie ſpurie ꝓ dote eadem rōne: qd̄ nota ſingulariter: quia ſepe accidit: ⁊ licꝫ leges ꝯtradicāt q̄ tales nō ſolum repellūt a ſucceſſione paterna: ſed etiā negant ipſis alimēta: vt ptꝫ extra q̄ fi. ſint le. c. per venerabilē: in fi. qd̄ inductū eſt de rigore iuris ciuilis in de teſtatione criminis: vt dicis

glo.in dicto.c.cũ haberet:tñ valebũt legata ꝑ
miſſa etiã in terris q̄ nõ ſunt eccl'ie:qꝛ vt dicit
ibidē glo.ad fi. hoc ius ꝑfert ciuili: qꝛ innitit
iuri naturali : eo ꝙ educatio filioꝝ eſt de iure
naturali.¶ Qđ ſi querit:vtrũ ergo mulier poſ
ſet filios de adulterio ſuſceptos ſibi ſucceſſo-
res heredes inſtituere. Ad hoc dicendũ ꝙ ſic
qꝛ q̇libet põt ſibi heredē inſtituere eũ qui non
ꝓhibet : ſeruata ſemꝑ legitima ꝑte liberis
ſuis. De qua legitima videbit in ſmone ſcđo
ſequenti. Verũtñ vir legitimos habēs filios
ſi viuente vxore ducat aliã ſcientē illud impe
dimentũ:⁊ ex ea filium vel filios habeat. ſm
Guil.tales filij adulterini non pñt pari ſucce-
dere in hereditate:ſed tenent reſtituere totam
hereditatē filijs prioris matrimonij:cũ oĩbus
fructibus mala fide ꝯſumptis: q̄tumcũq3 o-
porteat eos egere vel mendicare: niſi bona fi
de cõpleta ſit legitima ꝑſcriptio : maxie ſi etiã
poſt completã ꝑſcriptionē retinet bonã fidem
tunc em̄ non tenentur: ⁊ ſic tales filij tanq̄3 in
peſſima conditione geniti ab oĩni hereditate
excludunt: poſſet tñ eis aliquid in teſtamento
legari:imo debet eis fieri alimentoꝝ prouiſio
vt in dicto.c.cum haberet:vbi ponit idem ca-
ſus:nam licet parentũ malicia non noceat fi-
lijs quo ad deum tamen ad puniendũ crimē
parentũ filijs nocet quo ad penã temporalē.
Exemplũ primi:dicitur em̄ di.lvj.c.nunq̄3 de
vitijs erubeſcamus parentũ:ſed vnũ illud q̄-
ramus ⁊ ſemper amplectemur ſc3 virtutem
⁊ hmõi:etiã ſi alienigenã habet matrem : etiã
ſi fornicatione pollutam ⁊ quolibet hmõi de
decore ſorditatam:nihil tamen de eius aut vi
litate fuſcabitur aut crimine polluetur glo.ibi
dem hoc vult dicere:ꝙ ille qui nat⁹ eſt de pa-
rentib9 prorſus alienis a virtutib9:dum tñ ipſe
ſit bonus melior eſt q̄3 ille qui natus eſt de bo
nis parentib9 cũ ipſe ſit malus:⁊ ibidē.c.na ſci.
vbi ponit ꝯuenenientem ſimilitudinē: vide ſi
placet. Exemplum ſecundi ponit.vj.q.j.c.ſi
q̇s.vbi narrat lex imperatoꝝ Honorij ⁊ Ar-
chadij:q̄ talis eſt: ꝙ ſi quis inierit conſpiratio
nem aut ſuſceperit vel dederit conſpirationis
ſacramentũ :de nece viroꝝ illuſtriũ q̇ ſunt in
conſiſtorio imperatoꝝ.vel etiã ſenatoꝛa viroꝝ
vel etiã imperatoribus militantiũ: hic inquã
ac ſi actu perfecerit maieſtatis reus gladio fe
rietur:bonis eius fiſco imparatoris additis : fi-
lijs aũt eius vitã imparatoria lenitate ꝯcedunt
ſꝫ a ſucceſſione oĩm proximoꝝ habent alieni:
nec aliqua teſtamenta recipient:ſed ꝑpetuo e-
gentes pauꝑes ⁊ īfames erũt:vt ſit eis mors
in ſolaciũ ⁊ vita in ſuppliciũ niſi reuelaſſent
illam conſpirationē:hec ibi.Ad laudem dei.

¶Quomõ filij ſpurij ⁊ ſimiles ſuccedunt parentib9 in teſtamento vel ab inteſtato:⁊ quõ non: ¶Sermo vi.

Onora patrem ⁊ matrem ⁊c.
H Occaſione eoꝝ que tacta ſunt de ſuc
ceſſione filioꝝ illegitimoꝝ in teſta-
mento parentũ vel ab inteſtatio . ¶ Que
ri põt:vtrum oĩes filij illegitimi:cũ legitimis
matri ſaltem nõ illuſtri ſuccedere pñt: ⁊ ꝙ ſic
videt per.ff. vnde cognati in le.hac pte:⁊ i.l.
ſi ſpurius:⁊ in.l.modeſtinus:⁊.ff.de.inoffi.te-
ſta.in.l.ſi ſuſpecta.§.de inofficioſo.nam oĩis
filius illegitimus eſt : niſi ex iuſtis nuptijs ſu-
ſceptus ſit:videt ergo ꝙ oĩes illegitimi q̄3q̄3
a paterna ſucceſſione repellant:vt in aut.qui
bus mo.na.effi.legit.§.vlt.coll.vj.⁊ in.ca.per
venerabilem:in fi.extra:qui fi. ſint leg.vbi di-
cit:tales ſc3 manſeres ⁊ ſpurios ſm leges eſſe
priuandos ſucceſſione paterna: nõ tamen di-
cit materna vt patet per iura p̄allegata : q̄ ne
dũ filiũ naturalem tm̄ ex cõcubina ꝓcreatum
ad matris ſucceſſionē admittũt: ſed etiã ſpuri
um:vt in predictis iuribus clare patet:⁊ huic
opinioni ſatis aſſentire videt Hoſti. in ſũma
in ti.qui fi. ſint le.in.§.an vtrumq3 genus ſuc-
cedat.in fi. ¶Ad deciſionem aũt queſtionis
huius:videndũ eſt de differentia filioꝝ illegi
gitimoꝝ:Primo nanq3 filij quidē ſunt illegiti-
mi:qui dicunt naturales tm̄ ſc3 qui nati ſunt
de legitima cõcubina : q̄ in domo tenet quaſi
loco vxoris vnica: vt p3 extra de renũciatio-
ne.c.niſi. cũ ꝑdem.§.pſone: in glo. ¶ Pro
q̊ ſciendũ ꝙ leges ꝑmiſerunt vt q̇s vnã cõcu-
binam habere poſſ3 nec ei penam imponunt
ex tali coitu:dũmodo tamē talem teneat q̄ de
iure poſſet eſſe cõcubina:in qua quidem multa
concurrere debent ſm Petrum de vnzola ſu-
per tractatus notularum. Primo ꝙ nõ ſit vir-
go : quia ſtuprũ in virgine committitur:vt.ff.
ad.l.iuliam. de adul. ⁊ ſtu.l.inter.§. libertas:
quod punitur per.l.vt inſtit. de publice. iud.
.§.item lex.in fi.§. Poteſt tamen aſſumere vir
ginem in concubinam abſq3 legis punitione:
ſi prius proteſtaretur ꝙ eam in concubinã ha
bere velit : maxime ſi eſt de vili genere : ꝙ
ſi non proteſtatur : tunc haberet illam acci-
pere in vxorem ⁊ ſi recuſaret de ſtupro pu-

niret.vt.ff.de.ꝯcubinis.l.iij.⁊.ſm hoc natura
lis dicit natus de cõcubina q̄ in domo tenet
quaſi loco vxoris vnica vt dr̄ in glo.extra de
renũ:c.niſi cũ pridē.in.§.pſone.Scđo nõ de-
bet eē vidua honeſte viuens qꝛ ſtupꝝ etiã in
tales cõmittit.vt.l.p̄alleg.ſi libertas.⁊.§.itē
lex.niſi ſpēaliter ꝓteſtet ꝙ talē viduã in cõcu-
binã habere velit:inhoneſtã tñ ſine ꝓteſtatiõ
ne poſſet in cõcubinã accipe:vt:ff.de ꝯcub.l.
j.§.⁊ puto.§.qui aũt.Tertio nõ d3 eē affinis
nec ſanctimonialis:vt.ff.de.ꝯcub.l.j.§.ſi q̄.⁊
l.penul.Quarto ad h̊ vt poſſit habere cõcu-
binã.non debet habere vxorem nec ipſa viꝝ
vt.ff.de cõcub.l.j.Quinto ſicut nõ poteſt ha-
bere duas vxores:ita nec duas concubinas.
Sexto retinere debet indubitato affectu ⁊ in
domo.vt in aut.qub9 mo.na.effi.ſui.iur.Se-
ptimo concubina talis eſſe debet que poteſt
eſſe vxor:vt in aut:vt li.ma.⁊ auie.§.ad hoc.
Qui ḡ talem mulierem ſibi aſſumit in concu
binam:extra penam legis eſt:licet non ſit ex-
tra penam canonis :eo ꝙ canõ omnem forni
cationem damnat:vt plene notatur per Jo.
an.in.cle.de heret.ad noſtrum:circa mediũ:
℣.vij.ſicut nec iure diuino permittitur.Filius
igitur qui de tali mulieri naſcitur naturalis
tantum eſt ⁊ talis filius ab inteſtato ſuccede
re nõ poteſt in bonis paternis.ſi pater alios
filios legitimos vel nepotes.i.filiorum filios
habet. Nec pater teſtamentum faciens tene-
tur talem naturalē iſtituere:nec aliquid relin-
quere ſm leges:niſi velit.poteſt tamen illi ꝓ-
uidere ſi voluerit eo modo qui ponetur in ſer
mone ſequenti in ſcđa queſtiõe. Veruntamē
in bonis maternis filius naturalis tantũ ſuc-
cedit cum legitimis filijs ab īteſtato.vt.C.ad
ſenatuſcõ.or.ſi qua.⁊ extra de renun.c.niſi cũ
pridem.§.pſone:in glo. Jus vero canonicu3
quod mitius agit tales naturales admittit ī
ſtitutionem ipſius hereditatis:ſaltem in aliq̄
parte ſalua duntaxat filijs legitimis portione
legitima qui ſine cauſa exheredari non poſ-
ſunt:de qua portione videbitur in ſermone ſe
quenti.cui etiam portioni nullum grauamen
imponi poteſt in legando.vt.C.de inoffi.te-
ſta.l.omni modo:⁊ duabus legibus ſequenti
bus:cetera tamen legare poteſt in teſtamen-
tum ad pias cauſas vel etiam alienis.Et ſi
quis teſtatorem prohibere voluerit ab here-
ditate.ſm leges erit repellendus.vt.C.ſi:quis
autem aliquem teſtari prohibuerit.l.j.gene-
raliter tamen omnes filij dicuntur naturales
tantum.qui de ſoluto ⁊ ſoluta procreantur:
inter quos tempore conceptus poterat eſſe
verum matrimonium nulla lege prohibitum
et tales ſimiliter a ſucceſſione materna non
repelluntur.nec per leges nec etiam per ca-
nonicas ſanctiones.Unde dicit Jo.fa.inſtit.
ad ſenatuſcon.orphi:in.§:nouiſſime:ꝙ nec ꝓ
pter iura canonica que reprobat concubina-
tium repelluntur naturales a ſucceſſione ma
terna.dummodo non fuerint nati ex damna-
to coitu.Secundo quidem filij dicuntur mã
ſeres ſcilicet illi proprie qui de ſcorto nati ſũt.
¶ Tertio quidem filij dicuntur ſpurij qui
nati ſunt de profeſſo vel profeſſa :vel etiam
de his quibus nubere non licet.Quarto qui
dem filij dicuntur nothi:ſcilicet qui de adulte
rio nati ſunt:ſicut ei notha dicitur febris que
affligit ſicut quartana.et tamen non eſt vera
quartana:ſic nothus qui vere videtur filius
et tamen non eſt.hec patent extra de renun.c.
niſi cum pridem.in.§.perſone in glo.genera-
liter tamen omnes ex coitu damnato procre
ati ſpurij plerumq3 vocantur :⁊ omnes tales
ſm rigorē iuris ciuilis ab omni prorſus bñfi-
cio excluduntur.vt.C.de natu.liberis:⁊ ma.
corum.aut.licet patri.vnde tales nec dicũtur
legitimi:qꝛ nec de legitimo coitu ſunt:ſed de
inceſtuoſo nephario vel dãnato:nec etiam di
cuntur naturales de fictiõe iuris.quia iura fin
gunt naturam non eſſe cooperatã:vt in aut.
quibus mo.natu.effi.ſui.iur.§.fi.vnde ſm le-
ges tales filij non ſolum repelluntur a ſucceſ-
ſione paterna:ſed etiam negãtur eis a patre
alimenta:vt in dicta aut.licet patri.⁊.C.de ī-
ceſtu.nupt.aut.ex complexu:qđ inductum ē
de rigore iuris ciuilis in deteſtationem crimi
nis:vt dicit glo.c.cum haberet:extra de eo q̄
dux in ma.quã pol.per adult.Jus tamen ca
nonicũ rigorem illum mitigat in eodem.c.cũ
haberet:dicens.Sollicitudinis tamen tue ī
tererit vt vterq3 liberis ſuis ſm ꝙ eis ſuppe-
tunt facultates neceſſaria ſubminiſtret:ſuper
quo dicit glo.Hoc em̄ qđ dicit hic intelligit
de benignitate canonica que vigorē ſumit a
iure naturali:nã educatio liberoꝝ ē d iure na
turali :vt pat3.j.di.ius naturale:vñ ius iſtud
ꝑfert ciuili:hec glo:De hoc etiam pat3.ff.de
lib.ag.ſi quis a liberis.j.Rñ.et.§.ſi quis:et
C.de alen.li.ſi.competenti.⁊.l.vl. Dicendum
igit ꝙ ſolu3 illi legitimi:ſiue ſint ſpurij ſiue alij
non tamen nati ex coitu damnabili: quãuis

non patri tñ matri ſuccedunt cum alijs legitimis niſi mat̃ eſſet illuſtris: ſicut tenẽt gloſe ordinarie iuris ciuilis. C. ad ſenatuſcõ. orph. in le. ſi q̃ illuſtris. Et cõiter doctores in eadẽ lege tenẽt cum gloſis. Sic etiã tenet glo. inſti. ad ſenatuſcõ. orph: in. §. nouiſſime ⁊ etiã ĩ dicta. l. ſi ſuſpecta. §. j. ⁊ ff. de. inoffi. teſta. q̃s gloſas cõiter oẽs doctores ſequũt̃. Q̃d doff. Alb. d̃ roſat̃. Cy. Bar. ⁊ Bal. ĩ dicta. l. ſi q̃ illuſtr. Spec̃. etiã ita tenet in titulo de ſucceſſiõe ab inteſt. circa mediũ. v̾. ſed nunq̃d ſpurij: nã qñcũq; coit⁹ eſt q̃ nat⁹ ẽ ſpurius põt de inceſtu vł adulterio accuſari: ſcʒ ipa mater. tunc tal̃ filius ei non ſuccedit: qđ etiaʒ ſatis ſentire videt̃ ibidẽ Jo. an. ĩ addic̃. ſic etiã tenet Jo. fa. in dicto. §. nouiſſime: adijciẽs ꝙ nec ꝑpter iura canonica q̃ reprobãt ꝯcubinatũ repellũt̃ naturales dũmõ ñ fuerint nati ex dãnato coitu: vñ generaliter tenendũ ẽ ſm Pe. d̃ vnzola ſup tractatu notulaꝝ: ꝙ ſicut filij ex dãnato coitu de rigore iuris ciuilis nõ ſuccedunt patri: neq; ex teſtamẽto: neq; ab iteſtato: qꝛ nec pat̃ põt eis ex teſtamẽto aliq̃d relinq̃re: nec iure inſtitutionis nec etiam iure legati: vt in auct̃. q̃bus. mo. na. effi. ſui iur̃. §. fi. ſic etiam matri nõ ſuccedunt: nec ex teſtamento nec ab inteſtato ſi nati ſunt de tali coitu qui poſſit accuſari de adulterio: ſecus tamen eſſet ſi de coitu nõ dãnato naſceretur: vt in filio in meretricio nato ſeu vulgo concepto: quia tunc ſuccedunt matri cum legitimis filijs niſi mater eſſet illuſtr. ⁊ a matre ⁊ aſcendentibus per matrem debent inſtitui vel heredari: cum cauſa legibus approbata: vt inſtitu. ad ſenatuſcon. orphi. §. nouiſſime: ⁊ in dicta. l. ſi ſuſpecta. §. j. Ut autẽ plenius innoteſcat deteſtatio criminis huius in iure ciuili ſciendum ꝙ ſm leges tali ſpurio nihil relinqui poteſt niſi alimẽta: etiam ſi relinquatur pro anima niſi pater reliquerit tali filio ſub hac conditione. ſ. ſi monaſterium ingrediatur tunc enim tenet relictũ qđ ẽ ſingulare dictum: vt. C. de ſacroſan. ec. l. j. Nec etiã ſpurius eligi poteſt inter pauperes per executorem a patre datũ nec etiã p ep̃m: niſi quo ad alimenta. ⁊ ſi vltra ſibi confert̃: põt ep̃us reuocare. Nec etiam p̃ſcribere põt longo tp̃e: qđ recipit ab ep̃o vel teſtatore lege prohibente: quia titulus eſt a iure reprobat⁹: ꝑpter fidem tamen bonã ex auc̃te ſupioris preſumptã: bñ preſcriberet ſpacio. xxx. annorum. vt. C. d̃ epi. ⁊ cle. l. id quod paupib: vbi q̃ritur: an etiam executor: ꝙ ſi ſpurius ex opinione cõi legitimus reputet̃: heres tñ inſtitui nõ poteſt adeo ꝙ nec vſucapere põt ꝑpter legis interdictum vt. C. de ſentẽcijs ⁊ interlo. om̃i. iudi. l. ij. v̾. pone: Ratio v̾o cur ſpurius inſtitui nõ põt nec etiã illi p viã contractus cõferri põt ẽ iſta: qm̃ actus ꝑpter turpitudinẽ agẽtis reprobatus nulla cõſuetudine promitti põt: ⁊ equipatur actui de iure diuino prohibito: ſic ꝙ per hominem ſtatui nõ poteſt: ⁊ ideo ſpurio relictũ applicat̃ venientib ab inteſtato. vt. ff. de: teſt. le. teſti factio. verũtñ ex q̃ teſtator ſeruatis heredibus portiõe canonica: cetera ſp legat̃ põt in teſtamẽtũ ad pias cauſas vel etiã alienis: nec inuenitur cautũ in iure canonico delegando talib ſpurijs q̃ ex dãnato coitu ſũt pcreati nõ video cur nõ poſſit etiã illis legari de benignitate canonica: dummodo tamen non leget eis immodera e: ſʒ de hoc dictum ẽ in ſermone precedenti. Q̃d ſi obijcitur de cõſtitutiõe vel cõſuetudine quarũdã terraꝝ: q̃ ſcʒ illegitimi ſuccedunt in bonis maternis: ⁊ plures illud intelligere volunt indiſtincte de om̃ibus illegitimis ex quocũq; coitu etiam dampnabili q̃ poſſet accuſari: vt dictum eſt. Ad h̃ dicendum ꝙ tales non recte ſentirẽt; qꝛ talis conſuetudo ſic interp̃tari debet vt min⁹ deuiet a iure cõi. ⁊ nõ ſit ei ꝯ̃ria quantum poſſibile ſit: vt extra de cõſue. c. cũ dilectus: vnde et conſuetudo recipit interpretationem a rõe iuris cõis: quãdo verba ꝯſuetudinis formalit̃ non repugnant. vt ꝓbat̃ in. c. j. §. porro. in. ti. q̃liter olim feudum alienare poterat: coll̃. x. Dicta ergo conſuetudo deponẽs illegitimos filios ſeu naturales tm̃ ⁊ ſpurios ad ſucceſſionem maternam admitti: ſic intelligi debʒ: vt magis iuri cõmuni conueniat ⁊ ſit illi conformis. Ad hoc faciunt notata per Jo. an. in. c. j. de conſti. li. vi. ⁊ p Bar. ff. ad. l. falc̃. i. l. j. ĩ pn. ſic ſcʒ ꝙ nati ex damnato coitu ratione cuius mater accuſari poſſet: repellantur ab eis ſucceſſione: preſertim cum ſpurius non ſit vulgo queſitus patre ſcilicʒ incerto: ſed ex patre certo: qui etiam ſi ſoli eſſent non extante filio legitimo matri etiã nõ illuſtri: minime ſuccederent: vt clare dicit textus in. l. ſi illuſtris. C. ad ſenatuſcon. orphi. vbi etiam rationem gloſ. Bal. approbat: eo ſcilicet ꝙ talis amplexus eſt a iure accuſabil: ſecus tamen eſſet de amplexu mulierum ſolutarum ⁊ vulgo proſtitutarum. cum quo concordãt omnes doctores ⁊ ita deciditur ĩ aut̃. quibus mo. natu: effi. ſui iuris. Ad laudem dei.

¶ De cognatiõe et ſucceſſione ab inteſtato ac legitima portione/de his quoq; q̃ teſtamẽta condere poſſunt. Sermo: vij

Honora patrem et matrem ⁊c̃. Cum tactũ ſit ĩ ſermone precedenti de ſucceſſione hereditaria et teſtamẽtis lucidius hãc materiã ꝓſequi cupientes. ¶ Primo q̃rimus de ſucceſſiõe ab inteſtato: q̃t. ſ. modis d̃r aliq̃s decedere inteſtat⁹. Ad h̃ dicẽdũ ꝙ q̃ttuor modis. Primo. ſ. ſi nullum teſtamẽtũ fecit. Scd̃o ſi fecit ⁊ nõ iure. Tertio ſi iure fecit ſʒ poſtea ruptũ eſt vt puta nato ei filio. Quarto ſi nõ eſt ruptũ ſed heres noluit adire hereditatẽ ſicut de quodã ſancto patre legitur. vt inſti. de here. q̃ ab in. ĩ prin. ⁊ de iure cõi laico morienti ab inteſtato prius ſuccedunt deſcendẽtes: ſecundo aſcendẽtes: tertio ꝓriores collaterales. vt in auc̃. d̃ here. ab in: in prin. his oĩb deſinentibus ſuccedit vir vxori ⁊ ecõuerſo. vt. C. vñ vir et vxor. l. j. Ultimo v̾o ſuccedit fiſc⁹: vt. C. de bonꝭ vacan. l. j. ⁊. ij. Clerico v̾o inteſtato morienti ſuccedũt cognati ſm ordinẽ p̃notatũ: in bonꝭ ſaltẽ q̃ ꝑſone intuitu ſibi obuenerũt. xij. q. vi. c. vlt. vbi dicit. Quicũq; ex gradu eccleſiaſtico ſine teſtamento et ſine cognatione diſceſſerit: hereditas eius vbi deſeruiuit euoluatur. vbi oſtendit ꝙ cognati debent precedere qui ſi d̃ fecerint eccleſia ſuccedit quaſi fiſcus: vt patʒ extra de ſucceſſionib⁹ ab inteſtato. c. vl. Et h̃ intellige cum res clerici decedẽtis manifeſte ſunt diſtincte a reb eccleſie: ſecus autem ſi fuerint ita confuſe: ꝙ dubitet̃ an clericus habuit aliquid ꝓprij vel nõ. tunc em̃ p̃ſumit̃ totum pro eccleſia et totaliter ſibi vẽdicat: vt ptʒ. xij. q. iij. c. quicunq; de ſacerdotibus vł miniſtris pro ſua vtilitate atq; amicitia glo. i. pro ſuo vtili officio ꝙ medicus vel ſucceſſione ab inteſtato quocunq; modo aut p ſcripture ſeriẽ aliquid meruerit ab aliquo pcipe ĩ reb eccleſie non poterit numerari: ſed quod exinde voluerint facere eorũ arbitrio ſubiacebit. ꝙ ſi hoc poſt eorũ mortẽ inordinatũ fortaſſe remanſerit glo. qꝛ inteſtatus deceſſit eccleſia cui prefuit vel miniſter extitit hoc ſibi in perpetuum vẽdicabit. glo. ſi non habet heredes. Et nota ꝙ conſanguinitas quo ad ſucceſſionem in hereditate durat vſq; ad. x. gradum. vt patet. xxxv. q. v. c. ad ſedem. et hoc numerando ſm leges vbi quelibet perſona addit gradum: vt pote duo fratres ſunt in ſecũdo gradu: ⁊ eoꝝ filij in quarto: ⁊ ſic procedendo vſq; ad decimum ſicut ĩ eodẽ. c. manifeſte declarat Alex. papa. ij. ¶ Secũdo q̃ri põt: vtrũ filij naturales computantur in prima cognatione: ita ꝙ aliquo modo ſuccedere pñt p̃ri ĩ hereditate. Ad h̃ dicendũ ꝙ filij ſpurij. ſ. q̃ ex dãnato coitu ſunt ſm leges oĩ ꝓrſus bñficio excluduntur vt dictum eſt ſʒ tamẽ itereſt ep̃i facere ꝙ vterq; parentum talibus liberis neceſſaria ſubminiſtret: ſm ꝙ ſuppetunt facultates iuxta ſãxionem canonicã. vt ptʒ extra de eo qui dux. in vxo. quã pol. p adul. Alij v̾o filij naturales ſi p̃r habet alios legitimos filios vł nepotes tunc ſuccedere nõ poſſunt lʒ tñ patri dare vł relinq̃re filijs naturalib ac eoꝝ matri vnciaʒ vnam ⁊ non vltra: vel ſoli cõcubine ſemiunciam ⁊ non vltra. vt. C. de naturali. libe. l. matre ⁊ h̃ ſm leges. ſed ius canonicũ admittit eos ad inſtitutionem hereditatis ſalua ſemper legitima portione legitimis filijs: de q̃ videbit̃ infra Q̃d ſi pater nõ hʒ aliq̃s legitime deſcẽdentes ſed habet aſcẽdẽtes. tũc legitima parte. ſ. tertia parte relicta aſcendentib reliquũ inter naturales diſtribuere poteſt. Q̃d ſi nec deſcendentes nec aſcẽdẽtes habeat tũc licet ei inſtituere naturales in ſolidum heredes: vt C. de natu. lib. auc̃. licet. Q̃d ſi nec legitimi ſuperſunt nec legitima coniunx: tunc naturales ab inteſtato ſuccedunt in duabus vncijs: ita tamen ꝙ ſi mater ſupereſt. virilis ei portio de ipſis detur. Q̃d ſi ſola vxor ſupereſt: tunc naturales tantũ in nihilũ ſuccedũt: nam licet vxor non ſuccederet ex quo ſunt alij agnati: ſi tamen ipa ſupereſt: facit ꝙ naturales non ſuccedunt ſed defert̃ hereditas alijs legitimis ſucceſſorib: vt d. c. a auc̃. licet patri ¶ Ad huius autem declarationẽ primo ſciẽdum ꝙ hereditas diuidit̃. in. xij. partes q̃ appellant̃ xij. vncie. vt patet in inſti. de heredib. §. hereditas ⁊ habẽt iſta nomina vncia. i. vna pars vncie. bicuns: tricuns: quadrans: quincuns: ſemis. i. medietas hereditatis: vel ſexcuns ſeptuns: biſſe dodrãs. dexcuns: vel decuns deunx. Et appellatione aſſis vel ponderis. xij. vncie continentur. Secundo v̾o ſciendum d̃ legitima portione. ꝙ triplex eſt legitima portio. Prima q̃ eſt debita iure nature: ⁊ dicitur debitum bonoꝝ ſubſidium: ⁊ h̃ debet̃ filijs tantũ q̃ ſine cã exheredari nõ pñt: ⁊ huic portioni nullum grauamẽ iponi põt. ſ. in legãdo

vt.C.de inoffi.teſta.oĩmodo.ꝛ duabus legibꝫ ſequẽtibꝫ:ꝛ hec ẽ talis:ꝙ ſi ſunt quattuoꝛ filij vel infra.debẽt hr̃e tertiã ptẽ hereditatis:Si ṽo ſũt q̇nq̃ vl' vltra debẽt hr̃e medietatẽ eiꝰ qḋ eis deferebaꝛ ab inteſtato.vt.C.de inoffi. teſt.auc̃.nouit:qḋ ſane intelligi dꝫ detractis debitis ſi q̃ eſſent.¶ Scḋa ṽo poꝛtio legitĩa dꝛ q̃rta falcidia.q̃ debeꝛ iure iſtõnis.vt cũ aliq̇s ẽ inſtitutꝰ heres:ꝛ illa hereditas ẽ exhauſta p legata tũc inſtitutꝰ p̃t detraheꝛ ſibi vſq̃ ad q̃rtã ptẽ hereditatis detrahẽdo.ſ.de ſingulis legatis niſi ad pias cãs:vt ptꝫ extra ḋ teſt. ꝛ vl.vo.c.raynaldꝰ.ad fi.vide glo.ibi.in̄ p̃n. ꝛ.C.ad.l.falcidiã.p totũ ¶ Tertia deniq̃ poꝛtio dꝛ trebellianica q̃ locũ hꝫ qñ q̇s inſtitutꝰ heres rogaꝛ vt alij reſtituat hereditatẽ ꝛ talꝫ inſtitutꝰ retinere p̃t q̃rtã ptẽ de tota hereditate.vt inſtit.ḋ fideiuſ.here.§.ij.ꝛ.C.ad trebel. p totũ.ꝛ hec detrahitꝛ ḋ vniuerſitate hereditatis:ꝛ i h̃ cõputãꝛ legata ꝛ donatiões.ff.ad.l. fal.in q̃rta. Notanꝛ hec extra ḋ teſta.ꝛ vl.vo. in.d.c.raynaldus.et hec quidem de iure ſunt verũtñ circa hec diuerſarum terrarũ eſt varia conſuetudo:q̃ ſi rõnabilis ſit ꝛ p̃ſcripta ſeruari debet. Preterea cum q̇libet teneatur aliquẽ vel aliquis aut collegiũ aut hmõi ſibi in heredem inſtituere qꝛ ſine heredis inſtitutiõe non eſſet teſtm̃:vt.C.e.inuenimꝰ.§.ꝙ ſi tñ fuerit. Ideo teſtatoꝛ ſi habeat aſcẽdẽtes vel deſcendẽtes illos iſtituere dꝫ heredes ſaltẽ i eorum legitĩa poꝛtiõe.vt.C.de inoffi.teſt.auc̃.nouiſſima. Qḋ ſi nec aſcendẽtes nec deſcẽdẽteſ habeat:tunc ẽm leges poteſt alios inſtituere quoſcunq̃ velit:tñ ait ſanctus Tho.in quodlibetis. Si p̃ximi illa hereditate manifeſta neceſſitate indigerẽt:tunc teneꝛ eis hereditatem dimittere:ſaltem ex debito honoꝛis parentele qꝛ cum p̄cipiꝛ. Honoꝛa.pa.ꝛ ma.p̄cipiꝛ etiam honoꝛa pentelã i his q̃ ad pentelaꝫ ptinẽt.ꝛ hoc dico niſi eſſent mali et hmõi bonis indigni. Qḋ ſi p̃ximi non indigerent neceſſitate manifeſta.tunc libere põt in alios diffundere:dicẽte dño. Uade vẽde omnia q̃ habes ꝛ ſequere me. ¶ Tertio q̃ri põt quõ licitum eẽ põt extantibꝫ legitimis filijs cõdere teſtm̃ alienis:vel etiam p pijs cauſis.p̃ſertim cum.xvij.q.iiij:ca.fi.cõtineꝛ ↄ̃riũ.et ſũt verba Augu.in ſermone de vita clericoꝝ:dicentis: Quicunq̃ vult exheredato filio heredem facere ecc̃liam q̃rat alterũ q̇ ſuſcipiat nõ auguſtinum:imo deo ꝓpitio neminẽ inueniet:et ponit ibi Gratianus exemplũ laudabile ſc̃ti

Aurelij carthaginẽſis epi. Quidam enim cũ filios nõ hr̃et nec ſperaret:res ſuas omẽs donauit eccleſie retento ſibi vſufructu:nati ſunt ei filij.reddidit epũs ei nec opinanti oĩa q̃ ille donauerat.in ptãte hẽbat epũs nõ reddere ſed iure foꝛi non iure poli. Ex q̇bus verbꝫ videꝛ ꝙ ex iure diuino fuit epũs obligatꝰ ad oĩa reddenda ꝓpter inſperatã p̃lẽ:et ideo arguit ibi glo.dicẽs: Nonne filius natus iure q̃ñq̃ reuocare põt legitimam poꝛtionem ſuam ſi pr̃ omnia bona ſua donauit.C.de inoffi.dona.ſi totas nam aliq̇s libero ſuo dedit bona ſua cum crederet ſe nõ habiturũ filios legitimos:nunquid filiꝰ poſtea natꝰ nõ ſolũ ptem ſed etiã totum reuocabit.vt.C.de reuoca.dona.ſi vnq̃. Rñ.verum eſt:ꝛ qḋ h̃ dꝛ intelligẽdum eſt ꝙ ecc̃lia nõ cogiꝛ totũ reddere ſꝫ tm̃ legitimam poꝛtionẽ.vel canon coꝛrigit legeꝫ qꝛ licet ad h̃ non cogebaꝛ iure actionis:tñ ex quadã eq̇tate naturali tenebaꝛ q̃ ſuadꝫ oĩa ꝓuidere:maxime ab ecc̃lia q̃ tenet legem perfectionis:verũtñ teſtatoꝛ ſeruatis heredibus legitima poꝛtione:de rigore iuris ſemper põt alia legare in teſtm̃ ad pias cauſas vel etiaꝫ alienis:ꝙ ſiquis teſtatoꝛem teſtari p̃hibuerit ẽm leges ab eius erit hereditate repellẽdꝰ vt.C.ſi quis aliquẽ teſtari p̃hibuerit.l.j.
¶ Quarto p̃inde q̃ri põt:qui ſũt illi qui ẽm iura teſtm̃ cõdere pñt: Ad h̃ rñdet Goff. ꝙ oẽs qui nõ ꝓhibenꝛ a iure. Pro q̃ ſciẽdum ꝙ hi p̃hibenꝛ facere teſtm̃. Primo quidem filiuſfamilias niſi p̃hibuerit peculium caſtrenſe vel quaſi.vt patꝫ.li.vj.de ſepul.c.licet. vbi ſubditur ꝙ q̃uis filiuſfa.abſq̃ pr̃is aſſẽſu ſibi poſſit eligere ſepulturam:ſi ſupꝛa pubertatem fuerit nihil tñ relinq̃re põt p aĩa ſua p̃ter ipſius aſſenſum niſi peculiũ caſtrenſe vel quaſi caſtrenſe habeat. Pro q̃ ſciendũ ꝙ peculiũ caſtrenſe dꝛ illud quod filiuſfa.occaſione militie à parentibus vel alijs donaꝛ vl' ipſe in militia acquirit:ſꝫ quaſi caſtrenſe ẽ: quod filiuſfamilias ex aduocatiõe vel alio officio publico p̄cepit:ꝛ ſilr̃ quod obuenit p̃ſbyteris vel clericis ex officio in q̇bus pater nihil iuris habet ſꝫ filius i eis pr̃familias cenſetur:vt.ff.ad maceḋ.l.j.cap̄.vl.ꝛ.l.ij.ꝛ.C.de inoffi.teſta.l.fi. Secundo ꝓhibenꝛ ĩpuberes: ſeruus ꝛ furioſus q̇ non hꝫ lucidum interuallum ac ꝓdigus cui eſt bonoꝛum adminiſtratio interdicta:ꝛ mutus qui nihil loquitur:ꝛ ſurdus naturaliter q̇ omnino nihil audit:vt inſti.quibus non ẽ pmiſ.fa.teſta.p totũ.cecꝰ au

rem põt facere cũ ſolennitate q̃ poniꝛ. C. qui po.fa.teſt.l.hac cõſultiſſima. ¶ Tertio p̃hibenꝛ religioſi q̇ oĩ ꝓprietati renũciauerũt ꝛ nihil p̃prij hñt:nec hr̃e pñt quacũq̃ diſpenſatione ꝓuilegiati:qꝛ dꝛ extra de ſta.mo.c.cũ ad monaſteriũ.in fi.nec extimet abbas ꝙ ſuphabenda ꝓprietate poſſit cum aliq̃ monacho diſpenſare:qꝛ abdicatio ꝓprietatꝫ ſicut ꝛ cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regule monachali. glo.de iure poſitiuo ſequiꝛ: vt ↄ̃ eã nec ſummus pontifex poſſet licentiã indulgere: ꝛ glo.ↄcoꝛ.ibidẽ. Si q̇s tñ filio q̇ hñs monaſteriũ ingrediꝛ nullo teſtamẽto ↄdito:pmittiꝛ ei diuidere cũ filijs ꝛ iter illos:vt in auc̃.de ſctiſſimis epĩs.§:ſi qua mulier ꝛ.xix.q. vlt.c.vl.§. ſi qua mulier. Similiter ꝛ mulier teſtm̃ facere põt q̃ñcunq̃ voluerit ante p̃feſſionẽ cũ ꝛ ad ſeculũ reuerti poſſit:vt ptꝫ extra de regu.c. ſtatuimus. ¶ Quinto occaſionẽ p̄dictoꝝ q̃ri põt:vtrũ religioſus aſſumptꝰ ad ep̃atũ vel aliã p̄laturã cõdere põt teſtm̃:p̃ſertim cũ.xviij. q.j.dꝛ.c.ſtatutũ eſt ꝛ rõnabiliter ẽm ſctõs patres a ſynodo ↄfirmatũ vt monachus quẽ canonica electio a iugo regule monaſtice ꝓfeſſionis abſoluit: ꝛ ſacra oꝛdinatio de monacho ep̃m facit: velut legitimus heres pr̃nam ſibi hereditatẽ poſtea iure vendicãdi habeat: ſed quicquid acquiſierat vel hr̃e viſus fuerat:ſcꝫ añ p̃motionẽ in epiſcopũ monaſterio relinquat:ꝛ abbatis ſui qui fuerat ẽm regulã ſancti Benedicti arbitrio. Ex q̇bus verbis videtur ꝙ religioſus in epiſcopũ aſſumptus nõ teneꝛ obedire p̃latis ſue religionis:quia eſt eis ſuperioꝛ:nec etiã obligaꝛ ad paupertatem qꝛ velut legitimus heres paternã ſibi hereditatẽ iure vendicandi poteſtatẽ habet:vnde ꝛ per cõſequens eis videꝛ eſſe licitũ ↄficere teſtamenta. Ad hoc rñdet ſanctus Tho. ſcḋa 2ᵉ.q.clxxxvj. ꝙ religioſus ad aliquã p̄laturã aſſumptus:nullo mõ p̃priũ habere põt:nec hereditatẽ pr̃nam ſibi vendicat quaſi ꝓpꝛiam ſed tm̃ quaſi eccleſie debitã vt dicit ibidẽ glo. ꝛ ſubdiꝛ ibidẽ in tex. ꝙ poſtq̃ ep̃s oꝛdinatur ad altare ad qḋ ſanctificaꝛ qḋ acquirere potuerit reſtituat. Similiꝛ teſtamentũ nullo modo põt facere:qꝛ ſola diſpenſatio ei cõmittitur rerũ eccleſiaſticarũ que moꝛte finiꝛ ex qua incipit teſtamentũ valere: vt apoſtolus dicit ad Heb.ix. Si tamen ex cõceſſione pape teſtamentũ faciat: tunc non intelligitur ex p̃pꝛio facere teſtamentũ ſed auctoritate apoſtolica intelligitur eſſe poteſtas ſue diſpenſatiõis am

pliata vt eius diſpenſatio poſt moꝛtem valere poſſit videant ergo ſibi qui a religioſis impudenter ꝛ dãnabiliter talia recipiunt. ¶ Sꝫ hic poteſt obijci cum aliquis factus eſt monachus omnia que habebat dedit monaſterio:ergo ꝛ ius ſuccedendi:qui enim dat oĩa bona ſua: dat ꝛ ſpem future actionis: vt. C. de donat.lib.iij. ꝛ ergo videtur ꝙ p̃ius ſuccedet monaſterium. ¶ Ad hoc reſpondet glo. in dicto.c.ſtatutum. ꝙ ius ſuccedendi non cõpetit niſi poſt moꝛtem defuncti: vnde ius illḋ nõ dedit monaſterio ſed tantum ſpem ſolam. Sed illa ſpes euaneſcere debet: ex quo illa perſona deſinit eſſe filius monaſterij: vt inſtitu.de acqui.per arro.§.moꝛtuo. Johan. Nimirum cum ꝛ ſi ante moꝛtuus fuerit illa ſpes euaneſceret. ¶ Quarto p̃hibentur clerici facere teſtamentum de rebus eccleſie tam mobilibus ꝙ immobilibus: ꝛ ſi alicubi de cõſuetudine facere poſſunt teſtamenta de talibus tamen ius eſt contrarium:vt patet extra de teſtamen.ꝛ. vlti.vo.ca. ad hoc tibi p̃ſentibus litteris innoteſcat ꝙ clerici de mobilibus que per eccleſiam ſunt adepti de iure teſtari non poſſunt: glo. multofoꝛtius nec de immobilibꝫ ꝛ capitu.relatum.ij.vbi etiam ſubditur. Licet autem mobilia per eccleſiam acquiſita de iure in alios p̃o moꝛientis arbitrio transferri non poſſunt:conſuetudinis tamen eſt non improbande: vt de his pauperibus ꝛ religioſis locis: ꝛ illis qui viuenti ſeruierant: ſiue conſanguinei ſunt ſiue alij aliqua iuxta ſeruicij meritum conferantur. Ueruntamen ſi clerici habent patrimonialia vel que ſibi aduenerũt aliunde: puta ex ſucceſſione vel donatione facta perſone nõ intuitu eccleſie:vel de illis que ſibi per ſcripturam vel huiuſmodi artificium acquiſierunt: indubitanter de his teſtari poſſunt ꝛ donare:vt eo.ti.c.quia nos: ꝛ hec etiaꝫ locum habent ſi clericus ſit in poteſtate patris vel aui conſtitutus: vt.C. de epiſco.ꝛ cleric. auten.p̃ſbyteris: licet in alijs pſonis ſecus ſit: ¶ Quinto p̃hibentur vſurarij publici facere teſtamentum niſi p̃ius cautionem debitam fecerint de reſtitutione plenarie facienda ꝙ ſi contra fecerint irritus eſſe iudicatur lib. vj.de vſuris.c.quanq̃. vbi dicitur in fi. Nullus manifeſtoꝛum vſurarioꝛum teſtamentis interſit:aut eos ad cõfeſſionem admittat ſiue ipſos abſoluat:niſi de vſuris ſatiſfecerint: vel de ſatiſfactione p̃o ſuarũ viribus facultateꝫ p̄ſtet vt pmittiꝛ idoneã cautionẽ. Teſtamen

ra quocꝫ manifeſtoꝝ vſurarioꝝ̃ aliter facta nõ valeant: ſed ſint irrita ipſo iure: ⁊ ſimiliter quo ad iudiciũ anĩe intelligendũ eſt de q̃buſcunqꝫ alijs bonis iniuſtis de quibus fieri nõ põt reſtĩ. Nimirũ cũ ⁊ heres ſciens ꝙ hereditas ſe nõ extendit vltra debita ſiue ex cõtractu ſiue ex maleficio vel quaſi nihil dare debꝫ legatarijs: nec ſibiipſi retinere donec creditoribus ſatiſfecerit qui ſunt in iure potiores vt videbiꝛ latius poſtea. Ad laudẽ dei oĩpoten.

¶ Utrum liceat dare hereditatem extraneis: ⁊ de executione teſtamenti: ſolutione debiti ac reſtitutione iniuſtorum. ¶ Sermo viij.

Honora patrem ⁊ matrẽ ⁊c.

b Occaſione eoꝝ que precedenti ſermone dicta ſunt de teſtamentis. A queri poteſt primo generaliter: an liceat homini dare hereditatẽ ſuam extraneis excluſis proprijs cõſanguineis: preſertim cũ deficiunt cognati in linea deſcendentiũ ⁊ aſcẽdentiũ: ⁊ videꝛ ꝙ nõ: qꝛ qui priuat aliquem iure ſuo: facit iniuriã proximo: qđ eſſet cõtra charitatem ſed oĩes attinentes habent ius in hereditate ſi cõtingat eos ſupuiuere: in contrariũ etiã videꝛ ꝙ nihil eſt magis rationi conſonũ q̃ꝫ vt cuilibet liceat dñium rei ſue transferre in quẽ velit: ergo ⁊c. Ad hanc queſtionem rñdet ſanctus Tho. in quodlibetis: ꝙ hõ homini dupliciter obligaꝛ ſcꝫ hũano iure ⁊ diuino: Jus aũt hũanum notaꝛ ſm diuerſitatẽ terrarũ aliquis eĩ poſſeſſor hereditatis põt ex iure patrie cuicũqꝫ vult rem ſuã dare vel vendere: alicubi ſuccedit vnus ſcꝫ primogenitus vel alicubi vltimo genitus: alicui oẽs per diuiſionẽ igitur ſi cõſuetudo q̃ iure equiualet dat alicui licentiã liberam ꝯferendi alij vel totã vel partem non p̃iudicat alicui hoc faciendo qđ poteſt eſſe de iure: qꝛ dicit lex nemini facit iniuriam qui vtiꝛ iure ſuo: hoc ergo tenendũ eſt q̃ꝫtum ad obligationẽ legis hũane. Alia eſt obligatio legis diuine. i. charitatis qua primo tenemur ſi indigeant ſubuenire propinq̃s: aut igitur indigent hereditate illa indigentia manifeſta: ⁊ tunc tenetur eis dimittere hereditatem: niſi ſint mali ⁊ hmõi bonis indigni: tenetur inquam ex debito honoris parentelis: qꝛ qui p̃cipitur honorare patrẽ ⁊ matrem: p̃cipitur honorare parentelã in his q̃ ad parentelã ptinent: ꝙ ſi nõ indigent manifeſte: tũc libere põt in alios diffundere: dicente dño. Da pauperibus ⁊ ſequere me: ſicut eĩ carnali victus affectu poſſet habere filios ⁊ filias: ⁊ eis relinquere ⁊ p ꝯñs alios excludere: ſic multo magis ex eis põt ſue ſaluti ꝓuidere: nec p hoc aliquem priuat iure ſuo: qꝛ ipſe vtiꝛ iure ſuo: nec ipſi habent ius niſi cõditionale. ſi ipſe vel moriatur inteſtatus vel eis dimittere velit.

¶ Nota tñ generaliter ꝙ ſicut Deu. xxj. p̃cipitur parentibus: ꝙ ſi habuerint filiũ contumacem nõ ſolũ illũ exheredent ſed etiã accuſent coram ſenioribus ciuitatis vt lapidibus obruatur: ſic econtra precipiꝛ ibidem ꝙ ſine cauſa rationabili. ſ. vl' ex affectu inordinato aut ex aliqua paſſiõe nec vnus debet priuari ſua hereditate vel in toto vel in parte: nec alter dꝫ inſtitui heres: cũ ibidem precipitur ꝙ filius dilecte non debet p̃poni filio odioſe in iure primogeniture: cum filius odioſe fuerit primogenitus. Uerũtamen ſi quis in terra vbi conſtitutio facta eſt ꝙ maſculi duplicẽ recipient portionẽ: teſtamentũ faceret ꝙ oẽs equaliter inſtituerenꝛ tam filie q̃ꝫ filij: hoc licitũ eſſet: vtpote magis conſonũ rõni ⁊ iure naturali: licet illa ꝯſtitutio nõ eſt proprie cõtra ius cõmune ſed p̃ter. Conſtitutio tñ q̃ facta eſt de religioſis: ꝙ nõ ſuccedent ab inteſtatis parentibꝰ in hereditate ꝑuerſa: iniuſta: ⁊ iniqua eſt: vtpote directe cõtraria iuri nature: iuri canonico ⁊ iuri ciuili. ¶ Secundo queri põt. infra qđ tẽpus vel per quẽ cogeꝛ heres vel executor adimplere teſtamentũ vel implere voluntatem defuncti preſertim cum teſtator poſſet heredibus ſuis penã imponere p teſtamentũ ſi nõ paruerint voluntati ſue: vt pꝫ inſtit. de legatis. §. pone: Qđ ſane intelligitur dum teſtator nõ precipit aliqđ turpe vel inhoneſtum aut ſaluti cõtrarium. vt. ff. de condi. inde. §. quidã. ¶ Ad hoc dicendũ ꝙ tales cogendi ſunt per epm ꝙ infra annũ adimpleant voluntatem teſtatoris: ⁊ ſi neglexerint: tunc ipſemet epiſcopus illud exequi debꝫ: vnde extra de teſta. ⁊ vlti. vo. c. nos q̃dem habeꝛ. Uir quidã moriens legauit edificare monaſterium de bonis relictis quod femina quedã heres exiſtens facere diſtulit: de quo papa conſultus ſcripſit dioceſano. Hortamur vt eã cõmoneas vt infra annũ monaſteriũ cõſtruat: ſequitur: ꝙ ſi implere neglexerit: tunc p te edificeꝛ ⁊ oĩa per te loco ipſi ſine diminutiõe qualibet aſſigneꝛ: ſic eĩ ſm p̃iſtinas leges. glo. C. de. epi. ⁊ cle. nulli dilatas defunctoꝝ ad pias volũtates epali dicẽs eſt ſtudio adĩpleri. Et ex ꝯcilio magun. ſcribitur c. ſi heredes iuſſa teſtatoꝝ nõ adĩpleuerit ab epo loci illiꝰ oẽs res q̃ eis relicta ẽ canõice interdicaꝛ cũ fructibꝰ ⁊ ceterꝫ emolimẽtꝫ: vt vota defũcti ĩpleanꝛ: Et in glo. ꝙ ſi teſtator ĩterdixiſſet ĩ teſtamẽto: ne. ſ. epus ſe de executiõe q̃cunqꝫ cã intromitteret: nihilominꝰ tñ heres de executionẽ teſtamẽti ꝓtrahẽte epus illud exeq̃ faceret ⁊ cõpelleret apl'ico mãdato: vt patꝫ e. ti. c. tua. ĩ textu ⁊ glo.

B Tertio ꝓ q̃ri põt vtrũ ne poſſit executor teſtamẽti differre executionẽ: ad h̃ vt res defũcti meliꝰ vẽdat: qꝛ ex hoc ſeq̃reꝛ ꝙ plures elemoſynas facere poſſet p defuncto: ex q̃bꝰ defunctꝰ magis iuuabitur Ad h̃ rñdet ſanctꝰ Tho. ĩ qđlibetis. ꝙ in mora modici tpis nõ videꝛ eẽ magnũ piculũ ⁊ iõ ſi executor p modicũ tp̃s elemoſynas dare differat: vt rebꝰ defũcti vẽditis ampliores elemoſynas dare poſſit: laudabiter facit. Si ꝓo econuerſo p multum tpis differat elemoſynas diſtribuere vt ĩ modico ampliores elemoſynas faciat non videꝛ eẽ abſqꝫ culpa. q̃a forte defunctus a purgatorio interim liberaꝛ in quo exñti remediũ ſuffragioꝝ maxime neceſſarium erat: hic aũt requirũt prudẽtis executoris examẽ: vt. ſ. conſideratis dilatiõe tpis: ⁊ conditione pſone q̃ creditur citiꝰ vl' tardiꝰ liberanda ⁊ etiam quãtitate augmẽti elemoſynarum faciat qđ videbiꝛ expediꝛ defuncto ¶ Qđ ſi q̃riꝛ: vtrũ mortuꝰ detrimẽtũ aliqđ ſentiat ex hoc: ꝙ elemoſyne q̃s dare mandauit retardantur: p̃ſertim cum talis retardatio ꝓuenit ex negligẽtia executoris ſed vnius negligẽtia merito non cederet alteri in detrimẽtum. Ad h̃ rñdꝫ ibidẽ Tho. ꝙ hic ẽ opus duplici diſtinctione. Primo quidẽ ex pte ipſius detrimẽti: diſtinguẽdum ẽ ei duplex detrimẽtum: nam quoddaꝫ ẽ detrimẽtũ qđ ptinet ad tolerantiam pene: ſm apl'm. j. Coꝝ. iij. Si cuius opus arſerit detrimẽtum patieꝛ. Aliud aũt ẽ quod ptinet ad ſubtractionẽ remedij: et ſic negligentia vnius redundat in alterum. ſ. q̃ꝫtum ad effectum remedij ſm ꝙ vnꝰ hõ ab alio iuuari põt: non autẽ imputatur alteri ad penã ¶ Secũdo etiã diſtinguẽdũ ẽ ex pte elemoſyne circa quam põt ꝯſiderari meritũ elemoſyne ⁊ effectus ipſius. Quãtũ igiꝛ ad meritũ elemoſyne nullum detrimẽtũ defunctus patitur ex p̃dicta tarditate maxĩe ſi inquantũ in ipſo fuit cauſam adhibuit vt hmõi elemoſyne cito darentur qꝛ meritum p̃ncipaliter ex volũtate ⁊ intẽtione dependet: ſed quantũ ad effectũ elemoſyne patiꝛ detrimẽtũ nõ q̃dẽ vt p hmõi tarditate puniaꝛ: ſꝫ qꝛ remediũ ei nõ adhibeꝛ dũ ſuffragia differunꝛ: ex q̃bꝰ pluriſmũ iuuareꝛ: ⁊ iõ lꝫ vnius negligentia nõ ĩputaꝛ alteri ad penã: põt tñ redũdare in alterũ quãtũ ad effectũ remedij ſm ꝙ vnus hõ iuuari põt ab altero. Porro q̃le iudiciũ mereaꝛ ille q̃ teſtamẽtũ infideliꝛ exequiꝛ: ſatis oñdiꝛ ĩ geſtis karoli magni vbi legiꝛ ꝙ q̃dã miles karolo multis annis ſeruiuerit: h̃ ad extrema ꝑductus nepotẽ ſuum vocauit dicẽs: Jn ſeruitio regis annis iã ꝑſtiti ſexaginta: nihil ꝓprij poſſidens niſi qđ ad maliciã ptinebat: ⁊ ecce ſolum equum optimũ habeo. ⁊ ex hoc ſtatuo teſtamẽtum vt me mortuo vendas equũ ⁊ pecuniam pro ſalute mea pauperibꝰ erogabis pollicitus eſt alter ſe facturum vt optauerat. Auunculo igiꝛ mortuo: vidit alter equum eẽ validum ⁊ audacẽ: quare nec vẽdidit eũ nec pecuniam pro eo ſoluit: ſtatutũ auunculi ꝑuipẽdẽs traſacto vero dimidij fere anni ſpacio anima defuncti nepoti viuo manifeſte apparuit: dicẽs: Nõ curaſti facere qđ p aĩa mea liberanda ſtatuerã: ⁊ iõ medio tpe q̊ p elemoſynas liberari debuerã paſſus ſum graues penas. ſꝫ ecce nũc iudiciũ dedit opeꝝ ponderator oĩpotẽs ⁊ oẽs aſſeſſores eius angeli iuſtũ eſſe decernũt: vt aĩa mea ad requiẽ tranſeat: ⁊ anima tua penas excipiat: quas exactiꝰ fuerã adhuc in tormẽtis. His dictis diſparuit ⁊ alter grauiſſimã infirmitatẽ incurrẽs que geſta erant confeſſus ẽ ſacerdoti: nec multo poſt mortuus penas quas meruerat exoluit: ¶ Quarto pro inde queri poteſt: quis ordo tenẽdus eſt in ſoluendo creditoribus ⁊ legatarijs: p̃ſertim quando non poteſt ex relictis omnibus ſatiſfieri. Ad h̃ rñdet. Ray. ꝙ ſi heres ſcit credit vel dubitat: ꝙ hereditas non extẽditur vltra debita: ſiue fuerint ex contractu ſiue ex maleficio vl' quaſi: tunc nihil dare debꝫ legatarijs: donec ſatiſfecerit creditoribꝰ ⁊ idẽ modus tenendus ẽ in creditoribus prioribus ⁊ ĩ iure potioribꝰ ꝙ ſi ſufficit hereditas pro omnibus ⁊ ſimul veniũt tũc iterũ primo ſatiſfieri debet creditoribus. ſi vero ſeparatim veniunt tũc ſatiſfacere poteſt ſm illũ ordineꝫ quo veniunt: ⁊ ſi hereditas deficit ante plenã ſolutionẽ cũ tamẽ putabat ſufficere: liberatur heres ſic ſoluendo: dum tamẽ nihil faciat dolo ⁊ creditores poſtmodum venientes licet

fuerint in iure potiores: non debent inquieta
re heredē: niſi remāſerit ei de hereditate. Q₃
ſi ſupſunt legatarij quibus nō ē ſatiſfactū: tūc
heres pt hr̄e ius ſuū ꝯ legatarios vt poſtea
videbit. Et notandū generaliter ꝙ lʒ obliga⸗
tio teſtatoꝝ ad heredē trāſeat: nō tñ piculū p
iurij ꝛ hmōi: q̄ nō pñt excedere ſingularē pſo
nā: vt dicūt Hoſti. ꝛ Ulri. ¶ Ad maiorē
hoꝝ euidentiā ſciendū ꝙ añ oīa pt heres de⸗
ducere funeris expēſas ꝛ etiā alias neceſſari
as quas fecit cā hereditatis: vt in teſtō inuē⸗
tario ꝛ hmōi caueat tamē ne faciat expenſas
ſuperfluas ꝛ pompoſas. pcipue ſi per h̄ here
ditas ſe non extēderet ad plenam ſolutionē.
qꝛ quando debita totā hereditatē exhauriunt
heres quidē ſicut eſſe debet immunis a lucro
ſic etiam a grauamine: vt patʒ. C. de iure de⸗
libe. l. ſancimus. §. ꝛ ſ. pfatam: cum ſequētib:
non tamē videretur immunis a grauamie: ſi
de bonis ſic indebilitatis expēſas ſupfluas fa
ceret: Deinde prīo ſatiſfacere dʒ creditorib⁹
h̄ ordine nā ſi tenetur ex furto vel rapina ꝛ ex
tat res furtiua tunc ipſam rem reſtituat: quia
nunq̄ ſua fuit. Secundo loco reſtituet omni
bus creditoribus habētib pignora vl̄ hypo⸗
thecas vel habentibus actiones pſonales vt
C. qui po. in pig. l. eos. ꝙ ſi habeāt pign⁹ ſpēa
le vel oīa bona obligata vt dici ſolet: tunc qui
prior ē tꝑe inſtrumētorum: potior ē in iure: vt
C. qui po. in pig. l. ſi decreto. ꝛ. l. diuerſis. exci
pit tamē mulier in dote q̄ prior eſt oībus ha
bētib tacitā hypothecam etiā ſi habeat pri⁹
pterq̄ filijs prioris matrimonij agētib ꝯ no⸗
uercā. vt. l. aſſiduus. ſʒ de his ꝛ de materia pi
gnoꝝ ac hypothece grā breuitatis ſupſedeo:
qui voluerit breuiter videat in piſana i ꝟbo
pignus. Tertio ꝟo reſtituet omnibus alijs q̄
bus dʒ quocunq̄ modo ¶ Q₃ ſi q̄ritur q̄ ordi
ne Dicēdū ſm Guil. ꝙ ſi debetur ex cā priuile
giata: vt in depoſito: illud primo reſtituēdum
ē. ff. depoſiti. l. ſi hominē. Si ꝟo ex alijs cau⸗
ſis. ſ. de contractu. i. de emptione: venditione
locatione: conductione: mutuo ꝛ ſimilib. ſiue
ex maleficio. i. ex furto: rapina: homicidio: vel
quocunq̄ iniuſto damno ſciēter ꝛ volūtarie
facto: vel quaſi maleficio. i. ex quocunq̄ nocu
mēto pter propoſitum illato: vt cum iudex per
imperitiam male iudicat: vel cum de domo
alicuius aliquid ē eiectū quod nouit trāſeun
tibus ꝛ ſimilia. vt inſti. de obli. q̄ ex q̄ſi. delic.
naſ. i. prin. ꝛ p totum. Ex his inquam cauſis
equaliter debetur reſtitutio: ita tñ ꝙ ſi aliquis
amplius vigilauerit in petēdo illi primo ē reſti
tuendum ē: alijs ꝟo ſoluetur p rato: vt. ff. pro
his q̄ in frau. l. pupillus. ꝛ in hoc vltimo caſu
iure poli ꝛ ſi non iure fori excuſaretur: Quā
graue vero ſit non ſoluere debita: legitur de
quodam milite qui fabro ferrario debitis ob
ligatus p in curiā illa minime ſoluit: ꝛ ſic mor
tuus ē poſt triginta vero annos apparuit cui
dam ſeruo ſuo quōdam fideliſſimo flammā
tia ferramenta equorum gerens in manibus
q̄ ſcʒ non ſoluerat: ꝛ ait ſeruo. Dicas vxori
mee ꝙ ſoluat tale debitū quo ſic vxor. retulit
alter vxori cum lachrymis q̄ conlachrymata
ſoluere debita non diſtulit cum alijs debitis.
ꝛ ſtatim poſt vir ſuus apparuit a pena ſe ſo⸗
lutum indicans: ꝛ vxori grās agens. Poſtq̄
igitur creditoribus omīb⁹ ſatiſfecerit. ſatiſfa
cere dʒ etiā pro poſſe legatarijs: differenter
tñ qꝛ debita tenetur ſine diminutione ſoluere
etiam ſi totam hereditatē exhaurirēt ō lega⸗
tis ꝟo ſm Hoſti. ꝛ vl. ſi tot ſunt ꝙ non rema⸗
neat ei legitima portio tunc poteſt detrahere
ſuam legitimā ꝛ iterū quartā ptē hereditat̄
ſm quoſdam ſi fuerit inſtitutus heres. ſ. detra
hēdo de ſingulis legatis: niſi ad pias cauſas
qꝛ in his q̄ ad pias cauſas relinquunt̄: ceſſat
falcidia. vt ptʒ extra. e. ti. c. vl. in glo. ꝛ. C. ad. l.
fal. de qua falcidia dictū eſt ſupra. ¶ Cū igi
tur heres teneat̄ ad oīa debita defūcti ſm ca
nones. vt ptʒ extra de ſolu. ca. j. in. tex. ꝛ glo. ꝛ
h̄ intelligitur ſi hereditas ſufficiat: q̄ri pōt ſi cō
tingit plēs eē heredes quō tenent̄ ad debita
ꝛ legata. Ad h̄ dōm ꝙ q̄libet heres regulari
ter tenet̄ p hereditaria ptē. vt. C. ō acq̄: here.
l. iij. excipiūt̄ tñ q̄nq̄ caſus. Prim⁹ ē ſi aliq̄s
ſit i obligatione faciēdi aliq̄d vel nō faciendi:
vt ſi teſtator promiſit ſe aliquod opus factu⸗
rum vel promiſit per ſe vel heredem ſuum
non fieri quo minus p fundū ſuuʒ tibi ire lice
at. tunc q̄libet heredum in ſolidum obligat̄:
vt. ff. de. verbo. ob: in executionib. §. ij. ¶ Se
cundus caſus ē ſi res q̄ debet reſtitui ī ſolidū
poſſideatur ab vno. C. de here. acti. l. ij. et. ff.
commodati. l: ſed mihi. §. heres. ¶ Tertius ē
in alimentis legatis: qꝛ pro voluntate defun
cti vel iudicis vel ab vno in ſolidū vel a pluri
b⁹ pro partibus deſignatis petunt̄. ff. de ali⸗
mē. lega. l. iij. ¶ Quart⁹ ſi teſtator ab vno he
redum legauerit creditori hereditario cōpē⸗
ſandi animo: tūc enim heres onus ſuſtinebit
vſq̄ ad quantitatem legati. ff. de lega. l. cum
ab vno. ¶ Quintus in expenſa funeris vxo⸗

ris que non tantū aſtringit heredes pro here
ditarijs portionibus: ſed etiā virum pro por⸗
tione que peruenit ad eum de dote vxoris. ff.
de reli. ꝛ ſump. fu. quotiens: ꝛ. l. veluti. ¶ Pre⸗
terea licet heres pupillus ſit: nō tamen differ
ri poteſt ſolutio debitorū pretextu pupillaris
etatis: vt. C. de act. hered. ſub pretextu. Sed
ve malicie temporis hui⁹ in quo vix aliquis
inuenitur fidelis ad exequendū piam volun⸗
tatem teſtatoris: omnes proprio lucro inhiāt
ſolutionē protrahunt: diminuūt debita dene⸗
gant: diſſimulant: perierant nec iniuſta iuſtifi
cant: imo ꝛ teſtatorem modis omnibus a ſalu
bri debitoꝝ ſolutione iniuſtoꝝ reſtitutione: le⸗
gatorum ordinatio reuocant: ſicut legitur in
cronicis miniſtrorum generaliū ordinis mino
rum: ꝙ quidam vſurarius habens vxorem
nobilem ꝛ proles multas infirmabatur: quē
quidam frater minor audiens confeſſionem
eius ita terruit ꝙ vocato notario vniuerſa re
ſtitui mandauit: ſed fratre recedente acceſſit
vxor ante virum ſtatuens oēs proles ac cū
lachrymis rogans vt eis miſeretur: quia fa
me morerent̄ ꝛ ad tantam miſeriā deuenirēt:
q̄ ſtulta ꝛ iniqua pietate motus accerſito no⸗
tario omnia ſtolide filiorum amore reuocauit
que ſalubriter ordinauit pro ſalute aīe. Quo
audito frater ille iterum acceſſit ꝛ de reſtituti
one facienda inducere voluit: cui miſer reſpō
dit nequaq̄ poſſe ſe filios exheredare: ꝛ in tā
ta egeſtate relinquere: tūc frater ait cū feruo⸗
re ſpiritus ex quo tu reuocas q̄ pro ſalute tua
ſalubriter ordinaſti: ꝛ ego reuoco abſolutio⸗
nem tuorum peccatoꝝ quā tibi dedi ꝛ ſtatim
videntibus cunctis quidam coruus ad infir⸗
mū acceſſit ꝛ roſtrum in eius ore ponens tam
diu tenuit donec miſer ille triſtem animā exa⸗
lauit: ꝛ tūc cum ea ſubito euolauit: quod a no⸗
bis auertat ieſus chriſtus. Ad laudem dei o⸗
mnipotentis.

¶ Quibus de cauſis poſſunt here/des exheredari: ꝛ vtrū religioſi poſ/ſunt ſuccedere ab inteſtato: aut face re teſtamentū. ¶ Sermo ix.

Honora patrem ꝛ matrem ꝛc.
b Materiā de teſtamentis gratia bre
uitatis concludere cupientes. A
Primo querimus: vtrū filij vel heredes ipſo
iure quandoq̄ excludunt̄ ab inteſtato: preſer
tim cū bona defunctoꝝ ad heredes etiam de
illoꝝ qui damnati fuerit: vt. C. de bonis dam.
aut. bona. ¶ Ad hoc dicendū ꝙ ſic: propter
aliqua crimina patris. ¶ Primo pp̄ter crimē
hereſis in patre: quia bona hereticorum ſunt
ipſo iure fiſcata: vt patet li. vj. de here. c. cum
ſm leges: vbi ſubditur. Bona hereticorum
qui grauius horribilius ac deteſtabilius q̄ p̄
dicti delinquunt: ipſo iure de fratrum noſtro⸗
rum conſilio decernimus confiſcata. Uide e⸗
tiam ſequentia ſi placet. Sic etiam filius pro
pter hereſim hereditario iure priuatus eſt vt
hic: ꝛ extra. e. ti. c. vergentis. ꝛ in glo. ¶ Secū⸗
do ſi pater commiſit crimen leſe maieſtatis p̄
uantur filij iure ſucceſſionis etiam omniū pro
ximorū vt perpetuo pauperes ꝛ egentes per
maneāt ꝛ infamia eos ſemper paterna com⸗
mittetur: vt patʒ. vj. q. j. c. quero. §. ſi quis. vbi
etiam exponit̄ quid ſit crimen leſe maieſtatis
Et ſm quoſdam in cauſa ſimonie qō ei pari⸗
ficatur: vt ibidem. §. ſequenti. ꝛ in glo. ¶ Ter⸗
tio ſi pater erat patronus ſeu habuit aliquod
ius ſeu feudum in eccleſia quod deberet tran
ſire ad filios: ꝛ ipſe interfecit vel mutilauit re⸗
ctorem illius eccleſie vel clericum: tunc enim
perdit omne ius ꝛ omnem dignitatem ſuam
quam in ea habuit ꝛ nihil perueniet ad filios
vt extra de penis. c. in quibuſdam. ¶ Secun⸗
do proinde queri poteſt: vtrum pater in ali⸗
quo caſu poteſt exheredare filium preſertim
in legitima portione que eſt debita iure natu
re: ita ꝙ illi portioni nullum grauamen impo
ni poteſt: vt. C. de inoffi. teſta. Ad hoc dicen⸗
dum ꝙ ſic in multis caſibus qui tanguntur: ex
tra de iureiuran. c. quintau alijs. in glo. ꝛ in au⸗
ten. vt cū de ap. cog. §. cauſas. col. viij. ¶ Pri⸗
mus caſus eſt ſi filius manus iniecerit in pa⸗
trem vt offenderet eum: vel ſi grandem vel
grauem iniuriam fecerit patri ꝛ cōtumeliam.
Nimirū cum propter illuſionem illatam Noe
maledictionem ingeſſit filio ſuo cham dicens
Gene. ix. Maledictus Chanaan ſeruus erit
fratribus ſuis. ¶ Secūdus ſi parentes crimi⸗
naliter accuſauerit preter q̄ de crimine leſe
maieſtatis: vel de offenſa contra cōmunitatē
ſue ciuitatis facta. vel etiam de hereſi: vt dicit
glo. in. c. cum haberet. extra de eo qui dux. in
matri. quā poſ. ꝙ pater ex iuſta cauſa poteſt
recuſare nec etiam alat filiū: puta ſi eum accu
ſauit ſiue accuſatio fuerit facta de crimine ca⸗
pitali ſiue etiā ex delatiōe pater graue diſpen
dium paſſus ſit: in aut. vt cum de appel. co⸗
gno. §. ſi dolor. ꝛ idem eſt ſi filius calumnioſe

patri litē mouerit a q̄ ſi pater defecerit: optet eum dāna grauia ſuſtinere. Tertius ſi filius maleficus efficiat᷑ vel cū maleficis verſet᷑: ſicͭ ſunt fures: latrones: raptoꝛes: homicide: pirate ꝛ ſiſes. Nimirū cū pcipiat dn̄s dicens. Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuer̄. Quartus ſi filia vitā luxurioſam elegerit: cū tñ parētes eā pꝛo poſſe dotare vellent: niſi neglexerint eā nubere vſq̄ ad. xxv. annū. tūc enī tenetur eā dotare ſi alicui adheſerit: etiā indigno ꝛ cū illo manebit etiā inuito patre nec exheredabit᷑: vt pꝫ. xxxvj. q. j. c. de raptoꝛibꝫ. in glo. Si tñ vagā luxuriā elegerit exheredari poterit: ꝛ ſimiliter filius miſceat᷑ cū nouerca aut cōcubina patris ſui ſic̄. Rubē pꝛimogenit᷒ Jacob feciſſe legit᷑: cui Jacob pꝛo bñdictione ait Gen̄. xlix. Nō creſcas qꝛ aſcendiſti cubile patris tui ꝛ maculaſti ſtratū eius: vñ pꝛiuat᷒ fuit iure pꝛimogeniture: Et Paulus tradidit eū ſathane ad poſſidendū coꝛpaliter qui habuit vxoꝛem pr̄is ſui. j. Coꝛin. v. in glo. Vñ generaliter oēs exheredari pñt iure poli. q̄ vitā infamē ducūt ꝛ pctīs inſeruiūt: nā ſi in veteri lege tales filij iubent᷑ interfici: vt pꝫ Deut. xxj. vbi dicit᷑. Si genuerit homo filiū ꝯtumacem ac pꝛoteruū q̄ nō audiat patris ac mr̄is imperiū ꝛ cohercitus obedire ꝯtēpſerit: apphendent eū ꝛ ducent ad ſenioꝛes ciuitatis illius ꝛ ad poꝛtā iudicij dicētq̄ ad eos. Filius nr̄ iſte pteruus ꝛ ꝯtumax eſt monita nr̄a audire ꝯtēnit: cōmeſſationibꝫ vacat ꝛ luxurie atq̄ cōuiuijs: lapidibꝫ eū obruet pp̄ls ciuitatis ꝛ moꝛiet᷑ vt auferatis malū de medio vr̄i. Quid ḡ faciendū eſt in lege gr̄e ꝛ pfectiōis: lex eñ canonica licꝫ nō adimit vitā grauē: tñ iponit penitentiā: ꝛ iō licꝫ lex nō expꝛimit tales eſſe pꝛiuādos hereditario iure ſatis tñ innuit in glo. de iureiur. in. c. qntauallis: ꝛ in aut. pall. ꝙ ſi filius fuerit ioculatoꝛ ꝯ voluntatē pr̄is: hereditaria ſucceſſione pꝛiuari pōt: niſi pr̄ eandē habuerit pfeſſionē: q̄ tñ ludus ꝑ ſe nō eſt illicit᷒ dū vtat᷑ moderate qꝛ oꝛdinat᷑ ad ſolaciū hoībꝫ exhibendū: vt dicit ſctūs Tho. ſcda ꝛe. q. clxviij. ꝛ habet᷑ ſupꝛa in. iij. pcepto: multo foꝛtius ḡ exheredari pōt in his pſeuerans criminibꝫ: notoꝛijs ꝛ ſcādaloſis īfamia plenis: vel etiā ſi ꝯ voluntatē pentū inter citharartos vł mimos pſeuerauerit. Quintus ſi fili᷒ phibuerit parentib᷒ facere teſtm̄: tūc ab eoꝝ hereditate repellendus eſt: vt. C. ſi qs aliquē teſtari phibuerit. l. j. ¶ Sextus ſi fili᷒ pentibꝫ furioſe debitā curā nō adhibuerit vel ipenderit: qꝛ in tali necītate tenet᷑ eoꝝ curā hr̄e ꝛ eis ſeruire. Septim᷒ ſi filius rogatus a pr̄e ob debitū in carcere detruſo vt fideiubeat pꝛo eo nō vult fideiubere ī eo ꝓ q̄ creditoꝛes eius fide iuſſorē recipe voluīt qd̄ tm̄ in filijs maſcul' locum hꝫ: Octauus ſi fili᷒ patrē captū a ſaracenis redimere nolit: in q̄ caſu ſi pr̄ in captiuitate decedat: hereditas ad eccleſiā ſpectat. Nonus ſi pr̄ ſit catholicus ꝛ fili᷒ efficit᷑ hereticus puta cū publice pdicat hereſim vel ꝯfitet᷑ vel pfitetur vel defendit: vł coꝛā plato ſuo ꝯfeſſus vel ꝯuictus aut ſniālit᷑ dānat᷒ ſit de hereſi. Decimus ſi filius crimen leſe maieſtatis īcurrit: vt de pe. di. j. ſi qs cū militibꝫ. Undecimus addi pōt cū fili᷒ machinatus fuerit in moꝛtē patris vel nouerce illius q̄cūq̄ mō. Et nota generaliter ꝙ oēs iſte cauſe ingratitudinis tollunt᷑ a filio p īgreſſuꝫ religiōis: vt pꝫ extra de apoſtatis. c. ex litterarū ꝛ in glo. ¶ Tertio vero hui᷒ occaſiōe q̄ri pōt: vtrū ḡ pr̄ exheredare pōt filiū ex eo ꝙ trāſit ad religionē: h̄ eſt q̄rere an religioſi pfeſſi ſuccedūt ī bonis pentū vł in teſtō vel ab inteſtato: pſertim cū religioſoꝝ cognatio nō dicat᷑ eſſe in terra ſ; in celis: vt ī aut. quō opter monachos. §. nō egrediet᷑. In cui᷒ figura melchiſadech dꝛ eē ſine pr̄e ꝛ ſine mr̄e ſine genealogia: ꝛ in lege veteri nō habebant leuite ptē poſſeſſionū: ſ; habebāt pꝛimitias ꝛ oblationes vñ moꝛtui facti ſunt mūdo p pꝛofeſſionem religionis. C. de epiſ. ꝛ cle. l. deo: immo trāſlati dicunt᷑ in coꝛpe ꝛ in aīa. in aut. hec cōſtitutio interptat᷑ poꝛem ꝯſtōem: in pꝛin. coll. vj. Ad h̄ dicendū ꝙ ſicut p ingratitudinē pteritam aliq̄s exheredari non pōt poſtq̄ fact᷒ eſt monachus. aut. de monachis. §. j. ꝛ. xix. q. vlt. §. vlt. vbi dꝛ. Non liceat pentibus liberos vel liberis parentes ab hereditate ſua repellere monachos factos q̄uis dū laici fuerant in cauſaꝫ ingratitudinis inciderūt: ſic multomagis ſuccedere pñt. Nec obſtat illud. xij. q. j. c. clericus. vbi dicit᷑ ꝙ clerici nō debent hr̄e ptē hereditatis paterne cū habeāt hereditatē dñi ꝛ. e. ti. c. cui dn̄s poꝛtio eſt: qꝛ hoc ſoluit Matheus in cle. vlti. de regu. ꝙ illud intelligit᷑ ꝑm vetus teſtm̄ quo tpe leuite pꝛimitias habebāt ꝛ oblatiōes: nec habebāt ptē poſſeſſionū hodie vero cōſiliū pfectionis eſt qd̄ amplectunt᷑ veri religioſi qui nihil pꝛopꝛij poſſident ſ; ſunt illis omnia cōia: nā in cōi nō mendicātes hr̄e poſſunt bona: non ſolū mobilia ſ; etiam īmobilia ꝛ hereditaria: vt pꝫ. xviij. q. j. c. j. ꝛ ī glo. ꝛ. xix. q. vl. §. ſi qua mulier. ꝛ ideo non valet immo

pꝛaua eſt ꝯſuetudo: q̄nimo potius ē coꝛrupte la ꝙ monachi ad hereditariā ſucceſſionē nō admittant᷑: vt notat᷑ p Hug. xx. q. iij. c. pn̄s. in. iiij. glo. ꝛ in glo. Bar. ꝛ cōcoꝛdat lex. C. de ep. ꝛ cleri. l. deo nobis: ꝛ. §. nullam retinet eñ monachus iura ſuitatis q̄ multa ſunt: vt notatur in lege: ſi filius qui patri. ff. de vul. ꝛ pupil. ſub. Mō ſi querit᷑: q̄d ergo de mendicantibꝫ puta qui eſt pfeſſus regulā mendicantiū vtrū ſuccedere debeat in hereditate. Ad hoc r̄ndet Matt. in dicta cle. ꝙ licꝫ monaſteriū nō ſit capax hereditatis vt poſſideat. capere tñ pōt: vt vendat: ar. ff. de l. l. cetera. §. ſi duobꝫ: ꝛ. l. filius. §. ſicut. ꝛ extra de pba. in. c. in pn̄tia. Excipiūtur fratres minoꝛes q̄ in nullo ſuccedūt ab inteſtato: ꝛ qd̄ dictū eſt pꝛius cognatio religioſoꝝ nō dicat᷑ eſſe in terra ſ; in celis. nō eſt verū ſimpliciter: imo q̄tū ad ſuccedendū cognatꝫ ꝛ agnatis ad cōmodū monaſterioꝝ eoꝝ cognatio eſt etiā in terra: vt notat᷑ in dicta. l. deo nobis: verūtñ ſaluo ſanioꝛi iudicio: q̄cunq̄ clerici vel religioſi poſſidentes: ſufficientiā vict᷒ ꝛ veſtit᷒ habētes: bonaq̄ ſua turpiter ꝛ inutiliter dilapidātes: q̄ꝝ de paupibꝫ cura minima eſt: bonis non ſolū pꝛopꝛijs ſ; etiā crucifixi multifarie multiſq̄ modis abutētes: tanq̄ indigni iudicio poli hereditaria ſucceſſione pñt pꝛiuari: ꝛ bona ad vſus pios vel licitos ꝯuerti ꝛ maxie hoc locū habet in monachis q̄ talibꝫ bonis in ꝓpꝛietate dānabili ſolent abuti: quibus eſt ꝓpꝛiū nullū hr̄e pꝛopꝛiū. Nimiꝝ cū d̄ oibus oblatis tā clericis q̄ monachis victū tm̄ ꝛ veſtitū ſimplicē q̄ cōpetentiā ſui ſtatus p ſeipſis dūtaxat cōceſſa noſcunt᷑: cetera ſunt pauperū ꝛ ipſi diſpenſatoꝛes dei ſicut pꝫ. xvj. q. j. c. decime. c. qm̄ quicq̄d: ꝛ ideo ſi ea q̄ pauperū ſunt. i. oīa ſuſtentationi nature ſupflua q̄ pauperibꝫ ſunt aſſignata: ī vſus vel abuſus ꝓpꝛios ſuſcipiūt: pfecto ſacrilegiū incurrūt: ꝛ p abuſionem taliū iudiciū ſibi manducant ꝛ bibūt: vt ibidē dicit᷑: ꝛ ideo merito pꝛiuādi ſunt habendis: qui tā dānabiliter abutunt᷑ habitis ne ſumant occaſionē amplioꝛis malicie. ¶ Quarto pꝛoinde queri pōt: vtrū religioſi vel etiā clerici nihil habentes niſi intuitu eccleſie acquiſita: cōdentes teſtamentū via facti. per hoc ipſos teſtamentū illud recipientes ꝯſtituūt veros ꝛ iuſtos poſſeſſoꝛes: hoc eſt vtrū illud teſtamentū recipe ꝛ retinere pñt: pſertim cū pꝛius oſtenſum ſit ꝙ tales via iuris teſtamentū cōdere nō pñt. Ad hoc dicendū ꝙ nō qd̄ pꝫ pꝛimo de religioſis extra de teſtamentis: ꝛ vlt. volun. c. qꝛ ingredientibꝫ: vbi dicit᷑ d̄ quadā abbatiſſa q̄ poſtq̄ regendi officiū ſuſcepit cōdito teſtamento: glo. de bonis ꝓpꝛijs ꝛ nō abbacie legata q̄buſdā reliquiſſe dicens eā vſq̄ in diem obitus ſui nō induiſſe habitū monachalē ſed in veſtibus quibꝫ vtunt᷑ loci illius pſbyteri pmanſiſſe: ſicut ꝛ illa q̄ ante illā fuerat abbatiſſa: ꝛ hoc pene ex ꝯſuetudine licuiſſe: glo. hec conſuetudo nō pꝛodeſt: qꝛ non q̄d fiat: ſ; q̄d fieri debeat ꝯſiderandū ē ſequit᷑. Neceſſariū ergo viſum eſt: ꝙ poſtq̄ abbatiſſa oꝛdinata eſt ꝛ in monaſterio p annos plurimos vſq̄ ad obitū pſuit: veſtis qualitatē ad culpā foꝛte epi ptinere q̄ eā ſic eſſe pmiſit: glo. foꝛte nō eſt nota dubitationis ſ; affectiōis: ſequit᷑: non tñ potuiſſe monaſterio piudiciū irrogare: ſ; ꝛ res ipſius eidē loco ex q̄ illuc ingreſſa ꝛ abbatiſſa ꝯſtituta eſt de iure cōpetere: h̄ ibi: ex quo pꝫ ꝙ multominus abbatiſſa licentiā dare pōt monialibꝫ condendi teſtamentū. Scdo pꝫ de clericis. e. ti. c. cū in officijs charitatis pꝛimo loco teneamur illis obnoxij a q̄bus beneficiū nos cognoſcimus recepiſſe: ecōtra q̄dem clerici cū ab eccleſijs ſuis multa beneficia pceperūt bona p eas acq̄ſita in alios trāſferre pſumunt: hoc igit᷑ qꝛ antiq̄s canonibus cōſtat inhibitū: nos indemnitati eccleſiarū pꝛouidere volentes ſiue inteſtati deceſſerint ſiue alij cōferre noluerint: penes eccleſias eadē bona pcipimus remanere. ¶ Quinto deniq̄ queri pōt: vtꝝ filij parentes ꝛ nepotes auum vel auiā vel exheredare pñt ꝓpter aliq̄s cauſas. Ad hoc dicendū ꝙ octo ſunt cauſe ꝓpter quas etiam illi pñt exhereditari: q̄ tangunt᷑ in aut. vt cū de appel. cog. §. cauſas: ꝛ. §. ſi oēs: coll. viij. oēs tñ iſte cāe ingratitudinis tolluntur etiā per ingreſſum religiōis: vt dicit Ber. extra de apoſt. c. ex litteraꝝ. ¶ Primus caſus eſt ſi pater filiū accuſauit vel mater de aliquo crimine pterq̄ de crimine leſe maieſtatis: vel etiā d̄ hereſi: exemplū illius habem᷒ in legenda ſancti Andree de mr̄e luxurioſa: q̄ filiū iniuſte accuſauit eo ꝙ illi commiſceri recuſauit ¶ Secūdus caſus eſt: ſi pater vite filij p venenū vel aliter inſidiatus fuerit: quantomagis ſi vnū filium interfecerit ab alijs exheredari poterit: ſicut mihi cōſtat de quodā qui inſaniens libidine ad quandā vt illam in matrimonio ſibi copularet: vxoꝛem pꝛopꝛiā ꝛ vnū filium veneno dato interemit: ſic Athalia regina libidine dominādi excecata filios regis quos inuenire potuit interfecit. ¶ Tertius caſus ſi pater

vxori: filij vel ↄcubine ſe carnaliter immiſcuerit.
¶ Quartus caſus ſi pater filiū teſtari ꝓhibu
erit de his de quibꝫ teſtari potuit. C. ſi q̄s aut
aliquē teſtari ꝓhibuerit. li. j. ¶ Quintus caſus
ſi pr̄ filij furioſi curā non egerit. ¶ Sextus ſi
pater filiū non redimit captū a ſaracenis ſub-
ueniendo ſibi: q̄z tūc ſi filius in captiuitate de
cedat: bona de quibꝫ ip̄e teſtari poterat debēt
eſſe eccleſie: vel dari debent p captiuoꝝ redē-
ptione: ſi vero redeat rite p̄rem pōt exhereda
re. ¶ Septimus caſus ſi pr̄ ſit hereticus ꝛ fili
us catholicus. nimirū cū bona hereticoꝝ ſint
ↄfiſcata: vt pꝫ li. vj. de hereti. c. cum ſm̄ leges
vbi tn̄ ſubditur: ↄfiſcationis tamē huius execu
tio vel bonoꝝ ipſoꝝ occupatio fieri nō debet
p principes aut alios dn̄os tpales: niſi p ep̄m
loci vel aliam perſonā eccleſiaſticā que ſuper
hoc habeat ptātem: ꝛ ſnīa ſuper eorundē cri-
mine fuerit ꝓmulgata. ¶ Octauus ſi pr̄ vxori
filij dederit venenū ad mortem vel mentis a-
lienationē: vel aliter inſidiatus fuerit eius vi-
te: ꝛ eodem mō intelligendū eſt ſi mater dede
rit marito filie venenū: vel alias inſidiata fue
rit eius vite. Denicꝫ generaliter cū filij vel pa
rentes q̄ de iure cōi ſunt inſtituendi heredes
ſm̄ ſtatutum ꝛ perſonā ſufficiūt in bonis: ꝛ in
eis appareat bonoꝝ illoꝝ māifeſta abuſio vel
dilapidatio in ſuperbia voluptate vel cupidi-
tate: tūc iure poli licite pōt teſtator illa bona
diſponere ad dei honorē vel pauperū ſubuen
tionē: exheredando heredes hmōi: q̄z ad hoc
ꝛ heredes illi obligarent̄ in eo caſu: iuxta illō
qō ſupereſt date elemoſynā: hoc enī p̄ceptum
eſt ſm̄ doctores: ꝛ ſic alteri ſubtraheret̄ occa-
ſio poſſidendi illa bona in ſupbia ꝛ abuſione:
ac ꝓprie ſaluti melius conſularet̄ nā regula iu
ris eſt. Qui occaſionē dāni dat: dānū dediſſe
videt̄. Et iō qui relinq̄t alteri qō veriſimiliter
timet̄ ab eodē abuti: nō euitat participiū pcti:
qō a nobis auertat chriſtus ieſus. Ad lau. dī.

¶ De obedientia erga prelatos ꝛ ec-
cleſiaſticos ꝛ cōfeſſione ꝓprio ſacer
doti facienda. ¶ Sermo x.

h Onora patrem tuū ꝛ matrē
ꝛc. Secundo mō p̄ceptum iſtud ex
ponit̄ de patre ſpūali: q̄ gerit curā
ſalutis animarū vel in ſeculo vel etiam in reli
gione. Quantū igitur ad patrem ſpūalem in
ſeculo curā animarū habentē honora eum q̄z
te de fonte baptiſmatis regenerauit: ꝛ per ſa
cramenta diuinū alimentū miniſtrat: ac ſan-
ctis exemplis ꝛ p̄dicationibus inſtruit ꝛ infor
mat. Hūc ergo patrē tripliciť honorare debe
mus ſcꝫ humiliter obediendo: fideliter ſubue
niendo: ꝛ reuerentiā exhibendo. A Quan
tū ad primū patrē ſpūalem .i. prelatū ꝛ mr̄em
id eſt eccleſiā honorare debemus hūiliter obe
diendo: in his potiſſime ad q̄ de iure tenemur
puta cū p̄cipit feſta celebrare: ieiunare: inter-
dicta eccleſie ſeruare: excōicatos vitare: quia
horum ſimiliū tranſgreſſio ſi fit ex deliberatio
ne ꝛ contemptu: conſtituit mortale pctm̄: hinc
dicit̄ Deut. xvij. Qui ſupbit nolens obedire
ſacerdotis imperio: morte moriat̄. ¶ Hinc pri-
mo queri pōt: vtrū ſubditus p̄lato ſuo eccl̄ia-
ſtico teneat̄ in oībus obedire: licet etiā malus
ſit p̄ſertim cū dicat Pe. p̄ma canon. ca. ij. O-
bedite p̄poſitis vr̄is: non tm̄ bonis ꝛ modeſtꝭ
ſed etiā diſcholis: ꝛ Mat. xxiij. dicit dn̄s. Su
per cathedrā Moyſi ſederūt ſcribe ꝛ phari-
ſei oīa ergo quecūcꝫ dixerint vobis ſeruate ꝛ
facite: ſm̄ vero opa eoꝝ nolite facere: dicunt
enī ꝛ non faciūt: ſ hi ſunt mali p̄lati quibꝫ dn̄s
in oībus obedire p̄cepit. Nimirū cū ꝛ malis
parentibus carnalibꝫ obediendū eſt. ¶ Ad h̄
dicendū q̄ ſup illud Ro. xiij. Oīs anīa ptāti-
bus ſublimioribus ſubdita ſit: dicit glo. eo q̄
ſupiores ſunt obediendū eſt eis: cū ergo ſubie
ctio debetur alicui ratione ptātis ſublimioris
ideo q̄ꝫdiu manet ptās dꝫ manere obedientia
q̄z manente cauſa dꝫ manere effectus: ꝛ quia
ptās p̄lationis cū ſit donū gratie gratis da-
te non gratū facientis: per pctm̄ non tollit̄: q̄z
pctō non opponit̄: iō in malo p̄lato nihilomi-
nus manet ptās p̄lationis: ꝛ per ↄſequens il-
li debet̄ obedientia: vt pꝫ. viij. q. iiij. c. nōne: in
glo. Qō ↄtingat ptātem tolli totaliter vt per
depoſitionem: tunc tollit̄ etiā totaliter obedi-
entia: ſi vero contingat ligari ſcꝫ ad tp̄s vel in
certis caſibus tunc ſimiliter ligat̄ obediētia.
Ad hoc extra de elect. c. venerabiles: ꝛ idē eſt
ſi obedientia inhibet̄ vel ſuſpendit̄ ad tp̄s: vt
xv. q. vj. c. nos ſanctoꝝ: vnde cōcludit Aſten.
li. j. ti. xxiiij. poſt Alex. an. q̄ malo p̄relato ho-
nor debetur q̄ꝫdiu ab eccleſia toleratur: ꝛ licꝫ
male p̄ſideat: haberi debet vt bene p̄ſidens:
quouſcꝫ ab eccleſia deponatur: vnde non de
bet ei debita obedientia ꝛ reuerentia ſubtra-
hi a ſubditis: nec inferiorum eſt iudicare de
p̄latis: vtrū ſcꝫ bene operent̄ vel nō. Roma.
xiiij. Tu quis es qui iudicas ſeruū alienum: ꝛ
ſic obediendū eſt malis prelatis. Sed in qui
bus obediendum eſt: oſtendit ſanctus Tho.

ſcd̄a ſcd̄e. q. ciiij. dicens: q̄ homo ſimpliciter
deo ſubijcitur q̄ꝫtum ad oīa exteriora ꝛ interi
ora. ꝛ ideo in omnibꝫ ei tenet̄ obedire: ſed ho
mo non tenet̄ in oībꝫ homini obedire. Nam
duobus modis contingere pōt q̄ ſupiori ſuo
non tenet̄ obedire. Primo mō ꝓpter p̄ceptuꝫ
maioris poteſtatis: nullus em̄ p̄cipere pt ↄ p̄
ceptum dei vel etiam ſupioris p̄lati dū illud
rōnabile fuerit: vt oſtendit glo. Roma. xiij. ſu
per illud qui reſiſtunt ei ꝛc. Secundo modo
ſi precipit illud in quo nō ē ſubiectus: nam in
his que pertinent ad interiorem motū volū-
tatis: nō tenetur homini obedire ſed ſoli deo:
ſed ſolum in his que exterius p corpus ſunt
agenda: ꝛ hoc ſm̄ rōnem ſuperioritatis: ſicut
miles duci in his q̄ pertinent ad bellū. ſeruꝰ
dn̄o in his que pertinent ad diſciplinam vite
c uram domeſticaꝫ. chriſtianus prelato p̄la-
to eccleſiaſtico in his que pertinent ad ſalutē
anime: non em̄ p̄latus eccleſiaſticꝰ auctorita-
tem habet imperandi ꝓ libito ſuo: ſed ſicut re
ligioſi qui ꝓfitent̄ regularem ↄuerſationem
ſm̄ illam ſuis ſubdunt̄ p̄latis: et ideo q̄ꝫtum
ad illa ſola tenent̄ obedire que poſſunt ad re
gularem conuerſationem ptinere: q̄ ē obediē
tia ſufficiens ad ſalutē. ſic etiam omnis chri-
ſtianꝰ qui in baptiſmo chriſtianā ꝓmittit cō-
uerſationem: ſm̄ illā etiam ſuis p̄latis ſubdit̄-
ꝛ igit̄ q̄ꝫtuꝫ ad illa ſola que requirunt̄ ad cō-
uerſationem chriſtianā ꝓut ſancta mater ec-
cleſia: non ſolū ex iure diuino ſed etiam poſiti
uo: ſufficienter exp̄ſſit tanq̄ꝫ neceſſaria ad ſa-
lutē: chriſtianus obligatꝰ habet̄ ō neceſſitate
ſalutis: ſed quicquid ad h̄ de bono ſupaddit:
ptinet ad cumulū pfectionis: ꝛ ſic pꝫ q̄ ſubdi
ti ſuis prelatis non tenent̄ in omnibus obedi
re ſed in aliquibus determinate: dicit enim
Guil. q̄ iferiores tenent̄ obedire p̄latis eccle
ſiaſticis in his ad quorum obſeruationem in
baptiſmo ſe obligauerunt: vt ſcꝫ teneāt verā
fidem cum opibus ꝛ abrenuncient ſathane ꝛ
pompis eius ꝛ oībꝫ opibꝫ: ꝛ p ↄſequēs q̄ꝫtum
ad omne pctm̄ vitādū ꝛ ſpūale bonū ꝓſequē
dū: ſed in alijs actibꝫ nō ſubdūt̄ eis niſi inq̄ꝫ-
tum ad iſta reduci ſeu ptinere poſſunt. vn̄. xj.
q. iij. c. non ſemp malum eſt non obedire p̄ce-
pto dicit glo. q̄ inferior obedire non debet nō
ſolum qn̄ eſt iniuſtū: ſed etiam qn̄ eſt inhone-
ſtum vel etiā incomodū: quod vltimū tn̄ nō
eſt in oībꝫ intelligendū. B Secundo que
ri poteſt. cum ſubditus ſit in obedientia pre-
lati in his ſaltem que ſunt ad aīe ſalutē neceſ
ſaria. vtrū q̄ liceat ei alicui alteri cōfiteri q̄ꝫ ꝓ
prio p̄lato: Ad h̄ dicendū ſm̄ Rich: ꝛ Aſtē.
loquendū eſt ō cōfeſſione dupliciť. Vno mō
ꝓut ē opus ꝟtutis directe repugnans hypo-
criſi in q̄ q̄s ſeip̄m accuſat: ne alius q̄ꝫ ē appa
reat: vel mala ſua aperit ad morbi inueſtigā-
dam curationē ꝛ hoc mō cōfeſſio fieri pt cui-
liber q̄ pōt adiuuare inſtruendo vel orando:
vel de quo pōt homo erubeſcere ꝛ humiliari
ꝛ alter exēplo humilitatis meliorari: nō pec-
catorum cognatione deprauari: ꝛ ſic q̄s confi
teri poteſt cuilibet peccatū ſuū ſiue clerico ſi-
ue laico. Sic enim dicit Bern. ſup cantica.
Vir pfectus eſt veritatis amator: q̄ oēs vel-
let noſcere ſua mala: dum tamē ei nō eſſet cā
mali ſed boni. ¶ Alio modo ꝓut eſt opus ſa-
cramentale ordinatum ad recōciliationē que
fit p abſolutionē ꝛ hec confeſſio nulli ē faciē-
da nec p̄ſbytero: vt extra de pe. ꝛ remiſ. c. oēs
ꝛ lꝫ quidam ſentire videant̄ q̄ in caſu neceſ-
ſitatis neceſſariū ſit ↄfiteri laico. tn̄ ſm̄ Aſtē.
cōtrariū ē verū: q̄z p̄ſbytero nō laico p̄ceptū
eſt i dicto. ca. eſt tn̄ licitū ꝛ ↄgruū ſi aſſit ido-
neus laicus tpe neceſſitatis illi ↄfiteri: ꝛ ſic in
telligit magiſter ſnīaꝝ ſm̄ Hein. boyc. in. iiij.
di. xvij. c. vl. dicēs: Si defuerit p̄ſbyter ꝓximo
faciēda ē confeſſio. Qꝫ ſi q̄rit̄ ad quid talis
cōfeſſio valeat: reſpōdet Tho. ꝛ Aſtē. q̄ ba
ptiſmus habet efficatiā ex ſanctificatione ma
terie ꝛ iō a q̄cunq̄ꝫ conferatur alicui ſacr̄m re
cipit: ſꝫ vis p̄nie ſacr̄alis ↄſiſtit in ſanctificatio
ne miniſtri: ꝛ ideo qui laico confitetur licet im
pleat quod ē ex parte ſua de cōfeſſione ſacra
mentali: ſacr̄m tn̄ abſolutionis non ↄſequit̄:
ꝛ ideo valet tantum ad diminutionē pene q̄
fit p cōfeſſionis meritū ꝛ penam: ſꝫ nō cōſeq̄t̄
diminutionem illā pene que fit ex vi clauium
ꝛ ideo ſic confeſſus magis punitur poſt iſtā
vitam q̄ꝫ cōfeſſus ſacerdoti: minus tamē pu
nitur q̄ꝫ ſi nulli fuiſſet confeſſus: veruntamen
extra caſum neceſſitatis quis ↄfiteri debet ꝓ
prio ſacerdoti: vt pꝫ in dicto. c. omnis. vbi di-
cit Hein boyc: poſt Hoſti. ꝛ Jo: an. q̄ ꝓprius
ſacerdos dicit̄ curi parrochialis eccl̄ie ē con
miſſa ſiue ſit rector ſiue vicarius. Cura autē
eſt vigil onerosa ac ſollicita cuſtodia animaꝝ
alicui cōmiſſa: vt curet ne pereant ſꝫ ſaluent̄:
q̄ competit ex lege vel cōmiſſione canonica
aut conſuetudine vel preſcriptiōe p ſedē ap̄li
cam non improbata vnde ꝓprius ſacerdos
dici pt: q̄ habet immediatā curaꝫ. ſ. ſacerdos
ꝓchialis. Similiter papa ꝛ ep̄us ſūt ꝓprij

ſacerdotes ⁊ imediate: ſiĺr archipſbři. vt ex/
tra de offi. archipſbyteri. c. officiū. c. vt ſingu/
le. Itē legat⁹ pape vel penitētiari⁹ pape. vt
de offi: legati. ⁊ idē videt̃ intelligēdū de gene
rali vicario epi: extra de offi. iud. ordi. c. inter
cetera: ⁊ ſufficit licētia cuiuſlibet iſtoꝝ vt ꝗs
cōfiteri poſſit alteri ꝙ̄ ꝓprio ſacerdoti: etiā ſi
licētia ſit generalis. ſ. nō expſſo cui ↄfiteat̃: vt
vtꝫ in extrauagan: Io. xxij. q̄ icipit: vas electi
onis: ⁊ ſi ꝗs dicit ſe hr̄e licētiā a q̄ ꝙ̄ iſtoꝝ di/
cit Hein. boyc. ꝙ ſibi credēdū ē: qꝛ nō eſt pſu
mēdū ꝙ ſit imemor ꝓprie ſalutꝭ. ¶ Tertio
occaſiōe iā dictoꝝ q̄ri pōt: an frēs mēdicātes
q̄ deputant̃ ab epis vel etiā a ſūmo pontifice
ad audiendū ↄfeſſiones: licētiā ſacerdotis p/
rochialis habere debeant: ⁊ vtrū ipis fratrib⁹
ſic deputatis cōfeſſi teneant̃ ſemel i anno con
fiteri ꝓprio ſacerdoti: pꝛrīꝫ cū ſacerdos ſacrā
miſtrās agnoſcere debet vultū pecorū ſuoꝝ
vt dꝛ Ecci. xxvij. curā illi⁹ habe. ¶ Ad h̄ dicē
dū ꝙ̄ū ad p̄mā ptē q̄ſtiōis: ꝙ Io. an. in clem̄.
ſup cathedrā: i glo. ſup v̄bo: denotat: dicit ꝙ n̄
eſt neceſſe licētiā petere ꝓpter verbum libere
⁊ idem tenet Paulus de liazariꝭs: ⁊ intelligū
tur mendicantes fratres p̄dicatores ⁊ mino/
res. ⁊ ibi p Clemētē quintum pꝛorogatum fu
it ad Auguſtin̄. ⁊ per Io. xxij. ad carmelitas.
Quantū aūt ad ſcdam ptē queſtionis: dicen
dum ꝙ lꝫ quidā doctores ſentiant vt archid.
⁊ Io. mo. ꝙ ipſis fratribus cōfeſſi teneant̃ ſe
mel in anno confiteri ꝓprio ſacerdoti. tamen
Io. an. ſup v̄bo. abſoluti dicit ꝙ a fratrib⁹ ab
ſoluti non habebunt vlterius neceſſe ↄfiteri
ꝓprio ſacerdoti. Nec obeſt. c. oīs. qꝛ intelligi/
tur de illo qui alteri legitime cōfeſſus nō erat
vt dicebat Benedictus in cōſtitutione: inter
ceteras: ⁊ Io. an. xxij. in extrauagan̄. vas ele/
ctiōis: qd̄ d̄ facto tenet̃. Et dicit Hein. boyc.
ꝙ h̄ verius eſt: al's ptās ⁊ officiū de hmōi de
modico vel de nihilo oparetur. imo forſan in
q̄dā deriſiōe haberet̃: cū pauci ↄfiterent̃ eis
videntes teneri ſe nihilominus ſacerdoti p
pꝛio eadem peccata cōfiteri. Idē tenet Guil.
dꝛ monte dicens: ꝙ de rigore ⁊ veritate ſacri
ꝙ̄tum ad culpā mortalē ⁊ penā ppetuam: di
cti fratres in ſacro pnie reputant̃ ꝓprij ſacer/
dotes ⁊ ſic ſatiſfactum ē caplo oīs: ſꝫ qꝛ con/
feſſus ē exhibendum corpus chriſti p ꝓprium
p̄ſbyterū ⁊ nō aliū: nec pt eē bn̄ certū preſby/
tero de confeſſione facta fratrib⁹ hmōi. idcir/
co equū ⁊ vtile eſt vltra neceſſariam ↄfeſſio/
nē talibus factam: volūtaria nō obmittat̃: ad

oſtendendū ſubiectionē ⁊ obediētiā ſuo p̄lato cō
fitendo. ſ. illa pctā q̄ citra vltimā ↄfeſſionē p/
petrauerit vel etiā oīa ſi placuerit: al's eīn de/
traheret̃ p̄ſbyterꝭ ⁊ eoꝝ eccleſiꝭs: q̄b⁹ prochi
ani dāt ouū vel denariū in ſua ↄfeſſione q̄ cō
ſuetudo nō iꝑrobat̃: ſm doctores tn̄ in dicto
c. oīs: ſūt aliq̄ caſus i q̄b⁹ nō dꝫ cōfiteri ꝓprio
ſacerdoti: ſꝫ req̄ſito curato imo ↄdicēte q̄s pt
⁊ dꝫ illicite alteri ↄfiteri. ¶ Prim⁹ caſus ē ſi p
pri⁹ ſacerdos ſit inſcius ⁊ ignar⁹ vel idiſcre/
tus vt patꝫ de pe. di. vj. c. placuit et deinceps
nulli ſacerdotū liceat quēlibet cōmiſſū alteri
ſacerdoti ad pniā accipe: ſine ei⁹ cōſenſu cui
ſe pri⁹ cōmiſit: niſi p ignorātia illius cui p̄us
cōfeſſus ē. ¶ Scd̄o caſus ſi ꝓprius ſacerdos
pticeps ē criminis vtputa qꝛ peccauit cū pſo
na q̄ ſibi ↄfitet̃: tunc eīn tollit̃ erubeſcētia cō
fitenti ⁊ vt plurimū puritas ↄtritiōis ipedit̃:
vn̄. xxx. q. j. dꝛ. c. oīs ꝙ ↄfeſſionis filij quādā cō
paternitatē cum confeſſore ↄtrahūt: quapro/
pter ſi ꝗs h̄ ſcelus ppetrauerit nō ſolū digni/
tatis honorem amittat. verūetiā vſqꝫ ad ex
itum vite iugi pnie ſe ſubdat. Et Celeſtinus
papa ſubdit ibidem: ſi quis ſacerdos cum fi/
lia ſpirituali fornicatus fuerit: ſciat ſe graue
adulterium commiſiſſe: idcirco femina ſi lai/
ca eſt derelinquat omnia: ⁊ res ſuas paupib⁹
reddat ⁊ conuerſa i monaſterio vſqꝫ ad mor
tem deo ſeruiat: ſacerdos aūt qꝛ exemplū ma
lum dedit hoīb⁹: ab oīni officio deponatur ⁊
pegrinando. xv. annos peniteat: poſtea vero
ad monaſterium vadit ibiqꝫ cunctis dieb⁹ vi
te ſue ſeruiat deo. Et. c. ſequenti. glo. i. c. oīs:
dicit ꝙ ibi nō eſt filiatio niſi q̄ ad ſolum ſacer
dotem: qꝛ ples ſacerdotis iungi poſſet matri
monio cum filijs vel filiab⁹ cōfeſſionis. Hinc
enim dicit Ioh̄. in: c. oīs ꝙ p̄ſbyt grec⁹ nō au
diet confeſſionem vxoris ſue. ⁊ glo. Bar. ibi/
dem dicit ꝙ ſacerdos orientalis non audiet
confeſſionē vxoris ſue: qꝛ nec ipſa libere cōfi/
tetur ſi commiſit adulteriū. ſi ḡ laic⁹ i neceſſi
tate audiat confeſſionem mulieris alicui⁹ nō
pōt poſtea cum ea ↄtrahere. ar. h̄. ſi tamē cō
trahit forte tenet m̄rimonium: videt̃ enim h̄
tm̄ ſacerdoti phiberi: cum eius tm̄ officiū ſit
audire pctā confitentium: hoc ibidem glo. ſen
tit in deteſtationē criminis: quicquid tamen
ſit: licꝫ videat̃ inhoneſtum ei inconueniens: ſi
tamen audit ſacerdos confeſſionem vxoris
ſue vel concubine: dare pōt vtiqꝫ pniam: ſm
Tho. ⁊ Aſten. dūmmodo tn̄ al's habeat au/
ctoritatem abſoluendi: ¶ Tertius caſus ē ſi

fuerit ſacerdos reuelator: ↄfeſſionis qd̄ oīno
phibet̃ in dicto. c. oīs. §. caueat oīno ſacerdos
ne verbo vel ſigno aut q̄uis modo prodat ali
quatenus pctōrem: ſ; ſi prudentiori ↄſilio indi
guerit illud abſqꝫ vlla expreſſiōe caute req̄rat
q̄m qui pctm̄ in penitentiali iudicio ſibi dete/
ctū reuelare p̄ſumpſerit: nō ſolū a ſacerdotio
deponendū decreuimus verūetiā ad pniam
agendā in arctū monaſteriū retrudendū. Ad
dit Hoſti. ꝙ oībus diebus vite ſue pegrinan/
do peniteat: qd̄ intelligit̃ ꝙ̄ diu eſt in pnia tē/
porali: puta vſqꝫ ad ſeptenniū vel decenniū
vel plus vel minus: ſm ꝙ ē pnia limitata: q̄ e/
lapſa: eſt i monaſteriū detrudēdus vt ibi ppe
tuā pniam agat. ¶ Quartus caſus ſi v̄iſimili
ter timeat̃ ꝙ pſonā cōfitentem ſollicitabit ad
pctm̄: ⁊ maxie ſi hoc conſtat ex pbabilib⁹ indi
cijs vel ex manifeſta cōuerſatiōe aut fama cō
muni. ¶ Quintus caſus ſi pctm̄ ſit directe cō/
miſſum ↄ perſonā q̄ ipſi⁹ curati: ⁊ potiſſime ſi
ſit tale pctm̄: cui⁹ cōfeſſio req̄rat expreſſionē
⁊ circūſtantiā illius pſone in quā cōmiſſum ē
vt pꝫ de infamia: de detractiōe ⁊ hmōi. ¶ Se
xtus caſus eſt tpe iuſte neceſſitatis: vt cū ꝗs in
firmat̃ vſqꝫ ad mortē: vel intrare debꝫ iuſtum
bellū vel mare: vel aliq̄d ſimile euidens peri/
culum: ⁊ deeſt ꝓprius ſacerdos. ¶ Septimus
caſus eſt ſi eſt vagabundus. ff. de iudi. l. heres
abſens. ¶ Octau⁹ cū ꝗs querit domiciliū q̄
ſe cōferat. nā ⁊ is ſine domicilio eſt. ff. ad mu/
nici. l. heres in prin. ⁊ l. eius: §. celſus. In his
deniqꝫ caſib⁹ p̄dictis ⁊ ſimilib⁹: in q̄bus pba/
biliter timet penitēs ex ↄfeſſiōe piculū imine/
re ſibi vel ſacerdoti: ſemp debet recurrere ad
ſuperiorē ⁊ petere licentiā alteri ↄfitendi quā
ſi habere nō poſſit: idem iudiciū eſt: ac ſi non
haberet copiā ſacerdotis: vnde magis elige/
re debet laico ↄfiteri: nec i hoc tranſgredit̃ ec
cleſie p̄ceptū: qꝛ p̄cepta iuris poſitiui nō ſe ex/
tendunt vltra charitatē nec etiā fit iniuria ſa/
cerdoti: qꝛ amittere priuilegiū videt̃ qui con/
ceſſa ſibi ptāte abutit̃ cōcordat Pe. Alex. In
no. ⁊ Guil. ⁊ cōmuniter addunt ꝙ ſi nullo mo
do habere pōt ſacerdotē aliū: ⁊ neceſſitas i/
mineat: confiteat̃ peccatū in genere ſine eo d̄
quo poſſit malum puenire: ⁊ addunt Hoſti.
⁊ Ray. ꝙ tales non debent ↄfiteri cuicunqꝫ
ſacerdoti: ſed potius illi q̄: alias habet iuriſ/
dictionem ſi ſaltem haberi pōt. Ad laudē dei.

¶ De cōfeſſiōe q̄n ⁊ cui eſt facienda
aut q̄n iterāda: ⁊ q̄līter eſt celanda: ⁊
de abſolutōe p̄uilegiatoꝝ. ¶ Ser. xi.

Honora patrem tuum ⁊c. Ad
maiorē euidentiā materiā de cōfeſſi
one plenius ſcire cupiētes. Primo
queri pōt: vtrū de neceſſitate ſalutis requirat̃
cōfeſſio. vel ſufficeret ſola p̄cedens ↄtritio: cū
eīn per ↄtritionē precedentē peccatū omiſſuꝫ
credat̃: ſequens confeſſio neceſſaria nō vide/
tur. ¶ Ad hoc rn̄det Guil. in ſuo ſacramenta
li: ꝙ ſi loq̄mur de illo qui mortaliter peccauit
tunc ↄcordāt theologi ꝙ talis habet ore ne/
ceſſario cōfiteri: nec papa cum tali diſpenſare
poſſet quin ↄfiteri tenet̃: cuius rō eſt ſubſtan
tia ⁊ materia de quib⁹ eccl'ia militans funda
ta eſt ſunt ſacrā: quoꝝ vnū eſt pnia q̄ ſacrā tol
lere aliud non eſſet ꝙ̄ eccleſiā ſub uertere qd̄
papa facere non pōt q̄ ſolus vicarius xpi eſt:
dicit etiā Tho. ꝙ papa neceſſitatē ſacroꝝ tol/
lere non pōt: ſicut nec inſtituere noua ſacrā:
qꝛ ſunt ex inſtitutiōe diuiā: ſ; diſpenſare poſſet
de tpe ſcꝫ ꝙ differret vltra annū. Tn̄ bn̄ ve/
rū eſt ꝙ ſola cōtritio cū propoſito cōfitendi ⁊
ſatiſfaciendi tollit peccatū: ⁊ reddit viuum ⁊
mundatū peccatorē qd̄ oſtendit dn̄s in La/
zaro: quē ſola vocatio oīno reddidit viuū an/
teqꝫ chriſtus eum traderet apl'is ad diſſoluē/
dum: ꝙ ſi poſtea nō confiteat̃ vel ſatiſfaciat:
ingratum ſe reddit ⁊ peccat mortaliter: vnde
triplex eſt ratio quare poſt ↄtritionē neceſſa/
ria eſt cōfeſſio ſm Guil. ¶ Prima ꝓpter ſtatu/
tū eccleſie: qd̄ precipit cōfiteri: nā auctoritas
⁊ traditio eccl'ie obligat vt p̄ceptū: vt patꝫ. xj.
di. c. in his rebus: ¶ Scd̄a eſt qꝛ ignoramus
an pctm̄ ſit dimiſſum: ꝙ ſi nō: tn̄ in pnia qꝛ ſa/
cramētalis eſt ⁊ effectiua gr̄e remittit̃. ¶ Ter
tia qꝛ dato ꝙ ſimus ſine pctō mortali: vt ſatiſ
faciamus p̄cepto pape: neceſſariū eſt ſaltē ve/
nialia ↄfiteri ſemel in anno: qd̄ ꝓpter hoc p̄ce
ptum eſt. vt i eucharistie receptiōe reuerentio
res ſimus: vt pꝫ in dicto. c. oīs. ¶ Scd̄o que/
ri pōt: quotiens ꝗs ↄfiteri teneat̃: an ſtatim p/
petrato mortali pctō. ¶ Ad hoc rn̄det Hein.
boyc: in dict. c. oīs: extra de pe. ⁊ re. ꝙ cū cōfeſ
ſio ſit p̄ceptū affirmatiuū nō obligat niſi p lo/
co ⁊ tpe: ⁊ eccl'ia voluit in h̄ p̄cepto tp̄s deter
minare: cū ſit p̄ceptū diſcipline nō nature: vn̄
determinauit ꝙ admin⁹ ſemel in anno dꝫ fie
ri ↄfeſſio: vt in dicto. c. oīs: qd̄ tn̄ fallit in mo/
nachis nigris qui ſaltē ſingulis menſib⁹ con/
fiteri debent: vt patet in cle. de ſta. mo. c. ne in
agro. §. ſane: quā cōſtitutionē quo ad hoc ad

alios religioſos dilatare ſatis honeſtū eſt ſm
Jo.an.ibidē. Alij vero ꝗuis ex ecclīe ꝑcepto
nō obligenꝰ cōfiteri niſi ſemel in anno ſm ius
canonicū: tñ qꝛ ſm phm.viij. phiſicoꝝ volun
tas nō retardat facere opus volitū: niſi ꝓpter
aliquā cauſam rōnabilem: ideo dilatio ꝯfeſſi
onis ſi nō eſt cauſa rōnabilis ⁊ meritoria: tūc
vel nō eſt voluntas ſufficiens ad deletionem
peccati: vel dilatio ex cā ſua eſt periculoſa vel
etiā vitioſa. ⁊ vtrobiqꝫ letale diſpendiū iminet
aīe. ¶ Nam dilatio cōfeſſionis eſt piculoſa.
Primo ꝓpter incertitudinē vite dicente dño.
Vigilate qꝛ neſcitis diē neqꝫ horā: ⁊ diuiti rñ
dit. Stulte hac nocte repetent animā tuā ⁊c.
¶ Scdo ꝓpter accumulationem criminū: dicit
eñ Greg. pctm̄ qd per pniam nō diluiꝰ: mox
ſuo pōdere in aliud trahit. ¶ Tertio propter
elongationē a deo: ita ꝙ difficilius cōuertiꝰ ⁊
eius vita piculoſius finiꝰ: dicit eñ Ouidius:
Qui nō eſt hodie cras minus aptus erit: ⁊ ps
Qui ſe elongant a te peribūt. ¶ Quarto pro
pter indignationē iudicis qꝛ per hoc magnā
ingratitudinē oſtendit reus: timendū eſt etiaꝫ
ꝙ qui ſemel tm̄ cōfiteꝰ in anno nō facit hoc ex
amore: ſꝫ potius ex timore vel ex alia ſiniſtra i
tentione: qꝛ ſi nō rediret tps ieiunij: nō rediret
etiā cū illis tps confeſſionis peccati. ¶ Quin
to propter defraudationē gratie: q per ꝯfeſſio
nē ꝯferreꝰ: q redderet hoīem magis firmū ad
reſiſtendū malo ⁊ inherendū bono: multi nā
qꝫ deſperāt a peccato poſſe reſipiſcere: donec
doloroſa confeſſione ſtuduerint illud abluere.
¶ Secūdo etiā dilatio eſt vitioſa ſcꝫ ex negli
gentia: quia in mortali quis exiſtens iminente
neceſſitate confitendi non ꝯfiteꝰ vel amplius
tardat ⁊ mortaliter peccat: q tpis neceſſitas
q ad obligationē ꝯfeſſionis ex quatuor atten
di poteſt: vt tangit. Alexā de hal. in.iiij. parte
ſumme: ⁊ Tho.in.iiij. ¶ Primo ex parte pi
culi iminentis ſcꝫ mortis: vtpote ſi eſt in bello
in mari: vel in alio mortis piculo: vel ſi mulier
eſt in partu ⁊ ſimilibus. ¶ Scdo ex parte ſacri
cuiuſcūqꝫ ſuſcipiendi: tractandi vel ꝯferendi:
vel in aliq actu vt miniſtrū eccleſie ſe exhibē
di: verbi gratia. Si vult ſacrū ordinē recipe
re: celebrare: euchariſtiam ſummere vel ſacra
miniſtrare: ad quos actus nullus in peccato
mortali nō confeſſus accedere debet: copia ſa
cerdotis oblata ⁊ neceſſitate non vrgente.
¶ Tertio ex parte ſtimuli ⁊ cōſcientie: cum ſcꝫ
conſcīa ſibi dictat ꝙ ſtatim confiteri teneaꝰ: ex
eo ꝙ deſparſe poſſe reſiſtere pctō niſi ꝑuia cō
feſſione ꝙ ſi illā nihilominus ꝑtermittat vel
differat: nō excuſaꝰ a mortali ꝓpter cōtemptū
quē incurrere pōt duplici rōne. ¶ Primo cū
celeritas ꝯfeſſionis cōtemnitꝰ vt actus pecca
ti ſepius itereꝰ. ¶ Scdo cū actualiter cogitat
diſpendiū pcti: offenſam dei ⁊ alia hmōi: q ef
ficaciter illū ad penitentiā incitarent: ⁊ tñ nō pe
niteret: ſꝫ potius illi motioni reſiſteret qd eſſet
reſiſtere inſpirationi ſpūſſancti. ¶ Quarto ex
pte dubij vt ſi habꝫ caſum de q papa ſolus eū
abſoluere pōt: ⁊ nūc habꝫ copiā ꝯfeſſoris dñi
pape: ⁊ dubitat ſi illū habebit in futuro: vnde
ſi qs exiſtens ī mortali in his caſib⁹ differt cō
fiteri: non excuſaꝰ a mortali: dūmodo debitā
oportunitatē habeat. ¶ Tertio queri pōt: vtꝝ
in aliqao caſu teneꝰ qs confeſſionē factā reite
rare. ¶ Ad hoc rñdet Pe.in.iiij. ꝙ cōfeſſio eſt
in remediū ⁊ in preceptū: ꝗtum igiꝰ eſt in re
mediū ſi qs vult iterū ꝯfiteri bonū eſt ad ma
iorem remiſſionē citius obtinendā: tā ex pena
⁊ verecūdia ꝗꝫ etiā ex vi clauiū: ꝗtum tñ ad
ꝑceptū non teneꝰ illam iterare: niſi velit poſt
ꝗꝫ chyrographus peccati q ſe diabolo ſemel
obligauerat eſt ſolutus. In aliquib⁹ tñ caſib⁹
confeſſionē reiterare teneꝰ ſcꝫ vel ꝓpter defe
ctum cōfeſſoris: aut propter defectū ꝯfitentis
nā primo reiterare teneꝰ ſi deficit cōfeſſori cla
uis potentie: eo ꝙ non pōt de pctō ꝯfeſſo ab
ſoluere: ⁊ tunc remittet eū ad ſuperiorē cum li
teris vel aliter: quā tñ remiſſionem ſi peccatū
occultū eſt facere debꝫ de licentia penitentis
tantū ⁊ nō aliter: vel dimittat eum ire libere
ad quēcūqꝫ hñtem abſoluendi ptātem. Quō
aūt abſolutio iſta fieri debꝫ ab eo qui remittit
ad ſupiorem ī his de quib⁹ ptātem hꝫ abſol
uendi: oñdit Tho.in qdā qdlibeto dicens: ꝙ
ſacerdos nō abſoluit aliquē niſi qui diuinitus
crediꝰ abſolutus: ſed poſtꝗꝫ a deo eſt abſolu
tus: teneꝰ adhuc eccleſie ꝯfiteri: ⁊ qꝛ diſpenſa
tio abſolutiōis nō eſt tota minori tradita. Te
netur tñ ei oīa confiteri: ⁊ ipſe debꝫ ab oībus
abſoluere a quib⁹ pōt: ⁊ deinde teneꝰ eū remit
tere ad ſupiorem abſoluendū de reſiduo: ve
runtñ ſm Tho.in.iiij. diſt.xix. ſacerdos nullū
abſoluere pōt excōicatum a culpa: niſi prius
abſolutus fuerit ab excōicatione: quia parti
ceps nō eſt ſacramentoꝝ eccleſie excōicatus:
qui tñ excōicati tpe neceſſitatis abſolui pñt a
quocū ſacerdote ab omnibus etiam excōica
tionibus: veruntñ vt habetur lib.vj. de ſen.ex.
ca. eos: ſi ſic abſoluti a ſententia: canonis vel
hoīs: eo ꝙ recurrere nequeunt ad eum a quo
fuerant abſoluendi ꝓpter legitimū periculum
vel impedimentū: ſꝫ ceſſante piculo vel īpe
dimēto nō ꝑſentēt ſe illi a q debebāt abſolui:
mādatū eiꝰ recepturi: ⁊ vt opꝫ ſatiſfacturi: re
incidūt in eandē ſniam: ſicut ⁊ illi qb⁹ a ſede
apoſtolica vel legatis abſolutis iniūgiꝰ vt ordi
nario vel alteri ſe ꝑſentēt ꝓ pnia ⁊ ꝙ iniuria
tis ſatiſfaciā ꝯtociꝰ poterint. Preterea ſi qs
aliquē abſoluit de facto qd tñ de iure nō pōt
nō credit ſanctꝰ Tho. eū abſolutū eē: excuſaꝰ
tñ ꝑ ignorātiā iuris ſꝫ multomagꝭ ꝑ ignoran
tiā facti: cū credit eū hr̄e auctoritatē niſi fue
rit ignorātia craſſa ⁊ affectata: ſacerdos tñ ñ
excuſaꝰ cui ius illud ignorare nō lꝫ: idē tenet
glo.ij.in.ꝟ. extra ciuitates: in clem. ſup cathe
drā. Dicit etiā. Jo.an. ꝙ q ad penā eternā tu
tus ē: ſꝫ a ſatiſfactiōe ⁊ pnia tutus nō ſt. B
Q; ſi qriꝰ: qd de cōfeſſione ſacerdoti facta: q
nō de iure tenet eccliaꝫ. Ad h rñdet Fran. d
zab. ꝙ licꝫ valeant geſta ꝑ talē ꝑlatum facta
donec toleraꝰ vt dicunt Inno. ⁊ Hoſti: quia
tñ in foro penitētiali iterꝑtabuntur ī ptem du
riorē tanꝗꝫ tutiorē: extra de ſcrutinio. cap.j. in
glo. melius eſt vt habeāꝰ pro non abſolutis;
ita ꝙ viuentes qui fuerunt confeſſi tali ꝑlato
detecto ꝙ non ſit vel fuit ꝑlatus iterum ꝯfite
ri debebunt: quo ad mortuos aūt iterꝑtabūꝰ
ꝙ ex fide ſaluati ſunt: ⁊ abſolutio valuerit. vt
vult glo. extra de elec. in. c. dudum.ij. ⁊ quod
ibidem textꝰ dicit: ꝙ tales aīe decipiuntur in
telligitur q ad decipiētē qui eas ꝗſtus grā ꝑ
dere non curauit ꝗtum in eo fuit: ⁊ ideo ſan
guis eorum a deo diſtincte requiritur: ſed qꝛ
deus nullum decipi velit ꝗtū in eo eſt. tales
ſm glo: ſaluantur in ſola fide. Scdo vero ite
rare tenetur ſi defuit confeſſori clauis ſciētie:
quia neſcit diſcernere iter lepram ⁊ leprā: tūc
enim diſcretiori denuo ꝯfitendū ē: vt in dicto
ca. omnis. de. pe. di. vj. placuit. Tertio iterare
tenetur ex pte defectus confitētis: qñ ſcienter
dimidiauit cōfeſſionem tacendo mortale pec
catum. dicit eñ Hein. boyc. in. dicto. c. omnis
ꝙ nō eſt licitum ſi qs in fraudem vel ꝓpter ve
recundiam diuerſis cōfiteꝰ: cuilibet ptē dum
taxat reuelando ꝓpter verecundiam: ſicut q
dam faciunt cōſiderantes maximam cōgeriē
peccatorum: vt. de. pe. di. v. c. j. vnde Tho. in
iiij. di. xvij. dicit ꝙ de neceſſitate confeſſionis
eſt: ꝙ homo oīa peccata ſua cōfiteaꝰ q ptūc
habet in memoria alioquin nō eſt ꝯfeſſio. ſed
confeſſionis ſimulatio: ſed ſi qs non habuit ī
memoria qd poſtea recordaꝰ: ſufficē ꝙ h pec
catū dicat explicite ⁊ alia in generali dicēdo
ꝙ cū alia multa confitereꝰ h oblitus fuit: idē
Pe. Quarto ſi cōfitēs cōtēpſit vel neglexit ſa
tiſfacere ⁊ oblitꝰ ē iniūctā ſatiſfactionē: quaꝫ
ſi ſciret ⁊ eā implere vellet nō opꝫ ob h ite
rare ꝯfeſſionē: Quintū qdem addere volunt
de eo qui redit ad peccata cōfeſſa. qꝛ q rein
cidit nō videꝰ eſſe verus penitēs: ſed potius
irriſor: de pe: di. iiij. c. qui reincidit. Sed ad h
rñdet ſanctꝰ Tho. in. iiij. di. xxij. ꝙ recidiuās
nullo modo teneꝰ peccata dimiſſa directe cō
fiteri nec in generali nec in ſpeciali cuicunqꝫ
confiteatur. ſed indirecte ſicut illud ſine quo
ſciri non poteſt debitus modus ſatiſfactiōis:
tenetur recidiuās notificare peccata dimiſſa
quantum ſufficit ad hoc vt ſciatur que ſatiſ
factio poſſit illi congruentius iniungi. vt ſi fre
quenter lapſum carnis paſſus eſt ex aliqua
occaſione per ſatiſfactionem talis occaſio ꝑ
ſcidatur: ⁊ ſimiliter de alijs peccatis. Sextuꝫ
etiam quidam addunt de eo qui confeſſus
eſt in propoſito non deſerendi peccatum d h
tamen caſu dicit Tho. in. iiij. diſt. xvij. ꝙ con
feſſio ſm ꝙ eſt actus virtutis non valet ſine
charitate q eſt principium merendi: ſed ſm ꝙ
eſt pars ſacramenti ordinat confitētē ad ſa
cerdotem qui claues eccleſie habet: ⁊ ꝑ ꝯfeſ
ſionē confitentis cognoſcit cōſciam eiꝰ: ⁊ ſm
hoc poteſt etiā eſſe in eo q nō ē cōtritꝰ: qꝛ pōt
pctā ſua ſacerdoti nota facere: ⁊ clauibus ec
cleſie ſe ſubijcere: ⁊ ꝗuis tunc non ꝑcipiat ab
ſolutionis fructū. recedente tamē fictione inci
pit recipe ſicut etiā in alijs ſacramētis: vnde
non tenetur iterare cōfeſſionem ad quā fictꝰ
accedit: ſed teneꝰ poſtmodum fictionē ſuam
confiteri cōcordat. Pe. Ad hoc etiam facere
videtur de pe. di. j. c. menſuram: §. nō ita. vbi
dicitur. Nec eſt neceſſe vt ſemel ſacerdoti cō
feſſi ſumꝰ denuo confiteamur. ſed lingua cor
dis non carnis apud veruꝫ iudicē ea iugiter
confiteri debemus. ⁊ licet Ray. ⁊ Hoſti. con
trarium tenent: tñ iſtud verius videtur. Hinc
extra de pe. ⁊ re. cap. ꝙ quidam: dicit Alex. iij.
ꝙ lꝫ non ſit vera huiuſmodi pnia: admittēda
tamē eſt eorum confeſſio: ⁊ crebris ſalutarib⁹
monitis eſt penitētia indicenda: glo. talis pe
nitētia non ē vera. i. fructuoſa quo ad vitam
eternam: valet tñ ei qui facit ⁊ ſentiet fructuꝫ
eius cum de alio crimine penitētiam egerit:
vt patꝫ de pe. di. iij. §. vlt. in fine. ¶ Quarto
qri poteſt an pegrini confiteri poſſunt alieno
ſacerdoti: et abſolui a crimine cuius abſo

luriōnē ſibi retinuit ep̄us: Ad h̄ r̄ndet Guil:
ꝙ ſi acceperīt perā ⁊ baculū vł alias licētiā
a ꝓprijs ſacerdotib⁹: p̄ſumendū eſt eis datam
licentiā confitēdi: ⁊ tūc abſolui poſſunt etiā a
caſib⁹ ep̄o reſeruatis: maxime cū inſtat tp̄us
generalis cōmuniōis vt in paſcha dꝫ illi tn̄ i-
iungi ꝙ cum habuerit copiā ſui ep̄i vel alteri
us habentis auctoritatē abſoluendi iterū con
fiteat̄ illi pn̄iam ab illo recipiens. Si ꝟo ſine
licentia ſui ſacerdotis pegrinant̄: ab alio non
pn̄t abſolui niſi in neceſſitate. Et idem eſt de
alijs negociatorib⁹ ⁊ viatorib⁹: ſm Inno. et
Hoſti: In extrema tn̄ neceſſitate pōt q̄libet
abſolui auctortaite ap̄lica: nec requirit̄ itera-
tio cōfeſſionis vł abſolutiōis: ſi tn̄ fuiſſet excōi
catus ⁊ ī tali neceſſitate abſolutus: ſi poſtea
ſe repreſentat ep̄o: reincidit ī eandē ſentētiam
vt li. vj. de ſen. excom. c. eos ¶ Quīto p̄terea
q̄ri pt. vtrū habēs ꝯfeſſionale vł ꝓuilegiū pa
pale: in q̄ habet̄ talis clauſula: q̄ ſup peccatꝭ
que ſibi ꝯfitebꝛꝭ niſi talia ſint ꝓpter q̄ merito
ſedes ap̄lica ſit cōſulenda: an vigore iſtoꝝ ꝟ-
borum abſolui pōt ab excōicatiōe ortum ha-
bente a canone illo. xxvij. q. iiij. ſi quis ſuadē-
te diabolo: huius ſacrilegij vitium incurrerit
ꝙ in clericum vel in monachū violentas ma
nus iniecerit. anathematis vinculo ſubiace-
at: ⁊ nullus ep̄oꝝ illū abſoluere p̄ſumat niſi
mortis vrgente piculo ⁊c̄. vel ſi incurrerit ex-
cōmunicationē maiorē ob pticipatiōem vel
in alijs excōmunicationibus. Ad h̄ r̄ndet vir
magne ſcientie dn̄s Iacobus camerac̄: deca
n⁹ ꝙ ab omni excōicatiōe pōt abſolui niſi pa
pa ſibi ſpecialiter abſolutionem reſeruauerit
Caſus autem papales reſeruati ſūt: atrox p
cuſſio clerici: falſatio bulle papalis: cōbuſtio
eccleſie poſt denunciationem: ſimonia in or-
dine ſi ſuſpenſus a diuinis vel maiori excom-
municatione ligat⁹ ſe diuinis immiſceat offi-
cijs vt prius irregularis efficit̄: In ceteris ve
ro q̄ ſpecialiter pape non reſuant̄. ꝯfeſſor p̄-
dict⁹ abſoluere poteſt: ar. c. nup. §. in ſcd̄o. ex-
tra de ſen. excō. nā ibi dicit: ꝙ qꝛ cōditor cano-
nis ei⁹ abſolutionem ſibi ſpēaliter nō retinu-
erit eo ipſo conceſſiſſe videt̄ alijs facultatē re
laxandi: ſiſr̄ cū ſedes ap̄lica ꝓuilegiat ali-
quas deuotas pſonas ſimul cōmorantes. vt
ſcꝫ poſſint eligere ꝯfeſſorem a q̄ faciant cele-
brari recipiant ſacramenta ⁊c. ſemp addit il-
lam clauſulam iure parrochialis eccleſie ſp
ſaluo: de quo dominus abbas magiſter Ar-
noldus ſancti Pauli in traiecto decretorum

doctor conſultus r̄ndit ex quo dicta clauſula
frequenter in priuile. inſerit̄: ipſā clauſulā ip̄e
papa met exponit extra de priuilegijs. in: c. in
his: ⁊ vult ꝙ priuilegiati ꝓuilegijs eis ꝯceſſis
vtant̄ dū tn̄ ab his que iure parrochiali ꝑue
niūt abſtineant q̄ſi dicat ꝯceſſis vtant̄. ſꝫ oīa
emolimenta inde prouenictia parrochiali ce
dant eccleſie in quibus latet eccleſie preiudi-
cium. Unde dicunt doctores in dicto. c. ī his
ꝙ nos recipiāt alienos ad diuina dominicis
diebus ⁊ feſtiuis in contemptū p̄ſbyteri par-
rochialis vt extra de parrochijs: in. ca. vt do
minicis: et ꝙ non benedicant mulieres. neqꝫ
paruulos baptizent: nec decimas vel oblatio
nes parrochianorum recipiant: nec iniūgant
parrochianis penitentiam: nec eis tradant
eucharistiam et ſimilia. ¶ Sexto deniqꝫ que
ri poteſt cum nullo modo liceat reuelare con
feſſionem: vtrum ſi quis reuelat alicui in con
feſſione conſilio vel ſecreto talia que non ſūt
de ſui natura peccata: vt quia reuelat ſacer-
doti que debet vel que ſibi debentur: vel de-
ponit penes eum aliquam pecuniam ſub titu
lo confeſſionis an celare teneatur. Reſpon-
det Raym. ⁊ Guil. ꝙ ſacerdos non debet ta-
lia recipere ſub titulo confeſſionis: ſi tamen p
indiſcretionem ſic recipit: non tenetur celare
niſi per modum conſilij vel ſecreti. ⁊ iura que
puniunt reuelantes confeſſiones non atten-
dunt niſi ad peccata: vnde ſacerdos ſi con
pelleretur p iuramentum de tali debito reue-
lando: vel depoſitarius de pecunia apud ſe
repoſita: tenetur vtrīqꝫ dicere veritatem. etiā
ſi prius iuraſſet de non reuelando. qꝛ non eēt
obſeruandum iuramentū in preiudicium iu-
ris alieni: ſecus tamen ſi iniuſte ⁊ p tyranniꝫ
inquireret̄. tūc enim ſubterfugere deberet ta-
cendo vel ſophiſtice reſpondendo. peccatum
vero quod ſolū ſcitur in confeſſione non licet
reuelare alicui etiam cum licētia ꝯfitētis ſm
Tho. Pe. ⁊ Hein. boyc. ſed faciet ſibi dici ex
tra confeſſionem ⁊ ſic petet licentiam reuelā-
di: cuius ratio eſt quia quaſi de eſſentia ſacra
menti eſt confeſſionem celare. niſi forte confi-
tens velit ꝙ abſolute ſciat ⁊ libere ad dicen-
dum alicui ſoli ſed nō alijs: vel ī ſimilibus ca
ſibus. Addit etiam Hein. boyc. in dicto. ca:
omnis. §. caueat. ꝙ ſi quis confitetur cōmittē-
dum vt homicidium maleficiū ⁊c. et dicit ſe n̄
poſſe temptationi reſiſtere tunc ſm rod. ſacer
dos reuelare poteſt his qui poſſunt prodeſſe
⁊ non obeſſe: qui ſic exponit textum. de pe. di:

vj. c. ſacerdos: Idem Archid. ibi. ⁊. Io. ij. q.
j. c. ſi peccauerit. ſup ꝟbo pditor: ꝙ non ē pdi
tio reuelatio de peccato futuro ſed de p̄terito
Credit Hein boyc. ꝙ nō tenet̄ celare ī vi cō-
feſſionis ſacramētalis. qꝛ nō eſt vera cōfeſſio
eo ꝙ de peccato cōmittēdo nō pōt dari peni-
tētia: ſed tenet̄ celare in vi ſecreti. Secretum
aūt in tali caſu celari non debet: qꝛ tantū ma-
lū q̄libet impedire tenet̄ circūſtantijs debitis
vt patꝫ de iureiurā. c. queādmodum. §. vl. ſm
Hoſt. Tamē ſcotus. Tho: Richard⁹ ⁊ Pe.
cōtrariū dicunt in. iiij. ſed īpediri dꝫ malū om
nimō ſine exp̄ſſione pſone: dicit etiā Aſten. ꝙ
ſi laicus caſu audiat peccata confitētis ſacer-
doti tenetur illud celare ex p̄cepto iuris natu
re ⁊ iuris diuini ⁊ poſitiui. Similiter ſi confeſ-
ſor alicui reuelaret quod tm̄ ſciuit ex confeſſi
one. Ad lau. dei.

¶ De oblationibus in eccleſia dan- dis et recipiēdis vel reſpuendis/ et de ſolutionibus decimarū p̄dialiū et pſonaliū ⁊ mixtaꝝ. Ser. xij

H Onora patrem tuū ⁊ ma.
⁊c̄. Secundo debemus honorare
parētes ſpirituales eis fideliter ſub
ueniendo in oīb⁹ neceſſitatibus ī cuius argu
mentum dicit̄ de cōſe. diſ. j. c. Oīs chriſtian⁹
pcuret ad miſſarū ſolennia aliq̄d deo offerre
⁊ ducere ad memoriam qd̄ deus p Moyſen
dixit: Non apparebis in cōſpectu meo vacu⁹
⁊ in collectis ſanctorum patrū liquido appa-
ret: ꝙ omnes chriſtiani aliquid deo offerr̄ ex
vſu ſcrōꝝ patꝝ debēt. ¶ Ad hui⁹ igit̄ eui
dentiam p̄mo q̄ri pōt: vtꝝ oblatiōes vſuales
que fiunt in ecclīa parrochiali preſbytero ad
altare ſunt de neceſſitate precepti: p̄ſertim cū
in lege veteri precepit dn̄s ne vacuis manib⁹
venirē ad templū: vt dictū eſt. ¶ Ad h̄ r̄ndet
ſanctus Thom. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxxvj. ꝙ nomen
oblationis cōe eſt ad oēs res q̄ exhibentur in
in cultura dei vel in vſu miniſtrorum expen-
dendo: ⁊ hmōi oblationes de ſui rōne habēt
quod offerant̄ voluntarie: ſm illud Exo. xxv.
De homineq̄ vltroneus offert accipietis ⁊c̄.
⁊ Math. v. Si offers mun⁹ tuū. ¶ Quadru
plici tamē rōne quis tenetur ad oblationes
illas. ¶ Primo ex p̄cedenti ꝯuētiōe: ſicut cuꝫ
alicui cōcedit̄ fundus ecclīe vt certis tp̄ib⁹
oblationē faciat: qd̄ tn̄ hꝫ rōnē cenſus ¶ Se
cundo ꝓpter precedentē deputationē vel pro

miſſionē: ſicut cū q̄s offert donatiōe inter vi
uos. vel cum in teſtamēto relinquit ecclīe ali-
quam rem mobilē vel īmobilē in poſterū ſol-
uendam: ¶ Tertio ꝓpter ecclīe vel miſtri ne
ceſſitatem: puta ſi miniſter ecclīe nō haberet
vnde ſuſtentaretur: vt patꝫ dicto. c. oīs chriſti
anus: qd̄ intelligit̄ tanq̄ꝫ p̄ceptū: dū miniſter
paup eſt: vn̄ dicit ibi glo: credo ꝙ ſi ſacerdos
paup ē: pōt eis diuina officia ſubtrahere niſi
dent: tūc tn̄ ē ꝙ cogant̄ p ſupiorem: qd̄ etiam
fieri debet. xij. q. ij. c. charitatē. ¶ Quarto ꝓpt̄
cōſuetudinē tenent̄ em̄ fideles in ſolēnitatib⁹
aliquib⁹ ad aliq̄s oblatiōes cōſuetas: ad h̄ ex
tra de ſimo. c. ad. ap̄licā vbi dꝛ ꝙ p ep̄m loci
veritate cognita: cōpeſcant̄ q̄ malicioſe nitun
tur laudabilem ꝯſuetudinem immutare: et in
glo. Et hec feſta ſunt precipue quatuor prin
cipalia. et addit Tho. ꝙ in his duobus vlti
mis caſibus remanet oblatio quodāmō vo-
luntaria q̄tū ad quātitatē vel ſpeciē rei obla-
te: vnde q̄ debitas oblatiōes non reddūt pu
niri poſſunt p ſubtractionem ſacramētorum:
nō per ip̄m ſacerdotē cui ſunt oblationes faci
ende ne videat̄ p ſacramētoꝝ exhibitionem
aliquid exigere: ſed p ſupiorem aliquē. ¶ Se
cundo ꝟo queri pōt: vtrū ne aliquoꝝ oblatio
nes reſpuende: p̄ſertim: cū dꝛ Deut. xxiij. No
offeres mercedē pſtibuli in domo dn̄i dei tui
¶ Ad h̄ reſpondet Aſten. li. vj. ti. xxxij. ꝙ aliq̄ꝝ
olatio reſpuenda ē in criminis ſui deteſtatio-
nē. ¶ Primo ſi quis ſponte ⁊ ſine neceſſitate
rebaptizatus ē ab hereticis: illius oblatiōes
biēnio non ſunt recipiende: etiā ſi peniteat: vt
patet de cōſe: diſt: iiij. ca. eos quos. vbi ſubdit̄
ꝙ duobus annis etiā oblatiōes modis oīb⁹
non ſinant̄ offerre ⁊c̄. vide. ¶ Secundo ſi ſit
hereticus vel credens. ſ. receptor hereticorū:
⁊ ꝓpter h̄ denunciatus: excōicatus: ⁊ idem ē
de quolibet excōmunicato publico: vt patet
extra de heret. c. excōmunicamus itaqꝫ. §. cre
dētes: vbi ſubditur ꝙ clerici nec elemoſynas
nec oblatiōes eorum recipiant: alioquin ſuo
priuentur officio ¶ Tertio ſi emunitatē eccle
ſie violauit nec emendare velit: vt. xvij. q. iiij.
ca. miror. vbi prohibet̄ recipi oblatio etiam a
tota familia domus illius q̄ vim eccleſie in-
tulit. ¶ Quarto ſi ſit meretrix publica: vt
Deut. xxiij. Non accipies mercedē pſtibuli
vnde non poteſt facere publicā oblationē ad
altare: ſed bn̄ poteſt de turpi lucro facere ele
moſynam. ⁊ hoc nec ſacerdos peccatū illius
approbare videat̄. xiiij. q. v. ca. non ſane. in

ſti: ⁊ ſimile eſt de alijs criminibus notorijs et horrendis. Quinto ſi ſit vſurarius publicus vt extra de vſur. c. quia in oībꝫ. Sexto ſi ſit raptor obſtinatꝰ ⁊ inobediēs: vt extra d̄ rapto. c. ſup eo. Septimo ſi ſit oppreſſor pauperꝝ. j. q. j. c. nō eſt putāda elemoſyna. et. xc. di. c. oblationes. Octauo ſi ſint ab inuicē diſcordantes ⁊ ſe odiētes: nec reuocari poſſunt ad concordiā. vt eo. c. oblatiōes diſſidentiū fratrū. i. chrianoꝝ neqꝫ in ſacrariū neqꝫ in gazophilaciū recipiant: glo. cū eoꝝ odiū eſt notoriū: Sequitur: Sir̄ dona eoꝝ q̄ pauperes opprimunt a ſacerdotibꝰ refutanda ſunt. Ratio aūt q̄re ab iſtis elemoſyne recipi pn̄t ⁊ nō oblatiōes. quia elemoſyne fiunt in occultis: d̄ quo nihil ad eccleſiam: vt de ſimo. c. ſicut tuis. Oblationes vero in publicō q̄ prohibentur ne exinde peccator ꝯſolet. ⁊ ne peccatū ipſius ecclia publice videat approbare. ¶ Tertio q̄ri poteſt vtrum homines teneant dare decimas ex neceſſitate precepti: pſertim cū illa ſola hōies obſeruare tenentur tempe gratie: q̄ a chr̄o p apoſtolos ſunt mādata: ſm illud Math. vlt. Docētes eos ſeruare oīa quecūqꝫ mādaui vobis: ⁊ aptus dicit Act. xx. Nō enim ſubterfugi quo minus annūciarē vobis omne cōſilium dei: ſed neqꝫ in doctria chr̄i neqꝫ aploꝝ aliquid continet de ſolutiōe decimaꝝ: qꝛ qd̄ dicitur Math. xxiij. Hec oportuit facere ad tēpus p̄teritū legalis obſeruātie referendum videt. ¶ Ad h̄ rn̄det ſāctꝰ Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxxvij. inter alia. ꝙ decime in lege veteri dabāt ad ſuſtētationē miniſtroꝝ dei: ⁊ ē p̄ceptū ptim morale inditū naturali rationi: qd̄ eni his qui diuino cultui miniſtrabāt ad ſalutem totius populꝰ victꝰ neceſſaria miſtraret ratio naturalis dictat: ſicut ⁊ his q̄ cōi vtilitati inuigilant. vt principibꝫ. militibus ⁊ alijs quibus ſtipendia victus debent a populo. j. Coꝝ. ix. Quis militat ſtipendijs ſuis vnqꝫ. Parti etiā erat iudiciale: robur habens ex inſtitutione diuina. ſ. certa determinatio ſtipendij. quod debetur miniſtris diuini cultus: que ponit decimam partem illis tribuendam: ⁊ quia mater eccleſia ſequens veſtigia diuini precepti de d̄cimis ſoluendis: ſm quandam humanitatē inſtituit determinationem decime partis ſoluendam eccleſie miniſtris tempore noue legis: vt non minus populus noue legis: miniſtris noui teſtamenti exhiberet qꝫ populus veteris legis: cum obligetur ad maiora ſm illd̄ Math. v. Niſi abundauerit iuſticia ⁊c. cum etiam miniſtri noui teſtamēti ſint maioris dignitatis: ⁊ ſic patet ꝙ ad ſolutionem decimarū tenentur partim ex iure nature: partim ex inſtitutione eccleſie: ⁊ qꝛ radix ſolutionis decimarum ē debitū quo ſeminātibꝫ ſpiritualia debent carnalia: ſꝫ illd̄. j. Coꝝ. ix. Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus: non magnū eſt ſi nos carnalia veſtra metamus: ideo ſup hoc debitum fundauit eccleſia determiatonē ſolutionis decimaꝝ: oīa autē que poſſidet homo ſub carnalibꝰ cōtinent: ⁊ ideo de omnibꝫ poſſeſſis decime ſunt ſoluende. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum: ꝙ quedā ſunt decime perſonales. que ſcꝫ debētur ex negocio artificio: ſcientia: militia: venatione: piſcatiōe de molēdinis: balneis: fullonijs: metallarijs: lapicidinis ⁊ huiuſmodi. Quedam vero ſūt prediales: que. ſ. proueniunt ex ipſis predijs. Quedam etiam dici poſſunt mixte: vt de agnis: apibus ⁊ alijs fetibus animaliū: ⁊ de ꝓuentibꝰ exinde receptis. vt de lacte lana. melle ⁊ ſimilibus: quia partim a predijs proueniunt vnde animalia veniūt: partim a cuſtodia perſonarum: ⁊ ad vtraſqꝫ ſoluendas obligātur chriſtiani. Qd̄ ſi obijcitur: ſolutio decimarum videtur ex veteri lege introducta. ſed in lege veteri nullum preceptum datur d̄ perſonalibus decimis: que. ſ. ſoluuntur de his q̄ cōquirit aliquis de proprio actu mercationis militie. ⁊c. ergo nec in noua lege tenetur ad h̄ aliquis. ¶ Ad hoc reſpondet Thom: vbi. ſupra: ꝙ ſpecialis ratio fuit cur in lege veteri nō fuit datum mandatum in perſonalibus decimis ſm conditionem populi illius: quia omnes tribus certas poſſeſſiones habebant de quibus poterant ſufficienter prouidere leuitis qui carebant poſſeſſionibus: nō autem interdicebat eis quin de alijs operibus honeſtis lucrarent: ſicut ⁊ alij iudei: ſed populus noue legis eſt vbiqꝫ per mundū diffuſus: quorum plurimi poſſeſſiones nō habēt: ſed de aliqbꝫ negocijs viuunt: qui nihil cōferrent ad ſubſidiū miniſtroꝝ dei. ſi de negocijs eorum nō ſoluerent. Miniſtris etiā noue legis artius interdicitur: ne ſe ingerāt negocijs lucratiuis: ſm illud. ij. Timo. ij. Nemo militās deo implicat ſe negocijs ſecularibus: ⁊ ideo in noua lege tenentur homines ad decimas pſonales ſm conſuetudinem patrie ⁊ indigentiā miniſtrorum: vnde Augu. dicit: ⁊ habet. xvj. q. j. c. decime: de militia: de negocio: et de artificio redde decimas: ⁊ ſm Thom. ⁊ Hoſti. decime dari debent de omni lucro licito: ¶ Quod ſi queritur: vtrum etiā de illicitis acquiſitis tenetur quis dare decimas. ¶ Reſpōdet Hoſtieñ. ꝙ p̄diales decime dari debent indiſtincte a poſſidente predia: ſiue iuſte ſiue iniuſte: ſiue a catholico: heretico: iudeo: pagano: vt extra eo. ti. c. de terris. De perſonalibꝰ autē diſtinguit: aut tenetur ad reſtitutionē: vt in furto: rapina: ſimonia: vſura: ludo: iniuſto exactione: iniuſto ſententia: iniuſto bello ⁊ huiuſmodi: tunc decime nec debent dari nec recipi: ſi vero non tenetur ad reſtitutionem: vt in meretricio: lenocinio: hiſtrionatu ⁊ ſimilibus: ⁊ tunc ſi ex peccato notorio queſtus prouenit: eccleſia non debet recipere ne peccatū videatur approbare: ſecus ſi occultum eſt qꝫuis prelatus hoc ſciat: ar. xxxij. q. v. c. chriſtiana. et. vj q. j. c. ſi omnia. idem Tho. vbi ſupra: ar. ij. in ſolutiōe ſecundi argumēti. ¶ Quarto queri poteſt cum ſm iura de oīmibus decimis tam perſonalibus qꝫ predialibus ſolutio fieri debet: cur eccleſiarū prelati non exigunt de oīnibus: ne negligentia eorū ſit alijs cauſa delinquendi. ¶ Ad hoc dicendū: ꝙ licꝫ eccleſia poſſet exigere decimas tam perſonales qꝫ prediales: tamen laudabiliter nō requirit in illis locis vbi ſine ſcandalo requiri non poſſent propter diſſuetudinē vel aliā cauſam: ſicut Paulus laudabiliter noluit vti poteſtate a deo ſibi tradita: vt ſcꝫ acciperet ſtipendia victus ab his quibus euangeliū predicabat: ne daretur impedimentū aliquod euāgelio: ⁊ ex hoc etiā excuſare poſſunt non ſoluentes ſed diuerſimode: nam decime perſonales ſm Ray. ⁊ Hoſtieñ. non ſunt de diuino iure ſicut prediales: ſed tantū debent ex iure poſitiuo: qꝛ Leuitic. vlti. tantū de p̄dialibus fit mentio: conſuetudo aūt ius humanū tollit: dū ē pure poſitiuū vel in toto ſi eſt generalis: vel in parte ſi eſt ſpecialis vel particularis. vt. xij. diſtin. c. cōſuetudo: ⁊ vide latius ſuperius: vnde videtur ꝙ contraria conſuetudo a culpa liberet illas nō ſoluentes: ſed ille decime neceſſarie ſunt ſoluende que debētur ex lege diuina vel loci conſuetudine approbata: vtpote prediales: vt extra de decimis. c. in aliquibus: vbi ſubditur. Ille quippe decime neceſſario ſunt ſoluende que debentur ex lege diuina vel loci conſuetudine approbata: vt decime prediales: vel in mixte: vtpote de omnibus fructibus terrarū arborꝫ hortorum: nutrimentis animaliū: lana: lacte: feno: lignis: piſcationibus: venationibus ⁊c. ¶ Quod ſi obijcitur Leui. vlti. Non mandat ſolui decima niſi de frugibus ⁊ pomis arborꝫ ⁊ animalibus que tranſeunt ſub virga paſtoris: ſed preter hec ſunt etiā quedam minuta que homini proueniunt: ſcꝫ herbe que naſcūtur in horto ⁊ alia hmōi: ergo nec de illis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc rn̄det Tho. vbi. s. ꝙ ea que ordinant in finē ſunt iudicanda ſm ꝙ competunt fini. Decimarum aūt ſolutio eſt debita nō propter ſe ſed ꝓpter miniſtros quoꝝ honeſtati non ꝯuenit: vt etiā minima exacta diligentia requirant: hoc enī in vitium computat: vt ptꝫ per ph̄m in iiij Ethi. ⁊ ideo rex regum non determinauit: vt de huiuſmodi minutis rebus decimas darēt: ſed hoc reliquit arbitrio dare volentiū: quia minima quaſi nihil cōputantur: ⁊ ideo phariſeis de his decimas dantibus ait dominus. Oportuit hec ſcꝫ minima facere: ⁊ illa ſcꝫ maiora legis nō omittere. ¶ Preterea vbi de antiqua cōſuetudine nullam decimā ſoluunt: licꝫ eccleſia poſſet ibi requirere decimas ſaltē prediales; tamen laudabiliter nō requirit eas in locis vbi ſine ſcandalo requirit nō poſſet propter diſſuetudinem vel aliam cauſam: nec tn̄ illi qui non ſoluunt in locis illis ſunt in ſtatu damnationis: niſi forte propter obſtinationē habentes volūtatem nō ſoluendi etiā ſi ab eis pertinaciter peterent: hec Tho. Vel poteſt dici ſm Guil. ꝙ quādo nulla decima ſoluitur videtur ꝙ dn̄i prediorū breui manu ſoluerint eccleſie decimas: ⁊ eis deinceps eccleſia redonauerit: ⁊ ſꝫ Hoſtieñ. cōpoſitio inter perſonam eccleſiaſticā ⁊ laicos ſuper aliqua parte decime ſeu tota de conſenſu ſuperioris prelati valet: vt patet extra de tranſac. c. ſtatuimus vt ſi ſuper decimis inter vos ⁊ aliquā perſonam eccleſiaſticā aſenſu epiſcopi vel archiepiſcopi ſui cōpoſitio facta fuerit: rata ⁊ incōcuſſa perſiſtat. ¶ Quinto queri poteſt: vtrū in aliquo caſu laici poſſunt abſqꝫ peccato decimas in feudum habere. ¶ Ad hoc reſpondet glo. extra de deci. c. qꝫuis. ꝙ hodie decime in feudum dari nō poſſunt ſicut alia feuda: vt extra de feud. ca. j. ſed cauſa quare olim clerici antiquis temporibus dabant laicis in feudum hec erat: vt laici defenderēt eccleſias ab hereticis ⁊ alijs oppreſſoribus; poſtea vero cum ceſſauit non fuerunt conceſſe: immo expreſſe fuit prohibitum; quia ſine peccato non poſſunt eas laici detinere: ⁊ decimas ab antiquo conceſſas adhuc poſſident laici ⁊ eorum

eoꝝ ſucceſſoꝛes: tñ ſi aliqua noualia cõſurgũt in decimatiõe laicoꝝ: nõ accreſcũt eis: vt eo. ti. c. tua nobis. ⁊ in glo. vnde ſm Ray. a tpe lateranenſis cõcilij celebrati ſub Alexãdro: nullo modo poſſunt decime laicis ꝯferri: nec valeret talis collatio vel infeudatio: vt eo. ti. c. ꝓhibemus: qḋ ſane intelligitur ſm Hoſti. niſi a papa: vt in cõſtitutione feudoꝝ epiſcopũ vel abbatem: q̄ſi ius ꝑcipiendi fructus tẽpoꝛales decimarũ fuerit laico cõceſſum ante dictũ cõcilium: ⁊ laicus bene viuat ⁊ defendit eccleſiã ſicut fidelis vaſallus: excuſari poteſt. alias in ãie ꝑiculum tenet illas: ex quibus pꝫ ꝙ periculoſum eſt habere redditus decimales: vl' etiã non ſoluere decimas eccleſijs: ita ꝙ religioſi qui dicunt aliqua: quibꝫ a ſolutiõe decimarum audientes retrahant: ſiue in ſermonibꝫ ſiue alibi: ipſo facto ſunt excõicati: vt in cle. de penis. c. cupientes. Ecõtra vero ſm Ray. remuneratio fideliter ſoluentium decimas quadruplex eſt. Prima eſt abundantia fructuum Malach. iij. In decimis ⁊ in ꝑmitijs ⁊ in penurijs vos maledicti eſtis ⁊ me vos cõfixiſtis gens tota: inferte omnẽ decimationẽ in hoꝛreum meũ: vt ſit cibus in domo mea: ⁊ pꝛobate me ſup hoc dicit dñs: ſi nõ aperuero vobis cataractas celi: ⁊ effudero vobis benedictionẽ vſqꝫ ad abũdantiã: ex quo pꝫ ꝙ cã penurie fuit ſubtractio decimaꝝ: vñ Malach. ibidem q̄ mihi nõ reddidiſtis decimas ⁊ ꝑmitias idcirco in fame ⁊ penuria maledicti eſtis. ¶ Secũda eſt ſanitas coꝛpoꝝ. Aug. ⁊ habet. xvj. q. j. c. decime: ſi decimã dederis non ſolũ abundantiã fructuũ recipies: ſed etiã ſanitatẽ coꝛpoꝛis ꝯſequeris. ¶ Tertia eſt remiſſio peccatoꝝ. Aug. ibidẽ: deus noſter qui dignatus eſt nobis totũ dare: decimã a nobis dignatus eſt accipere: nõ ſibi ſed nobis ſine dubio pꝛofuturã: nõ ergo dñs deus pꝛemiũ poſtulat ſed honoꝛem: glo. gratis vult beneficia cõcedere: nõ pꝛo pꝛecio ſed tantũ honoꝛem vult habere. ¶ Quarta eſt regnũ celeſte: Aug. ibidem: qui ergo ſibi aut pꝛemiũ cõparare: aut peccatoꝛũ indulgentiã deſiderat ꝓmereri: reddat decimã. Et iterum: cũ eñi dando decimas ⁊ terrena ⁊ celeſtia pꝛemia poſſis pꝛomereri: pꝛo auaritia duplici benedictiõe fraudaris: hec eſt enim dñi iuſtiſſima cõſuetudo: vt ſi tu illi decimã non dederis: tu ad decimã reuoceris ſcꝫ partem q̄ cecidit cũ lucifero: Sequit̃: dabis impio militi qḋ non vis dare ſacerdoti: vt pꝫ ibidem. q. vij. c. maioꝛes noſtri ideo copijs oĩbus abundabant: q̄ decimas deo dabant ⁊ cenſum ceſari reddebãt: modo q̄ diſceſſit deuotio dei: acceſſit indictio fiſci: nolumus cum deo partiri decimas: modo aũt tollitur totũ: hoc tollit fiſcus qḋ non accipit chꝛiſtus: hoc ibi: ⁊ ſunt verba Aug. ¶ Tertio debemus honorare parentes ſpũales reuerentiã coꝛpoꝛalem ⁊ mentalẽ exhibẽdo: vtpote q̄s deus honoꝛauit eos deos apellando: ⁊ iterũ ait in euangelio. Qui vos audit me audit: ⁊ q̄ vos ſpernit me ſpernit: nã q̄tiens aliquis religioſo vel ſacerdoti detrahit: totiens capiti chꝛiſti coꝛonam ſpineam imponit: quia ipſi ſunt caput ⁊ ſupioꝛ pars eccłie militãtis: q̄tiens eis iniuriã fecerit: totiens xp̄m clauis ꝯfodit: quotiẽs eis cõuitiatus fuerit: totiens in xp̄i faciẽ ſpuit: q̄tiens exoſus habuerit: totiens xp̄i latus trãſfigit: q̄ q̄to ſunt magis honoꝛandi. tanto deteſtabilioꝛ eſt dehonoꝛatio. ¶ Propter tria nãqꝫ ſpecialiter ſunt honoꝛandi. ¶ Primo rõne cõis vtilitatis: quia fideles per abſolutionẽ purificãt: ⁊ ꝑ ſacramenta ineſſe gratie cõfirmant: ⁊ regnũ celoꝝ per clauẽ lingue reſerant ¶ Secũdo rõne dignitatis q̄ tanta eſt ꝙ creatoꝛem ſuum mirabiliter creant ⁊ pꝛo noſtra ſalute hoſtiã imoꝛtalem ꝯſecrant. ¶ Tertio rõne nr̃e neceſſitatis: q̄ irã dei per oblationẽ placant ⁊ manũ dei extentam ad vlciſcendũ oblatiõis ꝟtute ne feriat cõtinent: ⁊ ideo dñs oſtendit in dathan ⁊ abiron q̄tum deteſtetur peccatũ illud quo q̄s dehonoꝛat ſacerdotes Hinc. xj. q. j. c. ſacerdotibus ſcribit Gregoꝛi. impatoꝛi Mauricio inter alia. Quid mirũ ſi illos pietas veſtra dignet̃ honoꝛare: quibus in eloquio ſuo honoꝛem tribuens: eos aut angelos aut deos ipſe etiam apellat deus ⁊c. vide ibidẽ de honoꝛe ſacerdotũ. Ad laudẽ dei.

¶ De obedientia religioſoꝝ in quibꝫ obedire tenentur: ⁊ vtꝝ ſit potiſſima virtutum: ⁊ de triplici obedientia. ¶ Sermo xiij.

Honoꝛa patrem tuũ ⁊c. Secundo modo per patrẽ ſpũalem intelligitur omnis ſuperioꝛ in religiõne quẽ ſimiliter honoꝛare iubemur: verã obedientiã ⁊ reuerentiã exhibendo. A Ad cuius euidentiã pꝛimo queri põt: vtꝝ religioſus ſp peccet moꝛtaliter trãſgrediẽdo q̄dcũqꝫ eoꝝ qḋ in regula tenet̃: ꝑſertim cũ voueat ſeruare regulã quã pꝛofitet̃. ¶ Ad hoc rñdet Aſtẽ. li. vj. ti. xlvij. ar. ij. ꝙ non ſemꝑ peccet moꝛtaliter nõ eñ equaliter obligat̃ ad obſeruandũ oĩa que cõtinẽt̃ ibidẽ: ſꝫ ſm maius ⁊ minꝰ ſm ꝙ diuerſimode ibi traduntur: nã in regulis ſctõrũ patrũ aliqua cõtinent̃ ꝑ modũ ꝑcepti ⁊ inhibitionꝭ: aliq̄ vero ꝑ modũ ſtatuti rõnabilis ⁊ aliq̄ ꝑ modũ monitiõis ⁊ hoꝛtatiõis ⁊ hmõi qḋ maxime pꝫ in regula beati Frãciſci. Religioſus igit̃ illa trãſgrediẽdo q̄ cõtinent̃ in regula ſue pꝛofeſſionis ꝑ modũ ꝑcepti ⁊ inhibitionis peccat moꝛtalit̃: ſꝫ ea trãſgrediẽdo q̄ cõtinẽt̃ ibidẽ ꝑ aliũ modũ non peccat moꝛtaliter quãtũ ẽ de ꝟtute regule: niſi foꝛte rõe exceſſus libidinis vel cõtẽptꝰ. alias ſi ſancti patres religiones inſtituẽtes aliquã regulã eq̄liter obligare vellent ad oĩa cõtẽta in ea. tũc fruſtra diffoꝛmit̃ ſm diuerſitatẽ dictoꝝ modorum ea tradidiſſent. Et hec rñſio ꝯfirmatur ꝑ Grego. ix. Inno. iiij. Alex. iiij. Nicol. v. q̄ declarãdo regulã ſcti Frãciſci: determinãt non obligari fr̃es ꝑ regulã niſi ad ea q̄ in ipa ꝑceptoꝛie vł inhibitoꝛie ſunt exp̃ſſa. Vñ dic̃ Io: an. in. c. relatũ: extra ne. cle. vel: mo. ꝙ ſolũ tria ſubſtãtialia ſũt in ꝑcepto: ⁊ quo ad ea q̄ cõtinent̃: extra de ſta. mo. c. cũ ad monaſteriũ. reliqua ꝟo nõ ſũt de ꝑcepto niſi ꝑceptoꝛie vł pꝛohibitoꝛie ponant̃ in regula: alias eñ vix ex q̄tuoꝛ monachis vnus ſaluaret̃. ¶ Scdõ q̄ri põt in q̄bꝫ religioſus tenet̃ obedire ꝑlato ⁊ in q̄bus nõ: ꝑſertim cũ ſimplicit̃ ꝓmiſit obedientiã ſic̃ ⁊ paupꝛtatẽ ⁊ caſtitatẽ circa que duo nł la cadit diſpenſatio: vt pꝫ extra de ſta. mo. c. cũ ad monaſteriũ. in fi. ¶ Ad h̃ rñdet glo: extra de tẽp. oꝛ. m. c. ad aures. ꝙ nõ ſp ẽ obediẽdũ ꝑlato: ſi tñ ꝑlatus excõicet ſubditũ: tũc ſiue ſentẽtia ſit iuſta ſiue nõ ſemꝑ eſt obediendum ſñie: ſm Greg. xj. q. iij. c. j. vbi dicit: Sententia paſtoꝛis ſiue iuſta ſiue iniuſta fuerit timẽda ẽ Glo. niſi in duobꝫ caſibꝫ. ſ. cũ ſẽtentia eſt poſt appellationẽ lata: ⁊ cũ continet intollerabilẽ erroꝛem. extra de ſen. excõ. c. ꝑ tuas. Et vbicũqꝫ ſententia eſt nulla: non eſt obediendũ: eo. ti. ſtatuimꝰ. li. vj. Secũdo non tenet̃ obedire ꝑcepto pꝛelati quando nõ pertinet ad officiũ ſuũ qḋ ꝑcipit. vj. q. j. c. quia frater. Vñ Bern. in li. de pꝛecepto ⁊ diſpẽſatione dicit. Subditus nec citra ꝓfeſſionẽ nec vltra ꝓmiſſũ cogẽdus eſt ꝑ legem obediẽtie: ex quo patꝫ ꝙ nec in grauioꝛibꝫ nec in leuioꝛibus que omnino ꝑter regulam ſunt obedire tenetur: quia non tenetur niſi quatenus ſe obligauit ſua ꝓfeſſione licet perfecta obedientia ſit etiam in his obedire in quãtũ bona ſunt vel ad bonũ referibilia: tertio tenet̃ obedire ꝑlato qñ ꝑcipit ea q̄ ꝑtinent ad officiũ: vt patet in dicto. c. ad aures: Vñ dicit Tho. ſcda ſcdẽ. q. ciiij: ꝙ religioſi ꝓfitentur obedientiã q̄tũ ad regularẽ cõuerſationẽ. ſm quã ſuis ꝑlatis ſubdunt̃. ⁊ ideo q̄tũ ad illa ſola tenent̃ obedire. q̄ poſſunt ad regularẽ cõuerſationẽ ꝑtinere. ⁊ hec eſt obediẽtia ſufficiẽs ad ſalutẽ. ⁊ h̃ intelligit̃ ſm glo. vbi. ſ. qñ ꝑlatus nõ decipit̃ i ꝑcepto ꝑ aliquã ignoꝛantiã vel indiſcretionẽ. nã excuſaret̃ q̄s ꝑ impotẽtiã abſolutã. qñ ſcꝫ adiplere nullo mõ pt qḋ mandat̃: q̄ ĩpoſſibiliũ nulla eſt obligatio: vel etiã qñ talis obedientia ex aliq̄ accidẽtali cã ſubdito vergeret ĩ ꝑiculũ anime. ¶ Quarto nõ debet obedire ꝑlato ꝑcipienti illḋ quod oĩno malũ ẽ. licꝫ ꝑlato videat̃ bonũ ⁊ iuſtum: vt extra de reſti. ſpo. ca. literas. ſeruato quod dicitur extra de ſen excõ. c. inquiſitioni: Vñ ⁊ ſi ſubditus haberet conſcientiam reſiſtentem illam ſequi deberet etiam ſi eſſet erronea ne edificaret ad gehennam. extra de ſimo. cap̃. ꝑ tuas: debet tamen ſubditus conari vt infoꝛmet ſuam conſcientiam. vt ſit conformis ꝑcepto: pꝛelati ſui q̄tũ põt: vt de p̃ſcrip. c. fi. ĩ glo. de quo latius videbitur infra ¶ Quinto ſi ꝑlatus ſcienter pꝛecipit quod malũ ẽ multominus illi obediendũ eſt: xj. q. iij. c. q̄ reſiſtit ⁊c. Sed quid ſi illud iubeat qḋ facere non debeas. hic ſane contemne poteſtatẽ: ⁊c. ſi tamẽ aliquid pꝛelatus aĩo ꝑuerſo mãdauit qḋ ñ eſſet malum in ſe: tunc obedientia mereretur duplex pꝛemiũ: Sexto ſi dubiũ ſit pꝛeceptũ: an ſcꝫ ſit bonũ vel malũ. tunc pꝛopter obedientie bonum excuſatur a peccato: licet in veritate ſit malum: vt. xxiij. q. j. quid culpatur. circa. fi. De bellis dubijs: vbi dominꝰ peccat ꝑcipiendo: non ſeruus obediendo intelligendũ tamen in dubio eſſe obediendũ niſi dubietas eſſet tam craſſa ⁊ ſupina que non excuſaret: vt ſi mandaret aliquid contra articulos fidei ⁊ perhibitionis: vel contra generale ſtatutũ eccleſie: aut etiam ſi eſſet ignoꝛantia affectata: in talibus enim dubietas non excuſat: nec etiam ignoꝛantia. xvj. q. i. c. ſi cupis. eſſe ꝙ diceris monachus: vbi ĩ ſubdit ꝙ non multũ diſtat ĩ vitio vł decipere poſſe vel decipi chꝛiſtianũ ⁊c. Nam ſi quis que dei ſunt ignoꝛat ignoꝛabitur: vt patet. xxxviij. di. c. qui ea: Verũtamen dicitur. xj. q. iij. c. quid ergo. ꝙ licet nunq̄ per obedientiam malum fieri debet: aliquando tamen per obedientiam bonũ qḋ

agitur intermitti debet: ⁊ glo. dicit: ꝙ ꝑ obe-
dientia bonum ē pati etiā qđ iniuſtū ē ⁊ ipleŕ
debemus ꝓceptū lꝫ vix ſit tolerabile. ¶ Se-
ptimo nō teneŕ obedire qn̄ ꝓcipiŕ aliq̄d in đ
rogationē iuriſdictionis maioris ꝓlati: vt ſi
ꝓciperet minor prelatus ꝙ maiori viſitanti ñ
diceret aliquid de reuelandis in viſitatione
vel ꝙ nullus loqueret aliq̄d de bono aīe ſue
vel ordinis ſui: quia viſitator q̄ eſt delegatus
eſt maior ſuo ꝓlato ſi ē datus a ſuo ſuperiore
¶ Octauo ſi q̄s eximiŕ a poteſtate ꝓlati ſui
illius auctoritate q̄ h̄ pōt vtpote cum mona-
chus factus ſit epiſcopus: nam lꝫ eis poſtq̄
facti ſunt epiſcopi que non licebant ante epi-
ſcopatum. vt oſtenditur. xviij. q. j. c. ſtatutum
eſt in glo. quia vt dicit textus ibidem: ſtatutū
eſt ⁊ ſm̄ ſanctos patres rationabiliter a ſyno
do confirmatum eſt: vt monachus quem ca
nonica electio a iugo regule monaſtice pro-
feſſionis abſoluit: ⁊ ſacra ordinatio de mona-
cho epiſcopuꝫ facit. ⁊c. glo. abſoluitur ab obe
dientia ſui abbatis cum ſit factus de filio pa
ter. Item a monachali regula nō in proprio
habendo nec in habitu reijciendo: ſed in ieiu
nijs: vigilijs: modo cantandi: ſilentio etiam ñ
poteſt omnino vacare cum habere debeat tu
bam preconis. Item poteſt ſibi facere cōma
tres quod prius non licuit: quod ſane intelli-
gitur puerum leuando: ſed monachus poteſt
puerum baptizare. xviij. q. ij. ca. peruenit. j. in
glo. ſed epiſcopus poteſt etiā leuare puerum:
exemplo. Greg. qui prius monachus factus
eſt ⁊ poſtea cum eſſet diaconus cardinalis:
cōpater imperatoris Mauricij factus eſt. Itē
monachus exiſtens legitimus eſt heres ⁊ ac-
cipit hereditatem non ſibi ſed eccleſie ⁊ cete
ra ibidē. ¶ Tertio queri pōt an religioſus te
neatur magis obedire ſuo abbati q̄ ſuo dio-
ceſano: preſertim cum ſit illius ordinis qui ñ
ſunt exempti. ¶ Ad h̄ reſpōdet Hein. boyc:
extra de ſta. mona. c. cū ad monaſteriū. In ꝓ
ma diuiſione dicens: aut querimus de his q̄
verſanŕ in foro iudiciali: ⁊ tunc plus obedire
tenetur epiſcopo q̄ abbati. C. de epiſ. ⁊ cleri.
in auten. in cā animarꝫ: puta ab epiſcopo ſu-
ſcepta in decimarū ⁊ primitiarū rōe reddēda
in cauſis iudicialibus: vt patet. xj. q. j. c. de ꝑ-
ſona. lxj. diſ. c. obitum. in. fi. ⁊ ſic intellige qđ
notat. glo. xij. diſt. c. de his: vbi etiam dicit: ꝙ
de regulis cantandi vel officiandi in eccleſia
debet ſimiliter obedire epiſcopo ſeu metropo
litano: aut querimus in his q̄ ſpectant officiū

abbatis: puta in regulis ſeruandis ⁊ circa re-
gule correctionē ſiue in fractiōe voti abſtinen
tie in ſilētio retinēdo ⁊ ſimil. h̄. ⁊ tūc dꝫ illis
abbati ſuo obedire: vt. xviij. q. ij. c. nullā. in fi.
nec etiam obedire dꝫ epiſcopo vocanti eū ad
miniſteriū ſuū vel comitatum inuito abbate:
qꝛ h̄ ſolum ꝑtinet ad papā. ꝙ ſi monachus ab
bate conſentiente vocat⁹ ſit: vel etiā auctori-
te pape nec ibi ordinis ſtatuta ſeruaŕ poterit
conſulendum ē ꝙ ſi poteſt ad clauſtꝝ reuerta
tur nec ſe ꝑiculis exponat. cōmodis alienis:
B Quarto q̄ri pōt occaſiōe ꝓdictoꝝ: vtrū
magis obligat ꝓceptū ꝓlati vel ꝯſcientia: pre
ſertim cum ipā videŕ obligare virtute diuini
ꝓcepti vel ꝓhibiti. Ad h̄ rn̄det ſanct⁹ Tho.
in li. queſtionū de virtute. q. xvij. prout lucide
declaratum eſt ī ſermonibus de trib⁹ partib⁹
penitentie vbi agiŕ de elemoſynis ſpūalibus
¶ Quinto queri poteſt: vtrum obedientia ſit
maxima virtutum: preſertim cū diciŕ. j. Reg.
xv. Sauli melior eſt obedientia quā victime
ſed oblatio victimarum ꝑtinet ad religioneꝫ
que eſt potiſſima inter omnes virtutes mo-
rales. ¶ Ad hoc reſpōdet doctor ſanct⁹ ſcđa
ſcđe. q. c. iiij. ꝙ ſicut peccatū in h̄ cōſiſtit ꝙ hō
contempto deo commutabilibus bonis inhe
ret: ſic meritum virtuoſi actus conſiſtit econ-
trario in hoc ꝙ homo cōtemptis bonis crea-
tis deo inhereret: finis autem potior eſt his q̄
ſunt ad finem. Si ergo bona creata ꝓpter h̄
cōtemnuntur vt deo inhereaŕ: maior eſt laus
virtutis ex hoc ꝙ deo īheret quam ex hoc ꝙ
bona creata contemnit: ⁊ ideo virtutes ille
quibus deo ſm̄ ſe inhereŕ. ſ. theologice: ſunt
potiores virtutibus moralib⁹ quib⁹ aliquod
terrenum cōtemnitur vt deo inhereaŕ. Inter
virtutes autem morales tanto aliqua potior
eſt: quanto magis aliquid contemnit vt deo
inhereatur: Sunt ꝰ tria genera bonorum hu
manorum que poteſt homo cotemnere ꝓpter
deum: quoꝝ infimuꝫ ſunt exteriora bona me
dium ſunt bona corꝑis: ⁊ ſupmū anime bo-
na inter que quodammodo precipua eſt vo-
luntas inquantū. ſ. ꝑ volūtatē homo omnibus
alijs bonis vtitur: ⁊ ideo per ſe loquendo lau
dabilior eſt obedientie virtus que propter
deum contemnit ꝓpriā voluntatē q̄ alie vir-
tutes morales: que propter deum aliqua alia
bona contemnūt: Vn̄ Greg. dicit. vlti. mora.
ꝙ obedientia victimis iure preponiŕ: quia ꝑ
victimas aliena caro per obedientiam vero
voluntas propria mactatur. vnde etiam alia

quecūq̄ virtutū opera ex hoc meritoria ſunt
apud deū: qꝛ fiunt vt obediaŕ diuine volunta
ti: nā ſi quis etiā martyriū ſuſtineret: vel cun-
cta ſua pauperib⁹ erogaret: niſi hoc ordinaret
ad impletionē diuine voluntatis: qđ directe
pertinet ad obedientiā: non poſſent eſſe meri
toria: ſicut nec ſi fierent ſine charitate que ſine
obedientia eſſe nō poteſt: ideo dicit Greg. vlt.
moraliū. ꝙ obedientia tanto magis eſt meri-
toria quanto minus habet de ſuo. Nimiꝝ: qꝛ
obedientia ſicut ⁊ quelibet alia virtus debet
habere promptā voluntatē in ſuū propriū ob
iectū: non aūt in id quod repugnans eſt ei: ꝓ-
priū aūt obiectū ipſius obedientie eſt ꝓceptū
qđ ex alterius voluntate procedit: ſcꝫ diuina
vel humana: vnde obedientia reddit prom-
ptā hominis voluntatē ad implendū volūta-
tem alterius ſcꝫ ꝓcipientis: ſi autem id qđ ei ꝓ
cipitur ſit ei volitū propter ſe: etiam abſq̄ ra-
tione ꝓcepti: ſicut accidit frequentius in pro-
ſperis: iam ex propria volūtate tendit in id ⁊
non videŕ implere propter ꝓceptū: ſed ꝓpter
propriā voluntatē: ſed quando id qđ precipiŕ
nullo modo eſt ſm̄ ſe volitū. ſed ſm̄ ſe conſide
ratū proprie volūtati repugnans ſicut accidit
in proſperis: tunc oīno manifeſtū eſt ꝙ nō im
pletur niſi propter ꝓceptū: ⁊ ideo dicit Gre.
in vlti. moral. ꝙ obedientia que habet aliquid
de ſuo proſperis eſt nullla vel minor: quia ſcꝫ
voluntas propria nō videtur tendere princi-
paliter ad implendū preceptum ſed aſſequen
dum propriū volitum; in aduerſis aūt vel dif
ficilibus eſt maior: quia propria voluntas in
nihil aliud tendit q̄ in preceptū: ſed hoc intel
ligendū eſt ſm̄ id qđ exterius apparet: nā ſm̄
iudiciū dei qui corda rimatur: contingere pōt
ꝙ obedientia in proſperis aliquid habens de
ſuo: propter hoc nō ſit minus laudabilis: ſi ſcꝫ
propria volūtas obedientis nō minus deuote
tendat ad impletionem ꝓcepti: plus innitens
precepto q̄ proprio volito. ¶ Preterea ſcien-
dum eſt ꝙ obedientiā ad quā ſe quis voto ꝓ-
ſertim religionis cōſtrinxit: vberior eſt merito
quia iam meretur ex voto qđ eſt actus latrie
vel religionis: inter ceteras aūt virtutes mo-
rales latria eſt precipua: quia concernit prece
ptum prime tabule: ⁊ etiā meretur ex obedien
tia: vnde talis ſe plus ſubijcit deo obedientiā
vouendo ⁊ profitēdo q̄ ſolum profitendo: eo
ꝙ ſubijcit actū ⁊ poteſtatem: ita ꝙ non poteſt
aliud decetero facere q̄ quod ſibi fuerit impe
ratum: ſicut plus facit qui dat arborē cū fru-

ctu q̄ qui dat ſolum fructū. Notandū tamen
ꝙ obedientia triplex diſtinguiŕ. Quedā enim
diciŕ imperfecta ſufficiens tamē ad ſalutem:
qua ſcꝫ quis obedit tantū in his q̄ ſeruare pro
miſit: vel que in illis implicite continenŕ: ſicut
ſunt illa ſine quibus religiōis profeſſio nō ſer-
uatur: vt recipere officia ordinis ⁊ hmōi: ⁊ ta
lis obedientia neceſſitatis eſt: ſicq̄ ſolū obedi
re teneŕ in his que ꝑtīt ad regularem cōuer-
ſationem pertinere: ꝙ ſi preciperet aliquid ſu
pra vel infra vel contra profeſſionē vel regu-
lam factā: ad hoc nō teneŕ: ⁊ hoc vult Bern.
in lib. de pre. ⁊ diſt. dicens. Subditus nec ci-
tra profeſſionem nec vltra promiſſum cogen
dus eſt. Quedā eſt aūt obedientia perfecta:
que ſcꝫ ſe extendit ad omnia humano modo
poſſibilia: que nō ſunt contra deū vel ꝯtra re-
gulam quā quis confeſſus eſt: ꝙ ſi ꝓlatus ex
paſſione vel peruerſa intentiōe dura ꝓciperet
aut grauia: dūmodo non ſint mala ſimpliciter
vel in aliquo caſu: tunc obediens duplicē me
retur coronā: ꝙ ſi durū alicui videaŕ: recolat
obedientiā Abrae filiū imolantis: ⁊ Ezechie
lis penitentiā acceptantis eiuſdē quarto: de
quo plenius ptꝫ alibi: recolat inquā herculem
de quo legiŕ ꝙ iuno vxor iouis inuidens her-
culi: quem ipſe in almena genuerat: oīa diffi-
cilia ſolebat illi precipere: ipſum enī miſit ad
hiſpaniā ad occidendū Gereonem: ad infer-
num ad educendū cerberū: in arhalidiā ad
ſuperandū hydram quinq̄ capitū: hercules
omnia cōpleuit: ita ꝙ iuno citius fuit feſſa pre
cipiendo q̄ hercules obediendo ſic in religi-
one dato ꝙ hercules: id eſt ſapiens ſubditus
prelatū habeat pro nouerca: q̄ ſcꝫ ſi ci nō ceſ-
ſat difficilia malicioſe ꝓcipere: ipſe tñ debet ei
in oībus obedire: ⁊ eum obediendo patientia
fatigare: ita ꝙ prelatus malus citius fatigari
debꝫ ꝓcipiendo q̄ ſubditus obediendo. Que
dā deniq̄ obedientia eſt in diſcreta obediens
etiā in illicitis ⁊ illa vituperabilis eſt. Pro quo
ſciendū ꝙ ſi ꝓcipit qđ ſimpliciter malū eſt: ne-
quaq̄ eſt obediendū. Si ꝟo dubiū eſt tūc o-
bediens excuſaŕ a pctō ꝓpter obedientie bo-
nū: licet in veritate ſit malū: niſi dubietas eſſet
tā craſſa ⁊ ſupina q̄ nō excuſaret: vt ſi manda-
ret qđ eſſet cōtra articulos fidei: vel ꝓceptum
diuinū: vel contra generale ꝓceptū vel ſtatu-
tū eccleſie: aut directe ꝯtra ꝓfeſſam regulā: ꝓ-
ſertim in his caſibus in quib⁹ ꝓlatus diſpenſa
re nō poteſt: vt in tribus votis ſubſtantialib⁹:
⁊ in his que habenŕ extra de ſta. mo. c. cū ad

monaſteriũ: ſi certum eſt ꝙ poteſt diſpenſare: tunc debet ſubditus obedire: ſi vero dubium eſt an prelatus poteſt: tunc ſubditus excuſatur ratione dubij ſi obedit. Ad laudem dei.

¶ De charitate increata: ⁊ qualiter diligit ſeipſam: angelos: homines: ⁊ omnia creata. ¶ Sermo xiiij.

Honora patrem tuũ ⁊c. Tertio preceptũ hoc exponitur de patre ⁊ matre eternali: id eſt de deo ⁊ chriſto: beataq; virgine q̃ dicitur mater grẽ ⁊ miſericordie. A. Hos ergo parentes honorare debemus tripliciter: eos ſcz pre oĩbus ⁊ ſuper oĩa diligendo. obediẽdo: ac ꝑ charitatiuã ſubuentionẽ deũ in ſuis mẽbris honorando: iugiterq; cordiali affectu deo iugiter ſeruiendo ⁊ grãs agendo. ¶ Primo inquã eos honorare debemus ꝑ omnibꝰ ⁊ ſuper oĩa diligẽdo ad qđ homo potiſſime moueri debet ex eo: ꝙ in tantis beneficijs amoris nos deus diligendo ꝑuenit: vt omnẽ ingratitudinẽ ⁊ tepiditatẽ a noſtris cordibus procul ꝓpelleret: ⁊ ſi quãdo q; piguiſſet amare iam ſaltem nos tantum amatos nõ pigeat remeare: qꝛ charitas ſm apoſtolũ eſt finis ꝑcepti: qꝛ omnia opera q̃ ſunt in ꝑcepto tendunt ad charitatẽ: vt magis ac magis augeatur. ¶ Eſt aũt charitas dilectio qua deus ſuper oĩa ⁊ in omnibus diligitur propter ſe: ⁊ proximus ꝓpter deum ⁊ in deo: que charitas vt dicit Aug. naſcitur in appetitu. ſ. cũ quis appetit fieri voluntate dei ſuper oĩa: nutritur aũt in cogitatione: cũ ſcz in hoc cogitat ⁊ in hoc proficit: roboratur inquã in operatione ac tandẽ perficitur: cum ab hoc ſe non auertit ꝓpter aliqua mala q̃ ſibi aduenIũt: veruntamẽ qꝛ propter defectus naturales ⁊ impedimenta corꝑalia hec plene cõſequi non põt in hac vita: cupit diſſolui ⁊ eſſe cum chriſto: vbi plenius ⁊ perfectius hoc adipiſci ſperat: ſcz ꝙ voluntas dei ſuper oĩa fiat: de hac igitur virtute charitatis licet multa dixiſſe me memini: ꝑſertim in li. qui intitulatur: ſcala amoris: ac in lib. qui intitulatur edemym contemplatiuoꝝ: in ſermonibꝰ quoq; de diuerſis: ne tamen hanc eminentiſſimã virtutem intactã in hoc opuſculo videar ꝑteriſſe: quedã ſtatui ſub breuitate proſequi. Et ꝑmo de virtute charitatis in ſe.

B. De qua primo queri põt: vtrũ charitas ſit aliquid creatũ in aĩa: ꝑſertim cũ nihil creatum eſt infinite virtutis: ſed magis oĩs creatura vanitas eſt: charitas aũt non eſt vanitas ſꝫ vanitati repugnat: ⁊ eſt infinite virtutis: qꝛ animã hominis ad infinitũ bonũ perducit: vnde deus ſpiritualiter eſt anime vita ſicut aĩa corporis vita: iuxta illud Deut. xxv. Ipſe eſt vita tua: ſed anima viuificat corpus per ſeipſam: ergo deus eſt anime vita quã vtiq; viuificat per charitatem: iuxta illud. j. Iohã. iij. Nos ſcimus qm̃ trãſlati ſumus de morte ad vitã qm̃ diligimus fratres. Ad hoc rñdet magiſter ſententiaꝝ in primo diſ. xvij. ꝙ charitas nõ eſt aliquid creatũ in aĩa: ſed eſt ipſe ſpũſſanctus mentẽ inhabitans: nõ eſt tñ intentio ſua ꝙ iſte motus dilectiõis quo deũ diligimꝰ ſit ipſe ſpũſſanctus ſꝫ ꝙ ipſe motus dilectiõis eſt a ſpũſancto nõ mediante aliq̊ habitu: ſicut a ſpũſancto ſunt alij actus virtuoſi mediantibus habitibꝰ aliaꝝ virtutũ: puta habitus ſpei fidei vel alterius virtutis: ⁊ hoc dicebat propter excellentiã charitatis: ⁊ in hoc magiſter ſententiarũ habuit aliquos ſequaces: veruntamẽ cõmuniter doctores hoc iꝓbant ſuper hunc locũ. Nam Bonauẽ. dicit ibidem: ꝙ eſt ponere charitatem ſm cõmunẽ opinionem q̃ eſt habitus creatus informans animã: ⁊ rationẽ huius ſumit tripliciter. ¶ Primo ex parte eſſentie charitatis: qꝛ charitas eſt bonitas creature rõnalis: ipſam ꝑficiens ⁊ diſtinguẽs ⁊ ordinans ⁊ diſponens. ¶ Secundo a parte virtutis: qꝛ charitas qua deũ diligimus eſt virtus: nõ qꝛ deus tm̃ cooperatur in nobis ſed etiã quia noſtra volũtas cooperatur deo: adiutores enĩ dei ſumus: ⁊ qꝛ cũ cooperamur deo neceſſe eſt ſimiliter nos cõformari ſibi: neceſſe eſt etiã ꝙ ab illa ſumma charitate relinquatur in nobis aliquod exemplũ in effectu noſtro ꝑ quod moueatur illi conformiter: voluntas enĩ libera eſt ⁊ nata moueri ad oppoſita: ⁊ ideo ponitur in nobis virtus charitatis create: nõ propter defectum a parte dei in nobis cooperantis: ſed volũtatis noſtre ſibi coopernatis. ¶ Tertio a parte operationis ponitur neceſſitas: qꝛ reformatio ſiue recreatio: vnio ⁊ dilectio: nõ tantũ ſunt ab alio vt ab efficiente: ſed etiam vt ab informante: informans autem eſt charitas creata: licet enĩ recreatio ab increato per modũ efficientis ſicut creatio: tamen recreatio vel reformatio relinquit vlterius formã: ⁊ ideo neceſſe eſt ponere habitũ informãtem: hec ille. Tho. etiã in ſcđa 2e. q. xxiij. dictã opinionẽ reprobat: dicens: inter alia: ꝙ motꝰ charitatis non ita procedit a ſpũſancto mentẽ humanã mouentem: ꝙ hũana mens ſit motatum: ⁊ nullo modo ſit ꝑncipiũ motus huius qꝛ hoc eſſet ꝯtra rationẽ volũtarij cuiꝰ principiũ oportet in ipſo eſſe: alias enĩ ſequeretur ꝙ diligere nõ eſſet volũtariũ qđ implicat cõtradictionẽ: qꝛ de ſui rõne amor importat ꝙ ſit actus voluntatis. Nec dici põt ꝙ moueat volũtatẽ ad actũ diligẽdi ſicut mouetur inſtrumentũ: ꝙ ſi ſit principiũ actus: nõ tñ eſt ipſo agere vel nõ agere: qꝛ ſic etiam tolleretur ratio voluntarij ⁊ excluderetur rõ meriti: ſed oportet ꝙ a ſpũſancto ſic moueatur ad diligendum: ꝙ etiã ⁊ ipſa ſit efficiens hunc actũ: nullus aũt actus ab aliqua potẽtia actiua ꝑducitur niſi ſit ei cõnaturalis ꝑ aliquã formã q̃ ſit actionis principiũ: vnde deꝰ q̃ oĩa mouet ad fines debitos: ſingulis rebus formas indidit: per quas ad fines a deo ſibi ꝑſtitutos inclinantur: et ſic vt dicitur Sap. viij. Diſponit oĩa ſuauiter: manifeſtũ eſt autẽ ꝙ actus charitatis naturã potentie voluntatis excedit: ideo niſi aliqua forma naturali potẽtie ſuꝑadderetur ꝑ quã ad actũ dilectiõis inclinaretur: ſcđz hoc eſſet etiã iſte actus imꝑfectior naturalibꝰ actibꝰ ⁊ etiã actibus aliarũ virtutũ: nec eſſet facilis ⁊ delectabilis qđ patet eſſe falſum: qꝛ nulla virtus tãtã inclinationẽ habet ad actũ ſuũ ſicut charitas: nec aliqua tã delectabiliter operatur. Hinc maxime neceſſariũ eſt ꝙ ad actũ charitatis aliqua habitualis forma ſuꝑaddita ſit naturali potẽtie inclinãs ipã ad charitatis actũ ⁊ delectabiliter operari faciens: vñ licz effectiue deus ſit vita anime ꝑ charitatem et corporis: ꝑ animã tñ formaliter charitas vita anime eſt: ſicut anima corporis vita. Unde ꝑ hoc ꝯcludi põt: ꝙ ſicut anima immediate vnitur corpi: ſic ⁊ charitas anime: ⁊ opatur formaliter efficacia forme ſcđm virtutẽ agẽtis qđ formã inducit: ⁊ ideo charitas nõ eſt vanitas: ſed facit effectũ infinitũ dũ deo cõiungit animã iuſtificãdo ipam: hoc enĩ demonſtrat infinitatẽ virtutis diuine q̃ eſt charitatis actor. Ex dictis igitur patet: ꝙ duplex eſt charitas ſcz increata que deꝰ eſt: ⁊ creata que dei donum eſt: vñ Bern. in li. de dili. deum dicitur recte charitas ⁊ deus ⁊ dei donũ: itaq; charitas dat charitatẽ ſubſtantia accidentalẽ: vbi dantẽ ſignificat nomen ſubſtantie eſt vbi donum qualitatis.

C. Secũdo vero queri põt de charitate increata q̃ deus eſt: vtrum ſcz ſit eadẽ dilectio diuina reſpectu creaturarũ cũ ea q̃ eſt vnius perſone in diuinis reſpectu alterius: ꝑſertim cũ ex hoc ſequeretur ꝙ dilectio dei reſpectu creaturaꝝ eſſet ſumma: ſicut illa q̃ eſt reſpectu ꝑſonaꝝ adinuicẽ: qꝛ dilectio dĩ nõ põt intẽdi: nec etiã remitti. ¶ Ad hoc dicendũ ſm Alex. de hales in li. j. vbi agitur de dilectõe dei ad creaturas: ꝙ aliqđ diligere idẽ eſt qđ illi bonũ velle. Dicendũ igitur ꝙ diligere dei duplicẽ habet comparationez: vnã ad ipam dei volũtatẽ: aliam ad ipm volitũ: cũ ergo dicitur: pater diligit filiũ vel econuerſo: ibi eſt ſummũ bonũ tã ex parte voluntatis q; ex pte politi: qꝛ pater filio nõ poteſt velle maius bonũ q; vult. Cũ vero dicitur deus diligit creaturã: hec dilectio eſt etiam ſumma ꝑ cõparationez ad voluntatẽ diligentis: qꝛ nec põt eſſe maior nec intendi nec remitti et ſic eſt in termino dilectionis: ac ꝑ cõſequẽs eſt eadẽ dilectio cũ dilectione illa q̃ eſt reſpectu ꝑſonaꝝ: qꝛ dei volũtas eſt ſua eſſentia. De qua dilectione dicit dñs ad diſcipulos: ſicut dilexit me pater ⁊ ego dilexi vos: verũtamẽ ꝑ cõparationẽ ad creaturã dilectã ſiue ad ipz volitum qđ ex dilectione deus efficit in creatura: vel qđ iam factũ ei placet: tũc nõ eſt ſumma dilectio ſed põt eſſe maior: qꝛ poteſt huic creato velle maius bonũ: ſicut poteſt ipm facere melius q; ſit: ſcđm ꝙ ly melius nominaliter accipitur. Ex his cõſequenter eliciendũ eſt ꝙ q̃tum eſt ex pte politi vel creature dilecte: q̃to meliores ſunt creature in ordine et gradu ſuo: tanto magis ſunt diligibiles: qꝛ bonũ rõne boni diligibile eſt: ⁊ ideo quantũ eſt in qualibet creatura de bono tantũ eſt diligibilis ⁊ ab eo plus diligitur. q̃ voluntatẽ habet bene mẽſuratã ⁊ ordinatã ſicut eſt in deo. Sed obijcitur ꝙ deus non diligit creaturã niſi ſm ꝙ creatura eſt in deo ⁊ ab eterno fuit in deo. ꝓpter quod creaturã etiã dilexit ab eterno: ſicut ſcriptũ eſt Epheſ. ij. Elegit nos ante mũdi conſtitutionẽ. nec eſt electio ſine dilectione: alioq̊n vt dicit Hugo ea eſt vis amoris ꝙ neceſſe eſt amantẽ eſſe talẽ quale eſt id qđ amat. Si deus igitur creaturã diligeret in eſſe ꝓprio neceſſariũ eſſet illũ transformari in creaturã vel in ſimilitudinẽ creature: qđ cum ſit impoſſibile nõ diligit creaturã niſi ſcđm ꝙ eſt in ſeipſo. ¶ Ad hoc reſpõdet Alex. de hales ibidẽ ꝙ illa auctoritas Hugonis ꝓprie intelligitur: vbi amans minus nobile eſt amato vel ſimpliciter vel ſm quid ſicut eſt in hominibus: aliquis enĩ amãs aliquid q̃tius ſit minus nobile ſimpliciter ſicut minimꝰ vel aliqđ ſimile: tamen in eo quod illud affectat ⁊ af-

ea illud afficitur ſupponit ſeipſum amato ⁊ ſic quodāmodo tranſformatur in illud: ſic autem nō eſt in deo: vnde nō oportet ꝙ tranſformetur in amatū: non enī intelligitur verbū illud de dilectione q̄ eſt voluntas boni qualis eſt dilectio dei: ſed intelligit̄ de dilectione que eſt affectio que quodāmodo tranſformat amantem in amatū. Et etiā dicit Bona. ſuper iij. di. ꝙ amor diuinus nō eſt amor affectionis inclinās ad alterū: ſed potius inclinans ⁊ trahens ad ſeipſum: vnde diuinus amor potius amata tranſformat ⁊ ꝯformat ipſi amanti q̄ȝ ecōuerſo: ſm ergo ꝙ duplex eſt cōformatio rerū ad deū ſcȝ ſm ſimilitudinē veſtigij ⁊ ſm ſimilitudinē expreſſam q̄ eſt ratio imaginis: ſm hoc dei dilectio dupliciter accipi pōt. Primo generaliter ſcȝ in effectibus nature quos cōiter ⁊ generaliter cōicat omnibus creaturis: ⁊ ſic diuina dilectio eſt reſpectu oīm creature. Secūdo ſpecialiter ſcȝ in effectibꝫ gratie q̊s cōicat tantū creature rationali nō habenti defectum alicuius criminis: ⁊ ſic diuina dilectio nō eſt niſi reſpectu eiꝰ creature cui charitatē cōicat: ita ꝙ per illā charitatē vnione per maxima deo adhereat vt ſic per charitatē in deo maneat ⁊ deus in eo. ¶ Tertio queri pōt de creatura magis a deo dilecta: vtrū ſcȝ deus magis diligit hoīem vel angelū: ꝓſertim cum tanto creatura videat̄ amabilior q̄ȝto eſt deo ſimilior: ſed angelica natura videt̄ deo ſimilior: vtpote natura nobilior. ¶ Ad hoc rn̄det Bona. ſuper. iij. di. xxxij. ꝙ deus dicit̄ diligere creaturā nō ratione affectionis animi ſed ratione cōicationis alicuius boni: ſic ꝙ dilectio de potius dicit̄ eſſe dilectio effectus q̄ȝ affectus. Duplex eſt igit̄ effectus ꝑncipalis ipſius dei reſpectu creature rōnalis ſcȝ cōditiōis in quo oſtendit̄ dei potentia: ⁊ ſic magis dilexit angelos: quia meliora contulit eis naturalia. Secundus aūt effectus eſt reperationis in quo manifeſtat̄ dei miſericordia ⁊ ſic magis dilexit hoīes quos. ſ. releuauit ⁊ angelos deſeruit: ⁊ ſic in dilectione dei mutuo ſe excedunt: dicendū igit̄ ꝙ ſi loquimur de exceſſu dilectionis ſm ſtatū preſentem tunc magis diligit angelos q̄ȝ homines: vtpote deo ſimiliores qꝛ nobiliores: quos ⁊ vno ſolo motu meritorio glorificauit: qui ⁊ nullā habent retardationē qua prepediunt̄ quo minus in deū totaliter tendere valeant. Si vero loquimur ſm ſtatum gratie finalis in quo erit reparatio cōſummata: tunc videt̄ ſatis rationabiliter dici poſſe ꝙ magis diligit hoīes: qꝛ de pluribus habebit homo in paradiſo vn̄ gratus ⁊ deuotus exiſtat deo q̄ȝ angelus: tum ꝓpter beneficium incarnationis: quia vt dicitur Hebreo. ij. Nuſq̄ȝ angelos apprehendit ſed ſemē abrahe: tū propter beneficiū redemptionis: quia vt dicitur Iohā. xv. Maiorem hac dilectionē nemo habet ⁊c. poſuit enī animā ſuam pro hoībus releuandis nō pro angelis: tū propter beneficiū eminentis glorificationis: qꝛ cōſtituit in altiori gradu honoris humanā naturā in vtroq̄ȝ ſexu q̄ȝ angelicam: ſcȝ chriſtum ⁊ eius nobiliſſimam matrem. Dilexit inſuper deus humanū genus tam in ſtatu inimicitie q̄ȝ in ſtatu amicitie: nō autē angelicū genus quod poſt caſum omnino deſeruit: ⁊ hec manifeſtāt erga nos non ſolū diuine charitatis magnitudinem: ſed etiam eius nimietatem: ſm illud Epheſ. ij. Deus qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatē qua dilexit nos: cū eſſemus mortui peccato cōuiuificauit nos in chriſto: ⁊ licet angelus eſt deo ſimilior q̄ȝtum ad ea q̄ ſunt nature nō tn̄ q̄ȝtum ad dona gratie: modo dei dilectio magis penſat dona nature ſuperaddita: ꝙ ea q̄ ſunt naturaliter inſita. ¶ Conſidero nūc o aīa q̄ȝtam tibi dilectionem oſtendit deus in via: quantāq̄ȝ exhibebit in patria: obtulit enī in chriſto pro ſalute tua ſuā diuinitatem: nobiliſſimā animā ⁊ innocentiſſimā carnem: offert inſuper omnibꝫ eminentiſſimā charitatē: vt merito dicat Iacobꝫ in canonica ſua. Omne datū optimū ⁊ omne donū perfectū deſurſum eſt deſcendens a patre luminū: amplectere: igit̄ amplectere totis ꝑcordijs: amplectere dona dei tui o ſpōſa xp̄i: ⁊ exultando cū propheta iubila deo dicens. Quid retribuā dn̄o: vnde ſpōſus tuus in hac vita tanti te eſtimauit: tantaq̄ȝ charitate ſalutem tuā ſitijt: ꝙ de eo dicit Bern. Si chriſtus tot membra habuiſſet quot ſunt ſtelle in celo: ⁊ q̊libet membroꝝ corpus habuiſſet: oīa illa corpora ad lignū crucis dediſſet: anteq̄ȝ animā vnā q̄ȝtum in ſe eſt in damnatiōe reliquiſſet: ſi ergo tantā habuit charitatem in recreatione: o q̄ȝtam exhibebit in eterna glorificatione. Dicit enim Bern. in re. chriſti: ꝙ dilectio qua oīs angelica natura pariter ⁊ humana ſe mutuo diligūt: reſpectu illius dilectionis qua chriſtus inq̄ȝtū hō diligit minimū glorioſum eſt minor q̄ȝ centrū ad circūferentiā celi chryſtallini ꝯſideratio ipō fonte vn̄ talis amor originē habet; veruntn̄ dilectionē dei ſummi ag

minimū beatū q̊s explicet: nā tanta dilectiōe deus trinus ⁊ vnus fert̄ in minimū beatū: ꝙ ſi ponat̄ ex vna pte dilectio dei ad minimum beatū, ⁊ ex alia pte dilectio chriſti in q̄ȝtū hō ⁊ beate marie omniūq̄ȝ angeloꝝ ⁊ ſctōꝝ quā ſpirant in deū ⁊ int̄ ſe inuicē nulla pōt eſſe eq̄paratio qꝛ finiti ad infinitū nulla pōt eē cōparatio: ⁊ iō maior quē minimꝰ ſanctus ſpirat in deū maior ē q̄ȝ amor chriſti īq̄ȝtū hō ⁊ amor beate ꝟginis oīmq̄ȝ ſctōꝝ ⁊ angeloꝝ quē ſpirāt inuicē int̄ ſe: ſicut maior eſt circūferētia celi chryſtallini minimo centro: qꝛ talis dilectio dei eſt vnus de tribus principalibꝫ actibꝫ ſubſtantialis gl'ie: qđ nos feliciter experiri concedat ieſus chriſtus: ſpōſus eterne glorie.

¶ De charitate creata que eſt potiſſima virtutū ī qua cōſiſtit omne meritum. Sermo xv

Honora patrem tuum ⁊ ma. Expediti vtcunq̄ȝ de charitate increata que deus eſt. Iam de charitate creata que dei donū eſt ſermo ſuccinctꝰ ꝑcurrat. A De q̄ pmo q̄ri pōt vtꝝ ſcȝ charitas creata que cordibus fidelium infundit̄ ſit ſpecialis virtus: ꝓſertim cū charitas nihil aliud eē videt̄ q̄ȝ amicitia q̄dā ſȝ amicitia nō ponit̄ a ph'o virtus: vt pȝ ī. iij. li. Eth. qꝛ nec cōnumerat̄ inter ꝟtutes morales nec inter intellectuales. ¶ Ad h' rn̄det breuit̄ Rich. ſup iij. di. xxvij. ꝙ charitas ē virtꝰ vna ſm ſpeciē ſpecialiſſimā: qꝛ in plures ſpēs non diuiditur: charitas em̄ conſtituitur in ſpecie ex ſui cōparatiōe ad primū ſuū ⁊ principale ac formale obiectum quod non eſt niſi vnum. ſcȝ ipſe deus ſub rōne q̄ eſt ſūmū bonū: quo ſolo plenarie voluntas beatificari pōt hec autē formalis ratio obiecti charitatis non eſt diuiſibilis in plures rationes eo ꝙ impoſſibile ē eſſe plura bona q̄ ſint ſumma bona: qꝛ non eſſet ſummum bonum in quo nō eſſent omnes rōnes boni p modū excellentiorem q̄ȝ inuenirent̄ in aliquo alio bono nec tale bonū poſſet eſſe ꝑncipale charitatis obiectum. eo ꝙ in tali bono voluntas beatificari non poſſet. ¶ Ad obiectum ergo dicendum ſm Tho. ſcd'a ſcd'e. q. xxiij. ꝙ ph'us in. viij. Ethi. non negat amicitiā eſſe virtutem: ſȝ dicit ꝙ eſt virtus vel cum virtute poteſt tn̄ dici ꝙ amicitia ꝓprie non eſt virtus per ſe ab alijs diſtincta: qꝛ nō habȝ rōnē laudabilis ⁊ honeſti niſi ex obiecto: ſcd'm ſcȝ q̄ fundat̄ ſup honeſtate virtutū: qđ patet ex eo. quia non quelibet amicitia rationem habet laudabilis ⁊ honeſti ſicut patet in amicitia delectabilis ⁊ vtilis: vnde amicitia virtuoſa magis eſt aliquid conſequēs ad virtutes q̄ȝ ſit virtus: nec eſt ſimile de charitate q̄ non fundatur principaliter ſuper virtute humana: ſed ſuper bonitate diuina: vnde Auguſti. li. de moribus eccleſie Charitas eſt virtus q̄ animi noſtri rectiſſima affectio eſt q̄ coniūgit nos deo q̄ ipſum diligimus. Et ſi obijcitur ꝙ charitas habet duo obiecta: ſcȝ deum ⁊ proximum: ⁊ ergo non eſt vna virtus ſm ſpeciem. Reſpōdet ibidē Richar. ꝙ primus nō ē ꝑncipale ⁊ formale obiectum charitatis qꝛ p charitatē ipſum non diligimus niſi propter deū. ¶ Scd'o vero q̄ri poteſt vtrū charitas ſit potiſſima virtutū ſic̄ ſentire videt̄ ap'ls. j. Corꝫ. xiij. Maior autem hoꝝ eſt charitas. Ad h' reſpondet Tho. vbi. ſ. ꝙ ex quo bonū in actibus humanis attenditur ſm ꝙ regula debita regulantur: ideo neceſſe eſt ꝙ humana virtꝰ q̄ principium eſt bonorum actuū ꝯſiſtat ī attingendo regulam hūanoꝝ actuū. Duplex ē ergo regula humanoꝝ actuū. ſcȝ humana rō et deus: ſed deus eſt regula prima a q̄ etiā humana ratio eſt regulāda. Hinc virtutes theologice q̄ conſiſtunt ī attingēdo illam regulā primam. eo ꝙ eaꝝ obiectum eſt deus: excellētiores ſunt virtutibꝫ moralibꝰ vel intellectualibus q̄ conſiſtūt in attingendo rōnē hūanā ꝓpter qđ oportet vt ēt inter ipās virtutes theologicas illa ſit potior q̄ magis deum attingit ſicut charitas: qꝛ fides ⁊ ſpes attingunt q̄dē deum ſm ꝙ ex ipſo ꝓuēit nobis vl' cognitio veri vel adeptio boni: ſed charitas ipm in deū attingit vt in ipſo ſiſtat non vt eo nobis aliq̄d ꝓueniat: ⁊ ſic charitas eſt excellētior fide ⁊ ſpe ac p conſequens oībꝫ alijs virtutibꝫ: ⁊ qđ maius eſt ſine charitate nulla pōt eē virtꝰ vera vel meritoria: ſicut oñdit ap'lus. j. Corꝫ. xiij. ſi diſtribuero in cibos pauperum omnē facultatem meā. ⁊ ſi tradidero corpꝰ meū ⁊c. Huius autem ratio eſt: qꝛ virtus ordinat̄ ad bonum: ſed bonū ꝑncipalit̄ eſt finis: nam ea que ſunt ad finem non dicunt̄ bona niſi in ordine ad finem. Sicut ergo duplex eſt finis. ſ. vltimus ⁊ proximus: ita duplex eſt bonum ſcilicet vltimum ⁊ hoc eſt principale bonum hominis ſcilicȝ dei fruitio: iuxta illud pſ. Mihi adherere deo bonum eſt. et ad hoc ordinatur homo p charitatē. Et bonū ꝓximū vl' particulare ⁊ ſcd'ariū quod ēt duplex eē poteſt. Vnū

quidem vere bonū vtpote ꝗ̄tum in ſe ē ordi-
dinabile ad principale bonū qđ ē vltimꝰ finꝭ
Aliud aūt ē bonū apparēs ⁊ nō verū: qm̄ ab-
ducit a finali bono: ſicut auaroꝝ prudentia q̄
diuerſa genera locelloꝝ excogitāt: ⁊ auaroꝝ
iuſticia qua metu grauium damnorum con-
temnunt alienum ⁊ auarorū temperantia q̄
luxurie cohibent appetitum: quoniam ſum-
ptuoſa ē: ⁊ auaroꝝ fortitudo q̄ vt ait Horati
us. Per mare paupiē fugiūt ꝑ ſaxa ꝑ ignes.
vt dicit Aug. in. iiij. li. ꝯ. Julianū. ⁊ iō necē eſt
habere charitatē vt ⁊ ꝟtutes meritorie reddā-
tur ⁊ deo grate. qꝛ ꝑ ſolā charitatē ordinant̄
actꝰ oīm aliaꝝ ꝟtutū in finē vltimū: ac ꝑ cōſe-
quēs dat formā actibꝫ oīm aliarū virtutū: vn̄
generalit̄ charitas đr radix ꝟtutū qꝛ ꝑ illam
oēs alie nutriunt̄ ꝟtutes: nec ſm Gregoꝝ. in
Omel. hꝫ ꝗcꝗ̄ viriditatis ramus boni opis:
ſi nō ꝑmā ſerit in radice charitatis: Dr etiā
fūdamētū ꝟtutū eo ꝙ oēs alias virtutes va-
lēter ſuſtētat: đr etiā forma ꝟtutū nō ꝗdē exē-
plariter aut eſſentialit̄ ſꝫ magis effectiue: qꝛ
formā oībꝫ iponit ordinās eas ad vltimū finē
Unde ꝓprie ꝟtutes dicunt̄ in ordīe ad actꝰ
formatos: đr etiam mater virtutū. qꝛ ex ap-
petitu finis concipit actus aliaruꝫ virtutū im
perando eos. Unde merito dicitur charitas
maxima virtutum qꝛ đr in euangelio Matt.
xxij: ꝙ dilectio dei eſt primum ⁊ maximū mā
datum. ¶ Tertio proinde queri pōt vtrū
in charitatiua dilectione conſiſtat omne me-
ritum ſicut intelligēte dat apoſtolꝰ ī dicta au
ctoritate ſi diſtribuero: cum tamē ecōtra diffi
cultas tn̄ operando videatur augere meritū
eo ꝙ ſecundum phm virtus eſt circa difficile
⁊ bonum ergo maior virtꝰ circa magis diffici
le ⁊ maius bonum. ſed charitatiua dilectio
difficultatem in operando diminuit: qꝛ dicit
Aug. in. li. confeſ. qui amat non laborat: oīs
enim labor non amantibꝫ grauis ē: ſolū amor
eſt quod nomē difficultatis erubeſcit. ¶ Ad
h̄ r̄ndet Rich. ſuper. iij. di. xxx. ꝙ ꝓprie loquen
do de merito ſcđm ꝙ conſiſtit in actu remune
rabili de condigno in vita eterna. ſic omne
meritum aut eſt charitatiua dei dilectio. aut
tm̄ illud quod in ipſo actu formale ē ꝑ chari-
tatiuam dei dilectionē: ꝑ hoc eīn ꝙ voluntas
ꝑ charitatem diligit deū ꝓpter ſe ⁊ ſuꝑ oīa
vult actus alios rectos eſſe ꝑ illum cui ꝓpter
ſe ⁊ ſuꝑ omnia adheret. quod eſt ipos referri
in finem vltimum modo debito: ⁊ ſicut recti-
tudo eſt in actu ex ſui ꝯformitate ad regulaꝫ
ſuā que in naturalibꝫ ē natura ⁊ in artificiali-
bus ars: ⁊ in moralibꝫ rō recta ⁊ lex diuina:
ſic etiā illđ qđ eſt formale in merito ſicut ipa
remunerabilitas q̄ in ipſo eſt ex ſui debita re-
latione in vltimū finē: ⁊ ex ꝯſequēti ipa rō re-
munerabilitatis q̄ i merito ē formal̄ ex chari-
tatiua dei dilectione cauſata ē. vn̄ oē meritū
ꝗ̄tū ad illđ qđ ē i merito formale ꝯſiſtit eſſen
tialit̄ vl̄ cauſalit̄ in charitatiua dei dilectiōe.
Ad obiectū ꝗ̄ dicendū ꝙ difficultas ad ope-
randū ꝓueniēs ex habitudine mala: quā ſibi
peccator ꝑ actꝰ malos acq̄ſiuit nō auget me
ritū nec facilitas que ē in opante ꝑ ꝟtutē mi-
nuit meritū. Bonauētura ꝟo ſuꝑ. iij. di. xxvij.
ſuꝑaddit qđ charitas ſuꝑ oēs ꝟtutes prima-
tū tenet: ⁊ efficacia meriti ꝑ prꝰ attribuēda ē
actui charitatis ꝗ̄ꝫ actui aliaruꝫ virtutum eo
ꝙ ipſa completiua ſit omnium virtutum ⁊ in
ipſius actu connectit̄ ipm meritum. Ratio ve
ro quare charitas tanta ceteris virtutibus ex
cellentia preeminet eſt: quia maxime nos effi
cit deiformes tum ratione liberalis exhibiti-
onis: quia ſicut deus ex amore tribuit omnia
dona: ſic charitas liberaliter exequitur oīa
obſequia ⁊ mādata: tū rōne conformis vnio-
nis: quia ſicut filij patri nectūtur nexu amorꝭ
⁊ vniūt̄ ſic homo per charitatem adherēdo
deo ſpiritus vnus efficit̄. ꝓpter qđ dicit̄. Jo-
han. xvij. Ut ſint cōſummati in vnū ſic̄ ⁊ nos
vnum ſumus: tū etiā rōne finalis quietationis
quia cum amor ſit pondus ſpūale facit in de-
um tendere ⁊ in deum quieſcere ſicut corpo-
ralia per ſua pondera in locis ꝓprijs firma
ri habent ⁊ ſtabiliri: vnde Augu. in li. confeſ.
ponderibus ſuis agūtur oīa ⁊ loca ſua petūt
pondus meum amor meus eſt: illo feror ꝗ̊cū
ꝗ̄ feror. Preterea beatus Bernardinus in
euangelio enſo de charitate dicit inter alia:
ꝙ ipſa tante precioſitatis eſt in conſpectu dei
ꝙ oīa ꝑcioſa reddit: ⁊ ideo ꝑ aurū deſignat̄ i
Apoc. iij. vbi dicitur ſuadeo tibi emere a me
aurum ignitū ⁊ ꝓbatum vt locuples fias: nā
ſicut aurum eſt preciū omniū theſauroꝝ: ſiue
ſint lapides precioſi: predia: domus. mercan-
tie ſiue quicquid aliud ē appreciabile auri ꝑ-
cioſo exiſtimabitur: ſic etiam cuncte cogitatio
nes: affectiones. locutiones. opatiōes ⁊ ſiīa
charitatis precio commenſurantur: quia de
us opera non ponderat ſed affectū: vt pla-
ne patet: xxiij. q. j. cap. odi. in fine: vbi dicitur
dn̄s interrogat cor nō manū: quāto nanꝗ̄ pu
riori ſeu feruentiori amore placitū aliꝗd deo
facimus: tanto reddit̄ ei gratioſius. Hinc
Luc. xj. Laudata eſt paupercula vidua que
miſit in gazophylaciū duo minuta: nō quia
multa ⁊ magna fecit: ſꝫ qm̄ ampla charitate
dilexit. Nec ſolū aurū eſt amor: ſed etiā oīa q̄
fiūt ex charitate: nō tm̄ q̄ ſunt de genere bo-
noꝝ: ſed etiā indifferētia reddit eadē chari-
tas aurea: in cuius figura dicit̄: iij. Regū. vj.
ꝙ nihil erat in tēplo qđ nō auro tegeret̄: qꝛ q̄
fiūt ex charitate reddunt̄ aurea ꝗbus anima
iuſti celeſti ſponſo decent̄ exornat̄: vnde pſ.
Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu đ au.
Cuius ratio eſt: qꝛ licet ꝓprius actus chari-
tatꝭ quē imediate elicit ſit diligere deū ⁊ pxi
mū ſicut quelibet virtus vnicū ſolū actū ha-
bet quē elicit: ſicut actus fidei quem elicit eſt
credere: ⁊ ſic de alijs virtutibus: nulluſꝗ̄ ab
eadeꝫ virtute alius actus alicit̄. charitas ta-
men ſupra virtutes oēs hāc obtinet ſupemi-
nentiā: ꝙ ꝗ̄uis earū actus ꝓprios immedia-
te non eliceat ſꝫ eliciūt̄ ab habitibus ꝓprijs
ꝑ ipam tn̄ oēs actus virtuoſi virtualiter im-
perant̄: ⁊ eos a ꝓprijs habitibꝫ elicere facit:
qꝛ cuncte virtutes in charitate cōnexitatem
habent. ⁊ ex hoc cūctas virtutes virtuoſaſꝗ̄
opatiōes charitas reddit meritorias. Inſu-
per nō ſoluꝫ virtutes ⁊ opationes virtuoſe ꝑ
charitatē meritorie reddunt̄: ſed etiā omnia
alia ſiue pſpera ſiue aduerſa ſiue mixta ſi-
ue bona gratie ſiue mala pene ⁊ mala culpe
coopantur charitatē habenti in bonū: tam ꝑ-
cioſa namꝗ̄ ⁊ efficax eſt apud deū charitas
ſancta ꝙ etiā pctā coopant̄ illi in bonū: vt di-
cit glo. ſuper illud Roma. viij. Diligentibus
deū omnia coopant̄ in bonū. Nec mirꝫ cum
volūtas impat omnibus potentijs ſic amor
omnibus virtutibus: nō minor eſt in bono di
uina dilectio ꝗ̄ꝫ in malo diuina offenſio: ſꝫ ar-
rogantī bona cōuertunt̄ in malū. qꝛ nō opat̄
ad dei glīam ſed ad ꝓpriā: ſi ergo arrogātia
virtutes vel opa virtuoſa conuertit in vitia:
nō minus charitas diuina maluꝫ cōuertit et
coopat̄ in bonū: ex hijs ergo ſequit̄ ꝙ chari-
tas oīa reddit meritoria: ſic etiā ſola illius
ſeruicia ſunt remuneratione digna. ¶ Pro
quo ſciendū ꝙ omne obſequiū deo impēſuꝫ
aut illi ipendit̄ ex amore recto ⁊ puro qui eſt
amor gratuitus nō querēs q̄ ſua ſunt: aut ti-
more pene vel vindicte: aut ex ſpe mercedis
tpalis vel eterne aut alia quacūꝗ̄ ratiōe ſeſe
potius ꝗ̄ꝫ deū reſpiciēte: ergo ſi obſequiū im-
pendit̄ ex amore puro credit illū eſſe bonū q̄
eidē hoc impendit: qꝛ nulli rectus amor ⁊ pu-
rus ipendit̄ ab aliquo niſi credat illū eſſe bo-
nū ⁊ merito ſue bonitatꝭ hmōi amore eſſe di-
gnū ⁊ ꝑ ꝯſequēs tale obſequiū eſt mere gra-
tuitū ac ſolū ꝓprie remuneratione dignū. qui
vero nō gratis reddit obſequiū deo ſed ex q̄-
dam neceſſitate vel coactione cuiuſcunꝗ̄
ſuppoſitionis: nō ꝓprie dicendus eſt remune-
ratiōe dignus: ſed magis illi ꝑciū ope ſue elo-
care reddendū eſt. Deniꝗ̄ diuinus amor eſt
ille theſaurus euangelicus a deo naturaliter
in humano corde reconditus: quē q̄ inuenit
hō vadit ⁊ vendit omnia vt emat: id eſt redi-
mat agrū illuꝫ illicito cōplexu amoris vitioſi
miſerabiliter alienatū ⁊ venditū: de qua .ſ.
emptione dicit̄ in cāticis: ſi dedit hō totā ſub-
ſtantiā domus ſue ꝑ dilectiōe quaſi nihil de-
ſpiciet eā: nimirū cū ſit vtilitatis infinite: tū qꝛ
quolibet actu charitatis mercat̄ regnuꝫ dei:
dicēte dn̄o: q̄ dederit calicē aque frigide tm̄
in nomīe meo: amē dico vobis nō ꝑdet mer-
cedē ſuā: tū etiaꝫ ſicut diues efficitur cui oēs
mercātie ⁊ cōtractus lucroſi reddunt̄: ſic mil-
le milies eos ditiores ſpiritualiter reddit ipa
charitas in mercantijs oīm virtutū ⁊ virtuo-
ſoꝝ operum: ⁊ hoc tangit aplus: j. Cor. xiij.
dicens: charitas patiens eſt. ſ. quantū ad ha-
bitum patientie inanima: et ideo nō deficit in
aduerſis q̄ occurrūt in illatis: penis: iniurijs:
cōtumelijs: infortunijs ⁊ ſimilibꝫ: nā ſic aurū
ꝑcuſſum dilatat̄ ſic in aduerſis pſſa charitas
auget̄: vn̄ pſ. In tribulatione dilataſti mihi.
Secūdo benigna eſt: id eſt bene ignita: quia
reddit bonū pro malo: vnde gloſa ſuꝑ illud
Epheſ. iiij. Eſtote inuicē benigni: id ē largi
de facultatibus veſtris: ⁊ hoc maxime vos
ꝑſequentibus. Tertio nō emulatur: id eſt nō
inuidet aliene felicitati: vel pſperitati ſpiritu-
ali vel temporali. Quarto nō agit perperā:
id eſt ꝑuerſe ꝑſtando impedimentū ne bona
fiant: vel rationē operis nō deformat intenti-
one nō recta. Quinto non inflatur de donis
vel bonis adeptis. Sexto nō eſt ambitioſa
ſcꝫ de bono acq̄rendo qꝛ vult ſubeſſe nō pre-
eſſe. Septimo nō querit que ſua ſunt ſed dei
gloriā ⁊ cōmunē ꝓfectum: Octauo nō irrita-
tur: id eſt non prouocat̄ ad irā: qꝛ non habet
appetitū vindicandi ſed vituperationē con-
uertit in refectionē ⁊ plagā in medicinā. No-
no non cogitat malū ſcꝫ rancoris vel vindi-
cte vel etiā ſuſpitiōis ſiniſtre. Decio nō gau-
det ſuꝑ iniquitate ſcꝫ ꝓpria vel aliena ſed de

ſet. Undecimo congaudet veritati ſcʒ cogni-
tionis vel operis in ſe ⁊ in alijs. Duodecimo
omnia ſuffert ſcʒ reſpectu difficultatum quas
patitur ad exequenda opera virtuoſa. Tre-
decimo om̄ia credit ſcʒ que veritas in ſcriptu
ris ſuadet. Quartodecimo omnia ſperat ſcʒ
que chriſtus promiſit. Quintodecimo omnia
ſuſtinet ſcʒ reſpectu abſentie dilati ſummi bo-
ni promiſſi quod patienter expectat a deo ꝙ
ꝓpter nullā cauſaʒ ab inchoato bono deſiſtit.

¶ De ſubiecto charitatis quod ē hu- mana voluntas: ⁊ de quinqʒ donis que recipit anima ab infuſa charita- te. ¶ Sermo xvi.

Honora patrem tuum. Poſt
b aliquantā diſcuſſionē charitatis in
ſe: videndū eſt de eius ſubiecto in q̊
proprie cōſiſtit diuina dilectio. A De quo
primo queri poteſt: vtrū ipſa voluntas homi-
nis ſit ſubiectū charitatis: ⁊ videtur ꝙ non: qꝛ
charitas amor quidem eſt: ſed amor ſecundū
phm̄ eſt in concupiſcibili: ⁊ ideo charitas eſt
in cōcupiſcibili ⁊ non in voluntate imo potiꝰ
eſſet in libero arbitrio: quia charitas vt in pre
cedenti ſermone declaratū eſt ſe extēdit ad o-
mnes actus humanos: ſecundū illud. j. Cor.
xvi. Omnia opera veſtra in charitate fiāt: ſ
principiū humanoꝝ actuū eſt liberū arbitriū:
ergo per conſequens videtur ꝙ charitas ma
xime ſit in libero arbitrio ſicut in ſubiecto: ⁊ ꝑ
conſequens nō in voluntate ¶ Ad hoc reſpon
det Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xxiiij. ꝙ duplex eſt appe
titus ſcʒ ſenſitiuus ⁊ intellectiuus qui dicitur
voluntas ⁊ vtriuſqʒ obiectū eſt bonū licet di-
uerſimode: nam obiectū appetitus ſenſitiui eſt
bonū per ſenſum apphenſum: obiectū aūt ap-
petitus intellectiui vel voluntatis eſt bonum
ſub cōmuni ratione boni prout eſt apprehen-
ſibile ab intellectu. Charitatis aūt obiectum
non eſt aliq̊d ſenſibile bonū: ſed bonum diui-
num quod intellectu ſolo cognoſcitur: ⁊ ideo
charitatis ſubiectum non eſt appetitus ſenſiti
uus ſed intellectiuus id eſt voluntas: cū enim
ad bonū diuinū q̊d eſt intelligibile ſe vis con
cupiſcibilis extendere non poteſt: ſed volūtas
ſola: ideo ꝯcupiſcibilis ſubiectū charitatis eſ-
ſe non poteſt. Nec etiā liberum arbitrium: qꝛ
licet liberum arbitriū non eſt alia potentia a
voluntate: tamen charitas non eſt in volunta
te ſcd̄m rationem liberi arbitrij cuius actus
eſt eligere: quoniā electio eſt eorum que ſunt
ad finem: voluntas autem eſt ipſius finis: vt
dicitur in. iij. Ethico. vnde charitas cuius ob
iectū eſt vltimus finis magis dici debʒ eſſe in
voluntate q̄ʒ in libero arbitrio: ⁊ congrue ſa-
tis: qꝛ ſicut volūtas imperat omnibus poten-
tijs: ſic amor omnibus virtutibus. ¶ Secun-
do queri pōt: vtrū illa charitas in nobis cau-
ſetur naturaliter vel ex infuſione ſpiritusſancti
vel ex bonis actibus precedentibus: p̄ſertim
quia qd̄ eſt cōmune creaturis omnibus: natu
raliter etiā ineſt hominibus: ſed vt dicit Dyo
ni. iiij. c. de di. no. oībus diligibile ⁊ amabile
eſt bonū diuinū q̊d eſt obiectuʒ charitatis: ⁊
ideo nobis naturaliter ineſt aut ſaltem acqui
ritur ex actibus precedentibus: iuxta illud. j.
Timot. j. Finis p̄cepti charitas eſt de corde
bono ⁊ cōſcientia pura ⁊ fide non ficta: ⁊ per
conſequēs non eſt ex infuſione. ¶ Ad hoc re-
ſpondet Tho. vb. ſ. ꝙ charitas eſt amicitia q̄
dam ad deum fundata ſuper cogitatione bea
titudinis eterne: hec autem cōmunicatio non
debet eſſe ſm̄ bona naturalia ſed ſcd̄m dona
gratuita: quia vt dicitur Ro. vj. Gratia dei vi
ta eterna. Hinc ipſa charitas nature faculta
tem excedit: q̊d autē excedit nature facultatē
non poteſt eſſe naturale nec acquiri per po-
tentias naturales: quia naturalis effectus ſu-
am cauſam non tranſcendit: ⁊ ſic nobis non
ineſt naturaliter ipſa charitas. licʒ ineſt nobis
dei dilectio que fundat̄ ſuper cōmunicatione
bonoꝝ naturaliū: de qua dicit ibidem. Dyoni.
nec etiā charitas per vires naturales acqui-
ri poteſt: licet actus virtuoſi precedentes ho-
minē diſponant ad recipiendum charitatis
infuſionem vt tangit dicta auctoritas apoſto
li: ſed per gratuitā infuſionem ſanctiſpiritus
acquirit̄ qui eſt amor patris ⁊ filij: cuius par-
ticipatio in nobis eſt ipſa charitas creata: de
qua dicit apoſtolus Roma. v. Charitas dei
diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritūſan-
ctum qui datus eſt nobis: ⁊ hec eſt operatio
quedā potiſſima diuine bonitatis. Ad cuius
effectū perficiendū diuina dignatio poſtulat
Prouer. xxiij. dicens. Fili prebe mihi cor tuū
ſicut enī accipitri volanti ſufficit ſi cor p̄de ſue
ſibi retineat: ſic chriſto ſufficit dū ſolū cor ho-
minis obtineat: pro quo nimirū adipiſcendo
de celo volauit in virginis vterū: de vtero in
preſepium: de preſepio in patibulū: de cruce
in ſepulchrū necnō ad infernū: deinde ad re-
ſurrectionis gloriā: ac tandē ad patris dexte-
ram vt ſic cor humanum plenius poſſideret.
per cor aūt intelligit̄ voluntas. qꝛ deꝰ animā
querit in corde ⁊ voluntatē in anima: vnde ⁊
in euāgelio ꝑ cor volūtas intelligit̄: vbi dꝛ: di-
liges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo. Cuius
ratio ē qꝛ ſicut cor corpale eſt principiū oīm
motuū corpaliū: ita etiā voluntas maxie q̄ʒtū
ad intentionē finis vltimi qui eſt obiectū cha
ritatis eſt principiū oīm motuū ſpiritualiū vt
igit̄ ſciamus q̄ ꝑ charitatē excellētiſſima do-
na nobis a deo donant̄. B Sciēdū ē ꝙ ut
ſufficit ad preſentē ſpeculationē ꝙ infuſa diui
nitus charitate quinqʒ dona acceptiſſima re
cepimus: ¶ Primū donū ē diuini amoris cō
naturalitas: nā diuina bonitas que ſpiritiuſā
cto appropriatur nullam aliaʒ virtutē collo
cat in humano corde ſic illi connaturalem: ſicē
amorem ⁊ charitatē: quia vt dicit̄ prima Io-
han. iiij. Deus charitas eſt ſcilicʒ increata in
menſus: immortalis a qua quidem charitate
quidam purus ⁊ infinitus actus amoris pro
cedit: cū igitur animā humanā creauit deus
ad imaginem vtiqʒ charitatis et ſimilitudinē
infiniti actus amoris ſui creauit illam: Hinc
poſtq̄ʒ peruenerit ad liberū rationis vſū: tūc
ex eſſe proprio quādam habet aptitudinē ad
amandum ſine qua aliquo mō eē non pōt: ne
ceſſarium eīm eſt illi diligere bonū incōmuta
bile quod deus eſt aut bonū cōmutabile qd̄
mundus eſt: Ipſaqʒ per libe. arbi. in medio
conſtituta dinoſcitur: vt ad qd̄cunqʒ voluerit
ſe diuertere poſſit. ⁊ hec in anima aptitudo
diligēdi quedā eſt imago dei: a qua. ſ. aptitu-
dine procedit q̄dā velox ⁊ efficax amorʒ actꝰ
ꝑ quem infiniti actus diuini amoris ſimilitu-
do clarius demonſtrat̄: ex q̄bꝫ relinquit̄ ꝙ nul-
la virtus ita cōnaturalis eſt in anima huma
na ſicut ipſa charitas. ¶ Scd̄m donū ē ipiꝰ
diuinitatis cōformitas: ſuꝑ omēs eīm v̄tutes
amor animaʒ deo cōformat: cuiꝰ rō eſt qꝛ de
us charitas eſt: ⁊ ideo melius ꝑ charitatem
q̄ʒ ꝑ aliquā aliā virtutē tanq̄ʒ deo conſimilio
rem aīa cōformit̄ in deū trāſformat̄: vnde di-
cit Hugo de arra anime: ꝙ ea vis amoris ē
vt te taleʒ eſſe neceſſe ſit: q̄le ē illud qd̄ amas
⁊ cui per affectum ꝯiūgeris ī ipſius ſilitudinē
ipa quoddāmō dilectōis ſōcietate trāſforma
ris ⁊ ideo ſubdit ibidem Deꝰ charitas ē ⁊ q̄
manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo
Si enim vt refert phus: ij. polit̄. Ariſtopho-
nos dicit: ꝙ amātes deſiderant ex duobꝫ vnū
fieri: ⁊ Tullius de amicitia dicit: ꝙ is ē ami-
cus q̄ eſt tanq̄ʒ alt̄ idē: q̄nto magis ſm̄ apo-
ſtolum. j. Cor. vj. Qui adheret deo. ſ. ꝑ amo
rem ꝑfectum vnꝰ ſpūs ē cū eo. Experimur eīm
in nobis: ꝙ vis amorʒ ardētis totalit̄ ad hoc
nititur inhyat ⁊ geſtit: vt nō ſolum ſit ītimus
ipſius amanti: ſʒ ēt vt qd̄ammō ſit ipm̄ amatū
Hinc etiā intantū talis in amore dei valēter
cedit: ꝙ incorpaliter p̄diligit deū dilectum q̄ʒ
ſeipſū ¶ Tertiū donū ē ipſius aīe formoſitas
nam poſtq̄ʒ aīa ꝑ charitatē deo fuerit confor
mis quō non erit decor ipſius anie formoſus
cum ſit in ea vera ſilitudo diuinitatis. Pro q̊
ſciēdū ſm̄ Alex. de hales ac alios doctores
ꝙ imago dei in anima conſiſtit in naturalibꝫ
ꝓprietatibꝫ ⁊ potētijs eius: ſilitudo vero con-
ſiſtit in gratuitis: id ē in virtutibꝫ charitate di
uina formatis ⁊ decoratus: precipue tn̄ ī ipa
charitate ⁊ diuina dilectiōe. vnde licet aīa
cunctas virtutes ⁊ dona habeat ſi charitate
priuatur deformis ē: ⁊ ideo diſplicet ꝙ euidēt
oſtendit apoſtolus. j. Cor. xiij. vbi dꝛ: Si lin
guis hominū loquar ⁊ angeloꝝ: charitatem
aūt nō ⁊c. Hinc ait Hugo ꝙ h̊ priuilegiū ſo-
la charitas habet vt deus dicatur ⁊ ſit. nō ei
deus humilitas eſt ⁊ patientia: qꝛ cū omnis
virtus dei donū ſit. nulla p̄ter charitatē h̊ ha-
bet: vt nō ſolū dei donū ſed ⁊ deus dici poſſit
reliqua igitur gratiarū dona largitur deus ⁊
his quos reprobat: ſolam aūt charitatē qua
ſi ſeipm̄ his tm̄ q̊s diligit in p̄miū ſeruat: hec
ille. Anima nanqʒ humana carboni ſimilis ē:
qui ſi extinctus fuerit obſcurā indaginē indu
it: ſi vero perfecte ignitus fuerit totus ſplendi
dꝰ ⁊ igni ſimillimꝰ apparebit: ſic aīa huma
na dum amore diuino per peccatum fuerit ex
tincta: id eſt charitatis igne priuata: terram
nigredinem immo ⁊ diabolicā turpitudinem
induit. Hinc de talibus Hiere. iiij. dicitur: de
nigrata eſt ſuꝑ carbones facies eorū: q̄bꝫ in
euāgelio ꝯuenient̄ imꝑerat dn̄s: vos ex p̄re
diabolo eſtiſ: qꝛ filij ſilitudinē p̄ris habere de
bēt. q̄d eīm torpeſcit in diabolo niſi pctm̄: vt
pote cuiꝰ natura ineffabili p̄lchritudie ⁊ no
bilitate cōdita eſt ſed charitate priuata ⁊ ini-
q̄tate deformat. Ecōtra ꝟo dū aīa fuerit cha
ritatis ingne incenſa ꝓtinꝰ efficit̄ pulcherrīa
deoqʒ ſilima: q̄d eīm carbo ignitꝰ niſi ignis cē
ſeri debeat: cū iā ignis factus ē forma carbo-
nis: quid aīa charitatis igne perfecte ſuccēſa
niſi nō dico deꝰ ſed deificata cenſeri debeat:
cui dꝛ ī pſ. ꝯfeſſionē q. ſ. turpitudo peccatorū
deponitur: et decorem. ſ. charitatis induiſti.

amictus lumine ſcȝ diuine grẽ ſicut veſtimen
to: vnde charitas iam facta eſt anime forma:
ſicut forma corporis eſt anima: ⁊ ſicut ignis
operit carbonis nigredinem: ſic charitas ope
rit peccatoꝝ multitudinem. Verũ ne meum
putes ficticiũ audi Aug. dicẽtẽ. qualis eſt ho
minis dilectio talis eſt homo. ſi terrã diligis
terra es. ſi celum celum es: ſi aũt diligis deũ
non audeo dicere deus es ſed audi ꝓpham
dicentẽ: ego dixi dij eſtis ⁊ filij excelſi omnes
hec ille. Quartũ donũ eſt ſpiritualis vite ve-
ritas: nam in ſola charitate conſiſtit tam vir-
tutũ omniũ q̃ȝ etiã ipſius anime vita. Hinc
ait ꝓpheta: querite dñm id eſt amorem eternũ
qui eſt deus ⁊ h̓ p amore ⁊ viuet aĩa vr̃a. cui
pſ. ⁊ aĩa mea illi viuet O felix aplus q̇ hanc
vitã expertus ait: viuo ego iã nõ ego: viuit xp̄o i
me chriſtus. De hac aũt vita dicit Aug. int̓
alia. ꝙ ſicut vita corporis anima eſt. ita vita
anime deus eſt. ſicut corp⁹ expirat dum amit
tit animaȝ: ſic anima expirat dum amittit de
um: deus amiſſus mors anime: aĩa amiſſa
mors corporis. ⁊ licet corpus nr̃m mori poſ-
ſit tñ idipſum q̊ diligimus ſcȝ anima mori nõ
p̄t cũ diligit deũ: cui mors ẽ nõ diligere deuȝ
hec ille. Et Bern. Fõs vite eſt charitas: nec
animã illã viuere dixerim q̇ de illo nõ hauſe-
rit. Haurire quõ p̄ōt niſi p̄ſens ſit ipi fonti q̇
charitas ẽ q̄ deus eſt. hec ille. Sed quõ iq̇s
adhunc vite fontẽ appropinq̄re potero? Re
ſpõdet ad h̓ Aug. ꝙ pes anime amor eſt: qui
ſi prauus eſt dr̓ cupiditas vel libido: ſi rect⁹
eſt dicitur charitas. His igit̓ pedibꝫ ambu-
lat anima ad bonum in cõmutabile vl̓ cõmu
tabile. quia charitas eſt anime motus ad fru
endum deo ꝓpter deuȝ ⁊ ſe ac p̄ximũ ꝓpter d̊-
um: cupiditas aũt ẽ anime motus ad fruen-
dũ ſe a p̄ximo ⁊ quolibet corporeo non ꝓpter
deũ ad deum g̊ ſm Aug: q̇ vbiq̃ȝ preſens eſt
vbiq̃ȝ totus: non pedibus licet ire ſed moribꝫ
mores aũt noſtri nõ ex eo qd̊ quiſq̃ȝ nouit: ſȝ
ex eo ꝙ diligit diiudicari ſolẽt nec faciunt bo-
nos vel malos mores niſi boni vl̓ mali amo
res: propter quod longe a peccatoribus ſal⁹
vt dicit ibidem Aug. ſuper pſ. non loco ſed
diſſimilitudine: quid eſt diſſimilitudine? ma-
la vita malis moribus. ſi enim bonis mori-
bus deo appropinquamus: malis moribus
recedimus a deo: vnde congrue idem homo
corpore ſtans in vno loco: ⁊ amando deum
accedit ad deũ: ⁊ amando iniquitatẽ recedit
a deo hec ille. deniq̃ȝ ſicut charitas animam

viuificat ſic ⁊ v̓tutes actiões q̃ȝ v̓tuoſas red
dit ⁊ viuidas: vt ſupra tactũ ẽ. Quintũ donũ
eſt amoris inſatiabilis ſuauitas. nulla autem
virtus alia tantã facit experiri delectationem
⁊ cõplacentiã ſicut charitas tam in deo q̃ȝ in
creaturꝭ: ſenſerat h̓ qui dicebat: Quã dulcia
faucibꝫ meis eloquia tua ſup mel ori meo: et
iteꝝ iudicia dñi vera iuſtificata in ſe metipſa
dulciora ⁊c̄: Cũ igit̓ amor dei ſuauiſſimus ẽ
tã in affectu q̃ȝ in effectu. dicẽte Bern. in li.
de diligẽdo deũ: vbi amor eſt labor non ẽ ſed
ſapor: quoniã amãti nihil ẽ difficile: Ideo p
cõſequẽs nec ſatiari p̄ōt deſiderio q̇ nõ niſi d̊
ſiderare cõcupiſcit: iuxta illud pſ. Cõcupiuit
aĩa m. de iuſ. t. in om̄i tẽpe. ꝓpter h̓ aũt aĩa
deũ amans amore nõ ſatiat̓: q̄ deus amor
eſt quẽ qui amat amorẽ amat: amare autem
amorẽ facit circulũ vt nullus debeat eẽ finis
vel mẽſura amoris: vnde Dyoni. li. de. di. no.
ꝙ amor ſcilicet etern⁹ oſtendit̓ ſicut q̇dã eter
nus circul⁹ p optimũ ex optimo in optimum
inenarrabili conuerſione circũiens: ⁊ in hoc
circulo ſpiritus amans complectit̓ ⁊ ad īfini-
tum amorem cõplectendũ inuitat̓: ex qua in-
uita ratiõe ſurgit q̇dam appetitus inſatiabili-
tas que omnia vorat: quia de copia facit in-
opiam: dũ ex p̄guſtatis dei delitijs amplius
inardeſcit in deſiderijs: q̄ ⁊ ſi dat̓ ad plenitu-
dinem nunq̃ȝ tamen ad ſatietatem. Hic eccl
xx.iij. dr̓. q̇ me edũt adhuc eſuriũt. ¶ De
hac igitur charitate in ordine ad ſubiectum
adhuc duo queri poſſunt. Primũ ẽ vtrũ cha
ritas habita poteſt diminui vl̓ totaliter amit
ti: preſertim cũ dicit Augu. viij. de trinitate ꝙ
ſi dilectio non eſt vera dilectio dicenda nõ eſt
ſed ſicut idem dicit in ep̄la ad Julianũ comi
tem charitas que deſeri p̄ōt non vera fuit: er-
go neq̃ȝ charitas fuit. ¶ Ad hoc reſpondet
Tho. ſcd̓a ſcd̓e: q. xxiij. inter alia: ꝙ charitas
habita diminui non poteſt: neq̃ȝ per actũ pec
cati mortalis: quia mortale charitatẽ totaliter
corrumpit tam effectiue. q̄ charitati ꝯ̄riatur
q̃ȝ etiam meritorie: q̄ dignus eſt ꝙ illi deus
ſubtrahat totaliter ipſam charitatem: nec eti
am per actum peccati venialis: nec quidem
effectiue. q̄ ad charitatem non attingit: ſȝ tm̄
ad feruorem charitatis: nec etiã meritorie: q̄
deus non plus vl̓ prius ſe auertit ab homĩe
quaȝ homo auertit ſe a deo. ſimiliter diminui
nõ poteſt p ceſſationẽ ab actu virtutis directe
loquẽdo: quia licet virtutes ex actib⁹ acquiſi
te p ceſſationem diminui poſſunt: vt dic̄. phs

viij. Eth. ꝙ multas amicitias in appellatio
ſoluit. id eſt non appellare amicum vel ei nõ
colloq̇: cui⁹ rõ eſt: q̄ ꝯſeruatio vniuſcuiuſq̃ȝ
rei dependet ex ſua cã: Cauſa v̓o virtutis ac
q̇ſite eſt actus hũanus q̇bꝫ ceſſantibꝫ virtus
acq̇ſita diminuit̓: ⁊ tandẽ totalit̓ corrũpit̓: ſed
h̓ in charitate locum nõ hȝ. q̄ ſolũ a deo infũ
dit̓: ⁊ ſic actu charitatis ceſſante nõ diminuit̓
charitas directe nec corrũpit̓ ſi deſit mortale
peccatũ: indirecte tñ loquẽdo diminutio cha
ritatis dici p̄t diſpoſitio ad corruptionẽ ipſius
que fit p venialia peccata vel etiã p ceſſatio-
nẽ ab exercitio opeꝝ charitatis: ſed p morta
le totalit̓ corrũpi p̄ōt: q̄ ſubiectũ charitatis
eſt ad bonũ ⁊ ad malũ vertibile ſm arbitrij
libertatẽ. ¶ Scd̓o q̄ri p̄ōt: vtrũ charitas au
geri p̄t. ¶ Ad h̓ ibidẽ breuiter rñdet Tho. ꝙ
charitas nõ auget̓ p h̓ ꝙ charitas addit̓ cha
ritati ſic q̇dã ponunt: ſed p h̓ ꝙ charitas intẽ
dit̓ in ſubiecto: ita ꝙ ſubiectũ magis ac magꝭ
charitatem participat ſm ꝙ magis reducit̓ i
actum illius ⁊ illi magis ſubditur: nõ tñ intel-
ligendum eſt ꝙ in quolibet actu charitatis
ipſa charitas augeatur: ſed q̇libet actus cha
ritatis diſponit ad augmentum charitatis: in
quantum ex vno actu charitatis promior red
ditur ad agendum ſm charitatẽ: ⁊ ſic abilita
te creſcente prumpit in actum feruentiorẽ di
lectionis quo conetur ad charitatis perfecti
onem: ⁊ ⁊ tunc charitas auget̓ in actu ⁊ huic
quidem augmento charitatis null⁹ termin⁹
imponi p̄ōt in ſtatu vie: tum q̄ charitas ſm
rõnem ꝓprie ſpeciei terminuȝ augmẽti nõ ha-
bet. eo ꝙ eſt participatio quedã infinite cha-
ritatis q̄ eſt ſpũſſancti: tum etiam q̄ cã agẽs
charitatem eſt infinite virtutis. ſ. deus: tum
deniq̃ȝ quia creſcente charitate ſemp in ſubie
cto ſupercreſcit abilitas ad vlterius ꝓceden-
dum vl̓ augmentandum: capacitas eñ cre-
ature rõnalis p charitatem auget̓: q̄ p ipam
cor dilatatur: iuxta illud. ij. Coꝝ. vj. Cor no-
ſtrum dilatatum eſt: ⁊ ideo ſemp remanet abi
litas ad maius augmentum. Ad lau.

¶ De obiecto charitatis ſcȝ ſummo bono/ ⁊ de mercantia amoris/ ac de quatuor que ſunt p ordinẽ ex charitate diligenda. Sermo. xvij

b Honora patrem tuum ⁊ ma.
⁊c̄. Jam ordine debito videndum ẽ
de obiecto ipſius charitatis: de quo

p̄rimo q̄ri p̄t: vtrũ ſũma bonitas ſit prima rõ
diligẽdi omne illud qd̓ ex charitate diligit̓. ac
p conſequẽs obiectum formale ipſius charita
tis. p̄ſertim cũ ſic̄ ſe habet ens ad cognitionẽ
ita bonũ ad dilectionẽ: ſed prima rõ cogno-
ſcendi nõ eſt ſummũ ens ſed ens cõe creatori
⁊ creature cõitate analoga: g̊ ſil̓r prima ratio
diligendi non ẽ ſumma bonitas ſȝ bonitas cõ
munis creatoris ⁊ creature cõitate analoga.
¶ Ad h̓ rñdet Rich. ſup. iij. diſ. xxviij. ꝙ p̄ria
ratio diligẽdi ex charitate eſt ipſa ſumma bo-
nitas: quia ſicut primo rõ videndi eſt illud ra
tione cuius mouet viſum quicq̇d mouet viſũ
vt lumen vl̓ color: ⁊ ſicut prima rõ intelligen
di eſt illud rõne cui⁹ intelligitur quicq̇d intel-
ligitur vt ens vel verũ: ſic concedendũ ẽ illd̓
eſſe primã rõnem diligendi ex charitate: rõne
cui⁹ diligit̓ quicq̇d ex charitate diligit̓: hoc eĩ
ſumma bonitas propter quam oĩa diligenda
ſunt q̄ ex charitate ſunt diligenda ¶ Ad obie
ctum igitur dicendum: ꝙ non eſt ſil̓e de p̄ma
rõne diligendi ex charitate: ⁊ de p̄ma ratiõe
diligendi cõiter deum: q̄ ſicut diligere cõmu
nius eſt q̃ȝ ex charitate diligere: ſic prima rõ
diligẽdi cõmunior eſt q̃ȝ prima rõ diligẽdi ex
charitate ⁊ ideo ſi detur ꝙ p̄ma rõ diligendi
cõmuniter dicti nõ ſit ſumma bonitas ſed bo
nitas communis creatoris et creature cõita
te analoga: pur concludere videt̓ argumen-
tum: non tamẽ ꝓpter hoc ſequit̓ ꝙ ſumma bo
nitas non ſit prima rõ diligendi ex charitate:
ex q̇bꝫ ꝯcludit̓ qd̓ ſũma bonitas ẽ p̄ma rõ di-
ligẽdi ex charitate ⁊ obiectum formale ipſius
charitatꝭ. ¶ Pro q̊ ſciendũ ꝙ ſũma bonitas
p̄t ꝯſiderari dupliciter: ſcȝ ſm eẽ qd̓ hȝ in re: vel
ſm eẽ qd̓ hȝ in aĩa vl̓ mẽte. Sũma bonitas g̊
eſt formale charitatis obiectũ ſm eẽ qd̓ hȝ in
re. ⁊ ex ꝯſequẽtĩ eius obiectũ ſm eẽ qd̓ hȝ in
noſtra mẽte: Cui⁹ rõ ẽ: q̄ eſſe reale bonitatꝭ
idẽ ẽ cũ ipſa bonitate. ſed eſſe ſuũ qd̓ hȝ in no
ſtra mẽte in rõne cognoſcibilis ẽ ipm eſſe no
ſtre menti repreſentari: vel ab aliquo mõ co-
gnoſci: modo noſtra voluntas p charitatẽ p̄-
mo ⁊ p̄ncipalit̓ tendit p dilectionẽ in ipſaȝ ſũ
mã bonitatẽ in ſuo reali eſſe qd̓ ẽ idẽ cũ ea: et
ex cõſequẽti diligit eam noſtre mẽti repreſen
tari: ⁊ a noſtra mente cognoſci. Hinc eſt qd̓
dominus vniuerſaliter omnibus p̄ceptũ cha
ritatis indixit: dicens: Diliges dominum de-
um tuum ex toto corde tuo ⁊c̄. ⁊ ne queram⁹
diuerticulum ad excuſandas excuſationes in
peccatis ipſa charitas omnibus venalis ex-

exponitur nec eſt pſonarū acceptio apud deū vt dꝛ. Roma.ij. qꝛ ſolē ſuum oꝛiri facit ſup bonos ꝛ malos: ꝛ pluit ſup iuſtos ꝛ iniuſtos: vt dꝛ Math.v. Nec eſt q̄ ſe abſcondat a calorē eius: vt dicit pſ̄. ¶ Uis nūc videre ſignū mercantie amoꝛis huius. audi pſ̄. Suauis dn̄s vniuerſis ꝛ miſ. eius ſup ꝛc. nemīnē tamē ad eius emptionē violentat: ſed vt dꝛ Eccl.xv. Deus ab initio conſtituit hominem rectū et reliquit eū in manu cōſilij ſui: tm̄ aūt ſuadet qꝛ coacta ſeruitia non acceptat: vn̄ dꝛ Apoc.iij. Dicis qꝛ diues ſum ꝛ locuples ꝛ nullius egeo: ꝛ neſcis qꝛ tu miſer es ꝛ miſerabil': pauꝑ: cecus ꝛ nud⁹: ſuadeo tibi emere a me auꝝ ignitū ꝛ pbatū vt locuples fias ꝛ veſtimentꝭ albis induaris: vt nō appareat cōfuſio nuditatis tue: hoc ibi. Sꝫ foꝛte cauſeris de difficultate tā inueniēdi q̄ꝫ adeūdi feliciſſimā apothecā huius mercātie: ꝛ lꝫ multi eſſent q̄ eam cōpare vellēt: tn̄ locoꝝ incertitudo ꝛ itineris longitudo eos ab h̄ ꝓpoſito reuocaret. Ad hoc fidenter reſpondeo q̄ deus qui charitas eſt: vbiqꝫ regnat: vbiqꝫ maieſtas eius omnia replet: ac eius charitas complectitur vniuerſa: quinimo ꝓpe eſt dominus omnib' inuocantibus eum in veritate: ſi tamen eius apothecam magis delectat inuenire. queramus eam cum ſponſa dicente. Indica mihi quem diligit anima mea: vbi paſcas: vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuarū: curre fidelis ſponſa ad lectulū ſponſi tui ꝛ mercantiam amoꝛis inuenies: curre inquam ad dimenſionē crucis qꝛ nullibi venditur amoꝛ niſi ī hac apotheca: vbi ex amoꝛe pater filium ꝛ filius obtulit ſemetipſū: amplectere illum cum magdalena et ſcrutando compꝛehende ſi potes cum omnib' ſanctꝭ que ſit longitudo: latitudo: ſublimitas et pꝛofundum amoꝛis huius feliciſſime apothece: felix paulus qui dicebat. Mihi autem abſit gloꝛiari niſi in cruce domini noſtri ieſu chꝛiſti. Sed rurſus de quantitate precij expaueſcis foꝛſan q̄ anguſtias tuas incomparabiliter excedat: ꝛ dicis cum apoſtolo. Uelle quidē adiacet mihi. perficere autem non inuenio? Un̄ ad eandem margaritam comparandam allegat⁹: Hugo dicit inter alia. O charitas ſi ſcirē quanti vales precium pꝛo te appenderem ſed foꝛte excedis anguſtias meas: nec inuenire potero precium tuum penes me: dabo tamen quod habeo ꝛ totum quod habeo: ꝛ tota domus mee ſubſtātia te commutabo: ꝛ cū totum dedero totum quaſi nihil iam reputabo omnes delectationes carnis mee: omnes iocunditates coꝛdis mei propter te libēter impendā vt te ſolā poſſidere valeā: tu ſola mihi charioꝛ: tu ſola vtilioꝛ: tu ſola ſuauioꝛ: tu ſola iocundioꝛ amplius delectaris: abūdanti⁹ ſatians: tutius ſaluans: felicius ꝯſeruans: ꝛ poſtea cām ſubdit cōparanōis hui⁹ dicens: Nā quid parū eſt deū in ſe manētem habere tantum eſt charitatē poſſidere: qꝛ ſm̄ Bern. Deus charitas eſt: quid p̄cioſius: ꝛ qui manet in charitate in deo manet. quid ſecurius: ꝛ de⁹ in eo: quid iocundius: vnde inquis ergo tantum inueniam preciū ad ꝯparādū: Sed ne expaueſcas ne diffidas o homo. omnes ſatiare deſiderat qui omnes ad hunc vite fontē inuitat: dicens: Joh.vij. ſi quis ſitit. ſ. amoꝛē. veniat. ſ. affectiōis paſſib⁹ ad me ſcꝫ fontem indeficiētem vite ꝛ charitatis: ad me toꝛrentem inebꝛiantis voluptatis: ad me dulcedinē tranſfoꝛmantis amoꝛis ꝛ bibat: ſed q̄ precio dn̄e. omnes inquit ſitientes venite ad aq̄s ſcꝫ grē ꝛ charitatis: ꝛ qui nō habetis argentum ꝓperate: emite ꝛ comedite: venite emite abſqꝫ argento ꝛ abſqꝫ vlla cōmutatione vinū ſcilꝫ amoꝛis ꝛ charitatis ꝛ lac puritatis: qꝛ charitas opit multitudinē peccatoꝝ: nō ergo emit' auro vel argento nō quibuſlibet iocalib' vel oꝛnamentis non adulterinis crinibus aut fucamentis: nec caudatis veſtibus: nec roſtratis calceis. hec enim oīa dn̄i ſunt licꝫ ab hominibus abutant'. Deinde eſt terra ꝛ plenitudo eius de ꝓpꝛia moneta margaritam hāc cōparare neceſſe eſt nō de his q̄ dn̄i ſunt cui⁹ ſunt oīa bona tꝑalia: coꝛpalia: ſpūalia ꝛ eternalia: aperienda eſt ḡ ꝓpꝛia burſa ꝛ ꝓpꝛia moneta tradenda burſa noſtra coꝛ noſtrū eſt in qua moneta noſtra recōdit' ſcꝫ ſcelera ꝛ peccata que noſtra ſunt ꝛ ꝓpꝛia: ꝛ hec domin⁹ pꝛo mercantia amoꝛis gratanter acceptat. qꝛ illa tm̄ ſunt noſtra: omnia vero bona dei ſunt: iam conſidera quid das ꝛ quid recipis: nihil charitas eo quod emitur: nihil vilius eo quo emitur precium ſoluis cum peccata humilit' recognoſcis ꝛ confiteris: charitatem recipis cum remiſſionem acquiris. audi precium ſoluentem: dixi confitebor aduerſum me iniuſticiā meā dn̄o audi margaritā diuine dilectionis recipientem. ꝛ tu remiſiſti impietatē peccati mei. O pelag⁹ infiniti amoꝛꝭ q̄d agis q̄d ſuſtines. o ſublimitas ſapientie dei q̄ exupas omnē ſenſum quō ex amoꝛe quodāmō ſtulta

facta es: nūmos ſcelerū noſtroꝝ accepitans ꝛ ampliſſimū donum tue charitatis indulgens vt amoꝛe tuo beatos nos facias ineternū: vn̄ querit Auguſt. in li. confeſ. quid tibi ſum bone ieſu vt amari te iubeas ꝛ p̄cipias: ꝛ niſi faciā iraſcaris ꝛ mineris mihi ingentes miſerias. Rn̄det Bern. lib. de diligendo deū cū amat deus nihil aliud vult q̄ꝫ amari certiſſime ob aliud nō amat niſi vt amet' ſciens ipſos amoꝛe beatos qui ſe amauerint. ¶ Scd̄o pꝛincipaliter queri pōt ex quo ſm̄ Aug. j. de doc. xpiana: quattuoꝛ ſunt diligenda. Unū qd̄ eſt ſupꝛa nos. Alterū qd̄ nos ſumus. Tertiū qd̄ eſt iuxta nos: Et quartū qd̄ eſt infra nos. Utrū ſcꝫ omne illud qd̄ eſt ſupꝛa nos ꝑ naturā ex charitate diligendū eſt: p̄ſertim cū non ſolū deus videatur ſupꝛa nos eſſe: ſed etiā angeli boni ꝛ mali: ꝛ ipſa beatitudo quā expectam⁹ Ad hoc rn̄det Rich. vbi ſupꝛa: q̄ oīne illud qd̄ per naturā eſt ſupꝛa nos: ex charitate diligendū eſt: nam q̄ deus ex charitate diligendus eſt: ſatis patet ex iam dictis. Diligendi ſunt etiā ſancti angeli ex charitate cū ſint participes eterne beatitudinis: in qua cōmunicāt homines cū angelis: ſicut dicit' Math.xxij. q̄ in reſurrectione erunt homines ſicut angeli in celo charitatis enim amicitia vt dictū eſt ſupꝛa: fundat' ſuper cōmunicatione beatitudinis eterne. Nec mirū ſi diligendi ſunt: cū ꝛ ipſi affectu pariter ꝛ effectu coꝛdialiter nos diligunt: nam q̄ꝫtum ad pꝛimū dicit Oꝛigen. ſup librū numeroꝝ omelia. lxix. Agunt angeli diē feſtū letantes ſuper his qui refugientes cōſoꝛtia demonū: per exercitia virtutū ſe feſtinaut angelicis ſociare conſoꝛtijs. Quantū etiā ad ſecundū dicit ibidem omel'. lxvj. Adeſt vnicuiqꝫ noſtrū etiā minimis qui ſunt in eccleſia: angelus bonus: angelus dei: qui regat: q̄ moueat: qui gubernet: qui pꝛo actibus noſtris coꝛrigendis ꝛ miſerationibus poſcendis: quotidie videat faciem patris: hec ille. Ceterū diabolus cū ſit nomen nature in malicia obſtinate: ideo concedi non debet q̄ ſit ex charitate diligendus: niſi cum hac determinatione: ſcꝫ rōne ſue nature que naturaliter eſt bona ꝛ a dō eſt: nō eſt tamē eius natura diligenda ex charitate amoꝛe amicitie: quo rei dilecte vitam eternam optamus: imo ex charitate in eius eterna punitione diligere debemus dei iuſticiā iuxta illud pſ̄. Letabitur iuſtus cum viderit vindictam: ſed illā naturā ex charitate diligere debemus: volendo eā cōſeruari ad dei gloꝛiam: ſicut etiā diligimus creaturas irrōnabiles: nō q̄ velimus eis bonū vite eterne: ſed in q̄ꝫtum volumus eos ꝑmanere ad dei gloꝛiā ꝛ vtilitatē hoīm. Deniqꝫ beatitudo ſimiliter eſt ex charitate diligenda: qꝛ nō tantū illud ex charitate diligit' ad qd̄ habet' amicitia: ſed etiam bonū illud qd̄ optamus amico vel qd̄ manere volumus illius grā: ſm̄ quē modū beatitudinē ex charitate diligimus: eā enī nobis ꝛ amicis volumus: ꝛ eam ad dei gloꝛiā manere volumus: ad quē ſummā charitatis amicitiā hr̄e debem⁹: nō tn̄ eſt itelligendū q̄ beatitudo creata ſit ꝑ naturā. ſ. nos cū ſit accidēs ꝛ natura ſubſtantie ſit nobilioꝛ q̄ꝫ accidētis. ¶ Tertio p̄ncipaliter queri pōt: vtrū ex charitate diligendū ſit illud qd̄ ſumus nos: p̄ſertim cū id qd̄ ad charitatē ꝑtinet: nō pōt eſſe vituꝑabile qꝛ charitas nō agit ꝑperā: vt dicit'. j. ad Coꝛ. xiij. ſ amare ſeipm̄ eſt vituꝑabile: dꝛ. enī. ij. ad Timo. iij. In nouiſſimis dieb' inſtabunt tꝑa periculoſa: ꝛ erūt hoīes ſeipſos amantes. Ad hoc rn̄det Tho. ſcd̄a ſe. q. xxv. q̄ cū charitas ſit amicitia quedā: ideo dupliciter de charitate loqui poſſum⁹. Uno mō ſub cōi rōne amicitie: ꝛ ſic amicitia ꝓpꝛie nō habet' ad ſeipſum ſ aliqd maius amicitia: qꝛ amicitia vnionem quandā impoꝛtat. Dicit enī Diony: q̄ amoꝛ ē v̄tus vnitiua: vnicuiqꝫ aūt ad ſeipꝫ eſt vnitas q̄ potioꝛ eſt vnione. Un̄ ſicut vnitas eſt p̄ncipiū vnionis: ſic amoꝛ q̄ q̄s ſeipm̄ diligit eſt foꝛma ꝛ radix amicitie: in hoc enī amicitiā habemus ad alios: q̄ ad eos nos habemus ſicut ad noſipos. Alio mō loqui poſſumus de charitate ſm̄ ꝓpꝛiā rōnem ipius: put ſcꝫ eſt amicitia hoīs ad deū p̄ncipaliter: ꝛ ex ꝯſ̄nti ad ea q̄ dei ſunt: iter q̄ etiā eſt ipſe hō q̄ charitatē habet: ꝛ ſic int' cetera q̄ ex charitate diligit quaſi ad deū ꝑtinētia: etiā ſeipm̄ ex charitate diligit. Qd̄ aūt amātes ſeipſos vituperant inq̄ꝫtū amāt ſe ſm̄ naturā ſenſibilē cui dānabiliter obtēperāt: hoc enī nō eſt vere ex charitate ſeipm̄ amare: ſ q̄s vere ſeipm̄ amat ſm̄ naturā rōnalem: vt velit ſibi ea bona q̄ ꝑtinēt ad ꝑfectionē rōnis: ꝛ hoc mō p̄cipue ꝑ charitatē ꝑtinet diligere ſeipm̄. ¶ Quarto p̄ncipaliter q̄ri pōt vtrū ex charitate diligendū ſit omne illud qd̄ eſt iuxta nos: q̄ ad naturā eiuſdē ſpeciei nobiſcū cōplete exiſtens in ſpecie. i. oīs hō ſiue bonus ſiue malus: p̄ſertim cū dꝛ Sap. xiiij. Similr odio ſunt dō impius ꝛ impietas eius. Ad h̄ dicit Rich. vbi. ſ. q̄ oīne illud qd̄ eſt iuxta nos diligendū eſt inq̄ꝫtū hō eſt: dilectione amicitie

optando ſibi beatitudinem eternā: ſi nō fuerit obſtinatus in malicia: qđ dico propter antichriſtū: ꝗ hoc modo nō erit diligēdus: ſed eo mō diligendus eſt quo diabolus: vt iā dictū eſt. Unde homo inquantum homo nō oditur a deo: ſed ſua impietas per ſe: ⁊ ipſemet ꝑ accidens ratione impietatis ſue: ſi ergo dei inimicus non poteſt a charitate excludi: quāto minus inimicus ꝓprius: ſicut plus eſt pōderanda iniuria diuina ꝙ̃ propria. Hinc dicit Bonauē. ſup. iij. diſt. xxx. ꝙ charitas in homine vera nō eſt: niſi diligat omne diligibile: diligibile aūt a charitate eſt omne illud qđ eſt poſſibile ad beatitudinē peruenire: ⁊ ideo nō habet aliquis charitatē niſi diligat omnes illos qui ſunt in ſtatu vie: ſiue ſint amici ſiue inimici. Unde in pſ. dicitur: Latum mandatū tuum nimis: quia mandatū charitatis ad oīes ſe extendit: ⁊ ſicut longitudo mandati ſe extendit ad omnē differentiā temporis: ſic latitudo ad omnē perſonā hoīs viatoris. Sciendū tn̄ ꝙ duplex eſt amoris affectus. Quidam eſt a charitate elicitus: ſcꝫ quo ꝗs optat alteri ſummū bonū ſiue beatitudinē eternā: ⁊ ad illū affectū omnes tenent̄ tam erga inimicos ꝙ̃ erga amicos. Alius eſt amoris affectus a charitate imparatus: quo ſcꝫ optat quis alteri bonū temporale ꝓſperitatem tranſitoriā: ⁊ ad illū affectū non tenent̄ ex neceſſitate: ſed tantū ex perfectiōe: vt inimicos diligant: ſed ſufficit ꝙ nō odiant ⁊ de eoꝝ aduerſitate nō gaudeant niſi forte ad aliq̄d bonū inde ſperatū. ¶ Quarto principaliter queri poteſt: vtrū ex charitate ſit diligendū omne illud qđ eſt infra nos quo ad naturā ſcꝫ corpus noſtrum: preſertim ꝙ ſi corpus noſtrū eſt diligibile ex charitate: eo ꝙ ſeruit aīe: per ꝯſequens etiā omnis alie creature que ſunt infra nos eſſent diligibiles ex charitate: cū omnia creata ſeruiāt aīe: inquātum per ea reduci pōt in dei cognitionē. ſm apoſtolū dicentē Ro. j. Inuiſibilia dei ac creatura mundi per ea q̄ facta ſunt intellecta cōſpiciuntur. Ad hoc rn̄det Bona. ſuper. iij. diſti. xxviij. Qđ cū charitas ſit pōdus inclinans ad ſummū bonū ⁊ perfectam beatitudinē: omne illud facit diligere qđ eſt beatū ⁊ beatificabile: qꝛ ergo cōtingit aliquid eſſe beatū tripliciter: ſcꝫ per eſſentiā ſicut ſolus deus: ⁊ ꝑ primā influentiā ſicut rōnalis ſpūs ac per quandā redundantiā ſicut corpus hūanum: in qđ gaudiū glorie redūdat per ꝯiunctionē ſui ad animā beatā. Hinc eſt ꝙ oīa iſta ſunt ex charitate diligenda ſm prius ⁊ poſterius: ſm maius ⁊ minus ſicqꝫ ptꝫ ꝙ charitas nō ſolū nos facit deū diligere ⁊ rōnalem ſpiritū ſ corpus. Uerūtamen ſm Rich. ibidem: alie creature irrationales ad noſtrā eſſentiā nō ptinentes: ſunt quidem ex charitate diligende: non tn̄ dilectione amicitie ꝓprie loquendo: ſed inquantum ex charitate volumus illas cōſeruari ad honorē dei ⁊ vtilitatem hoīm: quia ex charitate diligimus dilectione amicitie: ſic enim ⁊ deus ex charitate creaturas illas diligit: iuxta illud Sapientie. xj. Diligis oīa que ſunt. Ad lau.

¶ De ordine charitatis reſpectu diligibiliū: ac de modo diligendi obiectū formale charitatis quod eſt ſummū bonū. ¶ Sermo xviij.

h Onora patrem tuū ⁊c. Poſt premiſſa videndū eſt de ordine charitatis reſpectu diligibiliū: ac de modo diligendi vnūquodqꝫ diligibiliū: vt ſic ſalubriter amans ad vnūquodqꝫ diligibiliū ordinate moueri valeat: ⁊ dicat illud Canticꝭ ij. Introduxit me rex in cellā vinariā: ordinauit in me charitatem. A Ad cuius euidentiā primo queri pōt: vtrū ſit ordo in charitate reſpectu diligibiliū: ſicut ſentire videtur Augu. in li. de doct. chriſtiana. c. vij. dicens. Inter diligibilia primo ordinati ſumus ad illud quod eſt ſupra nos: deinde ad illud qđ nos ſumus: tertio ad illud quod eſt iuxta nos: ⁊ quarto ad illud quod eſt infra nos. Ad hoc reſpōdet Rich. ſuper. iij. diſtin. xxix. ꝙ ordo quidam eſt reſpectu diligibilium: qꝛ ſm Augu. xj. de ciui. dei. ⁊ xiij. confeſ. Amor eſt pondus anime: ſicut ergo corpora ꝑ ſua pondera ordinate mouent̄ ad loca ſua: ⁊ ordinate in eis quieſcunt: ſic anima per charitatiuū amorem ordinate mouetur ad diligibilia: ita ꝙ hic ordo eſt per ipſam charitatem inclinatiue: qꝛ voluntatē inclinat ad diligibilia: ſm ꝙ plus ⁊ minus habꝫ de bonitate ceteris paribus: cū enim non ſit diligibile niſi bonū ſm ꝙ res plus habꝫ de bonitate plus etiā habet de diligibilitate: in actibus aūt charitatis eſt ordo ille formaliter: ipſi enim actus charitatis reſpectu diligibiliū ordinati ſunt: ⁊ in hoc ordine diligibilium ipſe deus qui eſt ſummū bonū primatū obtinet: qꝛ quelibet amicitia illū ſpecialiter reſpicit in q̄ principaliter eſt illud bonū: ſuper cuius cōicationem fundatur amicitia: eo ꝙ ipſo principaliter depēdet illa cōicatio: ſꝫ amicitia charitatis fundat̄ ſup eternā beatitudinē q̄ i deo ē ꝑ eſſentiā: in nullo aūt alio ē niſi ꝑ ꝑticipationes deꝰ ei cōe ⁊ fontale bonū ē: a q̄ ſolo depēdet cōicatio btitudinis eterne: ⁊ iō ꝓ̇ncipaliter ex charitate diligendꝰ ē. ¶ Scđo ꝟo q̄ri pt vtꝝ igit̄ deꝰ ꝓpter ſe ⁊ ſup oīa diligēdꝰ eſt: ꝓ̄ſertī cū illō qđ diligēdū ē ꝓpter mercedē: nō ē ꝓpt̄ ſe ⁊ ſup oīa diligenduꝫ qꝛ ſm phm̄. j. Poſter. Illud ꝓpter amatumꝰ aliō magis ē amatuꝫ: ſed deꝰ diligendꝰ ē ⁊ ſibi ſuiēdū ē ꝓpter mercedē. Hinc pſ. dicebat in ſui ꝯmēdationem. Inclinaui cor meū ad faciēdas iuſtificationes i eternū ꝓpter retributionē. Ad h̄ rn̄det Rich. vbi. ſ. ꝙ deꝰ diligēdꝰ ē ꝓpt̄ ſe et ſup oīa: qꝛ dicit Aug. de doc. chrīa: ꝙ deꝰ ꝓpt̄ ſeipm̄ et amplꝰ hoīe diligēdꝰ ē: in q̄ ſatis dat̄ intelligi ꝙ ſit ſup oīa diligēdꝰ. h̄ etiā innuit dn̄s Lu. xiiij. vbi dic̄. Si ꝗs venit ad me ⁊ nō odit patrē ſuum et ma. et vxo. et fil. et frēs et ſo. adhuc aūt et aiaꝫ ſuā n̄ pt meꝰ eē diſcipulꝰ: ſꝫ oīa q̄ inquantum elongāt a deo ꝓpt̄ deū odiēda ſūt: minꝰ ſūt diligēda ꝙ̃ deꝰ ergo deꝰ plꝰ ē diligēdꝰ ꝙ̃ oīa ꝑdicta ac ꝑ ꝯn̄s ſup oīa. Huiꝰ aūt rō ē: qꝛ quantū res hꝫ de bonitate tm̄ hꝫ de diligibilitate: cū nihil ſit diligendū niſi bonū: ſꝫ bonitas dei trāſcēdit i infinitū bonitatē totiꝰ creature: ergo plꝰ ꝙ̃ tota creatura diligēdꝰ ē: vn̄ dic̄ ibidē Bonauē. ꝙ ſm ordinē charitatis deꝰ etiā ꝑponēdꝰ ē nob intm̄ vt amor reſpectu nr̄i: nec eq̄ri poſſet: nec opponi amori dei. ſalua ſubā habitꝰ charitatꝭ. cuiꝰ rō ē: qꝛ charitas facit deū diligi tāq̄ finē vltimū et tāq̄ ſūmū bonū: et qꝛ finis vltimꝰ ē vnꝰ ſolꝰ et ſūmū bonū: ſil̄r nō hꝫ aliud ſupius ſe vl̄ ſibi eq̄le. Hic ē ꝙ ſꝫ charitatis legē īpoſſibile ē aliq̄d plꝰ deo vel eq̄liter ipī deo amare. charitas ei qꝛ diligit deum ſic ſummū diligit deū ſup oīa. et qꝛ diligit ipm̄ ſic finē vltimū: diligit eū ꝓpter ſe: qđ aūt diligit̄ ꝓpter ſe et ſup oīa: diligit̄ dilectiōe fruitionis: qđ ꝟo ꝓpter aliō diligit̄ dilectiōe vſus: ergo cū charitatꝭ ſit oīa ad deū tāq̄ ad finē vltimū referre: ſic pōderꝭ ē corpꝰ ad locū ꝓpriū inclinare. hinc eſt ꝙ charitas facit nos deū plꝰ ꝙ̃ noſmetipſos diligere: Ad obiectū igitur ꝙ deus ꝓpter mercedē diligendꝰ ē. rn̄det Rich. ibidē. ꝙ deum diligi ꝓpter mercedē tripliciter accipi pōt. Uno modo ꝓ mercede increata q̄ deꝰ eſt: de q̄ dicit̄ Gen̄. xv. Noli timere abrā ego ꝓtector. tuus ſū: ⁊ merces tua magna nimis. et tales ſunt boni mercennarij de q̄b dr̄ Lu. xv. Quāti mercēnarij in domo pr̄is mei abūdant panib. vbi dicit glo. q̄ future mercedis intuitu digna opari ſatagūt: quotidianis in ꝑne grē reficiūt̄ alimētis. Alio mō ꝓ mercede creata q̄ tn̄ nobilior ē ꝙ̃ motꝰ charitatꝭ vie. cuiuſmōi merces ē clara dei viſio et eiꝰ ꝑfctā fruitio: et ſic ēt deꝰ diligi pōt ex charitate ꝓpt̄ mercedē ſic ꝓpter finē. nō in q̄ deſcit̄ q̄ ꝓprie finis vltimꝰ ē et bonū increatū. ſꝫ q̄ ē ipā ꝗes q̄ vltimꝰ finis nō ē quantū ſit in fine vltimo. Tertio mō ꝓ mercede tpali: ⁊ ſic deꝰ nō ē diligēdꝰ ꝓpter mercedē ſic ꝓpter finē: qꝛ res oīs tpalis ē minꝰ digna ꝙ̃ motꝰ charitatis: pōt tn̄ diligi ꝓpter mercedē ſic ꝓpt̄ aliq̄d coadiuuās ad motū dilectiōis: ſic diſtributio quotidiana pt eē coadiuuās ad h̄ vt canonicꝰ vadat ad eccl̄iā: nō tn̄ eē dꝫ rō ꝓ̇ncipal. Tho. ſcđa ſcđe. q. xxvj. dicit: ꝙ hō nō ſolū amicitia charitatis que fundat̄ ſup cōicatiōe donoꝝ grē et glīe deū diligere dꝫ ſup oīa ⁊ plꝰ ꝙ̃ ſeipm̄: eo ꝙ btitudo in deo ē ſicut in cōi ⁊ fōtali oīm ꝓ̇ncipio: q̄ btitudinē ꝑticipare pn̄t: ſꝫ etiā amore naturali diligit ꝗs deū ſup oīa ⁊ plꝰ ꝙ̃ ſe. qꝛ ab eo natur̄ bonū accipimꝰ. nā ſup cōicatiōe bonoꝝ naturaliū nob a deo fctā fūdat̄ amor naturalis: q̄ nō ſolū hō in ſue nature integritate diligit deū ſup oīa etiā plus ꝙ̃ ſeipm̄: ſꝫ quilibet creatura ſuo mō. i. vl̄ intellectuali vt angelus: vel rōnali vt hō vel irrōnali vt bruta aīalia: vl̄ ſaltē amore naturali ſic lapides ⁊ alia q̄ cognitiōe carēt: qꝛ vnaqꝫ ps plꝰ amat naturalit̄ cōe bonū totiꝰ ꝙ̃ ꝑticulare bonū ꝓpriū: qđ manifeſtat̄ ex ope: q̄libꝫ cm̄ ps iclinationē hꝫ ꝓ̇ncipalē ad actionē cōmunē ⁊ vtilitatē totiꝰ: appareret etiā h̄ in polit. ꝟtutib ſm q̄s ciues ꝓ cōi bono diſpēdiū ꝓpriaꝝ reꝝ ⁊ ꝑſonaꝝ interdū ſuſtinēt. B Tertio ꝑinde q̄ri pt d̄ ꝑcepto diuie dilectiōis: d̄ q̄ dr̄ Matt. xij. Diliges dn̄m deū tuū ex toto corde tuo: vtrū ſcꝫ teneamur ad illū modū diligēdi quē ibidē dn̄s exꝓ̇mit ꝓ̄ſertī cū h̄ ꝑceptū fragilitatem humana penitꝰ illaqueat̄ videat̄ dicēte dn̄o Matth. xix. Si vis ad vitā ingredi ſua mādata. Iſtud eīn eſt mādatū magnū ⁊ ꝑcipuū oīm mandatoꝝ ad cuiꝰ obſeruationē hō maxime videt̄ obligari: qđ tn̄ obſuare videt̄ impoſſibile. ſic impoſſibile ē aliq̄d moueri ſil̄ ⁊ ſemel i oppoſitis motibꝰ: aīa aūt nr̄a quādiu in carne eſt reflexuꝫ hꝫ ad corpꝰ: qꝛ corpꝰ qđ corrumpit̄ aggrauat aiaꝫ ⁊ ſic in mortali vita totalit̄ in deū ferri non pōt: nec ꝑ ꝯn̄s ex toto corde diligere. Ad h̄ rn̄det Bonauē. ſup. iij. di. xxvij. ꝙ cū aliq̄n dicūt doctores hunc mo

dum dilectionis impleri poſſe aliq̄n ꝟo īpleri
nō poſſe ex h̄ ām onemur ꝙ vno mō ad dictū
dilectiōis modū obligamur īplēdū: alio mō
excitamur ad ip̄m deſiderandū Pro q̄ ſcien
dū ꝙ dupl'r intelligi pt ꝙ hō totū cor poſſide
at vt ex toto corde deū diligat aut ita ꝙ exclu
dat omnē affectū extraneū. et tūc plene ac ꝑ
fecte cordi dn̄at. h̄ aūt ē qn̄ oīs motꝰ cordis
refert' in deū. ⁊ ſic oīs totalitas cordis ponit
plenū dn̄ium: aut amor dei dr̄ totū cor poſſi
dere. ita ꝙ nō excludat oēm affectū extraneū
ſʒ tm̄ affectū oppoſitū ipi deo. h̄ ē ꝙ nihil dili
gat' ſupra deū vel eq̄le deo. et ſic diligit deuʒ
ex toto corde q̄ diligit eū ꝓpter ſe et ſup oīa.
Pria totalitas haberi nō pt an̄ adeptiōʒ glo
rie vbi ad ip̄m deū aſpiciemꝰ et in ip̄m cōti
nue feremur et iō modꝰ ille diligēdi nō obli
gat viatores ad ſui īpletionē: ſʒ exprimit' in p̄
cepto vt ſciamꝰ q̄ p amorē tēdere debeamus
et vt nemo ꝑfectū ſe arbitret' q̄uſqȝ ꝑfectionē
illā aſſecutꝰ fuerit. Et ſi q̄rit' cur ī illo p̄cepto
magis exp̄mit' q̄ tēdere debeamꝰ q̄ʒ in alijs
p̄ceptis: R̄nderi pt ꝙ plenitudo legis ē dile
ctio. et finis p̄cepti ē charitas. mādatūqȝ dile
ctiōis ē primū et maximū diuinū teſtimoniuʒ
iō diſpoſuit ſpūſſanctꝰ circa ip̄m exprimere ꝑ
fectionē et cōplemētū: ad qd̄ ſingula bona et
mādata ordināt' magis q̄ʒ in aliq̄ preceptoꝝ.
Scd̄a ꝟo totalitas haberi pt p infuſionē gr̄e
q̄ ē expulſiua oīs mortalis culpe. ſic enim ſm
Tho. vbi. ſ. q. xliij. Totū cor hoīs etſi nō ac
tu ſp ferat' in deū habitualit'. tn̄ ſp in deū ferri
pt: ita ꝙ nihil ꝯ dei dilectionē cor hominis re
cipiat et hec ē ꝑfectio vie cui peccatū veniale
nō cōtrariatur qꝛ non tollit habitū charitatis
cum nō tendat in oppoſitū obiectum ſed ſolū
impedit charitatꝭ vſū. ¶ Quarto q̄ri pt vtrū
diuine dilectionis ſit aliq̄s modꝰ habēdus.
preſertim cū ratio boni cōſiſtat in mō ſpecie ⁊
ordine. vt patet p Auguſt. in li. de natura bo
ni ſed dilectio dei eſt optimū in homine ſm
illud Colo. iij. ſuper oīa charitatē habentes.
Hinc Augu. q̄rit in lib. de moribꝫ eccl'ie. Dic
mihi queſo te quis ſit diligendi modus: ve
reor enim ne plus minuſue q̄ʒ oportet in flam
mer deſiderio et amore dn̄i mei fruſtra vero
quererer modū ſi nō eſſʒ aliq̄s diuine dilecti
onis modus. Ad h̄ reſpōdet Tho: ſcd̄a ſcd̄e
q. xxvij. ꝙ modus importat quandam menſu
re determinationem que determinatio repit'
tam in menſura q̄ʒ in menſurato. ſed aliter et
aliter. In menſura eīn inuenitur eſſentialiter

quia menſura ſm ſeipſam ē determinatiua ⁊
modificatiua alioꝝ in mēſuratis aūt inuenitur
mēſura ſm aliud: id ē inq̄ʒtū attingūt menſu
rā: ⁊ iō in mēſura nihil accipi pōt immodificatū
ſe res mēſurata nō eſt modificata niſi mēſurā
attingat ſiue deficiat ſiue excedat. In oībꝫ igi
tur appetibilibus ⁊ agibilibꝫ mēſura eſt finis:
qꝛ eoꝝ que appetimꝰ ⁊ agimꝰ oportet accipe
re rationē ꝓpriā ex fine vt ptʒ. in. ij. phiſicoꝝ: et
ideo finis ſm ſeip̄m hʒ modū: ea ꝟo que ſunt
ad finē habēt modū ex eo ꝙ fini ſunt ꝓportio
nata. Et iō ſicut dicit ph'us in primo Politic.
Appetitꝰ finis ī oībꝫ artibꝫ ē abſqȝ fine ⁊ ter
mino: eoꝝ aūt que ſūt ad finē ē aliq̄s terminꝰ
exēpli gr̄a: Medicus nō imponit aliquē ter
minū ſanitati: ſed facit eā perfectā q̄ʒtūcūqȝ
pōt: medicīe ꝟo terminū īponit: qꝛ nō dat tm̄
de medicina quantum pōt: ſed ſm ꝓportionē
ad ſanitatem: quā ſi excederet vl' ab ea defice
ret eſſet immoderata: ſic finis omniū actionū
⁊ affectionum hūanaꝝ eſt dei dilectio: ad q̄ʒ
omnes ordinant' que debite ordināt': qꝛ p eā
maxime vltimum finē attingimꝰ: ⁊ ideo in di
lectione dei modus accipi nō poteſt ſicut ī re
menſurata vt ſit in ea accipere plus ⁊ minꝰ:
ſed ſicut inuenitur modus in menſura in qua
non poteſt eſſe exceſſus: ſed q̄ʒto plus attin
gitur regula tāto melius eſt. et ita q̄ʒto deꝰ
plus diligitur tanta eſt dilectio melior: modꝰ
ergo diligēdi deum eſt ſine modo diligere: ſm
Bern̄. in li. de diligendo deum: cū inquit. Di
lectio q̄ tendit in deum tendat et in infinitum
nam et infinitus eſt deus et immēſus quiſnā
queſo debeat eſt finis noſtri vel modus amo
ris. amat immenſitas: amat eternitas: amat
ſupereminens ſciētie charitas. amat deus cu
ius magnitudinis non eſt finis: cuiꝰ ſapientie
non eſt numerus: cuius pax exuperat omnē i
tellectum: ⁊ vicē rependimus cū mēſura: vide
nunc quo modo. imo q̄ʒ ſine mō deus a nob
amari meruerit: qui prior dilexit tantus ac
tantum ⁊ gratis tantillos ac tales. hec ille in
ter alia. ¶ Quinto queri pōt quō intelligat'
illud preceptū Deu. vj: Diliges dominū deū
tuum ex toto corde tuo ⁊c. Ad hoc reſpondʒ
Tho. ibidem. q. xliij. inter alia: ꝙ in Marco
et in Luca ponunt' quattuor tradita ī hoc p̄
cepto: in Deut. vero ⁊ Matt. ponunt' tria: ſʒ
q̄ʒuis alicubi vnum dimittit': hoc contingit ꝙ
illud ex alijs intelligitur: quattuor igitur ſunt
de ratione huius p̄cepti. Pro quo ſciendū ꝙ
dilectio eſt actus voluntatis que ſignat' hic p

cor: qꝛ ſicut cor corporale principiū eſt omniū
corporaliū motuū: ita ⁊ voluntas ⁊ maxime
q̄ʒtum ad intentionē finis vltimi: qd̄ eſt obie
ctū charitatis: eſt principiū oīm ſpūaliū motu
um: tria ſunt aūt p̄ncipia actuū que mouent'
a volūtate: ſcʒ intellectus qui ſignat' per men
tē: vis appetitiua inferior q̄ ſignat' p animā: ⁊
vis executiua exterior q̄ ſignat' per fortitudi
nē ſeu virtutē ſeu vires. Primo igit' p̄cipit' de
us diligi ex toto corde: id eſt ex tota volūtate:
vt ſcʒ per charitatē volūtas totaliter ferat' in
deū: hoc enī eſt ex toto corde diligere. Qd̄ ſi
querit' an deus totaliter diligi pōt: dicendū ꝙ
h̄ tripliciter intelligi pōt: Primo vt modus to
talitatis referat' ad rem dilectā: ⁊ ſic deus to
taliter eſt diligendus: qꝛ totū qd̄ ad deū perti
net diligi debʒ: ſiue ſit iuſtitia ſiue miſericordia
Secundo vt totalitas ad diligentē referat': ⁊
ſic etiā deus totaliter diligi debet: vt nō rema
neat in corde locus amore dei vacuus: quo
intret amor inordinatus: ſed oīa referant' in
deū vt eius honor ⁊ beneplacitū in omnibus
p̄ponat'. Tertio pōt intelligi totalitas ſm cō
parationē diligētis ad rem dilectā: vt ſcʒ mo
dū diligentis adequet mō rei dilecte: ⁊ hoc eſ
ſe non pōt: cū enī vnūq̄dqȝ ſit intantū diligibi
le inq̄ʒtum eſt bonū. Deus cuius bonitas eſt
infinita: eſt infinite diligibilis: nulla aūt creatu
ra poteſt deū infinite diligere: qꝛ oīs virtus
creature ſiue naturalis ſiue infuſa eſt finita.
Hinc hortat' Hugo dicēs. Quantū potes tā
tum diliges: poſſibilitas tua erit menſura tua
q̄ʒto plus amas tanto plus habes: ⁊ quanto
plus habes tanto felicior es. Extendere ergo
⁊ dilatare q̄ʒtum potes: vt totū impleat' qd̄ in
te eſt: noli timere quaſi deficere debeat ille ſi
nimis capax fueris: ſi vas nō deficit oleū ſuffi
cit: cor tuū vas eſt: amor illius oleū eſt q̄ʒdiu
vas habes: ille infundere non ceſſat. hec ille.
¶ Secūdo precipit' diligi ex tota mente: id ē
intellectu: vt ſcʒ moueat' ad aſſentiendū his q̄
ſunt fidei ⁊ ad me meditandū de deo dilecto:
qꝛ vbi cor ibi oculus tam exterior q̄ʒ interior.
Tertio p̄cipit' diligi ex tota aīa: id eſt ex vi
appetitiua inferiori vt ſe ꝯformet parti ſupio
ri: qꝛ ſicut ſpera ſupior motu ſuo mouet inferi
ores: ſic etiā volūtas mouet appetitū ſenſiti
uū: vt habet'. iij. de aīa ⁊ hoc p vim amoris p̄
ſertim diuini: mouētis efficaciter ipſaʒ volūta
tem: qua deſipere facit carnalia ⁊ ardua red
dit ſuauia. Quarto p̄cipit' diligi ex tota virtu
te vel fortitudine: id eſt vi executiua exteriori:

qua ſcʒ actus noſter exterior obediat deo ad
operandū ex dilectiōe: nec proſperis cedens
nec aduerſis: ſed fideliter cū apoſtolo clami
tans. Oīa poſſum in eo qui me cōfortat: ⁊ ag
gredi ardua ⁊ ſuſtinere grauia. Ad laudē dei.

¶ De modo ⁊ ordine charitatis reſpectu diligibiliū boni cōmutabilis ¶ Sermo xix.

h Onora patrem tuū ⁊c. Viſo
de p̄cepto ⁊ modo diligendi bonum
incōmutabile: in preſenti ſermōe vi
dendū eſt de modo ⁊ ordine diligendi bonuʒ
cōmutabile. De quo primo queri poteſt: vtꝝ
ordo charitatis reſpectu diligibiliū boni cōm
mutabilis cadat ſub p̄cepto: preſertim cū ea
que ſub p̄cepto cadunt: nobis ſufficienter in ſa
cra ſcriptura tradita ſunt: ſed ordo charitatis
reſpectu diligibiliū inter creaturas nuſq̄ʒ in
ſacra ſcriptura reperit' poſitus. ¶ Ad hoc
r̄ndet Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. xlv. ꝙ modus qui ꝑ
tinet ad rationē virtuoſi actus cadit ſub p̄ce
pto qd̄ datur de actu virtutis: ordo aūt chari
tatis pertinet ad dilectionē ipſius virtutis: cū
accipiatur ſm proportionē dilectionis ad di
ligibile. Rurſum cum ſm ph'um in. v. Meta
phy. Prius ⁊ poſterius dicit' ſm relationem
ad aliq̄d principiū: oportet neceſſario ꝙ vbi
cunqȝ eſt aliq̄d principiū. ſit etiā aliquis ordo
dictū eſt aūt in ſermone precedenti: ꝙ dilectio
charitatis tendit in deū: ſicut in principiū bea
titudinis: in cuius cōmunicatione charitatis
amicitia fundat': ⁊ ideo oportet ꝙ in his q̄ ex
charitate diligunt': attendat' aliquis ordo ſm
relationē ad primū principiū huius dilectiōis
qd̄ eſt deus ex quibꝫ manifeſte ptʒ: ꝙ ordo cha
ritatis ſub p̄cepto cadere debet. Preterea o
mne illud qd̄ deus facit in nobis p gratiā: in
ſtruit p legis p̄cepta: ſm illud Hiere. xxxj. Da
bo legeʒ meā in cordibꝫ eoꝝ: ſed deus cauſat
in nobis ordinē charitatis: ſm illud Canti. ij.
Ordinauit in me charitatem. Ad illud igitur
qd̄ obijcitur dicendū: ꝙ ordo diligendoꝝ in ſa
cra ſcriptura ſatis exprimit': cū enim mandat'
vt q̄s diligat ꝓximū ſicut ſeip̄m: ſatis dat' in
telligi ꝙ dilectio ſui ipſius preferri dʒ dilectiōi
ꝓximi: ſic tn̄ mandat'. j. Joh. iij. ꝙ pro fratribꝫ
animā: id eſt vitā corporalē ponere debemus
dat' intelligi ꝙ ꝓximi ſalutē plus diligere debe
mus q̄ʒ corpus ꝓpriū. Rurſuʒ cū mandat' ad
Gal. vj. ꝙ operemur bonū maxie ad dōeſticos

ſidei: datur intelligi ꝙ inter ꝓximos ceteris
paribus meliores magis diligere debemus.
Similiter cū .j. ad Timo. v. Vituperatᷣ q nō
hꝫ curā ſuoꝝ ⁊ maxie domeſticoꝝ: datᷣ intelli-
gi ꝙ ꝓpinquiores magꝭ diligere debemus: ⁊
ſi ꝓximi diligendi ſūt: ꝯñs eſt ꝙ magis ꝓximi
magis ſunt diligendi: inter hec aūt diligibilia
deus vt ꝑtactū eſt ſup oīa diligēdus ē. qḋ ipſe
xp̄s patenter innuit Luce. xiiij. dicens. Si qˢ
venit ad me ⁊ nō odit patrē ⁊ matrē ⁊ vxo. ⁊
fil. ⁊ fra. ⁊ ſo. adhuc aūt ⁊ a. ſ. nō pōt meus eſ-
ſe diſcipulus. ¶ Scḋo q̄ri pōt: vtrū ſm ordinē
charitatꝭ hō plus debeat diligere ſeipꝫ ꝙ̄ ꝓxi
mū: ⁊ videtᷣ ꝙ nō: q2 charitas nos facit cōfor-
mare voluntatē noſtrā volūtati diuine: ſꝫ deus
nō magis diligit nos ꝙ̄ ꝓximos: ſꝫ magis dili
git ꝓximos nobis meliores: cuius dilectioni
nos ꝯformare debemꝰ. Preterea deus vult
ꝙ magꝭ deſideremus honorē ſuū ꝙ̄ cōmodū
nr̄m: vult etiā ꝙ magꝭ amemus ⁊ appcīemur
qḋ magis eſt amandū ⁊ appcīandū: ſꝫ ſalus
pluriū aīaꝝ magis facit ad honorē dī ⁊ ma
gis appcīandū eſt ꝙ̄ ſalus vnius aīe noſtre
Hinc videtᷣ dicere apl's Heb. ix. optabā ego
ipſe anathema eſſe a xp̄o ꝑ fratribꝫ meis. Ad
hoc rn̄det Bona. ſup. iij. di. xxix. ꝙ ſm ordinē
charitatis amor ſalutis ꝓꝑie ꝑponendus eſt
amori ſalutis aliene: alioq̄n vt dicitᷣ Ecc̄i. xiiij
Qui ſibi nequā ē cui bonꝰ erit. Dictat etiā h̄
iudiciū recte rōnis ⁊ inſtructio nature: nā ſicut
natura appetit ſuā ꝯſeruationē: ſic charitas
ſuā ꝑfectionē: ſꝫ natura magis appetit ꝯſerua-
tionē ſui in ſe ꝙ̄ in ſuo ſilī: ſic ꝑ ꝯñs ⁊ charitas
nā vnūq̄dq̄ plus appetit ꝑfectionē in ſeipo ꝙ̄
in ſuo ſilī: ⁊ q̄dlibet pondus plus trahit corpꝰ
in q̄ eſt ad ſitū ſibi debitū ꝙ̄ trahit ad corpus
ſibi annexū. Hinc eſt ꝙ charitas ꝑus appetit
deū vniri nobis ⁊ in nobis habitare: noſq̄ in
ipm̄ deū tendere: ac in ipo q̄eſcere ꝙ̄ appetat
in aliq̄ alio q̄ nobiſcū hꝫ aliquā ſimilitudinē.
Ad obiectū ḡ dicendū ſm Rich. ibidē: ꝙ ma-
gnitudo actꝰ diligēdi ex charitate nō tm̄ pen-
ſatᷣ ſm magnitudinē boni diligibilis: ſꝫ cū hoc
etiā ſm ꝓximitatē diligētis ad diligibilitatē: q2
actus charitatis nō tm̄ eſt ab habitu charita-
tis: ſed etiā a ꝟtute diligētis q̄ eſt volūtas: Il-
le eni actus elicitᷣ a volūtate ꝑ charitatē: ſicut
aūt ꝟtus naturalis vt ꝟtus ignis fortius agit
ceteris paribꝫ reſpectu obiecti ꝓximi ꝙ̄ remo-
ti: ſic volūtas fortius mouet ad diligendū ce-
teris paribꝫ rem diligēti ꝓximiorē. Facienda
eſt ḡ cōparatio bonitatis diligibilis ꝓximatio-
ni ad diligentē: ⁊ ſi bonitas vnius diligibilis
plus excedat bonitatē alterꝰ diligibilis ꝙ̄ ap-
proximatio diligibilis minꝰ boni ad diligentē
excedat approximationē magꝭ boni ad eūdē
minꝰ diligentē: tūc ille diligēs magꝭ diligere
maius bonū dꝫ: ſi aūt eſt ecōtrario magis dꝫ
diligere minꝰ bonū: ⁊ q2 nullius ꝓximi boni-
tas tm̄ excedit bonitatē diligētis ex charitate
ꝙ̄tū ꝓximitas diligēdi ad ſeipꝫ excedit appro
ximationē ſui ꝓximi ad eū: iō debꝫ hō ex chari
tate magꝭ diligere ſeipm̄ minus bonū ꝙ̄ quē-
cūq̄ aliū ꝓximū magꝭ bonū: verūtm̄ q2 diuia
bonitas ꝓpter infinitatē ſui plus excedit boni-
tatē hoīs diligētꝭ ex charitate ꝙ̄ approxima-
tio hoīs ad ſeipm̄ excedit approximationē dī
ad eū: ideo magꝭ dꝫ hō diligere deū ꝙ̄ ſeipm̄
Addit etiā Bona. ꝙ ſicꝫ eſſentiale eſt nature
appetere eſſe: ſic etiā ē eſſentiale grē appeterᷣ
deo cōplacere ⁊ dō adherere: ⁊ iō deꝰ nunꝙ̄
a nobis exigit vt magꝭ ſalutē alienā ꝙ ꝓꝑiam
diligamꝰ. Hinc dīc in euāgelio. Quid ꝓdeſt
hoī ſi vniuerſuꝫ mūdū lucretᷣ. aīe ꝟo ſue detri-
mentū patiatᷣ. Qḋ aūt apl's dicit: Optare ſe
anathema a xp̄o ꝑ fratribꝫ intelligitᷣ ad tp̄s ⁊
ſub ꝯditiōe. ſ. ſi optabile eſſet. ¶ Tertio q̄-
ri pōt: vtꝝ ḡ plus hō diligere dꝫ ꝓximū ꝙ̄ cor
pus ꝓꝑiū: ꝑſertim cū plus diligendū eē vide-
tur illō ſine q̄ nō pōt qˢ eſſe ꝑfecte beatus: ꝙ̄
illō ſine q̄ pōt eſſe ꝑfecte beatus: ſꝫ aīa nō pōt
eſſe ꝑfecte beata etiā btitudine eſſentiali ſine
ꝓꝑio corpe: q2 dicit Aug. xij. ſup Gen. Ineſt
aīe nālis appetitꝰ corpꝰ adminiſtrādi: q̄ appe-
titꝰ q̄dammō retardatᷣ ne tota itentiōe ꝑgat i
illō ſummū celū ꝙ̄diu nō ſubeſt corpꝰ: cuius
adminiſtratiōe appetitus ille q̄eſcat: ſicut eni
vnaqueq̄ res ꝯſeruationē ꝓꝑie eſſentie na-
turalitᷣ deſiderat: ſic ⁊ hō cuius eēntia ex aīa ⁊
corpe dinoſcitᷣ ꝯſtituta. Ad h̄ rn̄det Tho. ſe-
cūda ſcḋe. q. xxvj. ꝙ illud ē magꝭ ex charitate
diligendū qḋ hꝫ pleniorē rōnem diligibilis ex
charitate: ꝯſociatio ḡ in plena ꝑticipatiōe bti-
tudinis: q̄ eſt rō diligendi ꝓximū: eſt maior rō
diligēdi ꝙ̄ ꝑticipatio btitudinis ꝑ redūdantiā
q̄ eſt rō diligēdi ꝓꝑiū corpꝰ: ⁊ addit Rich. v-
bi. ſ. dicēs. Qḋ ꝓximꝰ q̄ ad aīaꝫ plus ē diligē-
dus: q2 bonitas aīe ꝓximi plus excedit bonita-
tē corpis nr̄i: eo ꝙ directe ē capax dei ꝑ cogni-
tionē ⁊ amorē: qḋ corpi nr̄o nō ꝯuenit ꝙ̄ ꝓxi-
mitas corpis nr̄i ad aīam nr̄aꝫ excedit appro-
ximationē ꝓximi ad eā: maxie cū ꝓximꝰ nr̄ ſit
cōformis aīe nr̄e in rōne ⁊ volūtate: que cō-
formitas corpori reſpectu aīe nō ꝯuenit: vn̄
magis debet homo ex charitate ꝓximo vel-
le ſuā beatitudinē ꝙ̄ anime ſue illud beatitu-
dinis qḋ ſibi accreſcit in corporis reſūptiōe:
quia aut nihil ſibi accreſcit de habitudine eſ-
ſentiali. aut ita parū ⁊ tali modo ꝙ plene bea
titudini ꝓximi nō debet anteponi maxime q2
hō ꝑ ſalute ꝓximi ponēdo aīam ſuā id eſt vi-
tā corporalē i vitā eternā cuſtodiet eā: qḋ vti-
q̄ in aliquo caſu eſt de neceſſitate ꝑcepti: vn̄
quidam ita diſtinguūt: ꝙ hō debet plus dili-
gere ꝓximū ꝙ̄ corpꝰ ꝓꝑiū: ꝓ ſtatu corrupti
bili q̄ ſcꝫ aggrauat animā: vt dicitᷣ Sapiētie.
ix. non tm̄ ꝓ ſtatu incorruptibili q̄ corpus erit
anime neceſſariū ad ſue beatitudinis cōple-
mentū. ¶ Quarto q̄ri pōt vtrū hō plus dili-
gere debeat vnū ꝓximū ꝙ̄ aliū: ꝑſertim cum
iuſticia habita nō tm̄ eſt ratio diligibilitatis
ſed etiā poſſibilis haberi: q2 dīc Aug. li. viij.
de tri. c. vj. q̄ amat homines: aut q2 iuſti ſunt:
aut vt iuſti ſint amare debet: ſꝫ oēs hoīes ꝙ̄-
uis nō ſint eque iuſti: tm̄ equalitᷣ capaces ſunt
iuſticie: ſi deus infūdere vellet: ergo ratione
iuſtitie poſſibilis haberi debēt oēs equaliter
diligi. Ad h̄ rn̄dꝫ Rich. ſup. iij. di. xxix. ꝙ hō
magis diligere debet vnū ꝓximū ꝙ̄ aliū: nō
tm̄ ſcḋm effectū ſed etiā ſm affectū: cuius ra
tio eſt: q2 cū deus ſit formale obiectū charita
tiue dilectionis: ⁊ ipſe diligens ſicut efficiēs
per ipam charitatē ſicut ꝑncipiū charitatiue
dilectionis: oportet ꝙ ſm maiorē approxima
tionē rei dilecte ad alterū iſtoꝝ: maior ſit dile
ctionis affectus: vn̄ ꝙ̄to diligibile melius eſt
tanto deo ꝓpinquius eſt: ⁊ tanto magis dili-
gendū eſt: ceteris paribꝰ tm̄: ſimiliter q2 ꝙ̄tū
diligibile ꝓpinquius eſt diligenti: tanto ma-
gis ceteris paribus diligendū eſt. Hinc duo-
rū diligibiliū vnū poſſet ita parum excedere
aliud in ꝓpinquitate ad deū: ⁊ tam exceſſiue
ab alio excedi in ꝓpinquitate ad diligentē: ꝙ
diligēs magis deberet diligere minus bonū:
ꝙ̄uis minor exceſſus in bonitate plꝰ reddat
rem diligibilē ꝙ̄ aliq̄n maior exceſſus in pro
pinquitate ad diligentē. Ad obiectū ergo re
ſpōdit ꝙ hō rōne iuſticie iam habite: magis
eſt diligibilis ꝙ̄ rōne capacitatis iuſtitie poſ-
ſibilis haberi: q2 plus mouet res dū ē in actu
ꝙ̄ dū eſt in potētia. ¶ Quinto queri pōt
vtrū ergo qˢ plus diligere debet extraneuꝫ
meliorē ꝙ̄ ſibi magis cōiunctū minus bonū:
ꝑſertim cū qˢ magis illū diligere debeat qui
ſm ꝑfectā iuſticiā magis eſt diligendus: ſꝫ ſm
ꝑfectā iuſticiā melior eſt ſemꝑ magis diligen-
dus. Dicit eīm Augꝰ. de vera religiōe ꝙ hec
eſt ꝑfecta iuſticia quā potius potiora ⁊ minꝰ
minora diligimꝰ: ⁊ ꝯgrue ſatis: qm̄ in diligē-
dō debet hō ſe diuine volūtati ꝯformare: ſed
deꝰ meliorē ſemꝑ magis diligit: q2 maioris
dilectiōis effectū in eodē oñdit. Ad h̄ rn̄det
Rich. vbi. ſ. ꝙ nos aliquē magis diligere ꝙ̄
aliū dupliciter intelligi pōt aut ſibi maius bo
nū optando: vel ex affectu maiori diligendo.
Primo mō debet extraneū meliorꝫ magis
diligere ꝙ̄ ſibi coniunctū minus bonū ꝑ illo
ſtatu q̄ ſunt in tali gradu bonitatis: h̄ eīm re-
quirit dei iuſticia vt maiori bono ꝑmiū maiꝰ
rn̄deat. ꝙ̄diu tn̄ ſumꝰ in ſtatu vie in q̄ pōt eſ-
ſe ꝑfectꝰ in merito debet hō velle ꝙ ſibi ma-
gis ꝯiūctꝰ ꝑueniat ad maiꝰ meritū ꝙ̄ extra-
neus: ⁊ ex ꝯñti ad maiꝰ ꝑmiū. Scḋo ꝟo mō
loquēdo ḋ dilectiōe: q̄. ſ. ex affectu maiori di-
ligit: tunc qm̄ in ordine diligēdi ex charitate
debeat haberi aſpectus ad ꝓpinquitatē dili-
gibiliū: ad deū ⁊ ēt ad diligentē: ita tn̄ ꝙ mul-
to magis pōderet exceſſū in vno gradu ꝓpin
quitatꝭ ad deū: ꝙ̄ exceſſū in vno gradu ꝓpin
quitatis ad diligentē: vn̄ tāta pōt eſſe boni-
tas extranei ⁊ tā ꝑua bonitas ⁊ ꝓpinq̄tas mi-
hi magis cōiūcti: vtpote q2 nō attinet niſi in
tertio gradu: ꝙ ex maiori affectu diligere de-
beā extraneū magis bonū ꝙ̄ mihi magis cō-
iunctū minꝰ bonū: pōt etiā ecōuerſo ꝯtinge-
re ꝙ ille q̄ mihi ꝯiūctꝰ eſt: ita de ꝓpinq̄ mihi
ꝯiūctꝰ eſt: ⁊ exceſſus bonitatꝭ extranei vltra
bonitatē iſtiꝰ ita ꝑuus ꝙ plꝰ diligere debes
iſtū minus bonū magis mihi ꝯiunctū ꝙ̄ illū
extraneū magis bonū: q2 cū eſſe meū a parē-
tibꝫ meis habeo: credo ꝙ ſicut nō debeo ali-
quē ꝓximū ex maiori affectu diligerᷣ ꝙ̄ meipꝫ
ꝙ̄tūcūq̄ excedat me in bonitate: ſic nō dꝫbeo
aliquē ꝓximum ex affectu maiori diligere ꝙ̄
patrē meū: ꝙ̄tūcūq̄ illū excedat in bonitate
nō ꝑuilegiata: qḋ dico ꝓpter bonitatē huma-
ne nature chriſti ⁊ beate virginis q̄s ex maio-
ri affectu diligere debeo ꝙ̄ patrē vel matrē:
q2 ꝑ eoꝝ bonitatē nobis ꝑuenit maius bonū
ꝙ̄ ꝑ parētes. Ad h̄ ḡ qḋ obijcitᷣ in diligēdo
debet hō ſe cōformare volūtati diuine: dicen-
dū ꝙ eſt verū nō tn̄ ſemꝑ volēdo qḋ ipe vult
ſꝫ qḋ ipe vl't hominē velle: ⁊ iō ꝙ̄uis deꝰ ſim-
pliciter vult magis bonū: q2 nulla ē ꝓpinqui-
tas ad deū niſi ꝑ bonitatē: nō tn̄ vult me ex af-
fectu maiori diligere extraneū meliorē ꝙ̄ pa-
trē meū minus bonū: q2 vult ꝙ in diligendo
ego ſeruē rectā inclinationē nature: ꝙ̄uis nō

velit ꝙ ſeruẽ inclinationẽ corruptã. ¶ Sexto queri põt: vtrũ ordo charitatis remanebit in patria. Rñdet ad hoc breuiter Bonuen. ſup. iij. di. xxxj. declinãs ad hanc partẽ ꝙ duplex eſt ordo charitatis. Unus q̃ reſpicit charitatem ſm ſe: q̃ quidẽ attendit ſm gradũ ⁊ differẽtias boni: magꝭ boni ⁊ maximi boni: ⁊ ille manet in patria: qꝛ eſſentialis eſt charitati: vnde magis homo diligit in patria deũ q̃ ſpiritum creatũ: ⁊ ſpiritũ magis q̃ corpus. Alius eſt ordo qui attendit ratione nature ſubtracte: vt pote ille q̃ eſt ſm differentias ꝓprij boni ⁊ alieni: ꝓpinqui ⁊ remoti. ⁊ hic ordo nõ remanebit in patria pro eo ꝙ nõ competit illi ſtatui: nã in ſtatu beatitudinis erit ꝑfecta obedientia nature reſpectu glorie: ita ꝙ tunc oĩno natura glie conformabit: vt ſicut corpus efficiet ſpirituale ⁊ per omnia ſpiritui obtẽperabit: q̃uis nũc oporteat ſpiritũ corpori ↄdeſcendere: ſic per omnia natura cõformabitur ordine gratie ⁊ glorie: qui attenditur ſm differẽtias boni: erit etiã ibi perfecta ↄformitas voluntatis noſtre reſpectu diuine: ⁊ ideo nõ magis diligemus illud qd̃ magis erit nobis propinquũ: ſed illd̃ quod erit dño magis beneplacitũ. Erit etiaꝫ ibi perfecta affluentia ⁊ redundantia cõmunis letitie: qꝛ multiplicabit gaudiũ hoĩs multiplicatione ꝑfecta: vt tantũ gaudeat de bono vniuſcuiuſqꝫ proximi q̃tum de ſuo: qd̃ nõ poſſet eſſe niſi diligeret proximũ q̃tum ſemetipm ⁊ hoc eſt qd̃ dicit Anſhel. in proſolõ. c. vlt. In illa ꝑfecta charitate inumerabiliũ angeloꝝ ⁊ hoĩm beatoꝝ: vbi nullus minus aliũ q̃ ſeipm diligit: nõ aliter gaudebit quiſqꝫ ꝓ ſingulis alijs q̃ pro ſeipſo: ⁊ hoc etiã ſentit Aug. de vera religione: ⁊ Berñ. li. de diligendo deũ. Ad

¶ De ordine charitatis inter patrem matrem: vxorẽ: filios: benefactores: beneficiatos: amicos ⁊ inimicos.

¶ Sermo xx.

Honora patrem tuũ. Ad exequendũ vlterius de ordine diligendi bonũ cõmutabile vt lucidius ad particularia diſcutienda veniamus. ¶ Primo queri põt: vtrũ quis magis diligere debeat patrem vel matrẽ: ꝑſertim cũ dicit phs in primo de generatione animaliũ: ꝙ femina in generatione dat corpus: ſed homo nõ habet animã a patre: qꝛ per creationem infundit a deo ⁊ ſic habet filius plus a matre q̃ a patre: ſunt etiã matres magis amatrices filioꝝ: vt dicit idem phs in. x. Ethi. Ad hoc reſpondet Tho. ſcd̃a ſe. q. xxvj. ꝙ per ſe loquẽdo ceteris paribꝰ pater magis eſt amãdus q̃ mater: amant enim pr̃ ⁊ mater vt quedã ꝑncipia naturalis originis: pater aũt hꝫ excellentiorẽ rõnem ꝑncipij q̃ mater: qꝛ pater eſt ꝑncipiũ per modũ agẽtis ⁊ forme: mater aũt ꝑ modũ patiẽtis ⁊ materie: qm̃ in generatiõe hoĩs mater miniſtrat materiã corpis informẽ: format aũt per virtutẽ formatiuã q̃ eſt i ſemine patris: ⁊ quamuis ꝟtus ſeminis nõ põt creare rõnalem aĩaꝫ diſponit tñ materiã corporalem ad hmõi forme ſuſceptionẽ: verũtñ põt inter patrẽ ⁊ matrẽ tãta eſſe diſtãtia ꝟtutis ⁊ malitie ꝙ amicitia ſoluet vel minuat: vt dicit phs in. viij. Ethico. ⁊ ideo vt dicit Amb. Boni domeſtici ſunt malꝭ filijs ꝑponendi: poſſet etiã filius diligi tã parũ a patre ⁊ tã multũ a matre: ꝙ filius magis deberet diligere matrẽ q̃ patrẽ. ¶ Scd̃o vero q̃ri põt: vtrũ quis magis diligere debeat patrẽ ſpũalem vel carnalẽ. ꝑſertim cũ ſup illud Luce. viij. Mater mea ⁊ fres mei hij ſunt. Dicit Beda i glo. ꝙ religioſiores mõſtrant copule mentiũ q̃ corpꝝ: ⁊ corporali neceſſitudini ꝑſcriptoꝝ celeſtiũ forma ꝑfertur: ergo magis ſunt diligende copule mentiũ: qd̃ includit magis eſſe diligendũ patrẽ ſpũalem q̃ carnalẽ. Nimirum cũ maiora bñficia recipimus a patre ſpũali: ſicut maius eſt noſtrũ eſſe grẽ q̃ noſtrũ eſſe nature: qꝛ melior ẽ vnꝰ timẽs deũ q̃ mille filij impij: vt dicit Eccĩ. xvj. Ad hoc rñdet Rich. ſup. iij. di. xxix. ꝙ oibus penſatis magis dꝫ quis diligere patrem carnalẽ q̃ ſpũalem: ſibi optãdo magis bonũ ⁊ ex maiori affectu: q̃uis eni maius beneficiũ recipit filius a patre ſpũali q̃ carnali: tñ pater ſpũalis non eſt ita vere cauſa bñficij qd̃ impendit filio ſicut pr̃ carnalis bñficij qd̃ impendit filio: qꝛ pr̃ ſpũalis non dat niſi miniſtraliter eſſe grẽ: pater vero carnalis dat eſſe nature ſicut efficiẽs cauſa: ⁊ ſic plus excedit rõ cauſe in pr̃e carnali q̃ beneficiũ ſpũale collatũ a pr̃e ſpũali. Uerũtñ talis poſſet eſſe affectus exhibitiõis patris carnalis erga filiũ ꝙ ꝑponendus eſt pat̃ ſpũalis: multi nãqꝫ pentes imiſericordes ſe filijs exhibent: imo plerũqꝫ perẽptores ſe faciũt aĩaꝝ filioꝝ: iuxta illud pſ. c. v. Immolauerũt filios ſuos ⁊ filias ſcꝫ demonijs. Preterea in actu exteriori dꝫ filius aliquã reuerentiã patri ſpũali quã nõ debet pr̃i carnali: qꝛ pater ſpũalis ponit loco dei q̃ eſt pr̃ oim: ꝑcipue in effectibꝰ grẽ quibꝰ cõfert exiſtentiã ſpũalẽ. ¶ Tertio ꝓinde q̃ri pt̃ vtrũ q̃s magis diligere vxorẽ dꝫ vl pentes ꝑſertim cũ illud videt magis diligẽdũ cui ẽ magis adherẽdũ. ſꝫ Geñ. ij. dr̃ relinq̃t hõ pr̃eꝫ ⁊ mr̃eꝫ et adherebit vxori ſue ⁊ erũt duo in carne vna. Nimiꝝ cũ q̃to fortior ẽ int̃ aliq̃s ↄiũctio tãto maior ẽ dilectiõis rõ: ſ; fortior ẽ ↄiũctio int̃ viꝝ ⁊ vxorẽ. qꝛ fũdatur ſup viculũ legꝭ diuie q̃ int̃ viꝝ ⁊ pentes: qꝛ fundat ſup viculũ actiõis nature: fortior ẽ aũt deꝰ q̃ natura. Ad h̃ rñdet Rich. ſup. iij. di. xxix. ꝙ oibꝰ pẽſatꝭ ex maiori affectu charitatꝭ dꝫ vir diligere pẽtes q̃ vxorẽ: tñ rõe fortiorꝭ ↄiũctiõis qꝛ fortior ẽ ↄiũctio q̃ ẽ fũdata ſuper ꝓpinq̃ſſimũ natur̃ gradũ q̃lis ẽ viri ad pẽtes q̃ fũdata ſup mutuũ ↄſenſũ ꝑ ꝟba vel ſigna exp̃ſſa q̃lis ẽ int̃ virũ ⁊ vxorẽ: tñ ẽt rõe maiorꝭ boni a diligẽti recepti: qꝛ ẽc: nutriri ⁊ diſciplinari: q̃ filiꝰ a pentibꝰ recepit maiꝰ bonũ ſũt q̃ carnale remediũ ↄ eſtũ ↄcupiſcẽtie: et ſolatiũ ſocietatꝭ: ⁊ adiutoriũ ad ꝓcreationẽ ꝓliſq̃ vir recipit ab vxore: rõ ꝓinde dictat ꝙ vir magꝭ eũ diligere dꝫ: a q̃ diligit ſtabiliꝰ ⁊ amore minꝰ reflexo: ac magꝭ ꝓpt̃ ſe. ſꝫ iſte ↄditiões ſũt magis in dilectiõe mr̃is ad filiũ q̃ vxoris ad virũ: qꝛ faciliꝰ ⁊ i plibꝰ ſoluit amicitia mulieris ad viꝝ q̃ mr̃is ad filium: vxores ẽt raro amãt niſi vt reament: ſ; ſm phm. viij. Ethco. mr̃es gaudẽt ibi amare reamari nõ q̃runt: ſi ſi vtraqꝫ nõ ↄtingãt: Uxores ẽt vt in plibꝰ ñ forti amore diligũt maritos niſi ꝓpt̃ vtile vel delectabile: mr̃es ãt fortit̃ diligũt: ⁊ ſi nihil debeat eis ꝓdeſſe verũtñ ꝙ mlt̃i viri magꝭ amare videt vxores q̃ pentes: h̃ venit ex eo ꝙ in amãdo ſequũt iclinationẽ ſenſualitatꝭ q̃ ꝓpter ſui corruptionẽ magꝭ icliat ad bonũ delectabile ſm carnẽ. ¶ Quarto itaqꝫ q̃ri pt̃ vtrũ pẽtes ſint magꝭ diligẽdi q̃ filij: ꝑſertĩ cũ ſm ordinẽ nature humor ꝓcedit a radice ad rãos: ſꝫ amorꝭ ↄuerſio i rõnalibꝰ ſimil ẽ dñatiõi humorꝭ i vegetabilibꝰ: pr̃ aũt cõpat ad filiũ ſicut radix ad ramos hic ordĩe nature filij plꝰ diligũt q̃ pentes: ſꝫ grã ẽ ꝑfectio natur̃: ⁊ iõ ſimilis ordo teneri dꝫ i gratuito. Ad h̃ rñdꝫ Bonauẽ. ſup. iij. di. xxix. ꝙ ſm ordinẽ charitatꝭ pẽtes ceterꝭ paribꝰ ꝑponẽdi ſũt filij: cuiꝰ rõ ẽ qꝛ gratuitꝰ amor fac̃ memorẽ eẽ ꝑceptoꝝ bñficioꝝ: ⁊ qꝛ plura bñficia recepimꝰ a pentibꝰ q̃ a filijs iõ ſm vie deſideriũ plꝰ eis tenemur ⁊ magꝭ eoꝝ ſalutẽ diliger̃ ⁊ ꝓcurare debemus: vñ generalit̃ ſm Rich. ibidẽ ad videndũ quẽ duoꝝ hoĩm debeat hõ magis diligere: reſpicere debemꝰ nõ tñ eoꝝ boitatẽ ⁊ eoꝝ diligẽtẽ ꝓpinq̃tatẽ: ſꝫ ẽt eoꝝ ad diligentẽ dilectionẽ ⁊ ad bñficia q̃ diligẽs recepit ꝑ eoꝝ ꝓcurationẽ ſeu opationẽ. cũ g̊ filiꝰ plura bñficia recepit a pentibꝰ q̃ a filijs: ⁊ priꝰ dilectꝰ ſit a ſuo pr̃e q̃ a ſuo filio ceteris paribꝰ magis diligere dꝫ patrẽ ſuũ q̃ filiũ. verũtñ dilectiõe naturali magis inclinat affectꝰ hoĩs ad filios q̃ ad parẽtes cuius rõ eſt: qꝛ natura appetit in ſuo ſimili ↄſeruari ⁊ magis illud diligit i q̊ hꝫ principaliꝰ ſuari: ⁊ qꝛ pr̃ hꝫ in filio ſaluari ſꝫ ordinẽ nature ⁊ nõ ecõuerſo: hinc ſm ordinẽ nature maiorẽ inclinationẽ hꝫ ad filiũ: qꝛ magis vult ipꝫ haber̃ ſupſtitẽ q̃ patrẽ. Ad h̊ aũtẽ qd̃ obijcit ꝙ ſcꝫ grã dei dꝫ eſſe conformis nature. Rñdet ibidẽ Bonauẽ. ꝙ natura in q̃buſdã currit via cõſona cũ grã: vt ꝙ hõ prius ⁊ plus diligat ſe q̃ primũ in h̃ natura grẽ cõcordat: in quibuſdã ꝟo currit via oppoſita: ſcꝫ in h̊ ꝙ diligit ſe plus q̃ deũ: h̃ eñ grẽ repugnat in q̃buſdã ꝟo currit via deſpata vel diuerſa vt in hoc ꝙ diligit filiũ plus q̃ patrem vnde gratia ſupueniẽs ordinem in affectu: primo ſaluat ⁊ ꝑficit: in ſcd̃o ſimpliciter mutat: in tertio nouum ordinẽ dat: ita tñ ꝙ affectuꝫ nullum exterminat: vñ cõcludit opinatiue ꝙ homo habens charitatem parentes ⁊ filios: dum mouetur affectu gratuite dilectiõis magis deſiderat parentum ſalutem: dum vero affectu nature magis deſiderat filij ſanitateꝫ et eſt hec oppoſitio naturalis ad gratuitum propter conſiderationem diuerſam.

¶ Quinto q̃ri põt vtrũ homo magis diliger debeat bñfactorem vel beneficiatũ: ꝑſertim cum dicat phus. in. ix. Ethic. ꝙ benefactores magis amare videntur beneficatos q̃ econuerſo Ad h̃ rñdet Tho. ſcd̃a ſcd̃e. q. xxvj. ꝙ aliquid magis diligitur dupliciter. Uno mõ qꝛ rationem hꝫ excellentioris boni ⁊ ſic benefactor eſt magis diligendus qꝛ cum ſit principium boni in beneficiato rationem hꝫ excellẽtioris boni: ⁊ talis amor eſt magis debitus ac ꝑ conſequens eius cõtrariũ habet rationẽ maioris peccati. Secũdo mõ rõne maioris coniũctionis ⁊ ſic magis diligit beneficiatus: qd̃ phus. ix. Eth. ꝓbat quattuor rõnibꝰ. Primo qꝛ beneficiatus eſt q̃ſi q̃ddã opꝰ bñfactoris. naturale autem eſt alicui vt diligat opus ſuum. Secundo qꝛ vnuſq̃ſqꝫ naturalit̃ diligit id in quo reſpicit ſuum bonum: vñ benefactor in beneficiato reſpicit ſuum bonũ honeſtum ſicut beneficiatus i benefactore ſuum bonum vtile bonũ autem honeſtum delectabilius cõ-

conſideratur ꝙ̄ bonum vtile: q̄ꝛ diuturnꝰ ē ⁊
magis cū delectatiōe recolitur. Tertio q̄ꝛ ad
amātē ptinet agere: vult ei ⁊ operatᷣ bonum
amato: ad amatū aūt ptinet pati. Quarto q̄ꝛ
difficilius ē bn̄ficia īpēdere ꝙ̄ recipere: ea ꝓ
in qb̄ magis laboramꝰ magis diligimus: q̄
ꝓ de facili nob̄ ꝑueniunt qdammō contēnī
mꝰ: vn̄ ex oīb̄ ꝯcludit: ꝙ lꝫ amor bn̄ficiati ad
benefactorē ē magis debitꝰ: tn̄ amor bn̄facto
ris ad bn̄ficiatū ē magis ſpōtaneꝰ. ¶ Sexto
q̄ri pt vtꝝ teneatᷣ q̄s inimicos diligere: tam q̄
ad affectū ꝙ̄ q̄ ad effectū: ꝑſerti cū dr̄ Leuit.
xix. Diliges amicū ſicut temetipm̄: ſup q̄ dic̄
Augu. ꝙ noīe amici itelligit oīs hō: ⁊ dn̄s in
euāgelo q̄ nihil manifeſtius: diligite inimicos
vr̄os bn̄facite his q̄ oderūt vos ⁊ orate ꝓ ⁊c̄.
Ad h̄ rn̄det Bonauē. ſup. iij. di. xxx. ꝙ nūq̄ ē
vera charitas niſi affectū diligat oē diligibile
diligibile aūt a charitate ē oē illō qd̄ ē poſſibi
le ad btitudinē ꝑuenire: ⁊ iō nō hꝫ aliq̄s cha
ritatē niſi diligat oēs illos q̄ ſūt in ſtatu vie ſi
ue ſint amici ſiue inimici: dr̄ eīi ꝑs. Latū mā
datū tuū nimis: q̄ꝛ mādatū charitatꝭ ad oēs
ſe extēdit: ⁊ ſicut longitudo mādati ſe extēdit
ad oēm drn̄tiā tpīs: ſic latitudo ad oēm pſo
nam hoīs viatoris: ⁊ ideo ſicut nō haberet
charitatem q̄ ꝓponeret vno tm̄ die peccare ⁊
in alijs bn̄facere: eo ꝙ ſibi deficit longitudo
mādati. ſic oēs hoīes diligēs p̄ter vnū ſolū
charitatē non hꝫ: q̄ꝛ ſibi deficit latitudo man
dati. Eſt tn̄ duplex affectus amoris. q̄dā ē eli
citus a charitate q̄ ſcꝫ optat q̄s alteri ſūmū
bonū ſeu eternā beatitudinē: ⁊ h̄ affectu oēs
tenentᷣ inimicos etiā actu inimicātes diligere
⁊ eis vitā eternā optare. Alius affectus ē ipe
ratus a charitate: q̄ ſcꝫ optat q̄s alteri bonū
tpale ⁊ ꝓſperitatē trāſitoriā ⁊ h̄ affectu n̄ oēs
tenentᷣ diligere ſed ſufficit nō odiſſe ⁊ de eiꝰ
malo nō gaudere niſi iq̄tū malū pene ꝓficit
ad ſalutē aīe. vn̄ taliť illū diligere eēt perfecti
onis ⁊ ſuperogationis ſic diligere ꝓmo mō ē
neceſſitatis ad quā tā pfecti ꝙ̄ ipfecti ſūt obli
gati ⁊ ſicut mandatū iſtud de dilectiōe ꝓximi
intelligitᷣ q̄tum ad affectū. ſic ēt q̄tū ad effe
ctū. ¶ Pro quo ſciendū ꝙ q̄s aliū diligerᷣ po
teſt effectu exteriori dupl'r. Primo q̄ncunq̄
ſe offert tpīs oportunitas. Secundo qn̄ ſolū
incumbit nccītas. Si loq̄mur ergo de ſpecia
li exhibitiōe opis exteriorꝭ generaliť qn̄ ſe of
fert tpīs oportunitas ſic diligere inimicos ef
fectu cumulus eſt perfectionis nō p̄ceptū ne
ceſſarie obligatiōis: licet q̄tū ad effectꝰ i ge
neralī q̄ ſcꝫ cōmuniter alijs īpēdūtᷣ ex p̄cepto
tenentᷣ etiā inimicos diligere vt dicit ibidēꝫ
Rich. vt cū orat ꝓ ꝑplo i gn̄rali vel p̄dicati
cōi: vl' elemoſynas dat in cōi: aut ſalutatiōes
nō negare vl' ſilia: q̄ cōitᷣ oīb̄ ipenduntᷣ niſi in
caſu in q̄ timeret ex h̄ inimicū magis ꝓuoca
ri vel aliqd̄ aliud malū oriri. Si ꝓ loq̄mur
de exhibitiōe opis qn̄ nccītas incūbit: tūc ini
micos effectu diligere ē generalis ⁊ neceſſi
rie obligatiōis. Vn̄ dr̄. j. Joh. iiij. Qui habue
rit ſubaꝫ huius mūdi ⁊ viderit fratrē ſuū ne
ceſſitatē patiētē ⁊ clauſerit viſcera ſua ab eo
quō charitas dei manet in eo. ¶ Preterea ſꝫ
Rich. ibidē: oēs tenentᷣ ad nō faciēdū inimi
cis malū effectū: q̄uis licitū ſit q̄nq̄ eis infer
re tpalia grauamia ſiue in corpe ſiue in poſſeſ
ſione ordinata ad aīaꝝ eorum vel reipublice
vtilitatē: h̄ tn̄ nō ē licitū cuilibet facere: ſꝫ tan
tūmō ꝯceſſuꝫ ē illi q̄ h̄ facit. vt miniſter legꝭ
q̄ ne h̄ facere dꝫ ex liuore vindicte ſꝫ zelo iuſti
cie ⁊ amore vtilitatis publice ⁊ ſic faciēs non
facit vt inimicus ſꝫ vt amator iuſticie. ¶ Se
primo q̄ri pōt vtꝝ maiꝰ ſit meritum diligere
amicū vl' inimicū: ꝑſertim cū dr̄ Mat. v. Si
diligitis illos q̄ vos diligunt quā mercedem
habebitis. glo. nullā in celo. Conſtat autē ꝙ
diligere inimicos ē de ſupadditis a dn̄o ī euā
gelio ſed dn̄s non ſuperaddit niſi ea que ſūt
pfectionis maioris. Nimirū cum ibi ſit maior
pugna ⁊ ꝑ conſequēs glorioſior victoria Ad
hoc rn̄det Richar. ſuper. iij. di. xxx. ꝙ ad vidē
dum q̄s horū actuū ſit magis meritoriꝰ reſpi
ciendū eſt ad quatuor: ſcꝫ ad formā q̄ ē cha
ritas: ⁊ ad conatū voluntatis ipſius diligen
tis ⁊ ad cōuenientiā ipius obiecti: et ad rela
tionēꝫ in finē Si eīn vnus actus aliū excedit
in aliquo iſtorum ⁊ ſunt pares in alijs tribus
ille qui excedit eſt magis meritorius: vnde ſi
duo actus ſunt ex equali charitate: ⁊ ex equali
voluntatis conatu: ⁊ reſpectu obiectorūꝫ eq̄
conuenientium: ⁊ vnus referatᷣ nobiliori mo
do in vltimum finem ꝙ̄ alius: vtpote q̄ꝛ vnꝰ
refertur magis immediate ꝙ̄ aliꝰ: ille qui no
biliori modo refertur in finem eſt magis me
ritorius: ⁊ ſimili modo dici poteſt de qualibꝫ
aliarum cōditionū alijs manentib̄ paribus:
ꝙ ſi vterq̄ actus diligendi: ſcꝫ tam amicuꝫ ꝙ̄
inimicū ex eodem habitu charitatis procedit
et ex equali conatu voluntatis ac eque nobi
li mō referatur in finē vltīm ū: tūc ille ē magis
meritoriꝰ q̄ ē reſpectu amici. q̄ꝛ amicꝰ ē obie
ctū conuenietius dilectiōis ꝙ̄ inimicꝰ. Si ēn
procedit ex equali conatu voluntatis. tūc in
tenſior eſt ꝙ̄ ille qui eſt reſpectu inimici: q̄ꝛ
ad diligendum inimicū non ſic iuuatᷣ diligēs
a naturali inclinatione nec a paſſione ſicut iu
uatᷣ ad diligendū amicū: verūtamē qn̄ actus
diligendi amicū nō eſt eo intentior: tunc ſem
per actus diligendi inimicū ex maiori cona
tu voluntatis procedit ⁊ eſt magis meritori
us. Deniq̄ ſcd̄m Bonauen. ibidē ſi habitꝰ
charitatis vnius tm̄ habilitat ad diligendū
amicū: habitus aūt alterius ſe extendit etiaꝫ
vſq̄ ad inimicos: tūc abſq̄ dubio multo ma
gis ⁊ excellētius eſt diligere inimicū ꝙ̄ ami
cū: ⁊ multo perfectiori habitu indigemꝰ ad
hoc ꝙ poſſimus exire in actū iſtū ꝙ̄ in alterū
quod oſtendit Aug. in enchiridion di. Ma
gnūꝫ eſt erga eū qui tibi nihil mali fecit eſſe
beneficū ⁊ beniuolū: illud vero multo gran
dius ⁊ magnificētiſſime bonitatis eſt. vt tuū
quoq̄ diligas inimicū: deniq̄ ſi actus illi ex
eadē charitate ꝓcedūt tunc ſunt equalis me
riti reſpectu p̄mij eſſentialis: reſpectu vero p̄
mij accidentalis ſcd̄m opinionē ꝓbabilioreꝫ
ſimpliciter loquendo dilectio inimicoꝝ videtᷣ
eſſe excellentior: q̄ꝛ in ea magis exercitatᷣ per
fectio charitatis. Ad laudem dei.

¶ De dilectione proximi vera iuſta ſancta: ⁊ de ſeptuplici affectu amoris erga primos. ¶ Ser. xxi

Honora patrem tuū. Viſo
vtcunq̄ de ordine diligēdi proxi
mū: iam de modo breuiter proſe
quamur. A De primo queri pōt vtrū ali
quo actu ex charitate diligitᷣ ꝓximꝰ quo nō
diligitur deus: ꝑſertim cū dic̄ Aug. viij. d̄ tri.
ꝙ charitas nō eſt niſi amor boni: cū ergo ꝓxi
mus ſit bonū aliud a ſummo bono pōt aliq̄
charitatis actu diligi quo nō diligitᷣ ſummū
bonū: q̄ꝛ forte ꝓtunc actu d̄ ſummo bono nō
cogitamus. Ad hoc reſpondet Rich. ſuper.
iij. di. xxvij. ꝙ nullo actu charitatis diligitᷣ ꝓxi
mus quo nō diligitᷣ deus explicite vel impli
cite: nullus eīn actus elicitᷣ ab habitu niſi in
virtute ſui principalis ⁊ formalis obiecti: q̄ꝛ
ſicut ſcd̄a mouētia nō mouēt niſi in virtute p̄
mi mouentis: ſic inferiora obiecta nō mouēt
niſi in virtute obiectoꝝ p̄morū ⁊ formalium:
primū autē ⁊ formale obiectū charitatis eſt
deus ſub rōne q̄ eſt ſummū bonū: in quo ſo
lo plene voluntas beneficiari poteſt. ⁊ ideo
quicquid volūtas diligit ex charitate diligit
in virtute ſummi boni. nō tm̄ mouētis ꝑ mo
dum cauſe efficientis ſed etiā ꝑ modū finis
et obiecti: explicite quidem cum de ipſo actu
cogitamus: implicite vero cū ex charitate di
ligendo ꝓximum nō niſi implicite de deo co
gitamus: ſcꝫ cogitādo de aliquo honeſto bo
no: ꝓpter qd̄ ad diligendū proximū ex chari
tate mouemur: cum eīn voluntas mouetᷣ in
illud qd̄ eſt ad finē ꝓpter finē tūc vno actu mo
uetᷣ in vtrūq̄: ideoq̄ quocunq̄ actu charita
tis diligitur ꝓximus illo eodē diligitᷣ deꝰ im
plicite vel explicite: nec pōt ex charitate dili
gi proximus niſi in ordine ad deū. Hinc ſup
illud Ro. xiij. Qui diligit ꝓximū legē imple
uit: dicit glo. ꝓximus ſine deo diligi nō poteſt
et ita qui ſancte ⁊ ſpiritualiter diligit ꝓximuꝫ
quid in eo diligit niſi deū. B Scd̄o queri
pōt vtrū p̄ceptuꝫ Matth. xxij. de dilectione
ꝓximi datū ſit conuenienter traditū q̄ dicitᷣ.
Diliges proximū tuū ſicut teipm̄: ꝑſertim cū
ſm̄ phm̄. ix. Ethic. amicabilia q̄ ſunt ad alte
rum veniunt ex amicabilibus q̄ ſunt ad ſe
ipm̄: ex quo videtᷣ ꝙ dilectio ſuiipſius ſit di
lectionis ꝓximi principiū. ſed principiū poti
us eſt eo qd̄ ē ex p̄ncipio. Ad h̄ rn̄det Tho.
ſcd̄a 2e. q. xxiiij. ꝙ hoc p̄ceptū cōuenieter tra
ditᷣ: q̄ꝛ in eo tangitᷣ ⁊ ratio diligendi ⁊ dilecti
onis modus: rō quidē diligendi tangitᷣ in eo
ꝙ ꝓximus nominatᷣ: ꝓpter hoc eīn ex chari
tate debemus alios diligere: q̄ꝛ ſunt nobis
ꝓximi tā ſm̄ naturalē dei imaginē ꝙ̄ ſm̄ eter
ne glīe capacitatē: nec refert vtrū dicatᷣ ꝓxi
mus vel frater: vt habetᷣ. j. Joh. iiij. vl' amicꝰ
vt habetᷣ Leuit. xix. q̄ꝛ ꝑ oīa hec eadē affini
tas deſignatᷣ: oīs enī hō cēſetᷣ ꝓximus fra
ter vel amicus. Modus vero dilectiōis tan
gitᷣ cū dicitᷣ ſicut teipm̄: qd̄ nō eſt intelligen
dū ꝙ̄tū ad hoc ꝙ aliquis ꝓximū equaliter ſi
bi diligat: ſꝫ ſimiliter ſibi: ⁊ hoc tripliciť. Pri
mo quidē ex pte rōnis dilectionis: vt. ſ. nō dili
gat aliquis ꝓximū ꝓpter ꝓpriaꝫ vtilitatē vel
delectationē: ſꝫ ea ratiōe ꝙ velit ꝓximo bonū
ſicut ſibiipſi vult bonum: vt ſic dilectio ꝓximi
ſit vera: nā cū q̄s diligit ꝓximū ꝓpter ꝓpriaꝫ
vtilitatē vel delectationē: tūc nō vere diligit
ꝓximū ſed ſeipm̄: eſt eīn de natura veri amo
ris ꝙ homo velit ei bonū quē amat ⁊ ſic dili
git euꝫ ſicut ſeipm̄: exempli gratia: cū homo
naturaliter diligit ſeipm̄: motus ipſius amo
ris in duo tendit: primo in ſeipm̄ cui vult bo
num: ſcd̄o in bonū qd̄ optat ſibiipſi: ⁊ q̄uis
vtrumq̄ dicatᷣ amare: tn̄ amore vero diligit

ſe pſum cui bonū illud optat: ac illud bonum
quaſi p accidens amare cōpꝛobat̄ ⁊ abuſiue
ſcʒ ꝓpter vſum ꝓpꝛiū: ⁊ ſic nō vero amoꝛe dili-
git illud: ſed pꝛopꝛie diligit in illo ſeipm̄ amo-
re vero: poꝛro ſicut exterioꝛa cetera ſumere
pōt hoc in vſuʒ ſuū: ſic ⁊ hoīes quos ſi diligit
qꝛ ſunt vtiles ſibi vel delectabiles manifeſte
ptʒ ꝙ eos nō amoꝛe vero diligit ſicut ſeipſum
ſed ſicut vinū ⁊ ſimilia: ⁊ hoc dicit̄ de pe. diſ. ij.
c. ꝓximos diligimus ſicut nos: ſi non pꝛopter
aliquas vtilitates noſtras non ꝓpter ſpernen
da beneficia: non ꝓpter affinitates vel cōſan-
guinitates: ſed ꝓpter hoc tantū: qꝛ ſunt noſtre
nature pticeps diligamus hoc ibi. Secundo
vero ex pte regule dilectionis: ſcʒ vt non ꝯde-
ſcendat ꝓximo in aliquo malo ſed ſolū in bo-
nis: ſicut ⁊ ſue volūtati ſatiſfacere debet ſolū
in bonis: vt ſic dilectio pꝛoximi ſit iuſta. Pꝛo
quo ſciendū ꝙ iuſtitia hoc de iure requirit: vt
minoꝛi bono maius: ⁊ maioꝛi maxima pꝛepo
nat̄. ¶ Tria igitur ſunt in nobis gradata bo-
na ſupꝛemū eſt anima: mediū eſt coꝛpus: infi
mū eſt terrena ſubſtātia: quem gradatū amo-
ꝛem naturaliter inſitū habet oīs homo vt mi
nus diligat terrenā ſubſtantiā ꝙ̄ pꝛopꝛiū coꝛ-
pus: ⁊ coꝛpus ꝙ̄ animā: licʒ quidā reperiant̄
ꝗdeo obcecati ꝙ hūc dilectiōis oꝛdinē in ſe ꝑ
uertunt: ꝓpter coꝛpus ꝯtēnentes animā: ⁊ coꝛ
pus piculis exponentes ꝓpter terrenā ſubſtā-
tiam: in quibꝫ manifeſte patʒ ꝙ ad ſemetipſos
iuſtus oꝛdo dilectionis nequaꝙ̄ eſſe pōt: ſed
potius odiūt ſemetipſos: iuxta illud pſ̄. Qui
diligit iniquitatē odit animā ſuā: quiſquis ergo
iuſto oꝛdine ſe diligit: ꝓximū ſicut ſeipm̄ dili-
gere debʒ: vt pmo ⁊ pncipaliter optet ſibi bo-
na ſpiritualia: ſecūdo coꝛpoꝛalia: ⁊ tertio tēpo
ꝛalia. In his tn̄ tribus gradibꝫ ſemper ſeipm̄
pꝛoximo ſuo ꝑponere debʒ: vt in dicto pcepto
datur intelligi. Diliges ꝓximū tuū ſicut teipm̄
Penſent ergo parentes ⁊ ꝓpinqui qualiter ſu
os filios diligant ſicut ſeipſos q̇s in iuſtis bo
nis ditare feſtinant: quos per ſimoniā ad pꝛe
bendas vel religiōes pꝛomouent: q̇s filiabus
vſurarioꝝ: raptoꝝ ⁊ ſimiliū ꝑ mānona iniqui
tatis iungūt: qui ergo tā in ſe ꝙ̄ in ꝓximo tem
poꝛalia coꝛpoꝛalibus: ⁊ coꝛpoꝛalia ſpūalibꝫ
anteponūt: nec ſe nec pꝛoximū amoꝛe iuſto di
ligunt. Tertio deniqꝫ ex parte finis: vt ſcʒ ali-
quis pꝛoximū diligat pꝛopter deum ſicut ⁊ ſe
ipſum pꝛopter deū diligere debet: vt ſic dile-
ctio pꝛoximi ſit ſancta. Pꝛo quo ſciendū ꝙ il-
lud ſanctū eſſe dicit̄ quod ad dei gloꝛiā oꝛdi-
natur: ſicut altare dicit̄ ſanctū eo ꝙ eſt deo de
dicatū ⁊ ſic de alijs. Sic amoꝛ ſanctus dicit̄
qñ deo ſanctificatur: hoc eſt qñ in ipſum vt in
ſummū bonū pure refert̄: cū enī deus fons eſt
oīm bonoꝝ: ad ipſum diligendū tanꝙ̄ ad cō-
mune bonū naturaliter quilibet inclinat̄: ſicut
fluuij egredientes a mari ad mare reuertunt̄:
quodā enī inſtinctu naturali cōe bonū parti-
culari pꝛefert̄: ⁊ vna queqꝫ pars ad bonū toti
us naturaliter oꝛdinat̄ ⁊ inclinat̄. hinc manus
percuſſionibꝫ exponunt̄: vt coꝛ ⁊ caput a picu
lis ꝯſeruentur: cū ex eis humani coꝛpoꝛis vi-
ta dependeat: ſic naturali quodā inſtinctu q̇-
libet ſemetipm̄ oꝛdinat in deū ſicut in beatitu
dinis fontē: ſicut pars in bonū totius natura-
liter oꝛdinat̄: perficit̄ aūt hoc charitatis virtu
te qua diligit homo ſeipm̄ pꝛopter deū: pcipit
igit̄ deus diligere ꝓximū ſicut ſeipm̄: id eſt ſa-
lutem anime ſui ꝓximi querere ac ad deū illū
dirigere ſicut ſeipm̄ ad deū dirigere debʒ: ad
quē naturaliter inclinat̄: ⁊ hic amoꝛ pꝛopꝛie
dicit̄ ſanctus. Eſt enī amoꝛ naturalis īter ſan
guine iūctos: cū ſe diligūt eo ꝙ ex eiſdem pa-
rentibus geniti ſunt: ſed non eſt amoꝛ ſanctus
nec ad ſalutē ſufficiens. Eſt ⁊ amoꝛ ciuilis ſi-
cut inter illos qui ꝓpter hoc ſe diligūt qꝛ ſunt
eiuſdē ciuitatis municipes: vel ſub eodē pnci
pe: ac eiſdem legibꝫ gubernant̄: vl̄ ſi ſunt eiuſ
dem negotij: officij: ſtudij: mutue ſocietatis: cō
uerſatiōis ⁊ ſic de alijs ex quibꝫ ꝯtrahit̄ amoꝛ
amicitie: ⁊ hmōi: dilectiones duas pmas con
ditiones cōpꝛehendere pūt: vt ſcʒ ſint veri ⁊
iuſti amoꝛes: ſed nō tertium: qꝛ non ſemꝑ oꝛdi
nant̄ in deū. ¶ Ad maioꝛē aūt euidentiā
ſciendū ꝙ ad pceptū de dilectiōe ꝓximi implē
dum affectū ſeptifoꝛmi ſe quis erga ꝓximi ex
ercere debet. Pꝛimus eſt affectus pie cōpaſ-
ſionis in aduerſis: quo ſcʒ mens alioꝝ mala
ſentiat ſicut ſua: ⁊ hoc pꝛincipaliter in ſpūali-
bus malis tam pene ꝙ̄ culpe: deinde in coꝛ-
poꝛalibus ⁊ tēpoꝛalibus afflictiōibus ⁊ iactu-
ris: ſicut apl̄s qui de ſe dicit. ij. Coꝛi. xj. Quis
infirmat̄ ⁊ ego non infirmoꝛ: q̇s ſcandalizat̄
⁊ ego non vroꝛ: hanc aūt compaſſionē lachꝛy
matus eſt ieſus Luc. xix. Qui videns ciuitatē
hieruſalē fleuit ſuper illā dicens. Si cogno.
⁊c̄. pꝛeuidit enī iacturā tā animarū ꝙ̄ coꝛpoꝝ
ꝙ̄ etiā rerū. Nec mirū cum de lege nature ſi
quid patitur vnū membꝛū cōpatiunt̄ ei oīa
membꝛa: vt dicit apoſtolus. j. Coꝛ. xij. Secū-
dus aūt eſt affectus ꝯgratulatiōis in pꝛoſpe-
ris: q̇ ſcʒ q̇s de alieno bono letat̄ ſicut de ſuo

ſiue ſit de pꝛofectu ſpūali. coꝛpali vel tēpali.
iuxta illud Ro. xij. Gaudete cū gaudētibꝫ: ⁊
qꝛ vt dꝛ. Mat. xij. bonus homo de bono the
ſauro coꝛdis ſui ꝓfert bona. idō opoꝛtunitate
ſe offerēte affectū coꝛdialis ꝯgratulationis ēt
oñdit ꝟbis ſic fecit Moyſes Numeri. xj. cuꝫ
Joſue ferret egre ꝙ Heldad ⁊ Medad in
ꝑpl̄o ꝓpharēt: q̇d iq̇t emularꝭ ꝑ me: q̇s mihi
tribuet vt oīs ppl̄us ꝓpheret ⁊ det eis ſpūm
ſuū de⁹ d q̇ etiā ponit exēplū apl̄us. j. Coꝛ.
xiij. Si gloꝛiat̄ inq̇t vnū mēbꝛuꝫ ꝯgaudēt ei
oīa mēbꝛa. Sumus enī inuicē mēbꝛa in myſti
co coꝛpe chꝛiſti vt dꝛ Epheſ. iiij. Terti⁹ ꝟo
eſt affectus trāq̇lle ſuppoꝛtationis: nā difficil
limū eſt in hūana ꝯuerſatiōe nō oꝛiri ſcādala
tū ex fragilitate: tū ex ignoꝛantia: tū etiam ex
malitia q̇ in pñti ſeculo regnāt: ille igit̄ cōmē-
dand⁹ ē q̇ alioꝝ nō ſolū īpfectiones ſʒ etiā in
uectiones magnanimo ⁊ trāq̇llo coꝛd ſuffer-
re nouit: cū h tāti ſit meriti ⁊ ꝟtutis vt in eo
pēdeāt oēs leges ⁊ ꝓphete iuxta illd Galath.
vj. Alter alterius onera poꝛtate ⁊ ſic adim-
plebitis legē chꝛiſti: ⁊ h fit pꝛincipalit̄ cū coꝛ-
de oꝛe ⁊ ope. Hec tria dimittit ⁊ ꝯdonat. Pꝛi
mo graues iniurias exēplo chꝛiſti pꝛo cruci-
fixoꝛibus oꝛantis in cruce: pater inq̇t dimitte
eis qꝛ neſciunt q̇d faciunt: qd exēpluꝫ apl̄us
imitandum ꝓponit Epheſ. iiij. dicens. Eſtote
inuicem benigni: miſericoꝛdes: donantes in-
uicem ſicut deus in chꝛiſto donauit nob. Se
cundo magnas infamias. ſicut ⁊ chꝛiſtus in-
famatus eſt dum diceretur inſanus blaſphe-
mus publicanoꝛum amic⁹: demoniac⁹ ſedu-
ctoꝛ ꝓpl̄i: potatoꝛ vini ⁊c̄. q̇ tamen affectu coꝛ
diali cūcta remiſit ⁊ nos remittere docuit dū
in oꝛatione dñica ſubiunxit: dimitte nobis de-
bita ⁊c̄. Tertio magna rerū diſpendia: ſicut
apl̄us ad quoſdam dicit Hebꝛeo. x. Rapinā
bonoꝝ veſtroꝝ cū gaudio ſuſcepiſtis exēplo
chꝛiſti qui veſtibus ſpoliat⁹ nudus in cruce
pependit. Quartus pinde eſt affectus beni-
gne conuerſationis: nō reddēdū malū ꝑ ma-
lo: ſed in bono malum vincēdo: coꝛde: oꝛe et
opere: ſicut expꝛſſe pꝛecepit dñs Luc. vj. Dili
gite inimicos veſtros. ſ. coꝛde: benefacite his
qui oderunt vos: ſcʒ: opere: ⁊ oꝛate ꝑ perſecu
toꝛibus ⁊ calumniantibꝫ vos. ſ. oꝛe. ē em̄ beni
gnitas quidā animi dulcoꝛ excludēs omneꝫ
nequitiā: habilitās hominē ad internam leti
ciam ⁊ ad beniuolentiam: in exterioꝛi quoqꝫ
conuerſatione reddens hominē affabilē ⁊ be
nignum. Dicūt̄ aūt benigni q̇s bonus amo-
ris ignis ad bñfaciendū ꝓximis etiā aduer-
ſarijs feruere facit. Quintus itaqꝫ ē affectus
hūilis honoꝛationis: q̇ ſcʒ oēs reueret̄ ⁊ ho-
noꝛat: oēs ſibi pfert. oībꝫ tanꝙ̄ dominis ſuis
humili coꝛde ſe ſubdit: ſcđm illud. j. Petri. ij:
Omnes honoꝛate fraternitatē diligite. Et
iteꝝ ad Romanos. xij. Honoꝛē inuicē pueni-
entes: ſed qꝛ de hoc honoꝛe pſtando tactū ē
ſupꝛa in pꝛimo ſermone pcepti huius. idō bꝛe-
uitati conſulēs ꝓſequi ptermitto. Sextus aūt
eſt affectus coꝛdialis vnionis vt ſcʒ homo ꝙ̄-
tum in ſe eſt: ⁊ ꝙ̄tū ſcđm deū pt cū alijs vnitū
ſe ſentiat ac omnium rectū velle ꝑ ſuo rēpu-
tet: ⁊ huius vnitatis coꝛdialis affectus ex tri
bus in anima generatur ⁊ conſeruatur. Pꝛi-
mo ex humilitate q̇ ſcʒ pꝛoximo ſcđm deum in
omnibus condeſcendit honoꝛem ⁊ gratitudi
nē ⁊ q̇dlibet humilitatis obſequiū gratanter
impendit vñ tā in cōdonandis iniurijs ꝙ̄ in
ſuppoꝛtandis miſerijs ⁊ defectibꝫ ſe ꝓmptuꝫ
exhibet: eo ꝙ ſe longe viliorē ⁊ talibꝫ digniſſi-
mum reputat: Ad que nos apl̄us ad Rom.
xij hoꝛtatur dicens: Non alta ſapientes ſʒ hu
milibus conſentientes. Secūdo vero ex pu-
ritate. preſertim illa de qua dicitur Matt. v.
Beati mundo coꝛde ⁊c̄. Hij ſunt em̄ mundi
coꝛde qui ſimplici oculo ⁊ puro coꝛde in deū
intendentes: inter immunda mundi munduꝫ
habentes aſpectum ꝓximū in dño dumtaxat
charius amplectuntur: de h oculo dicit̄ in cā
ticis: vulneraſti coꝛ meum ſoꝛoꝛ: mea ſponſa:
ſequitur in vno oculoꝝ tuoꝛū. Tertio pinde
ex ipſa charitate: charitas em̄ q̇ liquit huma
na coꝛda cum in coꝛ hominis fuerit diffuſa di
uinitus illudqꝫ humile ac purum inuenerit
omnia alioꝝ bona in ſe trāſfoꝛmat ⁊ ſua facit:
ſolum nanqꝫ liq̇dū eſt qd omni foꝛme ꝯgruit
quod optime amatoꝛis coꝛdi ꝯuenit. Factū ē
inquit coꝛ meū ſicut cera liqueſcens: Ex his
autem tribus vt dicit̄ Act. iiij. Multitudis
credentium erat coꝛ vnum ⁊ anima vna in
domino. qꝛ hūilitas eos euacuauerat ſenſu ꝓ
pꝛio. puritas eos mundauerat mundano con
tagio: ⁊ charitas ꝑ trāſfoꝛmationem colloca
uerat in vno amoꝛoſi coꝛdis glutino. Septi-
mus deniqꝫ eſt affectus chꝛiſtifoꝛmis oblati-
onis ⁊ paſſionis pꝛo omnibus. vt. ſ. exēplo ie-
ſu chꝛiſti paratus īueniat̄ ꝓ oībus ⁊ ſinglo⁊
ſalute ponere animā ſuā: qꝛ vt dicit̄ Joh. xv.
Maioꝛē hac dilectionem nemo hʒ vt aīaꝫ ſu
am ponat q̇s ꝑ amicis ſuis. tūc em̄ vere dili-
git ꝓximū ſuū ſic ſeipm̄: tradens ꝓpꝛiā vitam

vt lucref illius animã: ad qḋ nos hortaf exẽplo christi Joh. in pria canonica. ca. iij. dicẽs In hoc cognouimꝰ charitatẽ dei: qm̃ ille ꝓ nobis animã ſuã poſuit ⁊ nos debemus animas pro fratribus ponere. Ad lau. dei.

¶ De actibus interioribus charitatis q̄ ſunt dilectio: gaudiũ: miſericordia: pax: ⁊ de differẽtia amoris amicitie ⁊ cõcupiſcẽtie. Ser. xxij

Honora patrem tuum ⁊ ma.

h Jam ordine congruo videndum ẽ de actibus charitatis tam interioribꝰ q̃ʒ exterioribꝰ. Quãtũ igif ad actꝰ interiores: A Primo q̃ri põt vtrũ principalior actꝰ charitatis ſit diligere amore amicitie vł cõcupiſcẽtie: pſertim cũ actꝰ ille q̄ deꝰ diligitur: vt obiectũ beatitudinis eſt actꝰ principaliſſimꝰ charitatis: q2 ſub tali rõne eſt obiectũ charitatis: ſʒ ſic diligere deũ ẽ velle ipm̃ habere qḋ ẽ ipm̃ amare amore cõcupiſcẽtie. Cuʒ ei ex charitate volo deũ mihi diligo me amoꝛ amicitie ⁊ deũ amore cõcupiſcẽtie: ſed certuʒ eſt ꝙ iſte actꝰ ẽ principalior inq̃ʒtũ ferf in deum q̃ʒ inq̃ʒtũ reflectif in ſeipſum. Ad h̄ rñdet Rich: ſup. iij: di. xxvij. ꝙ amor amicitie ⁊ cõcupiſcentie dupliciť ꝯparari poſſunt. Primo inq̃ʒtum ſunt reſpectu eiuſdẽ amati ⁊ tũc amor amicitie ſp nobilior eſt ceterꝭ paribꝫ ſicut eñ nobilior ratio naturalis entitatis eſt exiſtere in ſe q̃ʒ in alia: vt pꝫ in ſubſtantia ⁊ accidente: ſic rõ nobilior eſſendi bonũ eſt eſſe bonuʒ ſcḋm ſe q̃ʒ eſſe bonũ alterius bonũ aũt quod amaf amore amicitie: aut amaf q2 bonũ ſm ſe: aut ſit bonum ſcḋm ſe: q2 amãs amore tali vult amato vł bonũ qḋ iã habet vł quod adhuc non hꝫ: Amore ꝟo cõcupiſcẽtie bonum amaf ad h̄ vt ſit bonũ ipſius amãtis vł alterius cui amãs bonũ illḋ ꝯcupiſcit. Scḋo ꝟo inq̃ʒtũ ſũt reſpectu diuerſoꝝ amatoꝝ. ⁊ tunc amor ille amicitie ⁊ concupiſcẽtie pñt eſſe idẽ actus ſcḋm rẽ: vt cũ volo deũ mihi: deũ amo amore concupiſcentie: ⁊ me amore amicitie. ⁊ tñ idem actus eſt: poſſunt etiã eſſe actus differentes ſm rem. ⁊ ſic cõparando vnũ amoreʒ ad aliũ poſſibile ẽ amorẽ ꝯcupiſcẽtie nobiliorem eſſe q̃ʒ amorẽ amicitie ꝓpter maiorẽ nobilitatẽ amati: ſʒ q2 ꝑ charitatem amor concupiſcentie reſpectu nobiliſſimi amati quod eſt deus ordinaf ſic ad finẽ ad amoreʒ amicitie nam q̄ ex charitate vult frui deo qḋ eſt ipm̃ amare amore cõcupiſcentie: hoc ideo vult vt deus honoref ⁊ glorificetur in ſe qḋ ẽ ipſum amare amore amicitie: q2 ſic amans deo vult principaliter gloriam ⁊ honorẽ. iḋ ſimpliciter loquendo amor amicitie nobilior eſt: ⁊ charitatis principalior actus. Dicendum igitur ꝙ deum diligere vt beatitudinis obiectũ intelligi põt dupliciter. Uno modo ſic ꝙ diligens ad hoc ipſum diligat: vt ſuã pfectionẽ ꝑ ipſuʒ conſequaf: ⁊ ſic deum diligere nõ ẽ principaliſſimus actus charitatis: nec ſub iſta rõne eſt obiectũ principale charitatis. Alio mõ ſic ꝙ diligaf. q2 in ipo ſunt oẽs pfectiones ſimpliciter qḋ requirif ad h̄ vt aliq̄d ſit pfecte beatitudinis obiectũ: ⁊ ſic diligere deũ ẽ principaliſſimus actus charitatis. ⁊ eſt dilectio amicitie: q2 ſic diligẽs principalius vult deũ habere oĩes pfectiões q̄s hꝫ q̃ʒ velit aliq̄d aliud. Ex his igif pꝫ ꝙ deus ex charitate diligitur ꝓprie amore amicitie qḋ ẽ ipm̃ diligere ꝓpter ſeipm̃ ⁊ nõ ꝓpter aliq̄d aliud. Ad cuiꝰ euidentiam dicit Tho: ſcḋa ſcḋe: q. xxvij. ꝙ ſm q̃tuor genera cauſaꝝ põt aliq̄d diligi nõ ꝓpter ſe ſed ꝓpter aliud. Primo ſcḋm genus cauſe finalis ſicut diligimus medicinam ꝓpter ſanitatem: ſed ſic ex charitate non diligimus deũ propter aliud: q2 non ordinaf ad aliud ſicut ad finem: ſed ꝓpter ſeipm̃: q2 ipſe eſt finis vltimꝰ omnium Secũdo ſcḋm genus cauſe formał ſicut diligimus hominem ꝓpter virtutem: q2 ſcʒ virtute formaliter bonus eſt ⁊ ꝑ ꝯſequẽs diligibilis: ſed ſic non diligimus deum: q2 nõ informatur aliquo alio ad h̄ ꝙ ſit bonus: ſed eius ſubſtantia ſua bonitas eſt: ſm quam exemplariter omnia bona ſũt. Tertio ſm genꝰ cauſe efficientis: ſicut diligimus aliq̄s inq̃ʒtũ ſunt filij talis patris: ⁊ ſic etiã nõ diligimus deum. q2 bonitas ei non ineſt ab altero ſʒ ieſt omnibus alijs ab ipſo. Quarto ſcḋm diſpoſitionem q̄ reducitur ad genus cauſe materialis dicimus aliquid diligere ꝓpter illud qḋ nos diſpoſuit ad eius dilectionem: vt ꝓpter aliqua beneficia ſuſcepta quamuis poſtea q̃ʒ iam amare incipimus nõ ꝓpter illa beneficia amemus amicum ſed ꝓpter eius virtutẽ: ⁊ ſic deus diligi poteſt ꝓpter aliud. q2 ſcʒ ex aliquibus alijs diſponimur ad hoc ꝙ in dei dilectionem proficiamus. ⁊ per beneficia ab eo ſuſcepta vel ꝑ premia ſperata vel ꝑ penas q̄s per ipm̃ vitare intendimus. ¶ Scḋo pncipaliter queri poteſt de interioribus effectibꝫ cõſequentibus principalem actum charitatis qui eſt dilectio: et ſunt principaliter tres effectus. ſ. gaudiũ. miſericordia ⁊ pax. Queritur igif vtrũ gaudiũ ſit effectus ipſius charitatis in nob: pſertim cũ ex abſentia rei amate magis triſticia ſequif q̃ʒ gaudiũ: ſʒ deus quẽ per charitatẽ diligimus ẽ nobis abſens q̃ʒdiu in hac vita viuimꝰ: q2 q̃ʒdiu ſumus in corpe peregrinamur a dño: vt dr ij. Coꝝ. v. Ad h̄ rñdet Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xxviij. ꝙ ex amore pcedit ⁊ gaudiũ et triſticia: ſʒ ꝯrio mõ Gaudiũ enim ex amore cauſaf vel ꝓpter pſentiã boni amati. vel etiã ꝓpter h̄ ꝙ ipſi bono amato ꝓprium bonũ ineſt et ꝯſeruaf et ſm h̄ maxime ptinet ad amorẽ beniuolẽtie vł amicitie ꝑꝫ quã aliq̄s gaudet de amato ſe pſpere gerente etiã ſi ſit abſẽs ecõtrario ꝟo ſeq̄f ex amore triſticia vel ꝓpter abſentiã amati vł ꝓpter h̄ ꝙ amatũ cui volumus bonũ ſuo bono priuaf. aut aliq̊ mõ depmif. Charitas aũt ẽ amor dei cuius bonũ imutabile eſt. q2 ipſe ẽ ſũma bonitas. et ex h̄ ipſo qḋ amaf eſt in amãte ꝑ nobiliſſimũ ſuum effectũ. ſm illud. j. Joh. iiij. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo: et iḋo ſpũale gaudium qḋ de deo habetur ex charitate cauſatur. et licet q̃ʒdiu ſumus in corpore ꝑegrinari dicimur a dño q̃ʒtum ad pſentiam clare viſionis tamẽ amãtibꝫ ie pſens ẽ in hac vita ꝑ grẽ inhabitationẽ iuxta illḋ Joh. xiiij. Ad eum veniemus et manſionẽ apud eũ faciemus. ¶ Qḋ ſi querif vtrum illud gaudium ſpũale admixtionem aliquã triſticie recipiat. Reſpõdet ibidẽ Tho. ꝙ ex charitate de deo duplex cauſatur gaudiũ. Unũ quidẽ pricipale quod eſt propriuʒ charitatis. ſ. ſm ꝙ gaudemus de bono diuino ſm ſe conſiderato: et tale gaudium eſt melius: nec patif admixtionẽ triſticie: ſicut nec illud bonum de quo gaudef aliquam mali admixtionem habere poteſt: hinc dicitur Phil. iiij: Gaudete in dño ſemp. Aliud autem eſt gaudiũ charitatis quo gaudet quis. de bono diuio ſm ꝙ pticipatur a nobis. participatio põt impediri ꝑ aliquod contrarium. et ex hac parte põt hr̃e pmixtionẽ triſticie. prout ſcʒ quis de eo triſtatur: qḋ diuine participationi repugnat vel in nobis vel etiã in proximis q̊s tanq̃ʒ noſipos diligimus: ſicut ipſa peccata et defectus q̊tidiani incolatuſq̃ʒ pſentis miſerie ac ſiłia q̄ triſticiam cauſant. eo ꝙ defectũ importãt pticipationis ſummi boni. B Tertio pncipaliť q̃ri pt de miſericordia q̄ ſiłr eſt interior effectus charitatis: vtrum. ſ. miſericordia eſt virtus aliq̄: pſertim cũ nihil qḋ ẽ ꝟtuti ꝯriũ eſt laudabile: ſed Nemeſ ꝯriatur miſericordie: vt dicit pħus. in. ij. Rheto. Nemeſ eñ ẽ paſſio laudabilis: vt dr in. ij. Eth. g̊ miſcḋia nõ ẽ virtus. Nimirũ cũ dicit Saluſtiꝰ. ꝙ oẽs hoies q̄ de rebꝫ dubijs cõſultãt: ab ira ⁊ miſcḋia vacuos eſſe decet: non ei animꝰ facile verũ puidet vbi iſta officiunt: hec ille. Ad h̄ rñdet Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xxx. ꝙ miſcḋia dolorẽ iportat de aliena miſeria: q̄ dolor nõiare pt. Uno mõ motũ appetitus ſenſitiui: ⁊ ſm h̄ miſcḋia paſſio ẽ ⁊ nõ ꝟtꝰ imo pt ẽẽ vitiũ ſi nõ fuerit rõe regulata. Hinc auctoritas Saluſtij iã poſita intelligif de miſericordia ſm ꝙ ẽ paſſio rõe nõ regulata. q2 ſic ipedit cõſiliũ rõnis dũ facit a iuſticia deuiare. Alio mõ noiare põt motũ appetitꝰ intellectiui ſm ꝙ alicui diſplicet malũ alteriꝰ: q̄ motus eſſe poteſt ſm rõnem regulatus: ⁊ poteſt ſm hunc motum rõne regulatũ etiam regulari motus inferioris appetitus. Uñ dicit Auguſt. in. ix. de ciui. dei. ꝙ iſte motus animi: ſcilicet miſericordia ſeruif rationi: quando ita prebetur miſericordia vt cõſeruetur iuſticia: ſiue cũ indigenti tribuitur. ſiue cum ignoſcitur penitenti: ⁊ quia ratio virtutis hũane cõſiſtit in h̄ ꝙ animi motus rõne reguletur: iḋ conſequẽs eſt miſericordiam eſſe virtutem. Ad obiectũ igif dicẽdũ. ꝙ phus de miſericordia ⁊ nemeſi loquitur ꝙ vtraq̃ʒ eſt paſſio: ⁊ habent quidẽ contrarietatẽ ex pte eſtimationis quã habent de malis alienis, quia de his miſericors doleʒ inquãtum eſtimat aliquẽ indigna pati: nemeſiticus autem gaudet inquantum eſt mat aliquem digne pati: et triſtatur ſi indignis proſpere ſuccedit: ⁊ vtrũq̃ʒ laudabile eſt et ab eodem nomine deſcendens vt ibidem dicitur. Unde ex dictis patet: ꝙ illa duo proprie nõ contrariant: quia diuerſis reſpectibꝰ aſſumũtur. immo verius miſericordia virtus moralis eſt circa paſſionem exiſtens ⁊ reducitur ad illam medietatem que dicitur nemeſ: que ſic exhibet miſericordiã vt tamen ſeruet iuſticiã. ¶ Qḋ ſi q̃ritur vtrum miſericordia ſit maxia virtutum. Rñdet ibidẽ Tho. ꝙ miſcḋia in ſe eſt maxima virtutũ: ad miſericordiã eñ pertinet ꝙ alijs effundat ⁊ eoꝝ defectus ſubleuet ſed quo ad habentem nõ eſt maxima virtutũ niſi is qui habet ſit maximus: q̄ nullum habꝫ ſupra ſe ſicut deꝰ. de q̊ dicif. miſeratiões eius ſup omnia opa eius: vt pote cui ꝓpriũ eſt miſereri: q̄ vero ſup ſe aliq̄d hꝫ ille maius ⁊ meliꝰ eſt coniungi ſuperiori, q̃ʒ implere defectũ inferio

ris ꝛ ideo ꝙtum ad hominem qui deū hab3
ſuperiorē: charitas ꝑ quā vnit̄ deo potior eſt
ꝙ̄ miſericordia ꝑ quam ſupplet defect⁹ ꝓxi-
morum: ſed int̄ oēs virtutes q̄ ad ꝓximū ꝑti-
nent potiſſima ē miſcdia: ſicut eſt etiā potior3
actus. Hinc dr̄ Oſee. vj. ꝛ Matth. xij. Mi-
ſericordiā volo ꝛ nō ſacrificiū. q2 ꝑ exteriora
ſacrificia vel munera deus nō colit̄ ꝓpter ſe
ſed ꝓpter nos ꝛ ꝓximos: nō eñ indiget ſacri-
ficijs nr̄is ſ3 ea q̄ ſibi vult offerri ꝓpter nr̄am
deuotionē ꝛ ꝓximoꝝ vtilitatē ꝛ iō miſcdia q̄
defectib⁹ alioꝝ ſubuenit̄ ē ſacrificiū deo ma-
gis acceptū: vtpote ꝓpinqui⁹ iducēs vtilitatē
ꝓximo ꝛ ſm̄ illud Heb. vlt. Bñficētie ꝛ cōio
nis nolito obliuiſci: talib⁹ eñ hoſtijs ꝓmeret̄
deus. ¶ Quarto ꝑncipalit̄ q̄ri pōt de pa
ce vtrū. ſ. pax ſit effect⁹ ꝓpri⁹ charitat3 ꝑſer-
tim cū diſſenſio q̄ paci ꝯriat̄ ꝑt eē cū charita
te. Paul⁹ eī ꝛ Barnabas diſſenſiſſe legunt̄:
Act. xv. ſic ſacri doctores in aliq̄b⁹ opinioni-
b⁹ diſſentiunt. Ad h̄ rñdet Tho. ſcda ſcde. q.
xxix. ꝙ de rōe pacis ē duplex vnio q̄ req̄ritur
Una eſt ſm̄ ordinationē ꝓprioꝝ appetituū in
vnū. Alia ſm̄ vnionē appetit⁹ ꝓprij cū appe
titu alterius: ꝛ vtrāq3 vnionē charitas efficit
Pro quo ſciendum ꝙ dupliciter ꝯtingit cor ho
minis tendere in diuerſa. Uno mō ſm̄ diuer
ſas potentias appetitiuas: ſic appetit⁹ ſenſi-
tiuus plerūq3 tendit i ꝯtrariū appetit⁹ rōnalis:
ſm̄ illō Gal. v. Caro ꝯcupiſcit aduerſus ſpm̄
Alio mō inq̄ꝫtū vna ꝛ eade3 vis appetitiua
tendit in diuerſa appetibilia q̄ ſil̄ conſequi ñ
ꝑt: ex q̄ neceſſariū eſſe repugnantiā motuum
appetitus. vnio vero motuū iſtorū eſt de rōe
pacis: nō enim h3 hō pacatū cor: etiā ſi habe-
at aliquid qd̄ vult ꝙ̄diu reſtat ei aliq̄d volen
dum qd̄ ſil̄ hr̄i nō pōt quā vnionē facit chari
tas ſm̄ quod deus diligit̄ ex toto corde. vt. ſ.
omnia referam⁹ i ipm̄: ꝛ ſic oēs appetit⁹ nr̄i
in vnū ferunt̄. Silr̄ dupliciter contingere ꝑt
diſſenſio diuerſorum cordiū: vel eñ cōtingit
in opinionib⁹ tm̄ ꝛ illa diſſenſio nō repugnat
paci q2 opiniones pertinent ad intellectu3 q̄
precedit appetitum qui ꝑ pacē vnit̄: Silr̄ ēt
diſſentire in paruis bonis non repugnat pa-
ci viatoris. quia talis diſſenſio procedit ex di
uerſitate opinionum: dum vn⁹ eſtimat hoc d̄
quo eſt diſſenſio: pertinere ad bonu3 illud in
quo conueniunt: et alius eſtimat non ꝑtinere.
et ſm̄ hoc talis diſſenſio de minimis ſicut int̄
Paulum et Barnabam: ꝛ de opinionibus ſi
cut inter ſacros doctores. lic3 paci perfecte re
pugnet que erit tm̄ in patria: in qua plene ve-
ritas cognoſcet̄ ꝛ ois appetit⁹ cōplebit̄: paci
tñ ipfecte ñ repugnat q̄lis habet̄ in via. Se
cūdo ꝯtingere ꝑt diſſenſio diuerſoꝝ cordiu3
in bonis cōferētib⁹ ad vitā ꝛ ꝑcipue i magni3
q̄ꝛū vnio ē de rōe pacis ꝙ̄ vnionē ꝑficit cha
ritas ſ3 ꝙ diligim⁹ ꝓximū ſic noſmetipos: ex
q̄ ꝯtingit ꝙ hō vult iplere volūtatē ꝓximi ſic
ſuipi⁹: ꝛ ꝓpt̄ h̄ int̄ amicabilia vnū ponit̄ idē
ꝑtitas dilectiōis ſiue electionis: vt pat3 in. ix.
Eth. Et Tulli⁹ in lib. de amicitia dicit: Qd̄
amicoꝝ ē idē velle ꝛ nolle ¶ Quinto q̄ri pōt:
vtrū oia pacē appetāt: ꝑſertim cū dicit Aug.
xix. de ci. dei. tale bonū eſt bonū pacis: vt i re-
bus creat3 nihil gratioſius ſolet audiri: nihil
delectabilius cōcupiſci: nihil vtilius poſſide-
ri: Et addit ibidem ꝙ omnia pacem appen-
tant: cum tamen ꝯtrium a multis actitari vi-
demus de quibus: pſ. dicit. Cum his q̄ ode-
runt pacem eram pacificus. Ad h̄ dicendu3
duplex eſt pax: Quedam eſt apparens ꝛ non
vera ꝛ illa cōuenit cum cōcordia: nam cōcor
dia eſt quedam vnio voluntatū diuerſorum
cordiū: ꝙ ſi malum eſt in quo cōcordāt: tūc ē
ibi tm̄ conſenſus cordiū: non aūt ꝯſenſus ap
petituum ſinguloꝝ cordium. ꝛ ſic nō eſt vera
pax impijs ſed ſolum apparens: verbi grā:
cum in actu conſentiunt adulterij: vis appe-
titiua tendit in diuerſa appetibilia: que ſimul
aſſequi non poteſt: eo ꝙ ſenſus appetitiuus
tendit in contrarium appetitus rōnalis. Affe
ctit enim miſer fedis delectationibus frui: nec
fama pollui: nec vindicta diuīa mulctari: nec
conſcientia remordente cruciari: ſed hoc con
ſequi non poteſt. Secunda pax eſt vera et
aliquid concordie ſuperaddit ac inuenit̄ tm̄
in bonis nam ſi qui concordant in bono: tūc
non eſt ibi tm̄ conſenſus diuerſoꝝ cordiū: ſed
etiam cōſenſus appetituum ſinguloꝝ cordiū:
ꝛ hanc duplicem pacem ſc3 dei vnione ap-
petituum ſinguloꝝ cordiū: quā vt dictum eſt
operatur in nobis charitas dei ꝛ pacem ꝓxi
mi in vnione multorum cordiū ꝙ̄ ꝓximi cha
ritas in nobis operatur: cōmendat domin⁹
diſcipulis dicens: Pacem relinquo vobis. ſ.
ꝓximi: pacem meam ꝛc. ꝛ vtranq3 pacem na
turaliter omnes appetunt. nam ꝛ omnes bel
lantes per bella querunt ad aliquā pacē per
fectiorem ꝑuenire ꝙ̄ prius habuerant in qua
nihil eorum voluntati repugnet: quam pacē
ſolus deus dare poteſt nec veraciter inuenit̄
niſi in eo ꝙ diuine voluntati ꝑ oia conuitur:

¶ De actibus exterioribus charita-
tis qui ſunt triplices: ſc3 corꝑales.
ſpūales ꝛ reales. ¶ Sermo xxiij.

Honora patrem tuū ꝛc. Expe
b diti de actibus interiorib⁹ charita-
tis. Jam ad proſequendū actus ex
teriores ipſius ſtilū cōuertamus: quos vt ꝑ-
ſenti ſpeculationi ſufficit triplices diſtinguere
poſſumus: ſc3 corꝑales: ſpūales ꝛ reales. A
Quantū igit̄ ad effectus corꝑales ꝑmo que-
ri pōt: vtrū in quātalicunq3 charitate cōſtitu
tus teneat̄ mortem ſubire pro chriſto: ꝑſertim
cū dicit̄. j. Johan. iij. qm̄ ille animā ſuam pro
nobis poſuit ꝛ nos debemus pro fratrib⁹ ani
mas ponere. alioquin dicit dñs Luce. ix. Qui
me erubuerit ꝛ meos ſermones corā homini
bus: ꝛ filius hois erubeſcet eum cū venerit in
in maieſtate ſua. Ad hoc rñdet Bonauē. ſuꝑ.
iij. diſt. xxx. ꝙ ſubire mortē intentione placendi
deo cōtingere pōt tripliciter. Uno modo qñ
adeſt neceſſitas vel deſerēdi iuſtitiā vel amit-
tendi vitā: ꝛ tunc ſubire mortē eſt iuſtitie ꝛ ne-
ceſſitatis. Alio modo qñ ſe offert oportunitas
manifeſtandi diuinā gloriā ꝛ edificandi eccle
ſiam: ꝛ tunc eſt ꝑfectionis ꝛ ſuperogationis.
Tertio mō ſolum ex hoc ꝙ vitā ſuā habet ex-
oſa3: ꝛ hoc eſt temeritatis ꝛ crudelitatis. Uñ
Aug. Jllos qui ſemetipſos ꝑſocant ꝛ ꝑcipi-
tio collidunt propter vite ꝑſentis odium: dicit
eſſe ſceleratiſſimos ꝛ crudediſſimos homici-
das: tractans illud Johannis. xij. Qui odit
animā ſuā in hoc mundo: in vitam eternā cu-
ſtodit eā. Cum ergo querit̄ vtrū omnes tene
ant̄ mortē ſubire pro xp̄o dicendū: ꝙ pro loco
ꝛ tēpore vbi talis optio datur. vel ꝙ iuſtitia de
ſerat̄: vel ꝙ vita perdat̄: ibi omnis quātūcun-
q3 ſint imperfecti tenent̄ ſubire mortē: ꝛ ꝑeli-
gere magis deo dilecto mori ꝙ̄ ipſo offenſo
viuere: ſed vbi non īminet talis neceſſitas nec
talis optio datur: ſed tantū offert ſe oportuni-
tas manifeſtandi diuinā gloriā ꝛ edificandi ec
cleſiā: ſi quis ſe tūc morti exponit talem mor-
tem ſubire ꝑfectionis ꝛ ſuperogationis eſt: ad
quā non oīs tenent̄: q2 citra dictā neceſſitatē
poſitus ſubterfugere ꝛ ſeipm̄ occultare pōt.
Nec ex hoc dicitur nomen xp̄i erubeſcere: ſed
tūc tm̄ qñ timore mortis negat ipm̄ xp̄m nec
illō debitū de quo Joh. loquit̄ in auctoritate
iam dicta ſemꝑ eſt debitū neceſſitatis ad qd̄
obligamur: ſed eſt debitū cōgruitatis ad qd̄
ammonemur. ¶ Scdo queri pōt: vtrū habē
tes charitatē perfectā teneant̄ ea q̄ ſunt perfe
ctionis adimplere: ꝑſertim cū ſm̄ Greg. in o-
mel. Creſcentibus donis rōnes etiā creſcunt
donoꝝ: ꝛ cui plus cōmittitur plus exiget̄ ab
eo: cui ergo cōmittit̄ perfecta charitas: cū de-
us exigat actū habitui cōuenientem: videt̄ ꝙ
ille tenet̄ ad opera ꝑfectionis: imo ne deficiat
tenetur proficere: cum nō ſit mediū inter hec:
eo quod in via dei non ꝑgredi regredi eſt
nec vnq̄ꝫ viator in eodem ſtatu ꝑmanet: nec
videtur poſſe proficere perfecta charitas niſi
in operibus ꝑfectionis ꝛ ſupererogationis.
Ad hoc reſpondet Bonauē. vbi ſupra. ꝙ q̄n
q3 modis quis genera perfectionis diſtingui
poſſunt: ꝛ ſm̄ hoc quinq3 modis quis obliga
tur ad aliquid. Primū genus eſt ꝑfectio iuſti-
tie ꝛ ſufficientie que ꝯſiſtit in adimpletiōe mā
datorum dei: de qua dicit̄ Matth. v. Eſtote
ꝑfecti ſicut ꝛ pater veſter celeſtis ꝑfectus eſt
Et ad hoc mandatū diuinū obligātur oēs
tam perfecti ꝙ̄ etiā imperfecti. Perfecti tamē
eo magis obligant̄ de bono ꝛ equo: quo ma-
gis bonū percipiunt: ꝛ per quod diuinū man-
datum implere poſſunt. Secundū genus eſt
perfectio religionis que conſiſtit in obſeruan
tia conſilioꝝ dei: de qua dicitur Matth. xix.
Si vis perfectus eſſe vade ꝛ vende oia ꝛc. ꝛ
ad hanc perfectionē quis non obligat̄: licet ꝑ
fectam charitatē habeat: niſi votū religionis
interueniat. Tertiū genus eſt perfectio ꝑlati-
onis: que ꝯſiſtit in regimine ſubditoꝝ: de qua
dicitur Luce. vj Perfectus omnis erit ſi ſit ſi
cut magiſter eius: vnde propter officiū ſuſce-
ptū quis obligatur ad perfectionē ꝑlationis:
alias autem nō. Quartū genus eſt ꝑfectio o-
perationis: que cōſiſtit in oſtenſione exemplo-
rum: de qua dicitur Geñ. ix. Noe vir iuſtus at
q3 perfectus in generationibus ſuis: vnde lic3
quis non obligetur ad aliquid ſimpliciter vel
ſm̄ ſe: tamen ad euitandum ſcandalū puſillo-
rum: ꝙ vtiq3 graue peccatū eſt: vt dicit Tho.
ſcda ſcde. q. xliij. Quis obligatur ad perfectio
nē operationis. Hinc dicit apl̄s. j. Corin. viij
Non manducabo carnē ineternū ne fratrem
meū ſcandalizem. Hinc iterum dicit. Omnia
mihi licent: ſed non omnia expediunt. Quin-
tū deniq3 genus eſt ꝑfectio tranquillitatis: q̄
conſiſtit in ꝯſumatione difficilimoꝝ optimoꝝ
ſicut dicitur. j. Joh. iiij. ꝙ perfecta charitas fo
ris mittit timorem: ꝛ ph̄s dicit: ꝙ perfecta vir
tus optimoru3 eſt optima: ꝛ ad hoc quis non

obligatᷣ niſi ſm ↄſcientie dictamē: per qḋ obligatᷣ ad pfectionē trāquillitatis ꝓpter cōſcientie iudiciū: vnde generaliter ad quatuoꝛ vltima pfectionis genera q̄s non obligatᷣ in pfecta charitate exiſtens: q̄ꝫtum eſt ex obligatiōe diuini mādati: niſi ſupinducatᷣ aliqua noua obligatio ad hmōi genera pfectionū adimplenda. Ad obiectū igitᷣ dicendū: ꝙ homo nō tenetur ſemꝑ ꝓficere in charitate: loquēdo de pfectu qui ↄſiſtit in augmento ⁊ incremēto charitatis: qꝛ charitas non auget in homine continue: ſed loquendo de pꝛofectu qui cōſiſtit in bonoꝝ operū multiplicatione ⁊ iuſtitie exercitatione: ſic tenetᷣ quis ꝓficere: qui tamen pꝛofectus charitatis non tm̄ attenditᷣ in impletione conſilioꝝ ⁊ operū pfectoꝛum: ſed etiā in obſeruantiā mandatoꝝ. ¶ Tertio queri pōt de effectibus exterioꝛibus ſpūalibus ipſius charitatis: ⁊ pꝛimo quo ad pꝛoximū vtrum. ſ. coꝛrectio fraterna ſit actus charitatis: pſertim cū actus cōtrarij non pertineant ad eandem virtutē: ſed ſuppoꝛtare peccantē eſt actꝰ charitatis. ſm illud Gal. vj. Alter alterius onera poꝛtare: ⁊ ſic adimplebitis legem xp̄i que eſt lex charitatis: ſed coꝛrigere ſuppoꝛtationi videtᷣ eſſe contrariū. Ad hoc reſpondet Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xxxiij. ꝙ coꝛrectio delinquentis eſt remediū quoddā quod ↄtra peccatū alicuius adhiberi debet. Et qꝛ peccatū alicuius dupliciter cōſiderari pōt ſcꝫ in q̄ꝫtū eſt nociuū ei q̄ peccat: vel inquantū vergit etiā in nocumentū alioꝝ qui ex eius peccato leduntᷣ vel ſcandalizantᷣ: vel etiā inquantū eſt nocumentū boni cōmunis: cuius iuſtitia p peccatū hominis perturbatᷣ: ideo duplex eſt coꝛrectio delinquētis. Una que peccato remediū adhibet: inq̄ꝫtum eſt quoddā malū ipſius delinquentis: ⁊ iſta eſt pꝛopꝛia fraterna coꝛrectio que ad emēdationem delinquentis oꝛdinatᷣ: nā remouere malū alicuius eſt eiuſdem rōnis cuius eſt bonū eius pꝛocurare: ſed ꝓcurare bonū fratris ad charitatē ptinet: per quā amato bonū volumus ⁊ operamur. Hinc etiā fraterna coꝛrectio charitatis actus eſt: qꝛ p eā fratris malū ſcꝫ peccatū repellimus: cuius remotio tāta eſt deo acceptioꝛ ⁊ fratri ſalubrioꝛ q̄ꝫ remotio exterioꝛis dāni vel etiā coꝛpalis nocumenti: quanto ↄtrariū bono virtutis magis eſt affine charitati q̄ꝫ bonū coꝛpis vel exterioꝝ reꝝ. Ex quo concluditᷣ ꝙ fraterna coꝛrectio magis eſt actus charitatis q̄ꝫ curatio coꝛpalis infirmitatis: vel exterioꝛ ſubuētio fraternalis egeſtatis: ⁊ pertinet ad oēs: fitq̄ꝫ per ſimplicē ammonitionē. Alia vero coꝛrectio eſt q̄ remediū adhibet peccato delinquentis: ſm ꝙ eſt etiam malū alioꝝ: ⁊ pcipue nocumentū boni cōmunis: ⁊ talis coꝛrectio eſt actus iuſtitie: cuius eſt ſeruare rectitudinē iuſtitie vnius ad aliū: per quā intenditᷣ cōmune bonū: ⁊ ptinet ad ſupioꝛes: qꝛ non ſolū fit p ſimplicē ommonitionē: ſ etiā interdū per punitionē: vt alij timentes a peccato deſiſtant. Ad obiectū ergo dicendū: ꝙ coꝛrectio fraterna nō opponitur infirmoꝝ ſuppoꝛtationi: ſed magis ex ea ↄſequitᷣ: intantū enī aliquis ſuppoꝛtat peccantē: inq̄ꝫtum cōtra eum nō perturbatᷣ: ſed p beniuolentiā ad eū ſeruat. Preterea ſicut fraterna coꝛrectio ē actus charitatis: ſic etiā alia opera miſericoꝛdie ſpūalis: vt ↄſulere dubitanti: docere ignoꝛantē: ↄſolari triſtem: offendenti remittere: oneroſos ac graues ſuppoꝛtare: ⁊ pꝛo omnibꝫ oꝛare: ſed qꝛ de his ſeptem generibus elemoſyne ſpūalis diffuſe ſatis in ſeptem ſermonibꝫ tractaſſe me memini: in ſermonibus de tribꝰ partibus penitentie: ideo de his pꝛoſequi gr̄a breuitatis omitto. ¶ Quarto queri pōt: vtrū cū quantulacūq̄ꝫ charitate reſiſtere q̄s poſſit quantecūq̄ꝫ tēptationi: pſertim cū gratia quātumcūq̄ꝫ modica potentioꝛ eſt ⁊ excellentioꝛ q̄ꝫ natura: ſed homo in ſtatu inocentie ↄſtitutus in puris naturalibꝫ quātecūq̄ꝫ tēptationi reſiſtere poterat: q̄ꝫto magis in quantulacūq̄ꝫ charitate vel gratia ↄſtitutus: alioquin ſi quātecunq̄ꝫ temptationi reſiſtere nō poſſet: tūc in eo nō peccaret qḋ euitare nō poſſet. Ad hoc rn̄det Bona. ſup. iij. diſt. xxx. dicens inter alia ꝙ ſi loquimur q̄ꝫtum ad tēptationis exoꝛdiū: tunc quantulacūq̄ꝫ charitas quantecunq̄ꝫ tēptationi reſiſtere poteſt: qꝛ vt dicitᷣ. j. Coꝛin. x. Fidelis deus qui non patietur vos temptari ſuper id quod poteſtis: ſed facet cū temptatiōe pꝛouentū vt poſſitis ſuſtinere: deus etiam hominē habentem charitatē: nunq̄ꝫ deſerit: niſi pꝛius homo recedat a deo: quin potius ſm ꝙ augetᷣ temptatiōis bellum operatᷣ etiam deꝰ charitatis augmentū: vnde quantūcunq̄ꝫ ſit modica charitas in homine: nunq̄ꝫ pōt ꝟtus eius ab aduerſario deijci: qꝛ ſm ꝙ creſcit bellum creſcit adiutoꝛiū: ſi hō faciat qḋ in ſe eſt. Si vero loq̄mur de tēptatione q̄ꝫtū ad ↄſummationem victoꝛie: ſic non pōt eſſe ꝙ ex modica charitate q̄s reſiſtat temptationi maxime: nā oꝛdo diuine iuſtitie non patitur quin ex victoꝛia magni belli fiat ampliatio meriti: vnde ſi iſta duo non ↄtradicunt ſed ſimul ſtant: poſſibile eſt ꝙ ex parua charitate in pncipio tēptationis et magna in fine reſiſtitur magne tēptationi: ⁊ iterū poſſibile eſt ꝙ ex parua charitate i pꝛincipio ⁊ fine nō reſiſtitur magne tēptatiōi. liberꝝ eīm arbitriū adiutū adiutoꝛio gr̄e: ex vna pte: ⁊ ex alia coꝛruptū vitio cōcupiſcētie. cū in illo p tēptationē excitatᷣ ipetus cōcupiſcentie: ſm ꝙ magis ac magis foꝛtiter excitatᷣ: ſm hoc indiget maioꝛi repſſiuo: ſed oīs q̄ legitime certat quāto magis excitatᷣ in eo ipetus tēptatiōis tāto magis accreſcit virtꝰ reſiſtendi adeo ꝙ nunq̄ꝫ deus ſinit nos tēptari ſupꝛa id ꝙ poſſumus ſuſtinere et reſiſtere.

¶ Quinto queri pōt de effectibꝫ exterioꝛibus realibꝫ ipſius charitatis: q̄ ſunt beneficētia et elemoſyna. Unde q̄ri pōt: vtrū beneficētia ſit actus charitatis: pſertim cū oē qḋ q̄s dat: vel dat ſicut debitū: vel ſicut nō debitū. Beneficiū aūt qḋ ipenditᷣ ſicut debitū ptinet ad iuſticiā: qḋ ꝟo ipenditᷣ ſicut non debitum gratis datur: ⁊ ſm hoc pertinet ad miſericoꝛdiam: ex quo concluditᷣ ꝙ omnis actus beneficentie vel eſt actus iuſticie vel miſericoꝛdie: non eſt igitur actus charitatis. Ad hoc rn̄det Thom. ſcḋa ſcḋe. q. xxxj. ꝙ beneficētia nihil aliud impoꝛtat q̄ꝫ facere bonum alicui: ſꝫ hoc bonū conſiderari poteſt dupliciter. Uno mō ſm cōmunem rationē boni: ⁊ hoc pertinet ad rationem beneficētie: et eſt actus beneficētie ⁊ eſt actus amicitie: ac per conſequēs charitatis in actu nanq̄ꝫ charitatis includitur bonitas ſiue beniuolentia: p quam q̄s amico vult bonum: voluntas autem effectiua eſt eoꝛum qua vult ſi facultas aſſit: et ideo ex conſequēti amico benefacere ex actu dilectionis conſequitur. Hinc beneficentia ſm communē rationem boni eſt amicitie vel charitatis actus. Unde Bern̄. in hoc differunt iuſticia: beneficentia: iuſticia et miſericoꝛdia qꝛ beneficentia que eſt actus amicitie ſeu charitatis: reſpicit in beneficio collato cōmunē rationem boni: iuſticia vero reſpicit ibidem rationem debiti. miſericoꝛdia deniq̄ꝫ reſpicit ibidem rationem releuantis miſeriam vel defectum. verū tamen beneficentia nō eſt alia virtus a charitate: ſed tantū nominat quendam charitatis actum ¶ Sexto queri pōt: vtrū elemoſyna ſit actus charitatis: pſertim cū elemoſynarū largitio ſine charitate fieri poteſt. ſm illud. j. Coꝝ. xiij. Si diſtribuero in cibos pauperuꝫ omnes facultates meas. charitatem autē ⁊c. Ad hec reſpondet Thom. vbi ſupꝛa. q. xxxij. ꝙ exterioꝛes actꝰ ad illā ꝟtutē referuntᷣ ad q̄ꝫ ptinet id qḋ eſt motiuū ad agendū hmōi actꝰ motiuū aūt ad dandū elemoſynas eſt vt neceſſitatē patienti ſubueniatᷣ. Un̄ quidā elemoſynam diffinientes dicunt: ꝙ elemoſyna eſt opus quo datᷣ aliq̄d indigenti ex cōpaſſione ꝓpter deum. qḋ vtiq̄ꝫ motiuū ptinet ad miſericoꝛdiam. vnde manifeſtum eſt ꝙ elemoſynas dare ꝓpꝛie actus eſt miſericoꝛdie quod etiam apparet ex nomine. nam in greco elemoſyna deriuatur a miſericoꝛdia. qm̄ igitur miſericoꝛdia eſt effectus charitatis. vt patet in. q. iij. ſermonis pꝛecedentis: ideo ex conſequenti elemoſynam dare charitatis actus ē miſericoꝛdia mediante. Ad obiectum ḡ dicendū: ꝙ aliquid eſt actꝰ virtutis dupliciter. Uno modo materialiter ſicut actus iuſticie eſt facere iuſta. et talis actus virtutis eſſe poteſt ſine virtute: qꝛ multi non habentes habitum iuſticie iuſta operantᷣ: vel ex naturali ratione. vl̄ ex timoꝛe aut ſpe aliq̄d adipiſcendi: aut ꝓpter aliq̄d ſimile. Alio mō dꝛ aliq̄d actus ꝟtutis foꝛmaliter: ſicut actus iuſticie ē facere iuſticiā eo mō quo iuſtus facit: ſcꝫ pꝛompte: delectabilitᷣ et amoꝛe iuſticie. ⁊ hoc mō actꝰ ꝟtutis nō eſt ſine virtute: ſm hꝫ etiaꝫ elemoſynas dare materialiter poteſt eſſe ſine charitate: foꝛmaliter autem elemoſynas dare ſcꝫ ꝓmpte: delectabiliter ꝓpter deum ⁊ omni eo modo quo debet non eſt ſine charitate. ¶ Septimo queri poteſt: vtrū elemoſyne coꝛpoꝛales effectū habeant ſpiritualem: pſertim cum ex hoc ſequi videretur ꝙ maioꝛ elemoſyna maioꝛē effectū ſpiritualem perficeret: eo ꝙ multiplicata cauſa multiplicatur effectus: quod tamen eſſet contra illud. Luce. xxj. vbi dicitur de vidua mittente duo minuta in gazophilacium que ſm dominicam ſententiam plus omnibꝫ miſit. Ad hoc reſpondet ibidem Tho. ꝙ elemoſyna coꝛpoꝛalis tripliciter conſiderari poteſt. Uno modo ſm ſuam ſubſtantiam: ⁊ ſm hoc non habet niſi coꝛpoꝛalem effectū: inquātū. ſ. ſupplet coꝛpoꝛales defectꝰ pꝛimoꝛum. Alio modo conſiderari poteſt ex parte cauſe illius qui dat elemoſynam: inquantū eīm dat elemoſynam coꝛpoꝛalē ꝓpter dilectionem dei ⁊ pꝛimi: tunc affert fructum ſpiritualem: ſm illud Eccl̄i. xxix. Perde pecuniam pꝛopter fratreꝫ: pone theſaurum in pceptis altiſſimi ⁊ pꝛoderit tibi magis q̄ꝫ aurum. Hic etiam vidua q̄ minus dedit ſm quantitatem. plus dedit ſm

portionem: ex quo penſatur in ipſa maior charitatis effectus ex qua corporalis elemoſyna ſpiritualem efficiam habet. Tertio mõ conſiderari poteſt ex parte effectus. ⁊ ſic etiã hʒ ſpũalem fructũ inquãtũ. ſ. pximus cui per corporalem elemoſynã ſubuenitur ad orandũ pro benefactore mouetur. vñ Eccl. xxix dicitur: Conclude elemoſynam in ſinu paupis ⁊ hic ꝓ te exorabit ab oĩ malo. Deniqꝫ vt nemo ſe excuſet de elemoſynarum largitiõe multa ſunt elemoſynarum genera: principaliter tñ ſeptẽ corporalia: ⁊ ſeptẽ ſpiritualia ad q̃ oĩa alia reducuntur: ⁊ qḋ exhiberi nõ poteſt in ope: ſaltem tribuatur bona voluntate. Dicit em̃ Augu. ſup pſ. ciij. Si potes dare da: ſi ñ potes affabilem te fac: coronat deus intus voluntatem vbi non inuenit facultatẽ: nemo dicat non habebam: charitas non de ſacculo erogatur. Et iterum in Encheridion: Multa ſunt genera elemoſynarum que cũ facimus adiuuamur vt nobis dimittãtur peccata: ſed ea nihil eſt maius q̃ꝫ cum ex corde peccata dimittimus. hec ille. Ad lau. dei.

De nouem cõditiõibus conſiderãdis in elemoſynis dãdis ⁊ de quibus elemoſyna fieri poteſt vt proſint facienti: ac de iniuſte extortis. Sermo xxiiij

Honora patrem tuum ⁊ ma. ⁊c. Jam ordie debito proſequẽdũ eſt de conditionibus reqſitis: vt in elemoſynis dãdis ordo debitus obſeruetur et modus: nam ſicut modus ⁊ ordo requiritur in charitatiua dilectione: vt patet ſupius: ſic ⁊ in elemoſynarum diſtributiõe cũ mediante miſericordia ſit actus ipſius charitatꝫ: vt dictũ eſt.

b

A Ad cuius euidentiam primo queri pt ꝺ modo elemoſynas diſtribuendi: vtrum. ſ. elemoſyna ſit abundanter facienda: pſertim cuꝫ dicat aplus. ij. Cor. viij. Non vt alijs ſit remiſſio: id eſt alij ꝺ veſtris ocioſe viuãt: vobis autem ſit tribulatio: id eſt paupertas. Sed hoc contingeret ſi daretur elemoſyna abundanter. Ad hoc reſpondet Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xxxij. ꝙ elemoſynarum abundantia conſiderari põt dupliciter. Primo ex parte dãtis: cum. ſ. quis dat quod eſt multuꝫ ſm ꝓportionẽ ꝓprie facultatis et ſic laudabile eſt abundanter dare: vñ ⁊ dominus Luc. xxj. Laudauit viduã q̃ miſit omnem victum ſuũ in gazophylaciũ. Veruntamen oportet illã abundantiã debite circũſtantionari ſm conditionem pſone ⁊ ſtatus prout in ſequenti ſermone latius patebit. Secundo ex pte eius cui datur eſt elemoſyna dupliciter abundãs. Uno modo ſic ꝙ ſuppleat ſufficienter eius indigentiam ⁊ ſic eſt laudabile abundanter elemoſynam dare: vñ Aug. in epl'a ad quendam comitem. Caue pudẽs diſcretionem elemoſyne: ita vt vtriuſqꝫ ſcilicet dantis ⁊ accipientis ſit ſolacium. Alio mõ vt ſupabundet ad ſuperfluitatem: ⁊ hoc non eſt laudabile ſed melius eſt pluribus indigentibus elargiri: Et hoc prohibet inducta auctoritas Pauli: non vt alijs ſit remiſſio vel refrigerium. Loquitur enim ibidem de abundantia elemoſyne que ſuperexcedit neceſſitatem recipientis: cui non eſt danda elemoſyna vt inde luxurietur: ſed vt inde ſuſtentetur: circa quod tamẽ eſt adhibenda diſcretio ꝓpter diuerſas conditiones hominum quoꝝ quidam delicatioribus enutriti magis indigent delicatis cibis aut veſtibus. Unde dicit Ambro: in libro de officijs: Conſideranda eſt largiendo etas atqꝫ debilitas nonnunquam verecundia que ingenuos prodit natales: aut ſi quis ex diuitijs in egeſtatem cecidit ſine vitio ſuo: Qḋ autem ſubditur: vobis aũt tribulatio: loquitur de abundantia ex parte dantis vbi tamen dicit glo. non hoc ideo dicit quin melius eſſet. ſ. abundanter dare: ſed de infirmis timet quos ſic dare monet vt egeſtatem non patiantur. ¶ Secundo q̃ri poteſt: qualis ordo tenendus eſt in elemoſynis dandis. cũ non poſſit omnibus ſatiſfacere. Ad hoc dicendum: ꝙ nouem ſunt conſideranda in elemoſynis diſtribuendis. Primo fides: quia fidelis preponendus eſt infideli ceteris paribus. Illi enim nobiſcum renati ſũt in chriſto tanq̃ꝫ fratres: ceteri reputantur nobis alieni et hoſtes chriſti: Unde Gal. vj. de elemoſyna diſtribuenda proponens ſubdit: ergo dum tempus habemus operemur bonũ ad omnes: maxime auteꝫ ad domeſticos fidei. Secũdo neceſſitudo ſiue propinquitas. quibus lege nature magis obligamur. et ſic ꝓpinqui ſanguinis extraneis preponuntur vel pferuntur quia ſm apoſtolum. Qui curam ſuorũ ⁊ maxime domeſticorum non habet: fidẽ negauit et eſt infideli deterior. Ita tamen ſubuenire

debet ſuis ꝙ cauſam preſtet neceſſitas: non carnalitas: id eſt non ditentur propter carnalem amorem: ſed paſcãtur propter nature ſuſtentationem: alioquin deus non eſſet cauſa ſed caro. Tertio beneficium prius acceptum ⁊ precipue ſpirituale: plus enĩ obligamur beneficis q̃ꝫ alijs etiam propinquis: a quibus ſcꝫ cõmoda temporalia vel ſpiritualia recepimus: Cuius ratio eſt: quia magis debemus reddere debitum q̃ꝫ dare gratuitum. Et ideo magis debemus reddere ſuſcepta beneficia q̃ꝫ amicis aliquid gratis dare: ſicut magis debemus reddere mutuũ q̃ꝫ amicis dare. Et maxime obligamur his qui ſcḋm Paulum laborant in verbo ⁊ doctrina. j. ad Timoth. v. Et iterum. j. Corinthi. ix. Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus: quaſi diceret: non ⁊c. vide. Quarto meritum: nã ex honeſto ⁊ merito melioribus eſt potius ſubueniendũ. Eccleſiaſti. xij. Da bono ⁊ ne receperis peccatorem: benefac humili ⁊ ne dederis impio. Unde dicit Tho ſcḋa ſcḋe. q. xxxij. ꝙ ſic diligendi ſunt homines vt eorum non diligantur errores. Et quia exhibitio beneficij dilectioni correſpondet: ideo peccatori ad ſuſtentationem nature debet elemoſyna dari ſi indigeat: cũ precipiatur nobis etiã inimicis benefacere: ſed ad fouendũ eorum malitiã nõ debemus ei aliquid dare: vnde ſi cõſtaret ꝙ eo quod eis datur in peccatũ abuterentur: non deberet eis dari niſi neceſſitas extrema expoſceret. Quinto tempus: quia ceteris paribus ſenes ſunt iuuenibus preferẽdi. Sexto neceſſitas quia magis dandum eſt plus egenti: eo ꝙ elemoſyna eſt inſtituta ad neceſſitatem proximi ſubleuandã: alias enim fruſtraretur elemoſyna fine ſuo: nec haberet meritũ apud eum: vnde qui tenentur capti ab hoſtibus ⁊ preſertim infidelibus preferendi ſunt alijs. Similiter qui propter debita excruciãtur in carceribus penis ⁊ ſupplicijs. Nam ſi pauper afflictionis ſue tempore nihil impetrat a te: vel quo iniuſte rapitur ad mortẽ: plus apud te pecunia tua valeat q̃ꝫ vita morituri: non eſt leue peccatũ: vnde. xij. q. ij. c. ſicut omnino. dicit glo. ꝙ eccleſia non ſolũ ſuis captiuis ſed etiã extraneis tenetur ſubuenire. Et hi dicuntur captiui qui ab hereticis vel gentilibus capti ſunt; vel a talibus vbi timetur periculũ corporis vel anime: tales tenetur redimere eccleſia: ꝑ etiã quilibet puatus ꝙ allegat ibidem iura. Septimo debilitas: qꝛ claudi ceci: valitudinarij debent preferri ſanis: imo ſecundũ leges qui laborare poteſt ⁊ ſe immiſcet elemoſyne: redigitur in imperatoris ſeruitutem. C. de men. vali. l. j. li. xj. ⁊ ſic danda eſt elemoſyna pauperibus qui nõ poſſunt operari manibus: vt. lxxxij. diſt. c. j. Quod ſane intelligendum eſt de his elemoſynis que tendunt ad alimenta vel ad ſuſtentationem corporis: ſicut eſt paſcere: potare veſtire: hoſpitari. Nam cũ ſint immeriti: dignũ eſt vt egeſtate laborent. Secus eſt de alijs vt viſitare infirmũ: redimere captiuum: ſi ſaltem nõ timẽtur peiora: ⁊ ſepelire mortuos. Veruntamen in extrema neceſſitate nulli eſt elemoſyna deneganda: vt. lxxxvj. diſt. c. paſce fame morientem: ⁊ ca. non ſatis eſt. Nec hiſtrionibus nec venatoribus nec meretricibus eſt deneganda in neceſſitate: quia tunc in tali non honorat vitium ſed naturã: vt eo. c. qui venatoribus. Unde nec in neceſſitate neganda eſt excommunicatis: vt patet. xj. q. iij. c. quoniã multos. in fi. Octauo modus: vt non totum vni nec ſimul effundantur opes: ſed diſcrete diſpenſentur: niſi forte quis ex toto vellet reliquere ſeculum: vt patet. lxxxvj. diſtin. ca. fratrem noſtrũ. §. in ipſa liberalitate modus adhibendus eſt rerum ⁊ perſonarum. Rerum vt non omnia vni ſed ſingulis quedam preſtentur: vt pluribus prodeſſe poſſimus: iuxta illud pſal. Diſperſit dedit pauperibus. Perſonarũ vt primũ iuſtis: deinde peccatoribus quibus prohibemur: non quia homines ſunt ſed quia peccatores. Nono nobilitas: id eſt verecundia que ingenuos prodit natales: quod preſertim attenditur in his qui ex diuitijs ſine vitio ſuo ceciderunt in egeſtatem. Dicit enim Boecius: ꝙ inter omnes aduerſitates fortune infeliciſſimũ genus infortunij eſt fuiſſe felicem. lxxxvj. diſt. c. dominus. vbi ſubdit. Conſideranda eſt in largiendo etas atqꝫ debilitas: nonunq̃ꝫ etiam verecũdia que ingenuos prodit natales. glo. Nota verecũdiam eſſe ſignũ nobilitatis vnde ꝙ nobilitas talis attendi debet in dandis elemoſynis legitur in vitis patrũ de quodam qui ſingulis petentibus elemoſynam dabat: ad quem cum veniſſet mulier veſtita vilibus: aperiens manum voluit dare multum: ⁊ clauſa eſt manus eius leuans parum venit aũt alia bene veſtita qui videns veſtes illius miſit manũ volens leuare parũ ſed aperta eſt leuans multũ. Quod admirans inqui

ſtuit de illis mulieribus: ⁊ cognouit ꝙ mulier bonis vtens veſtibus: erat de honeſtis mulieribus que venerat ad paupertatē. ⁊ pro opinione naraliū erat induta bonis veſtibus: alia vero accipiēdi cauſa vilibus ſe induit magis. piū ergo eſt ſubuenire pauperibus nobilibus ⁊ honeſtis: verecundis: paupertatemqꝫ diſſimulantibus q̄ꝫ effectib⁹ oſtiatim mendicantibus. ¶ Tertio proinde queri pōt: de quib⁹ facienda eſt elemoſyna vt prodeſſe piſſit facienti. Ad hoc dicendū: ꝙ extra de deci. c. ex trāſmiſſa. tenet glo. ꝙ non ſolum de rebus licite acquiſitis debet fieri elemoſyna: ſed etiā de illicite acquiſitis fieri poteſt elemoſyna: ⁊ dari debet decima: ſi de illis non cōpetat repetitio: ⁊ dn̄m transferatur: ⁊ ſic meretrix: hiſtrio: ⁊ qui de mā̄mona iniquitatis viuunt: id eſt per ſollicitudinem temporalē: etiā contra diuina mandata acquirūt: debent decimā dare ⁊ elemoſynam facere: Sacerdos tamen nō debet a meretrice decimā recipere ne videatur impunitatem preſtare. Verūtamen Hein. boyc hanc queſtionem lucidius proſequens: illā diſtinguit: dicens: ꝙ aliquando quedā acquiruntur licite ⁊ a bono: ⁊ ex talibus bene acquiſitis ⁊ a bono debet fieri elemoſyna: qꝛ tunc fructuoſa erit. xiiij. q. v. ca. Elemoſyna redemptoris noſtri oculis iſta placet: que non ex illicitis ⁊ iniquitate cōgeritur: ſed que de rebus conceſſis ⁊ bene acquiſitis impenditur. Aliquando ſunt licite acquiſita ſed a malo: ⁊ tunc licet de eis poſſit fieri elemoſyna: non tamen prodeſt facientī: vt ea. q. c. ſcriptum eſt: ſcꝫ Prouerbio. xv: Victime impiorum abominabiles deo: vota iuſtoꝝ placabilia. Neqꝫ enim in omnipotentis dei iudicio quid: ſed a quo detur inſpicitur: Hinc eſt enim quod ſcriptū eſt. Reſpexit domin⁹ ad Abel ⁊ ad munera ⁊c̄. Expedit tamen agere bonum opus miſericordie vel penitentie: quia licet nondum mereatur in his operibus vitam eternam: nullo modo tamen manebunt ſine remuneratione: vt de peni. diſtin. v. c. falſas penitentias: vbi ſubditur. Nec tamen deſperet: interim quicquid boni facere poterit hortamur vt faciat: vt omnipotens deus cor illius illuſtret ad penitentiam. Si vero illicite ſunt acquiſita: tunc ſi nō ſunt in bonis alicuius domini illicite acquiſita: puta epiſcopus: clericus: vel monachus venationi deditus ex venatione aliqua acquirit contra preceptū eccleſie: quod legitur de tali venatione in clemen. de ſtatu mona. c. ne in agro .§. porro. per totum: ⁊ ſic dicitur illicite acquiſitum: quia contra prohibitionem iuris poſitiui: non tamen iniuſte: quia nulli fit preiudiciū: cum preſupponitur ibi ꝙ ius venandi in illo loco habeant: licet venationi preſentiā perſonalem exhibere non deberent: vt ibi precipit̄. Et a ſimili intelligitur omne lucrum illicite: licet non iniuſte acquiſitum: vt in feſtis ⁊c̄. ꝙ de eis poteſt fieri elemoſyna ſicut in preſenti caſu de illicite acquiſitis poteſt fieri elemoſyna. Aut ſunt acquiſita in bonis alicuius domini eo inuito: in quo caſu nullo modo poteſt elemoſynas facere: ſed tenetur reſtituere: vt. xiiij. q. v. c. forte aliquis cogitat. Et dicit multi ſūt chriſtiani diuites ⁊ auari: non habeo peccatū ſi illis abſtulero ⁊ pauperibus dedero: vnde enim illi boni agunt mercedem habere potero: ſed huiuſmodi cogitatio ex calliditate diaboli ſuggeritur: nam ſi totum tribuat quod eis abſtulerat: auget potius peccatū q̄ꝫ minuat: hec Auguſt. Et in hoc caſu cōcurrunt vis compulſiua ⁊ vis ablatiua: ⁊ ſic ſm̄ quoſdam vſura: furtum ⁊ rapina reputatur: Si vero iniuſte acquirunt̄ domino ignorante: tunc etiā de eis elemoſyne fieri non poſſunt vt. xiiij. q. v. c. immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata. Et in hoc caſu cadūt qui res inuentas nō habitas pro derelicto abſcondunt: vt ea. q. c. Multi ſine peccato putant eſſe ſi alienū quid inueniunt teneant: ⁊ dicunt deus mihi dedit: cui habeo reddere: Diſcant ergo hoc peccatum ſimile eſſe rapine: ſi quis inuenta nō reddit: hec Hieronymus. Item Auguſt. Si qd inueniſti ⁊ non reddidiſti rapuiſti quantū potuiſti: feciſti: quia non plus inueniſti qui alienum negat ſi poſſet ⁊ tolleret: deus cor interrogat non manū. Aut acquirunt̄ iniuſte domino tradente: ⁊ tunc ſi verſatur turpitudo ex parte accipientis tantū: tunc in illo caſu non poteſt accipiens elemoſynas facere: ſed tenetur reſtituere: ⁊ in hoc caſu cadunt omnes facientes contractus vſurarios propter improbum lucrum. Et ſm̄ quoſdam omnes vſurarij ⁊ ad aduocati exigentes immenſa ſalaria ⁊ imoderata. Similiter medici qui emungūt egrotos qui tamen ſepius de facili curari poſſunt. Et officiales qui per imoderatam probitatem plurima extorquere ſolēt. xiiij. q. v. c. non ſane. vide per totum. Aut verſatur turpitudo ex parte dantis tantū: vt vbi meretrici datur precium ſcorti: ⁊ hoc accipiens retinere poteſt vel elemoſynas inde facere. Et hoc proprie dicitur turpe lucrum: quia propter lucrum illud ſuſtinent: vt opprobrio habeantur vt dicit ph̄us. iiij. Ethico. Aut verſatur turpitudo ex parte vtriuſqꝫ: ⁊ tunc non poteſt elemoſyna inde fieri: nec etiam debet danti reſtitui: ſed illi perſone vel eccleſie in cuius iniuriā data eſt. exemplū primi: vt pecunia data iudici ad ferendum iniuſtū iudicium reſtitui debꝫ non danti ſed illi in cuius iniuriam data eſt: vnde dicitur. xj. q. iij. c. non licet iudici vendere iuſtum iudiciū q̄ꝫ tominus iniuſtū. Sed hoc intereſt ꝙ iudex accipiens vt iuſtum det iudicium tenetur reſtituere danti. Si vero vt iniuſtum tenetur reſtituere illi in cuius iniuriam ſuſcepit. Et ſimili modo dicendum eſt de pecunia data teſtibus propter iniquū teſtimonium ferendū. vt. xiiij. q. v. c. non ſane. Aduocatus tamen poteſt vendere iuſtum patrociniū ⁊ iuriſperitus verum conſiliū: dūmodo cum debito moderamine hoc faciant: vt patet ibidem. Veruntamen vt dicit gloſa in dicto. ca. non licet. xj. q. iij: Si ſine labore dare poteſt conſilium: nō reuoluendo libros: nec laborando in perlegendis allegationibus: tūc gratis tenetur ſubuenire: ꝙ ſi cauſa iniuſta eſt nō debet eam aduocatus vel iuriſperitus aſſumere: nec patrociniū vel conſilium vendere: ſed potius eam acceptam vel aſſumptam debet deſerere poſtq̄ꝫ perceperit eam eſſe iniuſtam hec glo: ⁊ allegat iura. ¶ Quarto aūt queri poteſt: vtrum id quod iniuſte extortum eſt debeat pauperibus erogari vel ablatis reſtitui: aut in quibus caſibus debet erogari ⁊ in quibus reſtitui. Ad hoc reſpondet Hein. boyc. extra de iudeis. in. c. cum ſit nimis abſurdum: ꝙ ſi ſcitur a quo eſt extortum ſed non reperitur: tunc debet erogari pauperibus: vt extra de vſuris. c. cum tu. vbi ſubdit. Cogendi ſunt per penam quā ſtatuimus: continuo eas his a quibus extorſerunt vel eoꝝ heredibus reſtituere: vel his non ſuperſtitibus pauperibus erogari. Si vero ſcit̄ qui ſunt ⁊ reperiūtur: tunc ſi eſt acquiſitum in detrimentū terre ſancte: debet nihilominus erogare in ſubſidiū terre ſancte: vt extra de iudeis. c. ad liberādā vide proceſſum. Si vero ſecus eſt acquiſitū: ſed illi a quibus eſt extortum non habent actionem ſeu ius repetendi: ⁊ tunc poteſt ſeu debet pauperibus erogari: vt patet xiiij. q. v. ca. non ſane. §. ſunt alie: vbi tangit de ſalarijs immoderatis que recipiuntur ab officialibus: nec tamen repetuntur ab eis: niſi certum ſit ſalarium eis conſtitutū: ⁊ tunc ſm̄ quoſdā dari poteſt pauperibus: conſultū tamē eſt ꝙ ei reddat a q̄ imoderate recepit ſi nō eſt diues: vide textum ibi cū gloſa: ꝙ ſi ius habent vel actionem repetendi tunc nō debet pauperibus erogari: ſed illis vel eoꝝ heredibus a quibus extortum eſt vt in dicto. ca. cum tu. ¶ Preterea ea que reſtituenda ſunt ſi non poſſunt ei mitti fideliter ⁊ ſecure cui reſtitui debent: tunc pauperibus erogari debent ſm̄ Ray. Hoſtien. ⁊ Tho. Si vero fideliter ⁊ ſecure mitti pōt: ſed tamen fieri cōmode nō poteſt penſatis circūſtantijs: puta quantitate rei debite que eſt forte modica reſpectu remotionis loci: qui forte longe diſtat: ⁊ illius diuitijs cui reſtitutio facienda eſt: qꝛ tam modica poteſt eſſe ſumma rei reſtituende ꝙ nullo modo debet pro ea velle proximū tam grauiter onerare: ⁊ tunc pauperibus erogari poteſt. Si vero econtra res reſtituenda eſt magna ⁊ diſtantia loci eſt modica ⁊c̄. tunc debet reſtitui ⁊ non erogari pauperibus. In talibus enim ad arbitriū boni viri recurrendum eſt. Ad laudem dei.

¶ Utrum ⁊ qualiter elemoſynā dare ſit in p̄cepto: ⁊ quomodo ſub poteſtate conſtituti elemoſynā dare poſſunt ¶ Sermo xxv.

h Onora patrē tuum. De elemoſyna corporali quedam in generali proſequendo: primo queri poteſt: vtrum elemoſynā dare ſit in precepto ſicut leo papa in ſermone de apparitione videtur aſſerere dicens. In illo magno ſummoqꝫ iudicio tanti eſtimabitur vel largitatis benignitas vel tenacitatis impietas: vt p plenitudine omniū virtutum: ⁊ pro ſumma oīm cōmiſſorum: ⁊ per vnum malū illi in ignem mittentur eternum: ⁊ per vnum bonū iſti introducentur in regnū Ad hoc reſpōdet Thomas ſcd̄a ſcd̄e. q. xxxij. ꝙ cū dilectio proximi ſit in precepto: neceſſe eſt oīa illa cadere ſub precepto ſine quibus dilectio proximi non conſeruatur. Ad dilectionem aūt proximi ptinet ꝙ ei non ſolum velimus bonū: ſed etiā vt operemur ſm̄ illud. j. Iohā. iij. Non diligamus verbo neqꝫ lingua ſcꝫ tantū ſed opere ⁊ veritate. Ad hoc ergo ꝙ velimus ⁊ operemur bonuꝫ alterius: requiritur ꝙ eius neceſſitati ſubue

nia mus: quod ſit per elemoſynarū corporali-
um largitionē: ⁊ iō eſt in ꝑcepto: hinc. lxxxvj.
di. c. non ſatis. circa ſi. Subditur: miſericor-
dia cōmunis eſt vſus: ideo cōmune preceptū
omnibus officijs: omnibus etatibus neceſſa-
ria ⁊ ab omnibus eſt cōferenda: non publica-
nus: nō miles excipitur: non agricola: nō vr-
banus: diues pauper: omēs in cōmune am-
monent̄ vt cōferant nō habenti. hec ibi. Sed
hec intelligenda ſunt ſm ꝙ recta ratio requi-
rit: ſm quā vt ibidem dicit Tho. ꝯſiderandū
eſt aliquid tā ex parte dantis ꝗ ex parte reci-
pientis; vt ſic aſſint oportune circūſtantie que
ſemper requirunt̄ in ꝑceptis affirmatiuis ad
implendis. In dante igit̄ conſiderandū eſt ꝙ
aliquando habet aliquid ſuperfluū tam natu-
re ꝗ perſone: id eſt tā ſuſtentationi vite ſue ꝗ
ſuoꝝ quoꝝ curam habet: ꝗ etiā decenti cōſer-
uationi ſtatus ſui. Et de hoc ex ꝑcepto debet
fieri elemoſyna: etiā ſi pauperes extreme ne-
ceſſitatis non cōpareant: ſm illud Luce. xj.
Qđ ſuper eſt date elemoſynā. Nec oportʒ ex-
cuſationem future neceſſitatis ꝑtendere vel ꝯ-
ſiderare vltra probabilia ſigna: q: hoc eſſet
de craſtino cogitare id eſt curā ſuperfluā ha-
bere: ſicut fecit Elimelech de quo dicunt He-
brei ſup Ruth. j. ꝙ ꝓpter famem q̄ acciderat
in terra illa: multi pauperes recurrebāt ad eli-
melech virū. Noemi: quia diues erat ⁊ potēs
ſed ꝓpter auaritiā ſuam durū ei fuerat paupe-
ribus cōmodare vel dare. Et ideo ad euitan-
das eoꝝ importunitates exijt de terra iſrael
cū bonis mobilibus q̄ habebat: ſed q: ꝓpter
malā cauſam exijt diuino iudicio pegrinus o-
bijt cū filijs ſuis in egeſtate: vñ reuerſa Noe-
mi vxor eius in terrā ſuā ait: egreſſa ſum ple-
na ſcʒ filijs ⁊ diuitijs ⁊ vacuā me reduxit dñs.
hec ibi. Qđ ſi obijcit̄: que iuſte poſſident̄ etiā
licite retinent̄. Ad hoc rñdet Tho. ibidem ꝙ
tpalia bona q̄ diuinitus hōi ꝯferuntur eius
quidē ſunt ꝗtum ad ꝓprietatem: ſed ꝗtum ad
vſum nō debent eius eſſe ſ; alioꝝ qui ex eis ſu-
ſtentari pñt ex illo qđ ei ſupfluit. Hinc ait Ba-
ſilius omel. j. Si fateris ea diuinitus tibi pro-
ueniſſe: an iniuſtus eſt de⁹ inequaliter res no-
bis diſtribuens: cur tu habūdas: ille vero mē-
dicat: niſi vt tu bone diſpenſationis merita cō-
ſequeris: ille vero patientie brauijs decoret̄.
Eſt panis famelici quē tu tenes nudi tunica
quā tu in ꝯclaui ꝯſeruas: diſcalciati calceus q̄
penes te marceſcit: indigentis argentū quod
poſſides humatū: quo circa tot iniuriaris q̄t
dare valeres. hec ille. Et Am. dicit ſup illud
euāge. hōis cuiuſdam diuitis fructus vberes
ager attulit. Et habetur. xlvij. di. c. Sicut hi.
Quid inq̄t auarus iniuſtū eſt: ſi cū aliena non
inuadā ꝓpria diligentius ſeruo. O impudens
dictū: propria dicis. q̄ ex quib⁹ reconditis in
hunc mundū detuliſti: qñ in hāc egreſſus es
lucem qñ de ventre matris exiſti: a quibꝰ que-
ſo facultatibus quibuſq; ſubſidijs ſtipatus in-
greſſus es ꝛc. Et infra propriū nemo dicat qđ
eſt cōmune: plus quā ſufficeret ſumptū ⁊ vio-
lenter obtemptū eſt: nunq̄d iniquus eſt deus
vt nobis nō equaliter diſtribuat vite ſubſidia
vt tu quidem eſſes affluens ⁊ abūdans: alijs
vero deeſſet ⁊ egerent: An idcirco magis: q:
⁊ tibi voluit benignitas ſue experimenta cōfer-
re: altū p virtutē patientie coronare ꝛc. Tu ve-
ro ſuſceptis dei muneribꝰ ⁊ in ſinū tuū reda-
ctis: nihil reputas agere iniquū ſi tā vite mul-
toꝝ ſubſidia ſolus obtineas: hec ibi. Unde cō-
cludendo dicendū eſt: ꝙ ſi in paupe apparent
euidentia ſigna neceſſitatis extreme tūc certū
eſt ꝙ dare tenet̄: ⁊ mortaliter peccat nō dan-
do. Si vero ſigna manifeſta extreme neceſſi-
tatis nō apparent tūc illi dare non tenet̄: ſ; di-
ſtribuere ſibi pōt ſupflua: ſm qđ ſibi videbit̄
oportunū: dūmodo tñ ꝯtribuat. Alioq̄n enim
auditurus eſt. Ite maledicti ꝛc. Eſuriui enī ⁊
nō dediſtis mihi mādūcare. ¶ Secūdo vero
qñq; ex parte dantis eſt aliq̄d ſuperfluum na-
ture: ſed tñ neceſſariū eſt ipſi pſone ſm decen-
tiā ſui ſtatus. Et de tali tenet̄ ex ꝑcepto dare
elemoſynā in extrema neceſſitate recipientis:
alias aūt nō niſi de ꝯſilio ſuperogationis. Ra-
tio prioris eſt: q: neceſſitas abſoluta in proxi-
mo neceſſitati noſtre cōditionate pferenda ē:
ita tñ quod id qđ mihi ſuperfluū modo eſt: in
proximo tpe non ſit mihi neceſſariū: vnde de
tali neceſſitate ꝓximi indigentis dicit Ambr.
li. de offi. ⁊ habet̄. lxxxvj. diſtin. ca. Non ſatis.
circa finem: vbi dicit̄. Paſce fame morientē:
quiſquis enī homines paſcendo ſeruare pote-
ris: ſi non pauiſti occidiſti: vnde tantū in hoc
caſu ligat hoc preceptū: ꝙ vt dicit Ambro. in
dicto. ca. Sicut hi. Tunc minus eſt criminis
habenti auferre ꝗ taliter indigenti negare.
¶ Tertio deniq; ex parte dantis qñq; totum
eſt neceſſariū nature ſue ⁊ ſuoꝝ quicquid ha-
bet: ⁊ de illo nō debet elemoſyna fieri: q: hoc
eſſet cōtra ordinem charitatis: cū hoc eſſet ſi-
bi ſuiſq; ſubtrahere neceſſaria vite: ordo ve-
ro charitatis prius incipit a ſeipſo: niſi ſal-
tem aliquo modo ſciret recompēſare per ali-
am viam ſuam et ſuoꝝ neceſſitatem: vel niſi
talis caſus immineret vt ſibi ſubtrahendo ta-
li dare: per quem eccleſia vel reſpublica ſuſtē-
taretur. quia ꝓ talis pſone liberatione ſe ſuos
q; laudabiliter periculo mortis exponeret cū
bonum commune ſit proprio preferendum:
ſicut illa vidua Sareptena fecit: que de ſibi
filijq; ſui neceſſario prophetam Helyam pa-
uit: vt patet. iij. Regum. xvij.

B Secundo queri poteſt ex quo vt prius
dictum eſt in dicto capitulo. Non ſatis. null⁹
excipitur ab elemoſyna conferenda: vtrum
etiam omnis ſub poteſtate conſtitutus indif-
ferenter dare eandem poteſt.

¶ Ad hoc reſpondet Richardus ſuper. iiij.
diſtinctione. xv. ꝙ ordo naturalis hoc exigit.
vt a ſuperioribus inferiora regulentur: et illi
qui ſub aliena ſunt poteſtate conſtituti. de eis
ex quibus alijs ſubijciuntur: ordinare non de-
bent aliter ꝗ eis commiſſum fuerit a ſuperi-
oribus. Et quia nullus alteri ſubditus eſt ꝗ-
tum ad interiores intellect⁹ et voluntatis ac-
tus niſi ſoli deo: ideo de illis bonis elemoſy-
nam omnibus facere licet. vtpote orādo. cor-
ripiendo. remittendo: ac alia pietatis opera
ſpiritualia perficiendo: de quibus late tracta-
ui in ſermonibus de tribus partibus peniten-
tie. Ueruntamen de tribus exterioribus ſecū-
dum quas alicui ſuperior quis ſubijcitur: nō
debet nec poteſt elemoſynam facere: niſi qua-
tenus illi fuerit a ſuperiori commiſſum vel ꝑ-
miſſum. Et ideo generaliter quicunq; acce-
perit aliquid ab alio: legitimam dandi pote-
teſtatem non habente: tanquam iniuſtum te-
netur reſtituere. Ad cuius euidentiam ſcien-
dum: ꝙ principaliter quatuor ſunt hominum
genera aliorum poteſtati ſubiecta. que nō poſ-
ſunt elemoſynam facere niſi ſub certis modis
eis a iure vel approbata conſuetudine aut eti-
am a ſuperiore eis conceſſis: ſcilicet vxores:
proles: clientes et profitentes: Omnes iſti in
extrema neceſſitate dare poſſunt elemoſynaʒ
indiſtincte. Nimirum cum et in hoc caſu lice-
ret etiaʒ furari. eo ꝙ talis neceſſitas facit om-
nia communia. Extra tamen caſum extreme
neceſſitatis indifferenter dare non poſſunt ꝙ
patet. quia mulier que minus ſubiecta videt̄
et equalis viro ꝗtum ad actum matrimonia-
lem iudicatur in his q̄ ad diſpenſationem do-
mus pertinent viro ſubiecta: nec facere po-
teſt elemoſynam niſi eo modo qui ſequitur:

¶ Pro quo ſciendum ſcđm Scotum. in. iiij.
diſtincti. xv. ꝙ vxor de rebus viri: ſcilicet pa-
ne vino et huiuſmodi: que de approbato mo-
re ſolent ad diſpenſationem vxoris pertine-
re poteſt moderatas elemoſynas facere ſecū-
dum facultatem viri ſui: et maiorem vel mi-
norem multitudinem pauperum: Non tamē
dare poteſt exceſſiue reſpectu facultatum niſi
de conſenſu: nec etiam de alijs rebus ſue di-
ſpenſationi nō commiſſis: niſi vt dictum eſt i
extrema neceſſitate: vel niſi res para fernales
vel proprias haberet preter dotē vbi de con-
ſuetudine parafernalia vxoris ſunt. Parafer-
nalia autē dicuntur illa bona q̄ mulieri obue-
niunt poſt matrimoniū titulo donationis: ſuc-
ceſſionis: legationis: ecōtra q̄ habet ante ma-
trimoniū ⁊ portat ad virum ſuum dicūt̄ dos
donatio vero ē illđ quod a viro de mane dat̄
mulieri in ſurrectione: vt curtam domū vel ſi-
mile ad vitā eius. Quicq̄d igitur đ ꝯſuetudi-
ne patrie mulieris eſt. de hoc elemoſynā da-
re poteſt: de alijs autem non niſi vt dictum ē.
Si tamen eſſet lucroſa ita ꝙ exhibita debita
gubernatione domus operibus ſuis lucrare-
tur. tunc etiam de hoc dare poſſet: nec intelli-
ge deducendo expenſas victus ſui: quia vir
tenetur ad omnia huiuſmodi: taʒ propter do-
tem ꝗ propter obſequiū. Qđ ſi mulier in ſe-
cūdo matrimonio filios habet ex primo. qui
nō habet aliquam actionem ꝯtra matrem nō
poteſt illa ꝯ mariti ꝓhibitionem aliq̄d eiſdeʒ
dare: niſi ſicut alijs paupibus: Secus tamē
ſi habēt aliquam actionē: vt quia obligata ē
eos alere. ſ. cum ſint impuberes: vel quia am-
bo ꝯiuges eoꝝ bona poſſidēt: aut alia iuſta
cauſa: tūc em̄ ⁊ marit⁹ tenet̄ illos alere: quia
mater cū ſuis oneribꝰ ad maritū trāſijt: quia
tamē maritus hʒ aminiſtrationem reꝝ nō dʒ
eos alias vxor alere: niſi in extrema neceſſita-
te. Preterea viro exiſtēte ꝓdigo ſi celat vxor
aliquid bona fide de rebus cum viro cōmu-
nibꝰ vt ſibi ⁊ viro ſuo tpe ꝓuideat: qui eas
male cōſumeret: nō peccat. nec viro ꝓhibēti
vl̄ repetēti tenet̄ obedire: q: reddēdo iuuaret
eū ad pctm̄. Ecōtra ſi vxor viderit virum te-
nacē. ſupflua tamē habētē tā nature ſuſtenta-
oni ꝗ etiam decētis ſtatus cōſeruationi: tunc
vxor ſibi cōſcientiam formare debet: ꝙ mari-
to non diſpliceat elemoſynam dare: licet ali-
quando prohibet. Hoc em̄ quandoq; faciūt
vt vxores temperent non a toto ſʒ ab exceſſu

Poteſt etiam formare ſibi cõſcientiam ex mi-
ſeria pauperis: cogitans ꝙ ſi maritus videret
vtiqꝫ ſibi placeret vt eius miſerie ſubueniret.
Et ſic cogitare pt vtiliter velle gerere nego-
ciũ viri ſui ad ſalutẽ aĩe. Et generaliter nota:
ꝙ ſi vir furtũ fecerit vel aliqd iniuſte acqſituꝫ
aut retentum apud ſe haberet: põt illud muli-
er reſtituere etiã ꝯdicente marito. Qꝺ ſi verꝰ
poſſeſſor: ⁊ eiꝰ heres ignorat: põt ĩde elemo-
ſynam facere etiã inuito marito: niſi maritus
eius verũ dñm furti cognoſceret tũc eñ ipſa
non debet illud alienare. ſed virũ ſuũ effica-
citer ad reſtitutionẽ inducere. Si ꝑo res ipa
conſumpta eſt tũc poteſt vxor ſi vir expſſe nõ
contradixerit. negocia mariti gerendo et ſe-
ipſam exonerando extimationẽ de bonis cõ-
munibus reſtituere vel in elemoſynas dare:
ſi cui reſtituenda ſit ignoratur. Qꝺ ſi contra-
dicente viro hoc faceret bona fide: licet ad h̃
non teneatur. non tamen eſſet illi penitentia
iniūgenda quaſi pro mortali.

Secundo proles: nam filiusfamilias li-
cet vti poteſt rebus parentum ad propriam
neceſſitatem: tamẽ ſcꝺm Thom. ibidem nõ
poteſt alijs dare: quia quamuis eſt heres nõ
tamen adhuc eſt dominus rerum: nec per cõ-
ſequens eſt in eius poteſtate paterna heredi-
tas. Qui ergo recipiunt ab eis elemoſynas
extra articulum extreme neceſſitatis tenentur
ad reſtitutionem: niſi darent elemoſynam mo-
deratam in pane vino et ſimilibus: que non
inferunt parentibus ſenſibile damnum: de q̇
bus conſtare poteſt ꝙ parẽtibus placet. Et
idem iudicium eſt de furioſis. amentibus: pu-
pillis ⁊ adhuc ſub tutoribus vel curatoribus
exiſtentibus: Veruntamen ſi filiusfamilias ex-
iſtẽs adhuc in paterna poteſtate habuerit ali-
quod peculium caſtrenſe. id eſt quod ei datũ
eſt a patre vel alijs occaſione militie: vel ipſe
ſibi acquirit ex malitia vel peculium quaſi ca-
ſtrenſe: quod. ſ. ex aduocatione vel alio officio
publico percipit: vel etiaꝫ qꝺ obuenit pſbyte-
ris ⁊ clericis ex officio ſuo eccl̃iaſtico: tũc de
his facere pt elemoſynas ſcꝺm Ray. qꝛ q̃ꝫ
tum ad hoc paterfamilias cenſetur: De ad-
uenticio autem: id eſt qꝺ ex alia quacũqꝫ cau-
ſa filio aduenit: ſiue a matre ſiue ab extranea
perſona: ſiue de alijs operationibus vel labo-
ribus ſuis non poteſt filius elemoſynam face-
re: quia licet filio in hoc ſeruatur proprietas
⁊ ſi pater premoriatur filij eſt: tamẽ q̃ꝫdiu pa-
ter viuit in eo plenum vſufructum habet. Si-
militer de profectitio: id eſt quod ꝺ rebus pa-
tris vel earum occaſione aduenit: vt fructus
ſiue lucrum: filius elemoſynam dare non põt
quia nihil iuris in eo habet: niſi tantum quo
ad ſpẽ ſucceſſionis: ſi tamẽ filius eſſet in ſcho-
lis de licentia patris: vel in peregrinatione
tunc dare poſſet elemoſynam: tam de profe-
ctitio q̃ꝫ de aduenticio.

Tertio clientes. nam ſm Tho. in. iiij. di. xv
Serui ancille et famuli q̃uis etiam ſint libe-
re conditionis non poſſunt elemoſynas da-
re de rebus dominorũ ſuorum ſine eorum cõ-
ſenſu: niſi panẽ ⁊ huiuſmodi q̄ non iferunt ſen-
ſibile nocumentũ: etiã ſi ipſe famulus eſſet di-
ſpenſator rerꝫ: qꝛ nõ ponit diſpenſator q̄ſi po-
teſtatem aliquam in re domini ſui habẽs: ſed
quaſi ad vtilitatem dñi tractans. De precio
tamen ꝓprij ſeruitij libere dare poſſunt.

Quarto profitẽtes ſcꝫ in religione paupta-
tem voluntariã: elemoſynam dare nõ pñt ſm
Ray. quia nihil habent. xij. q. j. c. non dicatis:
niſi forte aliquis adminiſtrationem aliquam
habuerit: tunc eñ poteſt ⁊ debet elemoſynaꝫ
facere: quia quicqd religioſis ſuper eſt ipias
cauſas erogandum eſt: vt patet. xij. q. j. ca. qꝛ
tua vbi ſubditur. Cõmuniter aũt viuentibus
iam de faciendis portionibus vel exhibẽda
hoſpitalitate et adimplẽda miſericordia a no-
bis quid erit loquẽdum: cum omne quod ſu-
pereſt neceſſitatibus: in cauſis pijs ac religio-
ſis erogandum eſt domino magiſtro omnibꝫ
dicente quod ſupereſt date elemoſynaꝫ ⁊ oĩa
munda ſunt vobis: hec Greg. anglorꝫ epiſco-
po. Si tamen eſſet talis adminiſtratio ꝺ qua
ſtatutum eſſet: ꝙ quicqd ſupeſt ad monaſteri-
um vł aliquẽ ſpẽalem vſum refundat: vt in q̇-
buſdã prioratibꝫ: tũc elemoſynas exceſſiuas
ſine conſenſu facere non debet. Qꝺ ſi mona-
chus de voluntate abbatis vadit Romã vł
ſtat in ſtudio: tũc ſcꝺm Ray. moderatas ele-
moſynas facere poteſt. quia eoipſo ꝙ dedit il-
li licentiam eundi vel etiam ſtandi: ſubintelli-
gitur ei licentiam conceſſiſſe faciendi ea que
ſcholares et peregrini de honeſtate facere ſo-
lent. Et addit Tho. ſcꝺa ſcꝺe: ⁊ in. iiij. ꝙ etiã
citra extremam neceſſitateꝫ poſſet monachꝰ
aliquod modicũ dare abſente abbate ſub ſpe
ratihibitionis: non tamen eo preſente: vel qñ
probabiliter crederet ꝙ abbas non conſenti-
ret niſi fuerit extrema neceſſitas. Ad lau. dei

De accidia ⁊ filiabus eius: ſcili-cet malitia: deſperatione: puſillani-mitate: rancore: torpore: ⁊ mentis euagatione. Ser. xxvi

A
b

Honora patrẽ tuum. Exo-
di. xx. Tertio deniqꝫ parentes
eternales honorare debemus:
eis iugiter ⁊ indefeſſe cũ omni affectu ſeruiẽ-
do ⁊ gratias agẽdo: vt ſic intelligat: honora
patrẽ tuũ qui te creauit ⁊ imagine ꝓpria inſi-
gniuit: qui te redemit ⁊ ꝓpria carne ⁊ ſangui-
ne paſcit. Et hoc tripliciter: Primo pro
omnibus beneficijs ⁊ donis tã naturalibus
q̃ꝫ gratuitis: deuotas ⁊ iuges gratiarũacti-
ones referẽdo: ad qꝺ te monet tota ſcriptura
Similiter om̃is creatura q̄ ſuo mõ creatorẽ
ſuũ laudat. vñ Job. xxxviij. rephẽdit pigros
dicẽs. Vbi eras cũ me laudarẽt ſimul aſtra
matutina: ⁊ iubilarent omnes filij dei. In le-
ctulo dñe. Ad hoc etiã excitate ꝓpria natu-
ra: qꝛ ſm phyſicos in corpore humano inſe-
minauit tot membra quot ſunt dies in anno
vt ex hoc inſtictu naturali informeris ꝙ nul-
la dies te tranſire debet ſine diuina laude et
gratiarũactiõe. Scꝺo debemus eũ honora-
re: omnes actiones: locutiões: affectiones et
cõgitationes noſtras in ſui laudẽ ⁊ gloriã re-
ferendo. Ad quod hortat ap̃ſtus dicẽs Col.
iij. Omnia quecunqꝫ facitis in verbo aut in
opere: om̃ia in nomine dñi noſtri ieſu chriſte
facite. Et ex hoc actiões tue nõ cẽſentur hu-
mane: ſꝫ angelice ⁊ diuine. Nã eis qꝺammõ
celicam formã imprimis cũ in eis ſolũ hono-
rẽ diuinum intẽdis: ſicut ecõtra maximã deo
iniuriam irrogant: qui in actibus ſuis oſten-
tationẽ ꝓpriã aut humanã cõplacentiam aut
aliquid hmõi querunt. Tertio debemus eũ
honorare pre omnibus ⁊ ſup omnia diligen-
do: ad qꝺ potiſſime moueri debes: ex eo ꝙ in
tantis amoris beneficijs te diligendo ꝑuenit
vt omnem ingratitudinem ⁊ tepiditatẽ amo-
ris ſui a corde tuo procul expelleret: vt ſi te
quãdoqꝫ piguiſſet amare iam nõ pigeat rea-
mare. Sed hunc honorem plurimũ impe-
dit accidia que ſm Damaſce. eſt quedam tri-
ſticia aggrauãs: que. ſ. ita deprimit animuꝫ
hominis vt ei nihil libeat agere: ⁊ ideo acci-
dia importat qꝺdam tedium operandi bo-
num: precipue diuinum: iuxta illud pſ. Om-
nem eſcam abominata eſt anima eoruꝫ. Ex
quo patet ꝙ duo ſunt nomina huius vitij. ſcꝫ
triſticia ⁊ accidia: cuius ratio eſt. quia in iſto
peccato eſt auerſio a ſpirituali bono quod
eſtimatur graũe vel grauare: ſicut eſt vigila-
re: ieiunare ⁊ orare ⁊c. ⁊ ratione huius dicit
triſticia que opponitur leticie ſpirituali. Naꝫ
affectus triſticie datus eſt homini vt doleat
de peccatis ꝓprijs ⁊ alienis: de dilatione pa-
trie: de imperfectione vite ⁊ de ſimilibus: ſed
nũc mutat ⁊ ducit in diffidẽtiam: deſperati-
onem: ⁊ irrõnabilem merorẽ: ⁊ opponit leti-
cie ſpirituali: ita ꝙ affectꝰ gaudij qui datus
fuit homini vt gauderet in deo ⁊ in ſpe eter-
norꝫ bonorũ ⁊ intuitu beneficiorum dei: ⁊ in
bonis operibus ⁊ oĩa vana ⁊ in vtilia faſtidi-
ret: modo peruertitur in diſſolutionem ⁊ va-
nitatem ⁊ inſanias falſas: ita ꝙ gaudet de af-
fluentia rerum bonorũ: voluptatum. de riſu:
fabulis: turpibus ludis ⁊ ſimilia: ⁊ om̃ia que
dei ſunt faſtidit tanq̃ꝫ inſipida. B Et ſic
ſecũdo in iſto peccato fit conuerſio ad crea-
turã in qua querit finalem quietẽ que eſtima-
tur leuis: ⁊ ratiõe huius dicit accidia que op-
ponitur fortitudini que cõſiſtit in aggredien-
dis arduis ⁊ ſuſtinẽdis aduerſis. Nam per
accidiam habet anima tedium de omni ſpi-
rituali difficili: et inuenit opera virtuoſa ⁊ bo-
na quaſi aceroſa. Hic queri poteſt vtrum
accidia poteſt eſſe peccatuꝫ ⁊ precipue mor-
tale. preſertim cum ſcꝺm phm in. ij. Ethic.
paſſionibus non laudamur neqꝫ vitupera-
mur: ſed accidia eſt paſſio quedam: eſt enim
quedam ſpecies triſticie vt dicit Damaſce.
Ad hoc reſpõdet Tho. ſcꝺa. 2e. q. xxxv. ꝙ ac-
cidia ſcꝺm Damaſce. eſt quedaꝫ triſticie ag-
grauãs: que ſcꝫ ita deprimit animũ hominis
vt nihil ei agere libeat: ſicuti ea que ſunt aci-
da etiã frigida ſũt ⁊ ideo accidia importat te-
diũ quoddam operãdi. Et huiuſmodi triſti-
cie paſſio ſcꝺm ſe quidẽ nõ eſt peccatum: qꝛ
ſcꝺm ſe non nominat aliquod laudabile vel
vituperabile: ſed ſcꝺm ꝙ applicatur ad ali-
qꝺ bonum dicitur laudabile ⁊ econtra vitu-
perabile ſcꝺm ꝙ applicatur ad aliquid vitu-
perabile. Exẽpli gratia. triſticia de vero ma-
lo cũ fuerit moderata nominat aliquod lau-
dabile: ſed triſticia de vero bono: vel etiã tri-
ſticia immoderata nominat aliquid vitupera-
bile. Verũtamẽ accidia que eſt torpor men-
tis: bona negligẽtis inchoare ſemper eſt ma-
la. Et hoc dupliciter. Nã quãdoqꝫ eſt mala

rōm ſe: cum ſcʒ ſit de eo quod eſt vere bonū licet ſit apparens malum: ſicut triſtitia que eſt de ſpirituali bono. Nam cum ſpirituale bonū ſit vere bonū: triſtitia que eſt de ſpirituali bono eſt ſecundum ſe mala: ſicut econuerſo delectatio dicitur ſecundum ſe mala que eſt de eo quod eſt apparens bonū ⁊ vere malū: Quandoqꝫ vero triſtitia mala eſt ſecundum effectū tantum: quando ſcʒ ſic triſtitia de vero malo hominē aggrauat ⁊ eum totaliter ab opere bono retrahit: ⁊ ſic etiam eſt peccatū. Hinc apoſtolus .ij. Corinth. ij. Non vult vt penitens maiori triſtitia abſorbeatur: non tamen ſemꝑ eſt peccatum mortale. Sed accidia ex ſuo genere eſt veniale peccatum: quia ſecundū Auguſti. Accidia eſt tedium eterni boni: hoc aūt non opponitur charitati ſed inducit diminutionem feruoris charitatis: in quo conſiſtit omne veniale. Iſtud ergo tedium vt dicitur in cōpendio poteſt accipi tripliciter. Uno modo prout eſt purus motus naturalis: ⁊ ſic nullum eſt peccatum. Alio modo prout eſt motꝰ appetitus contriſtati de opere ſpirituali laborioſo: ⁊ ſic eſt veniale: q̄uis etiam ille appetitꝰ ſit deliberatiuus: quia conſenſus in veniale non eſt niſi veniale. Tertio prout redundat in omiſſione eorum que ſunt neceſſaria ſaluti ita ꝙ motus accidie pertingit vſqꝫ ad rationem que conſentit in fugam: horrorem ⁊ deteſtationem diuini boni: carne contra ſpiritū omnino preualente: ⁊ tunc eſt mortale peccatum. Et poteſt quis dici quatuor modus accidioſus. Primo modo cum quis per quandā deteſtationem ⁊ horrorem ad diuina voluntarie omittit ea perficere. Secundo modo cū quis ex quadam negligentia omittit ea perficere ad que obligatur alienis nimiū implicatus. Tertio cum quis nolens ex verecundia vel aliquo alio extrinſeco coactus cum triſtitia perficit aliqua bona ſpiritualia. Quarto cū nimium deijcitur ⁊ contriſtatur etiam de vero malo ex quo redditur ineptus ad bona ſpiritualia perficienda. ¶ Deinde queri poteſt quot ſunt filie accidie: preſertim cum a doctoribus ponatur eſſe vitiū capitale. Ad hoc reſpondet Grego. xxxj. moraliū. ꝙ ſex ſunt filie accidie. Prima filia dicitur malicia que non accipitur hic ſecundū ꝙ eſt genus vitiorum: ſed qua quis deteſtat̄ bona ſpiritualia. Quō autem accidia cauſat vel generat maliciam ex hoc patet: quia accidia proprie attenditur in deteſtationem bonorum ſpiritualium ⁊ tā q̄ nulla vel vilia contemnendo. Et ſic generaliter malicia a qua procedit ꝙ aliquis bona ſpiritualia deliberate faſtidit: contemnat ⁊ deteſtetur. Et ſic malicia multū aggrauat peccatum accidie peſſima filia deteſtande matris: Nam multo grauius quis peccat ex certa malicia ceteris paribus quam ex paſſione: quia ibi mouetur voluntas in malum ex ſeipſa ⁊ ex electione: hic autem ex paſſione quaſi ex quodam extrinſeco impulſa: grauius etiam peccat quis ex paſſione q̄ ex ſola ignorantia. quia ignorantia minuit de ratione voluntarij nō autem paſſio: ⁊ ſic ex malicia proprie dicitur peccare in ſpiritumſanctum: ſicut ex ignorantia in filium: ⁊ ex infirmitate vel paſſione in patrem. Unde peccatum malicie grauius iudicatur in genere ſuo: de quo pſ. Dilexiſti maliciam ſuper benignitatem: ⁊ dicitur irremiſſibile id eſt non ita facile remiſſibile ſicut peccata ex infirmitate vel ignorantia perpetrata: quia tollit omnia illa que requiruntur ad remiſſionem peccatorum: nec habet aliquam cauſam remiſſionis cum ex certa malicia ⁊ electione perpetratur reddens operantem obſtinatum: ita ꝙ contemnit ſubire humilitatem penitentie. ¶ Secunda filia accidie dicitur eſſe deſperatio: quia diffidentia meritorum eſt mater diffidentie premiorū ex qua iterum naſcitur triſtitia. In accidia autem eſt talis diffidentia: quia accidia eſt diffidentia de proprijs viribus ⁊ de auxilio dei in implēdo ardua: ⁊ ſic cauſat deſperationem: que eſt etiam peccatum in ſpiritūſanctum. ¶ Notandum tamen ſecundum Heinricum de vrimaria: ꝙ ſi labatur aliquis in deſperationē ex infirmitate vel ex grauitate complexionis: ⁊ de hoc dolet ⁊ renititur inquantum poteſt ſic deſperatio non eſt peccatum niſi forte veniale. Si autem hoc contingit ex errore vel deceptione: puta ſi eſtimat obſequium ſe preſtare deo ſi ſeipſum occidat: ſic deſperatio eſt peccatum mortale. Si vero quis deſperet ex certa malicia vel ex electione: vt diffinitiue dicat cum Cayn maior eſt iniquitas mea q̄ vt veniam merear: ſic eſt peccatū mortale in ſpiritumſanctum. De quo tamen clarius videri poteſt in ſermone de peccatis in ſpiritumſanctum. ¶ Tertia filia dicitur puſillanimitas reſpectu conſiliorum chriſti que naſcitur ex diffidentia proueniente ex conſideratione proprie infirmitatis: vel ex arduitate operis.

¶ Hic queri poteſt vtrum puſillanimitas ſit peccatum: preſertim cum vt dicitur Eccleſiaſti. x. Initium omnis peccati eſt ſuperbia: ſed puſillanimitas non videtur ex ſuperbia procedere: quia ſuperbus extollit ſe ſuper id quod eſt. puſillanimis autem ſubtrahit ſe ab his: quibus dignus eſt. Hic dicit philoſophus in quarto Ethicorum. quod maxime videtur puſillanimis eſſe qui magnis bonis dignus exiſtit: et tamen his nō dignificat ſeipſum. Ad hoc reſpondet Thomas ſcd̄a ſecunde. q. cxxxiij. ꝙ omne illud eſt peccatum quod contrariatur inclinationi naturali: quia contrariatur legi nature. Ineſt aūt cuicunqꝫ rei naturalis inclinatio ad exequendum actionem ſue potentie cōmenſuratam: vt patet in omnibꝰ rebus naturalibus: tam animatis q̄ inanimatis. Sicut ergo preſumptuoſus excedit proportionem ſue potentie dum nititur ad maiora q̄ poſſit. ſic econtra puſillanimis deficit a proportione ſue potentie: dum recuſat in eo tendere quod eſt potentie ſue commenſuratum: et ideo ſicut preſumptio ſic et puſillanimitas peccatum eſt. Inde punitur ſeruus qui acceptam pecuniam fodit in terram: nec operatꝰ eſt ex ea propter quendam puſillanimitatis timorem vt patet Mathei. xxv. vnde poteſt etiam ex ſuperbia oriri: dum nimis proprio ſenſui innititur: quo reputat ſe inſufficientem ad ea reſpectu quorum ſufficientiam habet. Hinc prouerbiorū. xxvj. Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias. Nihil enim prohibet ꝙ ſe inquantum ad aliqua deijciat ⁊ inquantum ad alia ſe extollat.

¶ Quarta proinde filia dicitur rancor quem etiam cauſat accidia inquantum accidia facit iraſci ⁊ indignari aliquem contra bonos: qui volunt eum inducere ad ſpiritualia bona: ⁊ cum nocumentum contra aliquem machinatur: ſi ipſum inferre non pōt interius tenet ⁊ conſeruat iram: indignationē et mentis amaritudinem: que omnia importat rancor: vnde rācor eſt ira ⁊ indignatio inueterata: quia ſicut ex charitate naſcuntur opera bona ex quibus eſt cōfirmatio charitatis: ſic ira eſt accidia: ex accidia vero vetuſtas ire: quia accidioſi ſepe reprehenſi frequenter ad indignationem mouent̄. Nam multi ſunt talis nature: quando quis dicit vel facit quod ſibi nō placet: ſemper habent rancorem et amaritudinem cordis ſuper talem: et hoc eſt ſignum ꝙ nondum cauſam vel originem talis ire vel rancoris radicitus euulſerunt: Unde dicitur in decretis de penitentia et remiſſione: di. ij. c. j. Si quis ſemel notatus fuerit inuidie vel contentionis vitio: et rurſum in hoc ipſum inciderit: ſciat ſe primam cauſam id eſt vitium ex qua inuidia vel contentio naſcitur: in interioribꝰ medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per cōtraria atqꝫ aduerſa curari: id eſt per humilitatis exercitium vt patet ibidem. Alioquin monet hui[illegible] illud prouerbiorum. j. Deſpexiſtis omne conſilium meum: ⁊ increpationes meas neglexiſtis: ego quoqꝫ in interitu veſtro ridebo. ¶ Quinta filia accidie dicitur torpor. q̄ potiſſime oritur ex ocio. Nam accidioſus vt frequenter ocium ſequitur: quod tamen ſumme cauendum eſt. non ſolum in verbis ſed et in operibus: alioquin deteſtabilem torporem incurrit. Eſt autem torpor circa precepta quedam in ſenſualitas vel inuſualitas: propter quam homo reduci non poteſt ad executionem mandatorum dei. vel torpor eſt circa prohibita cum ſcilicet quis nimis ſecurus eſt et ſe nimis exponit temptationibus vel peccatorum periculis. Eſt inqꝫ torpor quedam precepta non facere contemnere vel amare. Eſt etiam torpor circa conſilia: ſcilicet nolle perfectum eſſe quod vtiqꝫ eſt delinquere: bonum nō amare: conſilia contemnere vel etiam irridere.

¶ Hic queri poteſt vtrum incidentaliter diuturnitas temporis ex qua iſte rancor videt̄ procedere auget peccatum: preſertim cū cōſuetudo mala non ſolum videatur peccatum alleuiare ſed etiam excuſare: vt patet de ſuperfluo ornatu qui iam ex conſuetudine nō iudicatur ſuperfluus. Ad hoc reſpondet Gaſpar de caldri: extra de eo qui du. in ma. in. c. cum haberet: ꝙ ex diuturnitate temporis peccatū augetur frequentatum: quia quāto maiori tēpore inficitur anima tanto magis fit habitus vitij. et ꝑ cōſequens videt̄ eē maior contēptꝰ dei: ac ꝑ conſequens maius peccatū: ⁊ hoc tangit in. c. cū haberet. dicens ꝙ peccatū non diminuitur ſed auget̄ ex diuturnitate tpis: ⁊ tāto amplius elongatur a deo: et ideo debilitat̄ virtus ⁊ corrumpit̄ aīa: et ꝑconſequēs difficilius releuatur. ¶ Sexta filia accidie ē mētis euagatio et hoc frequenter circa illicita cū quadā feda occupatione ⁊ delectatione moroſa vel etiā conſenſu: quia in deſiderio ē oīs ocioſus ſʒ qñ ē ꝑticularis certā habēs materiā vt gule: luxurie: auaritie: ſic cōuenit oībꝫ vitijs. Qm̄

vero generalis ē ⁊ incerta tūc dicit̄ ꝓprie eua gatio q̄ ē filia accidie. Nam q̄ abſorptus ē cū triſticia nō habens in ſe vbi delectet̄ euagat̄ ad omnia querens delectationē in ocioſis: in vanis: in fedis: in malignis ⁊ ſimilibꝫ. in morā do: delectādo: ꝯſentiēdo: ꝓponendo. affectan do: machinādo. ſic ꝙ cor illi⁹ factū eſt q̄ſi ſpe lūca latronū: qđ a nob̄ auertat ieſus chriſt⁹ Amen.

¶ Sequūtur ſermones de precepto quinto.

¶ Utrum licitum ſit mortificare ea q̄ diſcernūt vel ſentiunt vel tm̄ viuūt et ꝙ tria requiruntur ad iuſtam occiſionem. Sermo. I

NOn occides: Exo. xx. Hoc eſt quintū p̄ceptū in quo principaliter et explicite ꝓhibet̄ ira ꝓrumpens in iniurias ꝑemptorias hūane vite. Secūdario vo ⁊ implicite ꝓhibetur omne nocumentum qđ inferri pōt iniuſte ꝯ ꝓximū vl̄ etiā ꝯ ſeipm: ſiue nocumentū illud fiat ope vl̄ manu. vt ꝑcutiēdo: mutilando: depilādo: vulnerando: ſcādalizādo: ſiue etiā lingua vl̄ nutu: vt detrahendo: excōicando: ꝑſuadēdo: cōſulendo: ad pctm̄ deducēdo: nutibꝫ irritando vel alliciendo: ſiue deniq̄ corde vl̄ affectu: vt inuidēdo: odiēdo: pctm̄ cōmittēdo: bonū ꝓpoſitū ſuffocando. Sed q̄r vita corporalis ē fūdamentum oim̄ alioꝝ: ideo ſub iſto modo nō occides. legiſlator mandatum exp̄ſſit. Et ſm̄ hoc preceptū iſtud tripliciter exponi pt̄. Prīo ſic. nō occides. i. nihil manu vl̄ opere ꝑficies: quo vita ꝓximi vel tua corporalis vel ſpūal̄ iniuſte perimat̄ vel detrimentū patiat̄: Sed q̄r mādatū h̄ homicidiū corpale principalit̄ ꝓhibet: iō de illo ꝓſequendum ē in principio. Pro q̄ ſciendū ſm̄ Ray. ⁊ Goff. ꝙ homicidium corporale cōmitti pōt quattuor modis. ſ. iuſticia dictante: neceſſitate inſtigāte: caſu: accidente ⁊ voluntate impellente. Et addi poteſt quintus modus occiſiōis tempore ſcʒ neceſſitatis extreme elemoſynam aliquo ſubtrahente. A Quantum igitur ad primum q̄ri poteſt vtrum licitum ſit occidere ꝑ iuſticiam p̄ſertim cum videat̄ eſſe cōtra p̄ceptum iſtud licet alibi dn̄s precepiſſe dinoſcit̄ maleficos n̄ patieris viuere. Ex his enim Manichei ſumunt cauſam calumniandi: dicētes ꝙ legiſlator ſibiipſi cōtra dicit ⁊ contraria p̄cipit. Et p̄cipue dicunt ꝙ non licet ſacerdotem eſſe occiſorem: quia dictum eſt Petro: mitte gladium in vaginā: ⁊ hoc eſt cōtra p̄latos eccl̄iaſticos q̄ iudicium exequendo ⁊ īperādo gladios accipiunt ⁊ alios occidunt: vnde Manichei tāta diligentia mandatum hoc obſeruare curabant: ꝙ refugiebant occidere nō tantū homines ſcʒ et beſtias ⁊ ꝟgultas: qua propter antiqui Manichei nolebant de fructibus arborum carpere et commedere. Nimiꝝ cū dicit apl̄us ad Roma. xiii. Qui ordinationi dei reſiſtit ſibiipſi damnationem acquirit: ſed per ordinationem diuine prouidentie cūcta viuētia conſeruantur. Ad hoc dicendū ſm̄ Tho: ſcđa ſcđe. q. lxiiij. ⁊ primo q̄ tū ad omnia viuētia: ꝙ nullus peccat ex hoc ꝙ ad hoc vtitur aliqua re ad quod eſt a deo cōdita vl̄ ordinata. Nam in ordine rerū īperfectiora ſunt ꝓpt̄ ꝑfectiora: ſicut etiam in via generationis natura procedit ab imperfectis ad perfecta: ⁊ inde eſt ꝙ ſicut in generatione hominis p̄mus eſt viuum: deinde animal: ⁊ vltimo homo: ſic etiam ea que tm̄ viuunt: vt plante ſunt communiter propter animalia. ⁊ animalia ꝓpter homines: et ideo ſi homo plātis vtatur ad animalium vtilitatē: ⁊ animalibꝫ ad hominum vtilitatem non eſt illicitū: Inter alios aūt viſe huius vſus maxime neceſſarius eſſe videt̄ vt animalia plantis vtant̄ in cibum ⁊ homines animalibꝫ qđ ſine mortificatione eoꝝ fieri non pōt: ⁊ ideo licitū eſt plantas mortificare ad vſū animaliū: ⁊ animalia in vſū hoim̄: ⁊ hoc ordinatiōe diuina. dicit̄ eīm Gen̄. i. Ecce dedi vobis vniuerſam herbā ⁊ vniuerſa ligna vt ſint vobis in cibū ⁊ cūctis animātib⁹ Et iteꝝ Gen̄. ix. Omne qđ mouet̄ ⁊ viuit erit vobis in cibū. Hinc dicit Auguſti. i. de ciuita te dei. Cum audimus nō occides: nō accipimus hoc dictū eſſe đ frutectis q̄r nullus ē eis ſenſus: nec de irrationabilibus animalibꝫ q̄r nulla nobis ratiōe ſociantur. Et iteꝝ ibidem Juſtiſſima ordinatione creatoris et vita et mors eorum noſtris vſibus ſubditur. Quantum aūt ad creaturam rationalem dicendū

ꝙ ſicut impfectū ordinat̄ ad ꝑfectū ⁊ iō licitū eſt occidere aīalia bruta: q̄r naturalit̄ ordināt̄ ad vſum hoim̄. ſic etiā ps ordinat̄ ad totū vt impfectū ad ꝑfectū ⁊ ideo naturaliter omnis pars eſt propter totum. ¶ Hinc videmus ꝙ ſi ſaluti totius corporis expediat p̄ciſio mēbri putridi: tunc laudabiliter abſcindit̄: quelibet autem perſona ſingularis comparatur ad totam cōitatē ſicut pars ad totū: ⁊ ideo ſi quis eſt periculoſus cōitati et corruptiuus ipſius ꝓpter aliquod crimen: tunc laudabiliter occiditur vt bonum cōmune cōſeruetur. Modicum eīm frumentū totā maſſam corrūpit. Et hoc intelligit dn̄s quādo dicit Exo. xxii. Maleficos non patiaris viuere. qđ tn̄ non eſt generaliter intelligendum de omnibus peccatoribus: q̄r dn̄s Mat. xiii. precepit ʒiʒania creſcere ne ſimul eradicaretur ⁊ triticū: ⁊ h̄ preſertum quādo maliſic latēt inter bonos: ꝙ occidi non poſſent quin occiderent̄ ⁊ boni: vel q̄n multos habent ſequaces: ita ꝙ ſine bonorum ꝑiculo occidi nō poſſent: q̄n vo ex malorum occiſione nō immineret ꝑiculū bonis: ſed magis tutela ⁊ ſalus: tunc mali debēt occidi ſi fuerint aliis grauiter nocentes. Ex dictis igitur patet. ꝙ cū iudex reū iuſte condemnat ordine iuſto ſeruato: ⁊ miniſter taliter condēnatum occidit. tunc homicidium non eſt peccatum ſʒ meritorium dūmodo fiat amore iuſticie ⁊ ꝓ ꝯſeruatione boni cōis ⁊ reipub. hominis eīm occiſio fieri ꝓhibet̄ ab hoīe nō a lege q̄ p̄cepit: malefi. nō pa. vi. quoniā de⁹ qui conditor eſt ⁊ conſeruator legis ⁊ nature pōt hominē priuari vita q̄n vult ⁊ quō vult. Lex ergo đ hoiem occidere. q̄n miniſter legis eū occidit ſeruato iuſto legis ordine. B Ad cuius euidentiā ſciendum ꝙ tria requiruntur ad h̄ ꝙ occiſio hoīs ſʒ legē iuſta reddit̄. ſ. ꝙ hoc fiat iuſto ordine. iuſta cā ⁊ iuſto animo.

¶ Primo requiritur ordo iuſtus ad interficiēdum reum. q̄r malefactorē non accuſatū vl̄ n̄ cōuictum occidere nō licet. vn̄ Augu. in ome. de penitentia. Multi corriguntur vt petrus. multi tolerantur vt iudas: multi neſciunt̄ donec dn̄s veniat qui illuminabit abſcondita tenebrarum: nos vero a cōione quenq̄ ꝓhibere non poſſumus. niſi aut ſponte ꝯfeſſū. aut in aliquo ſeculari vl̄ eccl̄iaſtico iudicio noīatū vl̄ conuictum. 2. ii. q. i. dicit canon Eleutherii pape. Nihil contra quēlibet accuſatū abſq̄ legitimo ⁊ idoneo accuſatore fiat. Et imperator Conſtantinus dicit ibidē. c. Judex criminoſum diſcutiens: nō ante ſentētiā proferat q̄ʒ aut reum ipſe ſe ꝯfiteatur: aut ꝑ innocētes teſtes ꝯuincat̄. Ad tenendū igit̄ in punitione reoꝝ iuſtū ordinē requirunt̄ duo. Prīo ꝙ puniens habeat officiū iudicis. Scđo ꝙ ꝓcedat ſm̄ ordinē iuris: q̄r non eſt dn̄s ſed miniſter legis: vn̄. xxiii. q. v. c. i. ſup illud Matt. xxvi. Omnis qui acceperit gladiū gladio peribit: dicit glo. ꝙ ſolus iudex occidere poteſt: ⁊ hoc tantum ſm̄ legem cuius eſt miniſter: non autem tanq̄ʒ priuata perſona. quod patet ex p̄ſſe. e. ti. vbi dicitur: ca. miles cum obediens poteſtatibus ſub quibus legitime conſtitut⁹ eſt hominem occidit: nulla ciuitatis ſue lege reus homicidii eſt. immo niſi fecerit reus imperii deſerti atq̄ contēpti erit: ꝙ ſi ſua ſponte atq̄ auctoritate feciſſet crimen effuſi humani ſanguinis incidiſſet: itaq̄ vnde punit̄ ſi iniuſſus fecerit. inde punie̅t ſi non fecerit iuſſus: h̄ ibi. ¶ Hic queri pōt vtrum liceat priuate ꝑſone malefactorem ⁊ morꝰ reum occidere: p̄ſertum cū Exođ. xxxii p̄cepit moyſes Occidat vnuſquiſq̄ ꝓximum ſuum fratrē ⁊ amicū ſuum ſcʒ pro peccato vituli cōflatilis. Nimiꝝ cum occiſio malefactorum ſit vtilis reip. ⁊ bono communi. Ad hoc reſpondet Tho. ſcđa ſcđe. q. lxiiii. ꝙ ex quo malefactorem occidere licitum eſt inquantum ordinatur ad ſalutem totius communitatis: ideo ad illum ſolū ptinet occidere cui committitur cura cōmunitatis conſeruande: ſicut ad medicum pertinet p̄ſcidere membrum putridum: quando fuerit ei cōmiſſa cura ſaluationis corporis: cura autem communis reipub. cōmiſſa eſt principibus habentibus publicam auctoritatem: et ideo eis ſolis licet malefactores occidere: nō autem priuatis perſonis. nec quidem laicis: quia q̄ʒuis cuilibet priuate perſone licitū ſit aliquid facere ad communem vtilitatem: dūmodo nulli noceat tamen ſi fieret cum alterius nocumento: tunc facere non poteſt niſi ſm̄ iudiciū eius ad quem pertinet eſtimare: q̄d ſit ſubtrahendum partibus pro ſalute totius Multominus hoc liceret clericis duplici ratione. Primo quoniā clerici ſunt ad altaris miniſteriū in q̄ rep̄ſentatur paſſio chriſti occiſi qui cum percuteretur non repercutiebat: vt dicitur primo Pe. ii. Hinc eis non competit vt ſint ꝑcuſſores aut occiſores: quia miniſtri dominū ſuū imitari debēt: ſm̄ illud Ecci. x. ſm̄ iudicē populi ſic ⁊ miniſtri eius. ¶ Secundo quia clericis miniſterium noue legis

committitur in qua non determinatur pena mutilationis vł occiſionis coꝛpoꝛalis: ⁊ ideo vt ſint idonei miniſtri noui teſtamenti: debēt a talibus abſtinere: pꝛeſertim cum dicit apoſtolus. j. Timo. iij. Opoꝛtet epiſcopum ſine crimine eſſe: non vinolentum: non percuſſoꝛē vnde licet ſacerdotes veteris legis maleficos īterfeciſſe legimus: vt patet de phinees ſacerdote: qui interfecit iſrahelitam coeuntē cum madianite: vt dicitur Numeri. xxv. ⁊ de Samuele qui regem Achab interfecit: ⁊ de Helya qui ſacerdotes Baal peremit: ⁊ ſic de alijs: quia tamen miniſterium clericoꝛum noui teſtamenti conſtat ī melioꝛibus oꝛdinatum ꝗ̄ ſint occiſiones coꝛpoꝛales ſcilicet in his que pertinent ad ſalutem ſpiritualem: iō non congruit eis ꝙ minoꝛibus ſe ingerant: q̄ꝛ ꝓpter eccleſiarum pꝛelati recipiunt quideꝫ officia pꝛincipum terre: non vt ipſi iudicium ſanguinis per ſeipſos exerceant: ſed ꝙ eoꝛuꝫ auctoꝛitate per alios exerceantur. ¶ Quod ſi queritur an liceat interficere furem qui venit ad furandum. ¶ Ad hoc dicendum ꝙ furem diurnum non licet occidere niſi telo ſe defendat: vt extra de homici. ca. ſi perfodiens. Furem vero nocturnum qui non poterat diſcerni vtrum ad furandum vel occidēdum venerat: nec alias poterat depꝛehendi: licite ꝑt occidi ſi tamen ſine leſione depħēdi poterat tenet͛ ille qui eum occidit. Multomagis aūt nocturni depopulatoꝛes agroꝝ ⁊ latrones ī ſidiantes in publicis ſtratis quilibet occidere poteſt. Hec patent. xxiij. q. v. c. cum homo. in glo. ⁊ C. quando lice. vincu. ſine. iu ſen. ſe vindi. l. j. Additur etiam in dicta glo. ꝙ nullo iure inuenitur ꝙ fideiuſſoꝛ occidi poſſit ſi non exhibet illum pꝛo quo fideiuſſit pꝛo reo criminis: ſed ſi fideiuſſoꝛ ſine dolo reum criminis non exhibet pecunialiter punitur ſi autem dolo eum non exhibet: punitur arbitrio iudicis vt: ff. de exhiben. reis. l. ſi quis reum: ¶ Secundo pꝛincipaliter requiritur cauſa iuſta q̄ tunc deeſt quando quis occiditur ſine ſuo demerito licet ſeruetur iuris oꝛdo: quia foꝛte ꝑ falſos teſtes conuincitur: ſicut Suſanna ac iudices quadam negligentia toꝛpentes debitam inquiſitionem non adhibēt: ⁊ ſic omnes homicide reputantur: qui ſententiam iniuſtā dederunt: aut aliquo modo pꝛomotoꝛes fuerunt. Sic Nabuth ad inſtinctum regine iezabel iniuſte condemnatus ⁊ occiſus eſt ſcilicet ꝓpter vineam ſuam. Sic Joſeph in carcereꝫ miſſus eſt: eo ꝙ dominus eius mulieri pꝛope nimium credulus rei veritatem non eſt inueſtigatus.

¶ Quo ſi querit͛ vtrum in aliquo caſu innocentem interficiens excuſetur ab homicidio. Ad hoc dicendum ꝙ occidere innocentem ꝑ falſos teſtes accuſatum: ⁊ condemnatum: qñ ꝗ excuſatur a peccato: nec reputatur pꝛo homicidio duplici cauſa. Pꝛima eſt. quia talis ñ condemnat eum qui eſt iuſtus inquantum iuſtus: ſed inquantum eſt iniuſtus conuictus ⁊ dignus moꝛte pꝛobatus: ⁊ ſic conuictum nocentem condemnat. Secunda eſt: quia talis iudex ſm allegata ſententiam ferens nō occidit innocentem: ſed qui eum accuſant ⁊ falſo nocentem aſſerunt. Si tamē iudex immunis vult eſſe a peccato: tria debet obſeruare que tangit etiam Tho. ſcđa ſcđe. q. lxiiij. Pꝛimuꝫ eſt ꝙ diligentiſſime teſtes examiet vt eos valeat de falſo teſtimonio conuincere ac repellere: innoxiumꝗ liberare: ſicut fecit Daniel Suſannam liberans: Unde Job. xxix. Pat͛ eram pauperum ⁊ cauſam quam neſciebam diligentiſſime inueſtigabam. conterebam molas iniqui ⁊ de dentibus illius auferebam ꝑdam. Secundo ſi non poteſt ſic pꝛoficere tūc debet eum mittere ad ſuperioꝛem per eum iudicandum. Tertio ſi nō poteſt ſubterfugere quin illum iudicet: tunc debet differre ſententiam inquantum poteſt: tandem vero cum ſe non poteſt amplius excuſare iuridice nec pꝛotrahere quin iudicet: tunc non peccat ſm allegata ſententiam ferens quoniam ipſe non occidit innocentem: ſed illi qui eum aſſerunt nocentem. Miniſter vero innocentem condemnantis ſi ſententia continet intolerabilem erroꝛem non debet obedire: quia reus homicidij fieret. alias enim excuſarentur carnifices qui martyres occiderunt. Quo ſi non continet manifeſtam iniuſticiam: tunc non peccat mādatum exequendo: quia ſuperioꝛis ſententiā diſcutere non habet. nec ēt innocentē occidit ſed iudex cui tantum miniſterium adhibet. ¶ Tertio pꝛincipaliter requiritur animus iuſtus de quo habetur. xj. q. iij. c. epūs aut pꝛeſbyter. §. ſi ergo: vbi ſubditur. Ex animo iniuſta ēſententia: cū aliquis ſeruata integritate iudiciarij oꝛdinis in adulterū vł quelibet criminoſuꝫ. nō amoꝛe iuſticie ſꝫ liuoꝛe odij vł ꝓcio aut fauoꝛe aduerſarioꝝ induct⁹ ſniaꝫ ꝓfert: Et. c. ſequeñ. vñ nec in iudice nec in miniſtro alia interficiendi maleficium poteſt eſſe intētio ꝗ̄ zelus iuſtitie ⁊ bonum reipub. vt patet ibidem in diuerſis. c. Ex his ergo patet: ꝙ ſi aliquod pꝛedictoꝝ trium defuerit occiſio iniuſta reputabit͛: ⁊ omnes ad hoc ſcienter vel negligenter ignoꝛantia craſſa cooperantes homicidij rei iure poli iudicabunt͛. Patet etiam ex dictis ꝗ̄ fallaciter ſe plerumꝗ vicia mentiunt͛ eſſe virtutes: dum ſub pallio virtutis iuſtitie plura homicidia: que grauiſſima ſunt peccata nequiter cōmittunt͛. Hinc Bern. ſuper cātica ſollicite ſuperioꝛes quoſꝗ inſtruit dicens ꝙ mens que in magnā celſitudinis perfectionem cōtendere nititur: actus ſuarū virtutum debet in puluerem redigere: hoc eſt om̄is circūſtantias ⁊ intentiones actuū ſubtili mentis cōſideratione diſcutere: ne aliquid impurum in ipſo actu ⁊ intentione virtutū valeat latitare: quia multotiēs aliquis actus virtuoſus eſtimatur: qui ſi ſubtiliter diſcutiatur: latens in eo vitium reperitur. Deniꝗ vbi hec tria concurrunt: ibidem interfectio reoꝛum eſt non ſolum licita ſed ⁊ meritoꝛia: imo plerumꝗ obligatoꝛia: vt patet. xxiij. q. v. c. rex debet. Unde ſi iudex pꝛetermitteret: ⁊ in talibus facere iuſtitiaꝫ: pꝛincipaliter pꝛece: pꝛecio: fauoꝛe ⁊ ſic de alijs grauiſſime peccaret: etiam ſi de maleficio ſpes emendationis haberetur: q̄ꝛ hoc eſſet vendere iuſtitiam. Si tamē in eo caſu parceret illi pꝛincipaliter ex compaſſione ⁊ pietate: ac adderet illi ſecundario ſatiſfactionem pecuniarū: hoc licitum eſſet ⁊ pium: pꝛout determinat Auguſt. longo pꝛoceſſu. xxiij. q. v. circumcelſiones: veruntamen ſi nō eſſet ſpes coꝛrectionis: tunc debet eum occidere vel inutilem reddere ad malefaciendū: alioquin grauiſſime peccaret ⁊ omniū maloꝛuꝫ particeps fieret: vt pꝫ. xxiij. q. iiij. c. eſt iniuſta miſericoꝛdia: vt ponit exemplū de Agag pingniſſimo. Et ſubinfert textus. Ita ſi quis latronum filijs depꝛecantibus motus: ⁊ lachꝛymis coniugis eius inflexus ſoluendum putat: cui adhuc latrocinandi aſpirat affectus; nōne innocentes tradit exitio id eſt moꝛte: qui liberat multoꝛuꝫ exitia cogitantem. Ubi etiam querit glo. dicens. Cur hic redarguit eccleſia iudices qui repꝛimunt gladium non occidendo reum: cū j. q. v. c. j. ⁊ c. de occidendis: pꝛecipiat reos nō occidi. Et reſpondet ꝙ hic loquitur de incoꝛrigibilibus ibi de coꝛrigibilibus: ⁊ q̄ꝛ eccleſia mitius punit in ſanguine ꝗ̄ lex ciuilis: ideo iudicat coꝛrigibiles eſſe parcendos: incoꝛrigibiles vero nō ſoluendos vel taliter puniendos ꝙ ad malefaciendū reddantur inutiles Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De occiſione alterius pꝛopter defenſionem ſuijpſius vel rerum ſuarū aut perſonarū coniunctarū ⁊ de homicidio caſuali. ¶ Sermo. ij.

Non occides. Uiſo de homicidio quod fit per iuſtitiam dictantem: ſecundo loco pꝛoſequendū eſt de homicidio quod cōmittitur pꝛopter neceſſitatem cogentem. A Ad cuius euidentiā pꝛimo queri poteſt: vtrum alicui liceat aliū occidere ſeipſum defendendo ne occidatur: pꝛeſertim cum homicidiū ſit grauius peccatum ꝗ̄ ſimplex foꝛnicatio vel adulterium: ſed nulli licet cōmittere ſimplicem foꝛnicationeꝫ vel adulterium aut aliud quodcunꝗ moꝛtale peccatum pꝛo conſeruatione vite pꝛopꝛie: quia vita ſpiritualis eſt pꝛeferenda coꝛpoꝛali. Hinc etiam dicit Auguſtinus ad plebeculaꝫ de occidendis hominibus ne ab eis quiſꝗ occidatur: non mihi placet conſilium ne foꝛte ſit miles aut publica functione teneatur: vt non pꝛo ſe hoc faciat: ſed pꝛo alijs: accepta legitima poteſtate ſi eius cōgruat perſone. Ad hoc reſpondet Thomas ſecūda ſcđe. q. lxiiij. ꝙ ex actu alicuius ſeipſum defendentis: effectus duplex ſequi poteſt. Unus quidem eſt conſeruatio vite pꝛopꝛie. Alius eſt occiſio inuadentis. Actus ergo huiuſmodi ex hoc ꝙ intenditur conſeruatio vite pꝛopꝛie non habet rationem illiciti cum hoc ſit cuilibet naturale ꝙ ſe conſeruet in eſſe quantum poteſt: aliquis tamen effectus ex intentione bona pꝛoueniēs illicitus reddi poteſt: ſi non ſit fini pꝛopoꝛtionatus: ⁊ ideo ſi quis ad defendendam pꝛopꝛiam vitam vtatur maioꝛi violentia ꝗ̄ opoꝛtet erit illicitū. ſi vero moderate violentiā repellit: erit licita defenſio: quia ſm iura: vim vi repellere licet cū moderamine inculpate tutele: nec eſt neceſſarium ad ſalutem vt homo actum moderate tutele pꝛetermittat ad euitandum occiſionem alterius: quia plus tenetur ꝓuidere vite ſue ꝗ̄ vite alterius: ſed quia hominē occidere nō licet niſi auctoꝛitate publica pꝛopter bonū cōmune: ideo illicitum eſt ꝙ homo hominē occidere intendat vt ſeipm̄ defendat niſi ei qui publicā habet auctoꝛitateꝫ: qui

ſcȝ intendens occidere hominem ad ſui de-
fenſionem:refert hoc ad bonum publicū vt pȝ
in milite pugnante cōtra hoſtes:⁊ in miniſtro
iudicis pugnante cōtra latrones: q̄uis iſti e-
tiam peccent ſi priuata foueantur libidine: ſi
enim quis priuatus intendat hominē occide-
re vt ſeipm̄ a morte defendat: mortaliter pec
cat ⁊ homicidiū committit:ſed proprie defen
ſio erit in intentione ⁊ interitus aduerſarij erit
preter intentionem ex ſola neceſſitate:multo-
magis omnibus prohibetur defenſio que fit
cum liuore vindicte. Ad obiectum ergo dicen
dum ꝙ nō eſt ſimile de fornicatione:quia actꝰ
fornicationis vel adulterij nō ordinatur ad ꝯ
ſeruationē vite proprie ex neceſſitate ſicut a-
ctus defenſionis ex quo q̄n q̄ꝫ ſequitur homici
diū. Superaddit etiā Hein. de vrimaria:ꝙ ſi
tale homicidium contingit ex euitabili neceſ-
ſitate:vt quia potuit effugere ſed nō fugit pro
pter verecundiā vel aliam.cauſam:tunc non
excuſaꝛ a toto ſed a tanto:qꝛ melius fuiſſet ꝙ
fugiſſet:⁊ ideo tanq̄ꝫ pro mortali debet agere
penitentiā. Si vero cōtingit ex ineuitabili ne-
ceſſitate:vt quia facultatem inuaſorem effugi
endi non habuit:tunc ſi non occidit liuore vin
dicte vel ex impetu ire:ſed amore conſeruatio
nis vite proprie ſe ſimpliciter defendendo ne
vitam perdat:cum moderamine inculpate tu
tele:hoc cōceſſum eſt viris imperfectis ſed nō
perfectis vt dicit Augu.in li.de li.arbi.⁊ ideo
talis excuſaꝛ a toto:quia nō potuit aliter occi-
ſionis periculum euadere: nec aſtringitur ad
penitentiam niſi ad cautelam propter ambi-
guum dubietatis:vt patet.xxiij.q.v.c.excōmu
nicatoꝝ. in textu ⁊ glo.poteſt enī timere ſi for-
te q̄d duplicitatis pro humana fragilitate in
eodem incurrerit flagitio ſcȝ ꝙ non ſolum il-
lum occiderit ex neceſſitate ſe defendendi ſed
etiam ex iracundia vel indignatione aut ex li-
bidine vindicte. Inſuper interiorem peniten-
tiam ſemper agere debet ⁊ quaſi peccatis ſu
is aſcribere: ꝙ in tantam venit neceſſitatem:
⁊ in hoc conco. Goffre.⁊ Hoſtieñ. ¶ Secun-
do queri poteſt: vtrum ergo liceat alicui aliū
occidere pro defenſione rerum ſuaꝝ:ſicut pro
defenſione corporum. Ad hoc dicendum ſm
doctores ⁊ etiam glo.in.c.ſignificaſti.ij. extra
de homici. ꝙ omnes leges ⁊ omnia iura que
loquuntur de hac materia:concedunt vim vi
repellere poſſe tam in defenſione rerum q̄ꝫ ꝑ-
ſonarum: dummodo moderamen inculpate
tutele non excedat: quia defenſio tunc redde-
retur illicita. Quantum tamen ad defenſionē
rerum hoc intelligendū eſt:quod ſcȝ iniuriam
rebus illatam quis ſtatim poteſt ⁊ debet pro-
pulſare ſi vult. Quomodo aūt iſtud ſtatum in
telligitur:dicunt ꝙ attendi debet defendendi
cōmoditas:quia nō debet ſe quis ſtatis expo-
nere ſine ſocijs contra multitudinem ſua bona
auferentem:ſed in hoc inſpicitur cōmoditas
vt ſocios ⁊ amicos poſſit cōuocare:domū in-
trare:arma capere: ⁊ hoc quantotius fieri po
teſt: alias enim eſſet guerra que non eſſet au-
ctoritate propria mouenda: vt patet extra de
iureiuran.c.ſicut: nec etiā iniuria facta perſo-
ne moram aliquam expectat: ſed vt dicitur in
dicto.c.ſignificaſti:fieri debet in continenti qꝛ
ſi fieret ex interuallo tūc eſſet vindicta. ¶ Qd̄
autem iniuria facta rebus in cōtinenti propel
li debet: intelligitur quo citius fieri poterit ar-
bitrio boni viri: nam ibi debet attendi quali-
tas deijcientis ⁊ de deiecti ⁊ rei ex qua deie-
ctus eſt: Si enim priuatus deijcit alium:tunc
requiritur modicus apparatus ad recuperā-
dū poſſeſſionem ſcȝ biduo vel triduo: ꝙ ſi no-
bilis expellit aliquē de caſtro:tunc ad recupe-
randum requiritur magnus apparatus : qui
forte fieri nō poterit in ſex menſibꝫ: ⁊ ſic in con
nenti diceretur fieri quādo cōmode poteſt fie-
ri. Volunt tamen quidā ꝙ q̄uis pro ꝯſerua-
tione vite proprie liceat imperfectis in ineui-
tabili neceſſitate aliū occidere: minime tamē
hoc licitū eſt pro ꝯſeruatione rerū temporali-
um qꝛ proximi vita fortune rebus eſt pferen-
da niſi forte quis ex taliū ablatione:ſimul ⁊ vi
te neceſſaria auferret vt ſi quis in deſerto poſi
tus tantū vnū panem haberet : tunc videtur
ꝙ illum pro neceſſitate ſui victus ſicut ⁊ perſo
nam propriam defendere ⁊ cōſeruare poſſet.
¶ Tertio queri poteſt incidentaliter occaſio-
ne eoꝝ que nunc dicta ſunt: vtrum fames fa-
ciat aliquid licere quod alias non liceret:pre-
ſertim cum dicitur.xxx.q.iiij.c.ſicut.ꝙ ſanctius
eſt mori fame q̄ꝫ idolaticis veſci: ex quo vide
tur expreſſe ꝙ propter neceſſitatem famis nō
licet committi aliquod peccatum: quod extra
neceſſitatē eſſet mortale peccatum. Ad hoc
reſpondet ibidem glo.ſuper eodem.c.ꝙ talis
neceſſitas non habet legem : ſed propter ne-
ceſſitatem famis auferri aliena licitum eſſet:ſi
cut fecerunt apoſtoli vellentes ſpicas: vt pa-
tet de conſe.di.v.c.diſcipulos. Similiter in il-
lo caſu furari licitum eſt: vt patet extra de fur.
c.ſi quis in glo. Sic etiam homicidiū cōmitti-
re licitum eſt: vt pȝ extra de homici.c.ſi per-
fodiens.⁊.c.interfeciſti.in glo. Licitū ē in quā
in q̄dragesima comedere carnes vt pȝ extra
de obſerua.ieiu.c.ꝯcilium.ꝑ ꝯſequēs igiꝛ licitū
eſt ꝓpter neceſſitatē famis comedere de ido-
laticis.dūmō tamē h̄ nō fiat in venerationeȝ
idoloꝝ:vt dicit glo.in dicto.c.ſicut:⁊ addit ꝙ
nulla neceſſitas hominē excuſare p̄t a forni
catione vt patȝ.ff.de ritu nup.l.palā.§.nō eſt
ignoſcendū. ¶ Qȝ ſi q̄ritur cauſa cur ꝓpꝛ ne-
ceſſitatē famis excuſaꝛ a furto ⁊ nō a fornica-
tione. Reſpondet glo.extra de fur.in.c.ſi quis
ꝙ mulier nō excuſaꝛ a fornicatione ꝓpter ne-
ceſſitatem famis ſed a furto:quia propter ne
ceſſitatem res facta ē communis:in fornica-
tione autē non eſt ita:⁊ ideo debet potius ma
la quelibet pati q̄ꝫ malo cōſentire. Vlterius
querit glo.quare excuſor ab homicidio ſi ex
neceſſitate me defendendo aliquem occido ⁊
non a fornicatione. Ad hoc reſpondet:non
interficio ſed potius ipſe ſe interficit qui me
aggreditur .vt.ff.ſi quadrupes paupe.fe.in
.§.arietes. ¶ Quarto queri poteſt:vtrum q̄-
libet proximum a morte liberare teneatur vꝉ
defendere cum poteſt:preſertim cum iniuſte
inuaditur:ſicut ſonare videtur textus.extra
de homici.in.cap̄.ſicut dignum.§.illi etiam.
vbi dicitur: Qui potuit a morte hominem li
berare ⁊ non liberauit eum occidit. Ad hoc
reſpondet quidam ꝙ hoc intelligitur de iudi
ce qui tenetur ex officio iniuriam a proximo
repellere. Alij vero dicunt ꝙ hoc eſt genera-
liter intelligendum de omnibꝫ: ⁊ hoc videtur
eſſe rationabiliꝰ:quia quilibet ex debito cha-
ritatis a proximo tenetur iniuriam repellere
ſi ſine proprio periculo facere poteſt: ⁊ hoc.
Hoſti.ꝓbare videtur:quod etiam euidenter
docet inſtinctus naturalis in brutis animali-
bus. Inter alia nanq̄ꝫ patet hoc d̄ delphino:
prout docet phus in.x.de animalibus:ſolus
enim delphin felle caret: ⁊ tam miro modo ſe
inuicem diligunt ꝙ ſi aliquis eorum mortuꝰ
fuerit alij efferunt eum ſuper ſcapulas ⁊ cu-
ſtodiunt ne ab alijs piſcibus comedatur:quo
uſq̄ꝫ a tempeſtate maris eijciatur. Refert eti-
am Plinius ꝙ delphino q̊dā a rege q̊dā ca-
pto reliquorum ingens conuenit multitudo
ad portum vbi delphin ligatus tenebatur qui
bus plangentibus ⁊ quaſi miſerationem po-
ſtulantibus rex eum dimitti precepit:non er-
go defendere proximum ab iniuſta nece cum
ſine periculo poteſt:eſt illum indirecte occide
re:in cuius argumentum videntes percute-
re clericum ⁊ cum poſſunt eum defendere n̄
defendunt:ſententiam excommunicationis ī
currunt:preſertim ſi hoc eis incumbit ex offi-
cio.vel etiam ſm quoſdam cum hoc doloſe
dimitterent:vt patet extra de ſen.excom.c.q̄ꝫ
te preſumptionis.⁊ in glo. Ad hoc etiam ha-
betur ar.xxiij.q.v.c.adminiſtratores:in fi.⁊.q.
iiij.c.eſt iniuſta miſericordia:nam ⁊ ſimili mō
q̄s aliū īdirecte occidit:victū illi neceſſariū
denegando ⁊ homicida reputatur. vnde di-
cit Ambroſius ⁊ habetur.lxxxvj.di.c.non ſa
tis eſt:vbi ſubdit circa fineȝ:paſche fame mo-
rientem:quiſquis enim paſcendo homines
ſeruare poteris ſi non paueris occidiſti: ⁊ lxx
xiij.di.§.ij. Mortem enim languentibus pro
batur infligere:qui hanc cum poſſit non ex-
cludit.⁊.c.error.c.conſentire.⁊ extra de homi
ci.c.ſicut dignū.§.illi etiam:vbi ſubdiꝛ. Qui
potuit hominē a morte liberare ⁊ non libera-
uit:eum occidit:ſicut ⁊ animaꝝ homicida re-
putatur qui ꝓpria ignauia cum impedire poſ
ſet ſinit eas perire.vt patet di.xliij.c.epheſijs:
quod tamē de ſuprioribus principaliter intel
ligitur: vnde ſubditur ibidē. Cum increpare
delinquentes noluerit eos pcul dubio tacēdo
paſtor occidit. Ceterum eſt adhuc aliud ge-
nus occidendi indirecte.quo ſcilicet quis oc-
cidit ſola defenſione ſine animo defendendi il
lum qui perpetrat homicidium exempli gra-
tia. Nam ſi vadis ad occidendum alium ⁊ te
ipſum illi ſcienter aſſocias non tamen animo
ipſum incitandi vel iuuandi ad homicidium
perpetrandum nec ſuper hoc cum eo verba
aliqua habuiſti nec ipſe tecum:vel etiam ſibi
hoc ex animo diſſuaſiſti:licet tibi noluerit ac-
quieſcere.ſed tu de ipſo timens eo animo ſe-
cum pergis vt ſi forte alter ſupualeret.⁊ hūc
inſequeretur.tu ipſum defenderes:ſicq̄ꝫ ꝓpter
tuam aſſociationem animoſior factus alium
occidit:tunc in hoc caſu ſm Hoſtien.efficierȝ
homicida defenſione ſola:vel ſolo animo de-
fendendi occiſorem:quod etiam exp̄ſſe patet
extra de homici.c.dignum.§.illi etiā: ⁊ in glo.
nec em̄ poteris ꝓpter hoc ad ordines promo
ueri.quia irregularis efficieris: ⁊ ſic intelligiꝛ
ꝙ ſola defenſione committitur homicidiū. ex-
tra de cleri.pugnam in du.ca.heinricus.in fi.
Veruntamē iſtud ē intelligendum ꝓprie de il
legitima defenſione:quoniā ſi quis iuſto pre-
cepto iudicis:iuſto conſilio aſſeſſoris defenſi-
one legitima homicidium incurrerit:nullum

homicidij peccatum perpetrauit. ¶ Tertio principaliter cōmittitur homicidium aliquādo a caſu preter intentionem occidēdi vel ēt ledendi: de quo queri poteſt. ¶ Utrū occidens hominem caſualiter incurrat homicidij reatum: preſertim cum in decretis: diſtinct. l. plures inducuntur canones in quibus homicidia caſualia puniuntur. Ad hoc reſpondet Thom. ſcđa ſcđe. q. lxv. ꝙ ſm phm in. ij. phy. Caſus eſt cauſa agens preter intentionem: ⁊ ideo ea que caſualia ſunt ſimpliciter loquendo non ſunt intenta neq; voluntaria ⁊ quia omne peccatum eſt voluntarium ſm Augu. cōſequens eſt ꝙ caſualia inquantum huiuſmodi non ſunt peccata. Cōtingit tamen ꝙ id quod non eſt actu ⁊ per ſe volitum ⁊ intentū eſſe per accidens volitum ⁊ intentum ſm ꝙ cauſa per accidens dicitur remouens prohibens: vnde ille qui nō remouet ea ex quibus ſequitur homicidium: cum tamen remouere poteſt ⁊ debet: tunc erit quodam modo voluntarium homicidium. ¶ Ad cuius euidentiaȝ ſciēdum ꝙ homicidium ſm Aſtē. cōmitti poteſt tribus modis. Primo modo dando operam rei licite: debitamq; diligentiam adhibēdo ſm exigentiam operis puta ſi quis pulſauerit ⁊ lapis cadendo aliquem oppreſſit: ⁊ occidit: quod veriſimiliter prius timere non potuit. vel ſi ſecans arborem in aliquo priuato loco vbi nō eſt acceſſus hominum: ⁊ arbor cadens aliquem caſu occidit: tūc enim nō imputatur ei ad culpam: vt patet diſt. l. vbi dicitur. c. hi. qui arborem incidere videntur: ſi cōtingat vt cadens arbor aliquem occiderit: inculpabiles ſunt atq; innoxij: quia nec voluntate illorum nec deſiderio homicidium perpetratum eſt etc. ſi duo fratres in ſilua arbores ſucciderint: et appropinquante caſura arboris vnus frater alteri dixerit caue: et ille fugiens in preſſuram arboris ceciderit et mortuus fuerit: viuens frater innocens de ſanguine fratris germani diiudicetur. hec ibi.

¶ Secundo modo caſu cōmittitur homicidium dando quidem operā rei licite: ſed nō adhibendo debitam diligentiā: vt ſi quis ſecat arborem in cōmuni tranſitu: et ante caſum illius non circumſpicit: nec alte clamauerit vt appropinquantes ſibi caueant et tunc in talibus ac cōſimilibus caſibus nō ē immunis ab homicidio: quia non excuſatur a toto ſed a tanto ſm gradum incurie proprie et negligentie. vnde diſt. l. ex concilio Uuarmatieñ. dicitur. c. ſepe cōtingit dū quis operi neceſſario inſiſtēs arborem incidit: vt aliquis ſubter ipſam veniens deprimat: et idcirco ſi voluntate vel negligentia incidentis arborem factum eſt vt homicida penitētie debet omnino ſubmitti: qđ ſi non voto ſed incuria illius: nō hec eſt ſententia contingit: et ſic mitius agendum eſt cum his quorum negligentia patratū eſt homicidium q̄ȝ cum his quorum voluntate et induſtria factum eſt: ſicut cum illo de quo legitur: vt refert Jacobus de vitriaco. ꝙ fuit miles quidam vnicum habens filium quem ſecum duxit ad prata. in quibus meſſores fenū defalcabant: cum igitur paruulus in herba dormiret vnus de falcatoribꝰ falcem extēdēs ignoranter interfecit. Quod audiens pater dolens ⁊ eiulans filium ſepeliuit: Cōtigit autem vt in die paraſceues dictus pater nudis pedibus eccleſias viſitaret. venit ille obuiaȝ dictus homicida filij ſui funē in collo geſtās qui flexis genubus fuſis lachrymis ⁊ iūctis manibus ait. Domie pro illo qui hodie mortem ſuam inimicis indulſit: ⁊ pro ſuis interfectoribus exorauit. Supplico vt mortem filij veſtri quem ignoranter interfeci mihi indulgeatis: ad cuius vocem pater ad miſericordiam motus occiſori ſtatim filicidij piaculum indulſit: cum igitur ingreſſus fuiſſet eccleſiam ⁊ veniſſet ad deoſculandū crucē: ſtatim imago crucifixi clauis cruci cōfixa manus ⁊ brachia de cruce laxauit ⁊ amplexans militem eum dulciter oſculatus eſt.

¶ Tertio modo caſu committitur homicidium operam dando rei illicite. puta quia proijciebat lapidem vel iaculum ſiue in ludo ſiue corporis exercitio verſus locum vbi ſolet eē tranſitus hominum. ⁊ tunc reus tenetur homicidij: ꝙ ſi facit in loco priuato: vbi non eſtimatur acceſſus hominum nō excuſatur a toto ſed a tanto: quia dedit operam rei illicite vel inutili. Ex dictis autem patet ꝙ in omni homicidio nō volūtario ſed caſuali maxime reſpiciendum eſt ſi occiſor dedit operam rei licite. vel illicite verumne debitam adhibuit diligentiā: ex hoc enim extra de homici. in. c. lator preſentiū: excuſat̄ clericus qui in ludo caſu alium interfecit. Et ibidem in c. continebatur: nō excuſatur clericus qui in ludo caſu laicum interfecit: vt patet in textu intuentibꝰ. Et ſi queris rōnē diuerſitatis: reſpōdet glo. in dicto. c. cōtinebat̄ ꝙ ſecūdus dabat operā rei illicite ludendo ſcȝ cum laico: quod clericis non licet: vt patet iij. q. vij. ca. laicos. xxiij. diſtin. c. ſi igitur: in prin. ludus etiam ille clericis non congruebat eo ꝙ pernitioſus erat: ludus autem pernitioſus non debet eſſe impunitus: vt. ff. de fur. in furti actione. §. cum eo: nec etiā occiſor diligentiam adhibuit quam debuit: qr cum ſciret ludi conditionem: non remouit a ſe falcem: ⁊ ſic vbiq; fuit in culpa: primus vero ludebat cum clerico ⁊ licito ludo: ⁊ de illo cultello non ſperabatur aliquod mortale: ⁊ alter qui mortuus eſt ſe potius ingeſſit: aliū ad terram proijciendo: in cuius cultellum cecidit ⁊ occubuit qua propter ad terraȝ proiectus in culpa non fuit: ſed qui ipſum proiecit. Ad laudem dei omipotentis.

¶ Utrum grauius ſit occidere iuſtū vel peccatorem de aborſu ⁊ occiſione propria: an etiā pro caſtitate ſeruanda licet ſe committere periculo. ¶ Sermo iij.

Non occides. Exodi. xx. Expediti de tribꝰ modis homicidij corporalis quod facto vel manu perficitur: iam quartū breuiter proſequamur: qui modus cōmittitur impia voluntate impellente: ⁊ hoc homicidij genus habet proprie completam homicidij rationem: tam formaleȝ q̄ȝ materialem qđ quis cōmittit vel in alterū vl̄ etiam in ſemetipm̄. In alterum aūt perficitur vel ex libidine vindicte: ſicut intendens exercere vindictam in eo qui patrem eius interfecit: vel etiaȝ ex animi crudelitate quod execrabilius eſt: ſicut latrones vel irati occidunt hominem: vel deniq; ex cupiditate: fauore amore vel ſimilibus affectibꝰ inordinatis que oīa ſunt in lege prohibita ⁊ crimina grauiſſima.

¶ Hic primo queri poteſt: vtrū ſit grauius peccatū occidere inocentem ⁊ iſtū q̄ȝ occidere peccatorem: p̄ſertim cum in genere peccatorum que contra proximū cōmittuntur: tanto videtur aliquid eſſe maius peccatū: quāto maius infert nocumentū illi in quem peccat: ſed occiſio plus nocet peccatori q̄ȝ innocenti: qui de miſeria huius vite per mortem tranſit ad celeſtem gloriā: cū econtra peccator ſubita morte preuentus perdit pariter corpus ⁊ animā: que reſeruata ad vitā preſentem: renouari poterat ad penitentiā. Ad hoc reſpōdet Tho. ſcđa ſcđe. q. lxiiij. ꝙ nullū hominem licȝ occidere ſm ſe conſideratū quia in quolibet etiam peccatore debemus amare naturā quā deus fecit: que per occiſionem corrumpitur: vnde peccatoris occiſio tantū redditur licita per cōparationem ad bonū cōmune qđ per eius crimen corrumpitur: vita vero iuſtoruȝ eſt cōſeruatiua ⁊ promotiua boni cōmunis: quia ipſi ſunt pars principalior multitudinis: ⁊ ideo nullo modo licet occidere innocentem quapropter plus peccat interficiens innocentem q̄ȝ peccatorem: ⁊ hoc propter quatuor. Primo quia nocet illi quem ex debito plus diligere deberet: ⁊ ſic magis agit contra charitatem. Secundo quia infert iniuriam illi q̄ eſt minus dignus: ⁊ ſic magis agit contra iuſtitiam. Tertio quia priuat cōmunitatem maiori bono. Quarto quia ex hoc magis contemnit deum: ſm illud Luce. x. Qui vos ſpernit me ſpernit: quod dominus oſtendit cum dixit Saule ſaule quid me perſequeris. Quod autem obijcitur de peccatore qui maius nocumentū ſuſtinet: vtpote perdens vitā pariter ⁊ animā. Ad hoc dicendū ꝙ in penſanda grauitate peccati magis eſt conſiderandū illud quod eſt per ſe: q̄ȝ id qđ eſt per accidens: nā ꝙ iuſtus occiſus ad gloriam tranſeat: per accidens ſe habet ad occaſioneȝ. Ex dictis ergo ſatis perpendi pōt: quante ſit malitie paruulos innocentes iugulare: quorꝫ etiam oppreſſores homicide deteſtabilis iudicantur: preſertim ſi volūtarie hoc faciant: ꝙ ſi preter voluntatem ⁊ animū occidendi contingat opp̄ſſio: non tamen excuſantur oppreſſores ſi ſua negligentia hoc actum eſt: vt quia ſecum in vno lecto poſuerunt: vt expreſſe patet. ij. q. iiij vbi dicitur. ca. conſuluiſti. de infantibus qui in vno lecto cū parentibus dormientes: mortui reperiuntur: ⁊ infra monendi nanq; ſunt ⁊ proteſtandi parentes: ne tam tenellos ſecum in vno lecto collocent. ne negligentia qualibȝ proueniente ſuffocentur: vel opprimātur: vnde ipſi homicidij rei iueniantur: vbi dicit glo. licet opprimens nocere noluit: dum tamē fuit in culpa licet leuiſſima. Culpa autē eſt ꝙ a diligenti poterat preuideri ⁊ non eſt preuiſum: ⁊ ideo tenetur in hoc caſu quantum ad deum non tamen punietur ratione homicidij ſed ratione negligentie: ita ꝙ minor imponitur pena vel penitentia ab eccleſia pro negligentia quam ſi feciſſet ex animo: vt patet diſtinct. l. vbi dicitur. capi. ſi quis voluntate homicidium fecerit: ad ianuam eccleſie catholice

ſemper iaceat: ⁊ cõmunionē in exitu vite ſue
accipiat: ſi autem non voluntarie ſed caſu ali
quod homicidiū fecerit prioꝛ canon. vij. an-
nis agere penitentiā iuſſit: ſecundus quinꝙ
mandauit. Ille vero canon ponitur ibidem
ex concilio Neoceſarieñ. in. c. eos vero: ⁊ ſub
ditur in textu dict. c. cõſuluiſtis: quia ſi ille qui
conceptum: glo. viuificatū in vtero per aboꝛ-
ſum deleuerit homicida eſt: vt patet Exo. xxij
quantomagis qui vnius ſaltem diei puerulū
peremerit homicidā ſe eſſe excuſare nequibit
Hinc etiam extra de his: qui fil. oc. in. c. de in-
fantibus. concludit glo. ꝙ ſi quis ſponte filiū
interemit grauiſſima pena debet ei imponi:
aliquantulū maioꝛ ꝙ̃ pꝛo alio homicidio: qꝛ
magis videtur peccare pꝛopꝛiū filium occi-
dendo: ⁊ ſecundū leges foꝛtioꝛi pena puniri
debet: vt. C. e. l. vna. Si vero caſu non volun-
tarie interemit ſed graui culpa pꝛecedente: tūc
penitentia. vij. vel. v. annoꝝ eſt imponenda:
ar. di. l. c. ſi qua femina. Si pꝛoinde leuis cul-
pa pꝛeceſſit: tunc penitentia trium annoꝝ im-
poni debet: vt in dicto. c. de infantibus. Si de
niꝙ nulla culpa vel negligentia pꝛeceſſit in
nullo de iure ſunt puniendi: licet ad cautelam
eis penitentia debet iniungi pꝛopter ambigu-
um dubietatis cõſideratis circūſtantijs. B
Secundo queri poteſt: vtrū omnis aboꝛſum
pꝛocurans homicida cenſendus eſt. Ad hoc
reſpondet canon. xxxij. q. ij. ca. ꝙ non. ⁊. c. moy
ſes inter alia ponens differentiam inter aboꝛ
ſū coꝛpoꝛis animati ⁊ inanimati: dicens. Moy
ſes tradidit ſcʒ Exod. xxj. ꝙ ſi quis percuſſe-
rit mulierem in vtero habentem. ⁊ aboꝛtū fe-
cerit. ſi foꝛmatū fuit. glo. ad plenū dabit percu
tiens animā pꝛo anima: ſi autem infoꝛmatū
fuerit mulcetur pecunia: vt pꝛobaret non eſſe
animā ante foꝛmam. Ex quibus verbis da-
tur intelligi ꝙ anima non infunditur niſi pꝛius
coꝛpus ad plenum fuerit foꝛmatū: nec aboꝛ-
ſum reputatur homicidium niſi pꝛius coꝛpus
fuerit animatū. Hinc dicit Hierony. ad alga-
ſiam: ⁊ ponitur. e. ti. c. ſicuti. ꝙ ſemina paulatim
foꝛmantur in vtero: ⁊. ⁊ tamdiu non reputat̃
homicidiū donec elementa cõfecta ſuas ima-
gines membraꝙ ſuſcipiunt. Et ſi obijcitur il-
lud qđ ponitur extra de homicidio. ca. ſi quis
cauſa explende libidinis vel odij meditatiõe
homini aut mulieri aliquid fecerit: aut ad po-
tandū dederit vt non poſſit generare aut con
cipere aut naſci ſoboles: vt homicida teneat̃.
In quib9 verbis intelligi datur ꝙ pꝛocurans
ſterilitatem vel etiam aboꝛſum fetus inanima
ti iudicatur homicida. Ad hoc reſpõdet glo.
ꝙ hoc eſt verum quantū ad penam legalem.
vt. ff. de penis: ſi quid. §. cum aboꝛtionis. ff. ad
l. coꝛ. de ſic. ſed mulierem: non tamen efficitur
irregularis acſi hominem interfeciſſet: quia
non cõtrahitur irregularitas niſi fetus iam a-
nimatus interficiatur: nec interficitur vt ho-
micida ſed punitur pecunia ſed dicitur homi
cida occaſionaliter vł indirecte. ſicut di. lxxxvj
ca. non ſatis. § paſce fame moꝛientē: quiſquis
enim paſcendo homines ſeruare poteris: ſi nõ
pauiſti occidiſti: ⁊. lxxxvij. diſtin. c. ſi expoſitus:
¶ Tertio queri poteſt: vtrum clericis licitum
ſit occidere maleficos: pꝛeſertim cum Moy-
ſes a leuitis interfici fecit viginti tria milia ho-
minū in vindictam adoꝛationis vituli vt ha-
betur Exod. xxxij. Et phinees ſacerdos inter
fecit iſrahelitam coeuntem cum madianitide
vt patet Numeri. xxv. Samuel quoꝙ regē
Amalech interfecit: vt patet. j. Regum. xv.
Helyas etiā ſacerdotes Baal: ⁊ petrus A-
naniam ⁊ ſaphiram. Ad hoc reſpondet A-
ſteñ: lib. j. ti. xv. Quod clericis occidere non li
cet: qꝛ dicit apłus. j. Timo. iij. Opoꝛtet epi-
ſcopum eſſe ſine crimine non vinolentum: nõ
percuſſoꝛem. Et Berñ. ſcribit ad Eugeniū
papam. Aggredere ſubditos non ferro ſed
verbo: quid denuo gladium vſurpare tẽptas
quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam. ſcʒ
in Petro cui dictum eſt. Mitte gladiū tuum
in vaginam: ⁊ ratio huius eſt: quia hoc pꝛece
pto non occides cuilibet auctoꝛitate ſua pꝛo-
hibetur occidere. Cū ergo miniſtris veteris
teſtamenti fuerat auctoꝛitas cõmiſſa: miniſtris
autem noui teſtamenti nõ eſt conceſſa vt per
ſe quenꝙ̃ interficiant: ideo ex cõſequenti pꝛo-
hibetur illo pꝛecepto clericis in caſu iuſticie a-
liquem interficere. Ratio vero cur hec auctoꝛi-
tas non eſt cõmiſſa clericis noui teſtamenti
duplex eſt: pꝛout latius patet in pꝛimo ſermo-
ne pꝛecepti huius poſt mediū. C Quarto
queri poteſt: vtrum liceat alicui ſeipſum occi-
dere ex quacunꝙ̃ ratione vel cauſa vrgente:
pꝛeſertim cū ⁊ Samſon ſeipm̃ interfecit: vt pʒ.
Iudicum. xvj. qui tamen cõnumeratur inter
ſanctos. ad Heb. ij. Similiter ⁊ Raſias ſei-
pſum interfecit: magis eligens nobiliter moꝛi
ꝙ̃ peccatoꝛib9 ſubditus fieri: ⁊ cõtra natura-
les ſuos iniurijs agi: vt patet. ij. Mach. xiiij.
Qđ aūt nobiliter fit ⁊ foꝛtiter nõ videtur eſſe
illicitū. ¶ Ad hoc dicendū ſm Tho. ſcđa ſe.
q. lxiiij. ⁊ Aſteñ. lib. j. ꝙ ſeipm̃ occidere eſt oī-
no illicitum: niſi hoc fieret iuſſu diuino vel in-
ſtinctu ſpeciali ſpirituſſancti: ⁊ hoc triplici ra
tione. Pꝛimo quia faceret contra legem natu
ralem ⁊ legem ſcriptam ⁊ peccat in ſeipſum:
nam res quelibet naturaliter ſeipſam diligit
⁊ ideo quelibet res naturaliter ſe in eſſe con-
ſeruare laboꝛat: reſiſtendo coꝛrūpentibus in-
quantū poteſt: ⁊ ideo ꝙ aliquis ſeipſum occi-
dit eſt cõtra naturalem inclinationem ⁊ cõtra
charitatem quia quilibet ſeipſum diligere de-
bet. Eſt etiam contra legem diuinā: quia ſm
Augu. in pꝛimo de ciuitate dei quod dictum
eſt: non occides: de homine intelligamus: nec
ergo alterum nec te: nec enim aliquid aliud
ꝙ̃ hominē occidit qui ſeipſum occidit: ⁊ ideo
ſemper eſt moꝛtale ⁊ enoꝛme peccatū. ¶ Se
cundo quia peccat in pꝛoximū: nam quelibet
pars id quod eſt totius: quilibet autē homo
eſt pars cõmunitatis ⁊ ſic id qđ eſt ipſius cõ-
munitatis: in hoc ergo ꝙ ſeipm̃ interficit: iniu
riam cõmunitati facit: vt pʒ per phm̃ in. v. e-
thico. Vſurpat eni ſibi iudiciū ſanguinis: qđ
nõ licet etiā publicā habenti poteſtatē niſi ſer-
uato iuris oꝛdine: vt ſupꝛa dictū eſt: nullus au
tem iudex ſuijpſius eſſe põt. ¶ Tertio qꝛ pec-
cat in deum nam vita quoddā donū eſt ho-
mini diuinitus attributū ⁊ eius poteſtati ſub-
iectum: qui occidit ⁊ viuere facit: ⁊ ideo qui ſe
ipm̃ vita pꝛiuat in deum peccat: ſicut qui ſer-
uum alienū interficit peccat in dominū cuius
eſt ſeruus. Ad ſolum eni deum ptinet iudiciū
moꝛtis ⁊ vite: ſm illud Deute. xxij. Ego occi-
dam ⁊ ego viuere faciam. Ex quibus omnib9
concludit̃ ꝙ nullo modo licitum eſt alicui ſei-
pſum occidere niſi ex ſpeciali inſtinctu ſpiritus
ſancti: ſicut dicit Auguſti. in. j de ciuitate dei.
Non Samſon excuſat̃ aliter ꝙ ſeipſum cum
hoſtibus ruina domus oppꝛeſſit: niſi qꝛ laten
ter ſpūs hoc iuſſerit qui per illū miracula fa-
ciebat: ⁊ eandē rõnem aſſignat de quibuſdā
ſanctis feminis: q̃ perſecutiõis tẽpoꝛe ſeipſas
occiderūt: quarum memoꝛia in eccleſia cele-
bꝛatur: vnde circa hunc articulū multi quon-
dā errauerunt: crudeles ſibijpſius manus ho
micidas inijcientes: quidā eni ex peccati hoꝛ-
roꝛe ⁊ deſperatione vt iudas: cū tamen nulli
liceat ſeipm̃ pꝛopter peccatū cõmiſſum occi-
dere: tū qꝛ in hoc ſibi maxime nocet: eo ꝙ ſibi
adimit neceſſariū tẽpus penitentie: tū qꝛ de-
ſperatio extremū malū eſt: a quo decetero re-
leuari nõ põt: vnde Aug. j. de ciuitate dei. ca.
xix. repꝛobat factū Lucretie q̃ ſeipſam occidit
qꝛ fuit ab alio oppꝛeſſa: pꝛo quo tñ facto eam
romani laudibus extulerūt: de qua Lucretia
plenius vide. xxxij. q. v. c. ꝓpoſito: quedā etiā
mulieres pꝛo caſtitate vel virginitate ſeruan-
da leguntur ſeipſas occidiſſe: cū tamē nulli mu-
lieri liceat ſeipſam interficere pꝛo ſeruanda ca
ſtitate: ſm Io. an. extra de ſepul. in. c. ex parte
ij. ⁊ hoc tenet archi. xxiij. q. v. c. nõ eſt: cuius rõ
eſt ſm Tho. vbi ſupꝛa: qꝛ non debet in ſe cõ-
mittere crimen maximū qđ eſt ſuijpſius occi-
ſio: vt vitet minus crimē alienū: non eni eſt cri
men mulieris p violentiā violate ſi cõſenſus
non adſit: qꝛ non inquinat̃ coꝛpus niſi de ꝯſen
ſu mentis vt Lucia dixit: qđ etiam latius oſtē
ditur. xxxij. q. v. c. j. cū tribus ſequentib9. Cõ-
ſtat etiam minus eſſe peccatū foꝛnicationem
vel adulteriū ꝙ̃ homicidiū: ⁊ pꝛſertim ſuijpſius
quod eſt grauiſſimū: quia ſibijpſi nocet cui ma-
ximā dilectionē debet: eſt etiā periculoſiſſimū
quia non reſtat tẽpus vt per penitentiā expia
tur. Hinc etiā grauiſſima ſequitur punitio: vñ
ex ꝯcilio bꝛachareñ. dicit̃. xxiij. q. v. ca. placuit
vt hi qui ſibijpſis volūtarie aut per ferrū aut
per venenū aut per pꝛecipitium aut per ſuſpen
diū vel quolibet modo inferunt moꝛtem: nul-
la pꝛoꝛſus pꝛo illis in oꝛatione cõmemoꝛatio fi-
at: neꝙ cū pſalmis ad ſepulturā eoꝝ cadaue-
ra deducant̃: multi eni per ignoꝛantiā hoc ſi-
bi vſurpāt. Similiter ⁊ de his placuit fieri q̃
pꝛo ſuis ſcelerib9 moꝛiunt̃: impenitentes ſub-
audit̃: hoc ibi. qđ etiā intelligit̃ de eo qui ſeipſū
interficit: ſed aliquantulū ſupuiuens pniam a-
git. Similiter ſm Tho: nulli ſeipm̃ licet occi-
dere ob timoꝛē ne ꝯſentiat in peccatū: qꝛ non
ſunt facienda mala vt inde veniant bona: vel
vt vitentur mala: pꝛeſertim minoꝛa ⁊ minus
certa: incertum eſt eni an aliquis in futurū cõ-
ſentiet in peccatū: quia potens eſt dominus
hoīem quacūꝙ tẽptatione ſupueniente a pec
cato liberare ⁊ ꝓſeruare. Pꝛoinde refert La-
ctantius. li. iij. de falſa ſapientia: ꝙ multi ex his
qui animas eternas eſſe ſuſpicabantur: ſibij-
pſi iniecerūt manus homicidas tanꝙ̃ in celū
eſſent migraturi: vt Cleātes: Criſippus Xe
rio: ⁊ ſic de alijs. Similiter ⁊ Empedocles
qui ſe in ardentis ethne ſpecu intempeſte no-
ctis deiecit: vt cum repente non apparuiſſet
ad deos abijſſe crederetur: affectu cõplacen-
tie humane ⁊ vane gloꝛie deluſus: cum econ-
tra dicit apoſtolus. Si tradidero coꝛpus me-
um ita vt ardeam ⁊c. ſicut pꝛioꝛes ob amoꝛē

eterne vite ſe neci tradiderunt: ⁊ ex romanis
Catho qui fuit in omni vita ſua Socratice
vanitatis imitator ⁊ ipſe romane ſapie prin-
ceps: qui anteꝗ̃ ſe occideret perlegiſſe librū
Platonis dicit̃: qui de eternitate animaꝝ ſcri
ptus eſt: ⁊ ad ſummū nephas phi auctitate cō
pulſus eſt: ⁊ Ambrachiotes ille qui cū eundē
librū plegiſſet ꝑcipitem ſe dedit: nullā ob aliā
cauſaꝫ niſi ꝙ Platoni credidit: vnde dicit Au
gu. j. de ciui. dei: ꝙ error fuit gentiliū ꝙ mors
eſſet optando oibus: ⁊ ꝙ virtutis eſt ſiue con-
ſtantie vel magnanimitatis: ꝙ homo ſibi mor
tem inferat: quē errorem Aug. reprobat ⁊ e-
tiam omnes doctores. ¶ Quinto queri pōt:
vtrū igitur ꝓ ſaluanda caſtitate vel honeſtate
licitū eſſet ſe cōmittere caſui etiā ſi inde poſſet
mors ſequi: dū tamen hoc certū non ſit: ſed ſe
ſperat euadere poſſe. Ad hoc reſpondet glo.
prima extra de ſepul. in. c. ex parte. ij. ꝙ ſic. dū-
modo ex illo propoſito nō faciat vt ſe interfi-
ciant: q2 ſi tunc ſequeret̃ mors vel mutilatio:
iudicaret̃ homicida. Pro quo ſciendū ꝙ ſicut
nullo modo licitū eſt alicui ſeipm̄ occidere. ſic
nullo modo licitū eſt ſeipm̄ mutilare: quia ex
hoc non ſolum irregularis ſed etiā homicida
quodāmodo iudicaret̃: vt patet extra de cor.
vitia. c. ſignificaſti: vbi agitur de quodā qui ſi-
bi fecit amputari virilia credens ſe ꝑ hoc ob-
ſequiū preſtare deo: ſed in hoc diſplicuit: vt di
cit glo. q2 nō ferro ſed religione querenda eſt
caſtitas: vt. xxxiij. q. v. ca. tunc ſaluabitur: in fi.
cum eo tamen Clemens papa. iij. in hoc di-
ſpenſauit vt facere poſſet officium ſacerdota-
le preterꝗ̃ officiū miſſe. id eſt ſm̄ glo. baptiza
re: penitentiā dare ſacramenta miniſtrare ⁊ a-
lia perficere que ſolis ſacerdotibus ſunt con-
ceſſa. Et addit glo. ꝙ reputatur homicida:
qđ etiā expreſſe patet di. lv. vbi dicitur. c. Si
quis abſciderit ſemetipſum. id eſt qui ampu-
tauerit ſibi virilia non fiat clericus: quia ſuus
eſt homicida ⁊ dei cōditionis inimicus: ſi ꝗs
cum clericus fuerit abſciderit ſemetipſum oi-
no damnetur quia ſuus eſt homicida: hoc ibi.
Veruntamen ſi talis caſtratio non ſponte ſed
caſu vel neceſſitate vt propter languorē ame-
dicis: vel propter perſecutionem a barbaris:
propter neceſſitatē a dominis: propter infan-
tiam a parentibus ⁊ in ſimilibus: nec a pro-
motione prepeditur nec homicida iudicatur:
vt patet extra de cor. viti. c. ex parte. j. ⁊. ij. diſt.
lv. c. ſi quis a medicis ⁊ tribus ſequentibus: ⁊
ſimili modo intelligendū eſt de quolibet mem

bro abſciſo: vt. e. ti. c. qui partem cuiuſlibet di
giti ſibi volens abſcidit: hunc ad clerum cano-
nes nō admittunt. Cui vero caſu aliquo con
tigerit dum aut operi ruſtico curam impendit
aut aliquid faciens ſe nō ſponte percutit: hos
canones precipiunt: id eſt permittunt cleros
fieri: ⁊ ſi in clero reperti fuerint non abijci: in il
lis enim voluntas eſt iudicanda que ſibi auſa
fuit furtum inijcere: in iſtis vero caſus veniā
meruit: quod quidā ſane intelligunt ſi dedit o
peram rei licite: ſecus tamen ſi dedit operam
rei illicite: qđ expreſſe patet extra de cle. pug.
in duello. c. j. in glo. vnde. xxxiij. di. c. maritum
⁊. ca. cōmuniter ꝓmoueri prohibentur ad ſa-
cros ordines tanꝗ̃ indigni propter diuerſos
caſus ibidem enumeratos. Ad laudem dei.

¶ De iniuſto bello quod fit quinꝙ̃ modis: ⁊ de bello iuſto ac de his ꝗ̃ rapta ſunt in bello. ¶ Sermo. iiij.

Non occides. Exod. xx. Iam
ordine congruo de bello proſequen
dū eſt in quo cōtingunt plura homi
cidia rapine ⁊ ſimilia. ¶ Pro quo ſciendū eſt
ſm̄ canoniſtas ꝙ ſeptem ſunt belloꝝ ſpecies.
Primū bellum dicit̃ romanū quod ſcꝫ fit in-
ter fideles ⁊ infideles: quia romana eſt caput
fidei. Secundū dicitur iudiciale quod ſcꝫ au-
ctoritate iudicis fit. Tertiū dicitur licitum vel
iuſtum quod ſcꝫ fit auctoritate iuris. Quartū
dicitur neceſſariū quod ſcꝫ fit ad ſui defenſio-
nem: ⁊ in iſtis bellis dicunt ꝙ quis non tenet̃
ad reſtitutionem. Quintū proinde dicitur pre
ſumptuoſum quod ſcꝫ fit cōtra iudicem vel ſu
periorem per cōtumaces vel inobedientes iu
dici vl̃ ſuperiori. Sextū dicitur temerariū qđ
ſcꝫ fit contra iuris auctoritatem. Septimū di
citur voluntariū: quod ſcꝫ aſſumitur auctori-
tate propria: ⁊ in his tribus dicunt ꝙ quis re-
netur ad reſtitutionē. ¶ Ad maiorem aūt eui
dentiā in generali diſtingui pōt duplex bellū
ſcꝫ iniuſtum ⁊ iuſtū ac per conſequens ſicut o-
mne bellum iniuſtū redditur illicitū ex eo ꝙ
iniuſtū ita ⁊ om̄e bellū iuſtū redditur licitum.
Iniuſtū aūt ⁊ illicitū reddit̃ bellū multis mo
dis. Primo ex rōne vel animo vlciſcendi: etiā
ſi iuſtaꝫ habens cauſam bellū moueat ⁊ ideo
iniuſte agit ⁊ grauiter peccat: vnde. xxiij. q. j.
dicitur. c. quid culpatur in bello: an quia mori
turi quandoꝙ̃ moriuntur vt dominentur in

pace victuri: nocendi cupiditas vlciſcēdi cru
delitas: implacatus ⁊ implacabilis animus:
feritas rebellandi: libido dominandi ⁊ ſi qua
ſunt ſimilia. hec ſunt que in bellis iure culpā-
tur ⁊c̃. Hinc etiam quantūcunꝙ̃ quis iuſtaꝫ
habeat cauſam belli: ſi ex animo eſt iniuſtuꝫ:
tūc nō licite capit nec retinet. vt. e. q. c. milita
re. ¶ Secundo reddit̃ iniuſtū ex loco puta
quia fit in loco ſacro: vt patet li. vj. de immu.
ec. c. decet. vnde. xij. q. ij. in. c. cum deuotiſſimā
dicit glo. ꝙ emunitas dicitur priuilegiuꝫ quo
gaudet eccleſia vt in ambitu ſuo non fiat pu-
gna vel inſultus vel rapina per. xxx. vl̃. xl. paſ
ſus: vt patet. xvij. q. iiij. ſicut antiquitus. ⁊ de-
linquētis pena ponit̃. e. q. c. ſi quis cōtumax.
¶ Tertio redditur iiuſtū ex tēpore: quod pa
tet extra de treuga ⁊ pace. c. j. vbi dicit̃ treu-
gas a quarta feria poſt occaſuꝫ ſolis vſꝙ̃ ad
ſecundā feriam in ortu ſolis ab aduētu domi
ni vſꝙ̃ ad octauas ephie. et a. lxx. vſꝙ̃ ad oc-
tauas paſche ab omnibus inuiolabiliter ob-
ſeruari precipim⁹. ſi quis autem treugas frā
gere preſumpſerit: poſt tertiā admonitioneꝫ
ſi non ſatiſfecerit: epūs ſuus excommunicati
onis ſententiaꝫ dicet in eum: ⁊ alia multa di
cit in textu. Glo. ibidem. treuga eſt ſecuritas
preſtita rebus ⁊ pſonis diſcordia nōdum fini
ta. Et nota ꝙ hec treuga i textu poſita eſt ca
nonica ⁊ non cōuentionalis: ſi enim eſſet con-
uentionalis ſemꝑ ſeruaretur: quia fides hoſti
ſeruāda eſt: verūtamē ꝙ h tertus dicit hodie
nō tenet ⁊ epi qui nō ſeruāt hanc cōſtitutionē
nō dicunt̃ trāgreſſores: quia nō fuit morib⁹
vtētiū approbata huiuſmodi treuga hec glo.
B Hic queri poteſt. vtrū bellare liceat die
bus feſtis: cū feſta ſint ad vacandū diuinis
ordinata: ſabbatum eīm intelligit̃ requies. ſꝫ
bella maximā inquietudinē habēt. Ad hoc re
ſpōdet Tho. ſcđa ſcđe. q. xl. ꝙ obſeruatio nō
impedit ea que ordinant̃ ad hominis ſaluteꝫ
etiam corporalē: vñ dn̄s arguit iudeos dicēs
Jo. vij. Mihi indignamini: q2 totum hoīem
ſaluū feci in ſabbato: ⁊ inde eſt ꝙ medici licite
medicari poſſunt homines in ſabbato. multo
autem magis cōſideranda eſt ſalus reipubli-
ce ꝑ quā impediunt̃ occaſiones plurimorū ⁊
innumera mala temporalia ⁊ ſpūalia: ꝗ̃ ſa-
lus corporalis vnius homīs: ⁊ ideo ꝓ tuitiōe
reipublice fidelium licitū eſt in dieb2 feſtis ex
ercere iuſta bella. ſi tamen neceſſitas hoc ex-
poſcat. quia hoc eſſet tēptare deū ſi imminen
te neceſſitate quis a bello vellet abſtinere: ſꝫ

neceſſitate ceſſante non eſt licitum bellare in
diebus feſtis ꝓpter rationē inductam. Quar
to redditur iniuſtū ex parte cauſe: qn̄ ſcꝫ infe
rens vel defendens nō foueat iuſtam cauſaꝫ
inferēdi vel defendēdi vnde. xxiij. q. ij. c. j. dic̄
glo. ꝙ bellū eſt iniuſtū rōne rei: vt ſi nō eſt ꝓ
repetendis rebus intelligo ꝓprijs vel ꝓ defen
ſione patrie intelligo iuſta defenſione: quia ſi
verus dominus papa vel princeps populū
ſuū ſeu de iure ſibi ſubiectū ſibi inobedienteꝫ
vel rebellem bello opprimeret. defendentes
patriam iniuſte agerēt ⁊ peccarent: vt ꝓbat̃.
xxiij. q. iij. §. item ab aliquo: vbi patet ꝙ iuſte
interficiendus non debet fugere mortem in-
iuſte: tanta eſt vis iuſticie. ¶ Quinto reddit̃
iniuſtum ratione perſone. Pro quo ſciendum
ꝙ primo conſideranda eſt perſona ꝗ̃ bellum
gerit an ſcꝫ clericus vel laicus: ꝙ ſi clericus
nullā habēs iuriſdictionē: tunc bella mouere
non debet: ſed licite poteſt in neceſſitate ſe de
fendere: vt patet lib. vj. de ſen. excom. ca. dile
cto: ꝙ ſi iuriſdictionem tēporalem habet. tunc
licet ſm̄ quoſdam etiam in caſu licito non poſ
ſet vti gladio temporali niſi prius vtatur gla
dio ſpirituali: tamē hoc communiter reproba
tur per Inno. Hoſticn̄. ⁊ alios doctores ī di-
cto. c. dilecto: ⁊ dicunt ꝙ idem eſt dicendum
de eis quod de ſecularibus iudicibus: ita ꝙ ꝗ̃
libet prelatus iuriſdictionem habens tempo
ralem contra inobediētes ſubditos licite mo
uet arma: vt patet expreſſe. xv. q. vj. ca. aucto
ritatem cuius eſt ratio quia tunc proprie nō
dicitur fieri bellum ꝑ prelatum ſed potius iu-
ſticie vel iuris executio. ff. de rei ven. l. qui re-
ſtituere: quod eſt tantum dicere: ꝙ iuris exe-
cutio non habet iniuriam Similiter epi cum
ſint executores canonū: vt de offi. or. c. j. ideo
licite mouere poſſūt bella ꝯ hereticos vl̃ infi
deles. xxiij. q. vij. c. ſi de reb2: vide textū extra
de heret. c. excōicam⁹: ſimilit̃ ꝯ inſidiātes vl̃
inſequētes hoſtiliter cardinalē. vt. l. vj. de pe-
nis. c. felicis quia tales ſunt diffidati a iure ꝗ̃
ſi hoſtes ⁊ rebelles iuris. Et idē ſentiēdū eſt
de quolibet qui haberet ipſius iuris executi-
onem exercere: immo forte ⁊ quilibet priuat⁹
dummodo precedat declaratio ſui iudicis ꝗ̃
declaratio in criminib⁹ eccl'iaſticis ē neceſſa
ria. ab ipſo fienda. vt patꝫ li. vj. de heret. c. ꝑ-
ſidentes: c. vt inquiſitionis. §. ꝓhibemus: ſic
in qualibet confiſcatione vel pena pecunia
ria ſeu bonorum apphenſione facta a iure: ñ
debet executio fieri: niſi precedat iudicis

declaratio vt voluit Jo.an.poſt archid.lib.
vj.de penis.in cap.felicis. ¶ Secundo vero
cōſideranda eſt perſona que auctorizat:nam
ſi indicitur bellum cōtra ſubditum proprium
rebellem ꝛ cōtumacem:in non comparendo
vel iuſtis mandatis nō parendo.que tamen
ad ipſius iuriſdictionem pertinent:tūc licita
eſt diffidatio ꝛ licitum bellum dūmodo iuris
ordine hec fiant.Si vero cōtra ſubditum al-
terius tunc iudex qui vult bellum indicere:p̄-
mo debet requirere iudicem talis rebellis et
de eo iuſticiam petere: ꝛ tenē ſi ſuus iudex ñ
facit iuſticiam poteſt bellū īdicere ſm̄ Inno.
xxiij.q.ij.ca.dominus deus.Si vero nō ſit iu-
dex qui de tali poſſit iuſticiam facere tunc lꝫ
tali iudici bellū indicer̄ iuris auctoritate:nec
mirū:qꝛ poſſet etiam priuatus auctoritate ꝓ-
pria ħ caſu rem ſuam recupare.C.de iudeis
l.iudei.ꝛ.l.nullus:multomagis hoc poteſt cō
tra ſubditum ꝓpriū:licꝫ melius faceret ſi ipſe
ꝛ ſubditus cōmitterent cauſam iudicio arbi-
troꝝ.vt xj.q.j.ſi clericus.Item oportet ꝙ per
ſona mādans habeat iuſtā mandandi aucto
ritatē:ꝛ talis ē principaliter deus.ideo ſi diui
no mādato bellū geritur hoc ſine dubio iuſtū
eſſe decernitur:in quo bello ductor exercit⁹
vel populus.nō tam auctor belli ꝙ̄ miniſter
iudicandus eſt:xxiij.q.ij.cap.dominus deus.
Item papa poteſt indicere bellum iuſtū cō-
tra hoſtes fidei hereticos ꝛ alios rebelles:vñ
dicitur.xxiij.q.viij.ca.diſpar Nimirum ē iude
orum ꝛ ſaracenoꝝ cauſa:illos enim qui chri
ſtianos pſequunt̄:ꝛ ex vrbibꝫ ꝛ ꝓprijs ſedibꝫ
pelluntiuſte pugnatur:vbi tamen dicit glo.
ꝙ lex dicit eis quiete degentibus nullam de-
bere facere moleſtiam.vt.C.de ſacrifi.paga.
chriſtianis Similiter quando ſui ſubditi op
primuntur in iuuantibus ꝛ violētis iuſte bel-
lum infert:vt expreſſe patet.xxiij.q.viij.cap.
ſcire.Sic imperator indicere poteſt bellum:
vnde dicit Inno:in.ca.olim cauſam:extra d
reſti.ſpo.ꝙ princeps ſine auctoritate dominꝫ
cui non ſubeſt.ꝛ ſine auctoritate iuris cui non
aſtringitur mouet bellum ꝛ ſubdit:bellum
autem ſm̄ ꝙ proprie dicitur ſolus princeps
qui ſuperiorē non habet indicere poteſt Qd
autem dictū eſt de papa ꝛ imperatore ꝙ eo
rum edicto iuſtum eſt bellum:ſane intelligit̄:
ſi iuſticiam habent pro parte ſua:ſi enim iube
rent mala vel iniuſta non eſſet eis obediēdū.
vt dicit Auguſtinus.xj.queſtio.iij.capitu.nō
ſemper.ꝛ.c.ſi dominus.¶ Preterea ſi ecōtra
bellum indicitur a perſona priuata vel infe-
riori contra ſuperiorem:hoc abſurdum ꝛ in-
iuſtum eſt ſiue offendendo ſiue defendendo.
ꝙ ſi ſuperior iniuſte vexat ſubditum:tunc licꝫ
propter bonum obedientie ſubditus melius
faceret humiliter obediendo vel patienter
ſufferendo:iuxta illud apoſtoli.Non vos de-
fendentes chariſſimi ſed date locum ire:ꝛ ħ
ſi ſuperior iniuriam faceret perſone.Si vero
rebus tunc melius eſſet dimittere pallium
poſt tunicam ꝛ rerum ſuſtinere iacturam:ꝙ̄
pro rebus tranſitorijs conſeruandis tam acri
ter in alios exardeſcere:tamen quia hoc ē cō-
ſilij:dico ꝙ talis conuenire poteſt ſuum ſupe-
riorem ꝛ querelam deponere coram ſuperio
re ſui ſuperioris vel coram epiſcopo:ꝙ ſi alt̄
ſupiorem nō habeat vel recognoſcat:vel eti-
am iniuanum cōquireret epiſcopo vel alteri:
tunc puto ꝙ violenter poterit ei reſiſtere quia
hoc eſt ſe defendere:vt eſt expſſum i li.feudo-
rum:de mi.va.qui contumax eſt:c.vno.in.fi.
vbi dicit textus.ꝙ ſi dominus militi vaſallo
iuſticiam facere noluerit.vaſallus dominum
poteſt derogare:id eſt depredare. ¶ Ce-
terum ſi vnus dominus vel priuatus moue-
re vult bellum cōtra aliū dominum vel pri-
uatum qui mutuo nō ſunt ſubditi:tunc ſi hoc
ſit contra habentem vel recognoſcentem ſu
periorē debet prius requirere a ſupiore illius
ꝙ de tali ſubdito ſibi miniſtret iuſticiā q̄ dene
gata licite moueri pōt bellū ſm̄ Inno.ꝛ Jo.
an.in.ca.dilectus.de appel.alioquin ſi non pri
us iuſticiam requireret tunc inferens tenere
tur ad damna ꝛ expenſas paſſo bellum quia
ſibiipſi non poteſt ius facere nec eſſe iudex in
cauſa ꝓpria:immo actor debꝫ ſequi forum rei
vt de fo.cōpe.ca.j.ꝛ.ij.hoc vult etiam Inno.
Hoſtie.Jo.añ.ꝛ alij.in dicto.c.olim.Si po
cōtra non recognoſcentem ſupiorē ſꝫ tñ ſtare
paratum iuri:vel iudicio arbitroꝝ vl' bonoꝝ
viroꝝ.habentem etiā iniuſticiam p ſe:nō de-
bet tali indicere bellum.qꝛ bellum tñ̄ debet
eſſe neceſſitatis:vt ptꝫ.xxiij.q.j.c. militare ſed
vbi non vult ſtare iuri nec cognoſcit ſuperio-
rem:licet de honeſtate anteꝗ̄ fieret bellum i
iurians requiri deberet:ex hoc tamen ſi infer
re volēs iuſtā habet cauſam iuſte infert:nā in
hoc caſu qs licite res ꝓprias aucte ꝓpria ca-
pit ꝛ ſi illas recupare non poterit alias loco
ſuaꝝ poterit vt ptꝫ p doctores i dicto.c.olim:
Et Hoſtien.in.c.j.de.treu.ꝛ pace:dicit ꝙ in
ħ caſu licitū eſt aduerſarium depredari.Ex
ſimiliter quando dñs vel ciuitas requiſita de
negat de ſuo ſubdito facere iuſtitiā.¶ Hinc in
cidentaliter queri pōt:quid de capto:qui pmi
ſit vel iurauit ad carcerē reuerti:ꝛ ſi reuertitur
ſcit ſe moriturū:an teneatur reuerti.Solutio
in cle.c.paſtoralis:de re iudi.in glo.per hanc
dicit captiuū non teneri ad redeundū in vincu
la ſi iniurioſe tenebatur:vel ſi eſſet dubium:ta
men conſulendū eſſet ꝙ adiret papam pro re
laxatione iuramenti:ſed ſi mors vel captura
nō eſſet iniurioſa:tunc nō poſſet eam fugere ſi
ne periurio ſed reuerti teneretur:ſed ante ca-
pturā fugere pōt:licet ſe cognoſcat reum cri-
minis:qꝛ non eſt iure cautū ꝙ ſponte ſe debe-
at directe vel indirecte offerre ſupplicio:ſed
potius reſeruare diuino iudicio qd̄ vlciſcitur
non punita in hoc ſeculo.¶ Deniqꝫ queri po-
teſt:vtrū acquiſita vel capta in bello retineri
poſſunt quaſi propria:vel teneat̄ quis ad re-
ſtitutionem.¶ Ad hoc dicendum ꝙ mouens
bellum iniuſte:tenet̄ ad reſtitutionem omniū
que perdita ſunt in bello a quacūqꝫ parte ſint
perdita:qꝛ talis cenſetur pdo vel latro.ff.de
capt.l.hoſtes:ꝛ primo tenetur aduerſarijs de
omnibꝫ damnis illatis:ſecūdo tenetur ſuis ꝓ-
prijs hominibus de dānis que receperunt ab
aduerſarijs qui iuſte repugnabant ſipſi pro-
prij homines eum iniuenerunt bona fide:aut
ſi fuerunt inducti eius conſilio timore vel coa
ctione ꝛ de ſe non erant facturi.Nam regula
iuris eſt:qui occaſionem dāni dat:damnū de-
diſſe videt̄:ſecus ſi mala fide iuuerunt eum:
in quo caſu nullā habent contra ipm actionē.
Si vero mouet bellum iuſte:facit ſuum quic-
quid capit ab hoſte vel auxiliatoribus eius ſi
ue ſubditis ſiue alijs quouſqꝫ ſibi ſit ſatiſfactū
de omni damno ꝛ labore ꝛ opere tam ſui ꝙ̄
ſuoꝝ:vel donec ſe hoſtis offerat ad ius ꝛ ſatiſ
facere velit:xxiij.q.vij.ca.ſi de rebus:verunta
men vltra hoc non debet recipere:niſi forte ta
lis eſſet hoſtis ꝙ propter hereſim vel propter
aliud hmōi bona ſua eſſent per edictum publi
cāta.Quod ſi obijcitur res capte non ſunt ſo
lute pro debito:ſed in bello iuſte queſite.di.ſ.j.
ius gentium.Ad hoc dicendū ꝙ ſaltem iure
poli non poſſet hoſtem in iudicio conuenire
nec vltra eſtimationē damnoꝝ illatorum a pa
tiente iuſte bellū vel iniuriarū illatarum infe-
rens bellū poſſit exigere:vel vltra pdicta exa-
ctā in bello perſeuerare.qꝛ non debet qs du-
plici pena pteri.Et li.vj.de re.iur.eiu.bona fi-
des non patitur vt ſemel exactum iterū exiga
tur:ꝛ ſi ponatur ꝙ adhuc non ſit habita res.ꝓ
pter quā fuit inchoatū bellum.dico ꝙ eſtima-
tio ſuccedit loco rei.Subditi vero bellantiū
iniuſte ſi tali bello nō preſtant dominis cōſiliū
auxiliū vel fauorem:non ſunt ſpoliandi vel in
aliquo puniendi:quia peccata debent tantū
actores tenere:vt extra de his qui fi.ama.pre
ca.c.queſiuit:vbi dicit̄:peccata ſuos actores
tenere debeāt:nec pena ſit vlterius protrahē-
da ꝙ̄ delictum fuerit in excedente repertum:
vide tamen ibi glo.Qd verum eſt etiā ſi dñs
pdictoꝝ in ipſo iniuſto bello vtatur rebus ipo
rum eis ablatis:ſimiliter nō ſunt ſpoliandi cle
rici:religioſi:conuerſi:peregrini:mercatores:
ruſtici euntes ꝛ redeuntes ꝛ in agricultura e-
xiſtentes:ꝛ animalia quibus arant ꝛ ſemina
portant:vt extra de treu.ꝛ pa.c.innouamus.
xxiij.q.iij.ſi quis romipetas.¶ Iterum queri
pōt:vtrū aliquem principem vel dñm in bel-
lo iuuantes:excuſant̄ a crimine.Ad hoc dicē-
dum:ꝙ ſi conſtat bellum eſſe iuſtum:tunc ſi in
preſtando conſiliū vel auxiliū non excedant:
licite iuuare poſſunt:qꝛ regula iuris eſt:qui fa
cit per aliū eſt perinde ac ſi faciat per ſeipm
li.vj.Et iterum:pōt quis per aliū quod pōt fa
cere per ſeipm:ſi tñ fuerint tales perſone que
licite poſſent arma exercere.Si vero bellū ꝯ-
ſtat eſſe iniuſtum:tunc non excuſant̄ adiuuan
tes:etiā ſi fuerint ſubditi qui hoc facerent de
mandato dñi ſui:ꝛ tenent̄ reſtituere damna q̄
intulerunt:qꝛ plus debent timere deum ꝙ̄ ho
minē:extra de iureiu.c.ſicut.iij.Si deniqꝫ du-
biū eſt:vtrum bellū ſit iuſtum vel nō:tunc ſi ta
les iuuantes ſunt ſubditi illius bellū mouen-
tis:ꝛ credunt illū quem iuuant habere ꝛ foue
re iuſtū bellū:tunc excuſant̄ propter bonum
obedientie:ſimiliter ꝛ in dubio excuſant̄:vt pa
tet expreſſe.xxiij.q.j.c.quid culpat̄:inſi.verū
tamen milites ſtipendarij extranei vel cogna
ti aut amici iuuantes qui nō ſunt ſubditi:in ta
li caſu nō excuſant̄:nec debent in dubio ſe cō-
mittere diſcrimini vt iuuēt aliquē in pniudiciū
alterius.Qd ſi obijcitur de aduocato quem
excuſat bona fides:ꝙ̄ dum credit eſſe iuſtā cau
ſam quā fouet:licet in veritate ſit iniuſta:dicē-
dum ꝙ non eſt ſimile:quia eſt ibi iudex ſuperi
or qui cauſam examinat ꝛ iudicat de allega-
tis.In bello vero in viribus corporalibꝫ ne-
gotiū agitur:nec per rationē diiudicatur.De
reſtitutione vero facienda propter damnū in
iuſte illatū:aut homicidiū iniuſto patratum:
vide pleniſſime in ſeptimo pcepto.Ad laudē

¶De quatuoꝛ peccatis ad deum ꝓ vindicta clamantibus: q̃ ſunt fratricidiũ: zodomia: oppꝛeſſio ⁊ mercedis detentio. ¶Sermo v.

Non occides. Exod. xx. Congrue ſatis reſtat nũc videre de peccatis ad deũ pꝛo vindicta clamantibus: q̃ ſunt p̃cipue quatuoꝛ: ſicut interp̃tatiue quadruplex genus homicidij coꝛpalis diſtingui põt: ⁊ his verſib⁹ notari ſolent. Clamitat in celis vox ſanguinis ⁊ zodomoꝝ: Vox oppꝛeſſoꝝ merces detenta laboꝝ. Dicunt̃ aũt iſta peccata ad deũ clamare pꝛo uindicta: qꝛ ſuis enoꝛmitatibus deũ potiſſime ad vindictã pꝛouocant vt patebit inferius ꝑ ſingula. A Pꝛimũ igitur peccatũ pꝛo vindicta ad deum clamãs eſt fratricidiũ quod alias vocat̃ homicidiũ: de quo habet̃ Geñ. iiij. ⁊ magiſter in hiſtoꝛijs dicit: ꝙ Abel fuit paſtoꝛ ouiũ. ⁊ Cayn agricola: poſt multos ergo dies obtulerũt dño munera: credit̃ enim Adã in ſpiritu docuiſſe filios vt deo offerrent decimas ⁊ pꝛimitias. Cayn ergo obtulit de frugibus terre deo ſed de peioꝛibus ⁊ coꝛroſis: vt dicit lyra. Abel aũt obtulit de pꝛimogenitis gregis ſui ⁊ adipibus eoꝝ. id eſt de pinguioꝛibus: ⁊ ſm Joſephum obtulit lac ⁊ pꝛimogenita agnoꝝ ⁊ reſpexit dñs ad Abel. id eſt ad bonitatem ⁊ intentionem ipſius: ⁊ per cõſequens ad munera eius: qꝛ tales oblatiões non erant accepte deo ex ſeipſis ſed ex bonitate offerentiũ. Ad Cayn autem ⁊ ad munera eius non reſpexit: munera nãq; ex auaritia hominis nata deo nõ placuerunt: qꝛ plus pꝛobat domin⁹ intentionẽ q̃ʒ actionem: plus voluntatẽ q̃ʒ facultatem. ¶Qð ſi queritur quõ reſpexit dñs ad Abel ⁊ ad eius munera. Rñdet tranſlatio Theodotionis: ꝙ inflãmauit deus ſuper Abel ⁊ ſuper eius munera: ignis enĩ de celo oblationẽ eius incendit: vt legit̃ factum Helye in carmelo. iij. Reg. xviij. ⁊ ſub Moyſe Leuit. xix. ⁊ ſub Gedeone Judicum: vj. Iratuſq; eſt Cayn vehementer ⁊ cõcidit vultus eius pꝛe verecundia: minoꝛem ſibi pꝛelatũ videns. Cetera patent vſq; ibi: q̃d feciſti. Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra: nunc ergo maledictus eris ſuper terram. Et Cayn pꝛe timoꝛe damnans ſe ac deſperans reſpondit. Maioꝛ eſt iniquitas mea q̃ʒ vt veniam merear ⁊c̃. ⁊ poſuit dominus ſignum in Cayn tremoꝛem capitis ⁊ omniũ membꝛoꝝ ⁊ ſic ſcienter a domino punitus ⁊ excõmunicatus ⁊ indignus miſericoꝛdia nõ interficeretur in faciẽ tamẽ eius ſm quoſdam ſpeciale ſignũ impꝛeſſit ⁊ hoc in fronte vt cogneſceret̃ ab omnib⁹ innocentem fratrẽ occidiſſe: ⁊ ſic hominib⁹ abominabilis redderet̃: ſic etiã ſepius compertũ eſt: ꝙ homicida p̃ſente occiſi vulnera fluxum ſanguinis renouabãt: velut occulto dei iudicio vindictam expetendo: verũtamẽ beatus ille qui paſſus iniuriã pꝛo dei amoꝛe reo miſericoꝛditer indulget. ¶Hinc incidentaliter queri põt: vtrũ inimico petenti veniã teneamur remittere non tantũ rancoꝛem ſed etiam emendã: p̃ſertim cum dicatur Leui. xix. Non queras vltionẽ nec memoꝛ eris iniurie ciuium tuoꝝ: nimirũ cũ maius eſt ſe nõ defendere: q̃ʒ petenti veniã emendã remittere. Sed dicit ap̃lus. ⁊ Roma. xij. Non voſmetipſos defendentes ſed date locum ire Et Matt. v. Si quis te ꝑcuſſerit in vnã maxillam pꝛebe ei ⁊ alterã. ¶Ad hoc reſpondet Rich. ſuper. iij. di. xxx. ꝙ inimico petenti: ⁊ ſi teneat̃ homo remittere ſignũ rancoꝛis: qꝛ rancoꝛem tenet̃ remittere etiã non petenti: nõ tamen tenet̃ remittere ſatiſfactionem ſeu emẽdã pꝛo iniuria ſibi facta: ſed ꝑ illa ſibi de iure cõpetit actio in iudicio cõtra iniuriantem: niſi foꝛte ſit homo talis ſtatus ſeu obligatione tali ligatus: rõne cuius in iudicio ſibi nõ ꝯuenit emendã requirere: alijs aũt quib⁹ cõpetit repetitio: ſolũ ex p̃cepto interdicit̃ actio ꝯtra iniuriantem q̃ fit zelo vindicte: non aũt que fit zelo iuſtitie: quia q̃ʒtum ad pꝛimũ eſt p̃ceptũ: q̃ʒtum aũt ad ſcðm eſt conſiliũ: qð eſt ſupererogationis ⁊ non neceſſitatis: tenet̃ tamen iniuriantẽ non excludere ab oꝛatiõib⁹ quas fundit pꝛo fidelibus: ⁊ nõ negare cõmunia ſigna charitatis: ⁊ in caſu neceſſitatis tenet̃ etiã illi tempoꝛaliter ſubuenire ſi põt ſine alterius p̃iudicio cui magis obligatur. B Secundũ vero peccatũ ad deum clamans pꝛo vindicta eſt vitium zodomiticũ: de quo habetur Geñ. xviij. dicẽte dño. Clamoꝛ zodomoꝝ ⁊ gomoꝛreoꝝ multiplicatus eſt: vbi dicit Gꝛego. ꝙ nouitas tante ⁊ tam inaudite turpitudinis quaſi admirationem ⁊ dubitationem parit in audiente: vnde dominus quaſi admirãs ⁊ dubitans ſuper tanto ſcelere introducit̃ loquens. Deſcendã ⁊ videbo: quaſi diceret incredibile mihi videtur humanã naturã ad tantũ deueniſſe flagitium: nam intantum exarſerunt concupiſcentijs ꝙ ⁊ angelis ſcelere tam inaudito abuti volebant. Quod aũt ſequit̃: ⁊ peccatũ eoꝝ aggrauatũ ẽ nimis: dicũt ſup h̃ doctoꝛes hebrei: ꝙ iſta aggrauatio fuit ex eo ꝙ quãdã puellã inſolita moꝛte occiderũt eo ꝙ alimẽta dederat pauperi: ⁊ h̃ conſonat dicto Ezech. xvj. vbi dicit: Viuo ego dicit dñs: qꝛ nõ fecit zodoma ſoꝛoꝛ tua ⁊ filie eius ſicut feciſti tu ⁊ filie tue: ecce fuit iniq̃tas hec zodõe ſoꝛoꝛꝭ tue ſupbia: ſaturitas panis ⁊ abundãtia ſcʒ diuitiarũ: ⁊ luxuria ⁊ ociũ ipſius ⁊ manum egeno ⁊ paupi nõ poꝛrigebãt: tu tñ o ingrate chꝛiſtiane peioꝛa q̃tidie ꝑpetras: qui poſt accepta tã manifeſta veritatis documẽta tã infinita charitatis inſignia: poſt effuſum chꝛiſti ſanguinẽ iflaris: ſupbia illaq̃aris: auaricia commeſſationibus vacas ⁊ ocio: nec eſt qui pupillis chꝛiſti marceſcentibus inedia miſereatur: vt Math. x. chꝛiſtus dicat. Amen. dico vobis tolerabilius erit terre zodomoꝝ ⁊ gomoꝛreoꝛum in die iudicij: q̃ʒ illi ciuitati q̃ non recepit vos ſcʒ pauperes meos. Compto igitur ſcelere tam nephando pluit domin⁹ ſuper eos ignem ⁊ ſulphurem: ⁊ pꝛo vindicta criminis ſubuertit omnem circa regionem ñ ſolum reos ſed ⁊ paruulos eoꝛum ac iumẽta necnon terrenaſcentia ⁊ ipſam terram cõſumpſit ⁊ conuertit in mare moꝛtuum: vnde quaſi de igne infernali ſumpta eſt illa vindicta q̃ nõ poterat expectare pꝛopter inauditum ſcelus donec cetera peccata punirentur: dicitur autem mare moꝛtuum: quia ſm magiſtrum in hiſtoꝛijs: nec piſces nec aues in eo viuunt nec aliquam materiam ſuſtinet niſi bitumina tam: nam omne carens vita ſubmergitur et econuerſo ſi quid viuum aliqua arte ſubmerſeris ſuperexilit adeo vt lucerna ardens ſupnatat que extincta mergitur: quia nihil viuũ in eo ſubmergi poteſt. Refert enim Joſeph⁹ ꝙ Veſpaſianus hoc experiri volens quoſdã manibus poſt terga vinctis iuſſit i altum maris pꝛoijci: ⁊ omnes tanquam vi ſpiritus ſurſum depulſi deſuper fluitabant: vnde in deteſtationem criminis feroꝛ maris huius eſt hoꝛribiliſſimus quaſi pꝛenũcium feroꝛis infernalis apte ſe declarans terra pꝛoinde circumiacens particeps maledictionis huius: arbores quidem pꝛoferũt pomiferas: quarum poma licet ad maturitatem deducta pulcherrima videantur: ſi tamen incidas fauillam int⁹ inuenies: que omnia ⁊ multa ſimilia in deteſtationem huius peccati a deo ſunt iflicta: vnde ⁊ vxoꝛ Loth retroſpiciens in ſtatuam ſalis verſa eſt: vt ſic oſtenderet dominus quantũ ei diſplicear peccati huius ſola memoria ⁊ in hoc quidem genere peccati computant̃ omnia peccata contra naturam que ſcʒ repugnant ipſi oꝛdini actus venerei qui conuenit humane ſpeciei de quibus in. vj. p̃cepto: oẽs em̃ qualiterq̃ʒ vitia cõtra naturã ꝑpetrantes ex quib⁹ ſcʒ pꝛoles ſequi nõ poteſt hoſtes ſunt ⁊ aduerſarij dei ⁊ deſtructoꝛes q̃ʒ generꝭ humani: quia deus creauit homines vt multiplicentur ſuper terram: ⁊ iſti dant operam vt pereat opus dei: hinc eſt ꝙ ſpecialiter clamat ad dominum pꝛo vindicta. quia vt dicit Augu. ꝑ illud violatur ſocietas que nob̃ cum deo eſſe debet: cum eadem natura cuius auctoꝛ ipſe eſt libidinis peruerſitate polluitur. Dicit etiam Augu. ꝙ videns deus vitiũ contra naturam in humana natura fieri: fere deſijt incarnari: cuius etiam vindicta ptʒ Geñ. xxxviij. vbi dicitur: ꝙ Her pꝛimogenitus Jude nequã fuit in conſpectu domini: vnde dicunt doctoꝛes hebꝛei: ꝙ ad vxoꝛem ſuam afficiebatur libidinoſe: ⁊ ideo p̃cauebat ne impꝛegnaretur fundẽs ſemẽ extra vas debitũ. ne ſcʒ ex impꝛegnatiõe eius pulchꝛitudo minueretur aut eius cõcubitu ad tẽpus fruſtraret̃: ⁊ ideo diuino iudicio iuxta eam inuẽtus ẽ moꝛtuus vt dicit glo. Similiter ⁊ frater eius fundebat ſemen ſuper terram eo ꝙ pꝛimogenitus filius aſſcriberetur fr̃i defuncto non ſibi: ⁊ ideo percuſſit eum dominus ⁊ moꝛtuus ẽ: ſic pereunt ineternum libidinoſi peccatoꝛes a facie dei: qui cõtra naturam peccantes nature auctoꝛem repugnant. Omnis nanq; libidinoſa pollutio pꝛocurata quam ex ſuo genere vel modo ſuſceptio pꝛolis ſequi non poteſt: vitiũ contra naturam iudicatur: multo tamen execrabilioꝛ eſt inter illa reſolutio que fit in vitio zodomitico: quod vitium pꝛopter ſuam abominabilitatem apoſtolus ad Romanos. j. Vocat anthonomatice turpitudinem: nam poſt peccatum beſtialitatis iſtud vitium abominabilius vel teſtabilius iudicatur adeo ꝙ ad hoc vitium p̃cauẽdum antiqui p̃res reperiũtur adulteriũ vl' ſtupꝛum q̃ſi nihil reputaſſe reſpectu iſtius vitij: obtulit enim Loth duas filias virgines ad publicũ ſtupꝛum vt impediret h̃ vitiũ. Et alius q̃dẽ vt habet̃ Judicum. xix. obtulit filiã ꝟginem dicẽs: Habeo filiam ꝟginẽ ⁊ h̃ homo habet cõcubinã ⁊c̃. ⁊ ſequitur: Tñ obſecro vt ſcelus hoc ꝯ natu

ram non opeminiſn virum. Nimirum cū re/
fert Methodius vitium hoc fuit cauſa gene
ralis diluuij. ¶ Tertiū pinde pctm̄ ad de
um ꝑ vindicta clamans eſt oppꝛeſſio vel af/
flictio viduaꝝ ⁊ pupilloꝝ. ꝯ qđ dꝛ Exod. xx.
Vidue ⁊ pupillo nō nocebis: ſi leſeritis eos
clamabunt ad me ⁊ ego exaudiam eos ⁊ cla
moꝛes eoꝝ: Et ſi querit. que dꝛ vidua. dicen/
dū ꝙ vulgari ſermone illa vidua dꝛ cuiꝰ ma
ritus moꝛtuus ē: vt ptꝫ: xxxiiij. di. c. vidua. ⁊ q̄
deſijt eſſe nupta: vnde ⁊ virgo vidua eſſe dꝛ.
C. de. ver. ſig. l. malū. §. vidua. ſed dꝛ magis ꝓ
pꝛie vidua que ſuis vel parentū opibꝫ ſuſten
tari nō pōt: vt ptꝫ. j. q. ij. c. ſicut epiſcopū. §. au/
ctoꝛitate vbi ſubdit: viduas honoꝛa q̄ vere
vidue ſunt: que aūt nō ſunt vere vidue. id eſt
q̄ ſuis vel parentū opibꝫ ſuſtentari pñt nō re/
cipiant: vt eccleſia ſufficiat his que vere vi/
due ſunt. ⁊ tales vidue vt patꝫ ex h̄ ab eccl̄ia
ꝓuidere debent quātū poſſibile eſt. Similit
⁊ alij paupes ac perſone miſerabiles q̄ nō ha
bent alias vnde ſuſtentent: vt ptꝫ. lxxxij. di. c.
j. ⁊ ij. vnde rationabiliter dici poteſt: ꝙ ſub no
mine vidue ⁊ pupilli continentur omnes per
ſone miſerabiles. Miſerabilis perſona vero
dicit ſup quam natura mouetur ad miſeran/
dum: ſiue vir ſiue mulier pauper. oppꝛeſſus:
debilis: infirmus vel deſolatus. Eſt etiam ꝑ
ſona miſerabilis que cauſas pꝛopꝛias admi/
niſtrare nō poteſt: ſiue ſit vidua: pupillus: oꝛ/
phanꝰ: cecus: ſenex. decrepitꝰ: diuturno moꝛ/
bo fatigatus ⁊ omnes quibus natura moue/
tur ad miſerandum pꝛopter iniuriam foꝛtu/
ne: licet etiam diuites ſint: ⁊ tales etiam tene/
tur defendere ⁊ adiuuare licet eſſent diuites.
Hinc etiam viduis ⁊ pupillis conceſſit impe
ratoꝛ magnum pꝛiuilegium ⁊ earū cauſe ſpe/
ctant ad iudicium eccl̄ie. ⁊ ideo miniſtris ec/
cleſie conceditur: ꝙ pꝛo ſe ⁊ pꝛo miſerabilibꝫ
perſonis defendēdis in iudicijs ſecularibus
intendere poſſunt queſtionibus: vt patet ex/
pꝛeſſe. lxxxvj. di. c. peruenit: ⁊ hoc eſt ex cōci/
lio calcedon. lxxxvij. di. c. deſolatis. lxxxviij.
diſtin. ca. j. Et extra de poſtulando. c. j. ⁊. vlt.
cum gloſis: ¶ Peccatū igit oppꝛeſſionis ta/
liū miſerabiliū pſonaꝝ clamat ad dominū ꝑ
vindictā. Nimirum cum talibꝰ perſonis ī ne
ceſſitatibus non ſubuenire mutuando vl̄ ab
eis debita cum nimia auſteritate repetere iu/
dicatur eſſe peccatum pꝛo vindicta clamans
ad dominum. Quātū aūt ad pꝛimum p̄cepit
dñs Deu. xvj. dicens. Si vnus de fratribus
tuis ad paupitatē deuenerit: non obdurabis
coꝛ tuū nec ꝯtrahes manū tuā ſed dabis mu
tuū q̄ eū indigere pſpexeris. caue ne foꝛte tibi
ſubrepat ipſa cogitatio ⁊ dicas in coꝛde tuo:
appꝛopinquat ſeptimꝰ annus remiſſionis in
q̄ n̄ licebit repetere d̄bita vl̄ mutuata niſi āno
finito ⁊ auertas oc̄l'os a paupe fr̄e tuo: nolēs
ei qđ poſtulat mutuū comodare: nē clamet ꝯ
te ad dñm ⁊ fiat tibi ī pctm̄. Vñ dicūt hebꝛei
ſup Ruth. j. ꝙ ꝓpter famē que acciderat ī ter/
ra iſr̄ multi paupes currebāt ad elimelech
virū noemi. qꝛ diues erat ⁊ potens: ſed quia
ꝓpter eius auariciam durū illi fuerat paupibꝫ
dare vel comodare: iō ad euitādas eoꝝ ipoꝛ
tunitates exijt de terra ſua cum bonis mobi/
libus que habebat: ⁊ quia ꝓpter malam cau
ſam exijt. diuino iudicio peregrinus interijt
in egeſtate cum duobus filijs: vnde reuerſa
vxoꝛ eius Noemi in terram ſuam ait. Egreſ/
ſa ſum plena ſcilicꝫ filijs ⁊ diuitijs: ⁊ vacuam
me reduxit dñs Quantum etiam ad ſcđm di
citur. Exod. xxij. Si pecuniam mutuo dede/
ris pupillo meo paupi: non vꝛgebis eum qua
ſi exactoꝛ. Lira repetens debitū cū nimia au/
ſteritate q̄ꝫ diu impotens eſt ad ſoluendum:
ſequitur nec vſuris vi oppꝛimes. Ex quibus
liquido patet ꝙ creditoꝛ debitoꝛē oppꝛimēs
quem ſcit impotentem abſoluendū: ꝓmptꝫ
tamen ad ſatiſfaciendum iudicio bonoꝝ gra
uiſſime peccat: niſi foꝛte debitoꝛ abſolutionez
negligentius agat: ſua ludis ⁊ commeſſatio
nibus conſumens ac ocio vacans ⁊ ad ſoluē
dum quaſi nullam curam adhibens: vnde p̄
dicti creditoꝛis vt pauperem taliter oppꝛimē
tis peccatum pꝛo vindicta clamitat in celum
ſicut reſponſum eſt conquirentibus: Eſaie:
lviij. Quare ieiunauimus ⁊ non aſpexiſti: hu
miliauimus animas noſtras ⁊ neſciſti: Ecce
inquit in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas
veſtra non mea ſcilꝫ illa ꝙ omnes debitoꝛes
veſtros repetitis: ad hoc enim tūc vacabant
eo ꝙ vſqꝫ ad noctē tunc ieiunabant: ſequitur
Ecce ad lites ⁊ contentiones ieiunatis ſcꝫ cū
lite debita repetentes: glo. ibidem: qui repetit
non habentem deo facit violentiam: ⁊ ideo
ſubdit: vt audiatur in excelſo clamoꝛ veſter:
nā omnis oppꝛeſſio pꝛoximi clamat ad deuꝫ
vindictam: vt patet Exod. xxij. Si clamaue/
rit ad me exaudiam eum qꝛ miſericoꝛs ſum.
Hinc dominus dicit Exo. iij. Vidi afflictio/
nē populi mei qui ē in egypto ⁊ clamoꝛē eius
audiui ꝓpter duriciam eoꝝ qui p̄ſunt opibus
⁊ ſciens doloꝛem eius deſcendi vt liberarem
eum. Quem ingenua nobilitate Trayanꝰ i/
peratoꝛ licet gentilis imitatꝰ eſt. Nā ſm̄ He
linandum in geſtis romanoꝝ. cū Trayanus
imperatoꝛ equū aſcēdiſſet ad bellū ꝓfecturꝰ
vidua quedam app̄henſo pede illius miſera
biliter lugens: iuſticiā ſibi fieri petijt. de his q̄
filium ſuū innocentē occiderāt dicēs. Tu au/
guſte īperas: ⁊ ego tam atrocē iniuriā patioꝛ:
cui imperatoꝛ. Ego tibi ſatiſfaciam cū redie/
ro. cui illa. Quid ſi non redieris: Succeſſoꝛ
meus inquit ſatiſfaciet. ⁊ illa. Quid tibi pꝛo/
deſt ſi alius benefecerit. tu mihi debitoꝛ es ſꝫ
merita recepturus: ⁊ fraus eſt vtiqꝫ reddere
nolle quod debetur: ſucceſſoꝛ tuus iniuriam
patientibus ꝑ ſe tenebitur: nō te liberabit iu/
ſticia aliena. nam bene agetur cuꝫ ſucceſſoꝛe
tuo ſi te liberauerit. his verbis motus impe/
ratoꝛ de equo deſcēdēs cauſam perſonaliter
examinās viduā cōdigna ſatiſfactiōe cōſola/
tus ē: vnde in foꝛo trayano ſtatua fuit poſita
rep̄ſentans quomō in expeditiōe poſitꝰ vidu
am liberauit: ⁊ in ſenatu clamatū ē nō alter/
felicioꝛ Auguſto nec melioꝛ Trayano.
¶ Quartū deniqꝫ peccatuꝫ eſt detentio mer/
cedis operarioꝛum iniuſta. de qua dꝛ Deut.
xxiiij. Nō negabis mercedē indigētis ⁊ pau/
peris fratris tui: ſiue aduene qui tecū moꝛat
in terra: ⁊ intra poꝛtas tuas ē: ſed eadem die
reddes ei pꝛecium laboꝛis ſui ante ſolis occa
ſum: quia paup ē ⁊ ex eo ſuſtentat animā ſuā:
ne clamet contra te ad dominū ⁊ reputetur
tibi in peccatum. Et ſi queris in quale ⁊ inqꝫ
enoꝛme peccatū reputabitur. Reſpōdet ſa/
piens Eccl. xxxiiij. Qui effundit ſanguinem
et qui fraudem facit mercēnario fratres ſunt
qꝛ ambo ſūt peccata vindictā ad deū clamā/
tia. Dicit eñ Jacobi. v. Ecce merces opera/
rioꝛum veſtroꝝ q̄ meſſuerūt regiones vr̄as
qui fraudati ſunt a vobis clamāt: ⁊ clamoꝛ
eoꝝ in aures domini ſabaoth introijt. Et dic̄
notāter ꝙ merces clamant nō mercēnarius:
qꝛ plerūqꝫ paup leſus iniuratus vel a merce/
de fraudatus: nec mutire quidē audet pꝛe ti/
moꝛe diuitis: ⁊ ex eo clamoꝛ mercedis efficit
violētioꝛ: ſicut patuit de filijs iſrl̄ in laboꝛe lu
ti ⁊ lateris nequiter opp̄ſſis ab egyptijs. Et ſi
queritur: an non liceat pꝛotrahere ſolutionē
in craſtinū in caſu ꝙ tūc certitudinaliter ſol/
ueretur. Ad h̄ rñdet dñs Leui. xix. Nō mo/
rabitur opꝰ mercēnarij tui apud te vſqꝫ ma/
ne glo. merces ſcꝫ qua foꝛſitā viuit cum vxo/
re ſua ⁊ filijs ⁊ parētibꝫ: ſi defertur deficit v/
ctus ⁊ ſi craſtinum recipit vim tñ ⁊ calūniaꝫ
pertulit. qꝛ interim vnde viueret nō habuit:
hoc ꝯ multas q̄ ſolutionem pꝛotrahunt non
ſolū de die in diem ſed etiā de anno in annū:
immo plerūqꝫ tandē vl̄ debita negant vl̄ qđ
peius ē ſibi ſeruiētibꝫ falſo crimine īponūt vt
hac occaſione ſolutionē debitā ſubterfugiant
in futurum dānationē multiplicem recepturi
Ad laudem dei omnipotētis.

¶ De peccato criminali/ oꝛiginali/ actuali: moꝛtali ⁊ veniali. Ser. vij

Non occides Exo. xx. Jn p̄
cedētibus expediti de homicidio
coꝛpoꝛali: quod opere vel manu
cōmittit. Jam oꝛdine debito pſequendum d̄
homicidio ſpūali ſcꝫ ipſius anime: qđ in ſe vel
etiā in pximo cōmittit. Jn pximo quidem ꝑ
peccatū manifeſtum qđ ſcandala ſuſcitat pu
ſilloꝝ. Jn ſe vero ꝑ quodlibet pctm̄ moꝛtale
ſiue occultum ſiue manifeſtum. Ad pſequen/
dū igitur pꝛimo homicidiū ſpirituale ꝙ vnꝰ
quiſqꝫ peccatoꝛ in ſeipſo committit: ſciendꝫ
eſt ꝙ peccatum eſt idem qđ pꝛauus actꝰ. De
lictum vero boni deſertio quaſi derelictum:
qꝛ dicit Augu. in queſtionibꝫ leuiter ꝙ decli/
nare a bono delictum eſt: facere vero malū
pctm̄ ē. Jndifferenter tamen ⁊ pctm̄ nomie
delicti ⁊ delictū nomine peccati appellatur
¶ Hic ergo queri poteſt que ſit differētia
inter criminalia ⁊ moꝛtalia: cū vtrunqꝫ ſepiꝰ
in ſcriptura ſacra inueniatur. Ad hoc breuit
dicendum: ꝙ eſt differentia inter ea ſicut int
genus ⁊ ſpeciem: nam q̄cunqꝫ peccata ſunt
criminalia ſunt etiam moꝛtalia: ſed non ecō/
uerſo. multa nanqꝫ ſunt moꝛtalia q̄ non ſunt
criminalia. qꝛ nō inducunt decapitationem:
depoſitionem: exiliū: ⁊ detruſionem in carce/
rem: licet etiaꝫ omne peccatū moꝛtale voca/
tur quodammodo crimen: pꝛop. ie tamen cri
men ē graue pctm̄ accuſatione ⁊ damnatiōe
digniſſimum: vt dicitur. lxxxv. diſt. cap. j. in. fi.
Unde pꝛimum pctm̄ criminale eſt peccare ī
fidem trinitatis. Secundū crimē ē pctm̄ con
tra naturam: Tertiū eſt homicidiū: Quartū
eſt crimen leſe maieſtatis. Quintū ē ſacrilegi
um cum effractione violenta. Sextū eſt ince
ſtus. Septimū adulteriū. Octauum cōſpira
tio. Nonū falſum teſtimoniū: Decimū ſimo
nia in oꝛdine ⁊ beneficio. Undecimum vſu/
ra. Omnia iſta ſunt criminalia maioꝛa accu

ſatione ⁊ damnatione digniſſima. Alia vero peccata non vocantur recte criminalia: quia non ſunt capitalia licet ſint mortalia: ſunt em̄ diſpēſabilia ſine diſcoloratiōe eccleſie: hec archidia: xxv. diſt. ca. alias. Verūtñ nō ſolū criminalia ſed etiā oīa mortalia mortē inducūt aīe ipſius operātis: Infinitā em̄ iacturā mortale pctm̄ operat̄ in homine nā inter cetera offendit deum ⁊ vniuerſam ecclīā triūphātē ſpirituſſcti pign⁹ aufert: mētē macula obnubilat ⁊ charitate nudat: merita mortificat opa inmortali fctā annihilat: aīaꝫ vita eťna puat ⁊ finalit̄ dānat ⁊ apoſtaticis ſpiritib⁹ tam ſiti udieꝙ reprobatione aſſociat. ¶ Sꝫ qꝛ duplex eſt peccatuꝫ ſpiritualem mortē adducēs ſcilicet originale ⁊ actuale mortale. Primo q̄ri poteſt quid ſit peccatū originale. Ad h̄ dicendum ſm doctores ꝙ illud peccatū originale dicitur qd̄ ab origine natiuitatis contrahitur qꝛ ſm aplm̄. Omnes naſcimur filij ire. ⁊ contrahitur ex Ada p carnē ꝓpagatam ex eo. Nam dicit compendiū theologie: ꝙ lꝫ anima non ſit ex traduce. culpa tamē originalis ab anima ade tranſit ad animas poſterorꝫ mediante carne p concupiſcentiam generata ſicut enim ab anima ade ipſo adā peccāte infecta fuit caro ade ⁊ effecta ꝓna ab libidineꝫ ſic caro ſeminata ſecum trahens infectionem vitiat animas poſterorum. Ex quo patet ꝙ originale peccatum eſt ī carne ⁊ in anima: ſꝫ in carne materialiter ⁊ originaliter. in anima vero formaliter ⁊ tanquam in ſubiecto. Dicit autem Inno: ꝙ originale peccatū nō ē fomes nec pronitas peccati: ſed q̄dam aīe macula fomiti annexa que delet̄ in baptiſmo: ſed quia fomiti eſt annexa ideo fomes vel illa pronitas aliquando dicitur originale peccatum: ⁊ ſm hoc intelligitur quod ait Augu. ſcꝫ ꝙ originale peccatum reatu tranſit in baptiſmo ſed actu remanet. quia macula que facit homineꝫ reum eterne pene: tranſit. vt de cetero ratione peccati illius non ſit aſtrictus eterne pene: minus tamē ꝓprie dicit̄ idem peccatum actu remanere: qua remanet ꝓnitas ex qua ſurgunt actuales concupiſcētie. ¶ Qꝫ ſi queritur: cū chr̄us ſatiſfecerit p paſſionē ſuaꝫ p peccato primorꝫ parentum ⁊ plene: ex quo originale deriuatur ad poſteros cur nō fuit ſublatum originale per mortem chriſti. Ad hoc reſpondet arch. de pe. diſt. j. c. ſerpens ꝙ cum Adam ⁊ Eua peccauerunt traſgrediēdo p̄ceptum domini. oēs eram⁹ in ipſis originaliter vel ſeminaliter: ⁊ ideo quodāmodo omnes peccauimus ipſis peccantib⁹: ſed in chriſto cum ſatiſfecit p peccato pmorꝫ parentum non eramus. ⁊ iō p ipſius ſatiſfactionē illud pctm̄ ſublatum fuit. ¶ Et ſi queritur cur originale pctm̄ imputetur anime: cū illud tantum ꝯtrahat̄ ex carnis corruptione. Ad hoc quidam dicunt ꝙ ideo: qꝛ aīa cōdelectat̄ ipſi carni. ⁊ ideo illi etiam imputatur. Meli⁹ tamen dici poteſt ꝙ ibi quedā digna retributio notatur: prius em̄ peccauit anima pmi parētis ⁊ ita corrumpit ipſaꝫ carnē: ⁊ ideo modo corruptio carnis corrumpit aīam. ¶ Secundo queri poteſt vtrū peccatū originale fuerit grauius alijs peccatis mortalibus: p̄ſertim cum pena culpe ꝓportionari debet. ſed pctm̄ illud grauiſſime punitum eſt: Ad hoc rñdet Tho. ſcda ſcde: q. clxiij. ꝙ in peccato duplex grauitas attēdi poteſt. Una q̄dem ex ipa ſpecie peccati: ſicut dicimus adulterium grauius eſſe peccatū ſimplici fornicatione. Alia grauitas peccati eſt que attenditur ſm aliquam circūſtantiam loci tēporis vel perſone. ſed p̄ma grauitas eſſentialior ⁊ pncipaliorē peccato: vnde ſm eaꝫ magis pctm̄ dicitur graue ꝙ̄ ſm aliam. Dicendū ē igit̄ ꝙ pctm̄ prothoparentis non fuit grauius omnib⁹ alijs peccatis humanis ſm peccati ſpeciem: qꝛ licꝫ ſupbia ſm genus ſuū habeat quādam excellentiaꝫ inter alia peccata. maior tamē eſt ſupbia qua quis deum negat vel blaſphemat: quaꝫ ſuperbia qua quis inordinate diuinam ſimilitudinem appetit: qualis fuit ſupbia primorū parentū: qui ſcꝫ ſunt inordinate ſupra ſuam menſuram appetierūt diuinā ſiītudinem ꝙ̄tuꝫ ad ſciaꝫ boni ⁊ mali ſic̄ ſerpēs eis ſuggeſſit: vt. ſ. p virtutem ꝓprie nature determinaret ſibi q̄d eſſet bonū ⁊ q̄d malū ⁊ vlterius ꝙ̄tū ad ꝓpriam ptātem opādi: vt. ſ. v̄tutē ꝓprie nature oparet̄ ad beatitudinem ꝯſequēdam verūtñ ſm ꝯditionem pſonaꝝ peccantiū habuit illud pctm̄ maximam grauitatem ꝓpter perfectionem ſtatus ipoꝝ: vnde dicit Aug. xiiij. de ciui. dei. Magna fuit i peccando iniq̄tas vbi tanta fuit in nō peccando facilitas: habebāt em̄ primi parētes maximā ad nō peccandi facilitatē: qꝛ nihil habebāt intrinſec⁹ quod eos ad peccandū impelleret ⁊ ſugeſtiōibus diaboli ſine omni difficultate ⁊ reſiſtere potuiſſent: ⁊ ſicut pctm̄ illud ſm qd̄ fuit grauiſſimū ſed non ſimpliciter ac pene magnitudo q̄ ꝯſecuta eſt ad illud pmū peccatū nō correſpōdet peccato ſm quantitatē ꝓprie ſpeciei: ſed inq̄ꝫtum fuit ex hoc interrupta primi ſtatus innocentia: qua ſubtracta deordinata eſt tota humana natura q̄ tunc virtualiter erat in primis parentib⁹. Nam qꝛ primi parentes inſtituti fuerūt a deo: nō quaſi quedā perſone ſingulares: ſ ſicut quedā pncipia totius hūane nature ab eis in poſteris deriuādē: ſimul cum beneficio diuino p̄ſeruante a morte ⁊ alijs defectibus corpalibus ⁊ ſpūalibus: ideo p eorū pctm̄ tota hūana natura in poſteros tali beneficio deſtituta: mortē ⁊ defectus multiphariꝯs incurrit: inſuper ⁊ dānationem eternā anime ⁊ corpis ſaltē ꝙ̄ꝫtum ad penā dāni. B

Tertio queri pōt de pctō actuali mortali qñ ſcꝫ pctm̄ dicit̄ mortale ⁊ quādo non. Ad hoc dicendū ꝙ pctm̄ mortale dupliciter cōtingit fieri. Primo per accidens ſicut ꝯſcientia erronea facit ibidē eſſe mortale pctm̄ vbi ſm ſe nō erat mortale pctm̄ vel etiā nullū peccatū: de qua ꝯſcientia erronea plura dixiſſe memini in ſermonib⁹ de tribus partib⁹ pnīe in ſermone ſecundo de opibus miſericordie ſpūalis. Vel etiā ꝯtingit ibidem eſſe mortale per accidens ꝓpter ſcandalū puſillorꝝ: qꝛ licet non ſit ſm ſe malū tamen habet ſpeciē mali: ⁊ de hoc videbit̄ in ſermone ſequenti. ¶ Secūdo fieri pōt aliq̄d pctm̄ mortale ſimpliciter ⁊ per ſe: ⁊ de hoc eſt pñs queſtio. Ad quā rñdet Tho. ſcda ſe. q. xxxv. ꝙ pctm̄ ex hoc mortale dr̄ qꝛ tollit ſpūalem vitā que eſt per charitatē: nam illud peccatū ex ſuo genere iudicat̄ mortale qd̄ ſm propriā ſuā rationē charitati ꝯtrariatur. Conſiderandū tamen eſt in oībus peccatis q̄ ſunt mortalia ſꝫ genus ſuū ꝙ nō ſunt mortalia niſi quādo ſuā perfectionē ꝯſequuntur: per cōſenſuꝫ rationis: quia ſi fuerit tantū inchoatio peccati in ſola ſenſualitate: nō pertingēs vſꝙ ad cōſenſum rationis: tunc ꝓpter inpfectionem actus eſt pctm̄ veniale ſicut in genere adulterij cōcupiſcentia que cōſiſtit in ſola ſenſualitate eſt peccatū veniale: ſed cū peruenitur ad ꝯſenſum rationis: tunc eſt mortale. Et idem dicendū eſt de primis motibus ire vel inuidie que reperiunt̄ etiam q̄ñꝙ in viris perfectis: ⁊ ſunt peccata venialia: vt dicit Tho. ibidē. q. xxxvj

C Quarto queri pōt: vtrum peccatū veniale poſſit fieri mortale: p̄ſertim cum dicit Auguſtinus exponens illud Jo. Qui i credulus eſt filio nō videbit vitam: ꝙ peccata minima id eſt venialia ſi negligunt̄ occidunt: nihil aūt occidit ſpiritualiter niſi peccatum mortale.

¶ Ad hoc reſpōdet Thomas. prima ſcde. q. lxxxviij. ꝙ peccatū veniale fieri mortale: pōt intelligi tripliciter: Uno modo ſic ꝙ idē actus numero poſſit prius eſſe peccatum veniale: ⁊ poſtea mortale: ⁊ hoc fieri non pōt: qꝛ peccatū pncipaliter conſiſtit in actu volūtatis ſicut ⁊ quilibet actus moralis: vnde nō dicitur vnus act⁹ moraliter ſi volūtas mutetur: ꝙ̄uis etiā actio ſm naturā ſit continua. Si aūt voluntas nō mutet̄ non pōt eſſe ꝙ de veniali fiat mortale: qꝛ peccatū veniale ⁊ mortale ſunt diuerſe ſpecies peccati. Alio modo pōt intelligi ꝙ multa venialia conſtituant vnū peccatū mortale: ⁊ hoc etiam fieri nō poteſt: non enim oīa peccata venialia totius mundi pñt habere tantū de reatu quantū vnum peccatū mortale nec quidem ex parte durationis quia mortale habet reatū eterne pene: peccatū autem veniale reatū pene temporalis: nec etiaꝫ ex parte dāni: qꝛ mortale meret̄ carentiā viſionis diuine: cui nulla alia pena cōparari pōt vt dicit Chryſ. Nec deniꝙ ex parte pene ſenſus ꝙ̄ꝫtum ad vermen ꝯſcientie: licet forte ꝙ̄ꝫtum ad penā ignis non ſunt improportinabiles pene. ¶ Tertio modo pōt intelligi: ſic vt id qd̄ eſt veniale ex genere ſuo: fiat aliquādo mortale: ⁊ hoc quidē eſt poſſibile ſcꝫ inq̄ꝫtum ꝯſtituitur in eo finis: vel inq̄ꝫtum refertur ad mortale peccatū ſicut ad finem: licet econtra mortale nō poteſt fieri veniale: cuius ratio eſt quia mortale ⁊ veniale differūt ſicut pfectū ⁊ imperfectū in genere peccati: impfectum aūt per aliquā additionem ad perfectionē venire poteſt: ⁊ ſic veniale per hoc ꝙ additur ei difformitas ptinens ad genus peccati mortalis efficitur mortale: ſicut cū quis dicit verbū ocioſum vt aliquā incitet ad fornicationē: ſed id qd̄ eſt perfectū non pōt fieri imperfectū p additionē: ⁊ ideo pctm̄ mortale nō fit veniale p id ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ad aliquod genus peccati venialis: poteſt tamen id qd̄ eſt ex genere mortale eſſe veniale ꝓpter imperfectionē actus vt prius dictū eſt: vnde breuiter actus qui eſt ex ſuo genere venialis quatuor modis fieri poteſt mortalis. Primo ex conſcientia erronea: qꝛ quicquid fit ꝯtra conſcientiā edificat ad gehennā: ſi etiam fit contra ꝯſcientiam erroneam: vt diffuſe patet in ſermone. ij. de operibus miſericordie ſpiritualis in lib. de tribus partibus penitentie. Et hec eſt ratio: quia cū in peccato duo ſunt ſcꝫ auerſio a bono incōmutabili: ⁊ conuerſio

ad bonū cõmutabile: penes primū pncipaliter iudicat̃ pctm̄: qꝛ illud eſt quaſi formale: ⁊ ſm quaſi materiale. Hinc eſt ꝙ q̃uis leuare feſtucā de terra leue videat̃ vel indifferens: tñ quando fit ɔtra conſcientiā pctm̄ eſt: qꝛ ſemꝑ intelligitur bonū incõmutabile ſitq̄ʒ auerſio a peccatore. Alias a creatore. Secūdo ex complacētia: dicit enī Aug. ꝙ nullū pctm̄ eſt adeo veniale ꝙ nõ fiat mortale dū placet. Signū aūt cõplacentie mortale pctm̄ cõſtituentis eſt qñ tantū inheret tali veniali ꝙ etiā nõ dimitteret ſi mortale eſſet. Tertio pinde ex quadā diſpoſitione: qꝛ ꝑ frequentē lapſum in venialia diſponit̃ quis ad mortale: ⁊ ſm hoc intelligit̃ illud Aug. Uitaſti grandia videas ne obruaris arena. hoc enī dicit: qꝛ ſepe de pctis minutis dū nimis frequentant̃ deuenit̃ ad magna ſicut de modica ſcintilla quandoq̄ʒ ſurgit magnus ignis: ſic enī ɔſuetudo venialiū cadere facit in mortale: ⁊ ſicut ɔſuetudo iurandi cadere facit in periuriū ꝑ occaſionē: ⁊ ſm hunc ſenſuʒ dicit̃ de pe. di. j. c. tres ſunt: vbi ſubdit̃. Illa vtiq̄ʒ q̄ humana fragilitate: q̃uis parua tamen crebra ſurrepunt: ſi collecta circa nos fuerint: ita nos grauabunt ⁊ opprimēt ſicut vnū aliquod grande peccatū. Quid enī intereſt ad naufragiū: vtrum vno grādi fluctu nauis operiatur ⁊ obruatur: an paulatim ſurrepens aqua in ſentinā ac per negligentiā culpam derelicta atq̄ʒ ɔtempta impleat nauem atq̄ʒ ſubmergat. Quarto deniq̄ʒ ex progreſſu. qꝛ quādo inſurgit veniale poſſet progredi ad mortale: non qꝛ ipſum veniale in ſubſtātia fieret mortale: ſed qꝛ ex ipſo occaſionaliter fieret mortale: per ɔſuetudinē enī ſemper creſceret ⁊ libido peccati ⁊ cõtemptus dei. Quinto q̃ri põt: vtrum ergo mortali debeat̃ pena infinita: ꝑſertim cum dicitur Hiere. x. Corripe me dñe: verūtamen in iudicio ⁊ nõ in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me. Ira vero vł furor dei metaphorice vindictā diuine iuſtitie ſignificat: redigi aūt in nihilum eſt pena infinita. ſicut ex nihilo aliquid facere virtutis eſt infinite. ¶ Ad hoc dicendū ſm Tho. prima 2e. q. lxxxvij. ꝙ pena proportionatur peccato: in peccato aūt duo ſunt: quoꝝ vnum eſt auerſio ab incõmutabili bono qđ eſt infinitū bonuʒ: ⁊ ex hac parte pctm̄ eſt infinitū: ⁊ ideo per cõſequens peccato debet̃ infinita pena: qꝛ tūc peccato correſpondet pena damni que eſt infinita: vtpote amiſſio boni infiniti ſcʒ dei. ¶ Aliđ autem qđ eſt in peccato eſt ad cõmutabile bonum inordinata cõuerſio: ⁊ ex hac parte peccatū eſt finitū: tum qꝛ bonū illud cõmutabile finitū eſt: tū etiam qꝛ ipſa cõuerſio finita eſt: actus enī creature nõ pñt eſſe infiniti: ⁊ ex hoc peccato correſpondet pena ſenſus que etiam eſt finita ſm quātitatem nõ tamen ſm durationem: ⁊ hoc propter tria. ¶ Primo qꝛ licet pena pctō proportionet̃ ſm acerbitatē: tā in iudicio diuino q̄ʒ humano: ſicut Aug. dicit. xxj. de ciui. dei. In nullo tamen iudici requiritur ꝙ pena adequetur culpe ſm durationem: ſicut culpa adulterij vel homicidij momentanea longa punit̃ pena carceris exilij vel etiaʒ mortis: in qua morte non cõſideratur occiſionis mora: ſed potius ꝙ aufertur a ſocietate viuentiū: ⁊ ſic ſuo modo repreſentat eternitatem pene inflicte diuinitus. ¶ Secūdo quia duratio pene correſpondere debʒ durationi culpe culpa vero q̃tum ad actum licet nõ duret eternaliter: tamen homo peccat in eterno ſuo. Dicitur enī quis in eterno ſuo peccare: non ſolum ſm continuationē actus in tota vita hominis durātis: ſed quia ex hoc ꝙ finem in peccato conſtituit: voluntatē habet in eternū peccandi. Dicit enī Greg. in. ij. moral. ꝙ tales voluiſſent ſine fine viuere. vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere: ⁊ ideo iuſtum eſt ſm Grego. ꝙ qui in ſuo eterno peccat contra deū: in eterno dei puniat̃. ¶ Tertio vero quia duratio pene correſpondet durationi culpe: nõ quidem proprie ex parte actus q̄ temporalis eſt: ſed ex parte macule que remanet niſi per penitentiā deleatur: qua durānte remanet etiā reatus pene. Perſeuerat autem macula donec voluntas ecõuerſo ſe auertens a bono cõmutabili ad incõmutabile bonum ſe cõuertat: ꝙ ſi qđ abſit in auerſione tali moriatur: tunc in auerſiõe perpetua reprobatus obſtinat̃: ac per ɔſequēs punit̃. Dicit enī Tho. ſuper. iiij. di. xxj. ꝙ in illis qui damnant̃ nõ poteſt aliqua culpa dimitti: nec aliquis reatus tolli: cum charitate careant per quā ⁊ culpa purgatur ⁊ reatus tollitur: ⁊ quia deus nec veniale peccatū dimittit ſine mortali: ideo venialia pctā mortali coniuncta puniunt̃ etiam in dānatis eternaliter: etiā quantūcunq̄ʒ minima fuerint: etiā ſi ante pctm̄ mortale dimiſſum fuiſſet veniale quantū ad culpā manente reatu: Horū ratio eſt: quia tria requirunt̃ ad purgationem culpe vel reatus in futuro ſcʒ gratia pena ⁊ voluntas: nā gratia habens adiutorium pene ⁊ cõſonantiam voluntatis: potens ē purgare culpā ⁊ pctī ſcoriam: ſed in dānatis nõ ē grā. ⁊ eoꝝ volūtas ē in malo firmata. ⁊ ſic pena culpā purgare nõ poteſt.

¶ De ſcandalo tam actiuo q̄ʒ paſſiuo quando eſt peccatum mortale. quando veniale. ⁊ quando nullum

¶ Sermo vij

n On occides: Exo. xx. Secundo ꝓſequendo de homicidio ſpūali ipſius aīe qđ facto ɔmittit̃ in primo ſcʒ ꝑ ſcādalū puſilloꝝ A Primo q̃ri pt de ſcandalo q̄ ſpūale ꝑpetrat̃ homicidiū: vtrū diffiniat̃ eſſe dictū vel factū minus rectā prebēs occaſionē ruine ⁊ videt̃ ꝙ nõ: qꝛ cū inter actus ꝟtuoſos vel rectos vnus ſit rectior vel virtuoſior altero. illđ ſolū videt̃ nõ minus rectū eſſe qđ eſt rectiſſimū: ⁊ ſic ſequeret̃ ꝙ oīs actus virtuoſus p̄ter optimū eſſet ſcandalū. ¶ Ad h̄ rñdet ſanctꝰ Thom. ſcđa ſcđe. q. xliij. ꝙ ſic̄ dicit Hiero. ſup illđ Matt. xv. qđ grece ſcandalon đr. Nos offenſionem vł ruinā ⁊ īpenſionē pedis poſſumus dicere. Contingit ei q̄nq̄ʒ ꝙ aliq̄s obex ponit̃ alicui in via corporali cui īpingens diſponit̃ ad ruinā: ⁊ talis obex dicit̃ ſcandalū. ⁊ ſimiliter in ꝓceſſu vie ſpūalis cõtingit aliquē diſponi ad ruinā ſpūalem: ꝑ dictū vł factū alterius inq̄ʒtū. ſ. aliquis ammonitiõe ſua vł īductiõe aut exēplo alteꝝ trahit ad peccādū: ⁊ h̄ ꝓprie đr ſcandalum nihil autem ſm ꝓpriā rationē diſponit ad ſpūalem ruinam niſi qđ habet aliquē defectū rectitudinis. qꝛ id quod eſt pfecte rectum magis munit hominē contra caſū q̄ʒ ad ruinam inducat ⁊ ideo conuenienter dicit̃ quod dictum vł factū minus rectū ꝓbens occaſionem ruine ſit ſcandalum: nõ cogitatū vel affectatū: qꝛ hoc latet ī corde nec alteri ꝓponitur vt obex ad ruinā diſponens. Porro minus rectum non dicitur hic qđ ab aliquo alio ſupatur in rectitudine. ſed qđ habet aliquem rectitudinis defectum. eo qđ eſt ſm ſe malum: ſicut peccata. vł habet ſpeciē mali: ſicut cum aliquis incumbit in idolo q̃uis enim ſm ſe non ſit pctm̄ ſi q̄s hoc non faciat intentione corrupta: tamen qꝛ hʒ ſpeciē quandam vł ſimilitudinē venerationis idoli: põt alteri ꝓbere occaſiõeʒ ruine: ideo monet aplꝰs. j. Theſſa. v. Ab omi ſpē mala abſtinete vos Hinc cõueniēt̃ đr minꝰ rectū vt cõꝓhendātur tā illa q̄ ſunt ſm ſe pctā q̄ʒ illa q̄ habēt ſpeciē mali. ¶ Notandū tñ qđ dictū vł factum vnius põt alteri eſſe cauſa peccandi dupliciter. Uno mõ ꝑ ſe qñ q̄s ſuo malo verbo vel factõ intendit aliū ad peccandū inducere vł ſi ipſe hoc nõ intēdat tñ ipm̄ factū eſt tale ꝙ de ſui rõne hʒ vt ſit inductiuum ad peccādū: puta qꝛ publice facit pctm̄: vł qđ hʒ ſimilitudineʒ peccati ⁊ tūc q̄ fac̄ huiuſmodi actū ꝓprie dat occaſionē ruine: ⁊ vocat̃ ſcandalum actiuuʒ: eo ꝙ agens dat legitimam occaſionem ruine quod ſonat cām imꝑfectā aliqualit̃ ducens ad ruinam: ⁊ ꝓpter hoc non dicit̃ dans cām ruine: qꝛ nihil poteſt homini ſufficiēs eſſe cā peccati quod ē ſpūalis ruina niſi ꝓpria voluntas. ¶ Secūdo mõ ꝑ accidēs põt alteri eē cā peccādi quando ſcʒ p̄ter intentionē operātis ⁊ etiam p̄ter conditionē opis aliquis male diſpoſitus ex hmõi opere inducitur ad peccandum: puta cū aliq̄s inuidet bonis aliorum ⁊ tunc ille qui facit hmõi actū rectum: non dat occaſionem quātum in ſe eſt: ſed alius ſumit occaſionem ſm illud ad Roma. vij. Occaſione aūt accepta ꝑ mādatum peccatū opatum eſt in me omnē ɔcupiſcentiā: ſine lege eī mortuum erat pctm̄ ⁊c. ⁊ hoc dicit̃ ꝓprie ſcandalum paſſiuuʒ qđ fit ſine actiuo. qꝛ ille q̄ recte agit quantum ē de ſe: nõ dat occaſionē ruine quam alter patit̃: ſicut frequenter cõtingit in ſuſpicioſis ⁊ temerarie iudicantibus. q̄nq̄ʒ ēt contingit ꝙ ⁊ ſit ſimul ſcandalum actiuum in vno ⁊ paſſiuum in alio: puta cum ad inductionem vnius peccat alius quandoq̄ʒ deniq̄ʒ aliquis alium inducit ad peccādū verbo vł facto ſed alter non conſentit. ¶ Deinde ſecūdo queri poteſt: vtrum ſcandalū ſit peccatū: preſertim cum omne peccatum ſit voluntarium: adeo ꝙ ſi non eſſet voluntarium nõ eſſet peccatum: peccata nanq̄ʒ non veniūt ex neceſſitate: ſed ſcandalum venit ex neceſſitate: dicente domino Matth. xviij. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala. ¶ Ad hoc reſpõdet Tho. vbi. ſ. ꝙ ſcandalū actiuū ſemper eſt peccatū in eo qui ſcandalizat. quia vł ipſum opus qđ facit eſſe peccatum: vel etiam ſi habeat ſpeciem peccati dimittendum eſt propter proximi charitatem ex qua tenetur vnuſquiſq̄ʒ ꝓuidere proximi ſui ſaluti: ⁊ ſic q̄ non dimittit agit contra charitatem: poteſt tamē eſſe ſine peccato illius qui ſcandalizatur. i. occaſionē habet ruine. Silr̄ ſcandalum paſſiuum ſemꝑ ē pctm̄ ī eo qui ſcandalizatur. i. occaſionē recipit ruine: quia non ſcandalizat̃ niſi in quātum aliqualiter ruit ſpirituali ruina que eſt pctm̄.

Poteſt tamē ſcādalū paſſiuū eſſe ſine pec/
cato eius ex cui⁹ facto aliquis ſcādalizat̄:
ſicut cū ſcādalizat̄ de his q̄ ali⁹ benefecit:
Q₃ aūt dicit̄ neceſſe ē vt veniāt ſcandala
ſub intelligit̄ ſm cōditionē hominū: q₂ ſi/
bi a pctis nō cauēt: ſicut ſi medic⁹ vidēs
aliquos indebita dieta vtētes dicat: Ne/
ceſſe ē tales infirmari: qd̄ intelligēdum eſt
ſub hac cōditiōe: ſi dietā nō mutēt: ⁊ ſimili
ter neceſſe ē euenire ſcandala ſi hoīes con
uerſationē malā nō mutēt: vl̄ neceſſe ē eue
nire ſcādala neceſſitate finis: q₂ vtilia ſūt
ad hoc ꝙ qui probati ſunt manifeſti fiant.
B Ad maiorē euidentiā ſciendū ꝙ ſcan
dalū tā actiuū q̄₃ paſſiuū quādoq₃ pōt eſſe
veniale ⁊ quādoq₃ mortale nā ſcādalū ac
tiuū duplex ē ſc₃ p ſe et p accidēs. Per ſe q̄/
dē dicit̄ quādo intēdit iducere aliū ad pec/
cādū: ſi ergo intēdit ducere ꝓximū ad pec
cādū venialit̄ p actū peccati venial₃: ē ve/
niale pctm̄ ſed graue: vt cū quis aliū idu/
cit ad dicēdum mendaciū officioſū vl̄ ioco
ſū: ſicut cōtigit quotidie in familia domus
q̄ inducit̄ ad negādū dominū vel dominā
eſſe in domo vel ſilia. Si vo p actū pecca
ti venialis intēdit aliā inducere ad morta
le pctm̄: tūc ille actus qui ſm ſe ē venialis
fieret mortalis ex intētiōe: ſicut frequēter
euenit in diuerſis indicijs venerijs vt ī nu
tib⁹: affatib⁹: oſculis: amplexib⁹ et ſitibus
que in genere ſuo venialia ſūt ſi intentiōe
ſimplici fierēt vel etiā nulla pctā: ſ ſi libi/
dinoſe fiunt vl̄ ad ꝓuocādū fedū amorem
vl̄ cōcupiſcētiā in alio. tūc mortalia iudicā
tur ex intētiōe: q₂ ad cōpletionem mali ſuf/
ficit intētio mala: vt dicit Tho. in. iiij. imo
qd̄ ē p ſe bonū facit intentio praua malū et
damnabile: vt pz. j. q. j. c. marchion. §. vide
q̄₃tū bonū ē charitas. Q₃ ſi intēdit aliū in
ducere ad peccandū venialiter p actū pcti
mortalis: peccat mortal̄r ex duplici via.
Si deniq₃ intēdit aliū inducere ad peccan
dū mortaliter p actū pcti mortalis. ē mor/
tale grauiſſimū: vtpote ex oī pte aggraua/
tū ex opere: intentione et ex ſcādalo: vn̄ de
hmōi dicit̄ Math. xviij. Qui ſcandaliza/
uerit vnū de puſillis iſtis q̄ in me credunt
expedit ei vt ſuſpēdat̄ mola aſinaria in col
lo eius et demergat̄ in ꝓfundo maris. Se
cūdo vero dicit ſcādalū p accidēs quando
ſc₃ aliter ſcandalizant̄ preter intentionem
agentis: q₂ nō intēdit facto vel verbo dare
alteri occaſionē ruine ſed ſolum ſue ſatiſface
re voluntati: et factum ſm ſe diſponit ad ali/
quam ruinā ſpūalem: ⁊ hoc quādoq₃ ē pctm̄
veniale: puta cum aliquis actū pcti venialis
committit vel actū qui non eſt ſm ſe malus: ſ₃
habet ſpeciem mali cum aliqua leui īdiſcreti
one quo ſcandalo etiam infirmi ⁊ imperfecti
ſcandalizantur: Exemplū₃ habemus in Pe/
tro de quo dicit Paulus ad Gal. ij. Cum vi
diſſem ꝙ non recte ambularēt ad veritatem
euāgelij dixi cephe coram omnib₃: Si tu cū
iudeus ſis gentiliter ⁊ non iudaice viuis quo
modo gentes cogis iudaizare. vnde Petrus
in hoc peccauit. ⁊ reprehenſibilis fuit ſm ſen
tentiam pauli ⁊ Augu. ſubtrahens ſe a genti
bus vt vitaret ſcandalum iudeoꝝ quia hoc ī
caute aliqualiter faciebat ita ꝙ ex hoc genti
les conuerſi ad fidem ſcandalizabant̄ ⁊ hoc
ex eoꝝ imperfectione: q₂ factū petri non erat
tam graue quod inde merito poſſint alij ſcan
dalizari. Quādoq₃ vero ſcādalū eſt peccatū
mortale: vel q₂ cōmittit actum peccati morta
lis vel quia ↄtemnit ſalutē ꝓximi. cū p ea con
ſeruanda non p̄termittat aliquis facere qd̄ ſi
bi libuerit etiam ſi in ſe nō ſit pctm̄. Exempli
cā. Contingit quēpiam ab actu quidē pecca
ti ceſſare: ſed tamen puſilloꝝ ſcādalū non eui
tare: vtpote quia remanet cum illa ī caſtitate
quam prius tenuit in fornicatione: aut occul/
te recipit in vxorem quā in manifeſto habuit
concubinam: ⁊ de ſimilibus idē eſt iudiciū: in
quibus cauet̄ actuale pctm̄ ſed non āmouet̄
puſillorum ſcādalum: ⁊ ſic remanet in morta
le p̄cipicium: iuxta illud. j. Coꝛ. viij. Si autē₃
peccantes in fratres ⁊ p̄cutientes ↄſciam eo
rum īfirmā₃ in chriſtū pctis: q̄ꝓpter ſi eſca
ſcandalizat fratrē meū: non mādu cabo carnē
in eternū ne fratrē₃ meū ſcandalizem: in qui/
bus verbis oſtendit Paulus ꝙ ſolum propt̄
ſcandalum puſillorum carnes idolis immo
late non debent comedi. Nimirū q₂ ſpēs ma
li infirmis plurimum nocet ⁊ occidit eorum
animas pro quibus chriſtus mortuus ē: qd
ergo putas meretur pctm̄ notoriū vtiq₃ mul
tomagis eſt puniendū nō ſolū in futuro ſ₃ eti/
am in p̄nti: vt patet. xxiij. q. v. cū₃ quiſq₃. ⁊ vt
dicit Grego. in regiſtro. Peccata manifeſta
non ſunt occulta correctione purgāda: ſ₃ pa
lam ſunt arguēdi q̄ palam nocēt. vt dū aper/
ta obiurgatiōe ſanantur hi qui eos imitādo
dereliq̄rant corrigant̄. ꝙ ſi ex h̄ non emendā
tur ab ouili chriſti ſunt eijciendi: iuxta illud

xxiij. q. iij. c. reſecande ſunt putride carnes ⁊
ſcabioſa ouis a caulis repellenda: ne tota do/
mus maſſa corpus ⁊ pecora ardeat: corrūpa
tur: putreſcat: intereant. Arrius in alexandria
vna ſcintilla fuit: ſed q₂ non ſtatim oppreſſus
eſt: totū orbem eius flāma populata eſt: hoc
ibi. Hinc etiā plerumq₃ plura peccata noto/
ria ſequi ſolent plage generales: vnde. xlv. di.
c. ſed illud non ocioſe trāſcurrendū eſt: ꝙ v/
no peccante ira dei ſuper omnē populum ve/
nit: ⁊ exemplificat. j. q. iiij. ca. eccleſia. de pctō
Achan ⁊ Joſue. vij. de peccato egyptioꝝ pro
quo. x. plagas receperunt: vt Exod. ix. x. ⁊. xj.
De peccato quoq₃ filioꝝ Hely pro quo po/
pulus ⁊ archa traditi ſunt in manus philiſti/
noꝝ ⁊c̄. Deniq₃ cauſam ſubiungit in dicto. c.
ſed illud dicens. Que eſt iſta miſericordia v/
ni parcere ⁊ oīnes in diſcrimē adducere: pol/
luitur enī ex vno peccatore populus ſicut ex
vna oue morbida totus grex inficitur: ſic enī
vno vel fornicante vel aliud qd̄cunq₃ ſcelus
cōmittente plebs vniuerſa polluitur: hec ibi.
Quotquot aūt illius exemplo ad imitationē
inducuntur: tot animaꝝ occiſarum reus corā
deo conuincit̄: quas peremit veneno praui ex
empli: ⁊ ſi nullus inde ſequatur animarū in/
teritus tamen ſm Hiero. iudiciū patietur e/
ternū: quia venenū obtulit ſi fuiſſet qui bibe/
ret. C In his ergo notorijs peccatoribus
qui ſcandalo ſuo gregem vniuerſum inficiūt
duo ſunt obſeruanda. Primū eſt ſeuera ⁊ q̊t/
tidiana ab omnibus correctio: ⁊ in hoc nulli
parcendū eſt nec prelato nec ſeniori: vnde di/
citur. ij. q. vij. ca. Paulus dicit ſc₃. j. Timo. iiij.
Seniorem ne increpaueris: ſed hec eius re/
gula tūc eſt ſeruanda: cū culpa ſeniorum ſuo
exemplo nō trahit ad interitū corda iuniorū:
vbi aūt ſenior iuuenibus exemplū ad interitū
prebet: ibi diſtricta increpatione feriendus eſt
hoc ibi ⁊. xj. q. iij. c. precipue: vbi dicit̄: deteri⁹
quippe in populis prelati delinquunt: ac per
hoc crudelius q̄₃ ceteri puniunt̄. Sequitur:
q₂ ſi peruerſa inquā perpetrant: tot mortibus
digni ſunt: quot ad ſubditos ſuos perditionis
exempla tranſmittunt. Secundū eſt eoꝝ qui
correpti obedire contēnunt: ex cōmuni chriſti
anorum cōuerſatione per cenſurā eccleſiaſti/
cā eiectio: vt pz. xxiij. q. iij. c. iam ſacerdos q̄₃
reliqui oīnes fideles ſupremā debent habere
curā de his qui pereūt: quatenus eoꝝ redar
gutione aut corrigant̄ de pctis: aut ſi incorrigi
biles apparuerint ab eccleſia ſegregentur ſc₃
per excōmunicatione: nam pro quolibet mor/
tali manifeſto debet quis excōīcari: ſi aliter
nō vellet corrigi: vt pz. xj. q. iij. c. nemo epoꝝ:
exemplū de ver. ſig. c. ex parte. Qd̄ ſi fuerit ex
cōīcatus non ſolū nō eſt illi cōīcandū: ſed nec
illis qui talibus excōīcatis cōīcant. vt. xj. q. iij.
c. rogo ⁊ moneo ne cuiq₃ ſacerdoti ſupraſcri/
pto maximo cōīcanti cōtra animā ſuā quiſq₃
veſtrū cōmunicare p̄ſumat: glo. hoc v̄bū ro/
go hic p̄ceptiue ponit̄: monemus enī quos ha
bemus caros. ⁊. c. ſequenti cū glo. Ratio hui⁹
eſt: q₂ vt dicit̄ ibidem. c. oēs chriſtiani qui a ſa
cerdotibus excōīcantur ſathane tradunt̄ quō
ſc₃ q₂ extra eccleſiā eſt diabolus ſicut in eccle
ſia eſt xp̄s: ac per hoc quaſi diabolo tradit̄ qui
ab eccleſiaſtica cōmunione remouet̄: vnde il/
los quos tunc apl̄s ſathane traditos p̄dicat
ſc₃. j. Corin. v. Excōīcatos a ſe eſſe demōſtrat
⁊. ca. nihil ſic formidare d₃ xp̄ianus ⁊c̄. vide.
Si vero tales negligentie p̄latoꝝ per cenſu/
rā non artant̄ ad emendationem: tū ſummo/
pere ſunt vitādi: iuxta illud: ſi eccleſiā non au/
dierit ſit tibi ſicut ethnicus ⁊ publican⁹: ⁊ pau
lus. j. Corin. v. p̄cepit dicens. Scripſi vobis
ne ↄmiſceamini fornicarijs: glo. id eſt cū cri/
minoſis generaliter q̄ fornicant̄ a deo: nō vti
q₃ fornicarijs huius mūdi ſc₃ tm̄: vnde ſubdit
magis diſtincte ſi q̄s frater noīatur. i. xp̄ianus
⁊ eſt fornicator ſc₃ manifeſtus aūt auarus ſc₃
publice per vſurā ⁊ rapinam auaritiā ſuā oſtē
dens: aut maledicus. i. blaſphemator aut de/
tractor aſſiduus: aut ebrioſus. i. ebrietati aſſue
tus: cū hmōi: nec cibū ſumere: q̄₃diu. ſ. in his
perſeuerāt vt ſi cōfundant̄ ⁊ emendent̄: alio/
quin q̄ familiare cū eis frequentat ↄſortium:
pctōꝝ eorundē aſſumit participiū. Et ideo di
ctū eſt Joſephat regi iude. iij. Regū. vlti. Im
pio prebes auxiliū ⁊ his qui dn̄m oderunt a/
micitiā iungens: idcirco irā domini mereba/
ris ſc₃ ex rigore iuſtitie. Secundo de ſcādalo
paſſiuo ſciendū ꝙ ſcandalū paſſiuū importās
impacationē quandā per quā aliq̄s diſpōnit̄
ad ruinā: qn̄q₃ pōt eſſe veniale: puta cū aliq̄s
ex inordinato dicto vel facto alterius mouet̄
motu venialis peccati: ſicut frequenter cōtin/
git in ſuſpitionibus: qn̄q₃ vero eſt pctm̄ mor/
tale: puta cum aliquis ex inordinato facto vel
dicto alterius procedit vſq₃ ad mortale pec/
catū ſc₃ vel imitando pctm̄ mortale ab alis
perpetratū: vel temerarie iudicando id quod
ſm eius iudiciū videt̄ habere ſpeciem pecca/
ti mortalis. Porro de ſuſpitione ⁊ temerario

iudicio dicta ſufficiant iu ſermonib⁹ dominicalibus dñica.iij.poſt penthecoſten. ¶ Hic queri põt: vtrū bona ſpiritualia ſint ꝓpter ſcandalū ꝑtermittenda ſicut ſentire videt̃ Hiero.diſ. ꝙ dimittendū eſt ꝓpter ſcandalū omne qđ poteſt ꝑtermitti ſalua triplici veritate ſcꝫ vite: iuſtitie: ⁊ doctrine: ſed impleto conſilioꝝ multotiens ꝑtermitti poteſt ſalua triplici veritate ꝑdicta: q̄ tamen ꝯſilia ſunt maxima inter opera ſpiritualia: alioquin peccarent oĩes qui ꝑtermittunt. ¶ Ad hoc rñdet Tho. vbi.ſ. ꝙ in ſpiritualibus bonis diſtinguendū eſt: nā quedā hoꝝ ſunt de neceſſitate ſalutis que ꝑtermitti non poſſunt ſine peccato mortali: nullus autē peccare debet mortaliter nec venialiter vt alterius pctm̄ impediat: qꝛ ſm ordinē charitatꝭ plus diligere debet ſalutē propriā q̄ȝ alienā: ⁊ ideo talia nõ debent ꝑtermitti ꝓpter ſcandalū Exempli grã: qñqꝫ conſilioꝝ obſeruatio ⁊ operū miſericordie impletio ſunt de neceſſitate ſalutis in his qui iā vouerunt cõſilia ⁊ in his quibus ex debito iminet defectib⁹ alioꝝ ſubuenire. vel in tẽporalibus vt paſcendo eſuriētem: vel in ſpiritualibus vt docere ignorantē: ſiue hmõi fiant debita propter iniunctū officium: vt ptꝫ in ꝑlatis ſiue ꝓpter neceſſitatem indigentis: ⁊ tūc non ſunt ꝑtermittenda ꝓpter ſcandalū: qꝛ tunc ſunt de neceſſitate ſalutis. In his vero ſpiritualibus q̄ non ſunt de neceſſitate ſalutis: neqꝫ per ſe neqꝫ ꝑ accidens videt̃ diſtinguendū qꝛ ſcandalū qđ ex eis oritur qñqꝫ procedit ex malitia ſcꝫ aliqui volunt impedire hmõi ſpiritualia bona concitando ſcandalo: ⁊ hoc eſt ſcandalū phariſeoꝝ qui de doctrina domini ſcandalizabant̃: qđ domin⁹ docet eſſe ꝯtemnendū Matt.xv. dicens. Sinite illos ceci ſunt ⁊c̃. Veruntamen circa doctrinā duo ſunt ꝯſideranda ſcꝫ veritas q̄ docetur ⁊ illa eſt de neceſſitate ſalutis: vt ſcꝫ contrariū veritati non doceat: ⁊ ideo propter nullum ſcandalū qđ ſequi videat̃ debet ꝑtermiſſa veritate falſitatē docere. Secundū eſt ipſe actus docendi qui cõputatur inter elemoſynas ſpirituales: ⁊ ideo eadem ratio eſt de doctrina ſicut de alijs operibus miſericordie vt iam dictū eſt: vt ſic veritatem ſm congruentiā temporis ⁊ perſonarū ꝓponat ille cui incumbit docendi officiū: ſicut idem eſt iudiciū de correctione fraterna ad quā magis obligant̃ ſupiores q̄ȝ pares. Sed quomodo obligant̃ patet in alio ſermone de tribus partibus penitentie. Quandoqꝫ vero ſcandalū procedit ex infirmitate vel ignorantia ⁊ hmõi dicitur ſcandalum puſilloꝝ ꝓpter qđ ſunt ſpiritualia opa vel occultanda vel etiā interdū differenda: vbi periculū non iminet: quouſqꝫ reddita rõne hmõi ſcandalū ceſſet: ſi tamen poſt redditam rõnem ſcandalū duret: iam videt̃ eſſe ex malitia: ⁊ ſic propter ipm̄ non ſunt hmõi bona ſpūalia dimittenda. Ad laudem dei oĩpotentis.

¶ De homicidio quod fit per detractionem qua plurimos occidunt ſpiritualiter vel corporaliter exẽplo diaboli qui chriſto detraxit ex ſuperbia: inuidia ⁊ malitia. ¶ Sermo viij.

n On occides. Exodi.xx. Proceſſu cõgruo iam de ſecũdo modo proximū occidendi breuiter proſequamur: qđ ſcꝫ fit lingua vel nutu ſic enim ſecundo modo ꝑceptum hoc expon poteſt. Nõ occides. id eſt vel verbo vel nutu perficies: q̄ vita proximi vel tua corpalis vel ſpiritualib⁹ iniuſte perimat̃ vel detrimentū patiat̃. A Quod aũt verbo ſicut facto quis occidat ptꝫ ꝺ pe.di.j. vbi dicit̃. c. homicidioꝝ vero tria genera eſſe dicebat beatus Petrus: ⁊ penā eoꝝ parilem fore dicebat: ſicut enī homicidas interfectores fratrū: ita detractores eoꝝ eoſqꝫ odientes homicidas eſſe manifeſtabat: qꝛ ⁊ q̄ occidit: ⁊ qui odit fratrem ſuū ⁊ qui ei detrahit pariter homicide eſſe demõſtrant̃. Et iterum illud. Noli putare te nõ eſſe homicidam quādo fratri tuo male perſuades: ſi fratri tuo mali perſuades occidis: ⁊ vt ſcias qꝛ occidis: audi pſ. Filij hominū dentes eoꝝ arma ⁊ ſagitta ⁊ lingua eoꝝ gladius acutus. Hoc igit̃ homicidiū tam corporale q̄ȝ ſpirituale multipharie multiſqꝫ modis perficitur ꝑcipiendo: conſulendo: ſuadendo: adulando: ad peccatū alliciendo: ad iram prouocando: decipiendo falſitatem ingerendo: in ꝑdicatõibus: confeſſionibus conſilijs ⁊ ſimilibus: ſed qꝛ de ſingulis in locis inferius videbitur: ꝑcipue in ſeptimo precepto vbi agitur de nouē peccatis alienis: ideo pro nunc gratia breuitatis ſuperſedeo. Solum autem hec duo ſtatui proſequēda ſcꝫ de iniuſta occaſione qui fit per cenſurā eccleſiaſticā tam iuris q̄ȝ iudicis. ¶ Quantū igitur ad primū ſciendum eſt ꝙ maledicta detractio primo ſumpſit exordium a diabolo ex tribus ſcꝫ ex ſuperbia in celo: ex inuidia in paradiſo ⁊ ex malitia vel crudelitate in terra: Nam quantū ad primū diabolus elatus in ſuperbiā in celo: celſitudinem filij dei per propriam ſubiectionē ſuſtinere non potuit. ſed illi ſimilis eſſe voluit: dicit enim Bonauentu. ſup ſecundū diſt.v. ꝙ primū peccatum diaboli in celo fuit ſuperbia ꝑſumptionis ⁊ tumoris: ſtatim enim vt vidit ſuam pulchritudinem preſumpſit magna de ſe: vnde Auguſti.xj. ſuper Geñ. ad literā dicit. Factus cum tumore a luce veritatis ſe auertit ſuperbia tumidus ⁊ ꝓprie poteſtatis delectatiõe corruptus: ſed hoc peccatum fuit conſummatū ſuperbia ambitionis: quia preſumens de ſe appetijt quod oĩno ſupra ſe fuit: ⁊ ad quod peruenire non potuit: nam diabolus naturalium ſuoꝝ conſiderans ſtrenuitatē ⁊ excellentiam ⁊ ꝑexcellentiam: voluit preeſſe ⁊ requieſcere ſua auctoritate: hoc eſt ſine meritis ⁊ ſine miniſterio: cum tamen ſe nouerat factum ad acquirendū eternam beatitudinem per merita ⁊ miniſteria: ⁊ hec ambitio execauit oculos eius vñ Berñ. de gradibus humilitatis loquens ad diabolū inter alia dicit. Velim curioſius o curioſe intentionem tue curioſitatis inquirere: ponam inquit ſedem meā ad aquilonem: nec aquilonem hunc corporalem nec ſedem hanc cum ſis ſpiritus intelligo materialem: puto autem per aquilonem reprobandos homines ⁊ ſpiritus dnſignatos fuiſſe: per ſedem poteſtatem in illos quos vtiqꝫ in ꝑſentia dei quanto ei vicinior tanto ceteris perſpicatior ꝓuidens: nullo ſapientie radio choruſcantes: nullo ſpirit⁹ amore feruentes: velut vacuum reperis locū affectaſti ſuper illos dominiū: quos quadam aſtutie tue claritate perfunderes: tue malitie eſtibus inflāmares: vt quomodo altiſſimus ſua ſapientia ac bonitate omnibus filijs obedientie preerat: ſic ⁊ tu ſuper oẽs filios ſuperbie cõſtitutus tua eos aſtuta malitia ac malitioſa aſtutia regeres per qđ altiſſimo ſimilis eſſes: ſed miror cum in ꝑſentia dei tuum preuideris principatū: cur nõ in eadem ꝓuidiſti precipicium: nam ſi ꝓuidiſti que fuit inſania: ꝙ cum tanta miſeria cuperes principatū: mallens miſer preeſſe q̄ȝ feliciter ſubeſſe. ſed credibilius eſt ꝙ non ꝓuidiſti: vel qꝛ dei bonitatem attendens in corde tuo dixiſti non requiret: vł quia viſo principatu ſtatim in oculo ſuperbie trabes excreuit: que interpoſita caſum videre nõ potuit: ſic Joſeph cum ſuā ꝓuidiſſet exaltationem nõ tamen preuidit ſui venditionem: hec ille: dicit̃ enim Apoc̃.xij. ꝙ draco ille magnus ⁊ rufus. id eſt ſanguinolentus: cauda ſua trahebat tertiā partem ſtellarū ⁊ miſit eas in terrā: per caudā aũt circũuenientia ⁊ malitia diaboli ſignat̃: quib⁹ dei filio detrahēs traxit ad imitationē ſui tertiā partem angelorum: vt ſubiectos haberet quib⁹ ꝑeſſet: nam vna pars angeloꝝ oĩno rebellis ei fuit: altera vero titubauit: ſed tandē eius detractioni reſtitit. tertia deniqꝫ pars detractori lucifero adherendo ꝯſenſit a hanc detrahendo tanqꝫ ꝑncipes tenebrarū ad terram miſit: ⁊ ſic vt etiā dicit Bonauē. vbi.ſ. ſuperbie peccatū in affectu inuidie ⁊ odijs perpetua ⁊ ꝑfecta auerſione fuit cõfirmatū: nam ex quo nõ potuit obtinere qđ petijt: ideo inuidere cepit ⁊ affectu odij contraire: ⁊ in hoc cõfirmatus eſt in malo: qꝛ hoc ipm̄ oĩno a deo ſeperauit: vnde in huiuſmodi prolis generatione cõfirmata eſt ſuperbia: ⁊ lucifer diabolus dictus eſt quaſi deorſuꝫ fluens: diabolus enī ſuperb⁹ nõ valens aſcendere: ſed cõpulſus deſcendere: odit deū iuſtū: ⁊ iuidet excellentie eius: minores aũt angeli lucifero propterea adheſerunt: qꝛ conſiderantes naturaliū ſuorum ſtrennuitatē ⁊ excellentiā eſſe minorem: nõ ſunt auſi tantū appetere: ſed voluerūt ſub vmbra illius requieſcere ita ꝙ nõ miniſtrarent: ſed quadā ſub illo potirent̃ voluntaria libertate: quā ſub diuino dominio timebant adipiſci ſe nõ poſſe: cognouerunt enī ſe factos ad ꝑfruendū quietis beatitudinē: ⁊ acquirendū per merita ⁊ miniſteria: in hoc ergo ſuperbierunt: ꝙ ſine meritis voluerunt eſſe beati: ⁊ ſine miniſterio quieſcere: ac ſine limite propriā voluntatem implere.

B Quantū aũt ad ſm diabolus eiectus de celo: preuidenſqꝫ rationabilē creaturā ad locum vnde exciderat aſſumendā: agnoſcens inſuper filiū dei incarnandū: inuidiam quam concepit in celo: peperit in terreſtri paradiſo: ſuper illud enim Jone.j. Propter me orta eſt hec tempeſtas: dicit Alexan. de hal̃. in.iij. ſuo hoc ipm̄ exponens de filio dei: ꝙ lucifer preuidit rationalem creaturā aſſumendā in vnitate perſone filij dei: vidit ⁊ inuidit: cecidit ⁊ temptauit: eiuſqꝫ inuidia mors introiuit in orbem terrarū. Inuidia nanqꝫ cõmouit eum ad temptandū hominem. cuius felicitati inuidebat: vt per peccatū demereretur humana natura aſſumptionem ⁊ vnibilitatem ad deum: non enim ſuffecit peſtifero detractori detractiõem diffundere cõtra chriſtum in celo in angelica

natura:ſed etiam ſue detractionis virus dif-
fundere conatus eſt in paradiſo in humana
natura:dicitur enī Gen̄.iij.ꝙ ſerpens erat cal-
lidior cunctis animantibus:⁊ aceſſit ad Euā
domino detracturus cum triplici lingua ve-
nenū effundens ſicut ſerpens propter veloci-
tatem motus lingue:tres linguas habere cre
ditur. Prima fuit lingua malitioſe intentionis
fallendi eam cum inquiſiuit: cur precepit vo
bis deus vt non cōmederetis ex omni lingno
paradiſi:exterius quaſi neſcius queſiuit:inte-
rius quaſi verſipellis venenū infudit: mulier
enim iam venenū ſentiens ⁊ in fide vacillans
detractori reſpondit:ne forte moriamur:ſen-
tiens igitur illam dubitantem: mendaciū cu-
mulat vt illam decipiat:que eſt ſecūda lingua
perniitioſi mendacij:nequaq̄ꝫ inquit moriemi
ni:prouinuſqꝫ tertiā adiungit que eſt apparen
tia boni cum ſubinfert:ſcit enī deus ꝙ in quo-
cunqꝫ die cōmederitis ex eo aperientur oculi
veſtri ⁊ eritis ſicut dij: ſcientes bonū ⁊ maluꝫ
eius detractioni Eua cōſentiens turpiter ce-
cidit:viruqꝫ ſuū ad caſum induxit:ac interituꝫ
generalem omnibus poſteris induxit: non ſo-
lum corporis ſed etiā ⁊ anime. Nec his qui-
dem contentus q̄ꝫtum ad tertiū adiecit virus
ſuū effundere ſine intermiſſione in vniuerſo
mundo:qđ a ffuturū cernentes angeli cōpari
endo generi humano per detractiōes diabo-
licas multipliciter ruituro: lamentabiliter cla
mabant in caſu demonū dicentes illud Apo-
ca.xij. Ve terre ⁊ mari:quia deſcendit diabo
lus ad vos:habens iram magnā:ſciens quia
modicū tempus habet:q̄d enim oīs demonū
tentatio niſi quedā detractio eſt:qua nitit̄ vili
pendere deū:magnificare ſeculū:ſubuertere
virtutes:cōmendare impietates. Verūtamē
ceteris criminib⁹ pretermiſſis q̄ ſiūt eoꝝ ſug-
geſtionibus:ad ea que maxime diabolo inſti-
gante per detractiones perpetrant̄ ſtilum cō
uertamus. Diabolus nanqꝫ maximā tyranni
dem exercet in lingua: dicente Iacobo in ca
nonica ſua.iij.c.lingua ignis eſt ſcꝫ accendēs
cōtentiones ⁊ ſimilia:imo eſt vniuerſitas iniq̄
tatis.qꝛ per eam fere omnia pctā perpetrant̄
virtualiter:q̄ maculat totū corpus: qꝛ malū e-
ius redūdat in alia membra: ⁊ inflāmat totā
natiuitatis noſtre. id eſt totū curſum vite no-
ſtre inflāmat a gehenna, id eſt a diabolo qui
ſic vocat̄ eo ꝙ gehenne deputat̄:⁊ infra. Eſt
enī inquietū malum:plenū veneno mortifero
id eſt detractionis:nam detractor inficit eum

de quo detrahit per infamiā:⁊ cū qui libenter
audit ⁊ ſeipm̄ per culpā:cum igit̄ diabolo in-
ſtigante detractiones ingeminant̄ : hinc oēs
impij detractores vtunt̄ illa triplici lingua ſ-
pentina:ſicut ſm̄ Iſido. ſerpēs qui anguis di
citur tanta celeritate linguam mouet:ꝙ tripli-
cem linguā habere videatur : cū non habeat
niſi vnā:prima nanqꝫ loquit̄ cum intentiōe fal
lendi:promens ſcꝫ aliud ore ⁊ aliud cogitans
corde:cū tamen deus homini dederit linguā
cordi ligatā atqꝫ ꝯiunctā:per hoc īdicare vo-
lens:ꝙ nō aliud eſt loquendū ore q̄ꝫ ſit radica
tum in corde. Sed econtra faciunt iuxta pſal
miſtā.xj. Labia doloſa in corde ⁊ corde locu-
ti ſunt. Et iterum.ix. Sedet in inſidijs cum
diuitibus in occultis vt interficiat ſcꝫ in audi
tor mentibus innocentem:vnde Ambro.lib.
de paradiſo. Bilinguis ſerpens habetur at-
qꝫ letalis:eo ꝙ diaboli miniſter aliud loquit̄
aliud corde meditetur. Secūda vero lingua
loquitur ſermone mendacij qđ maxime con-
tingit contra bonos ac maloꝝ perſecutores:
vnde dicit Anacletus papa.vj.q.j.c.detracto
res ſunt qui doctoꝝ vitaꝫ moreſqꝫ corrūpunt
his qui ſubſtantias alioꝝ prediaqꝫ diripiunt:
ipſi enī ea que extra nos ſunt licet noſtra ſint
auferunt: nam detractores ⁊ morum contem
ptores ſiue qui aduerſus nos armantur pro-
prie nos diripiunt:⁊ Auguſti.ſuper illud pſ̄.
cviij. Pro eo vt me diligerent detrahebāt mi-
hi:ſic ait Plus nocent īmembris detrahētes
chriſto q̄ꝫ qui eius carnem mox reſurrectu-
ram peremerunt:⁊ tales ſunt de quibus dicit
Bern̄.in ſermone. Si pauper es vilem ⁊ ab
iectū te reputant:ſi diues es:ambitioſum:ſi p̄-
dicator ⁊ doctor: honoris ⁊ humani fauoris
queſitorem:ſi tacens inutilem:ſi ieiunas hypo
critā:ſi cōmedas voracem:hec ille. Tertia de
niqꝫ lingua loquitur cū apparentia boni:⁊ de
qua Bern̄.ſuper cantica ſermone.xxiiij.detra
ctores quodam ſimulate iracundie fuco:con-
ceptam malitiam quā retinere nō poſſunt ob
umbrare conantur : videas a detractore alta
p̄mitti ſuſpiria:ſicqꝫ cum quadā grauitate vul
tu meſto:dimiſſis ſupercilijs ⁊ voce plangen
ti egredi maledictionē:⁊ quidem tanto pſuaſi
biliorē quanto credit̄ ab alijs qui audiūt nō
corde inuido:ſed magis ꝯdolentis affectu q̄ꝫ
malitioſe proferri: doleo inquit vehementer
ꝓ eo ꝙ diligo eū ſatis : ⁊ nunq̄ꝫ potui de hac
re corrigere eū:⁊ alia:vnde mihi quidē com-
pertum fuerat de eo iſtud ſed per me nūq̄ꝫ in

notuiſſet:at qm̄ ꝑ alteꝝ patefacta eſt res veri
tatē negare nō poſſū:reuera ita eſt:hec ille:ta
les ſerpenti ſunt ſimiles iuxta illđ pſ̄.cxxxix.
Acuerunt linguas ſuas ſic̄ ſerpētes qū ſcꝫ ſb̄
ſpecie boni ac placido vultu venenū detracti
onis effundūt:vn̄ ſerpēti ꝓpter tria ſimulant̄.
Primo qꝛ ſerpēs ē animal ꝑdicioſū:ſic ⁊ illi
qꝛ retro mordēt illos q̄s dū p̄ntes ſūt amare
ſe ſimulāt:iuxta illđ pſ̄.cviij. Pro eo vt me di
ligeret.id ē diligere ſe ſimulabāt.detrahebāt
mihi. Scđo qꝛ ſerpēs mordet in ſecreto:ſic il
li detrahūt in ſilētio:qꝛ maxie tūc detrahunt.
qū ſe de h̄ accuſandos nō fore cōfidūt:vn̄ dr̄
Eccī.x. Si mordeat ſerpēs ī ſilentio:nihil eo
minus habet qui occulte detrahit. ¶ Tertio
quia tortuoſe incedit ſerpens.ſic illi ſumunt
a laude eius exordium cui detrahere cupiūt.
Hi ſunt ſerpentes de quibus Hiere.viij.di-
citur. Ecce ego mittā vobis ſerpentes peſſi
mos quibus non eſt incantatio.quia detra-
ctionibus aſſueti difficile corriguntur ꝑ ver-
bum dei. ¶ Preterea detractor etiā ſimi-
latur cani rabido. ¶ Primo qꝛ ſemper inq̄e-
tus ⁊ in motu eſt:ſic detractor mente non q̄-
eſcit.niſi prius euomat delationis venenum
quod in corde geſtat Eccī.xi. Sagitta infixa
in femore canis :qui ſcilicet nunquā quieſcit
donec eaꝫ remouerit:ſic verbū in corde ſtul
ti non quieſcit donec manifeſtum fuerit.

¶ Secundo quia dicit Plinius:quod canis
rabidus vt plurimum habet ſub lingua eius
vermiculum quēdā qui linguā eius pungit:
⁊ pungendo coleram magnam in eius accē-
dit cerebro propter quod infuriā eum conuer
tit:quod ſi vermiculus a lingua canis extra-
heretur.canis a rabie curaretur:ſic etiam ac
cidit homini detractori q̄ vermiculum odij
vel inuidie vel rancoris ſub lingua.id eſt in
corde patiatur:iuxta illud pſ̄.ix. Sub lingua
eius labor ⁊ dolor:quaſi de corde funditus
extraheret̄:detractor protinus liberaretur.
¶ Tertio quia mordax eſt ſed non latrat :et
ſic proditorie mordet:ſic detractores ſunt vt
dicitur Eſa.lvj. Canes muti non valētes la-
trare. De quibus dicit Bern̄.libro.de ꝯſide
ratione. Omnem qui palam veret̄ dicere qđ
in aure loquitur:ſuſpectum habeas:ꝙ ſi corā
te iudicare ille rēnuit:delatorem iudices non
accuſatorem.o virū ſm̄ cor dei:qui fidenter
loquitur detrahentē ſecreto ꝓximo ſuo hūc ꝑ
ſequebar. Nimirum:cum in h̄ detractor cani
rabido deteſtabilior eſt. ¶ Quarto nanqꝫ ca
nis rabidus fugit domeſticos.ne eis in rabie

conſtitutus eis noceat ſed pernicioſior eſt de
tractor qui nec extraneis nec ꝓpinquis nec
domeſticis pcit qđ eſt extremū malū.vn̄ pſ̄.
liiij. Qm̄ ſi inimicus meus maledi.mihi:ſuſ.
vtiqꝫ. Et ſi is qui od.me:ſuper me ma:lo.fu.
abſ.me forſ.ab eo. Tu vero ⁊c̄. Merito dicit
apoſtolus ad Roma.j. Detractores deo odi
biles:quia quodlibet mortale peccatum tāto
reputat̄ execrabilius quāto plures ī eius per
petratione debite circunſtantie omittūtur:ac
circunſtantie aggrauantes admittunt̄:q̄ ſunt
principaliter ſex:ac naturā earum debite cō-
uincuntur obſeruare.nō em̄ attendit detra-
ctor quis loq̄tur:qꝛ nō conſiderat ſeipm̄ q̄ cū
ſit impius:loquitur ſepius ꝯ iuſtos:nec etiam
attendit quib⁹ loq̄t̄.ꝙ ſcꝫ ex ṽbis ſuis conta-
minantur ac veneno detractiōis ꝑimunt̄:nec
ponderat q̄d loq̄t̄:cū ſit ꝑnicioſa ⁊ pleruncqꝫ
mendoſa. Tam pernicioſa q̄nqꝫ reperiunt̄:ꝙ
vna detractione ſucceſſu tēporis mille millia
animaꝝ ac interfectiōes corpoꝝ ſequunt̄:nec
etiā ponderat quātū loq̄t̄:qꝛ pl⁹ iuſto ſepius
amplificat mala falſa veris immiſcens:nec ī-
quam attendit q̄uo loquit̄.qꝛ ſimulate loqui-
tur ea zelo bono manifeſtare ſimulans cum
ſolo denigrationis affectu proferat:ſimulata
vero equitas eſt duplex iniquitas. Nec ꝑin̄
ponderat quare loquitur.qꝛ ex inuidia et liuo
re:nec etiam ponderat quādo loquit̄.qꝛ q̄rit
tēpus quo plus inficiat vel noceat.ſolū eniꝫ
ad h̄ conari videt̄ vt in corde cōceptam euo
mat iniq̄tatē. Hinc beatus Bern̄.dicit Gla-
di⁹ triceps lingua detractoris:nec huiuſmo-
di linguā mucrōe illo quo dominicū latus cō
foſſuꝫ ē crudeliorē dicere verearis:fodit hec
corpus chriſti:nec iā exanime fodit ſed exaīe
facit:ipſis etiā ſpinis ⁊ clauis nocētior eſt:q̄s
ei fides infixos :niſi em̄ corporis ſui vite p̄-
tuliſſet:vitā illius corporis nunq̄ꝫ illud ꝓ iſto
mortis iīurie tradidiſſet:nec tm̄ vulnerant ⁊
ſanguinē fundūt:ſed etiā ſanguinem bibunt:
ideo ſanguiſſuge ſunt bibentes ſanguinem
viuoꝝ ⁊ q̄nqꝫ mortuorum:hinc merito poſtu
lat.pſ̄.cxix. Dn̄e libera animā meaꝫ a labijs
iniquis ⁊ a lingua doloſa. Vn̄ de mala ligua
legitur in libro Apum de quodā ſacerdote q̄
tantum lingue vitio deditus erat ⁊ precipue
detractionis:ꝙ potius de ſe peſſima mētiret̄
q̄ꝫ non ſocios vel ſibi cohabitantes crimib⁹
infamaret:hinc ante mortem diuino iudicio
raptus in furiam:in ſeipſum tanta cede deba
chatus eſt:ꝙ ꝓprijs dētibus ꝓpriā linguā ma

ledicam laniaret: ⁊ palam cunctis oſtende-
ret. O, quia lingua ſua doloſe egerat vene-
nū aſpidū ferens ſub labijs: q̄ſi ſepulchꝛū pa
tēs guttur illius fetoꝛē teterrimū anhelaret: ſi
cut legit in Ceſario de q̄dā puella tā malilo
qua. ꝙ beatū ſe iudicarꝫ q̄ flagellū lingue ei⁹
euadere poſſet: tandē eſt defuncta ⁊ in atrio
eccleſie ſepulta: mane igit ad eccleſiam veni
entes viderunt eius ſepulchrū ad inſtar foꝛ
nacis ardentis fumū eructuantē: q̄ terrā pꝛoijci
entes vt viderent quid h̄ eſſet. medietatē ſu-
perioꝛem coꝛpoꝛis eius cōbuſtam inuenerūt
cū tñ ps inferioꝛ ab vmbilico ⁊ deinceps ille
ſa permanſit. Ad laudem dei.

¶ Qualiter detractio ſex modis fie-ri pōt ſine peccato ⁊ tribus modis cum pctō veniali. Ser. ix

Non occides. Exo. xx. Ad pꝛo
ſequendū autem materiā de vitio d̄
tractiōis. ¶ Pꝛimo queri pōt vtrū
detractio ſit pctm̄ moꝛtale p̄ſertim cum dicit
Hiero. in ep̄la ad Celantiā: rarū inuenies q̄
irrep̄henſibilē vitā ſuā exhibere velit: vt is n̄
libenter rep̄hendat alienā: qđ Hiero. intelli-
git de detractiōe: ſꝫ in coꝛde malū alteri⁹ per
diſplicentiā rep̄hendere ac alijs etiam denū
ciare delinquētis emēdationē intendēs: vide
tur eſſe virtutis actus ⁊ charitatis. Ad hoc
reſpondet Hein. boyc. in. c. cum dilectus: ex
tra de purgatione canonica: ꝙ peccata ver-
boꝛum maxime ſunt ex intētione dicentis iu-
dicanda detractio autem ſm̄ ſuam rationem
oꝛdinat ad denigrandā famā alicuius. hinc
eſt ꝙ ille pꝛopꝛie per ſe loquēdo detrahit: qui
ad hoc de aliquo obloquitur eo abſente vt ei
us famam denigret. auferre autem alienā fa-
mam valde graue peccatū eſt quoniā inter
res tempoꝛales fama videt eſſe p̄cioſioꝛ. per
cu⁹ defectū homo impeditur a multis bene
agendis: pꝛopter quod dicit. Eccl. xlj. curā
habe de bono nomine: hoc enim magis pma
nebit tibi q̄ꝫ mille theſauri magni ⁊ pꝛecio-
ſi: ⁊ ideo detractio per ſe loquendo ē moꝛta-
le peccatū. ⁊ maius q̄ꝫ furtum non ſolū quia
re tēpoꝛali p̄cioſioꝛ eſt fama: ſed quia furtum
vt cōmuniter contingit aut ex quadā neceſſi
tate aut cupiditate: detractio vero ex inuidia
vel odio: ⁊ ideo dicit. vj. q. j. c. Summa iniq̄
tas eſt fratrib⁹ accuſare: vnde ſcriptum eſt.
Omnis qui detrahit fratri ſuo homicida eſt.
et omnis homicida non habet partem in re-
gno dei. hec ibi. Contingit tamen quandoq̄ꝫ
ꝙ aliquis dicit aliqua verba per que dimi-
nuitur fama alicuius: non hoc intendens ſed
aliquid aliud hoc autem non eſt detrahere p
ſe ⁊ foꝛmaliter ſed ſolum materialiter ⁊ quaſi
per accidens: ⁊ ſi quidem verba p que fama
alterius diminuitur aliquis pꝛoferat pꝛopter
aliquod bonum vel neceſſarium: obſeruatis
debitis circūſtantijs: non eſt peccatum nec di
ci poteſt detractio: ſi vero pꝛoferat ex animi
leuitate vel pꝛopter aliquod non neceſſarium
non eſt peccatum moꝛtale: niſi foꝛte verbum
quod dicitur ſit adeo graue ꝙ notabiliter fa-
mam alicuius ledat ⁊ pꝛecipue in his que pti
nent ad honeſtatem vite: quia hoc ex ipſo ge
nere verboꝛum habet rationem peccati moꝛ-
talis. ¶ Ad maioꝛem autem euidentiam ſci
endum. ꝙ detractio large ſumpta put eſt de
nigratio aliene fame per occulta verba ſicut
a quibuſdam diffinitur. aliquādo fieri poteſt
ſine peccato. aliquando vero cum veniali: ⁊
quandoq̄ꝫ cum moꝛtali. ¶ Sine peccato fie
ri pōt ſex modis: obſeruatis debitis circum-
ſtantijs. ¶ Pꝛimo fieri pōt pꝛopter eius coꝛ-
rectionē de quo quis loquitur denigrationē:
vt cum defectus eius intentione debite cir-
cūſtantionata dicuntur: his qui tenentur eū
coꝛrigere ⁊ emendare. ac diffamiam eius p
poſſe pꝛecauere: ſicut patri. matri. magiſtro:
domino vel altero ſuperioꝛi: quod ſane intel-
ligitur ſeruato oꝛdine euangelico qui ponit
Math. xviij. Si peccauerit in te frater tuus
coꝛripe eum inter te ⁊ ipſum ſolum. quod p̄-
ceptum dominicum tunc ſolum locum habꝫ
quando peccatum occultum ſolum nocet
peccanti et ei in quem peccatur: vt quia a
peccante leditur vel ſola noticia ſcandaliza-
tur et ad eadem peccata incitatur: tunc enim
pꝛius debet ipſum coꝛrigere inter ſe ⁊ ipſum
ſolum ſi pꝛobabiliter ſpem habet emendatio
nis: ſin autem: vel etiam ſi tam efficaciter ipꝫ
alliceret ad peccatum: quod de ruina timeret
tūc ei denunciare debet qui tenetur pꝛodeſſe
⁊ non obeſſe: cuius ratio eſt: quia ex peccato
duo mala peccatoꝛ incurrit: ſcilicet leſionem
conſcientie ⁊ fame. ſed maius dānum ē leſio
conſcientie q̄ꝫ fame: ⁊ ideo ſi conſciētie ſubue-
niri nō pōt niſi cum leſione fame. tūc poſtpo
netur fama vt reparet cōſcientia: ſicut plerū-
q̄ꝫ membrum abſcinditur: vt totius coꝛpoꝛis
vita conſeruetur: ⁊ ſic patet: q̄liter quis alteri
us peccatū emēdationis gratia denunciare
debet alioquin q̄cunq̄ꝫ duct⁹ hūano fauoꝛe.

timoꝛe: pꝛece: p̄cio ⁊ ſi de alijs: peccatū tacet
ab alio pp̄etrandū vel iam perpetratū: cum ta
men ex illius reuelatione veriſimiliter ſperat
emendationē peccati alienū incurrit: vt patꝫ
in. vij. p̄cepto: vbi agitur de peccatis alienis.
Secundo vero fieri pōt pꝛopter publice iuſti
tie bonū: vnde tunc aliū quis accuſare poteſt:
non ſolū coꝛam perſona pꝛiuata ſed etiam co
rā iudice: ⁊ ad hoc plerūq̄ꝫ de neceſſitate ſalu
tis obligat: dicit enim Aug. Qui veritatē oc-
cultat ⁊ qui pꝛodit mendaciū vterq̄ꝫ reus eſt:
ille q2 pꝛodeſſe nō vult iſte q2 nocere deſide-
rat. ¶ Hic queri pōt: vtrū ea que recipiuntur
ſub ſigillo ꝯfeſſionis vel ſecreti: in hoc caſu p-
palari poſſunt: p̄ſertim cum dicit. Pꝛouerbi. xj.
Qui ambulat fraudulēter reuelat archana: q̄
aūt fidelis eſt celat amici cōmiſſum. Ad hoc
reſpondet ſanctus Tho. ſcđa ſcđe. q. lxx. ꝙ de
illis que homini ſunt cōmiſſa in ſecreto per cō
feſſionem: nullo modo debet teſtimoniū ferre:
quia non ſcit ea vt homo ſed tanq̄ꝫ dei mini-
ſter: ⁊ maius eſt vinculū ſacramenti quolibet
hominis p̄cepto: quod ſane intelligitur niſi eo
modo reuelet qui ponitur in. iiij. pꝛecepto: ſer-
mone. xj. in fine. Circa ea vero que aliter ho-
mini ſub ſecreto cōmittuntur diſtinguendū eſt
quandoq̄ꝫ enim talia que ſtatim cū ad notitiā
hominis veniunt homo ea manifeſtare tenet
puta ſi tale occultum pertinet ad coꝛruptionē
multitudinis ſpiritualem vel coꝛpoꝛalem vel
redūdaret in graue damnū alicuius perſone
vel ſi quid aliud eſt hmōi qđ quis pꝛopalare
tenetur teſtificando vel denunciando: ⁊ cōtra
hoc debitum obligare non poteſt per ſecretū
cōmiſſum: quia in hoc frangeret fidem alteri
debitam: quandoq̄ꝫ vero ſunt talia que quis
pꝛodere non tenetur: vnde poteſt obligari ex
hoc quia ſibi ſub ſecreto cōmittuntur: ⁊ tunc
nullo modo tenetur ea pꝛodere etiam ex p̄ce-
pto ſuperioꝛis: quia ſeruare fidē eſt de iure na
turali: nihil aūt poteſt pꝛecipi cōtra id quod
eſt de iure naturali: hoc ibi: in cuius etiā argu-
mentū pꝛecepit dominus Deute. xxj. dicens.
Si genuerit homo filium cōtumacem ac p-
teruū: qui nō audierit parentū imperiū: ⁊ co-
hercitus obedire noluerit: ducent eum ſenio-
res ciuitatis ⁊ accuſabūt: moꝛteq̄ꝫ moꝛietur:
vt latius pꝫ ibidem. B Tertio pꝛoinde fie
ri poteſt detractio pꝛopter inſtructionē ⁊ cau
telam audientiū: vt ſcꝫ caueant ſimilia: quod
maxie verū eſt de malis iam ſaltem ex parte
manifeſtis ⁊ coꝛrectis ſeueritate diuina vel e-
quitate humana: ex qua coꝛrectione ſaltē au-
diens timoꝛe concuciat: ſic eni fecit Paulus
j. Coꝛin. x. Qui poſt recitata diuina beneficia
filijs iſrael collata pꝛotinus ſubinfert eoꝝ in-
gratitudinē ⁊ dignam punitionē. Unde dicit
ſed non in pluribus eoꝝ beneplacitū erat deo
ſcꝫ non in illis qui deū offenderunt ſed tantū
in duob⁹ ſcꝫ Joſue ⁊ Caleb: quibus tantū cō
ceſſum eſt terrā pꝛomiſſionis ingredi: vt patꝫ
Nume. xiiij. Deinde oſtendit ita eueniſſe nō
pꝛopter illos tantū ſed pp̄ter nos coꝛrigēdos
dicens: hec aūt omnia in figura facta ſunt no-
ſtri: ſcꝫ vt non ſimus cōcupiſcentes maloꝛum
ſicut illi concupierunt: vt patet Numeri. xj. v-
bi dicitur ꝙ populus pꝛomiſcuū flagrauit de
ſiderio carnium: ⁊ miſit dominus coturnices
⁊c. necdum defecerat cibus ⁊ furoꝛ domini p-
cuſſit populum plaga magna nimis: non ta-
men exp̄mit modus plage nec numerus in
terfectoꝝ: dicunt tamen quidā ꝙ modus pla-
ge fuit ignis qui combuſſit eos: ⁊ hoc ſcripſit
Paulus ad Coꝛin. qui deſiderio carniū com-
medebāt in idolo ⁊ ſcandalizabāt infirmos:
⁊ ſi ſic ſimiles erant iudeis in deſerto carnes
deſiderantibus: hinc digni erant non ſolum ſi
mili pena: ſed etiam maioꝛi: qui ſicut in bonis
melius eſt qđ figurat q̄ꝫ ipſa figura: vt regnū
celoꝛum q̄ꝫ ipſa terra pꝛomiſſionis: ita in ma-
lis longe peius eſt qđ figuratur q̄ꝫ figura ſi-
gnans: vnde ſm̄ Augu. illa ſupplicia que filij
iſrael ſuſtinuerūt: figura iehenne fuerunt: que
omī pena maioꝛ eſt. Sequitur neq̄ꝫ idolatre
efficiamini: ſcꝫ idolaticis veſcendo in venera-
tionem idoli vel in ſcandalum infirmoꝝ: ſicut
quidam illoꝝ: vt patet Exodi. xxxij. Sedit po
pulus manducare ⁊ bibere: ſcꝫ coꝛam idolo: ⁊
in vindictam interfecti ſunt illa die. xxiij. milia
Neq̄ꝫ foꝛnicemur ſicut quidā ex ipſis foꝛnica-
ti ſunt ſcꝫ cum madianitis: vt patet Numeri.
xxv: ⁊ ceciderunt vno die. xxiiij. milia: nā Phi
nees videns Zambꝛi pꝛincipē in tribu Sy-
meon coeuntem cū filia cuiuſdā potentis ma
dianitarū quā dixit ſe duxiſſe in vxoꝛem: perfo
dit ambos in locis genitalibus ceſſauitq̄ꝫ pla
ga ſcꝫ moꝛtis quā miſerat dominus in filios
iſrael. Quidā tamen dicere volunt ꝙ plures
iuuenes zelo Phinees accenſi multa milia po
puli percuſſerunt: ⁊ hoc recitat hic Paulus
Coꝛinthijs ad terroꝛem: quia ſupꝛa. v. c. dixe
rat: omnino audit inter vos foꝛnicatio: ⁊ ta-
lis foꝛnicatio qualis nec inter gentes. ita vt a-
liquis habeat vxoꝛem patris ſui. id eſt nouer-

cam ſuã: vnde fornicatorē hunc Paulus tra⸗
didit ſathane corporaliter vexandũ quouſq
peniteret: hanc enĩ poteſtatē apoſtolus habu
iſſe dicit: vt quē a peccato nõ poſſet auellere
ſic traderet ſathane: ſequit. Neq murmura⸗
ueritis ſicut quidã eorum murmurauerũt ſcȝ
Nume. xvj. ⁊ hoc ꝯtra Moyſem ſuperiorem
ſuũ: ⁊ perierũt ab exterminatore: id eſt ab an⸗
gelo q̃ extra terminos terre ꝓmiſſionis eos ꝑ
cuſſit: nã Dathan ⁊ Abyron qui fuerũt prin⸗
cipes filioꝝ Ruben ꝯtra Moyſem murmu⸗
rantib⁹ ⁊ reliquũ populũ incitantibus: orauit
Moyſes ⁊ tremuit terra: expauitq populus
⁊ grãdi ſtrepitu per illoꝝ tabernacula excita⸗
to: ſciſſa eſt terra ſub pedib⁹ eoꝝ: ⁊ aperiens
os ſuũ deuorauit eos cũ omni ſubſtãtia eoꝝ:
deſcenderuntq viui in infernũ: ⁊ reducta eſt
terra quaſi nihil hoꝝ factum videret: ⁊ cõclu⸗
dit apoſtolus: hec aũt omnia in figura ſcȝ no⸗
ſtri cõtingebant illis: ſcripta ſunt aũt ad cor⸗
rectionē noſtrã: vnde vulgariter dicit ꝙ pul⸗
chre ſe caſtigat qui alterius exemplo ſe emen
dat: ſic ⁊ Judas in epl'a. ij. c. peccatoribus ter
rorem incutit dicens. Ve illis qui in viã Ca⸗
yn abierũt ſcȝ per inuidiã: ⁊ errore Balaam
mercede effuſi ſunt: ſcȝ propter cupiditatem:
⁊ ꝯtradictione Chore perierũt qui ſcȝ ꝓpter
ambitionē ſacerdotij ſeditionē mouit: ſic etiaȝ
quorundã mala vita: ac eoꝝ poſterior vindi⸗
cta quandoq propalari poſſunt ad terrorem
⁊ inſtructionē audientiũ. ¶ Quarto ſiquidem
detractio fieri põt ad auiſationem audientiũ
ne ſcȝ conuerſione mutua maloꝝ ⁊ cõtagione
cõtaminent ⁊ decipiant eorum malitia ⁊ cõ⸗
tagioſam vitam ignorantes: hoc enĩ ⁊ Pau⸗
lus expreſſe feciſſe legitur. ij. ad Timo. iiij. vbi
dicit Timotheũ auiſando. Alexander erari⸗
us multa mala mihi oſtendit: iſte eſt Alexan⸗
der de quo habetur. j. Timo. j. qui conſcienti
am bona repellens flagitijs naufragauit cir⸗
ca fidem propria temeritate ⁊ ꝑſumptione: ꝑ⸗
ductus in errorem fidei: ⁊ ideo Paulus eũ ex
cõmunicauit: ⁊ ſathane corpaliter vexandum
tradidit: vt diſcat ſcȝ per penã nõ blaſphema
re: ſola nanq vexatio dat intellectũ auditui: vt
dicit Eſa. xxviij. dicit enĩ ibidē glo. ꝙ ad corre
ctionem delinquentiũ Paulus vtabat diabo
lo ap'lica poteſtate: ſicut nunc ꝑlati eccleſiarũ
contra rebelles vtunt eccleſiaſtica cenſura: ſi⸗
cut enĩ demones in inferno ſunt executores
diuine iuſtitie: ſic aliquãdo in hoc mũdo: iuxta
illud pſ. lxxvij. Miſit in eos iram indignatio

nis ſue: indignationē ⁊ irã ⁊ tribulationē im⸗
miſſionē per angelos malos. Alexander igit
erarius multa mala mihi oſtendit: faciens ſcȝ
cõtra me qđ potuit reddet illi dñs ſm opera
eius quē ⁊ tu deuita: ⁊ iterum. ij. Theſſa. iij.
Subtrahatis vos ab omni fratre ambulãte
inordinate: ⁊ iterũ. j. Corin. v. Si quis frater
nominat id eſt chriſtian⁹: ⁊ eſt fornicator aut
auarus aut idolis ſeruiēs aut maledicus aut
ebrioſus aut rapax: cum hmõi nec cibũ ſume⸗
re ⁊c̃. nec ſolum: ſed Math. vij. ꝑcepit domi
nus. Attendite. id eſt cauete a falſis ꝓphetis
qui veniũt ad vos in veſt. o. ⁊c̃. ⁊ Luc. xij. At
tendite a fermento phariſeoꝝ qđ eſt hypocri
ſis. id eſt ſimulatio ſanctitatis non exhibitio:
¶ Quinto ꝑterea fieri põt detractio ad corre⸗
ctionē abſentiũ: cum ſcȝ alicui amico fideli q̃
abſentis zelat honorē ⁊ profectũ reuelant de⸗
fectus: vt vlterius illi proferat ad correctionē
⁊ emendationē: ⁊ hoc modo detractiõe vide⸗
tur vſus fuiſſe Joh. in apoc̃. inſtinctu ſpũſſan
cti ⁊ inſtructione angeli ſibi apparentis: tanq
repreſentãtis perſonã filij dei in humanitate ⁊
in eius perſona loquētis: vnde inter cetera in
formauit eũ vt ſcriberet ſeptem eccleſijs id eſt
epiſcopis eccleſiaꝝ qui ſunt in aſia: qualiter ⁊
ſubditos delinquentes corrigerent ⁊ bene a⸗
gentes in bono cõfortarent: vnde ait angelo:
Epheſi eccleſie ſcribe: id eſt eius epo qui dici
tur fuiſſe Timotheus Pauli diſcipulus: queȝ
ꝯſtituit epm eccleſie epheſine: vt oſtendit lyra
j. Timo. j. ⁊ hunc epm cum populo ſubiecto
cõmendat de patientia ⁊ cõſtantia in tribula⸗
tionibus: ⁊ ꝑſertim ꝙ oderũt facta nicolaitaꝝ
ſed in hoc ſcripſit eius ſubditos redarguēdos
quia charitatem primã reliquerunt: quia non
miſerũt tam larga manu elemoſynas in hie⸗
ruſalem in ſubſidiũ ſanctoꝝ ſicut ante cõſueue
runt. Scribens vero angelo. id eſt epo ſmirne
eccleſie qui dicit fuiſſe Policarpus: cõmen⸗
dat eos in omnib⁹ ꝑcipue in ꝑſeuerãtia ⁊ pa⸗
tientia tēptationũ ⁊ tribulationũ. Tertio ſcri⸗
bens angelo. id eſt epo pergami eccleſie: com
mendat quidē eius ſubditos eo ꝙ non nega⸗
uerunt nomen chriſti in ꝑſecutionibus ⁊ tor⸗
mentis in diebus Antiphas martyris: q̃ ſpe⸗
cialiter nõiatur. q: verbo ⁊ exemplo alios ad
martyriũ animauit: ⁊ ſubinfert: ſed habeo ad
uerſum te pauca: ſcȝ peccata corrigenda: q:
habes illuc tenentes doctrinã Balaam: qui
ſcȝ docebat mittere puellas pulchras prope
caſtra hebreoꝝ: vt earum pulchritudine com

ſpecta hebrei qui fuerunt luxurioſi allicerent
ad luxuriã ac ꝑ cõſequēs ad idolatriã: vt ſic
deus offenderet ꝯ totũ populũ: ſic in eccl'ia
ꝑgamēſi erãt tunc quidã tenētes doctrinam
nicolaitaꝝ. inducentes ſcȝ verbo ⁊ exemplo
ad fornicationem tanq licitam ⁊ ad comme
dendũ de idoloꝝ ſacrificijs: vnde dicit Alex.
de hales: ſup Apoc̃. in eodē paſſu. ꝙ iſte nico
laus fuit vnus de ſeptē diaconib⁹ đ q̃bus ha⸗
bet Act. vj. qui tamē a fide ⁊ doctrina chr̃i
poſtea receſſit. eo ꝙ argueret ſup h. quia ni⸗
miũ diligebat vxorē ſuaȝ que erat valde pul
chra: ſicut dicit Clemens ⁊ vt ſe excuſaret
ab hac ſtulticia reſpondit: non eſt mihi cure
quid ipſa faciat. qui vult vtatur ea: ⁊ ideo ꝑ⸗
dicauit vxores eſſe cõmunicandas ⁊ omnes
mulieres et commeſtionem idolaticoꝝ eſſe
licitã predicauit etiã hunc mundũ nõ a deo:
ſed a q̃buſdã principib⁹ eſſe factũ: ⁊ q: talis
error licite fornicãdi ⁊ de idolaticis mandu⸗
candi ꝯſonus erat carni. ideo fere oēs eccl'ie
hoc errore vl' impugnabant vl' etiã i pte infi
ciebant. Vñ ⁊ angelo thiatyre eccl'ie ſcripſit
reprehendendo ꝙ ꝑmitteret mulierem Jeza
bel que ſe dicebat propheta m docere ⁊ ſedu
cere ſeruos dei ſimplices. ꝙ ſcilȝ licitum eſſet
fornicari ⁊ manducare de idolaticis in idolo
rum veneratioue alioquin non eſſet peccatũ
niſi ratione ſcandali puſillorum. ¶ Sexto de
niq fieri poteſt detractio propter compaſſio⸗
nem abſentiũ ꝓ rimendã ei cui malũ alterius
manifeſtat. vt ſic prouocet ad orãdũ ꝓ taluȝ
cõuerſione ⁊ emēdatiõe. qđ vtiq licitũ ē ⁊ me
ritoriũ: in cui⁹ argumentũ vidua illa ſarepte
na ꝓpter fidē a dño cõmendata. vt dr Matt.
xv. ⁊ Marc̃. vij. que acceſſit ad ieſum dicēs:
Miſerere mei fili dauid: filia mea male vex⸗
atur a demonio: exprimit enim filie ſue miſe
riaȝ vt dominũ pietatis ꝓuocet ad miſericor
diam. ¶ Secũdo vero ꝑncipalit fieri põt
detractio cum peccato ſed veniali propter i⸗
perfectionem actus. vel etiam male intentio⸗
nis: quod quidem fieri poteſt tripliciter: Pri
mo nanq fit ex quodam indiſcreto ac ꝑſum
ptuoſo zelo iuſticie. quo ſingula geſta vel ver
ba aliorum mordacius reprehendunt: non
tamen notabiliter aliorũ famam ledentes: ꝑ
ſertim quo ad ea que concernunt honeſtateȝ
vite: Unde de hoc dicit Hiero. in epiſtola ad
Celantiam. ꝙ rarũ inuenies qui irrephenſi⸗
bilem vitam ſuam exhibere velit. vt is non li
benter reprehendat alienam: tantaq huius

mali libido mentes hominum inuaſit: vt etiã
qui procul ab alijs vitijs receſſerũt: in iſtud
tamen quaſi in extremum laqueũ diaboli in
cidant. ¶ Secũdo vero fit ꝑ lapſum lingue
vel per ſurreptionem ex quadã animi leuita
te non ex intentione nocendi ⁊ tunc etiam eſt
veniale: niſi per eam notabiliter alterius fa⸗
mam lederet. Unde ſup illud Prouer. xxiiij.
Cum detractoribus ne cõmiſcearis: dic̃ glo.
hoc ſpecialiter vitio ꝑclitatur pene totum ge
nus humanũ: tum q: ſtultorum infinitus eſt
numerus: ⁊ pauci ſunt qui ambulant per viã
ſalutis: tum etiam quia pauci vel nulli ſunt q̃
non ex animi leuitate aliquãdo aliqđ dicunt
de quo non in aliquo vel leuiter alterius fa⸗
ma minoratur: quia vt dicit Jaco. iij. Si q̃s
in verbo non offendit hic perfectus eſt vir.
¶ Tertio deniq fit ex loquacitate vl' loquen
di libidine cuius impulſu quicquid ad aures
venerit ſilentio tegere non poteſt. ¶ Et quã⸗
tum ad hoc queri poteſt: vtrum ſimpliciter
narrans alterius mala ab alijs communi ge
nere loquendi audita peccat mortaliter. Ad
hoc reſpondet Scot. in. iiij. diſt. v. ꝙ rara fi⸗
des eſt: ideo inter homines quia multi mul⸗
ta loquuntur: ⁊ mundus plenus mendacijs
quotidie experitur. propterea dicens ſe ſic tm̃
audiſſe: niſi ex ipſo modo dicendi aliquam
maiorem certitudineȝ oñdat q̃ ex cõmuni re
latione: tunc ex natura actus i illorum opini
one non aufert illi famam: quia ſi audientes
firmiter concipiunt eum de quo ſermo fit eſſe
criminoſum leues ſunt vtiq de talibus ſcri⸗
ptum eſt Eccl̃i. xix. Qui cito credit leuis eſt
corde. verũtñ quoniam a ſcandalis puſilloꝝ
cauere neceſſe eſt. q: ve ꝑ quem ſcandalũ ve
nit: ⁊ multi ſunt tales puſilli leues ad cito cre
dendum mala: ideo periculoſum valde eſt ex
aliorũ relatu alijs audita talia referre quod
ſi fit animo ledendi eũ đ q̃ ꝓfert: nõ facile põt
excuſari quin ꝯ charitatem faciat: et ſic mor⸗
talem culpam ꝯmittat. ſi vo ex incõſideratio
ne vel confabulandi libidine hoc fiat. duruȝ
eſt ꝙ genus culpe venialis excedat: cum vt di
citur Jaco. iij. Qui non offendit in verbo ⁊c̃.
hec Scotus. Ad laudem dei.

¶ De differentia iter detractiõeȝ: ſu ſurrationē ⁊ ꝙ detractio ſex modis fit cum peccato mortali: ac de audiē tibus detractionē. Ser. X

n On occides Exo.xx. Viſo vtcunq; de diuerſis modis detractionū: q̄ fieri poſſunt vel ſine pctō vel cum pctō veniali tm̄: h̄ ꝓſequi volumus de modis qb; p detractionē mortale pctm̄ incurrit. A Ad cuius euidentiā primo q̄ri pt vtrū detractio ſit viciū diſtinctū a ſuſurratiōe p̄ſertim cū dicit Iſid. in. li. ethy. ꝙ ſuſurro de ſono locutionis appellat: q2 nō in facie alicuius ſ3 in aure loquit detrahēdo: ſ3 de altero loqui detrahēdo ad detractionē ptinet videt ¶ Ad h̄ rn̄d3 Tho. ſcda ſcde q. lxxiiij. ꝙ ſuſurratio ⁊ detractio ī materia cōueniunt: ⁊ etiā in forma ſiue in mō loquēdi q2 vterq; malum de ꝓximo dicit: ꝓpter quā ſimilitudinē vnū ꝓ alio interdū ponit: nā ſup illō Eccī. v. Nō appelleris ſuſurro dicit glo. id ē detractor: differunt tm̄ in fine vel intētione quia detractor ꝓprie famam ꝓximi p oblocutionē intendit denigrare. Hinc illa mala p̄cipue de proximis proferre querit: quibus ꝓximus poſſit diffamari: vel ſaltem eius fama minui. ſuſurro vero principaliter intendit amicitiā aliquoꝝ ſeparare. dicit enim glo: ſup illō Roma. j. Suſurrones detractores deo odibiles: ſuſurrones ſunt inter amicos diſcordiam ſeminantes: detractores qui aliorum bona negāt vel minuūt: ex quo pat3 ꝙ ſuſurro talia ꝓferre q̄rit de proximo: que ɔtra ipm̄ mouere poſſūt animū audientis: ſm̄ illud Eccī. xxviij. Vir peccator conturbabit amicos: ⁊ in medio pacem habentiū immittit inimicitiā. Inquātu3 igitur ſuſurro dicit malum de alio dicitur detrahere. ſed in hoc differt a detractore quia n̄ intendit ſimpliciter malum dicere ſed etiam quicquid ſit illud quod animū vnius contra alium ꝑturbare poſſit: etiam ſi ſit ſimpliciter bonū ⁊ tm̄ apparēs malum: inq̄ntum alteri diſplicet cui dicitur: Vnde ſuſurro ꝓprie dicitur bilinguis: quia cum amicitia ſit inter duos. ſuſurro nititur ex vtraq; parte amicitiā rumpere: ⁊ ideo duab9 linguis vtitur ad duos vni dicens malum de alio: ꝓpter qō dicitur Eccī. xxviij: Suſurro ⁊ bilinguis maledict9 cuius cauſam addit dicens: multos enim turbauit pacem habentes. Criminatio aūt eſt viciū ab his duobus diſtinctum: de quo dicitur Leui. xix. Non eris criminator nec ſuſurro in populis: nam criminator eſt qui alijs publice imponit crimina vel accuſando vel conuiciando: quod non pertinet ad detractionem vl' ſuſurrationem: ex dictis etiam ɔcludit: ꝙ ſuſurratio grauius eſt vitiu3 q̄ detractio. quia peccatum in ꝓximo tanto grauius eſt: quāto per ipſum ꝓximo maius nocumentū infertur: tanto vero maius nocumentum infertur: quāto maius eſt bonu3. quod tollit. Inter alia ergo bona exteriora preeminet amicus: quia ſine amicis nullus viuere poſſit: vt patet p ph'm viij. ethic. ⁊ ideo dicitur Eccī. vj. ꝙ amico fideli nulla eſt ɔparatio: quia et ipſa fama q̄ per detractionē tollitur ad hoc eſt neceſſaria ꝙ quis idoneus ad amicitiam habeat: ꝓpter quod etia3 dicit Prouer. vj. Sex ſunt q̄ odit dn̄s ⁊ ſeptimū deteſtat anima eius: ⁊ hoc ſeptimum ponit eum qui ſeminat inter fratres diſcordiā. Et ſi obijcitur ꝙ detractor frequēter peiora dicit de alio: vtpote ſimpliciter mala: quia ex talibus oritur infamia q̄ ſuſurro q̄ non curat niſi dicere apparentia mala: que ſc3 audienti diſpliceant lic3 quandoq; ſm̄ ſe bona ſint. Ad h̄ dicendum ꝙ grauitas peccati magis attenditur ex fine vel intentione: q̄ ex materiali obiecto: ⁊ ideo ratione finis ſuſurratio grauior ē: q̄ tn̄s detractor quando q̄ peiora dicat eadē etiā rōe detractio que ex leuitate vl' loq̄citate ꝓlata ex obiecto materiali veniale pctm̄ eſſet: ꝓlata ex inuidie liuore ad denigrandā famā alterius graue mortale iudicaret: cū em̄ pctā verboꝝ potiſſime ſunt ex intētiōe dicētis iudicāda ⁊ detractio ſm̄ ſuā rationē ordinat ad denigrandū famā alterius ille ꝓprie detrahit q̄ ad hoc de aliquo obloquit eo abſente vt eius fama denigret: B Quod fieri poteſt ſex modis cum mortali peccato. ¶ Primo cum quis peccatu3 fratris verū ſed occultum indebito modo vel indebita intentione reuelat ſicut quidam illis reuelāt quibus nulla rationabili cauſa reuelare coguntur: qui ſc3 querunt illū de quo reuelatum eſt potius infamare q̄ emendare: iniuſto modo ⁊ indebito proceſſu: vel ſi reuelāt eo modo quo debent: non tamen hoc faciūt ea intentione qua deberent: ſicut non nulli ſimulata conſcientia vel amore ficto: pretenſis gemitibus veluti compaſſione vl' dolore conſtricti. dicunt ſe reuelare mala fratris vt corrigantur ⁊ inſtruantur: cum tamen nullo iſtoꝝ ſed propria malicia vel inuidia moueantur: inter quos tamen peſſime agunt: qui libellos famoſos conficiunt ⁊ ꝓijciunt illos proijcientes in eccl'ia in platea vel domo: quibus inuentis alij protinus diffamant: q̄ non peccāt ſolum mortaliter: ſed etiam contra talium confectores ⁊ inuentores: nec ſtatim deſtruētes ⁊ doloſe publicātes inſtitute ſūt pene grauiſſime: vtpote ſm̄ canones flagellatio ⁊ excōicatio. v. q. j. vbi dicit. c. q̄ in alterius famā publice ſcripturā aut verba cōtumelioſa confinxerit: ⁊ repertus ſcripturā nō probauerit: flagellabit ⁊ q̄ eā pri9 inuenerit rūpat: ſi nō vult auctoris facti cām icurrere: ⁊ ibidē ex cōcilio elibertano. c. hi qui dicitur: ꝙ debēt excōicari tales libellos proijciētes. ⁊. c. q̄dam maligni. vn̄ ſi cōſtat q̄s fecerit: accuſari pōt atq; deponi: cū ſit peccatū accuſatiōe ⁊ ɔdemnatione digniſſimū. xxv. diſt. §. nūc aūt in fine. Porro ſm̄ leges ciuiles pena taliū ē decapitatio: vt pt3. C. de famoſ libell. l. vnica. ⁊ v. q. j. dicit imperator Vale. Si q̄s famoſum libellū domi vel in publico ſiue in q̄cunq; loco ignarus reperit: aut corrūpat priuſq̄ alter inueniat: aut nulli confiteat iuentū. Si ꝟo nō ſtatim eaſdē cartulas vel corruperit vl' igni conſumpſerit ſed vim earū doloſe manifeſtauerit: ſciat ſe quaſi auctorem huius delicti capitali ſententie ſubiugandum: hmōi autem libellus alterius opinionem non ledat. hoc ibi. Vnde quilibet de populo tales accuſare poteſt: quin etiā accuſatori pro modo perſone accuſate precium conſtituitur vt ſi eſt ſeruus in libertatem tranſeat. ff. de iureiuran. §. fi. et C. eo. ti. l. vnica. Ratio vero tante vindicte pōt eſſe. q2 niſi talis detractor ad lucem ꝑducat: non poteſt ille cōtra quē libellum famoſum ɔpoſuit ſe legitime purgare: ac detractorem de falſitate conuincere cum tamē multo plus nocere poteſt impia ⁊ falſa lingua detractoris quā iuſta ⁊ vera lingua proficere poteſt excuſatoris vel laudatoris: p̄ſertim cum homines ꝓniores inueniuntur ad credendū ⁊ memorie cōmendādum mala q̄ bona: ſicut venenū ſemel ſumptum plus inficeret q̄ tyriaca pluries ſumpta remediū preſtaret. ¶ Secūdo ꝟo cum quis peccatū iam reuelatū verbis malignis plus iuſto aggrauat ⁊ augmentat: aliq̄d vltra veritatē apponendo: ſicut in loquacibus detractoribus frequēter contingi ſolet. vnde. ij. Regum. xiij. dicitur ꝙ cum abſalō in conuiuio interemiſſet fratrem ſuum Amō in vindictam ſtupri thamar ſororis ſue: ſtatim fama peruenit ad Dauid regem: ꝙ Abſalō omnes filios regis occidiſſet nec vnus quidem remanſiſſet talis autem non incōuenienter muſce cuidā graui ſimulatur que tafan9 a quibuſdam dicitur: que ſub caudis iumentorum reſidet ⁊ pungēdo ſanguinēq; ſugendo ſe paſcit: ⁊ iumēti carnes intumeſcere facit ſic detractor alioꝝ mala dilatat ⁊ fetida q̄b9 pernicioſe ſe paſcit: vn̄ dr̄ Eccī. xj. Ab vna ſcintilla auget ignis: ⁊ ab vno doloſo auget ſanguis: glo. i. mors hoīm ſpūalis vel etiā interdum corpalis: ſeq̄tur. Hō em̄ pctōr ſanguini inſidiatur. Tertio proinde cū q̄s alteri falſū pctm̄ imponit ⁊ ꝓpria malicia vl' inuidia aut ſuſpitione temeraria qō eſt peſſimū genus detrahēdi: ⁊ ideo talis merito dici poteſt orceolus diaboli: plenus aqua maledicta rācoris vel temerarie ſuſpitiōis: cuius lingua demonis aſpſoriū facta ē q2 ex abundantia cordis os loquit: ve illis q̄ tali maledicta aſpguntur aq̄ ſi fidē dictis adhibēt. Hac detractiōe mulier libidinoſa Ioſeph innocentē ac caſtū incarcerauit quē falſe criminata ē apud virum ſuū. vt pt3 Gen̄. xxxix. Hac inq̄ ancilla maliloq̄ Sare virgini detraxit ⁊ iproperauit ꝙ eſſet interfectrix viroꝝ ſuoꝝ: vt pat3 Tob. iij. Tales ſimilant porcis qui n̄ flores ſ3 ſtercorum feces querunt. quib; dicitur Sap. j. A detractione parcite lingue. q. d. ſi non vultis parcere proximo ſaltem lingue ꝓprie parcite: ne trahatis illam p lutum vicioꝝ. ſicut porci per lutum ſtercorū. Vnde tante vtilitatis ſūt hmōi ꝙ non ſolum deo ſed etiam diabolo deteſtabiles redduntur: vtpote quorum lingue vel operatiue vl' ꝑmiſſiue poſſunt dici abſterſoria ſordiū electorum: ſicut dicitur Sap. xj: Qui ſtultus eſt ſeruiet ſapienti. Quarto item cum illud quod in ſe bonū eſt dicit intentione mala factum: de qualibet dicit Oroſi9. Sūt quidem homines ſimiles phariſeis: qui de omi quod vident malum iudicāt: ſi q̄s vacat humilitati hypocrita ē: ſi recreationi guloſus eſt: ſi patientie timidus eſt: ſi iuſticie impatiens eſt: ſi prudentie malicioſus eſt. ſi maturitate melancolicus flegmaticus ſeu fantaſticus eſt: ſi iocunditati diſſolutus eſt: ſi religiōi ſingularis eſt: ſi ſilentio ⁊ paci diſſimulator ē: ſi alioru3 correctioni preſumptuoſus eſt: ſi vigilijs ⁊ orationibus indiſcretus eſt: ſi communi dormitioni ſomnolentus eſt: ſi predicationi ⁊ aliorum ſaluti laudis appetitor eſt: ſi habet gratiam hominum adulator eſt: ſi adulari rēnuit ſuperbus eſt: hec ille. Omnia nāq; peruertunt falſo iudicio: ſicut habetur. ij. Regū. x. Principes filioꝝ Amon nuncijs a Dauid miſſis ad regē ɔſolandū de morte patris detraxerunt: peruertentes puram Dauid et

nunciorum eius intentionem quorum dimidias barbas raſerunt ⁊ veſtes vſq; ad nates detruncauerũt vnde ſecuta ſunt multa mala: vt patet in textu: ſic detractor dimidiam barbam radit vel potius eradicat: dum virilitatis medietatem ſcʒ intentionis rectitudinem detrahendo peruertit: dicẽs a bono bonum mala intentione peractum: detrũcat inſuper veſtes vſq; ad nates: cum in eis detegit ſi q̇d pudibundum fuerit: ſic Johanne bapt. ſta ieiunante dicebant. demoniũ hʒ. ſic ⁊ ieſu comedẽte dicebãt: vorax ẽ ⁊ potator vini. ¶ Quinto iam cognitũ bonũ alteriꝰ diminuẽdo: ſicut dicẽte dño. Nunq̇d cõſideraſti ſeruũ meum Job ꝙ nõ ſit ei ſimilis in terra: priꝰ diabolus rñdit dicens primo: Nunq̇d iob fruſtra timet deũ ⁊c. Scdo ꝓ pellem ꝑ pelle ⁊c. ſic ꝙ neutrũ aſcribit diuine charitati que ſola gratã reddit tã operãtẽ ꝙ̃ operatũ: ſic Maria ſoror moyſi murmurauit ꝯ moyſen audita eius ſeparatione a thoro coniugali: vt patʒ diffuſe in ſecũdo ſermõe apoſtolorũ feſti Petri ⁊ Pauli. ¶ Sexto bonũ alterius iã cognitũ oĩno reiicendo cũ illud eſſet manifeſtãdũ ad dei honorẽ vl' ad ꝓximi edificationẽ: aut ad cõmunẽ iuſticiã eq̇tatem ſeu charitatẽ: ſicut fecerũt milites qui reſurrectionem domini nouerũt: ⁊ tamẽ ꝓpter acceptam pecuniaʒ illa doloſe ac pernicioſe tacuerunt. vt patet Matth. vlti. de quo vitio dič Gilb. quod grauis ẽ rapacitas cũ veram alterius gloriam ⁊ ſi mendacio non corrumpis ſilentio preteris: liuor enim priuatã excellentiã ſemp cogitans alienam obſcurat. hec ille. Qualiter in his obligatur quis ad reſtitutionem videbitur in tertio ſermone ſeptimi precepti. ¶ Hic q̃ri poteſt de detractionem audientibus vtruʒ ſcʒ tantum peccant quantũ detractor: preſertim cum Bern. dicat ꝙ detrahere aut detrahentem audire: quid horum damnabilius ſit nõ facile dixerim. ¶ Ad hoc reſpõdet Tho. ſcda ſcde. q. lxxiiij. ꝙ vt dicitur Roma. j. Digni ſunt morte non ſolũ qui peccata faciũt ſʒ etiam peccata facientibus conſentiũt: ⁊ hoc quidem fieri poteſt dupliciter. Uno mõ indirecte quãdo ſcʒ aliquis nõ reſiſtit detractori cum tamen reſiſtere poſſit licet illi detractio diſpliceat: ⁊ hoc contingit vel ex timore vel ex negligentia vel etiam ex verecundia quibꝫ retractus omittit repellere detrahentem: talis autem multominꝰ peccat ꝙ̃ detrahens ⁊ plerũq; venialiter: poteſt tamen h̊ eſſe q̃nq; mortale vel propter hoc ꝙ incumbit audienti ex officio detrahentem corrigere vel etiam propter periculum quod ex illa detractione ſequi poteſt vel etiam ꝓpter radicem quã ſcʒ timor humanus poteſt eſſe mortalis: incõmutabili bono bonum ꝑponens commutabile. Alio modo directe quando ſcʒ quis inducit alium ad detrahendum vel ſaltẽ ei placet detractio propter odium illius cui detrahitur: ⁊ talis nõ minus peccat ꝙ̃ ille qui detrahit: ſed quandoq; magis propter maiorem delectationẽ vel maius odiũ. Hinc dicit Bern. ad Eugenium: ꝙ velle audire ⁊ detrahere quid horum damnabilius ſit nõ eſt facile diffinire. Rationem autem idemptitatis tangit idem Bern. in li. de conſideratione vbi ait: Detractor ⁊ detractionis libens auditor: vterq; diabolum portat: iſte in lingua ille in aurẽ ex quo patet ꝙ tot demones in aures recipis quot detractiones libenter audis. Hinc ait Aug. Non accõmodes aures tuas ad percipiendũ verba detrahentis: ne accipias mortem in anima tua: Detrahenti enim et audienti anime vtriuſq; eſca mortis eſt detractio qr. xj. q. iij. dicitur. c. nõ ſolum ille reus eſt qui falſum de aliquo profert: ſed etiam is qui aurem cito criminibus prebet. Non tamẽ ſemꝑ quis reſiſtere dʒ detractori eum arguendo d̃ falſitate: maxime ſi ſcit verum eſſe qd̃ dicitur ſed de h̊ debet eum redarguere verbis: ꝙ fratri ſuo detrahendo peccat: vel ſaltem ſignis oſtendere debet ꝙ ei detractio diſpliceat: qr vt dicitur Prouer. xxv. Uentus aquilo diſſipat pluuias: ⁊ facies triſtis linguã detrahentẽ. Si ꝟo ſcit detractorẽ dicere falſũ tũc dʒ etiam verbis reſiſtere dicẽs ſe ſcire cõtrariũ eſſe verum: alioquin ꝑit. xj. q. iij. c. quiſquis ſubdit̃ vterq; reus eſt ⁊ qui veritatem occultat ⁊ qui mendacium dicit: qr ⁊ ille prodeſſe non vult: ⁊ iſte nocere deſiderat. Deniq; licʒ ſecundũ Alex. de hales. in. ij. ſuo: ille cui detrahitur inſcidere debet cauſas detractionũ et ſcandali: ſm ꝙ ſcandalum eſt dictũ vel factum minus rectum prebens occaſioneʒ ruine: tamen ſi non prebet cauſam licʒ detractor querat occaſionem: debet tunc detractionem exemplo chriſti equanimiter ſuſtinere. Dicit enim Gregori. omel. ix. ſuper Ezech. ꝙ linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare ne ipſi pereant: ita ꝑ ſuam maliciam excitatas debemus equanimiter tolerare vt nobis meritũ creſcat quod ſaue intelligendũ eſt: niſi talis diffamatio ꝟgat in periculũ alioꝝ: tunc enĩ propoſſe audientibus ſatiſfaciet: ſicut chriſtus qui dicentibus apoſtolis Matth. xv. Scis qr audito phariſei h̊ verbo ſcandalizati ſunt: protinus reſpondit. Sinite illos ceci ſunt ⁊ duces cecoruʒ: cuius veſtigia ſecutus aplus. j. Corinth. iiij. Mihi inquit pro minimo eſt vt a vobis iudicer: aut ab humano die: nec mirum: quia vt dicit Richar. ſuper apoca. Maloꝝ ſemper odioſa eſt vita bonoꝝ: ⁊ quẽ deus cõmendat prauoꝝ ſermo blaſphemat: vnde ⁊ Diogenes cũ ei nũciaſſet amicus: te cuncti amici vituperãt: oportet inquit ſapientiã ab inſipientibus feriri: eſſe enĩ meliorem indicat mala lingua quẽ carpit ⁊ hanc quidẽ derogatio ſingulari munere grẽ dominus ideo ꝑmittit qr nimiũ optima reperitur ſuſtinentibꝫ: nã. vj. q. j. c. oues ſubdit̃. §. ipſa aũt detractio licet ex vitio ſit detrahentiũ in iuſto dei iudicio nõnunq; aduerſus bonos excitat̃: vt quos honeſta ꝑſumptio vel alioꝝ fauor in altũ extulerat detractio humiliet. Dicit enĩ Alexan. de hal'. vbi ſupra: ꝙ ſicut per adulationẽ mentis oculi claudunt̃ ⁊ excecant̃: ita per detractionẽ aperiunt̃ ⁊ illuminantur: diligenter enĩ perquirit ſi quid in eo ſit reprehenſibile qd̃ emendet: vnde dicit Pe. rauẽn. ꝙ virũ fortem excitat ad virtutis exercitiũ alieni laboris aculeus: nec mentis oculos torpere ꝑmittit inuidia detractoꝝ. Jacob qui in baculo ſuo iordanem tranſierat nõ rediſſet cũ duabus turmis niſi eum inuidia Eſau agitaſſet: nec Joſeph egyptiis imperaſſet: niſi ipſum inuidia fratrũ vendidiſſet. Hinc cõcludit Grego. ꝙ Abel eſſe renuit quẽ malitia Cayn nõ exercuit. O virũ ſm cor dei qui vindictã pollicenti de maledico protinus reſpondit. ij. Regum. xvj. Deus ꝑcepit Semei vt malediceret Dauid: ⁊ quis eſt qui audiat dicere quare ſic fecerit: dimitte vt maledicat iuxta ꝑceptũ domini. O ꝙ̃ linceos oculos Dauid habuit: nõ attendens maledicũ inuehentem ſed dominũ permittentẽ: dominus enĩ licet nõ iubeat detractori voluntatẽ peruerſam: tñ iubet eius voluntatis effectũ ad iuſtoꝝ exercitationem ⁊ profectũ. Ad laudem dei oĩpotentis.

¶ In quibus excõmunicatio ſuſpenſio ⁊ interdictum cõueniunt ⁊ in quibus differunt. ¶ Sermo xi.

Non occides. Exo. xx. Nunc autem ordine congruo proſequendum eſt de iuſta occiſione ſpirituali: que fit per cenſuram eccleſiaſticam qua quis gladio ſpirituali vel eccleſiaſtico iuſte occiditur: ⁊ tã ꝙ̃ membrũ putridũ a myſtico corpore chriſti quod eſt eccleſia preſciditur: vnde gladius eccleſiaſticus cenſura vocatur. ¶ Eſt autem cenſura iudicatio ſeu ſententia a canone vel ab eccleſiaſtico iudice lata. Et continet in ſe tria: ſcʒ excõmunicationem: ſuſpẽſionem ⁊ interdictum: vt patet extra de verbo. ſig. vbi dicitur. c. querenti. quid per cenſurã eccleſiaſticaʒ debeat intelligi: cũ huiuſmodi clauſulam in literis noſtris apponimus: reſpondemus ꝙ per per eam non ſolum interdicti ſed ſuſpẽſionis ⁊ excõmunicationis ſententia valet intelligi: vt iudex diſcretus rerum ⁊ perſonarũ circumſtantiis indagatis ferat quã magis viderit expedire: hec ibi. ¶ Ad maiorem autem euidentiam primo queri poteſt in quibus iſta tria cõueniunt. Ad hoc reſpondet Joh. cal. in tractatu de eccleſiaſtico interdicto: in prin. ꝙ tria ꝑdicta in hoc primo cõueniunt: ꝙ pariter comprehendunt̃ ſub nomine cenſure vt dictum eſt. Secundo ꝙ in eis appellatio precedens appellantem defendit. vt extra de appel. c. ad hoc. c. preterea. ca. dilectus: veruntamen appellatio ſequens nõ defendit apellantem: vt. ca. paſtoral'. ij. reſponſo. et li. vj. de ſen. ex. c. is cui. Tertio ꝙ in oĩbus predictis prohibetur diuinoꝝ celebratio: vt. v. q. iij. c. ſi quis eps in concilio. et extra de cleri. excõmunicato depoſito interdicto miniſtrante. c. ij. ⁊. iij. c. poſtulaſtis. Quarto ꝙ in omnibus precedere debet monitio ⁊ ſeruari forma decretalium: extra de appel. c. reprehenſibilis: de ſen. ex. c. ſacro. ⁊ li. vj. eo. ti. c. cum medicinalis. Quinto ꝙ cum abſoluunt̃ debet in his ꝑcedere iuramentum: ⁊ poteſt in eis abſolutio fieri ad cautelam: cum extat caſus faciendi: vt de ſen. excom. c. venerabili: ſaluo quod habetur lib. vj. eo. ti. vbi dicitur c. preſenti generali ſtatuimus edicto. beneficiũ relaxationis ad cautelam quo ad interdicti ſententias in ciuitates caſtra vel qualibet alia ſacra loca ſiue terras aliquas generaliter ꝑmulgatas locũ aliquatenus nõ habere: hoc ibi. Sexto ꝙ hmõi ſententie debẽt ſeruari ꝑ ſuperiores: vt de off. or. c. cũ ab eccleſiarũ: vbi etiam patʒ in glo: qualiter plebanus excõicari poteſt: nõ tamen cũ ſolennitate que ponitur. xj. q. iij. debent. Septimo ꝙ his durantibus non poteſt quis eligere nec eligi ſeu teſtificari: vt de cõſue. c. cũ di

lectus.de elec.c.cū inter ſeniorē.de teſti.⁊ atte
ſta.c.veniens.ij.in fi. Octauo ꝙ ſupior non dꝫ
de ipſis aliq̄d diſponere partibus nō vocatis
vt de appel.c.romana.§.penul.li.vj. ⁊ de ſen.
ex.c.romana.e.li. Nono ꝙ recepti in ſpāles fi
lios ſedis apoſtolice.ſ.p̄dicatores: minores:
ciſtercienſes: ab inferioribꝫ nulla iſtarū trium
ſententiarū ligari pñt: vt pꝫ li.vj.de verbo ſi-
gni.ca.j. Decimo ꝙ vtrobiqꝫ ſniam violando
vel formā illius fulminationis nō tenendo: ir
regularitatē incurrit: vt li.vj.de ſen.⁊ re.iudi.
cū eterni: ⁊ de ſen.ex.cū medicinalis: ⁊ ꝙ ſnia
licet iniuſta ligat in foro cōtentioſo obſeruata
tñ debita forma: ſimiliter ꝙ ſicut in excōicato
requirit̃ cōſenſus vt celebrās incurrat irregu
laritatē: ſic ⁊ i alijs: ⁊ ꝙ vtroſqꝫ ꝓbabilis igno
rātia reddit excuſatos. Secūdo vero q̄ri pōt
in quibꝫ tria p̄dicta differunt. Ad hoc rñdet
Jo.cal. vbi ſupra ꝙ tria p̄dicta differūt pmo
in participatiōe: q2 cū interdicto ⁊ ſuſpenſo p
ticipari pōt: niſi ſpāliter eſſet interdicta ptici-
patio vt li.vj.de priuil.c.epoꝝ: ſed cū excōmu-
nicato non: q2 ſi cōicaret minorē excōicationē
incurreret.xj.q.iij.c.cū excōmunicato: de ſen.
ex.c.nulli.c.cū deſideres. Secundo quia ſin-
gularis perſona proprie ſuſpendit̃ vel excōi-
catur: non aūt interdicit̃ niſi improprie: vt de
reli.do.c.cum dilectus.de cleri.excō.c.poſtula
ſtis. Locus vero ꝓprie interdicit̃ vt de verbo
ſig.c.cum in partibus: licet hoc fiat in penam
delinquentiū perſonarū: vt de ſpon.c.non eſt
vobis: interdicitur etiā vniuerſitas nō excom
municat̃ vt clerꝰ vel populus: vt li.vj.de ſen.
ex.ſi ſententia: interdicit̃ etiā q̄nqꝫ ſingularis
perſona: vt de offi.dele.c.ex literis.prout inter
dictū diſtinguit̃ a ſuſpenſione: vt de priuile.c.
cum capella.⁊ li.vj.eo.ti.c.j.§.in eos.ſimiliter
q̄nqꝫ laicus interdicit̃ qui proprie nō ſuſpen-
ditur prout ſuſpenſio eſt diſtincta ſpecies: vt
de verbo.ſig.c.querenti. Tertio q2 effectus ex
cōmunicationis nō poteſt ſuſpendi ſicut effe-
ctus aliorum: vt extra de priuile.c.priuilegia.
⁊ hoc ſm Innocen.⁊ Hoſti. quādo locus vel
eccleſia interdicit̃: ſecus aūt cum perſona pro
culpa propria eſt interdicta vel ſuſpenſa: ſi ta-
men pro culpa alterius quod aliquādo fit: vt
xvj.q.iij.miror. tunc dici poteſt ſicut de inter-
dicto loci: ꝙ pōt ſuſpendi ſicut ⁊ tolli. Quar-
to quia epi nō incurrūt aliquā ſuſpenſiōis vl
interdicti ſententiā ab homine vel a iure pro-
latam: niſi ſpecifice exprimantur: vt lib.vj.de
ſen.ex.c.q2 priuilegiū: quod tamen priuilegiū
non habent ꝯtrū ad excōicationē. Quinto q2
interdictū generale loci nō pōt ad cautelā re-
laxari: vt lib.vj.de ſen.ex.c.preſenti. ſed ab ex-
cōicatione vel ſuſpenſiōe bene fieri poteſt ad
cautelā abſolutio: vt extra de ſen.ex.c.venera
bili. Sexto quia interdictū generale non pōt
in locū proferri ſine ſpeciali licentia pape pro
pecuniario debito vt in extrauagā.bonifacij
proinde attendentes: ſed excōicatio vel ſuſpē
ſio bene fieri pōt: vt de appel.c.p̄terea. Septi
mo q2 in vniuerſitatē vel collegiū ferri excōi-
catio non poteſt: vt de ſen.ex.ca.romana.§.fi.
lib.vj.licet ſinguli de vniuerſitate excōmunica-
ri poſſunt: vt omnes rectores per quos regit̃
qui dicunt̃ vniuerſitas: ſeu cōmunitas in effe-
ctu: vt de immu.ec.c.aduerſus.⁊ de procura.
c.ſi.ſed interdictū bene profert̃: vt in.c ſi ſnia.
eo.ti.ac.li. B Tertio proinde queri pōt de
ſnia excōmunicationis quid ſit excōicatio: ⁊
quis illā inferre poteſt. Ad q̄d dicendū ꝙ ex-
cōicatio eſt cenſura a canone vel ab eccleſia-
ſtico iudice prolata: excludens a qualibet lici-
ta cōmunione ⁊ actu legitimo: nam cū excōi-
catio ſit pena ſpūalis: laicus nō eſt capax acti-
ue licet hoc papa poſſet illi cōcedere: vt patet
xcvj.di.c.bene quidē.in glo. Similiter nō iu-
dex ſententiā ferre non pōt cū ſit iuriſdictiōis
vt de offi.or.c.conquerente. Oportet inſuper
ꝙ iudex ſuper excōmunicandū iuriſdictionē
habeat: ⁊ omnis talis excōmunicare poteſt
non ſolum papa ⁊ epiſcopi: ſed etiā eoꝝ offi-
ciales ⁊ omnes eorum inferiores prelati qui
collegijs preſunt: vt abbates etiam non bene-
dicti dūmodo tamen fuerint confirmati ⁊ cō-
ſimiles: vt de ſymonia: ſicut tuis.⁊ de offi.or-
di.cum ad eccleſiam: ⁊ Archi. vt videtur ex-
cōmunicare poteſt: licet non ſit preſbyter. ar.
di.xxv.perlectis: ⁊ extra de offi.or.c.j.⁊ de ap
pel.c.reprehenſibilis: ſic etiam quilibet ſacer
dos parochialis ſm quoſdā ⁊ hoc preſertim
cum fuerit in eadem dioceſi cōſuetudo: quia
per tacitum cōſenſum ex conſuetudine vel p̄-
ſcriptione poteſt acquiri talis iuriſdictio per
patientiā epiſcopi: que cōſuetudo dat iuriſdi-
ctionem: vt.ix.q.iij.c.conqueſtus; ⁊ his ꝯcor.
Hoſt.⁊ Alb. nec mirum cum vt notat Inno.
de reſtitu.ſpo.ca.olim.iij. epiſcopus expreſſe
poteſt concedere clerico poteſtatem excōmu-
nicandi etiam ſi fuerit priuata perſona: verū
tamen excōmunicationē a iure poteſt facere:
quicunqꝫ poteſt ius condere: vt papa in vni-
uerſa eccłia: ⁊ ſimplices epi in ſuis dioceſ: vt

xvj.q.ij.viſis in fine.xxiiij.q.iij. corripiant̃: nul
lus etiam citra epm̄ excōicare nō poteſt cum
illa ſolēnitate: que ponit̃.xj.q.iij.c.debet. No
ta tamē generaliter ꝙ excōicare nō poteſt ex
cōicatus nec hereticus: nec ſciſmaticus.nec
apoſtata a fide.nec intruſus.nec a iuriſdictio
ne ſuſpenſus: nec etiam qui violauit interdi-
ctum: hec patent: xxiiij.q.j.audiuimus.⁊.§.ſi
autem.in fi.xij.q.ij.alienationes et.c.p̄caric.
extra de ꝯceſ.preben.ca.quia diuerſitatem:
extra de exceſſ.prela.c.fi. ¶ Quarto ſimiliter
queri poteſt vtrum epūs extra territorium ſu
um quēpiā ex ſubditis ſuis excommunicare
poteſt. Ad hoc dicendum: ꝙ hec queſtio du
pliciter intelligi pt̄. Primo an epūs exiſtens
extra ſuam dioceſ.ſubditum ſuū excōicare pt̄
Et ad hoc reſpondet Hoſti. ꝙ epūs ⁊ hmōi
prelati extra dioceſim vel territorium ſuum
agere non poſſunt ea q̄ ſunt iuriſdictionis cō
tentioſe vnde cū nullus eſt excōicandus ſine
cauſe cognitione.vt.xj.q.iij.ca.nemo.hinc ta-
lis excommunicāre non poteſt nec ſedere p̄-
tribunali nec aliquid diſponere.vt.ix.q.ij.ca.
epm̄ ⁊ ca.ſequenti.nec per ꝯſequens abſolue
re poteſt in his q̄ requirunt cauſe cognitionē
veruntamen ſecus eſt de his que non requi-
runt cauſe cognitionem: cum hoc ad volun-
tariam iuriſdictionem pertineat: ⁊ idem eſt di
cendum de legato de latere pape extra termi
nos ſue legationis.ar.ff.de offi.pro con.l.ij.et
extra de offi.le.ca.excommunicatis epi tamē
expulſi licite poſſunt exercere iuriſdictionem
in aliena dioceſi: vt in cle.de fo.cōpe.capitu.
q̄uis: vbi plane patet de vtroqꝫ caſu. Secū-
do ſic poteſt intelligi queſtio vtrum epiſco-
pus exiſtens intra ſuam dioceſim excommu-
nicare poteſt ſuum ſubditum exiſtentē vl pec
cantem extra ſuam dioc̄.⁊ tunc dicendum ꝙ
ratione domicilij poteſt iudex eccleſiaſticus
excōmunicare per ſententiam viue vocis ſuū
ſubditum etiam exiſtētem extra territoriū vt
patet extra vt lit.non ꝯteſt.c.tue.vbi dicitur
ꝙ reus qui ſe contumaciter abſentat per cen-
ſuram eccleſiaſticam vt iuri pareat: compelli
poteſt ⁊ ex hoc patet ꝙ etiam extra territori
um tenet ſententia: ad idem de appel.capitu.
cum ſit romana: in fi. Veruntamen ſtatutum
epi per quod ſubditi certū aliquod facientes
ꝓpter quod excōmunicantur: non ligat ſubdi-
tum in alieno territorio contra facientem.vt
patet expreſſum.lib.vj.de ꝯſtit̃.ca.ij.⁊ ratio
diuerſitatis eſt.quia ſtatutum eſt quedam q̄-
litas principalit̃ territoriū regulans.⁊ p ꝯſe-
quēs perſonas ita ꝙ nō ſolū ſubditos.ſed ēt
q̄ſcunqꝫ intra territoriū exiſtentes afficit: ⁊ ſic
nō afficit ea ratiōe q2 ſubditi ſunt: ſed rōne
territorij regulati p ſtatutū.⁊ iō nō pt extendi
extra territoriū: q2 p h̄ ſurgeret aliud incōueni
ens ſcꝫ ꝙ p ſtatuta vnius epi regularet̃ terri-
toriū alterius epi qd̄ ē ꝯ iura ſed ſnia viue vo
cis afficit pſonā: ⁊ iō in eo ceſſat ratio predi-
cta. ¶ Quinto eq̄dē q̄ri pt̄: vtrū ſubditꝰ epi
delinquens intra dioceſim: in loco tñ exēpto
ligatur epi ſtatuto delictum illud puniente.
Ad huius queſtionis reſponſionem Jo.cal:
diſputando terminauit quod talem delinquē
tem non ligat: quia locus exemptus equipa-
ratur loco extra territorium conſtituto.per.c.
cum epūs: de offi.or.lib.vj.vbi pulchre de h̄:
⁊ de ſta.regu.capi.vno.in fi.eo.li.⁊ in cle.de
priuile.c.archiepiſcopo.xviij.q.ij.c.luminoſo:
in quibus illud probatur exceptis quibuſdā
caſibus ⁊ ſic in alijs firmatur regula: ⁊ hoc
etiam tenet Jo.an.capitulo.ij.de conſti.li.vj.
veruntamen dominꝰ Mercilius doctor eiꝰ
tenet hoc eſſe verum quando delinquens eſt
alias exemptus: nec mirum cum exempti pre
ſertim ſedis apoſtolice filij per epiſcopos nl-
la cenſura ligari poſſunt: vt.lib.vj.de verbo.
ſigni.c.j. Si tamen alias ſubditus eſt tūc ſm
eundem tale ſtatutum ligat: ⁊ ſic diſputando
terminauit Federicus de ſenis: vt patet in ei
us concilijs.c.ij.⁊ mouetur ex hoc: quia locꝰ
exemptus eſt in ſua dioceſ.vt dicto.cap̄.cum
epiſcopos de reſcrip.c.abbatem: ⁊ de offi.or.
ca.graue. Primam tamen opinionem putat
Franci. veriorem cum ſtatuta nō habeāt vi-
res niſi quatenus extenditur iuriſdictio ſtatu
entis: vt dicto.ca.ij.de conſti.lib.vj.in ratiōe
ſui maxime cum dicit extra territorium ius di
centi non pareatur impune: nam quo ad hoc
iuriſdictio importat idem quod territorium
per notata ibidem: locus autem exemptus
nō ē de iuriſdictiōe epi: vt dicto.c.graue: Si-
militer iudex eccleſiaſticus per ſpecialem ſe-
tētiā excōicās eū qui nulla ratione ſubditus
eſt eius talis ſnia nulla ē: vtpote lata a nō ſuo
iudice.vt.ij.q.j.ca.in primis: extra de conſue.
c.ad noſtram: ⁊ de iudi.c.at ſi clerici.et ſpecia
liter de ſententia excommunicationis proba-
tur: extra de priuile.c.cum olim.j.ver.illud ēt
Si proinde excommunicatur alias non ſub-
ditus qui factꝰ eſt quo ad quid ſubditus: ſcꝫ
ratione delicti contractus: vel rei de qua agit̃

tunc talis ſententia non ligat: nec iudex poteſtatem habet in huiuſmodi perſonam niſi in ſuo territorio inuentā: vt li. vj. de fo. compe. c. romana. §. ſtatentes: q̄ hoc etiā tenet Inno. de fo. compe. c. fi. in prin. ⁊ Jo. an. ⁊ Jo. mo. i dicto. §. contrahētes ⁊ allegāt rōnes ad hoc.

B Sexto deniq̄ queri pōt ex quibus cauſis pferri poteſt excōicatio. Ad hoc dicendū ꝙ duplex ē excōmunicatio. ¶ Prima ē ⁊ dicitur minor ⁊ ſeparat tm̄ a ſacramentis percipiendis: vt extra de excep. c. a nobis. ⁊ illa infligitur qnq̄ a iure: ⁊ hoc in multis caſibus vt poſtea videbit̄: quandoq̄ etiā ab homine ⁊ etiam a quocunq̄ iudice eccleſiaſtico: vt extra de offi. or. c. cum ab eccleſiarum: ⁊ hoc ſiue pro contumacia. vt. v. q. ij. preſenti. xj. q. iij. c. audiuimus: ſiue etiam p alijs culpis: ⁊ hoc ſiue ſimpliciter: vt de pe. di. j. ca. accuſatione ſiue ad tempus: vt l. xxxvj. di. c. tanta. ¶ Secūda vero eſt vel dicitur excommunicatio maior que ſeparat ab omni cōmuniōe. tam quo ad homines q̄ quo ad ſacramēta. vt de cle. ex. c. illud: ⁊. c. fi. ⁊ dicto. c. a nobis: ⁊ illa ſimiliter aliquando fertur a canone ⁊ hoc multipliciter vt videbitur: ſemper tamen fertur pro aliquo crimine: vt. xvij. q. iiij. c. ſiquis ſuadēte: quod tenet glo. xj. q. iij. c. epiſcopi ſi. Dici tamen poteſt ꝙ proprie fert̄ pro contumacia. quia canon vel ſtatutum intelligitur monere ꝙ quilibet abſtineat ab eo ꝓpter quod excōmunicatur. ⁊ ſm hoc debet intelligi quod notat Archi. poſt Lau. in dicto. ca. epiſcopi ſi. vbi dicit in omni excommunicatione pter mittendam eſſe monitionem. Aliquādo profertur a iudice vel homine: et videtur textus dicere ꝙ ferri poſſit tam pro contumacia q̄ p offenſa: quod etiā tenet glo. in dicto. c. epi ſi. Inno. autem dicit eo. ti. c. ex pte: ꝙ excōmunicatio qnq̄ fertur pro offenſa ⁊ cōtumacia: nam p ſolo crimine nō eſt quis excōmunicadus ſi ſe corrigere velit: ⁊ hoc etiam tenet archidia. li. vj. de excep. in. ca. j. in verbo contumacie dicens: ꝙ iura q̄ dicunt quem poſſe p crimine excommunicari: intelligenda ſunt ſi nolit ſe ſuper illo corriger̄. ⁊ ſic excōmunicatur ꝓprie pro contumacia quod etiā cōmuniter ſeruatur: ⁊ hoc ſentit Tho. in. iiij. diſtinc. xviij. ¶ Quod ſi queritur vtrum pro qualibet contumacia poteſt fieri excōmunicatio pſertim cum tantū tres cōtumatie caſus exprimuntur pro qb' fieri debet excōmunicatio. xj. q. iij. c. certū. in cuius ar. ⁊. ca. nullus ſacerdotum ꝙ pro leuibus cauſis alicui cōmunio ꝓhiberi non debeat: ſed pro illis tm̄ p quib' canones hoc pmittunt. Ad h̄ rńdet glo. in dicto. c. certum: ꝙ p qualibet cōtumacia ſuper q̄cunq̄ crimine q̄s excōmunicari pōt. ⁊ hoc tenet Inno. de verbo. ſig. ca. ex parte. Unde quanto contumacia fit ſuper actu leuiori tanto videtur eſſe grauior ſicut furtū in re leuiori dr̄ eſſe maius inſtitu. de rerum diuiſiōe. §. gallinarū: tn̄ propter dictū. c. nullus ſacerdotum plati non debet eſſe faciles ad excōicandū p q̄libet leui cōtumacia: licz vtiq̄ poſſint: vt extra d̄ ſen. excom. c. ſacro. Porro hec maior excōicatio quandoq̄ ſimpliciter ſine ſolennitate profertur: vt quando iudex dicit. excōmunico talem vt in. c. ſi quem. de ſen. ex. qnq̄ vero cum ſolēnitate: de qua. xj. q. iij. c. debet: ⁊ tunc dicitur anathema: vel alio nomine dici poteſt mucro epiſcopalis: vt. xvj. q. ij. c. viſis in fi. quia cum hac ſolennitate nullus excōmunicare pōt niſi ſit ad minus eps ſm Hoſti. in ſumma eo. ti. §. j. ⁊. ij. Ad lau. dei.

¶ De excōmunicatione minori per canonē ⁊ quando ſententia lata per iudicem ligat: ⁊ quando non ac de his que requiruntur in abſolutione ab excōmunicatione. Ser. xij

Non occides. Uiſo de excōmunicatione tā minori q̄ maiori: ꝙ dupliciter infligitur vtriuſq̄ ſententia ſcz per canonem ⁊ per iudicem h̄ breuiter proſequendum eſt primo quando quis minorem excōmunicationem incidit per canonem. A Ad h̄ dicēdū ꝙ lz q̄ ad deū q̄s ſeparat̄ a ſacramentis pcipiēdis q̄cito mortale committit: licet occultū: vt. xj. q. iij. ca. audi deniq̄: vbi oſtenditur ꝙ huiuſmodi traditur ſathane: vnde talis euchariſtiam ⁊ alia ſacra recipit in ꝓpriā damnationem: vt extra de coha. cler. ⁊. mu. c. fi. infligitur tamē ab eccleſiā ſpēaliter ipo iure minor excōmunicatio ⁊ ꝓhibentur ſacramenta in multis caſibus. ¶ Primo illis quibus negatur eccl'iaſtica ſepultura vt qui moriuntur in torneamento. vt extra de torneamēt. c. j. ⁊ exponit etiam Hoſti. et dicēs ꝙ ſi q̄s etiam ibi letale vulnus accepit licet poſtea ſuperuixerit et penituerit ⁊ ei euchariſtia non negetur: carebit tamen eccleſiaſtica ſepultura: cui textus ibidez ſatis conſonat. Et idem poteſt dici de eo qui nō ſemel confitetur in anno: vt extra de pe: ⁊ re. c. omnis. Secundo vero generaliter omnibus notorijs peccatoribus: ⁊ hoc ideo: quia manifeſte demonſtrant ſe nō penitere: xcv. diſ. c. illud: vbi ſubditur: nam nō penitenti illud ſcilicz chryſma vel oleum extreme vnctionis fundi non poteſt: q̄r genus eſt ſacramenti: nam quibus reliqua ſacra negantur: quō vnum gen' putatur poſſe cōcedi: hec ibi: ⁊. xxvj. q. vj. c. pro obeuntibus: in fi. ⁊ de cōſe. di. ij. pro dilectiōe Tertio aūt diſſidentibus. id eſt pauperū oppreſſoribus: manifeſtis raptoribus: publicis vſurarijs: ⁊ meretricibus qui large dicuntur excōmunicati: ingētum eorū oblationes ad altare nō recipiunt̄. Quarto notorijs fornicatoribus: vt extra de coha. cle. ⁊ mu. ca. veſtra. Quinto ſacrilegiū cōmittentibus: vt. xvij. q. iiij c. miror. Sexto cū quis recipit eccleſiā de manu laici: ⁊ ſic eā tenet vt expreſſum pz. xvj. q. vij. ſi quis deinceps ar. ad idem: extra de elec. c. quiſquis. Septimo ſm quoſdā vtentibus in bello iniuſto contra chriſtianos arte baliſtariorū ſeu ſagittariorū: extra de ſagit. c. artem Octauo ſymoniacis: vt extra. eo. c. tanta. Nono cū quis cōmunicat cū excōmunicato maiori excōmunicatione: nō tamen in crimine: ſ de hoc latius poſtea videbit̄. Secundū tamē ſm Hoſti. ⁊ Inno. ꝙ in pdictis caſibus quilibet ⁊ ꝓprio ſacerdote abſolui poteſt: ⁊ dico pprium ſm Hoſti. Omnē qui pōt illum abſoluere a peccato: nec obſtat ſi idem ſacerdos excōmunicatus ſit minori excōmunicatione ſaltem ipſo iure: vtq̄ extra de ſen. c. duobus: vide etiam glo. que arguit pro ⁊ contra. idem etiam tenet Tho. in. iiij. di. xviij. ¶ Secundo q̄ri poteſt: vtrum ſententia per iudicē ex iniuſta cauſa lata ligat: preſertim cū dicat Gregori. ⁊ habetur. xj. q. iij. c. ſenteñ. a paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta fuerit ſemper timenda eſt. Ad cuius reſponſionē primo ſciendū: ꝙ ſententia dicitur iniuſta quando non ſeruat̄ ordo: vel qñ nō ſubeſt cauſa vel ſaltez rōnabilis cauſa fulminandi: vel cū intentione mala ⁊ nō zelo iuſtitie profert̄: ⁊ de his pulchre pſequit̄. xj. q. iij. c. eps aut pſbyter. §. ſi ergo: ⁊. c. non ſolū. §. cū ergo vide ſi placz: dicendum ſm Jo. calð. ꝙ ſi in tali iniuſta excōmunicatione reperitur abilitas tā ex parte excōicantis q̄ ex parte excōmunicati: ⁊ ceſſat erroris expreſſio: tunc bene ligat ſententia: nā multa fieri nō deberent: q̄ tamen facta effectū aliquem habent. Fateor ꝙ nullus iniuſte debet excōmunicari: ⁊ ideo faciens eſt in culpa penāq̄ meretur. xj. q. iij. c. temerariū. nihilominus taliter excōmunicat' eſt ligatus: vt. dicto. c. ſententia paſtoris. eo. ti. c. epi ſi de offi. dele. c. cum contingat: de ſen. ex. c. per tuas. c. ſacro. vbi de hoc. qđ ideo procedit vt eccleſie claues in maiori reuerentia habeant̄. xj. q. iij. c. nemo cōtemnat: ⁊ vt per meritū obedientie homo ſpiritualiter creſcat: eo. ti. c. quid ergo: vñ ſi pferens peccet: tn̄ parens iuſte facit. xiij. q. j. c. quid culpat̄: in fi. ⁊ nō ꝯtemnendo meret̄: ſicq̄ talis ſententia eſt aie diſciplina: vt. xxiiij. q. iij. c. notandū: in fi. ⁊ de ſen. ex li. vj. c. j. dicitur eſſe medicina anie: naz ex quo ſic paret eccleſie clauibus: licet ſit ligatus apud eccleſiā militantem nō tamen apud deū vel eccleſiā triumphantem: vt de reſti. ſpo. c. literas: ⁊ de ſen. ex. c. inquiſitioni: verūtamen ꝯtemnendo ligaret̄ etiā apud deū: vt dicto. §. cū ergo: pareat igitur humiliter ⁊ eccleſie ſancte deferat obedientiā ⁊ reuerentiā: iuxta qđ dicitur. xix. di. c. in memoriā. Similiter Franc. de zab. tenet ꝙ talis ſententia ligat vt canon dicit dicto. c. ſententia paſ. Nimirū cum nō ſolū ſententia iniuſta excōicationis ſed etiā quelibet alia ex iniuſta cauſa ligat ⁊ tranſit in rem iudicatā: vt de re iudi. c. cū inter: nā ⁊ abſolutio ab excōicatione ex iniuſta cauſa tenet: vt de ſen. ex. li. vj. c. venerabilib'. §. vbi: par autē eſt ptās ligādi ⁊ ſoluendi: vt de ma. ⁊ obe. ca. cū inferior: ⁊ in glo. ⁊ de ſen. ex. c. ſacro: ibi eſt caſus apertus ꝙ excōicatio lata in nō contumacem q̄ eſt excōmunicato ex iniuſta cauſa indiget abſolutiōe.

B Tertio queri pōt: vtz igit̄ excōmunicatio lata ex falſa cauſa ligat: vt dicendo: excōmunico te q̄r furtū feciſti ⁊ falſum eſt. Ad hoc rńdet glo: in. ca. ex parte: de offi. ordi. ꝙ talis excōmunicatio tenet: licet abſolutio ex cauſa falſa niſi rata nō teneat cuius ratio eſt: quia vtrobiq̄ conſulit̄ anime. Hinc excōicatio ⁊ ſi iniuſta ſit non tamen eſt cōtemnenda: ne ex contemptu quis liget̄: ⁊ excōicatio eſt medicina anie ſi nō ꝯtemnit̄: q̄r potius nocet iniuſte excōicanti q̄ excōicato ſi nō contemnit: alia ratio pōt aſſignari quare nō prodeſt abſolutio ex falſa cauſa: quia fuit excōicatus pro certa cauſa: ⁊ ois res p quaſcūq̄ cās naſcit̄: per eaſdem diſſolui dz: vt de reg. iur. ois res: ſed de illa cauſa nulla facta eſt mētio remanet ergo ⁊ eius effectus: hec ibidez inter

alia. Tamē Fran. de zab. ꝯtrariū tenet in ſua
repetitiōe de ſen. ex. in. c. ꝑpendimus: dicens:
ꝙ oīs diſpoſitio ex falſa cauſa vitiat̄: qñ cau-
ſa eſt adequata effectui: ita ꝙ diſponens ceſ-
ſante cauſa nō erat diſpoſiturꝰ. C. de falſa cā
adiecta legato. l. j. vbi caſus eſt notabilis: ⁊ ſic
vult ꝙ excōicatio lata ex falſa cauſa nō tenet:
qñ excōicans ſi ſciuiſſet cauſam nō eſſe veraꝫ
nō fuiſſet eū excōicaturus: dicta tñ glo. cōmu-
niter tenet̄: ⁊ ideo dicūt Inno. Hoſti. ⁊ Guil.
ꝙ tutius eſt dicere ꝙ talis excōicatio tenet: vt
xj. q. iij. c. j. ⁊ c. ſi eps̄: qꝛ nō eſt error intolerabi-
lis expreſſus: ⁊ licet cauſa ſit falſa nō eſt tamē
impoſſibilis: vnde cōſulendū eſt: ꝙ ad caute-
lā abſoluat̄ quo ad forum iudiciale licet q̊ ad
deū ligatus nō eſt: niſi forte ligaret̄ ex cōtem-
ptu. Pro quo ſciendū ſm Io. an. de ſen. ex. li.
vj. in. c. dilecto ſup verbo cōtemptus: ꝙ quin-
qꝫ modis excōicatio cōtemnit̄. ¶ Primo qñ
excōicatus accumulat culpā culpe. ¶ Scḋo
qñ ex certa ſcientia eccleſiā intrat etiā quan-
do non dicit̄ diuinū officiū. xxiiij. q. iij. c. cleri-
cus. xxv. di. c. j. circa prin. niſi fuerit cauſa p̄di-
cationis quā audita exeat: vt de ſen. ex. ca. re-
ſponſo: vel niſi ſolū tranſeat per eccleſiam qñ
nō fiunt diuina. ¶ Tertio qñ non intrat eccle-
ſiā: ſed ad valuas audit diuinū officiū qḋ eſt
ꝯtra iura: extra de pe. ⁊ re. c. ꝙ in te. de ſen. ex.
c. ꝑmittimus: de priuile. vt extra de cle. excō. c.
illud dn̄s. ver. illud aūt. ¶ Quinto qñ nimis
dormit in ſnīa ſic ligatus: vt de ſen. ex. c. per tu-
as. ℣. verū in alijs: ⁊ maxime vltra annū. xj. q.
iij. c. rurſus: ⁊. c. quicunqꝫ: hec ille. ¶ Quarto
queri pōt. vtrū igitur ſnīa excōicationis que
nulla eſt liget ſcꝫ quando in agente vel patiē-
te nō eſt abilitas ferendi ſnīam vel ſuſtinendi.
Ad hoc dicendū ꝙ nō: qḋ primo pꝫ in agen-
te: qꝛ forte nō eſt iudex illius in quē tulit ſnīaꝫ
⁊ ſic dioceſanus nō pōt ferre in fratrem mino-
rē aliquā cenſurā: vt pꝫ in ſermone p̄cedenti
⁊ ideo dicit̄. xj. q. iij. c. j. ꝙ ſententia paſtoris ſi-
ue iuſta ſiue iniuſta eſt timenda: vel ſi iudex il-
lius eſt: tamen iuriſdictionem illā exercere nō
poteſt: vnde excōicatus excōicatione maiori
non excōicat: vt. xxiiij. q. j. ca. audiuimus: ⁊ ſic
loquit̄. c. cui eſt. xj. q. iij. vbi ſententia lata fuit
ab heretico: qui iuriſdictionē non habet: nec
etiā laicus: vt. xcvj. di. c. bene quidem. Secū-
do vero patet in patiente inabili: vtpote cum
is in quem ſententia fertur eſt talis ꝙ delin-
quere non poteſt: vt infans furioſus vel ſimi-
les vſuꝫ rationis non habentes: ſi hoc eſt no-
rium vt notauit Innocen. de ſen. ex. ca. roma-
na: §. in vniuerſitatem. lib. vj. vel ſaltem huiuſ-
modi ſententie non eſt capax: ſicut infidelis
vel ſaracenus: ſic enim non eſt de corpore ec-
cleſie. ij. q. j. c. multi. de diuor. ca. gaudemus.
¶ Ad maiorem tamen euidentiam Io. an. li.
vj. de ſen. ex. in. ca. preſenti. diuerſos caſus ex-
primit in quibꝰ excōmunicatio nulla eſt. Pri-
mus eſt quando poſt appellationē legitimaꝫ
excōmunicatio fertur: tunc enim nulla eſt: vt
de offi. dele. c. cum contingat: ſaluo quod dici-
tur lib. vj. de ſen. ex. c. licet. Secundus eſt quā-
do ſententia continet intolerabilem errorem
vt de ſen. excom. lib. vj. venerabilem: ⁊ ratio
eſt ſm eundem Io. vbi ſupra: quia cum excō-
municatur quis eo ꝙ facit quod bonum eſt:
vel non facit quod malū eſt: ſi eccleſia vellet
talem ſententiā ligare cum appareat ex for-
ma ſententie ꝙ ſubditus non debeat parere:
videret̄ per conſequens peccatū de ſibi quo-
cōſtaret approbare vt licitū: ⁊ hoc dicere non
eſſet bene catholicū: ⁊ hi duo caſus habentur
extra de ſen. ex. ca. per tuas. Tertius qñ quis
excōmunicaret excōmunicatione maiori illos
qui excōmunicato cōmunicarent nō in crimi-
ne ſed in locutione ⁊ in alijs caſibus in quibꝰ
incurritur minor excōmunicatio: talis enī ſen-
tentia non valet niſi trina monitione premiſ-
ſa vel vna pro tribus ⁊ niſi admonendi nomi-
natim exprimantur vt li. vj. c. ſtatuimus. c. cō-
ſtitutionē. c. ſtatutum. Quartus quādo iudex
non erat is qui tulit ſententiam ſaltem eius in
quem tulit: vt de conſue. c. iij: ⁊ de priuile. c. cū
olim. Quītus cū a ſuo iudice profertur ſed ex-
cōmunicato: vt. xxiiij. q. j. c. audiuimus. c. aper-
te. Sextus cum a delegato quis excōmunica-
tur cōtra delegantis intentionem: vt extra de
preben. c. ſi. vbi plane de hoc. Septimus quā-
do fertur excōmunicatio contra priuilegium:
vt extra de exceſ. prela. c. ſane. Similiter ſi p̄-
lati excedunt numerum euectionū in viſitan-
do tunc excōicatio non tenet de quo lucide pa-
tet extra de cenſibus. c. cū apoſtolus. ⁊ de ex-
ceſ. prela. c. cum ad quorundā. Octauus cum
ab intruſo vel a iuriſdictiōe ſuſpenſo quis ex-
cōmunicat̄: vt. xij. q. ij. c. alienationes. Nonus
quando fertur a violante interdictū hominis:
vt patꝫ expreſſum de exceſ. prela. c. tanta. De-
cimus quando fertur a delegato impetrato
ab excōmunicato in caſu nō permiſſo: vt li. vj.
de reſcrip. c. j. Undecimus quādo prelati in-
terdicerent ſubditis ſuis: ne ſuperioribus vel

legatis ſeu inquiſitoribus ſtatū exponant ec-
cleſiarū ſuarū vel monaſterioꝝ: ⁊ de hoc fer-
rent ſententiā excōmunicationis: vt li. vj. offi.
or. c. qꝛ pleriqꝫ. ¶ Quinto p̄terea queri po-
teſt q̄ requiruntur in abſolutione ab excōica-
tione maiori. ¶ Ad hoc dicendū ꝙ quatuor
requirunt̄ principaliter. Primū eſt vt excōica-
tus prius iuret ſtare mandatis eccleſie: vt ex-
tra de ſen. excom. c. ex tenore: qḋ tamen iura-
mentū non eſt de ſubſtātia abſolutionis. eo. ti.
cū deſideres: ideo ſi omittatur qḋ tñ fieri non
debet nihilominus tenet abſolutio. Qḋ ſi q̄-
ritur que mandata debent abſoluto fieri qui
iurauit: dicendū: ꝙ ſi excōicatus erat a cano-
ne: p̄ncipaliter iniungendū eſt ei qḋ contra e-
undem canonē nunqꝫ veniat: vt incendiario
ꝙ nunqꝫ incendat: ꝑcuſſori clerici ꝙ nunqꝫ ꝑ-
cutiat: ⁊ ſic de alijs: vt. xxiij. q. vlti. ca. peſſimā.
Secundū eſt ꝙ ſi fuit excōicatus pro notoria
in aliquē offenſa: tunc abſolui nō debet niſi pri-
us ſufficiens emenda preſtet̄: pro occulta ve-
ro offenſa vel ꝯtumacia ſufficit iuratoria cau-
tio: vbi nulle petunt̄ expenſe vel ſatiſfactio dā-
ni: ſed vbi petunt̄ expenſe: non debet abſolui
niſi ſatiſfaciat: ⁊ peccat qui talē abſoluit: licet
ab excōicatione abſolutus ſit: ſi ſaltem ſatiſfa-
cere pōt: ꝙ ſi non pōt tunc ſimiliter non debet
abſolui niſi recepta ab eo idonea cautione: ꝙ
ſatiſfaciet ſi ad pinguiorē fortunā peruenerit:
vt extra de ver. ſigni. c. ex parte. ⁊ extra de ſo-
luc. c. odoardus: dicta aūt cautio erit pignora-
titia vel fideiuſſoria q̄ dicitur idonea: quā ſi p̄-
ſtare non poteſt ſaltem p̄ſtet iuratoriam: ⁊ ſic
abſolutio non eſt ei denegāda: vt. xxvj. q. vj.
ca. ſi preſbyter. Tertium ꝙ abſoluat̄ per eum
qui tulit ſententiā vel per eius ſuperioreꝫ aut
aliū cui cōmiſit: ⁊ hoc cuꝫ pſalmo ⁊ oratiōe ⁊
verberibus: ⁊ poſtea ſubiungat̄: abſoluo te a
tali ſententia excōicationis: vt de ſen. excom.
a nobis. Qḋ ſi fuerit excōicatus ab vno iudi-
ce quidē ſed propter plures cauſas licꝫ vna
ſententia: ⁊ tūc ſi plures intendebat ferre ſen-
tentias tot erunt etiā abſolutiōes quot cauſe:
ſm Guil. de mon. laud. in cle. grauis de ſen. ex-
com. Si vero p̄pter oīes cauſas intendebat
ferre vnā ſnīam: tunc ſufficit vna abſolutio:
dūmodo oēs cauſe ſint expreſſe: alias enī nō
ſufficit ſi eſt dubiū: tunc ad iudicem eſt recur-
rendū: hec de ſen. ex. c. cū pro cauſa. Si vero
pluribꝫ ſententijs eum excōicauit intendens
eum pluribus ligare ſentententijs tunc vt di-
ctum eſt plures abſolutiones ſunt neceſſarie:
ſi vna tantū: vt dicendo excōmunico anathe-
matizo ⁊c. tunc vna ſufficit abſolutio. Si pro-
inde ligatus eſt a pluribus iudicibus: ⁊ oēs
habent vnam iuriſdictionē tūc valet quod fit
ab vno ⁊ vna abſolutione: dūmodo tamē ab
alijs poteſtatem habeat: ꝙ ſi diuerſas habēt
iuriſdictiones: tunc erunt tot abſolutiones q̊t
excōmunicatiōes: hec Guil. ibidem inter alia
⁊ ſi celauerit vnam ex cauſis propter quas
erat excōmunicatus: erit abſolutio ſubreptitia
nec tenebit: vt de ſen. excom. c. officij. Quartū
deniqꝫ eſt: ꝙ poſt abſolutionē excōmunicator
abſoluto faciat mandata iuſta ⁊ rationabi-
lia: alias enī appellare pōt: vt extra de pactis
c. ſi. ⁊ de appel. c. vt debitus: in excōmunicatio-
ne tamē minori cauſam exprimat excōmuni-
catus ſacerdoti proprio ⁊ ſic ſe faciat abſol-
ui ſpecialiter ab eadem: ⁊ intelligitur ꝓprius
ſacerdos curatus vel dioceſanus aut alius
q̊ de licentia eoꝝ eſt electus: nec requirit̄ iura-
toria cautio: vt de ſen. excom. c. nuper: circa fi.
¶ Porro defunctus abſolui debet hoc modo
ſi fuerit ſepultus in cimiterio non exhumabit̄
corpus ſed ſepulchrum verberabit̄: vt fit cir-
ca viuos: vt di. ca. a nobis: ⁊ talis abſolutio
valet ſm Guil: vt ſepeliatur in loco ſacro: vel
vt ſepultus non exhumetur et oretur ac cele-
bretur pro eo: ⁊ licet in mortis articulo poteſt
abſolui quilibet excōmunicatus a ſimplici ſa-
cerdote: vt de ſen. excom. c. non eſt dubium: ⁊
de ſepul. c. parochiano: tamen mortuus abſol-
ui non poteſt niſi ab eo qui poterat eum ſanū
abſoluere: vt patet in dicto. c. a nobis. Et iteꝝ
licet excōmunicatus pōt etiam inuitus abſol-
ui ab excōmuoicatione: ſicut inuitus poterat
excōmunicari: imo etiam manente controuer-
ſia pōt aliquis excōmunicatiōem etiā iuſte la-
tam diſcrete remittere: ſi illius ſaluti viderit
expedire ſm Tho. in. iiij. diſt. xviij. Idē Alb.
Tamen mortuus abſolui non poteſt niſi in
eius morte ſigna cōtritionis apparuiſſent: vt
dicto. c. a nobis: ⁊ in glo. ¶ Sexto deniqꝫ que-
ri poteſt: vtrū abſolutionem extorquens per
vim vel per metū: beneficiū abſolutionis con-
ſequitur. ¶ Ad hoc rn̄det Grego. x. prout cō-
ſtituit in cōcilio generali lugdunēſ. ⁊ habetur
in. vj. de his que vi vel metus cauſa fiunt: di-
cens: abſolutionis beneficiū ab excōmunica-
tionis ſententia vel quacunqꝫ reuocatione i-
pſius aut ſuſpenſionis ſeu etiam interdicti ꝑ
vim vel metū extorta: preſentis cōſtitutionis
auctoritate omnino viribus euacuamus. Ne

aurem ſine vindicta violentie exereſcat auda-
cia malignandi: eos qui abſolutionē ſiue re-
uocationem huiuſmodi vi vel metu extorſerit
excōmunicationis ſententie decernimus ſub-
iacere: hoc ibi: ex quibus patꝫ ꝙ abſolutionē
extorquens eſt excōmunicatus ipſo iure: ſed
ſm Jo.an.a ſuo ordinario poteſt abſolui: qđ
ſm Jo.an. in nouella intelligendū eſt tam de
muliere ꝙ̄ de viro: licet dicat textus eos: dicit
inſuper glo. ſuper illo verbo: extorſerint: ꝙ ſi
quis metū intulit tamen iudex eum abſoluere
voluit: tunc abſolutionem extorquens nō ma-
net excōmunicatus: quia verba ſunt intelligē-
da cum effectu: ſimiliter ſi abſoluendus non
intulit ſed alius: non erit excōmunicatus: ſecꝰ
tamen ſi mandauit vel eius noīe factum ratū
habuit: dicit deniqꝫ ſuper eadē vltima glo. ꝙ
per vanū metum illatū non incurrit quis hāc
penā: qꝛ talis metus non inducit reſtitutionē:
nec proprie metus appellatur. Unde quis
metus dicatur iuſtus vel vanus: notatur eo.
ti. cum dilecti: ⁊ vt cōmuniter dicūt doctores
hoc arbitrio boni viri relinquendum eſt: ſm
Jo.an. in nouella. Ad laudem dei.

¶ De priuilegijs clericoꝝ ꝯiugatorū ⁊ non ꝯiugatorum: ⁊ de octo excommunicationibus ſeculares clericos concernentibus. ¶ Sermo xiij.

Non occides. Exodi. xx. Ex-
pediti vtcunqꝫ de ſententia excom-
municatiōis in generali: iaꝫ ad par
ticularia ſtilum ꝯuertentes: A Primo du-
ximus breuiter proſequi excōmunicationes
ſtatum clericalem cōcernentes. ¶ Ad cuius
euidentiā primo queri poteſt que ſunt emuni-
tatis priuilegia clericis a iure preſtita. ¶ Ad
hoc breuiter dicendū eſt per diſtinctionē: aut
enim clerici ſunt coniugati aut non: quia cleri
ci primā tonſuram habentes vel etiam mino-
res ordines poſſunt ſi voluerint cōtrahere ⁊
clericatum deſerere. Si ergo ſunt coniugati
gaudent priuilegio duplici: ſi tantū cum vni-
ca ⁊ virgine cōtraxerint: ⁊ alia que requirunt̄
ad clericatū non omiſerint: que priuilegia po-
nuntur in. vj. de cle. coniuga. c. vno. ¶ Primū
eſt ꝙ verberans illum incidit in excōmunica-
tionem: que ponit̄. xvij. q. iiij. c. ſi quis ſuadente.
¶ Secundū eſt ꝙ a iudice ſeculari nō poteſt
pro criminibus conueniri vel cōdemnari ciui-
liter vel criminaliter: vel etiā puniri: vt dicto ī
c. vno. li. vj. alioquin facientes contrarium in-
cidunt in eandem excōmunicationē ſicut vio-
lantes aliorum clericoꝝ priuilegia. Veruntā-
men hec priuilegia p̄dicti perdūt in ſex caſibꝫ.
¶ Primus eſt ſi tonſuram ⁊ veſtes clericales
non deferunt: vt dicto. c. vno. lib. vj. ¶ Secū-
dus autē ſi bigami fuerint accipientes duas
vxores aut vnaꝫ corruptam: vt li. vj. de biga.
c. vno: ⁊ videbitur latius inferius. ¶ Tertius
ſi actum clericatui contrarium exercuerint: vt
ſi militauerint: vt de cleri. non reſi. c. vlti. ⁊ in
glo: de ſen. excom. c. in audientia. ¶ Quartus
ſi etiam tonſuram ⁊ veſtes deferentes carnifi-
cum vel macellatorū aut tabernarioꝝ artem
exercent ⁊ moniti tertio non deſiſtunt: ſiue ea
re aſſumunt perdunt omnino priuilegium: ſi
coniugati: ſin autem in rebus tantū: ⁊ ſi oino
incedunt vt laici: perdunt etiam in perſonis
ꝙ̄diu hec agunt: vt in cle. de vi. ⁊ hone. cle. c.
dioce. ¶ Quintus ſi infra annū artem iocula-
torum imitantes etiam non ammoniti non di-
mittūt: vel ſi minori tempore admoniti nō de-
ſiſtūt vt li. vj. de vi. ⁊ hone. cle. c. clerici. ¶ Se-
xtus ſi imiſcent ſe tyrrannidi ⁊ enormitati eti-
am ſi nō ſunt admoniti priuilegiū perdūt: vt
de ſen. excō. c. cum nō ab hoīe: poſſunt tamen
portare arma ex iuſta cauſa: vt ſi tranſeūt per
loca periculoſa ꝓpter timorem hoſtiū vel la-
tronū licet percutere nō debeant niſi vim vi
repellendo. ¶ Septimus qn̄ propter crimen
aliq̄d degradati ſunt: vt de ver. ſig. c. nouimꝰ
vbi plane de hoc. Si vero clerici nō ſunt con
iugati tūc gaudent triplici priuilegio: q̄ priui-
legia dicunt̄ emunitates: ab eo quod extra: ⁊
munera: quaſi extra munera: eſt enim emuni-
tas quedā libertas cōpetens eccleſijs perſo-
nis ⁊ rebꝫ ad eos ſpectantibus. ¶ Primū er-
go priuilegiū eſt circa emunitatem pſone ha-
bens tria capl'a. ¶ Primū conſiſtit circa emu-
nitatē canonis. xvij. q. iiij. ſi q̄s ſuadente ꝙ ſi eū
pcuſſerit temere ſit excōmunicatus: etiā ſi vo-
luntarie ſe verberibus ſubijcit. vt de ſen. excō.
cōtingit. j. ⁊ idem eſt de intruſo in vincula: vt
eo. ti. c. nuper: niſi in caſu qui tangit̄ li. vj. de e-
lec. c. vbi periculum: ⁊ ſm quoſdā in caſu qui
ponit̄ de iureiur. in. c. ex reſcripto: iſtud tamen
priuilegiū ceſſat in multis caſibus etiam ipſo
alias priuilegiū retinente. Primus ſi prelatus
eccleſiaſticus eum capit per ſe vel per aliū: vt
de ſen. excom. c. vt fame: ⁊ eo. ti. lib. vj. ca. cleri
cos. Secundus ſi turbans officiū diuinū ab

habente officiū in eccl'ia ſiue de facto ſiue d̄
iure moderate percutit̄: vt eo. ti. c. veniēs et
iſtud moderate repetitum intelligit̄ i q̄tuor
caſibꝫ ſequentibꝫ. Tertius ſi dn̄s familiarē
moderate percutit. Quartꝰ ſi magiſter cau-
ſa diſcipline ſuū diſcipulū: de quibus latiꝰ in
ferius videbitur. Quintus ſi ꝓpinquus ꝓpin
quum clericum tn̄ inferioris gradus: eo. ti. c.
quum clericum tn̄ inferioris gradꝰ: eo. ti. ca.
cū voluntate. Sextus ſi turpit̄ inuētꝰ cū mr̄e
ſorore filia vxore ⁊c̄. vt eo. ti. ca. ſi vero. §. nec
ille. Septimus ſi pbabilit̄ ignorabat euꝫ cle
ricum: vt dicto. c. ſi vero. Octauꝰ ſi in loco: vt
eo. ti. c. j. Nonus vim vi repellendo: vt eo. ti.
c. ex tenore: ⁊ de homicid̄. cap. ſignificaſti. ij.
oēs hi caſus notāt̄ i dicto. c. cū voluntate
in glo. penul. Decimus ſi amēs furioſus vel
dormiens pcutit vt i cle. vna: de homicidio.
Undecimꝰ ſi negociatiōibꝫ ſe imiſcet: vt de
cohabi: cle. ⁊ mu. ex lr̄is. Scd̄m p̄inde capi
tulū ꝯſiſtit circa imunitatē rerū clerici nō ꝯiu
gati: ꝙ ſcꝫ a tali clerico pedagia ꝓ eius pſo-
na vel guidagia non exigant̄: vt li. vj. de cen
ſibꝫ: ꝙ̄ꝙ̄: vn̄ ſingularis pſona p̄uilegiū h̄ vi
olās excōicatꝰ ē: villa ciuitas vl' vniuerſitas
ſubiacet interdicto vt di. c. ꝙ̄ꝙ̄: ⁊ in cle. de i-
mu. ecc̄. ⁊ de cenſibꝫ: c. pn̄ti. Tertiū capl'm ē
de pena iponentiū clericis collectas aut alia
onera perſonalia: alias ſi moniti nō deſiſtunt
ſunt excōicati: de immu: ecc̄. nō minꝰ: c. ſi ad-
uerſus: ⁊ eo ti. lib. vj. c. vlti. vt infra patebit.
B Secundū priuilegiū cōſiſtit circa imu-
nitatē rerū eccleſiaꝝ: ſcꝫ ꝙ in ipis vel p ipis
tallijs vl' exactionibꝫ nō grauent̄: nec ipoꝝ ꝓ
uentuū pars aliq̄ ſubtrahat̄: nec aliqua one-
ra p cōmunitates vl' dn̄os imponant̄: vt de i-
mu. ecc̄. c. nō minus. c. ſi aduerſus: ⁊ eodē: ti.
li. vj. c. vlti. ⁊ idem ē de rebus clericoꝝ. vſibꝰ
deputatis non mercimonij cā delatis: vt di-
ctum eſt: veruntamen nō defenditur clericꝰ
a patrie ſtatutis in bonis proprijs tertio mo-
nitus ſe negociationibus immiſcens. ¶ Ter
tiū priuilegiū conſiſtit circa immunitatē fori
vel iudicij ſcꝫ ꝙ clericus in ſacris vl' in mino
ribus: incedens in habitu et tonſura corā iu-
dice ſeculari trahi non poteſt ciuiliter vel cri
minaliter: nec puniri per iudicem ciuilem: vt
xj. q. j. capi. j. ⁊. ij. ⁊ ca. continua: de foro com-
pe. ca. j. ⁊. ij. nec tali priuilegio renunciari po-
teſt ex pacto. xj. q. j. ca. iſta inolita. c. placuit: d̄
fo. cōpe. c. ſi diligenti: niſi delīq̄ri timmiſcendo
ſe tyrannidi ⁊ enormitati: tunc eīn ſeruatur il
lud capl'm cū n̄ ab hoīe: de iudicijs: vide pul
chrū pceſſū qđ etiā ꝓcedit ſi factus incorri-
gibilis dfert habitū ⁊ tonſurā. vt de ſen. excō.
c. ꝓpendimꝰ. Notandū tn̄ ꝙ h̄ priuilegiū cle
ricale oīno perdit̄ in tribꝫ caſibꝫ ſine monitio
ne p̄uia: ⁊ tribꝫ cū monitiōe p̄uia. Primus ca-
ſus ē qn̄ clericus ē degradatus: qꝛ tūc tradit̄
iudici ſeculari puniendus. vt dicto. c. nouimꝰ
⁊ de heret. c. ad abolendā: Forma vero degra
dationis ponit̄. li. vj. de penis. c. degradatio:
vbi plane de h̄. Scd̄us ſi p annū exercet ar
tē Goliardi vel bufonis vel ioculatoris licet
habitū ⁊ tōſurā deferat: vt. li. d̄ vi. ⁊ hone. cle.
clerici: Tertius qn̄ habitu ⁊ tōſura dimiſſis
ſe publice ſeuis imiſcet: ⁊ dico ſeuis: qꝛ diſtin
guit̄ inter crimia enormia leuia ⁊ mediocria:
q̄ diſtinctio ꝓbatur. dicto. c. ꝓpendimꝰ de ſen.
ex. c. in audiētia: c. cū nō ab hoīe: licet ⁊ circa
hec multa ſcripta ſunt: tamen concluſio eſt ꝙ
in enormibus non eſt neceſſaria monitio: i me
diocribus autem ⁊ leuibus ſic. Crimē aūt di-
cit̄ ſeuum quod ſine graui ſcandalo tolerari
non poteſt: de ſen. ex. c. cū illoꝝ: ⁊ maxime qn̄
ſm leges corporalis pena debetur ſimiliter
criminis publicitas perſone qualitas cōtra
quam infamia perſeuerantia ⁊ ſimilia ſeueri
tatem habent iudicare vt dicto. c. cum illorū
vn̄ Jo. an. de renū. c. niſi cū pridem: ſup glo.
ex loco iſto enumerat. xxiij. crimina que dicū-
tur grauia. ¶ Preterea primus caſus ex tri-
bus vbi requiritur preuia monitio eſt: quan-
do clericus ſe imiſcet nō enormibꝫ ſed medio
cribus vel leuibus licet tonſura dimiſſa ha-
bitum deferat laicalē. vt de vi. ⁊ hone. cle. ca.
ex lr̄is. Scd̄us ſi artē goliardi vel iocularo
ris infra ſpacium anni monitus non dimit-
tit. vt. eo. ti. li. vj. cap. vno: vbi dicitur ꝙ care-
bit omni priuilegio clericali: ⁊ ideo talē ver-
berans non incidit in canonem ſm Jo. an. et
archid̄. licet etiam ſit clericus in ſacris. Ter-
tius ſi officium carnificum ⁊ macelloꝝ publi
ce ⁊ perſonaliter exercet. tertioqꝫ monitus in
fra terminum non ceſſat: vel officium reaſſu
mit: vt in cle. j. de vi. ⁊ hone. cle. in dictis ergo
caſibus ipſo iure oē p̄uilegiū amittit. De p-
cutiente vero clericū ad ſe defendendū videbi
tur infra. Scd̄o principaliter q̄ri poteſt q̄ ſūt
excōicationes cōcernentes ſtatutū eccl'iaſti-
cum q̄s incidūt tranſgreſſores ipſo iure. Ad
hoc dicendū ꝙ p̄ma excōicatio eſt d̄ iudicibꝫ
⁊ habetur li. vj. de iudi. in. c. mulieres vbi dꝛ
ꝙ ex q̄cunqꝫ cauſa in iure nō expſſa non ſunt

in iudicio perſonaliter trahente: ſed ſi neceſſa
rium eſt eax teſtimonium in cā: mittet iudex
interdum ad eas expēſis ꝓducentis. aliodn
iudex fraudulenter vel ficto mō vadēs vt eā
occaſione tali viſitare poſſit: ⁊ iō eā in teſtem
noīari iuſſit: ē excōicatus: ⁊ intelligit̄ ꝓprie ō
iudice eccleſiaſtico. Dicit tamē Jo. an. in no
uella: ꝙ in eū caſum quo fieret talis fictio in
iure ciuili inter laicos non videt quare nō ſit
locus huius pene in iudice laico: ſed plus di
cit: ꝙ pars vel eius ꝓcurator: lʒ laici ſi ptici
parent huic fictioni: puto nominādo mulierē
in teſtē ad hunc finē: excōicati eſſent ex ptici
pio: vt de ſen. excō. c. nup: epus tñ abſoluere
pōt hanc excōmunicatonē: quia papa ſibi ñ
reſeruat. ¶ Secunda ꝓo ē de ꝯſeruatorib⁹
priuilegioꝝ que ponit̄ li. vj. de offi. de lega. in
c. hac conſtitutione. §. pars vero: vbi dicitur
ꝙ ſi pars ꝓcuraret ꝙ ꝯſeruatores de alijs ꝙ
de manifeſtis iniurijs ⁊ violentijs ſcienter ſe
intromitterent: ſeu ad alia que ad iudicialem
indaginem exigunt ſuam extenderēt poteſta
tem: eoipſo conſeruatores ꝑ vnū annū ab of
ficio ſunt ſuſpenſi ⁊ pars que procurauit ſen
tentiam excōmunicationis incidit a qua non
poteſt abſolui niſi indebite fatigato prius ō
expenſis ſatiſfaciat: ⁊ tunc ſm Jo. mo. ⁊ ar
chid: abſolui poteſt ab epō. Dicit etiam Jo.
an. ꝙ ſi tertius non participando in hoc pti
cipat hec ꝓcuraret hac pena ligat⁹ ñ eſſet: ꝑ
eo ꝙ in textu dicitur pars: vtrunqꝫ autem iu
dex qui participare videtur crimini damnato
etiam excōmunicatus eſt: remittit Jo. an. ad
c. contingit. j. de ſen. excō. ¶ Tertia ꝓinde eſt
de inquiſitoribus heretice prauitatis: ⁊ ē du
plex. Prima que ponitur in cle. j. de hereticis
circa finem: vbi determinatur de eis delinqn
tibus in tali officio inquiſitionis: ſiue in faci
endo ſiue in omittendo: ⁊ ſi epiſcopi ſunt vel
ſuperiores: triennio ſuſpenduntur ab officio:
alij vero ſententiam excommunicationis in
currunt per ſolum romanum pontificem ab
ſoluendi: hic textus. Unde vt dicit̄ in gloſa:
nota ꝙ duo requiruntur ad hanc penam. ſcʒ
ꝙ fiat contra iuſticiam ⁊ cōtra ꝯſcientiam: et
ſimilem penam incurrunt qui vexant inquiſi
tores quo quomodo ſuper hoc quod gloſat
Pau. vt in citationibus fideiuſſionibus ⁊ ſimi
libus vt dicit Matt. ꝙ ſi quis offendit aliquē
de familia epī vel inquiſitoris qui inerat ad
capiendum hereticum: non tamen animo iꝫ
pediendi officium vel iuuandi hereticum: ſʒ

propter inimicitias vel aliam cauſam: nō ꝑt
dici quod impediat officium: poterit tamen
contra eū ꝓcedi tanqꝫ ꝯ ꝯturbatorē officij:
ſm ea que notat Jnno. in. c. j. de offi. dele. in
glo. magna circa pn. Ceterū ꝑ eo ꝙ dr in tex
tu ꝙ ſi odij grā vel amoris lucri aut comodi
tēporalis obtentu contra iuſticiā ⁊ cōſcienti
am ſuaʒ obmiſerint ꝯ quēlibet ꝓcedere vbi
fuerit ꝓcedendū: ſubinfert glo. ꝙ ſi ex alia cā
obmiſerint: nō hʒ locū pena in eiſdē. vñ omis
hereticus licet etiā omnino occult⁹ ē excōica
tus ipſo iure vt eo. ti. c. ad abolēdā: ⁊. c. excōi
cam⁹. ⁊ h ſentit glo. h ⁊ idē tenet Jo. an. xxi
ij. q. j. in ſūma. idē Goff. ⁊ Ray. in ſūmis. Se
cūda ꝓo ſnīa ponit̄ in cle. ij. de heret. vbi po
nitur ꝙ nullus inquiſitor eſſe poterit niſi. xl.
annum etatis attigerit: ⁊ ne pretextu officij in
quiſitionis quibuſuis modis illicitis pecuniā
extorqueant: nec ſcienter ob delictum clerico
rum eccleſiarum bona fiſco etiam eccleſie ap
plicare ꝑſumant: ꝙ ſi ſecus in his vel eoꝝ al
tero fecerint. excommunicati ſunt ipſo facto:
non abſoluendi niſi ſatiſfactione ꝑmiſſa his
a quibus extorſerint: nullis priuilegijs ſeu re
miſſionibus ſuper hoc valituris. dicit glo: ꝙ
hic non prohibetur imponi pena pecuniaria
ſed prohibet illicitas exactiones: ſecus eſt de
licitis ⁊ hoc vult litera que dicit. extorqueāt
quod ſonat vitium violentie vel fraudis: et
ſic ſecus ſi iuſte condemnent: caueant tamen
ne imburſent quia reputaretur extorſio: ſed
dent pauperibus vel applicent officio inquiſi
tionis. Dicit etiam gloſa ꝙ bona clericorum
ꝓpria propter hereſim cōfiſcari poſſunt: ⁊ ad
dit glo. ſup verbo pecuniam. ꝙ nomine pecu
nie intelligitur quodcunqꝫ extimabile commoduʒ
idem Pau. ⁊ Genze. j. q. j. ca. quicquid. c. ſunt
nonnulli. Quod autē debet precedere ante ab
ſolutionē ſatiſfactio. intelligit glo: ſi habeant
vnde ſatiſfaciant: ⁊ tunc abſolui poſſunt ab
ordinario: ſi tamen bona iuſte fuerint con
fiſcata et hereticus poſtea conuerteretur ad
fidem: non ſunt eidem ex debito reſtituenda
niſi de gratia ſm Matth. eo. ti. et in. capitul.
vergentis. in fine. ¶ Quarta autē eſt de
prelatis inſtituentibus heredes hereticos: q̄
ponitur extra de heret. ca. ſi quis epiſcopus:
vbi dicit concilium affricanum: ꝙ epus hereti
cos ſiue extraneos ſiue conſanguineos inſti
tuens heredes excōmunicatus eſt ⁊ h intelli
gitur de q̄libet clerico: vt patʒ ibidē in. c. ſeqn
ti: ⁊ intelligitur de bonis ꝓprijs: quia de bo

nis eccleſie teſtari non poteſt. Quinta prete
rea eſt de prelatis per terras vagantibus: ⁊
ponitur in extrauagan. vt prelatoꝝ: vbi excō
municat prelatos qui latenter habitu trāſfor
mato recedunt ab eccleſijs ſuis: ⁊ interdicunt
ad curiam veniunt: ⁊ illicenciati recedunt: ⁊
receptatores eorum ſcienter: ⁊ ideʒ habetur
in extrauagan. ſi decedat: vbi excōmunicat e
os etiam ſi patriarchali dingitate fulgeant:
ſed quis eos abſoluet ignoro. Sexta eſt de ſe
queſtratione fructuū ⁊ ponitur in clemen. v
na. de ſequeſtra. poſſ. §. ſi quis: vnde ſeque
ſtratur beneficiū per ordinariū loci vna ſen
tentia in poſſeſſorio vel petitorio in curia con
tra eum qui triennio nō poſſedit promulgata
⁊ impediens vel ſequeſtrans vel occupans
fructus eſt excōmunicatus: ⁊ ſi de ligatorib⁹
eſt: cadit de iure ſuo: ⁊ ſm Paulū. de liʒa: hoc
verbum impedire intelligitur hic de facto: ſe
cus ſi de iure: puta allegando ſententiā non
eſſe lataʒ: ⁊ dicit glo. ꝙ ſub hoc verbo ſi quis
continetur etiam epiſcopus: nec poſſunt ab
ſolui niſi fructus reſtituant vel extimationem
⁊ tunc abſoluant̄ ab ordinario: nec etiam re
miſſio partis aduerſe iuuaret: quia ꝑdicti fru
ctus non ſunt in libera diſpoſitione partis ad
uerſe: eo ꝙ ſunt bona eccl̄ie: ⁊ hoc ſentit Frā
ciſ. de zab. qui dicit: ꝙ in eo ꝙ non fit abſolutio
niſi prius amoto impedimento: contra illos q̄
in electionibus matrimonijs vel alijs quibuſ
libet negotijs voluntarie ⁊ malitioſe impe
dimēta ꝓponunt: ꝙ nō poſſunt abſolui niſi in
tereſſe reſtituant ſi pñt ⁊ impedimenta remo
ueri faciunt: ⁊ credit Laudunus confeſſores
maxime diſcretos ⁊ literatos errare ſi alias i
ſtos abſoluunt. Deniqꝫ dicit glo. in verbo nul
latenus ⁊ omnes ſcribentes ſuper eodem ꝙ
ordinarius hunc abſoluere poteſt. Septima
deniqꝫ eſt de ſtudentibus legentibus vel au
dientibus leges vel phyſicam: que ponit̄ in. c.
ſup ſpecula. §. quia vero. extra ne cle. vel mo.
Ad cuius euidentiam ſciendum: ꝙ ſeculares
clerici accedere poſſunt ad theologiaʒ vel ad
canones tam audiendo qꝫ legendo ⁊ ſtuden
do: vt dicit. §. quia vero: ⁊ idem eſt de artibus
ſeu naturalibus. Si vero ad leges aut phyſi
cam audiendas legendas vel ſtudendas ac
cedunt: tunc ſi non ſunt preſbyteri vel benefi
ciati: ſine metu conſtitutionis huius. id eſt ſi
ne pena excōmunicationis legere poſſunt ⁊
ſtudere. Si vero preſbyteri ſunt licet non be
neficiati: incidunt in canonem: niſi infra duos

menſes deſiſtant: aut licet deſiſtant ad temp⁹
tamen iterum in eis audire legere vel ſtudere
incipiunt: quia ſi fieret fraus legi: quod vitan
dum eſt ſm Hoſtien. ⁊ Joh. an. Si vero non
ſunt preſbyteri ſed beneficiati: tunc non inci
dunt canonem niſi habuerint dignitates vel
perſonatus ſeu eccleſias. plebanias ſub ſe ca
pellas habentes in quibus inſtituuntur cleri
ci perpetui: nec cōuenientes ab ipſis amoue
ri abſqꝫ cauſa rationabili: imo vult ibidē glo.
ꝙ intelligi debet textus de omnibus eccleſijs
curam animarū habentibus: quia maior eſt
ratio de habentibus curam animarū qꝫ de ꝑ
ſonatibus nullam curam habentibus: preſer
tim cum is qui ad curam animarum eligitur
ad ordinem ſacerdotij promoueri obligat̄: a
lioquin eadem eccleſia ipſo iure priuatus eſt:
vt de ꝓben. c. extirpāde. §. ꝙ vero: ⁊ dicit Ho
ſtien. vicariū perpetuum eccleſie curate hac
cōſtitutione conſtringi. Addit inſuper glo. pe
nul. in dicto. c. ſuper ſpecula: ⁊ Jnno. ac Ho
ſtien. ꝙ auctoritate canonis huius excōmuni
cati abſolui poſſunt a quolibet epiſcopo tam
domicilij qꝫ ſtudij: tutius tñ eſt ꝙ tantū abſol
ui pñt ab epiſcopo domicilij. Octauo poteſt
addi quedā excōmunicatio licet ſit particula
ris: que ponit̄ extra de loca. ⁊ conduc. j. c. ꝙ ſcʒ
excōmunicati ſunt magiſtri ⁊ ſcholares Bo
nonie qui ante tempus ꝯductionis alioꝝ ma
giſtroꝝ vel ſcholariū hoſpitia cōducunt ſine
ipſoꝝ conſenſu: ex quo patet ꝙ non obligaren
tur cōducentes ante tēpus hoſpitia per ſcho
lares nō habitata: ⁊ licʒ Hoſtien. dicat ꝙ hac
excōmunicatiōe ligantur etiā alibi ſtudentes
tamen Goff. Jnno. Abbas ⁊ Ja. an. tenent
ꝯtrariū dicentes eā eſſe localem vt verba ſo
nant: verūtamē ſm quoſdā valent ad alia ſtu
dia tanqꝫ preceptū: licet non rōne pene ſcʒ ex
cōmunicationis: poſſunt aūt hmōi excōmuni
cati ab ordinario abſolui: ex quo enī papa ſibi
non reſeruat abſolutionē: epo concedere vide
tur: vt de ſen. excom. c. nuper. c. penull. eo. ti. in
glo. penul. De nona vero excōmunicatione. ſ.
illoꝝ qui inducunt alios ad vouendū ⁊ voto
eligendū ſepulturam: videbit̄ in ſermone ſe
quenti: quia eſt ſententia cōmunis religioſis ⁊
clericis ſecularibus. Ad laudem dei.

¶ De vndecim excōicationib⁹ q̄ con
cernūt ſtatum religioſoꝝ: tā poſſidē
tium qꝫ mendicantiū. ¶ Ser. xxxj.

Non occides. Exod. xx.

Viſis de excōicationib⁹ q̄ concernūt ſolum clericos ſeculares: iam ordine debito proſequendū eſt: de his que religioſoꝝ ſtatum comprehendunt tam poſſidentiū q̄ȝ mendicantiū. ¶ Pro quo ſciendū ꝙ p̄ma excōmunicatio eſt de apoſtatis: que ponitur in .vj. ne cleri. vel mo. vt periculoſa: vbi dicit: ꝙ ſi tacite vel expreſſe profeſſus quācunq̄ȝ religionē in ſcholis vel alibi temere ſue religionis habitum dimittit: eſt excōmunicatus ipſo facto: dicit ibidē glo. ꝙ ſi ex cauſa dimittit habitum: puta propter timorem non eſt excōmunicatus. ⁊ Jo. an. in nouella non putat eſſe de mente legiſlatoris: ꝙ monachus in cella dimittens habitū vel dū in occulto balneum intrat aut in lecto ſine habitu iacet: ligetur hac excōmunicatione: ſed qñ ſe conſpectib⁹ hoīm exhibet ſine habitu: in habitu laicali vel ſecularis clerici ſine iuſta cauſa: tunc ligetur: quātomagis ſi ex turpi cauſa: vt eundo ad lupanar ⁊ ad hoc faciat principiū capituli qḋ vult eoꝝ vagationibus prouidere: vnde Hein. boyc: in c. preterea. de apoſtatis dicit: ꝙ ibi eſt argumētum ꝙ omnis apoſtata religionis eſt excōmunicatus. Idem archid. Jo. an. ⁊ Hoſtien. Nec ab iſta excōmunicatione excuſatur religioſus curatus eccleſie parochialis ſi dimittit habitū: ſm Jo. cald. in quadā additione: in iſto. c. ſuper verbo aliquis: nec mirū cū Guil. de mon. laud. in cle. ij. de cenſibus: ſuper verbo conſumunt: dicat ꝙ iſtud. ca. vt periculoſa etiam locum habet in epo religioſo ſi dimittit habitū: huius tamen excōmunicationis abſolutionē papa ſibi non reſeruat. ¶ Secūda excōmunicatio eſt de religioſis ſtudia literaruȝ accedentibus ſine licentia: que ponitur in dicto. c. vt periculoſa: vbi dicit: ꝙ religioſus ſine licentia ſui p̄lati cum cōſilio ſui cōuentus accedens ad ſtudia literarū eſt excōmunicatus ipſo facto: et dicit glo. ſuper verbo: a ſuo prelato: ꝙ eps ſine licentia abbatis vel locum tenētis qui proprius ſuus p̄latus dicitur: hanc licētiam dare non pōt: immo nihilominus incurreret illam excōmunicationē: ⁊ eſt eadem excōicatio cū precedenti. ¶ Tertia excōmunicatio eſt de docentib⁹ tales religioſos: ⁊ habet̄ in vi. c. vt periculoſa: vbi ſubdit̄: doctores ſiue magiſtri que religioſos ſuo habitu dimiſſo leges vel phyſicā audientes ſcienter docere aut in ſcholis ſuis retinere preſumpſerint: eo ipſo ſimili ſint ſententia innodati: vbi glo. arguens ꝙ doctor non eſt excōmunicatus ſi religioſus nō dimiſit habitū: poſtea tenet ꝯtrariū: ⁊ hoc placet archid. ⁊ dicit Jo. an. hoc teneas saltē poſtq̄ȝ monachus canonem incidit: vt ſic ſaltem excōmunicato cōmunicet in crimine ſup quo obligatus eſt ⁊ remittit ad. c. cōtingit: de ſen. excom. Quod ſi monachus talis ſcholas exire noluerit: dic̄ glo. ꝙ doctor exeat ſcholas ſicut fit quando excōmunicatus intrat eccleſiā: huius etiam abſolutionē papa ſibi non reſeruauit. ¶ Quarta excōicatio eſt de ſtudentibus phyſicam vel leges: ⁊ ponitur extra ne cle. vel mo. c. non magno: vbi dicit concilium turoneñ. ꝙ religioſi profeſſi exeuntes ad audiendū leges vel phyſicam: niſi infra duos menſes ad clauſtrum redeant: excōmunicati ſunt: ⁊ in nulla cauſa patrocinari poſſunt: ⁊ in choro capitulo ⁊ ceteris erunt vltimi nec ſine diſpenſatione pape poſſunt promoueri: ⁊ addit̄ eo. ti. c. ſuper ſpecula: ꝙ eoꝝ excōmunicatio p ordinarios locoꝝ debet publicari. Hic tamē eſt cōtrouerſia inter doctores: nam quidā tenent ꝙ q̄ȝcito religioſi in ſcholis audire incipiunt: ⁊ ſi ſemel audiant legant vel ſtudeāt: ipo facto omnes penas incurrunt: hoc Hoſtien. in dicto. c. ſuper ſpecula: ⁊ hoc eſt ſecurius ꝓpter obſeruationē. ca. huius ſup ſpecula. Alij vero vt Vincen. Goff: Inno. ⁊ archid. dicūt ꝙ talis habet duos menſes infra quos illas penas euitare poteſt: ꝙ ſi talis non exit ſed in clauſtro ſuo audit legit vel ſtudet leges vel phyſicam: tunc ſimiliter eſt duplex opinio. dicit. Inno. in dicto. c. non magno: ꝙ ſimili modo incidunt canonem. Idem tenet Hoſtien. dicens: ꝙ licet non ligetur iſta cōſtitutione q̄ ad verba tamen quo ad mentem legiſlatoris bene ligat̄: quia finalis cauſa huius cōſtitutionis eſſe videtur: ꝙ iſte ſcientie religioſis non cōgruunt: ⁊ hec opinio tutior eſt: ideo contrariā opinionem gratia breuitatis omitto. Concludit tamen Jo. an. ꝙ a lectione auditu ⁊ p̄ncipali ſtudio hic prohibent̄: qḋ quidā declarant dicentes: ꝙ ſi ſtudens in legibus hoc facit principaliter cauſa illas ſciendi tunc ligatur: ſin autem ſed ſolū in q̄ȝtuȝ facere poſſunt ad notitiam canonū: hoc facere poteſt nec canonem incidit. ſed quia phyſica ad cognitionem alterius ſcientie non multū facere poteſt ideo religioſus eam ſtudens indiſtincte ligatur: hanc tamen abſolutionem ſibi papa non reſeruauit: niſi quantū ad promotionē: vt in dictis. c. non magno: ⁊ ſup ſpecula. ſm Hoſt. Spe. ⁊ Jo. an. ¶ Quinta excōicatio ē de religioſis diſcurrētib⁹ q̄ ponit̄ in cle. de ſta. mo. c. ne in agro. §. q: ꝓ nō nulli monachoꝝ ſicut accepim⁹ ſuaui iugo regularȝ obſeruātie obiectū interdū ꝓprijs relictis monaſterijs: ſe ī eis ſecure morari non poſſe fingētes: vł alio colore q̄ſito p curias p̄ncipū euagādo diſcurrunt ⁊ niſi a p̄latis eoꝝ petita pēſio vł ſubuētio aſſignet̄ eiſdē ꝯſpirantes in illos eiſq̄ȝ ꝑditionem vel alia grauia imponētes: eos capi vel incarcerari: ipſorum monaſteria cōburi ꝓcurāt: ⁊ interdū ipoꝝ monaſterioꝝ bona in totū vel in ptē non modicā occupare p̄ſumūt ⁊c̄. ⁊ hos excōicat ipſo facto: ſi ad curias ſe ꝯferūt: vt p̄latis aut monaſterijs ſuis damnū inferāt: ⁊ ſm glo. hȝ locū tā in canonicis regularib⁹ q̄ȝ monachis n̄ tm̄ ī his q̄ adminiſtrationē aliq̄ȝ habēt ⁊ addit glo. ꝙ duo req̄runt̄ ad hāc excōicationē ſcȝ ꝙ curiā intrauerint ⁊ aīm damnādi monaſteriū vel p̄latū habuerint nec putat ponderādū hr̄e licētiā: vel non hr̄e: cū h̄ in textu nō repetat̄: hinc ē ꝙ etiā de licētia prelati curiā intrās. ſ ad h̄ intrās ē ligat⁹. ex ſolo ḡ exitu clauſtri ob hāc cauſam non ligat̄. Qḋ ſi curiam intrauit hoc animo ſed damnum non intulit: vel quia forte non potuit vel penituit. dicit glo. ꝙ nihilominus eſt ligatus. Idem dicit Paulus. Hanc etiaȝ excommunicationis abſolutionem ſibi papa nō reſeruauit. ¶ Sexta excōmunicatio eſt de monachis arma tenentibus ⁊ ponit̄ ī dicto. c. ne in agro. §. quia vero. vbi ſubditur: prefate quoq̄ȝ ſententie monachos infra ſepta monaſteriorum ſine licentia abbatum ſuorū arma tenentes decreuimus ſubiacere. et poteſt prior hanc licentiam dare qui eſt loco abbatis. ar. ne ſede va. cap. j. et. de ſta. mona. c. monachi. nec ſm Paulum ſufficit petere licentiam niſi obtineatur: vt de elec: ca. ſi religioſus. ⁊ lib. vj. de teſta. ca. ſi religioſus. ⁊ addunt. Pau. ⁊. Genze. ꝙ hoc verbum tenētes denotat temporis continuationem: vt ſic tenere ſit cum effectu. ff. de ver: ſig. l. nomen. §. tenere. Qḋ ſi tenet eandem extra monaſteriū non hȝ in eo locū hec pena ſm glo. ⁊ Guil. q̄ addit ſi etiam monachus teneat ī alieno monaſterio non ſuo. q: littera loquens ſepta monaſterij. debet itelligi de proprio monaſterio q̄uis autem non ſit locus pene ſi tenet ea extra ſepta monaſterij: tamen hoc non licet hec tamen ſententia non includit canonicos regulares ſm veriorem opinionem quā tenet Genzelinus cuius ratio eſt. quia in hac excōmunicatione nō addidit d̄ canonicis ſicut in prima nec debet fieri extenſio huius pene ad non ſuos terminos licȝ ipſi anime videatur eſſe fauorabilis. ¶ Hic primo queri poteſt vtrum indiſtincte verum ſit: ꝙ nō licet monacho tenere arma ſine licentia ſui abbatis p̄ſertim cum contingere poteſt magnum periculum: quia ſi abbas odio capitali monachū perſequatur poteſt eum percutere: vulnerar̄ ⁊ interficere. nec ſe poſſet monachus defendere vim vi repellendo: quod tamen ē de iure naturali. vt de reſti. ſpo. c. olim. j. ⁊ in cle. paſtoralis: de re iudi. Ad hoc reſpondet Guil. ꝙ ſic ille tex. debet intelligi: ꝙ abbatis licētia debet peti ſi tamen talis eſt erga ſuos monachos ꝙ ab eo ſit licentia poſtulanda: nam ſi talis eſſet ꝙ eius ꝯſortium eſſet intolerabile. vt quia parit ꝯtumeliam creatoris. vel quia ſubditis iniungit intolerabilia. vel q: monachos odio capitali perſequitur: tunc ſine licētia eius poſſunt monachi arma aſſumere: ſi n̄ poteſt alijs remedijs ſuccurri vt de appel. c. de priore: de homicid. c. ſignificaſti: ⁊ in dicta cle: paſtoralis. ¶ Scḋo queri poteſt: qḋ p arma debet intelligi: cum armorum appellatio videatur eſſe generalis: ita ꝙ cōprehendit etiam lapides. Ad hoc reſpondet glo. ꝙ hoc ꝟbum arma non ſumit̄ hic ita latiſſime: hinc dicit. Pau. ꝙ h̄ loquitur de armis militaribus: non clericorum que ſunt lachryme: vt. xxiij. q. vlt. c. conuenior: vbi ſubdit Ambro. Lachryme mee mea arma ſunt: talia enim munimenta ſunt ſacerdotis: aliter nec debeo nec poſſuȝ reſiſtere: ⁊ quod hoc itelligi debet de armis que ſunt ad vſum pugne: alias ſi in camera vel infra ſepta monaſterij monachus lapides habeat ad alium certum vſum vel cultellum antiquum ꝓ coquina vł q̄d ſimile: nō eſt locus huic pene: ſecus ſi lapides habeat iuxta ianuam ad vſum pugne videndū tm̄ ē ex forma modo ⁊ alijs circūſtantijs: an talia teneat vt arma offenſibilia ſeu defenſibilia vt ſunt ea que communiter ad inuadendum vel defendendum arma dicūtur. cui ꝯcor. Guil. dicens ꝙ h̄ comprehenduntur arma ⁊ hoc ſm h̄ iudicare debet: q̄ tamen ꝯiecture non ſūt neceſſarie in notis ⁊ maiorib⁹ armis: vt lanceis gladijs: baliſtis ⁊ fuſtibus. ſed Genze dicit ꝙ non fuit mens cōditoris ſi monachus teneat lapides vel fuſtes ꝙ ſit locus huic pene: naȝ

Non occides. Exod. xx.

n Viſis de excõicationibꝫ ꝙ̄ concernūt
ſolum clericos ſeculares: iam ordi⸗
ne debito proſequendū eſt: de his que religio
ſoꝝ ſtatum cõphendunt tam poſſidentiū ꝙ̄
mendicantiū. A Pro quo ſciendū ꝙ ꝑma
excõmunicatio eſt de apoſtatis: que ponitur
in. vj. ne cleri. vel mo. vt periculoſa: vbi dicit:
ꝙ ſi tacite vel expreſſe profeſſus quãcunq̄ re
ligionē in ſcholis vel alibi temere ſue religio⸗
nis habitum dimittit: eſt excõmunicatus ipſo
facto: dicit ibidē glo. ꝙ ſi ex cauſa dimittit ha⸗
bitum: puta propter timorem non eſt excõmu
nicatus. ⁊ Jo. an. in nouella non putat eſſe de
mente legiſlatoris: ꝙ monachus in cella di⸗
mittens habitū vel dū in occulto balneum in⸗
trat aut in lecto ſine habitu iacet: ligetur hac
excõmunicatione: ſed qñ ſe conſpectibꝫ hoīm
exhibet ſine habitu: in habitu laicali vel ſecula
ris clerici ſine iuſta cauſa: tunc ligetur: quãto⸗
magis ſi ex turpi cauſa: vt eundo ad lupanar
⁊ ad hoc faciat principiū capituli qḋ vult eoꝝ
vagationibus prouidere: vnde Hein. boyc: in
c. preterea. de apoſtatis dicit: ꝙ ibi eſt argumē
tum ꝙ omnis apoſtata religionis eſt excom⸗
municatus. Idem archid. Jo. an. ⁊ Hoſtien.
Nec ab iſta excõmunicatione excuſatur reli⸗
gioſus curatus eccleſie parochialis ſi dimittit
habitū: ſm Jo. cald. in quadã additione: in i⸗
ſto: c. ſuper verbo aliquis: nec mirū cū Guil.
de mon. laud. in cle. ij. de cenſibus: ſuper ver⸗
bo conſumunt: dicat ꝙ iſtud. ca. vt periculoſa
etiam locum habet in epō religioſo ſi dimittit
habitū: huius tamen excõmunicationis abſo⸗
lutionē papa ſibi non reſeruat. ¶ Secūda ex⸗
cõmunicatio eſt de religioſis ſtudia literaruꝫ
accedentibus ſine licentia: que ponitur in di⸗
cto. c. vt periculoſa: vbi dicit̃: ꝙ religioſus ſine
licentia ſui p̄lati cum cõſilio ſui cõuentus acce
dens ad ſtudia literarū eſt excõmunicatus i⸗
pſo facto: et dicit glo. ſuper verbo: a ſuo prela
to: ꝙ epſ ſine licentia abbatis vel locum tenē
tis qui proprius ſuus p̄latus dicitur: hanc licē
tiam dare non pōt: immo nihilominus incur⸗
reret illam excõmunicationē: ⁊ eſt eadem ex⸗
cõicatio cū precedenti. ¶ Tertia excõmunica
tio eſt de docentibꝫ tales religioſos: ⁊ habet̃
in vi. c. vt periculoſa: vbi ſubdit̃: doctores ſiue
magiſtri que religioſos ſuo habitu dimiſſo le
gea vel phyſicā audientes ſcienter docere aut
in ſcholis ſuis retinere preſumpſerint: eo ipſo
ſimili ſint ſententia innodati: vbi glo. arguens
ꝙ doctor non eſt excõmunicatus ſi religioſus
nō dimiſit habitū: poſtea tenet ꝯtrariū: ⁊ hoc
placet archid. ⁊ dicit Jo. an. hoc teneas ſaltē
poſtq̄ monachus canonem incidit: vt ſic ſal⸗
tem excõmunicato cõmunicet in crimine ſup
quo obligatus eſt ⁊ remittit ad. c. cõtingit: de
ſen. excom. Quod ſi monachus talis ſcholas
exire noluerit: dic̄ glo. ꝙ doctor exeat ſcholas
ſicut fit quando excõmunicatus intrat eccle⸗
ſiã: huius etiam abſolutionē papa ſibi non re
ſeruauit. ¶ Quarta excõicatio eſt de ſtuden⸗
tibus phyſicam vel leges: ⁊ ponitur extra ne
cle. vel mo. c. non magno: vbi dicit concilium
turoneñ. ꝙ religioſi profeſſi exeuntes ad audi
endū leges vel phyſicam: niſi infra duos men
ſes ad clauſtrum redeant: excõmunicati ſunt:
⁊ in nulla cauſa patrocinari poſſunt: ⁊ in cho⸗
ro capitulo ⁊ ceteris erunt vltimi nec ſine di⸗
ſpenſatione pape poſſunt promoueri: ⁊ addit̃
eo. ti. c. ſuper ſpecula: ꝙ eoꝝ excõmunicatio ꝑ
ordinarios locoꝝ debet publicari. Hic tamē
eſt cõtrouerſia inter doctores: nam quidã te⸗
nent ꝙ q̄cito religioſi in ſcholis audire incipi
unt: ⁊ ſi ſemel audiant legant vel ſtudeãt: ipo
facto omnes penas incurrunt: hoc Hoſtien.
in dicto. c. ſuper ſpecula: ⁊ hoc eſt ſecurius ꝓ⸗
pter obſeruationē. ca. huius ſup ſpecula. Alij
vero vt Vincen. Goff. Inno. ⁊ archid. dicūt
ꝙ talis habet duos menſes infra quos illas
penas euitare poteſt: ꝙ ſi talis non exit ſed in
clauſtro ſuo audit legit vel ſtudet leges vel
phyſicam: tunc ſimiliter eſt duplex opinio. di⸗
cit. Inno. in dicto. c. non magno: ꝙ ſimili mo⸗
do incidunt canonem. Idem tenet Hoſtien.
dicens: ꝙ licet non ligetur iſta cõſtitutione ꝙ̄
ad verba tamen quo ad mentem legiſlatoris
bene ligat̃: quia finalis cauſa huius cõſtitutio
nis eſſe videtur: ꝙ iſte ſcientie religioſis non
cõgruunt: ⁊ hec opinio tutior eſt: ideo contra
riã opinionem gratia breuitatis omitto. Con
cludit tamen Jo. an. ꝙ a lectione auditu ⁊ ꝑn
cipali ſtudio hic prohibent̃: qḋ quidã decla⸗
rant dicentes: ꝙ ſi ſtudens in legibus hoc fa⸗
cit principaliter cauſa illas ſciendi tunc liga
tur: ſin autem ſed ſolū in q̄tuꝫ facere poſſunt
ad notitiam canonū: hoc facere poteſt nec ca
nonem incidit. ſed quia phyſica ad cognitio⸗
nem alterius ſcientie non multū facere poteſt
ideo religioſus eam ſtudens indiſtincte liga⸗
tur: hanc tamen abſolutionem ſibi papa non
reſeruauit: niſi quantū ad promotionē: vt in
dictis. c. non magno: ⁊ ſup ſpecula. ſm Hoſt.
Spe. ⁊ Jo. an. ¶ Quinta excõicatio ē de re
ligioſis diſcurrētibꝫ ꝙ̄ ponit̃ in cle. de ſta. mo.
c. ne in agro. §. qꝛ ꝓo nō nulli monachoꝝ ſicut
accepim⁹ ſuaui iugo regularꝫ obſeruãtie ob
iectū interdū ꝓpꝛijs relictis monaſterijs: ſe ī
eis ſecure morari non poſſe fingētes: vł alio
colore q̄ſito ꝑ curias ꝑncipū euagãdo diſcur
runt ⁊ niſi a p̄latis eoꝝ petita pēſio vł ſubuē⸗
tio aſſignet̃ eiſdē ꝯſpirantes in illos eiſq̄ ꝑ⸗
ditionem vel alia grauia imponētes: eos ca⸗
pi vel incarcerari: ipſorum monaſteria cõbu
ri ꝓcurãt: ⁊ interdū ipoꝝ monaſterioꝝ bona
in totū vel in ptē non modicã occupare p̄ſu⸗
mūt ⁊c. ⁊ hos excõicat ipſo facto: ſi ad curias
ſe ꝯferūt: vt p̄latis aut monaſterijs ſuis dam
nū inferãt: ⁊ ſm glo. hꝫ locū tã in canonicis
regularibꝫ q̄ monachis ñ tñ ī his ꝙ̄ admini⸗
ſtrationē aliq̄ habēt ⁊ addit glo. ꝙ duo req⸗
runt̃ ad hãc excõicationē ſcꝫ ꝙ curiã intraue
rint ⁊ aīm damnãdi monaſteriū vel p̄latū ha
buerint nec putat ponderãdū hr̄e licētiã: vel
non hr̄e: cū h̄ in textu nō repetat̃: hinc ē ꝙ etiã
de licētia prelati curiã intrãs. ſ ad h̄ intrãs ē
ligat⁹. ex ſolo ḡ exitu clauſtri ob hãc cauſam
non ligat̃. Qḋ ſi curiam intrauit hoc animo
ſed damnum non intulit: vel quia forte non
potuit vel penituit. dicit glo. ꝙ nihilominus
eſt ligatus. Idem dicit Paulus. Hanc etiaꝫ
excommunicationis abſolutionem ſibi papa
nō reſeruauit. B Sexta excõmunicatio
eſt de monachis arma tenentibus ⁊ ponit̃ ī
dicto. c. ne in agro. §. quia vero. vbi ſubditur:
prefate quoq̄ ſententie monachos infra ſe⸗
pta monaſteriorum ſine licentia abbatum ſu
orū arma tenentes decreuimus ſubiacere. et
poteſt prior hanc licentiam dare qui eſt loco
abbatis. ar. ne ſede va. cap̄. j. et. de ſta. mona.
c. monachi. nec ſm Paulum ſufficit petere li
centiam niſi obtineatur: vt de elec: ca. ſi reli⸗
gioſus. ⁊ lib. vj. de teſta. ea. ſi religioſus. ⁊ ad
dunt. Pau. ⁊. Genze. ꝙ hoc verbum tenētes
denotat temporis continuationem: vt ſic te⸗
nere ſit cum effectu. ff. de ver: ſig. l. nomen. §.
tenere. Qḋ ſi tenet eandem extra monaſteriū
non hꝫ in eo locū hec pena ſm glo. ⁊ Guil. ꝙ̄
addit ſi etiam monachus teneat ī alieno mo
naſterio non ſuo. qꝛ litera loquens ſepta mo
naſterij. debet ītelligi de proprio monaſterio
q̄uis autem non ſit locus pene ſi tenet ea ex⸗
tra ſepta monaſterij: tamen hoc non licet hec
tamen ſententia non includit canonicos re⸗
gulares ſm veriorem opinionem quã tenet̃
Genzelinus cuius ratio eſt. quia in hac excõ
municatione nō addidit ḋ canonicis ſicut in
prima nec debet fieri extenſio huius pene ad
non ſuos terminos licꝫ ipſi anime videatur
eſſe fauorabilis. ¶ Hic primo queri poteſt
vtrum indiſtincte verum ſit: ꝙ nō licet mona⸗
nacho tenere arma ſine licentia ſui abbatis p̄
ſertim cum contingere poteſt magnum peri⸗
culum: quia ſi abbas odio capitali monachū
perſequatur poteſt eum percutere: vulnerar̃
⁊ interficere. nec ſe poſſet monachus defen⸗
dere vim vi repellendo: quod tamen ē de iu⸗
re naturali. vt de reſti. ſpo. c. olim. j. ⁊ in cle. pa
ſtoralis: de re iudi. Ad hoc reſpondet Guil.
ꝙ ſic ille tex. debet intelligi: ꝙ abbatis licētia
debet peti ſi tamen talis eſt erga ſuos mona
chos ꝙ ab eo ſit licentia poſtulanda: nam ſi
talis eſſet ꝙ eius ꝯſortium eſſet intolerabile.
vt quia parit ꝯtumeliam creatoris. vel quia
ſubditis iniungit intolerabilia. vel qꝛ mona⸗
chos odio capitali perſequitur: tunc ſine licē
tia eius poſſunt monachi arma aſſumere: ſi ñ
poteſt alijs remedijs ſuccurri vt de appel. c.
de priore: de homicid. c. ſignificaſti: ⁊ in dicta
cle: paſtoralis. ¶ Scḋo queri poteſt: qḋ ꝑ ar
ma debet intelligi: cum armorum appellatio
videatur eſſe generalis: ita ꝙ cõprehendit eti
am lapides. Ad hoc reſpondet glo. ꝙ hoc ꝟ
bum arma non ſumit̃ hic ita latiſſime: hinc di
cit. Pau. ꝙ h̄ loquitur de armis militaribus:
non clericorum que ſunt lachryme: vt. xxiij. q.
vlt. c. conuenior: vbi ſubdit Ambro. Lachry
me mee mea arma ſunt: talia enim munimen
ta ſunt ſacerdotis: aliter nec debeo nec poſſuꝫ
reſiſtere: ⁊ quod hoc ītelligi debet de armis
que ſunt ad vſum pugne: alias ſi in camera
vel infra ſepta monaſterij monachus lapi⸗
des habeat ad alium certum vſum vel cultel
lum antiquum ꝓ coquina vł ꝙd ſimile: nō eſt
locus huic pene: ſecus ſi lapides habeat iu⸗
xta ianuam ad vſum pugne videndū tñ ē ex
forma modo ⁊ alijs circūſtantijs: an talia te⸗
neat vt arma offenſibilia ſeu defenſibilia vt
ſunt ea que communiter ad inuadendum vel
defendendum arma dicūtur. cui ꝯcor. Guil.
dicens ꝙ h̄ cõphenduntur arma ⁊ hoc ſm
h̄ iudicare debet: ꝙ̄ tamen ꝯiecture non ſūt ne
ceſſarie in notis ⁊ maioribꝫ armis: vt lanceis
gladijs: baliſtis ⁊ ſimilibꝫ. ſed Genze dicit ꝙ
non fuit mens cõditoris ſi monachus teneat
lapides vel fuſtes ꝙ ſit locus huic pene: naꝫ

videt̃ dixiſſe de illis armis que communiter
arma dicuntur inuaſiõis:ſicut ſũt gladij:lan
cee ⁊ ſimiles.ac arma defenſionis ſicut galee
lorice ⁊ ſimiles:quia etiam talia arma ad de
fenſã qñq; habentẽ faciunt audaciorẽ ad ma
lũ:hec ille:tuti⁹ tñ eſt ab oibꝫ abſtinere. ¶ Se
ptima excõicatio ẽ de ſimoniace receptis in
religione:que ponit̃ extrauagan. Urbani pa
pe:que incipit ne in vinea:vbi p̃cipit̃ ne a pſo
nis quibuſcunq; volẽtibꝫ igredi eoꝝ religiões
eccl'ias monaſteria domos ſeu loca in earuȝ
receptiõe aut añ vel poſt q̃cunq; paſtus pran
dia ſiue cenas pecunias ſeu iocalia aut res
alias etiã ad eccl'iaſticũ ſeu quẽuis aliũ p:uȝ
vſum deputata ſeu deputãda decetero direc/
te vł indirecte petere vel exigere quocũq;
mõ p̃ſumãt:illa dũtaxat recepturi que pur̃ ⁊
ſpõte oĩ pactione ceſſãte dare voluerũt:q̄ ſi
ſecus egerit ſi pſone ſingulares extiterint taȝ
dantes q̃ recipiẽtes huiuſmõi excõmunica/
tionis:ſi vero capl'a vel cõuentus fuerint ſu
ſpenſionis ſententijs eoipſo decreuimus ſub
iacere:a quibus preterq̃ in mortis articulo
abſolui nequeant abſq; ſedis apl'ice licentia
ſpeciali:hoc ibi preter alias penas in iure ta
xatas:vt extra eo.ti.quoniã ſimoniaca.⁊.ca.
ex inſinuatione.de quibꝫ poſtea latius vide/
bitur. Et dicit Hein boyc.in.c.poſt tranſlati
onem:de renunc̃.q̄ ſolus papa diſpenſat cũ
recepto ſimoniace in religione tam in ordini
bus q̃ in beneficio q̃ in religione vel loco.
¶ Octaua excõmunicatio eſt de electiõe ab
batiſſe vł prioriſſe:vbi per prioriſſam mona
ſterium gubernatur q̃ ponit̃.li.vj.de elec.in
c.in dẽnitatibus:quod.c.tractat de electiõe
abbatiſſe vbi ſubditur.§.poſtremo:hi quos
ad dirigendas in hmõi electionibus monia
les eaſdem deinceps contigerit euocari:ab
his prorſus abſtineant p que inter eas ſuper
faciẽdis ipſis electionibus oriri poſſit diſcor
dia:vel exorta nutriri:alias eoipſo excõmu/
nicationis ſententie ſe nouerint ſubiacere:hu
ius autem abſolutionem ſibi papa nõ reſer/
uauit. ¶ Nona eſt d' monialibus q̃ cano
nice nuncupantur.⁊ ponitur ĩ clemẽ.attendẽ
tes:de ſta.mo.vbi ſubditur.§.ſtatuimus. Il/
las quoq; mulieres que vulgo dicũtur cano
nice ſeculares.ac ſeculares canonici vitam
ducunt non renunciantes proprio nec profeſ
ſionem aliam facientes per locorum ordina
rios ſi exempte non fuerint ſua:ſi vero exem
pte fuerint autoritate apoſtolica precipimus

viſitari:p h' tñ non intẽdentes eaꝝ ſtatũ regu
lã ſeu ordinẽ approbare:⁊ infra p̃cipit viſita/
tores duobꝫ notarijs ⁊ duabꝫ pſonis ſiue eccl'e
ſie quatuorq; viris alijs honeſtis eẽ cõtẽtos.
In fine vero cõcludit:q̄ ſi q̃ viſitatores in p̃
miſſis vel aliq̃ premiſſoꝝ impedire p̃ſumpſe
rint.niſi moniti reſipiſcant.eoipſo ſententiam
excõicationis incidunt.dicit hic glo.q̄ moni/
ti anteq̃ impedire incipiant:ſi poſt impediũt
non ligantur:quod etiam ſentit Paulus et
Genze.nã q² monitio fieri debeat vt reſipiſ/
cant:oporret intelligi q̄ iã impediebãt ⁊ ma/
xime ſm Genze.q² h' agit̃ de pena incurrẽda
vbi ſtricta interp̃tatio fieri debet. Ad h' li.vj.
in reg.iur.in penis benigniorẽ interp̃tatio fa/
cienda:vñ putat glo.q̄ neceſſe ſit ĩpedimẽtuȝ
p̃cedere ⁊ monitionẽ ſequi:vt ſit loc⁹ huic pe
ne hoc dicit:quia vidit prelatos ſcribentes
quandoq; monialibus q̄ parent ſe certa die
ad recipiendum viſitationem ipſoꝝ:⁊ in eiſ/
dem literis faciũt monitionem.quod nullus
impediat.talis enim monitio fieri debet vt
deſiſtat ab illato impedimẽto vt ſit locus hu/
ic pene.et addit Paulus quod ſufficit moni/
tio generalis:quia non dicit tex.quod nomi/
natim moneri debeant:⁊ idem tenet Genze.
qui dicit q̄ poſſibile eſt q̄ impedientium no/
mina viſitatores ignorent et ſic non poſſunt
facile nominatim monere:p̄ter quod poſſet
hec puiſio plus debito differri quod eſt vitã
dum dicit tamẽ glo.vlt.q̄ ordinarius poteſt
abſoluere ligatos hac ſententia:⁊ idem Gen
ze.p.ca.aduerſus:de immu.eccle.ex quo pa/
pa ſibi non reſeruat. ¶ Decima excõmunica
tio eſt de religioſis violantibus interdictum:
que ponitur in clemen.ex frequentibꝫ.de ſen.
excõ.vbi ſummatim habet̃:q̄ religioſi etiam
exempti violantes interdictum poſitum p ſe
dem apoſtolicam vel ordinariũ loci vel gene
ralem ceſſationem diuinoꝝ factã p puinciale
conciliũ vł eum q̃ hoc potuit ſeruatã p cathe
dralem vel matricem eccleſiam loci:excõmu
nicati ſunt ipſo facto.non obſtantibus priuile
gijs conſuetudinibus cõuentionibus et ſtatu
tis:⁊ dicit glo.q̄ loquitur hic de omnibus re
ligioſis ſiue mendicantibus ſiue non:ſiue ex/
emptis ſiue non:clerici tamen ſeculares ſm
glo.non ligantur hac ſententia:⁊ idem dicit
Paulus.quia pene ſunt reſtringende.Cui⁹
ratio eſt ſm Guil:laud.quia multis graſſan
tibus opus eſt exemplo:per quod vult dice/
re q̄ religioſi magis in hoc delinquebant

⁊ ideo magis reſtrigi debeant. Preterea
p hoc qd' dicit̃ in tex.nõ obſtãtibus obiec/
tis q̃buſcũq; dicit glo.q̄ remouent̃ omnes
obiectus p quos allegaret̃ nullietas ſentẽ
tie interdicti.imo ſm Pau.⁊.Mat.remo/
uet̃ obiectus ĩ iuſticie:vnde ſententia inter
dicti etiã iniuſta ſeruãda eſt:ſicut et ſentẽ/
tia excõmunicationis:⁊ tales obiectus di
cũt̃ excuſatiões fucate et friuole:quibꝫ reli
gioſi ſe voluerit excuſare:⁊ ex emplificant
Pau.⁊ Genzel:vt quia dicebãt ſe ſup hoc
hr̃e priuilegia:que tamẽ in hoc ſibi nõ pro/
ſũt vt hic in fine:vł dicebãt ſe appelaſſe:cũ
tamẽ talis appellatio nõ ſuſpẽdat interdic
tũ:d' appel.c.adhuc:vel ſniam iniuſtã vel
nullã vł interdictũ non eſſe generale vel
aliquid ſil'e. Fratribus inſuper minoribus
p̄hibet̃ in cle.cũ ex eo.d' ſen ex.en tempore
interdicti fratres et ſorores tertij ordinis
recipiãt ad diuina:ſi ſecus fecerit excõicati
ſunt ipo facto:ſed poſt ſatiſfactionẽ abſolui
poſſũt a dioceſano auctoritate tñ apl'ica:
vt dicit tex. ¶ Ad maiorẽ ãt euidẽtiam ſciẽ
dum quod matrix eccleſia dicitur maior
et baptiſmalis:quia ſicut mater generat
ſic et illa regenerat per baptiſmum:etiam
ſi talis matrix eccl'ia ſubeſt religioſis. Di/
cit tamẽ glo.q̄ cum eadẽ debẽt interdictũ
ſeruare:q² ⁊ tũc locum habet hec cle:⁊ idẽ
putat Fran.vnde q̃diu celebrat̃ officium
diuinũ in eccleſia:nõ eſt locus huic pene:
ſm glo.⁊ idẽ Pau.qui ait q̄ cũ in eccleſia
cathedrali matrici ſeruatur ĩterdictũ vel
nõ ſeruatur:hoc preſumitur fieri de volũ/
tate prelati ⁊ capituli:q² tacẽdo videtur fa
cere.xcvj.diſ.c.faciẽtis.q̄ ſi interdicta puĩ/
cie vł dioceſ:in aliquibus eccleſijs matri
cibus ſeruãt interdictũ:et in aliq̃bus non:
tunc ſm Pau.in locis in quibus ſeruat̃ eſt
loc⁹ huic pene in alijs nõ:ſi tamen matrix
eccl'ia ẽ ſita in terra nõ ĩterdicta et plures
alie eccl'ie ĩ loco interdicto:ac nulla p̃nci/
palior ſed quelibet baptiſat:et alique ſer/
uãt interdictum alique non:tunc ſm glo.
non eſt locus huic pene:quia deficiũt mẽs
et verba:⁊ ſm Aluarum.ſi poſitum interdi
ctũ nõ ſuaretur ab eccl'ia matrice nõ eſſet
loc⁹ huic pene:q² hic attẽdit̃ obſeruantia
facti ⁊ ſm glo.q̃diu religioſi ignorãt igno
rantia probabili nõ ligãt̃ ¶ Undecima ex/
cõicatio ẽ de decimis que eſt quadruplex q̃
ponitur in clẽ.de deci.c.religioſi:q̃cũq; no

ualiũ aut alias decimas eccl'ie debitas ad
eos ex aliqua cauſa legittima non ſpectan
tes approp̃are ſibi preſumpſerint aut acq̃ſi
tis fraudibus ſiue coloribus vſurpare ec/
ce prima excõmunicatio ſeq̃t̃ ſeu q̃ de ani/
malibꝫ familiariũ et paſtoꝝ ſuorũ vel alio/
ruȝ animalia ſua propterea gregibus ipſo/
rũ immiſcentiũ:ecce ſecunda excõmunica
tio ſeq̃tur. Seu qui de animalibus q̃ frau/
dẽ eccl'iarũ in pluribus locis emũt ẽptaq;
tradũt venditoribus vł alijs ab ipis tenen
da ecce tertia excõmunicatio ſeq̃tur. Seu
qui de terris q̃s tradũt alijs excollendas
decimã ſolui eccleſijs nõ permiſerint aut
prohibuerit niſi poſt req̃ſitionem p eos q̃/
rũ intererit ſup hoc eis factã a premiſſis d'
ſtiterint infra mẽſẽ aut ſi de eis his q̃ vſur
pare cõtra premiſſa vł retinere p̃ſumpſerit
infra duos mẽſes dãnificatis eccleſijs emẽ
dam nõ fecerint cõpetentẽ ſuſpẽſi ſunt ab
officijs ad miniſtrationibus et beneficijs
ac talia nõ habẽtes excõmunicati ſunt nec
poſſũt releuari niſi prius ſatiſferit horum
tamẽ declarationem breuitati cõſulẽs ſtu/
dioſo lectori reliquo. Ad laudẽ dei.

¶ De ſex vltimis excõicatiõibus ſtatuum religioſorum concernentibus

¶ Sermo xv

Non occides Exodi. xx. Ex
cõmunicationes ſtatum religioſo
rũ principalit̃ cõcernẽtes p̃ſequẽ
do. Primo queri poteſt ex quo in cle.ne in
agro de ſta.mo.§.quia vero:prohibet̃ mo/
nachis egredi monaſteria ſine ſuoꝝ ſuperi
orum licentia:vtrũ ex cauſa poſſint eijci de
monaſterio. ¶ Ad hoc reſpõdet Matth.
quod pro quocũq; crimine nõ dȝ monach⁹
eijci:ſed in carceribꝫ monaſterij detineri:
vt patet.xxvij.q.cc.ĩpudicas:et.c.ſi quis ſa
cro.et in hoc nota de ipſo monaſterio qd'
dicitur carcer monachis malis:bonis aũt
ſuaue iugũ:vt patet in dicto c.ne in agro.ĩ
glo.ſup verbo ſuaui:vnde licet monach⁹
deponatur non tñ debet eijci de monaſte
rio.ſed hoc operabitur eius depoſitio .qd'
nõ recipiet prebẽdã in monaſterio:nec ha
bebit vocem in capitulo:monachus tñ:c
remanebit:vt dic. Inno.de ſimo.in.c.dilec
tus:ſi tamẽ abbas et monachi eũ expellũt
ſine cauſa:tũc bona que monaſterio contu
lit retinere nõ poſſũt. Debẽt igit̃ eũ recipe

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

re in monaſterio vel carcere:ac de neceſſa-
rijs ꝓuidere.vt pȝ extra de regularib⁹.c.fi.⁊
ſi nolunt h̄ facere tūc ipi vł dioceſan⁹ ponet
eū in alio monaſterio:⁊ illō monaſteriū ha-
bebit bona illi⁹.vt.e.c.⁊ extra de renun.c.iij.
⁊ ſi tali monacho victualia denegant̄:pt ſup
his agere ⁊ rſtitutionē petere.vt ō reſcrip.c.
cū dilecta.ō accuſa.c.oliȝ reſtituit̄ tn̄ potius
officio iudicis q̄ȝ iure actiōis:non em̄ hr̄e pt
actionē noie ꝓprio cū non habeat ꝓprium.xij.
q.j.c.nō dicatis.de ſepul.c.fi.li.vj.pt etiā pe-
tere ſe reſtitui ad clauſtrū ſalua ordinis diſci
plina:ȝ etiā ſibi accipere ō bonis monaſterij
ſi abbas ei denegat expēſas:vt di.c.olim.⁊.c.
ex pte.Et ſi querit̄ q̄d iuris ſi q̄s transfert ſe
de vno monaſterio in aliud.Ad h̄ dicenduȝ
ꝙ in.c.qō a te:extra de cle.ꝯiuga.ponunt̄ di-
uerſe opiniones doctoꝝ:nā ſi religionē vnaȝ
ingreſſus infra annū probationis ſe trāſfert
ad aliud monaſteriū:tunc oīa recuperaret:vt
ō regula.c.ſtatuim⁹.⁊.c.is q̄:li.vj.⁊.c.bene ſi
lium.in glo.iiij.eo.li.Si vo talis igreſſus ex
iuit poſt ꝓfeſſionē vel annū ꝓbatiōis tūc ſm̄
Hoſti.Jo.an.⁊ Hein boyc.ſi cum licentia
ſuperioris exiuit recuperat bona ſua:ne mo
naſterio ſecundo ſit oneroſus.Si vo ſine li
centia ſaltem poſtulata:tunc imputet ſibi q̄
receſſit et qui eum recepit:quia fieri non de-
buit:vt de regula:cap.licet.et ideo bona ſua
ſibi non reddunt̄.ſufficit enim petere licenti
tiam vt ibidem dicit glo.dicit tamen glo.in di
cto:c.quod a te:ꝙ monacho recedente quo-
cunq̄ȝ modo a ſuo monaſterio in aliud artio
ris vite:reſtituuntur ei bona ſua vt illa tranſ
ferat ſecundo monaſterio ad quod tranſit.
Alij vero vt Accur.⁊ Brixienſ tenent ꝙ de
bet habere ſolū vſumfructum:⁊ etiā Hoſt.
in ſumma:licet contrarium teneat in lectura
De ceteris autem gratia breuitatis ſuperſe
deo. ¶ Duodecima igitur excommunicatio
ſtatum religioſorum concernens eſt de religi
oſis ſine licentia ſecularibus ſacramenta mi-
niſtrantibus:que ponitur in cle.de ꝓuil.c.re
ligioſi:qui clericis aut laicis ſacramētum vn-
ctiōis extreme vel eucbariſtie miniſtrare ma
trimonia ue ſolennizare non habita ſup his
parrochialis preſbyteri licentia ſpeciali:aut
qui excōmunicatos a canone preterq̄ȝ in ca
ſibus a iure expreſſis vł per priuilegia ſedis
apoſtolice conceſſis eiſdem vel a ſententijs
per ſtatuta ꝓuinciali aut ſynodalia ꝓmulga-
tis ſeu vt eorū verbis vtamur a pena ⁊ a cul
pa abſoluere queq̄ȝ preſumpſerint:excōmu-
nicationis incurrunt ſniām ipſo facto p ſedē
duntaxat apoſtolicam abſoluendi:vnde po-
nuntur ibi.vj.excōmunicationes:vt patet in-
tuenti.Dicit aūt h̄ glo.ꝙ hec conſtitutio lo
cū non habet in clericis ſecularib⁹ ꝓpter ver-
bum religioſi.Idem Pau.Stepha.Genze.
qui dicit ꝙ de religioſis h̄ diſponitur quia fre
quentius i hoc excedebant:⁊ intelligitur hec
cle.de omnibus religioſis dummodo ſint
religionis approbate:vt dicit Laud.Idem
Lapus alias enim nō ſunt proprie religioſi:
vt de reli.do.cap.vlt.⁊.c.vno.lib.vj.⁊ de vo-
to.cap.vno.eo.lib.ſed quoniam is qui eſt re-
ligionis nō approbate eſt religioſus ⁊ hic ge
neraliter loquitur de omnibus religioſis:io
tutius in dubio tenendum ē ꝙ locū hȝ in qui
buſcunq̄ȝ religioſis:⁊ idem ſentit Petrus ō
ſtagno preſertim cum ⁊ locum habeat in re-
ligioſo nouitio ſic Lapus tenet arg.de ſen.
ex.c.religioſo.li.vj.nam tempore nouiciatus
gaudet priuilegio canonis:ſi quis ſuadente:
tanq̄ȝ religioſus:vt patet.xvij.q.iiij.c.ſi quis
ſuadente ⁊ ideo debet etiam ſentire onus:vt
de cenſi.cle.j.⁊ eſt regula iuris in vj.qui ſen-
tit onus ſentire debet cōmodum ⁊ econuer-
ſo.refert tamen Pe.de ſtagno.quendam car
dinalem tenuiſſe ꝙ ſi religioſus miniſtrat reli
gioſis non eſt locus huic pene:cum de ipſis
non caueatur male tamen faciūt ſi miniſtrāt
religioſis alterius religionis:ſecus aūt ſi ei-
uſdem vt in cle:ne in agro:de ſta.mo.§.ſane.
j.Lapus tn̄ dicit ꝙ verbū clericis locum ha-
bet de clericis ſecularibus ⁊ regularibus qō
eſt tuti⁹:⁊ ꝙ hoc verbum laicis locum habet
in omnibus tam ſecularibus q̄ȝ religioſis.qꝛ
xvj.q.j.c.generaliter loquitur de monachis
etiam qui non ſunt clerici ſed puri laici:q̄nq̄ȝ
dicuntur religioſi:vt de rebus eccl.non alie-
c.fi.¶ Preterea ſi parrochianus dicit ſe hr̄e
licentiam ſui curati:videtur dicere glo.ꝙ reli
gioſus parrochiano credere pōt lȝ h̄ nō eſſet
tutum in foro ꝯtentioſo quia ſi prelatus vel
let facere religioſuȝ publicari excōicatū ⁊ cu
ratus negaret licentiam eſſe datā tūc nō po-
terit religioſus ſe tueri:verūtamen ſi parro-
chianus confiteretur ſe dixiſſe religioſo ꝙ ha
bebat licentiam curati non erit procedendū
contra religioſum ad penam de qua hic:qꝛ
nō dicitur miniſtraſſe ſacramentum in ꝯtem
ptum ſacerdotis parrochialis:cum tamen
hec clemen̄.ſolum reſpiciat contemptum:ꝓ
hoc ꝙ in litera dicit:preſumpſerit. ¶ Et ſi
obijcitur ꝙ religioſus ignorans penā hanc
licet alias ſit bone vite:⁊ miniſtrans eucha-
riſtiam ſine licentia nō tamen in contemptū
curati:penam hanc incidit:nec excuſatur
per ignorantiam iuris:quia regula iuris eſt
in.vj.ignorantia facti non iuris excuſat.Ad
hoc dicendū ꝙ Franciſc.de ȝab.contrarium
ꝯſuluit per hāc regulam in verbo preſumpſe
rit:que notat dolum ⁊ temeritatem miniſtrā-
tis:vnde licet ignorantia iuris non excuſet ta
men quādo ex coniecturis probabilibus per
penditur ꝙ quis ignorauit excuſatur ſm̄ nota
ta:de conſti.c.ij.vnde ſicut miles armate mili
tie excuſatur ab ignorantia iuris.C.de iur.⁊
fac.igno.li.j.ſic ⁊ hunc excuſare poſſumus:p̄
cipue in foro penitentiali in quo credendum
eſt aſſerenti ſe ignoraſſe:tutum tamen eſt ꝙ
ad cautelam petat abſolutionem. ¶ Prete-
rea quod dicit in tex.iſto de excōmunicatis a
canone intelligitur ſm̄ Laud.quo ad omnes
ſiue ſint religioſi eiuſdem ordinis ſiue alterius
ſiue ſint laici ſiue clerici ſiue mulieres:cum ſit
eadem ratio:vt de conſti.c.tranſlato ⁊ intelli
gitur de maiori excōmunicatione nō minori
vt de ſen.excō.c.ſi.quem:⁊.c.nuper:cui concor.
Lapus:intelligitur etiam de quocunq̄ȝ cano
ne a papa promulgato:ſm̄ glo.in verbo quo
cunq̄ȝ.idem Paulus ⁊ Laud.nam ille per ex
cellentiā dicitur canon:hinc etiā ſubijcit de ex
cōmunicatis per ſtatuta ſynodalia vel ꝓuin-
cialia:nō tamen eſt idem de excōmunicatis
per ſententiam hominis ſi ſic abſoluuntur:vt
vult ibidem glo.vt non fiat extenſio ad caſuȝ
non expreſſum.Idem Laud.Pau.⁊ Genze.
Et ex hoc infertur ꝙ in excōmunicatis p ſen-
tentiam pape non eſt locus huic pene:quod
tenet Laud:quia ſi voluiſſet de hoc intelligi
expreſſiſſet:veruntamen licet tex.dicat de ha
bentibus poteſtatem abſoluendi per priuile-
gia ſedis apoſtolice:tamen ſm̄ Paul.ſufficit
ꝙ habeant a dioce.quo ad caſus eidē cōmiſ-
ſos:qꝛ tunc abſoluit tanq̄ȝ eius delegatus vł
vicem gerens:Quod aūt hic dicitur de ſentē
tijs latis per ſtatuta prouincialia vel ſynoda
lia:hoc etiam intelligitur ſm̄ Lau.de ſenten-
tijs latis per ſtatuta legatorū:de quibus de
offi.lega.c.fi.⁊ intelligit tex.tantum de ſenten
tijs excōmunicationis. B Hic queri pōt:
vtrum religioſus abſoluens interfectores cle
rici non ab excōmunicatione quam incurrit
per canonem ſi quis ſuadente.xvij.q.iiij.ſed
a peccato incurrat hanc penam.Ad hoc re-
ſpondet Lau.ꝙ non:quia aliud eſt abſoluere
a peccato homicidij ⁊ aliud abſoluere ab ex-
cōmunicatione:frequenter enim aliqui abſol
uuntur ab excōmunicatione manente pecca-
to:vt de teſti.c.veniens.ij.in fine:ſicut etiaȝ ex-
cōmunicatus ⁊ irregularis abſoluitur ab ex-
cōmunicatione manente irregularitate:vt de
ſenten.excom.c.cum illorum:quia irregulari-
tas eſt potius macula q̄ȝ peccatum:poteſt igi
tur tolli peccatum ab eo qui de tali peccato
poteſt abſoluere:remanente tn̄ propria ma-
cula:alioquin ſi hoc etiam intellexiſſet de pec
cato expreſſiſſet ſicut expreſſit de excōmunica
tione:vt de deci.verūtamē qꝛ excōmunicat⁹
admitti nō debet ad ſacramentū penitentie ſu
per illo in quo eſt excōmunicatus:anteq̄ȝ ab
excōmunicatione ſit abſolutus:cum ſit extra
eccleſiam vniuerſalem:extra quā nullus ſal-
uatur:vt de ſum.trini.c.j.§.vna.Ideo ſi taleȝ
admittit ignoranter:quia probabiliter igno-
rat illum excōmunicatū:vt quia fuit excōmu-
nicatus per ſtatutum ſynodale qō ignorare
licet:de conſti.c.j.lib.vj.⁊ ſic excuſatur:aut nō
eſt probabilis ignorantia:vt quia fuit excom-
municatus a canone quem confeſſorē ignora
re non licet:⁊ tunc videtur velle Laud.q̄ȝuis
confeſſor peccet abſoluendo a peccato:non
tamen incidit in hanc penam:Genzel.autem
expreſſe dicit ꝙ talis hanc penam non incidit
licet grauiter peccet quando ſcienter abſoluit
vel ſi non fuit ignorantia probabilis quia de
cepit peccatorem ⁊ ſeipſum:eo ꝙ talis abſolu
tio illi non proſit:⁊ hos religioſos hanc pe-
nam incidentes:ſolus papa abſoluit:verun-
tamen ab eis taliter ſacramenta ſuſcipientes
non incidunt in canonem tanq̄ȝ participan-
tes in crimine:quia tunc illud de participatio
ne locū habet quando fit participatio poſt a-
ctum damnatum ⁊ non in ipſo actu. ¶ Tre-
decima excōmunicatio eſt de religioſis retra
hentibus a decimis perſoluendis:⁊ ponun-
tur due excōmunicationes:in clemē:de penis
in.c.cupientes. ¶ Prima eſt de his q̄ aliqua
proferre p̄ſumunt in ſermonib⁹ ſuis vel alibi:
vt audientes a ſolutione decimarū retrahūt
ipſo facto ſunt excōicati. ¶ Secunda eſt qui
ſcienter poſtponunt cōfitentibus conſcientiā
facere de ſoluendis decimis:⁊ illi tamdiu ma
nent ſuſpenſi ipſo facto:donec conſcientiā fe-
cerint:ſi cōmode facultatem habuerint hoc
ipm eis dicendi:exinde excōmunicationis in-

curſuri ſententiã ſi hac negligentia nõ pur⸗
gata predicare pſumpſerint: ſed hec pena
nõ extendit ad religioſos monaſterioꝝ vel
eccleſiaꝝ decimas percipientiũ. pma aũt ex
cõicatio nõ ſolum cõprehendit religioſos
mendicantes ſed etiã nõ mendicãtes: vt di
cit glo. ⁊ idẽ Pau. p hoc ꝙ ſubditur in tex. o
mnibus religioſis: ꝗuis in. vj. de decimis. c.
j. loqtur tñ de pdicatoribus et minoribus:
¶ Preterea dicit Pau. ꝙ duo reqruntur ad
hoc ꝙ ſit locus huic pene. Primũ est ꝙ ta⸗
liã dicãt per q̃ retrahant aliquos a ſolutio⸗
ne decimaꝝ debitarum eccleſijs. Secundũ
ꝙ dicant hac intentione: ſecus enĩ ſi alia in⸗
tentiõe: vel ſi nõ eſſent eccleſijs debite ſed a
lijs quocũqȝ modo: ſm ꝙ audiẽtes q̃ retra⸗
hunt ſunt obligati ad ſolutionẽ decimarũ: vñ
ſi talia dicũt audientibꝫ nõ obligatis nõ eſt
locus huic pene. ¶ Quantũ autẽ ad ſcdam
excõicationẽ dicit Lau. ꝙ ſi religioſi repiunt
in cõfeſſione quoſdã decimas retinẽtes nõ
abſoluẽt: eo ꝙ ſunt in cõtinuo mortali: vt de
decimis. c. phibemus. nec tolli poteſt pctm̃
niſi reſtituatur ablatũ ſi et quãdo reſtituere
poteſt: prius igitur ꝙ̃ abſoluant de ſolutiõe
decimarum debitam cautionem recipiant.
¶ Decimaquarta excõmunicatio eſt de reli
gioſis mendicãtibus: et ponit in. vj. c. vno
de excel. pla. vbi prohibet ne quocũqȝ de p⸗
dictis inqcunqȝ loco ad habitandũ domos
vel loca quecũqȝ de nouo recipe ſeu hacte⸗
nus recepta mutare: aut ea venditiõis pmu
tationis donatiõis aut cuiuſuis alienatiõis
titulo q̃cunqȝ in alios trãſferre pſumãt: abſ
qȝ ſedis aplice licentia ſpãli plenã et expreſ
ſam faciente de phibitione hmõi mentionẽ:
ꝙ ſi ſecus egerint per. c. cupientes. in cle. de
penis: ſunt ipſo facto excõmunicati: excipiũ
tur tñ in dicto. c. vno d̾ excel. pla. in. vj. hi q̃
de ſuorum ſuperiorũ licentia vitã ducunt he
remiticã: qui in locis remotis vbi nõ eſt hoim
hab tatio de ꝓpinquo acquirere pñt ⁊ muta⸗
re tales habitatiões. Et ſi querit: qd dicitur
nouũ: rñdet Pau. ꝙ nouũ reſpectu principij:
dicit illud qd̕ nunq̃ fuit. vij. q. j. c. nõ aũt. ⁊ viij
q. j. nec nouũ: ⁊ de ver. ſig. ca. qd per nouale:
⁊ ſic ſumitur hic nouũ. Quandoqȝ vero dicit
nouum qd̕ fuit ſed poſtea eſſe deſijt ⁊ nũc re⸗
nouat: ⁊ ſic non accipit hic quia nõ prohiben
tur loca deſtructa reficere: ſed ſolũ noua loca
nõ acquirere q̃ nunq̃ fuerunt ad hoc deputa
ta: qd̕ Paulus dicit verum: niſi locus deſſerit
eſſe in eo ꝝ dominio: ⁊ habitatiõe ⁊ poſtea ex
nouo iure illũ acquirant: ar. de renũ. ca. quod
inter: huius ſententie abſolutionem ſibi papa
non reſeruauit. ¶ Quintadecima excõmuni⸗
catio eſt de aſſumentibus nouã religionẽ vel
habitũ noue religionis: ⁊ ponitur in. vj. de re⸗
li. domi. c. vno. vbi dicit diſtrictius inhibendo
ne aliquis de cetero nouũ ordinem aut religi⸗
onem inueniat: vel habitũ noue religionis aſ⸗
ſumat: contra facientes autem ſententiã excõ
municationis incurrunt. Pro quo ſciendũ ꝙ
hic prohibet nouã regulã facere ⁊ ſm illam
profiteri: ⁊ etiã prohibet nouum habitũ facere
qd̕ intelligit Jo. an: in pluribus ſimul ⁊ in eo⸗
dem collegio habitantibus ⁊ eandem religio
nem profitentibus: alias ſingularis perſona
non inueniens ſectas ⁊ ſeorſum habitans no
uum habitũ ſibi poſſet induere. ¶ Hic etiam
notandũ eſt ꝙ̃ clericis ⁊ laicis licitum eſt in
cõmuni viuere vel de laboribus ſicut fratres
zuollis ⁊ dauantrie: aut de elemoſynis ſicut in
vrbe roma: ⁊ alibi quidem faciunt: qui vulgo
dicuntur apoſtoli: dũmodo nouã religionem
aut nouũ religionis habitũ nõ aſſumant: non
enĩ cenſendi ſunt religioſi: ſed potius ſunt cle
rici vel laici ſeculares qui viuunt in congre⸗
gatione cauſa religionis id eſt pij operis qd̕
licet: vt. ff. de collegijs illi. l. j. §. ſed religionis:
⁊ Barto. in. l. fi. ibidem. Idem ꝯcluſit Fran.
de zab. padue. qui addit. Nec ergo ſunt pro⸗
hibendi ſed permittendi ſicut permittunt plu
res alie congregationes que non ſapiunt im⸗
pietatem: vt extra de eccle. edificã. vbi permit
titur leproſis cohabitantibus edificare eccle
ſiam ⁊ habere ſacerdotem: ⁊ dicta. l. j. de colle
gijs illicitis. Ceterum Jo. xxij. in quadam ex
trauaganti: que incipit ſancta romana: con⸗
demnat quoſdã qui ſe religioſos aſſerebant:
⁊ ſequi ordinem penitentie minorum fratrũ:
⁊ excõmunicat epiſcopos ⁊ eorũ ſuperiores
⁊ alios prelatos quoſcunqȝ: qui predictis ri⸗
tum viuendi ⁊ habitũ preter ſpecialẽ licenti⸗
am ſedis apoſtolice conceſſerint: non tamen
reſeruat ſibi papa abſolutionem. ¶ Sedeci⸗
ma excõmunicatio eſt de ſtatu beguinarum:
que ponitur in cle. j. de religi. domi. vbi mulie⸗
res ſtatum beguinarũ ſectantes ⁊ de nouo aſ
ſumentes ac religioſi in hac dantes auxiliũ:
ꝯſilium vel fauorem ſunt ipſo facto excõmu⸗
nicati: papa tamen abſolutionem ſibi nõ reſer
uauit: veruntamen Johan. xxij. per extraua⸗
gañ. ſuam que incipit: recta ratio concedit he⸗

ginis ſimul habentibus. q̃ vitã ducunt hone
ſtam ⁊ eccleſias deuote frequẽtãt ⁊ curioſita
tẽ diſputãdi ñ vſurpãt. vt poſſit libere ac iui
cẽ ꝯuerſari declarans tales ſub phibitione
iſtius cle. nõ includi: ſȝ potius tales p. §. ſane
apte excludi: vñ ⁊ epus Cameraceñ. ipetra
uit ad Johãnem papã ꝙ beguine q̃ viuunt
honeſte i dioc̃. cameraceñ nõ includunt ſub
iſta cle. put habet in q̃dam bulla que incipit.
Cũ aũt nup. ¶ Decimaſeptima excõicatio
eſt religioſis matrimoniũ ꝯhẽtibus que po⸗
nit in cle. eos de ꝯſanguini. ⁊ affi. vbi religio
ſos ⁊ religioſas excõicat q̃ timore diuĩo poſt
poſito in aĩaꝝ ſuarũ periculũ matrimonia ꝯ
hunt. pcipiens eccľiarum platis vt tamdiu
tales denuncient ſeu denunciare faciant ex⸗
cõmunicatos donec errorem ſuũ ꝯgnoſcẽ⸗
tes ab inuicẽ ſepent ⁊ abſolutiõis beneficiũ
obtinere mereant: h ibi. ¶ Nõ ſi q̃ritur quis
hic dicit religioſus in quo poteſt eſſe locus
huic pene. Ad hoc reſpondet glo. in verbo
religioſos: ꝙ omnis profeſſus expreſſe vł ta
cite religionem approbatã: vt de voto. c. vno
li. vj. ꝙ intelligit etiam glo. ſi profeſſio illa ta⸗
cita vel expreſſa non obligat illi religioni ſed
religioni in genere. Idẽ Lau. Pau. ⁊ Gẽze.
⁊ addit pau. ꝙ ſi quis pfecte dixerit: volo con
trahere tecũ matrimoniũ: haberet locũ hec
pena tam in religioſo ꝙ̃ etiã in ꝯhente ſcient
cum religioſo: nam lȝ in tex. ſignanter expri⸗
mit de ꝯhentibꝫ cũ monialibus intelligitur
etiam de profeſſis ſororibus ⁊ de quibuſcun⸗
qȝ alijs religioſis in religione approbata pfe
ſſis: immo dicit ⁊ ꝯcludit Fran. de ſpon. c. ex
literis: ꝙ etiã p illa verba volo ꝯhere tecum
inducitur matrimonium ſi pceſſit ꝯtractus d̾
cõtrahendo: qꝛ nõ nulla ſunt verba formalia
matrimonij ſufficit enim q̊quomodo conſen⸗
ſus exprimatur: vt de ſpon. capit. j. ⁊. cap. tue.
Additur etiam ibidem alia excommunica⸗
tio de clericis in ſacris ordinibus conſtitutis
matrimonia contrahentibus. que obligan⸗
tur eodẽ modo ſicut religioſi. Et ſi queritur
qui dicantur hi ſacri ordines. Ad hoc dicen⸗
dum ſȝ glo. ⁊ paulum ꝙ ſacri ordines hic ac
cipiuntur ſtricte ſcilicȝ pro ſubdiaconatu ⁊ ſu
pra: nam large quilibet ordo dicitur ſacer: vt
de filijs presby. capi. j. et ꝗuis plures ſint or⸗
dines: dicit tamen Pau. ꝙ ordo dicitur vnũ
ſacramentum ratione vnius forme: et ſic vi⸗
des ꝙ hic conſideratur votum ſolenne per p
feſſionem vel ſacri ordinis receptionem cui
annexum eſt votũ caſtitatis ſolenne nõ aũt
hic conſideratur votum ſimplex: deniqȝ dicit
glo. penultima ꝙ ab iſta excõmunicatione pt
abſoluere epiſcopus. Idem Laud. niſi forte
poſt excõmunicationem incurriſſent irregula
ritatem: nam ab irregularitate non abſol⸗
uit epiſcopus: vt de cleri. excõmu. c. iij. vbi de
hoc: debet etiam abſolutionem ſatiſfactio p⸗
cedere: ſicut in manifeſta offenſa: ⁊ dicit Gẽ
ze. ꝙ iſta offenſio ſcȝ cohabitationis mutue ñ
poterat eſſe non manifeſta: ⁊ ſic erat notoriũ
actus permanentis. Hinc ſm Pau. tales in
recognitione erroris ſe ſeparantes: debẽt ab
inuicen ſe abiurare: vt qui cle. vel. vo. c. ij. ſic
etiam fit in reconciliatione ſeparatorum: vt
xxxv. q. vj. vbi ponit forma iuramenti: ⁊. ca. p
cedenti ponitur caſus. Ad lau. dei.

¶ De excõicatiõibus que cõtingũt circa materiam de ſepulturis mortuorum. Sermo xvj

N On occides. Opere preciũ
preſenti ſermone pſequendas du⸗
ximus excõicationes circa materi
am de ſepulturis mortuorũ ab eccľiaſticis ſã
ctionibus emanatas. ¶ Quarũ prima ẽ
de religioſis ⁊ clericis ſecularibꝫ ad vouen⸗
dũ de eligenda ſepultura alios inducentibꝰ
que ponitur in cle. cupientes. de penis vbi di
citur. §. ſane temerarios violatores conſtitu⸗
tionis illius ſcȝ ca. j. de ſepul. li. vj. que religi
oſis ⁊ clericis ſecularibꝰ prohibet ne aliquis
ad vouendũ iurandũ vel fide interpoſita ſeu
alias promittendum inducant: vt ſepulturã
apud eorum eccleſias eligant: vel iam electã
vlterius non immutent: ſimilem ſententiam
pena in dicta conſtitutione contenta in ſuo p
durante robore incurrere volumus ipſo fctõ
ab aliquo a ſede apoſtolica preterq̃ȝ in mor⸗
tis articulo nullatenus abſoluendos: nullis
priuilegijs aut ſtatutis cuiuſcunqȝ tenoris
exiſtant in contrarium ſuper his valituris: h
ibi: vbi dicit glo. ſuper verbo ſimilem ſenten⸗
tiam ꝙ hoc intelligit de ſententia excõmuni⸗
cationis: qꝛ ſi voluiſſet referre ad omnia pe⸗
nalia ibidem contenta dixiſſet in plurali ſimi
les penas. relique enim dicuntur pene: ſed
excõicationem vocauit ſententiam. Et dicũt
Laud. ⁊ Genze. quod ſi religioſi quocunqȝ
queſito colore tales inducunt ad promitten⸗

dum ⁊c̃.eſt locus huic pene ſiue fuerit dire-
cte ſiue indirecte publice vel occulte per ſe
vel per alium: ⁊ idem de clericis ſecularibꝰ
dicit tamen Lapus.ꝙ ex ſola inductione nõ
incidunt canonem niſi inductio habeat effe-
ctum:vt quia inductus fecit illud ad quod
induxerunt eum: dicunt enim intelligi verba
cum effectu maxime in hoc caſu in quo agi
tur de ſpirituali pena per conſtitutionem im
ponenda: nec etiam incidunt ex inductione
ad eligendum ſepulturam dummodo fiat ci-
tra votum iuramentum vel promiſſum Un
de religioſus vel clericus ſecularis ab ĩfirmo
vel inſano requiſitus vel non requiſitus de
eligenda ſepultura: ſecure conſulere poteſt:
ſi in ſua eccleſia vel cõuentu plura ſuffragia
habiturus eſſet.Qđ ſibi ſit vtilius ibidem ſe
peliri quam alibi:arg.ad hoc extra de ſepul-
turis capitu.fraternitatem:nec incurrat pe-
nam niſi obligatio vel promiſſio aliqua inter
ueniat:vt dicit textus in.vj.de ſepulturis.ca.
animarum:⁊ in dicto.capitu.cupientes quia
nullus obligatur ex conſilio niſi fraudulento
vt lib.vj.de reg.iur.capitu.nullus poteſt er-
go dicere conſulo vobis hoc pro ſalute ani-
me veſtre faciatis tamen libere quicquid de
creueritis;nolo enim quod hoc mihi promit
tatis:Secunda excommunicatio eſt de ſepe
lientibus hereticos que ponitur lib.vj.de he-
reti.ca.quicunqꝫ hereticos credentes rece-
ptatores defenſores vel fautores eoꝝ ſciẽter
preſumpſerint eccleſiaſtice tradere ſepultu-
re vſqꝫ ad ſatiſfactionem idoneam excõmuni
cationis ſentẽtie ſe nouerint ſubiacere:nec ab
ſolutionis beneficium mereañ niſi proprijs
manibus publice extumulent et proijciant
huiuſmodi corpora damnatorũ:⁊ locus ille
perpetua careat ſepultura.hoc ibi.Ad cuius
euidentiam dicit Joh̃.an.in nouel.ꝙ hi ſunt
credentes ꝗ ore proprio dicũt ſe credere ipo
rum erroribus et tales iudicantur heretici:
eo.ti.excõmunicamus.ij.de verbo.ſig.c.ſup.
quibuſdam:vel ſm̃ Zachinũ in tractatu ſuo
de heret.credentes dicuntur qui verbis vł fa
ctis oſtendunt ſe credere erroribus heretico
rum ſcꝫ verbis detegens in hoc intentionem
ſue voluntatis:aut faciens id in quo ſatis ex
primitur crudelitas erroris:vt quia eiſdem
adheret aut ad eorum predicationem vadit
ad quam ſi iuerit vltra ꝗꝫ ſemel cenſetur he-
reticus:cum par crimen ⁊ par culpa ſit.pro-
hibita diſcere et docere:vt.C.de mathema.

l.culpa:et ex binario actu videtur trahi cri-
men ad conſuetudinem:et idem eſt de his ꝗ
ſtudent vel tenent libros hereticoꝝ niſi ſtatĩ
illos deſtruant:ſimiliter qui eis reuerentiam
exhibent ſm̃ mores ſuos vel ab eis recipiũt
conſolationem vel communionem vł manꝰ
impoſitionẽ aut ſimilia .que pertinẽt ad ritꝰ
eorum:dicuntur etiam credentes:vt eo.ti. li.
vj.c.filij qui pari pena cũ hereticꝭ iudicãt vt
eo.ti.penuł.§.fi.Receptores vero heretico
rum dicuntur illi ſm̃ Jo.an.qui ſcienter here
ticos recipiunt in ſuis domibus ⁊ eos occul-
tant:vt ſic manus inquiſitoris euadant: vt
ff.de receptator̃:l.j.et.ij.C.de his qui latro.
occul.l.j.vbi dicitur ꝙ grauius punitur ꝗ ſci-
enter receptat et aſſociat fugientem ꝗꝫ qui ſo
lum latitantem occultat et ſm̃ Zachi.ſuffi-
cit ꝙ ſemel eos receptat:vt.libr.vj.de penis:
c.felicis:ſi tamen receptatus erat conſangui-
neus receptantis mitior erit pena:quia pre-
ſumitur hoc facere ſanguinis affectione po-
tius quam cõtemptu fidei.Defenſores ꝑ inde
hereticorum dicunñ ꝗ vel publice defẽdũt er-
rorem eorũ ⁊ hi dicunñ heretici manifeſti:de
verbo.ſig.c.ſuper quibuſdam:imo dicuntur
hereſiarche.xxiiij.q.iij.ca.qui aliorum ⁊ ta-
les ſunt peiores hereticis:vt dicitur ibidem
vel etiã ꝗ defendũt hereticũ ne capiañ:punia
tur ⁊c̃.⁊ h̃ directe vel ĩdirecte ꝑ ſe vel ꝑ alios
ꝗlitercunqꝫ:tales nõ dãnarenñ ꝓ hereticis ꝗꝫ
uis inſurgat ꝯ eos hereſis ſuſpitio ꝓpt́ quam
eſt eis indicenda purgatio.Fautores autẽ ſꝫ
Zachi.dicuntur tribus modis.Primo omiſ
ſione vel negligentia ſcꝫ non puniẽdo cũ po
teſtatem habeant et hereticos puniendos
agnoſcant:vel negligendo.ij.q.vij.ca.negli-
gere cum poſſet perturbare peruerſos nihil
aliud eſt ꝗꝫ fauere:vel etiã non iudicãdo cum
ad hoc teneantur.Secũdo cooperatiõe ⁊ fa
cto viſitando ſuſtentando ad euadendum
auxilium aut fauorẽ preſtando.Tertio cõſi-
lio et verborum prolatiõe ſcꝫ exceſſus excuſã
do pro eis intercedendo deniqꝫ ab excõicati
one ꝑdicta poteſt ep̃us abſoluere:qꝛ papa ſi
bi nõ reſeruauit. ¶ Tertia excõicatio eſt
de ſepelientibus tẽpore interdicti vł publice
excõicatos nominatim interdictos ⁊ manife
ſtos vſurarios:que ponitur in cle.de ſepul:
in.c.eos qui proprie temeritatis audacia de-
functorum corpora non ſine ꝯtẽptu clauium
eccleſie in cimiterijs interdicti tꝑe in caſibus
non conceſſis a iure vł excõmũicatos publi

ce aut noĩatim interdictos vel vſurarios ma
nifeſtos ſcienter ſepelire ꝑſumpſerint:decer-
nimus ipſo facto excõmunicationis ſententie
ſubiacere:a qua nullatenus abſoluanñ niſi pri
us ad arbitriũ dioce.ep̃i eis quibus per pre-
miſſa fuerit iniuria irrogata ſatiſfactionem ex
hibuerint cõpetentem:nullo eis circa premiſ
ſa exemptiõis vel quouis alio priuilegio ſub
quacunqꝫ forma verborum conceſſo aliqua-
liter ſuffragante:hoc ibi: ⁊ ſic ſm̃ glo.hec ſen
tentia includit quoſcunqꝫ etiam religioſos cu-
iuſcunqꝫ profeſſionis Idem Laud. ⁊ Ben-
zel.quia litera loquitur indiſtincte: etiam fe-
minas ſm̃ eoſdem cõprehendit:ar.xvij.q.iiij.
c.iij.c.ſi quis ſuadente.⁊ de ſen.ex.c.mulieris
dicunt enim ꝙ in iſtis cõſtitutionibus iuris cõ
munis etiam penalibus maſculinũ cõcipit fe-
minũ propter auctoritatem ꝯditoris: ⁊ quia
fiunt cum magna maturitate:vnde preſumiñ
ꝙ nihil iniquũ contineat:⁊ idem dicit Laud.
de inſtitutionibus factis per ꝑlatos eccleſiarũ
pro quibus etiam ꝑſumitur ꝙ nihil iniquum
contineant:ſecus tamen dicit de ſtatutis prin
cipum ſecularium: que frequenter odioſe pro-
mulgantur:vnde in talibus odioſis maſculi-
nũ nõ ꝯcipit femininũ ſed in fauorabilibꝫ ſic
feminũ nunꝗꝫ concipit maſculinum quia con
tra naturam eſſet in quã ars quantum poteſt
imitatur.De illo autem verbo ex contemptu
dicit Benzel. ꝙ ex contemptu etiã alias non
ligandus ligatur:vt de cleri.ex.ca.ſi celebrat:
⁊ dicit Stpehanus ꝙ cõtemnere eſt manda-
tũ non curare:vt.xj.q.iij.excellentiſſimus. ⁊ ꝙ
eccleſie poteſtas non eſt ꝯtemnenda:eo.ti.nõ
contemnat:⁊ ꝙ tunc ex contemptu quis tranſ
greditur quando voluntas eius ſubijci rennu
it ordinationi legis:⁊ procedit ad faciendum
contra legem agit:quando autẽ propter cau
ſam particularem inducitur: non dicitur ex ꝯ
temptu facere: niſi ex eadem cauſa delictum
frequenter iteretur: ⁊ ꝙ non facile diſpenſañ
cũ eo qui contemnit: ⁊ idõ in literis de ſtilo cu-
rie ſolet apponi clauſula:dũmodo non in con
temptum clauium:nec excuſatur quis de mã-
dato ſui prelati ſepelit contra cle.iſtam: quia
cum ſit hic prohibitum non tenetur obedire
prelato ⁊ poſſet illi condicere:vt.xj.q.iij.ca. ſi
dominus.c.non ſemper.c. iulianus. de temp:
or.c.ad aures. ¶ Preterea ſuper verbo ci-
miterijs:dicit glo.ꝙ ſi talis ſepelitur in loco ꝓ
uato:non eſt locus huic pene: etiam ſi locus
ille ſit cõtiguus cimiterio ⁊ videtur velle glo.

ꝙ oportet locum eſſe deputatum cimiterio ⁊
benedictum.Dicit tamen Stephanus ſuffi-
cere:ꝙ locus ſit deputatus ſepulture etiam ſi
non ſit benedictus: alias illuderentur iura:
cum multa ſint loca ſepulture deputata que
tñ non ſunt benedicta ⁊ intellige loca depu-
tata ad ſepeliendum corpora eorum qui non
ſunt excõmunicati ⁊c̃.Argumentum eſt de ec
cleſia non conſecrata que gaudet immunita-
te eo ꝙ ibi diuina celebrantur: vt eo.ti.ca.j.⁊
de conſe.eccle.vel alta.c.fi.non enĩ poteſt ne-
gari quin ſit cimiterium ex quo deputatuꝫ eſt
ſepulture ergo locus eſt huic litere:⁊ hoc ve-
rum eſt ſi diu reputatum eſt pro cimiterio; qꝛ
tunc preſumẽdum videtur ꝙ fuit benedictum
niſi conſtaret contrarium:non enim dicitur ꝓ
prie cimiterium niſi propter benedictionem:
vnde Joh̃.an.ſuper hanc cle.dicit ꝙ cimiteri-
um eſt locus ad vſum cimiterij per epiſcopuꝫ
benedictus:vt de conſe.diſtin.j.ca.nemo.con
cor.Joh̃.cald. ⁊ Jo.de lig.⁊ hoc oportꝫ fate
ri quantũ ad penam excõmunicationis hic
impoſitam que maxima eſt. Et nota ꝙ licꝫ re
gulariter epiſcopus ſe non debet intromitte-
re de loco exempto:vt de offi.ordi.c.graue. ⁊
ſic loquitur Inno.de priuile.ca.ad hec:tamẽ
hoc ſibi permittiñ quo ad poteſtatem ⁊ penã
de qua hic.¶ Ad maiorẽ tamen euidentiã in
hoc.c.ſunt quatuor excõmunicationes diſtin
cte.Prima eſt de his qui in cimiterijs tempo
re interdicti ſepeliunt corpora defunctorum
in caſibus a iure non conceſſis: de quo queri
põt:an qđ hic diciñ de interdicto procedit ſi-
ue ſit generale ſiue ſpeciale.Ad hoc reſpõdet
Laud.ꝙ dũmodo procedat a claue ſiue hoc
fiat iure vel ab homine: vt de exceſ. prela.ca.
tanta.de conſue.ca. cum inter de elect.ca. vbi
periculum:ſecus tamen dicit in caſu qui poni
tur de offi.ordi.ca.ſi canonici.ca.quamuis.in
vj.⁊.ca:ꝙ tranſlationem:de tempo.ordi.Iteꝫ
ca.is qui.de ſen.excom.in.vj.⁊ extra de ſtatu:
regula.c.ſuper quodam.c.monachi.⁊ in glo:
quia talia interdicta non procedunt a claue.
Idem Paulus ⁊ Benzel. Et ſi queris qui
ſunt caſus a iure cõceſſi.Reſpondet glo.Pri
mus eſt quãdo agitur de ſepultura clerici qui
ſeruauit interdictum:nam tali tempore inter-
dicti ſepultura conceditur cum ſilentio: tamẽ
⁊ ſine pulſatione campane:vt in ca.ꝙ in te de
pe.⁊ remiſ.Secundus eſt in priuilegiatis cir-
ca confratres: de quibus in.ca. vt priuilegia:
extra de priuile. De tertio vero caſu dubium

eſt an ſcȝ in quatuoꝛ feſtis anni in quibus tē-
poꝛe interdicti poſſunt alta voce diuina cele-
brari pulſatis campanis ⁊ ianuis apertis: vt
habeť i.c.alma mater: de ſen.ex.in.vj.poſſint
etiā moꝛtui ſepeliri: glo.tenet hic ꝙ nō licet tūc
moꝛtuos in cimiterio ſepeliri: ꝗ̄uis multotiēs
fuerit contrariū obſeruatū. Et hoc bene pꝛo
bat.c.cū ⁊ plantare.§.ꝙ.ſi: de pꝛiui. ⁊ p.§.vlti.
in.c.alma: nā paragraphus ille qui in diebus il-
lis participationē diuinoꝝ cōcedit loquiť de
audiendis officijs nō de ſacramentis. Idem
tenent Pau. ⁊ Genzel. ⁊ hoc eſt tutius: qꝛ de
iure tēpoꝛe interdicti pꝛohibenť celebꝛari diui
na ⁊ ſepultura ac cōferri ſacramenta: a quo
iure recedi nō debet niſi quatenus reperitur
exceptū: ⁊ ideȝ tenet Jo.de lig.in tractatu ſuo
de eccleſiaſtico interdicto licȝ Jo.cal.ↄtrariū
teneat. Et ſi q̄ris an hec pena locū habebit ſi
illi de loco interdicto ſepeliunt aliquē extra lo
cū interdictū exiſtentē de loco interdicto. Ad
hoc rn̄det Pau. ꝙ ſi locus eſt interdictus pꝛo
pter delictū dn̄i terre: tunc nō habet locū: ſecꝰ
aūt ſi pꝛopter delictū populi: vt lib.vj.de ſen.
ex.ſi ſnīa: tn̄ quo ad caſum huius cle. nō ſuffi-
cit ꝙ ſit de loco interdicto niſi noīatim ſit inter
dictus. Secunda vero excōicatio eſt de his
qui publice excōicatos ſepeliunt. Et ſi queriť
de quibus excōicatis hic loquiť. Rn̄det glo.
ꝙ de excōicatis tam ab hoīe ꝗ̄ȝ a iure: dūmo
do maioꝛi excōicatione non aūt minoꝛi. Idē
Lau. Genzel. ⁊ Paul. ratio eſt: qꝛ nomine ex
cōicationis intelligiť de maioꝛi ſnīa: de ſen.ex
com.c.ſi quem: qꝛ minoꝛ excōicatio nō ſic in-
ficit ſicut maioꝛ: quia taliter excōmōnicato nō
pꝛohibeť participari ſicut excōicato excōmu-
nicatiōe maioꝛi: dicto.c.excellentiſſimus. Hic
cōiter dicitur ꝙ excōicatio non tranſit ad terti
am perſonā. Per talem inſuper ſepulturā fa-
ctam: de excōicato excōicatione minoꝛi nō in
diget eccleſia recōciliatione: ⁊ addit hec glo.
ſuꝑ verbo publice: ꝙ hoc iudicabiť ex quali-
tate foꝛi ſcȝ multitudine vel paucitate officia-
lium ⁊ aſtantiū: vtꝝ excōicatio dicenda ſit pu
blica vel publicať: ita ꝙ in hoc rei veritas pō
deratur: vt quo ad hūc caſum videať an pſu-
manť ſepelientes ſcire vel ſaltȝ ſit caſus quo
ſit eis imputandū ſi ignoꝛarūt qꝺ publice ſci
ebať: alias poſſet eſſe occultus licet ꝑ iudicem
in banco corā duobus vel tribꝫ pꝛomulgata
fuit: ad hoc mouet mens ⁊ ratio iuris q̄ eſt ꝑ-
ponderāda verbis: ⁊ ſic nō eſt locus huic pe-
ne: qꝛ non pꝛeſumitur ſciuiſſe ſm̄ glo. Paul. ⁊
Stepha. idem Genze. qui addit ꝙ etiā ſi ſciuiſ
ſet nōn eſt locus huic pene: que non debet ex
tendi: niſi ad publice excōicatum. Sepeliens
tn̄ occulte excōicatū maioꝛi excōicatione ſem
per incidit minoꝛē excōicationem: qꝛ cui nō ex
cōicamus viuo nec cōicare licȝ moꝛtuo: vt di
cit glo.in.c.ad hoc.de pꝛiuile. ⁊ idē Hein.bo-
yc: e.ca. Si vero publice excōicatum ſcienter
ſepelit in cimiterio: incidit maioꝛē excōicatio-
nem vt hic. ¶Tertia pꝛoinde excōicatio eſt
cōtra ſepelientes noīatim interdictos: qui ex-
cōmunicati ſunt: de qua queri pōt quis dicať
noīatim interdictus. Ad hoc rn̄det. Lau. ꝙ
is noīatim interdictus dicitur qui in ſententia
nominatim eſt expꝛeſſus: per id qꝺ notat In
no.de pꝛeben.c.in lateranen̄. dicit etiā ꝙ talis
expꝛeſſa noīatio: requiritur etiā de his quoꝝ
culpa vel fraude latū eſt interdictuȝ: ⁊ de his
qui pꝛebuerunt auxilium vel fauoꝛem: de ſen
ten.ex.c.vlti.li.vj. ꝙ ſi notoꝛium eſt de fautoꝛi
bus qui dederunt occaſionē interdicto nō ta-
mē erit locus huic pene: qꝛ non ſunt noīatim
interdicti: etiā ſi in ſententia fuiſſet quis inter-
dictus cū fautoꝛibus ſuis: quia nō ex eo ꝙ no
toꝛie fauent dicunť nominatim interdicti: ar.
de cle.ex.pꝛopoſuit: cum hec cōſtitutio ſit pe-
na lis que reſtringenda eſt: vt li.vj.de elec.c.
ſtatutū. ¶Quarta deniqꝫ excōmunicatio eſt
qua ſepelientes vſurarios excōmunicantur.
De quo queri poteſt quis ſit vſurarius mani-
feſtus: dicit hec Matheus ꝙ manifeſti dicū
tur vſurarij qui ex libꝛis eoꝝ cōuinci poſſunt
vt in cle.vna.de vſura. vel ſi coꝛam ſacerdote
confiteť: qui quo ad hoc eſt eius iudex: ſed ad
dit Jo.an.li.vj.de vſur.c.quanqꝫ. ꝙ in hoc ca
ſu neceſſarij ſunt teſtes quod placet Joh.de
lig. qꝛ confeſſio in foꝛo penitentiali nō facit rē
notoꝛiam. Archidia.in dicto.c. dicit ꝙ quan-
tum ad illud.c. ſufficerent argumenta cum fa
ma de vſuris.c.cum in dioce. ibi ſi cum alijs
argumentis maxime ſi tenet altare paratū di
citur manifeſtus vſurarius: ⁊ nota in.c.j.⁊.ij.
de vſur.lib.vj: ꝙ omnes pꝛedicti velut mani-
feſti vſurarij carere debent eccleſiaſtica ſepul
tura: niſi cauiſſent de reſtituendo vſuras ſm̄
foꝛmam decretalis: quanqꝫ de vſuris: in.vj. ⁊
hoc per ſe vel ꝑ alium habenteȝ ſpeciale man
datum ad cauendum: quia vt dicitur in regu.
iur. Qui per alium facit eſt per inde ac ſi faci
at per ſeipſum. ¶Hic queri poteſt: an poꝛtan
tes pꝛedictoꝛum coꝛpoꝛa ad ſepulturam ⁊ cō
comitantes ſepulchꝛū fodientes fabꝛicantes
aperientes: ⁊ pꝛelati clerici ⁊ miniſtri eccleſia
rum in quibus ſepeliunť non pꝛohibentes ⁊
cereos: cruces ac ſimilia poꝛtantes hic ſint ſi
militer excōmunicati. Ad hoc reſpondet Jo.
cal. ꝙ ſi cū diuino officio ſepultus eſt: pꝛocul-
dubio videť ꝙ omnes pꝛedicti dicta excōmu
nicationis pena liganť: qꝛ hoc caſu ſunt oīno
participes criminis ſiue coopꝛatoꝛes: ad hoc
de ſen.excom.c.nuper.c.ſi ↄcubine. Si tamē
ſine diuino officio ſepultus eſt etiam in cimite-
rio: licet tutius ſit dicere pꝛedictos oēs eſſe
ligatos: tamen licet trepido credo iſtos non
ligari dicta pena: ſed quia videntur generali-
ter cōtemnere pꝛohibitionē: arbitraria pena
puniri poterunt etiā per iudicem eccleſiaſt: cū
vt de offi.de ele.c.de cauſis. Stephanus aūt
dicit hunc caſum non dubium cū participent
ſepelientibus ⁊ ſic in crimine damnato. Dicit
tamen Fran.de zab. poſt multa ſcripta docto
rum: ⁊ putat ꝙ hic ſoli ſepelientes vel hoc fie
ri facientes ſunt excōmunicati: ⁊ pꝛo ſepelien
tibus intelligo eos qui actualiter moꝛtuū hu-
mo vel tumulo condunt: vt dicitur in glo.
Lapus tenet cum Stepha. ⁊ dicit Jmola ꝙ
hec pars videtur verioꝛ: alias enī poſſet illu-
di pꝛeſens ↄſtitutio ꝙ ſcȝ omnia funeralia pō
poſe expedirentur ⁊ ꝙ tandem vnus ſolus ri-
baldus vel vilis perſona ſepeliret eum: deni-
qꝫ omnes ꝑdictas ſententias abſoluere pōt
oꝛdinarius poſt debitam ſatiſfactioneȝ: eo ꝙ
non eſt abſolutio reſeruata: vt de rebus eccle.
non ali.cle.j. vbi de hoc: ⁊ dicit glo. ꝙ ſi ſepulti
ſunt publice excōmunicati vel nominatim in-
terdicti vel vſurarij manifeſti: contra dictam
pꝛohibitionē debent exhumari ſi poſſunt coꝛ
poꝛa diſcerni: veruntamen alius ſepultus tem
poꝛe interdicti nō ē exhumādus. ꝑſertim poſt
relaxatum interdictū: quia ſi nō eſſet ibidem
ſepultus: tunc poſt interdictū laxatum ſepeliri
deberet: ergo a foꝛtioꝛi ſepultus nō exhumabi
tur niſi manifeſte deceſſiſſet impenitens: ſimili
ter ſm̄ Innocen. Pan. Guil. ⁊ Stepha: durā
te adhuc interdicto exhumandus eſt. ¶Vlti
ma excōmunicatio de hac materia ponitur in
quadā extrauagan̄. Bonifa.viij. que incipit:
deteſtande veritatis: cuius mentionem facit
Jo.an.in.c.eos.de ſen.excom.in nouel. ⁊ alij
doct. ſuper rubꝛica de ſepul. in qua papa excō
municat omnes etiam ſi pontificali dignitate
fulgeant: qui coꝛpoꝛa defunctoꝝ tam inhuma
niter ⁊ crudeliter pertractabant vel pertra-
ctari faciant ſcȝ exenterando dimembꝛando
decoquendo vel ſimilia faciendo vt oſſa trāſ
ferant alibi ſepelienda: ſed debent ad tempus
tradi ſepulture vt in cineratis coꝛpoꝛibus oſ-
ſa transferantur vel cū coꝛpoꝛe debent oſſa
tranſferri: ⁊ eſt caſus pape reſeruatus: huic
tamen pene locus nō eſt: ſi talis deceſſerit in
locis vbi nō viget cultus catholice fidei: nec
etiā in locis vicinis vbi poſſet tranſferri coꝛ-
pus ad ſepeliendum. Ad laudem dei.

¶De excommunicatiōe in generali quā quis incurrere pōt per violentā iniectionē manus in clericū vel religioſam perſonā. ¶Sermo xvij.

Non occides. Exodi.xx. Con
grue ſatis nunc videndū eſt de excō
municationibus quas quis incidit
inijciens manū violentam in clericū vel reli-
gioſum. Et pꝛimo de excōmunicatiōe que po
nitur.xvij.q.iiij.ca.ſi quis ſuadēte diabolo: hu
ius ſacrilegij vitium incurrerit: ꝙ in clericum
vel monachum violentas manus iniecerit a-
nathematis ſubiaceat vinculo: ⁊ nullus epi-
ſcopoꝛum illum pꝛeſumat abſoluere niſi moꝛ
tis vꝛgente periculo: hoc ibi. ¶Ad cuius eui
dentiam queri poteſt que requiruntur ad hoc
vt quis canonē iſtum incurrat. ¶Ad hoc di-
cendum: ꝙ quatuoꝛ requiruntur. ¶Pꝛimo ꝙ
clericus percuſſus pꝛiuilegium nō amiſit cle-
ricale: de quo patet ſupꝛa. Hinc enim verbe-
rans clericum degradatū ⁊ curie ſeculari tra
ditum: nō incidit in hunc canonem: quia ſm̄
Hoſti: talis non retinet pꝛiuilegiū clericale: vt
de iudi.ca.cum non ab homine: ſecus tamen
ſi nō ſit traditus ꝗ̄uis degradatus: vt.lxxxj.
diſ.c.dictū: nam ibi dicitur ꝙ talis depoſitus
debet clericaliter viuere: vnde credit Jo.an.
in.c.degradatio: de penis: li.vj. ꝙ verbaliter
depoſitus ⁊ degradatus retinet pꝛiuilegium
clericale: ſed actualiter degradatus ⁊ curie
ſeculari traditus clericali pꝛiuilegio non gau
det ⁊ ſimile dicenduȝ de clerico heretico ma
nifeſto curie ſeculari tradito: ſm̄ Inno. Joh.
an. Vlri. ⁊ Aſten. Addit inſuper Joh.de lig.
in ſuo tractatu de cenſu. eccleſiaſti. ꝙ percu-
tiens clericum non bapizatū ad oꝛdines pꝛo
motum non eſt excōmunicatus. Cuius ratio
eſt: quia non baptizatus nō recipit characte-
rem oꝛdinis: cum baptiſmus ſit ianua oīm ſa
cramentoꝝ: vt de pꝛeſby. non bap. per totum

percutiens tamen per ſaltū promotū incidit in canonem: cuius ratio eſt: quia talis recipit characterem rōne cuius ei competit emunitas: vt in. c. j. de cle. per. ſal. promo. Et nota ꝙ ſm canoniſtas ſunt nouē ordines: verberans igit̄ quemcūq̄ habentem vnū de illis ordinibus: etiam laicum illiteratū ſacrū ordinem recipientem hunc canonem incidit: vt notat Hein. boyc. in. c. i. vt fame: de ſen. excom. verū tamen verberans clericum promotū ad ordines coactione abſoluta non incidit canonem vt notat de baptiſ. c. maiores. Si vero coactione conditionali: tunc etiam non gaudet priuilegio clericali niſi tacite vel expreſſe promotionem ratificauerit: ⁊ tunc etiam continere tenetur ſi ad ſacrum ordinem promotus eſt: vt no. in. c. vbi didiciſti. lxxiiij. di. Similiter verberans fratres tertij ordinis de ſimplici regula non ſunt excōmunicati ſm Johan. an. in. c. cum ex eo. de ſen: ex. in. cle. ⁊ ideo ſm Joh. caldē. quia non ſunt perſone eccleſiaſtice ſtricte ⁊ proprie loquendo: quia nec ſunt clerici nec religioſi: cum non ſunt profeſſi religionis per ſedem apoſtolicā approbate: nec promittunt continentiam obedientiā regularem nec paupertatem ſed eſt quidam modus viuendi approbatus. ⁊ hoc eſt verum niſi habeant aliqua priuilegia apoſtolica: tunc enim iudicandū eſt ex tenore illorum: vt de priuile. c. porro: ⁊. c. recepimus: hinc dicit Franci. de zab. ꝙ ſi ſunt aſtricti ordini perpetuo: ſic ꝙ nō poſſunt egredi: cenſendi ſunt eccleſiaſtice perſone tanq̄ perpetuo deputati ad pium vſuꝫ: vt in cle. vna: de deci. in fi. ⁊ de priuile. c. per exceptionē lib. vj. Alias ꝙ habeant in aliquibus certum modum viuendi: hoc non immutat naturam perſone quin cenſeantur laici. Similiter verberans canonicam ſecularem ſm doctores in cle. attendentes. §. illas quoq̄: de ſta. mo. nō ē excōmunicatus eo ꝙ viuūt vt ſeculares nec renuntiant proprio nec profeſſionem regularem faciunt: nec ſtatum nec religionem habent approbatū: licet ab epiſcopis viſitari poſſunt ſiue ſint exempte ſiue non: multominꝰ verberans beguinam excōmunicatus eſt ſm docto. in cle. de reli. do. §. predictis vero: verūtamen verberans donatū vel oblatū cum effectu: vt quia effectualiter ſe ⁊ ſua donauit alicui religioni approbate: iuxta clemen. j. de deci. mutato habitu ſeculari licꝫ ex toto nō habeat habitum illius religionis: inc dit hūc canonem: quia tales gaudent eodem priuilegio ſicut religioſi veri: vt dicto. c. per exceptionem: ⁊ ibi Jo. an. in nouel. ⁊ idem dicit Heinri. boyc: in dicta cle. j. ſi tamen dederint tantū partem bonorum parteꝫ ſibi reſeruantes tūc non gaudent eodem priuilegio. Deniq̄ licet nouicius in religione approbata nō ſit religioſus effectualiter donec tacite vl' expreſſe ſit ꝓfeſſus: tamen illum verberans eſt excōmunicatus: vt eſt tex. in cle. in. c. religioſo: de ſentē. excom. lib. vj. nec obſiſtit ꝙ ad ſeculum redire poſſet quia ideꝫ eſt in clerico ſeculari in minoribus ordinibus ꝯſtituto. B Secundo principaliter requiritur ꝙ ſit factū: quia ſola voluntas ſine effectu ſubſequente non ſufficit vt quis incidat hūc canonē. Hinc dicit Ray. ꝙ eleuans pugnam: gladium: haſtam vel baculum ſuper caput clerici volens eum percutere: nō tamen percutiens: non eſt excōmunicatus: cuius ratio eſt. quia canon iſte requirit ad illationem pene doloſam voluntatem: qđ probat cum dicit diabolo inſtigante ⁊ factū conſumatum: nec ſufficit attēptatio: vnde dicit Johan. an. ꝙ per ſolam attemptationem nullus incidit niſi ad actus conſumationem peruenerit: ſimiliter ſm Innocen. in. c. nuper ij. de ſen. excom. compellens clericum per metum vt ſibi aliquid det: vel de fundo exeat: nō eſt excōmunicatus: quia non fit iniectio manuum in clericum nec in res illi adherentes qđ canon iſte requirit quod Johan. de ligna. credit verum: ſi metus tantum eſt verbalis non realis per contractum perſone: veruntamen ſi quis clerico metum ingerat adeo ꝙ ſe precipitat in aquam vel aliud euidens periculū vt euadat: tunc ſm Ray. Goff. ⁊ Hoſtien. eſt excōmunicatus: ſecus autem ſi clericus fugiendo ledatur. ¶ Hic queri poteſt de intellectu excōmunicationis que ponitur in. c. ſi quis de ſen. excom. lib. vj. vbi dicit tex. Cum quis abſq̄ tuo mandato manus iniecerit in clericum tuo nomine violentas: ſi hoc ratum habueris: excōmunicationem latam a canone incunctanter incurris: cū ratihabitio retrotrahatur ⁊ mandato debeat comparari. Si vero iniectio eadem tuo noīe non ſit facta tunc licet habendo ratam eandem: non tñ propter hoc excōmunicationis illius vinculo innodaris: cum quis ratum habere nequeat qđ eius noīe non eſt geſtum: hoc ibi. ¶ Utrum mandans: autorizans ratum habens vel ꝯſulens ꝙ clericus percutiat̄ excōmunicationē incurrat. Ad hoc reſpōdet Hein. boyc. in. c. mulie-

res: de ſen. excō. inter alia: ꝙ ſi mandans moritur an̄ manuū iniectionē factā: tūc dicit Bern. hic in ver. ſed pone: ꝙ nō ē excōicatus, qꝛ mādatū morte extinguit̄: vt: ff. mādati. l. iter cās Idē tenet Uincen. ⁊ Inno. in di. c. mulieres dicit tamē Hoſti. ꝙ ſi nō penituit ſatis ē excōicatus: cū conſtet ꝙ in mortali deceſſiſſet. Idē Lan. ⁊ Goff. q̄ dicūt ꝙ excōicatus niſi mandatū ante mortē reuocauerit: ⁊ maxime cum in eadem volūtate decedere intelligat̄: vt de baptiſ. c. maiores: ⁊ bene quis excōicat̄ poſt mortem: vt patet. xxiiij. q. ij. c. ſane profertur Idem Archi. lxxxviij. di. c. fi. ⁊. eo. ti. cum qs: li. vj. ⁊ h̄ videtur tutꝰ. Si vͦo nō morit̄ an̄ ſꝫ penituit ⁊ reuocauit an̄ iniectionem q̄ reuocatio ad mādatariū an̄ iniectionem peruenit: ⁊ ſic non incidit: aut tam tarde reuocauit qđ ad eū ante iniectionē venire nō potuit. ⁊ tūc dicit Inno. ꝙ lꝫ de culpa redargui ⁊ puniri valeat tñ in canonem nō icidit niſi q̄ dolo fecit non enim ligat eū q̄ ē in charitate al's eēt iniqua ⁊ iniuſta: nec fertur niſi pro mortali. Bern. tamen ⁊ Hoſti. dicunt contrarium ꝑ l. ſi mandaſti. ff. mandati ⁊ ideo dicit Aſten. ꝙ talis quo ad deuꝫ non eſt excōmunicatus tamen quo ad eccleſiam excōmunicatus eſt quod videt̄ verū ſm Jo. an. eo. ti. c. cum qs glo. ij. li. vj. De ratū vero habente dicendum ꝙ ſi factum fuit eius nomine ⁊ poſtea ratum habuit tanq̄ nomine ſuo factum. tunc canonem incidit: quia ratihabitio in maleficijs retrotrahitur ⁊ mandato comparatur: vt hic inter: ſecus tamen ſi non haberet ratum tanq̄ nomine ſuo factam: ſed vt quilibet alius qui dicit: Benedictus deus qui talis verberatus eſt: quia malus erat: et tunc non incidit canonem: per ea que notat Archid. ij. q. iij. c. auditum. Si vero ratum habuit tunc q̄dē incidit in canonem: nō tamen a tempore iniectionis ſed a tēpore ratihabitionis: vt notat Archid. in. capi. omnes. in fi. xvij. q. iij. ⁊ Jo. an. in hoc. cap. cum quis in verbo: incurris: qui addit ꝙ ſi iſtam ratihabitionem in corde tenuerit ita ꝙ de ipſa non poſſit fieri fides: tunc licet talis quo ad deum ſit ligatus: non tamen quo ad eccleſiam militantem que nō iudicat de occultis: vt patet de ſimo. ca. ſicut tuis. Idem Hoſti. in dicto. cap. mulieres: et glo. in. dicto: c. omnes. De conſulente aūt dicendum: ꝙ etiā incidit in canonē: qꝛ conſentire videt̄ delicto: immo cauſam dat efficacē: vt de ſen. excō. c. quante. Nec mirum cū talis etiam ſecuto homicidio homicida clerici cenſetur: vt patet de homic̄. c. ſicut dignum. §. q̄ vero ⁊. §. fi. ⁊. c. ſignificaſti. ij. §. j. hoc tamen intelligit̄ ſane cū iniectio manus ex tali conſilio ſecuta eſt vt ꝓbantiura inducta: vl' qn̄ pricipat in crimine precedēti: vt e. ti. c. nup. §. in ſecunda: ſm Hoſt. Hein. boyc. inter alia. Tertio principaliter requiritur ꝙ hoc fiat aīo iniuriandi: nam ſm Hein. boyc. in. ca. ſi. vͦo: de ſen. ex. ſi quis percutit clericū cauſa tuitionis vel defenſionis tm̄ non eſt excōicatus: vt. eo. ti. c. ex tenore: ibi: niſi ſe defendēdo: quod verum ē niſi in defendendo ſe modū excedat: ꝙ ſic eſt intelligendum: qꝛ ſi clericus ꝑcuſſit ſemel laicū non intendēs amplꝰ ꝑcutere: ⁊ de hoc laicus ſit certus tunc non debet ꝑcutere clericum alioquin ē excōicatꝰ: Si vͦo clericꝰ venit ad ꝑcutiendum vel ſe parat ad iterū ꝑcutiendū: aut de hoc laicꝰ ꝓbabiliter dubitat tunc licet laico ꝑcutere clericum ad iminēteꝫ violentiā repellēdam: ſm Inno. et Hoſti. dicto. c. ſi vero. §. ſi vero primū: ⁊ đ homi. c. ſignificaſti: ſimiliter ſi ꝑcutit clericum ad defenſionem ⁊ tuitionem ꝓximi: puta patris mr̄is vxoris filij vel familie: tunc etiā non eſt excōmunicatus ſm Inno. ⁊ Jo. an. Qđ ſi vellet clericus alium occidere capies eum et ligabis anteq̄ alium occidi permittas: ar. xxij. q. ij. c. ne quis arbitretur: circa. fi. imo ſi hoc timore illum caſu occidas non es excōmunicatus: licet ſis irregularis ſm Inno. ad h̄ de homic̄. ſi furioſus: in cle. Joh. an. Si tamen ꝑcutit clericum ꝓ tuitione rerum ⁊ ī percutiēdo modum excedit tunc canonem incidit: vt de homic̄. c. ſuſcepimus. Si aūt modum non excedit: tunc non ſolum perſonam ſed etiam res ſuas defendēdo vel incontinēti repercutiendo. vel etiam res aliorum quod plus eſt: non eſt excōmunicatus: vt dicto: c. ſuſcepimꝰ vbi dicitur ꝙ tunc ſolū tenet̄ quādo modum excedit ſm Innocē. Goff. ⁊ Ray. Preterea: in dicto. cap. ſi vero ſm Hein boyc. ſi quis inuenit clericum turpiter agentem cum vxore matre ſorore aut filia propria: ſi tunc percutit eum citra mutilationem vel mortem: non eſt excommunicatus: ſi vero mutilat vel occidit eum: tunc dici poteſt ꝙ tali parcit̄ quo ad excōmunicationem quaſi tam iuſtum dolorem cōpeſcere non poſſet: vt dicit ibidem glo. ar. C. de. l. iulia. de adulteris: ⁊ lex ꝑmittit ipſum occidere ſic inuentum. ff. de adul. ꝙ. ait lex: §. ꝙ ait: alias ex interuallo non liceret: tutiꝰ ē tñ dicere ꝙ in canonem incidūt. Et nota ꝙ p̄di

cta etiam intelliguntur de vxore putatiua lʒ ratione impedimēti ꝑpetui non poteſt eſſe vxor: ſm Uin. Gof. ⁊ Jo. an. Qđ ſi non inuenit eum turpiter agentē ſed ſolum cū ſola ſedentē ⁊ ꝯfabulātē. tunc ꝑcutiēs non incidit in canonem ſm Hoſti. ⁊ Joh. an. fallit tamen in caſu vbi maritus aliquē ter monuiſſet ne cū vxore ſua ꝯuerſaret: ⁊ tunc eum detinere pt̄ p. xx. horas ⁊ p̄ſentare iudici: vt lxxxj. di. c. p̄ſbyter: ⁊ hoc videt̄ ꝺ iudi. c. cum non ab homine: licet in alijs criminibus h̄ fieri non pōt: ⁊ addit textus in di. c. ſi vero: ꝙ ſi inuenit clericū turpiter agentē cū alia muliere q̄ꝫ cū vxore matre ſorore vel filia ꝓpria: ⁊ iniicit manus excommunicatus eſt. ¶ Ad maiorē aūt euidentiā ſciendū ꝙ generaliter verberans clericū nō animo iniurādi ſed corrigendi: nō incidit canonē dūmodo modū ñ excedit ⁊ auctoritate iuris h̄ facere poſſit: vnde ponunt̄ aliqui caſus extra de ſen. excom. c. cū volūtate: in q̄bus clericū corrigere licet. ¶ Primus eſt rōne officij qđ quis in eccleſia obtinet cuius p̄textu ſi clericus eſt: poteſt alium in minoribus dūtaxat ordinibus conſtitutum cauſa correctionis leuiter percutere: vt hic vel etiā turbantem diuinū officiū de eccleſia pōt eijcere tam clericū q̄ꝫ religioſum: etiam ſi i eū nō habet aliquā iuriſdictionē: vt in. c. veniēs: de ſen. excō. ſm Inno. Hoſti. ⁊ Jo. an. dūmodo non excedit modum in expellēdo: ⁊ addit Jo. an. in. c. periculoſā: li. vj. ne cleri: vel mona. glo: penul. ꝙ monachus licite vi expelli poteſt; qui ꝯtra ſtatutum illius capituli ſcholas intrauit: ſicut etiam clericus vel monachus excommunicatus vel interdictus tempore diuinorum eccleſiā intrās vi expelli poſſit: ſʒ laud: in cle. grauis: eo. ti. Et hec omnia intelliguntur dummodo non ſit exceſſus. Officialis tamen laicus in clericum manus iniicere non poteſt eum percutiendo etiam de mandato ſui prelati quin canonē incideret: niſi in caſu prout videbitur inferi⁹: Cuius ratio eſt: quia nulli laico ſup clericum tāta datur auctoritas: niſi fortuito caſu: non ex deliberatione clericum ledat: vt eo. ti. ca. ſi vero aliquis. ¶ Secundus eſt de clericis ſeniorib⁹ qui zelo deuotionis predicta faciunt et eodē modo excuſantur vt hic ⁊ dicto. c. veniens. vbi plane de hoc. ¶ Tertius de his qui ob obtentu prelatiōis vel magiſterij ſubditos et ſcholares correctionis cauſa leuiter percutiunt. Dicit tamen boyc. in. c. vniuerſitatꝭ eo. ti. ꝙ ſi p̄latus ex ꝓpoſito ſcienter ⁊ malicioſe debitā correctionē excedit eſt excōicat⁹ ⁊ etiā illi q̄ h̄ faciunt de eius mandato: ſiue h̄ fiat capiēdo. ad carcerē ducēdo cum ſcʒ calce pugno vel alio modo ꝑcutit: nō reſiſtentē ſʒ corrigi ⁊ obedire paratū q̄ꝛ leuis ⁊ moderata caſtigatio tm̄ ē illi ꝑmiſſa: vt h̄ ⁊ in. ca. vniuerſitatis. Si ꝟo debitā correctionē per ſe vl̄ ꝑ aliū nō excedit: tūc pōt eū capere ⁊ incarcerare etiā ꝑ laicos: vt. eo. ti. c. vt fame. §. laici ꝟo: vbi plane de h̄: ⁊. c. ſi clericos ⁊ de offi. or. ca. cum epiſcopus: lib. vj. ⁊ hoc verū eſt: licet etiam talis clericus nondum incorrigibilis appareat. Similiter poteſt eum ꝟberare animo corrigendi per ſe vel per aliū clericum vel religioſum: dummodo fiat cauſa regularis diſcipline: non tamen eſt tutum vel honeſtum hoc facere per laicos conuerſos: quia ca. vniuerſitatis non videtur hoc concedere ꝙ hoc faciāt niſi per clericum vl̄ monachum: ſm Uin. ⁊ Joh. an. per laicum ſecularem nullo modo licet quin canonem vterꝗ incidat. ¶ Quartus eſt de parentib⁹ ⁊ magiſtris qui verberant vel manus iniiciunt in filios vel diſcipulos clericos. de quib⁹ dicit Hein. boyc. eo. ti. c. ſuper eo: ꝙ ſi hoc faciunt non ex odio. inuidia vel indignatione: ſed cauſa diſcipline vel correctionis: ſʒ intēperate tunc ſunt excōicati: ar. di. c. voluntate. Si moderate tūc nihilominus pater ē excōicatus ſi manus iniicit in filiū in ſacris ordinibus ꝯſtitutū. vt ibi. §. ſi. ſecus aūt ſi in minoribus tm̄: magiſter tamē non eſt excōicatus ſiue diſcipulus ſit in ſacris ſiue non: vt dicto. c. ſuper. eo. c. ex tenore: ⁊. c. cum voluntate. §. ſi vero vbi generaliter loquitur non diſtinguendo inter diſcipulos exiſtentes in ſacris ⁊ alios: nam leuis caſtigatio mgr̄is eſt permiſſa: vt notat ibidem glo. ⁊ addit Fran. ⁊ Jo. in ſum. cōfeſ. ꝙ lʒ magiſter cum ira percutiat non eſt excōicatus ex q̊ cauſa correctionis h̄ faciat: ſi moueatur per zelum ⁊ ñ excedat modum. ⁊ Jo. an. in. cap. vniuerſitatis putat ꝙ quātacunꝗ ſit cōmotio dūmodo nō ad ꝑſonam ſed ad crimen ⁊ correctionis cauſa h̄ faciat excōmunicatus non erit. Et generaliter quod dictū eſt ꝺ mgr̄o ꝑ oīa dicēdū ē de p̄lato: ⁊ quod dictū ē de parentib⁹ ꝑ oīa dicēdū eſt de dominis ⁊ ſuperiorib⁹ illos ꝺ familia ſua corrigentibus. Deniꝗ percutientes illos qui clericali priuilegium amiſerūt canonem nō incidūt: de quib⁹ patʒ ſupra. ¶ Et ſi querit̄ q̄d de clericis ſeinuicē iocoſe ꝑcutientib⁹ rñdet Hein. boyc. in di. c. ſup eo. ꝙ ſi tēperate ⁊ leniter ſe ꝑcutiūt nō incidūt in canonē vt di. c. ſup. eo. §. clericis ei licitū ē inuicē ludere ēt ſi manualit̄ tēperate ꝟberare: vt de homi. c. lator. ſed quia ſepe de tali ludo ꝑuenit̄ ad iram ⁊ rixam: ideo tutius eſt abſtinere ſʒ Hoſti. ⁊ Jo. an. q̄ꝛ ſi ex ira vel odio aut appetitu vindicte ſe inuicē ꝑcuſſerint canonē incidunt: vt di. c. ſup eo. in fi. ſilr̄ ſi ſe ꝑcutiūt enormiter excōicati ſunt: q̄ꝛ ludus noxius ē in culpa: vt de p̄ſūp. c. j. ⁊ in glo. ¶ Quarto p̄ncipalit̄ requiritur ꝙ fiat doloſe. vt notat Hoſtieñ. eo: ti. ca. quante. quia loquitur de violenta iniectione: non eſt aūt violentia ſine dolo: dolus autem non poteſt eſſe cum quis q̄rit ſibi ⁊ alteri prodeſſe a c nulli obeſſe: lʒ ibidem videat̄ eſſe quedam violentia non tamen iniuſta. Ad cui⁹ euidentiam dicit Hein boyc: in ca. nuper. ij. de ſen. excō. inter alia: ꝙ ſi violenter clericum capiens in cuſtodia trudens ac detinens hoc facit ad ſui defenſionem. tūc ſm Hoſtieñ. excōmunicatus non eſt dūmō do defenſionis cauſa ceſſante libere permittit abire: quoniam ipſa ceſſante non cenſeret̄ defenſio ſed vindicta. Ad hoc dicto. ca. ſi vero. Qđ ſi facit hoc non ad ſui defenſionem nec animo iniuriandi alteri: ſed potius ipm̄ ſaluandi ⁊ tuendi: tunc non eſt etiam excōmunicatus qui non iniuria irrogatur ſed potius ſalus procuratur. xlv. di. ca. cum beatus ſm Hoſtieñ: ſi vero non facit animo ſe tuendi vl̄ illum ſaluandi. ſed alias zelo dei: puta quia facere vult homicidium vel adulteriū: tunc lʒ modico tempore teneat ipſū ʒ inuitum ⁊ renitentem citra tamen iniuriā ꝑcuſſionis non creditur tum incidere in excōmunicationem: ⁊ in hoc cōcor. Inno. Hoſti. ⁊ Joh. an. dicētes. ꝙ ſi officialis vel quiuis alius talem capiat vel liget auctoritate propria cum inſtet periculum: nec alter poſſet ab alterius iniuria compeſci: non eſt excōmunicatus imo meretur. vt. xxiij. q. iij. c. fortitudo: cum duob⁹ ſequentib⁹ dūmō tamē ſm Hoſt. ⁊ Jo. an. q̄ꝫ citò pōt ipſum p̄lato reſtituat: alias ſec⁹: vt di. c. vt fame. §: laici. de maio. ⁊ obe. c. ſolite. §. j. immo plus dicūt Inno. ⁊ Jo. an. ibidē ſcʒ ꝙ ſi illū caſu occideret non animo vindicādi ſʒ aliū defendendi ne occidat̄ non eſſet excōicatus: lʒ efficeretur irregularis: ad hoc de homicid. ſi furioſus in clemē. ¶ Preterea ſi animo iniuriandi obſident eū in caſtro vel claudunt in domo non tamen vt eum ibi cuſtodiant: ſed vt verecundiam inferant tunc dicit Inno. quod non credit eum in cuſtodia vel carcere retinere. quia hoc non intendunt nec violentiam eius perſone faciunt: non ergo credit illos canonem incidiſſe tēpus tamen ſic eum detinendi clauſum ne ſequeretur excōmunicatio limitandum eſſet arbitrio boni viri. Si deniꝗ facit vt eum in gladio vibrante ſup caput eius illi mortem cōminando niſi turrim domum vel cuſtodiam intrauerit ſʒ Hoſtien. ⁊ Joh an. incidit etiam detinendo ſiue fuerit in carcere clauſus ſiue funib⁹ ligatus ſiue cuſtodibus vallatus ne quo velit ire poſſit ſm Inno. Porro ſiquidem non iniicit manus violentas in clericum ſed in res eidē adherentes: vt veſtes vel frenum equi quē equitat vel in manibus tenet: aut alias res quas portat clerico ſciente ⁊ inuito ⁊ hoc iniurioſe tunc incidit in canonem: ſi tamē eo neſciente ⁊ furtiue tenet ⁊ aufert non incidit q̄a non intendit violentiam inferre ſed furto ſubtrahere. Ueruntamen ſi auctoritate ꝓpria violentiam inferens rem illam potuerit inuadere ⁊ accipere de iure. vt quia clericus debebat ei cenſum ꝑ domo quam inhabitauit et ſoluere ceſſauit per triennium: et ſic licuit ei talem expellere: vt de locato cap. potuit: tūc non incidit canonem eum repellendo cum moderamine. vel vim vi repellendo. vt de reſti: ſpo. cap. olim cauſam: ſm Inno. Hoſtiē. ⁊ Joh. an. Similiter arreſtans clericū aſportantem res ſuas vel alias apud ſe depoſitas non incidit ſm Fran. laud. Joh. an. in ſum. et Aſten. etiam ſi aufert ei dum eſt in aſportādo antequam aſportans ad locum deſtinatum ſe recipiat. Secus autem poſtq̄ꝫ ad locū ꝑuenit et poſſeſſionem factā adeptus fuerit: quia non licet ei vſurpare ius ſibi in re ſua ex interuallo. Deniꝗ qualitercunꝗ quis clericum ledat lʒ non manu: animo iniuriandi: canonem incidit ſm Joh. de ligna. Hinc dicit Hoſti: ꝙ q̄ ſpuit in faciem clerici excōmunicatus eſt: quia fit iniectio in clericum. Similiter ſi ſuper eum effūdit aquā oleum vel ſimilia animo iniuriandi: ſm Aſten. Ueruntamē ſi iniurioſe violentiā inferens errat in perſona cui infert: vtpote percutiens Seyum clericum ⁊ credens ſeu volens ꝑcutere Ticiuʒ laicum tunc dicit Hein. boyc. in. cap. ſi. vero. ij: eo. ti. ꝙ ſm probabiliorem opinionē non ē

excõmunicatus quia ſi error ſolius qualitatiſ
excuſat a pena: vt in dicto.c.ſi vero: magis ex
cuſare debet error qualitatis ⁊ perſone: nam
ſola temeritas ⁊ violentia in hoc conſideratur:
⁊ idem tenet Joh. an. hic concor. etiam Jn⸗
nocen. ⁊ Ray. niſi adeo eſſet craſſa ignoran
tia ꝙ colorem excuſationis non haberet. Si
ꝓinde ꝑcutiens errat non in perſona ſed ſo
lum in qualitate: vt percutiens clericum cre⸗
dens eũ eſſe laicũ: ⁊ eſt probabilis ignorãtia:
quia videt eum in habitu laicali nõ gerentem
ſe pro clerico: vel credit eum habitum clerica
lem ludo eſſe impoſitum: ⁊ probabilẽ habet
cauſam hoc credendi: ⁊ tunc non incidit: vt
dicto.c.ſi vero. Jdem Tan. Goff. ⁊ Joh. an.
⁊ probatione deficiente quo ad eccleſiã mili⸗
tantem ſi velit iurare ꝙ hoc ignorabat conſci
entie ſue relinquitur: vt hic in tex. ⁊ in glo. ſe⸗
cunda. Si tamẽ veritas eſt in ꝯtrarium: quo
ad deũ ligatus eſt: ⁊ ſi poſtea denudat in pe⸗
nitentia apoſtolicã ſedem accedat: leſo ſatiſfa
ciet ⁊ de piurio penitentiã aget: ⁊ addit Jn⸗
no. in. ca. cũ non ab homine: eo. ti. in glo. fi. ꝙ ſi
clericũ occidat ignorans eum clericum: forte
quia nocte eum occidit: nõ credit eũ excõica⸗
tum: ⁊ credit neceſſe eſſe ꝙ dolus interueniat
⁊ ꝙ ſe percutere clericũ intendat. Ad lau. di.

¶ De abſolutione ab excõmunicatione propter iniectionem manuũ violentã in clericum vel religioſam perſonam. ¶ Sermo xviij.

N On occides. Exod. xx. Jam
ordine debito videndũ eſt de abſo⸗
lutione ſententie quã quis incurrit
vigore illius canonis: ſi quis ſuadente diabo
lo. xvij. q. iiij. quis ſcʒ abſoluere poteſt iniicien
tem manũ violentam in clericum vel religio⸗
ſum. A Ad hoc reſpondet Gaſp. de cald.
in. c. j. qui cle. vel mo. ꝙ de papa nulli dubiuʒ
eſt quin abſoluit excõmunicatum pro quacun
qʒ iniectione manuũ in clericum: vt dicit tex.
in iſto canone: ⁊ ſicut hͦ poteſt ꝑ ſe ſic ⁊ per ali
um habentem ſpeciale mandatũ ad hoc ſm
Uin. legatus etiam a latere pape. ſm veriorẽ
opinionem etiam in enormi abſoluere poteſt.
Et dicit Joh. an. ꝙ vidit aliquos legatos de
latere abſoluere ⁊ aliquos abſtinere: ſibi ta⸗
men placet ꝙ abſoluere poſſit: quia vices pa
pe egerit vt de ſen. ex. c. ad eminentiã: ⁊ de of⸗
fi. lega. ꝙ tranſlationem: etiã ſi ſit extra termi⸗
nos legationis dũmodo ſit in via ac etiã ali⸗
unde venientes: vt de offi. dele ga. c. excõmu⸗
nicatis. De alijs vero legatis dicit ꝙ illi non
abſoluunt in atroci: equior eſt enim eoꝝ pote⸗
ſtas qꝫ legatoꝝ de latere: nec enim abſoluunt
aliunde venientes niſi de ſpeciali gratia eis
vel eccleſie ſit amplius conceſſum: vt de offi.
dele ga. c. excõmunicatis: legatus tamen de la
tere dũmodo ſit cardinalis capientem ſe nõ
poteſt abſoluere: queʒ nullus preterqꝫ papa
abſoluere põt: excepto mortis periculo: vt in
c. felicis. §. preſenti de penis. li. vj. Epiſcopus
autem ſe capientem abſoluere non poteſt: ſed
ſolus papa: preterqꝫ in mortis articulo: vt in
cle. ſi quis de penis: nec etiam alium abſolue
re poteſt in atroci graui ſiue enormi ſine pa⸗
pe mandato: vt hic: niſi quãdo papa non põt
adiri: vt in. c. eos: de ſen. ex. lib. vj. in mediocri
vero priuilegiatos abſoluere poteſt: de quibꝫ
videbitur infra. Jn leui deniqꝫ abſoluit oĩes
hec ille. Ad cuius euidentiam ſciendũ: ꝙ e⸗
normis aut grauis exceſſus vel iniuria dicit̃
ſi peruenitur ad effuſionem ſanguinis illius
membri ex quo de facili exire non ꝯſueuit: ſi o⸗
culus effodiatur: ſi vulneretur: ſi fuſtibus ce⸗
datur: nõ tamẽ ſi leuis actus vel vnguis aut
virge percuſſione ſanguis exierit tranſire ꝓ⸗
fitemur in atrocem iniuriam: ſed circa hoc nõ
ſolum ipſum factum ſed etiam facti qualitas
percutiendi ⁊ iniuriandi modus diligentius
attendatur: ⁊ ex circumſtantia loci: temporis
⁊ perſone que ſit leuis mediocris ac grauis
vel enormis iniuria manifeſtius cognoſcatur
vt ſi facta eſt in atrio: foro coram iudice vel
prelato corã multis in eccleſia vel loco publi⸗
co: in cimiterio: dormitorio: vel ſi facta eſt ma⸗
giſtratui: iudici magiſtro. domino: prelato: pa
tri: patrono aut in dignitate cõſtituto: ⁊ hoc
ab aliquo inferiori ꝯtra normã iuris ⁊c. vnde
dicunt Jnno. Hoſtien. ⁊ Joh. an. ꝙ quando
leſio dicatur grauis vel enormis: arbitrio iu⸗
dicis cõmittitur. Jdem Specu. preter tamen
homicidiũ ⁊ membri mutilationẽ: ti. ij. §. nunc
dicamus. Dicitur etiã crimen ſeuum: quia ſi⸗
ne graui ſcãdolo tolerari nõ poteſt: vt de ſen.
ex. c. illoꝝ ⁊ maxime quãdo debetur pena cor
poralis ſm legem: ⁊ quod notat Joh. an. de
renun. ca. niſi cum pridem: ſuper glo. ex loco
iſto vbi enumerat. xxiij. crimina que dicuntur
grauia. Leuis aũt iniuria cõmittitur modica
percuſſiõe vel impulſione pugne manus pal⸗

me: digiti: baculi vel lapidis ita ꝙ ad liuorẽ
vel mutilationẽ mẽbri: fractionem. dentis di
lapidationẽ capilloꝝ nõ modicã vel ſangui⸗
nis effuſionẽ non ꝓcedit. Mediocris iniuria
eſt ſi par parẽ ꝑcutit ꝑlẽo ictu ex deliberatiõe
⁊ conatu: tñ ſine mutilatiõe ⁊ enormi vulne⸗
ratione aut ſanguinis effuſiõe iudicio diſcre
ti viri. Et nota generaliter ꝙ excõicatio ꝓ le
ui iniuria manus violente in clericũ vel reli⸗
gioſum abſolui poteſt ab epõ q hͦ iam reda⸗
ctũ ẽ ad ius cõe: ex. c. ꝑuenit. eo. ti. vbi ſubdit̃
de his abſoluẽdis q̃ clericis non enormẽ ſed
modicã ⁊ leuẽ iniuriã irrogant: tue fraternita
tis arbitrio duximus cõmittendũ. Et in glo.
⁊. c. religioſo eo. ti. li. vj. ¶ Secũdo ſciendũ
ꝙ ſunt diuerſi caſus in quibꝫ taliter excõicati
citra ſedem aplicam abſolui pñt: non ſolum
de mediocribꝫ ſed etiã qñqꝫ de enormibꝫ ex⸗
ceſſibꝫ. Primus ergo caſus ẽ ꝑiculũ vel articu⸗
lus mortis q̃ ſpẽ exceptus: vt di. c. ſi quis ſua⸗
dente: ⁊ de ſen. excõ. c. nõ dubium talis enim
⁊ a ſimplici ſacerdote poteſt abſolui: vt ibi.
eſt tamen illi iniungendum ꝙ ſi mortẽ euaſe⸗
rit ſedi apoſtolice ſe repreſentet: vl' ei qui poſ
ſet eum abſoluere mandatum illius ſup hoc
recepturus. Jdem etiã de alijs caſibꝫ ſequẽ⸗
tibus eſt intelligendum vt remoto impedi⸗
mento ꝓpter quod abſolui poterant ſe ſupe⸗
riori repreſentent: vt de ſen. excõ. ca. de cetero
⁊. ea noſcitur: ⁊ c. qꝫuis: ꝙ ſi ceſſante impedi⸗
mento ſe non preſentauerit. in eandẽ ſenten⸗
tiam incidunt: vt eo. ti. li. vj. ca. eos. ⁊ hoc ve⸗
rificatur preterqꝫ in puero: vt de ſen. excõ. ca. j.
⁊ vlt. in tex. ⁊ glo. ſiue ſe poſtulent abſolui an
te pubertatem ſiue poſt. Et dicuntur pueri
ſm aliquos maſculi minores. xiiij. annis: ⁊ fe⸗
melle minores. xij. quod videtur probabili⸗
us qꝫtum ad hunc caſum: quia licet in mino⸗
ribus annis doli capaces videantur: tamen
in punitione parcitur etati: vt extra de delic.
puero ꝑ totũ. B Ad maiorem tñ euidenti
am dr in di. c. eos qui a ſñia canonis vl' ho⸗
minis cum ad illũ a q̃ alꝛs de iure fuerunt ab
ſoluendi nequeunt ꝓpter imminentis mortis
articulum aut aliud impedimentũ legitimuʒ
pro abſolutionis beneficio habere recurſum
ab alio abſoluuntur: ſi ceſſante poſtea peri⸗
culo vel impedimento hmõi ſe illi a quo his
ceſſantibus abſolui debebant qꝫcito comode
poterunt contempſerint preſentare manda⸗
tuʒ illius ſuper illis ꝓ quibus excommunica
ti fuerant humiliter recepturi ⁊ ſatiſfacturi ꝓ
ut iuſticia ſuadebit: decreuimus ne cenſure
illudantur eccleſiaſtice in eandem ſententiam
recedere ipſo iure. Et ſm Jo. an. in nouel. lo⸗
quitur de impedimento tẽporali: vt dicto. ca.
qꝫuis: vbi plane de hoc. Et addit Archid. ꝙ
nec ꝓ mortis ꝑiculo nec alio impedimẽto de⸗
bet excõicatus abſolui ab alio qꝫ ab excõica⸗
tore vel abſoluendi ptãtẽ habẽte ſi poſſet ad
eum haberi recurſus. Addit inſuper Hein.
boyc. c. ꝙ de his: eo. ti. ꝙ qs dr conſtitutus in
mortis articulo nedum ex graui infirmitate
prouenientem: ſed etiam ſi hoſtem timeat capi⸗
talem: vt ſi ſit obſeſſus vel obſideat in loco in
quo machine frequẽter iaciunt̃ ⁊ baliſte: vel ſit
nauigaturus longo ⁊ ꝑiculoſo nauigio: vel
tranſitur⁹ ꝑ loca inſidioſa ⁊ ꝑiculoſa vl' timet
predonẽ aut crudelitatẽ potẽtis ſm Jnno. ⁊
Hoſt. ⁊. ff. de do. cau. mor. l. iij. ⁊. iiij. caueat tñ
abſoluens ne nimis laxet habenas. Et nota
ꝙ habens iuſtas excuſationes quibus ab iti
nere rationabiliter excuſatur ꝓpter legitimuʒ
impedimentum non debet abſolui ab huiuſ⸗
modi excommunicatione: niſi recepto iura⸗
mento ſm morem eccleſie prout habetur: eo.
ti. c. ex tenore ⁊. c. qꝫuis in. fi. Jnſuper illi ſub
iuramenti debito iniungendum eſt vt qꝫciti⸗
us oportunitatem habuerit romanum ponti
ficem: vel illum qui poteſtatem habet eũ ab
ſoluendi adeat: mandatum eius ſuſcepturus
⁊ pariturus: vt eo. ti. cap. de cetero. Preterea
in dicto. cap. eos. lib. vj. §. ſtatuimus: dicit pa⸗
pa de abſolutis a ſede apoſtolica vel legatis
quibus iniungitur quod alicuius conſpectui
ſe preſentare debeant: ſi hoc non faciunt cum
primo comode poterunt: ipſo iure eandem ſẽ
tentiam incidunt. Sed ſm. Jo. monald. hoc
intelligitur de ſententijs hominis non iuris ⁊ ad
dit ꝙ papa vel legatus non abſoluit ab illis
de ſtilo curie: ſed remittit ad ſuum excõmuni
catorem cuius cauſam oſtendit Jo. an. in no
uel. dicẽs quod in curia romana vel in curijs
legatorum circumſtantie que in imponendis
penitẽtijs ſunt ponderãde vl' in ſatiſfactionẽ
arbitrande: non facile ſciri poſſunt: ideo ſolẽt
tales remitti ſuper his ad ordinarios vel ali
os qui ſunt in partibus quos adire non cu⸗
rabant niſi hoc fuiſſet ſic prouiſum. ¶ Se
cũdus ergo caſus eſt de regularibus: qui pre⸗
cipue tangitur: eo. ti. in. cap. cum illorũ. §. nos
tamen: ſup quo dicit Hein. boyc. ꝙ ſi regula⸗
ris iniicit manus violentas in epm: abbatem

ꝙ eſt aliū ꝑlatum ſuperiorem: non poteſt ab⸗
ſolui citra ſedē aplīcā: et hic ē propter ſcā⸗
dalū vt dicitur in textu: nā ſm leges tale ꝺ
lictū capite puniendū ē: vt .ff. de re mili. l.
oīe delictū: ſm Hoſti. et Jo. an. et idē eſt
ſi ſit in priorē locum abbatis tenētē: vt de
maio. et obe. c. cum in eccleſijs: et ꝑ hoc vi⸗
det ſolui de monacho q̄ abſente abbate ꝑ
cuſſit vicariū quē abbas dimiſit ī clauſtro.
Si vero manus iniicit ī aliū clauſtralem
ſm Jo. an. vel in aliū clericū ſecularē vel
religioſū ⁊ exceſſus eſt enormis: tūc ſimilit
abſoluēdus eſt a papa: vt hic in textu: ſiue
factū ſit ante ingreſſum ordinis ſiue poſt.
Si vero nō eſt exceſſus enormis et ante reli
gionis īgreſſū cōmiſſus: tūc ꝑ ꝑlatū ſuū re
gularē abſolui poteſt vt hic quod cōcedit
non ſolū abbatibꝫ ſꝫ etiā priorib⁹ et alijs q̄ꝝ
cūqꝫ religionū ꝑlatis: qꝺ etiā extēditur ad
tēplarios et hoſpitalarios ac ſimiles q̄ ma
giſtros laicos habēt ſm Joh. calꝺ. in. c. ca
nonica eo. ti. nam quia ex regula eis oēs
illi⁹ ordinis obedire debent: ideo poſſunt
excōmunicare et ab excōmunicatiōe eos
abſoluere: et hoc iudicialit licet nō penitē
tialiter ſm Alex. ⁊ Tho. ſup. iiij. xviij. di. et
idē Goff. in. c. porro. eo. ti. q̄ dicit qꝺ talis
ꝑlatus laic⁹ abſoluit hoc caſu: cū hoc ſit
ꝑuilegiū oīm cōmuniter viuētiū: vt de vi.
et hone. cleri. c. qm̄. Nec obſtat ꝙ ſit laicus
qꝛ abſoluere et excōmunicare ē iuriſdictio
nis: vt de elec. c. trāmiſſam: et ideo cadūt ī
laicos: vt. xxxij. di. c. vexꝫ: ſm Jo. calꝺ. ꝙ ſi
poſt ingreſſū religiōis canonē incidit per
iiectionē man⁹ ī religioſū eiuſdē monaſte⸗
rij: nec eſt exceſſ⁹ enormis: tūc abſolui debꝫ
per ꝓpriū ꝑlatū: vt ī dicto. §. nos tamē. vꝫ. ſi
vero clauſtrales: et eo. ti. c. monachi. Si ve⸗
ro in monachū alteri⁹ monaſterij tunc lo⸗
cū habet. §. ſi vero clauſtralis: in dicto. c.
cū illoꝝ ſcꝫ ꝙ per ꝑlatū proprium et illius
religioſi qui paſſus ē īiuriā abſolui debet
etiā ſi extra loca monaſterij ſe percuſſerit
vt tenet Abbas: cui ſatis cōcor. Jo. an. De
modo tamē abſoluēdi dicit Hoſti. ꝙ q̄ndo
duo abbates abſoluere debent: ſic fiet: ab⸗
bas ꝑcutiētis iuramētū a ꝑcutiēte recipiet
ꝙ decetero cauebit: ⁊ abbas percuſſi ꝑcuti
entē verberabit: que verbera erūt loco ſa
tiſfactionis: qꝛ monachus nō habet vnde
ſatiſfaciat: et demū abbas ꝓprius eū abſol⸗
uet: ꝯgruentius tamē fieret ſi vnus alteri to

tum cōmitteret: vt extra de offi. or. c. ſi. Et
nota generaliter ſm Hoſti. ī dicto. §. nos
tamē: ꝙ vbi ſupior ꝑlatus religioſi non eſt
ſacerdos: vel eſt excōmunicat⁹ vl' mortu⁹
aut alias q̄litercūqꝫ defecit: in eo caſu ī q̄
ceſſante īpedimēto poſſet abſoluere: talis
ꝑlatus in ipi⁹ defectu ſemꝑ eſt ad ꝓpriū di⸗
ocē. recurrēdum: vt patet eo. ti. c. monachi:
et de monialibus: ⁊. c. canonica. quod intel
ligēdū eſt ſm Guil'. tam de exēptis q̄ꝫ ꝺ nō
exēptis viroꝝ q̄ꝫ mulierū: et hec eadē ītel⸗
ligēda ſunt de religioſo ⁊ religioſa ad huc
ī anno ꝓbationis exiſtentibꝫ: vt eo. ti. l. vj. in
c. religioſo. Deniqꝫ ſi regularis ꝑcuſſerit
clericū ſecularē: abſolui poteſt ab epō: ſi⸗
ue percuſſio facta fuit ante monachatū ſi
ue poſt vt dict. c. religioſus. Qui man⁹ vi⸗
olētas in clericū ſecularē iniecit: ne hoc ꝑ
textu habeat materiam euagādi poterit ab
epō eo caſu abſolutiōis beneficiū exhiberi
qui ſeculari clerico poſſet ſi clericū aliū ꝑ⸗
cuſſiſſet: h ibi: et ī glo. Jo. mo. ibidē. ¶ Ter⸗
tius caſus eſt de clericis cōmuniter viuētī⸗
bus qui ponit extra de vi. et hone. cle. in. c.
qm̄: vbi dicit ꝙ q̄ cōmuniter viuunt et ſub
vno tecto dormiūt: ac ī eadē domo veſcū⸗
tur: ſi ſibijnuicē violētas iniiciūt manus a
ſuo dioc. abſolui poſſunt: dūmodo non fu
erit atrox iniuria: qꝺ cōmuniter exponitur
quādo ſimul viuunt in eodē collegio ſiue
ſint clerici r̄gulares ſiue ſeculares: et etiā
intelligit ꝺ collegio approbato. ¶ Quar⸗
tus proinde caſus ē de mulierib⁹ excōmu
nicatis ꝑ iniectionē manuū violētā: q̄rum
exceſſ⁹ ſi nō fuerit enormis abſolui poſſūt
ab epō: vt eo. ti. c. mulieres. Si vero fuerit
enormis: vt ſi occiderit vl' mutilauerit cle
ricū tūa ſūt opiniones īter doctores: vtꝝ
ſit mittēda ad papā: dicit tū Guil. ꝙ ē ī epī
ꝑtāte eas mittere vl' nō: qꝛ nō diſtinguitur
circa eas īt atrocē vl' nō atrocē īiuriā: et
ſubdit. Credo tū ꝙ expediat hmōi mulie⸗
res mitti ad curiā ſi fortes ſūt et ſi atroci⸗
tas magna ē: nec fiet alteri ꝑiudiciū aliqꝺ
ex ei⁹ miſſione: ſatis etiā cōcor. Rodoū. et
Aſtē. in ſum. ſua: mulier tū incēdiaria loci
ſacri vel lr̄as pape falſificās: vt dicit idē
Guil. mittēda eſt ad curiā: qꝛ nō īueniunt
iura ꝑcere mulierib⁹ in hac parte; cuius for
te cauſa eſt: quia non cōmittunt huiuſmodi
crimina: niſi per excogitatā malitiā: ſed inie⸗
ctio manuū ſepius fit ex impetu ſubitaneo.

¶ Quintus caſus eſt de alijs perſonis ſecu⸗
laribus q̄ nō ſunt ſui iuris: ⁊ ſiqdē ſunt ſeruil'
cōditionis qꝺ nō ītelligo de mercēnarijs: tūc
etiā illi ſunt ad papā mittēdi ꝑ iniectione vio
lenta: niſi in duobꝫ caſibꝫ. Primus ē ſi h fece
rint in fraudē vt ſe ſubtraherēt a ſeruitio dño
rū ſuoꝝ. Secūd⁹ eſt ſi ꝓpter eoꝝ abſentiam
ſine culpa dñi graue dānū dñs pateret: tunc
em̄ abſoluunt a ſuis epīs cum cōditione que
ponit in. c. relatū. eo. ti. vbi plane de h. Qꝺ ſi
dñi eſſent in culpa: tūc tā dñi q̄ꝫ ſerui mittēdi
ſunt ad ſedem aplīcam qꝛ tunc tam mādās
q̄ꝫ mādatari⁹ ligant ſnīa excōicatiōis. vt di. c.
mulieres in fi. ⁊ eo. ti. c. cū quis. li. vj. Si vero
ſunt filijfamilias q̄ ſunt īpuberes vel nō ſunt
adhuc plene doli capaces. tūc de his dicēdū
ꝓut patꝫ ſupra circa ꝑn. ſermonis. Qꝺ ſi nō
ſunt īpuberes ſꝫ in patris ꝑtāte cōſtituti. tūc
ſm quoſdam mitti non debent quia hoc eſſet
in preiudicium patris: et facta eſt iniectio vi⸗
olenta ſine patris culpa non eſſet tam enor⸗
mis exceſſus: ꝙ ꝓpter vitandum ſcandalum
ad ſedem apoſtolicam eſſent mittendi: vt di⸗
cto. ca. relatum. Unde concludit Jo. an. ꝙ fi⸗
liuſfamilias ſeorſum habitans a patre regēs
ſe et familiam ſuam et vxorem ac filios: bona
qꝫ ſeparata poſſidens mitti debet ad curiam
ſi autem non habitat ſic diuiſim: tunc abſol⸗
ui debet ab epiſcopo quod intelligitur ſane ꝺ
exceſſu non enormi. ¶ Sextus caſus eſt de
his qui patiuntur impedimenta temporalia:
de quibus generaliter nota ꝙ regulariter tē
pore abſolutionis iurant quod reaſſumptꝭ vi
ribus accedant ad ſedem apoſtolicā ſed fal⸗
lit in impubere: vt eo. ti. in: cap. vlti. quedam
autem ſunt perpetua: et in his non eſt opus.
Primum impedimentum eſt infirmitas nec
ſolum intelligitur de illa. infirmitate ex qua
imminet mortis ꝑiculꝫ: ſed etiā de illa ꝑ quā
impeditur ire ad ſedem aplīcā: ſm Inno. e.
ti. c. qꝺ. de his. Secundū eſt ſenectus: q̄ ſi tā
ta eſt ꝙ papā audire non pōt: tūc non eſt mit
tendus: vt dicto. c. quod de his. Tertium eſt
paupertas: vt eo. c. Pro quo tū ſciendum: ꝙ
licet ſint pauperes tamē ſunt hūiles: id ē non
generoſi ⁊ fortes: quibus. ſ. nō. imminet ꝑicu⸗
lum in labore nec eis eſt impudibundum ele
moſynam petere ⁊ pedes ire. tunc oīno mittē
di ſunt ad curiam: ⁊ ſic intelligitur. ꝑ Jo. an. c
ea noſcit. eo. ti. Qꝺ ſi ſunt pauperes nobiles
et delicati quos nec decet ire pedes nec com
mode ſine periculo tantum laborē ſubire poſ

ſent qbꝫ etiā pudibundū eſſet mēdicare: tales
ꝑ dioceſanū abſolui pñt: vt eo. ti. c. decetero.
c. q̄ꝫuis. Si deniqꝫ ſunt delicati diuites: potē⸗
tes: q̄ cōmode terras ſuas relinq̄re non pñt.
tūc ꝑ litas exceſſus pape ſignificāda eſt: vt ſic
ipſius cōcilio corrigāt ⁊ abſoluant: ⁊ ſic loq̄
tur di. c. mulieres. ¶ Septim⁹ ē de his qui
patiunt īpedimēta ꝑpetua ſicē mutilati vl' mē
broꝝ officio deſtituti: puta claudi: ceci. debi⸗
les ⁊ ſil'es q̄ pñt a dioceſano abſolui: ⁊ debet
fieri ſatiſfactio his qbꝫ facta ē iniuria: vt di. c.
ea noſcit: ⁊ h caſus intelligit de his q̄ ꝓpter
deſtitutionē mēbroꝝ ad ſedē aplīcā accedere
nō poſſent vt di. c. qꝺ de his. ¶ Octauus eſt
de officialibus. id eſt iudicibus vl' apparito
ribus aut ianitoribus alicui⁹ ꝑncipis vel po
teſtatis: qui ſūt ſeculares ⁊ laici: qui ſi percu
tiunt clericum ꝑtextu officij ſui: puta propter
turbam in eū irruentē quā cōpeſcere querūt
nec faciunt hoc ex liuore vel malo ꝓpoſito ſꝫ
indeliberate vl' ex caſu fortuito: et nō ſit enor
mis exceſſus. abſolui poſſunt ab eo: vt eodē
ti. c. ſi vero. §. officialis. Si tamē hoc fecerit
deliberate animo iniuriādi: vel nō ꝑtextu offi
cij ſui: tunc ad papam mittendi ſunt vt dicto
. §. officialis. Si proinde ſunt officiales vel
oſtiarij clerici: qui pretextu ſui officio non gra
uiter percuſſerint: non aīo iniuriandi nō ſunt
excōicati: vt patet ſupius: Si tū animo iniuri
andi hoc fecerint. excōicati ſunt: ſed ab epō
abſolui poſſunt niſi forte eundem clericū gra
uiter vulnerauerint: vt dicto. ca. ſi vero. Ratio
vero diuerſitatis eſt: qꝛ clerico dat maior au
ctoritas ſuper aliū clericū rōne officij ſui q̄ꝫ
laico vt patet ibidem. ¶ Nonus deniqꝫ ca⸗
ſus de his qui ſtant in dubio. vtrum excōica⸗
ti ſunt vel non: q̄s epūs abſoluere pōt ad cau
telam: q̄ꝫuis impꝛtiri non poſſet directā abſo⸗
lutionem. q̄ cautela hodie redacta eſt ad ius
cōe ⁊ ꝺ h habet. eo. ti. c. cū deſideres. et. ca. ſi
vero. ij. in glo. Et pōt addi generaliter ꝺ his
qui iudicio boni viri cām iuſtā habent ad nō
eundꝫ ad ſedē aplīcā. ſicē exempli grā ꝓpter
inimicitias capitales quas habet: vel alias
iuſtas excuſationes qbus ab itinere rōnabili
ter excuſatur: ita ꝙ ſine ꝑiculo nequeat aplī⸗
ce ſedis ſe conſpectui ꝑñtare: tales etiam ab
epō poſſunt abſolui: vt patꝫ expſſe eo. ti. c. de
cetero. Eſt tamen illis ſub iuramēti debito in
iungendū: vt q̄ꝫcitius oportunitatem habue⸗
rint: romanum pōtificē adeāt: mādatum aplī
cum ſuſcepturi: vt ibidꝫ ſubdit. Moniales

etiā inicientes manus in ſe inuicem vel in ɔuerſos vel ɔuerſas. aut in clericos manꝰ violentas ab epō ſūt abſoluēde vt ſeq̄r e. ti. c. de monialibus: nec ibidem diſtinguitur inter exceſſum enormem et mediocrem. Ad lau. dei.

¶ De excōicationibus in ſpeciali per iniectionē manus violentā in clericū, vel pſecutionē eiuſdem aut quālecūq̄ iniuriā. Ser. xix

Non occides Exo. xx. Expediti nūc vtcūq̄ de excōicatiōib⁹ ꝑ iniectionē manus violentā in generali: iā ad ꝑticulares excōicatiōes eiuſdē violētie ſtilū ꝑūt dñs donauerit committamus. A Quarū ꝑma ē d̄ pſecutorib⁹ cardinaliū ⁊ ponitur in. vj. de pe̅is. c. felicis. vbi ſubdit̄: ꝙ q̄ ſancte eccl̄ie cardinales hoſtilit̄ fuerit inſecutus vel ꝑcuſſerit aut cepit aut ſocius fuerit faciētis: aut fieri mādauerit vel factū ratū habuerit: aut ɔſiliū dederit vel fauorē: aut poſtea receptauerit vel defenſauerit ſciēter eūdē: ſic reus crimīs leſe maieſtatis ꝑpetuo ſit infamis: diffidatꝰ nihilominus ⁊ bānitꝰ. ⁊ poſt multas aūt horrēdas ɔ̄ hmōi fulmīatiōes tandē ſubinfert: excōicatiōis ſnīam etiā in oēs q̄cūq̄ mō ꝑticipātes. a romano pōtifice dūtaxat abſoluēdos: q̄. ſ. excōicatio ſingulis dieb⁹ dñicis cū maxīa ſolēnitate ꝓmulgari ꝑcipit̄. In fine q̄q̄ huiꝰ ɔſtitutionis annectit̄ ꝙ ſi rectores ⁊ dñi terrarꝫ ɔ̄ ꝑſumptores ꝑdictos pn̄tꝭ ɔſtitutionis tenorē nō fecerit obſeruari tā ipi q̄ officiales eorꝫ infra mēſem poſtq̄ res ad noticiam eorū ꝑuenerit eoipſo ſententiam excōicationis incurrant. Sic ciuitas ꝑter vrbē dans ɔſilium: auxilium vel fauorem: ſeu diſſimulans dignam punitionē offerente ſe facultate pontificali: dignitate carebit et īterdicta remanebit: Et nota hic vnū ſpēale. ꝙ ſcʒ cardīnalē hoſtilit̄ pſequēs: lʒ ipm nō tetigerit: tn̄ excōicationis ſentētiā nō euadit: ſm Jo. mo. archi. ⁊ Jo. an. ¶ Secūda excōicatio ē de licētiātib⁹ occidi eos vel pſeq̄ in pſona vel reb⁹ q̄ ꝓmulgauerūt aliq̄ cēſurā eccl̄iaſticā. ⁊ ponitur in. c. quicūq̄. eo. ti. li. vj. vbi ꝑmo excōicat cum certis limitationibus dantes licentiam offendendi in pſonis vel rebus ſuis vel ſuorum ꝓferentes ɔtra aliquos cenſuram eccleſiaſticam: aut eos quorū ſunt occaſiōe prolate ac etiam eaſdem ſententias obſeruātes ſeu taliter excōmūicatis cōmunicare nolentes. Secundo ſententiā excōicatiōis ꝓrogat ad omnes qui auſi fuerint vti dicta licentia vel aliquid ꝑmiſſorum: vel qui ꝓprio motu id agunt: ⁊ ſi ſpacio duorum menſiū in tali ſententia ꝑmanſerit: extunc ꝑ ſolū papā abſolui poſſunt: nam ideo facta fuit hec ɔſtitutio quia multi prelati timebant exercere cēſuras propter grauamina q̄ eis vel ſuis inferebantur. ⁊ ſm Jo. an. nō ſolū licentiā dātes quod minꝰ eſt: ſed etiā iubētes vel mādātes ligat hec ɔſtitutio. Si tamē licētiā nō dedit nec ratū habuit poſt factū: tūc ſm Archi. nō eſt excōicatus: etiā ſi factū ſit ɔtēplatiōe eius ¶ Qd̄ ſi q̄ritur an ꝑcutiēs vel capiēs laicos ɔſanguineos eorū qui talē ꝓmulgauerūt ſententiā ſint excōicati. Ad h̄ reſpōdet. Jo. an. ꝙ ſic. ⁊ ſic eſt caſus ſpecialis ac ſimilis caſus habet̄ in. c. ſciāt. de elec. li. vj. q̄n. ſ. non eligit̄ is ꝑ quo rogauerunt: ⁊ propterea ɔſanguineos laicos grauare non verentur. ⁊ dic̄ ibidem Jo. an. ꝙ illa ɔſanguinitas extenditur vſq̄ ad ſeptimum gradū. q2 ad illū gradū fit ſucceſſio: vt notatur. de appel. c. poſtremo. in glo. j. ſʒ quia de affinib⁹ non fit h̄ mentio: et ɔſtitutio penalis eſt: ideo non includit illos ſm Jo. an. in nouella: poteſt tn̄ epūs illā excōicationē abſoluere ſic̄ ⁊ ꝑcedentē. quod intelligit Jo. mo. ante denunciationē: poſt denunciationē eīm a ſolo papa ſunt abſoluēdi. ¶ Tertio nihilominus laicū iniuriās vel īpediens portantē lr̄as vel ſit̄e ſup cauſis que ad forū eccl̄iaſticum de iure vel ɔſuetudīe ꝑtinent ſunt excōicati quod intelligit̄ de laicō propinquo vel ɔſanguineo: vt notat gloſa. ſup verbo ꝓpinquorum in. c. q̄m. d̄ imu. eccl̄. li. xj. vbi ad longum ponit̄ caſus iſte: ſed poſt condignam ſatiſfactionē q̄ ponit̄ in textu: ꝑt epiſcopꝰ hmōi abſoluere: multomagis excōicati ſunt ꝑ dictum. ca. q̄m. qui impediunt ſup cauſis q̄ ad forum eccl̄iaſticū de iure vel cōſuetudine ꝑtinent lr̄as ad ſedem ap̄lica impetrari vel ſuper ipſis coraʒ ordinarijs vel delegatis eccleſiaſticis litigari. ¶ Tertia excōmunicatio eſt de iniuriantibus pontifices q̄ ponitur in cle. j. de penis. vbi d̄r. Si q̄s ſuadente diabolo in hoc ſacrilegij genus proruperit: ꝙ q̄uis iniurioſe pontificem vel temere percuſſerit: aut ceperit aut bannierit vel hoc fieri mandauerit: ab his facta rata habuerit: aut in his faciendis ſocius fuerit: aut conſilium in his dederit aut fauorem: aut ſcienter defenſauerit: omnes illi ſunt ipſo facto excōicati per ſolū papā abſoluendi: vt latius patet in textu: ciuitas vero vel cōmunitas criminis huius rei ſubiaceat interdicto. Dicit tn̄ glo. ꝙ ſi eſt electus ſed nondū conſecratus: non eſt locus huic pene: ⁊ etiā intelligitur iſta ɔſtitutio de his q̄ manus iniiciunt in res epō adherentes: eo mō vt dictū eſt ſupra de clericis: ⁊ addit glo. ꝙ in h̄ caſu ꝑ ſolū mundū ꝑficit̄ delictū: licet factū ſecutū nō eſſet: ⁊ hi q̄dem ſolū ſunt abſoluēdi a papa. B Quarta excōicatio eſt de rectorib⁹ nō parentib⁹ inquiſitoribus heretice prauitatis q̄ ponitur in cle. vt inquiſitionis. li. vj. de here. vbi papa ꝑcipit rectores locorꝫ parere inquiſitorib⁹ ordinario vel alteri eorꝫ inueſtigatiōe: captiōe: cuſtodia: ⁊ punitione hereticorꝫ ⁊ fautorꝫ ſuorꝫ: nō obſtantib⁹ proclamationib⁹ vel appellationibus: ita tn̄ ꝙ de illo crimine cū ſit mere eccleſiaſticū: nec iudicent nec cognoſcant: ɔtra facientes ⁊ nō parētes ⁊ eorꝫ fautores excōicat ſed abſolutionē ſibi nō reſeruat: veruntn̄ ſi excōicationē per annū ſuſtinuerint: vult eos vel hereticos cōdemnari. ¶ Quinta excōicatio ē de his qui cogūt interdictū violare: q̄ ponit̄ in cle. de ſen. excō. in. c. grauis. vbi ſic ſummat Jo. an. ꝙ dñi tēporales qui cogūt aliquos in loco interdicto celebrare diuina: vel qui per pulſationē campanarū vel per ꝑcones faciūt tūc ad illa audienda populū euocari: vel ꝓhibent ne publice excōicati vel interdicti ſuper hoc ꝑ illos: qui miſſas celebrant moniti eccleſias exeunt: ⁊ ipſi noīatim moniti q̄ non exeūt omnes ꝑdicti excōicati ſunt per papam abſoluendi. Et dicit glo. ſecunda: ꝙ idem de dñis ſpūalibus tꝑalem iuriſdictionem habentibus etiam ſi ſunt epi vel eccleſiarū ꝑlati: licet Stepha. contradicat ⁊ male: ⁊ idem intelligendū eſt de ceſſatione q̄n ceſſatio habet vim interdicti: de quo videbit̄ inferius. Dicit etiā Stepha. ꝙ nō prohibet̄ indiſtincte pulſatio campanarū: ſed permittit̄ ad cōuocandū populū propter ꝑdicationē: ar. de ſen. excom. c. rn̄ſa. niſi fieret in fraudem: vt q̄nq̄ factum fuit mediolani: vbi quādoq̄ portabant̄ funera faciebant pulſari campanas ad ꝑdicationem: ſed pulſatio campanarū quo ad diuina celebranda prohibet̄ tꝑe interdicti: vt de pe. ⁊ remi. c. ꝙ in te. Et ſi queritur vtrū clerici taliter compulſi ad celebrandū diuina excuſant̄ propter iuſtum metū. Rn̄det Laud. ꝙ non: q2 potius omnia mala debet pati q̄ malo conſentire: vt de vſur. ca. ſuper eo. Idē Benzel. de tēporib⁹ ordi. c. ad aures. Nec etiā ſuꝑioris auctoritas in talib⁹ excuſat: vt. xij. q. ij. c. generalis. ſʒ glo. ⁊ idē Paulus: ⁊ hoc q̄ ad ipſos dños vt penā incurrant: ſufficit eni ꝙ celebrātes generaliter moneāt excōicatos ⁊ interdictos vt exeant: q̄ caſu ſi dñs tꝑalis ꝓhibet eos exire ɔtra ipm eſt locus huic pene: ſecus aūt q̄ ad ipſos monitos: q2 vt ipſi nō exeūdo incidant hanc penā: requirit̄ ꝙ ſint moniti noīatim: vt ꝑʒ in litera. vn̄ q̄s hic incidit canonē quatuor modis ſcʒ cogendo: euocādo: ꝓhibendo ⁊ remanendo: ꝑ ſedem ap̄licam dūtaxat abſoluendi. Sexta excōicati eſt de ɔcedentib⁹ repſalias ɔ̄ eccleſiaſticas pſonas: q̄ ponit̄ in. ca. vno. de iniur. ⁊ dam. da. li. vj. vbi dicit̄ ꝙ repſalie ɔtra eccleſiaſticas pſonas nō debent cōcedi: vel ɔceſſe generaliter nō debent ad pſonas eccleſiaſticas extēdi aut ad eorꝫ bona: ⁊ cōtra facientes niſi reuocent infra menſeʒ a tꝑe ɔceſſionis vel extenſionis: ſingulares pſone ſunt excōicate vniuerſitates interdicte: de his aūt repſalijs videbit̄ in ſeptimo ꝑcepto: hinc pro ꝑſenti cā breuitatis ſupſedeo: veruntn̄ abſolutionē huius excōicationis ſibi papa nō reſeruauit. ¶ Septima excōicatio eſt de cogentibus ſoluere eccl̄iaſticas pſonas pedagia vel guidagia: q̄ ponitur in. c. quanq̄. de cenſib⁹. li. vj. vbi ſumarie dicit̄: ꝙ ſi vniuerſitas: vel ſingularis pſona per ſe vel ꝑ aliū ſuo noīe vel etiā alieno eccleſias vel eccleſiaſticas pſonas compulerit ſoluere pedagia: guidagia vel exactiones ꝑ rebus ſuis: quas cā negotiatiōis non deferūt vel deferri faciūt: vel ꝑ pſonis alijs: ſi pſone fuerint ſingulares excōicationis ſi collegiū vel vniuerſitas alicuius loci interdicti ſnīam ipſo facto incurrāt: nec abſolui pn̄t niſi prius exacta plenarie reſtituerint: ⁊ de tranſgreſſiōe ſatiſfecerint: ⁊ addit Clemēs in cle. pn̄ti eo. ti. ꝙ dioceſani quib⁹ cōſtat has ſnīas obſeruare. Ad cuius euidentiā ſciendū. ꝙ pedagia dicunt̄ q̄ dant̄ a tranſeuntib⁹ in locis a ꝑncipe ɔſtitutis. Sʒ guidagia dicunt̄ q̄ dant̄ pro ducatu ꝑ terrā alicuius vt ſecuri vadant vt no. glo. de verbo. ſig. ca. ſup quibuſdā. gabella vero dicit̄ vectigal qd̄ datur ꝑ intromittendo blado qd̄ intus vehit̄: qd̄ vectigal etiaʒ auctoritate principis nō eſt a clericis exigendum. vt notat Hoſti. hinc gabellarij exigentes ⁊ officiales compellentes ⁊ ciuitas ſeu locus ſubijcit̄ penis: in dicto. c. q̄q̄. Dicit̄ autē notanter quas cā negotiandi nō deferunt: q2

tūc tñ ſunt imunes tam eccleſie ꝙ̄ eccleſia/
ſtice pſone: vt. C. de ſacroſan. eccle. l. ſacroſan/
cta. ⁊ de immu. eccl̄i. c. j. li. vj: alias enī nō gau/
dent īmunitate: vt dicto. c. j. a contrario. Non
enī fauendū eſt clericis in eo in quo iura vio
lant: vt pȝ ex. ne cleri. vel mo. in diuerſis capi
tulis. Dicit aūt Jo. an. ex quo ſibi papa nō re/
ſeruat hanc abſolutionē: alij concedere videt̃
veruntñ ſi clerici non cōpulſi dicta ſoluerent
tunc receptores hunc canonē non incurrerēt
nec tenerent̃ ad reſtitutionē. ¶ Octaua excōi/
catio eſt de imponentibꝫ clericis collecta tali
as exactiōes ⁊ ſimilia. Et ponit̃ primo de im
munitate eccl̄i. in. c. nō minus: qđ eſt concilij la
teraneñ. vbi ſumarie dicit̃ ꝙ talia imponentes
clericis vel eccleſijs: aut illoꝝ iuriſdictionem
vſurpantes: ſi moniti non deſiſtunt: excōicati
ſunt cū ſuis fautoribus: pōt tamen clerus in
neceſſitate pbere ſubſidia: abſqꝫ tñ omi coacti
one. Poſtea eo. ti. in. c. aduerſus. in cōcilio ge/
nerali renouatū eſt illud ſtatutū: cum hac tñ
reſtrictiōe: ꝙ romanus pontifex primus cōſu
latur cuius intereſt cōmunibꝫ vtilitatibus pro
uidere: deinde caſſat ꝯſtitutiones ⁊ ſententias
laicoꝝ ipſas eccl̄ias grauantiū ac in fine ſub/
iūgit: ꝙ rectores ⁊ ſimiles excōicati ꝓpter gra
uamina pmiſſa: remaneāt excōicati etiā poſt
depoſitū officiū: ⁊ nihilominus etiā excōicati
ſunt etiā ſucceſſores: niſi ſatiſfecerint infra mē
ſem. Et de eodē habet̃ eo. ti. c. vlti. li. vj. ¶ Et
ſi querit̃ cur pinguius ꝓuiſum eſt in excōicati
one pcedenti contra exigentes pedagia: gui/
dagia: gabellas ⁊c̄. cū ibidem ſine monitione
preuia canonē incidant ꝙ̄ hic contra exigen/
tes vel iponentes tallias: collectas vel ſimi/
les exactiones vbi requirit̃ monitio pūia. Ad
hoc dicendū ꝙ in caſu pcedenti maius īminet
periculū in gabellis ⁊ ſimilibꝫ: qꝛ ſoluunt̃ rō/
ne rerum q̄ deferunt̃: nā nolens ſoluere patere
tur graue pūdiciū iter differendo: ſecus autē
eſt in collectis: qꝛ clerici facilius a ſoluendo
deſiſtere poſſunt: nec ita veriſimiliter ex eo ꝙ
nō ſoluunt dāna incurrere poſſunt: hec Fran.
de zab. in. c. innouamus. de cenſibus. Deniqꝫ
ſolerter intuendū eſt ꝙ in. c. clericis. lib. vj. de
immu. eccle. non ſolū excōicat predicta onera
imponentes ⁊ exigentes: ſed etiā clericos cō/
ſentientes ⁊ ſoluentes: a qua ſententia nō pñt
abſolui niſi a ſummo pontifice: ⁊ vniuerſita/
tes culpabiles ibidē interdicto ſubijcit: verūta
men dicit Jo. an. in nouella: ꝙ Benedictus
in ſua extrauagañ. q̄ incipit. Quā olim. hanc
decretalez reſtrinxit ad exigentes tm̄: ⁊ Cle
mens eā cū ſuis declarationibꝫ reuocauit: ita
ꝙ voluit haberi: p nō facta p ſuā extrauagañ
q̄ eſt in clemen. e. ti. c. vno. ⁊ ibi remittit Jo.
an. nec gloſauit in nouella. ¶ Nona excōica/
tio eſt de agentibꝫ ꝯtra eccl̄iaſticā libertatem
q̄ ponit̃ eo. ti. c. nouerit. vbi ſubdit̃: excōicam⁹
oēs hereticos ⁊c̄. necnō ⁊ q̄ decetero ſeruari
fecerint ſtatuta edicta ⁊ ꝯſtitutiōes introdu/
ctas ꝯ̄ eccl̄iaſticā libertatē: niſi ea de capitula
ribus ſuis. i. de libris ſtatutoꝝ infra duos mē/
ſes poſt hmōi publicationē ſnīe fecerint amo
ueri. Item excōicamus ſtatutarios ⁊ ſcripto
res ſtatutoꝝ necnō ptātes: conſules: rectores
⁊ cōſilarios locoꝝ: vbi decetero hmōi ſtatuta
⁊ cōſuetudines edite fuerint vel ſeruate: nec
nō ⁊ illos q̄ ſm̄ ea pſumpſerint iudicare vel in
publicū formā ſcribere iudicata: hoc ibi. Ue/
runtñ ſm̄ oēs doctores nō ſit ꝯ̄ libertatē eccl̄ie
qñ violant̃ priuilegia cōceſſa particularibꝫ ec
cleſijs: ſed tūc ſit ꝯ̄ libertatē huius eccleſie vl̄
illius qñ ſunt cōceſſa eccleſie vniuerſali: ⁊ ſm̄
Hein. boyc. qui ſm̄ talia ſtatuta pſumpſerint
iudicare vel iudicata in formā publicā redige
re ſtatim ipſo facto ſunt excōicati. Officiales
aūt ⁊ eius conſiliarij nō ligant̃: niſi ſcientes ea
eſſe ꝯ̄ eccl̄iaſticā libertatē aſſenſerint delicto
vt quia ſeruauerūt vel conſiliū dederūt ꝙ ſer
uent: vel negligentes fuerunt ea de ſuis capi
tulis delere: vl̄ officiū dimittere ꝙ̄cito de eis
certificati ſciunt ⁊ cognoſcunt eſſe cōtra liber/
tatem eccleſie conceſſa cū aliquo modico in/
teruallo: qđ boni viri relinquit̃ arbitrio: vt de
dona. c. apoſtolice. Si aūt ignorant ſtatuta fo
re cōtra libertatem eccleſie: non inciderent in
excōmunicationē que nō cadit niſi in cōtuma
cem. xj. q. iij. nemo epoꝝ: ſm̄ Inno. Hoſtiē. ⁊
Jo. an. hic. ⁊ hoc ſane intelligendū eſt ꝙ igno
rantia talis excuſat: qđ ab excōmunicatione
ad quā incurrendā requirit̃ dolus: nō tamen
excuſat ab alia pena: ſimiliter ſi alij a perſonis
in textu contentis ſeruant ſtatuta illa propte/
rea nō ſunt excōicati ſm̄ Inno. glo. idem Jo.
an. in cle. vna. de vſura. ſup verbo obſeruare:
in argumentū aūt predictoꝝ in. c. eos. de im/
mu. eccle. ipſo facto ſunt excōmunicati haben
tes ſecularē dominiū: qui prohibere pſumunt
ſuis ſubditis: ne platis aut clericis ſeu perſo/
nis eccleſiaſticis quicqꝫ vendāt aut aliqđ ab
eis emant neqꝫ eis bladū molant: panem co/
quant aut alia obſequia exhibere pſumāt: cū
talia in derogationem eccleſiaſtice libertatis

interdicere iudicatur papa tamē nō reſeruat
ſibi ei⁹ abſolutionē. ¶ Decima excōicatio eſt
de laicis: q̄ cogūt ſibi ſubmitti eccl̄iaſticas p/
ſonas ſeu bona eccl̄iaſtica: q̄ ponit̃ in. c. ſi. de
re. eccle. non ali. li. vj. ⁊ ponunt̃ ibidē due ex/
cōicatiōes. Prima in. §. laici ꝓ eo q̄ platos vel
capitula eccleſiaꝝ ſeu alias pſonas eccl̄iaſti
cas ad ſumiſſiōes hmōi faciēdas hactenus:
id eſt añ h̄ capitulū ꝯpulerūt: niſi poſt ꝯpetē
tem monitionē remiſſa. ſubmiſſiōe ꝙ̄ p vim
vel metū exegerāt: eccl̄iaſticas pſonas ⁊ bo/
na eccl̄iaſtica eis ſubmiſſa talit̃ i ſua liberta/
te dimittāt: Illa ēt q̄ decetero platos vel pſo
nas eaſdē ad talia faciēda ꝯpulerūt: cuiuſcū
qꝫ ſint dignitatis ꝯditiōis aut ſtatus: excōica
tiōis ſnīa ſint innodati: ⁊ ſic in hac excōicati
one requirit̃ monitio: ⁊ ſolū habet locum in
mobilibꝫ. Secunda excōicatio ponit̃ in. §. ex
cōtractibus. Preterea ſuper pmiſſis hmōi li
centia. ſ. pape: ⁊ ꝯſenſu. ſ. ſui capituli interue/
nientibus hactenus initis: vel quos in futu
rum iniri ꝯtigerit: ſeu occaſione illorum laici
vltra id quod eis ex natura ꝯtractuum ipoꝝ
vel adhibita in illis lege id eſt conuentione
pmittitur aliqđ non vſurpēt: q̄ ꝓ ſecus ege/
rint niſi legitime moniti ab vſurpatione hu/
iuſmodi deſtiterint: reſtituendo ea q̄ etiam ta
liter vſurparunt: eo ipſo ſententiam excōicati
onis incurrant. h̄ ibi: eius tamē abſolutionez
papa non ſibi reſeruat: ¶ Undecima eſt de
incēdiarijs ⁊ effractoribus eccleſiaꝝ: ⁊ ſunt
due ſententie. Prima ponitur extra de ſentē.
excō. in. c. tua nos. vbi dr̄ ꝙ non ſolum hi qui
in clericos manus temerarias iniciunt: ſed ēt
incendiarij poſt publicationem a ſolo papa
ſunt abſoluendi: vide ibidem i glo. Pro quo
ſciendum: ꝙ incendiarius ſm̄ Ray: ⁊ Guill
dicitur ille q̄ incendit autoritate propria ciui
tatem: villā: māſionem: ſegetē vel ſilua aliena
malo ſtudio. xxiij: q. vlt. c. peſſimam. ſeu etiam
qui ꝯſiliū vel auxiliū impendit: ſecus ſi iuſſu
eius q̄ poteſtatem habet indicendi bellū qđ ē
iuſtum: vel ſi caſu vel negligentia hoc faciat
Idem Gof. ⁊ Hoſti. Secūda excōicatio po
nitur. e. ti. ca. ꝯqueſti. vbi dr̄: ꝙ qui cum effra
ctione ſpoliant eccleſias excōicati ſunt: ⁊ poſt
denunciationem a ſolo papa abſoluendi. ē ei
deteſtabile ſacrilegiū. Pro q̄ nota. ꝙ ſi ꝯmit/
teret̃ ſacrilegiū eccleſiā ſpoliando. tñ ſine ef/
fractione vel incendio. nō eſſet ibidem maior
excōicatio late ſnīe ſed ferende niſi prouin/
ciale vel ſynodale ſtatutum eſſet in ꝯ̄triū. Se
cundo nota ꝙ publicatio de q̄ ſit h̄ mētio: nō
addit aliqđ q̄tū ad vinculū: ſȝ q̄ ad abſoluti
onis difficultatē: qꝛ añ denūciationē ab epō
abſolui pñt. ſȝ poſt p ſolū papā: ⁊ h̄ intelligūt
etiā verū: ſi eccl̄ie nō ſūt ꝯſecrate ſm̄ Hoſti.
Jo: an. ⁊ Hein boyc. de ꝯſe. eccle. vel al. c. vl.
vbi dicunt: ꝙ eodē pulegio gaudet eccl̄ia nō
ꝯſecrata: graui⁹ tñ peccat q̄ ꝯſecratā violat
ſicē ex q̄litate pſone maior iiuria exīmat̃. e. ti.
c. cū illoꝝ ſm̄ eos: ſȝ incēdiarij alioꝝ locoꝝ do
moꝝ ſeu rerū non ſūt excōicati ſȝ excōicādi:
xxiij. q. vi. c. ſi q̄s mēbroꝝ: ⁊ c. peſſimā. vt ibi.
Joh. dic̄ ⁊ Bern. ⁊ Hoſti. di. c. ꝯqueſti. ⁊ qđ
dictū ē de incēdiarijs ⁊ effractibꝫ eccleſiaꝝ ꝙ
iure ſūt excōicati: itelligūt Ray. Gof. Hoſt. ⁊
Jo. in ſūma ēt de incēdiarijs vel effractoribꝫ
aliorū locoꝝ religioſoꝝ vel vicinoꝝ: vel eoꝝ
qui ſunt in ſpacio priuilegiato. xvij. q. iij. c. ſic̄
antiq̄tas. vbi etiam dr̄ ꝙ maior eccleſia per
circuitum. lx. paſſus habeat: ⁊ minor vel ca/
pella. xxx. h̄ tamē maxime verum eſt ſi loci ꝯ
ſuetudo habet ꝙ incendiarij talium ipō iure
ſunt excōicati qꝛ tunc ſeruanda eſt cū ꝯſuetu
do ſit optima legum interpres. de ꝯſue. c. cū
dilectus: ſecus ſi non habet: vt notat. Jo. an. i
c. oēs eccleſie. xvij: q. iiij. ⁊ Hoſtie. in ſumma:
ſupius tñ dicta non intelligunt̃ de eo qui icē
dit ꝓpriam domū vel ſegetē: niſi dolo malo h̄
faceret. ſ. vt ſimul aliena bona incēderet. Pre
terea infra ſpacium dictoꝝ paſſuū qđ dȝ eſſe
cimiteriū: nulla dom⁹ niſi tm̄ clericorum edi
ficari debet: vt: xij. q. j. c. nulla. ⁊ illa bene gau
det immunitate: xvij. q. iiij. c. quiſquis: ⁊ paſ/
ſus eſt menſura q̄nqꝫ pedum: pes autem ſpa
cium. xv. digitoꝝ: vt refert glo. in di. c. antiqui
tus. Duodecima excōicatio eſt de his qui p
hibent ne nuncij apl̄ici terrā ſuā intrare pſu
māt. ⁊ ponit̃ in quadā extrauagñ. q̄ incipit:
ſup gentes. ⁊ ⁊ eſt Jo. xxij. vbi pfertur ſnīa ex
cōicationis ⁊ interdicti generalis in prohibē
tes nūcios ſedis apl̄ice terras ſuas intrare:
q̄s tñ hmōi abſoluere poteſt ignoro.

¶ De excōicatiōibus q̄ contingunt in inuaſione rerū eccleſiaſticaꝝ ⁊ iuriſdictionū ſpūaliū ac inelectionib⁹ platoꝝ ſpūaliū. Ser. xx

Non occides Exo. xx. Uiſo
de excōicatione ꝓpter iniectionem
man⁹ violētā in pſonā eccleſiaſticā
vel religioſam: iam pſequēdū eſt de excōica

tione quã qs incurrit ꝓpter iniectionẽ manus violentã in ipas res pſonaꝝ eccl'iaſticaꝝ vel religioſarũ. A Hic primo q̃ri põt: an res clerici violẽter occupãs ſeu ledẽs incurrat excõicationẽ. Ad hoc rñdet Hein. boyc. in. c. nup ij. de ſentẽ. excõ. q ſi tales res clerico nõ adherẽt tũc nõ incurrit ſniam: vt ſi fieret violentia vel iniuria in veſte vel equo quã vel quẽ nõ tenet ſed ẽ forte iuxta eũ ſm Inno. z Jo. an. quod ꝓbatur qz nec icurreret ſi res eccl'ie occuparet ſine effractiõe que tñ magis ẽ ꝓuilegiata vt dicũt doctores in. ca. cõq̃ſti. eo. ti. Si vo ſunt res clerico adherẽtes vt veſtis: indumẽta: equus cui inſidet: nec lz eidẽ res illas inuadere vel accipe de iure ꝓpria auctoritate tanq̃ ꝓprias. nihilominus tñ illas accipit violenter clerico ſciẽte z inuito: vt qz veſtes ei' tenet vel dilaniat: equũ tenet vl' interficit aio iniuriãdi: tũc canonẽ incidit: ſi tñ nõ infert violentiã ſed furto tollit veſtẽ: corrigiã vel burſã tũc nõ incurrit excõicationẽ. lz Jo. de lig. cõtrarium tenet: nã nulla fit hoc pſone violẽtia q̃ non ſentit rem ablatam. In talib' eñ voluntas z intentio multũ eſt attendenda. non eñ intendebat iſte violentiam inferre ſed furto tollere. Similiter non facere aio iniuriandi tunc non incidit canonẽ: exempli grã: fugiens inimicos ſi eijcit clericum de equo ipm aſcendens vt ſic euadat: qz veriſimilit' aliãs euadere nõ potuit nõ videt' eſſe excõicatus quia nõ fecit diabolo ſuadente vel malicioſe z iniurioſe: ſed coactus neceſſitate ineuitabili: licet q̃dam doctores contrarium ſentiant: huius ei opinionis eſt Pe. de cen. eccle. qui inter ceteras rationes hanc inducit. q̃ ſimiliter in alijs caſibus eſt notanda. Dicit enim. nõ credo ſapientem aliquẽ dicturũ talẽ peccare mortaliter: ergo neceſſe habebit dicere illum non eſſe excõicatũ: nam cum excõicatio ſit eterne mortis damnatio: vt. xj. q. iij. c. nemo ſacerdotum: ideo non debet infligi niſi pro mortali. Dicit enim Jo. an. in nouella: q nullus icidit in aliquem canonẽ ſine dolo: ar. ff. de adul. l. penul. ff. de ſiccar. l. j. Idem Johannes de ligna. Deniq̃ ſi tales res eſſent quas ei liceret de iure inuadere vel accipere propria auctoritate: vt quia cleric' debebat ei cenſum pro domo etiam in habitabat: z ceſſauit ſoluere p triennium: z ſic licitũ ẽ ei illi talẽ expellere d' loco: vt extra de locato. c. ꝓpter z. c. potuit z z in glo. In hoc g' caſu non incurrit canonẽ clericũ repellendo cũ moderamie vel vim vi repellendo: vt de reſti. ſpo. c. olim ſm Inno. Hoſti. z Joh. an: ſecus tñ eſſet ſi conceſſam domum vel aliquã rem ante tpus cõceſſiõis finitum abſtuliſſet quam añ tpus finitum tolli non debuit. Ceteꝝ ſm Guil. z Frã. z Joh. and. in ſumma Aſten. z Pe. de cenſu. eccle. detinens clericum aſportantẽ res ſuas vel alienas apud ſe depoſitas: vel eas p violẽtiam auferẽs inuito clerico: nõ incidit canonẽ ſi ea aufert dum eſt in aſportãdo añq̃ ad locũ deſtinatũ ſe recipiat. Secus tñ ſi faceret ex interuallo poſtq̃ clericus ad locũ deſtinatũ ꝑuenerit z ꝑfecte poſſeſſionẽ illarũ rerum adeptus fuerit: qz non lz ei ius ſibi vſurpare in re ſua ex interuallo: hec eſt igit' excõicatio pma q̃ generalis eſt. Secũda vo excõicatio ponitur in. vj. de elec. vbi dr. c. generali cõſtitutione ſancimus. vniuerſos z ſingulos qui regalia cuſtodiam ſeu guardiã aduocatiõis ſeu defenſionis titulũ i eccleſijs ſeu monaſterijs vel quibuſlibet alijs vijs locis de nouo vſurpare conãtes. bona eccl'iaꝝ monaſterioꝝ aut locoꝝ ipoꝝ vacãtiũ occupare p̃ſumũt z q hoc fieri procurãt ipſo facto ſunt excõicati. Pro quo ſciendũ q regalia ſũt ea que vacãte eccl'ia rex capit: vt patet in regno francie z anglie: nam illic vocant' regalia iura regis in q̃buſdam eccl'ijs vacãtib' cõpetẽtia q̃bus de prelato ordinatis illa ꝑcipiũt p̄lati z non rex: ſm Arch. Addit etiã cuſtodiã vel guardiam: quia dicunt ſe debere cuſtodire eccl'iaz vacantẽ donec de prelato fuerit ei prouiſuz: vt in eccl'ia pariſieñ: patet exemplum vbi tales cuſtodes laici z nobiles appellant' vicedñi. Addit inſuper aduocationis ſeu defenſionis titulum qd expone ſm Garle. ius patronat' quod. ſ. ſm diuerſas regiones diuerſa ius illud ſortitur vocabula: z addit q quocunq̃ nomine cenſeant' vſurpantes de nouo tale ius in dictis eccleſijs vel locis et bona vacantium eccleſiarum vel locoꝝ occupãtes excõicati ſũt ipſo iure. B Tertia excõicatio ponit' in cle. vna de ſequeſt. §. ſi q̃s: q fert' cõtra eos q ſeq̃ſtrationẽ impediũt vl' fructus ſequeſtrãdos occupare p̃ſumunt. Pro quo ſciendum q bñficiũ ſequeſtrat' p ordinarium loci vna ſententia in poſſeſſorio vel petitorio in curia cõtra eũ q trienio pacifice ñ poſſedit promulgata. z impediens vel fruct' ſeq̃ſtrãdos occupans eſt excõicatus. z ſi eſt d' litigatoribus cadit a iure ſuo ſi impedit de facto non de iure: veruñ ſi trienio cõſumato pacifice poſſeſſum eſt: tunc impedire põt ſequeſtrũ: de plurib' aũt gratia breuitatis ſupſedeo ¶ Quarta excõicatio ponitur in extrauagañ. Jo. xxij: q incipit: ſuſcepta: cõtra eos eni qui obſeruant ex antiqua cõſuetudine vel nouiter introducta: q fructus primi vel ſecũdi vel alterius anni beneficioꝝ vacantiũ totaliter applicant' defuncto vel fabrice vel eccleſijs aut pſonis habentib' annalia de cõſuetudine priuilegio vel ſtatuto: ita q q talia beneficia canonice obtinent: z ad q̃s de iure tales fruct' ſpectare deberent nihil inde ꝑcipiunt: vñ illud incõueniens ſequit' q cõmode nequeũt ad impendendũ ſeruitiũ debitũ reſidere in eccleſijs in q̃bus beneficiati exiſtũt: ſi taliter applicantes ſunt epi vel ſuperiores a põtificalib' z ab ingreſſu eccleſie ſuſpendit: ſi capitulũ: collegiũ vel vniuerſitas interdicto ſubijcit: ſi ſingularis pſona eccleſiaſtica vel mũdana: excõicationis ſententiã incurrit a qua tñ reſtitutione facta põt per dioceſanũ abſolui. ¶ Quinta excõicatio ponit' circa electionẽ pape: z hoc tripliciter. Primo cõtra eos q cardinalib' incluſis in cõclaui pro electiõe ſummi põtificis fienda vel alicui eoꝝ ſecrete nuntium mittere vel ſcripturã aut cũ aliquo eoꝝ ſecrete loqui preſumpſerint: tales excõicationis ſniam incurrãt ipſo facto: tñ ordinarius hmõi põt abſoluere: vt li. vj. de elec. c. vbi periculũ. Secũdo cõtra dños z officiales ciuitatis in qua papa eligit' qñ non tenent formã dicti. c. vbi ꝑiculũ ſcz q oĩa in dicto. c. faciãt inuiolabiliter obſeruari ſine fraude: nec cardinales vltra hec artare p̃ſumant: z q ſup his obſeruandũ corporaliter iuramentũ p̃ſtent: vnde ſi dicta nõ obſeruauerint aut fraudẽ circa ea cõmiſerint: excõicationis ſententiã incurrũt z efficiunt' infames Et nota hic caſuz in q laicus auctõitate canonis hz poteſtatẽ in clericũ ſcz includendi cardinales in cõclaui pro electiõe fienda cũ certa regula z mõ qui ponit' in dicto. c. z hoc factũ pluries legit': vt pz extra de elect. c. licet. in glo. Tertio deniq̃ cõtra electũ in papã nõ tñ a duab' partib' cardinaliũ: qui ſe p papa ingerit tã ipſe q̃ hi etiã qui eũ in papã recipiunt excõicationis ſniam incurrũt cũ alijs penis q ponunt' in dicto. c. licet. Et nota q papa eo ipſo q electus eſt a duab' partib' cardinaliũ ex auctoritate ſua papatũ recipe põt: z ſtatim hz plenã z liberã adminiſtrationẽ: vt pz xxiij. diſ. in noĩe dñi: tñ qd hic dicit decretalis de duab' partibus aliqñ obſeruãt cardinales aliqñ non: vt dicto. c. licet. in glo. z põt facere cõ hoc: cũ neceſſitas eſt in cã q legem nõ habz vt de cõſue. c. cũ tñ. etiã ad hoc hñt cardinales ſpecialia ſtatuta: ſi tñ nullatenus due ptes cõſentiũt tũc brachiũ ſeculare ſe dz interponere vt in glo. dicti. c. licet. ¶ Sexta excõicatio fert' generaliter cõtra oẽs liberã electionẽ impediẽtes q ponit' in. vj. de elect. vbi dicit'. c. ſciãt cuncti q clericos aut quaſlibz al's pſonas eccl'iaſticas ad quas in aliquib' eccleſijs: monaſterijs: aut alijs pijs locis ſpectat electio: p eo q rogati ſeu alias inducti eũ pro q rogabant' vel inducebant' eligere noluerint vl' cõſanguineos eoꝝ aut ipſas eccleſias: monaſteria ſeu loca cetera bñficijs ſeu alijs bonis ſuis ſcz tẽporalibus pe ſe vel p alios ſpoliãdo aut alias iniuſte pſequẽdo grauare p̃ſumpſerint: ſeipo facto excõicationis ſnia innodatos: hec ibi. Pro quo nota q ſm Jo. mo. per pſonas eccleſiaſticas intelligunt' templarij: hoſpitalarij. z ſimiles cõuerſi: q licet nõ ſunt clerici: tñ ſunt eccleſiaſtice pſone: vt xvij. q. iij. q̃ſquis vñ archi. exemplificat etiã de laicis cõuerſis q de cõſuetudine: lz nõ de iure põt electionib' itereſſe. e. ti. z li. in. c. ex eo. Nota p̃terea q hic eſt caſus ſpecialis: in q laicũ cognatũ electoꝝ offendens vel ꝑcutiẽs excõicatus eſt ipo iure: z ſz Jo. an. cõſanguinitas iſta extendit' vſq̃ ad ſeptimũ gradũ: in hoc caſu: qz vſq̃ ad illuz gradũ fit ſucceſſio. vt notat' in glo. ſ. de appel. in. c. poſtremo. ſed non includit affines ſm Jo. an. in nouella: quia de eis hic nõ fit mentio z cõſtitutio penalis eſt. ſimiliter z mãdatarius ẽ excõicatus: vt tenent Gar. Ar. z Jo. an. licet Jo: mo. cõtra teneat. Ceterũ hec pena locum habet in p̃ſentatis patrono: ſi clericus vel perſona eccleſiaſtica ſecus tñ ſi laicus eſt: hoc tenet Joh. an. Gar. Archid. z plures alijs: veruntamen epus ab eadem abſoluere poteſt. Septima excõicatio fulminat' cõtra epos qui ſe ingerũt ad curã alteri' dioce. z ponit' extra de offi. or. in. c. quoniã in pleriſq̃. vbi ſubditur. §. phibemus aũt oĩno ne vna eadẽq̃ ciuitas ſiue dioce. diuerſos pontifices habeat: tanq̃ vnũ corpus diuerſa capita quaſi monſtrum niſi eo modo qui ponit' ibidem: z ea cauſa ſequitur vnde ſi q̃s aliter ſe ingeſſerit excõicationis nouerit ſe mucrone pcuſſuz zc. ¶ Octaua excõmunicatio ponit' li. vj. de elec. in. c. fundamenta. z eſt localis: vbi dicit q excõmunicati ſunt nominãtes: eligentes vel aſſumẽtes ſimiliter noĩati electi vl' aſſumpti: ſimilit' z eis

odientes auxiliũ:ꝯſilium vel fauorē dantes:⁊
loquiẗ de diligendo vel aſſumendo aliquem
in ſenatorem ⁊ rectorem vrbis romane vltra
annũ ⁊ abſꝫ licentia ſedis aplice ſpeciali:ꝑ/
ut in textu declaraẗ:nec pōt abſolui niſi p ro/
manũ pōtificem. ¶ Nona excōicatio eſt ꝯtra
eũ qui vacañ.impio romano imperiũ inuaſe/
rit:⁊ poniẗ in extrauagañ. Jo.xxij.q̄ incipit: ſi
fratrũ.vbi diciẗ:ꝙ ſi quis imperio vacañ.vir/
tute cuiuſcũꝫ cōmiſſionis imꝑatore mortuo
ſibi forte quocũꝫ colore queſito imperiũ ſiue
iuriſdictionē eius inuaſerit:niſi de licentia ro/
mani pontificis ⁊ oms ei obedientes ꝯſiliũ:
auxiliũ vel fauorē preſtantes ſunt excōicati ⁊
terra loca vl' vniuerſitates eiſdē ſubiecta ſunt
interdicto ſuppoſita:vñ li.vj.de ſen.⁊ re iudi.
in.c.ad aplice:circa finem:excōicanẗ qui Fri/
derico depoſito tanq̄ꝫ imꝑatori vel regi conſi
lium auxiliũ vel fauorē ꝑſtiterint:papa tñ ab/
ſolutionē non reſeruat. ¶ Decima excōicatio
poniẗ in quadā extrauagañ. Jo.xxij.quā glo/
ſauit Genzel.⁊ incipit dierũ:vbi diciẗ ꝙ ſi q̇s
in ꝓuincia ꝺ marchia anchonithana romane
eccleſie ſubiecta.rectorem vel alium miniſtrũ
ſiue officialem a ſede aplica ſibi deputatũ oc
ciderit:inuaſerit vel male tractauerit:excōica
tus eſt ipſo facto:⁊ pape reſeruaẗ abſolutio.
¶ Undecima excōicatio cōmittitur in literis
aplicis:⁊ hoc tripliciter. Primo in eiſdē inde
bite impetrandis:nam in quadā extrauagañ.
que incipit excōicamus ⁊ anathematizamus
de qua etiā facit mentionē. Jo.an.de ſymonia
in.c.cũ eſſent.ibi excōicat omnes vtriuſꝫ ſe/
xus qui faciũt vel recipiũt promiſſionē vel pe
cuniā aut donationē vel vtilitatem quācunq̄
pro gratia vel iuſticia ꝯſequenda a ſede apo/
ſtolica pro ſe vel pro alio in cauſis vel iudicijs
aut alias per literas apoſtolicas ⁊ quibuſcun
q̄ modis apud ſedē apoſtolicā obtinenda:ſi/
militer eos excōicat qui exciderint nec in tri/
duo manifeſtauerint pape vel alicui per quē
ad papā fideliter referaẗ.⁊ ſcienter vtentes
talibꝫ literis vl' gratijs cũ ꝑmiſſis excōicat:re
ſeruans ſibi ip̄i de oībus abſolutionē:eandē
extrauagañ.allegat. Joh.an.in lectura ſuper
decre.nemo.de ſymonia:⁊ eſt Bonifacij pa/
pe ſimiliter auctor in directorio iuris. Jtē An.
de butrio ⁊ dicit eā durare:vñ licet quidē di/
cant eā reuocatam tñ ꝯtrarium tutius eſt te/
nendũ:non tñ hec excōicatio extenditur ad il
lum q̇ miſit quendā ad curiā ad ſollicitandũ
pro quadā ſua ꝓmotione:cui tantũ ꝯſtituit de

ſalario:qꝛ hoc non eſt ſymonia:vt no. Franc.
de era.⁊ qua.c.tuā. Secũdus vero in literis
aplicis impugnādis:vñ in extrauagañ. Bñ/
dicti.xj.que incipit:qꝛ nōnulli:ibi ſubdiẗ ꝙ q̄/
cunq̄ impugnat literas electi in papā:aut ex
anteq̄ꝫ coroneẗ:cũ per ipam electionē cano/
nice factā ius papatus ſit acquiſitũ:⁊ ex ipſa
electione canonica ſit ꝯfirmatus ac exercere
poſſit officiũ ſuum ante coronationē:vt patꝫ
xxiij.di.c.in nomine dñi.talis ipſo facto eſt ex/
cōicatus. Tertio deniq̄ in literis aplicis fal/
ſificandis:nā extra de crimi.falſi.c.ad falſario
rum.ſubdiẗ. Nos oēs falſarios noſtrarũ lite/
rarũ qui p ſe vel alios vitiũ falſitatis exercēt
cũ defenſoribꝫ ⁊ fautoribus ſuis anathematꝫ
vinculo decreuimus innodatos ⁊c. Jnſuper
⁊ clerici officijs ⁊ beneficijs ſunt ꝑuati:ſuntq̄
degradandi ⁊ curie ſeculari tradendi ac pu/
niendi:prout patet in textu:⁊ addit Hoſtiē.in
ſumma:ꝙ hodie ꝑceptum eſt vt in literis dñi
pape nec in magno nec in modico q̇s audeat
manũ apponere:literā vnicā vel punctũ vni/
cũ corrigendo:vel etiā ſm Rich.in.iiij.di.viij
literā caducā reformando:exceptis officiali/
bus quibꝫ hoc cōmiſſum eſt:alioquin manuꝫ
apponens ex canone lato in curia ipſo facto
ſniam excōicationis incurrit q̄ per aliquē ci/
tra ſedē aplicam relaxari non pōt. Jdē Goff.
tñ ſm Rich.vbi.ſ.ſecus eſſet in literis quoꝝ
efficatia iam expirauit:nec intenderet eis vti
nec etiam poſſent alicui eſſe vtiles. Preterea
de cri.falſi.ca.dura.ſubditur: Jnhibemus ne
q̇s apud ſedem aplicā literas noſtras niſi a
nobis vel de manibus eoꝝ recipiant qui de
mādato noſtro ad illud ſunt officiũ deputati:
ꝑſone vero ſolennes ꝑ nunciũ recipere pñt de
manibꝫ ꝑdictoꝝ. Jtem ſm glo. Berñ.ibidem
hoc poſſunt etiā alie ꝑſone:ſicut indifferenter
quilibꝫ hodie per nunciũ impetret literas dũ/
modo tantũ de manibꝫ pape vel ad hoc per
eũ deputati recipianẗ alias enī falſe eſſent:⁊
recipienti imponiẗ ipſo iure excōicatio tam
clerico q̄ laico:ſm Pe.de anch. licet textus
prima facie tantũ de laico videatur intelligi.
Ceterũ diuerſimodi falſificandi literas papa
les ponunẗ eo.ti.c.licet. Deniq̄ in dicto.c.ad
falſariorum dicit Jnno.iiij.qui literis vti volu
erint eas primo diligenter examinent:quoni/
am ſi falſis literis ſe vſos dixerint ignoranter
eorum ſera penitētia euitare nequibit penas
inferius annotatas ⁊c. Pro quo nota ſꝫ Ho/
ſtien.ꝙ ſi ſimplex ignoranter vtitur talibus li/

teris falſis nō excuſaẗ:quia per alios inquire
re debuit. Jdem archi. Si tñ falſitas erat ita
latens ꝙ de facili nō poterat percipi in aperto
tũc ſi per ſe ⁊ alios adhibuit diligentiā quam
potuit ⁊ nihil ꝑcipit excuſata eſt:qꝛ tunc cenſe
tur ignorātia iuſta ſm Per.de ancho. Jnſup
e.ti.in.c.dura.diciẗ ꝙ ſi q̇s falſas literas ſe ha
bere cognoſcit infra.xx.dies aut deſtruat aut
reſignet ſi penā excōicationis euadere volue/
rit:alioquin canonē incidit:ſed hoc intelligit
Hoſti.qñ litere falſe aliquo caſu ad eũ ꝑuene
runt. Abſolutio vero dictarũ excōicationũ ci/
tra ſedem aplicā impendi nō pōt:vt patꝫ e.ti.c.
dura. ¶ Duodecima excōicatio poniẗ i extra
uagañ. Jo.xxij.q̄ incipit. Jmpellit nos.vbi di
ciẗ. Si q̇s literas vel ſigillũ cardinalis falſa/
uerit vel ab alijs falſatis ſcienter vſus fuerit
ipſo facto eſt excōicatus. Eſt etiā alia extra/
uagans. Joh.xxij.gloſata p Genzel.q̄ incipit
ꝓdiens quaſi ex adipe.vbi excōicatur mone/
tam falſam in regno francie fabricātes ⁊ ſciē
ter portātes vt alios decipiāt q̇s papa ſolus
abſoluere pōt:ſed videẗ eſſe localis tantũ quo
ad regnũ francie. Deniq̄ in ꝓceſſu annuali q̇
fit annuatim in curia in cena dñi ⁊ eſt martini
pape ſic incipiens:excōicamus ⁊ anathemati
zamus:vbi excōicat oēs hereticos q̄cunq̄ no
mine cenſeanẗ ac eoꝝ fautores:receptores:
defenſores. Jtem oēs qui in terris ſuis noua
pedagia īponunt. Jtem oēs falſarios literarũ
aplicarũ vel alioꝝ de mādato tamē dñi pape
datiũ cuiuſcunq̄ tenoris fuerint. Similiter
piratas ⁊ arma aliaq̄ ꝓhibita ſarracenis de
ferentes:ſic oēs impedientes ſeu inuadentes
victualia vel alia ad vſum rōne ecclīe neceſſa
ria adducentes ⁊ etiā q̇ tales defendunt:oēs
etiā auctoritate nō debita capientes:detinen
tes:ſpoliātes:ex ꝓpoſito verberantes ſeu ea/
dem mandātes illos q̇ ad ſedē aplicam veni
unt:moranẗ vel inde recedũt. Jtem q̇ verbe/
rant:ſpoliāt aut talia mandāt fieri in eos qui
ꝓ defenſione cauſarũ ſuaꝝ hñt recurſum ad
ſedē aplicaꝫ:aut in ꝓſecutores:procuratores
negotiorumq̄ geſtores:promotores:aduoca
tos:auditores:iudices ⁊ ſimiles. Jtē capien/
tes:detinentes:depredātes ſeu vulnerantes
romipetas vrbem cā deuotionis ⁊ ꝑegrina/
tionis accedentes:in ea morātes ⁊ inde rece/
dentes:auxiliũ vel fauorē dantes. Jtem q̇ ho
ſtiliter inuadũt romā aut regna cecilie ⁊c.oēs
vel quaſcũq̄ terras aut loca vel iura ad Ro
manā eccleſiā ꝑtinentia:cōſilium:auxiliũ vel

fauorem dantes:ꝑdicti non debent abſolui
citra ſedem aplicam:niſi in mortis articulo:
⁊ niſi ſatiſfactionē vel cautionē ſufficientem
ꝑſtiterint de ſtando mādatis ſancte matris
eccleſie:alioq̇n tales abſoluētes ipſo facto ex
cōicationis ⁊ anathematis ſentētias incidũt:
ſuſpenſi ab officijs ꝑdicatiōis:amminiſtratio/
nis ſacroꝝ:audiendo cōfeſſionē ⁊c. Ad lau.

¶ De excōicatione eoꝝ qui fidem catholicam impugnāt directe vel indirecte ⁊ eorũ receptores:fautores ⁊c. ¶ Sermo xxj.

Non occides. Exo.xx. Opere
precium iam pñti ſermone proſequen
dũ eſſe reor de his qui directe vel
indirecte impugnātes fidem catholicā ſentē/
tiam canonis incidũt. A Primo igiẗ cano
nem incidũt demones inuocantes:nā in qua
dam extrauagañ. Joh.xxij.que incipit:ſuper
ipſius ſpecula:ſubdiẗ ꝙ ſi q̇s demones inuo/
cauerit vel eoꝝ auxiliũ poſtulauerit aut fedus
⁊ pacta cũ eis fecerit:aut eos adorauerit:aut
in eoꝝ nomine imagines:anulos:ſpeculũ ſiue
rem aliā magice ad ipſos demones obligan
dos ꝯſtituerit:aut rñſa ab eis petierit:excom
municatus eſt ipſo facto:quis tamen abſoluit
hmōi penitus ignoro:quia nō exprimitur ibi/
dem:vnde ⁊ vtentes arte notoria q̄ alias di/
citur ars Salomonis per hanc extrauagañ.
ſunt excōicati:de qua arte latius videbiẗ in ꝑ/
cepto ſeptimo ſermone.xxj. B Secundo
canonē incidunt ſarracenis ꝯtra chriſtianos
auxiliũ ꝑſtantes:vnde extra de iudeis.ca.ſar/
racenis:c.ita quorundā.c.ad liberandũ.ca.ſi/
gnificauit.c.ꝙ olim.pronunciantẗ excōmunica
ti qui ſarracenis ꝯtra chriſtianũ populũ:ar/
ma:ferꝝ:ligamina galeaꝝ deferũt:galeas vl'
naues vendunt:aut in pyraticis:ſarracenoꝝ
nauibus curā vel gubernationē exercent vel
machinis aut quibuſlibet alijs aliquod ei cō
ſilium vel auxiliũ impendunt in diſpendiũ ter
re ſancte:aut etiā qui per nuncios mercimo/
nia prohibita deferũt:⁊ licet dicat gloſa ſecũ
da in dicto.c.qḋ olim.ꝙ epī poſſunt tales ab/
ſoluere obſeruata forma penitentie q̄ ibidem
expꝛimiẗ in textu:tñ hoc nunc locũ non habet
quia dicũt Jo.an.⁊ Pe.de anch.ſuper eo.ca.
ꝙ hodie papa tēporibus quibꝫ ꝓceſſiones ge
nerales facere ſolet ter in anno tales excōmu
nicat:⁊ ſic a tali ſententia papa ſolus abſoluit.

⁊ dicta pena etiā extendit̄ ad illos qui quecū-
q̄ʒ alia mercimonia ad eos portant vel mit-
tunt durante guerra inter chriſtianos ⁊ eos,
Inſuper Nicola. iiij. in extrauagan̄. q̄ incipit
Olim ſtatuit, ⁊ innouat in generali ꝙ nullus
ferrū: arma: equos: ligamina: victualia vel q̄-
cunq̄ʒ alia mercimonia in alexandria vel alia
loca ſaracenoꝝ terre egypti deferre vel mitte
re ſeu de portibus ſuis vt eis deferant̄ extra-
here vel extrahi pmittere aut eis cōſiliū fauo
rem vel auxiliū p̄ſtare p̄ſumant: alioquin ipſo
facto ſunt excōicati. Et ſimiliter ſtatuit de om̄i
bus terris ſoldano ſubiectis nec abſolui pn̄t
niſi tantū de bonis ꝓprijs in ſubſidiū terre ſan
cte ↄuertendis expoſuerint q̄ʒtuʒ ad partes p̄
dictas detulerint aut miſerint aut deferri vel
de ipſoꝝ portibus deferendū eis extrahi pmi
ſerint: ⁊ hec extrauagās eſt innouata p Boni
fa. ſextū: poſt hac p clemē. quintū: qui etiā ab
ſolutionē reſeruauit p̄terq̄ʒ in mortis articulo
vt patet in extrauagan̄. q̄ incipit: multa mētis.
Veneti tn̄ ſuper hoc hn̄t priuilegiū a Mar-
tino quinto q̄ʒtū ad mercimonia ⁊ victualia p
plures annos non aūt quo ad arma ⁊ ligami
na: tn̄ tēpus illud eis indultū credit̄ iam p an-
nos aliquot expiraſſe. Ceterū in quadā extra
uaganti q̄ incipit. Copioſus: fertur ſnīa cōtra
portantes arma ⁊ alia ꝓhibita ſubſidia ſarra
cenis regni Granate ⁊ dantes eis auxilium
vel fauorē. ¶ Tertio canonē incidūt innitētes
alienationib⁹ factis a ſciſmaticis: vt ptʒ extra. e.
ti. c. j. vnde licet Hoſti. dicat ꝙ iſte caſus eſt lo
calis quatenus excōicat ipſo iure alias requi
ritur ſnīa. xxiij. di. c. in noie: tn̄ Fran. de ʒab. in
telligit verbū hoc. Si quis aūt ↄtraire p̄ſum-
pſerit excōicationi ſe nouerit ſubiectū: Quod
ponit̄ in dicto. c. j. de ↄtrauenientib⁹ in futurū
poſt tēpus ſcʒ illius. c. ſ. de his qui reſtitiſſent
⁊ voluiſſent obſeruare alienationes factas p
illos. Pro quo no. ſm Ray. ꝙ differentia eſt
inter ſciſma ⁊ hereſim: ſicut inter diſpoſitionē
⁊ habitū. Nam p̄mo dicit̄ ſciſma ſed cū poſt
ptinaciter inheſit ſue ſecte aſſerens nō eſſe o-
bediendū eccleſie romane eſt hereſis: q2 pec-
cat in illū articulū: ſanctam eccleſiā catholicā
oīs igitur hereticus eſt ſciſmaticus ⁊ nō econ
uerſo. Idem Goff. Preterea tam hereticus
ep̄s q̄ʒ ſciſmaticus non pōt abſoluere nec ex-
cōicare nec indulgentias facere aut aliquid
hmōi ſm Tho. Et ratio eſt: q2 tal' poteſtas ē
iuriſdictionalis q̄ eſt ſimplici hominis iniun-
ctione confert̄: ⁊ ideo nō imobiliter eis adhe

rent: ar. vij. q. j. c. nouatianus. in fi. veruntamē
quo ad iuriſdictionē ſpūalē ſciſmaticus be-
nefacit: puta chryſma cōficit: altare benedi-
cit ⁊ cōſecrat ⁊c̄. vnde Hein. boyc. extra de
ſciſmaticis in. c. qd̄ ap. dicit: ꝙ q̊ ad characte
rē ⁊ ſuſceptionē characteris valēt facta ab
hereticis ⁊ ſciſmaticis: q2 a talib⁹ ordinati in
forma eccleſie characterē recipiunt. xxxij. di.
§. verū. ⁊. c. ad hec. Idem Jo. in ſum. Inno.
⁊ Hoſti. Et recipit ſic ordinat⁹ executionē
ordinis habitu: lʒ nō actu niſi cū eo fuerit di
ſpenſatū: ſicut etiā homicida dat ⁊ recipit ex
ecutionē ordinis habitu nō actu propter ir-
regularitatē: vt de tēpo. or. c. fi. ¶ Quarto ca
nonē incidūt oēs heretici q̄buſcunq̄ʒ nomi-
nib⁹ cenſeant̄: vt e. ti. ca. excōicamus: vn̄ ſiue
q̄s veterē ſiue nouā hereſim ſequit̄ excōica-
tus eſt lʒ ſit occultus. Occultus dico reꝝ plu
riū ⁊ nō reꝝ actus exterioꝝ. Dicit eni Pe. de
palu. in. iiij. ꝙ p ſolo actu interiori q̄ tn̄ ſolo
q̄s pfectus hereticus eſt: non incurrit̄ excōi-
catio. Sed ſi aliq̄ actu exteriori manifeſtat
delictū ſuū q̄ʒtumcūq̄ʒ occultū tūc incurrit.
Idē tenet glo. in cle. j. de here. ⁊ ſm. Pe. ad
rōnem heretici duo ↄcurrūt: vnū eſt hereſis
initiū ſcʒ rōne: alterū in volūtate qd̄ eſt here
ſis cōplementū: vt q2 ptinaciter a fide deuiat
⁊ veritate quā tn̄ determinauit eccl'ia: ⁊ talis
ꝓprie dicit̄ hereticus. Cōcordat Tho. in. iiij.
ſcʒ qui inciderit in hereſim iā damnatā vel
errat de nouo in articulis fidei aut fingit vel
ſequit̄ nouā ſectā. Item q̄ nō tenet quatuor ↄ
cilia generalia: ⁊ qui nō recipit ep'las decre-
tales nec canonē eccl'ie catholice nec deter-
minationē eiuſdeʒ: exempli gratia ſm Pe. de
ancho. ſup cle. de vſuris ex graui. Actus fene
rarij nō ſapit hereſim: nec ptinet ad inquiſitio
onem: ⁊ tn̄ aſſerere ptinaciter hoc nō eſſe pec
catū eſt hereticum: q2 cōtra determinationeʒ
eccleſie: vt exp̄ſſe ptʒ in clemen. de vſu. ex grā
di. in fi. ⁊ ſic intelligendū eſt de alijs falſis aſ-
ſertionib⁹ ↄtra id qd̄ determinauit eccl'ia: vn̄
q̄ teneret vel p̄dicaret ptinaciter ꝙ laici non
tenent̄ ſoluere decimas ſacerdotib⁹: nec dare
oblationes: nec ei cōfiteri: ſed ꝙ peccant ea
faciendo: cū oēs clerici ſint mali: ⁊ ſuo deme
rito ab eccleſia remouendi: talia vtiq̄ʒ eſſent
heretica: ⁊ ↄ talem pcedi poſſet tanq̄ʒ cōtra
hereticū Pau. eni dicit: ꝙ hereticus eſt nō ſo
lum qui male ſentit ⁊ docet de fidei articulis
⁊ ſacramētis eccleſie: ſed etiā qui falſaʒ extor
tā expoſitionē ponit in ſcripturis diuinis con

tra id quod eccl'ia tenet. Et notant̄ addit̄ in
dicta cle. ex grandi. ptinacit̄: q2 ſi in ioco vel
ex lubricitate lingue hoc diceret hereticus ñ
eſſet: ſicut ē. xxij. q. ij. c. qd̄ ait. Dubius etiam
in fide dr̄ hereticus. vt extra e. ti. c. dubius ē
in glo. qd̄ tn̄ ſm Ant. de bu. ſane intelligēdū
eſt cū illa dubietas hʒ annexā animi ptinaci
ām cū ↄſenſu ⁊ deliberationē ⁊ placentiā: h
ēm inducit hereſim circa articulos fidei. Si
militer excōicatiōi ſubiacēt oēs eis q̊quo mō
adherētes: vt eo. ti. c. excōicam⁹: ⁊ de ſen. ex. c
nouerit. ⁊ primo credentes. i. ſm Joh. An. in
nouel. q̄ dicūt ſe credere errorib⁹ ipoꝝ: vl' ſm
ʒanchi. q̄ verbis vel factis oñdunt ſe crede-
re erroribus hereticoꝝ: facietes ſcʒ id inquo ex
primitur crudelitas erroris: vt q2 trāſit plus
q̄ʒ ſemel ad eorum p̄dicationes: exhibet eis
reuerentiā ſm ſuos mores: recipit ab eis con
ſolationē: cōionē: man⁹ impoſitionē vel ſimi-
lia q̄ ptinēt ad ritū eoꝝ q̄ libros eorū ſuſcipi
unt: legūt: nec ſtatim deſtruūt vl' ſuperiorib⁹
tradunt. Et generalit̄ q̄cunq̄ʒ ſequunt̄ facta
eoꝝ dicūt credētes: qd̄ intellige de factis que
ptinēt ad ritū erroꝝ: alias nō. Secundo rece
ptores: q̄ ſcʒ ſcientes eos tales eſſe recipiunt
ad hoſpitia: vt in. c. felicis: de penis: lex tn̄ illū
ꝓprie receptorem vocat q̄ receptat ⁊ celat vt
celatus manus iudicis euadat: vt. ff. de rece
ptatorib⁹: le. j. ⁊. ij. ff. de offi: p̄ſidis. l. congruit
Nā q̄ talē aīo ſimplici reciperet hoſpitio tpe
neceſſitatis nō videt̄ icidere canonē. ¶ Ter
tio defenſores tā erroꝝ q̄ʒ pſonarū. ſʒ q̄ defen
dit errores dānabilior eſt: q2 nō ſolū hereti-
cus ſed etiam hereſiarchus cēſendus ē: vt: xx
iiij. q. iij. c. q̄ alioꝝ. Defenſores autem pſona
rum ſunt: q̄ viribus vel potētia reſiſtūt ne ad
manus iudicis veniāt puniendi: xxj. q. j. per
totum: ſicut principes ⁊ potētes. Item defen
ſores ſunt ſuperiores qui tales non corrigūt
ſed ſub eis ſecurius in ſua malitia perſeuerāt
¶ Quarto fautores eorum vtpote ſupiores
q̄ tales ab eccleſia cōdēnatos de terra ſua ñ
ejciunt: nec etiam puniūt put debēt. ij. q. vij.
c. negligere: vnde tales ex ſola omiſſione di-
cuntur fautores: priuate tn̄ pſone in hoc caſu
ſi non capiunt vel detinent fautores dici nō
poſſunt: quia ad eos hoc non pertinet niſi re
quiſiti iuraſſent eos tenere vel iudicare nec
faciunt. Adhuc autem dupliciter quis fauet
heretico. Primo quidem verbo. vt cum quis
eū excuſat: non ex lingue lubrico: nec per io
cū: ſed in ↄuenticulis vel inter laicos dicen-

do iſti non ſunt tales quales dicuntur nec ne
gant iſta vel illa. Et generaliter ſecundū
Pe. de ancho. quandocūq̄ʒ prouocat ver
bis plebem ad hereticorum amorem et fi-
dem euacuat: fauere dicitur ar. ij. queſti. j.
capitu: fin. Similiter defendens colorate
dicitur fauere. vt. xj. q. iij. c. ita corpoꝝ. Se
cus ſi per lubricum lingue: nam maxime in
talibus ad mentē dicentiū recurrendū eſt
vt. xj. q. iij. c. inter verba. Secundo ꝓ fa-
cto: vnde qui facto fauet probatione non
eget: in eo puta ſi tali procurat alimoniam
vel ſi ea ſubminiſtrat p que liberet̄ ⁊ ſimi-
lia. Et idē eſt in eo q̄ talem p̄cibus liberat.
B Quīto ſepeliēs aliquē p̄dictoꝝ eccl'ia-
ſtica ſepultura excōicat⁹ ē: vt patet. c. q̄cun
q̄ʒ de here. li. vj. Debēt eīm taliū corpora
extra cimiteriū ſepeliri in ſignū ppetue dā-
natiōis. Et lʒ p̄dicti abſolui poſſunt ab ex-
cōmunicatione q̄ʒtū ad ſnīam iuris a dioce
ſano: nō tn̄ q̄ʒtū ad ſentētiā viue vocis quā
papa ter in anno illos excōicat viue vocis
oraculo: ⁊ in proceſſu annuali: de quo di-
ctum eſt in fine ſermonis p̄cedentis ab illa
nanq̄ʒ nullus inferior papa poteſt abſolue-
re vt de ma. ⁊ obe. c. cū inferior. ¶ Quinto
canonē incidunt aſſiſſini. Pro quo notādū
ꝙ aſſiſſini fuerunt ⁊ adhuc ſunt forte quidā
infideles qui ex quibuſdā falſis opinionib⁹
quibus enutriti fuerunt. de facili mittebant̄
ad occidendum quēcunq̄ʒ chriſtianum: nō
curantes ſi ipſi ob hoc occidendi eſſent: cō-
tra quorū peſtem Inno. iiij. de homi. c. pro
humani. li. vj. ſtatuit ꝙ quicunq̄ʒ princeps:
prelatus aliaq̄ʒ perſona eccleſiaſtica vel ſe
cularis alquē chriſtianū per aſſiſſinos inter
fici fecerit vel mandauerit q̄ʒq̄ʒ mors non
fuit ſubſecuta: ⁊ q̄ aſſiſſinos acceptauerint
vel defenderint vel occultauerint non ſolū
excōmunicationis vel depoſitionis incur-
runt ſententias ipſo facto: ſed ſunt etiam cū
omnibus bonis ſuis omnib⁹ chriſtianis ex-
poſiti ⁊ ppetuo diffidati: ita ꝙ poſtq̄ʒ aliqd̄
ex predictis ꝓbabilib⁹ conſtiterit documen
tis: nulla alia excōmunicatiōis: depoſitiōis
ſeu diffidatiōis ſentētia requirat̄. ſed benefi
cia taliū p illos ad q̄s collatio ptinet alijs
libere conferantur. ¶ Pro quo notandum
ꝙ hoc genus hominum eſt peſſimum: ⁊ q̄a
de iſtis ſimpliciter exprimit textus ad a'i-
os homicidas nō extenditur quod iſto. ca.
continetur in his penis. Mandās etiā hāc
penam incidit: licet effectus nō ſeq̄t̄ ſec⁹ tn̄

ſi mandaret occidi iudeum vel paganũ. Si-
militer ⁊ aſſiſſinos receptãs ſcȝ patenter vt
differat a ſequẽti qđ ẽ occultauerit ⁊ iſti rece-
ptores tanq̃ȝ aggreſſores tenẽtur. C. de his q̇
latro. occulta. l. ij. arch. papa tñ ſibi ñ reſerua-
uit abſolutionẽ hui⁹ excõicationis vigore de
cretalis huius. Verũtñ inq̃ȝtũ reputanť here
tici ↄtinenť etiã in ꝓceſſu q̇ fit a papa in cena
dñi: de q̊ ptȝ. s̃. ⁊ ſic ab eodẽ dũtaxat abſoluẽ-
di. Sexto canonẽ incidũt expoliãtes romipe
tas ꝯ q̇b. xxiiij. q. iij. Si q̇s romipetas: excõi
canť ei illi ⁊ etiã alij q̇ ſpoliãt eũtes ad curiã
vel redeũtes ꝑ cauſis agendis in curia ꝑ ꝓ-
ceſſũ annualẽ curie romane. Et addiť extra
de rap. c. excõicatiõi ſubdanť q̇ romanos aut
alios chriſtianos ꝑ negociatiõe aut alijs ho-
neſtis cauſis nauigio vectos aut cape aut ſu-
is reb⁹ ſpoliare p̄ſumũt. Sup q̊ diĉ Hoſti. ꝙ
eſt canon late ſnie: ⁊ addit ꝙ pirate ter in an-
no ſolẽniter excõicanť a papa: ⁊ ſic abſolutio
ſeruatur eidẽ. Sequiť textus. Illi etiã q̇ chri
ſtianos naufragium patientes q̇b⁹ ſm regu-
lam fidei auxilio eſſe tenenť: damnata cupi-
ditate ſpoliant rebus ſuis: niſi reddiderint
ablata excommunicationi ſe nouerint ſubia-
cere: ita tamen ꝙ precedat ammonitio vt diĉ
glo. vnde ſi poſt ammonitionem ablata non
reſtituant ſtatim ſunt excõicati: ſecus ſi reſti-
tuant. Concordant Pe. de anch. Qđ igiť ta
les non reſtituentes excõicationẽ incurrant:
requiritur ammonitio ſaltem vna ꝓ oĩbus vt
de ſen. ex. c. ſacro. Secus tamẽ eſſet de talib⁹
nauigijs q̇ piraticam exercent tyrannidẽ vel
inimica ſunt nomini chriſtiano vel principi:
C. de fur. auť. nauigia nam paria delicta mu-
tua compenſione tolerantur. Unde genera
liter quicq̇d accipiť ex naufragio p̄dictorũ ſi
ue de naui ſiue mari ſiue de littore reſtituen-
dum eſt. ff. e. l. ſi quis ex naufragio: alias nulla
conſuetudine ſtatuto vel precepto q̇s excuſať
q2 furtum cõmittiť: ff. de acqui. re. do. l. qua
rõne. in fi. C. de fur. l. in eum: q̇n etiã ſm leges
ſi petať infra annum ↄdẽnabiť ad reſtituen-
dum quadruplum: ſȝ poſt annũ in ſimplũ vt
in dictis. l. ¶ Hic ẽt icidẽtaliť addi põt ꝙ ac
cedentes ad ſepulchꝝ dñicã deuotionis ſine
licentia pape ſunt excõicati: ⁊ eorũ abſolutio
pape vel ſummo penitẽtionario reſeruať: vt
habetur in ꝓceſſu annuale romãe curie: ⁊ re
periť in li. penitentionarie ſũmi penitẽtiona-
rij. ¶ Septimo canonẽ icidũt oẽs matri-
moniũ ↄtrahentes in gradib⁹ ↄſanguinitatꝭ

⁊ affinitatis ↄſtitutiõe canonica interdictis
⁊ h̃ ſciẽter: q2 ſciebant gradum ꝓpinquitatis
vel nõ ignorabãt ignorantia ꝓbabili ſȝ affe-
ctata: ⁊ ſi alter ſolus ſciebat ſolus ligať. Si-
militer ↄ̃hentes cũ monialib⁹ ⁊ religioſi: cleri-
ci in ſacris ordinib⁹ ↄſtituti. ac moniales ma
trimonia ↄ̃hẽtes vt ptȝ in cle. vna de ↄſan.
⁊ affi. Pro q̊ nota ꝙ i ſex caſib⁹ h̃ exp̄ſſis hec
ↄſtitutio tñ locũ hȝ ⁊ ei⁹ pena. Qua ꝓpter ſi
q̇s ↄ̃hit cũ hñte maritũ vľ cũ iudea vľ cũ pa
gana: vel cũ cognata ſpũaliter vel legaliter
vel ↄ̃ ipedimẽtũ iuſticie publice honeſtatis:
lȝ matrimonia nõ teneãt tñ non ẽ locus huic
pene q̃ in illis caſib⁹ vel ſimilib⁹ non ẽ exp̄ſſa.
Siľr in dictis ſex caſib⁹ nõ ẽ loc⁹ huic pene
ſi licite ↄ̃hunt. ſ. ꝑ diſpenſationẽ pape. q2 cum
ceſſat culpa ceſſat ⁊ pena: de ↄſti. c. ij. Hic vt
dictũ ẽ ignorantia facti nõ iuris excuſat: igno
rantia dico ꝓbabilis nõ affectata: qđ ſi poſt
contractũ matrimoniũ ꝑcipit vnũ caſum de
ſex p̄dictis: nõ tñ mulctať hac ſententia: quia
hec conſtitutio non punit cohabitationẽ vel
inceſtum ſȝ ↄtractũ licet grauiter peccet talẽ
cognoſcendo. Preterea ſi ꝑ pape diſpẽſatio-
nem impedimentũ qđ erat tpe ↄtracti matri-
monij remouetur: tũc ſi tollit ipedimẽtũ etiã
q̇ ad penam p̄teritã nõ ẽ oe illis alia abſolu-
tio neceſſaria: ſec⁹ tamẽ ſi facit tñ valere ma
trimonium. Ceterꝝ qđ dictũ ẽ de monialibus
etiam intelligitur de ſororib⁹ eo ꝙ in iure po
nunť ꝓ eodem: licet alicubi eas locutio vul-
garis diſtinguit dũmodo tamẽ ſint religioſe.
Et dicuntur hic religioſi vľ religioſe: q̇ vel q̃
ꝓfitenť exp̄ſſe vel tacite religionẽ aliquã ap
probatam: vt in: c. vno de voto. li. vj. Qđ etiã
intelligit glo. ſi profeſſio illa tacita vel exp̄ſſa
non obligaret illi religioni: ſȝ religioni tñ in
genere. vt de regula. c. non ſolum. ⁊ c. ſequẽti
li. vj. Idem. laud. Pau. ⁊ Genȝe. Deniq̃ȝ ſa
cri ordines intelliguntur hic ſubdiaconat⁹ dia
conatus: ⁊ c̃. Sed ↄtrahẽs cum hmõi ſpon
ſalia non ligatur hac pena niſi poſt cõſumma
uerit per carnalem copulã: quia tunc contra-
xiſſe iudicatur. Et nota ꝙ glo. penul. dicit ꝙ
predicti ab epo poſſunt abſolui premiſſa ſatiſ
factione. Similiter fit in mãifeſta offenſa ni
ſi poſt excõmunicationem talẽ incurriſſent ir
regularitatem: a qua ſolus papa diſpenſaret
vt infra patebit: vnde dicit Paulus ꝙ in re-
cognitione erroris ſe ſeparentes: debent ab
inuicem ſe abiurare: vt qui cle. vel vo. cap. ij.
ſicut etiam fit in reconciliatione ſeparatorꝫ

vnde forma iuramẽti ſeparationis ponit. xxxv.
q. vj. c. Ab iſto die in antea tu per nullũ inge-
niũ te ſociabis huic cõſanguinee: nec in cõiu
gio: nec in adulterio: nec cũ illa ad vnã men-
ſam manducabis aut bibes: aut ſub vno te-
cto manebis niſi in eccleſia: aut in alio publi-
co loco: vbi nulla mala ſuſpicio poſſet eſſe: vt
vbi corã teſtibus idoneis pro certa neceſſita-
te pariter colloquamini: nec aliã ↄiugẽ accipi
as niſi forte poſt actã penitentiã tibi licentia
data fuerit ab epo tuo aut ab eodẽ miſſo ſic
te deus adiuuet: hec ibi. Nec debet q̇s occa-
ſione ↄſanguinitatis vxorẽ dimittere ⁊ aliam
ducere: ſi eã primo legitime ꝓbata fuerit vt i-
bidẽ: c. ſe. Proinde recepturus vxorẽ quã in-
iuſte dimiſit hoc mõ iurabit: vt ptȝ ibidẽ. Abi-
ſto die in antea iſtã ↄiugẽ. N. quã iniuſte dimi
ſeras ita tenebis ſicut marit⁹ ſuã ↄiugẽ debet
habere in dilectiõe ⁊ debita diſciplina: nec eã
ꝑ vllũ ingeniũ malũ ſepabis: nec ea viuẽte ali
as accipies: ſic te deus adiuuet. hoc ibi. Ad.

¶ De diuerſis excõmunicationibus quas incurrũt diuerſimode partici- pantes cũ excõicatis. ¶ Ser. xxij.

Non occides. Exod. xx. Con
grue ſatis poſt p̄dicta videndũ eſt
de excõicationib⁹ quas incidũt di-
uerſi participãtes illicite cũ excõicatis. Pri-
ma nanq̃ȝ ſnia poniť extra de ſen. ex. vbi dicit
Clemẽs. iij. c. ſignificauit: clericos q̇ ſcienter
⁊ ſponte ꝑticipauerint excõicatis a nobis: ⁊
ipſos in officijs receperint diuinis eadẽ ſnia
excõicationis cũ ipſis nõ dubitamus inuolui
q̊s etiã pro bñficio abſolutiõis habendo ad
nos volumus cũ lrãꝝ tuarũ inſinuatione re-
mitti. ¶ Ad cuius euidentiã ſciendũ ꝙ cir
ca expoſitionẽ huius decretalis eſt triplex o-
pinio ſolennis. Prima Hoſti. č q̃ etiam poniť
in ſumma ↄfeſ. ſcȝ ꝙ iſta eſt vna noua excõi-
cationis ſpecies ad quã incurrendã q̇nq̃ȝ re-
quirunť: ita ꝙ vno deficiente nõ incurrit ma-
iorẽ excõicationẽ: eo ꝙ excõmunicatio p̄ſens
deuiata a cõmunib⁹ regulis iuris: quã etiã o-
pinionẽ ſequiť Io. an. Et iſta quinq̃ȝ tangun-
tur hic in textu. Primo ꝙ cõmunicãs cũ excõ
municatis ſit clericus ⁊ ergo laicus excludiť.
Secũdo ꝙ ſcienter cõmunicet: ⁊ ideo ignorã
tia probabilis facti nõ iure excuſat. Tertio ꝙ
ſponte participet: ⁊ dicit Goff. hic excludi co
actionẽ abſolutam non cõditionalẽ. Quarto

ꝙ cõmunicet in diuinis officijs: etiã in horis
canonicis extra eccleſiã legendis ſm Goff.
Quinto ꝙ cõmunicet cũ nominatim excõmu-
nicatis a papa: ⁊ hoc in diuinis. ⁊ ſic excõica
tus per canonẽ non diciť excõicatus a papa
immediate: ſed oportet ꝙ ab eodẽ excõicetur
per ſniam viue vocis ſm Ioh̃ cald. propter
ſtrictã interp̄tationẽ: mitius eñi agiť cum lege
q̃ȝ cũ miniſtro legis. Secũda opinio eſt Pe.
de Anch. qui dicit: ꝙ qui cõicat cum excõica-
to a papa ſponte ⁊ ſcienter ⁊ in diuinis eſt ex-
cõicatus eadem ſentẽtia. Et iſtũ dicit verũ eſ
ſe intellectũ huius decre. ⁊ idem videť dicere
Guil. Spe. ⁊ Goff. Tertia eſt. Tan. ſcȝ ꝙ q̇
participant cũ excõicatis a papa eodẽ crimi-
ne ꝓpter qđ ille eſt excõicatus eadẽ ſententia
liganť: ⁊ ſic per papã ſunt abſoluendi: quã o-
pinionem glo. veriorẽ credit. Inno. etiã dicit
ſic intelligi poſſe. Similiter Io. an. ⁊ Io. de
lig. dicunt ꝙ videť adherendũ huic vltime o-
pinioni. Prima tamen opinio magis cõſonat
textui. Secunda vero poniť contra cõican-
tes cũ excõicato in crimine dãnato: ⁊ hoc de
ſen. ex. c. nuꝑ. vbi ſubdituť: ꝙ cum noĩatim ex-
cõicato ſcienter cõmunicãs in crimine crimi-
noſo et conſiliũ ipendendo auxiliũ vel fauorẽ
ac ꝑ hoc rõne dãnati criminis in eũ videatur
delinquere q̇ dãnauit ab eo vel eius ſuꝑiorẽ
merito delicti: tũc erit abſolutio requirenda:
cũ facientẽ ↄſentientẽ par pena ↄſtringat: vñ
talis cũ iuramento debet abſolui: vt ibidem
ſubdiť. ¶ Pro quo notandũ eſt: ꝙ aliud eſt cõ
municare criminoſo tñ: ⁊ aliud cõicare in cri
mine tñ. ⁊ aliud cõicare criminoſo in crimiẽ
dãnato. Nam cõicare criminoſo tñ: eſt illi q̇-
dem cõicare ſed nõ in crimine dãnato. Exem
pli gratia. Si q̇s fuerit excõicatus eo ꝙ cele
brat in certo loco ꝓhibito: alius aũt eidẽ cõ-
municat ſed in alio q̃ȝ in celebratiõe: ⁊ tũc di-
ciť cõicare criminoſo ſed nõ crimine dãnato.
Cõmunicare vero crimine tñ: eſt criminoſo
nõ cooperari in crimine dãnato: vt ſi q̇s cele-
brat in loco interdicto ꝓpter qđ excõmunica-
tus eſt: ſed ꝑ ſe celebrat ⁊ alius tñ eius miſſã
audit: tũc eñ crimini cõicat: ſed nõ criminoſo
Tertius deniq̃ȝ cõicat crimini ⁊ criminoſo: vt
q2 quis fuit excõicatus eo ꝙ in loco prohibito
celebrat: ⁊ alius eum celebrantẽ iuuat: tunc e-
nim criminoſo cõmunicat in crimine: vnde vt
quis incurrat hanc maiorem excõmunicatio-
nem: oportet ꝙ participet tam crimini q̃ȝ cri-
minoſo. Ad exemplũ poteſt. eo. ti. ex. c. ſi cõ-

cubine. Nam ſi mulier excõicatur pro fornica
tione generaliter: tunc tã laici qꝫ clerici cũ ea
fornicãtes excõicatione maiori ligant̃: vtpote
qui poſt latã ſniam in eodeꝫ crimine cõicant
criminoſe: vt dicto. c. ſi cõcubine. Si vero mu
lier excõicat̃ ꝓpter fornicationem clericoꝝ tm̃
tũc ſoli clerici ligant̃. Si proinde talis mulier
excõicatur ꝓpter fornicationem certi clerici in
ſpecie: puta ticij: tũc alij clerici cõicantes eideꝫ
nõ incurrunt excõicationẽ maiorẽ quo ad ec-
cleſiã militantẽ. Si pterea talis excõicatur ꝓ-
pter fornicationẽ nihil ſpecificando: tũc ꝑtici
pantes ſiue publice ſiue occulte ſunt excõica-
ti. Si deniqꝫ ꝓpter publicã fornicationẽ ſolũ
excõicatur: tunc ei ꝑticipantes occulte in cri-
mine nõ ligant̃. Addit an. de bu. ſuper. e. c. ꝙ
hec intelligunt̃ poſt latã ſententiã ſecus aũt ſi
ante: qđ ſane intelligit̃ in excõicatiõib ab ho
mine ſecus a canone: cũ iam lata ſit ſnia: ſcꝫ
tempore facte ꝯſtitutiões. Preterea ſciendũ
ꝙ in hoc caſu per ꝯſilium intelligit̃ ſm̃ Pe. de
anch. qñ quis ĩpendit ꝯſiliũ delinquenti in cri
mine pro quo eſt excõicatus: tũc enĩ eandem
excõicationem incurrit: ſiue eſſet alias factu-
rus ſiue nõ: qꝛ participat in crimine. Abbas
dicit hoc certum eſſe ſi cõſiliũ datũ eſt directe
ad crimen qđ excõicationeꝫ inducit: puta ad
clericũ verberandũ: non ſic tñ ꝯſiliũ darat in
facto pro quo nõ incideret excõicationẽ. Idẽ
An. de bu. exempli grã: ꝯſilium do vt laicum
interficias: ⁊ tu cũ eo pariter interficis cleri-
cũ: tu excõicationẽ incurris nõ ego: qꝛ ꝯſiliuꝫ
meũ directe nõ intendebat ad ꝑcuſſionẽ cleri
ci. Auxiliũ etiã intelligit̃ de directa participa-
tione: ſecus de indirecta: vt ſi quis excõicatus
eſt qꝛ fecit guerrã contra eccleſiã vel clericũ
poſtea ego illi guerrã facio ⁊ tu contra me il-
lum adiuuas: tunc illi ꝓbens auxiliũ non es
excõmunicatus: qꝛ non directe participas in
cauſa pro qua excõmuncatus: Fatetur etiam
Hoſti. ꝙ dñs auxiliũ vaſalli excõicati inuoca
re põ. propter fidelitatis debitũ qđ remanet:
niſi cũ excõicatione: pariter a debitũ fidelitatꝭ
ablatũ eſſet: ⁊ ꝓcedit de non adiuuando. De
fauore vero ſciendũ: ꝙ in laudatione facti dicit
Abbas fauoreꝫ impendi. Deniqꝫ ex pdictis
oĩbus ꝯcluditur ꝙ participans criminoſo in
crimine propter qđ excõicatus: eandẽ excõica-
tionem incurrit ſiue extra territoꝝ excõmuni-
tis ſiue intra ſiue ſit eius ſubditus ſiue nõ: qꝛ
iuris auctoritate ligatur etiã ſi promulgans
cõmunicaret: quia nõ ſua ſed iuris ſnia ligat̃

exempli grã dicit glo. ſup dicto. ca. nup. ꝙ ſi e-
go excõico parrochianũ meũ propter crimẽ
⁊ parrochianus alterius cõicat ei fauorẽ im-
partiendo in eodẽ delicto in me videt̃ dere-
linquere; ⁊ eadẽ ſnia ligatur: ⁊ non ſolũ ſnia
canonis: qꝛ tũc a ſuo epo vel ꝓprio ſacerdote
abſolueret̃ qđ iſte non põt: vt hic in textu: ſed
iſte ꝓpter delictũ ligatur ſnia mea e a me de-
bet abſolui: ⁊ ſic large ſubditus meus appel-
latur rõne delicti. ¶ Tertia pinde ponit̃ con
tra cõicantes excõicato: ſed nõ in crimine dã-
nato: q̃ ponit̃ in dicto. ca. nuper: ꝯtra ſcꝫ eos q̃
cõicant excõicatis maiori excõicatione in ora
tione vel oſculo vel cõmedendo ⁊c. ⁊ tales a
ꝓprio epo vel ſacerdote poterũt abſolutionis
beneficiũ obtinere: qꝛ quis enĩ tunc non iudicis
ſed iuris ſnia excõicato cõicans ſit ligatus: qꝛ
tñ ꝯditor canonis eius abſolutionẽ ſibi ſpeci
aliter nõ retinuit: eoipſo videt̃ ꝯceſſiſſe facul-
tatẽ alijs relaxãdi. hec ibi. B Ad cuius e-
uidentiã notandũ ꝙ. xj. q. iij. c. cũ excõicato: ⁊
c. ſequentibus. prohibemur excõicatione ma
iori excõicatis cõicare: preſertim in quinqꝫ q̃
notant̃ in illo verſu. Os orare vale cõmunio
menſa negat̃: alias quis incurrit minorem ex
cõicationẽ. Primo tenemur negare: os id eſt
oſculum: vt dicit̃ hic in textu: ⁊ etiaꝫ collocutio
nem in caſibus nõ eſt ꝯceſſis: quia ſm̃ Guil.
familiaritas vel pudor aut timor ſcandali nõ
excuſat ꝑticipantem cũ talibus: ſic nõ licet lite
ras excõicati recipere vel ei mittere nuntios
vel literas niſi in caſu in quo licent ei loqui ſm̃
Guil. ⁊ Hugo. Nec munus ab eo q̃s recipiat
aut receptũ retineat: ſed vel pauperib diſtri-
buat vel excõicato remittat ad ſui ruborẽ ſm̃
Guil. Secundo nec eos debemus ſalutare:
nec ſalutantes reſalutare. Verũtamen ſi q̃s
aſſurgat excõmunicato vel reuerentiã exhi-
beat: aut ſe ſalutanti inclinet: vel quaſi ſe reſa
lutãdo labia moueat cũ tamen nihil dicat: tũc
ſm̃ Guil. excõicationem nõ incurrit: cũ pene
ſint reſtringende: vt de pe. di. j. §. pene. Simi-
liter nõ eſt ſalutãdus cũ ei ſcribit̃: ſed loco ſa-
lutatiõis eſt ſcribendũ ſpũm ꝯſilij ſanioris: ⁊
ſi quis ab eiſdem ſalutatur rñdere põt: deus
emendet vos ⁊ hmõi. Tertio non debemus
cuꝫ eis orare nec diuina audire: vnde ſi eccle
ſiam intrat ⁊ ibi ſe firmat tenemur exire: ſi ta-
men eius excõmunicatio eſſet oculta: tũc qui
ſciunt exibũt ſecrete ⁊ caute: ita ꝙ nõ ſequat̃
eius manifeſtatio ſi pñt: alias non exhibũt: vt
vj. q. ij. ca. ſi tantũ: ſi tñ non venit cauſa oran-

di ſed pro alio negotio non video cur ĩ eadẽ
eccleſia orare nõ poſſum: vt dic̃ Inno. Pro-
inde ſi ſacerdos añ inchoationẽ canonis ꝑce
pit excõicatũ q̃ ad eã ꝑtinacit̃ ſe firmat ibidẽ
dꝫ dimittere miſſã. Si vero poſt tũc dꝫ ꝓcede-
re ſimilr cũ ſuitore tm̃ ⁊ alij oẽs debẽt exire ⁊
añqꝫ ſacerdos cõionẽ dicat ſacriſtiã intrabit
⁊ ibi miſſã ꝑficiet. ¶ Itẽ ſm̃ Tho. in. iiij. di. x
viij. Pro excõicatis q̃s orare pt ſꝫ nõ int̃ ora-
tiones q̃ p mẽbris eccl'ie fiũt ⁊ tñ fructũ nõ ꝑ
ticipãt qꝫdiu in excõicatiõe manẽt ſꝫ orat̃ vt
eis ſpũs pnie detur vt ab excõicatiõe ſoluãt̃.
¶ Quarto ꝓhibemur ꝑticipare in mẽſa ⁊ ſi
ſe ingerit menſe mee publice excõicatus ſm̃
Guil: teneor ſurgere: ſecus ſi occulte ⁊ ñ poſ-
ſum ſine eius nota ſurgere: poſſum etiã in ea
dem domo manere ſit ante capacitatis ẽ ꝙ ei
us cõmunionem vitare valeo: vnde poſſũ in
eadem camera comedere: ſed non in eadem
menſa. ⁊ hoc eſt verũ dum tanqꝫ alienus ad-
uenio nam ſi venio inuitatus ad aliqđ feſtuꝫ
vel cõuiuium ⁊ aliquẽ ibidẽ reperio publice
excõicatum recedere teneor: licet ſedeat ad
aliam menſam: qꝛ omnes tales ꝯuenĩetes ad
ꝯuiuium ſimul cõmunicare dicendi ſunt ſm̃
Guil. Similiter ſi amico meo venienti come
dere ad domũ meã dimitto domum vel cla-
ues vl' ꝑmitto comedere ſeparatim tamẽ. ⁊ h̃
in fraudem ne offendã cũ: ſed fauorẽ eius ac
quiram excõmunicationẽ minorẽ incido. ſe-
cus autem ſi ex timore ne vim inferat aut ex
humanitate credens eũ alimẽto vl' hoſpicio
indigere: ⁊ de hoc ꝓteſtationeꝫ facio ſecũdũ
Guil. ¶ Quinto ꝓhibemur cum eis cõmuni
onem habere: ſcꝫ in alijs actibus humane cõ
uerſationis: et precipue ĩ actibus legitimis
⁊ facinoroſis: ꝑ quibus tamen non eſt excom
municatus. vtpote in emendo: vendendo: cõ
tractus ineundo: locando cõcedendo ⁊ ſimi-
libus niſi hoc fecerit neceſſitas caſu. Sic eti-
am non debet fieri ꝯtractus aliquis cum ſer
uiente excõicato nomine excõmunicati.

¶ Quidaꝫ tamẽ cõmunicãtes excuſantur
qui ſcꝫ ponuntur in his verſibus. Vtile lex
humile res ignorata neceſſe. Hec anathema
tibi faciunt nec poſſunt obeſſe. Primum eſt
vtilitas vel ipſius excõmunicati vt cũ ei loq-
tur de his que pertinent ad abſolutionẽ vl' ſa
lutem: lꝫ alia incidenter interponat vt magis
proficiat: vnde ⁊ ad pdicationẽ admittitur vt
exꝓſſum eſt. co. ti. in. ca. reſponſo. Et p hunc
modum lꝫ pdcatorib cum eiſdẽ ꝯuerſari et

ab excõicatis elemoſynas accipere. ſi alias
non valent ſuſtentationẽ habere vt extra. eo.
ti. cum voluntatis. Et etiã ſm̃ Hoſti. extra ca-
ſum neceſſitatis cum probabiliter ſperant in
eis proficere vel etiam vtilitas ex parte ꝑtici
pantis tam in temporalibus vt petendo de-
bitũ. eo. ti. ſi vere: vnde ſi nollet dare poſſet in
iudicio conueniri: alias enim ex delicto ſuo
comodum reportaret. vt extra de iudi. ca. in-
telleximus. In ſpiritualibus etiam loqui po-
teſt de ſalute anime ſue petendo conſiliũ ſi eſt
neceſſitas ⁊ recurſum ad alium habere ñ pt
ſcdm Guil. ¶ Secundũ eſt lex matrimonij:
niſi propter matrimoniũ illicite ꝯtractũ eſſet
excõicatio lata: ꝙ ſi lata eſt propter aliud de
lictum: tũc quo ad redditioneꝫ debiti vterqꝫ
excuſat̃: quia in debito carnis exigendo vir ⁊
vxor pariſicant̃. In alijs etiam excuſat̃ muli
er cũ excõmunicato viro participando: ſed ñ
econuerſo: qꝛ cũ vir eſt caput eius debet eam
cogere vt faciat ſe abſoluere: ar. vij. q. j. ſicut
vir ſm̃ Ray. ⁊ Goff. Si vero vir excõicatũ vo
caret ad menſã credit Guil. ꝙ vxor cum viro
comedere non poſſit in eadem mẽſa ſꝫ ĩ alia
tam remota ꝙ dici poſſit ſe non pariter come
diſſe: ſic nec elemoſyna debet accipi. q̃ datur
nomine excommunicati: niſi legitima neceſ-
ſitate. Tertium humilitas ſubiectiõis vel ſer
uitutis: ſic ſunt filij qui ſunt in patris poteſta-
te vel etiam emancipati qui ſunt commenſa
les patri et ab eo neceſſaria recipiunt: dum-
modo tamẽ nõ ꝑticipãt in crimine damnato
Alij vero filij nõ excuſantur ſm̃ Guil. Simi
lit' excuſantur monachi ꝑticipãtes cũ abba-
te excõmũicato ſm̃ Guil. quia ſunt quaſi fa-
milia eius: ⁊ clerici communicantes epo ſuo
ſi ſunt eius officio ⁊ ſeruitio deputati: alias ñ
ſm̃ Hoſtieñ. Excuſantur etiam ſerui et ancil
le ſeruilis conditionis: ⁊ etiam ruſtici ſeruien
tes ac ſimiles ſubiecti qui non ſunt ita curia-
les ꝙ eorum ꝯſilio ſcelera perpetrant̃: qđ eti-
am intelligit̃ de his q̃ colũt terrã coꝝ ⁊ d̃ me
diararijs: ⁊ q̃ ꝓpter culturam recipiunt certã
portionem fructuũ tm̃ enim cõicare poſſunt
qꝫtum oportet propter culturam ⁊ huiuſmo-
di. ¶ Nota tamen quod ſi tales perſone an-
te excommunicationeꝫ ſe obligauerunt: ⁊ ſer
uitium intrauerunt non tenentur diſcedere.
Similiter ſi poſt excommunicationem ſed
ignorauerũt eam: ſecus tamẽ ſi ſciuerunt ⁊ tñ
ſe immiſcuerunt niſi neccitas eos ꝯpuliſſet: ꝙ fie-
rent de familia illius. Et nota generaliter

ꝙ de predictis pſonis ceſſante ſubiectiõe ceſſare dꝫ cõmunio niſi neceſſitatis articulus imineat. Dicũt eñ Vincen. ⁊ Jo. an. ꝙ nullꝰ de nouo dꝫ intrare familiã excõicati: ⁊ ꝙ mercẽnarij finito ſuo tpe cũ excõicato nõ debent annũ reincipe. Idẽ ē de obligatiõe cõiugũ ſi ſoluanť p diuoꝛtiũ ⁊ ēt patrie poteſtatis ſi ſoluiť p emancipationẽ ſcꝫ ꝙ nõ pt poſtea patri cõicare ſine pena: vt notat Goſ. ⁊ ēt Hoſti. i ſũmis. ꝙ oẽs pſone ↄtẽte. in. c. qm̄ multos. xj. q. iij. vſq3 ad illũ ꝟſiculũ. quicũq3 ſuis ſupioꝛibus excõicatis cõicare tenenť ꝓpter obnoxietatẽ q̄ teneť illis aſtricti. ſ. vxoꝛes: filij: ancille ſeu mancipia ruſtici ſeruiẽtes ⁊ oẽs alij de familia: q̄ nõ ſunt adeo curiales ꝙ eoꝝ ↄſilio ſcẽlera ppetranť. Et addiť ibidẽ de illis nõ vitãdis q̄ excõicatis cõicant de q̄ articulo ſuptuꝫ videť illõ ꝙ excõicatio nõ trãſit ad tertiã pſonam. Alie ꝟo pſone q̄ tanguť in verſu q̄cunq3 debẽt euitare cõmunionẽ niſi neceſſitatis articulꝰ imineat: ſm Inno. ⁊ ab. extra. e. ti. c. Inter alia: vel etiam cauſa vtilitatis de q̄ loquitur: xj. q. iij. c. p̄deceſſoꝛ. extra. eo. ti. ca. Si vere. de qua vtilitate dictum eſt ſupꝛa: ꝓpter hoc eñ ⁊ nutricij ⁊ ſimiles pſone cõicãtes excuſantur: q̄ ſi a dño recederẽt nõ haberẽt vñ viuerent. arti. in. di. c. ſi vere. vbi excuſanť qui cum nautis excõicatis ↄueniũt de transferendo contra ſaracenos. Ex dictis igiť generaliter cõcludi poteſt ꝙ cõicatio necc̃aria vel q̄ſi vtendo iure ſuo tolerať: ſꝫ voluntaria ⁊ maxime delicioſa vel criminoſa damnať ꝓpť ea patres excuſantur ⁊ dñi pticipantes cũ filijs ⁊ ſeruis excõicatis: nõ q̄dẽ ſimpliciť ſꝫ ſcđm Tho. in. iiij. di. xviij. in his in quibus ſunt obligati: qꝛ ſicut inferioꝛes obligantur ad obſequiuꝫ ſupioꝛum: ſic ſupioꝛes ad ꝓuidentiã inferioꝝ et coꝛrectionem. Hinc ei ſi ex eoꝝ defectu inciderunt vel etiam pmanẽt in ſentẽtia nõ excuſanť: ſecus ſi p eos nõ ſtetit et inſtant vt ſubditi querant abſolutionem: Sic conductoꝛes mercẽnarijs communicare pñt vbi ſine magno incomodo eos vitare non valent: Sic armiger vł ſeruiens militi excuſať ei cõmunicando: non tamẽ cõmunicãdo cũ excõicatis cum quibus dñs ſuus cõicat: Sic vaſalli tenentur reddere tributa ⁊ ſeruicia dñis excõmunicatis in quibus ſunt obligati: dummõ tamen non in crimine dãnato. ¶ Quarto excuſat ignoꝛãtia facti pꝛobabilis nõ tamẽ iuris: niſi illos quibus licet ius ignoꝛare: ſicut ſunt pueri doli non capaces. Diciť aũt quis factũ ignoꝛare cũ ei ñ ↄſtat ꝙ ille tale fec̃: puta verberauit clericũ: qꝛ nec vidit nec eſt fama taꝫ publica ꝙ omnino credi debeat. Nã ſi ab aduerſario audit vel leui fama: nõ dꝫ ſibi de h̄ formare ↄſcientiã. Similiter ſi eſt fama publica aliquẽ eſſe excõmunicatũ ex fctõ occulto ↄtra quẽ tñ nõ eſt in publica ſnĩa ſuper hoc: non teneoꝛ eũ vitare: niſi poſtq̄3 ſup h̄ ſe purgare recuſauerit: vel in purgatiõe defecerit: ſi tamẽ eſt fama publica ꝙ notoꝛie aliquid fecit ex quo maioꝛẽ excõmunicationem incidit vł ꝙ publice excommunicatus ſit: aut a fidedignis hoc audio ꝙ eum audierunt denunciari excommunicatũ: aut viderunt eum feciſſe quid ex q̄ maioꝛem excõmunicationẽ incidit: teneoꝛ eum vitare donec veritatẽ inquiſierim ſi vero ab excõmunicato audiero de de ſua excõicatiõe extra ſigillum cõfeſſionis teneoꝛ eum vitare. ſecus tñ ſi audiero tm̄ i cõfeſſione. ¶ Hic tamẽ notandũ ꝙ licet excõmunicati etiam nõ denũciati ſcđm cõmunia iura deberent vitari: tamen p ↄſtitutionem factã Conſtantie fuit illud modificatũ: ⁊ i cõcilio Baſilieñ: anteq̄3 ſciſſura fieret renouatũ ſcꝫ quod fideles non teneantur excõicatũ euitare in diuinis et extra: niſi fuerit publicatus ſeu denunciatus: excepto caſu de iniectione manuum notoꝛia in perſonas eccleſiaſticas vel religioſas: ⁊ idem eſt de alijs cenſuris eccleſiaſticis. Cuius tenoꝛ eſt iſte. Ad euitãdũ ſcandala ⁊ pericula multa que conſcientijs timoꝛatis contingere poſſunt omnibus chriſtifidelibus tenoꝛem pſentiũ miſericoꝛditer indulgemus: ꝙ nemo deinceps a communiõe alicuiꝰ ſacramẽtoꝝ adminiſtratiõe vel receptiõe aut alijs quibuſcunq3 diuinis intus vł extra p̄textu cuiuſcũq3 ſententie aut cẽſure eccłiaſtice a iure vł ab hoie ꝓmulgate: generaliter teneanť abſtinere vel aliquẽ vitare aut interdictũ eccleſiaſticũ ꝟuare: niſi ſnĩa vel cẽſura huiuſmodi fuerit in vel cõtra pſonã: collegium: vniuerſitatem: eccleſie cõitates vel locum certum vel certã a iudice publicata vel denunciata ſpecialiter ⁊ exp̄ſſe: conſtitutionibus aplicis ⁊ alijs in ↄtrariũ facientibꝫ non obſtantibꝫ quibuſcunq3. Saluo ſi cõtra quẽ p ſacrilega manuũ iniectiõe in clericũ ſentẽtiam latã a canone: adeo notoꝛie ↄſtiterit incidiſſe: quod factũ nõ poſſet aliqua tergiuerſatiõe celari. nec aliquo ſuffragio excuſari. Nã a communione illius licet denunciatus non fuerit volumus abſtineri iuxta canonicas ſan

ctiões. hec ibi. ¶ Quinto excuſat neceſſitas tã excõicati q̄3 pticipãtis: qꝛ cũ indigent põt excõicatis dari aliq̄d cã hũanitatis ſm Guil. ⁊ ſi petũt hoſpiciũ nõ teneť q̄s expectare donec fuerint ab oibꝫ repulſi: ⁊ intelligiť q̄ ad neceſſaria vite ſecus ſi petit vtenſilia: vt foſſoꝛium: ſecurim ⁊ hmõi. Itẽ videť caſus neceſſitatis in pticipante ſi vocať a iudicibus excõicatis vt ſtet iuri ⁊ cõpeat ⁊ iniuriatoꝛes ſuos cõuincat ſm Guil. Siłr pegrini. viatoꝛes ⁊ ſiłes i neceſſitate cõſtituti licite pñt ab excõicatis recipere vł emere neceſſaria vite ſm Inno.

¶ De excõicatiõe pticipationẽ vſurarioꝛum: et qualiter abſolutus relabitur in eãdẽ ſnĩam et quantã in homine iacturã operatur excõicatio. Sermo. xxiij

N On occides Exodi. xx. Ad maioꝛẽ euidentiã eoꝝ q̄ dicta ſunt in ſermõe p̄cedenti de pticipãtibus excõicatis. ¶ Primo q̄ri põt vtꝝ videns aliquẽ icidere canonẽ ꝓpter violẽtã manuũ iniectionẽ i clericũ: ſeu audiẽs eũ publicari excõicatũ: nec eũ poſtea vidit infra annũ vł bienniũ teneať eũdẽ vitare donec ei ↄſtat d̄ alterius abſolutiõe. Ad h̄ dicendũ ſꝫ Hein boyc: et alios doctoꝛes. ꝙ ſi ẽ vel credať hõ timoꝛate ↄſcie nec imemor ſue ſalutis ⁊ maxime ſi eo tpe q̄ ↄſtetit mihi de eiꝰ excõicatione ſeruabat ſnĩam ⁊ mõ nõ ſeruat: põt alť pbabiliť credere ꝙ ſit abſolutus ⁊ ei ſic cõicare: ꝙ ſi pꝛauus ⁊ diſcholꝰ erat nec ſnĩam ſeruabat: tũc credũt doctoꝛes ipm̄ eſſe vitandũ ſic ab initio ſiue in publico ſiue in occulto donec de abſolutione hmõi pbabiliť pꝛeſumať. Concoꝛdat Guil. ¶ Scđo q̄ri põt: vtrũ audiẽs publicare quẽpiã excõicatũ colonie quẽ poſtea repit bononie vbi nihil ſcitur de eiꝰ excõicatione: teneať eũ publice vitare. Ad h̄ dicendũ ſm Guil. ꝙ dicũt q̄dam q̄ñ ſolus ſcit aliquẽ excõicatũ nõ teneť eum in publico vitare: ſecus tñ in caſu ꝓpoſito ēt vbi nihil ſciť de illa excõicatione cũ crimen eiꝰ ſit publicũ: ⁊ h̄ eſt tutius. Quidã alij tñ benignius rñdẽt dicẽtes: ꝙ ſi poſſet facile pbare publicatam excõicationem. vt quia teſtes hꝫ ad pbandũ vel inſtrumẽta. tũc eum vitare tenetur vbicũq3 inuenerit: alś eũ publice vitare non debet niſi in eadẽ dioceſi. Tertio q̄ri põt an excõicati per ſtatutũ oꝛdinarij generaliter ꝓmulgatum: ſunt pꝛoinde excommunicati ac ſi eſſent ſpecialiter nominati. Ad hoc reſpondendo Hein. boyc: facit diſtinctionẽ in. c. a nobis: eo. ti. dicens: quia aut queris quantum ad hoc ꝙ ſint excõicatione ligati: ⁊ dic quod ſic vt hic ita intelligo glo. Bern. hic: aut q̄3tum ad hoc ꝙ tanq̄3 excommunicati vitari debeant: ⁊ dic ꝙ nõ: donec ſint deuicti vel denunciati: vt extra de cleri. excom. miniſt. c. ꝓpoſuit. §. j. vbi hoc notat Hoſt. ⁊ e. ti. ca. cum non ab homine: vbi idem notat. vt hic. Et ideꝫ intelligo de excõicatis p ſnĩam generaliter ex cã ꝓmulgatam vt eo. ti. c. romana. §. caueãt. li. vj. Et ſic breuiter ptꝫ de pticipãtibꝫ excõicatis excõicatione maioꝛe: nõ tñ in crimine dãnato. qualiter incurrunt excõicationẽ minoꝛẽ. Nunc auteꝫ occurrit caſus ſingularis. ſ. de pticipãtibus vſurarijs publicis: nam cũ vſurarij publici large tm̄ dicantur excõicati excõicatione minoꝛi eo quod non debent admitti ad cõmunionem altaris vel eoꝝ oblationes recipi debeant: nec ſi in hoc peccato deceſſerint chriſtianam accipiãt ſepulturã: vt extra de vſuris. c. qꝛ in omnibꝫ: tñ in quibuſdam eis participantes excommunicati ſunt excõicatione maioꝛi: vt patet in clemen. vna de vſur. que incipit ex graui vbi ſubditur: ꝙ quicunq3 comitatum ipſaꝝ poteſtates capitanei: rectoꝛes: conſules: iudices: hec nomina ſunt officialium ſm varias locoꝛũ cõſuetudines: ⁊ qꝛ non omnia ſpecificare poteſt: ſubmittit hanc clauſulam generalem aut alij qui inter officiales: ⁊ addit conſiliarij quo ad eos qui dant conſiliũ efficax. Sequiť. Statuta hmõi facere ſcribere vel dictare aut ꝙ ſoluantur vſure vel ſolute cum repetuntur non reſtituãť plene aut libere ſcienter iudicare p̄ſumpſerint: ſententiã excõicationis incurrãt etiã eandeꝫ ſententiam incurſuri niſi ſtatuta hmõi hactenus edita de libris comunitatum ipaꝝ ſi ſup hoc poteſtatem habuerint infra tres mẽſes deleuerint: aut ſi ipſa ſtatuta vel conſuetudines effectuꝫ eoꝝ habẽtes quoquo mõ p̄ſumpſerint obſeruare: hec ibi. ¶ Pro quo nota imponentes onera grauia repetentibus vſuras. vt quando repetens vſuras in foꝛo eccleſiaſtico p ſtatutum laicoꝝ cogiť vſurario tanto tpe tantam mutuare pecuniam quãto tempoꝛe ⁊ quantum repetẽs ab vſurario recepit. vel ꝙ non ſeruanti ſtatutũ illud etiam

ius nō reddatur: aut ꝙ certā collectā ſoluat
vel aliquod ſimile: talia ſunt ꝑ quib' ꝑdicti
excōicationem incurrūt vł qualitercūqꝫ al's
impediūt repeditionem vſurarū: canonē in/
cidunt. Veruntamen ponendo ſtatutū ꝙ nul
lus pro vſura recipiat vltra duos denarios
in menſe ꝑ libra nō erit locus pene ſm̄ glo.
⁊ Laud. dummodo ceſſet fraus qꝛ ꝓhiben/
do de maiori ꝑ hoc non permittit de minori.
ar. xxxj. q. j. c. hac ratione: Jdem Pau. ⁊ Jo.
an. Jtem ſicut hic punit iudicātes vſuras ſol
uendas: ſic etiam ſcribentes iudicata ſi iudi/
catur ſm̄ ſtatuta de quibus hic: ſecus ſi nō iu
dicatur ſm̄ ſtatuta nec ponit' tenor ſtatuti in
ſententia: ſed tunc iudicans ſolū incurrit ſen
tentiam. Cum enī hec conſtitutio ſit penalis
extendi non debet ad pſonas nō expſſas: vt
in regu. iur̄. Jn penis li. vj. Ad h etiā vt hi q
talia ſtatuta ſcribunt vel dictāt ſint excōicati
requirit' ſm̄ Paulū ꝙ tanqꝫ officiales hoc fa
ciant vt innuit textus. Ex dictis igit' patꝫ ꝙ
officiales quicunqꝫ faciētes: dictātes vł ſcri
bentes talia ſtatuta vel iudicātes vſuras eē
ſoluēdas vel nō repetēdas: aut repetitas nō
eſſe ſoluēdas: ſtatim ipſo facto ſunt excōicati
hi vo q habent ꝑtātem tā de iure q̄ꝫ de fcō
ſtatuta iā facta delendi ſm̄ Paulū ⁊ Jo. an.
ſi non deleuerint īfra tres menſes ſil'r ſunt ex
cōmunicati. Ex dictis etiā patet ꝙ nō oīes
obſeruantes dicta ſtatuta ſunt excōicati ſed
tm̄ pſone ſuperius ī textu expſſe. Jnſup alia
ponitur excōicatio de quibuſdā cōmunican/
tibus li. vj. de vſur. in. c. vſurarum voraginē
vbi diſtricte ꝑcipit: vt nec collegium nec alia
vniuerſitas vel ſingularis perſona cuiuſcun
qꝫ ſit dignitatis: conditionis vel ſtatus alie/
nigenas ⁊ alios nō oriundos de terris ipoꝝ
publice pecuniam fenebrē exercētes aut ex/
ercere volentes: ad hoc domos in terris ſuis
conducere vel conductas habere aut al's ha
bitare permittant: ſed hmōi vſurarios mani
feſtos oīes infra tres menſes de terris ſuis
expellant nunqꝫ decetero tales aliquos ad/
miſſuri nemo illis ad fenus exercendum do/
mos locet vel ſub alio titulo quocunqꝫ con/
cedat qui vero contrafecerit ſi pſone fuerint
eccleſiaſtice patriarche: archiepi: epi ſuſpen
ſionis. minores vero pſone excōicationis: ſi
autem collegiū ſeu alia vniuerſitas interdi/
cti ſententiam ſe nouerint īcurſuros. quam ſi
per menſem aīo ſuſtinuerint indurato: terre
ipoꝝ q̄ꝫdiu in eis idem vſurarij cōmorantur:
extunc eccleſiaſtico ſubiaceāt īterdicto. Pro
quo nota ſm̄ Joh. an. in glo. ꝙ manifeſti vſu/
rarij dicuntur illi de qb' notoriū eſt de iure:
vt qꝛ confeſſi cōdemnati vel de facto: vł qꝛ
habēt operis euidentiā que nulla tergiuerſa
tione celari poteſt: vt qꝛ tenent menſam pa/
ratam. Et addit Jo. an. ⁊ Lapus: ꝙ ex vni/
co actu pōt dici vſurarius manifeſtus ſi act9
ille probari pōt Addit īſuper Jo. an. in glo:
ſi locās ignorat ipm̄ vſurarium eſſe: tūc igno
rantia probabilis ipſum excuſat: poſtqꝫ tamē
ſcit ipſum expellere debet ſub quocunqꝫ ti/
tulo illi conceſſerit etiā ſi nullo titulo illi con/
ceſſerit tamē ſi bona fide vendidit vel dona/
uit: tūc non poteſt eum expellere. Ceterum
quoniam vt hec pena locum habeat optet ꝙ
vſurarios non ſit oriundus de terris illis: di
cit glo. ꝙ ille dicitur oriūdus in ciuitate qui
naſcitur in ciuitate vel eius vico. ff. ad mu/
nicipales. l. qui ex vico. vel etiam ſi pater ei9
inde originem duxit. ff. eo. l. aſſumptio. §. fili/
us. et. C. de municipal'. vel origina. l. j. et. l. fi
lios. lib. x. vnde ſi oriundus in vna ciuitate
permitteretur habitare ⁊ fenus exercere in
alia ciuitate eiuſdeꝫ domini: locus eſſet huic
pene ſm̄ Joh. an. in nouella. Et quod in te/
xtu dicitur de vniuerſitate hoc clericus piſa/
nus intelligit de vniuerſitate eccleſiaſtica nō
ſeculari: Guil. autem et Archi. intelligunt de
vtraqꝫ: vt ſic generaliter dictum generaliter
intelligatur extra. de priuil. c. quia circa. Jo.
an. in nouella dicit: ꝙ ille intellectus eſt nimi
um rigoroſus ⁊ includeret totum orbē illud
interdictum ideo prior intellectus ſibi magis
placet. Petrus dicit: credo ꝙ intellect9 Guil.
⁊ Archi. ſit verior ⁊ aſſignat plures ratiōes
textus tamen prime opinioni conſonare vid'
tur qui ſubdit de laicis. Ceterum ſi laici fue/
rint per ſuos ordinarios ab hmōi exceſſu oī
ceſſante priuilegio ꝑ cenſuram eccleſiaſticaꝫ
cōpeſcantur. Deniqꝫ ſimiliter excōicati ſunt
ſepelientes vſurarios manifeſtos: vt patet ſu
pra ſermone. xvj. eiuſdē ꝑcepti. ¶ Porro in
fine videndum eſt qualiter abſolutus iterum
relabitur in eandem ſententiam per ꝓpriā ne
gligentiam: Pro quo nota ꝙ q̄ꝫtum ad hūc
articulum ponuntur principaliter duo cano/
nes. Quātum ad primū ſic habet' in li. vj. de
ſentē. excom. c. eos qui a ſententia canonis vł
hominis cum ad illum a quo de iure fuerāt
abſoluendi nequiunt ꝓpter imminētis mortꝫ
articulum: aut aliud impedimentū legitimū
Pro abſolutionis beneficio habere recurſum
ab alio abſoluunt': ſi ceſſante poſtea periculo
vel impedimento huiuſmodi ſe illi a quo his
ceſſantib' abſolui debebāt q̄ꝫcito cōmode po
terunt cōtempſerint preſentare: mandatū ipi
us ſuper illis pro quibus excōmuncati fue/
rant humiliter recepturi ⁊ ſatiſfacturi prout
iuſtitia ſuadebit. Decernimus ne ſic cenſure il
ludant' eccleſiaſtice in eandem ſententiā re/
incidere ipſo iure: hoc ibi. Ad cuius euidenti
am ſciendū: ꝙ a ſententia canonis ille abſol/
uit cui canon reſeruauit: ꝙ ſi nemini reſerua/
uit abſoluit ordinarius: ſed a ſententia homi/
nis ille abſoluit qui protulit vel eius ſuperior
Preterea mortis periculū non ſolū eſt letalis
infirmitas. ſed etiā cū timet hoſtem capitaleꝫ
aut obſeſſus eſt: aut in manib' ꝑdonis eſt: aut
tyranni: aut etiā ꝑiculoſum nauigiū vel nau/
fragiū: aut tranſitus per loca ꝑiculoſa ⁊ ſimi/
lia. Sic etiā multa ſunt iuſta impedimenta q̄
tamen nō ſunt mortis ꝑicula propter iuſtū igi
tur impedimentū ꝓueniens ex multis cauſis
vt eo. ti. ea noſcit'. c. q̄ꝫuis: ⁊. c. de his. poſſunt
hmōi abſolui ab alio: tenent' tamen cōparere
illi qui habet auctoritatem abſoluendi eum ex
tra caſum neceſſitatis: ⁊ hoc qn̄ primo cōmo
de poterit: id eſt ſm̄ Hoſtien. ceſſante impedi
mēto ⁊ aliquo modico tempore indulto: quo
q̄s ſibi de neceſſarijs ꝓuidere valeat iuxta ar
bitriū boni ⁊ diſcreti viri ne ex friuolis excu/
ſationibus frigoris: caloris ⁊ ſimiliū cōſtituti
onē deludat: nec abſolutus ſit in negligentia
vel fraude. Et hoc tenet. Joh. an. ꝙ in quibuſ
cunqꝫ ſententijs iuris ⁊ hominis locū habet
qd̄ hic dicitur: ꝙ reincidit ipſo iure: niſi cōpa/
reat poſt abſolutionē ſi poteſt ⁊ pareat: Hinc
iniungendū eſt ei ꝙ ceſſante temporali impe
dimento ſe repreſentet illi qui poterat eū ab/
ſoluere: ſed vbi eſt impedimentū ꝑpetuū non
eſt hoc illi iniungendū ſm̄ Arch. Qui etiam
exponens verbū ꝯtempſerit dicit: ꝙ contem
nere dicitur hoc ipſo: ꝙ iuſta cauſa ceſſante ſe
nō ſtudet preſentare. Quidam ſunt caſus in
quibus nullus abſoluere poteſt niſi in mortis
articulo: vt patet in falſarijs literarum dn̄i pa
pe: ⁊ in ſequentibus hoſtiliter cardinales: ⁊
iniurioſe vł temerarie percutientibus epiſco
pū vel bannientibus: ⁊ in religioſis ac cleri/
cis ſecularib' inducentibus ad vouendū eli/
gere ſepulturā: ⁊ ſic de alijs quibus addit' ꝙ
a talibus abſolui nō poſſunt citra papā niſi in
mortis articulo: ſicut etiā exprimit' in ſenten/
tijs proceſſus annualis qui fit in curia per pa
pam. Quantū etiā ad ſecundū habet' in eo. c.
eos. §. idem ſtatuimus. de his de quibus cum
a ſede ap̄lica vel legatis ipſius abſolutionis
beneficiū a quibuſuis ſententijs ꝯſequunt': in/
iungit' vt ordinarioꝝ ſuoꝝ vel alioꝝ quorūli/
bet ſuſcepturi penitentiā ab eiſdem ſe conſpe
ctui repſentent: ⁊ paſſis iniuriam: ſeu his qui
bus propter hoc exiſtunt obligati ſatiſfactio/
nem exhibeāt cōpetentem: ſi hoc cum primū
cōmode poterunt adimplere nō curauerint ꝙ
ſcꝫ in eadem ſententiam relabantur: hoc ibi.
¶ Qd̄ ſi querit' cur iſti ſic remittunt' ad ſuū ex
cōmunicatorē. Rn̄det Jo. an. in nouella. ꝙ in
curia romana vel in curijs legatoꝝ circūſtan
tie in imponendis penitentijs ſunt ponderan
de vel in ſatiſfactionibus arbitrande: q̄ cum
ibidem facile ſciri nō poſſunt: ſolent tales re/
mitti ſup his ad ordinarios vel alios qui ſunt
in partibus quos adire nō curabant: niſi hic
ſic fuiſſet prouiſum. Et per hoc ea q̄ breuiter
de diuerſis excōicationib' annotata ſunt gra
tia breuitatis ſufficiāt. ¶ Vt tamen vnuſquiſ
qꝫ diligentius ſe caueat ab excōicationū ſen/
tentijs. Hic in fine videndū eſt: quanta ⁊ q̄ꝫ
multa dāna ſpiritualia pariter ⁊ tēporalia ex
cōicationem conſequit' chriſtianus. Hinc di
cit Aug. ⁊ habet'. xxiiij. q. iij. Corripiantur ꝙ
nulla eſt maior pena in eccleſia q̄ꝫ excōicatio
Primo quidē excōicatus non eſt ſuſceptibilis
alicuius ſacramenti q̄ꝫdiu fuerit ſic ligatus. iij
q. iiij. Engeltrudā. Ratio eſt: qꝛ ſeparata cor
pore chriſti: vt ibidem dicit' cuius virtute ſa/
cramenta miniſtrant'. Quapropter dicit Au
gu. xj. q. iij. c. nihil ſic debet formidare chriſtia
nus q̄ꝫ ſeparari a corpore chriſti: ſi enī ſepara
tur a corpore chriſti non eſt membrū eius: ſi
nō eſt membrū eius: non vegitat' ſpiritu eius
Et ſi queris: cuius tunc membrū efficitur: re
ſpondeo: ꝙ diaboli. Nam dicit Augu. xj. q. iij.
c. Omnis chriſtianus dilectiſſimi qui a ſacer
dotibus excōmunicat' ſathane traditur: quō
ſcꝫ: quia extra eccleſiā eſt diabolus ſicut in ec/
cleſia chriſtus: ac per hoc qua diabolo tradi
dicit': qui ab eccleſiaſtica cōmunione remoue
tur: vn̄ quos ap̄lus tunc ſathane traditos ꝑdi
cat excōmunicatos a ſe eſſe demonſtrat: hoc
ibi. Nam in eccleſia primitiua quādo oporte/
bat hoīes ad fidem inuitare per ſigna: ſeque/
batur excōmunicationē alius effectus. ſcꝫ ma
nifeſta exactio corporalis ipius diaboli: vt pa
tet. j. ad Corin. v. ſed nūc ſpiritualiter ⁊ inuiſi

biliter ſathane tradit̄. Secūdo priuat̄ ſuffra
gijs eccleſie per qḋ incurrit triplex incōmdū:
q2 ſm magiſtrū ſententiarū: ⁊ Tho. in. iiij. diſ.
xx. Ex ſuffragijs eccl'ie q̄s tria ꝯſequit̄: valent
eni ad augmentū grarie eis ſcz qui gratiam
hn̄t: ⁊ ad merendā eis qui nondū hn̄t. Secū
do valent ad protectionē dei habendā q̄ ſub-
trahit̄ excōicatis ⁊ ſibiipſis relinquunt̄: non
tn̄ ꝙ oīno a diuina ꝓuidentia excludant̄. Ter
tio valent ad defendendū ab hoſtib9. ſed ecō-
tra diabolo maior poteſtas ſeuiēdi dat̄ in ex-
cōicatos tā corporaliter q̄ ſpūaliter. Si tn̄
iniuſte q̄s excōicatur ⁊ excōicationē hūiliter
ſeruat tūc hūilitatis meritū recōpenſat excōi-
cationis damnū ſm Tho. ibidē. vñ ſm Rich
in. iiij. talis ꝑ hoc nō excludit̄ a ſuffragijs eccle
ſie: q2 nec eccleſia hoc intēdit. Et ſilr̄ eſt ſi ex
cōicatus ex iuſta cā penitet ac abſolutionem
diligentiſſime ꝓcurat paratus facere qḋ in ſe
eſt. ¶ Tertio non pōt excōicatus cū alijs in-
tereſſe diuinis: nec cū eis orare in eccl'ia ali-
as mortaliter peccat ꝓpter prohibitionē eccle
ſie: nec etiā pōt extra tā ꝓpe ſtare ꝙ audiat di-
uina: vt extra de pe. ⁊ re. qḋ in te: nō tn̄ ei ꝓhi
betur ſimplex ingreſſus eccleſie extra tp̄s di-
uinoꝝ: imo pōt intereſſe p̄dicationi qñ non di
cunt̄ ibidē diuina. Et ſi obligatus eſt ad ho-
ras tenet̄ eas ꝑſoluere: non tn̄ pōt hoc facere
cū alio nō excōicato ſed dz ſolus legere ⁊ ſine
dn̄s vobiſcū: nec mirū: cum etiā excludit̄ a ꝑ-
ticipatione fideliū etiā in loquendo: ſalutādo:
cōmedendo ⁊c̄. eo mō quo d' ctū eſt ſupra q̄z-
to magis in diuinis. Hinc ſi ſcienter excōica-
tus ingerit ſe officijs alicuius ordinis efficit̄
irregularis: vt patebit: ſi tn̄ baptizaret vt ve-
tula non efficit̄ irregularis: ⁊ qḋ grauius eſt
nō ſolum excōicatio iuſta excludit a regno ce
loꝝ ſed etiā iniuſte lata: ſi ꝯtemnat̄: vt. xj. q. iij.
c. nemo. Hinc Grego. dicit. e. ti. ca. ſnīa paſto
ris ſiue iuſta ſiue iniuſta fuerit timenda eſt.
¶ Quarto non pōt excōicatus ſuſcipi ad reli
gionem niſi prius abſoluat̄: ⁊ hoc nec in pro
batione habitus nec in ꝓfeſſione. Si tn̄ fuerit
receptus vel profeſſus tenet: nec etiā pōt eli-
gere nec eligi: vt extra de cōſue. c. cū dilectus
⁊ de elec. cum inter. R. Et ſi ſecus factū fue-
rit ipſo iure talis electio nulla eſt: quod Per.
de palu. dicit verum eſſe: etiā de electiōe in re
gem vel imꝑatorē: vt extra de elec. c. ꝑ venera
bilē. Sic nec pōt dare beneficiū: vt de exceſ.
prela. c. iāta. Nec etiā acquirere: extra de cle
ri. ex. miniſt. c. poſtulaſti. Et dū eſt in mora pe
tendi abſolutionem de beneficijs habitis ni-
hil percipiet: extra de appe. c. paſtoralis. ſec9
ſi nō eſt in mora. Et etiā ab officio ſuſpenſus
q2 nec ligare nec abſoluere poteſt. xxix. q. ij. c.
audiuimus. q̄zdiu tamen ab eccleſia toleraт̄
valet quod ab eo fit. Concordat Rich. in. iiij.
diſtin. xviij. niſi forte eſſet notorium. Omnis
etiam actus legitimus eſt ſibi interdictus: ita
ꝙ nec iudicare poteſt nec accuſare nec teſtifi
cari. iij. q. ij. §. euidenter. Quod ſi vnus de iu-
dicibus ſententiam ferentibus eſt excōmuni-
catus: non valet ſententia ſi ſimul eam cū ex-
cōmunicato pronunciant ſm Joh. de ligna.
Etiam ſi fuerit excōmunicatus iniuſte dūmo
do publice: vt de ſenten. ⁊ re iudicata. ca. ad
probandum. quia facta ⁊ iudicata per excō-
municatum occulte valent etiam in ſpiritua-
libus: vt ſi abſolueret in foro conſcientie ſm
Pe. de palu. in. iiij. Idem Rich. ibidem. Nec
etiam excōmunicatus publice cōſtitui poteſt
procurator: vt extra de proba. c. poſt ceſſionē
nec etiam conſtituere procuratorem: extra de
procura. c. ſi. Si tamen excōmunicatus eſt re-
us: poteſt in iudicio ſe defendere: ⁊ ad procu-
ratorem inſtituere: vt extra de iudi. c. intelleri
mus Secus tamen ſi ſit actor: vel ſi reus ⁊ ꝯ-
ueniat vel reconueniat vt dicto. c. poſt ceſſio
nem. Quinto excōmunicatio abſoluit a iura
mēto fidelitatis. xvj. q. vj. c. nos ſanctorum: ⁊
c. iurantes. ſm Joh. de ligna. Et ſi quis ali-
cui deberet in certo termino ⁊ interim credi-
tor excōmunicaretur: ſed Bar. brix. ⁊ Jo. de
ligna. non obligaret̄ debitor ei ſoluere q̄zdiu
perſeueraret in excōmunicatione. Sed ſm
Joh. an. debitum deponat in edem ſacram
vt poſtea creditori abſolutio detur. Quidam
tamen conſulunt vt illi ſoluatur in termino ꝯ
ſtituto. Nec etiam talis matrimoniū contra-
here poteſt: contractum tamen tenet: licz mor
taliter peccet. Nec etiam valent litere per eū
impetrate: nec etiam poſt abſolutionem vbi
poteſt literis impetratis excōmunicatiōe pen
dente: ac poſt litem cōteſtatam opponi poteſt
contra eum exceptio excōmunicationis re-
pulſo excōmunicato ab agendo. Nec aſtrin-
gi quis poteſt pacto tacito vel expreſſo excō-
municare excōmunicato: niſi in caſib9 a iure
ꝑmiſſis. Currit inſuper cōtra eum p̄ſcriptio
ſi eſt in mora petendi abſolutionez nec dabit̄
reſtitutio excōmunicato ſi preſcriptum ſit ſm
Johan. de ligna. ¶ Sexto nec ordinare po-
teſt vel ordinari quo ad executionem etiam ſi

ignorat. vnde ab ipſo ordinati etiam ignorā-
ter indigent diſpēſatione q̄ ad executionē or-
dinis ſm Petrū de palu. ⁊ h' ſiue ep̄us ordi-
nans fuerit excōicatus occulte ſiue publice
cum tn̄ vtrobiq3 ꝯferat: ſed in altero caſu fa
cilius diſpenſat̄ ꝓpter ꝓbabilem ignorātiaз
occulte tn̄ excōicatus abſoluit in ſacramēto
penitētie ⁊ tenet abſolutio q̄uis grauit̄ pec-
cet. Ratio eſt ſm eūdē. Pe. q2 cauſa vniuo-
ca cōicat formā ſuā ſm modū quē habз. Et
q2 in ꝯferēdis ordinib9 ſe habet ep̄us vt cau
ſa quodāmō vniuoca: cōferre nō pōt execu-
tionē quā nō bз. Sed in collatiōe penitentie
ſacerdos ſe bз vt inſtrumentū equiuocū in ꝯ
ferendo gratiā: etiā ſi nō habet ⁊ ideo valet
abſolutio. ¶ Septimo excōicatus decedēs
non debet in loco ſacro ſepeliri nec debet ꝓ
eo fieri oblatio nec oratio: niſi ante mortē ap
paruiſſent in eo ſigna cōtritionis: q2 tūc poſt
mortē pōt abſolui. xxiiij. q. ij. c. ſane. Secreta
tn̄ oratione pōt orari ꝓ excōicatis ſm Pe. d'
peruſio: nec etiā cadauer ei9 facit locum reli-
gioſum ſicut cadauer fidelis nō excōicati: ſm
Joh. de ligna. ⁊ ſi poteſt diſcerni debet de lo-
co ſacro proijci: ⁊ ſic de alijs.

¶ De duplici interdicto. ſ. generali ⁊ quātū vnūquodq3 ſe extēdit et de duplici ceſſatiōe a diuīs. Ser. xxiiij

Non occides Exo. xx. Expe-
diti iam vtcunq3 de ſentētijs excō
municationis: nūc breuiter expedi
endū eſt de alia cenſura eccl'iaſtica. que dr̄ in
terdictū. Eſt eñ interdictū ſeꝑatio quedam
a certis ſacramētis ⁊ ab oīb9 diuinis officijs
ab eccl'iaſtica ſepultura: vt ptз extra de ſpon
ſal̄. ca. non eſt vobis: ⁊ de peni. ⁊ remiſ. c. qḋ
in te. ſed de hoc poſtea plenius videbitur.
¶ Notandū igit̄ ꝙ interdictū eſt duplex. ſ.
generale ⁊ ſpeciale. Generale q̇dē dicit̄ qḋ
fertur ꝯ regnū ꝓuinciā ciuitatē caſtrū villaз
vniuerſitatem vl' collegiū: ⁊ huiuſmodi inter
dictum generale fert̄ qñq3 a iure qñq3 ab ho
mine: ⁊ qñq3 ab vtroq3. A iure nanq3 fertur
primo cum collegium vel vniuerſitas ciuita-
tis vel loci cogit eccleſias vel eccleſiaſticas
perſonas ſoluere guidagia vel pedagia vel
ab ipſis eccleſijs vel eccleſiaſticis perſonis ex
igit vel extorquet pro proprijs rebus quas
non cauſa negociationis deferunt vnde hoc
ipſo ſunt interdicti: ſm Joh. calō: vt de cen-
ſibus cap. quāq̄. li. vj. tamen cōmuniter non
tenetur iſta opinio eo ꝙ iſte caſus more vten
tium non eſt approbatus: ſed ꝑ contrariā cō
ſuetudinem derogatus diſti. iiij. §. leges. Nō
autem ſic eſt de ſententia excommunicatiōis
que ſubito trahit ſecum ſuum effectum. Se-
cūdo fert̄ a iure in vniuerſitatem cum aliqua
vniuerſitas concedit rep̄ſalias contra perſo
nas eccleſiaſticas vel contra alios cōceſſas
extendit ad illas niſi reuocauerit eas infra
menſem a tempore conceſſionis vel extenſio
nis: vt de iniur̄. ⁊ dam. da. cap. ſi pignoratio-
nes. lib. vj. Tertio fert̄ in vniuerſitatem: cum
vniuerſitas locauit domo vel conductas ha
bere permiſerit vſurarijs alienigenis in ter-
ra ſua ad exercendum fenus: vt de vſur̄. cap.
j. lib. vj. Quarto fertur in locum vel ciuitatē
cum officiales ciuitatis in qua debet roma-
ni pontificis electio celebrari: vel rep̄ſentan
tes ipſam ciuitatem non ſeruauerint ea ad q̄
tenentur per. c. vbi periculum: de elec. lib. vj.
vel fraudē in eis vel circa ea cōmiſerint: tūc
illa ciuitas eſt interdicta ipſo iure: vt eo. c. §.
ciuitas. Quinto queuis ciuitas eſt interdicta
preter vrbem que conſentit dando conſilium
vel fauorem hoſtiliter perſequentib9: capien-
tibus vel percutientibus cardinalem ſancte
romane eccleſie: vel que infra menſem delin-
quens huiuſmodi prout enormitas facientis
exigerit et ei facultas affuerit nō punierit: vt
li. vj. de penis. c. felicis. Sexto ciuitas inter
dicitur que propriū epiſcopū iniurioſe vel te
mere percuſſerit vel ceperit vel bānierit aut
hoc fieri mandauerit aut ꝯſilium ad hoc de-
derit ſeu fauorem: aut hoc facientem ſcient̄
defenſauerit: vt in cle. de penis ſi quis ſuadē
te. Porro caſum q̄ ponit̄ contra clerum ſol-
uentem diuerſas exactiones laicis. in. vj. de
immu. eccleſi. gratia breuitatis omitto. quia
reuocatus eſt per clemen: vt patet. e. ti. c. qm̄
in clementi. Et nota generaliter ꝙ interdicta
ciuitate non ſunt homines ciuitatis interdicti
ſed interdicto populo omnes de populo ſūt
interdicti. vt li. vj. de ſenten. ex. c. ſi ſententia.
¶ Item Hein. boyc: in. c. ex parte abbatiſſe
de priuil. cum eccleſia tm̄ interdicit̄: tunc nec
clerus nec populus per hoc cenſetur interdi
ctus: vnde poſſunt clerici alibi celebrare et
populus audire diuina. Cum vero clerus tā
tū interdicitur tunc nec eccleſia nec populus
cenſetur interdictus: et ſic poteſt alius clerus
ibidem veniēs diuina celebrare. Cū deniq3
populus interdicitur tunc clerus non intelli

gitur interdictus:vt de reſcriptis.cap.ſedes
Nam in hoc caſu vel ſimili appellatione po
puli nõ ɔtinet clerus nec ecõuerſo:niſi aliud
exprimatur ſʒ Hoſt.cuius opinio approbat
de ſen.excom.ſi ſententia li.vj.ꝛ ibi:ꝛ per Jo.
an.Jn fauorabilib⁹ tamẽ maxime attẽta pro
pria ſignificatione verbi appellatione populi
videt clerus comprehendi:ar.de foro cõpe.
ca.dilecti.cum ibi notatis.Et Jo.cal.intelli
git appellatione cleri non ſolũ cõtineri pmo
tos ad ordines:ſed etiam religioſos cõuer
ſos ꝛ conuerſas:qui ita ſunt ad eccleſiã trãſ
lati quod de populo dici non poſſunt vt.xij.
q.j.ca.duo ſunt.ꝛ de priuil.ca.vt priuilegia.
c.penul.de ſen.excõ.non dubiũ.Nota tamen
pro interdicto loco ſub appellatiõe ciuitatis
caſtri ville vel hmõi:q̃uis tunc non ſunt int
dicti ciues illi⁹ loci:hoc tamẽ ſane intelligit
cum interdicit locus ꝑpter delictum domini
vel alicuius ſingularis pſone:ꝛ ipſi nõ dede
rũt cauſam interdicto:ſecus autem ſi propter
delictum ciuiũ vel populi vel vniuerſitatis
ipſius loci interdictum ponit:vt in.c.ſi ſen
tentia.rñſio.ij.de ſen.excom.li.vj.Ad maio
rem aũt euidentiam ſciendũ:ꝙ dũ interdicit
aliquis locus ſub appellatiõe regni:prĩcie
ciuitatis.caſtri:ville:terre vel loci:tunc etiaʒ
ipoꝝ locorum ſuburbia ꝛ cõtinentia edificia
intelliguntur interdicta:de ſen.excom.ſi ciui
tas lib.vj.ꝙ ſi ſuburbia ꝛ habitantes in eis
non ſunt de iuriſdictione loci interdicti ſiue
vniuerſitatis:tamen ſm Johã.cal.nec in eis
põt celebrari ꝑpter rationem dicti.ca.ſi ciui
tas.ſ.ne vilipendatur interdicti ſententia:et
ſic interdictum pmulgatum ĩ locum includit
ſuburbia ꝛ continentia edificia etiã in nullo
ſubiecta dicto loco vel vniuerſitati ipſius:
ſec⁹ tñ eſſe videt ſi pferens interdictum non
habebat iuriſdictionem ſpũalẽ in ſuburbijs
vel continentibus edificijs:licʒ illã haberet ĩ
locum quẽ interdixit:vt li.vj.de ɔſti.ca.ij.ve
rũtamen põderata rõne.c.ſi ciuitas dici põt
ꝙ etiam hoc caſu ſuburbia ꝛ continẽtia edifi
cia adherentia loco interdicto intelligantur
interdicta non ab homine ſed a iure:ſimile ẽ
extra de ſen.excom.c.nup.Et ſi querit vſq;
ad quem locũ durãt ſuburbia cõtinẽtia edifi
cia ꝛ adherentia.Ad hoc dicendum:ꝙ ſi cõ
ſuetudine ſtatuto vel vſu vulgari hoc appa
ret:tunc ſtãdum eſt tali interpretationi:vt
diſt.j.c.cõſuetudo:ꝛ de ſponſal.c.ex l̃ris ſin
autem:tũc arbitrio viri:id eſt iudicis hoc de
terminetur:vt de offi.dele.ca.de cauſis.ij.re
ſponſo.vñ in dicto.c.ſi ciuitas:ſup illud:con
tinentia edificia dicit glo.hoc eſſe iudicis ar
bitrio reliquendum.Et ſilr dicendum eſt de
locis adherẽtibus:nam ſm Jo.cal.licet ꝑpe
ciuitatem vel locũ interdictũ nõ ſit aliquod
edificium:nihilomin⁹ tñ loca adherentia lo
co interdicto debent intelligi interdicta:ſic
ꝙ in eis celebrari non valeat ſine violatione
interdicti alioquin vilipenderetur interdicti
ſententia ɔ.ca.ſi ciuitas.verũtñ adherentia
vel contigua ſuburbijs vel continẽtijs edifi
cijs non intelliguntur interdicta:alioqn ſeq
retur ꝙ adherentia adherẽtibus vniuerſalit
eſſent interdicta:et ſic interdicto loco vno
totus mundus eſſet interdictus:quod eſſet
abſurdum dicere:et hoc tenet Jo.an.de po
ſtul.c.j.qui dat ſilr de eo quod dicit:ꝙ excõi
catio non tranſit in tertiam pſonã:xj.q.iij.ca.
qm̃.¶ Preterea ſi indiſtincte interdicitur ter
ra alicuius dñi tunc nõ ſolum intelligitur de
ea q̃ ſua eſt abſolute ꝛ ſimplicit:vl' etiaʒ quo
ad dominiũ iuriſdictionale:de poſtu.c.j.de
offi.dele.ca.ſane.ij.de iureiur.c.ex.reſcripto.
de ſpõ.c.non eſt vobis:ſed etiam de ea quam
tenet in feudum vel emphiteoſim:qꝛ in his ca
ſibus ſpectat ad eum vtile dominiũ ꝛ ſimilit
de ea quam tenet rõne dotis vxoris:qꝛ cõſtã
te matrimonio maritus eſt dñs dotis.Qđ ſi
terras habet in diuerſis prouincijs pro pte ꝛ
pro diuiſo:tunc oẽs illi ptes ſubiacent inter
dicto:ſecus ſi pro indiuiſo:ne innocens pu
niatur:ar.li.vj.de pben.ca.vlti.in fi.ſi tamen
talis dñs interim nouam terrã acquirit illam
interdictum non includit.ꝛ ſi terrã iã interdi
ctam vendit vel pdit ꝑpter hoc interdictum
non tollitur:cũ onus rei cũ ipa re tranſeat:đ
deci.ca.paſtoralis.c.cũ non ſit.de pignor.c.
ex l̃ris.terra autem impignorata nõ ſubijcit
tali interdicto niſi proferens dixerit:interdi
co terram quã talis tenet.¶ Hoc etiam ſciẽ
dum:ꝙ qñ villa:caſtrũ vel locus interdicitur
vocatur interdictũ generale:licet ibidẽ eſſet
tm̃ vna eccl'ia vel etiam nulla:qm̃ al's etiam
extra eccleſiam illã celebrari poſſet ſolẽniter
quãuis illud ſine cauſa fieri non debet:vt de
ɔſe.di.j.c.concedimus.Sed qꝛ cenſetur iter
dictum generale:includit oĩa loca ſingula
ria ꝛ plana in qbus al's celebrari poſſet:et h
q̃tum ad loca generaliter interdicta.Porro
q̃tũ ad pſonas generaliter iterdictas ſciẽdũ
ꝙ qñ aliquod cõe vel ppl'us vel vniuerſitas

interdicit:tunc ſm Jo.an.ſingulares pſone
illius cõis populi vel vniuerſitatis intelligũ
tur generaliter interdicte:ita ꝙ in nullo loco
pñt audire diuina vel pcipere ſacra:pterq̃ in
caſib⁹ pmiſſis:vt poſtea videbit.Ratio eſt:qꝛ
actualis auditio diuinoꝝ ꝛ pceptio ſacroꝝ p
interdictũ eſt ꝓhibita:actus aũt proprie ſunt
ſuppoſitoꝝ nõ vniuerſitatis:ſed vt ſingulis p̃
dicta intelligunt ꝓhibita:vt in.c.ſi ſnĩa.§.vl.
de ſen.ex.li.vj.vnde ſnĩa interdicti lata in ali
quã vniuerſitatẽ vl' populũ ſm Joh.an.ligat
etiã abſentes ꝛ culpe alioꝝ ɔtradicentes pro
pter quã interdicti ſnĩa profert:qđ aperte ꝓ
bat dictũ.c.ſi ſnĩa.nã ibi ptʒ ꝑpter delictũ dñi
ppl'm vniuerſitatẽ interdici.Nam iſta pena
interdicti puniunt etiã qui nõ peccauerũt:vt
de ſpõ.c.nõ eſt vobis.Fatet tñ Jo.an.illos
inſontes quo ad deũ:vt de ſen.ex.a nobis.ij.
de re iudi.c.j.li.vj.dũmodo ſaltẽ hũiliter pa
ruerint ſnĩe interdicti.Et ſi talis abſens fue
rit de alia ciuitate vel pplo:ſed gratioſe fuit
receptus in ciuẽ vel popularẽ interdicti ppli:
q̃uis forte nunq̃ ibi fuit vl' habitauit:adhuc
credũt quidã ꝙ talis intelligat interdictus
dicto ppl'o interdicto ꝑpter dictã rõneʒ.Et vt
dicit regula iur.li.vj.q̃ ſentit on⁹ ſentire dʒ ꝛ
cõmoda ꝛ ecõuerſo:hic etiã exiſtens de popu
lo nõ interdicto ſi poſt interdictũ efficit de po
pulo interdicto:credũt docto.ꝙ tũc ligant ſi
cut alij:cũ enĩ factus ſit mẽbrũ illius corporis
non dʒ ammodo alio iure cenſeri q̃ corpus.
Nec obſtat ꝙ ſnĩa p̃ceſſerat qñ lata fuit ɔ̃ v
niuerſitatẽ vel ppl'm qui nõ mutant nouis p
ſonis ſupuenientib⁹.Sic ecõtra in ciuitate q̃
dã habitãtes ſed nõ exiſtẽtes ciues vel de po
pulo illius ciuitatis nõ includunt in interdi
cto illius vniuerſitatis vel ppli:vt in dicto.c.
ſi ſnĩa.§.vl.ibi ſingulares ex eo pſonas:nam
iſti nõ ſunt ex eo ppl'o licet ibidẽ habitent.Si
tñ etiã locus eſt interdictus:tũc in eo non pñt
audire diuina ſicut nec extranei:ſ extra locũ illũ
ſunt oĩno liberi.Ceterũ ſi q̃s de vniuerſitate
interdicta ſe trãſfert ad aliũ locũ non interdi
ctũ:ꝛ nõ fuit culpabilis vel in cã interdicti:ꝛ
ex toto deſinit eſſe de populo:tũc credũt doc.
circa eũ interdictũ ceſſare:cũ enĩ in eo ceſſat
cã effitiens ꝛ ɔſeruans:dʒ etiã effectus ceſſa
re.Nec libertas a lege ſibi data de trãſlatio
ne domicilij tollit per hmõi interdictũ:nec ta
lis dici põt puentus vel deſtinatus:ex quo po
nit non culpabiles:ſed ſolũ dicebat interdi
ctus:qꝛ fuit de vniuerſitate interdicta.Et ſi
mile eſt de illo qui bannit ſimpliciter ſeu cõ
firmat vel relegat ꝛ nõ ad tẽpus:qꝛ tunc non
cenſet amplius de illa vniuerſitate:ſecus tñ
ſi tantũ ad tẽpus.Similiter ſecus eſt de ſpe
cialiter interdicto:ꝛ etiã de eo q̃ fuit in culpa
ꝑpter quã interdicti ſnĩa lata eſt:qꝛ tunc etiaʒ
intelligit ſpecialiter interdictus:ꝛ ideo tales
quocũq; ſe transferãt interdicti remanent:vt
de ſen.ex.c.alma.§.illis etiã.li.vj.Preterea:
interdicta vniuerſitate alicuius loci non in
telligunt interdicti p hoc habitãtes ſuburbijs
vel ɔtinentibus edificijs qñ nõ ſunt de corpe
illius vniuerſitatis ſed ſui iuris vel alteri ſub
iecti.Ratio eſt:qꝛ ꝛ ſi interdictũ ciuitatis ex
tendat ad ſuburbia:vt dictũ eſt:tñ interdictũ
vnius vniuerſitatis non extendit ad aliã vni
uerſitatẽ:vt probat.c.ſi ſnĩa.ſicut interdictũ v
nius pſone nõ complectit aliã.Jn dubio tñ ſi
nõ apparet habitãtes in ſuburbijs eſſe ſui iu
ris vel de alia vniuerſitate:pſumendũ eſſet e
os eſſe de vniuerſitate ciuitatis cui adherent:
ꝙ ſi habitãtes in ſuburbijs eſſent de cappella
ciuitatis tpe nõ interdicto audientes ibi diui
na ꝛ eccleſiaſtica recipientes ſacramenta tũc
credit Lapus abbas ꝙ illa qualitas nõ imu
tat ſolutionẽ p̃dictã:qꝛ licet ſint de parrochia
non tñ de vniuerſitate ciuitatis nec de culpa
niſi aliter eſſet de cõſuetudine vel iure.Sic
etiã dicendũ eſt de nobilibus ꝛ marichionib⁹
comitibus ꝛ hmõi habitantib⁹ in dioceſi vel
ciuitate:cuius populus:vel vniuerſitas eſt in
terdictus vel interdicta:nam ſi ſubeunt one
ra:ꝛ habẽt honores ſicut alij de dicta vniuer
ſitate tunc ligant eadem ſententia:alias nõ.
Et idem puto ſi per priuilegiũ eſſent exempti
a muneribus vel oneribus:qꝛ per hoc ſequit
ꝙ ſunt de ipſa vniuerſitate.Si vero ſunt ſui
iuris ex cõſuetudine vel ex imperiali priuilegio
ſic ꝙ dicte vniuerſitati tanq̃ de ipſius corpe
in nullo pticipant:tũc cenſendi ſunt vt penit⁹
extranei:nec eos ligat interdictũ latũ in dictã
vniuerſitatẽ.Et nota generaliter ꝙ ceſſatio
nes generales hñt vim interdicti ꝛ cõparant
interdicto:vt ptʒ in cle.ex frequẽtibus.de ſen.
excõ.De quib⁹ ceſſationibus etiã dicit de ap
pel.c.dilectis.de offi.ordi.c.irrefragabili.ꝛ.e.
ti.c.q̃uis.ꝛ.c.ſi canonici.li.vj.Sed alie ſunt
ceſſationes ſpeciales que ſoluʒ obſeruant in
eccleſijs in quibus ſunt indicte ꝛ nõ in alijs:ſi
cut etiã dictũ eſt de interdicto ſpeciali:vñ Jo.
an.ɔcordans ɔtrarias opiniões de pena nõ
obſeruantiũ indictas ceſſationes:dicit ꝙ glo.

Inno. ⁊ Hoſtien. in di. c. irrefragabili. ⁊ c. di-
lectis: dicentes: ꝙ ſi qs in eccleſia ceſſatiõi ſup
poſita celebraret: nõ efficeret irregularis cũ
hec ceſſatio nõ ſit vera ſnĩa interdicti: ſed eſt
quedã organoꝝ ſuſpenſio: intelligunt loqui
de ceſſatiõe ſpeciali ſcȝ poſita in certa eccl'ia
vel certis eccleſijs: ſed glo. Inno. cõtrariũ te-
nens in. c. nõ eſt vobis: de ſpon. intelligi dȝ de
ceſſatione generali in loco quia talis ceſſatio
vim habȝ interdicti. Et hoc etiã placet Jo.
cal. hoc etiã ꝓbat dicta cle. ex frequentib⁹ que
generales ceſſationes indictas ab eo q̇ põt
equiperat generalib⁹ interdictis: ſpecialis aũt
q̃ ſcȝ ſunt certarũ eccleſiaꝝ: vñ licet religioſi ⁊
exempti nõ ſeruãtes ceſſationẽ generalẽ indi
ctã ⁊ ſeruatã per matricẽ eccleſiã excõicatio-
nem incurrerent per dictũ. c. ex frequentibus.
Hoc tñ fallit vbi ſpecialiter in eccleſia cathe
drali vel matrice eſſet indicta ceſſatio: qꝛ tunc
religioſus violans nõ incurreret excõicationẽ
cũ non inueniꝫ expſſum. ¶ Preterea aliud eſt
interdictũ ſpeciale vel ſingulare qđ etiã ferꝫ
tam a iure ꝙ̃ ab hoĩe. Interdictũ aũt ſpecia-
le diciꝫ cum interdiciꝫ aliqua eccleſia ac etiã
cũ interdicunꝫ omnes eccleſie ciuitatis vnius
vel etiã vnius prouincie: ſicut aliqñ fit ꝑ pro-
curatores gratiaꝝ ſi eis nõ paretur vel ꝑ col
lectis decimarũ ⁊ legatoꝝ. Ad hoc de priui.
c. cũ ⁊ plantare. §. ꝙ ſi templarij. Nã interdi-
ctum hmõi qđ ponitur etiã in oĩbus eccleſijs
totius ꝓuincie: ꝓpterea non diciꝫ generale ſed
ſpeciale: eo ꝙ ſe nõ extendit niſi ad eccleſias
⁊ ſacra loca contigua eccleſijs illius ꝓuincie
non aũt ad aliã terrã non conſecratã illius ꝓ
uincie: ita ꝙ extra illas eccleſias licite ſolenni
ter celebrari põt: ꝙ̃uis hoc ſine cauſa fieri nõ
debȝ: vt de ꝯſe. di. j. c. cõcedimus. In interdicto
vero generali nõ ſolũ eccleſie ſunt interdicte:
ſed etiã oĩa alia loca ſingularia ſũt interdicto
ſuppoſita: ita ꝙ in nulla parte loci illius ĩ quo
poſitũ eſt interdictũ diuina ſolenniter celebra
ri poſſunt. Interdictũ igiꝫ ſpeciale qñq; pro-
mulgaꝫ a iure ⁊ qñq; a iudice. A iure nanq;
reperiꝫ poſitũ ꝯtra eccleſiã. Primo ꝓpter iniu-
rioſum homicidiũ in ea ꝑpetratũ: vel iniurio-
ſum ſanguinẽ in ea effuſum: vt patȝ de ꝯſe. di. j
c. ſi motũ. Secundo cũ ꝓpter effuſionẽ huma
ni ſeminis ſtudioſe ꝓcuratũ eſt polluta: vt de
conſe. di. j. c. eccleſijs. In his enĩ duobus caſi
bus eccleſia ſic eſt interdicta ꝙ ante recõcilia
tionẽ in ea diuina officia celebrari nõ debent:
vt in dictis. c. ſi tñ ſic fuerit manifeſtũ ꝙ legiti-
me probare poſſet: cũ eccleſia non iudicat de
occultis. Quõ aũt recõciliari dȝ poniꝫ extra
de cõſe. ec. vel alta. c. propoſuiſti. ⁊ ca. vltimo:
Tertio qñ propter diſcordiã patronoꝝ epũs
oſtia claudit eccl'ie ⁊ tollit inde reliquias ⁊ p̃
cipit vt nullus in ea ſacrũ miniſteriũ celebret
donec ad concordiã redeant: vt de iure pa. c.
j. ⁊. ij. non tñ ꝓferens ſnĩam interdicti. Quar-
to ſi eccleſia fuerit ſymoniace ꝯſecrata nõ dȝ
in ea celebrari: vt. j. q. iiij. c. eccleſia. Quinto ſi
fuerit eccleſia principaliter ꝯſecrata ꝓ queſtu
nõ pro diuino cultu: vt de cõſe. di. j. c. ſi qs ba-
ſilicam. Sexto ſi eccleſia eſt cõſecrata ſine li-
centia epĩ dioce. vt de ꝯſe. di. j. ca. p̃cepta. Se
ptimo ſi ſine reliquijs vel in loco deſerto ⁊ nũ
ꝙ̃ habitato fuit dedicata: de conſe. di. j. c. pla-
cuit. Veruntñ ꝙ̃uis in his caſib⁹ in tali eccle
ſia de iure celebrari nõ debeat: ꝯtrariũ tñ fa-
cientes nõ ſunt irregulares: qꝛ nõ eſt expſſuȝ
in iure: vt patȝ de ſen. ex. is qui. li. vj. Sed ſi epi-
ſcopus ꝓpter aliquã cauſam de p̃dictis ſpecia
liter eccleſiã interdixerit: tũc celebrans in ea
bene eſſet irregularis ſm Jo. cal. Qui etiam
addit: ꝙ qñ ꝓferꝫ interdictũ in eccleſia: tũc
cimiteriũ eccleſie contiguũ ⁊ capella eius cõ-
tigua ſimiliter intelligunꝫ interdicta. Secus
aũt ſi p̃dicta nõ ſunt cõtigua eccleſie interdi-
cte: vt de ſen. excõ. c. ſi ciuitas. li. vj. ij. rñſo. Si-
mili mõ ſi fuerit eccleſia polluta: intelligiꝫ etiã
pollutũ cimiteriũ eidem contiguũ: non tñ ecõ
uerſo: ne nimis dignũ maius dignũ aut acceſ
ſorium principale ad ſe trahere videꝫ: vt de
cõſecra. eccle. vel alta. c. vno. lib. vj. Item ſi re
motũ fuerit cimiteriũ vel capella: vel ſaltẽ per
parietẽ intermediũ ſeparatũ vel ſeparata: tũc
nõ ſubiacent interdicto. ¶ Hic queri põt: vtꝝ
in eccleſia ſpecialiter interdicta celebrari poſ
ſunt diuina: ſeruata forma. ca. alma. §. adijci-
mus. de ſenten. excõ. li. vj. Ad hoc dicenduȝ
ꝙ nõ. Ratio eſt: quia. c. alma loquiꝫ cum loc⁹
fuerit interdictus: ⁊ hoc appellatur interdictũ
generale: de peni. ⁊ remiſ. c. qđ in te: ſiue com
mune qđ idem ſonat de priui. c. quod nõnulli.
Benefacit ad hoc. c. p̃ſenti. de ſen. excõ. li. vj.
Vnde cũ prohibitio diuinoꝝ que videbaꝫ in-
duci per interdictũ ſpeciale fuerit ſublata ſer-
uata forma. c. alma. tũc remanet ſimpliciter ꝓ
hibitio q̃ fit in interdicto generali. Similiter
in eccleſia ſpecialiter interdicta qs põt bapti
zari vel etiã in frõte chryſmari: licȝ Jo. mona
chi in di. c. p̃nti. ſecus innuere videaꝫ. Nam a
quouis interdicto p̃dicta ſunt exempta: vt de

ſpon. c. non eſt vobis: de ſen. ex. c. rñſo: ⁊ eo. ti.
quoniã: li. vj. Et hoc fieri põt cũ debita ſolen
nitate catheziſationis: qꝛ ꝑmiſſo baptiſmo in-
telligunꝫ oĩa permiſſa ꝑ que ꝑueniꝫ ad illud
⁊ ſine quib⁹ ſi fieri põt baptiſmus expediri nõ
debet: vt de ꝯſe. di. iiij. c. Siue paruuli ſiue iu
uenes: cũ. c. ſequentib⁹. Ex dictis etiã ꝯcludiꝫ
ꝙ cõfectio chryſmatis admittiꝫ tẽpore interdi
cti qđ conficiꝫ in die cene dñi: quo chryſmate
vtendũ eſt tã in baptiſmo ꝙ̃ in cõfirmatione
vt de ſentẽ. ex. c. rñſo: in fi. ⁊ eo. ti. c. qm̃. lib. vj.
Officia tñ pro baptiſmo ĩ ſabbato ſancto vel
pro ꝯfectione chryſmatis in die cene dñi fieri
non pñt a clericis interdicis ſine pena irregu-
laritatis: nec etiam a nõ interdictis in loco in
terdicto: niſi ſeruata moderatiõe. c. alma. §. a-
dijcimus: qꝛ ſunt diuina officia alicui ordini
deputata. Denique interdictũ ſingulare vel ꝑti
culare eſt: cũ interdicunꝫ alicui ꝑſone ſingula-
ri diuina officia ⁊ eccleſiaſtica ſacramenta ⁊
hoc vniuerſaliter: vel etiã ꝑticulariter ſcȝ quo
ad aliqua ipſoꝝ ſacroꝝ vel officioꝝ: vt de offi.
dele. c. ex literis: de priuile. c. j. ⁊. c. epiſcoporũ
li. vj. Vnde licet ſm Jo. calđ. quot ſunt act⁹
hominis tot modis illoꝝ reſpectu poſſit in-
terdici: vt. xj. q. iij. §. euidenter. tñ hic tantũ ꝓ-
ſequendũ eſt de interdicto ſingularis perſone
ꝙ̃tũ ad diuina officia ⁊ ſacramenta: qđ etiã
dici poteſt ſuſpenſio: de quo poſtea videbitur
Et nota ꝙ interdictus ab aliquo actu reſpici
ente diuina: intelligitur interdictus etiã ab o-
mni alio actu qui illo actu includitur: vel qui
ſine illo actu exerceri non poteſt: vt de appel.
c. ſollicitudinem: vt interdictus ab officio ſa-
cerdotali: exercere non debet officia que pro-
prie cõpetunt ſacerdoti. Secus tamen ſi ſolũ
altaris miniſteriũ ſit ei interdictum: vt de cor-
pore vitia. c. ſignificauit. Nec interdictus ab
officio ſacerdotali poteſt exercere pontifica-
le quod ſine ſacerdotali exerceri non poteſt:
de exceſ. prelato. c. ex literis: in fi. ⁊ ſic de ſimili
bus. Interdictus tamen maiori non eſt inter
dictus vel prohibitus a minori quod in illo
maiori includitur: eo ꝙ ſine maiori perfici po
teſt. Sic etiam prohibitus a minori non eſt
prohibitus a maiori dũmodo ſine minori pro
hibito perfici poteſt: probãtur hec. xcv. diſt. c.
illud. lxxiiij. diſt. c. geſta: de ſen. ex. c. illorum. eo.
ti. c. is cui. li. vj. Sicut etiam prohibitus a ſu-
periori ordine non eſt prohibitus ab inferiori
ſic interdictus a pontificalibus non eſt prohi
bitus a ſacerdotalibus: ⁊ prohibitus a ſacer-
dotalibus nõ eſt prohibitus a decanalibus: ⁊
ſic de alijs. ¶ Preterea notandũ ꝙ in iſto ſin-
gulari interdicto includuntur omnes interdi
cti nominatim: ⁊ de interdicto lato ſpecialiter
in perſonam: ⁊ talibus velut excõmunicatis
⁊ non alias ſunt interdicta eccleſiaſtica ſacra-
menta: vt in dicto. c. alma. §. adijcimus. Idez
Johan. an. de ſenten. ex. in. ca. preſenti in glo.
penul. li. vj. ¶ Et ſi queritur vtrum interdicto
communi vel vniuerſitate vel populo om̃es
de illo cõmuni intelligantur nominatim inter
dicti. Ad hoc dicendum ſecundũ Innocen.
ꝙ non niſi tantũ illi de quorum culpa dolo vł
fraude interdicti ſentẽtia lata eſt: ⁊ qui in hoc
prebuerunt conſiliũ ⁊ fauorem: quod alij pu-
tant verum poſt denuntiationẽ ſententie pu-
blice factam quantũ ad omnes quos certum
eſt eſſe de populo interdicto: vt interuenienti
bus talibus circũſtantijs manifeſtis intelligã
tur nominatim interdicti: ⁊ ſic huiuſmodi in-
dubitabiles circumſtantie vicem habeant ꝓ-
prij nominis. Gaſpar de cal. dicit ꝙ nomina-
tim interdicti dicuntur: quos certum eſt eſſe
interdictos: etiam cum ciuitas vel caſtrum
interdicitur: de verbo ſigni. c. cum in partib⁹.
Veruntamen vt ſcrupuloſis conſulatur con
ſcientijs: cum in ſententia dicitur excõmuni-
co vel interdico. Petrum ⁊ Johannẽ cũ ſuis
fautoribus ⁊ participibus: tũc Petrus ⁊ Jo-
hannes proprie ſunt nominatim interdicti vł
excõmunicati: ⁊ ideo vitandi: fautores autem
⁊ participes quis vitare non tenetur: donec
per iudicem declarentur ⁊ denuntientur: niſi
forte ipſorum participatio eſſet adeo notoria
ꝙ non eſſet locus excuſationi: nec poſſet ali-
qua tergiuerſatione celari: vt de cohabita. cle
ri. c. tua nos: ⁊ de cleri. excõmuni. miniſ. c. pro-
poſuit: ⁊ hoc facta prius fide de fauore: vt ibi:
nec enim aliter eos donuntiabit iudex: etiam
ſi ſciat vt homo eos eſſe participes vel fauto
res. vj. q. ij. c. ij. ⁊. iij. nec. nec vitabuntur niſi đ
nuntientur. Ad hoc etiã maxime facit extra-
uagans. Martini pape quinti: quã dedit in
concilio Conſtantienſi: de qua patet ſupra.
¶ Amplius notandum eſt ꝙ ingreſſus eccle-
ſie interdicitur a iure. Primo in caſibus qui
ponuntur de ſenten. excõmunicatio. c. ſacro: ⁊
eo. ti. c. j. lib. vj. ⁊. eo. titu. de cenſibus. ca. exigit.
⁊. xvj. quia: vij. c. ſi deinceps. Secundo cum
celebrat quis ſcienter aut alias participat in
diuinis preſentibus excõmunicatis vł interdi
ctis: vel illos admittit ad eccleſiaſticam ſepul-

tiram: vt de priuilegijs.c.epiſcopoꝝ.libro.vj.
Archidiaconus tamē ſuper iſto capitulo di-
cit: ꝙ intelligitur de excōmunicatis ab homi-
ne vel interdictis: quod probat per textum
qui dicit: donec ſatiſfecerint ad arbitrium eiꝰ
cuius ſententiam contempſerūt: ſed tales ad
mittentes ſcienter ad eccleſiaſticam ſepultu-
ram ſunt excōmunicati: vt patet ſupra. ¶ Ce-
terum ſi preſbytero celebrante miſſam in ec-
cleſia diaconus cui eſt interdictus ingreſſus
eccleſie vel ſubdiaconus dicit euangeliuꝫ vel
epiſtolam illius miſſe etiam extra eccleſiam
⁊ preſbyter ſcit eos interdictos: tunc illi tres
efficiuntur irregulares: preſbyter quia parti-
cipat crimini ⁊ criminoſo: alij vero quia vnuꝫ
eſt officium quod tamen in eccleſia celebrat
principaliter: ⁊ ſic cooperantur actui eis pro-
hibito in loco in quo exercetur. Secundū ta-
men Johan.an. cui prohibitus eſt ingreſſus
eccleſie: licet per hoc prohibitus eſt a celebra
tione ⁊ auditione diuinorum in ea: poteſt ta-
men eam pertranſire ⁊ etiā in ea ſtare ⁊ ora-
re tempore quo non celebrantur in ea diuina
vt.j.q.ij. qui ſtudet: in fine. ¶ Idem Johan.
cald. Item cui interdictus eſt eccleſie ingreſ-
ſus: ſi extra eccleſiam ingerit ſe diuinis non ef
ficitur irregularis: vt dicit gio.in.ca.is cui.de
ſenten.excōmuni.lib.vj. Similiter ſi celebrat
in oratorio ſtricte loquendo: ita ꝙ non eſt ec-
cleſia: de ſenten.excōmuni.c. vltimo de priui-
legijs.capitu.penultimo. Si tamen celebrat in
eccl'ſia nō conſecrata que proprie dicitur ba
ſilica: vt de religioſis domibus.c.j. efficitur ir
regularis.ad hoc de conſe.eccle.vel alta.c.vl-
timo: ⁊ de immunita.eccle.c.penul. Satis eſt
enim ꝙ auctoritate pontificis ſit dedicata: vt
de conſecra.diſtin.j.c.nemo. Ad laudem dei.

¶ Contra quos ⁊ ex qua cauſa pro-
fert interdictū: ac de effectibus eius
ſcꝫ prohibitionis diuinoꝝ officioꝝ:
⁊ miniſtrationis ſacramentorum: ex
ceptis aliquibus. ¶ Sermo xxv.

N On occides. Exo.xx. De in-
terdicto breuiter proſequendo no-
tandum eſt ꝙ interdictum promul-
gari poteſt contra collegia: vniuerſitates: ec-
cleſias: villas: prouintias: caſtra ⁊ regna. Itē
contra viros ⁊ mulieres: clericos: laicos: reli
gioſos: priuatos: prelatos: rectores: nobiles:
plebanos ⁊ ſimiles: cuiuſcunq̄ etatis ſint ſecū
dum ꝙ capaces ſunt penarū. ¶ Et ſi que
ritur vtrum interdictum latum in locum per
inferiorem ordinariū: liget etiam ipſum profe
rentem. Ad hoc dicendū ꝙ Johannes and.
diſputauit iſtam queſtionem in regula: cui li-
cet: libro.vj. ⁊ Johan.cald.de rapto.c.j.in.vij
q.de eodem tractans: ⁊ cōcludunt ꝙ credunt
proferentem vel ſuperioreꝫ ſententiam inter
dicti violantes irregulares fore: quia hac ir-
regularitate ligantur a canone: vt de ſenten.
excōmuni.ca.is qui.libro.vj. de conſtitu.c.j.⁊
vltimo. Et ſi forte nō male diceretur ꝙ inter-
dictum proferente nō ſeruante: nec alij ſerua-
re teneretur.ar.de priuilegijs.c.petiſtis: tamē
illud capitulū loquitur cum is pro quo: id eſt
ad cuius querelam ⁊ in cuius fauorem latuꝫ
eſt id non ſeruat quod ad alium caſum nō eſt
extendendum: cum videatur per modum pri
uilegij licet corpore iuris clauſi emanaſſe: vt
intelligi poteſt ex ibidem notatis per Innoc.
⁊ Hoſtien. Quod autem iuris priuilegia ca-
ſus ſuos nō excedant patet de priuile.c. ſane
etiā ſi ſint corpore iuris clauſi: vt ibidem no-
tat Hoſtien. Si tamen proferens interdictū
diceret ꝙ non ſeruando loci interdictum per
hoc intenderet illud relaxare: tunc credunt ꝙ
nec ſubditi nec proferens efficerentur irregu
lares: preſertim cum relaxatio interdicti loci
non habeat certam formā. Nam ſublato prin
cipali ceſſant omnia acceſſoria. Secus tamē
credendum eſt ſi proferens hoc non dixit liꝫ
in mente gereret interdictuꝫ relaxare: quia ſi-
cut verbaliter lata fuit interdicti ſententia: ſic
verbo relaxatio fieri debuit: vt de re.iur.oīs
res. Excipitur tamen papa qui non ſubiacet
legibus. ¶ Si vero queritur ex qua cauſa p-
fertur interdictum. Ad hoc dicendum ꝙ ab
homine profertur quandoq̄ propter contu-
maciam: ⁊ tunc neceſſaria eſt monitio prece-
dens: ⁊ forma que traditur de ſenten.ex.ca.j.
lib.vj. ⁊ ſic intelligitur extra de appel.reprehē
ſibili: quandoq̄ profertur propter delictum
⁊ tunc monitio non eſt neceſſaria: vt patet.v.
q.iiij.c.in loco: ⁊ ſic intellige notata per Inno
cen. ⁊ alios de appel.ca.ad hec quoniam: de
exceſ.prelato.ca.j. Sed a iure profertur pro-
pter exceſſum ſiue delictū ſine monitione pre
uia ſiue ſit interdictum generale ſiue ſpeciale:
ſcꝫ contra eccleſiam. ſiue ſingulare: ſcꝫ contra
perſonam. Profertur autem ab homine ſub
hac forma verboꝝ. Nos propter talē cauſam

talem eccleſiam vel terram ſupponimus in-
terdicto: vt extra de verbo: ſignifica.ca.cum
in partibus. Veruntamen extrauagans Bo
nifa.que incipit: proinde attendentes: prohi-
bet interdictum in aliquē locū ferri pro pecu
niario debito ſine licentia ſedis aplice: ⁊ ſi cō
trariū fit ē irritū: Nota tamē ꝙ ibi loquit̄ de
interdicto generali: ⁊ g̊ putat Joh.cal. ꝙ illa
extrauagans non habet locū in ſpeāli inter-
dicto eccleſie: vt quod de nouo prohibetur ī
vno caſu non habeat locum in alio: vt de ſen
ten.excommunica.c.ſi ſententia.j.⁊ ij.reſpon
ſo.li.vj. ¶ Preterea ſi queritur vtrum inter
dictum ad tēpus ſuſpendi poteſt per aliū q̄ꝫ
per papam. Ad hoc dicendum ſm Inno.⁊
Hoſti. ꝙ quando locus interdicitur vel ec-
cleſia tunc talis ſententia ſuſpendi poteſt: et
cum ſuſpenſa fuerit celebrari poterit: extra
de priuile. vt priuilegia argu.de ſpon.c.non
eſt vobis: ſed ſi eſt interdicta perſona ſiue ſu
ſpenſa: cum hoc factum eſt propter culpam
ipſius interdicti vel ſuſpenſi: tunc interdictū
vel ſuſpenſio perſone ſuſpendi non poteſt ſi-
cut nec excommunicatio: ad hoc de ſenten.
excommunica.ca.cum deſideres. Quando
vero factum eſt propter culpaꝫ alterius. tūc
dici poteſt ſicut ⁊ de interdicto loci: ſcilicet ꝙ
talis ſententia ſuſpendi poteſt per epiſcopū
ſicut et tolli. ¶ Sed vtrum interdictum ſpe-
ciale relaxari poteſt ad cautelam ſi dicatur
nullum notat Archidiaconus de ſen.excō.
c.preſenti.libro.vj. ꝙ non. Sed Johan.mo.
tenet ibidem contrarium: et hoc placet Jo.
and. Johan.vero.cald.tenet aliter in tracta
tu ſuo de eccleſiaſtico interdicto. ¶ Ceterū
queri poteſt de effectu eccleſiaſtici interdicti
quottuplex ſit. Ad hoc dicendum ꝙ genera-
liter duplex eſt eius effectus ſcilicet prohibi
tionis diuinorū officiorum exceptis quibuſ-
dam caſibus: et prohibitionis miniſtratiōis
ſacramentoꝝ exceptis quibuſdam ſacramē-
tis interdicti tēpore pmiſſis. Quātū ad pri-
mū ſciendū: ꝙ olim ⁊ ſm antiqua iura tpe in-
terdicti non permittebantur eccleſiaſtica of-
ficia celebrari vl' audiri: vt extra de pe.⁊ re.
ca.quod in te: ⁊ de ſpon.nō eſt vobis: niſi ſe-
mel in ebdomada celebrari cauſa conficien-
di corpus chriſti vt de ſenten.excōmuni.ca.
permittimus: ꝙ ſcilicet tunc decedentibꝫ po-
teſt dari. Sed per noua iura fuit iſtud exten-
ſum per.c.alma mater: de ſenten.excōmu.li.
vj. per iſtum videliꝫ modum: ꝙ ſingulis die
bus in tali loco debent ſi poſſunt in eccleſijs
ſiue monaſterijs miſſa et alia officia celebra
ri: ſicut prius ſubmiſſa voce ianuis clauſis n̄
pulſatis campanis: excōmunicatis et inter-
dictis excluſis: vñ p quolibet horum de per
ſe ſi non obſeruet̄ tribus alijs obſeruatis vio
lat̄ interdictum: vnde ſi clericus ī loco inter-
dicto alijs celebrantibꝫ ſonat campanam: vl'.
aperit ianuas eccleſie incurrit irregularitatē
ſecus tamen ſi non fieret celebratio: quia ir-
regularitas requirit actum pfectū: vt.xv.q.j.
c.ſi. Interdictum etiam violat̄ cuꝫ quis cele
brat in eccleſia ianuis perforatis vel fene-
ſtris factis in eis: ita ꝙ exiſtentes extra eccle
ſiam poſſint ī eccl'ia celebrātes audire ⁊ cor
pus chriſti videre vt pꝫ in cle.ex frequenti-
bus: de ſen.ex. Predictus tū effectus cū ſua
moderatiōe locū n̄ habet ī īterdicto ppli vl'
vniuerſitatis non expreſſo loco: ſed in inter-
dicto loci generalis: vt patet in.ca.alma ma
ter. ¶ Hic queri poteſt vtrū oīs celebrās
in loco interdicto: vel interdictus a diuinis
celebrans in quocunq̄ loco fit irregularis.
Ad hoc dicendum ꝙ clericus ſic interdictꝰ
vbicunq̄ celebrat efficitur irregularis: vt.xj.
q.iij.ſi quis epiſcopus damnatur: ⁊.c.ſequē.
de cle.ex.miniſ.ca.clerici.⁊ cap.ſequen. Si-
militer clericus nō interdictus qui celebrat
in loco interdicto. agens in officio ſuo ſicut
prius efficitur irregularis: id eſt ſolenniter
dicens officium diuinū quod ei cōpetit ratio
alicuius ordinis ſm Inno.⁊ alios: hoc patꝫ
de exceſſi.p̄lato.ca.vlt: de ſen.ex.is qui.li.vj.
ij.reſponſo: ⁊.c.is cui.j.reſponſo.li.vj.⁊ hoc ē
verū ſi ſcienter hoc fecerit: nam ignorantia p
babilis excuſaret eum ab irregularitate ſm
Johan.an.in dicto.c.is qui.§.is vero.de pri-
uile.epiſcoporum: li.vj. ibi ſcienter a contra-
rio ſenſu. Quidam etiam dicunt: ꝙ ſi clericꝰ
ſcit interdictum loci quod tamen nō eſt publi
cum per denunciationem. ſi illud non ſeruat
efficitur irregularis: ⁊ huius opinionis eſt ar
chid. quod eſt verum niſi fuerit occultum ita
ꝙ legitime probari non poſſet: vt vj.q.ij.ca.
ſi tantum. Et dicit Johan. and. ꝙ expediret
per conſtitutionē prouideri clericos non te
neri ad obſeruantiam interdictorum prola-
torum a iure: niſi primo fieret ipſorum decla
ratio ppter id quod habet̄ de cenſi.c.q̄ꝫ q̄ꝫ.li.
vj. Et in cle.pñti.e.ti. quod etiā poſtea factū
eſt per Mar.v.in concilio Conſtantienſi: vt
patet ſupra. Clericus tamē non interdictus

abſoluere poteſt ⁊ ligare ſubditum ſm In-
no. q꞉ talia nõ ſunt ordinis ſed iuriſditionis.
B Ceterũ q̃ri põt vtrũ non interdicti pñt
admitti i loco iterdicto ad diuia cũ celebrãt
ſingulis diebꝫ ſubmiſſa voce iuxta moderati
onẽ. §. adijcim⁹. in. c. alma. Ad h̄ dicendũ ſʒ
oẽs docto. ꝙ laici nequaq̄ pñt admitti q꞉ in
terdictũ loci excludit oẽs ſiue ſint de loco in
terdicto ſiue extranei niſi fuerint ſpẽalit̃ pri-
uilegiati: vt de priuile. c. lʒ. li. vj. De clericis
aũt extraneis vtrum poſſint admitti ad cele
brandũ vl̃ ↄcelebrandũ: tenet Arch. ꝙ non
in. §. adijcim⁹: in glo. ſup ꝟbo celebrent̃: Jo.
an. rñdet ꝙ h̄ eſt durũ: ⁊ q̃ nimis emũgit elicẽ
ſanguinẽ: ⁊ ſic videt̃ tenere ↄtrariũ: ⁊ h̄ probat
multis rañoibꝫ Jo. cal. dicẽ ꝙ h̄ dubiũ frequẽ
ter pulſauit aures ſuas: tãdẽ ↄcludit ꝙ nũq̄
fuit auſus ↄſulere ꝙ tales extranei admitterẽ
tur: ſʒ ↄſulendus eſſet roman⁹ põtifex vt det̃
minaret q̇d ſibi videret̃. Verũtñ ſup h̄ fratres
minores habent ꝑuilegiũ ſpẽale qd̃ dr̃ mare
magnũ Alex. pape. iiij. ⁊ Clemen. pape. iiij. ⁊
approbatũ a m̃ltis alijs ſũmis põtificibꝫ: qd̃
etiã extendit̃ ad cor̃ familiares. ¶ Sup q̊ q̃-
ri põt an ꝑuilegiũ alicui monaſterio vel reli
gioi ↄceſſum d̃ admittẽdis familiaribꝫ ad di
uina tpe interdicti: extẽdit̃ ad familiares aſ-
ſũptos poſt datũ ꝑuilegij. Ad h̄ rñdet Hein
boyc. in. c. qd̃. ite: de pe. ⁊ re. qd̃ Jo. an. in. c. lʒ
de ꝑuil. ⁊ in reg̃la. q̇ ſẽtit: li. vj. in nouel. dicit
ꝙ ſi aſſumpti poſt ꝑuilegiũ ſubrogati ſunt il-
lorum q̇ extabãt tpe ꝑuilegij. tũc ad illos ex-
tẽdit̃: al's ꝑuilegium nõ eſſet ꝑpetuũ. Si ve-
ro ſunt illis adiuncti vel ſupadditi ſed ex cã
rõnabili tunc idẽ eſt: Si vero nuda volunta
te tunc ad illos non extẽdit̃ ne cẽſura enerue
tur. Rectores etiam eccliar̃ tpe iterdicti ha-
bere pñt clericum familiarẽ ad ſuiẽdũ in di
uinis: vt de vi. ⁊ ho. cle. c. vt quiſq̊: imo ſm
Jo. cal. habere pñt ⁊ retinere laicum nõ int̃-
dictũ quã ꝑmo habebãt etiã ſi eſſet de loco
interdicto. q̊ recedente pñt aliũ etiã laicum
non interdictũ ceſſãte fraude q̄libet. de ver.
ſig. c. vlt. li. vi. loco illius ſurrogare: q꞉ tales
dicuntur familiares domeſtici q̇ in hoc gau-
dent priuilegio ab hoie ↄceſſo: vt in. ca. lʒ. §.
j. de priui. li. vj. multo fortius iuris ꝑmiſſione
de qua: in. §. adijcimus: niſi talis ſurrogatus
eſſet de illis quorum culpa dolo vel fraude
lata fuit ſñia: vel q̇ ad ꝑpetrandũ delictum
ꝑbuerunt conſiliũ auxiliũ vl̃ fauorẽ: vt in. ca.
licet: in. fi. ſecus tñ ſi eſſet de pp̃lo interdicto.

Et nota generalit̃ ꝙ irregularitas q̄tum ad
iſtũ caſũ nõ cadit niſi in clericos: hic ſi religi
oſus ad nullũ ordinẽ ꝓmotus celebraret ſʒ
Jo. cal. nõ includit̃ i p̄dicta reg̃la irregulari-
tatis: eo ꝙ nõ hʒ ordinẽ clericalẽ: multomi-
nus monialis vl̃ ſecular̃ laic⁹ vel laica co-
adiuuãs p̄ſbyterũ iterdictũ i celebrãdo: vl̃ ñ
interdictũ in loco iterdicto. Et ecõtra oẽs ẽt
in ordinibꝫ minoribꝫ ↄſtituti ſm oẽs docto. ſi
agũt in officio ſuo ſic pri⁹ vt offerendo i miſ-
ſa calicẽ vel thuribulũ aut aliud qd̃ ad offici
um ſuũ ſpectat: ſiue dicẽdo matutinũ aut ve
ſpas ſũt irregulares. Et Hoſt. arguẽdo ꝓ et
ↄtra. in. c. ij. de cle. ex. finalit̃ dicẽ ꝙ q̇cq̇d ſubti
lizet̃ tenẽdũ ẽ tales irregulares eẽ: q꞉ clerici
ſunt: ⁊ iura generalit̃ loquunt̃ de clericis: et
hij habẽt officia ipſis ordinibꝫ deputata: vt
pʒ. xxiij. di. c. acolyt⁹: ⁊. c. ſequẽtibꝫ. Si tñ cle
ric⁹ itereſt diuinis officijs: ſʒ nõ ẽ ꝑncipalis
celebrãs ſʒ audit ea ex q̄dã ſimplicitate ſiue
deuotiõe nõ ↄtẽnẽdo: nõ efficit̃ irregularis:
⁊ ſic dʒ intelligi dictum Inno. ſʒ ſi hoc facit
cõtẽnẽdo ⁊ faciẽdo celebrare diuina ſeu au-
ctoritatem p̄bẽdo ſubaudi vl̃ coopando tunc
irregularitatem incurrit: ⁊ ſic intelligitur di-
ctum Hoſti. cui concordat Jo. cal. Arch. ad
h̄. ca. tanta: de exceſ. p̄la. ⁊. c. ij. de cle. ex. Vn
de et ſi duo vel tres in itinere dicerent horas
canonicas in loco interdicto tam alte ꝙ ab
alijs audiri poſſent: tenent quidam ꝙ h̄ non
poſſunt facere ſine violatione interdicti: vt
de pe. ⁊ re. c. quod in te. Itẽ licet mulier poſt
partum intrare poteſt eccleſiã in loco inter-
dicto ſitam ad reddendã gratiarũ actionem
tñ hoc fieri nõ poteſt cum ſolennitate ſine pe-
na irregularitatis ipſius ſacerdotis. Sic in
die paraſceues laici poſſũt accedere ad cru
cem ⁊ orare cũ nullũ officiũ diuinũ celebret̃
nec illud i prohibitione interdicti ↄtineatur
Inſup ſm Inno. clericus interdictus vel i lo
co interdicto cum ſolẽnitate faciẽs aquã be-
nedictam eſt irregularis: q꞉ h̄ cõpetit ordi-
ni clericali: de conſe. di. iij. ca. aquã. Põt tamẽ
benedici i loco iterdicto a ñ iterdicto cũ mo
deratione. c. alma. nec cuʒ illa aq̄ benedicta
poſſunt ſeculares aſpergi: quoniam ad hũc
finem ꝓhibitio benedictiõis eſt inducta. in h̄
caſu ne tales aſpergantur. Aſpergẽs tñ non
efficitur irregularis: quia non violat inter-
dictum: nec in celebratiõe diuinorum: nec in
collatione ſacramentor̃: cum ꝓprie nõ ſit ſa-
cramentum: nec hoc eſt in iure cautũ: peccat

tamẽ hmõi. Sic fieri non põt officiũ pro ba-
ptiſmo in ſabbato ſancto: vel pro cõfectione
chryſmatis in die cene dñi vel pro anniuerſa-
rio defuncti: niſi cũ moderatiõe. c. alma. Et i-
dem eſt dicendũ de bñdictione calicis para-
mentor̃ vel corporaliũ aut candelar̃ in feſto
purificatiõis: vel oliuarũ in die palmar̃. Itẽ
eccleſiarũ: altariũ manentiũ aut viaticorum.
Verũtñ ſicut concedit̃ tẽpore interdicti ſa-
cramentũ pñie vt poſtea videbit̃: ſic etiã fie-
ri põt per officiũ cõmendatiõis aiar̃: eo qd̃
officiũ illud videt̃ quaſi annexũ ad abſolutio-
nem q̄ fit in pñia cũ moderatione tñ. ca. alma
¶ Deniq̄ notandũ eſt ꝙ cãpane eccleſiaruʒ
pulſari pñt pro aue maria ⁊ ſimilibꝫ: ſicut ẽ de
laudabili ↄſuetudine: q꞉ hoc nõ eſt officium
alicui ordini deputatũ: ſed illud marie ꝓpter
laicos dinoſcit̃ introductũ. Similiter ꝑ audi
endo verbũ dei etiã in eccleſia qd̃ vtiq̄ licitũ
eſt: vt de ſenten. ex. c. rñſo: vbi expreſſe de hoc.
Non tñ debet ſonari cãpanella ꝑ diuinis of-
ficijs celebrãdis: ita vt audiat̃ exterius a ſecu
laribus: q꞉ ꝓhibitio pulſationis cãpanarũ mi
nores cãpanellas includit: cũ hoc ↄſideretur
nõ quãtitas ſed ſonus cãpane: de pe. ⁊ re. ca.
qd̃ in te. ¶ Secundus aũt effectus inter-
dicti eſt ꝓhibitio adminiſtratiõis ſacror̃: ſub
quo pariter includit̃ ꝓhibitio eccleſiaſtice ſe-
pulture. Pro quo ſciendũ ꝙ licet ꝑ eccleſiaſti
cũ interdictũ eccleſiaſtica ſacramenta genera
liter prohibeant̃: quedã tñ ſpecialiter ꝑmittũ-
tur tanq̄ animarũ ſaluti magis neceſſaria.
Nam in interdicto lato in locũ vel terrã: pri-
mo cõceditur ſacr̃m baptiſmi non ſolũ paruu
lor̃: vt di. c. qd̃ in te: ſed etiã adultor̃ ⁊ aliorũ
quorũcunq̄: de ſen. ex. c. q̄m: li. vj. ⁊ fiet cathe
ziſatio vt dictum eſt. ſ. ¶ Secundo ↄceditur
ſacr̃m cõfirmationis in fronte: vt di. c. q̄m: ex
quo cõſequenter fieri põt cõfectio chryſma-
tis cũ moderatione. c. alma. ¶ Tertio cõcedi
tur ſacramentũ eucharîſtie inq̄tum dicit̃ via
ticũ: q꞉ dari põt decedentibꝫ: vt di. c. qd̃ in te.
⁊ de ſpon. c. nõ eſt vobis: de ſen. ex. c. permitti
mus: nec eñi debet alicui penitẽti in extremis
denegari: vt. di. l. c. penitentes: in fi. non tamẽ
põt dari ſanis ſm Archi. in. alma: ⁊ Joh. an.
ſuper verbo: admittat̃: ſanis aũt dãnatis ad
mortẽ eo tẽpore dari poſſit: ad hoc de pe. ⁊ re
mi. c. cũ ſm: ⁊ ibi nota in. iiij. glo. planũ eſt eñi
ꝙ tales cenſent̃ tunc in mortis articulo: quo
caſu appellatione penitẽtie intelligit̃ viaticuʒ
vt. c. qd̃ in te. Mulieribus aũt partui appro-
pinquantibꝫ ſm Joh. an. in. c. qd̃ in te: non eſt
dandũ niſi aliud iminneret periculũ mortis: q꞉
nõ ſunt ꝓprie in mortis articulo: ⁊ idẽ dicen-
dũ eſt de intrantibꝫ mare ⁊ bellũ cãpeſtre vl̃
etiã obſeſſis. ¶ Sed vtr̃ clericis ⁊ religioſis
non interdictis ſacramentũ eucharîſtie dari
non põt p̄terq̄ in mortis articulo. Ad hoc di
cendũ ꝙ de ſacerdotibꝫ celebrãtibus ſm for-
mã. c. alma. nõ eſt dubiũ: de alijs aũt nõ inue
nitur ↄceſſum in iure ſcripto: nã in edictis ꝑ-
miſſorijs certor̃ caſuũ qd̃ nõ inuenit̃ expſſe ꝑ
miſſuʒ ſubiacet illo ꝓhibito: cũ igit̃ interdicto
prohibeat̃ miniſtratio eccliaſticor̃ ſacramẽ-
tor̃ certis caſibus ⁊ ſacramentis exceptis: vt
in. c. alma: ſpecialiterq̄ ſit permiſſum corpus
chriſti inq̄tum dicit̃ viaticũ ⁊ nõ aliter: ſequi
tur ꝙ aliter q̇buſuis pſonis miniſtrari non dʒ
⁊ ſi religioſi ſuis fratribus vel ſororibus ſiue
monialibus quarũ curã gerunt eo tẽpore in-
differenter cõicare p̄ſumunt: videant qua au-
ctoritate hoc faciãt cũ non video hoc poſſe fi
eri ſine priuilegio ſpeciali. Deniq̄ cũ corpus
chriſti portat̃ ad infirmũ: hoc fieri põt cũ pul
ſatione nole ac lumine p̄cedenti ceteriſq̄ con-
ſuetis: eo ꝙ nõ inuenit̃ cautũ in iure ⁊ vt videñ
tes reuerent̃ ſe inclinent: vt de cele. miſ. c. ſane
vñ põt etiam dari infirmo in p̄ſentia aſtantiũ
⁊ ad infirmũ venientiũ: vt intelligat̃ ꝑmiſſio
ſm conditionẽ ſtatus pſone cui fit: nã infirmi
conditio requirit aſtantes: nec reperit̃ expreſ
ſum in iure ꝙ viſio tanti ſacramenti ſit ꝓhibi-
ta tẽpore interdicti: niſi cũ officia diuina cele-
brantur actualiter: ⁊ ſic intelligi põt. ca. ex fre-
quentibꝫ. in cle. de ſen. ex. ¶ Quarto concedit̃
ſacramentũ penitenti: pro quo notandum: ꝙ
olim morientibus tantũ concedabat̃ ſacramẽ
tum penitentie: vt de ſpon. c. nõ eſt vobis: de
pe. ⁊ re. ca. qd̃ in te: hodie vero etiã ſanis con
cedit̃: niſi fuerint excõicati: qui p̄terq̄ in mor-
tis articulo ad penitentiã nõ debent admitti
vt in. c. alma. §. ſane: vel niſi propter eorũ cul-
pã vel fraudem lata fuerit ſñia interdicti: vel
ad ꝑpetrandũ delictũ cuius actiõe latũ eſt in
terdictũ p̄buerunt cõſiliũ auxiliũ vel fauorem
his enim caſibus penitentia nõ eſt ↄcedenda
niſi prius ſatiſfecerint ſi poſſent: vel de ſatiſfa
ciendo cautionẽ idoneã preſtiterint: ꝙ ſi neu-
trũ facere pñt tunc iurabũt ꝙ cũ potuerint ſa-
tiſfacient ⁊ oibus modis quibꝫ poterũt ad ſa-
tiſfactionẽ fideliter laborabũt: tunc etiã poteſt
hmõi ſacramentũ pñie concedi: vt in. c. alma
§. illis: ⁊ ex ↄſequenti talibꝫ decedentibꝫ licet

recipi pñt mortuaria poſt ſuſceptã penitentiã
z pro eis orandũ eſt.xj.q.iij.c.quicũq3: z hoc
a ↄtrario ſenſu:ſecus ante penitentiã:vt ibi:z
hoc fatet. Jo.an.in cle.eos:de ſepul.eſſe ver
de relictis in morte:ſed q̃ darent cũ funere ſe
pulto in cimiterio de facto tp̃e interdicti nõ li
cet clericis recipere: q2 tunc pticiparent deli
cto ſm eundẽ. Item recipi pñt oblatiões ab
interdictis penitentib9 etiã in loco interdicto
vt di.xc.c.oblationes:in glo.vñ z tales gaude
re pñt indulgentijs z remiſſionib9 q̃ generali
ter ſunt interdicti: vel etiã ſpãliter poſt ſuſce
ptã legitime pniam. ¶ Quinto ↄcedit ſacra
mentũ matrimonij tp̃ore interdicti p legiti
mũ ↄſenſum viri z mulieris: vt extra de ferijs
c.cappellanus:etiã ſi cõtrahentes eſſent inter
dicti ſm Inno.de ſpon.c.nõ eſt vobis:imo p
excõicatos:vt de eo q̃ duxit in ma. quã pol.p
adul.c.ſignificaſti:ſed ſolennis bñdictio nupti
arũ fieri nõ põt ſm Hoſti. q2 illud eſt officiuʒ
ordini clericali deputatũ: vt de ſecũ.nup.c.j.z
ij.etiã ſi tantũ alter eoꝝ eſſet interdictus:ſi tñ
mulier nõ eſſet noiatim interdicta ſed tñ de
vniuerſitate interdicta:vir aũt nullo mõ eſt in
terdictus:tũc ſi poſt deſponſationẽ de pñti fi
eret bñdictio:ſicut etiã eſt de mẽte iuris: vt de
ſpõ.c.ↄſultationẽ: tunc pñt pariter in loco nõ
interdicto benedici:q2 iã mulier p diſpenſatio
nẽ de pñti deſijt eſſe d vniuerſitate interdicta
ex q̃ vir eius nõ erat interdictus:extũc eni ſor
titur munera z honores viri:vt.ff.de ſena.l.fe
mine:ſed nõ ecõuerſo. ¶ Sexto concedit ſa
cramentũ ordinis clericis: ſi tantũ laici ſunt
interdicti:ita q tales clerici pñt ordinari in lo
co non interdicto:ſimiliter laici pñt ordinari
ad clericatũ ſi tantũ locus eſt interdicus:nec
quõ libet fuerũt culpabiles delicti ꝓpter quod
ſnia lata fuit niſi propter delictũ vniuerſitatis
lata fuiſſet ſententia in locũ interdictũ:q2 tunc
nullus de vniuerſitate poſſet ordinari:omnes
enĩ tunc intelligunt interdicti:vt in di.c.ſi ſen
tentia:interdictus tñ ſi poſtea monaſteriũ in
gredit ordinari põt poſt ꝓfeſſionem nõ ante:
ſi tñ ordinat tenet:ratio primi eſt:q2 deſijt eſſe
de populo interdicto ſicut perpetue bãnitus.
Septimo ſacr̃m extreme vnctionis tp̃e inter
dicti nulli ↄcedit: vt de pe.z re.c.qd in te: nã
ſm Jo.an.nec clerici priuilegiant ſuper extre
ma vnctione in di.c.qd in te:z per ↄñs nec re
ligioſi niſi ſpecialiter de hoc fuerint priuilegi
ati z expreſſe:qd tñ multi religioſi male aduer
tunt. ¶ Octauo nõ concedit ſepultura cleri
cis z alijs interdictis a diuinis: vt de priuil.c.
priuilegia.§.ſane:z eo.ti.c.epoꝝ.li.vj.de ſen.
ex.c.is cui. Silr interdicit oibus laicis nõ in
terdictis vtcũq3 venientib9 in locis interdicto
generali vel ſpãli ſuppoſitis: vt de priui.c.cũ
z plantare:c.priuilegia:z.di.c.qd in te.z in cle.
eos de ſepul.clerici tñ qui nõ ſunt culpabiles
z ſeruauerũt interdictũ in locis interdicto ge
nerali dũtaxat ſuppoſitis ſine pulſatiõe cãpa
narũ:z ceſſantib9 oibus ſolennitatib9 publicis
cũ ſilentio tumulari pñt: vt in di.c. qd in te: z
in di.cle.eos:nõ tñ ſepeliri pñt in eccleſia vel
cimiterio ſpãliter iterdictis: vt de ſen.ex.c.ſi ci
uitas.li.vj.in fi.nã tunc clerici culpabiles ibi
nõ ſepelient:de q̃ per Inno.de excel.plato.§.
fi.glo.penul.in fi.z p cimiteriũ hic intelligit lo
cus deputatus auctoritate epi ad ſepulturam
q̃tũ ad penã incurrendã: ſm Jo.an.z Jo.d
lig.z Jo.cal. Sepelientes aũt interdictos ex
tra eccleſiã z cimiteriũ ſine officio diuino nõ
incurrũt penã:ſecus ſi cũ officio clerici hoc fa
cerent priuilegiati:ſimiliter quo ad ſacroꝝ p
ceptionẽ pñt ſicut clerici eccleſiaſticã recipe
re ſepulturã:ſi tñ eſſent ſolũ ſub auditiõe diui
noꝝ priulegiati:tũc eſt dubiũ an ſic ſepeliri pñt
z hec ſunt vera niſi plus priulegio ↄtineretur
Item oẽs cooperãtes in ſepultura ↄ prohibi
tionẽ eccleſie penã incurrũt: nõ tñ portantes
crucẽ vl cereos aut aſſociãtes:q2 illi ꝓprie nõ
cooperant. Deniq3 quatuor ſunt feſtiuitates
ſc3 natalis dñi:paſche:penthecoſtes z aſſum
ptionis virginis glorioſe:in quib9 in.ca.alma
mater: ↄcedit q officia diuina celebrent ſolẽ
niter alta voce ianuis apertis z pulſatis cã
panis: excõicatis tñ prorſus excluſis: ſed in
terdictis admiſſis: quib9 ob reuerentiã dictaꝝ
ſolennitatũ: z vt ipſi ad humilitatis gratiã z
recõciliationis affectũ faciliũ inclinent: pre
fatis dieb9 pticipatio permittit diuinoꝝ:ſic tñ
q illi ꝓpter quoꝝ exceſſuʒ interdictũ hmõi p
latũ eſt altari nullatenus appropinquet. Dic
tñ Archi. hic q corpus xp̃i ſanis z extrema
vnctio infirmus tũc ↄcedi nõ põt: q2.§.adij
cimus: cũ ſe: nihil inuntat de prohibitione ſa
cramentoꝝ ſed ſolũ diuinoꝝ officioꝝ:vnde ru
ra q̃ canũt de ſumptione ſacroꝝ:de conſe.di.
ij.c.z ſi nõ frequentius.c.ſeculares.ca.oĩs ho
mo:z de pe.z re.ca.oĩs: loquunt interdicto z
alijs prohibitionib9 ceſſantib9: qd tenet Joh.
an.põt inſup in dictis feſtiuitatib9 aqua ſolen
niter bñdici z aſpergi:ſicut poteſt panis z fru
ctus benedici z miniſtrari: z Joh.an.in cle.

eos de ſepul.tenet q in dictis dieb9 eccleſiaſti
ca ſepultura dari nõ põt.l3 Jo.cal.cõtrariũ
teneat nã Jo.de ligñ z Rod.tenẽt cũ Jo.an.
Poſſũt etiã nuptie ſolẽnit benedici in feſto
aſſumptiõis:in trib9 aũt alijs bñdictio ſolẽnis
nuptiaꝝ generalit ẽ phibita.xxxiij.q.iiij.c.non
oportet a ſeptuageſima:de ferijs.ca.capella
nus:ſicut quatuor feſtiuitatib9 publice poſſũt
conſecrari vel benedici virgines: abbates:
abbatiſſe:altaria:calices:paramenta z ſimilia:
cũ ꝓprie nõ ſunt ſacramẽta ſ3 certa officia di
uina. Et nota q in dictis feſtiuitatib9 dies in
cipit in veſperis vigiliarũ vſq3 ad cõpletoriũ
diei ſequẽtis excluſiue: h etiã tutius videt
licet quidam dicere voluit q ſcd̃m ↄpletoriũ
etiam cãtari põt:nã ſolennitas celebrationis
vnius diei naturalis incipit in veſperis vigi
lie z t̃miat in veſperis feſti: vt in.c.ij.de ferijs.

¶ De ſuſpẽſiõe z q̃liter ſuſpẽſi ſunt cõferẽtes vel recipiẽtes idebite bñficia vel ordines. Ser. xxvi

Non occides. Exo.xx. Expe
n
diti de cẽſura excõicatiõis z interdi
cti iam ordine debito de ſuſpẽſione
videndũ ẽ. ¶ Pro q̃ notandũ q ſuſpenſio
put eſt ſpẽs ecclaſtice cẽſure ẽ cenſura eccle
ſiaſtica ſubtrahẽs facultatẽ ad miniſtrãdi ec
cleſiaſtica ſacramẽta vl etiã exeq̃ndi diuina
officia: Et q̃uis multiplex inuenit i iure ſuſ
penſio: q2 glo.in cle.cupiẽtes de penis ↄſeqt
xxv.ſpẽs ſuſpenſiõis cũ ſuis adiectiõib9: de q̃
b9 ꝓnũc grã breuitatis ſupſedeo:ũ h ſolum
ↄſequi dignũ duxim9 de ea.put ẽ ſpẽs eccl̃ia
ſtice cenſure q̃ q̃lit differt ab excõicatiõe z i
terdicto viſũ ẽ.s. Nũc aũt differentiã int de
poſiũ:degradatũ z ſuſpẽſũ: primo videam9
nam large loquẽdo frequẽter in iure vnum
p alio poſitũ repim9: cũ tñ ꝓprie loquẽdo dif
ferunt:nã ſuſpẽſio videt iportare priuationẽ
legitime executiõis ordinũ vel officioꝝ ec
cleſiaſticoꝝ ſimplr vl ad tp̃us: z cũ ſpe diſpẽ
ſationis.que q̃nq3 infertur a iure: z q̃nq3 a iu
dice. Depoſitio ꝟo priuatiõẽ importat legi
time executionis officiorum z beneficioꝝ ec
cleſiaſticoꝝ poſſeſſionis ſimpliciter z ex toto
abſq3 ſpe reſtitutionis:retento tamen priuile
gio clericali:quia conueniri non poteſt in iu
dicio ſeculari:nec capi:nec puniri a laicis.z
fit per ſententiam hominis communiter ſ3
ſine ſolennitate nec poteſt hec pena inferri
ab inferiori epiſcopo q̃ h facere põt erga ꝓ
priũ ſubditũ aſſiſtente ſibi canonico numero
epoꝝ ſi deponẽdus ẽ in ſacris: als ſufficit ꝓ
pria ſnia epi ſine alioꝝ pſentia nec taliter de
poſitus reſtitui põt niſi p diſpenſationẽ pape
Poſtea tamen moderatũ eſt: q quando ſa
cerdos vel alius in ſacris conſtitutus debe
at degradari z ſeculari curie tradi pro here
ſi:tunc hoc fieri põt per ſolum epiſcopũ ↄuo
catis abbatibus:prelatis z religioſis ſue dio
ceſis:eo q numerus epiſcoporum defacili ñ
poteſt haberi: vt de heret.ca.q̃m.li.vj. De
gradatio vero vltra penam depoſitiõis hoc
addit:quod priuatur omni priuilegio clericã
li cum certa ſolennitate:quia auferũt illi q̃
dam inſignia: vt.xj.q.iij.cap.epiſcopus. vn
de quõ fit degradatio habetur lib.vj.de pe
nis.c.degradatio. Nota tñ q nõ omnis de
gradatus eſt ſeculari curie tradendus.ſ3 ſõ
lum in trib9 caſibus: Primo in crimine here
ſis:ſi noluerit ad penitentiã redire: vl ſi poſt
penitentiam recidiuauerit: vt extra de here.
c.ad abolendam.vbi exp̃ſſe de hoc. Secun
do in falſario literarum pape: vt extra de cri
mi.fal.c.ad falſariorum. Tertio cũ quis pro
pter talem columniam punit quã intulit ſuo
epiſcopo que tangitur.xj.q.j.cap.ſi quis ſa
cerdotum.z.c.ſe cũ glo. ¶ Ad maiorem aũt
euidentiã ſciendum ſcd̃m Guil.z alios q tri
pliciter quis dicitur ſuſpenſus. Primo quo
ad ſe tm̃:quando ſc3 nõ eſt prohibitus abſti
nere ab officio diuino z huiuſmodi per ſẽtẽ
tiam canonis vl hominis: ſed tñ per ſimpli
cem prohibitionem iuris abſq3 ſententia la
ta:ſicut quilibet exiſtens in peccato morta
li tenetur abſtinere a celebratione: ſi tamen
celebrat non tenetur ſubditus eius vel qui
libet ali9 eum vitare:etiam ſi ſciret peccatũ
eius: q̃uis celebrans mortaliter peccet.di.xx
xviij.c.vlt.extra de coha.cleri.vl̃a. Silr exi
ſtens in excõicatione minori dicit ſuſpenſus
quia debet abſtinere a celebratione z execu
tione ordinum alias mortaliter peccat cum
minori excõmunicatione recipiens aliquod
ſacramentum: vel ſolẽniter in officio ſuo tra
ctans: vt di.xl.ca.multi:j.q.j.cap.ſacerdotes
z exp̃ſſe p3 extra d cle.ex.minis.c.ſi celebrat
nec mĩr cuz talit excõicat9 ſm Guil.ſeparat9
eſt etiam ab oſculo pacis qd dat in miſſa: q
ẽ loco cõionis: nõ aũt ab horis dicẽdis cũ ali
is. Et q̃uis ſm Inno.talis ſacramenta ↄfe
rendo vel ordinẽ ſuũ exeq̃ndo grauit peccet

non tñ efficit̃ irregularis. Et licet ſm Tho.
in.iiij.non debeat ꝗs inducere talē ad dicen-
dū miſſam vł al's ad exequēdum officia ſua
dū certus eſt de malicia ſua ⁊ obſtinatiōe:ſi
tñ aliū hr̄e nō pōt excuſatur a tali recipiēdo
ſacramēta cū ē eiꝰ ſuperioꝛ vel prochialis:qꝛ
vtit̃ iure ſuo ⁊ malo illius in bonū ſuū.j.q.j.
ſi iuſtꝰ fuerit:ſic etiā licitū ē fideli vti iuramen
to facto ab īfideli ꝑ falſos deos:vt ptꝫ.xxij.q.
j.c.moneť. Scđo dꝛ quis ſuſpenſus ꝗ̄ ad ali-
os tm̄:⁊ h̄ mō large dꝛ ꝗs ſuſpenſus:ſicut cle
ricus pegrinus dꝛ ſuſpenſus ꝗ̄ celebrare ꝑ-
mittit̃ occulte ex deuotiōe vt extra de cle.pe-
griñ.c.tue fraternitatis.ſꝫ nō publice niſi cum
quinꝗ̄ ſigillis epoꝝ:vt di.xcviij.c.j.⁊.ij.extra
eo.ti..tua nos ⁊ h̄ ſi ſigilla ſiīt ignota al's ſuf-
ficeret ſigillū epi ſui:vt ibidē in glo.⁊.lxxj.di.
c.priuatus.xix.q.ij.due. Etiā ſufficit ꝓbatio
teſtium.vt in di.c.tue:multo magis aūt ſuffi-
cit aplice ſedis mandatum vt extra de cleri.
non.reſi.c.tue. Ratio huius eſt ſm Hoſti.qꝛ
in publica celebratione pōt eū mouere ianis
glia:vel cupiditatis non autē in priuato ſilr
in publico pōt accedere cōmune malū ⁊ ſcā
dalū ſi non ordinatꝰ celebraret:in ſecreto ve
ro ſolum eſſet periculū celebrātis. Ad h̄ aūt
ſm Hoſtieñ.ꝙ tales ſuſcipi debeant in execu
tione ordinum:debent litere continere hanc
clauſulam vel ſimilē:quē gradatim ad talez
ordinem promouimus:vt di.xxiij.c.in nomie
dñi:veruntamen ſic ſuſpenſus ſi celebrat etiā
in publico non efficitur irregularis. Tertio
modo dicitur ꝗa ſuſpenſus ꝓprie ſcꝫ tā quo
ad ſe ꝙ̄ quo ad alios.⁊ hoc qñ per ſententiā
canonis vel hominis eſt ſuſpenſus ab offi-
cijs ſuis:et talis abſtinere tenetur ab officio
etiam poſt ꝯtritionē et ꝯfeſſionē quouſqꝫ ſit
relaxata ſuſpenſio per eum qui pōt al's ſuſpē
ſus a diuinis officijs vel a celebratione ⁊ hu-
iuſmodi:ſi ꝯtra fecerit mortaliter peccat et ef
ficitur irregularis ſm Innoč.de ſen.⁊ re.iu-
di.c.cum eterni.lib.vj.hoc etiā patet:xj.q.iij.
c.ſi quis epūs. Et ſm Inno.⁊ Guil.ſi tal' ēt
extra eccleſiam dicat horas officiādo popu
lum ſicut fieri ſolet in exercitu efficitur irre-
gularis:ſecus tñ ſi non officiando dicat cum
vno vel duobus. Suſpenſus tñ a pontificali
bus.ſi celebrat in pōtificalibus non erit irre
gularis:cuius ratio eſt qꝛ pontificalia nō ſiīt
de ſubſtantia celebrationis:nec debemus ali
quem irregularem iudicare niſi reperiat̃ ex-
preſſum ar.de pe.di.ij.§.pene. Similit̃ ſuſpē
ſus a pticipatiōe ſacramentoꝝ de ꝗ̄ habetur
xviij.di.c.placuit.c.ſi ꝗs aūt.⁊.c.decernimus
Si ꝯtrū faciat nō efficit̃ irregularis. Et ſil'r
dicendū ē de ſuſpenſione que ponit̃.lviij.di.
c.fi:⁊ extra de elec.c.oſius.⁊ extra de his que
fiunt a maio.p.c.j.nā tales nō efficiunt̃ irre-
gulares ſm Hoſtie.⁊ Inno.de ꝗbꝫ ſingulis
gratia breuitatis ſupſedeo. ℞ Notanduꝫ
eſt igit̃ ꝙ ex pluribꝫ cauſis ⁊ modis ꝗs incur
rit cenſurā ſuſpēſionis:tā ꝗ̄ ad ſe ꝙ̄ ꝗ̄ ad ali-
os. Primo nāqꝫ ꝯferēs ordines alieno cleri-
co ſine licētia ſui epi vel ſupioꝛis ⁊ h̄ ſcienter
vel ſaltē ex affectata ignorātia ſuſpenſus ē ꝑ
annū a collatiōe ordinū:⁊ poſtꝙ̄ ſuſpēſio fue
rit manifeſta poterūt interim clerici ſui abſqꝫ
ſuiipſius licentia a vicinis epis ordines reci
pere:vt de tēpo.oꝛ.ca.eos.li.vj.ꝑ quā decl'e
ꝓbatur opinio dicentiū:ꝙ ordinare poterat
alienū ſub ſpe ratihabitionis:⁊ intelligit̃ ſu-
perioꝛ in h̄ caſu epūs de cuius dioceſi is ꝗ̄
vult ordinari eſt oriūdus:vł in cuius dioceſi
beneficium eccleſiaſticū habet:vel vbi habet
domicilium licet alibi natus fuerit. Nullus
autem inferioꝛ epiſcopo hāc licentiā dare pt̄
niſi ex priuilegio ſingulari:niſi tantū vicariꝰ
eius generalis in ſpiritualibus epo ī remotis
agente:vel ſede vacante capitulū ſeu is ad
quem tunc adminiſtratio ſpūaliū ptinet hec
omnia habent̃ ð tēpo.oꝛ.c.cū nulli.li.vj. Se
cundo conferens tonſurā clericalē infanti ni
ſi forte religionem intraret vel illiterato ſeu
homini aliene dioceſ.ſine licentia:vel etiam
ꝯiugato niſi volenti religionem intrare:aut
ad ſacros ordines promoueri:qñ.ſ.de iure
poteſt talis ſuſpenſus eſt ꝑ annū a collatione
tonſure tm̄:vt de tempo.oꝛ.c.nullus.e.li.vj.
Tertio ꝯferens ordinē vel beneficiū ſimōia
ce ac mediatoꝛ exiſtēs talis ſimonie ſecundū
Ray.ſi ſimonia eſt notoria tunc ipſo iure ſu-
ſpenſus eſt etiam quo ad alios:vt extra de ſi
mo.c.accuſatum ⁊ ī glo.diffuſius ⁊ ſolus pa
pa diſpenſat. Si vero occulta:ſuſpenſus eſt
quo ad ſe:non quo ad alios:arg.de ſimo.c.⁊
ſi queſtiones.⁊.ca.veniens. Idē dicitur ī di-
rectorio iuris li.iij.ti.xvj. Et nota ſm Goff.
⁊ Hoſti.ꝙ diſpenſatio pape ſolū requirit̃ in
maioribus ordinibus:ſed epūs diſpenſare
pōt de tonſura ⁊ minoribus ordinibus:ſic eti
am epūs diſpenſare pōt in ſimonia ꝗ̄ cōmit-
titur circa exequias defunctoꝝ ꝯſecrationes
cimiterij.⁊ ſacroꝝ vaſoꝝ in venditiōe chryſ-
matis in benedictionibus nubētium et hmōi:

quia nō eſt ei ꝓhibitū ī iure:⁊ ſic intelligitur
conceſſum extra de ſen.ex.ca.nup.ſm Ray.
⁊ Ul:quod etiā intelligi videt̃ cū hmōi ſimo
nia eſſet manifeſta:nā occulta nō inducit ir-
regularitatē:ꝙ̄uis ſimonia ī ordine occulta
inducit ſuſpēſionē.⁊ p ꝯñs irregularitatē ſi ſe
ingerit diuinis ſic ꝑus:vt videbit̃. Quarto
aliquē ordinās vel ad ordinandū ꝑſentās ꝗ̄
ꝑmiſit vel iurauit ordinatori vel pñtatori nil
petere de illa ecclia ad cuius titulū ordinat̃:
tūc ordiatoꝛ triēnio ſuſpēſus ē a collatiōe or
dinū:⁊ pñtatoꝛ ab executiōe ſuoꝝ ordinū:vt
ptꝫ expſſū de ſimo.c.ſi ꝗs.vbi addit glo. Sꝫ
intellige ſi crimē ſit occultum:ſꝫ ſi eēt manife
ſtū ſp eſſent ſuſpēſi:⁊ ſi accuſarent̃ ⁊ ꝯuince-
rent̃:deponerēt̃ ex tali ꝑmiſſiōe ⁊ iuramēto:
h̄ ibi. ¶ Scđo ꝑncipaliter ordines recipiēs
ſuſpēſus ē multis modis. Primo nāqꝫ vltra
mōtanꝰ ordinatus ab epo italie niſi licentiā
habeat a papa vł ab epo vñ ē oriūdus:vel
in cuiꝰ dioceſi ē bñficiatꝰ ⁊ h̄ ꝑ parentes ipiꝰ
epi lr̄as cām rōnabilē ꝯtinentes cur ipm̄ or-
dinare nō velit vł nō poſſit:ipſo facto ſuſpen
ſus abſqꝫ ſpe diſpēſatiōis:vt de tēp.oꝛ.c.ſepe
li.vj. Silr̄ recipiēs aliquē ex ordinibꝫ ſacris
ab epo ꝗ̄ renūciauit loco ⁊ dignitati ⁊ h̄ ſciēt
vel ex ignorātia craſſa nō recipit ordinis ex-
ecutionē ſꝫ ſuſpēſus ē.ſolūqꝫ ꝑ papā cū eo diſ
pēſari pōt:vt extra ð ordinatꝭ ab epo ꝗ̄ renū.
c.j. Secus tamē ſi tm̄ reſignauit loco:⁊ roga
tus ab epo loci hoc fecerit ⁊ ſi ꝓbabili igno-
rantia h̄ factum eſt:vel ſi tm̄ recepit ab eo or
dines minores poterit epūs cum eo diſpenſa
re:vt ibidem. Secūdo ꝟo ordinatꝰ a ſimoni
aco in ordine ſuſcepto quantūcunqꝫ occulto
aut etiam in dignitate vel a ſimoniaco noto-
rio in collatione ordinū:aut in collatione ſeu
receptione vel mediatione bñficioꝝ non reci
piunt ordines executionem ſed ſunt ipō iure
ſuſpenſi ꝙ̄uis in ſua ordinatione nulla ſit cō
miſſa ſimonia:⁊ h̄ in deteſtationem ſimonie:
vt.j.q.j.grā ſi non gratiſ.c.ſi ꝗ̄ a ſimoniacis.
Et eſt rō:qꝛ tales cū ordinum executiōe ſint
ꝑuati.quod nō hñt dare nō pñt:vt.di.c.grā.
c.ꝗ̄ ſacros ordines:⁊.j.q.vij.ca.daybertum.
Nota tamē ꝙ a talibꝰ ordinati ex ignorātia
facti excuſant̃ a peccato:nō ſoluꝫ ꝙ̄tū ad or
dinationē ſed etiā ꝙ̄tū ad ordinū executionē
abſtinere tñ debēt cū ſciunt quouſqꝫ cum eis
diſpenſet̃ quod fieri debet ꝑ papam:vt dicit
glo.in dicto.cap.ſi qui.ignorantia vero iuris
nō excuſat: Hinc ſm Tho.ſcđa ſcđe:q.c.po
tius ꝑmitteret ꝗ̄ ſe excōicari ꝙ̄ a talibꝫ ordi-
nari:qꝛ obediēdo nō excuſaret̃.xj.q.iij.qđ ꝗ̄.
iniuſtā aūt excōicationē patiēdo meret̃ vt.xx
iiij.q.iij.c.ꝯpimꝰ.cū diuerſis:c.ſe.ꝯcoꝛ.Goff.
¶ Tertio oīs ſimoniace ēt ſi vitiū ſimonie ſit
occultū ē ipō iure ſuſpēſus:nō ſolū ab ordine
quē ſimoniace ſuſcepit ſꝫ etiā ſm Hug.⁊ In
no.ab actibꝫ oīm alioꝝ ordinū:⁊ ſm Inno.ēt
in tpalibꝫ:vñ ⁊ ꝑdit admiſtrationē.j.q.j.repe
riunt̃:extra de ſimo.c.tāta.nec pt̄ cū tali diſpē
ſari niſi ꝑ papā:vt.j.q.j.erga. Qui ēt faciliter
nō diſpēſat qñ ꝯmiſſa ē ſimonia ex pte vtriuſ-
qꝫ.ſ.ordinatoris ⁊ ordinati vł etiā qñ ꝯmiſſa
eſt ex pte ordinati tm̄ vt plane ptꝫ.j.q.j.c.ſta
tuimꝰ ⁊.ij.c.ꝗ̄ ſtudet. Si ꝟo cōmiſſa ē ex pte
ordinatoris tm̄ vt ordinati ꝯſanguineo ordi
natori aliꝗd dāte ipō ordinato penitꝰ igno-
rante tunc non poteſt ipe epūs diſpenſare cū
eo ꝓpter turpitudinem ſuā ſed ſucceſſoꝛ eius
in epatu:vel ſi habet domicilium in alio epi-
ſcopatu:tūc epiſcopꝰ ille poteſt:⁊ multo ma-
gis papa dicto.c.ſtatuimus.ij.et.c.ſe.⁊ h̄ ſm
Inno. Hoſti: Ray.⁊ Goff. Itē quādo ſimo
nia commiſſa ē tm̄ ex pte ordinati tūc ſi talis
non miniſtrat pōt epūs cum eo diſpenſare in
ordinibus rite ſuſceptis:ꝙ̄uis non in illo quē
ſimoniace recepit:nec etiam ꝙ recipiat alios
ante diſpenſationem ſimilit̃ ſi talis ante diſ-
penſationem poſt ordinē ſimoniace ſuſceptū
miniſtraſſet tunc etiam in ordinibꝰ ante rite
ſuſceptus non poterit epiſcopus diſpenſare.
¶ Quarto proinde ordinatus ab heretico:
ſciſmatico:excōicato vel degradato non re-
cipit executionem licꝫ ſm Tho. Pe. Ray.⁊
Goff.tales ordinatores veros conferāt ordi
nes ꝙ̄tū ad characterē:ſicut et oīa alia vere
conficiunt ⁊ conferūt ſacramēta excepta pe-
nitentia quo ad excōicatos manifeſte:ſecus
de occultis qui abſoluunt ſm Rich.et Pe.
de palu.dummodo tamē ꝑdicti tenēt formaꝫ
eccleſie.j.q.j.ca.dñs declarauit.de ꝯſe.diſti.
iiij:non eſt vobis.peccant tamē mortalit̃ taꝫ
dantes ꝙ̄ recipientes ab eis quecunqꝫ ſacrā
ſciēter:niſi baptiſmum in extrema neceſſita-
te:ꝙ̄uis aūt ignorantia ꝓbabilis non craſſa
facti non iuris:tales non excuſat a peccato ī
ipōꝝ ordinum receptiōe ⁊ in eorūdē executi
one ꝙ̄diu in ea dē ignorantia laborāt:poſtꝙ̄
tñ h̄ ſufficienter ſciunt:abſtinere debent quo-
uſqꝫ cum eis fuerit diſpenſatū. Erga quā diſ
penſationē dič Hoſti.ꝙ in epatu ſolus papa
diſpenſat:vt extra de elec.papa diſpēſat:imo

ſm̃ Ray. ⁊ Goff. ſi ordinati fuerũt a tali q̃ re
cepit vltimã manus ipoſitionẽ: id ẽ epalẽ cõ
ſecrationẽ extra eccl'iã nũq̃ꝫ tolerant. ix. q. j.
ordinatiões. Si ꝟo factũ eſt ex ignorãtia ꝓ
babili: tũc ſm̃ Hoſti. ꝑ diſcretũ ꝑlatũ cũ tali
poterit diſpẽſari: ⁊ ſic tolerant in ordinib) ſuſ
ceptis: vt ptꝫ extra de ordinatis ab epo q̃ re.
c. vlt. Preterea ſm̃ Ray. ⁊ Gof. ſi ordinat⁹ ẽ
ab eo q̃ recepit vltimã man⁹ ipoſitionẽ in ec
cleſia: id ẽ añq̃ꝫ efficeret̃ hereticus: ſciſmati
cus vel excõicatus tũc ex diſpẽſatiõe tolerat̃
miniſtrare in ordinib) ſuſceptis: ſiue ſciebat ſi
ue ignorabat: ſꝫ ad ſuꝑiores ꝓmoueri nõ dꝫ
niſi eſſet neceſſitas magna ⁊ cõuerſatio ſan
cta. vt. ix. q. j. c. ij. ⁊. iij. ⁊ idẽ videt̃ dicere Gof.
de interdicto ⁊ ſuſpẽſo a diuinis. ſ. ꝙ nõ ꝯfert
executionẽ. vt. ix. q. j. c. j. ⁊. ſe. ¶ Quinto ordi
nat⁹ ad aliquẽ ſacrũ ordinẽ extra ſtatuta tpa
ordinationũ: d qb) vide. ſ. vij. ꝑcepto ſermõe
xiiij. ſuſpẽſus ẽ: nec dꝫ ꝑmitti in ſuſceptis ordi
nib) miſtrare: q̃uis characterẽ receperit: vt
extra de tẽp. or. c. ij. epus tñ impoſita eis pri
mo penitẽtia competenti ſuſtinere poterit vt
in ſuſceptis ordinib) miniſtret: vt ibi. ca. ꝯſul
tationi. ⁊ in glo. Concor. Inno. ⁊ etiam Gl.
qui addit ꝙ ſecus eſt de ordinibus ſuſcipien
dis: Dicunt etiam quidam quod ſi talis añ
diſpenſationem in ordine ſuſcepto miniſtra
uerit: non poſſet epus cũ eo diſpenſare veri⁹
tñ videt̃ ꝙ poſſit p. ca. Lugduneñ. ix. q. ij. niſi
forſan executio ſibi iterdicta fuiſſet. ⁊ nihilo
min⁹ poſtea miſtraſſet. Ratio ẽ: qꝛ oĩs ſuſpẽ
ſus iterdictus vel excõicatus ſe diuinis inge
rens efficitur irregularis: nec ſubleuari põt
niſi ꝑ papam vt ptꝫ de ſen. re. ⁊ iud. c. cũ eter
ni. li. vj. ⁊ de ſen. excõ. c. cum medicinalis. li.
vj. ¶ Sexto ordinatus ꝑ ſaltũ. ſ. aliq̃ or
dine ꝑtermiſſo ad ordines ſuꝑiores aſcendẽ
do q̃uis characterem recipiat tñ eſt ſuſpen
ſus ab executione ordinis ſic recepti. vt diſt.
v. c. ſollicitudo. extra de cle. ꝑ ſal. ꝓmo. c. j. et
in glo. ꝙ ſi non malicia ſed ignorantia vel ne
gligentia hoc egit. quãuis de rigore deponi
deberet: tñ ex diſpenſatione epi ad ordinem
pretermiſſum poterit ꝓmoueri. Et ſi añ diſ
pẽſationem hmõi ⁊ reparationẽ ordinis omiſſi
miniſtrauerit in ordine illo vel ſuperiori: cre
dens ꝙ gradatim promotus fuiſſet poterit ẽt
epus cum eo diſpenſare. Si vero ſcienter
vel ꝑ ſaltum ꝓmotus in ordine ſic ſuſcepto
vel ſcienter omiſſo: ſine diſpenſatione ⁊ ordi
nis omiſſi recuperatione miniſtrauerit: tunc ſo

lus papa ꝙ vlterius aſcẽdat cum eo diſpen
ſare poterit quãuis in ordine rite ſuſcepto ſuf
ficeret epiſcopi diſpẽſatio. ſm̃ Ray. Hoſti. et
Guil. ar. de cle. ñ. or. miniſ. ca. ex lr̃is. ¶ Se
ptimo recipiens vno die minores ordines
cum ſubdiaconatu vel duos ſacros ordines
ordinatore ſciente vel ignorante: ſuſpẽſus eſt
ab ordinib⁹ ſic receptis. lj. diſ. c. qui in aliquo
immo deponi debet: vt lxxvij. di. cap. ſubdia
conus. ⁊ extra de eo qui fur. or. re. c. innotuit.
poſſunt tñ hmõi permitti miſericorditer i mi
noribus ordinib) tm̃ miſtrare. ⁊ ſi religionẽ i
trauerint ac vita moreſq̃ꝫ eorũ exegerint: põt
abbas ſi voluerit etiã in alijs ordinib) ſecũ
diſpẽſare: vt extra de eo q̃ fur. or. rece. c. lator.
Idẽ Ray. ⁊ Hoſti. Vel ſi lata fuiſſet ꝑus
excõicatiõis ſnĩa ꝯ taliter recipiẽtes ⁊ nihil
ominus receperũt. nõ poterit cũ eis diſpẽſari
niſi ꝑ papã: vt papa exemplariter in dicto. c.
innotuit. ⁊ in glo: ⁊ addit Hoſti. ꝙ etiã papa
cum talibus de facili non diſpenſat ar. extra
de cle. excom. mi. ca. latores. ¶ Octauo reci
piens ordinem ſeq̃ꝫ ꝓmoueri faciẽs cũ falſo
titulo eſt ſuſpenſus: vt ptꝫ expꝛeſſim extra de
ſimo. c. ꝑ tuas. ij. vbi rñdet papa ꝙ niſi cum
hmõi fuerit miſericorditer diſpenſatũ nec ad
ſuꝑiores aſcendere: nec in ſuſcepto debet or
dine miniſtrare: adducẽs ad hoc ibidẽ tripli
cem rationem: vt patꝫ latius in ſeptimo ꝑce
pto ſermone: xliij. cũ talibus tamẽ ſm̃ Guil. in or
dinibus ante rite ſuſceptis ꝑ epiſcopum diſ
penſari poterit: ſed in ordine ſic ſuſcepto et
alijs poſtea ſuſceptis ſolus papa diſpenſat:
vt patet eo. ti. ca. penul. in. fi. ¶ Nono recipi
ens ordinem excõmunicatiõe ligatus ſuſpen
ſus eſt: ⁊ quidem ſi ſciens ſe excõmunicatum
ordinem ſuſcepit: tunc eſt a ſuſceptis ordinib)
perpetuo deponendus: ſi ꝟo non recoluit fa
ctum ꝑ quo canonẽ incidiſſet: vel factũ qui
dem recolens: ſed iuris ignarus neſciuit ex
inde ſe teneri in excõmunicatione: tunc cũ eo
ſi ſecularis ſit ſolus papa diſpenſare poterit.
Nimirum cum ⁊ pape ſoli talium eſt abſolu
tio: reſeruata: quod tamẽ minus eſt vt ceteri
prelati intelligant eis maiora prohibita qb⁹
vetita ſunt minora: hec plane patent de ſen:
excõ. c. cum illorũ. vbi etiam ſubdit: ꝙ ſi religi
oſi fuerint vel regulares: tunc abbas eorũ ꝑ
iniunctam ⁊ pactã penitẽtiam cũ eo diſpẽſare
poterit: niſi fuerit adeo graue et notabile ꝙ
apoſtolica ſedes eſſet merito cõſulenda: vt ẽ
membri mutilatio: copioſa ſanguinis effuſio

vel in epm̃ aut abbatem vel aliũ ꝑlatũ violen
ta manus iniectio ⁊ ſimilia: prout ibidẽ exem
plificat: vel etiam niſi qui fecit adultus vel di
ſcretus fuerit ꝙ violenter ꝯtra eum de obliui
one ⁊ ignorantia preſumet̃: vt patet ibidem.
¶ Decimo religioſus recipiens aliquem or
dinem in apoſtaſia ſuſpenſus eſt: ⁊ quantum
cunq̃ꝫ poſtea fuerit reconciliatus ꝑlato ſuo ⁊
penitentiã receperit: tñ abſq̃ꝫ diſpenſatiõe in
ordine ſic ſuſcepto miniſtrare non poterit: vt
ptꝫ extra de apo. c. vlti. Si tñ ad religionẽ ali
am tranſiſſet ⁊ ibidẽ ordinationẽ ſuſcepiſſet:
in ordine ſuſcepto ſine diſpenſatiõe miniſtra
re poſſet: vt dicit ibidem glo. qꝛ tunc ordinem
in apoſtaſia nõ recepiſſet: extra de tẽpo: ordi.
c. ex parte: dicit tñ glo: ꝙ ſi monaſteriũ ad qõ
tranſiuit fuit maioris religionis tunc nõ pec
cauit: vt extra de regu. c. licet. ⁊ tũc de iure cõ
muni põt in ordine ſuſcepto libere miniſtra
re. Si vero minoris tũc peccauit mortaliter:
⁊ tunc cũ eo diſpenſandũ eſt alias nõ debꝫ mi
niſtrare: hoc ibi. Item oĩs apoſtata quãcunq̃ꝫ
religionẽ fuerit tacite vel expreſſe ꝓfeſſus: te
mere ſue religionis habitũ dimittens: ipſo fa
cto ſententiã excõicationis incurrit: vt li. vj. ne
cleri. vel mo. c. vt pericula: ⁊ ſic ſuſpenſus eſt.
¶ Undecimo cõtrahens matrimoniũ de pre
ſenti ⁊ faciens ſe ad ordines ſacros ꝓmoueri
aliter q̃ꝫ a ſacris canonib) eſt cõceſſum: etiam
ante carnalem copulã: q̃uis characterẽ reci
piat: tñ ab ordinis executiõe ſuſpenſus eſt: ita
ꝙ nec poſt mortẽ vxoris poterit in ordine ſu
ſcepto miniſtrare nec ad alios aſcendere: nec
aliq̃d officiũ vel beneficiũ eccleſiaſticũ obti
nere: ac matrimoniũ nihilominus ſic cõtractũ
ꝓpter hoc non diſſoluit̃: qõ intellige niſi religi
onem approbatã ante carnis copulã intraue
rit ⁊ profeſſionẽ fecerit: hec patent in extraua
gañ. Io. xxij. q̃ incipit: antiqua. Ad laudẽ dei.

¶ De diuerſis ſuſpenſionibus quas quis incurrit ipſo iure propter diuerſas cauſas. ¶ Sermo xxviij.

Non occides. Exod. xx. Expe
dito de ſuſpenſione que contrahitur
in collatione vel ſuſceptione ordinis
tam breui ſtilo de diuerſis alijs ſuſpenſionib)
proſequendũ eſt. ¶ Prima ſuſpenſio eſt in be
neficijs cõferendis vel acquirendis: nã bene
ficiũ ſymoniace cõferens vel etiam mediator
exiſtens: eſt ipſo iure ſuſpenſus: dictũ eſt in ſer
mone ꝑcedenti de eo qui cõfert ordinem ſy
moniace vel mediator eſt: acquirens vero be
neficiũ cum cura: vel etiã dignitatem per ſy
moniã: ſi eſt occulta: tunc idem eſt iudicium
ſm̃ Goff. ſicut de illo qui recipit ordinẽ ſymo
niace: vt dictũ eſt ſupra: qꝛ ſuſpenſus eſt ipſo
iure etiã quo ad alios: ⁊ non ſolũ ab actibus
oĩm ordinũ ſed etiã ab adminiſtratione tẽpo
ralium: ſm̃ Inno. ⁊ in tali beneficio ⁊ dignita
te diſpenſat ſolus papa: ꝑcipue qñ beneficia
tis ſcientib) eſt cõmiſſa: ⁊ de hac ſimonia ple
nius vide in. vij. ꝑcepto. Qui añt recipit ſim
plex beneficiũ ſimoniace ſm̃ Ray. ſuſpenſus
eſt etiã quo ad alios ab actibus omniũ ordi
nũ: ſi ſimonia fuerit notoria: ſi tñ occulta non
eſt ſuſpenſus ipſo iure quo ad aliquos ſed ſu
ſpendendus: vt. j. q. iij. c. j. ⁊. ij. Idem Tho. ⁊
Hoſtien. Et ſi quidem cõmiſſa eſt ſimonia i
pſo beneficiaro ignorante: tunc epus cum eo
diſpenſare poteſt in tali benef.cio: poſtq̃ꝫ pu
re ⁊ ſimpliciter ei renunciauit: ac etiã ꝙ mini
ſtrare poſſit in ordinibus ante ⁊ poſt benefici
um ſuſceptis: qõ intellige ſi epus ignorauit: nã
ſi ſcienter ſimoniace contuliſſet nõ ipſe ſed ſu
perior diſpenſare poſſet: ar. j. q. j. ca. j. Idem
Tho. Ray. ⁊ Vlri. Si deniq̃ꝫ ſimonia cõmiſ
ſa eſt beneficiato ſciente: tũc ſolus papa diſpẽ
ſare poteſt: tam in illo beneficio q̃ꝫ in quocun
q̃ꝫ alio ſm̃ Vlri. Tan. ⁊ Hoſtien ¶ Secũda
ſuſpenſio concernit iudices ⁊ conſeruatores:
nã iudex eccleſiaſticus vel delegatus qui con
tra cõſcientiã ⁊ iuſtitiam in grauamen partis
alterius in iudicio quicq̃ꝫ fecerit ꝑ gratiã vel
per ſordes: puta per pecuniã: odium: fauorem
timorẽ ⁊ ſimilia: ab executione officij per con
tinuũ annũ ſuſpenſus eſt. Et ſi ſuſpenſiõe du
rante ſe diuinis ingeſſerit efficit̃ irregularis:
nec releuari poterit niſi per papã: vt de ſen. ⁊
re iudi. c. cũ eterni. lib. vj Sic etiã ferentes ex
cõmunicationis ſententiã cõtra aliquem vel
cõtra aliquos: niſi ꝑmittant trinã admonitio
nem: vel ſaltem vnã ꝓ tribus: ⁊ hoc perſonis
idoneis ꝑſentibus ſuſpenſi ſunt ꝑ menſem ab
ingreſſu eccleſie: vnde ſi tempore intermedio
diuina officia celebrauerit in eccleſia efficere
tur irregularis. Similiter aliquis exiſtens cõ
ſeruator auctoritate illius conſeruationis ſe
non poteſt intromittere de alijs q̃ꝫ de manife
ſtis iniurijs ⁊ violentijs: vt de offi. dele. c. ſta
tuimus. ꝙ ſi de alijs que ſcꝫ iudicialem inda
ginem requirunt ſe intromiſerit: eſt ſuſpenſus
per annum ab officio: vt patet ibidem. capi.

ac cõſtitutione. ¶ Tertia ſuſpenſio cõcernit notorios fornicatores q̄ ſunt ipſo iure ſuſpenſi quo ad ſe ⁊ quo ad alios: vt xxxij. diſ. c. nullus miſſam. ⁊ c. ſe. ⁊ lxxxi. di. c. ſi qui preſbyteri. cũ. c. ſequentibꝫ. Pro q̄ notandũ ſm Tho. ⁊ Ray. ꝙ dupliciter dicit̃ notoriũ. ſcʒ notoriũ iuris: cũ q̇s in iudicio confitet̃ vel de crimine cõuincit̃. Et notoriũ facti: cũ ſcʒ crimẽ ita populo manifeſtũ eſt ꝙ nulla tergiuerſatiõe celari põt. Quocunq; igit̃ modoꝝ iſtorũ fornicatio clerici notoria fuerit: ſuſpenſus eſt tã quo ad ſe q̃ʒ quo ad alios ſm Tho. Ray. Bern. Inno. Hoſti. ⁊ alios. Nec ſolũ ſacerdos ſed etiã in quocũq; ordine ↄſtitutus: etiã in minoribus ex notoria fornicatiõe ſuſpenſus eſt ipo iure ab oibus actibus ordinũ ſm Inno. qḋ etiam notat Archi. xxxij. di. §. ad hec. qḋ ꝓbat etiã p. c. miniſtri. di. lxxxi. in fi. ⁊ extra de coha. cle. ⁊ mu. c. veſtra. ⁊ c. queſitũ in glo. vnde tãdiu talis eſt ſuſpenſus q̃ʒdiu perſeuerat in vitio: ⁊ interim ſi exequit̃ officia ſua etiã ſemel: efficit̃ irregularis: ⁊ indiget diſpenſatiõe pape ſm Inno. Hoſti. vt notat Archi. ⁊ An. de bu. Hinc etiã ſi poſtea ceſſaret a vitio ⁊ ante diſpenſationẽ vteret̃ officio ſuo ſemper mortaliter peccaret: q̃ʒuis nouã irregularitatem nõ ↄtraheret. Si vero cũ eſſet ſuſpenſus nõ executus eſt officia ſua: nihilominus indiget diſpenſatiõe ab illa ſuſpenſiõe: quã facere poterit eps ſm Inno. Secũdo nota ꝙ ſm iura cõmunia talis euitari debent tã in miſſa q̃ʒ in alijs diuinis officijs: vt di. xxxij. c. nullus. ⁊ c. ꝓter hec. ſed in hoc variatur opinio doctorũ. Aliqui dicũt ꝙ euitari debent in diuinis poſt ammonitionẽ eis factã ſi ſe nõ correxerint. ſʒ Hu. ⁊ Lau. que admonitio fieri põt a quocũq; ſm Hu. ſed ſm Lau. fieri debet ab epo videtur verius ⁊ ꝓbat̃ p. c. ſacerdos aliquis. ⁊ c. ſi quis eps p̃ſbyter. lxxxi. di. Sed alioꝝ opinio cõmunior eſt ⁊ ſolẽnior docto. q̃ʒuis Archi. dicat eam durã: ꝙ ſtatim euitari debet ante quãcunq; admonitionẽ: qꝛ ius ſuſpendit eos quo ad ſe ⁊ quo ad alios: hoc tenẽt Tho. Ray. Vl. Inno. Hoſti. Io. cal. An. de bu. A talibꝫ ergo ſm ea q̄ habent̃ in corꝑe iuris nec ſunt audiẽda diuĩa: nec ſumẽda ſacr̃a niſi baptiſmus ⁊ euchariſtia in extrema neceſſitate: vt diſt. xxxij. §. verũ. Ceterũ: quia frigeſcente charitate ſuperabundat iniquitas: ⁊ p̃ſertim carnalitas in eccleſiaſticis: ad vitandũ ſcandala ⁊ etiã multa pericula q̄ ↄſcientijs timoratis cõtingere poſſent: prouiſum eſt: non notorijs fornicatoribꝫ ſed chriſti fideliũ pijs mentibus: vt libere ⁊ licite valeant audire eoꝝ diuina ⁊ recipere ſacramenta: cũ nõ teneant̃ tales vitare p̄textu cuiuſcũq; ſententie vel cenſure eccleſiaſtice: a iure vel ab homine generaliter ꝓmulgate: donec talis ſñia vel cenſura fuerit a iudice publicata vel denũtiata ſpecialiter ⁊ exp̄ſſe: vt pʒ in extrauagã. Martini pape. v. quã dedit in concilio Conſtan. vt pʒ. ſ. q̄ incipit: ad euitandũ ſcãdala. ¶ Quarta ſuſpenſio cõcernit p̄latos quoſcũq; qui p̄textu viſitationis eccleſiaꝝ vel monaſterioꝝ exigũt vel recipiũt indebitas ꝓcurationes cõtra ↄſtitutionẽ Inno pape. iij. q̄ ponit̃ extra ꝺ cenſi. c. ꝓcurationes: ⁊ Greg. x. que ponit̃. e. ti. in. vj. c. exigit. vñ ↄſtitutionẽ illã violantes duplũ eius qḋ receperint. eccleſie a qua id receptũ fuerit infra menſeʒ reddere obligant̃. Alioq̇n extũc patriarche: archiepi: epi duplum ipm vltra p̄dictũ tẽpus reſtituere differentes ingreſſum eccleſie ſibi ſciant interdictũ. Inferiores vero ab officio ⁊ bñficio nouerint ſe ſuſpenſos quouſq; de duplo hmõi grauatis eccleſijs plenariã ſatiſfactionẽ ĩpendant: nulla eis in hoc dantiũ remiſſione liberalitate ſeu grã valitura: hoc ibi. ¶ Quinta ſuſpenſio fert̃ ↄtra p̄latos eccleſiarũ in. c. ſi q̊rundã: extra de ſolu. vnde p̄latus eccleſiã pro alienis debitis obligãs. ipo iure ſuſpenſus eſt ab adminiſtratione tam ſpũaliũ q̃ʒ tẽporaliũ: nec eccleſia tenet̃ obligata: ſ; idem p̄latus pro debitis illis rñdere dʒ: vt ibi. Et dicũt Vln. ⁊ Gof. ꝙ hoc procedit ſiue ſi eccleſia cõmendata vel intitulata ſeu etiã ad ꝓcurandũ data: de elec. c. cũ nobis: ſiue ſit etiã occupata ne p̄do ſit melioris cõditionis: vt de p̄ben. c. cũ qui. Dicit tñ Vln. ꝙ ſi eccleſia monaſterio ſubiecta p debitis alienis obligat̃: abbas nõ incurrit hanc penã: ſ; p̄latus cuius ẽ adminiſtratio: ſecus aũt eſſet abbatis: ⁊ ſi q̇s nõ grauaret eccleſiã obligando ſed remittendo: dicit Vln. ꝙ tenet̃ ad penã Hoc tñ non placʒ Io. an. qꝛ nõ debʒ hoc ius penale extra ſuos termios extendi: ⁊ hoc placet Inno. Si tñ eccleſia pecuniã haberet ſuperfluã: dicit Hoſtiẽ. ꝙ eã mutuare poterit indigenti: ⁊ etiã de ſuperfluo tenet̃ facere eleemoſynã pauperibꝫ. Et addit Io. an. in regula, in penis. li. vj. ꝙ q̃nq; per attẽptare conſumatur delictũ etiã ſi nõ ſequat̃ effectus: ⁊ tũc ius punit: ad hoc facit de homic. c. p humani. li. vj. vbi mandato perficit̃ delictũ: ſic etiaʒ hic tradendo literas vel ſigillum incurrit hanc penam etiã ſi obligatio nõ ſequat̃: vt qꝛ ſtetit p creditorẽ nõ p p̄latũ: cũ ꝓceſſerit ad actum q̃ʒtũ in ſe fuit: loq̇t̃ tñ h̄ de p̄lato inferiori epo cũ epi nõ incurrãt ſuſpẽſionẽ iuris niſi de ipis fiat exp̄ſſe mẽtio: vt de ſen. exco. c. qꝛ p̄iculoſũ li. ꝺ elec. c. ſi ↄpromiſſari⁹. e. li. Sʒ dic Hoſti. ꝙ ꝓpter hãc cauſã deberet epus a ſuꝑiore ſuſpẽdi. Preterea q̃ʒuis ſm Vln. ⁊ Inno. p̄rimus ſuꝑior abſoluere põt ab hac ſuſpẽſione: ex quo papa ſibi non reſeruat: vt de ſen. excõ. c. nuꝑ. tñ ſm Hoſt. ſi añ relationẽ immiſceat ſe diuinis: efficitur irregularis ⁊ erit p ſolum papã abſoluendos: vt ꝺ ſen. ⁊ re. iu. c. j. li. vj. Sed Io. an. h̄ nõ credit: cum nõ ſit ſuſpẽſus ab officio vł diuinis. Io. cal. dicit ꝙ cũ ſit ſuſpenſus a ſpũalibꝫ: põt teneri cũ Hoſti. ꝙ ſit irregularis: eo ꝙ adminiſtratio ſpũaliũ large ſumpta põt includere diuinoꝝ celebrationeʒ Ad h̄ facit de cor. vi. c. ex p̄te. ij. et h̄ videt̃ ſecurius. Si ꝓ ſumat̃ ſtricte: put denotat quãdam p̄lationẽ ⁊ p̄tãtem ↄpetẽtẽ nõ rõe ordinis ſed dignitatis: tunc verũ ẽ dictũ Io. an. ⁊ h̄ eſt benignius. ¶ Sexto ſuſpẽſio cõprehẽdit religioſos p̄ſidentes monaſterio. prioratui: eccl̃ie adminiſtrationi: qui cõcedunt alicui ad vitã vł ad certũ tẽpus iura: redditus aut poſſeſſiones euiſdem: pecunia etiã inde recepta niſi neceſſitas aut vtilitas monaſterij prioratus eccleſie ſeu adminiſtrationis hui⁹ h̄ expoſcat accedente nihilominu⁹ ad h̄ cõſenſu conuentus ſui. vel ſi conuentũ non habẽt p̄lati ſui. alioquin ipſo facto ſunt ſuſpenſi ab officio: vnde nec valet dicta confeſſio: hec patẽt de rebus eccle. nõ alie. c. monaſterioꝝ. ĩ cle. Excipiuntur tñ ibi duo caſus. ſ. locatio et vẽditio reddituum vel fructuũ ad modicũ tempus. Modicum aũt temp⁹ lʒ ſit arbitrariũ tamen intelligit̃ decenniũ ſm oẽs docto. Sʒ vtrum hec ſuſpenſio intelligat̃ ab officio diuinorum vel officiorũ tꝑaliũ adminiſtratiõis puta prelati ꝓcuratorum cancellarij. ⁊ hmõi Ioh. an. remittit ad notata de deci. c. j. in cle. et ibi ponit vtrãq; opinionem: ſed ad vltimũ dimittit ſub dubio: quapropter opinio ſecurior eſt eligenda. ¶ Septima ſuſpenſio fert̃ cõtra participantes ſcienter excommunicatis in diuinis: excommunicatis dico maiori excõmunicatione: nam per talem participationem peccat mortaliter contra ꝓhibitionẽ eccleſie faciẽs: etiam ſi ius ignorat: precipue ſi talis cõditionis eſt ꝙ ſcire potuit et debuit huiuſmodi participationis prohibitionem: non tamen eſt excommunicatus maiori excommunicatione ſed minori: nec eſt irregularis ſed vicinus irregularitati: nam ingreſſus eccleſie eſt illi interdictus ſi publice excõmunicatos admittit ad officia diuina ſeu eccleſiaſtica ſacramenta vel eccl̃iaſticam ſepulturam: donec de huiuſmodi tranſgreſſione ſatiſfecerit cõpetẽter ad arbitriũ ei⁹ cuius ſententiam contempſit: vt patet lib vj: de priuil. c. epiſcoporum: vñ ſi poſtq̃ʒ eſt interdictus ingreſſus eccl̃ie ſe diuinis ingerit in ſuo officio ſicut prius irregularis efficit̃. et ſic videt̃ intelligendũ de clericis ſecularibꝫ ⁊ regularibꝫ Sed et ſi ſepeliret excõicatũ publice: tũc eẽt excõicatus: vt ſupra: nec etiã metus in talibꝫ excuſaret ſʒ Hoſt. niſi metus qui cadit in cõſtantem virum ſm Guil. et Hug. Hic nota ꝙ p̄ticipatio cum excõmunicatis eſt mortale peccatũ in quatuor caſibus ſm Tho. in iiij. diſt. xviij. Primo p̄ticipãdo in crimine. Secundo in diuinis. Tertio in ↄtemptu eccleſiaſtice diſcipline. Quarto contra ꝓhibitionem preceptoriam ſuperiorꝫ. Idem Pe. abbas et Archi. xj. q. iij. c. ſicut apoſtoli. et ſic intelligit̃ idem. c. ſcʒ cũ quis p ↄtẽptum p̄ticipat tũc excõicari põt: qꝛ mortaliter peccat. Idẽ Io. an. ⁊ Io. de ligna. et Rich. in. iiij. Et h̄ eſt verum ſm ea que ſunt in corꝑe iuris. Sed hodie ſecus ꝓpter extrauagã. Martini pape. v. de q̄ pʒ ſupra. ¶ Octauo ſuſpenſio fertur ↄtra patriarchas: archiep̄os ⁊ ep̄os q̇ locãt vel alio titulo concedũt aliquã domũ vſurarijs alienigenis ad fenus exercendum: vel ẽt ſi permittunt quod vſurarij alienigene: ſcilʒ non oriundi de terris ipſorum locoꝝ publice vſuram exercentes vel ſaltem exercere volẽtes: habeant domos cõductas ſeu alias habitent in terris ſuis: ad eſt eorum iuriſdictiõi ſubiectis: niſi infra tres menſes omnes tales de terris ſuis expellent: nũq; de cetero tales aliquos admiſſuri: eo ipſo cenſuram ſuſpenſionis incurrunt: vt patet lib. vj. de vſur. vſurarum. ¶ Nona ſuſpenſio eſt lata cõtra bñdicentes ſecundas nuptias. Pro q̄ nota extra de ſecũ. nup. dicitur. c. vir autẽ vel mulier ad bigamiaʒ trãſiliens nõ debet a p̄ſbytero bñdici: qꝛ cum alia vice bñdicti ſunt eoꝝ bñdictio iterari non debʒ: hoc ibi glo. dicit ꝙ hoc debet p̄termitti ad exhortationem cõtinẽtie ⁊ etiam qꝛ ſacr̃m iterari ñ debet: vñ ꝺr ibidẽ c. j. capellanum quẽ bñdictionẽ cũ ſecũda cõſtiterit celebraſſe ab officio beneficioq; ⁊c.

ſuſpēſum cū lrāꝝ tuaꝝ teſtimonio ad ſedem
apoſtolicam nullatenꝰ deſtinare poſtponas
¶ Hinc q̄ri pōt: vtrū vl̄iter verū ē ꝙ ſecūde
vel vlteriores nuptie bn̄dici nō p̄nt. Ad hoc
rn̄det Hein. boyc. in di. c. vir aūt. ꝙ duplex ē
bn̄dictio nuptialis. Una q̄ fit in facie eccl̄ie
ꝑ quā mr̄imoniū publicaṫ. ⁊ ſine q̄ matrimo/
niū clandeſtinū reputaṫ: de q̄ habeṫ. xxx. q. v.
c. ij. ⁊. iij. et ꝑ totū. ⁊ de clādeſt. deſpō. c. cū inhi
bitio: et tūc quātūcūqꝫ fuerūt al̄s bn̄dicti ām
bo vl̄ alt̄ ipoꝝ debēt nihilominꝰ denuo bn̄/
dici: vt patet in iurib' allegatis. Alia que fit
ſpēalꝰ cū pallio vel libro cui nubētes ſuppo/
nunṫ et q̄buſdā ꝓꝑijs orōnib' ⁊ alijs. bn̄di/
cunṫ: de q̄ bn̄dictiōe d̄r h̄ in duob'. c. ⁊ tunc
ſi notoriū eſt virū eſſe corruptū vel mulierē
corruptā ſm̄ Hoſt. in ſum. bn̄dictio nō p̄ſtaṫ
q̄r niſi ꝟgo cū virgine cōtraxerit nō d̄z inter
eſſe ſacerdos: vt dic̄. c. de his. xxxj. q. j. h̄. intel/
ligiṫ ꝙ non d̄z p̄bere bn̄dictionē. Sꝫ h̄ eſſet
nimis rigoroſum: paucīqꝫ bn̄dicerenṫ: nec vi
detur h̄ inueniretex. h̄ qui loquiṫ de ſecūdis
nuptijs: ⁊ ſic req̄rere videṫ p̄mas nuptias p̄/
ceſſiſſe: et ideo dicendū ē: ꝙ ſi nō eſt notoriuꝫ
virum eſſe corruptū vel mulierē corruptā: et
ſunt p̄me nuptie q̄ ad vtrūqꝫ: tūc debent bn̄/
dici vt hic: ⁊ dicto. c. de his. Et idē dicenduꝫ
eſt cū nō ē notoriū mulierē eſſe corruptā. Si
vero ſunt ſecunde nuptie ex p̄te vtriuſqꝫ tunc
cum al̄s bn̄dicti fuerint nō debet iterari bene
dictio: ſicut diciṫ de alijs ſacramētis non ite
randis: q̄r talis bn̄dictio q̄ſi ſacramentalis ē
ſm̄ Hoſt: in. di. c. capellanum: Et hoc verū ē
etiam ſi cōſuetudo ſit in cōtrariū: ⁊ papa eaꝫ
ſciat ꝙ ꝯſuetudo non excuſat in talibꝰ: vt pꝫ
de hereṫ. c. ad abolendam. niſi ⁊ papa ex cer
ta ſciētia approbet ipſam. Et idem iudiciū ē
ſi ſunt ſecunde nuptie ex p̄te mulieris tm̄ ve/
runtamē cū ſint ſecūde nuptie ex p̄te viri tm̄
nec eſt notorium mulierē eſſe corruptā: tunc
ſm̄ quoſdam bn̄dici poſſūt ⁊ hec eſt opinio
Tho. in. iiij. diſt. xlij. Ratio eſt. q̄r ibi aliquo
modo ſaluaṫ ſignificatio: ⁊ hec opinio cōiṫ
ſeruatur: ⁊ licꝫ ſm̄ iura cōmunia cū ſacerdo/
te taliter ſuſpēſo ſolus papa diſpēſare pōt: tm̄
Jo. xxij. in extrauagan. q̄ incipit: ꝯcertationē
antique. dicit ꝙ cum talib' p̄ſbyteris a pena
ſuſpenſionis p̄dicte abſoluere ac ſup executi
one ordinum ⁊ retētione hmōi bn̄ficioꝝ: eoꝝ
dioc̄: libere diſpenſare valeat quod ſane itel
ligitur niſi an̄ diſpēſationē hmōi diuinis offi/
cijs vt p̄uius ſe ingeſſerint. ¶ Decima ſuſpen

ſio ferṫ ꝯ cler. eos q̄ ſcienter indignū eligūṫ
ad ep̄atū: ꝯ illā formā q̄ poniṫ extra de elec.
c. cū in cūctis. vn̄ tales ſunt ꝑ triennium ſuſpen
ſi a bn̄ficijs tā habitis q̄ꝫ habendis. Similiṫ
eligēdes aliquem ſiue facta fuit electio cōcor
diter ſiue in diſcordia: ſi infra. viij. dies ex q̄
poterūt ꝯmode diſtulerūt ipſā electionē elec
tis p̄ntare q̄ culpabiles in h̄ fuerint a ꝓſecu
tiōe electiōis ſūt excluſi ac ſuſpenſi ꝑ triennī/
ūm a bn̄ficijs q̄ obtinēt in ſcd̄a eccl̄ia. Inſup
ſi infra tp̄us illd̄ temere vl̄ colorate ſe immiſ
cuerint illis: ip̄o iure ꝑpetuo ſūt p̄uati: vt de
elec. in. c. cupiētes. §. ceterū ſi. li. vj. ¶ Prete/
rea ſi facta ē ꝯpromiſſio in aliquē ⁊ ꝯpromiſ
ſarius ſciēter eligit indignū: ip̄o facto ꝑ trien
niū ſuſpenſus eſt a bn̄ficijs eccleſiaſticis vt
de elec. c. ſi cōpromiſſariꝰ. §. porro hec tamē
ſuſpenſio non tangit ep̄os licꝫ effecti cōpro
miſſarij indignum elegerint: nec intelligitur
de electionib' inferiorum prelatoꝝ: ſed tm̄ d̄
electionib' ep̄oꝝ ⁊ ſup̄ioꝝ: vt ibidē ſubditur.
¶ Hic queri pōt vtrū ſuſpēſus a bn̄ficio cē/
ſeaṫ etiam ſuſpenſus ab officio vel ecōuerſo.
Ad hoc dicendum ſm̄ Pe. de anch. ſup cle.
cupientes de penis: cui concor. Gaſp de cal.
ꝙ aut quis eſt ſuſpēſus a bn̄ficio vel ab offi/
cio ſeu ab vtroqꝫ. Si vero a bn̄ficio tūc ſiue
ſit ſuſpenſus a iure ſiue ab hoīe nō ē ſuſpēſus
ab officio: ar. c. dilectus. de offi. or. nec etiam
officium ē acceſſoriū ad bn̄ficiū: lꝫ ſic ecōuer/
ſo: ⁊ eſt regula iuris. in. vj. que dicit: in penis
benignior eſt interpretatio facienda. Si ꝟo
ſuſpēſus eſt ab officio cū illa adiunctiōe tm̄
tunc planū eſt ꝙ nō ſuſpēſus a beneficio: cū
tm̄ ſit ſuſpenſus ab officio: hoc enim oſtendit
ſententie ꝓmulgatio: nec vltra ꝓferentis in/
tentionem ſentētie vires ſe extendunt: ſaluo
caſu: c. paſtoralis. extra d̄ appel. Si ꝟo ſuſpē
ſus eſt ab officio ſimpliciter ſine adiunctione
tm̄: ⁊ hoc a iure: tūc ſi hoc eſt ꝓpter crimē: pu
ta in illo caſu ꝙ ſuſpēſus ab officio ſit etiam
ſuſpēſus: a bn̄ficio: vt etiam habeṫ exempla
riter. lxxxj. diſ. c. eos. ⁊. cap. ſi q̄s ſacerdotum.
Si ꝟo ꝓpter infamiam vel cōtumaciā ſuſpē/
ſus eſt ab officio: tunc non ē ſuſpēſus a bn̄fi/
cio. vt. ij. q. iiij. c. preſbyter ſi a plebe: Porro
ſi ab homine ſuſpenſus ē ab officio ſimpliciṫ
⁊ hoc ꝓpter crimen graue. tunc etiā ſuſpēſus
eſt a bn̄ficijs: Si vero ꝓpter crimen leue vel
ꝓpter infamiam aut cōtumaciā. tunc non eſt
ſuſpenſus a bn̄ficio: vt in iuribus allegatis:
Si deniqꝫ ſuſpenſus eſt ab vtroqꝫ. ⁊ hoc per

illam dictionem: ⁊ tunc planū eſt q̄ꝫ excluſus
eſt ab vtroqꝫ: aut per illā dictionē: vel: ⁊ tūc ab
ſtinere debet ab vtroqꝫ donec ſciat intentio/
nem ꝓferentis: vt de cleri. excom. ca. illud. ſm̄
glo. ⁊ Hoſti. e. ti. c. latores: vult tm̄ Goff. ꝙ ta/
lis ſententia nō valet propter incertitudinem
¶ Undecima ſuſpenſio ferṫ contra religioſos
mendicātes ⁊ poſſidentes: nā in. c. non ſolum
de regula. in. vj. fratres predicatores ⁊ mino
res ad profeſſionē recipiētes aliquē in ordine
ſuo ſeu ad renuntiationē faciendā ſeculo an/
te probationis annū elapſum: ipſo facto a re/
ceptione quorūcunqꝫ ſunt ſuſpenſi ⁊ extendiṫ
etiā ad alios mendicantes in. c. ſe. Similiter
religioſi mendicātes ⁊ qui decimas non reci
piunt: ſcienter obmittentes conſcientiā face/
re cōfitentibus de decimis ſoluendis: a p̄di/
cationis officio ſunt ſuſpenſi: donec eis faciāt
ꝯſcientiā ſi cōmode poſſunt: ⁊ ſi interim p̄dica
uerint erunt extunc excōmunicati: vt patet in
cle. cupientes. de penis. hoc tamē intelligunt.
Pe. de anch. ⁊ Paulus: ſi fuerint ſup hoc re/
quiſiti ſcꝫ a p̄latis. Similiter religioſi grauā
tes vel fraudātes eccleſias cōtra decimas e/
is debitas: ſi requiſiti ꝑ illos quoꝝ intereſt nō
deſiſtunt infra menſem: vel de vſurpatis vel
retentis infra duos menſes nō fecerint emen
dā: ſuſpenſi ſunt ab officio adminiſtrationis:
⁊ beneficijs: ſed talia nō habentes excōicati
ſunt: vt in cle. illa de decimis. ⁊ dicit hic. Joh.
an. in glo. ſe credere ꝙ ſufficiat iudicis decla/
ratio: nec ſit neceſſaria alia abſolutio quo ad
ſuſpenſionē: ſed quo ad excōicationē bene re
quiritur abſolutio. ¶ Deniqꝫ Guil. durādi in
ſuo repertorio aureo: multos caſus poſuit in
quib' aliq̄s ipſo iure ſuſpenſus eſt: ſed m̄ltos
hic cauſa breuitatis omitto. ¶ Unū dun/
taxat in fine queri pōt: vtrū ſuſpenſi poſtq̄ꝫ ſa
tiſfecerint indigent abſolutiōe. Ad hoc rn̄det
glo. in cle. j. de deci. ꝙ ſic in illo caſu: ſecus tm̄
ſi fuiſſent ſuſpenſi ad certū terminū: dic tm̄ ꝙ
ſufficeret declaratio iudicis ſuper ſatiſfactio
ne: ſecus in excōicatione ſup qua oīno requiri
tur abſolutio: ⁊ hanc glo. notat ſingulariter
Pau. tamen ibidē latius loquiṫ: nā pro eo ꝙ
dicit glo. inducit qd̄ notat Inno. extra de eta.
⁊ quali. c. cū bone. In contrariū inducit quod
notat ideꝫ Inno. de cohabi. cleri. c. ſicut Poſt
multa tandē Pau. cōcludit ꝙ melius dicendū
ꝙ quandoqꝫ tempus vel factū adijcitur abſo
lutioni fiende: ⁊ tunc neceſſaria eſt abſolutio
vt exemplariter patet de ſenten. excom. c. par/

rochianos: c. cōqueſti. de offi. ordi. c. ſignifica
uit. Aliquando vero adijcitur durationi ſentē
tie: ⁊ tunc abſolutio nō eſt neceſſaria ſed ſuffi/
cit declaratio: vt de immu. eccle. c. aduerſus:
in fi. de ſpon. c. nō eſt vobis: nam abſolutio tūc
videtur facta in diem vel conditionē conſtitu/
entis: vt de appell. ca. preterea. cōmuniter tm̄
ſm̄ Pau. in excōicatione tēpus vel factū adij
citur abſolutioni: q̄r in ea requiriṫ ſatiſfactio
proximi que certa eſſe poteſt: ⁊ dei pro pecca/
to q̄ eſt arbitraria: vt de peni. di. j. c. menſurā:
⁊ ideo de eo poſſet dubitari: nā peccator non
habet in hoc arbitrari qd̄ placet Fran. ibidē.
Abſolutio aūt a ſuſpenſione fieri pōt ſub hac
forma vel ſimili. Ego abſoluo te a vinculo ſu
ſpenſionis quā incurriſti ꝓpter talē cauſam: ⁊
reſtituo te executioni ordinū ⁊ officioꝝ tuoꝝ:
in noīe patris ⁊c̄. nihilominus tm̄ quia ſuſpen
ſio pertinet ad forū cōtentioſum: nec reperiṫ
forma determinata neceſſaria huiuſmodi re/
laxationis: ideo quicquid dicat ⁊ quibuſcun/
qꝫ verbis vtatur is qui valet abſoluere vera/
citer abſoluit. Quis aūt abſoluere poteſt de
ſingulis gratia breuitatis ſuperſedeo:

¶ De irregularitate ⁊ q̄ non poſſunt effici irregulares: ac de irregularitate q̄ diuerſimode cōtrahiṫ ex nature vitiate corruptiōe. ¶ Sermo xxviij.

Non occides. Exo. xx. Expe/
diti prout potuimus de cenſura ec/
cleſiaſtica q̄ proprie cōprehendit ex
cōicationem ſuſpenſionē ⁊ interdictū. Jam d̄
nota irregularitatis ꝓſequendū eſt. ¶ Unde
irregularitas ſic diffiniṫ a ſpeculatore: ꝙ eſt
nota ſeu impedimentū canonicū ex facto ſeu
defectu ꝓueniens: qua quis prohibeṫ ad ec/
cleſiaſticos ordines ꝓmoueri ⁊ in eiſdem mini
ſtrare: Et dicit Guil. ꝙ eſt de iure poſitiuo: licꝫ
in lege veteri fuerit p̄ordinata in ꝑſonā Da/
uid: qui propter multū ſanguinē effuſum ꝓhi/
bitus eſt edificare templum dn̄i: vt de conſe/
diſt. j. vbi etiā dicit glo. ꝙ licet fuerit dauid in
veteri teſtamento: fuit tm̄ p̄figurator noui: ⁊ id̄
in figura tēporis iſtius dictū eſt ei nō edifica/
bis mihi templū ſcꝫ ſpirituale vt celebres in
eo: ⁊ ē argumentū a minore: ſi enī ꝓpter homi
cidiū repulſus fuit a ꝯſtructiōe: multo potius
a miſterio. Et dicit Inno. de renū. c. niſi cū p̄/
dem. ꝙ papa cū oībus irregularib' diſpenſat:
q̄r iſte pene ſunt de iure poſitiuo: olim enim

humilitatem deprecādi ſubire nō pōt. Ex q̄/
bus elicit̄ ꝙ ex ipſa culpa tam ſepius iterata
peccator ſic egrotat ꝙ nō pateat additꝰ diui
ne gratie: qꝛ peccator cū ꝑuenerit in ꝓfundū
maloꝝ ꝯtēnit: ſcȝ reſipiſci: vt dꝛ ꝓuerb. xviij.
Et lȝ h̄ vitiū in multis q̄ȝdiu ſani ſunt ſecre/
tū remaneat tn̄ in fine vite ſe plerūq; ſignis
euidētib' māifeſtat. Propt̄ h̄ etiā dꝛ irremiſſi
bile. qꝛ in ſacra ſcriptura pctm̄ in ſpirituſſctm̄
nō legit̄ dimiſſum ſic̄ Melchiſedech dꝛ ſine
patre: qꝛ nō legit̄ de eius patre: Reſipiſcētes
tn̄ an̄ mortē a morbo pcti huiꝰ qd̄ difficulter
ꝛ raro ꝯtingere arbitror: ꝑ imenſitatem in fi
nite diuine miſericordie: nō ſolū veniā ꝯſeq̄
tur ſȝ etiā abūdātiori grā q̄nq; ꝑuenit̄: vt vbi
abūdauit delictū ſupabundet ꝛ grā ſi ſaltē
comitet̄ hūilitas ꝓfundior gratitudo ꝓfuſior
emendatio ſollicitior: ꝛ charitas incēſior.

¶ Scdo q̄ri pōt q̄t deſignant̄ eē ſpēs pcti in
ſpūmſanctū. Ad h̄ dicendū ſm Tho. vbi. s.
ſcda ſcde. q. xiiij. ꝙ ſm pctm̄ in ſpūmſanctū h̄
accipimus: ſex ſūt pctā in ſpūmſanctū q̄ tol/
lūt oīa illa q̄ requirūt̄ ad remiſſionē pctoꝝ: et
ideo dicūtur irremiſſibilia. Qd̄ ſic oſtendi pt
nam ab electione peccati quis auertit̄ ex cō/
ſideratione diuini iudicij quod habet iuſticiā
cum miſericordia ꝛ h̄ ꝑ ſpem q̄ ꝯſurgit ex cōſi/
deratione miſericordie remittētis pctā ꝛ p̄mi/
antis bona ſed hec tollit̄ ꝑ deſperationem.
Et iteꝝ ꝑ timorem q̄ ꝯſurgit ex ꝯſideratiōe
diuine iuſticie punientis pctā. Sed hec tol/
litur ꝑ p̄ſumptionem. dū ſe q̄s adipiſci preſu
mit gl'iam ſine meritis vel veniam ſine peni
tentia: Secundo q̄s auertit̄ ab electione pec
cati ex ꝯſideratione donoꝝ ipſius dei q̄ ſunt
duo. Primū eſt cognitio veritatꝭ: ꝯtra quod
ponitur ipugnatio veritatis agnite: dum ſcȝ
aliq̄s veritatem fidei agnitā impugnat vt li
cētius peccet. Aliud eſt auxilium interioris
gratie ꝯtra quod ponit̄ inuidētia fratne gra
tie: dum q̄s inuidet gratie dei creſcēti in mun
do. Tertio quis auertitur ab electione pecca
ti ex conſideratione ipſius peccati. In q̄ duo
ſunt conſideranda. Primū eſt inordinatio ꝛ
turpitudo actus: cuius conſideratio ſolet in/
ducere penitētiam in homine de pctō cōmiſ/
ſo. Sed contra hoc ponit̄ impenitentia ipor
tat ꝓpoſitū non penitendi. Secūdū eſt boni
prauitas ꝛ breuitas ꝙ quis in peccato querit
qꝛ momentaneum eſt qd̄ delectat: eternū ve
ro quod cruciat: cuius ꝯſideratio ſolet homi
nem ad hoc inducere ꝙ eiꝰ volūtas peccato
non firmet̄. Sed h̄ tollit̄ ꝑ obſtinationē q̄ q̄s
firmat ꝓpoſitū ſuū in h̄ ꝙ pctō inhereat. Hic
tn̄ generalit̄ notādū qd̄ qꝺlibet p̄dictoꝝ pctō
rū dupliciter accidere pōt. Primo ex aliq̄ de
fectu exteriori: puta ꝓpt̄ defectū aliquē rōis
regētib' vl' ꝓpter aliquē impetū alicuiꝰ ipel/
lentis: ſic̄ q̄n infirmitatē vl' ignorantiā agunt̄
ꝛ ſic nō eſt ſpēs pcti in ſpirituſſctū: qꝛ ſic non
eſt dicēdus aliq̄s deſperatꝰ vl' ipenitens ꝑ ſe
ſed ꝑ accidēs. Alio mō ex h̄ ꝙ voluntas ten
dit ex ꝓpria malicia i vnūqd̄q;. vt qꝛ nō vult
habere ſpē de futuris p̄mijs: timorē de futu/
ris ſupplicijs: vl' nōte veritati aſſentire ꝛ ſic
de alijs: ꝛ hoc mō ſūt ſpēs pcti in ſpūmſctū.
Quibus premiſſis ſingula peccata breuit̄ ꝑ
curramus. Primū igit̄ peccatū in ſpiritum
ſanctū eſt deſperatio: q̄ impugnat diuinā mi/
ſericordiā. De qua dicit Hein de vrimaria
de decem p̄ceptis: ꝙ ſi labat̄ aliquis i deſpe/
rationem ex infirmitate vl' ex grauitate com
plexionis: ꝛ de hoc dolet ꝛ renititur in q̄ȝtum
poteſt: ſic deſperatio nō eſt peccatum niſi for
te veniale. Si vero contingat hec ex errore
vel deceptione: puta ſi eſtimat obſequiū ſe p̄/
ſtare deo ſi ſeipſum occidat tunc eſt mortale
peccatum. Si quis aūt deſperat ex certa ma
licia vl' ex electione: vt diffinitiue dicat cum
Cayn. Maior ē iniquitas mea q̄ȝ vt veniaȝ
merear: ꝛ tunc peccatum eſt in ſpirituſanctū
credēs magnitudinem delictoꝝ ſuoꝝ iā dei
miſericordiam excesſiſſe: ꝛ ob hoc de vitijs
aſcendit ad vitia: ſicut hij qui dixerunt Hie/
re. xviij. Deſperauimus poſt cogitationes
noſtras ibimus: ꝛ vnuſq̄ſq; poſt prauitatem
cordis ſui mali faciemꝰ. Cū tn̄ nullo modo
deſperandum eſt q̄ȝdiu ſumus in hoc cor/
pore: vt patet de pe. di. vij. ca. nemo: vbi pla/
ne de hoc ꝛ. §. ſe. ¶ Ad maiorē tamen euidē/
tiam diſtinguit Tho. duplicem deſperatio/
nem ſcda ſcde. q. xx. dicens: ꝙ prima dicitur
deſperatio vniuerſalis qua quis exiſtimat
dei miſericordiam non eſſe infinitam: diuine
miſericordie culpam ſuam preponderans ſi
cut Cayn ꝛ etiam Iudas qui deſperans ait:
peccaui tradens ſanguinem iuſtum: quod
vtiq; peccatum grauius erat peccato fratri/
cidij immo deicidij: quia deſperatio talis
eſt actus infidelitatis. Secunda vero dici/
tur deſperatio particularis: cum ſcilicȝ quis
in vniuerſali tenet veram exiſtimationem
fidei ꝙ ſcilicȝ remiſſio peccatoruȝ eſt in eccle
ſia militante: ſed deſperat de diuina miſe/
ricordia ꝓpter ꝑticularē eiꝰ indiſpoſitionē: ꝙ
ſcȝ in tali ſtatu exiſtēti non ſit ſperādū de ve
nia ꝛ cū h̄ deſperat a pctō poſſe reſurger̄ vl'
qd̄ peius ē ꝯtēnit reſipiſcere ꝛ talis deſpera
tio ꝑiculoſiſſima ē: qꝛ ꝑ ſpē a malis maxime
reuocamur ꝛ ad bona reducimur: q̄ ſublata
defluūt hoīes ad vitia irrefrenata ꝯcupiſcē/
tia: ſic̄ Cayn deſperās ſm Ioſephū rapinis
ꝛ violentia ꝯgregās opes ad latrocinia ſu/
os inuitabat. Proprie tn̄ ꝛ ſtricte loquendo
deſperatio ſm ꝙ ē pctm̄ in ſpūmſanctū nō ꝓ
uenit ex h̄ ꝙ aliq̄s pctoꝝ remiſſionē neget ſȝ
ꝙ remiſſionē pctoꝝ quā fieri credit a ſe ſpon/
te abijcit vt liberius peccet: dū nō vult tēde/
re in h̄ ꝙ remiſſionē pctoꝝ ꝯſequat̄. ¶ Se/
cūdū pctm̄ in ſpūmſctū ē p̄ſumptio. que im
pugnat diuiā iuſticiā. De q̄ dicit Hein. d̄ vri
maria. vbi ſupra: quod preſumptio aut inna/
ſcitur ex infirmitate qua homo minus d̄ dei
miſericordia confidit: ꝛ ſic eſt pctm̄ veniale:
aut innaſcitur ex errore nimis de meritis ſu/
is p̄ſumēs: ꝛ ſic eſt mortale ꝛ ſpēs ſupbie: aut
innaſcit̄ ex certa malicia q̄ oīno intendit dei
iuſticiā eneruare p̄ſumendo d̄ pcti impunita
te. ꝛ ſic eſt ꝓprie pctm̄ in ſpūmſanctū. In quo
genere pcti refert Hiero. ſe originē dephen/
diſſe: qui poſt mortē ſuam anathematizatus
eſt. vt xxiiij. q. ij. c. vl. Et huius p̄ſumptionis
duplex eſt ſpēs ſȝ Tho. ſcda ſcde. q. xxj: Pri
ma eſt in qua quis innitit̄ inordinate proprie
virtuti proprijſq; meritis. q̄ preſumptio potiſ
ſime procedit ex inani gloria: ſiue preſumat
de virtute corporali ſiue ſpirituali. Secūda
vero eſt qua quis innititur inordinate diue
miſericordie deo tribuens quod ei nō ꝯuenit
per quod auertit̄ a veritate diuina: p̄ſumens
veniam ſine penitentia ꝛ gloriā ſine meritis:
de qua Ecci. xxxvij. O preſumptio nequiſſi
ma vnde creata es: cooperire ſcilȝ ſpe falſa
diuine miſericordie aridam nequitiā ꝛ dolo
ſitatem illius. Glo. qꝛ decepit etiā ſeipm: ꝛ h̄
eſt ꝓprie pctm̄ in ſpūmſanctum; qꝛ ꝑ eū ꝯtem
nit̄ adiutoriū ſpirituſſancti per quod homo
reuocat̄ a pctō. Quidam tamē preſumūt in
mortis articulo ſe poſſe ſufficienter penitere;
ſicut latro fecit, contra quos ſcriptum legit̄.
Maledictus homo qui peccat in ſpe: de pe.
di. iiij. capit. quando quis: ꝛ h̄ exemplariter
patuit in Amon filio Manaſſes: qui vidēs
patrem primo peruerſe agentem ac poſtea ꝑ
penitētiam a deo ſuſceptum: vt ptȝ. iiij. Reg.
xxj. ꝛ. ij. Paral. vltim. Dixit in corde ſuo ſm
Chryſ. in ope impfecto: Pater meus ex iuuē
tute multa mala fecit: ꝛ in ſenectute penituit
ꝛ ego nunc ambulabo ſm deſideria cordis
ꝛ poſtea ꝯuertar ad dominū: q̄ ꝓpter duobꝰ
tm̄ annis regnauit: ꝛ ꝑ vindictam diuinā ce
leri morte ſublatus ē. ¶ Tertiū pctm̄ eſt im
pugnatio veritatis agnite de q̄ dicit Hein.
de vrimaria: vbi ſupra ꝙ talis ipugnatio aut
prouenit ex infirmitate vt cū q̄s ꝓpter vere/
cundiā vinci nolēs impugnat veritatē agnitā
in his tm̄ in q̄b' nō eſt periculū nec imminet
alicui damnū: ꝛ ſic eſt veniale pctm̄: aut pro
uenit ex ignorātia craſſa cum dāno alicuius
vt cū ꝓpter munera vl' aliqua ſtipēdia q̄ exce
cant intellectum impugnat veritatem agnitā
in damnum alterius: vt patet in malis aduo/
catis: ꝛ ſic eſt mortale peccatum. Aut h̄ pro/
uenit ex certa malicia: vt cuȝ quis impugnat
deliberate fidem catholicam vel precepta vl'
conſilia euangelica. ꝛ ſic ꝓprie eſt pctm̄ in ſpi/
rituſanctū. Nam agnitio veritatis quā fides
explanat docet eſſe peccatum: eſſe virtutem:
eſſe iudicem: eſſe penā imptoꝝ: eſſe gloriam
iuſtorum q̄ retrahunt hominem a malo ꝛ al
liciūt ad bonū. Sed ꝯtra hāc aſſumit impu/
gnationē veritatis agnite quā ſcȝ impugnat
non ex ignorantia ꝓbabili ſed affectata: imo
ꝛ certa malicia vt ſic liberiꝰ peccet ꝛ ſine ve
recundia. Et his dicit̄ Eſa. v. Ve qui dicitꝭ
bonum malū ꝛ malū bonum ponentes tene
bras ſcȝ erroris lucem veritatis: ꝛ lucem ſcȝ
fidei eſſe tenebras ignorantie. Et iterū. Ve/
q̄ ſapientes eſtis in oculis veſtris ſcȝ retor/
quendo diuinam veritatem falſo iudicio ſm
opinionem veſtram. ¶ Quartū pctm̄ ē i
uidentia fraterne gratie: de qua dicit Hein.
de vrimaria vbi ſupra. Qd̄ autem prouenit
ex infirmitate: puta ſi dolet alium meliorem
ſibi preferri: tunc ſi dolet ꝓpter ſuam inſuffici
entiam nō peccat: qꝛ dolor ille bonꝰ ē vt pa/
tet ſuperius. Si autem dolet de eminētia al
terius: ſed talis motus eſt indeliberatꝰ ſic eſt
veniale pctm̄: ſi tn̄ eſſet deliberatus timens
ſibi ꝓpter hoc diminui ꝓpter gloriam: tunc eſt
mortale peccatum ꝛ ſpēs inuidie. Si deniq;
prouenit ex certa malicia: puta cum propter
deprauationem affectꝰ aliquis nec amat bo
num in ſe ipo nec etiam videre pōt in alio: ꝛ
ſic ꝓprie eſt pctm̄ in ſpirituſanctum: nam ſine
auxilio interioris gratie nullo humano cona
mine quis veniam adipiſci poteſt: dicēte do/
mino. Sine me nihil poteſtis facere. Sed

contra h̄ aſſumit inuidentiā fraterne gratie:
que ↄſurgit nō de ꝓſperitate terrena vł exal
tatione mūdana: ſed de exaltatione ⁊ ꝑfectu
diuine gr̄e nō inuidēs ꝑſone ſ; gr̄e dei creſcē
ti in mundo magis eligens ab alijs duci vi-
tā carnalē ⁊ ſecularē ꝗ̄ ꝟtuoſā ⁊ religioſam.
In cuius argumētū talib; frequēter ingerūt
ꝑſecutiones oppꝛeſſiones: deriſiōes: detracta-
tiones: oblocutiōes ⁊ ſimilia. ¶ Quintū pctm̄
eſt impenitētia. Pro q̄ nota ſm̄ Lyrā Dar.
xij. q̄ h̄ nō accipit̄ finalis impenitētia put eſt
quedā pcti circūſtantia ſcꝫ q2 aliq̄s in pctō
mortali morit̄: ſ; qn̄ q̄s tante malicie ē q̄ eli-
git de pctō ſuo nūq̄ȝ penitere: ita q̄ nollet q̄
deus ſibi gr̄am penitēdi daret de malo iā cō-
miſſo: ⁊ ſic priuat peccati emēdā. De q̄ impe
nitētia dicit apl's. Ro. ij. Scd̄m duritiā autē
tuā o pctōr ⁊ cor impenitēs theſaurizas tibi
irā in die ire. Ubi dic̄ glo. q̄ tāta ē labes hu-
ius peccati: ⁊ deprecandi humilitatē ſubire
nō poſſit etiā ſi pctm̄ ſuū ↄſcia mala teſte co-
gnoſcere ⁊ enūciare cogat̄. Hic aūt iram ſi-
bi theſaurizare d2: ꝓpter enormitatē huius
vitij: grauius ē em̄ poſt pctm̄ cōmiſſum nol-
le penitere ꝗ̄ ip̄m pctm̄ committere: Nam i
talibus etiam venialia pctā ꝓpter actualem
cōtemptum ſepe mortalium enormitatē ſor-
tiuntur: que in timoratis mentib; venialium
limites non excederent: vt ſic miſer adauge-
at theſaurum execrabilem eterne damnatio
nis: Hoc etiam dicit Aug. ⁊ habet̄. xxv. di.
§. hinc etiam. Nullum inquit pctm̄ eſt adeo
veniale quod non fiat criminale dū placet.
¶ Sextum ē obſtinatio in malo cōmittēdo
cum quis firmat ꝓpoſitum in hoc q̄ futuris
pctīs committēdis inhereat ac ſi non eſſet in
competens: ⁊ ſic importat voluntatē delibe-
ratam ꝑmanēdi in peccato: contra id qd̄ ne-
ceſſario requirit̄ ad delectionē; culpe: quod
eſt ꝓpoſitū non amplius peccādi. In hac aūt
obſtinatione Saul cecatus inuidia contra
dauid dānabiliter ꝑſeuerauit: ſimiliter ⁊ Pha-
rao rex egypti: de quo dicit dominus Exo.
iiij. Indurabo cor pharaonis ſcꝫ permitten
do: nec gr̄am apponendo ꝑ quā cor emolit̄
iuxta illud pš. xxj. Factū eſt cor meū tāq̄ȝ ce
ra liqueſcens: vnde ſup illud Ro. ix. Cuius
vult miſeret̄ ⁊ quem vult indurat. Dicit Ly
ra q̄ hoc non fit ꝓpter defectum dei cum nō
deficiant in eis inſtinctus diuini ad bonum i
quibus diuina bonitas totiens contempta
ſe liberaliſſime prebet: ſed eſt propter defe-
ctum liberi arbitrij non recipientis illos in-
ſtinctus: ⁊ ſic eidē iuſte gr̄a ſubtrahit̄ ⁊ dene
gat̄: qua ſubtracta miſer in peccatis obdura
tur: q2 gratia nata eſt mollificare cor huma-
nū. Hinc d2 Eccs̄. vij. Conſidera opa dei q̄
nemo pōt corrigere: id eſt nullꝰ hō. nulla ad
uerſitas nullus euentus quē ille deſpexerit: ⁊
ſic eorum tribulatio vel aduerſitas non eſt
exercitiū purgationis ſed initiū damnatiōis:
quia dicit Greg. xviij. moral. q̄ flagellum tūc
diluit culpam cum mutauerit vitam nam cu
ius mores non mutat: non expiat actiones.
Omnis g̊ diuina ꝑcuſſio aut eſt initium pe-
ne ſequentis aut initiū bene viuētis. Primū
patet in Pharaone ⁊ Anthiocho regib; ob
ſtinatis. Scd̄m in Dauid ⁊ Manaſſe regi-
bus emēdatis: Excecauit ei priores malicia
eoꝝ: ſic ⁊ hodie multoꝝ corda nullis plagis
vel euentib; ad humilem penitentiam emo-
liri queunt: donec diuino iudicio tandē cru-
deliter mulctantur in eternū cruciandi. Nō
a malis auertat ieſus chriſtus. Amen.

¶ Sequūt̄ ſermōes d̄ p̄cepto ſexto.
¶ Utrum ſi contra legem nature ha
bere plures vxores ſimul. Et vtruꝫ
licuit ex diſpenſatione. Et de graui
tate adulterij in quo ſimul cōmitti
poſſunt ſeptem peccata criminalia.

Sermo primus

Non mechaberis.
Exo. xx. Hoc ē p̄ceptū
ſextū in ordine p̄ceptoꝝ
In quo quidem dn̄s ex
plicite ꝓhibet leſionem
corporalē in ꝑſona con
iuncta: ſicut in p̄cepto
precedenti ꝓhibet leſio
nem alicuius in ꝑſona ꝓpria: implicite vero ꝓ
hibet in iſto p̄cepto omnē illicitū concubitū ⁊
omnem illicitum vſum membroꝝ venereo-
rum. Dicit em̄ Aug. ſup Exo. ⁊ habet̄. xxxij.
q. iiij. c. meretrices. §. ſed vtrum: vbi ſubdit̄:
Si furti nomine bene intelligitur. omnis il-
licita vſurpatio rei aliene: non enim rapinaꝫ
permiſit qui furtum prohibuit: ſed vtiq̄ȝ to-
tum aperte intelligere voluit: quicquid illi-
cite rerum proximi auferatur: profecto nomi-
ne mechie omnis illicitus concubitus atq̄ȝ
illoꝝ membroꝝ nō legitimus vſus ꝓhibitus
debet intelligi. ¶ Unde per hoc poteſt iſtud
preceptum tripliciter exponi. ¶ Prima expo
ſitio ꝓprie reſpicit mechiā que fit in p̄iudiciū
contracti matrimonij: que talis eſt. Non me-
chaberis ſcꝫ contra ſacramenti matrimonia
lis inſtitutionē: aliquem actū libidinis exercē
do. Secunda vero expoſitio reſpicit mechiā
que fit per abuſum luxurie corporalem extra
vinculum matrimonij que talis eſt Non me
chaberis: id eſt nulli cōmiſceaaris abſq̄ȝ fede-
re matrimoniali. Et ſic exponit Iſidorus ſu-
per Exo. ⁊ ponit̄ in decre. xxxij. q. v. c. nō me-
chaberis: id eſt nec quiſq̄ȝ preter matrimonij
federa alienis feminis admiſceatur ad explē
dam libidinem. Nimirū cū ⁊ talis matrimo-
niū ſpirituale violat in ſacramento baptiſma
tis contractū: q2 tollit membra chriſti ⁊ facit
ea membra meretricis: vt ptꝫ ibidē. c. ſi in eo
fornicator. Tertia nāq̄ȝ expoſitio reſpicit me
chiam que patrat̄ per abuſum cogitationū ⁊
exterioꝝ ſenſuū: que talis eſt. Non mechabe-
ris. id eſt nō adherebis libidinoſis illecebris
⁊ imundis reuolutionibus corde vel ſenſibus
exterioribus abutendo. Dicit enī Iſidorus: ⁊
habetur. xxxij. q. vij. c. non ſolū: de cōmiſſa for
nicatione peccatū regnat in homines: ſed ſi
adhuc delectat̄ atq̄ȝ animū teneat ſcꝫ fornicā
di proculdubio regnat. Fornicatio carnis a-
dulteriū eſt: fornicatio animi eſt ſeruitus ido-
loꝝ. Eſt aūt ⁊ ſpiritualis fornicatio: de qua
dominus ait. Qui viderit mulierē ad concu-
piſcendū eam iam mechatus eſt eaꝫ in corde
ſuo. Omnis imunda pollutio fornicatio dicit̄
ꝗ̄uis quiſq̄ȝ diuerſa turpitudinis voluntate
proſtituatur ex delectatione enī fornicādi va-
ria gignuntur flagitia: quibus regnū dei clau
ditur: vt homo a deo ſeperetur. ¶ Quantum
igit̄ ad mechiā ſm̄ expoſitionē primā ſciendū
q̄ ſicut duplex eſt matrimoniū: ſcꝫ carnale ⁊
ſpirituale: ſic etiā duplex erit adulteriū ſcꝫ car
nale ⁊ ſpirituale. Et quia ſponſus animarum
nobilior ⁊ fidelior ac amore noſtro dignior eſ
ſe dinoſcitur: ideo per cōſequens adulterium
ſpirituale grauius iudicatur. Primo tamē vi-
dendo de carnali adulterio ſciendum q̄ illud
tribus modis fieri poteſt. Primo cū ſolutus
vel ſoluta cōmiſcetur cū coniugato vel coniu
gata: ⁊ tunc ponitur eius diffinitio. xxxvj. q. j.
§. cuꝫ ergo: vbi ſubditur. Adulteriū vero eſt
alieni thori violatio: vnde adulteriū dicitur
quaſi ad alterius thoꝝ acceſſio: hoc ibi. Se-
cundo vero cōcernit coniugatū vel coniuga-
tam cum ſoluto vel ſoluta ſe cōmiſcenteꝫ: de
quo adulterio dicit Auguſtinꝰ de decē chor
dis: ⁊ ponitur. xxxij. q. vj. c. Non mechaberis
id eſt nō ibis ad aliā aliquam preter vxoreꝫ
tuaꝫ: tu aūt exigis hoc ab vxore ⁊ nō vis hoc
redere vxori: ⁊ cum debeas in virtute prece-
dere vxorem tuā quoniā caſtitas virtus eſt:
tu ſub vno impetu libidinis cadis ⁊ vis vxo-
rem tuā victricem eſſe ⁊c̄. Tertio deniq̄ȝ per-
petrat̄ adulteriū ex vtraq̄ȝ parte: ſcꝫ tam adul
tere ꝗ̄ mechi ⁊ tunc aggrauatur peccatū: q2
duplicatur adulteriū: Nimirū cum dicit̄. xxxij
q. vij. c. quemadmodū. §. ſunt enī: q̄ ſicut gra-
uius peccat adulter ꝗ̄ fornicator: ſic grauius
peccat qui nec a ſua dimiſſa ducit aliā eo qui
ſuā dimittens cognoſcit aliam: grauius quo-
q̄ȝ qui vxorē habens ad coniugē proximi ac-
cedit ꝗ̄ qui nō habens vxorem alterius vio-
lat vel vxoratus ad ſolutā accedens. Uerum
tamen in adulterio requirit̄ dolus: eo q̄ in a-
dulterio ignorantia ꝓbabilis facti excuſet ab
adulterio. Unde legitur ſcriptum in concilijs
Triburien. ⁊ ponit̄. xxxiiij. q. ij. c. In lectū ma
ri abſente vxore ſoror tuit vxoris quā ille vxo-
rem ſuā eſſe putās dormiuit cū ea: ſuper hoc
viſum eſt. ſi ipſe per ſecuritateꝫ verā ſcꝫ ſui iu-
ramenti hoc probauerit q̄ inſcius fecerit hoc
ſcelus: penitentiā quidem que ſibi indicta fue
rit agat legitimū ſuū coniugiū habere permit
tatur: illa vero digna vindicta affligat̄ ⁊ in e-
ternū coniugio priuet̄. ¶ Hic primo queri po
teſt: vtrū habere plures vxores ſimul ſit ↄtra
legē nature: p̄ſertim cū dicit Aug. ⁊ habetur.
xxxij. q. iiij. c. obijciunt̄: q̄ qn̄ mos erat crimen
nō erat: ſicut patriarche coniugib; excipienti-
bus ſemen ſuū miſcebant̄: nō concupiſcentia
perficiende voluptatis ſed ꝓuidentia ꝓpagā
de ſucceſſionis: hoc ibi. Sed mos ⁊ cōſuetu-
do non eſt approbanda nec excuſat a culpa.
Hinc dicit glo. Geñ. v. de Lamech q̄ duas
habuit vxores q̄ p̄mus cōtra morē ⁊ naturā
cōmiſit adulteriū. Ad hoc dicendū ſm̄ Ri-
char. in. iiij. d. xxxiij. q̄ ī hoīe eſt duplex natura
Prima eſt natura generis qua eſt aīal: ⁊ ſic
vt dicit inſtitutū de iure naturali. Ius natu-
rale eſt qd̄ natura oīa aīalia docuit. Et ſic ha
bere plures vxores ſimul nō eſt cōtra legē na
ture: nec tn̄ eſt oīno ſm̄ naturā: q2 reperiuntur
etiā quedā aīalia q̄ ↄiūgunt̄ in indiuiduā co
pulā: ſicut ſunt turtures ⁊ aues alie ꝗ̄ plurie.
Scd̄a vero eſt natura ſpeciei qua ſcꝫ eſt hō.

Et ſic lex naturalis ē qua naturalis ratio pra
ctica aliq̄d obſeruandū in agibilibus cōſtitu⸗
it. Homo nanq̨ reponit̄ in ſpetie hominis: ꝑ
animā rōnalem. Et ſic habere plures vxores
ſimul eſt cōtra legem nature: q̄ ratio natura
lis dictat equalem debere eſſe obligationem
ꝙtum ad vſum corporū inter virum ⁊ mulie⸗
rē ad hoc vt ſit ſocietas cōiugalis. Dictat eti
am nullum ſe debere obligare ad aliquid qđ
poſſit eſſe impoſſibile alij rei cui obligatus ē.
Impoſſibile eſt autem vnū virum equaliter
eſſe obligatū pluribus mulieribus ſicut vni
ſoli. Dictat etiā ratio viruꝫ ad hoc debere tē
dere: vt in domo ſua ſit pax: quā multū impe
diret vxorum pluralitas: eo ꝙ vir non poſſet
cuilibet ad votū ſatiſfacere: ⁊ ſuſpicaretur v⸗
na plus diligi aliā ꝙ̄ ſe. ⁊ ſic certarent contra
virū adinuicem. Unde ⁊ in veteri ⁊ in noua
lege determinatū eſt ꝙ erit vna vnius: q̄ v⸗
trobiq̨ ſcribit̄. Propterea relinquet homo pa
trem ⁊ matrem ⁊ adherebit vxori ſue: ⁊ erunt
duo in carne vna. Jus inſuper naturale eſt:
ꝙ nō faciat alij quod ſibi non vult fieri: vir au
tem nō vult ꝙ vxor habeat alium virū: nec er
go velle debet aliā habere vxorem cū in tali
actu ad paria iudicantur. Et hoc naturaliter
impreſſum eſt in humana natura: qđ patet ex
eo q̄ in matrimonio quidā amor eſt ſingula⸗
ris quo naturaliter omnis vir zelat vxorem:
ꝙtum ad hoc vt nullū diligat in actu illo ſicut
ipm diligit ⁊ econtra. Et ideo vt ibidem dicit
Bonauen. Stante natura nunq̄ fuiſſet ibi⸗
deꝫ cōmunitas etiā ſi cetera facta fuiſſent: cō⸗
munia: ſimiliter adueniente charitate que fa⸗
cit oīa cōmunia: vxorem nunq̄ facit cōmunē
propter priuatū amoreꝫ qui debet eſſe in ma
trimonio: qui etiā eſt ſacramentū illius amo⸗
ris quo deus zelat animā: vt nolit aliquē tan
tū diligi quantū ſe: ⁊ hac de cauſa ſe virū vel
ſponſum anime frequenter in ſacra ſcriptura
nominare voluit: ⁊ in hoc patet ſapientia dei
que ſe nobis in nobis oſtendit: ⁊ nobis ipſis o⸗
ſtendit in ſubditis creaturis quid agere debe
amus. Patet igit̄ ex dictis ꝙ eſt contra legeꝫ
nature plures habere vxores ſimul. ¶ Secū⸗
do queri poteſt: vtrum igit̄ aliquando licuit
ex diſpenſatiōe diuina plures habere vxores
preſertim cum .j. Regū .j. legitur ꝙ Helcha⸗
na duas habuit vxores ſcꝫ Annā ⁊ Phenen
nam: nec tamen ꝓpter hoc in ſcriptura repre⸗
henditur: cū tamen cōditor nature merito nō
faceret contra naturā: imo contra propriā in
ſtitutionem: cum enī matrimoniū inſtitueret
dixit. Et erunt duo nō tres vł quatuor in car
ne vna. Ad hoc dicendū ſm̄ Bonauē. in .iiij.
diſt. xxxiij. ꝙ licet deus non facit vel diſpen⸗
ſat contra ius nature: qđ ordinat in ipm ſed
bene diſpenſat ꝯtra ius nature qđ ordinat in
proximū: nō tamen proprie facit ꝯtra ius ſed
ſupra: q̄ recta ratio ſic dictat hoc nō eſſe faci
endū: vt tū dicat in eius oppoſito deo eſſe o⸗
bediendū. Deus ergo cū patribꝫ diſpenſauit
⁊ eo mō ⁊ cauſa quibꝫ licuit. Pro quo ſciendū
ꝙ ad hoc ꝙ aliqua diſpenſatio debite fiat ⁊
ea quis cōuenienter vtat̄ quatuor erūt ꝯcur⸗
rentia ſcꝫ cōgruitas: neceſſitas vtilitas ⁊ ho⸗
neſtas: q̄ ſimul in hoc caſu reperiunt̄. ¶ Pri⸗
mo nanq̨ tēpus illud ꝯgruū fuit diſpenſatiōi.
q̄ tempus fuit figure. Et q̄ xp̄s per baptiſ⸗
mū generare debuit liberos ⁊ filios tā in ec⸗
cleſia catholica ꝙ̄ etiā in hereticis diuerticu
lis non in figura ꝑcedere doꝫ matrimoniū ſiue
generatio ex libera ⁊ ancilla. Et rurſus: qm̄
inter illos q̄ ab hereticis baptizant̄ ⁊ q̄ here
ſim ſequunt̄ quidā ad eccleſiā reuertunt̄: iō
vtriuſq̨ figura ꝑceſſit: primi in iſmahele: de
q̊ dicit̄ Geñ. xvj. Ejce ancillā ⁊ filiū eius: ſe
cūdi in ancillis Jacob: quarū filij ſunt inter li
beros cōputati. Sed illa ꝯgruitas nō ſe extē⸗
dit ad tp̄s nature inſtitute nec grē: q̄ nō erat
tunc tēpus figure niſi tantū tēpore legis mo⸗
ſaice. ¶ Secūdo vero in tēpore illo neceſſa⸗
ria fuit hmōi diſpenſatio: q̄ tūc pauci fuerūt
deū colentes: vt igit̄ diuinus cultus nō peri⸗
ret. neceſſe fuit vt filios multiplicarēt ad quā
multiplicationē plures vxores erāt accipien⸗
de: q̄ neceſſitas ceſſauit tā in lege nature ꝙ̄
etiā in lege gratie. ¶ Tertio proinde ſuade⸗
bat vtilitas: q̄ parentes filios erudiebāt: ⁊ fi
lij mores parentū ſeruabāt: ⁊ ideo ꝙ̄to plu⸗
res genuerūt filios: tanto dei cultus erat cele
brior: ⁊ ſic erat vtile multos generare. Sed
hec ratio ſe nō extendit ante tp̄s Abrae: quia
ante non multiplicabant̄ ad dei cultū ſed ad
malū: eo ꝙ imitatores erāt paternoꝝ ſcelerū
quapropter deleti ſunt cū terra. ¶ Quarto
deniq̨ excuſabat honeſtas: q̄ nō affectu libi⸗
dinoſo ſed caſto: nec affectu adulteri: ſed ma⸗
riti etiā cōcubinas cognoſcebāt. In cuiꝰ ar⸗
gumentū de Abraā dicit̄ ꝙ nō ipſe ancillam
accepit ſꝫ vxori obediuit ⁊ ei in ea debitū red
didit ac affectu viri cognouit. Ceterum rōne
huius honeſtatis dicta diſpēſatio ſe dūtaxat
ad illos extendit in lege veteri: q̄ vxoribꝫ ⁊ cō
cubinis tēperanter ad dei cultum multiplicā
dū vti ſciebāt ⁊ volebāt: alit̄ ei eis diſpenſa⸗
tio nō valebat. ¶ Et ſi q̄rit̄ q̄liter iſta diſpē⸗
ſatio fuit facta cū nihil de ea legit̄ expꝛſſū in
ſcripturis. Ad h̄ rñdet ibidē Rich. ꝙ h̄ ꝑce⸗
ptū de nō habendo ſimul plures vxores non
erat niſi legis nature q̄ ſcripta eſt in corde: et
ideo ſufficit diſpēſatio facta ꝑ inſpirationē in
ternam q̄ facta fuit patriarchis ⁊ prophetis
explicite ſꝫ minoribꝫ iplicite. Precipue tū vt
dicit ibidē Bonauē. facta ē illa diſpēſatio per
diuinā inſpirationē abraā ⁊ Dauid: qñ chri⸗
ſtū de eoꝝ ſemine naſciturū recipiebāt in ꝓ⸗
miſſione: ⁊ q̄ iſti erāt tanq̄ capita pp̄loꝝ et
imitandi tāq̄ ſancti: iō intellexerunt recte diſ
penſationē hāc ad oēs extēdi q̄ erāt imitato⸗
res eoꝝ in caſtitate: vnde ⁊ mos fuit ex h̄ in
troductus durās vſq̨ ad aduentum chriſti:
Sed tunc ceſſauit: qa tūc ceſſauit neceſſitas
⁊ congruitas: verūtamē nō omnibꝫ licuit in
lege veteri accipere ſimul plures vxores: ſꝫ
quibus licuit ſolum ex reuelatiōe diuina li⸗
cuit q̄ fuit ꝑ inſpirationē: vt extra de diuor. i
c. gaudemus. ſubdit̄. nec vnq̄ vlli licuit plu⸗
res inſimul vxores habere niſi cui fuerit di⸗
uina reuelatione ꝯceſſum: ꝑ quā ſicut Jacob
a mendacio: Iſrahelite a furto: Samſon ab
homicidio: ſic ⁊ p̄riarche et alij viri iuſti qui
plures legūtur ſimul habuiſſe vxores ab ad⸗
ulterio excuſantur: hec ibi. Alijs autem pro⸗
hibitum erat q̄ ſcꝫ in matrimonio nō q̄rebāt
diuinum honorē ſed ꝓpriā voluptatē. Hinc
ꝑcipitur Deut. xvij. Nō habebit vxores plu
rimas q̄ illiciāt eius animū: cū tamē Dauid
decem vxores legit̄ habuiſſe .ij. Regum. xv.
vnde dicit ibidem Lyra ꝙ nō inhibetur ſim⸗
pliciter pluralitas vxorum. ſꝫ taliū q̄ illicerēt
animum regis ad nimiā carnalitatē ⁊ potiſ⸗
ſime aligenarum que traherent ad idolatri⸗
am: ſicut accidit in Salomone. De quo dici
tur .iij. Reg. Cumq̨ iam eſſet ſenex: depra⸗
uatum ē cor eius ꝑ mulieres vt ſequeret̄ de⸗
os alienos. De hoc. xxxij. q. iiij. c. ſalomon.

¶ Tertio queri pōt: vtrū adulteriū ē ma⸗
ximum peccatorū: p̄ſertim cū: xxxij. q. vij. dici
tur. ca. quid in omnibus peccatis eſt adulte⸗
rio grauiꝰ: ſecūdum nanq̨ in penis obtinet
locum: quem quidē primū ſcꝫ locū illi habēt
qui errant a deo. i. heretici: etiam ſi ſobrie vi⸗
xerint ſcꝫ quantum ad exterioreꝫ hominē: in
cuius etiam argumentū nullū peccatum oc
cultum in lege veteri tam rigoroſa examina⸗
tione inueſtigabat̄ ac obprobrioſa pariter ⁊
miraculoſa animaduerſione diuinitus punie
batur ſicut adulterium prout indicat lex ze⸗
lotypie de qua videbitur poſtea: ſi vero ma⸗
nifeſtum erat tunc lex ꝑcipit ambos interfici
dicitur eñi Leuit̄. ij. Si mechatus fuerit q̄s
cum vxore alteriꝰ ⁊ adulterium ꝑpetrauerit
morte moriatur mechus ⁊ adultera. Ad h̄
dicendum ꝙ eſt adulteriū ſimplex: cum. ſ. ſo⸗
lutus vel ſoluta accedunt thorum alterius.
Et eſt adulteriuꝫ duplex cū ſcꝫ vxoratꝰ acce
dit ad vxorem alterius: ⁊ hoc grauius ē. Di⸗
cit enim Auguſtinus de adulterinis ꝯiug.
⁊ ponitur. xxxij. q. vij. in. ca. quemadmodum
.§. ſūt enim: ꝙ grauius peccat qui vxorē hñs
ad coniugem ꝓximi accedit: ꝙ̄ qui non hñs
vxorem thorū alterius violat. In vtroq̨ ta
men adulterio plura peccata enormia com⸗
mitti poſſunt ⁊ peccatorum occaſiones infini
te prodeunt: propter quod adulterium reddi
tur tam horrendum ⁊ deteſtabile: vnde inter
alia ꝑcipue duodecim pctā crimialia cōmit⸗
ti poſſunt. Primū eſt execrabile furtū pſona⸗
rū q̄ ſubtrahit ꝓprio viro corpus ſuū illđ cōi⸗
cans alieno. Plures nanq̨ viri potius ſe ꝑ⸗
mitterēt exheredari ꝙ̄ vxorē ſuā ab alio pol⸗
lui ſinerēt: qua ꝓpter plerūq̨ viri vindicte cu
pidi ꝓprias vxores interficerēt: vnde ſola ſu⸗
ſpitio de adulterio reddit vxorem viro odio
ſam ⁊ econuerſo. Uerum etiā ſi ꝑciperet ꝙ
ante matrimoniū ab alio cognita fuiſſet. Et
illa fuit vna potiſſima cā ꝙ eā dato libello re
pudij dimittere poſſet de domo ſua. Hinc di
cit̄ Deutero. xxiiij. ꝙ ſi vxor nō inuenerit gra
tiā ante oculos viri ꝓpter aliquā feditatē: vbi
habet̄ in hebreo ꝓpter rem turpē: ⁊ ſic pōt in⸗
telligi de fornicatiōe que tū humano iudicio
ꝓbari non poſſet. Repudiū ergo ꝑmitteba⸗
ad duriciā cordis iudeorum: ne vxores odio
ſe interficerentur nō tamen tanq̄ licitum ſed
ad ꝑcauēdum maius malū: ſi vero ſperabat
ſe poſſe probare tunc accuſabat eam: vt dici
tur ibidem. c. xxij. Si duxerit vir vxorem et
poſtea eam odio habuerit qđ potuit eſſe iu
ſte: ⁊ tunc mulier erat punienda: vel iniuſte
et tunc vir erat puniendus: queſieritq̨ occa⸗
ſiones quibus dimittat cauſa obijciens ei no
mē peſſimum ſcꝫ eaꝫ cōmiſiſſe adulteriū: nō
quideꝫ poſt acceptionē eius in vxorē ſꝫ poſt
affidationem. Et ſequitur pena tam vxoris
delinquētis ꝙ̄ viri iniuſte calumniam impo⸗
nentis. Furtum autem predictum duplicatū

cum viro vxorato luxuriam perpetrat etiam ſi vtrū𝔮 occultum pſeuerat. ¶ Secūdū peccatū ē odiū qđ ſuſcitat inter ſe ⁊ maritū ſuū: nō ſolū em̄ ex manifeſta cognitiōe ſ𝔷 etiā ex violēta ſuſpitiōe talis adulterij: oriunt̄ in viro rācor: amaritudo: inuidia odiū: optiones mortis: cōtentiōes: detractiōes: īproperia et multa ſimilia. Silr̄ ⁊ odiū qđ excitat in viro ꝯtra mechū diuerſas machinationes: cuius itinera ſepius obſeruat ad interficiendū vel ſaltē enormiter ꝟberandū. Quot em̄ hoīes ꝓpter crimē adulterij ſe mutuo pemerunt q̄s explicet: marit⁹ adulterij morte exoptat ne tā to diutius obprobrio ſubiaceat: mech⁹ ecōtra viri morte affectat vt ſic abuſum libidinoſe mulieris liberius poſſideat. Vñ legit̄ de vxore Hydene regis francoꝝ: q̄ ꝓpriū maritū occidi fecit vt libere adulterari poſſet.

¶ Tertiū pctm̄ eſt piuriū in ſeipa q̄ diu adulteriū nō fuerit oino manifeſtū: ita q̄ aliq̄ tergiuerſatione negari poteſt: tūc enim interrogata cogitur ex verecundia reſpondere mendacia ⁊ incidere infinita periuria: tunc enim piurium quaſi nullum peccatum reputat: vt ſic ſaltem humanam confuſionē euadat: ⁊ h̄ tangitur Prouer. xxx. vbi dicitur. Tria ſunt difficilia mihi ⁊ quartum penitus ignoro: viam aquile in celo: viam colubri ſuper terra𝔷 viam nauis ī medio mari: ⁊ viam viri in adoleſcentia. Talis eſt et via mulieris adultere q̄ comedit id eſt fruitur adulterinis complexibus ⁊ tergēs os ſuum ſc𝔷 cum periurioſe excuſando dicit non ſum operata malum. Similiter illi cum quo perpetrat adulterium occaſionem dat infinitorum periuriorum: quorum omniū ⁊ ipſa rea tenebit̄. Quartū peccatum eſt ſacrilegium: cōmittit em̄ ſacrilegium eo q̄ violat eccl'ie ſacramētum ⁊ frangit fidem in matrimonio preſtitam: vnde ſacrilegus ⁊ hereticus diceret̄ qui ſacramētū eccleſie pedibus conculcaret: ⁊ hoc vtri𝔮 ſacramentum matrimonij ſm̄ apoſtolū magnū eſt

¶ Quintū peccatū eſt dilapidatio tēporaliū rerum quas furtim ſubtrahit a marito proprio ꝯferendo eadem adultero: vel ſaltē ab adultero clam recipit talia quaſi preciū ſcorti depauperans vxorem illius ⁊ filios vel heredes: ⁊ ſic committit furtum rerū tp̄alium.

¶ Sextū eſt irreparabile obprobriū liberorū adultere: q̄ per hoc minus derogat filijs legitimis. Vnde dicitur. Prouerb. vj. Nō grādis eſt culpa cum quis furatus fuerit. ſ.

reſpectu adulterij. Sequitur. Qui aūt adulter eſt ꝓpter inopiā ꝑdet animā ſuā turpitudinē ⁊ ignominiā cōgregabit ſibi ⁊ obprobriū illius nō delebit̄ ſc𝔷 in filijs. Qđ ei abꝓpriū maius q̄ matrē habere adulterio diffamatā? Plus tñ derogat hmōi ſpurijs de q̄bꝫ Sap. iij. Filij adulteroꝝ in ꝯſūmatiōe erūt ⁊ ab iniq̄ thoro ſemē exterminabit̄: ⁊ ſi q̄dē longe vite erūt in nihilū ꝯputabunt̄: ⁊ ſine honore erit nouiſſima ſenect⁹ eoꝝ. Seq̄t̄: Nationes em̄ inique dire ſūt ꝯſūmatiōes: ¶ Septimū eſt ꝯfuſio ⁊ offenſio viri ⁊ oīm parentū fratrū ⁊ ꝓpinquoꝝ: q̄s oēs inexplebili obcecata libidine contēnit ⁊ eoꝝ reuocationes vilipendit. Sed q̄d mirū cum legit̄ de Medea que patrem ſuū regē Dech em fugiēs cū adulterio ſuo Jaſone: fratrem ſuū abſinthiū ſecum duxit vna cum patris diuitijs. Et cū patrem inſequentē videret: fratrē ſuum per membra diuiſit ac in via patris ꝓpinquātis proiecit: qui tantum in membris filij colligēdis tardauit: q̄ filie ſpacium ad nauē fugiendi dedit: ſic𝔮 cum adultero euaſit nauigio.

¶ Octauum eſt obliuio timoris dei in oībus agendis: ita q̄ dicit̄ ad diuinū contemptum eo q̄ ꝑuenit in ꝓfundum malorū. Nullū em̄ facinus iam abhorret vt ſic ꝯſequatur quod affectat. Expertum eſt em̄ q̄ quādo𝔮 veneno tam comparē q̄ proles extinguerent: vt vel talibus medijs ad cōcupitam fruitionem adulterinam liberius peruenirent. Maxime vero conſurgunt optiones multimode mortis ex vtra𝔮 parte ꝓpinquoꝝ ⁊ amicorum.

¶ Nonū eſt cōmune ſcandalū totius terre: ⁊ ꝓuocatio omnium vel ad blaſphemiā vl' ad imitationem: cū tñ ſcandalū actiuum ſit mortale peccatum: vt par𝔷 ſcđa ſcđe. q. xliij: etiam ſi quis ſcandalizauerit vnum de puſillis qui in chriſtum credunt expedit ei. ⁊c. Ex h̄ eni𝔷 ſcandalo ſequuntur infinite detractiones: oblocutiones: ⁊ ſimilia. ¶ Decimum eſt ſuppoſitio part⁹ alteri: cum ſc𝔷 viro ſuo ſupponit partum alienū tanq̄ filiū legitimū in quo caſu vix ab aliq̄ confeſſore licet experto dari poteſt ſanum conſilium: vel quia adulteram manifeſtat in obprobrium non ſolu mulier𝔶 ſed etiam viri ⁊ filiorum ac omniū amicorū: vel ꝑmittit ſpurium accipere alioꝝ hereditatem: vel deni𝔮 contrahere permittit cum ſorore fratre vel ſimilibus. De quo caſu vide in precepto ſeptimo ſermone: lxv. ¶ Vndecimum eſt inceſtus cū conſanguinea vl' affini

qui ſepius concurrit cū adulterio ⁊ hoc peccatum in ſe grauius eſt q̄ adulteriū vt poſtea videbitur. ¶ Duodecimū peccatum eſt rapt⁹ vel violenta oppreſſio: quod vtri𝔮 peccatu𝔷 quando𝔮 ſimiliter concurrit multū quia aggrauare dinoſcitur: Inſuper reſtant adhuc multa peccata ſpecificanda: de quibus gratia breuitatis ſuperſedeo. Sicut ſunt ficte cōfeſſiones: indigne ſacramentoꝝ ſuſceptiones dierum ſolenniū violationes: fetuum oppreſſiones. ſterilitatum procurationes ⁊ multa ſimilia. A quibus nos preſeruet dominus noſter ieſus chriſtus. Amen.

¶ De pena adulterij ⁊ lege zelotypie ac de multiplici adulterio qđ cōmittitur cū vxore ꝓpria ex nimio amore ⁊ libidinis ardore. ¶ Sermo ij.

Non mechaberis. Exodi. xx.

n Viſo vtcun𝔮 de grauitate adulterij. Jam de pena pro eodem taxata breuiter videamus. A Pro quo ſciendum q̄ ſi in adulterio fuerint aliqui legitime deprehenſi: tunc contra illos ponit̄ pena mortis. Leuiti. xx. vbi dicitur. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius ⁊ adulterium perpetrauerit cum vxore proximi ſui: morte moriatur ⁊ mechus ⁊ adultera. Si vero fuit adulterium occultum ita q̄ non poterat legitime probari: vel ſi ſaltem erat ſuſpitio de adulterio: tunc ad amouendā talis ſuſpitionis incertitudinem: ordinata fuit a domino lex zelotypie. De qua habetur Numeri. v. vbi dicit̄. Vir cuius vxor errauerit: maritum𝔮 contēnens dormierit cum altero viro: ⁊ hoc maritus deprehendere non quiuerit ſed latet adulterium: ⁊ teſtibus argui non poteſt: quia non eſt inuenta in ſtupro: ſi ſpiritus zelotypie concitauerit virum contra vxorem ſuam: que vel polluta eſt vel falſa ſuſpitione appetitur: adducet eam ad ſacerdote𝔷: vt ſcilicet ſacerdos pro ea ſacrificium offerat deo ad inueſtigandum ſuſpitionis certitudine𝔷. Erat igitur oblatio decima pars ſate farine: non quidem ſimile que eſt farina delicatiſſima ⁊ purgatiſſima ſicut in alijs ſacrificijs nec tritice ſed hordeacee: quia vt ibi dicit Rabbi Sa: Hordeum eſt pabulum iumenti: cui aſſimilatur adultera: nec fundent ſuper eam oleum quod eſt fomentū luminis: quia cōmuniter adulterium fit in tenebris: nec imponet thus quod ſignat deuotionem: q̄ ſacrificium hoc offert̄ ex adulterij ſuſpitione nō ex deuotione ⁊ hoc ſubditur cum dicitur: quia ſacrificiū zelotypie eſt ⁊ oblatio inueſtigans adulterium. Sacerdos igitur ſtatuet mulierem corā domino ſc𝔷 ad temptandū ſi ex terrore confiteretur adulteriu𝔷. aſſumet𝔮 aquā ſanctā: vbi dicit Rabbi Salomon q̄ vocatur ſancta: quia ſumebatur de labro eneo facto de ſpeculis mulieru𝔷 deuotarū: de quibus latius patet alibi: ⁊ fundens aquam in vaſe fictili ponet illud in manibus eius ⁊ pauxillū terre de pauimento tabernaculi ſumens mittet in aquam: in ſignu𝔷 q̄ ſacrificium fiebat pro vili cauſa. Et diſcooperiet caput mulieris ad maiorem eius cōfuſionem. Et ſcribit ſm̄ Joſephū in membrana nomen dei tetragrāmaton: faciens eā iurare ſuper illud q̄ nihil viro ſuo nocuit in his que ſibi obijciunt̄. Vnde membrana proprie eſt ala veſpertilionis ⁊ hic aſſumit hoc vocabulum per ſimile ad deſignandū vile pergamenū. Porro ſi vir illius non erat contentus cum iuramento vxoris: tūc ſacerdos in facto procedens in eadem membrana ſcripſit maledictiones ſequentes prius tamen verbis incipiens ab innocentia mulieris: quā quilibet ꝑlatus deſiderare debet ⁊ nō culpam. Si inquit non dormierit vir tecum ⁊ ſi non polluta es deſerto viri thoro nō te nocebunt aque iſte amariſſime in quas maledicta cōgeſſi: ſin autem declinaſti a viro tuo at𝔮 polluta es ⁊ concubuiſti cū altero viro his maledictionibus ſubiacebis. Det te dñs in maledictionē exemplū𝔮 cunctoꝝ: id eſt omnes te videntes tibi maledicant: ⁊ alie mulieres exemplo tuo territe adulterari formident. Et tunc ſpecificat dicens. Putreſcere faciat deus femur tuū hoc enim membrū primo denudat̄ ad adulteriū: ⁊ tumens vterus tuus dirūpatur: quia circa vmbilicū in mulierib⁹ viget luxuria. Et dicet mulier: amē amē. Deinde ſacerdos abraſit omnē membrane ſcripturā in aquis: vt dicit magiſter in hiſtorijs: ⁊ dabat mulieri bibere etiā violenter ſi nollet accipe prius tñ de manu mulieris ſacrificiū zelotypie tollens ⁊ leuās corā dño ponens𝔮 ſuꝑ altare vt ſic fieret exauditio in oblatiōe ad abſoluendū innocentē ⁊ ꝯdēnandū nocentē. Poſtq̄ ergo bibit de aqua illa ſi rea fuit adulterij ptranſierūt eā aque maledictiōis ⁊ inflato vētre cōputruit femur eius: erat𝔮 mulier ī maledictionē

⁊ in exemplū omni populo. Et dicit magiſter
in hiſtorijs: ꝙ vterus tumebat in hydropiſim
nō tn̄ ſtatim ſed paulatim vſq; ad decē mēſes
donec tandē dirumpereť: ꝙ ſi polluta nō fue
rat: inueniebať innoxia manifeſto iudicio: q2
ſi fuerat ſterilis fiebat fecūda ⁊ pariebat ma-
ſculū menſe. x. Dicunt etiā quidam doctores
hebrei: ꝙ virtute illius aque cōcipiebat etiaʒ
abſq; virili ſemine: ⁊ hoc erat vnū de miracu
lis ꝑmanentibus ſicut de fuit deſcenſus māne
per. xl. annos: ac ꝓtectio nubis ⁊ ſimilia. Pre-
dicte aūt aque dicebanť ſancte ꝓpter nomen
dn̄i dilutū in eis. Dicebanť etiā maledicte ꝓ-
pter maledicta in eis congeſta. Dicebanť ſi-
militer amariſſime: ꝓpter effectū qui qn̄q; ſe-
quebať. Et talis lex a dn̄o fuit introducta ad
duritiam cordis viroꝝ: ſicut libellus repudij
fuit ꝑmiſſus: eo ꝙ prompti fuerāt ad effundē
dum ſanguinē. Ecce quanta diſtrictione ma-
ledictū adulteriū occultū inueſtigabať: quan
ta cōfuſiōe ⁊ maledictiōe a ſummo iudice pu
niebať: vt ſic oſtenderet in eo non ſolū multi-
forma ſed ⁊ deteſtabilia ꝑpetrare crimina ac
redūdare diſcrimina nō ſolū in ſe ſed etiā in
alijs ⁊ ꝑſertim in viro. Dicit eni Hiero. ſup
ep̄lam pauli ad Corin. ⁊ poniť. xxxij. q. ij. ca.
In cōiugio quis poſitus quecūq; peccata fe
cerit nō propriā infuſcant coniugē ſed fornica
tio etiā vxorē coinquinat: vt iā non ſit viro ſuo
licita ſed adultera: q2 vir perdit ius petendi
debitū: ſic econtra virū coinquinat vxoris for-
nicatio ſi poſt adulteriū eam cognouerit: ita
ꝙ ad officiū eccleſiaſticū ordinari nō poterit
eo ꝙ bigamus effectus eſt: vt pꝫ. xxxiij. di. c. ſi
cuiꝰ vxor eſt: ⁊ c. ſe. Deniq; rigor ⁊ ſeueritas
diuine vindicte pro hoc ſcelere ſatis ꝑpendi
pōt in punitione Dauid: adulteriū quidē cō-
mittentis ſed humiliter penitentis: cui poſt rn̄
ſum propheticū. Dominus quoq; tranſtulit
peccatū tuū: ſcʒ quantū ad culpā eam remit-
tendo ꝓpter contritionē: ⁊ q̄ʒtum ad penā eaʒ
temperando: ne corporaliter moreretť per di-
uinā vindictam ſicut dignus erat ſm legem.
¶ Quadruplici tn̄ vindicta deo diſponente
punitus eſt. Primo in morte filij cōcepti in a-
dulterio: nec poterat dauid humili penitētia
in cinere ⁊ cilitio vitā ipſius a domino preci-
bus impetrare: eo ꝙ blaſphemare inimicos
nomen domini in reprobatiōe Saul ⁊ electi
one Dauid in regē: qui tamen ſatis peiora fe
cit q̄ʒ Saul. Secūdo in morte filioꝝ alioꝝ:
Abſalon eni occidit Amon. Joab Abſalon.
Salomon Adoniā: vnde proſequiť ibidē ꝓ-
pheta. Quāobrē nō recedet gladius d̄ domo
tua. Tertio in ꝑſecutione qua ꝑſecutus eſt eū
filius ſuus Abſolon diuino iudicio: ſicut p̄di-
xerat Nathan ꝓpheta in perſona dn̄i. Suſci
tabo ſuper te malū de domo tua. Dicit enim
Grego. ꝙ pro peccato Berſabee inſurgenteʒ
cōtra ſe filiū fugiens: reduxit ad animū malū
qd̄ fecit: ⁊ cōtumelioſa verba Semei nō tam
cōuitia q̄ʒ adiutoria eſſe credidit: quibꝰ ſe pur
gari ſibiq; miſereri poſſet iudicauit: hec ille.
Hinc volenti Semei maledicentē interfice-
re ꝓtinus inhibuit dicens. Dimitte eū vt mi-
hi maledicat iuxta preceptū dn̄i ⁊c. Quarto
in violatione vxoꝝ ſuarū: ⁊ hoc a ꝓprio filio.
vnde ſubdiť ibidem. Et dormiet cū vxoribꝰ
tuis in oculis ſolis huius: id eſt manifeſte co-
rā omnibus vt ſic in quo peccauit in eodē pu-
nireť. Et hec quidē dicta ſufficiant de adulte
rio qd̄ fit ꝑ acceſſum ad alienū. B Prete-
rea pōt etiā adulteriū cōmitti multis modis
in vxore propria: q̄ ſcʒ adulteria duplicē ha-
bent originē: ſcʒ nimius amor vxoris: ⁊ nimiꝰ
ardor libidinis ⁊ talis in ſcriptura vocatur a-
mator ardentior. Unde dicit Hieronymus. ⁊
ponitur. xxxij. q. iiij. c. origo quideʒ honeſta eſt
amoris: ſed magnitudo deformis: nihil auteʒ
intereſt ex qua honeſta cauſa quis inſaniat.
Unde Scotus in ſententijs. Adulter eſt in-
quit in ſuam vxoreʒ amator ardentior. Et in-
fra. Nihil eſt fedius q̄ʒ vxoreʒ amare quaſi a-
dulteram. ¶ Primū igitur adulterij genus in
in coniuge propria eſt: cū queruntur venena
vel adinuentiones ſterilitatis. De veneno au-
tem diciť. xxxij. q. ij. ⁊ ſunt verba Auguſtini ⁊
de nuptijs ⁊ cōcupiſcentijs: vnde diciť ibideʒ
c. Aliquando eouſq; peruenit hec libidinoſa
crudelitas vel libido crudelis: vt etiā ſterilita
tis venena procuret: ⁊ ſi id eſt q̄ʒuis nihil va-
luerit ꝙ cōceptos fetus infra viſcera aliquo
modo extinguat: volendo ſuā prolē ꝑus inte-
rire q̄ʒ viuere: aut ſi in vtero viuebat occidi
anteq; naſci. Prorſus ſi ambo tales ſunt: con
iuges nō ſunt. Glo. id eſt iura coniugij nō ſer-
uant: nec excuſantur a peccato pro carnali cō
mixtione vt coniuges: ⁊ ſi ab initio tales fue-
runt: non ſibi per connubiū ſed ꝑ ſtuprū poti-
us cōuenerunt. Glo. nota ꝙ coniuges nō ſunt
qui eo animo coniuncti ſunt vt prolis gene-
rationem impediant. Sequiť. Si aūt ambo
nō ſunt tales audeo dicere. Aut illa quodam
mō eſt mariti meretrix id eſt digna pena qua
aliqua meretrix: digna eſt: aut ille adulter v-
xoris: id eſt dignꝰ pena qua aliquis adulter
dignus eſt. Nimirū: cum vterq; iudicetur ho
micida ſi fetus formatus ⁊ animatus erat:
vt pꝫ ibideʒ in. c. ſequentibus: ⁊ latius ſupra
de homici. De adinuentionibus vero inueni
tur in lege veteri: ſcʒ Gen̄. xxxviij. ꝙ Her ꝑmo
genitus Jude neq; fuit in conſpectu domini
vbi dicunt doctores hebrei ꝙ ad vxorem ſuā
afficiebatur libidinoſe: ⁊ ideo precauebat ne
impregnaretur: ſemen fundens extra vas de
bitum: ne ſcʒ ex impregnatione minuereť eius
pulchritudo ſeu fruſtraretur ad tempus eius
cōcubitum: qua propter diuino iudicio mul-
ctatus: inuentus eſt apud eam mortuus vt
dicit glo. Similiter ⁊ frater eius ſemen fun-
dens ſuper terram eo ꝙ primogenitus filius
aſcriberetur fratri defuncto non ſibi: percuſ-
ſus a domino miſerabiliter interijt. Secun-
dū vero adulterij genus exercetur in deteſta-
bili peccato contra naturam: quo quis abu
titur vxore propria. De quo diciť. xxxij. q. vij.
in. c. adulterij malum: vbi ſubditur. Illud qd̄
contra naturam eſt execrabiliter fit in meretri
ce: ſed execrabilius fit in vxore. Nimirum cū
in hoc nimiū deroget ſacramento matrimo-
nij ⁊ coniugis honeſtati: de vxore meretriceʒ
abominatiſſimā faciens. Dicit enim Rich.
ſuper. iiij. di. xxxviij. in expoſitione litere: ꝙ q2
quo ad vſum contra naturam non nō vxor
viro conceſſa: ⁊ qui magis tenetur vir caue-
re maluʒ vxoris q̄ʒ alterius mulieris: ideo cū
ad vſum contra naturam nulla mulier viro
ſit conceſſa: plus peccat vir in vtendo contra
naturam vxore propria q̄ʒ meretrice: hec ille.
Unde ſm Hug. Si vir polluerit vxorem ex-
tra clauſtra pudoris dimitti poteſt talis vir
ſi ipſa non fuerit inculpata ſed violentata ſom
no decepta: vel huiuſmodi: quod etiam patet
xxxij. q. vij. c. omnes accuſationes: tam in tex.
q̄ʒ in glo. Et additur in glo. ꝙ credit virum
poſſe dimitti eo ꝙ polluit ſeipſum manibus ꝓ-
prijs: quidam tamen alij contrarium tenent.
Si vero cōſuetudinarie hoc faceret: ſine pre
iudicio credo ꝙ tunc dimitti poſſe: multo ma-
gis autem ſi contra voluntatem vxoris eam
pollueret manibus: ſicut legitur in li. Apū. vt
patet infra ſermone. ix. eiuſdem p̄cepti. ¶ Ter
tium aūt genus adulterij cōmittitur vxorem
cognoſcendo modo indebito: cum libidinoſo
non ſufficit modus quem natura determinat
vt mulier in dorſo iaceat vir autem in ventre
incumbat eiuſdem: qui modus eſt naturalis q̄
melius et facilius mulieres cōcipiunt: quem
modū quidam cauſa maioris voluptatis p̄ter-
mittunt modū inconſuetū adinuenientes: licʒ
vas debitū non omittentes: ⁊ tales vt fre-
quenter mortaliter peccant. Et ſm Alber. in
iiij. di. xxxj. ad minus eſt ſignū mortalis concu
piſcentie: vnde pro tanto diciť peccatū cōtra
naturam: quia mulier per illum modū nō po-
teſt tam faciliter cōcipere: propter qd̄ q̄ʒto ma
gis deuiat a modo naturali: tanto decernitur
maius eſſe peccatū. Unde refert Methodiꝰ
vnam eſſe inter cauſas diluuij ꝙ mulieres in
veſaniā verſe ſupergreſſe viris abutebantur.
Hinc etiā ſi vir talem vel ſimilem abuſum ex-
ercendū vxoreʒ ſuam vellet cogere violenter
vel ſaltem ſollicitare efficaciter: tunc ſm Pe-
trū de thareñ. vir poſſet dimitti q̄ʒtum ad co-
habitationē donec ſe corrigat. Et hoc manife
ſte patet. xxviij. q. j. c. vxor: ⁊ ca. idolatria: vbi
plane de hoc. ⁊ in glo. Si vero cognoſcit eaʒ
mō indebito nō ex libidine ſed ex neceſſitate:
quia pro tunc natura alium modū non admit-
tit: ⁊ hoc ad euitandā fornicationem in com-
pare vel ad procreandā prolem: nihilominꝰ
tn̄ peccat eam ſic cognoſcendo: nec eū neceſſi-
tas excuſat a toto ſed a tanto: quia modus ille
cognoſcendi cōtra modū nature rōnalis eſſe
dinoſcitur communiter impediens cōceptioneʒ
prolis. vnde reputať fornicatio in dicto. c. ido-
latria: quia ad hoc nō eſt inſtitutū matrimoni
um. ¶ Quartū proinde genus adulterij eſt:
cū quis tranſgredi nititur naturalem delecta-
tionē. Nam licet debitū modum ⁊ locū tene-
at: actum tn̄ ſic exercet quo luxurie libidinem
augmentare vel ſalteʒ prolongare valeat: qd̄
vtiq; ſignū eſt mortalis cōcupiſcentie ⁊ iudi-
catur adulteriū propter exceſſiuū ardorem li-
bidinis: vt pꝫ. xxxij. q. iiij. c. origo: vbi ſubditur
Adulter eſt amator in ſuā vxorem ardentior
nihil eni eſt fedius q̄ʒ vxorē amare quaſi adul-
teraʒ: vbi dicit glo. ꝙ amator ardentior diciť
cum tantū vxoreʒ diligit vt apud ſe diſponat
ꝙ ſi ipſa eſſet forte vxor alterius: non minus
ſecū carnaliter cōmiſceret. Et hic adulter di-
citur nō reatu criminis illius capitalis ſed ſi-
militudine adulterine libidinis. Nihil eni eſt
adeo licitū vt nō poſſit ꝑnicies irrogari. Nec
vſus rei cōdemnať ſed libido vt pꝫ. xlj. di. c.
quiſquis. Quidā aūt econuerſo erga coniugē
deficientes affectu amoris ⁊ inſanientes ap-
petitu libidinis vt optatum conſequanť effe-

ctum in actu cōiugali: ſuper aliū magis amatū cogitant vt ſic maiorē libidinis delectationem cōcipiant. Quid tales niſi cōcubitus adulterinos ꝑpetrare dixerim: ꝓſertim cum ⁊ ſola volūtate perpetrat̃ adulteriū. Inde dicit Augu. ⁊ ponitur .xxxij. q. v. ca: qui viderit mulierē ad concupiſcendū eam iam mechat⁹ eſt eam in corde ſuo: qꝛ enī greco vocabulo aduler mechus dicit̃: cum non aliena cōiunx ſed mulier videri prohibet̃: aperte veritas oſtendit: qꝛ etiā ſolo viſu cū turpiter vel īnupta cōcupiſcit̃ adulteriū perpetrat̃. Glo. hoc eſt verum in cōiugato: imo ſine viſu ſola cōcupiſcentia facit reū adulterio. Dicit̃ enī de peni. di. j. c. Si cui etiā non cōtingat facultas concūbendi cū cōiuge aliena: planū tamen ſit eū aliquo modo cupere: ⁊ ſi poteſtas detur eſſe facturū: nō minus reus eſt ꝙ̃ ſi in ipſo facto deprehendat̃. ¶ Quintū itaq̄ genus adulterij cōmittit̃ in adulterinis blādiūs ⁊ meretricijs: ſcꝫ in tactibus euormibus: in aſpectibus turpibꝫ: in oculis libidinoſis: verbis luxurioſis ⁊ ſimilibus q̄ enarrare vetat humana verecūdia. De quibꝫ dicit Hiero. ⁊ ponit̃ .xxxij. q. iiij. c. liberoꝝ. Ergo vt diximus in matrimonio opera cōceſſa ſunt: voluptates aūt que de meretricū capiunt̃ amplexibus in vxore dānate ſunt: nimirū: cum dicit̃ in dicto. c. origo: ꝙ nihil fedius eſt ꝙ̃ vxorē amare quaſi adulteram. Sed de his meretricijs abuſionibus poſtea latius videbit̃. ¶ Sextū vero genus adulterij cōmittitur in nimia frequentatione libidinis: propter qḋ efficatius ꝑficiendū concupiſcentiā prouocant ⁊ inflāmant vtendo calidis ⁊ libidinoſis in cibo ⁊ potu: ſed ꝑ huiuſmodi ſumptionē potentiores ad actū venereū reddentes: vt ſe mutuo pluries cognoſcant: ac tā deteſtande turpitudini frequenti⁹ inſiſtant vires naturales penitus eneruātes que cuncta ſunt ſigna cōcupiſcentie mortalis vnde ſuper dicto. c. origo quidē honeſta erat amoris: dicit glo. ſcꝫ ſpes prolis ⁊ vitatio fornicationis: ſed magnitudo. i. immoderata exactio pro nimio ardore libidinis deformis. nihil aūt intereſt ex qua honeſta cauſa quis inſaniat. Unde talis exactio īmoderata graue peccatū: vt pꝫ .xxxij. q. ij. quicqḋ inter ſe ꝯiugati immodeſtū: glo. i. ſuperfluū: inuerecundum ſcꝫ per blanditias meretritias: fordidū ſcꝫ ſemen emittendo gerūt: vitiū eſt hoīm nō culpa nuptiarū. Unde ibidē. q. vij. c. nō ſolum: in fi. dicit̃. Sunt quidā qui ſicut animalia abſq̄ diſcretione indeſinenter libidini ſeruiūt: quos ego nec mutis pecoribꝫ cōparauerim. De quibus pſ. xxxj. Nolite fieri ſicut equ⁹ ⁊ mulus. Septimū deniq̄ genus adulterij cōmittitur: cū ex īpetu libidinis vilipendit̃ tp̄s in iure ꝓhibitū in diuerſis caſibus: prout diffuſe patꝫ in ſermonibꝫ de tribus partibus pnīe: ſermone. xxxvij. ꝓpter qḋ hic breuiter ptranſeo. ¶ Primus caſus eſt impregnatio: cū mulier incipit ꝓpinquare ad partū: vnde. xxxij. q: iiij. c. origo dicit Hiero. de cōiugatis. Innitent̃ ſaltē pecudes ⁊ poſtq̄ venter vxoris intumuerit nō perdant filios. Glo. pecudes enī poſt cōceptū non coeunt: nec mulier faciat copiā ſui corporis a cōceptione vſq̄ ad purificationē. Sequit̃ in glo. Perit enī partus ex frequenti cōcuſſione. Secundus caſus eſt purgatio poſt partū: vnde. v. di. precipitur. c. Ad eius vero concubitū vir ſuus accedere non dꝫ quouſq̄ qui gignit̃ ablactet̃. He igit̃ qui filios ſuos ex praua ꝯſuetudine ad nutriendū tradūt niſi ꝑius purgationis tp̄s tranſierit viris ſuis non debent cōmiſceri: hoc ibi. Et ergo ꝑcipue cauendū eſt infra tp̄s quindecim dierū poſt partum. Dicit enī Aug. Semen nō ſit mixtū ſanguine: qꝛ quādoq̄ filij moriunt̃ propter hoc. Et hoc eſt veꝝ ſi in. xiiij. diebꝫ poſt partū mulieri cōmiſceberis: ⁊ amplius nec filios nec filias procreabis eo ꝙ ſemen viri cū ſanguine mortificat̃. ¶ Tertius caſus eſt menſtruū naturale vñ in dicto. ca. ad eius: ſubdit̃: ꝙ mulieres cū in conſuetis menſtruis detinent̃ viris ſuis cōmiſceri ꝓhibent̃: ita vt illū morte lex ſacra feriat: ſi quis vir ad menſtruā mulierē accedat vt pꝫ Leui. vlti. Scotus in. iiij. dicit: ꝙ nec ibi mors infligebat̃ niſi pro pctō mortali. De cauſa illius ꝓhibitionis ⁊ pcti: gratia breuitatis hic ſupſedeo. ¶ Quartus caſus eſt tēpus ſacrū ſcꝫ tp̄s dierū ſolenniū: ieiunioꝝ: ꝓceſſionū letaniarū: q̄ ſunt tp̄s orationis. De hoc pꝫ. xxxiij. q. iiij. in multis capitulis: vñ cōcludit Aug. ꝙ ſi quis ſacris noctibus vel diebus aut tēpore ieiunij cōmiſcet̃ vxori: ille mortaliter peccat dūmodo temerarie fecerit. Dicit etiā Grego in dialo. ꝙ mulier in nocte delectatione victa ⁊ a viro cognita: de mane veniens ad ſolennitatē in eccleſia ſcti Stephani a diabolo fuit mox arrepta. ¶ Quintus caſus eſt ſacer locus vbi nec debet exigi nec reddi ſi pōt alius locus haberi ſm Alber. Sin autem tunc in neceſſitate reddat vel exigat cū dolore ⁊ diſplicentia: ſi vult euadere crimen

mortale. ¶ Secundum aūt adulteriū eſt ſpirituale: quod ꝑ eos cōmittit̃ q̄ dogmatizant errores ⁊ hereticas prauitates. De q̄ adulterio mlta legunt̃ ī veteri teſtamēto: qꝛ ꝓni tūc erant ad errores ⁊ ad idolatriā. Eſt aūt grauius pctm̄ ꝙ̃ adulterium carnale cū aliena vxore: vñ. xxiiij. q. vl. c. penul. ponunt̃ multe ⁊ diuerſe hereticoꝝ ſecte aduerſus catholicam fidē exorte: que ab apl̄is ⁊ ſanctis patribus vel cōcilijs dānate ſunt. Sed adhuc q̄cunq̄ ſcripturam ſanctam aliter ītelligit ꝙ̃ ſenſus ſpiritusſancti flagitat a quo ſcripta eſt: lꝫ ab eccleſia non receſſerit ſcꝫ ꝑ ſententiam tamē hereticus appellari poteſt: ⁊ de carnis operibus eſt eligens q̄ peiora ſunt: vt patꝫ ibidem c. hereſis: ⁊ ſunt verba Hiero. in epiſtola ad Gal. vnde de hmōi doctoribꝫ errorum habetur. xxxvij. di. ca. relatum. Poſtea vero pretextu ſimulate religionis innouate ſunt hereſes diuerſe. de quibus habetur in clem̄. de here. in. c. ad noſtrum. Sed quia de hac materia tactum eſt ſupra in. v. precepto ſermone. vj: A. ⁊ ſermōe. xxj. A. B. ac etiam ſmone xxx. A. B. ideo nunc breuiati conſulēs de h̄ proſequi ptermitto. Ad lau. dei.

¶ Utrū ſimplex fornicatio eſt mortale peccatū. Et vtrꝫ aliqn̄ fuit licitū hr̄e concubinā. Et de meretricibus grauitateq̄ fornicationis. Ser. iij

Non mechaberis. Exod. xx.

Secūdo mō ꝑceptū iſtud exponit̃ de oī cōcubitu: q̄ fit nō q̄dē ꝯ fedus ſꝫ abſq̄ federe matrimoniali. Et ſic exponit Iſid. ſup Exodū: ⁊ ponit̃. xxxij. q. v. c. nō mechaberꝭ. id eſt nec q̄ſq̄ ꝑter matrimonij federa feminis alienis admiſceatur ad explendū libidinē. A Et ſm hoc diſcerni poſſunt ſeptem ſpecies adulterij. Prima dicitur fornicatio: q̄ large loquendo vocat̃ adulterium: xxxvij. q. iiij. in. ca. dicat aliquis vxorem non habeo ideo ancillam mihi aſſociam: ⁊ infra. Cur queritur tale contubernium de quo nati filij non ſunt teſtes matrimonij ſed adulterij: cur filij huiuſmodi ſuſcipiunt̃ adulterini qui patri pudori ſunt non honori: dicēte ſcriptura. Adulterioꝝ filij ſunt abominatio: hec Augu. in quodam ſermone de ſancto Iohāne. Ceteꝝ lꝫ ſm Iſidoꝝ omnis īmunda pollutio dicatur fornicatio: vt pꝫ. xxxij. q. v. vij. ca. non ſolum: vbi ſubditur. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur ꝙ̃uis quiſq̄ diuerſa turpitudinis voluntate proſtituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia: quibus regnū dei clauditur vt homo a deo ſeparetur. Et ideo vt ibidē ſubditur: inter cetera ſeptem vicia fornicatio maximum eſt ſcelus: ſcilicet extenſiue: quia ꝑ carnis immundiciam templum dei violatur maculat enim corpus ⁊ animam ſm apoſtolum enim qui fornicatur in corpus ſuum peccat. Sequitur. Sunt autem quidam qui ſicut animalia abſq̄ diſcretione indeſinenter libidini ſeruiunt quos ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim poſtquā conceperint vltra non indulgēt maribus copiam ſui: hoc ibi. Tamen vt dicitur. xxxvj. q. j. in. §. cum ergo: fornicatio licet videatur cō genus cuiuſlibet illiciti coitus qui fit extra vxorem legitimam: ſpecialiter tamen intelligitur in vſu viduarum vel meretricum vel cōcubinarum. Unde ſm Aſten. in ſumma. fornicatio proprie dicta committitur quando ſolutus ſolutam vſu naturali cognoſcit: Et īntelliguntur ſolutus ⁊ ſoluta quolibet vinculo ſcꝫ cōiugij conſanguinitatis ordinis ⁊ religionis ſiue voti continentie: que tamē fornicatio grauatur in virgine ⁊ mutat ſpeciem peccati vocaturq̄ ſtuprum in ſcripturis.

¶ Ad maiorem autem euidentiā primo queri poteſt: vtrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale: preſertim cū Oſee. j. ꝑcepit dominus Oſee. Uade ſume tibi vxorem fornicariam ⁊ fac filios fornicationum: ex quo videtur non eſſe mortale peccatum. In cuius etiam argumētum in ſacra ſcriptura ſimplex fornicatio reperitur in antiquis patribꝫ ſine reprehēſione: ſicut legitur Geñ. xvj. de Abraam ꝙ acceſſit ad ancillam ſuam Agar. ⁊ infra Geñ. xxx. legitur de Iacob ꝙ acceſſit ad ancillas vxorum ſuarum Balā ⁊ Zelphaꝫ Capitulo quoq̄. xxxviij. legitur ꝙ Iudas acceſſit ad Thamar quam eſtimauit meretricem: ergo non videtur eſſe mortale peccatum. ¶ Ad hoc dicendū: ꝙ abſq̄ omni dubio tenendū ē ꝙ fornicatio ſimplex ſit mortale peccatum: qḋ patet tam rōne ꝙ̃ auctoritate. Primo rōne pꝫ ſm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cliij. qꝛ pctm̄ mortale eſt oē pctm̄ quod cōmittit̃ directe ꝯ vitā hoīs: fornicatio autem ſimplex importat inordinationem q̄ vergit ī nocumētum vite ei⁹ q̄ ē ex tali ꝯcubitu naſciturus. Uidem⁹ enī ī oībus aīalibꝫ in q̄bus ad

educationē plis reqrit̄ cura marꝭ ꝛ femine: ꝙ
in eis non eſt vagus cõcubitus: ſ; maris ad
certā feminā vnā vel plures: ſicut patet in oī
bus auib. Secus aūt eſt in animalib in qb
ſola femina ſufficit ad educationē fetus: in q
bus eſt vagꝰ cõcubitus. Manifeſtū ē aūt ꝙ
ad educationē hoīs nō ſolū reqrit̄ cura ma
tris a q̄ lactat̄ ſ; multomagis cura patrꝭ a q̄
eſt inſtruēdus ꝛ docēdus: ac in bonis tā exte
riorib q; interiorib ꝓmouēdꝰ. Et iō ꝯ natu
rā hoīs eſt: ꝙ vtat̄ vago cõcubitu: ſed oportꝫ
ꝙ ſit maris ad determinatā feminā cū quā ꝑ
maneat diu vel etiā ꝑ totā vitā. Et inde eſt
ꝙ naturaliter ineſt marib ī ſpē humana ſol
licitudo de certitudine ꝓlis: q2 eis iminet edu
catio prolis: q̄ certitudo tolleretur ſi eſſet va
gus concubitus. Hec autē determinatio cer
te femine mr̄imoniū vocat̄: ꝛ ideo dicit̄ eſſe
de iure naturali. Unde q2 fornicatio ē ꝯcubi
tus vagus ꝛ contra bonum ꝓlis educande:
ideo mortale peccatū eſt grauiꝰ vtiq; ſm ſpe
ciem q; peccata q̄ ſūt contra bona exteriora
vt furtum ꝛ ſilia. In argumētū huiꝰ ſm oēs
leges: filij qui de concubinis ſunt: vitupera
biles ſunt: et contumelia eſt in eis ſic naſci:
nec de iure patri in hereditate ſuccedere pñt
ab inteſtato: quod ordinatum eſt in penam d̄
licti patrū. ¶ Patet h̄ etiam auctē. Nā Au
guſti. ſup Exo. dicit ꝛ ponitur .xxxij. q. iiij. §.
ſed vtrum: in fi. ꝙ nomine mechie in iſto pce
pto omnis illicitꝰ ꝯcubitus atq; illoꝝ mēbro
rum non legitimus vſus prohibitus intelligi
debet. Et iteꝝ Augu. in queſtionibꝰ Deut. ꝛ
ponitur: eo. ti. c. meretrices eſſe ꝛ ad meretri
ces accedere prohibet dñs: quaꝝ publice ve
nalis eſt turpitudo. Dicit̄ enim Deut. xxiij.
Non erit meretrix de filiabus iſrl̄ neq; ſcor
tator de filijs iſrael. Pro quo nota ꝙ in dicto
§. ſed vtrum: dicit glo. ꝙ hic videtur ſurgere
inextricabilis contrarietas. Nam in Deut.
licitum erat habere concubinam ꝛ dare ei ꝑ
cium ſue pudicitie ꝛ eam dimittere. Sic etiā
habetur Exo. xxj. Si quis vēdiderit filiam
ſuam in famulam non egredietur ſicut ancille
exire conſueuerunt. Sup quo dicit magiſter
in hiſtorijs ꝛ alij doctores: quod tales vende
bantur in cõcubinas vt ſeruirent in lecto: et
ex conſequenti de concubinis fierent vxores
ſi placerent viris. Et tales quidam emere ſo
lebant pro ſeipſis vel pro filijs ſuis. Si ergo
ſibi quis emerit ꝛ ei diſplicuerit eam accipere
in vxorem: tunc non egredietur anno ſeptīo

ſicut ancilla: id eſt ſine precio: ſed q̄ eā humi
liauit dotē veſtes ꝛ nuptias id eſt viꝝ ei ꝓui
debat ꝑ ꝑcio pudicitie: ꝙ ſi aū ſeptimū an
num ei diſplicuerit vēdendi eā alteri poteſta
tē nō habebit: nec pudicitie preciū negabit: ꝙ
ſi eā in vxorē duxerit tunc iuxta legē vxorum
faciet ei: nec ſine libello repudij egredietur Si
vero nō ſibi ſed filio eā emerit tunc iuxta mo
rem filiaꝝ faciet illi: ſcꝫ dando ei dotē ꝛ alia ꝑ
tinentia ad nuptias: h̄ excepto ꝙ parētib pu
elle nihil dabit ꝑ mūere ſicut apud hebreos
cõſuetū erat: vt ptꝫ Geñ. xxiiij. de parentibus
Rebecce. Ratio huius: q2 pecunia quā pa
rentib dederat ꝑ ſeruitio puelle cõputat̄ h̄ ꝓ
tali munere: quod ſi iſta refutata filio ſuo al
teraꝫ acceperat: tunc prouidebat abiecte nu
ptias: veſtimenta: ꝛ precium pudicitie: ſcilicꝫ
dotem ꝛ hoc ſm arbitrium iudicum eo ꝙ hu
miliata: id eſt deſlorata eſt a filio ſuo. Et ſi
iſta tria non fecerit: id eſt ſi nec ipē eam deflo
rauerit nec etiam filius eius nec eam ſibi nec
filio in vxorem accepit. tunc more ancillarum
gratis egredietur ꝛ abſq; ꝑcio ſibi dato. Ex
quibus liquido patet licitum fuiſſe iudeis
habere concubinas. Sed in decalogo ſm in
terpretationem Augu. prohibita fuit omnis
fornicatio. Tandem reſpondet glo. ꝙ illud
in Deut. intelligit̄ de comparatiua ꝑmiſſio
ne: hoc eſt: ꝑmitti minus malum vt maius
euitetur. vt patet. xxxiij. q. ij. c. Si qd verius:
in glo. ꝛ. xxvj. q. ij. ca. Hi qui: licet in veritate
illud ſemꝑ fuit peccatum. Dicit̄ etiā Tobie
iiij. Attende tibi ab omni fornicatione et pre
ter vxorem tuam non patiaris crimen ſcire.
¶ Crimen autem in ſacra ſcriptura dicit̄ eē
mortale peccatum: vñ dominus in vindictā
huius vitij filijs iſrael cum filiabus moabi
tarum fornicantibus vt dicit̄ Nu. xxv. iuſſit
dominus principes eorum ſuſpendi: quia cri
men non impediebant: ſed phinees preueni
ens executionem iuſſionis Zambri cum ma
dianita fornicantem interfecit ac eternum ſa
cerdotium promeruit: occiſiq; ſunt de popu
lo propter illud crimen. xxiiij. milia. In noua
quoq; lege ꝓhibita legit̄ ab apoſtolo dicēte:
j. ad Corꝭ. v. Neq; fornicemini ſicut qdam
eorum fornicati ſunt ꝛ perierūt vna die. xxiij.
milia. Judicatur inſuper ab eodem mortale
pctm̄: quia dr̄. j. Corꝭ. vj. Nolite errare: neq;
fornicatores neq; idolꝭ ſeruientes neq; adul
teri ꝛc̄. regnum dei poſſidebunt. Et iterum
ad Gala. v. ꝑmiſſa fornicatione cum quibuſ

dam alijs vitijs ſubdit: quia tali agūt regnū
dei non poſſidebunt. Hinc. xxxj. q. c. vlti. dici
tur: ꝙ de periurio talis penitentia debet im
poni qualis imponit̄ de adulterio fornicatio
homicidio ꝛ alijs criminalibus: ꝛ ſic nunq; li
cuit habere cõcubinā. Ad obiectum igit̄ dicē
dum ſm Tho. in. iiij. diſt. xxxiij. ꝙ vbicunq; le
gitur in veteri teſtamento aliquos ſanctos
patres habuiſſe cõcubinas: vt Abraam Ja
cob Dauid ꝛ ſimiles qd̄ neceſſe ſit a pecca
to mortali excuſari: oportꝫ eas eſſe matrimo
nio iunctas: ꝛ tñ dici cõcubinas: q2 aliqd ha
bebant de rōne vxoris ꝛ aliquid de rōne ꝯcu
bine. Nam ſm ꝙ matrimoniū ordinat̄ ad ſu
um ꝑncipalem finē qui eſt bonū prolis: vxor
viro cõiungit̄ inſolubili cõiunctiōe vel ſaltē
diuturna: ꝛ ꝯtra hoc non eſt diſpenſatio. Sed
q̄tum ad ſecundū finē qui eſt diſpenſatio fa
milie ꝛ cõicatio operū: vxor ꝯiungit̄ vt ſocia.
Sed hoc deerat his que cõcubine nomina
bant̄ vnde nec Abraam Agar cõcubinā ad
petitionē Sare dimittere potuiſſet niſi prius
ſup h̄ ꝛ voluntatē dei per reſpõſū recepiſſet
Dicit eni Rich. ſup. iiij. di. xxxiij. ꝙ. Agar fuit
cõiuncta Abrae indiſſolubili vinculo q̄tum
ad mutuā poteſtatē corpoꝝ: vnde ſm rei veri
tatem fuit vxor: ſed quia nō habebat auctori
tatem matriſſamilias in regimine domus ꝛ
familie: nec proles ſua ſuccedere debebat in
hereditatē: ideo quo ad hoc erat ancilla. Nec
licitū fuiſſet Abraam eā a ſe eijcere ꝓpter mo
nitionē Sare: niſi ſuper hoc habuiſſet diuinū
mandatū. Uoluit aūt deus eos ſeparare non
q̄tum ad vinculū ſed q̄tum ad cohabitatio
nem ꝛ thoꝝ: ad ſignificandū illud miniſteriū
qd̄ explicat aplꝭ ad Gal. iiij. cū dicit. Abraā
duos filios habuit. Concordat etiā ibidem
Bonauen. Porro ſm Tho. ſcda ſcde. q. cliiij
Judā excuſare a peccato fornicādo cū Tha
mar nō eſt neceſſariū: q2 fuit etiā actor vendi
tionis Joſeph. Dicūt etiā cõmuniter docto
res: ꝙ licꝫ Oſee primo videt̄ dñs ꝑcepiſſe ꝙ
Oſee fornicatricē accipiens faceret filios for
nicationū: ꝙ tñ eā acceperit in vxorē: ſicut etiā
textus ſonare videt̄ qui dicit. Sume tibi vxo
rem fornicationū. Et hoc non ſolū licitū eſt:
vt ptꝫ. xxxij. q. j. c. integritas. §. cū ergo: ꝛ. c. nō
eſt culpandus: ſed etiā meretur talem de ſter
quilinio vitioꝝ extrahens: vt ptꝫ extra de ſpō
ſa: vbi dicit̄. c. Inter opera charitatis nō mi
nimū eſt errantes ab erroris ſui ſemita reuo
care. Et infra. Statuimus vt oībus qui pu

blicas mulieres d̄ lupanari extraxerint ꝛ du
xerint in vxores qd̄ agūt in remiſſionē ꝓficiat
pctoꝝ. B Qd̄ ſi qs contendat tales fuiſſe
dūtaxat ꝯcubinas nō vxores: ſup h̄ qri pōt:
vtrū ꝯcubitus ꝯcubinarius ex diſpenſatione
diuina poſſit fieri ſine pctō mortali: ꝑſertim
cū dinoſcit̄ eſſe ꝯ vnū de ꝑncipijs legis natu
re. ſ. ꝯ bonū ꝓximi. Eſt eni ꝯ bonū ꝓlis q̄ eſt
ꝑncipalis finis carnalis ꝯcubitus ſm natura
le iudiciū rōnis: finis aūt ꝑncipiū eſt in mora
lib. Ad hoc rñdet Rich. vbi ſupra: ꝙ talis
ꝯcubitus vt in plurib eſt ꝯ bonū prolis: quia
tollit debitū ordinē parentū ad prolem. Dicit
eni Aug. ix. ſuper Geñ. ꝙ bonū ꝓlis eſt vt a
manter ſuſcipiat̄ benigne nutriat̄ ꝛ religioſe
educet̄: quo bono vt in plurib caret ꝓles ge
nita ꝑ cõcubitū fornicariū. Quia tñ cõtigere
pōt ꝙ homo cū muliere ꝯueniat cū qua non
eſt matrimonialiter iūctus: ꝛ mulier cū viro
ꝓpter bonū prolis: ꝛ prolē amanter ſuſcipiāt
benigne nutriant ꝛ religioſe educent: ꝛ ideo
videt̄ ꝙ ſi nō obſtaret aliud q; ratio ſupradi
cta: ꝯcubitus cõcubinarius in ꝑdicto caſu poſ
ſet per diſpenſationē cõditoris legis nature
nō eſſe pctm̄ mortale. Ergo dicendū: ꝙ ad
huc eſt alia rō: q2 ſcꝫ in nullo caſu pōt fieri nu
de vel abſq; corruptiōe debiti ordinis ad de
um. Nam talis viri cõcubitus ſemꝑ eſt cū nō
ſua q̄tum ad talē vſum: ꝛ ideo ſemꝑ corrum
pit debitū ordinē ad dominū rei: ꝛ q2 mulier
nō eſt ſuꝑpſius ſed dei: iō vir ſe carnaliter co
pulās cū muliere nō ſua: q̄tum ad talē vſum
debitū ordinē ad deū corrūpit: deus aūt face
re nō pōt ꝙ actus corrūpens ordinē debitum
ad ipm ſine pctō mortali fieri poſſet. Et eadē
ratio eſt ſm Rich. vbi ſupra di. xxviij. cur non
pōt cõtrahi matrimoniū ad tps q2 ſeruus ali
cuius dñi habentis ſup ipm plenitudinē ptā
tis: non pōt ſine cõceſſione dñi illius ꝛ aucto
ritate: alteri cõcedere qualemcūq; ptātem in
corpus ſuū: ſed quilibet hō ſeruus eſt dei. qui
ſup quemlibet hoīem habet omnimodā ple
nitudinē poteſtatis: hinc nullus vir mulieri
cõcedere pōt aliquā poteſtatē in corpus: nec
ecõuerſo niſi ex conceſſione dei explicita vel
implicita. Deus aūt nō ſolum non ꝯcedit ſed
etiam prohibet inter virū ꝛ mulierē fieri mu
tuā conceſſionē ſuoꝝ corpoꝝ q̄tum ad cõcu
bitū carnalem tps: vt ptꝫ Math. xix. vbi di
cit. Quos deus cõiunxit homo non ſeparet.
Uerum eſt tñ: ꝙ deus tanq; ſuperior dñs ſu
per virū ꝛ mulierē plenitudinē ptātis habēs

facere poſſet: ꝙ licitū eſſet viro ⁊ mulieri ꝯce-
dere ſibi mutuo ꝑtātem corpoꝝ ſuoꝝ ad tps:
Quis hoc licitū eſſe non poſſet niſi ꝑ auctem
diuinā. Vñ dicit Tho. ſcđa ſe. q. cliiij. ꝙ forni
catio dicit̄ eſſe pctm̄ inq̄ꝫtum eſt ꝯ rōnem re-
ctā: ratio aūt hoīs eſt recta ſm qđ regulat̄ vo
lūtate diuina q̄ eſt ꝓma regula ⁊ ſumma: ⁊ iđ
qđ homo facit ex volūtate dei obediens eius
p̄cepto: non eſt ꝯtra rectam rōnem: Quis eſſe
videat̄ ꝯtra cōmunem ordinē rōnis: ſicut etiā
non eſt ꝯtra naturā qđ miraculoſe fit virtute
diuina: Quis ꝯtra cōmunē curſum nature. Et
ideo ſicut Abraā nō peccauit filiū innocentē
volendo occidere: ꝓpter qđ obediuit deo: Q-
uis hoc ſm ſe ꝯſideratū ſit cōiter ꝯ rectitudi-
nē rōnis humane. Sic etiā Oſee nō peccauit
ex p̄cepto diuino farnicādo: nec talis cōcubi-
tus fornicatio ꝓprie dici debet: Quis fornica-
tio noīetur ad cōem curſum referendo. Sic
etiā Jacob excuſat̄ a mendacio. xxij. q. ij. queri
tur. §. item opponit̄: ⁊ iſraelite a furto. xiiij. q.
v. dixit dñs: ⁊ Samſon ab homicidio. Simi
liter ⁊ Abraā: vt ptʒ. xxiij. q. v. c. ſi nō licet: cir-
ca fi. ⁊ etiā Phinees: vt ibidē. q. viij. c. occidit
Et ſic pʒ ꝙ oīs fornicarius ⁊ ꝯcubinarius cō
cubitus eſt ꝓhibitus: tā in lege nature ꝙ etiā
in lege Moyſi ⁊ gratie. Maxime tn̄ ꝓhibi-
tus eſt ꝯcubitus hmōi cū meretricibꝰ: vt. xxxij.
q. iiij. c. meretrices. eſſe ⁊ ad meretrices acce-
dere prohibet dñs: ſcʒ Deut. xxiij. vbi dicit.
Non erit meretrix de filiabꝰ iſrael neqꝫ ſcorta
tor de filijs iſrael. ¶ Pro quo nota ſm Aſten.
ꝙ meretrix dicitur duobꝰ modis. Uno modo
q̄ vagā ſequit̄ libidinē. Et dicit̄ vaga libido
ad differentiā fornicatiōis in qua eſt determi-
nata libido reſpectu vnius perſone: vt cū vna
vni adheret extra q̄dlibet vinculū ſcʒ matri-
monij voti ꝯſanguinitatis affinitatis ⁊ ſimiliū
Alio mō dicit̄ meretrix cuiꝰ publice venalis
eſt turpitudo: ⁊ ad talē accedere ꝓhibʒ dicta
auctoritas: vnde meretriciū eſt damnatū: licʒ
ſub diſſimulatiōe permittit eccleſia: forte ſm
Hoſti. vt maius malū euitet̄: qꝛ qui nimis e-
mungit elicit ſanguinē. Et ſm leges meretri-
ces ſunt viliſſime quas iudicat lex indignas
legū obſeruatione ſeu per legē illaqueari. C.
de adulte. l. q̄ adulteriū: in fi. Et licet quidam
ſomniare conant̄ illicitū cōcubitū cū meretri
ce minorē eſſe criminis ꝙ cū alia ſoluta ⁊ cor
rupta: tn̄ hmōi non modicū errant ⁊ mentita
eſt iniquitas ſibi: cū econtra talibꝰ cōmiſceri
pctm̄ aggrauet. Cuius ratio eſt: qꝛ cū puta-
ſe ſimplicē fornicationē ꝑpetrare cōmittit a-
dulteriū inceſtū ſacrilegiū vel ſilia: vel ſaltē
ſe cōmittit ꝑiculo ⁊ diſcrimini maioris pctī: cū
ex omī ſtatu mūdi libido meretricū accreſcit
tā numero ꝙ malitia. Hinc ſup illud Deut.
xxiij. nō erit meretrix ⁊c. dicit glo. ꝙ ad eas ꝓ
hibet accedere quarū eſt venalis turpitudo
qđ eſt ꝓprie meretriciū. ¶ Ut aūt aliquali
ter innoteſcat grauitas huius pctī ſciendū: ꝙ
ſunt quidā gradus luxurie ꝙtū ad aggraua-
tionē peccati. Primus ⁊ infimus gradus lu-
xurie eſt ꝯſenſus in delectationē pctī: de quo
dicit Tho. ſcđa ſcđe. q. cliiij. arti. iiij. ꝙ nō ſolū
cōſenſus in actū ſed etiā ꝯſenſus in delectatio
nē mortalis pctī eſt mortale pctm̄. Sed de
h̄ latius ptʒ ſermone. x. huius p̄cepti. ¶ Se-
cūdus vero gradus eſt cōſenſus in actū pctī
mortalis: ſcʒ luxurie: qđ grauius eſt ꝙ ſolus
ꝯſenſus in delectionē. Et loquor hic đ ꝯſenſu
in actū ſimplicis fornicatiōis: qꝛ ꝯſenſus i ſtu
prum raptū adulterium aggrauaret peccatū
¶ Tertius gradꝰ eſt cū talis ꝯſenſus in actū
ꝯfouet̄ libidine ſenſuū exterioꝝ: vt viſu ample
xu verbo tactu ⁊ ſimilibꝰ: de q̄ dicit in euange
lio dñs: Qui viderit mulierē ad cōcupiſcenti
am ⁊c. h̄ enī in ſuo genere ceteris paribꝰ gra-
uius eſt prioribꝰ peccatis: Quis ex quibuſdā
circūſtantijs poſſet ꝯtrium ꝯtingi: vñ ⁊ in hac
vltima peccati ſpecie illa pctā grauiora iudi-
cant̄: q̄ vehementiorē libidinis ardorem ex-
citant: vñ ſm Tho. vbi ſupra: licʒ iā dicta pec
cata ſm ſe bonū prolis humane nō impediāt
hñt tn̄ rationem pctī mortalis: eo ꝙ ꝓcedunt
ex libidine que radix eſt huius impedimenti.
¶ Quartū vero gradū tenet ꝯcubitus cū v-
xore qui ꝑ affectū excedit limites matrimonij
vt cū q̄s attendit nō qꝛ vxor ſʒ qꝛ mulier: idē
facere paratus ſi non eſſet eius vxor: talis enī
peccat in duobꝰ. Primo qꝛ nō intendit ꝓlē ſʒ
libidinē: ⁊ ſic peccat ꝯ legē nature. Dicit enī
Tho. ſup. iiij. di. xxxiij. ꝙ illa actio đr eſſe ꝯ le-
gē nature qꝛ nō eſt cōueniens fini debito: ſiue
qꝛ nō ordinat̄ in ipm ꝑ intentionē agentꝭ: vel
qꝛ de ſe nō eſt illi fini ꝓportionatus. Finis aūt
quē ex ꝯcubitu natura intendit eſt ꝓles ꝓcre-
anda educāda ⁊ inſtituenda: ⁊ vt h̄ bonū q̄re
ret̄ poſuit deus delectationē in coitu: vt dicit
Coſtantius. Quintū ergo vti ꝯcubitu ꝓpter
delectionē q̄ in ipſo eſt: nō referendo ad finē
intentū a natura: ꝯtra naturā facit: licet etiā
ſit talis cōcubitus qui ad illū finem ꝯuenien-
ter ordinari poſſit: ſicut in matrimonio: quia
non querit prolis ꝓcreationē ſed ꝓprie dele
ctationē. Similiter fornicariā vel ꝯcubinam
cognoſcēs etiā cā ꝓlis ꝓcreāde: ꝯ naturā fac̄
qꝛ h̄ eſt ꝯ bonū ꝓlis ꝓcreāde. ⁊ ſic talis ꝯcu
bitus nō eſt ꝓprie ad intentū finē referibilis:
qꝛ nec eſt heres ſucceſſionis: nec ſanguinis.
nec eſt teſtis matrimonij ſed adulterij: nec pa
rentibꝰ ē honori ſed pudori: vt ptʒ plane. xxx
ij. q. iiij. c. dicat aliq̄s. Hinc đr Eccī. xlj. Eru
beſce a patre ⁊ mr̄e de fornicatione. Secun-
do ꝓo peccat in h̄ ꝙ ex aliq̄ ſupputatiōe pa-
ratus eēt incidere fornicationē ꝓpter affectū
libidinoſū quē gerit ad ꝓpriā vxorē. ſcʒ in caſu
quo nō eſſet eiꝰ ꝙ ſi eſſet vxor alterius tunc
nihilominꝰ deliberaret cū ea peccare: tūc iu
dicaret̄ adulteriū. Ad laudem dei.

¶ De ſtupro ⁊ eius grauitate ac pena. Item de excellentia virginitatis ⁊ in quo ꝓprie conſiſtit virginitas.

¶ Sermo iiij

On mechaberis. Exod. xx.
n Scđa ꝓo ſpēs iſtius mechie voca
tur ſtuprum. De q̄ đr. xxxvj. q. j. in.
§. cū g. Stuprū aūt eſt ꝓprie virginū illicita
defloratio: qñ videlicet non precedente con-
iugali pactiōe vtriuſqꝫ volūtate virgo corrū
pit̄: parte iniuriā ad animū ſtatim poſt cogni
tionē non reuocāte. Et iſtud q̄dē ſtuprum ſi-
cut eſt turpius exercitio: ſic eſt maius in vitio
ꝙ ſimplex fornicatio: ⁊ comparat̄ quodam-
modo adulterio. Dicit enim Ambro. lib. de
patriarchis: Nemo ſibi blandiatur de legi-
bus: omne ſtuprum adulteriū eſt. ¶ Ad
cuius euidētiā q̄ri pōt. vtrum ſtuprum poni
debeat ſpecies diſtincta luxurie: p̄ſertim cuʒ
ſtuprum importat illicitā virginum deflora-
tionem: vt dictum eſt: ſed hoc eſſe pōt ſolu-
ti cum ſoluta quod ꝑtinet ad fornicationem.
Ad hoc rñdet Tho. ſcđa ſcđe. q. cliiij. ꝙ vbi
circa materiam alicuius vitij ſpecialis aliq̄
deformitas occurrit: ibi poni debet determi-
nata ſpecies illius vitij. Luxuria vero pecca
tum eſt exiſtens circa venereas delectatiōes
⁊ operationes. In virgine igitur exiſtēte ſub
cuſtodia patris: occurrit quedam ſpecialis
deformitas ſi corrumpatur. tam ex parte pu-
elle ꝙ ex parte patris. Primo ex parte puel
le: quia ex hoc ꝙ violatur nulla pactione cō-
iugali precedente: multum impeditur a legi-
timo matrimonio contrahendo: ⁊ ponitur
in via meretricandi: a quo retrahebatur ne
ſignaculum virginitatis amitteret. Mul-
tum etiam eam damnificat: ⁊ ſic facit contra
iuſticiam. Nam quamuis eam vi non corrū
pat: tamen eam ſeducit. Et ſic obligatur illi
ad reſtitutionem multiplicē. ¶ Primo qꝛ im
pegit eam ad caſum multorum vitioꝝ: ſicut
enim rupta clauſura vinee multi poſtmodū
intrant ſpoliant ⁊ conculcant: ſic facto ſigil
lo caſtitatis iam a multis impetitur: inuadi-
tur ⁊ cōculcatur. Dicitur enī Eccī. ix. Omis
mulier que eſt fornicaria quaſi ſtercus in via
ab omnibus p̄tereūtibus conculcabit̄. Et qꝛ
virginalem amiſit verecundiam: quotiens
occaſione illius peccat: totiēs ſtuprator pec-
cati particeps efficitur: quia regula iuris eſt
in. vj. qui occaſionem damni dat: damnum
dediſſe videtur: ¶ Secundo magis abſtu-
lit illi bonam famam ꝙ quicunqꝫ detractor:
que fama p̄cioſior ē quibuſuis bonis tēpora
libus: Dicit̄ enim Eccī. xlj. Curam habe de
bono nomine: hoc enim magis ꝑmanebit ti
bi ꝙ mille theſauri magni ⁊ precioſi. propter
quod tenetur ad illius reſtitutionem ſi reſti-
tui poteſt: ſin autem: tunc reſtitutio fieri debʒ
in equiualente prout eſt poſſibile: vt extra
de lite pen. c. eccleſie ſancte marie. ¶ Tertio
quia abſtulit illi bonum irrecuꝑabile vel ir-
recompenſabile: quia virginitas amiſſa nō
recipit recuꝑationem nec etiam recompēſa
tionem cum non ſit digna ponderatio conti-
nentis anime. Dicit enim Augu. li. de virgi-
nitate: ꝙ virginalis integritas ⁊ ꝑ piam cō-
tinentiam ab omni cōcubitu immunitas an-
gelica portio ē. Et iterum ibidē ait. Pulchri
tudinem q̄s pōt maiorē eſtimare decore ꝟgi
nis q̄ amatur a rege: ꝓbat̄ a iudice: dedica-
tur a dño: cōſecratur deo. vñ in euāgelio cēte
ſimus fructus aſcribit̄ ꝟginitati. Ad reſtitu
tionem igit̄ huiꝰ maxie iacture q̄s inuenitur
idoneꝰ: Silr̄ ex pte parētum occurrit defor
mitas: qꝛ de cuſtodia filie ſollicitudinem ge
rere debēt: ſm illud Eccī. xlij. Sup filiam lu
xurioſam ꝯfirma cuſtodiā: ne qñ faciat te in
opprobrium venire inimicꝭ. Vñ nō ſolū pa-
rētes ſʒ etiam alij ꝓximi cognati ⁊ amici ſibi
reputant illarum magnum dedecus: cum eo
rum cognata: contempto virginitatis ho-
nore fuerit publice fornicationi ſubacta: vn
de parentes eius potius ſuſtinerent magnā
iacturam rerum tpaliū: ꝙ deflorationē virgi
nee honeſtatis: ⁊ ſic ſtuprator obligat̄ etiam

eius parentib⁹ ad reſtitutionē. Hinc pceptū
eſt Exo. xxij. ⁊ Deut. xxij. ꝙ ſi ſeduxerit quis
virginē necdū deſpōſatā ſcꝫ ꝟbis vel donis
inducendo eā in cōſenſum copule carnalis:
dormieritq; cum ea. dotabit eā ſcꝫ dote vxo
ris ⁊ habebit eā vxorem: ⁊ eſtimabit᷑ dos iu
xta facultatē corrūpentis ⁊ dignitatē puelle.
Inſup dabit patri puelle qnqginta ſiclos ar
gēti ꝓ iniuria ſibi facta: q2 puella erat in eius
tutela ⁊ ſic corruptor ad duplicē obligat᷑ do
tē: vnā patri ⁊ aliā puelle deflorate. Et cū h᷑
tenebat᷑ eā in vxorē accipe: ſi pr̄ puelle volue
rit ſibi dare: nec poſtea poterat eā repudiare
ꝙ ſi pr̄ eā in vxorē dare noluerat: eo ꝙ nobi
lior potētior vel ditior erat aut alia qcunq;
rōne: tenebatur nihilomin⁹ dare patri puel
le dictos. l. ſiclos ⁊ ſi non poterat ſoluere: tūc
tenebat᷑ ad equalentiā ſeruire ſeu ꝑ aliā viā
ſatiſfacere: ⁊ h᷑ qdē in lege veteri. Verūtn̄ in
noua lege q̄ ē lex pfectionis ſm rectā reſtitu
tionis obligationē: corruptor ꝟginis in caſu
q̄ nō duceret eā vxorē: nedū ↄdēnare dꝫ ad
dotandū corruptā iuxta modū dotis quam
ꝟgines accipe ↄſueuerūt: q̄ vt dictū ē eſtima
tur iuxta facultatē corrūpentis ⁊ dignitatē
puelle: ſꝫ etiā ſm iuſticiā obligat᷑ vltra q̄tum
rōne illius corruptiōis ei⁹ ↄditio deterior fa
cta ē. Exēpli grā. Si qs eā prius duxiſſet ꝓ
centum libris ⁊ nūc non vellet eā ducere ni
ſi ꝓ ducentis: tunc ſm merā iuſticiam corru
ptor daret ei ducentas libras ſm Joh. an. in
ca. ſi ſeduxerit: iuxta de adult. ⁊ ſtupro. ⁊ ſm
Hein. boyc. in. c. peruenit. eo. ti. ¶ Ad maio
rem tn̄ euidentiam qri poteſt: an ⁊ qn̄ virgi
nem corrūpētis obligat᷑ ipam in vxorē duce
re vel dotare. Ad hoc rn̄det Hein. boyc. in
dicto. c. peruenit: ꝙ ſi corruptor virginis ē ta
lis ꝙ ipam in vxorem ducere non pōt: vt qa
iam vxoratus eſt. vel religioſus aut in ſacris
aut voto continentie conſtrictus: ſeu cogno
uit eius cognatam aut affinem: ⁊ tunc ipſam
dotare debebit: vt dicto. ca. ſi ſeduxerit. Cum
eñ qs obligatur ad duo copulatiue ſeu alter
natiue: tunc ſi alterum facere non poteſt: ad
alterū quod facere poteſt tenebit᷑. Sed in di
cto. c. ſi ſeduxerit aut obligatur accipe vel do
tare: ꝙ ſi non poſſet eam dotare tunc caſtiga
tus ⁊ excommunicat⁹ in monaſterio reclude
tur vt pꝫ in dicto. c. peruenit: in glo. vnde de
bet eſſe caſtigatus ſm ꝙ viſum fuerit iudici:
⁊ excommunicatus quo ad cōmunionem ſa
cramentorum quouſq; viſum fuerit ſupiori:

vt patet ibidē in glo. Et de monaſterio nul
la ſibi erit egrediendi ſine preceptione licen
tia: vt ibidem in textu: Et hoc eſt verum etiā
ſi ſit cleric⁹ vt notāt Abbas ⁊ Jo. an. in di. c.
ſi ſeduxerit. Si ꝟo pōt eā ducere i vxorē: tūc
ſi placet tā corruptori q̄ corrupte mr̄imoniū
ↄhere poſſunt etiā inuitis pētib⁹ ſm Bern.
⁊ Hoſt. ꝙ ſi placet ſoli corruptori ſꝫ nō corru
pte tūc corruptor nō tenebit᷑ ad eam dotan
dam: cum ad alterū duorū ſolūmodo teneat᷑:
⁊ in optione ſua videat᷑ eſſe qd velit eligere:
vt in di. c. pueuit: Qḋ tn̄ intelligendū eſt ſane
niſi corruptorē admiſerit indignū ſuo ↄiugio
tūc eñ ſm aliqs ⁊ rationabiliter locū hꝫ id
qḋ ponit᷑ in di. ca. ſi ſeduxerit: vbi ſubdit᷑. Si
vero pater virginis eam dare noluerit pecu
niam reddet iuxta morem dotis quā ꝟgines
accipe ↄſueuerunt. Glo. ibidem: que ſcꝫ pe
cunia vel dos eſtimabitur iuxta facultates
ipſius ſtupratoris ⁊ dignitatem puelle. Hec
fuit olim pena in Exod. Sed hodie eſt illa q̄
ponitur in dicto. c. pueuit: vt iam tactum eſt:
Si deniq; placet ſoli corrupte ſed non cor
ruptori: tunc corruptor tenet᷑ eam dotare ſm
Bern. in. dicto. c. peruenit ⁊ nihilominus ca
ſtigatus ꝑ iudici videbitur: excommunica
tuſq; ſm modum p̄dictū in monaſterio reclu
datur in quo agat penitentiam nō ꝑpetuam
ſed ad tempus ſm arbitriū ſupioris. In qui
bus ſatis liquet q̄tum eccleſia militans pon
derat maledictum ſtuprū virginū ſtupra ſim
plicem fornicationem. ¶ Hic igit᷑ pmo q̄
ri pōt vtrū ꝟginitas ſit excellentior matrimo
nio: preſertim cum dicit Augu. in li. de bono
cōiugali: ꝙ non impar meritum ↄtinentie eſt
in iohanne qui nullas expertus eſt nuptias:
⁊ in Abraam qui filios generauit: ſed maio
ris virtutis maius eſt meritum: immo bonū
commune potius eſt bono priuato vt patet
ꝑ phm. j. ethicorum: ſed ↄiugiū ordinat᷑ ad
bonum commune: ſcꝫ ad ꝓlem ꝓcreandā et
educandam in ſeruitio dei. Dicit eñ Augu.
de bono ↄiugali. Qḋ cibus eſt ad ſalutē ho
minis hoc eſt concubitus ad ſalutē humani
generis. Sed virginitas ordinat᷑ ad bonū
ſpeciale vt ſcilꝫ vitent tribulationes carnis
quas ſuſtinent coniugati et cogitent ea que
domini ſunt. Ad hoc reſpondet Thom. ſcḋa
ſcḋe. q. clij. ꝙ ſicut patet in li. Hieronymi cō
tra Jouinianum: hic fuit error Jouiniani q̄
poſuit virginitatem non eſſe matrimonio p
ferēdam. Qui quidem error p̄cipue deſtruit᷑

exemplo chriſti: qui ⁊ matrem virginē elegit
⁊ ipſe virginitatem ſeruauit. Et ex doctrina
apli q. j. ad Cor. vij. Virginitatē conſulit tā
q̄ melius bonū. Deſtruit᷑ etiā rōne: q2 bonū
diuinū eſt potius humano bono: ⁊ bonū aīe
p̄fert᷑ bono corporis. ſilr bonū contēplatiue
vite p̄fert᷑ bono actiue vite: dicēte dño: Ma
ria optimā ptem elegit virginitas aūt ordi
natur ad bonū aīe ſm vitā ↄtēplatiuā: qḋ eſt
cogitare ea que dei ſunt: cōiugiū aūt ordinat᷑
ad bonū corporis qḋ ē corpalis multiplica
tio generis hūani ⁊ ptinet ad vitā actiuā: q2
vir ⁊ mulier in matrimonio viuēdo neceſſa
riū habent cogitare que ſunt mūdi: vt pꝫ ꝑ
apoſtolum. j. Cor. vij. vnde indubitāter vir
ginitas continentie coniugali p̄ferenda eſt.
Et licet bonū cōmune melius eſt bono pua
to ſi ſit eiuſdem generis: poteſt tamen bonū
priuatum eſſe melius ſm genus ſuum: ⁊ hoc
modo deo dicata virginitas carnali fecundi
tati prefertur. Dicit eñ Auguſtinus. li. de ꝟ
ginitate: ꝙ fecunditas carnalis etiam illarū
que in h᷑ tpe nihil aliud in ↄiugio q̄ ꝓlem re
quirūt: quā mācipēt chr̄o: ꝓ amiſſa ꝟginitate
cōpenſari nō poſſe credenda ē. De Abraā
ergo ⁊ Johāne dicendū eſt: ꝙ meritū nō ſo
lū penſat᷑ ex genere actus ſꝫ magis ex aīo
operantis. Hinc etiā opus ꝙ ſm ſe iudicat᷑
indifferens ſm animū operātis reddit᷑ meri
torium vel demeritoriū: ⁊ ideo ſuadet apo
ſtolus. j. ad. Cor. x. dicens: Siue māducatꝭ
ſiue bibitis aut aliquid aliud facitis: oīa ad
gloriā dei facite. vbi dicit glo. Si eñ hec re
cte fiunt laudes dei ſunt: Abraā igit᷑ animū
habuit ſic diſpoſitū. ꝙ paratus fuiſſet ſerua
re ꝟginitatem ſi tēpori ↄgruū fuiſſet: ſꝫ tūc ex
charitate diuino obtēperauit mādato: q̄ dixit
Creſcite ⁊ multiplicamini ⁊ replete terram.
Et ex h᷑ in eo meritū cōtinentie coniugalis:
equat᷑ merito cōtinentie ꝟginalis in Johan
ne reſpectu p̄mij ſubſtātialis: nō tn̄ reſpectu
p̄mij accidentalis: q2 dicit Augu. li. de bono
coniugali: ꝙ Johānis celibatus ⁊ abrae cō
nubium ꝓ tempore diſtributione chriſto mi
litauerunt: ſed cōtinentiam Johānis etiam
in opere Abraam vero in ſolo habitu habe
bat: opus autem reſpicit premium accidenta
le. Hinc cōcludit Aug. li. de ꝟginitate dicēs
Certa rōne ⁊ certarū ſcripturarū auctorita
te nec pctm̄ eſſe nuptias inuenimus: nec eas
bono continētie virginalis ac vidualis equa
mus hec ille. Verūtn̄ quāuis ſimplicit᷑ loqn

do ceteris parib⁹ caſtitas ꝟginalis ſit melior
q̄ ↄtinentia coniugalis. pōt tn̄ coniugatus
eſſe melior q̄ virgo duplici rōne. Primo qui
dem ex parte ipſius caſtitatis: cū ſcꝫ coniuga
tus hꝫ animū magꝭ paratū ad ꝟginitatē ſer
uandā ſi oporteret q̄ ille q̄ actu ē virgo. Vñ
Aug. in li. de bono ↄiugali inſtruit virginem
vt dicat. Ego nō ſū melior q̄ Abraā: ſꝫ me
lior eſt caſtitas celibū q̄ caſtitas nuptiarū. et
poſtea rōne ſubdit dicens: Qḋ eñ ego nunc
ago: melius illi egiſſet: ſi tūc agendum eſſet:
quod autem illi egerūt ſic ego nō agerē: etiā
ſi nunc agendum eſſet: Secundo q2 forte ille
qui nō eſt virgo habet aliquam excellentio
rem virtutem quam nō habet is qui eſt ꝟgo
ex eo ꝙ vehementius inheret deo ⁊ vacat re
b⁹ diuinis. Nam finis ex quo virginitas lau
dabilis redditur eſt vacare rebus diuinis.
Hinc dicit Auguſti. li. de virgi. Nec nos in
virginibus predicamus ꝙ virgines ſunt: ſed
ꝙ deo dicate pia continentia virgines: alie
nanq; fatue virgines appellantur.
¶ Preterea notādum ſm Richar. in. iiij. di.
xxxiij. ꝙ virginitas accipi poteſt dupliciter:
Primo improprie ſcꝫ ꝑ negatione actualis
concupiſcentie cuiuſlibet veneree delectatio
nis cum carnis integritate ⁊ ſic quelibet mu
lier naſcit᷑ virgo: nec tal' virginitas eſt virt⁹:
quia carnis integritas non eſt virtus nec ꝑs
eſſentie virtutis: nam eſſentia tota cuiuſlibet
virtutis eſt in anima ſm Auguſt. j. de ciuita.
dei. capitu. xvij. ⁊ lib. de bono coniugali di
cit. ꝙ continentia non corporis ſed animi eſt
virtus. Sed integritas carnis eſt quoddam
ornamentum ⁊ decor eius accidentalis ex
trinſecus aſſiſtens. Et perdi poteſt abſq; di
minutiōe virtutis virginitatis vt patet in vir
ginibus per violentiam corruptis: de quib⁹
plura habentur. xxxij. q. v. in prin. ⁊ in multis
capitu. ſequentibus. Secundo vero accipit᷑
proprie ſcilicet pro habitu quo niſi aſſit ratio
nabilis cauſa neceſſitatis vacandi carnali
copule. determinatur voluntas ad prompte
⁊ faciliter reſpuendum omnem veneream de
lectationem: non tn̄ illicitam ſed etiā licitam
vt mens liberius ſpiritualibus vacet: iuxta il
lud apoſtoli. Mulier innupta ⁊ ꝟgo cogitat
que domini ſunt vt ſit ſancta corpe ⁊ ſpiritu:
⁊ ſic virginitas eſt virtus. Sic enim eſt habi
tus bon⁹ habentem pficiēs ⁊ op⁹ ei⁹ bonū
reddens. Nec tamē eſt virtus diſtincta a cō
iugali caſtitate: quia vtraq; determinat volū

tatem ad id qꝺ recta rõ dictat obſeruandum circa venereas voluptates. Sed ꝑfectꝰ ad hoc determinat volũtatem ꝟginitas ꝙ̃ ꝯiugalis caſtitas: ⁊ ſic differre videtur ſicut virtꝰ impfecta ⁊ ꝑfecta: q̃ ꝑ eẽntiã nõ diſtinguunt᷑. Habitꝰ ḡ ꝟginitatis fuit in Abraã q̇ ꝓ illo tpe determinabat volũtatẽ eiꝰ ad ꝯiugalem ꝯcubitũ ꝓpter bonũ ꝓlis ex ꝑcepto diuino ꝓcreande: ſicut poſtea nõ exiſtẽte ꝑdicta neceſſitate determinauit voluntatẽ ſcti Johannis ad reſpuendũ oẽm delectationẽ venereã: qꝛ ſicut in tpe legis ſcripte maioris erat meriti ſtatꝰ cõiugatoꝝ q̇ precipiebat᷑ ꝑ multiplicationẽ fideliũ: ꝙ̃ ab omi venerea delectatiõe abſtinentiũ q̇ ꝓhibebat᷑: ſic in tpe gratie qꝺ eſt tps multiplicationis fideliũ ad generatiões ſpiritualium maioris ẽ meriti ſtatꝰ abſtinentiũ ab omi venerea delectatione. Qꝺ ſi duo ſtatus referũt᷑ ad diuerſa tpa: ſic quolibꝫ ſtatu ꝯſiderato in ſuo optimo vnꝰ alteri non ꝑfertur. Unde Augu. in li. de bono ꝯiugali dicit. Non eſt impar meritũ ꝯtinẽtie in Johãne q̇ nullas expertus eſt nuptias ⁊ in Abraam qui filios genuit. Ex quo concluditur ꝙ ſi modo neceſſitas immineret vacãdi carnali copule ꝑ diuinum ꝑceptum explicata ſicut antiquitus: tũc ſi virgo ꝓpter hanc neceſſitatem pure vacaret carnali copule: firmiter ꝓponens hac neceſſitate tranſacta ab oĩ delectatione venerea abſtinere: in tali ꝟgine ꝟginitatis habitꝰ nec corrumpet᷑ nec minueret᷑ ⁊ ꝑ ꝯſequẽs non caderet ab illo ſtatu mẽtis quem ꝟginitas ſupaddit caſtitati coniugali: ꝙ̃uis caderet a ſtatu integritatis carnis.

¶ Cetez ſimplr̃ loquẽdo ſtatꝰ ⁊ habitus virginitatis maioꝝ ẽ meriti ꝙ̃ caſtitatis cõiugalis ſicut ꝑfectum excedit impfectũ: ⁊ ideo ei aſcribitur aureola. Eſt aũt aureola gaudium alicuiꝰ boni quod ei dat᷑ ꝑ opibꝫ a ſe factꝫ: habentibꝫ rõnẽ excellentis victorie. ꝑ qꝺ apparebit exterius in corpe q̇dã decor qui ꝑdictuz interiꝰ gaudiũ exteriꝰ declarabit. Et ſic aureola principaliter ⁊ q̃ſi eẽntialit᷑ erit i aĩa ſꝫ eiꝰ ſignum erit aliqꝺ ſenſibile apparens in corpe: ſiue ſignum illud fuerit effectum ab interiori gaudio ſiue non: qꝺ maxime dico ꝓpter cicatrices martyrum: q̃ videnť eẽ ſignũ aureole martyꝝ cũ tñ ab ea nõ ſũt effecte. Angeľ autem nõ debet᷑ aureola qꝛ ꝟginitas eſt illis cõnaturalis: nec hꝫ in eis rõnẽ victorie. ſicut nec pugne. Soli ꝟgini debetur: qꝛ victoriam excellẽtiſſimã habꝫ ꝯ carnales concupiſcentias: hec Richar. in. iiij. diſ. xlix.

¶ Ceterum inter alia ꝟginitas ꝓpter quinqꝫ mr̃imonio ꝑferenda eſt. Primo qꝛ ſtatus virginitatis ẽ ſtatus angelicꝰ: vt quem deꝰ fecit in celo in ordine angeloꝝ: oẽs enĩ angeli ꝟgines ⁊ coinq̃nati dici pñt. Un̄ Hiero. de aſſũptiõe ait. Profecto in carne ꝑter carnẽ viuere nõ terrena vita eſt ſꝫ celeſtis: ⁊ in carne angelicam gl̃iam q̃rere maioris meriti eſt ꝙ̃ hr̃e: eẽ enĩ angelũ felicitatis ẽ: eẽ ꝟo virginez virtutis: dũ h̃ obtinere nitit᷑ cũ gr̃a qꝺ hꝫ angelꝰ ex natura. Et Ambro. de viduis. Supgredit᷑ ꝟginitas ꝯditionẽ nature ꝑ quã homines aſſimilant᷑ angelis: maior tñ ẽ victoria virginũ ꝙ̃ angeloꝝ. Angeli ei ſine carne viuunt: ꝟgines aũt in carne triũphant. Scd'o qꝛ ſtatus ꝟginitatis ẽ ſtatꝰ innocentie. Nam ſi pctm̃ non fuiſſet ſꝑ virginitas ꝑmanſiſſet eo ꝙ nũq̃ in membris illis corruptio extitiſſet: taliter nanqꝫ fuiſſent vſi membris illis ſicut vtebantur oculo vel manu. Un̄ Aug. xiiij. de ciui. dei ait. ꝙ in ſtatu innocentie potuiſſet vir vxorem cognoſcere ſalua pudorꝫ integritate. Et iterum de fide ad Petrũ idẽ ait. Si homo nõ peccaſſet mulier ſine dolore pareret ⁊ etiam ꝟgo ꝑmaneret. Tertio qꝛ ſtatꝰ ꝟginitatis ẽ ſtatꝰ ſingularꝫ bñdictiõis. Nam bñdicit᷑ ꝟgo ſpõſo terreno nuptura: q̃ bñdictio valet ad multiplicationem filioꝝ: ſi ſaltem cũ dei timore debitaqꝫ intẽtiõe mr̃imonium aggreſſi fuerit ꝓpter reuerẽtiã bñdictionis accepte ꝑ tres dies vľ duos aut ſaltẽ primã noctẽ in ꝟginitate permanẽdo ſicut cõſulitur. xxx. q. v. c. alter. ⁊. xxiij. di. cap. ſponſus Conſecrat᷑ ⁊ ꝟgo eterno regi nuptura feliciter. q̃ bñdictio vľ ꝯſecratio ꝑ votum ratificata multum valet ad creſcẽdũ in gratijs ⁊ virtutibus. Un̄ btã Agnes. Anulo ſuo ſubarrauit me q̃ꝓpter renuit accipe tpalẽ ſponſũ ꝑfecti filium: ei ꝑferens ſpõſũ chr̃m. Quarto qꝛ ſtatꝰ virginitatis ordinat᷑ ad aĩe bonũ ſꝫ vitam ꝯtẽplatiuã qꝺ ẽ cogitare ea q̃ dei ſunt quõ placeat deo mr̃imonium aũt ordiat᷑ ad vitam actiuã. ſ. ad hũani generꝫ multiplicationem: ꝓpter quã neceſſariũ hñt cogitare q̃ ſunt mundi. vñ ſicut nuptie replẽt terrã: ſic ꝟginitas ꝑadiſum. Quinto qꝛ potiſſime ſtatus virginitatis electꝰ ẽ a dño ieſu tãq̃ optimꝰ ⁊ a ſua btiſſima mr̃e q̃ docta fuit ab inſtinctu ſpũſſcti ad inſeq̃ndum apicẽ oĩs ꝑfectiõis: vñ dñs in euangelio. Sũt eunuchi q̇ ſe caſtrauerunt ꝓpter regnũ celoꝝ q̇ põt capere capiat. Chriſtus inſup Johãnem nubere volentẽ induxit ad virginitatẽ ſeruandã: qꝛ nimirũ vt dicit Dam. li. iiij. Quanto angelus hoĩe ſupior tanto virginitas eſt nuptijs honorabilior. Et ſi querit᷑ in q̃ ꝓprie cõſiſtat rõ virginitatꝫ. Rñdet Tho. ſcd'a 2e. q. clij. ꝙ in delectiõe venerea tria ſunt. Primũ eſt ex pte corpis tantũ. ſ. violatio ſignaculi ꝟginalis: ⁊ h̃ ꝑ accidens ſe hꝫ ad moralẽ actũ qui nõ cõſiderat᷑ ꝑ ſe niſi ſcḋm ea q̃ ſunt aĩe: ⁊ ſic integritas illius mẽbri ꝑ accidens ſe hꝫ ad virginitatẽ. Nã ſi ꝓpter rõnabilem cauſaꝫ bñficio medici vel obſtetricis amittit᷑ ſignaculũ: nõ amittit᷑ virginitas. Secundũ eſt ſolũ ex pte aĩe. ſ. propoſitũ nõ puniendi ad delectationẽ venereã: ⁊ h̃ formalr̃ ⁊ cõpletiue ſe hꝫ ad ꝟginitatẽ: qꝛ rõ moraliũ actuũ in eo qꝺ eſt rõnis cõplet᷑. Tertiũ eſt aũt ex pte vtriuſqꝫ vtpote in q̃ cõiungit᷑ id ꝙ eſt aĩe cũ eo qꝺ eſt corpis. ſ. ipſa reſolutio ſemis delectationẽ ſenſibilẽ cauſans: ⁊ h̃ ſe materialiter hꝫ ad actũ moralẽ: qꝛ ſenſibiles paſſiões ſunt materia moraliũ actuũ: ⁊ ꝟginitas materialr̃ cõſiſtit in imunitate a delectatiõe venerea q̃ eſt in ſeminis reſolutiõe. Que reſolutio duplr̃ cõtingere põt. Primo ex mentꝫ ꝓpoſito ꝑ cõcubitũ vel ſine cõcubitu vt ꝑ tactũ vel ſolã cogitationẽ: ⁊ ſic ꝟginitas amittit᷑ nunq̃ recuperãda: ꝙ̃uis eius amiſſio ꝑ ſolã voluntatẽ ſine ſemis reſolutiõe recuperari põt. Secũdo vero ꝯ ꝓpoſitũ ⁊ voluntatẽ: ſicut in dormiendo vľ ex infirmitate nature fluxũ ſemis patiendo: vľ ꝑ violentiã illatũ ab hoĩe vľ demone: mente tñ nõ ꝯſentiẽdo. Et ſic͛ eſt ſi aliq̃ cognoſceret᷑ carnalr̃ in dormitiõe vľ ebrietate: niſi forte hac itẽtiõe q̃reret ſomnũ vľ ebrietatẽ: qꝛ nũq̃ amittit᷑ ꝟgitas ſine ꝯſẽſu mẽtꝫ. Ad

¶ De raptu vario ⁊ eiꝰ grauitate: ac de maledictis ꝯſiliatricibus q̃ gerũt officiũ lingue tertie: ¶ Sermo v.

N On mechaberis. Exodi. xx.

Tertia ꝑinde ſpẽs huius mechie vocat᷑ raptus. De q̃ dicit᷑. xxxvj. q. j. in. §. cũ ergo: ꝙ raptus admittit᷑ cum puella violenter a domo patris ducit᷑ vt corrupta in vxorẽ habeat᷑: ſiue puelle ſolummõ ſiue parentibꝫ tantũ: ſiue vtriſqꝫ vis illata conſtiterit hic morte mulctat᷑ ſed ſi hic ad eccleſiã cũ rapta fugerit priuilegio eccleſie mortis impunitatẽ promeret᷑: hoc ibi. ¶ Super quo q̃ri põt: vtrũ raptus ſit luxurie ſpẽs a ſtupro diſtincta: ꝑſertim cũ dicit Iſido. in li. ethymo. ꝙ ſtuprum. i. raptus ꝓprie eſt illicitus coitus a corrũpendo dictus: vñ ⁊ qui raptu potit᷑ ſtupro fruitur. Ad hoc rñdet Tho. ſcd'a 2e. q. cliiij. ꝙ raptus put nũc loquimur eſt diſtincta ſpẽs luxurie: ⁊ q̃nqꝫ quidẽ in idẽ cõcurrit cũ ſtupro ⁊ ſic q̃nqꝫ vnũ pro alio ponit᷑. Q̃nqꝫ tñ inuenitur raptus ſine ſtupro ⁊ econtra: q̃nqꝫ ſtuprũ inuenit᷑ ſine raptu. Nam in idẽ concurrũt q̃ñ quis violentiã infert ad virginẽ illicite deflorandã q̃ quidẽ violentia tã patri infert᷑ ꝙ̃ virgini: q̃nqꝫ vero patri nõ virgini: ⁊ q̃nqꝫ virgini nõ patri. Differt etiã alio modo violentia raptus: qꝛ q̃nqꝫ puellla violenter abducitur a domo parentũ ⁊ violenter corrũpit᷑: q̃nqꝫ vero ꝙ̃uis violenter abducit᷑ non tñ violenter corrumpit᷑ ſꝫ de ſua volũtate: ſiue corrũpatur cõcubitu fornicario ſiue matrimoniali. Qualitercunqꝫ enĩ aſſit violentia ſaluat᷑ rõ raptus. Inuenit᷑ etiã raptus ſine ſtupro: cũ ſcꝫ rapta prius in vxorẽ ducit᷑ ꝙ̃ corrumpat᷑: vel ſi q̇s rapiat viduã vel puellã corruptã. Stupruz etiã ſine raptu reperit᷑ cũ virgo ſine violentie illatione ſua voluntate violat᷑. Ex quibꝫ patꝫ ꝙ raptus importat aliquã ſpecialẽ deformitatem circa actũ luxurie ex qua cõſtituit ſpeciẽ aliquã determinatã huius vitij ab alijs ſpẽbꝫ diſtinctã: ⁊ cõcurrere põt cum oĩbus alijs ſpẽbus luxurie. ¶ Ad maiorem aũt euidentiã ſciendũ ꝙ raptus multis modis cõmittit᷑. Naz q̃nqꝫ cõmittit᷑ raptus nõ ꝙ̃tum ad ipſaz rem ſꝫ ꝙ̃tum ad vſum ipſius rei: vt q̃ñ mulier renitens violent᷑ opprimit᷑: de quo raptu habet᷑ xxxvj. q. j. c. de raptoribus. §. ex hac: vbi ſubditur. Aliq̃ñ nõ res ipſa affectat᷑ ſed vſus eiꝰ dño prohibẽte vſurpat᷑. Et hoc intelligi põt generaliter ſiue ſit virgo corrupta coniugata cõſanguinea deo ſacrata: qꝛ in oĩbus luxurie ſpeciebꝫ hmõi raptus cõmitti põt: ⁊ ꝙ̃to ſpecies luxurie grauior tanto raptus hmõi perniciosior iudicat᷑. ¶ Preterea ſi ꝑſona ſic violata in alterius ptãte conſiſtit: ſicut virgo ſub ptãte parentũ: vxor ſub ptãte viri: conſecrata ſub poteſtate ſui ſuperioris: tũc licet ipſa corruptioni conſentiat raptus dicit᷑: eo ꝙ preter alterius volũtatem in cuius poteſtate conſtituta dinoſcit᷑ corrumpit᷑ niſi ſponſalia ꝑceſſerint ⁊ ea intentiõe corrumpat᷑: vt in vxorẽ habeat᷑: nec intereſt aliquod impedimentuz ad matrimoniũ cõtrahendũ. Dicit enĩ glo. in dicto. §. cũ ergo: in fi. ꝙ intelligit᷑ eaz poſſidere quamcito ſponſalia interceſſerint. Unde nõ dicitur raptor: cum ſua poſſeſſione vtatur: vt

ff.de iniur.l.iniuriarū.§.ſi quis. Nihilomin⁹
tamē huiuſmodi mortaliter peccat eā cogno
ſcendo carnaliter: anteq̄ʒ cū ea cōtraxerit ſm
formā eccleſie. Ceterū cum vſus perſone ra-
ptori non deſponſate violenter rapitur: tunc
raptor huiuſmodi cū complicibus ſm leges
capite punit̄: ⁊ ſubſtantia raptoris rapte ap-
plicant̄: dum tamē rapiat mulierem honeſtā
⁊ ingenuā: ſecus autem ſi rapiat meretricem
quia talis ſm leges nō punit̄: vt.C.de adul.
l.que adulteriū. Secus etiā ſi ancillam vel li-
bertam: quia tunc decapitatur quidē ſed nō
perdit ſubſtātiam. Hec omnia habentur. C.
de rap.virgi.l.vna.in prin. Secundū cano-
nes vero ſeruus efficitur rapte: niſi ſe velit re
dimere: vt in dicto: c.de raptoribus. Pretium
autem redemptionis eius ſunt.l.dragme ar-
gente: vt.xxxvj.q.ij.c.deniq̄ʒ. Sʒ hec pena po
teſt infligi in foro iudiciali non aūt in foro pe-
nitentiali. Inſuper ſm canones raptor excō-
municari debet cū omnibus fautoribus ſuis
vt.xxvj.q.ij.c.j.iiij.v.⁊.vj. Quod ſi virgo in pa
tria poteſtate conſtituta corruptioni conſen-
ſerit: poteſt nihilominus agere pater eius cō-
tra corruptorem ſi iniuriā hanc ad animū re
uocare voluerit. Si tamen infra annū ad ani
mū non reuocauerit ceſſat iniuriarum actio
poſt annū: vt inſti.de iniur.§.vlt.⁊.xxxvj.q.j.
§.cum ergo: in glo: ⁊ in iſto raptu multi gra-
dus ſunt. Nam graue eſt violenter cognoſce
re viduā vl' corruptā q̄uis ab omni vinculo
ſolutā: talis enim plus peccat q̄ʒ ſi ab ea reci-
peret centum marcas argenti. Grauius tamē
eſt violenter cognoſcere virginem licet ſub
nulla parentum vel tutorꝫ cuſtodia conſtitu-
tam: qđ tamen aggrauat̄ ſi virgo cōſtituta in
patria poteſtate violenter opprimitur. Predi
cta tamen aggrauaris qui inuitā per adulte-
riū maculat: qđ tamen inceſtus ſuperat ⁊ ſa
crilegiū: maxime vero vitium contra naturā
violenter cōmiſſum. In his enī omnibus lu-
xurie ſpeciebus huiuſmodi raptus cōmittit̄.
Unde.xxxvj.q.ij. dicitur.c. Raptores igitur
viduarū vel virginū ob immanitate tanti fa
cinoris deteſtamur illos vehementius perſe
quendo qui ſacras virgines vel volentes vl'
inuitas matrimonio ſuo conſociare tēptaue-
rit: quos pro tā nephandiſſimi criminis atro
citate a cōmuniōe ſuſpendi cōuenit: hoc ibi.
B Porro raptus p̄dictus non ſolū fit per
violentiā ſed etiā per metū per verecundiaʒ
ac ſeductiones plurimas ⁊ hoc p̄cipue ꝯſilio
quarundā conſiliatricū ⁊ copulatricū. De q̄-
bus dicitur Eccī.xxviij. Lingua tertia id eſt
vetule mediatrices adulterorꝫ mulieres veri
cas ſm quoſdā libros: id eſt honeſtas quā ve
recundiā timentes: vel ſm alios mulieres vi
ratas ⁊ viros hn̄tes eiecit: ſcʒ de domib⁹ vi-
rorū ſuorꝫ adulteriū imitādo: ⁊ priuauit illas
laborib⁹ ſuis.i.bonis domeſticis in q̄bus labo
rauerūt. Tales nanq̄ʒ vetule vel internūtie
maledicte indifferenter nitunt̄ virgines cor-
ruptas viratas cognatas ⁊ deo conſecratas
ſuis ſuaſionib⁹ ⁊ deceptionibus ad caſuʒ luxu
rie trahere pro minimo p̄cio: ſicut ſcriptū eſt
Johel.iij. Puellā vendiderūt pro vino vt bi-
berent. Qđ ſi ſuis blanditijs ⁊ pſuaſionibus
ad ꝯſenſuʒ luxurie deducere nequeūt: parant
inſidias ad inferendū violentias ⁊ excogitāt
apta loca in q̄bus ipſi corruptores hmōi vio-
lentiā liberius inferāt: ad q̄ nimirū loca ſim-
plices puellas vl' matronas inſidiarꝫ imemo-
res callidis occaſionib⁹ alliciūt: ac turpiter d
ceptas in luxurie voraginē deijciūt. Mirꝫ cer
te ⁊ ciuilia iura tales nō puniūt. Legitur enī
Exod.xxj. p̄cipiente dn̄o ꝙ qui furatus fuerit
hoiem ⁊ vendiderit eū: cōuictus morte morte
moriat̄. Ubi dicit Rabbi Salomon ꝙ p ſo-
lo furto hoīs incurrit̄ pena mortis ſi fuerit in
uentus in manu eius. Silr' ⁊ qui vendiderit
hoiem ſic furto ſublatū ⁊ inuent⁹ fuerit in ma
nu eius morte dignus eſt: ⁊ rō huius eſt q2 fa
cius eſt hō ad imaginē dei: ⁊ iō rōne tante di
gnitatis p furto eius iponit̄ pena mortis. Fit
furtū manu: fit cōſilio nec vllo mō differūt in
p̄cto. Qua putas ergo pena plectenda eſt la-
mia illa maledicta: q̄ puelle ſeu matrone ani-
mā quā ſeduxit p vili p̄cio tradidit diabolo: ⁊
corpus lenocinijs etiā q̄nq̄ʒ violenter defedā
dum: cū turpius hoiem dānificare vl' dehone
ſtare non pōt q̄ʒ in aīa a fama ſeu q̄ʒ in vxo-
re vel filia: vn̄ frequenter tales aīo ſimplici d
cepte reclamarent niſi maiorē infamie iactu-
rā timerent. In cuius argumentū legit̄ Dan.
xiij. de duob⁹ iudicib⁹ ꝙ cucurrerūt ad Suſa
nā exiſtentē ſolā in pomerio: ⁊ dixerūt ad eā.
Ecce oſtia pomerij clauſa ſunt ⁊ nemo nos
videt ⁊ in ꝯcupiſcētia tui ſumus: q̄ʒobrē aſſen
tire nobis ⁊ cōmiſcere nobiſcū: qđ ſi nolueris
dicem⁹ teſtimoniū ꝯ te ꝙ fuerit tecū iuuenis
⁊ ob hāc cām emiſeris puellas a te ⁊ ingemu
it ſuſanna ⁊ ait. Anguſtie ſunt mihi vndiq̄ʒ: ſi
enī h̄ egero mors mihi eſt.ſ. aīe ⁊ etiā corpis:
q2 adultera p̄cipit̄ interfici in lege: ſi aūt non
egero: nō effugiam manus vr̄as: ſʒ melius ē
mihi abſq̄ʒ ope incidere in man⁹ vr̄as q̄ʒ pec
care in ꝯſpectu dn̄i. ⁊ exclamauit ſcʒ p libe-
ratiōe. Et infra dixit Daniel. Semē chanaā
⁊ nō iuda ſpēs decepit te ⁊ ꝯcupiſcentia ſub-
uertit cor tuū ſcʒ a rectitudie rōnis ⁊ diuine
legis: ſic ficiebatis filiab⁹ iſrahel.ſ.p minas ⁊
terrores eas decipiēdo ⁊ ad ꝯſenſū vr̄m in-
ducendo ⁊ ille timētes tribulatonē vl' ꝯfuſi
onē tpalē loq̄bant̄ vobis ꝯſentiētes in opus
nephariū. ſʒ nō filia iuda ſuſtinuit iniq̄tatem
vr̄am: Sic adhuc infinite mulieres honeſte
ſʒ minus caute diuerſis modis p deceptiōes
minas terrores ⁊ violētias in luxurie voragi
nē innocēter deijciunt̄. Maledicti ſūt nō ſo-
lū corruptores ſʒ etiā ꝯſiliū vl' auxiliū quoq̄
mō tribuētes. De h̄ etiam legit̄ in li. Apū. ꝙ
erat q̄dā faber lignari⁹ reb⁹ tenuis: vxorē ha
bēs bonā ⁊ pulchrā: in q̄ diues q̄dā oculos
ꝯiecit ipudicos: mittit g̊ vetulā ad decipien-
dū eā q domū ei⁹ intrās ſalutat q̄ſi incogni-
tā ⁊ reſedit ad ignē: oculiſq̄ʒ circūductis plā-
git ſe fatigatam: q̄rit iuuencula vnde veniat
aut q̄d q̄rat. Et vetula. Si ipſa ſis neſcio ta
lis nomie taliſq̄ʒ mr̄is filia quā me hr̄e cre-
do ꝯſobrinam in iſta vicinia. Cui illa Si ſū
neſcio tali q̄dem noīe cenſeor ⁊ talem habui
matrem. Tūc ruens ī oſcula iuuencule bn̄ in
quit aſſimilaris optime mr̄i tue: ſʒ q̄lē virꝫ ha
bes: bonum iq̄t. ope fabrū lignariū. Et illa
Heu filia mr̄is optime quō ad hāc miſeriā
veniſti vt fabrum habeas virꝫ q̄ tot in pente
la tua magnos ⁊ diuites habuiſti. ſicq̄ʒ receſ-
ſit. Rediens die quarta: vere inquit filia mul
tum ſollicitor vt poſt infortunium tuum ſaltē
copioſius terrenis abundare valeas: inueni
ergo viā q̄ h̄ fieri poterit ſi ꝯſentis. Eſt h̄ di-
ues q̄dam q̄ te vt heri mihi dixit cū tuū infor
tunium deplorarē ſup oīa diligēs ꝯcupiſcit:
cum q̊ habebis q̄cq̄d corpi placere vl' pdeſ-
ſe poterit. Cui illa. Bonū virꝫ ⁊ me meliorē
habeo: nec augere diuitias cupio cum p̄cto.
Cui vetula blande r̄ndit q̄ſi congratulans
⁊ huic ait: magꝭ te diligo: ſicq̄ʒ receſſit ſʒ poſt
triduum reuerſa dixit Ueni mecū chariſſia
ad viſitandū eccl'iā btē marie. Nihil aūt ma-
li ſuſpicata vadit cum vetula. Trāſeūtes g̊
portam diuitis vt ordinauerat vetula rapit̄
iuuēcula ⁊ trahit̄ in ꝯclaui violent̄ a diuite
opprimenda. Que plurimū anguſtiata ſubi
to cōſiliū adinuenit ⁊ inclinās ſe ad aures
vetule. Ad horā inq̄t nūc me liberes chariſ-
ſima: q2 iuxta ꝯſuetudinē femiarꝫ ꝯtigit mihi
⁊ fide data ſpōdeo cras redire. Annuit vetu
la ꝯſentit ⁊ diues. Rediēs igit̄ domū pparat
de vicinia tres mulieres fortes q̄s cū virgis
clā in thalamo collocauit veniēteq̄ʒ vetulaꝫ
velut i adiutoriū ad ſe ornādū itroduxit i tha
lamū firmatoq̄ʒ oſtio cōcurrūt femie ⁊ nuda
tā veſtib⁹ ꝟgis p̄cutiūt vſq̄ʒ ad effuſionē ſan
guis nec ceſſāt donec miſera eluctato cona-
mie oſtiū exiluit ⁊ nuda penit⁹ p plateas au
fugit. Mirātib⁹ cūctis q̄d factū ſit audiūt et
ꝯſtātē i caſtitate iuuēculā p totā ciuitatē extol
lūt pluſq̄ʒ lucrata ē in honore ⁊ glīa bone fa
me q̄ʒ fuiſſet i oībus copijs diuitꝭ adeptura.
¶ Scđo ꝟo rapt⁹ ꝯmittit̄ cū nō ſolū vſus
rei ſ ēt ipa res violent̄ dn̄o eripit̄ vt ipperuū
teneat̄. Et h̄ fieri pt trib⁹ modis. Prio mō cō
tra volūtatē tā puelle q̄ʒ pentū: ⁊ h̄ morte mt'
ctand⁹ ē ſʒ ius ciuile cū oīb⁹ ꝯplicib⁹ ſuis: vt
ptʒ.ſ.de violent̄ oppſſa tā q̄ ad penā iurꝭ ca
nonici q̄ʒ ciuil'. Scđo mō fieri pt non q̄dē ꝯ
volūtatē puelle ſ pr̄is: de q̊ dr̄ in.c.d raptori-
b⁹: vbi ſubdit̄. Si ꝟo q̄ rapit̄ patrē hr̄e ꝯſti-
terit ⁊ puella raptori ꝯſenſerit prāti pr̄is ex-
cuſata reddat̄. excuſata.ſ.a pena q̄ʒ vt videt̄
ſuſtinere deberet eo ꝙ rapie ꝯſenſit: q2 facie
tes ⁊ cōſētiētes par pēa cōſtringit. Sʒ h̄ itel
lige de nō nubili q2 ſi nubil' eēt non excuſaret̄
niſi in cāu: nā ſi i ptāte pr̄is cōſtituta volūta-
rie rapit̄ maior exiſtēs.xxv.ānis pt cū rapto-
re mr̄imoniū ꝯhere ⁊ cū eo manere ē iuitis
pentib⁹ nec eā ꝓpt h̄ exheredare pn̄t eo ꝙ di-
ſtulerit eā copulare mr̄imoīo vt ptʒ i.di.c.d
raptorib⁹ in glo.⁊.xxxij.q.ij.cap.fi.in glo. Si
tn̄ infra ānū.xxv.ꝯ voluntatē pentum alicui
adheſerit non obligant̄ pentes eā dotare: q̄ʒ
uis meli⁹ facient eā dotādo ſi ſaltē ſuo cōiu-
gio dignū elegerit. Sin aūt tūc pn̄t eam tota
liter exheredare: ⁊ de h̄ ptʒ.ſ.in.iiij.p̄cepto.
¶ Tertio mō fieri pt ꝯ voluntatem q̄dē pu-
elle ſʒ nō pentū: de q̊ dr̄ in.§.ex auctate ꝙ pu
elle ⁊ nō pentib⁹ q̄nq̄ʒ vis infert̄ cū ex volun
tate patris puella violent̄ abducitur vt eius
patiat̄ concubitū cui⁹ copule nūq̄ʒ cōſenſum
adhibuit ⁊ h̄ ſilr' reus penarꝫ dictarum iudi-
catur: vt di.c.de raptorib⁹ in prin. Magis eē
pōderat̄ in raptu violētia illata puelle q̄ʒ pa
rentib⁹: vn̄.xxxvj.q.ij.dr̄.ca. Si q̄s ꝟginē vel
viduam niſi deſpōſauerit ſi rapuerit vl' fura-
tus fuerit in vxorē cum ſibi fauentib⁹ anathe-
ma ſit.⁊.C.de rap.ꝟ.l.vna.in prin.nulla nan-
q̄ʒ pōt inuita duci in mr̄imoniū. Cu⁹ rō ē

qꝛ vt dꝛ.xxvij.q.ij.c.ſufficiat ſolus ſm leges
conſenſus eoꝝ de q̄ꝝ quarūcꝫ coniūctionib⁹
agit̄:qui ſolus ſi defuerit cetera etiā cū ipſo
coitu rite celebrata fruſtrant̄.mr̄imoniū em̄
nō facit coitus ſꝫ volūtas:immo vt dꝛ extra
de ſpon.c.cū locū nō habeat ꝯſenſus vbi me
t⁹ vel coactio intercedit neceſſe:vt vbi aſſen
ſus cuiuſcꝫ requirit̄ coactiōis materia repel
lat̄ matrimonium aūt ſuo conſenſu contrahi
tur:⁊ vbi de ipſo q̄ritur debet plena ſecurita
te ille gaudere cuius eſt anim⁹ indagandus:
ne ꝑ timoꝛem dicat ſibi placere qđ odit ⁊ ſe-
quatur exitus q̇ de inuitis ſolet nuptijs ꝓue-
nire:Et intelligit̄ de metu q̇ cadere ꝑt in cō-
ſtantē viꝝ q̇ cōtinet moꝛtis ꝑiculū vel coꝛpis
cruciatum:vt ibi.c. veniēs ⁊.c.cōſultatiōi.in
gloſis:vel etiā met⁹ ſtupꝛi ac ſimiliū:vt extra
de his q̄ vi metuſue cā fiūt.c.cu dilect⁹ i glo.
vbi tangit de multiplici metu.Et ſubdit:vñ
videt̄ relīqndū arbitrio iudicis an ꝓba mine
vł potētia hoīs ſit iuſta cā timoꝛ.ꝟ.ff.ex q̇-
b⁹ cauſis maioꝛes.l.iij.Maioꝛ tamē enoꝛmi
tas raptus committit̄:cū puella ꝯ voluntatē
tam puelle q̄ꝫ ꝑentū violenter abducit̄.Ma
xima vero cum alteri⁹ vel ſpōſa de p̄ſenti vł
vxoꝛ violentatur:vñ.xxvij.q.ij.in.c.lex illa.§.
ꝙ autem:vbi ſubditur:ꝙ raptaꝝ.ſ.ſponſaruꝫ
de p̄ſenti quedam ſe rapiēdas exponūt:alie
violenter abducuntur:quolibꝫ mō q̄ rapiāt̄
pꝛioꝛibus reddende ſunt:h ibi Alioq̄n ſi ra-
ptoꝛ ſponſo ſponſa hmōi non reddiderit.taꝫ
idem q̄ꝫ rapta ſi ad pꝛiſtinū ſpōſuꝫ remeare
noluerit omni cōione pꝛiuent̄:vt eo.ti.c.otto.
p̄ſentium latoꝛ.Nimiꝝ cū tale cōnubiū iudi-
cat̄ eſſe ſacrilegium ꝓpter violationem ſacra
mēti matrimonij:vt ibi.c.de coniugali. ℂ
Quā execrād nācꝫ malicie iudicet̄ i ꝯſpectu
dñi alteri copulatā violētare vł rape.liq̇do
ꝑꝫ i vxoꝛe leuite Iudicū.xix.⁊.xx.q̄ ſcꝫ leui-
ta cum vxoꝛe domū cuiuſdā ingreſſo ad ho-
ſpitandum in gabaa venerūt iuuenes inſolē
tes ſm Ioſephū ad vxoꝛē rapiendū illius et
dixerūt ad hoſpitē.Educ viꝝ q̇ ingreſſus eſt
domū tuā vt abutamur eo.Hoc dixerūt ſm
Ioſephū vt inclinarēt dñm domus ⁊ maritū
mulieris ad tradendū eā:vnde in fine intēde
bant viro moꝛtem inferre niſi traderet eis
vxoꝛē ſuam ſm ꝙ allegat in.c.ſequenti. Tra
didit igitur eis vxoꝛem ſuam iuſto metu:qua
cum tota nocte abuſi eſſent:ſcꝫ per raptum
⁊ adulterium dimiſerunt eam mane:que re-
diens ad ianuam hoſpitij coꝛruit in limine
⁊ ibidem expirauit.Mane autem leuita re
periens vxoꝛem moꝛtuam impoſuit eā aſino
⁊ reuerſus domum gladio cōſcidit cadauer
vxoꝛis cum oſſibus ſuis in duodecim ꝑtes:
ſicut erāt duodecim tribus p̄ter tribū leui.
Nam manaſſes erat diuiſus i duas partes
vna fuit citra ioꝛdanem ⁊ alia vltra:alit̄ em̄
factum nō fuiſſet ſufficienter notificatum:in
tribū beniamin nō miſit partem qꝛ nuncios
per quos miſiſſet occidiſſent:nec in tribum
leui quia diſperſa fuit per omnes tribus ⁊ ſic
fuit eis ſufficienter intimatum.Miſit etiam
tales nuncios in omnes terminos iſrahel q̇
non ſolum factum populo nūciarēt ſꝫ etiam
faciendi modum:⁊ clamabant ſinguli:nunq̄ꝫ
factum eſt in iſrahel tale nephas ex quo aſcē
derunt patres de egypto.Egreſſi ſunt igitur
omnes quaſi vir vnus in maſpha quadrin-
genta milia peditum pugnatoꝝ:⁊ interroga
uerū a leuita modum quo ꝑpetratū eēt tan
tum ſcelus:quo cognito dixit populus vni-
uerſus.Non recedemus in domos noſtras
donec vlciſcamur de gabaa:timuerunt enim
cōmunem dei vindictā:experti q̄ñcꝫ ꝙ ꝑflagi
tio vnius vel paucoꝝ veniebat vltio diuina
ſuper populū:vt ꝑꝫ Ioſue.vij.de Achaā
qui rapuit de anathemate.Et miſerūt nūci-
os ad Beniamin qui dicerent.Cur tm̄ ne-
phas in vobis reꝑtū eſt.tradite flagicij acto-
res vt moꝛiāt̄ ⁊ auferat̄ malū ⁊ plaga.d iſrł
Qui noluerūt:ſed cōglobati cōuenerunt ad
defendendū reos xxv.milia.In hebreo ha
bet̄.xxvj.milia.Filij igit̄ iſrahel iuſtū haben-
tes bellū fiducialiter inierūt certamē:nihilo
minus tñ bina vice ſuperati ſunt ⁊ in fugam
cōuerſi licet maioꝛes numero exiſterent:⁊ h
ꝓpter duo:Pꝛimo ſm hebreos qꝛ negligen-
ter fuerāt in punitiōe idolatrie in domo Mi
che ⁊ in tribus filioꝝ Dan ꝙ cōrigerat ime-
diate añ factū iſtud ⁊ erat notoꝛiū:⁊ ideo te
nebant̄ coꝛrigere:qđ qꝛ neglexerūt per filios
beniamin nūc coꝛrectionem ſuſtinuerunt:vt
ſic pꝛimū peccatū pꝛius puniret̄.Secundo
quia nimis confidebant in ſua multitudine
⁊ foꝛtitudine.Vnde ſcriptū eſt:ꝙ in pꝛimo
cōgreſſu filij beniamin occiderūt de filijs iſra
hel.xxij.milia viroꝛum:rurſumcꝫ filij iſrael ⁊
foꝛtitudine ⁊ numero cōfidentes in eodē lo-
co certaminis aciem direxerunt occiſicꝫ ſunt
xviij.milia viroꝛum:tertia vero vice purga-
tis filijs.iſrahel a negligentia ⁊ pꝛeſumptio
ne occiderunt de tribu beniamin omnes vi
ros ⁊ mulieres ſenes ⁊ paruulos ac iumenta
omneſcꝫ vꝛbes ⁊ viculos beniamin voꝛax
flāma combuſſit ⁊ euaſerūt tantū viri ſexcen
ti.Ecce quantā iacturam induxit raptus iſte
maledictus:qui tam deteſtabilis tūc reputa-
bat̄ ꝙ omnes filij iſrael in maſpha iurauerūt
ſe nō daturos filijs beniamin de filiabus ſuis
in vxoꝛes.Inſuꝑ ex q̄ habitatoꝛes iabes ga-
laad nō ſimul aderant ad vlciſcendū nephas
iſtud in vindictā talis ignauie ꝑcuſſerunt eos
in oꝛe gladij a viro vſcꝫ ad mulierē ſolis qua
dringentis virginib⁹ reſeruatis. Ad lau.dei.

¶De ſacrilegio ⁊ eius grauitate: ac gradibus diuerſis.Et de his q̇ poſt votum ſimplex cōtrahunt matrimonium. ¶Sermo vj.

Non mechaberis. Exodi.xx.

n Quarta itacꝫ ſpecies hui⁹ mechie
vocatur ſacrilegiū. Eſt aūt ſacrile-
gium ſacre rei violatio vł vſurpatio. Dicitur
enī ſacrilegiū quaſi ſacriledīū:id eſt ledens ſa
crū vel legens.i.furās diripiens vel rapiens
Et ſm Ray. pꝛincipaliter cōmittitur tribus
modis:⁊ q̄ꝫuis ſint multi alij modi tamen re
ducibiles ſunt ad tres modos pꝛincipales.
¶Pꝛimus modus cōmittitur reſpectu perſo
ne vt cum quis violentiā infert perſone eccle
ſiaſtice vel religioſe verberando vel rapien-
do vel etiā cū tali carnaliter peccando.¶Se
cūdus modus cōmittitur reſpectu loci ſcꝫ ec
cleſie cimiterij monaſterij vel ſimilis loci pꝛi-
uilegiati cuius imunitas violatur. Tertius
modus cōmittit̄ reſpectu alicuius rei vt quā
do ſacrum aufertur de ſacro vel ſacrū de nō
ſacro vel non ſacrū de ſacro. ℂ Hic ergo
pꝛimo queri poteſt:vtrum ſacrilegiū ſit ſpeci-
ale peccatū: pꝛeſertim cū omne ſpeciale in-
uenit̄ diſtinctū ab alijs peccatis:vt dicit ph̄s
in.v.ethi.de iniuſtitia ſpeciali:ſed ſacrilegium
non videt̄ inueniri abſcꝫ alijs peccatis : ſed
continet̄ ſub diuerſis generibus peccatoꝛum
ſcꝫ ſub homicidio ſi q̇s ſacerdotē occidat:ſub
luxuria ſi quis ſacram virginem violat:aut q̄ꝫ
cuncꝫ mulierē in loco ſacro ſub furto ſi quis
rem ſacrā furatus fuerit. Ad hoc dicendum
ſm Tho.ſcđa ſcđe.q.xcix.ꝙ ſacrum dicit̄ ali-
quid ex eo ꝙ ad diuinū cultum oꝛdinat̄. Si-
cut autem ex eo ꝙ aliquid oꝛdinatur in finē
bonū ſoꝛtitur rationem boni ſcꝫ ex hoc ꝙ ali
quid deputat̄ ad cultū dei efficitur quoddā
diuinū:⁊ ſic ei debetur quedā reuerentia que
refert̄ in deū:ac per ꝯſequens omne id quod
ad irreuerentiā rerū ſacrarū pertinet ad iniu-
riā dei pertinet:⁊ ſic inuenit̄ ibidē quedā ſpe-
cialis ratio defoꝛmitatis:vbicuncꝫ aūt ſpecia
lis ratio defoꝛmitatis inuenitur : neceſſariuꝫ
eſt ibidē ponere peccatū ſpeciale:quia cuiuſli
bet rei ſpecies attenditur p̄cipue ſm foꝛmalē
rationē ipſius:non aūt ſm materiā vel ſubie-
ctū:⁊ ſic ſacrilegiū diſtinguitur ſpeciale pec-
catū.Verūtamen nihil pꝛohibet vnā ſpecia-
lem rationē peccati in pluribus peccatoꝝ ge
neribus inueniri ſm ꝙ diuerſa peccata ad fi-
nem oꝛdinant̄ vnius peccati. Sicut etiam in
virtutibus apparet quibus imperat̄ ab vna
virtute:hoc enī modo quocūcꝫ genere pecca
ti quis faciat contra reuerentiā diuinis reb⁹
debitā ſacrilegiū foꝛmaliter cōmittit:q̄ꝫuis ibi
dem materialiter ſint diuerſa genera peccato
rum:nihilominus tamen ſacrilegiū inuenitur
interdū ab alijs peccatis ſeperatū: eo ꝙ act⁹
nō habet aliā defoꝛmitatem niſi qꝛ res ſacra
violatur puta ſi iudex aliquem reū de loco ſa
cro rapiat queꝫ in alijs locis licite rapere poſ
ſet. ¶Secundo queri poteſt:vtrum ergo ſpe
cies vel gradus ſacrilegij diſtingui debeant
ſm diuerſitatem rerum ſacrarū:pꝛeſertim cū
inter res ſacras cōnumerant̄ etiam perſone
ſacre:ſi ergo vna ſpecies ſacrilegij eſſet qua
violatur perſona ſacra : ſequeretur ꝙ omne
peccatum quod perſona ſacra cōmittit eſſet
ſacrilegiū:qꝛ per quodlibet peccatum violat̄
ꝑſona peccantis. Ad hoc rñdet Tho.vbi ſu-
pꝛa ꝙ vt dictū eſt peccatū ſacrilegij cōſiſtit in
hoc:ꝙ aliquis ad rem ſacram irreuerenter ſe
habet.debetur aūt rei ſacre reuerentia ratiōe
ſanctitatis:⁊ ideo ſm diuerſam rationē ſancti
tatis rerum ſacrarū quibus debetur reueren
tia:neceſſe eſt ꝙ ſacrilegij ſpecies diſtinguant̄
⁊ tanto ſacrilegiū eſt grauius quāto ſacra res
in quā peccat̄ maioꝛē obtinet ſanctitatē. At
tribuit̄ aūt ſanctitas tā perſonis ſacris.i.diui
no cultui dedicatis q̄ꝫ locis ſacris ⁊ etiā qui-
buſdā alijs rebus ſacris.Sed qꝛ loci ſancti-
tas oꝛdinatur ad ſanctitatē hominis qui deo
cultū exhibet in loco ſacro. Dicitur enim.ij.
Mach.v.Nō ꝓpter locū gentē ſꝫ ꝓpter gentē
deus locū eligit. Ideo grauius peccatū eſt ſa
crilegiuꝫ quo peccat̄ contra ꝑſonam ſacram
q̄ꝫ quo peccat̄ contra locū ſacrum. Sunt ta-
mē in vtracꝫ ſacrilegij ſpecie diuerſi gradus
ſm differentiam perſonarū ⁊ ſacroꝛū locoꝝ.

Sic ⁊ in tertia ſpecie ſacrilegij que ſcʒ cõmit⸗
titur contra res alias ſacras diuerſi gradus
ſunt: ſm̃ differentiã rerũ ſacrarũ. inter quas
ſummũ locũ obtinent ipſa ſacra quibus ho⸗
mo iuſtificat̃: quoꝝ precipuũ eſt eucharistie
ſacramentũ qḋ cõtinet ipſuʒ chriſtũ. Et ideo
ſacrilegiũ cõmiſſum contra hoc ſacramentũ
eſt inter oĩa grauiſſimũ: ſecundũ aũt locũ te⸗
nent vaſa ſacrata ad ſacroꝝ ſuſceptionẽ ⁊ ip̃e
imagines ſacre ⁊ ſanctoꝝ reliquie in quibus
quodãmodo ipſe perſone ſanctoꝝ venerant̃
vel dehonorant̃: deinde ea q̃ pertinent ad or⸗
natũ eccl̃ie miniſtroꝝ: deinde ea q̃ ſunt depu
tata ad ſuſtentationẽ miniſtroꝝ ſiue ſint mo⸗
bilia ſiue imobilia. Et quicũqꝫ peccat contra
quodcũqꝫ p̃dictoꝝ: ſacrilegij crimen incurrit:
vnde ⁊ omne peccatũ qḋ perſona ſacra com
mittit materialiter quidẽ ⁊ quaſi ꝑ accidens
eſt ſacrilegiũ. Hinc ait Hiero. ꝙ nuge in ore
ſacerdotis ſunt ſacrilegiũ ⁊ blaſphemia. For⸗
maliter tñ ⁊ proprie ſolũ illud peccatũ ſacre
perſone ſacrilegiũ eſt qḋ agitur directe cõtra
eius ſanctitatẽ puta ſi virgo deo dicata forni⸗
cetur: ⁊ eadẽ ratio eſt in alijs. Et hec quidem
cõſecratio qua hõ totaliter deo ⁊ diuino cul
tui dedicat̃: fit per votũ ſolenne: dicit̃ aũt vo⸗
tum ſolenne qḋ ſit per ſuſceptionẽ ſacri ordi
nis implicite ſm̃ ritũ occidentalis eccleſie: vel
ꝑ profeſſionẽ expreſſam vel tacitam factã ali
cui de religionibus approbatis. De quo pꝫ
ſupra in ſecũdo p̃cepto ſermone. v. Qualiter
cunqꝫ vero quis alias votũ fecerit etiã caſti⸗
tatis vel virginitatis: dicit̃ votũ ſimplex. Un⸗
de ſi voueo vel profeſſionẽ facio in regula vł
in religione nõ approbata: nõ eſt votũ ſolen⸗
ne nec caſtitate violando proprie ſacrilegiuʒ
cõmitto licet grauiſſime peccato. Et ſi matri⸗
moniũ contraho tenet quidẽ matrimoniũ: vt
pꝫ expreſſe de voto. c. vnico. li. vj. vbi ſubdit̃
ꝙ q̄to manifeſtius ſunt emiſſa vota: tanto ꝓ
pter ſcandalũ pluriũ ⁊ exemplũ durior penitẽ
tia tranſgreſſoribus debeat̃: de hoc habetur.
xxvij. q. j. ca. viduas. §. hero: que necdũ ſacro
velamine ſunt tecte: tñ in propoſito virginali
ſemꝑ ſe ſimulauerint ꝑmanere licet velate nõ
fuerint tñ ſi nupſerint: aliq̃n tẽpore his agen⸗
da eſt pnĩa: q̄ ſponſio earũ a dño tenebatur.
Si enĩ inter hoĩes ſolet bone fidei cõtractus
nulla rõne diſſolui: q̄to magis iſta pollicita⸗
tio quã cũ deo pepigit ſolui ſine vindicta non
poterit: hoc ibi. Hanc enĩ literã intelligit car
dinalis de voto ſimplici violato ꝑ matrimo⸗
nium ſequens. Et pnĩa illius erit triũ annoꝝ:
vñ dicit̃. xxvij. di. c. ſi vir virginitatis votũ hñs
adiungit̃ vxori: poſtea non dimittat vxorẽ ſed
trib᷒ annis peniteat. Nimirũ cũ. c. ſequenti di
cit̃ ꝙ vouentib᷒ virginitatẽ non ſolũ nubere
ſʒ etiã velle nubere dãnabile eſt: gloſa ergo
videt̃ ꝙ ſola voluntas etiã q̃ ad eccleſiã punit̃
vt. xix. di. c. anaſtaſius. Sed arguit glo. ſuper
dicto. c. ſi vir. ꝙ ex q̃ alibi dicit̃ ꝙ iſti ſunt peio
res adulteris: nam. xxvij. q. j. in. c. nuptiarum
ſubdit Aug. Non poſſum quidẽ dicere ꝓpoſi
to meliori lapſas ſi nupſerint: feminas adulte
ras eſſe nõ cõiuges. Sed plane nõ dubitaue
rim dicere lapſus ⁊ ruinas a caſtitate ſctiori
qui vouerunt deo adulteris eſſe peiores. Si
enĩ qḋ nullo mõ dubitandũ eſt ad offenſionẽ
xp̃i pertinet cũ membrũ eius nõ ſeruat fidem
marito: q̄to grauius offendit̃ ipſe deus cũ il
lijs ſi nõ ſeruat̃ fides in eo ꝙ exigit oblatũ qḋ
nõ exegerat offerendũ. Cũ enĩ quiſqꝫ nõ red
dat qḋ nõ imperio cõpulſus ſʒ cõcilio cõmo⸗
nit᷒ vouit: tãto magis fraudati voti auget ini⸗
quitatẽ: q̄to minus habuerit vouẽdi neceſſi⸗
tatẽ: hoc ibi. Cũ igit̃ iſtis tm̃ pnĩa triennis im
ponit̃: cũ adultero ſeptẽnis iudicat̃: p̃ſertiʒ iſti
cũ peccantes in deũ eſſent grauius puniendi
q̄ illi qui in hoĩem peccãt: vt pꝫ expſſuʒ. xvij
q. iij. c. ſicut q̃. Et rñdet glo. ꝙ iſtud eſt ꝓpter
bonũ matrimonij adiunctũ. Et ſic habes hic
ꝙ minuit̃ pena delicti ꝓpter adiunctũ: ⁊ hoc
pꝫ. xxxiij. q. ij. c. quicq̃d. q. iiij. dixit ſara. Et h̃
quidẽ quo ad eccleſiã militantẽ. Nã q̃ ad fu⸗
turũ iudiciũ pena ſemꝑ rñdebit culpe: vñ ad
oñdendũ grauitatẽ huius culpe ꝓſequit̃ Au.
in dicto. c. nuptiarũ dicẽs. In cõiugali vincu
lo ſi pudicitia nõ ſeruat̃ dãnatio nõ timetur.
Sed in virginali ⁊ viduali cõtinentia excellẽ
tia munerꝭ amplioris expedit̃: qua expedita
⁊ electa ⁊ voti debito oblato: iã non ſolũ ca⸗
paſcere nuptias ſed etiã ſi nõ nubat̃: nubere
velle dãnabile eſt. Nã vt h̃ demõſtraret apl's
nõ ait. Cũ indelitijs degerint nubũt in xp̃o ſʒ
nubere volũt: hñtes inquit dãnationẽ qm̃ pri
mã fidẽ irritã fecerũt: ⁊ ſi nõ nubendo tñ vo⸗
lendo: nõ q̄ ipſe nuptie vel etiã taliũ dãnan⸗
de iudicent̃: ſʒ dãnat̃ propoſiti fraus: dãnat̃
facta vati fides: dãnat̃ non ſolũ ſuſceptio bo
na inferiori. i. nõ dãnat̃ q̄ ſuſcepit bonũ infe̾i
us ſcʒ matrimoniũ ſʒ ruina ex bono ſuperio⸗
ri ſcʒ cõtinentia: hoc ibi. Et hec dicta de ſim⸗
plici voto ſufficiãt. ❡ Nunc aũt de deo ſa
cratis ꝑſonis per votũ ſolenne ꝓſequamur q̃

quib᷒ dicit̃ ex concilio Arelatẽ. xxvij. q. j. c.
ſciendũ eſt omnibus ꝙ de cõſecratarũ femi⸗
narũ corpora: per votũ proprie ſponſionis ⁊
verba ſacerdotis deo cõſecrata templa eſſe
ſcripturaꝝ teſtimonijs cõprobant̃: ⁊ ideo vio
latores earũ ſacrilegi ⁊ iuxta apoſtolũ filij ꝑ
ditionis eſſe noſcunt̃: hoc ibi. Ideo dicit glo.
eo. ti. in. c. virginibus: ꝙ accedens ad monia⸗
lem tria enormia peccata cõmittit. ¶ Primo
inceſtũ quia ſponſa dei eſt quã violat qui eſt
pater noſter: vt patet: xij. q. ij. c. qui abſtulerit:
⁊ inceſtus cõmittit̃ cum affini ſicut cũ cõſan
guinea: vt. xxxv. q. iij. c. de inceſtis. ¶ Secun⸗
do cõmittit adulteriũ quia ſponſam alterius
ſcʒ ſummi regis turpiter corrumpit. ¶ Tertio
cõmittit ſacrilegiũ quia res eſt deo cõſecra⸗
ta. ¶ Sed queri ſolet an iſte accedens ad mo
nialem cõmittat tria peccata an vnũ. Nos di
cimus nõ eſt dubiũ quin tria cõmittat quo ad
accuſationẽ: non aũt in veritate: plura ergo
ſunt quo ad accuſationẽ: vt. xxiij. q. v. c. relegẽ
tes: ſed quo ad penitentiã vnũ tantũ. ſed adul
terium hmõi maiori pena purgandũ erit q̄ ſi
nõ eſſet inceſtuoſum: vt. xxxij. q. ij. §. ſunt autẽ
Et ita dicit lex: ꝙ ſi quis puniri dʒ propter a⸗
dulteriũ: plus debet puniri ſi illud inceſtuoſũ
ſit: vt. ff. de queſtionibus. ſi quis nõ dicaʒ: hoc
ergo intellige ſicut illud extra de teſtibus. c. ſi⸗
cut: quia penitentia ibi ⁊ pro adulterio ⁊ pro
ꝑiurio imponitur: ⁊ tamen vnũ ſolum crimen
cõmittitur: hec gloſa. Hinc ſm̃ legem Iuſti⸗
niani imperatoris ex nouellis hmõi punitur
prout habet̃. xxvij. q. j. c. Si quis rapuerit vł
ſollicitauerit vel corruperit aſſiſteriam: id eſt
recluſam vel diaconiſſam: id eſt abbatiſſam
vel monaſtriã: id eſt in monaſterio viuentem
vel aliam mulierem religioſam vitaʒ ⁊ habi
tum habentem: bona ipſius: ⁊ eorum qui hu⸗
iuſmodi ſceleris cõmunione cõtaminati ſunt
a religioſo loco vendicentur in quo talis mu
lier habitabat per religioſos epiſcopos ⁊ yco
nomos ⁊ p̃ſides prouintiarũ ⁊ officiales co⸗
rum: ipſi autem capitali periculo ſubijciant̃:
hoc ibi. Secundũ ius autẽ canonicũ vtriqꝫ
penitentia ĩponitur: eo. ti. ex cõcilio toletano.
c. deuotam. id eſt ſolenniter profeſſam peccã
tem non recipiendam eſſe in eccleſiã cenſe⸗
mus: niſi peccare deſierit: ⁊ ſi deſinens peni⸗
tentiã egerit aptam. id eſt annos decem reci⸗
piat cõmunionẽ: prius aũt q̄ in eccleſia ad⸗
mittatur ad orationẽ ad nullius cõuiuiũ chri⸗
ſtiane mulieris accedat: ꝙ ſi admiſſa fuerit e⸗
tiam hec que eam acceperit habeat̃ in abſen⸗
tia: corruptorem etiam per pena conſtringat:
quã penã ſi forte declinare vellent: a ſolo car
nali cõcubitu cõtinentes: aliaqꝫ cuncta laſci⸗
uie genera frequentãtes. Audi quid ſuꝑ hoc
dicat Cyprianus ad Pomponiũ ſcribens d̾
virginitate ⁊ ponit̃. xxvij. q. j. c. nec aliqua pu⸗
tet ſe poſſe hac excuſatione defendi ꝙ inſpici
⁊ probari poſſit an virgo ſit: cum etiã manus
obſtetricum ⁊ oculis ſepe fallatur. Et ſi incor
rupta inuenta fuerit virgo ea parte qua mu⸗
lier eſſe poteſt: poterit tamẽ ex alia parte cor⸗
poris peccaſſe qua corrumpi poteſt ⁊ tamen
inſpici non poteſt: ſcʒ quando ex cõſenſu volũ
tatis fit reſolutio ſeminis: ſequitur. Certe ip̃e
concubitus ipſe complexus ipſa cõfabulatio
⁊ oſculatio ⁊ ⁊ cõiacentiũ duorum feda ⁊ tur⸗
pis dormitio q̄tum dedecoris ⁊ criminis cõ
fitentur. Si ſuperueniens maritus ſponſam ſu
am iacentem cum altero videat nonne indi⸗
gnatur ⁊ fremit ⁊ per zeli dolorẽ portat gla
dium in manu ſua? Et quia chriſtus domin᷒
⁊ iudex noſter cũ virginem ſuã ſibi dicatam
⁊ ſanctitati ſue deſtinatam cum altero iacere
cernit: quantũ id eſt quantũ indignatur ⁊ ira⸗
ſcitur ⁊ quas penas in celeſtibus hmõi con⸗
iunctionibus cõminat̃. Cuius vt gladiũ ſpiri⸗
tualẽ ⁊ venturũ iudicij diem vnuſquiſqꝫ fra⸗
trum poſſit euadere: omni cõſilio prouidere ⁊
elaborare debemus: hoc ibi. Porro de eccle
ſiaſticis in ſacris ordinibus cõſtitutis in forni
cationem lapſis habetur. l. diſ. c. Si quis dia
conus aut preſbyter poſt acceptã benedictio
nem leuiticam: cũ vxore ſua incontinens inue
niatur: ab officio ſuo deijciat̃. Ecce manife⸗
ſte cõſtat ſm̃ titulos antiquoꝝ patrum ſancto
ſpiritu ſuggerente conſcriptos: ⁊ ſm̃ ſententi
as. cccxviij. epiſcopoꝝ: ſcʒ in niceno cõcilio
cui tot interfuerũt: vt. xv. di. c. canones: quos
etiã gallicani canones cõtinere vident̃: cleri⸗
ci in adulterio deprehenſi: ſcʒ euidentia facti
aut ipſi cõfeſſi aut ab alijs conuicti ad hono⸗
rem redire nõ poſſunt: hoc ibi. Unde fornica
tio in clerico tenẽte cõcubinã: dũ nõ eſt adhuc
notoriũ: inducit depoſitionem ſi admonitus
nolit ſe corrigere. Nam primo monitus nec
deſiſtens ſuſpenditur a beneficijs: ⁊ ſi ſuſpen
ſus ſe nõ correxerit: debet ab eiſdeʒ beneficijs
ꝑpetuo remoueri: vt extra de coha. cle. ⁊ mu.
c. ſicut: ſiue fuerit in ſacris: vt eo. c. ſiue nõ: vt
eo. ti. c. ſi aũt clerici. Qḋ ſi talis fornicatio ſit
notoria: tũc ſuſpenſus eſt ipſo iure: vt eo. ti. c.

vestra: z. c. quesitū: vtpote qz dānatus est de illa: vel spōte cōfessus est in iure: vel ex euidētia facti q̄ non pōt aliqua tergiuersatiōe celari: vt qz mulierē multū suspectā tenet publice aut apparent inde argumenta gradientia super terrā. Et si interim celebrat efficit irregularis: vt pz diffuse in. v. pcepto ſmone. xxvij. Ceterū si sacerdos deo consecratā agnoscit: pctm̄ duplicat qz cōmittit duplex adulteriū incestū z sacrilegiū. Maxime tn̄ facinus illō detestabile iudicat: cū religiosi deo cōsecrati pariter cōmiscent: de quibz. xxvij. q. j. ex cōcilio triburiensi. c. impudicas detestabilesqz personas monachoꝝ atqz monacharū: q̄ abiecto ꝓposito sanctitatꝭ illicita ac sacrilega cōtagiōe se miscuerūt: o in arbitriū cōscientie ꝓpria desperatiōe perducte: de illicitis cōplexibus libere filios ꝓcreauerint: a monasterioꝝ cetu ecclesiarūqz cōuentibz eliminandas esse mādamus quatenus in suis ergastul. i. carceribz retruse tantū facinus ꝯtinua lamentatiōe deflētes: purificatorio possint penitudinis igne decoqui: vt eis vel ad mortē solius miscdie intuitu p cōmunionis gratiā possit subueniri. Et hoc de illicito coitu q̄tuz ad psonas deo dicatas. ¶ Nūc deniqz de earundē detestabili matrimonio videndū est: de quo generalr. dicit xxvij. q. j. c. vt lex cōtinentie z deo placēs munditia in ecclesiasticis psonis z sacris ordinibz dilatet: pcipimus quatenus epi psbyteri diaconi subdiaconi z regulares canonici atqz cōuersi: professi: q̄ sacrū transgredientes ꝓpositū vxores sibi copulare psumpserint: separent. hmōi nanqz copulationē qm̄ cōtra ecclesiasticā regulare cōstat esse cōtractā: matrimoniū nō esse censemus. Qui etiā abinuicem separati pro tantis excessibus cōdignā pniam agant. Idipm quoqz de sanctimonialibus feminis si qd absit nubere attēptauerint: obseruare decreuimus. ¶ Ad cuius euidentiā sciendū qz psone deo dicate contrahentes: siliter aliꝫ cū eisdē matrimoniū feda cōnubia ineuntes: varijs pen mulctant. Nā si monach vxorē duxerit: accipit sniam ex cōcilio aurelianeñ. z ponit. xxvij. q. j. c. monacho orariū in monasterijs vel zonas habere nō licet: glo. orariū proprie est populū q̄ mulieres caput velāt: z ponit pro q̄libet ornamento mulierū: sequitur Et si postea vxori fuerit sociatus: tante puaricatiōis reus: nunqz ecclesistici gradus sortiatur officiū. Si vero monialis nupserit: tūc ex cōcilio Martini pape de ea determinatā est qd ponit. xxvij. q. j. c. de filia epi vel psbyteri vel diaconi: si deuota fuerit: id est deo p votū solenne dedicata z maritū duxerit: si eā pater vel mater in affectū receperit: a cōmunione habeant alieni: tanqz cōmunicātes excōmunicato in crimine: sequitur. Mulier vero nō admittatur ad cōmunionē nisi marito defuncto egerit pniam. Si aūt eo viuente secesserit z penituerit vel petierit cōmunionez in vltimo fine vite sue deficiēs accipiat eā. Unde dicit Hug. xxvij. q. j. sup. c. quo christo: qz si monialis publice nubit: nunqz pōt accipere corpus dn̄i nisi in fine vite sue: vel nisi prius defunctus fuerit ille cui nupsit: z hoc ad instar secularis adulterij vbi adultera nō habet amplius accessum ad maritū: vñ z virū carnalem relinquens z alterū ducens similiter arcet a cōmunione vsqz ad finem vite vel quousqz secundo ductus migrauerit a seculo: vt. xxvij. q. vij. c. fidelis femina. Et hoc est fm glosaz statutū in detestatione criminis: qz etiā post pniam non pōt cōmunicare nisi in morte vel viro scdo mortuo. Qd si fornicat duntaxat: tūc post pniam accipere pōt corpus dn̄i: z hoc iō qz magis peccat solenniter ꝯtrahendo q̄ fornicando. Porro q̄tum ad seculares cū deo dedicatis cōtrahentes vel cōtrahere tēptantes: determinat penā Jouinianus imperator: z ponitur. xxxvj. q. ij. c. si quis non dicam rapere sed attemptare tantū matrimonij cōiungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit: capitali pena feriatur: vbi dicit glo. qz in maximis criminibus punitur solus conatus vt pz. vj. ij. §. verū. In minoribus nō: qz non sum fur etiā si ad aliquem actū processi. ff. d fur. vulgaris. §. qui furti: z. l. certe. Jus autez canonicum qd hoīem vita nō priuat aliā apponit penā: vnde dicit. xxvij. q. j. ex cōcilio triburien. c. hi igit qui sanctimonialibus sciētes in matrimonio sunt ad iniuriā christi copulati: iuxta censurā zeli christiani seperent: z nunq̄ eis concedat cōiugali vinculo religari: sed in pnie se lamentis dū viuunt vehementer afficiant: hpc ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia crimina ꝓpter q̄ iura ꝓhibent nubere: tn̄ si cōtraherent: teneret matrimoniū licet grauiter peccarent. Preterea cuncti ecclesiastici in sacris ordinibus cōstituti simile habēt ꝓhibitionē de non ducendo vxorē: q̄tum ad ecclesiā occidentalē: id est romanā. Dicitur enim. xxxij. dist. c. Aliter se habet orientalium traditio ecclesiarū alter huius sancte romane ecclesie. Nam eorum sacerdotes diaconi atqz subdiaconi matrimonio copulant. id est matrimonio copulato vtūt. Isti aūt eccl̄ie vel occidentaliū nullus sacerdotū a subdiacono vsqz ad epm̄ licentiā hz ꝯiugiū sortiendi Nota tn̄ qz greci nō ꝯhunt in sacris ordinibz ondit. iiij. di. vbi dz. c. Si qs eoꝝ q̄ accedunt ad clerū voluerit nuptiali iure mulieri copulari h añ ordinationē subdiaconatus faciat: vbi dicit glo. qz h. c. ē sexte synodi: que synodus pmisit eis regulā viuēdi: vt pz. xxxj. di. c. nicena. Sed q̄tū ad romanā ecclam ponit pena clericoꝝ nuptijs vtētiū. xxxij. di. c. Eos q̄ post diaconatū vxoribz vacare voluerint: ab oī sacro ordine remouem: officio atqz beneficio carere decernim: qd si ab epō cōmoniti se nō correxerint: principibz indulgem licentiā vt eoꝝ femias mācipent seruituti. Si ꝯo epi ꝯsenserint eorū prauitatibz. ipius officij interdictiōe mulctent. h ibi. Insup oēs psone deo p votum solenne dedicate matrimoniū contrahētes: similiter z seculares matrimonij fedus cum eisdē scienter ineuntes: sunt ipso facto excommunicati: vt patz in cle. eos: de cōsang. z affi. z de hoc latius vide in v. precepto: sermone. xij. in fine. Excipit a pcepto mulier secularis contrahens cum psonis ecclesiasticis vel religiosis: quia sexus fragilior excusator ab ignorātia iuris: si tamē est libera z contrahit cū in sacris ordinibus existente: redegi debet in seruiturē eccl̄ie: vt patet: xxxij. di. ca. eos q̄ post. Qd si ancilla fuerit vendi debet: vt. lxxxj. di. c. quidam clerici z filij inde nati redigunt in seruitutem ecclesie: vt. xv. q. vlt. c. cum multe. In qb oibus liquide patet q̄ execrabile sit istud sacrilegij vitium. Ad laudem dei.

¶De incestu: z quō excusantur patriarche cōtrahētes cū cognatis z de septem speciebus cognatiōis in quibus cōmittitur incestus. Ser. vij

Non mechaberis. Exod. xx.

n Sexta ꝯo species huius mechie dz incest turpior ceterꝭ de q̄ dz. xxxvj. q. j. §. cū g. Qd incest est cōsanguineaꝝ vel affiniū abusus: Vñ incestuosi dicūt q̄ cōsanguineis vl affinibz suis abutūt: de qb dz. xxxv. q. viij. ex cōcilio aurelianeñ. c. incestuosi dū in ipso detestādo atqz nephādo scelere remanent nō int fideles christianos sz inter gentiles vel cathecuminos habeant: i. cū christianis nō sumāt nec cibū neqz potū sz soli faciant h nō osculent neqz salutent ab eis zc. h ibi. ¶ Ad cuius euidentiā pmo queri pōt: vtrū liceat aliquem ex ꝓpria cognatiōe i vxorem ducere: psertim cum vt dz. xxxv. q. j. §. qz consanguineas nostras siue vxoris nostre: nobis in cōiugiū ducere liceat: exeplis pbatur z auctoritatib. Abraaz nanqz Sarai filiam fratris sui scz sororem Loth in vxorem duxerit Isaac Rebeccā in cōiuge accepit q̄ erat filia cōsobrini matrꝭ sue: Jacob duas sorores scz Lyam z Rachel filias Labā auunculi sui sibi matrimonio sociauit. In lege qz precepit dn̄s: qz tm̄ de tribu. z familia sua ducerent vxores: z si qs decederet sine liberis: frater eius suscitaret semē defuncti. Sed ad quoscūqz lex puenit ei pcepti pbat obnoxij nisi q̄ vel euangelicis mandantis vl aplicis institutis euacuata monstrant. nullo autem euangelij precepto vel aplico instituto consanguineoꝝ cōiūctiones ꝓhibite reperiunt. Ad hoc rn̄det ibidem Augu. longo ꝓcessu c. cum igit. Uerūtn̄ nos breuiari cōsulentes respōdemus fm qz dicit Richar. super quartum. di. xl. Qd aliqua est consanguinitas q̄ matrimonium impedit cōtrahēdū z dirimit contractum ex dictamine iuris nature: nam dictamen legis nature impedit matrimonium filie cum patre z filij cū matre: vñ dictum est in lege nature Gen. ij. Relinquet homo patrem z matrē z adherebit vxori sue. Jus em̄ naturale dictat maiorem reuerentiā deberi parentibus q̄ cōiugibz: z dictat nō sic debere tractari turpiter parentes sicut seinuicem contractant coniuges. Magis tamen est contra ius nature matrimonium filij cum matre q̄ filie cum patre: quia vxor debet eē viro subiecta. Est autem contra ius nature qz filius matrem teneat subiectā: vnde z quedam aīalia bruta abhorrēt coire cum matre sua q̄diu dinoscūt eam esse matrē suā. Narrat enim phus. xj. de animalibz: de quodam camelo q̄ cum saltasset sup matrē suā coopertam: postq̄ recognouit eam esse matrē suam statim deceptorē suū calcibz pemit z pedibz cōculcauit. Silr refert ibidem. viij. c. qz qdā equ cum saltasset sup matrē suā: z post ipsa discooperta recognouisset eam: statim aufugit z se de alto ꝓijciens interemit: quasi p horrorē seipm non sustinēs: eo qz etiam anialibus aliquibus insit ad parētes reuerentia

naturalis: Et vt dicit Aug. in. di. c. cū igit̄ ex
hac cōſuetudie que ab ipo exordio hūane ꝓ
pagatiōis originē habuit: ſcʒ inſtinctu legis
nature: q̄ ſolū vetat ꝯhere m̄rimoniū iter ꝓ
les ⁊ pentes: quā ſcʒ ꝯſuetudinē nulla lex ꝯ
iubēdo euacuauerat: excuſat̄ tm̄ Abraā Yſa-
ac ⁊ Jacob ⁊ ceteri q̄ de ꝓpria cognatiōe du
cebāt vxores: q̄uis ⁊ alia cā certiſſime rōnis
q̄ id factū ē poſſit intelligi. Ceterꝭ em̄ idola-
tria fedatꝭ ſola familia Heber i cultu vnius
dei remanſit: vn̄ Abraā a chaldeis cū fratre
ſuo Arā in ignē quā adorare noluit piectꝰ ē
vt numē deitatis ſue exīrēdo ſētiret quē ve-
nerādo colere cōtēpſit: ne ḡ ex cōiūctiōe infi
deliū fideles ad idolatriā plaberent̄: ⁊ ita de
um offenderēt ſic añ diluuiū filij dei cōmixti
filiab hoim ipm ad iracūdiā ꝓuocauerūt re-
ctiſſime cautū ē: vt patriarche viri ſāctiſſimi
nō niſi de ꝓpria cognatiōe id ē de familia fi-
deliū ſibi vxores accipent h̄ ibi. ¶ Scdo ꝓ
repit̄ aliq̄ cōſanguinitas q̄ m̄rimoniū ipedit
ex dictamie legꝭ diuine: ita ꝙ p legē diuinā ꝓ
hibent̄ hmōi m̄rimonia lit̄ copulari. vtpote
cōſanguinei in p̄mo gradu ⁊ i ſcdo ex vna ꝑ-
te tm̄ vt pʒ Leuit̄. xviij. vbi ꝓhibet̄ acceſſus
ꝑ concubitū ad patrē matrē nouercā ſorore
ex patre vl̄ m̄re tm̄ ſeu ex vtroqʒ extra etiam
m̄rimoniū genitā. Itē ad filiū vl̄ filiā filie vl̄
filij ſilr̄ ad ſororē patrꝭ vl̄ m̄ris. Itē ad vxo
rem patrui ⁊ filij. ac etiā fr̄is vl̄ etiā filiā vxo
ris p̄uignā: aut filiū filiāqʒ p̄uigni vel p̄uigne
nec ad ſororē vxorꝭ ipellicatū. i. ad cōcubitū:
ſi tm̄ pria ſoror fuerit mortua tūc alia duci po
tuit. Has ei paucas pſonas lex tm̄ excludit:
vt multiplicarent̄ hoies ⁊ replerent terram
Excipit̄ tamē vnꝰ caſus: ſcʒ qn̄ frater morit̄
ſine liberis tunc frater ſupſtes tenet̄ eā acci-
pere ad ſuſcitādum ſemē fratris ſui defuncti
vt pʒ Deut̄. xxv. Cuius ſtatuti rō ē: qꝛ filiꝰ
ſic ꝓcreatꝰ ꝑ fratrem ſupſtitē magis ptinere
videbat̄ ad defunctum q̄ʒ ſi h̄ fieret ꝑ extra-
neum: frater etiaʒ defuncti magis tenebat̄ eē
ſollicitꝰ de cōſeruatiōe nois fratris ſui defū-
cti q̄ʒ extraneus. Vn̄ ſi nolebat h̄ facere: pe-
na confuſibili puniebat̄ tanq̄ʒ a fraterna cha
ritate deuians: q̄ pena ponit̄ ibidē. p̄dicti aūt
excludebantur a matrimonio ne daret̄ carna
libus incentiuum luxurie ſi poſſent hmōi ma
trimonialiter copulari eo ꝙ tales perſone ſo
lent frequēter in vna domo cōmorari. ¶ Ter
tio deniqʒ ꝑ ſtatutum eccleſiaſticū matrimo-
nialiter copulari ꝓhibent̄ conſanguinei vſqʒ
quartum gradum incluſiue: vt ſic daretur
caſtitati maior oportunitas: ⁊ quia vſqʒ ad
hūc gradum inter hoies amicitia ſatis dura
re ſolet ꝓpter vinculum naturale cōſanguini
tatis. Sʒ poſt illū gradū eos eccl̄ia cōcedit
poſſe copulari ad amicitiā q̄dāmō fugientē
reuocandā: vt ſic charitas iter hoies dilata
ret̄: eo ꝙ cōiūx ad cōſanguineos ſui cōiugis
multū afficit̄ ⁊ lʒ ſm̄ antiq̄ iura ñ pn̄t hoies
copulari vſqʒ ad ſeptimū gradū ꝯſāguinita-
tis ⁊ affinitatis: vt pʒ. xxxv. q. iij. fere ꝑ totū:
tm̄ hec iura reuocata ſūt ꝑ cōſtitutionē nouā
q̄ ponit̄ extra ꝺ cōſāg. ⁊ affi. c. nō dʒ: vbi ſub
dit̄. ꝓhibitio q̄qʒ copule cōiugalis q̄rtū ꝯſan
guinitatis ⁊ affinitatꝭ gradū decetero nō ex-
cedat: qm̄ in vlterioꝛib gradib iā nō pt̄ abſ
qʒ graui diſpēdio hmōi ꝓhibitio generaliter
obſeruari: ⁊ infra. Cum ḡ iam vſqʒ ad q̄rtū
gradum ꝓhibitio cōiugalis copule ſit reſtri-
cta eam ita volumꝰ eſſe ꝑpetuam: nō obſtan
tibꝰ conſtitutionib ſup h̄ dudū editis vel ab
alijs vel a nobis: vt ſi quis ꝯ ꝓhibitionem
hmōi p̄ſumpſerit copulari: nulla lōginq̄tate
defendat̄ annoꝝ: cum diuturnitas tp̄is non
minuit pc̄m ſed auget: q̄toqʒ ſunt grauiora
crimina quanto diutiꝰ infelicē aiāʒ detinent
alligatam: glo. ⁊ ita nulla p̄ſcriptio currit ꝯ
matrimonium ſicut olim: ſic ⁊ ꝯ votū nulla
currit p̄ſcriptio. xxxiij. q. v. ca. quod deo pari.
Rō autem cur talis ꝓhibitio in quodā gene
rali ꝯcilio reuocata eſt ad quartū gradū: qꝛ
conſtitutio antiq̄tꝰ cōſeruata de ſeptimo gra
du ⁊ de alijs gradibꝰ. frequēter difficultates
inducebat ⁊ animaꝝ pericula: ⁊ qꝛ ꝑ refrige-
rationem charitatis amicitie vinculum inter
conſanguineos vltra q̄rtum gradū ſic euane
ſcit ⁊ q̄ſi totaliter fugit: ꝙ extunc licitum eſſe
debuit ipſam ꝑ vinculū matrimoniale reno-
uari nec etiam debuit citra q̄ntū gradū licen
tia ꝯhendi relaxari: qꝛ vt ſcribit Grego. ad
Augu. epm̄ anglorum: ⁊ habet̄. xxxv. q. iij.
cap. quedam lex romana permittit ſcʒ. C. de
nup. celebrandis: vt ſiue fratris ſiue ſororis
ſeu duorum fratrū germanoꝝ ſiue duaruʒ ſo
rorum filius ⁊ filia miſceantur: ſed experimē
to didicimus ex tali coniugio ſobolem non
poſſe ſuccreſcere: in quibus verbis prohibet
Grego. generaliter in tam ꝓpinquis gradi-
bus matrimonium celebrari: ſpecialiter tm̄
cōcedit ad tempus genti anglorū ꝙ tertia ⁊
quarta generatio fidelium inter eos licen-
ter ſibi iungantur eo ꝙ nouiter adhuc erant
cōuerſi ad fidē: vt ibidē proſequit̄: ⁊ eo ti. q.
v. diffuſe declarat: hoc idē Alexā. ij. in. c. ad ſe
dem: vltra mediū. B Scdo queri pōt: v-
trū inceſtus ſit aliqua determinata ſpēs luxu
rie p̄ſertim cū id qd̄ ꝺſe nō iportat aliquā de-
formitatē: nō ꝯſtituit aliquā determiatā ſpēm
vitij: ſed accedere ad ꝯſanguineos vl̄ affines
nō eſt ſm̄ ſe deforme: alioquin nullo tp̄e licuiſ-
ſet. ¶ Ad hoc rn̄det Tho. ſcda ſcde. q. c. liiij
ꝙ ibi neceſſe eſt inuenire determinatā ſpecieʒ
luxurie: vbi inuenit̄ aliq̄d repugnans vſui de
bito venereoꝝ. In vſu vero cōſanguinearū
vel affiniū inuenit̄ aliq̄d incongruū triplici rō
ne. ¶ Primo qꝛ naturaliter homo dʒ quandā
honorificentiā parentib: ⁊ ꝑ cōſequens alijs
cōſanguineis qui ex eiſdē parentib de ꝓpin-
quo trahūt originē: intantū ꝙ apud antiquos
(vt Ualerius maximus refert) nō erat fas fi-
lium ſimul cū patre balneari ne ſeinuicem nu
dos ꝯſpicerent: in actib aūt venereis maxie
cōſiſtit quedā turpitudo honorificentie ꝯtra-
ria: vtpote de qua hoies verecūdant̄: ⁊ ideo
incongruū eſt vt taliū pſonarū venerea cōmi
xtio fiat adinuicē: ⁊ hoc exprimit̄ Leui. xviij.
mater tua eſt: nō reuelabis turpitudinē eius
⁊ ſic de alijs. ¶ Scdo qꝛ pſonas ſanguine cō
iunctas neceſſe eſt ſimul cōuerſari: ſi ergo ta-
les a cōmixtiōe venerea nō arcerent̄: oportu-
nitas nimia daret̄ eiſdē veneree cōmixtionis
⁊ ſic animi hoim ꝑ luxuriā nimis emolleſcerēt
Hinc in lege veteri ſpecialiter ille pſone vidē
tur ꝓhibite quas neceſſe eſt ſimul cōmorari.
¶ Tertio qꝛ ꝑ hoc impediret̄ amicoꝝ multi-
plicatio: dum eni quis vxorē extraneā accipit
iungunt̄ ei quadā amicitia ſpeciali oēs ꝯſan-
guinei vxoris acſi eſſent ꝯſanguinei ſui: vnde
Augu. xv. de ciui. dei: dicit ꝙ habita eſt rō re-
ctiſſime charitatis: vt hoies q̄bus eſſet vtilis
atqʒ honeſta ꝯcordia: diuerſarū viciſſitudinū
vinculis necterent̄ ne vnꝰ in vno multas ha-
beret: ſʒ ſingule ſpergerent̄ in ſingul̄. Ariſto.
aūt addit ⁊ quartā rōnem i. ij. poli. dicens: ꝙ
cum hō naturaliter ꝯſanguineā diligat: ſi ad-
deret̄ amor q̄ eſt ex cōmixtiōe venerea: fieret
nimius ardor amoris ⁊ maxim libidinis incē
tiuū qd̄ caſtitati repugnat. Ceterū ad q̄ſtio-
nē dicendū: ꝙ in cōmixtiōe pſonaꝝ ꝯiunctaꝝ
aliq̄d eſt qd̄ eſt ſʒ ſe indecēs ⁊ repugnās na
turali rōni: ſicut ꝙ cōmixtiōe fiat inter pſonas
⁊ p̄les quoꝝ ē ꝑ ſe imediate cognatio: vt p̄di-
ctū eſt. Alie vero pſone q̄ nō ꝯiūgunt̄ ſm̄ ſei-
pſas ſʒ ꝑ ordinē ad pſonas: nō hn̄t ita ex ſepis
indecentiā: ſʒ variat̄ circa h̄ decētia vel inde-
centia ſm̄ ꝯſuetudinē ⁊ legē diuinā vel hum-
nā. Nā qꝛ venereoꝝ vſus ordinat̄ ad cōe bo-
nū: iō legi ſubiacʒ ⁊ ſm̄ legis determinationē
fit licita vl̄ illicita decēs vel indecēs: dicit eni
Aug. de ciui. dei: ⁊ ponit̄. xxxv. q. j. in. c. cū igit̄
vbi ſubdit̄: ꝙ cū nō eſſent aliq̄ hoies niſi q̄ ex
illis duob: ſcʒ Adā ⁊ Eua nati fuiſſent: viri
ꝯiuges ſuas ſorores acceperūt: qd̄ ꝑfecto q̄ʒ
to ē antiquius cōpellente neceſſitate: tanto
poſtea factū eſt ꝺānabilius religiōe ꝓhibēte:
hoc ibi. Quib p̄miſſis p̄terea ſciendū eſt: ꝙ
multis modis cōmittit̄ inceſtus ſicut multi-
plex reperit̄ cognatio matrimoniū impedies
ꝯtrahendū ⁊ dirimēs ꝯtractū. ¶ Primo nan
qʒ carnalis ꝯſanguinitas ſicut matrimoniū di
rimit: ſic etiā eius cōmixtio deteſtabile vitiuʒ
inceſtus inducit: vn̄ inceſtus poſt vitiū ꝯ na-
turā eſt grauiſſimū pc̄m inter pc̄ā luxurie ſʒ
Tho. vbi. ſ. qꝛ eſt ꝯ naturalē reuerentiā: quā
ꝯiunctis pſonis debemus: vn̄ ⁊ vtraqʒ lege
dānat̄ vt pʒ. xxxv. q. iij. c. ꝯiunctiōes ꝯſangui-
neoꝝ fieri ꝓhibent̄. Quare igit̄: qꝛ ⁊ has diui
ne ſeculiqʒ ꝓhibent leges ſcʒ. iij. q. iiij. c. ꝯſan-
guineoꝝ: ⁊. C. de nup. Sequit̄: leges ergo di-
uine hec agentes: ⁊ eos q̄ ex eis ꝓdeunt nō ſo
lū eijciunt: ſʒ ⁊ maledictos appellāt: leges er
go ſeculi infames vocant ⁊ abhereditate re-
pellūt. Nos vero ſequētes p̄res n̄ros iſamia
eos notamus: ⁊ infames eſſe cenſemꝰ: h̄ ibi.
Inſup oēs ꝓhibent̄ nubere q̄ſcienter ſuā cō-
ſanguineā vel affinē cognoſcūt in gradib no
tatis. xxxij. q. vij. c. viduā. c. qui dormierit. xxxv
q. ij. c. ſi q̄s cū m̄re. c. ſi homo. Deniqʒ oēs qui
ſcienter ꝯtrahūt in gradibus ꝯſanguinitatis
vel affinitatis ꝯſtitutiōe canonica interdictꝭ
ipſo facto ſunt excōicati: vt pʒ in cle. eos: ꝺ cō
ſang. ⁊ affi. ⁊ ſi alter ſolus ſciuit illū defectum
tūc ſm̄ glo. ſolus ligat̄. Inſup putat Pau. ꝙ
ſi neſcienter quidē cōtraxit: ſed poſtea ſciens
affectu cōiugali cohabitauit: tūc incurrit hāc
penā: qꝛ videt̄ de nouo ꝯtrahere: ſʒ hoc vide
tur rigoroſum: ideo Fran. ꝯtrariū eius putat
eſſe verius: ⁊ ꝺ hoc in q̄nto p̄cepto ſermone.
xxj. circa finē. ¶ Scdo cōmittit̄ inceſtus in af
finitate. Eſt aūt affinitas quedā ꝓpinquitas
ex carnali cōmixtiōe mediante ꝯſanguinitate
ꝓueniens: omi carens parentela: ⁊ qꝛ ꝑ oēm
carnalē cōmixtionē vir ⁊ mulier efficiunt̄ v-
na caro: ideo etiā in coitu fornicario cōtrahit̄
affinitas. Et licet antiquitus erāt tria genera
affinitatꝭ q̄ declarant̄ extra ꝺ ꝯſang. ⁊ affi. c.

non dꝫ.in glo.tñ nunc ſolũ ꝑmanet ꝓmũ genꝰ
affinitatis qđ cauſat̃ ex carnali cõmixtiõe me
diante ꝯſanguinitate: ⁊ hoc iõ qꝛ alia duo ge
nera frequẽter inducebãt difficultatẽ ⁊ ꝑiculũ
aniaꝝ:vt dicit ibidẽ textus. ¶ Preterea:eiſdẽ
gradibꝫ ꝓhibet̃ matrimonij ꝯtractꝰ ⁊ cõmit-
tit̃ inceſtus in ꝯſanguinitate ⁊ affinitate vt ptꝫ
xxxv.q.iij.c.equaliter: cũ duobꝫ ſequentibꝫ:⁊
dicto.c.non dꝫ: nec põt hec ꝓhibitio pſcribi:
vt dicto.c.non dꝫ.in fi. ¶ Quõ ſi querit̃ vtrũ ſit
maius pctm̃ cognoſcere ꝯſanguineã ꝓpriã
vel ꝯſanguineã vxoris. ¶ Ad hↄ rñdet Rich.
ſup.iiij.di.xxxiiij.ꝙ cognoſcere ꝯſanguineã ꝓ-
priã maius pctm̃ eſt:non tñ tm̃ iniuriat̃ vxori
ꝙ̃tum ſi cognoſceret ꝯſanguineã vxoris: nec
eſt tm̃ ꝑiculũ matrimonij:qꝛ nõ ꝯtrahit ꝑ hoc
affinitatẽ cũ vxore:⁊ iõ non ſic priuat̃ iure pe
tendi debitũ ab vxore. Deniqꝫ ſicut dictũ eſt
de ꝯſanguinitate ſic ẽt dicendũ eſt de affinita
te:ꝙ oẽs ſcienter ꝯtrahentes cũ affini in gra-
du ꝓhibito ſunt ipſo facto excõicati: vt ptꝫ in
dicta cle.eos. Nimiꝝ cũ ⁊ apl's grauitatẽ hu
ius criminis oñdere volens:dicit.j.Corin.v.
Ego qđẽ abſens corꝑe pſens aũt ſpũ.iã iudi
caui eũ q̇ ſic opatus eſt.ſ.accipiendo vxorem
pr̃is:in noĩe dñi tradere hmõi ſathane i interi
tũ carnis: glo. vt ſathanas eũ corꝑaliter ve-
xet ⁊ ſic a malo reſipiſcat. ¶ Tertio mõ cõmit-
tit̃ inceſtus in publice honeſtatꝭ iuſtitia. Eſt
aũt publice honeſtatis iuſtitia ꝓpinquitas ex
ſponſalibꝫ ꝓueniens robur trahens ab eccl'ie
inſtitutiõe ꝓpter eius honeſtatẽ. Pro q̊ nota
ꝙ affinitas nõ ſolũ ꝯtrahit̃ ꝑ matrimoniũ cõ
ſumatũ: ſꝫ etiã ꝑ matrimoniũ nõ ꝯſumatũ ꝑ
copulã carnalẽ: imo etiã ꝑ q̃dã ſponſalia ſcꝫ
illa non ſolũ q̃ de iure tenent. ſꝫ etiã q̃ de iure
nõ tenent:ſaltẽ ꝓpter impedimentũ ꝯſangui-
nitatis affinitatꝭ cõpaternitatꝭ:qꝛ publice ho-
neſtatis iuſtitia reqrit ꝙ talia ſponſalia matri
moniũ impediãt:vt ptꝫ extra de ſpon.impu.c.
ꝯtinebat̃.§. vlti.de ſpon.⁊ ma.c.iuuenis.c.ad
audientiã. Et durat hoc impedimentũ vſqꝫ
ad quartũ gradũ cõſanguineoꝝ incluſiue: vt
vt de ſpon.c.ſponſaꝫ:⁊ dicto.c.cõtingebat̃:in
fi. Si tñ ſponſalia fuerũt nulla ꝓpter defectũ
v ſus rõnis:tunc nullã inducũt affinitatẽ:puta
qꝛ ambo vel vnus erat infans:vel ꝓpter defe
ctũ cõſenſus:vel qꝛ ſponſalia fecta erant ſub
cõditione nõ extante:vel anteꝙ̃ extaret cõdi-
tio cõtraxit cũ alia.tũc non oritur publice ho
neſtatis iuſtitia matrimoniũ impediẽs:vt ptꝫ
li.vj.de ſpon.c.vnico:⁊ de deſpon.impu.lib.
vj.c.vno:vbi plura de hoc. ¶ Quarto cõ
mittit̃ inceſtus in cognatiõe ſpũali. Pro q̊ no-
ta ꝙ ſm Rich.ſup.iiij.di.xlij. ꝙ ſicut hõ ꝑ car-
nalẽ generationẽ accipit eſſe nature: ſic ꝑ ge-
nerationẽ ſpũalem accipit eſſe grẽ:⁊ iõ ſicut ꝑ
generationẽ carnalẽ ꝯtrahit generatꝰ cũ pa-
rentibꝫ quoddã vinculũ qđ dꝛ cognatio car-
nalis:ſic ꝑ regenerationẽ ſpũalẽ ꝯhit quoddã
vinculũ cũ dante ſcr̃m regeneratiõis q̇ eſt ſpi
ritualis pr̃ pſonã dei repſentans:⁊ cũ tenenti
bus ipm̃ dũ ſuſcipit ſacr̃m q̇ repſentat mr̃em
ſpũalẽ ſcꝫ eccleſiã:⁊ illud vinculũ dꝛ cognatio
ſpũalis. ¶ Et eſt q̃dã ꝓximitas pſonarũ ꝓue
niens ex datiõe ſacri vel tentiõe ad illud: ⁊ hↄ
ꝓximitas ſi p̃cedit ꝯtractũ matrimonij:tũc im
pedit ꝯhendũ ⁊ dirimit ꝯtctũ: vt ptꝫ in.c.veni
ens extra de cognatiõe ſpũali: ꝙ ſi poſt ꝯtctũ
matrimoniũ ex certa ſcia talẽ cognationẽ cuꝫ
vxore ꝯxerit:ſibijpſi p̃iudicat ꝙ̃tũ ad exactio-
nẽ debiti:alioqn inceſtũ cõmitteret:vt co.ti.c.
ſi vir in fi.ſꝫ ignorãtia ꝓbabilis excuſat:vt ibi.
Idẽ Tho.Hoſti.⁊ Jo.an. Et huiꝰ quidẽ co
gnatiõis tres ſunt ſpẽs:ſcꝫ pr̃nitas q̇ ꝯhit̃ int̃
regenerantẽ ⁊ regeneratũ: regenerãs aũt eſt
baptiſmũ cõferens q̇ repſentat pſonã pr̃is.ſ.
dei:⁊ tenentes pſonã mr̃is ſcꝫ eccl'ie:⁊ inter il
los ⁊ regeneratũ ꝯhit̃ pr̃nitas:ſi tñ ipſi pꝰs
regenerati fuerũt ꝑ baptiſmũ: nã iudeus vel
gentilis nõ baptizatus nõ ꝯhit pr̃nitatẽ cum
puero leuato. ¶ Scđa eſt cõpatꝛnitas q̇ ꝯhit̃
inter regenerantẽ ⁊ generantẽ:qꝛ tã baptizãs
ꝙ̃ etiã leuãtes efficiunt̃ cõpatres vel cõma-
tres parentũ carnaliũ ipſius regenerati: ⁊ qñ-
qꝫ trãſit hec cognatio ad vnũ ꝯiugũ alio me-
diante: qñqꝫ nõ:nã qꝛ ꝯiuges inter ſe cõicant
actiones nõ paſſiones:iõ ſi vnus leuat pueꝝ
alter cõiunx efficit̃ etiã de eadẽ cognatiõe ſpi
rituali: eo ꝙ iam cõiuges effecti ſunt vna ca-
ro:ſecus tñ eſſet ſi leuaret̃ ante cõſumatũ ma
trimoniũ. Ecõtra vero ſi vnus cõiugũ ꝓlẽ ac
quireret in adulterio tunc illã leuantes tantũ
ꝯhunt cognationẽ ſpũalẽ illius cõiugis cuiꝰ ẽ
ꝓles:hec patet extra đ cogna.ſpir. c.martinꝰ
xxx.q.iiij.c.ſi q̇s vnus:⁊.c.qui ſpũalem: ⁊ iđo
põt alterã cõiugũ cui non eſt cognatione ſpi-
rituali cõiunctꝰ ducere in cõiugiũ: vt dicit te-
xtus dicti.c.q̇ ſpũaleꝫ:qđ declarat ibidẽ glo.
Et ſil'r eſt ſi vnus cõiugũ ante cõſumatũ ma
trimoniũ leuat puerũ:tũc enĩ alter cõiugũ nõ
contrahit cognationẽ ꝑ hoc ſpũalem : qꝛ nec
dũ facti ſunt vna caro: vt ibidem.c.poſt vxoꝝ
¶ Tertio ſpo eſt cõfraternitas q̃ cõtrahit̃ int̃
regeneratum ⁊ carnales filios regenerãtis
⁊ leuãtis vt ptꝫ.xxx.q.iij.c.ꝑtatiũ.c.nõ oꝑtet
extra de cogna:ſpiri.c.ex lr̃is:⁊ hↄ ſiue carna-
les filij nati ſunt añ ꝯctã cõpaternitatẽ inter
ſuos pentes carnales ⁊ parentes regenera-
ti ſiue poſt:vt eo.ti.c.tua nos. Filij tñ ꝑ q̊rum
neutrũ ꝓuentũ ẽ ad ꝯpaternitatẽ:libere mr̃i-
monialiter copulari pñt:niſi ꝯſuetudo illius
eccl'ie ꝯdiceret:⁊ hↄ ſiue dicti filij nati fuerint
añ ꝯpaternitatẽ ſiue poſt:vt e.ti.c.j.ſup eo.
ſic pr̃ ſpũalis in vxorẽ licite ducere pt̃ ſororẽ
filij ſpũalis:vt ptꝫ.xxx.q.iij.c.nõ opoꝛtet.§.fi
lij ſpo.⁊.§.ſi q̇s. Per fornicariã aũt copulam
ſm quoſdam lꝫ efficiant̃ vna caro non tamẽ
ꝓpter hↄ trãſit compaternitas:qꝛ ꝑ rem pure
carnalem nõ ꝯtrahitur ſpũalis cognatio:et
hmõi opiniõis ẽ Richar.⁊ hↄ põt intelligi ꝙ
nõ ꝯhit̃ cognatio dirimẽs mr̃imoniũ ꝯctũ ſꝫ
impediẽs ꝯhendũ:⁊ eo mõ ſentiũt alij ꝙ ꝯhi
tur cognatio ſpũalis cuiꝰ opiniõis ẽ Tho.p̃
dictum aũt impedimetũ multũ ẽ ꝑiculoſũ ꝓ
filijs ſacerdotũ parrochialiũ q̇ infinitos ac-
quirũt ꝯfratres ⁊ ꝯſorores ſpũales imo fere
oẽs iuniores illiꝰ ꝑochie. ¶ Quinto cõmit-
titur inceſtus in ſpũali cognatione q̃ ꝯtrahi
tur in ꝯfirmatione:in q̃ ſil'r contrahitur tam
forte vinculum cognationis ſpũalis:ꝙ etiaꝫ
dirimit matrimonium ꝯtractũ eiſdẽ modis
⁊ gradibus q̇bus cognatio ſpũalis in baptiſ
mo ꝯtracta.⁊ ſicut ibidem leuãtes tenent et
repſentãt matrem ſpũalẽ ſcꝫ eccl'iam:ſic hↄ te
nẽtes ꝯfirmãdum: verũtñ qꝛ in cathecíſmo
non eſt niſi q̃dã diſpoſitio ad regenerationẽ:
ideo ꝯhit̃ ibidem cognatio ſpũalis tam debi
lis ꝙ vix impedit mr̃imoniũ ꝯhendum:nec
dirimit ꝯctũ:vt ptꝫ extra đ cog.ſpiri.c.ꝯcto.
¶ Sexto cõmittitur inceſtꝰ cũ filia ſpũali ꝑ
pñiam regenerata ⁊ ꝯfeſſionẽ:vt patet.xxx.
q.j.ca.oẽs:cum duobꝫ ſe.vbi vtriqꝫ grauiſſi
ma imponitur pñia:nã in.ij.c.imponit̃ hmõi
ſacerdoti ꝙ ab omni officio deponat̃:⁊ ꝑegri
nando.xv.annis peniteat:poſtea in monaſte
rio vſqꝫ in finem vite deo ſuiat:⁊ filia quam
corrumpit omĩa relinquat ⁊ vſqꝫ ad moꝛteꝫ
deo ſeruiat i monaſterio: Ex quo arguit glo.
ꝙ plus peccat ſacerdos cognoſcendo filiam
ſpũalem ꝙ̃ alteriꝰ vxorẽ ſꝫ illa cognatio nõ
ſe extẽdit vlteriꝰ ꝙ̃ inter patrẽ ſpũalẽ ⁊ eius
filiam ſpũalẽ. ¶ Septimo cõmittit̃ inceſtus
in cognatione legali q̃ fit per adoptionẽ: Eſt
aũt adoptio voluntarius motus quo de nõ
filio fit filius non naturalis. Et ẽ triplex ſpe-
cies legalis cognatiõis. Prima ẽ inter adop-
tantẽ ⁊ adoptatũ:⁊ illa ſp impedit ⁊ dirimit
mr̃imoniũ. Scđa ẽ inter liberos naturales
⁊ adoptãtis ⁊ adoptiuos:⁊ illa tãdiu ipedit
⁊ dirimit mr̃imoniũ:ꝙ̃diu durat adoptio.
Tertia ẽ quedã legalis affinitas que ꝯſiſtit
inter adoptatũ ⁊ vxorẽ adoptãtis:⁊ illa ꝑpe
tuo ipedit ⁊ dirimit mr̃imoniũ ſicut prima:
⁊ hoc ꝓpter reuerentiam quã adoptatꝰ ſem-
per debet patri adoptanti ⁊ eius vxori:ſed
qꝛ caſus iſte rariſſime reꝑitur:de ceteris gra
tia breuitatis ſuperſedeo. Ad laudem dei.

¶ De pctõ cõtra naturã qđ ꝓcurat̃ ſine cõcubitu diuerſimode ⁊ pollutione nocturna qñ eſt pctm̃ ⁊ impedit ſacramẽtũ. ¶ Sermo viij

n Non mechaberis. Exod.xx.
Septima deniqꝫ ſpẽs huiꝰ mechie
eſt pctm̃ contra naturã:qđ eſt pctm̃
grauiſſimũ inter oẽs luxurie ſpẽs ſua deteſta
bilitate ꝓprio carẽs nomĩe:vnde vocatur
peccatum mutum:eo ꝙ ip̃m etiam nomina-
re turpiſſimum eſſet:vnde.xxxij.q.iiij.cap.in
eo ſubditur de his nephandis criminibus
que in occulto fiunt:que nominare etiam tur
piſſimum eſt:ne etiam dicentis os ⁊ aures
audientium polluantur:vbi dicit glo:nam di
cit imperatoꝛ ꝙ ꝓpter iſta crimina inducũ-
tur fames ⁊ peſtilentie et terremotus. In
aut̃.vt non luxuriantur contra naturam.§.
ſi enim:collac̃.vj. vocatur etiam peccatum
clamans vindictam ſcꝫ ꝯ opantem:qꝛ ibidẽ
natura vim patitur ⁊ interimit̃ cũ nõ poteſt
inde ſequi fructus nature:⁊ de hↄ poſtea.dic̃
enim Augu.xxxij.q.vij.in.cap̃.flagitia.ꝙ per
iſtud peccatum violatur ipſa ſocietas:q̃ cum
deo nobis eſſe debet:cum eadẽ natura cuiꝰ
ipſe auctor eſt libidinis ꝑuerſitate polluitur:
vñ propter reos huiꝰ vitij etiã vicini cohabi
tantes pleruĩqꝫ puniunt̃:ſicut extra de exceſ.
ꝑla.in.ca.clerici.ſuper verbo q̇nqꝫ ciuitates:
dicit glo.ꝙ illarum ciuitatum due perierunt
ex vicinitate et tres ex ꝓprio delicto. Pau
lus autem ad Roma.j.vocat peccatum illđ
turpitudinem anthonomatice:qꝛ licꝫ oẽ pec
catũ ſit anime deturpatio:tñ iſtud anthono-
matice dꝛ turpitudo:eo ꝙ etiam ipſi demões
hoc peccatum erubeſcunt:vt dicit ibidẽ glo.

Notandum autē ꝙ peccatū contra naturam
large loquendo eſt omne illud ex cuius actu
nō pōt ſeqͥ generatio lʒ fiat emiſſio ſeminis:
qḋ vtiqꝫ eſt ꝯ naturā que maxime multiplica
tionē intendit ſue ſpeciei: ꝓpter qḋ pctm̄ iſtud
vtpote ordini nature contrariū grauiſſimuʒ
iudicatᷣ in genere ſuo: ꝛ hʒ multos gradus.
Infimus aūt gradus vocatᷣ mollicies vl̓ im
mundicia ꝛ cōmittitᷣ cū abſqꝫ aliq̊ cōcubitu
cā veneree delectatiōis ipa pollutio ꝓcuratᷣ:
vel ꝑ ſolā moroſam ꝛ libidinoſam delectatio
nē: vel etiā ꝑ libidinoſam oblectationē viſus
amplexus per oſcula vel colluctationes con-
dormitiōes: impudicas palpationes manua
les vel inſtrumētales pollutiōes: ꝛ multis ſi-
milibus aliiſqꝫ modis diuerſis ꝛ geſtib9. hec
ſcelerata facinora ꝑpetrantur. que cūcta ſpe-
cificare verecundia vetat: cum execranda co
ram deo ꝛ hominibus reputantur. Et hoc
peccatum cur tam graue ponderatᷣ oſtendit
Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cliiij. dicens ꝙ ſicut in ſpe-
culatiuis error circa ea quorum cognitio na
turaliter eſt homini indita: eſt grauiſſimus ꝛ
turpiſſimus: ſic in agendis agere contra ea
que ſunt ꝯtra naturam determinata: eſt gra-
uiſſimum ꝛ turpiſſimū: quia ergo vitiis que
ſunt ꝯtra naturaʒ homo trāſgreditᷣ id quod
eſt ſm̄ naturam determinatū circa vſum ve-
nereum inde eſt ꝙ in tali materia hoc pecca-
tum eſt grauiſſimum ꝛ deteſtandiſſimū: vnḋ
ꝛ demones hoc vitium maxime deteſtantᷣ ex
ingenuitate nature: ꝛ etiam maxime coope-
rantur vt ſequatur deteſtāda degeneratio ꝛ
ꝑditio anime. Nam q̄ꝫtum ad primum legitᷣ
in li. Apum de quadā muliere in dioceſi ca-
meraceñ. aſſuefacta hoc ſcelere: que ſemel in
lecto laſciuiens hoc ſcelus extraordinarie
pollutionis perpetrabat: ſtatimqꝫ demonem
audiuit inter ſe ꝛ parieteʒ cum cachinno cla
mantem pfuh. pfuh. pfuh: interiectionem ſi-
gnificans indignantis ꝛ confundentis: qua ꝓ
pter mulier turpiſſime confuſa cum maximo
merore ꝛ pudore confeſſa: grauiſſime penitu
it. Et alia quedam dum ſe ſimiliter pollueꝛʒ
ꝛ audiuit vocem demonis dicentem: age mi
ſera age: quod agis bene ſoluetur tibi in pri-
mo quod nūc facis: que poſt a peccato reſili
ens ac penitētiā aſſumēs: ex maximo timore
mortem incurrit. Unde ꝛ vitiū h̄ demonibus
eſt verecundum: qḋ gloſa velle videtᷣ ſuꝑ il-
lum locum Ezech. xvi. vbi dicitᷣ. Dabo te in
manibus odientium te filiorꝫ paleſtinorum. i.

demonum qui erubeſcunt de via tua ſcelera
ta: vitium contra naturā intelligēs. Nimirū
cū dicit Ariſtoteles in li. de animlib9 ꝙ nul-
lū aīal eiicit ſemē extra feminā q̄ꝫ hō. Et in h̄
plus eſt ꝯtrius ordinatiōi nature q̄ꝫ pec9. Di
cūt etiam q̄dā ꝙ temp9 mortalis vite chriſti
excedentes ꝛ in h̄ ſcelere adhuc ꝑſeuerātes:
ab hoc vitio liberari nō poterūt niſi ſpeciali
miraculo redēptoris: hinc ſepi9 octogenarii
ꝛ cētenarii reꝑiuntᷣ adhuc h̄ vitio maledicto
irretiti. Nihilomin9 ꝛ demones ad h̄ vitiū ꝑ
petrandū induſtrioſe coopantᷣ. In cuius ar-
gumentū antiquis inducebant ꝑditos ad im
molandū idolis ſemē illud deteſtandū ꝛ feti-
diſſimū qḋ ſperma vocam9. Nā ſicut aliqui
ſacrificabāt idolis de ſanguine ſuo incidētes
ſe cultris et lanceolis donec ſanguine perfun
derentur: vt ptʒ. iii. Reg. xviii. de ꝓphis Ba-
al; ſic etiam aliqui idolatre de ſuo ſemine ſa-
crificium deteſtandum faciebant: quia eſt ſan
guis magis digeſtus. Sed hoc prohibet do
minus ſuis ſeruitorib9 Leui. xviii. dicēs: De
ſemine tuo nō dabis vt cōſecretᷣ idolo Mo
loch. Et penam apponit Leuitᷣ. xx. dicens:
Si quis dederit de ſemine ſuo idolo Mo-
loch: morte moriatᷣ: populus terre lapidabit
eum. Et infra ꝙ ſi negligens popul9 terre ꝛ
q̄ſi paruipendēs imperium meum: dimiſerit
hominem q̄ dederit de ſemine ſuo Moloch
nec voluerit eum occidere: ſuccidam ipm̄ et
oēs qui ꝯſenſerūt ei vt fornicaretᷣ cum Mo
loch de medio populi ſui: hec ibi. ¶ Hic er-
go queri pōt: vtrum pollutio non voluntaria
vtpote ex infirmitate nature cauſata vel in
ſomno contingens ſit peccatum criminale: ꝑ
ſertim cum ipſa reperiatur punita ī lege vete
ri: dicitur em̄ Leui. xv. Uir q̄ patitᷣ fluxum ſe
minis immundus erit: ꝛ tunc iudicabitᷣ huic
vitio ſubiacere. cum ꝑ momenta ſingl̓a. i. fre
quenter adheſerit carni illius atqꝫ concreue
rit fedus humor. Inſuꝑ immūdū reddebat
lectum ſuū. veſtē: ſedē ſagmā. i. ſellā vel ſtra-
turam aſini: vas fictile qḋ tangebat frange-
batur: ſed ligneū lauabatᷣ: qui tangebat eius
lectum: veſtē: ſedē immūdus erat: ſil̓iter ſuꝑ
quem ipſe ſaliuā iaciebat: ꝛ talis lauabat ve
ſtimēta ſua ꝛ erat immūd9 vſqꝫ ad veſperā:
Porro fluxum ſeminis patiēs poſtq̄ꝫ ſanat9
fuerat: numerabat ſeptem dies ꝛ lotꝫ veſtib9
ꝛ corpe mundus erat: ꝛ octauo die offerebat
par turturꝫ aut duos pullos columbarꝫ ꝛ fa-
ciebat ſacerdos occidi alterum ꝓ peccato ꝛ

alterū ī holocauſtū. Silr Deutᷣ. xxiii. dr. Si
fuerit intᷣ vos hō q̄ nocturno pollut9 ſit ſom
no: egredietᷣ extra caſtra ſcʒ deitatis ꝛ leuita
rū que caſtra erāt in medio exercitus. Seqtᷣ
Et nō reuertetᷣ priuſq̄ꝫ ad veſperꝫ lauetᷣ aq̄
ꝛ poſt ſolis occaſū regredietᷣ in caſtra. Ex q̄
bus punitionib9 vl̓ inſtitutiōib9 videtᷣ vtrūqꝫ
reputari in pctm̄. Ad h̄ dicendū: ꝙ vt dicit
Augu. in. li. de duob9 aīalib9: ꝛ ponitᷣ. xxxii. q.
v. §. Nō niſi volūtate peccatᷣ. Et iterꝫ Iſiḋ.
in ſynonymis. ꝛ ponitᷣ ibidē. c. nō pōt corpus
corrūpi niſi prius corrupt9 anim9 fuerit: mū
da nāqꝫ a cōtagione aīa caro nō peccat: ꝛ h̄
eſt quod ait beata Lucia. Non inquit inqui
natur corpus niſi de conſenſu mentis. Ex q̄
bus liquido patet: ꝙ in dictis duobus articu
lis proprie loquendo nullum emergit pecca
tum: cum ꝛ in ſomno nō habeat vſum ratio
nis ꝛ fluxum huiuſmodi quis patiatur inui-
tus: ſed dicta inſtitutio corporalis purificati
onis a deo ordinata eſt propter corporalem
immundiciam ex dictis defectibus cauſataʒ
Uerumtamen quamuis nocturna pollutio
q̄ꝫtum in ſe eſt nullum ſit peccatum: eo ꝙ ad
peccatum requiritᷣ liberū arbitriū. i. iudiciuʒ
rationis cum conſenſu volūtatis: quod qui-
dem iudicium non poteſt eſſe in dormiente:
eo ꝙ tale iudicium dependet ab oꝑationib9
potentiarum animaliū que tunc ligantᷣ ꝛ de
ſcunt: ſicut etiam in furioſis ꝛ amentibus q̄-
bus nō reputatᷣ ad culpam quod agunt. Po
teſt tamē illa pollutio eſſe ſignum vel effect9
peccati p̄cedentis. ¶ Ad cuius euidētiā
ſciēdum ꝙ vt Gregorius ſcribit Auguſtino
anglorum epō: ꝛ habetᷣ di. vi. c. teſtamentū:
vbi ſubditur. Sed ē in eadē illuſione noctur-
na neceſſaria valde diſcretio. que ſubtilitᷣ pē
ſare debet ex qua re accidat menti dormien-
tis. Aliqñ enim ex crapula: aliqñ ex nature ſu
perfluitate vel infirmitate aliquādo ex cogi-
tatione contingit pollutio: hec ibi. In q̄bus
verbis patēt tres cāe principales illuſionis
nocturne. Prima cā eſt nature ſuꝑfluitas vl̓
debilitas: cū ſcʒ pollutio contingit vel ex for
titudine virtutis expellentis ſuꝑfluū: vel ex
debilitate virtutis naturalis ſemen retinere
non valentis: ꝛ ſic ꝯtingit ex ſola diſpoſitiōe
nature ꝛ nō ex precedenti cogitatiōe: vl̓ ſuꝑ-
flua in gurgitatiōe ꝛ tunc non eſt pctm̄ nec ē
talis pollutio timenda: vnde in dicto. cap. te-
ſtamentum. ſubditᷣ. Et quidē cū ex nature ſu
perfluitate vel infirmitate euenerit oīno hec

illuſio non eſt timenda: quia hāc anim9 ne-
ſciens ꝑtuliſſe magis dolēdus eſt q̄ꝫ feciſſe. ꝛ
dicit Io. de ia. ꝙ talis pollutio nō ꝓhibet ſa-
cramētum ꝑcipere vl̓ ꝯficere: qꝛ ſm̄ Tho. in
iiii. Nō ē ſignum alicui9 peccati pōt tm̄ hebe-
tudinē mētis inducere ſi ſimul cū imaginati
one cōtingat ꝛ tūc ꝯſulendū ē ꝙ aliqs abſti-
neat tā a celebratiōe q̄ꝫ ſumptione ſacramen
ti: cū ad h̄ eleuatio mētis requiratᷣ. Qḋ ſi nō
cauſat depꝛſſionē mētis: tūc tm̄ immūdiciam
corpalem ꝛ iō ſi neceſſitas imineat vel deuo
tio expoſcat: nō ipedit celebrationē vl̓ ſacra
mēti ſumptionē. Si tñ ꝓpter reuerētiā q̄s ab-
ſtinet laudādus ē: maxie qñ talis nature diſ-
poſitio nō ē ꝑpetua vel nimis frequēs: Et ſi-
mile ē ſm̄ Tho. ſcḋa ſcḋe. q. cliiii. qñ reſolu-
tio talis humorꝫ fit ꝓpter nimiā corporis ca-
lefactionē vel aliā quācūq̄ꝫ cōmotionem ſeu
cauſā nō culpabilē. Secūda ṽo cā eſt ſuper
fluitas crapule: ſcʒ cibi vel pot9: ꝛ tūc noctur
na pollutio habet rōnē culpe: non ex ſe ſed ex
ſua cā. ꝛ ē ſignū pcti p̄cedētis. Si tñ p̄cedēs
crapula fuit tm̄ veniale peccatum: tunc illa
pollutio non prohibet ab eucharīſtie perce-
ptione ſed ꝓhibet ab eiuſdē ꝯfectiōe niſi ne-
ceſſitas immineat: vñ in dicto. c. teſtamētum
ſubditᷣ. Cum vero vltra modū appetit9 gu-
le in ſumendis alimentis rapitur: atqꝫ idcir-
co humorum receptacula grauantᷣ: hʒ exin-
de anim9 aliquem reatū: nō tñ vſqꝫ ad prohi
bitionem myſterii ꝑcipiendi vel miſſarꝫ ſolē-
nia celebrandi: cum fortaſſe aut feſtus dies
exigit aut exhibere miniſterium pro eo ꝙ ſa-
cerdos alius deeſt ipſa neceſſitas compellit
nam ſi aſſūt alii qui implere miniſteriū vale-
ant illuſio ꝑ crapulam a ꝑceptiōe ſacri myſte
rii ꝓhibere nō dʒ: ſʒ ab immolatiōe ſacri my
ſterii vt arbitror abſtinere dʒ humiliter. Si
tñ dormientem turpi imaginatiōe nō ꝯcuſſe
rit. ſ. illuſio ita ꝙ ſequatur mentis depreſſio
tūc em̄ tam ꝑcipiēs q̄ꝫ cōficiens abſtinere dʒ
Qḋ ſi pollutio cauſata eſt ex nimia crapula
vel ebrietate q̄. ſ. inducet mortale peccatum
tunc oīno ceſſare dʒ illo die. Tertia deniqꝫ
cā eſt illuſio ſomniorum: q̄ qñqꝫ ꝓuenit ex ſo-
la operatione demonis ꝯmouētis fantaſma
ta dormientis in ordine ad talē effectū. ſ. pol
lutionis abſqꝫ oī culpa hoīs: ꝛ tūc nullū eſt
pctm̄ nec impedit eucharīſtie confectionem
Qñqꝫ ṽo cōtingit cū aliq̊ pctō veniali p̄ce-
denti. ſ. ex negligentia ſe p̄parandi ꝯ demo
num illuſiones: Hinc in cōpletorio cantatur

Hoſtemq; noſtrū cōprime ne polluāť corpa
Nec tñ tūc īpedit euchariſtie cōfectionē: niſi
ſeq̄retur depſſio mētis. Aliq̄n v° tā ſomnio⁊
q̄ȝ pollutionū illuſio cōtingit ex cogitatōib⁊
p̄uijs q̄ p̄ceſſerūt in vigilijs ⁊ p̄ſertim ex cogi
tatōib⁊ carnalib⁊ q̄ fūt cū cōcupiſcētia aialiū
delectationū: qꝛ ex h̄ remanet q̄dda veſtigiū
⁊ inclinatio in aīa: ſic ꝙ dormiēs facilꝰ indu
ciť in ſua imaginatōe ad aſſentiēdū actibus
ex quibꝰ ſequitur pollutio: ⁊ ſm̄ h̄ dicit ph̄s
j. ethi. ꝙ in q̄ȝtū ptrāſeūt paulatim q̄dā motꝰ
a vigilātib⁊ ad dormiētes: meliora fiūt fātaſ
mata ſtudio⁊ q̄ȝ q̄rumlibet. ⁊ Augu. xij. ſup
Geñ. ad litterā dicit: ꝙ ꝓpter bonā aīe affecti
onē q̄dam eiꝰ merita ī ſomnijs claret. Sub
diť ḡ in di. c. teſtamētū ꝙ ſi ex turpi cogitatio
ne vigilātis oriť illuſio in mēte dormiētis: pȝ
aīo reatus ſuus: videt eñ a qua radice inq̄
natio illa ꝓceſſit: qꝛ qđ cogitauit ſciēs: h̄ ptu
lit neſciēs ⁊ infra. Sȝ penſanda ē ip̄a cogita
tio vtrū in ſuggeſtiōe an delectatiōe vel qđ
maius eſt in peccati ꝯſenſu ceciderit. Trib⁊
eñ modis impleť omne pctm̄: videlicet ſug
geſtione: delectatione ⁊ ꝯſenſu. Suggeſtio
q̄ppe fit p̄ diabolū: delectatio p̄ carnem: con
ſenſus p̄ ſpm̄: qꝛ ⁊ primo culpam ſerpens ſug
geſſit: Eua delectata ē velut caro: Adam ve
ro velut ſpūs conſenſit ⁊ neceſſaria eſt ma
gna diſcretio inter ſuggeſtionem atq; dele
ctationem: ⁊ inter delectationē atq; cōſenſū.
⁊ infra. In ſuggeſtione pcti ſemen ē: in dele
ctatione fit nutrimentum: in cōſenſu p̄fectio:
hoc ibi. ¶ Ex q̄b⁊ colligiť ꝙ tres ſūt gra
dus mala⁊ cogitationum in vigilante. que
cauſant illuſionem hāc in dormiente. Primꝰ
gradus eſt q̄ñ cogitatio p̄uia vigilantis ē
pure ſpeculatiua: puta cum aliq̄s cā diſputa
tionis cogitat de peccatis carnalibꝰ: vel etiā
cum collucrationib⁊ occupať in vigilia de vi
tijs carnalib⁊ nō per affectionem ſed p̄ hor
rorem: quarū imaginationū ſpecies reman
ſerunt in memoria: que in dormiente mouen
tur ad locum iudicij: ⁊ tunc ſenſus cōis iudi
cat de his ac ſi ab extra per ſenſus particu
lares venirent: ⁊ hec cauſa ſomniorum. Vñ
⁊ vigilādo cogitatōibus immundis nos in
pugnat diabolus cui ⁊ ſi perfecte reſiſtitur. ni
hilominus ⁊ in ſomno nos impugnare cona
tur: ⁊ hoc frequenter accidit in diebus pecu
liaribus in quib⁊ p̄cipue cōicare vel celebra
re debemus. ſȝ tunc nullū ē peccatum nec ſi
gnum peccati: nec impedit cōionē nec eucha
riſtie ꝯfectionē. Vñ. vj. di. dicit Iſido. c. Nō
eſt pctm̄ q̄ñ nolentes imaginib⁊ nocturnis il
ludimur. Et infra Luxurie q̄ppe imagines
q̄s ī veritate geſſimꝰ ſepe dormientib⁊ in aīo
apparēt: ſȝ innoxie ſi nō cōcupiſcendo occur
rūt. Secūdꝰ gradꝰ eſt q̄ñ cogitatio p̄uia tur
piū imaginationū etiā procedit ad delectati
onē ſenſualē ꝫ in ſola delectatiōe finiť ſine vl
lo deliberatiuo ꝯſenſu volūtatis: immo cum
q̄dā repugnantia volūtatis ⁊ rōnis: de q̄ di
citur in di. ca. teſtamentū. Sepe ꝯtingit vt h̄
qđ malignus ſpūs ſemiat in cogitationē: ca
ro trahat in delectationē: nō tñ animꝰ eidem
delectatiōi ꝯſentiat: ⁊ cū caro ſine aīo dele
ctari nequeat: ipſe tñ animꝰ carnis volupta
tibus reluctans in delectatiōe carnali quoq̄
mō ligať inuitus vt ei ex rōe ꝯdicat ⁊ tamen
ea delectatione ligatus ſit ſed ligatum ſe ve
hemēter ingemiſcat. Hinc paulus gemebat
dicens. Video aliam legem in membris me
is repugnātem legi mentis mee: ⁊ captiuum
me ducentē in lege peccati que eſt in mēbris
meis: Et infra. Itaq; eſt homo captiuus vt
ita dixerim ⁊ liber: liber ex iuſticia: captiuus
ex delectatione quam portat inuitus: et tunc
habet rationem venialis peccati: et ex tali
cauſa pollutus non impeditur a celebratiōe
niſi ex reuerentia dimittere voluerit: vel niſi
ſequereť depreſſio mentis. Tertius gradꝰ
eſt cum ex p̄uia cogitatione vigilantis non
ſolum delectatio ſequitur carnis ſed etiā cō
ſenſus voluntatis: et tunc eſt mortale pecca
tum ⁊ illuſio exinde ſequens impedit patien
tem tam a perceptione q̄ȝ a confectiōe ſacra
menti: qꝛ ſm̄ Grego. in dicto. c. teſtamentum
propter talem pollutionem a ſacrato myſte
rio eo die abſtinere oportet. Vbi etiam vlte
rius querit glo. quid ſi cogitaui turpiter ſed
antequam dormiui ſtatim penitui: poſt pol
luor in ſomno: peccaui vel non? Et videť ꝙ
ſic. quia licet ꝯtritus ſim tamē veſtigia rema
nent et reliquie. ſicut in liberto reliquie ſer
uitutis: vnde patronus ei ſuccedit ſicut in fu
rioſis manet mr̄imonium: in reliquijs volun
tatis. ff. de his qui ſui vel alie. iur. ſunt. l. pa
tre furioſo: imputeť igitur mihi ſaltem ſi ini
tialiter turpiter cogitaui: hec gloſa. Deniq;
qꝛ cogitationi carnali de propinquo adeſt dē
lectatio ⁊ delectationi conſenſus: iō verti po
teſt in dubium vtrū ſequēs pollutio accidat
ex peccato vel non: ſeu ex pctō mortali vl' ve
niali. Cum ḡ de p̄cedenti ꝯſenſu ſic dubitať
penitus abſtinendū eſt. Si vero nō dubitať:
ſed expreſſe q̄s agnoſcit non p̄ceſſiſſe ꝯſenſuȝ
⁊ neceſſitas vrget aut aliqua rōnabilis cauſa
tunc pōt accedere ⁊ etiā celebrare niſi p̄ depſ
ſionē mentis impediret. Qđ ſi nec neceſſitas
nec alia cā ſpecialis ſubeſt ⁊ tamen celebrat
ex hoc tamen nō eſt dicendus peccare morta
liter ſed venialiter: melius tamē eſt abſtinere
propter reuerentiā ſacramenti. ¶ Preterea ſi
queriť an pollutio que incipit in ſomnis ⁊ in
vigilia terminatur ſit peccatū. Ad hoc rñdet
Tho. in. iiij. ꝙ pollutio q̄ȝtum ad rationē me
riti vel demeriti magis iudicať ſm̄ principiuȝ
qđ eſt in dormiendo q̄ȝ ſm̄ fineȝ qui eſt in vi
gilando: qꝛ corporalis motus nō pertinet ad
meritū vel demeritū: niſi in q̄ȝtum a voluntate
cauſatur. Ex quo eñ excitatus eſt modus in
dormiendo nō ſubiacet voluntati vigilantis
vlterius: nec reputatur euigilaſſe quouſq; p
fecte vſuȝ liberi arbitrij recuperauerit. Poteſt
tamen cōtingere ꝙ in ipſa euigilatione pecca
tum oriatur: ſi ſcȝ pollutio propter delectatio
nem placeat: qđ quidem erit veniale peccatū
ſi talis placentia ſit ex ſurreptiōe: mortale ve
ro ſi ſit cū deliberatiuo cōſenſu precipue cuȝ
appetitu futuri. Ipſa aūt poſt placentia non
facit preteritā pollutionē peccatū ꝙ ſi place
at ſolū propter nature exonerationē vel alle
uiationē tunc pctm̄ non crediť. ¶ Deniq; ge
neraliter notandū eſt ꝙ ſm̄ medicos pollutio
eſt euacuatio materie digeſtiue tertie ⁊ ſm̄ q̄ſ
dam ieiuniū eſt remotiuū cauſe vel incitamen
ti ad luxuriā: ſemen eñ in lumbis generatum
⁊ in vaſis collectū eſt ad luxuriā incitatiuuȝ
qđ natura per naturale deſideriū appetit fo
ras pellere: quia ſibi ſuperfluū eſt nō neceſſa
rium: quia ſibi ad aliquid ordinatū eſt ſcȝ ad
proles generādas. Et hec eſt ratio quare re
ligioſi quantūcunq; ſancti de nocte polluunť
eo ꝙ natura que ſuperfluis aggrauatur illa
nititur expellere. Et propterea ſepius hoc ac
cidit ſine motu: ⁊ tūc homo emiſſo illo quod
erat cā grauedinis valde ſe ſentit alleuiatū ⁊
inuenit ſe ad oīa bona expeditiorem. ¶ Plu
res ſunt etiam cauſe pollutionis ſcȝ acceptio
crapuloſa cibi ⁊ potus. Item lōgus ſomnus
quia ſicut in longo ſomno multiplicatur ſu
dor ſic ⁊ pollutio. Item iacere ſuper dorſum
longo tempore ⁊ potiſſime ſic dormire: quia
calefaciunt renes. Item concupiſcentia diur
na circa inordinatū amorem mulierū. Item
nimius calor tēpore dormitionis ⁊ ſimilia.
Sunt etiā quidā qui ex leui delectationis ſen
ſu ſcȝ videndo mulieres vel eis colloquendo
vel earū cōfeſſiōes audiendo ſe vigilādo ſen
tiunt humectatos. Sed tales credere nō de
bent eſſe ſe vigiles pollutos qꝛ ſm̄ Auicēnaȝ
tres ſunt meatus in virga virili: quo⁊ vnus
ſub alio linialiter ordinať ſm̄ longitudinē ipi
us. Vnus meatus eſt p̄ quem vrina tranſit ex
veſica. Scđs eſt meatus ſpermatis ſeu ſemi
nis. Tertius eſt per quē tranſit quedā humi
ditas ſubtilis que emittiť maxie cū quis tan
git mulierem in cuius copula langueſcit. Si
militer ⁊ hoc ꝓuenire pōt propter ſtercora in
longatiōe exiſtentia. Inſup̄ ex leui titillatiōe
defluxus huius humiditatis ꝯtingere pōt vt
libros Ouidij de arte amādi legendo vel de
materia carnali diſputando: vel aliqua car
nalia videndo ſeu ꝯfeſſiones de materia car
nali audiendo ⁊ ſimilia: nec reputari dȝ pollu
tio ꝓpria dicta. Item mulier menſtruata non
prohibeť accedere ad ſacramēta: ſi tñ ex reuē
tia dimittit laudanda eſt: vt pȝ expreſſim. v.
di. c. ad eius concubitū. Ad laudē dei omni.

¶ De quatuor alijs gradibus peccati cōtra naturā ⁊ de quadruplici vindicta qua dominus hoc vitiū vindicaſſe legitur. ¶ Sermo. ix.

On mechaberis. Exodi. xx.
n Viſo de infimo gradu peccati con
tra naturā: iam reliquos breui ſtilo
percurramus. ¶ Secūdus ergo gradus
cōmittitur cū altera perſona ſimili vel diſſi
mili: cū ſcȝ ſine aliquo concubitu ſe prouocāt
mutuo: per geſtus tactus amplexus vel ſimi
les actus libidinoſos ad emiſſioneȝ ſeminis:
dānationem deteſtabilē ſibi mutuo vendican
tes. Et hoc peccatū cōmittitur in omni ſtatu
huius mūdi. Nulli nanq; parcit hec libidino
ſa beſtia: non vetule: non ſeni: nō adoleſcenti:
nō virgini: nec quidem de ſacratis parcit nec
eccleſiaſticis nec religioſis: oīm fines occu
pat etiam viduarum ⁊ orphano⁊ in ſingulis
ſtragem agens incredibilē: vix aliquem relin
quens infeſtum. Nec quidem tho⁊ coniuga
lem relinquens imunem quaſi licentius illic
p̄ſumens ſuā poſſe exercere malitiā ⁊ execrā
dam frequentare libidinis impudicitiā: cum
tamen Augu. dicat de adulterinis coniugijs
⁊ ponitur. xxxij. q. vij. ca. adulterij malum: vbi

ſubdit. Iſte ſcʒ vſus qui eſt cõtra naturã execrabiliter fit in meretrice: ſed execrabilius in vxore: cũ ſcʒ nõ ꝯtentus vſu rõnabili proprie vxoris deteſtandis pollutionibus extra deordinarijs ſaciare querit carnalẽ immo brutalẽ appetitũ in diuerſis libidinoſis geſtibus ꝛ cõtrectationibus: a lijſq; ſpurciſſimis adinuentionibus. Unde legit̃ in libro Apũ. ꝙ in ciuitate cameracenſi vxoratus erat: cui nõ ſufficit coitus cum vxore quinetiam cõtrectationibꝫ illicitis eam moleſtaret inuitã. Igitur vbi nocte quadã reclamante vxore ꝛ vindictam imprecante diuinã: marito perpetrato violenter ſcelere ad ventris officiuʒ ſurrexiſſet: mox ſoluto ventre per ſecreta nature in cloaca eius viſcera deſcenderunt nec mora clamans reportatur ad lectum ꝛ publica voce confeſſus cũ duriſſimo manuũ cruciatu quas quaſi ignibus vrerentur abſcidi petijt: ac miſerabiliter in horã diei tertiã expirauit dignã tali opere vindictã recipiens. ¶ Tertius ꝓinde gradus huius vitij cõmitit̃ cũ nõ ſeruat̃ naturalis modus ꝯcumbendi ſed deuiant ad alios monſtruoſos ac beſtiales ꝯcũbendi modos nimio libidinis ardore excecati vaſe tamen debito. Modus aũt queʒ natura determinat eſt: vt mulier in dorſo iaceat ꝛ vir in vẽtre incũbat eidem: ꝛ hic modus eſt naturalis hoĩbus: vtpote quo melius ꝛ facilꝰ mulieres cõcipiunt a quo modo tã explende libidinis deuiãtes enormiter peccant etiã cõiuncti vinculo matrimoniali: ꝛ quantomagis a mõ naturali deuiant: ac per hoc conceptionẽ fetus impediunt: tanto execrabilius peccãt ſicut cũ mulieres ſuis viris ſupergrediunt̃. Unde refert Methodius vnã fuiſſe inter cauſas diluuij: ꝙ mulieres in veſaniã verſe ſupergreſſe viris abutebant̃: ꝛ tales inferiores ſunt brutꝫ q̃ non peruertũt modũ eis a natura conſtitutum. Si ergo talis peruerſitas tam dãnabilis iudicat̃ in thoro coniugali. O quid erit in alijs: ꝓſertim cum in dicto. c. adulterij malũ ſubditur. Uſus enĩ naturalis ſi vltra modũ prolabit̃ in vxorem quidẽ veniale eſt: in meretrice damnabile. Non ſic intelligendũ quin ſit etiã mortale in vxore: ſed quia citius veniam meret̃ ꝓpter vinculũ matrimonij in q̃ ꝯceſſus eſt vſus mulieris lʒ nõ abuſus: extra aũt matrimoniũ nec vſus naturalis cõceſſus eſt. Tales inſuper libidinoſe mulieribus abutentes ſepius in ſobolis puniunt̃: cum vel ignobiles moribus vel debiles viribus ſucreſcũt: vnde

Boniſa. martyr ſcripſit de hoc rege anglorꝝ ꝛ ponit̃. lvj. di. ca. ſi gens anglorꝝ: ſicut ꝑ iſtas ꝓuintias diuulgatũ eſt ꝛ nobis in francia ꝛ italia improperat̃ ꝛ ab iſtis paganis in improperiũ nobis obijcitur: ſpretis nobilibus ꝛ legalibus ꝯnubijs adulterando ꝛ luxuriando adinſtar ſodomitice gentis fedã vitã duxerit de tali cõmixtione meretricũ eſtimandũ eſt degeneres populos quo ad fortitudinẽ ꝛ ignobiles ꝛ furentes libidine fore procreandos: ꝛ ad extremũ vniuerſam plebẽ ad deteriora ꝛ ignobiliora vergentẽ ꝛ nouiſſime nec bello ſeculari fortẽ nec in fide ſtabilem nec honorabilem eſſe hoĩbus: nec deo eſſe amabilẽ venturã: ſicut alijs gentibus Hiſpanie, ꝓuintie ꝛ Burgundiorꝝ populis cõtigit: q̃ ſic a deo recedẽtes fornicate ſunt donec iudex taliũ criminũ vltrices penas ꝑ ignorantiã legis dei: ꝛ ꝑ ſarracenos venire ꝛ ſeruire ꝑmiſerit: hoc ibi. Extremũ aũt maluʒ huius gradus eſt cũ quis vxorẽ ſuã vel aliã mulierẽ agnoſcit quidẽ in vaſe debito ſʒ in reſolutiõe ſemen eijcit. Sicut feciſſe legit̃ Her ꝓmogenitus iude ꝛ frater eius vt ptʒ ſupius. Et dicũt quidã ꝙ demones plerũq; ſeminis incrementũ qð hoĩes ſic eijciunt aut alio quocũq; modo vigilãdo vel dormiendo diligent̃ colligũt ac ſibijpſis corpora formãtes maſculina vel feminina in q̃bus etiã videri ꝛ palpari pñt ſi voluerint: transformãtes ſe in incubũ vel ſuccubã: aſſumentes de maſculo ſemẽ maſculinũ ꝛ de feĩa femininũ ingerũt ſe ad ꝯſtuprãdũ carnaliter libidis ardore laborãtes. Et vt refert Io. de ianua in ſuo catholicon ſup verbo ſuccubo: Angeli tenebrarũ corpibus ſic aſſumptis vitã non influũt ſʒ tantũ motũ. Unde vere ꝛ ꝓprie loquendo nõ cõmedũt nec generãt: ꝛ tñ ꝑ eorꝝ actũ cõpletur generatio inq̃ntum ſemẽ humanũ ſic collectũ apponere pñt in loco cõuenienti ad materiã ꝓportionatã ſicut ꝛ ſemina aliarũ rerũ colligere pñt ad cõplendos aliquos effectus: vt attribuat̃ eis tñ id qð eſt motus localis nõ aũt ipſa generatio cuiꝰ ꝓncipiũ nõ eſt virtus demonis aut copis ab eo aſſumpti: ſʒ eſt virtus illius cuiꝰ ſemen fuit: ꝛ genitus nõ eſt filiꝰ demonis ſʒ alicuius hoĩs. Sic gẽs hunorꝝ ꝓcreata legit̃ in geſtis Gothorꝝ. Nã cũ gens gothorꝝ migraret ð Azia in europã: mulieresq; deformes hẽret in ſuo cõitatu eiecit illas: timens ne liberos nimis deformes generarẽt: ſicq; nobilitatẽ gothorꝝ deformarent; q̃ de caſtris excluſe cũ errarent in nemore: acceſſerunt ad illas incubi demones ꝛ ex illis genuerũt filios ꝛ filias: ex q̃bꝫ ꝓceſſit fortiſſima genus hunorꝝ. Similiter legit̃. Merlinus ꝓpheta britanorꝝ ex incubo demone ꝛ ſanctimoniali feĩa regis filia generatꝰ. Unñ ꝛ reges q̃ vſq; hodie regnant in eadẽ britania que nũc anglia dr̃ de fantaſtica matre deſcẽdiſſe referũt̃. Merlinꝰ aũt hõ chriſtianus fuit q̃ multa futura ꝑdixit q̃ q̃tidie iplent̃. Uerũtñ plura legũt̃ de incubis: de ſuccubis ꝟo pauca. vnũ tñ refert Ceſarius de q̃dã ſcholaſtico lubrico cui nocte q̃dã feĩa iudeã ꝑmiſerat venire ad lectũ eius: q̃ nõ veniẽte ſpeciẽ eius diabolus aſſumpſit ꝛ lectũ illius aſcẽdit. Demonis igit̃ tota nocte abuſus ꝯcubitu quẽ feminã ꝑdictã eſſe credidit de mane ꝯpulit abire q̃ reſpondit. Cũ q̃ putas te iacuiſſe hac nocte. Rñdit ille cũ tali muliere. Qui ait nequaq̃ ſʒ cũ diabolo. Qui vt ſtultus diabolo irriſit a de ope nihil curauit. Legit̃ etiã de q̃dam incubo q̃ cuidã maritate in ſpẽ valde pulchri militis apparens ac blandis ſermonibꝫ eiꝰ ꝯſenſũ acq̃rens ſex annis incredibili libidine ab eodẽ vexata eſt Nam ꝛ inuiſibilr̃ ea ſepiꝰ abutebat̃ marito eiꝰ in eodẽ loco cubante. Septimo ꝟo anno venit ad ſcm̃ Bernardũ: cui cum multis lachrymis ſingula ꝑ ordinẽ narrãs in cõfeſſiõe petijt ſubſidiũ ꝛ ab eodem liberata fuit a demone. De his dicit Beda ſup lucã ꝙ q̃dam demones dicunt̃ ſuccubi q̃ ſupponũt ſe viris in ſpecie mulierũ. q̃dã icubi q̃ cognoſcũt mulieres ſub ſpẽ viri. forte nõ luxuria tracti ſũt vt hoĩbus illudãt. Methodius aũt tãgere volẽs cãs diluuij dic̃ inter alia ꝙ filij Cayn primo abutebant̃ vxoribꝫ fratrꝝ ſuorꝝ nimijs fornicatiõibꝫ: poſtea ꝟo mulieres in veſaniã verſe ſupgreſſe viris abutebant̃: poſt h̃ exarſerũt hoĩes in alterutrum coeũtes. Seth aũt ꝑceptũ accipiẽs ab Adam prẽ ſuo ne ſe miſcerẽt poſteri eiꝰ poſteris Cayn cõiugio: ſeꝑauit cognationẽ ſuã a cognatione Cayn. Et ſm̃ Ioſephũ filij Seth vſq; ad quartaʒ generationeʒ boni ꝑmãſerunt poſtea ꝟo ad mala ꝓgreſſi ſũt ac ꝑ h̃ videntes filias Cayn eſſe pulchras ſeculares libidinoſas ꝯcupierunt eas ꝛ acceperũt ſibi in vxores. Et ex h̃ tpe tãtꝰ vigebat ardor libidinis in hoĩes ꝙ demones i hũana ſpẽ ſe trãſformãtes ſe mulieribꝫ ꝯmiſcuerũt: ac ille filios genuerũt iniurioſos: q̃ ꝓpter cõfidẽtiã fortitudinis gigãtes a grecis dicti ſũt vt refert mgr̃ i hiſtorijs.

B Quartꝰ inſup gradꝰ huius vitij eſt cũ ñ ſeruat̃ in ꝯcubitu debitũ vas vel mẽbrum ad h̃ ordinatũ: quod dupliciter ꝯtingit. Prio cum vir ꝯcũbens cũ muliere nõ ſeruat debitũ vas ſʒ aliũde ſibi dãnabiliter vẽdicat: vñ corruptũ appetitũ ſatiat. Scðo cũ vir in virum vel mulier in mulierẽ turpitudinẽ operantur ducti in reprobũ ſenſũ. Et h̃ ꝓprie vocat̃ vitium zodomiticũ: qð vitiũ erat quaſi principalis cauſa generalis diluuij licet alie cauſe concurrebãt. In eiſdẽ quoq; vitij deteſtationem addidit dominuꝰ ſecũdo exterminare terribili morte gẽtẽ peccatricẽ. Nã vt dicit glo. de pe. di. j. in. §. ſʒ ꝛ cõtinuo. Sex fuerũt ciuitates quas deſtruxit dominꝰ cum ſuis regionibꝫ iuxta iordanem. ſ. ſodoma: gomorra adame: ſeboim: eleale: q̃ eſt bale ꝛ ſegor: que tamẽ fuit ad tẽpus ſaluata ad preces Loth vt ibideʒ ſaluaret̃: nec interijt igne ꝛ ſulphure ſʒ terremotu. Pro quo nota ꝙ vt dicitur Geñ. xviij. Angeli in perſona dñi Abrae apparentes in receſſu dixerunt ad abraã. Clamor zodomorꝝ ꝛ gomorreorꝝ multiplicatus eſt Gregꝰ. Pctm̃ cum clamore ẽ culpa cum libertate: cum. ſ. q̃s palã ſine verecũdia ad libitum ſuũ peccat. Unde Eſaie. j. Pctm̃ ſuũ q̃ſi zodoma ꝑdicauerũt. ſeq̃t̃. Et pctm̃ eorũ aggrauatũ ẽ nimis. Dicũt hebrei ꝙ hec aggrauatio fuit: eo ꝙ q̃ndã puellã occiderũt inſolita morte qꝛ dederat alimenta pauperi. Cui dicto ꝯſonat illð Ezech. xvj. Hec fuit iniquitas zodome ſororꝫ tue: ſupbia. ſaturitas panis: abundantia ꝛ ociũ: ꝛ manũ egeno non porrigebant. Sequitur. Deſcendã ꝛ videbo vtrꝝ clamorem q̃ venit ad me ope ꝯpleuerũt. Hiero. Magna enormitas criminis q̃ ſciẽtem oĩa dubitare coegit. Receptꝫ igit̃ angelis in hoſpitio Loth: vallauerũt domum eiꝰ oẽs a puero vſq; ad ſenẽ dicẽtes. Educ viros vt cognoſcamꝰ eos. Erãt ei ãgeli q̃ſi iuuenes viri nimio decore ꝑditi. q̃les potiſſime req̃rebãt ad opꝰ tã nephariũ. Hic legit̃ ij. Mach. iiij. ꝙ Iaſon ambigens ſũmum ſacerdotium adito rege: ꝑmiſit pecuniã multã ſi ꝓtãti eius ꝯcederet gimnaſiũ. i. ſcholã gẽtilitatis ꝛ effebiam. i. ꝓſtibulũ pulcherrimorũ iuuenum. Et ait Loth. Nolite facere maluʒ h̃ grande habeo duas filias ꝟgines ꝛc. Dixit h̃ Loth ex animi ꝑturbatiõe: cũ tñ nullo mõ facere dʒ minꝰ pctm̃ vt in alio vitet maius: ꝛ licet Loth excuſet̃ a tanto non tñ a toto: tũ rõne ꝑturbatiõis mẽtis in q̃ tũc erat

ita ꝙ plenam deliberationē nō hēbat: tñ etiā
qm̄ in ſuis ꝯciuib' vitio peſſio ⁊ ſuis hoſpiti
b' occurrere volebat violētie. Et angeli ad
Loth. Oēs q̄ tui ſūt educ de vrbe hac dele⸗
bim' ei locū iſtū: eo ꝙ icreuerit clamor eoꝝ
corā dño: Quo diſſimulante egredi ꝯphenſū
Loth cū ſuis angeli poſuerūt extra de ciui⸗
tate dicētes: Ne reſpicias retro. ſ. p iordinatū
affectū ad ea q̄ mox pitura ſūt: nec ſtes in oi
circa regiōe: q2 venerūt ad ſubuertēdū cū zo
doma q̄uor alijs ciuitates ⁊ ſpaciū int̄ me⸗
diū. Vñ ꝺr de pe. di. j. §. ſꝫ ⁊ ꝯtinuo: ꝙ he due
vrbes adama ⁊ ſeboym ex vicinia zodomo⸗
rū parit̄ excidij traxere ꝯſortiū cetera patēt
Seqr̄. Igit̄ pluit dñs i vltionē hui' vitij ſup
zodomā ⁊ alias ciuitates ignē ⁊ ſulphur id ē
ignē ſulphureū q̄ſi ſūptū de inferno. Dicit ei
Greg. ꝙ gehēnalis flāma moras ñ ſuſtinēs
: zodomoꝝ puenit tollere nationē ⁊ ipam ter
rā tāte ꝯfuſiōis ꝯſcia ꝯſūpſit ignis ſulphure'
Qd̄ iō fecit de': vt terra in eternū areſceret
ſine ſpe itꝫ germinādi: ⁊ ſic grau' puniuit
iſtos q̄ꝫ pmos pctōres generali diluuio: q2 lꝫ
illi mēſuram excederēt: tñ q̄ſi naturalit̄ pecca
bāt plurimi eoꝝ: vñ miro dei iudicio tota re⸗
gio illa fctā ē lacus feridus: q̄ ſm̄ Iſidoꝝ. ꝺr
affalas ⁊ mare mortuū li ethym. c. xx. Dicit̄
eīn lacus affalas. i. bituminis: nam aqua illa
ſtringitur bitumine: ita ꝙ ventis moueri non
pōt: vñ aque ille nō quidē annuatim neqꝫ ſen
per ſed biēnio in biennium euomūt ingētes
globos nigerrimi bituminis et fetidiſſimi ad
litus: ⁊ tūc nullis vētis agitari pōt. Dicit̄ ei
mare mortuū ſm̄ Iſiō. q2 nihil gignit viuum
nihil recipit ex genere viuētiū. nā neqꝫ piſces
hꝫ neqꝫ aſſuetas aq̄s beluas: nec letas mer⸗
gēdi vſu patit̄ aues ſꝫ ⁊ q̄cūqꝫ viuentia mer
genda tēptauerꝫ q̄cūqꝫ arte dimerſa ſtatim
reſiliūt ⁊ q̄ꝫuis vehemēter eliſa ꝯfeſtim excu
tiunt̄. Refert eīn Ioſephus ꝙ veſpaſianus
q̄ſdam iūctis poſt terga manib' iuſſit in altū
proijci: ⁊ oīes tanq̄ꝫ vi ſpūs ſurſū repulſi de
ſup fluitabāt vnde ⁊ lucerna ardens ſupena
tat q̄tamen extincta ſubmergitur. Nimirum
cum oīe carēs vita ſubmergit̄ niſi fuerit bi⸗
tuminatum. Excipit̄ tñ ferrū: q2 ſup dicto. §.
ſed ⁊ continuo. dicit glo: ꝙ aqua illa nec eſt
natabilis nec eſt potabil: q2 ferrum ibi natat
⁊ pluma mergitur. Ibi ſunt poma pulcher⸗
rima exterius: interius autē plena fauilla et
cinere: his verbis deſcribitur luxuria: ħ ibi
Qd̄ latius ibidem exponit Archid̄. dicens
Aqua luxurie gomorreoꝝ nō ē natabilis q2
illaqueat non eſt potabilis. quia non recreat
Vñ Hiero. Libido tranſacta ſp reliquit ple
nitudinem nūq̄ꝫ ſaciat̄: ⁊ extincta ſp reaccen
dit̄. Ferrum ibi natat q2 ꝯſtans ⁊ firm' hoc
vitium ſupat: pluma mergit̄: q2 leuis ⁊ fragil
ħ vitio ſupat̄. Creſcūt in ripa laci poma ex⸗
terius pulcherima q2 forma iuuenū ephebo⸗
rū attrahit. potiſſime gomorreos intus ſ̄o ci
nere ⁊ fauilla pleni ſūt: q2 fauilla ē extīcta ſcī
tilla: ⁊ in hmōi ignis diuini amorꝫ totalr̄ ē ex
tinct': q2 tales ſunt aduerſarij ignis diuini
amorꝫ. Vocat̄ deniqꝫ lacus ille mare ſalina
rū: q2 vt q̄dā dicūt ex ill' aq̄s ſal cādidiſſimū
efficit̄ vl' etiā q2 lapides ſalis ibidē inueniūt̄
Vxor aūt Loth iordinato affectu ꝯ pceptū
angeli poſt ſe reſpiciēs: verſa eſt in ſtatuam
ſalis quam Ioſephus refert ſe vidiſſe. Vbi
dicunt hebrei: ꝙ ſero precedente Loth ſal
petenti p condimēto cibi angeloꝝ quos ho
mines credebat: vxor apportare rennuit q̄a
ſm̄ modum zodomoꝝ inter quos habitabat
affectum ad hoſpites non habebat: ⁊ ſic pēa
reſpondit pctō. Dicunt autē expoſitores no⸗
ſtri ꝙ factum eſt in figura. Sal eīn ꝯdimētū
eſt ciboꝝ. ⁊ ideo vxor Loth retroſpiciēs ver
ſa eſt in ſtatuam ſalis: quia punitio eius dat
cōdimentum ſapiētie penitētib' ne reuertan⸗
tur ad pctā priſtina. Propt̄ quod ⁊ ipē dñs
ait Luc. xvij. Memores eſtote vxorꝫ Loth
Unde p vindictam illam oſtenſum ē quātū
deo diſpliceat huiuſmodi pctī ſola memoria
Nimirūꝫ cū demones tātū abhorrēt hoc vi
tium ꝙ pre fetore ipius fugiūt ab homie hoc
ppetrante: cum tñ prius hoc pſuaſerint. Vñ
Ezech: xvj. Erubeſcent ſupple demones in
via tua ſcelerata. Veruntamē hoc fit nō pro
pter deſiderium humane innocētie: ſ propt̄
nobilitatem eoꝝ nature pcurātem vitium il
lud ⁊ tñ deteſtant̄: ſicut hi q̄ cloacam euacu⸗
ant ꝓpter magnum lucrū: ⁊ tñ inde ſentiunt
fetorem magnū. Tertio deniqꝫ dñs addidit
vindictam huius tpe ſue neceſſitatis: Nam
ſm̄ Augu. videns deus vitium ħ ꝯtra natu⸗
ram fieri in hūana natura: fere deſijt incar⸗
nari. Et Hiero: ſuper illud Eſaie. ix. Habi
tātibus in regiōe vmbre mortis lux orta eſt
eis dicit ꝙ lux illa oēs laborantes illo vitio
zodomitico nocte illa extinxit: quia chriſt' na
tus ē: ne in natura quā aſſumpſerat tātā imun
diciam inueniret. Et hec pt eē ratio cur chri
ſtus nō legitur tantum ſcelus arguiſſe: eo ꝙ
tam recens memoria illius punitōis erat in
mundo ꝙ hoīes territi ſtrictius abſtinebant
ab ipſo crimine. Quarto propter hoc flagiti
um adhuc potiſſime tēporibus hodiernis do
minus inducit diuerſas plagas in cetu chri⸗
ſtianitatis ſcꝫ guerras peſtilentias: fames: tē⸗
peſtates: terremotus: inundatiōes aquarū ⁊
ſimilia. Sicut impator inflatus ſpirituſancto
teſtat̄ in auc̄. vt nō luxuriētur ꝯtra naturā. §.
ſi eni. col. vj. ⁊ hoc recitat glo. xxxij. q. iiij. in. c.
in eo. dicens. Nam dicit impator ꝙ ꝓpter iſta
crimina inducunt̄ fames: peſtilentie ⁊ terre⸗
motus. Vñ propter eadē ſcelera plures pro
uintie punite legunt̄. vt ptꝫ. lvj. di. i. c. ſi gens
angloꝝ: vbi Bonifacius martyr eadem ſcri
bens angloꝝ regi: timet anglicis plagas affu
turas ꝓpter hoc ſcelus ſicut alijs gentib' Hi
ſpanie ⁊ puintie Burgūdioꝝ populis conti
git: que ſic a deo recedentes fornicati ſunt: do
nec vindex taliū criminū vltrices penas per
ignorantiā legis dei. i. ſaracenos venire ⁊ ſer⸗
uire pmiſerit. Nā ꝙ ꝓpter delictū ſepe pmittit
deus inferri penas: vt ptꝫ. v. q. v. ca. non oīs.
⁊. xvj. q. j. reuertimini: vbi plane de hoc. ¶
Quintus deniqꝫ gradus eſt cū pctm̄ luxurie
aliquis vl' aliqua pficit cū beſtijs: ſiue cōueni
at cū eis in locis naturalib' ſiue nō: ⁊ hoc vo
catur crimē beſtialitatis vel crimē peſſimū q̊
Ioſeph accuſauit fratres ſuos. vt ptꝫ Geñ.
xxxij. ſm̄ aliquos. Alij vero ꝯſiderantes ꝙ eſ
ſet turpe dicere de patriarchis talia: maxime
cū in hebreo reperit̄: ⁊ retulit patri rixam eoꝝ
peſſimā: dicunt ꝙ p crimen peſſimū intelligit̄
rixa que fuit inter filios Lie Bale ⁊ Zelphe
quos deſpitiebant tanq̄ꝫ ex ancillis natos.
Veruntñ quicquid ſit: dñs ſtrictiſſime vitiūꝫ
hoc maledictū prohibuit: ſepius idipſūꝫ in le
ge veteri repetens. Dicit̄ eni Exo. xxij. Qui
coierit cū iumento morte morie̊t: debet inſup
iumentū interfici ad deteſtationē facti ⁊ ne a⸗
lius cū anīali temptet idē facere. Unde Le⸗
uiti. xx. Dicitur. aui cū iumento ⁊ pecore coi⸗
erit morte moriatur: pecus quoqꝫ occidite:
mulier que ſuccubuerit cuilibet iumēto ſimul
interficietur cū eo. Et eiuſdeꝫ li. xviij. hoc ſce
lus etiā prohibet̄. Deute. xxvij. Maledictus
qui dormit cum omni iumento ⁊ dicet oīs
populus amen; Ex quibus patet q̄ꝫ ſollicite
deus hanc abominationem prohibuit: cū ta⸗
men quidam reperiuntur tanta libidine exce⸗
cati: ꝙ fere cum omni genere animantiū hanc
feudam ſtultitiā exercent cooperantibus de⸗
monijs que alias eſſet impoſſibile ppetrare
Unde relatione veridica didici ꝙ vnus va⸗
gam querens libidinē tam in auibus q̄ꝫ in a⸗
nimalibus: tandem maximā delectationē in⸗
uenit cognoſcendo eritium: diabolo non du⸗
bium id actitante. Similiter reperte ſunt mu
lieres non ſolū de vrſis ſeu canibus ſed etiaꝫ
de equis aut ſimilibus concepiſſe: ecce quid
excogitat ⁊ adinuenit maledicta libido ? Mi
rum eſt ꝙ huiuſmodi viros terra non abſor⸗
beat. Neſcio quid alij ſentiant: mihi tamē ſal
uo ſanioris iudicio videtur: ꝙ adhuc magis
delinquunt cum demonibus familiaritatem
contrahentes ⁊ cum eiſdem carnaliter ex cō
ſenſu cōmiſcentes: quod in vitio carnis extre
mū videtur eſſe malorum. De quo tamen vi
tio plures doctores miranda ſcripſerunt: vt
nobis fidem faciat etiam aſſerentium multi⸗
tudo que ſcripſit tam de ſuccubis q̄ꝫ de incu⸗
bis id eſt tā de demonibus qui formam aſſu⸗
munt femineam q̄ꝫ maſculinam. Nimirū cūꝫ
⁊ noſtris temporibus inuenimus eas quas
demones non ſolum decipere vel ad conſen
ſum allicere: ſed etiam per violentiam ſtupra
ri conati ſunt. Scimus inquam quaſdam cō
ſentientes ⁊ carnaliter cōmiſcentes cum de⸗
monibus tandem ad penitentie viam miſeri
corditer reuocatas. Scim' deniqꝫ alias car
nali cōmixtione ſic demonibus cōfederatas:
ꝙ in eodem libidinis furore perſeuerant. O
quanta eſt diuina pietas quantaqꝫ humana
cecitas. O q̄ꝫ execrandis ſe immiſcet huma⸗
na nobilitas: vt merito cum propheta diceret
pſ. iiij. Homo cū in honore eſſet non intelle⸗
xit id eſt aduertit nobilitatem cōditionis: ſed
cōparatus eſt iumentis inſipientibus: ⁊ ſimi⸗
lis immo inferior factus eſt illis. Quod a no
bis auertat ieſus chriſtus.

¶ De mechia ſpirituali que perficit̄ libidine cordis ⁊ exteriorum ſenſuū. ¶ Sermo x.

Non mechaberis. Exodi. xx.
n Tertio modo preceptum iſtud ex⸗
ponitur. Non mechaberis: id eſt nō
adherebis p moroſaꝫ delectationē: ⁊ ꝯſenſuꝫ
libidinoſum illecebris ſenſualib' vel imundis
reuolutionib' cordialib': ⁊ ipō q̄ꝫtū ad hoīem
inferiorē in ſceno luxurie cordialis vl' ſenſua
lis dānabiliter abutendo: ⁊ hec dicit̄ ſpūalis

foꝛnicatio vel mechia: vnde .xxxij. q. vij. c. non
ſolum: ibi ſubditur. Eſt autẽ ſpiritualis foꝛni-
catio de qua dñs ait. Qui viderit mulierẽ ad
cõcupiſcendũ eã: iam mechatus eſt eã in coꝛ-
ſuo. Jdeo omnis imunda pollutio foꝛnicatio
dicit᷑: quis quiſq; diuerſa turpitudinis volu-
ptate pꝛoſtituat᷑. Et hoc intelligit᷑ non ſolum
de pollutiõe coꝛpoꝛali ſed etiã coꝛdiali: in ab-
uſu imundarũ cogitationũ vel etiaʒ exterioꝝ
ſenſuũ. Sequit᷑ ibidem. Ex delectatione enĩ
foꝛnicãdi ſcʒ coꝛpoꝛaliter vel coꝛdialiter va-
ria gignunt᷑ flagitia quibus regnũ dei claudi-
tur vt hõ a deo ſeparet᷑: hoc ibi. Ex quib' ſa-
nis liquet: ⁊ luxurie vitiũ plerũq; membꝛo ſibi
appꝛopꝛiato cũ additamento leuiathã mini-
me cõtentũ oẽs fines coꝛdis ⁊ humanoꝝ ſen-
ſuũ ſuo veneno fraudulenter occupare nitit᷑
vt verus inueniat᷑: qui dicit Hiere. ix. Aſcen-
dit moꝛs ꝑ feneſtras noſtras. i. ſenſus exterio-
res: ingreſſa eſt domos noſtras. i. domiciliuʒ
coꝛdis ꝑ criminoſum affectũ accidente ꝯſen-
ſu. Hinc ſcḋm phm ꝯſiliũ qui deponere vult
inoꝛdinata deſideria oĩm rerũ quarũ cupidi-
tate flagrauit auertat oculos ⁊ aures aliosq;
ſenſus ab his q̃ relinquit aut relinquere que-
rit: nihil enĩ facilius q̃ʒ amoꝛ recrudeſcit: naʒ
affectus quocũq; ſe vertit ꝑcitum aliq̊d pꝛe-
ſens occupationis ſue reperit: ergo facilius
excludit᷑ q̃ʒ expellitur. Vñ Job ſubtiliter in-
uens ait. Pepigi fedus cũ oculis meis ne q̃
dem cogitarẽ de virgine. ¶ Hic queri põt
vtrũ in tactib' oſculis amplexibus ⁊ ſimilib'
moꝛtale pctm̃ conſiſtat: ꝑſertim cũ foꝛnicatio
moꝛtale pctm̃ eſſe dicat᷑ ex eo ꝙ per eã impe-
dit᷑ bonũ pꝛolis generãde ⁊ educande: ſʒ ad
hoc nihil operant᷑ oſcula: tactus: amplexus
⁊ ſimilia. Ad hoc rñdet Tho: ſcḋa ſc̃e. q. cliiij.
ꝙ aliquid dicit᷑ eſſe pctm̃ moꝛtale dupliciter
Vno mõ ſcḋm ſpeciem ſuã: ⁊ hoc modo tact':
amplexus vel oſcula ſcḋm rõnem nõ nominãt
moꝛtale peccatũ: qꝛ talia poſſunt abſq; libidi-
ne fieri vel ꝓpter patrie ꝯſuetudinẽ: vel ꝓpter
aliquem amoꝛẽ oꝛdinatũ ſeu aliã rõnabilem
cauſam. Alio modo dicit᷑ aliquid eſſe pctm̃
moꝛtale ex ſua cauſa: ſicut ille qui dat elemo-
ſynã vt aliquẽ ĩducat ad hereſim moꝛtaliter
peccat: q̃uis opus in ſe bonũ ſit: ⁊ hoc ꝓpter
intentionẽ coꝛruptã. Et qꝛ nõ ſolũ ꝯſenſus in
actũ peccati moꝛtalis: eſt moꝛtale pctm̃: ſed
etiã conſenſus in delectationẽ pcti moꝛtalis:
ideo cũ foꝛnicatio ſit moꝛtale pctm̃ ⁊ multo-
magis alie ſpẽs luxurie: cõſequens eſt ꝙ ꝯſen-
ſus in delectationẽ talis pcti ſit moꝛtale pctm̃
⁊ non ſolũ cõſenſus in actũ. Cum igit᷑ ample-
xus: oſcula: tactus ⁊ ſimilia ꝓpter delectatio-
nẽ fiãt ex anĩo deliberato: ꝯſequens eſt ꝙ ſint
pctã moꝛtalia: ⁊ ſic ſolũ dicunt᷑ libidinoſa: vn-
de ſcḋm ꝙ talia libidinoſe fiunt moꝛtalia pctã
iudicant᷑. Nec mirũ cũ dicat Au. de fide xpia-
na: ⁊ ponit᷑ .xxxij. q. v. c. Nec ſolũ affectu ⁊ ta-
ctu ſed aſpectu quoq; appetit᷑ ⁊ appetit cõcu-
piſcentia feminarũ: nec dicatis vos habere
anĩos pudicos ſi habeatis oculos impudicos
qꝛ impudicus oculus ĩpudici coꝛdis eſt nun-
tius. Et cũ ſemuicẽ ſibi etiã tacente lingua cõ-
ſpectu mutuo coꝛda nũtiant impudica ⁊ ſcḋm
ꝯcupiſcentiã carnis alterutro delectant᷑ ardo-
re: etiã in tactis ab ĩmunda violatione coꝛpo-
ribus fugit caſtitas ipſa de moꝛibus. Vnde
põt ſolus nutus ex libidine factus eſſe moꝛta-
le pctũ: qꝛ pctm̃ illud cõmittitur in volũtate
q̃ volũtas exterioꝛibus ſenſibus quaſi quibuſ-
dã inſtrumentis vtit᷑: cũ tñ ſtudioſa voluntas
plenã habet rationem peccati: vt ptʒ ibidem
c. qui viderit: ⁊ de pe. di. j. c. ſicut. Quinq; ſunt
igit᷑ vie veniendi ad voꝛaginẽ coꝛdialis luxu-
rie. Nã ꝑ quinq; ſenſus recipiunt᷑ impꝛeſſiones
carnaliũ cogitationũ: quas ſequunt᷑ delecta-
tio pariter ⁊ cõſenſus: vnde ſenſus exterioꝛes
ſunt quaſi laquei coꝛdis ⁊ hoĩs interioꝛis q-
bus incautus captiuus ducitur in ſeruituteʒ
pcti. ¶ Pꝛimus igit᷑ laqueus eſt oculus neq̃.
Hinc Hiere. Treno. iij. lamentabat᷑ dicens.
Ocul' meus depꝛedatus eſt animã meã in cũ-
ctis filiabus vꝛbis mee: venatiõe ceperũt me
quaſi auẽ inimici mei ſcʒ demones ⁊ hoc per
mediũ filiarũ hoĩm. Vñ prudenter Job ad-
uertens rñdit. Pepigi fedus cũ oculis meis
⁊c̃. Nimirũ cum dicit᷑. Eccĩ. xxxj. Memento
qm̃ malus oculus nequã: nequius oculo qd
creatũ eſt: quaſi diceret: nihil. Vñ vtiq; clarũ
it in Dauid q̃ berſabeã ſe lauantẽ incaute re-
ſpitiens captus eſt oculis: ⁊ captiuus duct'
in affectũ adulterij: ꝓpter qḋ tam turpiter ce-
cidit: ꝙ cũ adulterio crimen ꝓditionis ⁊ homi-
cidij ꝑpetrauit. Hinc poſtmodũ ſollicite dñm
exoꝛauit dicens. Auerte oculos meos ne vi-
deãt vanitatẽ. Vñ periculoſiſſimũ obiectũ vi-
ſus eſt mulier oꝛnata: nã a planta pedis vſq;
ad verticẽ capitis eſt plena laqueis ad capien-
das anĩas ꝑ mediũ viſus. Hinc merito dicit
Eccs. c. vij. Jnueni amarioꝛẽ moꝛte mulierẽ
q̃ laqueus venatoꝝ eſt. i. demonũ ⁊ ſagena
coꝛ eius: vincula ſunt man' illius. Et hoc ex-
emplariter patuit in Judith eiuſdẽ. xvj. q̃ non
ex libidine ſed ex virtute ſe oꝛnauit ad decipi-
endũ ⁊ deijciendũ hoſtẽ iudeoꝝ. Dicit᷑ enĩ ibi-
dem ꝙ colligauit cincinnos ſuos mitra. i. in
vna ſerie cõgregauit ad decipiendũ eũ: ecce
laqueus in vertice: vnxit faciem ſuã vngento
ecce laqueus in facie: ſandalia eius rapuerũt
oculos eius: ecce laqueus in pedib': pulchꝛi-
tudo eius captiuã fecit animã illius: ecce totũ
coꝛpus eius eſt laqueis plenũ. Nec hec ſolũ:
ſed vt dicitur eiuſdem. x. c. Aſſumpſit dextra-
riola ⁊ lilia ⁊ inaures ⁊ anulos ⁊ omnib' oꝛna-
mentis ſuis oꝛnauit ſe. Pꝛo quo nota ꝙ licet
Judith oꝛnauit ſe ad decipiendũ Holofer-
nem: tñ non intendebat eũ ducere ad pecca-
tũ moꝛtale: ſed ad hoc vt deſideraret eã habe-
re vxoꝛẽ: ⁊ per hoc haberet ad eũ familiarem
acceſſum ꝑ quem eũ occidere poſſet: ꝓpter h̓
caput oꝛnauit ad faciẽ vnxit lachꝛyma arbo-
ris aromatice q̃ facit ad decoꝛẽ vultus ⁊ ſua-
uem odoꝛẽ ⁊ nihil omiſit de cõtingentib' ad
decentẽ oꝛnatũ: decepitq; eũ ⁊ deiecit turpiter
amputans caput illius. Sic hodie mulier oꝛ-
nata diaboli ſagena infinitos damnabili con-
cupiſcentia capit ⁊ animã eius interficit. Dicit
enĩ Hiero. ꝙ gladius igneus eſt ſpecies mu-
lieris velut ex omni parte ſagittas emittens
quali putamus aniaꝝ periculo ſibi cõueniũt
laſciuius oꝛnatus ⁊ neq̃ oculus. Sed audi-
at ꝯcupiſcentia videns. Qui viderit mulierẽ
ad cõcupiſcendũ eam ⁊c̃. vnde. xxxij. q. v. ca.
nec ſolo. c. qui viderit. Studioſa cõcupiſcẽtia
foꝛnicatiõis adequat᷑ operi. O q̊t igit᷑ adulte-
ria perpetrant᷑ etiã in eccleſia dei: quot foꝛni-
cationes: quot deniq; libidinoſi aſpectus cuʒ
circũeunt officinas templi: quoꝝ oculi luxu-
ria pleni velut ad libidinis venationẽ edocti
Similiter audiant ex laſciuia ſe oꝛnãtes illḋ
Eccĩ. xxvij. Qui foueam fodit incidet in illaʒ
⁊ qui cõſtituit lapidem ꝓximo offendet in eo
⁊ qui laqueum alio ponit peribit in illo. Vbi
tria tangunt᷑ quoꝝ vnũquodq; moꝛtale ꝯſtituit.
Nã per foueam intelligit᷑ intentio libidinoſa
incitandi alios per oꝛnatũ ad carnis cõcupi-
ſcentiã qḋ eſt moꝛtale: q̃uis etiã incitãs pec-
catũ illud perpetrare nõ intenderet: ꝑ lapidẽ
vero ſcandalũ actiuũ intelligit᷑ qḋ eſt etiam
moꝛtale ſcḋm Tho. ſcḋa ſcḋe. q. xliij. ꝑ laqueuʒ
autem intelligitur oꝛnatus in ſe cum excedit
modũ ⁊ pꝛetendit laſciuiã: tunc etiã eſt moꝛta-
tale licet nõ intendat alios trahere ad laſciui-
am: cũ manifeſtã pꝛetendat ſuperbiã: imo ſen-
tina multoꝝ vitioꝝum eſt cum ſic ſpectacula
petit vt ſtultis placeat: tunc enim quot moꝛta-
les excitat cõcupiſcentias: tot moꝛtaliũ pec-
catoꝝ particeps efficitur ⁊ cauſa. Vnde dici-
tur ḋ tali Pꝛouer. vij. ꝙ multos vulneratos
deiecit ⁊ foꝛtiſſimi quicunq; interfecti ſunt ab
ea. Mirũ eſt chꝛiſtiana religio talem oꝛnatũ
admittit ad chꝛiſti deſpectum ⁊ chꝛiſtianoꝝũ
periculũ. Non ſic egit adoleſcens quidã mi-
re pulchꝛitudinis: qui cernens in ſua ſpecie
plures illuſtriũ feminarũ ſcandalizari: confo-
dit vultũ ſuum vulneribus: malens defoꝛmi-
tatẽ habere feditatis q̃ʒ foꝛmã irritamentũ ꝑ-
bentem aliene libidinis. ¶ Secundus aũt la-
queus eſt auris pꝛuriens verboꝝ laſciuiam.
Lingua nanq; ſcḋm Jacobũ in canonica inq̇e-
tum malũ eſt ⁊ plena veneno moꝛtifero. Jn-
ſuper maculat totum coꝛpus ⁊ inflãmat rotã
natiuitatis inflãmata a gehenna. Et pꝛeſer-
tim lingua coꝛdis libidinoſi inflãmat aures
audientiũ. Dicitur enĩ Pꝛouer. v. Fauus di-
ſtillans labia meretricis ⁊ nitidius oleo gut-
tur eius: nouiſſima autem illius amara quaſi
abſinthiũ ⁊ acuta quaſi gladius biceps: ⁊ in-
fra. Nũc ergo fili mi audi me ⁊ ne recedas a
verbis oꝛis mei: longe fac ab ea viam tuã: ⁊
ne appꝛopinques foꝛib' domus eius. Et ſi
linguã maledicam declinare nõ ꝓuales audi
tunc cõſiliũ ſapientis Eccĩ. xxv iij. vbi poſtq̃ʒ
plurima dixit ḋ lingua tertia ſeminantẽ diſcoꝛ-
dias ⁊ deijciente mulieres viratas vel veri-
tas: tandẽ ſubinfert. Beatus qui tectus eſt a
lingua nequã: q̃ in iracundiam illius nõ trãſi-
liuit ⁊ qui nõ attraxit iugum eius ⁊ in vincu-
lis illius non eſt ligatus. Deinde conſiliũ tri-
buens euadenti ſubinfert. Sepe aures tuas
ſpinis ſcʒ timoꝛis dei: moꝛtis incerte: futuri iu-
dicij: penarum inferni: ⁊ noli audire linguaʒ
nequã: ⁊ oꝛi tuo facito oſtia: nihil ſcʒ loquen-
do ad votum petulans alloquentis: ⁊ feras
auribus tuis: ne verbis libidinoſis pateat in-
troitus. Dicit enim Ariſtoteles li. de animali-
bus: ꝙ ſus q̃ʒdiu mare ſollicitãte rigidas te-
nuerit aures nõ conſentit in coitũ. vbi vero la-
xare ceperit aures ſtimulatur ad luxuriã. Et
ibideʒ dicit ꝙ omne animal aures habet mo-
biles pꝛeterq̃ʒ homines. Rigidas igit᷑ ⁊ imo-
biles aures teneas: nec auditu recipias qḋ
receptum coꝛ inficiat ⁊ conſenſum eliceat:
nec cuiq̃ʒ credas etiam ſub ſpecie ſanctitatis
vel honeſtatis blande loquentẽ: qꝛ ſub pallio
ſpiritualis amoꝛis vel etiaʒ religionis ſepius

ſtatet ardoꝛ libidinis pluresq̄ꝫ magis tēptan-
tur ab his pſonis que ſpeciem ſanctitatis in
habitu ⁊ religione ꝑtendunt. Sicut ſimile q̊d
dam in lib. de naturis rerū refert Plynius
dicens: ꝙ ſus quando luxurie furijs agitaꝛ in
virū irruit candida maxime veſte indutum.
Maxime vero cauende ſunt ſocietates lubꝛi
ce que varijs laſciuie canticis ac muſicis in-
ſtrumentis aures oblectari querūt: quibus tā
dem coꝛda marmoꝛea paulatim emolliūt ⁊
diſſoluunt ad laſciuiā coꝛpoꝛis. Hinc dicitur
Eccl. ix. Cum ſaltatrice ne ſis aſſiduus nec
audias illā: ne foꝛte pereas in efficatia illius:
¶ Tertius aūt laqueus eſt tactus inflāmans
Laſciuus enī tactus potiſſimū inflmat ad lu-
xuriā: diuerſimode tamen. Nam maxime ta-
ctus īmundus in ſe vel in alijs membꝛoꝝ illo-
rum que generationi deſeruiunt ardoꝛē exci-
tat libidinis: quapꝛopter quis grauꝰ peccat
cōmuniter impudica tangendo q̄ꝫ videndo
vel audiendo. Unde quidā per ſolū tactum
plus peccāt q̄ꝫ ſi decem pꝛoles pꝛopꝛie matri
cōmiſcendo genuiſſent. Heu q̄ꝫ flagitioſis a-
ctibus ſe īmiſcet humana nobilitas cū hac ir-
rōnabilitatis nota ſolus homo rōnabilitatis
capax turpiſſime fedaꝛ. Nullū enī animal ir-
rationabile fecibus hmōi legiꝛ maculatū: vn̄
merito dicit ps. lxxxij. Diſperierunt in endoꝛ
facti ſunt vt ſtercꝰ terre. Endoꝛ interpꝛetaꝛ
fons generationis in quo iſti per tactus abo-
minabiles perierunt: eo ꝙ infinita flagitia e-
noꝛmia peregerūt. Quid aūt vilius ſtercoꝛe
⁊ quid abominabilius tā ſoꝛdido peccatoꝛe:
qui ſua libidine violat iura nature. Secūdo
poſt hoc ad libidinē pꝛouocāt oſcula libidino
ſa: amplexus nudoꝝ coꝛpoꝝ: ꝯtrectiōes vbe
rū ⁊ ſimilia. Nam luxuria per oſculū libidino
ſum irritaꝛ: eo ꝙ in oſculantibus fit cōuenien
tia partiū ⁊ animales ſpūs ꝯiunguntꝛ. Hinc
dicit phus ꝙ equi ante coitum conſpirant an-
helitu ⁊ per hoc ad luxuriā pꝛouocantꝛ. Pꝛo-
pter qđ o virgo chꝛiſti: que ſponſo tuo pudicū
affectum ſeruare deſideras: ſi quis te ad oſcu
lum ſuum inuitauerit: pꝛo oſculo ſputum red-
das: ⁊ temere cōtrectāti pugnū ingeras: nec
hmōi credas eſſe ſeruū chꝛiſti ſed ſathane: nō
amatoꝛem ſed coꝛruptoꝛē: non pudicitie dela
toꝛem: ſed ꝓꝓꝛie libidinis viliſſimū confotoꝛē.
Si enī ſolus aſpectus libidinoſus cōſtituit a-
liquem eſſe iudicandū adulterij reū: iuxta ſer-
monē euangelicū: o quid erit mutua cōtrecta
tio coꝛpoꝝ in tactibus: oſculis: amplexibus ⁊

ſimilibus? Que tanto grauioꝛa iudicantꝛ quā
to delectatiōi carnali plenioꝛē adminiſtrāt cō
citationē libidinis: vnde cū inter ſenſus coꝛ-
poꝛales in tactu carnali maioꝛ dulcedo repe-
riaꝛ. ⁊ ex delectatiōe eius maioꝛ coꝛruptio ſe-
quaꝛ: ac per ꝯſequens auerſio maioꝛ a deo:
ꝓpter hoc intantū reddiꝛ deteſtabilis ꝙ exer-
ceri non pōt ſine peccato ſaltē veniali etiā in
facto ꝯiugali. De quo tn̄ excipiꝛ vnus caſus
ſcꝫ neceſſarius tactus cauſa ꝓcreande pꝛolis:
licet Grego. contrariū dicat. xiij. di. c. nerui te-
ſticuloꝝ. Ratio vero tante delectatiōis inue-
niꝛ: ꝙ pꝛouenit a natura cupiente ꝓcreare ex
ſimilib; ſimilia ꝓ cōſeruatiōe ſpeciei humane
in qua coꝛpalis ſenſualitas intantū qn̄q̄ꝫ vin
cit aciem rōnis in hoīe: ꝙ ex nimia eius fre-
quentia qn̄q̄ꝫ cecus efficiꝛ: ⁊ ex cerebꝛi vacua
tiōe qn̄q̄ꝫ freneticus. Et qꝛ talis delectatio in
cautū efficaciſſime trahit i ꝯſenſum: ideo iu-
dicaꝛ cauſa deteſtabilis totū hoīem in pecca-
toꝝ trahens voꝛaginē. ¶ Hic queri pōt: vtrū
cōſenſus in delectationē peccati moꝛtalis ſcꝫ
ſimplicis foꝛnicatiōis iudicari debet moꝛtale
peccatū: ꝑſertim cū peccatū homicidij grauī
us eſt q̄ꝫ ſimplicis foꝛnicationis: ſed cōſenti-
re in delectationē que conſequiꝛ cogitationē
de homicidio nō eſt peccatū: ergo multominꝰ
nus cōſentire in delectationē que cōſequiꝛ co-
gitationē de foꝛnicatione iudicari debet moꝛ-
tale: ergo ⁊c. Ad hoc inter alia rn̄det Tho:
ſcđa ſe. q. lxxiiij. ꝙ aliquis de foꝛnicatione co-
gitans de duobus delectari pōt: vno modo đ
ipſa cogitatione: alio modo de foꝛnicatiōe co
gitata. Delectatio aūt de ipſa cogitatione: ſe-
quiꝛ inclinationē affectus in ipſam cogitatio
nem: ipſa vero cogitatio ſm ſe nō eſt peccatū
moꝛtale ſed qn̄q̄ꝫ veniale tantū: vt cū aliquis
inutiliter cogitat de ea qn̄q̄ꝫ etiā ſine om̄i pec
cato puta cū quis vtiliter de ea cogitat: ſicut
cum vult de ea ꝑdicare: diſputare vel ſtude-
re ad infoꝛmandū ignaros: ⁊ ideo per conſe-
quens affectio ⁊ delectatio q̄ ſic eſt de cogita
tione foꝛnicationis non eſt de genere peccati
moꝛtalis: ſed qn̄q̄ꝫ eſt veniale peccatū ⁊ qn̄q̄ꝫ
nullū: vnde nec cōſenſus in talē delectationeꝫ
eſt moꝛtale peccatū. Sed ꝙ aliq̇s cogitans
de foꝛnicatione delectꝛ in ipſo actu cogitato
hoc cōtingit ex eo ꝙ eius affectio in hūc actū
eſt inclinata: vn̄ ꝙ aliq̇s in taleꝫ delectationē
cōſentiat h̄ nihil aliud eſt: q̄ꝫ ꝙ ipſe ꝯſentiat h̄
ꝙ affectus ſuus inclinatus ſit in foꝛnicationē
Nullus enī delectaꝛ niſi i eo qđ eſt ꝯfoꝛme ap

petitui eius: ꝙ aūt aliq̇s ex deliberatione eli-
git ꝙ affectus ſuus ſe ꝯfoꝛmet his q̄ ſꝫ ſe ſūt
peccata moꝛtalia hoc ē peccatum moꝛtale: ⁊
ideo talis cōſenſus in delectationeꝫ peccati
moꝛtalis eſt moꝛtale pctm̄. Hinc dicit Aug.
xij. de trini. ꝙ ꝓpter peccata delectatiōis etiā
ſine voluntate ꝑficiendi ſꝫ cū volūtate obie-
ctādi totꝰ hō damnabiꝛ. Et ideo dicendū: ꝙ
ſolus ꝯſenſus in delectationē q̄ ꝓcedit ex cō
placentia ipius actꝰ homicidij cogitati ē moꝛ
tale pctm̄ non autē ꝯſenſus ī delectationē q̄
ꝓcedit ex cōplacentia cogitatiōis de homici
dio. Ceteꝝ cum rō ꝯſentit ī talē delectationē
peccati moꝛtalis: tūc vocatur delectatio mo-
roſa: non vtiq̄ꝫ ſm diuturnitatem tpis: ſed ex
eo ꝙ rō deliberans circa delectationē immo
raꝛ nec tn̄ eam repellit tenēs ⁊ voluēs libēter
ea: q̄ ſtatim cū aīm attigerunt reſpui debue-
runt: vt dicit Augu. vbi. ſ. Tertio poſt h̄ ad
libidinem ꝓuocat mollicies veſtium et lecti-
ſterniorum: q̄ꝝ etiā ſuauitas efficaciꝛ libidi-
nem excitat. Un̄ dic̄ Amoſ. vj. dn̄s ad hmōi
Ue q̄ opulenti eſtis in ſion: ⁊ infra. Qui doꝛ
mitis in lectis eburneis ⁊ laſciuitis ī ſtratis
vr̄is. Et iterum Ezechiel. xxiij. Lauiſti te ⁊
circumliniſti ſtibio oculos tuos ⁊ oꝛnata es
mūdo muliebꝛi: ſediſti in lecto pulcherrio: et
menſa oꝛnata eſt an̄ te: Sꝫ ad quē finē oñdit
Eſa. c. xiiij. dicēs: Detracta eſt ad inferos ſu
ꝑbia tua: ꝯcidit cadauer tuū: ſubter te ſterneꝛ
tinea ⁊ operimētū tuū erūt vermes. Quar-
to deniq̄ꝫ ꝓuocat ad libidinem ſuauitas vn-
guētoꝝ ⁊ balneoꝝ. Nā Amos. vj. Qo laſci-
uiētib; in ſtratis ſuis ſubdiꝛ ꝙ erāt optio vn-
guēto delibuti: ⁊ nihil ꝯpatiebāꝛ ſup cōtritio
ne Joſeph. Un̄ dicūt q̇dā ibidē ꝙ in optimo
vnguēto intelligiꝛ illud q̄ vngebanꝛ vaſa di-
uino cultui applicāda: đ q̊ ꝑcipiꝛ Exo. xxx. ꝙ
nullus ſub pena moꝛtis illo vteretur. Quar
tꝰ laqueus ē odoꝛ oblectans q̄ ſitr allicit ad
luxuriam: in cuiꝰ argumētum đꝛ. ij. Paral.
xvj. ꝙ poſtq̄ꝫ rex Aſa moꝛtuus erat: poſue-
runt euꝫ ſup lectū ſuū. i. feretrū vel ſepulture
locum plenū aromatib; ⁊ vnguētis meretri
ceis. i. rebꝰ odoꝛiferis q̄b; antiq̇tus meretri-
ces aſꝑgebāt lectos ſuos ad allicīēdū homi-
nes ad luxuriam: ſic̄ đꝛ Pꝛouer. vij. in ꝑſona
meretricis. Aſꝑſi cubile meū mirrha: aloe ⁊
cinamomo. Nimiꝝ cum đꝛ Pꝛouer. xxvij. ꝙ
vnguēto ⁊ varijs odoꝛib; delectaꝛ coꝛ. Sed
vt đꝛ Eſa. iij. Erit ꝓ ſuaui odoꝛe fetoꝛ. Sed
q̄lis fetoꝛ erit oñdit Job. c. xxviij. dicēs: Aſꝑ

gaꝛ in tabernaculo eiꝰ ſulphur: Fetoꝛ nāq̄ꝫ
ſulphurꝭ peſſimus eſt: vn̄ Eſa. xxx: đꝛ. Pꝛe
parata ē ei ab heri. i. a ꝑncipio topher. i. gehē
na ſm oēs doctoꝛes a rege ꝑparata ꝓfunda
⁊ dilatata nutrimēta eius ignis: ſ. infernalis
⁊ ligna multa. i. pctā: flatus dn̄i ſicut toꝛrens
ſulphuris ſuccēdēs eā. Quintꝰ laqueus eſt
guſtus alliciēs ſcꝫ ad crapulā ⁊ ebrietatē: ac
ꝑ cōſequēs ad libidinē. Delicata nāq̄ꝫ ciba
ria cū abūdantia ſumpta multū ꝓuocāt ad
libidinē: ꝑſertim illa que caloꝛē naturalē nu-
triūt. ⁊ qꝛ comedere ⁊ bibere ſunt de neceſſi-
tate nature diabolꝰ ibi laqueū tēptatiōis ab-
ſcōdit. vbi natura ſibi neceſſitatē req̇rit. Hic
chꝛiſtū eſurientē pane tēptauit ⁊ ꝓthoparen-
tes pomo deiecit. Un̄ pꝛima tēptatio filioꝝ
iſrael erat de potu: vt pꝫ. Exođ. xv. ſcđa de
cibo. Exo. xvj. Et qꝛ ſm Greg. Plures inꝛ-
ficiunꝛ gula q̄ꝫ gladio: ⁊ ſm Hiero. venter ⁊
genitalia ſibi ſunt ꝓpinq̄. iō venter mero eſtu
ans đ facili ſpumat in libidinē: ⁊ qꝛ ſumptio
cibi ⁊ potus neceſſaria eſt ad conſeruationē
indiuidui: ſicut actus venereus ad conſerua
tionem ſpeciei: ideo deus vtrobiq̄ꝫ maximaꝫ
appoſuit delectationem: ne ab animalib; ne-
gligantur vt dicit Tho. ſuper. iiij. di. xlix. Ho
mines autem beſtijs vilioꝛes effectu maxie
delectabilibus illis abutunꝛ. Sed de his đꝛ
Apocal. xviij. Quantū gloꝛificauit ſe ⁊ in đ
licijs fuit: tm̄ date illi toꝛmentum ⁊ luctū. Et
figuratum eſt Deuꝛ. xxviij. vbi đꝛ: ꝙ homo đ
licatus ⁊ luxurioſus inuidebit fratri ⁊ vxoꝛi
que cubat in ſinu ſuo. ne det eis de carnibus
filioꝛum ſuoꝝ q̄s comedet: eo ꝙ nihil habeat
aliud in obſidione: ſitr tenera mulier deli
cata que ſuper terram ingredi non valet: nec
pedum veſtigium figere ꝓpter molliciem et
teneritudinem nimiam: inuidebit viro ſuo q̄
cubat in ſinu eius ſuper filij ⁊ filie carnibus
⁊ illuuie ſecūdinarum que egrediunꝛ de me
dio feminum eius. id ē coſte. Sunt em̄ ſecun
dine pellicule que egrediuntur cum pueris
quibus inuoluti ſunt. Si taliter iudicabat do
minꝰ tēpoꝛaliter puniēdos trāſgreſſoꝛes pꝛe
ceptoꝛum illoꝝ: o qualis erit punitio eterna-
lis? Cum ſicut hic puniēdo tribuit diē ꝓ an-
no: ſic ibidem annum ꝓ die imo mille milia
annoꝛum ꝓ minimo momento. Qđ a nobis
auertat chꝛiſtus ieſus. Ad laudē dei.

¶ De luxuria ⁊ eius ſeptēplici cōcu

piſcētia / ac de filiabus ei⁹ q̄ ſūt octo ſcd̄m Grego. Ser: xi

Non mechaberis. Exod. xx.

n Hic iā vltimo vidēdū ē de pctō luxurie. A Pro q̄ ſciēdū: q̄ luxuria ē ex imūdis deſiderijs veniēs: lubrica mētis ⁊ carnis pſtitutio. Uel luxuria eſt libidinoſe voluptatis appetitus. Et intelligas appetitū q̄ ē cū ꝯſenſu rōis: q̄ talis appetit⁹ ē mortale pctm̄. Dicit̄ ei mortale pctm̄ eo q̄ rō nō cohibet hmōi appetitū: cū tn̄ poſſet: vt dicit̄ xxxij. q. vij. in. c. nō ſolū. Inter cetera ſeptem vitia vitiū fornicatiōis. i. luxuria maximū ſcelus eſt. Qḋ duob⁹ modis pōt intelligi. Prio extenſiue: q̄ fornicatio maculat tā corp⁹ q̄ȝ aīam. q̄ ſm aplm̄ q̄ fornicat̄ i corp⁹ ſuū peccat: ⁊ hāc rōnē ſubdit ibidē in textu dicēs: q̄ p carnis imūdiciā tēplū dei violat̄: de q̄ dic apl's. j. Cor. iij. Neſcitis q̄ corpa vr̄a tēplū ſūt ſpūſſcti: Scd̄o pōt intelligi q̄ȝtū ad multitudinem in h̄ peccato delinquentiū. q̄ licet ſm Inno. vitium hoc ſit extrema turpitudo non ſolum aīam maculans ſed etiā naturam fedans tn̄ innumerabilis multitudo laborat in h̄ vitio: vt merito diceret dn̄s Job. xl. Ecce Behemoth quē feci tecū fenū q̄ſi bos comedit: fortitudo ei⁹ in lūbis eius: ⁊ virtus illius in vmbilico vētris ei⁹. Behemoth interpretat̄ beſtialis ſenſus diabolū de luxuria tēptantē: vel luxurie vitiū in q̄ tota rō abſorbet̄ a carne ⁊ hominē reddit beſtialē: nihilominus tn̄ ſic bos herbā ſic Behemoth hoīes p luxuriā comedit: p h̄ deſignare volēs intollerabilē multitudinē h̄ vitio vl' in aliq̄ ſpecie laborantē. Nulli nanq̄ȝ parcit etati: nulli ſexui. nulli ſtatui vel ꝯditioni. nec q̄dē veret̄ deo ꝯſecratas pſonas accedere: nec q̄dē thorum mr̄imonialē īuadere: in quo nimiꝝ deijcit infinitos. Sara de octo viris vnū viuū retinuit: nunc vero de viginti vix vn⁹ innoxius euadit. Sic etiam in ſingulis ſtatibus ⁊ etatib⁹ ſtragem exercet ineſtimabilē: nec vllū etiam vſq̄ȝ ad decrepitam etatem relinquit infeſtū: ſed quos opere non poteſt ſaltem affectu turpitudinis deijcere conat̄. ¶ Hic primo q̄ri poteſt: vtrum actus venereus poteſt fieri ſine peccato ⁊ videtur q̄ non. quia nihil videtur impedire virtuteȝ niſi peccatum: ſed oīs actus venereus maxime virtutem impedit quia dicit Auguſt. in. j. ſoliloquiorum. Nihil eſſe ſentio quod magis ex arte deijciat animum virilē q̄ȝ blādimēta femine: corporiſq̄ȝ ille contactus ſine quo vxor haberi non pōt. Unde in actu venereo ſuperfluitas eſt delectationis: que rationem in tantum abſorbet q̄ impoſſibile eſt aliquid intelligere in ipſa vt dicit phus in. vj. ethicoꝝ. Et ideo dicit Hiero. q̄ in illo tactu ſpiritus prophetie non tangebat corda prophetarum. Econtra ꝓ videt̄ q̄ p actum venereum non poteſt fieri peccatum p̄ſertim cum ſolutus ꝯuenit cum ſoluta. Ratio eſt quia quilibet licite poteſt vti put libet eo quod ſuum eſt: ſed in actu venereo p̄ſertim ſolutus ab omni vinculo non vtit̄ niſi quod ſuū ē: ⁊ ſic non videt̄ eſſe peccatū. Ad hoc dicēdū ſm Tho: ſcd̄a ſcd̄e. q. cliij. q̄ in humanis actib⁹ illud ē pctm̄ qḋ ē ꝯ ordinem rōnis ⁊ quanto aliq̄d ē magis neceſſarium: tanto magis oportet vt circa illḋ ordo rōnis ſeruet̄. ⁊ p ꝯſequēs ē magis vitioſum ſi rōnis ordo p̄termittat̄: Uſus aūt venereoꝝ ad bonū cōmune valde ē neceſſarius quod ē ꝯſeruatio generis hūani: ⁊ iō circa h̄ maxime debet attēdi rōnis ordo. ¶ Habet igit̄ ordo rōnis vt q̄libet conuenięter ordinet in ſuum finē: ⁊ ideo nō eſt pctm̄ ſi p rōneȝ vtat̄ homo rebus aliq̄b⁹ ad finē ad quē ſunt: modo ⁊ ordine ꝯueniēti: dūmodo finis ille ſit aliquod vere bonū. Sicut aūt ē vere bonum q̄ conſeruetur natura corpalis vni⁹ indiuidui ad cuius ꝯſeruationem ordinatur vſus ciborum: ſic etiam eſt quoddā bonū excellens q̄ natura conſeruet̄ humane ſpeciei ad cui⁹ ꝯſeruationem vſus venereoꝝ neceſſarius eſt: vn̄ dicit Augu. li. de bono cōiugali quod eſt cibus ad ſalutē hoīs: hoc ē ꝯcubit⁹ ad ſalutem humani generis. Et ideo ſicut vſus ciborum pōt eſſe ſine peccato ſi fiat ordine debito ⁊ modo ad finē conſeruatiōis hominis: ſic etiam vſus venereoruȝ ſi fiat ordine debito ⁊ modo: ſm q̄ eſt cōueniēs ad finē humani generis ſiue generationis. Et licet q̄ȝtum ad cōmunem ſtatum virtutis virt⁹ nō impeditur niſi p peccatum: tamen q̄ȝtum ad perfectū ſtatū virtutis pōt impediri virtutis p aliquod qḋ non eſt peccatū: ꝓ ē min⁹ bonū ⁊ hoc modo vſus femine deijcit aīm: non q̄dem a ꝟtute ꝓ ab arce. i. a perfectione ꝟtutis Un̄ dicit Aug. i. li. ḋ bo. ꝯiu. Sic bonū erat quod Martha faciebat occupata circa miniſterium ſacroꝝ: ꝓ meli⁹ qḋ maria audiēs verbum dei: ita etiā bonū Suſāne i ꝯiugali caſtitate laudam⁹: ſȝ bonum Anne vidue ⁊ magis Marie virginis anteponimus. Econtra vero ſi quid fiat circa venereū actum p̄ter id quod rōnis ordo requirit vitioſum erit. Et h̄ pertinet ad rōnem luxurie q̄ ordinē ⁊ modū rōnis excedat circa venerea: ⁊ hoc eſt pctm̄: q̄ non licet ei mēbra ſua ad hoc vti. Cuius ratio eſt: q̄ dicit apl'us. j. Corin. vj. ꝯtra luxuriā loquens. Empti eſtis p̄tio magno glorificate ⁊ portate deū in cordib⁹ veſtris. Ex eo ergo q̄ inordinate q̄s vtitur corpore ſuo p luxuriā: deo facit iniuriā qui eſt p̄ncipalis dn̄s corpis noſtri. Un̄ ⁊ Aug. in li. de decem chordis ait. Dn̄s qui gubernat ſeruos ſuos ad vtilitatem illoꝝ non ſuā hoc precepit ne p illicitas voluptates corruat templū eius qḋ eſſe cepiſti. Et ideo apl'us ad Gal. v. qūlibet noſtrū diligenter auiſat ne decipiamur carnis illecebris dicens. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritū ⁊ ſpūs aduerſus carnē: hec eni ſibijnuicem aduerſant̄ vt nō quecūq̄ȝ vultis illa faciatis. Dicit aūt cōpendiū q̄ luxuria ex ſuo genere eſt peccatū mortale: q̄ eſt ꝯtra p̄ceptū illud nō mechaberis. Et eius cōcupiſcentia diſtinguit̄ in ſeptē modos. ¶ Primus eſt cū cōcupiſcentia cōſiſtit in primo motu tm̄ ⁊ ſic eſt veniale pctm̄: nā p̄mus motus in generatiua ſemp eſt pctm̄ niſi p ſacrm̄ matrimonij excuſet̄: licet nō ſemp ſit pctm̄ in nutritiua: cui⁹ ratio eſt: q̄ vis cōcupiſcibilis nō eſt ita corrupta in nutritiua ſicut in generatiua. ¶ Secūdus cum ſequit̄ conſenſus in delectationem licȝ nō in opus: ⁊ ſic eſt mortale pctm̄: ſicut cū q̄s tenet ſcienter cogitationē immundā ḋ peccato carnis: ⁊ ſibi placet delectat̄ voluendo ⁊ reuoluēdo: licet opus perficere non vellet. ¶ Tertius cū adeſt cōſenſus in opus ſi facultas vel oportunitas adeſſet: ⁊ ſic etiā eſt peccatū mortale. ¶ Quartus cū ꝯcupiſcentia nō ſolū tenet̄ corde ſȝ etiā paſcit̄ viſu: ⁊ ſic etiam eſt pctm̄ mortale. Matt. v. Qui viderit mulierem ad ꝯcupiſcendū eā iā mechatus eſt eaȝ in corde ſuo. i. q̄ hoc aīo ⁊ fine itendit in mulierē vt eā ꝯcupiſcat ⁊ p ꝯſenſuȝ carnalr̄ cognoſcat: q̄ ſm Aug. hoc nō eſt iā titillari ſed plene cōſentire libidini. Et ſignāter dicit ad concupiſcendā eā: q̄ ſi q̄s viderit eā vt rē pulchrā ⁊ viſui gratā nec vlterius p̄cederet tūc paruū vel nullū eſſet pctm̄: vel ſolum pctm̄ curioſitatis. ¶ Quintus modus eſt i ſtultiloquio ⁊ turpiloquio vt cū q̄ procat̄ mulierē vel ſaltē habet cū ea familiaria colloquia ꝓpter libidinē ad alliciendū eius cōſenſum: ⁊ ſic eſt mortale. ¶ Sextus cū q̄s libidinoſe mulierē amplexatur vel oſculat̄ aut libidinoſe tāgit vbera vel pudenda illius: ⁊ h̄ vocat̄ ab apl'o turpitudo vt dicit glo. ibidē ⁊ h̄ eſt mortale pctm̄: ⁊ tāto grauius p̄cedentib⁹ q̄ȝto magis libido p talia attendit̄ ꝓpter nimiā approximationē ad ignē vn̄ tāgere mulierē ſine intentiōe peccādi vel libidinē excitandi vel etiā a muliere ſic tāgit nō eſt pctm̄. Silr̄ tangere vxorē ſuā cū intentiōe ſȝ ex neceſſitate ⁊ ex ꝓpoſito generādi prolem ad diuinū cultū vel p̄cauendi fornicationē in ꝯiuge vel reddendi debitū. Sȝ ex libidine oſculari vel tāgere mulierē ad ſe nō ptinentem eſt mortale pctm̄. ¶ Septimus modus ē q̄n cōcupiſcētia p̄cedit in opus: ⁊ tūc certū eſt q̄ eſt mortale pctm̄: hec cōpendiū. B Secūdo q̄ri pōt: vtrū luxuria ſit vitiū capitale: p̄ſertim cū dicat Iſid. li. de ſummo bono: q̄ ſicē p ſupbiā mentis itur ad pſtitutionē libidinis: ita p humilitatē mentis ſalua fit caſtitas carnis: ſȝ ꝯtra rōnē vitij capitalis eſſe videt̄ q̄ ex alio vitio oriat̄. Ad h̄ rn̄det Tho. vbi ſupra q̄ vitiū capitale eſt illud qḋ habet finē multū appetibilē: ita q̄ ex eius appetitu hō procedit ad multa pctā ppetranda q̄ oīa ex illo vitio tanq̄ȝ ex p̄ncipali dicunt̄ oriri. Finis aūt luxurie eſt delectatio venereoꝝ q̄ eſt maxia: vn̄ delectatio hmōi in venereis eſt maxie appetibilis ſm appetitū ſenſitiuū: tum ꝓpter vehemētiā delectationis: tū etiā ꝓpter generalitatē huius ꝯcupiſcētie: ex q̄ manifeſtū ē: q̄ luxuria vitiū eſt capitale. Nec obſtat q̄ luxuria ex vitio ſupbie originē trahat: q̄ Grego. xxxi. moral'. ſuperbiā ponit reginā oīm vitioꝝ: ⁊ inanem gloriā q̄ imediate ab ipſa oritur vitiū capitale: ⁊ hoc rōnabiliter: q̄ ſuperbia iportat inordinatū appetitū excellentie: ex omni aūt bono qḋ q̄s appetit quandā conſequit̄ p̄fectionē ⁊ excellentiā: ⁊ ideo fines oīm vitioꝝ ordinant̄ in fines ſupbie: ex quo videt̄ q̄ habeat quandā generalē cauſalitatē ſup alia vitia: ꝓpterea Grego. vbi ſupra: ponit luxuriā eſſe vitiū capitale octo filias eidē aſſignās. Cuius ratio eſt: q̄ cū inferiores potentie ad obiecta ſua vehementer afficiunt̄ cōſequens eſt q̄ vires ſupiores in actib⁹ ſuis īpediant̄ ⁊ deordinent̄ Per vitiū autē luxurie maxie appetitus inferior ſcȝ ꝯcupiſcibilis vehementer intendit ſuo obiecto delectabili propter vehementiā delectationis: ⁊ ideo ꝯſequens eſt q̄ p luxuriā maxime vires ſuperiores deordinent̄ ſcȝ ratio ⁊ volūtas. Sunt igit̄ rōnis quatuor actus in

agendis ¶ Primus act⁹ eſt ſimplex intelligētia q̄ apprehēdit finē aliquē vt bonū: ⁊ hic actus impedit̄ per luxuriā ſm̄ illud Dan̄. xiij. Species decepit te ⁊ ꝯcupiſcentia ſubuertit cor tuū. Et q̄tum ad hoc cecitas mentis ponit̄ filia luxurie ſicut hebetudo mentis ponit̄ filia gule: ⁊ de eoꝝ differentia vide ſupra in .iij. p̄cepto ſermone: v. B. Et merito cecitas mētis ponit̄ filia tā deteſtande matris: quia ſm̄ Aug. in opere luxurie tota ratio abſorbet̄: ita ꝙ lumen rōnis quodāmodo extinguit̄: ⁊ tot⁹ hō quaſi carnalis efficit̄: ⁊ inde eſt ꝙ vitiū carnis plus hoīem vilificat ⁊ per infamiā denigrat q̄ꝫ alia vitia maiora. Qđ ex eo cōtingit: q2 per extinctionē rōnis homo priuat̄ ſua naturali dignitate qua ꝑ vſum rōnis cetera precellit. Hinc cōſulit pſ. xxxj. dicens. Nolite fieri ſicut equus ⁊ mulus ⁊c̄. Unde cōqueritur dn̄s Hiere. v. dicēs. Saturaui eos ⁊ mechati ſunt ⁊ in domo meretricis luxuriabant̄: eq̄ amatores. Lyra ibidē notat effrenatā coꝝ luxuriam: eo ꝙ equi pre ardore libidinis aliq̄n̄ poſt equas inſaniūt. Sequit̄. Unuſq̄ſq3 ad vxorē proximi ſui hinniebat: id eſt īuerecūde ſigna luxurie p̄tendebat: mulus autem eſt animal ſtolidū: ⁊ hoc vitium ducit hominē mente cecatū ad pernitioſam ſtoliditatē. ¶ Secūdus aūt actus eſt cōſilium de his que ſunt agenda ꝓpter finem ⁊ hoc etiā impedit̄ ꝑ luxurie ꝯcupiſcentiā. Unde dicit Terentius in eunucho: loquens de amore libidinoſo. q̄ res inquit neq3 conſilium in ſe neq3 modum habet vllum eam conſilio regere non potes. Et q̄tum ad hoc ponit̄ precipitatio que importat ſubtractionē conſilij: quia ſm̄ Gregori. in moral. donū conſilij datur ꝯtra p̄cipitationez Pro quo nota ꝙ p̄cipitatio in actibus anime dicitur methaphorice ſm̄ ſimilitudinem acceptam a motu corporali. Dicitur aūt p̄cipitari ſm̄ motum corporalem quod in ima ꝑuenit a ſuperiori ſm̄ impetum quendā proprij mot⁹ vel alicuius impellentis non ordinate ꝑ gradus incedendo. Summū autem anime eſt ipſa ratio: imū vero eſt per corpus exercitata operatio. Gradus medij ꝑ quos oportz ordinare deſcendere: ſunt memoria p̄teritoꝝ: intelligentia p̄ſentiū: ſolertia in cōſiderandis futuris euentibus ⁊ ratiocinatio vnū alteri conferens: docilitas per quā aliquis acquieſcit ſententijs maioꝝ: per quos gradus quis ordinate deſcendit recte conſiliando. Si quis ergo poſt poſitis hmōi gradibus feratur ad agendum ad impetum voluntatis vel paſſionis, hoc dicit̄ precipitatio: verbi gratia: cū quis amore vel ꝯcupiſcentie feruore cecatus p̄cipitanter currit ad luxū ꝓpter libidinē explendā ſe piculo mortis frequēter exponens. ¶ Tertius vero actus eſt iudiciū de agendis: ⁊ hoc ſimiliter impedit̄ ꝑ luxuriā: dicitur enī Dan̄. xiij. de ſenibus luxurioſis: ꝙ auerterūt ſenſum ſuum vt non recordarent̄ iudiciorum iuſtoꝝ: Et q̄tum ad hoc ponitur inconſideratio ſcz mortis inferni ⁊ ſimiliū. Pro quo nota: ꝙ ſicut p̄cipitatio eſt circa actū conſilij ex defectu ſic incōſideratio eſt circa actū iudicij ex defectu quia defectus recti iudicij pertinet ad vitium inconſiderationis put ſcz aliquis in recte iudicando deficit ex hoc ꝙ ea contemnit vel negligit attendere ex quibus rectū iudiciū procedit. In libidinoſis enī tantū voluntas delectationi carnis immergit̄: ꝙ nec de amaritudine mortis cogitat: nec incertitudinē huius vite ponderat: nec iudicij diem formidat: nec inferni penā horreſcit: ſed ſi ſemꝑ liceret viuere ſemper vellet peccare. Et inde eſt ꝙ iuſto iudicio deus actum peccati tranſitoriū eternaliter punit: quia ſm̄ Augu. ſi homo malus eternaliter viueret: ſemper ipſum liberet peccare: ⁊ ſi homo peccat in ſuo eterno non mirū ꝙ deus punit in ſuo eterno. ¶ Quartus proinde actus eſt preceptū rōnis de agendo: quod etiā impedit̄ per luxuriā inq̄tuz ſcz homo impeditur ex impetu cōcupiſcentie ne ſcz exequat̄ illud qđ decreuit eſſe faciendū. Unde dicit Terentius in eunucho de quodā qui dicebat ſe receſſurum ab amica hec verba: vna falſa lachrimula reſtringet: ⁊ q̄tuz ad hoc ponitur incōſtantia: ¶ Pro quo nota: ꝙ inconſtantia importat receſſum quendā a bono ꝓpoſito diffinito. Principium aūt huius receſſus a vi appetitiua: non enī quis a priori bono propoſito recedit niſi propter aliquid qđ inordinate ſibi placet. Sed iſte receſſus non conſumatur niſi per defectum rōnis que fallitur in hoc ꝙ homo repudiat quod recte acceptauerat. Et quia cum impulſui paſſionis reſiſtere poſſit: ſi non reſiſtit hoc venit ex debilitate rationis que nō tenet ſe firmiter in bono concepto: ideo incōſtantia q̄tum ad ſui conſumationez pertinet ad defectum rationis. Ex hoc enim dicitur aliquis inconſtans quia ratio deficit in mandando executioni ea que cōſiliata ſunt ⁊ iudicata. Ex hoc autem prouenit hec mentis inconſtātia: quia delectationi tranſitorie per malam voluntatem incūbit: ⁊ ideo: neceſſe eſt mētem variari prout vna delectatio momentanea tranſit ⁊ alia ſuccedit. Sola autem mens illa figitur in vera cōſtantia que ꝑ amorē immobili ⁊ inuariabili bono fideliter īnitit̄. Silr ⁊ voluntas ꝑ luxuriā maxie deordinat̄: nā ex ꝑte volūtatis cōſequit̄ duplex inordinat⁹ actus: quoꝝ vnus ē appetitus finis: ⁊ q̄tum ad hoc ponit̄ amor ſui ſcz ad delectationem quā inordinate cōcupiſcit. Sed audiāt dn̄m dicētē Joh. xij. Qui amat animā ſuā ꝑdet eam. Amor ſui eſt: cuz quis longā vitā ad hoc deſiderat: vt ſuā libidinoſā volūtatē expleat. q2 carnal̄ affect⁹ ſe ipſum ⁊ alios ſolum amore cōcupiſcentie diligens: omnia in ſui comodum ordinat. vt in eis peramplius delectetur. Ex quo patet q̄ꝫ pernicioſum damnum inducit amor ſui: q2 p̄uat hominem ab amore ordinato ſuiipſius ⁊ omnium creaturarum immo ⁊ ipſius dei: et quod execrabilius eſt non ſolum ducit ad cōtemptum: ſed ſi dici liceat vſq3 ad odium dei dicente chriſto in euangelio Joh. xv. Nunc autem ⁊ viderūt ⁊ oderunt ⁊ me ⁊ patrē meum. Unde per oppoſitum odium dei ponitur filia luxurie: de quo odio plura dicta ſūt in .v. precepto ſermone. xxxiij. Licet enim deus ſit purum ⁊ ſummum bonum quod directe odiri non poteſt: dicitur tamen odiri indirecte propter duo. ſcz vel propter penam q̄ꝫ iuſto iudicio peccantibus infligit: vel propt̄ bonum delectabile quod mox pia prouidentia eis ſubtrahit ne grauius peccent. Alius autem eſt appetitus eorum que ſunt ad finē: ⁊ q̄tum ad hoc ponitur affectus p̄ſentis ſeculi cui carnalis inheret propter appetitum bonorum: diuitiarum: ſanitatis: fortitudinis ⁊ ceterorum per que carnalis affectus ſuum finem conſequitur ⁊ delectatiōe momētanea fruitur. Et per oppoſitum ponitur deſperatio futuri ſeculi: quia dum nimis detinetur delectationibus carnalibus: ad ſpirituales venire non curat ſed eas faſtidit. Conſiderans enim ſuā indiſpoſitionē ad ſpiritualia vel celeſtia cōſequēda: vtpote quia cōcupiſcentie carnali ⁊ delectatiōi finaliter immerſus ſibi ip̄i male cōſcius diffidit de venia ⁊ gloria futura ꝯſequenda: q2 deſperat de ꝓpria reſipiſcentia iuxta illud ꝓpheticū Hiere. xviij. Deſperauim⁹: poſt ꝯcupiſcētias noſtras ibim⁹: ⁊ vnuſquiſq3 prauitatem cordis ſui mali faciemus. Qđ ſi impi⁹ hmōi ſtulta p̄ſumptiōe ſe ſpem habere iactitat: rn̄det ſapiēs Sapie. c. v. Talia dixerūt in inferno hi q̄ peccauerūt ſcz trāſierūt oīa tāq̄ꝫ vmbra tanq̄ꝫ nauis vel ſagitta: qm̄ ſpes impij tāq̄ꝫ lanugo eſt q̄ a vēto tollit̄: tāq̄ꝫ ſpuma gracilis q̄ a ꝓcella diſpgit̄: ⁊ tanq̄ꝫ fumus q̄ a vēto diffuſus eſt. Merito nanq3 de fornicatrice dr̄ Prouerb: vij. ꝙ multos vulneratos deiecit: ⁊ fortiſſimi quiq3 interfecti ſunt ab ea: vie īferi dom⁹ ei⁹. Sic deiecit Samſonem virtuoſitate potente: q2 quem oēs philiſtijm deijcere nō poterāt Dalila meretrix vinctū tradidit ad ſpoliandum: excecandū: incarcerandū ⁊ illudendū. Sic deiecit Salomonē ſapiā ſingularem vt idola adoraret. ne ſuas delicias. i. vxores vel potius meretrices ꝯtriſtaret. Sic deiecit Holofernem ſtrennuitate pollentē: cui⁹ caput Judith abſtulit. Sic deiecit ipſos iudices etate ſeneſcētes cum in ꝯcupiā Suſanne turpiter exarſerunt. Sic deniq3 deiecit Dauid in ſāctitate viuētē cum incaute reſpexiſſet Berſabee ſe lauantem. Sed hic dei miſeratione reſpirauit ad emendā: quā tn̄ emendationez difficulter admittit hec noxa. Dicit eī Grego: in moral. ꝙ ex q̄ luxuria ſemel mētem occupauerit vix eam bona deſideria cogitare permittit. Sunt enim viſcoſa deſideria: q2 ex ſuggeſtione orit̄ cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione conſenſus ex conſenſu operatio: ex operatione conſuetudo: ex conſuetudine deſperatio: ex deſperatione peccati defenſio: ex defēſione gloriatio: ex gloriatiōe damnatio. Unū glutinū h̄ efficaciſſimum eſt ad capiendas animas vt dicit Aug. Hinc diabolus ſoluz hoc vitiū elegit: cum Balach regem ꝑ Balā ꝓphetam ſuum inſtruere vellet: quomodo potiſſime filios iſrael deuincere poſſet. Qđ a nobis auertat ieſus chriſtus dei fili⁹ in ſecula benedictus Amen. Ad laudem dei.

¶ Sequūtur ſermones de ſeptimo precepto.

¶ De furto in generali: ⁊ cur facienda eſt reſtitutio / vtrū ve ſit ps ſatiſfactionis: ⁊ quod ſeptē īpediūt reſtitutionē / ac quid reſtituēti ſpūaliter reſtituitur. Sermo primus.

NOn furtum facies Exo.xx. Hoc ē ſeptimū pceptū in q̄ ſm Augu. prohibet̄ omnis cōtrectatio rei aliene pueniens ex cupiditate vel iniuria. ¶ Pro q̄ ſciendū ꝙ furtū ē ↄtrectatio fraudulēta inuito dn̄o aliene rei mobil' ⁊ corporalis que fit aīo lucrādi: ſcȝ gratia rei ſiue poſſeſſionis vel vſus. Dicit̄ aūt cōtrectatio qꝛ ſine ea nō eſt furtū lȝ interueniat volūtas verbū vel ſcriptū: tm̄ p ſolā voluntatē erit q̄s trāſgreſſor alicuꝰ pcepti ſcȝ illius. nō cōcupiſceſ rē primi tui. Fraudulēta dr̄: qꝛ ſi q̄s credebat rē eē ſuā que nō erat: nō cōmittit furtū: ſicut nec ille q̄ credit ꝙ ab eo qui hȝ ius in illa re poſſet accipe: lȝ vterq̄ teneat inuito dn̄o. ſi tn̄ credebat dn̄m pmiſſurū ⁊ ſuberat iuſta cā credendi lȝ nō erat cōceſſurus: ꝙ ſi nō ſuberat iuſta cā credēdi: tūc furti reus tenet̄: ⁊ ſi putat inuito dn̄o facere lȝ eo volūtate faciat mortaliter peccat: ac furti reus tenet̄ ad reſtitutionē. Additur etiā rei aliene: qꝛ contrectatio rei ꝓprie nō eſt furtū niſi alius haberet in eadē re ius aliqđ vtpote qꝛ res ē pignorata vel cōmodata quā dn̄s rei fraudulose capiendo furtū cōmitteret. Dicit̄ etiā mobilis et corpalis qꝛ in rebꝫ imobilibꝫ furtū committi nō pōt nec in corpalibꝫ: vt ſūt actiones ⁊ ſeruitutes: eo ꝙ talia nō pn̄t cōtrectari. Et ſubiungit̄ aīo lucrandi ſcȝ gr̄a ſue poſſeſſionis vel vſus: qꝛ ſi q̄s alienam ancillam rapuerit nō cā lucri ſed libidinis committit furtum qꝛ non ſolum committit furtum q̄ rei dn̄iū ſibi vult vendicare ſed etiam qui vult in ip̄a re ſibi vendicare vſum etiam inuito dn̄o. ¶ Hic queri pōt: vtꝝ ſic in re pua ſicut in magna q̄s cōmittat furtū. Ad qđ r̄ndet Gratianꝰ: xiiij. q.vj.c.vl. dicens. Fur aūt nō ſolum in maioribus ſed etiam ī minoribꝰ iudicat̄: nō eīm qđ furto ablatum ē: ſed mēs furāns attēdit̄ ſicut a ſilr̄: in fornicatione non refert an deformis vel pulchra ingenua vel ancilla pauper vel opulēta quod ſane intelligēdū ē qn̄ volūtas etiam maiora ſubtraheret. qꝛ vt ibidem pmittit̄: furtum nō tam in quātitate rei q̄ȝ in affectu furantis conſideratur. Hinc dicit Tho. ſcđa ſcđe. q. lxvj. ꝙ ſi quis accipit furtiue res minimas: hn̄s animum furādi vl' ꝓprio nocumētum inferendi tūc pt̄ etiā ī talibꝫ minimis eē mortale: ſic in ſolo cogitatu p cōſenſum: ſi ꝓo nō facit aīo furādi nec nocumēti ſ inferēdi ſȝ potiꝰ pſumit nō eē ↄ volūtatē dn̄i: tūc nō reputat̄ furtū. ¶ Preterea licȝ furtū ꝓprie dr̄ occulta ⁊ fraudulēta occupatio rei aliene: ſic rapina eſt violenta occupatio: tn̄ qꝛ vtraq̄ occupatio reperitur inuolūtaria ex pte eiꝰ cui aliqđ ſubtrahit̄ lȝ vni ſubtrahat̄ p ignorātiā alteri p violētiā ⁊ vtrūq̄ opponit̄ ꝟtuti iuſticie ideo p eodē plerūq̄ reputant̄: ita ꝙ p furtum in h mādato generaliter itelligat̄ oīs violenta ⁊ fraudulenta occupatio rei aliene inuito dn̄o: ſiue ſit inuolūtariū purū aut mixtū: ⁊ talis occupatio ſp obligat ad reſtitutionem: qꝛ ſm Aug. in ep̄la ad macedoniū. ⁊ habet̄. xiiij. q. vj. c. ſi res: Nō dimittit̄ pctm̄ niſi reſtituat̄ ablatū ſi reſtitui pt̄. ¶ Ad cuius euidētiā ſeptē ſunt pncipalit̄ de reſtitutiōe ꝓſequenda. ſ. cui q̄s. cui: q̄d: vbi: quō: qn̄. Primo igit̄ vidēdū ē an reſtitutio ē faciēda taq̄ nccria ad ſalutē pſertim cu nullus obligat̄ ad ipoſſibile: ſȝ ablatū reſtitui ſepiꝰ ē ipoſſibile puta cum aliq̄s alicui abſtulit mēbrū vel vitā. Ad qđ r̄ndet Tho. ſcđa ſcđe. q. lxij. ꝙ reſtitutio ē actꝰ iuſticie ↄmutatiue: q̄ ↄſiſtit ī q̄dā eq̄litate: vn̄ r̄ſtituere nihil aliud eē videt̄ q̄ȝ iterato aliquē in poſſeſſionē vel dn̄iū rei ſue cōſtituere: ⁊ ita in reſtitutiōe attēdit̄ eq̄litas iuſticie ſm recōpēſationem rei ad rem: q̄ ſcȝ res vniꝰ habet̄ ab alio p volūtatem eiꝰ: vt in mutuo vl' repoſito: aut ↄ volūtatem eiꝰ ſicut in rapina ⁊ furto: vn̄ p iteratam redditionē rei iniuſte ablate reparatur equalitas iuſticie. ꝙ ſi iuſte res ablata fuerit ſi reſtituitur inequalitas erit: qꝛ iuſticia in equalitate ↄſiſtit: cū ḡ ſeruare iuſticiam ſit de neceſſitate ſalutis: cōſequēs eſt ꝙ reſtituere id' qđ iniuſte ablatum ē alicui ſit đ neceſſitate ſalutis. Uerūtn̄ in q̄bus nō pt̄ equalens recōpenſatio fieri: ſufficit ꝙ recompēſet̄ modo poſſibili iudicio diſcretorum. Qđ ſi queritur vtꝝ ḡ reſtitutio ſit ps ſatiſfactionis: pſertim cum Aug. in ep̄la pdicta ad macedonium dicat. Si res aliena ꝓpter quam pctm̄ eſt reddi poſſit ⁊ non reddit̄: pnia non agitur ſed ſil'at̄. Ad h r̄ndet Bonauē. ſuper iiij. di. xv. ꝙ ſatiſfactio dupliciter accipitur. ſ. cōiter: ⁊ tūc oē opus penale volūtarie aſſumptum: ſiue ad qđ tenet̄ iudicio dei ſiue iudicio ſacerdotis pro ſatiſfactione reputat̄: ⁊ ſic etiam reſtitutio eſt opꝰ ſatiſfactoriū ⁊ ps eiꝰ. Scđo accipit̄ proprie: ⁊ tūc fit p opus penale volūtarie aſſumptū: ad qđ nō tenebat̄ niſi ex culpa ⁊ iudicio ſacerdotis: et ſic reſtitutio non eſt ps ſatiſfactiōis: qꝛ reſtituere tenetur q̄ rēbȝ alienā ſm oē ius: etiaȝ ſi ſacerdos nūq̄ iponat: alioqn nō eſſet capax pnie: ſicut nec retinēs adulterā vel fornicariā: ⁊ ſi potiꝰ de neceſſitate ſalutis req̄rit̄ tanq̄ pambulū ⁊ fundamentū ſatiſfactiōis ſalutaris. Ad penitētiā ei ⁊ ſatiſfactionē q̄dā req̄runt̄ vt fundamētū: ſicut iniurie remiſſio ⁊ aliene rei reſtitutio q̄dā etiā vt expediētia: vt vitare ꝓximas occaſiones: q̄dam inq̄ȝ vt ſatiſfactoria. ſicut orō: ieiuniū: elemoſyna: q̄dā aūt vt ꝓficiētia: ſicut ſunt opa ſuperogatiōis. vn̄ alienū in cōſciētia penitētis ē q̄ſi ferrū in vulnere egrotātis: cū nec vni ꝓſit pnia niſi iniuſtū reſtituatur: nec alteri medicina niſi ferrū extrahatur

B ¶ Qđ pſciēs diabolus agit miro mō ne fiat debita reſtitutio p varias cautelas ⁊ deceptiōes: Prima deceptio dr̄ ꝓlongatiua ſolutiōis: q̄ ptrahūt ſolutionē auctē ꝓpria: accipientes dilationē in iniuriā ⁊ dānificationem creditorꝝ pauperꝝ: nec reputant ſe obligatos ad intereſſe. Scđa dr̄ diminutiua qua. ſ. in ſolutione debitorum aliquid abſtrahētes diminute ſoluunt ſine libero conſenſu creditoris: ſed cum extorto ↄſenſu ex timore verecūdia vl' importunitate: nō attendentes: ꝙ ſicut alienum rapere ſic ⁊ retinere dānabile eſt inuito dn̄o. Et dicitur creditor inuitꝰ qn̄ non libere cōſentit: ſed ex quodam extrinſeco quodāmō coactus. Tertia deceptio dicit̄ placatiua: qua ſcȝ q̄s tm̄ ſtudet placare clamores exteriores creditorum: nihil curās de clamore ↄſcie q̄ ꝓpinquior: licet ↄſcia dictat etiam alia debita eſſe ſoluēda ſiue occulta ſiue manifeſta: hoc enim nō curāt qꝛ clamores exteriores nō ſuſtinent ⁊ lȝ ↄſcia remordet: tamē quia creditor nihil petit debitor ſatiſfacere minime curat vl' ſatagit. Quarta vero dicit̄ diſtributiua qua ſcȝ piū arbitrant̄ ꝙ ea q̄ certis perſonis ſibi notis reſtituere obligantur in alias pias cās diſpēſare conant̄: vt erigendo vl' dotādo capellas: nuptui tradēdo pauperes puellas ⁊ multa ſil'ia: que parēt hūanis oculis q̄rentes pōpā ⁊ inanē gl'iam. Sed in decretis. j. q. dr̄. c. Non ē putāda elemoſyna ſi pauperibꝫ diſpenſet̄ qđ ex illicitis rebꝫ acq̄rit. Sequit̄. Hic dr̄ Eccl̄i. xxxiiij. Qui offert ſacrificiū de ſubſtātia paupis: q̄ſi q̄ victimat filiū in ↄſpectu pr̄is. Quantus aūt ſit dolor pr̄is ppendamus ſi in eius ↄſpectu filius victimetur: ⁊ hinc facile cognoſcit̄ quātꝰ apud deū dolor exaſperat̄ qn̄ ei ſacrificiū ex rapina tribuit̄. Quinta dr̄ excecatiua: q̄ ſcȝ q̄dam ſic excecant̄ ꝙ q̄cq̄d in ſeculari iudicio pce: p ꝓcio: fauore ⁊ ſil'ibꝰ ſibi ſentētialit' lucrari pn̄t totū iuſtū reputāt nihil curātes de iure diuino vl' ↄſcie ſtimulo: imo cūctas palliatas: violētias ⁊ iniuſticias q̄ſi licitas reputāt: qꝛ excecat eos auaricia eorꝝ: ꝙ ſi rephendunt̄ vel inſtruunt̄ in his cito grauit' indignāter. Sexta deceptio dr̄ fraudatiua: qua. ſ. decipiētes defraudant̄ cum affectu tpaliū victi reſtitutiones p ſe facere nequeunt: ſed filijs ⁊ heredibus faciendas relinquunt: in q̄ manifeſte pꝫ ꝙ plus amāt terrenam ſubſtātiā q̄ȝ ꝓpriam animā: q̄ ḡ demētia erit credere ꝙ filij vl' heredes plus erūt dilecturi animā alienam q̄ȝ ſubſtātiam iam licet iniuſte tn̄ acq̄ſitā: cū contingere frequenter ſolet ꝙ male ablatorū heredes illa reſtituere non curant: eo ꝙ ab ipis nō ſūt impie acq̄ſitā: imo demerito ſuo parentes hmōi relinquunt. in morte filios vel heredes q̄ nullā compaſſionē habētes ſup ſtatu mortis eorū: vix ſemel in anno memores erūt ad celebrandum eorꝝ anniuerſariū. Septima deniq̄ dr̄ damnatiua: q̄ ſcȝ q̄s ad hoc ducitur ꝙ ſcienter relinquit filijs vel heredibus iniuſta licet etiam ſciat eos nullam reſtitutionem facturos: ⁊ illa deceptio eſt dānatiua ſui ⁊ ſuorꝝ heredum: qꝛ talis ſubſtantia filijs derelicta nō eſt tm̄ cauſa dānationis ſue ſed etiam heredū. He ſeptē deceptiōes ſunt quaſi ſeptem laquei. quibus iniuſtus auarꝰ illaqueatus eſt ad eternā dānationē. q̄s euaſiſſe gl'iatur. pſ. xc. dicens. Qm̄ ipſe liberauit me de laqueo ve. ⁊ a ꝟbo aſpo. Vn̄ iniuſtus auarus triplices ditat heredes q̄ oēs potius eligūt eiꝰ damnationē q̄ȝ vite reuocationē: q̄s dauid ſubtil'r innuit cū dic̄ in. pſ. lxij. Introibūt in inferiora terre. ſ. q̄ȝtum ad corpus ⁊ ſic hereditant vermes q̄ rodunt ⁊ ↄſumūt corpꝰ in delitijs ⁊ vitijs enutritum: cui ſatiſfaciētes aīe ſalutem poſtpoſuerūt. Scđo adiungit. Tradent̄ in manus gladij. ſ. q̄ ad animam q̄ tradit̄ rugiētibꝫ pparatis ad eſcam: ad torquendum inexp̄ſſibilibꝫ penis: q̄ noīe gladij exp̄muntur. Tertio ſubdit ptes vulpium erūt. ſ. q̄ȝtū ad terrenā ſubſtātiā iniuſte congregatā ⁊ ipie derelictā: q̄ vulpina calliditate ſic diuerſis tergiuerſationibꝫ impedierunt ne moriens reſtitueret: ſic aduertere nolunt vt aīam illius ⁊ ſuaȝ reſtitutiōe ↄdigna ab eterna damnatione eruerent nulliſq̄ monitis ad hoc induci pn̄t. tādem pariter cū eo

qui bona reliq̄t in eternū dānādi. Uñ legit
de q̄dā heremita ſctō ꝙ dñm freq̄nter orās
vt illi penas īferni dignaret oñdere: tandez
fuit exaudit⁹. ⁊ int̄ cetera horribilia tormen
ta vidit ſcalā cū decē gradib⁹ in q̄b⁹ erāt ſuſ-
pēſi decē hoīes vn⁹ gradatī ſup aliū. Infi-
m⁹ erat q̄dā ſenex antiq̄ſſim⁹ miſer et putri-
d⁹: ſup quē alij ſinguli pēdebāt ī gradib⁹ ſuis
q̄s demōes horribiliter flagellabāt: vngul̄
ferreis laniabāt ⁊ alia terrifica tormēta cru-
deliter inferebāt: ita ꝙ eoꝝ pena videbat ex-
cedere penas oīm q̄ videbāt in īferno: q̄ mlʾ
tū amirās q̄ſiuit ab āgelo ductore qui eſſet:
Rñdit angel⁹: ille ſenex infer⁹ pēdēs fuit
auar⁹: qui diuitias mltas vſurꝭ ⁊ rapinis ac
quiſiuit: ⁊ q̄ꝛ iīuſte acquiſita nō reſtituit: hāc
penā ieternū ſuſtinebit. Scōs fuit ei⁹ fili⁹. q̄
lꝫ vſurā ⁊ rapinā nō ꝯmiſiſſet: tñ q̄ꝛ pr̄is pe-
cuniā ⁊ hereditatē male cōq̄ſitā nō reſtituit
ſꝫ ſibi retinuit: cū pr̄e ineternū hāc penā ſuſti-
nebit. Terti⁹ fuit fili⁹ filij ⁊ ſic vlteri⁹ vſq̄ ad
decimā generationē q̄ oēs dānati fuīt ineter-
nū: q̄ꝛ bona pr̄is iīuſta reſtituere nō curauerīt
Et iō merito d̄r Eccī. x. Nihil ē iniquius q̄̄
amare pecuniā. h̄ ei aīam ſuā venalē hꝫ imo
totā ꝓgeniē ⁊ cū h̄ amittit pīter ipam ſubſtā-
tiam: ſicait ps̄. lxxv. Dormierūt ſomnū ſuū
⁊ nihil inuenerūt oēs viri diuitiaꝝ in mani-
bus ſuis niſi demerita. exeūt enim nudi et rei
ante diſtrictum iudicem nil pt̄er pctā portā
tes. ¶ Qō ſi debitā reſtitutionē fecerit in
oīb⁹ deo ⁊ hoīb⁹: tunc eis reſtituentur oīa
ſaluti oportuna q̄ p iniuſticiam dānabiliter
ſunt amiſſa. Que redigi pñt ī numero ſepte
nario. Nā primo reſtituit ſibi ipi de⁹ trinus
⁊ vnus in poſſeſſionem eterne hereditatis in
quo continetur oīe bonū honeſtum iocun-
dum ⁊ vtile. Nō ḡ audiat q̄s diabolū ſugge
rentem ſi aliena reſtituis paup ⁊ mēdic⁹ re-
manebis. quō ēm paup ē q̄ diuitē deum poſ-
ſidet: ⁊ nimis auarus eſt cui deus nō ſufficit
nec tñ diues ē. q̄ꝛ qui deum ꝯtēnit oīa perdit.
Hinc dicē ps̄. xxxvj. Meli⁹ ē modicū iuſto ſu
p diuitias pctoꝝ multas. Scōo ſibi reſtitui-
tur aīa ſua: immo totus ipe: vtpote iā libera
tus a laqueo venātium: ⁊ p ꝯſequens a v̄bo
aſpero: Ite maledicti. Tam efficaciter ḡ cū
cta reſtituat iniuſta p liberatione mortis eter
ne: quantā ſollicitudine reſtitueret inimicis
capitalib⁹ ablata: ſi capt⁹ ab eiſdem tradit⁹
fuerit in carcerali pena: cum in nequiorbus
manib⁹ comprehēſus ſit ſcꝫ in vngulis demo
niorū. Tertio ſibi reſtituit omne meritū aī
pctm̄ vſure vel rapīe q̄ bonis opib⁹ ⁊ exerci
tijs lucratus fuit: ſꝫ in pctō mortali penitus
amiſit. nā ſicut bona opa facta in grā morti
ficant p ſequentē culpā: ſic reuiuiſcūt p recu-
peratā pniam. Ad h̄ igit meritū recuperan
dū merito ē reſtitutiōib⁹ inſiſtendū. q̄ꝛ meri-
tū vnius operis orationis vel cogitatiōis bo
ne: mille millies excedit omnia bona mundi:
⁊ ſup h̄ illō erit eternū in fruitione: iſtud mo-
mētaneū in poſſeſſione. Quarto ſibi reſtituū
tur oīa aīe ornamēta ſcꝫ grā ⁊ v̄tutes: ⁊ pſ̄ti
illa veſtis nuptialis q̄ ſcꝫ anima deo grata ef
ficitur ⁊ denuo in eternā eius ſponſam eligit
Que pfecto reſtitutio gratie ⁊ virtutū ſatis
innuitur in parabola quam domin⁹ ꝓpoſuit
de filio prodigo. dicente patre poſt paterna-
lem amplexum: cito proferte primam ſtolam
ſcilicꝫ innocētie: ⁊ date anulum deſponſatio
nis ſpiritualis: occidite vitulum ſaginatum
id eſt chriſtum myſtice oblatū: vt ſic cōuiuiū
ſumat participatione ſalutifera ſacramento-
rum ⁊c̄. Quinto ſibi reſtituuntur confraterni
tates omniū timentium deum: ita ꝙ pticeps
ſit omnium bonorū que fiunt in eccleſia mili
tante. De quo ps̄. cxviij. gloriat dicens Par
ticeps ego ſum omnium timentiū te: ⁊ cuſto
dientium mandata tua. Sexto ſibi reſtituit
fama bona que ſuper diuitias multas ē eſti-
manda: ſicut ſapiens teſtat Prouerb. xxij. di-
cens. Melius eſt nomen bonū q̄̄ diuitie mlʾ
te. Facta nāq̄ debita reſtitutione ſine omni
rubore comparere poteſt coram deo ⁊ omni
bus hominibus: quia tunc ſcandalum illud
amotū eſt de q̄ dicē dñs Mat. xviij. Ue hoi
illi p quem ſcādalū venit: q̄ꝛ ſcādalū actiuū
eſt mortale pctm̄ vt latius determiat Tho.
ſcōa ſcōe: q. xliij. Septimo ſibi reſtituit in ſe
cura pmiſſiōe regnum ſempiterne glie: vbi
ſunt diuitie infinite ⁊ in eternum durature: p
ſentes vero diuitie iniuſte acquiſite vel poſ-
ſeſſe ſi non reſtituuntur poſt pauca tñ interue
niente morte penit⁹ amittuntur: ⁊ in fel aſpi-
dum infernaliū cōuertunt. ſi vero tunc reſti-
tuunt q̄ñ diutius retinere non pñt. ſ. in mor-
te vel poſt mortem: verēdū ē ꝙ non amore iu
ſticie ſed timore vindicte extorta eſt illa reſti
tutio: q̄ꝛ diutius ea tenuiſſet ſi diutius viuere
licuiſſet. non ergo fit libera voluntate qō fie
ri videt in ope quam potiſſime deus reſpicit
⁊ acceptat. Hinc cecinerunt angeli. In ter-
ra pax hominibus bone voluntatis. ¶ Ad

laudem dei omnipotentis.

¶ De damno ſpūali ſcꝫ ipius anime qō infert tripliciter. Et quō ad eius reſtitutionē obligatur. ¶ Sermo ij.

Non furtū facies. Exo. xx. Ui
ſo vtcunq̄ cur facienda ſit reſtitutio
Jam pſequendū eſt q̄s ad illā obli
gatur. ¶ Pro quo ſciendū ꝙ decē ſunt ge-
nera hoīm q̄ neceſſario obligant ad reſtutio-
nē. Primi ſunt dānificatores q̄ ſcꝫ ſine ꝓprio
cōmodo alijs damnū inferūt in pſona vel ſub
ſtantia. Primo in pſona dānū inferunt ſpūa-
liter vel corpaliter. Spūaliter aūt ſm̄ Sco.
in. iiij. di. xv. Nullus pōt in naturalib⁹ aīe bo
nis alteri ppriē dānū inferre: cū bona natura-
lia ſint incorruptibilia: ſꝫ hō dānificari pōt in
bonis moꝝ vel acquiſitis: cuiuſmōi ſunt grā
⁊ virtutes q̄ corrūpi valent: vel acquirendis
p opa bona quoꝝ acq̄ſitio faciliter impedit
nā per pctā ⁊ delicta v̄tutes iā acq̄ſite corrū-
punt: ⁊ paulatim vitia generant ac virtutes
q̄ deberent ex actib⁹ bonis generari ꝑpediū-
tur. Et ſic in his pōt quis diſpoſitiue ſaltē ali-
um dānificare tripl̄r. Primo general̄r aliū p
exemplū malū ſcandalizando: q̄ prebet alte
ri pctī euſdē occaſio licet remota: ⁊ ex h̄ cōtin
git ſcandalū actiuū eſſe mortale pctm̄: etiā il-
lud qō habet ſpeciē mortalis pctī: vt ptꝫ ſcōa
ſcōe: q. xliij. de q̄ ſcandalo ī diuerſis locis plu
ra poſui. Scōo ſpāliter ſcꝫ primū offenden-
do ſigno verbo vel facto: ⁊ hmōi impellit ali-
um magis ad ſpūale dānū. Primo nanq̄ of-
fendit q̄s ſigno. Sunt enī ſigna ſine quib⁹ in-
noteſcere non pōt exterius dilectiōis interio-
ris actus: etiā illius ad quā oēs de neceſſitate
tenemur: q̄ꝛ in oīmoda negatiōe eoꝝ manife
ſtū ſignū cordialis odij demonſtrat: ſicut eſt
ſalutatio ⁊ ad interrogata aliqualis reſpōſio.
Qui ergo in iſto negat tale verbū aut auer
tit vultū aut ſubito fugit: odij mortalis mani
feſte ſignū oſtendit: niſi hoc agat ex cauſa ra-
tionabili: vtpote ſi pbabiliter timet ex hoc ali-
ud deterius euenire: ⁊ tunc rōnem ⁊ intentio-
nā facti ſui dꝫ intuentib⁹ ꝓpter vitationē ſcan
dali propalare ſi bono mō fieri pōt. Scōo of
fendit verbo cōtumelioſo: ⁊ h̄ vel confuſe: qō
intelligit p racha in euangelio Matt. v. vel
ſpecifice ⁊ manifeſte: qō notat ibidē in verbo
fatue: ſicut cōtingit in cōtumelia ꝯuitio vl̄ im
properio: vnde talia verba ex deliberatiōe ⁊
contemptu in proximū pferre: frequenter eſt
mortale: ⁊ obligat proferens ad ſatiſfactionē
per ſe vel p aliū humiliter culpā ſuā dicēdo:
vel ſaltē equipollentia ſigna demonſtrando:
Tertio offendit facto iniurioſo ſiue corpo-
rali ſiue reali. Nam ſm̄ Lyrā in illatis dam
nis duo penſanda ſunt: ſcꝫ offenſa q̄ fit in rei
corporalis vel tēporalis ablatiōe: ⁊ in iniuria
q̄ fit in dāni ſpūalis action: cū ſcꝫ ex dāno da
to q̄s iniuriato pſtat impatientie ſcandali ⁊ o-
dij materiā. Dānū igitur inferenti nō ſufficit
ad ſalutē ſatiſfacere de offenſa reſtituendo a-
liena: ſꝫ etiā amouere tenet iniuriā ⁊ ſcanda-
lū qō fit cū veniā petit p ſe vel p aliū ſm̄ ꝙ ne
gotij qualitas id expoſcit iudicio probi viri.
Tertio ſpecialiſſime ſcꝫ primū efficaciter ad
malū inducēdo vel a bono retrahēdo. Qō fi
eri pōt tripliciter ſcꝫ locutiōe: opatione ⁊ no-
uitatū inuentiōe: ſꝫ de duobus vltimis vide
bit poſtea vbi aget de iniquis opatorib⁹. De
pmo ergo ſciendū: ꝙ hō proximū ſuū inducit
ad malū locutiōe: ⁊ hoc pcipue q̄nq̄ modis
¶ Primo turpiter docendo cantilenas car-
nales: ſupfluas adornatiōes: chorizationes
deteſtabiles: peccatoꝝ inuentiōes ⁊ infinita ſi
milia: ſicut ptꝫ: j. Reg. ij. ⁊. iij. in filijs Hely q̄
trāſgredi faciebāt ppl̄m dñi puertendo ritū
ceremoniarū in oblationib⁹: ꝯſulentes ꝓprie
guloſitati: ⁊ mulieres q̄ venerant ad purificā
dum polluebāt dormiendo cū eis: vel etiā ſꝫ
quoſdā corrupti pecunia dabāt licentiā mu-
lierib⁹ cōmiſcendi viris ſuis infra dies purifi
catiōis vt ptꝫ plenius in hiſtorijs ꝓpter qō e-
os dñs multiplici dānatione mulctauit: ſicut
pdixerat dñs Samueli ⁊ primo quidē morte
tēporali ī plio ꝯtra philiſtijm: nec ſolū ipſi: ſꝫ
eoꝝ demerito triginta milia de iſrl̄ cū eis in-
terierūt ⁊ archa pīter capta eſt: ſcōo morte e-
ternali nō ſolū filios ſꝫ etiā pr̄em diuina iuſti-
tia dānauit. Dicit enī Hiero. ⁊ Rabanus ibi
dē ꝙ Hely p iniquitate filioꝝ dānatus eſt:
q̄ꝛ eos minus ſeuera aīaduerſiōe plectebat:
⁊ quidē corripuit ſꝫ lenitate ⁊ manſuetudine
pr̄is non ſeueritate ⁊ auc̄te pontificis: tertio
morte tpali ipius pr̄is ⁊ etiā vxoris Phinees
nā ambo audito euentu plij interierūt: Hely
retro cadēdo: vxor Phinees ptū accelerādo
q̄to reprobatiōe terrifica in oī eoꝝ poteſtate.
Uñ dñs ad Samuelez: Ego faciā verbū in
iſrl̄ ꝙ quicūq̄ audierint tinniēt ambe aures
eius: ſuſcitabo enī aduerſus Hely oīa q̄ locu
tus ſum ſup domū eius ſcꝫ p virū dei miſſum

ad eũ qui dixit hely in pſona dñi. Preſcindã brachiũ tuũ ⁊ brachiũ dom⁹ pr̃is tui ſcʒ ythamar: vt nõ ſit ſenex .i. ſummus ſacerdos i domo tua: ⁊ videbis emulũ tuũ .i. ſadoch ſacerdotẽ q̃ ab yathar a Salomõe obiecto ſuſcepit ſacerdotiũ. Sequit̃. Et pars maxima dom⁹ tue morient̃ cũ ad virilẽ etatẽ venerit. Qḋ impletũ eſt qñ Saul ſacerdotes nobe q̃ erãt de genere Heli interfecit: vno ſolo relicto ſcʒ ab yathar: q̃ fugit ad Dauid: vt patʒ .j. Reg. xxij. Et qḋ his oĩbus maius eſt dixit dñs ad Samuelẽ. Iuraui domui Heli ꝙ nõ expiret̃ iniq̃tas dom⁹ eius victimis ⁊ muneribꝫ vſq; in eternũ. ¶ Scḋo neq̃ter inflectẽdo ad mala puta ad vſurã furtũ rapinã pcialitates ⁊ ſiĺia ⁊ h̃ ꝯſilijs ſuaſionibꝫ cominationibꝫ aut pceptiõibus: ſicut legit̃ .iij. Reg. xxj. de Iezabel: q̃ induxit virũ ad ꝯſenſuʒ ⁊ ſcripſit literas ex noĩe Achab in iezrabel mãdatũ ꝯtinẽtes ꝙ ꝯuentũ facerent ⁊ ieiunaret tanq̃ʒ facturi iudiciũ dei: ⁊ ſubmitterẽt falſos teſtes q̃ dicerẽt Naboth bñdixit .i. maledixit deũ ⁊ regẽ: ex q̃ teſtimonio iudicarẽt eũ reum maieſtatis ⁊ ſic eũ lapidarẽt iezrabelite tã timore ꝙ fauore regis oĩa pfecerũt: ⁊ miſit dñs Hiliã ad Achab vt diceret. In loco in q̃ linxerũt canes ſanguinẽ Naboth lambẽt ⁊ tuũ ſanguinẽ ⁊ interfitiã de Achab mingentẽ ad parietẽ ⁊ clauſuʒ ⁊ vltimũ in iſrł: ⁊ canes cõmedẽt Iezabel in agro iezrabel. Cuius cã ſubiũgit̃: q2 venũdatus eſt vt faceret malũ in ꝯſpectu dñi: cõcitauit enĩ eũ Iezabel vxor ſua ⁊ abominabiles effect⁹ eſt. ¶ Tertio ſpũaliter ꝯtaminãdo .ſ. in carnalitatibꝫ p laſciuos cantos geſtus nutus afflatas amplex⁹: tactus ⁊ ſiĺia: aut etiã p vetulas mediatrices aliq̃n etiã minis aut pmiſſionibꝫ infinitiſq; modis ſibi deteſtãda voluptas allicit incautos. De h̃ legit̃ in li. Apũ. c. xxxj. de quadã vetula meledicta q̃ circũduxit puellã quandã ſeptẽ annis ⁊ diuerſis tradidit p virgine ad peccandũ cũ ea: q̃ tandeʒ (vidẽte eadẽ puella) corpe ⁊ aĩa fuit a demonibꝫ e medio ſublata: haud dubiũ q̃n in inferno ſepulta. ¶ Quarto ſpũaliter corrũpendo .ſ. bonos ⁊ bona derogatiuis verbis aut pdicationibꝫ denigrãdo hereticã aut falſam ⁊ ꝯtaminatã doctrinã ſeminãdo: demones inuocãdo vel quaſcũq; ſupſtitiões ⁊ prauitates edocendo: Hec liquide patẽt in Ioas rege iuda ij. Paral. xxiiij. qui fecit qḋ bonũ erat coram dño cunctis diebꝫ Ioiade ſacerdotis: vt pote cuius ꝯſilio regebat̃: veruntñ mortuo Ioiada venerũt ad regẽ pncipes iuda ⁊ adorauerũt regẽ vt deũ: ſm hebreos tribuentes illi diuinũ honorẽ: eo ꝙ habitauit in domo dei ſex annis: vbi tm̃ ſacerdotibꝫ licitũ erat intrare: ipſe aũt honores illos libẽter accepit. ⁊ delinitus obſequijs eoꝝ acquieuit eis: in h̃ ſcʒ reliquerũt tẽplũ dñi dei patrũ ſuoꝝ: ſuierũtq; lucis ⁊ ſculptilibꝫ ⁊ facta eſt ira dñi ꝯtra eos q̃ adduxit exercitũ ſyrie in iudã ⁊ hieruſalẽ: qui licʒ modicus eẽt: tradidit tñ dñs in man⁹ eoꝝ infinitã multitudinẽ: interficientesq; cunctos pncipes ppli q̃ fuerũt pmaria cã delicti. In Ioas aũt ignomioſa exercuere iudicia: ⁊ abeuntes dimiſerũt eũ in languoribꝫ ſuis: ſurrexerũt aũt ſerui ſui ⁊ occiderũt eũ in lectulo: ſicq; miſerabili morte vita functus eſt. ¶ Quinto dãnabilr̃ a bono retrahendo ne ſcʒ aliena reſtituat: ſupflua ꝯtribuat: illatas iniurias remittat ne veritatem pdicantibꝫ credat: ⁊ diuina frequentet: ne peccare deſiſtat: nec efficaciter ad emendationẽ ſe cõuertat: aut ne etiã p religiõis ingreſſuʒ mũdũ relinq̃t ⁊ multa ſiĺia: ſic Dathã Abyrũ ⁊ Chore q̃rentes inuadere vtrãq; platurã .ſ. ſpũalẽ ⁊ tpalẽ: toto conamine nitebant̃ auertere cõem pplm̃ ab obedientia ſuoꝝ platoꝝ .ſ. Moyſi ⁊ Aaron diſſeminãtes ⁊ ſuſcitãtes ꝯſpirationes: murmurationes: ⁊ diſcordias: vt ptʒ Numeri. xvj. vbi dicit Rabbi ſalmõ: ꝙ p totã noctẽ pcedenteʒ ⁊ partẽ diei chore ⁊ ſibi adherẽtes diſcurrerãt p caſtra dicẽtes pplõ ꝙ mouerent̃ p vtilitate cõi: ⁊ h̃ mõ coaceruauerũt ſibi multitudinẽ ꝯ Moyſen ⁊ Aarõ vñ iratus ait dñs ad moyſen ⁊ Aarõ. Sepamini de medio ꝯgregationis hui⁹ vt eos repẽte diſpdã: q̃ pni cadentes in terrã dixerũt vt ptʒ ibidẽ in lr̃a. ¶ Hic q̃ri põt: vtrũ diſſuadẽs alteri religiõis ingreſſuʒ aut virtutũ exercitiũ puocãs ad ꝯtriũ: ad reſtitutionẽ teneat̃ cũ nõ dimittat̃ pctm̃ niſi reſtituat̃ ablatũ: ſʒ in his plurimũ dãnificat̃ q̃s in bono ſpũali qḋ excedit oĩe dãnũ corpale ⁊ tpale. Ad h̃ rñdet Sco. in .iiij. di. xv. ꝙ in dãnificatione ſpũali ꝯtrũ ad bonos mores ⁊ virtutes acq̃rendas vł retinẽdas: tenet̃ mõ poſſibili q̃s reſtituere dãnũ tã impciabile: econtra ſcʒ pueſum efficaciter ad pniam ⁊ act⁹ virtuoſos inducendo: inſup p eo orãdo ⁊ alioꝝ orationes iperãdo: q2 difficilius eſt ꝯuertere q̃ʒ puertere: ⁊ p h̃ ptʒ ꝯtrũ piculũ eſt aliũ ad pctm̃ inducere: q2 vix põt aliq̃n illum ad pniam reducere. Porro ſibi ſubtraxit aliquem a religione tũc aut taliter ſubtractus erat obligatus

voto pfeſſionis: ⁊ tunc ſm Sco. ibidẽ p viribus laborare tenet̃ vt ad religionẽ redeat vt h̃ mõ tã ſibi q̃ʒ religioni ſatiſfaciat: ſi aũt ille noluerit intrare: tũc ſm Geral. ob doñ. videt̃ ꝙ q̃ eũ religiõi ſubtraxit: religionẽ intrare debeat: ſi ſit idonea pſona ad intrãdũ: vt ſic itrãdo ſatiſfaciat ordini ⁊ bñ viuẽdo ac orãdo: p alio ad ei⁹ ꝯuerſionẽ laboret: ſi vero ſubtraxit aliquẽ nõ q̃dẽ obligatũ: ſʒ tm̃ volentẽ itrare: tunc diſtinguẽdũ ẽ: vł h̃ fecit aĩo nocendi ipi religioni ⁊ tũc obligat̃ ipi religiõi: ſʒ q2 multũ itereſt itereſſe in religiõi ⁊ ppe eẽ: iõ nõ tm̃ obligat̃ ſiĉ in pñõ caſu ſʒ tenet̃ ad aliq̃lẽ reſtitutionẽ puta ad aliquã iductionẽ alteri⁹ aliq̃liter equalentis ad ingreſſũ illi⁹ religionis aut h̃ fecit aĩo cõſulendi alteri quo ad ſalutẽ anime ſue: vt puta q2 in illa religione nõ erat obſeruantia regularis: ⁊ ſic in nullo tenetur ſed magis meretur: vł h̃ fecit aĩo ꝯſulẽdi ſibi ipſi tñ in licitis ⁊ honeſtis: puta q2 erat eius mgr̃ ⁊ cum eo in ſtudio victitabat: ⁊ hoc ſine fraude fecit: tunc quidem non tenet̃ religiõi ſed tenet̃ pſone ſic retracte in illis in quibus eum retrahẽdo dãnificauit cõcor etiam Richar. Si denicq; fecit h̃ aĩo conſulẽdi ſibiipſi in illicitis et in honeſtis. tunc maxime obligatur deo ⁊ illi quem ſic ꝓpter vitioſa retraxit. Ratio aũt haꝝ reſtitutionum ẽ: quia ſm Aug. li. retractionum cũ virtutũ bona maxima ſint: aliq̃s plus alium damnificat in iſtis q̃ʒ in alijs quibuſcũq;: ⁊ p conſequẽs ſm iuſticiam plus obligat̃ ad reſtituendũ ꝓximo tale bonum ꝯtrũ ſibi poſſibile ẽ: q̃ʒ qḋcunq; aliud bonum: qḋ ſatis inuit dñs Ezech. iij. vbi dicit. Fili hoĩs ſpeculatorem te dedi domui iſrł .ſ. ſpũalem: a iõ ex officio tenebat̃ arguere malos de peccatis vt peniterẽt: ⁊ ammonere bonos vt pſeuerarẽt. Sequitur. Si g̃ dicẽte me ad impium p ſcripturas: morte morieris: nõ annunciaueris ei necq; locutus fueris vt auertat̃ a via ſua impia ⁊ viuat: ipe impius in iniquitate ſua morietur. ſanguinẽ autem eius de manu tua requirã. Sequit̃. Et ſi iuſt⁹ cõuerſus a ſua iuſticia fecerit iniq̃tatem: ipſe moriet̃ ⁊ nõ erũt in memoria iuſticie ei⁹ quas fecit: q2 aũt non enunciaſti ei ſãguineʒ ei⁹ de manu tua requirã. Si g̃ dominus tam diſtricte requiret a negligentibus. O quid erit vel a bono retrahẽtibꝫ vł ad malum ſollicitantibꝫ pfecto tales plerumq; demerentur plus ⁊ puniunt̃: q̃ʒ pncipales agẽtes vel delinquẽtes: ſicut plerumq; grauius ẽ malitiam dilexiſſe q̃ʒ ppetraſſe: multi nãq; peccãt nolẽtes nõ tñ niſi volẽtes: q̃ .ſ. peccant ex ignorãtia vł ifirmitate: ⁊ ſic maliciã faciũt ſʒ nõ diligũt: q̃ aũt ex malicia peccãt: maliciã diligũt: iuxta illḋ. pš. lj. Dilexiſti maliciã ſup benignitatẽ. Nec mirũ ſi retrahere a bono ⁊ ipellere ad malũ vitiũ tã deteſtãdũ iudicat̃ q2 h̃ ẽ vnicũ ⁊ cõtinuũ exercitiũ reproborum ſpirituũ: ⁊ iõ demonũ officijs ſemetipos iplicãtes: merito cenſendi ſũt demões incarnati vt pote p oĩa ꝯformes in ope ⁊ volũtate: ſiĉ ei nihil deo acceptius zelo aĩaꝝ: ſic diabolo nihil accepti⁹ ſeductiõe ⁊ pditiõe aĩaꝝ. In cuius argumẽtũ legit̃ in li. de ſeptẽ donis ſpũs ſcti. ꝙ q̃dã erat mulier q̃ de adulterio cõcepit filiũ: nec habuit vñ nutriret illuʒ: vir eñi ſuus mortu⁹ erat ⁊ oĩa bona ab ea parit̃ ablata: hinc cepit ipa multũ dolere quã diabol⁹ cõtriſtatã videns acceſſit ad eã in hũana ſpẽ dicẽs. Si vis cõſentire mihi duplicabo tibi oĩa q̃ pri⁹ poſſidebas. Cũq; illa cõſẽtiret ait demõ: poſt ſeptẽ dies reuertar ad te: q̃bꝫ trãſactis redijt ⁊ iuxta pmiſſũ mulieri diuitias duplicauit requirens ab ea vt in tribus exequẽdis ſibi conſentire vellet. qḋ ipa gratãter acceptauit ⁊ vſq; in finem vite diligẽter impleuit. Primumq; erat ꝙ omnes religioſos in hoſpitio ſuo reciperet ⁊ eos ad peccatum carnis prouocaret: ⁊ hoc q̃ʒtum ad illos q̃ prouocãt proximuʒ ad malũ qḋ ẽ acceptiſſimum ſeruitium diabolo. Secũdũ erat ꝙ in eccleſijs ſemper eſt garrula ⁊ verboſa vt ſic a bono deuotos impediret quantum ad ſecundum. Tertiũ erat ꝙ in die pauperes reciperet ⁊ de nocte excelleret: vt ſic eos ad impatientiam ⁊ alia vitia ſcʒ blaſphemie maledictiõis ⁊ murmuratiõis ⁊ detractionis incitaret. Qḋ etiam aliq̃n grauius puniunt̃ q̃ʒ pncipales agentes: ptʒ in decret. lxxxvj. di. c. tãta neq̃cia: vbi papa parcit actori pncipali ſʒ ñ ſuggerẽtibꝫ: qḋ etiã exẽplariter ptʒ de q̃dã pposito mõtis via de pede mõtis: q̃ pri⁹ ſumme fratres minores diligebat ſʒ opatiõe cuiuſdã famuli ſui dilectionẽ ſic ꝯuertit in odiũ ꝙ eius pſecutiõe fratres neceſſario habebãt vt de caſtro illo penitus abirent: currentes ergo fratres precibus ad beatum Franciſcũ rogabant vt ab atroci vexatione clementer eos eriperet: qḋ ⁊ factum eſt: nã de nocte pꝑpoſitus ad diuinum iudiciũ deduct⁹ cũ famulo ⁊ cum ſnĩa de eis daret̃ beat⁹ Franciſcus ppoſitũ defendit: dicens: ꝙ fuit ordini

ſuo valde deuotus:ſed inductione famuli ſui
fuit hoſtis effectꝰ. Dictante igit̃ ſnĩa famulꝰ
eius vt ſibi videbat̃ erat decapitatꝰ cũ igit̃
ꝓpoſitus a ſõno ſurrexiſſet nimiũ territꝰ cu⸗
currit ad lectũ in q̊ famulus doꝛmiebat:quẽ
veraciter decapitatũ inueniẽs ſtatim cucur⸗
rit ad fratres ⁊ frater minoꝛ effectꝰ eſt.
¶ Deniq; q̃ri põt incidẽtaliter vtrũ de fa
cto abſoluens quẽ de iure nõ poterat abſol⸗
uere teneat̃ ad reſtitutionẽ.ſ.ei notificãdo ꝙ
eũ abſoluere nõ poterat.cum ꝯſtet eũ ſacra
mentaliter non eſſe abſolutũ:⁊ ꝑ ꝯſequẽs in
aĩe ſue bono grandẽ iniuriam paſſũ. Ad hoc
rñdet Guil.in ſuo ſacramẽtali ꝙ ſic:⁊ peccat
moꝛtaliter ſm Rich.in.iiij.di.xviij.ar.ij:q.v.
⁊ ſic patꝫ de dãno ipſius anime. Ad lau.dei.

¶ De diffamia directe vel indirecte alteri illata ⁊ qualiter ad reſtitutionẽ fame quis obliget̃. Ser. iij

Non furtum facies. Exo.xx.

n Jam oꝛdine debito de reſtitutione
fame ablate ꝓſequẽdũ ẽ:vtpote q̃
quodãmõ bonis ſpũalib3 adheret:⁊ iõ inter
tpalia bona fama principatũ obtinet.qꝛ maiꝰ
bonũ ẽ qõ ẽ itra nos q̃3 qõ ẽ extra nos. Pro
uerb.xxij. Melius eſt nomẽ bonũ q̃3 diuitie
multe:⁊ iõ deterioꝛes reputantur diffamato
res q̃3 raptoꝛes:vt patet.vj.q.j.c.deterioꝛes
⁊.c.ſequẽti. Dicit Alex.papa. Summa iniq
tas eſt fratribus accuſare. Unde ſcriptum ẽ
A Omnis q̇ detrahit fratri ſuo homicida ẽ
¶ Hic ergo q̃ri poteſt an aliquem infamãs
teneatur ad reſtitutionem. Ad h̾ reſpondet
Richar.in.iiij.di.xv.ꝙ.reſtitutio eſt actus iu
ſticie commutatiue:⁊ qꝛ ad obſeruandam iu
ſticiam oẽs obligamur. Hinc etiã tenet̃ q̇li⸗
bet ad reſtitutionemm rei ablate iniuſte ſi re
ſtitui poteſt. Sin aũt tunc reſtitutio fieri d3
in equalẽte ſi poſſibile eſt vt patet extra ne
lite penden.cap̃.eccl̾ie ſancte marie ꝙ ſi nec
equiualens reddi põt:tunc ſatiſfacere tenet̃
ad arbitrium boni viri. ¶ Qõ ſi obijcit̃ ad i
poſſibile nemo tenetur:ſ3 in ꝑtãte diffaman⸗
tis non eſt mutare opinionẽ malã hoĩm quã
ex diffamatione conceperũt. Ad h̾ reſpõdet
Alex.de hales in ſecunda ꝑte ſumme tracta
tu de vitio detractionis:quod licet talis non
põt in integrum mutare malam opinionẽ:ta
mẽ tenet̃ bonum dicere de eo ſicut ꝑiꝰ dixit
malum:⁊ hoc illis coꝛã quibꝰ fecit diffama⸗
tionem.⁊ oñdere ſe debet deliquiſſe:ex quo
foꝛte mutabitur opinio. Et nota generaliter
ꝙ quecunq; dicuntur hic de diffamatiõe:ea⸗
dem pariſoꝛmiter intelligẽda ſũt de ſuſurra
tione:quia ſicut diffamatoꝛ obligat̃ ad reſti⸗
tutionem fame:ſicut ſuſurratoꝛ ad reſtitutio⸗
nem pꝛiſtine amicitie:niſi foꝛte talis amicitia
foꝛet pernicioſa. ¶ Preterea ſm Aſten.libꝛo
ij.ti.xv. Detractio fit multis modis quibus
alterius fama diminuitur:nam q̃nq; fit pla⸗
nis verbis.quãdoq; vero verbis artificioſe
excogitatis vel cantilenis:q̃nq; nihilominꝰ
nutibus ⁊ ſignis: aliquando ſcriptis qui li
belli famoſi dicunt̃:vt cũ quis ſcribit chartã
in iniuriã ⁊ infamiã alteriꝰ ⁊ illã occulte pꝛo
ijciens in eccleſia platea vel domo vt inuẽta
ꝑ quam alter infamet̃.⁊ talis non ſolum pec⸗
cat moꝛtaliter:ſ3 etiam ꝯtra taliũ ꝯfectoꝛes
⁊ inuentoꝛes:nec ſtatĩ deſtruẽtes ſed doloſe
manifeſtantes inſtitute ſunt grauiſſime pene
tam ſm leges q̃3 ſm canones:vtpote flagel⸗
latio ⁊ excommunicatio ſm canones:vt patꝫ
v.q.j.qui in alterius.c.hi qui ⁊.c.ſi q̇s:quod
intelligitur niſi legitime pꝛobauerit ea q̃ ſcri⸗
pſit:vnde ibidem.q.ij.c.relatum:pꝛecipit̃ ꝙ
nullius accuſatio ꝑ ſcripta ſuſcipiat̃.ſ3 accu⸗
ſent pꝛeſentialiter ⁊c̃. Et ſi cõſter ꝙ quis illõ
fecerit accuſari põt ⁊ deponi velut accuſatiõe
⁊ ꝯdẽnatiõe dignꝰ. Jn foꝛo ꝓo penitẽtie tene
tur ad reſtitutionem dãni dati ſi al̾s nõ incur
riſſet damnũ illud. Jnſuꝑ tenet̃ ad reſtitutio
nem fame in eiſdẽ locis ⁊ etiã in alijs vbi in
telligit illum infamatũ accuſatiõe ſua:⁊ h̾ ꝑ
ſe ſi audet vel ꝑ alium ſi nõ audet.vt amoue⸗
at ꝓ poſſe vel ſaltem alleuiet alteriꝰ infami⸗
am:tenet̃ ꝓinde veniã petere ꝑ ſe ſi fieri põt
vel ꝑ alium mãifeſtato vl̾ occulto noĩe ſuo ꝑ
vt diſcreto ꝯfeſſoꝛi videbitur expedire. ¶
Deinde q̃ri põt:quot ſunt differentie detra⸗
ctionis vel diffamationis quarum q̇s tenet̃
reſtituere famam. Ad hoc rñdet Alex.de ha
les:vbi ſupꝛa in tractatu de vitio detractio⸗
nis:ꝙ ſex ſunt differentie detractionis ad q̃
rum reſtitutionẽ quis obligatur. Pꝛima ẽ cũ
quis neget bonum qõ tamẽ agnoſcit ab alio
factum tꝑe ⁊ loco quo tenebat̃ illud cõfiteri
ſicut fecerunt iudei qui dixerunt Jo.ix.de mi
raculo ceci nati quem dñs illuminauit. Da
gloꝛiam deo:id eſt confitere veritatem:nam
vt ibidem dicit Lyra. Uoluerunt eum induce
re ad dicendũ ꝙ illuminatus eſſet arte ma⸗

gica nõ ꝟtute diuina:ſcimus inquiunt qꝛ hic
hõ peccatoꝛ eſt.q.d.ergo virtute diuina nõ fe
cit. ¶ Secũda eſt q̃n quis nõ negat manifeſte
bonũ alterius ſibi notũ ſed tamẽ tacet eo tẽ⸗
poꝛe quo ex fraterna charitate tacendũ non
eſt:⁊ hoc ideo vt obloquentiũ fauoꝛe3 acqui⸗
rat vel indignationẽ nõ incurrat:aut ꝓpter a⸗
liud quodcũq; cõmodũ exequendũ vel incõ⸗
modũ fugiendũ:ſicut exemplariter patꝫ Mat
th.vlti.in militibus cuſtodientibus ſepulchꝛũ
Qui poſt reſurrectionẽ chꝛiſti venerũt in ciui⸗
tatem ⁊ annũtiauerũt pꝛincipib3 chꝛiſti reſur⸗
rectionẽ ⁊ angeli terribilem apparitionẽ:ſed
pecuniã copioſam acceperũt ab eiſdẽ vt tace
rent chꝛiſti reſurrectionẽ ⁊c̃. ¶ Tertia eſt q̃n
bonũ alterius ꝙ quis negare non põt ꝑuertit
dicens illud eſſe factũ intentione mala:vtpo
te de vana gloꝛia hypocriſi vel ſimilibus cauſis
vitioſis ſicut ſcriptũ eſt de chꝛiſto. Joh.vij. ꝙ
murmur multus erat de eo in turba ꝓpter cõ
trarietatẽ opinionũ. Quidã enĩ dixerunt quia
bonus eſt appꝛobãtes eius doctrinã ⁊ mira⸗
cula:alij aũt dicebant nõ:ſed ſeducit turbas:
⁊ hi fuerunt pꝛincipes ppl̾i qui ex inuidia oĩa
opera chꝛiſti peruertebãt:vbi dicit Augu. ꝙ
quicũq; emicuerit aliqua gratia:alij dicũt bo
nus eſt:alij dicunt non:ſed ſeducit turbas:qõ
aũt dictũ eſt de deo valet ad conſolationẽ de
q̊cunq; hoc dictũ fuerit chꝛiſtiano. ¶ Quarta
eſt cũ occultũ malũ alterius reuelatur eo mo
do quo nõ debet:quõ aũt reuelari debeat dif⸗
fuſe patꝫ in ſermonib3 de tribus partibus peni
tentie in ſmone de opere miſericoꝛdie ſpiritu
ali qõ eſt coꝛrigere peccantẽ. Pro quo ſcien⸗
dũ ſm Sco.in.iiij.di.xv.ꝙ aliũ diffamans ve
rũ crimen ſ3 occultũ in publico ꝓponendo nõ
ſeruato iuris oꝛdine:non tenet̃ retractare ver
bum ſuũ qꝛ hoc faciendo mentiret̃:ſciens eſſe
verũ qõ pꝛopoſuit:nec enĩ mentiri debet pꝛo
pter q̊dcunq; bonũ ſuo pꝛoximo reddendũ:
cũ ſm apl̾m. Non ſunt facienda mala vt ve⸗
niant bona: veruntñ aliquo alio licito modo
tenet̃ ad reddendã famã vt dicendo:non cre
datis eum eſſe talẽ:male dixi ⁊ fatue: hoc enĩ
verũ eſt:quia nõ ſeruato iuris oꝛdine pꝛopo⸗
ſuit in publico qõ nõ erat verũ publicũ:vel di
cat nõ reputetis eum eſſe malũ:bonus eſt enĩ
quia quilibet ꝓſumendus eſt bonus donec ꝓ⸗
betur contrariũ: extra de ſcrutinio in oꝛdine
faciendo.c.vnico:⁊ hoc eſt ꝑſuadere alijs ꝙ
nõ reputent eum malũ. Scdm Rich. autẽ ⁊
Tho.tenet̃ etiam ſibi ad aliquã recompenſa
tionem ad arbitriũ boni viri ſi nõ poteſt ei re⸗
ſtituere famã pꝛedictis modis. ¶ Sed incidẽ
taliter queri põt:an accuſatus de crimine ve
ro ſed occulto:⁊ illud crimen negans teneat̃
ad reſtitutionẽ imponenti faciendã:pꝛeſertim
qꝛ ſic negãs in iudicio notat imponentẽ de ca⸗
lumnia:⁊ qõ maius eſt dicit̃.v.q.vj.c.qui ca
lumniã illatã non pꝛobat:penã debet incur⸗
rere quã ſi ꝓbaſſet reus vtiq; ſuſtineret. Ad
hoc rñdet Sco. vbi ſupꝛa:ꝙ talis non tenet̃
illã negationẽ retractare:qꝛ non tenet̃ quicũ⸗
q; ſtatim in iudicio cõfiteri ſe eſſe reũ nondũ
cõuictus:tenet̃ tamen ꝑ quedã verba ſobꝛia
reſtituere famã accuſanti quẽ indirecte de ca
lumnia notauit:dicendo nõ habeatis eũ ꝓ ca
lũniatoꝛe qꝛ foꝛte in pꝛoponẽdo habuit bonã
intentionẽ:vel foꝛte credidit ſe pꝛobare poſſe
intentũ ſuũ:ſed deceptus eſt. Quidã tñ dicũt
⁊ bene:ꝙ talis in nullo tenet̃:qꝛ ſi talia verba
pꝛoferret pꝛo reo cõdemnaretur. ¶ Qõ ſi que
ritur:an talis negans ſimplici verbo moꝛtali
ter peccet:pꝛeſertim cũ videat̃ eſſe mendaciũ
ꝑnicioſum:tam reipublice q̃ pꝛepedit̃ a puni⸗
tione eius iuſta q̃3 etiã perſone accuſanti que
ꝑ hoc notat̃ de calũnia: Ad hoc Rñd3 Sco.
ibidẽ:ꝙ ſicut dicit̃ Deu.xvj. Juſte qõ iuſtũ eſt
exequeris:ex quo datur intelligi ꝙ reſpublica
non debet oĩa mala punire:ſed ea tm̃ q̃ iuſte
punire põt:qualia ſunt q̃ coꝛã iudice reipubli
ce ſufficienter ꝓbari pñt:⁊ iõ non ledit̃ reſpu⸗
blica ſi iudiciũ diuinũ excedat eiꝰ iudiciũ:vt
ſic aliqua diuino iudicio reſeruet̃:ſuꝑ quib3
non põt reſpublica dare iuſtũ iudiciũ.qm̃ vt
habet̃.j.Reg.xvj. Hõ videt ea q̃ patent:de⸗
us aũt intuet̃ coꝛ.⁊ ſic nõ eſt mendaciũ ꝑnici
oſum ꝯ rẽpublicã nec eſt etiã mendaciũ ꝑni⸗
cioſu3 ꝯ accuſantẽ:ſ3 accuſans ſibimet ꝑnitio
ſus eſt dũ eo mõ defectũ alterius ꝓponit quo
nõ deberet.imo deberet nõ ꝓponere niſi poſ⸗
ſet ꝓbare:⁊ ſic ſibi iputet ſi aliqua ſequat̃ illi
infamia:qꝛ ipſe ſibi eſt cã nõ negãs qui defen
dit innocentiã ſuã in publico vbi nõ eſt nocẽs
nec habẽdus eſt ꝓ nocente niſi fuerit publice
cõuictus: ¶ Qõ ſi querit̃:vtrũ ergo talis pec
cat in ſe mentiẽdo ꝓ ſe:durũ enĩ videt̃ ꝙ qui⸗
libet ab vno accuſatus in publico teneat̃ de
neceſſitate ſalutis id ſtatim in publico ꝯfiteri
de q̊ ſic accuſatus eſt:⁊ ſic exponere ſe peri⸗
bulo in iudicio ſanguinis:etiã oculũ habẽdo
non ſolũ ad penã ſed etiã ad honeſtũ ⁊ inho
neſtũ:non enĩ videt̃ ꝙ ille honeſte ⁊ ſm rectã
rationem debeat coꝛã tali iudice confiteri:qꝛ

tunc ipſe pluſꝙ̄ quicūqꝫ alius ſingularis accuſans auferret ſibiipſi famā: q꞉ in iudicio creditur ꝯfitenti ꝯtra ſe. R̄ndet Sco. ibidē ꝙ r̄nſio iuriſtarū in hac pte cauta eſt: ſcꝫ dicēdo negoꝓſita vt ꝓponunt̄: ⁊ hoc in ꝓpoſito dici pōt ſine mendacio: q꞉ ꝓponunt̄ vt in publico: ⁊ vt publice ꝓbanda in publico: ⁊ ideo ſic ea negare pōt: q꞉ ſcit ea nō poſſe ꝓbari in publico. Qđ ſi iudex vrgeat eū vt publice fateat̄ vel neget r̄ndere pōt ꝙ ſufficiēter ad accuſationem r̄ndit: ⁊ ſic eſt moris r̄ndere iuriſperitis. Sed nunqd ſi neget illud intendēs tm̄ negare vt ibi ꝓpoſitum eſt: ſcꝫ vt publicū ſicut ſacerdos facit de ꝯfeſſione dicēs. Nihil ſcio iſtuꝫ male feciſſe: q꞉ loquit̄ vt ī publico ⁊ ſcit in foro ꝯſcie: nūquid tenet̄ penitere de tali negatione? R̄ndet Sco. ꝙ ſm̄ Grego. ⁊ habet̄. v. di. c. ad eius: ꝙ bonarū mentiū eſt ibi culpas agnoſcere vbi culpa nō eſt: multomagis aūt vbi dubitat̄ an ſit ſit culpa ⁊ qualis ꝓpterea in tali caſu tutū eſt poſt talem negationē indiſtincte penitere de h̄ tanꝙ̄ de tali quale eſt. ſ. ſi mortale tanꝙ̄ de mortali: ⁊ ſi veniale tanꝙ̄ de veniali. ¶ Quinta eſt cū alterius malū viſum vel auditū qs augmentat apponendo aliqđ vltra veritatē vt frequenter cōtingi ſolet: iuxta illud Eccī. xi. Ab vna ſcintilla augetur ignis: ⁊ ab vno doloſo auget̄ ſanguis: glo. i. mors hoīm ſpiritualis vel etiā corporalis. Sequit̄. Homo eni pctōr ſanguini inſidiatur. In cuius argumentū habet̄. ii. Reg. xiii ꝙ poſtꝙ̄ Abſalon interfeciſſet Amon fratrē ſuū propter Thamar ſororē ſuā quā violauit: ſtatim ꝑuenit fama ad regē Dauid dicēs: Percuſſit Abſalon oēs filios regis ꝙ ſi quis fuit a diuerſis ⁊ de diuerſis infamatus tūc vnuſquiſqꝫ diffamantiū in foro ꝯſcie diffamato ſatiſfacere debet ad arbitriū boni ⁊ diſcreti cōfeſſoris. ¶ Sexta deniqꝫ eſt cū quis adinuenit malū aliquod: vtpote falſum crimen qđ alteri mendaciter imponit. Et hoc dupl'r cōtingere pōt. Primo quidē narrādo malū a ſe ipſo adinuentū ex certa malitia vel ex quadā ſuſpitione a ſignis leuib' ſumpta: ⁊ talis ſm̄ Sco. vbi ſupra tenet̄ alteri reſtituere famaꝫ retractando ſimpl'r verbū ſuū qđ falſe impoſuit: ⁊ hoc ita in publico ſicut illū publice diffamauit: alias eni nō ſeruaret iuſtitiā in reddēdo ꝓximo qđ ſuū eſt. Et ſm̄ Ray. talis fame reſtitutio ſic fieri dꝫ ſcꝫ ꝙ vbi ꝯtra proximū dixit per ſe vel ꝑ aliū aut ꝑ cantilenā libellū famoſum detractionē oblocutionē ſuſurrationem cōtumeliā vel ſimilia: in eiſdem locis ⁊ etiā in aliis in quib' illū propter hoc ſentit d' famatū publice recognoſcat errorē ⁊ falſam criminis impoſitionē niſi ex tali publica recognitione renouaret̄ maior infamatio. Si tamen ea q̄ dixit ex qdā veriſimili iudicio ſuſpitioſo habuit: tūc non debet dicere falſuꝫ eſſe qđ de altero dixit ſed mendaciū: eo ꝙ ꝯtra mentem dicebat ꝓximū infamando: ⁊ tn̄ potuit eſſe verū: ſed vt dictū eſt quilibet ꝑſumendus eſt bonus donec probet̄ contrariū. Et ſm̄ Hoſt. ⁊ Ray. talis etiā ab infamato tenetur veniaꝫ poſtulare niſi cauſa rōnabilis obſtaret. ¶ Ex his ergo pōt aduerti ꝙ̄ difficile ſit reſtituere famā ablatā: ⁊ ꝙ̄ pauci reperiunt̄ qui hoc ſeruant: ⁊ tn̄ quotidie multifarie multiſqꝫ modꝫ infamie grauiſſime ſine aliqua ſatiſfactione diuerſis īponunt̄. Verūtn̄ ve illis ꝑ quos talia ſcandala ſuſcitant̄: q꞉ execrabilia homicidia iudicant̄: vt ptꝫ de pe. di. i. c. homicidiorū vero. ¶ Sed aliquis obiicere pōt ꝙ quis magis obligat̄ zelare pro fama ꝓpria ꝙ̄ aliena: ⁊ q꞉ non poſſet famā reddere ꝓximo verbū ſuum retractando niſi ſeipm̄ turpiter diffamaret igit̄ non videt̄ iuſtum ꝙ ſe diffamādo alteri famā reſtituat. Ad hoc r̄ndet Sco. vbi ſupra. ꝙ vnuſquiſqꝫ magis diligere dꝫ bona ꝓpria tam ſpūalia ꝙ̄ corporalia ⁊ etiā exteriora: ſꝫ hoc ordinate id eſt ī ordine ad deū ⁊ ad ōīe bonū. Et ideo quilibet cui iuſte cōpetere pōt fama: dꝫ illā ſibi magis diligere ꝙ̄ alteri cui in eadeꝫ cauſa non pōt iuſte competere. Si tn̄ hmōi fama ſibiipſi cōpetere non pōt niſi iniuſte: tūc magis dꝫ illā alteri diligere cui iuſte cōpetit ꝙ̄ ſibimet cui iniuſte: ⁊ ſic eſt in propoſito: naꝫ falſe de crimine accuſato iuſte cōpetit fama: accuſanti aūt iniuſte ī hoc ipō fame iuſte non cōpetit: non ſolū quia accuſando mentitus eſt: ſed q꞉ publice mentit' eſt: in quo ſeipſum ſufficienter ⁊ radicaliter diffamauit. Secundo contingit falſa diffamatio proximi narrando ſimpliciter malū ab aliis auditum ꝑbi grā. Quidā nō imponit alteri tale crimē in publico ſed de illo ſm̄ audita murmurat: non tamen tanꝙ̄ ſibi certum ſed ſe ſic audiſſe teſtatur. Queri poteſt igit̄: vtrum talis ad reſtitutionē obligetur. Ad hoc r̄ndet Sco. vbi ſupra: ꝙ rara fides eſt ideo inter hoies quia multi multa loquunt̄. ⁊ quotidie mundus plenus mendaciis experitur: ꝓpterea dicens ſe tantū ſic audiuiſſe niſi ex ipſo modo dicendi oſtendat aliquā maiorē certitudinē ꝙ̄ ex cōmuni relatiōe habuit: tūc ex natura actus in illorū opinione nō aufert ei famā: q꞉ ſi audientes firmiter ꝯcipiūt eū de quo ſmo fit eſſe criminoſuꝫ leues vtiqꝫ ſunt: de quolibet ſcriptū eſt Eccī. xix. qui cito credit leuis eſt corde: verūtn̄ qm̄ a ſcandalis puſillorū cauere neceſſe eſt: q꞉ ve per quem ſcandalū venit: ⁊ multi ſunt tales puſilli leues ad ſubito credendum malū: ideo ꝑiculoſuꝫ valde eſt ex aliorū relatu aliis audita talia referre: ꝙ ſi fit aīo ledendo eū de quo ꝓfert̄: nō facile pōt excuſari qn ꝯtra charitatē faciat ⁊ ſic mortalem culpā cōmittat. Si vero ex incōſideratiōe vel ꝯfabulādi libidine h' fiat: dubiū eſt ꝙ genus culpe venialis excedat: cū vt dicit̄ Jaco. iii. Qui nō offendit in verbo hic ꝑfectus eſt vir: ꝑſertim cū humana lingua in lubrico poſita ſit. Deniqꝫ ſi quis publice crimē cōmittit: vtpote fornicatur videntib' ac ſcientibus tribus vl' quatuor tūc illi poſtea accuſantes crimen nō diffamāt eum: ſed ipſe in illo facto publico ſeipm̄ diffamauit: q꞉ publice cōmittendo qdcunqꝫ crimē leſionē ſue dignitatis incurrit nec poſtea illa publicatio ꝑ quā talis leſio nota fit aufert ſibi famā: ſed tantūmodo facit magis in publicū deuenire qđ tamē prius ex natura cōmiſſi actus ſimpliciter publicū erat. Si qs tn̄ crimina talia tm̄ a paucis nota publicādo dilataret: his qui nō curāt ꝓdeſſe: nec etiā correctionis affectus: ſed potius loquacitatis libidine: non dubitent ſe grauiter peccare: quia corrumpūt bonos mores colloquia praua: ⁊ alios prouocant vel ad indignationē vel ad imitationē ⁊ ſcandalizationem: quod a nobis auertat chriſtus. Ad laudem dei.

¶ De dāno corporali in ledendo vel abutēdo: ⁊ qualiter in vtroqꝫ teneat̄ quis ad reſtitutionē. ¶ Sermo iiii.

n Non furtum facies. Exo. xx.

Tertio loco videndū eſt nō incongrue de reſtitutione dāni corporalis: qđ plerūqꝫ proximis inferri ſolet iniuſte: qđ dupliciter fieri pōt: ſcꝫ ledendo vel abutēdo. ¶ Ledendo vero qs triplici gradu dānificat. Primo aliū iniuſte vulnerando ſic tamē ꝙ ſanari pōt. Secūdo mutilādo. Tertio vero occidendo. Hec ergo tria contingere pñt dupliciter ſcꝫ in neceſſitate ineuitabili vel euitabili. Si cōtingunt in neceſſitate ineuitabili: tunc ſm̄ textū in cle. vna: de homicidio nullam penā inferens incurrit: nec etiā irregularitatem. glo. ibidē: vt q꞉ ſic artatus fuit ꝙ fugere nō potuit: nec ſe clamore vel aliter iuuare: naꝫ defenſio ⁊ propulſatio iniurie eſt de iure naturali: vt inſti. de iur̄ na: gen. ⁊ ci. §. ius autē gentiū: dūmodo tn̄ fiat cū moderamine inculpate tutele: qđ moderamen cōſiſtit in trib' ſm̄ Sco. in. iiii. di. xv. Primo in factorū qualitate debet eni eſſe paritas vt ſcꝫ equa lance equo modo ⁊ actu ꝯgruenti reſiſtat̄: nā offenſus ſine armis non pōt cū armis offendere: niſi aliud ſuadeat viriū inequalitas: q꞉ ſi pugnus vnius plus pōt ꝙ̄ enſis alterius: licitū eſt enſe percutere: vt ibi vult glo. q꞉ defectū viriū cuꝫ armorū iuuamine ſupplere pōt: preſumit̄ aūt iuuenis potentior ſene ad labores corporeos ⁊ ſanus potentior infirmo. ¶ Qđ ſi queritur: qđ ſi me cū baculo quis inſultauit: ⁊ ego cōuerſo peremi illū cū gladio an puniar. Baldus decidit ꝑ theoricā gloſam. C. vn̄. vi. l. i. ꝙ aut inſultatus aliter ſe defendere poterat ⁊ tūc punit̄: aut nō poterat ⁊ tunc nō punit̄. Et eodeꝫ modo dicit de illo qui me inſultauit ſine aliq armorū genere volens mihi dare maxillaꝫ manu vacua: ego vero ne hoc accideret cum nō debeā expectare prius ꝑcuſſi: vt dicit glo. in dicta. l. i. eū cū gladio peremi. Nā ſi poterā aliter me defendere punior: q꞉ non ſeruaui modū defenſionis: ſꝫ fuit exceſſus vltra terminos defenſionis ⁊ vindictā aſſumpſi. Si vero cōſtat ꝙ aliter euadere nō poterā: quin cū vituperio ꝑcuterer: tunc nō punior: q꞉ ſi licet hoc ꝓpter res defendendas: vt dicta. l. i. multo fortius ꝓpter perſonā ⁊ corpus qđ eſt dignius: vt. ff. de penis: in l. ſeruorū. §. fi. In dubio vero an poterā aliter me defendere: ꝑſumit̄ ꝙ ſic inter pares: ſec' aūt inter impares propter inequalitatē viriū: vnde multe circūſtantie notāde ſunt: vt notatur. C. de ſicariis in l. i. ¶ Sed querit̄ vtrū quis tenet̄ aufugere: dicendū ꝙ ſic: cū ſibi non nocet ⁊ alteri ꝓdeſt. ff. de aqua plu. ar. l. ii. §. item varus. Sꝫ fallit ꝑmo qn̄ infertur violentia circa res ad earū occupationē vel deſtructionem: q꞉ fuga traheret ſecū periculū circa res. Secūdo fallit vbi infertur violentia circa ꝑſonas: ⁊ fuga eſſet periculū allatura: puta q꞉ inimicus eſt ſibi ad ſpatulas: ⁊ ad fugā terga vertendo de facili vulnerari poſſet. ff. ad. l. aquil. l. ſcientiā. §. qui cum aliter. Tertio fallit quando fuga periculū importat honoris q꞉ honor eſt ꝑferendus omni lucro. l. Julianus: ⁊ in glo. ff. ſi quis cauē. ¶ Secūdo moderamē illud ꝯſiſtit

in tēporis cōgruitate: qꝛ debet in ꝯtinenti ſcꝫ
maleficio violentie adhuc flagrante inuaſoꝛ
repelli.ff.de vi ⁊ vi ar.l.iij.§.cum igit᷑: qđ ve-
rū eſt đ violentia illata pſone: in qua videt᷑ fie-
ri ad defenſionē: ne ſcꝫ iterato percutiat᷑ ſi fiat
in continenti: ꝙ ſi fiat rixata ſeparata ⁊ ſic nō
incōtinenti: tunc fieri videt᷑ ad vindictā: ⁊ idō
tunc non licet. vt notat glo.de homi.c.ſignifi
caſti: in verbo repellere. Si tñ percuſſus in-
ſequat᷑ pcuſſoꝛem fugientem vt eū repercuti-
at mitius punietur: ſcꝫ vt culpabilis nō vt do
loſus qꝛ difficilimū eſt iuſtū obtemperare do
loꝛem.ff.de adulterijs.l.ſi adulteriū.§.impe-
ratoꝛ. ¶ Queri igitur pōt: vtrū expectare de-
beā actum aliquem fieri ab offendente ante
defenſionē. Ad qđ dicendū ꝙ ſic: vt armis
inſultari clamoꝛe ⁊ minis terreri: qꝛ inceptoꝛ
rixe eſt: qui pōt impune ſm leges offendi; vt
.ff.ad.l.aquiliā.l.ſi ex.plag.§.tabernarius: ⁊
nunc quidē vident᷑ ſufficientes vel metus e-
arum ⁊ terroꝛ ſufficiens: qñ fiunt ab eo qui fa
cto minas exequi cōſueuit: alias non: vt ſic ex
pſonis hoīm penſemus facta.C.ſi qs impa.
male.l.j. Dicit tñ Baldus ⁊ ſecurius: ꝙ ver-
bis cōtra verba reſiſtendū eſt: nō ad manus
⁊ ferrū veniendū niſi in caſibus aliquibus: vt
ꝟbi gratia: qꝛ foꝛte minatoꝛ expectat ſocios
venientes quibus alter reſiſtere nō poſſet: tūc
enī liceret ante ipſ occurrere: ⁊ in ſimilibus
idē eſt iudiciū. ¶ Tertio moderamen illud cō
ſiſtit cōtra neceſſitatis ineuitabilitatē: nā mo-
derate ⁊ ad defenſionē fieri dicit᷑ qđ ex neceſ-
ſitate fit.ff.l.ad aquil..l.ſcientiā.§.qui cū ali-
ter: nec curamus equalitatē vbi nō poſſumꝰ
euitare neceſſitatem: qꝛ neceſſitas facit deli-
ctū probabile ⁊ excuſabile qđ alias nō eſſet
ff.de manumiſ.teſta.l.qui potuerunt: ceſſante
vero neceſſitate dicit᷑ potius offenſio vel vin-
dicta q̄ defenſio. In dubio ꝟo an qs intelli-
gatur pcutere ad defenſam vel vindictā dicit
Baldus in dicto.§.tabernarius: ꝙ ſi dum eſ-
ſes in actu pcutiendi percutio te prius tūc eſt
ad defenſā: ſecus ſi te pcutio etiam incōtinen
ti poſtq̄ me percuſſiſti: qꝛ tunc dicit᷑ ad vin-
dictā niſi facerē ne iterato repercuteres. Si
vero non apparet q̄ percuſſio pceſſerit in du-
bio pſumitur eius culpa qui pꝛouocauit: ⁊ in
ſultatus in dubio pſumitur ſm Baldū: ad ſui
defenſionem feciſſe: ſed vbi licita eſt offenſio
ibi illicita eſt defenſio: tunc enī debet equo a-
nimo tolerari: vtpote cū infertur a publica p-
ſona: vt a iudice vel executoꝛe iuſte ſuum offi-
cium exercente: ⁊ ideo ſm leges licite captū
a familia poteſtatis recalcitrantē ⁊ reſiſtentē
licet familie in ſubſidiū publice iuſtitie occide
re.C.de his qui ad ec.ꝯfu.l.ſi ſeruus. Silr
vbi licite infert᷑ a pſona priuata: ⁊ ideo non li-
cet filio reſiſtere patri coꝛrigenti: nec diſcipu-
lo ſuo magiſtro nec ſeruo ſuo dño: niſi eſſet ni
mia ſeuitia: quia tunc licet eis officiū iudicis
imploꝛare: ſi fiat ſeuitia cōtra officium pieta-
tis: ꝯcoꝛ. Alex.de hales in.iij parte ſume. Si
vero tria pdicta cōtingunt in neceſſitate eui-
tabili: ⁊ pſertim ab eo qui primo aliū ad of-
fenſionē pꝛouocat: tūc tenet᷑ ad reſtitutionē ſꝫ
gradū ⁊ qualitatē iniuriaꝝ. Pꝛo quo ſciendū
ꝙ primo quis infert pꝛoximo damnū vulne-
rando: ita tamen ꝙ vulnus ſit remediabile
⁊ tunc inferens remanet obligatus ad tria:
Primo quidē tenetur ad expēſas in medicos
quas ille in ſanatiōe ſuoꝝ vulnerū fecit: vt pꝫ
extra de iniur.⁊ dam.da.c.ſi rixaſti: ⁊ ſumit᷑
Exo.xxij. Si rixati fuerint homines ⁊ percuſ
ſerit alter pꝛoximū ſuū ⁊ ille moꝛtuus non fu
erit: ſed iacuerit in lecto: qui percuſſit operas
eius ſcꝫ amiſſas ſm glo. ⁊ impenſas in medi-
cos reſtituat. Secūdo tenetur ad illaq̄ vul-
neratus occaſione talis leſionis amiſit: puta
ſi homo deditus erat alicui laboꝛitio coꝛpo-
rali: vñ veriſimiliter credi pōt ꝙ inde fuiſſet
lucratus: ad talē ſatiſfactionē obligatus eſt
vt dicit glo.in c.pallegato. Tertio tenetur ad
placationē ipſius leſi ⁊ de iniuria data: cum
enī homini inter cetera bona honoꝛis ſit ma
ximū bonum: nō videtur ꝙ alicui inferri poſ-
ſit grauis iniuria per quā multū deijcit᷑ quin
illi obligetur ad talis honoꝛis reſtitutionem
⁊ hoc ad arbitriū bonoꝝ viroꝝ. ¶ Secundo
vero quis pꝛoximo damnū coꝛpoꝛis eū mu-
tilando: quod vtiqꝫ damnū irremediabile eſt
quia impedit ex toto actum humanū qui ho-
mini ſm membꝛū illud competit: ⁊ de hoc in
lege veteri lex talionis poſita fuit: ſicut ait do
minus Math.v. dictū eſt antiquis ſcꝫ Exo
di.xxj. vbi dicitur. Reddet animā pꝛo anima
oculū pꝛo oculo: dentem pꝛo dente: manum
pꝛo manu: pedē pꝛo pede: aduſtionē pꝛo adu
ſtione: vulnus pꝛo vulnere: liuoꝛē pꝛo liuoꝛe.
Et dominus. Ego aūt dico vobis: nō reſiſte-
re ꝓ eo ſcꝫ malū reddendo ex vindicta: cuius
doctrinā amplectēs mater eccleſia nō inueni
tur in hmōi aliquā reſtitutionē niſi pecuniariā
cōſtituiſſe. Unde ſm Sco.in.iiij.diſ.xv. talis
mutilans obligat᷑ mutilato ad quinqꝫ: pꝛeter
tūꝰ ſi eſt enoꝛmis mutilatio ex toto impedi-
ens actū q̄ cōpetit hoī ſm ptē amputatam vt
amputatio manus dextre. Pꝛimo tenet᷑ ad
expēſas expoſitas in curatiōe illius vt dictū
eſt de pꝛimo gradu. Scđo tenet᷑ ad ſatiſfacti
onē ipediti lucri ꝓ toto tpe futuro: q̊ mēbꝛo il
lo vſitaturus erat qđ abſciſſum ē: iudicio pꝛo
boꝝ viroꝛū: vñ ſm ciuilia iura tenet᷑ ad exti-
mationē operarū futuraꝝ ꝓ toto tpe vite trū-
cati: vt patꝫ inſti.de obli.q̄ ex q̄ſi delic.naſ.§.
hoīe.ff.de his q̄ eiecerūt vel effu.l.ſi. Tertio
ad ſatiſfactionē afflictiōis illius mutilati que
ſibi ꝑpetua eſt: cū viuere ſine oculis aut ſine
manu triſtabile ſit ⁊ oneroſum q̄pꝛopt᷑ ei te-
net᷑ ad aliqua alia ſupimpendenda ex q̄bus
poſſit onera ex triſticias ex tali leſione con-
ceptas cōſolabilius ſuſtinere. Ex vno tamē
reſpectu plus eſt ponderanda mutilatio pau
peris q̄ diuitis: ſi magis egebat abſciſa pte
ad victū neceſſariū acquirēdū: ex altero ꝟo
reſpectu alia ꝯditio in diuite pōderāda eſt:
ſcꝫ dignitas pſone. ſꝫ parū ē h̄ q̊ ad pꝛimū re-
ſpectū. Quarto tenet᷑ trūcatoꝛ ſi diues ē ale
re trūcatū ſi alimonijs eget. Quinto tenetur
truncatoꝛ etiā alere oēs q̊s trūcatus illo mē-
bro lucrās alere ſolebat: ſcꝫ vxoꝛē filios parē
tes ⁊ ſiles quos nunc pꝛopter abſciſum mē-
brum alere nō poteſt: ⁊ hec quidem de rigo-
re iuſticie. Tertio deniqꝫ quis pꝛoximo dam
num coꝛpis infert eum occidendo ꝓ quo dā
no in multis cōmunitatibus lex talionis eſt
poſita: vt ſcꝫ homicida occidatur ⁊ hoc rati-
onabiliter qꝛ hoc conſonat legi naturali: cō-
ſonat etiam legi date ꝑ Moyſen a domino:
⁊ confirmatū eſt in lege euangelica a chꝛiſto
dicente Math.xxvj: Omnes qui acceperint
gladium gladio peribunt. Veruntamē homi
cidium tripliciter fieri pōt: Pꝛimo a caſu de
quo dicit Tho.ſcđa ſcđe.q.lxv. ꝙ ſm phūm
caſus eſt cauſa agens pꝛeter intentionem: ⁊
ideo ſimpliciter loquendo caſualia non ſunt
intenta neqꝫ volūtaria: ⁊ quia oīe peccatuꝫ
eſt voluntarium ſm Augu. ideo caſualia in-
quātum hmōi nō ſunt peccata: ꝯtingit tamē
id eſſe volitum ⁊ intentum ꝑ accidēs qđ actu
⁊ ꝑ ſe non eſt volitum ⁊ intentū: ſm ꝙ cauſa
ꝑ accidens dicit᷑ remouēs pꝛohibens: q̄ enim
non remouet ea ex quibus ſequitur homici-
dium quod tamen remouere debuit: iudicat᷑
quodāmodo volūtarius homicida: quod cō
tingit dupliciter. Pꝛimo quando dat opam
rebus illicitis quas vitare debebat. Secun-
do quando non adhibet debitam ſollicitudi
nem. ⁊ vtroqꝫ modo committit homicidium
⁊ tenet᷑ ad reſtitutionem: mitius tamen cum
talibus agendum eſt argumentū habet᷑ Nu
meri.xxxv. vbi dicitur: ꝙ quicunqꝫ foꝛtuitu ⁊
abſqꝫ odio ꝓximum pcuſſerit ⁊ moꝛtuus fue
rit: in vna ciuitatum refugij ſaluari poterit
quandiu in illa ciuitate perſeuerauerit vſqꝫ
ad moꝛtē ſummi ſacerdotis: tūc em̄ ad ꝓpꝛia
redire potuit. Et ne talis occiſoꝛ ꝓpter viam
longiorem appꝛehenderetur a ꝓximis occiſi:
oꝛdinate fuerunt ꝑ ſucceſſum tempoꝛis.ix.ci
uitates refugij equaliter diſtātes: vt dicit ly-
ra Deut.xix. Preterea ſcđm iura rei licite
operam dans ⁊ debitam diligentiam adhi-
bens: ſi ex hoc caſualiter ſequat᷑ homicidium
non incurrit homicidij reatum argumentū
Deut.xix. vbi exemplificatur de eo qui cum
ꝓximo exijt in ſyluam ad cedendum ligna: et
ferrum exiens de manubꝛio pcuſſit ꝓximum
⁊ interfecit: talis interfectoꝛ non reputatur
homicida nec eſt reus moꝛtis.l.diſt.ca.ſepe
contingit. De opere autē illicito ⁊ de diligen
tia non adhibita vide ſupius in pcepto. non
occides. Scđo pōt fieri homicidiū ex defenſi
one ꝓpꝛia: quā ſi ſolū intēdebat ⁊ h̄ cū mode
ramie inculpate tutele: ⁊ qꝛ talis defenſio li-
cita ē: qꝛ ſm iura vim vi repellere licet: idō nō
iudicat᷑ reꝰ homicidij. Nec eī vt dicit Tho.
vbi.s. eſt neceſſariū ad ſalutē vt hō actū mo
derate tutele pretermittat ad euitandā alteriꝰ
occiſionē: qꝛ plus ꝓuidere tenet᷑ homo vite
ſue q̄ aliene: nihilominus tñ cū hoīem occi-
dere non liceat n ſi publica auctē pꝛopter bo-
num cōmune. ideo illicitū ē ꝙ homo hoīem
occidere intēdat vt ſeipſum defendat: niſi ei
q̄ publicam habet auctem q̄ intēdēs occide-
re hoīem ad ſui defenſionem refert h̄ ad pub
licum bonū q̄uis etiā tales peccent ſi ꝓpꝛia
libidine moueant᷑. ꝙ ſi ad defenſionem ꝓpꝛiā
vtatur maioꝛi violētia q̄ opoꝛteat illicitum
erit: ⁊ ſi occiderit reus erit: et tamen minus
reus eſt defendens q̄ inuadens. minuſqꝫ ad
reſtitutionem obligatꝰ. Tertio pōt fieri ho-
micidium ex inuaſione alterius. ⁊ hoc homi-
cidium ꝓpꝛie dicit᷑ voluntarium in lege ꝓhi
bitum ⁊ acriter puniēdum: vñ dicit Sco.in
iiij.di.xv. ꝙ ſi de homicidis alicubi non eſſet
ſtatuta lex talionis: tunc pꝛo ſatiſfactione nul
lus ſibi moꝛtem inferre debet: quia nullus de
bet eſſe homicida ſui ſine pꝛecepto dei: expe
dit tñ ſibi vt exponat vitā ſuā in iuſta cauſa

vtpote contra inimicos eccl'ie: ſcȝ hereticos
vel alios infideles: ordinādo laborē ⁊ ꝑicu-
lū ſuū in ſatiſfactionē illi⁹ quē occidit: vt ſic
cui nō p̄t in corꝑalibꝫ bonis ſatiſfaciat i ſpūa-
libus ꝙ ſi nec tātā reſtitutionē facere velit ħ
pōt oīno a reſtitutiōe eē īmunis: ſicut ꝗdam
fatui putāt leuiter abſoluētes homicidas nec
oñdentes eis reſtitutionē eē neceſſariā ꝗſi fa-
cili⁹ trāſire poſſit homicida ꝗ̄ vt ita dicā ca-
nicida vel bouicida ꝗ ſine reſtitutiōe nō ab-
ſoluent̄. Si ḡ p̄dictus caſus non occurrerit
aut illū acceptare noluerit: dȝ ſ̄m Sco. ⁊ Ge-
ral. ordinare totā vitā ſuā in oratiōe et pnīa
ad illi⁹ vtilitatē quē occidit: vt ſic facere va-
leat ſpūalē reſtitutionē equalentē vite quā
abſtulit: ſic eē pōt equalētia in talibꝫ. ¶ Ter-
tio ꝗꝫ ſ̄m Sco. ⁊ Geral. Si interfectus ali-
ꝗs ſuſtentabat vt filios parētes aut alios ꝑ
ꝑinꝗs aut paupes tenet̄ īterfector ad tantam
reſtitutionē quātā illis abſtulit ꝑ interfectio-
nem occiſi. Ratio horum oīm eſt: qꝛ damnū
paſſo faciēda eſt reſtitutio: ⁊ generaliter vbi-
cunqꝫ non poteſt fieri reſtitutio neqꝫ in dam-
nū neqꝫ in equalēti: reſtitui pōt ꝑ recompen-
ſationē fiendam arbitrio boni viri: ſ̄m Rich.
Tho. ⁊ Hugo. ¶ Deniqꝫ ꝗri pōt quid de
dñis terrarum qui mutilāt vel excecāt homi-
nes propter lepores ceruos cuniculos ⁊ hu-
iuſmodi ꝗ capiunt cōtra eorum voluntatem.
Rñdet Aſten. in ſumma. lib. v. ti. xxx. ꝙ gra-
uiter peccant nec ſunt excuſandi a mortali ſi
faciunt libidine vindicte vel amore talium
aīalium aut libidine venādi aīalia ꝗ nullius
hoīs ſunt: aut ſi ꝓpter vnicum actū h̄ faciunt
cum nō debeāt ita ſeuere ꝓcedere niſi ꝯ con-
ſuetos ad talia: ⁊ ſi eo intuitu aliquem occide-
rent homicidij crimen incurrerent. Secūdo
p̄ncipaliter pōt inferri ꝓ primo damnū corpo-
rale. ſ. ipſo corpore abutendo in adulterijs ⁊
ſtupris in ꝗbꝫ latet multiplex iniuria. Nam
ſ̄m Tho. ſcđa ſcđe. q. cliiij. Stuprum impor-
tat illicitā virginum deflorationem ſub cura
parentum exiſtentiū ꝗ lȝ cōſentire videat̄ tñ
non modicam iniuriā patit̄ ex h̄ ꝙ nulla pa-
ctione coniugali ꝓcedente a legitimo matri-
monio conſequendo ꝓpedit̄. Scđo ad maxi-
mam diffamiam deducit̄. Tertio in via me-
retricādi ponit̄: a qua ne ſignaculum virgi-
nitatis amitteret trahebatur: ⁊ ſic execrabi-
liter dānificat̄. Similiter fit iniuria pr̄i qui
de eius cuſtodia ſollicitudinem geſſit: vnde
multi parētes poti⁹ eligerēt amiſſionem nō
modicam ſubſtātie ꝗ̄ talem cōfuſionē filie.
Hinc ꝯſulit Eccī. xlij. ſuꝑ filiā luxurioſā con-
firma cuſtodiā: ne qñ faciat te ī opprobriū ve-
nire inimicꝭ. De hac materia vide plenī⁹ ſu-
peri⁹ in primo ſ̄mōe de p̄cepto: Nō mechabe-
ris: quō ſcȝ corruptor obligat̄ ad reſtitutionē.
Sil'r in adulterio multiplex reſultat iniuria.
Primo nāqꝫ fit in maximū opprobriū viri: ꝗ
poti⁹ ſuſtineret ſe exheredari. Scđo ē in op-
probriū parētū ⁊ amicorꝫ ſuorꝫ. Tertio eſt in
maximū opprobriū ipſius mulierꝭ. Quarto ē
ꝯ bonū ꝓlis vtriuſqꝫ ſcȝ. adulteri ⁊ adultere
⁊ ſic tantā iniuriā accumulat vndiqꝫ ꝙ vix
facere poſſet recōpēſationē reſtitutiōis digne
qꝛ teſtante Eccī. c. xxvj. Nō eſt digna ponde-
ratio continētis anime. Sed qꝛ de hac ma-
teria multa ꝓſequenda reſtant in eo loco vbi
aget̄ de raptoribus: ideo ꝓnunc grā breuita-
tis ſupſedeo. Ad laudem dei.

¶ Cauſā dāni rex dans alteri. qñ tenetur ad reſtitutionē ⁊ qñ nō. ex lata culpa leui leuiſſima: caſu fortuito ⁊ ex mora. Ser. v

On furtum facies. Exo. xx.

n Uiſis de diuerſis dānificatiōibꝫ ꝗ
reſpiciūt ꝑſonā videdū ē d̄ his ꝗ re-
ſpiciūt terrenā ſubſtātiā. ¶ Pro ꝗ ſciēdum ꝙ
dānificātes h̄ ꝓprie dicūt̄ alteri dānū inferen-
tes lȝ ſibi nihil auferētes. Qđ ꝗdē p̄ncipalit̄
fit dupliciter. Primo dānū actualiter inferēdo ꝑ
ſe vel familiā aut ſuos. in eo ꝙ actualiter alt̄
poſſidebat. Scđo in eo ꝙ alter ṽtualiter vl'
potētialiter poſſidebat. Quātū igit̄ ad pri-
mū ꝗri pōt vtrū illa regula iurꝭ ſꝑ eſt vera.
Qui occaſionē vl' cauſam dāni dat: dānum
dediſſe videtur. qꝛ ſi ſ. c: tūc ſemꝑ hmōi obli-
garetur ad reſtitutionē. Qđ videt̄ ſatis gra-
ue: cum valde multꝭ modis occaſio dāni p̄t
dari p̄ſertim i damno ꝑ caſū. Ad h̄ dicendū
ꝙ ſi ꝗs in damno ꝑ caſū fortuitū oēm diligē-
tiam adhibuit ad precauendum: ita ꝙ nihil
omiſit de contingentibꝫ: tunc nō tenet̄ ad re-
ſtitutionem: vt. ff. ad. l. acquil. l. qui occidit. §.
in hac: ⁊ . l. ꝗ foueas: ⁊ extra de iniur. ⁊ dam.
dato. c. ſi. vbi dr̄: Sane lȝ ꝗ occaſionē dāni
dat damnū videt̄ dediſſe, ſec⁹ ē tñ i illo dicē-
dū ꝗ vt non occideret de ꝯtīgētibꝫ nihil omi-
ſit. Exempli grā. Si putator arborꝭ ante ca-
ſum tempeſtiue clamat: ita ꝙ tranſiens ſi-
bi poſſit p̄cauere periculū: tūc nō tenet̄ licꝫ al-
ter opprimat̄: verūtñ in aliꝗbꝫ caſibꝫ dans dā-
ni cāam etiā ꝑter voluntatē tenet̄ ad reſtitutio-
nē. Primo tenet̄ de culpa ꝗ. ſ. culpa qñqꝫ p̄ce-
dit caſuȝ: vt cū ꝗs fodit ciſternā in via cōmu-
ni vel loco publico: vel aperit: ⁊ ſic apertā di-
miſit: ac bos in ea cecidit: ⁊ tūc tenet̄ ad reſti-
tutionē: vt extra de iniur. ⁊ dam. da. c. ij. ſecus
aūt ſi fodit in loco ſecreto: vt dić gl. ⁊ idē eſt d̄
puero poſito in lecto ⁊ oppreſſo qꝛ tūc oppri-
mens ⁊ ponēs reus eſt. Eſt etiā culpa cū ꝗs
aſcendit equū quē ꝓpter ſuā impotentiā vel
imperitiā retinere vl' regere nō valet: ⁊ ideo
tenet̄ ſi quēpiā equus ledat: qđ verū eſt ſi vt
dicit̄ extra de homici. c. ſignificaſti: aſcenſor ſci-
ebat equi vitiū ⁊ equū bucca. i. ore durū: ⁊ ſic
ſciret ſe nō ſufficere ad eius retentionē qꝛ tūc
eſt in culpa: ⁊ idē eſt ſi cognouit ſuā īperitiā:
ſecus tñ ſi aſcenſor eius ī culpa nō erat: vtpo-
te qꝛ equus talē duritiā ⁊ impetū nunꝗ̄ oſtē-
debat: vel aſcenſor illā duritiā penitus ignora-
bat: vnde caſum de puero ſic oppreſſo: extra
de homi. c. dilectus filius. Preterea cū regula
iur̄. ſit li. vj. nō eſt ſine culpa ꝗ rei ꝗ̄ ad eū nō ꝑ-
tinet ſe īmiſcet: ideo ꝓut etiā glo. ponit in exē-
plo: clericus iaciens lapidē aut ſecus viā ſa-
gittans: tenet̄ de dāno dato: vt li. di. c. clerico
⁊ in monacho chirurgico: vt ptȝ extra de ho-
mi. c. tua: ⁊ ſil'e iudiciū eſt in opere illicito ꝙ te-
net̄ de culpa. Qñqꝫ vero caſuȝ cōcomitatur
vt ſi medicus vel chirurgicus ſecuerit impe-
rite aliquem. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. fi.
Qñqꝫ vero culpa ſequit̄ factū vt in medico
vel chirurgico qñ bene ſecuit vlcus ſ̄ poſtea
circa curā negligens fuit: ⁊ hec tria probant̄
extra de eta. ⁊ qua. or. c. ad aures: ⁊ de homic.
c. tua nos. Qñqꝫ tñ de culpa non agit̄: qꝛ cul-
pa vnius cū culpa alterius cōpenſatur: hinc
imputat̄ illi qui ſe tōderi patit̄ in loco ꝑiculo-
ſo vbi de cōſuetudine cū pila ludebat̄: vnde
nō tenetur tonſor ⁊ forte nec ꝑcuſſor: niſi data
oꝑa illū percuſſerit qui radebat̄: veruntñ qñ
ex vna parte dolus cōmittit̄ ⁊ ex altera parte
culpa dep̄hendit̄: tunc dolus culpe ꝓponde-
rat. Secūdo tenet̄ hō de culpabili negligen-
tia. puta ſi dānū dedit ex eo ꝙ ignē non cohi-
buit: ne ad domū aliorꝫ vagaretur: tūc enī ſ̄m
Inno. extra de homici. in. c. ſicut dignū: tenet̄
ad reſtitutionē: vt. ff. ad. l. acquil. l. ſi ſeruus ſer-
uum. §. ſi arbuſtū: tunc in foro penitentiali nō
videtur: ꝙ ad emendā damni teneat̄: ſed tñ
eſt illi iniungenda penitentia de negligentia
non de damno ſatiſfaciendo: ar. xv. q. j. inebri-
auerunt: lex enī ciuilis ꝗ intendit circa ꝯſer-
uationē patrimoniorꝫ: cōſtituit ꝙ etiā ad reſti-
tutionē damni talis obligaret̄: credendū ta-
men eſt ꝙ ſi talis aliquo modo per ignē inten-
deret dare damnū: ꝙ etiā tunc in foro pnīe vl'
cōſcientie damnaret̄ ad reſtitutionē: ⁊ idem
dico ſi etiam non intenderet ſed in eo lata cul-
pa erat vt ignem ꝓijciendo in domū plenā
ſtipula: multomagis tenetur iudex vel officia-
lis negligens: quia ſ̄m Joh. de platea. C. de
canone largitionaliū titulorꝫ: li. x. in lege: prece-
pit: negligens punire criminoſos eadem pe-
na puniri debet: qꝛ iudex qui repertū non vin-
dicat facinus tegere vt conſcius criminnoſa
feſtinat: imo debet eſſe ſollicitus ⁊ velle certi-
orari an officiales ſibi ſubditi bene vel male
gerāt officiū: ⁊ ſi male tūc melius ꝓuidere de-
bet: alias de negligentia punit̄: vt. ff. de offi.
conſul. ⁊ lega. in. l. obſeruare. §. proficiſci: ⁊ in.
l. j. C. ad. l. iuliā repertū. Tertio tenet̄ homo
de imperitia ⁊ ignorantia: nā ignorātia plerūꝗ̄
aſſcribitur culpe. p̄ſertim in his ꝗ quis ſci-
re tenet̄ ſ̄m exigentiā accepti officij vel artifi-
cij: alioquin nimis p̄ſumptuoſum eſt ſe talibꝫ
immiſcere. Qđ aūt aſſcribitur culpe: patet in-
ſti. de ob li. que ex quaſi deli. naſ. in prin. ⁊ hoc
primo in iudice: qui ſi tulerit impudentia ſua
ſentententiā iniquā: ſ̄m monaldū tenet̄ in ſoli-
dum. C. de pena iudi. que male iudicat l. vlti.
Secundo in notario. Tertio in aduocatis.
Quarto in medicis. Quinto in artificibus d̄
quibus oīnibus videbitur infra in locis ſuis.
¶ Quarto quis maxime tenet̄ de dolo ex in-
duſtria qꝛ illud eſt ſimpliciter voluntarium
nec recipit aliquā excuſationē. Quinto tenet̄
etiā quis de mora: nā ſi qui ſunt in mora tra-
dendi res quas dare tenent̄: tūc ſi pereūt ſunt
ad reſtitutionē obligati: vt in reg. iur̄. li. vj. v-
bi dicit̄ mora ſua cuilibet eſt nociua: ꝯcordat
ff. de reg. iur̄. l. in cōdemnatione. §. vnicuiqꝫ:
vnde in dicto. c. mora: glo. ponit exemplū: de
eo qui eſt in mora ſoluendi decimas quia ſuo
ꝑiculo pereunt etiā ſi caſu fortuito pereant: ⁊
idem eſt de cōmodatario vel depoſitario: qui
fuit in mora reddendi rem ſibi cōmodatā vl'
depoſitam: ⁊ idem eſt de fure qui ſemper eſt
in mora. Circa regulam hanc tñ notandum
eſt ſ̄m glo. in dicto. c. mora: ꝙ ad hoc ꝙ aliꝗs
dicatur moroſus: requiritur ꝙ ſciat ſe debe-
re ⁊ ſcire debeat: ⁊ ꝙ interpellatus fuerit a iu-
re vel ab homie: ⁊ ꝙ habuerit poſſibilitatem

dandi:vt.ff.de re.cre.quem te.⁊ tunc tenetur moroſus de caſu fortuito etiam ſi eodē modo fuiſſet res apud dominū peritura ſm Accurſiū; qꝛ fortaſſis dñs rei vendidiſſet ⁊ apud alium periſſet:⁊ hoc tenet Bern. Dicit etiam notanter mora ſua:qꝛ ſi ſe paratū exhibuit ad reddendū ſed alter recipere noluit:tūc excuſatur de mora. Vñ generaliter ſi debitor primo fuit in mora ſoluendi ⁊ poſtea creditor in mora recipiendi vel ecōuerſo: tunc vltima mora nocet:vt.ff.đ vſur.l.debitor. ¶ Ad maiorē tñ euidentiā ſciendū:ꝙ ſm doctores dolus eſt inſidioſa machinatio:vt ſi cōmodatarius ſurripi ſibi facit cōmodatū. Lata culpa eſt nō intelligere vel ſcire qđ oēs intelligūt vel ſciunt vt ſi cōmodatarius dimiſerit rem cōmodatā in platea ⁊ ablata fuit:⁊ ipſe dicat ꝙ nō credebat ꝙ acciperet̃. Leuis culpa eſt negligētia: vt ſi cōmodatarius poſuit rem cōmodatā in camera ſua ⁊ oſtio apto relicto receſſit. Leuiſſima culpa eſt q̄ pōt aliquo mō preuideri:vt ſi cōmodatarius rem in archa repoſuit ſed non firmauit:ꝙ ſi feciſſet fur nō ſurripuiſſet. Caſus fortuitus eſt qui nullo mō ꝓuideri potuit vel reſiſti:ſicut incendiū ruina naufragiū ⁊ ſimilia ¶ Quibus p̄miſſis queri pōt ad quid mutuo cōtrahentes teneant̃. Ad hoc rñdet Joh.de platea:inſti.q.mo.re.ꝯ.obli.§.j.ꝙ ſi ꝯtractus celebrat̃ grā dantis tantū:vt cōtingit in depoſito: tūc recipiens ſolū tenetur de dolo ⁊ lata culpa qñq3 tamen tenet̃ depoſitarius etiā de caſu fortuito:vt no.inſti.e.ti. Vñ quinq3 ſunt ſm Jo.de platea q̄ faciūt depoſitariū ad reſtitutionē teneri:ſc3 cōuentio.i.pactū:dolus:culpa:mora:⁊ oblatio:vt no.ff.depoſiti.li.j.§. ſepe. Si vero cōtractus celebrat̃ gratia recipientis tantū:vt in cōmodato: tunc tenet̃ de dolo ⁊ omni culpa ſc3 lata leui leuiſſima:veruntñ vt notat glo.in dicto.§.j.inſti. quibus mo.re.cōtra obli.qñq3 tenetur cōmodatarius tantū de dolo ⁊ lata culpa:puta ſi quis cōmodauit vxori alterius vt ornatior ad eā duceret̃: vt.ff.cōmodati.l.ſi vt certo.§.nūc videndū: ⁊ .§.interdū. Quandoq3 vero etiā de culpa leui:vt ſi cōmodo tibi cyphum vt comites amice inuitent̃ ad cenā.ff.cōmodati.l. in rebus.§. hoc ita. Qñq3 vero de leuiſſima ⁊ hoc in cōmuni vſu cōmodandi. Qñq3 etiam de caſu vt ſi culpa p̄ceſſit.i.culpa ſua accidit:hec glo. Unde licz quis re ſua male vti poſſet:cu3 in ea ſit moderator ⁊ arbiter: in depoſito tamen determinatū eſt ꝙ debet adhiberi diligentiſſima cuſtodia que culpam leuiſſimā excludat: ⁊ ideo maior diligentia adhibenda eſt in alienis q̄3 in ſuis:quia in ſuis culpa culpanda eſt in alienis punienda: vnde nec furtum inter caſus fortuitos computat̃ quia reſiſti potuit ⁊ p̄caueri:⁊ ideo non excuſat cōmodatarium vt inſti.qui.mo.re. ꝯtra obli.§.fi. niſi fiat a perſona domeſtica:de qua non ſuſpicabat̃: vt notat Cynus.C.depoſiti. li.j. ff.de fur.l.eum q̄. .§.idem ſcripſit. Similiter incendiū non computat̃ cōmodatorio inter caſus fortuitos ſi incipit a domo ſua quia ſine culpa inhabitantium non oritur incendiū.ff.de offi.prefe.vigilum.l.nam ſalutem niſi forte fulgure choruſcante cauſaretur incendium. Si proinde fit contractus gratia vtriuſq3: vt in locatione ⁊ conductione:tunc tenet̃ de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui:vt.ff.cōmodati:in.l.ſi vt certo.§.ij. Sume exemplum in creditore pignoris qui tenet̃ de dolo ⁊ culpa lata ⁊ leui: quia contractus celebratur gratia vtriuſq3: vt dicit textus inſti.qui.mo.re.contra.obli.in.§.fi. ⁊ ideo nō tenetur de leuiſſima culpa:nec de caſu fortuito niſi fuerit in culpa. Si deniq3 in cōtractu trāſfertur dominiū vt eſt in mutuo:tunc recipiens tenetur de dolo ⁊ culpa lata leui leuiſſima ac etiam de caſu fortuito:vt inſti.qui.mo.re.contra.obli.§.j. ¶ Ceterum ſi quis heres vendit rem depoſitam vel cōmodatam quā tamen ignorabat depoſitā vel cōmodatam ſm glo. in.c.cum quis:de regu.iur̃.li.vj.talis excuſat̃: quia cum in ius ſuccedit alterius:iuſtam ignorantie cauſam cenſetur habere:⁊ ideo non tenetur ad reſtitutionem rei ſed ad extimationem eius:vt.ff.eo.l.j.in fi.⁊.l.ij. Porro ſi quis rem cōmodatam ad certum vſum ſuu3:vertit ad alium vſum vel vtitur vltra cōceſſum:aut etiā alteri cōmodat:furtū cōmittit:niſi credat dominū permiſſurū ⁊ erat iuſta cauſa credendi:ꝙ ſi per alterū amittitur tunc vltra concedens ad reſtitutionē indiſtincte tenetur qualitercūq3 res fuerit perdita vel deteriorata. Similiter depoſitarius vtens re depoſita furtu3 cōmittit:ſi ne vtatur illi prohibitu fuit:alias ſecus ſi dominū permiſſurum putauit: ꝙ ſi res deterior redditur reddita non videtur. ¶ Dehinc queri poteſt quid de his qui dāt damnū alijs cum ſuis animalibus. Ad hoc dicendū ꝙ duplex eſt actio qua tenet̃ dominus animalis damnū dantis:prima dicit̃ lex aquilia:de qua habet̃ inſti. de.l. aquilia: ⁊.ff.eo.ti.⁊ hac lege tenetur dominus animalis damnū dātis qñ culpa ſua aut negligētia animalis damnū dedit.puta ſi dño inſtigāte equū ipſe dolore cōcitatus recalcitrauit vel damnū dedit: aut ſi q̄drupes oneratus plus iuſto damnū dedit:vel ſi aīal ſuū in ſegetē alteriꝰ miſit:vel ſi ſciebat bouē ſuū cornupetā ab heri ⁊ nudiuſtertius:aut ſcit aīal ſuū ferā beſtiā vt cane3 ⁊ ſiles. Ar.extra de iniur̃.⁊ dam.da.c.ſi bos. c.ſi leſerit.c.ſi culpa tua.vñ generalit̃ nō de3 aliqs tenere verrē:aprū:canē:vrſū:leonē:pantherā vel aliud aīal qđcūq3 qđ nocere poſſit ſm Hoſt.in.de paupie.§.qñ vir.⁊ notādū.⁊ hec colligūt̃ ex glo.⁊ dictis doctor̃:in.c.fi.extra de iniur̃.⁊ dam.da. Qđ ſi beſtia fuerit fera vl' a domino ſuo ꝓuocata tūc dādo illud animal ꝓ noxa non liberatur dominꝰ eius: ſed tenet̃ ad totius damni eſtimationem.qꝛ hmōi animalia nō debēt teneri ſine magna diligentia ⁊ cuſtodia:nec etiam in publico debent poni vbi ſcilicet eſt publicum iter:alias em dñs tenet̃ in duplum:vt inſtit̃.ſi quadrupes.§.interdicimus.⁊.§.fi. Et ſm Johā.de pla.cōdemnantur in expenſis curationis et operarum amiſſarū ⁊ amittendarū:in quātū iudici equum videbitur. Alia vero ē actio q̄ vocat̃ de paupie:de qua habetur.ff.ſi q̄dru. pau.fe.dicatur.⁊ hac.l.tenet̃ dñs aīalis damnum dantis:quando ſc3 quadrupes ſine culpa dñi damnum dedit:puta quādo dānum dedit ꝯtra naturam ⁊ cōſuetudinē ſui generis:l3 ſua conſuetudo talis ſit conuicta forte ꝑ irritationem alterius:puta ſi ſit equus calcitrans contra cōſuetudinem ſuam aut bos cornupeta:⁊ tunc liberatur dñs dās animal damnificans ꝓ noxa l3 damnu3 excedat quadrupedis eſtimationem. Et ex his cōcludi poſſunt īfinita ꝑticularia damna:quomodo ſcl3 quis ad eorum reſtitutionem obligatur: quia ſi ex naturali ferocitate beſtie vel ex praua conſuetudine nota domino ſuo vel ex aliqua prouocatione aut inductiōe ex pte dñi poſſidentis damnum infertur:tunc tenet̃.l. aquilia. Si autem caſu repentino vel culpa damnū paſſi ſūt tūc tenet̃.l.que vocatur de pauperie ¶ Deniq3 queri poteſt de incēdiario qui dedit occaſionem efficacē incēdij quo leſit domum vel agrum alterius vtrum teneat̃ ad reſtitutione3. Ad hoc rñdet Ronaldus ꝙ tenet̃ ad totum damnū:⁊ ſi voluntarie ignem appoſuit ⁊ debitam diligentiam nō adhibuit tenet̃ in quadruplum:⁊ ſm legem qui dolo ⁊ malicia ignē appoſuit:igne cremandus eſt aut capite puniendus:vt.ff de incendio. Pro quo ſciendum ꝙ ille ꝓprie dr̃ incēdiarius ſm Raymūdū:q̄ auctē ꝓpria incendit ciuitatem villam manſum ſegetem vel aliam rem alienam malo ſtudio ſiue pro odio ſiue pro vindicta actu iuſſu conſilio vel auxilio:⁊ talis ē excōicādus nec abſoluēdus niſi ſatiſfecerit:⁊ ſi mortuus fuerit carere de3 eccl'iaſtica ſepultura:eiꝰ pnīa erit vt in hieroſolymis aut in hiſpania in ſeruitio dei ꝑ annum integrū ꝑmaneat. Si ꝟo epus h laxauerit damnū reſtituat ⁊ ꝑ annū ab officio epali abſtineat.hec habent̃ xxiij.q.vlt̃.c.peſſima3. Si tñ haberet loci ꝯſuetudo ꝙ incēdiarij locor̃ ſecularium etiam eēnt excōicati ipo iure ſententianda eſt:qꝛ cōſuetudo eſt optima int̃pres legū extra de ꝯſue.c.cū dilectus.ſecus ſi cōſuetudo nō appareat.vnde ſm Guil.tales habēt̃ excōicati in theuthonia rōe ꝯſuetudinis quā papa ſcit ⁊ tolerat:l3 ſm rei veritatē ſola cōſuetudo abſq3 ſnīa vel ꝯſtitutiōe nō excōicat:qđ ſi faceret iuſſu eius q̄ h3 poteſtatē indicendi bellū ⁊ iuſtam cauſam p̄tenderet: non iudicaretur incendiarius. Et dicit̃ notāter malo ſtudio:quia ſi quis caſu vel negligentia hoc faceret non iudicaretur incēdiarius. Etiam dicitur alienam: qꝛ ſi propriam domū vel ſegetem incenderet:l3 abutēdo re ſua peccaret:tñ non teneretur pena incendiarij niſi dolo malo hoc faceret:ſcil3 vt ſimul aliena bona incenderet ſcđm Ray.⁊ alios. Predicti vero incendiarij poſtq̄3 fuerint excommunicati ⁊ ꝑ eccl'iā3 denūciati:nihilominus abſolui poſſunt a ſuis epiſcopis.niſi pape fuerint reſeruati. Porro incēdiarij eccl'iar̃ ⁊ locorum religioſorū vel eor̃ qui ſūt in ſpacio priuilegiato: ſunt ipſo iure excōicati:vt extra de ſen.excō.in.c.tua.nos.⁊.ca.ꝯqueſtis qđ etiā intelligūt ver̃ ſi eccl'ie nō ſunt ꝯſecrate ſm Hoſti. Jo.an.⁊ Hein.boyc.extra đ cōſe.eccl'i.vel al.c.vl.⁊ ibi etiam dicūt ꝙ eode3 ꝑuilegio gaudet eccl'ia non conſecrata:grauius tñ peccat qui cōſecratā violat ſicut ex q̄litate pſone maior iniuria extimatur:eodem ti.cum illorum:ſm eos. Poſtq̄3 vero ſunt denunciati excommunicati in eccl'ia ſolū ꝑ papam ſunt abſoluendi.vt in dicto.c.tua nos. ⁊ cōqueſti.niſi in mortis articulo .⁊ dicit Jo.an.eo.ti.c.tua nos:ꝙ legati pape non poſſunt abſoluere tales:extra de offi.le.c.ꝙ tranſlationem.⁊ in glo.vbi recitat ea que non poteſt facere legatus. Ad laudem dei.

¶ De reſtitutiõe danni illati in edifi
cãdo plãtãdo ſeminãdo: ⁊ de rei vir
tualiter poſſeſſe damno reſtituẽdo.
Sermo vi

Non furtum facies Exo. xx.
Proſequẽdo de dãnificatiõe rerũ q̃ actualiť inferť in his q̃ actualiť aliť
poſſidebat ¶ Queri põt ſi de domo aliquid
appẽſum deiectũ vel effuſũ fuerit qđ alteri
nocuit. vtrũ teneať iiurato ad reſtitutionem.
Ad h̃ rñdet Specu. ti. de iniurijs. §. ſeqť: ꝓ:
q̃d ſi de domo: ꝙ talis teneť ad dãnũ ⁊ alle-
gat diuerſa iura: ⁊ h̃ ẽ verũ ſiue dãnificauerit
in pſona vľ rebꝫ: nec ſolũ teneť ſi dãnũ intulit
in ꝓpria pſona ſʒ etiã ſi factũ ſit a ſua familia:
vt vxore filijs ſuis ancillis: vt inſti. p q̃s pſo.
no. acq. ob. in. pñ. vbi đ hac materia plenius
tractať: ⁊ dicĩ ꝙ ſi dãnũ datũ ẽ ĩ pſona trãſeũ
tis appẽdẽs vľ effũdens: teneť ad ĩpẽſas in
curatiõe factas ⁊ ad ſalaria medicorũ ⁊ ad
opas q̃bꝫ leſus caruit ⁊ cariturꝰ ẽ: qđ ſãe itel
ligendũ ẽ niſi factũ eẽt tpe nocturno qñ rõna
biliť credi poterat nullũ pterire. ¶ Scđo q̃
ri põt q̃d de his q̃ edificãt in ſolo ꝓprio tñ cũ
dãno vicini: puta q̃ꝛ pcidit venas putei vici-
ni: q̃ trãſeũt p domũ edificãtiſ: vľ altius tollit
edificiũ ⁊ obfuſcat luminibꝫ domum vicini.
Ad h̃ rñdet glo. i. reg. iur. li. vj. Locupletari
nõ dꝫ aliq̃s cũ alteriꝰ iniuria vľ iactura Quid
cũ facio aliq̃d in fũdo meo ex q̃ alij noceo in
ſuo: vt puta immitto trabẽ in alienũ pietẽ vľ fa
cio feneſtrã in alienũ pietẽ: h̃ nullo mõ lʒ. ſʒ
ad reſtitutionem cõpellor: ⁊ allegat diuerſa
iura. Si ꝟo nõ immitto nec opꝰ facio ĩ alie
no: ſʒ tñ in meo: tunc ſi dolo h̃ facio vt alteri
noceam phibeor: ⁊ ad reſtitutionem obligor:
ſin aũt ꝑ eo ſolum ꝓpoſito vt mihi pſit lʒ p il-
lud alteri noceo: tunc non phibeor. vt. ff. de
aq̃ plu. ar. l. j. §. deniq̃ʒ: nam edificiũ vſq̃ʒ ad
celum eleuare põt. C. de. ſerui. l. altiꝰ: vbi đr:
altiꝰ q̃dem tollere edificia ſi domꝰ ſuitutem
non debeat dñs eiꝰ minime phibetur: ꝯcor:
glo. in. c. cũ eccľia. vulterana: extra de electiõ
ne. in. ꝟ. iniuriarũ: ⁊ de auctẽ ⁊ vſu palli: in. c.
niſi ſpecialis: q̃ dicit ꝙ q̃s põt ſibiipĩ cõſulere
⁊ vti iure ſuo cum alteriꝰ damno: verũtamẽ
qñ quis ſibi non prodeſt ⁊ alteri nocet non đ
bet tunc audiri. ff. de. rei. vẽdi. l. ĩ fũdo. ¶ Ter
tio q̃ri põt ſi quis edificat ĩ alieno ſolo đ ſua
materia: an dñs ſoli teneatur ad reſtitutionẽ
edificij: vel ſi edificat in ꝓprio ſolo de aliena
materia an teneať ad reſtitutionem materie
Ad h̃ rñdet Jo. de platea: inſti. de rerũ diui-
ſione. §. cum in ſuo. p textũ ⁊ glo. ibi ꝙ ĩ pmo
caſu domꝰ ⁊ edificium efficiť eiꝰ cuiꝰ ẽ ſolũ:
ſʒ dñium materie pdidit edificãs. iđ dirupto
edificio nõ pt ſibi materiã vẽdicare: ſʒ ſi edifi
cãs ẽ in poſſeſſiõe edificij: ⁊ dñs ſoli petit ſo-
lũ vľ ſolũ ⁊ edificiũ: tũc ſi edificãs fuit conti
nue malefidei nullã hʒ exceptionẽ nec reme-
diũ ad aliq̃d ſibi retinẽdũ: q̃ꝛ ẽ in culpa ſciẽt
edificãdo in alieno ſolo. Si ꝟo fuit continue
bonefidei: ſibi ꝯſuliť ope retẽtiõis p exceptio
nẽ doli: vt nõ teneať reſtituere edificium niſi
dñs ſoluat pciũ materie: ⁊ mercedẽ artificũ
Si deniq̃ʒ fuit a pncipio bonefidei ſʒ tpe edi
ficij malefidei: tunc eligiť q̃dã media via: vt
dicit glo. inſtiť: de rerũ diuiſi. §. ex diuerſo: ſcʒ
ꝙ poſſet edificiũ tollere ſine diſpendio do-
mini ſoli. vt. l. Julianus ſcribit. §. ſi in alienã.
ff. de rei ven. In ſcđo vero caſu ſimiliter do-
mus ⁊ edificium efficiť eiꝰ cuiꝰ ẽ ſolũ q̃ꝛ edi
ficium cedit ſolo: non tñ efficiť dñs materie
ſcʒ tignorum ꝑ remanet dñs q̃ pus erat: q̃ tñ
non põt vendicare ſibi materiam in edificio
poſitam: etiã ſi edificãs vellet tignũ ad ſe pti
nentem eximere ⁊ ſibi reſtituere: ⁊ hoc ideo
ne edificium deformetur ruina: vt dicto. §.
cum in ſuo: ſed edificans teneť ei ad extima-
tionem tigni: vt. ff. de tig. iniũct. l. j. Si tamẽ
hoc fecit ſcienter ⁊ mala fide: tenetur furti: ñ
tamen tenetur eximere ſed extimationem p-
ſtare quantum dñs tigni iurauerit ⁊ ſumiť
hic tignum pro omni materia ex qua fit edi-
ficium. ¶ Quarto queri poteſt ſi quis plãtat
plantam ſuam in alieno ſolo vel alienam in
proprio ſolo qualiter fiet reſtitutio. Ad hoc
reſpondet Joha. de platea: inſtiť. de re. diui.
: §. cum in ſuo: ꝙ ſiue quis plantet in ſolo ſuo
plantã alienam ſiue plantam ſuam in alieno:
planta efficiť domini ſoli poſtq̃ʒ egit radices
non ante: ⁊ ideo non teneť ad reſtitutionem
arboris ſed ad eius extimationem. ¶ Prete-
rea ſi arbor in confinio campi mei radices
egit communiter in fundo meo ⁊ tuo comu-
nis efficitur: ſi ſolum in tuo tuus: ſi ſolum in
meo meus efficitur q̃ꝛ arbor intelligiť illius
eſſe in cuius fundo egit radices et de cuius
fundo alitur arbor. Qđ ſi queriť vtrum au-
ctoritate propria poſſum incidere radices
quas arbor egit in fundo meo vel etiam ra-
mos eius pendentes ſupra domum meam

Ad hoc dicendum ꝙ cũ auctoritate iudicis
poſſũ incidere aľs nõ: vt. ff. arborũ furti ceſa-
rũ. l. ſi plures. §. penľ. niſi pmo tibi denunciẽ
vt tollas ⁊ ẽ cõſiliũ vt de hac denũciatiõe fi-
at iſtrumẽtũ. vt negligẽte poſſim remouere
⁊ auctoritate ꝓpria incidere: nõ ſolũ qđ ſuper
currit domũ meã ſʒ etiã a ſtirpe ⁊ mecum li-
gna portare nemine phibẽte: vt. ff. de arbori
bꝰ ceden̄. l. j. §. ſi arbor. Siľr ⁊ edificatũ in
alieno qđ pẽdet ſup meũ nullo iure ſeruitutiſ
tollere poſſum auctoritate ꝓpria niſi pceden
te pdicta denũciatiõe. ff. de dam. infec. l. ꝙ. cõ
clauẽ. ⁊. ff. ad. l. acquiľ. l. queadmodũ. §. ſi. pte
ctũ. Siľr de ſemẽ qđ in alieno agro vľ ꝓprio
ſemiať: poſtq̃ʒ coaluit cedit ſolo. Si tñ ſemi-
naui in agro tuo bona fide ſemẽ meũ: ſi ſum
in poſſeſſiõe poſſũ ope retẽtionis mihi cõſu
lere vt nõ pmittã te tollere niſi ſoluas pciũ ⁊
impẽſas: vt inſtituť. de rerũ diuiſiõe. §. q̃ rõe.
¶ Scđo pncipaliť q̃s actualiť p ſe ſuos vel
familiã damnũ infert. in eo ꝙ alter ꝟtualiter
vel potentialiter poſſidebat. Ad cuiꝰ euiden
tiam pmo queri põt: vtrũ q̃s impediẽs aliũ
ne ꝯſequať bñficium qđ aľs cõſecutꝰ fuiſſet
teneať ad reſtitutionem: q̃ꝛ regula iuris eſt:
qui occaſionem damni dat damnũ dediſſe vi
deť. Et ꝑm phm. iij. phicorũ. qđ modicum đ
eſt q̃ſi nihil deeſſe videť. Ad h̃ rñdet Tho.
ſcđa ſcđe. q. lxij. ꝙ aliq̃s impedire põt aliũ ne
habeat pbẽdam multipliciť. Uno mõ iuſte
puta ſi intendens honorẽ dei vel vtilitatem
eccľie procuret ꝙ deť alicui pſone digniori:
⁊ tũc nullo mõ tenetur ad reſtitutionẽ vľ ad
aliquam recõpenſationẽ faciendã: immo me
retur corã deo q̃rens que ſũt ieſu chri. Alio
mõ iniuſte, puta ſi intẽdebat eius nocumen-
tum quẽ impediuit ꝓpter odiũ vel vindictã
aut aliquid hmõi: ⁊ tũc ſi impedit ne pbẽda
detur digno: cõſulens ꝙ nõ deť anteq̃ʒ ſit fir
matum qđ ei deť: teneť q̃dã ad aliquã recõ-
penſationem pẽſatis cõditiõibꝫ pſonarũ et
negocij ꝑm arbitrium ſapientis nõ tamen te
netur ad equale: q̃ꝛ ille non dũ fuerat adeptꝰ
⁊ poterat multipliciter impediri. teneť tamẽ
ad omne intereſſe. Si ꝟo iã firmatũ erat ꝙ
alicui dareť pbenda: q̃ꝛ dignꝰ ẽ ⁊ aliꝰ ꝓpter
cauſã indebitã pcurat qđ reuoceť idẽ ẽ ac ſi
iã habitã ei auferret: ⁊ iđ teneť ad reſtitutio-
nẽ eq̃lis tñ ꝑm ſuã facultatẽ. Porro ſi talis in
dignꝰ erat de q̃ firmatũ vľ necdũ firmatũ fu
it ꝙ ei dareť tũc lʒ ĩpediens ex inuidia ne ꝯſe
quať grauiter peccat ꝓpter malã intentionẽ:
nõ tamẽ teneť ad aliquã reſtitutionẽ. Si ꝟo
hoc fecit aĩo cõſulẽdi ꝓprie vtilitati: nõ teneť
ad aliquã reſtitutionem ꝑm Rich. in. iiij. diſt.
xv. ſi ſaltem pcurauit illud p ſe p viã licitam
⁊ honeſtam: pſertim ſi ipẽ dignus fuerit: nam
ſicut diciť. ff. de regu. iuř. nemo damnum fa-
cit niſi qui id facit qđ facere nõ hʒ. iſte ei ius
hʒ pcurandi ſibi bñficiũ ſeruatis circũſtãtijs
iuſtis ⁊ honeſtis. Cõcor. ibidẽ Sco. ſic a ſiľr
ſi pcido venas in fundo in eo p q̃s deriuaba
tur aq̃ ad alteriꝰ puteũ ſine fraude: intẽdẽs
cõſulere vtilitati mee: nõ teneor ad reſtitutio
nem: q̃ꝛ tunc nõ iniuſte dãnifico primũ eo ꝙ
ius habeã faciẽdi vtilitatẽ meã in fũdo meo.
Deniq̃ʒ p regula tenendum eſt: ꝙ ſi quis di-
gnus conſulens vtilitati ꝓprie facit auferri
indigno beneficium: qđ iam firmatum erat
ſibi dari: vt ſic acquirat ſibiipſi: non obligať
alteri ad reſtitutionem: cuiꝰ ratio eſt ꝑm ali-
quos. q̃ꝛ multominꝰ teneť ei quem ſic impe
diuit ne ſibi beneficium tradereť q̃ʒ ſi eidem
abſq̃ʒ falſi criminis impoſitiõe faceret iã da
tũ auferri p eum p quẽ ꝑm iura canonica ⁊
diuina ſibi potuit auferri: ſicut p papam vel
per alios q̃ ſup hoc habẽt poteſtatẽ: ius eñ
illud eſt potius ſpũale ⁊ commune ⁊ a ſupio
ris poteſtate depẽdens q̃ʒ ſit corpale ⁊ reſti
tuibile atq̃ʒ ꝓprium poſſidentis. ¶ Scđo q̃
ri poteſt: quid ſi alicui cui teſtator dare vľ le
gare vult bona ſua impedio legare vel dare
nunquid eſt hoc teneor aliquid reſtituere de
fraudato. Ad h̃ dicendũ: ꝙ ſi hoc feci ſolũ i-
tentione conſulendi ꝓprie vtilitati vel etiam
alteriꝰ cui magis ꝯpetebat legatio ꝑm rectã
rõnem ꝓpter aliquã circũſtãtiã rõnabilem iu
dicio probi viri vel aľs p viã licitã ⁊ hone-
ſtam pcuraui: tunc nõ teneor ad reſtitutionẽ
Si ꝟo ñ appareat cã rõnabilis cur vno ſup
preſſo q̃s alterũ pmouit nec q̃ ad ius heredi
tarie ſucceſſionis: nec q̃ ad aĩe ſalutẽ ipius le
gantis: ſed ex aliq̃ affectu inordinato amoriſ
rãcoris ⁊ ſiľiũ: tunc teneť ad recõpenſationẽ:
q̃ꝛ legantem puauit commodo ſpirituali et
alium cui legaſſet cõmodo corpali: ⁊ hoc po
tiſſime locum habet dũ teſtator laborat ĩ ex-
tremis: nec habet plenum vſum rõnis. Unđ
dicit Sco: in. iiij. diſt. xv. ꝙ non mere liberali-
ter donat qui ex ignorantia donat: ⁊ exempli
ficat primo de morte propinquo. cum ſcʒ eſt
extra ſenſum vel rationis vſum ⁊ cum ope
⁊ malicia alicuius cõdit teſtamentum quod
coram deo nullum robur obtinet: ſimiliť qñ

ex aliq̄li coactiõe dõat vt p̄ces ꝛ p̄ciũ moleſti
as fugiat. Rõ horũ eſt: qꝛ ignorantia ꝛ aliq⸗
lis coactio excludit ſimpliciter voluntarium
hec Sco. ¶ Tertio q̄ri põt. q̄d de eo q̇ dãni
ficat aliũ in eo de q̄ ſperabat alter lucrũ futu
rũ: vtpote qꝛ deſtruxit vel deteriorauit agrũ
ſeminatũ. ſ. ſemina fodiendo vł p venationẽ
vł p aĩalia ſua alioſq; diuerſos nodos deſtru
endo. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. ſ. ꝙ aliquẽ dãni
ficãs impediẽdo ne adipiſcat̃ qđ erat in via
habẽdi: talis nõ obligat̃ recõpenſare tale dã
nũ ex eq̃: qꝛ minus ẽ aliq̄d habere ĩ ꝟtute vł
potẽtia q̃ȝ habere actu: q̇ a ũt ẽ in via adipiſ⸗
cendi aliquid hȝ illud ſolum ſm virtutẽ vel
potẽtiã ſicut in hoc caſu patet. ꝛ ideo ſi reſti
tueretur ei vt haberet hoc in actu reſtitueret̃
ei quod eſt ablatũ nõ ſimplũ ſȝ multiplicatũ
quod non eſt de neceſſitate reſtitutiõis: tenet̃
tamẽ aliquam reſtitutionẽ facere ſm condi⸗
tionem pſonaꝝ ꝛ negocioꝝ iudicio diſcretoꝝ
quod quidã taxant dicẽtes: ꝙ ad tantũ obli⸗
gatur damnificans quãtũ ꝓtunc valuiſſet ſi
futuram meſſem vendiſſet. id eſt quãtum fru
ctus agri in illo dubio potuiſſent vendi: hoc
etiam ſentit Alex. lon. ꝛ. Tho. ¶ Quarto q̄
ri põt: quid de eo q̇ damnificat alium impe⸗
diẽdo eius laborẽ lucratiuum iniuſte. Ad h̄
rñdet Bernardi. de religiõe chriſtiana poſt
alios doctores: ꝙ ex quo talis iã erat actuali
ter ad huiuſmodi lucra exequẽda dedicatus
inſtructus ꝛ p̄paratus: tenetur damnificans
ad ea que p hec probabiliter lucratus fuiſſet
exempli gratia: impediẽs alium ne poſſet ex⸗
equi artem mechanicã qua imbutus eſt ꝛ cõ
ſuetus lucrari panem ſuum: ex eo ꝙ nõ facit
ſibi ſolutionem ſtatuto tpe: cũ tamẽ alter non
ſit protunc potens ad ſoluendum: item ruſti⸗
cum violẽter detinẽs ne ſuas opas exequat̃:
quia forte metu vel verecundia aut importu
nitate ſua quodammodo cogit eũ eſſe in ſer⸗
uitio ſuo: ſimiliter impediens piſcatorem vel
aucupem a captione piſciũ ſiue auiũ q̄ ſunt
cõis iuris niſi ratione ripe vł terre q̄ ſunt ſpe
cialium dñoꝝ vel cõmunitatũ ꝛ in ſimilibꝫ
tenet̃ impediẽs ad reſtitutionem damni da
ti: cuiꝰ rõ eſt: quia in talibus aufert̃ propriꝰ
vſus q̇ erat vtriq; ſui iuris aufertur etiam eis
fructus in eorum vſu caſualiter ꝛ q̄ſi ſemia⸗
liter cõtẽtus impediunt̃ etiã ab his q̄ eis cõ⸗
petunt de communi iure de quo videbit̃ in⸗
ferius vbi agetur de inuentis: ꝛ huiꝰ ſentẽtie
eſt Geral. obdoñ. ¶ Quito queri poteſt: q̄d
de his qui ꝓtrahunt ſolutionem vltra termi⸗
num p̄fixũ vel nullũ habentes terminũ diffe
runt de die in dieȝ. Ad h̄ rñdet Bernhardi.
vbi. ſ. poſt alios doctores: ꝙ tenẽs mutuũ vł
aliud debitũ vltra legitimũ tempꝰ a credito
re liberaliter conceſſũ: tenet̃ ad totũ intereſſe
dãni extũc creditori ꝓpter h̄ ꝓueniẽs: qđ ve
rũ eſt ſi potẽs erat ad ſoluẽdũ: nõ tñ tenet̃ ad
totũ lucrũ qđ extũc illi ꝓbabiliter ꝓueniſſet ſi
eã habuiſſet ſed debet ei ſubtrahi tantũ quã
tum dubietas ꝑditionũ in mercationibꝫ vel
emptionibus contingentiũ rõnabiliter eſt pẽ
ſanda ꝛ pitorum iudicio ꝓbabiliter eſtimãda
Si tamẽ debitor abſq; omni culpa ſua fieret
impotẽs a ſoluendum: tũc nõ obligaret̃ ad
reſtitutionem in q̄ntũ tpe obligationis ꝓba
biliter ſe credebat futurum potentẽ ad ſoluẽ
dum. Si vero temerarie credebat tũc nõ ex
cuſat̃ de impotẽtia: verũtamẽ maximam in⸗
rogãt iniuriam qui mercedẽ laboꝝ p̄ſertim
pauperum iniurioſe detinẽt ꝛ irã dei contra
ſe grauiſſime ꝓuocant ꝛ vindictam: ſed mul
ti modernis tpibus inueniuntur ſine lege q̄
debita ſoluere nolunt licȝ valeant: ꝛ faciunt
diſcurrere paupes vicinos ſeu alienigenas
quod vtiq; execrabilis rapina iudicat̃. Ni⸗
mirũ cum ꝛ hi rapinã dicunt̃ cõmittere qui
ſupfluas diuitias detinent ſcientes ꝛ viden⸗
tes pauperes nec eis in extrema neceſſitate
ſubueniẽtes: immo dicunt̃ homicide: vt patȝ
lxxxvj. di. c. paſce fame morientem: ꝙ ſi non
paauiſti occidiſti: qꝛ tũc minꝰ peccatum eſſet
hñti auferre quã indigenti denegare. Quid
igitur criminis erit pauperibꝫ laboratoribꝫ de⸗
negare quod ſuũ ẽ vtiq; extremũ malũ: ꝛ iõ
dicit̃ vnum de quattuor peccatis dei vindi⸗
ctam acclamantibꝫ: vt patet Deut. xxiiij. ꝛ in
c. Jacobi. v. Et ſunt hec quattuor: oppreſſio
vidue: fratricidium: vitium contra naturã. ꝛ
merces laborum detenta: inter omnes tamẽ
maximum damnum patit̃ q̇ teſtamẽti ſui infi
delem executorẽ relinquẽs: p illius negligen
tiam in igne purgatorij relinquit̃: de quo vi⸗
de in quinto ſermone quarti precepti ſupius.
¶ Sexto queri põt: ſi qs fraudauit alium re
ſua cum plus ſm cõmune forũ valet ſiue ſit
frumentum. vinũ. oleũ vel qđcũq; aliud: cum
tamẽ tenebatur illi reddere debito tempore:
vtrum reddens ſibi eandem rem numero vł
ſpecie quãdo minus valet ſm commune foꝝ
teneat̃ ad vlteriorem reſtitutionem. Ad hoc
reſpondet Ala. ꝙ talis debitor poſtq̃ factus

eſt in mora ſoluendi nõ ſatiſfacit ſufficienter
niſi lucrũ tẽporis in quo plus valuit poſt mo
rã pariter apponat: qꝛ non ſolum dãnificauit
eũ in tanto ſed in maiori p̄cio: qđ tunc p illa
re poterat haberi ſm cõmunem foꝝ niſi debi
tor ſine fraude ꝛ omni culpa tũc fuiſſet impo
tens ad abſoluendũ vſq; ad tẽpus ſolutiõis.
¶ Septimo queri põt: vtꝝ iuſtũ habens bel
lũ ſatiſfacere teneat̃ damna q̄ fecit aduerſa⸗
rijs ſuis p incendia fracturas vel inciſiones
arboꝝ vel vinearũ. Ad qđ rñdet Bern. vbi
ſ. ꝙ talis non tenet̃ de illis damnis q̄ intulit
bona fide a quibꝫ cõmode nõ potuit abſtine⸗
re ſm induſtriã ꝛ cõſuetudinẽ pugnantiũ bo⸗
na fide. Si qua ꝓ graſſandi aĩo ꝛ malitioſe
intulit: cũ alias ſibi cõmode cõſulere poſſet te
net̃: ꝛ cõputabunt̃ illa dãna cũ dãnis ſibi ꝛ ſu
is datis ab hoſtibꝫ vſq; ad q̄litates cõcurrẽ⸗
tes: ꝛ qđ ſupexcreſcit tenet̃ reſtituere. Ad la.

¶ Qualiter ad reſtitutionẽ tenent̃ raptores pſonarũ ꝛ rerum: item predones ꝛ pirate ac de repreſalijs quõ licite ſunt. ¶ Sermo viij.

On furtum facies. Exo. xx.
n Secundo ꝑncipaliter aliena rapiẽ
tes obligant̃ ad reſtitutionem ſiue
ſint raptores p̄dones pirate vel hmõi. Pro
quo ſciendũ: ꝙ rapientiũ ꝑncipaliter quatuor
ſunt genera: primi ſunt raptores mulierũ: ꝛ
dicit̃ proprie raptus: ſecundi ſunt raptores
rerũ: ꝛ dicit̃ proprie rapina: tertij dicunt̃ p̄do
nes: ꝛ quarti pirate. ¶ Quantũ igit̃ ad primũ
ſciendũ: ꝙ raptor perſonaꝝ proprie dicit̃ qui
puellã violenter rapit vt eã imperpetuũ te⸗
neat: vel etiã qui abuſum puelle violenter ra⸗
pit: vt patȝ. xxxvj. q. j. §. ex hac. qꝛ raptor ꝓprie
dicit̃ qui per violentiã rapit aliquã rem vel
vſum rei: licet largo mõ raptor vocat̃ qui pu
ellã cõſentientẽ cõtra voluntatẽ parentũ ab⸗
ducit: ꝛ ſic a raptore dicit̃ raptus: preterea ra⸗
ptus etiã cõmittitur in viduis ꝛ corruptis ac
ſanctimonialibꝫ: vt patȝ. xxxvj. q. j. in diuerſis
capitulis. ¶ Hic primo queri põt: vtrũ ad re
ſtitutionẽ obligat̃ qui attemptat pudicitiã mu
lieris interpellando de luxuria ꝛ blando ſer⸗
mone pſuadendo diuerſis ꝓmiſſis. Ad hoc
rñdet. Jo. dẽ pla. inſti. de iniur. §. iniuria. ꝟ. ſi⸗
ne cuius. ꝙ tales tenent̃ ei actione iniuriaruȝ
ꝛ etiã eius viro ſi virũ habet: quia pudicitiã
illius corrũpere temptauit: ſimiliter mul reȝ
frequenter inſequens quocunq; vadit: tenet̃
eidẽ actione iniuriarũ: qꝛ propter aſſiduã eiꝰ
frequentiã ꝛ aſſecutionẽ infert illi multã infa
miã: vt dicto. §. iniuria. ſecus aũt ſi nõ frequẽ
ter ſed aliquando gratia ſolatij ꝛ ludi hone
ſti. Si vero aliqua eſſet induta veſte meretri⸗
cali: aut etiã diffamata cõuerſatione meretri⸗
cali: tunc eã appellans ꝛ inſectans non tenet̃
illi actione iniuriarũ ſm leges: que ad maius
malũ euitandũ permittũt turpitudinẽ mere⸗
tricij: grauiter tñ peccant ꝛ tenent̃ in iudicio
anime. ¶ Secundo queri põt: vtrũ deflorãs
virginẽ tenet̃ ad reſtitutionẽ ſcȝ eã ducendo
vel dotando. Rñdet Hoſti. in ti. de matrimo
nio: ꝙ vbi cauſa decipiendi ꝛ tantum carna⸗
lem copulã extorquendi cõſenſit in aliquã: ſi
deceptor vult agere verã penitẽtiã: neceſſe hȝ
illã ſine fictione ducere in vxorem: qđ ſi fieri
non põt: debet illi dare virũ cõuenientẽ vel ali
ter ſatiſfacere ſm Ray. in. c. j. ꝛ. ij. de adulte⸗
rijs. Concor. Alex. de hales in. ij. parte ſum⸗
me in tractatu de ſtupro. ꝛ addit Jo. de pla.
inſti. de publi. iudi. §. itẽ lex iulia. dicens: equa
liter puniat̃ ſtuprũ de iure canico: dic ꝙ muli
er non punit̃ ſed ſtuprãs virginẽ cogit̃ aut eã
dotare ꝛ in vxorem recipere ſi ipſa ꝛ pater e⸗
ius velint: alias ſi nolint cogit̃ eã dotare iuxta
ipſius ſtupratoris facultatẽ: ꝛ puelle dignita⸗
tẽ: habita etiã cõſideratione q̄ntum plus rõne
deflorationis datura eſt alteri viro: ꝙ ſi ſtupra⸗
tor eam in vxorẽ recipere noluerit: tũc a iudi⸗
ce verberibus caſtigatus ꝓut viſum ei fuerit
ꝛ excõicatus in monaſteriũ detrudat̃ acturꝰ
penitentiã: hec habentur extra de adul. c. j. ꝛ.
ij: vide de his plenius in ſexto p̄cepto in fi. pri
mi ſermonis: ad qualem igitur putas reſtitu⸗
tionẽ obligatum alterius vxorem polluenteȝ
Preterea licet hec ſit pena legis veteris: ta⸗
men ſm Sco: in. iiij. diſt. xv. quãdo lex huma
na concordat cum lege veteri tunc eſt ſeruan
da. ¶ Tertio queri põt: quid ergo meret̃ qui
p violentiã rapit virginẽ vel aliã mulierẽ aut
abuſum earũ. Ad hoc rñdet Fran. de platea
ꝙ tales abſolui nõ poſſunt niſi eã parentibus
reſtituant: ꝛ vltra hoc ſm leges cũ omnibus
fautoribus ſuis puniri debent amputatione
capitis: ꝛ eorum ſubſtantia rapte eſt applicã⸗
da ſi ingenuã rapuerunt: ſi aũt ancillã vel li⸗
bertã: ſubſtantiã nõ admittũt ſed decapitant̃:
ꝛ hoc ſiue rapta fuerit virgo: vidua vel mo⸗
nialis: vt inſti. de publi. iudi. §. ſi aũt per vim

raptus: imo in moniali nō ſolū punit̃ raptus
ſed etiā attemptatio: vt. l. ſi quis nō dicā rape⸗
re. C. de epiſ. ⁊ cle. ⁊ allegatur illa lex. xxxvj. q.
ij. vbi dicitur: ſi quis nō dicam rapere ſed attē
ptare tantū matrimonij iungendi cauſa ſa⸗
cratiſſimas virgines auſus fuerit capitali pe
na feriatur: ſecus aūt ſi fuerit meretrix que ra
peretur: qꝛ tunc rapiens non punit̃ hac lege
vt. ff. de fur. l. verū. ⁊ hoc ideo qꝛ coitus cum
meretrice remanet impunitus ſm leges. ff. d̾
adu. l. l. ſi vxoꝛ. §. ſed ⁊ in ea. niſi talis mere⸗
trix fuerit nupta. C. de adul. l. que adulterium
vel diuerterit a viro animo meretricandi: vt
e. ti. l. ſi mulier. verūtamen p̄dicta pena locū
non habet in rapiente pꝛopriā vxoꝛē: cum ei
detur interdictū de vxoꝛe exhibenda. l. fi. C. d̾
lib. exhi. niſi religionē intrauerit ante carnalē
copulā qđ poteſt: vt patet extra de cōuer. cō⸗
iug. in. c. ex publico. Quis nō poſſit inuito vi⸗
ro poſt carnalē copulā: vt extra de rap. in. c.
cū cauſa. Veruntamen hec pena locū habet
in rapiente ſponſam pꝛopriā de iure ciuili: lꝫ
ſecus ſit de iure canonico in ſpōſa volente: qꝛ
nō dicitur raptoꝛ ꝓpꝛie qui habet mulieris aſ
ſenſum vt dicto. c. cū cauſa: ſecus ſi cōſenſum
nō habuit: etiā non pōt mulier rapta de iure
ciuili nubere raptoꝛi: alioqn pꝛiuat̃ bonis ra⸗
ptoꝛis a lege ſibi applicatis: nec poſſunt pa⸗
rentes eius cōſentire: alias incurrūt penā de
poꝛtationis ſi ꝯſentiāt: vt in aut. de rap. muli⸗
eribus. §. illo. de iure tñ canonico qđ pꝛo ſua
benignitatē p̄ualet rapta raptoꝛi nubere pōt
vt dicto. c. cū cauſa. ⁊ compellit̃ eam dotare:
vt. xxxvj. q. ij. c. tria. ſm canones etiā tales le⸗
uius puniunt̃ in foꝛo iudiciali: qꝛ raptoꝛ effi⸗
citur ſeruus rapte niſi ſe velit redimere. vt xx⸗
xvj q. j. c. de raptoꝛibus. Secūdo raptoꝛ debꝫ
excōicari cum ſuis fautoꝛibus: vt ibidē q. ij. c.
j. ⁊. iiij. pōt aūt rapta cōtrahere cū raptoꝛe ſi
velit: vt extra de rap. c. accedens: licet ſm an⸗
tiquos canones ⁊ etiā leges non poterat: vt
dicit ibidē glo. ¶ Quantū aūt ad ſcđm pꝛinci
pale ſciendū: ꝙ raptoꝛ rerū ꝓpꝛie dicit̃ qui per
violētiā rapit bona ſeu res alienas: ⁊ tūc ab
eo dicit̃ rapina. Ad cuius euidentiā pꝛimo
queri pōt: vtrum rapina ſit grauius pctm̄ ꝙ̄
furtū: p̄ſertim qꝛ verecundia eſt timoꝛ de tur
pi actu vt dicit̃ in. iiij. Ethi. ſed magis verecū⸗
dant̃ homines de furto ꝙ̄ de rapina. Ad h̄
rn̄det Tho. ſcđa ſcđe. q. lxvj. ꝙ rapina ⁊ furtū
habent rōnem peccati ꝓpter inuolūtariū: qđ
eſt ex parte eius cui aliquid aufert̃. ita tamen
ꝙ in furto eſt inuoluntariū per ignoꝛantiā: in
rapina p violentiā: magis eſt aūt inuoluntari⸗
um aliqđ p violentiā ꝙ̄ p ignoꝛantiā: qꝛ vio⸗
lencia directius opponit̃ volūtari ꝙ̄ ignoꝛan⸗
tia: ⁊ ideo rapina grauius peccatū eſt ꝙ̄ fur⸗
tum. Eſt ⁊ alia ratio: qꝛ per rapinā non ſolū
infert̃ damnū in rebus ſed etiā vergit in quā
gam ignominiā ſeu iniuriā perſone cui infert̃
violentia: ſed qꝛ homines ſenſibilibꝫ inheren⸗
tes magis gloꝛiant̃ de virtute exterioꝛi q̄ ma⸗
nifeſtat̃ in rapina ꝙ̄ de virtute interioꝛi q̄ tol
litur per pctm̄ ideo minus verecundant̃ de
rapina ꝙ̄ de furto. Et ſciendū ꝙ omnis ra⸗
ptoꝛ eſt fur ſed non econuerſo: qꝛ nullus im⸗
pꝛobioꝛ fur ꝙ̄ qui vi rapit alioꝝ bona: vt no⸗
tat Hoſt. ⁊ ſic videt̃ ꝙ violentia adauget pec
catū furti ⁊ facit rapinam: vn̄ ⁊ iura canonica
pꝛo eodē reputant rem alterius vel etiā debi⸗
tū non ſoluere cū poteſt: ſeu iniuſte detinere
⁊ rem alienā violenter rapere: qꝛ vtrobiqꝫ fit
violentia iniuſte: ⁊ qui rem alterius vel debi⸗
tū dare noluerit: res alienas inuadit. xvj. q. j.
c. decime ⁊ extra de reſti. ſpol. ſup verbo: iniu
ſte detinere: ſic notat glo. ¶ Secundo queri
pōt que ſit pena raptoꝛis rerū. Ad hoc dicen
dū: ꝙ pena raptoꝛis eſt ſm leges: ꝙ ſi agat̃
cōtra eum infra annū ciuiliter: punit̃ in qua⸗
druplū: cōputata ſcꝫ ipā re. poſt annū vero in
ſimplū: vt. ff. de vi. bo. rap. l. j. ⁊. ij. ſed ad iſtam
penā ſolū tenet̃ poſtꝙ̄ cōdenatus eſt nō ante
⁊ ſic intelligit̃ illud Exodi. xxij. Si quis fura⸗
tus fuerit ouē aut bouē: aut occiderit vl' ven
diderit quinqꝫ boues pꝛo vno boue: ⁊ quatu⸗
oꝛ oues pꝛo vna oue reſtituet: qꝛ illa lex eſt de
terminatiua pene per iudicē infligende: vt di
cit Tho. ſcđa ſcđe. q. lxij. ꝙ ſi agit̃ contra eū
criminaliter tunc ꝓpter vim ſine armis punit̃
in tertia parte bonoꝝ ſuoꝝ ⁊ fit infamis. ff. d̾
iud. pꝛiua. l. j. R̄n. ⁊. l. fi. Si vero cū armis pu
nit̃ depoꝛtatione ſcꝫ qꝛ depoꝛtabat̃ in inſulā
⁊ perdebat oīa bona: vt inſti. pub. iud. itē lex
iulia de vi. nunc aūt vt cōmuniter raptoꝛes pu
niunt̃ pena moꝛtis: ſicut latrones ⁊ nocturni
agroꝝ populatoꝛes: ſm vero canones excōi⸗
cantur non ſolū a ſuo ep̄o ſed etiā ab illo in
cuius ep̄atu rapinā faciūt: vt extra d̾ rap. c. j. ⁊
vj. q. iiij. c. placuit. Inſup extra e. ti. c. ſup eo. po
nit̃ triplex pena ſm triplicē differentiā raptoꝝ
Nā quidā raptoꝛes ſunt qui p̄ſeuerant in co
tumacia nō ſatiſfaciendi vſqꝫ ad moꝛtē inclu
ſiue: ⁊ illis ibidē denegat̃ ſepultura eccl'iaſtica
ſacr̄ta eucbariſtie ⁊ extreme vnctionis ⁊ peni

tentia: qđā ꝓo in tota vita p̄ſeuerant in cōtu
macia nec reſtituūt lꝫ facultatē p tūc habēt:
ſꝫ vſqꝫ ad moꝛtē excluſiue differūt: in moꝛte
ꝓo penitē ſꝫ vnde reſtituāt nō habēt: ſi hmōi
pn̄iam petierit dabit̃ ei: ſil'r ⁊ viaticū. ſꝫ tñ illi
denegabit̃ eccl'iaſtica ſepultura: qđ ſtatutū ē
ad alioꝝ terrorē. Vn̄ p̄ſbyteri ⁊ clerici nec eo
rū ſepulturis debēt intereſſe nec ab eis ele⸗
moſynas accipere. nec etiā ab eis q̄ illꝰ rapi
ne p̄ticipes inuēti fuerint: qđ ꝯfecerint ab of⸗
ficio ⁊ beneficio deponi debēt. Quidā deni⸗
qꝫ differunt petere ⁊ ſatiſfacere vſqꝫ ad moꝛ⸗
tē: in extremis tñ poſiti pn̄ie remediū humili
ter poſtulant ⁊ debitam reſtitutionem vel re
ſtituendi ſecuritatem p̄ſtant per ſe vel p here
des: talibus autem nec penitētia nec eccl'iaſti
ca ſacramēta nec etiam ſepultura ē denegā⸗
da. Hec oīa patent in dicto. c. ſup eo. vnde
⁊ heredes compellendi ſunt ſatiſfacere quā
tum habent de bonis eoꝝ quibus ſuccedunt
veruntamen de raptoꝛibus occultis nō debꝫ
talis rigoꝛ ſeruari: vt eo. ti. c. in lr̄is. ¶ Quan
tum autem ad tertiū p̄ncipale ſciendū ꝙ pꝛe
do dicitur quicunqꝫ alios iniuſte pꝛedat̃. Et
poſſumus ꝙ̄tum ad pꝛeſens ponere quatuoꝛ
genera p̄donum. Nam p̄mo dicunt̃ p̄dones
qui viatoꝛes expoliant de rebus inter quos
etiam cōnumerāt̃ latrones ⁊ nocturni agro
rum populatoꝛes: nam latro dicitur qui inſi⸗
diatur homībꝫ in publicis ſtratis: nocturnus
ꝓo populatoꝛ agroꝛum dicit̃ q̄ de nocte va⸗
ſtat agros vel incendit ⁊ hos ſm leges im⸗
pune licet interficere: vt. C. quando li. vnicui
qꝫ. l. j. ⁊. ij. nec etiā gaudēt immunitate ſi con
fugerint ad eccleſiam: vt patꝫ extra de imu.
eccle: c. inter alia. veruntamen peſſimū genꝰ
latronū eſt genꝰ receptoꝝ. Hinc pari pena
puniuntur vt latrones: qꝛ ſine eis latitare nō
poſſunt: ff. de recepto. l. j. ⁊. ij. Secundo dicū
tur pꝛedones iſti milites vel ſoldati qui acci
piunt ⁊ tollunt a popularibꝰ vltra ſtipendia
ſibi conſtituta: vt patet. xxiij. q. j. cap̄. militare
non eſt delictum. vbi ſubdit̃: ꝓpterea quadā
pꝛouidentia militātibus ſunt ſtipendia con⸗
ſtituta: ne dum ſumptus querit̃ p̄do graſſet̃.
hinc milites cum interrogarēt Iohannē di⸗
centes: quid faciemus nos: ait illis: neminē
cōcuciatis neqꝫ calumniam faciatis ſed eſto
te contenti ſtipendijs vr̄is. Tertio dicunt̃ p̄
dones ipſi p̄lati qui vt p̄curationem impen⸗
dant legato vel ſimiles expenſas faciant: plꝰ
extoꝛquent a ſubditis quam ſoluunt: ⁊ tales
obligantur ad faciendam reſtitutionem his
a quibus plus receperūt: ⁊ ſup hoc tantūdē
cogent̃ elargiri paupibꝫ: vt p3 extra d̾ emu.
eccle: c. qꝛ pleriqꝫ. Quarto dicūt̃ p̄dōes ipi iu
dices vel officiales indebite pecunias acci⸗
piētes: vt. C: ad. l. iul'. repetūdarū ⁊ d̾ h̄ vlto
poſtea latꝰ videbit̃. Deniqꝫ ſm Ray. eadē ē
pena p̄donis ⁊ raptoꝝ exceptis his q̄ dicta
ſunt de latrone ⁊ nocturno agroꝝ populato
re: cū vtqꝫ raptoꝛ dici p̄t: vt p̄do ꝯtineat̃ ſub
raptoꝛe: ſicut ſpēs ſub genere: ⁊ iō q̄s par fa⸗
cinus coinq̄nat ⁊ equat: etiā pena ſilis comi
tet̃: vt. xv. q. iij. c. ſane q̄ſq̄s. ¶ Quātū deniqꝫ
quartū p̄ncipale ſciēdū ē: ꝙ pirate ſunt latro⸗
nes vel raptoꝛes in mari q̄ ſpoliāt ⁊ inſidiā⸗
tur p̄egrinis ⁊ mercatoꝛibꝫ vel naufragijs: q̄
ſm Hoſt. excōicant̃ ab oꝛe ſūmi pōtificis ter
in anno: ſꝫ h̄ intelligēdum niſi talia fuerint na
uigia que piraticā tyrannidē exerceāt: vel ni
ſi ſint inimici nomini chr̄iano: vel alicui p̄n⸗
cipi q̄ auctoꝛitatem hꝫ mouēdi bellum ex cā
iuſta in cuiꝰ nomīe hec faciunt. C. de furt. in
auten. nauigia. vnde extra de rapt̃: dicitur.
c. excōicationi ſubdantur qui romanos aut
alios chꝛiſtianos p negociatiōe aut alijs ho
neſtis cauſis nauigio vectos aut capere aut
rebus ſuis ſpoliare p̄ſumunt. Illi etiam qui
chr̄ianos naufragium patiētes damnata cu
piditate ſpoliant rebus ſuis: niſi ablata red
diderint excōicationi ſe nouerint ſubiacere:
glo: ⁊ ſic q̄ contra faciunt ſunt ipo iure excōi
cati: ⁊ tenent̃ infra annum in q̄druplū. C. de
furt. l. in eum. hoc eſt ſm leges ſi petatur in⸗
fra annum ad reſtituendum q̄druplum: ſed
poſt in ſimplum: vt in dicta. l. in. eum. Unde
generaliter quicquid accipitur de naufragio
ſiue de ipa naui ſiue de littore ſiue d̾ mari re
ſtituendum. eſt. ff. e. l. ſi q̄s ex naufragio: al's
nulla cōſuetudine ſtatuto vl' p̄cepto excuſat̃
q̄s qꝛ deteſtabile furtū cōmittit̃. ff. de. acqui.
re. do. l. q̄ rōne. in fi.: ⁊ dicta. l. in. eum. ⁊ iō ſm
Guil'. nō excuſant̃ dn̄i terraꝝ q̄ cōponūt cū
nautis aliq̄ ab eis recepto ꝙ eos ſecuros fa
ciūt: ꝙ ſi naufragiū paterent̃ nihil ab eis re⸗
ciperēt vl' recipi p̄mitterēt: cū al's hec ipa gra
tis facere deberēt: verūtn̄ ꝯſeruāda eſt cōſti⸗
tutio laudabilis in quibuſdā locis decernēs
ꝙ quicunqꝫ accipit aliqđ de ipſo mari debet
habere certam ⁊ moderatā poꝛtionē illꝰ: qꝛ
talis cōſtitutio fit i fauoꝛem naufragoꝛū ad
hoc vt homines magis ipſas res perquirere
ſtudeāt ⁊ de laboꝛe ſuo p̄mientur. ¶ Ad ma

iorem aūt omniū p̄dictorū euidentiā ſciendū q̄ repſalie dicuntur qn̄ aliquis oriundus de vna terra ſpoliat̄ vel damnificat̄ ab alio oriundo ab alia terra: vel etiam qn̄ debitū ei nō ſoluitur tūc dat̄ ſpoliato poteſtas: q̄ ſatiſfaciat ſibi ꝯ quēlibet de illa terra: vn̄ eſt ille ſpoliator vel debitor. Vn̄ intelligendū ē fieri repſalias tā q̄ ad pſonas q̄ꝫ q̄ ad res. De q̄ q̄ri p̄t an repſalie ſit licite in foro ciuili ꝛ aīe: p̄ſertim cū dr̄ li. vj. de iniurijs ꝛ dam. da. c. ꝛ ſi pignorationes q̄s vulgaris elocutio repſalias nominat in q̄b alius ꝓ alio p̄grauat̄ tanq̄ꝫ graues legibus ꝛ equitati naturali contrarie: ciuili ſunt conſtitutione ꝓhibite ꝛc̄. nec enim licere videt̄ quod eſt cōtrariū iuri naturali. Ad hoc rn̄det Bartho. de ſaxo ferrato i tractatu de repſalijs: q̄ oēs doctores in iſtā declinā t ſn̄iam: q̄ ſi ad illū hominē gentem vel ppl̄m q̄ iuſticiā facere ꝛ debitū reddere neglexerit haberi pōt recurſus vel regreſſus tūc repſalie in foro ꝯſciētie nō ſunt licite. Si ꝟo nō p̄t haberi regreſſus ad ſupiorē tūc ſūt licite duob interuenientib. Primo q̄ aſſit auctoritas ſui ſupioris: non em̄ lꝫ alicui ſibi ius facere. vt xxiij q ij. c. ſectares. Scd̄o q̄ ſupioris auctoritas interponat̄ ex cauſa iuſta: naꝫ iſta decreta. niſi ex vera ꝛ iuſta cauſa īterponantur ſūt ipſo iure nulla: vt. l. j. §. hec verba. ff. ne vis. fi. ei. Cauſa iuſta videt̄ eſſe cuꝫ dominus gens vel populus requiſit' iuſticiam facere neglexerit vel denegauerit: ꝛ tunc non grauatur alius ꝓ alio: ſed potius punitur rector vel ciuitas pro ſuis ciuibus ꝓpter negligentiam. vnde. xiij. q. ij. c. dn̄s noſter ſubditur iuſta bella diffiniri ſolent q̄ vlciſcuntur iniurias: ſic gens ꝛ ciuitas plectenda eſt que vl̄ vindicare neglexerit: quod a ſuis improbe factū eſt vel reddere quod ablatū eſt. Tertio pōt addi ſm̄ Tho. ſcd̄a. ſcd̄e. q. xl. qd̄ requirit̄ intentio recta: ꝛ h̄ in foro cōſcientie: lꝫ de tali animo nihil curet̄ in foro ciuili: intentio ꝟo q̄ repſalie licite reddant̄ eſſe dꝫ ad ꝓmouēdū bonū vel euitandū malū. alioq̄n non excuſarent auctoritas legitima ꝛ cā iuſta: quia dicit Augu. in li. contra Fauſtum: nocendi cupiditas: vlciſcendi crudelitas: implicatus ꝛ implicabilis animus: feritas rebellando: libido dominandi: ꝛ ſi qua ſunt ſimilia: hec ſunt que in bellis iure culpantur. Concordat etiam Jo. an. in dicto. c. et ſi pignoratiōes: et addit Bartho. q̄ vltra predictas cauſas dominus vel ciuitas ſtatuere pōt in terris ſibi ſimpliciter ſubditis: q̄ quilibet de ciuitate villa vl̄ terra eis ſimpliciter ſubiecta pro debito alterius capi poſſit ſicut: qn̄q̄ꝫ ſtatuitur q̄ vxor ꝓ viro teneatur ſicut florentie ſtatutū eſt q̄ pro mercatore fugiēte teneant̄ vxores ꝛ liberi: licet non ſint heredes. Multi tamen ſunt contra quos repſalie cōcedi nō poſſunt: Primo clerici: vt de iniu. ꝛ dam. da. cap. vnico. li. vj. Secundo ſcholares. C. ne fil̄. ꝓ pa. aut. habita. ſiue iam applicauerit ad locum ſtudij ſiue pegrinet̄ cauſa ſtudij: ꝛ idem putāt de nūcijs ꝛ famulis eorum: vt dicta aut. ibi: eorum nūcij: ꝛ idē de ſcriptorib ꝛ ſimilib qui neceſſarij ſunt in ſtudijs: idem de patre eunte ad videndum filiū in ſtudijs: vt notat̄ ff. de iudi. l. ij. §. idem claudio. in gloſa. ſuper verbo: venerat. Tertio ambaſiatores ꝛ eorum ſeruitores: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legatis. Quarto euntes ad indulgentias ꝛ pegrini. vt no. glo. ſuper dicto verbo: venerat. xxiiij q. iij. c. ſi quis romipeditas. Quinto omnes qui non poſſunt in ius vocari. vt infans furioſus ꝛ ſic de alijs: qui poſtponuntur in. le. ff. de in ius vocā. tales tamē ꝯ quos rōe pſone repſalie nō poſſunt exerceri ꝯ eorꝫ res exerceri poſſunt: ſecus autē ſi rōne cauſe poſſunt exerceri repreſalie: vt ſcholares: ambaſiatores in rebus ſaltem quas ſecum ducūt tanq̄ꝫ neceſſarias ad dictaꝫ cauſam. Quidā tamē dicūt ꝛ ſecurius quo ad forum cōſcientie: q̄ ſcꝫ repſalie concedi non poſſunt niſi ꝯ delinquentes. ſ. magiſtrat': officiales ꝛ conſiliarios iuſticiam denegātes: de ſen. excō. c. romana. in fi. li. vj. Item ꝯ vniuerſitatem iuſticiā denegātem. ff. q̄ me. cā. l. merū. §. animaduertendum. ꝛ contra dn̄m ꝛ eius ſubditos ſibi auxilium p̄bentes ad iniuſticiā: de ſen. ex. ca. ſi ſentētia. li. vj. ꝛ ꝯtra p̄ncipalem debitorē ꝛ eum qui res detinet. ff. de his q̄ in frau. cre. l. ait p̄tor. §. ſi debitorem nec ſolum in reb' ſed etiam in pſonis cōcedi poſſūt cum iniuſticiā denegantes ꝓ ꝯdēnatis habeant̄: quod patꝫ q̄r pōt eis indici bellum ꝛ eoꝝ res app̄hēdi vt dicto. c. dn̄s ꝛ condemnatus capi ꝛ in carcerem trudi poſſit. C. qui bo. ce. poſ. l. j.

¶ De reſtitutione furti qd̄ quattuor primis modis cōmittit̄. ſ. auferendo hominem rem alienam: ꝓpriā vel publicam. Sermo viij

Non furtum facies. Exo. xx.

n Tertio principaliter aliena furātes tenent̄ ad reſtitutionē. Ad cuius euidentiā ſciendū: q̄ furtum eſt cōtrectatio rei aliena mobilis ꝛ corporalis inuito dn̄o animo lucrifaciendi gratia: ſcꝫ rei poſſeſſionis vel vſus: ſicut plenius eſt determinatū in p̄ncipio huius p̄cepti: ꝛ cōmittitur multis modis. Vn̄ quedā furta remanent in noīe generali: quedā vero nomē ſpeciale ſortiunt̄: verbi gratia: furtū rei ſacre dicit̄ ſacrilegiū: ꝛ furtū de republica dicit̄ peculatus: furtū aūt beſtiarū dicitur abigeatus: ꝛ furtum hoīm dicit̄ plagium: de quibus poſtea videbit̄. ¶ Hic ḡ queri pōt: vtrū extrema neceſſitas famis vel frigoris aliquem excuſare pōt a furto: preſertim cum dicit̄ extra de fur. ca. ſi. quis propter neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria: veſtem vel pecus peniteat hebdomadas tres: ſi reddiderit nō cogatur ieiunare. Ad hoc rn̄det Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxvj. q̄ ea que ſunt iuris humani nō poſſunt derogare iuri naturali vel diuino. Secundū aūt naturalem ordinē ex diuina prouidentia inſtitutū: res inferiores ſunt ordinate ad hoc quod ex his ſubueniat̄ hominū neceſſitati: ꝛ ideo per rerū diuiſionē ꝛ appropriationē ex humano iure procedentē: nō impedit̄ quin hominis neceſſitati ſit ſubueniendū ex hmōi rebus: ꝛ ideo res quas aliqui ſuperabūdanter habēt: ex iure naturali debent̄ pauperū neceſſitati. Vnde dicit Ambro. ꝛ habet̄ in decretis. xlvij. di. ſicut hi. Eſurientiū eſt panis quē tu detines nudoꝝ indumentū eſt qd̄ tu recludis: miſerorū redemptio ꝛ abſolutio eſt pecunia quā tu in terra defodis. Sed quia multi ſunt neceſſitatem patientes: ꝛ non pōt ex eadem re omnibus ſubuenire: cōmittit̄ vniuſcuiuſq̄ꝫ arbitrio ꝓpriarū rerū diſpenſatio vt ex eis ſubueniat neceſſitatē patientibus. Si tamen adeo ſit vrgens ꝛ euidens neceſſitas vt manifeſtū ſit inſtante neceſſitate de rebus occurrentib eſſe ſubueniendū: puta cum īminet pſone periculū ꝛ aliter ſubuenire non pōt: tunc licite pōt aliquis ex rebus alienis ſue neceſſitati ſubuenire ſiue manifeſte ſiue occulte ſublatꝭ: nec hoc ꝓprie habet rōnem furti. Vn̄ dicit glo. ſup dicto. c. ſi quis: q̄ ex eo q̄ imponit̄ penitentie intelligit̄ q̄ modica fuerit neceſſitas: ſi eni magna fuiſſet nō imponeret̄ pn̄ia: q̄r tali tempore ſunt oīa cōmunia de iure naturali ꝛ ciuili: vt notatur. xlvij. di. c. ſicut hi. vbi ſequit̄: ꝓprium nemo dicat qd̄ eſt cōmune pluſq̄ꝫ ſufficeret ſumptui ꝛ violenter obtentū eſt. i. qui ſumit plus q̄ꝫ ſufficeret illud quaſi violēter rapit: ꝛ xlij. di. c. j. dicit̄ ex cōcilio Carthagineñ. q̄ ſm̄ Hiero. aliena rapere cōuincit̄ qui vltra neceſſaria ſibi retinere probat̄. Concordat Rich. addens q̄ nullū ius poſitiuū ſtatuere poſſit q̄ tp̄e neceſſitatis furari nō liceret: q̄r tunc ipſa res aliena facta eſt ꝓpria iure naturali qd̄ fortius eſt poſitiuo: q̄r īmutabile ꝛ tollere pōt poſitiuū: ſed no ecōuerſo. Concor. Monal. qui ſupaddit q̄ ſi neceſſitas nō eſt magna: tūc reſtituere debet ꝛ agere pn̄iam de furto. vt eo. titu. c. ſi quis in glo. vbi dicit vlterius: q̄r in extrema neceſſitate ſe defendēdi cū aliter ſe tueri nō poſſet pōt aliū occidere: vt in cle. j. de homicidio: ꝛ in ſimili caſu neceſſitatis multa ꝓhibita ꝯcedunt̄ ꝛ ſpecialiter vſus rerū. ¶ Sed ſi querit̄ cur tp̄e neceſſitatis magis licitū ſit furari vel occidere q̄ꝫ fornicari ꝓpter famis neceſſitatē. Ad hoc rn̄det ibidē glo. q̄ ꝓpter neceſſitatē res facta eſt cōis: ꝛ ſic licet ea vti: ſꝫ in fornicatione non eſt ita: ꝛ qui in neceſſitate ſe defendit cū moderamine inculpate tutele aliū non interficit: ſꝫ ille qui primus aggredit̄ ſeip̄m interficit. Ad clariorē aūt intellectū occurrā breui ſtilo pcurram' differentias furantiū. Primi nanq̄ꝫ furtū cōmittunt hoīem auferendo: de quo habet̄ extra de fur. ca. qui furatus fuerit hoīem. glo. liberū ꝛ vendiderit conuictus noxe morte moriat̄. glo. Qui furatur ſeruū hac pena non tenet̄. ff. ad. l. fal. de plag. l. vlti. ſm̄ canonē etiā hec pena nō imponit̄ ſed illa que tangit̄ extra de rapto. c. in archiepatu. vbi proſequit̄ de pena ſm̄ q̄ꝫtitatem delicti. ¶ Hic queri pōt: vtrū xp̄ianus furtim auferens xp̄ianos detentos a paganis vel eos liberans: teneat̄ ad reſtitutionem. Ad hoc rn̄det Ray. ꝛ Hoſtien. q̄ ſi hoc facit tp̄e guerre tūc in nullo tenet̄: vt. xxiij. q. ij. c. dn̄s noſter iubet ad ieſum naue vt cōſtituat ſibi retrorſum inſidias ꝛc̄. ſi vero facit hoc tp̄e treuge tūc tenet̄ ipi pagano reſtituere: non tn̄ hoīem ꝓpter periculū anīe ſed eſtimationē. Similiter etiā obligat̄ de alijs ablatis eodem tp̄e facere reſtitutionem: vt. xxij. q. j. c. noli. vbi ſubditur: fides eni quando promittit̄ etiā hoſti eſt ſeruāda ꝯtra quē bellū geritur. xxij. q. iiij. c. innocēs ibi. fides primo licet infideli data p̄ponit̄ diuino mandato: qua ſcꝫ Joſue ꝯtra dn̄i mādatum pepercit gabaonitis. Si tn̄ pagani cōpu

ſerũt illos captiuos ad circũciſionẽ idolatriã
vel aliud mortale peccatũ: tũc ipſi penitus li-
beri facti ſunt. nec etiã tunc peccat illũ furans
ſed meretur. Dicitur enĩ. liiij. diſt. c. nulla offi
cia publica iudeis iniungant per q̄ eis occa-
ſio tribuat penã chriſtianis inferre ſi qui ve-
ro xpiani ab eis iudaiſmo ritu ſunt macula-
ti vel etiã circũciſi: non reddito p̄cio ad liber
tatem ꝛ religionẽ redeant chriſtianã ꝛ ſcdm
Hoſti. xpianus iſte ſi dum eſſet treuga fran-
geret eam: ꝛ ſic erat in culpa dũ fuit captus:
non põt a ſaraceno furari: ſed tenet ad reſtitu
tionẽ niſi imineret periculũ neceſſitatis. Ra
tio eſt: quia talis iuſte detinetur: ſecus aũt ſi
iniuſte detineret. ¶ Secundi vero furtũ cõ-
mittunt rem alienã auferendo ꝛ eſt duplex.
Nam quoddam manifeſtũ cũ quo ſcꝫ fur de-
prehendit anteq̄ ad locũ deſtinatũ veniat.
Aliud eſt nõ manifeſtũ cũ quo ſcꝫ fur nõ de-
prehendit. ff. e. l. ij. ꝛ. iij. Pena vero hmõi furti
variat ſm ꝙ varie de ipſo agit. ¶ Qð ſi que-
ritur de legibus ſtatuentib' occidi fures vtrũ
ſint licite. Rñdet Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ tales le
ges ſunt iniuſte: ꝛ per cõſequens occidentes
eos ſunt homicide. Huius ratio eſt: qꝛ lex di
uina prohibuit hominẽ occidi: dicens. Nõ oc
cides: ꝛ nulli inferiori licet in lege ſupioris di
ſpenſare: ꝛ ergo nulla lex ↄſtituens hoĩem oc
cidi iuſta eſt: ſi in illis caſib' ſtatuat in quibus
deus nõ excipit. Excipit aũt in multis ſcꝫ in
blaſphemia: homicidio: adulterio ꝛ in multis
alijs: non tñ inuenit excepiſſe in furto: ſed po-
tius voluit diuina lex furẽ puniri pecunialiter
ꝛ nõ pena mortis. Concor. Landul. ꝛ etiam
lex humana ciuilis ſcꝫ generalis: niſi in fran-
gente pacẽ ꝛ ſtratã ſpoliantẽ: qui etiã põt pro
quinq̄ ſolidis ſuſpendi: vt in. c. colla. de pace
tenenda. §. ſi q̄s quinq̄ ſolidos. Si ergo agit
contra furẽ criminaliter ꝛ ad penã criminis:
tũc quidẽ nõ eſt ſuſpendẽdus: vel demembrã
dus ſed aliter puniendus: ſcꝫ vt fuſtigetur vel
exulet vel alio modo puniat put iudici vide-
bit: qð intelligendũ eſt de ſimplici fure qui oc
culte ꝛ ſine armis delinquit. C. e. aut. ſꝫ nouo.
Si vero cũ armis vel etiã ſine armis violen
ter aggredit in domo mari vl' itinere tunc pl'
eſt q̄ fur ꝛ contra eũ acrius pcedit. ff. de pe-
nis. l. capitaliũ. §. graſſatores. ꝛ. §. famoſus. d
qua pena tactũ eſt. s. vbi agit de raptore ſim-
plici ſine armis. Quandoq̄ etiã tales ſm le-
ges licite abſq̄ iudice occidunt: vt ptꝫ extra d
homi. c. ſi perfodiens. vbi dicit ꝙ fur nocturn-
nus impune poteſt occidi: diurnus autẽ non
niſi telo ſe defenderit: quia iaꝫ plus eſt q̄ fur:
glo. armoꝝ nomine fuſtes ꝛ lapides intelli-
gunt. ff. de fur. ſi pignore. §. furem. ꝛ ferrum
ꝛ omne qð arcu manumittit. inſti. de publi. iu
di. §. lex. cor. vin. Si vero ciuiliter agatur cõ-
tra eum tunc pena furti manifeſti eſt quadru
plum: nõ manifeſti eſt duplũ: vt inſti. de obli.
que ex delic. naſ. §. pena. que etiam pena de
iure canonico licite peti poteſt: vt. xiiij. q. v. c.
ſi. in glo. vlti. niſi ſit furtum domeſticũ a filio
patri factum vel ab vxore marito: vt. ff. de pe
nis. l. reſpiciendum. §. furta domeſtica. ꝛ hec
pena peti poteſt etiam poſt annũ: inſti. de per
pe. ꝛ tem. acti. §. furti. ꝛ poſtq̄ egit cõtra euꝫ
criminaliter poteſt iterũ contra eum agere ci
uiliter ꝛ econuerſo: vt. C. quando ciuilis actio
preiudicet. l. vnica. ꝛ. ff. e. l. vlti. ſed hoc tantũ
in foro contentioſo: nam in conſcientioſo ſuffi
cit reſtituere ſimplũ cum omni damno ex tali
furto ſecuto. ¶ Tertij proinde furtũ cõmittũt
rem propriã recuperãdo: de quo primo que-
ri poteſt: vtrũ ille qui recuperat rem ſibi ſub-
tractã furto vel violentia vel modo equipol
lenti furto: vel violentie teneatur ad reſtituti
onẽ. Ad hoc reſpondet Alexan. de hales in
tractatu de reſtitutionibus. opinando ſine p-
iudicio: ꝙ cum quis furtiue vel violenter re-
cuperat nõ quidẽ rem ſuam ſed equiualenteꝫ
ꝛ hoc incõtinenti ſine interpolatione tẽporis
non tenet ad reſtitutionẽ: niſi prius alter re-
ſtituat illud quod iſte abſtulit: qꝛ vim vi re-
pellere licet incõtinenti: niſi inq̄tum id quod
iſte rapuit melius eſſet: ſecus tamen eſſet in
tempore interpolato: cuius ratio eſt: qꝛ mul-
ta perperrata inſtante dolore remanent im-
punita. q̄ ſi ceſſante dolore fierent punienda
eſſent: qð ſi rem propriam furto vel violentia
recuperet non tenet ad reſtitutionem. Nec
obſtat ꝙ nemo ſibi ius facere debet cũ non ſit
iudex: quia hic nullũ periculũ imminet reipu-
blice cũ ſine ſcandalo recuperet rem ſibi abla
tã: nec etiã ille qui per violentiã accepit rem
equiualentem tenet ad reſtitutionẽ: quia ſim-
pliciter nõ facit furtũ: peccat tamen ordine d
bito ptermiſſo ſibi rem equiualentẽ vſurpan
do ꝛ ſi dicat ꝙ contrectat rem alienã: dicen-
dũ ꝙ non vt alienã. ¶ Secũdo queri poteſt:
vtrũ ſeruus mercenarius vel conductitius
vel alius creditor rem ſuã vel operis merce-
dem habere nõ valens: aut debita: vtpote: qꝛ
impotẽs eſt ad litigandũ: eo ꝙ debitor eſt ſe
potentior: vel ꝙ iura ſua pbare non põt: vel
quia iudex ſibi iuſtitiã non facere ꝛ ſimilia: in
hoc caſu creditori ſuo ſubtrahens aliq̄d equi
ualens debitis illis aut rebus: ad reſtitutio-
nem teneat. Ad hoc rñdet Hein. de gãdauo
in quotlibetis ſuis ꝙ talis non peccat nec in
modo recuperandi: nec in retinendo rem ſibi
recuperatã. Cuius ratio eſt: qꝛ licet iniurias
propulſare ꝛ ad reſtitutionẽ cõpellere regula
riter fieri nõ debeat per ſingularẽ perſonã: ſꝫ
per publicũ iudicẽ qñ per eum bono mõ ac-
quiri põt: in caſu tñ ꝙ hoc minime p iudicem
acquiri poſſet: tũc ſingulari perſone intelligit
cõceſſum tanq̄ miniſtro legis ꝛ iudici regula
ri: ꝛ huius ſententie videt Aug. eſſe in epiſto
la ad Macedoniũ. ꝛ habet xiiij. q. c: nõ ſane
quicquid ab inuito ſumit iniurioſe aufertur.
Nam plerique nec medico volũt reddere ho-
norem ſuũ: nec operario mercedẽ ſuã: non tñ
hec que ab inuito ſuſcipiunt per iniuriã acci-
piunt que potius p iniuriã non darent. Euſ-
dem etiã ſententie videt Inno. in. c. olim. j. ex
tra de reſti. ſpo. in ſcda opinione in glo. que
tñ ſane ſunt intelligenda qñ per talẽ furtiuã
ſubtractionẽ nec ſibi nec alijs imineret aliq̄d
periculũ diffamie vl' cuiuſcunq̄ mali: qð po-
tiſſime fieri põt: dñ creditor fuerit diſpenſator
debitoris: vel dũ res aliqua debitoris ad ipm
per aliã viam occultã ꝛ licitã venerit: ita ꝙ
nulli ex hoc imineat periculũ cuiuſcunq̄ di-
ſpendij ſpũalis vel corporalis: alias enĩ ſibi-
ipſi ſatiſfacere minime põt ꝓpter quinq̄ ma-
la que pñt inde euenire. Primo ꝓpter pericu-
lũ ſcandali fraterni: qꝛ pximo innocenti p fur
to poſſet imponi. Secundo ꝓpter periculũ p
prie diffamie qua quis fur de facili poſſet cre
di. Tertio ꝓpter periculũ proprie perſone vel
vite: qꝛ ſi hoc p teſtes efficaciter pbaret: tan-
q̄ fur iuſte puniri poſſet ſm leges. Quarto
ꝓpter periculũ anime: qꝛ ſi iurare cogeretur
vtrũ rem ablatã ſubtraxiſſet aut eũ ſciret qui
rem illã clanculo abſtuliſſet: de facile piuriũ
incurrere poſſet ex timore: ne ſcꝫ factũ propa
lando puniret a iudice. Quinto ꝓpter p̄ceptũ
iuris poſitiui manãs ab ordine diuini iuris: qꝛ
talis vſurpat ſibi publicã poteſtatẽ qð face-
re nõ licet. C. ne quis in cauſa ꝓpria. l. j. Pro-
pter quatuor enĩ iuſtiſſime phibitũ eſt ne q̄ſq̄
ſibiipſi ſatiſfaciat. Primo ne liceat vniciuiq̄
raptori vel furi dicere: ego nõ rapui ſed tantũ
mihi ſolui qð debebat mihi. Scdo ne diſcor
die naſcerent ſi pręter ordinariũ iudicũ ſupe-
rioris: vnuſquiſq̄ ſibi de reb' alterius ſatiſfa
cere poſſet. Tertio qꝛ vnuſq̄ſq̄ in ſoluendo
ſibi pretiũ rei ſibi debite: plus iuſto de facili de
bitũ eſtimaret. Quarto qꝛ faciliter eſtimaret
minus iuſto p̄tium rei a ſe ſubtracte de qua ſi-
biipſi ſatiſfaceret. Veruntñ cũ non eſt ſpes re
cuperandi ſua per iudicẽ ordinariũ: nec immi
net aliqð periculũ in illa ſubtractione nec ſibi
nec alijs: nec ſpirituale: vt fame vel culpe: nec
corporale vt vite vel pene: tũc timore dei cũ
recta rõne põt ſibiipſi de bonis creditoris oc
culte ſatiſfacere: pſertim cũ modernis tẽpori-
bus rariſſimi inueniunt fautores: pmotores
ꝛ defenſores miſerabiliũ perſonarũ: maxie
tñ cauere debet ne ſibi vel ſuis heredibus ite
rũ fiat reſtitutio: ꝓpterea de h heredes ſuos
informare debet ne quicq̄ recipiãt ſi pro pe
vellet qui obligatus fuerat aliq̄d eis dare: nõ
tñ hoc facere poſſunt tñ timetur aliqð pericu
culũ p̄dictoꝝ: cuius ratio eſt qꝛ ſic retineret
ↄtra ſe vel ↄtra pximũ: ꝛ ſic p̄termitteret iuſti-
tiã naturalẽ: eo ꝙ ꝓpter rem tẽporalem poſt-
poneret rem maiorẽ: ſcꝫ famã: vitã vel aĩam:
ꝛ ſic peccaret. ¶ Quarti aũt furtũ cõmittunt
rem publicã ſpoliando: ꝛ vocat peculatus:
vt. xxxiij. q. iiij. c. quid ergo: vbi ſubdit. Pecu-
latus enĩ dicit furtũ de republica: C. de cri. pe
cula: ſequit: ꝛ nõ ſic iudicat furtũ rei priuate
quõ reipublice. Qð ſi querit q̄d ergo de furã
tibus ꝛ in vſus ꝓprios cõuertentibus pecuni
as vel alias reſpublicas. Ad hoc dicendũ ꝙ
vltra res puniri debent capitali pena ſm le-
ges: vt inſti. de pub. iudi. §. lex iulia peculatus
Item qui miſcet furtũ vel rem ſimilẽ auro vl'
argento publico. ff. ad. le. iul. pe. l. j. in fi. Simi-
liter cõmonetarius publicus q̄ partẽ monete
publice ſignat p ſe ꝛ ſibi retinet: vt. l. ſacrificij ſ
. §. qui cũ. ff. eo. Officiales ergo publici tenen
tes ſigillũ florenoꝝ ꝛ imiſcentes ſigillo flore-
nos nõ bonos: ꝛ ſic ledentes rẽpublicã inci-
dunt in peculatũ: ar. dicta. l. j. ff. ad. l. iul. pecu.
Similiter qui dãnificant rẽpublicã delendo
vel maculãdo librũ vel ſcripturã cõtinentem
menſurã agroꝝ vel viarũ publicarũ: vt. l. qui
tabulã. ff. ad. iul. pecu. Similiter qui dãnificãt
rempublicã ſe creditores fiſci ſimulãtes: ꝛ pe
cuniã q̄tumcunq̄ priuatã a debitore fiſci re-
cipientes: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. ſacrilegij. §. eo
dẽ capite. Similiter officia publica venden-
tes ꝛ dignitates: tenent ad reſtitutionẽ pecu-
nie: licet nõ illis q̄ dederunt ſꝫ pauperib': ꝛ ta-
liter ementes debent grauiter puniri edicto le-

gis iulie de ambitu.l.vnica.ff.ad.l.iul.ambitꝰ
inſti.de pub.iudi.§.ſunt p̄terea: ⁊ de ſimilibꝫ
idem iudiciũ habeat. Veruntñ qui vtiliter ⁊
iuſte reipublice deſeruiunt:ſi de pecunijs rei
publice q̃n𝔮ꝫ ad tempus ꝓprijs lucris deſerui
rent nõ peccarent:dũmodo reſpublica ꝑ hoc
in nullo grauaret vel damnũ pateret:vtpote
q꞉ eadem pecunia toto t̄pe illo alias maneret
itacta; nec alicui vſui vel vtilitati applicaret
nã oẽs qui nocumentũ inferũt reipublice:pu
ta monetas falſificando:in põdere materia ⁊
forma:vel cõmunẽ exactionẽ diminute pſol
uendo:vel aurũ argentũ ⁊ ſic de alijs ſemiple
ne deputando: ⁊ oẽs qui in varijs mercantijs
põdera ⁊ menſuras falſificant; dicunt fures
reipublice:vt.ff.de ꝯtrahen.emp.l.j. ⁊ tales fu
res exurunt ſm leges in aqua bulienti;vt.ff.
de fal.mon.l.ij.nec talis moneta liberat ſoluẽ
tem.ff.de pig.l.eleganter. In hac etiam ſorte
cõputant mercatores qui ꝯueniũt inter ſe:vt
merces certo p̄cio ſcꝫ plus iuſto vendat: vel
ꝙ vnus ſolus vẽdat ad magis extorquendũ
⁊ p̄cipue q̇ impetrat ꝙ in ciuitate ſibi ſoli lice
at vendere certas merces:nã ſi quis hmõi of
ficiũ exerceat ſm leges debet oĩbus bonis
ſpoliari ⁊ exilio ꝑpetuo damnari. Similiter
cõcedentes ⁊ admittentes puniri debent: vt.
C.de monopol.l.vna:nec mirũ:quia tales ma
xime dãnificant cõitatem: ⁊ tenentur ad reſti
tutionẽ omniũ que plus iuſto p̄cio receperunt
Deni𝔮ꝫ deteſtabile furtũ eſt transferre termi
nos proximi ſui:de quo dicitur Deute.xxvij.
Maledictus qui trãſfert terminos proximi
ſui:qđ principaliter intelligit de iniuſta deten
tione alicuius fundi: ⁊ ſecundario de vſurpa
tione iniuſta rei cuiuſcũ𝔮ꝫ. Ad laudem dei.

¶ De reſtitutione furti in quatuor vltimis modis:ſcꝫ in ſacrilegijs: in inuentis: in vſu rei aliene: ⁊ occulta retentione iniuſta: licet iuſte acquiſita. ¶ Sermo ix.

Non furtũ facies. Exo.xx. Vi
ſis de quatuor primis differentijs
furantiũ iã reliquas proſequamur.
¶ Quinti nan𝔮ꝫ furtũ cõmittunt per qđ ſa
crilegiũ incurrunt: qđ ip̄m furtũ nõ mediocri
ter aggrauat:vnde dicit Aug.ſuper Jo. ⁊ ha
bet.xxiij.q.iiij.c.quid ergo: qđ non ſic iudicat
furtũ rei priuate quõ rei publice: vt p꞉ꝫ in ſer
mone ſequenti.ſequit. Quanto vehemẽtius
eſt iudicãdus ſacrilegus fur:nõ vñcun𝔮ꝫ hoc
tollere hoc eſt: ſꝫ de eccleſia:qui aliq̇d de ec
cleſia furat iude ꝓditori cõparat:qui ſcꝫ erat
fur ſacroꝝ loculoꝝ dñicoꝝ vt ibidem p̄mittit
Pro quo ſciẽdũ ꝙ ſacrilegiũ eſt q̃tiens quis
ſacrũ violat: vel auferendo ſacrũ de ſacro:
vel ſacrũ de nõ ſacro: vel non ſacrũ de ſacro:
vt habet.xvij.q.iiij.c.ſi q̇s ꝯtumax.§. ſacrile
giũ:vbi ſubdit ꝙ ſacrilegiũ duplicẽ penã con
tinet:pecuniariã ſcꝫ ⁊ excõicationis: ⁊ ſꝫ glo:
prima eſt pro damnũ paſſo.ſcđa ꝑ emunita
te eccleſie violate:vñ dicitur ibidẽ.c.ſi q̇s do
mũ: ꝙ qui monaſteria ⁊ loca deo dedicata ⁊
eccleſias infringunt ⁊ depoſita ⁊ alia q̄libet
exinde abſtrahunt:damnũ nouies cõponant
⁊ emunitatem tripliciter:glo.i.pro emunitate
tripliciter tantũ det q̃tum abſtulerunt: ⁊ ve
lut ſacrilegi canonice ſñie ſubiũgant. Porro
cauſam huius duplicis pene aſſignat Tho.
ſcđa.2e.q.xcix.dicens: ⁊ in penis infligendis
duo ſunt cõſideranda. Primo equalitas ad
hoc ꝙ pena ſit iuſta:vt ſcꝫ in quo q̇s peccauit
in hoc torqueatur:vt dicit Sap.xj. ⁊ hoc mõ
cõueniens pena ſacrilegij qui ſacris iniuriã
infert excõicatio:per quã a ſacris arcet. Se
cũdo vtilitas:q꞉ pene quaſi medicine quedã
infligunt:vt his territi deſiſtãt hoĩes a pecca
tis. Sacrilegus ergo q̇ ſacra nõ veret nõ vi
det a peccato ſufficienter arceri ꝑ hoc ꝙ ei ſa
cra interdicunt de quibꝫ nõ curat: ⁊ ideo ſm
leges humanas adhibet capitis pena: ſm ec
cleſiã vero q̄ mortẽ non infert adhibet pena
pecuniaria q̄ tñ eſt varia:vt p꞉ꝫ. xvij.q.iiij.in
diuerſis capl'is: que pena ſm quantitatẽ cri
minis ⁊ locoꝝ ꝯſuetudines infligende ſunt:
vnde ſacrilegiũ in rebus eccleſie perpetratũ
homicidiũ reputat:vt p꞉ꝫ.xij.q.ij.c.qui abſtu
lerit:vbi dicit; qui chriſti pecunias ⁊ eccleſie
rapit: ⁊ aufert fraudat homicida eſt: ⁊.c.in le
gibus ſeculi:dicitur:ꝙ in vndecuplũ reſtitue
re debeat. ¶ Sexti vero furtum cõmittunt a
liena inueniendo. Hic queri poteſt:vtrũ inuẽ
ta a caſu ⁊ fortuna reſtitutione ſubiaceant:cũ
non dimittat peccatũ niſi reſtituat ablatum.
Ad hoc rñdet Richar.in.iiij.diſtin.xv. ꝙ re
rum quedã ſunt cõmunes omni iure naturali
vt volucres non domeſtice ⁊ piſces maris:
lapilli:gemme:margarite ⁊ alia p̄tioſa in litto
re maris inuenta que nun𝔮ꝫ fuerunt occupa
ta ⁊ ſimilia:inſti.de rerum diui.§. ⁊ quidẽ: ⁊.§.
fere beſtie: ⁊ alia reperiens reſtituere non te
netur:q꞉ de talibus dicitur in dicto.§.fere be

ſtie:que in nullius bonis ſunt naturali rõne
conceduntur occupanti. Quedã ỽo ſunt vni
uerſitatis:vt illud quod eſt ciuitatis in cõi vt
theatra:ſtadia ⁊ ſimilia:vt inſti.đ rerũ.diui.
.§.vniuerſitates. Qui ğ ea q̄ ſunt cõitatis ali
q̇ caſu iuenerit:cõitati reſtituere tenet. Que
dam etiã ſunt ꝓpria ſinguloꝝ que ſi inuenerit
tenet ſilr reſtituere ỽo dño ſi p̄t alioq̇n huic
dicit.xiiij.q.v.c.ſi q̇d inueniſti ⁊ nõ reddidi
ſti rapuiſti. ⁊ c.multi ſine peccato putãt eſſe ſi
alienum quod inuenerint nõ reddãt ⁊ dicũt
deus dedit mihi cui habeo reddere:diſcant
hoc pctm̃ eſſe ſimile rapine ſi q̇s inuẽta non
reddat:ꝙ ſi cuiꝰ ſint ignorat:tñ facere dꝫ qđ
põt ad inueſtigandum cuiꝰ ſint:dꝫ em̃ facere
p̄conizari in loco vbi inuenerit ⁊ in locis cir
cũiacẽtibꝫ:ꝙ ſi veꝝ dñm circũſtantijs debitis
ꝓbatũ iuenerit:eidẽ ſine difficultate reſtituat
quia vt dicitur.ff.de furt.l.ſal.§.qui alienum
quid iacens cauſa lucrefaciendi ſuſtulit furti
aſtrigitur ſiue ſcit cuius ſit ſiue ignorat: ⁊ hoc
rationabiliter:quoniam ex quo ſcit eam non
eſſe ſuam preſupponere debet eã de iure ad
aliũ ꝑtinere. Si vero nõ poteſt inuenire cu
ius ſint habita ſufficienti inquiſitione.tunc il
li reſtituet cui incumbit cura đ republica:qđ
verum ẽ ſi preſumit eum tam fidelem:quod
aut ad verũ dominũ reuocabit aut ꝑ amit
tẽtis anima pauperibus vtiliter diſpenſabit
alioquin perſonaliter hoc faciet conſilio diſ
creti ⁊ timorati confeſſoris:vel ſi ipſe inuen
tor tenuis eſt in ſubſtantia cum conſilio hu
iuſmodi confeſſoris ſibi retineat ⁊ ꝓ illius ſa
lute dominum exoret. ¶ Ad maiorem autẽ
horum euidentiam ſciendum ſcđm Johan
nem de pla.inſti.de re.diui.§.ſingulorum:ꝙ
fere:beſtie:volucres ⁊ etiam piſces in flumi
nibus publicis:vt ẽ renus:moſa:quia in nul
lius bonis ſunt:ideo naturali rõne conceđũt
occupanti: ⁊ ideo dicit ꝙ licitum eſt ingredi
fundũ alienum cã aucupandi ⁊ venandi dũ
modo tñ domino fundi dãnũ non inferat:qđ
ſi dominus fundi preuidet ante𝔮ꝫ ingredia
ris:ab ingreſſu te prohibere poteſt: ⁊ ſi po
ſtea ingrediaris teneberis iniuriarũ:verũta
men ſi non obſtante prohibitione illuc ingre
diaris ad aucupandum vel venandum qđ
capies tuum efficitur nec tibi poteſt auferri
per dominum fundi:vt tenet gloſa.ff.de ac
qui.re.do.l.iij.inſti.de re.diui.§ apiũ: ⁊ hoc
de animalibꝫ capiẽdis. Preterea dicit Hein
ricus boyc:extra de conſuetuđ.ꝙ ſi fuerit cõ
ſuetudo ꝙ fera beſtia vel auis ſtatim poſt𝔮ꝫ
illaqueata fuerit taliter ꝙ expedire ſe nõ poſ
it domino laquei acquiratur nõ illi qui de
laqueo primo eam cepit vel ꝙ primo percu
tienti non primo apprehendenti acquiratur
talis conſuetudo bene valeret:cum poſſit eẽ
rationabilis ⁊ cauſa rationabili fundata:ſci
licet ad vitandas rixas que inter occupare
volentes ſuſcitare ſolent:arg.ff.de vſufru.
.§.arboribus.§ equiſſimum: ⁊ de treu. ⁊ pa.
c.j. ⁊.ij: Si ỽo in inquiſitione talium rerum
non ſit certa conſuetudo tunc in talibus nõ
poteſt acquiri dominiũ vl' poſſeſſio ſine cor
porali apprehenſione:vt inſti de re.diui.§.
fere igitur beſtie. Fallit tamen in caſu vbi fe
ra beſtia ſe expedire non poſſit: quia tunc eã
acquiro quo ad dominium vel poſſeſſionem
nedum cum eam ap̄phendo:ſed etiã cũ ap
p̄hendẽdi poteſtatẽ habeo ꝑ oculorũ inſpe
ctionem ⁊ affectionẽ ap̄phẽdẽdi ac poſſidẽ
di.ar.ff.de acq̇.poſ.l.j.§.ſi iuſſerim: ⁊ de ac
qui.re:do.le.in laqueum:in fi.vbi hoc notat
Bern. ⁊ Accur.licet Azo. ⁊. Joh.ibi dicant
ꝙ ſtatim cum incidit in laqueum talit q̃diu
luctando ſe expedire nõ poſſet eã acquiro:ſꝫ
Hein.boyc.credit ꝙ male dicunt. Nam etiã
ſi a remotis oculis eam taliter illaqueatam
inſpicio:mihi nõ acquiritur.quia multa poſ
ſunt accidere ꝙ eam non capiam:vt inſtitu.
de re.diui.§.illud. Secundum accipitur in
dicta.l.in laqueum:in fi. ¶ Deinde queri po
teſt quid ſi apes vel volucres ſint ſuper ar
borem alicuius ⁊ nidi earũ an licet vnicui𝔮ꝫ
tollere. Ad hoc reſpondet textus in dicto.§.
apium:ꝙ apium ⁊ volucrum natura fera eſt:
⁊ ideo licet apes vel aues ⁊ earum nidi con
ſiſtant ſup arborem tuã.nõ tamen ſunt tui do
nec eas ceperis: et ideo poſt interim alius
eas occupare ac apes ⁊ fauos mellis ibi fa
ctos ⁊ aues nidificantes ibidem acq̇rit ſibi:
nec tenetur tibi furti nec alia actione:vt di
cto.§.apium. ⁊ .ff.de furt.l.ſi apes.tenet ta
men tibi iniuriarum ſi ante𝔮ꝫ intraret campũ
tuum vel aſcẽderet arborẽ tuã ꝓhibuiſti:vt
dicto.§.apium.ỽ.plane:qđ tñ capit poſt pro
hibitionem ſuũ efficit vt ſupra dictũ eſt. Et
nota ꝙ examen apum volans ex alueo tuo
durat tuum quãdiu non aufugerit aſpectum
tuum nec eius perſecutio eſt difficilis: vt
dicto.§. apium: in hoc tamen multum at
tenditur conſuetudo vt dicit gloſa: in di
cto.§.apium.ſuper verbo examen. Et ex

bis ꝯcludiꝭ ꝙ examē alueū tuū exiēs ⁊ arbo
rē tuā ingrediēs tuū remanet ⁊ occupās eū
⁊ furtū cōmitteret. ¶ Deinde q̄ri pōt: qd de
aīalibꝫ naturaliꝭ feris ſꝫ accidentaliter factis
manſuetis vt pauones: colūbe: apes: cerui q̄
habēt cōſuetudinē eūdi ⁊ redeūdi. Ad h̄ rñ-
det Jo. de pla. inſti. de re. diui. in. §. pauonū:
ꝙ tādiu ſunt occupantis ⁊ poſſidentis: q̄ꝫdiu
detinēt animum ⁊ ꝯſuetudinē reuertēdi; po-
ſtea ꝓo fiūt occupātis: ⁊ iō cū ꝯſuetudo indu
caꝭ ex duplici actu vt notat glo. in. l. de q̄bus
ff. de legi. ⁊. C. de epiſ: au̅. l. iij. videtur. ꝙ ſi iſta
aīalia nō reuertanꝭ duabꝫ hoꝛꝫ vel diebꝫ cō-
ſuetis: ꝙ depoſuerūt aīm ⁊ ꝯſuetudinē reuer
tendi: ⁊ ſic poſtea fiūt occupātis. Ecōtra ꝓo
dicit. vbi. ſ. §. gallinaꝝ: de aīalibꝫ naturaliter
manſuetis ⁊ domeſticis: vt gallinis. q. ſ. quā
tumcūꝗ aſpectum poſſidentis dñi effugiant
⁊ alio ſe tranſferāt: manent tamē ipſius poſſi
dentis ⁊ non acquirunꭓ appꝛehēdendi: ſꝫ ap
p̄hendens ea cā lucri vel oua vel pennas cō
mittit furtum ⁊ accuſari poteſt furti: vt dicto
. §. gallinarum: ⁊. ff. de acqui. re. do. l. natura-
lem: §. pauonum ⁊: § gallinarū. ⁊ notat glo:
ꝙ etiam in vno ouo cōmittiꝭ furtum licet ſit
modici pꝛecij. ¶ Preterea q̄ri pōt quid faciē-
dum ſit de inuēto theſauro. Ad h̄ rñdet Jo.
de pla. inſtiꝭ. de re. diui. §. thezauros: ꝙ the-
zaurus inuentus ab aliquo in agro ſuo ſiue
in loco religioſo vel ſacro efficitur inueniēns
⁊ ſibi totum acquiritur: quod ſane itelligitur
dūmmō caſu foꝛtuitu inuenitur in loco ſacro
vel religioſo: alioquin eſſet totus eccleſie vel
monaſterio aſſignandus: ſed inuentꝰ in agro
alieno pꝛiuato vꝉ etiam publico: ſcꝫ ceſarꝫ vꝉ
ciuitatis acquiritur pꝛo vna medietate inuē
toꝛi: ⁊ pꝛo alia medietate dño agri: vt dicit te-
xtus in dicto. §. thezauros. ⁊ glo. xiiij. q. v. c.
ſi quid inueniſti: ⁊ hoc eſt verum ſi fuerit inuē
tus thezauros caſu foꝛtuitu: nam q̄ꝫuis in pꝛo-
pꝛio fundo licitum eſt operam dare ad inue-
niendum thezaurū dūmō nō faciat hoc arte
magica: qꝛ tunc eſſet fiſci: tn̄ in alieno fundo
nō ſufficit operam dare ad reperiēdum the-
zaurum etiā de volūtate dñi fundi: ſed debet
eſſe inuentus a caſu foꝛtuitu vt inuentoꝛi di-
midium acquiraꝭ: aꝉs em̄ ſi data opera inue
nitur domino fundi acquiriꝭ totꝰ theſaurus.
Et nota ꝙ glo. in dicto. §. thezauros: decla-
rat q̄s ſit iſte theſaurus dicēs: ꝙ eſt pecunia
ab ignotis dominis vetuſtioꝛi tempoꝛe ab-
ſcondita: cuius pecunie depoſitionis memo-
ria non extat: nam ſi de eo extaret memoꝛia:
vel qꝛ ſi aliq̄s abſcōdiſſet cā lucri vel metus
vel cuſtodie: diceretꝭ impꝛopꝛie thezaurus: ⁊
iō nihil acq̄riꝭ inuētoꝛi ſꝫ ē eius q̄ abſcōdit vꝉ
eiꝰ heredis: vt di. §. thezauros: ⁊ iō mercena
rius laboꝛās in alieno agro ⁊ a caſu thezau
rum īueniens acq̄rit ſibi medietatē: ſecꝰ ſi n̄
ſit thezaurus: puta qꝛ mercēnariꝰ ī domo ali
cuius nouiꝭ. empta inueniat pecuniā in ſaccu
lo inuolutā in feneſtra: tūc ei cū nō ſit thezau
rus nō eſt inuētoꝛis ſed eſt venditoꝛis. vt. ff.
de rei. vendi. l. a tutoꝛe. Preterea dñs ſolidꝫ
nō ſolū ꝓpꝛius poſſeſſoꝛ ſꝫ etiā defendatariꝰ
emphiteota ⁊ ꝯſiꝭes. Ceteꝝ ſi caſu foꝛtuitu
q̄s inuenerit in fundo īpignoꝛato ⁊ eſt credi-
toꝛ habebit medietatē: nec ī debitū ꝯputabit.
Si aūt mercenariꝰ ī loco q̄ operaꝭ retinebit
dimidiū. Si eſt fuus cōis pluriū ⁊ inuenit in
loco vniꝰ dñi tūc illi totum acq̄rit. ⁊ idē ē de
quolibet qui mee poteſtati ſubiectꝰ aliq̄d in-
uenerit: mihi totum acq̄rit. vt filiꝰ ffamilias:
Si ſeruus inuenerit in alieno loco tunc vna
medietas erit domini illiꝰ ſerui: ⁊ alia medie
tas domini loci. Q̄d ſi fructuarius ſeruus in
uenit in loco fructuarij tūc medietas erit do
mini loci: ⁊ alia acq̄riꝭ ꝓpꝛietario ſerui: ſi ca-
ſu foꝛtuito inuenit. Sed ſi ſtudioſe queſiuit
totum erit dñi loci: ⁊ ſi inuenit in loco ꝓpꝛie
tarij totum acq̄ritur ꝓpꝛietario: ⁊ hec breuiſ
ſime notata ſufficiant. ¶ Deniꝗ de alluuio-
ne ſciendum eſt: ꝙ alluuio diciꝭ incrementū
terre que ſic paulatim adijciꝭ quod intellige
re non poſſumus quāto momento tempoꝛis
adijciatur. De qua queri poteſt cui compe-
tat poſſeſſio inſule nate in medio aquarum:
Ad hoc reſpondet textus inſti. de re. diui. §.
inſula: ⁊ Jo. de pla. ibidem: ꝙ inſula nata in
mari in nullius bonis eſt: ⁊ ideo conceditur
occupanti: ſed inſula nata in medio fluminis
communis: eſt habentium pꝛedia iuxta flu-
mina ex vtraꝗ parte. Quod ſi non eſt in me
dio ſed ex pꝛoximioꝛ vni partium: tunc eſt tā-
tum communis ex illa parte pꝛedia habenti
bus. Ager vero a flumine diuiſo circunda-
tus eius remanet cuius pꝛius erat. ⁊ ſi flumē
mutauit alueum pꝛimus alueus efficitur il-
loꝛum qui circa eum pꝛedia poſſident: ⁊ ſecū
dus alueus eſt publicus. qui ſecundus alue
us redeunte flumine ad alueum antiquum
efficiꭓ eoꝛum qui circa eū pꝛedia poſſident:
ager aūt inūdatꝰ aq̄ recedēte manet eiꝰ cuiꝰ
erat pꝛiꝰ hec textꝰ. ¶ Deinde q̄ri pōt vtrum

terrā tuam adiectā terre mee per alluuionē
ſalua ꝯſcientia tenere poſſum pꝛo terra mea.
Ad hoc rñdet textus. ff. de acqui. re. do. l. adeo
§. pꝛeterea: ꝙ ſi vis fluminis aliquā partē ex
tuo p̄dio detraxit ⁊ meo p̄dio appoſuit: palā
eſt tuū pmanere plane ſi longioꝛi tēpoꝛe fundo
meo heſerit ⁊ arboꝛes quas ſecum traxit in
meo fundo radices egerint ex eo tēpoꝛe vide-
tur acquiſitū eſſe fundo meo: hec textus. Si-
ue igitur terrā puram ſiue lapides terra cōmi
xtos adiecerit fundo meo meū efficiꭓ etiā ſi fu
erint gemme vel lapides pꝛecioſi. Nec obſtat
inſti. de re. diui. l. item lapilli: qꝛ ibi loquitur d̄
lapillis in litoꝛe maris reiectis qui in nullius
bonis ſunt: hic de lapillis qui meo p̄dio adij-
ciunꭓ: ⁊ generaliter ſi ligna: aurū argentū. pe
cunias ⁊ ſimilia fundo meo flumen adiecerit
meū erit: ⁊ de quocūꝗ lex loquitur duꝫ tn̄ ita
adijciatur ꝙ terre cohereat: vt pꝫ ex verbo
adiecerit. ¶ Septimi aūt furtū cōmittūt
aliena re abutendo. Ad cuius euidentiā que
ri pōt: vtrū quis furtū cōmittere pōt in vſum
rei ⁊ nō in ipſa re. Ad hoc dicendū ſm docto
res ꝙ ſic: ⁊ hoc multipliciter. Nam pmo cre-
ditoꝛ furtū cōmittit qui pignoꝛibꝫ obligans
ſibi ſine conſenſu debitoꝛis vtitur vel alteri
cōmodat: vt inſti. de obli. que ex. quaſi de naſ.
. §. pena. ff. de fur. l. qui vas. §. ſi eo. Secundo
cōmodatarius vtens re ad aliū vſum q̄ꝫ fue-
rit ſibi cōmodata vel vltra vſum ad quē ſibi
fuit cōmodata: vt qꝛ equū cōceſſum ad equi-
tandū poſuit ad arandū: vel ꝯceſſum ad decē
miliaria equitauit. xx. ⁊ ſic furtū in vſu cōmit-
tit niſi pꝛobabiliter ſupponat de voluntate
dñi: hec dicit. §. pena: ⁊. §. placuit: ⁊ tunc tene-
tur ad reſtitutionē ⁊ etiā ad intereſſe ſi conce-
dens nō potuit interim expedire neceſſaria ⁊
ex hoc damnū incurrit: ⁊ ideo cōſulendū eſt
hmōi in foꝛo ꝯſcientie ꝙ notificet rem ipſam
cōmodanti q̄ ſi ratificauerit tūc non teneꭓ: ſin
aūt tūc reſtitutionē faciat: ⁊ idē iudiciū eſt ſi
cōmodatū vlterius alteri cōmodauit ſine cō-
ſenſu dñi cōmodantis: qꝛ nō erat illi res cōceſ
ſa ad illū vſū: ⁊ vlterius cōcedere videꭓ gra-
tia ſui lucri: qꝛ ſpes lucri eſt ex alieno largiri ⁊
beneficio debitoꝛē ſibi acquirere ⁊ de depoſi-
tario ſimile iudiciū habeaꭓ. Unde generali-
ter q̄ncunꝗ fit cōtrectatio rei aliene vel vſus
ꝯtra voluntatē dñi furtū cōmittitur: vt. ff. de
fur. l. fi. ⁊ tenetur ad reſtitutionem ⁊ etiā ad in
tereſſe. ¶ Deniꝗ queri pōt: vtrū aliquis inue
niens quod a pꝛopꝛio dño fuit habitū pꝛo de-
relicto teneaꭓ ad reſtitutionē. Ad hoc reſpon
det glo. xiiij. q. v. c. ſi quid rapuiſti: ꝙ hij nō cō
mittunt furtū qui inueniūt rem habitā p de-
relicto: nec tenenꭓ ad reſtitutionē: licet etiā in
tendant furari ⁊ credāt non eſſe habitā pꝛo
derelicto: peccat tn̄ quis moꝛtaliter ꝓpter pꝛa
uā intentionē: q̄d ſi putat facere domino inuit
to ⁊ facit eo volente: licet res non fuit habita
pꝛo derelicto non ſolū peccat moꝛtaliter ſed
etiā furtū cōmittit. Secūdo hij non cōmittūt
furtū q̄ rem inueniūt alienā quā credūt habe
ri p derelicto: ⁊ erat pbabilis cauſa creden-
di: licet in veritate nō habeaꭓ p derelicto tūc
enī excuſat bona fides: ꝙ ſi etiam in veritate
habeaꭓ p derelicto: tunc libere cōcediꭓ occu
panti: ſiue ſit res mobilis ⁊ abijciaꭓ ſiue res
immobilis: vt. ff. p derelicto. l. j. Tertio hij nō
cōmittūt furtū q̄ rem alienā inueniūt quā cre
dunt nō haberi p derelicto: nec etiā habeꭓ p
derelicto: ſed eo aīo tollunt vt bona fide ſm
oēm modū ſibi poſſibilē vero dño reſtituant:
hec etiā notantur. ff. de fur. l. famulus. §. qui
alienū. ¶ Octaui deniꝗ furtū cōmittūt alie-
na occulte retinēdo: ⁊ hoc multipliciter. Pri
mo qui defraudant plebanos in ſuis iuribus
parrochialibꝫ de q̄bus aliqua dicta ſunt in. iiij
p̄cepto. Secūdo qui retinent ſoluendas deci
mas nam decima eſt in p̄cepto ⁊ obligat ad
moꝛtale: vt extra de deci. c. nō eſt. ibi diſtricte
p̄cipimus. Unde pōt excōmunicari ꝙ non fit
niſi pꝛo moꝛtali: vt. xj. q. iij. nemo epoꝝ: ꝙ tn̄
moꝛtaliter peccaret intelligit Hoſti. verū eſſe
ſi poſt p̄dicationē ⁊ monitionē ipſam retineat
⁊ nō ante monitionē dūmodo tn̄ nō occultet
qꝛ videtur tenere cū licentia eius ad quē per
tinet: vt pꝫ. eo. ti. c. nō eſt: ⁊ hoc maxime intel
ligendū eſt de his rebus de q̄bus ex cōmuni
cōſuetudine patrie nō ſolent dari decime: licꝫ
ad hoc obligarenꭓ ex cōmuni iure. De deci-
mis etiā aliqua dicta ſunt in. iiij. p̄cepto. Ter
tio qui nō ſoluunt theolonia: vectigalia: peda-
gia: guidagia: talleas ⁊ ſimilia p cauſa rōna-
bili impoſita cū cōſenſu eoꝝ quoꝝ intereſt cū
debito moderamine ⁊ iuſtis cōditionibꝫ q̄ ſi
obſeruanꭓ ad ſolutionē obliganꭓ. Ueruntā-
men quicunꝗ pſonas eccleſiaſticas cōpule-
rint ſoluere pedagia: guidagia vel exactiōes
p rebus quas cā negotiationis non deferūt: ſi
ſingulares pſone ſunt: ipo facto excōicati ſunt
⁊ vniuerſitas interdicta: nec pꝛodeſt cōſuetu
do ꝯtraria: vt pꝫ li. vj. de cenſ. c. q̄ꝫq̄ꝫ: nec etiā
ab excōicatione hmōi abſolutionē vel interdi

cti relaxationē obtineant: donec exacta plena-
rie reſtituerint. z de trāſgreſſione ſatiſfecerint
cōpetenter: z in cle. eo. ti. c. preſenti addit Cle
mens. v. q dioceſani quibus conſtat has ſen
tentias incidiſſe publicare debent z etiā ob-
ſeruare. Si tamen clerici libenter z non com
pulſi ſoluunt tūc non incurrunt excōicationē
nec tenent ad reſtitutionem ſm Joh. an. qui
hec notat. c. ſuper quibuſdā: de ver. ſig. Et ge
neraliter omnia debita occulta vel bona alie
na que occulte quis tenet in cuſtodia: ſi volū-
tate deliberata firmiter propoſuerint ea non
reddere licet potens fuerit ad reddendū fur-
ti reus eſt in iudicio anime z peccat mortali-
ter. Quapropter licet poſtea eadē reſtituat ſi
maledictionem eternā euadere velit: dignam
penitentiā agere non omittat. Ad laudē dei.

De reſtitutione infideliter aliena diſpenſantiū vel eorum curam infideliter agentiū. Sermo x.

Non furtum facies. Exo. xx.

n Quarto principaliter aliena infideli
ter diſpenſantes aut curā alioꝝ in-
fideliter agentes obligantur ad reſtitutionez
quoꝝ multa ſunt genera hominū. Sed gra-
tia breuitatis in triplicem differentiā eos col
ligere placuit: ſecūdū q triplex diſtingui pōt
adminiſtratio ſcz cure rei familiaris z rerum
eccleſiaſticarū ac etiā reipublice. Quantū
igit adminiſtrationē rei familiaris: primo mi
hi occurrūt tutores ſuum officiū negligenter
exequentes. De quibus primo queri poteſt:
vtrū de ſua negligentia z infidelitate obligā-
tur ad reſtitutionē. Ad hoc dicendū q ad o-
mne damnū qd pupillo vel adulto contingit
eius dolo lata culpa vel leui aut negligentia
ad reſtituendū obligat: vt. C. arbi. tute. l. quic-
quid: vñ dicit Jo. de pla. inſti. de obli. que ex
quaſi contrac. naſ. §. tutores: q qñ tutor fuit
negligens in exigēdis ſolutionib debitoꝝ pu
pilli q facta ſunt poſtea nō idonea ad ſoluen-
dū cū prius eſſent idonea tpe tutele: tūc tenet
ad ſatiſfa. vt in. l. ij. C. arbitriū tut. Inſuper tu-
tori imputat z ad intereſſe tenet ſic cauſaz pu
pilli diſperatā ducat. C. de admi. tu. l. ſi bona:
z. l. ſi non eſt ignotū. ff. de admi. tu. l. quotiens
. §. ſicut. Ignoſcendū eſt tamen illi qui bonaz
fidem agnouit: hec ſpe in ti. de aduocato. §. v-
triuſq. Qd ſi quis pupillo vel legare vel do
nare voluit aliqd ſed tutor impediuit dicens:
lega vel dona mihi: tunc ſcdm quoſdā tenen-
tur ad reſtitutionē: ar. eſt in cle. j. de priuile. v-
bi precipit religioſis vt non impediāt teſtato
res quin legent eccleſijs parrochialibus: vbi
dicit frater Aluarus q alias peccant morta
liter z tenent ad reſtitutionē. A Secūdo
queri pōt: pone caſuz q tutores vl curatores
extorſerūt vſuras: aut fecerunt rapinas: frau
des: damna z ſimilia noīe: pupilli patroni vel
patris z nihil ad eos peruenit: ſed ad pupil-
los: patronos vel patres: vnde ergo fieri de
beat reſtitutio predictis neſcientibus vel etiā
inuitis de bonis eoꝝ vel de bonis proprijs.
Ad hoc dicendū q aut tales adhuc habent
in manib adminiſtrationē rerū illoꝝ z tūc pñt
z debent reſtituere de bonis illoꝝ ad qs per-
uenit lucrū non tñ vltra lucrum illud niſi z il
loꝝ voluntate factū ſit aut poſt factū ratū ha
buerunt: tunc enim tenent in ſolidū ad omnia
dāna: hoc igit hmōi tutores facere ſtudeant
ſi ipſi nō volūt obligati remanere ad ſatiſfaci
endū de ſuo ſiue occulte ſiue manifeſte cū ſuf
ficienti cautela vt ab ipſis nō poſſit poſtea re
peti: z ad h facere videt extra de reg. iur. vbi
dicit Chryſ. oīs res per quas cauſas cōtrahi
tur per eaſdē diſſoluit. Veruntñ ſi pter cōſen
ſum pupilli dedit ad vſurā: tunc ipſe ſolus in
culpa videt z rōnabiliter mediā partē vſure
ſoluere teneat: quā pupillus ſibi retineat pro
ſuo intereſſe: eo q tutor lata culpa neglexit a-
gere p licito lucro pupilli: aliā aūt partē vſu-
re pupill9 ſoluat vt ſic lucꝝ reducat ad quan
dā equalitatē proportionabiliter cū lucro reddi
tuū hereditarioꝝ. Si tamen pupillus mani-
feſte contradixit z preſtatus eſt: q ſi poſuerit
ad vſuras: q queſitas vſuras retinere velit p
ſuo intereſſe: quia tanto tēpore tenuit pecuni
am nec exercuit in licitis mercantijs: tunc ta
les pecunias retinere poterit: ſi nō excedāt lu
crū moderatū ad intereſſe: qz quot excederet
reddere tenet tutori iā obligato reſtituēdas
vſuras: ſz de hoc inferius latius videbit. Pre
terea ſi tutor nō habet amplius adminiſtratio
nem: tūc denuntiari debet principalib p qui-
bus fecit iniuſtitias qui ſunt principaliter ad
reſtitutionē obligati: z eos inducere pro poſſe
q ſatiſfaciant: qd ſi facere noluerit: tunc ipſe
vtriq ad reſtitutionē obligat: habeat igit pro
poſitū reſtituendi quamcito potuerit de pro-
prio: quod ſi nullo modo poteſt: quia pauper
eſt tunc denunciet principalibus z remiſſio-
nem petet a creditoribus cū penes eum non

remanſerit pecunia fenebris: illi aūt q eā ha
buerūt remanent vt prius obligati: ſz iſte hac
remiſſione libere z ſpōte obtēta nō tenebitur
amplius ad reſtitutionē. Vñ nō tenet nec dz
a pncipalib ea ſubtrahere occulte qb ſatiſ-
facere poſſet poſtq adminiſtrationē non hz:
etiā ſi ipe reſtituere nō poſſet. tū qz q ad ſe eſt
excuſat9 a reſtitutiōe rōe impotētie: xxiiij. q.
v. c. ſi res. tū etiā qz p h nō puideret eoꝝ ſalu
ti q iniuſte detinēt: eo q remanent obligati i
conſcientia ex quo ſciunt talia iniuſta nec cu
rant ea iuſtificare. z ſic non ſoluitur pctm vl
obligatio q ad eoꝝ eſtimationē tū etiā qz nō
pōt a priuata pſona qs cogi ad reſtitutionez
male ablatoꝝ niſi p iudicē: nec videt excuſa
ri poſſe a furto cū ptrectet rē alienam inuito
dño. cū in vſura trāſferat dñium z p h ſe pluri
b9 expōit piculis: aīe fame z corporis: put ra
ctū eſt in ſmone pcedenti. Ulteri9 qri pōt:
vtrum tutor more ciuitatis mittens encenia
nomine pupilli magiſtro: z ſuis coniūctis te
neatur ad reſtitutionem. Ad h rñdet Joh.
de pla. inſti. de acti. §. actionum: q in hoc ca-
ſu tenetur pupillo actione negotiorū geſtoꝝ
ff. de admi. tu. l. cum plures. §. cū tutor: ſimili
ter ſi qs ſine mandato alteris debitoris ſol-
ueret ſuo creditori nomine debitoris z debi
torem liberaret. tūc debitor cogitur habere
gratum z ratū z obligat ſoluenti actiōe ne-
gotiorum geſtorū: ad reſtitutionē pecūie quā
pro debitore ſoluit. ſecus tñ ſi nō vtiliter ſol-
uit pter aliquas circūſtantias: z de ſimilib
idē eſt iudiciū. B Scdo queri poteſt vtrū
vxor in rebus viri z filius in rebus parentū:
ac ſeruus in rebus domini ſui furtum cōmit
tunt. Ad hoc dicendum q omnes illi cōmit
tunt furtum ſi cōtrectant bona alterius in ca
ſibus de communi iure vel laudabili cōſuetu
dine non conceſſis: verūtamē licet ptra furē
aliū quecunq dat actio: etiā ſi impubes ſit:
dummō tamē doli capax: vt. ff. eo. l. impube-
rem: vir tamē ptra vxorē z ecōuerſo nō agit
actione furti conſtante matrimonio ſed dat
actio in factum: ſi tamē qs vxori opē tulerit
furti tenetur: vt. ff. ſi quis vxori: z. C. rerum
amotarum. l. ij. datur etiā actio furti ptra eū
q dedit opem vl pſiliū ei q furtū fecit. ff. e. ſi
is qui. §. ſi tu. ſimiliter q receptauerit: z om-
nes ad reſtitutionem obligantur. Similiter
pater ptra filiū nō adit actione furti: niſi fili-
us habuerit peculium caſtrenſe: vt ff. e. l. ne
cum filio: ſic etiā ecōuerſo filius agit ptra pa
trem: ſi pater illi aliqd ſubripuerit de pecu-
lio caſtrenſi. Deniq dñs ptra ſeruū non agit
actione furti: niſi ſuus poſt manumiſſionem
rem ptrectet: z hoc tm̄ itelligit de ſeruo em-
pticio. Queritur ergo vtrum vxor q fecit
furtum ante matrimoniū vl poſt cū viro vl
ſine viro: z vir pticipauit: aut vir ſolus ſine
vxore pticipauit pſentiēdo vl vtēdo volun
tarie vel inuite pōt de his ſatiſfacere inui-
to viro. Ad h rñdet Donal. in ſūma in tra-
ctatu reſtitutionū z pcor. Guil. q vbi de con-
ſuetudine vir z vxor ſibi cōmūicant debita z
credita ex cōtractu vel maleficio: ſi res furti-
ua adhuc extat in eorū ptāte: tūc vxor reſtitu
ere pt illā rē inuito marito vero dño. Si vo
cōſumpta eſt pōt vxor latēter ſi vir expſſe nō
cōtradicit mariti negotiū gerendo z ſeipſam
liberādo exiſtimationē rei cōſūpte reſtituere
vero dño d cōibus bonis ſi aliter nō pōt: nec
erit furtū qz nō eſt fraudulenta contrectatio
nec ſit animo lucri faciendi: verūtamē viro p
hibente nō eſt faciēda talis reſtitutio ſm qſ-
daz maxie cū a ſolo viro furtū fuerit ppetra
tum quia mulier nō habet rerū adminiſtra-
tionem de rebus cōmunibus ſed maritus: ſe
cus autem de rebus vxoris. Si tamen con-
tradicente viro vxor reſtitutionem facerz de
rebus communib9 bona fide latēter non cre
do q eſſet illi iniungenda penitētia qſi p mor
tali vel q mortaliter peccaret z hoc maxime
licet quādo ab vxore furtum eſſet ppetratum
Quō aūt ſub poteſtate conſtituti facere poſ-
ſunt elemoſynam viſū eſt: ſ. in. iiij. precepto.
Queri pōt igit: vtrum de alieno facientes
elemoſynas vltra menſuram eis licitā com-
mittunt furtuz. Ad hoc rñdet Alex. de hal.
in. iij. parte ſumme in tractatu noni precepti.
q talis committit furtū z facit ptra pceptū
qz dñs ſpolia nō querit ſz dona: vñ. xiiij. q. v.
. c. immolās: ibi ſubdit illd ſapiētis. q offert ſa
crificiū ex ſubſtātia pauperum: ē qſi q victi-
mat filium in cōſpectu patris ſui: z. c. ſe. forte
aliquis cogitat multi ſunt chriſtiani diuites
auari. cupidi: non habeo pctm ſi ſuū illis ab-
ſtulero z pauperib dedero: vnde em illi nil
boni agunt mercedem habere potero. cui co
gitationi rñdet ibidem: ſz hmōi cogitatio ei
a diaboli calliditate ſuggerit: nam ſi totum
tribuit quod abſtulerat addit poti9 peccatū
q minuat. Queri ergo poteſt: vtrum fur
elemoſynam faciendo de re furtiua cuius
agnoſcit verum poſſeſſorem a reſtitutione

liberet. Ad h rñdet Alex. de hal. i. iiij. pte ſū
me in tractatu reſtitutionū: q talis p h nō li-
berat̃ ſʒ magis peccat q̃ſ ſi apđ ſe reſeruaret
q2 nō lʒ illi dare talē elemoſynā ne ſe reddat
impotētē ad reſtitutionē: vnde peccare vide
tur mortalit̃ dādo deo vl' paupib) rē alienā
q2 p h ſe reddit magis ipotentē ad reſtitutio
nē qđ etiā indicat auctoritas pdicta Ecli. xx
xiiij. q offert ꝛc. Et peccare videt̃ ſilr morta
lit̃ ſcienter illā elemoſynā accipiēs gratis ab
eo q nō hʒ auctoritatē dandi niſi fuerit in ex
trema neceſſitate: q2 dat alteri occaſionē pcti
mortalis. ſcʒ ipi furi: ꝛ ideo tenet̃ reſtituere il
lā vero dño cū ꝯſcia furis: ꝛ ſic vterq̃ liberabit̃
Et hec q̃dē modernis tēporib) cōtigūt mul-
tipharie multiſq̃ modis: q accipiunt̃ plīma
ab his q auctoritatē alienādi nō habēt: vt ab
vxore: filijs: famulis: ancillis ꝛ ſilib). ¶ Se-
cunda adminiſtratio eſt rerum eccleſiaſticaꝝ
ꝛ ſpiritualium. omnes em̄ habētes bona ec-
cleſiaſtica ſunt diſpenſatores eaꝝ non dñi: cu
ram agentes de patrimonio crucifixi in ſubſi
dium pauperum: orphanoꝝ ꝛ viduaꝝ: vt pʒ
xvj. q. j. c. decime tributa ſunt egentium aīa
rum ꝛ ſeqtur: decime em̄ ex debito requirun
tur. ꝛ qui eis dare noluerint res alienas in-
uadunt: ꝛ quanti pauperes in locis ſuis vbi
ipſi habitant decimas illo dāte fame mortui
fuerint tantorum homicidiorum reus ante
eterni iudicis tribunal apparebit quia rem a
domino pauperibus delegatam ſuis vſibus
reſeruauit: ꝛ. c. qm̄ quicqđ habēt clerici pau
perum eſt ꝛc: Unde in lege veteri: q̃dā deci-
me ſoluebantur p ſuſtentatiōe leuitaꝝ q nō
habebāt aliquam ptē i poſſeſſionē ppli ſic di
citur Numeri: xviij. Leuite decimaruʒ obla
tione ꝯtenti erūt: q̃s in vſus eoꝝ neceſſarios
ſeparaui: ꝛ erāt alie decime: de quibus dicit̃
Deutro. xiiij. decimā ptem ſeparabis de cū
ctis fructibus tuis qui naſcunt̃ in terra p ſin
gulos annos ꝛ comedes in conſpectu domi
ni dei tui i loco quē elegerit dñs ꝛ ille decie
reſeruabantur ad offerenda ſacrificia q lo-
cum non habent in noua lege ſicut priores
decime in ſuſtentationem miniſtrorum dei.
Erant quoq̃ ꝛ alie decime de quibus ſubdi
tur ibidem in Deutero. Anno tertio ſepara-
bis aliam decimam ex omnibus que naſcun
tur tibi eo tempore ꝛ repones inter ianuas tu
as: venientq̃ leuites qui aliam non habēt p
tem nec poſſeſſionē rerū: ꝛ pegrinus ꝛ pupil-
lus ꝛ vidua q intra portas tuas ſunt ꝛ come

dent ꝛ ſaturabūt̃. ꝛ tales decime q̃s cū pau-
pibus edere debebāt augent̃ in noua lege p
h q dñs nō ſolū decimā ptē ſʒ oia ſuperflua
paupibus iubet erogare iuxta illud Luc. xj.
Qđ ſupeſt date elemoſynā: vñ in noua lege
clericis ꝯmiſſa ē cura de decimis in ſubuētio
nē miſerabiliū pſonaꝝ diſtribuēdā: ꝛ iō lʒ cle
rici habebāt in noua lege poſſeſſiones q̃s in
veteri lege leuite habere ñ poterāt: nihilomi
nus tū habēt ēt interdū nō ſolū decimas ſed
etiā eccliaſticas poſſeſſiones: inſup pmitias ꝛ
oblatiōes p viuis ꝛ mortuis: vt ſciant q hec
oia dātur nō ſolū p ſuoꝝ ſuſtētatione. ſʒ vt ex
eis paupibus ſubueniāt. ¶ Hic q̃ q̃ri pt
an clerici ſiue plati q bona eccliaſtica ꝛ ſpū-
alia in vſus illicitos ꝯſumunt ſunt raptores.
Ad h rñdet Ray. q ſi ꝯſanguineis aut potē
tibus: aut diuitib): meretricib): hiſtriōib) ec-
cliaſtica bona paupib) debita tribuūt ꝛ pau
perib) detrahūt: raptores ſunt: q2 talia paupe
rū ſunt: vt di. c. qm̄ q̃cquid. Nec etiā in vſu
ꝓprio debēt excedere metas ſui ſtatus ſm de
centiā eccleſiaſticā: vt pʒ. xij. q. ij. c. glia epi ē
pauperum opib) prouidere ignominia ſacer
dotis eſt ꝓprijs ſtudere diuitijs: ſequit̃: multi
edificāt parietes ꝛ columnas ecclie ſubtra-
hunt: glo. i. clericos honeſtos non admittūt:
ꝛ cetera multa ponit de ſuperfluis ſumptib)
ac tandē ſubinfert: amico rapere quippiam
furtum eſt: eccleſiam autem defraudare ſa-
crilegium eſt: accepiſſe pauperib) erogandū
ꝛ eſurientibus plurimis id reſeruare vel cau
tum vel timidū eſt aut qđ apertiſſimi ſceleris
eſt exinde aliquid ſubtrahere omniū pdonū
crudelitatem ſuperat: hoc ibi. Sicut peius ē
violentiam pati a iudice q̃ſ a latrone: vtpote
qui miniſter debuit eſſe iuſticie ſic crudelius
eſt pauperib) debita ab alijs ſubtrahere q po
ſiti ſunt ab ecclia tanq̃ſ diſpenſatores elemo
ſyne. maxime tū peccāt q turpib) donāt: cui9
cauſam aſſignat Aug. ꝛ habet̃. lxxxvj. di. c. q
venatorib): dicēs q taliter donātes nō atten-
dunt naturā opis dei ſed naturā opis hūani
nec donāt homi ſʒ neq̃ſſimi arti. ꝛ. c. ſe. vide ſi
placet. Et generaliter tā dātes taliter q̃ſ reci
piētes tenentur ad reſtitutionē ipſi ecclie: ni
ſi date fuerint cauſa elemoſyne in ſumma ne
ceſſitate: q2 tunc fuit debitum. Qđ ſi diuites
erāt ꝛ honeſti ꝛ bene meriti viri qui iam im
penderunt eccleſie ſeruitium vel beneficium
reale vel corporale: tunc non obligantur ad
reſtitutionēʒ quia talibus eccleſia debet repē

dere vt. xij. q. ij. c. quicunq̃ ſuffragio. ꝛ ea. ſe
quēti. Silr q̃ncūq̃ in cōmiſſis diſpēſatiōib)
rerū eccliaſticaꝝ infideles ſe exhibent nō q̃rē
tes diuinū honorē ꝛ ecclie pfectū ſʒ ꝓprium
cōmodū aut inordinatū affectū: grauiſſime
peccant: ſicq̃ pmouēt ſuos in patrimōio cru
cifixi affectu carnis nō ſpūs: tales em̄ pmo-
tiōes ſūt illicite ꝛ plerūq̃ ſimoniace: vt pbi
grā: ſi q̃s ꝯſanguineo bñficiū ꝯfert vt cōferēs
magnificet̃ vel potētior fiat vel vt eius parē
tela exaltet̃ ꝛ hmōi. Talis em̄ ſm Ulricū ſi-
moniā cōmittit. q2 tpalē vtilitatē querit ꝛ re-
cipit: ꝛ qđ maius eſt platus vl' diſpenſator q
cunq̃ tenet̃ de bonis ecclie ſue amiſſis ſua
negligētia dolo culpa lata ꝛ leui: vt pʒ extra
de offi. archidia. c. ea q ꝯ: vbi etiaʒ dicit glo.
ſup verbo: negligentia platus nō ſolā tenet̃
de dolo culpa lata ꝛ leui adinſtar tutoris. C.
de periculis tu. l. tutor. §. ſi res pupilli. ſed ēt
tenet̃ de negligentia vt h patet. ſ. in textu cū
etiam ꝓpter negligentiam remouet̃. Itē ſup
hoc verbo: reatu dicit glo: ar. q negligentia
plati mortale peccatū ē: ꝛ eadē ſūt intelligen
da de magiſtris fabrice eccleſiarū ac theſau
rarijs: magiſtris ſanctiſpūs ꝛ hoſpitaliū. ac
ſimiliū: ſi negligētes ſunt in his que curā eo
rū cōcernūt: quāto magis ſi infideliter ꝛ iniu
ſte agūt: ꝛ tenent̃ oēs ad reſtitutionē. ¶ Ter
tia deniq̃ admiſtratio eſt ipius reipublice ad
quā acquirendā oēs fere ambitionis affectu
damnabiliter aſpirāt. nec deum timētes nec
hoīes verētes. Inſatiabili nanq̃ conatu la-
borāt pce: pcio: fauore: ſeruitio: ac mille pme-
andros inhiant vt peſtilētie cathedrā cum
maledictione ꝓpria cōſcēdant: q2 talib) de iu-
ſticia ferenda ac defendenda eſt minima cu
ra: nimirū cū hmōi cōuincit̃ erit fur ꝛ latro
vt mactet ꝛ pdat qui nō intrat p oſtium: mō-
ſtruoſa cōnexio videre ſectatores impietatꝭ
ꝛ iniuſticie miſtros effectos iuſticie videre lu
pos gregū paſtores ꝛ vultures pulloꝝ defē-
ſores: quid raptor in loco iudicis: quid reus
in loco vindicis: ſed quia de his longo pro
ceſſu poſtea videbitur: hec gratia breuitatis
ſupſedeo. In his enim diſpenſatiōib) reipu-
blice ꝛ quarūlibet cōmunitatum tam infini-
ti iuſticiam abijciūt ꝓprio cōmodo deſeruiūt:
munera querunt: leges ꝛ iura lacerant: puer
tunt ꝛ corrumpūt iuramentum violant: pau
peres pupillos ꝛ viduas ſuppeditant: impi-
etates ꝛ violentias corrigere diſſimulāt: ſo-
cij furtū: raptoꝝ ꝛ oppſſoꝝ effecti: adeo vt in
ter eos vix inuenit̃ mūdus ab hac forde nō-
dñs nō iudex nec cōſul nec aduocatus: non
rector cōitatis: nec decan9 cōtuberniorꝝ aut
ꝯfraternitatū cuiuſcūq̃ ſint ꝯditiōis: ſtat9 ar
tis ꝛ ſimiliū. Oēs ei auaricie ſtudent ꝛ ꝓprio
cōmodo iniuſticiā meditati ſunt in cubili ſuo
rapinas ꝛ fraudes ſomniāt: aſtātes oi vie ñ
bone maliciā nō execrant̃. Porro de executi
one teſtamētorum ſupius tactū eſt in quinto
ſermone quarti pcepti. Ad laudem dei.

¶ De reſtitutiōe eorū que ſunt iniu- ſte extorta exactionata multipliciter per violentias vel fraudulentias. Sermo. xj

Non furtum facies. Exo. xx.
Quinto pncipaliter ab alijs iniuſte
extorquētes vel exactionātes obli-
gāt̃ ad reſtitutionem. Et h fit a diuerſis ꝛ di
uerſis modis de q̃bus q̃dam exempli grā p
ſequamur: ¶ Ad cui9 euidētiā pmo q̃ri pōt:
vtrū dñi tpales qui p tallias ꝛ al's diuerſas
exactiones idebitas a ſubditis extorquēt bo
na teneāt̃ ad reſtitutionē. Ad h rñdet Hein:
de vrimaria. q ille cenſus qui fuit ab initio
regi impoſitus. ſine dolo fraude ꝛ coactione
dʒ integraliter dari: q ſi q̃s de h ſubtraxerit
mortaliter peccat ꝛ tenet̃ ad reſtitutionē. Et
ſi certū eſt q ab initio fuit regi impoſitus: tūc
q̃lecunq̃ ſit onus vel cēſus tolerari dʒ ꝛ da
ri: q2 pōt vnuſq̃ſq̃ imponere onus reb) ſuis
ſm beneplacitū: qđ heredes obligant̃ ſuſti-
nere. Si vero neſcit̃ vtrū cenſus licite vel illici
te fuerit inſtitutus: h tū certū eſt q ab antiq̃
dari ſolet: tūc etiā dʒ ſolui ſm Inno. ꝛ hoc eſt
verum ſi fuerit rōnabilis: ſin autē tunc debet
moderari niſi agnoſcatur cauſa inſtitutionis
Cenſus enim nō mutat̃ p tempore: niſi quis
probet cauſam ꝓpter quam legitime fuerit in
ſtitutus. Ex cauſis tamen rōnabilib) ſupra
cenſum illum petere pōt ſubſidiū moderatū
dummodo ſine minis vl' coactiōe directa vl'
indirecta petat: vtpote iuſticiam denegādo:
defenſionem ſubtrahēdo ꝛ ſimilia. q2 tūc cū
peccato reciperet ꝛ ad reſtitutionēʒ teneret̃
niſi fuerit ſeruus empticius: quia res illius
domini ſui ſunt: lʒ domin9 peccaret ſi ſeruos
tales nimis grauaret. vñ ſm Ray. ꝛ Hoſti.
plures ſunt cauſe propter quas dñs exigere
pōt moderatum ſubſidiū vltra ꝯſuetudinē et
cōmunem ſtatū. ¶ Prima eſt p defenſiōe pa

triē.ad hoc enim omnes obligant̄ ſubuenire
non ſoluʒ rebus ſed etiam corporibus. xxiij.
q.iij.ca.fortitudo.que bello tuetur a barba-
ris patriam vel domi defendit infirmos vel
a latronibus ſocios plena iuſticia eſt. Secū-
da quādo dn̄s ire vult ad exercitum indictū
ab eccleſia vel pꝛincipe ꝯ hereticos vł paga-
nos:nec ſibi ſufficiēs eſt ad expēſas:vn̄ extra
de conuer.infide.c.j.dicit glo.ꝙ pugnantes
ꝓ fide ⁊ ꝓ patria ob patriam vel fidē defen-
dendam.pater in filiū ⁊ filius in patrē inſur-
gere debet.ff.de reł.⁊ ſūp.fu.minime.et ma-
ritus in vxorem:xxiij.q.vlti.cap̄.legi ſi roma-
ſtē. Tertio qn̄ in bello iuſto ex parte ſua ca-
ptus eſt ab hoſtibꝫ:⁊ non ſufficit ſe redimere
abſqꝫ graui damno. Item ꝓ obtinendis p̄ui-
legijs ꝓtectionis ſpecialis:filijs ad militiam
ꝓmouendis vel filiabus maritandis ⁊ in ca-
ſibus ſimilibus rōnabilibus exigere pōt qn̄
ipe nō pōt commode ad hec expēſas neceſſa-
rias facere dummō ſemꝑ moderate faciat ſi-
ne notabili ſubditorum grauamie:non tamē
petere pōt aliquid ꝓ cauſis ſupfluis:vanis:
iniuſtis.facinoroſis ⁊ ſimilibꝫ. ¶ Secūdo q̄ri
pōt:vtrum dn̄s hn̄s officiales officia ſua ty-
rānide cum iniuſticia exequētes:⁊ negligēs
ſe certificare an ſui minſtri bn̄ vel male gerāt
officium:teneat̄ ad reſtitutionē. Ad h̄ rn̄det
Jo.de pla.ꝙ tenetur ꝓ delicto familie com-
miſſo pretextu officij ſui in quo tales ꝑponit
q꞉ tenet̄ eſſe ſollicitꝰ velle certiorari an offi-
ciales ſui bene regāt:ꝙ ſi male.tunc tenet̄ de
remedio ꝓuidere aꝉs de negligentia punien-
dus ē:⁊ allegat:Jo:in ł:a iura. Addit Ray.
ꝙ ſi illud quod ꝑ officiales actum eſt iniuſte
ad ipos dn̄os ꝑuenit:tunc tenentur dn̄i reſti-
tuere illis a quibus exactū eſt ſi ſciūt: vel in
pias cauſas erogandum eſt:aut in vtilitateʒ
communē expendēdū. Si ꝟo nō ꝑuenit ad
ipſos dn̄os:tūc nihilominus officiales ſuos
ad faciendam reſtitutionē debēt compellere
ac pro culpa ꝑpetrata acrit̄ punire. Concor.
Tho.in ep̄ła ad quandam duciſſam lotho-
ringie ⁊ brabācie:vbi etiam ad hanc queſti-
onem vtrū dn̄s vendere poteſt baliuis ſuis
tallias ⁊ hmōi officia in ſubditos:per que.ſ.
fiunt queſte collecte ⁊ exactiones ſic rn̄det.
Apł's.j.Cor.x.ſic dicit. Oīa mihi licent:ſ꞉ n̄
oīa expediunt. Cū aūt baliuis ⁊ officialibꝰ
veſtris nihil committatis niſi tēporalis offi-
cij poteſtatē:nō video quare nō liceat vobis
hmōi officia vendere dummō talibꝰ vēda-
tis de quibus ꝑſumi poteſt:ꝙ vtiles ſint ad
hmōi officia exercenda:⁊ non tanto ꝑcio vē-
dat̄ officium qđ recuꝑare nō poſſit ſine gra-
uamine ſubditorum. Sed tn̄ talis venditio
omnino expediēs nō videt̄ p̄mo:q꞉ frequen-
ter contingit ꝙ illi qui eſſēt magis idonei ad
hmōi officia ſint pauperes.⁊ officium emere
non poſſunt:q̄n etiā ſi tales diuites ſint:tn̄ q꞉
boni ſunt non ambiunt officia nec inhiāt ad
lucra. Sequit̄ ḡ ꝙ vt plurimum illi officium
emūt qui ſūt peiores ⁊ ſubditos vr̄os oppri-
mentes:vnde magis expediens videt̄ ꝙ bo-
nos ⁊ idoneos ad officia vr̄a eligatis:quos
etiam inuitos ſi neceſſe fuerit ad illa ſuſcipi-
enda compellatis:q꞉ ꝑ eoꝝ bonitatē ⁊ indu-
ſtriam magis accreſcet vobis:⁊ etiā ſubditiſ
veſtris q̄ꝫ de ꝑdicta officiorum vēditiōe acq̄-
rere veleatis. Et hoc cōſilium dedit Moyſi
cognatus ſuus Jetro. Exod.xviij. Prouide
inquit de omni plebe viros ſapiētes ⁊ timen-
tes deum ⁊ q̇ oderit auariciā:⁊ cōſtitue eos
tribunos ⁊ cēturiones quinquagenarios et
decanos q̇ iudices ſint ppł'i omni tp̄e. ¶ Qđ
ſi querit̄ vtrum liceat recipere mutuum ꝓ ta-
libus officijs. Ad hoc rn̄det Tho.in eadem
ep̄ła. Ad hoc videt̄ dicēdum:ꝙ ſi hoc pacto
mutuum dat̄ vt officiū recipiat̄ abſqꝫ dubio
peccatum eſt vſurariuʒ:q꞉ ꝓ mutuo accipiūt
officij poteſtatem:vn̄ in hoc datis eis occaſi-
onem peccādi:⁊ ipi tenent̄ etiā reſignare of-
ficia taliter acq̇ſita. Si tn̄ gratis officium et
poſtmodū mutuum reciperetis ab eis qđ de
officio poſſunt recipere:hoc abſqꝫ peccato fi-
eri poſſet.hec ibi. B Tertio queri pōt vtꝝ
officiales ſuper alias collectas diuidentes ⁊
inequaliter diſtribuentes prece:ꝑcio:fauore:
odio et ſimilibꝰ teneant̄ ad reſtitutionē. Ad
hoc reſpōdet Monal.in ſumma ⁊ alij docto-
res:ꝙ collecta duobus modis in ciuitate fi-
eri pōt iniuſte. Primo modo per alios:⁊ hoc
q̄nqꝫ determiāte:qn̄ ſcʒ a communitate ſum-
ma determinata prefigit̄ his qui alijs ad ſol-
uendum imponūt:⁊ tūc ſi taliter imponētes
alleuiant ſe ⁊ amicos:non grauāt cōitatē nec
defraudāt:q꞉ certam quotā cōgregāt ſʒ alie-
nos aggrauāt:⁊ ideo tm̄modo tenētur illis
ad reſtitutionem:q̄nqꝫ fit hoc indeterminate
cum ſcʒ imponentibus nō determinat̄ certa
ſumma ſed eis p̄figitur modus exigēdi ⁊ im-
ponendi:ſ.ꝙ imponant cuibus.x.denarios
ꝓ libra:⁊ tunc ſi ſe aut amicos alleuiant com-
munitatem defraudāt:⁊ iō tūc peccāt morta-
liter ꝓpter iuramentū ꝓmiſſoriū qđ violant
iurauerūt enī vnicuiqꝫ iuſtā imponere taxati-
onē. Inſuꝑ obligant̄ ad faciendā reſtitutionē
cōitati de his q̄ minus iuſto taxauerunt ꝓ ſei-
pſis ⁊ amicis:tū ꝓpter iuramentū ſaluandum
tū etiā ad dolū purgandū ⁊ fraudē, q̄ merito
nulli debent patrocinari ſm̄ canones:tū etiā
q꞉ collecta impoſita ꝑſumit̄ cū cōmuni cōſen-
ſu ⁊ ex iuſta neceſſaria ⁊ vtili cā pro bono cō-
muni:ex quibꝫ obligant̄ oēs ad ſuſtinendā iu-
ſtā partē oneris. Scđo modo pōt fieri colle-
cta ꝑ ſe:⁊ ſic ſiłiter fit duobꝫ modis. ¶ Primꝰ
eſt:qn̄ debet vnuſq̇ſqꝫ iuramento manifeſta-
re quicq̇d hʒ:⁊ tūc ſi minus dic̄ q̄ꝫ hʒ periurꝰ
efficit̄ ⁊ ad reſtitutionē ꝯſtringit̄: ſi modis ⁊
cauſis rōnalibus ex cōmuni cōſenſu eoꝝ quo-
rū intereſt ipoſita reperit̄. ¶ Scđs eſt qn̄ q̇s
iurat ſe miſſurū alicui.x.denarios ꝓ vnaqua-
qꝫ libra quā hʒ in archa repoſitam ⁊ hoc ad
certū tēpus:tūc ei infra tp̄s illud ſemꝑ tenet̄:
⁊ elapſo tp̄e piurus efficit̄ ſi non facit qđ iura-
uit:inſuꝑ iuramentū obligat eū ſemꝑ ad perfi-
ciendū etiā poſt tp̄s elapſum. ¶ Quarto que-
ri pōt đ diſcuſſoribus ⁊ eſtimatoribꝫ patrimo-
nioꝝ:qui dolo:inuidia:ꝑce:pretio: fauore vel
timore:patrimonia plus vel minus eſtimant
⁊ ꝓmū vel rēpublicā taliter dānificant:vtrū
ſcʒ ad reſtitutionem obligant̄. Ad hoc rn̄det
Jo.de platea.C.de diſcuſſoribus.li.x.in.l.j.ꝙ
quidā ſunt diſcuſſores ad inueſtigandū ⁊ di-
ſcutiendū q̇ ſunt publici debitores : ⁊ ſi tales
quempiā inique declarāt ⁊ deſcribūt eſſe pu-
blicū debitorē q̇ tn̄ non ſit: vel dicūt eſſe debi-
torem maioris q̄ꝫtitatis q̄ꝫ ſit : tenent̄ ad reſti-
tutionē iniuriato faciendā. Inſuꝑ remanent
obligato fiſco in illa quantitate in quā aliū de-
ſcripſerunt inique. Quidā vero ſunt diſcuſſo-
res patrimonioꝝ cauſā ponendi in eſtiuo pro
collecta facienda:vel alio grauamine reali ſol-
uendo ſm̄ q̄ꝫtitatem patrimonioꝝ:⁊ de his di-
cendū eſt ſicut de ꝑcedentibus : q꞉ illud in q̄
perperā ⁊ inique plus exiſtimāt facultates a-
licuius q̄ꝫ valeāt:ipſe tenent̄ vt pʒ per textū in
dicta.l.j. ⁊ hoc ſiue eſtimationē faciāt pro col-
lectis publicis ſiue ad priuatū cōmodū: vtpo-
te pro fideiuſſoribꝫ dandis a tutore ſm̄ valo-
rem patrimonij pupilli:q꞉ tunc ſi minus iuſto
exiſtimāt ⁊ ꝑ hoc fideiuſſor datus eſt minoris
q̄ꝫtitatis:tenet̄ exiſtimator pupillo:vt.C.đ ma-
giſtratibus cōue.l.fi. ſiue etiā ſit eſtimator da-
tus ad approbādos fideiuſſores an ſint ſuffi-
cientes:vt.ff.qui ſatiſdare coguntur.l.ſi arbi-
trio. Similimodo tenent̄ menſores agroꝝ:
edificioꝝ:frumenti:vini ⁊ ſimiliū:ſi dolo vel la-
ta culpa inique metiant̄:vt.ff.ſi men.fal.mo di-
um.l.ſi menſor.§.j.⁊.ij. Similiter tabularius
qui fefellit in cōputatione: vt.eo.ti.l.fi.in fi.C.
de iur̄ fiſci.l.ij. Generaliter enī vbicūqꝫ q̇s do-
lo vel lata culpa vel etiam leui inique facit id
ad qđ aſſumptus eſt a iudice vel a partibus
tenet̄: vt cū notarius aſſumptus eſt ad cōpu-
tationē literarū ⁊ male cōputat:tenet̄.l.cōpu-
tationis:vt.C.de fide inſtru.vel medicus qui
perperā refert de qualitate vł quantitate vul-
nerū tenet̄: vt extra de homi.in.c.ſignificaſti.
j.dicit glo.affectare vel acceptare quiſqꝫ non
debet in quo intelligit vel intelligere debʒ in-
firmitatem ſuā alijs periculoſam futurā. Si-
militer ⁊ obſtetrix de pregnatura ventris.ff.
de ven.inſpi:cuſ.l.j.ſic de infinitis alijs. ¶ Qui-
to queri pōt:vtrum medicus grana lucri pro-
telans morbos teneat̄ ad reſtitutionē. Ad h̄
piceudū ꝙ abſqꝫ dubio tenet̄ ad reſtitutioneʒ
totius intereſſe:quia ſi medicus bonoꝝ fortu-
ne: id eſt iudex ⁊ aduocatus ex protelatione
litis tenet̄ ad reſtitutionē petendo ſuperflu-
as dilationes : multomagis protelans infir-
mitatē in detrimentū corporis infirmātis. In-
ſuper Hoſti.dicit in ſumma ti.de penitentia:
ꝙ medicus impitus tenet̄ ad reſtitutionē: vt
extra de eta.⁊ quali.ordinā.c.ad aures. Et in
glo. vbi medicus non culpat̄ de negligentia
ſʒ de impitia ſuper illud:remordeat:glo ſi for-
te imperite medicinā dediſſet infirmis:imo q̄
tales imperitos ſcienter eligit ⁊ ꝓmouet ſimi-
liter tenet̄ ad reſtitutionē. Et addit Hoſti.in
ſumma ti.de homi.ꝙ licʒ medico imputet̄ cul-
pa ante factum:puta q꞉ ſe intromittit de me-
dicina cū ſit idiota: ⁊ culpa in facto:puta q꞉ li-
cet ſit diſcretus in arte nō tamen ſequit̄ tradi-
tiones artis ſed capitaneā voluntatē:⁊ culpa
poſt factū:puta q꞉ peritus erat ⁊ ſequit̄ tradi-
tiōes artis ſed nō adhibet diligentē cuſtodiā
infirmi. Si tamen neqꝫ ante factū:neqꝫ in fa-
cto:neqꝫ poſt factū:in culpa deꝑhendat̄:nō
imputat̄ ei ſi infirmus alias fatuitate propria
vel auaritia vel caſu fortuito moriatur. Pre-
terea dicit textus inſtit.ad.l.aquil.§. preterea
ſi medicus. ꝙ medicus curam egri dereli-
quens vel male ſecans : egrū eſt in culpa: ⁊
ideo lege aquilia tenet̄ ad reſtitutionē vel ex-
timationē ſerui quanti plurimi valuit infra an-
nū. Concordat lex:qua actione.§.fina.cum.l.
ſequenti.ff.ad.l.acq̇li. Et nota generaliter.ꝙ

imperitia medici annumerant culpe: vt par⁊
.§. p̄terea. ſicut ⁊ iudicis ac etiā cuiuſlibet ar
tificis aſſerentis ſe peritū in arte ſua. Et oēs
illi ac ſimiles tenent non ſolū de dolo ⁊ lata
culpa ſed etiā de imperitia: vt. ff. de offi. p̄ſi.
l. illicitas. §. ſicuti. ⁊. ff. ꝺ var. ⁊ extraoꝛ. cogni.
l. ſi iudex: vnde rōne aſſerte peritie lata culpa
equiperat dolo. ff. de cuſto. reoꝝ. l. ad cōmen
tarienſem. Sic etiā omnes electoꝛes qui in
electiōibꝫ ſuis ad officia quecūq̨ ſpūalia vel
tēpoꝛalia non reſpiciūt pꝛincipaliter cōmunē
vtilitatē ſed pꝛopꝛiā ſequuntur ſenſualitate⁊
ſm̄ priuatū ſc꜔ affectū idoneos eligentes gra
uiter peccant ⁊ cōmunicati multū obligant:
fiuntq̨ particeps oīm maloꝝ que exinde ſe/
quunt: qꝛ regula iuris eſt: qui occaſionē dam
ni dat damnū dediſſe videtur. ¶ Sexto que/
ri pōt: vtrum exactoꝛes tributoꝝ: theoloneo/
rum: pedagioꝝ: guidagioꝝ ⁊ ſimiles aliquid
plus debito ſm̄ antiquā cōſuetudinē exigen/
tes teneant ad reſtitutionem. Ad hoc rn̄det
Jo. de platea. C. de exac. tribu. li. x. in. l. j. ꝙ ta
les tenent furti ſi plus debito exigunt ſub ter
roꝛe ⁊ p̄eminentia dignitatis: vt dicta. l. j. etiā
pꝛo alimentis ſuis ⁊ familie ſue vl' equoꝝ. C.
de lucris aduoca. l. j. li. xij. ⁊ tenent eis in du/
plum reſtituere a quibus exegerunt: vt. C. de
ſupactionibus. l. j. li. x. Poꝛro ſi talia iuſte de/
beant exigi opoꝛtet ſm̄ Ray. ꝙ ſint antiqua ⁊
impoſita ab his qui potuerūt: vt a pꝛincipibꝫ
regibus: aut p̄ſertim auctoꝛitate eccleſie ⁊ iu/
ſta cauſa: vt pꝛo defenſione patrie vel tranſeū
tium aut nauigantiū: ⁊ ꝙ recipiens faciat il/
lud pꝛo quo fuit inſtitutū: vel ſi iā nō eſt neceſ
ſe ꝙ paratus tn̄ ſit ſi neceſſe fuerit. Item eſt
ſi neſcit a quibus ⁊ pꝛo quibus cauſis fuit in
ſtitutū. Putat tn̄ ꝙ ab his qui potuerūt ⁊ pꝛo
iuſtis cauſis. Veruntn̄ nouū non pōt imponi
vel exigi niſi ꝓpter iminentē neceſſitatē ꝓbabi
lem ⁊ h̄ a pꝛincipe vel rege. xxiiij. q. iij. c. ſi qs
romipetas. ¶ Septimo ⁊ vltimo queri pōt
de mercatoꝛibus multis modis ꝓ poſſe rerū
cariſtiā inducentibus: vtrū obligant ad reſti/
tutionē. Ad hoc dicendū. ꝙ generaliter qui/
cūq̨ quouis mō facit vt annona carius ven
dat: vt impediendo naues vel nautas anno/
nā adducentes ne venire poſſint ad locū: te/
nent ad talē reſtitutionē: ꝙ ſc꜔ iterū ponāt eā
in bono foꝛo ac ſi naues ad poꝛtū veniſſent.
Inſuper ſm̄ leges hm̄oi punit pena. xx. aure
oꝛum: vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. ij. in fi. ⁊ coꝛpo
raliter etiā extra oꝛdinē. ff. de extraoꝛ. crimi. l.

annonam. Et idem eſt illo qui emit omnem
q̄ntitatem bladoꝝ que inueniri poteſt: eam cō
ſeruando vt tēpoꝛibus opoꝛtunis carius ven
dere valeat: ⁊ ſic chariſtiā inducat: vt dicta. l.
annonā. ⁊ in glo. Preterea maxie ꝓhibita eſt
cōuentio inducentiū monopoliū: id eſt cōuen
tionē de mercibus quibuſcūq̨ vendēdis per
certas aut certū modū ⁊ pꝛetiū in damnum
⁊ cariſtiā reipublice ac cōtra facientes debēt
omnibus denudati bonis imperpetū in exiliū
trudi: vt. C. de monopolijs. in. l. vnica. Qui er
go dedit arras in emptionē oīm aromatum
vel ſpecierū ciuitatis vt ipſe ſolus poſtea cari
us vendat: qꝛ foꝛte p̄ſciuit naues venientes
foꝛe ſubmerſas: dicitur facere monopoliū in
ciuitate ⁊ incidit in dictā penam: vt dicta. l. v/
nica. ⁊ cōpelli pōt a p̄fecto vel ab alio officia
li ad quem ſpectat: vel ab epo loci ꝙ vendat
iuſto pꝛetio ſm̄ varietatē tempoꝝ ⁊ ſterilitatē
rerum: vt. ff. ad. l. falciꝺ. l. pꝛetia rerū. ⁊ ſic cari
ſtie tempus exegerit cogi pōt quis etiā minꝰ
iuſto pꝛetio vendere: vt. ff. ad. l. rhodiā. ꝺ iac.
l. ij. §. cū in eadem. ꝟ. ⁊ omnis. Inſuper cōpel
li pōt: ꝙ poſtq̨ expoſuit frumentū vel aliam
rem venalem in foꝛo vt amplius eandē rem
ad domū repoꝛtare non poſſit quouſq̨ ven/
dat. C. de iudeis. l. nemo. Similiter ſtatui po
teſt ad reuelandā cariſtiā: ꝙ quilibet merca/
toꝛ ad alienas partes mittere teneat ad gra/
num emendū ⁊ in cōmuni vendendū. Deni/
q̨ cōpelli quilibet pōt vt ad hoc mutuet pecu
niam. C. vt ne leui. emp. ſpe. ſe. excu. li. x. l. vni/
ca. glo. ibidem: poteſt etiā in cōmuni ſtatui ne
quiſq̨ emat granū vltra pꝛopꝛiā indigentiā
cum familia ſuſtentanda: ne ſc꜔ alijs res cari
oꝛes reddat vel etiā incōmoditatem haben/
di tribuat: hec Joh. de platea. inſti. de pub. iu
di. §. ſunt preterea. Et infinita alia ad hec q̄
dicta ſunt reduci poſſunt: in quibus manife/
ſte reperiunt exactiones iniuſte: ad quarū re/
ſtitutionem faciendā quis obligatur de neceſ
ſitate ſalutis. Quapꝛopter dominus in euan
gelio merito terrenā ſubſtantiā vocauit mam
monā iniquitatis: quia cum theſauro bonoꝝ
vt frequenter aggregant ſibi ſeculares incau
ti ⁊ ſine timoꝛe dei theſauꝝ vitioꝛum. Quod
a nobis auertat ieſus chꝛiſtus.

¶ De reſtitutione facienda de bonis acquiſitis per ludū vel ꝑ meretriciū aut foꝛnicationem quarūcunq̨ per/ ſonarum. ¶ Sermo xij.

On furtum facies. Exo. xx.
n Sexto p̄ncipaliter turpe lucrū ſe/
ctātes obligant ad reſtitutionē faciē/
dā. Pꝛo q̄ ſciendū ꝙ tres gradus turpis lucri
diſtingui poſſūt: Primū ē vt i ludis alee. Se
cundū ē turpius vt meretricio: lenocinio ⁊ q̄
buſdā hiſtrionatibꝫ. Tertiū ꝟo turpiſſimu⁊
vt in ſimonia. A Quātū igit ad p̄mū no/
tādū ē: ꝙ ludus alee eſt oīs ludꝰ q̄ innitit foꝛ
tune: ⁊ oīs ludꝰ talis ē ꝓhibitus ſm̄ leges.
Cuiꝰ rō eſt. qꝛ tales ludi vt frequēter exercēt
ad ſpoliandū pꝛoximū bonis ſuis: ⁊ h̄ illici/
to mō. In cuiꝰ argumentū ꝓ eo qꝺ ponit in
cōuiuio veſcēdi cā ꝑmittūt leges ludere fami
lie: vt. ff. e. l. fi. Verūtn̄ ꝓpter maliciā hoīm et
mala q̄ comitant oīno deteſtādus ē: vn̄ qui/
cūq̨ ludūt alea ſiue taxillis: vel q̄ ſunt ꝑtici/
pes aut etiā inſpectoꝛes peccāt. vt. ff. e. ꝑ. to/
tū: C. e. in ꝯſtitutiōe greca ⁊ maxie ſi ſunt cle
rici. vt extra de vi. ⁊ hone. clericoꝝ. c. clerici.
ij. vbi ꝺꝛ: ad aleas ⁊ taxillos nō hm̄oi ludis i
terſint: glo publicꝰ aleatoꝛ repellit a ꝓmotio
ne: vt de exceſ. pꝛela. inter dilectos nec eſſe
debent inſpectoꝛes huius ludi: aut. de ſan.
epis. §. interdicimus. coll. ix. et tribus annis
arceant a miniſterio: vt ibidem dicit: p̄cipue
tn̄ in illo ludo eſt peccatum auaricie ⁊ rapie
⁊ comitantur multa peccata. ſ. mēdacia: piu/
ria: blaſphemie: deceptiōes ⁊ ſimilia. ¶ Hic
p̄mo q̄ri pōt vtru⁊ acq̄ſita in ludo reſtitutiōi
ſubiaceāt. Ad hoc rn̄det Rich. in. iiij. diſ. xv.
ꝙ quidam ludi ſunt ꝓhibiti vt toꝛneamenta
⁊ ſil'es ludi q̄ nō innituntur foꝛtune: ſic tn̄ ꝙ
nō p̄cipit reſtitui homi quod lucrat ſm̄ legē
huiꝰ ludi: ideo q̄uis tales peccent ꝯ pꝛohibi
tionem eccl'ie faciētes: vt p꜔ extra de toꝛnea
mē. tn̄ reſtituere nō tenent. Sūt ⁊ alij ludi ꝓ
hibiti ſic ꝙ etiā reſtitutiōi p̄cipit id qꝺ ludēs
tali ludo lucrat: ſicut ſūt ludi aleaꝝ. ꝙ enim
tales ludi ſunt pꝛohibiti non ſolū ſm̄ leges:
vt. ff. de. de alea: ꝑ totū. ⁊ dicto. §. interdicimꝰ
ſed etiam ſm̄ canones: p꜔. xxxv. di. vbi ꝺꝛ. c.
epus. aut pꝛeſbyter aut diaconꝰ alee deſerui
ens: aut deſinat aut certe damnetur: ſubdia/
conus aūt aut lectoꝛ aut cantoꝛ ſil'ia faciens
aut deſinat aut cōione ꝑuetur: ſil'r ⁊ laicus:
hoc ibi. ¶ Poꝛro de reſtitutiōe illius qꝺ tali
ludo lucratur q̄druplex inter doctoꝛes ꝟſat
opinio. Pꝛima eſt ꝙ iura ⁊ gloſe tales artāt
ad reſtitutionem faciendam: q̄ ꝑ iudicē con
pelluntur: ꝙ ſup ſententiā iudicis nō artantur
reſtituere nō tenētur. Ratio eoꝝ eſt: qꝛ talis

reſtitutio p̄cepta ē in penā lucrātiū: nec iura
dicūt ꝙ tales ipo iure reſtituere teneant: ſed
qꝺ ab eis de iure repeti pōt: nā hō q̄nq̨ pōt
aliq̄d licite retinere anteq̨ ꝑ ſniam reddere
cōpellat: qꝺ tn̄ ꝑ ſniam iuſte latā ſatiſfacere
neceſſe eſt: ſicut electio excōicati excōicatiōe
minoꝛi nō ē irrita ipo iure. ſ꜔ tn̄ ē irritāda: ſic
p꜔ plane in textu extra de cleri. excō. cele. c. ſi
celebret. Sil'r interficiēs hoiem ꝯ iuſticiā iu/
ſte pōt hereditate p̄uari ꝑ ſniam: ſ꜔ tn̄ ante ſē
tentiā nō tenet dimittere eā. Et huiꝰ opinio
nis eſt Alex. de hal. in. iiij. ꝑte ſumme. in tra/
ctatu reſtitutionu⁊ vbi dic: ꝙ aleatoꝛes niſi
fraudē immiſceant in ludis ſuis non tenent
de ſtricto iure ad reſtitutione⁊: qꝛ peccatum
interuenit inter ꝑtes quod vtriq̨ ꝑti placet:
⁊ obligatio cōdicti: Vn̄ ſm̄ peccatum illud
obligationem condicti: nec illi q̄ amiſit de iu
re pōt repetere: nec ille q̄ lucratꝰ eſt tenetur
reſtituere. Et qꝛ antiqua iura iubent illud re
ſtitui ⁊ concedunt actionem repetendi: ma/
gis videtur eſſe ciuilis ſatiſfactio ⁊ pena pꝛo
peccato q̨ obligatio ad reſtitutionem. Non
eſt enim honeſtū illud lucrū nec honeſta oc/
cupatio i talibꝫ: immo ſepe multū damnoſa
efficit reipublice: cum actiōe ludi diſtrahāt
poſſeſſiones ⁊ exheredentur ſucceſſoꝛes hic
ad cohibitionem mali ſubſequentis data eſt
lex de aleatoꝛibus. Secūda ꝟo opinio ſecu
rioꝛ ⁊ cōmunioꝛ eſt: que tenet ꝙ eo mō quo
ludus taxilloꝝ ⁊ aleaꝝ ꝓhibitus eſt: eodem
mō tenet hō ipo iure ad reſtituendum qꝺ ex
eo lucratur: qꝛ non tm̄ ꝓhibet talis ludus ſ꜔
etiam acq̄ſitio lucri eius. Tertia ꝟo opinio
ſe obijcit: dicens: ꝙ talis reſtitutio p̄cepta eſt
non ꝑ ius canonicum ſed tn̄ ꝑ ius ciuile: q̄re
nō videt ꝙ ad hanc reſtitutionem ſūt cōſtri/
cti de neceſſitate: niſi qui de iure legibus im/
perialibus ſunt ſubiecti: ⁊ hoc in foꝛo conten
tioſo niſi fuerit ⁊ alibi talis reſtitutio per con
ſuetudinem appꝛobata. Quarta opinio q̄ ꝓ
babilioꝛ eſt ſoluit tertiam opinionem dicens
ꝙ talis reſtitutio implicite in iure canonico
pꝛecepta eſt: quia leges imperiales diuino
iuri non contrarias: nec ꝑ ius canonicū aut ꝑ
rōnabilem ꝯtrariam ꝯſuetudinē abrogatas
iura canonica decreuerūt obſeruandas: vt
patet diſt. x. ca: de capitulis vel pꝛeceptis im/
perialibus ⁊c. ⁊. c. qs aut leges. c. veſtram: ⁊
ſic tenerent ad reſtitutionem etiā in foꝛo con
ſciētioſo. Et huius opiniōis eſt Rich. in. iiij.
diſt. xv. Nos igitur qui ꝑ cōſciētia militiam

m⁹ p ſecurio2i via dicim⁹. ꝙ aleatores ea que
lucrati ſunt ab his q̄ bōa ſua alienare nō pñt
vel q̄ reb⁹ ſuis ſupeſſe nō pñt: tenenẜ indiſtin-
cte ad reſtitutionē faciēdā eiſdē vel ſuis cura-
to2ib⁹. Cuiuſmōi ſunt ſm Ray. furioſi: pdigi
mino2es .xxv. annis: ⁊ marie pupilli: mēte ca
pti. ſurdi: ceci: muti: in infirmitate cōtinui: fui:
religioſi. filijfamilias q̄ nō habēt peculiū ca
ſtrēſe vł q̄ſi vxo2es: admiſtrato2es ⁊ ſiſ̄es de
reb⁹ q̄rū nō ſunt veri dñi. Siſ̄r alios ad ludū
vel magis ludēdū trahētes fraudē facientes
⁊ dolū q̄litercūq₃ ꝯmittētes. Qui ꝟo lucrānẜ
ab his q̄ bona ſua alienare pñt: nec ad h̄ idu
cti ſunt: tales nō obliganẜ ad faciendā reſti-
tutionē amiſſi. Et hec eſt opinio Placētini
ar. xiiij. q. v. c. nō ſane. Cui⁹ rō ē: q2 in ope illi
cito amiſit vñ: extra de vi. ⁊ ho. cleri. in. c. cle-
rici officia. dic̄ glo. ꝙ cū turpitudo verſaẜ ex
vtraq₃ parte melio2 eſt cōditio poſſidētis. ff.
de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turpem. §. po2ro.
nec tamen ſibi ꝯſulendū eſt retinere. Sicut
ſimoniace dans nō pōt illud recipere nec re
cipiēs pōt ſibi retinere: vt poſtea videbitur.
verūtñ ſi is q̄ amiſit paup eſt: pium videẜ ꝙ
eidem reſtituaẜ: dūmō p̄ſumaẜ ꝙ expendat ī
vſus neceſſarios p2op2ios vel domeſticos.
Si aūt tūc ſubueniendum eſt cū eiſdē vxo2i
illius aut filijs aut parentibus: ꝙ ſi diues eſt
tūc alijs paupib⁹ erogari debet. Nam cū lu-
dus ille ſit q̄dam expoliatio p̄ximi: nō pt q̄s
licite aliquid p ipm acq̄rere nec p ꝯſequēs te
nere: nec alter dignus eſt recipere q̄ ſiſ̄r p̄xi-
mum ſuū ſpoliare conabaẜ niſi ⁊ ipe acqui-
rens pauper eſt ⁊ cauſa elemoſyne cum ꝟo
emendationis ꝓpoſito retineret. ¶ Deniq₃
q̄ri ſolet vulgo: vtrū ludo iſto pecuniā acq̄-
rens ⁊ eandem denuo pdens teneaẜ reſtitu-
tionem illi⁹ qd̄ lucrat⁹ erat: vtpote q2 vnum
ſpoliauit ⁊ alteꝝ ditauit. Ad hoc dicendum
videtur ſaluo iudicio alioꝝ: ꝙ ſi taſ̄ lucratus
eſt ab eo q̄ rem ſuam alienare potuit: non te-
neẜ ad reſtitutionem eidē faciendā vel pau-
perib⁹ diſtribuendam: exquo eandē pecuniā
numero ludēs amiſit. Secus tamē ſi alteri
ad reſtitutionē obligat⁹ fuit: q2 pecūiā alteri
debitam cū altero ludēdo pdere nō debuit.
B Quātū ꝟo ad ſcdm p̄ncipale. ſ. meretri-
cium qd̄ eſt turpi⁹ lucrū ſciendū eſt ꝙ mere-
tricium eſt duplex. Quoddā em̄ exerceẜ per
vagam libidinē cū diuerſis ſectando lic₃ nō
oēs admittat. Et ſic meretrix dicitur q̄ mul-
to2um libidini paret: vt. xxxiiij. diſt. ca. vidua.

Quodda₃ etiā exerceẜ publice cū ſe publice
cūctis exponit: ⁊ ſic meretrix dr̄ cui⁹ venalis
eſt turpitudo. Vñ dr̄. xxxij. q. iiij. c. meretrices
eē ⁊ ad meretrices accedere p̄hibet dñs. ſ.
Deut. Sequiẜ q̄rū venaſ̄ ē turpitudo. Vñ
meretriciū ē dānatum l₃ ſub diſſimulatiōe p
trāſit ⁊ pmittit eccl'ia fo2te ſm Hoſt. vt ma-
i⁹ malū euiteẜ: puta vitiū ʒodomiticū: p alijs
vitijs carn̄ ſūme pſequēdū: nā q̄ nimis emū
git elicit ſāguinē. Scdm leges etiā meretri-
ces viliſſie ſunt. lex enī eas indignas reputat
legū obſeruatiōe ſeu p legē illaq̄ri: vt. C. de
aldter. l. q̄ adulteriū. in fi. ligaẜ tñ delicto2u₃
penis ſm Jo. an. de loc. c. j. ſup glo. ij. nec ec
cleſia punit eas ne ꝯmittāẜ peio2a: vt p₃. iiij.
diſ. c. deniq₃: ¶ Hic ḡ q̄ri pōt: vtrū aliq̄d ac-
q̄rens p meretriciū vel fo2nicationē teneaẜ
ad reſtitutionē p̄ſerti cū de tali lucro dñs p-
hib₃ ſibi oblationē offerri dicēs in Deut. xxi
ij. Nō offeres mercedē p̄ſtibuli in domū dei
tui. Ad hoc rñdet Alex. de hales in dicto tra
ctatu reſtitutionu₃ ꝙ qui fo2nicādo acquirit
iure poſſidet quod acquirit: lic₃ em̄ turpiter
agit ⁊ ꝯ legem dei meretriciū exercens tamē
in hoc ꝙ accipit non iniuſte agit nec ꝯ legem
Nō ſane intelligitur dñ alter datū iuſte ali-
enare potuit: eo ꝙ eſſet verus dñs cuius vo-
luntas a nullo pendebat. Vnde l₃ meretrix
peccat ſic acquirendo: nō tñ teneẜ reſtituere:
q2 nō committit fraudē acq̄rendo ſed recipit
p̄cium ſui co2pis locari ad ppetrādam fo2ni-
catione₃: Nec etiā oīs oblatio de eo facta eſt
abominabilis dño: ſed tm̄ publica q̄ fit cum
ſcandalo: ſicut ſi meretrices traherent currū
ad fab2icā eccleſie vel darēt ſericū p o2namē
tis aut vitrū in eccleſia: aut oblatiōes ad al
tare tpe miſſe. Hec nec ſacerdos nec eccleſia
recipere debet: ne videanẜ eaꝝ opus app2o
bare. Sed licitum eſt eis dare p̄uatas elemo
ſynas pauperibus: vel etiā offerre candelas
in eccleſia ⁊ hmōi: dūmō nō recipiatur ob-
latio a ſacerdote. Addit Donal. i ſumma.
ꝙ ſi monialis eſt q̄ accipit acquirit hoc mo-
naſterio: honeſtus tamē eſt ꝙ monaſterium
non retineat ſed in pios vſus expendat: ꝙ ſi
de reb⁹ eccleſie datū ē: tūc eccleſie faciēda eſt
reſtitutio: Si ꝟo a regulari pſona tunc illius
monaſterio fieri debet reſtitutio. licet etiam
habuit adminiſtrationem in monaſterio. Nō
ſi datum eſt a ſeculari qui nō eſt ſui iuris nec
habuit alienandi poteſtatem: tunc illi fiet re-
ſtitutio cui de iure competit: vt ſi recipiat

adulter a cōiugata tenetur viro facere reſtitu
tionē duplicē ſc₃ tam de receptis q̄₃ etiā de de
honeſtatione vxo2is. ¶ Hic queri pōt: vtrum
pſona regularis iniuſte recepta p opere car-
nali vel de furto ſeu rapina reſtituere pōt au
cto2itate p2op2ia. Ad hoc rñdet Alex de ha-
les vbi ſup2a. ꝙ ſi adhuc extat res data vł ac
quiſita penes illā: nec impetrare pōt a p̄lato
ꝙ fiat reſtitutio: tūc aucto2itate p2op2ia reſti-
tuat etiā cōtradicente p̄lato: q2 plus eſt obedi
enda deo q̄₃ hoībus. Si vero conſumpta eſt
tunc inanis eſt actio credito2is quā excludit
inopia debito2is. Nō ſi conuerſa eſt in vtili-
tatem monaſterij vel habet aliquid cōparatū
ex re ſibi data: ſi tūc non pōt nec audet impe-
trare ꝙ fiat reſtitutio per p̄latū: gerat bona fi
de negotiū monaſterij cui debeẜ reſtituendo:
non tñ cōtradicente p̄lato hoc faciat p2opter
bonū obedientie: niſi ſit illa res cōparata de
pecunia eccleſie vel pſone p2iuilegiate: in hoc
ꝙ tunc rem emptā de ſua pecunia ſibi vendi-
care poſſit ſicut miles ⁊ pupillus: in quo caſu
etiā cōtradicente p2elato pōt eam reſtituere.
Et nota generaliter ꝙ recepta ab hiſtrione:
meretrice vel fo2nicatrice in quib⁹ obliganẜ
ad reſtitutionē nō debent illis dare a quib⁹ re
ceperūt: ſed ſi ſunt bona ſpūalia debent dare
eccleſie vel ſucceſſo2ib⁹ aut ſup2io2ibus p2out
melius: videbiẜ expedire ad vtilē illoꝝ expen
ſionē. Si vero ſunt bona ſecularia: tūc reſtitui
debent vero poſſeſſo2i vel adminiſtrato2i ad
arbitriū boni p2obi viri: put melius expendi
pñt in debitū vſum ⁊ vtilē ipſius veri poſſeſ-
ſo2is. Ratio hoꝝ eſt: q2 non p̄ſumiẜ ꝙ dans
talia bona pſonis turpibus: iterū recepta de-
beat expendere ſm no2mā iuſtitie niſi ſignis
euidentib⁹ in eo pateat mutatio cōuerſatiōis
⁊ p2aue voluntatis. ¶ Secūdo queri poteſt:
vtrū pſona eccleſiaſtica dilapidans patrimo-
niū crucifixi pauperib⁹ debitū teneaẜ ad reſti
tutionē. Ad hoc reſpondet Donal. in ſum-
ma in tractatu reſtitutionū: ꝙ eccleſiarū p̄lati
⁊ alij clerici reſtituere tenenẜ eccl'iaſtica bona
⁊ paupibus debita q̄ conſumūt in vſus illici
tos ea dādo meretricib⁹: hiſtrionib⁹ aut alijs
turpibus pſonis: aut etiā cōſanguineis ⁊ ami
cis nō ad nature ſuſtentationē vel aliā cau-
ſam licitā: ſed vt eos faciāt diuites ⁊ hono2a
tos. Attendāt hoc qui de humili genere na-
ti ſuos copulāt nobilibus ⁊ diuitibus cū bo-
nis ſpūalibus. ¶ Nō ſi queriẜ: vtrū ergo ſuffi
cit ꝙ hāc reſtitutionē faciant de bonis eccl'ie

vtpote de fructibus quos iam perceperūt vł
adhuc pcepturi ſunt. Ad hoc rñdet Hoſtien.
in ti. de pnīa. ꝙ exquo quicq̄d ſupeſt eoꝝ vſib⁹
de ꝓuentibus eccleſiarū paupibus debeaẜ:
ideo nō ſufficit facere de talib⁹ eccleſiaꝝ fructi
bus reſtitutionē: cū habeant bona patrimo-
nialia aut aliunde acquiſita q̄₃ eccleſia: niſi
quatenus ſibi ſubtraxerint de neceſſarijs: ali
as reſtitutione₃ facere debent de bonis patri-
monialibus aut aliūde q̄₃ p eccleſiā acquiſi-
tis. Similiter oēs p̄dicte pſone tenenẜ reſti-
tuere q̄ ſic receperūt de bonis ſpūalibus: niſi
in neceſſitate cā elemoſyne ſine dolo ⁊ fraude
¶ Nō ſi queriẜ: an meretrix vel etiā mathe-
maticus vel cōſimiles dolo vel fraude vł ſua
ſionib⁹ aliquē inducentes vt peccet ⁊ pecuniā
tribuat q̄ alius nō fuiſſet facturus teneantur
ad reſtitutionē. Ad hoc rñdet Inno ꝙ danti
nō cōpetit repetitio: cū vtrobiq₃ verſeẜ turpi-
tudo: ⁊ in hoc caſu potio2 eſt cōditio poſſiden
tis. In fo2o tñ cōſcientie eſt illis pnīa impo-
nenda de fraudulenta ſollicitatione. C
Quantū deniq₃ ad tertiū p̄ncipale. ſ. ſimonia
q̄ cauſat turpiſſimū lucrū ſciendū ꝙ hec eſt fe
ra peſſima q̄ quotidie deuo2at eccleſie filios:
hec vulpecula doloſa q̄ demoliẜ vineas: hec
anguis venenoſa latens in herba. i. vbertate
beneficioꝝ. O labes execranda: qua p̄h pu-
do2 illuſtrio2 po2tio gregis xp̄i ſic dinoſciẜ eſ-
ſe infecta: vt nō ſit q̄ euadat vſq₃ ad vnū: cu₃
tñ hmōi ſimoniaci ꝓpter ſimilitudinē actus in
fideles ⁊ heretici dicanẜ. Cuius rō eſt ſcdm
Tho. in. iiij. q2 ſic opanẜ ac ſi eſtimarēt dona
ſpūſſancti pecunia poſſideri q̄ ſc₃ eſtimatio ē
heretica. Vñ Grego. in regiſtro: ⁊ habeẜ. j. q.
j. cum oīs auaricia ſit idoloꝝ ſeruitus: quiſq̄s
hanc ⁊ maxie in dandis eccleſiaſticis hono2i-
bus vigilanter nō p̄cauet infidelitatis p̄ditio
ni ſubijciẜ: etiā ſi tenere fidem quā negligit vi-
deaẜ. Et. c. ſe. dicit: Tolerabilio2 eſt enī mace-
donū ⁊ eoꝝ qui cōtra ipm ſunt ſpūſſancti im-
pugnatoꝝ impia hereſis: illi enī creaturā ⁊ ſ-
uū dei patris ⁊ filij ſpm̄ſanctū delirando fa-
tenẜ: iſti ſuū eundē ſpm̄ efficiūt ſeruū. Oīs enī
dñs vendit qd̄ habet ſiue ſeruū ſiue aliquid
eoꝝ que poſſidet. Siſ̄r ⁊ qui emit dñs eius
volens eſſe qd̄ emit per p2eciū pecunie illud
acquirit: ita ⁊ hi qui hāc iniquā actionē ope-
rantur detrahūt ſpūiſancto equaliter peccan
tes his qui blaſphemāt dicentes: xp̄m in beel
ʒebub eijcere demonia: atq₃ vt verius dica-
mus iude cōparanẜ p2oditoꝛi q̄ iudeis occiſo

nibus chriſtū vendidit. ¶ Qđ ſi obĳcit̃ illud
qđ habet̃.j.q.j.c.placuit.§.ex hac.vbi dicitur
Item opponit̃ ꝓphetia donū ſpūſſancti eſt:
hec aūt in veteri teſta.a ſanctis ꝓphetis ven-
di cōſueuerat. Vñ Saul ad Samuelē ꝓ va-
ticinio expetendo:nō niſi cū munere ire pſum-
pſit: vxor etiā Hieroboā ad hoīem dei nō niſi
cū munere acceſſit. Ad hoc rñdet ibidē illud
Michee.iĳ. Duces eius in muneribus iudi-
cabāt:ſacerdotes eius in mercede rñdebant
⁊ ꝓphete eius in pecunia diuinabāt: ⁊ ſuper
dn̄m requieſcebāt dicentes: Nōne dn̄s eſt in
nobis:nō venient ſup nos mala: idcirco pro-
pter vos ſyon quaſi ager arabit̃: ⁊ hieruſalē
vt cuſtodia pomerĳ erit. Nemo ambigat pro-
pter ſcelera q̄ in hoc capitulo leguntur fuiſſe
ſubuerſam. Et tandē cōcludit ꝙ mali ꝓphete
nō boni ꝓphetiā vendebant: illud declarans
longo ꝓceſſu ⁊ diuerſis exemplis. Et adiun-
git. Poterat Petrus Simoni mago vēdere
qđ petĳt:imo poterat ſimulare vendentē:ſpi-
ritus enī ſanctus nec vendi nec emi pōt: ſed
oblatā pecuniā pariter cū offerente dānauit:
hoc ibi. Secūdo arguit ibidem: ꝙ chriſtus a
Iuda venditus auriculā ſerui ſanauit:cuius
exēplo liquet ꝙ ſpūſſanctus ⁊ ſi iuſte a ſimo-
niacis venalis putet̃: virtutis ſue nō obliuiſci-
tur:nec deſinit effectū ſue gratie etiā vendit᷒.
Ad hoc rñdet ibidē poſtea.§.cū ergo. ꝙ hec
ſimilitudo nō valet:nō enī operat̃ hoc ſpūſ-
ſanctus ſpūaliter in ꝑfidis mercimonĳs aua-
ritie:qđ xp̄s geſſit corpaliter certi myſterĳ cā
ad exemplū patientie. Sequit̃: Poteſt igitur
intelligi vt a ſimilitudine nō recedamus:ꝙ ſi-
cut xp̄s venditus nō venditori vel ementi ſ3
eis qui neſcientes aderāt dona ſue gratie cō-
tulit ꝓ quib᷒ etiā in cruce ſupplicauit ſic ⁊ ſpi-
ritusſanctus nō vendēti vel ementi:ſ3 his qui
de manib᷒ eoꝝ ignorantia ducti ſacra dn̄ica
accipiūt ſue gratie effectū largiri ꝓbat̃ : hoc
ibi. Et.ca.ſicut enuchus fuit qui Ioſeph cō-
parauit:ita qui gratiā mercat̃ viuū ſemen nō
habet ſiccis genitalib᷒: Sic quoq̧ ignis ſacri-
ficĳ qui p.lxx.annos babylonice captiuitatis
ſub aqua vixerat extinctus eſt antiocho Ia-
ſoni vendēte ſummū ſacerdotiū:qđ ſignificat
ignē ſpūſſancti nō lucere in ſimoniacis ſacris
qđ in his ſilitudinibus beatus Aug. notare
voluit:niſi q2 ſacra ſimoniacoꝝ ſicut ⁊ cetero-
rū hereticoꝝ licet ſint vera ꝗ̄tū ad formā: ina-
nia tñ ⁊ falſa ſunt ꝗ̄tum ad effectū: cū nō poſ-
ſint in cordibus hoīm gignere vel accendere
celeſtem gratiā. Qđ ſane intelligendū eſt:ſi ſi-
moniace recipiunt̃: vñ ꝙ ab eis nō ſunt recipi-
enda ſacramenta declaratur longo proceſſu
xxxĳ.di.§.verū.⁊.§.porro. Ad laudem dei:

¶ De ſimonia ⁊ eius triplici diuiſio-ne qualiter etiam in triplici munere cōmittitur ac ad reſtitutione obligatur. ¶ Sermo xiĳ

Non furtum facies. Exo.xx.
n. Dicit Ambroſi.tractatu de myſte-
rĳs in deteſtationē huius fere peſſi-
mo ſc3 prauitatis ſimoniace de Gyezi q̄ po-
nitur in ſcriptura velut origo eiuſdē vt habet̃
j.q.j.ca.cū ordinaret̃: vides inquit q2 ꝓ facto
auctoris ſucceſſio damnat̃ heredis : inexpia-
bilis eſt enī venditi culpa miniſterĳ ⁊ vindi-
cta gratie celeſtis tranſit in poſteros: Deniq̧
moabite ⁊ ceteri non intrabūt in eccleſiā dei
vſq̧ in tertiā ⁊ quartā generationē: tamdiu.ſ.
vt ſimplitius interp̄temur donec culpā acto-
ris multiplicis ſucceſſio generatiōis aboleret:
Sed cū illi qui in deū idolatrie errore deliq̄-
runt:in quartā generationē videant̃ eſſe mul-
ctati:profecto durior videt̃ eſſe ſn̄ia qua Gye-
zi ſemen vſq̧ in eternū ꝓ cupiditate habendi
ꝓphetica auctoritate damnat̃: ꝓſertim cū dn̄s
ieſus per lauacri generationē omnibus remiſ-
ſionē dedit peccatoꝝ. Cur ergo Gyezi ſemen
in eternū damnat̃: niſi vt vitioꝝ magis ꝗ̄ ge-
neris ſemē intelligas. Sicut enī qui filĳ pro-
miſſionū ſunt exiſtimant̃ in ſemen bonū: ita e-
tiam qui erroris ſunt exiſtimant̃ in ſemen ma-
lū:nam ⁊ iudei ex patre diabolo ſunt:nō vti-
q̧ carnis ſucceſſione:ſ3 criminis:ergo oēs cu-
pidi : oēs auari Gyezi lepram cū diuitĳs ſu-
is poſſident: ⁊ mala queſita mercede nō tan-
tū patrimonĳ facultatē ꝗ̄ theſaurū criminū
cōgregauerūt eterno ſupplitio ⁊ breui fructu:
A. Ad cuiuſmodi letale diſpendiū ſalubri-
ter declinandū p̄mo queri pōt quid ſit ſimo-
nia. Ad hoc dicendū ſm Hein. boyc: extra
eo.ti.c.mādato: ꝙ due ſunt ſpēs ſimonie. V-
na dicit̃ mentalis q̄ eſt ſtudioſa volūtas vel
cupiditas emendi vel vendēdi aliquid ſpūa-
le vel ſpūali annexū cum opere ſubſecuto.
Pro quo ſciendū ꝙ noīe emptionis intelligit̃
oīs cōtractus nō gratuitus ꝑter ꝑmutationē
q̄ licite fieri pōt per ep̄m ſi videat̃ conſultum
ita tñ ꝙ partibus inter ſe nō lic3 de hoc paciſ-
ci ſicut Inno. ponit ſ3 totū exponant ⁊ relin-

quant in manus ſuporis. Per ſpūale aūt in-
telligunt̃ ordines.ſacra ⁊ ſimilia. Per anne-
xū vero ſpūali intelligunt̃ ea q̄ nō ſunt ita pro-
prie ſpūalia ſ3 ſunt ſpūalibus annexa ⁊ quo-
dammō alligata: ſicut ius patronat᷒ ⁊ hmōi
Addit̃ etiā cū opere ſubſecuto : q2 ſola nuda
volūtas interior l3 inducat pctm̄ non tñ ſimo-
niā:ꝙ ſi opus ſequit̃ affectū ſimoniacū:l3 nul-
lū pactū accedit:ſimonia iudicat̃: vt di.c.mā-
dato:vbi ſubdit̃:ꝙ q̄ nullo pacto ſ3 affectu a-
nimi ꝓcedente cōquerunt̃ nō obligant ad reſi-
gnationē ſ3 ſufficit ſatiſfacere per ſolā pn̄iam
ipſi creatori:gloſa ibidē:ergo ſola volūtas ſi-
ue affectus animi nō facit ſimoniacū l3 alias
peccet. Sed de h̃ poſtea videbit̃ ampli᷒ vbi
agetur de intentiōe. ¶ Scđa pro ſpecie ſimo-
nie dicit̃ ꝯuentionalis : q̄ ſic diffiniri pōt. Si-
monia eſt ſpūaliū vel ſpūalibus annexoꝝ ꝓce-
dente pacto ꝓmiſſionis: ꝯditionis: modi: ſer-
uitĳ: pretĳ vel cuiuſlibet tp̄alis receptio vł do-
natio. Et ſic ſimonia ꝯuentionalis aliqđ mē-
tali ſupaddit: ⁊ ꝯtingit tā in emendo ꝗ̄ in vē-
dendo. Qua ꝓpter accipit nō a Gyezi qui do-
nū dei vendere non timuit:ſ3 a Simone in q̄
magis cōpleta fuit rō vitĳ huius:q2 ad h̃ do-
nū dei voluit emere vt poſſet carius vendere
Vñ.j.q.iĳ.l.ſaluator: ſubdit̃. Innotuiſti no-
bis qđ tibi obĳcit̃: vtrū vendere eccleſiaſticā
rem ſimoniacū ſit: patenter colligit̃ ex hoc qđ
apł'us ait Simoni. Pecunia tua tecū ſit in ꝑ-
ditione: q2 exiſtimaſti donū dei pecunia poſſi-
deri: donū quippe dei ſpūſſan. eſt: ⁊ donū dei
eſt res ipſi eccleſie oblata. Et ſi bñ aniaduer-
tis. Simon magus qui ad fidē acceſſit non
ſpūmſan. q̄ ip̄e erat indignus: ſ3 donū eius e-
mere voluit vt ex venditione ſignoꝝ q̄ per eū-
dem fierent multiplicatā pecuniā lucraretur
hoc ibi: vñ qui ſpūalia vendūt ſimoni mago
ꝯformant̃ in intentiōe: qui vero emere volūt
ad lucrū ꝯformant̃ eidē in actu. B. Secū-
do queri pōt q̄tuplex ſit ſimonia. Ad h̃ dicē-
dum ſm doctores ꝙ ſimonia triplicē h3 diui-
ſionē. Prima diuiſio ē iſta ꝙ quedā dicunt̃ ſi-
moniaca q2 ꝓhibita quedā vero ꝓhibita q2 ſi-
moniaca. Simoniaca ergo: q2 ꝓhibita ſūt e-
mere vel vendere eccleſiaſtica bñficia: q̄ qui-
dē de ſui natura nō ſunt mala vel ſimoniaca:
ſed ideo reddunt̃ mala ⁊ ſimonica : q2 fiunt
cōtra ꝯſtitutionē ⁊ ꝓhibitionē eccłie: per ec-
cleſiā enī ꝓhibita ſunt eo ꝙ occaſio mali ſunt
Vñ papa diſpēſare pōt in ſimonia taliter cō-
tra miſſam: q2 q̄ ſunt inducta auctoritate apo-
ſtolica.pn̄t ecōuerſo tolli eadē ꝯſtitutione vel
auctoritate. Vñ ſi hec ſimonia ꝑpetrat̃ tantū
mentaliter cū ope ſubſecuto nō obligat ad re-
ſtitutionē: vt di.c.mandato: exempli grā. Si
q̄s renunciat eccłie vt aliter detur.ſ. nepoti:
hinc Hein.boyc: extra ne ꝑla. vices ſuas in.
c.p̄terea: dicit ꝙ in his q̄ ſunt ſimoniaca: q2 ꝓ-
hibita nō cōmittit̃ ſimonia: dūmodo fiat p̄n-
cipe auctore ⁊ ſciente: nec talis ſimonia pro-
mulgatorē ligat: vt.ff.de legi.l.princeps. Ve-
runtñ licet in h̃ caſu ſimonia nō cōmittit̃: ad-
minus tñ infamia nō tollit̃: ſ3 eſt ſpecies ma-
li ⁊ turpe lucrū: qđ eſt euitandū ſm apłm ex-
tra de vi. ⁊ ho. cle.c.cū ab omni. A qua ſaltē
ꝓ exemplū ſupiores ꝓlati pre ceteris maxime
deberent abſtinere ſm Hoſti. ⁊ Io.an. ¶ Se-
cundo quedā dicunt̃ ꝓhibita q2 ſimoniaca: ſi-
cut vendere ſacra ⁊ pure ſpūalia ⁊ generali-
ter q̄ in ve. vel no. teſta. ſimoniaca iudicant̃: q̄
q2 de ſui natura mala ſunt ideo ꝓhibita ſunt
extra de offi. dele.c.ex pre.j. in glo. Vñ ꝓhibi-
ta: q2 ſomoniaca: licet nō eſſent ꝓhibita tñ ad-
huc eſſent mala: ⁊ ꝑ cōſequens nullā hñt di-
ſpenſationē recipere pn̄t: nec q̄dem papalē ſi-
cut nō pōt diſpēſari cū lege diuina ⁊ cū lege
nature. Scđa diuiſio eſt ꝑ munera q̄ dant̃: q̄
ſunt triplicia: ſc3 a manu: ab obſequio ⁊ a lin-
gua. Primū munus eſt a manu de q̄ q̄ri pōt:
vtrū ꝓ ſpūalibus actib᷒ liceat dare vel acci-
pere pecunias vł alia tp̄alia: ſicut ꝓ ꝓphetis:
orationib᷒: ꝓdicationib᷒ aut etiā miniſtratiōi-
bus ſacroꝝ ⁊ ſimilib᷒: cū nemo ſtipendĳs ſuis
militet vnq̄: vñ dicit̃.j. Corin.ix: Quis in q̄c
militat ſtipēdĳs ſuis vnq̄: q̄s paſcit gregem
⁊ de lacte gregis nō manducat. Ad h̃ rñdet
Tho. ſcđa. ſcđe.q.c.ꝙ ſicut ſacra dicunt̃ ſpiri-
tualia: q2 ſpūalem cōferūt gratiā: ſic etiā que-
dā alia dicunt̃ ſpūalia ; q2 ex ſpūali ꝓcedunt
grā ⁊ ad eā diſponūt: q̄ tñ per hoīm miniſte-
riū exhibent̃ ſicut ſacramēta. Oportet igitur
hmōi diſpenſatores ⁊ miniſtratores a ꝑplo
ſuſtentari: iuxta illud apłi.j. Cor.ix. Si nos
vobis ſpūalia ſeminamus: magnū eſt ſi nos
carnalia vr̃a metamus: ⁊ cetera multa q̄ pro-
ſequit̃ ibidē de hac materia. Vēdere ḡ aut e-
mere in hmōi actibus qđ ſpūale eſt ſimonia-
cū eſt: ſ3 accipere aut dare aliqđ ꝓ ſuſtentatio-
ne ſpūalia miniſtrantiū ſm ordinationē ⁊ cō-
ſuetudinē eccłie approbatā licitū eſt: ita tñ ꝙ
intentio deſit emptionis ⁊ venditiōis: ⁊ ꝙ ab
inuitis non exigat̃ per ſubtractionē ſpiritua-
liū que ſunt exhibenda: hoc enī haberet quaſi

dam venditionis ſpeciē. Gratis tñ ſpūalibus
exhibitis licite pñt ſtatute ⁊ cõſuete oblatio-
nes vel quicūqꝫ alij ꝓuentus exigi a volenti-
bus ⁊ valentibꝫ ſoluere ⁊ etiā p auctoritate ſ
ſupioris ad hoc coartare vt latius videbit̃ in
fra. Unū ſolerter intuendū eſt ꝙ in adminiſtra
tione ſpūaliū duo ſunt quaſi cõnexa abinuicē
ſcꝫ cõmiſſa ſpūalis ptās ⁊ ſtatutū ſtipendium
ab ecclia vel cõſuetudine approbata p ſuſtē-
tatione. Cui ergo cõmittit̃ ſpūalis ptās ex aſ
ſumpto officio obligat̃ ad vſum ptātis ſibi cõ
miſſe in ſpūaliū diſpenſatione. ſicut in ſacroꝝ
miniſtratiõe: delictoꝝ correctione: abſolutiõe
diſpenſatione ⁊ ſimilibꝫ. Habet etiā pro ſua ſu
ſtentatiõe ſtatuta ſtipendia ex redditibus ec-
cleſiaſticis: ⁊ ideo ſi quid acciperet pro vſu ſpūa
lis poteſtatis: nõ intelligit̃ locare operas ſu-
as quas ex debito ſuſcepti officij impendere
dꝫ: ſed intelligit̃ vendere ipm gratie ſpūalis
vſum. Et ꝓpter hoc nõ licet pro quacūqꝫ di-
ſpenſatiõe aliquid accipe neqꝫ pro abſolutiõe
nec etiā pro hoc ꝙ ſuos ſubditos corrigant
vel a corrigendo deſiſtāt licet tñ eis acipe pro
curationes qñ ſubditos viſitāt: nõ quaſi pre-
ciū correctionis ſꝫ quaſi debitū ſtipendiū. Si
vero quis nõ eſſet obligatus ex officio admi-
niſtrationē talem ſpiritualiū: tunc licite locare
põt operas ſuas. Exempli grā. Ille qui ſcien
tiam habet non tñ ſuſcipit hoc officiū ex quo
obligetur alijs īpendere vſuꝫ ſcientie: ⁊ ideo
licite põt pciū ſue doctrine vel cõſilij accipe
re: nõ quaſi veritatē aut ſcientiā vendendo: ſꝫ
quaſi operas ſuas locans: ꝙ ſi ex officio ad h̄
teneretur intelligeret̃ ipſam veritatē vendere
⁊ ſic grauiter peccaret. Sicut quidā inſtituun
tur in quibuſdā eccleſijs ad docendū clericos
eccleſie ⁊ alios pauperes: pro quo ab ecclia
beneficiū recipiunt: a quibus non licet eis ali
quid accipere: nec ad hoc ꝙ doceant: nec ad
hoc ꝙ aliqua feſta faciant vel pmittant: hec il
le. Secundo queri põt: vtrū igitur xenia ſimo
niā inducant cū ſint munera a manu. Ad h̄
dicendū ꝙ ſi nõ extendunt̃ ad quantitatē nu-
meri ⁊ fiunt ſine pacto ⁊ ſine aliqua corrupta
intentiõe nõ inducunt ſimoniā: alias etiam in
modico cõmittit̃ ſimonia: vnde. j. q. j. c. duces:
poſtqꝫ: tetigit de quarta parte ſcꝫ p Saulem
danda Samueli quaſi p pmio ꝓphetie. Et d̄
vxore Hieroboā ad hoiem dei pgente cū. x.
panibus ⁊ cruſtula ⁊ vaſe mellis quaſi p pre
cio ꝓphetie. Subdit ibidē. Hec magis ī ſum
ptus ꝓphete qꝫ munera eſſe ꝓphetie reputan
da ſunt: licꝫ potuerūt hi qui ad ariolos ire cõ
ſueuerāt ex mala eoꝝ ꝯſuetudine idipm eſti-
maſſe de ꝓphetis ⁊ voluiſſe ſanctis viris of-
fere qđ diuis offerre cõſueuerāt: hec ibi. Pre
terea ſicut in foro cõſcientie maxie cõſideran
da eſt intentio: ſic etiā in foro exteriori: qꝛ de
alioꝝ intentiõe iudicare nõ poſſumus: põt tñ
haberi pbabilis pſumptio q̄ cõſiderāda eſt in
tribus: ſcꝫ in qualitate dātis ⁊ recipientis ſcꝫ
an a paupe detur diuiti vel ecõuerſo: ſcđo in
qꝫtitate muneris: an ſcꝫ res ſit magni vel mo
dici precij: tertio in tpe donatiõis: an ſcꝫ inſtā-
te neceſſitate conferat̃: ⁊ ſm hec habenda eſt
pſumptio p vel ꝯtra: ar. extra de pſump. c. ter
tio loco queſtionis: ⁊ in glo. Et hec tria ponū
tur plane in quodā caſu extra de ſimo. c. ⁊ ſi
queſtiones. ¶ Secundū munus eſt ab obſe-
quio. De quo queri põt: vtrū licitū ſit mun⁹
impendere p ſpūalibus: pſertim cū dicat Gre
go. in regiſtro ꝙ eccleſiaſticis vtilitatibꝫ deſer
uientes eccleſiaſtica dignū eſt remuneratiõe
gaudere: ſed eccleſiaſticis vtilitatibꝫ deſerui
re pertinet ad munus ab obſequio. Ad hoc
rñdet Tho. vbi ſupra ꝙ pecuniā intelligitur
omne illud cuius pciū eſtimari põt pecunia:
manifeſtū eſt aūt ꝙ obſequiū hoīs ad aliquā
vtilitatem ordinat̃ qđ põt eſtimari pcio pecu
nie: qꝛ mercede pecuniaria miniſtri cõducan
tur: hinc idē eſt ꝙ q̇s rem ſpūalem det p ali-
quo tpali obſequio exhibito vl' exhibendo ac
ſi daret p pecunia data vel pmiſſa qua ſcꝫ il-
lud obſequiū eſtimari poſſet. ¶ Et ideo ſicut
ſimonia ꝯtrahit̃ accipiēdo pecuniā vel quāli
bet reꝫ exteriorē qđ ptinet ad manus a manu
ſic etiā cõtrahit̃ p munus ab obſequio: qñ ſcꝫ
impēdit obſequiū vel inhoneſtū vt ad carna-
lia ordinatū: ſcꝫ ad vtilitatē ꝯſanguineoꝝ ſuo
rū vel patrimonij ſui aut aliq̇d hmõi: eſt mu-
nus ab obſequio ⁊ ſimoniacū eſt: pſertim cuꝫ
id facit pncipaliter ad īpetrandū aliq̇d ſpūa-
le. Si tñ honeſtū obſequiū ⁊ ad ſpūalia ordi-
natū alicui plato impenderet: puta ad ecclia
vtilitatē vel miniſtroꝝ eius auxiliū: ex ipſa d̄
uotione obſequij reddit̃ dignus eccleſiaſtico
beneficio ſicut etiā ꝓpter aliqua bona opera:
Et ſic non intelligit̃ eſſe munus ab obſequio
niſi intenderet obſequi ad adipiſcendū aliq̇d
ſpūale: ita ꝙ illud ſpirituale eſſet pncipaliter
intentū: vnde ſi ſecundaria eſſet eius intentio
ad excitandū affectū eius qui habet dare ali
quod ſpirituale: ⁊ poſtea cõferens illud prin-
cipaliter ad deum reſpiceret: ⁊ ad merita per
ſone que per talia obſequia ⁊ p alia dona cõ
currūt tūc nõ eſſet ſimoniacū: ꝙ ſi obſequiū
impoſitū bñficio eſſet pure ſpūale: tūc etiam
ex pacto dari põt beneficiū: ita ꝙ accipiēs p
mittat illud obſequiū. ſicut plane pꝫ extra d̄
pben. ⁊ dignit. c. ſignificatū eſt nobis. ¶ Ter
tiū mun⁹ ē a lingua. De q̄ q̄ri põt: vtrū licitū
ſit illud mun⁹ impēdere p re ſpūali: pſertim
cū id qđ ad pces alicui⁹ fit gratis fieri videa
tur: ⁊ ſic nõ videt̃ ibi locū habere ſimonia q̄
cõſiſtit in emptiõe ⁊ vēditiõe. ſꝫ mun⁹ a lin-
gua itelligit̃ ſi q̇s ad pces alicui⁹ eccleſiaſti-
cū bñficiū ꝯferat. Ad h̄ rñdet Tho. vbi. s. ꝙ
munus a lingua dr̄ vel ipa laus ptinēs ad fa
uorē humanū que ſub pcio cadit: vel etiā pre
ces ex qbꝫ acq̇rit̃ fauor human⁹ vel ꝯtrari
um euitatur. Et ideo ſi q̇s pncipalit̃ ad hec i
tendit ſimoniam cõmittit. Videt̃ aūt ad hoc
pncipaliter itēdere qui preces exaudit pro
indigno: hinc factum ipm eſt ſimoniacū: ꝙ ſi
pces porrigant̃ p digno tunc ipm factuꝫ nõ
eſt ſimoniacum: qꝛ debita cauſa ſub eſt ex q̄ il
li p q̊ preces porrigunt̃ aliq̇d ſpūale ꝯferat̃
põt tñ eē ſimonia in intentione ſi nõ attendat̃
ad dignitatem pſone ſꝫ ad fauorē humanum
Preterea ſm Tho. ⁊ Ray. ⁊ ſi q̇s p ſe rogat
vt curam animaꝝ obtineat vel aliā dignitatē
quātūcunqꝫ ſit dign⁹ ex ipa pſumptione red
ditur indignus: ⁊ ſic preces ſunt p indigno
Licite tñ q̇s ſi indigēs eſt ⁊ ſe dignum ſentit
p ſe petere beneficium ſine cura. Concor. Ho
ſti. ⁊ Gof. Dicūt tñ quidam ꝙ indigens ⁊ di
gnum ſe ſentiens petere põt beneficiū etiam
cum cura aīaꝝ: ꝙ ſi nõ indiget peccat etiaꝫ ſi
ſimplex beneficium petat: vt patet. j. q. ij. vbi
dicitur. c. Clericos aūt illos ꝯuenit eccleſie
ſtipendijs ſuſtēdari q̇bꝫ parētū ⁊ ꝓpinq̊rum
nulla bona ſuffragantur: q̇ aūt bonis paren
tum ⁊ opibꝫ ſuſtētari pñt: ſi qđ pauperꝝ ē ac-
cipiūt: ſacrilegium pfecto cõmittunt ⁊ abuſi
onem taliū iudiciū ſibi mādicāt ⁊ bibunt: h̄
ibi: ⁊ ſūt v̄ba Hiero. ad damaſū papā. Hec
tñ opinio ſane intelligenda eſt de his q̄ que
runt plus p deſſe qꝫ preeſſe: paſcere qꝫ paſci.
Et hoc oſtēdit aplus. j. ad Thimo. iij. di. Fi
delis ſermo. i. verus q̄ ſequit̃. Si q̇s epatuꝫ
deſiderat bonum op⁹ deſiderat. Glo. Paul⁹
dixit ꝙ vir debet preeſſe: hic oſtendit q̇s: qui
ſcꝫ vult operari ⁊ pdeſſe multis nomē enim
epatus ſibi proprie accipit importat opera-
tionem. dicit̃ em epus ab epi qđ eſt ſuper et
ſcopos quod eſt itēdere: vnde epus q̄ſi ſup
intendēs: quaſi di. ſm Liram. Nõ eſt deſide
randum ꝓpter officij dignitatē ſed ꝓpter an-
nexū laborē q̄ eſt ordinat⁹ ad honorē dei ⁊
ſalutē ꝓximi. Et extēdit̃ ad ſacerdotes q̊s vl
teri⁹ informat q̄les eē debeāt di. oportet epm
irrepbenſibilē eſſe. i. ſine notabili ⁊ crimino-
ſo defectu ⁊c. Tertia deniqꝫ diuiſio eſt ex pte
cõmittētiū: ⁊ ſic ꝯtingit q̄tuor modis. Primo
mõ ex pte vtriuſqꝫ: ſcꝫ tā ꝯferendis qꝫ recipi
entis: ⁊ tūc vterqꝫ ſolū a papa diſpenſationē
recipe põt in collatiõe ordinū. vt. j. q. j. c. ſi q̇s
epus. ix. q. j. ab excõicatis: vn̄ papa difficult̃
⁊ raro talem diſpenſationē admittit. Secun
do modo cõmittitur ex pte neutri⁹ vt cū ami
cus ordinati ipo ignorante dat aliq̇d amico
ordinantis ipo ſimilit̃ ignorante: tunc em or-
dinatus non eſt ſimoniacus. Nihilomin⁹ ta-
men poſtqꝫ ſciuerit ſtatim renunciare dꝫ ad
deteſtationē crimis: vt extra de ſimo. c. ſimo-
niace: vbi ſubdit̃. Pūt qꝛ ſimoniaci nõ ſunt in
ſuis ordinibꝫ remanere. Glo. diſpenſatiue qꝛ
de iure renūciare tenent̃ poſtqꝫ h̄ ſciuerint q̄
renūciatio fiet executiõi ordinis: ⁊ tūc epus
diſpenſare poterit: vt. j. q. v. c. pſentiū: qꝛ igno
rāte epo pecunia data fuit. Tertio cõmittit̃
ex pte ꝯferentis ordines tm̄: vt cū ordinato
ignorante amic⁹ ei⁹ dat aliq̇d ordiniatori: et
tūc eſt idem caſus cū ſecūdo: niſi pecunia da
ta fuerit epo: tunc em̄ epus diſpēſare nõ po-
terit ꝓpter turpitudinem ſuam: ſed papa: vt. j.
q. j. c. gratia vel etiaꝫ ſucceſſori epi. Si tñ ſic
ignoranter ordinat⁹ poſtqꝫ h̄ ſciuerit ⁊ exe
cutioni non reſignauerit: ſed potius ratum
habuerit vel etiam pecuniam pmiſſā vel ſo-
lutā poſtea ſoluendi reddiderit ſimoniac⁹ iu
dicat̃ vt patet. eo. ti. c. ex literis: tamē ſm Tā.
⁊ Guil. epus cū eo diſpēſare poterit. Quar-
to cõmittit̃ ex pte ordinati tm̄ dando ſcꝫ ali-
quid ordinantis amico vel conſiliario vt pro
moueat̃: ⁊ cū illo põt etiā epus diſpēſare: licꝫ
ſcienter ſimoniace recipiat: dūmõ tñ ante di-
ſpenſationem non miniſtrat: qđ veꝝ eſt in or
dinibꝫ ante rite ſuſceptis: nõ tñ in illo quem ſi
moniace recepit nec etiaꝫ ꝙ alios ordines re
cipiat. Si tamen alter per fraudem daret pe
cuniam vt ſic ordinantis impediret promoti
onem quaſi ſimoniacaꝫ nihil obeſſet ordinā-
do: vt. eo. ti. c. ſicut ex literis.

¶ De ſimonia in ſuſceptiõe ordinis que contingit quinqꝫ modis. Sermo xiiij

Non furtum facies Exo. xx.
Sicut dicit Gratianꝰ. j. q. j. c. cū oꝛ
dinaret. §. qꝛ ḡ auctoritate Leōis
pape ſimoniaci nō niſi ſpiritū mendacij acci
piūt ſm Greg. apḋ ſimoniacos ſacerdotiū ñ
ſufficit: bñdictio eoꝝ in maledictionē cōuerti
tur: manet apḋ eos anathema dādi ⁊ accipi
endi: cū ſcti nō ſint nec in corpore chri ꝯſtitu
ti: cū ſint maledicti nec ſctificare alios pñt:
nec corpꝰ chri tradere vl' accipe: nec alijs bñ
dicere valēt. Scḋm Amb. ꝓ anathemate
ꝑ ꝓprio ꝯdēnant atq̄ a ꝑticipatiōe corpis
a ſanguinis chriſti alienant. cū accipiat aut
⁊ lepra det. cū inexpiabil' ſit culpa vēditi mi
niſterij. Scḋm Calcedoneñ. ꝯcilium ex tali
ordinatiōe nihil ꝓficere iudicant. Scḋz Ge
laſiū ſimonis dānatiōe inuoluunt: ſm Gre.
nazāzenū in ſacro ordīe ꝑmanere aut reno
uare nulla rōe pñt. Ab heliſeo lepra ꝑfundū
tur: a Petro in dānatiōe dānant a Chriſto
ꝗ̄ de tēplo eijciunt. Quid aliud ſimoniacꝰ
ſimoniaco in ſua ordinatiōe ꝯferri pōt: niſi qḋ
Inno. de ceteris hereticis teſtat di. Qui ꝑfe
ctionē ſpūs quā acceperāt ſcꝫ in eccl'ia ꝑdide
rūt: id ē deſcendēdo ab eccl'ia nō dare eiꝰ ple
nitudinem pñt: qui maxime opat in ordina
tionibus quem per ſuā ꝑfidiā ꝑdiderunt. Et
iterum. Qui honorē nō habuit honorem da
re nō potuit: nec ille aliquid accepit: quia nil
erat in dante: ſed damnationē quā habuit ꝑ
prauā manus impoſitionē dedit: h ibi. ¶ Ad
cuius ſanam intelligentiā ⁊ cautelā ſalutife
ram in pñti ſmone ꝓſequēdū eſt de ſimonia
q̄ contrahit in ſuſceptione ſacri ordinis.

A Que ꝯtingit ꝑncipaliter quinq̄ modis.
Primo ꝯtigit ꝑ falſū titulū: ſic extra. eo. l. c. ꝑ
tuas. iij. caſus ponitur de quodam clerico q̄
ſcꝫ ordinari volens nec titulum habens ro
gauit quēdam ſ[.]ꝑ yterū vt ipm ad eccl'ie ſue
titulum ꝑſentaret: q̄ r[.]cuſante clericꝰ firmit
repromiſit ꝙ nunq̄ in eccl'ia ſua ſi ꝑſentaret
ipſum aliquam peteret portionem: ⁊ ſic ordi
natus extitit ad talem preſentationem: nec i
hoc egiſſe ſe putabat aliquod illicitū: conſuli
tur ergo quid iuris: cui rñdet papa: ꝙ niſi cū
eo fuerit miſericorditer diſpēſatū nec ad ſupi
ores ordies aſcēdere nec in ſuſcepto dꝫ ordie
miniſtre. Et adducit ibidē glo. ibi. triplicem
cauſā. Primo qꝛ h fuit munꝰ a lingua. j. q. j.
c. ſunt nōnulli: ⁊ forte cū h munus a manu: ſi
aut ꝯtingere frequēt aſſolet. Secūdo qꝛ nul
la cōditio dꝫ īteruenire: vt ꝑꝫ eo. ti. c. tua nos
Tertio qꝛ ꝑ ſurreptionē voluit ordinem adi
piſci: vñ cū tali ſolꝰ papa diſpenſare pt in or
dine ſic ſuſcepto: vt ꝑꝫ e. ti. c. penul. in fi. ⁊ ĩ
ſm Guil. in ordinib añ titis ſuſceptis ꝑ epm
diſpēſari poterit: ꝙ ſi añ diſpēſationē in ordi
ne miſtrauerit irregularitatē icurrit: qꝛ gene
ralit oīs ſuſpenſus interdictꝰ vel excōicatus
ſiue ſuſpenſus fuerit a diuinis vel ab officio
a celebratiōe miſſe vl' aliqd hmōi: ſi ꝯ faciat
efficitur irregularis: vt ꝑꝫ de ſen. ⁊ re iudi.
li. vj. cum eterni: ⁊ de ſen. excō. lib. vj. is cui.
Preterea non ſolū ſic ordinatꝰ ſꝫ et ordiator
illius a collatione ſi facti conſcius fuerit aut
etiam ignorauerit non facta debita inq̄ſitiōe
⁊ ꝑſentator ab executione ꝑ triennū ſunt ſu
ſpenſi: hinc etiaꝫ in collatiōe ſacri ordinis fa
ciēdum eſt diligentiſſimū ſcrutiniū: qꝛ vt di
citur extra de elec. c. nihil eſt. Si ſecus fuerit
in caute ꝑſumptum non ſolum deijciendꝰ ē i
digne ꝓmotus: verū etiam indigne ꝓmouēs
puniendus. Qḋ ſcrutinium de iure cōmuni
ꝑtinet ad archidiaconum: vt ꝑꝫ extra de of
fi. archid. c. vt nrm q̄ diligēter inq̄ret de gene
re patria: etate: titulo ad quem ordinatur de
loco in quo ꝯuerſat: de ſcientia: fide ⁊ alijs q̄
continent in apl'ica regula. j. ad Thimo. iij.
vbi dicit q̄ epatum deſiderat bonū opus de
ſiderat: oportet ḡ epm irreprehenſibilem eē
⁊c. quam regulā cū alijs ꝯditionib ſupaddi
tis ꝓſequit eccl'ia longo ꝓceſſu in multis di
ſtin. incipiens. xlviij. di. ca. j. ꝙ ſi quis ſine ex
aminatione ſit ordinatꝰ: vtpote qꝛ notꝰ ⁊ di
gnus eſt: tunc nō delinquit: qꝛ tales non ſunt
examinandi. Si vero fuit indignꝰ dꝫ depōi:
ar. extra de corpo. viti: c. expoſuiſti: Ponit ei
ibidē caſum de quodā in abbatē ꝓmoto: qui
manu mutilatuꝫ ſe tacuit: qua propter papa
eum depōi precepit. Similiter ſi fuerit igno
tus deponi debet licet eſſet dignus: qḋ decre
tum eſt ad ignominiam ordinantis: q̄ igno
tos ordinare nō debet: vt. xxiiij. diſ: c. ſi quis
preſbyter: ⁊ in glo. multo magis: igitur ſi fue
rit indignꝰ. ¶ Ceteꝝ ordinādꝰ ī examiatiōe
ſua crimīa ſeu impedimēta ꝓmotionē ſuā im
pedientia manifeſtare tenet: niſi cū eo fuerit
diſpēſatum: vt. l. di. c. ex penitētib. Alioquin ſi
fraudulēter ſortiter ꝑſūit defectꝰ nō habebit
executionem ordinis ſic ſuſcepti: vt ꝑꝫ: e. c. ⁊
extra de renū. niſi cū ꝓdē: §. ꝑſone Silr ſi qs
excōicatū ſe ſciens ordines ſuſceperit: a ſuſce
ptis ordinibus ē ꝑpetuo deponēdꝰ. Si tñ fa
ctum non recoluit, ꝑ quo excōicationē incidit
vel ſaltem iuris ignarus excōicatū ſe neſciuit
tūc cū eo ſi ſecularis eſt ſolus papa diſpenſa
re poterit. Si vero regularis tūc abbas eius
poſt penitentiā iniunctā ⁊ peractā cū eo diſpē
ſare poterit niſi adeo graue ⁊ notabile fuerit
ꝙ merito eſſet apl'ica ſedes conſulenda: vel
niſi qui fecit adultus ⁊ diſcretus fuerit ꝙ vio
lenter cōtra obliuionē ⁊ ignorantiā preſume
retur: vt ꝑꝫ extra de ſen. ex. cū illoꝝ: vbi etiaꝫ
proſequit de grauibus ⁊ notabilibus quorū
abſolutionē ſibi reſeruat: ſcꝫ membri mutilati
onem vel cōfuſionē aut in epm vel abbatem
violentas manus iniectas cū exceſſus tales
⁊ ſimiles nequeant ſine ſcandalo ꝑteriri. Si
militer ſi clericū ꝑcuſſerit ſecularē non niſi ꝑ
ſedem apl'icā vt ſcandalū euitet: abſolutiōis
gratiā poterit ꝓmereri ⁊c. vide latius ibideꝫ.

B Secūdo ꝑncipaliter quis recipit ordi
nē ab alieno epo ſine licētia ſui dioceſani: ⁊ h
vt frequenter impetrat ꝑce: ꝑcio vel ſeruitio.
Intelligitur aūt eius dioceſanus in cuius di
oceſi eſt oriundus: vel vbi beneficiū eccleſia
ſticū obtinuit: vel vbi domiciliū ſuū habet li
cet alicui natus fuerit: vt plane ꝑꝫ: li. vj. de tē
po. or. c. cum nullus: vbi etiā additur quis il
lā licentiā dare poteſt: cum dicit. Inferiores
prelati: religioſi aut alij niſi eis ꝙ ſuos ſubdi
tos aut clericos poſſint a quo voluerint ordi
nari a ſede apoſtolica ſpecialiter ſit indultum
vel officialis epi cū ad hoc ſe ipſius officium
nō extendit hmōi nequeūt licentiā impartiri
Epo aūt in remotis agente ipſius in ſpūali
bus vicarius generalis vel ſede vacante ca
pitulū ſeu his ad quē tūc tpis adminiſtratio
ſpiritualiū noſcit pertinere dare poſſunt licē
tiam ordinandi: hoc ibi. Quicunq̄ ergo cle
ricū alienū ſine licentia ſcienter vel craſſa ne
gligentia ordinare preſumpſerit per annū a
collatione ordinis eſt ſuſpenſus ac interim
eius clerici abſq̄ ſua licentia pñt a vicinis e
piſcopis ordines recipere: vt eo. ti. li. vj. c. eos
Ordinatus aūt hoc mō priuatur executione
ſui ordinis: poterit tamen per epm reſtitui: vt
vt ꝑꝫ. ix. q. ij. c. Lugduneñ. ꝑcipue tñ lib. vj. ḋ
tēpo. ordi. in. c. ſepe. §. nos igit: diſtricte preci
pit ne aliquis epus italie ꝑſumat aliquē cleri
cū vltra montanū ordinare niſi cum licentia
ſpeciali pape vel ſui dioceſani: ꝙ ſi cōtrariū
factū fuerit: tunc ordinati taliter abſq̄ ſpe di
ſpenſationis ſup hoc a ſede apl'ica obtinēde
manere debent ſuſpenſi: ⁊ ordinantes illos
digna penitentia puniri. Cauſa vero tam di
ſtricte ꝓhibitionis ponit li. vj. de tempo ordi.
vbi dicitur. c. Sepe cōtingit ꝙ nōnulli clerici
vinculo excōicatiōis aſtricti aut apoſtate ſeu
irregulares vel alias ordinū ſacroꝝ ſuſcepti
one indigni ſuam patriā in qua de his habet
notitia fugiētes ſe in remotis partib faciunt
ad hmōi ordines ꝓmoueri: nos igit volētes
aiaꝝ ipoꝝ ꝑiculis obuiare: ſtatuimus vt nul
lus epoꝝ italie decetero aliquē vltramonta
nū clericū ordinare ꝑſumat niſi a nobis ſpe
cialē licentiā habeat vel ab epo de cuius dio
ceſi traxit originē: vel in cuius dioceſi benefi
ciatus exiſtit ꝑ eius patentes lrās cām rōna
bilē cōtinentes quare ipm nolit aut neq̄at or
dinare. ¶ Tertio mō quis ordinē furtiue ſuſci
pit. Et hoc vt in pluribꝰ ꝑ munera ſolet īpe
trari. Pro q̄ ſciendū ſm Hoſtien. ꝙ tripliciter
qs ḋr furtiue ordinatus. Uno mō cū qs ſine
cōſcientia ꝓprij epi ⁊ ſine examinatiōe ꝓmoue
tur ex alicuius fauore vel cupiditate munerꝫ
vñ vt in hmōi ordinationib oīa rite fiāt ordi
natorib ꝓcedendi modus prefigit ex ꝯci. na
uateñ. ⁊ ponit. xxiiij. di. vbi dicit. c. Qñ epus
ordinatiōes facere diſponit oīs qui ad ſacrū
miniſteriū accedere volunt feria quarta ante
ipam ordinationē vocādi ſunt ad ciuitatē v
na cū ꝑſbyteris q̄ eos repſentare debēt: ⁊ tūc
eps a latere ſuo eligere dꝫ ſacerdotes ⁊ alios
prudentes viros gnaros diuine legis ⁊ exer
citatos in eccl'iaſticis ſanctionib: q̄ ordinādo
rū vitā: genus: patriā: etatē: inſtitutionē: locū
vbi educati ſunt: ſi ſint bñ literati: ſi ſint inſtru
cti in lege dei ante oīa diligenter inueſtigent:
ſi fidē catholicā firmiter credāt: ⁊ verbis ſim
plicib aſſerere queāt. Ipſi aūt quib cōmittit
hec cura cauere debet ne aut fauoris grā: aut
cuiuſcūq̄ muneris cupiditate illecti a vero ḋ
uient vt indignū ⁊ minus idoneū ad grados
ſacros ſuſcipiendos epi manib applicent: qḋ
ſi fecerint: ⁊ ille q̄ indigne acceſſit ab altari re
mouebit: ⁊ illi q̄ donū ſpūſſancti vendere co
nati ſunt corā deo iā ꝯdēnati eccl'iſtica digni
tate carebūt: igit per tres ꝯtinuos dies dili
genter examinet: ⁊ ſic ſabbato qui ꝓbati ſunt
epo repſentent: h ibi. Alio mō furtiue qs dici
tur ordinatus cū ꝑter ꝯſciam epi recipit eodē
die oēs ordines minores ſimul qḋ fieri nō de
bet niſi hoc obtineat eccleſie cōſuetudo: ⁊ tūc
fieri pōt cū cōſciētia epi. Uerumtñ vnius or
do ſacer cuꝫ minoribus vel duo ſacri vno die
nullo mō ꝯferendi ſunt vni: vt patet extra de

tēpo.oꝛdi.c.literas. Hinc oꝛdinās q̄ hoc fece
rit ex certa ſcientia deponi debet: vt ptʒ.l.j.di.
c.qui in aliquo: ꝙ ſi ex negligētia fecit tūc pri-
uari dʒ poteſtate cōferendi talē oꝛdinē: vt di-
cto.c.literas. Oꝛdinatus aūt hoc mō ab exe-
cutiōe oꝛdinis ſic ſuſcepti ſuſpēſus eſt: vt ptʒ
ibidē: imo deponi dʒ: vt ptʒ.lxxvij.di.c.ſubdi-
aconus: ⁊ extra de eo q̄ fur.oꝛ.c.innotuit. Si
tn̄ iuxta patrie ꝯſuetudinē quatuoꝛ oꝛdinibꝫ
minoꝛibꝫ ſimul receptis ſubdiaconatū eodeʒ
die furtiue receperit ꝑmitti pōt miſericoꝛditer
ꝑ diſpenſationē in minoꝛibꝫ tantū miniſtrare:
ꝙ ſi religionē intrauerit ac vita moꝛeſqꝫ eius
exegerint: abbas ſi voluerit in alijs oꝛdinibꝫ
ſecū pōt diſpēſare: vt ptʒ extra de eo q̄ fur.oꝛ.
ſuſ.c.H.latoꝛ. Tertio modo cū vno gradu o-
miſſo ſaltū facit. Pꝛo q̄ ſciendū ꝙ oꝛdines oꝛ
dinate recipi debēt ſicut eumerati ſunt.lxxvij
di.c.illud nos: vbi ſubdit̄. Si q̄s ep̄s eſſe me
ret̄ ſit pꝛimo oſtiarius: deinde lectoꝛ poſtea
exoꝛciſta: inde ſacretur acolytus: demū vero
ſubdiaconus: deinde diaconus poſtea p̄ſby-
ter. Exinde ſi meretur ep̄s oꝛdinet̄. Vn̄ qua-
tuoꝛ minoꝛes oꝛdines qui ſunt pꝛimi reputā-
tur etiā ſacramentū ⁊ impꝛimūt characterem
Veruntn̄ inq̄ʒtum oꝛdo ad ſacramentū oꝛdi
nat̄ nec ep̄atus nec pſalmiſtatus nec pꝛima
tonſura reputant̄ inter oꝛdines: ſecus aūt lar
go mō loquendo de oꝛdine ꝑut ſcʒ eſt quedā
deputatio ad diuinū cultū. Quicūqꝫ igit̄ ali-
quo oꝛdine p̄termiſſo de p̄dictis ſeptē ad ſu-
perioꝛē aſcenderit licʒ characterē recipit: de
rigoꝛe tn̄ iuris deponi debʒ: etiā ſi nō malitia
ſed ignoꝛātia vel negligentia oꝛdinē illū pꝛe
termiſit: ⁊ ab executione ſuperioꝛis ſuſpēſus
eſt quouſqꝫ ꝑ dioceſani diſpenſationē ad oꝛdi
nem p̄termiſſum ꝓmoueatur. Qđ ſi ante di-
ſpenſationē hmōi ⁊ recuperationē omiſſi mi-
niſtrauerit in oꝛdine illo vel ſup̄ioꝛi credens
ꝙ gradatim ꝓmotus fuiſſet: poterit nihilomi
nus cū eo ep̄s diſpenſare: ſi tn̄ ſcienter ꝑ ſaltū
ꝓmotus in oꝛdine ſic ſuſcepto vel ſcienter o-
miſſo ſine diſpenſatione miniſtrauerit ⁊ oꝛdi-
nis omiſſi recuperatione: tunc ſolus papa ꝙ
vlterius aſcendat cū eo diſpēſare poterit: licʒ
in oꝛdine rite ſuſcepti ep̄i diſpenſatio ſufficiat
ſicut etiā diſpenſare pōt cū non oꝛdinato mi
niſtrante: vt ptʒ extra de cle.nō oꝛdi.miſ.c.ex
literis: vbi dicit̄ de quodā diacono qui cele-
bꝛauit non oꝛdinatus cū quo ep̄s diſpenſare
potuit vt in oꝛdie ſuſcepto miniſtraret īpoſi
ta ꝓus p̄nia ſalutari cū ſuſpēſiōe ab officio bi

ennio vel triennio iuxta ꝓuiſionē ep̄i: nūq̄ʒ tn̄
auctoꝛitate ep̄i poterit vlterius pꝛomoueri.
Concoꝛ. Ray. Goff. Guil. Cū beneficio tn̄
retinendo ſiliter ep̄s diſpenſare potuit: ne ſu
ſtentatiōe pꝛiuatus ad ſecularia reuerti coga
tur. Salubꝛius tn̄ faceret ſi ad religionē trā-
ſiret: hoc ptʒ in dicto.c.ex literis. Deniqꝫ lici
tū eſſe videt̄ ſi clericus in oꝛdinibus minoꝛi-
bus tantummō conſtitutus legat epiſtolā in
miſſa ſine ſolennitate cantus cū oꝛnamentis
ad hoc oꝛdinatis: vt extra de vi.⁊ ho.cleri.c.
vt quiſqꝫ: ⁊ in glo. ¶ Quarto pꝛincipaliter q̄s
oꝛdinē ſuſcipit extra tp̄s ab eccleſia ꝯſtitutū:
Pꝛo quo ſciendū ꝙ oꝛdines generaliter con
ferri p̄nt in ſex tp̄ibus anni: ſcʒ in ſabbatis q̄
tuoꝛ tēpoꝝ: in ſabbato ante dn̄icā in paſſione:
⁊ in ſabbato paſche: vt ptʒ.lxxv.di.c.vltimo.
Ratio quare ſemꝑ in ſabbato conferunt̄ oꝛdi
nes eſt ſm̄ Hoſti. q2 ſabbatū ſignat requiem
⁊ qui tranſit irreuocabiliter ad clericatū ſcʒ ꝑ
ſuſceptionē ſacri oꝛdinis: trāſit de laboꝛe ſe-
culariū negotioꝝ ad vacandū ſpūalibus: q2
ſm̄ aplm̄.ij.Timo.ij. Nemo militās deo im-
plicat ſe negotijs ſecularibꝫ: vn̄.lxxxviij.di.c.
foꝛnicari: ſubdit̄. Anteq̄ʒ eccleſiaſticus q̄s ſit
licʒ ei negotiari facto iam nō licet. ¶ Hic que
ri poteſt: vtrū ne oꝛdines etiā alio tp̄e ꝯferri
p̄nt. Dicendū ꝙ ſic in tribus caſibus. Pꝛimo
ſi papa voluerit ſubdiaconatū ⁊ dn̄icis ⁊ p̄ci
puis feſtiuitatibus cōferre pōt: vt patet extra
de tempo.oꝛ.c.j. Secūdo pōt ep̄s eiſdem die
bus cōferre minoꝛes oꝛdines ſi voluerit aliq̄
bus tn̄ ⁊ non multis ne videat̄ oꝛdinationem
facere generalē: vt eo.ti.c.de eo: vbi ſubditur
Licet ep̄is dn̄icis diebus ⁊ alijs feſtiuis vnū
aut duos ad minoꝛes ꝓmouere oꝛdines: ſed
ad ſubdiaconatū niſi in quatuoꝛ tempoꝛibus
aut in ſabbato ſancto: aut in ſabbato ante dn̄i
cam de paſſione nulli ep̄oꝝ pꝛeterq̄ʒ romano
pontifici liceat aliquos oꝛdinare. Tertio ſm̄
Ray. ſi in ſabbato oꝛdinationū tam oꝛdinās
q̄ʒ oꝛdinādus cōtinuaret ieiuniū vſqꝫ in diem
dn̄icam: tunc mane diei dn̄ice poſſet cōferri
ſacer oꝛdo: quia tunc mane diei dn̄ice intelli-
git̄ trahi ad ſabbatū pꝛopter cōtinuationē ie
iunij. Qđ ſane intelligendū eſt de eodeʒ oꝛdi-
ne nō de diuerſis: vtpote ſuſcepturus erat oꝛ-
dinem diaconatus in ſabbato: ſed p̄peditus
ꝓ tunc eundem ſuſcipit modo p̄dicto in dn̄ica
qđ tamen facere non expedit niſi legitima ne
ceſſitate. Concoꝛ. Hoſti. Inno. ⁊ alij qđ tra-
xerūt ex capitulo lr̄as: extra đ tēpo.oꝛ. vbi po

nitur caſus ꝑ oppoſitum de quodā ſcʒ qui fu
it in ſabbato oꝛdinatꝰ in diaconū ⁊ die dn̄ica
ſequēti cōtinuato ieiunio fuit oꝛdinatꝰ ī p̄ſby
teꝝ: ꝓ q̄ ep̄us oꝛdinās a collatiōe oꝛdinū dia
conij ⁊ p̄ſbyterij ac oꝛdinatꝰ ab executiōe ſa-
cerdotalis officij fuit ſuſpēſus donec de illis
papa alit̄ diſponeret: vn̄ lʒ oꝛdinatus extra
tp̄a ſtatuta characterē recipiat in ſuſceptis tn̄
oꝛdinibꝫ ꝑmitti miniſtrare nō dʒ.niſi poſt pe-
nitētiā ꝯdignā ep̄us cū eo diſpēſet. vt ptʒ pla
ne: eo.ti.c.ꝯſultatiōi. Et lʒ h̄ capitulū tm̄ loq̄
videat̄ de ſacris oꝛdinibꝫ.tn̄.c.cū q̄dā loquit̄
de oꝛdinibꝫ in cōi: ⁊ ex h̄ videt̄ ꝙ in dicto.ca.
lr̄as veſtras: papa ſibi ſpecialiter diſpenſati
onem reſeruauit: q2 aliquando facit ex certa
ſcientia vt alij magis terreantur: ⁊ ipſi delin-
quētes puniant̄: vt dicit ibidam glo. verum
tamen in oꝛdinibus ſuſcipiendis ſm̄ quoſdā
ep̄us diſpenſare non pōt ſi ante diſpenſatio-
nem miniſtrauerit: verius tamē videt̄ ꝙ po-
teſt. vt.ix.q.ij.lugdunen̄: niſi foꝛte ſibi fuiſſet in
terdicta executio ⁊ nihilominꝰ miniſtraſſet:
q2 oīs ſuſpenſus: interdictꝰ vel excōicatus ſe
diuinis ingerens efficit̄ irregularis: nec ſuble
uari pōt niſi ꝑ papā vt ptʒ de ſen.⁊ re iudi.cū
eterni: li.vj.⁊ de ſen.excō.cū medicinal̄: li.vj.
¶ Quinto pꝛincipaliter quis oꝛdinē ſuſcipit
ſimpliciter mediante munere aliquo cum ſi-
moniaca pꝛauitate: de quo munere dictum
eſt in ſermone p̄cedenti. Generalit̄ tamen no
tandum eſt ꝙ pꝛincipaliter cōfert aliqđ ſpiri
tuale pꝛo pecunia vel re tp̄ali: vel etiam obſe
quio ſibi impenſo ad cōmodū ꝓpꝛium: aut eti
am pꝛo fauoꝛe pꝛecū vel laudū ſimoniā cō-
mittit: ⁊ qui ꝓ aliquo ſpūali p̄ncipalit̄ offert
vel exhibet pecuniam vel obſequium ſimoni
am committit. Qui vero poꝛrigit p̄ces ꝓ ſe
vel alio indigno aut inidoneo iam factum ē
ſimoniacum ex intētiōe: q2 reſpectū pꝛincipa
lem habet nō ad honoꝛē dei vel ad vtilitatē
eccl'ie vel ad dignitatem ꝑſone: ſʒ ad fauoꝛē
humanū vel ad ꝓuatū cōmodū: nā ſola intē
tio facit ſimoniacum: vt patet plane: e.ti.tua
nos. Sed ſimonia mētalis pōt ſola peniten-
tia purgari: vt eo.ti.ca.mandato: q2 eccl'ia
non iudicat de occulto in foꝛo ꝯtentioſo: q̄ tn̄
maxime ſimoniam ꝓſequit̄ dūmō fuerit ma-
nifeſta: vn̄ extra e.ti.c.ſicut ſimoniaca peſtis
ſua magnitudine alios moꝛbos vincit. Glo-
ſa: q2 reſpectu eius cetera pꝛo nihilo reputā
tur: ita ſine dilatione mox vt eius ſigna ꝑ ali-
quā ꝑſonam claruerūt de eccl'ia dei dʒ elimi

nari atqꝫ ꝓpelli. Nimirum cū dicat̄.c.ſe.tāta
ē labes huiꝰ criminis ꝙ ēt ſui aduerſus dn̄os
⁊ quilibet crimīoſi admittūt̄ ad accuſatiōeʒ
eiꝰ: ēt iſames ⁊ notoꝛij: imo meretrix: glo.q̄
al's n̄ ē admittēda ad accuſationē vl' teſtimo
niū ꝓpter vilitatē eiꝰ. Nulliꝰ eīn refutat̄ ac
cuſatio ſuꝑ h̄ crimīe: niſi q̄ ꝓbata nō de zelo
iuſticie ſʒ de malignitatis fonte ꝓcedere vi-
det̄: vt e.ti.c.lʒ heli.in fi. Ad laudē dei.

¶ De ſimonia in collatione vel adep tione beneficioꝛum vel dignitatum. Sermo xv

Non furtum facies. Exo.xx.
Scribit Greg. vniuerſis epiſcopis
hiſpanis di.⁊ habet̄.j.q.iij.cap̄.audi
uimus dilectiſſimi ꝙ nos audiſſe opoꝛtuit ſʒ
audiſſe pꝛofecto nō libuit q̄ſdam.ſ: eſſe ſacro
rum oꝛdinum ꝓfeſſoꝛes: qui ſub muneꝝ dati
one vel acceptiōe dei eccl'ias vel eaꝝ ſibi bn̄
ficia vſurpāt: qđ q̄dē ſcelꝰ iam vos nō dudū
acriter coꝛrexiſſe admiramur: iuſte eīn vter-
qꝫ coꝛripiendus ē: ⁊ a ſcte liminibꝫ eccl'ie ſub
mouēdus ē: ⁊ q̄ ꝑ eccl'ie ambitu munera lar-
gitur: ⁊ q̄ vt eccl'iam adeat q̄cq̄ʒ p̄ſumit acci
pere: iſte q̄ppe donum dei emere: h̄ aūt ven
dere p̄ſumit a ſacrilegio quippe h̄ facinꝰ nō
diſpar dixerim: cū id qđ ſpōte a ſacro delibe
ratiōis arbitrio gratis fieri debuit ſub pecu-
nie pactiōe cauſatur: h̄ ibi. Et qđ execrabiliꝰ
ē. Greg. ſimoniam dic̄ eſſe hereſim vt ptʒ.j.
q.j.c.q̄ ſacros: vbi ſubdit̄. Cū liq̄at hāc here
ſim ante omēs a radice peſtifera ſubrepſiſſe
atqꝫ in ipſa ſua oꝛigine apl'ica eē deteſtatiōe
damnatā: cur non caueat̄: cur nō ꝑpendit̄: q2
bn̄dictio illi in maledictionē cōuertit̄ q̄ ad h̄
vt hereticꝰ fiat ꝓmouet̄ glo. conſecutiue fit
heret.c. Vn̄ concludit Ambꝛo. vbi ſupꝛa cū
oꝛdinaret̄ ep̄us qđ dedit auꝝ fuit: qđ ꝑdidit
aīa fuit cum aūt oꝛdiaret qđ accepit auꝝ fu-
it: quod dedit lepꝛa fuit: cito turpem dedit le
pꝛa mercedem ſcʒ in Giezi: ⁊ pecunia male
q̄ſita coꝛpꝰ aīamqꝫ cōmacl'at. Ad euitādum
igit̄ ferā hāc peſſimā ⁊ fetidiſſimā de ea bre-
uiter ꝓſeq̄mur. Nā poſt declarationē ſimōie
in ſuſceptiōe oꝛdinis: vidēdū eſt de ea q̄ ꝯmit
titur in collatiōe bn̄ficioꝝ vl' dignitatū: ī q̄rū
adeptiōe q̄nqꝫ p̄ncipaliter ſūt ꝯſiderāda ad
euitādam ſimoniacā pꝛauitatē ⁊ diuinā ma-
ledictionem. Pꝛimū ip̄a ē itētio q̄ dʒ p̄ncipa
liter ferri ad honoꝛē diuinū ⁊ cōeʒ vtilitateʒ

ĩtem eccleſie ꝓfectũq; ſpiritualẽ illius qui ꝓ-
motionẽ recipit: nã ſola intẽtio ſimoniacũ fa
cit e.ti. tua nos: vbi ponit᷑ caſus de q̊dam q̃
ſuã bona obtulit vt illa poſtmodũ ꝓ p̄benda
retineret ⁊ in canonicũ reciperet. Rñdet pa
pa ſi ꝯditio vel pactũ interuenit ſimonia eſt:
ſi pure ſine pacto vel ꝯditione obtulit: deĩdẽ
rogãs vt reciperet᷑ ⁊ ſua bona retineret ꝓ p̄
benda ⁊ canonici pure ꝯſentiũt tũc lꝫ: ſi tñ is
q̃ talẽ deuotionẽ facit ea intẽtiõe ducat᷑ vt ꝑ
oblata ſpũalia valeat adipiſci: ⁊ canonici nõ
eſſent eũ niſi cõmoda tp̄alia pciperẽt admiſ-
ſuri ſine dubio culpabiles ambo iudicant᷑ co
rã deo: h̄ ibi. Et idẽ ſciendũ ẽ ꝓportionabilit᷑
de muneribꝫ a lingua ⁊ ab obſeq̃o: vt i ſermo
ne p̄cedẽti: hinc bñficia patrũ filij habere nõ
pñt: qꝛ p̄ſumit᷑ vix vnq̃ in illa collatiõe intẽti
onẽ fuiſſe rectificatã: vt extra de fi. p̄ſby. in di
uerſ capitulis: p̄cipue in. ca. ad extirpandas:
vbi ſubdit᷑: ſi q̃ filij p̄ſbyteroꝝ ꝓuincie tue te-
neant eccl'ias in quibus patres eoꝝ tanq̃ ꝑ-
ſone vl' vicarij nulla perſona media miniſtra
runt eos ſiue geniti ſunt in ſacerdotio ſiue nõ
ab eiſdem eccleſijs non differas amouere.
Glo. quilibet repellitur qui quaſi iuris ſucceſ
ſores ſibi eccleſiam vendicare intendit: quia
ibi nõ habet locum ſucceſſio etiam ſi fuerint
de legitimo thoro: ſecus tamen ſi media pſo-
na interceſſerit: qꝛ de iure cõibi ⁊ alibi poſ-
ſent p̄fici. Ue tñ illis q̃ in fraudem ꝯferũt ali
quam p̄bendam alteri: vt ſic vlterius ꝯferat᷑
filio ſuo verũtamen legitimus filiꝰ in eadem
eccl'ia bñficium aliud obtinere põt: eo. ti. ca.
ad hec: ſed illegitimꝰ non: vt. c. cum decorem
vbi dicit᷑ filijs canonicorum p̄bẽdas in eiſdẽ
eccleſijs conferri nõ ſinatis quoꝝ ſunt cano
nici patres eorum: cũ indecoꝝ ſit vt in altarꝭ
officio illegitimꝰ filius impudico patri mini-
ſtret in quo vnigenitus filius eterno patri ꝓ
ſalute humani generis victimatur. Et nota
generaliter ꝙ periculoſiſſimum eſt parenti-
bus ac proximis amicis gerere ſollicitudinẽ
de prouiſione ſpũali filioꝝ vel nepotũ ſuoꝝ
etiã ꝑ ſolas p̄ces aut fauores: qꝛ vix inuenit᷑
hmõi q̃ debitã habeat intẽtionẽ aut ſimonia-
cã ſubterfugiat prauitatẽ. Nã ſcdꝫ doctores
canonici q̃ mutuo cõueniũt dicẽtes: canoni-
zemꝰ nepotulos nr̃os. placeat tibi de meo:
mihi placebit de tuo: vel qui dicũt nũq̃ me
viuẽte fiat aliq̃s canonicus hic niſi fiat talis
ꝓ q̊ rogaui ſimoniã cõmitũt: qꝛ oĩs pactio ⁊
ꝯuentio ac aliena intẽtio ceſſare dꝫ. Et gene
raliter q̃cunq; bñficiũ ꝯfert cõſanguineo vel
impetrat vt ipe ꝯferẽs vl' impetrãs magnifi
cet᷑ aut potẽtior efficiat᷑: vel vt eiꝰ parentela
exaltet᷑ ſimoniã ꝯmittit: qꝛ tp̄alẽ vtilitatẽ q̃rit.
B Scdo principaliter attẽdẽdũ ẽ ip̃a etas
tali ſtatui ꝯueniẽs. ꝓ q̊ ſciendũ ꝙ ſunt duo ge
nera bñficiorũ. Primũ eſt ſine cura animaꝝ
ſicut ſimplex capellania p̄bẽde ⁊ multe digni
tates. Scdm eſt cũ cura animaꝝ ſicut eccle
ſie parrochiales: ep̄atus ⁊ ſimilia. Cũ igit᷑
ap'lus. j. Thi. iij. prohibeat promouere neo-
phitum. i. in fide nouellũ vel in religiõe noui
tium: ⁊ hoc ꝓpter duas rõnes. Primo ne in-
cidãt in ſupbiam putãtes ꝙ fides chriſtiana
vel religio multum eis indigeat. Secũdo qꝛ
non ſunt experti ſtatus eccl'ie vl' religionis nec
ſciunt modum pſonarũ: nec ꝓbauerũt nec ꝓ-
bati ſunt: que rõnes tanguntur. xlviij. di. cap.
j. ⁊. c. qm̃. Ex hoc q̃ri poteſt de etate cõgrua
p̄ficiẽdorum. Ad hoc dicendũ ꝙ eccl'ia de ꝓ
pria conſcientia loquẽs decernit tales eſſe ꝓ
mouendos ad eccleſiaſtica bñficia qui reperi
untur idonei ad executionẽ debitã illoꝝ per
agendam. Hinc gratianꝰ in decretis in mul
tis diſtinctiõibus longo ꝓceſſu declarat qua
lis debeat eſſe in ſacerdotem ordinandꝰ ꝓſe
quens illud ap'li. j. Thi. iij. vbi ponit. xiij. con
ditiones ad hoc neceſſarias ſi deo debet eſſe
accepta ꝓmotio dicẽs. Oportet ep̄um (quod
vlterius extendit ad ſacerdotes) eſſe irrepre
henſibilem: vnius vxoris virũ: id eſt non bi-
gamum: ſobriũ ⁊c̄. Et addit eccl'ia adhuc de
cẽ impedimẽta i iure poſitiuo que pariter fa-
ciunt. xxiij. requiſita circa ordinãdos: de qui
bus gratia breuitatis ſuperſedeo: quia neceſ-
ſe eſt quod ſacerdos ſicut ſtatu ſic ⁊ vita ſu-
pereminea t ceteris alioq̃n vt ſcribit Gre. ad
reges francorũ Theodericũ ⁊ Theobertũ
in quorum regno regnabat peſtis ſimoniaca
⁊ habetur. j. q. j. c. fert᷑. vbi ſubditur vulnera-
to paſtore quis curandis ouibꝫ adhibet me-
dicinã: aut quomõ pp'lm oratiõis clipeo mu-
eatur q̃ iaculis hoſtium ſeſe feriendũ expõit
aut qualem fructũ de ſe ꝓducturus eſt cuius
peſte graui radix infecta eſt: maior ergo me-
tuenda eſt locis illis calamitas vbi tales in
terceſſores ad locum regiminis adducunt᷑ q̃
dei magis in ſe iracundiam ꝓuocent q̃ ꝑ ſe-
metipſos placare debuerant. Et idem patꝫ
extra de preben. ⁊ dignit. cap. graue nimis ⁊
abſurdum eſt ꝙ quidã eccl'iaꝝ prelati cũ poſ
ſint viros idoneos ad eccleſiaſticum benefi

cium ꝓmouere: aſſumere non verentur indi
gnos: qbꝫ nec morũ honeſtas nec lr̃arũ ſciẽ-
tia ſuffragant᷑ carnalitatis ſequẽtes affectũ
nõ iudiciũ rõis. Vñ quãta eccl'ijs dãna ꝓue
niant nemo ſane mẽtis ignorat. Volẽtes igi
tur huic morbo mederi: p̄cipimꝰ vt p̄termiſ-
ſis idignis idoneos aſſumãt q̃ deo ⁊ eccl'ijs
velint ⁊ valeãt gratũ ipẽdere famulatũ. ⁊c̄.
Et. c. penul. ponit᷑ caſus de q̊dã cui ep̄s por
tuenſis dũ eſſet legatꝰ in almania: dedit q̃n
dã p̄bendã deuolutã ad ſedẽ ap'licã in eccl'ia
argentinẽſi rogãs ſũmũ põtificã vt illã colla
tionẽ benigno ꝓſequeret᷑ affectu: procurator ãt
capituli argentiñ. ꝓpoſuit ex aduerſo cõſuetu
dinẽ ex antiq̊ inuiolabilit᷑ obſeruatã ꝙ nullũ
niſi nobilẽ: liberũ ⁊ ab vtraq; pte illuſtrẽ hone
ſte ꝯuerſationis ac eminẽtis ſcie in ſuũ cõſor
tiũ hactenꝰ admiſerant. Et infra rñdet papa
Nos attendẽtes ꝙ nõ generꝭ ſꝫ virtutũ nobi
litas viteq; honeſtas: gratũ deo faciũt ⁊ ido
neũ ſeruitorẽ ad cuiꝰ regimẽ non multos ſꝫ
carnẽ nobiles ⁊ potentes elegit ſꝫ etiã igno-
biles ⁊ paupes: eo ꝙ nõ eſt pſonaꝝ acceptio
apud deũ: ⁊ vix ad dominia dignitatũ nedũ
ad p̄bendas viri eminẽtis ſcie valeant repi
ri: quapropter mãdamꝰ vt ipm̃ ad eam reci-
pi faciatis: Glo. qꝛ nõ ſangnini ſed vite meri
tis bñficia ſunt ꝯferẽda: ⁊ ſic de alijs in mul-
tis locis repies. Verũtñ cũ eccl'ia in aliq̃bꝫ
paſſibꝫ ꝯdeſcẽdere videat᷑: h̄ vtiq; nõ ex aĩo
ſed ꝑmiſſiue cũ dolore declarat admittẽ ad
euitãdũ maius malũ: cũ accreſcẽte mũdana
malicia multa cogit᷑ diſſimulare que nõ p̄ua
let extirpare. Exẽpli grã: iura antiq̃ decreue
rũt ꝙ in ſacerdotiũ ꝓmouẽdꝰ eſſet annorum.
xxx. vt ptꝫ. lxxviij. diſt. ſic. diffiniuit Bonifaci
us papa dicens. c. Si q̃s. xxx. etatis ſue non
impleuerit annos nullo modo p̄ſbyter ordi-
net᷑ etiam ſi valde ſit dignꝰ. Et cõcil'. Neoce
ſarieñ. c. p̄ſbyter ante: xxx. annoꝝ etatem nõ
ordinetur q̃uis ꝓbabilis ſit vite: ſed obſerue
tur vſq; ad p̄finitum tempꝰ: dñs em̃. xxx. an-
no baptizatus eſt. ⁊ tũc predicauit. Et Leo
papa ibidem: Quid eſt manꝰ cito imponere
niſi ante etatem maturitatis: ante tempꝰ exa
minis: ante meritũ obediẽtie. ante expitiam
diſcipline ſacerdotalẽ honorẽ tribuere nõ ꝓ
batis: ⁊ q̃d ẽ cõicare peccatis alienis niſi ta-
lẽ effici ordinantẽ q̊lis ille ẽ q̃ nõ meruit ordi
nari. Qñ ſi neceſſitas coegerat nõnullus añ
tp̄us illud ordinabãt: vt ptꝫ ibidẽ: ⁊. h̄ regula
riter. vbi ſubdit᷑ Paulꝰ. ap'lus in adoleſcẽtia
a dño electꝰ ⁊ ad p̄dicandũ miſſus aſſeritur.
Eccl'ia ſil'r neceſſitate exigẽte nõnullos ante
xxx. annũ ordinare cõſueuit. Et. c. Si. xxx. an
norũ nõ repiunt᷑ ⁊ neceſſitas expoſcit a. xxv.
annis ſacerdotes ordinent᷑. Et. lxxvij. diſ. di
citur ex cõci. Carthaginẽſi. c. Placuit vt añ
xxv. annos nec diaconi ordinentur nec v̄gi
nes cõſecrentur. Et ex concilio Agatheñ. c.
ep̄us. ex cõci. quoq; Toletano. cap. in veteri.
Porro ſubdiaconi anno. xx. ordinabantur:
vt eo. ti. ex ſexta ſynodo. c. ſubdiaconus. non
minor. xx. annoꝝ ordinetur. Si q̃s v̄o in ali
q̊ ordĩe ſacerdotali p̄ter cõſtituta tp̄a ordina
tus fuerit deponat᷑: hec ibi. Nũc aũt ambiti-
one p̄ualente patrimonia crucifixi ſibi q̃ſq; p̄
occupare conat᷑ ꝑ phas nephaſq; eccl'iaſtica
ſtatuta violãdo: eccl'iaſtica bona inuadendo
p̄ce. fauore: p̄cio obſeq̃o: ⁊ q̃tidie videt᷑ imple
ri: denuo illud. iij. Regũ. xiij. Hieroboã fecit
de nouiſſimis populis ſacerdotes excelſorũ:
q̃cunq; volebat implebat manũ ſuã ⁊ fiebat
ſacerdos excelſorum. Sic etiã ad tãtã cecita
tem venit eccl'ia dei in pleriſq; mundi clima
tibus: ꝙ pueris eccleſias regendas cõmiſe-
runt: ambitione ceca promotores detenti ad
exaltandũ ſuos. q̃propter tũc papa ꝑmiſſiue
eccl'iaſtica ſtatuta relaxare ſinebat: vt patet
extra de eta. ⁊ qual'. in or. prefici. Vbi ſcribit
papa archiep̄o Cantuarieñ. ⁊ ſuo ſuffraga-
neo. c. indecorum eſt vt hi debeãt eccl'ias re-
gere q̃ non nouerũt gubernare ſeip̄os. cũ ad
eccl'iaꝝ regimẽ tales perſone ſunt admittẽ
de que diſcretiõe p̄eminent: ⁊ morum fulge-
ant honeſtate: nolẽtes igitur ſuſtinere vt par
uulis regimẽ eccl'iaꝝ committatur: manda-
mus quatenꝰ nemini infra annum. xxiiij. cõ-
ſtituto pſonatum cuiuſlibet eccl'ie concedere
p̄ſumatis: ſcituri pcerto ꝙ ſi contraire p̄ſum-
pſeritis quod inde feceritis irritabimus ⁊ in
obedientiam veſtrã grauiter puniemꝰ. Vbi
dicit glo. ꝙ licet ſpecialiter prohibet ꝓmoue
re conſtitutos infra. xxiiij. annũ non tñ conce
dit in. xxv. vel in. xxvj. immo vſq; ad annum
xxv. ꝓhibent᷑ ordinari: vt plane ptꝫ extra de
elec. c. cum in cũctis. ſed poſtq̃. xxiiij. annum
habuerint diſſimulando ſuſtinebit: ſicut diſſi
mulando ſuſtinet ſacerdotes qui ſunt notorij
fornicatores q̊s vbiq; in communi iure mĺti
plici damnatione ⁊ depoſitione mulctauit vt
patet. xxxij. di. c. Nullus miſſam audiat p̄ſby-
teri quem ſcit cõcubinã indubitanter hr̃e. Et
c. ſe: ⁊ extra de coha. cleri. ⁊ mu. c. queſitum.

Nūc aūt intm̄ hec peſtis excreuit euidentia
facti ꝙ eccl'ia diſſimulās q̄ſi corrigere nōva
lēs: ſtatuit in cōcil. Cōſtantieñ. ꝙ nullꝰ ſacer
dos q̄tūcūq3 notoꝛiꝰ euidētia facti debeat
in diuīs vitari q̄3diu toleratˀ ab eccl'ia: O ge
nus electū regale ſacerdotiū: gens ſctā ꝛ po
pulꝰ acq̄ſitiōis: ad q̄3tā degeneratiōnē dedu
xit te maledicta peſtis auaricie: cui reſeruatˀ
illud Malac. ij. Ecce nūc ad vos mandatū
h̄ o ſacerdotes. ſi nolueritis audire ꝛ ſi nolu
eritis ponere ſup coꝛ vr̄m vt detis gloriā no
mini meo. ſ. bn̄ viuēdo: vt dic̄ glo. mittā ī vos
egeſtatem: ꝛ maledicā bn̄dictionib9 veſtris.
Tertium attendēdū pn̄cipaliter eſt munus a
manu: obſequio vel lingua p̄out clarius ra
ctum eſt in ſermone p̄cedēti. ¶ Quartū autē
eſt virtus q2 dicit Chriſ. de dignitate ſacer⸗
dotali li. iij. Agitur in terris ſed officium ce⸗
leſtibus negocijs cōtinetur: nō em̄ hō non an
gelus: non archangelus: nō aliqua alia crea
tura: non virtus: ſed ip̄e ſp̄ ūſanctꝰ hoc mu⸗
nꝰ inſtituit: ꝛ adhuc manētes in carne miſte
rio fungi p̄ſtitit angeloꝛum: ergo in ꝓmotiōe
attendere debent nō pſonā ſ3 virtutē: alioq̄n
parentes vel ꝓmouētes ꝓmoti poꝛtabūt ini⸗
quitatem: ſicut hely q̄ filijs ſacerdotib9 ſ3 ma
le agētib9 duplicem recepit a dn̄o vindictā3
q2 cadens retroꝛſum fractis ceruicibus expi
rauit ꝛ p peccatis filioꝛum ſuoꝝ damnatꝰ eſt
vt dicit Hiero. Nimirū cum dicat Gregoꝛiꝰ
omel. xvj. ꝙ nullum ab alijs maius p̄iudiciū
q̄3 a ſacerdotibus tolerat deus q̄ñ eos quos
ad alioꝛu3 correctionē poſuit dare exempla
prauitatis cernit ex inoꝛdinata nanq3 ꝛ indi⸗
ſciplinata multitudine ſacerdotū hodie datˀ
contēni nr̄e redēptiōis venerabile ſacramen
tū Et Aug. in ep'la q̄dā: ꝛ habetˀ lxxxiij. di. di
cit ſic: ꝙ nemo amplꝰ nocet q̄3 q̄ p̄uerſe agēſ
nomē vel oꝛdinē ſanctitat3 vel ſacerdotis h3
Delinquētē nāq3 hūc nullꝰ redarguere p̄ſu⸗
mit: ꝛ in exemplū culpa vehemēter extenditˀ
q̄ñ p reuerētia oꝛdinis peccatoꝛ honoꝛatur.
Attendant ḡ q̄ iugiter inhiāt ꝓuidere filijs ꝛ
nepotib9 ſuis de p̄rimonio crucifixi: ī q̄b9 nec
dū nullū relucet ꝓbitatis īdiciū: nulla idonei
tas: nulla argumēta virtutum: nec verentˀ in
hoc terrificum futurū iudiciū illꝰ q̄ dicebat
in parabolis. Ve vob3 ſcribe ꝛ phariſei qui
circūitis mare ꝛ aridam ad faciēdū vnū p̄ſe⸗
litum: ꝛ cū factꝰ fuerit facit3 eu3 filiū gehēne
duplo q̄3 vos. Diſſimulant nunc collatoꝛes
in ſcrutinio. ſ3 non diſſimulabit chriſtꝰ ī iudi
cio cum ecōtra in p̄mitiua eccl'ia diſtricta vi
gebat cenſura. Sed nūc q̄uid? Vtiq3 infect3
paſtoꝛib9 inficitur vniuerſitas greg3: oēs aua
ricie ſtudēt a maximo vſq3 ad minimum ōēs
q̄ ſua ſunt querūt atq3 ſuoꝝ: ꝛ his q̄ p̄maium
diligunt de cognatis ſuis ꝓmouendis: ditan
dis ꝛ exaltandis cura maioꝛ: chriſtus aūt ſo
lo ſternitˀ ꝛ cōtēnitˀ. Adeo nāq3 inualuit hec
conſuetudo maledicta. ſ. ꝓmouendi ſm̄ affe⸗
ctum nō ſm̄ rōnem: in acceptiōe pſonaꝝ nō
virtutum vt vix inueniatˀ q̄ p oſtium in ouile
ouium ingrediatur: eo ꝙ caro ꝛ ſanguis ſibi
totum vendicāt pn̄cipatū: ꝛ ſi pariete foderi
tis ad videndum hoꝛrenda in domo dei vix
aliquem ꝓmotū poteritis inuenire q̄ deteſta
bilem ſimonie labē p̄ualeat euadere. Nā plu
res occurrunt coꝛruptele obſeruāde q̄s lau⸗
dabiles conſuetudines vocant: aut in bn̄ficij
collatione: aut in eiuſdē cōfirmatiōe vel etiā
in intronizatione ꝛ ſilibus. Dn̄a auaricie ſibi
poteſtatiue p̄te3 vēdicat. O q̄3 vera ſnīa pſ.
cv. dicentis: Immolauerunt filios ſu. demo:
¶ Quintū deniq3 attendendū ē ſcia ad fa⸗
ciendam debitā executionē aſſūpti officij: vt
habetˀ extra de eta. ꝛ q̄li. in. oꝛ. p̄fi. c. cū ſit ars
artium regimē aiaꝝ: diſtricte p̄cipimꝰ vt epi
ꝓmouēdos ī ſacerdotes diligēter inſtruāt p
ſe vl' alios viros idoneos ſup diuīs officijs
ꝛ eccl'iaſticis ſacr̄is q̄liter celebrare valeant:
qm̄ ſi decetero rudes ꝛ ignaros oꝛdin: rep̄⸗
ſūpſerint: ꝛ oꝛdinatoꝛes ꝛ oꝛdinatos vltioni
graui decernimꝰ ſubiacere: ſanctꝰ ei ē marie
in oꝛdinatiōe ſacerdotū paucos bonos q̄3
multos malos habere miſtros: q2 ſi cecꝰ ce⸗
cū ducat ambo in foueā dilabuntˀ. Et. c. ſei
ep̄us clarineñ. ꝓpt' ſuā ruditatē ꝛ clericature
modicitatem deponitˀ. Qui ḡ p̄dictis nō at⸗
tentis ꝛ ſilibus q̄ cōcernūt diuinum honoꝛē
ꝓpriam ſalutē ꝛ eccl'ie cōem vtilitatē pſonaꝝ
accipit: carnem diligit: ſanguinē erigit cum
Gyezei ꝛ Simone diuine maledictionis in
p̄cationem incurrit: Ad laudē dei.

¶ De ſimonia in locatiōe bn̄ficioꝛū vel eccleſiarū: ꝛ collatiōe ſacramētorū vel ſacramētaliū. Ser. xvj

Non furtum facies. Exo. xx.
Dicit Auguſtinus. ꝛ habetur. j. q.
j. cap. Si iuſtus miniſter fuerit com
puto cum cu3 Paulo q̄ gloriā ſuā nō quertt
di. j. Coꝛin. iij. Ego plantaui: appollo rigauit:
deus aūt incrementū dedit. Qui vero ſupb9
miniſter fuerit cū zabulo cōputa: ſ3 non ꝯtami
natˀ donū xp̄i: q2 per illū purus fluuius trāſit
venitq3 ad fertilem terrā. Scio q2 lapis ex a⸗
qua fructū ferre non pōt ꝛ p lapideas cāna⸗
les tranſit aqua ad areolas ꝛ in cānali lapi⸗
deo nihil generat: ſ3 oꝛtus multū fructū affert
Sp̄ualis enī virtus ſacr̄i vt lux pura ab illu
minādis excipitˀ: ſ3 per imundos trāſiens nō
inquinatˀ. In quib9 verbis oñdere vult Aug.
ꝙ ſacr̄a ab impijs ſacerdotib9 miniſtrata non
pn̄t obeſſe iuſtis: dummō ſe criminū ꝑticipes
nō faciūt ea recipiendo nō vt opoꝛtet. Ad cu⸗
ius euidentiā tertio loco videndū eſt de ſimo
nia in miniſtratiōe ſacr̄aliū. ¶ De quo queri
pōt: vtrū ſemp ſit illicitū dare pecuniā vel q̊d
cunq3 munus qd̄ pecunia menſurari pōt pro
miniſtratiōe ſacr̄oꝝ ꝛ ſacr̄aliū: p̄ſertim cū di⸗
cit ap'ls. j. Coꝛin. ix. Neſcitis qm̄ qui in ſacra
rio operantˀ q̄ de ſacrario ſunt edūt: ꝛ qui al⸗
tari deſeruiūt cū altario ꝑticipantˀ. ¶ Ad hoc
rn̄det Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. c. ꝙ accipe pecuniā ꝓ
ſp̄uali ſacr̄oꝝ gratia crimē eſt ſimonie: qd̄ nul
la cōſuetudine pōt excuſari: q2 cōſuetudo non
p̄iudicat iuri naturali vel diuino. Per pecuni
am aūt intelligitˀ omne illud qd̄ pecunia eſti⸗
mari pōt: vt dicit ph's. iiij. Ethi. Accipere ve
ro aliqua ad ſuſtentationē eoꝝ qui ſacr̄a mi⸗
niſtrāt ſm̄ oꝛdinationē eccl'ie ꝛ ꝯſuetudines
approbatas nō eſt ſimonia nec pctm̄: non enī
accipitˀ tanq̄3 preciū mercedis ſ3 tanq̄3 ſtipen
diū neceſſitatis. Vñ ſuper illud. j. ad Thi. v.
Qui bene p̄ſumitˀ p̄ſbyteri duplici honoꝛe di
gni habeantˀ: dicit glo. Aug. Accipiāt ſuſten⸗
tationē neceſſitatis a pp'lo: mercedē diſpenſa
tionis a dn̄o. Vñ Tho. in q̊dlibetis eandē q̄⸗
ſtionē mouens cōcludit ibidē dicens ꝙ cū in
diſpenſatiōe ſacr̄oꝝ vel alioꝝ aliqua recipiun
tur: vt in eo ſimonia euitetˀ tria ſunt neceſſaria
Primo vt hoc fiat ex cōceſſione iuris diuini
vel hūani aut ſaltē pie cōſuetudinis. Scd̄o ꝙ
intentio ſit pia nō coꝛrupta. i. ꝙ deſit intentio
emendi vel vendēdi: ſ3 intentio referatˀ ad ſo⸗
lā cōſuetudinis obſeruantiā. Tertio vt ſit foꝛ⸗
ma honeſta: vt. ſ. nō requirantˀ vel artentˀ per
ſacr̄oꝝ ſubtractionē nec etiā ante officij exhi⸗
bitionē ne pctm̄ interuenire videatˀ: ſ3 expleto
officio poterūt exigi: ꝛ ſi ſubditi dare recuſant
p ſuperioꝛē ſunt cogēdi: vt p3 extra de ſimo.
c. Ad ap'licā audientiā frequēti relatiōe ꝑue
nit ꝙ quidā clerici p exequijs moꝛtuoꝝ ꝛ bn̄⸗
dictione nubentiū ꝛ ſilibus pecuniā exigūt ꝛ
extoꝛquent: ꝛ ſi foꝛte eoꝝ cupiditati non fuerit
ſatiſfactū: impedimēta fictitia fraudulēter op
ponūt. Ecōtra vero quidā laici laudabilē cō
ſuetudinē circa ſanctā eccleſiā pia deuotiōe fi
deliū introductā ex fermēto heretice prauita⸗
tis nituntˀ infringere ſub p̄textu catholice pie⸗
tatis: quapꝛopter ſup his prauas exactiōes fi
eri ꝓhibemus: ꝛ pias cōſuetudines obſerua⸗
ri p̄cipimus: ſtatuētes vt libere cōferantˀ eccle
ſiaſtica ſacr̄a: ſ3 p ep̄m loci veritate cognita
cōpeſcantˀ q̄ malitioſe nituntˀ laudabilē ꝯſue⸗
tudinē imutare. Predicte ꝟo exactiōes pra⸗
ue potiſſime videntˀ ex h̄ introducte: q2 freq̄n
ter eccleſiaꝝ p̄lati faciūt eas p alios deſuire
ſub tā exigua poꝛtiōe ꝙ ex ea ꝯuenienter ne⸗
queūt ſuſtentari: vñ diſpendiū nō modicum
ſp̄ualis ꝓfectus ſuſtinet xp̄iana religio: ſicut
oſtenditˀ extra de p̄ben. ꝛ digni. vbi d2 c. Ex⸗
tirpāde cōſuetudinis vitiū in quibuſdā ꝑtib9
inoleuit: ꝙ ſc3 parrochialiū patroni eccleſia⸗
rū ꝛ alie q̄dā pſone ꝓuentus ipſaꝝ ſibi penitꝰ
vendicātes p̄ſbyteris eoꝝ ſeruitijs deputat3
reliquūt adeo exiguā poꝛtionē ꝙ ex ea neque
unt ſuſtentari. Sequitˀ. Vñ fit in his religiōi
bus pene nullus inueniatˀ ſacerdos parrochi
alis qui vllā vel modicā h3 peritiā literarū.
Cū igitˀ os bouis ligari nō debeat triturātis:
ſ3 qui ſeruit altario de altari viuere d3: ſtatui⸗
mus vt cōſuetudine qualibet ep̄i vel patroni
ſeu cuiuſlibet alterius nō obſtāte poꝛtio p̄ſby⸗
teris ipſis ſufficiēs aſſignetˀ: hoc ibi. Pꝛoh pu⸗
doꝛ caſus p̄dictus plurib9 in locis iā inoleuit
Paſſu3 enī collegia ſibi incoꝛpoꝛāt beneficia
ꝛ ea faciūt tenui p̄cio deſeruire: cetera ſibi re
ſeruātes in iudiciū aīaꝝ ſuarū. Scd̄a vero
cā p̄dicte coꝛruptele emanare videtˀ ex eo ꝙ
quidā p̄lati ꝯferunt eccleſias retentis ſibi fru
ctibus vel aliqua ſaltē p̄te eoꝝ vel etiā benefi
cia: qd̄ fieri nequaq̄3 pōt vt tali pacto cōceſſo
ſc3 bn̄ficio ſibi fructus retineat ex donatiōe. ſ.
bn̄ficij ꝓuentus p̄cipiens: vt extra vt eccl'ia
ſtica bn̄fi. ſine dimi. cōfe. c. vi noſtrū. vbi etiam
ad maioꝛē diſtinctionē ꝛ euidentiā huius ma
terie ſubditˀ in fine. Nā cū in Lateran. concil.
ſit ꝓhibitū ne q̄s cōferendo bn̄ficiū eccleſia⸗
ſticū partē ꝓuentuū ſuis vſibus retinere p̄ſu⸗
māt. Et alibi reperiatˀ in canone ꝙ eccl'iaſtica
bn̄ficia debēt ſine diminutiōe conferri: credi⸗
mus diſtinguendū: vtꝝ quidat ſp̄uale bn̄ficiū
ꝓuentus ipſius ante donatiōnē percipiat ſc3
ex cā iuſta: nā ſi ꝓuentus ante donationē non

ꝑcepit ſ; alius ſcȝ yconomus ⁊ ex donatiõe
cõſequit̃ vt ipſe ꝓuentus ꝑcipiat: nõ eſt dubiũ
intercedere ſimoniacã prauitatẽ. Si vero an
te donationẽ ꝑcepit ipſe ꝓuentus credim⁹ di⸗
ſtinguendũ vtrũ ante donationẽ cõſtituat ſcȝ
cũ ſuo capitulo vt ipſi ꝓuentus retineant ad
tp̃s pro iuſta cã ⁊ neceſſaria. ſ. ꝓ debitis eccle
ſie releuãdis: an cõueniat cũ ipo ꝗ accepit bñ
ficiũ ſeu cũ mediatore ꝗcunqȝ vt officio illo
ↄceſſo retineat ipſe ꝓuentus: primũ eni mem
brũ credimus eſſe licitũ ſm aũt dicimus non
licere: h̔ ibi: vide caſuȝ plane in glo. longo pro
ceſſu ꝗ ↄtigit in eccl̃ia Mediolaneñ. ⁊ extra
de cenſi. ꝓhibemus. B Hic q̃ri põt: vtruȝ
liceat clerico eccleſiã ſuã locare in totũ: ſicut
via factu frequenter videmus. Ad hoc dicen⸗
dũ ſm Guil. ꝙ locatio ⁊ cõductio hic locũ nõ
habent. Sed p̃ſbyter oȝ gratis facere officiũ
⁊ ille gratis expenſas ꝓuidere: ita ꝙ alter põt
honeſte viuere ſine extorſione a ſubditis: ⁊ ſic
ſi loco tibi eccleſiã: ⁊ tu cũ ſis p̃ſbyter locas o⸗
peras tuas vt ibi officies: nõ habitur⁹ ibi ali⸗
as aliquã iuriſdictionem nõ cõmitto ſimoniã
Non tñ fieri põt vltra tp̃s vite locantis: quia
clericus in beneficio cõparat̃ vſufructuario
qui nõ eũ niſi ad vitã: niſi locatio facta fuiſſet
noĩe eccleſie ⁊ vtiliter: tũc eni ſm Inno. ſucceſ
ſor tenet̃ ad illã. xij. q. ij. c. quecũqȝ ſuffragio.
Poteſt etiã locator illi quem cõducit vel cui
locat fructus eccleſie cõmittere curã animaꝝ
vt putat Hoſti. dũmodo ſine pactiõe gratis
fiat cũ auctoritate epi. Et h̔ põt et ſine auc̃te
ep̃i modico tp̃e ex cauſa rõnabili non tñ diu
q̃ nec peregrinari põt ſine licentia ep̃i: vt de
conſe. di. v. c. nõ oportet. Veruntñ nec ep̃us
nec ordinarius nec alius p̃latus ſub annuo
cenſu cõmittere põt vices ſuas: vt paȝ extra
ne p̃la. vi. ſuas vel eccle. ſub an. cenſu cõcedãt
ca. j. vbi tangit̃ de decanis ruralibus: ⁊ ca. ij.
q̃ hoc redũdat in grauamẽ ſubditoꝝ. Et. c.
iij. vbi tangit̃ de his qui ſic ſtatuunt ad regi⸗
men eccleſiarũ. Nã in illo. ca. eccl̃ia accipit̃ ꝓ
p̃latura ipſius eccl̃ie ꝙ ſub annuo cenſu cõce⸗
di ꝓhibetur: q̃ quoddã ſpũale eſt: cũ in. c. fe⸗
quenti: id eſt quarto cõcedit̃ eccleſia poni ad
firmã ſub annuo cenſu reddendo qð licet in
primo caſu: q̃ ibi eccleſiã ſignat obuentiões
ꝓuenientes occaſione ipſius eccl̃ie: ⁊ ſic nullũ
ſpũale locat̃. Et ſic ex illo. c. trahit̃ ꝙ licitũ eſt
vendere beneficij fructus ad tp̃s: quia papa
ibi cõcedit: immo non eſt prohibitũ hoc facere
ad totũ tempus vite ſue: licet non eſſet hone⸗
ſtum. Semper tñ ita intelligendũ eſt ꝙ nihil
ſpũale interueniat: vt extra de rerũ ꝑmu. c. ad
q̃ſtiones: vbi dicit̃ in glo. ꝙ ſicut ſpũale cũ ſpi
rituali põt cõmutari: ſic tp̃ale cũ tp̃ali. Vide
ibidẽ in textu notabilẽ caſuȝ de ꝑmutatiõe diu
arũ eccleſiarũ. Porro q̃ztũ ad collationẽ ſa⸗
cramẽtoꝝ primo q̃ri põt de ſacr̃o baptiſmate
an liceat ꝓ eo pecuniã dare ſi ſacerdos nolue⸗
rit gratis baptizare ⁊ puer ſit in articulo mor
tis: p̃ſertim cũ baptiſmus ſit ianua ſacr̃oꝝ ⁊
ad ſalutẽ neceſſarius. Ad hoc rñdet Tho ſe
cũda 2ᵉ. q. c. ꝙ ſacr̃a noue legis ſunt maxime
ſpũalia inq̃ztum ſunt ſpũalis gratie cã ꝗ p̃cio
eſtimari non põt. ⁊ eius rõni repugnat ꝙ non
gratuito det̃. Accipe ergo pecuniã pro ſpũa⸗
li ſacr̃oꝝ gr̃a eſt crimẽ ſimonie qð nulla ↄſue
tudine põt excuſari vt dictũ eſt. Si ergo ſa⸗
cerdos noluerit baptizare niſi dato p̃cio: tũc
ille qui gerit curã pueri in tali caſu poſſet illũ
baptizare: vel a quocũqȝ alio facere baptiza⸗
ri. Nam q̃ nullo mõ peccandũ eſt: ⁊ in caſu
neceſſitatis quilibet baptizare põt: ideo ꝓ eo⸗
dem habendũ eſt ac ſi nõ eſſet ſacerdos. Qð
ſi adultus eſt qui petit baptizari iminente iaȝ
mortis ꝑiculo: nec adeſt niſi ſacerdos petens
preciũ pro baptiſmo: debet potius abſqȝ ba⸗
ptiſmo decedere: q̃ tũc ſuppleret̃ ei ex baptiſ
mo flaminis qð ex ſacr̃o deeſſet. Dato tamen
gratȝ beneficio baptiſmatis: põt eũ ſacerdos
admonere ad laudabili tenenda ↄſuetudine.
¶ Scðo queri põt de ſacr̃o cõfirmationis q̃z
tum ad materiã ſcȝ de chriſmate: vtrũ licitum
ſit dare nũmos chriſmales. Ad hoc rñderet̃
ex conci. lateraũ. ⁊ habet̃ extra de ſimo. c. ea
ꝗ de auaritie. vbi dicit̃. Audiuimus ꝙ num⸗
mos ꝓ chriſmate ab eccleſijs extorqueris ꝗs
nũc cathedraticos aliqñ paſchalem p̃ſtatio⸗
nẽ: interdũ ep̃alem conſuetudinẽ appellatis.
Glo. variatio nõis nihil ꝓdeſt: ⁊ bona deno⸗
minatio malũ non excuſat: q̃ quodcunqȝ no⸗
mẽ imponas ſimoniacũ eſt: vñ ſequit̃. Quia
vero hoc ſimoniacũ eſſe dinoſcit̃: mãdamus
quatenus p̃textu alicuius ↄſuetudinis vel p̃⸗
latiõis p̃dictos denarios nullatenus exigatis
Glo. Cõſuetudo iſta q̃ztumcũqȝ longa nõ ex⸗
cuſat ſ; magis accuſat: hoc ibi. Sed edictum
h̔ non cõpeſcuit mẽte reprobos: ſicut ꝑ ſimili⸗
tudinẽ oñdit Chriſ. in omel. ſup euãge. Ma
xxij. Abeũtes phariſei ↄciliũ inierũt vt cape⸗
rẽt ieſuȝ in ſmõe: queadmodũ inq̃t ſi q̃s clau
dere voluerit aq̃ currentis meatũ: ſi fuerit ex⸗
cluſa aliqua violẽtia: aliũ de ſibi ſemitã rũpit

Sic eoꝝ malignitas ex vna pte cõcluſa aliũ
ſibi aditũ adinuenit: h̔ ibi. Sic etiã iſtoꝝ aua
ricia cõciliũ aliud poſt mãdatũ p̃dictũ ſpoliã
di eccl̃ias adinuenit: vt patȝ clari⁹ infra. eo. ti.
vbi dr̃. c. inter. Sane ꝓuenit ad audiẽtiã nr̃ã
ꝙ olim q̃dã ſuffraganei tui ꝓ chriſmate certã
ↄſueuerũt accipe pecunie quãtitatẽ: non me
tuẽtes penã canonicã: ⁊ correptionẽ tuã illu
dere cupiẽtes: tp̃us faciẽde ſolutionis antici⸗
pãt recipiẽtes in media q̃dragesime qð reci
pe cõſueuerũt poſt paſcha. vt cãm decipiẽdi
diſſiſent nomẽ denarioꝝ variãt q̃s pri⁹ chriſ
males ſcðo paſchales dicebãt. cõſuetudinẽ
medie q̃dragesime nũcupãtes. Et infra Cũ
eñ expſſius exp̃mat vẽditionis ſpeciẽ ꝗ p̃us
recipit q̃ȝ rẽ cõferat p̃cioſã ⁊ gratis ſit gr̃a cõ
ferẽda mãdam⁹ q̃tenus tales exceſſus corri
gas: ſupp̃dictos ſuffraganeos tuos ⁊ eoꝝ of
ficiales a tã illicita exactiõe cõpeſcẽs: ꝙ alio⸗
rũ culpa tibi nõ iputet̃ ad penã: h̔ ibi.
¶ Tertio q̃ri põt de ſacr̃o pnĩe: vtrũ ꝓ ab
ſolutione poterit aliq̃d exigi vel exactũ dari.
Ad qð rñdȝ canõ extra de ſimo. c. Ad aures
nr̃as ꝓueniſſe nouerȝ: ꝙ cũ. G. q̃dã noĩe ꝓpt
pecuniam quã debebat vinculo fuiſſet excõi
catiõis aſtrict⁹ creditoribȝ ſatiſfecit: ſ; excõi
catoribȝ. x. libras ꝓ abſolutiõe q̃rẽtibȝ nõ va⸗
luit abſolutiõis bñficiũ obtinere. glo. bñficiũ
abſolutiõis cũ ſit eccl̃iaſticũ myſteriũ ⁊ ſpũa
le nihil ẽ exigendũ ꝓ ipõ p̃ſtando. Et iõ ꝗ p̃⸗
ciũ ꝓpter h̔ recipit ẽ ſimoniac⁹. ¶ Sed id du
bitari põt: vtrũ ſi dediſſet aliq̃d ꝓ abſolutiõe
ipſius: ſimoniam commiſiſſet. Poteſt dici ꝙ
nõ: q̃ iniuſte ſibi abſolutio denegabatur ex
quo ſibi ſatiſfecit cũ vexationem ſuã redime⸗
rat: hec glo. Sequitur textus. Cũ igit̃ indi
gnum eſt ⁊ eccl̃ie romãe ↄtrũ vt abſolutiõis
bñficium redimat̃: diſtricte vobis mãdam⁹
quatenus ſi p̃fatus. G. debitum ſoluit ipſum
gratis faciatis abſolui ſi excõicatores id nõ
fecerint requiſiti: Glo. nihil ẽ iudici ꝓ abſo⸗
lutiõe directe dandum eſt: ſecus ſi aduerſa⸗
rius ꝓpter eius cõtumaciam fecit ſumpt⁹ q̃
illos debet ſoluere anteq̃ȝ abſoluatur. Silr
ſi iudex ꝓpter hoc feciſſet expẽſas: q̃ tũc nõ
datur intuitu abſolutionis: ſi tñ illum iniuſte
excõicaſſet ſine omni difficultate ⁊ grauami
ne debet abſolui. Verũtamẽ ſm Tho. ſcða
ſcðe. q. c. Si ꝓ crimĩe fuiſſet excõicatus ⁊ in
abſolutiõe aliquid exigeret̃: nõ quaſi p̃cium
abſolutionis ſed quaſi pena culpe preceden
tis: ꝓ qua fuit excõicatus. hoc licitũ eſſet dũ⸗
mõ rõnabiliter fieret. ¶ Quarto q̃ri põt: vtrũ
ꝓ ep̃is abbatibȝ ſiue ꝓ q̃buſcunqȝ p̃ſonis ec⸗
cl̃iaſticis ponẽdis in ſedẽ ſiue ĩtroducẽdis p̃
ſbyterȝ in eccl̃iã: aut canonicis in p̃bẽdã: aut
ꝓ ſepulturis: exequijs bñdictiõibȝ ⁊ alijs ſa
cr̃is aliq̃d põt exigi vl̃ dari: p̃ſertim cũ ab an
tiq̃ fuerit introducta cõſuetudo. Ad h̔ rñdet
cõci. Lateraũ. ⁊ habet̃ extra d̃ ſimo. c. cũ ĩ ec
cleſie. vbi ſubdit̃: Horribile nimis eſt ꝙ in q̃⸗
buſdam eccleſijs locũ venalitas ꝓhibet̃ hr̃e
ita vt ꝓ ep̃is vel abbatibus ſiue quibuſcunqȝ
p̃ſonis eccl̃iaſticis ponẽdis in ſedem ſiue in⸗
troducẽdis p̃ſbyteris in eccleſiã necnon etiã
ꝓ ſepulturis ⁊ exequijs mortuorum ⁊ benedi
ctiõibus nubentium ſiue alijs ſacr̃is aliquid
requiratur. Putant aũt plures ex hoc licere
q̃ legem mortis: id eſt peccatũ de longa in⸗
ualuiſſe conſuetudine arbitrant̃: non attẽden
tes ꝙ tãto grauiora ſunt crimina quãto diui⸗
tius infelicem animam detinent alligatam: ne
igitur decetero fiant ⁊ ne vel ꝓ p̃ſonis eccl̃ia
ſticis deducendis in ſedem vel ſacerdotibus
inſtituendis vel ſepeliendis mortuis aut bñ
dicendis nubẽtibus aut alijs ſacr̃is aliquid
exigant deſtrictꝰ inhibem⁹. Si quis autẽ cõ
tra hoc venire p̃ſumpſerit: portionem cũ Gy
ezi ſe nouerit habiturum. Vbi arguit glo. vi
detur ꝙ talis ↄſuetudo nõ ſit reprobãda vbi
ꝓ receptiõe canonica vl̃ introductiõe p̃ſone
in eccleſiã aliquid recipiat̃: vt in aut. de ſan.
ep̃is. §. ꝓ ↄſuetudinibȝ: dum tñ non det̃ ex pa
cto vel exigatur ſ; ſpõte ex poſt facto offerat̃
ſed h̔ requirebat̃ ex cõſuetudine qð eſt peni⸗
tus reprobandum etiã ſi tm̃ paſtus req̃ratur
vt infra. e. ti. vbi dicitur. c. Iacob⁹ canonic⁹
eſculanus ꝓpoſuit ꝙ cum ipſe in eccl̃ia apri⸗
neñ. ſit receptus in canonicum ⁊ in fratrẽ: ca
nonici eiuſdem loci partem ꝓuentuũ ac p̃bẽ
de ſibi aſſignare recuſant: quãdã ↄſuetudinẽ
p̃tendẽtes ꝙ prandium hr̃e ſolebant a cano
nico recepto nouo: quo circa mãdamus qua
tenus ſi ita eſt dictos canonicos vt tali con
ſuetudine non obſtante ſibi ſic̃ vni ex alijs in
ꝓuentibus ⁊ p̃benda ꝓuideant appellatione
remota compellas. Glo. ibidẽ: Talis cõſue
tudo nõ excuſat immo poti⁹ ſimoniã inducit
q̃ ꝓ paſtu vel paſtellis aliquid exigi non de⸗
bet ꝓ hmõi ſpũalib⁹. ¶ Deniqȝ queri poteſt
vtrum ſacerdos poſſet celebrare vel alia di
uina facere pro pecũia. Ad h̔ rñdet Ray. ꝙ
ſi ad illa tenebat̃ tũc aliquid exigere ſimoni⸗
acum eſt: vt patȝ. j. q. iij. c. vendẽtes. vbi dicit̃:

In templo vendentes ſūt qui hoc quod qui
buſdā iure cōpetit ad p̄miū largiūt᷑: ꝙ ſi non
tenet᷑ ad h̄ ⁊ eis ſumptꝰ deficit aliqͩ accipe
pn̄t ſic̄ ⁊ locare opas ſuas ſiue ad diē ſiue ad
annū ſic̄ p̄dictū eſt. Qd̄ ſane intelligēdū ē ꝙ
ip̄e gratis officiare debeat ſine pacto p̄cedē-
te cā plus extorquēdi: ⁊ aliter grat ſibi dꝫ p̄-
uidere de hōeſto victu illꝰ diei: qꝛ ſacerdos
paup nō dꝫ ſuis ſtipēdijs militare: ⁊ dignus
eſt mercēnarꝰ mercede ſua. Nec iuxta p̄ce-
ptū legis veter alligabis os bouis trituran-
tis. Vn̄ ſi qͥs inducit hmōi ſacerdotem ad ce
lebrādum: nec eū remunerat digno p̄cio de
tentor mercedis eſt: peccatū acclamās vin-
dictam cenſetur ꝙ ſi ſūptꝰ hꝫ ⁊ ad h̄ nō tenet᷑
debet gratis facere vl̄ ceſſare alias enim ex
auaricia facere videtur: ꝙ ſi forte non eſſet ſi
monia ſaltem mētalis: n̄ eſſet turpe lucrum
habēs ſpeciem mali. ſ. auaricie defraudans
paupculos ſacerdotes. Quod a nobis auer-
tat ieſus chriſtus. Amen.

¶ De ſepultura ⁊ eiꝰ loco: electione canonica portiōe: ⁊ de exequijs: ac d̄ ſimonia circa funera. Ser. xvij

Non furtum facies. Exo. xx.
n Quia ſꝫ Greg. vltīa volūtas defū
ctor ꝯſeruāda ē p illor volūtate cor
pa eorū ſunt tumulāda nō p arbitrio nr̄e diſ-
poſitiōis: iō de ſepultur. iiij. ſūt p̄ncipalit̄ pſe
quēda. Primū ē ꝙ de loco ſepulture: de ꝙ d̄ ſ̄
Ray. ꝙ ius ſepulture eſt qd̄ cōpetit eccl̄ie ad
ſepeliendū aliqͥs in cimiterio ſuo. Et puenit
ex pontificis aſſignatiōe ⁊ ꝯſecratiōe: vt pꝫ
xiij. q. j. c. eccl̄ias. Competit autem generalr̄
eccleſijs parrochialibꝫ ⁊ etiam illis quibꝰ a
iure vel p̄uilegio cōceſſum eſt ⁊ nō alijs: attē
to tn̄ illo quod habet᷑ li. vj. de pac. vbi dicit᷑
c. pactum cū rectore p̄rochialis eccl̄ie factū a
nobis ne aliquos vel certos ip̄ius eccl̄ie par
rochianos recipiatis ad eccl̄iaſticā ſepultu-
ram oīno ſeruare debetis q̄ꝫ ꝙ̄ꝫ ſepultura libe
ra ſit monaſterio veſtro ab ap̄lica ſede indul
ta: ⁊ illi apud vos elegerint ſepulturam: cuꝫ
p̄dictum factum indulto hmōi deroget: hoc
ibi. ⁊ c. qꝛ ex eo. ¶ Hic queri pōt vtrum talis
ſepultura pōt emi vel vendi: pſertim cum le-
gitur Gen̄. xxiij. ꝙ abraam emit ab Ephron
ſpelūcam duplicē i ſepulturā vxoris ſue. Ad
hoc dicendum ꝙ ip̄a ſepultura emēda ſi ē ter
ra in cimiterium ꝯſecrata: vel ſi fuit ibi aliqͥs
ſepultus tūc vendi non pōt: vt. ff. de rei vē. ꝙ
religioſis. Et ſil̄r ē de tūba in qua fuit aliqͥs
ſepultus: qꝛ locꝰ iā factꝰ ē religioſus: vt. ff. d̄
rel. ⁊ ſūp. tu. l. ij. ⁊. xiij. q. ij. c. Queſta eſt nobis
nereida clariſſia femia: ꝙ ab ea ſolidum pro
filie ſue ſepultura fraternitas veſtra velit exi
gere: hoc aūt vitium eſt. ⁊ infra. Memores
qꝛ dn̄ abraā a filijs Ephron ſepulchrū p̄cio
ad humandum corpꝰ coniugis poſtularet: p̄
cium accipe rēnuit ne cōmodū videat᷑ de ca
dauere conſecutꝰ. Si ḡ tāte ꝯſideratiōis pa
ganꝰ vir fuit: quātomagis nos qui ſacerdo-
tes dicuntur hoc facere nō debemus. Et pſe
quitur ibidē: ꝙ ſi ꝯtingat aliquē in eccl̄ia ſe-
peliri oblata liberalit̄ pn̄t accipi: ſꝫ p̄cipit ne
debeāt exigi: ne aut venalis dicatur eccleſia
aut earuꝫ rectores de mortuis gl̄iari videāt᷑
d̄ ūmō ex cadaueribꝫ ſibi cōmodum vendica
re ſtudeāt. Et ibidem. c. ſeq̄n. extra d̄ ſepul. c.
abolende. Si ꝓ ſepultura emenda eſt terra
pura nōdum ad vſuꝫ ſepulture deputata ſed
deputanda: ⁊ ſil̄r tūba: tunc vtiqꝫ vendi licꝫ
⁊ emi: ſic̄ fecit abraam q̄ emit terrā non cōſe
cratam ad vſū ſepulture vt ibidē inſtitueret
ſepulchra. Et addit ſanctꝰ Tho. ſcd̄a ſcd̄e.
q. c. ꝙ apud gētiles loca ſepulture deputata
religioſa reputabant᷑. Et iō ſi Ephrō pro iu
re ſepulture p̄ciū intendit accipere peccauit
vendēs licꝫ abraam non peccauit emens: qꝛ
nō intēdebat emere niſi cōem terrā. ¶ Qd̄ ſi
ḡ queritur qͥd de eccleſijs vbi diuerſa ſunt ci
miteria vel loca ⁊ taxatum eſt p quāta pecu
nia quis ponat᷑ in tali vel tali loco. Ad hoc
rn̄det Hoſti. ꝙ ſimonia eſt extra. eo. ti. audiui
mus ⁊. c. ſicut. Patet etiam. xiij. q. ij. ex conci.
Valenſi. c. p̄cipiendum eſt: ⁊ ex cōci. Tribu-
rieñ. c. eccl̄iaſtico. vbi ſubditur. Nō hois eſt
terra ⁊ plenitudo eiꝰ. Si terram vēdis inua
ſione rei dn̄ice reꝰ teneberis: gratis accepiſti
a deo gratis da. p eo quare interdictū ſit oibꝫ
oīno chr̄ianis terram mortuis vendere ⁊ de
bitam ſepultura denegare: niſi forte p̄rimi ⁊
amici defuncti ꝓpter nomē ⁊ redemptionem
anie defuncti gratis dare aliquid velint hoc
ibi. Et in diuerſis alijs. c. ibidem. Sic etiā ſi
crux ſpecialis portetur vel quecūqꝫ ſil̄ia gr̄a
maledicti queſtus adinuenta: vt dicto. ca. au
diuimus. ¶ Deinde queri pōt vbi ſepeliri de
beat qui decedit nulla ſepultura electa. Ad
h̄ rn̄det Jo. an. de ſepul. in. c. animar. li. vj. ꝙ
talis ſepeliri dꝫ in ſepulchro parentū ſuorum
exēplo p̄triarchar: vt. xiij. q. ij. c. Ephron. vl̄

in eccl̄ia ſua parrochiali qd̄ mag ſuadendū
eſt ad cōſeruandū cōem pacē: maxie qꝛ iā hec
ꝯſuetudo inualuit: Qd̄ ſi domiciliū hn̄s in ci
uitate qn̄qꝫ ſe trāſferat ad villā ruralē cā re-
creatiōis vel exercitatiōis: ⁊ ibiqꝫ decedat non
electa ſepultura: dꝫ in eccl̄ia ſua parrochiali
trāſferri. Mulier aūt ſine electiōe ſepulture
decedēs cū viro ſuo vltimo cuius domiciliū
⁊ honorē retinet eſt tumulāda: vt eo. ti. li. vj. is
q̄. ¶ Preterea ſi q̄rit᷑: vtrū hi q̄ alienū in caſu
nō conceſſo ſepeliūt teneant᷑ ad reſtitutionē.
Ad hoc rn̄det Alex. papa. iij. extra de ſepul.
c. cū ſit liberū. dicēs: Mādamus ꝙ ſi ita eſſe
inueneritis p̄latos cōpellatis: vt oſſa prefate
mulieris ⁊ bn̄ficia q̄ occaſione eius ſepulture
recepiſſe noſcunt᷑ memoratis fratribꝫ cū inte
gritate reſtituāt: ⁊ de cetero ſil̄ia attētare nō p̄
ſumāt. Et idem p̄cipit Inno. in co. ti. c. in nr̄a
pn̄tia. B Scd̄m p̄ncipaliter pſequenduꝫ
eſt de electiōe ſepulture: de qua li. vj. d̄ ſepul.
c. aīar piculis. Precipit᷑ vniuerſis clericis tā
ſecularibꝫ q̄ꝫ religioſis in virtute obedientie ⁊
ſub intermiatiōe maledictiōis eterne: ne indu
cant aliqͥs ad vouendū: iurādū: aut interpoſi
ta fide ſeu alias p̄mittendū: vt apd̄ eor eccle
ſias eligāt ſepulturā: aut iā electā nō imutent
al̄s electio talis eſt irrita: ⁊ q̄ ſic elegerint nec
ſepeliri pn̄t apd̄ eccl̄ias ſic electas nec alibi
eligere: ſꝫ oīno ſepeliēdi ſunt apd̄ eccl̄ias apd̄
quas ſepeliēdi fuiſſent ſi ſepulturā nō elegiſ-
ſent. Cui etiā ꝯſtitutiōi ſupadditū eſt in clem̄.
de penis. c. cupiētis ꝙ q̄ ꝯtrariū facere p̄ſum-
pſerit: alios inducēdo ad iurandū: vouendū:
p̄mittendū vt apd̄ eos eligāt aut electā non
immutēt: ipſo facto ſn̄iam excōicationis incur
rāt: a qua ſolū a papa niſi in mortis articulo
valeāt abſolui. Et addit᷑ in dicto. c. aīar. ꝙ re
ligioſi vel clerici qui p̄dictos in ſuis eccl̄ijs vl̄
cimiterijs ſepelire p̄ſumpſerit: tenentur ad re
ſtitutionē corpor ſi petant᷑: ⁊ etiā oīm q̄ occa
ſiōe ſepulture eor puenerūt quōlibet ad eoſ
dē faciendā integraliter: ⁊ h̄ infra. x. dies: quā
niſi fecerint eccl̄ie ip̄ſe apd̄ q̄s ſepulti fuerint
⁊ cimiteria earūdē extūc ſint ⁊ tādiu manent
interdicta: donec fiat reſtitutio p̄dictor. Secꝰ
tn̄ dicendū eſt qn̄ qͥs motu ꝓprio voueret vel
iuraret in tali loco eligere ſepulturā: quia ſm
Hoſti. teneret᷑ hoc ſuare: niſi ex cā noua poſt
orta excuſaret᷑ vt qꝛ factus eēt eps vl̄ religio
ſus: vl̄ locus ille q̄ſi diſſipatus eſt ⁊ ſil̄ia: ſicut
pꝫ ſupius de ꝯditionibꝫ ſubintellectis i voto
vel iuramēto p̄miſſorio: ꝙ ſi ꝓprius ſacerdos
violēte rapuerit corpus illius q̄ elegit alibi ſe
peliri ſm Hoſti. ius qd̄ in eius mortuario hꝫ
⁊ oſſa reſtituet: vt dicto. c. cū liberū. ¶ Deinde
queri pōt: vtrū patres eligere pn̄t ſepulturam
filijs ſuis morientibꝫ cū in paterna cura ⁊ ptā
te nutriant᷑. Ad hoc rn̄det Bonifacius pa-
pa. viij. d̄ ſepul. li. vj. dicēs. c. licet. pater mino
res filios qui nequeūt anteq̄ꝫ ad annos pu-
bertatis p̄ueniāt eligere ſepulturā poſſit ſi cō
ſuetudo terre id habeat quo voluerit ſepeli-
re: hoc tn̄ non pōt vbi hmōi cōſuetudo nō ha
bet᷑: ſed ſunt cū ſuis maioribꝫ vel in eccleſia
parrochiali tumulādi. Quāuis aūt filiuſfami
lias abſqꝫ patris aſſenſu ſibi poſſit eligere ſe
pulturā: pro aīa tn̄ ſua p̄ter illius aſſenſum
niſi peculiū caſtrenſe aut quaſi caſtrenſe ha-
beat: aliqͩ legare nō pōt: hoc ibi. Deniqꝫ pa
ctio pecuniaria ſup electiōe ſepulture fieri nō
pōt ſm Hoſti. qꝛ quicquid tēporale daret᷑ vl̄
promitteret᷑ vt talis electio fieret: oīno repro
bandum eſſet tanq̄ꝫ ſimoniacū. j. q. ij. q̄ꝫ pio.
¶ Tertiū p̄ncipaliter pſequendū eſt de porti
one canonica qn̄ quis elegit alibi ſepeliri: de
qua p̄mo queri pōt: vtr in iure ſit aliqua taxa
determinata p portione canonica: vt per eā
ſopiat᷑ oīs cōtrouerſia. Ad hoc dicendū: ꝙ
de his q̄ ſepultura elegūt apud fratres p̄di-
catores vel minores: declarata eſt certa ta-
xa materiā habeant litigandi cū p̄latis in. c.
ſup cathedrā. §. verū de ſepul. in clem̄. vbi dr̄.
Statuimus ⁊ ordinamus eadē vt dictor or-
dinū fratres de obuentionibꝫ oībus tā de fu-
neralibꝫ q̄ꝫ de quibuſcūqꝫ ⁊ quōcūqꝫ relictis
diſtincte vel indiſtincte ad quoſcunqꝫ certos
vel determinatos vſus de quibꝫ quarta ſiue
canonica portio dari vel exigi nō cōſueuit vel
nō dꝫ de iure: necnō de datis vel qualitercūqꝫ
donatis in morte ſeu mortis articulo in infir-
mitate dantis vel donātis cōceſſerit de qua d̄
ceſſerit quōcunqꝫ directe vel indirecte fratri
bus ip̄ſis vel alijs pro eiſdē quartā partē au-
ctoritate ap̄lica taxamus ⁊ limitamus par-
rochialibꝫ ſacerdotibꝫ ⁊ eccleſiarū rectoribꝫ
ſeu curatis largiri itegre teneant᷑. Veruntn̄
vt ibidē proſequit᷑ de datis vel legatis ante
tp̄s infirmitatis in qua legans decedit nō o-
portet dare quartā ſi ſine dolo vel fraude dā
tur vel legant᷑ ante tp̄s illud. Si tn̄ cuꝫ dolo
⁊ fraude talia p̄curaret: obligarent᷑ ad quar-
tā curatis dandā ac ſi legata fuiſſent in mor-
tis articulo. Porro vltra portione hmōi non
pn̄t parrochiales exigere: nec fratres tenent᷑

amplius ĩpendere: nec ad hoc ⁊ quoqꝫ pñt
aliqualiter coherceri. Ex quo ſequit̃ ꝙ cũ ad
eoꝝ ecleſiã funera portant̃ ſi nõ defraudant̃
a bñficijs debitis ac ſi in eoꝝ eccleſia ſepelirẽ
tur propter q̃ beneficia vt papa ꝑmiſit in eo
dẽ.c. canonica portio dat̃: tunc etiã ad quartã
dandã fratres ꝑdicti nõ obligant̃: alias enim
plus tollerent ꝙ̃ quartã. qđ papa hic ꝓhibet
⁊ de electiõe ſepulture in eccleſia aliena com
modũ reportarent. ¶ Scđo queri põt qualis
ſit exhibenda portio canonica de his qui in a
lijs eccleſijs ſibi ſepulturam exigunt. Rñdet
ad hoc Clemens papa. iij. extra de ſepul. di
cto. c. certificari voluiſti a nobis quõ illa clau
ſula q̃ in priuilegijs ſolet apponi: ſalua iuſti
tia illarũ eccleſiarũ a quibꝫ mortuoꝝ corpa
aſſumunt̃ intelligi debeat ⁊ exponi: cũ añt ſu
per hoc articulo diuerſa noſtroꝝ anteceſſoꝝ
manauerũt inſtituta Leone iuſtitiã illã q̃nqꝫ
tertiã: vt eo. ti. c. j. q̃nqꝫ mediã partẽ: vt eo. ti.
c. relatũ. ⁊ Vrbano quartã fore cẽſente. Glo.
Vrbani nõ habemus ſꝫ Lucij tertij: vt ptꝫ. c.
cũ ſup aliquo. Sequit̃. Nos tale ꝓbemus in
hac varietate rñſum: vt ſicut beatus Hiero.
inquit vnaqueqꝫ ꝓuintia in ſuo ſenſu abũdat
ſm rõnabilem cõſuetudinẽ regionis illa iuſti
tia circa medietatẽ vel tertiã aut quartã pro
locoꝝ diuerſitatibꝫ attendat̃: hoc ibi. ¶ Sed
quid ſi ꝯſuetudo nõ appareat. Rñdet Tho.
ſpectandã eſſe ꝯſuetudinẽ eccleſie metropoli
tane: ꝙ ſi nec illa appareat: ſpectãda eſt ꝯſue
tudo vicinarũ: q̃ ſi varia eſt: tunc dicit glo. in
dicto. c. certificari. ꝙ tũc de minori ſumma e
rit intelligendũ: qꝛ in illa omnis concordant.
Dicit Goff. ꝙ tũc quarta debet̃. ¶ Tertio q̃
ri poteſt de quibꝫ rebus dari debet canonica
portio. Ad hoc rñdet Ray. cui ꝯcor. Hoſti.
ꝙ nõ tantũ de oblationibꝫ cereis ⁊ alijs hmõi
q̃ eccleſia in qua ſepelit̃ recipit in die funeris
ſed etiã de alijs q̃ defunctus illi eccleſie pro
aĩa ſua reliquit. Addit Guil. hoc ĩtelligendũ
eſſe de his q̃ relinquunt̃ occaſiõe eccleſie vel
loci: ſecꝰ aũt ſi intuitu ꝑſone ꝙ̃uis eccl'iaſtice
dũmodo tñ in fraudẽ nõ fiat. Et hoc ĩtelligit̃
tam de mobilibꝫ ꝙ̃ imobilibus. Excipiunt̃ ta
men ornamẽta eccleſia ⁊ quedã alia q̃ ponũ
tur extra de teſta. vbi dicit̃. c. de his q̃ in orna
mẽtis vel ꝑ eis ſeu fabrica: luminaribꝫ anni
uerſario: ſeptimo: triceſimo: ſiue alijs ad per
petuũ diuinũ cultũ legant̃ eccleſijs vel reliqs
pijs locis canonica portio: dũmõ in fraudem
nõ fiat vt ea eps. Glo. ſi eſt ꝯſuetudo: ſiue par
rochialis eccleſia debeat defraudari deduci
nõ debet. Glo. hoc dictũ eſt ꝓpter reuerentiã
diuini cultus: multa ꝓpter religionẽ cõmitti ſo
lent: nã ſumma eſt ratio q̃ religionẽ facit. Sꝫ
obijcit̃ illud extra de ſepul. in. c. in noſtra pre
ſentia. vbi ſubinfert̃: parrochialis eccl'ia d̃ ob
lationibꝫ legitimis ⁊ alijs q̃ defunctus ꝓ aĩa
ſua in vltima diſpoſitione reliquit ꝑterꝙ̃ de
equis ⁊ armis recipiat quartã partẽ. Ad hoc
rñdet glo. ibidẽ: ꝙ hoc inductũ fuit in fauorẽ
terre ſancte: ſicut de his q̃ relinquunt̃ in orna
mẽtis eccl'ie ſue ad cultũ diuinũ nihil deduci
tur. Erat enĩ ipſis hoſpitalarijs hoc ſpãliter
indultũ in ſubſidiũ terre ſancte: vt ptꝫ in textu
dicti. c. Et nota generaliter ꝙ portio canoni
ca debet̃ illi eccleſie vbi cõſueuit accipe ſacra:
vt de ſepul. c. j. ¶ Quarto queri põt: ſi defun
ctus eccl'ie ſue reliquit. x. ⁊ alteri eccl'ie in qua
elegit ſepeliri centũ vtrũ eccl'ia ſua põt agere
ad canonicã portionẽ. Ad hoc rñdet Ray. ꝙ
ſi legauit hoc mõ ꝙ eccl'ia ſua eſſet illis cõten
ta: ⁊ ſacerdos ſciens cõditionẽ ſuſcepit legatũ
videt̃ renũtiaſſe iuri ſuo: nec debꝫ vltra pete
re portionẽ. Si vero defunctus abſolute reli
quit ⁊ ſacerdos abſolute recepit: poterit nihil
ominus de ceteris portionẽ ſibi vendicare:
vl' ſaltẽ aget ad ſupplementũ cõputatis illis. x
vt patꝫ plane extra de teſta. c. officij. ⁊ in glo:
Qđ ſi ſepulturã elegit in eccleſia ꝓpria nihil
illi legans: ⁊ alijs eccleſijs multa: tũc ab alijs
eccleſijs nihil petere põt. Sed ſi eſt cõſuetu
do ꝙ eligentes in eccleſia ꝓpria ſepulturam
ſemꝑ aliquid relinquãt: põt tunc eccl'ia repe
tere ab heredibꝫ: nõ iure actionis: nec differẽ
do ꝓpter hoc ſepulturã: ſed implorãdo offici
um ſuꝑioris: extra de ſimo. ad apoſtolicã. Si
tñ non eſt cõſuetudo: tũc nihil petere põt ſed
ſolis funeralibus debet eſſe cõtenta: qꝛ tenet̃
ex officio eũ ſepelire: extra de ſimo. non ſatis.
¶ Quinto deniqꝫ queri põt: ſi quis ſepulturã
eligeret apud religioſos qui poſt hoc illã reli
gionẽ intrat ⁊ decedit: vtrũ locus illius religi
onis tenebit̃ eccleſie illius ad canonicã porti
onem. Ad hoc dicendũ ꝑ diſtinctionẽ: qꝛ aut
talis intrat in infirmitate in qua morit̃: ⁊ tunc
tenet̃ ad illã portionẽ: vt ptꝫ plane eo. ti. ca. de
his. Si vero trãſit in ſanitate vel etiã in infir
mitate de qua tñ nõ morit̃: tũc aut accipit̃ in
confratrem alicuius loci religioſi: nõ oblatis
bonis ſuis ſed ſibi ipſi retentis ⁊ ibi ſepulturã
eligit: nõ liberat̃ ſm Goff. a canonica portio
ne: ſicut nec eximit̃ ab epali iuriſdictiõe etiã ſi
ipſi religioſi ſint exempti: extra de priuile. cũ
⁊ plantare. §. de ꝯfratribus. c. ꝑuilegia. Idẽ
Hoſti. Si vero recipit̃ in confratrẽ reſignan
do bona ſua oĩa: etiã vſum fructũ ⁊ mobilia:
tũc non tenent̃ ad canonicã portionẽ eccleſie
parrochiali: etiã ſi tpe nouitiatus moriat̃: qꝛ
licet exire potuerit tñ nõ exiuit ſed in religio
ne deceſſit: ⁊ hoc ſufficit ad quarte retentio
nẽ: extra eo. ti. de his. ¶ Quartũ deniqꝫ princi
paliter ꝓſequendũ eſt de exequijs defunctoꝝ
de quo queri põt: vtrũ ſimonia cõmittatur ali
quid recipiendo ꝓ exequijs mortuoꝝ vel ex
eo ꝙ quis interſit exequijs vel extreme vncti
oni. Ad hoc rñdet Goff. ⁊ Hoſti. ꝙ ꝓ hmõi
nihil dꝫ exigi: pie tñ cõſuetudines debent ob
ſeruari. Vñ extra de ſimo. c. ad noſtrã: ſubdit̃
Diſtricte vobis mãdamus quatenus ꝓ mini
ſterio eccl'iaſtico exercendo nullatenus pecu
niã exigas: ⁊. c. cũ in eccl'ie. Hec tñ ſane ſunt
intelligenda de tali qui fuit ex officio ſuo ob
ligatus ad eas faciendas: qui vero nõ eſt ob
ligatus ad hmõi locare põt operas ſuas mo
do ſcꝫ q̃m prefixus eſt in ꝓcedentibus. Et in
ſimilibus idẽ eſt iudiciũ: vt dũ quis vigilat ſu
per defuncto: vel dicat pſalteria vel miſſas:
Preterea ſtatuta q̃ fiunt ad faciendũ aliquid
ad qđ non obligant̃ cũ appoſitione certi ta
xus. Exempli gratia: qui tantũ legauerit ec
cleſie habebit crucẽ argenteã aut proceſſionẽ
⁊ ſimilia. Si ſtatutũ illud faciunt per verba
affirmatiua nõ eſt ſimonia: ſecus ſi per verba
negatiua: quia tunc tollit officiũ pietatis ſcꝫ ꝙ
proceſſio nõ fiat gratis: vel pro minori ꝓcio
quod non licet. Ad honorem dei.

¶ De ſimonia ꝑ ingreſſum religiõis quomodo videlicꝫ licitũ ſit ab ingredientibus aliquid exigi ⁊ quomodo non. ¶ Sermo xviij.

Non furtum facies. Exo. xx.

Cum habeat̃ ex concilio Toleta
no. xj. ꝙ quicq̃d inuiſibilis gratie cõ
ſolatiõe tribuit̃: nunꝙ̃ queſtibus vel quibuſ
cũqꝫ ꝑmijs venũdari penitus dꝫ: vt. j. q. j. q̃c
quid: merito querit Gratianus in prin. j. q. ij.
An ꝓ ingreſſu monaſterij pecunia ſit exigen
da vel exacta ꝓſoluenda: cũ vtrũqꝫ licitũ vtri
uſqꝫ teſtamenti ſerie cõprobat̃. Legitur enĩ. j.
Regũ ꝙ Anna detulit ſecũ Samuelẽ poſt
ꝙ̃ ablactatus fuerat in tribus vitulis ⁊ tribꝫ
modijs farine ⁊ amphora vini ad domũ dei
in ſylo. In actibꝫ quoqꝫ apl'oꝝ legunt̃ ꝙ̃ mul
titudinis credentiũ erat cor vnũ ⁊ aĩa vna:
nec aliquid eoꝝ q̃ poſſidebant quiſq̃ ꝓpriũ
eſſe dicebat: ſꝫ erant illis oĩa cõmunia: ſinguli
vendebãt ꝑdia ſua ⁊ ponebant ꝓcia eoꝝ an
te pedes apl'oꝝ quoꝝ vnus Ananias ſꝫ duꝫ
partẽ ſibi reſeruaret cũ vxore ſua Saphyra
ſententia maledictionis accepta ante pedes
apl'i cecidit mortuus. Hinc liquido apparet
ꝙ ingreſſuri monaſteriũ ſua debent offerre
rectoribꝫ nec aliter ſunt recipiendi niſi ſua ob
tulerint. Ad hoc ibidẽ rñdet ꝙ aliud eſt ſua
ſponte offerre: aliud exacta ꝓſoluere. Anna
mater Samuelis non exacta neqꝫ petita ſed
ſponte munera ſacerdotibus obtulit. Credẽ
tes ſua ſponte offerebãt apl'is vt indigentiũ
neceſſitatibus deſeruirent: que inſtante ꝑſe
cutione infideliũ eis poſſidere nõ licebat. A
nanias quoqꝫ nõ ideo dãnatus eſt qꝛ ſua nol
let offerre: ſed qꝛ ſpũiſancto mẽtitus: ꝓcia eoꝝ
q̃ apl'is obtulerat ex pte fraudabat. Non er
go his auctoritatibꝫ ꝑmittit̃ rectoribus ab in
greſſuris aliq̃d exigere ſꝫ ſponte oblata ſuſci
pere: qꝛ illud dãnabile eſt: hoc vero minime:
hoc ibi. Veruntñ ad amouẽdas ſcrupuloſita
tes quorundã ſimpliciũ materiã hanc ꝓfun
dius aſſumendo ⁊ eã clarioribꝫ declarationi
bus ꝓſequendo: ſaluo ſaniori iudicio dici põt
ꝑ diſtinctionẽ ꝙ ſm Hein. boyc: duplex eſt re
ligio: ſcꝫ ordinis approbati ⁊ cõfraternie ſecu
laris. Si ergo loquimur de religione nõ qui
dẽ ordinis approbati: ſed cõfraternie ſecula
ris q̃ generaliter ſumpto vocabulo religio di
ci põt: tunc dicũt Ray. ⁊ Io. in ſumma cõfeſ.
ꝙ ſiue in ſtatutis ſiue in ordinationibꝫ alicuiꝰ
ꝯfraternie ita dictũ eſt ꝙ. ſ. bis vl' ſemel in an
no cõueniant fratres oẽs ſil' ad tractandũ de
ſalute animarũ ad audiendũ verbũ dei: ad ce
lebrandũ miſſas ⁊ oratiões ꝓ viuis ⁊ defun
ctis ⁊ ponunt certã ꝙ̃titatem ſingulis annis
ex qua reficiant̃ ⁊ ꝓuideant̃ pauperes hoc eſt
bonũ dũmodo fit ex intentiõe munda ⁊ pure
in deo fixa. Abſit enĩ vt ea q̃ ꝓpter bonũ ac li
citũ facimus aut habemus: ſi q̃d per hoc pre
ter noſtrã voluntatẽ cuiꝙ̃ mali acciderit no
bis imputet̃: vt dicit̃. xxiij. q. v. c. de occidẽdis
Si vero cõfraternitates ita ſint conſtitute ꝙ
nullus recipiat̃ niſi ꝑmittat ſe datuꝝ ſingulis
annis. x. tũc ſi fiat ꝓpter honeſtã cauſaꝫ: vt ꝓ
te pro alendis pauperibus: redimendis capti
uis ⁊ ſimilibus: nõ eſt ſimonia nec ſunt repro
bãde: vt dicit̃. xlij. di. c. Si q̃s deſpicit eos qui

fideliter agapes.i.cõuiuia paupibus exhibēt
⁊ ꝓpter honorē dñi ↄuocãt fratres:⁊ noluerit
cõicare huiuſcemodi vocationibꝫ ꝓuipendēs
qd gerit anathema ſit. Si vero loquitur de
religiõe ordinis approbati:tūc dicendū ꝙ in
acceptatione ad ordinē duo ſunt inſpicienda.
Primū eſt ipſa collatio ⁊ cõmunicatio ſacre
religionis cū aſſumit ad probā vel ad profeſ-
ſionē ⁊ ſic ꝓ eo nullo mõ dandū eſt aliqd mu-
nus tpale:qꝛ ſpūale eſt qd datur:ſed pure dꝫ
gratis dari ſolū habendo reſpectū ad hono-
rem dei ⁊ ꝑfeciū ↄuentus. Erĝ oportet ꝙ in
feruida ⁊ nõ ficta ad deū affectiõe recipiat ꝑ-
ſonas idoneas religioni:idoneas dico regi ⁊
ſi nõ regere. Que idoneitas pncipaliter cõſi-
ſtit in exēplari ⁊ pacifica cū ꝓximo ↄuerſatio
ne:in volūtaria ⁊ ꝓmpta ſupioris ſubiectiõe:
ne ꝑ eius inſolentias rigor ordinis tepeſcat.
Infirmitates aūt corpales ⁊ defectus natu-
rales pie ſupportande ſunt:vt impleat illud
apli. Alter alterius onera portate. In h autē
caſu potiſſime peccant monaſteria q dotata
certis ꝓuentibꝫ fundata cõſiſtūt in certis pſo-
nis:ita ꝙ vna pſona mortua alia loca eius ſb
roget:in quibꝫ vt vulgo dicit panis gratis da
tur:ſꝫ in receptiõe:in diuiſione ⁊ ꝓfeſſione ta-
xa cõſueta exigit:⁊ ſic dato qd eſt tpale ꝓ col-
latione ſpūalium munus exigit. ¶ Hic queri
põt an ↄſuetudo taxe qntū ſcꝫ ingrediens da
re debeat ſeu ipſa taxatio ꝑ cõſuetudinē intro-
ducta reprobet. Et vtrū dando qd ↄſuetū eſt
monia cõmittat. Ad hoc rñdet Hein. boyc:
extra de ſimo.c.tantū:ꝑ diſtinctionē dicēs: ꝙ
ſi querit vtrū dando ꝙ ↄſuetū eſt ſimonia cõ
mittat. Dicendū ꝙ ſi datur ex cõuentione vel
cõpulſione tūc eſt ſimoniacū:qꝛ ſi pactū inter
ponat de tali ↄſuetudine obſeruāda ſimonia
cū eſt:vt ptꝫ eo.ti.c.veniens ad nos. F. pſby-
ter ꝓpoſuit ꝙ abbas ⁊ fratres ſancti. R. nolue
runt eū in monachū recipe quouſqꝫ.xxx.ſoli-
dos dare ↄuenit:ↄuentiõe aūt facta ſequenti
die monaſticū habitū induerūt eum:⁊ ijdem
monachi.xxx.ſolidos:abbas.x.⁊ famuli.xij.ꝓ
paſtu aſſerentes hoc eſſe de cõſuetudine mo-
naſterij poſtulauerunt:⁊ infra. Mandamus
quatenus ſi ita eſſe inueneris abbatē ⁊ mona
chos ad reſtituendā pecuniā prefato. F. tā in-
digne acceptā cõpellas: ⁊ abbatē ⁊ maiores
pſonas monaſterij pro tante prauitatis exceſ
ſu ab officij executione ſuſpendens pcipias p
dicto. F. vt in alio monaſterio in habitu mo-
naſtico dño ſtudeat deſeruire: hoc ibi. Unde
Urbanus papa in extrauagāti q incipit. Ne
in vinea dñi ſuper hmõi terribilē ſententiā ful
minauerit.nā ibi pcipit oībus ꝑlatis ⁊ rectori
bꝰ capitulis ⁊ ↄuentibꝫ qrūcunqꝫ locoꝝ religi
oſoꝝ vl eccleſiaſticoꝝ:ne a pſonis ingredi vo
lentibꝫ ⁊ recipi apud eos paſtus:prandia:pe
cunias:iocalia vl alia ad quecunqꝫ vſum de
putata vel de putāda directe vl indirecte exi
gere pſumant:ꝙ ſi ſecus egerint ſi ſunt pſone
ſingulares tunc tā dantes qꝫ recipiētes excõi
cat a ſede aplica duntaxat abſoluendos. Si
vero ſunt capitula ſeu ↄuentus tūc eos ſuſpē
dit a ſummo põtifice dūtaxat releuādos:hoc
ibi. Qd ſi gratis quidē talis ingrediēs recipi
tur:ſꝫ poſtea ad talē cõſuetudinē obſeruandū
cõpellit:tūc ſimiliter eſt ſimonia:vt e.ti.c. Ja-
cobus. Si vero ceſſante omi ↄuentione ⁊ cõ
pulſiõe gratis dat qd eſt ↄſuetū:tūc nõ cõmit
tit ſimonia q ad eccleſiā militantē: qntū h ſit
ſimoniacū q ad deū.i.peccatū: ⁊ h ex affectu
malo:vt eſt expſſum e.ti.c.in mādato:vbi ſub-
dit:ꝙ ad reſignationē ſpūaliū ⁊ tpaliū nõ ex-
tendit mandatū q nullo pactu ſed affectu ani
mi pcedēte vtcūqꝫ taliter acquirunt: in q ca-
ſu delinquentibꝫ ſufficit ꝑ ſolā pniam ſuo ſatiſ
facere creatori. Glo. ſolus affectus animi nõ
facit aliquē ſimoniacū: licꝫ alias peccet. Si
vero dat intentione ſincera non peccat. B
Scdm pncipaliter inſpiciendū in acceptatio
ne ad ordinē eſt ipſa ꝓuiſio corpalis neceſſita
tis q debet illi q recipit ad ſtatū religionis:⁊
tūc queri põt:vtrū ſpūalibꝫ gratis oblatis pñt
recipientes aliqd exigere in ſubſidiū corpalis
ſuſtētatiõis illius q recipit cū monaſteriū nõ
ſit fundatū in certo numero pſonarū cū ſuffi-
cienti ꝓuiſione reddituū: nec eſt ibi taxatio ꝑ
ↄſuetudinē introducta. Ad hoc rñdet Hein.
boyc:extra de ſimo.in.c.qm ſimoniaca:ꝙ ſi ta
lis receptio fit ſub pacto ↄditiõe vel mõ: tunc
nõ eſt licitū.qꝛ oīs pactio ⁊ ↄuentiõe in ſpūa-
libꝫ ceſſare dꝫ:vt.j.q.ij.c.qꝫpio: in fi. extra de
pact.c.vlti.⁊ in glo.e.ti.c.nia nos:glo ij.vbi di
cit ꝙ ꝑ illud capitulū apparet ꝙ nõ licet ſub
illa forma recipe quempiā:recipimꝰ te in fra-
trē ſi detuleris tecū vñ viuas:qꝛ tunc ſpūalia
nõ offerunt libere. Si vero talis receptio fit
ſub ꝓuiſione ſeu intimatiõe ſine pacto ↄditiõe
vel mõ:tunc ſi monaſteriū abūdat etiā ꝓ tali
recepto vl recipiendo idē eſt cū caſu pcedenti
in foro ↄſcientie. Dic enī Guil. ꝙ ſi recipiētes
faciūt expſſionē de dādo:⁊ recipiēdus tacet ⁊
recipit:nõ poterit ibidē permanere:qꝛ quia

tet conſentire videt:vñ habēdus ē ꝑ ↄſentiē
te in foro penitentiali. Nec in iſto caſu reci-
piētes:qꝛ tpalibus abundant ad tpalia reſpe
ctum habere debent. Uerūtñ lꝫ abundat
monaſterium igrediētes tñ ſi habuerint ſal-
tem ꝓ ſuſtētatiõe victus ſui monaſterio ꝓui-
dere debēt:ne cogantur:nutriri paupeꝝ ele-
moſynis:pſertim ſi monaſterium bonis iam
abundantur aggregatis nõ abutat.ſ.ſuper-
flue dilapidando vl auare ↄſeruādo. Uñ ar
gumētum habemꝰ.j.q.ij.c.clericos:vbi ſub-
ditur. Qui bonis parentū ⁊ opibꝫ ſuſtētari
pñt:ſi quod paupeꝝ eſt accipiūt:ſacrilegium
pfecto committūt:⁊ ꝑ abuſionē taliū iudiciū
ſibi manducant ⁊ bibunt:⁊ ītibus.c.ſequen.
Quicqd enī ſupfluum eſt tā ecclie qꝫ religio
ni pauperum ē. Quõ aūt mõaſteriū ſuccedit
in teſtamento ⁊ ab inteſtato ac alia plura de-
iſta materia vide ſupius in.vj.ſermõe.iiij.pre
cepti. Si vero monaſteriuꝫ eſt adeo tenue ⁊
pauptate depſſum ꝙ redditus nõ ſufficerēt:
tunc rñdere pñt tpalia nobis non ſufficiūt li
benter te recipiemꝰ ad ſpūalia ſꝫ ad tpalia ñ
poſſumꝰ niſi plures haberemꝰ poſſeſſiões:⁊
tunc recipiēdus offerat ſe ⁊ ſua:h enī licituꝫ
eſt dūmõ aſſint debite circūſtāte:vt extra de
ſimo.c.nia nos:ſꝫ Ray.⁊ Archi. A Pro
q ſciēduꝫ ꝙ vt habet de ſtatu.mona.⁊ regu.
c.periculoſo.lib.vj. Bonifacius.viij.ibidem
conſtitutione imperpetuū irrefragabilit va-
litura precepit oēs moniales cuiuſcunqꝫ reli
gionis vl ordinis in quibuſlibet mūdi ptibꝰ
exiſtentes ſub ppetua in ſuis monaſterijs de
bere decetero permanere clauſtra:ita ꝙ nul
li earum religioni tacite vl expreſſe ꝓfeſſe ſit
vel valeat eſſe qcunqꝫ rõe vel cā monaſteria
ipſa deinceps ingrediendi facultas ⁊c. q ibi-
dem ꝓſequit. Et poſtea ſubinfert. Sane vt
hoc ſalutare ſtatutū cõmodiꝰ valeat obſuari
diſtrictius inhibemus ne in monaſterijs or-
dinum nõ mēdicanciū aliq decetero recipian
tur in ſorores:niſi quot poterūt de ipoꝝ mo-
naſteriorum bonis ſine ꝓuentibꝫ abſqꝫ penu
ria ſuſtētari:ſi ſecꝰ actum fuerit irritū decer
nentes:h ibi. Ex quibꝰ ꝓbis prĩo ↄcludit ꝙ
parētes ſi facultas ſuppetit alere tenentur fi-
liam ingredientē tale monaſteriū.qd nõ ha-
bet redditꝰ ſufficiētes ad recipiendum ples
pſonas:ac comode ſine penuria ꝓuidenduꝫ.
ſub interminatiõe malediccionis eterne. Si
enī in ſeculo tenentur eam alere ⁊ etiā dota
re poſtqꝫ nubit:qnto magis dum nubit eterno
ſponſo. Alioquin videtur hic ex inaffectione
⁊ vindicta quodammodo procedere:nõ fa-
uens filie dño ſeruienti qd illi fauceret mūdo
inherēti. Argumentū expſſum habemꝰ.xvj.
q.vj.c.de lapſis ſacerdotibꝫ qui trudunt in
aliquam religionē ad faciendū penitētiā qꝝ
bona pariter tradi debent:vt ipi ex rebꝫ eoꝝ
ſubſidium habeant:q de correctione eoꝝ ſol-
licitudinem gerūt:ne locis in qbus dati fue-
rint ſint oneroſi:vide longū pceſſum. Secū-
do dico ꝙ omnia bona ad filias deuoluta
ante ꝓfeſſionem tenentur parentes vel tuto
res aſſignare monaſterio ſine omni diminuti
one:niſi filie ſecus diſpoſuerint cum bonis il
lis:alioquin ſacrilegium committunt ⁊ male
dictionem eterne dānationis incurrūt. Ter
tio dicunt ꝙ tenentur ſuccedere ab inteſtato
ac ſi in ſeculo remanſiſſent ſine diminutiõe.
Nec poſſunt cõtra hoc ſtatuta cõdi q ſint ab
cuius momenti:qꝛ noſcitur eſſe cõtra ius na-
ture ⁊ cõtra ius diuinum. Qd ſi in ſeculo ma
nētes egerint furtum:rapinā ⁊ ſacrilegiū con
mittūt. Quarto dico ꝙ non pñt exheredare
religionem intrantes nec defraudare ſua le-
gitima portiõe:etiam ſi in ſeculo poſiti meru
iſſent exheredationē:hec patent.ſ.in ſmone
vj.iiij.pcepti. Nunc aūt qꝛ parentes ⁊ amici
carnales multiphariе fraudes meditantur
contra dñm ⁊ ſuos eius ꝓ poſſe ſubtrahen-
tes oīa in religione poſitis adijcienteqꝫ ſecu
lo dediris:quia carnales carnalia ſapiūt ⁊ di
ligūt. Ideo primo dico ꝙ ad hmõi monaſte-
ſterium pſonas recipiētes oblatis prius libe-
raliter ſpūalibus ex eo ꝙ poſſeſſiones nõ ſuf
ficiant ꝓ recipiendis:licite pñt exigere ab ea
vel eius parentibus q petit ibidē deo ſeruire
ſubſidium bonoꝝ tpaliū:nõ tanqꝫ principa-
liter intētum:nec quaſi pciū religiõis ſ vt ha
beat monaſterium vñ poſſit comode ꝓuide-
re pſone pdicte in omibus neceſſarijs. Et h
ſentit Tho:in.iiij.di.xxv. maxime tñ in iſtis
requiritur recta itētio ꝙ ſcꝫ talit recipiētes
nihil requirant in rebus dandis niſi ꝓfectuꝫ
ſpūalem augmentandi diuinū cultum in illo
monaſterio:nam tpalia ſunt quaſi qdā ſmini
cula quibus iuuamur ad tēdendū in beatitu
dinem inqꝫtum ꝑ ea vita corporalis ſuſtenta
ta nobis organice deſeruiunt ad actus virtu
tum. Et ideo defectus tplium ducit ad ni-
miam ſollicitudinē vel exceſſiuū laborē:qbꝰ
ſpūs obruitur ⁊ a ſpiritualium ꝓfectu prepe
ditur. Intantum igit dūtaxat querāt tpalia

in ꝯtum ſpūali pfectui deſeruire pñt: dicētes cū ſapiēte puer. xxx. Diuitias ⁊ pauptates ne dederis mihi ſ; tm̄ tribue victui meo neceſſaria. Alioquin ſi talia fierēt i fraudē auaricie ſub ptextu pauptatis ſimoniacā labē nō effugerēt: vt e. ti. c. qm̄ ſimoniaca labes adeo pleraſq; moniales īficit vt vix aliq̄s ſine pcio recipiāt in ſorores ptextu pauptatis nitūtur hmōi vitiū palliare: ne id decetero fiat penitus inhibem⁹. Et Tho. addit vbi. s. q ſi ſic grauamie pñt pſonā accipe: tūc ſimoniacū ē aliquid ab ea exigere. Scđo dico q ex q̄ monaſteriū ingreſſa ſe ⁊ ſua oīa dedicat deo: iō oīa bōa ei⁹ itelligūt eē collata mōaſterio: vt C. de epi. ⁊ cleri. autē. ingreſſi: ⁊. xix. q. iij. vbi dr̄. c. q; ingredientib; monaſterium ꝯuertēdi grā vlteri⁹ nulla ſit licētia reſtādi: ſ; vt res eorū eiuſdē monaſterij ſint: apta leg ꝯ diffinitiōe decretū ē. Et. §. ſi q mulier aut vir monaſticā elegerit vitā ⁊ intrauerit monaſteriū: liberis nō extantib; monaſterio qđ ingredit̄ res ei⁹ ꝯpetere iubem⁹. S; ſi pſona liberos hñs anq; de reb; ſuis int̄ eos diſponat monaſterium intret: liceat glo. auctoritate hui⁹ legis q̄; uis nō ſit dña ⁊ poſtea int̄ eos diuidere legitima nulli diminuta: Et qđ eis ñ dederit monaſterio cōpetet. S; ſi oēm ſubſtātiā int̄ filios diuidere voluerit: ſua pſona filijs cōnumerata ptē ſibi retineat q̄ monaſterio cōpetere debeat. S; ſi poſt ingreſſū morat̄ anq; inter eos diuidat filij legitimā pticipāt reliq̄ ſubſtātia monaſterio ꝯpetēte: h̄ ibi. Tertio dico q ſicut nō l; pentib; filios ſuos ad vitā ſolitariam trāſeuntes de monaſterio abſtrahere: vt. ea. q. §. vlt. ſic nō l; parētib; liberos vl liberis parētes ab hereditate ſua repellere monachos factos: q̄; uis etiā dū laici fuerūt igratitudinis cām inciderint pter q̄ exheredari potuerūt vt pt; ibidē. §. penul. Ex q̄bus oīb; ꝯcludo q inſpecta pch dolor malicia tpis hui⁹: in q̄ parētes ⁊ amici magis applaudētes in ſeculo remanētib; q̄ amore celeſtiū religionē ingredientibus ſuis verſutijs ⁊ fraudulentijs multipharie multiſq; modis actitare conantur: vt ipa monaſteria ſubſidijs congruis et portione ſibi debita defraudentur q̄dq; dānabilib; ē communitates plurime ſtatuta iniqua ſc; religioſi ſuccedant ab inteſtato ⁊ ſimilia contra religioſos in p̄iudicium legis tā nature q̄ humane condere non verent̄: ita q monaſteria nec agere pñt contra parētes p alimentis filie: nec etiam parētib; mortuis agere pñt ad ptē hereditatis ſue. Ideo dico ſaluo ſp ſanior iudicio q ipa mōſteria ſi non ſufficiūt p recipiēdis ad puidendū de oīb; reqſitis abſq; penuria ⁊ abſq; nimia ſollicitudie ⁊ labore: q̄b; ſpūs obruit̄ ⁊ diuin⁹ cult⁹ ppedit̄. pñt licite in recipiēdo pſonā habere parit̄ intētionē recipiēdi tpalia tāq; ſubſidiū neceſſariū p ſpūali pfectu. Et h̄ ſentit Vlricus q̄ addit q ſpūalib; gratis oblatis etiā exp̄mere pñt ⁊ paciſci de aliq̄ certa ſūma tpalium: nō ſolū p tpe pñti ſ; et̄ p futuro: vtpote d legitīa portiōe poſt obitū pentū: vt ſic ſecularū heredū fraudulēte cupiditates retūdant̄ hmōi mōaſteria ſubſidijs optimis nō fraudētur. Sat; cōcordāt Hoſt. Goff. Ray. Guil. ⁊ Tho. Ad laudem dei.

¶ De ſimonia ī iurepatronat⁹ in pdicationib⁹. Et vtr̄ pecūia ſimoniace data reſtitui debeat ⁊ cui Ac de diſpēſatiōe ſimonie.

Sermo xix

On furtum facies Exo. xx.

n Vt cum pphēta pſeq̄mur inimicos nr̄os ⁊ ꝯphēdam⁹ eos nec reuertamur donec deficiāt vulpeculas has peſſimas ſimonie deteſtabiles pſcrutemur vſq; i finē ¶ Et inq̄ram⁹ vtrū ſaltē licitū ſit pecūiā exigere vel dare aut aliqđ mun⁹ q̄đcūq; p his q̄ ſūt ſpūalib; annexa: pſertī cū oī tpalia ſpūalib; annexa videant̄: q; tpalia ſunt q̄rēda pp̄t ſpūalia. Si g̃ nō liceret vēdere ſpūalib; annexa videret̄ ex h̄ q nihil tpale vēdere licer;. Ad h̄ rñdet ſctūs Tho. ſcđa ſcđe. q. c. q aliq̄d pt eē ſpūalib; annexū dupliciter. Vno mō ſicut ex ſpūalib; depēdēs: ſicut hr̄e bñficia eccliaſtica dr̄ ſpūalib; annexū: q; nō ꝯpetit niſi habētibus bñficiū clericale: vñ hmōi nullo modo pñt eē ſine ſpūalib;: ⁊ pp̄t h̄ ea vēdere nullo mō l;: q; eis vēditis intelligunt̄ et̄ ſpūalia vēditiōi ſubijci. j. q. iij. ſi q̄s obiecerit nō cōſecrationē emi ſed res q̄ ex ꝯſecratiōe puenīūt penitus deſipere pbatur. Nam cū corporal eccl'ia vt epiſcop⁹ aut abbas aut tale aliquid ſine rebus temporalibus innullo proficiat: ſicut nec anima ſine corpore corporaliter viuit: quiſquis horum alterum vendit ſine quo nec alterum prouenit: neutrum inuenditum derelinquit: nullus ergo emat eccleſiā vel pbendā vel aliq̄d eccl'iaſticū: vel paſtellū nec paſtū p hmōi ſoluat. Et. c. queſitū eſt. In quibus auctoritatib; oſtendit̄ q tale annexū nullo modo liceat emere vel vēdere. Siliter ſm Vlricū oīa ſacramentalia ordina ad aliquē effectū ſpūalem vendi non pñt: ſicut nec rōne materie vendi pōt ſacramentū: vt pt;. j. q. j. placuit: penul. vbi dicitur placuit: vt nullus epor p modico balſami qđ benedictū p baptiſmi ſacramento p eccleſias dat̄: q; ſinguli tremiſſem p ipſo exigere ſolent: aliquid vlterius exigat: ne forte qđ pro ſalute aiar p inuocationē ſanctiſpūs cōſecrat̄: ſicut Simon magus donū dei pecunia voluit emere: ita nos venundātes dānabiliter venūdemur. Et tribus. c. ſequentib; vbi agitur de baptiſmo: vnctione ⁊ cōmunione. Quedā vero ſunt annexa ſpiritualib; inq̄ntum ordinant̄ ad ſpiritualia: ſicut iuſpatronatus: quod ordinat̄ ad preſentandū clericos ad eccleſiaſtica beneficia: ⁊ vaſa ſacra que ordinant̄ ad ſacramentorū vſum: ⁊ hmōi non pſupponunt ſpiritualia ſed magis ea pcedunt ordine tēporis. Et ideo aliquo modo vendi pñt: non tamē inq̄ntū ſunt ſpūalibus annexa: vnde calix ſacratus vendi nō poteſt: pſertim laico niſi cōfractus qui tñ ante conſecrationē ſimpliciter vendi pōt. Secundū quoſdā tamen vendi poſſunt alteri eccleſie in eadē forma: nō quidem cōſecratio earundē ſed tantū materia ⁊ forma. Ius etiā patronatus per ſe vendi non pōt nec infeudū dari: ſed trāſit cū villa: agro vel fundo q̄ venditur vel conceditur. Ad cuius maiorem euidentiā ſciendū: q iuſpatronatus ſm Hoſti. eſt poteſtas preſentādi inſtituendū ad beneficiū eccleſiaſticū. Et prouenit ſm Goff. ex eccleſie fundatiōe: donatione: ſoli collatione. Vnde patronū faciūt dos: edificatio fundus Et vocat̄ aliquādo aduocatio vel vicedominatus vel cuſtodia vel guardia vel ius frequentatiōis vel pceſſionis: hec enī oīa pro eodē ſupponunt: vt extra de iurepatronatus. c. preterea qm̄. Cuius vel priuilegiū eſt quadruplex. Primū q ius habet preſentandi inſtituendū ad pbendas vel ad eccleſias non collegiatas: vt extra de iure patronatus fere p totū. In collegiatis vero nō electioni faciēde ſed iā facte: poſtulat̄ aſſenſus patroni: vt eo. ti. cū nobis: ſi ſaltē conſenſit q poſſet fieri collegiata ſine preſtatione iuris ſui. vt pt; in glo ibidē. Secundū eſt q primus ⁊ pncipalis incedit in pceſſione. xvj. q. vij. c. pie mentis ⁊. c. ſequenti: ⁊ dicto. c. cū nobis: vbi plane ponit idipm̄. Tertiū q ſit defenſor eccleſie precipuus: ⁊ ideo tenet̄ eā defendere ab oībus oppreſſionib;: vt. xvj. q. vij. c. filijs. Quartū eſt q ſi vergat ad inopiā alendus eſt de bonis eccleſie: vt dicto. c. filijs: ⁊. ca. quicunq;. Et ſm Hoſti. iuſpatronatus nō dicit̄ directe ius ſpirituale: q; cadit in laicū: ſm quid tñ ſpirituale dici pōt: q; per ipm̄ preſtat̄ via ad cōſequendū ſpirituale beneficiū. Vñ ſm Hoſti. trāſferri pōt in aliū quatuor modis. Primo per ſucceſſionē hereditariā: vt pt; extra de iure patrona. j. ⁊. ij. c. vbi dicit glo. in. c. j. Nota q iuſpatronatus apud vnūquemq; heredē eſt inſolidū quod ad omnē eius effectū. ff. de bo. lib. ſi libertas: in fi. preter ſacerdotis pſentationem q̄ eſt apud omnes cōmuniter: ita q apud nullū ſingulariter. Et plura vide ibidē de hac materia. Secundo per pmutationē: q; cum alio ſpirituali pōt permutari: vt extra de rerū permuta. c. ad queſtionis. Tertio p donationem: ſi tamen donat̄ laico requirit̄ conſenſus epi: vt extra eo. ti. c. preterea: maxie quando dubitat̄ ne fiat in fraudē ⁊ transferat̄ in potentiorem: vt ibidē innuit̄. Quarto p venditionem: q; licet non poſſit vendi ſpecialiter tñ tranſit cū vniuerſitate vendita: niſi d ipſo ſpecialiter excipiat̄: vt eo. ti. c. cū ſeculem: pſertim in glo. Similiter tranſit cū vniuerſitate in ꝯditione ad firmā ſiue ad penſionē: vt eo. ti. c. ex literis vbi caſus iſte pt; in textu: ⁊ dicit gloſa cu; dicunt quidā q talem cōtractū celebrauerūt inter ſe: q ville dñium tranſiret in ꝯductorem: ⁊ ſic in ipm̄ tranſiuit iuſpatronatus. Deniq; ſi ipa; vniuerſitatē emūt ⁊ vendūt in fraudem maiori ſc; pcio q̄ iuſtū ſit talē vniuerſitatē diſtrahi intuitu ſc; iurepatronatus: nō excuſant̄ a ſimonia: extra eo. ti. vbi dicit̄. c. q; clerici quidā aduocatias. i. iuſpatronatus eccleſiarū cōparant: vel quocunq; modo pñt acquirūt vt poſtmodū eor filij vel nepotes ad eaſdē eccleſias preſentent̄: pcipimus vt id artius inhibere pcures eoſdē aduocationib; taliter acquiſitis appel. poſt ſpoliando. B Secundo queri pōt: vtrū pro actibus ſpūalibus: vt eſt pdicatio verbi dei lic; exigere vel dare pecuniā: pſertim cū dicat apl's. j. Cor. ix. Quis militat ſuis ſtipendijs vnq̄;: quis paſcit gregē ⁊ de lacte gregis nō manducat? Ad hoc rñdet Tho. ſcđa ſcđe. q. c. Qđ pdicantibus quidem tēporalia debent̄ ad ſuſtentationē pre-

dicantiũ nõ aũt ad emendũ p̃dicationis ver
bũ. Vñ ſup illud. j. Timo. v. Qui bene p̃ſunt
p̃ſbyteri: dicit glo. Neceſſitatis eſt accipe vn
de viuit: charitatis eſt p̃bere: non tñ venale
eſt euangeliũ vt pro his p̃dicet: ſi eñi ſic ven
dũt magnã rem vili p̃cio vendũt. Concor. ca
non. j. q. iij. vbi dicit. c. nõ ſolũ venditores ſunt
columbarũ ꝛ domũ dei faciunt domũ nego-
tiationis: q̃ ſacros ordines largiendo p̃cium
pecunie vel laudis vel etiã honoris inquirũt
verũ hi quoqꝫ q̃ gradũ vel gratiã in eccleſia
ſpũalẽ quã dño largiente pceperũt nõ ſimpli
ci intentiõe: ſed cuiuſlibꝫ humane cã retribu
tionis exercent: cõtra illud Petri apli qui lo-
quit quaſi ſermones dei q̃ miniſtrat tanq̃ꝫ ex
virtute quã adminiſtrat deus: vt in oĩbus ho
norificet deus. Quicunqꝫ ergo tales ſunt ſi
nolũt veniente dño de eccleſia auferri auſe-
rãt iſta de actibus ſuis ne faciãt domã dei do
mũ negotiationis: hoc ibi. ¶ Tertio queri po
teſt: vtrũ pena ſimoniaci ſit cõueniens culpe:
vt ſcꝫ eo priuet qd̃ p ſimoniã acquiſiuit: p̃ſer-
tim cũ illa pena nõ cõpetit generaliter oĩbus
cũ quedã ſpũalia muneris interuẽtu acquirũ
tur ſimoniace: q̃ tñ ſic adepta non p̃ñt admit
ti ſicut oẽs characteres qui p aliquã cõſecra
tionẽ imprimunt. Nec etiã iuſtũ videt ꝙ ali-
quis de eo puniri debeat qd̃ fit ipſo neſciente
ꝛ nolente: qꝛ pena debet peccato qd̃ debet eſ-
ſe voluntariũ: ſꝫ cõtingit ꝙ aliquis ſimoniace
ꝯſequit aliq̃d ſpũale pcurantibus alijs eo ne
ſciente ꝛ nolente. Ad hoc rñdet Tho. vbi ſu
pra. Qd̃ nullus licite põt retinere qd̃ contra
voluntatẽ dñi acquiſiuit: puta ſi quis diſpen-
ſator de rebus dñi ſui daret alicui ꝯtra volũ-
tatem ꝛ ordinationẽ dñi ſui: tuc ille qui acci-
peret licite retinere nõ poſſet: dñs aũt cuius
eccleſiarũ p̃lati ſunt diſpenſatores ꝛ miniſtri
ſic ordinauit: vt ſpũalia gratis darent: iuxta il
lud Math. x. gratis accepiſtis gratis date.
Et iõ q̃ muneris interuentu ſpũalia quecũqꝫ
aſſequũt nõ ea licite retinere p̃ñt. Inſup aũt
ſimoniaci ſpũalia tã vendentes q̃ꝫ ementes
aut etiã mediatores alijs penis ſꝫ delicti qua
litatẽ puniunt: ſcꝫ infamia: depoſitione ſi ſunt
clerici ꝛ ex cõicatione ſi ſunt laici ſicut expreſ-
ſum eſt. j. q. j. c. ſi quis epus: ex cõcilio Calce-
doñ. Vñ licet hmõi characterẽ per cõſecra-
tionẽ recipiunt ꝓpter efficatiã ſacramenti quã
etiã amittere non p̃ñt: non tñ recipiũt gratiã
nec ordinis executionẽ: eo ꝙ quaſi furtiue re-
ceperunt charactarẽ ꝯtra principalis dñi vo

luntatẽ: ꝛ ideo ipſo iure ſuſpenſi ſunt q̃ ad ſe:
vt ſcꝫ de executiõe ordinis ſui ſe nõ intromit
tãt ꝛ etiã q̃ ad alios vt ſcꝫ nullus ei cõicet in
ordinis executiõe: ſiue pctm̃ eius ſit publicũ ſi
ue occultũ ꝛ ideo nullus ordinẽ recipere debꝫ
ab epo quẽ ſcit ſimoniace ꝓmotũ: ꝙ ſi per eũ
ordinet nõ recipit ordinis executionẽ. Qd̃ ſi
nõ conſtat ei de epo ꝙ ſit ſimoniace ꝓmotus
tũc non dꝫ credere pctm̃ alterius: ꝛ ita cũ bo-
na cõſcientia dꝫ ab eo ordinẽ recipere: alias
nequaqꝫ: nec etiã repetere põt pecuniã quaꝫ
turpiter dedit: licet alius iniuſte detineat. Si
vero ſit ſimoniacus ex eo ꝙ contulit ordinẽ ſi-
moniace: vel qꝛ dedit vel accepit benficiũ ſi-
moniace: vel etiã ſi fuit mediator ſimonie: tũc
ſi eſt publicũ eſt ipſo iure ſuſpẽſus quo ad ſe
ꝛ quo ad alios: ſi aũt eſt occultũ ſuſpenſus eſt
ipſo iure tantũ q̃ ad ſe ꝛ nõ quo ad alios. Et
ideo ſi epus ſit ſimoniacus aliquo alio modo
q̃ꝫ per ꝓmotionẽ ſuã ſimoniace factã: põt q̃s
ordinẽ ab eo accipere ſi ſit occultũ: qꝛ nõ eſt ſu
ſpenſus quo ad alios. Quod aũt dicebat de
ignorãte ꝛ nolente quiꝫ merito puniri taliter
nõ debuit. Ad hoc rñdet ꝙ ad hoc ꝙ aliquis
eo priuet qd̃ accepit nõ ſolũ eſt pena peccati
ſed etiã quandoqꝫ eſt effectus acquiſitiõs in-
iuſte: puta: cũ quis emit rem aliquã ab eo qui
vendere non põt: licet eñi neſciens hoc faciat
tñ ad reſtitutionẽ obligat: plus tñ punit ſciẽs
Sic etiã in ſimonia: qꝛ ſi ipſo neſciens ꝛ no-
lente per alios alicuius ꝓmotio procurat ſi-
moniace caret quidẽ ordinis executiõe ꝛ tene
tur reſignare beneficiũ qd̃ eſt cõſecutus cum
fructibꝫ extantibus: nõ tñ tenet fructus reſti-
tuere cõſumptos: qꝛ bona fide poſſedit. Qd̃
ſi inimicus eius pecuniã fraudulẽter dedit vt
eius ꝓmotionẽ impediret: vel ſi ipſe expſſe cõ
tradixit ꝛ nunq̃ꝫ poſtea ꝯſenſit tũc non tenet
ad renuntiationẽ. Qd̃ ſi ſcienter ſimoniã con-
traxit vltra penã predictã tenet de oĩbus fru-
ctibus pceptis ꝛ etiã de his q̃ percipi potue-
rũt a diligente poſſeſſore: niſi fuerint expenſi
in vtilitatẽ eccleſie vlterius etiã punit: qꝛ no-
tatur infamia ꝛ cũ eo difficilius diſpenſatur.
¶ Quarto queri põt: vtrum pecunia vel alia
res data ſimoniace illi eccleſie reſtitui debeat
in cuius iniuriã data fuit. Ad hoc rñdet Hein
ri. boyc: extra de ſimonia. c. de hoc aũt: p diſtin
ctionẽ dicens. Quia aut res aut pecunia fuit
tantũ ꝓmiſſa: aut fuit data tradita ꝛ recepta:
ſi primo mõ tunc ſibi fuit ſola promiſſio nuda

non conuentionalis. id eſt abſqꝫ eo ꝙ ꝯuẽtio
interueniſſet ꝛ talis ꝓmiſſio nõ noceret: ar. ex
tra de ſponſa. c. ſi. ſm Hoſt. Et glo. dic̃ ibidẽ
ꝙ conatus ſiue volũtas ſine effectu nõ nocꝫ.
Si ṽo fuit ibidẽ ꝓmiſſio ꝯuẽtionalis tũc in
talibꝫ ſola pactio nocet: vt ptꝫ extra de pa. c.
ſi. vbi etiã dic̃ glo. ꝙ oĩs pactio in ſpũalibꝫ eſt
illicita ꝛ ſꝫ leges turpe pactũ nõ tenet. ff. de
ver. ob. Et iſra dic̃ glo. ꝙ pactũ turpe dꝛ qd̃
ſit etiã de re ſacra ſiue ſpũali: vt pꝫ in h̃. c. Et
in oĩbꝫ q̃ in ſui natura bona ſũt ꝛ licita ſꝫ p pa
ctũ ſiũt illicita vñ de h̃ caſu dicendũ eſt ꝙ ſit
eiuſde iuris cũ caſu ſequẽti. Si ṽo ſcd̃o mõ
id ẽ ſi pecunia fuerit data: tradita ꝛ recepta:
tũc ſi p̃textu antiq̃ praue ꝯſuetudinis fuit tra
dita ꝛ recepta penes illã eccliam remanere
debet in cui⁹ iniuriã eſt recepta: Et iſto mõ
ſolui põt ꝛ itelligi ꝯtrariũ in. c. veniẽs: extra
de ſimonia ſm Hoſt. ꝛ. Jo: an. ibidẽ: qꝛ in illo
caſu non fuit ſimpliciter datũ ſm antiquam
ꝯſuetudinem: ſed etiã facta fuit int eos ꝯuen
tio. Qd̃ ſi talis pecunia tradita fuit ꝛ recepta
ex contentione tunc refert ſm Hoſtiẽ. in hoc
paſſu: quia vel donans errauit in iure: ꝛ tunc
ſubuenitur ei ꝛ reſtituit ei vt dicto. c. veniẽs:
vel ſcient hoc fecit: ꝛ tunc ſi vult intrare reli
gionẽ de benignitate reddit ei vl' monaſterio
ad qd̃ trãſit: oneroſus exiſtat: ꝛ ita intelligitur
opinio Inno. ꝛ aliorũ. Idem etiã videt ꝙ ſi
adeo paup ẽ ꝙ nõ habeat vñ viuat: vt ptꝫ in
eo qd̃ legit ꝛ notat extra de cleri. ꝯiu. c. Sed
ſi donãs nõ errauit nec ĩ iure nec in facto nec
etiam vult intrare religionem ꝛ habet vite
ſufficiẽtiã: tũc ſi pecunia data eſt vni vel plu
ribus tanq̃ꝫ priuatis perſonis: cum in h̃ caſu
eccleſia culpa careat in cuius iniuriã data ẽ
ipſa eccleſia pecuniã hãc ipõ iure habere de
bebit: vt patet in dicto. c. de hoc autem: verũ
tamẽ ſi capitulum in hoc deliq̃t: tũc nec dans
nec recipiens ipſam habebit ſed cõfiſcabit.
ar: extra de dona: inter vi. ꝛ vxo. ca. ꝛ ſi neće.
Nec obſtat ꝙ illi qui receperũt defũcti ſunt:
qꝛ turpia lucra ſunt etiam ab heredibꝫ extor
quẽda. ff. de calũ. l. in heredem: ꝯfiſcabit au-
tem a fiſco ſummi ꝛ non inferioris p̃ncipis in
hoc caſu ꝛ ſic erit pecunia pauperibꝫ erogan
da: vt extra de vſuris: c. cum tu. cũ ſuis cõcor
dantijs: ſm Hoſti. ꝛ Jo. an. in dicto. c. de h̃
aũt. ¶ Quinto q̃ri põt an ꝛ qñ ꝛ q̃s valeat
diſpẽſare cum ſimoniaco. Ad hoc rñdꝫ Jo:
hã. de calđ. extra de renunciatione. in. c. poſt
trãſlationeꝫ dicẽs. Qd̃ ſi ſimõiace q̃s ordieꝫ

adeptus ẽ ꝛ ipõ ordinato ſciẽte vl' ꝯſciẽtie ta
cite vl' expſſe: vl' poſtea ratũ habẽte: vel ipõ
eodẽ pecuniã dãte tũc in his caſibꝫ executio-
nem pdit: non ſolũ ordĩs ſic ſuſcepti. extra de
ſimonia. c. tãta. ſed etiã omniũ alio ſm Vlri-
cum ꝛ Inno. ꝛ addit Inno. ꝙ etiã in tpalib⁹
ꝛ p ꝯſequens pdit adminiſtrationẽ tempora
lium: ar. lxxxj. di. c. cos etiaꝫ q̃ vt fornicariꝫ eis
liceat diuinum officium deliq̃rũt a deo rece
dẽtes diabolo ꝛ opibus ei⁹ ſeruiũt ſicut ſe iu
ſtiſſime ab officio alienos faciũt: ita bñficio-
rũ alienos eccliaꝝ p̃uatos eẽ adiudicam⁹: h̃
ibi: vñ alius q̃ꝫ papa ſup his diſpẽſare nõ pt:
vide tñ clari⁹ de h̃ ſupra. Si ṽo ſimoniace
ordinẽ adepi⁹ ẽ ipõ ignorãte nec poſtea ratũ
habẽte: tũc ex diſpẽſatiõe epi põt in ordinib⁹
remanere. j. q: j. p̃ſentiũ. In alijs aũt ordini-
b⁹ nõ ſimoniace ſuſceptis ſine diſpẽſatiõe re
manere poteſt: nouos tñ nõ recipiet niſi cuꝫ
eo diſpẽſetur in ordine quẽ ſimoniace acq̃ſi-
uit. Diſpenſare vero poteſt in hoc caſu ſcili-
cet vt nouos recipiat ſolus papa ſi eſt manife
ſtum: ſi aũt occultum tunc epus. Preterea ſi
dignitatem vel eccleſiam curatã adeptus ẽ
ſimoniace eo ſciente vel cõſciente. tacite vel
expreſſe: vel poſtea ratum habente aut etiã
pecuniã dãte: tũc ſi libere renũciat eps diſpẽ
ſare poterit vt in alia eccleſia beneficiũ obti-
neat ꝛ in ſuſceptis ordinibꝫ miniſtret: ꝛ vt ĩ
eadem eccleſia beneficium obtineat non ta-
men illam dignitatẽ quã ſimoniace obtinuit
ꝛ ꝙ in minoribus ordinibus miniſtret: non
tamen ꝙ ad ſupiores ordines aſcendat: ꝛ ſic
plus punitur remanẽs in ecclia in qua ſimo
niam cõmiſit: q̃ꝫ ſi ad aliã ſe trãfferat Aut fa
ctum eſt ipõ ignorante ꝛ tũc nõ nocet ei ſi fa-
ctum eſt inſidioſe ab inimicis: ꝙ ſi ab amicis
factum ẽ: tũc ſi nõ renũciat ſpõte ſꝫ expectat
ſentẽtiam in tota illa natiõe eccliam vl' digni
tatem habere nõ põt: nec h̃ caſu eps ea vice
diſpenſare põt: vt extra de ele. c. ſi alicuius: in
p̃nci quod intelligit Hugo: niſi ecclie nccitas
vel vtilitas id expoſcat: vt patꝫ expſſum. j. q.
vij. §. niſi rigor in alia ṽo natiõe poterit eps
diſpẽſare: ar. a ꝯrio dicti. ca. ſi alicuius ibi ea
vice. Si ṽo ſponte renunciat: dic̃ glo. in di. c.
poſt trãſlationem: ꝙ epus illa vice diſpẽſare
poterit ex nccitate vel vtilitate eccleſie. j. q.
vij. c. ꝛ ſi ita. Si deniqꝫ ſimplex bñficium ac-
quiſiuit ſimõiace ſꝫ ignorãt tũc poſt liberã re
ſignationẽ ea vice pt eps diſpẽſat Idẽ ſi ſciẽ
ter ꝛ nccitas vl' vtilitas eccleſie req̃rit: mto

minus ſi ſententiam expectauit:niſi ꝓpter ne
ceſſitatē vł vtilitatē:⁊ generalit̄ de diſpēſati
one epi intellige ſi cū ipſo non fuit cōmiſſa ſi
monia. De ſimōia aūt cōmiſſa circa exeq̄as:
bn̄dictiones nubentiū.ſal:panis:i ꝯſecratio
ne eccliaꝝ:vaſoꝝ veſtimētoꝝ:venditiōe chri
ſmatis ⁊ ſiliū :ſm Hein.boyc.i di.c.poſt trāſ
latione:epus vt credit diſpenſari pōt poſt ꝑ
actā pniam:ꝯco:.Hoſti.Goff ⁊ ſpeculato:.
Deniq̄ de ſimonia ꝑ ingreſſum religiōis ſo
lus papa diſpenſat ſi ingrediēs ſcienter con
traxit vel poſt ratum habuit. Si ignorāt per
inimicum nihil nocet:ſi ꝑ amicū eo ignoran
te vł contradicente:tūc credit Hein.boyc:ꝙ
epus diſpenſare pōt:in dicto.c.poſt tranſla
tionem ⁊ allegat multa iura. Ad lau.dei.

¶De reſtitutione elemoſynaꝝ ꝓpter dandi impotentiam vel accipiendi fraudulentiam/ falſam queſtinatio nē ⁊ dānabilē abuſionē. Ser. xx

Non furtum facies Exo.xx.
n Septimo principaliter elemoſynis
vel donis abutentes tenentur ad re
ſtitutionem. A Ad cuius euidentiam ſciē
dum ꝙ principaliter tria ſunt hominum ge
nera q̄ obligantur ad elemoſynarum reſtitu
tionem. Primi ſunt qui recipiūt elemoſynas
ab his qui eas dare non poſſunt.de quo talis
regula dari poteſt. Omne acquiſitum a dan
te legitimam auctoritatē dandi nō habente:
reſtitui dꝫ. Ratio huius eſt:quia ſcd̄m Sco.
in .iiij.di.xv.non eſt iuſticia ſi donat quis qui
prohibente iure non habet auctoritatem do
nandi:niſi ꝓbabiliter p̄ſumat ꝙ illis placeat
qui ſuper hoc habent poteſtatem donandi:
⁊ ideo dare non poteſt furioſus vel qualiter
cunq̄ alienatus a mente ſicut nec peccare
poteſt.xv.q.j.capi.merito:extra de homici.ſi
furioſus. Similiter non valet ꝙ donat ſuus
aut filiuſfamilias qui nō hꝫ peculium caſtrē
ſe vel quaſi.ff.ad macedon̄.l.filius.ff.de pe
cul.l.filius: Nec etiam valet qd̄ donat vxor
que non habet res parafernales.ff.de dona
tio .inter vi.⁊ vxo.l.quintus:nec quod donat
monachus vel clauſtralis .xij.q.j.ca.non di
catis:⁊ .c.nolo:extra de ſtatu mona.cum ad
monaſterium:nec qd̄ donat bonoꝝ eccliaſti
corum adminiſtrator.niſi eccleſiaſtica bona
moderate donet hōeſtis ꝑſonis ex iuſta cau
ſa:q: pauperum bona ſunt.xvj.q.j.c.ſi.aliter
raptor:nec eſt quod donāt q̄ mino:es ſunt.xv
annis.C.ſi maior fac.ra.habuerit.l.ſi.⁊ mul
tominus ſi donat pupillus qui nihil aliena
re pōt ſine auctoritate tutoꝛ.ff.de acq̄.re.do.
l.pupill⁹:nec valet donatio ꝓdigi.ff.de cura.
fur.l.iulian⁹. Oīa ḡ ſup̄dicta ⁊ ꝯſiƚa a tali
libus habita reſtitui debēt niſi ꝓbabiliter p̄ſu
mat̄ ꝙ illis tal̄ dōatio placeat q̄ ſup h̄ pote
ſtatē acceperūt quoꝝ declaratione vide lau⁹
ſuperi⁹. Vn̄ generaliter etiā oēs tenēt ad re
ſtitutionē faciendā q̄ recipiūt ab his q̄ ſūt ob
ligati in iuſtis vel debitis:⁊ ſup h̄ efficiunt̄
impotētes ad ſoluendum:exempli gratia Si
quis accipiat elemoſynas ab vſurario q̄ ꝓpt
h̄ efficit̄ nō ſoluendo:tūc aūt ad reſtitutionē
obligatur:qd̄ ſane intelligendum eſt ſi ꝓpt h̄
certa iniuſta ſoluere non poteſt:ſecus autem
ſi ꝓpter hoc nō efficiat̄ impotēs ad ſatiſfaci
endum de certis iniuſtis. Cōco:. Vlri.verū
tamen licet vſurarij non eſſent ſoluēdo tn̄ ex
cuſantur p̄dicantes ⁊ religioſi qui vadūt vt
ad penitētiam ⁊ reſtitutionē illos ꝓpoſſe in
ducant ſi de vſuris cum eis comedunt:ma
xime ſi apud alios comode venire nō poſſūt
ſiue illos inducant in p̄dicatione generali ſi
ue in ꝑſuaſiōe ſpeciali:vt patꝫ extra de ſen.ex
c.cum voluntate:vbi ſubdit̄:p̄dicatores q̄q̄
penes excōicatos vel alios alienarum reruꝫ
detentores in predicationibus ⁊ ꝯfeſſionib
quaſi gerunt cauſam eoruꝫ ad quos res ipſe
ſpectare noſcuntur:elemoſynas licite poſſūt
ab illis recipere:p̄ſertim ſi alias nō valeant
in loco illo ſuſtentationem habere:qd̄ tamē
ſm Richar.verum eſt ſi de correctione ſpes
ꝓbabilis habeat̄:⁊ etiam ſi ꝓpter eoꝝ expen
ſas no ſubtrahatur vſurario reſtituēdi facul
tas in toto vel in magna pte:conco:. Ray.
Archi.⁊ Hoſti. Preterea multomagis ſacer
dotes oblationes a manifeſtis vſurarijs re
cipientes obligantur ad reſtitutionem nam
licet ex hoc vſurarij non fierent impotentes
ad ſoluendum:tamē recipientes ad reſtituti
onem obligant̄:⁊ donec ſatiſfecerit ad arbi
trium ſui epi ab officij ſui executione manent
ſuſpenſi:vt extra de vſuris.c.q:.in omnibus
Caueant igitur ne celebrent interim alias ſi
erent irregulares.ſm Hoſt.tamen ſcd̄m Ar
chi:decretum illud nō eſt late ſententie ſꝫ ſerē
de p̄ma tamen opinio ſecurior eſt. ¶ Sꝫ ſi q̄
ritur qui ſint vſurarij manifeſti:dicendū ſm
Hoſti.ꝙ dupliciter cognoſci poſſūt. Primo
per notoriū iuris:qn̄ ſcꝫ ꝑ epum in ecclia pu
blicati ſunt:ſecus autez ſi ab epo tolerantur
Scd̄o ꝑ notoriū facti:id ē ꝑ euidētiā manife
ſtā.ſ.cū tenēt patētē mēſā ad pecūiā mutuan
dā cuilibet ſub vſurꝭ:ſic meretrix in pſtibulo
cuilibet ſtat parata:ita habet̄ in.le.palā:ff.de ꝟ.
ſig.⁊ ꝑ bar.in.l.ij.ff.de.furt. Si ꝟo ſūt mani
feſti ꝑ infamiā nō tn̄ notorij:ſm Gratianū hāc
penā nō patiūt̄. B Scd̄i p̄ncipalit̄ ſunt q̄
recipiūt elemoſynas fraudulēt: Pro q̄ ſciēdū
ſm Sco.in.iiij:ꝙ ad iuſtā donationē tria req̄
runtur. Primū ē ꝙ ſi libertas ex pte donātꝭ
ꝓpter cui⁹ defectū nō pn̄t p̄dicti alienare bo
na lꝫ ſua:⁊ etiam ex pte recipientis propter
cuius defectū fratri minori pecunia dari nō
pōt:nec alicui religioſo ſubdito cui nō eſt cre
dita ammiſtratio dari pōt aliq̄d ſine ſcitu ⁊
licētia ſui ſuꝑio:is:q: nō ē capax alicui⁹ ꝓpri
etatis. Scd̄m eſt ꝙ ſit volūtas recipiēdi ex
pte ipi⁹ cui ſit donatio:q: niſi oblatū recipia
tur dominiū nō trāffert̄:⁊ ḡ caueāt q̄ q̄cūq̄
oblata refugiūt in manifeſto ſꝫ poſtmodum
clā auferūt in occulto.q: furtū ꝯmittūt. Ter
tiū ē ꝙ ſit traſlatio liberalis ex pte donātis.
Nō eſt aūt in donatiōe iuſticia ſi donās non
mere liberaliter donat:⁊ iō generalit̄ q̄cūq̄
coact⁹ circūuentus vel decept⁹ donat:non
mere liberaliter donat:q: aliq̄lis coactio ⁊
ignorātia excludūt ſimplicit̄ volūtariū:nō ḡ
valet illa donatio que ꝓcedit ex q̄cūq̄ neceſ
ſitate vł coactiōe. Sil̄r ſm Sco.decept⁹ ab
eo cui donat q̄ꝫtū ad illā rōnem ꝓpter illā do
nat nō ſimplicit̄ donat:vn̄ ſm Inno.⁊ Hoſt.
hypocrita q̄ ſub nomine boni ac deuoti viri
multa queſiuit obligat̄ ad reſtitutionē.q: ꝑ
fraudem adept⁹ eſt illa bona.xiiij.q.v.c.ſi ⁊
c.qui habetis.§.ſꝫ hoc. Et iō talit̄ acq̄ſita dꝫ
alijs viris deuotis vel pauperibus erogare.
de talib enim dicit dn̄s Mat.xij.de ſcribis
q̄ deuorāt domos viduarū obtētu ꝓlixe orō
nis hi accipiēt ꝓlixius iudicium. Et Math.
xxiij. Ve bouis ſcribe ⁊ phariſei hypocrite q̄
comeditis domos viduarum:orōnes lōgas
facientes ꝓpter h̄ enim amplius accipietis
iudicium: Sil̄r ſi dat̄ aliq̄d nō egeno:eo ꝙ ꝑ
ſuam ſiƚationē egen⁹ putabat̄ h̄ alijs egenis
diſtribuere tenet̄ niſi ⁊ ipſe interim egenus ef
ficiat̄:de talibus em̄ ibidem dīc Sco. videāt
truſatores illi qui diuites exn̄tes tāq̄ egeni
recipiunt elemoſynas:ne iniuſte oīa hmōi
recipiant:q: nō eſt ibi in dante voluntariū ꝑ
pter conditionis ignorātiā quā reſpicit in do
nādo. ¶ Ad maiorem aūt euidētiā p̄mo q̄ri
pōt:vtrū illi qui ſe ſiƚant bonos nō ſunt que
ſtus grā ſic hypocryta tenent̄ ad reſtitutiōeꝫ
Ad h̄ rn̄det Alex.de hales:dicēs:in.iiij:tra
ctatu r̄ſtitutionū:ꝙ ſic:cui⁹ rō ē:q: ille q̄ dat
aliq̄d hypocryte quē eſtimat bonū ⁊ r̄ligioſū
nō dat ꝑ ſe loq̄ndo hypocrite.ſ interp̄tatiue
dat viro religioſo:vn̄ nō trāffert̄ dominiū rei
date ad hypocrytā ⁊ ſic hypocrita nō ē iuſt⁹
poſſidēs rei date ſꝫ vſurpatiue ⁊ inuito dn̄o
ac ꝑ ꝯn̄s ē aliene rei cōtrectator ꝓpt̄ qd̄ tene
tur ad reſtōeꝫ. Sꝫ ſi obijcit̄.igit̄ a ſiƚi cui cō
fert̄ ab epo p̄bēda eo ꝙ credit̄ eē bon⁹ ⁊ nō
ſit:tenet̄ etiā ad reſtitutionē illi⁹. Ad h̄ rn̄det
ibidē. Alex.ď hales:ꝙ nō ē ſiƚe:q: lꝫ ꝯferens
alteri p̄bendā credit illū eē caſtū ⁊ bonū:tn̄
ille cui ꝯfert̄ p̄bēda nullā fraudē ꝯmittit ꝓpt̄
quā illi cōfert̄:q: tali intētiōe nō ſiƚat ſe caſtū
vt p̄bēdā aſſeq̄t̄. Ideo lꝫ ingrediēs ſit mal⁹:
vtpote fornicator ⁊ impi⁹ licit⁹ tn̄ ē ei⁹ īgreſ
ſus in p̄bendā:hic etiā nō tenet̄ ad reſtitōeꝫ.
Si tn̄ ꝑ hypocriſim ꝓpter h̄ ſe bonū ſiƚaſſet
vt p̄bendā aſſeq̄ret̄:tūc ei⁹ ingreſſus eſſet vi
tioſus ⁊ illicit⁹:vtpote fraude ⁊ dolo adept⁹
⁊ ꝑ ꝯn̄s tenet̄ ad r̄ſtitutionē. Sil̄r etiā ſi eps
vł ali⁹ p̄latus matrē vł ſororē alicui⁹ cogno
ſceret:⁊ ob h̄ illi p̄bendā aliquā tribueret:tūc
cognita veritate tenet̄ reſignare:q: turpiſſi
mū ingreſſū habuit. ¶ Scd̄o q̄ri pt̄ de his q̄
mēdicant elemoſynas pauperum rapiendo:
cum tn̄ eis nō ſit neceſſarium. Ad hoc rn̄det
Alex.ď hales vbi ſupra:ꝙ diues exn̄s vł ſal
tem non paup mētiēdo ſe pauperem aliquid
acquirit tenet̄ ad reſtōeꝫ non illi a quo rece
pit:q: talis iam meritū hꝫ apud deum dans
elemoſynam intuitu pietatis:ſed tenet̄ dare
pauperib q̄bus alter vtiq̄ donaſſet ſi non er
raſſet. Sꝫ ſi q̄ritur q̄d ḡ de mēdicantib va
lidis qui ſe debiles claudos ⁊ infirmos fin
gunt:⁊ vt dicit glo.C.de mendi.vali.li.xj.cū
herbis ⁊ alijs medicamentis fingere pn̄t de
formitates membroꝝ ⁊ egritudines corpoꝝ
Ad h̄ rn̄det Jo.de pla.ꝙ inſpiciēda ē eorū
cōditio:vt ſi eis fuerit corporis integritas:et
annorum robuſtas:eorū inertia ſine vlla mi
ſeratione puniat̄ h̄ mō vt ſi fuerint ſerui ſub
dantur dn̄io accuſatorum. Si ꝟo liberi effi
ciantur eorū coloni aſſcripticij:⁊ h̄ qn̄ fingūt
infirmitatem. Si ꝟo nō fingūt infirmitatē ſꝫ
tn̄ ſani mendicant:tūc ſi ſunt forēſes expellūt̄
⁊ ad ſuas ptes remittuntur. Si aūt nō ſūt fo
renſes:tunc ad artes ⁊ opa ac publica exerci
tia cōpelli debent:vt in aut̄.de q̄ſtore.§.ſi ꝟo

vite colla.vj.nam dicit ibidez glo.ꝙ cū ſint
robuſti ⁊ ſani auferūt panē debilib⁹ ⁊ ꝑ ꝯñs
ad reſtitutionē obligāt. Eſurienti ei panis vti
liter tollit vt ei⁹ inertia cohibeat:⁊ vtili⁹ eſu
rienti panis tollit ſi de cibo ſecur⁹ iuſticiā ne
gligebat ꝙ̄ eſurienti panis frangit vt iniuſticie
ſeduct⁹ acqeſcat:⁊ q̄ freneticū ligat ⁊ q̄ litar
gicū excitat ambob⁹ moleſt⁹ ambos amat:h
Aug.⁊ habent.v.q.v.ca.nō oīs.Itē glo.ſup
Matth.Iuſti⁹ feceris ſi iniuſte petente corre
xeris ꝙ̄ ſi q̄d ei dederis. ¶ Tertio q̄ri pōt.q̄d
igit de q̄ſtorib⁹ q̄ mittunt in omnem terrā ad
euacuāda marſupia mulierū fictis mēdacijs
ita ꝙ tā v̄bo ꝙ̄ exēplo.tā ſermōe ꝙ̄ ꝯuerſati
one plurios ſcādalizāt ⁊ in errorē ducūt.Ad
h dicendū:ꝙ ad abolēdas eoꝝ deteſtabiles
inſolētias tria ꝑncipalit de eis in iure diſtri
cte ſūt ꝑmulgata.Primū ē d̄ eoꝝ ꝯuerſatiōe
q̄ ponit extra d̄ pe.⁊ re in.c.cū.ex eo.vbi ſub
dit:q̄ aūt ad q̄rendas elemoſynas deſtinant
modeſti ſint ⁊ diſcreti nec ī tabernis aut alijs
locis incōgruis hoſpitent:nec inutiles faciāt
aut ſūptuoſas expēſas canētes omino ne falſe
religionis habitū geſtēt ex q̄b⁹ liq̄do ꝑz:ꝙ n̄
debent eſſe ribaldi:fornicatores:adulteri:ta
xillatores aut ſimilibus criminib⁹ irretiti:nec
elemoſynas in ſubſidium pauperū datas vi
tioſe ⁊ ſcādaloſe dilapidare debent:alioquin
obligantur ad reſtōēm:q2 deteſtabile furtū
eſt.Secūdum aūt eſt de eoꝝ auc̄te ſine q̄ ne
quaq̄ admitti debent:vñ in dicto.c.cū ex eo
ibi ſubditur:Elemoſynaꝝ q̄z q̄ſtores quorū
q̄dam ſe alios mentiēdo abuſiōes nōnullas
in ſua ꝑdicatione ꝓponunt admitti:niſi apl̄i
cas vel dioceſani epi literas veras exhibeāt
ꝓhibemus:⁊ tūc ꝑter id q̄d in ipis cōtinebit
literis nihil ꝑpl̄o ꝓponere ꝑmittant.Formā
v̄o quam cōiter ſedes apl̄ica talib⁹ indulget
duxim⁹ exprimēdam:vt ſm eā epi dioc.ſuas
l̄ras moderent.Ea ſiq̄dē talis:qm̄ vt ait apl̄s
ad Ro.xiiij.Oēs ſtabim⁹ añ tribunal chr̄i:
recepturi ꝓut in corꝑe geſſim⁹ ſiue bonū fue
rit ſiue malum.oportet nos diē meſſiōis ex
treme miſcdie opibus ꝑuenire ac eternorum
intuitu ſeminare in terris q̄d reddēte dño cū
multiplici fructu recolligere debeamus in ce
lis:firmam:ſpē.fiduciāq̄ tenētes:qm̄ q̄ par
ce ſeminat parce ⁊ metet:⁊ q̄ ſeminat in bñdi
ctionem de bñdictione ⁊ metet vitā eternaz.
Cum igit ad ſuſtentationē fratrū ⁊ egenorū
ad tale cōfluentium hoſpitale:ꝓprie nō ſup
petant facultates vniuerſitatem veſtrā mo
nemus ⁊ exhortamur in dño atq̄ in remiſſi
onē vobis iniūgim⁹ pctōꝝ q̄ten⁹ de bonis a
deo vobis collatis pias elemoſynas ⁊ grā
charitatis ſubſidia erogetis:vt ꝑ ſubuētionē
v̄ram eorū iopie ꝯſolet:⁊ vos ꝑ hec bona et
alia q̄ dño inſpirāte feceritis ad eterna poſſi
tis gaudia ꝑuenire:h ibi:Tertiū v̄o ē de eo
rū āmonitiōe:q̄ ſcz ꝓhibent denūciare:nō em̄
ꝑmittūt ꝑdicare ſm iura ſz charitatiue āmo
uere:vt ꝑz plane.li.vj.de heret.in.c.vt offici
um:⁊ ī cle:ſcd̄a de peni.⁊ re.In q̄ clemētina
multa eis ꝓhibēt denūciare vbi ſubdit.Cū
aliq̄ ex hmōi q̄ſtorib⁹ ſic ad n̄ram audientiā
eſt platū:nō ſine multa temeritatis audacia:
⁊ decepciōe multiplici aiaꝝ īdulgētias ꝓprio
ſuo motu ꝑpl̄o de facto cōcedāt:ſup votis di
ſpēſent:⁊ a piurijs.homicidijs ⁊ pctis alijs ſi
bi ꝯfitētes abſoluāt.mala ablata incerta da
ta ſibi aliq̄ pecūie q̄ntitate remittāt:tertiā aut
q̄rtā partē de penitētijs iniūctis relaxēt.aīas
tres vel plures amicoꝝ vel parentum illorū
qui elemoſynas eis ꝯferūt de purgatorio vt
aſſerunt mendacit extrahāt:⁊ ad gaudia pa
diſi ꝑducant:bñfactorib⁹ locorum quoꝝ q̄ſto
res exiſtunt remiſſionem plenariā pctōꝝ in
dulgeāt ⁊ aliqui ex ipſis eos a pena ⁊ a cul
pa:vteorum verbis vtamur abſoluāt.Nos
abuſus hmōi per quos cenſura vileſcit eccle
ſiaſtica:⁊ clauium eccl̄e auc̄tas deducit ī cō
temptum:oīmode aboleri volētes:ea ꝑ quoſ
cūq̄ q̄ſtores fieri ac attemptari decetero di
ſtrictius inhibemus.Omnia ⁊ ſingula priui
legia ſi qua ſup ꝑmiſſis vl̄ eorum aliquo ſint
aliquib⁹ locis ordinib⁹ vel perſonis q̄ſtorum
hmōi quōcunq̄ cōceſſa:ne ipoꝝ pretextu ſit
eis materia talia vlterius preſumendi:auc̄te
apl̄ica q̄ntum ad premiſſa penit⁹ reuocātes:
hoc ibi.Nunc autē laicos ⁊ illiteratos mittūt
pro colligendis hmōi elemoſynis:quod ſatis
reprobatur:extra de priuil̄.i.c.tuarū.⁊ quod
peius eſt nō ſolum vxoratos ſed etiā publi
cos fornicatores:adulteros ac alios infames
qui pro certa ſumma ſibi vendicant auctori
tatem diſcurrendi ꝑ hmōi elemoſynis:in fo
mentum ⁊ augmentū eterne maledictionis
Unde dicit ſanct⁹ Bernardin⁹ de religiōe
chriſtiana:cū in elemoſynis dandis eſt error
ꝑſone:puta quia dans credit alteri dare:tūc
illud reſtituēdum eſt dandi vl̄ illis ad quos
dantis intentio ferebatur:vt ſi quis ſolis in
firmis hoſpitalis ſancti Anthonij vel alteri
us loci vel perſone intendebat dare:non q̄ſtoribus:tunc eſt illis infirmis ⁊ pauperi
bus reſtituendū:nihilominus tamē q2 nullus
tenet proprijs ſtipendijs militare:nec etiā ge
rere cauſas alioꝝ ad expenſas ſuas:dico ꝙ
tales vulnere poſſunt ſuper queſtis quas fa
ciunt moderate tamen:poſſunt etiā modera
tum ſalariū exigere ⁊ accipere dūmodo ſine
mendacijs cū moderaminibus ſupradictis
officiū illud exequant.Q̄d ſi tales queſtuarij
dicunt ſe eſſe ſacerdotes ⁊ nō ſunt:ac per im
pias deceptiones:promiſſiones ⁊ mendacia
lucrati ſunt multa:tūc aut emunt queſtā illā
pro certa pecunie quātitate ⁊ tūc quia id q̄d
illis modis impijs lucrati ſunt eſt turpe lucꝝ
totū debet pauperibus erogari:aut ſunt ſub
obedientia hoſpitalis pro quo queſtā fecerūt
⁊ tūc domus hoſpitalis nihil eis dimittere de
bet ꝑter cōmunem victū alioꝝ confratrū:ſed
totū debet vſui pauperū applicare:ꝙ ſi aliter
facit ipſe dñs peccat peccatoꝝ particeps effi
citur:hec ille. ¶ Tertij ꝑncipaliter ſunt q̄
abutunt elemoſynis dānabiliter ꝙ̄ licite ſint
acquiſite:⁊ hoc dupliciter.Primo quādo da
tur elemoſyna ſub cōditiōe quā recipiens nō
exequit:vt cum ſacerdoti dat elemoſyna pro
miſſis celebrandū eis:vigilijs legēdis ⁊c̄.qui
tñ hoc non perficit:tunc dñi ſi receptori ꝯſtat
de preciſa intentione dantis:ꝙ ſcz alias nullo
mō daret:obligat vel ad reſtituendū vel ad
ſufficienter per ſe vel per aliū ſupplendū ſm
intentionē dantis.Cuius ratio eſt:q2 cū res
in recipientē nō tranſeat:niſi eo mō quo dans
transferre intendebat:ſi cōditio nō perficit:in
ipm̄ res minime traſſerri valebit.Nimirū cū
intendebat hanc ſibi vel ſuis procurare bo
na ſpūalia quibus iniuſte fraudatur quouſq̄
bona illa ſpūalia ſibi ſuppleant vel reſtituan
tur.Si tñ principaliter illā elemoſynā daret
propter perſonā:ſecundario vero ꝓpter ſpiri
tualem ſubuentionē:tūc licet petita nō perfici
at non obligat ad reſtitutionē:q̄uis etiā alter
errāſſet in pſona:alias tamē peccaret infideli
ter agendo.Exempli gratia:do tibi marcam
argenti ꝑncipaliter quidem quia te credo a
micū vel nepotem meū.Secūdario vero:q2
te credo probū ⁊ bonū:vt pro me intercedas
vel miſſas pro me ⁊ meis dicas:tunc licet nō
ſis amicus vel cognatus meus nec etiam bo
nus vel probus:nec etiam interceſſionē pro
me facis ad reſtitutionē ex neceſſitate ſalutis
nō es obligatus niſi per hypocriſim te bonū
ſimulaſſes:vt ſic elemoſynas vſurpares:pec
cas tamen grauiter fidelitatem tibi creditam
infideliter exequens.Secundo quando ele
moſyna in ſuperfluitate conſumit cum talia
ſuperflua pauperū ſint. ¶ Ad cuius euiden
tiam queri poteſt:vtrum clerici obligentur ad
fructus beneficioꝝ reſtituendos quos volu
ptuoſe conſumpſerūt:nec pro illis fecerunt ſal
tem debito mō quo deberent:eo ꝙ in morta
li peccato fuerunt.Ad hoc reſpondet Arch.
xliij.diſt.vbi in textu multa tangunt de con
uiuijs ⁊ cōmeſſationibus clericoꝝ:ꝙ ſcz hu
iuſmodi tenentur ad reſtitutionē quadruplici
ratione.Primo ratiōe dati:quia data ſunt ali
is vt offerantur pro ipſis offerentibus ⁊ inde
pauperes alantur:quod quia talis non facit
licet fructus recipit infidelis eſt.xiij.q.ij.qui
oblationes.Secundo ratione furti:quia ſub
trahit illi qui paratus eſſet facere ſeruitium:
ſubtrahit etiam danti qui petit ſeruitiū.Ter
tio ratione ſacrilegij:eo ꝙ defraudat totam
eccleſiam cui prodeſſe deberet ſuis orationi
bus:vt dicto.c.qui oblationes.Quarto ratio
ne odij:quia cum is qui diſplicet ad interce
dendū mittitur:irati anim⁹ ad deteriora pro
uocatur:ſicut ait Gregorius:⁊ habetur.xlix.
diſtin.§.j.Hinc merito dicit Hierony.per
miſſum victum de bonis altaris ⁊ non abu
ſum.Ad laudem dei.

¶De reſtitutione propter artes mechanicas deprauatas ī materia:forma:fine:modo:tꝑe:⁊ de alchimia ⁊ arte notoria. Sermo xxj.

Non furtum facies.Exo.xx.

n Octauo principaliter infideliter o
perantes tenent ad reſtitutionem.

A Pro quo ſciendū eſt:ꝙ reſtitutione faciē
da propter iniuſtitiā ⁊ perniciem de operib⁹
mechanicis:principaliter quinq̄ ſunt atten
denda:que ſunt materia:forma:finis:mod⁹
⁊ tempus.Primo nanq̄ fraudem cōmittunt
circa materiā:⁊ hoc fere in omnibus artib⁹
mechanicis qui materiā ipſam viliori cōmi
xtione corrumpunt:aut viliorem pro meliori
vendunt:aut vetante ignauia vel auaritia in
fideliter ꝑparant tantū ſeruientes ad oculuz
ſicut fabri in omni genere metalloꝝ lignorum
vel lapiduz:ſic in lanificio quod cōprehendit
omne genus veſtimentoꝝ:in quo ſcz cōprehē
dunt tinctores:fullones ⁊ ſimiles.Similiter
⁊ in venatione que cōprehendit omnē artem

pparandi cibũ ⁊ potũ: ⁊ ſic de alijs artibus
mechanicis i quib fraudẽ cõmittũt in ſpecie
põdere: menſura vł numero: vel obira ſollici-
tudine in pparatione vel ↄſeruatiõe q tñ ſm re
ctã rõnem fieri nõ deberet: ⁊ ideo tales artes
q̃uis in ſe nõ ſunt tantũ licite: ſʒ etiã vtiles ⁊
neceſſarie ad humanũ vſuʒ: tñ hoies illis ab
uti pñt ⁊ ſepius abutunť: ita ꝙ ad reſtitutionẽ
obligant ꝓpter infidelitatẽ eoꝝ ⁊ deceptionẽ
ſimpliciũ. Tanta nanq malitia deceptionis
iã inualuit: qd̃ Hieremias ꝓuidens in ſpũ ia-
cturã hanc hũane pfidie diceret eiuſdem. ix.
Quis dabit capiti meo aquã ⁊ oculis meis
fontẽ lachrymarũ: ⁊ plorabo die ac nocte
interfectos filie ppłi mei ſpũaliter in anima.
Sequiť: Quia oẽs adulteri ſunt ⁊ cetus pre
uaricatoꝝ: quaſi diceret: ex h̃ habeo cãm la-
mentãdi: ⁊ extenderũt linguã ſuã quaſi arcũ
mẽdacij ⁊ nõ veritatis: ↄfortati ſunt in terra:
id eſt in terrenis q mẽdacijs ſuis aggregaue-
runt. qꝛ de malo. ſ. mendacij ad malũ. ſ. piurij
egreſſi ſunt: ⁊ nõ cognouerũt me dicit dñs ſcʒ
p timorẽ ⁊ amorẽ: ſequiť. Vnuſq̃ſq ſe a pri-
mo ſuo cuſtodiat: qꝛ. ſ. nec vicinitas nec ↄſan
guinitas exhibẽt fidelitatẽ: ⁊ omni fratre ſuo
nõ habeat fiduciã: qꝛ ois frater ſupplãtans
ſupplãtabiť. Lyra duplicať aũt verbũ ſup-
plãtationis: qꝛ multũ ſtudẽt ad h̃ vt vnus al-
terũ decipiat ⁊ ſupplãtet: ⁊ ois amicus frau-
dulẽter incedet: ⁊ vir fratrẽ deridebit ⁊ verita
tem nõ loquiť. ¶ Qd̃ ſi queriť quõ decipient.
Rñdet Hiere. Docuerunt linguas ſuas lo-
qui mendaciũ. Lyra. Per verba pulchra ⁊
deceptoria ſua mẽdacia colorãdo. Sʒ hec eſt
ſcientia terrena aĩalis diabolica q ſtultitia re-
putať apud deũ. Hinc ꝓſequiť Hiere. x. c. di-
cens. Stultus factus eſt ois hõ in ſcia ſua: cõ
fuſus eſt ois artifex in ſculptili: qm̃ falſum eſt
qd̃ ↄflauit. ¶ Hic q̃ri põt q̃d ergo de talib q
q̃tidie mentiunť in artificijs ſuis vł ↄtractib
⁊ ſilib: vt alios decipiãt vel ſaltẽ ſe indẽnes
teneãt. Ad h̃ rñdet Fran. de pla. ꝙ ſi ſcienter
mendaciũ ꝓferũt vł alios decipiãt vel car⁹
iuſto pcio vendãt: mortaliter peccãt ⁊ teneť
ad reſtitutionẽ. Si vo mentiuť ignorãter vł
improuiſe: qꝛ lingua labilis eſt iudicať venia
lẽ. Qd̃ ſciẽter quidẽ mendaciũ ꝓfert ſʒ eo tm̃
intuitu vt ſe ſeruet indemnẽ nõ q̃rens alteri
nocere: qꝛ ſatis rõnabiliter res pcio dať: nec ẽ
ibi deceptio nec in re nec in valore: qꝛ nõ ven
dit vnã rem p alia: nec corruptã p incorrupta.
Et ideo tũc etiã eſt veniale maius tñ q̃ʒ pce-
dens. Qd̃ tñ intelligiť dũmodo non accedat
iuramentũ nec ducat in ↄſuetudinẽ qꝛ ex pra
ua cõſuetudine mentitur aſſidue tunc iudicať
mortale: ſicut multa peccata q ꝓpter aſſiduita
tem fiunt mortalia: ſicut ebrietas aſſidua iu-
dicať mortalis culpa: nõ aũt ois ebrietas: vt pʒ
ſupra. De medicis autẽ ⁊ chirurgicis ac de
pñti materia vide ſupra in ſermone de exacti
onatoribus. ¶ Scd̃o queri põt: vtrũ alchimia
ſit licita ita ꝙ eã exercentes nõ faciũt furtum
nec fraudẽ: pſertim cũ fieri poſſe non videť ſi-
ne auri detractione qd̃ eſt lege ꝓhibitũ. C. de
auri publi. ꝓſecu. l. j. li. xj. Ad hoc dicendũ vi
deť: ꝙ iſti q de plũbo ſtãno vel alio vili metal
lo ꝓducunt aurũ vel argentũ: nõ ſunt repelli
ſʒ potius laudãdi: dũ tñ hoc nõ faciant p ar-
tem magicã vel aliã legibus odioſã: vt dici.
C. de theſau. l. j. li. x. Iſti ſunt enĩ metallarij qui
labore ꝓprio ſibi ⁊ reipub. cõmoda cõparant.
C. de metalł. l. j. li. x. ⁊ ꝓpter hoc puilegiati ſunt
ꝙ inuito dño pñt ingredi fundũ alienũ ad in-
quirendũ metallũ: nec mutãt vnũ ſpeciem in
aliã diuerſam: ſʒ vnã metalli ſpeciẽ faciũt me-
liorẽ: vt de ſtãno vel ere argentũ vel aurũ: nec
mirũ cum videamus ꝙ ex re mortua ꝓduciť
viua: ex vermibus ꝓduciť ſericũ: ⁊ ex herba
vitrũ. Dicit etiã liber de ꝓprietatibus rerũ: ꝙ
oia metalla ꝓducunť ex eodẽ principio ſcʒ ex
ſulphure ⁊ argentouiuo: ex vtute etiã elemen
toꝝ maior eſt influẽtia in vno loco q̃ʒ in alio:
⁊ ideo in vna minera vel fodina fit plumbuʒ
vel ſtannũ in alia argentũ vel aurũ: ⁊ ſic de
alijs. Cum igiť ars imiteť naturã nõ videnť
alchimiſte peccare ſi p virtutẽ lapidũ vel ali
quoꝝ elementoꝝ metallũ de metallo: vt argẽ
tum de ſtãno facere pñt: cũ ſit quaſi ex eodem
genere. Si ergo p alchimiã faciunt aurũ ve-
rũ vel argentũ: ⁊ hoc deo attribuũt: nõ vide-
tur peccare ſm Vldardũ ⁊ Ioh. an. in addi.
ſpe. ti. de cri. falſi: qꝛ nihil ꝓhibet artẽ vti aliq-
bus naturalib⁹ cauſis ad ꝓducẽdos natura-
les ⁊ veros effect⁹ ſicut Aug. dicit li. de trini.
Si tñ nõ eſſet purũ ⁊ verũ aurũ vel argentũ
tũc nõ liceret nec facere nec vendere: alioq̃n
obligareť ad reſtitutionẽ. ¶ Tertio q̃ri põt in
cidẽtaliter: vtrũ ars notoria q diciť alias ars
Salomonis ſit licita: pſertim cũ ordineť ad
bonũ fidẽ. ſ. ad acq̃rendũ ſcientiã. Ad hoc rñ
det ſanct⁹ Tho. ſcd̃a ſcd̃e. q. xcvj. dicens: ꝙ ars
notoria eſt illicita ⁊ inefficax. Illicita quidem
quia vtitur quibuſdã ad cauſandã ſcientiam
que non habent ſm ſe virtutẽ cauſandi ſcien-
tiam que nõ habent ſm ſe virtutem cauſan-
di ſciẽtiã: ſic inſpectionẽ q̃rũdã figurarũ ⁊ ꝓ-
lationẽ q̃runda ignotoꝝ vborũ ⁊ alijs: ⁊ iõ
hmõi ars nõ vtiť his vt cauſis ſ vt ſignis: ñ
aũt vt ſignis diuini⁹ inſtitutis ſicut ſunt ſa
cramẽtalia. vñ relinq̃ť ꝙ ſũt ſigna ſupuacua
⁊ p ↄñs ptinẽtia ad pacta q̃dã ſignificationũ
demonib placita ⁊ federata. Et iõ ars no-
toria ẽ penitus repudiãda a chriano ſicut ⁊
alie arte nugatorie vel noxie ſuperſtitionis: vt
Augu. dicit de doct. chriana. Eſt etiã ineffi-
cax ad acq̃rẽdã ſciam. cũ enĩ p hmõi artẽ nõ
attendať acq̃ſitio ſcie p modũ hoi connatu-
ralẽ. ſ. adinueniendo vel diſcẽdo. ↄñs ẽ ꝙ iſte
effectus expecteť a deo vel a demonib. Cer
tũ eſt aũt aliq̃s a deo ſapiẽtiã ⁊ ſciam p infu
ſionẽ habuiſſe: ſic de Salomõe legiť. iij. Re-
gũ. iij. dñs etiam diſcipulis ſuis dic̃ Lu. xxj.
Ego dabo vobis os ⁊ ſapientiã cui nõ po-
terũt reſiſtere ⁊ contradicere oẽs aduerſarij
veſtri: ſed hoc donum dať pauciſſimis. Aut
expectať cum obſeruatiõe certa: ſed ſm arbi
trium ſpiritusſancti: ſm illud. j. Coꝛ. xij. Alij
quidem dať p ſpm̃ ſermo ſapiẽtie: alij ſermo
ſciẽtie ⁊c. ⁊ tandem infert: hec oia opať vn⁹
atq idem ſpũs diuidẽs ſingulis prout vult.
Ad demones aũt nõ ptinet intellectum illu-
minare. Sed acquiſitio ſapiẽtie vel ſciẽtie fit
p illuminationem intellect⁹: ⁊ ideo null⁹ vnq̃
p demones ſciẽtiam acq̃ſiuit. Multo magis
autẽ ꝓhibita eſt ars necromãcie: qꝛ fit p ma-
nifeſtas demonum inuocatiões qd̃ ẽ grauiſ-
ſimum pctm̃: vñ in. xij. tabularũ lege que diu
ante chri aduentum lata fuit. Artes magice
(vt dicit Cicero de republica) prohibite fue
rũt: ⁊ ſupplicium conſtitutũ fuit his qui illis
artib⁹ vterentur: de qua arte multa ponunť
xxvj. q. v. ca. nec mirum. ⁊ vtentes ea ſunt ex
cõicati per extrauagñ. Ioh. xxij. que incipit:
ſup ipſius ſpecula. vbi diciť. Si quis demo-
nes inuocauerit vel eorum auxiliũ poſtulaue
rit: aut fedus ⁊ pactum cũ demonib⁹ fecerit
aut eos inuocauerit: aut ipſos adorauerit: in
eorũ nomine imagines: anulos: ſpeculum ſi-
ue rem aliam magice ad ipos demones obli
gandos conſtituerit: aut rñſa ab eis petierit:
excõicatus eſt ipo facto: quis tñ abſoluit ab
iſta excõicatiõe nõ exprimiť ibidẽ. ¶ Se-
cũdo pncipaliť peccãt circa formã rei: ⁊ hoc
dupliciter. Primo quãdo rem ipſam q̃tum
ad exteriorem apparentiã acceptã ⁊ grataʒ
beneq valẽtem faciunt: cum tamẽ in verita
te non ſit vt ſic decipiant ſimplices ſicut ſcri-
ptores libroꝝ inutilium ⁊ incorrectoꝝ: colo-
rantes etiã aliq̃s ſpẽs vt recẽtiores appare-
ant: renouãtes veteres pãnos p fullones aut
tinctores ⁊ ſiles inductores q renouãt ⁊ melio
rãt diuerſa nõ q̃dẽ ſm ſubſtãtiã ſʒ tm̃ ſm ex-
teriorẽ apparẽtiam. Scd̃o vo qñ rebus hu
mano vſui neceſſarijs addũt multa ſupflua
ex curioſitate: vanitate ⁊ nouitate: adinuẽtio
nes deteſtabiles adijciẽtes: vt aios alioꝝ alli
ciãt ⁊ ad eoꝝ ↄpationẽ iducãt: vñ mala mul-
ta ſequuntur nõ ſolũ p taliũ abuſionẽ ſ etiam
ꝓpter alioꝝ exẽplũ ⁊ imitationẽ: lʒ talia poſt
q̃ʒ in cõem ↄſuetudinẽ pꝛie fuerit introducta
licite portari poſſent: niſi ſubeſſet alia cã pni
cioſa q̃propť eſſent vitãda. qꝛ dic̃ Tho. ſcd̃a
ſcd̃e. q. clxix. ꝙ in reb exteriorib q̃b vtiť hõ
põt eẽ vitiũ ex pte hois vel ex inordinato af-
fectu vtẽtis vel etiã ex immoderãtia p cõpati
onẽ ad hoim cõſuetudinẽ cum q̃b viuit. Vñ
Aug. in. iij. ↄfeſ. ꝙ ↄ̃ mores hoim ſũt flagicia
p moꝝ diuerſitate vitãda: vt pctm̃ inť ſe ciui
tatis vł gẽtis ↄſuetudĩe vel lege firmatũ nul-
la ciuis vel pegrini libidine violetur. turpis
eſt enim ois ps ſuo vniuerſo nõ cõgruens: et
ideo ſicut ornat⁹ ⁊ cultus exterior variať ſm
diuerſitatem tẽpoꝝ ⁊ locoꝝ ſic etiã debet ſe
quis cõformare conſuetudini tpis illi⁹ ⁊ loci
vbi ſaltem diſpar cult⁹ ⁊ ornat⁹ ſcandalũ ge
neraret: ſicut dic̃ Aug. iij. de doc. chriana. ꝙ
talares ⁊ manicatas tunicas hr̃e apud vete
res romanos flagitium erat: nunc aũt hone
ſto loco natis nõ eas hr̃e flagitium eſt: ex qui
bus omĩb⁹ cõcludi põt ꝙ in illis artib q ſũt
reruʒ neceſſariarũ ad vitã hũanã deducẽdã
peccant artifices adinuenientes aliq̃ ſupflua
⁊ curioſa: ſm Tho. ſcd̃a ſcd̃e. q. clxix. qꝛ dant
cãm efficacem incautis ad peccatũ: ⁊ ẽ regu
la iuris qui occaſionẽ damni dat damnũ de-
diſſe videtur. Hinc dic̃ Chryſ. ſup Math.
ꝙ etiam ab arte calceſutoꝝ ⁊ textorũ cetero
rumq multa oporʒ abſcindere. etenĩ plura
ad luxuriam deduxerũt: neceſſitatẽ ei⁹ corrũ
pentes: artem male arti cõmiſcentes. nã ſm
Chryſ. ſuper Math. Eas ſolas oportet ar
tes vocare q neceſſarioꝝ ⁊ eorum q ↄtinent
vitam noſtrã ſunt diſtributiue ⁊ cõſtructiue.
Si igitur opib⁹ alicui⁹ artis vt pluries aliq̃
male vterentur: q̃uis artes de ſe nõ ſint illi-
cite: tamẽ p officiũ pncipis a ciuitate ſť extir-
pande ſm documẽta Platonis. ſicut facture
ſupflue ⁊ ſumptuoſe cortinarum linthcami-

num ⁊ ſimiliū: que in triplo plus valēt ꝓpter additionē ſupfluā. Sic fracture veſtimētoꝝ calcei roſtrati ⁊ ſiſia: que nulliꝰ ſūt vtilitatis ſꝫ ípedimenti plurimi merito ſunt a chriano tanq̄ ſupſticioſa totis niſibꝫ deteſtāda: qꝛ plerūq̄ talia ꝑparāt̄ de ſudoribꝫ vel ſaltē de elemoſynis pauperum q̄ꝝ vtriq̄ ſūt oīa ſupflua Hiere. ij. In alis tuis inuētꝰ eſt ſanguis animaꝝ pauperū. ¶ Tertio p̄ncipalit̄ peccant circa finē intentū: qꝛ q̄ faciūt in vſu ad malū finē deducūt. Ad cuiꝰ euidētiā ſciēdū: ꝙ q̄dā artes ⁊ opationes manuales ſūt q̄ ſimplicit̄ pnicioſe ſūt: vtpote q̄ꝝ vſus ē pnicioſus ⁊ dānabilis: nec ad vllū vſū hūanū vtilis: ſed tm̄ ad pniciē corpoꝝ vel aīarū: ſic q̄dā venena mortifera ⁊ ad nullū vſū hūanū vtilia: vt cū faciūt decios vel tabularia ad ludendum ad aleas: fucumēta ad infardādū vultus mulierū crines adulterinos vl' coloratos picturas laſciuias in camerꝭ ⁊ lectis ac alijs locis: ferta de floribus ⁊ ſimilia que nihil valēt ad vtilitatem humanam ſed tm̄ ad interitum animarum: ⁊ mortaliſſime peccant talia exercentes faciendo: tenendo: dando: alienando aut vendendo ⁊ oīa peccata que ppetrant̄ occaſiōe rerum illarū ⁊ omniū aīarū hoꝝ occaſione peritium rei ſunt apud deū: vt extra de iniur. ⁊ dam. da. c. ſi. nec ꝑ ignorantiam excuſātur: ex quo ſciūt vel ſcire tenentur oēs ꝙ communiter talibꝰ abutuntur. quilibet enim obligatur ſcire cū qua victū lucrat̄ vtrū ſit licita vl' ecōtra: quod ſi nō facit nō minꝰ eſt culpabilis. vt dicto. ca. ſi. ſi culpa. Videtur enim ꝙ nullus labor nullūq̄ officium approbari debeat niſi patēt ad cōmodum hūane vite valeat. Cum enim Geñ. iij. dñs dicat in ſudore vultus tui veſceris pane tuo patenter oſtendit nos non velle laborare vel deſudare: niſi in opello quod valet ad ſuſtentationē vite noſtre. Quedam etiā ſunt artes ⁊ opatiōes manuales q̄ ſunt multum indifferētes: eo ꝙ his quedam vt ꝑplurimū abutunt̄: q̄dā aūt eiſdem bñ vti pñt: ſic ſunt gladij: lancee: baliſte: ſagitte q̄bꝫ vtuntur hoīes bñ vel male ſicut quedam venena. Itē aurifrigia ac ſiſia ornamēta ⁊ breuit̄ oīa q̄bꝫ hoīes pñt vti licite ⁊ illicite: ⁊ in his indifferentibus p̄ncipalit̄ reſpiciendus ē finis intentionis in faciētibꝫ ⁊ vendentibꝫ. nam ſi crederēt h̄ alicui fore neceſſaria vel vtilia: vel etiam ſi animū habuerint indifferentem: ſiue de his nihil cogitauerint: quia rationem cogitādi ſup his non habuerint: tūc nō peccant: etiam ſi alij hꝭ abutūt̄ ſic oñdit Aug. ⁊ habet̄. xxiij. q. v. c. ō occidēdis. vbi ſubdit̄: Abſit vt ea q̄ ꝓpter bonū aut licitū facimꝰ aut habemꝰ ſi q̄d ꝑ hec p̄t̄ nr̄am volūtatē cuiq̄ male acciderit nobis imputet̄. Alioq̄n nec ferramēta domeſtica nec agreſta ſūt habenda ne q̄s ex eis vl' ſe vel alterū iterimat: nec arbores ſūt plātāde ne q̄s ex eis ſe īde ſuſpēdat nec feneſtra faciēda ne q̄s ſe ꝑ hāc p̄cipitet: ⁊ q̄d p̄ła cōmemorē: cū ea cōmemorādo finire nō poſſim: qd̄ ei eſt in vſū hoīm vanū ac licitū vn̄ nō poſſit pnicies erogari: hec ille: Si tñ eoꝝ cōſcia dictaret ꝙ alter ad abuſuꝫ h̄ reqreret vl' ſaltē h̄ dictare diceret rōe pſone reqrētis tūc vtriq̄ peccaret vt cū meretrix q̄reret ornamēta corpis furioſus gladios ⁊ ſiſia. v. q. v. c. nō oīs. Dic Aug: Meliꝰ eſt cum ſeueritate diligere q̄ cū lenitate decipere: vtilius eſurēti panis tollitur ſi de cibo ſecurus iuſticiam negligebat q̄ eſurienti panis frangitur. q̄ vt iniuſticie ſeductus acquieſcat. Si deniq̄ patenter hoc ſciat ꝙ alter ad abuſum querat ⁊ tñ alteri vēdat vl' quōcunq̄ tradat vt alius abutat̄: tūc mortaliter peccat ſi ſaltem abuſus alteriꝰ ē mortalis. ⁊ oīa mala q̄ exinde ſequūtur tradēti pariter imputantur: vt. ij. q. j. notū. in fi. et. xv. q. vj. ca. j. in fi: vbi dicitur. nō tm̄ attendenda ſunt q̄ fiūt quātum quo aīo fiunt: ampliꝰ enī reſpicit deus ad cogitationes et ſpontaneas volūtates q̄ actus q̄ ꝑ ſimplicitatem aut neceſſitatem fiūt. hoc ibi. Quō aūt ⁊ que fieri debeat reſtitutio predictoꝝ oīm q̄ tacta ſunt in preſenti ſermone: non pōt ſigillatim facile diffiniri ſed iudicio diſcreti cōfeſſoris in quolibet caſu pticulari prudēter determinādum eſt. nec em̄ iure poli minꝰ ſpūalia q̄ corpalia vel tpalia damna cenſenda ſunt ⁊ eſtimanda. ¶ Quarto p̄ncipaliter peccant circa modum opandi qui eſt infidelis ⁊ tardus: ſicut oēs dietarij ⁊ oēs operarij cōducticij facientes fraudem in dictis ſiue cōducti fuerint ad dies ſiue ad annos: laborantes tm̄ ad oculū: in occulto vero laborem ſubtrahētes: protrahentes opus ad q̄nq̄ vel ſex dies qd̄ in duobus facere poſſent: aut etiam opa inutilia vl' ſuperflua adijcietes q̄ſtus grā: aſſerentes ea ſimiliter eſſe neceſſaria. Similit̄ quedā affirmāt ſepius aliqua ad repationem vel opationem neceſſaria: qd̄ tñ mendaciter fingūt: vt ꝓprijs lucris cōſulant vel etiam in opere poſiti plura deſtruant vt ſic labores ſuos protrahant: oēs igit̄ iſti tenent̄ ad reſtitutionem nā contra ocioſos laboratores precepit dñs Ade. In ſudore vultus tui ⁊c̄. quaſi oñdere vellet laboratores ꝯductitios obligatos eſſe ad laborez vſq̄ ad ſudores vultus incluſiue. Porro de medico ꝓtelante morbos queſtus gratia: quō teneat̄ ad reſtitutionē: vide ſupra in ſermone vbi agit̄ de his qui iniuſte aliq̄d ab alijs extorquent vel exactionant. ¶ Quinto p̄ncipaliter peccant circa tēpus facientes ſcꝫ opus indebito tp̄e nō ſolū q̄ꝫtum ad dies dñicos ⁊ feſtiuos: cuiꝰ lucrū vocat̄ mām̄ona iniquitatis: ſed etiā in illis tp̄ibus in quibus ꝓpter aliquas circūſtantias opus illud reddit̄ minus ꝓficuū: vt ptꝫ in ſeminādo agrū: colligendo meſſem: putādo vineā: inſerendo ſurculos ⁊ infinita ſimilia: in quibꝫ negligens operator ad reſtitutionē obligat̄ ſi p̄ter ꝯſcientiā ⁊ ſcitū cōductoris hoc facit. Ad laud. dei.

¶ De ſeptem circūſtantijs propter quas mercātia reddit̄ illicita ſcꝫ cauſe: pſone: cōmunis dāni: cōſortij: loci: tpis: modi. ¶ Sermo xxij.

Non furtum facies. Exo. xx.

n Nono p̄ncipaliter iniuſte mercantias exercētes tenent̄ ad reſtitutionē.

A Ad euidentiā huius materie queri pōt: vtrū mercantia ſit licita: preſertim cum dicat Chryſ. ſuper illud Matt. xxj. Eijciebat ieſus omnes ementes ⁊ vendētes de templo: ꝙ ꝑ hoc chriſtus deſignat ꝙ mercator nunq̄ pōt deo placere: ⁊ ideo nullus xp̄ianus debet eſſe mercator: etiā ſi voluerit eſſe proijciat̄ de eccleſia. Ad hoc dicendū ꝙ ipſa negotiatio debitis fulta circūſtantijs licita eſt ⁊ admittenda: qd̄ probari pōt dupliciter ꝑ ſacrā ſcripturā ſcꝫ poſitiue ⁊ p̄uatiue. Poſitiue probat̄ extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. c. per veſtras. vbi papa cōſulit ꝙ dos cuiuſdā mulieris aſſignari dꝫ viro ſuo ſub cautiōe ſibi poſſibili: vel dꝫ ſaltē alicui mercatori cōmitti vt de pte honeſti lucri vir onera poſſit mr̄imonij ſuſtentare Ex quo ptꝫ papa mercantiā honeſtā approbat tanq̄ licitā. Scd̄o probari pōt p̄uatiue: qꝛ ſi mercantia de ſui natura peccatū eſſet ſaltem mortale: tūc in aliquo loco ſacra ſcriptura ſine dubio prohibuiſſet: p̄ſertim cū fere totus hic mūdus vt expientia docet in hoc publice ſemp occupet̄: nunq̄ aūt ſcriptura prohibuit niſi dūtaxat aliq̄ñ rōne circūſtantie vicioſe: ſicut eſt mercari in ſabbato in templo: vt ptꝫ Eſdre vlt. vbi p̄cipit̄: ꝙ in ſabbato nō fiat negotiatio: ⁊ in euangelio vbi eiecit de tēplo. Ex quibꝫ cōcedere videt̄ ꝙ in ceteris diebus ⁊ locis hec eis liceāt. Quō aūt dictum illud Chryſ̄ debeat intelligi oſtēdit Aug. in li. de q̄ſti. noui ⁊ ve. teſta. dicens. Fornicari hoībus ſemp nō licet: ſic ſi emant̄ merces in dei templis qd̄ abhorrere ſe oñdit dñs Math. xxj. qñ dei zelo armatus intrauit in templū ⁊ eiecit oēs ementes ⁊ vendētes de tēplo: vt myſtice demōſtraret ꝙ in emptionibꝫ ⁊ venditionibꝫ de corde hoīs qd̄ eſt templū dei auaritia vtiq̄ eijci dꝫ q̄ eſt ancilla: teſtante aplo. Gal. iij. Auaritia q̄ eſt idoloꝝ ſeruitus: ipſa enī deſeruit theſauris cōgregandis: qꝛ ſeruire facit nūmis cū filijs ſuis: q̄ ſunt oēs cōtractus illiciti: de qua ancilla Paulus figuratiue ꝓſequitur ad Gal. iiij. dicēs: Eijce ancillā ⁊ filiū eiꝰ nō enī erit heres filius ancille cū filio libere: h̄ ſunt Agar de filijs cuius dicit̄ Baruch. iij. Filij quoq̄ Agar q̄ exquiſierūt prudentiā q̄ de terra eſt negotiatores terre ⁊ themā ⁊ conflatores ⁊ exq̄ſitores prudētie ⁊ intelligētie: viā aūt ſapientie nō inuenerūt: ⁊ ideo premittitur ibidē. exterminati ſunt ⁊ ad inferos deſcenderūt: ⁊ ſonat illud imperatoriū. Eijce ancillā ⁊ filiā eius: ne ſcꝫ ꝓpter eam ⁊ nos eijciamur a regno. nā ſi cōtigerit in mercātijs ancillā talē dñari: mercator relictis congregatis diuitijs ineternū peribit. Hinc ꝓuerbi. xxx. dicit̄. Per tria mouet̄ terra ⁊ quartū ſuſtinere non pōt. Per ſeruū cū regnauerit: id eſt corpus ſpiritui p̄dominās. Per ſtultū cū ſaturatus fuerit cibo: id eſt affectu repletū carnali deſiderio. Per odioſam mulierē in matrimonio cōiunctā: id eſt mentē elatā deo odioſam ⁊ demoni copulatā: ⁊ per ancillā cum fuerit heres dñe ſue: id eſt liberū arbitriū qd̄ deſeruire deberet ipſi ſynderiſi in regno ſubiecto corporis ⁊ anime: ſed ex cōſuetudine obſtinata ⁊ ceca totū regnū inuadit ⁊ terrenis inſeruire ac inhiare cogit: q̄ nunq̄ amittere credit: de qualibꝫ dicit pſ̄. xvj. Oculos ſuos ſtatuerūt declinare in terrā: ⁊ hoc eſt quartū qd̄ terra ſuſtinere non pōt: quia poſtq̄ dor. ſom. ſu. nihil inuenerūt ⁊c̄. terra inq̄ ſuſtinere non pōt qꝛ multos fraudat. multos ſpoliat: multis etiā iniuriā irrogat. Eijce ergo tu mercator ancillam ⁊ filium eius de corde tuo ſi nō vis eijci de regno quos tūc eijcis cū ſm̄ rectitudinem ⁊ iuſtitiā mercātias perficis: ne: nbi ꝯtingat illud pſ̄. li

Tota die iniuſticiā cogitauit lingua tua: ſicut
nouacula acuta feciſti dolū: vbi oñdiť triplex
ſtudiū iniuſti mercatoris ad exercēdas iniuſti
tias. Primū eſt cordis: ibi: tota die iniuſti. co⸗
gi. Scōm oris: ibi: lingua tua. Terciū operis
ibi: ſicut nouacula acu. fe. dolū. Sed qꝛ diffi⸗
cile eſt mercatorē iniuſticijs euitare: ideo mercā⸗
tia poniť inter illa negocia q̄ vix fieri poſſunt
abſq̨ peccato: vñ de peni. di. v. c. negociū. ſub
diť: ſunt enim pleraq̨ negocia q̄ ſine peccato
exhiberi non pñt: aut vix aut nunq̄. Et ponit
Ray. quinq̨ q̄ ſunt rei familiaris cura: d̄ qua
xxvj. di. c. qualis. vbi ſubdiť: q̄ cura rei familia
ris vix ab ipſis agiť qui culpā qualiter decli⸗
nare debeāt ſciunt. Itē milicie ⁊ negociacio: d̄
peni. di. v. c. falſas. vbi ſubdiť: ideo miles vel
negociator vel alicui officio deditus ꝙ ſine
peccato exercere nō poſſit: ⁊. c. qualitas. c. cō
trariū. Itē ꝓcuratio ⁊ admiſtratio ſcꝫ in telo
nio: tallijs: exactionibꝫ ⁊ oībus officijs publi
cis: ibidē. c. de his. ⁊ dicit Hoſti. Adde ſextū
qđ quaſi ꝑiculoſius eſt oībus ſcꝫ aduocatio.
Sed ⁊ ſeptimū nō obmittas ſcꝫ epatus offi⸗
ciū: q̄ nihil miſerabilius vel ꝑiculoſius ſi per
functorie agať: vt patet ex pſſe. xl. di. c. ante o⸗
mnia. vide textū. B Ad maiorē aūt euidē⸗
tiam ſciendū: ꝙ mercātia reddiť illicita ex cir
cūſtantia ſeptēplici: inter quas ſic anguſtiabiť
mercator ꝙ vix euadere poterit ꝓcipitiū eter
ne dānationis: iuxta illud Eccl. xxvij. Qui q̄
rit locupletari auertit oculū: ſcꝫ a iuſticia ⁊ ti
more dei: qꝛ ſicut in medio cōpagis lapidum
palus figiť: ſic etiā inter mediū emptionis ⁊
venditiōis anguſtiabiť peccatis qui querit lo
cupletari. Prima igiť circūſtantia eſt ipſius
ꝑſone: qꝛ nō licet eccl'iaſticis ⁊ religioſis ꝑſo
nis vacare mercationibus. nemo eñi inquit
apl's militans deo implicat ſe negocijs ſecu⸗
laribus. vñ. lxxxviij. di. c. fornicari hoībus ſem
per nō licet: negociari vero aliqñ licet. anteq̄
eñi eccl'iaſticus quis ſit licet ei negociari: facto
iam nō licet. Ideo ꝑcipit ꝯcilium ibidē. c. cōſequen
ti. ꝙ ab omni cuiuſlibet negociationis inge
nio ⁊ cupiditate ceſſare debeāt. aut in quocū⸗
q̨ gradu ſint poſiti mox a clericalib⁹ officijs
abſtinere cogant̄: qm̄ domus dei domus ora
tionis eſſe dꝫ ⁊ dici: ne ꝑ officia negociationis
potius ſit latronū ſpelunca. ¶ Qđ ſi queritur
q̄ pena feriendi ſunt clerici ⁊ monachi qui ſe
cularibꝫ negocijs ſe immiſcent. Ad hoc rñdet
canon cōcilij Lateranen. extra ne cle. vel mo
na. ſe immiſ. dicens. c. ſm inſtituta ꝑdeceſſorꝫ
noſtrorꝫ ſub interminatione anathematis ꝓ
hibetur ne monachi vel clerici cauſa lucri ne
gotient̄. Ex quibꝫ oſtendiť ꝙ excōmunicari d̄
bent: ⁊ vltra hoc ſi ſe nō correxerint deponi
debent ex cōcilio Carthaginen. xcj. di. c. cleri
cus. vbi ſubdiť: qui vteo ꝑ emendo aliqđ in
nūdinis vel in foro deambulāt: ab officio ſuo
degradent̄: inter emptiones aūt vbi emptio⸗
nes ſiūt ab officio declināt̄es vel negligētius
agētes ab officio ſuo remoueant̄: hoc ibi. Re
ligioſi tñ diſtrictius puniri debēt: vt extra ne
cle. vel mona. c. ſed nec. Porro in foro penitē
tiali talibus iniūgi vel ſaltē cōſuli debet ꝙ ta⸗
liter acquiſita cōtra formā ꝑdictā pauperibꝫ
erogare ſtudeāt: vt ptꝫ. xiiij. q. v. c. qui habetꝭ
aliquid de malo facite inde bonū: qui non ha
betis de malo nolite acquirere de malo. Et
ſubdit. §. ſed hoc. De malo bonū faciť: q̄ pau
peribus diſpenſat qđ cum labore ⁊ ſollicitu⸗
dine acquiſiuit: iuxta illud facite vob amicos
de mām̄ona iniquitatis: hoc ibi. ¶ Hic queri
pōt: vtrū ne ſit aliqua negociatio q̄ ſit licita
clericis vel religioſis. Ad hoc dicendū ſcōm
Ray. ꝙ ſi indigeāt poſſunt imo debēt aliquo
honeſto artificio ſibi neceſſaria acquirere: dū
modo tñ ꝓpter hoc nō derogent diuinis offi⸗
cijs: vt ptꝫ xcj. di. vbi diciť ex cōcilio Cartha
ginen. c. clericus victū ⁊ veſtitū ſibi artificiolo
vel agricultura abſq̨ officij ſui dūtaxat detri
mēto ꝓparet: clericus eñi qui abſq̨ corpuſcu⸗
li ſui inequalitate: id eſt infirmitate: vigilijs d̄
eſt ſtipendio ꝓuatus excōicetur: ⁊. c. ſequenti
Oēs clerici qui ad operandū validi ſunt ⁊ ar
tificiola ⁊ literas diſcant: vt ſcꝫ etiā ſcribendo
victū lucrent̄ qđ eſt propriū artificiū clerico⸗
rū. ⁊ extra ne cle. vel mona. c. j. poſtq̨ multa
negocia recitat clericis interdicta: vt ſm glo.
oīa ſimilia caueant̄: tandē ſubinfert: nec tamē
negociū iuſtum eſt interdicendū ꝓpter neceſſi
tates diuerſas: qꝛ legim⁹ ſanctos apoſtolos
negociatos fuiſſe: glo: ſcꝫ Paulū. Et in regu⸗
la beati benedicti precipiť ꝓuideri per quoꝝ
man⁹ negocia monaſterij procurent̄: hoc ibi.
Unde Hiero. ad Ruſticū monachū multa
recitat opera monachis ⁊ clericis cōgrua: ⁊
ea inuenies: de cōſecra. di. v. c. nunq̄. de qui
bus gratia breuitatis ſupſedeo. Secunda eſt
circūſtantia cauſe: nā ſm Alex. de hales: etiā
laico mercari nō licet: niſi propter duo: vł pro
pter neceſſitatē: vt ſcꝫ ſibi ⁊ ſue familie ſatiſfa⸗
cere ꝓpſſit: ſm condecentiā ſtatus ſui: vel etiā
propter pietatē: vt ſcꝫ lucreť ad diſtribuendū

pauperibus: vel ordinādo lucrū illud in alias
pias cauſas: vtpote ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. lxx
vij. quis intendit negociationi ꝓpter publicā
vtilitatem: ne ſcꝫ res ad vitā neceſſarie patrie
deſint: ⁊ lucrū petit non quaſi pro fine ſꝫ qua⸗
ſi ſtipendiū ſui laboris: ⁊ hoc modo ſimiliter
licet: qꝛ dici pōt pietas. in eo tamen caſu prin
cipaliter lucrū finem ponere illicitū eſſet ſm
Tho. Mercari vero propter ſubſtantias cu
mulandas ⁊ improbā cupiditatē aut curioſi⸗
tatem aut aliū malū finem: culpa mortalis iu
dicatur: nimirū cū ⁊ ſuperflua pauperibus e⸗
rogare teneať: vt ptꝫ. xlvij. di. c. ſicut hij. ⁊ ca.
oēs. ſed de hoc latius ſupra dictū eſt. Ex his
concludiť ꝙ mercator licet non periuret aut
nihil aliud iniuſtū faciat: qđ hoc genus homi
nū cōmittere ſolet: non tñ excuſatur a morta⸗
li ſi propter iniuſtā cauſaꝫ licet alias iuſte mer
cantias exerceat: ſcꝫ ꝓpter honorem: delitias
vel inſatiabilē cupiditatem diuitiarū: de qua⸗
libet dicit Eccleſiaſtes. iiij. c. Unus eſt ⁊ ſm
non habet: non filiū: nō fratrem: ⁊ tñ labora⸗
re nō ceſſat ſcꝫ in mercantijs: nec ſatiant̄ ocu⸗
li eius diuitijs: nec cogitat dicens: cui laboro
⁊ fraudo animā meam bonis: ſed hoc magis
dolendū: qꝛ cū plurimi tales reperiant̄: null⁹
inuenitur qui de hoc ſibi cōſcientiā facit: vn⸗
de generaliter vendere carius q̄ emat̄ cu⸗
piditatis cauſa eſt turpe lucrū. Similiter ſine
neceſſitate res emere tēpore quo minus va⸗
lent ⁊ ſeruare ad tpūs carioris fori ꝓpter cu⸗
piditatem vt tunc vendant̄: turpe lucrū eſt: vt
patet ex pſſe. xiiij. q. iiij. c. quicunq̨. quale lucrū
eſt paupibus erogandū. Tertia vero circum⸗
ſtātia eſt cōmunis dāni ſm Sco. ¶ Pro quo
ſciendū ſm eūdem in. iiij. di. xv. ꝙ tria ſunt ho⸗
minū genera q̄ cū vtilitate ⁊ cōmodo reipu⸗
blice in mercantijs exercent̄. Primi ſunt mer⸗
cantiarū apportatores de aliena ſcꝫ patria v⸗
bi abūdant ad patriā cui ſunt vtiles ⁊ neceſ⸗
ſarie: ⁊ tales habent actū honeſtū ⁊ vtilē rei⸗
publice. Secūdi ſunt mercantiarū cōſeruato
res qui ſcꝫ magnā quantitatē mercantiarum
emūt vt aptius ſuo tpe reperiant̄ ab emptori
bus: qꝛ portantes de longinquo mercantias
venales nō ſine graui incōmodo poſſent ſem
per vendere illas particulatim nec etiā indi⸗
gens eis poſſet ſtatim currere ad emendū e⸗
as: ⁊ ſic etiā tales ꝯſuatores ſunt ad magnā
vtilitatē reipublice dūmodo tantū rōnabili⸗
ter lucrari velint. Tertij ſunt mercantiarū in
melius mutatores: qui ſcꝫ induſtria ſua ⁊ la⸗
bore eaſdem meliores reddunt: vt faciendo
de lana pannū: de coreo calceos: de cera can
delas ⁊ ſic de alijs: ⁊ tales etiam ſunt vtiles
reipublice ⁊ lucrū ex his tribus queſitū eſt li⸗
citū dūmodo nō obſtet aliud canonicū. Cui⁹
ratio eſt: qꝛ ſm apl'm. j. Corin. ix. Nemo mili⸗
tat ſtipendijs ſuis vnq̄: ⁊ dignus eſt operari
us mercede ſua. In mercatione aūt multa cō
currunt pro reipublice ſeruitio ⁊ vtilitate: que
iuſte premiū promerent̄. Primo occurrit corꝫ
induſtria: qꝛ ſi non eſſent induſtrij in rerū va⸗
loribus ꝑcijs: expenſis: ꝑiculis ⁊ cōmoditati⸗
bus ſubtiliter eſtimādis: ad hoc nequaq̄ eſ⸗
ſent idonei. Secundo vigilātia ⁊ ſollicitudo
q̄ in talibꝫ eſt neceſſaria. Tertio labores: mi⸗
ſerie: ⁊ incōmoda multa q̄ ſuſtinent. Quarto
pericula multa q̄ varie contingūt. Quinto qꝛ
ſepius ſine lucro oīa ſuſtinent ex diuerſis in⸗
fortunijs: ⁊ ideo merito lucrū predictis circū
ſtantijs cōpetens ⁊ diſcretum exinde poſſunt
rōnabiliter reportare. Ex quibus vlterius cō
cludi poteſt ꝙ hi qui nec mercantias tranſfe⸗
runt nec cōſeruant nec nundinis labore vel
induſtria meliorando immutant reputant̄ mer
catores inutiles ⁊ pernitioſi: vide plenius de
hoc ſuperius vbi agiť de iniuſte bona exactio
nantibꝫ. ¶ Quarta ꝑinde eſt circūſtantia cō
ſortij cū ſcꝫ res carius vendunt̄ tranſeuntibꝫ
q̄ manſuris: aut ruſticis ignaris ⁊ ſimplicibꝫ
q̄ expertis ⁊ aſtutis: ſicut fieri ſolet in nūdinis
quando panē minuūt pondere: vinū vł cere⸗
uiſiam menſura ⁊ ſic de alijs: contra qđ mani
feſte precipiť extra de emp. ⁊ vendi. c. placuit
vbi ſtatuit conciliū ſacrū: ꝙ preſbyteri ſuas
plebes ammoneāt: vt ⁊ hoſpitales ſint: ⁊ nō
carius vendant tranſeuntibus q̄ in mercato
vendere poſſint: vbi dicit glo. ꝙ poſſunt etiaꝫ
ad hoc cōpelli per excōmunicationeꝫ: vt. xlij.
di. §. huic etiam. qđ verum eſt ſm Innocen.
ſi hoc notoriū eſſet ⁊ moniti emendare ſe nol
lent. ¶ Quinta preterea eſt circūſtantia loci.
¶ Pro quo ſciendū ꝙ locus in mercantijs vi⸗
tandus eſt duplex. Primus eſt locus inhone
ſtus ⁊ ſuſpectus in quo quis non debet nego⸗
tiari nec etiam conuerſari: vt. ff. de arbi. l. ſi cū
dies. §. ſi arbiter. lxxxj. diſt. c. in omnibus ob⸗
ſeruari conuenit vt certus quis ſcꝫ maturus
certo tempore ſcꝫ in die: ⁊ certo in loco ſcilicꝫ
honeſto ⁊ manifeſto: ⁊ certis perſonis ſcꝫ ho
neſtis: vel apparere clericus vel loqui debe⸗
at mulieribus: vt excludatur omnis nephan
da ſuſpitio: hoc ibi. Secundus aūt locus eſt

ſacratus:quia inhoneſtū eſt in loco tam excellenti:vtpote diuino cultui mancipato: intendere negotiationibus quod eſt dedicatū orationibus.contra tales enī dominus ardentiſſimū zelum oſtendit cū intrans dei templū eijciebat nō ſolum vendentes ſed etiā ementes: eo ꝙ vendentibus occaſionē mali preſtiterūt in loco indebito:⁊ modo perturbatiuo orationis ⁊ diuini cultus. Attendens igitur eccleſia ſancta in talibus maximā diuinam offenſam precipit ex concilio lugdunē.li.vj:dē immu. eccleſi.cimit.⁊ alioꝝ loco.ca.decet domū dei ſanctitudo:dicens inter alia. Ceſſent in eccleſijs eorumqꝫ cimiterijs negotiationes ⁊ precipue nundinarū ac fori cuiuſcunqꝫ tumultus ⁊ multa alia ibidem proſequit̄: inferens cauſam prohibitionis oīm cum dicit: ne vbi eſt peccatoꝝ venia poſtulanda ibi peccandi det̄ occaſio: aut deprehendant̄ peccata cōmitti.

¶ Sexta quidem eſt circūſtantia tēporis qđ etiā poteſt intelligi dupliciter. Primo ꝙ mercata fieri nō dn̄t diebꝫ dn̄icis ⁊ feſtis in quibꝫ ab hmōi operibus ceſſandū eſt: extra đ ferijs c.omnes dies dominicos a veſpera in veſperam cum omni veneratione decernimus obſeruari: ſequit̄ vt mercatū in eis minime fiat: ſed de hoc latius dictū eſt in ſecūdo precepto Secundo pōt intelligi ꝙ mercata minime fieri debent in nocte in cōuiuijs ⁊ ebrietatibus: quia potiſſime ibi regnat deceptio propter rationem ⁊ diſcretionē in parte ſopitā qua redditur ſuſpecta ⁊ inhoneſta mercatio:ſicut a ſimili dici poſſunt inhoneſta iudicia que fierēt in nocte vel non clara die:vt patet extra de offi.dele.c.conſuluit.ij. vbi plane de hoc expreſſum eſt.ff.de orig.iur̄.l.ij.§.quia magiſtratus Alioquin tale iudiciū ſuſpectū redderetur:qr qui male agit odit lucem. ¶ Septima deniqꝫ eſt circūſtantia modi: nā multis illicitis ⁊ iniuſtis modis pleriqꝫ mercatores ſuas exercēt mercatiōes quoꝝ numerus vari⁹ multiplex ſubtilis ⁊ ad decipiendū efficax: p̄ſertim hoc tempore nouiſſimo in quo maledicta cupiditas in homine preualuit. Iam enī inſtare videtur tempus illud periculoſum peſſimi antixp̄i:qui vt dicitur apocali.xiij. Faciet ne quis vendere vel emere poſſet niſi habeat in dextra vel in fronte characterem nominis beſtie: per quem characterē ſpiritus deceptionis ⁊ mendacij deſignat̄:eo ꝙ antixp̄s plenus erit mendacijs ⁊ deceptionibus ⁊ in charactere illo aduerſab.tur veritati. Illiqꝫ vniuerſi qui corde ore ⁊ opere mendaces ⁊ fallaces erūt vniuerſaliter adherebunt: qui in charactere frontis ⁊ dextere denotantur: ſed hunc antichriſtū cum ſuis dominus ieſus tandem interficiet ſpiritu oris ſui cum venerit iudicare ſeculū per ignem. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De appropriatione rerum ⁊ tranſlatione dominij ipſius rei vel vſus eius: ⁊ de preſcriptiōe rerum ac vſucapione quomodo fieri licite poſſunt

¶ Sermo xxiij.

n

On furtum facies. Exo.xx. Sicut habetur in decretis diſt.viij. §.j.iure nature oīa ſunt cōmunia omnibus:quod non ſolum inter eos ſeruatū creditur:de quibus legitur. Multitudinis credentiū erat cor vnū ⁊ anima vna in dn̄o:verum etiā ex p̄cedenti tempore a ph̄is traditū inuenitur. vnde apud Platonē illa ciuitas iuſtiſſime ordinata traditur in qua quiſqꝫ proprios neſcit affectus:hoc ibi. Sic etiā iure diuino omnia ſunt cōmunia: vnde Aug. ſuper Io.⁊ ponitur ibidē.c.quo iure:dicit iure diuino. Domini eſt terra ⁊ plenitudo eius:pauperes ⁊ diuites de vno limo dn̄s fecit: ⁊ diuites ⁊ pauperes vna terra ſupportat. Iure ergo humano dicit̄ hec villa mea eſt hec domus mea. Iura aūt humana iura imperatoꝝ ſunt Quare? quia iura humana per imperatores ⁊ reges ſeculi deus diſtribuit humano generi. Tolle iura imperatoꝝ: ⁊ quis audet dicere hec villa mea eſt. Et ſubdit per iura:ergo regum poſſidentur poſſeſſiones:⁊ ſic in ſtatu quidem innocentie lege nature cōmunis vſus omniū que ſunt in hoc mundo omnibus hominibus eſſe debuit:⁊ hoc ſecundū rectā rationē:quia ſcđm Scotū hoc amplius valuiſſet ꝙ diſtinctio dominioꝝ:tū propter pacificā conuerſationē:tum etiam propter neceſſariā ſuſtentantionē:quia tunc nullus occupaſſet quod alteri neceſſariū extitiſſet. Ius igit̄ non fuiſſet neceſſariū illud ab eo per violentiā illud extorqueri:ſimiliter tunc ad ſuſtentationem vſus coꝝ magis ſufficiens extitiſſet ꝙ ſi precluderetur vſus alicuius alieni. Quod ſi querit̄:cur ergo preceptū huius legis nature reuocatū eſt poſt lapſuȝ humane nature. Ad hoc dicendum ꝙ propter tria facta eſt illa reuocatio poſt lapſum:ita ꝙ in ſtatu nature lapſe reph̄ēſibile eſſet oīa eſſe communia ⁊ nociuum reipublice contra dictum Platonis iam allegatum. Primo propter negligentiā que exinde ſequeretur: eo ꝙ terre in ſolitudinē redigerentur ⁊ omnes artes deperirent: homines quoqꝫ ocio deteſtabili tepeſcerent.qđ eſſet ſentina omnium vitiorum contra mandatum prothoplaſtis traditū in ſudore vultus tui veſceris ⁊c̄. Nā ſi cunctis agri cōmunes eſſent:ſic etiā cōmune eſſet agros colere ſeminare:metere:ſed experientia docet ꝙ de communibus quaſi nullus vel modicum curat. Secundo propter maliciam que per h̄ maxime nutriretur:quia nullus inueniretur qui cū communitate fructuum ſibi vellet applicare laborem:⁊ ſi quis inueniretur huiuſmodi tamē quaſi nihil ſibi retinere poſſit cū fortiores plus debito de bonis commun bꝫ occuparēt:nec malicioſi vel aſtuti puniri poſſent allegantes ſe non occupare alienum ac ſe talibus indigere:⁊ ſic mali ſemper haberent melius ⁊ boni peius:quia mali multa ſibi ſuperflua congregarēt ⁊ boni tantum neceſſaria acciperent. Tertio propter inimicitias excludēdas:cum eſſet occaſio efficax cōtinue diſcordie inter homines:quia plures vna re vellent ſimul vti violentiam ſibiinuicem inferentes. Sicut legitur de Nemroth Geneſis.x.cepit Nemroth eſſe robuſtus venator coram domino:id eſt hominū opp̄ſſor ⁊ extinctor:hoc eſt permittēte dn̄o ſm Sco. ⁊ glo. Ex quibus omnibus patet ꝙ reipublice nullo modo talis communitas expediret: ſcđm conditionem humane malicie his temporibus nouiſſimis:⁊ ideo redacta ſunt fere omnia ⁊ ſingula ad quandā p̄ticularē appropriationē:vt h̄ dicat̄ meū ⁊ h̄ tuū:⁊ h̄ quideȝ eſt fūdamentū oīs iniuſticie in ɔtrectādo reȝ alienā:⁊ p ɔn̄s oīs iuſticie in reſtituēdo eam: remoto autem hoc precepto legis nature de habendo omnia communia:⁊ p cōſequens conceſſa licentia appropriandi et diſtinguendi omnia:non fiebat actualis diſtinctio ⁊ appropriatio per legem nature neqꝫ per legem diuinam:⁊ ergo relinquitur ꝙ per legem poſitiuam vel humanā.et poteſt dici quod hec lex ab ipſo Noe promulgata fuit aut ab aliquo electo a filijs ſuis in principem eorum: vel ab alio cui ipſa communitas hanc auctoritatem commiſit:que inquam lex fuit vel eſſe potuit:quod res tūc non occupata eſſet primo occupantis eam:et ſic poſt hoc diuiſerunt ſe ſuper terram:ac extunc vnus occupauit vnā plagam:alter autem aliam.concordat Scotus in.iiij.diſtinct.xviij.q.ij. Poſtꝙ igitur introducta fuit rerum omnium diuiſio: neceſſe fuit per conſequēs fieri dominiorum rerum tranſlationem propter varias cauſas occurrentes tam in vita quam in morte hominum. B Ad cuius euidentiam ſciendum ſcđm Scotum vbi ſupra:ꝙ iuſta trāſlatio rerum dupliciter fit ſcilicet q̄tum a dominium rei:vt ſi res a dominio vnius in dominium alterius tranſeat:⁊ q̄tum ad vſum rei ſiue ius vtendi dominio:tamen apud ipſum rem tradentem remanente. Sed quia iuſticia vel iniuſticia tranſlationis vſus ipſius rei eaſdem regulas habet quas ipſa tranſlatio iuſta vel iniuſta dominij ipſius rei:ideo primam tranſlationem preſenti ſermone proſequamur. ¶ Hic queri poteſt quot modis fieri poteſt tranſlatio dominij quarumlibet rerum de vno in alterum. Ad hoc dicenduȝ ꝙ principaliter duobus modis:ſcilicet auctoritate publica vel priuata. Primo fieri p̄t auctoritate publica:ſcilicet alicuius principis vel legis:de qua Scotus in.iiij.diſtinct. xv.talem ponit concluſionem:quod tranſlatio dominij legis iuſte iuſta eſt: vt pȝ in preſcriptione q̄tum ad immobilia:⁊ in vſucapione q̄tum ad mobilia. In quibus eſt iuſta tranſlatio quod probat̄ extra de preſcriptio. in capitul.vigilanti:gloſa ſuper illo verbo: aliena vbi patet expreſſum. Eſt autem preſcriptio vel vſucapio acquiſitio dominij per continuationē poſſeſſionis temporalis a lege diffiniti. Et eſt preſcriptio in immobilibus: vt in domo:agro:vineis ⁊ ſimilibꝫ. Inſuper in corporalib⁹ locum habet:vt in ſeruitutibꝫ electionibus:actionibus ⁊c̄. vt poſtea videbitur. Vſucapio vero in mobilibus eſt: vnde ſcđm Scotum ibidem hec preſcriptio iuſta eſt triplici ratione. Primo ratione pacifice cōuerſationis.nam iuſte ſtatui poteſt a legiſlatore quod neceſſarium eſt ad ſubditorum pacificam conuerſationem:ſed dominium neglecte rei:ſicut eſſe contingit in preſcriptione ⁊ vſucapiōe transferri in occupantem eſt neceſſarium ad pacificam ciuium conuerſationem:quia ſi non tranſferretur dominium in occupantem:ſed poſt quantumcunqꝫ temp⁹

apud primum ꝯtinue remaneret: tūc orirētur
exinde mortales lites: eo ꝙ poſſet ille q̄ rem
neglexit vel eius heres poſt ꝗtūcūꝗ tp̄us
repetere rē illā neglectā ab alio ꝗtocūꝗ tp̄e
occupatā: ac ꝑ h̄ tales orirent̄ lites ꝙ īpoſſi⸗
bile eēt eas decidere: q̄ꝛ ꝓbationē ſufficiētem
h̄re nō poſſent. ⁊ ꝑ ꝯn̄s orirent̄ odia: cōtētio
nes ⁊ rixe perpetue: ex q̄bꝰ neceſſario pax rei
publice ꝑturbata remaneret. Scđo ꝓ rōe
publice offenſionis. legiſlator ei iuſte punire
pōt ꝑ legē quēlibet trāſgreſſorē pena corpali
cuiꝰ trāſgreſſio vergit in detrimentū reipu
blice. multomagis ꝙ pena reali vel pecunia
ria applicādo illā fiſco: ꝗ pari rōe pōt cū ta⸗
li pena punire applicando illud in quo puni
tur alicui qui in hoc eſt miniſter legis. Sed
negligens tanto tempore rē ſuam tranſgre⸗
ditur ita ꝙ eius tranſgreſſio ꝟgit in detrimē⸗
tum reipublice cum impediat pacē communem
nem ergo poteſt lex rem ſic neglectam appli
care fiſco: ⁊ ſic ad maiorem pacem eā trāſfer
re poteſt qui tanto tempore eam occupauit
tāꝗ̄ ī miniſtrū legis. Et ex h̄ pꝫ quomō dꝫ
intelligi illa p̄ſumptio legis vel iuris: ⁊ de iu
re cōtra quā ꝓbatio nō admittit̄: vt qn̄ muli
er dat dotē ꝙ p̄ſumit̄ vir ſtipulatū de ea red
dēda ⁊ obligaſſe bona ſua in caſu reſtitutio⸗
nis: vt extra de ſponſalibus. cap. is qui dedit
fidem: in textu ⁊ glo. ſic etiam preſumitur ꝙ
ſic rem ſuam negligens eam pro derelicta ha
buit: ⁊ ſi hoc non ſit verum: tamē legiſlator
punit eum ac ſi eam habuiſſet pro re dereli⸗
cta: ⁊ illud in quo derelinquenti aſſimilatur
iuſte requirit ſimilem penam. ¶ Tertio deni
ꝗ ratione autentice iuriſdictionis: nam ſi qui
libet poteſt ſuum dominium trāſferre in aliū
pōt etiā tota cōitas cuiuſlibet dn̄iū de cōita⸗
te trāſferre in quēlibet: q̄ꝛ in facto cōitatis
preſuppono cōſenſum cuiuſlibet includi. Igi
tur cōmunitas illa habens iſtum conſenſum
iam obligatum in hoc ꝙ quilibꝫ conſentit in
leges iuſtas cōdendas a communitate vł a
principe: poteſt ꝑ legem iuſtam in quemlibet
cuiuſlibet tranſferre dominium. Ex quibus
patet ſm̄ Geral. obdōn: ꝙ poſſidens aliquid
iure preſcriptiōis iuſte poſſidet: quia per au⸗
ctoritatem legis rem legitime preſcriptam vł
vſurpatā qđ potius eſt perfectionis ⁊ ſuper⸗
erogationis ꝗ debite neceſſitatis ⁊ obligati
onis. ¶ Hic queri poteſt: vtrum in poſſeſſo⸗
re malefidei preſcriptio locum habeat: pre⸗
ſertim cum non dimittitur peccatum. ſcđm

Auguſtinū: niſi reſtituatur ablatum: ⁊ talis
poſſeſſor excuſationem non habet de ignorā
tia. Ad hoc dicendum eſt ꝑ diſtinctionem. q̄ꝛ
vel talis eſt poſſeſſor malefidei ante comple
tam preſcriptionē: vel poſt cōpletā p̄ſcriptio
nem incipit eſſe poſſeſſor malefidei. Si prio
modo tunc ſibiinuicem contrariari videntur
ius canonicum ⁊ ciuile. nam ſm̄ ius canoni⸗
cum poſſeſſor malefidei nullo tempore p̄ſcri
bit: vt patet eo. ti. in diuerſis. ca. ⁊ planiſſime
in vlt. vbi dicitur: qm̄ omne quod non eſt ex
fide: id eſt ex conſcientia peccatum eſſe ſyno⸗
dali iudicio diffinimus. vt nulla valeat abſ
ꝗ bona fide preſcriptio tam canonica ꝗ ciui
lis. cum generaliter ſit omni ꝯſtitutioni atꝗ
conſuetudini derogandū: que abſꝗ peccato
mortali nō poteſt obſeruari. vnde oportet ꝙ
q̄ preſcribit in nulla tp̄is parte rei habeat cō
ſcientiam aliene: hoc ibi. E contra vero ſcđꝫ
ius ciuile nō requiritur bona fides: vt patet
extra de preſcrip. ca. vigilanti. vbi ſubditur.
Epheſinus enim legiſlator ſolū ꝓpter vitan⸗
dam multorū ſegnitiē ⁊ longi tēporis errorē:
⁊ cōfuſionem prius tricēnali vł quadragena
li preſcriptioni vigorem legis impoſuit: ⁊ ibi
dem in glo. ⁊ ſic ſibiinuicem ꝯtrariantur. Ex
quo poteſt vlterius argui ꝙ ſi preſcriptio ma
lefidei concordat equitati iuris naturalis: vi
detur ꝙ ambo iura predicta ſtatuendo debu
erunt in eam inſimul concordare. Si vero
fuit iniqua ⁊ contra equitatem iuris natura
lis videtur quod nullum legale ius illam ſta
tuere debuerat. Ad hoc dicendum ꝙ ibidē
proprie non eſt contradictio: licet ius ciuile
dicat talem preſcriptionem equam ⁊ iuſtam
⁊ per conſequens inſtituendam. Ius autem
canonicum dicat eandē eſſe iniquā ⁊ iniuſtā
ac ꝑ conſequens ꝓhibēdam: quia ſic dicēdo
non attēdunt ad eandem cauſam nec ad eū⸗
dem finem. Sed vbi proprie cōtradictio erit
neceſſe eſt ꝙ ſcđm eundem reſpectū accipiā
tur termini. Pro quo ſciēdum ꝙ in huiuſmo
di preſcriptione conſiderata mente iuris ci⸗
uilis illam ſtatuentis eſt vtrīꝗ iuſticia et e⸗
quitas: quia concordat equitati iuris natura
lis. Nā ius ciuile ꝑ p̄ſcriptionē malefidei du
plicem hꝫ finē: ſcꝫ negligētes punire: ⁊ litibꝰ
finē dare. ⁊ vterꝗ finiū illorū correſpōdet iu
ri naturali: ⁊ ex hac pte talis p̄ſcriptio iuſta ⁊
equa merito dici pōt. Cōſiderata ꝓinde mē
te iuris canonici illā ꝓhibētꝫ ē iniuſta ⁊ iniq̄
q̄ꝛ ꝯtrariat̄ iuris naturalis equitati. nam ius

canonicū cōſiderans ꝙ talis poſſeſſor malefi
dei p̄ſcribens: intendit per eandē preſcriptio
nem vſurpare rem alienā: ideo ꝯdēnat eam
tanꝗ̄ iniuſtā ⁊ iniquā: q̄ꝛ diſcordat ab illa re⸗
gula iuris q̄ ait. Qđ tibi nō vis alteri ne fece
ris. Unde p̄ncipalis finis iuris ciuilis eſt cō
ſeruare ciuilē ſocietatē q̄ minime ꝯſeruat̄ niſi
litigia terminent̄: ſic iuris canonici finis prin⸗
cipalis eſt aīas ordinare in deū ⁊ in legem
euangelicā: qđ fieri non pōt niſi conſeruet̄ iu
ſtitia: vt ſcꝫ oīs interior actus quo quis in de⸗
um ordinat̄ ſm̄ iuſtitiā reguletur. Et notan⸗
dū ꝙ p̄ſcriptio malefidei partim eſt a iure ci⸗
uili inducta ſcꝫ ꝓpter duplicē finē predictū: ⁊
partim ꝑmiſſa ſcꝫ cōſiderata p̄ſcribentis mali
tia ⁊ iniquitate: quo reſpectu iudicat̄ iniuſta:
vt dictū eſt. Et ideo ſm̄ illud a iure ciuili non
eſt inducta ſꝫ tantū ꝑmiſſa: q̄ꝛ quodlibet ius
licet nō valeat aliqđ iniuſtū vel iniquū indu⸗
cere: pōt tamen illud ꝑmittere quandoꝗ pro
pter aliqđ bonū ⁊ iuſtū: quod ſequit̄ inde: ad
qđ tale ius magis ſpectat: ſic in ꝓpoſito ꝑmit⸗
tit ꝙ p̄ſcriptio illius ex mala fide ⁊ iniquitate
ꝓcedat vt per eā duplicē prefatū finē eliciat: h̄
aūt ideo facit: q̄ꝛ eū intendat pro vltimo fine
cōſeruare ciuilem ſocietatē cui fini deſeruit.
maxie neceſſe eſt negligentes punire ⁊ litigia
terminare: Ideo magis tendere debet ad h̄
tanꝗ̄ ad cōmune bonū: ꝗ vt iniquitatē remo
neat vel corrigat p̄ſcribentis cū ſit bonū par⸗
ticulare: ⁊ ſic pꝫ cur in p̄ſcriptione malefidei
ius canonicū a iure ciuili diſcordat. Si vero
ſecundo modo: id eſt ſi poſt completā p̄ſcripti
onem incipit eſſe poſſeſſor malefidei tunc nō
obligatur ad reſtitutionē: qđ probari poteſt
triplici ratione. Primo rōne auctoritatis: nā
ſi bona fide durante preſcriptio vel vſucapio
cōpleatur: tūc preſcribens tutus eſſe videtur
nō ſolum ſm̄ ius ciuile ſed etiā ſm̄ canones:
vt pꝫ expreſſum eo. ti. c. de quarta: ⁊ in glo. ⁊
c. ad aures: ⁊ eo. ti. li. vj. c. j. Secunda ratiōe
proprietatis: quia ſi p̄ſcriptio cōpleatur durā⸗
te bona fide iam factū eſt ipſius p̄ſcribentis
vtriuſꝗ iuris auctoritate: qđ antea fuit alie⸗
nū: non obſtante quacunꝗ mala fide poſtea
ſubſequente: propter qđ talis reſtituere nō te
netur. Tertio ratione inculpabilitatis: quia
nullus reſtituere tenetur id quod bene ⁊ iuſte
poſſidere probatur: ſed talis preſcribens rem
poſſidet preſcriptā iuſte: ⁊ bene: non obſtante
mala fide ſuperueniente: ⁊ ideo per cōſequēs
reſtituere non tenetur: qđ patet: nam illud qđ

de iure habet̄ iuſte ⁊ bene ex parte iuris vtri⸗
ꝗ poſſidet̄: ⁊ per cōſequens alienum non eſt
qđ iure poſſidetur: hoc aūt iure quod iuſte: ⁊
hoc iuſte qđ bene: vt pꝫ. xiiij. q. iiij. c. quid di⸗
cam. Quidā tamen dicūt talem ad reſtitutio⸗
nem teneri. Sed hanc opinionē Hoſti. deri⸗
det. nihilominus tamen tenet: ꝙ ſi de hoc con
ſcientia remorderet nec conſilio peritorꝝ refor
mari valeret: ſequenda eſt licet erronea ſit: ⁊
hec eſt ſententia iuriſtarum: cui etiā concor.
Tho. in. xij. quodlibeto: vbi cū tractaret p̄n⸗
cipalem queſtionē de preſcribente cū mala
fide: dixit eum ad reſtitutionē teneri: ſubdens
ꝙ qui fide bona preſcripſit ad reſtitutionē nō
tenetur: licꝫ ſciat poſt preſcriptionē illud alie⸗
num fuiſſe. Quod ſi obijcit illud Augu. Non
dimittitur peccatū niſi ab. re. dicendum ꝙ hic
nullū peccatū preceſſit: q̄ꝛ cum bona fide pre
ſcriptio cōpleta fuit: hinc regula illa nō tangit
caſum. Ceterū ſi quis tempore p̄ſcriptionis
leſam conſcientiā habuit ⁊ poſt incipiat ha⸗
bere non leſam: non eſt per hoc interrupta p̄⸗
ſcriptio: ſm̄ glo. in dicto. c. quoniā: quia illa cō
ſcientia fuit erronea ⁊ ideo deponenda. Qđ
ſi dubitat ⁊ iuſtā dubitandi cauſam habeat:
erit nihilominus bone fidei poſſeſſor: ita vt p̄
ſcribere poſſit: vt in dicta glo. ⁊ interim vtetur
bonis ⁊ fructibus: vt. ff. de vſur̄. l. qui ſcit. §.
bonefidei: inquirere tamen debet ab alijs de
illa re diligenter: vt ſic ad veritatem peruenī
re valeat: vt patet. xxiij. q. vlti. c. occidit. ¶ De
niꝗ queri poteſt vtrū mala fide p̄ſcribens cē
ſeri debeat fur vł raptor aut in qua ſpecie pec
cati locandus ſit. Ad hoc rn̄det Angelus đ
caſtellione aretino in repetitione. c. quoniā.
de p̄ſcriptione in vlti. q. ꝙ directe loquendo
⁊ proprie taliter preſcribens nō poteſt cenſe⸗
ri cū fure vel raptore: ⁊ breuis ratio eſt: quia
furtū ⁊ rapina principaliter conſiſtunt in alie⸗
ne rei vſurpatione: ſed preſcribens mala fide
principaliter conſiſtit in aliene rei detentiōe
interpretatiue tamen ⁊ indirecte eſt ⁊ debꝫ in
eadē ſpecie pctī locari. Equipollet ergo furi
⁊ raptori ꝗtum ad peccatū cōſcientie: ⁊ per
cōſequens indiget ſuam conſcientiā rectifica
re quemadmodū fur vel raptor: qđ vtrīꝗ fie
ri nō poteſt niſi per reſtitutionē: quia nō dimit
titur peccatū niſi res ab. reſtituat̄. Et ſicut fur
vel raptor nō poteſt tenere vel defendere fur
tum vel rapinā contra illum cui furatus eſt ſi
ne peccato: ſic nec preſcribens mala fide pōt
tenere vel defendere rem preſcriptā ſine pec⸗

cato contra illũ cuius fuit res illa preſcripta:
vñ corã de talis infectã cõſcientiã habz ſicut
fur ꝛ raptor: quia deus plus reſpicit ad effe/
ctũ ꝙ ad actũ: vnde.xiiij.q.v.c.ſi qd ſubditur
qui alienũ negat ſi poſſet etiam tolleret: deus
enĩ cor interrogat nõ manũ. Ad laudẽ dei.

¶ Qð ad pſcriptionẽ cõpletã requi/runt quinq: ſcz bona fides: iuſtus ti/tulus: continuatio poſſeſſionis: ꝛ ꝙ res ſit pſcriptibilis: ꝛ tempus deter/minatũ. ¶ Sermo xxxiiij.

Non furtum facies. Exo.xx.
Materiã de pſcriptione ꝛ vſucapi
one pſequendo. A Primo queri
põt que ſint requirenda ad hoc ꝙ habeat ple
na pſcriptio. Ad hoc dicendũ ſm canones ꝙ
quatuor requirunt ꝛ addi poteſt quintũ. Pri
mũ igitur eſt bona fides ſm canones: licet ali
ter ſentiãt leges: vt dictũ eſt in ſermõe prece.
ꝛ hec fides bona dicit ſm glo. in.c.ſi diligenti
eo.ti. ꝛ ſm Jo.an. cũ aliquis credit eſſe rem
ſuã quã poſſidet vel tradentẽ eſſe dñm vł ha
bere ius diſtrahendi: licet erret in facto.ff.de
ver.ſig.bone fidei: ꝛ hec bona fides pſumitur
niſi ꝯtrariũ probet ar.ff.de proba.verius: qñ
ꝙ tamen pſumit contrariũ p denũtiationez
C.de rei ven.ſi fundũ: vñ mala fides pſumit
ſi denunciet emptori ne emat: vel q͛ mercat
cõtra legem.C.de agri.ꝛ cenſi.quemadmodũ
vel ſi emat a procuratore meo per colluſionẽ:
vel q͛ emat a prodigo vel luxurioſo ſeu alijs
quibus bonis interdictũ eſt.ff.pro empto.qui
fundũ.§.qui ſciens: ꝛ.l.ſi quis. Similiter qui
emat a talibus ꝛ talia ꝓpter que habenda eſt
vehemens ſuſpitio rõnabiliter ꝓpter perſonã
vendentẽ aut rem vendendã aut etiã ꝓpter p
tij inequalitatẽ: dicit etiã malã habere fidem
qui dolo venditorẽ induxit ad vendendũ: vel
qñ ab illo emit quẽ vendere nõ poſſe ſciebat
ſcz a pupillo ſine auctoritate tutoris: aut a tu
tore falſe quẽ ſciebat tutorẽ nõ eſſe: ꝙ ſi quis
ꝯſcientiã habeat ſimpliciter dubiã dicit eſſe
bone fidei: ſm Goff. Preterea licet ſm cano/
nes ſemp requirat bona fides: tñ ſm leges in
pſcriptione requirit bona fides.x. annoꝝ in/
ter preſentes.vel.xx. annoꝝ inter abſentes.C.
de preſcrip.lon.temp.aut.male fidei: ſz in pre/
ſcrip.xxx.vel.xl.an.non requirit: vt.xvj.q.iiij.
§.põt: vbi multa ponunt de hac materia ex.
ix.cõcilio Africano: ꝛ extra eo.ti.vigilanti.C.
de pſcrip.xxx.vel.xl.an. cũ notiſſimi: ꝛ.l.ſi qs
emptionis: niſi vel dicere leges ipſas corre/
ctas: vt in.c.qm: extra eo.ti. qð papa facere
põt ꝓpter periculũ anie: ſz Jo.an. licet in alijs
legem tollere non põt q̃ ad forꝝ ciuile: niſi vbi
tpalem habuerit iuriſdictionẽ: ꝛ requirit bo/
na fides in qualibz pte tpis ipſius pſcriptiõis
vt li.vj.de re.iu.c. poſſeſſor male fidei vllo tpe
nõ pſcribit. Scðm aũt eſt iuſtus titulus: ꝛ di/
cit iuſtus ti.oĩs actus ł quo ſolet acquiri dñm
ſi verus dñs tradat rẽ: vt ſi qs ab eo qui ver⁹
eſt dñs rei accipit ipam rem pro herede p do
nato: p derelicto: p delegato ꝛ ſimilia. Item
ſi ab ante ceſſoribꝫ incepit pſcriptio: pſumere
dz ꝛ credere ꝙ illi habuerunt iuſtũ ti.maxie ſi
fuerũt honeſti viri.ſufficit enĩ habere titulum
rerũ ꝛ pſumptũ. Itẽ ꝙ res nõ ſit vitioſa: puta
furtiua vel vi poſſeſſa vł a talibꝫ empta. Pre
terea ſi ius cõmune vel pſumptio nõ eſt ꝯtra
poſſeſſorẽ: ſufficit bona fið. alias neceſſe eſt al
legare titulũ ꝛ pbare: niſi allegat pſcriptio tã
ti tpis cuius cõtrarij nõ ſit memoria: vt ptz ex
pſſum in tex.li.vj.eo.ti.in.c.epm: ꝛ dicit Hoſ.
ꝙ in pſcriptione exigit cã licet non legitima:
nã ſi legitima foret locũ pſcriptio nõ haberet.
B Hic queri põt. vtrũ titulus erroneus vł
nimus iuſtus dare põt cãm pſcribendi. Ad h̃
dicendũ ꝙ ſi errat in facto tunc fieri põt pſcri
ſcriptio: q͛ ignorãtia facti ſi pbabilis eſt excu
ſat pſcribentẽ ab errore: ꝛ ius poſitiuũ punit
negligentem in rerũ ſuarũ petitione. Si vero
qs errat in iure: tũc non hz cãm legitimã pre
ſcribendi: q͛ ignorãtia iuris nõ excuſat. Et ſi
obijcit illud.c.cura paſtorali: extra de iure pa
tro.vbi papa ꝓpter legitimã pſcriptionẽ cõce/
dit eccleſias ex ignorãtia iuris nõ iuſto titulo
ꝯquiſitas: a poſſeſſoribꝫ retinendas: vbi argu
it glo.dicẽs. Iſti monachi vł clerici qui pſum
pſerũt has ecclias aut habuerũt bonã fidem
aut malã. Si bonã h̃ eſſe nõ potuit niſi q͛ ius
ignorabãt: ſz ignorãtia iuris nõ pdeſt ad vſu/
capiendũ.ff.de vſuca: nunꝗ: ꝛ qui ꝯ legũ in/
terdicta mercat non pſcribit.C.de agri.ꝛ cen
ſi.queadmodũ li.xj: ꝛ iſti ꝯ interdicta canonũ
receperũt ecclias: ꝛ ita pſcribere nõ pñt ſi ma
lã fidẽ habuerũt: nulla pſcriptiõe iuuant. Ad
hoc rñdet ibidem. Primo ꝙ hic tollerat pre/
ſcriptio hmõi propter ſcandalũ: q͛ nõ poterãt
eccleſie reuocari ſine ſcandalo. Secũdo ꝙ li/
cet illi qui receperũt eccleſias ð manu laicoꝝ
pſcribere non pñt: q͛ cõtra iura receperũt in

eorum ſucceſſores pſcribere pñt q̃ h̃ ignorãt
ꝛ bonã fidẽ hñt ex q̃ inueniũt eccliam in poſ
ſeſſiõe: q͛ q̃ alteri⁹ loco ſuccedit iuſtã hz igno
rãtie cãm: vt.ff.de re.iu.q̃ in alteri⁹. Tertio
ꝙ ibi fuit pſcriptio cũ tacito ꝯſenſu epi q̃ h̃ ſci
uit ꝛ tãto tpe tacuit. vñ vſ⁹ ꝛ patiẽtia tã lõga
ducit officiũ ptoꝝ.ar.extra de emp.ꝛ vẽ.c.p/
uenit.ꝛ in glo. ¶ Scðo q͛ri põt vtrũ currit p
ſcriptio ꝯ illũ q̃ aliqd diu ſoluit ſine cã. Ad
h̃ dicẽdũ ꝙ nõ currit ſ licite retinere põt qð
nõ de iure pſtitit: etiam ſi id diu ſoluit: vt ptz
xvj.q.iij.c.clerici.c.ſi epus.C.de agri.ꝛ cẽſi.l.
linibꝫ: ꝛ extra de cẽſi.vbi dr.c.puenit: ꝙ cẽſus
ignorantie.i.cui⁹ cã ignorat: nec diuinis nec
hũanis legibꝫ inuenit: oportet q̃ppe vt oĩs cẽſ⁹
ad qd ꝛ qñ ſolui debeat pſciat vide caſum in
glo. ¶ Tertiũ pinde reqſitũ eſt cõtinuatio
poſſeſſiõis: vt.ſ.toto tpe pſcriptiõis ſine inter
ruptiõe ſit poſſeſſa. B Ad cui⁹ euidẽtiaz
q͛ri põt q̃liter fieri põt interruptio pſcriptiõis
Ad h̃ dicẽdũ ſm Ray: ꝙ dupłr fieri põt tał
interruptio. Pmo naturalit p occupationẽ.ſ.
aq̃ vel fluminis fundũ occupãtis: ſiłr p violẽta
deiectionem: vel ẽt ſi res a poſſeſſore ſit furto
ſublata.ff.de vſuca.naturałr ac etiam ſi quo
cunq modo ſucceſſionẽ amiſit.ſeu animum
deſerẽdi habuit.ff.de ſeru.vr.pre.ſi edes.§.
j.ꝯcor.Inno. Scðo interrũpit ciuiliter ꝛ h̃
in iudicio contingit trib⁹ modis: Primo p li
belluz pncipi oblatũ: ſ h̃ tm̃ valet in q̃buſdã
actionibus q̃ annales vocantur: q͛ poſt an/
num nõ pñt moueri: ſicut eſt actio iniuriaꝝ: ꝛ
q̃dam alie. Inſti.de ppe: ꝛ tẽ.ac circa pn: per
tpalẽ igitur oblationem libelli ppetuant. Se
cũdo p q͛relam iudici factã circa ꝯuẽtionem
rei: ꝛ h̃ valet in oĩbꝫ actionibꝫ.C.de pſcrip.
xxx.vł.xl.an.ſic in rem. Tertio p lit.ꝯteſtatio
nem in oĩbus actiõibꝫ interrũpit pſcriptio.
C.de pſcrip.xxx.vel.xl.an.l.fi. Extra iudiciũ
vero talis interruptio fieri põt q̃nq modis.
Primo p vſuraꝝ ſolutionẽ p quã interrũpit
pſcriptio q̃ currere videbatur ꝯ creditorẽ nõ
petentem debitũ.C.de pſcrip.xxx.vel.xl.an.l.
cum notiſſimi. Scðo p ſcðam cautionẽ.ſ.qñ
debitor facit nouã cautionem: vt ptz ibidem.
Tertio p pteſtationem.vt qñ qs iuſto metu
vł alia cã ppedit⁹ nõ põt rem ſuã petere: ꝛ p
teſtat corã iudice ordinario: vel corã publi
cis pſonis: extra de of.or.c.paſtorał.ꝛ de ap.
c.ſi iuſtus. Quarto per denunciationẽ factã
colono: extra vt li.nõ ꝯteſ.c.qm.C.vbi in rez
ac.exer.de.l.ij. Quinto p ſynodalem procla
mationem: vt puta ſacerdos aliqs pclamat ĩ
ſynodo generali vł puinciali ꝙ ali⁹ ſacerdos
tenet rẽ ecclie ſue: extra eo.c.ſctoꝝ. Preterea
ſm Ray.lz pſcriptio nõ interrũpat: nihilomi
nus tñ in.vij.caſibꝫ nõ currit. Prim⁹ ẽ tpe p/
lati q̃ male alienauit rẽ eccleſie: ꝗ diu nanq
talis viuit nõ currit pſcriptio ꝯ eccleſiã: vt pz
expſſũ.xvj.q.iij.c.ſi ſacerdos. Scðus ẽ toto
iſte vacatiõis eccleſie q̃ petere haberet.vt.e.
ti.c.j.ꝛ.c.auditis. Terti⁹ ſi plat⁹ ei⁹ fuerit he
retic⁹: vt patz eiſdẽ.c. Quart⁹ ẽ tpe ſciſmatis
vt eo.ti.cũ nob. Quint⁹ tpe excõicatiõis ipi⁹
plati niſi ſit negligẽs in petẽdo abſolutionẽ:
extra de conceſ.pben.ca.quoniam. Sextus
ꝯ eũ q̃ eſt in etate pupillari.C.in his q̃bꝫ cau.
nõ eſt ne.l.fi. Septimus qñ quis iuſta cauſa
prepeditus nõ poteſt agere: regularit enim
ꝯtra eum q̃ nõ poteſt agere non currit pſcri/
ptio niſi poſtq agere põt iur non impedien/
te. Hinc ꝯtra filiumfamilias nõ currit pſcri/
ptio in rebus aduẽticijs: niſi ex quo liberat⁹
fuerit a patria poteſtate.nec mulieri in dote
niſi ſolute matrimonio: vel viro vergente ad
inopiam: nec creditori niſi exiſtente debiti pe
tenti conditione: vel adueniẽti die probant
hec.C.de.anna.pſcript.l.j.§.fi.C.de iure do.
l.in rebus.§.omnis. Item dicta.l.cum notiſ/
ſimi.§.illud autem. Ex quo nota ꝙ ſi credi/
dicentum vſq ad annos.x.non incipit cur/
rere contra me preſcriptio niſi poſt iſtos.x.
annos. ¶ Quartum eque requiſitũ ad com
pletam preſcriptionẽ eſt ꝙ res ſit preſcriptibi
lis. Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ licet
generaliter omnes res ꝛ omne ius preſcribi
poſſũt: vt extra e.ti.ad aures.C.de preſcrip.
xxx.vel.xl.an. ſicut in rem.excipiunt tamen
quedam que preſcribi nõ poſſunt. Primo nã
ꝙ in criminibus nullo tempore preſcribitur
ſed potius ex temporis diuturnitate augent
vt extra de ſimo.cum in eccleſia.xxxij.q.v.c.
quod deo. Secundo non preſcribitur cõtra
obedientiam viſitationũ ꝛ etiã ꝯtra pcura/
tionem q̃ ratione viſitatiõis debent: vt patz
expreſſum eo.ti.cum nõ liceat: ꝛ.c.cũ ex offi/
cij.extra de cenſi.cũ inſtantia: quod ſane intel
ligitur de ſubdito qui non poteſt preſcribere
contra prelatum. Ali⁹ tñ prelat⁹ preſcribere
poſſet: vt abbas vel alius prelatus ꝯtra epz
circa ſubditos eius: Et ſic dic. Inno.in h̃ ca
ſu lz ſubdit⁹ aliq̃lit pſcribat nõ tñ pſcribit no/
mine ſuo ſed potius nomine alterius: cui de
ſubiectiõe rñdet.vt in di.capi.cum ex officij.

Tertio eccleſia vl' cetera ſacra ⁊ religioſa lo
ca: decie: ꝓmitie: oblationes nullo iure pñt a
laicis poſſideri vl' ꝑſcribi: vt. e. ti. c. cãm i textu
⁊ glo. dic̃ ꝙ exigit̃ ciuil' poſſeſſio ad ꝑſcriptio
nẽ ẽt in hmõi ſpũalib⁊ ⁊ ꝑſona ſecularis talis
eſt in q̃ cadere nõ poſſit hmõi poſſeſſio de iu
re: q2 ſpũale ius i laicũ ñ cadit: generalit̃ oẽs
q̃ nõ hñt ciuilẽ poſſeſſionẽ ſʒ alieno noie poſ-
ſident ꝑſcribere nõ pñt: q2 illi tm̃ dicunt̃ poſſi
dere q̃z nomine poſſident̃: vt de reſti. ſpo. c.
cũ veniſſent: de ꝑſcripti. c. ſi diligẽti. Hic poſ
ſeſſiones agrorum non preſcribunt̃ a colo-
nis nec pignora a creditorib⁊ nec annui red
ditus a fructuarijs: ꝙ ſi vſq3 ad centũ annos
ꝓbare poſſes initiũ poſſeſſiõis: ſcʒ ꝙ noie tuo
poſſeſſum ẽ nõ obẽ tibi aliq̃ ꝑſcriptio: niſi ve-
lis dicere ꝙ ꝑ longã obliuionẽ aliq̃s ꝑdat poſ
ſeſſionẽ vl' ſi tm̃ tpus effluxit ꝙ ignorat dñs
vbi poſſeſſio illa ſita ſit: vl' q̃ poſſedit alieno
noie alteri poſtea tradat: extra de reſtit̃. ſpo.
c. cum veniſſent: ⁊ in glo. vel etiã niſi dño pe-
tenti ſic poſſidens non reddiderit: tũc põt reſ
talis preſcribi nõ tñ ab ipo ſic detinente cum
malã3 fidẽ habeat ſʒ a ſuo ſucceſſore q̃ bonã
fidem habet: ⁊ ſic p3 q̃ ꝑſone ꝑſcribere non
pñt. Et nota ꝙ oĩs proprietarius habet poſ-
ſeſſionem ciuilẽ: ſilr̃ ⁊ maritus in bonis vxo-
ris: omĩs vero fructuarius vaſallus ſupfici
arius ⁊ emphytheota. i. meliorator. ſ agrorũ
⁊ vxor in bonis ſuis viuente viro dicuntur
habere poſſeſſionem naturalem: vbi ḡ con-
currit poſſeſſio ciuilis ⁊ naturalis. vl' ciuilis
tm̃ ibi eſt ſufficiens poſſeſſio ad ꝑſcribendu3:
ſed ſola naturalis poſſeſſio non eſt ſufficiens
¶ Preterea eſt videndũ q̃ res ſm iura ſũt
in ꝑſcriptibiles. Pro quo ſciẽdũ ꝙ limes vel
quod adheret limiti epatuũ vl' ꝓchiarũ ꝑ-
ſcribi nõ pt. vt extra de parroch. c. ſup eo. Rõ
eſt ne termini epatuum vl' parrochiaꝝ ꝯfun
dãtur: limes tñ ꝑdictoꝝ ꝑſcribi põt: vt. e. ti. c.
quia. xvj. q. iiij. volumus. Item nec liber ho-
mo preſcribi põt. xvj. q. j. §. põt: nec etiam cir
ca iura libertatis: nec etiam in matrimonio
xxxiij. q. v. ꝙ deo. Similiter reſpublice q̃ ſunt
in vſu ciuitatum: vt vie: platee: potẽs: aq̃du-
ctus nec itoto nec in parte ꝑſcribi pñt. ff. de
vſucap. l. vſucapionem. C. de opib⁹ publi. l. ꝑ
ſcriptio: nec etiam publice functiones ſiue ci
uilis canon qui. ſ. ſolui deberet reipublice ꝓ
agris nõ ꝑſcribuntur a colonis. C. de ꝑſcri-
pti. xxx. vel. xl. an: male agitur: nec res furti-
ue vel vi poſſeſſe ſeu etiam q̃ naſcuntur ex eis
ꝑſcribuntur aut vſucapiunt̃. Inſtit̃. de vſu
ca. §. Hic q̃ri põt vtrũ decie ꝑſcribi pñt ꝑ tp̃s
de cui⁹ ꝯrio nõ ẽ memoria. Ad h̃ dicendũ ꝑ
diſtinctionẽ: aut ei q̃rit̃ vtrũ a laicis h̃ fieri pt
⁊ rñdet Frã. zab. ꝙ nõ ſũt in capaces poſſeſ-
ſiõis vt. e. ti. cãm q̃ ⁊ ſine poſſeſſiõe ꝑſcriptio
non ꝓcedit: ⁊ ſic tp̃s d̃ cui⁹ ꝯrio nõ ẽ memo
ria lʒ vim habeat tituli: vt. e. ti. vj. c. ep̃3 nõ tñ
facit capacẽ poſſeſſionis vel cẽſeri poſſidere
eũ qui eſt icapax: ꝑ h̃ qd̃ notat Jo. an. ⁊ Jo.
mo. de ꝑbẽ. c. ij. li. vj. aut q̃rit̃ d̃ clericis q̃ ſcʒ ca
paces ſunt hmõi poſſeſſiõis: ⁊ tũc dicẽdũ ꝙ
ſi parrochiam habẽt tũc pñt ab eis decime ꝑ
ſcribi: vt patet: e. ti. ca. de quarta: vbi dicitur
decime ⁊ oblationes defunctoꝝ clericus ab
impetitiõe epi quadragenaria tpis ꝑſcriptio
ne ſe poſſe tueri videt̃: niſi forte iterim paſto-
ralis ſedes caruiſſet paſtore qui iura eccleſie
ſue exigere debuiſſet: glo. ratione ſui benefi-
cij aliter non. Aut queritur de religioſis: et
tunc dicẽdum ꝙ ſi nõ habẽt parrochiã: ipas
decimas preſcribere nõ pñt: q2 nec poſſidere
xvj. q. j. placuit. ij. vbi breui ſtilo monacho
multa ꝓhibentur ⁊ eorũ ſtatus elegant̃ edici
tur. Si vero monachi parrochias habent
tũc rõne parrochiarum ipas q̃nq3 ꝑſcribũt:
vt extra de decimis. c. cum ꝯtingat: ⁊. ca. cum
in tua. ¶. Deniq3 queri põt incidẽtaliter vtꝝ
tenẽs decimas in feudum põt ex hoc etiã re-
cipere decimas nouallum. Ad hoc dicẽdũ
ſm Ray. ꝙ non ſi ſecularis eſt: ſ; dari debent
eccl'ie parrochiali. q2 huiuſmodi conceſſiões
⁊ ꝑuilegia artanda ſunt nõ ampliãda: qd̃ p3
exꝑſſum extra d̃ deci. c. tua: vbi ſubditur: nec
occaſione decimationis antiq̃: licet infeudu3
decime ſint conceſſe: ſunt decime nouallum
vſurpande: cum in talibus nõ ſit extẽdẽda li-
centia ſed potius reſtringenda: glo. h̃ ideo
dicit. q2 laici decimas ſine peccato poſſidere
non poſſunt: ⁊ ideo licẽtia iſta nõ põt extendi
ad nouallia. Si vero religioſi ſũt ⁊ decimas
ex priuilegio ꝑcipiunt tunc etiam ꝑcipiunt le
ges nouallium: vt. e. ti. cum ex ꝑte. ij. Si deni
q3 religioſi non ex priuilegio decimas ꝑcipi-
unt alicuius eccl'ie ſed ex preſcriptione tunc
decime nouallum non ſunt eis ſoluende: ſed
baptiſmali eccleſie: vt eodem titu. cum con-
tingat. ¶ Secundo queri poteſt incidenta-
liter vtrum monachi de predijs ſuis ac la-
boribus obligantur ad ſoluendas decimas
ſicut ſentire videtur textus. xvi. q. j. capit. alia
cauſa capi. generaliter: ⁊. xij. q. j. ca. duo. in h̃
Ad h̃ reſpondet glo. extra de deci. ex ꝑte. j. ꝙ
monachi in eccl'ia ꝓmitiua decimas dabãt
de ꝑdijs ⁊ laborib⁊ ſuis tãq3 laici: vt in. c. alle-
gatis: ⁊ h̃ vſq3 ad tp̃s pape Paſchalis ſcdi po-
ſtea vo idẽ Paſchalis in cõci. Magũti. ſta-
tuit ꝙ nec monachi religioſi nec aliq̃ cõiter
viuẽtes decias de ſuis laborib⁊ ſoluerẽt. xvj.
q. j. c. decimas: vbi plane de h̃. Tpe vo ꝓce-
dente Hadrian⁹ papa ſolis ciſtertieñ: hoſpi
talarijs ſãcti Johãnis Hieroſol'. ⁊ tẽplarijs
conceſſit h̃ ꝑuilegiũ vt de ſuis laborib⁊ q̃s ꝑ
ꝓprijs manib⁊ excolũt ſoluere nõ tenẽt̃. Alijs
vo monachis cõceſſit tm̃ decimas de nouali
b⁹ que colunt ſuis manib⁊ ⁊ hortis ac nutri
mẽtis aialiũ ſuoꝝ vt d̃r in pñti. c. ⁊. h̃ mõ ſer
uat̃: ⁊ ita tenendũ ẽ ꝙ ciſtertieñ, tẽplarij: hie-
roſol'. ⁊ hoſpitalarij decimas terrarũ quas
de ſuis laborib⁊ excolunt ſoluere non tenẽt̃
vt dicit̃ in hoc. c. cum duobus ſequẽtib⁊. niſi
pacto ad h̃ tenerentur: vt eo. ti. ex multiplici
vel niſi parrochialis eccleſia enormiter lede
retur: vt eo. ti. dilecti. ⁊. c. ſuggeſtum. vel niſi
ſoluendo renunciauerint ꝑuilegio ſuo: vt ex-
tra de priuil'. accedentibus. ⁊. c. ſi de terra. ſed
hec omnia ſane intelligũt̃ de monachis q̃ po
pulũ nõ regunt: nã ſi ſec⁹ tũc lʒ eis recipe de-
cimas ꝑſonales ⁊ ꝑdiales. Verũtñ ciſterci-
eñ. ⁊ ſiles in ꝑuilegio ſoluere tenẽt̃ decimas
de poſſeſſionib⁊ q̃s acq̃ſierũt poſt generale3
cõciliũ vl' de cetero acq̃rent: vt eo. ti. nup. vbi
de h̃ pleniſſime. ¶ Quintũ deniq3 req̃ſitũ ad
completã ꝑſcriptionem eſt temp⁹ ad hoc de
terminatum: qd̃ in iure variũ ponit̃ ſm va-
rias ꝑſcriptiones: vñ eo. ti. c. j. dicitur in glo.
ꝙ epi qui ammoniti neglexerint conuertere
plebes infideles ſub eius ep̃atu exiſtentes ad
catholicam fidem: poſt. vj. menſes ammoni-
tionis epus vicinus qui poterit eas conuer-
tere habebit eã ſubiectã ſibi. ac poſt tres an
nos ſequentes iure ꝑſcriptiones manebũt illi
ſubiecte: ſi ꝑ ꝓꝑrium epm nõ fuerit facta inte-
rim repetitio: ⁊ ſic habes hic ꝑſcriptionem
trium annoru3 dũtaxat ⁊ ſex mẽſiũ ꝯ eccl'iã
qd̃ introductum eſt in fauorẽ fidei catholice.
Sed omiſſis multis ſimilibus ꝑſcriptiõibus
due ſunt principales ſpecies eius. Vna eſt lõ
gi temporis ſcʒ decem annorũ inter preſen-
tes: id eſt ſm Accur. in vna ciuitate exiſten-
tes: ⁊. xx. annorum inter abſentes. Alia eſt lõ-
giſſimi temporis ſcilicet. xxx. annorum vel. xl.
⁊ locũ habet inter laicos ⁊ priuatas ꝑſonas.
Cõtra eccl'ias aũt neceſſaria ẽ ꝑſcriptio. xl.
annoꝝ. Cõtra romanã vo eccl'iam nõ currit
ꝑſcriptio niſi poſt ſpaciũ centũ annoꝝ: de q̃-
b⁹ in ſingulis latius differere gr̃a breuitatis
omitto. Vſucapio vo cõplet̃ i triẽnio: ſʒ al's
q̃cq̃d de ꝑſcriptiõe dictũ ẽ ꝓportionabiliter d̃
vſucapione intelligi debet. Ad laudem dei.

¶ De tranſlatione dominij rerũ in alterum auctoritate ꝑuati duobus modis: et qd̃ cõtractus ꝑncipaliter fiũt tribus modis. Ser: xxv.

Non furtum facies. Exo. xx.

Expediti de mõ trãſlatiõis q̃ fit au
ctate publica iã ſm modũ ꝓſeq̃mur
q̃ fit auctoritate ꝑuata: ⁊ h̃ vel ꝑ actũ mere li
beralẽ: vl' ꝑ actũ liberalẽ ſm q̃d. A Prio
mõ fit ꝑ actũ mere liberalẽ: ſcʒ cũ trãfferens
nullam expectat redditionẽ ſicut in donati-
one ⁊ etiam in cõmodato. Pro quo dat̃ ta-
lis regula: ꝙ dñs alicui⁹ rei niſi ꝓhibeatur a
iure vel a ſuo ſuperiore a cui⁹ voluntate depen
det in dando: donare põt rem ſuam alij volẽ
ti eam accipere. Ex quo patet ſm Sco. ꝙ d̃
rõne liberalis donationis tria ſunt: de quib⁊
quia ſupius tactum eſt vbi agit̃ de abutenti
bus elemoſynis pronunc ea ſuccinctius ſer-
mo ꝑcurrat. Primum igit̃ eſt liberalis ⁊ vo-
luntaria tranſlatio ex ꝑte donantis: ⁊ ideo q̃
deceptus eſt vel aliqualiter coactus donat:
non ꝓprie donat: quia non mere liberalit̃ do
nat. eo ꝙ ignorantia ⁊ aliqualis coactio ex-
cludũt volũtarium: vt patet. in. iij. Ethic̃. vt
dans alicui tanq̃ ꝓpinquo vel egeno ⁊ non
eſt: non ſimplicit̃ donat: q2 non eſt ibi in dãte
volũtariũ ꝓpter conditionis ignorantiã quã
in dãdo donans reſpicit. Similiter artatus
aliqua neceſſitate vt in vſuris dandis vel in
remittendis aut in alijs violentijs damnis:
aut iniurijs condonandis ne fiat ꝓ his emẽ-
da cõdigna: vel etiam de ſolutiõibus ꝯtrahẽ
dis aut de debitis remittẽdis: de quibus po
ſtea late videbitur. Secundum eſt voluntas
recipiendi ex parte illius cui datur alioquin
nõ trãfferret̃ dominium. Tertiũ eſt libertas
amborum. ſ. hui⁹ donãdi: ⁊ illius recipiendi
id eſt ꝙ nulla lege ſuperiori ꝓhibeatur iſte do-
nare vel ille accipere. nec ꝑ actũ alterius a q̃
dependent i iſta tranſlatiõe: et ex hoc pa3 ꝙ
multi ſunt qui dare vel accipe nõ poſſunt: de
quibus patet ſupra: vnde ⁊ cleric⁹ in aliquo
caſu donare non poteſt abſq3 voluntate vel

[?]altem contra voluntatem pape: vt patet. li. vj. de cenſi. c. romana. vbi ꝓcipitur ꝙ viſitantes a viſitatis nihil recipiãt: cum dicit̄: Caueat inſuper. ſ. viſitans ne ipſe vel quiſq; ſuorum aliquod munus quodcũq; ſit ⁊ qualitercũq; offeratur recipere ꝓſumat: vt non q̄ ſua ſunt videatur q̄rere: ſed que ieſu chriſti. Qḋ ſi fuerit cõtra ꝓſumptum recipiens maledictionem incurrat: a qua nunq̄ niſi duplũ reſtituat liberetur: volumus eñ in his qualibet fraudem penitus euitari: procurationes autem recipiant ꝓut eſt in canonibus conſtitutũ: nullam tamē pecuniã ipſe vel aliquis de ſua familia occaſione alicuius officij aut conſuetudinis ſeu quolibet alio modo eorũ nomine ſed in victualib; expenſas tãtum recipiat moderatas. quod exponit ibidem clarius: dicens: Felicis recordationis G. ego. papa ꝑmus ꝓdeceſſor noſter prohibuit in cõcilio Lugdun̄. ne aliqui ob procurationem ſibi ratione viſitationis debitam exigere pecuniam preſumerent: vel etiam recipere a volẽte: verum quoniam experiẽtia rerum nos inſtruxit: ex hoc tam perſonis viſitantibus q̄ locis ⁊ eccleſijs viſitatis. multa incommodorum diſpendia prouenire: cõcedimus vt patriarche: archiepiſcopi: epiſcopi ⁊ alij quib9 ex officio competit viſitare a volentibus eccleſiarum ⁊ locorum viſitatorum rectorib9 ſeu ꝑſonis pecuniam licite recipere valeant pro ſumptib9 moderatis faciendis ⁊ victualibus diebus quib; viſitatiõis officiũ ꝑſonalit̄ exercebunt. adijcientes ꝙ nõ liceat viſitanti niſi vnam ꝓcurationē recipere vna die: ſiue vnum locũ ſolũ viſitauerit ſiue plura: etiã ſi locus quilibet viſitatus ab illo ſufficeret ad integram ꝓcurationē ꝑſoluendam cũ eidem ſufficeret debeat vt temporalia metat a locis perſonaliter viſitatis pro diebus quibus eis ſpiritualia ſubminiſtrat: hoc ibi. Similiter modus viſitãdi ponitur in dicto. c. romana. ⁊ ad hoc maior pena adijcitur cõtra eos qui aliquid receperint vltra debitã ꝓcurationē: in. c. exigit. vbi dicitur: ꝙ tenentur ad faciendam duplã reſtitutionem infra menſem: qḋ non fecerint tunc patriarche: archiepi et epi ſciãt ſibi ingreſſum eccl'ie interdictum. Inferiores vero a beneficio ⁊ officio nouerint ſe ſuſpenſos: quouſq; de duplo hmõi grauatis eccleſijs plenariam ſatiſfactionē impendant nulla in hoc eis dantium remiſſione liberalitate ſeu gratia valitura: hoc Grego. iiij. in generali ↄci. Lugdunen̄. ¶ Preterea ſi ep̄s viſitat nõ ꝑ ſe ſʒ ꝑ aliũ: tunc epus nihil exigere põt a viſitatis q̄s nõ ꝑ ſe viſitauit: viſitati tñ tenent̄ miſtrare expenſas ipi viſitãti miſſo ab ep̄o: vt patʒ plane. li. vj. ḋ offi. ordi. c. ſi ep̄s ⁊ h̄ de donatiõe. ¶ Scḋo vo de cõmodato videndũ eſt. q2 trãſlatio vſus illi9 hʒ quãdã ſimilitudinem ⁊ correſpõdentiã ipi9 tranſlationis liberalis cum illo qui fit ꝑ actum mere liberalem in donatiõe: nam cõmodatum eſt alicuius rei ad aliquem certũ vſum gratuita cõceſſio: vñ ſimiles leges habet cõmodatũ cum tranſlatione liberalis vſus: ad hoc. ſ. ꝙ ſit iuſtum ⁊ ſimili modo in cõmodato cadit iniuſticia ſicut in donatione ſcḋm Sco. i. iiij. Requiritur eñ in cõmodante ꝑmo libera voluntas non coacta. Scḋo in recipiente ꝙ rē cõmodatam recipe velit ad vſum ſuũ. Tertio ꝙ non ſit aliqua voluntas legis vel ſuperioris obſiſtens commodationi. Ex his tribus multa ꝑticularizari poſſunt proportionabiliter ad donationem: de quibus gratia breuitatis ſupſedeo: Ad maiorem tamē euidentiam ſciendũ: ꝙ in cõmodatione requirit̄ mera liberalitas: ⁊ ideo ſi merces interuenerit non erit commodatum ſed locatio vel alius contractus innominatus ſm Hoſti. ⁊ Goff. quia tũc non eſt condonatio mere liberalis ſʒ ſm quid: ſicut quedam eſt donatio ſm quid de qua poſtea videbitur. ¶ Qḋ ſi querit̄: q̄s poſſit cõmodare ⁊ ſibi cõmodari: dicendum ꝙ oĩs qui contrahere põt: ꝙ ſi pupillus commodet non eſt obligatus ſed alius ei obligat̄ vt. ff. de acti. emp. ⁊ ven. l. iulianus. §. antepenult̄. Cuius ratio facile põt inueniri. Preterea poſſumus alijs cõmodare non ſolũ nr̄a ſed etiam aliena que poſſidem9: vt. ff. cõmodare. ⁊. l. ita vt ſi non tamen licʒ nobis ea cõmodare q̄ ſunt nobis commodata tñ ad vſũ noſtrum: nimirũ cum nec nobis liceat vti ad alium vſum vl' vlteriorem vſum q̄ nobis dinoſcitur eſſe cõmodatũ: vnde ſi tibi cõmodaui rem ad certum vſum: ⁊ tu vteris ad alium puta commodaui tibi equũ ad equitandũ et tu vteris ad arandum: vel vteris eo vltra locum ⁊ tempus tibi ꝑfixum: ⁊ in caſibus ſimilibus: tũc committis furtum ⁊ teneris ad reſtitutionem: niſi credebas cõmodantē ꝑmiſſurum ⁊ erat iuſta cauſa credendi: vt. ff. de furtis. l. qui re. Et ſi in eiſdem caſibus reſperijt vel deteriorata eſt: teneris ad reſtitutionem: quõ aũt cõmodatarius obligat̄ ad reſtitutionem viſum eſt ſupra: vbi agitur de damnificatione rerũ. ¶ Secnndo modo fieri põt trãſlatio dominij rerũ auctoritate priuata per actũ liberalem ſm quid: qñ ſcʒ pro eo ꝙ quis tranſfert expectat ſibi reddi aliquid equiualens ei qḋ tranſfert̄: talis trãſlatio ꝓprie contractus nominat̄: q2 ibi trahunt̄ partiũ voluntates: trahitur enĩ iſte ad transferendũ in illũ a cõmodo qḋ expectat ab illo. Vñ ſm Guil. Contractus eſt vltro citro obligatio ex voluntate partium cõſurgens: vt emptio: venditio: locatio: conductio: mutuũ ⁊ ſimilia: quaſi contractus eſt obligatio qua quis obligat̄ alicui ex aliquo officio vel facto licito ⁊ honeſto: licet non interueniat expreſſa voluntas vtriuſq;: vt tutela vel cura aut negociorũ alienorum geſtio ⁊ huiuſmodi: nam q̄uis pupillus habens tutorē aut pubes aut furioſus habens curatorem: vel ille cuius ignorantis gerit q̄s negotium: non expreſſe contraxerit: nihilominus tutor curator ⁊ negotiorum geſtor obligatur quaſi cõtraxiſſet: Idem Vlricus. ¶ Hic queri poteſt de contractibus quot modis fieri poſſunt transferenda dominia rerum in alterũ. Ad hoc dicendũ: ꝙ principaliter fiunt tribus modis. Nam primo ſunt quidã cõtractus rei vtilis ꝓ re vtili imediate: ſicut cum datur vinũ pro blado oleũ pro frumento ⁊ ſimilia: ⁊ talis cõtractus dicit̄ rerum ꝑmutatio Unde ſm Sco. in. iiij. circa iſtam rerũ ꝑmutationem talis regula dari poteſt: ꝙ domini rerum iuſte eas ꝑmutant: ſi ſine fraude ſeruent equalitatem valoris in cõmunitatis ſm rectã rõnem. Notanter autem dicit̄ ſine fraude: ad excludendã triplicem fraudem. Primã que contingit in ſubſtantia: vt ſcʒ in cõmutatione nõ det auricalcũ pro auro: nec vinũ lymphatum pro vino puro. Secundã vero fraudem que cõtingit in quantitate rei: ſiue quantitas menſuret̄ per virgam: ſiue per pondus ſiue ꝑ menſurã aut per aliũ modum: vnde oportet ꝙ debita quantitas ſeruetur põderis menſure vel numeri: ſiue in aridis ſiue in liquidis. Tertiã denique fraude cauere debet in qualitate rei: vt ſcʒ non cõmutet rem corruptã aut veterem pro ſana ⁊ noua: nõ carnes infectas pro recentibus: ⁊ hec omnia probantur extra de iniur. ⁊ dam. da. c. Si culpam tua damnũ eſt datum vel iniuria irrogata: ſiue alijs irrogantibus opem forte tuliſti: aut hoc imperitia ſiue negligentia euenerit: iure ſuꝑ his ſatiſfacere te oportet: nec ignorãtia te excuſat: ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere vel iacturam: ꝙ ſi animalia tua nocuiſſe proponas: nihilominus ad ſatiſfactionē teneris: niſi ea dando damnũ paſſis velis liberare teipſum: qḋ tamen ad liberationem nõ proficit ſi fera animalia vel que conſueuerũt nocere fuiſſent: ⁊ quã debueras non curaſti diligentiã adhibere. Sane licʒ qui occaſionem dãni dat damnũ dediſſe videt̄: ſecus tamen eſt de illo dicendũ qui vt nõ contingeret de ↄtingentibus niſi omiſit: hoc ibi. In quibus verbis ſatis claret quãta cautela ſit ꝓueniendũ aliorum damnũ. Unde ſi quis defraudat aliũ in ſubſtantia qui ꝑmutando putat ſe aliã accipere vel in quãtitate vel in qualitate: id eſt qui putat accipere aliquid quantũ vel quale dat occaſionē damni: quia non ꝑmutaret niſi crederet aliã accipe ſubſtantiam quantitatē vel qualitatē: ⁊ ergo videt̄ de preſumptione iuris ⁊ ſm veritatē dediſſe damnũ Si vero inaduertenter aut ignoranter aliquis predicto ꝝ defectuũ repertus fuerit in re vendita: tunc venditor excuſatur a peccato: nihilominus tamen cũ peruenerit ad notitiam illius damnũ illatum emptori: recompenſare tenetur: ſicut poſtea latius videbit̄ in contractu emptionis ⁊ venditionis. Secundo dicit regula predicta ꝙ ſeruent equalitatem valoris in cõmutatis: q2 dicit Au. xiij. de trini. c. iij. ꝙ vile velle emere ⁊ chare velle vēdere reuera vitium eſt: nimirũ cum in vtroq; iuſtũ excedit pretium: nam iuſtũ pretiũ eſt qḋ eſt ſm cõmunem eſtimationē fori occurrentis: ſm ꝙ res que vēditur in illo loco cõmuniter valere poteſt: q2 ſm Hoſti. ⁊ Ray. Iuſtum pretiũ conſideratur reſpectu temporis contractus: nec attendi debet ꝙ pluri ſit emptũ ⁊ minori vendatur vel econuerſo ꝙ plus offeratur. Tertio additur in dicta regula ſm rectam rationem attendentem: ſcʒ naturam rei ad vſum humanũ propter quem iſta ꝑmutatio fit. Talis autem equalitas ſcḋm rectam rationē non conſiſtit in indiuiſibili medio quod reſpicit ipſa iuſtitia cõmutatiua: ſed debet penſari valor eius in reſpectu ad vſum noſtrũ: ⁊ ad probabile iudicium humane eſtimationis: menſurantis valorē infra limites latitudinis cõpetentis: de qua latitudine poſtea videbit̄ in ſermone de emptione ⁊ venditione: cũ pluribus alijs etiã ꝑtinentibus ad ipſam ꝑmutationē. Scḋo vero ſunt quidã contractus rei vtilis pro nũmiſmate vel ecõtra: nã quia q̄ñq; diff

cile fuerat res vſuales cõmutare immediate
Hinc remediũ illud repertũ eſt: qḋ talis cõ-
mutatio defacili fieri poſſet: qḋ vocat̃ nũmiſ-
ma. ff. de cotrahen. emp. l. j. ⁊ tunc cõmutatio
nũmiſmatis pro re vtili vel vſuali emptio di-
cit̃. Ecõtra vero venditio nominat̃. Et de h
cõtractu Sco. in. iiij. ſimilẽ potuit regulã prio-
ri dicens: Qḋ dñi rerũ iuſte eas vendũt vel
emũt ſi ſine fraude cõſeruent equalitatem va-
loris in venditis ⁊ emptis ſm rectã rõnem.
Cuius expoſitio. ſatis claret ex iã dictis de p-
mutatione. Tertio deniq; ſunt quidã contra-
ctus alijs ſcʒ nũmiſmatis p nũmiſmate: ⁊ ta-
lis cõtractꝰ mutuũ nominat̃: id eſt mutui da-
tio ⁊ mutui acceptio: mutuũ enim dicit̃: q2 de
meo fit tuũ: qḋ vtiq; dari deberet gratis ni-
hil indeſperando: iuxta illud Luc. vj. Mutu-
um dare nihil indeſperantes: vnde hec duo
differũt mutuare ⁊ cõmodare: q2 ꝓprie res il-
las mutuamus que tranſeũt in dominiũ reci-
pientis: vt denarios: nam res mutua fit illius
cui mutueũ rogat̃ vt. ff. ḋ re. credi. ⁊ ſi cer. pe.
l. mutuũ appellata. Sed illas res cõmoda-
mus vel accõmodamus q̃ reddi debent in eo-
dẽ eſſe ſcʒ q̃ nõ tranſeũt in poſſeſſionẽ recipiẽ-
tis: vt cõmodo tibi equum nõ ad ꝓprietatem
ſed ad cõmodum vel vtilitatẽ. Cõmodare nã-
q; dicit̃ quaſi cũ modo temporis ad aliũ trãſ-
ferre: ⁊ ſic ptʒ qualiter transfert̃ dominiũ rei
in alterũ per cõtractũ in liberali donatiõe: in
rerũ pmutatione: in emptione ⁊ venditione:
in mutui datione ⁊ mutui acceptiõe: ⁊ his cor-
reſpondent alij cõtractus in quibus nõ tranſ-
fertur dominiũ rei ſed tantũmodo vſus illius
vel ius vtendi. Nam liberali donationi domi-
nij correſpondet vſus rei cõmodatio: de qua
ſupra. Secũdo rerum pmutationi correſpon-
det mutua vel pmutua cõmodatio: que com-
modatio liberalis eſt ſm quid: vt cõmodo ti-
bi equũ ad vſum: ⁊ tu cõmodas mihi vaccã.
Tertio emptioni correſpõdet cõductio: quia
cõductor emit vſum rei ſcʒ vſum domus agri
fundi ⁊ ſimiliũ: ⁊ põt cõductor rem conducta
vlterius alteri locare: vt. C. eo. l. nemo. ⁊ tunc
res poſterioris cõductoris obligate ſunt prin-
cipali dño vſq; ad illam q̃titatem qua ⁊ iſta
ſecũdus cõductor tenetur priori: vt. ff. e. l. ſi in
lege. §. ſi colonus. Conducit etiã quis aliqñ
vſum hũane artis vel operatiõis p determi-
nato pretio ⁊c̃. Quarto venditioni correſpõ-
det locatio: dicit̃ enĩ locator qui rei ſue vſum
alteri pro pretio concedit: vt cum loco domũ
meã tibi: tunc ego ſum locator: tu vero cõdu-
ctor: dicit̃ etiã quis locare ſuas operas qñ ſe
offert ad faciendũ aliquid pro ꝓtio: vel etiaʒ
qñ accipit rem vt faciat in ea aliquid qḋ dici-
tur innominatus cõtractus. Et nota generali-
ter ſm Hoſti. ꝙ omnia bona ↄductoris inue-
cta ⁊ illata in ruſtico predio ſciente dño: niſi
ad tẽpus inferant̃ tacite: ſunt obligata dño p
penſione: in vrbano aũt predio nõ diſtinguo
vtrũ dñs ſciat vel neſciat. C. de locato. l. cer-
ti. vñ talis obligatio tacita pignoris inducta
eſt multis modis pro debitis cõtractis vel cõ-
trahẽdis in diuerſis adminiſtrationibꝫ curis
vel ↄductionibus ⁊ ſimilibꝫ: ⁊ hoc propter ſe-
curitatẽ: q2 tutius eſt incũbere pignori q̃ age-
re in perſonã: vt inſti. de obli. que ex delic. na.
§. furti: vnde qñ tranſeunt in poteſtatẽ credi-
toris dicunt̃ pignus: ſed q̃diu remanent apḋ
debitorem dicunt̃ hypotheca nõ tamen diffe-
rũt q̃tum ad actionẽ. Quinto deniq; mutui
acceptioni nõ correſpondet aliquid ꝓprie in
trãſlatione vſus rei: ſed hic eſt ſigularis ferꝰ
qui quotidie deuorat ⁊ depaſcit pauperes ⁊
inopes viduas ⁊ orphanos iniuriatos ⁊ op-
preſſos: nam tanta rapacitas in cõgregando
diuitias viget in pleriſq; : ꝙ velut inſatiabile
chaos inferni oĩa pro poſſe deuorare queren-
tes iuſte vel iniuſte: nullũ hoĩem in mundo di-
uitem eſſe vellent: vt ipſi ſoli cuncta poſſide-
rent. quoꝝ auaritia modũ nõ habet: nec capi-
endo explet̃ ſed magis excitat̃: ⁊ eo egentior
fit quo plura queſiuit: verũtñ vt dicit Caſſio.
vltra oẽs crudelitates eſt diuitẽ fieri velle de
exiguitate mẽdici: ament̃ honeſta lucra hor-
reant̃ damnoſa cõpendia: nullus audeat in-
de tollere que debeat collecta diſpergere ad-
dendo perdit que retinẽdo collegerit: ⁊ pau-
pertatem potius ad ſe trahit ſi egentiũ pecu-
nias nõ repelli: ſed hec intelligere nolunt aua-
ri: q2 dicit Ambro. ſuper Job. ꝙ. ſicut hi qui
per inſaniaʒ mente tranſlati ſunt: nõ iam res
ipſas ſed paſſionis ſue fantaſias vident: ita
etiaʒ mens auari ſemel vinculis cupiditatis
aſtricta: ſemper aurum: ſemper argentũ vide-
re credit: ſemp redditus computat. aurũ gra-
tius q̃ ſolem intuet̃ ipſa eius oratio ⁊ ſuppli-
catio ad dominiũ aurũ querit: aurum petit: ⁊
qḋ extreme dementie eſt: ſicut dicit Seneca
li. de moribꝫ. Monſtro ſimilis eſt auaritia ſe-
nilis: quid enĩ ſibi vult nõ intelligo: nã quid ab-
ſurdius vt dici ſolet q̃ quo minus reſtat vie:
eo plus viatici querere: ⁊ via deficiente via-
tici augeri. Qḋ a nobis auertat chꝛus ieſus.

¶ De emptione ⁊ venditione p mẽ-
dacia piuria: per verba duplicia: de-
ceptoria / diffamatoria: pmiſſoria et
cõputatoria. Ser. xxvj

Non furtum facies: Exo. xx.
n Jam ordine debito poſt pmiſſa pſe-
quendũ ẽ de ſeptima circũſtãtia in
mercantijs: q̃ negociatio reddit̃ illicita: que ẽ
circũſtãtia modi put tactũ eſt ĩ primo ſermo-
ne de iniuſte mercãtias exercẽtibus que pro-
fecto circũſtãtia multifarie ad deceptionem
cauteloſis vtit̃ iniuſticijs: latius de eadem ẽ
pſequendum. Primus nanq; modus iniuſte
mercationis ⁊ cõtractuum cõſiſtit in multi-
plici mendacio. A Ad cuiꝰ maiorẽ euidẽ-
tiam ea diſtinguere placuit in. vij. genera mẽ-
daciorũ. Primo nãq; vẽdũt vel emũt ṽbis
ſimplr mẽdoſis loquẽs ↄ mẽtẽ ſuã: vt ſcʒ ali-
os decipiãt: ⁊ illi Jude cõparant̃ q̃ chꝛiſtum
p pecunia vendidit: ſic ei iſti veritatẽ ⁊ frater-
nam charitatẽ p lucro vendũt: vt ptʒ. xj. q. iij.
c. abijt vbi ſubdit̃: q̃ veritatẽ p pecunia negãt
deum pecunia vendunt: ipſe dixit: Ego ſum
veritas: cum ſocietatem fraternitatis aliqua
diſcordie peſte commaculant deũ pdunt: q2
deus charitas eſt: qui g̊ veritatis ⁊ charita-
tis iuſſa ſpernũt. deum vtiq; q̃ charitas eſt ⁊
veritas perdunt: maxime cum non infirmita-
te vel ignorantia peccant: hoc ibi. Unde tan-
ta prochdolor inter ementes ⁊ vendentes
inueterata regnat abuſio: quod nec emere nec
vendere ſciunt ſine deceptiõe mendaciorum
De quibus ait pſ. v. Non eſt in ore eorum
veritas cor eorum vanũ eſt. ⁊ Prouerb. xx.
Malum eſt: malũ eſt: dicit omnis emptor: ⁊
cum receſſerit gloriabitur. ſ. primũ decepiſ-
ſe: hi ſunt igitur qui portant characterem be-
ſtie. ſ. diaboli antichriſti in fronte et manu de-
xtera: per quem aptiſſime mendacium deſi-
gnatur: nõ quodcunq;: ſed qḋ falſum eſt ma-
terialiter ⁊ formaliter: quia hoc habet perfe-
ctam rationẽ mendacij: mendaciũ enĩ nomi-
natur ex eo ꝙ cõtra mẽtem dicit̃: dum ſic quis
falſum ſcienter loquitur ſicut in hoc caſu: et
hoc non ſolum ex ꝓpoſito vano ſed etiam pni-
cioſo: vnde ſi intentio mentientis fertur ad de-
ceptionem ⁊ nocumẽtum proximi q̃tum ad
perſonam diuitias aut famã: tunc ſm Tho.
ſcḋa ſcḋe. q. cx. eſt peccatũ mortale: cum no-
cere primo ſit mortale peccatũ. Cui cõcor.
Rich de media villa. Et licet tale nocumẽ-
tum nõ pducat̃ ad effectũ: nihilominꝰ tamẽ
eſt mortale peccatum: q2 vt dicit Tho. ibidẽ
ex ſola intentiõe peccati mortalis aliq̃s mor-
taliter peccat: ꝙ ſi per talia mendacia decipi-
unt tunc obligantur ad reſtitutionẽ. Uerũtñ
ſi p talia mendacia nõ intendũt primo noce-
re ſed ſeipſos indẽnes ſeruare: tunc non eſt ꝓ-
prie mendacium pnicioſum nec peccatũ mor-
tale: niſi hoc faciat ex aſſiduitate ⁊ mala ↄſue-
tudine: tunc enim ſm Hoſti. mortale pecca-
tum eſt: ſicut ebrietas que cũ aſſidua eſt mor-
talis culpa eſt: vt. xxv. diſt. §. alias vbi dicit̃:
Ebrietas ſi aſſidua ſit in numero mortaliuʒ
peccatorum ponitur. Et ideo punitur. xxxv.
diſt. c. epus. vñ dicitur Ecci. xx. potior eſt fur
q̃ aſſiduitas viri mendacis pditionem autẽ
ambo hereditabunt: In quibꝫ verbis furem
pfert illi qui aſſidue mendacium loquit̃. Qḋ
potiſſime contingit in emptione ⁊ venditiõe
cum pcedit ex auaricia: ⁊ ideo pmiſit eccleſia-
ſticus. c. x. nihil iniquius q̃ amare pecuniam
hec enim ⁊ animã ſuã venalẽ hʒ Sʒ quãto
putas pcio cum eaʒ redemit chꝛiſtꝰ ſanguie
ſuo ꝓprio: Audi chriſtum in pſ. lxj rñdentẽ:
Precium meum cogitauerũt repellere: pch
pudor etiam p obulo minimo. Nam mlti in
contractibꝫ ꝓpter obulum non verent̃ iterat̃
mendacia piuria deceptiones ⁊ ſilia: nũq̃ tñ
de illo lucrum habituri: hinc merito conclu-
dit pſ. v: dicẽs: Perdes oẽs qui loquuntur
mẽdacium. ſ. pnicioſum. ¶ Secũdo ṽo q̃dã
malum addẽtes malo vendũt vel emũt mul-
tiplicibus iuramẽtis immo ⁊ piurijs. Unde
lxxxviij. di. c. eijciens: quod tñ quedã decreta
nõ habẽt ſubdit Chꝛyſ. Mercator ſine mẽ-
dacio ⁊ periurio eſſe nõ põt: id eſt difficulter
eſſe põt. Hoc enim ⁊ ipi quotidie fatent̃: vix
enim alicui credũt niſi iurãti. O deteſtanda
oĩs abuſio: neſcire vẽdere minutam cuiuſli-
bet mercis viliſſime ſine iuramentis ⁊ periu-
rijs. ⁊ hoc ideo: quia ſm ꝓpham nõ eſt timor
dei ante oculos eorũ. O rabies mũdane cu-
piditatis totiens abſq; lucro plerũq; peiera-
re. De quibus ait Caſſio. Negociatores illi
abomiabiles eſtimant̃ qui iuſticiam dei mini-
me conſiderãtes p imoderatũ pecunie ambi-
tũ polluũtur: merces ſuas plus piurijs one-
rãtes q̃ pcijs. ¶ Hic q̃ri põt. vtrũ oẽ piu-
rium ſit mortale peccatũ: pſertim cũ h graue
videret̃ ꝓpter lingue lubricitatem: cũ etiã ſe-

ꝑius contingat in ioco peierare. Ad hoc re-
ſpondet ſanct⁹ Tho. ſcđa ſcđe. q. xcviij. ꝙ ſꝫ
doctrinā philoſophi ꝓpter qđ vnūqđqꝫ tale
illud magis: videm⁹ aūt ꝙ ea que de ſe ſunt
pctā venialia vł etiā bona ex genere: ſi in cō
tēptū dei fiāt ſunt pctā mortalia: multomagꝭ
ergo. qcqd eſt qđ de ſui rōe ptinet ad cōtēptū
eſt mortale pctm̄: pluriū aūt de ſui rōe impor
tat contēptū dei: ⁊ ideo manifeſtū ē ꝙ ex ſuo
gen̄e mortale peccatū ē: etiā ſi iocoſe pIurat
aut coact⁹: dūmō pcipiat ſe iurar̄ ⁊ qđ iurat
credit falſum eſſe: qꝛ ꝯ pceptū eſt qđ ponitur
Leuit. xix. Non periurabis: de quo plura po-
nuntur in ſecundo precepto. ¶ Quid ſentien
dum eſt de hiſ qui induſtrioſe deliberato ani
mo ⁊ propoſito peierare nō verentur ⁊ hoc
ad decipiendum ꝓximū periurio pnicioſo.
¶ Utiqꝫ cenſendum eſt eſſe peccatū equipa
randum deteſtabili homicidio: immo ſcđm
Tho. in quodlibetis: periurium ſolēne gra-
uius eſt homicidio: quia ex hoc ipō ꝙ in cau
ſa cuiuſlibet peccati defertur iuramētum: ma
nifeſte oſtenditur ꝙ periuriū ꝓ maximo pec
cato debet haberi. nec immerito: quia piura
re nomen dei videtur quedā diuini nominis
denegacio: hic ſcđm locum tenet poſt idola
triam: vt patet ex ordine preceptorū. Et ex
his patet ꝙ vili lucro deteſtabile vitiū piurij
miſeri mercatores incurrunt. ¶ Tertio pro-
inde vendunt vel emūt cum duplicitatibus
quod maxime ptinet ad mediatores mercāti
arum ſeu cēſales: theutonice vnterkauffer:
qui vtriqꝫ parti placere volentes: vtriuſqꝫ ſe
mentiuntur fautores: vtroſqꝫ tamen ſepius
decipientes: nunc enim ementem: nunc econ
tra vendentem decipiunt: ad ꝓpriū dūtaxat
lucrum ⁊ commodum inhiantes. Hi ſunt fu
res ſceleratiſſimi ex vtraqꝫ parte precium ac
ceptantes: vt vtrcqꝫ fidelitatem exhibeat: cū
tamen ſepius vtroſqꝫ decipiat. Cōtra quos
dicitur Eccleſiaſti. ij. Ue duplici corde: id ē
affectu ad decipiendum: ⁊ labijs ſceleſtis: id
eſt qui etiam ore perſequuntur huiuſmodi af
fectum. ⁊ manibus malefacientibus. id eſt q
⁊ opere perficiunt: ⁊ peccatori ingredienti
duabus vijs: oſtēdens ſe amicum ⁊ exhibēs
inimicum corde ore ⁊ opere. Quantum au-
tem malum ſit hoc oſtendit dominus in pſ.
liiij. loquens de Juda. Si inimicus meus
maledixiſſ; m hi: ſuſtinuiſſem vtiqꝫ ſcilicet le
uius. Et ſi is qui oderat me magna lo. fuiſ-
ſet: abſcon. me for. ab eo. Tu ꝟo Judas hō

vnanimis: ſcꝫ ꝙtum ad apparentiam: dux
meus: id eſt comes itineris. ⁊ notus meus: q
ſimul me. du. ca. ci. Et ſubdit increpationem
maledictionis contra tales dicens: Ueniat
mors ſuper illos deſcen. ad inſe. viuentes:
Refert beat⁹ Bernardinus in ſua q̄drage-
ſimali: de q̊dā cēſali vel mediatore mercātia
rū: q vt emētib⁹ ⁊ vendētib⁹ vel ſaltē vni pti
eorꝫ mendacijs ſuis ſe gratū redderet. ꝓ fir-
mādo p̄cio inter eos pſonaliter aſtans: clam
ictu oculi vel pedis ementi vel vendenti: aut
vtriqꝫ pariter innuebat: vt mercatum inter
eos omnino concluderetur. Tādemqꝫ poſt
firmatam inter eos venditionem ⁊ emptio-
nem ſi alter eorum de chara venditione ſeu
vili emptione lamentabatur reſpondere ſole
bat: ideo clam innuebam tibi ne facere debe
res. Simile quiddam legitur Prouerbio.
xxvj: vbi dicitur: Sicut noxius eſt qui mittit
lāceas ⁊ ſagittas in mortem: ita vir qui frau
dulenter nocet amico ſuo: et cum fuerit de-
prehenſus dicit: ludens feci: vnde officium
tam periculoſum merito computandum eſt
inter illa: que vix aut nunꝙ exerceri poſſunt
cum ſalute anime ſue: quia huic proprie con-
uenit ſimilitudo illa que ponitur Eccłiaſti.
xxvij. Propter inopiam: glo. cordis vel ope-
ris multi deliquerunt: et qui querit locupleta
ri auertit oculum ſuum: ſcilicꝫ a timore dei: ſi
cut in medio compaginis lapidum palus fi-
gitur: que ſcilicet palus premitur ⁊ mur⁹ diſ-
ſipatur potius ꝙ roboratur: ſic intermediuꝫ
emptionis ⁊ venditionis anguſtiabitur pec-
catis: quia vtriqꝫ parti vult applaudere i ma
nifeſto: ⁊ decipere in occulto: ſicqꝫ premitur
peccatis ⁊ diſſipat deceptionibus.
¶ Quarto equidem emunt ⁊ vendūt cum
verbis ſophiſticis: id eſt deceptorijs obſcuriꝭ
⁊ inuolutionib⁹ plenis: nā in mercando ſua
verba tā aſtute cōponūt ⁊ ornant ꝙ ad plres
etiam ꝯrios ſenſus applicari poſſunt. dātes
per hec incautis ⁊ ſimplicib⁹ aliter intellige-
re ꝙ ſit in veritate: putantes ꝑ h̄ euadere mē
dacij diſcrimen qđ econtra magis adaugētꝭ
Quia dicitur Eccłiaſtici. xxxvij. qui ſophiſti-
ce loquitur. glo. ad decipiendū ⁊ ad capien-
dum gloriam humanā ⁊ fauorem: odibilis ē:
ſcꝫ deo ⁊ hominibus: his etiam ſophiſmati-
bus vti ſolent beguttæ que circumlocutiue et
parabolice diſſimulant verū vt euadāt men-
dacium: his etiā vti ſolēt mercatores ad rei
vendende defectum indirecte occultandum

¶ Ad cuius euidentiā queri pōt: an peccent
qui vendendo equos dicere ſolent emptori:
ego tibi vendo huuc equū pro vmbroſo ſtru
moſo infirmo: ⁊ ſic de alijs defectibus qui ſo
lent eſſe in equis: quos tamē defectus equus
nō habet niſi forte vnū ſed occultū quem de
fectum ſi ſciret emptor vix daret illius pretij
medietatē: an inquā talis venditor excuſatur
ꝑ hoc ꝙ in genere dixit defectū equi: Ad hoc
rñdet Bern̄. in ſuo quadrageſimali: ꝙ talis
venditor tenetur emptori dicere defectū illū
in ſpeciali: qꝛ alias rem notabiliter maculatā
vendit cum detrimento proximi qđ eſt cōtra
charitatem: nec ſufficit ſic exprimere in gene-
rali: pſertim cum hoc in fraudē faciant vt cre
dant emptores ꝙ ſicut nullū inueniūt defectū
manifeſtū: ſic nec ineſſe credunt aliquem oc-
cultū. Similiter vendentes pannos ⁊ ſimi-
lia nō ſatiſfaciunt ſi dicūt: reſpice rem diligen
ter oculus paſcat te: qꝛ hec omnia fraudulen
ta ſunt ꝟba cū ipſemet ſciāt certitudinaliter
defectū rei vendēde notabilē eſſe. Ex hmōi
eni ꝯtractibus ſepius emens incurrit grāde
periculū ⁊ damnū imminet venditori fraudu
lento qui tenetur ad reſtitutionē totius dam-
ni: vt extra de iniur̄. ⁊ dam da. c. ſi culpa. Inſu
per incurrit diſpendium ſalutis anime ſue qđ
grauius eſt omni dāno: ꝙ ſi res plus iuſto p̄-
cio venditur ꝓpter latentem defectū: tūc igno
rans hoc ignorantia probabili licet peccare
non videat̄: tamen poſtꝙ ad eius notitiā per
uenerit ad debitā recompenſationē obligat̄.
¶ Quinto pterea quidā emunt vel vendunt
cū iniurijs aliorum mercatorꝫ: aliorꝫ merces
diffamantes iniuſte vt ſuas carius vendant
qđ eſt mendaciū valde pnitioſum ex multis
cōcurrentibus. Primū eni eſt negatio verita-
tis. Secundū eſt intentio fallendi: qꝛ vt dicit
Aug. ⁊ habet̄. xxij. q. ij. §. ille ergo. ꝙ menda-
ciū eſt falſa ſignificatio vocis cū intentiōe fal
lendi. Tertiū eſt iniuria ꝓximi qui p̄peditur
ne vendere valeat merces ſuas. Quartū eſt
diffamatio proximi: qꝛ hoc notat̄ eſſe minus
iuſtus ꝙ mercibus corruptis ꝓximos decipe
re ſuſpicatur: nā audientes hoc diſſeminant
hanc infamiā inter mercatores vel vicinos:
qui tamen minus peccant ſi merces illas cor
ruptas eſſe putant. Primus autē diffamator
malitioſus eſt ⁊ grauius peccat: vnde in di-
cto. §. ille ergo. ſubditur. Sed cū fallere ſemp
ſit voluntatis: falli aūt vel infirmitatis vel te-
meritatis: grauius fit qđ ex volūtate ꝙ qđ ex

temeritate vel infirmitate ꝓcedit. Quintū eſt
deceptio mendoſa illius qui rem ſuā cōpara
re deſiderat: quia ſicut rem ꝓximi nimis diffa
mat mendaciter: ſic ⁊ ꝓpriā nimis cōmendat
vt alterꝫ decipiat: qđ ſi fecerit obligat̄ ad tripli
cem reſtitutionē faciendā. Primo illi quē deci
pit in vendendo. Scđo in quem ſpoliat fama
ſua eum diffamādo. Tertio tenet̄ ad recom-
penſationē damni qđ diffamatus ſuſtinet per
hoc in nō vendendo: ⁊ ſup hec blaſphemauit
veritatē ⁊ lacerauit charitatē: dans alteri oc
caſionē inuidie ⁊ odij ſempiterni: vñ tale men
daciū multo grauius eſt ꝙ furtū ꝓpter diuer-
ſa cōcomitantia. ¶ Sexto aūt quidam e-
munt pmiſſionibus aut etiā pſtitis iuramētis
ad ſolutionē certo tpe faciendā: ſub dolo frau
de ſe ꝯſtringentes aīo fallendi. Ad cuius eui
dentiā queri pōt: vtrū ille peccat qui aliquid
ꝓmittit qđ tñ non implet: pſertim cū dicatur.
xxij. q. iiij. c. vnuſquiſqꝫ. Qđ ſi ꝓmittit qs ali-
qd inhoneſtū: tollerabilius eſt ꝓmiſſum non
facere ꝙ facere qđ turpe eſt. Ad h̄ dicendū
ꝑ diſtinctionē: aut enī ꝓmittit quis qđ eſt illici-
tū ⁊ inhoneſtū: ⁊ tunc taliter ꝓmittens graui
ter peccat: ſiue propoſuerit adimplere ſiue nō
nec tale ꝓmiſſum ad implere debet ſi non eſt
honeſtū: imo ſi tendit dūtaxat ad inhoneſtatē
qñ ſeruari: nō debet etiā ſi ſine interitu ſalutis
eterne ſeruari poſſet: vt ptꝫ expreſſum extra
de iureiu. in. c. quemadmodū. vbi ponit exem
plū vnū de eo qui iurauit ſe ducturū mulierē
in vxorē que tñ interim fornicata eſt: ⁊ đ alio
q ducens vxorem iurauit ꝙ nunꝙ eā dimitte
ret: q ſimiliter poſtea adulteriū ꝑpetrauit: qua
propter neuter eorꝫ ꝓmiſſum adimplere tene
tur: ꝓpter cōditiones ſubintellectas: ſi videlicꝫ
prima cōtra deſponſationis legem nō veniret
⁊ ſi ſecunda in lege cōiugij non peccaret. Et
qđ magis eſt ſi talis mulier in matrimonium
acceptanda fieret interim leproſa paralitica
vel amitteret oculū aut naſum: tunc ſimiliter
non obligaret̄ ad perficiendū ꝓmiſſum: vt pa
tet in textu: ⁊ hoc ideo ſm glo. qꝛ honeſtas in
telligit̄ in hoc iuramento vt ſi res in eodem
ſtatu permanſerit: ſecus tamen eſſet ſi mulier
laberet̄ in facultatibus: ꝙ ſi per violentiā op
primeret̄ ſponſa de futuro nō tenetur ſeruare
ꝓmiſſum eā ducendo: vt dicit ibidem glo. Si
vero ꝓmittit quod eſt honeſtum ⁊ licitum tūc
ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. cx. Si promittens ha-
bet animū adimplendi quod ꝓmittit nō men
titur: quia non loquitur contra id quod gerit

ſi mente: ſi tamen ꝓbabiliter credebat ſe poſſe ꝑficere. Quod ſi temerarie credebat: quia cām credendi nō habebat: tūc nō excuſat a mendacio pernitioſo: quia in diſpendiū eſt alterius. Preterea ſi non ꝑficit qđ fideli mente ꝓmiſit tunc infideliter agit animū mutando. poteſt tamen excuſari duobus modis. Primo ſi ꝓmiſit id qđ eſt illicitū manifeſte: quia tunc promittendo peccat: ſed mutando propoſitū bene facit. Alio modo ſi ſunt mutate cōditiones ꝑſonarum ⁊ negotioꝝ: vnde Seneca de beneficijs dicit. Ad hoc ꝙ homo teneat facere que ꝓmiſit: requirit ꝙ omnia immutata ꝑmaneant: alioquin nec fuit mendax in ꝓmittendo: quia promiſit qđ habebat in mente ſubintellectis debitis cōditionibus: nec eſt infidelis nō implendo qđ ꝓmiſit: quia eedem cōditiones nō extant. Hinc apoſtolus non eſt mentitus qui nō iuit corinthum quo ſe tamen iterū ꝓmiſit ij. Corin. j. ⁊ hoc propter impedimenta q̄ ſuꝑuenerant. Si deniqȝ qđ promiſit animū implendi non habuit licet poſtea adimpleat tamen mendacij reus eſt ⁊ ꝓmiſſionis tranſgreſſor in voluntate iudicat: quod vtiqȝ in p̄ſenti ꝓpoſito mendaciū pernitioſum eſſet: ac nō ad implementū ad recompenſationē condignā obligaret: tam q̄tum ad capitale q̄ etiā q̄tum ad omne intereſſe. Veruntū alteri fidem ꝓmiſſam non tenenti promiſſa fides de neceſſitate nō eſt tenenda: vt ptꝫ extra de iureiurā: c. iij. ⁊ in glo. ¶ Septimo deniqȝ quidā in emptione ⁊ venditione decipere nitunt falſis cōputationibus: maxime quando cū inexpertis ſimplicibus vel ruſticis cōputationē faciunt. Et quicquid in hoc decipere p̄ualent lucrū reputant: aut alter minus iuſto in ſolutiōe recepit: aut plus iuſto ſoluit: totū in abiſſum auaritie trahunt. Sicut enim inſidiant aranee muſcis in foraminibus muri: ſic hmōi q̄notidie ſimplicibus hoībus inſidiant in apothecis ſuis. Sicut vulgo dici ſolet de puella que de vita inquirens quanti cōſtaret: accepto reſponſo periit aliā magis p̄cioſam ⁊c. Contra tales dicit Theſal. iiij. Nemo circūueniat in negotio fratrem ſuū quoniā vindex eſt dominus. Unde in p̄ſona decepti dicit Ozee. xj. Circūuenit me effraim in negotiatione ſua ⁊ in dolo domus ſue. Effraim creſcens interp̄tatur ⁊ ſignat impios mercatores qui per malitioſas circūuentiones diuitijs creſcunt. Sed iuſto dei iudicio eueniet eis quod dicitur Job. xx. Diuitias quas deuorauit euomet ⁊ de ventre eius extrahet eas deus. Quod a nobis auertat chriſtus ieſus. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De deceptionibus mercatoꝝ in pondere: menſura: moneta: pretio ⁊ macula: in defectione: admixtione ⁊ corruptione. ¶ Sermo xxvij.

Non furtum facies. Exo. xx.

n Viſo de multiplici mendacio pernitioſo quod cōtingit verbis ad decipiendū proximū: ſecundo loco procedendum eſt de multiplici mendacio qđ contingit facto ad proximoꝝ circūuentionē qđ vtiqȝ non minoris eſt criminis: quia dicit Tho. in quodlibetis: ꝙ cum eadem ſit in vtroqȝ mendacio fallendi intentio hinc vterqȝ peccat equaliter verbū enim ⁊ factum aſſumit vt inſtrumentū fallendi: ⁊ ideo non refert q̄tum ad peccatum: vtrum aliquis verbo: ſcripto nutu vel q̄cunqȝ facto mentiatur: ſicut nec refert q̄tum ad homicidiū vtrum quis interficiat gladio vel ſecuri. A Sciendū eſt igitur ꝙ quinqȝ ſunt hominū genera precipue mercatoꝝ: qui factis mendoſis ꝓximos circūueniunt ad decipiendū. Primo nāqȝ quidam laqueum deceptionis tendūt in varijs ponderibus ⁊ mēſuris: contra illud Deute: xxv. Non habebis in ſacculo tuo diuerſa pondera maius ⁊ minus: nec erit in domo tua modius maior ⁊ minor: pondus habebis iuſtū ⁊ verum ⁊c. Quod ſane intelligendū eſt in vno loco vel in vna ciuitate: nam ſm Tho. menſuras venaliū rerū neceſſe eſt eſſe diuerſas in diuerſis locis: propter diuerſitatem copie vel inopie rerum: quia vbi res abundant menſure maiores eſſe conſueuerunt ⁊ econuerſo. In quolibet tamē loco ſunt menſure determinate publica auctoritate vel antiqua cōſuetudine: quas preterire non licet. Et ſimile iudiciū eſt de ponderibus. ¶ Hic ergo queri poteſt de ponderibus ⁊ menſuris: an ſcꝫ vtens corruptis ponderibus vel menſuris: nō per ſuperiorē ſed ꝑ plebeios iā in vrbe tota cōmuniter introductis peccet: p̄ſertim cum his qui iuſtas menſuras ⁊ iuſta pondera mutant lucri cauſa penitentia imponitur: extra de empti. ⁊ vendi. ca. vt menſure. vbi ponitur penitentia. xx. dierum in pane ⁊ aqua: preter punitionem legis qua puniri debet: vt tangit glo. Ad hoc reſpōdet ſanctus Bernardinus in tractatu de contractibus ꝙ ſi etiā hmōi corruptione aliqui iuſto pretio fraudant pro eo ꝙ credūt menſuras eſſe veras ⁊ pondera iuſta ſicut prius erant: tunc hmōi fraudator peccat mortaliter ⁊ dānum fraudis reſtituere tenetur. Si vero iuſto pretio non fraudant nec vtens eis ad fraudem vtatur iuſti pretij: non tenet aliquid reſtituere q̄uis peccet nō reuelando menſure corruptionē his quos credit eam latere: ſed forte non mortaliter peccat qñ corruptio cōmunis eſt: quia ſatis de hoc data eſt ratio ꝙ huiuſmodi corruptio oībus innoteſcat. Si autē omnes tam domeſtici q̄ forenſes cōmuniter ſciunt ponderū ⁊ menſurarū q̄titatem quibus vtunt poſt cōmunem corruptionē: tunc nō cadit in eis fraus vel falſitas cū omnibus notū ſit. Preterea ſi corruptio talis eſſet ꝙ vnam menſurā ſcꝫ maiorem tenerent ad emendū ⁊ aliam ad vendendā ſcꝫ minorē: tunc niſi alter cū quo mercat hoc ſciat eſt ſemꝑ culpa mortalis: hoc enī eſt propriū qđ prohibet in Deute. in verbis p̄dictis. Inter quos etiā hij cōnumerant qui ad decipiendū emētes humectant mercantias ſuas: ſicut q̄nqȝ fit in oībus fere ſpeciebus. Similiter in lana: lino ⁊ infinitis alijs q̄ pondere menſurant: qui oēs obligantur ad reſtitutionē. Pariformiter ſunt in hoc ſcelere cōputati qui monetas in pondere diminuūt radendo vel lauādo: cōtra quos leges ꝓmulgāt penas graues: quidā etiā tales monetas in pōdere grauiores eligentes maiori p̄tio alienāt. Pro quo notandū ſm Tho. ꝙ ſi tales emiſſent ſummatim aliquā monetā argenteā vel aureā: quarū alique deficerent a debito pōdere alique vero ſuꝑadderent ⁊ alique tenerent iuſtā eſtimationē: ſicut cōiter fieri ſolet ad deceptionē reipubli. tunc illicitū eſſet peiores cōmuni p̄tio: meliores vero maiori pretio alienare: quia qđ abundat in melioribus deficit in peioribus: vnde peccāt grauiter monetarij qui monetā vnius valoris faciunt eſſe diuerſi ponderis ad ſpoliandū cōmunitatē: quia qđ vni adijciunt alteri ſubtrahunt: ⁊ inde ſequunt tales cupiditates iniuſte. ¶ Ceterū queri pōt de his qui tante fame ſunt ꝙ aduenientes ponūt pondus menſurā immo ⁊ p̄ciū rerū quas habere deſiderant in iudicio ⁊ arbitrio eoꝝ: at illi nihilominus tales ſimpliciter fidentes nequiter decipe nō verent. Ad hoc r̄ndet. s. Bernhardi. vbi. ſ. ꝙ rōnabiliter dici pōt ſi venditores hmōi vel eſtimationis aut fame ſint in populo: aut tam ꝑfecti ſtatus ꝙ verbo eoꝝ plus ſtat q̄ alterius iuramento: tūc a mortali non excuſant rei venalis p̄ciū mēdaciter alterādo: vel etiā mendoſe dicendo: tantū cōſtitit mihi: vel tantū potui habere de illo: quia ꝑinde eſt ac ſi emptor ſe cōmitteret fidei venditoris: ⁊ hoc vēditor acceptaret: ac tandē ꝯtra fidem acceptā ⁊ datā infideliter ſua venderet: talis execrabilē fraudem facit ⁊ obligat ad reſtitutionem: ⁊ vltra hoc mortaliter peccat agens ꝯtra pactū date fidei. Nimirum cū dicat. xxiij. q. j. c. noli: qđ fides etiā hoſti ſeruanda eſt cōtra quē bellum geritur: q̄to magis amico: ⁊. xxij. q. iiij. c. innocens. B Scđo quidā decipiunt mendaci facto: dū merces falſas: mixtas vel corruptas tradūt tanq̄ ſanas: puras ⁊ veras. Ad cuius euidentiā queri pōt: vtrum ſit culpa mortalis obligans ad reſtitutionē rem vēdere: in qua ē macula vel fraus occulta quā venditor non manifeſtat ementi. Ad hoc dicendū ꝙ rei vēdende pōt ineſſe triplex macula ſcꝫ in defectione: admixtiōe ⁊ corruptione. Primo pōt ineſſe macula in defectiōe: ⁊ q̄tum ad illā maculā ſcꝫ defectiōis dicendū ſm Tho. ſcđa ſe. q. lxxvij. ⁊ ſm Sco. in. iiij. diſt. xv. ꝙ circa rem vendendā triplex defectus cōſiderari poteſt: Primus eſt ſm ſubſtantiā: vt ſi quis vendit auricalcū pro auro: ſtannū ꝓ argento: aut econuerſo emit a ſimplici ⁊ inexperto venditore aurū pro auricalco vel argentū ꝓ ſtanno: vel denariū magni valoris ꝓ denario parui valoris: equitatē iuſti pretij notabiliter excedēs ⁊ talis ſimpliciter obligat ad reſtitutionē ⁊ cū hoc peccat mortaliter fraude ꝓximū circūueniens: vñ tantū creuit hec peſtis maledicta ꝙ vix inuenit mercator expers illius cū fere occurrat in oībus mercibus: vt vendāt vnā ꝓ reliqua: eo ꝙ fere oēs merces licet ſint eiuſdē generis: tñ ſunt maioris valoris ⁊ vtilitatis ex vno loco adducte q̄ ex alio: qđ ꝯtingit vel ex natura patrie vel etiā ex beneficio hūane induſtrie: ſicut lana de anglia melior eſt q̄ de Scotia: ⁊ artificia in vna ciuitate facta meliora ſunt q̄ in alia ⁊ ſic de infinitis alijs: cōiter aūt mercatores ſuas merces vendūt ꝓ melioribus vel ex natura vel ex induſtria: cū tñ in veritate nō ſint de melioribus: ⁊ ſic grauiter peccāt ⁊ ad reſtitutionē obligant. Hinc ſcđo pōt eſſe defectus in qualitate: ſicut iam patuit: quia merces ſic vendite non ſunt talis valoris qualis eſſe putant emptores: eo ꝙ merces vendunt alterius ſpeciei. Tertio pōt eſſe defectus in

quantitate de quo ſimiliter ſupra dictum eſt.
Quantū vero ad ſcdam maculā ſcʒ admixti
onis: cū in re vēdenda falſas aut peregrinas
mixturas aut cōpoſitiões occulte addūt fere
in oia ſubſtantia vendibili: ſicut faciunt multi
mercatores aromatarij ac etiā artifices: imo
pene oēs artificijs ꝛ mercātijs lucratiuis in-
cūbētes: qḋ p̄cipue dñs lamentat̄. Eſa. j. di-
cens: Argentū tuū verſuʒ eſt in ſcoriā ſcʒ per
cōmixtionē ſtanni vel plūbi: vinū tuū mixtum
eſt aqua. Sed alia litera hʒ caupones tui ꝛ
tabernarij tui miſcēt vinū aqua. Sequit̄ heu
conſolabor ſup hoſtib' meis ꝛ vindicabor de
inimicis meis: ꝛ ꝯuertā manū meā ad te ſcʒ
puniendū: ꝛ excoquā ad purū ſcoriā tuā. Ly
ra loquit̄ ad modū fabri qui per virtutē ignis
cōſumit quicquid eſt īpuritatis in auro vł ar
gento. ¶ Hic ergo queri pōt vtrū ponēs mi-
xturas in mercib' peccet ꝛ ad reſtitutionē te-
neat̄. Ad hoc rñdet Berñ. in tracta. de ꝯtra
ctib': ꝙ ſi talis mercator ꝓpter hmōi cōmixti
ones vendit illas merces vltra extremos li-
mites iuſti p̄tij: tūc totum illud qḋ plus recipit
obligat̄ reſtituere: ꝛ vltra hoc tenet̄ ad inter
eſſe ſi alter ꝑ hoc dānū paſſus eſt. Si vero
ꝑ hoc nō intendit niſi iuſtū p̄tiū citius extorq̄-
re: tunc ad ſatiſfactionē nō obligat̄: p̄ſertim ſi
certitudinaliter vł multū ꝓbabiliter ſcit iuſtū
p̄tiū nō exceſſiſſe; ꝙ ſi dubitat tūc tenet̄ ꝑ eo
ꝙ certus eſt de fraude ſua. Ad maiorē tñ eui
dentiā ſciendū ꝙ duplex eſt genus cōmixtio-
nū: nā quedā ſunt admixtiōes ficticie q̄ quaſi
in nullo mutāt valorē rei venalis: ꝛ in talibus
nō peccant ſi faciūt intentiōe ſola ſobriū ꝛ iu
ſtū lucrū extorquendi. Alie ꝟo ſunt admixtio
nes p̄nitioſe q̄ virtutē ꝛ valorē notabiliter mi
nuūt: qui ſunt oino ꝯtra ꝓprias ꝛ cōes intenti
ones emptoꝝ: ꝛ tales oino ſint illicite q̄ʒuis
etiā nihil vltra iuſtū p̄tiū recipiunt. Ratio eſt
qꝛ taliū vſus ſaltē in frequētatiōe ſua morta-
lis eſt culpa: put ptʒ in illis q̄ in vino mebium
miſcent vt floridus in eo color elucеſcat: cū tñ
dicit̄ ꝙ tale mebiū in vino mirabiliter capiti
ꝛ ſtomacho ſit nociuū. Si tñ virtutis minutio
modica ſit ꝛ p̄tiū iuſtū: tūc nō puto niſi pctm̄
veniale: hec Berñ. Sed arguūt in ꝯtrariū
mercatores dicentes. Quilibet pōt miſcere
rei ſue qḋ vult ſaltē anteq̄ʒ eā venalē expōat
non aūt poſt vini p̄conizationē nec poſt mer-
ciū venditionē ꝛ ego aſſentio. Pōt iterū inq̄s
merces ſic mixtas venales exponere: nec ego
ꝯdico: ſʒ oportet ꝙ in venditiōe defectū illum

mixture plane notifices emptoribus ſi vis e-
uadere diſpendiū mortalis criminis. Ratio
eſt qꝛ conſtat oibus ꝙ lex ꝛ cōſuetudo ciuita-
tis eſt ꝙ vendat̄ vinū puꝝ ꝛ merces nō mixta
ſed talis ꝯtra vtrūq̄ʒ fraudulenter incedit: cū
hoc etiā eius intentio corrupta cōſtat eſſe ma
ledicta auaritia: in hac etiā macula cōprehē-
dunt̄ illi qui vendūt merces corruptas ꝓ ſa-
nis: qḋ cōtingere ſolet etiā in oibus fere mer
cibus: ſcʒ in carnibus: ouis: piſcibus: maximū
quoq̄ʒ periculū īminet apothecarijs a ſimili-
bus: qui in ſeropis ꝛ medicinis imponūt ea q̄
ſciant eſſe corrupta vł nociua ſeu nō proficua
cū iā propter vetuſtatē ſuā perdiderūt virtu
tem: ex quo ſequit̄ prolixior vel etiā grauior in
firmitas aut interdū mors ipſa: ac ꝑ hoc me
dici incurrūt infamiā ꝛ etiā culpā ſi debitā di
ligentiā non adhibuerint: vnde in oibus dam
nis illis: ꝛ ſimilibus ex corruptiōe merciū ꝓ-
uenientibus tenet̄ venditor ad reſtitutionē q̄
ad omne intereſſe: vt extra de iniur. ꝛ dam. c.
ſi culpa: qꝛ talis occaſionē dāni dat ꝛ pericu-
li: vt dicit Tho. ſcda ſcde. q. lxxvij. damni qui-
dā: qꝛ propter hmōi corruptionē res q̄ vendē
da proponit̄ minoris eſt p̄tij cū tñ ꝓpter hmōi
vitiū nihil de pretio ſubtrahat. Periculi vero
ex eo ꝙ vſus talis rei reddit̄ inutilis impedit'
vel noxius: ſicut domus ruinoſa pro firma:
equus claudicās pro veloci: ꝛ cibus veneno
ſus pro ſano. Omnibus igit̄ p̄dictis ꝯtringet
qḋ ait Chryſoſ. ꝛ ponit̄ in quibuſdā decret̄
lxxxviij. di. c. eijciens: ꝙ quemadmodū triticū
aut aliqḋ tale teras in cribro dū huc ꝛ illuc ia
ctant̄ oia ꝛ grauia paulatim deorſum cadūt
ꝛ tandē in cribro nihil manet niſi ſterc': ſic de
ſubſtātia negotiatoꝝ nouiſſime nihil remanet
niſi ſolum peccatū hec ille. ¶ Tertio quidam
decipiūt mendaci facto: dū mercatores inter
ſe cōuentiones doloſas ꝛ pernitioſas faciunt
ꝙ nullus de tali vel tali mercantia vendat vł
emat niſi tantū tres vel quatuor: vt ſic carius
vendāt vel ſimul paſcuntur vt vno p̄tio plus
iuſto vendāt vt amplius inde lucrari poſſint
iniuſte: ꝛ hij ſunt p̄dones execrādi qui totā cō
munitatē ſpoliant: ꝛ monopoli vocant̄. Mo-
nopolon enī eſt mercatio quam aliqui ſoli ex
cōditio exercent ꝛ impetrant ꝙ ipſi ſoli eme-
re vendere vel etiā docere poſſint: vnde ge-
neraliter mercatores qui cōueniunt in certo
pretio plus iuſto vendant: aut ꝙ aliqui dūta
xat aut vnus ſolus vendat: vł etiā qui ipetrat
ꝙ ſibi ſoli res alique vendere liceat: iudicant-

tur monopoli: ꝛ ſcdm leges debent bonis ſu
is ſpoliari: ac exilio ꝑpetuo damnari. Silr ꝛ
cōcedentes ꝛ admittētes debent puniri. hec
patēt. C. de monopo. l. vna. Quarto p̄terea q̄
dā decipiūt facto nō ſoluentes tpe cōſtituto
ad qḋ ſe tñ obligauerit ꝛ ſcriptura: pmiſſione
vel etiā iuramēto. ꝛ h̄ ꝓpter ꝓpriū cōmodum
qḋ interim q̄runt cū illis pecunijs: vel in lu-
cratiuis mercationib' vel etiā qꝛ monetarū
expectant mutatione aut ſilia q̄ritātes ꝓpria
cōmoda: aut etiā ex malicia vel alia quacū-
q̄ʒ culpa: vnde ſi creditori ꝑ talem dilationē
ſolutionis p̄ſtant occaſionē dānificationis
tenent̄ ad omnimodā cōdignā ſatiſfactionē
ꝛ ad totū intereſſe, put latius poſtea videbit̄.
Quinto ſūt etiā quidā decipiētes ſimplices:
rē aliquā minus debito emētes: vel etiā cha
rius debito vēdentes. ſʒ nō faciunt ꝓpt̄ anti-
cipationem vel prorogationem ſolutionis ꝛ
hij ſunt proprie preoccupatores rerum vena
lium qui merces preoccupāt: non propter ꝓ
priam neceſſitatem ſed ꝓpter improbā cupi-
ditatem: vt ſcʒ ſtatim ſine immutatione tēpo-
ris vel loci vel ipſius rei charius vendant: q̄
dicuntur in vulgari vorkauffer: in foro tanq̄ʒ
aucupes reſidentes. hij nimirū grauiter pec
cāt. qꝛ ꝓpter cōmodū propriū ac lucrū quod-
liber venale vel vſuale faciūt charius emen-
ti ꝛ vilius vendenti q̄ʒ iuſtū ſit ſcdm rectam
rōnem: ex quo dānificare videt̄ vtrāq̄ʒ partē
lucrū ꝓpriū e medio tollentes: ꝛ per cōſequēs
toti reipubli. p̄nitioſi ſunt: ꝛ hec quidem po-
tiſſime ſolent exercere qñ talium rerū chari-
ſtia contingit eſſe in terra propter raritatem
illarum mercium: nunc enim vbiq̄ʒ preoccu-
pant ad inſidiandum in foro in vicis ꝛ plate
is ac in viarum exitib' inexplebili cupiditate
inhiantes ad lucra ac vniuerſos excoriare
cupientes. Et iō Bernhardi. ſup cantica ſer
mone. xxxix. inter alia ponit inhumanitatem
erga primū vnā eſſe rotā auaricie: q̄ ſcʒ aua
rus rapida curſu vehitur ad inferos. De q̄
dicit Aug. de ꝟbis dñi: q̄ ē iſta auiditas pecu
nie: cū ꝛ ipſe belue modum habeāt: tūc enim
rapiunt quando eſuriūt: parcunt vero prede
cum ſenſerint ſacietatem: inſatiabilis eſt ſola
auaricia diuitum: ſemper rapit ꝛ nunq̄ʒ ſatia
tur: nec deum timet nec hominem reuerетur
nec patri parcit. nec matrem agnoſcit nec fra
tri obtēperat nec amico fidē ſuat ꝛc. Quos
egregie irridet. Seneca epła: xiij. dicēs: vidi-
ſti aliqñ canē miſſū fruſtū panis apto ore ca-

ptantē: q̄cquid accipit p̄tinus integrū deuo-
rat ꝛ ſp ad ſpē futuri hiat. Idē: euenit nobis
quicq̄d expectantibus fortuna proiecerit. id
ſine vlla voluptate dimittim' ꝛ ſtatim ad ra
pinā alteri' erecti ꝛ attoniti in epicurū illḋ
chaos incidim' māne ſine termino ē: ſʒ vñ ꝓ
cedit hec inhumanitas niſi ex beſtialitate et
vilitate huius terrene ꝯcupiſcētie. Dicit em̄
leo papa in q̄dā ſermone: ꝙ amoris pecunie
vilis eſt ois affectio: ꝛ aīa lucri cupida etiā ꝓ
exiguo perire nō metuit: nullūq̄ʒ eſt iuſticie
in illo corde veſtigiū: i q̄ auaricia ſibi fecerit
habitaculā: nec quidē illi fructū bonoꝝ ꝯfert
quē poſſidet: qꝛ diuitiarū amor inſatiabilis:
lōge ampli' torquet euʒ q̄ʒ refrigerat vſu ſuo
quarū q̄dē acq̄ſitio laboris: poſſeſſio timoris
amiſſio plena doloris inuenit̄. Vñ legitur in
cronicis miniſtroꝝ generaliū ordinis minoꝝ
ꝙ q̄dam vſurarius ad extrema veniēs nullū
anime ſubſidium querens ait anime ſue. O
anima mea video ꝙ me derelinquere velis
cum bonis acquiſitis frui deberes: ſed ad mi-
nus decem libras tecum portabis: quas diu
in lombari meo poſui: ꝛ ego te deo auferam
quia talia tibi aufert: leuatiſq̄ʒ oculis in celuʒ
plaſphemando contra deum ſpuebat: ꝛ cum
in illis blaſphemijs os ſuuʒ aperiret magna
flamma viſa eſt exire de ore eius que domū
ꝛ villam incendere videbatur: ꝛ ſic illa iehen
nalis anima hoc in mundo flammas eterna
les accepit: ꝛ in baratrum horridū parit̄ cuʒ
flamma deſcendit in quo potiſſime patuit ꝙ
nihil auaro ſceleſtius: hic enim animam ſuā
venalē hʒ nō ꝑ. xxx. argenteis: ſʒ etiā ꝑ obu-
lo viliſſimo. Qḋ a nob' auertat chriſt' ieſus.

¶ De duplici valore rerum ꝛ vtrum liceat plus iuſto vēdere et minus iuſto emere: ac de triplici gradu iuſti p̄cij: Sermo xxviij

Non furtum facies. Exo. xx.
N qꝛ dictū eſt in ſermo. p̄. de his q̄ mi
n' iuſto emūt: ꝛ mag̨ iuſto vēdūt q̄
ſi ſpoliatores effecti int̄ ēptores ꝛ vēditores
¶ Ad hāc materiā ꝓfundi' indagādā p̄mo
ſciēdū eſt ꝙ valor reꝝ ſʒ Sco. i. iiij. di. xv. du-
plicit̄ ſumi pōt. Primus valor eſt naturalis:

ſcʒ ſm bonitatem nature a deo in re creatā: ⁊ hoc mō formica mus vł pulex plus valet ꝙ̄ panis: qꝛ vitā animam ⁊ ſenſū̄ habēt. Secūdus valoꝛ dicitur vſualis que ſumit̄ in reſpectu ad vſum nr̄m: ⁊ ſic panis plus valet ꝙ̄ mus: ⁊ hoc mō ſumit̄ h̄ valoꝛ q̄ pēſari poteſt ex tribus. Primo ex virtuoſitate: quia ꝙ̄to efficacioꝛ eſt res noſtris vtilitatibus tanto p̄cioſioꝛ iudicatur. ⁊ ſic panis triticiꝰ optimꝰ eſt ⁊ equus fortis Secūdo ex rerum raritate ſcʒ ſm ꝙ res ex ſue inuentionis raritate ⁊ difficultate magis nobis neceſſarie ſunt: et ſm hoc idem bladum plus valet tpe chariſtie ꝙ̄ abundātie. Tertio ex rerū cōplacabilitate in vſu earū: ⁊ ſic lʒ duo eq̄ ſūt eque fortes ⁊ veloces: tn̄ vnus eſt in vſu gratioꝛ vni: aliꝰ alij. Veruntn̄ certa pēſatio valoꝝ rerū vſualiū vix aut nunꝙ̄ a nobis fieri pōt niſi per cōiecturalem ⁊ pbabilē opinionē: ⁊ h̄ nō pūctatim ſeu ſub indiuiſibili ratiōe ac mēſura in plus ⁊ minus: ſed ſub aliqua latitudine competenti reſpectu tpm locoꝝ ⁊ pſonarū circa quam diuerſi diuerſimode res eſtimant: qꝛ equalitas illa ſm rectā rōnē nō ꝯſiſtit in indiuiſibili medio quod reſpicit ipa iuſticia cōmutatiua: ſʒ in quadā latitudine. Et ideo ꝙ̄diu ementes ⁊ vendentes remanēt intra illā latitudinem lʒ in diuiſibilē punctū equalētie nō attingant: in quocunꝙ̄ gradu circa extrema latitudinis illius fiat: vtrīꝙ̄ iuſte fit. Quātum aūt ſe extendat illa latitudo poſtea videbit̄:

¶ Hic ḡ q̄ri pōt. vtrum res plus ꝙ̄ valeāt licite vēdi pnt̄: vł etiā minꝰ emi. Ad h̄ dicēdū ꝙ non. penſato eaꝝ valoꝛe in reſpectu ad vſū nr̄m ⁊ ad pbabile iudicium hūane eſtimationis menſurantis valoꝛē rei infra limites latitudinis competentis. Qđ pbari pnt̄ pmo qꝛ iura ciuilia ꝯtractū reſcindūt qn̄ emptoꝛ vel vēditoꝛ vltra dimidietatem iuſti p̄cij defraudatoꝛ: tūc enim ꝯtractꝰ eſt nullus ⁊ p iudicem irritandus: nihilominꝰ aūt in foꝛo conſcientie licet fraudatio ſit citra medietatem p̄cij: dūmō ſaltem ſit notabilis faciēda eſt reſtitutio: dummodo pcedat ex vno vel ex pluribus iſtoꝛum quattuoꝛ. ſ. ſi pcedat aut ex ꝓbabili ignoꝛantia: aut ex mentis leuitate manifeſta vel preſumpta ſicut: cōtingere ſolet in ebrioſis aut inſipientibus aut iuuenibus aut pꝛodigis aut ſilibꝰ: vel etiā ex quacūꝙ̄ egeſtate: aut etiam ex alia quacunꝙ̄ neceſſitate ad h̄ compellēte. Ex q̄bus cōphēdi pōt ꝙ talis ꝯtractus non pcedit ex mera grata ⁊ gratuita voluntate. vnde talis defraudatio in minus emendo aut plus vendendo: non ſolū eſt ꝯtra iuſticiam ſed etiā ꝯtra charitatē ⁊ cōtra naturalem hominis pietatem lʒ ex vtriuſꝙ̄ partis cōſenſu talis cōtractus pcedere videatur. Et cum ſm Areſto. iij. Ethic. Ignorātia ⁊ aliqualis coactio excludūt voluntarium: ideo tales fraudatoꝛes vel potius extoꝛtoꝛes ad reſtitutionem obligant̄: vn̄. x. q. ij. §. hoc ius: dicitur ꝙ ſi in venditiōe plus offeratur ꝙ̄ res valeat eccl'ia recipere nō pōt nec dꝫ: ſed tm̄ iuſtum pciū. Et licet lex dictat ꝙ ꝯ ſeinuicem decipe pnt̄ citra medietatē p̄cij tn̄ eccl'ia in ſuis ꝯtractibus dolum facere nō dꝫ vt plane patet extra đ dona. c. p. tuas: ¶ Qđ ſi q̄ritur cur ḡ lex ſilit̄ nō phibet totalit̄ hāc inequalitatē. Ad h̄ dicēdū ſʒ Tho. qꝛ lex datur pplo in quo ſunt multi a ꝟtute deficiētes: hinc ſolum phibet ea q̄ deſtruūt hūanū conuictum: vtpote exceſſus magnos: qn̄ deceptꝰ eſt aliquis vltra dimidiū iuſti p̄cij: tunc enim ad reſtitutionem cogit: eccl'ia ꝟo punit etiā in paruis qn̄ abſꝙ̄ ſcādalo ⁊ maioꝛi diſpēdio punire pōt alꝰ non. Tolerat enim eccl'ia crimen pꝛopt̄ ſcandalū euitandū: vt expſſū. iij. d. ca. deniꝙ̄: ſimilit̄ ꝓpter maius diſpendium euitandum: vt. ix. q. j. oꝛdinationes: vbi dicit̄ in fi. vbi em̄ multoꝛum ſtrages iacet ſubtrahendum eſt aliq̄d ſeueritati. Itē correctio ē ſubtrahēda etiam ab eo q̄ hꝫ ſociā multitudinem: vn̄ dicit̄: xxiij: q. v. c. non poteſt eſſe ſalubris a multis coꝛrectio: niſi cum ille coꝛripit̄ qui nō habet ſociā multitudinē. Cū vero idē moꝛbꝰ plurimos occupauerūt: nihil aliud reſtat bonis ꝙ̄ doloꝛ ⁊ gemitꝰ: lex aūtē diuina q̄ nō ſolū dat̄ pplo ſed etiā ꝟtuoſis: nihil impunitum relinq̄t qđ ꝯriū eſt virtuti: ideo ſm diuinam legē illicitū reputat̄: ſi emendo vel vendendo equalitas nō ſuet̄: ⁊ ad reſtitutionem cogit ſi ſit notabile dānū: pua q̄dā additio vel diminutio equalitatem iuſticie tollere nō videtur. ¶ Qđ ſi querit̄ an res cōparata minꝰ dimidia parte iuſti p̄cij vēditoꝛib' debeat reddi vel retineri. Ad h̄ dicendum ꝙ ſi res minꝰ dimidia parte iuſti p̄cij cōparat̄: in poteſtate emptoꝛis ē ſupplere p̄ciū iuſtū vł a ꝯtractu recēdere: vn̄ extra de emp. ⁊ vē. in. c. cum dilecti: ſubdit̄: qꝛ ꝟo in arbitrio emptoꝛis eſt ſi velit ſupplere iuſtū pciū aut vēditionem reſcidere cum res minꝰ dimidia pte iuſti p̄cij cōpatur: ſcīētia ipaꝝ q̄ ſcʒ in h̄ caſu p epm lata fuit in ꝯriū: ſeq̄tur taꝙ̄ iuri cōtrariam irritantes: poſſeſſionē monachis iudicamus eſſe reddendā. Preterea glo. ibidē ſuper verbo deceptionis: dicit: ꝙ cū dolus dat cām cōtractui: puta dolo te induxi ad vendendā rem aliquā: alias nō venditurus: nō tenet cōtractus vt. ff. de dolo. l. ⁊ elegāter. xij. q. ij. q̄ſquis eps: in fi. ⁊ extra de re. pmu. cū vniuerſoꝝ. Si vero incido in cōtractū qꝛ venditurus eram ſʒ p dolū tuū minus vendidi: vel p dolū meum plus emiſti: tenet quidē cōtractus ſʒ agit̄ ad ſupplementū reſidui. ff. de act. emp. ⁊ ven. l. iulianus. §. ſi venditoꝛ: ſi vero dolus nō dat cauſam cōtractui nec incidit in cōtractū: tūc ſi deceptus ſiʒ vltra dimidiā partē iuſti p̄tij in venditione obtinet qđ hic đꝛ. C. de reſcin. ven. l. ij ſi aūt deceptus ſum minus dimidij iuſti pꝛetij nō poſſum agere ad aliq̄d: qꝛ licitū eſt ſm leges cōtrahentib' ſeſe ad inuicē decipere vſꝙ̄ ad dimidiū iuſti p̄tij. ff. de mino. l. in cauſe. §. in p̄tio. Et nota ꝙ in ꝯtractib' bone fidei ſi dolus dat cām contractui nō p contrahentes ſʒ p intermediā pſonā tenet cōtractus: ſed datur actio de dolo cōtra mediatoꝛē. ff. de dolo: ⁊ elegāter. §. ſ. in. glo. Sed hic obijci pōt contra: cuꝰ emendi ⁊ vendēdi mere volūtarius eſt: qꝛ nullū ius cogit vendere vel emere: ⁊ ideo p̄taxatio pꝛetij rerū venaliū mere voluntaria erit: ⁊ p cōſequens ſoꝛtiet̄ ius ⁊ foꝝ mere voluntariū. Ad h̄ dicendū ꝙ licet de iure nō cogat rem meā vendere: cogoꝛ tn̄ in actu ⁊ contractu vendēdi foꝛmā ⁊ regulū iuris ⁊ iuſtitie ⁊ equitatis debite ſuare: ⁊ ideo in effectu vendēdi nō licet mihi rei mee iniuſtū p̄tiū ponere ⁊ accipe: qꝛ tūc impono nō vt ſimpliciter mee ſed vt in alterū cōmutande: ⁊ ideo ſm Hoſt. licet aliq̄s ab initio cogi nō poſſet rem ſuā vēdere vel alienā emere: vt ptʒ. C. de cōtrahen. emp. l. dudū. ſi tn̄ expoſuerit rem venalē ⁊ pretiū offerat̄: ⁊ pꝛo iuſto p̄tio dare nō vult cogi pōt per iudicē ꝙ iuſto p̄tio vēdat. ff. de offi. pꝛefect. vꝛ. l. ſ. §. cura carnis. ℞ Vlterius querī pōt. vtrū licitū ſit rem venditoꝛi exponendā taxare ſm valoꝛē vtilitatis ementiū: nō ſcđm valoꝛē vtilitatis vendentiū. Ad h̄ dicendū ꝙ ſi p̄tiū rerū noſtre vite neceſſariū taxaret̄ ſm equiualentiā eius qđ pticulariter nobis cōferūt vtilitatis taliū p̄tiū eſſet q̄ dammō nobis imp̄ciabile: exempli gratia: ſi vnica potio vel herba medicinalis a moꝛte me valeat liberare ⁊ imp̄ciabilē ſanitatē reſtituere. Aut ſi ciphus aque mihi p ſiti moꝛituro poſſit ſuccurrere: valent pꝛedicta in hoc caſu infinitā auri ſubſtantiā: nō ergo debēt res ita taxari: qđ vt clarius pateat pōt triplici rōne pꝛobari. Primo rōne nequitie ab hūanis coꝛdibus excludende: nā duplex malū ex h̄ ſequeret̄. Primo qꝛ nihil eſt iniquius ꝙ̄ p particularib' ⁊ p̄uatis cōmodis cōi ⁊ vniuerſali bono p̄iudicare: cū ſm oꝛdinē iuris ⁊ iuſtitie cōmune bonū pꝛiuato ſemp pꝛeferri debeat: vt ptʒ extra de poſtu. pla. in. c. bone memoꝛie. Scđo talis taxatio fieret oīno in pꝛeiuditiū cōis boni: cū ecōtra in cōtractibus ciuilibus ⁊ hūanis: pꝛetioꝝ equalitas ſit menſurāda per reſpectū ad omne bonū put omni bono dinoſcit̄ expedire ad cōſeruationē vtilē reipublice: alioquin talis taxatio difficultatē induceret impoꝛtabilē: vt patet intuentibus. Secundo qꝛ nihil iniuſtius eſt ꝙ̄ vendere id qđ ſuū non eſt: nā cōmodū q̄dcunꝙ̄ qđ expectare videt̄ emptoꝛ ex re emenda: oīno extra ipm vendentē eſt: ſi ergo venditoꝛ ex hoc cōſequit̄ aliquā maioꝛē vtilitatē ex illa re vendenda ꝓpter ſpeciale cōmodū emptoꝛis: tūc oīno conſequit̄ hoc ex re nō ſua: qđ vtiꝙ̄ inequalitas eſſet atꝙ̄ iniuſtum. Et iſte caſus multipharie cōtingit dū quis ꝓpter paupertatē: neceſſitatē aut cōmoditatem cogit̄ aut minus iuſto vendere aut magis iuſto emere: qđ quidē impꝛobis lucris inhiātes obſeruāt: vt tales euiſcerare valeant: ſicut aranee muſcas capiūt ad ſugenda interioꝛa earū: verbi gratia: vendis mihi hoꝛtū retro domū meā plus iuſto: qꝛ multū indigeo: aut vendis ꝙ̄tūcunꝙ̄ rem aliā qua plurimū indigeo tūc eñ vendis etiā cōmodū meū. Itē emis a me pecias panni minꝰ iuſto: qꝛ pecunias ad ſoluenda debita requiro: ⁊ ſic de alijs. Tertio qꝛ nihil eſt directius ꝯtra fraternā charitatem cui potiſſimū in neceſſitate ſubueniendū eſt: miro nāꝙ̄ mō talis taxatio pietatem ⁊ humanitatē vniuerſaꝫ eneruaret ⁊ eradicaret: cū tn̄ in talibus caſib' neceſſitatis maioꝛ pietas eſſet exhibenda: vnde breuiter cōcludendo in oībus cōtractibus emptionis ⁊ venditionis p̄ncipaliter attendenda eſt cōmunis taxatio ⁊ eſtimatio ⁊ ciuilibus cōitatibus cōmuniter facta: ⁊ ſic ſinguli in ſuis ſingularibus contractibus ſeq̄ debent foꝛmā ⁊ regulā cōmuniū taxationū: ne ps turpiter: irrationabiliter: inobedienter ⁊ indecenter a ſuo toto diſſonet: ⁊ ne quilibet pꝛo ſuo libitu cōmunitati ⁊ cōi vtilitate p̄iudicet: ac per ꝯſequēs cōmuni iuſtitie ⁊ pietati derogет. Sed obijci poteſt ſi res nō pnt̄ plus ꝙ̄ valeant vendi nec minus emi: ⁊

hoc ſm cōmunem ⁊ ꝓbabilem eſtimationem hoim: tūc fere tota cōitas vendentiū ⁊ ementiū ꝯtra iuſticiā peccaret: qꝛ quaſi oēs volunt chare vendere ⁊ vile emere. Ad h̄ dicendū ꝙ nō eſt verū de cōitate iuſtoꝝ: qꝛ iuſtus non vult vltra iuſtū ꝑciū vendere vel citra iuſtū ꝑciū emere: inq̄ꝫtum iuſtus: ſꝫ bene verū eſt de cōitate iniuſtoꝝ ⁊ cupidoꝝ: qui oīa etiā volūt iniuſta: ⁊ quicūq3 vult emere citra iuſtū preciū vel vendere vltra iuſtū preciū: in hoc iniuſtus eſt ⁊ agit ꝯtra charitatē fraternā dūmodo ꝓcedit ex vno illoꝝ.iiij. q̄ tacta ſunt in ꝑncipio ſmonis huius. Sed qꝛ vt dictū eſt penſatio valoris vix aut nunq̄ꝫ a nobis fieri pōt: niſi ſꝫ ꝯiecturalē ⁊ ꝓbabilē opinionē: ⁊ hoc quidem nō punctat̄ ſub rōne ⁊ menſura indiuiſibili in plus vel minus ſed ponit̄ ſub aliqua latitudine cōpetenti: circa q̄ꝫ etiā diuerſa hoim capita ⁊ iudicia reperiunt̄ in eſtimatione diſcrepare. Hinc etiā diſtingui pōt triplex gradus etiam iuſtus limitati ⁊ iuſtificati precij ſꝫ varias eſtimationes etiā ꝓbabiles diuerſoꝝ hoim.

¶ Primus aūt gradus iuſti ꝑcij pōt dici pius ſcꝫ qui eſt minoris ꝑcij: ſecūdus diſcretus ſcꝫ qui eſt mediocris ꝑcij ⁊ tertius rigidus.ſ. qui eſt minoris ꝑcij: verbi gratia: ſint.c.pecie panni eiuſdē valoris: tūc ꝓpter varia capita ⁊ diuerſas ſententias circa illas: a varijs erit varia taxatio: quidā enī eſtimabūt quālibet illarū ꝑcij.xxv. coronarū ⁊ hoc dici pōt ꝑcij limes ⁊ gradus pius: quidā vero.xxv.cū dimidia: ⁊ talis taxatio dici poteſt limes ⁊ gradus diſcretus: quidā etiā.xxvj.⁊ hoc dici pōt limes ⁊ gradus rigidus ꝓpter varietatem ergo emptoꝝ ⁊ venditoꝝ alique iſtarū peciarū panni vendent̄.xxv.cū dimidia: alique.xxvj. q̄ꝫdiu igit̄ in emptione ⁊ venditiōe nō ſit exceſſus ꝑcij vltra tales limites, nō derogat̄ cōmuni iuſtitie ⁊ licitus eſt cōtractus. ¶ Preterea queri pōt: vtrū licitū ſit res vendere carius q̄ꝫ valeant: eo ꝙ venditio vadit in detrimentū venditoris: ꝑſertim cū ex hoc emptori vltra cōmunē valorem nihil accreſcat. Ad hoc rn̄det Tho. ſcḋa 2e.q.lxxvij. ꝙ ſi fraus deſit in emptione ⁊ venditiōe: tunc de ea loqui poſſumꝰ dupliciter. Uno mō ſcḋm ſe: ⁊ ſcḋm hoc emptio ⁊ venditio videt̄ introducta ꝓ cōmuni vtilitate vtriuſq3: dū.ſ. vnus indiget re alterius ⁊ ecōuerſo ſicut ꝑ3 per ph̄m.j.poli. qḋ igitur introductū eſt ꝓ vtilitate cōmuni nō debet eſſe magis in grauamē vnius q̄ꝫ alterius: ⁊ ideo dꝫ ſm equalitatē rei inter oēs contractus ꝯſtitui ſiue inſtitui. Quātitas aūt rerū q̄ in vſus hoim venit: menſurat̄ ſm ꝑciū datū ad qḋ inuentū eſt nūmiſma: vt dicit̄ in.v. Ethi. ⁊ ideo ſi ꝑciū excedit q̄ꝫtitatē valoris rei vel ecōuerſo res excedit ꝑciū: tollet̄ equalitas iuſtitie ⁊ iō vendere carius aut vilius emere rem q̄ꝫ valeat eſt ſcḋm ſe iniuſtū ⁊ illicitū. Alio mō poſſumus loqui de emptiōe ⁊ venditiōe ſm ꝙ ꝑ accidens cedit in vtilitatē vnius ⁊ detrimentū alterius: puta cū aliq̄s multū indiget habere rem aliquā ⁊ alius ledit̄ ſi ea careat: ⁊ in tali caſu iuſtū preciū erit vt nō ſolū reſpiciat̄ ad rem q̄ vendit̄ ſed etiā ad dānū qḋ venditor ex venditiōe incurrit: ⁊ ſic licite pōt aliqḋ vendi pluſq3 valeat ſcḋm ſe: q̄ꝫuis non venditur pluſq3 valeat vendenti: nō tn̄ pōt rem ſuā ſuperuendere ex eo ꝙ emēs multū iuuat̄: vt dictū eſt: qꝛ vtilitas q̄ accreſcit ementi nō eſt ex vendēte ſꝫ ex cōditiōe ementis: nullus enī vēdere debet alterius lucrū: licet vendere poteſt dānū qḋ patit̄: veruntn̄ is qui ex re alterius accepta multū iuuat̄ pōt aliqḋ vendenti ꝓpria ſponte ſuperogare qḋ ꝑtinet ad eius honeſtatem: ꝑſertim ſi vendēs indigens fuerit: ratio prioris eſt: qꝛ iniuſtū eſt alteri vendere qḋ non eſt ſuū: vel vendere ementi qḋ eſt emētis: cōcor. Sco. in.iiij. addens ꝙ idē eſt dicendū de ꝑmutatiōe. Veruntn̄ de ꝑmutationibꝰ in arte cāpſoria poſtea latius tractabit̄. Ad lau. dei.

¶ De contractu emptionis ⁊ venditionis ac etiā triplici termino ꝓrogationis: ⁊ quō quis obligat̄ ad mutuandū proximo. ¶ Sermo xxix.

Non furtum facies. Exo.xx.

n Jam ordine debito videndū eſt de temporis prorogatione vel anticipatione in cōtractibꝰ emptionis ⁊ venditiōis.

A Pro quo ſciendū ꝙ in huiuſmodi contractibus conſiderandū eſt triplex tēpus vel terminus ſolutiōis: ⁊ ſcḋm hoc erit ꝯtractus meritorius licitus vel pernicioſus. Primus dici pōt terminus gratie ⁊ hic meritorius eſt cōcedenti. Secūdus eſt vite: ⁊ hic licitus eſt debite ꝯtrahenti. Tertius aūt eſt culpe: ⁊ hic ꝑnicioſus eſt toti cōmunitati. Primus aūt dicit̄ terminus gratie eo ꝙ ex ipſa lege gratie ſumpſit originē cū ſcꝫ expectatio ſolutionis rei empte vſq3 ad certū tempus ex gratia vēditoris ipſi emptori libere conceditur: qui terminus ſic cōceſſus non ſolū omni caret vitio: ſed etiam eſt opus iuſtum: pium: meritoriū. Primo eſt opus iuſtū adimplēs iuſtā nature legē q̄ꝫ dn̄s dilucidat. Luc.vj. dicēs. quecūq3 vultis .i. rōnabilit̄ velletis vt faciāt vobis hoies et vos eadē facite illis. hec eſt enī lex ⁊ ꝓphete. Et illud oſtēdit Gratianꝰ in ꝑncipio decreti: vbi ꝑmittit ꝙ ius nature ē qḋ in lege ⁊ ī euāgelio ꝯtinet̄ q̄ q̄s iubet̄ alij facer̄ qḋ ſibi vult fieri. ⁊ ꝓhibet̄ alijs inferre qḋ ſibi nolit fieri. Ex hac igit̄ lege nature tenet̄ hō nō ſolū ſm facultatē ſuā ac iuxta emētis indigētiā ꝓ loco ⁊ tpe ꝑ dilatiōnē ſolutiōis mutuū dare: verū etiā ꝑncipalit̄ mutuare. ſꝫ idigēs nihil emeret ab eo: iuxta illḋ ꝑceptū dn̄icum Luc.vj. Mutuū date nihil inde ſperātes: cū eī lex naturalꝰ obligat nos diligere ꝓximos ſicut noſipſos h̄ vtiq3 nō tm̄ iplendū ē affectu ſꝫ etiā ꝓ loco ⁊ tpe ope ⁊ effectu. Juxta illud.j. Jo.iij: Filioli non diligamus vbo neq3 lingua ſcꝫ tm̄ ſed opere ⁊ veritate .i. veraci operatiōe. Hic dicitur.vij.q.j.c.omis: q̄ negant miſericordiam faciendam fugientibꝰ ⁊ neceſſitatē patientibus: ipm chriſtum negant q̄ eſt ſūma miſericordia ⁊ veritas: ſed qꝛ ꝑceptū h̄ de q̄ h̄ loq̄tur chriſtus eſt affirmatiuum: ideo obligat ſp ſꝫ nō ad ſp: ſꝫ tm̄ ꝓ loco ⁊ tpe ſicut alia ꝑcepta affirmatiua ⁊ ideo in debito mutuādi modo duo ꝑncipaliter ſunt conſideranda. Primū eſt facultas ſubſtantiam habētiū q̄ ſūt in triplici gradu: qꝛ quidā eorum habēt facultatū penuriam: alij ſufficientiam: alij vo abundātiam. Scḋm eſt indigentia mutuū poſtulantium: qui ſunt etiā in triplici gradu. quidam enī habent neceſſitatem vltimā: quidā artam licet nō extremam. ⁊ q̄dā cōmunē licet nō artam vel extremam. Ad inueniēdū igit̄ verā obligationem mutui: qn̄ cui ⁊ quō q̄libet obligetur ad tria ꝑdicta hominū genera q̄dam ingenioſa diſcretione vario mō ꝯputāda ſūt ⁊ vt de h̄ exempli cauſa modus ſubdatur cui etiā concordat Alex. de hales notandū ē ꝙ ꝑmo reperiuntur q̄dā habētes facultatū penuriam: licet nō extremā ſm ſtatū ſuū ⁊ pſonam: ⁊ hi ſolū obligant̄ ꝑmis dare mutuum id eſt eis qui ſunt in extrema neceſſitate manifeſta. Nimirum cū ad dādū illis obligant̄ vt patet. ſ. in.iiij. precepto vbi agitur de elemoſyna quō ad illam faciēdam obligat̄ vnꝰquiſq3. Ratio vero illius eſt: quia licet ipi penuriam patiūtur nō tn̄ deficiūt neq3 moriuntur. Qui autem ī extrema ſūt neceſſitate manifeſte morient̄ niſi illis ſubueniatur in quo caſu ſūt oīa cōia: ⁊ iō de illis tanq̄ꝫ de ſuis ꝓprijs ſubueniri dꝫ taliter indigēti: ꝙ ſi nō hn̄t aliqḋ tpale qḋ illoꝝ ſubuētioni cōueniat q̄ ſūt in tali extremā nccitate tūc ipendere pn̄t adhuc triplex mutuū. Primū ē opis .i. obſequij qḋ mutuū etiā inimicis eſt ipēdēdū in nccitate: iuxta illud Exo.xxiij. ſi vider̄ aſinū odiētis te iacere ſub onere: non ptranſibis ſꝫ ſubleuabis eum. Aſinus odientis eſt corpus inimici: quod iacet ſub onere qn̄ tenet̄ in extrema neceſſitate: quod vtiq3 ptranſire nō debemus: quin illi mutuum charitatiuū ſubuētionis ꝓ poſſe cōicemus. Secūdum eſt mutuum oris quod eſt dulce verbū ⁊ cōſolatoriū quod vtiq3 ꝓ loco ⁊ tpe in tali corporis extrema neceſſitate degentibus eſt affectu pietatis impēdendum: ꝑſertim illud verbū dulce quod poteſt ſaluare animā illius. Cū enī veriſimile ſit ꝙ in tali neceſſitate multis immineat etiam extremū ꝑiculum ſalutis: oīno tale mutuum oris ē eiſdē nccrio miſicordit̄ ipēdēdum ſic his freq̄nt̄ ſolet ꝯtigere q̄ ex diuio et hūano iudicio dicūtur ad mortē vel ꝓpinqui ſunt morti: hinc dr̄ Ecci.xviij. Nonne ardorem refrigerabit ros. ſic ⁊ verbū meliꝰ q̄ꝫ datum: hoc etiam mutuū oris a pleriſq3 poteſt impendi per ſubuentionem verborum apud illos q̄ poſitū in tali neceſſitate diuerſis modis ſm exigentiā euentꝰ ſubleuare pn̄t: vt ꝓcurando elemoſynas indigēti vel veniā offēdenti: aut ereptionem oppreſſo ⁊ ſic de alijs. Tertiū eſt mutuū cordis ꝙ etiā ceſſantibꝰ ꝑdictis duobus ſemper impendi valet: nam ſi non habes quo re vel opere vel etiam ore cōferas: adhuc tn̄ aliquod tibi ſuper eſt quod illi mutuo communicare teneris: habes cor: habes affectum. habes inq̄ꝫ vl̄ ſaltem habere teneris animum pium: cordis cōpaſſionē: mentis teneritudinem: mutuum igitur illi ꝑbe cordis compaſſionem ⁊ pietatem. quia vt dicitur.j. Thimoth.iiij. Pietas ad omnia valet ꝓmiſſionem habēs vite que nunc eſt ⁊ future: ⁊ beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiā ꝯſequunt̄: inter oīa nāq3 cor ē potiſſimū qḋ dn̄s reſpicit. ⁊ ideo dicit Jo. icano.j. Jo.iij. ſui q̄ viderit frēm ſuū nccitatē patiētē ⁊ clauſerit viſcera ſua ab eo.i. affectum piū ⁊ cōpaſſiuum nō manū: quō charitas dei manet in eo. q.d. nullo modo: quia deꝰ talia corda penitus refugit inhabitare per gratiam Hinc dicitur per Eſay.lviij. capitu. cum effuderis eſurienti animam tuam ſcꝫ ꝑ cordis

compaſſionē: ⁊ animā afflictā repleueris ſcꝫ
ↄpaſſiua pietate: tūc orietᷣ in tenebꝛiſ ſcꝫ pctō
rū tuoꝝ lux tua: id ē grā tua ad verā ↄuerſio
nē mentē tuā illuminās ⁊ de his trib⁹ mutuꝫ
dic glo. Matt. v. Si deeſt facultas da affe/
ctū obſequiū vel verbū. ¶ Secundo re/
peritᷣ qdā habētes facultatū ſufficientiā. ⁊ hi
non ſolū pmis ſꝫ etiā ſecundis mutuū pſtare
tenētur: ſcꝫ eis q̄ hn̄t neceſſitatē arctā lꝫ nō ex
tremā. Ad cui⁹ euidētiā ſciēdū ꝙ ſi faculta/
tū habēs ſufficientiā ſm ſtatū ſuū ⁊ pſonā ali
qd habeat qd nō ſit neceſſariū ſuſtētatiōi ſta
tus ſui ⁊ pſone ſue: de q̄. prius viſū ē vbi agitᷣ
de elemoſyna: nec etiā illoꝝ qb⁹ puidere te/
netᷣ: vel qb⁹ magis obligatur vt ſūt filie: parē
tes: vxor: familie. ſerui ⁊ cōſilēs. Qd etiā in/
telligendū ē ſalua cōſiſtētia debita artis ſue
vel lucri aut mercātiarū ſuarum qbus iuuatᷣ
ad illam ſufficientiā: tunc cū talis in mutuo
ſubuenire tenetᷣ ex neceſſitate ꝑcepti neceſſita
tē arctā patiēti: lꝫ nō ſit extrema neceſſitas: ver
bi grā. Sit aliqs artis mechanice timēs deū
arti ſue fideliᷣ incūbēs ꝓ ſuſtētatiōe ſua ſue
ꝗ familie: nihilqꝫ ſupflue vel idebite ↄſumēs
verax in vbis ⁊ fidelis in ꝓmiſſis. Hic inqꝫ
in edia ꝑpeditus. impenſas ſue artis non
poteſt acquirere niſi cum diſpendio ꝓprio
eo ꝙ ꝓpter dilationem ſolutionis cogitᷣ cha/
rius emere: vel propter anticipationem ſo/
lutionis cogitur vilius vendere: paratus qꝫ
ſit mutuanti debitam facere cautionem ſiue
fraude: tali dico quod facultatum ſufficienti
am habentes modo predicto tenentur ex ne
ceſſitate diuini precepti mutuum dare: nihil
inde ſperātes: ⁊ hoc etiam dictat ipſa lex na
ture quia alias non faceret alteri quod ſibi
rationabiliter vellet fieri. ¶ Tertio quidam
inueniuntur habentes facultatum abundan
tiam: ⁊ hij tenentur etiam ex neceſſitate pre/
cepti dare mutuum exiſtentibus in tertio gra
du: his ſcꝫ qui neceſſitatem habēt cōmunem
Ad cuius dilucidationem ſciēdū eſt ꝙ in fa/
cultatibus abundantes ſcdm ſtatum ⁊ perſo
nam: licet lucratiuis negocijs vel artificijs
non inſiſterent: qcqd ſupfluum habēt decēte
ſui ſtat⁹ ⁊ ſuorum: tenentᷣ illud pſtare mutuo
cuilibet generi ꝑdictorum hoīm ſm triplicē
gradum ncc̄itatē patientiū: qd ſi nō facit nec
aꝉs bona ſua diſpēſare meli⁹ vl̓ ſaltem eque
bn̄ ꝓponit: mortaliter peccat: hinc dꝫ. xlvij. di
c. ſicut hij: ꝙ non minoris eſt criminis hn̄ti tolle
re qꝫ cum poſſis ⁊ abūdās ſis indigētib⁹ de/

negare: ꝙ ſi non pōt oīb⁹ ſubuenire. tunc ce/
teris parib⁹ ſubuenire tenetᷣ magis egenti.
Qd ſi obijciūt qdam dicētes. he diuitie mee
ſūt. vt pote quas ſudorib⁹ ac induſtrioſis ſol/
licitudinib⁹ meis mihi coaceruaui: cur qd me
um ē alijs impendere debeo. ſi mlt̄is diuitijs
egēt: ſic dānū eoꝝ acqrāt ſibi laborib⁹ indu/
ſtrioſis ſic ⁊ ego feci: hec ei ⁊ his ſilia qdā ob
ijciūt: ⁊ vt vbis vtar Ambro. in di. c. ſic hij:
vbi ſubditᷣ: ſᷣ ait: qd iniuſtū ē ſi cū aliena nō in/
uadā ꝓpria diligēti⁹ ſeruo: cui rn̄det Amb.
ibidē. O impudēs dictu ꝓpria dicis q̄ ex qb⁹
recōditꝫ in hūc mūdū detuliſti qn̄ i hāc igreſ/
ſus es lucē: ſeqtᷣ: Nūqd iniqu⁹ ē de⁹ vt nob
nō eqliter diſtribuat vite ſubſidia vt tu qdē
eſſes affluēs ⁊ abūdās: alijs vo deeēt ⁊ ege
rēt: an idcirco magis: quia ⁊ tibi voluit be/
nignitatis ſue exprimēta ↄferre ⁊ aliū ꝑ vir/
tutem patiētie coronare: tu vo ſuſceptis dei
muneribus ⁊ in ſinum tuū redactis nihil re
putas agere iniquum: ſi tam multoꝝ vite ſub
ſidia ſol⁹ obtineas: qs em̄ tā iniuſtus: tā aua
rus qꝫ qui multoꝝ alimēta ſuū nō vſū ſᷣ abū
dātiam ⁊ delicias facit: neqꝫ em̄ min⁹ ē habē
ti tollere ⁊c. h ibi: vn̄ tale ſupfluum licet illo/
rum ſit ꝓpriū qꝫtū ad ſue nature ſuſtētationē
⁊ qꝫtum ad auctoritatē miniſtrādi tn̄ qꝫtum
ad vſum ē illoꝝ in qb⁹ ſūt ꝓbabilia ſigna ne/
ceſſitatis in trib⁹ ꝑdictꝫ gradib⁹. Et lꝫ tranſ
greſſores hui⁹ ꝑcepti nō ſꝑ puniantᷣ lege hu/
mana: nihilomin⁹ tn̄ lege puniuntur diuina:
nam ſm Aug. li. de li. ar. multa ipunita iuſte
relinquūtur a lege hūana: q̄ tn̄ iuſte iudicāt
lege diuina: ſic punitus fuit Elimelech. q tē
pore chariſtie iudeam reliqt ne cogeretᷣ pau
pib⁹ dare vl̓ comodare: vt ptꝫ in cōmētis ſup
Ruth. j. c. vide hiſto. ſcholaſticaꝫ ⁊ Lyrā ibi
dē. ¶ Scdo ꝑncipaliᷣ ꝓlōgare tminū ſolu/
tiōis ē opus piū: ꝑſertim cū ſit indigēti q̄ ſtatī
ſoluere difficulᷣ vel nullo mō pōt: traditᷣ em̄
tūc emptori nō ſolū res empta ſᷣ etiā de mu/
tuo ſubuenitᷣ ita ꝙ a tpe illo dilationis ad ſo/
lutionem dato qdammō mutuat vēditor em
ptori ꝑcium mercātie: vt ſic idem emptor ꝓui
dere poſſit indigentijs ſuis: opus em̄ magne
pietatꝫ ē artifici indigēti q̄ nō hꝫ vn̄ artē ex/
erceat ⁊ familiam nutriat vēdere ac tradere
mercātiam pio vl̓ ſaltē diſcreto ꝑcio ac beni
gne ſolutionem expectare h em̄ ē qſi totā fa/
miliam ſuſtentare: ac per hoc quaſi plura mi
ſericordie opera exercere. quia ſic veſtit nu/
dos: alit famelicos: potat ſitibūdos: viſitat

egrotos ⁊c. qui vo rigido termino vēdunt:
hāc pietatē nō qrūt: ꝑſertim dūmodo emen/
tes fuerint paupes. qꝫuis em̄ hoc licite faci/
unt ſicut poſtea videbitᷣ: tn̄ ad illa ſublimia
ꝑmia pietatis aſſequēda nō ptingent. Con
trariū aut facere dici pn̄t: qui terminū ſolu
tionis vēdūt. vt ptꝫ extra de vſuris. in c. Cō
ſuluit. ⁊ in c. in ciuitate. ⁊ hi ecōtra veſtitos
nudāt. alimēta ſpoliant: ac modis oīb⁹ pau
perū facultates attenuāt: ⁊ eos vſqꝫ ad pu/
rā mēdicitatē euiſcerāt. Tertio ꝑ ↄſequens
eſt opus meritoriū iuxta vēdētis ⁊ terminū
faciētis intētionē. q qcquid agūt hoīes in/
tentio iudicat oēs. Ad cuius euidētiā ſcien
dū: ꝙ ſm glo. extra de vſurꝫ. in c. cōſuluit. tri
plex intētio diſtingui pōt in mutuo dādo. ſ.
charitatis / tepiditatis ⁊ cupiditatꝫ. Prima
eſt intētio charitatis in q̄ ſcꝫ intētiōe chari/
tas eſt cauſa mutui. ⁊ h qdem ↄtingit: cū in
mutuo dādo hō ſolū ex charitate mouetᷣ: nō
intendēs ex h aliquā ↄſequi tꝑalem vtilita/
tem: ſed ex mera ⁊ libali grā mutuat egenti.
Circa qd mutuū pmo queri pt: an ꝓ mutuo
tali intētiōe tradito liceat recipe poſtea do/
nū aliqd gratuitū. Ad h dicēdū ꝙ ſi ꝓbabi/
liter ꝑſumeretᷣ illud dare gratis ex amicicia
nō rōne mutui facti vel fiendi / nihil etiā ſpe
ranti: tunc illud gratis datū recipi pt abſqꝫ
vitio vſure. nā ſi pura intētione mutuās ali
qd: ſuſcipit ab illo q̄ mere gratis illud offert
nō peccat. q antequā pecuniā mutuaſſet / lici
te potuit aliqd donū gratis accipe: nec peio
ris ↄditiōis efficitᷣ ꝑ h ꝙ pecuniā mutuauit.
Cōcordat Tho. ſcda ſcde. q lxxviij. ⁊ h in/
dicat vbum chri dicētis. Mutuū date / ni/
hil inde ſperantes. i. ex ipo cōtractu mutui.
verūtn̄ ad cauēdū ſpeciē mali ⁊ vſure pericu
la: tuti⁹ eſt abſtinere niſi ꝓbabiliter ꝑſumatᷣ
ꝙ ex antiqua amicicia talis ſequatᷣ gratuita
donatio. Primū periculū eſt ex pte mutuan
tis. nā qui recipiūt ampli⁹ de facili in talib⁹
donis incidūt in intētionē vſurarij lucri: ⁊ ꝑ
ↄſequēs in cām vſure: ad pl⁹ ꝑcauendū pl⁹
debet vitare receptionē munuſculoꝝ poſt mu
tuū qꝫ ſi nūqꝫ mutuo pſtitiſſet. Scdm peri/
culū eſt ex pte recipiētis mutuū illud. qa ti/
mendū eſt ꝙ nō mere gratis ampli⁹ reddit:
ſed vt mutuū ſibi datū lōgiori tꝑe retineat.
velut itēꝝ in futuro tale mutuū ſibi fiat. aut
etiā q veretᷣ offenſam mutuātis eū tāqꝫ in/
gratū reputātis ſi nihil vltra mutui reddi/
tionē impēdat. tn̄ ſm Guil. creditor aliqd ta

li mō vel intētiōe datuꝫ recipiēs bona fide:
nō tenetᷣ ad reſtitutionē de bona fide ↄſum
ptis / vel etiā de extantib⁹: qꝫdiu ꝓbabiliter
credit ꝙ ex ſola dilectiōe illi dederat. Ter/
tiū ꝑiculū eſt ex pte ſcādali alioꝝ: q ſpeciem
habet mali exēpli: ⁊ incurrit qs faciliᷣ ꝓpter
hoc ꝑiculū infamie ꝓprie. pſtitor em̄ aut mu
nus recipiēs d facili creditᷣ eſſe vſurarius: ⁊
ſic alios ſcādalizat ⁊ ſeipm infamat. Se/
cūdo qri pōt: vtꝝ debitor vſurarij hn̄s pecu
nias ſub vſura ⁊ mutuās ſocio ſuo eo pacto
ꝙ ſocius reſtituat vſurario ſortē ⁊ vſuras: di
ci poſſit vſurā cōmittere. Ad h rn̄det Joan.
cald. extra de vſuris. c. fi. in ſua repetitiōe di
cens ꝙ ſi talis ſuo ſocio mutuās ꝓtūc inten/
debat vſurario creditori ſuo de illa pecu/
nia ſatiſfacere tūc nō peccat nec fit i fraudē
vſuraꝝ. nec ſibi aliqd accreſcit: ſed tm̄modo
vt dānum ꝓpriū euitet. nō em̄ tenetᷣ qs cum
dāno ꝓprio ſubuenire ſocio. vt ptꝫ. xiiij. q. v.
c. deniqꝫ. Si nō pt alteri ſubueniri niſi alter
ledatᷣ: cōmodi⁹ eſt neutrū iuuari qꝫ grauariᷣ
alterū. ff de ꝑſcrip. ver. l. q̄ ſeruādoꝝ. Si vo
talis nō intēdebat ꝓtūc ſoluere pecuniā ſub
vſurꝫ acceptam vſurario creditori ſuo: tunc
peccat vlterius mutuās ſub vſura. ⁊ ſi a ſo/
cio receperit vſuras / tenetᷣ ad reſtituēdū eas
Cuius rō eſt: q in h caſu de pecunia ſic mu/
tuata nullū dānū paſſus ē. q lꝫ illā nō mu
tuaſſet: nihilomin⁹ tn̄ eandē vſurā ſoluiſſet:
nō habēs animū reſtituēdi vſurariū mutu/
um. cui ſentētie btūs Ber. ↄcordat. Ter/
tio queri poteſt: an licet mutuū dare ad ca/
ptandū amorē ⁊ beniuolētiā debitorꝫ: Ad
hoc dicēdū ꝙ ſic: vbi ſpes ꝑncipalis non ꝓ/
tendatᷣ vlterius. ſi tamē mutuās vltra ꝑnci
paliter lucꝝ intēderet / eſſet vſura: verbi cau
ſa: Mutuo pape vel imꝑatori vel alteri vt
capta beniuolentia ꝑdictoꝝ / ↄſequi poſſim
aliquod beneficiū ſiue caſtrū vel ſiſia: tunc
vtiqꝫ vſura foret ſm Joan. cald. vbi ſupra.
Ad laudē dei omipotentis.

¶ Utrū licet emere redditus ꝑ/petuos vel vitales / ꝑdiales vl̓ pe/cuniarios: et de ſorte quid ſit.

Sermo. xxx.

N On furtum facies.

Exo. xx. Uiſo vtcūqꝫ de primo
termino ſolutōis q̄ eſt termin⁹
grē / cōceſſus a vēditore ex grā ex q̄ redditur

M

vēditori meritori⁹. Jam ſecūdū terminū ſolutōis ꝓſequamur qui dr̄ termin⁹ vite. ⁊ ſicut ꝑmus termin⁹ eſt ex ꝑte vēditoꝝ: ſic iſte ſcḋs termin⁹ eſt ex ꝑte emptoꝝ. q̇ termin⁹ lʒ nō ſ.t meritoꝛi⁹. tñ eſt licit⁹ obſuatis debitis circūſtantijs. A Adcui⁹ euidētiā Primo generalit̄ queri pt̄: Vtꝝ licitū ſit emere redditus q̄ſcūqꝫ: ſiue vitales ſiue hereditarios: ꝑſertim cū ſola ſpes pl⁹ recipiēdi vſurariū faciat. vt patꝫ extra de vſu. c. cōſuluit. vbi ſubdit̄: ꝙ hmōi homies ꝓ intētiōe lucri quā habēt: cū oīs vſura ⁊ ſupabūdātia ꝓhibeat̄ in lege: ⁊ iudicādi ſūt male agere: ⁊ ad ea q̄ ſunt accepta reſtituēda in animaꝝ iudicio efficacit̄ inducēdi. Sʒ emēs redditus ſiue vitales ſiue hereditarios: h̄ vtiqꝫ facit intētiōe plus accipiēdi: credēs tādiu viuere ꝙ accipiet plus q̄ꝫ dedit. Ad h̄ dicendū ꝙ aliud eſt in ꝯtractu mutui ⁊ cōmodati: ⁊ aliud in ꝯtractu emptiōis ⁊ vēditionis. Nā in ꝯtractu mutui tm̄ ꝓſari debꝫ ſubſtātia rei ⁊ ipſi⁹ valoꝛ: nō aūt vſus vel fructus ei⁹. eo ꝙ rōne vſus non licet ex mutuo recipe vltra ſortē ſed ſufficit ꝙ mutuāti tm̄modo reddat̄ valoꝛ ipſi⁹ rei mutuate. nec etiā eadē res numero reddi debet: eo ꝙ in mutuo dn̄iuꝫ trāſferat̄ in illuꝫ cui fit mutuū. in cōmodato vero res eadeꝫ numero reddi debet: quia dn̄ium eius nō transfert̄ in cōmodatariū. Verū tamen ꝓ vſu illius rei nihil recipi debꝫ: alioqn accomodatū transiret in locatū. Sʒ in emptione ⁊ vēditione nō ſolum penſat̄ ſubſtantia rei/ ſed etiā vſus eius: ⁊ ideo ſi emptoꝛ rē aliquā vel poſſeſſionē emit iuſto p̄cio: ac poſtea ꝯtingat ꝙ ꝓpter poſſeſſiōis fruct⁹ plus ꝑcipiat q̄ꝫ pus dederat/ fit iuſte ſuum: ⁊ totum de ſorte eſt. ⁊ ideo ſi in emptiōe ⁊ vēditione plus accipit̄ vel accipi ſperat̄ q̄ꝫ datum fuerat: nō eſt vitioſum cū totū ſit de ſorte. ⁊ hoc verificat̄ tam in emptione ⁊ venditione que ſimplr̄ fit: q̄ꝫ etiā in illa que fit ad tp̄s vel ad vitam. eo em̄ iure quo q̇s recipit aliq̇d plus q̄ꝫ dedit ⁊ iuſte fit ſuū in poſſeſſionibꝫ vel redditibꝫ ꝑpetuis: eodem iure fit ſuuꝫ quod plus recipit in redditibꝫ ad vitā. cum (ſicut dictū eſt) totū qḋ plus accipit̄ de ſorte eſt: cum ſubſtantiā rei atqꝫ vſum ⁊ fructū illius pariter emat. Hic igit̄ incidētaliter notandū eſt de ſorte: de qua dr̄ Alexā. de ales in. iij. ꝑte: ꝙ ſors accipit̄ duobꝫ modis. Primo ꝓ ſigno diſtinctiuo rerum. ſicut Prouerb. xvj. dr̄ Salomō. Sortes mittūt̄ in ſignū. Et Nume. xxxiij. Dedi vob terrā in poſſeſſionē quā diuidetis ſorte. ⁊ pſ. xxj. Sup veſtē meā miſerūt ſortē. Scḋo p̄ ſorte iuſte poſſeſſa in diuiſione aliquaꝝ poſſeſſionū. ⁊ h̄ mō poſſeſſiones filioꝝ iſrl' vocantur ſortes. Magis ꝓprie tñ ſors dici pōt ipa q̄ntitas mutuo data explicite vel iplicite. Et ſors eſt capitale creditoꝝ expſſum vel palliatum. q2 vſura nō pōt cōmitti niſi circa ſortē ⁊ capitale rerū mutuabiliū. H̄ igit̄ mō ſortē accipiendo ꝯtingit in ꝯtractu vſurā eſſe vel nō ex hoc ꝙ aliq̇d accedit ſorti/ vel eſt de ſorte. Vbi gratia. Si q̇s aliquā poſſedit domū vel fundū: fructus inde excreſcēs de ſorte ē ⁊ non accedit ſorti. Si q̇s igit̄ emat aliquā rem iuſto p̄cio res ipſa ſecū portat ſortē ſuā. ꝙ ſi qua exinde ꝓueniat excreſcētia: tūc illa q̇dem de ſorte eſt ⁊ nō accedit ſorti. Eodem etiā modo cōtingit in locatiōe. porro comodatuꝫ ſi maneat in ſua natura: nō recipit excreſcentiā ſortis: ſed magis tūc in alio contractu tranſit. ſ. in locatū. Ex quo relinquit̄ ꝙ ſolū in mutuo lucrum accedit ſorti. ⁊ ideo oēs doctores in hoc ꝯcoꝛdāt: ꝙ in mutuo nō licꝫ aliq̇d accipe vltra ſortē: ⁊ ꝙ ſolū in contractu mutui veri vel interꝑtatiui ⁊ non in alio cadit vſura. Cōcoꝛdat etiā q̇dam glo. xiiij. q. iij. in c. putāt. que ait ꝙ ſunt duo cōtractus q̇ de natura ſui gratuiti ſunt. ſ. mutuū ⁊ comodatū. mutuū autē ſi nō gratuitū eſt/ iam nō eſt mutuū: ſed vſura. Comodatū vero ſi nō eſt gratuitū: tūc nō eſt vſura: ſʒ deſinit eſſe comodatū. vñ illud qḋ tūc accipit̄ ꝓ comodato: ſi accipit̄ ꝓ re comodata/ ⁊ eſt pecunia: tūc comodatū trāſit in emptionē ⁊ vēditionē. Si vero eſt alia res que dat̄ pro ea: tūc trāſit in ꝑmutationē. ꝙ ſi ꝓ vſu ipſi⁹ accipit̄ pecunia: tūc trāſit in locationem. ſi vero res alia: tūc trāſit in ꝯtractū innoīatum. ſ. do vt des. Et ideo nota generalit̄: ꝙ quādo dicit̄ vſura cōmitti in aliquo ꝯtractu. ſ. emptionis/ vēditionis/ permutatiōis/ locationis ⁊c̄. tūc ſemper intelliguntur ibidem eſſe duo ꝯtractus. exempli gratia: vendo tibi ꝓ decem quod vix valet octo: ⁊ hoc ꝓpter dilatione ſolutiōis: ibi eſt vſura: ⁊ per cōſequēs duplex cōtractus. ſcꝫ vēditiōis ⁊ mutui: cuius gratia p̄cium adaugetur. B

Secūdo queri poteſt: quare potius in cōtractu locationis q̄ꝫ in mutuo poteſt quis vltra ſortem accipere. Ad hoc dici poteſt vltra ea que dicta ſunt: ꝙ hoc ꝯtingit propter tres rōnes ſicut locatū a mutuo differt tripliciter. Primo q̇dē differt locatū a mutuo rōne charitatis: q2 ſm Alex. lomb. in mutuo ē contract⁹ grē vel charitatꝫ: in locato vero contract⁹ iuſticie ⁊ equitatꝫ. Mutuum ergo de ſui natura debet eſſe gratuitū alr̄s vendit̄ charitas ⁊ gratia q̄ cōmunicat̄ in mutuo: q̄ ſ. ꝫ venditio nihil aliud eſt q̄ꝫ abuſio ⁊ grē coꝛruptela: in locato vero non eſt ſic: vnde ſi mutuatis rebus vera rō locatōis ⁊ cōſimilis vſus rei locate datur tunc vltra ipaꝫ rem licite amplius exigi poteſt. Exempli gratia. Si floreni aurei ex ſua inſpectiōe vel deportatiōe valerent aliquibꝫ moꝛbis vt faciunt alique gēme: aut ſi abſqꝫ ſui conſumptione aliquibus obſequijs vtilis eſſent ſicut aurei cyphi vel argentei: tunc vtiqꝫ licite locari poſſent et cum ipis recipi p̄ciū locatiōis: vt ptꝫ. xiiij. q. iij. c. ſi feneratoꝛū. in glo. Poteſt etiā in locato q̇dem vſura cōmitti ꝓut poſtea videbit̄. Secundo mutuū a locato differt rōne ꝓprietatis: q2 ſm Joan. an. extra de vſu. in c. fi. Jn locato ꝓprietas rei locate remanet apḋ locantem: vt ff. loca. l. non cm̄. Si ergo lucrū ꝓprie rei ꝑuenit ad cū ⁊ nō ad aliū iuſtū eſt: q2 nullus cogitur facere bn̄ficiū de proprio: vt ptꝫ x. q. ij. precarie. Jn mutuo vero dominiū rei mutuate trāffertur in eū cui mutuū dat̄: ꝓpterea minime iuſtuꝫ eſt ꝙ res illi fructificet cuius non eſt. i. mutuanti: ⁊ ñ fructū ſed potius dānū illi faciat ꝓpter ꝑiculū dico eius in cuius dominiū tranſlata eſt ⁊ ideo aperta iniuſticia eſt: iuſticia vero hoc expoſcit ꝙ vſ⁹ rei a me tibi mutuate ⁊ omnis vtilitas ex ea ꝓueniens ꝓ toto tp̄e quo tibi mutuata ſit a me oīno ſit tua ⁊ non mea. Cōcoꝛdat etiā Sco. in iiij. Tertio differt rōne vtilitatis: q2 de locato ſuſcipit homo fructū de mutuo non. Vñ Chry. dr̄: hñs agrū arando accipit ex eo fructū: habens domū vſum manſiōis capit ex ea ⁊ ideo q̇ locat domū vel agrū vſum ſuū dare videt̄: ⁊ quodāmodo videt̄ muturae cum lucro: lucrū ex pecunia repoſita nullū vſum capis: hec ille. qḋ em̄ ex vſu denarioꝝ homo fructū ſuſcipit nō ꝓuenit ꝑncipalit̄ ex denarijs ſed ex ingenio vtentiū illis. Ex domibꝫ aūt et agris principalit̄ fructus ꝓuenit licet ſecundario ex hominis ingenio: inſup in mutuo periculū ⁊ damnū pertinet ad mutuum recipientē: econtra vero damnū periculum ⁊ deterioꝛatio rei locate locatoꝛi iminet: ſi ſaltem ex culpa illi⁹ qui locationē accepit nō ſuꝑuenit: iniuſtū aūt eēt ꝙ ad illū ſpectaret cōmodū ad quē nō ſpectat periculū vt patꝫ ca. j. de cenſi. in cle. hui⁹ ſententie ſūt Hoſtienſ. Joā. an. Goff. ⁊ q̄ſi oēs. Sed vt ad cepta redeam⁹. C Tertio queri poteſt in ſpeciali: vtrū abſqꝫ vſure vitio q̇s emere pōt ad vitam reddit⁹ p̄diales preſertim cum notum ſit ꝙ ibi plus expectatur q̄ꝫ datur: alioquin vtiqꝫ nō emeret ſi pro certo ſciret ſe non plus recepturū. Ad hoc dicendū ſm Alexā. lomb. ꝙ talis contract⁹ licite fieri poteſt: et h̄ triplici ratione Primo ratione veri dominij: nam qui dn̄s eſt alicuius rei: eſt etiam dominus vſus illius: ſicut ergo talis dominus rē illam in alterū ſimplicit̄ transferre poteſt: ſic etiam transferre poteſt vſumfructū illius dominij proprietate ſibi retenta: vt patet in locatis: ⁊ ſicut rem ſuam transferre poteſt in alium ſimpliciter dando vel vendendo eā aut vſum eius: ſic etiam dare poteſt aut vendere quo ad tempus determinatum: ex quo patet ꝙ licite vendi poſſunt ⁊ emi redditus ad vitā ratione veri dominij. Scḋo vero poſſūt vendi ⁊ emi ratione dubij ⁊ periculi: nam ſicut expreſſum patet extra de vſu. in c. nauigāti. Si quis dat decem ſolidos vt alio tempore totidem ſibi grani vel vini: vel olei menſure reddant̄ que licet tunc plus valeant: vtrū plus vel minus ſolutionis tempoꝛe fuerint valiture veriſimiliter dubitatur: non debet ex hoc vſurarius reputari. ratōne dubij hui⁹ etiam excuſatur qui pannos granū vinū oleum vel alias merces vendit vt amplius q̄ꝫ tunc valeant in certo termino recipiat ꝓ eiſdem: ſi tñ ea tp̄e cōtract⁹ ñ fuerat venditur⁹: hoc ibi. Sed in emptione ⁊ venditiōe redituū ad vitā: dubiū eſt vtrū vendēs pl⁹ dat q̄ꝫ accipiet eo ꝙ ementꝫ vita reddit̄ incerta: iō rōne dubij talis ꝯct⁹ licitus eſt cenſend⁹: cū ei q̇s poſſeſſionē vendit ad vitā ementꝫ: vendit vtiqꝫ tp̄s incertū: q2 ignoꝛat q̄ntū emēs ſuꝑuiuere debeat: ⁊ cū indeterminatio temporꝫ a natura dependeat ⁊ nō ab hoīe: iō eſt p̄ter hoīs intentionē. Ex natura ꝗ contract⁹ vere transfert̄ res i ementē: ⁊ q̄n moꝛit̄ emēs licet parū vixerit ex natura eiuſdē cōtract⁹ reuertit̄ ad vendētē: nec videt̄ hic difficultas maioꝛ q̄ꝫ i his q̄ ſimplr̄ vendūt̄: ſʒ ſi q̇s equū emeret ⁊ ꝓ eo centum floꝛenos ſolueret: conſtat ꝙ ſi talis equ⁹ i craſtino moꝛeret̄ nihilomin⁹ vēdēs centū floꝛeñ. ſibi retineret: q̄ꝫuis ex re empta emptoꝛ nullā vtilitatē cōſecut⁹

fuiſſet: hoc ei cõtingit ex eo φ vendens rẽ ſuã iuſte tranſtulit in ementẽ: q̃ iuſta tranſlatio ſtari facit ꝑciũ eẽ vendentꝭ. Tertio deniq̨ ꝑñt emi ⁊ venditõne iuſti ꝑcij: nã in tali ꝯ̃ctu ſeruari debet eq̃tas iuris naturalis int̃ ementẽ ⁊ vendentẽ: ⁊ ſic cõtract⁹ ille reddat̃ licit⁹: qñ nimiꝝ eſt exceſſus in illo cõtractu qui corrumpit hanc equitatẽ: ſiue ex parte ementis ſiue ex parte vendentis: tũc ille cõtractus tanq̃ illicitus reſcindi debet: ⁊ illa equitas ponderari debꝫ ex circũſtantijs vtriuſq̨ partis: iudicio probi ⁊ experti viri: qua ſ. ꝫ equalitate ſeruata inter ementem ⁊ vendentẽ contractus eſt licitus de natura ſui. Dico aũt de natura ſui: quia ex parte cõtrahentis poteſt eſſe vitium in contractu propt̃ eius intentionẽ corruptam: puta ſi quis diues ſufficientiã habens non propt̃ vite neceſſitatẽ ſed auaricia ductus vt ditior fiat tales redditus emat: tunc ex parte contrahentis eſt turpe lucrum. Concordat his Rich. in quodlib. Porro tũc ſeruari dicitur equalitas iuris naturalis in hoc caſu: quãdo penſata ementis etate ⁊ ſanitate periculo ſimilibuſq̨ circunſtãtijs q̃ poſſunt abbreuiare vitam ementis: ⁊ ex alia parte penſata precij quantitate que datur faciliter diſcerni non poteſt vtrũ notabiliter in illo contractu potior eſt emens aut vendens. Qđ ſi ex aliqua parte reperiretur exceſſus notabilis ſaltem quantũ ad comparationẽ ad rem emptam vel venditam: tunc talis contractus licet in iure prohibitus non videat̃ ⁊ ab eccleſia tolleretur: tamẽ in foro cõſcientie talis contractus vitioſus iudicaret̃ propt̃ inequalitatẽ illius ſm cõmunẽ ⁊ approbatã conſuetudinem niſi periculũ non poſſidendi pacifice vł leuandi redditus ⁊ ſimilia pericula ac circũſtantie iudicio proborũ emptionem illam reducerent ad debitam equalitatẽ. Quarto q̃ri poteſt: vtrũ emere liceat hereditarie prediales redditus: cum palam liqueat φ ibidꝫ expectetur pluſq̃ datur. Ad hoc reſpondet Alexan. de alexandria in ſuo tractatu: φ talis contractus licite fieri poteſt: dũmodo ſeruetur equitas iuris naturalis: ita φ non appareat liquide quis contrahentium habeat meliorẽ partem ſm cõmunẽ ⁊ approbatum curſum illius terre: quod in omni emptione potiſſime obſeruandũ eſt cũ emit̃ aliquid ab his qui paupertate conſtricti vel neceſſitate ſua vendere cogunt̃. Unde ſuper illud Leuitici. xxv. Quando vendis quippiã ciui tuo vel emis ab eo: ne cõtriſtes fratrẽ tuũ ſꝫ iuxta numeꝝ annoꝝ iubilei emas ab eo: dicit glo φ neceſſitatib⁹ ꝓxioꝝ eſt ſubueniendum: nec eſt negociandũ de neceſſitatib⁹ pauperũ: ideo ſũme cauendũ ne ꝑſertim ab illis q̃ neceſſitate cogente tales redditus vendũt minori ꝑcio q̃ iuſtũ eſt ſm cõmunẽ eſtimationẽ emant: q² talis cõtract⁹ iudicaret̃ iniuſt⁹ propt̃ neceſſitatẽ vendentꝭ: militans contra charitatẽ proximi cui in hoc caſu ſubuenire debuerat. Et ſm Alexan. lomb. quando venditio a paupe facta eſt ꝓpter artã neceſſitatẽ: tũc emptio mutuatiõis locũ tenet: ideo iniuſta ꝓpter neceſſitatẽ vendentꝭ ⁊ maliciã ipſius ementis q̃ propt̃ qđ plus accipit̃ iuſtũ titulũ non habet poſſeſſiõis. Qꝫ aũt obijcit̃ ſi redditus hereditarios quis emit: neceſſario contingit ibidẽ fieri notabilẽ exceſſum ſupra ſortem ꝓpter hereditariã ſucceſſionẽ ꝑpetue duraturam: nihil obeſt q² nec ius naturale nec ius poſitiuũ dictat φ ille q̃ rem emit hereditarie tm̃ pro ea dare teneat̃. q̃ntũ ꝓbabile eſt φ ipſe ꝑ totã vitã ſuã cũ omi poſteritate ſua ꝑcipe debeat: q² ſm hoc nõ poſſet res hereditaria cadere ſub iuſta eſtimatione: ſed ſufficit qñ taxat̃ iuſtũ ꝑciũ: φ habeat̃ reſpect⁹ ad illũ q̃ emit ⁊ ad eius poſteritatẽ vſq̨ ad certũ gradũ: vel potius φ reſpectuꝫ habeat ad cõmunẽ antiquã ⁊ approbatã conſuetudinẽ terre illius iudicio expertoꝝ: vnđ hereditarij redditus .xx. coronarũ q̃ valerẽt in aliq̃b⁹ locis .xl. coronas ⁊ vltra vt in colonia: in alijs locis emerent̃ p .cc. vt in zelandia: ⁊ hoc ſm cõmunẽ cõſuetudinẽ patrie que ponderat diuerſas circũſtantias talẽ emptionẽ iuſtificantes. Deniq̨ nota generaliter tres regulas ad maiorem euidentiã. Prima eſt φ qñquis emit poſſeſſionẽ ſimplicit̃ vel ad tempus cauſa lucri qđ tm̃ ex natura tꝑis expectat̃: nõ ex natura rei poſſeſſe: tũc vitiũ eſt i cõtractu qđ dr̃ i iure turpe lucrũ. Scđa eſt φ ſi poſſeſſio talis emat̃ cauſa lucri ⁊ talis emptio propt̃ neceſſitatẽ vendentis fuerit min⁹ iuſta: cũ illi teneret̃ ſubuenire gratis: tũc i tali cõtractu eſt vitiũ vſure: nõ ꝑ ſe ſed propt̃ equipollentiã rei: q² lucrũ qđ ex tali ꝯtractu ꝓuenire dinoſcit̃: militat cõtra charitatẽ vnđ tenetur ad reſtitutionẽ illi⁹ qđ min⁹ iuſto dedit. Tertia eſt qđ ſi poſſeſſionẽ quis emat non cauſa lucri primo ⁊ per ſe ſed ad ſui et ſuorum vite neceſſitatẽ dũmodo ſeruet̃ in emptione iuris naturalis equitas: ſi ꝓceſſus tẽporis pl⁹ recipiat̃ q̃ dat̃/ iuſte fit illđ emẽtis: illđ accipit tanq̃ ſuum ꝓpter ꝯtractus ipſius naturam ⁊ nõ ratione tẽporis: niſi valde ꝑ accidẽs.

¶ Quinto queri poteſt: an emere liceat reddit⁹ pecuniarios: ꝑſertim q² pecunia nõ eſt vendibil̃: eo φ declinat a natura vel ꝯtractu emptiõis: ⁊ ſortit̃ ꝯ̃ctum mutui: ex quo lucrũ ſperare nõ licꝫ. Ad hoc reſpondet Alexan. de alexandria vbi ſ. φ hoc etiam licitum eſt. Ad cuius euidentiã ſciendum φ cõtractus vitiat̃ quattuor modis. Primo ex cauſa materiali. i. ex ꝑte rei que vẽdit̃: puta q̃a res nõ eſt vẽdibilis: vt homo liber: res ſpũalis ⁊ res aliena q̃ vẽdi nõ poſſunt. ⁊ ſic non viciat̃ iſte ꝯtractus. q² non reb⁹ noſtris habem⁹ tria bona. ſ. imobilia/ ⁊ mobilia/ ⁊ ius vtriuſq̨. ⁊ ſicut diſtinguit̃ mobile/ imobile/ ⁊ ius vtriuſq̨: ſic ⁊ ipſum ius vẽdi põt. nõ ergo vendit̃ pecunia/ ſed ius percipiendi redditus pecuniarios. ⁊ hoc licet. ꝯcor. Richar. in q̃dlib. Pecunia ꝟo trãſit cũ iure vẽdito. Sicut a ſimili ius patronat⁹ vendi nõ poteſt q̃a annexum eſt ſpũali: tamẽ trãſit cũ vẽditione ville/ agri vł fundi que vẽdi poſſunt. ius autẽ percipiendi talẽ quantitatem pecunie ſuꝑ bonis certis annuatim ꝑpetue vel ad vitam: nõ eſt pecunia: ſed ab ea diſtinguit̃. Scđo ex cauſa finali. i. ex parte ꝑcij. quod vitiũ excludit̃ hic quãdo ꝑciũ ꝓportionat̃ iuri quod vẽdit̃: ita φ naturalis equitas modo ꝑdicto ſeruet̃. Tertio ꝟo ex cã formali. i. ex parte pacti appoſiti qđ repugnat rei ſupra qua cõpaciſcit̃. ſicut eſt in ſimonia. vel qđ repugnat cõtractui: puta qñ ꝯtract⁹ eſt gratuit⁹: ⁊ tale vitiũ facit vſurã. vt i mutuo cũ aliq̃d exigit̃ ex pacto rõe mutuate: h̃ aũt nõ eſt mutuũ/ ſed vera vẽditio. Quarto ꝟo ex cauſa efficiẽte. i. ex parte ꝯtrahentis, ſicut cũ quis ſe fingit emere qđ in pign⁹ recipit: ⁊ tũc nõ excuſat̃ ab vſura niſi fruct⁹ cõputent̃ in ſortẽ. ar. extra de pignorib⁹. c. illo nos. ſed hec eſt vera vẽditio ⁊ ꝑciũ tranſit ad vẽditorẽ: ⁊ ius ꝑcipiendi reddit⁹ ſtat periculo ⁊ lucro emptorꝭ. Poſſet tñ incidere vitium ex ꝑte ꝯtrahẽtis ꝓpter eius cupiditatẽ ⁊ auariciã: ſꝫ hoc accidit ꝯtractui. Unñ Inno. Hoſti. ⁊ Jo. anđ. extra de vſuris. c. in ciuitate. tenẽt: φ licitũ ſit emere redditus pecuniales: ⁊ etiã pl̃es alij. licꝫ nõ videat̃ eẽ cõtractus tam honeſt⁹ ſicut ꝯ̃ctus redditu um ꝑdialiũ. Ad laudẽ dei omnipotẽtis.

¶ De precij augmentatione propter ſolutionis prorogationem: ⁊ quomodo in ea cõmittitur vſura vel non. Sermo.xxxi.

Non furtum facies. Exo. xx. Expediti đ duob⁹ terminis ſolutiõis: Jam tertium ꝓſeq̃mur q̃ eſt ꝑniitioſus: ⁊ dici ꝑt terminus culpe: eo φ ꝓ termino anticipato vel ꝓlõgato iuris naturalis eq̃tas in ꝯ̃ctu nõ ſeruat̃: ⁊ ſic vſura cõmitt̃. Qđ ꝑncipal̃r duob⁹ modis fieri ꝑt. ſ. in ꝑcij augmẽtatiõe: ⁊ in minoratione. Primo q̇dem fieri põt in ꝑcij augmẽtatiõe ꝓpter terminũ ſolutõis ꝓlõgatũ. De quo q̃ri põt: vtꝝ carius vẽdens illi q̃ ſolutionẽ ꝓtrahit q̃ q̃ ſtatim ſoluit vitiũ vſure cõmittat. ꝑſertim cũ appareat ineq̃lis cõtractus: ⁊ h̃ ꝓpter terminũ ſolutiõis. Ad h̃ dicendũ per diſtinctionẽ. nã taliter vẽdẽs dilationẽ ſolutiõis expetenti: ſi ꝓpter expectationẽ ſolutõis ꝑciũ q̇dem auget: nõ tñ vltra limitẽ iuſti precij: de q̃ ſuꝑ dictũ eſt in tertio ſmone ante iſtũ: ſed ſtat in ſummo gradu iuſti ꝑcij: qui đr rigidus: ita tñ φ q̃ntũcũq̨ ſolutionẽ amplior tꝑe grat̃ ſeu ex pacto expectaret/ nunq̃ ꝓpter h̃ vltra limitẽ iuſti precij aliq̃d acciper: tunc ſm Bernñ. in tractatu de ꝯtractib⁹: nõ eſt ibi ex vi ꝯ̃ctus vſura ſm ſententiã magnoꝝ doctoꝝ. Cui⁹ rõ eſt: q² talis nõ vẽdit terminũ: nec ꝓpter expectationẽ accipit vltra iuſtuꝫ ꝑciũ rei quã vendit: q̃uis nõ faciat gr̃am remiſſioris precij deſcẽdẽdo ad gradũ diſcretũ vel piũm qđ q̇dem libenter faceret ſi emẽs ſtatim ſolueret. nã aliđ eſt nõ facere gr̃am aliã ꝓ eo φ facit gr̃am expectatiõis. ⁊ aliđ eſt ꝓpter expectatiõeꝫ ſimpl̃r excedere iuſtuꝫ ꝑciũ. ſtat igit̃ talis in limite rigidi grad⁹ q̃ adhuc eſt iuſt⁹. ⁊ idẽ ꝓportionabilit̃ dici ꝑt de eo q̃ vẽdit alteri cari⁹: ꝓ eo φ veriſil̃r timet non adipiſci ſolutionẽ: niſi cũ labore ⁊ expẽſis: ꝑat⁹ relaxare iuſtaꝫ ꝑtẽ ſũme: ſi ſine tali diſpẽdio voluerit emẽs debita ſoluere. ſi ꝟo taliter vẽdens auget preciũ vltra iuſtũ limitẽ rigidi grad⁹. ꝟbi gr̃a. Uult ꝓpter terminũ ſex mẽſiũ de q̃lib; petia panni hic .xxvij. coronas: q̃ in gradu rigido valẽt tm̃ .xxvj. vel etiã exigit vltra ꝑciũ illđ: tũc eſt vſura manifeſta. vt ꝑꝫ expſſum extra de vſuris. in c. cõſuluit. Huius aũt ratio eſt:

quia tūc fiūt ibidē duo ꝯtractus. Primꝰ eſt cō
tractus vēditōis: ⁊ rōne huius nō cadit ibi
vſura. Scōs eſt ꝯtractus mutui: q̄ꝛ ex ter/
mino ſolutiōis ꝓrogato in mercātia ꝑcium
augetur: qđ nihil aliđ eſt ꝙ̄ ipſi emēti mutua/
re ꝑciū mercātie iam empte ⁊ ex tali mutuo
lucrū accipe. ꝙ ſi q̄s abſq̄ omī dilatiōe ⁊ ſo
lutiōis expectatiōe vēderet alicui rē aliquā
vltra iuſtū limitē rigidi gradꝰ: nō eſſꝫ ibidē
vſure viciū: ſꝫ ſolū culpa vēditiōis iniuſti ꝑ/
cij. Sꝫ q̄ꝛ plurimi mercatores q̄tidie queri/
tant defenſiones ſuaꝝ verſutiaꝝ ad excuſan
das excuſatiōes i peccatis. ideo ꝑmo in eo/
rum ꝑſona ꝑt obijci ꝙ mercatori licitū eſt in
ſuis mercātijs ꝑcipere moderatū lucrū: ex q̄
ꝓ vtilitate reipublice ſe laborib⁹/expenſis ac
diuerſis exponit ꝑiculis. Quis em̄ militat
ſtipendijs ſuis vnq̄. Cum ḡ iuſtū eſt vt in/
de reportet lucrū cōpetēs officio ſuo: ⁊ hoc
facere nō valeat niſi in vēditione merciū ſic
taxet ꝑcium ꝙ penſatis laborib⁹/ expenſis ⁊
periculis circa merces factis/ lucretur partē
decimā vel octauā: qđ etiā agere non pōt ni
ſi ꝓ expectatiōe ſolutiōis vſq̄ ad h̄ ꝑciū au/
geat ſuaꝝ merciū: vt penſata hmōi expecta
tione ſolutiōis cū ceteris circūſtantijs: fina
liter lucretur octauā partē vel decimā. Ad
hoc dicendū eſt ꝙ ꝙ̄uis mercatori licitū ſit
lucrari ꝓpter cauſas dictas: nō tñ eſt illi lici
tū ꝙ lucretur illicito modo .ſ. vēdēdo terminū
⁊ obſeruando modos alios illicitos. nec etiā
requiritur ꝙ ſemꝑ lucretur: q̄ꝛ officium mercātie
innititur fortune ⁊ humane induſtrie. ſi em̄ ſꝑ
lucrari deberet: ſeq̄retur ꝙ ſi merces valoꝝ cē
tum coronaꝝ emiſſet ꝓ mille: tūc ſm̄ illā po/
ſitionē poſſit ꝑ quēcunq̄ illicitū ꝯtractū li/
cite merces eaſdē vendere: ita ꝙ vltra mille
coronas lucraretur decimā partē .ſ. centū coro
nas. qđ manifeſte ꝑꝫ eſſe irrōnabile. ſeque/
retur etiā ꝙ ſi in terra vel in tꝑe magne cariſtie
merces ſuas emiſſet ꝑcio magno: ꝓpter h̄ in
loco vel tꝑe in quo merces ille viles eſſent ꝑ/
cio maiori vēdere poſſet ꝙ̄ emiſſet: ſaltē ꝓ/
pter expectationē ſolutōis/ qđ māifeſte ꝑꝫ
abſurdū ⁊ vtilitati reipublice ꝯtrarium. ꝑ/
cium igitur vēditionis ſtatuendū eſt ſm̄ cō
mune foꝝ loci illius in quo merces venales
adduxerūt: ita ꝙ notabilē exceſſum cōmu/
nis ꝑcij nō req̄rant. ꝙ ſi nō appareat ibidē
foꝝ taliū mercium: poteſt ꝑtunc exigere mo
deratū lucrum. Scōo obijci poteſt: ꝙ talis
ꝯtractus vtilis eſt reipublice tā ſcꝫ emēti ꝙ̄
vendenti. Primo nanq̄ ꝓficit ementi ꝓpter
ſolutiōis eius impotentiā/ ⁊ reꝝ emptarum
indigentiā. q̄ꝛ ſi vellent abſq̄ talis termini
dilatione vēdere: tūc ꝓpter indigentiā dena/
rioꝝ ⁊ paupertatem multoꝝ raros inuenire
poſſent emptores. Scōo ꝓficit vendenti
qui nō intēdit charius vēdere ꝓpter tēpus:
ſed ad recuperandū ipm̄ dānum quod ex di
latione ſolutiōis incurrit carius vēdit. nam
ſi denarios illos poſt venditionē ſtatim reci
peret: cum eiſdē interim multa lucrari poſ/
ſet. nec obligatur alteri dilationē dare cū diſ/
pendio ꝓprio. Ad hoc dicendū: ꝙ tales ſunt
euaſiones friuole. nam in ꝑma palliata re/
ſultat doloſa miſeratio vbi ſub ſpecie pieta/
tis violat iura charitatis: ac ꝑtextu ſubſidij
crudeliter ſerpit cōtra indigentiā proximi. q̄ꝛ
vbi ſe fingit intēdere pietatē/ ibi paſcit pro/
priā cupiditatē. Addere nāq̄ indigētiā in/
digēti nō ē pietas: ſꝫ ſub ſpecie pietatꝭ ipſa
crudelitas: cū illum qui ſtatim ſoluere non
poteſt ad hoc deducit per augmentū precij:
ꝙ paulatim tardius ⁊ difficilius ſoluere pt
quod tenetur. In ſecunda ꝑo iniuſta latet ex/
actio de eo quod ſuū non eſt. nam ⁊ ſi talis
vēditor interim cum pecunia lucrari poſſet:
poſſibile etiam foret ꝙ nihil lucraretur: immo
ꝙ ⁊ capitale ꝑderetur. cum igitur non ſtatim
ꝑiculo talis damni: ſtare nō poteſt etiam in
certitudine talis lucri: alioqui lucrū haberet
de re nō ſua ſcꝫ de mutuo in emptōe dato vt
ꝑdictū eſt: ⁊ ſm̄ Tho. Mercator nō poteſt
in pacto deducere recōpēſationē dāni qđ cō
ſideratur ex hoc ꝙ ſua pecunia non lucretur: cum
nō poteſt vēdere quod nōdū eſt: ⁊ poteſt ab
habēdo multipliciter impediri. Tertio poteſt
obijci: ꝙ talem ꝯtractū faciūt ex hoc licite:
ex eo ꝙ ſicut frequēter apparet debitores nō
ſoluunt in termino cōſtituto: circa quorum
etiam debitoꝝ requiſitionē oportet pleruq̄
facere magnas expenſas. Quidā etiam poſt
datam dilationē nunq̄ ꝑcium ſoluunt: ⁊ ſic
vendēs ſtat in periculo non recipiendi ſolu/
tionē. Ad hoc dicendū ꝙ licet multi reperi/
antur qui in termino conceſſo non ſoluunt.
multi tamē econtra ſunt qui in termino con
ſtituto ſoluūt: nec tamen preciū ꝓpter tēpus
mercib⁹ additum minuunt: ⁊ ideo vtriuſq̄
vēdere terminū inequalitas ⁊ iniuſticia eſt:
cum ex hoc appareat manifeſta vicioſa intē
tio. ꝙ ſi iuſto ꝑcio vendētes penam appone/
rent nō ſoluentib⁹ in termino cōſtituto: hoc
licitū eſſet dūmodo in fraudē nō fieret. Nil/
mirū cū extra de fideiuſſorib⁹. c. ꝑuenit: con
ceditur ꝙ rōne intereſſe ſi debitor non ſoluit ī ter
mino ſibi dato ꝙ creditor tūc ſeruari debet ī
demnis: nec tūc eſt ibidē vſura: cuꝫ vſura ſit
qñ rōne mutui lucrū ſperatur: hec aūt creſcen/
tia recipitur rōne damni vitandi non lucri ha/
bendi: nec eos excuſat qui plus iuſto vendūt
eo ꝙ ſtant in periculo poſt datam dilationē
nunq̄ recipiendi ſolutionē: ſi ſaltē ꝓpoſitum
habuerint vltra iuſtū ꝑciū recipiendi: dato
ꝙ in aſſignato termino legitime ſoluerentur:
tum: ei licet ſolutionē nūq̄ receperint: in ꝯſci
entia ſua ſecuri eē ñ ꝑñt: cū de tali tꝑmio dato
culpā habeant ⁊ aniam cū ſubſtantia ꝑdāt:
hoc ſolū bonū vltimo ſibi reſeruantes: ꝙ nō
primo de ſua ſubſtantia: ſed diabolo de ſua
anīa ſatiſfacere obligantur. B Hic igitur
q̄ri pōt: vtrū a venditore nūq̄ vendi pōt tꝑs
ſine vitio vſure. Ad hoc dicendū ſm̄ Geral.
obdonen. ꝙ tꝑs dupliciter cōſiderari poteſt.
Primo ꝓut eſt quedā duratio que cōſeq̄tur ꝑ
mū motū: ⁊ hoc modo tempus eſt quid cōmu
ne omniū ⁊ nullo modo vendi poteſt: q̄ꝛ qđ cō
mune eſt omniū nō eſt particulariter ſinguloꝝ:
⁊ iđ tꝑus currens ꝓ receptiōe mutui .i. tꝑus
mutuatiōis vendi nō poſſet ipſius mutui re/
ceptori: qñ a vendente cōmittatur vſura: ꝓ eo
qđ ex natura mutui tꝑus illud nō eſt ꝑſtito/
ris ſed potius receptoris. Scōo mō ꝓut eſt q̄
dā duratio applicabilis alicui rei q̄ duratio
atq̄ vſus eſt alicui cōceſſus ad ciꝰ opa exer/
cenda: ⁊ hoc mō tꝑs eſt ꝓpriū alicuiꝰ ſicut an
nus equi mihi accomodati đr cē meꝰ: ⁊ hmōi
tꝑs licite vendi pōt: ⁊ ex h̄ generaliter cōcludi
tur ꝙ tꝑs illud vendi pōt qđ eſt ꝓpriū vendi
toris. ⁊ iđ licet ꝓpter tꝑs rem plus vendere et
minꝰ emere ꝙ̄ tūc valeat: qñ non ex malicia
cōtrahentiū ſꝫ ex ꝓpria natura cōtractꝰ id ꝓce
dat. Exempli grā.. Si q̄s alteri vendit bla
dū in tꝑe quo minꝰ valet ad requeſtū alteriꝰ
qđ tñ ſeruare firmiter ꝓponebat ⁊ vendere tꝑe
cōmuniter ⁊ ꝓbabiliter magis caro: pōt tunc
vendens exigere ꝑciū qđ in hora ꝑſtatiōis vel
venditiōis ꝓbabiliter creditur valituꝝ. Ad ma/
iorē tñ euidentiā ponatur caſus quē etiā tan/
git Sco. in. iiij. ꝙ feſtū natiuitatis chri dica
tur. A. feſtū ꝟo Ioā. baptiſte dicatur. B. ſi ḡ
q̄s vendit bladū in. A. qñ .ſ. minoris eſt ꝑcij
ad rogatū alterius ꝓ ꝑcio tūc currente: licet
erat illđ ſeruaturꝰ vſq̄. B. qñ cōmuniter ma/
ioris eſt precij: tunc miſericordiā facit proximo
⁊ charitatē cū ꝓprio diſpendio. Si ꝟo ñ erat
ſeruaturꝰ tunc exhibet iuſticiā: ⁊ ſi ꝑ eſtat ſo
lutiōis dilationē ſuꝑaddit grām. Si ꝓinde
nō ſeruaturꝰ illud ſtatuit vltra iuſtū ꝑcium
ꝓ. A. ſꝫ iuſtū preciū ꝓ. B. donando dilatio/
nem ſolutionis vſq̄. B. tūc manifeſtā com/
mittit vſurā vendēs tꝑs nō ſuū: vt ꝑꝫ extra
e. ti. c. ꝯſuluit: ꝙ ſi ſuaturꝰ erat illđ vſq̄. B.
tunc caſus ille licitus eſt: q̄ꝛ vendit tꝑs ſuū:
q̄ꝛ hoc modo ꝓꝑe loquendo nō accipitur illud
plus ꝓpter tꝑs ſꝫ ꝓpter naturā rei .ſ. bladi qđ
cōmuniter plus valet in. B. ꝙ̄ in. A. Ratio
vero quare pōt illud ſub tali precio vendere
vel cōmutare duplex eſt. Prima quia is cui
preſtat vel vendit tenetur ſibi ad probabile eq
ualens ſeu ad preſeruandū eum a damno ꝓ
babilis lucri. Secunda quia id quod in fir/
mo ꝓpoſito dominij ſui eſt ordinatum ad ali/
quod probabile lucrū: non ſolū habꝫ rōnem
ſimplicis pecunie ſiue rei: ſed etiā vltra hoc
habet quandā ſeminalem rationem lucroſi
quā cōmuniter capitale vocamus. Ideo nō
ſolum reddi habet ſimplex valor ipſius: ſꝫ eti
am valor ſuperadiunctus: quia caſus etiam
notatur extra de vſu. c. in ciuitate: ⁊ concordat
Alexan. de ales. Et licet in dicto c. in ciuita
te. conſulit ꝙ a tali cōtractu abſtineant: hoc
tamen conſiliū eſt monitio vtilitatis non ꝑ/
ceptum neceſſitatis: verūtamen intereſt vtrū
in hoc caſu pro illo tꝑe futuro preciū certum
determinet aut non. Si ꝑmo modo: tunc ſi
veriſimiliter dubitatur ab expertis vtrū in tꝑe .b.
plus vel minꝰ valebit vel non: ⁊ tunc ratiōe
dubij probabilis excuſatur: vt dicto. c. in ciui/
tate. c. nauiganti: extra de vſu. Si vero pōit
ſub incerto: tūc ꝑfigere pōt aliquē certū diē
illius temporis determinate: vel taxare po/
teſt preciū ſm̄ ꝙ diutius ⁊ cōmunius vale/
bit in menſe illo: accipiendo preciuꝫ medio/
cre inter carius et minus carū illius menſis:
⁊ hoc licitū eſt. Qꝫ ſi velit determinare pre/
cium ſub indeterminato tempore ponens ſe
in lucro tuo vt in pluribus contingi ſolet ⁊ ali
um in damno: vtpote exigens tantū quan/
tum valebit in quocunq̄ tꝑe vſq̄ ad .b. quā
do carius vendi ſolet: vel eligens vnum men
ſem. de quo ex poſtfacto ſibi eligere velit diē
in quo plus valuiſſet: tales ⁊ conſimiles cō
tractus ſunt vſurarij: quia ſors vendentis ef
ficitur nimis pinguis: et ementis ſors effici/
tur nimis tenuis. Ratio autem cur ibidem
ſit vſura patet: quia ponit partem ſuam

vt in pluribꝫ contingit in tuto: ꝛ illū cū q̄ cōtrahit vt in pl'ibꝫ in periculo damni. Eſt etiam ibi alia iniuſticia: qꝛ ſi rē ſuā poſtea vendere vellet oporteret eū al quo tempore determinato exponere ad vendendū ꝛ non in tp̄e vago: ſicq̄ contingere poteſt ꝙ minꝰ care venderet̃ q̄ in die chariſſimo inter a. ꝛ b. ꝛ ꝑ conſequens in tali pacto facit ſe certuꝫ de lucro vltra qd̓ humana induſtria poſſet. cū his concordat. Hoſtieñ. Joā. an. ꝛ Archidia. in ca. vſura. xiiij. q. iij. ℂ Scd̓o q̄ri pōt: vtrū ille qui merces ſuas in loco illo non erat venditurꝰ vbi abundāt: ſed eas transferre ꝓpoſuit ad loca vbi carius vendunt̃ poſſet rogatꝰ in eodē loco vendere tantū q̄tū veriſimilit̃ valerent in alio loco deductis periculis: laboribꝫ ꝛ expenſis: preſertim qꝛ q̄ iure vendere pōt carius ꝓpt̃ tp̄is dubietatē: eodē etiam iure videt̃ illud facere poſſe ꝓpt̃ dubiū loci. Ad hoc dicendū ꝙ Hoſtieñ. tenet ꝙ nō pōt ſtare talis contractꝰ. Inno. aūt tenet cōtrariū quē ſeq̄t̃ Ray. extra de vſu. ſed Joā. an. cōcordat hāc cōtrarietatē dicens ꝙ ſi ſtatim emptor ille preciū ſoluit putat opinionē Inno. verā: tunc ei nō habet ſpeciem vſure. Si vero ſolutio precij differat̃: vt Hoſtieñ. forſitan intellexit tunc ꝓcedere videt̃ rō Hoſtieñ. qꝛ in dubio tp̄is pōt venditori ꝛ emptori cōmodū ꝓuenire: ſed hic nullū cōmodū fit emptori niſi forte in ſolutiōis dilatōe: ꝛ hāc diſtinctionē approbat Joā. caldͦ. extra de vſu. in c. fi. verūtñ a tali contractu potiſſime cauēdū eſt ꝓpt̃ fraudē: que ſe ſe facillime pōt immiſcere. Preterea ſm̄ Hoſti. q̄ vendit frumētū in a. ꝑ p̄cio ꝙ tūc cōit̃ currit: dandū tamē in b. cū adiecta cōditiōe ſi interim plus valuerit ꝙ hoc ſibi det̃. ſi v̄o minus nō vult ꝙ p̄ciū minuat̃: ille vſuram cōmittit: et h̄ notat Archidia. xiiij. q. iij. §. j. Et ecōtra qui in a. emit frumentū p̄cio tūc currente ea cōditiōe vt ſibi reddat̃ in b. cōmittit vſurā vt. xiiij. q. iij. c. vſura. Ratio eſt qꝛ ſm̄ curſuꝫ regionis cōit̃ in b. frumēta ſūt cariora: nec obſtat ꝙ aliq̄n cōtrariū accidit: qꝛ ad raro cōtingentia nō aptant̃ iura. ff de leg. l. nā ad ea: vñ talis eſt ad reſtitutionē inducendus. Deniq̄ queri pōt vtrū etiā cōmittat vſurā q̄ t̄minū concedit in vendendo ñ vt cariꝰ vendat ſꝫ vt melius ementes ad ſuā apothecā trahat. Ad hoc dicendū ꝙ ſi tūc emptores ex h̄ aliqd̓ damnū incurrūt: puta rōne q̄litatis merciū: ex eo. ſ. ꝙ nō habeat tam bonas merces: tūc vendēs vſurā cōmittit rōne ſ. dilationis merces plꝰ iuſto vendendo: cōſiderata earundē qualitate: vt p̃z extra de vſu. cōſuluit: nā vel emens exinde damnū incurrit: vel ſaltē vlteriꝰ ꝓxim ſuū decipit i p̄iudiciū aīe ſue: etiā plerūq̄ cū multꝭ mendacijs ꝛ piurijs q̄bus affirmat merces illas eē bonas: ꝛ ſic patet vtcūq̄ q̄liter in augmentatiōe p̄cij in rerū venditiōe ꝓpt̃ dilationē ſolutiōis latet vſura deteſtabilis: ꝛ qualiter non. Ad laudem dei omni.

De precii diminutiōe propter ſolutiōis anticipationē vel propter expectationē ip̄ius rei empte q̄ntū ad ius vel vſum. Ser. xxxii.

Non furtum facies. Exo. xx. Poſt ea q̄ dicta ſūt i ſermōe precedenti: vidēdū eſt de his q̄ minꝰ iuſto emunt rem aliquā ꝑ termino anticipato. A Ad cuiꝰ euidentiā p̄mo q̄ri pōt: vtrū emens agrū vl' fundū vel aliquid aliud iuſto p̄cio: ea tñ conditione ꝙ qñcūq̄ vendens illō p̄ciū ſoluat: tūc illō venditū ad ſe libere reuertat̃: ex h̄ emēs vſure vitiū incurrat: p̄ſertim cū emens ibidē recipit interim excreſcētiā vltra ſortē. ſ. fructꝰ annuos. Ad h̄ rñdet glo magna. extra de vſu. in c. cōqueſtꝰ. vbi etiā plures ponit caſus: ꝙ ſi fundus vl' ager vendit̃ iuſto p̄cio tūc ñ eſt cōtractus vſurariꝰ ſꝫ licitꝰ: pōt tñ ille cōtractꝰ illicitꝰ ꝛ vſurariꝰ iudicari ſi ſ. emptor ſubꝰ ſpecie emptiōis p̄ciū agri mutuari intēdit ꝛ ꝑ tale mutuū lucrifacere annuos fructꝰ agri: tūc ei vſura iudicat̃ a q̄buſdam. licet ab eccl'ia ſm̄ Archidi. ex h̄ ↄdēnari ñ poſſit: i talibꝫ ei potiſſime inſpicienda eſt doloſa intentio: nā ſi talis emptor intentōe ſimplici agrū emit iuſto p̄cio: ſꝑ paratꝰ illū reſtituere ſi venditor redimere voluerit: nō eſt ibidē vſura: qꝛ nulla ibidē inuenit rō mutui: ſꝫ ſola emptio pura ꝛ ſimplex: vñ i iudicio q̄dē aīe ſtandū eſt in his ↄſcie ↄfitentꝭ habuiſſe ſe purā ꝛ ſimplicē intētōeꝫ. Verūtñ ꝑ tria ſigna extiora p̄ſumi pōt de intētiōe doloſa. Primū ſignū ē qñ p̄ciū qd̓ ꝑ agro dat̃ ē minꝰ iuſto reſpectu valorꝭ ip̄ius rei: tūc eñ cōtractꝰ p̄ſumit̃ factꝰ i fraudem vſurarū. Scd̓m eſt: quando redimens in fundi redemptiōe tenetur aliquid ſoluere

vltra ſūmā receptam: puta ſi fuit res vendita ꝑ. c. coronis ꝛ poſitū eſt in pacto ꝙ cuꝫ reſcindit̃ venditio ſoluant̃. cxx. tūc eñ duplicem recipit vſuram. ſ. fructus annuos ꝛ hoc ſuperadditū in pacto poſitū. Tertiū eſt quādo emptor exercere ſolet vſuras ꝛ vſurarios contractus: ꝓbant̃ hec extra de empti ꝛ ven. c. ad noſtram: ꝛ extra de pignori. c. illo nos. Quartū ſignū etiam addi pōt quando. ſ. fit contractus emptiōis cū pacto de re vendendā infra decenniū: ita tñ qd̓ infra quinquenniū inſtrumentū venditiōis nequaq̄ facere teneat̃ ſm̄ Hoſtieñ. ꝛ Joā. an. in nouella i dicto ca. ad noſtrā: talis contractꝰ reputat̃ vſurarius: nam ſm̄ Hoſtieñ. in hoc caſu eo ipſo detegit̃ fraus q̄ latebat i cōtractu. Scd̓o principalit̃ queri poteſt vtrū ſic tempus anteriorationis vendi pōt ſicut tp̄us dilationis de quo dictū eſt in ſermōe precedenti. Ad h̄ dicendū ꝙ quandocūq̄ tp̄us eſt ꝓpriū venditoris: tunc ab eo licite vendi poteſt quando temporalē vtilitatē precio temporali appreciabilē in ſe includit. Sicut econtra tempus ꝓpriū emptoris eidē vendi nō poteſt: qꝛ tunc venderet non ſuū ſed alienū. Exempli gratia. Teneor tibi ſoluere poſt. x. āños centum coronas: nec ad illas ſoluendas ante tēpus illud obligatus ſum: tunc tecum paciſcendo tibi vendere poſſum tempus illud ꝙ mox tibi tribuā octoginta: ita ꝙ ꝓpt̃ incurrens tp̄us decem annorū mihi viginti retineam quia decē anni quos vendo tibi ſūt quo ad hoc mei iuris propter qd̓ vendere poſſum valorē tp̄is illius. Qꝫ ſi opponas q̄ rōne pecunia mutuata nihil vltra ſe valoris vendibilis habet: eadē rōne nec pecunia ſoluenda poſt. x. annos ꝛ iō vendere tp̄s illud vſura videtur. Ad hoc rñdeo ꝙ hic ñ vendit̃ pecunia ſed tp̄s ſolutiōis qd̓ vtriq̄ vendentꝭ eſt: cum econtra tp̄us pecunie mutuate nō eſt p̄ſtitoris ſꝫ receptorꝭ vſq̄ ad terminū ſibi p̄fixū: et iō ſibi vendi nō pōt q̄n cōmittat̃ vſura: vnd̓ ſi is q̄ tibi poſt. x. annos ſoluere tenet̃. c. coronas mutuaret tibi octoginta: ꝛ ex hoc vellet ſibi relinqui vel dari. xx. tūc indubie vſuram cōmitteret eo ꝙ tibi tp̄us pecunie mutuate venderet: vñ cōcludendo q̄uis pecunia ſe ñ valeat plꝰ ſe ip̄a: tñ aliquē valorem acq̄rit ex vtentis induſtria: ꝛ iō vſus ille ſiue facultas vtendi pōt ab eo cꝰ ille vſus eſt legitime vendi. Qꝫ ſi rurſū opponas ꝙ h̄ñs. c. coronas ēt habet facultatē vtendi ꝛ poſſidendi eas: et ideo eque bene poterit vendere hāc facultatē futuri tp̄is: ſicut predictꝰ debitor facit q̄ non tenet̃ eas ſoluere ante. x. annos. Ad h̄ rñdeo ꝙ hic ꝛ ibi nō eſt eadē ratio nec cōſimilis. quia pecuniā h̄ñs non poteſt ea vti inq̄ntū habet rōnē precij vel nummiſmatꝭ niſi mutuando vel pro alia re cōmutando: vtrobiq̄ autem currit futurū tp̄us non pro eo qui pecuniā tradit ſed ꝑ eo cui mutuat̃ vel in emendo cōmutat̃ aut appreciat̃ vltra ſimplicē vim precij ſui. Sed debitor prefatꝰ nihil mutuat dū ſoluit octoginta coronas: ſed potiꝰ debitum ſoluit. vt aliqd̓ preciū accipiat: qd̓ quidē mutui preciū dici non poteſt cum nihil mutuet ſed ſoluat: ſed dici poteſt p̄ciū anteriorationis huic p̄cio eſtimabilis ꝛ ideo licite vendi poteſt. B Tertio p̄ncipalit̃ queri pōt vtrū gr̃a expectationis rei vendite liceat minus dare ab emptore q̄ ſi preſentialit̃ traderet̃. Ad hoc rñdet Alexan. de alexan. in tractatu ſuo ꝙ in emptione ꝛ venditione poteſt inuenire duplex expectatio. Prima vt expectet̃ res: ꝛ qꝛ ſic expectat̃ ideo minꝰ dat̃: vt ſi quis dat. x. ꝑ menſura frumenti que valet. xij receptūrus illā menſuram in futuro tempore in quo veriſimilit̃ preſumit̃ ꝙ non minus valebit: ꝛ talis expectatio eſt vſuraria: ſil'it̃ emens frumentū in herba ꝑ ſex quod veriſimiliter tp̄e meſſis valebit octo: talis contractus eſt vſurarius: vt p̃z extra de vſu. c. in ciuitate: ſi tamē veriſil'r non plus valeret tp̄e contractus ꝓpt̃ pericl'a ꝛ alias circūſtantias: non eſſet contractus vſurarius: vt. ff. de contraheñ. empti. l. fiſtulas. §. frumēta: ꝛ. l. ſi debitor. § veriſimile. Alia v̄o eſt expectatio nō rei ſed vſus eiuſdem: puta qꝛ res eſt talis nature ꝙ emens non poteſt ea ſtatim vti licet pōt ſibi ſtatim tradi: qꝛ res in ſe non habet ſtatim vſum ſuū ſimulatim ſed paulatim ꝛ iō ſi emens minus dat qꝛ non pōt ſtatim ſimul vti re ſua propter expectatiōeꝫ vſus non peccat: qꝛ res ſtatim tradit̃ ꝛ vendit̃ q̄ntum valet tp̄e cōtractus lꝫ minꝰ p̄ciū ꝑ ea det̃ ꝓpt̃ ſucceſſiuū vſū eiuſdē: ſicut in redditibus molendinarū pedagiorꝝ ꝛ cōſimiliū: vbi ꝑceptō reddituū eſt ſucceſſiua: ꝛ idē dicendū eſt qñ vſus ip̄ius rei penitus differt̃ in futurꝝ tp̄s licet ip̄a res ſtatim tradat̃: vt ſi quis ꝑ pellibꝰ varijs q̄ ſtatim tradunt̃ minꝰ dat circa pentecoſten q̄ circa Michaelis: qꝛ vſus eiꝰ non eſt circa feſtū pentecoſtes ſed circa Michaelis q̄uis ei res tradit̃ vtroq̄ tempore tamē

licet vno tp̄e dare minus preciū ꝙ̄ alio tem
pore nō ꝓpter rem expectatā: ſed ꝓpter vſum.
Unde gn̄aliť eſt ſciendū: ꝙ ius vel vſus reꝝ
pro futuro tp̄e licite poteſt minus emi: ꝙ̄ ſi
omnes ille res emptioni preſentialiť traderē
tur: ⁊ q̄nto ius futuroꝝ protendiť in longio
ra tempora: tanto ceteris parib⁹ emi pōt mi/
nori p̄cio: cuius rō eſt: quia in his in q̄b⁹ ius
rei ſeu ſuper rem differt ab ipſa re vł ab actu
ali poſſeſſione ⁊ vſu ipſius rei poteſt ipm̄ ius
emi licet ip̄a res nōdū ſit vel actualiter non
tradať aut etiā vſus illius nondū cōueniat.
Conſtat aūt ꝙ ius ⁊ actualis poſſeſſio rei p̄
ſentis ceteris parib⁹ amplꝰ valet ꝙ̄ ſolū ius
rei future: aut ꝙ ſolū ius abſq̄ actuali poſſeſ
ſione non ſtatim tradita vel tradenda: tuti/
us eſt em̄ incumbere pignori ꝙ̄ agere in ꝑſo
nam: ⁊ ſecurius eſt rem habere ⁊ poſſidere ꝙ̄
ſolū ius rei: ⁊ ideo licet illō plus vendi ⁊ iſtō
minus emi: nam preciū ſemꝑ eſſe debet iuſtū
ꝓportionatū ip̄i rei vendite: que iuſticia potiſ
ſime debet attendi a tempore contractus vt
.ſ. tantū detur q̄ntū res valet tempore cōtra
ctus: non autem quantū valitura eſt toto
tempore ſubſequenti: qꝛ regulariť res ſm̄ ꝙ
valet tempore cōtractus eſtimari debet. Et
ex hoc trahiť ille caſus: ꝙ qui frumentū ſuū
vendere diſponens in b. ob rogatum alterꝰ
illud vendit in a. q̄ñ. ſ. eſt minoris precij: po/
teſt illud vendere vltra preciū illud quod va
let in a. ⁊ ſuꝑaddere tantum quantū veriſi/
militer valiturū eſt in b. quod alter nequaꝙ̄
facere poteſt qui diſpoſuit illud vendere ī a.
Ratio huius eſt: quia tempus illō reputať
in venditiōe quo libera ſua voluntate diſpo
ſuerat illud vendere: licet ob rogatū alterꝰ
tēpus illud anticipauit. Ex his ptꝫ ꝙ vitiū
vſure aut iniuſti precij cōmittitur: quando
minus preciū datur ꝙ̄ res valeat tempore
contractus a quo tempore iuſtum preciū iu
dicandū eſt: non autem eſt vitium ſi minus
preciū detur ꝙ̄ in futuro dareť: ⁊ licet plus
percipiat emens tempore conſeq̄nti ꝙ̄ dede
rat illud: tamē qd̄ recipit eſt de ſorte ꝓpter ve
ram venditionē iuſte factā tempore ipꝰ con
tractus: hinc eſt ꝙ emens annuos redditus
quinquaginta coronaꝝ pro mille coronis: nō
reputať vſurarius: qui tamē vſurarius eſſet
ſi ꝓ mille coronis mutuatis annuatim quin
quaginta coronas reciperet: cuius rō eſt: qꝛ ī
p̄mo caſu non eſt contractꝰ mutui ſꝫ emptio
nis: q̄ vere tm̄ emiť ius futuroꝝ redditu um:

⁊ ideo nō eſt ibidē anterioratio ſolutiōis ha
bens rōnē mutui ſed eſt ibidē actualis ſolu
tio rei ſeu iuriſdictiōis actualiť empte ⁊ tra/
dite. Quarto p̄ricipaliť queri poteſt: vtrū
vendens aliq̄d certo precio alteri q̄ mox ſibi
rem eandē reuenditurꝰ eſt minori precio: iudi
cať eſſe vſurarius: exempli gratia. vendo tibi
equū vel pannum ꝓ. c. coronis dans tibi di/
lationē ſolutionis ſ. dimidiū annū: tu autē
inde mox reuendis ꝓ minori precio .ſ. lxxxv.
habiturus ſtatim p̄ciū illius. Ad hoc dicen
dū ꝙ in hoc caſu p̄mus venditor ⁊ ſc̄dꝰ em/
ptor qui eſt vna ꝑſona: iudicať ex hoc incide/
re vitiū vſure: eo ꝙ p̄mus emens reuendidit
p̄mo vendenti ꝓ precioſitate minori: qꝛ ſub q̄
dam mutui rōne potius ꝙ̄ ſub reali ſolutōe
tradidit illi. lxxxv. debens ab eadē re habere
c. poſt mediū annū: talis em̄ cōtractꝰ eſt omī
malignitate ⁊ duplicitate plenus: ⁊ tales
mercatores ꝓ ꝓprio cōmodo aſſeq̄ndo ſunt
deſtructores reipublice ac artiū mechanica/
rū mercationū q̄ legitimaꝝ: verūtñ ſi quis
abſq̄ intentione reemendi rem a ſe venden/
dā abſq̄ fraude vendidiſſet non excedens li
mitem precij gradus rigidi: ⁊ tñ poſtea occa
ſione quacunq̄ denuo reemeret nō ponēs p̄
ciū citra limitem gradus p̄ij: non eēt ibidem
peccatū vſure nec iniuſti p̄cij: maxime dūmō
non fuerit ibidem intentio praua. Cuius rō
eſt: qꝛ tunc illa reemptio taliť eſt circūſtanti
onata: ꝙ nō eſt ibidē pctm̄ minoratiōis iniu
ſte: licet in p̄ma venditiōe ſolutōis dilationē
indulſerit: i ſc̄da ṽo emptiōe ſolutōeꝫ ꝓmptā
exhibuerit: tñ a talib⁹ cauendū eſt ꝓpť ꝑicu/
lū intentiōis impie ⁊ minoratiōis p̄cij iniu/
ſti. Talia nāq̄ freq̄ntātes maxime deſtruūt
rempublicā: preſertim q̄ntū ad iuſtos artifi
ces ⁊ mercatores. Oꝫ ſi queriť quale remedi
um dabiť artificib⁹ ⁊ mercatorib⁹: q̄ ob p̄ciū
ſic vltra iuſticiā minoratū ꝓpter dilationem
ſolutiōis p̄ſtitā: vendere nequeunt pannos
aut merces quin multū amittant de capita
li: vel ſaltē nihil lucranť niſi laborē inanem
ſi ad terminū vendere nolunt: imo nec empto
res reꝑire pn̄t preſertim cū ꝑ hec ⁊ ſiľia i ci/
uitatib⁹ inoleuit ꝯſuetudo tā longo tp̄e itro
ducta pro cōmuni bono: ꝙ non vendať niſi
cū dato cōpetenti ſolutiōis termino. Ad hoc
dicendū ꝙ ſi talis cōſuetudo ſit introducta ꝓ
cōmuni bono ⁊ non in fraudeꝫ vſuraꝝ ſed ꝓ
maiori expeditione mercantiaꝝ: tūc ſi merca
tor vendit merces ad terminū vltra quanti/

tatē iuſti p̄cij rigidi gradus: nō eſt dubium
quin ꝯtractus ille ſit vſurarius: cū in eo tē/
poris expectatio cadat ſub iniuſto p̄cio. ꝯc.
cōſuluit. extra de vſuris. Si ṽo nō excedit
quātitatē iuſti precij: licꝫ terminū tradat/ ⁊
ꝓ termino maiori p̄cio vēdere videať: nō tñ
eſt ibidē vſura. Nec obſtat ſi ꝓ minori p̄cio
daret/ ſtatim idem p̄ciū recepturus. Quod
oſtēdi poteſt ꝑ ſiľe in alijs debitis ſoluēdis.
nā ſi q̄s aliq̄d debeat ad certū terminū ⁊ pa
ratus inueniať ſolutōeꝫ anticipare: ſi credi/
tor de eo qd̄ eſt ſibi debitū voluerit aliquid
dimittere: ꝯſtat ꝙ tūc creditor dimittere poſ
ſet: ⁊ tñ ab vſura imunis eſſꝫ. Cōcordat Ge
ral. ob deñ. licꝫ em̄ vſura ſit plus accipe pro/
pter tēporis dilationē: tñ nō eſt vſura minꝰ
accipe ꝓpter tēporis abbreuiationē. Oꝫ ſi
obijciť. talis mercātia tātū nō poſſet vendi
ad denarios promptos quātū vendi pōt cū
dilatiōe ſolutiōis in pactum deducto: ⁊ res
tātū valet quātū vēdi pōt. vt. ff. ad trebelľ.
l. j. §. ī hec res ⁊ ideo illō plus qd̄ accipiť ꝓ/
pter dilationē ſolutionis vltra ſortē ꝑcipiť.
Ad hoc dicēdū eſt: ꝙ in hec caſu ex malicia
mercatoꝝ malignoꝝ in vēdendo terminū il
licito modo minorať/ iuſtum precium illius
mercātie quo diuites auari multos paupe/
res artifices ⁊ mercatores crudeliter euiſce/
rāt: ⁊ ex hoc relinquiť etiam iuſtis mercato/
ribus ſemita/ ꝙ̄uis arta ⁊ obſcura: ꝙ eodeꝫ
modo licite mercari poſſūt: cū debitis tamē
circūſtantijs ⁊ intētione pura. nam reb⁹ ſic
ſtantib⁹ ſi lanifex vel mercator aut aliꝰ tan/
tum vendit pannos merces vel res ſuas ad
terminū ſolutiōis indultū pro quāto vēde/
ret ad promptos denarios ſi p̄dicte ceſſarēt
impietates: non vtiq̄ edificat ad gehennā.
Et ꝙ dr̄: res tantū valet quantū vendi pōt.
veꝝ eſt ſi res ꝓ tanto quantū valet vendi ꝑ/
mittiť ⁊ malicie p̄dicte nō obſtent. His etiā
ꝯcordat Tho. in quadā ſua reſpōſione cum
fuerat de hac materia req̄ſitꝰ. ¶ Quin
to queri poteſt: Utrꝝ vēdens alteri bladum
ꝓ decē coronis ſoluēdis poſt meſſem quādo
bladum illud ſm̄ ꝓbabilem eſtimationē va
lebit tm̄ octo in p̄fixo termino: ſuꝑueniat au
tem cariſtia ita ꝙ dictus emptor ideꝫ bladū
vendat ꝓ duodecim: teneať in illo caſu pri/
mus vendēs ad faciēdū reſtitutionē primo
emptori: eo ꝙ ꝓ tunc emit bladum illō plus
iuſto precio. ⁊ videť ꝙ non: eo ꝙ emptor pri
mus in nullo dānificatus eſt: imo lucratus

eſt duas coronas. Sꝫ in cōtrariū facit ꝙ il/
le ꝯtractus erat vſurarius. Ad h̄ reſpondet
Aſteñ. in ſumma: lib. iij. ti. iiij. ꝙ p̄mus ven
ditor emptori p̄mo teneť id reſtituere quod
ſuꝑuendidit vltra eſtimationē boni viri. qꝛ
licꝫ emptor p̄mus damnificatus nō eſt. hoc
tamē fuit ꝓpter euentū rei qui nō excuſat ab
vſura: dānificatus tamē fuit quia plꝰ emiť
ꝙ̄ in termino valebat ſm̄ eſtimationē exper
ti viri ꝓbabilem. Per locū aūt a contrario:
emens agrū iam ſeminatū vel aliud qd̄ poſt
certū terminū recipiet minori precio ꝙ̄ pro/
babiliter valeat: vel quā alter empturꝰ eſſet
eo ꝙ ſolutionē precij anticipet: vſurā cōmit/
tit. quia per quādā rōnem mutui tradit em/
ptor p̄cium vēditori ante receptionē rei em/
pte. cum ꝯſtet ꝙ ex natura emptiōis ſeu cō/
mutatiōis nō teneať tradere p̄cium ante ꝙ̄
recipiant rem emptā. omēs em̄ cōmutatiōes
ſibijnuicē pariter ⁊ ad paria obligant. Pre/
terea tradēs ante meſſem bladū vetꝰ vt poſt
meſſem nouū ⁊ p̄ualens recipiat: vſurā com
mittit ſm̄ Goff. ſi intētōe corrupta h̄ faciat.
Et dico p̄ualens: q̄a forte vetus ꝓbabiliter
tantū valuiſſet quantū nouū ꝓ illo receptū.
Dico etiā intentiōe corrupta. qꝛ ſi preſtitor
reportaret ex h̄ aliquā vtilitatē renouatio/
nis ſui bladi ob quā cauſam poſſet diutius
cōſeruari: nō eſt iniuſtū: ſi hoc nō ꝯſequiť ſi/
ne p̄iudicio alterius q̄ nō intēdebat illō con
ſeruare/ ſed ꝯſumere: ac mutui cauſa potior
erat alterꝰ ſubueniendo ꝙ̄ ꝓprij cōmodi ac/
quiſitio. Deniq̄ ſi res minꝰ emiť ꝙ̄ valeat
tp̄e ꝯtractus: recipiēda tñ in alio tp̄e in quo
veriſimiliter dubitať: vtꝝ illo tp̄e plus mi/
nus ve ſit valitura: non committiť vſura. di/
ciť em̄ extra de vſuris. c. nauigāti. ꝙ ille qui
dat. x. ſolidos vt alio tp̄e totidē ſibi grani vł
vini vel olei mēſure reddanť: que lꝫ tūc plꝰ
valeant vtrū plus vel minus ſolutionis tp̄e
fuerint valiture veriſiľr dubitať: non debet
ex h̄ vſurarius reputari rōne dubij huius. h̄
ibi. Nō em̄ minus dať rōne tp̄is/ ſed ꝓpť na
turā rei q̄ minus valꝫ vno tp̄e ꝙ̄ alio. Et ſic
etiā dicēdū eſt in ꝯtrario caſu: ꝯcor. Alexā.
de ales ⁊ Hoſti. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ De locatiōe poſſeſſionū ⁊ opa/
rū ac etiā aialiū: ⁊ de emphyteo
ſi: ⁊ q̄n̄o pōt interuenire contra/
ctus vſurarius Sermo. xxxiij.

Non furtum facies.

a Exo.xx. Ad inueſtigādum mu
tuū palliatū ⁊ vſurariū lucruʒ
qđ in cōtractu locatiōis vl'em
phyteoſi interuenire pōt Sciendū eſt ꝙ lo/
cato: ille đr qui rei ſue vſum alteri ꝓ p̄cio cō
cedit. vt cū loco tibi domū meā ego ſum lo/
cator: tu vo cōductor. Vel etiā đr ꝗs loca/
tor ꝗ locat opas ſuas: offerēs ſe ad faciēdū
aliq̇d ꝓ p̄cio. Vel etiā cū accipit vt aliq̇d fa
ciat quod đr cōtract' innoīatus Quātum
igit ad p̄mum moduʒ locādi ſcʒ vſum rei ſue
Notādū eſt ꝙ aliqñ fit talis locatio imper/
pertuū ⁊ tūc ſi cōductor morit: ſuccedit he/
res in locatiōe. qñq3 vo fit ad vitā ꝯducen/
tis: ⁊ tunc eſt locatio ꝑſonalis ꝗ morit cum
ꝑſona. qñq3 vo ad certū tp̄us: ⁊ tūc ſi cōdu/
ctor morit infra illud tp̄us: ſuccedit heres.
A Hic p̄mo queri poteſt: vtꝝ mutuās ru
ſticis pecuniā vt poſſeſſiones eius colat: qui
licʒ legitime cōductus eas colere rēnuit ni/
ſi mutuū recipiat: iuſte tamē eiſdē de fructi/
bus poſſeſſionū/ vel aliūde mercedē oparū
ſuaꝝ tribuēs: in foro ꝯſciētie ſit vſurari' re/
putādus. Ad h̄ dicenduʒ ꝙ duplex eſſe po/
teſt operarū ſuarū recōpenſatio. Prima fit
in iuſticia ⁊ eq̄tate: ita ꝙ ꝓpter mutuationeʒ
nihil minuat de iuſto p̄cio ſm cōmunē ⁊ ap
probatā ꝯſuetudinē regiōis: tūc nō eſt vſu/
ra ex parte mutuātis: etiam ſi nō fuiſſet al's
mutuaturus. Ratio eſt: q̄a de mutuo nō re/
cipit lucrum: eo ꝙ nō recipiat niſi ſuuʒ. alio/
quin ſi talis mutuās vſurarius eſſet/ ⁊ ꝑ cō/
ſequens obligatus ad reſtitutionē: tunc nō
liceret alicui mutuari iniuſte detinēti ſuam
poſſeſſionem aliquā pecunie quantitatē/ ⁊
ip̄am in pignus accipe: non cōputando fru
ctus in ſortem. quod tamen falſum eſt. vt
patʒ extra de vſuris. c. j. Secūda vo fit ex
nequicia: cū ſcʒ mutuans ꝓpter mutuū ali/
quid detrahit de iuſto p̄cio operaꝝ. vel cum
p̄ter opas iuſte emptas alia quedam ab eis
exigit ꝗ coloni impendūt: tūc eīm eſſet vſura
deteſtabilis. Vñ generaliter ſi occupaſti rē
meā: vel ꝑ potētiā mihi vim facis in rebus
meis. vel nō reſtituis mihi mutuo p̄ſtitam:
locatā vel cōmodatā. aut etiā nō ſoluis mi/
hi de operib9 quib9 tibi ſeruiui. nec vis mihi
reſtituere meā vel deſiſtere ab iiuria niſi mu
tuem centū. quo facto deſiſtis iniuriari re/
ſtituis mihi ⁊c̄. hoc nō eſt vſura ex p̄te mea:
cū nihil lucrer/ ſed redimo vexationē iniuſtā
mea recupo ⁊ me defendo: qđ licʒ. arg. extra
de ſimo. c. dilect'. nec vſurā cōmitto ſi pro/
pter lucrū mihi ſoluat iuſtū debitū. vel non
exigat a me iniuſtū debitū. ⁊ ex his poſſunt
mlti caſus particlares cōcludi. Scđo q̄/
ri pōt: vtꝝ ꝯductor locatori teneat de dāno
ſi qđ cōtigerit in re locata. Ad h̄ rñdet Ho
ſtieñ. in ſūma: in titu. de locato. ꝙ nō tenet de
caſu fortuito. vt. ff. locati. l ſi merces. §. vis
maior. l. marcus. §. domū. ſed bene tenet de
dolo/ lata culpa ⁊ leui. vt inſtit. de locato §.
fi. etiā ſi illud ꝯtigerit culpa alioꝝ q̄ꝝ opera
vtit. ⁊ in h̄ ꝯtu venit etiā culpa leuis: cum
gr̄a vtriuſq3 celebret. Quis q̄dā ꝯtū dixit
vt inſtit. q̇. mo. ꝯ. obli. §. vl. Vñ ſi auriga dū
ceteros curſu ſuo trāſire vellet/ currū euertit
⁊ ſeruū quem duxerat quaſſauit vl' occidit:
tenet. q̄a debuit ſe tēperare ⁊ diligēti' ſe ha/
bere. vt. ff. eo. item q̄rit. Sʒ ſi fecit qđ q̄cun/
q3 diligēs feciſſet/ ſecur' erit. vt ff. eo. ſi mer
ces. §. q̇ calumniā. de dāno vo ab alio dato
cui obuiare nō potuit nō tenet. vt. ff. e. ſcđo
dāno. Silr̄ nec tenet de caſu fortuito: vt
dictū eſt. Dicit vlteri' Hoſti. ſm Azo. ꝙ ſi
ꝗs mercedē accipit ꝓ cuſtodia: tenet etiā de
leuiſſima culpa. vt inſtit. de ꝯtrahen. emp.
§. ꝙ ſi fugerit. ⁊ extra de depoſ. to. c. bona fi
des. Preterea qñq3 culpa cōductoris annu/
merat ſeuitie: vt ſi magiſter ſcholari oculuʒ
effoderit ſeuerius cū calce ꝑcutiendo. q̄a le/
uis caſtigatio tm̄ illi ꝑmiſſa eſt. vt. ff. loca. l.
item querit. §. iulianus. extra de homicidio.
c. ad audientiā. Denique cōductor impleto tē
pore ꝯductiōis/ tenet ip̄am rem reſtituere lo
catori: al's eīm teneret ad intereſſe. ff. loca. l.
videam'. §. qui vinū. B Tertio q̄ri po
teſt: vtꝝ ꝓpter aliquas cauſas vl' infortunia
locator ipſi cōductori mercedē rei locate re/
mittere teneat. Ad hoc rñdet Hoſti. in tit.
de locato. ꝙ ſic. Et hoc in q̄ttuor caſib9. Pri
mo ꝓpter ſterilitatē cōtingentē: niſi poſſet cū
vbertate p̄cedētis anni vl' ſubſeq̄uētis com
penſari: ⁊ niſi ꝯtigerit clpa coloni. vnde ex/
tra de locato đr. c. ꝓpter ſterilitatē afficientē
magno incōmodo conductores vitio rei ſiue
culpa coloni ſeu caſu fortuito ꝯtingentē: co
lonis eccl'ie tue ꝓ rata eſt penſionis remiſſio
faciēda: niſi cū vbertate p̄cedētis vl' ſequen
tis anni valeat ſterilitas cōpēſari. glo. colo
nus modicū dānū dʒ ſuſtinere. Caſus etiā
fortuitus dn̄o nocet/ ⁊ nō colono: vt non ha
beat penſionē niſi ꝓ rata: ⁊ ſic colon' nihil ꝑ/
cepit nihil ſoluat: ita ꝙ remiſſio facienda eſt
in totū vel in ꝑtē: niſi poſſet vbertas p̄ceden
tis anni vel ſeq̄ntꝫ cōpenſari cum ſterilitate.
Q3 ſi dn̄s remiſit cōpēſatōeʒ ꝓpt ſterilita
tē ⁊ anno ſeq̄nti cōtingat vbertas: pōt dn̄s
petere penſionē integrā: verūtñ que dicta ſt
intelligunt de colono qui certā pecuniā vel
certos chorbes annuatim debet: ⁊ nō de par
tiario: ꝗ cū dn̄o lucrū ⁊ dānū partit: hec glo.
ibidē ⁊ allegat diuerſa iura. Et addit Azo.
ꝙ ſi caſu fortuito cōtingit vbertas augmētat
penſio ſicut diminuit qñ ſterilitas cōtingit:
ſecus tñ ſi diligentia coloni cōtingeret vber/
tas: vt C. de fun. rei p̄uate. l. ij. C. de omni
agro deſerto. l. vl. li. xj. ⁊ de alluuio: ⁊ palu. l.
vl. Scđo fit remiſſio ſi fundus terremotu vl'
fruct' caumate vel grandine ſic perijt: vt nul
lꝰ ſit: ⁊ generalit ꝓpt illud qđ pret cōſue
tudinē euenit. vt. ff. e. l. ex cōductu. §. ij. ⁊ iij
Tertio fit remiſſio ⁊ excuſat a ſolutiōe ꝓpt
vim maiorē cui reſiſtere ñ potuit: vt p̄ncipis
vel iudicis: vel etiā ſi ꝓpt incurſus hoſtiū
amiſſus eſt fructus. ſecus tñ ſi modicū dānū
intulerint. Quarto fit remiſſio qñ ꝓpt ca/
ſum fortuitū impedit cōductor frui re cōdu/
cta. ſ. qñ de domo cōducta expellit ꝓpt ali
quā cauſam legitimā put videbit in. q. ſeq̄n
ti. Quarto ꝑinde q̄ri pōt vtrum in aliq̄ caſu
poſſet inquilin' expelli de domo ꝯducta. Ad
hoc rñdet Hoſtieñ. vbi ſupra ꝙ ſic. ⁊ hoc in
iiij. caſib9. Primo ſi dn̄s ꝓbat domū ſibi ne/
ceſſariā ⁊ talis neceſſitas imineat ꝗ tp̄e con
tract' nō iminebat: puta ſi interim duxit vxo
rē: vel ſi domus in ꝗ habitauit combuſta eſt:
vel ſi ꝗ conſilis neceſſitas emergat: vt extra
de locato. c. ꝓpt. in glo. ⁊ in hoc caſu remittē
da eſt penſio ꝓ rata tp̄is: vt dicto c. ꝓpt. §.
verū. Scđo qr domus indiget refectiōe ꝗ nō
iminebat tp̄e cōtract': vt qr vento cōcuſſa ē
⁊ corruit vl' minat ruinā: in ꝗ caſu fit etiam
mercedis remiſſio ꝓ rata tp̄is: vt dicto. §. ve
rū. Tertio qñ cōductor ꝑuerſe verſat in do/
mū. qr tenet porcos in ſolario: vel nō eſt in ea
ſm pactū cōductiōis: vel ſi deteriorē faciat:
vel ſi in ea publicas meretrices teneat: aut ꝑ
uerſos hoīes: aut ꝓhibitos ludos: ar. in aut.
de lenonib9. § ſancim': coll. ij ⁊ extra de ſta.
mo. c. fi. § j. ⁊. xlv di. c. ſed illđ: vide notant.
Silr̄ ſi i agris cōductꝫ opa ruſtica ſuo tp̄e ñ
exercerēt ne i tempeſtina cultura fundū dete
riorē reddat: vl' ſi ꝓpt inimicicias culpa co
loni ortas damnū dat ⁊ de ſilib9 idē eſt iudi
ciū. Quarto cū cōduxit ad q̄nq3 annos vel
vltra domū vl' fundū: ⁊ nō ſoluit ꝑ bienniū
penſiones: tūc ei expelli pōt. vt ptʒ dicto c. ꝓ/
pter. §. verū. Vñ notandū eſt: ꝙ bona cōdu/
ctoris ſūt obligata locatiōi: hoc eſt oīa bona
cōductorꝫ inuecta ⁊ illata i ruſtico p̄dio: ſciē
te dn̄o niſi ad tp̄s inferant: tacite ſūt obliga
ta dn̄o ꝓ penſiōe: in vrbano aūt ñ diſtinguo
vtrū dn̄s ſciat vel neſciat: vt. C. de locato. l.
certi: ꝙ ſi rem ſibi locatā vlterius alteri loca/
uerit qđ pōt: vt. C. e. l nemo: tūc res poſteri
oris obligate ſūt p̄ncipali dn̄o vſq3 ad illam
q̄ntitatē qua ⁊ iſte ſcđs cōductor tenet p̄ori
cōductori: vt. ff. e. l. ſi in lege. § ſi colonus: ve
rū tñ ſi cōductor aliq̇d expenderit neceſſario
vel vtiliter in re cōducta: pōt agere cōtra lo/
catorē vt expenſas recipiat. ff e. l. dn̄s: al's ſe
cus. Quantū aūt ad ſcđm modū locandi. ſ.
operas ſuas queri poteſt: quo tempore cōdu
ctor locatori merces laboꝝ ſuoꝝ ſoluere tene
tur. Ad hoc reſpondet Goff ꝙ ſeruari debet
illud quod int eos actum eſt. ſi vero non ap/
paret quod int eos actum eſt: tunc ſeruand'
eſt laudabilis mos regionis: qui ſi etiā non
apparet vl' varius eſt: tunc ſeruari debet qđ
minimū eſt. ſ. vt ſoluatur in fine anni: vt de
reg. iu: li. vj. in obſcuris minimū eſt ſequen
dum. idem Azo. Sed hoc ſane intelligitur
de his qui cōducunt ad annū quibus nō eſt
reddenda merces circa finem anni de neceſſi
tate ſalutis: niſi aliquibus neceſſario indige
rent: ſecus aūt eſt de conductis ad dies ſepti
manas vel menſes: de q̄b9 ait dominus Le/
uiti. xix non remanebit apđ te opus mercen
narij tui vſq3 mane: de quo patebit inferius.
Scđo queri poteſt vtrū locans operas ſuas
faciendas in aliqua re teneatur de damno il
lius rei. Ad hoc reſpondet Hoſtieñ. in ſūma
in ti. de locato: ꝙ ſi damnū contigit illi' cul/
pa etiam leui: tunc tenetur ſiue fuerit culpa
ſua ſiue aliorū quorū opera vtitur: ſecus ſi di
ligentiā debitā adhibuit: vt. ff. c. ſi merces §
qui columniā. Et licet de damno ab alio da
to nō teneatur: vt. ff. e. ſed de damno: tamen
tenet de cuſtodia: vt. ff. e. qui mercedem: nā
qui pro ſola cuſtodia mercedem accipit tene
tur etiam de leuiſſima culpa: ſed de hoc s̄. in
v. ſermō ep̄cepti hui': al's nō tenet niſi de le/
ui culpa vel lata: vt ſi palleū meū accepit et
poſtea per errorē alteri dedit: quia nō tolera
tur error in facto ꝓpo. ff. e. Itē ſi palleum

Similiter ſi veſtimēta poliēda recepit ꝛ mures roſerūt: tenet̄ de culpa. ff. e. item querit̄. §. ſi fullo: ꝛ de ſilib; idem eſt iudiciū. Eſt āt ꝛ alius contractus qui eſt medius inter locationē et venditionem: qui vocat̄ emphyteoſis: quod eſt nomē grecū: ꝛ idem eſt qđ melioratio in latino: nam antiquit⁹ ſte. illa t're tm̄ per hunc contractū concedebant̄: quas recipientes meliorabāt ꝛ melioratões ſue erant: quod poſtea ꝑmiſſum eſt etiā fieri de fertilibus ꝛ fructuoſis: ꝛ conſiſtit dumtaxat in rebus ſoli vel fundi. Q; aūt iſte contract⁹ eſt medius int̄ locationē ꝛ venditionē ſic patet quia quando talis contract⁹ celebrat̄. tunc aliquid datur: ſicut in venditione preciū certum datur: ſed tm̄ differunt: quia per venditionē transfert̄ dominiū: ſed hic retinet dn̄s dominiū: ꝛ ſic videt̄ magis accedere ad naturam locationis in qua locans dominiū retinet: ꝛ ſingulis annis aliquid recipit: ſic et in emphytheoſi; ſed de hac materia quia raro frequentat̄ gratia breuitatis ſupſedeo: vide đ ea ſi placet. C. de iure emphy. ꝛ extra de locato. c. potuit: ꝛ multa ibidem in glo. vide etiam breuiter notata ī ſumma piſana ī verbo emphyteoſis. Deniq; de locatione animaliū queri poteſt vtrum interuenire poſſit fraus vſuraria quādo cōmittunt̄ animalia nutrienda. vt oues ꝛ boues porci et ſimilia. Ad hoc reſpondet Alexander de alexan. in tractatu ſuo: ꝙ duob⁹ modis vſuraria fraus interuenire poſſet. Primo modo quando lucrum quod ex tali cōmiſſione ꝓuenit ortum habet ex mutuo: vt ſi quis diues mutuet alicui pauperi. c. libras vt ex eis emat boues oues ꝛ ſimilia nutriendas ad lucrum illius qui mutuat: ꝛ illius cui mutuat̄ tale lucrū eſt vitioſum: quia ortū habet ex mutuo: vnđ ſiue totum ſiue partē mutuo tradidit: nūq̄ poteſt ex mutuo ſumere lucrū ī h̄ caſu. Alio modo quando excluditur periculū principalis cōmiſſi a cōmittente: ſiue quando cōmittens ſibi taxat lucrū in tanta quantitate ꝙ non recompenſat̄ labor ꝛ ſollicitudo nutrientis ſm̄ rectam eſtimationē. Si quis em̄ committit centū oues nutriendas ad lucrum ita tamē ꝙ centū oues ſemꝑ ſint ſalue quicq̄d eis cōtingat: vitiū vſure cōmittere poteſt ex non equa recōpenſatione laboris ꝛ ſollicitudinis illius cui cōmittit̄: ꝛ tales dicunt̄ oues ferree: tūc igr̄ tales cōmiſſiões licite fieri poſſunt: quādo mutuū et cōmiſſum nō ꝑmiſcētur in talib; ſed dominiū cū periculo retinetur quod cōit̄ accidere poteſt ſine culpa illi⁹ cui cōmittit̄. vel etiā quando dominiū rei cōmiſſe cōicat̄ ei qui ſuſcipit aīalia nutrienda ad lucrū. vel etiam quando periculū cōmunicat̄ vtriq;: ꝛ quando ſm̄ rectā extimationē ſic lucrū taxat̄. qđ recōpenſari poteſt ſollicitudo ꝛ labor ꝛ ſumptus illius cui cōmittuntur animalia. Porro Donaldus in ſumma ponit regulā generalem di. hoc generaliter verū eſt: ꝙ vbi probabiliter dubitat̄: vtrū cōditio vnius ſit deterior vel alterius ex forma conditionis vel pacti adhibiti in contrahenda ſocietate non eſt peccatū: vbi autē ad arbitrium boni viri ꝛ prudentis grauat̄ alterius conditio: peccatum eſt ex parte grauantis ſi ſcienter hoc faciat: ꝛ tenetur ad reſtitutionem. non poteſt tamen dari generaliter doctrina ſuper huiuſmodi traditionibus animalium propter varietatem traditionū ꝛ dolos qui ſub talibus conditionibus a quibuſdam excogitantur enormiter: ſiuis non vltra medietatem iuſti precij in quo caſu nō ſolum eccleſia ſed etiam priuatus quiſq; tenet̄ ad reſtitutionē: ꝛ ſi non iure fori ſaltem iure poli: ꝛ maxime quando ſimplicem decipit: extra de empti. ꝛ vendi. c. cum dilecti: vbi etiam dicit̄ in gloſa: ꝙ cum dolus dat cauſam contractui: puta dolo induxi te ad vendendam rem aliquā al's non venditurus: nō tenet cōtractus: vt. ff. de dolo. l. eleganter. Si vero incidis in contractum: q: venditurus eras vel empturus: ſed per dolum meum minus vendidiſti vel plus emiſti: tunc tenet q̄dem contractus ſed agit̄ ad ſupplementū reſidui: hoc ibi. Ex predictis autem trahi poſſunt multe concluſiões particulares: vnum tamen caſum ſingularem ſubiungā quē ponit Bal. de ꝑuſio in. l. j. C. ꝓ ſocio: qui talis eſt. Dedi oues in ſoccidam vel locationem ad quinquenniū: ꝛ de conſuetudine eſt ꝙ in fine quinquennij diuidant̄ oues ꝛ fruct⁹ earum: pone ergo ꝙ oues interim naturalit̄ perierunt: nunquid ruſticus ad aliquid obligatus eſt mihi: Dicendū ꝙ in tali triplex dānū contingere poteſt. Prīo pōt interuenire dānū ex natura: ꝛ in hoc caſu q: fuiſſent etiā ꝑiture penes me: idō reſtituere nō tenet̄ etiā ſi fuiſſent extimate: q: ī contractib; n̄ ordinatis ad dn̄iū transferendū: eſtimatio non facit emptionē: vt. ff. ꝓ ſocio. l. cum duobus. §. dāna. ff. loca. l. iij. ꝛ hoc ꝑ regulā traditā. ff. de contrahē. empt̄. l. cū manu ſata. §. nemo. Secundo pōt ex fortuna ꝯtingere tale dānū. ſi ꝰ perierūt caſu fortuito cui reſiſti non potuit: ſic ꝑiculū eſt cōmune. vt đt text⁹ in dicta. l. §. dāna. ꝛ idō ſi oues erāt eſtimate xx. lib: ſ: tūc ruſtic⁹ tenet̄ mihi reſtituere. x q: ſi nihil reſtitueret: tūc totū dānū foret vtriq; meum. qđ eſſet cōtra textū illū in. §. dāna. qui dicit ꝙ damnū eſt cōmune. ꝛ ex h̄ ptȝ ꝙ aliter iudicam⁹ de caſu fortuito: ꝛ aliter de caſu naturali. Tertio deniq; ꝯtingere pōt ex culpa ꝙ ſi culpa ruſtici vl' eius familie dānum illđ venerit: tūc ipe tenet̄ ad emendā totius q̄ntitatis. eo ꝙ ante tp̄s diuidēde ſocietatis oēs ꝑierūt ꝛ mee erāt: lȝ eſtimate fuerūt tradite ſicut p̄dictū ē. ꝛ ad h̄ facit. C. de pac. l. ſi paſcēda pecora. ꝛ in dicto. § dāna. Si vo poſtq̄ oues equalit̄ partiri debebāt ruſtici culpa dānū interuenit. tūc nō tenet̄ mihi niſi ad dimidiā p̄cij partē: q: ī plus me nō dānificauit. Ex q̄b; pȝ ſm̄ Bal. ꝙ ſi dictū dānū ꝓuenit ex natura: tūc ꝑtinet ad tradentē. ſi vo ex fortuna ꝑtinet ad vtrūq; cōmuniter. ꝛ ſi ex culpa ruſtici: pertinet ad ipſum ſolum. Ad laudem dei.

De cōtractu ſocietatis q̄ principaliter variatur tribus modis: et de triplici vſura. Ser. xxxiiij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Cōtractū ſocietatis p̄ſenti ſmone breui ſtilo ꝓſeq̄ volētes / Primo q̄rim⁹: vtꝝ liceat pecuniā mercatori vl' artifici ꝑ modū ſocietatis cōmittere ꝛ inde lucrū recipe: p̄ſertim cum a ſe pecuniā mag' alienat q̄ eā mutuādo dn̄iū trāſfert: q̄ q̄ eā mercatori vl' artifici cōmittit. ſȝ nō licet inde lucrū recipe: ꝰ nec in iſto caſu. Ad h̄ r̄ndet ſctūs Tho ſcđa ſ: đe. q. lxxviij. ꝙ ille q̄ mutuat pecuniā: trāſfert dn̄ium pecunie in eū cui mutuat̄. ꝛ ꝰ mutuū recipiēs tenet pecuniā ſub ſuo ꝑiclo: ꝛ tenet̄ ad integrā reſtitutionē. ꝛ idō q̄ mutuauit p̄t exigere aliq̄d vltra ſortē. ſed iſte q̄ pecuniā ſuā cōmittit mercatori vl' artifici ꝑ modū cuiuſdā ſocietatis: nō trāſfert pecunie dn̄iū in ſociū ſed remanet eius: ita ꝙ cū ꝑiclo ipſi⁹ ſocius ei⁹ de ea mercat̄ vel oꝑat̄: ꝛ idō licite p̄t ꝑtē lucri inde ꝓueniētis expectare tāq̄ de re ſua ſuata đbita eq̄tate int̄ vtroſq;. eſt em̄ ſocietas q̄dam fraternitas. vt. ff. ꝓ ſoc. l. verū. ꝛ ideo impiū ꝛ fraterne charitati ꝯtrium eſſet: ꝙ inter eos cōmitteret̄ turpe lucrū vl' etiam vſura: qđ fit q̄ñcunq; nō ſeruat̄ eq̄tas int̄ ſocios. Ad cuius euidētiā ſciēdū: ꝙ ꝯtus ſocietatis tripl'r variari poteſt. Primo mō q̄n ſunt duo quoꝝ vnus ponit pecuniā tm̄: ꝛ alter ponit tm̄ oꝑam corꝑalem. vt. ff. ꝓ ſocio. l. v. §. j. De q̄ ponat̄ caſus: ꝙ q̄dā ponit in ſocietate oꝑam tm̄: ꝛ alt̄ ponit. lx. coronas ad tertiā partē lucri ꝛ dāni: h̄ eſt ad dānū ꝛ lucrū ponit. xx. coronas. xl. coronis ſꝑ remanētib; ſaluis: tunc niſi ille q̄ ponit oꝑam recipiat mercedē laboris quē ſuſtinet ꝓ cōmercio. xx. coronaꝝ: q̄ꝝ lucrū ꝛ dānū ad illū ſpectat q̄ pecuniā dedit: talis q̄ dedit eam vſurarius eſt. Cui⁹ rō eſt: q: xl. coronas mutuauit mercāti ꝓ cōmercio. xx. coronaꝝ ꝑtinentiū ad lucrū ꝛ dānū cū receptatur⁹ ſit. xl. coronas q̄ nō ſtant ſuo ꝑiculo ſicut illius qui oꝑam gerit. ergo deberēt eque bn̄ viginti corone ſtare ad lucrū illius q̄ oꝑam ponit. nā cōueniēs eſt ꝙ emolimentū habeat is q̄ habet ꝛ onus. alioq̄n qui pecuniā dedit pro. xl. coronis: nihil habere debet ad ſ'litudinem mutuātis. q: ratione mutui nihil vltra ſortē recipe pōt: nec ſeruaret̄ hic eq̄litas ſocialis: quia ſi pecuniā recipiēs poſtq̄ merces emit eas ꝑderet. xl. coronas ꝛ operā corporalem perderet: ꝑ ū tamē collator pecunie nihil ꝑderet niſi tm̄ viginti coronas. ꝛ ſic nō eſſet contractus licitus: ſed in fraudem vſuraꝝ fieret. Hic queri poteſt: ponat̄ caſus ꝙ in diuiſione ſocietatis que quādoq; fit poſt longa tēpora ꝛ longos labores: ꝙ non inueniat̄ niſi capitale ſalariū: vtrum totū illud capitale debeat habere qui poſuit vl' debeat eq̄liter inter vtrūq; diuidi. Dicendū ꝙ de hoc ſunt diuerſe opiniones. dicit em̄ glo. C. ꝓ ſocio. in. l. j ꝙ equaliter diuidi debeat: niſi in cōtractu aliud actum ſit. Qđ oſtēdit glo. per tres rōnes: que breuitati cōſulens p̄termitto. quā partē tenet glo. de iure. De ꝯſuetudine aūt đr ꝙ capitale debet eſſe saluū ponenti: ꝛ ſi eſt ita ꝯſuetū intelligit̄ etiā tacito hoc actū. q: ꝯſuetudo in tacitū pactū deduci videt̄. ff. ꝓ ſoc. l. licȝ. Dicūt tm̄ Jacob; de arena ꝛ Frācis. de pla. ꝛ veri⁹: ꝙ non ſolū de ꝯſuetudine / ſȝ etiā de iure eſt ꝙ capitale adhuc maneat saluū ponēti: q̄re em̄ ſoci⁹ me⁹ debȝ h̄re pecuniā meā. ꝛ ſi tu dicas ꝙ ponit oꝑaȝ. r̄ndeo ꝙ p̄ciū ope ītelligit̄ correſpōdere intruſorio pecunie: nō āt ipſi ſorti: ꝛ idō ſi

vnus ponit cōmoditatē ope: ⁊ q̄dem alr̄ po
nit cōmoditatē pecunie: nō āt ꝓprietatē. Po
ne caſum ꝙ vnꝰ ponat .x. milia: alter ꝟo po-
nat opam tm̄: tunc nō pt ibidē eſſe aliq̄ ꝓpoꝛ
tio niſi de cōmodo ope ad cōmodū pecunie.
nō autē ad ipam totalē ſoꝛtē. qḋ tn̄ expſſius
ptꝫ qn̄ ponit̄ in ſocietate ſpecies ex vna pte:
puta vacce vl̄ oues: ⁊ ex alia pte opa paſto-
ralis: tūc inter illa tm̄ cōmoda ⁊ dāna in ob
uentionibꝫ ſunt cōmunia: nō aūt ipm pecꝰ.
vt ptꝫ .ff. ꝓ ſoc̄. l. ſi duobꝫ. in. §. ſi coeunda. ſic
ergo tenēdū eſt: ꝙ in dubio potius intelligit̄
in ſocietate poſitꝰ vſus rei ꝗ̄ ipa res. nam ſi
oues dant̄ in ſocietatē: tūc fetus/ lane/ lac ⁊
hm̄oi ſunt cōmunia: ſed nō oues in ſocieta-
tem tradite. verꝫ eſt etiā ꝙ licꝫ capita princi-
palia moꝛtua ſunt: tn̄ ſocietas in fetibꝫ du-
rat. vt .ff. de pigno. l. grege. in pn̄. Qḋ āt di-
xi/ oues in ſocietatē traditas non eſſe cōmu
nes: intelligendū eſt ſane ꝙ capitale meū nō
eſt cōmune. verbi gr̄a: tradidi cētū oues: tūc
quantū eſtimabant̄ ꝓ tūc in pcio ante oīa
d traham tāꝗ̄ capitale meū: qḋ aūt accre-
ſcit puta fetus/ lana/ lac ⁊c̄. diuident̄ tanꝗ̄
inf̄ ſocios. Sꝫ tūc queri pōt: ſi ipm capitale
pditū eſt ſ u diminutū aduerſa foꝛtuna: vtꝝ
is qui ponit opam aliq̄d teneat̄ ꝯferre ei qui
capitale poſuit ⁊ pdidit vel diminutū rece-
pit. Ad h̄ reſpōdet Frāciſcus de pla. ꝙ q̄ti-
nus eſt cōmune lucrū: eatenus eſt cōmune
dānum ⁊ nō aliter. nā ſi ꝯtracta eſt ſocietas
ad partē dāni ⁊ lucri: tunc indiſtincte tenen
dum eſt ꝙ dānū eſt cōmune. nec pōt cōque-
ri q̄ pdidit opam manualē: nā ⁊ aliꝰ pdidit
intruſoꝛiū pecunie ſue. et hec eſt etiā opinio
Baldi Si ꝟo ſic ē ꝯtracta ſocietas ꝙ ope-
rā ponēs nihil lucraret̄ de capitali: etiam ſi
tm̄ remaneret capitale: tūc etiā nō ē obliga-
tus ad dānum ſoꝛtis: ſed ei ſufficit damnum
operaꝝ ſuarū amiſſarū. ⁊ hoc ptꝫ: qꝛ coꝛrela
tiuoꝝ eadē ē natura: ideo ſicut d capitali ni
hil lucrat̄ opam ſuā ponēs: ſic etiam de capi
tali nihil dāniſicet̄. Si ꝟo lucraret̄: tūc etiā
recte damnificari deberet. quia de cōtrarijs
eedem regule dant̄. vt .C. de furtis. l. mani-
feſtiſſimi. §. ſꝫ cū i ſecūda. vbi dr̄ textꝰ ꝙ vbi
eſt periculū/ ibi ⁊ lucrū. Hec Baldus. Di
cunt tamē quidā: ꝙ ſi pecunia eſt pdita poſt
operas exhibitas: tunc ſufficit dānū opera-
rum. ſi ꝟo ſtatim eſt perdita ſcꝫ ante operas
pſtitas: ꝙ tunc damnū debet eſſe cōmune. ⁊
hec ē opinio Pe. quā Cynus eſſe dr̄ equio-
rem. Qḋ verū eſt pſertim ſi culpa recipien-
tis pecunia pdita eſt. ſi tn̄ ſocietas eſt ꝯtra-
cta ad partē equalē lucri ⁊ dāni: tūc illa ſer-
uanda eſt. ꝙ ſi nō apparet q̄liter ꝯtracta ſit:
tunc intelligit̄ ꝯtracta ſm̄ ꝯſuetudinē regi-
onis. ⁊ inter mercatoꝛes intelligit̄ ſm̄ ꝯſue-
tudinē mercatoꝝ. vt in autē. de fideiuſ. §.
fi. ⁊ .C. de fideiuſ. l. fi. Si deniꝗ̄ pecuniam
mercatoꝛi dans in ſocietatē: ſecū cōuenit ꝙ
det ſibi certā partē de lucro/ ⁊ nihil dicit de
dāno: tūc ſi talis intēdit habere lucrum/ ⁊
nō ſentire damnū: vſurariꝰ eſt. vt patꝫ extra
de vſur̄. c. Cōſuluit. q̄a lucrū querit de mu
tuo interprato ex quo piculum: ⁊ p ꝯſequēs
dn̄ium pecunie trāſtulit in recipientē. ſi ꝟo
ſimplr̄ intendit participare lucrū ⁊ dānū lꝫ
de damno nihil expſſit: tūc eſt ꝯtractus lici-
tus. ⁊ lꝫ d damno nihil dixit: tn̄ intelligi de-
bet etiā de dāno ſicut cōuentio facta fuit de
lucro. vt patꝫ inſtit̄. de ſocie. §. illud. B
Scḋo modo fit ꝯtractus: ita ꝙ vnꝰ ponit pe
cuniā ⁊ opam: alter ꝟo tm̄ ponit pecuniā vl̄
opam: ⁊ in hac ſocietate ſimilit̄ eſt equitas
ſeruāda: ne q̄d ex aliqua parte fiat in fraudē
vſurarū. Si igitur alter tm̄ apponit opam:
tūc queri poteſt vtꝝ pecuniā recipiēs ad mer
candum/ paciſci poſſit cum eo qui illam ſibi
tradit: ꝙ in f. ne velit habere .xx. firma pꝛo
laboꝛe ⁊ induſtria: nolens in eis ſentire da-
mnū aliquod abſꝗ̄ vitio vſure. Ad h̄ dicen
dum ꝙ ſic. ſed tunc eſt cōtractus locatiōis/
nō ſocietatis. quia tūc operas ſuas ꝓ tali p-
cio locat: ⁊ tunc nihil ſentiet de lucro. poſſet
etiā paciſci ꝙ multū plus reciperet ſine da-
mno. quia tāta poteſt eſſe illius induſtria ⁊
tanta interuenire pericula: ꝙ plus cōferret
ſocietati ꝗ̄ ipſa pecunia: vtputa ſi ſolus na-
uigaret/ vel ſolus pegrinaret̄ ad terras lon
ginquas. vt .ff. eo. ti. ſi non fuerūt. §. j. ⁊ tūc
ex pacto nō ſentiret partē dāni: ⁊ tamē par-
ticiparet in lucro. ſed tunc illa reciperet non
vt ſocius/ ſed ratiōe ſalarij ſui. Si ꝟo alter
tm̄ apponit pecuniā: tūc illud reduci poteſt
etiam ad contractū commiſſionis: qui ꝯtra-
ctus etiam quedam ſocietas dici poteſt. De
quo queri poteſt: vtrū cōmittens pecuniam
ſuam bone fidei alterius mercatoꝛis vel ar-
tificis vt inde iuſte lucret̄/ ⁊ in lucro partem
habeat: hoc facere poſſit abſꝗ̄ vſure vitio.
Ad hoc reſpōdet Alexā. de alex. in tracta-
tu ſuo: ꝙ talis commiſſio pecunie fieri poteſt
duobus modis. Vno modo qn̄ fit trāſlatio
pecunie ſiue rei cōmiſſe in toto vel in pte in
dn̄ium illius cui cōmittit̄: ⁊ tunc ꝓ pecunia
ſic cōmiſſa non licꝫ aliq̄d ſperare: ſicut nō li
cet alicui ſperare lucrū d re nō ſua. quia mu
tuū eſt: ⁊ p cōſequens aliq̄d inde ſperare nō
licet ꝓhibente dn̄o Luce. vj. Mutuū date
nihil inde ſperātes. Scḋo mō fieri pōt com
miſſio pecunie vel alteriꝰ rei: ita tn̄ ꝙ ipa res
maneat in dn̄io cōmittentis. ⁊ tali modo cō
mittēs rem ſuaꝫ ſperare pt lucrū tanꝗ̄ de re
ſua: qꝛ tūc pecunia vel alia res commiſſa eſt
mercatoꝛi ſicut aliq̄d ſeruo vel miniſtro com
mittit̄: qꝛ negociat̄ de rebꝫ dn̄i ſui ad vtilita
tem eiuſdē: ⁊ p cōſequēs qḋ excreſcit ſoꝛti ſi-
cut rei ꝓprie iuſto titulo poſſidet̄. Nec eſt ſi̇l̄e
de mutuo ⁊ cōmiſſo. qꝛ in mutuo ſtat pecu-
nia piculo recipiētis. ſed in cōmiſſo ſtat peri
culo cōmittentis ex quo lucrū licitū reddit̄.
Verū tn̄ opoꝛtet ꝙ tota pecunia ſit cōmiſſa:
alioq̄n ſi partim eſſet cōmiſſa/ ⁊ partim mu
tuo data: tūc poſſet ibidē latere vitiū vſure.
Exēpli gr̄a. Si q̄s alicui cōmittit centū co
ronas: ita ꝙ mediā partē illi mutuet/ ⁊ aliā
mediā partē ſuo dn̄io retineat: ponēs illum
ad ꝓpꝛium dānum vel piculum ⁊ lucrū: tūc
em̄ incurrit vſure vitiū: q̄a nō ſolū ſperat lu-
crū ex re cōmiſſa: ſed etiā ex re mutuata ꝓpter
quā ſibi vēdicat opas illarū. l. coꝛonaꝝ: ⁊ ſic
p ꝯſequens ex mutui adiectiōe vitiū in toto
ꝯtractu generat̄. C Ad cuius euidētiā
dicit Rich. in. iiij. diſt. xx ꝙ in cōmiſſiōe ta-
lis pecunie committi pt vſura quadrupl̄r.
Primo qn̄ capitale ⁊ lucrum ponunt̄ ſub
certitudie: ita ꝙ nec de capitali nec de lucro
taxato velit ſentire damnū. ⁊ de h̄ nō eſt du
biū q̄n ſit vſurariū. qꝛ in h̄ caſu ſtat ipa pu-
blica vſura. Scḋo qn̄ capitale ponit̄ ſub
certitudine ⁊ lucrū ſub foꝛtuna. qꝛ ꝯtus ſi-
militer eſt vſurariꝰ ſiue directe ſiue indirecte:
ſiue explicite ſiue implicite. ſicut plane pꝫ in
beſtijs q̄ tradunt̄ tāꝗ̄ immoꝛtales. Ter-
tio qn̄ lucrū ponit̄ ſub certitudine/ ⁊ capita-
le ſub foꝛtuna. Cuius exēplū ponit̄ extra de
vſur̄. c. nauigāti. vel eūti ad nūdinas/ certā
mutuās pecunie q̄ntitatē: ꝓ eo ꝙ ſuſcipit in
ſe piculū/ recepturus aliq̄d vltra ſoꝛtē: vſu-
rariꝰ eſt cēſendꝰ. Glo. ibidē. q̄a iſte recipie-
bat in ſe piculū; videbat̄ ꝙ q̄ſi q̄dam cōpen-
ſatiōe licite aliq̄d vltra ſoꝛtē recipe poſſet: eo
ꝙ piculū pecunie mutuate ptinebat ad de-
bitoꝛē cū ſua facta fuiſſet: ſed nihilominꝰ eſt
vſurarius. h̄ ibi. Nimiꝝ cū in mutuis veris
vel interp̄tatis ſpe lucri pncipalit̄ factis du
biū ſeu piculū a fenoꝛe: nō excuſat. vt ſupꝛa
declaratū eſt. Inſup in dicto caſu raro acci
dit ꝙ pecunia ſic mutuo accepta pereat: niſi
fuerit culpa vel negligētia illius q̄ pecuniā
accepit. ⁊ ideo q̄ ſic mutuo dat pecuniam hꝫ
in fauoꝛē ſuū illḋ qḋ ſepius accidit. nec hꝫ ꝯ
ſe niſi ꝙ rarius accidit. Qꝫ ſi obijcit̄ illḋ q̄d
ponit̄ .C. de nautico fenoꝛe. l. j. ſcꝫ tale ꝯtū
ab obſuatiōe cōmuniū vſuraꝝ eē liberꝝ: Di
cendū ꝙ licꝫ non ſit cōis vſura: tn̄ eſt vſura.
Hinc glo. ſup illḋ ꝟbū cōmuniū vſuraꝝ/ di
cit: ſed nō cēteſimaꝝ. q̄a licꝫ ſit liber ꝯtractꝰ
a cōi vſura: tn̄ nō eſt liber ab vſura cēteſima:
Pꝛo q̄ ſciēdū eſt: ꝙ (vt tāgit̄ extra de exceſ. p̄
la. c. inter dilectos. in glo.) triplex eſt vſura.
Pꝛima dr̄ vſura cōis: ⁊ eſt illa q̄ in die vl̄ in
ſeptimana vel in mēſe excedit ſoꝛtē. ſicut pꝫ
ibidē in textu de clerico ludente ad taxillos
qui ꝯceſſit ſocio .xj. vel .xij. ⁊ ſic pma die po-
tuit excedere. Secunda dr̄ vſura cēteſima
⁊ eſt illa q̄ excedit ſoꝛtē in anno. Tertia dr̄
vſura ſeptupla vel ſexageſima: ⁊ eſt illa que
excedit medietatē ſoꝛt̄ infra annū Quar
to qn̄ ponit̄ vtrunꝗ̄ ſub dubio ⁊ foꝛtuna: ⁊
tunc accipiēs vltra ſoꝛtē aliq̄d non tenet̄ re-
ſtituere. q̄a ratio veriſimilis dubij ꝯtractus
hm̄oi excuſat. vt pꝫ extra de vſu. c. nauigan
ti. §. illo quoꝗ̄. ¶ Preterea ponat̄ caſus ꝙ
q̄dam mercātias exercens in francia cum al-
terius pecunia: accipiat ibidꝫ mutuū noīe
dn̄i ſui dn̄o ſuo nihilominꝰ ignoꝛāte/ lucret̄-
ꝗ̄ cum tali pecunia: q̄rit̄ cuius erit illud lu
crum. Ad hoc rn̄det Sco. ꝙ talis tenet̄ red-
dere fructus dn̄o pncipali ſicut lucrū de pe
cunia ꝓpꝛia. nam eodē modo trāſit in dn̄ium
vſus talis pecunie mutuo accepte in dn̄ꝫ pn
cipalē: ſicut etiā ptinet ad eum dn̄ium vſus
de ꝓpꝛia pecunia. qḋ ſane intelligit̄ qn̄ dānū
talis mercatoꝛis in detrimētum caderet dn̄i
pncipalis: puta qn̄ ille qui mutuum accepit
paup eſſet. ⁊ ſi pderet eam/ creditoꝛibꝫ reſti-
tuere nō poſſet. ꝙ ſi diues eſſet ⁊ nō intēde-
ret ex damno ꝓueniēte dominū pncipalem
dānificari. ſed ideo mutuū accepit ſub noīe
dn̄i ſui: q̄a ſub nomīe ſuo tale mutuū nō in-
ueniret: tunc in tali caſu nō obligaret̄ ad re-
ſtituendū. quia tunc vſus talis pecunie non
tranſit in dn̄m pncipalem: niſi tm̄ nomine ⁊
non re. Hec Sco. in quodam tractatu ſuo.
Tertio modo fit cōtractus inter ſocios: ita
ꝙ ambo pecuniā ⁊ opam ponunt in ſocieta-

tem: licet vnus aliqñ plus ponit de pecunia vel opera q̄ӡ alius: ⁊ tunc lucrū eoꝝ eſſe debet equale: nō q̄dem equalitate quantitatꝭ: ſed ꝓportionis. ſi nihil aliud exp̄ſſum erat in cōtractu. Poteſt etiā fieri pactū ꝙ vnus recipiat quartā partē lucri: ⁊ alius tres partes ſm̄ ꝓportionē pecunie vel induſtrie. verūtamen oportet etiam in h̄ cōtractu eq̄tatem ſeruari: ne fiat aliq̄d in fraudem vſurarū omnibus circūſtantijs debite ꝯſideratis: vt iudicio probi ⁊ experti viri veriſimilit̄ dubitet̄: cuius partis cōditio potior iudicet̄: vel ſaltem vt nō appareat notabilis exceſſus: ⁊ abſit intētio corrupta que maxime in talib⁹ eſt inſpiciēda: p̄ſertim hoc tēpe cū om̄es querūt que ſua ſunt. ⁊ ideo dr̄ Eccl.xxvj. Due ſunt ſpēs rerum. ſ. que difficiles ſunt ad hoc vt in eis vitet̄ peccatū. q.d. q̄dam ſūt officia in quibus de facili peccatū incurrit̄: ⁊ vix peccatū euitat̄. Et infra ſubdit dicēs: difficile exuit̄ negociās a negligētia. Alia lr̄a habӡ a mēdaci crimine. vel glo. i. a deſpectu dei: q: deū cōtemnit quando veritatē ⁊ equitatem contemnit: ⁊ caupo a peccatis labioꝝ. ⁊ ido hec duo genera hominū periculoſam vitam ducunt niſi ſe firmauerint diligentiſſime in dei timore. Ad laudē dei om̄ipotentis.

Quō licet paciſci pro intereſſe damni emergentis de p̄terito/ p̄ſenti ⁊ futuro: ita ꝙ q̄s nō īcidat in ꝯtractū vſurariū. Ser.xxxv.

On furtum facies.

n Exo.xx. Ad dilucidationē eoꝝ que dicta ſunt ⁊ dicēda: p̄ſenti ſmone tractādū eſt de intereſſe quō poteſt in contractib⁹ admitti ⁊ quō nō. A Eſt autē intereſſe ſm̄ doctores q̄dam euitatio dāni vl' recōpēſatio dāni. Queri pōt igit̄ primo: vtꝝ ꝓ intereſſe. i. ꝓ occurrēti damno euitādo liceat paciſci cum alio recipere aliq̄d vltra ſortem abſq̄ӡ vitio vſure. Ad h̄ rn̄det ſctūs Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxviij. ꝙ talis abſq̄ӡ peccato poteſt in pactū deducere cum alio qui mutuū ab eo recipit dāni recōpenſationē: per qd̄ ſibi ſubtrahit̄ aliq̄d q̄d habere debet: quia h̄ nō eſt vēdere vſum pecunie vel mutuū/ ſed damnū euitare: recompenſationē tamē damni qd̄ cōſiderat̄ in hoc ꝙ de pecunia nō lucret̄: nō poteſt in pactum deducere. q̄a nō debet id vēdere quod nondū hӡ: ⁊ multipl'r impediri pōt ab habēdo. Vn̄ pōt ab hm̄ōi paciſci tripl'r ꝓ intereſſe damni emergētis. Primo paciſci p̄t pro intereſſe damni emergētis de p̄terito: ⁊ h̄ precipue in q̄nq̄ӡ caſib⁹. Primus eſt cū fideiuſſor ꝓ debitoris defectu cōpulſus eſt ꝑ iuramentū vel al's ſoluere creditori vſurā ⁊ capitale: tūc em̄ a debitore repetet eā ⁊ omnia dāna que occaſione debiti habuit/ repetere pōt a debitore. q̄a fideiuſſor ſuari debet indēnis. vt ptӡ extra de fideiuſ. c. j. ⁊ ij. ⁊ d̄ ſo. compe. c. fi. li. vj. Cōcordāt Thom̄. Ray. ⁊ Alex. de ales: q̄ addit ꝙ recte aduertēti i tali caſu nō eſt vſura: quia fideiuſſor nō attēdit accipe vltra ſortē. De q̄ caſu elegantiſſime tractat Joā. and̄. in mercu. de reg. iu. in regula/ Pctm̄ nō dimittit̄. li. vj. Et ſil'r eſt ſi mutuās incurrit dānū: ex eo ꝙ is in aſſignato termino nō reddidit qui mutuū accepit. vt extra de fideiuſ. c. ꝑuenit. ſed de h̄ poſtea latius videbit̄ Scd̄s caſus ē qn̄ occaſione more creditor dānū incurrit. Exēpli gratia. Debes mihi centū ad certū terminū/ ac in termio ſoluere noluiſti: ꝓpter qd̄ me oportuit accipe pecunias ad vſuras: tūc ei teneris mihi ſoluere illas. qd̄ verū eſt ſi tibi p̄dixi ꝙ caſu q̄ nō ſolueris oporteret me recipe ad vſuras: eo ꝙ aliter mutuū nō inuenirem niſi per vſuras. nā ſi aliquo modo euadere poteram ſine damno meo: non obligaris mihi ad intereſſe. alioquin obligares mihi ne diſpendiū patiar: vnde videor p̄miū meruiſſe. vt extra de fideiuſſorib⁹. c. ꝑuenit. ⁊ c. conſtitutus. Ceterū ſm̄ Bald. C. de vſuris. l. vſuras. Pone ꝙ emi a Petro lapides vel ligna: ⁊ ſimiles res ex quib⁹ naturalit̄ nō ꝑcipitur fructus: ⁊ vt p̄cium ſoluerē illud accepi mutuo ſub vſurꝭ: ac ſolui illas res vendēti. ſed ip̄e non tradidit mihi res illas: fuitq̄ӡ in mora non tradēdi: nunq̄d tenet̄ mihi reddere vſuras illas? Dicēdum ꝙ ſic tanq̄ӡ intereſſe. ⁊ ad hoc habet̄ notabilis textus. ff. d̄ ac. emp. l. lucius titius: ſm̄ vnā lecturā. Et idem dicendū eſt in ſimilib⁹ cōtractib⁹: puta in locationib⁹ ⁊ conductionib⁹. Hec ille.

Tertius caſus tangit̄ extra de vſuris. c. cōqueſtus. in glo. que talis eſt: Vendo tibi p̄dium ⁊ trado ac inde percipis fructus: cū tamē ad terminū prefixū mihi p̄ciū nō ſoluis: tūc potero elapſo termino petere recompenſationē: q: fructus rei vēdite vēdicas tibi: cum tamē p̄ciū illi⁹ nō ſoluiſti mihi et ait glo. hic nō accipit̄ aliq̄d ſicut vſura ſed ſicut intereſſe. Et quando dr̄ ꝙ vſura eſt quicq̄d ſorti accedit: intelligi habet in mutuo: vel qn̄ aliquid exigit̄ in fraudē vſurarū: aut quādo aliq̄d ex pacto exigit̄: vel quando fit cauſa lucri adquirendi ⁊ nō cauſa dāni vitandi: q: ſi preciſe fiat cauſa damni vitandi nō vtiq̄ӡ eſt vſura: nam licet talis res ſit vendita: ſed non ſoluta non poſſet a venditore repeti: tamen fruct⁹ ei⁹ recipe poſſet poſtq̄ӡ contra voluntatē ſuā res vendita detinet̄. Quart⁹ caſus ponit̄ in eadē glo. dicti. c. cōqueſt⁹: q̄ talis eſt. Vendo tibi p̄diū tali pacto: ꝙ quandocunq̄ӡ ſoluero tibi preciū illius predij in preſtitū prediū illud a me reuertat̄: tunc i tali caſu ſi iuſtū fuit preciū lucrat̄ emens fructus illi⁹ predij interim ꝑceptos. Abolet̄ em̄ in hoc caſu vitiū vſure ꝓpter venditionē rectā ⁊ equitatē iuris naturalis ſeruatā int̄ ementē ⁊ vendentē. Quintus caſus eſt i cōtractu locationis in q̄ licite ꝑcipit locans aliq̄d ſupra ſortē: ⁊ q̄re hoc in mutuo fieri non poteſt dictū eſt ſupra. B Scd̄o p̄ncipalit̄ paciſci poteſt aliq̄s pro int̄eſſe damni emergentis de preſenti: de quo ponit̄ caſus: in. c. ſalubriter. extra de vſu. ex quo poſſunt elici plures alij caſus vbi dicit̄. Sane generū ad fructus poſſeſſionē qui ſibi a ſocero ſuo ſūt pro numerata dote pignori obligati: computandos in ſortem nō credim⁹ compellendum cū frequenter dotis fructus non ſufficiunt ad onera matrimonij ſupportanda: hoc ibi. Ex quibus verbis habet̄ ꝙ licet fructus tal' poſſeſſionis a genero percipiunt̄ q̄ poſſeſſio ſibi tradita eſt intuitu pecunie a ſocero ſuo in cōtractu matrimonij ꝓmiſſe: ſed adhuc detēte: tamen nō reputant̄ vſura. quia traditio illorū reddituū nō habet ꝓ̄pe rationē mutui ſed potius quandā recompenſationē ſubleuationis oneris coniugalis: que ꝓueniret ex dote ſoluta: ⁊ ſic interim ſtat vice dotis: ⁊ q̄ſi ꝓ dote: ⁊ ſic fruct⁹ dotis ei merito cedunt propter onera matrimonij ſupportanda. C. de iur. do. l. pro onerib⁹. verūtamen ad hoc ꝙ maritus lucret̄ fructus rei dotalis: requirit̄ ꝙ ſuſtineat onera matrimonij. ff. de excep. doli. l. pater. in prin. Requirit̄ inq̄ӡ ꝙ poſſeſſio rei dotalis ſit tradita. ff. ſo. ma. l. de diuiſione. Fruct⁹ em̄ ꝑcepti an̄ matrimoniū reſtituunt̄ mlr̄i: nec cedunt lucri marito. C. de vſu. l. videamus. § an̄ hec: in glo. dicti. c. ſalubrit̄. Hoſtien̄. aūt de hoc caſu aliam aſſignat cauſam vt. ſ. dos mulieri ſalua ꝑmaneat. Dicūt tamē q̄dā ꝙ ſi fruct⁹ ſuperant onera matrimonij: non poteſt de eis recipere marit⁹ niſi quantū ſe matrimonij onus extendit: q: ceſſante cauſa ceſſat ⁊ effectus extra de appel. c. cum ceſſante. Secund⁹ caſus elici poteſt ex iſto qui talis eſt. Pone ꝙ gener non recipit pignus ſed cautionē de numeranda dote certa die: ⁊ interim ex pacto ſuſcipit certos denarios ꝓ vnaquaq̄ӡ libera: nūq̄d vſurā committit? ⁊ videt̄ ꝙ non: vt patӡ argumentū in p̄allegato. c. ſalubriter. Tamē Joā. an. tenet contrariū: ⁊ reſpondet ad textū illū ꝙ loquitur de fructu ſubmiſſo iudicio dei ⁊ fortune: ⁊ ad rationē textus dicit rn̄deri ꝑ c. ꝑ veſtras lr̄as: extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. Pro quo bene facit qd̄ ibidē legit̄ in vltima glo. ⁊ hoc eſt ſecurius. Tertius caſus eliciendus eſt: ſi gener habens ſibi talē poſſeſſionē obligatā: totū ius poſſeſſionis illius quod habet i aliū transferat ſumma pecunie que ei pro dote promiſſa fuerat ab eodem recepta: vtrum talē poſſeſſionē recipiens lucrifacere poterit fructus ꝑceptos ſicut gener: vſq̄ӡ dum ſoluta fuerit antedicta pecunia? Ad hoc reſpondet Rodoñ ꝙ ſi gener animo donandi transfert totum ius quod habet in pignore in talem: non quidē ꝓpter contractum pecunie ab eodē accepte: ſed ꝓpter amiciciam: affinitatē vel huiuſmodi: ⁊ alter numerat ſibi pecuniā propter gratiam ⁊ dilectionem: non autē ad lucrifaciendos fructus: tunc non eſſet vſura quia vera ratio mutui non eſt ibi. Aboletur enim vſure vitiū per hoc ꝙ gener gratis ſibi cōcedit ius qd̄ habebat in poſſeſſione et per conſequens ſibi cōdonat fructus quos ipſe ꝑcipere poterat: verūtamē raro reperitur tā purus affectus inter amicos: ⁊ iō difficile ē talem mutuantē ab vſura tueri: nam ſi i pactū fuit deductū ꝙ gener numeranti pecuniā reddere teneat̄: ſi ipſe voluerit vſura ē: ſi nūerans pecuniā lucrifacere vellet: fructus ⁊ ꝓpterea mutuauit. Et idē caſus dici poteſt: ſi gener poſſeſſionem ſibi obligatam ⁊ ius ei⁹ alteri vendat pro p̄cio totius dotis: tunc em̄ alter fructus dotis ꝑcipiens nec onus matrimonij illius ſuſtinens excuſat̄: ex eo ꝙ ex amicicia ſponſe ⁊ abſq̄ӡ fraude intentionis corrupte redditus illos emit predicto modo.

Quartus ꝓinde caſus eliciendus eſt iſte pone ꝙ maritus hn̄s poſſeſſionē ſic obligatam

Interim moziaꝛ. nunqd heredes mariti ꝑuile
giū habebūt mariti: de q̊ dictū eſt ī ꝓmo ca
ſu: ꝙ non teneanꝛ cōputare fructꝰ in ſoꝛtem
ſicut nō tenebaꝛ maritꝰ: ⁊ hoc ꝑſertim q̄ꝫ diu
relictā alere obliganꝛ: cū non teneanꝛ reſtitu
ere dotē vſqꝫ ad annū poſt moꝛtē mariti ſui.
C. de rei vxo. ac. l. vna. Ad hoc Ioā. an. pꝰ
Hoſtieñ. ī dicto c. ſalubꝛiter. ꝑ illā rōnē. que
redditur de onere ꝯiugali arguit ꝙ ſic: tandē
tamen determinat cōtrariū: eo ꝙ in hoc caſu
rario eſt diuerſa ab illo: nā heredes ſe ſtatim
expedire poſſunt de mulierē reddendo illi pi
gnus vel rem obligatam quod qdem mari-
tus non potuit. Preterea: qꝛ ſoluto mr̄imo-
nio deſinit eſſe dos: ⁊ ſm̄ Bal. mutatione ꝑ
ſone mutaꝛ ꝑuilegiū quotiens eſt immedia-
ta cauſa ipſius ꝑuilegij: vt. C. de impo. luc.
de. l. licitatio. § fina. ideo heredes mariti nō
conſequunꝛ idem priuilegiū. Quintus deni
qꝫ caſus eliciendꝰ ē iſte: ponaꝛ qꝺ ſoluto ma
trimonio mariti heredes obligant mulieri ꝑ
fatam ſeu aliam poſſeſſionem pꝛo dote ſua:
quia non habent vnde ſoluant: nunquid fru
ctus applicabunꝛ in ſoꝛtē. Ad hoc dicendū
ꝙ ſic. ff. de ſolu. titiꝰ: ⁊ cōputet ſibi mulier qꝛ
non recepit in ſolutū. Non enim eſt eadeꝫ ra
tio in pꝛimo ⁊ ſcꝺo caſu: ⁊ ideo non eſt idem
ius quia maritus ſuſtinet onera matrimonij
⁊ nō vxoꝛ: hec notant Bern̄. Inno. Hoſti.
⁊ Anto. de buť. in dicto. ca. ſalubꝛiter. ſit er
go cauta mulier ne recipiat rem in obligatio
nem ſed faciat eam diſtrahi vel recipiat in ſo
lutū. ff. de re. iu. l. pio. alioquin fructus com
putandi ſunt in ſoꝛtem. Non incōuenienter
tamen dici poſſet ſm̄ quoſdā ꝙ ſi mulier nō
eſſet ſufficiens habere talem cautelam ⁊ non
ſit ſibi ſoluta dos poſt interpellationem le-
galem debeant alimenta ſuſcepta per muli-
erem computari in intereſſe non ſolute do-
tis ſuo die ⁊ non in ſoꝛtem: maxime ſi ipſa
mulier aliunde non habet bona ſicut frequē
ter contingere ſolet: pꝛimum tamen eſt ſecu-
rius. ¶ Tertio ꝑncipalit̄ paciſci poteſt
aliqs ꝓ intēſſe damni emergentꝭ de futuro:
⁊ de h̄ ponunꝛ caſus ſupiꝰ vbi agiꝛ q̄lit̄ ꝓpter
tempus licitū ſit rem plus vendere vel minꝰ
emere q̄ꝫ valeat tpe contractus: quando. ſ.
non ex malicia contrahentiū ſed ex ꝓꝑia na-
tura contractꝰ id ꝓcedat. Sunt ⁊ alij caſus
quoꝛum ꝓmꝰ eſt iſte: ponaꝛ ꝙ aliquis merca
toꝛ habens centum coꝛonas ex quibus erat
per ſe vel per alium mercaturus aut aliqua
quecunqꝫ lucroſa: empturus: rogatꝰ inſtante
prece amici ſui ſola pietate ⁊ neceſſitate du-
ctus eaſdē amico tradit indigenti. Queriꝛ
ergo vtrū exigens ab amico lucrum ex pacto
qꝺ deductꝭ expenſis laboꝛib⁹ ⁊ periculis ex
his denarijs ſibi ꝓbabilit̄ ꝓueniſſet vſuram
cōmittat. Ad hoc dicendū ꝙ talis cōtractus
licitꝰ eſſe videꝛ iudicio magnoꝛum doctoꝛū:
pꝛo eo ꝙ non tradit ſibi ſolam ſimplicis pecu
nie rationem: ſed etiā tradit ſibi capitale: ſi-
ue id q̄ lucrabaꝛ neceſſaria vite: ⁊ ideo poteſt
inde recipe lucrū qꝺ mercando pꝛobabiliter
inde ꝓueniſſet ſi pꝛopter illꝺ pꝛeciſe negocia-
tionē ſuā q̄ntū ad hec pꝛetermiſit. Q, autē
hoc licitū ſit triplex ratō dari poteſt. Pꝛimo
nanqꝫ licitū eſt ratione pietatis ⁊ equitatis:
pium eſt enim ⁊ equum in neceſſitate ſubue-
nire amico: cū hoc dictet lex nature. Inſuꝑ
non eſt iniquum ſi ratio capitalis quam mu
tuans iā in intentōe expꝛeſſa ⁊ q̄ſi in facto ha
bebat ſibi ſeruetur indemnis: quod ſane in-
telligiꝛ niſi talis mutuans in illo caſu tene-
retur ex neceſſitate ꝓcepti mutuare ꝓximo ēt
cū diſpendio pꝛopꝛio. de quo ſupius latius
patet vbi dꝛ ꝙ in debito mutuandi de neceſ-
ſitate pꝛecepti: conſiderāda eſt facultas ſub-
ſtantiam habentis ⁊ indigentia mutuū po-
ſtulantis: ⁊ hoc ſm̄ triplicē gradū in vtroqꝫ.
Si ergo talis obligatus eſt ad mutuanduꝫ
ex neceſſitate pꝛecepti: tunc nō poteſt de mu
tuo tali ſuſcipere lucrū ꝓpter duo. Pꝛimo qꝛ
contra pꝛeceptū eſt de mutuo dando: dicen-
te domino. Luce. vj. Date mutuū nihil in-
ſperantes vnde quodāmodo venderet chari
tatem: quia dum obligatꝰ eſt ex fratna chari
tate facere mutuū: ſi recipit pꝛemiū vendit q̊
dāmodo charitatē. Secundo: qꝛ ſi mutuum
recipiens in tali neceſſitate tunc impiū eſſe
videtur ꝙ per acceptionē huiuſmodi lucri co
gat illū ad maioꝛem neceſſitatem deuenire.
Si tamē mutuās ex mutuo alteri pꝛeſtito ꝑ
ꝑuū damnū incurreret: tunc ratione damni
emergentꝭ intereſſe recipe poſſet niſi mutuū
recipiēs eſſet in extrema neceſſitate. Cōcoꝛ-
dat Anto. de butrio. Scꝺo licitū eſt rōne in
demnitatis ipiꝰ mutuantꝭ dū illi cui mutuū
dedit nō erat obligatꝰ ad mutuandū ex debi
to fraterne charitatꝭ. Ad cuius intellectum
queri poteſt: vtrū tenens mutuum vl̄ debitū
vltra tempus legitimū a creditoꝛe pꝛecōceſ-
ſum reſtituere teneaꝛ totū intēſſe damni: ⁊ ēt
lucri qꝺ ꝓbabiliter inde pꝛoueniſſet: pꝛeſer-

tim ſi illo fuiſſet vſus tanqꝫ capitali ſuo: q̊a
tūc reſpectu talis videꝛ aſſumere rōnē capi-
talis. Ad hoc dicēdū ꝙ om̄es periti in h̄ cō-
muniter cōcoꝛdāt: ꝙ extūc teneꝛ ad totū in-
tereſſe dāni ꝓuenientis ex hoc creditoꝛi. qꝺ ſa
ne intelligit̄ ſi ex culpa debitoꝛis defectus
ſoluēdi ꝓueniat. Ubi nanqꝫ fit impotēs ad
ſoluēdum abſqꝫ om̄i culpa ſua: nō teneꝛ ad
illā reſtitutionē. De qua materia videbitur
infra: vbi diceꝛ quādo qs obligaꝛ ad facien
dum reſtitutionē. verūtamē lꝫ ex culpa ſua
defectus ſolutiōis ꝓuenit: nō tamē teneꝛ ad
totū lucrū quod extunc creditoꝛi ꝓbabiliter
ꝓueniſſet ſi eū habuiſſet. qꝛ fauoꝛabilioꝛ eſt
cauſa damnū vitantꝭ q̄ꝫ lucrū captātis. ſed
iudicio peritoꝝ ſobꝛiū lucrū exigere pōt tan
tū ſubtrahēdo q̄ntū penſanda eſt dubietas
lucri ⁊ ꝑditiōis ac alioꝝ ꝯtingētiū. Et inde
eſt ꝙ q̄ pecuniā mutuat: ſi occaſiōe illiꝰ mu
tui laboꝛes ſuſtinuit itinerꝭ/ vel al̄s de re pi
gnoꝛata: pōt tātū recipe fructū q̄ntū ſibi ſa
tiſfiat: ſm̄ Antoñ. de butrio. extra de vſurꝭ.
in c. cōqueſtus. ⁊ ex hoc alij caſus cōſimiles
colligi poſſunt. Iſtud tñ nō eſt ꝑdicādū ꝓ-
pter maliciā popl̄i: ſed in ꝯfeſſionib⁹ cōſili-
andū qui caſus ſane licitus intelligiꝛ ſi cre-
ditoꝛ ſm̄ ſtatū ⁊ ꝑſonam tali lucro mercātie
inuigilaſſet. eo ꝙ difficulter carere poſſet. nā
ſi ex illa pecunia nō feciſſet/ nec facturꝰ fu-
iſſe ſupponiꝛ vnde lucrū aliqꝺ conſequi poſ
ſet: vtpote q̄a ꝓ certo ſupponiꝛ ꝙ eam ſimpl̄r
expēdiſſet/ ſeu in arca ſeruaſſet: tūc ad nullū
intereſſe lucri debitoꝛ obligatus eſt. Et ſil̄r
dicendū eſt ſi creditoꝛ minoꝛi incōmodo po-
tuit carere q̄ꝫ debitoꝛ dare. aut etiā ſi expo-
ſuiſſet negocijs lucratiuis potius ex cupidi
tate q̄ꝫ etiā neceſſitate ꝓuidendi ſibi ⁊ fami
lie ſm̄ ſtatum ⁊ ꝑſonam. Etiam qdam exci-
piūt debitū vſurariū: id eſt: qꝺ quis ex vſu-
ris lucratus eſt. ⁊ hoc triplici rōne. Pꝛimo
rōne voluntarij. q̄a vſura data fuit volūta-
ria non qdem ſimpliciter: ſed ſaltē ex occur-
renti cōditione: ideo nō teneꝛ reddere niſi ſo
lam vſurā. Scꝺo rōne dominij: qꝛ dicunt
dn̄ium rerum vſuraꝝ trāſferri in vſurariū: ⁊
ideo non teneꝛ ad idem/ ſed ad equiualens:
fur aūt ⁊ raptoꝛ ac etiā mutui retētoꝛ: poſt-
q̄ꝫ trāſijt tpꝰ ꝯceſſum nō habet dn̄iuꝫ in re
quā tenet inuito dn̄o: ⁊ ideo teneꝛ ad inter-
eſſe. quia verū dn̄ium dānificat ī re ſua ⁊ in
cōmoditatib⁹ q̄s ex re ſua traxiſſet. Ter-
tio rōne conſueti modi qui cōmuniter obſer
uaꝛ in vſurariū ſatiſfactione: quia nunq̄ꝫ in
minus vſurarios cōpulſos ad reſtituenduꝫ
niſi ſolū incrementū vſure. Tertio licitū
eſt rōne vtilitatis. nā extra de vſuris. c. na-
uiganti. dꝛ: ꝙ vendēs merces ad certū termi
nū tradēdas plus q̄ꝫ valēt tpe ꝯtus: nō re-
putaꝛ vſurarius ſi nō erat tūc vēditurus: ſꝫ
in termino in quo tradenꝛ. ⁊ crediꝛ ꝙ in illo
termino tātū ſint valiture. Q, ſi tpe ꝯtus
fuerat vēditurus: tūc vtiqꝫ reputaꝛ vſura-
rius. qꝛ tūc pꝛo futuro tpe nō habuiſſet apꝺ
cum rōnem vēdibilis. Cum igiꝛ futuro tpe
merces illas vēdere ꝓpoſuit: ⁊ ex hoc eodem
tpe apud eum rōnem vēdibilis habuit: ac ꝑ
ꝯſequēs ſm̄ valoꝛē illius tēpoꝛis ꝓbabiliter
creditum licite vēdidit. hinc rōne conſimili:
quia pecunia in ꝑdicto caſu rōnem capita-
lis habet: ideo licite ꝺ ea ꝓbabile lucrū exi-
gere pōt. veruntñ ſi hoc faceret q̄a pecunia
ſua plus vti vellet vt vſurario mutuo: q̄ꝫ in
mercatoꝛib⁹ aut lucroſis emptiōib⁹ vt capi-
tali vero: tunc nō excuſareꝛ ab vſura. Sil̄r
ſi ꝯcederet pecuniā ad certū tpꝰ cū pena ap-
poſita quā credit debitoꝛē incurſuꝝ: ⁊ gene-
raliter qñ qs per talē viam ꝑelegit lucrū po
tius q̄ꝫ ꝑ iuſtā viā mercādi: illicitū eſt ⁊ dā-
nabile. Hic deniqꝫ queri pōt: vtrū igiꝛ iſte
cōtractus vſurarius dici debeat: Trado ti-
bi centū coꝛonas mox in domeſticꝭ tuis ne-
ceſſitatibus expēdendas: ſub hoc tamen pa
cto: ꝙ ſicut cōſimiles cētū coꝛone tali merca
toꝛi tradite lucrabunꝛ vel perdent: ſic iſte lu
crenꝛ vel ꝑdent. Ad h̄ dicendū ꝙ iſte ꝯtus
valde dubius eſt inter doctoꝛes ꝓpter tria.
Pꝛimo: qꝛ tale pactum in fraudē vſuraꝝ vi
deꝛ adinuētū. Scꝺo ꝙ pecunia ex ſe ſola mi
nime eſt lucroſa. nec valet niſi ſeipam: ſed ex
induſtria mercātiū fit aliqñ lucroſa ꝑ ꝯcoꝝ
negociatiōes: ſed nihil eſt h̄ tale. Tertio ꝓo
qꝺ efficacius eſt pꝛioꝛib⁹ in hoc ꝯtractu ne-
ceſſe eſt eſſe vnū de his trib⁹: ꝙ ſcꝫ illa pecu-
nia vel eſt tradita ꝑ modū mutui: ⁊ tūc ē ibi
manifeſta vſura: qꝛ tūc nō debet lucrari ne-
qꝫ ꝑdere niſi recipiēti. Uel eſt tradita ꝑ mo
dū depoſiti: ⁊ tūc etiam abſqꝫ omni lucro ſo
la reddi debet: qn potius is qui tale ſuauit
depoſitū remunerādus eſſet. Sed ex foꝛma
ꝑdicti caſus ptꝫ: ꝙ nō eſt tradita ꝑ modū m
depoſiti. vl̄ deniqꝫ tradita eſt ꝑ modū capi-
talis: vt ſcꝫ in ꝑſona tradētis emptionib⁹ ⁊
mercationib⁹ deputeꝛ. Sꝫ hoc nō habet hic
locuꝫ: quia tunc in pacto deductū eſſet gēa

recipiẽs teneret̃ ſolis mercationib9 fideliter deputari. Et hec vltima rõ efficacit̃ ꝓbare videt̃ ꝙ pecunia ſic tradita nõ pt̃ hr̃e niſi rationẽ mutui: ex quo q̃buſdam ꝛ non indocte talis contractus illicitus eſſe videt̃. Cuius ſentẽtie eſt Inno. extra de vſur. c. fi. ꝛ ibidẽ Jo. an. ꝯcoꝛdat. ꝛ h̃ ſecurius eſt tenendũ: q̃a ꝯtractus om̃ino ſuſpectus videt̃.

Q, aliquid accipi poteſt vltra ſoꝛtem propter debitũ ſeueritatis: eq̃tatis: ꝛ charitatis. Ser. xxxvi.

On furtum facies.

n Exo. xx. Cũ dictũ ſit in ſ. none p̃cedẽti foꝛe licitũ recipe aliq̃d vltra ſoꝛtẽ: ꝛ etiaʒ paciſci ꝑ intereſſe dãni emergẽtis: tã de p̃terito q̃ de p̃ſenti q̃ etiã de futuro. Hic ꝓſequẽdũ eſt q̃liter ꝓpter triplex debitũ põt vltra ſoꝛtẽ q̃s accipe ſine vitio vſure. ſ. ꝓpter debitũ ſeueritatis/ eq̃tatis/ ꝛ charitatis. Primo nãq̃ p̃ncipaliter põt vltra ſoꝛtẽ q̃s accipe ꝓpter debitũ ſeueritatis. q꞉ ſcʒ h̃ exigit ſeueritas iuſticie: ꝓ eo ꝙ in ꝯctu pena appoſita eſt. A

Ad cuius euidẽtiã p̃mo q̃ri poteſt: vtꝝ in cõtractu mutui p̃ſtãs vſure vitiũ incurrat: ex eo ꝙ penam apponit recipiẽti vltra terminũ p̃fixũ detinẽti ſi talẽ penam exigit ꝛ recipit.

Ad h̃ r̃ndet inter alia S. o. iiij. diſ. xv. ꝙ ſi talis pena appoſita eſt abſq̃ intẽtiõe doloſa p̃cij ſeu lucri vſurarij: tũc p̃ſtitoꝛ eã exigere põt abſq̃ vitio vſure. Exẽpli gr̃a. Ego indigeo pecunia mea ad mercandũ: q꞉ negocijs lucratiuis opꝫ me ꝓuidere domui mee: ſed a te rogatus eã tibi ꝯcedo vſq̃ ad certũ diẽ: penã adijciens ꝯditionalẽ: ꝙ niſi tali die ſoluas q̃a multũ dãnificaboꝛ: vel ſaltẽ a lucro mihi neceſſario defraudaboꝛ: tu poſtea ſolues tãtũ vltra ſoꝛtẽ: hec pena ſic appoſita eſt licita: dũmodo nõ fiat in fraudẽ vſuraꝝ: q̃a licitũ eſt me ſuare indẽnem in ꝯtractu te p̃monẽdo ꝛ penã apponẽdo: niſi tal' caſus accidat ꝙ ex neceſſitate p̃cepti ad h̃ obligatus eſſem. Signũ aũt ꝙ talis pena non apponit̃ in fraudẽ vſuraꝝ eſt: qñ creditoꝛ magis vellet ſibi ſolui pecuniã ſuam in die p̃fixo q̃ in craſtino cum adiecta pena: ac ꝑ oppoſituʒ in fraudẽ vſuraꝝ: qñ vult potius ſolutionẽ differri vt penã incurrat. Aliud q̃ʒ ſignũ eſt: qñ p̃ſtitoꝛ ꝓbabilit̃ credit ꝛ ſperat ꝙ receptoꝛ mutui penã illã incurret: ꝛ tũc p̃ſtitoꝛi nullo mõ licʒ exigere penã illã ꝯuẽtionalẽ. Poꝛro de hac pena q̃ ſic iponit̃. Notãdũ ẽ ꝙ Alex. lomb. triplicẽ penã diſtinguit. Prima pena dr̃ cononica vel legalis. de q̃ dr̃. xij. q. ij. c. in legib9. De q̃ ꝑbi gr̃a ponat̃ caſus. tutoꝛ dat pupillo q̃nq̃ ꝑ cẽtũ ex vi ſtatuti: q̃ nõ tanq̃ vſurã/ ſʒ tanq̃ penã legalẽ tutoꝛ pupillo ſoluit. ar. in dicto c. in legib9. Hoc aũt fit ne tutoꝛes aut negligentia/ aut malicia pupillis inſidi fiãt: cũ de pecunia debuit emere poſſeſſiões pupillo: vel q̃nq̃ ꝑ cẽtenario. Verũtñ h̃ firmit̃ tenẽdũ eſt: ꝙ tutoꝛ pecuniam pupilli tradere nõ pt̃ ad rõnẽ q̃nq̃ ꝑ cẽtenario ſub ꝯctu q̃cũq̃ nõ licito: q꞉ tũc vſurari9 eſſet: ꝛ ad ſatiſfaciendũ obligaret̃. ſicut cõit faciũt mutuãtes centũ vt recipiãt decẽ annuatim donec capitale recipiãt: q̃d eſt vſura manifeſta. vt patebit lati9 infra. Secũda ꝟo pena dr̃ iudicialis: q̃ ſcʒ iponit̃ ꝑ iudicẽ ad puniendũ ꝯtumaciã debitoꝛis. De q̃ q̃ri põt: qñ iudex mãdat aliq̃d faciẽdũ: vl' alicui dandũ in certo termino: vtꝝ ille ꝑ quo mandat̃ ſiue iudicatũ eſt poſt elapſum terminuʒ poterit illã exigere. Ad hoc dicẽdũ ſm Hoſtieñ. ꝙ licite petere pt̃: etiã ſi excedat intereſſe. Cõcoꝛ. etiã Innoc. ꝛ addit Hoſtieñ ꝙ etiã religioſi p̃nt talẽ penã petere: ſiue cõſiſtat in pena ſiue in alio. vt. j. q. vij. c. q̃tiens. q̃n etiã penã a iure inductã. vt. xij. q. ij. c. ep̃us. qui mancipiũ. Clerici tñ benignius q̃ laici ſe h̃re debẽt. Si ꝟo pars altera fecit q̃d potuit: ad adimpleret mãdatũ iudicis ſi paupertate vl' impotẽtia expꝛ̃ſſa totũ adimplere nõ potuit: lʒ mero iure mereat̃ ad penã inſolidũ. tñ de benignitate canonica nihil vltra q̃ iuſſit eſt exigẽdũ. ꝛ ſic intelligas extra de penis. c. ſuã. Scd̃o q̃ri pt̃: vtꝝ q̃s exigens pecuniã ab aliq̃ qui eſt impotens ad ſoluenduʒ: ꝛ ideo poſſeſſionẽ eius inſolutũ recipit ſm ſniam cõitatis: q̃ tñ valet plus q̃ ipum debitum/ teneat̃ reſtituere ſuꝑfluũ valoꝛis ipſius poſſeſſionis. vel vtꝝ ſit abſolutus eo ꝙ autoꝛitate cõitatis eã poſſidet. Ad h̃ dicẽdũ ꝙ ſi creditoꝛ de dicta poſſeſſiõe nõ ꝑcipit aliquã vtilitatẽ: nõ tenet̃ illud reſtituere q̃d poſſeſſio plus valet. nec eſt peioꝛis ꝯditiõis q̃ alia ꝑuata ꝑſona: q̃ niſi de pignoꝛe perceperit emolimentũ valoꝛẽ rei excedentẽ debitum: reſtituere non tenet̃ quãdo ſcʒ ex pacto mutuũ cadit in cõmiſſum: potiſſime in hoc caſu: quia talem poſſeſſionẽ tenet etiam ex iudicato cõmunitatis: ꝛ ſi debitoꝛ damnificatur maxime ex culpa ſua: imputet ſibi: q꞉ a cõmunitate nõ damnificat̃ niſi ꝑ accidẽs: cũ dicta cõmunitas nõ poſuerit creditoꝛẽ in illam poſſeſſionẽ ad inferendã iniuriã: ſʒ ad obſeruandã iuſticiã: ſed hoc intellige debet quando bona fides inuenit̃ ex parte creditoꝛis qui ex cõmunitate conſequit̃ ꝓꝑietatẽ poſſeſſionis. Q, ſi creditoꝛ fraudem cõmiſiſſet in ipſam rem. ſ. eam vilificando: dicens ꝙ tm̃ valet centũ cum tamen ducentos valeat: ꝛ ſic in ſolutũ accepit tũc totũ illud q̃d valet vltra q̃ fuerat debitũ: creditoꝛ in foꝛo conſcientie reſtituere obligat̃: eo ꝙ illicite egit cõmittendo dolum ꝛ fraudem. Vlterius notãdũ ꝙ ſi debitoꝛ qui ſub pena infra certũ tempus ꝓmiſit ſoluere debitũ impeditur paupertate ſeu alia iuſta neceſſitate: tunc nõ tenetur ſoluere penam vltra ſoꝛtẽ nec licite poteſt ab eo peti ſi in iudicio poteſt hoc ip̃m ꝓbari: vt ptʒ extra de ſolu. c. odardus: in foꝛo aũt conſcientie petens a tali debitoꝛe ſemꝑ obligatur ad reſtitutionẽ: quia in pacto talis conditio ſubintelligit̃ excepta. Tertia denique pena dicit̃ conuentionalis: que. ſ. de conſenſu ꝑtis vtriuſq̃ fuerat appoſita: vt ſaltez pene metu debitum certo die ſoluat̃: et hanc etiã exigere licet vt patet extra de arbi. c. dilecti. ꝛ. xij. q. ij. c. fraternitas: quia talis apponit̃ pena vt ſeruent̃ pacta: extra de penis. c. conſtitut9: dũmodo tamẽ intentio ſit recta q꞉ al's vſure vitiũ non aboleretur eo ꝙ ſperaret lucri penam que ſpes deſtruit eius liberalitatem ꝛ gratuitũ mutuum. Concoꝛdat Hoſtieñ ꝛ addit ꝙ conuentionalis pena p̃ſumit̃ eſſe vſura: quando talis exercere ſolet vſuras aut ſtipulatur penas in menſes aut ꝑ ſingulos annos. Verũ tamẽ hanc penã recipere non eſſet licitum: qñ receptoꝛ ſine culpa ſua factus eſt impotẽs ad ſoluendũ vel ad ꝓmiſſa ſeruanda: quare puniri non debet: ꝛ iõ ſi abſq̃ dolo ꝛ fraude in contractu pena fuit appoſita: tũc ſi p̃ſtitoꝛ ex contractu nõ ſeruato damnificat9 eſt: petere poteſt penaʒ ſaltem vſq̃ ad intereſſe: non tamẽ vltra ſi receptoꝛ fuit a pacto violato legitime excuſatus: quia tunc non liceret eum vltra grauare.

B Hic q̃ri põt: vtꝝ ille qui recipit domũ in pignus ꝑ centũ coꝛonis mutuatis vſq̃ ad annũ hoc. ſ. pacto ꝙ ſi non ſoluat in dicto termĩo cadat debitũ in cõmiſſũ: ꝛ pignoratio cadat in venditionẽ: tenere poteſt domũ ſub pignoꝛe ſibi ſic obligatam: eo ꝙ debitoꝛ nõ ſoluit in termino cõſtituto: cũ tamen domus illa ſatis plus valeat. Ad hoc dicendũ ꝙ valoꝛ domus cõpenſari debet: ꝛ q̃ntuʒ excedit p̃ciũ. Cõputari etiã debet ſi creditoꝛ recepit vſumfructũ de domo illa: nam ſi recepit: tũc iudicari nõ poteſt ꝙ in aliq̃ dãnificatus ſit. vnde ſm quoſdã ꝛ iuſte: tunc nõ ſolũ non poteſt retinere domũ ſed etiam obligatur reſtituere vſumfructũ vel ſaltẽ computare in ſoꝛtem ꝛ ſi damnificatus fuit: ſuũ intẽſſe petere poteſt. Si vero creditoꝛ nõ recepit vſumfructũ dom9. cũ illa ſuꝑfluitas valoꝛis domus cedat in penã debitoꝛ: ſuppoſita vtriuſq̃ bona fide: qñ contract9 mutui fuit celebꝛatus: tunc locum habet quod dictũ eſt de pena conuentionali. Et nota ꝙ ſi a p̃ſtitoꝛe mutui ſub aliquo p̃cio ſeu lucro talis detentio vltra terminũ concedit̃ tunc eo ip̃o vſura cõmittit̃: quia ex tali conceſſione ſoꝛtitur potius rationẽ voluntarij mutui q̃ inuite detentiõis. Scd̃o incidentalit̃ q̃ri poteſt: vtrum liceat ab hoſtibus vſuras exigere vel recipe: ſicut ſentire videtur Amb. qui dicit ꝛ habet̃. xiiij. q. iiij. c. ab illo vſurã exige cui nocere merito deſideras: cui iure inferuntur arma huic legitime auferunt̃ vſure: quẽ bello vincere non potes ab hoc vſuraʒ exige quem non facit crimen occidere: ſine ferro dimicat qui vſuras exigit: ſine gladio ſe de hoſte vlciſcitur qui fuerit vſurarius exactoꝛ inimici: ergo vbi ius belli ibi ius vſure. Hec ille. In quibus verbis oſtendit ꝙ ab hoſtib9 licitum eſt vſuras exigere. Ad hoc dicenduʒ ſm Alexan. lomb. ꝙ circa queſtionem hanc eſt triplex opinio doctoꝛum. Primo eſt opinio glo. ſuꝑ hoc dictum Amb. quod ſ. verbum Amb. debeat negatiue intelligi: dicit enim ab illo exigi vſuras cui merito nocere deſideras: ergo a nullo vſuram exigere debes: quia nulli debes deſiderare nocere nec chr̃iano nec iudeo nec pagano: cui9 opĩonis etiã vident̃ eſſe Hugo. ꝛ Archi. i dicto c. ab illo. Scd̃a opinio tenet ꝙ dictũ Amb. nõ intelligit̃ de infidelib9 tanq̃ infidelib9: ſʒ ſolũ de inimicis reipublice aut ꝑſecutoꝛib9 chr̃iani nõis q̃b9 licitũ eſt apte ꝛ ꝑ inſidias nocere: a ceteris aũt q̃ ſeruire parati ſũt non licet accipe ꝛ in h̃ etiã differunt ſaraceni q̃ chr̃ianos parati ſũt ꝑſequi: ꝛ iudei q̃ parati ſũt q̃dõmõ ſubijci. Hinc ſcribit Alex. papa ep̃is hyſpanie. xxiij. q. viij. c. diſpar. nimirum eſt iudeoꝛum ꝛ ſaracenoꝛum cauſa: in illis enim

qui chꝛiſtianos perſequūť et ex vꝛbib⁹ etiam ꝓ
priis ſedib⁹ pellunt. iuſte pugnant: hi vbiq̃
ſeuire parati ſūt. Tertia opinio tenet ꝙ lici-
tū eſt ab oib⁹ hoſtib⁹ vſuras exigere ⁊ recipe
q̄b⁹ licitū eſt nocere in ꝑſona vel rebus: ⁊ hu
ius ſnie eſt Hoſtieñ. cui adherere videť Joā.
an. ⁊ hoc ꝓprie ſonare videnť ꝟba Amb. hu-
ius etiā ſnie eſt Greg. de armino. in. q. de im
preſt. rꝫ venetoꝝ: ⁊ hec opinio videť rationi
conſona ⁊ maxime verificať de inimicis et
perſecutoꝛib⁹ chꝛiſtiani nominis: cum omnia
bona eoꝛum auferre poſſumus: vt patet ex-
preſſe xxiij. q. vij. c. ſi de reb⁹: vbi de hoc pul
chꝛa ꝑſequiť. Unde tunc aboletur vſure vi-
tium: quia ſolus de⁹ eſt verus domin⁹ omni
um rerū ⁊ bona tempoꝛalia danť hominib⁹
ad colendū verū deū ⁊ dominū vniuerſi: vbi
igitur cultus dei non eſt: ſicut ab inimicis dei
vſure legitime exiguntur: quia hoc non fit cau
ſa lucri ſed cauſa dei ⁊ fraterne dilectionis:
vt. ſ. inimici debilitenť ⁊ ad deū reuertantur
vnde q2 bona q̄ habent eoꝝ non ſūt: ex q̄ ve-
re fidei ſunt rebelles: ideo ad catholicos re-
uoluunť: ⁊ generaliter in eodē caſu licet ab i
fidelibus vſurā accipe: quo licet rapere vł fu
rari: de quo vide ſupra vbi agitur de aliena
furantibus. Hinc etiā Deut. xxiij. conceſſū
eſt iudeis ꝙ fenerari poſſunt alieno ad vſu-
ram. Super quo q̄dā dicunt ꝙ lex potuit iu
deis premiū iuſte cōcedere de illis ſolis gen
tibus: quoꝝ terra fuerat iudeis a deo data:
aut de quibuſcunq̄ aliis quas iuſte ⁊ ſꝫ deū
poterant expignoꝛare depauꝑare ⁊ extermi-
nare: his eñi poterant vſuris ſicut aliis acti
bus opprimere: ⁊ ſm̄ queſdam hodie cōſimi
liter fieri poteſt. Unde ſi quis tua iniuſte
vſurpat: ⁊ non potes illa rehabere niſi ſub
foꝛma vſure: licet tibi ſm̄ iura canonica: vt
patet ex dicto Amb. ſub tali foꝛma tua recu
perare: dūmodo non aſſit intentio vſurandi
ſed recuperandi dūmodo etiam ſub tali ſpe
cie ceteris ſcandalum actiuū non miniſtra-
ret: nam multa de ſe licita ſunt propť ſcan-
dalum euitanda. ¶ Scdo pncipaliť pt
vltra foꝛtem quis accipe propť debitū equi-
tatis: que ſcꝫ equitas in hoc req̄ritur: vt ꝟbi
gratia. Ponamus tres caſus hanc equitatē
demonſtrantes ⁊ cōtinētes. Prim⁹ caſus eſt
de eo q̄ pecuniā preſtat ad pompā: tūc eñ re
cipere poteſt vltra foꝛtē: vnde ſi quis pecuniā
in ſaccis ſigillatis aut alꝰ alicui locet vt con
ductoꝛ ab ipſis viſitātib⁹ diues credať ⁊ am-
plius honoꝛeť ac timeať: aut vt ſola preſen-
tatiōe eius aliq̄d periculū vel detrimentum
euiter: tunc ſi vltra ipam aliquid recipiť: pre
ciū ſue locatiōis eſt: q2 talis locatio non fuit
mutuatio: nec eius vſus fuit conſumptio nec
alienatio eius. Cōcoꝛ. i hoc Tho. ⁊ Hoſtie.
⁊ habeť. ff. de cōmo. l. iij. §. fi. ⁊ l. ſeq̄n. ⁊ xl. ij
q. iij. ſi fenerraueris. in glo. Et Scot. in. iiij.
dicit ꝙ pecunia habet vſum vtilem ex ꝓpria
natura: vtpote ad videndum vel oꝛnandum
tanq̄ diuitem poſſidentem: ⁊ ad iſtū finem
locari poteſt ſicut equ⁹ vel aliud iocale: ⁊ pro
tali vſu retento dño preciū recipi poteſt: ⁊ ex
toto contract⁹ locatiōis vel venditionis eſt.
Aboleť aūt vſure vitiū in hoc caſu: q2 nō eſt
ibi mutuū ſed locatio: nec tranſfeꝛť dominiū
in recipientē nec ſtat periculo eius ſed locan-
tis: eo modo ſicut ſi locarenť argentea vaſa:
de q̄ periculo dictū eſt ſupra. Similiter de
differentia inť locatū ⁊ mutuatū dictū eſt ſu
pra. Secundus vero caſus eſt: cum eccleſia
feudum in pignus accipit a ſuo vaſallo q̄d
ab eadem tenet: tunc ei ex equitate nō teneť
eccłia fructus in foꝛtē cōputare: vñ extra de
vſu. dꝛ. c. cōqueſtus: q̄d monaſteriū detinēs
terrā titulo pignoꝛꝫ: cōputari debꝫ fruct⁹ in
foꝛtē: niſi terra ſit de feudo mōaſterii: tūc eñ
ſm̄ glo. nō teneť cōputare fruct⁹ i foꝛtē nec ē
vſura: ſed aboleť in h̄ vſure vitiū: eo ꝙ eccłia
ratione feudi nō dꝛ recipe alienū: q̄d verū eſt
ſi vaſallus interim nō teneret ad ſeruitium
feudi: ꝙ ſi teneret: tūc eccłia recipet alienum
idē habeť extra de feu. c. j. ⁊ ſꝫ Berñ h̄ idē lꝫ
i q̄cū q̄ feudo laicali: q2 ibi ē eadē rō ğ ⁊ idē
ius. Scda rō cur i h̄ caſu aboleť vſure viti-
um eſt: q2 vaſallus ñ eſt dñs feudi: q̄uis i eo
habeat vtilē actionē: ⁊ ſꝫ aliq̄s nō eſt maioꝛ
dño. Preſumiť etiā velle dare q2 ad anthi-
dota eſt naturaliť obligat⁹. Terti⁹ dñiq̄ ca
ſus eſt qñ eccłie poſſeſſio eſt alligata clerico
in beneficio: ⁊ laic⁹ eā tenet violenť iniuſte:
tunc ei ſm̄ Alexan. de ales: clericus huius
bñficii fruct⁹ ꝑcipe pōt vltra foꝛtē: vt extra
de vſu. c. j. ⁊ h̄ ſm̄ Alexan. de ales ñ fit cā lu
cri ſꝫ vt eccłie res illo mō de manu laici redi
manť. ⁊ ſic tales fructus abſq̄ vitio vſure pt
retinere. ⁊ eodē mō dicendū eſt de laico cui li
cet h̄ mō redimere poſſeſſionē de manu detē-
toꝛis iniuſti: ⁊ ſiłr habeť de deci. ſm̄ Ray. q̄
ſcꝫ iniuſte detente de manu laici abſq̄ vitio
ſimonie licite poſſunt redimi: ſi ñ pñt aliť re-
cuperari: dummō fiat auctoꝛitate epi cui⁹ au
ctoꝛitas i talib⁹ młtū excuſat: vt extra de re.
ꝑmu. c. queſitū: pñt etiā recipi in pign⁹ ⁊ mō
ꝓdicto recipi fruct⁹ dūmō ad alienas eccłi-
as nō ꝑtineant: vt extra de deci. c. interdici-
mus: ⁊ idē iudiciū eſt de aliis poſſeſſiōib⁹.

Tertio pncipaliť pōt vltra foꝛtē q̄s acci-
pere propť debitū charitatꝫ: quando. ſ. abſq̄
omi intentiōe ⁊ pacto dať aliquid vltra foꝛ-
tem. Nā ſm̄ Tho. in. q. de malo. q. xiij. ſicut
creditoꝛ licite poteſt minus recipe ſua ꝓpria
voluntate: ſic etiā debitoꝛ poteſt ampli⁹ da-
re: ⁊ ille cui dat licite pōt illud recipere: dum
non aſſit creditoꝛꝫ coꝛrupta intentio: ⁊ ex hoc
patet ꝙ in multis caſibus pma fronte appa-
ret ꝙ vſura concurrat cum tamen liciti ſint
contractus. Uerūtamē ſm̄ Durandū: ſi mu
tuantis intentio coꝛrupta fuerit: ita ꝙ mutu
um non dediſſet niſi ſub ſpe lucri: tunc nihil
inde recipe poteſt: ⁊ receptū reſtituere obli-
gatur: licet illud debitoꝛ ex charitate ſeu q̄-
cunq̄ alia cauſa dederit. Pro quo ſciendum
ꝙ in mutuo dando triplex poteſt inueniri
motiuū vel intentio. Prima eſt intentio cha
ritatꝫ in q̄. ſ. charitas eſt cauſa mutui: ⁊ tunc
mutuans recipe pōt q̄d liberaliter offerť ꝓut
ſupius viſum eſt. Scda eſt intentio tepidi-
tatis: in qua. ſ. mutuū eſt cauſa ſpei: quod cō
tingit cū mutuans licet pncipaliter moueať
ex charitate: ſecundario tñ moueť propť ali-
quā tempoꝛalem vtilitatem: ſic tamen ꝙ licꝫ
vtilitas illa ceſſaret nihilominus alteri mu-
tuare vellet: ⁊ talis intentio non quidē tollit
ſed minuit meritū plus vel minus ſm̄ maio
rem vel minoꝛē reſpectum ad tempoꝛale com
modū. Huius ſnie ſunt Berñ. ⁊ Ala. ſup. c.
cōſuluit: extra de vſu. Hoc tamen conſiderā
dū eſt: ꝙ hmōi receptio rei tꝑalis propť mu-
tuū dare: magis apta eſt coꝛrumpere hāc in-
tentionē tepiditatis q̄ illā que eſt charitatꝫ:
q2 illa foꝛtius obſtaculū habet ex ſeipa: ſi ta
mē ꝑ hmōi receptionē intentio ñ coꝛrumpiť:
tūc ſicut aliq̄d ſperare ſecundario nō eſt moꝛ
tale nec foꝛte malū ſꝫ glo. in dicto. c. cōſuluit
ita nec recipe aliq̄d ex tali ſpe ſecundaria vi-
deť aliť eſſe pctm̄: q̄ ſm̄ ꝙ fuit in intentione
mutuū datū: ad hoc ar. j. q. ij. c. q̄ pio. in fi.
Uerūtñ cū ex charitate mutuās intentionē
charitatis obſeruare teneať i oblatꝫ ſibi gra
tis cū certꝫ circūſtantiis: q̄nto magꝫ ille q̄ mu
tuū dedit cū tepiditate: cū ipe ꝓpinquioꝛ ſit
coꝛruptiōi cupiditatꝫ vt dictū eſt. De circū-
ſtantiis etiā q̄ req̄runť i donis oblatis vt ſi-
ne omni ſcrupulo recipi valeant: habeť in. vi
ſermōe ꝓcedēti circa finē. Tertia deniq̄ eſt
intentio cupiditatis: cū. ſ. ex ſola ſpe lucri vł
ſaltē pncipaliť ꝓpter lucrum q̄s mutuet: licet
pactū ñ inueniat ꝓut latius videbiť poſtea
Ad laudem dei.

Quando dubiū vel periculū excuſat vſure vitiū et hoc ſub q̄ttuoꝛ differentiis et quando non excuſat. Sermo. xxxvij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Poſt pmiſſa pñti ſer
mone ꝓſeq̄ndū eſt de cōtracti
bus vſurariis q̄ aliq̄ñ tñ excuſanť ꝓpť dubiū
vel ꝑiculū q̄ aboleť in talib⁹ vſure vitiū ⁊ ali
q̄ñ nō. ¶ Pro q̄ ſciendū: ꝙ i mutuis ve
ris vł inťpꝛetatiuis ſpe lucri pncipaliť factꝫ:
dubiū ſeu ꝑiculū a fenoꝛe ñ excuſat: q2 nulla
cōditio ſeu circūſtātia actū aliquē ex ſua na
tura vitioſū excuſare valet: niſi ſꝫ q̄d ab eo rō
nē vitioſitatis pōt remouere. Uñ ꝙ iudei in
expoliatōe egyptioꝝ excuſanť Exo. xij. a fur
to: nō venit ex alia cā q̄ ex diuino ꝓcepto: q̄ vt
vniuerſoꝝ dñs h̄ ꝓcepit: ⁊ res nō ſuas ex ꝓce-
pto ſuas eſſe fecit: ſed q2 in mutuis veris vł in
terpꝛetatis ſi principaliť fiunt ſpe lucri vſu-
re vitiū eſt annexū: iō dubiū aut ꝑiculum de
ſui natura nō tollit vitioſitatē a tali mutuo.
Siłr dubiū ⁊ ꝑiculū nō tollit vſure vitium
niſi dñiū ⁊ vſus rei ꝑiclitantis cū qua lucrať
ad lucrantē ꝑtineat: q2 ex re ſua q̄s lucrari
debet: ⁊ vſus rei ex q̄ lucrū ꝓuenit ad lucran
tē ꝑtinere debet: nā q̄ñ in actu lucrandi ꝑicu
lū merciū vł pecunie nłło reſpectu act⁹ mer-
candi ſpectat ad ipm tradentē: ſꝫ ſolū ad eū
cui res tradite ſūt: tūc eo ipo reꝝ dñiū ⁊ vſus
q̄ ad actū illū mercandi: ſpectat ad eū ſolum
cui⁹ ꝑiclo currūt: res eñ ꝑdiť dño ſuo. Si
miliť non excuſat a fenoꝛe ꝑiculū ſeu dubiū
vbi in cōtractu cauſa tꝑis ñ ꝓprii aliq̄d pl⁹
ſperať: q2 ibi preſumiť ſp eſſe mutuū verū vł
interpꝛetatiuū: cū fit ſpe lucri ꝓpter intercur
rens tꝑus de q̄ latius dcm̄ eſt ſupi⁹. Notan
dū igiť ꝙ in cōtractu mutui veri vel interpꝛe
tati q̄druplex dubiū ſiue ꝑiculum inuenire
pōt. Primū eñ ꝑiculū ſeu dubiū cōtingere
poteſt in capitali ⁊ ñ lucro. Exempli gratia
ponať caſus q̄ tangiť extra de vſu. in c. naui
ganti. Si q̄s mercatoꝛi nauigaturo ꝑ mare

tradat.c.coronas tali cõditiõe: ꝙ ſi nauis cũ capitali piclitet' nõ teneat' ſibi reddere capitale: ſi tñ in mercando amiſerit ſemꝑ ſibi totũ capitale reddet: ⁊ ſi lucratus fuerit: habeat partẽ lucri: tũc reputat' vſura in dicto.ca. nauiganti: ratio ẽ qꝛ licet capitale currat ad piculũ tradentꝭ quãdiu eſt in itinere vel mari ⁊ ſic p ꝑ cillo currat vt ſuũ: in actu tñ ⁊ vſu mercandi ac cõmutandi currit ſolũ ad piculũ recipientꝭ: ⁊ idõ p talẽ actũ ipi ſoli lucrat' ſicut ſibi ſoli pdit' vt iam dictũ eſt. Hic q̄ri põt: ponat' caſus ꝙ quis mutuat.c.coronas in antherpia vt inde recipiat.cxx. in anglia cũ hac conditiõe: ſi in via tales pecunie vel merces ex illis empte periclitent': debitoꝛ vltra medietatẽ reddere nõ teneat': ſi vero impedimentũ nõ patiat' ad totũ reddendum teneatur: vtrũ in hoc caſu cõmittat' vſura. Ad hoc dicendũ ſꝫ Hoſtiẽ. ꝙ talis contractus eſt vſurarius qꝛ aut recipiens non expendit pecuniã illaꝫ ⁊ ſic impiũ eſt ꝙ creditoꝛ ab eo exigat ꝙ non habuit: aut expendit: ⁊ ſic conſumit' pecunia vt efficiat' alteri⁹: qꝛ res empta de pecunia illa efficit' debitoꝛis: quia pecunia ſibi mutuata tunc efficit' ſua: ⁊ ideo nõ debet creditoꝛ exigere lucrum de re debitorꝭ qua vſus eſt ⁊ inde lucratus. Et ſi quis obſtat: ꝙ hoc licitum videt' eo ꝙ creditoꝛ in ſe periculum ſumpſit: dicendũ ꝙ ſuſceptio talis periculi in nullo cuꝫ excuſat: vt pꝫ dicto c. nauiganti: nam ſpe lucri tale mutuũ fecit ⁊ periculũ ſubijt. Scðo queri poteſt vtrũ recipiens pecuniã vltra mare vehendã ⁊ ibidẽ reddendã p certo p̃cio ſibi cõſtituto committat vſuram. Ad hoc dicendũ ſm Inno. extra de vſu.ca.fi. ꝙ talis non committit vſuram ſiue periculũ recipiat in ſe ſiue non: qꝛ locatio eſt opaꝝ ⁊ cuſtodie: ⁊ idẽ ſentit Hoſtiẽ.

Tertio queri poteſt: ponatur conditio ꝙ in mercando capitale currat ad periculũ tradẽtis: ita ꝙ q̇cq̇d mercando vel alio inculpabili nõ pdat': ipi⁹ capitalis traditoꝛi pdit': lucꝝ aũt fixũ ſit.ſ. vnũ p.viij. vel.x. vtrũ talis cõtract⁹ ſit licitus: eo ꝙ in tali caſu certũ eſt ꝙ mercatoꝛ cui capitale traditũ eſt emit totuꝫ futurũ lucrũ predicti capitalis tanto.ſ. p̃cio q̄ntũ pbabilitas futuri lucri cũ vtilitate ꝓpria poſſet rationabilit' eſtimari. Ad h̄ dicẽdũ: ꝙ licet q̇dã dixerũt hunc cõtractũ illicitũ eſſe: tamẽ Geral. odoñ. pbat illũ eſſe licitum multiplici rõne. Primo rõne piculi: nam in tota mercatiõe ex h̄ capitali fienda p̄dictũ capitale currit ad piculũ tradentꝭ. Scðo rõne lucri: qꝛ totũ lucrũ qð pbabilit' eſtimat' puentuꝝ habet aliquẽ valoꝛẽ qui aliq̄ iuſto p̄cio poteſt eſtimari: ⁊ p ꝯñs etiã iuſte vendi. Tertio rõne vitandi dãni: qꝛ dans ſuũ ꝓpꝛiũ capitale iuſte põt inde exigere ſuũ intereſſe. Rõne ḡ contract⁹ videt' nulla cõmitti vſura: niſi capitale illud nõ eẽt vere traditũ ſm rem p capitali: ſed poti⁹ p mutuo ⁊ ad vſurariũ lucrũ: tũc ei eẽt mutuũ intꝑꝛetatũ ⁊ p cõſeq̄ns apud lucrantẽ pueniret lucrũ de re cuius non haberet dñiũ nec vſum: ⁊ ex p̄dictis caſibus multi cõſiĺes fabꝛicari ⁊ iudicari pñt. B Scðm vero dubiũ vł piculũ contigere põt in lucro ⁊ nõ in capitali: qñ.ſ. capitale traditũ remanet ipi tradenti certum ⁊ firmũ ita ꝙ in oẽm euentũ ſibi ſit reddendum: ⁊ tũc non ſufficit incertitudo lucri. Exempli gratia: trado tibi centũ coꝛonas in oi euentu mihi reddendas: ⁊ ſi inde lucrat⁹ fueris tertiã partẽ vel mediã mihi de lucro dabis: ſi vero nihil lucrat⁹ fueris etiã nihil mihi dabis niſi capitale: qð ſemꝑ ſaluũ remanebit: talis contract⁹ eſt illicitus eo ꝙ capitale non currit ad periculũ p̄mi tradentis: ⁊ idõ q̇cq̇d de lucro pcipit ſm Bal. cõputandũ ẽ in ſoꝛtem: nimirũ cũ ſit mutuũ interpꝛetatũ: non aũt ſocietas nec ex foꝛma contract⁹ nec ex materia quia eſt contra naturã ſocietatis ꝙ vnus capit ſaluum ⁊ alius capit fractum: vt.ff. p ſocio.l. minus. Qꝫ ſi obijcit' illð qð legit' extra de dona. inter vi. ⁊ vxo.c. p veſtras: vbi dicit': ꝙ dos vxoꝛis tradi poteſt ⁊ cõmitti alicui mercatoꝛi vt de pte honeſti lucri vir eius onera poſſit matrimonij ſuſtentare: dicẽdum ꝙ hoc intelligi debet qñ pecunia datur ad partẽ lucri ⁊ damni: qꝛ contract⁹ tũc licitus eſt ſm glo. Etiã. xiiij.q.iij.c. pleriq̄: talis contract⁹ vſurari⁹ eſt: ⁊ licet q̇dã dicãt eẽ licitũ et hoc ex vi pacti qꝛ contract⁹ ex cõuentione legem recipiunt: vt de reg.iu.c. cõtractus.li.vj. tñ Azo ⁊ Accurſi⁹ ⁊ multi alij ſecuri⁹ ⁊ melius contrariũ tenẽt.ff. p ſocio.l. veꝛum: vñ nõ valet: vt extra de pꝛecarijs: in textu ⁊ glo. vbi ponit' etiã differentia inter pꝛecariũ et commodatũ: ⁊ ſubdit' differentia inter pꝛecariũ ⁊ p̃carie: vide longũ pceſſũ. Hoſtiẽ. aũt dicit: ꝙ licet non de iure ſocietatis ſed ex vi pacti talis cõtractus licit⁹ dici põt non tñ eſt omnino equ⁹: ⁊ ideo in iudicio animarũ cõſulit ꝙ ſi pecuniã recipiens ipam caſu foꝛtuito amitteret: tunc is qui illam dedit eidẽ remittat. Hic queri põt. ponatur caſus: q̇dam reddituarius tradat mercatoꝛi centũ coꝛonas: cũ inſtrumẽto ꝙ ſibi reddat dimidiũ lucri abſq; omi periculo capitalis: apud ſe tamẽ firmiter intẽdit: ꝙ q̇cq̇d de capitali debito modo mercando perderet': non mercatoꝛi/ſed ſibi pdatur: licꝫ h̄ nõ manifeſtet ne ſcꝫ a mercatoꝛe decipiat': Querit' vtꝝ talis peccat/vł vſuram cõmittat: Ad h̄ dicendũ ꝙ tale lucrũ eſt iniquũ ſed nõ iniuſtũ: ⁊ vocat' a Domino mãmona iniq̇tatis: de q̄ ſpẽaliter elemoſyne fieri debẽt in abolitionem iniq̇tatis illius. Qꝫ autẽ ſit lucrũ iniquum pꝫ. quia ſic tradẽs pecuniã moꝛtaliter peccat. Tum q̇a ſeipm per hoc diffamat corã illo mercatoꝛe: ⁊ omnib⁹ hoc factũ percipientib⁹ ponens lapidẽ offenſionis ⁊ petrã ſcandali vel imitatiõis. cõtra illud.j. Tim.v. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Tũ etiaꝫ q̇a facit opus criminale ex ſuo genere: ſaltẽ quoad hoc ꝙ illũ exponit periculo perdendi ⁊ ipum capitale reſtituẽdi. Tum deniq; quia dat occaſioneꝫ ſuis heredib⁹ iniuſta exigẽdi ⁊ recipiẽdi: ſi ipſe ſubitanea moꝛte decederet: qui ꝓpt' inſtrumentũ vellẽt ꝙ talis cõtractus in ſuo roboꝛe pmaneret. vnde talis ſummopꝑe cauere tenet' ne ſua moꝛte vel ſubtractiõe mercatoꝛ ille damnificetur: ⁊ ne tale inſtrumentũ vł cõtractus appareat in ſcandalũ alioꝛuꝫ. Qꝫ autẽ lucrum illud non ſit iniuſtũ: id eſt: reſtitutioni de neceſſitate ſalutis obnoxiũ: dũmodo ſit rationabiliter moderatũ. Ex hoc patꝫ: quia moꝛales actus totam rõnem ſui moꝛis contrahunt ab actu voluntatis a quo ſcꝫ cauſant'. nam ſi idẽ actus fieret a beſtia vel ab amente ſeu ratiõis vſum nõ habẽte: nihil penitus haberet de ratiõe moꝛali. Cum igit' iſtarum cẽtũ coꝛonaꝝ traditio manare dinoſcit' a voluntate interioꝛi cõtraria foꝛme cõtractus. quia vult firmiter ꝙ illud capitale incurrat in mercãtijs ad ſuũ dãnũ ſicut ad ſuũ lucrũ licꝫ in exterioꝛi cõtractu ad cautelam expꝛimat contrariũ: ne ſcꝫ mercatoꝛ ficte vł indebite pdat ſibi capitale debitũ. ideo exterioꝛ traditio vt a voluntate pcedẽs realiter illã ab vſure vitio ſegregat: ⁊ capitale ſic traditum currit ad tradẽtis piculũ. Scðo q̄ri põt. ſi ponat' caſus ꝙ aliq̇s tradat alteri centũ coꝛonas ad opandũ fidelit' in arte vł mercatiõe vſq; ad annũ: ſub tali ꝯditiõe ꝙ in fine ſi q̇d lucratus fuerit totam ſoꝛtem ac triplicem lucri partẽ tradenti cõſignare debeat. Si ꝟo damnũ ſuperuenerit: tunc traditoꝛ triũ partiũ ⁊ receptoꝛ dãnũ quarte partis ſuſtinere debeat: vtrũ talis cõtractus ſit licitus. Ad h̄ dicendũ ꝙ nõ. cuius ratio eſt: ſi talẽ pecuniã ſeu rem cũ ipa emptã periclitari cõtingat: tunc debitoꝛ vel receptoꝛ quarte partis dãnum ſentiet. quia q̇cquid contingat/quarta pars ſoꝛtis ipſi creditoꝛi reddenda eſt: ⁊ ideo q̇cq̇d ipſe creditoꝛ de lucro conſequitur de illa quarta pte que nõ ſubiacet eius periculo/ vſurariũ iudicat'. quod autẽ recipit de tribus partibus que pertinent ad eius piculum: licituꝫ eſt. Tertiũ pꝛoinde dubiũ vel periculũ eſt nec ipſius capitalis: nec etiam lucri: ſicut cõtingit in manifeſtis vſuris/ ⁊ etiã ꝯtingere ſolet q̇dammodo his qui ſecurant mercantias/ ⁊ in depoſitis.

Circa quod dubiũ vel piculum quadruplices ſecuritates diſtingui poſſunt. Pꝛima ſecuritas ẽ tolerabilis. Exẽpli gratia. Mercatoꝛ merces mittit ad partes remotas: ⁊ nolens ſe totalit' exponere periculo: querit aliquem qui de p̄dictis mercib⁹ ei faciat ſecuritatem: ſcꝫ ꝙ ꝺ eis ſatiſfaciat ſi in via pereant. ſuſcipiẽs autẽ in ſe tale periculum cum mercatoꝛe conuenit de certa quota pꝛo tali aſſecuratiõe: tunc enim taliter aſſecurans licite recipere poteſt tale lucrũ. ⁊ hoc pꝛopter tria. Pꝛimo ꝓpter cõditionem locationis: videtur eñi eſſe cõtractus locatiõis quaſi tali aſſecuratoꝛi locet conditionẽ illaꝝ merciũ vſq; ad talẽ locũ cum ſuo periclo ⁊ cũ equa mercede. ⁊ ſic quod datur p locato merces eſt/nõ vſura. Qꝫ ſi obijcit' cap̄. nauiganti extra de vſuris. q̇a caſus ille videt' cõuenire cum iſto vbi mutuans eunti ad nũdinas cẽſetur vſurarius: p eo ꝙ recipit in ſe periculũ recepturus aliq̇d vltra ſoꝛtem. Ad h̄ dicendum ꝙ hi duo caſus ſunt multũ diuerſi. nã receptum vltra ſoꝛtem de quo dt ibidem directe cõcernit mutuũ: in quo omnis ſupabũdantia pꝛohibet': hic autẽ non eſt ſic. nec eñi pꝛopter mutuũ quod non hic: ſed ꝓpt' factum: id eſt: ꝓpter ſecuritatẽ quã fecit de mercibus illis recepit tale lucrũ. Scðo talis cõtractus eſt licitus ꝓpt' ceſſationẽ ſoꝛtis: quia nõ ẽ ibi ſoꝛs: ergo nec mutuũ. Nec etiã dici poteſt ꝙ aſſecurans lucrũ recipiat vltra ſoꝛtẽ: q̇a ſine fundamẽto nullũ edificiũ dat'. Ad eſſe ꝟo vſure neceſſe ẽ interuenire ſoꝛtẽ. vt patebit infra. Tertio videt' eẽ licit⁹ cõ

tractus: eo ꝙ exinde ſequit̃ cõmune bonum
reipublice ꝛ vtilitas mercatoꝝ. qꝛ mł̃te mer
cationes ceſſarẽt ſi nõ inuenirent̃ tales aſſe
curantes. Scḋa ṽo ſecuritas eſt culpabi
lis ꝛ illicita que tali modo fieri ↄſueuit. Tu
mutuo ſuſcipis ab alio certã ſummã q̃ eges:
ꝛ ego ꝓ te ſatisdo/ vel ſecuritatem facio tuo
creditori: cũ hoc pacto ꝙ a te recipiã vnũ vł
duos florenos ꝓ cẽtenario de tali ſecuritate
quã pro te facio: talis em̃ ↄtractus illicitus
videt̃ duplici rõne. Primo: quia recipit̃ ibi/
dem mutuũ idirectũ: eo ꝙ aſſecurãs ſtat ibi
loco mutuãtis. hinc aſſecurãs ẽ ibi ac ſi mu
tuando ad certum tp̃s cum additiõe duorũ
vel trium ꝓ cẽtenario ſuã pecuniã rehabe/
ret: paria nãq̃ vident̃ creditori ſatis vł aſſe
curare recipiẽdo pro h̃ aliquid a debitore: ꝛ
mutuare recipiẽdo aliq̃d vltra ſortẽ. Scḋo:
quia ceſſat ibidẽ ꝑicu'ũ: eo ꝙ fit ſine ꝑiculo
aſſecurantis. nã ſi me cõſtituo debitorẽ cre/
ditoris tui: tu mihi ecõuerſo obligaris reſti
tuere tanq̃ meus debitor vere ſortis. multo
aũt amplius eſt ↄtractus illicitus ſi credi/
torẽ tuum nõ ſoluo te in termino conſtituto
ſoluẽte. Tertia ꝓinde ſecuritas eſt varia/
bil's: ſicut patꝫ in depoſitis. Exẽpli gratia:
poſui pecuniã apud campſorẽ ſine pacto ali
quo: campſor autẽ cum pecunia mea nego/
ciatur/ dans mihi decẽ pro cẽtũ: queri poteſt
vtrum recipiẽdo lucrum illud vſurã cõmit/
to. Ad hoc dicendũ ꝙ ſi pecunia fuit inclu/
ſa ꝛ obſignata/ nec numerata: tũc videor ꝓ/
hibuiſſe depoſitario ne vtat̃. vt. ff. de furtis.
l. licet. §. rei. ꝛ l. die. §. qui pecuniã. ꝛ ideo q̃a
illicite ẽ vſus pecunia mea illi depoſita. hinc
omne lucrũ inde prouenienſ mihi reſtituere
obligat̃: q̃a ex re mea locupletior factus eſt.
arg. ff. de neg. geſt. q̃ ſine vſuris. Si ṽo pecu
niã depoſui ad numerũ ꝛ hoc ſub ſpe lucri:
tunc ſi aliq̃d vltra ſortẽ recipio/ vſurã com/
mitto. Si deniq̃ ſimpł̃r depoſui ad nume/
rum ſine pacto ꝛ ſine ſpe lucri: tũc ſecus eſt.
ꝛ in hoc ſtat̃ dicto meo: q̃a hec queſtio de cõ
ſciẽtia eſt. Dicit autẽ Bal. de Peruſio: ꝙ ſi
in hoc vltimo caſu campſor aliq̃d dat vltra
ſortẽ ex liberalitate: ſciẽs ſe non teneri ad ſu
peraddendũ aliq̃d: tunc ſi a ꝑ̃ncipio non ha
bui animũ fenerãdi: licite poſſum illõ datũ
recipe: quia mera donatio eſt. Si ṽo ſoluit
credẽs ſe ex quadam eq̃tate teneri q̃ ſcpi⁹ ad
remunerãdum mercãtes mouet: tũc idem eſt
iudiciũ. Verũtñ ſi ſe credebat vſurarie obli/
garet cum nõ obligaret̃: tũc a tali dono abſti
nendũ eſt ꝓpter ↄſciam: ꝛ etiã ad amouẽdũ
ſcandalũ. q̃a ꝛ ab omĩ ſpecie mala abſtinen
dũ eſt ſm ap̃l'm Quarta deniq̃ ſecuritas
eſt execrabilis: q̃a cum ea frequentat̃ omnis
vſura manifeſta. Exẽpli grã. Si q̃s mutu/
ans cẽtũ coronas/ exinde velit aliq̃d vltra
ſortẽ habere: ꝛ ꝙ ibi nõ ſũt ita ſecuri ſicut ſi
illas haberet in arca: ſed mutuando multis
eas ꝑiculis amittẽdi exponit: tũc em̃ nõ ex/
cuſat̃ propt̃ tale periculum ab vſura. qꝛ peri
culũ in hoc caſu nihil a rõe ꝛ natura mutui
differt. vel saltẽ ſic inſeparabilit̃ ſibi conne/
xum eſt: ꝙ non plus habeat de rõne vẽdibi/
lis q̃ mutuũ habeat in q̃tum mutuũ. hinc
ex ꝑiculo h̃ lucrari ꝓinde eſt: ſicut lucrari ex
ſolo actu mutui. Nã ꝛ ſi mutuãs eſſet tante
demẽtie ꝙ abſq̃ omĩ ſecuritate pignoris vel
teſtimonij vł ſcⁱpture mutuũ daret cũ expreſ
ſa pactione vſure: lꝫ remaneret in ꝑiculo re/
habẽdi nõ ſolũ vltra ſortẽ/ ſed etiã ipam ſor
tẽ: tñ tale ꝑiculuꝫ eũ nõ excuſaret ab vſura:
q̃a agit ↄ dñicum ꝑ̃ceptũ Luc. vj. Mutuũ
date: nihil inde ſperãtes. Per h̃ em̃ ꝑiculum
non tollit̃ ius idẽtitatis ipi ꝑ̃ſtitori: quia re/
ceptor tenet̃ ſibi ad omnimodaꝫ idẽtitatẽ. i.
ad reſtituendã plene eq̃le ipſi ſorti: ꝛ iõ ini/
quũ eſt aliq̃d vltra ſortẽ expectare. Quar
tum deniq̃ dubiũ vel periculũ cõtingere po
teſt tã in lucro q̃ in capitali: ꝛ tñ põt ibideꝫ
eſſe ↄctus vſurarius. Exẽpli grã. Sit aliq̃s
mutuãs cẽtũ coronas ad. x. annos: ſub tali
ↄditione: ꝙ ſi mortuus fuerit alter ipoꝝ in/
fra decenniũ. ſ. tradẽs vł recipiẽs: tũc a de/
bito ꝛ mutuo receptor libatus ſit. ſi ṽo ſup/
uixerit vterq̃: tũc receptor dabit ducẽtas il
li qui mutuũ dedit. tũc in tali caſu cõmittit
vſurã: qꝛ ſm Alex. lomb. tale periculum ab
vſura nõ excuſat: cũ talis cõtractus nõ ten/
dat ad eq̃litatẽ iuſticie: eo ꝙ illa ſuꝑabũdã/
tia/ nec ex labore/ nec ex vſu rei ꝓprie/ nec ex
alterius rei recõpenſatiõe reducat̃ ad equa/
litatẽ iuſticie: periculum aũt nõ excuſat vbi
cauſa tp̃is ſuꝑabundãtia capit̃. tũc aũt du/
bium excuſare põt: qñ dubium incidit ex na/
tura rei. Et h̃ dictũ eſt ſ. Ad laudẽ dei.

¶ De mutuo facto cõitati coacte vł ex charitate ſeu ex cupiditate. ꝛ qñ talis tenet̃ ad reſtitutionẽ ꝛ quando non. Sermo. xxxviij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Iã vidẽdũ eſt de his
q̃ mutuantes cõitati alicui re
cipiunt aliq̃d vltra ſortẽ. De q̃b' q̃ri põt
vtrũ cõmittãt vſure viciũ ꝑ̃ſertim cũ q̃libet
de ſuo in q̃ plenũ ius ꝛ dñiũ habet diſponere
põt in licitꝭ ꝛ honeſtis ꝓ libito ſue volunta/
tis: q̃ntomagis tota cõmunitas hoc poteſt:
qꝛ i cõſenſu cõitatis intelligit̃ conſenſus ſin/
gulaꝝ ꝑſonaꝝ. ſꝫ Scḋo. licita ṽo ꝛ honeſta vi
dent̃ q̃ fiunt i cõmodũ ꝛ ſalutẽ reipublice: ꝛ
ideo cõitates diſponere pñt ꝙ ponens tantã
pecunie q̃ntitatẽ tantũ recipiat annuatim:
qñ hoc faciunt ad cõmodũ ciuitatis: ꝛ ꝑ ↄñs
alius recipe põt. Ad hoc dicendũ ꝙ tria ſũt
hominũ genera q̃ freq̃ntant hm̃õi cõtract⁹.
Primũ genus mutuat coacte. Scḋm ex cha
ritate. Et tertiũ ex cupiditate. Primo quedaꝫ
ſunt coacte mutuantes ꝛ tales recipere licite
poſſunt intereſſe damni ꝛ ꝓbabilis lucri. Et
hoc ex triplici rõne. Primo rõne dominij cõ/
pellentis. qḋ ſic patꝫ nã quelibet cõitas cauſa
neceſſaria vel rationali ili inquirente vti põt
ꝑſonis ſuorũ ſubditoꝝ: ergo multo forti⁹ pecu/
nijs coꝝ: nam licet ſingularẽ collectã appli/
candã camere fiſcali nemo põt imponere ſi/
ne ꝑ̃ncipis ꝑmiſſiõe: vt. C. de tribu. l. j. ꝛ li.
x. tamẽ collectã ſpecialem vnaq̃ueq̃ cõitas
ꝓ neceſſitate ſibi incumbente põt indicere:
vt. l. cõis. C. de opi. pub. Cum ergo ciues cogi
pñt ad talia onera ſoluenda: manifeſtũ eſt ꝙ
talis coactio de rõne mutui multũ aufert: et
per ↄñs de rõne vſure. Cũ eñ de natura ꝓpi⁹
vſure ſit ꝙ fiat in mutuo voluntario ꝛ nõ in
coacto ſeq̃t̃ ꝙ tale mutuũ violentũ nõ ſapi/
at vſure vitiũ: ſꝫ mutuantẽ diſponat ad poſ
ſe iuſte recipe ſuũ intẽſſe ſicut ei cõitas licite
põt ſuadente rõne ꝛ iuſticia ꝛ neceſſitate ſu
os grauare: ſic ꝛ rõne iuſticia ꝛ honeſtate di
ctante poteſt etiã releuare ꝑ̃ſertim qñ eſt ex
ꝑte mutuantꝭ pura coactio ꝛ ex ꝑte cõitatis
liberalis donatio: ꝑ̃mo nãq̃ excuſat eos pu
ra coactio: qꝛ qḋ nõ eſt licitũ in lege neceſſi/
tas licitum facit: vt dꝛ extra de regu. iur̃. ta
les ei nõ pñt ſibi alit̃ ꝓuidere de dãno ſuo: ni/
ſi accipiẽdo qḋ a cõitate voluntarie offert̃: ſi
ꝓinde creditor dãnificat⁹ ex longa mora ſolu
tiõis rõne dãni põt aliq̃d recipe vltra ſortem:
vt extra de fideiuſſo. c. ꝑuenit: q̃nto magꝭ mu
tuare coact⁹ tali coactiõe ꝙ nũq̃ ei reddit̃ ca
pitale qꝛ ſi quis iſtoꝝ crimẽ vſuraꝝ incurre/
re deberet: tũc is q̃ voluntarie mutuat poti⁹
illõ crimẽ incurreret q̃ is q̃ inuit⁹: cuꝫ null⁹
vſurari⁹ eſſe põt niſi mutuũ dare volẽs ad vſu
rã. Et ſi obijcit̃ ꝙ talis mod⁹ a cõitate ordi/
natus homies inuitat ad peccandũ ꝛ vltra
ſortẽ recipiendũ. Ad hoc dicendũ ꝙ hoc veꝝ
eſſꝫ qñ mutuãs ſpe lucri ꝑ̃ncipalit̃ moueret̃:
ſecundaria tñ ſpe moueri põt: q̃ ſpes nõ fac ho
minẽ vſurariũ: iuxta notata in ca. conſuluit:
extra de vſu. ꝛ de hoc notatũ ꝛ tactũ eſt in ſe
cundo ſermõe ꝑ̃cedenti. Verũtñ ſi talis mu
tuãs poſt coactionẽ aliq̃ tp̃e ↄtẽtaret̃ recipe
annuatĩ de tali mutuo: tũc vſurari⁹ efficeret̃
ſm Fredericũ de ſenis: qꝛ ſubſtantia ſpes et
intentio recipiẽdi vltra ſortẽ grã mutui facit
vſurariũ. De intẽtiõe aũt añcedente cõcomi
tante ꝛ ſubſequente dicet̃ infra. Scḋo excu
ſat eos liberalis donatio cõitatis: dicit̃ enim
j. q. j. c. ſicut ep̃m: ꝙ ei⁹ oblatio nullaꝫ culpe
maculã ingerit: q̃ nõ ex ambientꝭ petitione ꝓ
ceſſit: ꝛ c. q̃ pio. Scḋo coacte mutuantes re
cipe pñt vltra ſortẽ rõne damni emergentis:
qꝛ facta tali preſtatiõe cõitas preſtanti iam
obligata eſt: nõ hñs dilationẽ ſolutiõis libe
ralit̃ conceſſam: ꝛ ſic ſꝑ remanet in mora ſol/
uendi: de q̃ preſtans dãnũ pati dinoſcit̃ vel ĩ
executiõe mercãtie vł artis mechanice vł eti
am a reddituũ vel rerũ quarũlibet emptiõe.
Pone ergo ꝙ ĩ mercantia q̃s vtens pecunijs
ſuis obligatus eſt debitꝭ certo tp̃e ſoluendis:
quas acq̃ſita pecunia ſoluere diſpoſuit: ſꝫ in
ſtanter ab amico requiſit⁹ mutuet pecuniam
ſuam ad certuꝫ tp̃us ex charitate: adijciens
abſq̃ fraude: ꝙ ſi debitor ſuo tp̃e non ſoluat
tunc creditor ꝓ ſuo intereſſe vltra ſortẽ reci/
piat: tũc ei illã pecuniã licite recipere poteſt
ꝛ exigere pro ſuo intereſſe: vt extra de arbi.
c. dilecti. ꝛ in glo. ſi igit̃ hoc licet in dicto ca/
ſu: vbi non multa violentia patꝫ niſi detentio
rei vltra terminũ cõſtitutũ cõtra dñi volun/
tatẽ: q̃ntomagis licebit ciui rõne intereſſe ſu
mere vltra ſortem: cum ſua pecunia contra
voluntatem ſuã aufert̃ ꝛ detinetur. Tertio
coacte mutuantes recipe pñt vltra ſortem ra
tione lucri ceſſantis. Ex retentiõe nanq̃ de/
biti ſeu mutui vltra tempus cõceſſũ a lucro
ꝑ̃pediti: qḋ licite negociando vel alio mo/
do lucrati fuiſſent: exigere licite ꝛ recipe poſ
ſunt in recõpenſationẽ: nõ ſolũ damni ſꝫ etiã
ceſſantꝭ lucri: ſm diſcretũ iudiciũ viri prudẽ
tis: eo modo quo tactũ eſt in ſer. iij. preceden
ti: ꝛ ideo ex rõne conſilii poſſunt in hoc caſu

aliq̄d recipe vltra ſortē: cū amiſſo talis lucri
ſit q̄dā dānificatio ꝓſtitoris: illa nanq̄ pecu
nia dñō ſuo veriſimilit̄ plus valuiſſet ꝙ̄ ſe/
ſpam ꝓpt̄ induſtriā q̄ ille vſus fuiſſet tam ad
p̄cauenda dāna ꝙ̄ etiā ad cumulāda lucra:
⁊ ſic priuatus eſt nō ſolū tota pecunia ſꝫ etiā
toto vſu ⁊ fructu induſtrie exercitande in il/
la ſiue per illā: ⁊ ſic dñs ea fuiſſet vſus vt ca
pitali ſuo: nec in hoc caſu ratione habet mu/
tui ſed capitalis ſaltē interpretatiue ſeu ab/
latiue. Hinc etiā cōitas ſibi tenet̄ tāꝙ̄ de ca
pitali: ſecus tñ eſſet ſi illa pecunia vſus fuiſ/
ſet infra terminū cōceſſiōis. Hic q̄ri pōt:
pone caſum. Petrus coactus tradidit com/
munitati .c. coronas: recepturꝰ annuatim ex
ſtatuto eiuſdē cōmunitatis ſex q̄uſq̄ ipam
ſortem recipiat. Interim veniat Joannes et
emat a Petro ius illō ꝑcipiendo talē ſūmā
ſub forma iā dicta. Utrū talis cōtractus ſit
vſurariꝰ: ⁊ videt̄ ꝙ nō: qꝛ non cōmittit̄ vſu/
ra niſi inter vſurarie cōtrahentes: ſed int̄ Pe
trū ⁊ Joannē videt̄ eſſe ſimplex cōtractꝰ em/
ptionis: nec etiā inter Joannē et cōmunitatē
videt̄ eſſe cōtractꝰ mutui: qꝛ mutuū nō confi
cit̄ niſi quando de meo fit tuū: hoc addito ꝙ
tandem meū mihi reddat̄: ſed hoc non fit in/
ter Joannē ⁊ ciuitatē: quia contractus int̄
Joannē ⁊ Petꝝ fieri poteſt de iure etiā igno
rante cōmunitate. Ad hoc dicendū eſt ꝙ ta/
lis contractꝰ dupliciter conſiderari poteſt q̄
diſtinctio habet̄ etiā extra de vſu. c. conſulu
it. in textu ⁊ glo. Primo modo cōſiderari po
teſt ex forma contractus: ⁊ tūc iſte contractꝰ
qui fit inter Petrū ⁊ Joannē tm̄: non eſt vſu
rarius. Alio modo conſiderat̄ ex intentione
contrahentꝫ: ⁊ tunc ille contractus vſurarius
eſt vtrobiq̄. ſ. tam inter Joannē et Petrum
ꝙ̄ etiam inter Joannē ⁊ cōmunitatē. licet di
uerſimode: qđ ſic patere poteſt. Nam primo
cum mente contrahit̄ inter Petrū et Joan/
nem: ſecundario ꝟo cōtrahit̄ cū mente inter
Joannē ⁊ cōmunitatē: cum igit̄ Joānes cō
trahit cū Petro in mente intendit ⁊ ꝓpterea
cōtrahit: vt intret locū Petri: vt. ſ. fiat credi
ditor cōmunitatis ad h̄ vt recipiat vltra ſor/
tē: ſed tal' intentio eſt vſuraria: nā p̄ncipalis
eius intentio eſt vt acq̄rat locū ſm̄ creditorꝫ
intentionē. ſ. Petri q̄ ad h̄ ꝙ emptor: id eſt Jo
annes ſit creditor cōmunitatis loco vendito
ris: ⁊ iō licet Joannes nō cōtrahit vſurarie
cū Petro q̄ntū ad formā cōtrahendi: tñ com
mittit vſuram ꝓpt̄ maculatā intentionē.
Nā q̄cq̄d agunt hoīes intentio iudicat oēs.
Secundario ſilr̄ mediante contractu facto
cū p̄mo cōtrahit ſcđs vſurarie cū cōmunita
te: nō q̄dē explicite ſed implicite cū intentiōe
⁊ affectu. Eſt ēt int̄ eos realis contractꝰ mu
tui licet indirecte ſub velamīe emptionis: qꝛ
mediante illo ꝯtractu emptōis acq̄rit actor
actionē ex empto ſuꝑ cōitatē: vt inſti. de em/
ptio. ⁊ ven. §. preciū. ğ cōitas obligat̄ illi et
fit debitor illius ſicut ante debitor erat p̄mi.
Ratio vero cur p̄mꝰ debitor excuſat̄ ab vſu
ra ⁊ nō ſcđs eſt: qꝛ p̄mꝰ ad mutuandū coactꝰ
eſt: modo vt dictū eſt: qđ non eſt licitū in le/
ge: neceſſitas licitū facit: ſcđs vero volunta/
rius hoc facit cū ſpe ⁊ intentione recipiendi
vltra ſortem: vñ ſi ſecundꝰ emptor ſilr̄ a com
munitate cogeret̄ ſicut primꝰ: tunc eſſet excu
ſatus ab vſura ſi p̄ncipaliter in eo non eſſet
conſenſus vltra ſortem aliq̄d recipiendi rōne
mutui: ſic ei in ſcđo vt in p̄mo excuſat et coa/
ctio ⁊ recta intentio q̄ neceſſario cōiungit̄ co
actioni: qꝛ ſi cogi placeret illicitū fieret eo ꝙ
coactio in voluntariū tranſirꝫ. ¶ Secū
dū ꝟo genꝰ hoīm mutuat p̄ncipalit̄ ex chari/
tate libere ſua offerens cōmunitati ſine ſpe
vel intentiōe aliq̄d vltra ſortem recipiendi.
Pro quo ſciendū: ꝙ q̄dā veri reipublice ama
tores inueniri pñt licet rari: q̄ videntes immi/
nentē neceſſitatē vel euidentē vtilitatē com
munitatis: ex charitate ſaltē p̄ncipalit̄ ſpōte
mouent̄ ſua mutuare cōmunitati: et tales li
cite recipe pñt qđ eis a cōmunitate ſpōte of/
fert̄: qꝛ non minꝰ p̄miari meretur voluntaria
charitas: ꝙ̄ coacta neceſſitas: eo ꝙ nō minor
ratio eſſe poſſit ⁊ damni emergentꝫ ⁊ lucri ceſ
ſantis ī voluntaria charitate: ꝙ̄ in coacta ne
ceſſitate: niſi crederet illas pecunias in actib9
illicitꝫ expendēdas: qꝛ tūc p̄riceps fieret oīm
malorꝝ inde ſequentiū: nec licite tūc recipere
poſſet aliquā remuneratiōeꝫ. Sꝫ qꝛ de hac
materia tactū eſt ſupiꝰ iō gr̄a breuitatis ſup
ſedeo. Tertiū aūt genus hoīm cōmunitati
mutuat ex cupiditate: ad recipiendū aliquid
vltra ſortē: ⁊ tales vſurarij ſunt iudicandi:
peiores vtiq̄: ꝙ̄ ſi dumtaxat ꝑſone p̄uate fe
nerarent̄: qꝛ magis peccare videt̄ qui fenera
tur cōmunitati cui plꝰ obligat̄: ꝙ̄ q̄ fenerare
tur ſingulari ꝑſone: dicente Augu. charitas
cōmunia ꝓprijs ⁊ nō ꝓpa cōmunib9 antepōit.
Hic q̄ri poteſt vtrū ſponte ponēs ad mu/
tuū pecuniā ſuā ipſi cōmunitati vel etiā per
ſone ſingulari ex itentiōe cupiditatis: ſemꝑ

vſurā cōmittat vltra ſortē aliq̄d recipiendo:
p̄ſertim cum mutuū recipiēs libere p̄t aliq̄d
donare de ſuo ſibi mutuum dāti: ⁊ trāſferre
dñium quod hꝫ in re ſua in ipm mutuātem:
ac ꝑ ꝯſeq̄ns mutuās illā rē tanq̄ ſuā recipe
nō obſtāte ꝙ ſit vltra ſortē. Ad h̄ dicēdū: ꝙ
q̄ncunq̄ cōmunitas aliq̄ vel ſingl'aris ꝑſo/
na p̄t aliq̄d libere de ſuo dare ꝓ pecunia ſi/
bi mutuo data ⁊ in aliū trāſferre: tūc ⁊ alter
p̄t libere recipe: dūmodo non ſit ꝯ legē iuſte
p̄ncipantis. ſ. ipſiꝰ dei. ſicut ptꝫ in his q̄ mu
tuantes ex mera charitate recipe pñt aliq̄d
vltra ſortē ex libera donatōe. q̄a ꝯ h̄ dñs nul
lum mādatū edidit. Uerū tñ aliq̄n libere de
ſua aliq̄d dare nō poſſunt ꝓ pecunia ſibi mu
tuo data: ſic ꝙ mutuās illō licite recipe poſ
ſit: ⁊ hoc ꝓpter p̄ceptū ſuꝑioris iuſte princi/
pantis ⁊ p̄cipientis. Luc. vj. Mutuū date
nihil inde ſperantes. Et extra de vſurꝫ. c. cō
ſuluit. Qđ etiā ꝑ exēplū oſtēdi p̄t. nam ſm̄
Bonauen. in. iiij. diſt. xxj. ⁊ ſm̄ Alex. đ ales
⁊ Scotū: cōfeſſor manifeſtare nō p̄t pecca/
tum ꝑ cōfeſſionē illi manifeſtatū/ etiam đ li
centia ꝯfitentis: eo ꝙ ꝯfeſſor obligatꝰ eſt: nō
tm̄ ex iure penitētis: ſed etiā ex iure eccleſia/
ſtico ⁊ diuino: ſuꝑ q̄ talis penitēs diſpēſare
nō poteſt. extra de peni. ⁊ re. Omīs. ⁊ đ pe.
diſt. v. c. ſacerdos. Sic eſt etiā in ꝓpoſito no/
ſtro. nō em̄ ligat̄ vſurarius aut q̄libet alius
ad nō recipiendū aliq̄d vltra ſortem ex mu/
tuo dato ex ſolo iure cōmunitatis vel ſingu
laris ꝑſone: ſed etiā ex p̄cepto diuino: quod
mutuū recipiēs diſpēſare nō poteſt. ⁊ ideo lꝫ
ſpe ꝙ̄tum in ſe eſt licite dare p̄t mutuāti. tñ
nō poteſt ſic libere dare ꝙ mutuās pro pecu
nia mutuata licite recipe poſſit aliq̄d vltra
ſortē. qꝛ dñs in ꝟbis p̄dictis poſt cōſiliū ad/
didit mandatū: cū enim đt/ mutuū date: in/
gerit ꝯſilium. licꝫ q̄nq̄ etiam ſit p̄ceptuꝫ. vt
ptꝫ ſ. ſed cū addit/ nihil inde ſperātes: con/
dit p̄ceptuꝫ negatiuū qđ obligat ſemꝑ ⁊ ad
ſemper. ⁊ ſic in h̄ caſu ſola corrupta intentio
cauſat vſure vitiū. nec pōt excuſari ꝑ hoc ꝙ
vult indēnis ſuari. q̄a ſi caſus occurrit q̄ cō/
ſiliū mutui in p̄ceptū vertit̄: tūc tenet̄ etiam
cū ꝓprio diſpēdio mutuare ꝓrio: ſi autē tūc
ſi vult indēnis ſuari nō mutuet. qꝛ ꝓ tūc ad
h̄ nō obligat̄ ꝙ ſi mutuat/ libere mutuet: ni
hil recipiēs vltra ſortē iuxta p̄ceptū chriſti.
alioq̄n q̄cq̄d ex tali mutuo recepit/ obligat̄
reſtituere ſi pōt. ⁊ ſi non pōt mortalit̄ peccat
ſi nō ꝓponit ſatiſfacere cū poterit. qđ intelli/
git̄ ſemꝑ eſſe verꝝ q̄n ſponte mutuat cum in/
tentiōe p̄ncipali remuneratiōis: lꝫ nulla pa
ctio de h̄ exterius interuenit. vt in dicto c. cō
ſuluit. ⁊ ex h̄ ſiue corrupta intētio fuerit mu
tuum antecedēs/ ſiue ſubſequēs vel etiā con
ſequēs. Ad cuius euidentiā ſciendū ꝙ in/
tentio cupiditatis in mutuo p̄ſtando eſt cū
ſola ſpe lucri: vel p̄ncipaliter ꝓpter lucrū ali/
quis mutuū preſtat licꝫ pactū nō inueniat:
ita ꝙ ſpes eſt cauſa p̄ncipalis mutui: ⁊ talis
iudicat̄ vſurarius in dicto c. ꝯſuluit. Unde
pericl'oſior eſt hec vſura ꝙ̄ que fit cū expreſ/
ſis pactiōib9: eo ꝙ in foro cauſarꝝ minime pō
teſt reperi: a multis quoq̄ cecatis auaricia
vix p̄t agnoſci. Nimirꝝ cum (vt đt Alexā. de
ales) ſm̄ leges humanas ſola volūtas vſu/
rariū nō faciat. q̄a lex cohibet manū/ nō ani
mū. ſm̄ ꝟo legē diuinā q̄ cohibet animū/ ſo/
la volūtas facit vſurariū: que ꝑfecto volun
tas ⁊ intentio cupiditatis tripl'r in cōtractu
ꝯtingere poteſt. aliq̄n em̄ talis intentio cupi
ditatis eſt antecedens. ſ. anteq̄ mutuū dat̄
vel q̄n dat̄. qđ ꝓprie directe eſt ꝯtra mādatū
dñicum. ſi tñ poſt ꝓpoſitū mutaret ⁊ intētio/
nem rectificaret ſm̄ regulā charitatis prius
poſitā: tūc gratis data licite recipere poſſet.
alioq̄n ꝟo talis intētio ꝯſequēs vel cōcomi
tās eſt. q̄a lꝫ mutuās ꝓ tunc nullū intēdebat
lucrū: tñ ſi recipiēs mutuū aliq̄d dat in recō
penſationē mutui: ⁊ creditor ꝓpter eādē cau
ſam libēter acceptat: tūc habet corruptā in/
tentionē cōcomitātē/ ⁊ cōmittit vſurā. Ali/
quādo deniq̄ talis intētio ſubſeq̄ns eſt: q̄n
ſcꝫ q̄s abſq̄ ſpe lucri prorſus gratꝫ mutuat:
ſed lapſu tp̄is p̄ualente cupidine nō tm̄ exi/
git ſortē/ ſed etiā vult mēte: ⁊ oſtēdit ore vel
oꝑe ꝙ ꝓpter mutuū p̄us factū aliq̄d ſibi det̄.
⁊ talis nō ſolū cōmittit vſurā/ ⁊ obligat̄ ad
reſtitutionē: ſed etiā q̄cunq̄ in ius talis mu
tui ſuccedit mutuanti ſicut filius vl' heres.
Et hec eſt ſentētia Archidia. xiiij. q. iij. c. j.
Deniq̄ q̄a tales p̄ſtatiōes vel mutuationes
potiſſime ⁊ cōtinue frequentant̄ per Uene/
tos/ Florētinos/ ⁊ Januenſes q̄ ſunt nota/
biles ciuitates in italia: ideo ad p̄dictorum
cōfirmationē referā caſum quē in. iiij. ſuper
ſentētias ſcribit magiſter Guil. đ cremona:
vir magne ſciētie ⁊ fame: q̄ poſtea fuit epi/
ſcopus papien̄. Unde refert ꝙ cū quidā vir
p̄diues ⁊ p̄potens in pecunijs/ intēderet p̄/
dicto modo ponere magnā pecunie q̄ntita/
tem in vna p̄dictarꝝ ciuitatum ꝓ elemoſynis

paupib⁹ impꝑpetuū diſpēſandis: habito prius ſuꝑ hoc a p̄dicto Guil. peritoꝝ ꝯſilio. Facta igit̃ in vniuerſitate Papiēſi diligēti diſcuſſione: cū adhuc materia ꝑ tres cōtrarias opiniões dubia remaneret: occurrētib⁹ alijs cauſis / miſſus eſt antedict⁹ Guil. ambaſiatoꝛ ad papā Urbanū ſextū tūc in Janua cōmoꝛantē. Rogauit igit̃ eundē p̄fat⁹ diues: ꝙ de p̄dicta materia cōſuleret ſummū pontificē: eiq; de ſua intētione circa poſſeſſionē predicte pecunie in elemoſynis diſpēſandis ꝓpoſituʒ reuelaret. Cui tandē papa rñdit ꝙ bene fecerat cū de tali ꝯſulendo: q̄ꝛ caſus arduus eſſet: ⁊ aſſerebat eūdē caſum vſurariū eſſe. Cuius reſpōſio ⁊ diffinitiua ſnia ſatis eſt pōderāda. q̄ꝛ p̄dictus papa peritiſſimus erat. q̄ꝓpter in talib⁹ ſꝑ tutioꝛ via tenenda eſt ⁊ ꝯſulenda. Ad laudem dei.

¶ De arte campſoꝛia triplici: ſcilʒ artificiali: reali: ⁊ caſuali. et in q̄bus rebus ꝓpꝛie committitur vſura. Sermo. xxxix.

Non furtum facies.

Exo. xx. Cupiētes ſmõe p̄ſenti de arte cāpſoꝛia ꝓſequi. ¶ Primo q̄rimus: vtꝝ ipa ſit licita: p̄ſertim cū ad cōmutationē reꝝ videat̃ opoꝛtuna / ⁊ ꝓpt̃ variā hoīum cōmoditatē introducta. Ad h̄ dicendū eſt ꝙ tria ſunt genera cambioꝛū. ſcʒ artificialia: realia: ⁊ caſualia. Prima cābia ſunt artificialia: ⁊ hec q̄dem ſunt licita obſeruatis debitꝭ circūſtantijs. ¶ Ad cuius euidentiā ſciendū: ꝙ ars campſoꝛia ſm phm. j. Polit. caſu ⁊ foꝛtuna p̄mitus inuenta eſt: ſed demū ꝑ exigētiā artificialis facta eſt. Solet eñ nūmiſma plus valere in regione ꝓpꝛia q̄ʒ in aliena. accidit ḡ foꝛte q̄ſdaʒ hr̃e quedā nūmiſmata q̄ nō multū appciabant̃ in regione ſua: eo ꝙ erāt de regione extranea. illis ḡ venientib⁹ cū eiſdē nūmiſmatib⁹ ad exteras regiones: in q̄bus ꝓpꝛia erāt ⁊ plus valebāt. accidit eos plus recipere q̄ʒ valebāt in ſua regione. q̄ vidētes inde ſe recipere lucrū arte cāpſoꝛia vſi ſunt. ⁊ ſic ars oꝛiginem ſumpſit. Demū autē cōſiderantes ꝙ in aliquib⁹ partib⁹ nūmiſmata plus valerēt vt melius expēderent̃ ꝓpter lucrum inde, inuentum illa nūmiſmata mittebāt vl̃ poꝛtabant: ⁊ ſic ꝓpter cōſuetudinē hoc conuerſum eſt in artificiale exercitiū: que nimiꝝ ars vtilis reipublice videt̃ eſſe cōmodoſa ⁊ neceſſaria. quia d̃t Alex. de alexan. in tractatu de vſuris: ꝙ ipa neceſſaria eſt p̄mo ad vtilitatē peregrinātiū ⁊ alioꝝ q̄ circūeunt diuerſas regiones. Scđo neceſſaria eſt ad cōmutationē reꝝ ſine q̄ ſtare nō pōt hūana vita. rerum eñ cōmutatio neceſſaria ē: cū vnaqueq; regio in quibuſdā abūdet / ⁊ in q̄buſdā egeat. que cōmutatio cōmode fieri nō pōt ſine nūmiſmate. non eñ in diuerſa loca remota cōmode poꝛtari poſſent res ad faciendā ꝑmutationem: ⁊ ideo neceſſaria fuit nūmiſma. Quādoq; etiā denarij ſine periculo poꝛtari nō poſſūt ad faciendā ꝑmutationē: ⁊ ſic ars cāpſoꝛia fuit neceſſaria. q̄a campſoꝛ ꝑ cambiū tali piculo ſubuenire pōt. Et etiā ꝓpter diuerſitatē nūmiſmatū quoꝝ valoꝛ ſm varia loca variat̃. Hinc eſt ꝙ talis ars permutatiōis ꝯcedit̃. Unde d̃t Franciſ. de may. in iiij. ꝙ ſicut ars mercatiōis legitime facta eſt naturalis: ⁊ ſicut mercatoꝛes ſunt valde vtiles: eo ꝙ aliq̄ habent̃ in vna regione q̄ nō habent̃ i alia. ſic etiā pecunie cōmutatoꝛes ſeu campſoꝛes ſunt vtiles. q̄ꝛ vna moneta currit in vna regione ⁊ nō in alia. Si ergo q̄ritur: vtꝝ cambia artificialia ſint licita. verbi gr̃a: cambiēdo vel ꝑmutando vnū floꝛenū / ⁊ inde recipiēdo vnū denariū vltra ſoꝛtē. Ad h̄ dicendū: ꝙ lʒ quidā affirmare conent̃ talem cōtractū nō eſſe faciliter excuſabilē: nec illū facientē eſſe bñ tutū. Dicūt tñ alij ⁊ verius: ꝙ licita ſūt dūmodo debito modo exerceantur. qđ tñ rariſſime ꝯtingit ꝓpter cupiditatē improbi lucri taliū. Unde ꝓpter q̄ttuoꝛ maxime licita reddunt̃. Primo q̄ꝛ nō habēt mutui rōnem: eo ꝙ ꝓpter dilationē tp̄is non ſperat̃ lucrū. ⁊ ſic nō interuenit in eis mutuum vnde vſura dici poſſet. Scđo q̄ꝛ cāpſoꝛi non reddit̃ eadē ſoꝛs in ſpecie vel numero: q̄a tribuit monetā vnius generis ⁊ recipit monetā alterius generis. Tertio q̄ꝛ ſm Archidi. xiiij q. iij. c. j. in glo. non pōt dici emptio vel vēditio ꝓpꝛie loq̄ndo. q̄ꝛ emptio ⁊ vēditio ꝓpꝛie ꝯſiſtit in rebus emptialib⁹: quaꝝ precia nūmiſmate mēſurant̃: ſed hoc gen⁹ fit in ſola permutatiōe nūmiſmatis diuerſoꝝ generum: ⁊ ideo ſimplex ꝑmutatio dici pōt q̄ licita eſt. niſi cambiētes de diuerſis generibus nūmiſmatū chariſtiam inducere intēdant. Quarto deniq; q̄dam non indocte putant hoc licere rōne intereſſe: ſcʒ ꝓpter laboꝛes et expēſas ſalarioꝝ / pēſionū ⁊ ſimiliū: q̄ cāpſoꝛ ſubijt ꝓpter hāc artē: quapꝛopt̃ etiā ex ea viuere pōt. q̄a d̃t aplus. j. Coꝛ. v. ꝙ nemo militat ſtipēdijs ſuis vnq̄. Nō eñ teneoꝛ incaſſum in alioꝝ vtilitatē laboꝛare. nā laboꝛis: itineris: ⁊ expēſaꝝ habēda eſt rō. vt extra de voto. c. magne. licita ſunt ḡ talia cābia: dūmodo cū debito moderamine fiant ⁊ diſcretum ac moderatū lucrū dūtaxat recipiant̃. Sed quia vix eſt poſſibile ꝙ exercētes talia cambia ab vſuris ⁊ ſimpliciū deceptionib⁹ immunes ſeſe ſuare p̄ualeant: ideo cūctis in foꝛo ꝯſcientie diſſuadendū eſt. q̄a qui tangit picē inquinabit̃ ab illa: ⁊ occaſio pꝛoxima facillime mouet ad lapſum. Frequēter eñ eis accidit ꝙ monetā vel rem aliā ab ignoꝛantibus ⁊ inexꝑtis: aut ſimplicib⁹ citra p̄ciū cōdignum ⁊ vltra moderatū lucrū recipiūt: ⁊ tunc ſemꝑ ad reſtitutionē obligant̃ in iudicio anie. Taceo de raſuris ⁊ alleuiationib⁹ monetaꝝ / ⁊ de ſimilib⁹ hanc artē cōcernētibus: de quib⁹ aliqua ſupꝛa tacta ſūt. Hic incidētaliter queri pōt: vtrum hñs aliquam monetā quā timet futuro tēpoꝛe minoꝛādā ꝯſueto p̄cio ſm ſtatum legis poſitiue vl̃ dñi terre: nec volens illā mutuare ꝓpter hunc timoꝛem: niſi cum cōditiōe ꝙ ſibi reddat̃ alia moneta in eq̄li p̄cio in quo nunc eſt ipſa moneta ſcʒ tēpoꝛe mutui: debeat vſurari⁹ cenſeri. Ad hoc reſpōdet Alexā. de alexā. ꝙ multis videt̃ illud eſſe vſurariū: alijs autē videt̃ ꝙ nō. Et ad hanc opinionē declinat Alexā. cui concoꝛdat ſanct⁹ Bernardin⁹ in tractatu de contractib⁹. Et iſtoꝝ ratio eſt triplex. Prima eſt: q̄a aliud eſt mutuo ſperare lucꝝ: ⁊ aliud eſt vitare dānum. p̄mum eñ fieri nō poteſt ſine iniuria dei: qui hoc ꝓhibuit Lu. vj. dicēs. Mutuū date: nihil inde ſperātes. Nec etiā ſine iniuria pximi cui mutuū gratis dari debuit. Qui autem vitat damnum ſuū: deo non facit iniuriā. cum hoc nulla lege repꝛiatur pꝛohibitū. Nec etiam pximo facit iniuriam cū nō ledat pximuʒ qui ꝓpꝛium euitat dānū. ſic ḡ magꝭ q̄rit vitare damnū q̄ʒ lucrū ꝓpꝛiū acq̄rere. Secūda ratio eſt: quia debitoꝛ nō minus accipit tēꝑe mutuationis q̄ʒ reddere tenetur tp̄e ſolutiōis. Nec etiam erat veriſimile ꝙ illa moneta ex ſeipa minus eſſet poſtea valitura q̄ʒ valebat tempoꝛe mutuatiōis: cum eius minoꝛatio vl̃ vilificatio nō accidit ratiōe dilatiōis tēpoꝛis: ſed potius ex voluntate legiſlatoꝛis. Tertia ratio eſt: q̄ꝛ debitoꝛ nō accipit pecuniam vt ſeruet eam vſq; ad tp̄s quo veriſimiliter erat minus valitura: ſed vt vtat̃ ea ſtati vel ſaltē in tēꝑe breui quo valoꝛē ſuū adhuc habeat. ſi ergo redderet mutuū tp̄e minoꝛationis ipſius monete q̄ʒtum ad valoꝛē: tūc poſſet ꝯtingere ꝙ cum accepto mutui beneficio minus redderet q̄ʒ accepit. qđ videt̃ minus equū ſm fraternā charitatē. ¶ Secūda ꝟo cambia dicunt̃ realia: q̄a vt plurimuʒ realiter deducunt̃. Ad cuius euidentiā q̄ri pōt: vtꝝ campſoꝛ aliq̄d accipiens eo ꝙ pecuniam quā ſibi h̄ ſoluo mihi faciat alibi in loco diſtanti numerari: puta in Roma vel in Venetijs / vſurā cōmittat. Ad h̄ dicēduʒ ꝙ ibi nō eſt vſura. q̄a vbi nl̃la interuenit ratio mutui: nulla pōt ibidē eſſe vſura. Nam ſm oēs doctoꝛes: vſura ꝓpꝛie nō cōmittit̃ niſi in ꝯtractu mutui. Mutuū autē dr̃ quādo aliquid meū fit per aliq̄d tp̄us tuū. ⁊ ideo neceſſe eſt ꝙ ſolū in illis reb⁹ quib⁹ mutuū interuenire pōt vſura cōmittat̃. quas Alex. de ales diſtinguit in triplici genere. Quedam eñ mutuant̃ ſub certo nūero: ſicut pecunia. q̄dam ſub certo pondere: ſicut aurū. ⁊ q̄dam ſub certa menſura: ſicut granū / vinū / oleū: ⁊ in his ſolum ꝓpꝛie cōmittit̃ vſura. Cuius rō eſt: q̄a ſole res circa quas cōſiſtit mutuū hñt a natura vel arte ſibi ꝯſtitutum valoꝛē quē tranſcendere minime poſſunt: niſi vitioſe ꝯ naturā vel artē agat̃. Ad id qđ obijcit Sanfre. dicēs vſurā etiā cōmitti poſſe in alijs rebus: puta ſi pꝛo pecunia mutuata recipiam equum vel p̄dium ad vſum ⁊ fructꝰ vltra ſoꝛtē vſura eſt. vt ptʒ. xiiij. q. iij. c. plerique. Cui reſpondendū eſt: ꝙ diſtinctio fieri debet inter vſurā que ab vſurario exigit̃ vltra ſoꝛtē ſeu vltra mutuū datum: quod ꝓpꝛie d̃r vſura: ⁊ res in q̄ dicta vſura cōmittit̃ que eſt ipm mutuum: vt equus vel ager: de q̄ gignit̃ ipm lucrum. Nā ſi pōderat̃ illud quod mutuo dat̃: cui ꝓpꝛie ⁊ vere accedit vſura: tūc ſemꝑ illud cōſiſtit in tribus p̄dictꝭ. Si ꝟo ponderat̃ p̄mium quod datur: tūc poteſt eſſe aliud a p̄dictis: ſed hoc impꝛopꝛie ⁊ interꝑtatiue dicitur vſura. Reuertendo igitur ad ꝓpoſituʒ in caſu p̄dicto campſoꝛ non tradit aliq̄d mutuum: ſed potius recipit aliquid reſtituēdū tēpoꝛe futuro in certo loco. Et ideo ſi vitiū aliquod ibideʒ eſt erit aliud ab vſura. Unde ꝑ generali regula tenendū eſt: ꝙ quicunq; aliq̄d ab altero recipit: nihil ſibi dādo niſi

ſi tēpoꝛe ſolutiōis vel redditiōis accepti: nō
cōmittit vſurā rōne talis accepti. Pro q̄
ſciendū ꝙ tribꝫ rationibꝫ in talibꝫ licite pōt
interuenire lucrū. Primo rōne cuſtodie ſeu
depoſiti: vtputa ſi abſq; ꝑiculo ⁊ laboꝛe de⸗
poꝛtatiōis de vna terra in aliā reddit merca
toꝛ cum ꝓpꝛio lucro depoſitū vel equiualēs.
Exēpli grā. Ep̄s ꝑgēs rhomam deponit in
antherpia mille coronas alicui mercatoꝛi ha
benti rhome tabulā pecunie: mercatoꝛ autē
accipit ab ep̄o coronas viginti vt pꝛefatas
mille ſibi reddat indēnes rhome: in tali nāq;
caſu nō cōmittit vſura. Veruntn̄ ſm̄ q̄ſdam
ibi eſt indecēs ⁊ turpe lucrū: maxime ꝓpt̄
duo. Primo qꝛ mercatoꝛ ille ſine ꝑiclo ⁊ ex⸗
penſis: ac etiam ſine laboꝛe depoꝛtatiōis fa
cit eas ep̄o reddi in rhoma. Sc̄do: quia an⸗
teq̄ reddat illas ꝑt ex traditꝭ ſibi in anther
pia lucrari mercationibꝫ ſuis: ⁊ ſic videt̄ eſſe
turpe lucrū: licꝫ non ſit ibidē vſura. Vn̄ ſm̄
quoſdā non tenet̄ ad reſtitutionē. qꝛ ꝟe fui⸗
uit ep̄o in aliquo equiualēti/ licꝫ abſq; ſuo
ꝑiculo ⁊ laboꝛe: ideo indecētia talis lucri nō
continet ſimplr̄ indecentiā vel iniuſticiā: ſed
potius quādā equalitatē. Et huiꝰ opinio⸗
nis eſt Lau. poſt Joānem de ligna. dicēs ꝙ
iſte caſus licitus eſt nō ſolum ꝓpter ꝑiculum
quod plerūq; ſubit: ſed etiā vt ſubueniat̄ ſa
larijs miniſtroꝝ ⁊ pēſionū: ac vt non fruſtra
ponat opas ⁊ ſudoꝛē in alioꝛum vtilitatem.
Satis etiam ꝯcoꝛdat ſc̄tus Bernardinꝰ in
tractatu de ꝯtractibus: vbi d̄t. Credo ſaluo
melioꝛi iudicio: ꝙ qn̄ tali cābienti qui d̄ hoc
facit artē imminet circa hāc artē expēſe pen
ſionum operarū ſalarioꝝ factoꝝ ⁊ diſciplo⸗
rum. inſuꝑ circa pericl'a ⁊ laboꝛes/ ſicut ple
runq; talibꝫ contingere ſolet: ꝙ tunc nō obli
gat̄ ad reſtitutionē. Secus autē de eo q̄ hāc
exercēs artē ꝓpterea nō imminent ſibi pericu
la: nec habet inde laboꝛes nec expēſas ex q̄⸗
bus rōne intereſſe poſſet inde lucrū ſumere
ſm̄ Bal. etiā extra de plus pet. c. j. Pone ca
ſum ꝙ mutuo campſoꝛi in antherpia cētum
pꝛo. xx. que mihi dari faciet rhome: talis q̄dē
ꝯtractus eſt licitus iuregentiū/ ⁊ neceſſariꝰ
ac naturali rōne inuētus: eo ꝙ cāpſoꝛ ſubijt
ꝑicula maris ⁊ damna nuncioꝝ. ff. de ꝟbo.
obl. l. q̄ rhome. §. calūnieris. Q; ſi campſoꝛ
plus aliq̄d lucrat̄: ex iuſticia q̄dē ⁊ licite lu
crū ſumit: qꝛ īduſtria accedit rei licite. vt no.
ff. ad. l. fal. l. ſi heres. Licitū eſt etiā nume⸗
ranti decē paciſci ꝙ reddant̄ nouē tm̄: q̄ mi
nuere ſoꝛtem nō eſt pctm̄: augere aūt ſic. Et
eſt textus notabil'. ff. ſi cer. pe. l. roga. §. ſi ti⸗
bi Sc̄do rōne patrie pōt in talibꝫ caſibus
interuenire lucrū tā ex ꝑte dātis q̄ ex parte
recipiētis. Cuius rō eſt: quia moneta cōiter
plus valet in terra ꝓpꝛia q̄ aliena: ⁊ ideo ſi
pura ⁊ ſola rōne cābij ꝓpter monetā plus va
lentē in ꝓpꝛia patria q̄ aliena lucrū interue
niat: nō credit̄ ibidē vſura. Exēplū p̄mi ca⸗
ſus. Siq̄s colonieſis mille coronas francie
intēdebat ferre parrhiſius/ ⁊ ibidē cābire et
expēdere. inueniēs aūt cāpſoꝛē in patria ſua
tabulam cambij habentē parrhiſius cui tra
dit eaſdē q̄ſi parrhiſius eas cābiens: ac per
ꝯſequēs ad foꝝ cābij illius tradēs. tūc ſi ni⸗
hil aliud intēdit: nō eſt ibidē vſura: lꝫ ꝓ eiſ⸗
dem coronis plus recipiat q̄ colonie vale⸗
ant. Si tamē ꝑ h̄ ꝙ eas colonie p̄us tradi⸗
dit/ ⁊ poſtea parrhiſius recipit lucꝝ intēde⸗
deret acq̄rere: tūc illa traditio mutui rōnem
induceret ⁊ vſura eſſet. Exemplū aūt ſecun
di ſumēdū eſt ꝯtrario modo. qd̄ tn̄ frequen⸗
tius accidit. ꝟbi grā. Parrhiſiꝰ exiſtēs indi
geo pecunia in colonia. do tibi parrhiſiꝰ cen
tū coronas ⁊ tu mihi facias ꝯſignare ꝑ lr̄as
tuas in colonia cētū ⁊ q̄ndecim floꝛenos re⸗
nenſes: tūc licꝫ tm̄ lucreris inde ſcꝫ quinq;
floꝛenos: cū cētū coꝛone faciāt. cxx. floꝛenos.
tamē talis ꝯtractus eſt licitus. Tū qꝛ eſt q̄⸗
dam ꝑmutatio nūmiſmatꝭ ad nūmiſma: nō
rōne pecunie q̄ de ſe fructū nō parit: ſed rō⸗
ne patrie ſuꝑuenit lucrū. Tū qꝛ eſt ad vtili⸗
tatē vtriuſq;: neq; eñ ſine tali cābio mercan
tie exerceri poſſunt. Tū etiā rōe intereſſe: ſi⸗
cut etiam de expēſis ratiōe cuſtodie dictum
eſt. Cōcoꝛ. Joan. de ligna. ⁊ Lau. Tertio
rōne monete pōt interuenire lucrū. nam q̄⸗
dam ſunt monete q̄ nō ſolū in patria ꝓpꝛia:
ſed q̄ſi vbiq; maioꝛem habēt valoꝛē ſeu cur
ſum q̄ alie monete: ita ꝙ veriſimiliter tales
monete citius aſcēdent in valoꝛe: vel ſaltem
diminutio valoꝝ illarū minus eſt foꝛmida⸗
bilis. talē igit̄ pecuniā habēs ac in theſauro
recondere deliberās: poſſet ab alio requiſitꝰ
ad vēdendū in eo caſu recipe de eadem pecu
nia aliq̄d vltra cōmunē valoꝛem tunc occur
rentem. Verūtamē ſm̄ Alexan. lombard. ſi
monetam emēs dat plus ꝓpter tēpoꝛis dila⸗
tionē/ vel minus ꝓpter tp̄is anticipationē:
tūc ꝯtus nō eſt licitus: p̄ſertim ſi ſic emēs
cōiter lucret̄: qꝛ videt̄ eſſe mutuū indirectū.
Si tamē eſſet ꝓbabile dubiū: tunc rōne du
biꝫ ꝓbabilit̄ vel cōit̄ accidentis contractus
excuſaret̄. ¶ Hic queri poteſt: vtrū mu
tuans certā monetam quā veriſimilit̄ credit
tempoꝛe ſolutiōis magis valiturā: tandē re⸗
cipiens eandē ſummā eiuſdem monete iam
factā maioꝛis valoꝛis cōmittat vſurā. Ad h̄
dicēdū ꝙ ſi veriſil'e erat ꝙ p̄cioſioꝛ fieret: tūc
ſi creditoꝛ erat pecuniā ſeruaturꝰ non cōmit⸗
tit vſurā. Si vero nō eſſet ſeruaturꝰ: tūc ſi d̄
bitoꝛi libertatem aufert ſe liberandi cōmit⸗
tit vſurā: quia ſe voluit exonerare ⁊ debito⸗
rē onerare. Si deniq; talem libertatē nō au
fert: tunc non eſt vſura ſi non habet intenti⸗
onē coꝛruptam. ſ. ſi magis vellet ꝙ debitoꝛ
ante tempus ſolueret ne oneraret̄. Tertio de
niq; cambia dicunt̄ caſualia que nominant̄
a quibuſdā cambia groſſoꝛum: de q̄bꝫ dicit
ſanctus Bernardinus de contractibꝫ ꝙ cele
brat̄ hoc modo. Indigeo in floꝛentia decem
libꝛas groſſoꝛum ⁊ ibi recipio ꝓ illis a cam⸗
pſoꝛe. c. ⁊. vj. floꝛenos aut plus vel minus: ſꝫ
ꝙ tunc plus vel minus in floꝛentia valēt de
cem libꝛe groſſoꝛum: dehinc ad vnū menſem
teneoꝛ ſibi tm̄ reſtituere quantū infra decem
dies a die cōtractꝰ valebūt decē libꝛe groſſo
rum in venetijs: que licet aliq̄n valent minꝰ:
tamē cōmunit̄ valent plus: ⁊ iō exercēt iſta
cambia vt ſic lucrent̄. q̄ contractus eſt omni
no illicitus vtpote exiſtens contractꝰ mutui
cum intentione recipiendi vltra ſoꝛtē ponēs
ſe vt in pluribꝫ in lucro: ⁊ ideo dubiū nō ex⸗
cuſat ibidem ab vſura: hec bꝛeuit̄ patent de
cambijs. Ad laudem.

De vſura q̄d ſit et cur obligat ad reſtitutionē: ac vtrū in aliq̄ lege vel aliquo caſu conceditur vſura vel permittit̄. Sermo. xl.

On furtum facies.

n

Exo. xx Merito d̄t pſal. lvij
de vſurarijs obſtinatis. Furoꝛ
illis ſm̄ ſimilitudinē ſerpentꝭ: ſicꝰ aſpidis ſur
de obturantis aures ſuas q̄ nō exaudiet vo⸗
cem incantantiū ⁊c̄. Vſurarius eñ meri⸗
to aſpidi comparat̄: quia ad vocem pꝛedica⸗
toꝛum ⁊ confeſſoꝛū obturat aures ſuas: ne
foꝛte alliciat̄ ad reſtitutionē: obturat inquā
terra id eſt cupiditate terrena: ⁊ cauda id eſt
ſpe vite longioꝛis ⁊ amoꝛe relinquende poſte
ritatis: cuius pecunia ſil'is eſt moꝛſibus aſpi
dis: quia percuſſus ab aſpide quaſi delecta
tus in ſomnū vadit ⁊ ꝑ ſuauitatē ſopoꝛis mo
rit̄: eo ꝙ tunc venenū latent̄ per oīa membꝛa
diffundit̄. Sic qui recipit ſub vſura pecuniā
ſub tempoꝛe quaſi beneficiū ſentit: ſed vſura
per omnes facultates eius decurrit ⁊ totas
indebitū obligatas cōuertit. ¶ Ad cu⸗
ius cautelam ſalutiferā p̄mo queri poteſt q̄d
ſit vſura. Ad hoc reſpondet Amb. xiiij. q. iij
c. pleriq;: dicēs. Quodcūq; ſoꝛti accidit vſu
ra eſt: ſiue ſit pecunia ſiue eſca veſtis ſpecies
ligna ſeruitiū: vt ꝑꝫ in om̄ibꝫ capitulis eiuſ
dem queſtionis. Et accipit̄ hic ſoꝛs pꝛopꝛie
ꝓ debita quantitate rei mutuate in materia
occurrenti. Et ſubintelligit̄ ex pacto vel etiā
intentione p̄cedente cōcomitante vl' ſubſeq̄n
te ꝓut p̄us expoſitū eſt: vn̄ cōmittit̄ vſura ſo
la intentiōe coꝛrupta ex ꝑte creditoꝛis: q̄ nō
mutuaſſet p̄ncipalit̄ niſi ꝓpter ſpem lucri: in
quo caſu tenet̄ creditoꝛ totū ſic receptū reſti⸗
tuere quacūq; intentiōe illi dederit debitoꝛ:
vt extra de vſu. c. conſuluit: in glo. Vnde dic̄
Alexan. de ales in. iij. ꝑte ſūme in expoſitio⸗
ne euangelicoꝝ p̄ceptoꝝ: ꝙ ſꝫ hūanas q̄dē le
ges ſola voluntas n̄ fac̄ vſurariū: qꝛ lex hūa⸗
na manū cohibet n̄ anim: ſꝫ ſꝫ legē diuinā q̄
cohibet animū: ſola voluntas fac̄ vſurariū.
Q; ſi querit̄ cui applicabit̄ reſtitutio menta
lis vſure. Reſpondet ad hoc Antoñ. archi⸗
ep̄s floꝛeñ. in tractatu reſtitutionū di. ꝙ aliq̄
dicūt acceptū vltra ſoꝛtē ī vſura mentali tm̄
illi reſtitui n̄ debere q̄ dedit: qꝛ voluntarie il
lud a ſe abdicauit: nec tn̄ ſibi retinere dꝫ: qꝛ ꝯ
legē diuinā accepit: ſed erogari dꝫ pauꝑibꝫ.
Sꝫ qꝛ illa rn̄ſio minꝰ ſufficiens videt̄: iō ma
gis dicendū eſt: ꝙ ſi mutuū recipiēs dedit il⸗
lō ex libalitate ꝑ modū doni: tunc recipiēs h̄
certitudialit̄ ſciens n̄ tenet̄ reſtituere nec etiā
pauꝑibꝫ dare ex p̄cepto ſꝫ ex cōſilio: ſꝫ tm̄ te⸗
net̄ de ſua coꝛrupta itentiōe penitere. Qd̄ ſi
dedit rōne mutui p̄ncipalit̄: tūc n̄ abdicauit
illō a ſe voluntarie ſꝫ cōditionate: ne. ſ. mu⸗
tuans reputaret ſe grauatū ⁊ alteꝝ ingratū
⁊ ſic alia vice nō inueniret mutuū: ⁊ tūc dꝫ
reſtitui qd̄ d̄dit mutuāti. Vn̄ d̄r ī directoꝛio
iuris: ꝙ vſurariꝰ mētalis īducendꝰ eſt ī foꝛo
penitentiali vt reſtituat ꝑ c. ꝯſuluit. extra de
vſu. Et ſubdit̄ ꝙ lꝫ ī foꝛo iudiciali nō eſt pu
niendꝰ tanq̄ vſurariꝰ: tn̄ ī foꝛo eccl'ie. iudicā
dus eſt male agere: ⁊ inducēdꝰ ē n̄ cōpellēdꝰ:
vt ſic accepta reſtituat: qꝛ q̄ ad deum reuera
vſurarius eſt: hoc in glo. in dicto ca. conſulu
it. Verū tamen poteſt ſperare mutuans illō

ad qđ teneꝛ mutuū recipiens: ꝙ in conſimili
caſu neceſſitatis teneꝛ ſibi dare mutuū: etiaꝫ
ſi prius illi non mutuaſſet: nō tamē licet hoc
ſperare ex vi mutui ſꝫ tantū ex charitate mu
tuū accipientꝫ: quia mutua beneficia chari-
ritatem accendunt: tamen ſi hac intentione
mutuū traderet: tūc illi meritoriū non eſſet:
quia non poneret in deū finem ſuū: contra il
lud. Luc. vj. Mutuū date nihil inde ſperan
tes. ſ. ab homine ſed a deo. B Se-
cundo q̄ri poteſt: quare vſura eſt peccatū et
obligat ad reſtitutionē. Ad hoc dicendū ſꝫ
Alexan. de alexan. ꝙ hoc eſt propꝛ 4 rās rō
nes. Primo quia facit contra naturā mutu
ate rei. ſ. pecunie que nō parit fructū. Secū
do quia facit contra finem intentionis pecu
nie: nam vt dicitur. j. Politice. pecunia fuit
inuenta vt per eam fieret cōmutatio rei inter
vendentē ⁊ ementē propꝛ neceſſaria vite: et ñ
vt pecunia pecuniā augeat ſicut facit vſura
rius. Tertio quia facit contra naturam con
tractus mutui qui debet eſſe gratuitus: iu-
xta illō. Mutuū date nihil inde ſperantes.
Quarto: quia poſſideꝛ ſine titulo: quia do-
miniū illius non transferꝛ. Titulus aūt hic
vocaꝛ iuſtum initiū vel cauſa poſſidendi: vt
emptio venditio ⁊ donatio. Ad cuius euidē
tiā ſciendū ꝙ tribus modis transferꝛ domi-
niū. Vel eñ trāſferꝛ ꝑ naturā vt in ſucceſſi
one: qñ. ſ. res deuoluiꝛ a patre per mortē in
filios: qđ non eſt in vſura vel dolo liberalita
tis mere: vt in donatiōe: qđ etiā nō eſt i vſu
ra quando p̄cedit intentio vel pactū interpo
niꝛ aut exactio ſubſequiꝛ: vel fit trāſlatio rō-
ne iuris: ſicut equitate in venditionibꝫ ⁊ per
mutationibꝫ: qđ etiā nō eſt in vſura. Inſuꝑ
quia res mutuata ſtatim fit illius cui mutu-
atur ⁊ eius ſtat ꝑiculo: hinc valde iniquū eſt
ꝙ ex re aliena ſtante alterꝰ ꝑiculo velit habe
re lucrū. Porro ſanctꝰ Tho. ij. ij. q. lxxviij. ſu
per hac q̄ōne reſpondet dicens: ꝙ accipe vſu
ram ꝓ pecunia mutuata eſt ſm ſe iniuſtū: qꝛ
vendiꝛ id qđ nō eſt. Pro quo ſciendū ꝙ q̄dā
res ſunt q̄ꝝ vſus eſt ipaꝝ rerum conſumptio:
ſicut vinum conſumiꝛ eo vtendo ad potū: et
triticū ad cibum: vñ in talibꝫ non debet ſeor-
ſum cōputari rei vſus ab ipa re: ſed cuicū
concediꝛ vſus ex hoc ipō concediꝛ res: ⁊ ꝓpter
hoc i talibꝫ ꝑ mutuū transferꝛ dominiū. Si
quis ergo ſeorſum vellet vendere vinū ⁊ ſeor
ſum vſum vini: bis venderet eandeꝫ rem vel
venderet id qđ nō eſt: ⁊ ſic manifeſte peccarꝫ
ꝑ iniuſticiā. Et ſimili rōne cōmittit iniuſtici
am q̄ mutuat vinū vel triticū: petens ſibi du
as recompenſatiōes: vnā quidē reſtitutionē
equalis rei: aliā vero preciū vſus qđ vſura di
ciꝛ. Quedā vero res ſūt quarū vſus non eſt
ipa rei conſumptio ſicut vſus domus eſt in-
habitatio non autē diſſipatio. Et iō in tali-
bus ſeorſū pōt vtrūq̄ concedi: puta cū quis
tradit alteri dominiū domus: reſeruato ſibi
vſu ad aliqđ tempus vł econuerſo: ⁊ hoc ho
mo licite poteſt accipere preciū pro vſu do-
mus: ⁊ preter hoc petere domū cōmodatam:
ſicut pꝫ in conductione ⁊ locatiōe domus.
Pecunia ſm phm. v. eth. ⁊. j. Poli. p̄ncipali
ter eſt inuenta ad faciendas cōmutationes:
⁊ ita ꝓprius ⁊ p̄ncipalis vſus eius eſt ipius
conſumptio vel diſtractio ſm ꝙ in cōmuta-
tiones expendiꝛ. ⁊ propꝛ hoc ſm ſe eſt illicitū
ꝓ vſu mutuate pecunie preciuꝫ accipe qđ eſt
vſura: ⁊ teneꝛ ea reſtituere ſicut alia iniuſta.
Et addit Alex. de ales in. iij. pte. ſūme in tra
ctatu p̄ceptorū decalogi in expoſitiōe ſexti p̄
cepti ꝙ ſi eo modo q̄ licet concedere equū vel
domū ꝓ lucro: poſſet etiam concedi pecunia
vinū triticū ⁊ ſiſ'a in q̄bꝫ vſura cōmittiꝛ. i. q̄
vſu ſuo p̄ncipali cōſumūtur vł diſtrahuntur
tunc nō eſſet vſura ſi cōcedens aliq̄d reciperet
vltra ſortē. Nam in locatione nō transfertur
dominiū eiꝰ qđ locaꝛ: qđ ſi fieret in pecunia ⁊
alia re fenebri: vtpote ꝙ tm̄ concedereꝛ ad pō
pam ⁊ oſtentationē nec ad aliū vſum: tunc li
ceret vltra ſortē recipe: qꝛ nō trāſferretur eiꝰ
dñium. Preterea ſi vſus pecunie vł ſiſ'ium re
rū in q̄bꝫ vſura cōmittiꝛ in ſe pareret fructū i
locatiōe vbi manet dominiū circa conceden-
tē: tunc etiā liceret ꝓ ea recipe vltra ſortē: li-
cet etiam talia nō deteriorarenꝛ: qꝛ ꝓ vſu va
ſorū auri ⁊ argenti pōt aliq̄d recipi i locatōe:
lꝫ nō deteriorantur: vt dicit Rich. Tertio
p̄ncipaliꝛ queri poteſt: vtrū in aliquo caſu ꝯ
ctus vſurariꝰ ab aliquo iure vel lege ſit con-
ceſſus vel ꝑmiſſus. Ad hoc dicendū ſm ma
giſtrū Gerardū de ſenis ordinis heremitarū
quem recitat Ioā. an. in ſuis mercurialibus
in regula pctm̄: ꝙ duobus de cauſis malū ꝑ
mitti poteſt. Pria eſt propter bonū qđ inde
oriꝛ. Scđo ꝓpꝛ maiꝰ maluꝫ qđ inde vitaꝛ: q̄
tū ꝑmiſſio admittitur i lege vel iure ciuili: ñ
autē naturali diuino vł etiā canonico. Vnđ
dicit glo. extra de cle. vł'mo. in. c. iij. ꝙ multi
plex eſt recompenſatio. Quandoq̄ enim cō-
penſatur minus malum vt maius euite-

tur. ⁊ hec compēſatio penitus inhibeꝛ. xiiij.
diſt. c. ꝙ ait. vbi tāgiꝛ de Loth q̄ tradere vo
luit filias ne cōmitterent vitiū ſodomiticū:
qđ ibidē ꝓhibeꝛ: niſi forte fieret in vna eadē
q̄ ꝑſona. vt. xiij. diſ. c. j. ⁊. ij. tūc eñ minꝰ ma
lū eſt eligēdū: vt ibidē ꝓſequiꝛ lōgo ꝓceſſu.
Qñq̄ vō malū cōpēſaꝛ ꝓpter ſeq̄lam alicu-
ius boni: vt cū q̄s cōmittit furtuꝫ vt paſcat
paupes: vel ſubtrahit vxori debitū ꝓpter cō
tinētiā: vł facit ꝯ votū vel mr̄imoniū vt ali-
q̄ chriana efficiaꝛ: oīs talis cōpenſatio inhi
beꝛ. vt in dictis ꝯcordātijs. ⁊ plane pꝫ. xxx.
q. j. c. noſſe. xxxij. q. iiij. c. nō ſunt. xxxiij. q. v.
c. ſi dicat. q̄ tria capł'a ſunt multū notanda.
Qñq̄ ꝑinde cōpenſaꝛ damnuꝫ corꝑale ꝓpꝛ
bonum ſpūale. et hec cōpēſatio ſilr ꝓhibeꝛ.
vt. lv diſt. c. ſi euāgelica. Qñq̄ preterea com-
penſaꝛ dānū corꝑale ꝓpter bonū corꝑale: vt
cū femina amittit florē virginitatis vt ei re-
cōpenſeꝛ in fructu ſobolis: ⁊ hec nō reproba
tur. vt. xxxiij. q. v. c. tūc ſaluabiꝛ. Qñq̄ etiā
relaxatio iuris eccłiaſtici recōpenſaꝛ ꝑ acq̄ſi
tionem aliq̄ꝝ: ⁊ hec ſilr admittiꝛ: qñ. ſ. eſt tm̄
ius eccłiaſticū. xxxiij. q. iiij. c. ipſa pietas. ꝟ.
item inq̄unt donatiſte. Qñq̄ deniq̄ illicita
cōio alicuiꝰ recompēſaꝛ per acq̄ſitionē plu-
rium. vt. ij. q. j. multi. Ex quibꝫ oībꝫ colligi
pōt ꝙ ius canonicū vel eccłiaſticū non ad-
mittit ꝙ ſub cōpenſatiōe boni malū ſit faci-
endū: id eſt: illud qđ eſt de genere maloꝝ. qđ
ał's eſſet malū niſi canonis autoritate excu-
ſareꝛ. vt pꝫ per ꝯtraria ſignata. C Ad
euidentiā vō ꝑmiſſiōis legis ciuilis qua ſcꝫ
vſuras exerceri ꝑmittit ſciendū eſt ſm magi-
ſtrū Gerhar. vbi ſ. ꝙ triplex eſt ꝯceſſio iurꝫ.
Prima eſt cōceſſio iuris remouēs punitionē
⁊ dimittēs penā. ſm quē modū ſcribit btūs
Greg. angloꝝ epīs. vt habeꝛ diſt. iiij. c. De-
niq̄. vbi ſubdit. De ipſa vō die dñica ſcꝫ q̄-
dragesime heſitamꝰ q̄dnam dicēdū ſit: cum
oēs laici ⁊ ſecł'ares illa die plus ſolito ⁊ ce-
teris diebꝫ accuratiꝰ cibos carniū appetāt:
⁊ niſi noua q̄dam auiditate vſq̄ ad medias
noctes ſe ingurgitent: non aliꝛ ſe huiꝰ ſancti
tēporis obſeruationē ſuſcipe putāt. qđ vti-
q̄ nō rationi/ ſed voluptati: imo cuidā ceci-
tati mētis aſcribēdum eſt: vñ nec a tali ꝯſue
tudine auerti pñt. ⁊ ideo cū venia ſuo inge-
nio relinq̄ēdi ſunt: ne forte peiores exigāt
ſi a tali ꝯſuetudine ꝓhibeanꝛ. vt eñ ait Sa
lomon. Qui multū emūgit elicit ſanguinē.
ibi. Hec ḡ indulgētia ſm Grego. in dicto
c. fuit ſimplex ꝑmiſſio ꝑ ſolā indulgētiā pe
ne. nec loquiꝛ ibi de venia culpe: ⁊ h̄ modo ꝑ
ſimplicē ꝑmiſſionē ꝯcedit ius ciuile ꝯtractū
vſurariū: q̄a nō punit eū. Et hec videꝛ fuiſ-
ſe intētio Augꝰ. qñ dicebat in lib. de li. arb.
Videꝛ mihi legē iſtā que poplo regēdo ſcri-
biꝛ recte ita ꝑmittere: ⁊ diuinā ꝓuidētiā vē
dicare: ſicut Iuſtinianus imꝑator permiſit
vſuras centeſimas ⁊ ſexageſimas. De q̄ dt
Alexā. de ales in iij. pte: ꝙ Iuſtinianꝰ ꝑmi
ſit cōparatiua ꝑmiſſione leuiſſimas vſuras:
qꝛ vidit hoīes imꝑij ſui eē prauos ⁊ pronos
ad dandū ad vſurā: ⁊ ſic ꝑmiſit minus ma-
lū vt euitaret maius maluꝫ: ſicut etiā leges
ꝑmittūt meretrices. Rō huiꝰ eſt: qꝛ lꝫ iura
ciuilia reꝑianꝛ etiā in lege naturali funda-
ta ſicut oīa alia. Tū q̄a ius ciuile officiuꝫ
habet a lege nature dirigere ſcꝫ in cōmune
bonū: ſm ꝙ ꝯgruit humane ſocietati ciuiliꝛ
viuēti: ſm quē modū cōmune bonum hꝫ nu
triri/ ꝯſeruari ⁊ ꝓmoueri per legalē iuſticiā:
⁊ ꝑ ciuilē amiciciā: ⁊ h̄ ſolū officiū ſufficit ei.
Et qꝛ in vſurario ꝯctu ſit volūtas recipien
tis ad vſurā ꝯditionata ſaltē: licet nō abſo
luta: ex quo nō ꝯtingit ꝑ eam euidēter pre-
dictam amiciciā impediri. ideo per aliquam
ꝓhibitionē ⁊ penā tali cōtractui deſinit ob-
uiare: relinquēs eum diuino iudicio punien
dū. Ex his etiā pꝫ ꝙ lex ciuilis p̄ncipaliter
⁊ ꝑ pene cōminationē illa vitia ꝓhibet que
poſſunt impedire domeſticā ⁊ ciuilē amici-
ciā. Ius ergo ciuile ſe hꝫ vniformiꝛ ad oēs
caſus vſure ſm hāc ꝑmiſſionē: quia in omni
caſu ꝑmittit. Ius vō naturale diuinū ⁊ ca-
nonicū vniformiꝛ ſe hñt negatiue ad omnes
caſus vſurarios: q̄a pari rōe ſicut in vno ca
ſu ſic ⁊ in quolibet ꝓhiberi debet: cum d ſui
natura vſura ſit mala. Et huius ſentētie eſt
Ioan. anđ. in mercuri. in regł'a/ peccatū. ar
ti. iiij. Et in h̄ etiā ꝯcor. cōmuniter oēs do-
ctores. Cū eñ aliq̄ caſus a doctoribꝫ eximi
videnꝛ ab vſura: tūc nō intelligēdū eſt ꝙ in
illis caſibꝫ cōmittaꝛ vſura: ſed ꝙ in eis p̄ma
facie dūtaxat aliq̄d ſimile cōcurrit. Cū eñ
vt dt Alexā. de ales in. iij. pte: Vſura de ſe
ſit quid malū: ideo ipſa remanente ſub rōne
illiciti ⁊ mali: nullo modo cadit in ea diſpen
ſatio vt clare patꝫ extra de vſu. c. ſuꝑ co. vbi
ſubdit Alex. papa. iij. Cū vſurarum crimē
vtriuſq̄ teſtamēti pagina deteſteꝛ: ſuꝑ hoc
diſpēſationē aliquā poſſe fieri nō videmus:
qꝛ cum ſcptura ſacra ꝓhibeat ꝓ alterius vi-

ta mẽtiri. merito plus ꝓhibẽdus eſt quis ne
etiã ꝓ redimẽda vita captiui vſurarũ crimi/
ne inuoluat̃. Ex quib⁊ v̾bis colligit̃ ꝑmo ꝙ
nõ eſt aliq̃ diſpẽſatio poſita in vſura. Scd̃o
ꝙ nec ꝓ ſuſtentatiõe viduarũ/pupillorũ vl̃ q̃/
rũcũq̃ aliorũ aliq̃ modo licitum ſit dare mu
tuũ ad vſurã: ſicut q̃dam falſiſſime fabulan
tur. ar. j. q. c nõ ẽ putãda xxxij. q. viij. c. vni
co. ꝑſertim cũ h̃ nõ liceat ꝓ redẽptiõe capti/
ui. Et ſi q̃s dicat ꝙ etiã eccl̃ia ꝑmittit. i. non
punit vſurã. ſ. occultã ⁊ palliatã. Dicẽdũ ꝙ
hoc verũ eſt in foro ↄtẽtioſo eo ꝙ nõ p̃t omĩa
corrigere: punit tñ in foro ↄſciẽtioſo: ⁊ ꝓhibi
bens deteſtat̃ in multis locis/ ⁊ vſuram ma
nifeſtam acriter punit: vt poſtea videbitur.
Inſuꝑ lʒ ius ciuile relinquit vſurariũ ↄtra/
ctum ꝓhibendũ ac puniẽdum iuri diuino ⁊
canonico: quib⁊ mag̃ incũbere videt̃. impli
cite tamẽ etiam ꝓhibet vbi d̾r: ꝙ ſacre leges
non dedignant̃ imitari ſacros canones: ſpe/
cialiter in matrimonijs ⁊ vſuris. vt in aut̃.
vt clerici apud ꝓprios ep̃os. coll̃. vj. ij. q. iij.
§. hinc colligit̃. Et hec patent extra de noui
ope. nũci. c. intelleximus. in glo. Sʒ ſm ca/
nones nõ pñt exigi: g̃ nec ſm leges. Dic̃ im/
perator ſe amplecti q̃tuor ↄcilia vniuerſa/
lia: adeo vt ꝑ ea ſuis legib⁊ derogetur: ⁊ ſic
mãdauit ſuari ea q̃ in Niceno ↄcilio ꝓhibi/
ta ſunt: qd̃ eſt vnũ de illis q̃tuor. In q̃ con
cilio ꝓhibita eſt etiã vſura. vt plane p̃tʒ diſt.
xlvij. c. qm̃. ⁊ ſic in hac ꝑte leges oẽs abroga
te ſunt. Scd̃a v̾o eſt ↄceſſio addens ꝓhibi/
tionẽ: q̃ idẽ eſt ꝙ ꝑmiſſio tollẽs ĩpedimentũ:
ſm quẽ modũ inter nos iudei habitantes in
ſui ritus obſuantia ꝑmittunt̃: ita ꝙ liberã
habeãt licẽtiã obſuandi ritus eorũ ⁊ feſta: vt
plane p̃tʒ. xlv. diſt. c. qui ſincera. vbi ꝓhibet
eos in talib⁊ impedire. Sʒ hanc ↄceſſionem
ius ciuile nõ indulget vſurario ↄtractui: q̃a
nõ tollit impedimẽta cõtra ↄtractũ vſura/
rium q̃ facit ius canonicũ vel ſtatuta ciuita
tum aut dominorũ ↄ eundẽ turpẽ ↄtractum
Tertia deniq̃ eſt ↄceſſio p̃ſtans fauorem et
ſubuentionẽ atq̃ iuuamẽ: ſm quẽ modũ ec/
cleſia ꝑmittit clericũ a ſecl̃ari p̃tãte q̃ñq̃ oc
cidi. que ↄceſſio ſe hʒ per additionẽ ad ſecun
dã: queadmodũ ſecũda ad ꝑmam. Nam in
iſta ↄceſſione nõ tm̃ ſubtrahit̃ cõminatio pe
ne ſicut in ꝑma: nec tm̃ tollit̃ impedimẽtum
ꝑ qd̃ occiſio clerici poſſʒ impediri ſicut in ſe/
cũda: ſed etiã p̃ſtat̃ iuuamẽ. qd̃ nõ fiebat in
p̃dictis. Clericus em̃ q̃ morte dign⁹ eſt/ ec/
cleſia degradat ⁊ punit: tradẽs illũ in man⁹
iudicis ſecularis vt occidat̃. Iuxta illud. j.
Corĩ. v. Ego iudicaui tradere hm̃oi homi/
nem ſathane in interitũ carnis vt ſpũs ſalu⁹
fiat. Deniq̃ licʒ q̃dam doctores iuris ciui/
lis dicãt: ꝙ ſm leges vſura ꝑmiſſa eſt. tñ ho
die ꝑ Clem̃. d̾ vſuris. c. ex graui. §. fi. hoc te/
neri ꝓhibitũ eſt: vbi habet̃ ꝙ tenẽs hanc opi
nionẽ ꝙ ad vſuram dare nõ ſit peccatũ tãq̃
hereticus iudicari ⁊ puniri debʒ: ſm Anto.
de butrio ſuper rubrica de vſuris. in fi. Ad
laudẽ dei omnipotentis.

¶ De malis tꝑalibus ⁊ vſura ꝓ/ uenientibus ⁊ etiã corꝑalibus: cur etiã ius ciuile nõ punit ſʒ ius ca/ nonicum acriter punit. Ser. xli.

Non furtum facies.

Exo. xx. Viſo vtcunq̃ ꝙ nulle
leges/ nulla iura velint admit/
tere peſtẽ hãc peſſimã vſurarie
prauitatis. Iam ꝓſequẽda eſt hui⁹ deteſta/
tiõis rõ que citius agnoſcit̃ dũ infinita ma
la q̃ exinde ſequunt̃ ſubtilius inueſtigentur.
Quorũ numeroſitas ad maiorẽ euidentiam
ad tria genera malorũ eſt reducẽda: que ſcʒ i
populis ⁊ vſuraria prauitate ↄſueuerũt ſu/
peruenire: maxime ſi publica ſit: q̃ ſunt ma/
la tꝑalia/ corꝑalia ⁊ ſpũalia. Primo nãq̃
ↄtingũt exinde multa mala tꝑalia. vt plane
p̃tʒ Primo in pignorũ deſtructiõe: cũ multa
pignora q̃ publico vſurario dant̃. ſ. veſtes la
nee ⁊ linee ac alia ſuppellectilia ↄſumuntur
a tineis: rodunt̃ a murib⁊: vl̃ deſtruunt̃ alijs
diuerſis modis. Scd̃o p̃tʒ in pignorũ p̃ſcri/
ptione: q̃a ſepe ↄtingit ꝙ ꝓ mutuo pign⁹ po/
nens in breui ſperat illd̃ redimere: nec tamẽ
ceſſat trãſire tẽpus. p̃ſtolabit̃ annus. ⁊ ſic ſu/
peruenietib⁊ impedimẽtis quotidianis/ tan
dem in p̃ſcriptionẽ tranſit. ⁊ ſic ad min⁹ p̃/
cium ꝑdit. Tertio patet in denariorum aut
ſubſtantiarũ ↄſumptiõe: quia vſura paula/
tim pecunias ⁊ ſubſtãtias ciuiũ aufert ⁊ cõ
gregat ſibi: ⁊ per cõſequens quotidie per h̃
augmentãtur numero pauperes ⁊ mendici:
debilitant̃ econtrario mercatores ⁊ mecha/
nici: ⁊ per ↄſequens paulatim deperit quo/
tidianũ lucrum artiũ ⁊ mercantiarũ. Quar
to patʒ in denariorũ ac diuitiarũ reductione
ad vnum locũ: p̃ſertim extraneũ. Nã pigno/

ra preſcripta plerũq̃ tranſmittere ſolent ad
alias partes vbi charius vendant̃. Deniq̃
regl̃are eſt ꝙ q̃nto diuitie ac denarij ad pau
ciores ⁊ pauciora marſupia reducunt̃: tanto
peioris ſtatus ciuitatis ⁊ terre iudiciũ eſt: ſi/
cut nature deficientꝫ ⁊ in breui morituri ho
minis apertiſſimũ ſignũ eſt: cũ calor natura
lis extremitatib⁊ membrorũ derelictis ⁊ ſolũ
ad cor ⁊ ad ip̃a interiora reduci videt̃: vnde
vitium vſure pleroſq̃ tanta replet inſania: ꝙ
eos ſeuos ⁊ impios reddit non ſolũ ad alie/
nos: ſed etiã ad proximos conſanguineos etiã
fratres quos videns habere domũ vel aliam
rem gratam in dolo ſubuenit mutuo: rem cõ
cupitam pro pignore recipiens: excreſcente/
q̃ fenore videt fratrẽ non poſſe pignus redi
mere: iuridice rem p̃am inuadit ⁊ fratrẽ frau
dulenter ſpoliat. Tanta eſt etiam auiditas
huius vitij ꝙ gloriat̃ vſurarius ſe ſpoliaſſe
⁊ excoriaſſe pauperes ⁊ mendicos. Ad quem
Dauid ait per icrepationẽ pſ̃. lj. Quid glo
riaris in malicia: id eſt i pecunia male acqui
ſita: qui potens es iniquitate. i. in vſuraria
prauitate tota die id eſt inceſſanter iniuſtici
am id eſt iniuſtũ cõtractũ ⁊ lucrũ. cogitauit
lingua tua id eſt cogitatiões expreſſit formã
do verba iuxta cupidinẽ cordis: ſicut noua/
cula acuta feciſti. ſ. opere dolũ. Tria nãq̃ cõ
ſiderant̃ in nouacula. Primo occultat aciem
in ſe: ſic vſurarius occultat in corde ſuo ma/
lam intentionẽ. Scd̃o priuſq̃ radat acuit̃
ſuper lapidẽ oleo vnctum: ſic adulatio mali
cioſa precedit vſurarium contractũ. Tertio
cũ ea abradunt̃ pili: id eſt paulatim auferũt̃
bõa tꝑalia q̃ſi iſenſibilit̃. ⁊ id̃o vſurari⁹ fur d̾r
artificioſ⁹imo latro ꝑnicioſ⁹. In cuius argu
mentũ dicit̃ Matt. xxj. ꝙ Ieſus intrauit in
templum dei ⁊ eiecit omnes ementes ⁊ ven/
dentes in templo ⁊ mẽſas nummulariorũ ſub
uertit ⁊ cathedras vendentiũ columbas et
dixit eis. Scriptũ eſt. ſ. Eſa. lvj. Dom⁹ mea
domus orationis vocabitur: vos autem fe/
ciſtis illam ſpeluncã latronũ. Spelunca ve/
ro latronũ dicit̃ eſſe locus vbi aggregantur
ſpolia que rapiunt̃. Ecce quia dominus nũ/
mularios vocat latrones: qui pro munuſcu/
lis fructuũ ⁊ conſimiliũ pecuniã mutuo da/
bant vt offerent̃ in templo. Nimirũ cum ali
quo modo furib⁊ ⁊ raptorib⁹ deteriores ſint
et hoc quadruplici ratiõe. Primo ratione fa
miliaritatis: peior enim et deteſtabilior eſt
fur ⁊ latro domeſticus q̃ alienus. Hinc do/
minus ad iudam pſ̃. liiij. Si inimicus me/
us maledixiſſet mihi ſuſtinuiſſem ⁊c̃. Nulla
eſt em̃ ad nocendũ efficacior peſtꝫ q̃ familia
ris inimic⁹. Scd̃o rõne aſſiduitatꝫ: eo ꝙ vſu
rari⁹ ſꝑ die noctuq̃ hoies expoliat: in paſca:
in paraſceue ſctã: in miſſarũ ſolennijs: ⁊ nũq̃
ab hac p̃da reꝑit̃ ocioſus. Tertio rõne ſaga/
citatis: q̄ cũ maiori malicia rẽ alienam vſur
pat q̃ fur vel raptor: eo ꝙ cõpellit voluntatẽ
eius q̃ mutuũ recipit ad conſentiendũ in ta/
lem rapinam: ac per hoc ſimulat nullam iniu
ſticiam inferre proximo ſuo. Quarto rõne ſecu
ritatis: q̄ rem alienam vſurpat ſine timore
vſurpationis ⁊ eam detinet ſine timore repe
titionis: etiam ſi public⁹ vſurari⁹ fuerit. Fur
autẽ ⁊ latro hoc ſine timore facere ñ poſſũt.
B Hic incidentalit̃ queri põt: cũ vſura/
ri⁹ ſit fur ⁊ latro vt dictũ ẽ: cur iudex ſecula
ris patiat̃ eos viuere: ñ aũt fures ⁊ latrones:
cum em̃ vſurarij publici manifeſte ſint mali
⁊ iniuſti videt̃ iudex facere cõtra p̃ceptũ illd̃.
Exod̃. xxij. Maleficos ne patiaris viuere.
Econtra vero iudex eccl̃iaſticus ſe plus in/
tromittit de pena vſurariorũ q̃ aliorũ furum.
Ad hoc rñdet Alexan. de ales in. iij. ꝑte i ex
poſitione euangelicorũ p̃ceptorũ: ꝙ iudex ſecu
laris rempublicã gerit q̃ntum ad tempora/
lia: ⁊ ideo q̃uis vſurari⁹ ſit fur: tamẽ q̄ fur
eſt domeſticus ⁊ nõ furat̃ ꝑ violentiã: ac ẽt
q̄ ex illi⁹ furto ꝓuenit aliqua vtilitas reipub
lice q̃tũ ad tꝑalia: ꝓpt̃ h̃ vſurarios ꝑmittit vi
uere cũ tñ alios fures puniat. Eccl̃iaſticus
aũt iudex ſe plus intromittit de penis vſura
riorũ: q̄ ſubtili⁹ reſpicit ⁊ ꝓſequit̃ eos ꝓpt̃ da/
mnũ ſpũale qd̃ accidit in vſura. Et q̄ vſura
rij de inhonoratiõe ⁊ cõtẽptu d̾i ſibi fecerũt
officiũ ⁊ modũ viuẽdi. Vñ intantũ hãc peſtẽ
deteſtat̃ eccl̃ia ꝙ ẽt ꝓhibʒ ꝓ mutuo q̃cũq̃ v̾o
palliato vl̃ int̃pretato: in q̃ dũtaxat vſura cõ
tingere p̃t dare viliſſima munuſcula fructuũ
vl̃ eſcarũ aut ẽt qd̃cũq̃ cõmodũ: licʒ videatur
minimũ ꝓhibet vltra ſortẽ deducere i pactũ
reputãs illd̃ tanq̃ deteſtabile furtũ ⁊ iudi/
cans de neceſſitate ſalutꝫ oĩno reſtituẽdũ: vt
ſic penit⁹ elidat caput. i. initiũ huius lamee.
Alioq̃n ſic inquiet⁹ cancer q̃libet tꝑe die ho
ra ⁊ puncto fenus vſurarij ſubam pauperũ
rodit: ⁊ qd̃ mirabili⁹ eſt cuncta illi⁹ bõa den
tes h̃re videnf̃. Nã nũmi illi⁹ dentes hñt: ſimr
frumẽta vinũ: oleũ ⁊ ſilĩa: q̄ ꝑ mutuum co
medũt aliorũ egenorũ domos vineas veſtes
ſegetes: arua: ⁊ cuncta illorũ bona conſumũt

imo qđ crudeliꝰ eſt: comedūt coꝝ carnes et oſſa bibūt ⁊ ſanguinē coꝝ: vt in pſona taliū merito dicat Job eiuſdē.iij. Qui me comedūt ñ dormiūt ⁊ pre multudine coꝝ conſumit veſtimentū meū. Hic q̄ri poteſt: vtrū ergo nō liceret alicui mutuanti deducere i pactū cū eo cui mutuat: ꝙ.ſ. alio tempore cōſimilē ſibi mutuationē faciat: preſertim cum equū eſſe videat: vt ſeruitiū ꝓ ſeruitio ⁊ gratia ꝓ gratia reddat: vt extra de teſta.c.cū in officijs. Et in glo.ff. de pet here. ſed ⁊ ſi.§.cōſuluit. Et ꝑ ꝯñs licitū videt ꝙ hoc in pactū deducat. Ad hoc reſpondet glo.fi.in c.ſi feneraueris.xiiij.q.iij ꝙ ꝓ gratia mutui impēſa nō poteſt iuſte exigi amplior gr̄a aut alio q̄ gr̄a. Nam ſi ex debito iuſticie gr̄a exigat: gratia non eſt gr̄a ſed potiꝰ gratie venditio vel gratie cōmutatio dici debet. Vñ dt Alexan. de ales. in.iij pte ꝙ mutuās q̄dē illud ſperare poteſt ad qđ accipiens obligat: q2 in cōſimili caſu neceſſitate tenet accipiens ſimiliter mutuū illi dare q̄ dedit ei: etiam ſi ꝑus non dediſſet: non tamē hoc poteſt ex vi mutui: ſꝫ ex charitate mutuū recipientis. Mutua nāq3 beneficia charitatē accendūt. Concedi pōt igit ꝙ mutuans in cōſimili caſu mutuū ſperare valeat ab eo q̄ mutuū recepit: q2 ad hoc alius obligat: ſi tamē hac intentione mutuū tradit nō eſt ſibi meritoriū: q2 nō ponit deū finē mutui: ꝙ ſi pactū deducit iā eſt vſurariū. Idem ſentit Tho.ij.ij.q.lxxviij. dicens: ꝙ quicūq3 ex pacto tacito vel expreſſo ꝓ mutuo alq̄d acceperit cuiꝰ preciū pecunia menſurari poſſet peccat cōtra iuſticiā: ſicut qui ꝓ mutuo pecuniam accipit vltra ſortem: poteſt tñ exigere ꝓ mutuo recompenſationē coꝝ que pecunia nō menſurant: puta beniuolentiam ⁊ amorē q̄ſi ex debito. Sed tali debito nō cōpetit ciuilis obligatio ꝑ quā inducit neceſſitas vt non ſpontanea recōpenſatō fiat: hec ille. Bal. aūt de peruſio. C. de vſu. li.j. dicit ꝙ obligatio vſuraꝝ ideo ꝓhibita ē: quia talis obligatio aut dicimus ꝙ cōtrahitur re aut cōſenſu. Si dicimꝰ ꝙ cōtrahit re: hoc ē falſū. ff. ſi cer. pe. l. rogaſti.§. ſi tibi. Si vero dicimꝰ ꝙ ꝯtrahit cōſenſu: hoc eſt iiuſtū: q2 oīs obligatio relatiua requirit extremū equipollens. Qđ ſic ꝓbat: debitor q̄ ꝓmiſit vſuras hꝫ dominiū vſus: q2 vſura nō cōſiſtit niſi in rebꝫ mutuabilibꝫ in q̄bꝫ vſus rei nō diſtinguit a dominio rei: ⁊ ſic indebite fit. Et ſi dicat ꝙ non preſtat eā ꝓ re ſꝫ pro beneficio: Rñdet ꝙ remuneratio beneficij huiuſa iure naturali nō eſt taxata nec ab aliq̄ ratione intellecta: quapropt deducere voluntatē ad neceſſitatē ⁊ obligationē informē: nō eſt ſm metas iuſticie naturalis. Et ideo apđ Ariſtotelē vſure dicunt omne naturalit ꝓhibitū lucrū. Et iteꝝ dicit phs.j.polit. ꝙ vſuraria acq̄ſitio pecuniaꝝ eſt maxie pret naturā. Concor. Hoſtieñ. cū ꝑdicti. Addit ēt Thomas ꝙ hō ſperare pōt ex mutuo rem cuiꝰ vſꝰ ſine ꝑcio int amicos cōcedi ſolet. C Secūdo ꝑncipalit ꝯtingūt ex vſura multa mala corꝑalia: q̄ figuratiue diſtinguūt in.iiij gn̄a maloꝝ. Apoca.vj. vbi Joānes i aꝑtione q̄rti ſigilli vidit. Et ecce equꝰ pallidꝰ ⁊ q̄ ſedebat ſuꝑ eū nomē illi mors ⁊ infernꝰ ſequebatur eū: ⁊ data eſt illi ptās ſuꝑ q̄tuor partes terre interficere gladio ⁊ fame ⁊ peſte ⁊ beſtijs tre. Equꝰ pallidꝰ ē auarꝰ vſurariꝰ: ſedēs dſuꝑ ē diabolꝰ auaricie ⁊ vſuraꝝ q̄ a dño mamona vocant in euāgelio ⁊ nomē illi mors: q̄m illiꝰ inuidia mors introiuit in orbē terraꝝ et infernꝰ ⁊c̄. Ad cuiꝰ euidentiā ſciendū ꝙ auarus vſurariꝰ recte ꝑ equū pallidum deſignatur propt q̄tuor. Primo propt transformationē illius. Ex quo eīm amor naturam habet transformandi amantē in amatū: q̄s dubitet vſurariū in pallorē auri cordialit transformatū.pš.lxvij. Et poſteriora eius id eſt ſenſuales effectꝰ in pallore auri. Tanta nāq3 cupidine ducit ꝙ ſemꝑ aurū ſitit: eſurit: cogitat: ruminat ⁊ ſomniat: q̄re merito auaricia vocat ab apl'o idoloꝝ ſuitꝰ. Vñ Eccs. v. Auarus ñ implebitur pecunia. ⁊ Bern. Non plus ſatiabit cor hominis auro q̄3 corpus aura. Hinc q̄dā ait. Creſcit amor nūmi q̄ntum pecunia creſcit. Cuius ratio eſt: q2 potꝰ pecunie non ponit ibi vbi cōſiſtit ſitis auari: ſicut vinū in dolio non ſedat ſitim corpis: ſic nec aurū in archa ſedare poteſt ſitim mentꝫ. Scđo propt nimiā ſollicitudinē quam amplectitur in congregādo ꝓpt inſatiabilem eiꝰ cupidinē: que nimiꝝ ſollicitudo nō ſinit euꝫ quieſcere nec vigilando nec dormiendo: ⁊ ſic in ſe marceſcit. Eccs.iiij. Unum eſt ⁊ ſecundum non habet filiū: non fratrē: ⁊ tamen laborare non ceſſat: nec ſatiant oculi eius diuitijs nec recogitat dicēs. Cui laboro ⁊ fraudo animā meā bonis. Tertio ꝓpter nimiū timorem ⁊ anguſtiā in cōſeruando. Timor ei facit exteriora membra pallida reducens ſanguinē ad interiora: nā tanta q̄nq3 miſera tenacitate conſtringit: ꝙ dū q̄d de ſua ſubſtantia expendit q̄ſi oculū ꝑdidiſſe videat. Inſuꝑ oēs domeſticos vicinos ac ſuperuenientes fures ſuſpicat ⁊ raptores: nulli cōfidit: nulli fauet. Et idō dr Prouer.xv. Conturbat domū ſuā q̄ ſectat auariciā. Quarto ꝓpt nimiā triſticiā ⁊ merorē in amittendo: q̄ triſticia lima eſt totiꝰ nature: q2 ſpiritꝰ triſtis exiccat oſſa. Eccs.v. Eſt ⁊ alia īfirmitas peſſima quā vidi ſub ſole. diuitie conſeruate in malū dñi ſui pereunt ei in afflictiōe peſſima. Super hunc igit equū ſedet diabolus tanq3 iniquꝰ poſſeſſor q̄ſi freno miſeꝝ auaꝝ ad volitū circūferens: ac ꝑ eū tanq3 ꝑ impiū inſtrumētū ꝑmiſſione diuina q̄tuor in tra plagas exercens: q2 data eſt illi ptās interficiendi: primo gladio: q2 cupiditas eſt venenū charitatis: nā ex actibꝫ v̄tuoſis generat habitꝰ bonus ⁊ iam generatꝰ ex his dilatat. Sic ſm Alexā. de ales: mutua beneficia charitatē accendūt ⁊ ideo per ea fraterne dilectiōis habitus vel generatur ſi aberat: vel ſi aderat dilatatur. Econtra v̄o actꝰ dandi mutuum ex ſpe lucri generat habitū cupiditatis ac generatū adauget ⁊ dilatat: ita ꝙ tandē animā trahit in q̄dā voraginē inſatiabilis appetitꝰ. Deficiente igit charitate ac inualeſcente cupiditate generant odia: ꝑtialitates: guerre: rixe: ire: inuidie: homicidia ⁊c̄. vt docet multiplex experientia. Scđo data eſt illi ptās interficiendi fame.i. defectu coꝝ q̄ natura req̄rit. Nā vſurariꝰ i hac pte reputat homicida: q2 pauperi aufert neceſſaria.ſ. cibū potū veſtimentū lectū ⁊ cetera mobilia: inſuꝑ domū agrū ⁊ ꝑ ꝯñs totum victū ⁊ ſic aufert illi vitā: q2 dicit Ecci.xxxiiij. Panis egentiū vita pauꝑeꝝ eſt. ⁊ q̄ defraudat illū hō ſanguinis eſt: qui aufert in ſudore panē q̄ſi qui occidit pximū ſuū. Si ḡ dñs in iudicio condemnaturꝰ eſt eos q̄ pximo ſuo nō ſubuenerit: q̄d putas dicturꝰ eſt vſurarijs q̄ tanta auiditate a pauperibꝫ rapuerūt.ſ. veſtimētū de nudis: panē de famelicis ⁊c̄. q̄ ex penuria faciūt infirmari. ſanos incarcerāt ⁊ excruciāt liberos: fures latrones meretrices: lenones ⁊ conſiles maleficos ſatiūt: ac tāq3 lupi rapaces de bonis imo đ carnibꝫ miſeroꝝ ſatiare ſe ſatagūt. Profecto ꝯ tales vniuerſi mūdi machina vindictā acclamabit ⁊ cōdēnabit: q̄m oīs rerū natura ſubuenit hoīs indigentie gratis ⁊ q̄ntū i ſe eſt cōmunicat illi dona ſua: ſol: luna: ſtelle celi elementa ⁊ oīa q̄ in eis ſunt. Hinc dicit Aug. Indiciū maximū diuie bonitatꝫ eſt: ꝙ q̄libet res cogit dare ſeipam ⁊ tñ oīa ſua beneficia non vendunt homini: ſed illa gratis impendunt. Non ſic vſurariꝰ neq3: ſꝫ etiā deū ſiꝰ ꝓ minimo venderet ſicut alter iudas. Tertio data eſt illi ptās nocendi peſte ⁊ q̄tuor beſtijs terre: quia tales publici vſurarij qui ſemꝑ viuunt in contumeliā ⁊ contemptū ſui creatoris: ꝓuocant ad vindictā diuinā iuſticiā: cū maxie ꝓpter pctā notoria que totā inficiunt chrianitatē diuerſe mortalitates ⁊ plage contingere ſolent: ſic in lege veteri ptꝫ in multis locis: preſertim in adoratiōe vituli que fuit figura auari vſurarij. Itē in Saul q̄ ſuę cōſulens auaricie gabaonitas interfecit ꝯ iuſiurandū q̄ſi ſub ſpecie cuiuſdā religionis ꝓpter qđ in iſrl' miſſa fuit a dño fames tribꝫ annis: q̄uſq3 Dauid in regē ſublimatꝰ vindictā exercuiſſet huiꝰ ſcelerꝫ. Ad laudē dei.

De tertio genere maloꝝ qđ ꝓuenit ex vſuraria prauitate.ſ. maloꝝ ſpūaliū: q̄bus per eos infiniti maculant. Sermo.xlij.

Non furtum facies.

Exo xx. Expediti de duobus maloꝝ generibꝫ q̄ ſolent euenire multiformit ex vſuraria prauitate: preſerti ſi publica fuerit. Iā tertiū genus pſeq̄mur. A Nā tertio cōtingūt ex eo multa mala ſpūalia: q2 vorago q̄dā eſt oīm vitioꝝ: ⁊ hoc ꝑmo in ſeipo. ſcđo in pximo. Nā in ſeipo nutrit vitā opprobrioſam ⁊ odibilē: tum ꝓpt inertiā: q2 ꝑ vſurā ſibi tollit operoſitatem omnis debiti modi ꝓcurandi ſibi licita lucra: neceſſitās ſeipm ad indebitos modos lucrandi cōtra legē dñi dicentꝫ Gen.iij. In ſudore vul.t. veſ. pa. tuo: tū etiā ꝓpt maliciā q̄ ſeq̄t inertiā: q2 vt dicit Ecci.xxxiij. Multā maliciā docuit ocioſitas. Ad tantā itaq3 maliciā ducit: ꝙ animā ſuā i tanta ſublimitate creatā: tanto ꝑcio redemptā ⁊ ad tantam gl'iā ordinatā ēt viliſſimo denario venalem habet: iuxta illđ Eccs.x. Auaro nihil eſt ſceleſtius: hic eīz animā ſuā venalē habꝫ. Tum deniq3 ꝓpt deteſtabilē infamiā: iuxta illud Prouer.ij. Qui relinquūt iter rectū et ambulant ꝑ vias tenebroſas: q̄ letant cū male fecerint ⁊ exultant in rebꝫ peſſimis quorū vie peruerſe ⁊ infames greſſus corum. Pro

quo ſciendū ꝙ ſm̄ leges tales vſurarij ſūt in
fames q̄ exercent improbū fenus. i. qui poſt
terminū etiā de vſurario ꝓuentu cōputant ⁊
exigunt fenus qđ vocant vſuras vſurarū: vł
etiam q̄ exercent vſurā centeſimā: ita ꝙ in ca
pite anni vſura adequatur ſorti: vt patz. iij.
q. vij. c. infamis. in fi. ⁊. C. quibus ex cauſis
infa. l. improbū. Scōm legē aūt canonicam
in q̄libet vſura peccatū mortale cōmittit ⁊ in
famiā incurrit generalit᷑: vt ptz. vj. q. j. c. in-
fames. Specialiter tamē infames ſūt ſi pub
lici ſūt vſurarij: ita ꝙ ⁊ eoꝝ teſtamenta ipo iu
re ſunt irrita. Et multa alia de eis ponunt᷑
li. vj. de vſuris: de qb̄ꝫ poſtea videbit᷑. Prete
rea vita hec opprobrijs plena generat filiam
nequiorē ſe que vocat᷑ impenitentia. Inter
omnes enim peccatores difficili⁹ ad verā pe
nitentiā reducit᷑ improbus vſurarius: ⁊ hoc
propt᷑ tres rōnes. Primo quia vſurarius re
perit᷑ maxime indiſpoſitus ad veracit᷑ penitē
dum: quia ſemper aut ꝓdigus eſt aut auar⁹.
Si prodigus eſt non retinet vnde reddat: ſi
auarus eſt non poteſt induci vt reddat: peri
culoſior eſt eīm conditio nolentis q̄ꝫ non va-
lentis reſtituere: cum illud ex malicia hoc ex
impotentia cū culpa mixta originem habet.
Intantū tamen excuſat᷑: quia ad impoſſibi-
le nemo tenet᷑. Inanis eſt ei actio creditoris
quam excludit inopia debitoris: vt extra de
reſtit᷑. ſpol᷑. c. ij. Auarus autē rariſſime niſi i
mortis articulo ſatiſfacere q̄rit: ſimilis vaſcu
lo terreo in quo pueri denarios ponunt: cum
iam cupido nūmi incipit illis blandiri: de q̄
niſi frangat᷑ extrahi nō poſſunt. Sic vſurari
us niſi in articło mortis fuerit non reſtituit:
⁊ qđ execrabili⁹ eſt raro etiam in mortis arti
culo debite reſtituit: ⁊ ſic in tota vita ſua re-
manet indiſpoſit⁹ ad penitendū. Scđo quia
vſurarius ex illa indiſpoſitiōe ducit᷑ vlterius
ad indurationem: quia conſiderans ad ſtatū
ſalutis ſe peruenire non poſſe niſi reſtituat
aliena pro ſuo poſſe: quod tn̄ ꝑficere nō que-
at: niſi ſe ⁊ ſuos in multa paupertate ⁊ inho
norabilitate relinquat: potius deliberat in
peccato ſuo perſeuerando q̄ꝫ iniuſta reſtitu-
endo ſe ⁊ ſuos exheredare: ⁊ ſic perſeuerando
in malo ꝓpoſito cor eius indurat᷑ contra do-
minū ⁊ omne bonū: non ſuſcipiens inſpira-
tiōes predicationes exhortationes obiurga-
tiones vel cōminatiōes. Et implebit᷑ in eo il
lud Iob. xlj. Cor eius indurabit᷑ q̄ſi lapis ⁊
ſtringet᷑ q̄ſi malleatorꝫ incus: q̄. ſ. q̄nto plus

malleo ꝑcit᷑ tanto durior efficit᷑. Tertio ex i
duratiōe venit ad obſtinationē ⁊ contemptū
dei ⁊ ꝓprie emendatiōis: iuxta illđ Prouer.
xviij. Peccator cū in ꝓfundū maloꝝ venerit con
temnit. ſ. reſurgere ꝓpt᷑ pctā. Mira ⁊ deteſtā
da aliq̄ꝝ vſurarioꝝ obſtinatio q̄ videt᷑ excede
re quodāmodo obſtinationē iude. Iudas eñ
ꝑmo penituit de patrato ſcelere licet indebi
to modo. ſcđo pctm̄ ſuū confeſſus eſt dicēs:
peccaui tradens ſanguinē iuſtū. tertio preciū
reſtituit qđ ꝓ chr̄i ꝓditione recepit: ⁊ tamē ve
niā nō meruit: quia illā n̄ q̄ſiuit. Quid ḡ ſce
leri⁹ eſt vſurarijs impijs ⁊ obſtinatis q̄ nec
penitent de vſura niſi forte ꝙ nimis modicū
lucrati ſūt: ꝙ ſi penitere vident᷑ nō tn̄ cōfitet᷑
ne ad ſatiſfactiōem a confeſſore cogant᷑: ꝙ ſi
confitent᷑ talē requirūt cōfeſſorē qui non ha
bet conſcientiā nec ſcientiā: ne ꝑ cautionē de
bitā ſatiſfacere cogant᷑: ſed ſimplici v̄bo pro
mittunt ignaro cōfeſſori ſatiſfacere: quā ta-
men ꝓmiſſionē cōmunit᷑ nō ſeruāt: ⁊ ſic deci-
pere q̄rentes decipiunt᷑: q̄ regła iu. eſt li. vj.
nō dimittit᷑ pctm̄ niſi reſtituat᷑ ablatum. In
cuius argumentū ſūt ipo iure excōicati: q̄ꝫtū
ad tria. ſ. ꝙ nō dn̄t recipi ad cōionē altarꝫ: nec
dn̄t recipi eoꝝ oblatiōes: nec etiā debent reci
pi ad eccłiaſticā ſepulturaꝫ ſi in h̄ pctō deceſ
ſerint: vt ptꝫ extra de vſu. q̄ in oib̄ꝫ. Ecce q̄ꝫ
deteſtabilis eſt vita vſurarioꝝ: q̄ inſuꝑ certa
teſtimonia tenēt et̄ne dānatiōis. Tota nan
q̄ꝫ ſacra pagina veteris ⁊ noue legis ingemi
nat cōtra eos ſn̄iam dānatiōis. Et ꝓ̄ſertim
ps̄. cōſci⁹ ſecretoꝝ dei in mł̄tꝫ locis. Nimirū
cū ⁊ ipſi certa ꝓ̇uilegia ⁊ autētica inſtrumēta
ſue dānatiōis ſecū detinēt: ita ꝙ nullū crimē
inuenit᷑ ꝙ tam patent᷑ ⁊ apte defert l̄ras et̄ne
mortis ſicut vſura. In quolibet eīm inſtru-
mēto ⁊ in q̄libet particula libroꝝ i q̄b̄ꝫ vſura
rij cōtract⁹ cōſcribunt᷑: vſurari⁹ ꝑticulare ꝓ̇i
uilegium habet qđ illum ad eternum ſuppli
ciū obligat: ſic q̄ꝫ tot habet ꝓ̇uilegia q̄t vſu-
rarios contract⁹ fecit: ex q̄ ptꝫ ꝙ mł̄tū certifi-
cat⁹ eſt de gehenna. B Scđo ꝓ̇ncipalit᷑
vſura eſt vorago ⁊ ſentina oīm vitioꝝ in ꝓ̇i
mos: q̄ morbus eſt multū cōtagioſus. Q̄ꝫ ſi
graue periculū reputat᷑ diu cōuerſari cū le-
proſis: incōꝑabiliter tn̄ ꝑiculoſi⁹ eſt diu con
uerſari cū vſurarijs: qđ nos ꝓh pudor expien
tia q̄tidiana docet. Nā vſurarij ad palliādū
artꝫ ſue ſcandalū ⁊ deteſtabilē maliciā ſepi⁹
imitant nobiliores potentiores et ditiores
ipi⁹ cōmunitatis vt ab eiſdem honorati ⁊ in

gratia habiti: nec ab alijs deſpiciant᷑. vnde
fit ꝙ vſq̄ꝫ ad hec tꝑa tantū excreuit vſuraria
labes: ꝙ de ea iam nullus eſt rubor: nullus
timor: nullus etiā grauitatꝫ reſpectus inter
chriſtianos remanſiſſe videt᷑. Sꝫ vt dī Hie
rem̄. vj. A maiore vſq̄ꝫ ad minorē oēs aua-
ricie ſtudent. Si miles: ſi baro: ſi diues: ſi p̄
potens: oīnes ſibi mutuo cōparant vel impi
gnorant caſtra vel villas: officia ⁊ filia: ita
ꝙ hodie vix aliq̄s inuenit᷑ immunis. mł̄to ta
men lachrymabilius eſt qđ ibidē ſubinfert᷑:
A ꝓpheta vſq̄ꝫ ad ſacerdotē cūcti faciūt do-
lum id eſt: doloſam vſurā: dum ſcꝫ mł̄tipli-
ces cōtractus ſimulata calliditate frequen-
tant. Sed q̄d mirū: cum olim vix inuenieba
tur vſuras exercēs niſi forte occulte. ꝙ ſi đ ta
li veridica ⁊ publica fama diuulgabat᷑: tan
to deſpectui extūc habebat᷑: ꝙ oīa bōa ſua
bona diaboli dicebānt᷑: nemo attulit ignem
đ domo eius; nemo ſalutabat: ſed ad eius oc
curſum multi expaueſcebāt. Nūc ꝓh pudor
honorānt᷑/ ꝓmouent᷑: comitiua mag̃ ſocian
tur in plateis: copulant᷑ in cōiugio cum no-
bilib̄ꝫ parētelis: ſepeliuntur in cimiterijs: ⁊
q̄nq̄ꝫ in eccleſijs: ⁊ eorum cōuerſatio int᷑ ho-
mines q̄ſi vnus ex illis. ⁊ ex hoc infiniti pe-
ſtis huius cōtagio maculant᷑/ imitādo/ de-
fendēdo/ ꝯſulēdo/ ſubueniēdo/ auxilium p̄-
bendo/ adulādo: alijſq̄ꝫ diuerſis modis par
ticipando. Ex quib̄ꝫ liquet ꝙ nullus eſt im
probior fur vel raptor q̄ꝫ vſurarius: q̄ mul
tas aīas deuorat: ⁊ hoīm facł̄tates exhau
rit. vt dī li. vj. de vſuris. c. vſuraꝝ voraginē.
Vn̄ talib̄ꝫ vſurarijs ꝓ̄cipue māifeſtis ſe par
ticipes aliquo modo ꝯſtituentes: multa ſpi
ritualia mala ⁊ damna incurrūt: que ſpecia
liter ad tria maiorꝫ genera reduci poſſunt.
Primū genus maloꝝ ſpūalium quod incur
runt ſunt mortales offenſiones. Nā q̄cunq̄ꝫ
ſine legitima cauſa: id eſt: ſine neceſſitate iu-
ſta recipiūt ab eis mutuū: mortaliter peccāt.
Hic queri poteſt: vtꝝ licitū ſit accipe mu-
tuū ſub vſura: ꝓ̄ſertim cum huiuſmodi ꝯſen
tire videt᷑ efficacit᷑ cooꝑari i vſure vitio. Ad
hoc rn̄det ſctūs Tho. ſcđa ſcđe. q. lxxviij. ꝙ
inducere hoīem ad peccandū nullo mō licꝫ.
vti tn̄ alterius pctō ad bonum eſt licitū: q̄a
de⁹ vtit᷑ oīb̄ꝫ pctis ad aliqđ bonū. ex q̄libet
ei malo bonū aliqđ elicit: vt dī in enchiriđ.
Ad cui⁹ euidētiā ſciēdū ſꝫ Alex. đ ales i. iij
ꝑt. ꝙ q̄ꝫuis occidere hoīeꝫ ſit pctm̄ in ſe: n̄ tn̄
ſm̄ ſe: q̄a q̄nq̄ꝫ licet: dare tn̄ ad vſurā ē pecca

tum in ſe ⁊ ſm̄ ſe: quia nunq̄ꝫ in aliquo caſu
licet. Et ſic dn̄s homicidiū ꝓhibens/ in aliq̄-
bus tamē caſib̄ꝫ homicidiū cōceſſit: vſuram
autē ꝓhibens in nullo caſu eandeꝫ admiſit.
Ex quo ptꝫ ꝙ inducēs alium ad exercenduꝫ
fenus: in nullo caſu a mortali poteſt excuſa-
ri: Si ergo quis ſine peccato mutuū recipe
voluerit ſub vſura abſq̄ꝫ mortali culpa duo
ſunt illi neceſſaria. Primo ꝙ ille q̄ mutuum
preſtat non ſit a recipiente inductus ad tale
mutuū p̄ſtandū: ſed ꝙ mutuans a ſeipo pa-
ratus ſit ad dandū tale mutuū. alioq̄n mu
tuanti cooperaret᷑ ad exequendū iniuſticiā:
cum tota vis ꝯtractus ex vtriuſq̄ꝫ concordi
ꝯſenſu manifeſte ꝓcedat. Scđo: ꝙ qui mu-
tuum ſuſcipit/ ad hoc ob legitimā cauſam/
ꝓbam ⁊ neceſſariā cogat᷑: quia velle ꝙ ꝓxi-
mus mortalit᷑ peccet vt ipſe ſuā expleat affe
ctionem inordinatā vel non neceſſariā/ ꝓ̇a-
uum ⁊ impiū eſſe iudicat᷑. vno ergo iſtorum
duoꝝ deficiente mutuū accipiēs ſub vſura:
mortaliter peccat ſemper. Exemplū ꝓ̇mi: li
cet homo cōſtitutus eſſet in extrema neceſſi-
tate: tamē alium inducere ad mutuādū ſub
vſura eſſet peccatū mortale: q̄n potius lice-
ret illi neceſſaria ꝓ vita cōſeruanda violen-
ter rapere: q̄ꝫ ad te mutuum aliuꝫ inducere:
eo ꝙ lege nature oīa ſunt cōmunia in extre
ma neceſſitate. ff. ad le. rhođ. l. ij. §. cū in ea-
dem. in textu ⁊ in glo. Propterea taliter ac-
cipiens nō peccaret: qui tamē mortalit᷑ pec-
caret alium ad tale mutuū inducens. Ideo
tenet᷑ homo velle potius in edia mori: q̄ꝫ ani
mā proximi ſic velle interimere. Exemplum
etiam q̄ mutuum accipit vt ludat vł inuti-
liter expēdat in non neceſſarijs: aut vt emat
aliqua non neceſſaria: ſemper mortalit᷑ pec-
cat. Tertiū quoq̄ꝫ addendū eſt: ꝙ ſcꝫ in ne-
ceſſitate mutuū accipiēs ſub vſura mutuan
ti non ꝯſentiat in peccatū vſure volūtarius:
ſed inuitus eo vtat᷑ ad neceſſitatē: nec ei pla
ceat vſuraꝝ exactio: ſed tm̄ mutuatio q̄ ho-
neſta eſt. His ergo trib̄ꝫ cōcurrentib̄ꝫ licitū
eſt recipe mutuū ſub vſura: quia tūc licꝫ cō
tractus talis mutui fiat ex vtriuſq̄ꝫ ꝯſenſu:
nō tamē ex ꝯſenſu mutuū recipientis inq̄n-
tum eſt vitioſus: niſi tm̄ per accidēs: vt dicē
Aug⁹. ꝙ aliud eſt bn̄ vti malo: ⁊ aliud male
vti bono. Bene vti malo nō eſt pctm̄: ſed bo
num. cū h̄ etiā deus agat dū ꝓmittit cōmitti
ti mala: ⁊ inde elicit iuſticie bonum. ſꝫ male
vti bono: pctm̄ eſt. ſic bene vti vſurarij malo

bonũ eſt. Utit' aũt homo illo bõ: dum ꝓ ſua
neceſſitate mutuũ querit/ ⁊ abſq; vſura hr̃e
nõ põt: nõ illius vitio delectatus/ ſed ſolum
neceſſitate coactus. ꝓ quãta tñ neceſſitate li
citũ ſit nõ facile diffiniri põt: ſed recurrẽduꝫ ẽ
ad iudiciũ ꝓbi ⁊ expti viri. Nõ eñ neceſſe ẽ
expectare extremã neceſſitatẽ: ſed etiã ꝓt q̇s
vitare notabile dãnũ/ ſcãdalũ/ diſcidiũ/ tur
bationẽ: ⁊ ſilia. Qꝫ aũt h̃ licitũ ſit ꝓbari põt
exẽplis ꝑ ſimile. Dicit eñ Aug. in ep̃la ad
plebiculam ꝗrenti: vtꝝ licitũ ſit vti iuramẽ
to illius q̇ falſos deos iurat. in q̊ manifeſte
peccat eis diuinã reuerẽtiã adhibẽs: ꝙ al'd
eſt inducere idolatrũ non ſolum vt iuret: ſed
etiam vt ꝑ idola iuret. atq; aliud eſt recipere
iuramẽtum per idola factũ ab idolatro no⸗
lente aliter iurare/ aut aliud iuramentũ fir
mum nõ reputare. ꝓmum quidẽ illicitũ eſt.
ſcdm autẽ licꝫ. q̇a homo tunc vtit' malo bõ:
propterea iudex hominẽ compellere poteſt
vt iuret per falſos iudeos: vel iudeum vt iu
ret ꝑ ſuam legẽ vel fidẽ de veritate dicenda:
ſi non põt aliter creditor rehabere ſuam pe⸗
cuniam: q2 tunc vtitur malo bõ. Cõcor. Ri
chard. in. iiij. ⁊ etiã Tho. vbi ſup̃: qui addit
exemplũ de eo qui incidit in latrones: cui li
cet eis manifeſtare ⁊ dare bona que habꝫ vt
mortẽ euadat: que tñ bona latrones diripiẽ⸗
do deum offendũt ⁊ proximum. ſicut fecerunt
decẽ viri dicentes ad Iſmael: Noli occidere
nos: q̇a theſauꝝ habem⁹ in agro. vt dr̃ Hie
rem. xlj.. Scdo peccant mortalit' recipiẽ⸗
tes eorum oblationes in eccl'ia: ⁊ ad reſtitu⸗
tionẽ obligant': ac ab officio interim ſuſpen⸗
dunt'. vt eo. ti. c. quia in omnib'. ⁊ in glo.
Tertio peccãt oẽs mortalit' qui ſciẽter eo⸗
rum elemoſynas recipiũt vt faciãt illos ad
reſtitutionẽ impotẽtes: ſaltẽ de certis male
ablatis: niſi aliqua legitima cauſa excuſen⸗
tur: vt poſtea videbit'. Similit' oẽs peccãt
grauit' qui ꝑbent ↄſilium/ auxilium/ fauorẽ
vl' aliquod quodcũq; aliud participiũ ſcien
ter incurrũt: prout iam videbit'. ¶ Se⸗
cundũ autẽ genus malorũ ſpũalium qđ in⸗
currunt ſunt eccl'iaſtice maledictiões. Pro q̊
ſciẽdum ꝙ eccl'ia ſancta determinat eſſe gra
uioris culpe vſuras efficaciter autẽticare q̃ꝫ
vſuras accipe. Et ideo lꝫ vſurarios manife
ſtos excõmunicet duntaxat minori excõmu
nicatiõe vt pꝫ extra ð vſuris: in pleriſq; ca
pitulis/ ⁊ tactũ eſt s̃. tamẽ efficaciter auten
ticantes eaſdẽ excõmunicat maiori excõmu
nicatione. Vñ in Clem. de vſuris. c. ex gra⸗
ui. ponunt' ſex excõmunicatiões maiores cõ
tra efficaciter autenticantes vſuras. Primo
contra dominos/ poteſtates/ capitaneos/ re⸗
ctores/ conſules/ iudices/ conſiliarios: aut
quoſcunq; alios officiales qui decetero ſta⸗
tuta facere/ ſcribere vl' dictare ꝑſumpſerint
ꝙ ab vſurarijs vſure exigi poſſunt. Secũdo
cõtra eos qui ad ſoluẽdum vſuras ipos de⸗
bitores compellunt. Tertio cõtra iudices q̇
iudicare ꝑſumpſerint: ꝙ vſurarijs vſure ſol⸗
uantur. Quarto cõtra eos qui de p̃dictis di
recte vl' indirecte opam dederint: ꝙ vſure ſo
lute non repetant'. Quinto ↄtra eos qui ſta
tuta in vſurarum fraudẽ hactenus edita: de
libris cõmunitatũ infra tres menſes nõ de⸗
leuerint: cum tamen hoc facere poſſint. Se⸗
xto cõtra eos qui ipſa ſtatuta ſeu cõſuetudi⸗
nes effectuꝫ vſuraꝝ habẽtes obſeruare quo⸗
quomodo ꝑſumpſerint. Ecce omnes ſupra⸗
dicti propt' fauorem vni vſurario manifeſto
conceſſum maiori excõmunicatione ſunt ir⸗
retiti. Inſuper in deteſtationẽ huius crimi⸗
nis diſtricte ꝑcipitur lib. vj. ð vſuris. c. vſu⸗
raruꝫ voraginẽ. Qꝫ nec collegiũ nec aliqua
vniuerſitas vl' ſingularis ꝑſona cuiuſcũq;
ſit dignitatis/ cõditionis aut ſtatus/ alieni⸗
genas ⁊ alios non oriundos de terris ipſo⸗
rum publice pecuniam fenebrem exercentes
aut exercere volentes ad hoc domos in ter⸗
ris ſuis cõducere vel conductas habere aut
al's habitare ꝑmittant: ſed huiuſmodi vſu⸗
rarios manifeſtos omnes infra tres mẽſes
de terris ſuis expellant: nũquã aliquos ta⸗
les decetero admiſſuri/ nemo illis ad fenus
exercẽdum domos locet: vel ſub alio titulo
quocunq; concedat. Qui vero contra fece⸗
rint: ſi ꝑſone fuerint eccl'iaſtice/ patriarche:
archiepiſcopi: epiſcopi/ ſuſpenſionis: mino⸗
res vero perſone ſingl'ares/ excõmunicatio⸗
nis. ſi autem collegium ſeu alia vniuerſitas
interdicti ſententiã ipo facto ſe nouerint in⸗
curſuros: quam ſi per menſem animo ſuſti⸗
nuerint indurato: terre ipſorum quãdiu in
eis idem vſurarij cõmorantur/ extunc eccle⸗
ſiaſtico ſubiaceant interdicto. Ceterũ ſi lai⸗
ci fuerint per ſuos ordinarios ab huiuſmo⸗
di exceſſu omni ceſſante priuilegio: per cen⸗
ſuram eccleſiaſticaꝫ compeſcantur. hoc ibi.
Ultra hec etiam precipitur ibidem ca. quã⸗
quã. Qꝫ licꝫ vſurarij mãifeſti in vltima vo
lũtate de vſurꝫ: q̃s receperũt ſatiſfieri man⸗
dauerint: denegatur tñ eis eccl'iaſtica ſepul
tura. donec ꝓut facultates patiunt' plenarie
ſatiſfecerint vl' cautionẽ idoneã de reſtitutio
ne fienda p̃ſtiterint: alioq̇n qui ſecus eos ad
ſepulturã admiſerint eos pene in lateran. cõ
cil. ꝓmulgate ↄ vſurarios ſubiacere decreuit
eccl'ia: ac teſtamenta eoꝝ alit' facta ipſo iure
ſunt irrita. Ad laudem dei.

De decẽ generib⁹ hoĩm q̇ ꝓpter participationẽ aliquã cũ vſurarijs obligãtur cũ eiſdẽ ad reſtitutionẽ. Sermo. xliij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Viſo vtcũq; de duo⸗
bus generib' maloꝝ ſpirituali
um qđ incurrũt vſurarijs ꝑticipantes: nunc
tertiũ gen⁹ maloꝝ qđ incidũt ꝓſeq̄mur. Ter
tiũ igit' gen⁹ maloꝝ qđ incurrũt ſũt grauiſſi⸗
me obligatiões ad faciendũ reſtitutionẽ: q2
ſatiſfacere tenent' i ſolidum oẽs illas vſuras
q̃s ſuo fauore ⁊ auxilio adepti ſt' vſurarij: ni
ſi ipi vſurarij eaſdẽ reſtituãt: de q̇b' ad ma⸗
iorẽ euidentiã ſigillatim videre curabim⁹.
A Primo nãq; reges ꝓncipes ⁊ dñi terra
rũ q̇b' ꝑcipit' extra de vſu. c. poſt miſerabilẽ:
ꝙ iudeus ad remittẽdas chrianis vſuras cõ
pellant: ⁊ donec eis remiſerint ab vniuerſis
chrifidelibus tam in mercimonijs q̃ꝫ in alijs
per excõicatiõis ſniam iubet ſũm⁹ pontifex
eiſdẽ cõionem oĩmodã denegari. Tales in⸗
q̃ꝫ ꝓncipes et dñi terraꝝ ſi cogunt per edicta
vel ꝓuilegia vſurarijs data debitores dare
vſuras: tũc ſꝫ Rodoñ. tenent' ad reſtitutionẽ
etiã ſi nihil ad eos ꝑuenit de bonis eoꝝ. Et
qđ plus eſt ſm Guil. ſi tales cũ poſſint non
cõpellunt ad reſtituendũ vſuras: tenent' etiã
ſi nihil ꝑuenit ad eos. Qđ verũ eſt p̃ſertim
ſi fuerint requiſiti: cui⁹ rõ eſſe põt. q2 ſic dem
eſt h̃ hñt i p̃ceptũ ab eccl'ia ſaltẽ de iudeis:
qđ ſi nõ obſeruant cũ ex eoꝝ officijs eis incũ
bat: cõſenſũ interpretatiuũ ſe hr̃e demonſtrãt:
nec caret ſcrupulo cõceſſiõis occulte: q̇ mani
feſto facinori deſinit obuiare: vt dr̃ extra de
homi. c. ſicut dignũ. § iij. Hodie ṽo q̇d de⸗
teri⁹ excogitauit i curijs ꝓncipuꝫ maledicta
cupiditas: vbi paſſim auctoritas fenerandi
venalis exponit' queſtus grã: q̇ tanq; lupi ra
paces ſitiunt ⁊ abſorbent ſanguinẽ ⁊ ſudo⸗
rẽ paupeꝝ ac miſerabiliũ ꝑſonaꝝ. Tales tñ
qui ſimpliciter ꝑmittũt ꝙ libere fiant vſure
in patria: ñ tñ autorizando nec ꝓhibendo: lꝫ
ſm Alexan. lomb. mortalit' peccent: tñ nihil
obligant' reſtituere ſi nihil peruenit ad eos de
bonis eoꝝ: q2 tũc nõ dãt cãm efficientẽ ſed ſt'
cauſa mali ꝑ accidens. Scdo p̃lati ſubſcri⸗
bentes ac ſigillantes vſurarioꝝ cedulas ſm
Hoſtieñ. ſi tenorẽ eoꝝ nõ legerũt vl' ſi legerũt
⁊ vſura nõ apparebat: q2 forte poſita fuit ma
ior q̃ntitas q̃ꝫ mutuata fuit: ⁊ ipe p̃latus nõ
diligent' cõſiderauit: tũc licet fatue fecit: nõ
tñ ſm ṽitatẽ cõſenſit nec ad reſtitutionẽ obli
gat'. Si ṽo legit ⁊ ṽitatẽ ꝑcepit: tũc ſigillã⸗
do cõſenſit ⁊ cãm efficacẽ dedit: ac ad reſtitu
tionẽ ſe ↄſtrinxit fact⁹ ꝑticeps pcti ⁊ nõ com
modi vſuraꝝ: q2 talis ſubſcꝓtio i mlt's ad ꝓ⸗
batõnẽ inducit: vt pꝫ extra de ſeñ. ⁊ re iudi.
c. cũ int' vos. Tertio domos ad exercendũ fe
nus locantes vl' quocũq; p̃ſtantes aut ven
dentes aut ſm Archi. Guil. Ioã. an. q̇cũq;
titulo aſſignantes: ꝑticipes fiunt oĩm malo
rũ q̇ in ea ex fenore ꝑpetrant'. Et ſi fuerit vſu
rari⁹ impotẽs ad reſtituendũ vſuras certas
acq̇ſitas: tunc ñ poſſent recipe penſionẽ loca
tiõis domus. Si ṽo potẽs fuerit tpe contra
ctus ad reſtituẽdũ: tũc tale lucꝝ iſti retinere
poſſunt rõne ↄctus locatiõis in q̊ transfert'
dñiũ illi⁹ lucri. ſ. penſionis i locantẽ: ꝙ ſi ad
fenus illas domos nõ cõducunt ſed ad alia:
tunc h̃ nõ eſt ꝓhibituꝫ. In dubio tñ p̃ſumit'
illã ad hoc cõducere: q̇ ſolet vſuras exercere
vt. ff. de actionib': ſi tibi. Quarto aduocati ⁊
ꝓcuratores defenſores hereditatuꝫ vſurari⸗
orũ: aut al's qualitercunq; ipedientes ne re
ſtituant vſuras eorũ patrocinio et fauore.
aut ad req̇rendũ aut defendendum vſuras
cum effectu laborant ad reſtitutionẽ obligã
tur cum ad h̃ dent opam efficacẽ: hoc ſentit
Inno. ⁊ Hoſtieñ. extra de vſu. in c. Micha
el: ⁊ Archidia. in c. ſi quis oblit⁹. xiiij. q. iiij.
Quinto notarij ſcribe ſeu tabelliones ſꝫ Ge
ral. obdoñ ſi ſcient' faciunt chartas vel con⸗
ficiunt inſtrumenta de debito vſuraruꝫ ac ſi
eſſet debitum legitimũ abſq; vſura: ſic char
tas de duplo vel triplo: tenent' ipi ad reſtitu⸗
tuẽdum vſuram acceptã huius occaſione: ſi
vſurarij non reſtituunt niſi hoc feciſſent i fa
uorem mutuũ recipient': huius ratio eſt: q̇a
talium inſtrumentũ efficacit' coopat' ad h̃ ꝙ
talis vſura ſoluat' vſurario. Et ſm Hoſtieñ.
tales notarij ſt' periuri: quia cum creant' iu⸗
rant ꝙ talia inſtrumenta non cõficient: ergo
nec de cetero poſſunt teſtificari nec iſtrumẽ⸗

ta publica cõficere: quia periurꝰ quãtãcũqꝫ
pniam egerit teſtificari nõ poteſt: vt extra de
teſta. ex pte. ⁊ c. vl. Sũt ei infames quibus
omnes actus legitimi ſunt interdicti: vt ibi-
dem. c. licet ex quadã. Verũtamẽ ſi in inſtru
mento facta eſt expreſſa mentio de vſura: tũc
notariꝰ non tenet̃ ad reſtitutionẽ: qꝛ tũc non
efficacit̃ coopat̃ niſi eſſet conſuetudo ꝑ talia
inſtrumenta in iudicio cogere debitores ad
ſoluendas vſuras: tũc eñ obligaret̃. Simili
ter teſtes ſi ſcienter vſurarijs inſtrumentꝫ cõ
ſenſerint eſſe teſtes peccant: ⁊ obligant̃ ſatiſ
facere ſʒ diſtinctionẽ q̄ facta eſt de notarijs
cũ conſtet inſtrumentũ ſine teſtibꝫ non obti-
nere robur: ⁊ ſic huic lucro cauſam preſtant
efficacẽ. Sexto ſenſales ⁊ mediatores huius
deteſtabilis contractus: ſm Geral. obdoñ.
ſi ſtant ꝓ illis qui mutuo indigent ex cauſa
probabili: ⁊ ab illis mutuũ ꝓcurant qui pa-
rati ſũt omnibꝫ dare: tunc nõ peccant nec ad
reſtitutionẽ obligant̃: quia cum ꝓximo ſuo
bene vtunt̃ vſurarij malo. Si tamen mutuũ
querunt ꝓ his qui nõ egent ſicut quotidie fit
in depoſitis ⁊ cõtractibus ac ſimilibꝫ: vel eti
am ſi ꝓximũ mutuare non intendentẽ ad vſu
ram inducunt ad mutuandũ: tunc in vtroqꝫ
caſu mortaliter peccant: male vtendo vſura
rij malo: ar. extra de homici. ſic dignũ. §. qui
vero: nõ tamen obligant̃ ad reſtitutõnẽ. Si
deniqꝫ ſtant ꝓ parte vſurarij in lucro: tũc nõ
ſolũ mortaliter peccant: ſed etiam tenent̃ in
ſolidum ſi ad hoc ſic ſũt coopati ꝙ abſqꝫ il-
lis vſuraria preſtatio minime facta fuiſſet.
Ratio autem predictoꝝ ſumi poteſt ex pho.
ij. ethi. vbi ait: ꝙ mediũ compatũ extremis ſa
pit naturã extremoꝝ: mutuũ etiã gratuitum
impedientes ſʒ Rodoñ. reſtituere obligant̃
eo ꝙ impediunt indebite ꝓximorũ vtilitatẽ
impediendo. ſ. ne mutuũ gratis det̃ ab his
qui parati erant gratꝫ mutuare: vel quos in
ducunt mutuũ dare ſub vſuris: vel etiam vo
lentes facere contractus modo licito impe-
diunt ⁊ reducunt factũ ad vſurariũ contra-
ctũ ⁊ iniuſtũ: ⁊ ſic in talibus preſtant cauſã
efficacem ad impiũ lucrum. ¶ Septio
conſiliantes ⁊ ad mutuandũ ſub vſura con-
cedentes ac per hec duo alios ad fenerandũ
inducentes qui non fuiſſent alias feneratu-
ri tenent̃ in ſolidũ. Si tamẽ al's erant fenera
turi: tunc ad reſtitutionẽ nõ obligant̃: niſi in
quantũ ad eos ꝑuenit: ⁊ hec eſt ſecurior opi-
nio. Dicunt tamẽ alij ꝙ ĩ neutro caſu tenen
tur niſi inq̄ntũ ad eos ꝑuenit. Sil'r cũ q̇s ſo
cietatẽ ꝯtrahit cũ alio ad fenus exercendũ:
vel etiã cũ q̇s vſurario dat pecuniã ꝓ lucro
ꝑticipando. Tales aũt monent̃ ad h̄ ſentien
dũ ꝓpt̃ differentiã q̄ eſt int̃ rapinã vel furtuꝫ
ex vna pte: ⁊ int̃ vſuram ex alia parte: penes
voluntariũ ⁊ inuoluntariũ: ex q̄ differentia
habet ortũ ꝙ in his caſibꝫ potior eſt conditio
vſurarij q̄ʒ furis vel raptorꝫ. Nam qꝛ furtuꝫ
⁊ rapina ꝑpetrant̃ cõtra dñi voluntatẽ: idõ
preſtans ad hoc aliq̄ modo cauſam efficacẽ
tenet̃ ad reſtitutionẽ: etiã ſi nihil ad eũ ꝑue-
nerit. Non ſic aũt dicũt eſſe in vſura vbi int̃
uenit voluntariũ mixtũ: in cuiꝰ argumentũ
in furto ⁊ rapina iura tribuunt ſpoliatꝫ acti
onẽ cõtra eos q̇ rapine ⁊ furto cauſam dede
rũt efficacẽ: li. et ad eos nihil ꝑuenit non au
tem datur actio cũ ad eos nihil ꝑuẽit ĩ vſu-
ra. Oꝫ ſi mutuauit vſurario nõ ad fenerãdũ
ſed alia de cauſa: tũc ſm Guil. diſtinguẽdũ
eſt: qꝛ aut bona fide mutuauit vt ex illo mu-
tuo cõmodũ ſuũ faceret: ac licite lucrãdo ex
illo ſe liberaret: ⁊ tũc recipe põt qd̃ liberalit̃
mutuauit: etiã ſi alias ad ſoluendas vſuras
nõ ſufficeret. Si ṽo cauſa ñ iuſta vel aliq̄ in
honeſta mutuũ dedit: vt ad ludendũ ⁊ ſil'ia:
tũc ñ põt repetere ſi ñ eſt al's ſoluẽdo. Octa-
uo ſocij ⁊ factores ad vſurã ſtantes ad dan-
dũ mutuũ ĩ vſurarioꝝ ꝑſona ita ꝙ apd̃ eos
reſidet ꝑncipalis auctoritas vſurarioꝝ: ſm
Geral. obdoñ. tenent̃ ad reſtitutionẽ: niſi ꝑn
cipales reſtituãt: eo ꝙ ad h̄ cãm p̄ſtant effica
cem. Sil'r famuli vſurarioꝝ vl' mercatoꝝ q̇
ꝓ eis ĩ mercantijs ⁊ ꝯctibꝫ vendũt tp̄s: vl' al's
male ꝓ eis lucrant̃: ſʒ Rodoñ. ſi ĩ ꝑſona ꝑn
cipalis h̄ agunt ad reſtitutionẽ obligant̃: cũ
huic impio lucro cãm p̄ſtant efficacẽ. Serui
tores aũt q̇ ad ſolã actualẽ ⁊ manualẽ tradi
tionẽ mancipati ſũt ita ꝙ ipi nõ taxãt ꝑciũ
vſurariũ vel impioꝝ cõtractuũ: nec cũ eis pa
ctũ contrahit̃ de vſura q̄uis ipis preſentibꝫ
et pecuniam tradentibꝫ fiat: licet inq̄ʒ tales
mortaliter peccent: tñ ad reſtitutionẽ nõ ob-
ligãt̃. ſi abſqꝫ oĩ inductiõe pecuniã tradunt:
nec eã poſtea coacte exigunt. Si tñ ꝑ litigia
coactiua vſuras exigeret vl' lucra ꝯctuũ im-
pioꝝ: tunc tenent̃ ad reſtitutionẽ omniũ q̄eo
rũ ope de talibꝫ acq̇runt̃: qꝛ tunc efficacit̃ co
opantur: ⁊ in hac ſnĩa ꝯcor. Geral. obdoñ. ⁊
Guil. Preterea de mercennarijs vſurarioꝝ
⁊ alijs q̄litercunqꝫ ſeruientibus: dicendum
ꝙ ſi vſurariꝰ nõ eſt ſoluendo: ſed quecũqꝫ ha
bet ꝓ vſuris obligata ſunt: tũc diſtinguẽdũ
eſt. Aut eñ illis ſeruiũt in rebus licitꝫ ⁊ ho
neſtis: ⁊ tũc ſi ꝓpter ſubſtantie diminutionẽ
vſurarius nõ fit magis impotẽs ad ſoluen-
dum: licite poſſũt recipe mercedẽ cõdignã: ⁊
hoc ideo: q̇a vtilitas quã inde ꝯſequit̃ vſu-
rarius ex ope illo: cũ mercede merito cõpen
ſat̃: ⁊ ꝓpt̃ mercedẽ mercẽnarijs datã paupe-
rior minime dici põt: cũ loco mercedis cõmo
dum habeat operaꝝ. Et idem dicendum eſt
de his q̇ vẽdunt vſurarijs merces ſuas: qꝛ ſi
recipiũt denarios de lucro vſurarũ: repẽdũt
ecõuerſo merces eiuſdẽ valoris: hinc non fa-
ciunt eũ magis impotentẽ ad ſatiſfaciendũ:
niſi ſubeſſet alia cauſa. Si ṽo tales ſeruito
res ⁊ mercẽnarij ſeruiunt vſurario in illis in
quibꝫ eum ad ſatiſfaciendũ faciũt impoten
tem: vel magis impotentẽ: dũ ſalariũ reci-
piunt: tunc lʒ nõ peccent ei ſeruiendo in rebꝫ
licitꝫ ⁊ honeſtis: imo ex hoc quãdoqꝫ meren
tur apud deum: tamẽ ſalariũ ſeu p̄ciũ non
poſſunt recipe: eo ꝙ iam om̃ia bona illiꝰ ſũt
obligata: ⁊ ex h̄ faciũt eũ magꝫ impotentẽ:
ac per ꝯſequẽs p̄ſtant cauſam efficacem ab-
lata non reſtituendi: cuiuſmodi ſunt medici:
barbitonſores ⁊ ſil'es. Faciãt ergo eadẽ gra
tis aut om̃ino abſtineãt. nam lʒ in hoc caſu
non poſſint acceptare ſalariũ ab vſurario:
tñ in extrema neceſſitate eidem amore dei ex
ipſa lege nature ⁊ ex diuino p̄cepto ſubueni-
re tenent̃. dicẽte dño Lu. x. Diliges ꝓximũ
tuũ ſicut teipm̃. ¶ Hic tñ generalit̃ aduer-
tendũ eſt ſm Alex. lombar. ꝙ illi quibꝫ ali-
quid debet̃ ex cõtractu vel quaſi: aut ex ma
leficio vl' quaſi: poſſunt recipe quod ſibi de-
betur ex huiuſmodi rebus: dũ tamẽ rẽ vſu-
rariam furtiuã vel raptam non recipiant in
ſpecie ſua. quod q̇dem in vſura verũ eſt ſm
eos qui tenẽt ꝙ in vſura dñium nõ transfer-
tur. Cuius opinionis fuerũt Alex. de ales:
Bonauẽ. Scotus: Richar. Hugo ⁊ Ray.
Cõtrarie ṽo opinionis fuerũt Goffre. ti. de
decimis. ⁊ Barto. brix. extra de decimis. ex
tranſmiſſa. licet hoc nõ dicat̃ expreſſe. ⁊ glo.
xiiij. q. iiij. in ca. ſiquis. ⁊ Tho. Scđm p̄mã
itaqꝫ opinionẽ recipi non debẽt in ſolutiõem
res vſurarie: q̇a poteſt debitor qui eas dedit
cõtradicere ⁊ eas repetere creditori. Ad in-
tellectum autẽ huius ſententie ſciendũ eſt: ꝙ
maleficium hic accipit̃ pro quocunqꝫ crimi
ne: vt furtum/ rapina/ homicidium ⁊ huiuſ-
modi. Sed quaſi maleficium dꝛ quãdo eſt
nocumentũ p̄ter ꝓpoſitum. vt cum iudex per
imperitiã male iudicat: vel cum de domo ali
cuius aliq̇d eſt eiectũ quod nocuit tranſeun
tibus vl' vicinis. vt inſtit̃. de obliga. que ex
quaſi delic. naſ. in ꝑncipio. ⁊ per totũ. Con
tractus aũt eſt ſm Guil. vltro citroqꝫ obli-
gatio ex volũtate partiũ ſurgẽs: vt emptio:
venditio: locatio: conductio: mutuũ ⁊ ſil'ia.
Sed quaſi contractus eſt obligatio qua q̇s
obligat̃ alicui ex aliquo officio vel facto lici
to vel honeſto: licꝫ nõ interueniat exp̄ſſa vo
luntas vtriuſqꝫ vt tutela: cura aliorũ nego-
ciorũ geſtoꝝ ⁊ hmõi: q̄uis eñ pupillus ha-
bens tutorẽ: aut pubes aut furioſus habẽs
curatorẽ: aut ille cuius ignorãtis gerit quis
negociũ nõ exp̄ſſe cõtraxerit: nihilominꝰ tñ
huiuſmodi tutor/ curator ⁊ negocioꝝ geſtor
obligat̃ quaſi ꝯtraxiſſet. Cõcor. Vlricus.

Nono ꝯſanguinei/ ꝓximi/ familiares/ ami
ci ſeu alij q̇cunqꝫ tenent̃ ad reſtitutionẽ ſi de
bonis ipſius vſurarij comedũt/ bibunt: ſeu
dono vel quocũqꝫ alio modo recipiũt/ vel in
alienos vſus cõuertunt. Et hoc eſt verum ſi
vſurarius nõ eſt ſoluendo: id eſt: ſi omnia bo
na que habet nõ aut vix ſatiſfactioni ſeu re-
ſtitutioni ſufficiũt: licꝫ etiam habeat aliqua
licite cõquiſita: eo ꝙ om̃ia bona ſua ſunt re-
ſtitutioni obligata: ⁊ p̄dicti cauſam efficacẽ
p̄ſtant ad non ſatiſfaciendũ. Si q̇s ṽo dubi
tat vtꝝ alter ſit ſoluendo: tunc ſi res adhuc
extat/ ſatiſfacere debꝫ reſtituẽdo: ne ꝓ re tem
porali ſuã animã in letale diſcrimẽ ponat:
qꝛ cum q̇s dubitat vtꝝ res ſit de rapina vel
aliter iniuſte acquiſita: tũc ſm Alex. d̄ ales
hoc de rebꝫ alienis ſemꝑ regulare eſſe debet:
ꝙ homo rem talẽ reſtituere obligat̃: quando
ſcꝫ ꝯſcia dictat ꝙ res ſit aliena: ſeu cũ cẽ du-
bitat alienã: ſiue obtinuerit ꝑ emptionẽ: ſi-
ue per dationẽ. Decimo munera in elemo
ſynam ab eis recipiẽtes tenẽt̃ ad reſtitutio-
nẽ. Sicut ſunt p̄mo eccl'iaſtici recipiẽtes ob
latiões ab vſurarijs manifeſtis: indiſtincte
tenent̃ ad reſtitutionẽ: etiã ſi vſurarij eſſent
ſoluendo: ⁊ tal' donec ſatiſfecerit ad arbitriũ
epi: manet ſuſpenſus ab executõe officij ſui.
vt extra de vſuris. c. q̇a in oĩbꝫ. in fi. Vñ ꝓ-
inde ſtatutũ eſt vt eccl'ia ſe palã oſtẽdat de-
teſtari vſurariã prauitatẽ leuius eſſe: iudi-
cans oblatiões recipe a meretricibꝫ. caueat
igitur ne interim talis celebret: qꝛ fieret irre
gularis: ſm Hoſti. lʒ ſm Archidiaconũ de-
cretũ illd̃ eſt tm̃ ferende ſnĩe ⁊ nõ late. Se-

eūdo cūcti recipiētes elʼynas ab eis q̄s ſciūt
ad reſtitutionē impotētes: vel ſaltē per hoc
fieri impotētes. qđ tñ ſane intelligēdū eſt de
certis: eo ꝙ đ incertis poteſt elʼynam facere.
Cōcoꝛ. Vlricus. Notādū ē tñ ꝙ ꝗuis vſu=
rarij nō eſſent ſoluēdo ꝗtū ad certa: nihilo
minꝰ excuſant religioſi ⁊ ꝑdicātes q̄ vadūt
vt ad pniam ⁊ ſatiſfactionē illos inducant:
lꝫ de vſuris vel iniuſtis comedāt: maxime ſi
apud alios cōmode inueniri nō pñt: ſiue in=
ducāt illos in ꝑdicatiōe generalr: ſiue in per=
ſuaſione ſpēali. vt extra de ſent. ex. c. cum ex
volūtate. §. j. Qđ Ray. intelligit eſſe verū
ſi de correctiōe ſpes ꝓbabilis habeat: etſi ꝓ=
pter eoꝝ expēſas non ſubtrahat vſurario fa
cultas reſtituēdi in magna pte. Cōcoꝛ. Ar=
chid. ⁊ Hoſtieñ. Tertio rectores vel ꝓuiſ
ſores piarū domoꝝ: ſiue ſint ꝑſone religioſe:
eccl'iaſtice vl' ſeculares: qui qñq; ſub pallio
pietatis ac cōmunis maioꝛis q; boni: paſſim
vſurarioꝝ vel ſimiliū bona ſiue hereditates
ſuſcipiūt: imo plerūq; tales in ꝯſilijs vl' cō
feſſionib; ad h inducūt: vt in pias cauſas il
las diſtribuāt impediētes ⁊ cām efficacē tri
buētes: ne certa certis valeāt ſatiſfieri: ꝓpter
quod ad totū illud ad quod talē cām ꝑſtite=
runt ſatiſfacere obligant in iudicio ſuarum
animaꝝ. Ad laudē dei omipotentis.

De alijs generibus hoīm. ſ. domeſticoꝝ q̄ cū vſurarijs tenētur ad reſtitutionē Sermo.xliiij.

Non furtum facies.

Exod. xx. Ceptā materiā in ſer
mone ꝓcedēti ꝓſeq̄ndo de his q̄
cū vſurarijs obligāt ad reſtitu
tionē ſi ipſi nō reſtituerint: Sciēdū eſt ꝙ vn
decimo vxores vſurarioꝝ tenent ad reſtitu=
tionē. A Ad cuius euidētiā notādū eſt
ſm Alex. lomb. ꝙ ſi maritꝰ eius eſt ſoluēdo.
tūc ſi ſūt aliq̄ bona de iuſto ⁊ ſepata ſunt de
iniuſtis: de ill' expēdere ſeu viuere pt. Si vo
ſunt ita mixta cū iniuſtis ꝙ diſcerni nō pñt:
tūc adhuc de illis expēdere pōt dū in mente
habeat viuere de iuſtis. Concoꝛ. Rodoñ. ⁊
addit ꝙ lꝫ de re habita de vſuris vel furtis
comedere nō poſſit ſciēter vltra caſum neceſ
ſitatis extreme: ſi tñ res empta fuerit de vſu=
ra: pt inde comedere etiā ſine caſu neceſſita=
tis extreme: ꝙ ſi vſurariꝰ nō ē ſoluēdo: vtpo=
te q2 nihil hꝫ niſi de vſuris. vel q2 oīa bona
ſua ꝓ vſuris reſtituēdis ſunt obligata: etiaꝫ
ſi eēnt pl'a / lꝫ q̄daꝫ habeat de iuſte acq̄ſitis:
tūc ſm Geral. obdoñ. diſtinguēdū eſt: q2 ſi
tal' habeat aliq̄ bona q̄ nō ſūt empta vl' habi
ta de vſuris: ⁊ dos vxoris ibi fuerit prius ꝗ
vſure ꝑdicte: pt ⁊ debꝫ inde ſuſtētari dato ꝙ
vir eius nō eſſet ſoluēdo. Si deniq; nō ē ibi
niſi res habita de vſurꝭ: ac vſure fuerit ibi ꝓ=
us ꝗ vxoꝛis ipſius dotes: tūc ipa reſtituere
obligat q̄cq̄d ex ill' reb; accepit: q2 ꝑſtat viro
cām efficacē ad nō reſtituēdū. Qđ ſanc in=
telligit qñ dotes vxoris nō pariūt fructū lici
tū: vt eſt pecunia q̄ forſitā vtit ad exercēduꝫ
fenꝰ. Nā ſi fructꝰ ſufficiētes hīet de dote vl
parafernalib; ꝓ oīb; q̄ expēdit: tūc i nll'o te=
net vt videbit infra. Vñ tal' vxoꝛ vſurarij i=
iuſtis bonis vtēdo ꝓpter q̄nq; pōt excuſari.
Primo ꝓpter ꝓcuratione agēdo. ſcꝫ cām ex=
poliatoꝝ monendo virū ⁊ inducēdo ꝓ poſſe
ad reſtituēdū: tūc em̄ nō tenet de his q̄ expē
dit eo tpe quo ꝓ reſtitutiōe faciēda fideliter
laboꝛauit: etiā ſi reſtitutio nō ſequat. ar. xj.
q. iij. qm̄ multos. extra de ſen. excō. in t alia.
Nā qui vtiliter alterius negocium gerit eti=
am abſentis ⁊ ignoꝛātis licite recipiat ex=
pēſas. Nō tñ ſm Rodoñ. de talib; viuere pt
ꝑ totū annuꝫ ꝓpt vnā āmonitionē vel duas:
ſed ꝗdiu inſtat opoꝛtunis hoꝛis ⁊ tempoꝛi=
bus. Cōcoꝛ. Hoſti. Scđo ꝓpter recōpen
ſationē: cum ſcꝫ illi tantū reſtituit quātū de
ſuo recipit: ſicut ꝯtingit in fructib; dotis vel
parafernaliū. vel q2 vxoꝛ lucroſa eſt ⁊ recō=
pēſat in laboꝛib; ⁊ mercantijs ⁊ negocijs lu
cratiuis: q2 tūc vir ex parte vxoꝛis nō fieret
impotētioꝛ ad reſtitutionē. Dicit em̄ Alex.
de alexan. ꝙ ſi in domo mariti habꝫ fructus
ſufficientes de dote vel parafernalib; ꝓ ſuis
neceſſitatib; / ⁊ ꝓ omnib; que expēdit: tūc in
nullo tenet. Et lꝫ ꝑcipit de bonis vſurarijs
vel iniuſtis in vſu vite quotidiane: tñ excu=
ſari pōt per talē recōpenſationē fructuum.
Dos aūt eſt qđ dat viro ꝓ onere vxoꝛis: pa
rafernalia vo q̄cq̄d mulieri aduenit ꝑter do
tem. Tertio ꝓpt reſtaurationeꝫ: vtpote
q2 cū doloꝛe q̄ſi coacta neceſſitate percipit đ
bonis iniuſtis: ⁊ ꝓponit ſe reſtauraturam in
poſterū: dūmodo ad h facultatē ſe habitu=
ram ꝓbabilit credat. Quarto ꝓpt ignoꝛan
tiā: q2 ſi rem q̄ vtit nō credebat eſſe vſurariā
vel iniuſte acq̄ſitā: nec cauſam habebat hoc
ſciendi: tūc excuſat ꝓpter ignoꝛantiam facti.
Quinto ꝓpter neceſſitatē: quia ſemꝑ poteſt
excuſari ꝓ neceſſitate coꝛꝑali qñ remedium
aliud inueniri nō pōt: q2 nec vir ꝑmitteret
eā mēdicare: ⁊ ſic neceſſitate cogēte / non re=
ſtat aliud refugiū. faciat ḡ tūc tam facto ꝗ
ꝓpoſito oēm modū ſibi poſſibilē recōpēſan=
di bona illa iniuſta: ſaltē in moꝛte ſi nō pt in
vita. Duodecimo vſurarioꝝ ꝓles ⁊ fami=
lie domeſtice: de quib; ſm Geral. obdoñ. di
ſtinguēdū eſt. Aut em̄ vſurarius eſt ſoluen
do ⁊ hꝫ aliqua vltra ea q̄ ſoluere ⁊ ſatiſface
re obligat: tūc đ his viuere pñt cū illa diſtin
ctiōe que iam in h artic'o poſita eſt de vxoꝛe.
Aut vſurarius nō eſt ſoluēdo: ⁊ tūc q̄cquid
ꝓ ſuo victu aut aliter acceperint / ſatiſfacere
obligant: q2 illū ad reſtituēdū faciūt ipoten
tem: ⁊ ad h cām ꝑſtant efficacē. Poſſunt tñ
excuſari ꝓpter q̄nq; rōnes de vxoꝛe iam poſi
tas. Veruntñ vltima rō magis excuſat ꝓ=
les qñ ſunt in tali etate ꝙ aliter cōmode vi=
uere nō pñt. Minus aūt excuſat familiā cō
ducticiā que pt apđ alios acq̄rere ſumptus:
minus em̄ obligati ſunt vſurario: ⁊ ideo con
ſulenduꝫ eſt ꝙ ab hmōi ſeruitijs ſe penitus
abſtineāt: ſi ſaltē alibi ſuitiū adipiſci vale=
ant. De quib; generalit talis regl'a dari pt.
ꝙ ſi vſurarius ex eoꝝ ſeruitijs nō ꝯſequit ali
quā vtilitatē in ſubſidiū reſtitutiōis facien
de / ⁊ fuerit nō ſoluēdo: tūc hmōi ſeruiētes
mercedē ſuam accipe nō pñt: imo tenent ad
reſtitutionē eoꝝ q̄ apud ipm ꝯſumpſerunt.
Silr etiā ſi ſeruierūt ipis in illicitis ⁊ inho=
neſtis. Hic incidētaliter ꝑmo queri pōt.
Pone caſum: pater ſoꝛtis expēdit centum li
bꝛas groſſoꝛū in ſtudio ꝓ filio ſuo vt doctoꝛ
efficeret: cum tñ nihil hīet niſi lucrū de vſu=
ris. moꝛiente ergo patre dimittit filio tm̄ cc.
libꝛas groſſoꝝ: cum tñ haberet ſexcētas: q̄rit
vtrū de ꝑdictis cētū libꝛis teneat ſoꝛtes ad
reſtitutionē: Ad h dicēdū ꝙ ſi pat eius non
erat ſoluēdo qñ filiū nutriebat i ſtudio: tūc
diſtinguēduꝫ eſt. Aut em̄ ſoꝛtes credebat ꝙ
pat eius ſibi de bonis licitis ꝓuideret: ⁊ tūc
rōne bonefidei de reb; ꝯſumptis ſatiſfacere
nō tenet: ſed ſolum de extantib;. Aut nouit
patrē de vſurꝭ oīa poſſidere: vel vreſimiliter
credebat: ⁊ tunc ꝓpter ꝯſciam leſam quā ha
bebat in vtēdo alienis reb; tenet ad reſtitu=
tionē ſm ius diuinū. Et in ſimilib; idem eſt
iudiciū. Scđo queri pōt: vtꝝ illud quod
donat vni filio in vita patris / teneat hoc cō
municare fratrib; poſt moꝛtē patrꝭ. Ad hoc
rñdet Joan. de plagi. inſtit. per q̄s ꝑſo. nob
acqui. in prin. Qꝫ ſi filio donat aliq̄d bñfi
cio vel occaſione ſeu ꝯtemplatiōe pr̄is tā ꝗ
ex cauſa ꝓpꝛia vel īmediata: tūc cēſet pecu=
liuꝫ ꝓfecticiū: ⁊ h tenet cōmunicare fratrib;
poſt moꝛtē patrꝭ. Secus autē ſi pater ſit cau
ſa remota ⁊ mediata. vt ſi đdit filio eo ꝙ pa
ternus eius ſit ⁊ multū diligit. vel ſi filiꝰ no
ticiam habuit vel amiciciā cum aliquo dño
ꝯtemplatiōe tñ patris ſui. qui dñs eo ꝙ ſibi
filius ſeruiuit plus eum diligit ꝗ patrem: ⁊
ideo filio donauit hoc: certe tūc erit ꝑculuꝫ
aduēticiū. Et hāc diſtinctionē facit textus
ff. ꝓ ſocio. in. l. ſocium qui in eo. in fine. Ad
huius aūt intellectū ſciendū eſt: ꝙ q̄druplex
inuenit peculiū. Primū ſcꝫ dr̄ caſtrenſe: qđ
ſcꝫ donat filiofamilias a parentib; vel alijs
occaſione militie: vel ipſe acq̄rit in militia.
Scđm vo dr̄ quaſicaſtrēſe: quod ſcꝫ filiuſ=
familias acq̄rit ex aduocatione vel alio offi=
cio publico. ſilr quod obuenit filijs exiſtē
tib; ꝑſbyteris vel clericis ex officio ſuo. Et
in q̄libet dicto peculio pater nihil iuris ha=
bet. ſed filius potius in eo cenſet paterfami
lias. ff. ad macedonianū. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. ⁊
C. de inoffi. teſta. l. fi. Tertium aūt dr̄ ꝓfe
cticium: qđ ſcꝫ de reb; patris eoꝝ occaſione
aduenit vt fructus ſiue lucrum. Et in hmōi
peculio filius nihil iuris habet: ſed pat ple=
nam ꝓpꝛietatē hꝫ. vt inſtit. ꝑ q̄s ꝑſo. nob ac=
qui. §. fin. Quartū deniq; dr̄ aduenticiū:
qđ ſcꝫ ex aliqua alia cā filio aduenit: puta a
mr̄e vl' ab alia ꝑſona extranea: ſeu etiam de
alijs opib; aut laboꝛib; ſuis: ⁊ in h peculio
ſeruat filio ꝓpꝛietas: ⁊ ſi pater ꝑmoꝛiat / filij
eſt: patre tñ viuente habet pat in eo plenum
vſumfructū: ita ꝙ đ eo filius nec teſtari pt.
vt expſſe ptꝫ li. vj. de ſepul. c. licet pat. in fi.
multominꝰ habet filius aliquā ptātē in bo=
nis q̄ pat hꝫ: niſi ꝙ đ eis debeat ali. vñ ſi ꝑ=
ter volūtatē patrꝭ acciperet / rem alienā ꝯtre=
ctaret: ⁊ ſic furtuꝫ cōmitteret. Tertio de=
niq; queri pt: vtꝝ filius mercādo ⁊ lucrādo
cum pecunia patris illam partē lucri q̄ attri
buit ꝑſone ſue dicet aduēticiū: vt nō teneat
cōmunicare fratrib; poſt moꝛtē patris. Ad
hoc reſpōdet Joan de plagi. vbi ſup. ꝙ di=
cetur aduenticiū: vt ꝙ medietas lucri cedet
ſibi: q2 cum vnus ponit rem / alter induſtriā:
lucrū debꝫ eſſe cōmune. vt. ff. ꝓ ſocio. l. j. ⁊. l.
ſi nō fuerit. Exēpli gratia: ſi filius ex cētum
habitis a patre lucratus eſt alia centū: de=
bet primo de centū lucratis hīc q̄nq̄ginta: ⁊

de alijs cẽtũ ⁊ q̈nq̈ginta ꝑ ſorte diuidere dꝫ
cũ fratrib⁹ Tredecimo filie vſurarioꝝ nu
pte ac eoꝝ mariti: de q̄b⁹ queri pt: Utrũ ge-
ner raptoris vel vſurarij recipe pt cum filia
dotẽ de bonis eius. Ad h̄ breuit̃ dicẽdũ eſt
cũ diſtinctiõe. Aut eñ pat̃ cũ filiã dotauit
erat potẽs ſatiſfacere de vſuris ⁊ alijs iniu-
ſtis/ nec ꝓpter dotẽ factus eſt impotẽs: tunc
gener dotẽ recipiẽs nõ tenet̃ ad reſtitutionẽ
illius qđ recepit: lꝫ vſurarius efficeret̃ poſt-
modũ impotẽs. Cuius rõ eſt: qꝛ cũ vſurari⁹
dotẽ dedit: verus dñs illius erat: ⁊ ſine ipſa
potẽs ad ſatiſfaciẽdũ remanebat. ⁊ ſic gener
dotẽ recipiẽs nõdũ dedit ei cãm efficacẽ ad
nõ reſtituẽduꝫ: ⁊ lꝫ impotẽs poſtea factus
eſt: hoc tñ nõ eſt ex culpa recipiẽtis. Hec tñ
ſane intelliguntur dũmodo nõ recipiãt rem
ipam vſurariam vt domũ vel fundũ in ſolu
tiõe vſure receptũ. Aut talis pat̃ cũ filiam
dotauit erat vel ſaltẽ efficiebat̃ impotẽs ad
reſtitutionẽ: ⁊ tũc ſm̃ Aſteñ. li. iij. ti. iiij. poſt
rodoñ lꝫ dos nõ ꝓueniat ex cauſa lucratiua
ſed accipit̃ ꝓpt̃ onera m̃rimonij ſupportan
da. tñ ſi talis ꝟitatẽ ſentiẽs/ aut ignorantia
craſſa ductus ꝯtraxit cũ filia: nõ põt de reb⁹
hmõi recipe dotẽ: licꝫ de ſubtilitate iuris ci
uilis q̄ tam ſtricte nõ reſpicit ꝯſciam alit̃ for
te dici poſſet. ꝙ ſi ductus erat ignorãtia ꝓ-
babili: tũc aliq̄ doctores excuſare ſunt cona
ti. cõtraria tñ opinio videt̃ verior ⁊ ſecurior.
Cuius opinionis eſt Alexã. de alexã. q̄ dicĩ
ꝙ poſtq̄ꝫ gener ſcit ꝙ dos accepta neceſſaria
ſit ad ſoluẽdum vſurã ⁊ ad alia debita: tũc
reddere tenet̃. nec pt talẽ dotẽ cũ bona ꝯſcia
retinere: eo ꝙ oĩa bona ſua fuerũt iam ob-
ligata reſtitutiõi. ⁊ in h̄ ꝯcor. multi ſolẽnes
doctores. Nimirꝫ cũ ſm̃ Joã. de pla. inſti. đ
actio §. rurſus. ſi filia dotat̃ in fraudem cre
ditoꝝ: talis dos a creditoribus reuocat̃: ⁊ ge
ner eis tenet̃ ad reſtitutionẽ. ff. ſi in frau cre.
l. fi. §. j. ⁊. vj. Addit etiã ſctũs Bernardin⁹
in tractatu de reſtitutiõib⁹: ꝙ tali filie poſſet
etiaꝫ dari tale remediũ ⁊ conſiliũ: ꝙ ſi pater
eius haberet ſufficientiã ad reſtituẽdũ certa
de quib⁹ cõſtat cui ſunt reſtituẽda. ad q̄ ſol-
uenda pater ꝓncipaliter obligat̃: tunc talis
dos ſi parua eſt/ in totuꝫ: ſi ꝟo magna eſt/ in
partẽ de incertis reſtituẽdis poſſꝫ ꝑ dioceſa
nũ tali filie ꝑ moduꝫ elemoſyne ſm̃ diſcretũ
iudiciũ aſſignari. Preterea ſi ceſſante h̄ re-
medio m̃lier dotem reſtituere velit ⁊ vir ꝓhi
beat: tũc ipa eſt in ſtatu ſalutis: dũmodo ꝓ-
ponat ꝙ ſi vir ꝓmoriat̃/ q̄ꝫ ꝓimũ potuerit re-
ſtituet. ꝙ ſi ipa ꝓuenerit ad diẽ mortis: tunc
vocatis marito ⁊ filijs vel heredib⁹ publice
ꝓteſtet̃ eis ꝙ dos ſua de vſuris eſt: ⁊ eis obſe
cret ⁊ obteſtet̃ ꝙ illã reſtituãt. Q̃ꝫ ſi vir vł't
dotẽ reſtituere ⁊ vxor ꝓhibeat: tũc q̄ſdã ſm̃
viro ſufficit ad excuſationẽ ꝙ ipſe nõ ꝑcipiat
de bonis illius ⁊ qñ poſſit illã reſtituere ꝓ-
ponat. ſi autẽ vterq̄ꝫ concor. in nõ reſtituen
do: tunc ambo remanẽt in ſtatu dãnatiõis.

Hic incidẽtaliter ꝓmo queri pt: vtꝝ ma-
ritus expellere poſſit vxorẽ remittẽdo eã ad
domũ patrꝫ: ex q̄ pat̃ nõ ſoluit ſibi dotem ꝓ-
miſſam. Ad h̄ reſpõdet Baldꝰ. ff. de cõdi. ob
cauſaꝫ. l. ſi donatarius. ꝙ ſic. qꝛ marit⁹ non
debet decipi nec vxorẽ hr̃e ſine dote. vt patꝫ
xxx. q. iiij. vbi dꝛ c. Nullũ ſine dote fiat con
iugium: ⁊ iuxta poſſibilitatẽ fiat dos. ⁊ ex-
tra de donat̃. inter vi. ⁊ vxorem. c. ꝑ veſtras.

Scđo queri pt: vtꝝ m̃lieri adultere cuius
occaſione facta eſt ſeꝑatio cohabitatõis/ te-
neat̃ vir vel eius heres reddere dotẽ. Ad h̄
rñdet Joã. de pla. inſti. đ publi. iudi. §. Itẽ
lex iulia. ꝙ nõ. qꝛ mulier ꝓbato adulterio ꝑ-
dit dotẽ: que cedit lucro viri. C. de iure dot.
l. ſi dotẽ. Et extra de donat̃. inter vi. ⁊ vxo.
dꝛ. c. Plerũq̄ꝫ. ꝙ ſi m̃lier ob cãm fornicatio-
nis iudicio eccl'ie aut ꝓpria voluntate a viro
receſſerit/ nec recõciliata poſtea ſit: eidẽ do-
tem vel dotaliciũ repetere non licebit. Glo.
ſuꝑ illo ꝟbo: iudicio eccl'ie: ał's eã ꝓuare nõ
licet: etiã ſi nota eſſet fornicatio. vt extra de
diuor. porro. ⁊ c. ex lr̃is. Et plura vide in di
croc. plerũq̄ꝫ. in glo. Ecõtra ꝟo vt hi extra
de dona. int̃ vi. ⁊ vxo. c. j. Mulieres cũ ꝓ
aliq̄ licita cã a viris ꝓprijs fuerit ſeꝑate: totã
dotẽ viri reddere tenent̃. Q̃ꝫ ſi q̄rit̃: vtrũ
ergo talis reſtitutio dotis fieri debet in con
tinẽti. Ad h̄ rñdet Jo. de pla. inſtit̃. de acti.
§. fuerit antea. ꝙ ſi dos ꝯſiſtit in pecunia vł
alijs mobilib⁹: tũc marit⁹ vel heres eius di-
lationẽ hꝫ anni vnius. Si ꝟo ꝯſiſtit in mo-
bilib⁹: reſtitui dꝫ incõtinẽti poſt ſolutũ ma-
trimoniũ/ vł celebratũ legitime diuortium.
Et nota ꝙ licꝫ maritus vł ei⁹ heres dilatio-
nẽ habeat vt nõ teneat̃ reſtituere mobile ni-
ſi infra annũ: ſic ſunt naues: iumẽta ⁊ ſili'a.
tñ fruct⁹ interim ꝑcepti ex ipis vt ꝑẽſiões na
uiũ/ iumẽtoꝝ ⁊ ſimiliũ: nõ lucrat̃ ſibi: ſed hꝫ
interim cõmodũ medij tpis: ⁊ tenet̃ reſtitue-
re vna cũ reb⁹ poſt annũ. Sec⁹ aũt eſt in eo
qđ lucrat̃ cum pecunia quã ꝓ dote reſtituere
debet: ſe ꝑ illđ lucrũ ſibi acq̄rit. Et ſic intel-
ligit Salicet⁹ ⁊ Angel⁹. C. de rei vxo. actio.
l. j. in §. exactio. Porro licet infra annũ ma
ritus vel ei⁹ heres nõ tenet̃ reſtituere res mo
biles datas in dotẽ tenet̃ tñ interim vxorem
alere ſi non habet vnde ſe alat vt notat̃ i di-
cto. §. exactio. Q̃đ tñ intelligit Bal. vſq̄ꝫ ad
concedentẽ q̄ntitatẽ alimentoꝝ. ⁊ abinde ſu
ꝑa debet fruct⁹ vxori reſtituere. Similit̃ di-
cendũ eſt de reb⁹ imobilib⁹ vxoris ꝙ ſi vir vł
heres nõ reſtituit eas vxori ſtatim poſt ſolu
tum matrimoniũ vel celebratũ diuortiũ: tũc
poſt moram in hmõi rebus tenet̃ etiã ad fru
ctus. Q̃ꝫ ſi vir aut heres nõ hꝫ tantũ q̄ntũ
ſibi ſolũ ſufficiat: tũc omnis ordinata chari-
tas incipit a ſeipo niſi eſſet artifex vt aliun-
de ſibi poſſit acq̄rer̃ victũ. Uerũtamẽ i his ⁊
multꝫ alijs ſi terre cõſuetudo laudabilis ẽ ſer
uanda eſt. Ad intelligentiã aũt eoꝝ que di-
cta ſũt ſciendũ eſt ꝙ donatio ꝓpt̃ nuptias
eſt illud qđ ſponſus ſponſe donat quãdo ab
ea dotem accipit: vt eo. titu. nuper. Dos aũt
eſt qđ viro datur a muliere ꝓ onere qđ de ma
trimonio ſuſtinet: ⁊ tamdiu durat q̄ꝫdiu et
matrimoniũ: ſꝫ eo ſoluto ſoluit̃ ⁊ dos: qꝛ ſi-
ne eo eſſe non poteſt: vt. ff. de iure do. l. iij. ⁊ ẽ
dos q̄ſi propriũ patrimonium mulierꝫ. ff. de
mino. deniq̄ꝫ. §. ſed vtrũ in fi. Tamen q̄ꝫdiu
ſtat matrimoniũ manet. dñiũ dotaliũ penes
virũ: ita ꝙ contra voluntatẽ viri nõ põt inde
facere elemoſynã niſi eo mõ q̄ dictũ eſt ſuꝑ:
vbi agit̃ de elemoſyna. Unde gn̄alit̃ in tri-
bus caſibus marit⁹ lucrat̃ dotẽ vxorꝫ. Prĩo
ex pacto vt ſi paciſcat̃ de tota dote vel ei⁹ ꝑte
poſt vxorꝫ mortẽ lucranda: vt. C. de pac. cõ-
uen. l. ex morte. in ꝓn. ⁊ in aucteñ. ibi poſita.
Scđo cũ deficientib⁹ liberis ⁊ ꝓpinquis vxor
mortua fuerit inteſtata: tũc vir ſuccedit vxo
ri ⁊ lucrat̃ dotẽ ⁊ ecõuerſo: vt. C. vnde vir ⁊
vx. l. j. Tertio lucrat̃ ex lege: vt ſi ꝓpter adul
teriũ mulieris fiat diuortiũ: vt ſupra dictũ
eſt. Hic queri põt: pone ꝙ ꝓpter adulteri
um vxoris facta ſeꝑatõe thori mulier dotem
amiſit: poſt h̄ int̃ eos ꝓbata cõſanguinitate ſe
parant̃ oĩno: nunq̇d mulier dotẽ repetere pt
cũ non fuerat matrimoniũ ⁊ per ꝯñs non cõ
miſit adulteriũ. Ad hoc dicendũ ꝙ glo. in c.
plerũq̄ꝫ. extra de dona. int̃ vi. ⁊ vx. longo ꝓ-
ceſſu arguens ad vtrãq̄ꝫ ꝑtẽ cũ m̃ltis allega
tiõib⁹: tandẽ cõcludit ꝙ ipa dotẽ repetere nõ
poteſt. Cui⁹ rõ eſt ſꝫ Lau. qꝛ licet poſtea ap
pareat ꝙ ñ fuit m̃rimoniũ: tñ nihilomin⁹ pu
niri dꝫ ꝓpt̃ intentionẽ cũ ope ſubſecuto: fecit
ei qđ potuit: extra de biga. c. nuꝑ. ⁊. c. vl. ff. đ
adul. ſi vxor. § j. Et ſubdit glo. ꝓdicta iſtđ
veri⁹ credo: ꝓncipiũ ei cõſiderari dꝫ i talib⁹ ⁊
nõ exit⁹ vt ꝑ h̄ ceterꝫ audacia delinq̄ndi au-
ferat̃: nã ſi h̄ eẽt tũc falſũ poſſet cõmitti ꝓba
tiõe impedimenti. Concor. Hoſtieñ. Lau.
Goff. Guil. ⁊ Joã. vñ licet ꝯria opĩo magis
benigna appareat: tñ ſꝫ glo. ñ eſt extendẽda
licentia ꝓpter delictũ. Deniq̄ꝫ in alijs caſib⁹
exceptis iã dictꝫ redit dos ad mulierẽ ⁊ dona
tio ꝓpter nuptias ad virũ: niſi ſecus obtineat
conſuetudo approbata: vt ptꝫ extra de dona.
inter vi. ⁊ vxo. c. donatio. §. ſane. Plura aũt
eſſent dicenda de hac materia q̄ gr̃a breuita
tis omitto: quoꝝ q̄dã qui voluerit noſcere po
teſt ex ſũma piſana in verbo: dos: breuit̃ an-
notata videtur.

De q̄nq̄ꝫ vltimis hoĩm generibus qui cũ vſurarijs ad reſtitutionem obligant̃. Sermo. xlv.

On furtum facies.

n

Exo. xx. Ut vſq̄ꝫ i finẽ conta-
gioſam peſtifere vſure infecti
one patent̃ oſtendam⁹: mate-
riã in ꝓſecutiõe duoꝝ ſermonũ ꝓcedentiũ. vt
cunq̄ꝫ declaratã breui ſtilo cõcludam⁹. A

Quartodecimo igit̃ tutores curatores et
matres ac alij q̄cũq̄ꝫ ſine mãdato gerẽdo ne
gociũ alienũ ⁊ ſic ꝓ alijs fenerãdo tenent̃ ad
reſtõnẽ ſꝫ Alexã. lomb. ⁊ rodoñ. qꝛ cãm effi
cacẽ ad tale lucrũ ꝓſtitert. Ad c⁹ euidẽtiã ꝓ
mo ſciẽdũ ẽ: ꝙ triplex ẽ tutela. ſ. teſtamẽtaria
qñ pr̃ dat tutorẽ i teſtõ: ⁊ legitima q̄. ſ. a lege
defert̃: nã cũ null⁹ eſt tutor ꝑ teſtm̃: tũc q̄ ꝓ-
mo loco deberet huic ab inteſtato ſuccedere
tutelã illi⁹ tenet̃ ſuſcipe. Ac datiua: vt qñ nł
lo tutore dato i teſtõ nec extãtib⁹ cõſangui-
neis idoneis iudex ex officio dat tutorẽ: ⁊ du
rat tutela vſq̄ꝫ ad. xiiij. annũ cõpletũ ipi⁹ pu
pilli: ⁊ inde icipit cura q̄ durat vſq̄ꝫ ad. xxv.
annũ cõpletũ. Notandũ tñ ꝙ clerici ñ cogũt̃
recipe tutelã lꝫ poſſint alicui ſuccedere ab in
teſtato: q̄ꝫuis i laicꝫ eſt ꝯriũ: vt. C. de legi. tu
te. auc. ſic hereditas. Pñt tñ clerici recipe le-
gitimã tutelã: ſꝫ Joã. di. lxxxvj. c. fi. ſi volũt
Epi aũt ⁊ monachi tutelã legitimã recipe ñ
pñt: vñ in auc. de ſan. epi. §. deo amabiles.
Tamẽ ſm̃ quoſdam illi auctoritati deroga
tur per illud di. lxxxvj. c. peruenit: vbi ſatis

patet ꝙ poſſet recipe legitimã: licet nõ dati-
uã vel teſtamentariã: vbi etiã oſtendit ꝙ ad
cõmunẽ tutelã miſerabiliũ ꝑſonarũ omnes
clerici vel mõachi tenẽt: cũ .ſ. eis cõmittit ab
his quoꝝ intereſt. Quod etiã patet. lxxxviij
di. c. j. ⁊ c. eps gubernationẽ. Ceteꝝ de tuto
re qdã dicta ſunt ſuperius vbi agit de geren
tibꝰ alioꝝ negocia que hic replicare ſupfluũ
iudico. Queri tamẽ põt p̄mo. Pone ꝙ tu
toꝛ pecuniã vſurariam pupillo tribuat nihil
ꝗ illi dicat ꝙ ſit lucrũ vſurariũ: demũꝗ la-
pſu temporis ꝓteſtet illud fuiſſe lucrũ vſura
rium: vtrum pupillus teneat credere ⁊ illud
reſtituere. Ad hoc dicendũ ſm quoſdam ꝙ
non: preſertim ſi de bonis nõ habuit alꝭ cõ-
gruũ fructũ vł emolimẽtũ. Ratio eſt: qꝛ pu
pillus nõ approbat qđ tutoꝛ fecit: nec tutoꝛ
aliqđ de vſuris dixit tpe quo dicere đbebat:
nec pupillꝰ alꝭ iuſtũ lucꝝ vł emolimentũ de
ſuis bonis habuit ꝓpterea ꝑ ſuo intereſſe põt
illud retinere ⁊ ipe tutoꝛ obligat hmõi lucꝝ
reſtituere: ⁊ ſic penã ſuſtineat infidelis diſpẽ
ſationis ſue. Scđo queri poteſt: vtrũ tuto
res vel curatores aut matres que licet nõ fe
cerunt cõtractus vſurarios ꝓ pupillis vel fi
lijs tamen ꝓ illis vſuras exigunt ⁊ recipiunt
teneant ad reſtitutionẽ. Ad hoc rñdet Ale-
xan. lomb. ꝙ tales obligant reſtituere ſi ille
cuiꝰ noie acceperũt nõ eſt ſoluẽdo: vel nõ vlt
ſatiſfacere. Hoc etiã ſentit Bar. brixi. in c. ſi
cut nõ ſuo. xlvj. di. vbi ꝓhibet aliquis vſuras
exercere nomine alieno ſicut nomine ſuo. Cu
ius ratio eſt qꝛ facientẽ ⁊ conſentientem par
pena conſtringit: vt. ij. q. j. c. notum. in fi. Et
qđ grauius eſt ſm Inno. ſi tutoꝛ noie pupil
li p̄dictas exigit vſuras tunc etiã poſt depo-
ſitũ officiũ agi poteſt contra illũ: vt dicto. c.
ſicut non ſuo: in glo. Tertio queri poteſt:
qđ ergo faciet tutoꝛ a cõitate artatus ad ſu-
ſcipiendã tutelã pupilli: q̄ multa habet ſuſci
pere de vſurꝭ. Ad h̄ rñdet ſctũs Bernardinꝰ
in tractatu de reſtitutõibꝰ ꝙ corã epo ciuita
tis ⁊ ꝑtãte vel lege ꝓſtari debet: ꝙ a debi-
toꝛibꝰ nõ exiget niſi capitale ⁊ de vſuris ſe ñ
intromittet: ⁊ de h̄ fieri faciat publicũ iſtru
mentũ ⁊ ſic euadere poterit diſpendiũ i vtro
ꝗ foro .ſ. conſcientioſo ⁊ cõtentioſo. Quar
to queri poteſt. vtꝝ oẽs p̄dicti ⁊ alij q̄ dede-
rũt cauſam efficacẽ vſuras exercẽdi: poſſent
inuitis illis qbꝰ acquiſite ſũt aut ignorãtibꝰ
de eiſdẽ accipe pecuniã ad q̄ntitatẽ vſure ac
quiſite. ⁊ his reſtituere qbꝰ debent. Ad h̄ re
ſpondẽt qdã ꝙ ſic: nec i hoc cõmittũt furtũ:
cũ illa pecunia vſuraria nõ ſit illoꝝ: nam qꝛ
per efficacẽ cãm iſtoꝝ tale lucrũ iniuſtũ due
nit ad manꝰ vſurarioꝝ ⁊ ad reſtitutionẽ obli
gati ſũt iſti mediatores vł cauſã efficacẽ tri-
buentes iuſtũ eẽ videt: vt q̄ cauſa illoꝝ iniu
ſte ſt oblata de lege nature iuſte licẽtiam ha
beant illa ſatiſfacere: ne ipi de ꝓpo ſatiſface-
re teneant: qđ ẽt Chry. ſentire videt. Et ha
bet extra de reg. iu. ca. Unũqđꝗ ꝑ quaſcũꝗ
cauſas naſcit ꝑ eaſdẽ diſſoluit. Uñ ad h̄ p̄di
cti vident obligati: ⁊ in h̄ gerũt vtilẽ curam
ſuam ⁊ illoꝝ qui illa iniuſte detinent. Quod
ſane intelligendũ eſt in foro cõſcientie: ⁊ dũ-
mõ nõ ſequat aliđ incõueniẽs: de q̄ dictũ eſt
ſupra: vbi q̄ritur: vtrũ qs ꝑ furtũ ſatiſfacere
poteſt ſibijpi cũ cautelis ibidẽ poſitis. B

Quintodecimo heredes tenent ad reſtitu
tionẽ: de qbꝰ generalit ſꝫ Archi. ⁊ alios do-
ctores canoniſtas eſt dicendũ: ꝙ licet aliter
ſm leges diſtinguat: tñ ſꝫ ius canonicũ tenẽ
tur indiſtincte heredes ad oĩa debita defun
ctoꝝ in q̄rũ loca ſuccedũt: ſiue heredes ſint fi
lij: ſiue extranei: ſiue raptoris: ſiue alteriꝰ de-
tentoris: ſiue talia đbita fuerint ex ꝯtractu
vt emptio: venditio: locatio: conductio: mu-
tuũ ⁊ ſiilia: vel ex q̄ſi contractu vt tutela: ge
ſtio negocioꝝ: ſiue ex maleficio: vt furtũ: ra-
pina: ſimonia vel q̄ſi ex maleficio: vt cum iu
dex ex impitia male iudicat: aduocatus ma
le aduocat: ⁊ ſic de alijs: vel cũ de domo eſt
aliquid eiectũ vel effuſũ qđ nocuit alijs: ſiue
ꝑuenerit res illa pro qua debitũ fuit ꝯtractũ
ad heredes ſiue nõ ſiue lis fuerit conteſtata
ſiue nõ: vt plene ptꝫ. xvj. q. vj. c. ſi epm: extra
de pigno. c. ex preſentiũ: in fi. extra de ſolu. c.
j. extra de vſu. c. tua nos. extra de rap. c. in lit
teris. extra de ſepul. c. fi. Qđ ſane tñ intelli-
gitur: ſi hereditas ſuffi it: ꝙ ſi hereditas non
ſufficit ad om̃ia debita ꝑſoluenda: tunc ſm
Ray. in iudicio anime licet heres non fecit
inuentariũ nõ tñ tenet niſi in q̄ntũ ſufficit he
reditas. Secus aũt eſt in foro iudiciali ſm
Joan. an. in nouella vbi đt ꝙ ſi fecit inuen-
tariũ nõ tenet vltra vires hereditatꝭ: q̄ aũt
ad iudiciũ anime illđ indiſtincte affirmat.
Pro cuius noticia ſciendũ: ꝙ inuentariũ eſt
ſcriptura quam debet heres ſm leges incho
are infra. xxx. dies a morte teſtatoris: vł poſt
ꝗ ſcit ſe eſſe heredem inſtitutum: ⁊ debet ibi
ſcribere omnes res defuncti ſub teſtibus ⁊ de
bet illam ſcripturam perficere infra. xl. dies

vł infra annũ ſi res ſunt remote: ⁊ tũc nõ te-
nebit creditoribus vltra id qđ in hereditate
fuerit inuentũ: alꝭ ſm leges teneret inſoli-
dũ ſi nõ fecerit inuentariũ. Ad p̄dicta qꝫ
h̄ addendũ eſt: ꝙ talis heres vltra heredita
tem in anie iudicio tenet ad oĩa p̄dicta q̄ di-
ctus vſurarius ꝓ eo expẽdit: ſi ſaltẽ illa ma-
la fide ſuſcepit. Cuius rõ eſt: qa per hoc ad
nõ reſtituendũ p̄ſtitit cauſam efficacẽ. quod
verũ eſt ſi talia habuit eo tpe q̄ dictus vſu-
rarius erat nõ ſoluẽdo. Q, ſi querit: qđ ſi
de duobꝰ heredibꝰ vſurarij alter factꝰ eſt nõ
ſoluẽdo: Ad h̄ dicẽdũ ſm Hoſti. ꝙ alter ob
ligat inſolidũ: ⁊ h̄ vſꝗ ad quãtitatẽ que ad
eũ de heredi tate ꝑuenit. Cuius rõ eſt: quia
ſuccedit in crimine. ⁊ etiã qa om̃es res here-
ditarie ſunt obligate. vt plane patꝫ extra de
vſurꝭ. c. cũ tu. §. fi. Sextodecimo: teſtamẽ
toꝝ executores qui plus deſeruiũt corꝑi ꝗ
anie. ⁊ ocło ꝗ ꝯſciẽtie: tenent ad reſtitutio-
nẽ. Ad cuius euidentiã ſciendũ: ꝙ ſepius
cõtingere ſolet vt relicta bona vſurarij / non
ſufficiãt plenarie ad ſoluẽda debita vł reſti
tuẽda iniuſte q̄ſita: que tñ ſciunt certis ꝑſo-
nis eſſe reſtituẽda: ac nihilominus ne funus
vſurarij careat ecclꝭiaſtica ſepultura cũ epo
vel curato de certa quãtitate pecunie ꝓ in-
certis cõuenit executoꝛ: vt ſic licentiã acq̄rat
ſepeliẽdi funus in loco ſacro. qđ ⁊ plerunꝗ
ꝑficit eũ magna põpa. qua q̄dem ꝑte amo-
ta / reliqua bona vſurarij nõ ſufficiũt ad ple-
narie ſatiſfaciẽduꝫ de certis. Talis igit exe-
cutoꝛ cum det efficacẽ cauſam ꝙ hi q̄ debe-
rent hĩe certa de bonis vſurarij non poſſũt
acq̄rere: tenet extũc inſolidũ de ꝓprijs ſatiſfa
cere vſꝗ ad illã quãtitatẽ quã ꝓ incertꝭ de-
dit epo vł alteri etiã paupi cauſa elemoſy-
ne. ⁊ h̄ ideo: qꝛ chr̄s non ſuccedit in paupibꝰ
niſi qñ nõ repiuntur ꝑſone certe qbꝰ reſtitui
debeãt certa vt q̄ſi ꝑ ſubſtitutionẽ chr̄s ſuc
cedere videat: ac ſi diceret. facio tales ⁊ ta-
les heredes meos: q̄s ſi reperiri penitus non
cõtingat / ſubſtituo mihi chriſtũ in paupibꝰ
ſuis. Sed de hoc plenius poſtea videbitur.
Similit de executoribꝰ teſtamentoꝝ viſum
eſt ſupra. iiij. p̄cepto. Decimoſeptimo: de-
tentores reꝝ emptaꝝ de pecunia fenebri: te-
nent ad reſtitutionẽ. Ad cuius euidentiam
queri põt: Si ponat caſus ꝙ vſurarius de
vſuraria pecunia emat equũ: p̄dium vł do-
mũ: ac alteri liberalit donet: efficiatꝗ poſt-
modũ non ſoluẽdo: vtꝝ q̄ ſoluit vſuras cum
effectu repetere poſſet rem emptã de vſurꝭ a
poſſeſſore cui ſic donata eſt: ac vtꝝ poſſeſſio-
nẽ recipiẽs in foro ꝯſcie reſtituere teneatur.
Ad hoc rñdet Donal. in ſumma: ꝙ licet p̄-
cium ex re furtiua redactũ nõ ſit furtum. vt
ff. de furtis. l. qui vas. §. vl. ⁊ vitia ꝑſonalia
nõ trãſeant in ſucceſſores. vt extra de filijs
p̄ſbyteroꝝ. c. ex trãſmiſſa. tñ in h̄ caſu poteſt
iſte petere / ⁊ ille tenet reſtituere. vt extra de
vſuris. cũ tu. vbi plane p̄cipit in h̄ caſu p̄e-
dia vẽdi ſic empta. Cõcoꝛ. Ray. Et huius
rõ eſt: qa in tali caſu res ſuccedit loco p̄cij.
ſicut ecõtra p̄cium ſuccedit loco rei. vt. ff. de
pet. here. l. ſi rem ⁊ p̄cium. Quedã tñ intelli
ge ſm Guil. qñ rem talẽ habuit ex cauſa lu-
cratiua. ſecus aũt ſi emiſſet vł ex alia cauſa
non lucratiua ⁊ bona fide habuiſſet: vt non
credẽs rem emptã de pecunia vſuraria. vel
credẽs ipum vſurarium alꝭ hĩe vnde poſſet
vſuras reddere. Concoꝛ. Goff. Hoſti. Spe
cu. Et addũt Goff. ⁊ Hoſti. ꝙ ſi res illa lu-
cratiua poſtea ad aliũ ex ſili cã ꝑuenire con
tingat: ⁊ ille vlterius fuerit ille q̄ vſuras ſol
uerat ſeu repetere potuerat. tũc ille cui ꝑus
res data fuerit liberat: ⁊ cõtra eũ nõ poſſet
agi ciuiliter. vt. ff. de act. ⁊ oblig. l. om̃es de-
bitores. Scđm etiã Hoſtien. ſi res empta đ
pecunia fenebri ꝑ tertiã ꝑſonaꝫ ꝑuenit ex cã
lucratiua ad eũ qui dedit vſuras: vſurarius
tñ minime liberat. vt. ff. de ꝟbo. obli. l. int ſti-
pulantẽ. ¶ Decimooctauo ſunt eos ad
ſepulturam in caſu nõ cõceſſo recipiẽtes: ac
etiã notarij ⁊ teſtes coꝝ teſtamẽtis aſſiſten-
tes. ſilr ⁊ ꝯfeſſionẽ eoꝝ indebite audiẽtes vł
abſoluẽtes Pro q̄ ſciendũ: ꝙ eos ſic ſepe-
lientes ſunt ipo facto excõicati. vtꝫ in Cle-
men. de vſurꝭ. c. eos. Audiẽtes aũt in talica
ſu eoꝝ ꝯfeſſiones ⁊ abſoluẽtes: ac etiam te-
ſtes ⁊ notarij peccãt ꝯtra p̄ceptũ ecclꝭie poſi-
tum in c. ꝗꝗ. lib. vj. de vſurꝭ. ⁊ vltra h̄ oẽs
iam dicti tenent ad reſtitutionẽ oĩm que re-
ceperũt ab eodẽ. Q, ſi q̄dam vſurariũ nõ ſe-
peliunt / ſed illum ſepelire ſimulãt: puta po-
nunt capſam honorifice vacuã in feretro: ac
ſi corpus eſſet ipſius vſurarij: tũc nihilomi-
nus ſm Jo. anđ. ⁊ alios doctores ſubiacent
eiſdem penis. Hic queri põt Primo: vtꝝ
vſurario q̄ reſtituere habet ad ſalutem / ſuffi
ciat ꝙ in ꝑiculo mortis ꝯſtitutus cõdat te-
ſtamentũ ſup reſtitutiõe male ablatoꝝ: ita
vt recipi poſſit ad ſolutionẽ / cõionem / ⁊ ec-
cleſiaſticã ſepulturã. Ad hoc rñdet Alexã.

lomb. ꝙ oĩno non ſufficit. Cuius duplex rõ dari põt. Prima: qꝛ teſtm̃ eſt vltima ſnĩa voluntatis nr̃e ĩ eo qḋ poſt mortẽ ſuã q̃s voluit fieri: cũ eñ teſtãs h̃ velit fieri poſt mortẽ/ et poſt mortem locus pñie nõ ſit: ſine q̃ nullus vſurarius abſolui pt̃: reſtat ꝙ ſolũ tale teſtamẽtũ cõdens: in ſtatu ſalutꝫ eſſe minime pt̃: ꝓpterea oportet ꝙ in vita reſtitui velit. al's nõ dimittit̃ pctm̃ niſi reſtituat̃ ablatũ. vt dꝛ de reg. iur. li. vj. Unde reſtitutio dũmodo poſſibilis fuerit p̄cedere debet oẽm actũ penitẽtie: vt poſtea videbit̃. Scdã rõ eſt: qꝛ iuſticia dei req̃rit vt ille ſatiſfaciat qui peccauit. Sicut igit̃ vſurari⁹ eſt q̃ offendit: ſic ipſe ſatiſfacere debet in q̃ offendit. qḋ nõ facit ſi faciendũ in teſtamẽto relĩq̃t. Unde generalr̃ ſi ſatiſfacere cupit: ita ꝙ ei remittat̃ pctm̃: q̃tuor obſuare optet. Primũ ꝙ ſi pecuniã habet vnde reſtitutio fieri põt: illã exponat reſtitutioni ꝑ amicũ fidelẽ anteq̃ꝫ moriatur. Scdo ꝙ ſub voce p̄conia ſolẽniter p̄conizari faciat: ꝙ oẽs a quib' ꝑ ſe vel ꝑ alios pecuniã extorſit: veniãt recepturi plenã ſatiſfactionẽ. Et hoc q̃dem fiet tum vt his quibus debet̃ reſtitutio plenius innoteſcat: ⁊ venire poſſint ſua repetẽtes. tum etiã vt ſcãdaluꝫ quod in publico ꝓpter vſuras exercẽdas ab eo multis eſt relictuꝫ: h̃ modo q̃ſi in publica penitẽtia deleat̃ ⁊ emendet̃. qꝛ vt dꝛ extra de pe. ⁊ re. c. j. Manifeſta peccata nõ ſũt occulta correctiõe purgãda. qḋ ſi talis vſurarius nõ fecerit publice ſm Alexã. lomb. nõ detur ei ſacramẽtũ nec eccl'iaſtica ſepultura. Tertio: ſi habet aliq̃ inſtrumẽta vſurarum: ꝙ ea caſſet per publicũ inſtrumẽtũ: vl' redigat ad debitũ v̄itatis. Quarto: ſi aliq̃d deficit ad explicãdũ vel debite obligãdum: faciat fieri publicũ inſtrumẽtũ atq̃ꝫ debitã cautionem. ſicut exp̄mitur in c. q̃ꝫq̃ꝫ. de vſuris. li. vj. Et ſm magnos vtriuſq̃ꝫ iuris doctores: fideiuſſor vſurarij tenet̃ inſolidũ ad reſtitutionem oĩm vſurarꝫ certarꝫ ⁊ incertarꝫ: ac etiam male ablatorꝫ ꝑ vſurariũ extortorũ: q̃ntũ ſe vires p̄dicte hereditatis extẽdũt. ⁊ h̃ habito reſpectu ad p̄dicte cautiõis tp̄s. Nã licꝫ tp̄e p̄ſtite cautiõis p̄ncipalis eſſet ſoluẽdo: demũq̃ꝫ facultates eius eſſent exhauſte aliter q̃ꝫ in reſtitutiõib' p̄dictis. nihilomin⁹ fideiuſſor remanebit ad oĩa obligatus. Et lꝫ exceptio inopie ꝓſit p̄ncipali: nõ tñ fideiuſſori eius in dicto caſu. Scdo q̃ri pt̃ de eo q̃ ſe ſponte obligauit ad vſurarꝫ reſtitutionẽ: credens vſurarij bona ad h̃ ſufficere/ ⁊ poſtea inuenit non ſufficere: vtrꝫ de ſuo ꝓprio ſatiſfacere teneat̃. Ad h̃ rñdet ſcũs Bernardin⁹ in tractatu de reſtitutionib'. ꝙ aut obligauit ſe diſtincte: puta ſi tãtũ haberet de bonis defuncti: ⁊ tũc nõ obligat̃ niſi ꝓ tãto q̃ntũ inuenit de bonis eius. Aut obligauit ſe indiſtincte: ⁊ tũc ſi op⁹ ẽ de ſuo ꝓprio ſupplere tenet̃: ita ꝙ integre ſoluat. Cuius rõ eſt: q̃a ſeipum ꝓprijs v̄bis illaq̃auit: ⁊ lꝫ in intẽtiõe habuit ſe velle diſtincte obligare/ q̃ꝫuis nõ exp̄ſſit: non tñ per h̃ ſe poteſt excuſare: qꝛ magis ſtatur obligationi exp̄ſſe/ q̃ꝫ intẽtioni occulte: quã qꝛ nõ exp̄ſſit/ ſibi imputet. q̃a propt̃ inſipientiã ſuã ſuo iure creditores fraudari non debẽt. Tertio queri põt: vtrꝫ per publicũ inſtrumentũ ab vſurario recipiẽs cautionẽ de reſtituẽdis vſuris ⁊ male ablatis ad voluntatẽ ſuã/ poſſit iterꝫ ſine peccato promiſſionẽ hãc eidẽ relaxare: ⁊ inſtrumẽtum cautionis reddere vl' caſſare. Ad hoc reſpondet ſctũs Bernã. vbi ſup. ꝙ ſi ille q̃ ſe prius obligauit/ ⁊ nũc relaxationẽ petit: eſt cõpos ſue mẽtis/ ⁊ hoc poſtulet importune: pt̃ ſine peccato inſtrumentũ huius obligatõis caſſare: cum ſalus eius eſſe debeat in manu ſua: nec teneat̃ hõ ſalutẽ aĩe eius cũ ꝓprio ſcãdalo procurare. nec etiam ꝓpter h̃ a vinculo debitorũ remaneret abſolutus. Ueruntñ ſecus eſſet ſi talis obligat⁹ eſſet ſuo p̄lato. Deniq̃ꝫ aduertẽdũ eſt: ꝙ ſi vſurarius nõ pt̃ hĩc fideiuſſorem nec pignora: tũc ſm Jo. an. iuret illa non poſſe habere: ⁊ iuret ſe facturũ ꝙ cauet: ⁊ ſufficit. maxime ſi hoc veriſimile eſt. vt extra de donat̃. inter vi. ⁊ vxo. c. per lr̃as. His igit̃ p̄miſſis/ detur vſurario penitẽtia ⁊ non p̄us. ſicut p̄cipit̃ in dicto c. q̃ꝫq̃ꝫ. Nã ſi quis aliter eũ abſolueret/ theſaurizaret ſup ſeipꝫ diuinum iudiciũ: ⁊ animã illius p̄cipitaret in ꝓfundum inferni: nec ignorantia excuſaret eum. vt extra de iniur̃ ⁊ damno dato. c. ſi culpa. Ad laudem dei omĩpotentis.

Epilogatio de triplici vſura: et in quibus committitur vel excuſatur. Sermo. xli.

Non furtum facies. Exo. xx. Eia iam tãdẽ expediti vl' ex p̄te de diuerſis ꝯctib' vſurarijs: vt tenaci⁹ imp̄mãt̃ ſuccincto ſtilo ſingula ꝑcurrẽdo breuit̃ ad memoriam reuocemus. A Pro q̃ ſciendũ ꝙ vſura eſt quicquid ſorti accedit: ſiue ſit pecunia eſca veſtis ſpecies lingua ſeruitiũ: vt pꝫ fere ĩ oĩb'. c. xiiij. q. iij. Et ſubintelligit̃ ex pacto p̄cedẽte. vel etiã ex intentiõe p̄cedente cõcomitante vel ſubſequente. Et accipit̃ hic ſors ꝓ debita quantitate rei mutuate in materia occurrenti. ſ. pecunia: frumento vino: oleo ⁊ ſimilib'. Et ſic ſors eſt capitale creditoris expreſſum vel palliatũ. Nec vſura cõmitti poteſt niſi circa ſortẽ ⁊ capitale rerũ mutuabilium. Et hec vſura tam execranda reputatur: ꝙ ius naturale diuinũ ⁊ canonicũ vniformiter ſe hñt negatiue ad oẽs caſus vſurarios: qꝛ pari rõne ſicut in vno caſu ſic ⁊ in q̃libet ꝓhiberi debuit: cũ de ſui natura ſit mala. Et huius ſententie eſt Joã. an. in mercu. in regula peccatũ. Dicit etiã Alexan. de ales in. iij. parte ſũme ꝙ q̃ꝫuis hoĩem occidere ſit peccatum in ſe: nõ tamen ſm ſe. Et ideo quãdoq̃ꝫ licet occidere: quia dñs in aliquibus caſib⁹ homicidiũ conceſſit. Pare tamen ad vſuram eſt peccatũ in ſe et ſm ſe: quia nunq̃ꝫ in aliq̃ caſu licet: ⁊ ſic nulla põt in ea cadere diſpenſatio: vt pꝫ plane extra de vſu. c. ſup eo. Tanta nãq̃ꝫ eſt illius feditas ꝙ etiam in extrema neceſſitate quando licet furari: non licet alium inducere ad mutuandum ſub vſura. Ut igitur vſure vitiũ magis eluceſcat p̄mo notandũ eſt ꝙ in omni cõtractu ex h̃ contingit vſura vel nõ ꝙ aliq̃s accedit ſorti vel qḋ eſt de ſorte: verbi gratia. Si q̃s poſſidet domũ vel fundũ vel hmõi fructus inde excreſcens de ſorte eſt: ⁊ non accedit ſorti. Si q̃s igitur emit aliquã rem iuſto p̄cio res ĩpa ſecũ portat ſortẽ ſuã: ⁊ ſi quã ꝓuenit inde excreſcẽtia illa de ſorte eſt: ⁊ non accedit ſorti. Et codeꝫ mõ cõtingit in locatione. Cõmodatũ aũt ſi manet in ſua natura nõ recipit excreſcentiã ſortis: ſed magis tunc in alio cõtractu trãſit ſcꝫ in locatũ. Ex quo relinquit̃ ꝙ ſolũ ĩ mutuo lucrũ accedit ſorti: ⁊ ideo in hoc concordant oẽs doctores ꝙ in mutuo non licet accipe vltra ſortẽ: ⁊ ꝙ ſolũ in contractu mutui veri vel interp̄tati cadit vſura. Hinc. xiiij. q. iij. c. putant: dicit q̃dã glo. ꝙ ſunt duo contractus qui de ſui natura ſunt gratuiti. ſ. mutuũ ⁊ cõmodatũ. Mutuũ ei ſi non eſt gratuitũ iam non eſt mutuũ ſꝫ vſura. Cõmodatũ vero licet non ſit gratuitũ tamen non eſt vſura q̃ꝫuis deſinit eſſe cõmodatũ: ſed ſi q̃d recipit̃ ꝓ re cõmodata ⁊ eſt pecunia tunc cõmodatũ tranſit in emptionẽ ⁊ venditionem. Si vero eſt alia res que dat̃ ꝓ ea: tũc trãſit in ꝑmutationẽ: ꝙ ſi ꝓ vſu rei pecunie recipit̃ tunc tranſit in locationẽ. Si deniq̃ꝫ res alia recipit̃ tũc tranſit in cõtractũ. ſ. innominatũ. ſ. do vt des. Ex quo denuo relinquit̃ ꝙ ſolũ in contractu mutui cõſiſtit vſura. Et iõ tenẽdũ eſt generalit̃ ꝙ quandocũq̃ꝫ dicit̃ vſura cõmitti in aliquo contractu emptiõis: venditiõis: locationis: permutatiõis ⁊ ſimiliũ: tũc ſemꝑ intelligunt̃ ibidẽ eſſe duo cõtract⁹. Exempli gratia: vendo tibi ꝓ decẽ qḋ vix valet octo: ⁊ hoc propt̃ dilatiõeꝫ ſolutõis: tunc eſt ibidẽ vſura ⁊ per ꝯñs duplex contractus. ſ. venditiõis: ⁊ mutui: cui⁹ gratia p̄ciũ adauget̃. Scdo notandũ ꝙ triplex eſt vſura. ſ. animi ſigni ⁊ pacti. Uſura v̄o animi eſt cũ q̃s p̄ncipalit̃ mutuũ dat ꝓpter ſpem lucri: et ſic cõmittit̃ vſura ſola intentõe corrupta ex ꝑte creditorꝫ q̃ p̄ncipalit̃ mutuauit ſpe lucri: ⁊ tũc tenet̃ creditor ad reſtitutionẽ ex q̃cunq̃ꝫ etiã intentõe debitor illi dederit: vt extra co. ti. c. cõſuluit: ĩ glo. Quidã tamẽ diſtinguũt ⁊ meli⁹: dicẽtes ꝙ ſi debitor aliquid dedit ex ſola liberalitate ꝑ modũ doni: tũc non tenet̃ eidẽ reſtituere: ſꝫ debet paupib' dare ñ ex p̄cepto ſed ex cõſilio: ⁊ dꝫ de intentõe corrupta penitere. Si v̄o dedit rõne mutui p̄ncipalit̃: tũc nõ abdicauit illḋ a ſe voluntarie ſꝫ cõditionate: ne. ſ. mutuãs reputet ſe grauatũ ⁊ alterũ ingratũ: ac ꝓpt̃ hoc al's ñ inueniret tale mutuũ: ⁊ tũc reſtitui dꝫ mutuãti: ⁊ ꝑ h̃ ſaluari pot cõtrouerſia q̃ v̄ſat̃ int̃ doctores q̃ ſumitur ex. c. cõſuluit: extra de vſu. vbi dꝛ in glo. ꝙ licet talis ĩ foro iudiciali ñ eſt puniend⁹ tã q̃ꝫ vſurari⁹: tñ in foro ꝯſcie ⁊ eccl'ie iudicand⁹ eſt male agere: ⁊ inducend⁹ eſt ñ cõpellẽd⁹ vt ſic accepta reſtituat: qꝛ q̃ ad deuꝫ reuera vſurari⁹ eſt. Ex h̃ dicũt Scot⁹ ĩ. iiij. ⁊ Alexan. lomb. in tractatu ſuo: ꝙ licet talis vſura mentalis cũ culpa mortali fiat ad reſtitutõeꝫ tñ nõ obligat. Et adducunt exm̃ de furto: ꝙ ſi q̃s gratis liberalit̃ in dono recipit qḋ furari ꝓpoſuit: tunc licet talis furet̃ mente ñ tamen oꝑe nec ad reſtitutionẽ obligat̃. Sic q̃ ex cõceſſo mutuo lucrari intendit a debitore tñ nihil exigit: ſed gratꝫ datũ recipit. q̃ꝫuis ſit vſurari⁹ mente: tamẽ non eſt oꝑe ita ꝙ teneat̃ reſtituere. Ad qḋ rñdet Jo. an. ĩ mercu. ſuper regl'a pctm̃: ꝙ int̃ illos duos caſus probat̃ eſſe magna diſſimilitudo. Nã lꝫ donatari⁹

in caſu furti corruptā intentionē habuerit:
nō tñ donatio cauſat ab ei⁹ facto: nec anne-
xa eſt illi intentiōi corrupte. Cui⁹ contrariū
in mutuo cadit: q2 cū ex bono charitatis gra
tis fieri deberet: fit ꝓncipalit ex ſpe lucri: cui
vitioſe ſpei effectus cōſeqꝛ qđ eſt lucrū: z idō
talis ad reſtitutionē obligat: q2 lucrū exin-
de ſub tali intentiōe receptū eſt vſurariū: et
hec opinio vera eſt ſ3 Inno. Hoſtien. Archi
dia. z Ray. Patet igit intuēti ꝙ he due opi
niones ꝯrie cōcordari pñt ꝑ ſupradictam di
ſtinctionē: quā ponit archiepus florentin⁹ in
tractatu reſtitutionū. Hec āt intentionalis
vſura ꝑiculoſior eſt ꝙ̄ illa q̄ fit cu3 expreſſis
pactionib9. Primo: q2 in foro cauſaꝝ mini-
me reperi poteſt. Scdo q2 ꝑpt ſuas ſubtiliſſi
mas palliatiōes a mlt3 auaricia cecatis co-
gnoſci nō pōt. Exempli grā: vt vnū caſū po
nam⁹ de pl'ib9. Si emat fundus vl' ager iuſto
ꝑcio ea conditiōe ꝙ qñcūqꝫ vendens ementi
ꝑciū illud reſtituit fundū vel agrū rehabe-
bit: tūc ille contract⁹ in ſe nō eſt vſurari⁹ ſ3 li
cit⁹: vt dr glo. magna. in. c. cōqueſt⁹. extra de
vſu. pōt tñ ille cōtract⁹ illicit⁹ z vſurari⁹ iu-
dicari. ſ. ſi emptor ſub ſpecie emptiōis intē
dit mutuare ꝑciū agri: z ꝑ tale lucrū lucrifa
cere annuos fruct⁹ agri: tūc ei vſura iudicat
ex intentiōe: licet ab eccl'ia ſ3 Archi. ex h con
demnari nō pōt. Qđ ſi ſimplici intentione
agrū emit iuſto ꝑcio parat⁹ tñ reſtituere ven-
ditori reqrenti nō eſt ibidē vſura. Signū au
tē intentiōis ſimplicis eſt ꝙ dat iuſtū ꝑcium
z intendebat emere poſſeſſiones vl' reddit⁹:
ac etiā ꝙ poti⁹ eligeret fundū tenere ꝙ̄ ꝑciū
recipe. Ceterū triplex vſuraria intētio di
ſtingui poteſt in cōtractib9. Prima dicit an-
tecedens q̄ viget anteꝙ̄ mutuū datur vl' qn
do datur: quod ꝓprie directe eſt contra man
datū dominicū. ſi tamen poſtea ꝓpoſitū mu
tuaret ad regulā charitatis anteꝙ̄ vltra ſor
tem reciꝑet: tunc gratis datū licite retinere
poſſet. Secunda dicit concomitās q̄. ſ. mu-
tuando non viget tamē ſi mutuū recipiens
poſtea in mutui recompenſationē aliqđ dat:
z mutuās ꝓpter eandē cauſam libent hoc ac
ceptat: tūc cōmittit vſurā hñs corruptā in-
tentionē cōcomitantē. Tertia dicitur ſubſe-
quens: que. ſ. tam mutuando ꝙ̄ ſolutionem
recipiendo non viget: ſed lapſu temporis cu
piditate ꝑualente vult mente z oſtendit ore vel
ope ꝙ ꝓpt mutuū p⁹ ſ3 ſibi fiat mun⁹ a mñu
a lingua vel ab obſeqo. Et hi oēs non ſolum
cōmittūt vſurā z tenent ad reſtitutionē ſ3 et
q̄cūqꝫ in ius talis mutui ſuccedūt: vt filij vl'
heredes. Et hec eſt ſnīa Archidia. xiiij. q. iij.
c. j. Q3 ſi q̄rit: vtrū ſi non fuit intentio credi
toris aliqđ ex mutuo recipe z debitor aliqđ
dat teneat creditor ad reſtitutionē. Ad h di
cendū ꝙ ex parte debitoris in remunerando
in mutuante triplex intētio diſtingui poteſt.
Prima dicit timoroſa qua. ſ. debitor timet
diſplicere creditori quē credit velle remune-
rari: vel timet ab eo ſibi mutuatū auferi: vl'
ne inueniret iterū mutuare volentē ſi non re
muneraret: z i ſimilib9 caſibus. Unde ſi cre
ditor hanc intentionē ſcit aut credit vel ſaltē
veriſimiliter credere deberet reſtituere debet
accepta: tamen ñ tenet reſtituere bona fide
conſumpta: ſm Guil. Secunda dicit grati
oſa quando ſc3 in remunerante reſpect⁹ ali-
quis remuneratiōis interuenit non tamē ꝓn
cipaliter propter illud fit: ſed mag's ex gra-
tia: z tunc creditor hoc credens non tenetur
ad reſtitutiōem: Tertia dicit amoroſa quan
do ſ. ex ſola charitate debitor aliquid credi-
tori donat: z ſi creditor taliter datum credit:
reſtituere non tenetur. Q3 ſi querit. Cur nō
poteſt eque bene retineri ab vſurario menta
li cui debitor ex mera liberalitate z liber-
tate facit recompenſationem. Ad hoc dicen
dum ꝙ hoc venit ex diuino precepto ſtatuē-
te edictū ꝙ in mutuo nihil ſperari debeat: cū
quo precepto recipiēs ad mutuū diſpenſare
non poteſt: z quia talis recompenſatio fit cō
tra legē iuſte ꝓncipantis ſaltem in eo qui ta
liter mutuat. ideo debitor recompenſationē
facere deliberans: licet q̄ntum in ſe eſt mutu
anti licite dare poteſt: tamen nō poteſt ſic li
bere dare ꝙ taliter mutuans licite poteſt ſic
vltra ſortem recipere: vt patet plenius ſupi⁹
in ſermōe vbi agitur de mutuo facto alicui
cōmunitati. Uſura ꝟo ſigni eſt cū pactū ex-
preſſum nō inuenit: ſ3 q̄dā ſigna intentionē
animi manifeſtantia: puta cū mutuans inſi
nuat ꝟbo nutu vel ſigno q̊cūqꝫ ꝙ nō mutu
aret niſi lucrū aliqđ ſperaret: ſiue cū poſt mu
tuū negat terminū vel iuramenti denegat re
laxationē ei q̄ iurauit ſe non abſentare z his
ſil'ia. Talis eīn non tm̄ qđ accepit inde tenet
reſtituere: ſed etiā illi tenet reſtituere q̄ tali
modo mutuū recepit: niſi canonicū aliđ ob-
ſtaret. Cuius rō eſt: quia nō refert q̄ ex equi
pollentib9 fiat: nam ſicut non refert vtꝝ q̄s
aliū gladio vel baculo interficiat: ſic non re-

fert an ꝟbo ſigno demōſtratiōe vel circūlo-
cutione q̄s aliqđ oſtendat: vt extra de ꝯſan.
z affi. c. tua nos. ff. ſi cer. petat. l. certum eſt.
Uſura deniqꝫ pacti fit cū pacto expreſſo de
acq̄rendo lucro vltra ſortē. Et vt tangit ex-
tra đ exceſ. ꝓla. c. int dilectos: i gloſa triplex
eſt vſura. P. ia dr vſura cōis: z eſt illa que in
die vel ſeptimana vl' i menſe excedit ſortem:
ſicut pt3 ibidē in textu de clerico ludente ad
taxillos q̄ conceſſit ſocio. xj. ꝓ. xij. z ſic ꝓma
die potuit excedere. Scđa dr centeſima: q̄. ſ.
excedit ſortē in anno. Tertia dicit ſeptupla
vel ſexageſima que. ſ. excedit medietatē ſort3
in anno. Unde Juſtinianus impator ꝑmi-
ſit vſuras centeſimas z ſexageſimas. ſ. leuiſ-
ſimas: quia vidit hoīes impij ſui prauos eē
z ꝓnos ad dandū ad vſurā: z ꝑmiſit minus
malū ad euitandū maius: ꝑmiſit inquā: id ē
non puniuit: vnde leges implicite ꝓhibent
vſuras vt ſupra tactū eſt. B Tertio no
tandū ꝙ vſura ſm oēs doctores ꝓprie nō cō
mittit niſi in cōtractu mutui. Mutuū autē
dicit qñ aliqđ meū fit ꝑ aliqđ tp̄s tuū: z idō
neceſſe eſt ꝙ ſolū in illis reb9 q̄b9 mutuū int-
uenire pōt vſura cōmittat. Quas Alexan.
de ales diſtinguit in triplici genere. Quedā
ei mutuant ſub certo numero ſicut pecunia:
quedā ſub certo pondere ſicut aurū. quedam
etiā ſub certa menſura ſicut granū vinū oleū
z ſil'ia: in quib9 ſolū proprie cōmittit vſura:
cuius ratio eſt: q2 ſole res circa quas mutu-
um conſiſtit hñt de natura vel arte ſibi conſti
tutū valorē: quē tranſcendere minime pñt
niſi vitioſe cōtra naturā vel artē agat. Ad
Ganf. aūt q̄ obijcit etiā in alijs rebus cōmit
ti vſurā poſſe vt in equo vel predio ꝓ pecu-
nia mutuata in pignus recepto: dicendū eſt
ꝙ diſtinctio fieri debet int vſurā que exigit
ab vſurario vltra ſortē vel mutuū qđ prope
dr vſura: z inter res in q̄ cōmittit vſura q̄ eſt
ipm mutuū vt equus vel agrū de quo gigni
tur ipm lucrū: nam ſi ponderat id qđ mutuo
datur cui proprie z vere accedit vſura: tunc
ſꝑ conſiſtit in trib9 ꝑdictis: ſi ꝟo ponderat
premiū qđ datur: tunc eſſe pōt aliud a predi
ctis: ſed hoc improprie z interpretatiue dici
tur vſura. Quarto videndū eſt de intereſſe
quō pōt admitti in contractib9. Pro q̄ ſcien-
dū: ꝙ intereſſe ſ3 doct. eſt q̄dā euitatio damni
vel recōpenſatio dāni: vñ ſm Thom. ij. ij. q.
lxxviij. ꝓ intereſſe: id eſt ꝓ occurrenti damno
euitando licitū eſt paciſci cū alio recipere ali
quid vltra ſortem abſqꝫ vitio vſure: ita ꝙ in
pactū deducat cū eo cui mutuat damni recō
penſationē per qđ ſibi ſubtrahit aliqđ quod
habere deberet: quia hoc non eſt vendere vſū
pecunie vel mutuū: ſed damnū euitare: recō
penſationē tñ damni qđ cōſiderat in h ꝙ de
pecunia ñ lucrat: nō pōt in pactū deducere:
quia non debet id vendere qđ nondū habet:
z multipliciter impediri poteſt ab habendo.
Deniqꝫ qualiter vnuſquiſqꝫ paciſci poteſt ꝓ
intereſſe damni emergent3 tam de preterito
ꝙ̄ de pñti z de futuro diffuſius pt3 ſuperius
in ſermone vbi latius agitur de hmōi inter-
eſſe. Quinto notandū eſt de emptione et
venditione in qua cōmittit vſura plus ven-
dendo propt dilationē ſolutiōis: aut minus
emendo propter temp⁹ anterioratiōis. Pro
quo ſciendū ꝙ ſi vendens petenti dilationē
ſolutionis: auget propterea preciū ſolutōis:
non tamen vltra terminū iuſti precij. ſ. rigi-
di gradus: de quo dictū eſt ſupra: tunc ex vi
contractus nō cōmittit vſuram: quia talis
non vendit vltra iuſtū precium ꝙ̄uis nō fa-
ciat gratiā remiſſionis precij deſcendēdo ad
gradū diſcretū vel ꝑiū: qđ libenter faceret ſi
emens ſtatim ſolueret. Nam aliud eſt nō fa
cere gratiā aliquā ꝓ eo ꝙ facit grām expecta
tiōis: z aliud eſt propt expectationē ſimplici
ter excedere iuſtū preciū. Inſuper hoc gñalit
tenendū eſt ꝙ tempus illud vendi poteſt qđ
eſt ꝓpriū preſtitoris aut venditoris: tempus
autē qđ non eſt ꝓpriū preſtitor3: ſed poti⁹ re-
ceptoris ſicut eſt in omni mutuo nunꝙ̄ ven-
di poteſt. Et ſic licet propter temp⁹ rem plus
vendere aut min⁹ emere ꝙ̄ tempore contra-
ctus valeat: quando nō ex malicia contrahē-
tiū: ſed ex propria natura contract⁹ illđ ꝓce-
dit. Exemplū ꝓmi. Si quis vendit equū non
poteſt vendere tempus: cum in contractu fit
tranſlatio dominij ipius equi z ſic temp⁹ eſt
propriū emptoris: ſi vero vendit vſum equi
tunc poteſt vendere tempus: quia tunc eſt ꝓ
priū venditoris eo ꝙ non transfertur domi-
nium equi. Exemplū ſcdi. vendis bladū ob
alterius rogatū in hyeme quando minus va
let: ponit illđ vltra iuſtū preciū: quia ſeruare
proponebat et diſponebat illud in eſtate qñ
plus valet. Et econtra dici poteſt de emen-
te: vnde ſi taliter bladum vendens non diſ
poſuit illud ſeruare: tunc vſuram cōmittit:
quia ex malicia contrahentis z non ex natu
ra contractus plus iuſto vendidit. S3 de h

ſuperius viſum eſt vbi agit̃ de augmentatio
ne precij propt̃ dilationẽ. Similiter ius vel
vſus rerũ pro futuro tempore minus emi p̃t
q̃ ſi preſentialit̃ traderent̃: ⁊ q̃nto ius futu/
rorũ protendit̃ in longiora tempora tanto ce
teris paribus emi poteſt minori p̃cio: qd̓ ſane
intelligit̃ i his rebus quib⁊ ius rei differt ab
ipſa re vel ab actuali poſſeſſiõe ⁊ vſu rei. Et
ſic ꝑ redditib⁊ ac poſſeſſionib⁊ ⁊ ſimilib⁊ licet
minus dare q̃ toto tempore valent in fructi
bus. Similiter ponatur caſus de pecunia: ꝙ
creditor habeat ius ꝑcipiendi a debitore ſin
gulis annis centum coronas vſq̧ ad decem
annos: q̃ faciunt mille coronas: tunc temp⁹
illud eſt ꝓpriũ debitoris ⁊ p̃ot vendere credi
tori: ita ꝙ in ꝓmpto dabit tm̃ octingentas co
ronas. Sʒ hec latius patent ſup̃i⁹ vbi agit̃
de diminutione precij ꝓpter anterioratione
ſolutiõis. ¶ Sexto notandũ eſt de mu
tuo coactiuo ſimplicit̃ vel ſm q̇d: nam mutu
um quod ſimpliciter fit ex coactione .ſ. cõmu
nitate vel ſuꝑiore cogente excuſat̃ ab vſura
quia talis coactio multũ aufert de rõne mu/
tui ⁊ per ꝯñs de rõne vſure: de natura nanq̧
vſure eſt ꝙ fiat in mutuo voluntario cũ ſpe
lucri: hoc autem mutuũ eſt coactum ſine ſpe
lucri ſaltẽ principalit̃: ⁊ qd̓ non eſt licitum in
lege: neceſſitas licitum facit: vt extra de reg.
iu. Uerũtamẽ recta intentio neceſſario con/
iungit̃ coactioni: q̃ ſi cogi placeret illicitum
fieret: eo ꝙ coactio in voluntariũ tranſiret.
Similit̃ mutuũ voluntariũ ſm q̇d excuſari
poteſt ab vſura: verbi gr̃a. Si rem meã ꝑ po
tentiã vel iniuſticiã occupaſti: vel mihi vim
facis in reb⁊ meis: vel non reſtituis mihi rem
mutuo preſtitã locatã vel cõmodatã: aut eti
am nõ ſoluis mihi opas impẽſas aut alia q̃
cunq̧ debita: vel nõ vis deſiſtere ab iniuria
mea niſi tibi mutuẽ centũ: quo facto deſiſtis
iniuriari: ⁊ omnia ꝓmittis reſtituere: hoc nõ
eſt vſura ex parte mea: cum nihil lucrer: ſʒ re/
dimo vexationem iniuſtam: mea recupero: ⁊
me defendo quod licet: ar: extra de ſi. c. dilc/
tus. nec vſuram cõmitto ſi propt̃ mutuũ mi
hi ſoluat̃ iuſtũ debitũ vel nõ exigat̃ iniuſtũ
debitũ. Et hec lati⁹ patẽt ſup̃i⁹ vbi agit̃ de
locationib⁊. Septimo notandũ eſt de du/
bio vel ꝑiculo qd̓ interuenire p̃ot in contractu
mutui veri vel intꝑretati: gr̃a cui⁹ p̃ot aliq̃n
aliq̇d vltra ſortẽ recipi: licet vt frequent̃ vſu
ra palliata ſe latent̃ immiſcet. Ad cui⁹ eui/
dentiã regule generales dari poſſunt. Prĩa
eſt qd̓ in mutuis veris vel interpretatis ſpe lu
cri principalit̃ factʒ: dubiũ ſeu ꝑiculũ a feno
re nõ excuſat: cuius rõ eſt: q̃ ſi principalit̃ fi/
unt ſpe lucri tunc vſure vitiũ eſt annexũ: ⁊ iõ
dubiũ ⁊ periculũ de ſui natura non tollit vi
tioſitatem a tali mutuo. Scd̓a eſt: q̃ dubiũ
⁊ periculũ nõ tollit vſure vitiũ: niſi dominiũ
⁊ vſus rei periclitantʒ cũ q̃ lucrat̃ ad lucran/
tẽ ꝑtineat: quia ex re ſua non aliena quis lu/
crari debet: cuius ratio eſt: q̃ cum in actu lu
crandi periculũ merciũ vel pecunie nullo re/
ſpectu actus mercandi ſpectat ad ip̃m tra/
dentẽ: ſed ſolũ ad eum cui res tradite ſũt: tũc
eo ip̃o rerũ vſus et dominiũ quo ad actũ illũ
mercandi ſpectat ad eum ſolũ cuius pericu/
lo currunt: res em̃ ꝑdit̃ dño ſuo. Tertia eſt:
ꝙ dubiũ vel periculũ a fenore nõ excuſat vbi
in cõtractu cauſa t̃ꝑis nõ ꝓprij pl⁹ aliq̇d ſpe/
rat̃: cui⁹ rõ eſt: q̃ ibi ſemꝑ p̃ſumit̃ eſſe mutu
um verũ vel intꝑretatiuũ cũ fit ſpe lucri ꝓpt̃
intercurrens t̃p̃s: de q̃ dictũ eſt ſup̃. In con/
tractu igĩ mutui veri vl' intꝑretati q̃druplex
dubiũ ſiue ꝑiculũ interuenire p̃ot. Pri̊ i ca
pitali ⁊ nõ lucro. Scd̓o in lucro et nõ capita
li. Tertio nec in capitali nec in lucro. Quar
to et in capitali et in lucro. De quibus ſupe
rius dictum eſt vbi agit̃ q̃n dubium vl' peri/
culũ excuſat vbi diuerſi caſus ſpecificant̃.

Octauo notandũ eſt de mutuo ĩ locatõe
aĩaliũ. De q̃ d̓t Alex. de alexan. ꝙ duobus
modis ibi interuenire p̃ot fraus vſuraria. Pri
mo q̃n lucrũ qd̓ ex tali cõmiſſiõe ꝓuenit ortũ
habet ex mutuo: vt ſi diues pauꝑi mutuat
centũ coronas ad emenda iumenta nutrien/
da ad lucrũ vtriuſq̧: tale lucrũ eſt vitioſum:
q̃ ortũ habʒ ex mutuo: hinc ſiue totũ ſiue ꝑ
tẽ mutuo tradit nũq̧ ex mutuo lucꝝ ſumere
p̃ot. Scd̓o q̃n excludit̃ ꝑiculũ p̃ncipalis cõ/
miſſi a cõmittente: ſiue q̃n cõmittẽs ſibi ta/
xat lucrũ ĩ tanta q̃ntitate ꝙ ñ recõpenſat̃ la/
bor ⁊ ſollicitudo nutrientʒ ſm rectã eſtimati
onẽ. Hinc Donaldus in ſũma ponit regu/
lam generalẽ dicens: hoc generalit̃ verũ eſt
ꝙ vbi ꝓbabilit̃ dubitat̃: vtrũ cõditio vni⁹ ſit
deterior vel alteri⁹ ex forma conditionis vel
pacti adhibiti in cõtrahẽda ſocietate ñ ẽ pec
catũ: vbi aũt ad arbitriũ boni ⁊ experti viri
grauat̃ alteri⁹ cõditio: peccatũ eſt ex ꝑte gra
uantis ſi ſcient̃ hoc faciat: ⁊ tenet̃ ad reſtitu
tionem. Non p̃ot tñ dari generalis doctrina
ſuper hmõi traditiõib⁊ aĩaliũ propt̃ varie/
tatẽ traditionũ ⁊ varios dolos qui ſub tali/

bus cõditionib⁊ a q̇buſdaʒ excogitant̃ enor/
miter: q̃uis nõ vltra medietatẽ iuſti precij.
In quo caſu nõ ſolũ eccl'ia/ ſed etiã p̃uatus
quiſq̧ tenet̃ ad reſtitutionẽ: ⁊ ſi non iure fo/
ri/ ſaltẽ iure poli. Et maxime quãdo ſimpli/
cem circũuenit. vt extra de emp. ⁊ vẽdi. c. cũ
dilecti. Ad laudẽ dei om̃ipotẽtis.

¶ De decẽ preceptis mercatorũ que neceſſario ſunt obſeruãda vitam eternam mercari volẽtibus Sermo.xlvij.

Non furtum facies.

Exod̓. xx. Digreſſi paulo lõgi⁹
ꝓpt̃ varios euẽtus ⁊ caſus mer
cationũ ⁊ ꝯtractuũ: iam cũ gr̃a
reuertamur ad depingẽdum ſtilo cõpẽdioſo
vitã mercatoꝝ illorũ q̃ ſaluari deſiderãt: ne
ſeducti in ignorãtia/ de tẽplo regni celeſtis
eijciant̃ foras in tenebras exteriores. Mul/
ta nãq̧ reqrunt̃ in mercatore diuinis legib⁊
⁊ hũanis approbãdo. Primo requirit̃ po
tiſſime timor dei in oĩb⁊ agẽdis. in q̃ vt effi/
cacius nutriat̃/ tria ſunt neceſſaria. Primo
vt miſſas ⁊ alia officia diuina freq̃ntare nõ
deſinat: p̃ſertim in dñicis dieb⁊ ⁊ feſtis: ſũ/
mopere cauens ne mercãtiaꝝ negocijs iplicet̃
illis dieb⁊: niſi q̃tenus ꝑmiſſum reꝑit̃. de q̃
ptʒ ſ. in. ij. p̃cepto. Heu q̊t mercatores int̃
fideles ⁊ infideles longã morã trahẽtes: ac
t̃palib⁊ dũtaxat lucris inhiãtes: tãq̧ aĩalia
irrõnabilia viuũt ſine aliq̊ ſigno chr̃ianita/
tis: quib⁊ ſatʒ cõpetit illd̓ Prouer. xxx. San
guiſuge due ſunt filie dicẽtes: affer affer. ta
les em̃ ſanguiſuge merito cõparant̃: q̇a ſine
miſeratiõe pleroſq̧ euiſcerãt iniuſticijs/ de/
ceptionib⁊/ mẽdacijs: ⁊ ſimilib⁊. Quoꝝ due
ſunt filie. ſcʒ cupiditas: ⁊ voluptas. totũ em̃
eoꝝ ſtudiũ circa hec duo ṽſat̃. vna ꝯgregat
impie: ⁊ alia dilapidat ſuꝑflue in comeſati/
onib⁊ ⁊ ebrietatib⁊: in luxurijs ⁊ impudici/
cijs. ſicut quotidiana docet exꝑientia. Se/
cũdo vt reuereat̃ loca ſacra: nec p̃ſumat q̃/
quomõ mercãtias exercere: vl' ſecl'aria q̃cũ/
q̧ tractare in locis ſacris/ ⁊ deo dicatis: q̇a
dñs vt ceterʒ timorẽ incuteret/ ꝯ tales ardẽ
tiſſimũ ʒelũ oñdit. cũ (vt habet̃ Mat. xxj.)
Intrauit in tẽplũ ⁊ eiecit omnes vẽdẽtes ⁊
emẽtes inde: dicẽs eis de domo dei. vos fe/
ciſtis illã ſpelũcã latronũ. Et lʒ m'lti eoꝝ in
eccl'ia vl' locis ſacratis nõ emũt neq̧ vẽdũt:
vacãt tñ ibidẽ freq̃nter ꝑnicioſis ꝯfabula/
tionib⁊ ⁊ ꝯuerſatiõib⁊: vero chr̃iano p̃ſertim
in talib⁊ locis multũ decedẽtib⁊. Hinc mat̃
eccl'ia maximã diuinã offenſam in talib⁊ cõ/
ſiderãs lib. vj. de imu. ec. c. decet domũ. non
ſolũ ꝓhibet in hmõi locis fieri negociatões
⁊ nũdinaꝝ ac fori cuiuſcunq̧ tumultus: ſed
etiã q̃lis ibidẽ eſſe debeat chr̃iani ꝯuerſatio
plenarie ꝓſequit̃ in fi. concludẽs. Ne vbi eſt
pctõꝝ venia poſtulãda: ibi peccãdi det̃ occa
ſio. Tertio vt lucrũ mercãtie q̃rat intẽtione
recta. Nã ſm Alexã. de ales: etiã laico mer
cari nõ licet: niſi ꝓpter duo. Primo ꝓpter ne/
ceſſitatẽ: vt ſcʒ per h̊ ſibi ⁊ ſue familie proui
dere valeat rõnabiliter ſm ꝯditionem ꝑſone
ſue ⁊ ſtatus ſui. vnicuiq̧ em̃ laico licitũ eſt
lucrari t̃ꝑalia iuſte vſq̧ ad cõdecẽtiã ſtatus
⁊ ꝑſone: ⁊ nõ vltra niſi cauſa pietatis: q̇a q̃/
cunq̧ ſuꝑeſſe ꝑñt tenet̃ in elemoſynas diſtri
buere: vt viſum eſt ſup̃ in. iiij. p̃cepto. Se/
cundo ṽo ꝓpter pietatẽ: vt ſcʒ iuſte lucretur
q̊d pauꝑib⁊ diſtribuat: vl' in alias pias cau/
ſas ordinet. Aut ſi ſm Thom. ij. ij. q. lxxvij
intẽdit negociationi ꝓpter publicã vtilitatẽ:
ne ſcʒ res ad vitã neceſſarie deſint patrie: ⁊
lucrũ petit: nõ quaſi ꝑ fine/ ſed quaſi ſtipen/
dium ſui laboris condiuidendũ pauperib⁹:
hoc enim ſi'l'r dici poteſt pietas. Si tñ in
eo caſu principalit̃ finẽ in lucro poneret: ſm
Thom. illicitũ eſt. Deniq̧ mercari propter
ſubſtãtias cumulandas ⁊ improbã cupidi/
tatẽ. vl' ꝑpt̃ aliũ finẽ extra charitatẽ dãna/
bile eſſet: q̇a tũc niteret̃ q̇s ea cõgregare que
dñs p̃cepit pauꝑib⁊ erogare. vt ptʒ. xlv. diſt.
c. ſicut hi. ⁊ c. om̃es. Et his q̇dem trib⁊ mer/
cator fidelis adiũgat vt ſẽꝑ ſocietatẽ/ p̃ſer
tim familiarẽ aliorũ indiſciplinatoꝝ ꝑ poſſe
caueat: quia tales potiſſime ſibi cõiũctos:
ad letale diſpendiũ ꝓprie ſalutis ꝑtrahunt.

Scd̓o reqrit̃ fidelitas in ſacro m̃rimonij:
nam vt d̓r. xxvij. q. ij. c. j. §. Illd̓ m̃rimoniũ
eſt viri mulieriſq̧ ꝯiũctio. glo. legitima vel
digna/ indiuiduã vite ꝯſuctudinem retinẽs.
quia ſm Goff. hac intẽtione iungi debent in
m̃rimonio: vt ſi'l' remaneãt ꝑpetuo. Et ideo
vir nõ poteſt votũ peregrinatiõis longe vo
uere ⁊ exeq̃ ſine licẽtia vxoris: excepto voto
hieroſolymitano qd̓ ꝯceſſum eſt in fauorem
terre ſancte ⁊ fidei chriſtiane. Qui tñ ſi fra/
gilitatẽ vxoris ⁊ ꝑiculuʒ abſentie ſue ſenſe/
rit: tũc ei ꝯſulendũ eſſet ꝙ ab impletiõe voti

in ꝓpria ꝑſona ꝑtunc cū diſpēſatione papali
abſtineret/ vl' vxorē ſecū duceret. q2 maledi
ctū lucrū qd̄ tali dāno vxoris cōpenſat'. Et
ſm Tho. in q̊dlib. in tali caſu nō eſt ꝯſulen
dū viro ꝙ crucē accipiat/ ⁊ vxorē dimittat.
q2 neceſſaria non debēt ꝑtermitti ꝓpter ea q̄
ſunt ꝓprie volūtatis. Viro nāq3 neceſſario i//
minet curā vxoris gerere: ſed qd̄ mirꝝ cū non
ſufficit virꝝ domi manere ſi voluerit ꝯtinere.
Vñ xxvij. q. ij. c. Si tu abſtines ſine vxoris
volūtate: tribuis ei fornicādi licētiā. i. occa
ſionē ⁊ pctm̄ illius tue imputabit' abſtinen//
tie. vide lati⁹ ſuꝑius in. ij. ꝑcepto. vbi ag. t'
de voto cōiugū. Quarto igit' minus ſe pore
rit vir elōgare ab vxore ſine ꝯſenſu illius vl'
cū ꝑiculo vtriuſq3 ꝓpter modicū lucrū tꝑale
q̇a ex h̄ ſequūt' infinita mala. ſicut q̊tidiana
docet experiētia. Heu q̊t mercatores in lon
ginquis ſine vxore morā trahētes: diuerſis
carnalitatib⁊ ſpurcicijs ſeſe coinq̇nāt: ⁊ ꝓ//
prijs vxorib violandi ſacrm̄ mrīmonij cau
ſas mltiplices ꝑſtant: mercātiarꝝ lucrū cum
meretricib execrabilit' cōſumentes: q̄ꝓpt'
vt frequenter a dño diuerſis infortunijs fla
gellant': licz intelligere nolūt in poſterꝝ rece//
pturi grauius iudiciū. Tertio requirit' in
ꝟbis ꝟitas: vt ſcz nullo vtat' mēdacio: ꝑſer//
tim ꝑnicioſo: nec iuramēto/ maxime ꝑiurio.
Pro quo ſciendū ꝙ in mercātijs omne men//
daciū ꝑnicioſum vl' aſſiduū eſt mortl'e pec//
catū: nā ſm Tho. ⁊ Rich. Si mētientis in//
tentio fert' ad ꝓximi deceptionē vl' nocumē//
tū: nō ſolū q̄tum ad corpus ⁊ famā: ſz etiā
q̄tum ad terrenā ſubam. licz nō ꝑducat' ad
effectum: eſt tñ mortl'e pctm̄: q̇a ex ſola inten
tione peccati mortalis q̇s mortalit' peccat: ⁊
ſi ꝑducit ad effectū: tenetur ad reſtitutionē.
Si ꝟo nō intēdit ꝓximū decipe/ ſed ſe indē//
nem ſuare: tūc nō eſt mēdacium ꝑnicioſum/
nec mortale pctm̄: niſi fuerit aſſiduum: tunc
eīm ſm Hoſti. eſſz mortale pctm̄: ſicut ebrie//
tas aſſidua. ſicut patz. xxv. diſt. §. alias. Et
Eccl. xx. Potior ē fur q̄ aſſiduitas viri mē
dacis: ꝑditionē aūt ambo hereditabūt. Et
hoc mēdaciū incurrūt oēs q̇ ad decipiēdum
ꝓximū ꝯ mentē loquunt': qui Iude ꝓditori
merito cōparant'/ vēdentes ꝟitatem ꝓ pecu
nia. vt pz. xj. q. iij. c. Abijt. vbi dr. Qui ve//
ritatē ꝓ pecunia negāt/ deū pecunia vēdūt.
Multuz tñ deteſtabiliores ſunt q̄ mēdaciū
ꝑiurijs affirmāt. De quib ait Caſſio. Ne//
gociatores illi deteſtabiles eſtimant': qui iu

ſticiā dei miſcdie ꝯſiderātes/ ꝓpter immode//
ratū pecunie ambitū polluunt'. merces ſuas
plus ꝑiurijs onerātes q̄ ꝑcijs. Sz q̄dā mē
dacia declinare volētes/ ſophiſticis verbis
vti ꝯſueſcūt: tā aſtute ꝟba cōponētes: ꝙ ad
plres etiam ꝯtrarios ſenſus applicari pñt: vt
ſic decipiāt ⁊ mēdacij crimē euadāt. Sz his
dr Eccl. xxxvij. Qui ſophiſtice loq̇t'. ſ. ad de
cipiēduz/ odibil' eſt ſcz deo ⁊ hoib. Verūtñ
ſicut nō refert vtrꝝ q̇s aliū interficiat fuſte vel
gladio: ſic nō refert vtrꝝ decipiat ꝟbis men//
dacib vl' ſophiſticis. vtrꝝ ve decipiat menda
cijs aſſertorijs vel ꝓmiſſorijs. Vñ dt Tho.
in q̊dlib. ꝙ cū eadē ſit in vtroq3 fallēdi intē
tio: hic nō refert vtrꝝ q̇s ꝟbo/ ſcⁱpto/ nutu vl'
q̊cūq3 facto decipiat. Quarto requirit' in
factis eq̇tas: vt ſcz ꝓximū nō decipiat. Pri//
mo in ſuba rei emēde vl' vēdende: ne ſcz vē//
dat aurichalcū ꝓ auro: ſtannū ꝓ argēto: nec
vnam rem ꝓ alia: ſic ſimplices deceptiōe cir
cūueniendo. Nec ecōuerſo a ſimplici vēdi//
tore emēdo aurꝝ ꝓ auricalcho/ denariū igno
ti valoris ꝓ minus iuſto ꝑcio notabilr exce//
dēs eq̇tatē iuſti ꝑcij: q2 tūc obligaret' ad reſti
tutionē: ⁊ peccaret mortalit'. Scdo in quan
titate: q2 ꝑcipit dñs Deut'. xxv. Non habeb
in ſacculo tuo diuerſa pōdera maius ⁊ mi//
nus. nec erit in domo tua modi⁹ maior ⁊ mi
nor. pōdus habebis iuſtū ⁊ verū ⁊c̄. Et hoc
intelligēdū eſt de oib rebus que vēdunt' in
numero/ regula/ pōdere vl' mēſura. Contra
mandatū hoc etiam faciūt oēs merces ſuas
humectātes/ ⁊ etiā denarios in pōdere alle//
uiātes. Tertio in q̄litate: ne ſcz vēdant rem
corruptā ꝓ ſana. vel equū claudū aut infir//
mū ꝓ veloci ⁊ forti: ac ſilia. q̄ in omnib fere
mercib ſolēt ꝯtingere cū vēdunt inueteratū
ꝓ bñ valēti. nā ex h̄ maxim ꝑiculuz imminet
apothecarijs/ ⁊ ſilib mercatorib. Silit' ca
uere tenent' ne faciāt admixturas ꝑegrinas
ꝑnicioſas: que virtutē ⁊ valorē rei notabilit'
minuūt. ⁊ ſic emētes decipiūt. Sz ve mali//
cie tꝑis huius: in quo fere in omi ſpecie ven
dibili mixturas viliores admitcūt: ꝑut dñs
improperat Eſa. j. dicēs. Argentū tuū ver
ſum eſt in ſcoriā: ſcz ꝑ cōmixtionē ſtanni vel
plūbi: vinū tuū mixtū eſt aq̄. Et ſequit' dira
cōminatio. Quidā etiam (q̇d peius eſt) qui
vēdendo oſtēdunt res ſanas/ ⁊ tribuūt cor//
ruptas. oſtendūt res bonas: ⁊ tribuunt ma//
las vel ſaltē minus bonas. oſtēdūt maiores
⁊ tribuūt minores. ⁊ in his ⁊ ſimilib ſeipſos

ſubdole q̄ritantes: vnd̄ Oſee. xj. dr in ꝑſona
decepti: circūuenit me effraim in negociatio
ne ſua ⁊ in dolo dom⁹ ſue. Effraim creſcēs in
terpretat' ⁊ ſignat mercatores qui ꝑ malicio
ſas circūuentiones diuitijs creſcūt. Quinto
requirit' emendi vel vendendi libertas: ita ꝙ
mercatores caueant de ꝑnicioſis cōuentiōi//
bus int' ſe: ſicut cōtingere ſolet ꝙ cōueniunt
parit' in h̊ ꝙ tm̄ duo vel tres emāt vl' vendāt
mercantiā aliquā: vt ſic min⁹ iuſto emant vl'
magis iuſto vēdant: vt ſic mag' lucrari poſ//
ſint: ⁊ illi ſūt deteſtabiles predones totā cō//
munitatē ſpoliantes: q̇ dicunt' i lege mono//
poli q̇ cunctis bonis ſpoliati mitti deberent
in exiliū: vt. C. de monopol'. l. vna. Similit'
ſūt q̇dā ꝑoccupatores rerū venaliū q̇ nitunt'
minus iuſto emere ⁊ mai⁹ iuſto vendere: de//
teſtabiles vtiq3 reipublice: q̇ dicunt' in vul//
gari vorkouffer: non ꝓpt' ꝓpriā neceſſitatē ſed
ꝓpter improbā cupiditatē talia freq̄ntātes:
actanq3 aucupes in foro ⁊ in vicis inſidian//
tes: qui grauiter peccant: q2 qd̄libet venale
vel vſuale ꝓpt' ꝓpriū cōmodū ⁊ lucrū faciunt
charius ementi ⁊ vilius vendēti q̄ iuſtū ſit
ſm rectā cōmunē eſtimationē: multi etiā pe
cunioſi queritant euiſcerare pauꝑes ⁊ in ne//
ceſſitatib cōſtitutos ꝓpter quas ſua vendere
cogunt' domos poſſeſſiones ⁊ alia mobilia
vel imobilia. Ex q̇b hmōi ſumunt occaſio
nē aliū circūueniendo in emendo citra iuſtū
ꝑciū. ꝓ q̊ regl'a generalis dari pōt: ꝙ ſi vendi
tio vel etiā emptio ꝓcedit ex ꝓbabili ignorā
tia vel ex mentis leuitate manifeſta vel ꝑſū
pta: ſicut cōtingere ſolet in ebrioſis inſipien
tibus iuuenib ꝓdigis aut ſilib vel etiā ex q̄
cunq3 egeſtate aut alia neceſſitate cōpellen//
te: ⁊ ex hoc talit' emens aut vendens iniuſte
deprimit' in minus vendendo vel emendo:
tunc talis contractus ñ ꝓcedit ex mera grata
⁊ libera voluntate: ⁊ ſic militat nō ſolū con
tra iuſticiā: ſz etiā cōtra charitatē ⁊ cōtra na
turalē hoīs pietatē: q2 de aliorꝝ neceſſitatib
q̇b ex fraterna charitate ſubueniendū eſſet
captat ſibi cōmodū ⁊ lucrū. cum tñ in talib
maior pietas exhibenda eſſet. Qz ſi obijcit'
contract⁹ emendi ⁊ vendendi mere volunta
rius eſt: nec de iure q̇s cogit' rem ſuaz vende
re nec rē alienam emere ⁊ ſic taxatio ꝑcij rerꝝ
venaliū mere voluntaria eſt: ⁊ ꝑ ꝯñs ſortiet'
ius ⁊ forꝝ mere voluntariū. Ad h̄ dicendū ꝙ
lz de iure ñ cogit' rē ſuaz vendere vl' rē alteri⁹
emere: tñ in actu ⁊ cōtractu vendēdi vl' emē//

di tenet' formā ⁊ regulā iuris iuſticie ⁊ eq̇ta
tis debite ſeruare: nam i actu vendēdi ñ licet
ei rei ſue ꝑciū iniuſtū ponere ⁊ accipe: q2 tūc
impōit ñ vt ſimplr ſue: ſz vt i alterꝝ cōmutan
de: ⁊ ꝓportionabilit' dicendū eſt de emptiōe
alioq̇n tenet' ad reſtitutionē. Sexto req̇rit'
tꝑis ñ ſui inuendibilitas: ne. ſ. tꝑus non ſuū
vendat ꝓpt' dilationē ſolutiōis ꝑciū i mercib
augmentando: h̄ eīm oīno ꝓhibetur: extra de
vſu. c. ꝯſuluit: eo ꝙ eſt manifeſta vſura: q2 ſi
unt ibidē duo cōtract⁹. Prio venditiōis et
rōne hui⁹ nō cadit ibidem vſura. Scdo mu
tui: cuz ex termino dato ꝑciū auget' qd̄ nihil
aliud eſt q̄ ipi ementi mutuare ꝑciū mercan
tie iam empte ac ex tali mutuo lucrū accipe:
vt diffuſe dictū eſt ſuꝑi⁹. ⁊ nihilomin⁹ aduer
tendū: ꝙ ſi abſq3 oī dilatiōe ſolutiōis q̇s ali
cui vēderet rem ꝓ ꝑcio adhuc ampliori q̄ fu
it preciū ꝑncipale cū vſura ſuꝑadiuncta: nō
eſſet ibidē vſure vitiū: ſz ſolū iniuſte venditi
onis ⁊ iniuſti ꝑcij pactū: cuius excreſcentiaz
reſtituere tenet': qd̄ a maliuolis plerū q3 ſolet
attemptari charius vendendo tranſeuntib⁹
aut ruſticis aut ignar' q̄ manſuris diſcretis
⁊ aſſuetis: ⁊ ſic in his tendūt laqueos dece//
ptiōis q̇b maxie ſubuēire deberēt beneficijs
charitat': q2 dr extra de empti. ⁊ ven. c. pla//
cuit: ſtatuit cōciliū ſacrꝝ ꝙ ꝑſbyteri moneant
plebes ſuas: vt hoſpitales ſint atq3 nō chari
us tranſeuntib vendant q̄ i mercato vende
re poſſint. vbi dt glo. Bar. brix. ꝙ ad h̄ ꝑ ex//
cōmunicationē cōpelli pñt: vt. xlij. di. vbi dr.
§. Hinc ēt Ioan. euangeliſta i epl'a ſua q̄n//
dam diotrepen excōicat qui nec pauꝑes reci
piebat ⁊ recipientes de eccl'ia eijciebat: h̊ ibi
Dicit tñ Inno. ꝙ excommunicari poſſent ſi
notoriū eſſet ⁊ moniti emendare ſe nollent;
hinc etiam ſeq̇t' in. c. placuit: alioq̇n ad ꝑſby
terū tranſeuntes h̊ referant: vt illi⁹ iuſſu: cuz
humanitate ſibi vēdant. ¶ Septio req̇
ritur in reſpectu ꝓximi charitas: ꝑſertim ad
illos q̇ ſūt eiuſdē mercantie: ne nimiū q̄rens
q̄ ſua ſunt: cōmercatorꝝ ſuorꝝ ꝓſperitati inui//
deat: ac ꝑ hoc ꝓuocet' ad diffamandas mer//
ces alienas: ſic q̇dā faciunt in maximū diſpē
diū ſalutis ſue: q̇ merces aliorꝝ iniuſte diffa//
mant: vt eos in venditiōe impediant ⁊ pro//
prias merces charius vendant: qd̄ eſt mēda
ciū valde ꝑnicioſū ex mult' cōcurrentib. nā
primo eſt ibi negatio veritatis quod eſt ma
lum Scdo intentio fallēdi qd̄ eſt pei⁹. Ter
tio iniuria ꝓximi quem impedit a venditiōe.

Quarto diffamatio ꝓximi que per hoc notat
de iniuſticia: ꝛ aperit ora alioꝝ ad diſſeminan-
dū hāc infamiā. Quinto deceptio ꝓximi in
vendendis ꝛ laudandis ꝓprijs mercibus ac
plus iuſto vendēdis: vñ talis ad multiplicē
reſtitutionē obligatꝛ: vt pꝫ ſupiꝰ vbi agitur
de emptiōe ꝑ mendacia. Hic tñ ſciendūq̄ ex
quo tꝑalia ſeinuicē ī diuerſis impedire pñt:
qꝛ ꝓſꝑitas vnius aduerſitatē inducit alteriꝰ:
ꝛ charitas ordinata plus ſe diligere debꝫ q̄
aliū: ꝛ amicū q̄ inimicū: ꝓpinquū q̄ alienū:
bonū cōmune multoꝝ q̄ bonū vniꝰ ꝓuatuꝫ:
ideo ſalua charitate ꝛ abſq̄ veneno inuidie
pōt ceteris paribꝫ fauere mercantiaꝝ ꝓſperi
tatē plus ſibi q̄ alio plus cognato q̄ alieno
ꝛ ſic de alijs: ꝛ per ꝯñs cōtriſtari de cōtrario
dum alioꝝ ꝓſꝑitas ſibi ꝛ ſuis nocumentū ꝑ
ſtat: non tamē ꝓprie contriſtādo de alioꝝ ꝓ/
ſperitate niſi inq̄ntū ſibi ꝛ ſuis nocet: potiꝰ
affectans ꝓſperitatē ſuis q̄ alienis: ac aduer
ſitatem alienis q̄ ſuis: ſicut magis obligatꝛ
diligere ſe ꝛ ſuos q̄ alienos: non tñ propter
hunc affectū debet aliq̄d iniuſte moliri cōtra
alienū: quia hoc eſſet iniquū nec quidē actu
nec affectu nec verbo nec ſigno. Octauo re
quiritꝛ legalitas in ſeruando promiſſa ꝛ ſol/
uendo contracta debita: nec fidem irritā fa
ciat cum ſocijs vel extraneis: nam ſm Tho.
ij.ij.q.cx. qui promittit qḋ eſt licitū ꝛ hone/
ſtum. ſi animū implendi habet quod ꝓmittit
non mentitꝛ: ſi tamen ꝓbabilitꝛ credere potu/
it adimplere ſe poſſe quod ꝓmittit: q̄ ſi cauſā
credendi non habet: mendaciū ꝑniciosum in
currit: vtpote q̄ in alterius diſpendium ver
git. Q̄, ſi non ꝑficit quod fideli mente ꝓmi/
ſit: infideliter agit animū mutando. Poteſt
tamen excuſari duobꝰ modis. Primo ſi mu/
tate ſunt conditiōes ex parte ꝓmittentis: vt
quia factus eſt impotens ad implendū. Se/
cundo ſi mutate ſunt conditiōes ex parte illi
us cui promiſſū eſt vel etiā ex parte ꝓmiſſi:
vt patet ſuperius: vbi agitꝛ de empti. ꝛ ven.
per mendacia. Si deniq̄ qḋ ꝓmittit animū
implendi non habet: tūc licet adimpleat po/
ſtea: reus tñ ꝑnicioſi mendacij ꝓmiſſioniſq̄
tranſgreſſor in voluntate iudicatꝛ. Et gene/
ralitꝛ notandū: q̄ q̄ncunq̄ debitor ex malicia
vel alia quacūq̄ culpa ſua creditori ſuo non
ſoluendo ī termīo ſibi cōſtituto ꝑſtat occaſi
onē damni: oīno ad cōdignā ſatiſfactionē ob
ligatꝰ eſt: vt pꝫ extra de iniu. ꝛ dam. da. c. ſi
culpa: verūtñ q̄cūq̄ frangit alteri fidē ꝓmiſ
ſam ꝛ iuramenta ꝑſtita: nec etiā fides de ne/
ceſſitate ſeruāda eſt: vt pꝫ extra de iureiur.
c.iij. vbi ponitꝛ caſus de cōpromiſſione facta
intꝛ regē francie ꝛ regē anglie quā rex anglie
nō tenuit: ꝛ q̄rit rex francie vtrū ad implen/
dū ipſe obligetꝛ. Rñdet papa q̄ non obſeruā
ti fidem nō eſt fides ſeruanda: nec iuramen/
tū aut fides data ſub conditione obligat niſi
cōditio ſeruetꝛ. Nono requiritꝛ ſtudioſitas
in agnoſcendo ꝛ ꝑcauendo cōtractꝰ vſurari
os tā ī emptiōe q̄ ī venditiōe aut locatiōe vel
conductiōe ꝛ ſiliꝫ ī q̄bꝫ vt in pluribꝫ ſe mu/
tuū palliatū intꝛmiſcet. Quapropter argu/
mentoſiſſima ſollicitudine cunctas adinuen
tiones diuerſoꝝ cōtractuū frequentꝛ diſcuti
at: ſi forſitan in eis inueniat qḋ oculos diui/
ne maieſtatis offendat: verbi gratia. In omi
emptione ſollicite conſideret: ne propter ven
dentis ignorantiā negligētiā incurram pau
pertatē aut neceſſitatē aut ꝓpter ſolutionis
anticipationē minꝰ iuſto ſoluat: qꝛ oīs igno/
rantia ꝛ aliq̄lis coactio excludit ſimplicitꝛ vo
luntariū. In venditiōe ſilꝛ ne magꝫ iuſto vē
dat propꝛ ſolutiōis dilatiōeꝫ aut ꝓpter aliā
quācūq̄ cauſā nō legitimā In ꝯtractibꝫ āt
ſocietatis vel locatiōis diligentꝛ caueat ne ſe
in tuto ꝛ alteꝝ in dubio ponat: aut ne ꝑtē ſu
am pinguiorem faciat. Siliter in locatiōibꝫ
opaꝝ: ne minus iuſto ꝑcio ſoluat: qꝛ preciū
ſudorꝫ ꝛ ſanguinis eſt: preſerti cū diſtricte ꝑ
cipiat dñs Leui. xix. dicēs. Nō morabitꝛ opꝰ
mercennarij tui apud te vſq̄ mane. Deci
mo requiritꝛ religioſitas chriane profeſſionis
coram deo in obſeruantia mandatoꝝ eius: et
coram hominibꝫ in honeſtate vite: ſic ꝓuiden
tes bona non ſolū corā deo: ſed etiā corā oī/
bus hoibꝫ. Q̄ḋ vt mercator meliꝰ ꝑficiat ter
vel quater in anno cōfiteri aſſueſcat: req̄rēs
ad hoc cōfeſſorē expertū ꝛ timentē deum: cui
conſcientia ſua debite prius examinata ple/
ne confiteatꝛ: de ſingulis dubioſis requirens
conſiliū: quia nemo ſapiens ī propria cauſa:
vtpote quē excecat vl̄ ſaltem obnubilat ꝓua
tus affectus: ſicq̄ cū multa ꝑparatiōe ad mi
nus ſemel in anno ſacrm̄ altaris accipiat: ac
ſemel ad minꝰ ī anno cū ſocijs ſuis rōnes di
ligentꝛ conſcriptas reuideat: debita ꝛ credita
teſtamentū ꝛ vltimā voluntatē ſuā in ſcꝑtis
ꝑparatā ſemꝑ autentice teneat: vt cū venerit
dñs vniuerſoꝝ ꝛ pulſauerit cōfeſtim apiat
ei: in mercantia temporali merces requirens
eternas. Hec ſunt igitꝛ decem precepta mer/
catoꝝ: que ſi fideliter ſuauerint/ vitā eternam
habebunt. Ad laudem dei.

De peccatis alienis

De primo pctō alieno ſcꝫ iuſſi/onis: ꝛ quō in eo quis obligatur ad reſtitutionē. Sermo.xlviij

Non furtum facies.

N Exo. xx. Decimo ꝑncipalr iniu
ſticijs participātes obligātꝛ ad
reſtitutionē: niſi ꝑncipalis actor
iniuſta reſtituat. Q̄ nimiꝝ ꝑticipatio fieri pt
nouē modis: ſm q̄ nouē ſūt aliena pctā q̄ cō
tinentꝛ in his ꝟſibꝫ. Juſſio/ ꝯſiliū/ ꝯſenſus/
palpo/ recurſus: Participās/ mutus: nō ob
ſtans/ nō manifeſtās. q̄ em̄ tales tenentꝛ etiā
ad reſtitutionē oſtendit Tho. ij.ij.q.lxij. di
cēs: q̄ aliq̄s tenetꝛ ad reſtitutionē nō ſolū ra
tiōe rei aliene quā accepit: ſed etiā rōne iniu
rioſe acceptōis. ꝛ iḋo q̄cūq̄ eſt cā iniuſte ac/
ceptiōis tenetꝛ ad reſtitutiōeꝫ. Q̄ḋ q̄dem cō
tingit dupl̄r. A Primo directe. ꝛ hoc tri/
plr̄ it. Primo mouēdo ad ipam acceptōeꝫ: ꝛ
hoc vel ꝑcipiēdo/ vel ꝯſulēdo/ vel expſſe ꝯſen
tiēdo: vel etiā ꝑnicioſe laudādo q̄ſi ſtrenuuꝫ
de hoc q̄ aliena accipit. Alio mō ex ꝑte ipſius
accipiētis quē. ſ. acceptat: vl̄ alꝫ q̄litercūq̄
auxiliuꝫ ꝑbet. Tertio mō ex ꝑte rei accepte:
q̄a. ſ. eſt furti vl̄ rapine particeps q̄ſi ſocius
maleficij. Scḋo indirecte qꝛ ſcꝫ nō impedit
cū ipedire poſſit ꝛ debeat. vel qꝛ ꝑceptū ſiue
ꝯſiliū/ furtū ſeu rapinā īpediens ſubtrahit.
vel etiā auxiliū q̄ poſſet obſiſtere. vl̄ deniq̄
qꝛ poſt factū occl̄tat. Vñ ſic ꝯſentiētes ſiūt
pctōꝝ ꝑticipes: iuxta illḋ Roma. j. Qui ta
lia agūt digni ſt̄ morte: nō ſolū q̄ faciūt/ ſed
ꝛ q̄ cōſentiūt faciētibꝫ: ſic etiā in certꝫ caſibꝫ
obligantꝛ ad reſtitutionē. Principalitꝛ tñ
reſtituere tenentꝛ q̄ ſūt ꝑncipales facto: ꝛ ꝯſe
quēter alij ꝑ ordinē: ꝟbo tñ reſtituente dānū
paſſo: nō tenentꝛ alij reſtituere. Verūtñ ꝑnci
pales ī facto ꝛ ad q̄s res ꝑuenit: tenētꝛ alijs
reſtituere ſi dānū paſſo reſtituerūt. ꝛ hec ge/
neralitꝛ intelligēda ſt̄ in q̄cūq̄ ꝑticipatione.
Quibꝫ ꝑmiſſis: vidēdū eſt de ſingul̄. Prio
nāq̄ iubēs aliq̄ḋ malū vl̄ iniuſtū tāq̄ ꝑnci
palitꝛ mouēs: ꝑticeps pcti ꝯuincitꝛ/ ꝛ ad reſti
tutionē obligatꝛ. hec āt iuſſio ē ſupioꝝ ad ſu
os ſubditos: ſiue ſupiores fuerint q̄truꝫ ad
ꝑuatā familiā: ſiue q̄trū ad quācūq̄ iuriſdi
ctionē publicā/ ſpūalē vl̄ tꝑalē. Vñ primo
q̄trū ad ſupiorē in dñio tꝑali argumētū ha/
bemꝰ in Dauid ij. Reg. xj. q̄ l̄ris ſuis poni
mādauit Vriā ex aduerſo belli vbi fortiſſi/
mū erat ꝑliū/ ꝛ ſic derelinq̄ vt ꝑcuſſus inte/
riret: qḋ ꝛ factū eſt. Vñ ꝑ Nathā ꝓpham nū
ciauit ei dñs: dicēs. O dauid ecce ego te vn
xi in regē ſuꝑ iſrl̄: ꝛ erui te de manu Saul:
dans tibi vxores dñi tui in ſinu tuo: dediq̄
tibi domū iſrl̄ ꝛ iuda: q̄ ſi parua ſt̄ hec/ adij
ciā tibi m̄lto maiora: q̄re ḡ ꝯtēpſiſti ꝟbū. i.
ꝑceptū dñi vt interficeres Vriam gladio fi
lioꝝ Ammon: ꝛ accipes vxorē eius: q̄obrē
nō recedet gladius de domo tua vſq̄ in ſem
piternū. hoc ibi. Vñ in lege veteri iubetꝛ ad ſan
ctificationē iumētū deſcere: ne ꝑcipiētꝫ ma/
culetꝛ affectio: q̄a ſic iumētū qḋ in ſe peccare
nō ꝑt/ in mgr̄o ꝑcipiēte pctm̄ induceret. Nā
generaliter ſupior q̄ iubet violare ſabbatū:
ꝑpetrare furtū/ homicidiū vel qḋcūq̄ aliud
flagitiū: ita reus eſſe cōuincitꝛ apḋ deuꝫ ſua
iuſſione: ſicut ille q̄ perficit oꝑe. nec tñ excu/
ſatꝛ alter mādatuꝫ illud ſceleratū exequens.
q̄a vt dꝛ Act. v. Magis obedire oꝑtet deo
q̄ hoibꝫ. Hinc etiā dꝛ Sapi. xviij. Simili
pena ſuus cū dño ſuo afflictus eſt. Verūtñ
ſi iuſſio fit ex affectione/ ꝛ executio ſequitꝛ ex
ſola coactiōe: tūc magis reus eſt ꝑcipiens q̄
faciens. q̄a volūtas eſt tanq̄ formale ipſius
mali: opus autē tanq̄ materiale: ꝛ ideo dñs
tenetꝛ reddere rōnē de omnibꝫ peccatis q̄ ex/
inde ſequuntꝛ in ſeruis. Hic igitꝛ primo q̄/
ri pōt: vtꝝ legiſlatores cōdentes ſtatuta ir/
rationabilia ꝛ leges iniquas obligātꝛ ad re/
ſtitutionē ſi ꝑ eas aliq̄s iniuſte ſuis ſpolia/
tur. Ad hoc dicēdū q̄ ſi ſunt ꝯtra ius natu/
rale qḋ continetꝛ in iure diuino ꝛ canonico:
tūc ipo iure nō tenēt tales leges. vñ. viij. di
ſtin. c. quo vero. dꝛ in fiñ. Dignitate ꝟo ius
naturale ꝑualet ꝯſuetudini ꝛ conſtitutioni:
queccunq̄ eīm vel in omnibꝫ recepta ſunt/ vl̄
ſcꝑtis cōprehēſa. ſi naturali iuri fuerint ad/
uerſa: vana ꝛ irrita ſunt habēda: hoc ibi: vt
eſt de iuramētis nō ſeruādis. de quo pꝫ ex/
tra de iureiur. c. cū cōtingat. vbi ponitur ca
ſus ḋ viro q̄ alienauit res dotales ꝛ alias q̄s
vxori donauit ꝓpter nuptias ꝑſente vxore ꝛ
alienationi ꝯſentiēte: ꝛ ne poſtea vxor ꝯtra
alienationē veniret/ hoc ꝓprio iuramēto fir/
mauit: poſt ſolutū autē matrimoniū nititur
venire in ꝯtrarium. ꝯſultus papa reſpōdit
q̄ licꝫ ꝯſenſus mulieris non videatꝛ in talibꝫ

obligatorius ſm leges. vt. ff. de fund. dot. l.
Julianꝰ. que ꝓhibet alienationē fundi do/
talis. tñ mł'ier ſuare debet hmōi iuramētū:
ne tali ꝑtextu viam ꝯtingat periurijs apiri.
⁊ h̄ eſt verū ſi tale iuramentū ſine vi ⁊ dolo
ſpōte fuerit ꝑſtitum: nec redundat in alteriꝰ
ꝑiudiciū: nec etiā obſeruatū vergit in ſalutꝫ
eterne diſpēdiū. Vñ li. vj. co. c. ij. tāgit eun/
dē caſum: vbi ⁊ ſubdiť: qꝛ tñ q̄dam iudices
ſeculares mulieres cōtra ꝑfatas alienatio/
nes audiūt: cꝑuis ꝯſtet eis legitime ꝺ hmōi
iuramēto: nos aīaꝝ periculis obuiare volen
tes: eoſdē iudices ad obſuandū h̄ ius cano/
nicū per locoꝝ ordinarios eccľiaſtica cēſura
decreuimus cōpellendos. hoc ibi. Cauſa au
tem huius diuerſitatis tangiť in dicto c. cū
ꝯtingat. in glo. vbi dꝛ ꝙ lex conſiderauit q̄d
ſit vtile corpori ⁊ honeſtū: nā expedit muli/
eribus ſaluas hr̄e dotes ſuas: vt inueniant
aliq̄s quibꝫ nubere poſſint. ff. ſol. ma. l. j. ſed
canon ꝯſiderat vtilitatē anīe. Vnde breuiť
ꝯcludendo/ ꝯditores ſtatutoꝝ iniquoꝝ vł' le
gum ⁊ coꝝ heredes ſm Durandū reſtituere
teneňť totum illud qđ ex hmōi ſtatutis ⁊ le
gibus iniuſte ꝯtingit auferri. ſiľiter omnes
hmōi ſtatuta vel leges ſuātes reſtituere te/
nenť oīa illa q̄ occaſione obſeruatiōis coꝝ
iniuſte lucrati ſunt. ꝙ ſi q̄ timore/cupidita/
te vel amore/odio vel al's inique ſniam tu/
lerint ad plenariā reſtitutionē leſo faciēdaꝫ
obligant. ij. q. j. c. in ꝑmis. Vide lōgum ꝓ/
ceſſum vbi poniť q̄nta diligētia debeat ad/
hiberi in inquirēdo veritatē ⁊ ſm veritatem
iudicādo: ne ſentētia contra inſontē iniuſta
ferať. Pro quo ſciendū: ꝙ iniuſta ſentētia
dari pt tribꝫ modis. Primo ex malicia: puta
propť cupiditatē/ odium vel amorē. Unde
dicit Grego. ⁊ habeť. xj. q. iij. c. quattuor. ꝙ
iudiciū cupiditate ꝑuertiť dū ꝑmio animuꝫ
alicuius corrūpimus. odio dum cōtra quē/
libet aduerſariū molimur. amore dū amico
vel ꝓpinquo ꝑſtare cōtendimus. Et Augꝰ.
ibidē c. ſeq̄nti. Quicunq̄ autē ꝯſanguinita
te aut amicicia aut hoſtili odio vel inimici/
cijs in iudicando duciť: ꝑuertit iudiciū chri
ſti q̄ eſt iuſticia: ⁊ fructū illius vertit in dā/
natiōis amaritudinē. vñ ſi talis cauſa q̄ iu/
dicať iniq̄ ciuilis eſt: tūc iudicās tenetur ad
reſtitutionē dānoꝝ ⁊ puniť in triplo. Si vo
criminalis eſt: reſtituet dāna ⁊ ꝯfiſcationeꝫ
pariter totius ſubſtātie ſue patieť. vt in au/
ten. vt litigātes iurent. §. ſi quis aūt. Q, ſi
quis ꝑmiū recipit ab alīq̄ vt verā ſniam tri/
buat: ad reſtitutionē obligať illi a quo tam
ꝑniciose recepit. q̄a dr̄ ibidē Aug. c. Nō liceꝫ
iudiciū vēdere iudici ⁊ ſi liceat aduocato vē
dere iuſtū patrociniū ⁊ iuriſcōſultori rectū
ꝯſilium. ⁊ c. q̄ recte. Scđo ꝯtingit iniuſtum
iudiciū ꝑ ignorantiā vł' imprudentiā: ⁊ tūc
puniť ex q̄ſi delicto arbitrio iudicis: ſed non
inſolidū. l. j. ff. de varijs ⁊ extraordi. cognit.
⁊ inſtiť. de oblig. ex q̄ſi delic. in ꝑn. ⁊ hoc po
nit Joā. an. in c. cū eterni. in ṽbo/ ꝯdēnatū.
de ſen. ⁊ re iudi. li. vj. Tertio ꝯtingit propť
metum. vnde dr̄ Grego. in dicto c. q̄ttuor. ꝙ
iudiciū peruertiť timore dū metu poteſtatis
alicuius ṽitatē loq̄ ꝑtimeſcimus. de quo dr̄
ibidē Aug. c. Quiſq̄s metu cuiuſlibet pote/
ſtatis ṽitatē occultat: irā dei ſup ſe ꝓuocat.
qꝛ magis timet hoiem q̄ deū. Vñ ſi tale iu
diciū fit ꝓpter metū qui cadit in ꝯſtātē virū:
tūc lꝫ peccat mortal'r: nō tñ teneť ad reſtitu
tionē niſi tēꝑe accepti officij vel cōmiſſionis
dubitaſſet de metu inferēdo: qꝛ tūc nō excu/
ſareťa reſtitutiōe dānoꝝ faciēda: ſm Bald.
in. l. fiñ. C. de pena iudi. q̄ male iudi. Ad
cuius euidentiā ſciendū: ꝙ metus eſt inſtan
tis vł' futuri ꝑiculi cauſa iuſta mētis trepi/
datio. vt. ff. co. l. j. Sꝫ metus cadēs in ꝯſtan
tem viꝝ eſt q̄druplex. Primꝰ eſt metus mor
tis. Scđs eſt cruciatus corꝑis. vt ꝑꝫ extra
de his q̄ vi metuſve cā fiūt. c. cū dilecti. in q̄
ti. plura ponunť de hac materia. Tertius eſt
metus ſtupri. ⁊ Quartus ſuituťꝫ. vt. ff. co.
neq̄ timore. ⁊ l. iſti q̄dem. §. j. ij. iij. concord.
Tho. ⁊ Alb. addētes ꝙ nō refert vtrum hec
q̄ttuor fiāt in ꝑſona ꝓpria vł' in ꝑſona paren
tū/ vxoꝝ vel liberoꝝ. Q, ſi q̄riť: vtꝝ alium
metu cōpellens ad alienādū rem ſuā: teneať
ad reſtitutionē: Rñdet Jo. de pla. inſtiť. de
actio. §. Itē actio de eo qđ metus cā: ꝙ talis
teneť ad reſtitutionē rei cū oī cōmoditate
ꝑ: extra. l. metū. §. fi. nō tñ eſt metus ſufficiēs
niſi his tribꝫ ꝯcurrētibꝫ. Primo ꝙ mine con
tineant acerbitatē facti: ſicut ille de q̄bꝫ iam
dictū ē. Scđo ꝙ ſi ꝑſona potēs ad exequen/
dū minas. Tertio ꝙ mīnās ꝯſueuit exequi.

Sed quid de metu reuerentiali: puta ſi
vxor aliquā obligationē vel alienationē cō/
trahat de mādato viri: vel clericus de māda
to epi. Reſpōdet Joā. de pla. ꝙ reſtituetur
illud qđ geſtū eſt tali metu reuerentiali offi
cio iudicis. vt dicit gloſa notabilis. ff. quo/
rum rerū actio non datur. in. l. j. §. q̄ bendi/
rande: ⁊ idē eſt ſi ſubditꝰ nō al's alienaturꝰ
alie: et rogatu ſuꝑiorꝫ: qꝛ rogatū ſuꝑiorꝫ pre
ceptū eſt. vt dr̄ glo. in verbo: exhortamur. in
clemen. ꝑma de teſtibꝫ. Et notat Inno. in c.
petitio. extra de iureiu. Scđo queri poteſt
de illo ꝑ quo iniuſta ſnia lata eſt: vtrū obli/
gať ad reſtitutionē. Ad hoc dicendū ſm oēs
doctores: ꝙ ſi malā conſcientiā habuit dum
pendebat litigiū reſtituere teneť: nec eū ſnia
defendit: ſicut dꝛ de ꝑſcꝑ. extra de ꝑſcrip. ca.
fi. vel ſi ꝑ falſos teſtes: vel ꝑ falſa inſtrumen
ta vel falſas allegatōes ſcienť obtinuit tene
biť in ꝑpetuū: vt habeť. C. propť falſam al
legationē. l. j. § fi. Q, ſi ante ſniam non ha/
buit malā cōſciētiā/ ſꝫ poſtea ⁊ ñ appellauit:
tūc ſnia ipſum defendit: vt notat Hoſtieñ.
in ſūma de ſnia. §. ij. in fi. ⁊ idē de ꝑſ. ꝑtione
cōpleta dicūt Beř. ⁊ Hoſti. extra ꝺ ꝑſcꝑ. c.
vigilanti. niſi ꝯſciaꝫ hr̄et remordentē quā re
mouere non poſſet: qꝛ tūc obligať reſtituere:
ar. extra de ſimo. c. ꝑ tuas. ij. Theologi tñ di
cunt: ⁊ meliꝰ quo ad forū cōſcientie: ꝙ ēt poſt
ſniam vel preſcꝑtionē ſi habet/ vel hr̄e ince/
pit cōſcientiā ꝙ res fuerit aliena: ⁊ cām cre/
dendi habuerit: teneť ad reſtitutionē. De q̄
ꝑ Beř ñ in extrauagañ ad reꝑmendā in ver
bo: per denunciatū. ⁊ ꝑ Bal. in auť. ad hoc.
C. de vſu. Et hoc exꝑſſe ꝓbať: inſti. de exce/
pti. §. Itē ſi in iudicio. ⁊ hoc tenet Inno. ex
tra de imu. eccle. c. qꝛ plerīq̄. Tertio que/
ri pōt: vtꝝ laici cōdentes ſtatuta in ꝑiudiciū
eccľiaſtice libertatꝫ obligenť ad reſtitutiōeꝫ.
Ad hoc dicendū ꝙ laici nihil diſponere pñt
de rebꝫ eccľiaſticꝫ ſiue tꝑalibꝫ ſiue ſpūalibꝫ:
eo ꝙ laicis ſuꝑ eccľijs ⁊ viris eccľiaſticꝫ nul/
la eſt attributa facultas. ⁊ iō ſi a laicis quid
motu ꝓꝑo ſtatutū fuerit: etiā in fauorē ⁊ cō/
modū eccľiaꝝ: nulliꝰ firmitatꝫ erit: niſi ab ec/
cleſia fuerit approbatū: vt ꝑꝫ exꝑſſuꝫ extra
de conſti. c. eccľia. ⁊ in glo. vñ nō ſolū ſtatuē
tes hmōi ſtatuta vel leges ꝯ eccľiaſticā liber
tatem obligant in ſolidū: ſed etiā qui condi
tores induxerūt ad talē legē conſtituendum:
ſtatuarij ⁊ eoꝝ heredes: cōſiliarij: ſcriptores
iudicantes: ⁊ ea ſeruantes vel exequentes:
vt vltra hoc ſūt ipſo facto excōicati: vt patꝫ
plane: extra de ſeñ. excōi. c. nouit. ⁊ c. grauē.
⁊ cōciliū Lateraň. extra de imu. eccle. in ca.
nō minꝰ. ſub anathemate ꝓhibet ne onera im
ponant eccľijs: nec ſibi iuriſdicionē eccleſiaꝝ
vſurpent. Si tñ eps ⁊ clerus tantā neceſſita
tem ꝑſpexerint vel vtilitatē: vt abſq̄ vlla co
actione extiment eis ſubueniendū: vbi laico
rū nō ſuppetūt facultates: pñt vtiq̄ ſibi ꝑpis
onus imponere. Q, ſi laici contrauenire ꝑ/
ſumpſerint ⁊ cōmoniti nō deſtiterint: excōi/
cationē incurrūt nō reſtituēdi cōioni de nec
ſatiſfecerint cōpetenť: ⁊ addit idē cōciliū in
c. aduerſus. eo. ti. ꝙ conſtitutiōes: ⁊ ſnie a ta
libꝫ ꝓmulgate vel coꝝ mandato inanes ⁊ ir/
rite habeanť nūq̄ valiture. Q, ſi deponunť
ab officijs ⁊ alij ſubſtituunť: tūc tam depoſi
ti q̄ ſubſtituti donec ſatiſfecerint remanēt ex
cōmunicati: niſi ſubſtituti infra menſem ſa/
tiſfecerint: qꝛ ſuccedit in onere q̄ ſubſtituiť ī
honore. Et h̄ iō qꝛ ſuccedit in vitiū: vide lati
us in glo. Idē etiā eſt q̄ntū ad reſtitutioneꝫ
ſi fiat ſtatutū ꝯ ius poſitiuū ad pauꝑes op/
primendos/ ⁊ iuſticiā īpediēdā ar. extra de
imu. eccle. c. qꝛ plerīq̄ ſm Ray. ⁊ Hoſtieñ.
in ſūma de cōdentibꝫ leges iniq̄s. Vñ cōtra
hmōi cōdentes leges iniq̄s dꝛ. Eſa. x. Ve q̄
condunt leges iniq̄s ⁊ ſcribētes iniuſticias
ſcripſerūt: vt opprimerēt in iudicio pauꝑes/ ⁊
vim facerent cauſe humiliū ꝓpľi mei: ⁊ eſſent
vidue preda coꝝ/ ⁊ pupillos diriperent: q̄d
facietis in die viſitatiōis/ ⁊ calamitatis de
longe venientes: ad cuiꝰ fugietis auxiliū: et
vbi derelinq̄tis gľiā vr̄am ne incuruemini
ſub vinculo: ⁊ cū interfectis cadatis. C
Quarto queri pōt: vtrū mādans aliū ꝑcuti
teneať ad reſtitutionē ſi ſeq̄ť effectꝰ. Ad h̄ di
cendū ꝙ ſic tanq̄ ꝑncipalis mouēs vł' agēs.
In cuiꝰ argumentū ſi ꝑcuſſus fuerit clericꝰ:
tunc vltra hoc tā mandans q̄ mandatū exe
quens incurrit ſniam excōicatiōis: vt eo. ti.
c. mľieres. ⁊ li. vj. e. ti. cū q̄s. addiť ꝙ ratum
habens noīe ſuo factū ſiľr incidit canoneꝫ: ſi
tñ nō eēt eius noīe factū: vel ſi nō hr̄et ratuꝫ:
non incideret canonē: vt ꝑꝫ ibidē. Et addit
glo. in dicto. c. mľieres. ꝙ licet mandans añ
iniectionē manuū peniteret: nihilominꝰ tñ ca
nonē incideret niſi mādatū reuocauerit: ita
ꝙ reuocatio ad ipm ꝑuenerit. In cōtrariuꝫ
tñ tenet Guil. de cōmo. ff. de cōdi. ob cauſaꝫ.
l. ſi pecuniā. §. ſi ſeruū. ꝑma aūt opinio tenet
q̄ ad eccľiā: ſcđa q̄ ad deū: qꝛ in foro cōſcien
tie nō teneňť. Preterea quō mandans ⁊ exe/
quens ī bello iniuſto obligať viſū eſt ſuꝑ in
v. ꝑcepto. Quinto q̄ri pōt: vtrū dñi ter/
raꝝ vel ciuitatū ac alij ſuꝑiores q̄rū intereſt
tā ſpūales q̄ tꝑales auctoritatē dantes ex/
ercendi vſuras ⁊ exigendi teneanť ad reſtitu
tionē. Ad h̄ rñdet Rodoñ. ꝙ ſi cogāt debito

res ꝑ ſe vel ſuos officiales: aut ſtatuta edita:
tūc tenent̄ ad reſtitutionē etiā ſi nihil ad eos
ꝑuenit de eoꝝ bonis ꝙ ſi fouent eos recipien
tes de bonis eoꝝ tenent̄ ēt ad reſtitutionem:
imo ſm̄ Guil. tales cū poſſint ſi nō cōpellunt
ad reſtituendū vſuras tenent̄ ad reſtitutionē:
etiā ſi nihil ad eos ꝑuenit. Cuiꝰ rō eſt: q2 ha
bent hoc in ꝑceptū ab eccl'ia ſaltē de iudeis:
vt ptꝫ extra de vſu. c. poſt miſerabilē: vbi ſub
dit̄. Iudeos ad remittēdas chr̄ianis vſuras
ꝑ pꝛincipes ⁊ ptātes cōpelli ꝑcipimꝰ ſeculares.
⁊ donec eis remiſerint ab vniuerſis chr̄ifide
libus / tā in mercimonijs ꝙ in alijs ꝑ excōi-
catiōis ſniam eis iubemꝰ cōmunionē omni-
modā denegari: hoc ibi: qd ꝑceptū ſi nō obſer
uant cū eis incūbat ex eoꝝ officio: cōſenſum
interpretatū ſe hr̄e demonſtrāt: iuxta illud.
Nō caret ſcrupulo cōceſſiōis occulte q̄ mani
feſto facinori deſinit obuiare: vt extra de ho
mi. c. ſic dignū. §. iij. Ex ꝑdictis autē plura
trahi pn̄t argumenta quib' doceri pōt ꝓpor-
tionabiliter quō ſuꝑiores ſpūales: ⁊ etiā cu
re rei familiaris in hoc pctō alieno ſe obligāt
ad reſtitutionē: nā gn̄alit̄ oīs hn̄s auctorita
tem ꝑcipiendi ſuꝑ alios ſic̄ eccl'iaſticꝰ p̄latꝰ:
terrenus dn̄s: mgr̄: parentes ⁊ ſil'es: ſi talis
ꝑcipit rapere: incēdere: ꝑcutere: occidere: op-
primere: decipere: iniuſticiā facere: vel q̄cun
q̄ mala ꝑpetrare: licet illa ꝑ ſe nō facit: tamē
ita reus eſt vel magꝭ quā ille q̄ facit: vn̄ regu
la iuris eſt li. vj. Qui facit ꝑ aliū: eſt ꝑinde
ac ſi facit ꝑ ſeipm̄: ⁊ ex h̄ patet eoꝝ ꝑiculū q̄
filios inſtruūt ad q̄cunq̄ mala vel iniuſta:
violare ſabbata vel ꝑcepta ad mercantias
iniuſte exercendas vel artes mechanicas cū
mendacijs: ꝑiurijs: iniuſticijs in materia pō
dere numero menſura in arte ⁊ infinitꝭ ſil'ib':
quoꝝ oim̄ pꝛincipes fiunt: ⁊ hoꝝ ratio eſt: q̄a
iubens videt̄ cauſa pꝛincipalior ꝙ exeq̄ns: q2
cauſa pꝛima: ⁊ ſic̄ dr̄ pꝛima ꝓpoſitiōe de cauſis:
cauſa pꝛima plꝰ influit ſuꝑ cauſatū ꝙ ſecūda.
Q, ſi q̄rit̄ vtrū igit̄ amicꝰ ꝑcipiens q̄ non eſt
ſuꝑior ad reſtitutionē obligat̄. Ad h̄ rn̄det
Alexan. de ales ꝙ nō: ſaltē rōne q̄ ꝑcipit: ſed
bn̄ rōne q̄ cōſulit. Ratio eſt: q2 nō hꝫ impꝛiū
par in parē. Denicq̄ q2 aſſiſini iā nō reꝑiun
tur: iō de his ſuꝑſedeo: q2 ꝑ aſſiſinos iubent
occidi chr̄ianos ꝯtra q̄s fecit terribile ſtatu-
tū. Inno. papa. iiij. vt ptꝫ li. vj. de homi. c.
ꝓ humane. Erāt ei q̄dā enutriti falſis opini
onibus: ita ꝙ de facili mittebant̄ ad occiden
dum quemcūq̄ chriſtianū: non curantes ſi
ob hoc ipſi occidendi eſſent. Quod a nobis
auertat chriſtus Ieſus.

¶ De ſecundo peccato alieno. ſ. cōſilij: et quomodo quis in eo tenet̄ ad reſtitutionem.

Sermo. xlix.

Non furtum facies.

n Exo. xx. A Secūdū pctm̄ alie
nū eſt cōſiliū malū vl' etiā iniu-
ſtū q̄ q̄s ꝑticeps maloꝝ efficit̄: iuxta illd̄ Ec-
cleſiaſtici. xxvij. Facienti ꝯſiliū neq̄ſſimū ſuꝑ
eū deuoluet̄. Sic expꝛ̄ſſe ptꝫ i Heſter ꝙ Amā
q̄ regi ꝯſiliū dedit ꝙ oēs filij iſrl' interficeret̄ vna
die i toto regno regꝭ Aſſueri: deo diſponente
cū oib' ſuis cōplicib' interfectꝰ eſt. Vn̄ Heſter
vl. dr̄. Aſſuerꝰ rex de eo ſcribēs ad ſubiecta re
gna ꝙ tales mali ꝯſiliarij aures pꝛincipū ſim-
plices ⁊ ex ſua natura alios eſtimātes calli-
da fraude decipiūt: h̄ ibi. Vn̄ gn̄alit̄ q̄cūq̄ ꝯſi
liū aliqd̄ ſcient̄ tribuūt i mortale vitiū: licꝫ
actu nihil ſit ſecutū incurrūt tn̄ mortl'e pctm̄
q2 mortale venenū obtulerūt lꝫ nō erat q̄ bibe-
ret. Si v̄o ꝯſiliū eoꝝ executionē fuerit ſorti
tū: cū ꝓpꝛio pctō cōicant ⁊ alienū: nec ſolū ſed
etiā oim̄ pctōꝝ inde ſeq̄ntium ꝑticipes fi-
unt: ſic̄ v̄ginē defloꝛās eā ponit i viā meretri
candi. Q, ſi ꝯſiliū donāt ad q̄cūq̄ iniuſti
ciā i artib' mechanicꝭ: mercātijs: cauſis iudi
ciarijs: falſis teſtimonijs ⁊ ſil'ib': ſi ex h̄ ſecu-
ta ē iniuſticia: tūc ꝯſiliator ad reſtitutōeꝫ ob-
ligat̄: q2 dr̄ Tho. ſuꝑ. iiij. diſt. xv. ꝙ ſi ꝓbabi-
lit̄ credit ꝯſiliās efficax fuiſſe ꝯſiliū ſuū: ⁊ ꝙ
al's iniuſticia ꝯ ꝓxim cōmiſſa nō fuiſſet: tenet̄
ad reſtōeꝫ q̄ſi pꝛincipalis actor ſi ille reſtōem nō
fecerit. Audiant hec q̄ filios docent iniuſte
lucratiuis occupari: tales em̄ filios ſuos ⁊
filias ſuas imolāt demonijs: q̄b' ait dn̄s Eſa.
xxx. Ve vobis filij deſertores: glo. dī ꝯſilio ⁊
Hieremie alioꝝ ꝙ ꝓphaꝝ ſpꝛeto: vt faceretis
cōſiliū ⁊ nō ex me ſed ꝯtra me: ⁊ ordiremini
telas: glo. ꝓrauū demonſtrādo ꝯſiliū ⁊ nō ꝑ
ſpm̄ meum vt adderetis pctm̄ ſuper pctm̄: q2
ex malo conſilio malū alienū iungit malo ꝓ
pꝛio. Tale ꝯſiliū dedit Achitofel vt Abſa
lon ꝯ legē fedaret cōcubinas pr̄is ſui: vt ꝑ tale
vituperiū pr̄i illatū crederet̄ a ppl'o int̄ eos
nō poſſe fieri recōciliationē: ⁊ ſic firmiꝰ cum
Abſolone fedus iniret: quapꝛopt̄ illiꝰ conſi
lium nutu dei fuerat reprobatū: ac ipe diui-

no iudicio traditos in reprobū ſenſum: ſeipꝫ
execrabilit̄ interemit. Sic Hieroboā duriſ-
ſimo iudicio damnatꝰ eſt: non ſolū q2 idola
adorauit: ſed q2 ppl'o iſrl' idipꝫ cōſuluit. Sic
Balaā qui cōſiliū dedit quō filij iſrl' ꝑ virgi
nes ſpecioſas ad fornicationē allicerent̄: ⁊ ſic
offenſo dn̄o facilius gladio deijcerent̄. Sic
Cayphas nō legit̄ dn̄m crucifixiſſe: ſed cruci
figētib' cōſiliū dediſſe. Sil'r ⁊ Annas ⁊ alij:
de quib' ait dn̄s ad Pilatū. Propterea qui
tradidit me tibi maius pctm̄ habet. Ex quo
patet ꝙ q̄nq̄ plus peccant mali cōſiliarij ꝙ
pꝛincipales actores: ⁊ ideo ꝑ ꝯn̄s aliq̄n plꝰ pu
niunt̄ in iure: vt ptꝫ. lxxxvj. di. c. tanta neq̄-
cia: vbi ſūmꝰ pontifex parcit cp̄o delinq̄nti ꝓ
pter ſimplicitatē: ⁊ tn̄ illos ꝯſiliarios q̄s i eo
dem ſcelere cōſultores habuit excōmunicat.
Hic queri poteſt q̄n quis teneat̄ de cōſilio
dato ⁊ q̄n non. Ad hoc reſpondet Ioā. an. li.
vj. in regl'a iuris. Nullus ex cōſilio dūmodo
fraudulentū nō fuerit obligat̄: diſtinguēdo
. ſ. de conſilio: aut em̄ datur cōſiliū circa ꝯtra
ctū vel q̄ſi: aut circa maleficiū vl' q̄ſi. Si da
tur g̃ conſiliū circa ꝯtractū / ⁊ tūc ſi cōſiliū il
lud eſt fraudulentū / tenet̄ actiōe de dolo ipi
cui ꝯſiliū dedit: q2 gn̄alit̄ cōſulēs tenet̄ de oī
conſilio fraudulento q̄ q̄s ſcient̄ ad fraudem
dat alteri cōſiliū: ⁊ h̄ innuit regl'a predicta.
Nullus. Et addit Richar. in. iiij. diſt. xv. ꝙ
appellatiōe fraudulenti cōſilij cōtinet̄ etiā
malū cōſiliū ex ignorātia datū: ꝙuis bonū
conſiliū dare crederet: ſi debitā diligentiam
ad ſciendū nō adhibuit: q2 negligentia craſ-
ſa ꝓpe dolū eſt: vt. l. diſt. c. ſepe: extra de iniu
ria. ⁊ dam. da. c. ſi culpa. extra de peni. ⁊ re.
c. queſitū. vbi plane de h̄ in glo. Ad maioreꝫ
tn̄ euidentiā exempla ponamus de ſingulis.
Primo de contractu emptiōis ⁊ venditiōis:
dr̄ ei Dynus in dicta regl'a: nullus: ꝙ ſi con
ſiliū dat̄ cōtrahēti q̄ al's erat cōtracturꝰ: tūc
locū habet dicta regula: Nullꝰ ex cōſilio dū
mō fraudulentū nō fuerit obligat̄. i. ſi nō in
teruenit fraus in cōſulendo ꝓpt̄ quā emēs
forte magis iuſto emit vel vendens minꝰ iu-
ſto vendit: aut ab emptore ſolutionē extorq̄
re nō pōt ⁊ ſil'ia: q̄ pn̄t fraudulent̄ interueni
re: quo non obſtante conſulit alter mala fi-
de: tunc em̄ tenet̄ in ſolidū: ſi tamen bona fi
de conſuluit nō tenet̄. Si v̄o non erat al's cō
tracturꝰ: tūc is q̄ cōſiliū dedit tenet̄ in ſoli-
dū: vt freq̄nter contingit in cōmeſſatiōibus
⁊ ebrietatib' ad ꝓcurandū ſolutionē ſymbo
li: vnde ſi tui lucri cauſa me ad emendū vel
vendendū induxiſti ꝯſilio fraudulēto tenerꝭ
mihi. Scd̄o i cōtractib' mutui duplicit̄. Tū
q2 me volentē mutuare gratꝭ indigēti: tu me
induxiſti ꝙ nō darē niſi ſub vſura: tūc ei ſm̄
Aſten̄. li. iij. ti. xl. tenerꝭ ad reſtitutionē: eo ꝙ
impedis indebite vtilitatē ꝓxi ꝓcurando ne
mutuū ſibi daret̄. Tū ecōtra ſciens eum cui
mutuaui facultatib' labi: nihilominꝰ ad h̄
me induxiſti ꝓpt̄ fauorē eiꝰ aut ꝓpt̄ lucꝝ
ꝓpꝛiū: eundē eē idoneū ad ſoluendū fraudu-
lent̄ affirmādo. Et gn̄alit̄ q̄cūq̄ inducit ali-
os ad faciendū ꝯtus vſurarios tenet̄ in ſoli
dū ꝑti leſe: ⁊ hec oīa ſicut etiā ſeq̄ntia ſane i
telligunt̄ q̄n pꝛincipalis non reſtituit. Tertio
ptꝫ i tractactu locatōis vl' cōductōis: nā ſi cō
ſilio tuo inductꝰ ſū fraudulent̄ ad locandum
domū meā illi quē ſciebas male vſurū / aut
ꝑciū locatiōis nō ſoluturū: aut agrū meū illi
quē ſciebas infidelit̄ actuꝝ. ⁊ in ſil'ib' ſicut in
locatiōib' opaꝝ: obligaris mihi in ſolidum:
aut econtra tuo cōſilio fraudulento cōduxi
equū claudū ꝓ veloci: fundū aridū ꝓ fertili
ſeruū pigrū ⁊ infidū ꝓ agili ⁊ pꝛobo: teneris
mihi in ſolidū: ⁊ in ſimilib' idē eſt iudicium:
vt in emphytheoſi de quo q̄d ſit dictū eſt ſu-
pra. Quarto in cōtractu matrimoniali plu-
rimi ex cōſiliarijs fraudulentis maxima pa-
tiunt̄ diſpendia: nō ſolū in donatiōib' ⁊ doti-
bus diminutis: ſed etiam in ꝑſonis matri-
moniali vinculo coniungendis: in q̄b' potiſ-
ſime occultantur ea que diſplicere pn̄t alteri
contrahentiū: miſeranda pꝛorſus hoꝝ cōdi-
tio: q2 nulla eſt vxoris electio: ſed qualis ad
uenerit talis eſt habenda: ſi iracunda: ſi fa-
tua: ſi ſuꝑba: ſi fetida: ſi corrupta: aut cuiuſ-
cunq̄ vitij eſt poſt nuptias expit̄: equꝰ: aſi-
nus: bos canis ⁊ viliſſima anialia mancipia
ꝑꝰ ꝓbant̄ ⁊ ſic emunt̄: ſola vxor nō oñdit̄ ne
añ diſpliceat ꝙ ducat̄. Quinto ptꝫ in cōmo
datis: nā ſi tu mihi cōmodaſti vaſa vitioſa cō
ſulens fraudulent̄ vt i eis vinū meū ponerē
⁊ vinū corrūperet̄ / aut effunderet̄. tenerꝭ mi-
hi ſatiſfacere: vt. ff. cōmodati. l. in cōmodato.
Similiter ſi mihi fraudulento cōſilio cōmo
daſti rem corruptā / aut ſemifractā vt recipi
as renouatā: ⁊ in ſil'ib' eſt idē iudiciū: ⁊ hoc
de ꝯtrib'. Scd̄o ponamꝰ exempla de qua
ſi cōtractib'. vtpote de tutorib': curatorib'
vel alijs quorūcūq̄ negocioꝝ geſtorib': aut
etiā teſtamentoꝝ executorib': nā generaliter
ſi tuo cōſilio fraudulēto ꝓmoues aliquē ꝑce

ꝑcio fauore cupiditate: vel quocūq̃ affectu
ad tutelā curā teſtamentoꝝ executionē aut
quācūq̃ aliā adminiſtrationē: quē veriſimi
liter timēs minꝰ idoneū ſollicitū iuſtū: vł ali
as q̄litercūq̃ minus aptū: obligaris de om̄i
iniuſticia craſſa negligētia imperitia dānū
paſſis: vt ptꝫ ꝑus in auctoritatibꝫ de conſilio
fraudulento: maxime tamē hm̄oi tenent̄ de
his q̄s taliter ꝓmouent ad curas admiſtra//
tiones vel preſidētias eccleſiaſticas/ aut ſpi
rituales: vt ad regimen aīaꝝ ad eccłiaſtica
beneficia ad p̄laturas eccleſiaſticas: aut ad
miniſtrationes rerū eccleſiaſticarū ⁊ miſera
biliū ꝑſonaꝝ: vt mgr̄i fabrice: mgr̄i hoſpita//
liū: mgr̄i ſcti ſpūs: ſilr̄ reddituarij cōmunita
tū/ aut q̄rūcūq̃ ꝑſonarū: ex q̄bꝫ multi mł'ta
particularizari poſſunt. Tertio ponamꝰ
exempla de maleficijs in q̄bꝫ cōſiliū ſemper
eſt fraudulentū: ⁊ iō cōſulens ſemꝑ obligat̄:
non q̄dē illi cui ſed ꝯ quē cōſiliū dedit: nā ſi
conſulit occidi iudicat̄ homicida: vt ptꝫ ex//
preſſū. l. diſt. c. ſi q̄s viduā. ⁊ extra de homi.
c. ſic dignū. vbi ponit̄ caſus de rege anglie q̄
ad ſuggeſtionē q̄rundā occidi fec̄ archiep̄m
Cantuarien̄. q̄rū q̄dā venerūt ad cōfeſſionē
ad ep̄m Oxon̄. a q̄ papa conſultꝰ rn̄dit inter
alia: ꝙ q̄ ſe aſſerūt animū regis inflammaſſe
ad odiū vn̄ homicidiū fuit ſecutū: dure ⁊ aſpe
re ſūt puniendi; ſed non ita ſeuere ſic̄ actores
ꝑncipales: niſi forte regē illū ad illud homi
cidiū ſuis ſuggeſtionibꝫ ꝓuocaſſent: glo. for
te al's n̄ facturū; vn̄ eque tenent̄: q2 dolo ad
hoc induxerūt regē qui al's nō feciſſet: vt. ff.
de dolo. elegant̄. Silr̄ ſi q̄s cōſuluit ꝙ alteri
fieret iniuria: tenet̄ illi actione iniuriarū: vt
de pe. diſt. j. c. nō ſolū. Itē ſi q̄s conſuluit ſer
uo empticio ꝙ fugeret: vel ꝙ furtū faceret: te
net̄ conſulēs tam furti q̄ ſerui corrupti: duo
bus cū̄ damnū intulit. ſ. dn̄o ſerui ⁊ domi//
nio rei furtiue: ac vtriq̃ tenet̄ ſatiſfacere: et
idē eſt vbicūq̃ cadit nomē maleficij vt fur//
ti ⁊ rapine: vt ptꝫ in glo. in dicto. ca. nullus.
Maleficiū etiā dr̄ quodcūq̃ crimē ad qd̄ q̄
aliū inducit cōſulendo/ ſuadendo / allicien//
do: al's nō factu ⁊ tenet̄ ad reſtitutionē: quia
ſm̄ Sco. ⁊ Aſten̄. ⁊ alios q̄litercūq̃ q̄s aliū
damnificat in bonis aīe tenet̄ illū econtra//
rio ad cōuerſionē efficacit̄ reducere ꝑ ſe ⁊ per
alios q̄buſcūq̃ modis poterit. Cuiꝰ ratio
eſt: q2 bona aīe ſunt maxia: ⁊ ideo maxime
tenet̄ ad reſtitutionē: eo ꝙ maximū damnū
intulit: vt dictū eſt ſ. vbi agit̄ de damnificā
tibꝫ aliū in bonis aīe. Etiā ſub noīe male//
ficij cōtinet̄ cōſiliū q̄ alijs ꝑniciose cōſulunt
ne debita ſoluant aut aliena reſtituant. Et
q̄ in conſilijs ꝑncipū aut cōmunitatū iniuſte
ꝓponunt ea q̄ in damnū ꝓximoꝝ veniunt ſine
iuſta ⁊ rōnabili cauſa: aut etiā q̄rū conſilijs
condunt̄ iniqua ſtatuta vł exactiōes contra
cōmunitatē: ⁊ maxie ꝯtra eccłiaſticā liberta
tē: de q̄bꝫ oībus tactū eſt ſupra in locis ſuis.
Et nota generalit̄ ꝙ illi dicunt̄ cōſiliarij cri
minoſi qui ſuꝑ crimine ꝑſtant conſiliū: ⁊ hi
dicunt̄ cōicare criminoſis in crimīe: vt extra
de ſen̄. excōi. c. nuꝑ. §. in ſcd̄a. Quarto po
namus exempla de q̄ſi maleficijs: nā quaſi
maleficiū eſt q̄n fit nocumentū pret̄ ꝓpoſitū:
vt cū iudex per imperitiā male iudicat: vł cū
de domo alicuiꝰ aliq̄d eſt eiectum qd̄ nocuit
tranſeuntibꝫ: vt dictū eſt ſupra. Si q̄s g̃ iu//
dici cōſiliū ingerit ad dandū tale iudicium:
tunc obligat̄ conſulens ſecundario eo mō q̄
iudicās obligat̄ ꝑncipalit̄: de q̄ viſum eſt ſu
pra. Et idē dicendū eſt de eo q̄ conſulit alte
ri vt eijciat aliq̄d de domo quod alteri nocet.

Sed omiſſis alijs q̄ri poteſt: vtrū cōſulēs
alteri qd̄ feneret̄ vel ad h̄ pecuniā gratis con
cedens: teneat̄ ad reſtitutionē. Ad h̄ dicen//
dū ſm̄ Alexan. lomb. ⁊ Guil. ꝙ in hm̄oi caſu
ſūt diuerſe opiniones q̄ tn̄ facilit̄ concordari
poſſunt. Quidā ei dicūt ꝙ q̄ alios ad fene//
randū inducūt q̄ nō fuiſſent al's feneraturi:
tenent̄ in ſolidum: licet ad eos nihil ꝑuenit.
Si tn̄ al's erant feneraturi tūc n̄ obligant̄ ni
ſi inq̄ntū ad eos ꝑuenit. Cuius opinionis ꝓ
ma ꝑs ſic intelligi dꝫ ꝙ tales gratis indigen
ti mutuū ꝑſtitiſſent: ſi tuo cōſilio ad mutuā//
dū ſub vſura inducti non fuiſſent: alioq̄n ſi
al's indigenti nihil mutuaſſent: ꝓcedit alioꝝ
opinio q̄ dicūt rōnabilit̄ moti: ꝙ licet talit̄ in
ducens mortaliter peccet tn̄ in neutro caſu
obligat̄ niſi inq̄ntū ad eos ꝑuenit: ſic̄ nec in
duobꝫ caſibꝫ ſeq̄ntibꝫ: puta cū q̄s ſocietatem
contrahit cū alio ad exercendū fenus: vel cū
q̄s vſurario pecuniā ꝑſtat ꝓ lucro ꝑticipan//
do: mouent̄ eñ tales ad hāc opinionē tenen//
dam ꝓpter differentiā q̄ eſt int̄ rapinā ⁊ furtū
ex vna ꝑte: ⁊ vſurā ex alia ꝑte. penes volun//
tariū ⁊ inuoluntariū. Ex q̄ differentia ſumit
originē ꝙ in his caſibꝫ potior eſt conditio vſu
rarij q̄ furis vł raptoꝝ: nam in rapina ⁊ fur
to tenet̄ ēt ad reſtitutionē q̄ preſtat ad h̄ ali//
quo mō cauſā efficacē: ſine q̄ patrata nō fu//
iſſet: etiā ſi nihil ad eum ꝑueniret: ⁊ hoc ideo
q̄a furtū ⁊ rapina ꝯtra voluntatē dn̄i ꝑpe
trant̄: non ſic aūt in vſura vbi interuenit vo
luntariū mixtū: ꝓpter h̄ eñ in rapina ⁊ furto
iura ſpoliatis tribuūt actionē ꝯ eos qui de//
derūt rapine vł furto/ ope/ ꝯſilio/ miniſterio
cām efficacē: lꝫ ad eos nihil ꝑuenerit: nō aūt
ſic eſt de vſura: q̄a non dat̄ actio cōtra tales
alios taliter inducētes: cū ad eos nō ꝑuenit
quicq̄ de tali lucro impieratis. nec talis ꝓ//
prie dat vſurario occaſionē vſuras accipien
di: ſed potius mutuādi. qd̄ q̄dem in ſe bonū
eſt. Unde generalr̄ plerū prauū ꝯſiliū dum
efficax fuerit magꝭ eſt ꝑnitioſum ⁊ magꝭ ob
ligat q̄ auxiliū: q̄a auxiliū reſtringit̄ ſolum
ad illa in q̄bꝫ auxiliū dat̄: ꝯſiliū aūt extēdit̄
ad oīa dāna que vigore talis cōſilij ſūt ſe//
cuta. ⁊ in h̄ execrabilius peccāt infidi predi//
catores ⁊ ꝯfeſſores/ tales indebite ad ꝯfeſ//
ſionē recipientes ⁊ reſoluētes: q̄ ꝓpriū lucrū
⁊ alioꝝ fauorē q̄ritātes/ de iniuſtis ſibi par//
tem aſſumūt: ⁊ alia relaxāt retrahēdo confi
tentes: ⁊ ꝯſiliū querētes ne aliena certa cer//
tis reſtituāt. vel ne ſuꝑfluitates ⁊ vana re//
moueāt. aut ne veris ꝑdicationibꝫ ⁊ doctri//
ne ſalutifere credāt. aut ne iniuriatis ſatiſfa
ciant. quod fieri nullo mō deberet. In cuiꝰ
ar. de vſur̄. c. quāq̄. li. vj. ꝓcipit̄ ꝙ nullꝰ ma
nifeſtoꝝ vſurarioꝝ teſtamentis interſit: aut
eos ad ꝯfeſſionē admittat ſiue abſoluat. ni
ſi ꝑus de vſuris ſatiſfaciāt. vel de ſatiſfaci//
endo ꝓ ſuaꝝ viribꝫ facultatū idoneā cautio//
nem ꝑſtent. Et ex omnibꝫ ꝑdictis ptꝫ intu//
enti de ꝯſilio fraudulento: quo ꝓh pudor to
tus mūdus plenus eſt. q̄a vt dr̄ Prouer. xij.
Conſilia impioꝝ fraudulēta. Et Hiere. ix.
Om̄is frater ſupplantans ſupplātabit: oīs
amicus fraudulēter incedet. Inter om̄ia tn̄
ſunt abhorrēda conſilia copulatricū: q̄ vene
num dulce portāt in ore quaꝝ lingua vocat̄
lingua tertia: d̄ qua dr̄ Eccl̄i. xxviij. Lingua
tertia mulieres viratas deiecit: id eſt: haben
tes viros/ vel in bono ꝓpoſito firmatas: hec
eñ ligua maledicta turpitudinū mediatrix
⁊ libidinū internuncia: quaſi glutinū infer//
nale cōiungit incautos fedo amore: ac tādē
luxurie feditate. mirꝫ ꝙ deteſtandā ꝯſiliatri
cum imanitatē iura ciuilia nō puniūt: que ꝓ
furto exiguo furem ſuſpēdunt. Qua igitur
pena lamia crudeliſſima merito plectenda
eſſet: que puellaꝝ animas tradit demonijs:
⁊ corpus lenocinijs Scd̄o ꝑncipaliter q̄s
dare poteſt ꝯſilium non q̄dem fraudulentū:
ſed bona fide cū d̄bita deliberatiōe ſm̄ exi//
gentiā cauſe. De quo queri pōt: vtrū dans
alteri conſiliū vt pecuniā ſuā potius ponat
in mercātijs q̄ in ꝑdiorum emptionibꝫ: ⁊ ca
ſu fortuito male accidit: quia forte merces
naufragio ſubmerſe ſūt. talis ꝯſiliās ad ali//
quā reſtitutionē obliget̄. Ad h̄ reſpondēdo
diſtinguit Dynus: q̄a aut cōſiliū dedit bo//
na fide ⁊ tunc non tenetur. verūtamē in his
que cōcernūt fidē chriſtiane religiōis/ ꝑce//
pta diuina ⁊ eccłiaſtica diuina/ bonos mo//
res/ cōmunē iuſticiam: ⁊ ſimilia que tangūt
pupillā oculi quo ad ſalutē animaꝝ: niſi fu//
erit in his expertus/ nō debꝫ cito ſniam preci//
pitare. Alioq̄n ex h̄ iudicaret̄ temerariꝰ aut
ꝑſumptuoſus. Nec etiam excuſaret̄: ex eo ꝙ
aīo ſimplici bona fide conſiliū daret alteri
in ꝑiculum vtriq̃ ſalutis aliene ⁊ ꝓprie. q̄a ſi
cecus cecū conat̄ ducere ⁊c̄. Si ꝟo fraudu//
lenter dedit cōſiliū: tūc oīno tenet̄. ⁊ h̄ vult
regula dicta. ſ. nullus. Ad laudē dei.

De tertio peccato alieno ſcꝫ cō ſenſus: ⁊ qualiter in eo obligatur q̄s ad reſtitutionē Sermo. l.

Non furtum facies.

Exod. xx. Tertiū peccatū alie//
num eſt cōſenſus quocunq̃ re//
ſpectu fiat: ſcꝫ vel ob amorem
agētis/ aut odiū patiētis. aut etiā generali//
ter quocūq̃ affectu inordinato q̄s in morta
li deliberate ꝯſentiat/ peccatū mortale ꝑpe//
trat. Et h̄ vult ap̄ls ad Romanos. j. cū enu
meratis diuerſis criminibꝫ. Tādē ſubiūgit:
ꝙ qui talia agūt digni ſunt morte: non ſolū
qui faciunt/ ſed etiā qui ꝯſentiūt facientibꝫ.
Ubi dicit glo. vt nullus excuſet̄: Cōſentire
eſt/ tacere cū poſſis redarguere: ſicq̃ cum fa
ciēte reus ⁊ peccati particeps iudicat̄ eadē
maledictiōe mulctādus/ ⁊ pari pena cruci//
andus. Quod liq̄de patuit in rege Achab
iij. Reg. xxj. qui Jezabel impie regine ꝯſen
ſit in mortē Naboth: adeo ꝙ lr̄as cōtinētes
ſeriem falſe criminatiōis ⁊ iniuſte mortis in
Naboth ab ea cōfectas rex anulo ſuo confir
maret. Quapropter audiuit a domino per
Heliam dicentē. Occidiſti ſcꝫ per ꝯſenſum
inſuꝑ ⁊ poſſediſti. ⁊ addidit: In loco in quo
linxerūt canes ſanguinē Naboth/ lambent
quoq̃ ſanguinem tuum: et interficiam te

Achab mingentē ad parietē ⁊ clauſuʒ ⁊ vl
timū in iſrael: ⁊ canes comedent Jezabel in
Jezrabel. hec ibi. Propt̃ h̄ etiā vxores/ par//
uuli/ poſterioꝗ̃ iudeorū puniti ſunt ⁊ adhuc
puniunẗ vltiōe diuina tam tēaliter ꝙ̃ eter
naliter: nō q̄dem ex hoc ꝙ dn̄ice crucifixioni
interfuerūt vel ad h̄ coop̄ati ſunt: ſed q̄a pa
rentibꝫ cōſenſerūt ⁊ ꝯſentiūt: ⁊ ab eis impre
catiōnē maledictiōis ſuſcepͬunt/ ad Pilatū
vociferantibꝫ eiſdē: Sanguis eius ſup̄ nos
⁊ ſup̄ filios nr̄os. Unde p̄cuſſit eos dn̄s in
poſteriora: ⁊ opprobriū ſempiternū dedit il//
lis: q̄a diuino iudicio ſicut poſteri per cōſen
ſum parentū impietatē cōmunicāt: ſic ⁊ hāc
deteſtabilē maledictionē hereditant. ob hoc
deniꝗ̃ vxores/ filij/ poſteri vł heredes vſu//
rarioꝝ/ raptoꝝ/ furū violentiā inferētiū: in//
iuſticiā vel deceptionē quācūꝗ̃ agitātiū: et
ſimiliū/ cum eiſdē rei iudicanẗ: non q: faci//
ūnt/ ſed q̄a cōſentiunt. ſic acquiſita damna//
biliter retinēdo/ ⁊ leſe parti nō ſatiſfaciēdo
inq̄ntum facultas bonoꝝ ſuppetit: vł etiam
debita iuſte vł iniuſte cōtracta nō ſoluēdo.
verūtamē quando debita vł iniuſta totā he
reditatē exhauriūt: tūc heres debet eſſe im//
munis a damno ſicut immunis eſſe teneẗ a
lucro: ita ꝙ nō teneẗ ſatiſfacere de ꝓprijs: ſi//
cut nihil retinere pōt de alienis. ❡ Ad ma//
iorem autē euidētiam queri pōt: quotuplex
eſt cōſenſus in culpā vel in iniuſticiā alienā:
Ad hoc reſpōdet glo. in c. j. extra ḋ offi. dele//
gati. vbi agitur de cōſentientibus ꝙ pari pe
na plectēdi ſunt. Et dicit glo ꝙ quadruplex
eſt cōſenſus. ſcʒ negligētie: conſilij: coopera//
tionis/ auctoritatis ſeu defenſionis. Prim⁹
igitur cōſenſus eſt negligētie. De quo ꝯſen
ſu dicit glo. ꝙ in illo caſu minus peccat con
ſentiens ꝙ̃ faciens: niſi forte negligētia ni//
mis craſſa ⁊ ſupina fuerit: vt in ꝓlato. ſicut
ptʒ. j. q. j. c. quicq̄d. vbi punitur epiſcopus
excōmunicatione duorū menſiū: eo ꝙ corre//
ctionem debitam neglexit. Nimirū cum di//
citur. lxxxiij. diſ. c. Conſentire videẗ erranti:
qui ad reſecanda que corrigi deberēt nō oc//
currit. Et c. Quid enim ꝓdeſt illi ſuo errore
non pollui: qui conſenſum preſtat erranti.
❡ Et ex his colligi poteſt quātū ſuperiores
delinquūt: ac quanta pena digni ſunt: cum
ſubditoꝝ exceſſus ex deteſtabili negligētia
corrigere diſſimulant. Sicut exemplariter
patet Nume. xxv. vbi dicit̃ ꝙ populus forni
catus eſt cum Moab: ac pro peccato popu
li iuſſit dominus ꝑncipes in patibulis ſuſ//
pendi: ad mitigādū furorē domini. Cur au
tem peccante populo deus duces crucifigi
voluit: niſi quia eoꝝ negligentia peccatꝫ po
puloꝝ illos participes cōſtituit. iuxta illud
xxiij. q. iij. Qui poteſt obuiare ⁊ perturbare
peruerſos ⁊ non facit: nil eſt aliud ꝙ̃ fauere
impietati. Hinc etiam Hely pro peccatis fi
liorum ſuorū multiplici plaga ⁊ morte tem
porali mulctatus eſt: imo ſicut ait Hierony
mus: Pro peccatꝫ filioꝝ ſuorum damnatus
eſt. quia corripuit eos ſed lenitate patris/ nō
auctoritate pontificis. Quapropter. lxxxiij.
diſt. ꝑ ipſ̃. c. Si q̄s ep̄us fornicationi pr̄ſby
terorū/ diaconoꝝ vel crimini inceſtus in ſua
parochia precio vel p̄cibus interueniēte con
ſenſerit/ vel cōmiſſum auctoritate ſui offi//
cij non impugnauerit: ab officio ſuſpendaẗ.
Et c. ſequenti dicit̃ ꝙ epiſcopus qui talium
crimina vel aliorū peruerſe agētium nō cor//
rigit: magꝫ dicēdus eſt canis impudicus ꝙ̃
epiſcopus. Deniꝗ̃ de hoc cōſenſu negligen
tie vel diſſimulationis dicit Hein. de Uri.
ꝙ ſi aliquis ex officio ſuo debʒ ⁊ poteſt rapi//
nas ⁊ ſpolia precauere ⁊ nō cauet: tūc talis
q̄dem ſpoliator dicit̃: nō tamē teneẗ ad reſti//
tutionē: ſed auferentē cogere debet ꝙ reſti//
tuat. ſi tamē aliq̄ḋ emolimētū perceperit de
tali diſſimulatiōe: tunc ad reſtitutionē obli
gatur. Similit̃ ſi req̄ſitus cauere nolebat:
vel ſi req̄ſitus auferentē ad reſtitutionē non
cogebat. Qꝫ ſi querit̃: quid igit̃ de officia//
lib⁹ qui ſe certificare negligūt/ an ſui mini//
ſtri officia ſua bene vel male gerant. Rn̄det
Joā. de plagi. ꝙ tales teneẗ ꝓ delicto fami
lie ſue cōmiſſo p̄textu officij in quo tales p̄//
ponit: quia teneẗ eē ſolicitus ſe velle certio//
rari an officiales ſui bn̄ regāt: ⁊ ſi male/ tūc
de remedio ꝓuidere. al̕s de negligētia ſunt
officiales hmōi puniēdi. ⁊ allegat idem Jo.
mł̕ta iura ad hoc. ❡ Secūdus ṽo cōſenſus
eſt conſilij. de quo dicit glo. vbi ſup̄: ꝙ min⁹
punitur cōſulēs ꝙ̃ agens: plus tamē ꝙ̃ ne//
gligens. Sed Hein. de Uri. diſtinguit de
cōſenſu cōſilij ⁊ perſuaſionis. aut em̄ predo:
fur/ vſurarius vł ꝯſimilis erat hoc facturus
etiā ſine conſilio: ⁊ tūc minus peccat conſu//
lens ꝙ̃ faciēs: nec teneẗ ad reſtitutionē. At
nō erat facturus: ⁊ tūc eſt par delictū facien
tis ⁊ ꝯſentientis. vt. ff. de furtis l. qui ſuo. ⁊
talis teneẗ ad reſtitutionē. Aliq̄n etiā deli//
ctū cōſulentis maius reputaẗ ꝙ̃ faciētis: ꝙ

principaliter videndū eſt quo aīo fiat pc̄m
et ideo. lxxxvj. diſt. in ca. tanta plus. excuſaẗ
faciens propt̃ ſimplicitatē ꝙ̃ conſulens. Jn
cuius argumentū cōſulens ibidē magꝫ puni
tur ſed de hac materia dictū eſt in ſermone p̄
cedenti. Terti⁹ aūt conſenſus eſt coop̄ati//
ōnis: de q̄ glo. vbi ſup̄: ꝙ in tali conſenſu eq̄//
liter peccat faciens ⁊ conſentiens: ⁊ ſʒ h̄ intel
liguntẗ oēs auctoritates q̄ dicūt: ꝙ eq̄lit̃ pu//
niuntẗ agentes ⁊ cōſentiētes: ⁊ exemplificat
Henri. de vri. ꝙ ſi duo vel plures vnū agnū
furati ſūt quem ſinguli tollere non potuerūt:
omnes furti teneneẗ in ſolidū: ſed ſi vnus po
tuiſſet furtū feciſſe ſine alio: tunc quilibet te
neẗ ꝓ p̄te ſibi al̕s contingēte: ⁊ allegat. ff. de
fur. l. vulgarū. Ad lucidiorem tamen intel//
lectū iſtius ſciendū eſt: ꝙ triplicit̃ quis alteri
coop̄ari pōt ⁊ fauendo opem ferre. Nam p̄//
mo quis preſtat opem alteri non reſpectu cer
ti delicti: ita ꝙ fauet delinquenti: ſed nō deli
cto vt exempli gratia: quis cōmodat alteri
criminoſo ⁊ bannito pecuniā vel aliud auxi
liū qui per terras facinora cōmittebat: non
tamen hoc reſpectu vt ipē poſſet delinquere
⁊ craſſari. ſʒ ꝓ aliquo caſu licito: ⁊ tūc opem
ferens in nullo puniẗ: puta ſi ſupplicat iudi//
ci vt eximat eum de banno: vel eſt aduocat⁹
in cauſa in qua agit̃ de nullitate banni: hoc
enim licite fit: vt ptʒ extra de iudi. c. intelle//
ximus. vbi dicit̃: ꝙ excōmunicati conueniri
poſſunt et aſſiſtere in iudicio: ſed reſpondere
debent per procuratorē: vt patet ibidem ⁊ in
glo. ⁊ de excep. c. j. lib. vj. ⁊ per cōſequens ſi
talē fame morientē quis alit nulla pena te//
neẗ. lxxxvj. diſt. c. non ſatis. circa finem. Pa
ſce fame morientem: quiſquis enim paſcen//
do homines ſeruare poteris ſi non paueris
occidiſti. Hec tamen ſane intelliguntẗ quan
do non eſſet interdictū vel ex natura crimīs
vel alias ex cauſa in talibꝫ fauere: quia tunc
diceret̃ eſſe fauor in caſu illicito: ſicut in ca//
ſu qui tangitur libro ſexto: de here. ca. ij. ꝙ ſci
licet heretici non debeant tradi eccleſiaſtice
ſepulture. Secundo vero quis fauet delin//
quenti ⁊ opem confert in caſu non licito: ꝙ̃//
uis non faueat delicto: vt quando delinq̄n//
tem poſt cōmiſſum delictū receptat ⁊ occul//
tat: ⁊ tunc bene punitur non tamen pari pe//
na: q: n̄ p̄t fingi ꝙ conſenſerit delicto: ſed tene
bitur alia pena vt tanꝗ̃ receptator: vt. ff. de
receptatoribus. ⁊ de his qui latro. occulta. ⁊
idem eſt in fauore preſtitoante delictū: dum
modo non reſpectu certi delicti. Tertio dein
ꝙ̃ quis fauet ⁊ opem fert ⁊ reſpectu certi de
licti: vt quando tribuit arma ad interficien
dum aliquem: vel tribuit ſcalas ad ingrediē
dum monaſteriū: ⁊ tunc taliter conſentiens
teneẗ pari pena tanꝗ̃ opem efficacem p̄ſtā s:
co caſu quo alter non erat alias cōmiſſurus
vel ſaltem non ſic faciliter: nam ſi alias erat
cōmiſſurus non dicit̃ facere principalit̃: nec
etiam tunc teneẗ vt faciens: ſed tanꝗ̃ opem
preſtans ſecundariam non principalem: et ꝑ
conſequens non tenetur pari pena ſed mino
ri. Porro principalem opem conferens: ſicut
pari pena tenetur: ſic ⁊ ī ſolidum obligatur:
quod potiſſime claret in aduocatis et procu
ratoribus cum cauſam iniuſtam ſuis cauil//
lationibus defendunt. Unde ſm̄ Ray. ta//
les tenentur ad reſtitutionem omniū que il//
li contra quos aduocabant propter corū pa
trocinium iniuſte amiſerunt: ſeu per nimiaʒ
dilationem diffinitiue ſententie damnificate
fuerunt. Unde generaliter ſi per ſuas cauil
lationes aduerſarijs cauſam bonam abſtu//
lerunt: vel etiam eos grauauerunt ſuper//
fluam dilationem petendo: vel falſum con//
tra conſcientiam allegando: vel etiam poſi//
tionem cauilloſam faciendo: aut falſum te//
ſtem inſtruendo: aut clienticulum denegan//
do veritatem inſtruendo/ vel procaci vocife
ratione proceſſum impediendo: prout patet
expreſſum. v. q. iiij. in loco. ⁊ in glo. Jn oībꝫ
his ⁊ ſimilibus aduerſario teneẗ ad intereſſe
nō ſolum eris ſed etiam iuris: ita ꝙ teneẗ po//
nere partem iniuſte oppreſſam in ſtatu ſui p̄
mi iuris: alioquin improperabit̃ illi a dn̄o
illud. iij. Regum vlti. Jmpio prebes auxili//
um ⁊ qui dominū oderunt amicicia iunge//
ris: idcirco iram domini merebaris: quia ad
uocatus defendens iniuſtā cauſam: impio ⁊
veritatem que de⁹ eſt odienti prebet auxiliū:
⁊ ideo concludit Tho. ij. j. q. lxxj. ꝙ illicituʒ
eſt alicui coop̄ari ad malū faciendū: ſiue con
ſulendo ſiue adiuuando ſiue qualitercunꝗ̃
conſentiendo: quia cōſiliās ⁊ coadiuuans q̄
dammodo eſt faciens. Manifeſtū eſt autem
ꝙ aduocatus auxiliū ⁊ ꝯſiliū p̄ſtat ei cuius
cauſe p̄ocinaẗ: vn̄ ſi ſcient̃ iniuſtā cām defen
dit abſꝗ̃ dubio ꝗuit̃ peccat: ⁊ ad reſtitutōeʒ
ei⁹ dāni teneẗ qḋ ꝯ̄ iuſticiā ꝑ ei⁹ auxiliū al//
tera ps incurrit: ſi āt ignorant̃ iniuſtā cām ḋ
fendit: putans eā eſſe iuſtā: excuſaẗ ſm̄ mo//
dū quo ignorātia excuſare poteſt: et ſi poſtea

in ꝓceſſu litis apparet iniuſta: tunc non de//
bet eam ꝓdere: vt .ſ. aliā partē iuuet vel ſecre
ta ſue cauſe alteri parti reuelare: debet tamē
cauſam illā extūc deſerere vel eū cuiꝰ cauſam
agit ad cedendum ſiue ad componendū ſiue
aduerſarij damno cū effectu inducere: hec il
le. ¶ Quartus deniqꝫ conſenſus eſt au
ctoritatis ſiue defenſiōis: ⁊ in h̄ caſu magis
peccat conſenſiens defendendo ⁊ auctorita//
tē preſtando q̄ faciens ⁊ magis puniendus
eſt: vnde dr̄. xxiiij. q. iij. c. qui aliorū errorem
defendit multo eſt damnabilior illis q̇ errāt:
quia non ſolū ille errat: ſed etiā alijs offendi//
cula erroris preparat ⁊ confirmat: hoc ibi.
Sicqꝫ hereſiarche plus peccant q̄ heretici:
quia ſe participes aliorū errorū conſtituunt:
⁊. xj. q. iij. c. qui cōſentit peccātibus ⁊ defen//
dit delinquentes: maledictꝰ erit apud deum
⁊ homines. Et ſequit̄. Si quis peccantē de
fendit acrius q̄ ille qui peccauerit coerceat̄:
hoc ibi. Hac enim de cauſa tribus beniamin
fere tota deleta fuit iuxta Gaba: quia ſcele//
ſtes peccatores defendere conati ſunt: vt pa
tet Iudicū. xx. Ad maiorē tamen euidentiā
ſciendū: ꝙ aliquando fit auctorizatio vel de
fenſio delicti poſt ꝑpetratū delictū: non ta//
men factū nomine auctorizantis: ⁊ tunc au
ctorizans non dicit̄ facere delictū illud: nec
tenet̄ tanq̄ factor delicti: ſed tanq̄ fautor et
defenſor delinquentis. Aliqn̄ vero licet aucto
rizatio delicti fit poſt ꝑpetratum delictū: ta
men cōmiſſū eſt delictū noīe auctorizantis:
⁊ tunc idē iudiciū eſt de ratificante ſicut de
mandante: vt patꝫ plane lib. vj. de ſen̄. excōi.
vbi dr̄. c. cum q̇s abſqꝫ tuo mandato manus
inijcit in clericū tuo noīe violentas: ſi h̄ ratū
habuerꝭ: excōmunicationē latā a canone in//
cunctanter incurris: cū ratihabitio retrotra
hat̄ ⁊ mandato debeat comparari. Si vero in
iectio eadē tuo noīe non ſit facta: tunc licet
peccet ratam habendo eandem: non tamen
propter hoc excōmunicatiōis vllius vinculo
innodaris: cum quis ratum habere nequeat
quod eius noīe nō eſt geſtū: hoc ibi. Et hec
duo continent̄ in duabus regulis iuris. li. vj
Prima eſt ratū q̇s habere nō pōt quod ipiꝰ
nomine nō eſt geſtū: glo. expreſſe vel interp̄//
tatiue. Secunda eſt ratihabitionē retrotra//
hi ⁊ mandato non eſt dubiū cōparari. Pro q̄
ſciendū ꝙ ſi quis clericum verberat nomine
meo non tamen iuſſu meo: non ſum aliquo
modo obligatus tempore iniectionis nec ex
cōicatus: ſed tempore quo ratū habeo tūc de
mū obligari incipio ꝓnunc nō ꝓtunc. Et ſic
ratihabitio retrotrahit culpā et excōmunica
tionē ad ratū habentē incunctant̄. i. ſine mo
ra: qd̄ intelligit̄ nō ſolū de ratihabitione ve
ra ſed etiā interpretata: exempli grā: ꝓcurator
meus aliq̇d facit noīe meo licet ad hoc man//
datū non haberet: ex q̇ ſcio ſi nō purgo tene//
or: q̄ tunc illud mandare videor ⁊ hoc eſt ra
tihabitio ꝑſumpta. Similit̄ ſi ꝓhibere poſſū
⁊ ſciens non ꝓhibeo: ꝙ ſi ꝓhibeo vl' purgo nō
teneor: vnde a ſimili ꝑticipo cū excōicato nō
tm̄ in maleficio ſed ad correctionem induco:
non ſum ligatus: ſi autem in maleficio liga
tꝰ ſum: quia in crimine cum crimino ſo ſic eti
am hic ꝑticipo noīe meo geſtis approban//
do hec ſparſim in glo. ibidē. c. cum q̇s. Ali//
qn̄ deniqꝫ fit auctorizatio in ipo delicto: et
tunc magis peccat taliter cōſentiens q̄ faci
ens: ⁊ magis tenet̄ ad reſtitutionē. Cuiꝰ ratō
eſt: q̄ oia nr̄a facimꝰ q̇b auctoritatē impar
timur: vt patꝫ li. vj. d̄ ꝓben̄. c. ſi aplice. Exem
pli grā. Si auctoritate ſculteti vel baliui eiꝰ
familia capit clericū q̇ notorie apparet cleri//
cus: tunc ſcultetꝰ vel baliuus dr̄ facere ⁊ plꝰ
tenet̄ q̄ facientes. Et ſic patꝫ ex p̄dictis qua//
liter cōſenſus obliget ad pctm̄ ⁊ ad reſtituti
onē. Qꝫ ſi q̇s ſimplicit̄ corde conſentit aliq̇
delicto alieno ex quocūqꝫ affectu inordiato:
reus eſt illius delicti corā deo: ⁊ iō Ezech. ix
Iuſſit dn̄s oēs interfici in hierl'm ꝓpter pctā
delinquentiū in ea: q̇ nō habuerunt ſignum
thau in frontib eoꝝ: quod ſignum ponebat̄
duntaxat in frontib ipa pctā deflentiū ⁊ ge
mentiū: vn̄ dt̄ ibidē Ezech. ꝙ dn̄s vocauit
virū indutū lineis: habentē atramentariuꝫ
ſcriptoris in lumbis: ⁊ dixit ei. Tranſi ꝑ me
diā hierl'm ⁊ ſigna thau ſuꝑ frontes virorū
gementiū ⁊ dolentiū: ſuꝑ cunctꝭ abomina//
tiōib q̄ fiunt i medio eius ⁊ dixit alijs ſeꝛui
ris. Tranſite ꝑ ciuitatē ſeq̄ntes eū ⁊ nō par//
centes neqꝫ miſerantes: ꝑcutite ſenem adole
leſcentē virginē ꝑuulū ⁊ mulieres: oēm autē
ſuꝑ quē videritꝭ thau ne occidatis ⁊ a ſanctu
ario meo incipite. Qd̄ a nobis auertat chr̄s
Ieſus bn̄dictus in ſecula.

De quarto p̄cepto alieno .ſ. adu lationis: et qualiter in eo quis ob ligatur ad reſtitutionē.

Sermo. li.

Non furtum facies.

Exo. xx. Quartū pctm̄ alienū
eſt adulatio de q̄ dt̄ Aug. ſuꝑ
pſ̄. ꝙ adulatio eſt fallaci lau//
de ſeductio. Et iteꝝ ait: duo ſūt gn̄a ꝑſecuto
rū .ſ. vituperantiū ⁊ laudantiū: ſꝫ plus ꝑſeq̇
tur lingua adulatoris q̄ manꝰ ꝑſeq̄ntꝭ. Cu
ius rōnē oñdit idem di. Adulantiuꝫ lingue
ligant homines in pctis: delectat em̄ ea face
re in q̇b nō ſolū/ nō metuit̄ rep̄henſor ſꝫ etiā
adulator operat̄. Qd̄ etiā affirmat Hiero.
ſuꝑ pſ̄. di. Nihil eſt qd̄ tā facile corrumpat
mentes hoīm ſicut adulatio: plus em̄ nocet
lingua adulatoris q̄ gladiꝰ ꝑſecutoris ¶
Ad cuiꝰ euidentiā q̄ri pōt vtrū adulatio ſꝑ
eſt pctm̄: ac vtrū obligat ad reſtitutionē: pre
ſertim cū adulatio conſiſtat in q̇dā ſermone
laudis alteri exhibite et hoc intentiōe placē
di: ſed aliū laudare non eſt pctm̄: q̄ dr̄ Pro
uerb. vl. Surrexerūt filie eiꝰ ⁊ beatiſſimā p̄//
dicauerunt vir eius ⁊ laudauit eā: nec etiam
alijs velle placere pctm̄ eſt: iuxta illud man//
datū apl'icū. j. Cor. x. Placete oibus ꝑ oia
⁊c̄. Ad hoc dicendū eſt ſm̄ Tho. ij. ij. q. cxv.
ꝙ laudare aliquē pōt cōtingere bene ⁊ male:
ꝓut debite circūſtantie ſeruant̄ vel p̄termit//
tunt̄: nam ſi q̇s velit aliquē delectare laudā
do vt ex hoc eū conſulet̄ ne in tribulationibꝰ
deficiat: vel etiā vt in bono ꝓficere ſtudeat:
alijs debitis circūſtantijs obſeruatis: hoc ꝑ
tinebit ad virtutē amicitie ⁊ affabilitatꝭ. Si
milit̄ velle placere hoib: ꝓpt̄ nutriendam
charitatē: ⁊ vt in eis bō ſpūalit̄ ꝓficere poſ//
ſit laudabile eſt: verūtamen velle placere ho
minibus ꝓpt̄ inanē gloriā / vel ꝓpt̄ lucꝝ/
vel etiā in malis hoc pctm̄ eſſet: ſm̄ illd̄ pſ̄.
deus diſſipabit oſſa eoruꝫ ⁊c̄. Et ad Gal'. ij.
Si adhuc hominibus placerem chr̄i ſeruus
non eſſem. Sic etiā pertinet ad adulationē
q̄ eſt laus ꝑnitioſa: quod aliq̇s velit aliū lau
dare in q̇b nō eſt laudandꝰ: q̄ forte mala ſit̄
iuxta illud: qm̄ laudatur peccator in deſide//
rio anime ſue ⁊ iniquus benedicit̄: exacerba
bit dominū peccator: vel q̄ non ſūt certa de
q̇bus eum laudat: ſed tm̄ ſcd̄m apparentiam
Eccī. xj. Ne laudes virum in ſpecie ſua: vel
etiam ſi timeri poſſit ne humana laude ad in
anem gloriā ꝓuocet̄. Hinc Eccī. xj. an̄ mor
tem ne laudaueris hominē: vnde ſic laudās
alium peccaret per exceſſum quod pertinet
ad adulationē qd̄ ſi facit ſola intentiōe de//
lectandi vocat̄ placitꝰ ſm̄ phm̄. Si vero facit
intentiōe alicuiꝰ lucri cōſeq̄ndi vocat̄ bladi
tor vel adulator: cō it̄ tm̄ ſolet nomē adulati//
onis oib attribui: qui ſupra debitū modum
virtutis delectare volunt verbis vel factis in
cōmuni cōuerſatiōe. Et diuerſimode peccāt
ſcd̄m q̄ntitatē ⁊ q̄litatē adulatiōis: ac ſꝫ di
rectionē intentiōis Pro q̄ ſciendū ſm̄ Tho.
ibidē ꝙ adulatio tribꝰ modis pōt ꝯtrariari cha
ritati: ⁊ per ꝯn̄s ꝯſtituit mortale pctm̄ ⁊ ob//
ligat ad reſtitutionē. Primo mō rōne ipius
materie: puta cū aliq̇s laudat alterius pctm̄
qd̄ cōtrariat̄ tam dilectiōi dei q̄ ꝓximi. Pri
mo cōtrariat̄ dilectiōi dei ꝯ cuiꝰ iuſticiā loq̇
tur ⁊ ſcripturā illiꝰ mendacem facere conat̄:
ſicut illi quib ait dn̄s Malach. iij. Inualu
erunt ſuꝑ mevba veſtra: ⁊ dixiſtis quid locu
ti ſumus contra te: et dixiſtis: vanus eſt qui
ſeruit deo / ⁊ quod emolimentū: q̄ cuſtodi//
erimus p̄cepta eius. q. d. nullū: ⁊ q̄ ambula
uimus triſtes corā dn̄o exercituū. i. ieiunijs
afflicti: ḡ nūc btōs dicimꝰ arrogantes. Siq̇
dē edificati ſūt facientes ipietates .ſ. i domibꝰ ⁊
poſſeſſiōib: ⁊ tentauerūt deū ⁊ ſalui facti ſūt
.ſ. ipm̄ ꝓuocādo ⁊ ꝯtēnendo: ex q̄ cōcludere
volunt ꝙ dn̄s de malis eoꝝ nō habet noticiā
vel saltē ñ fac iuſticiā qd̄ eſt blaſphemia i de
um: vn̄ rn̄derūt Hieremie increpanti excecā
ti iudei: eiuſdē. xliiij. Sacrificemus regine
celi. i. lune ſicut fecimꝰ in vrbib iuda ⁊ i hie//
ruſalē ⁊ ſaturati ſumꝰ panib ⁊ bn̄ erat nob
ex eo aūt tpe q̄ ceſſamꝰ ſacrificare ei oib indi
gemꝰ: ⁊ gladio ⁊ fame cōſumpti ſumꝰ. Et rn̄
dit Hiere. ex ore dei diuerſas ſugerens cōmi
natiōes ⁊ plagas: vt patꝫ ibidē in ꝓſecutione.
Scd̄o cōtrariat̄ dilectiōi ꝓxi quē adulando
fouet in pctō: q̄ dt̄ Beda ſuꝑ Lu. Ipa pcti
nutrix adulatio: q̄ ſic oleū flāmis/ in culpa ar
dent b ſolet admiſtrare fomentuꝫ: q̄ ꝑfecto
peſtis maxie circa magnates ⁊ diuites ſinua
leſcit. Dicit ei Sene. in q̇dā ep'la: ꝙ diuites
cū oia hn̄t vnū illis deeſt .ſ. q̇ veritatē dicat:
ſi em̄ in clienticulū felicis hois potentiſqꝫ ꝑ
ueneris aut veritas aut amicicia ꝑdenda eſt
Vn̄ dt̄ Alanꝰ de planctu natu: ꝙ huiꝰ peſtis
peſtilentia ꝑcutiunt̄ ꝓncipū laterales: pala//
tini canes adulatiōis artifices fabri laudis
figuli falſitatꝭ. Hi ſūt q̇ magnatoꝝ cōmen//
datiōis tuba in diuitū aures citharizant: q̇
mellite adulatiōis fauos foras eructant: q̇
vt emergant munera caput diuitꝭ oleo adu//
latōis inungunt. Et Petrꝰ rauen̄. i q̇dā ep'la

dt. Eliminat a palatijs adulatio veritatē:
illi ſoli i magnatoꝝ grām admittunt q̇ pal//
pāt blandicijs ꝛ aures fame bibulas calice
Babylonis inebriāt: bn̄ cū magnatibꝫ agerek
ſi ſcirent int adulationē laudem ꝗ diſtigue
re. Sꝫ ceca laudis ambitio plus credēs alij
de ſeipo ꝗ ſibi vtrūꝗ in diſtinctōe ampliāt
eos bn̄ficijs q̄s torq̄re debuerāt ꝛ a pſūptio
ne adulādi ſupplicijs deterrere: ſeqt. Cū eīn
ſal correctjōis in oī ſacrificio acceptet a dn̄o:
mel in oī ſacrificio reprobat: hec ille. Nimiꝝ
cū dicat Chry. ꝙ ſicut finis oratorꝫ eſt dicti
one pſuaſiſſe: ꝛ medici medicina curaſſe. ſic fi
nis adulatorꝫ eſt ſuaui eloq̄o decepiſſe. Naꝫ
ſꝫ Caſſio. Adulatio blanda oībꝫ applaudit:
oibꝫ ſalue dt: pdigos vocat liberales: aua//
ros parcos ꝛ ſapiētes laſciuos curiales: gar
rulos affabiles obſtinatos cōſtātes: pigros
maturos ꝛ graues: hec ſagitta leuit volat et
cito infigit: hec ille: ſicꝗ laudatur pctōr in
deſiderio aīe ſue. Sꝫ dt Eſa. v. Ve q̄ dicūt
malum bonū ꝛc. vnde talis adulatio eſt mor
tale pcm̄ ꝛ tenet homini quē adulando ſe//
duxit i dāno ſalutis ſue. B Tertio cōtra
riat charitati rōne interōis: puta cū aliquis
ad h̄ adulat alicui vt fraudulent noceat ei
vel etiā alteri corpaliter vel ſpūalit: vnd per
adulatiōes triplex inferre pōt nocumentuꝫ.
Primū eſt rerꝫ exterioꝝ ſic cōtingit quādo
q̄s ꝟbis adulatorijs aliū ſeducit in emptiōe
venditiōe ac diuerſis alijs ꝯctibꝫ: put freq̄n
ter ꝯtingit int eos q̇ ſūt mediatores ꝯctuū q̇
dicunt vnderkouffer in vulgari: ab vtraꝗ p
te pciū deceptiōis clā acceptantes: ac vtriꝗ
pti ſe fautores mentiētes multipharie q̄ritā
tes: quē coꝝ abſꝗ nota poti⁹ ꝯcipere valeāt
queſtus grā. O maledicta rabies auaricie q̄
mōis oībꝫ obligat inuidū ad reſtituendū i ſo
lidū: vnde talis ſimilat ſcorpioni q̇ in parte
anteriori. i. in facie blandicias fingit ac i po//
ſteriori pte venenum deceptiōis infundens
pungit. Nā dt Alanus de planctu nature.
Adulatores a voluntate vultū: ab animo
verbū: a mente linguā: ab itellectu loq̄lam:
amplo diſſenſiōis interuallo diffibulant. Ple
rūꝗ ei exterius plauſibilit applaudēdo col
laudāt: qd interi⁹ ꝯdictoria deriſiōe defrau//
dant: foris virgineo vultu applaudūt: inte
ri⁹ ſcorpionis pungunt aculeo: ꝛ h̄ exempla
rit patuit i Samſone Judi. xiiij. q̇ deſcēdēs
in thanata ciuitatē Philiſtinoꝝ accepit vxo
rē: in cōuiuio igit nuptiaꝝ vt dt mgr̄ i hiſto.
thanatei timentes robur Samſonis dedert
ei. xxx. iuuenes robuſtos ſermone q̄ſi ſocios:
opere vero cuſtodes: ne ſi forte q̄d vellet com
mittere creſcente cōuiuioꝝ ſocietate: quibus
ait: pono vob pblema ꝛc. Tandē dixerūt
ſponſe blandire viro vt indicet: que ſollicitās
virū flendo dicebat. O diſti me: ꝛ iō non ex//
ponis mihi: q̇ tandē victus moleſtia ei⁹ in//
dicauit: ſtatimꝗ ſuis ipſa reuelauit. Qui
Samſoni dixerūt: q̄d dulcius melle: q̄d for
tius leone: Qui ait: q̄d doloſius muliere: ce
tera patent in textu: ꝛ ſic p mulierē perdidit.
xxx. ſyndones ac totidē tunicas. Hinc meri
to dt q̇dem verſificator. Qui mel in ore ge//
rit ꝛ me retro pungere q̄rit. Illi⁹ amiciciam
nolo mihi ſociā. Quidā ēt adulant vt ſic in
rebus exterioribꝫ vel etiā corpalibꝫ noceant al
teri / ſic quidam propter inaffectionē gaudēt
de deſtructiōe aliorū: ꝛ oſtendunt ſigna leti
cie de malis que ſic referunt cōmendant im//
pietates: iniurias: rapinas ꝛ ſimiles oppreſ
ſiōes: licet iniuſte ſm rectam rōneꝫ inferant:
ꝛ tales grauiter peccant alios in malo cōfir
mantes ꝛ tenent ad ſpiritualē reſtitutionem:
ac etiam temporalem ſi ex eorum applau//
ſu maior ſecuta eſt damnificatio: ꝛ idem eſt
ſi alteri detrahit per quā detractionē puocat
audientē ad inferendū eidē damnū q̇cūꝗ
vel iniuriā: tūc eīn talit detrahens tenet i ſo//
lidū. Hic queri pōt vtrū cauſam ſuaꝫ ex
fauore vel adulatiōe p iniuſtam ſniam obti
nens ad reſtitutionē obligat. Ad h̄ rn̄dent
cōmunit doctores: ꝙ ſi talis habuit malam
conſcientiā dum lis pendebat reſtituere ob//
ligat cum oī intereſſe: ꝛ idē eſt ſi p falſos te//
ſtes: falſas allegationes aut inſtrumēta ſci//
enter obtinuit: vt. C. ſi. p fal. alle. iu. l. j. imo
ſm theo. q̄ncunꝗ etiā poſt ſententiā vel pſcri
ptionem incipit habere malā cōſcientiā. ſ. rē
illā eſſe alienam ſemp reſtituere tenet: ꝛ hoc
Inno. tenet extra de imu. eccle. ca. q̄ pleriꝗ
ꝛ expreſſe pbatur inſti. de except. §. Item ſi
in iudicio. Sic etiam officiales qui vel dn̄os
vel iudices ſuis adulationibꝫ incitant ad in
iuſte iudicandū: opprimendū: exactionandū
ex certa ſcientia tenent in ſolidū. Secunduꝫ
nocumentū quod per adulationē inferunt ē
corporale: ꝛ hoc dupliciter. ſ. corrumpendo vl'
ledendo. De primo igitur queri poteſt vtrū
per fallaces blandicias virginem corrūpēs
ad reſtitutionē teneatur eam. ſ. ducendo vel
dotando. Ad hoc rn̄det Hoſtien. in ſumma
in ti. de matrimonio. ꝙ ſi cauſa decipiendi ꝛ
tm̄ carnalē copulā extorquendi ꝯſenſerit ali
q̇s in aliquā ſcꝫ p fidē ſimulatā: ſi deceptor
verā vult agere pniam: neceſſe hꝫ illā duce//
re in vxorē. Vel ſi h̄ fieri nō pt: dꝫ illi dare
viꝝ cōuenientē: vl' alit ſatiſfacere vel dotare.
Cōcor. Alex. de ales in ij. Richar. in. iiij. ꝛ
Ray. Et addit Joā. de pla. inſti. de iniu. §.
iniuria. ꝟ. ſine cuius. ꝙ attētans caſtitatem
mlieris honeſte p blādicias interpellādo de
luxuria ac plura pollicēdo: tenet eidē actio//
ne iniuriaꝝ / ac etiā eius viro: q̄ pudiciciā il
lius corrūpere tētauit. Silr ſeq̄ns mulierē
honeſtā q̄cūꝗ vadit: q̄a propt illius frequē
tiā infert mulieri multā infamiā. Secus tn̄
ſm leges ſi mlieres eſſent indute meretrica//
li veſte. De ſcdo ꝟo pꝫ Judic. xvj. de San//
ſone qui p blandicias Dalile quā nimiū di//
ligebat ſeductus eſt: vt indicaret in q̄ forti//
tudo illius cōſiſteret: ꝛ traditus eſt in man⁹
inimicorū eius. vt ptꝫ ibidē in textu. ꝛ in his
Sco. Sic Judas p blādicias oſculi tradi//
dit chrm̄. Sic Joab p oſculū ꝛ blandimēta
ꝟboꝝ dicēs: Salue mi frater / decepit ꝛ int//
fecit Amaſam. vt habet. ij. Regū. xx. Hinc
merito dt Hugo de ſctō Vict. ꝙ adulator
eſt amicus in obſeq̄o: hoſtis in animo: com//
ptus in ꝟbo: turpis in facto. Unde h̄ genus
adulationis ſimulat Syrene: de q̄ dt Phi//
ſiologus: ꝙ eſt monſtrū marinū hn̄s ab vm
bilico ſurſum formā ꝟginis: inferius ꝟo fi//
gurā piſcis. Hec belua in tēpeſtate gaudet:
in ſereno dulcedine ſui cātus facit dormire
nauigātes ꝛ q̄ſcūꝗ viderit ꝯſopitos: ferēs
ipos ad locū ſiccū / pmo ſecū coire cogit. qd
ſi noluerit vl' nō potuerit / ipm perimit ꝛ car
nes eius deuorat. aut etiā nauigātes dulce//
dine ſui cātus ad ſe trahit / ꝛ ſic ſubmergi fa
cit. Sic iſti tāꝗ Syrene dulcedine adula//
tiōis tendūt ad nocumētū alterius corpale.
aut corrūpendo aut ledēdo ꝛ interficiēdo di
recte vel indirecte. Tertiū deniꝗ nocumē
tū qd inferūt adulatores: eſt ſpūale vergēs
in interitū ipſius aīe. de q̄bꝫ dr̄ Ezech. xiij
Ve q̇ ꝯſumūt puluillos ſub omī cubito ma
nus: ꝛ faciūt ceruicalia ſub capite vniuerſe
etatis ad capiēdas aīas. Que ꝟba exponit
Greg. xviij. moral. ꝛ habent. xlvj. di. c. ſunt
nōnulli. vbi dt. Ad h̄ q̇ppe ſub cubito pul//
uillus vl' ceruical ſub capite iacētꝫ ponit vt
mollit q̇eſcat. q̄ſq̄s ḡ male agētibꝫ adulator
[illegible] vl ceruical ſub capite vl' ſub cubi
to iacētis ponit: vt q̇ corripi ex culpa debue//
rat / in eo fultus laudibꝫ mollit q̇eſcat. Hic
rurſuꝫ ibidē ſcptū ē: Ipe. ſ. pctōr edificabat
parietē: illi aūt. ſ. adulatores liniebāt eū. pa
rietis q̇ppe noīe pcti duricia deſignat. Edi//
ficare ḡ parietē eſt ꝯ ſe quēpiā obſtacula pcti
ꝯſtruere: ſꝫ parietē liniūt q̇ pctā ppetrātibꝫ
adulant: vt qd ille pūerſe agēs edificat: ipſi
adulātes q̄ſi nitidū reddāt. h̄ ibi. Triplex
eſt igit differētia adulatōis. Pria eſt inferi//
orum ad ſupiores vt illos inclinent ad vota
ſua. Qd ſatꝫ ptꝫ. iiij. Reg. xij. ꝛ. ij. Paral.
xxiiij. in Joas rege iuda: quē ſcꝫ puerulū nu
triuit Joiada ſacerdos i timore dn̄i: poſt cu
ius mortē venerūt pncipes terre adulatione
maligna honores illi diuinos exhibētes. Di
xerūt ei vt refert Rabbi Salomō cū eſſe di
gnū honore diuio: q̄ ſex ānis in tēplo nutri
tus erat. qd nec intrare licitū erat: niſi his q̄
habebāt loci cuſtodiā. honore igit oblatum
acceptauit: ꝛ exīde petētibꝫ acq̄euit: vt de ꝟro
dei tēplo ſuirēt lucis ꝛ ſculptilibꝫ: ꝯtēnerēt//
ꝗ ꝓphas dn̄i adeo vt etiā filiū Joiade ſacer
dotꝫ lapidarēt ad impiū regꝫ nō memorādis
miſcdie a Joiade pre illi⁹ ſibi pſtite. q̄propt
adducēs deus exercitū Syrie / cūctos pnci
pes regꝫ intfecit ad vindictā adulatōis pni//
tioſe: ac in Joas rege igminioſa iudicia ex//
ercuerūt plagas. ſ. turpes ꝛ igminioſas infe
rendo: dimiſerūtꝗ eū in lāguoribꝫ maxis ꝛ
inſurgentes in eū ſui ſui in vltionē Joiade:
occiderūt eū i lectulo. Ecce maledicta adula
tio ꝗ lamētabilē finē adduxit: q̄ tn̄ hodie fe
re toto fraꝝ orbe dn̄at. Nā dt Hiero. ad Ce
lātiā: ꝙ iſto maxie tpe regit vitiū adulatōis
q̄d ē ḡuiſſimū: q̄ hūilitatꝫ ac beniuolētie lo
co ducit. ꝛ ita fit ꝙ q̇ adulari neſcit aut inui
d⁹ aut ſupbꝫ reputet. Scda ꝟo ē ſupioꝝ ad
inferiores dū palpāt eoꝝ crimia. ꝛ h̄ ē dteſta
bilior. De q̄ q̄ri pōt: vtꝝ officiales palpātes
alioꝝ crimia: ac p h̄ crimīnoſos punire neglī
gētes ad reſtitutōeꝫ teneāt: Ad h̄ rn̄dꝫ Jo.
de pla. C. de canōe largitionaliū ti. li. x. in. l.
pcepit: ꝙ tles officiales pūiri debēt ea pena
q̄ crimioſus. nā iudex q̇ reptū nō vindicat fa
cin⁹ regere vt ꝯſci⁹ crimioſa feſtiat ꝛ iudica
tur ꝯſenſus tacit⁹. imo de platꝫ dt Aug⁹. 3
verbis dn̄i. Si neglexeris corrigere peior fa
ctus es eo q̇ peccauit. Tertio deniꝗ eſt eq̄//
lium ad equales: ſicut cōtingit int ſodales:
potiſſime tn̄ int diſſiles pſonas. Qua propt
dicitur Eccli. vij. Inueni amariorem morte

mulierē: que laqueus venatoꝝ eſt: id eſt: de/
monū qui venanť aīas: ⁊ ſagena cor eius.
q̄ ſcʒ demonū rhetia ſunt quibꝫ homies ca/
piunť. vnde merito Lamee cōparanť: q̄ eſt
beſtia faciē habēs humā/ ⁊ corpus beſtiale:
De qua in Threnis.iiij. Sed ⁊ Lamee nu
dauerūt mām̄as: lactauerūt catulos ſuos.
Ubi dī glo. ꝙ hec beſtia crudelior eſt ſuis fe
ribus q̄ cetere beſtie: licet em̄ eos ad tp̄s nu
triat: eos tn̄ poſtea lamat. Et inde dī La/
mea q̄ſi lania: q̄ catulos ſuos laniare ferť.
Sic tales mulieres carnales ſenſualitates
nutriūt: ſed animas laniāt omī perſecutore
crudeliores: tales enim per blādicias tra/
hunt viros ab vxoribus: filios a parētibus:
ſacerdotes ab officijs: mōachos a clauſtris
euiſcerant marſupia: debilitant corpora: cō
cupiſcētias inflammāt: ⁊ animas damnāt.
Qualiter aūt hmōi tenenť ad reſtitutionē:
dictū eſt ſup̄. Tertio deniq̄ modo poteſt
adulatio ꝯtrariari charitati per occaſionē:
cum ſcʒ laus adulatorꝭ fit alteri occaſio pec
candi: licʒ p̄ter adulatoris intentionē. ⁊ tūc
neceſſe eſt prudēter ꝯſiderare vtꝝ ſit occaſio
data vel accepta: ⁊ qualis ruina ſubſequať.
que ſtudioſo lectori ꝯſiderāda relinquo. ve/
rūtamē ſi q̄s ex ſola auiditate delectādi ali
os/ vel etiā ad euitādū aliq̄d malū: aut ad
cōſequendū aliquod cōmodū alicui fuerit
adulatus in neceſſitate: nō eſſet hoc contra
charitatē: ſed eſſet veniale peccatū. Ad lau/
dem dei omnipotentis.

De quinto peccato alieno: ſcilicet recurſus: ⁊ qualiter in eo q̄s obligať ad reſtitutionē Ser.lij.

Non furtum facies.

n

Exo.xx. Quintū peccatū alie/
nū eſt recurſus ad aliquē rece/
ptorem/ defenſorē vł adiutorē:
qui ſcʒ peccatori fauet non ſolū affectu/ ſed
etiā effectu/ cū ſcʒ in aliq̄ fouendo ⁊ patroci
nando: vt ſic liberius exercere valeat quaſ/
cunq̄ nequitias/ iniuſticias/ aut violētias.
Porro ſimplex fautor vel fauor q̄ ſcʒ conſi/
ſtit in affectu: ⁊ nil adijcit effectu ad peccan/
dū. peccat q̄dem in deū: ſed nō in canonem: ⁊
ideo ad reſtitutionē obligať/ ſed nō homini.
Qui vo fauori cordis effectū adijcit: peccat
in canonē ⁊ incidit in penā: ac teneť ad reſti
tutionē. put tāgit glo. in Clem̄. j. de penis.
Et Jo. an. ibidē: ſi ſaltē ex illo recurſu actū
vel ſaltē auctū eſt maleficiū: aut etiā ſi ex h̄
impedita fuerit reſtitutio faciēda ab altero:
⁊ in iſto fauore ꝑnitioſo peccāt fere oēs q̄ ti/
morē dei nō ſunt aſſecuti: vtpote in q̄bꝫ ma/
gis p̄ualet affectꝰ hūanꝰ q̄ diuinꝰ. dicit em̄
Hiero. i epl̄a ad Fabiolā: ꝙ mł̄ta nos face/
re cogit affectꝰ: ⁊ dum ꝓpinq̄tatē reſpicimꝰ
corpoꝝ: ⁊ corꝑis ⁊ aīe offendimꝰ creatorē.
q̄propter ꝯſulit Seneca lib. de q̄ttuor vtu/
ti. di. Quiſq̄s iuſticiā ſectari deſideras: priꝰ
deū time: ⁊ ama vt amerꝭ a deo. amabis em̄
deū ſi in h̄ imiteris illū: vt velis oībꝫ pdeſſe
nulli nocere. ſeq̄tur: Juſtꝰ em̄ vt ſis/ nō ſolū
nō nocebis/ ſed etiā nocētes ꝓhibebis. nā ni
hil nocere nō ē iuſticia/ ſʒ abſtinētia alieni.
hec ille. Et Caſſio. ſup illo pſ. ⁊ opať iuſti/
ciam: dī ꝙ iuſticia nō nouit patrē: nō nouit
matrē. vitatē nouit: ꝑſonā nō accipit. deum
imitať ſicut fecit Job q̄ fuit defenſor ⁊ ad/
uocatꝰ miſerabiliū ꝑſonaꝝ. Sʒ ꝓh pudor vt
dī Oſee. iiij. Nō eſt vitas: nō eſt miſcōia: ⁊
nō eſt ſciētia dn̄i in terra. Maledictū ⁊ mē
daciū ⁊ homicidiū ⁊ furtū ⁊ adulteriū inun
dauerūt: ⁊ ſanguis ſanguinē tetigit. q.d. p/
pheta: in terra nō eſt vitas ad ꝓxim in vbis:
ſed ꝓ vitate mēdaciū ꝑnicioſū ⁊ maledictū
ſcʒ detractionis: vituperij: falſi iudicij: falſi
teſtimonij ⁊ ſimiliū. Nō eſt etiā miſcōia er/
ga ꝓximos: ſed ꝓ miſcōia homicidiū in infe/
rēdo nocumētū corꝑis/ ⁊ furtū in rebꝫ poſſeſ
ſis: ⁊ adulteriū in ꝑſona ꝯiuncta: ⁊ ꝑ conſe
quēs in heredibꝫ falſis qui ꝑ adulteriū ſub/
ſtituunť/ inundauerūt. i. ſup̄ modū abūda/
uerūt: ſicut aq̄ inundātes ꝓprias ripas exe/
unt. Et quod oīm hoꝝ peſſimū eſt/ ſanguis
ſanguinē tetigit. i. pctm̄ recurſus/ pctm̄ ꝑpe
trationis fouet: quo ſcʒ minus corrigať: aut
etiā q̄ ſecurius frequenteť. Ex quibꝫ vbis
patʒ ꝙ duobꝫ modis peccatū recurſus fouet
peccatū delinquētis. ſ. vbo ⁊ facto. Primo
q̄dem pctm̄ alteriꝰ q̄s fouet vbo q̄ttuor mo
dis. ſ. iniuſto iudicio/ patrocinio/ teſtimonio
⁊ cōſilio. Quantū em̄ ad p̄mum dī Petrus
bleſeñ. ꝙ officiū officialiū hodie eſt iura con
fundere: lites ſuſcitare: trāſactōes reſcinde/
re: dilatiōes innectere: ſupp̄mere vitatē: fo/
uere mēdaciū: q̄ſtū ſeq̄: eq̄tatē vēdere: inhia/
re accuſatiōibꝫ: verſutias cōcinnare. hec ille.
Et Jſid. de ſū. bo. Grauiꝰ inq̄t laceraſť pau
peres a p̄uis iudicibꝫ q̄ a cruētiſſimis hoſti
bus. nullꝰ ei p̄do tā cupidꝰ in alienis q̄ in/
dex iniquus in ſuis: q̄n em̄ iudicant non cau
ſam ſed dicta conſiderant: ⁊ ſic negligentes
ſunt in diſcuſſione cauſantiū: ſicut in eoꝝ da
mno ſolliciti ſūt. Ad tales igr̄ iudices confu
giunt iniuſti qui ſūt ex ꝑte eorū: conſtipati/
q̄ eorū cōfidentia ceteros iniuſte diuerſis in/
iurijs continue laceſcūt verbis: factis: violē
tijs: placitatiōibꝫ ⁊ ſimilibꝫ. Quia dicit Jſi
do. ibidem ꝙ iudices iniq̄ errant a veritate
ſententie: dum intendunt q̄litatē ꝑſone ⁊ ex/
ulcerant ſepe iuſtos/ dū improbe defendunt
iniquos: ⁊ de hoc multa ꝓſequiť canon. xj.
q. iij. in diuerſis. c. Uerūtamē tn̄ iniuſte iudi
cantes q̄ iniuſtū iudiciū ꝓcurantes: ad reſti
tutionē obliganť: ⁊ eterno diſtrictoq̄ diui/
no iudicio reſeruanť. Quibus ait dn̄s Eſa.
v. Ue qui iuſtificatis impios pro muneribꝫ
⁊ iuſticiā iuſti auferꝭ ab eo: propť hoc ſicut
deuorat ſtipulā ⁊ ligna flamma ignis ⁊ calor
flamme exurit: ſic radix eorum quaſi fauilla
erit et germen eorū vt puluis aſcendet. Et
Michee. iij. Audite p̄ncipes iacob ⁊ duces
domus iſrł. Nunq̄d non veſtrū eſt ſcire iudi
ciū: q.d. ad hoc tenemini qui habetis officiū
iudicandi. Sequitur: qui odio habetis bo/
num: ⁊ diligitis malū: ac per ꝯn̄s abutimini
poteſtate tradita: qui violenter tollitis pel/
les eoꝝ. i. res exteriores: ⁊ carnes eorum. ſ. af
fligendo deſuper oſſibus eorum: qui come/
derunt carnem populi mei ⁊ pellem deſuper
excoriauerunt: ⁊ oſſa eorum confregerunt et
conciderunt ſicut i lebete: per que verba dan
tur intelligi varij modi affligendi populū: et
infra. Audite iudices domus iſrael: qui ab
ominamini iudicium ⁊ omnia recta peruerti
tis: qui edificatis ſion in ſanguinibus. i. de
ſubſtantia ⁊ ſanguine innocentū: ſequitur.
Propter hoc cauſa veſtri. ſ. delicti: ſion qua/
ſi ager arabiť: ⁊ hierłm quaſi aceruus lapi/
dum erit: ⁊ mons templi i excelſa ſiluarum.
Et ſic patet ꝙ hierłm fuit deſerta propter iu
dicū et prelatorū falſitatē ⁊ oppreſſionē in/
nocentū miſerabiliū perſonarū: ⁊ hoc ad mi/
nus. lij. annis. Sic iudices ſenes inueterati
dierū maloꝝ ꝯtra Suſannā dederūt falſum
iudiciū ⁊ celerē vindictā cōſecuti ſūt. De iu/
dicibꝫ tamen plura videbunť inferiꝰ in pctō
alieno non obſtans. Quantū autē ad ſcd̄m
. ſ. iniuſtū patrociniū: ſciendū ꝙ cauſidici ad
uocati vel ꝓcuratores iniuſtā cām ſcienť de/
fendentes: tenenť illis q̄ ꝓpť eoꝝ iniuſtū pa/
trociniū. ſ. ꝓpť cauillatiōes ſuꝑfluas: dilatio
nes. falſas: allegatiōes ꝑnitioſas inſtructio
nes: aut vociferatiōes ꝓcaces ꝓceſſum iudi/
ciariū ꝑuerterēt vł īpedirēt: vn̄ tenenť ad int̄
eſſe tā eris q̄ iuris: nā q̄litercūq̄ defendunt
aliū iniuſte ſuo patrocinio vł ꝓcurando iniu
ſtā alienationē ⁊ ſolutionē aut impediendo
iuſtā reſtitutionē: teneněť in ſolidū put latiꝰ
tactū eſt ſ. Nimiꝝ cū in talibꝫ plurimi cōfi/
dentes infinitas adinuentiōes excogitant q̄
bus ꝓxios in iudicio ſpoliare pn̄t. Quantū
vero ad tertiū. ſ. iniuſtū teſtimoniū ſciendū
ꝙ multi confidentes in teſtibꝫ corruptꝭ cau
ſam iniuſtā ꝓſequunť: verūtn̄ hmōi ſciant n̄
ſolū ſeip̄os: ſed etiā eoꝝ teſtes obligatos in ſo
lidū q̄cquid aduerſa ꝑs amiſerit ex eoꝝ fal
ſo teſtimonio. Sʒ q2 de hoc reſtat ſpeciale p̄
ceptū: ⁊ etiā videbiť latiꝰ in vltio pctō alie/
no: idō ad pn̄s ſuꝑſedeo/ vnū adijciēs quod
ponit Jſido. lib. de ſūmo bono. Teſtibꝫ inq̄t
falſis cōiunctis tarde veritas reperiť ꝙ ſi ſe/
parati fuerint examine iudicis cito manife/
ſtanť: nā ſicut in vnitate prauoꝝ grandis eſt
fortitudo: ita in ſeparatione maior infirmi/
tas hec ille. Similiť ſi q̄ alios ꝑ accuſatio/
nem vel denunciationē iniuſte moleſtauerit
obligantur ad dāni reſtitutionē/ ⁊ iniurie re
compenſationē: q2 primū in dubijs aut i cer
tis accuſare nō debuerūt: ꝙ ſi calumnioſe ex
inaffectiōe hoc opati fuerint: ſunt etiā grauí
ter puniendi: vt ꝑtʒ extra de calumniatoribꝫ
c. vlti. Quantū deniq̄ ad quartū. ſ. iniuſtū
conſiliū ſciendū: ꝙ dī Amb. li. ij. de offi. ta/
lis eſſe debet q̄ conſiliū dat: vt ſeip̄m formā
alijs ad exemplum bonoꝝ opeꝝ exhibeat: in
doctrina/ in integritate/ in grauitate. Et itē
rum: q̄s em̄ in ceno fontem requirat: q̄s de
turbida aqua potū petat: itaq̄ vbi luxuria
ibi i temperantia: vbi vitioꝝ cōfuſio eſt: q̄s
inde ſibi aliq̄d hauriendum exiſtimet: q̄s vti
lem iudicet aliene cauſe quē videt inutilem
vite ſue: an cuʒ idoneum putabo q̄ mihi dat
conſiliū qd̄ non dedit ſibi: ⁊ mihi cum vaca/
re credam q̄ ſibi non vacat: cuius animū vo/
luptates occupant: libido deuincit: auaricia
ſubiugat: cupiditas perturbat: hec ille. Ad
tales igitur deprauatos cōſiliatores multi
deprauatā ⁊ ſuſpectā habentes cauſam pro
conſilijs malignis recurrunt tā in cōfeſſiōe
q̄ extra cōfeſſionē: in dānationē ſui: in ꝑnici
em ꝓxi cōſiliatores inuoluētes ⁊ ſeip̄os effi
catius innectētes: dum vtriq̄ obligati rema
neāt ad culpā ⁊ ad reſtitutionē: vt ꝑtʒ in. ij.

pctō alieno: multomagis aūt illi qui puſilla
nimes incitant ad impia patranda: damna
inferenda ⁊ ſilia: ſm Hoſtieñ. etiā ⁊ Inno.
quando efficacior fuit inductio tanto maior
manet obligacio. Similit̃ q̄ vtunt̃ facto ani
matiuo ſicut in guerris iniuſtis q̄ vtunt̃ tu-
bis ⁊ alijs inſtrumentis aniatiuis obligati
remanent. Scd̄o pncipalit̃ pctm̄ alterius
fouet facto qd̄ ſilr̃ contingi pōt q̄tuor mōis.
Primo quidē modo per receptionē tam pſo
narū q̄ rerum. Pro quo ſciendū ſm Alexā.
de ales ꝙ ille apud quē fur predo latro latet
cum ſpolijs: dummō in ſua poteſtate ſpolia
habeat: tenetur eadem vero domino reſtitue
re: nec eſt ideo crimine pditionis redarguen-
dus ſi ſpolia furto habita reſtituat: ſed poti⁹
exequitur quod iuſticia requirit. Nec ex hoc
fides violat: quia in turpi voto debet reſcin
di fides. xxij. q. iiij. c. in malis pmiſſis reſcin-
de fidem: ⁊ in turpi voto muta decretū: vn-
de ſi talia reciperet animo ſeruandi furi vel
ſibi furti particeps eſſet: ⁊ reus mortis ſꝫ le
ges ciuiles ideo neceſſe habet illa reſtituere:
tamen ſine proditiōe perſone: ꝙ ſi timeret ne
ſibi furti crimen imponeretur: tunc illa com
mittere poteſt fideli confeſſori reſtituēda ve
ro poſſeſſori. Et ſi queritur vtrū fures vl̃ ra
ptores receptantes ad reſtitutionē teneant̃.
Reſpondet ſanctus Bernardinus in tracta
tu de reſtitutionibus: ꝙ ſic: qñ recurrunt ad
eos tanq̄ ad patrociniū pſtantes in nocumē
tū proximoꝝ ⁊ damnū qd̄ alias non cōmittere
tur. xj. q. iij. c. qui conſentit. Similit̃ ad reſti
tutionē obligant̃ qui ſic ablata conſeruant
ꝙ dominus rerū eas rehabere non poteſt: vel
qui ſcient̃ impediunt ne iniuſta debita vl̃ ab
lata reddant̃: ſicut contingere ſolet in vxori-
bus taliū que p immoderatas expenſas vl-
tra earū dotes maritos ad reſtitutionē faci-
unt impotentes: vel ecōtra qñ mlieres iniu
ſtis mercantijs congregāt que viri eaꝝ ſup-
flue cōſumunt. Preterea queri poteſt: vtꝝ
locantes domos vſurarijs teneant̃ reſtituere
penſiones ab eis acceptas. Reſpondet ad h̄
Bernardinus vbi ſupra ꝙ non: niſi vſurari
us ſit impotens vſuras reſtituere: quia tunc
nō poſſent recipere penſionem niſi prius eā
debuiſſent habere participes tamē ſunt oīm
malorum que in his domibus ex fenore per
petrantur: ⁊ idem intelligendum eſt de his
qui locant meretricibus adulteris taxillato
ribus aut quibuſcunq̄ vitā facinoraſā ma-
nifeſte ducentibus: Similiter ⁊ hi qui tales
impios hoſpicio recipiūt ad exercēdū actus
quoſcunq̄ ſceleratos: q: tales oēs pctōꝝ pa
tratorū efficacē cauſam tribuunt. Scd̄o mo
do fouet quis facto pctm̄ alteri⁹ p defenſio-
nē. Pro quo ſciendū ꝙ hec defenſio duplicit̃
fieri poteſt: vt tangit gloſ. in clemen. vna de
penis: nam pmo fit defenſio auctorizationis
delicti etiā ante factū: ⁊ talis defenſor graui
us punit̃ q̄ agens: vt ptꝫ. xxiiij. q. iij. c. Qui
alioꝝ errorē defendit multo damnabilior eſt
illis q̄ errant ⁊c̄. Aliquando vero fit defen-
ſio poſt delictū: puta quando q̄s impedit ne
delinquens ad man⁹ iudicꝫ veniat examinā
dus vl̃ puniēd⁹: de q̄ ponit̃. xxvij. q. j. Sicu
ſtos: p totū: vbi dr̄ de eodē. Et. xxj. q. v. vbi
plane de h̄ in diuerſis capitulis oñdit̃: ꝙ ea-
dē pena puniend⁹ eſt: vl̃ ſi saltē īpedit ne fi-
at executio iuſtitie in deliquentē: vt extra de
offi. dele. talis etiā eadem pena puniri debet
⁊ e. ti. c. felicis: poſt pncipiū. Et addit glo. ī
dicto c. vna de penis: nō tñ puto ꝙ is q̄ talē
defendit ne ledat̃ a puato nedū tertio/ſed ab
offenſo vel eius conſanguineo vindicare vo
lentib⁹ includat̃ hac pena cū illa ſit iniuria
ad quam etiā ppulſandā a ſocio q̄s tenetur:
vt de ſeñ. excōi. li. vj. c. dilecto: circa finē cum
ſuis ꝯcor. ⁊ hoc ideo delinquentes puniri nō
debent niſi iuridice auctoritate publica non
priuata. iuxta illud Deut̃. xvj. Iuſte quod
iuſtum eſt exequeris. Unde viri huius dete
ſtatio qua. ſ. delinquens defendit̃ ſatis oſtē
ditur. Iudicū. xx. In facinore patrato cum
vxore leuite quā incredibili libidine vexan-
tes interemerūt. Congregatis autē quadrin
gentis milibus viroꝝ ex iſrael ad vindictaꝫ
ſceleris huius: ne forte furor dñi ſtillaret ſup
omnē pplm miſerunt pncipes eoꝝ ad tribū
beniamin dicentes. Cur tantū nephas ī vo
bis repertū eſt: tradite nobis illos q̄ hoc ne-
phas operati ſunt vt moriant̃ et auferat̃ ma
lū de iſrael. Qui noluerūt audire fr̄es ſuos:
ſed conglobati ſūt oēs in gabaa vt illis fer-
rent auxiliū. Quapropt̃ diuino iudicio ſūt
interfecti. xxv. milia viroꝝ cū mulierib⁹ ⁊ par-
uulis totāq̄ vrbē vorax flāma conſumpſit:
euaſerūtq̄ tm̄ ſexcenti viri ī ſolitudinē fugiē
tes. Ceteꝝ ſi vt dr̄. ij. Paral̃. xix. Ioſaphat
rex tā ſeuere corrept⁹ erat: eo ꝙ ipio iuſtū p-
beret auxiliū: ita ꝙ ex rigore diuine iuſticie vin
dicta diui mulctari dignus erat: dicente pro
pheta. Impio prebes auxiliū et his q̄ domi
nū oderunt amicicia iungeris: ⁊ idcirco iram
domini merebaris: ſed bona opa inuenta ſūt
in te. Quid igit̃ meret̃ qui impijs impiū et
iniuſtū prebet recurſum in receptiōe vel de-
fenſione: hec autē impia defenſio pūerſorū:
et oppreſſio innocentū maximū prebet incen
tiuū diuine vindicte ſup genus humanū. vt
liquido ptꝫ Hiere. xxj. ⁊. xxij. vbi dñs mit-
tens Hieremiā ad regē Sedechiā: pcepit vt
nō p nuncios vt diſpoſuit ſed p ſeipm vt dicit
gl̃. regi loqueret̃ ⁊ diceret. Iudicate mane iu
diciū. i. ſine progatiōe ⁊ eruite vi oppreſſum
de manu calumniantꝫ: ne forte egrediat̃ vt
ignis indignatio mea ⁊ ſuccendat̃ ⁊ nō ſit q̄
extinguat propt̃ maliciā ſtudioꝝ vr̄oꝝ. Sed
nō audiuit eū rex: quapropt̃ dedit eū domi-
nus ⁊ filios ⁊ nobiles q̄ fuerunt actores op
preſſionis iniuſte in captiuitatē regi Baby
lonis: qui interfecit filios ei⁹ ⁊ nobiles in ocu
lis Sedechie. Deinde Sedechiā excecatuꝫ
duxit captiuum in babylonē ⁊ ſic miſerabili
morte vita funct⁹ eſt. Tertio modo fouet p
ſubuentionē que fieri poteſt multis modis.
Primo ſigno indicatiuo: ſicut in guerris in-
iuſtis proditorie contingi ſolet: cū aliq̄s ſta-
tuit̃ in certo loco: vt dato fumo vel alterius
rei ſigno ad predā ceteri cōcurrant: caſtra vl̃
ciuitates ingredientes ⁊ predantes. Secun-
do modo inductiuo: vt cū quis aliq̄d operat̃
quo proditio vl̃ malū aliquod ſuū conſequa
tur effectum: qd̄ al̃s perpetrari nō poſſet: vt
cū ignē quis in aliquā domū ponit quo gen-
tibus ad extinguendū ignem concurrentib⁹
pditio interim ſuū conſequat̃ effectum: aut
cum capta terra quis primo domū incendit ⁊
ad idem faciendum alios ſuo exemplo indu
cit. Tertio opem preſtando vt cum mutuat
arma ⁊ ſimilia ad maleficium oportuna. Sꝫ
quid de eo qui mutuat alteri ad exercenduꝫ
vſuras. Ad hoc quidam dicunt ꝙ ſi nō erat
alias feneraturus tenetur mutuans in ſoli-
dum: ſecus autē ſi erat feneratur⁹. Alij vero
rationabiliter moti dicunt ꝙ licet particeps
efficiatur omniū peccatorū tamen in neutro
caſu obligatur ad reſtitutionem ex eo ꝙ ī vſu
ra interuenit voluntarium mixtum: ego au-
tem puto vtrāq̄ opinionem ſaluari poſſe. Et
prima quidem opinio locum habere videtur
quando fenerans ex aliquo caſu efficit̃ impo
tens non ſoluendo: tūc em̄ mutuans tenet̃ in
ſolidū p illa ſaltē parte quā feneranti conceſ
ſit ad exercendū fenus. Secunda vero opi-
nio locum habere videtur cum fenerans nō
eſt impotens ad reſtituendum: ⁊ ſic de alijs
ſubuentionibus prudens lector ſilogizari po
teſt. Quarto modo fouet alterius pctm̄ p
conſcriptionē: ⁊ hoc tribus modis. Primo
ſcripturā falſificando: puta qui p falſū teſta
mentum/ſeu aliud inſtrumentū/ſeu per ali-
am ſcripturam falſam aut falſificatam in li
bris mercantiarū/ſeu alioꝝ pactoruꝫ aut de
bitorū aliū iniuſte damnificat in ſolidum ob
ligatur ſatiſfacere: quia ad hoc cauſam de-
dit efficacem: vt. ff. de magiſtratibus conue-
niendis. l. j. ff. de fur. in l. qui tabulas: ⁊ ideꝫ
eſt ſi quis non producit ī lucem litteras quaſ
cunq̄ in damnū alterius cui iuſte competit
actio earundem. Secundo inſtrumenta illi
cita conficiendo: ſicut qui ſciēter conficiunt
inſtrumenta de ſoluendis vſuris: vel alias
litteras quaſcunq̄: ex hoc enim notarij ſm
Hoſtieñ efficiuntur periuri: quia cum crean
tur hec abiurare ſolent: et per conſequens in
fames: vt latius patet ſupra. Tertio talia ſi
gillantes vel ſubſcribentes. nam ſigilla pre
latorum faciunt inſtrumenta autentica: vt
extra de fide inſtrumen. ca. ſcriptura: ⁊ per h̄
laici credētes huiuſmodi contractum per ec-
cleſiam approbatum liberius peccant. Si-
militer prelati vel ſuperiores quicunq̄ ſub-
ſcribentes cedulas vſurariorū: ſm Hoſtien
ſem ⁊ Goffredū ſi legunt et veritatem perci-
piunt participes fiunt vſurarū peccati: licet
non cōmodi: hoc attendant rectores cōmuni
tatum qui ſigillant litteras vſurarum in bo
nis pupillorum: vel etiam redditu ū quorū-
cunq̄ emptorum ad redemptionem pro pre-
cio minus iuſto notabiliter: nam ſubſcri-
ptio in multis articulis iuris ⁊ conſenſum ⁊
approbationem inducit: vt extra de ſeñ. ⁊ re
iudi. c. cū inter vos: ⁊ c. ſi certū. Ad laudem
dei omnipotentis.

De ſexto peccato alieno. ſ. ptici pationis et qualiter in eo quis ob ligat̃ ad reſtitutionē.

Sermo. liiij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Sextū pctm̄ alienū ē p
ticipatio iniuſte acq̄ſitōis vl̃ rei
iniuſte acq̄ſite. A Ad h̄ quidē principali-

ter fieri põt ſeptẽ modis: ita ꝙ ſeptẽ ſunt ho-
minũ genera: qui pͥcipiũ ſumunt in iniuſti-
cijs q̃ntũ ad pꝛeſentẽ ſpeculationẽ. Pꝛimi
nanq̃ ſunt ſocij criminis in violentijs. Pro
quo ſciendum ꝙ vt dĩ glo. in clemen. j de pe-
nis. Socij delicti dĩ duob⁹ modis. Nã quã-
doq̃ plures ſunt ſocij quoꝝ nullus eſt prin-
cipalioꝛ: ⁊ tunc ſi nullus aliũ animauit pluſ
q̃ alius eum: ſed ad rapinam conuenerunt.
tenetur quilibet ſolũ ꝓ parte ſua ſatiſfacere:
ſic tamẽ ꝙ coꝝ eſtimatio habeatur: vt q̃ ma-
gis ſtrenue ſe habuit ad malũ / ⁊ maioꝛẽ ad-
uerſarijs incuſſit timoꝛẽ: intelligatur ampli-
us obligatus. Quod ſane intelligitur: ſi q̃-
liber per ſe feciſſet damnũ etiã ſine tali ſocie-
tate: nã ſm̃ Hoſtieñ. ⁊ Monal. in tractatu
reſtitutionũ. Si ſimul vadunt quaſi vnus
exercitus: tenetur quilibet inſolidum: quan-
do vnus ſine alijs non auderet ire vel dãnũ
non auderet vel poſſet inferre: in tali nanq̃
caſu quilibet iuuat aliũ: ⁊ cum facit foꝛtioꝛẽ
ſuntq̃ quaſi ſquame ſe mutuo compꝛimen-
tes. ⁊ ſic omnes ſunt coopcratoꝛes totius: vt
patet extra de homi. c. ſicut dignũ. § illi au-
tem. Nimiꝝ cum ſm̃ Inno. ⁊ Hoſtieñ. in di-
cto. c. ſicut dignũ: in pͥnci. Si quis rapinam
diſſuaſit nec aliq̃d rapuit: ſed cum raptoꝛib⁹
fuit vt perſonã rapientis liberaret: tenetur ⁊
ipſe inſolidũ ſi raptoꝛ non fuiſſet: vel ſaltem
rapinã non cõmiſiſſet niſi comitatum iſtius
habuiſſet: tunc enim tenet̃ in virilẽ poꝛtionẽ.
Similit̃ etiam ſi aduerſarius credens cum
veniſſe in auxilium raptoꝛis non fuit auſus
ſua defendere: poſito ꝙ ẽt ꝓ aduerſario veniſ-
ſet cauſa pacificandi eos: quia hoc ipꝫ aduer-
ſario pꝛimo notificare debuiſſet: vñ ex hoc
liquido patet: quia ſi verbo diſſuaſit tamen
auxilio ⁊ facto opem pꝛeſtitit: ſecus tamẽ ſi
nihilominus rapinam ꝑpetraſſet: ⁊ genera-
liter ſi multi contrarij comitati ſunt pꝛinci-
pales ad rapinam ſeu deuaſtationẽ aut de-
fenſionẽ tales ſm̃ Inno. ⁊ Hoſtieñ. vbi ſup̃
in foꝛo conſcientie non tenent̃ niſi ad rapinã
quam quilibet fecit vel que coꝝ auxilio fa-
cta ſunt: ⁊ que facta non eſſent ſi cũ illis non
fuiſſent. Quandoq̃ vero tm̃ vnus eſt pꝛin-
cipalis: alij vero ſunt cooperantes quos ſibi
foꝛte coadiuuauit ad exercendum guerras:
rapinas: pꝛedationes et ſimilia ex odio cupi-
ditate vel alio quocunq̃ affectu inoꝛdinato:
et tunc ſi pꝛincipalis iniuſticiam fouet tene-
tur ſemper inſolidum: ſubditi vero adiuuan-

tes excuſant̃ ſi dubitant vtrũ bellũ ſit iuſtũ
vel iniuſtũ: conſideratis ſingulis circũſtan-
tijs requiſitis: ſm̃ Aug. xxiij. q. j. quid cul-
pat̃ qd̃ verũ ſm̃ Hoſtieñ. qñ ſubditi quantũ
potuerũt diligent̃ inq̃ſierũt ⁊ peritioꝛes con-
ſuluerũt: ⁊ tamẽ in ſe ſemꝑ dubij remanſerũt:
al's nõ. nec ei excuſantur timoꝛe incurrendi
tempoꝛale damnũ: q2 tenet̃ aliq̃s magis obe-
dire deo q̃ hoĩb⁹: ⁊ nullũ tempoꝛale ꝑpone-
re ſaluti anĩe ſue. In tali aũt dubio ſꝫ Ro-
doñ. non ſic excuſant̃ ſtipendiarij cognati et
amici coadiuuantes: quia in tali dubio ſe cõ-
mittere diſcrimini non debuerũt in ꝑiudiciũ
alteri⁹ ꝑtis: vt ꝑꝫ. xiiij. q. v. c. deniq̃. Scd̃i
ſunt ſocij in vſuris ⁊ ſimilib⁹ iniuſticijs. De
q̃b⁹ q̃ri põt vtrũ obligant̃ ad reſtitutionem.
Ad quod reſpondet Gerhar. Rodoñ. ꝙ ſocij
vſurarũ ⁊ factoꝛes ad mutuũ dandũ ſub vſu-
ra ſtantes in ꝑſona vſurarioꝝ: ita ꝙ apd̃ eos
reſidet quaſi pͥncipalis auctoꝛitas vſurario-
rũ: tenent̃ indiſtincte ad reſtitutionem: niſi
pꝛincipalis vſurarius reſtituat. Similiter ſꝫ
Monaldũ ſeruientes vſurarijs in feneran-
di officio ſi dant pecuniã domini ſui ad vſu-
ram de generali mandato domini ſui dicen-
tis ꝙ mutuent pecuniam quibus volunt ad
vſuram nomine ipſius domini tenẽt etiam
ad reſtitutionem niſi dominus pꝛincipalis
reſtituat: quia eſt in hoc ſicut pꝛincipalis: et
in optione eius eſt mutuare ⁊ non mutuare.
Si tamen hoc ſpeciali mandato domini ſic
mandantis faciant: puta ſi dicat: mutua illi
de pecunia ad vſuram decem libꝛas: tunc li-
cet moꝛtaliter peccent hoc faciendo: nõ tamẽ
tenentur ad reſtitutionem: quia idem vſura-
rij per ſe / vel miniſtros alios exercerent licet
nõ per iſtos: tenent̃ tamẽ ſi q̃d de vſuris ad
ipos peruenit. Et etiam ſm̃ Geral. odoñ. et
Guil. ſi quempiã induxerunt ad accipiendũ
ſub vſuris: ac etiam ſi pꝛopt̃ mutua iam fa-
cta coactiue exigũtur vſuras ab aliquo: tũc
enim ſatiſfacere tenent̃ in tanto: ⁊ ſimile iu-
dicium eſt de omnib⁹ contractibus iniuſtis.

B Tertij ſunt emptoꝛes rerum iniuſta-
rum. De quibus queri poteſt vtrũ ad reſti-
tutionem teneantur. Ad hoc dicendum ſm̃
Bernhardinum in tractatu reſtitutionum
per diſtinctionem: aut enim fuit emptoꝛ bo-
ne fidei aut non. Si pꝛimo modo hoc eſt ſi-
pliciter. quia vel emit vt domino ſuo reddi-
ret recepto intereſſe ſuo et pꝛecio: cum alias
eam domino rei nullo modo recuperare poſ-

ſet. vel ſaltẽ nõ tam faciliter: ⁊ tunc q2 geſſit
vtiliter negociũ dñi ipius: rei licite põt recu-
perare pͥciũ ⁊ totũ intereſſe. ꝙ ſi ſine cl'pa ſua
res pereat aut amittat̃: tũc nõ tenet̃. Vñ ge-
neralit̃ q̃cquid adeſt ex illa re: vt pẽſio: mer-
ces: fructus vl' ſil'e tenet̃ reſtituere. quicquid
autẽ abeſt: vt pͥcium / moderate expenſe: po-
teſt repetere. vel cũ eo quod ex ipſa re aduc-
nit ſibi vſq̃ ad currentẽ quantitatẽ poterit
merito cõpenſare. ꝙ ſi poſt emptionẽ rei ve-
rum dñm inuenire nõ poterit: tũc quicquid
res ipa valet vltra pͥcium ⁊ expenſas pꝛo ea
factas ꝓ anĩa illi⁹ cuius res extiterat / pau-
perib⁹ eſt erogãdũ. Satis cõcoꝛdat Hoſti.
Ray. ⁊ Guil. vel ipam rem emit vt eam te-
neret ꝓ cõmodo ſuo ⁊ ꝓbabilit̃ credebat nõ
eſſe iniuſtã: quia cõtrarium veriſimilit̃ eſti-
mari nõ potuit. Tũc hec bona fides q̃ttuoꝛ
ſibi contulit. Pꝛimo ꝙ durante bona fide ⁊
cõſciẽtia nõ decepta: rem illã reſtituere nõ
tenet̃. Si tamẽ poſtea nouerit rem fuiſſe ra-
ptam / aut iniuſte acquiſitã: tunc ad reſtitu-
tionẽ obligat̃. vt. C. de furtis. l. ij. tenetur
etiam extãtes fructus reſtituere: de cõſum-
ptis tamẽ nõ tenet̃ ꝓpter bonã fidẽ. vt. ff. de
rei vendi. l. fructus. ⁊ l. ſi ex diuerſis. §. fi. ⁊
al's ſtudeat cautius negociari. Scd̃o: q2 po-
teſt rem vẽdere ⁊ alienare bona fide durãte.
ſed ſi lucrũ aliq̃d ex rei vẽditione cõſecutus
eſt: debet illud reſtituere dño vẽdenti. vt. ff.
de cõdi. inde. l. nam ⁊ hic nat̃. Tertio ꝙ non
tenet̃ reſtituere rem ꝑditam in caſu foꝛtuito
durãte bona fide. quia ſi res interim pereat
ſine culpa ſua: in nullo tenebit̃ dño reſpon-
dere. Quarto: q2 poſt reſtitutionẽ rei ſi eam
fecerit iudice ſentẽtiante / cõtra venditoꝛem
agere poteſt de pͥcio quod dedit vt ipum ſer-
uet indẽnem. vt ꝑꝫ. xij. q. ij. c. vulterane. vbi
plane de hoc. Unde dicat emptoꝛ dño rei ꝙ
ipſũ ad iudiciũ trahat: ⁊ poſtq̃ citat⁹ fuerit
vẽditoꝛi denunciet ꝙ cõpareat: ⁊ rem ipſam
defendat: ⁊ ſi res ab eo tunc deuincit̃ de em-
ptione venditoꝛ tenet̃: niſi tẽpoꝛe dãde ſen-
tentie emptoꝛ per ꝯtumaciã fuiſſet abſens:
vel niſi per iniuriã iudicis fuiſſet ſententia
lata. vt extra de empt̃. ⁊ vendi. c. fiñ. vbi pla-
ne de hoc. ⁊ in gloſa. Si autẽ ad ſacerdotis
pꝛeceptũ hoc fecerit in foꝛo ꝯſcientioſo: tunc
in eodem foꝛo vẽditoꝛ inducẽdus eſt vt ipm
ſeruet indẽnem. ſed in foꝛo cõtentioſo nõ po-
terit ipſum cõuenire. arg. in dicto c. fi. Aut
talis fuit emptoꝛ male fidei: ⁊ tũc vl' ſic em-

pta credebat eſſe iniuſta. aut non credebat
pꝛobabilit̃ eſſe iuſta. aut etiam nihil de hoc
cogitabat: Si ergo ſciebat vel pꝛobabiliter
eſſe credebat iniuſta. tunc ſex modis graua-
tur emptoꝛ. Pꝛimo quia rem obligat̃ reſti-
tuere. nec liberatur vẽdendo vel al's quali-
tercunq̃ alienãdo. nec etiam amiſſione vel
moꝛte ipſius rei. Nec ſi auferatur violenter
aut neſcienter de vſu cadat ſeu quocũq̃ alio
caſu interueniente: non excuſatur quin reſti-
tuere obligat̃. Unde furtum aut iniuſtum
emẽs ſemper tenetur de caſu foꝛtuito: niſi in
vno caſu. puta ſi rem domino tẽpoꝛe ⁊ loco
congruo obtuliſſet / ⁊ ille recipere noluiſſet:
tunc enim emptoꝛ purgaſſet moꝛtem vel ali-
um caſum foꝛtuitũ. vt. ff. de condi. furti. l. in
re furtiua. Secũdo: quia tenetur reſtitu-
ere etiam omnes fructus perceptos: ⁊ q̃ tem-
poꝛe intermedio percipi potuerant a diligẽ-
ti poſſeſſoꝛe. vt extra de reſtitu. ſpoliatoꝝ. c.
grauis. Quod tamen ſane intelligitur ſm̃
Rayne. ſcilicet deductis pꝛius expenſis ra-
tionabilib⁹ quas fecit gratia fructuũ que-
rendoꝛum / colligendoꝛũ / ⁊ conſeruandoꝛũ:
que deducuntur tam a male q̃ a bone fidei
poſſeſſoꝛe. ff. de petit̃. heredi. l. ſi a patre.
Tertio: quia reſtituenda eſt res ſm̃ optimũ
eius ſtatum. puta ſi tempoꝛe ſue emptionis
vl' venditionis: ſiue intermedio tẽpoꝛe plus
valuit. iuxta illud / pꝛecium reſtitui debꝫ. vt
in dicto ca. grauis. ⁊ ff. de condit̃. furti. in re
furtiua. ff. d rei vendit̃. l. ſi nauis. §. genera-
liter. ff. de furt. l. in re furtiua. Quod tamẽ
intelligendũ eſt ſm̃ quoſdã quando res non
habetur. nam ſi res habetur: tunc dicũt ſuf-
ficere ꝙ reſtituat eque bonã: ſicut erat quan-
do fuit ablata. Poꝛro ſm̃ Ray. ſi res melioꝛ
facta eſt poſtq̃ illam alteri vendidit: tene-
tur etiã ad reſtitutionẽ plurimi. vt. ff. de con-
dit̃. fur. l. in re furtiua. Quod etiam intelli-
gendũ eſt de ſecũdo ⁊ tertio ⁊ vltra emptoꝛe male fidei. Quarto: q̃a nõ poteſt a do-
mino rei repetere pecuniã quam de re dedit
poſtq̃ depꝛehendit rem eſſe ipius. C. de fur-
tis. in ciuilẽ. Nec poteſt ſe defendere ratio-
ne ſtatuti ſuper hoc editi: cum tale ſtatutum
ſit contra deum / ⁊ ergo vitãdum. vt. viij. di-
ſtinctiõe. c. que contra. vbi patet expꝛeſſum.
Quinto: quia nõ poteſt agere contra ven-
ditoꝛem de precio ſibi dato: obſtat enim ſi-
bi turpitudo ſua. C. de rerum vendi. ſi man-
cipium. Scd̃m tamẽ Alexan. de ales in. iiij.

Talis poteſt rem emptã reſtituere vẽdenti vt recipiat p̃cium quod de illa dedit: magis enim poteſt ꝓuidere ſibi ꝙ̃ alteri: debet tamen inducere finẽ ad h̾ vt reſtituat eam vero domino rei. Sexto: quia perdit expenſas ſuas volũtarias. nam talis cõtrectando rem alienã furtũ cõmittit: ꝛ fur rerum ſemper eſt in mora. vt. C. de furtꝫ. l. ij. ff. de condit. furti. l. ſi ꝓ fure. ꝛ hoc in forinſeco iudicio ꝛ ciuili. Verũtamẽ quibuſdã videt̾ non incõgrue ꝙ de equitate iuris naturalis ꝛ cõſcientie bone poſſeſſor verus reſtituere furi debeat intereſſe rationabiliũ expẽſarũ: per quas res meliorata eſt: niſi ꝓ quanto furi ꝑ ciuile iudicium eſſet inflictũ in penam. Concor. Ray. Sc̄do ſi emptor non ꝓbabiliter credebat rem eſſe iuſtam: tũc cum p̃cedẽtibus in p̄dictꝭ ſex ſociãdus eſt. verbi gratia: fuit ductus ignorantia iuris. ſ. quia licꝫ rem crederet eſſe raptam: nõ tamẽ credebat ꝙ illam emere peccatũ eſſet: talis enim ignorantia nõ excuſat. vel ductus fuit ignorãtia facti: tũc ſi fuit craſſa ꝛ ſupina ſimilit̾ non excuſat. puta cum tẽpore belli iniuſti q̇s emit a ſtipendiario calicẽ/miſſale vel ſimilia: talis enim ſemꝑ in foro ꝯſcientie reſtituere tenetur. quia talis ignorantia non excuſat. vt patꝫ extra de cleri. excõ. miniſtrãte. vbi etiã oſtendit glo. ꝙ ignorantia ꝓbabilis excommunicationis nõ ligat excõmunicatũ ꝙ̃diu talis ignorantia ꝑſeuerat. Tertia deniqꝫ ſi de hoc nihil cogitabat cum tamẽ cauſam cogitandi habuerat: ꝛ hoc propt̾ fatuam et temerariam ſimplicitatẽ vl̾ ignauiam: tunc etiam in foro cõſcientie ſatiſfacere debet: ſm Hoſtien. ꝛ Rayñ. Idem quoqꝫ dicendũ eſt ſm Alex. de ales: ſi de hoc dubitabat. q̇a ſecurior pars eligẽda eſt. ꝛ hec multipharie cõtingũt: quia frequẽter vxores/proles/famuli ꝛ famule clã ignorante patrefamilias vẽdunt de rebus domeſticis. Quarti ſunt vxores/proles/ſeruitores ꝛ ſimiles: de quibus quia dictũ eſt ſupra vbi de reſtitutione vſurarꝫ gratia breuitatis hic ſupſedeo. Inter om̃es tamẽ illos excuſant̾ potiſſime filioli ꝛ filiole ꝓpter neceſſitatẽ: cum in tali egeſtate ſunt ꝙ cõmode viuere non poſſunt.

Quinti ſunt munerũ acceptores. Pro quo ſciendum: amici/cõſanguinei/ſocij ſeu quicũqꝫ alij: qui ꝙ de bonis vſurariorũ et ſimilium comedunt ſeu bibunt: aut dono ſeu q̊cunqꝫ alio mõ recipiunt/ vl̾ in alienos vſus conuertunt: ſi tales vſurarij vel ſimiles non ſunt ſoluendo: quia videlicꝫ vix omnia que habẽt ſatiſfactioni ſufficiunt: licꝫ et aliqua de licite acquiſitis habeãt: tales inquã quicquid predictis modis recipiũt/ reſtituere tenẽtur. Quod tamen intelligendũ eſt ſm Hoſtien. niſi talia conſumpta eſſent anteꝙ̃ ſcirent iniuſta eſſe: vel datores iniuſtis obligari. C. de rerum vendi. certum eſt ꝙ ſi quis d̾ hoc dubitat/ ꝛ res adhuc extat: obligatur ſatiſfacere ne pro re temporali ponat animã ſuam in diſcrimen. Dicit enim Alexander de Ales in. iiij. ꝙ qui comedunt aut in alios vſus cõuertunt aliquod de vſura vel alio quocunqꝫ maleficio ſcienter: ſiue ſint religioſi ſiue alij. aut ſi dubitãt/ aut ſint iniuſta: ne diſcrimini ſe cõmittant/ reſtituere ſtudeant. quia habet̾ pro regula. ꝙ quicunqꝫ conſcientiam habet de re ꝙ ſit aliena: tenetur illam reſtituere. Pro quo facit illđ Tobie ij. Videte ne furtiuum ſit: quia non licꝫ nobis aliquid de furto edere vel cõtingere. Idem Hoſtieñ. Hoc tamẽ locum habet cum reperire valet cui reſtituẽdum eſt. Unde refert Beda in geſtis Anglorum lib. iij. de phurceo nobili viro ꝛ epiſcopo: ꝙ ab angelis fuit eductus a corpore ꝛ deductus in altum. tres enim angeli fuerunt ei comitati: quorꝫ vnus armatus ſcuto candido/ ꝛ gladio fulgureo proceſſit ante eum: demones autẽ bella mouentes/ ignita iacula in eum iactabant: ſed angelus ea ſcuto repellebat. Poſt mirabiles igitur conflictus iuſſerunt eũ angeli reſpicere deorſuꝫ. Quo facto vidit vallem tenebroſam quattuor ignibus ſuccenſam. De quo interrogans reſponſum accepit ꝙ vallis eſſet mundus iſte viſibilis. quattuor ꝟo ignes quattuor peccata mundum cõſumentia. Primus eſt ignis mendacij: eo ꝙ homines non implent que promiſerũt in baptiſmo. Secundus cupiditatis: quia mũdi diuitias amori celeſtium preponunt. Tertius diſſenſionis: quia ꝓximorum animos in rebus ſuperuacuis offendunt. Quartus impietatis: quia infirmiores ſpoliare ꝛ defraudare non formidant: ac ſpoliatores receptãt eos in ipſorum malicijs fouendo: qui ignes adunati/ tandem appropinquabant ei. Viditqꝫ demones in ignibus volantes/ ꝛ contra bonos bella mouentes. Timenſqꝫ dixit angelo. Domīe/ ignis mihi appropinquat. Cui angel᷒: Quod non accendiſti/ non ardebit in te. Ignis ei iſte ſm merita operum ſingulos examinat. q̄ ſic̄ q̇s ardet per volũtatẽ illicitã: ita etiã ardebit per debitã penã: vnus ergo demonũ accipiens veſtem fetidã ꝛ flãmeã quã. ſ. phurceus dono ꝑus receperat a quodam vſurario: ꝑcuſſit cũ ea phurceum ꝛ iactauit ſuper eum ſtatimqꝫ humerũ eius et maxillam accendit. Tunc ait angelus ei quod incendiſti arſit in te: ſicut bona peccatorum/furum/latronum/ ꝛ ſimilium ſuſcepiſti: ſic etiaꝫ penarum particeps eſſe debes. Tandem anima reducta eſt ad corpus ꝛ ſtatim viſibile ſignum incendij protulit in humero et maxilla: ac aliquanto tempore ſuperuiuens in bonis operibus vitam laudabiliter finiuit. Sexti ſunt heredes qui inquãtum de hereditate participant de iure canonico tenentur ad reſtitutionẽ omniũ debitorum vel iniuſtorũ quibus defuncti fuerãt obligati: vtpote in quorũ loca ſuccedunt licet etiã iniuſta bona ad eos non ꝑuenerũt: vt patet extra de ſepult. c. vl. vbi plane de hoc p̃cipue in glo. Et ſi vnus heredum efficeret̾ non ſoluendo: tenetur alter in ſolidum vſqꝫ ad quantitateꝫ hereditatis que peruenit ad eũ. Cuius ratio eſt: quia ſuccedit in crimine et res hereditarie ſunt omnes reſtitutioni obligate: vt extra de vſu. cum tu. §. fiñ. de hoc etiam viſum eſt ſupra. Septimi deniqꝫ ſunt quicunqꝫ curatores qui nomine alieno bona congregant iniuſte: nam ſicut nemo nomine ſuo ſic nec alieno debet exercere iniuſticiã ad conſequendũ impiũ lucrũ. Indecens eſt eñ crimen ſuũ cõmodis alienis impendere: vt expreſſũ patꝫ. xlvj. di. c. ſicut nõ ſuo. vñ tenẽt̾ ad reſtitutionẽ: ſi illi q̄ꝝ noĩe fecerunt reſtituere nolũt vl̾ nõ pñt. Et ſil̾e iudiciũ eſt de matrib᷒ viduis q̄ in illicitis ꝛ iniuſtis ſollicitãtur ꝓ filijs: ac ꝓ eis congregãt non ſolũ mãmona iniq̇tatis: ſꝫ etiã iniuſticie pariter niſi reſtituerint cũ filijs eternis obligationibus penarũ inuoluendi: vt ſic̄ ꝑticipes criminis ſic inueniant̾ ꝑticipes eterne damnationis. Quã a nobis auertat Ieſus chrs q̇ eſt benedictus in ſecula. Amen.

¶ De ſeptimo peccato alieno: ſcilicet taciturnitatꝫ: et qualiter q̇s in eo obligat̾ ad reſtitutionẽ. Sermo. liiij.

Non furtum facies.

n Exo. xx. Septimũ pctm̃ alienũ eſt mut᷒. i. taciturnitas qñ quis loqui deberet: de q̊ penituit Eſaias. vj. c. dicens. Ve mihi q̇ tacui: q̄ vir pollut᷒ labijs ego ſũ. A Ad cui᷒ euidentiã ꝑmo q̄ri põt: vtrũ taciturnitas ſit pctm̃: preſertĩ cũ ſilentiũ in ſacra ſcriptura multũ cõmendat̾. Hinc dr̄ Eſa. ca. xxx. In ſilentio ꝛ ſpe erit fortitudo veſtra. Ad hoc reſpondet Hein. boyc: extra de ſta. mona. in. c. ꝙ dei timorẽ dicens: ꝙ aut queris de his que q̇s tenet̾ loqui vt eſt ꝓpriũ pctm̃ confiteri pro debito tempore ꝛ alijs circũſtantijs: de quo extra de peni. ꝛ remiſ. c. omnis. ꝛ mederi ꝓximũ ſermõe medicinali pro debito tempore ꝛ alijs circũſtantijs in docendo corripiendo: vt extra de offi. ordi. c. int̾ cetera: ꝛ. xliij. diſt. c. ſit rector. vbi multa de hoc ꝛ ferre teſtimoniũ veritatis in cauſa: vt patꝫ. xj. q. iij. c. q̇ſq̇s metu. vbi ſubdit̾. vterqꝫ reus eſt ꝛ q̇ veritatẽ occultat: ꝛ qui mendaciũ dr̄: q̄ et ille ꝓdeſſe non vult ꝛ iſte nocere deſiderat: in his igit̾ tacere mortale pctm̃ eſt. Aut queris de his in q̇b᷒ non tenet̾ quis loqui vel non loqui ſed expedit ꝛ decet: ꝛ tunc veniale eſt pctm̃ facere in cõtrariũ: qñ tamen hoc eſt et quando nõ determinare in ſingulis eſt difficile: ſed ipſa vnctio docet ſpũſſancti qui non ꝑmittit hominẽ ſibi adherẽtẽ de facili errare. Aut queris de his que quis nõ tenet̾ tacere nec loqui ſicut ſunt in differentia: ꝛ in his tacere nõ eſt peccatum: de quibus notat Hoſtieñ. extra de ſimo. in. c. ꝑ tuas. ij. Aut deniqꝫ querꝭ de his que quis tacere tenet̾: ꝛ tũc tacere meritorium eſt ꝛ actus virtutis: vt i dicto c. ꝙ dei timorem. Ad maiorẽ aũt euidentiam hui᷒ peccati ſciendum eſt: ꝙ aliq̇s per ſuam taciturnitatem alteri quadruplex damnũ inferre poteſt. ſ. anime: fame: nature et exterioris ſubſtantie. Primo nãqꝫ quis alteri damnũ anime ꝑ ſilentiũ inferre poteſt: q̇đ maxie reſpicit ſuꝑiores ſubditoꝝ ſuoꝝ ſalutem negligentes: effecti canes muti non valentes latrare: de q̇bus Eſa. lvj. c. Speculatores ei᷒ ceci oẽs: neſcierunt vniuerſi: canes muti non valentes latrare. ſ. contra vicia: q̄ ſibi ſũt irretiti: vnde ſequit̾: dormientes ꝛ amantes ſomnia: ꝛ canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatẽ: oẽs in viam ſuã declinauerũt vnuſquiſqꝫ ad auariciã ſuam a ſũmo vſqꝫ ad no

uiſſimū: vñ de talib⁹ ꝑdixit dñs ꝑ Zacharia
xj. O paſtor .ſ. noīe: ⁊ idolū .ſ. colens re: de/
relinquē .ſ. gregē: gladi⁹ .ſ. vindicte: ſuꝑ bra
chiū ei⁹ .i. ſuper opa corꝑalia: ⁊ ſuꝑ oculū
dextrū eius .i. ſuꝑ animā in q̄ eſt intellect⁹: q̄
dicitur oculus: id eſt ſuper operationes viri
um interiorum ipſius anime: ſicut ſunt inten
tio: affectio: cogitatio ⁊c̄. Hiere. xxiij. Ve pa
ſtoribus qui diſpergunt ⁊ dilacerant gregē:
ſcilicet exemplo male vite ⁊ verbo falſe do/
ctrine Sequit̄. Ecce ego viſitabo ſuper vos
acriter puniēdo maliciam ſtudiorum veſtro
rum: ⁊ .xxxiij. Adhuc iq̄t ibūt greges ad ma
num numērantis dicit dominus. Unde ſuꝑ
illud Ezechielis .iij. Fili hominis ſpeculato
rem dedi te domui iſrael: dic̄ Proſper. Si
impio locutus non fueris vt ſi ab impietate
ſua cuſtodiat: ⁊ ille perierit: ſanguinem eius
de manu tua requirā: hoc eſt dicere: ſi ei pec/
cata ſua non annunciaueris: vt ab impieta/
te ſua conuertat̄ ⁊ viuat: te qui non increpa
ſti: ⁊ ipſum qui te tacente peccauit flammis
perennibus perdam. Rogo quis tam ſaxei
pectoris: quis tam ferreus erit quem iſta ſen
tentia non terreat. Unde concludit Iſidor⁹
de ſummo bono dicens. Sacerdotes ꝓ iniq̄
tate populorum damnantur: ſi eos aut igno
rantes non erudiunt/ aut peccantes non ar/
guunt. Hinc legitur in ceſario: de quodā cu
rato qui mortuus viſus eſt tādiu a ſuis par
rochianis lapidare maledicentibus ⁊ impro
perantibus ipm eſſe cauſam damnatiōis eo
rum quouſq̄ retrocedens cecidit in puteum
abiſſi. Nec mirum: quia dicit Aſtenſ. ti. de
multiloquio: ꝙ taciturnitas i ꝑlato eſt mor
tale peccatum: quod ſane intelligitur ſi fiat
omiſſio correctionis vel inſtructionis ꝓ tem
pore debito: vt .xl. diſt. c. ſi propter. Et Au/
gu. de verbis domini. Si neglexeris corri/
gere peior factus es eo qui peccauit. Prete/
rea ſicut grauiter peccant prelati ſpiritua/
les in non corrigendo ſuos ſubditos: ſic ⁊ ſe/
culares: ſicut patet Numeri. xxv. vbi iuſſit ꝑ
Moyſen dominus pro peccatis populi pn/
cipes ſuſpendi. Sic et parentes non corrigē
do filios: tot nanq̄ patres ⁊ matres infelici
cōmercio cōpant īfirmū affectu ſupſticioſo fi
liorū: eo ꝙ ꝓles i hac vita peccantes dig̃ cor
rectione non feriunt: nimia dilectiōe qua er
ga eos feruntur ⁊ afficiuntur decepti. Qua
propter vtriſq̄ remanet eternus clamor di/
uine maledictōis: itaq̄ pueri clamantes ad
uerſus parentes eiſdem maledicent: eo ꝙ pec
cantes illos a peccatis non retraxerint: iuxta
illud Prouer. xxx. Generatio ſupple eſt que
patri ſuo maledicit: ⁊ que matri ſue non be/
nedicit. Hinc heli. j. Regū. iij. crudelit̄ puni
tus eſt ⁊ damnatus legitur: eo ꝙ tacuit mali
cias filiorum non eos debita correctione fe/
riendo. Sic deniq̄ negligentes vigilare ſuꝑ
cuſtodiam familie ſue rationē reddituri ſūt
in iuſto iudicio dei de eis: ac generalit̄ oēs
qui ſe mutuos prebent in iniuriā dei vel ꝓ/
ximi: puta ſi doloſe tacent videntes aliquē
ad patrandum quodcunq̄ peccatū vel ma/
leficium cum tamen ſine proprio periculo ſo
lo verbo poſſent impedire/ ne facinus perpe
trarent/ aut iniuriā irrogarent: qđ ex eo con/
tingere ſolet: quoniam amore diuino refrige
ſcente ꝓh dolor inordinatus amor in eis ad/
auctus principale ſibi dominiū vendicans
nimiū inſoleſcit: diuina deſpiciens ⁊ huma
na complectens: cum tamen in contrarium
dominus preceptū dedit de correctione fra/
terna. Mat. xviij. vbi ait. Si peccauerit in
te frater tuus: id eſt te ſciente: vbi etiam pro
ſequit̄ de modo ⁊ ordine corripiendi: prout
latius proſecutus ſum in ſermonibus de tri
bus partibus penitentie: vbi agit̄ de quarto
ope miſcdie ſpūalis quod eſt corrigere peccā
tem: vbi etiā patet qualiter in omiſſione illi/
us quis peccat mortalit̄. Marie tamē in iu
dicio diuino reſeruantur medici ſpūales ani
marū: qui in confeſſionibus ⁊ predicationi/
bus peccata diſſimulant ex ignorantia vel
negligentia: aut potius ex auaricia peccata
non redarguentes: merā iuſticiā ⁊ veritatem
affectu quodā inordinato ſubticentes: ac in
caſibus illicitis aut non cōceſſis abſoluen/
tes: ac plerūq̄ inaudita ⁊ horrenda ꝑ diſpen
ſationes falſas admittentes in cauſis ma/
trimonialibus iniuſticijs violentijs notorijs
vitijs ⁊ ſimilib⁹: de quibus gratia breuitatis
ſuperſedeo. Unū tamen incidentalit̄ q̄ri po
teſt: vtrum .ſ. alium abſoluens de facto quē
de iure non potuit abſoluere tenet̄ ad reſtitu
tionem. Ad hoc dicendum ſm Guil. in ſuo
ſacramentali ꝙ ſic: ſcilicet ei quem ſic abſol/
uit notificando ꝙ eum abſoluere non pote/
rat. Et ſm Richar. in. iiij. diſt. xviij. Talis
ſacerdos peccat mortaliter confitentes tam
damnabiliter in bonis anime damnificādo.
Nec credit ſanctus Thomas talem abſolu
tum: licet excuſetur propt̄ ignorantiā iuris:
ſi tamē ſine fraude talem confeſſorē requiſi/
uit multomagis autē propt̄ ignorantiā fa/
cti: ſi ſcꝫ cōfeſſorē putat auctoritatē habere.
Ignorātia tñ craſſa ⁊ affectata nō excuſaret
Nec etiā excuſat̄ ſacerdos cui tale ius igno/
rare nō licet. Idem tenet glo. ij. in ver. extra ci
uitates. in clem. ſuꝑ cathedrā. Dicit etiam
Io. an. ꝙ q̄ ad penā eternā taliter confitens
abſq̄ fraude tutus eſt: tñ a ſatiſfactione pec
cati ⁊ penitētia nō eſt tutus. Sꝫ de hoc plu
ra ſupius in .iiij. ꝑcepto ponuntur. B
Scđo: q̄s alteri damnū inferre pōt ꝑ ſilētiū
in bonis fame. ⁊ h̄ cōtingere ſolet indirecte:
qñ ſcꝫ q̄s audit aliū iniuſte diffamari. cuius
cōtrariū ſibi notū eſt: ⁊ illius famā ſine ſuo
ꝑiculo defendere poſſet. ſed nihilominus ta
cet: cū tñ eo tpe ex fraterna charitate tacen/
dū nō eſt. ⁊ h̄ idō vt vl̄ obloquētiū fauores:
necdū habitos acq̄rat/ vel iam habitos non
amittit. aut ne indignationē incurrat: ſeu ꝓ/
pter aliud q̄dcunq̄ cōmodū exequēduꝫ/ vel
incōmodū fugiēdū. vt patꝫ in militib⁹ chri
ſepulchrū cuſtodientib⁹: q̄ viſa chriſti reſurre
ctione ⁊ angeli terrifica apparitiōe/ pecuniā
acceperūt vt veritatē ſubticerēt. ſic his tem
porib⁹ plurimi neq̄ter tacēt/ ⁊ alios in diffa
miā venire ꝑmittūt: vñ reus efficit̄ diffamie:
q̄ diſſimulauit cōtraire. nam. xj. q. iij. dr. c.
Quiſq̄s metu cuiuſlibet poteſtatis veritatem
occultat: iram dei ſuꝑ ſe ꝓuocat: q꜡ magis ti
met hoīem q̄ deū. Sequit̄. vterq̄ reus eſt:
⁊ q̄ veritatē occultat/ ⁊ q̄ mēdaciū dt. q꜡ ⁊ ille
ꝓdeſſe nō vult/ ⁊ iſte nocere deſiderat. ⁊ ſunt
verba Aug⁹. ad Caſulanū. Sicut enim non
refert vtrū q̄s aliū interficiat cibū ſubtrahē/
do/ vel venenū offerēdo. ſic nō refert vtrum
quis alteri noceat malicioſe tacendo vel ꝑni
cioſe loquēdo Tertio q̄s alteri damnū in/
directe pōt inferre per ſilentiū in bonis na/
ture. qđ cōtingere pōt in ꝑſona ꝓpria vl̄ con
iuncta: vt vxore/ filijs: ⁊ ſilib⁹: ⁊ h̄ ledendo
vel abutendo. de qua dānificatiōe plenius
ſuꝑ dictū eſt. Q₃ ſi agnoſcēs ſolo verbo ſine
diſpēdio ꝓprio ꝑcauere potuiſſet impedire.
Q₃ ſi obijcit̄ illud ꝑceptū dñicuꝫ Matth.
xviij. Si peccauerit in te frat̄ tuus: corripe
eū inter te ⁊ ipm ſolū. Reſpōdet Tho. ij. ij.
q. xxxiij. ꝙ q̄dam ſunt occl̄ta peccata que tñ
vergūt in nocumentū ꝓximorꝫ corporale vel
ſpūale: puta ſi q̄s occulte tractet qualit̄ aliū
occidat/ aut virginem violet: ſeu mlierem ra
piat. vel etiā ſi hereticus homines a fide pri
uatim auertat: ⁊ ſic de alijs ſimilibus. talis
enim nō ſolum peccat in te: ſed etiā in alios:
⁊ ideo oportet ſtatim audientē ad denūcia/
tionē ꝓcedere ſi voluerit a participio crimi/
nis liber eſſe: niſi forte firmiter ⁊ ꝓbabiliter
crederet ꝙ ſtatim per ſecretā ammonitionē
eundē ab hoc ꝓpoſito reuocare poſſet. Que/
dam autē peccata ſunt que ſolū redundant
in maluꝫ peccantis/ ⁊ eius in quē peccat̄: eo
ꝙ a peccante ledit̄: vl̄ ſaltē ex ſola noticia al
licit̄. ⁊ tunc locū habet ꝑdictum ꝑceptū do/
minicū: niſi alium ſic alliceret ad pctm̄: ꝙ ti
meret euadere nō poſſe diſpēdium. vnde ge/
neraliter hoc tuum imputa peccatū ⁊ male/
ficiū. Qđ vero ſine diſpendio ꝓprio impedire
potueris/ ⁊ tuo ſilentio patrare ꝑmiſeris: ca
nis mutus latrare nō ꝓualēs. Quo ꝯ q̄tū
ad p̄ſentē articulū dr̄ Prouerb. xxiiij. Erue
eos qui ducunt̄ ad mortē .ſ. corporis: ⁊ qui tra
hunt̄ ad interitum .ſ. anie liberare nō ceſſes.
Si dixeris: vires non ſuppetūt: q̄ inſpector
eſt cordis ipſe intelligit ⁊ ſeruatorē anie ſue
nihil fallit: redderq̄ homini iuxta opa ſua.
Hinc ex cōcilio Gabilonēſ dr̄. xxxvj. q. ij. c.
de puellis raptis necdū deſpōſatis in calce/
doñ. cōcilio ſtatutū eſt eos q̄ rapiūt puellas
ſub nomine ſimul habitādi cooꝑantes ⁊ cō
uiuentes raptorib⁹/ decreuit ſancta ſynod⁹:
vt ſi q̄dem clerici ſunt/ decidāt a gradu pro/
prio: ſi vero laici/ excōicent̄. ⁊ hoc ideo: q̄a con
uiuere eſt ſcire reatū: cui pōt ꝓuideri ⁊ ocu/
los claudere fingēdo nō videre. ſicut faciūt
officiales fauore/ ꝑcio/ amore vel odio diſſi/
mulātes oppſſiones/ iniuſticias/ inſolētias:
⁊ ſimilia. ¶ Hic pmo queri poteſt: vtrū cu/
ſtodes ⁊ vigiles ciuitatū qui nō accuſant il
los qui inciderūt in aliquā penā fiſco vl̄ cō/
munitati applicandā: puta cū repiunt eun
tes per ciuitatē poſt ſtatutū cāpane ſonum:
tenent̄ ad ſoluēduꝫ penā illā quā dicti trāſ/
greſſores ſoluiſſent ſi eos accuſaſſent. Ad h̄
reſpondet ſanct⁹ Bernhardin⁹ in tractatu
reſtitutionū: ꝙ q̄uis huiuſmodi mortaliter
peccent eo ꝙ ꝑiuri ſint: ſi ſaltē tales accuſa/
re iurauerūt: non tamē tenent̄ penam ſtatu/
ti ſoluere: quoniā illi nondū condēnati fue/
rūt. a quibus tamē ſi munus aliquod acce/
perunt vt tacerēt: hoc ipſum pauꝑibus ero/
gare tenent̄. verūtamē ſi talis diſſimulatio
vergeret in dānum alterius: puta ſi viderēt
vel ꝑciperent alicui ex hoc damnū ꝑ eoſdem
inferri/ nec reuelarēt: extunc vtiq̄ damnum

damnificato refundere tenenẽ. Unde gene//
raliter tenendũ eſt: ꝙ qui ꝓ quocũqꝫ officio
vł quacũqꝫ cuſtodia cõducti ſũt vł ſalaria//
ti ad exequẽdũ debite ꝛ vtiliter eadẽ officia:
ſi eoꝝ negligẽtia vel culpa cõtingat alijs ex
hoc aliqua iniuſta dãnificatio: tenenẽ illam
refundere ac plenarie reſtituere. ſicut contin
git his q̃ in cuſtodijs vineaꝝ poſſeſſionẽ aut
aliaꝝ rerum q̃rũcunqꝫ mercede cõducti ſũt:
ac eoꝝ culpa ꝛ negligẽtia alij dãnificati ſũt.
Et idem dicẽdũ eſt de his q̃ a cõmunitati//
bus/ ꝯtubernijs aut ſimilibꝫ ordinati ſũt ad
imprimendum certa ſigna vł ſigilla cõmuni//
tatũ vt moris eſt in diuerſis artificijs: puta
auro/ argẽto/ metallo/ pãno ꝛ ſimilibꝫ: in ar
gumentũ certitudinis ꝙ in talibꝫ nulla repe
rieẽ deceptio in p̃cio/ in arte/ in põdere/ men
ſura/ regula ſeu alijs q̃buſcunqꝫ ad eadẽ ar//
tificia req̃ſitis: vt ſic ſimplices ꝛ ignari p̃di//
cta ſigna cernẽtes/ tanq̃ vera teſtimonia bo
nitatis ipſiꝰ rei ſecurius emãt/ ac deceptio//
nẽ nullã formident. Igiẽ qui talia ſigna in
deceptionẽ ementiũ iniuſte imprimunt/ men
daciũ ꝑnitioſum ipſo facto oſtendũt/ celan//
tes veritatẽ: ex quo vt frequenter ꝑiuriũ in//
currunt: eo ꝙ cũ iuramẽto talia officia fide//
liter ꝓſequenda cõmuniter ſuſcipiunt: obli
gaturqꝫ ad ſatiſfaciẽdũ deceptis: emolimẽ//
taqꝫ ſuſcepta eius gr̃a tenenẽ dare pauperi//
bus. ¶ Scd̃o queri põt: vtrũ ſolo v̓bo prohi
bere potens ꝓximoꝝ iniuriã ſine ꝑiculo vite
vł ſtatus aut alterius diſcriminis/ ſed iniu
riã fieri tacendo permittẽs: ad reſtitutionem
teneaẽ. Ad h̓ reſpõdet ſctũs Bern̄. vbi ſup̄.
ꝙ ſi ex officio ꝯtradicere vł ꝓhibere tenetur:
ſed ex timore nõ excuſabili: aut alia q̃cunqꝫ
inordinata affectione rancoris/ fauoris/ cu
piditatis ꝛ ſimiliũ diſſimulat: tunc teneẽ de
toto dãno quod ab alijs illatum eſt. Exẽpli
gratia. Si in cõſilio cõmunitatis vbi de im
ponẽdis collectis ipſis clericis agiẽ: aut de
religioſis hereditaria ſucceſſione ꝓuandis:
aut de ſimilibꝫ iniuſticijs aut violentijs tra//
ctatur: tũc qui ex officio publice teneẽ ꝯtra//
dicere ſed tacet/ mortaliẽ peccat: ꝛ ad reſtitu
tionẽ obligaẽ modo poſſibili. nec etiam pro//
pter leuem timorẽ excuſari poteſt: ſꝫ tũc dũ//
taxat quando magnũ illi ꝑiculum imminet
ꝛ grauari poteſt mł'tos. Uerũtamẽ ſi nõ au
det ex puſillanimitate publice contradicere
ac diſſentire: ne ceteri ciues eum infidelẽ ci//
uitati reputent: ſi tali iniuſticie nõ cõſentit:
tunc ẽm quoſdã lꝫ mortaliẽ peccet: tñ ad ſa//
tiſfactionẽ nõ obligaẽ. Alij tñ ꝓbabilius di
cunt h̓ verũ nõ eſſe: ſaltẽ in his qui ꝓhibere
potuiſſent ꝛ nõ ꝓhibent. nec etiam in his q̃//
bus ex h̓ ꝓuenit aliquod cõmodũ ſingulare:
quia tunc efficaciter cõſentire videnẽ. Idẽ
quoqꝫ dicendũ eſt ꝓportionabiliter de colle
gijs in cauſis iniuſtis aut ſimoniacis ꝛ ſimi
libꝫ: ac etiã de cõtubernijs ꝛ alijs q̃buſcũqꝫ
ſocietatibꝫ. multo magis aũt q̃s obligaẽ in//
ſolidũ ſi tacet in t̃palibꝫ cauſis ꝛ ſilibꝫ ꝓpter
aliq̃d burſale lucrũ. ſecus aũt eſt de illo qui
manifeſte cõtradixit: q̃uis nihilominus ſe//
quaẽ iniuſticia. Preterea hi q̃ ex officio non
tenenẽ cõtradicere: ſi talia ſcientes nõ ꝯtra//
dicũt cum tamẽ poſſint ſine ꝑiculo: grauiter
peccant: nec excuſandi ſunt a mortali. non
tñ tenenẽ ad reſtitutionẽ niſi haberẽt aucto//
ritatem aliquã ſuꝑioritatis vł iuriſdictionẽ
ſuper actorẽ. ſicut parentes: paterfamilias:
ꝛ ſic de alijs. Ex p̃dictis aũt mł'ti caſus par
ticulares practicari poſſunt. Deniqꝫ q̃cunqꝫ
ex officio ſuſcepto teneẽ alios indemnes ſer
uare inſtruendo/ cõſulendo/ p̃cauendo: aut
ẽm officij qualitatẽ curã debitam impẽden
do: ſi hoc ipſum p̃termittit nõ ſolũ ex malicia
vel aliqua alia affectiõe inordinata. verum
etiã ex ſua culpa/ negligẽtia vel imꝑitia offi
cio ſuo indebita/ ꝛ ex hoc alter dãnuꝫ aliq̃d
ſuſtinuit: teneẽ eidem totum illud damnuꝫ
reſtituere. Exẽpli gratia. dñi terraꝝ officia//
les/ rectores ꝛ ſiles qui obligantur ad defen
ſionem viduarũ/ pupillorum ac omniũ miſe
rabilium perſonaꝝ: ꝓ quarũ ꝓh pudor defen
ſione vix v̓buꝫ darent niſi manibꝫ ꝑus dear
gentatis. ſic tutores/ curatores/ adminiſtra
tores/ ꝓcuratores/ aduocati ꝛ ſiles: qui cau
ſas alioꝝ negligẽter exequunẽ imperitia vel
incuria. Sic medici corpoꝝ ꝛ maxie aiaꝝ:
puta ꝯfeſſores ꝛ p̃dicatores v̓itatẽ non ꝓpa
lantes/ ſed ignari: negligẽtes vitia: palpan
tes iuſticiã: ꝛ v̓itatẽ cõtemnentes: facti ſũt
fauoris aut queſtus gr̃a q̃ſi canes muti non
valẽtes latrare. Notarij q̃ꝫ neſcientes teſta
menta debite cõdere ex quibꝫ mł'ti ꝑdunt iu
ra ſua: ꝛ conſimiles. qui oẽs obligantur ad
reſtitutionẽ. Ad laudẽ dei omĩpotentis.

¶ De octauo pctõ alieno quod ẽ nõ obſtare quomodo obligat ad reſtitutionẽ. Sermo. lv.

N On furtum facies.

Exod. xx. Octauũ pctm̃ alie
nũ eſt: nõ obſtare malicijs ꝛ i
iuſticijs alienis ac maliuolis
hoibꝫ. Et differt a pctõ p̃cedenti ſicut factũ a
verbo: in illo nanqꝫ q̃s peccat q2 non reſiſtit
v̓bo: cũ tñ põt ſine ꝓprio periculo. In iſto v̓o
peccat q̃s q2 nõ reſiſtit facto cũ tñ põt ſine ꝓ
prio diſpendio. Illud aũt generaliẽ ſe exten
dit ad oẽs: iſtud v̓o ſp̃ealiẽ ad q̃ſcũqꝫ ſuꝑio//
res ſiue ſint cure rei familiares vt patreſfa//
milias ſiue cure rei ſpũalis vt ſuꝑiores eccle
ſiaſtici ac q̃rũcunqꝫ religionũ vel etiã cure cu
iuſlibet dñij ſeu officij t̃palis: q̃ oẽs tenentur
ad efficacẽ delinquentiũ correctiõeꝫ q̃ facto
ꝑficiẽ cũ v̓bũ nõ ſufficit. Nam ẽꝫ Tho. ij ij.
q. xxxiij. licet correctio fraterna q̃ eſt actus
charitatis ꝛ ꝑtinet ad quẽlibet charitatẽ ha
bentẽ: ſpecialiẽ tendens ad emẽdationẽ fra//
tris delinquẽtꝭ ꝑ ſimplicẽ ammonitionẽ fie
ri debeat cũ certis circũſtantijs: ita vt ꝓfici//
at delinq̃nti fieri inq̃ntũ debeat occurrẽtibꝫ:
ſicut bñficia q̃ nõ debenẽ certꝭ ꝑſonis: ſed cõiẽ
oibꝫ ſiue ſint ſpũalia ſiue corꝑalia impendẽ
da ſunt occurrentibꝰ tm̃: hoc enĩ ꝓ q̃dã ſorte
habendũ eſt: vt dĩ Aug. in. ij. de doct. chr̃ia.
Illa tñ correctio q̃ eſt actꝰ iuſticie ꝑ quã intẽ
diẽ bonũ cõe q̃d nõ ſolũ ꝓcuraẽ ꝑ ammonitio
nẽ frĩs: ſed etiã interdũ ꝑ punitionẽ vt alij ti//
mentes a pctõ deſiſtant: ꝛ pertinet ad omes
ſuꝑiores q̃ nõ ſolũ hñt ammonere ſed corri//
gere puniendo. Talis inquã correctio nõ eſt
pretermittenda etiã propẽ turbatiõeꝫ ꝛ obdu
rationẽ maiorẽ illius q̃ corrigiẽ: vt ſi propria
ſponte corrigendꝰ ſe emendare nõ velit: ſaltẽ
cogaẽ ꝑ penas vt peccare deſiſtat. Qꝫ ſi ſit
effectus incorrigibilis: ꝑ hoc nihilominꝰ cõi
bono ꝓuideaẽ cũ per punitionẽ ordo iuſticie
ſeruaẽ: ꝛ vnius exemplo alij a pctõ deterriti
trahanẽ. et quia talis correctio ſuꝑioꝝ debe
tur certis ꝑſonis. ſ. eoꝝ ſubditis quõlibet de
linquentibꝫ. Hinc oportet ꝙ ſuꝑiores eã im//
pendãt oibus ſine exceptiõe ꝑſonaꝝ: non ex
pectantes donec eis delinquentes occurrãt:
ſed debitã ſolicitudinẽ adhibẽtes vt eos in
quirant: ſicut q̃ creditori debet aliquã pecuniã
cum t̃pus ſolutiõis affuerit: eundem req̃rere
dꝫ vt ei debitũ ſoluat: hec ille ſparſim. De q̃
tamen correctione pleniꝰ habes ſermonibus
de tribꝫ ꝑtibꝫ pnie: in ſermone de q̃rto opere
miſericordie ſpũalis q̃d eſt corrigere deliq̃n
tẽ. B Quantũ igiẽ ad p̃mũ. ſ. de p̃ref fa
milias ſciẽdũ ꝙ ſi negligẽs i exptꝰ fuerit i cor
rigẽdo familiã ſue cure cõmiſſã: ꝑticeps erit
neq̃cie ꝛ iniuſticie: p̃ncipaliẽ tñ in delictꝭ fili
orũ ſuꝑ q̃s a dõ maiꝰ p̃ceptũ accepit correctõ
nis. Dr̃ ei Deut. xxj. Si genuerit hõ filiũ cõ
tumacẽ ꝛ ꝓteruũ q̃ nõ audit pr̃is ꝛ mr̃is im//
periũ: ꝛ coercitꝰ obedire noluerit ducẽt eũ ad
ſeniores ciuitatꝭ dicentqꝫ: filiꝰ nr̃ ꝓteruꝰ eſt:
monita nr̃a audire cõtẽnit: cõmeſſatõibꝫ va
cat ꝛ luxurie: obruet cũ ppl's ciuitatꝭ ꝛ morie
tur: vt auferatꝭ malũ de medio vr̃i: ꝛ vniuer
ſũ iſrł audiẽs p̃timeſcat. Alioq̃n vt dr̃ Sap.
iiij. Ex iniq̃s ei oẽs filij q̃ naſceẽ teſtes erunẽ
neq̃cie aduerſꝰ ꝑentes: glo. i. argumẽtũ ꝙ me
rito dãnandi ſt: vñ heli: q2 corripuit q̃dẽ fili
os ſuos v̓bo ſꝫ ñ corexit facto: iõ t̓ribilẽ pe//
nã cũ filijs accepit: vt ꝑꝫ ſuꝑiꝰ: ꝛ. j. Re. ij. ꝛ
iij. Huiꝰ ãt rõ eſt: q2 vt dr̃ Ecci. xv. Nõ cõcu
piſcit deꝰ multi. filio. infide. ꝛ inutiliũ. Me
lior eſt vnꝰ timẽs deũ q̃ mille filij impij: ꝛ vti
le eſt mori ſine filijs q̃ relinq̃re filios impios.
Hic dr̃ Prouer. xiij. Qui parcit v̓ge odit fi
liũ ſuũ: q̃ ãt diligit fi. ſu. iſtanẽ erudit illũ. ꝛ
Ecci. xxx. Qui diligit filiũ aſſiduat illi fla//
gella ꝛ leteẽ in nouiſſimo ſuo: ꝛ ſeq̃ẽ ſapientꝭ
cõſiliũ: nõ des illi ꝑtãtẽ in iuuentute ꝛ ne de
ſpicias cogitatꝰ illiꝰ: curua ceruicẽ eiꝰ i iuuẽ
tute ꝛ tonde latera eiꝰ dũ infans eſt: ne for//
te induret ꝛ ñ credat tibi ꝛ erit tibi dolor aĩe:
hec ibi. Uñ filij in etate iuuenili dñt corri//
gi: ſi v̓o in etate robuſtiori repti fuerint incor
rigibiles: debent exhereditari: vt ſic arceanẽ
neceſſitate cõſtricti. Hãc ãt correctionẽ p̃rfa
milias exercere debet nõ ſolũ in filijſ: ſed etiã
in vxore ꝛ domeſticꝭ vniuerſis: ẽm qualitatẽ
ꝑſone ꝑtiẽ ꝛ culpe: In cuiꝰ argumentũ p̃cipiẽ
Deut. xiij. Si tibi voluerit ꝑſuadere fraẽ tu
us aut filiꝰ aut filia aut vxor q̃ eſt i ſinu tuo:
aut amicꝰ quẽ diligꝭ vt animã tuã: vt dereli
cto deo tuo dijs adhereas: non acq̃eſcas nec
ꝑcat ei oculꝰ tuus vt miſereatꝭ ꝛ occultes eũ:
ſꝫ ſtatĩ interficies: ſit p̃mũ manꝰ tua ſupra eũ:
ꝛ poſt te oĩs ppl's mittat manũ lapidibꝫ obru
tus necabiẽ: vt oĩs iſrł timeat: hoc ibi. In cu
ius ẽt argumentũ paẽfamilias plerũqꝫ tene
tur ad reſtitutionẽ nõ ſolũ de culpa ꝓpa: ſꝫ
etiã familie: vt ꝑꝫ ſupra. Et iõ dĩ Augu. de
charitate ſermõe. vij. Nõ putes amare filiũ
qñ cũ ñ cedis: aut tũc amare filiũ qñ ei ñ das
diſciplinã neqꝫ corripis: ñ eſt iſta charitas ſꝫ
languor. ſ. charitatis. Uerũtamẽ i correcti//

one ſubditoꝝ fructuoſa: q̄ntū ad corrigentē
requiritur intētio ſm deū rectificata: ne ſcʒ
fiat animo furioſo ac lacerato: nec affectu pu//
niēdi ſʒ emēdādi: vel ſaltem a malo compe//
ſcendi. Vñ Aug. ſup epiſtolā ad Gal. dicit:
ꝙ nih il ita ꝓbat ſpiritualē virū ſicut alieni
peccati tractatio: cū liberationē ei⁹ poti⁹ ꝙ̄
inſultationē poti⁹ ꝙ̄ auxilia ꝙ̄ couitia me
ditaẜ: ⁊ quantuʒ facultas tribuitur ſuſcipit.
Quantū autē ad ſecundū: ſcʒ ꝑlatū vel ſu
periorem eccl'iaſticū diciẜ. lxxxiij. di. c. error
cui nō reſiſtiẜ approbaẜ: ⁊ veritas cum mini
me defenſaẜ opprimiẜ: negligere quippe cuʒ
poſſis ꝑturbare ꝑuerſos nihil aliud eſt ꝙ̄ fo//
uere: et. c. ſi quis epūs fornicationi ꝑcipitur
hm̄oi ſupior eccl'iaſtic⁹ ab officio ſuſpēdi: q̇
cōuinciẜ aliorū fornicationē nō impugnare:
et c. nemo ſubdiẜ: ꝙ epūs qui taliū crimina
nō corrigit magis dicēdus eſt canis impudi
cus ꝙ̄ epūs. Hinc. xxvij. q. j. c. ſi homo eſſes.
Grego papa inculpat Sergiū defenſorem
ꝙ permiſit apoſtatare monialem: diſtricti⁹
precipiens vt eandem ꝙ̄ totius comprehen
dere feſtinans ſtudeat in artiſſima clauſura
ponere: in quo ſi negligens repertus fuerit
nouerit in ſe neglientiaʒ diſtrictiſſime vindi
candā. Ratio huius eſt: q2 ſʒ Amb. ſuper
epl'am. j. ad Cor. v. illud tractantē. ſ. neſci//
tis q2 modicū fermentū totā maſſam corrū//
pit: pctm̄ vnius quod cognitū non arguitur
multos cōtaminat: imo oēs qui norunt ⁊ nō
deuitant aut cum poſſunt arguere diſſimu
lant: nō em̄ ſibi videẜ peccare quando a nul
lo corripiẜ vel vitaẜ: ⁊ q2 culpam plerūꝗ vin
dicta ſectaẜ. Dicit Orige. ſuper li. Numeri.
Illud non ocioſe tranſcurrendum eſt: ꝙ vno
peccante ira dei ſup omnes venit: hoc quan//
doꝗ accidit qn̄ ſacerdotes qui populo ꝑſūt
erga delinquentes benigne volunt videri: et
verentes peccantiū linguas: ne forte de eis
male loquanẜ: ſacerdotalis ſeueritatis ime//
mores: nolūt implere qđ ſcriptū eſt. j. Tim.
v. peccantes coram omnib⁹ argue vt ceteri
timorem habeant. Et iteꝝ: dum ſacerdotes
eccleſie vni parcunt: vniuerſe eccl'ie moliunẜ
interitū: que eſt iſta bonitas ⁊ miſericordia
vni parcere ⁊ omnes in diſcrimen adducere:
polluiẜ ei ex peccatore populus: ſicut ex vna
oue morbida grex vniuerſus inficiẜ. Qua//
propter eccleſiaſtico ſuperiori merito conſu//
lit Pet. rauen̄. in ſermone quodā dicens. Ex
hibete Joannē inceſtuoſis: Mathathiam

apoſtatis: Phineē fornicatoribus: Heliam
idolatris: Petrū mentientib⁹: Paulū blaſ//
phemantib⁹: Chr̄m negociantib⁹: hec ille: ꝙ
ſi cauſaris duriciā ei⁹ q̇ corrigēd⁹ eſt. Reſpō
det Amb. ſup Mattheū. ꝙ grauiſſim⁹ nod⁹
in ligno nō poteſt expelli niſi grauiſſimo op
preſſorio: ⁊ iō ſi gladius ſpūalis non ſufficit:
inuoceẜ ⁊ tꝑalis in auxiliū: cui de h̄ ꝑceptuʒ
eſt. xxiij. q. v. vbi diciẜ. c. ad miſtratores pla
ne ſecularium tuitio pupillorum ac viduarum
ꝓtectio: rapaciūꝗ refrenatio conſtituti eſſe
dn̄t ꝓculdubio. Quotiens igiẜ ab ep̄is ⁊ ec//
cleſiaſticis viris conuenti fuerint: eoꝝ queri//
monias attentius audiant: ⁊ ſm ꝙ neceſſitas
expetierit abſꝗ negligentia examinēt et di//
ligenti ſtudio corrigāt: ꝙ ſi dei timorē ꝑ ocu
lis nō hn̄tes negligere poſt ſecundā ⁊ tertiaʒ
ammonitionē inuenti fuerint cōione vſꝗ ad
condignā ſatiſſactionē ꝑuatos. Ex qb⁹ ver//
bis ptʒ: ꝙ iudices ⁊ dn̄i temporales q̇ negli//
gunt facere iuſticiā miſerabilib⁹ ꝑſonis ⁊ de
fendere ab oppreſſorib⁹: excōmunicati ſtipo
iure minori ſaltē excōmunicatiōe poſt trinā
ammonitionē: nec abſolui pn̄t niſi de damno
ſatiſfaciant ꝑ ſe vel ꝑ alios propẜ quos ꝑſo//
ne miſerabiles iniuſte damnū incurrerūt: h̄
etiā ibidē patet in glo. Quantū etiam ad
tertium. ſ. ſupiorē dominij vel officij ſecula//
ris dr̄. xxiij. q. iij. c. nō in inferenda: ſed depel
lenda iniuria lex virtutis: q̇ em̄ nō repellit a
ſocio iniuriā ſi pōt: tam ipē eſt in vitio ꝙ̄ il//
le qui facit: ⁊ inducit ibidē Moyſen interfi
cientē egyptiū propẜ iniuriā quā intulit he//
breo: ⁊ c. qui pōt obuiare ⁊ ꝑturbare ꝑuer//
ſos ⁊ non facit: nihil eſt aliud ꝙ̄ fauere im//
pietati eoꝝ. Hic igiẜ q̄ri pōt: vtrū q̇s nō cō
ſtitut⁹ in ptāte: ꝓxim patientē iniuriā teneaẜ
defendere. Ad hoc di. ꝙ in dicto ca. nō in in//
ferenda glo. verbū illud exponit: ſi poteſt: id
eſt ſi in poteſtate cōſtitut⁹: al's nō teneẜ q̄ntū
ad reſtitutionē: vt ptʒ. xxiij. q. iij. c. forte in
ſi. tamē grauiter peccat: nec eſt excuſandus
a mortali nō diligens ꝓxim ſicut ſeipm̄: nō em̄
diligit iniuriantē coercēdo: nec iniuriatū de
fendendo: vnde ſi quilibet teneretẜ aliū defen
dere ſimpliciter: tunc ꝓ defenſiōe pecuniam
recipiens teneretẜ illam reſtituere qđ non eſt
verū: vt. ff. qđ metus cā. l. metū. §. ſed licet.
qđ tn̄ ſane intelligiẜ ſi ſibi defendendo ꝑicu//
lū aliqđ imineret: nā ſi ſine ꝓprio ꝑiculo fa//
cere poſſet: tunc ad hoc obligaretẜ ex charita
te fraterna et peccaret mortaliter non faciēs

quia tunc crudelis iudicaretẜ: ſicut a ſil'i po//
nunẜ in argumētū exempla diuerſa. xxiij. q.
iiij. c. ipa pietas. Pretermittens igiẜ defenſio
nē ꝓximoꝝ ad quā q̇s obligatus erat ex ſola
charitate fraterna: licet peccatū incurrat: tn̄
illa pretermiſſio ad reſtitutionē nō obligat: ad
quā tn̄ teneẜ ſi ad h̄ cōſtrict⁹ erat ex officio: ſi
tn̄ aliū dfendere potuit ſine reipublice diſpē
dio vel proprio pericl'o. In cui⁹ etiā argumē
tū nō defendens clericū ne ꝑcutiaẜ cuʒ h̄ ad
ei⁹ officiū ꝑtineat in canonē incidit: vt extra
de ſen̄. excōi. c. q̄nte: vbi plane de hoc: preſer//
tim in glo. q̄ latius hūc caſū ꝓſeq̇ẜ. Deni//
ꝗ queri pōt generaliẜ q̄ntū ad iudices vtri//
uſꝗ ſtatus tam eccl'iaſtici ꝙ̄ ſecularis: vtrū
iudex iniuſte iudicās teneaẜ in ſolidū illi con
tra quē ſn̄iam iniuſte tulit. Ad hoc dicendū
ſm Joā. an. c. cū eterni: in glo ſup ꝟbo con//
dēnam⁹: de ſn̄. ⁊ re iudi. li. vj. ꝙ ſi ꝑ cupidita
tē odiū amorē vel fauorē iniuſte iudicauit: ⁊
cauſa ciuilis eſt: teneẜ ad reſtitutionē damni
qđ ex h̄ euenit alteri: ⁊ vltra hoc puniẜ in tri//
plo q̄ntū dānificauit. Si vero cauſa crimi a
lis eſt non tantū teneẜ ad reſtituendū dānū
a ſe illatū: ſed etiā illius bona ſūt cōfiſcāda
vel publicanda: vt in auẜ. vt litigantes ex or
dine litis iurent. §. ſi q̇s autem. Si ꝓinde iu
dex ꝑ ignorantiā iniuſte iudicauit: nec fuit
ignorantia craſſa: tūc nō teneẜ in ſolidū: ſed
tm̄ arbitrio iudic̨ puniẜ ex q̄ſi delicto: vt. ff.
de vari. ⁊ extraordi. cogni. l. fina. ⁊ inſti. de obli.
q̄ ex q̄ſi deli. naſ. in ꝑnci. Si autē ꝑ metū ca//
dentē in cōſtantē virū iniuſte iudicat: tūc tm̄
mortaliẜ peccat: ſed ad reſtitutionē nō obli//
gaẜ niſi tꝑe accepti officij dubitaſſet: de hoc
metu tunc em̄ teneẜ ꝑti leſe ſm Baldū. C. de
pena iudi. ma. iudi. l. fina. Si ꝓinde iudex i//
prudentia vl' ignorātia craſſa tulit iniquam
ſn̄iam: vt q2 ſentiebat ſe imperitū: et tamē de
iudicio ſe intromiſit: vel q2 ſufficiens erat q̊
ad ſcientiā ſi voluiſſet libros reuoluere ⁊ ſtu
dere: ſed ex negligentia omiſit ⁊ ſic in iudicio
deuiauit. Tūc ſm Donaldū teneẜ ad totū
intereſſe illi qui ex tali ſentētia leſus eſt: niſi
poſſet illū inducere pro q̊ tulit ſententiā ad
plenā ſatiſfactionē leſo faciendā: vt. C. de pe
na iudi. ma. iudi. l. vlti. ⁊ ſm leges multas
alias penas ſuſtinere deberet: miti⁹ tn̄ agen
dū eſt cum ignorantib⁹ ⁊ negligentib⁹ ꝙ̄ cuʒ
dolo agentib⁹: verūtamē q̇buſdā hec duravi
denẜ q̄ntuʒ ad iudices delegatos quibus de
legantur cauſe ſcienẜ a papa: eo ꝙ reputanẜ

boni viri licet iuris vt freq̄nter ignari: nō em̄
videẜ ꝙ iſti teneanẜ ſi ferunt iniquā ſententi
am: dūmō tamen hoc faciant bona fide ⁊ de
conſilio peritoꝝ: al's ei bene tenerenẜ ſi in re
quirendo cōſiliū fuerint negligentes aut cul
pabiles. Similiẜ etiā quicunꝗ iudex ſi per
imprudentiā aſſeſſoris male iudicauit igno//
ranẜ erat excuſatus: ſi tn̄ aſſeſſor ille credeba
tur ab oib⁹ iuſtus ⁊ peritus: ⁊ ipē aſſeſſor te//
neẜ in ſolidū: q2 culpa illius fuit q̇ vt iudicē
informet propẜ ſcientiaʒ ꝑcipue eligi debet:
vt. ff. ꝙ q̇s iuris. l. ij. Jtē Hoſtien̄. Scđo
q̄ri pōt vtrū iudex pecuniā recipiēs vt iudi//
cet vel nō iudicet teneaẜ ad reſtitutionē: pre
ſertim cū ex officio ſibi credito incumbat iu//
dicare. Ad h̄ dicendū ſm Donal. ꝙ ex q̊ iu
dex ex officio ſibi credito iudicare teneẜ ⁊ bn̄
⁊ gratis: ideo recipiēs pecuniā vt ſimpliciter
iudicet vel vt bene iudicet obligaẜ ad reſtitu
tionē illi a q̊ accepit: q2 turpiẜ accepit ⁊ crimē
concuſſiōis cōmiſit: licet alter nō turpiter de
dit. Crimen aūt concuſſiōis eſt cum q̇s in of
ficio conſtitut⁹ extorquet aliq̇d a ſubdit̨ per
metū: aut qn̄ non vult facere qđ tenetur niſi
data pecunia. Aut cū q̇s officialis vltra ſti//
pendia ſibi cōſtituta extorquet: contra illud
euangelicū: neminē concutiatis ſʒ eſtote con
tenti ſtipendijs veſtris: vel etiam cum q̇s ac
cuſat vel propẜ pecuniā ab accuſatiōe deſi//
ſtit aut propter potentiā: ⁊ oēs ꝑdicti tenenẜ
ad reſtitutionē ei q̇ dedit: ſi non turpiẜ dedit
tunc ei danda eēt illi in cui⁹ iniuriā data fu
erūt de q̊ cōcuſſiōe plura habenẜ. j. q. j. circa
finē. c. iubem⁹: cū. c. ſeq̄n. ⁊ in glo. Prete//
rea ſi iudex pecuniā accepit vt nō iudicaret:
teneẜ no ſolū ad reſtitutionē: nō q̇dē illi q̇ de
dit in alteri⁹ iniuriā: ſed illi in cui⁹ iniuriam
data eſt: verū etiā teneẜ ad omne intereſſe: vn//
de. xiiij. q. v. c. nō ſane. ſubdiẜ: nō ideo debet
iudex vendere iuſtū iudiciū: aut teſtis veruʒ
teſtimoniū. q2 vendit aduocatus iuſtū patro
ciniū: et iuriſperit⁹ iuſtū conſiliū: illi em̄ inter
vtrāꝗ partē ad examen adhibenẜ: iſti ex vna
ꝑte conſiſtunt cū aūt iudicia ⁊ teſtimonia q̄
nec iuſta nec vera vendenda ſūt iniq̄ ⁊ falſa
vendunẜ: multo ſceleratius vtiꝗ pecunia ſu
mitur: quia ſcelerate etiaʒ ꝙ̄uis a volentib⁹
datur. Et in glo. Si proinde recepit pecuni
am vt inique iudicaret: reſtituere pariformi
ter obligatur illi in cuius iniuriam accepit
vel ſaltem dari debet pauperibus: ꝙ ſi ini//
que tulit ſn̄iam: teneẜ ad omne damnū iniu//

rlam paſſo: niſi cogat illū ad plenā reſtituti//
onem pro quo tam iniquā tulit ſententiam:
concor. etiam Alex. de ales. in. iij. pte in tra//
ctatu iudicialiū pceptoꝝ. Hinc Scotus
ſic exponit iſtud pctm̄: non obſtans .i. non fa
ciendo reſtitui ablatum: cū ſibi ex officio cō//
petit. Deniqꝫ ſm̄ Joā. de pla. Judex obmit
tens condemnationē expenſaꝝ tenet̄ de pro//
prio eaſdem refundere parti leſe: qđ ſane ta//
men intelligendū eſt: ſi fuerint petite: nā ali//
as ſunt in pari cauſa negligentie. ſ. partis nō
petentis: ꝛ iudicis non condemnantis. Ad
laudem dei.

De nono pctō alieno qđ eſt non mãifeſtare: et q̃liter in multꝫ caſibus obligat ad reſtitutionē.

Sermo.lvi.

Non furtum facies.

Exod. xx. A Nonū pctm̄
n alienū eſt nō manifeſtare pctm̄
maleficiū aut q̃dcūqꝫ aliđ pꝰ
factū: cū tn̄ rō dictat eſſe neceſſario manife//
ſtandū: ſic occultare vel mutuū ſe pbere pti//
net ad id qđ eſt futuꝝ vel pn̄s. i. ante factū vł
in facto. Ille nāqꝫ ꝓpe nō manifeſtat q̄ ſciēs
vbi ſit res furata nō indicat etiā interrogatꝰ:
vn̄ dr̄ Hiero. ſup parabolis: ꝛ habet̄ extra de
furt. c. q̄ cū fure partit̄ occidit animā ſuā: nō
fur ſolē ſed ille reus tenet̄ q̄ conicīꝰ furi que//
rente poſſeſſore nō indicat: ex quo ptꝫ ꝙ pec//
cat mortalit̄: nō tn̄ tenet̄ ad reſtitutionē ſm̄
Tho. ꝛ Ulricū: niſi ad h̄ mãifeſtandū ex of//
ficio teneat̄: vel niſi res furtiua in domo ſua
vel etiā in alieno ſuo tn̄ conſilio vel auxilio:
fuerit occultata: q2 tunc efficacit̄ coopat̄ fu//
ri. Uerūtamē ſꝫ Scotū cū q̄s reqſitꝰ fuerit
in iudicio ſentētialit̄ vbi res furto ſublata eſt
vel alit̄ iniuſte detenta vt poſſet reſtitui vero
dn̄o: ꝛ tn̄ ꝟitatē dicēdo n̄ imineret ſibi pıcu//
lū ſtatꝰ vel pſone: talis inquā nō manifeſtan
do tenet̄ ad oē dānū qđ exinde leſus cōſeqt̄:
vn̄. xi. q. iij. c. q̄ſqs: ſubdit̄: vterqꝫ reꝰ eſt ꝛ q̄
veritatē occultat ꝛ q̄ mendaciū dr̄: q2 ille pro
deſſe nō vult ꝛ iſte nocere deſiderat. Ex q̄bꝫ
ptꝫ ꝙ in iudicio negās ꝓhibere teſtimoniū in
alterius detrimentū: eidē ad reſtitutōnē per
peſſi damni obligatus eſt. In cuius argumē
tū ſꝫ Bal. C. de epi. ꝛ cleri. l. l. pr̄ſbyteri. Nō
ſolū falſus teſtꝫ eſt ille q̄ loquit̄ falſū: ſed qui
ꝛ veritatē nouit ꝛ tacet cū interrogat̄: qđ opti
me pbat̄ in textu p̄dicte legꝫ. Hic p̄mo ge
neraliter queri pōt de teſtibꝫ: vtrū nō volen//
tes manifeſtare ꝟitatē propt̄ qđ aliq̄ damnū
incurrūt iniuſte teneant̄ eiſdē ad faciendam
plenariā reſtitutionē. Ad hoc dicendū ſꝫ Ri
char. ꝙ ſi interrogati a iudice vel ab alio ad
quē ptinet ꝟitatē ſcitā nō manifeſtāt: cū tn̄
ſine pıclo poſſint r̄ndere veritatē tenent̄ in
ſolidū. Et in h̄ cōcor. dictū c. q̄ cū fure. O,
ſi h̄ fecerūt corrupti p̄cio tenent̄ etiā illđ reſti
tuere: nō illi q̄ dedit ſed illi in cuiꝰ iniuriā da
tū eſt ar. xiiij. q. v. c. nō ſane. Idē ei eſſe iudi
cat̄ in hac pte dare falſū teſtimoniū ꝛ nō ma
nifeſtare verū: vt in dicto c. q̄ſqs. Ad h̄ facit
qđ ait Orige. ſup Leui. Si q̄s inqt ea q̄ vi
det in primi ſui delicto nō indicat vel in teſti
moniū vocatꝰ nō q̄ vera ſūt dr̄: pctm̄ qđ com
miſit ille q̄ celat ipſe ſuſcipiet: vnde ad cōſer//
uandā ꝛ manifeſtandā in teſtimonio veritat//
tē in offenſus affectꝰ teſtiū reqrit̄. Dicit em̄
Amb. in epl'a quadā. Duobꝰ aut tribus te//
ſtibus ſtat oē ꝟbū: ſed illis teſtibꝫ q̄ an̄ he//
ſternū aut nudiuſtertiꝰ non fuerunt inimici:
ne irati nocere cupiāt: ne leſi vlciſci ſe velint:
in offenſus igit̄ affectus teſtiū querit̄: hec il//
le. Secundo q̄ri poteſt vtrū peccet q̄s acci
piendo pecuniā vt indicet ea propt̄ que pri//
mus iniuſte damnū pateret̄ niſi manifeſta//
ret: preſerti cū ad reuelationē in tali caſu ſim
plicit̄ obliget̄ ex fraterna charitate. Ad h̄ re//
ſpondet Antoniꝰ de butrio ꝙ de iure q̄dem
ciuili aliq̄d recipe pōt: ſecus tamē eſt de iure
canonico. Scđm vtrūqꝫ tn̄ ius indicatione
facta recipe licet p̄ciū gratis oblatū. Uerū//
tamen Alexan. de ales materiā hāc latiꝰ pſe
quens in. iij. parte ſūme in tractatu iudicia//
liū preceptoꝝ dicit ꝙ aliud eſt accipe munus
p teſtificatione vel manifeſtatione veritatis:
et aliud eſt percipere ſumptos neceſſarios.
Primū enim nephas eſt et priuatio verita//
tis: ſi ergo recipit munus pro vero teſtimo//
nio ferendo tenet̄ illud reſtituere danti: quia
dicit Richar. in. iiij. diſt. xv. ꝙ teſtibꝫ nō licꝫ
vendere teſtimoniū: eo ꝙ q̄libet interroga//
tus pro loco ꝛ tpe tenet̄ teſtimoniū ꝓhibere
veritati: al's ei ſimoniacus eſt ſi recipit ali//
q̄d p veritate dicenda. Odr̄ tn̄ Alex. de ales
dr̄ eē verū dumtaxat qn̄ q̄s teſtimoniū fertꝫ
pecunia in cauſis eccl'iaſticis ꝛ a ꝓſonis ec//
cleſiaſticis: in alijs aūt ꝯue eſt pctm̄. Si ꝟo
recipit munꝰ p falſo teſtimonio: tenet̄ illi in
cuius iniuriā recepit: ꝛ inſup tenet̄ ad omne
intereſſe pti leſe. vt extra đ teſtibꝫ. c. ſic. in glo.
ſup ꝟbo/ dederīt. qđ intelligēdū ē ſane qn̄. ſ.
dedit p ferēdo falſū teſtimoniū. ſecꝰ aūt ſi nō
dedit eo aīo vt teſtē corrūperet: ſꝫ vt ſibi iu//
ſticia obſuaret̄. ar. xiiij. q. v. c. non ſane. ꝛ ex//
tra de ſimonia. c. dilectus. vbi plane đ hoc.
Et idē dicēdū ē de iudice. vt in d. c. nō ſane.
Scđm aūt. i. ſūptꝰ neceſſarios ſumere licitū
eſt q2 nemo tenet̄ ꝓprijs ſtipēdijs militare. ꝛ
ideo p q̄s fuerint poſtulati ſūptus cōpeten
tes miniſtrent̄: etiam ſi in pecuniaria cā ſint
teſtes ab alia pte pducēdi/ ſūptꝰ dico ineun
do/ ſtādo ꝛ redeūdo. vt. C. de teſtibꝫ. l. qm̄. ꝛ
ptꝫ de reſcp. li. vj. c. ſtatutum. vbi dr̄. §. fi. ꝙ
nullus p ferēdo teſtimonio fraudulēter pcu
ret a iudice aliū vocari niſi cā reqrat: ꝛ tunc
nō niſi a pducēte vocatꝫ p teſtimonio feren//
do cōpetētes expēſas miniſtrari faciat q̄s fe
cerūt veniēdo/ ſtādo/ ꝛ redeundo. h̄ ibi: imo
nedū ſūptꝰ/ ſꝫ etiā mercedē dieꝝ q̄bꝫ ſterit oc
cupatꝰ p reddēdo teſtimonio/ ꝛ amiſit opas
ſuas: dꝫ recipe. vt notat Jacobꝫ butrigariꝰ
C. de teſti. in. l. ſi qn̄. vbi dr̄. nō optet p alie//
nis cōmodis ſuas iuenire difficl'tates. ꝛ no.
glo. in d. §. fi. dicēs. ꝙ iudex ꝛ teſtis nec lucꝝ
nec dāna ex officijs ad q̄ vocātur ſentire de//
bent. Ceteꝝ nō minꝰ obligant̄ in ſolidū q̄ nō
manifeſtāt lr̄as occultatas/ aut lr̄as falſifi
catas/ aut etiā poſt ſolutionē in fraudē reſer
uatas: vt ſuo tpe ipſi vł poſteri coꝝ ſemel ſo
luta repetere valeāt. B Tertio q̄ri pōt
de teſtimonio ꝯſcientie qđ dat̄ in ꝯfeſſione:
vtꝝ. ſ. ꝯfeſſionē ſuā in pte tm̄ manifeſtās/ vł
ſaltē diuidēs ꝛ diuerſ diuerſa ꝯfitēs teneat̄
ad reiterādā ꝯfeſſionē: etiā poſito caſu ꝙ ha
beat plꝰes ꝓprios ſacerdotes: p̄ſertim cum dr̄
extra de pe. ꝛ re. Ois vtriuſqꝫ ſexus fidelis
poſtqꝫ ad ānos diſcretiōis ꝓuenerit/ oīa ſua
pctā ſaltē ſemel in anno fidelit̄ ꝯfitear̄ ꝓprio
ſacerdoti: ꝛ iniūctā pniām p viribꝫ ꝓprijs ſtu
deat adimplere. Ad h̄ r̄ndꝫ Tho. in. iiij. di.
xvij. ꝙ in medicina corꝓali optet ꝙ medicus
nō ſolū vnum morbū ꝯ quē medicinā dare
debꝫ agnoſcat: ſed vniuerſalit̄ totā habitu//
dinē ipſius infirmi: eo ꝙ vnꝰ morbꝫ ex adiun
ctiōe alteriꝰ aggrauat̄: ꝛ medicina que vni
morbo cōpeteret/ alteri nocumentū p̄ſtaret.
Et ſil'r eſt in pctis: q2 vnū aggrauat̄ ex ad//
iunctiōe alteriꝰ: ꝛ illđ qđ vni pctō eſſet ꝯue
niēs medicina/ alteri p̄beret incētiuū: cū qn̄//
qꝫ aliq̄s ꝯtrijs pctis infectꝰ ſit. ſicut Greg. in
paſtorali docet. Et ideo de necītate ꝯfeſſio//
nis ē ꝙ hō oīa pctā ꝯfitear̄ q̄ i memoria hꝫ.
qđ ſi nō facit nō eſt cōfeſſio/ ſꝫ ꝯfeſſionis ſi//
mulatio. Et lꝫ ſacerdos nō poſſit de omnibꝫ
abſoluere: tn̄ tenet̄ ſibi oīa ꝯfiteri vt q̄ntita//
tē totius cl'pe agnoſcat: ꝛ de ill' a q̄bꝫ abſol//
uere nō poteſt/ ad ſuꝑiorē remittat. Cōcor.
Heinr̄. boyc. in dicto c. Ois. dicēs ꝙ nō licꝫ
cōfeſſionē diuidere vt in fraudē vł p verecū
diā cōfitear̄ diuerſa diuerſ: ita ꝙ partē cui//
libet ꝯfitear̄: ſicut q̄dā faciūt ꝓpt̄ verecūdiā
ꝯſiderādo maximā cōgeriem pctoꝝ ab ipis
cōmiſſoꝝ. Qđ cauēdū eſt vt ptꝫ de pe. diſt.
v. c. j. vbi ſubdit̄. Cautus ſit cōfitēs ne ve//
recūdia ductus diuidat apđ ſe ꝯfeſſionē: vt
diuerſa velit diuerſ ſacerdotibꝫ mãifeſtare.
q̄dam em̄ vni celāt q̄ alijs manifeſtāda con
ſeruāt. qđ eſt ſe laudare ꝛ hypocriſim tēdere
ꝛ ſꝑ venia carere ad quā ꝑ fruſtra putat ꝑ//
uenire. Si ꝟo nō omitit aliqđ pctm̄ in frau
dem vel ꝓpt̄ verecundiā: ſed q2 ptūc non ha
buit i memoria/ ꝛ recordat̄ poſtea: ſufficit ꝙ
hoc pctm̄ dicat explicite: alia aūt iam ꝯfeſſa
in generali ſolū. vt dicēdo ꝙ cū alia mł'ta cō
fiteret̄/ h̄ oblitus fuerit. Et lꝫ cōueniēs eſſꝫ
vt vni ſcꝫ cui alia ꝯfeſſus eſt/ etiā pctm̄ obli
tū ꝯfiteret̄: ſi cōmode poſſit haberi/ nec aliđ
obeſſet incōueniēs. tn̄ h̄ nō eſt de neceſſitate:
q̄ a priori cōfeſſus eſt omia q̄ ptūc occurrebāt
memorie. Nec etiā pctā ſic ſemel ꝯfeſſa fide
bona/ neceſſe ē denuo ꝯfiteri ſm̄ Hein. boyc
vbi ſ. ꝛ ſm̄ Hoſti. Un̄ de pe. di. j. c. Lauāt
lachryme. §. nō ita. ſubdit̄. Nec ē neceſſe vt
q̄ ſemel ſacerdoti cōfeſſi fuerimꝰ/ denuo con
fiteamur. ſed lingua cordis/ non carnis apđ
nr̄m iudicē iugiter ꝯfiteri debemꝰ. Ex q̄bꝫ
oībꝫ ptꝫ: ꝙ qui ſcient̄ obmittit pctm̄ aliqđ in
ꝯfeſſiōe qđ tn̄ eſt confitendū de neceſſitate:
nō ſolū abſolutiōeꝫ ꝛ indulgentiā pctoꝝ nō
ꝯſequit̄ ſꝫ etiā tā ficte cōfitēdo mortal'r pec
care iudicat̄. Cōmittit em̄ mēdaciū ꝑnitio//
ſum ꝯ ſalutē ꝓpriā: qđ eſt mortale pctm̄. quia
omne mēdaciū ꝑnitioſum qđ ꝯtrīat̄ charitati
dei vel primi vł etiā ꝓprie ſaluti: mortł'e eſt
peccatū. De quo Sap. j. Os quod mentit̄
occidit animā. Nimirū: quia tale mendaciū
opponit̄ veritati/ charitati/ ꝛ anime ꝓprie ſa
luti. Inſuper poſitus in loco rei committit
fraudē doloſam ꝛ ſimulationē dānoſam: cō
tra ꝯfeſſorem ſedentem in loco iudicis eter//

ni cui merito dr Eccl'i.xxxvij. O pſūptio
nequiſſima vnde cauſata es coopire aridā ma
liciā ⁊ doloſitatē illiꝰ.ſ.ꝑ hypocriſim ⁊ ſimu
latione. eſt em̄ pſumptio nec ꝯ ꝯfeſſorē: ne/
quior ꝯ deū: nequiſſima ꝟo ꝯ ſemetipm. cōfeſ/
ſorē decipit: deū irridet: ⁊ ſeipm execrabiliꝰ
dānat. ¶ Q₃ ſi querit: q̄ ſunt illa pctā neceſ
ſario ꝯfitēda: Dicēdū ſm glo. in d.c. Omīs
vtriuſq₃ ſexus. qꝛ oia pctā mortalia. al's non
eſſet fructuoſa pnīa: nō aūt venialia: qa tol
lunt ꝑ orōnē dñicam. vt de pnīa. di.iij.c. De
quotidianis breuibꝫ leuibus q₃ peccatis ſine
quibꝫ hec vita nō ducit/ quotidiana oratio
fideliū ſatiſfaciat: coꝝ enim eſt dicere Pater
noſter ⁊c̄. Quidā tn̄ aplm imitātes in veni/
alibus/ ponūt tres gradus q̄s aplus vocat
lignū/ fenū/ ſtipulā. per lignū igit intelligūt
maiora venialia q̄ ſunt nimis inueterata vl'
in cōſuetudinē deducta: ⁊ iſta cōfiteri debēt
ſi copia ſacerdotis habeat: ⁊ hoc ꝓpt pericu/
lū peccati mortal'. eo q ꝑ frequentē lapſum
in aliqd veniale q̄s diſponit ad mortale. ⁊ h̄
fit ex cōplacētia peccati ⁊ ꝯtēptu di. Unde
dicit Auguſtinꝰ. q nulluz peccatū eſt adeo
veniale qd nō fiat mortale ſi placz. ſ. intantū
q etiam ſi q̄s ſciret eſſe mortale/ nō tamē di
mitteret ꝑpetrare. ꝑ fenum ꝟo intelligūt mi
nora que cōfitenda ſunt ſaltē in genere. per
ſtipulā aūt intelligūt minima venialia q̄ cō
ſiſtunt in ſola cogitatiōe/ nec ꝑueniūt ad cō
ſenſum: que pnt in genere cōfiteri vel nō cō/
fiteri: ſed delent multis modis. de quibꝫ ꝓ/
prie intelligit dictū c. de quotidianis. Ubi
ſubdit q hec oratio ſcz Pat noſter: minima
pctā quotidiana delet. Porro de cōfeſſore d
facto abſoluēte qd de iure nō potuit/ habet
s. in. vij. pctō alieno. ¶ Quarto q̄ri pt
d teſtimonio medicoꝝ q̄ nō manifeſtāt infir
mis infirmitates ſuas corꝑales freqnt acci
dere ꝓpt egritudines ſpūales: vt ſic ad medi
cinā ſpūalē aiaꝝ inducāt: vtꝝ ſcz obligātur
illis: vel ſaltē deo in iudicio aiaꝝ. Ad h̄ di
cendū q extra d pe. ⁊ re. c. cū infirmitas. p̄/
ceptū eſt medicꝭ q cū ad infirmos venerint:
eos an̄ oia moneāt ⁊ iducāt vt medicos ad/
nocēt aiaꝝ: qꝛ nōnū q̄ ex pctō ꝑuenit corꝑo/
ralis infirmitas: dicēte dño lāguido quē ſa
nauerat: Uade ⁊ ampliꝰ noli pec. ne dete. ti
bi ali. ꝯtingat: vt ſic poſtq̄ fuerit infirmo d
ſpūali ſalute ꝓuiſum/ ad corꝑalis medicine
remediū ſalubrius ꝓcedat. cū Ceſſante cau
ſa ceſſat ⁊ effectus. Uñ ſm Hoſti. ex quo di/
cit in textu/ Precipimꝰ: ideo trāſgreſſor pec/
cat mortalit. Et addit in textu q cauſa hu/
ius inſtitutiōis eſt: qꝛ infirmat aliq̄s ⁊ dr ei
a medico vt de ſalute aie diſponat/ cadit in
deſperationē: ⁊ facilius mortꝭ ꝑiculū incur/
rit. vnde ꝓhibet in h̄ c. j. ne medici infirmos
in ſuā curā recipiāt niſi ꝑus infirmi ꝑ medi
cum anie curauerint ſe emēdare. Scdo: q ſi
medicus fecerit ꝯ iſtā cōſtitutionē: excōicet
vſq₃ ad ſatiſfactionē ꝯdignā. Tertio q cum
ania ſit multo ꝑcioſior corꝑe/ nullus medi/
cus egroto ſuadeat qd in ꝑiculū anie dedu/
cat: ⁊ h̄ ſub interminatiōe anathematis. ve/
rūtamē tales medici maxime obligant in iu
dicio anie qui ꝑ certa ſigna mortē vicinā for
midantes: egros q₃ affectata diſſimulatione
diſpoſitionē domus ſue reꝝ q₃ ſuaꝝ: ac maxi
me ſalutē aniaꝝ ꝓtergantes: nō enūciāt il/
lis ꝑiculum vite ac certitudinē mortꝭ: vt ſic
maturius ꝓprie ſaluti ꝓuideāt. his ei nō in/
cōgrue dici pt illud Ezech. iij. Filii hoīs ſpe
culatorē dedi te domui iſrl' ⁊c̄. In cuius ar/
gumentū miſit dñs Eſaiam ad Ezechiam
egrotātē vt illi diceret: Diſpone domui tue
q̄a morierꝭ tu ⁊ n̄ viues. ¶ Quinto q̄ri pt: vtꝝ
ſciēs ⁊ nō manifeſtās impedimētū qdcunq₃
inter ꝯtrahētes mr̄imonium obliget in iudi
cio anie. Ad h̄ dicēdū q Innoc. iij. in conci
lio generali. vt ptz extra de clādeſti. deſpon.
c. cum inhibitio. penitus ꝓhibet occulta cō
iugia q̄ fiūt nō p̄miſſa denūciatiōe: ꝑcipiēs
vt nullus ſacerdos talibꝫ nuptijs intereſſe ꝑ
ſumat: ⁊ generaliter ſtatuēs vt cū matrimo/
nia cōtrahēda fuerint in eccl'ijs ꝑ p̄ſbyteros
publice ꝓponant competēti termino prefini/
to: vt infra illū qui voluerint ⁊ valuerint le
gitimū impedimentū opponāt: ⁊ ipſi p̄ſby/
teri ꝑ ſe nihilominꝰ inueſtigent vtꝝ aliqd i/
pedimentū obſiſtat. ſi aūt aliquod rōnabile
obiectū fuerit cōtra copulā ꝯtrahendā: tūc
expſſe ꝯctus interdicat donec q̄d fieri debe/
at ſuꝑ eo manifeſtis cōſtiterit documētis: q
ſi parochialis ſacerdos tales cōiunctiones
ꝓhibere ꝯtēpſerit. vl' etiā quilibet regularis
q̄ eis intēſſe p̄ſumpſerit ꝑ trienniū ab officio
ſuſpēdat: grauius puniēdus ſi culpe q̄litas
poſtulauerit: ⁊ his q̄ talit copulari p̄ſūpſe/
rint etiā in gradu ꝯceſſo ꝯdigna pnīa iniun
gat. Glo ꝓpter ꝯtēptū eccl'ie. Unde ſuꝑ ver
bo/ qui volunt: dicit glo. q quaſi publicum
crimen videtur: ad quod denunciandū qui/
libet admittit: immo quilibet tenet ſalutem
denunciare: vt ptz extra de cognatiōe ſpiri/
tuali. c. tua nos: vbi ſubdit. q q̄ ꝯctū in caſu
ꝓhibito ſciuerint dñt illd eccl'ie denunciare:
glo. nota argumētū q denunciatio criminū
ad oēs ſpectat ⁊ nō tm̄ ad p̄latū: quā denun
ciationē ſi pretmittūt mortalit peccāt: p̄ſerti
tū a paſtoribꝫ eccl'iaꝝ publice i eccl'ijs exigū
tur ⁊ ꝑticipes fiunt oim̄ maloꝝ q̄ exinde ſe/
quunt. Nimiꝝ cū eccl'ie paſtores h̄ edictū ꝓ/
mulgantes ꝑcipiunt in ꝟtute obedie ſub pe
na excōicationis: vt impedimenta ſi ita de/
nuncient: maxie tn̄ peccāt q̄ ſcient in caſu ꝓ/
hibito ꝯhunt nec māifeſtant. cū tn̄ ipedimē
tū legitimū agnoſcāt n̄ mr̄imonia: ſ₃ ceſtuo
ſa cōnubia dānabilit excolētes. Deniq₃ gn̄a
lit oēs ꝑciū recipiētes/ aut ꝯtꝰ quoſcū q₃ fa
cientes cū alijs de manifeſtatiōe vel inſtru/
ctiōe debita cuiuſlibet artꝭ mechanice ſibi vl'
ſuis facienda: niſi talē ꝯctū vl' cō promiſſum
facto cōpleuerint tenent i ſolidū: dūmō com
promiſſū ex altera ꝑte debitū ſortiat effectū
Silr ⁊ doctores q̄rūcū q₃ facultatū vl' artiū
tenent ōbitā oñdere fidelitatē i cōpromiſſis:
ſic p̄dicatores veritatꝭ ⁊ aniaꝝ rectores ac co
adiutores i ſmōibꝫ: ꝯfeſſiōibꝫ ⁊ cōſilijbꝫ: qui
buſcū q₃ tenēt manif. ſtare fidelit viā rectaz
iuſticie veritatꝭ ⁊ ſalutꝭ: n̄ declinātes p̄ce: p̄/
cio: fauore odio vl' alijs affectibꝫ inordinatꝭ
q̄buſcū q₃: neq₃ ad dexterā neq₃ ad ſiniſtrā:
al's obligarent i iudicio anie ſūmo iudici de
ſanguie aniaꝝ coꝝ q̄ talit decepti fuerint: te
nent inq̄ ipis deceptꝭ ad reſtitutionē dāni
irrecōpenſabilis. hinc dr Sap̄ vj. Iudiciū
duriſſimū in his q̄ p̄ſunt fiet ⁊ potentes po/
tent tormenta patient. qd a nob auertat chri
ſtus ieſus q̄ eſt bn̄dictꝰ in ſecl'a. Amen

Cui debet fieri reſtitutio: et de triplici titulo dominij: ſcilicet iuſto et recto: iuſto non recto: et nec iuſto nec recto.

Sermo.lvij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Tertio p̄ncipalit vi
n dendū eſt cui debeat fieri reſti
tutio. A Ad cuiꝰ euiden/
tiā dr Sco. i. iiij. di. xv. q reſtitutio fieri de/
bet dānificato ſi ſit poſſibile: vt ſi nouit eū ⁊
habeat pn̄tē vl' hr̄e pt: aut ſi mitti pt ſine ma
iori incōmodo q̄ illd qd mittēdū eſt eēt vtile
ei: ⁊ intelligo de dānificato vel eiꝰ heredibꝰ
aut ꝓpinq̄s ſi mortuꝰ eſt vl' abſens: qꝛ p̄ſumit
lege nature q magis velit reſtitutiōez fieri ꝓ
pinq̄s ſuis. In duobꝫ tn̄ caſibus nec ſibi nec
ſuis fieri dz reſtitutio. Primo ſi neſcit cui vl'
eo mortuo neſciunt ꝓpinqui: ⁊ tūc dz paupi
bus erogari vice illiꝰ: qꝛ cui nō pōt tꝑaliter
ſubueniri reddi debet ſpūalit: qd maxie fit
tribuendo pauꝑibꝫ q̄ ſuccedunt loco chri: et
in hoc fit illi reſtitutō poſſibilis. Scdo ſi ma
iores ſumptꝰ fierent in mittēdo q̄ res reſti/
tuenda valeat. Si vero nō fierent maiores
ſumptꝰ tūc mitti dñt expenſis iniuſte detinē
tis. ar. ff. de op. li. l. ope em̄: qd tn̄ ſic intelligē
dū eſt ſane: q ſi poſſeſſor malefidei in alium
locū ſe tranſtulit q̄ vbi vſuras vel maleficiū
exercuit: tūc ꝓprijs ſumptibꝫ creditori mitte/
re debet ſ₃ Hoſtien. Si vero creditor vl' eiꝰ
heres ſe tranſtulit: tūc ſm Bern. mitti debz
ſumptibꝫ ipiꝰ debitorꝭ abſentꝭ: ꝓbant hec. ff.
de rei ven. l. ſi res: ⁊. l. ſi vero: ⁊ in omnibꝫ ſm
Rodoñ. penſande ſūt circūſtantie. ſ. q̄ntitas
rei debite: remotio loci: expenſe que fierent i
mittendo: ⁊ pauꝑtas ac diuitie eius cui fieri
debet reſtitutio: qꝛ tā ꝑua poſſet eſſe ſumma
rei reſtituende: ⁊ tam diues cui fienda eſt q
nullo modo ꝓ re tā modica vellet debet ꝓxim
grauare: nec oportet q tunc mittat ſ₃ recurrē
dū eſt ad arbitriū boni viri: hec Rodoñ. Ad
dit etiā Donaldꝰ i ſūma. q reſtitutio regu/
larit facienda eſt ſpoliatis vl' eis nō extanti/
bus coꝝ heredibꝫ ſi reperiri pnt: qd vez eſt qn̄
ſpoliatus fecē teſtamētū. Si ꝟo mandauit in
teſtamento diſtribui ꝑ executores q̄cq̄d ad
ipm ſpectabat de mobilibꝫ ⁊ debitꝭ tunc exe/
cutoribꝫ eius reſtitutio facienda eſt ꝓ rata et
vxori ꝓ rata ac liberis eius ꝓ rata ſi ipa ⁊ li/
beri habere debeāt aliquā ꝑtē in rebꝫ teſta/
toris de iure vel ex diſpoſitiōe teſtatoris: q
ſi nō ſtatuerit facere teſtamentū tūc reſtitu
tio fieri debz heredi ab inteſtinato: niſi talis
teſtator vel heres priuatus eſſet iure rehabē
di rem ſuam vt in iuſto bello aut imꝑiali
edicto vel eccleſiaſtico: puta qꝛ tanq̄ hereti
cus cōdemnatꝰ eſt ſimplicit vl' vſq₃ ad tꝑus
dominio regi ſue: tunc ei ſimplicit ⁊ vſq₃ ad
tp̄s illud ſolutio talis rei differri debz: vt ex
tra de here. c. excōicauimus. §. credentes: et
li. vj. de homi. c. ꝓ humani. B Ad ma/
iorē tn̄ euidentiā ſ₃ Bern. de religiōe chria/
na: duo ſunt hic p̄ncipalit cōſideranda. ſ. ti/

tulus quē hꝫ dñs ī re ſibi vel alteri reſtituen
da: ⁊ ptm̄ qđ inuenit ī ademptiōe rei poſ//
ſeſſiōe iniuſte. Quantū igit̄ ad pˀmū triplex
titulꝰ diſtingui pōt: nā pˀmo qdē ī dñio rei ti//
tulū hñt iuſtū ⁊ rectū: ſicˀ haberi ſolet in rebꝰ
iuſte acqſitꝭ ab his qb9 reſtitui dñt: ⁊ tūc ta//
lis aut eſt verus dñs/ aut diſpenſator pˀnci//
palis aut heres: ſi verus dñs rei tūc ſibi ſꝑ re
ſtitui dꝫ. iij. q. j. c. reintegranda ⁊ fere ꝑ totā
qōnē ⁊ hoc vt dictū eſt: niſi iuſto bello vl'edi
cto impiali vel eccl'iaſtico illa re priuaretur.
Ex hēt ſeqˀt. ꝙ ſi fur ingrediēdo domū meā
atqꝫ ꝑſecutꝰ fugit ⁊ palliū ſuū dimittit rōne
ſui delicti pˀuaret̄ iure ſuo: qꝛ ī dānū alteriꝰ ve
niebat: ⁊ licet h̄ ñ debeā retinere cū poſſuꝫ id
paupibus erogare ſiue furē illū agnoſcā ſi//
ue nō. Si tñ dñs rei nō hēet ſenſū ⁊ auctori//
tatē diſpenſandi res ſuas. ſicˀ amens: pupil//
lus: ꝓdigus: ⁊ ſic de alijs qb9 ſm leges tutor
vel curator: dari dꝫ: tūc non eſt eis reſtitutio
facienda: ſꝫ tutorib9 curatorib9 aut his qbus
incūbit agere curā illoꝝ. Si ꝓinde diſpenſa
tor eſt pˀncipalis ſicˀ ſūt diſpenſatores hoſpi//
taliū eccl'iaſticoꝝ bonoꝝ ſeu aliaꝝ piaꝝ do//
moꝝ ⁊ conſiliis: ⁊ tūc talib9 eadē reſtitui dñt
ſi adhuc ſūt in officio vl' coꝝ legitimis ſucceſ
ſoribus. Notandū tamen ſm Tho. ij. ij q.
lxij. ⁊ Alexā. lomb. de platis eccl'ie: ꝙ ipi res
eccl'ie iniuſte ſubripe ſolent trib9 mōis. Prio
qñ rem eccl'ie nō ſibi ſed alteri deputatā ſub
ripiunt: vt ſi eps ſibi rem capituli vſurparꝫ:
⁊ tunc certū eſt ꝙ capitulo reſtitui debet eaꝫ
ponendo in manus coꝝ ad q̄s de iure ꝑtine//
re videt̄. Scđo qñ perſona eccleſiaſtica rem
eccleſie ſue cuſtodie deputatā in alteriꝰ domi
niū transferret. ſ. conſanguinei: amici: mere//
tricis: hiſtrionis vl' conſimiliū ꝑſonaꝝ: quod
ſi facit propt̄ fauorē ſecl'i/ aut propt̄ pctm̄ qđ
cōmittit ſeu ꝓpter carnalitatē peccat morta//
lit̄. lxxxvj. di. c. donare: ⁊ vltra h̄ ſi ꝓpriū ha//
bet equipollentē rē in vtilitatē eccl'ie reſtitu
ere debet. ⁊ hi q̇ taliter acceperūt ad reſtitu//
tionē obligant̄: tamen ſine ſcandalo ⁊ cū ſci//
to dantis ⁊ h̄ ſucceſſori vel eiꝰ ſuꝑiori vt ve//
niat in vtilitatē eccl'ie: ⁊ ſic liberat̄ ipe dans
ab obligatiōe reſtituendi: ꝙ ſi cauſa el'yne et
ſuſtentationis nature/ ⁊ hoc iniuſte neceſſi//
tate eis tribuit: cū natura ſit ſuſtentanda nō
vitia fouenda: nō tenet̄ ad reſtitutionē: dum
mō a culpis coꝝ abſtineat. lxxxvj. diſ. c. non
ſatis §. paſce. xij. q. ij. ⁊ ſi illi ⁊. c. gloria. Si//
milit̄ nō obligant̄ ad reſtitutionē ſi dederūt

bene meritis ⁊ honeſtis viris qui iā eccl'ie ſer
uitiū impenderūt defendendo patrociniū ꝓ
ſtando vl' el'ynas cōferēdo. xij. q. ij. c. qcunqꝫ
eccl'iaſticꝭ: vbi plane de h̄. Tertio qñ rem ec//
cleſie ſubripit ſolo animo. ſ. dū incipit animū
hēe poſſidēdi rē illā vt ſuā ⁊ ñ eccl'ie: ⁊ tunc
ſufficit deponere animū poſſidēdi ⁊ re. inēdi
tem vt ſuā. Si deniqꝫ fuerit heres verꝰ tunc
eidē bona pˀcedentꝭ dñi reſtitui dñt: vt extra
de reſti. ſpoli. fere ꝑ totū: ꝙ ſi pl'es ſunt here//
des tūc ſꝫ Ray. vnicuiqꝫ reſtitutio facienda
eſt ſm ꝓportionē ſue hereditarie portiōis niſi
heredes cēnt inſtituti in aliq̄ certo puta incē
rū/ vel i domo/ vel in agro: ⁊ ſic de alijs. tūc
ei non dꝫ illis fieri reſtitutio: ſꝫ his qb9 teſta
tor relinqt diſpoſitionē bonoꝝ ſuoꝝ. Porro
ſi teſtator legauit oīa bona ſua paupib9/ ſeu
alijs pijs locis: ⁊ h̄ ſimplicit̄ vel excepta cer//
ta quota: tunc ſicˀ ꝑ virtutē teſtamēti paupi
bus vel illis locis acqrit̄ ius in bonis defun
cti: ſic eidē acqſitū eſt ius in his que tali le//
gatori de iure debent̄: ⁊ ideo in h̄ caſu talib9
eadē reſtitutio eſt faciēda. Scđo ꝓ pˀnci//
paliter qui habēt ī dominio rei titulū iuſtū
ſed non rectū: ſicut cōtingit in vſurario quo
intantū ſuper acquiſitā vſuram titulū verū
habet: inqntū ei voluntarie/ volūtate tamē
coacta res eſt exhibita. ſ. d propterea non ha
bet rectū: qꝛ ſatiſfacere obligat̄. Pro quo
ſciendū ꝙ ſi res aliq̄ dono vel quocunqꝫ alio
modo lucratiuo fuit habita ab vſurario de
quo conſtat ꝙ qcqd habet eſt de vſuris ⁊ ꝙ
totū eſt neceſſariū ad ſoluendum: tūc diſtin
guendū eſt: aut ei illud ab eodē habitū ē qñ
potens erat ſatiſfacere: licet poſt impotens
factꝰ ſit ⁊ tūc iſte nō tenet̄ reſtituere: qꝛ cum
vſurarius dedit verꝰ dñs erat ⁊ ſine ipa re ſa
tiſfacere poterat: ac per hoc recipiēs non de
dit illi cām efficacē ad nō reſtituēdū: ⁊ ſi pꝰ
impotens factus eſt hoc nō eſt ex culpa reci//
pientis: at idē dicendum eſt de dotib9 ꝓſtitis
filiabus ⁊ ſimilibus. Si tñ tpe datiōis vſu
rarius erat ipotens ad ſoluendū: tūc recipi//
ens tenet̄ ad reſtitutionē quā facere dꝫ vſu//
rario: niſi ꝑ iudicē res cēnt reſtitutioni iam
ſententialit̄ iudicate. Licet qdam dicunt ꝙ
ſi res talis ꝑ vſurā habita adhuc extat eadē
ſpecie ac numero apđ receptorē qđ tūc nō de
bet reddi vſurario: ſed illi a q̄ per vſuras ex
torſit: cuiꝰ opiniōis ſūt q̇ tenent ꝙ in vſura
dominiū nō trāſfert̄: nā propt̄ triplicē rōneꝫ
pˀma ſnīa videt̄ verior. Prio rōne volunta//

rij. Nā qđ in vſura recipit̄ vltra ſortē nō eſt
ſimpl'r violentū nec ꝑ vim factā dño rei: nec
etiā oīno volūtariū: ſed eſt volūtariū mixtū.
ſic aūt nō eſt in furto ⁊ rapina: qꝛ ibidē acci//
pit ꝯ volūtatē dñi ꝓpter qđ iure poli equus
furatꝰ eſt idē numero reſtituēdus ad quaſ//
cūqꝫ ꝑuenerit manꝰ. Nō ſic eſt de equo per
vſurā habito: qꝛ ſufficit ꝙ fiat pcij reſtitutō.
Scđo rōne mutui qđ ꝯcurrit in ꝯctu vſure.
hinc ſicut in mutuo nō eſt neceſſe ꝙ mutuan
ti reddant̄ eadē nūero/ ſed ꝙ reddat̄ equa//
lēs. Sic etiā videt̄ eē ī excreſcētia q̄ rōe mu
tui ꝯtingere ſolet. Tertio rōe expimēti: qꝛ ſi
iſa q̄ ꝑ vſurā vſurarꝰ rē habuit/ eā ſibi re//
acciꝑet aucte ꝓpria: tā qꝫ fur ſiue raptor pu//
niret̄. qđ nō fieret ſi rei dñiū ī vſura nō trāſ//
ferret̄. Q; ſi obijcit̄. ſi vſurario facta fuerit
tal' reſtitutio: nūqꝫ forſitā reſtitueret eā: ſꝫ for
te dabit alijs ad vſurā: ⁊ ſic ſoluēs dānifica
bit̄: ⁊ vſurario qdaꝫ actio delinqndi dabit̄:
ſicqꝫ ſequit̄ ex h̄ duplex malū. Ecōtra ſi fa//
cta fuerit eidem reſtitutio q̇ ſoluit vſurā du
plex bonū exinde ſequit̄. Primū: qꝛ vſurariꝰ
erit ab illa reſtitutiōe liberatus. Scđm: q̄a is
q̇ pˀꝰ vſurario ſoluit vſurā erit de tali reſti
tutiōe iuſtiſſime recreatus. Ad h̄ dicēdū ꝙ
ſiqs ꝑ talē vſurā ſatiſfaceret ei q̇ illā ſoluit ⁊
h̄ cū ꝯſciētia ⁊ licētia vſurarij pfati vt a tali
ſatiſfactōe ſe noſceret liberatū: vtiqꝫ prudēter
⁊ charitatiue videret̄ agere ꝓ vtroqꝫ: ſi tñ h̄
fieret caute: tūc ī foro iudiciali poſſet vſura//
rius ille repetere rē illā in caſu q̊ nō eſſꝫ ſol//
uēdo vl' nō potēs ad reſtituēdū vſuras. ⁊ ſic
bis ſoluere cogeret̄. ꝓpt̄ qđ vt tale ꝑiculum
euitet̄/ talis reſtituēs adire dꝫ epm̄: q̇ pt ad
ſatiſfaciēdū vſurarios artare: vt ſic de ſua li
centia ⁊ obediētia quod hꝫ alteri reſtituat. ⁊
ſi poſtea talis reſtituens ab vſurario pdicto
moleſtaret̄ corā iudice ſecl'ari: poſſet eps mā
dare ꝙ iudex ſecl'aris de h̄ ſe nullatenus in//
tromittat: q̄a iam fecit negociū illud ď foro
ſuo: mādās alteri ꝙ illā reſtitutionē faceret.
Q; ſi qrit̄: vtꝝ tal' q̇ non timēs ab vſurario
iteꝝ cogi talē vſurā creditorib9 redderet/ ob
ligaret̄ h̄ iteꝝ reſtituere dicto vſurario: Di//
cendū ꝙ nō: qꝛ qꝫuis eo inuito tñ vtilit̄ cām
ſuā geſſit: ⁊ etiā ſine ſui ratihabitiōe vſura//
rius abſolutꝰ eſt ď illa qntitate vſure: lꝫ nō
ſit abſolutus a culpa donec de pctō ꝯterat̄.
Ceteꝝ q̄ dicta ſūt de vſurario q̇ ad titulum
eodē mō ſunt intelligēda de q̊cūqꝫ q̇ ſm hu
mana iura rationabil'r edita iuſtuꝫ titulum

dominij habꝫ in reb9: licꝫ nō rectū. ꝓ ꝺbi gr̄a.
Quidā cuius domus qdam eſt ſm rectā ra//
tionē quā illa moleſtat̄ in iudicio ab alio qui
pˀtendit ſe ius habere ſuꝑ illam. tādem verꝰ
dñs in ꝓbatiōib9 deficit: ⁊ moleſtās ſenten//
tialiter in iudicio domū recipit. demū locat̄
eadē domus tertio qui de h̄ veritatē nouit.
tunc ille tertius de pēſione tenet̄ reſpōdere il
li qui iuſto titulo/ licꝫ nō recto poſſidet illā:
licꝫ ſm rectā ꝯſciētiam ſciat moleſtantē pdi
ctum obligari ad reſtitutionē tam pēſionis
qꝫ domus. ⁊ de ꝯſilib9 idē eſt iudiciū. hec eſt
ſnīa Innocē. extra de elec. in c. ꝙ ſicut. Ter//
tio deniqꝫ pˀncipal'r qdam in dñio rei nec ha
bent iuſtū titulū nec rectū: eo ꝙ in illos non
transfert̄ dñium: ſicut ſunt raptores: fures:
ſimoniaci ⁊ ꝯſil'es: q̇ nullo iure iuſtū domi//
nij titulū nec rectū ꝯſequunt̄: ⁊ ideo res a p//
dictis habite nō ſunt eis reſtituēde. ſꝫ veris
illaꝝ dñis q̊ꝝ erāt: excepta ſimonia de q̄ vi//
debit̄ in ſmone ſeqnti. Vñ ſm q̊ſdā excepta
dicta ſimonia: cuicūqꝫ pdictoꝝ ſcꝫ furi/ ra//
ptori vel ſil'ib9 hō reſtituerit: minime libera//
tus eſt. q̄a ad quaſcūqꝫ manus/ furta vl' ra
pina ꝑuenerint: ſemꝑ obligant̄ ad reſtituen
dum vero dño ſi nouerint illū: ſi nā ūt tūc re//
ſtituendū eſt furi vl' raptori vt ipe reſtituat.
verūtamen ſi vero dño reſtituere diſponit: h̄
faciat per perſonam religioſam aut aliam fi
delem/ ſuppreſſo nomine furis vel raptoris:
cū fama potior ſit qꝫ terrena ſubſtantia. Ad
laudem dei omnipotentis.

Cui debeant reſtitui ea q̄ ſunt cū culpa data vel accepta: ſeu data ⁊ accepta ſimul. Sermo.lviij.

Non furtum facies.

Exoď. xx. Viſo de cōſideratiōe
triplicis tituli in reſtitutōe de//
biti faciēda: Iam ꝓſequēdum
eſt ſcđm. ſ. de cōſideratiōe pcti quod interue
nire pōt in debito reſtituēdo. A Pro q̊
ſciendū ſm Alexan. de ales: ꝙ res q̄ eſt reſti
tutioni ſubnoxia: ab alio plerunqꝫ turpit̄ ac
male accipit̄ tripl'r. Aut cum culpa accipien
tis ⁊ non dantis. Aut cū culpa dantꝭ ⁊ non
accipiētis. Aut cū culpa vtriuſqꝫ. ⁊ hoc no
tat textus. ff. de condi. ob turpē cauſam. l. j.
Primo nanqꝫ res reſtituenda quandoqꝫ
ſuſcipitur cum culpa accipiētis ⁊ nō dātis:
ſicut patet in rapina/ furto/ vſura ⁊c. ⁊ tunc

res reſtitui debet illi cuius fuit: qꝛ non amiſit dñiū ſuū. Vñ. xiiij. q. v. c. nõ ſane. ſubdit in fi. Qui vero ꝯ ius hūane ſocietatis/ furtꝫ/ rapinis/ calūnijs/ oppſſionib aliq̄ abſtulerunt: reddēda poti⁹ q̄ donāda cenſem⁹: Zachei publicani exemplo: qui. ſ. dixit Lu. xix. Si quē defraudaui reddo q̄druplū. ꝛ quia multifarie res accipi põt cū culpa ꝛ turpitudine accipientꝫ reſpectu dātis: nec ſp teneat accipiēs dāti reſtituere. Ideo ponamus h̄ exēpli grā caſus duos. Primus eſt de illo q̄ mutuat nūmos alteri cum pacto ꝙ alter ire teneat ad ſuā molendinā: vl ad fractorium ſuū fornum aut ſcholas aut ſuas emere mercimonias: ꝛ ſic de alijs. vl etiam eo pacto ſolutionē debiti expectat/ ac als nõ mutuaret vel expectaret. tal ēm fm docto. vſurā cõmittit licet alit ex h̄ nullū detrimentū habuit. Rõ huius eſt; iſte cõmodum ex h̄ ſuſcepit ꝛ vtilitatē que pecunia eſtimari pt. hñt enim p̄dicta ex h̄ maiorē ꝯcurſum creditū ꝛ ſequelam: q̄ pñt ꝛ debēt eſtimari pecunia iudicio boni viri. Hoc ſentit Jo. an. in regla iuris: pctm̄. lib vj. nõ tñ debet tal vſura reſtitui alteri debitori: ſi nullū ex h̄ detrimētum ſuſtinuit. ¶ Q; ſi q̄rit: cui ḡ debeat reſtitui; Dicēdū ꝙ erogari debet paupib. Cuius rõ eſt: qꝛ q̄ iuit ad alteri⁹ piſtrinā: nõ ſuſtinuit aliqd detrimētū: nec cõtulit ſuo creditori aliqd lucrū intuitu mutui: qd nõ antea cõtuliſſet eidē vl alteri cūdo ad piſtrinā: ꝛ ideo nõ pt ſe putare fuiſſe grauatū: ac p ꝯſequēs nihil reſtat illi reſtituēdū. Mutuās aūt vel ſolutionē prorogās: aliqd ap p̄ciabile cõmodum rõne mutui ꝯſecut⁹ eſt. qd tñ retinere nõ pt. Hinc in cauſas pias h̄ ipm diſpēſanduz eſt. ¶ Scōs vero caſus eſt de vſurario mentali. Pro q̄ ſciendū ꝙ is q̄ mutuū dedit p̄ncipaliter ꝓpter lucrū aliqd vel donū/ licꝫ minime deductū in pactū: nec q̄dem explicite nec implicite mētalē vſurā cõmiſit. vt extra d̄ vſuris. in c. cõſuluit. vbi de h̄ caſu papa Vrbanus. iij. cõſultus vtꝝ ſit vſura: Rñdet ꝙ ſic. vt ex euāgelio Luce manifeſte cognoſcit in quo dr: Date mutuū nihil inde ſperantes. Hmōi hoies p intētione lucri quā habēt cū omis vſura ꝛ ſupabūdantia prohibeat: in lege iudicādi ſunt male agere: ꝛ ad ea que ſic ſunt accepta reſtituenda in animarū iudicio efficacit inducendi. h̄ ibi. Propt qd ſic recepta retinere nõ põt: eo ꝙ ꝯ dñi legē recepit: nec ille q̄ ꝓpter mutuū alteri dedit/ rehabere debet. qꝛ voluntarie qd dedit a ſe abdicauit: ſed paupib eſt erogādū. vt. xiiij. q. v. c. non ſane. Scōo res reſtituēda q̄nq3 recipit cū culpa ꝛ turpitudine dātis/ ſed nõ accipientis. ſicut q̄n quis aliq̄d intētiōe mala dedit: q̄uis accipiēs intētiōe bona recepit. Exempli grā. Sepe cõtingit de furib: raptorib: oppſſorib: vſurarijs ꝛ ſimilib: ꝙ ex vanitate vel põpa ſeculi faciūt elemoſynas: ꝯſtituūt capellas: dotant altaria: ꝛ ſimilia de iniuſte acquiſitis/ certa non reſtituēdo certis: tūc qꝛ datū nõ fuit in ptāte dātis: qꝛ quod dedit alienū fuit: vel in eo dādi poteſtatē nõ habuit: reddendū eſt illi q̄ ptātē h3 in eo qd datū eſt. vt ptꝫ. xiiij. q. v. c. Forte cogitat aliq̄s ꝛ dr: multi ſunt chriani diuites/ auari/ cupidi: nõ habeo pctm̄ ſi ſuū illis abſtulero ꝛ paupibus dedero: vnde ēm illi nil boni agūt mercedē hīc potero. ſed hmōi cogitatio ei diabolica calliditate ſuggerit. nā ſi totū tribuit qd abſtulerat: addit poti⁹ peccatū q̄ minuat. h̄ ibi. ꝛ ſunt vba Aug⁹. in homel. Ratio aūt cur dādo paupib addit/ peccatū eſt. qꝛ dando facit ſe impotentē ad reddēdū. Vñ ꝛ dicit c. Multi ſine pctõ putāt eſſe ſi alienū qd inuenerint nõ reddāt/ ꝛ dicūt: Deus dedit mihi cui habeo reddere. diſcant hoc pctm̄ eſſe ſimile rapine: ſi q̄s inuēta nõ reddat. hec Hieronī. ſup Leuit. Si tñ datū illd erat q̄dem in poteſtate dātis/ ſed dedit ad trahendū recipientem ad luxuriā/ hereſim/ vl aliā cām impiā: tunc recipiēs illud intentiōe bona ac ſimplici: poteſt datum retinere ſibi: licꝫ honeſtius ageret ꝙ cognita donādi cauſa donandi reſtitueret. p̄cipue tñ ſi q̄s aio puro nihil inde ſperās/ alteri ſumā aliquā mutuaret: ac poſtmodū ab eo cui mutuatū ē aio ſimplici donū aliqd liberalit oblatū reciperet: tandē cognita dātis intētiōe corrupta: dꝫ acceptum reſtituere. vt pꝫ ſ. in ſmõe epilogatorio d̄ triplici vſura. ¶ Tertio: res reſtituēda q̄nq3 ē accepta cū clpa ꝛ turpitudine vtriuſq3. ſ. tā dantꝫ q̄ recipiētꝫ: ꝛ tūc generalr tenēdū ē ꝙ nulli ex ipſa cā aliq̄d dāti qd ab eo cui dat licite retineri nõ pt: reddi debet qd datū eſt: ſi ei cui dedit dātis ipietas innoteſcit. Cui⁹ rõ ē: qꝛ ſua ipietas eū reddit ꝛ oñdit idiſpoſitū ꝛ idignū ad ipꝫ recipiēdū. cū ḡ recipiēs (vt dictū ē) illd retinere licite nõ pt: q̄rit cui tale ſit retribuēdū; Ad h̄ dicendū ꝙ aut tale datū tribuit ꝛ accipit ſine iniuria aliena: vl ecõtra. Si acq̄rit ſine aliena iniuria: tūc

aliq̄n eſt donāti reddēdum: aliq̄n vero paupe ribus tribuendū. Exempli grā: ponam⁹ aliquos caſus ad maiorē euidentiā. Primo pono ꝙ iudex vl aſſeſſor certū hñs ſalariū vendat iuſtū iudiciū/ ꝛ teſtis verū teſtimoniū: ꝛ ſic aliq̄d dat quod dari non dꝫ. ſicut oſtēdit Aug⁹. ad Macedoniū. ꝛ habet. xiiij. q. v. in c. nõ ſane. vbi ſubdit. Nõ ideo debet iudex vēdere iuſtū iudiciū/ aut teſtis verꝝ teſtimoniū: q̄a vēdit aduocatus iuſtū patrociniū/ ꝛ iuriſpitus iuſtū cõſiliuz. Illi ēm int vtrāq3 partē ad examē adhibent: ſti ex vna pte ꝯſiſtūt. q̄cq̄d igit tales inde recipiūt obligant reſtituere. qꝛ rõne ſui delicti amittūt ius acq̄rendi dñium in tali dato. vt oſtendit ibidē Aug. ꝛ extra de vi. ꝛ hone. cle. c. cū ab omi. vbi plane de hoc. Sꝫ cui reſtituenduz eſt; Dicēdū fm Alexā. lomb. ꝙ ſi dedit illa cū intentiōe bona: vt ſcꝫ iudex ſibi ius ꝛ eq̄ratem ꝯſeruet: tūc ipſi danti reſtitui dꝫ: ſin autem eo anio vt iudicis affectuz corrūpat. tūc lꝫ iudex id nõ poſſet retinere: tñ alter non põt repetere. ꝛ ideo diſtribuendū eſt paupe rib. vt ptꝫ in dicto c. nõ ſane. Vel poti⁹ illi tribuēdū eſt in cuius iniuriā datū eſt: ſi ex h̄ ꝯ eū iniuſtū iudiciū datū eſt. Scōo pono: ꝙ q̄s ab accuſatis aut incarceratis pecuniā recipiat: vt añq3 ſnia ꝯ eos pferat/ p eis intcedat/ ꝛ iudex ad intercedentis p̄ces illos liberat. tūc ſi tales fuerūt innocētes/ ꝛ interceſſor erat officiał ſalariatus: tūc nõ pt illaꝫ recipe: ſed dꝫ dantib reſtituere. Si vero ſalariatus nõ erat: tūc retinere pt dūmodo non eſſꝫ immoderata ſūma. ꝛ cum h̄ meret apud deū ſi fecit motus pietate/ p̄ceptū illud implens Prouer. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt ad mortē. ſi tñ culpabiles erāt ꝛ merito ꝯdemnādi: tunc intceſſor receptā pecuniā retinere nõ põt. q̄a culpabiles iniuſte dederūt: ꝛ interceſſor turpit accepit: vñ paupib eſt diſpēſanda: peccatq3 q̄uiter intceſſor iuſticiā ꝓpt auariciā impediēs/ et q̄dāmodo pſequens.

Tertio pono: ꝙ q̄s accipiat mutuum ſub vſuris non ꝓpt neceſſitatē: ſed vt luxuriet: vl vt magis cū mercātijs lucret: aut ꝓpter aliaꝫ cām malā. vel etiā ſi ex ꝯſcīa vel hūana verecūdia nolentē mutuare ſub vſurꝫ: inducat ad mutuādū ſub vſuris. Iſtis oib cõcurrētib/ vl aliq̄ eoꝝ: tūc lucrū acceptū d̄ mutuo non dꝫ illi reſtitui/ ſꝫ paupib diſpēſari. dūmõ notū ſit mutuū talit fuiſſe receptū. Cuius rõ eſt: qꝛ tā mutuū recipiens q̄ tribuens turpitudinē manifeſtā opati ſunt. ꝛ ideo tribuens lucrū meret amittere: recipiēs vero mutuū tali modo meret illd nõ ſibi reddi. hinc in pias cauſas eſt diſtribuēdū. ꝛ de ſimilib idē eſt iudiciū. Idē q3 dicendū eſt de dante aliq̄d alicui vt faciat teſtimoniū falſuꝫ: aut vt iniuſtā cām ſeu aduocationē p eo dicat: aut iniuſtū duelluꝫ faciat ſeu iocū vl bellū. nil ēm hoꝝ vl coſimiliū licite retinere pt: niſi ꝓpter aliquaꝫ cām iuſtā retineat: puta ꝓpt ꝓpriā paupiem ſubleuādā: ꝛ h̄ de licētia ſui cõfeſſoris. nec tñ reddendū eſt dāti ſicut dictū eſt: ſed paupib eſt erogādū: eo ꝙ cū vtriuſq3 culpa ſit datū. ſemp q3 ſubintelligit q̄n nõ ſit ſubſecutus effectus iniuſticie in iniuriā alterius. ¶ Scōo vero res acq̄rit nõ ſolū cū dātis ꝛ accipiētis culpa: ſed etiā cū iniuria aliena. ꝛ tūc regularit tenendū eſt ꝙ q̄cq̄d in iniuriā vl dānum alteri⁹ dat. eidem iniuriā paſſo reſtitui dꝫ: tamē diuerſimode. Ad cuius euidētiā ſciendū: ꝙ aliq̄d dari pt triplr cū alterius iniuria. Primo nāq3 dari põt cū iniuria vnius: vtputa cū vxor alicuius adulteriū cõmittit ꝓpt pecuniā vel alia dona: ꝛ tūc mlier illa ſecrete reſtituere debꝫ eādem pecuniā vl dona viro ſuo. Nimiꝝ cū etiam dotem ex h̄ pdat: que fm iura viro eſt applicāda. vt patꝫ extra de dote poſt diuortiū reſtituenda. c. plerūq3. vbi dr: Si mulier ob cām fornicatiōis iudicio eccle aut ꝓpria voluntate a viro receſſerit/ nec reconciliata poſtea ſit eidem: dotē vel dotaliciū repetere nõ valebit. Porro ſi mulier aliq̄ ſoluta ſcienter pecuniam p adulterio recipit ab alterius marito: tunc talis pecunia reſtitui dꝫ vxori in cuius iniuriā data eſt. Si inquā tam vir q̄ mulier aſtricti matrimonio ꝓpter pecuniā in adulteriū cadunt: qui pecuniā recipit obligat ſatiſfacere per reſtitutionē ꝓprio compari: qui plus iniuriat compari ſuo q̄ alieno: licꝫ in hoc vterq3 iniuriā patiat. Si deniq3 q̄s hominē occiderit p pecunia: debꝫ illā heredib interfecti reſtituere. Scōo p inde poteſt recipi cū iniuria pluriū. vt exempli grā: ponam⁹ caſus. Et p̄mo de officiali cõmunitatis vl alicuius dñi: cui ſi certum ſalariū p adminiſtratione ſui officij ſtatuat: ꝛ nihilomin⁹ ꝯ ſtatuta dñi ſui ſeu cõitatis aliqua recipit: tūc ipſi dño vl cõmunitati reſtituere dꝫ: eo ꝙ in eius iniuriā tal pecunia recepta eſt. vtputa ſi dñs vl cõmunitas emat totū frumentuꝫ terre. ſtatuēs pſonas q̄ ipm

frumētū vendāt certo ꝑcio ꝛ nō plus: ꝛ ven
dentib; ſalariū ſufficiēs cōſtituens. ſi tunc ꝯ
ſtatutū augēt ꝑcium hoc retinere nō pñt: ſed
ipſi dño vel cōitati reſtituendū eſt: qꝛ rei vē//
dite dñs erat: ꝛ ꝑ conſequēs ei lucrū ꝛ dānū
ꝓuenire debet. ſi tñ tales vēdentes aliqd re//
ciperent ꝯ iuſticiā vel vltra iuſtū ꝑcium: tūc
ementib; eſſet reddēdū. Secus tñ eſſꝫ ſi tm̄
limitaret ꝙ nō minus daret. Exēpli gratia.
Trado librū vel veſtē ad vēdendum ꝑ decē
libris. alter ꝟo vendit ꝑ. xij. datqꝫ mihi de//
cē libras: ꝑ ſe ꝟo reliquas tenet. Hoc eñ fa
cere pōt ſi ſimplr̄ volebā decem recipe ꝛ non
plus: nec vēdens erat a me ſalariatus. Ra//
tio autē diuerſitatis eſt: qa vēdens frumētū
eſt merus nuncius hñs a dño limitatū man
datū nō vēdendi plus vl̄ minus: ꝛ h̄ cōmu//
niter iurat. vēditoꝛ autē iſte mandatū habet
non vēdendi minꝰ: vnde rem q̄ſi ꝑ vēdita ha
bet: ꝓpterea in toto intētionē meā iplet dans
rem ꝓ ꝑcio a me ſtatuto: ſed non hꝫ mādatū
ꝙ nō accipiat plus ſi hr̄e pōt. Secus tñ ſi ꝓ//
miſſo ſalario intēderim illud accipe q̄cquid
a re vēdita poſſet hr̄e. Scđo pono caſum
ꝙ aliq̄ auaricia ducti ꝑ fraudē/ alium indu
cant ꝙ monaſteriū intret: tunc lꝫ eius bona
in iniuriā monaſterij ſint accepta: tñ qa in h̄
defraudant̄ qui poſt illū erāt potioꝛes. ideo
eiſdē reddi debēt. vt ptꝫ exp̄ſſe. xx. q. iij. c. cō//
ſtituit. ꝛ de ſimilib; eadē prudēs lectoꝛ ſyllo
giſare pōt. Tertio deniqꝫ res acq̄ri pt cū
iniuria eccl̄ie tm̄ ꝛ nō alteriꝰ. vt cum q̄s pro//
curat ſimoniace bñficiū aliqđ: h̄ enim fit in
iniuriā eccl̄ie ꝛ derogationē: ꝛ ſic eidē reſti//
tuēda eſt. vt plane ptꝫ extra de ſimonia. c. de
hoc autē. Si ꝟo pecunia data eſt ꝓ ingreſſu
monaſterij: dans qꝫ velit in melius vitā mu//
tare. ſ. cūdo ad aliā religionē vl̄ monaſteriū
vite ſanctioꝛis: ſi nō pt ſine auxilio pecunie
vel alterius rei date h̄ implere: eidēꝫ reſtitui
debet q̄ ſimoniace dedit vt aliđ monaſteriū
intrare poſſit. vt q̄ hꝫ onus/ habeat ꝛ emoli
mentū. vt patꝫ extra de ſimonia. c. veniēs. ſi
tñ talis in ſecl̄o remanere vellet/ ſibi reſtitui
nō deberet. ſed in pias cauſas extra monaſte
rium illud eſt diſpenſandū. Sed đ hoc latiꝰ
ſupius dictum eſt in ſmone. vj. de ſimonia.
Deniqꝫ de his q̄ accedūt ciuitates infideliū
tēpoꝛe guerre vl̄ treuge cum mercib; prohi//
bitis/ ſatis patꝫ in quadā extrauaganti Ni
colai pape. iiij. q̄ incipit/ olim. Et innouata
ſunt eadē in extrauaganti Bonifacij pape:
que incipit/ cōtra illos. Silr̄ ꝛ Clemens. v.
in ſua: que incipit/ multa. in quibus extraua
gañ. ꝑter alias penas diuerſas inflictas in//
dicit̄ ꝙ ab excōicatiōe nō poſſunt abſolui ni
ſi tantū de bonis ꝓprijs in ſubſidiū terre ſan
cte dederint q̄ntum ad ꝑtes infideliū miſe//
runt: a ſolo quoqꝫ ſummo pōtifice ꝑterq̄ in
mortis articulo abſolui poſſunt. Vide de h̄
aliqđ breuiter annotatū in ſumma Piſani:
in ꝟbo/ ſaracenus. Ad laudem dei.

¶ Quid reſtitui debeat ꝛ de debito iniuſte acq̄ſito vl̄ detēto: ac de multiplici turpi lucro. Ser. lix.

Non furtum facies.

Exo. xx. Quarto ꝑncipalr̄ vi//
dendum eſt qđ reſtitui debeat.
Pro q̄ ſciēdū ꝙ ſm Sco. in. iiij.
di. xv. nō ſolū tenet̄ q̄s ad reſtituēdā rē ab//
latā ꝛ etiā vſum rei: ſed inſuꝑ omne intereſſe
ꝛ fructū de re ꝑceptū: ſi ſaltē eſt res ex ſe fru
ctifera: nō tñ fructū q̄ ex induſtria vtentꝭ il//
la re ꝓuenire ſolet. Ex q̄ ſequit̄ ꝙ lucrū acq̄//
ſitū ex pecunia feneb̄ri per iuſtas mercātias
non tenet̄ feneratoꝛ reddere. alioq̄n is q̄ tale
lucrū ꝑciperet iuſte poſſet eſſe vſurarius de
ſua pecunia fructū ex alterius induſtria ꝓ//
uenientē recipiēdo. Et idē dicendū de his q̄
ſunt acq̄ſita ꝑ maleficiū vel q̄ſi: ꝛ de ſilib;.
A Pro q̄ ſciendū: ꝙ q̄daꝫ ſunt q̄ habēt
vſufructū: cuiuſmodi ſūt res quaꝝ vſus nō
eſt eaꝝ cōſumptio vl̄ deſtructio. vt domus:
agri: ꝛ ſilia. Si q̄s ḡ talem rem ꝑ vſurā ex//
toꝛſerit: tunc nō ſolum tenet̄ ad reſtituendū
ipam rem/ ſed etiā fructꝰ ꝑceptos: deductis
tñ laboꝛib; ꝛ expēſis rōnabilib;. Rō eſt: qa
tales fructus ſunt fructus reꝝ quaꝝ aliꝰ eſt
dñs. Quedā ꝟo ſunt res q̄ nō hñt vſumfru
ctum ꝑncipalr̄: ſicut pecunia: qa lucrū de pe
cunia ꝓueniēs nō eſt fructꝰ pecunie/ ſed hu
mane induſtrie ꝛ laboꝛis. Hinc ille q̄ ē dñs
ſue induſtrie ꝛ laboꝛis lucꝝ qđ ex mercatio//
ne iuſta acq̄ſiuit/ de pecunia ꝑ vſurā extoꝛta
reſtituere nō tenet̄: ex q̄ tamē pecuniā alteriꝰ
ꝑter ipſius voluntatē abſolutam detinuit:
ſi alter cui reſtitutio faciēda eſt ex hoc aliqđ
damnū incurrit: hoc ſibi tenet̄ refundere cū
reſtitutione vſure vl̄ maleficij: ꝛ hoc in integ//
grum: non tamē tenet̄ reſtituere lucrū omne
qđ alter ſperabat ex eadē pecunia ſe ꝯſequi.
qꝛ pecunia de ſui natura nō hꝫ ꝑtē ſicut mul

re res alie: ſed de h̄ faciet ad arbitriū ꝓbiꝛ
exꝑti viri ſꝫ diuerſas circūſtantias cōcurrē//
tes. Hoc idē ſentit Thom̄ ij. ij. q. lxij. Ad
maioꝛē tñ euidentiā ſciendū: ꝙ triplex inue//
nit̄ debitū ad cuiꝰ obligatōēꝫ q̄s obligatur.
Primū dici pōt iniuſtū: eo ꝙ iniuſte eſt habi
tū ſiue detentū: pro q̄ talis regula dari pōt.
Omne alienū qđ alteri de iure debet̄ ſiue li
cite ſiue illicite ſit habitū reſtitui debet. Ex
qua regl̄a trahit̄ ꝙ q̄druplex alienū reſtitui
debet. Primo omne alienū licite acq̄ſitū ſed
non detentū: vt ſunt oīa mutuata contracta
debita iuſte ꝓmiſſa depoſita ꝛ ſilia. Secun
do omne alienū non licite acq̄ſitū cuiuſmo//
di ſūt vſure: furta: rapine reſtituere tenet̄: nō
tñ tenet̄ ad plus reſtituendū ſm Alex. lom.
Tho. ꝛ Ray. etiā ſi talis iniuſte detentoꝛ ex
tali re negociatus fuiſſet: aut ꝑdia emiſſet et
fructꝰ ꝑcepiſſet: ꝛ hoc maxīe ꝓpt̄ tria. Primo
qꝛ tale lucrū nō eſt fructꝰ pecunie ſed huma//
ne induſtrie actꝰ ac poſſeſſio ſic empta ē emē
tis nō eius a quo fuit accepta pecunia ꝑ vſu
ram vel maleficiū: licet ſit illi debite obliga
ta. Scđo: qꝛ cū ius pecūie ꝑ vſuras extoꝛte
vl̄ poſſeſſiōes inđ empte ſꝑ de iure currat ab
periculū vſurarij ꝛ inamiſſibile ſit ei q̄ vſurā
ſoluit: hinc eſt ꝙ totū lucrū ex tali capitali in
amiſſibili ꝓcedēs ei cui ſublata fuit pecunia
mō vſurario proueniret. Tertio: qꝛ ſi talis
vſurariꝰ cū eadē pecunia nihil lucratꝰ fuiſſet
nō teneret̄ niſi ad id qđ ex vſuris ad eum ꝑue
nit: verum eſt tñ ꝙ ſi res vſuraria fuerit ex ſe
fructifera: tūc fructꝰ ille cederet illi qui ſol//
uit vſuram. Silr̄ ſi vſurā ſoluēs ex h̄ damnū
paſſus eſſet: qđ tñ damnū ſꝫ Alexan. lomb.
dupliciṫ euenire pōt. Primo per ſe ꝛ directe:
vt q̄ñ ꝓpt̄ pecuniā ꝑ vſurā ſublatā damnū
paſſus ē: qꝛ ex ea ſibi neceſſaria volebat eme
re pro ſuſtentatiōe nature: vel debita ſiue em
pta ſoluere: qđ qꝛ nō potuit neceſſario poſſeſ
ſiones vendidit: aut aliā pecuniā ſub vſuris
accepit vel domū ſuam vilius vendidit: aut
aliam conduxit: ꝛ ſic de alijs: ꝛ tunc vſurari
us indiſtincte totū damnū tenet̄ reſtituere.
cōcoꝛ. in hoc Tho. Rich. Sco. ꝛ Ray. Ra//
tio huiꝰ ē: qꝛ damni illiꝰ cauſā efficacē dedit.
Secundo ꝑ accidens ꝛ indirecte: vt qꝛ nō eſt
conſecutꝰ lucrū qđ ex pecunia intendebat vel
conſequi potuiſſet: ſed tale damnū reſtitue//
re nō tenet̄ niſi eo mō q̄ tactū eſt ſ. Tertio
ꝑncipalit̄ reſtitui debet oē licite acq̄ſitū licet
nō detentū qđ alteri debet̄: cuiuſmodi ſunt
res date in vltima voluntate ad diſpēſandū
pauꝑib;: vel recōmendate ad cōſeruādū ad
q̄ſcūqꝫ pias cauſas. Itē inſtrumēta vl̄ char
te ſcribaꝝ: aut teſtamēta alioꝝ ac libri mer//
catoꝝ ꝛ ſilia: ſic etiā reſtitui debēt decime tri
buta vl̄ exactiōes debite ꝛ honeſte. iuxta il//
lud Mat. xxij. Reddite q̄ ſūt ceſa. ceſa. et q̄
ſūt dei deo. Silr̄ ꝛ Paulus ad Roma. xiij.
Reddite oīb; debita: cui tributū tributum:
cui vectigal vectigal. ꝛ ſeq̄t̄. Nemini q̄cq̄ de
beatꝭ niſi vt ꝛc̄. Quarto reſtitui dꝫ oē nō
licite acq̄ſitū qđ alteri debet̄: ſic ſūt bona q̄
ſuccedunt alijs de vſuris: furtis: rapinis: ſi//
monijs ꝛ ſic de alijs: qꝛ licet talia nō ſint per
eos illicite acq̄ſita ꝛ impie: tñ qꝛ ad eos iniu
ſte res ille ꝑuenerūt: q̄dāmō plus q̄ hi q̄ ma
la illa aq̄ſierūt reſtituere obligant̄: cū bona
illa ad eos trāſire videant̄ cū onere ꝑcōꝝ ſu
oꝝū ꝛ ſepe cū obligatōe diuerſaꝝ ꝓmiſſionū.
Querūt tñ Jo. an. ꝛ Hoſtieñ. necnon ꝛ alij
plures: extra de vſu. in. c. tua nos. vtrū here//
des tales reſtituere teneant̄ ex ꝑſona illoꝝ q̄
bus ſuccedunt: an ex ꝑſnna ꝓpa: ꝛ rñdent ꝙ
ſi tales i extremis penitentes ꝛ abſoluti de//
ceſſerūt: reſtituere debēt ex ꝑſona illoꝝ: ſi ꝟo
ſecus tūc ex illa ꝓpa reſtituere dñt: ꝛ hoc de
eo tm̄ qđ ad eos ꝑuenit: nam vt đr ibidē glo.
tenent̄ filij ꝓ ꝑentib;: ꝓ hereditaria poꝛtōne.
Silr̄ ꝛ illi ad q̄s bona vſurarioꝝ ꝑuenerūt:
vt đr in textu. Secundmu ꝟo debitū qđ
reſtitui debet dici pōt turpe lucrū. Pro q̄ ſci
endū: ꝙ turpe lucrū multiplex ē. Nā ꝑmo đr
turpe lucrū oīs ludus alee. i. q̄ innitit̄ foꝛtu
ne: vnde qualiter oīs talis ludus eſt ꝓhibitꝰ
ſm leges: ꝛ quō obligat ad reſtitutionē di//
ctū eſt ſupra. Secundo turpe lucrū dicit̄ qđ
acq̄rit̄ ꝑ ea q̄ puniunt̄ a ciuili iure ſola pena
infamie: ſicut ſunt hiſtrionatus: exercitiū il//
loꝝ qui pugnāt in arena ſiue in duello ac me
retriciū lenociniū ſolutarum ꝑſonaꝝ: ꝛ tali//
ter acquiſita retineri poſſunt in vſum acqui
rentium: excepto qđ dictū eſt ſupra de mere//
tricio ꝛ lenocinio. In aliquibus caſibus ta//
men conſulendū eſt predictis ꝙ ſi talibus lu
cris ſuꝑeſſe poſſunt vt eadē diſpenſent in pi
as cauſas. Tertio turpe lucrū dici poteſt qđ
acquirit̄ in toꝛneamentis: eo ꝙ ludus ille ꝓ//
hibitus eſt: vt extra co. ti. per totum: ꝛ de hoc
idem eſt iudiciū: qꝛ mammona iniq̄tatis eſt.
Quarto turpe lucrū dici pōt vſura menta
lis de q̄ etiā dictū eſt ſuꝑ. Quinto turpe lu//
crū vocari pōt oīs illicita mercantia: ſiue ex

intentione vt pote ꝓpter cupiditatē: q2 ſm Aluarū vendere charius ꝙ emat̄ cupiditatis cauſa đr turpe lucrū: hoc etiā plane ptꝫ. xiiij q. iiij. c. quicunqꝫ tpe meſſis: ſiue etiā ex ꝑſona q2 clericis eſt interdicta: vt extra ne cle. vel mona. c. j. ꝛ in clemen̄ de vi. ꝛ ho. clericoꝝ. c. dioceſanis. lxxxviij diſt. negociatorē: ſiue ex tpe q2 ſꝫ quoſdā turpe lucrū eſt qn̄ fit tpe interdicto ꝛ feriato: extra de fer. c. j. ꝛ fi. ſiue etiā ex loco: q2 ſm quoſdā mercari ꝛ lucrari in ſacris locis eſt turpe lucrū: vt. lxxxviij. diſt. c. eijciēs: qđ capitulū aliq̄ text⁹ hn̄t. Itē facere vel vendere fucamenta ꝛ ſimilia q̄b3 vane mulieres iniuſte ſe ornāt. ꝛ etiā q̄cūqꝫ alia ꝓhibita ꝑ legē diuinā vel humanā: aut ꝑ iniuſta ſtatuta ciuitatū. Et generalit̄ lucrū acq̄ſitū in caſibus non ꝯceſſis: ſicut lucrū aduocatiōis vl̄ medicine ꝛ ſimiliū in caſib3 non ꝯceſſis: vt extra de poſtulan̄. ꝑ totū. Tale ergo lucrum omniū p̄dictoꝝ ſm quoſdā eſt paupib3 diſpenſandū: licet de rigore iuris ad h̄ non teneant̄: qđ tamen maxie tenendū eſt qn̄ tali lucro ſuꝑeſſe cōmode pn̄t: q2 māmona iniquitatꝭ eſt.

Preterea de his q̄ lucrat̄ aliq̄s in emptionibus venditionib3 ac alijs contractib3 ꝑ mendacia ꝑiuria circūuentiones falſas cōmixtiones ꝛ ſilr̄ generalit̄ q̄ri pōt: vtrū qđ cōit̄ in contractib3 aliq̄d diminuit vel excedit iuſtū p̄ciū ſit illi⁹ ſm dcū a q̄ fuit illicite acq̄ſitum aut reſtitui ſit neceſſariū. Ad hoc dicendum ſm Geral. obdon̄. ꝛ alios doctores: ꝙ nō ois exceſſus ſeu diminutio iuſti p̄cij ē illi⁹ a q̄ eſt habitus ꝛ acceptus: nec vendicari poteſt a dante: q2 nō aufert ius adinuicē contrahēdi xiiij. q. v. c. non ſane: ꝛ hoc q̄druplici rōne ꝓbari pōt. Primo rōne pacis ꝛ ſalutis: qđ eīn ex conſenſu ac cōmuni ſtatuto ac ꝓ vtilitate cōmuni oim procedit: ex ip̄o robur ꝛ eq̄tatem obtinet cōmunis iuris: ſed cōis cōſenſus ac recta ratio diſcreta qꝫ cōſuetudo vult: ꝙ non omnis exceſſus in talibus reſtitui ſit neceſſariū: tū q2 ſic expedit paci temporali: nam alias infinite querimonie et litigia ex huiuſmodi orirent̄: tum etiam ſaluti ſp̄uali oīm: q2 cū difficillimū ſit ab hmōi exceſſib⁹ contractuū ſe totaliter deputare: et maxime in hominib3 imꝑfectis lucris inhiantib3 ex q̄bus ꝛ in q̄b3 maior ꝑs hoim conſiſtit ꝑiculoſiſſimū omniū eſſet ſi nihil hmōi exceſſiuum ſibi vēdicare ꝛ retinere liceret. Hinc đt Scotus in. iiij. xv. ꝙ equalitas cōmutationū et contractuū non conſiſtit in indiuiſibili medio: ſ. d in illo medio qđ cōmutatiua iuſticia reſpicit magna eſt latitudo: ꝛ inter illam latitudinē non attingendo punctum indiuiſibilem equiualentie rei ꝛ rei in quocunqꝫ gradu citra extrema fiat iuſte fit: quia quo ad h̄ cōmutantes ꝛ cōtrahentes indiuiſibile mediū attingere quaſi impoſſile eſſet: que latitudo medij patere poteſt p̄mo ex lege poſitiua que cōtractū reſcindit qn̄ cōtrahēs decipit̄ vltra medietatē iuſti p̄cij: nihilomin⁹ tamē infra illud ſi ex aliquo appareat iniuſticia ſm ꝯſcientiā reſtitutio correſn̄dens fieri debꝫ.

Secundo ex conſuetudie approbata ex q̄ relinquit̄ quōqꝫ ip̄is cōmutantib3 vt penſata mutua neceſſitate: reputāt ſibi dare mutuo equiualens hincinde ꝛ accipe: durū eſt ei inter homines contract⁹ eſſe in quib3 contrahētes non intendant aliq̄d de illa indiuiſibili iuſticia remittere ſibi mutuo vt ꝓ tanto oēm contractū aliqua donatio ꝯcomitet̄. Hec Sco. Secundo rōne diuie ꝯdeſcenſiōis: ꝓuidentia nāqꝫ dei poſt lapſū ꝓthoparentis in pluribus humane infirmitati ꝯdeſcendit: nec exigit ab ea q̄cq̄d eſt ꝑfecte ac rectiſſime equitatis vn̄ recta ratio docet: ꝙ aliter regendus eſt ac ducend⁹ infirm⁹ ac aliter ſanus: ꝛ ex h̄ eſt ꝙ de⁹ in homine lapſo non imputat oīme vitiū ad mortale pctm̄: cū tn̄ ſm Bona. in. ij. diſt. xxj. ꝛ ſm alios doctores cōit̄. Adam in ſtatu innocentie peccare nō poterat niſi mortalit̄: tamē propt̄ ꝑfectionē ſtatus et regulā rectitudinis in qua poſit⁹ erat: a qua etiā cū nullū haberet impellens exire nō poterat: niſi diuinā iuſticiā ꝯtemnendo ſuā innocentiam ſedando ꝛ naturā ſuā corrumpendo: que omnia faciunt p̄mā culpā ade nō venialem ſed mortalē fuiſſe: nec alit̄ eſſe potuiſſe. Nūc autem veniale peccatū eſt propt̄ impulſionē ꝛ ꝓnitatē quā habet ad illud: ſed p̄mus homo nullū habuit impulſū: quia in eo nullus erat motus brutalis ſed ſm deliberationem peccatum autem cōmiſſum cum deliberatione rationis vbi nulla eſt ꝓnitas: non poteſt eſſe niſi mortale. Sed ad cepta redeam⁹: conſtat autem ex diuina ſcriptura: ꝙ rapina ac furtū ac ois deliberata vſurpatio rei aliene inuito domino eſt mortalis culpa: ergo exceſſus in huiuſmodi precijs nō eſt ſemꝑ rapina furtū vel vſurpatio rei aliene. Tertio ratiōe mutue concordatiōis: q2 propria forma ꝛ rō cōmutatiui cōtract⁹: ex vtriuſqꝫ ꝑtis libero ac pleno conſenſu inchoatur et rectificatur: ſic ꝙ emptor ſibi vult plus rē emptā ꝙ p̄cium eius. ꝛ eꝫ vēditor p̄ciū: vterqꝫ etiā ex pleno cōſenſu incepit alienare a ſe ꝓpriū dn̄ium rei ſue. i. in alteꝝ totalit̄ trāſferēdo. ꝛ ſi in aliq̄ defraudat̄ / citra tn̄ exceſſum enormē lege diuina vl̄ hūana ꝓhibitū. vult tn̄ nihilomin⁹ ꝯtractum eſſe firmū. ꝛ ſicut totū abſqꝫ p̄cio donare potuit: ſic ꝓ minori p̄cio vēdere potuit.

Quarto rōne hūane eſtimatōis: q̄ q̄dem incerta ē ad mere iuſta p̄cia ꝓtaxāda: ac ad p̄ciſe diſcernēduꝫ exceſſus ꝛ defect⁹ iuſti p̄cij: ꝓpter h̄ licꝫ in aliq̄ partiū minuat̄ vl̄ excedat: nulli tn̄ ꝓprio vl̄ cōi iudicio cēſeri dꝫ pro enormi exceſſu: niſi reſpectu iudicij nr̄i recederet a moderātia iuſti p̄cij ſub cōpetenti latitudine mēſurādi. Sed obijciat aliq̄s: ꝙ q̄cquid in ꝯtractib3 eſt illicitū ꝛ pctm̄ / cōtra ius diuinū eſſe videt̄. ꝛ ſic nullū robur ab eo obtinere meret̄: imo potius oppoſitū ꝓpt̄ qđ nullus illicitus exceſſus p̄cij pōt a iure diuino acq̄ri peccāti in illo. Ad h̄ dicendū ſm Bern̄. in tractatu de reſtitutiōe: ꝙ in hmōi ꝯtractib3 p̄cipue duo ſūt cōſiderāda ꝛ attendēda. Primū eſt intrinſeca affectio ꝓ quāto vult ſciēter in ꝓximū aliquā ineq̄litatē: vt. ſ. in hmōi cōtractib3 meliorē partē habeat ꝙ ꝓximus: ꝛ ꝓ tāto aliq̄d hꝫ de iniuſticia. que ſi nō eſt mortal̄: ſufficit aut ꝑ ꝯtritionē / aut ꝑ penitentialē ſatiſfactionē / aut ꝑ purgatorij ignē ſicut ꝛ cetera venialia expiari. Secundū eſt extrinſeca actio mercātie: q̄ lꝫ ſm veridicā eſtimatōeꝫ p̄cij ſui ꝯtineat aliquantulū ineq̄litatē. in reſpectu tn̄ ad cōe ſtatutū ꝛ ad ꝯdeſcēſiuā dei legē ꝛ ad liberꝝ ꝯſenſuꝫ cōtrahētiū: nō habet inequalitatē / ſꝫ potius benignā ꝛ ꝯceſſoriā equitatē: ꝛ ideo ꝙtū ad h̄ tam diuino ꝙ humano iure robur obtinet firmitatis. al̄s eīn ois hmōi illicitus exceſſus p̄cij eſſet in acq̄rentib3 culpa mortal̄: q̄a eſſet vſurpatio rei aliene inuitū aliene. tenerēt etiā q̄libet oēm talē exceſſum reſtituere: ꝛ ſic oēs q̄ h̄ nō reſtituerēt / dānarent̄. quod eſſet duriſſimū ac p̄ſūptuoſum affirmare: lꝫ ꝓpter prauitatē affectus inclinati ad tꝑalia: ac ꝓpter prauitatē taliū cōmutationū ſecurius ac iuſtius eſſet oēm talē exceſſum ſcienter ꝑpetratū ſi alicui⁹ q̄ntitatis app̄ciabilis eſſet reſtituere defraudatꝭ. aut ꝓ aīab3 illorū paupib3 erogare ſi parui valoris eſſet: q̄a in h̄ plus ꝓficeret fraudato: niſi ꝛ ip̄e graui inopia laboraret. Verū tamē qđ falſis mēſuris / regulis vl̄ ponderib3 iniuſte acq̄ſitū eſt: reſtitui debet ſi fuerit alicuius quantitatis appreciabilis. aut ſi parui valoris / pauperib3 erogari. Ad laudē dei oīpotentis.

Quid reſtitui debet rōne erroris / ꝯdemnatiōis / incertitudinis ꝛ donationis: ac per quē fieri debet incertorum reſtitutio.

Sermo. lx.

Non furtum facies.

Exo. xx. Habito in ſmōe p̄cedēti de duob3 generib3 debitoꝝ ad reſtitutionē obligātiū: Iam ꝓſequēdū eſt de tertio genere debitoꝝ: qđ dici pōt lucrū illicitū ſeu alienū. ad qđ reſtituendū obligat̄ q̄s q̄druplici rōne A Primo rōne erroris. ꝓ q̄ tal̄ regl̄a dari pt̄: Omne acq̄ſitum a dāte ꝑ errorē / ꝑſone cui dat̄ reſtitui dꝫ. Pro q̄ ſciendūꝫ ꝙ. triplex eſt error ad reſtitutionē obligās. Prim⁹ eſt error perſone cū ſcꝫ dat vni credēs dare alteri: tūc eīn reſtituendū eſt dāti vel ei ad quē dātis intentio ferebat̄. ſicut ſepe ꝯtingit in improbis q̄ſtoribus. de q̄b3 vide ſ. Scđs eſt error fortune: vt q2 credit dare paupi / ſed diues eſt cui datur: tūc etiā nō trāſfert̄ dn̄ium in recipientē: ſm Sco. in. iiij. q2 nō eſt ibidē in dāte voluntariū ꝓpter ꝯditiōis ignorantiā quā reſpicit in dādo. vt pꝫ ſ. vbi agit̄ de q̄ſtorib3. Tertius eſt cōditiōis appoſite: vt q2 credit eum miſſam celebraturū vel tricenariū facturū ꝛ nō facit: tūc eīn ſi receptori cōſtat de p̄ciſa intentiōe dātis: ꝙ ſcꝫ alit̄ nullo modo dediſſet: ſm quoſdā obligat̄ ad reſtituēdū vel ad ſupplendū per ſe vel ꝑ aliū ſm dātis intentionē. Rō huius eſt: q̄a cum res in iſtum nō trāſeat niſi eo modo q̄ dans intēdit trāſferre: ſi cōditio nō eſt / in ip̄um res trāſferri non pōt. Alij ꝓ dicūt ꝙ ex q̄ illi perſone ſimplr̄ dat ꝛ dare intēdit ꝙuis nō ſubſit cauſa ꝓpt̄ quā dare intēdit: nihilominus donatio manet niſi cauſa illa nō ſolū eſſet cā motiua vel finalis: ſed etiam cōditio dādi. vt ſit ſenſus. do tibi ſi tu es bonus / vl̄ ſi facis h̄: alit̄ non. Hoc ꝓbāt per ſile. vt ſi q̄s dat alteri cētum libras: q̄a credit ip̄m amicū ſuū ꝛ tamē non eſt: tunc nō tenet̄ reſtituere niſi dans adderet cōditionē: ſcꝫ do tibi ſi tu es amicus meus. ꝛ illius opinionis fuit Geral. obdon̄. Sed primi dicūt hoc non eſſe ſimile: q2 in p̄mo caſu

dans intēdebat dare deo ⁊ cultui eius poti⁹
ꝙ homini: ꝑ hoc intēdens ꝓcurare bona ſpi//
ritualia a quib⁹ iniuſte fraudatur. Hinc ſʒ
Innoc. ⁊ Hoſti. Hypocrita qui multa ſub
noīe viri boni q̄ſiuit/ obligat̄ reſtituere: quia
ꝑ fraudē adeptus eſt. vl̄ ſaltē paupib⁹ diſtri
buere. Scōo obligat̄ ad reſtitutionē rōne
ꝯdēnatiōis: q̄a ſic fur ⁊ cōſimiles nō tm̄ te//
nent̄ reſtituere ablatū/ ſed etiā cōdemnatio//
nē ex illo debitā. Pro quo talis regula dari
poteſt. Omis pena a iudice iuſte ſententia//
ta ſub debito reſtitutiōis eſt ſoluēda. Ex q̄
concludit̄ ecōtrario ꝙ nō eſt ſoluēda qn̄ non
eſt ſententiata/ nec anteꝗ̄ eſt ſentētiata: niſi
ex cauſa aliqua deberet̄. aut niſi iure ſimpl̄r
eſſet ſtatutū eam ſolui: licʒ nō eſſet ſentētia//
ta. nam cōiter pene iuris poſitiui non intelli
gunt̄ eſſe ſimpl̄r inflicte: ſed ſolum ordinate
vt per iudices ordine iudiciario infligātur:
al̄s q̄libet homicida q̄ntumcunq̄ occultus
mortalit̄ peccaret nō reſtituēdo curie omnia
ſua: ⁊ non offerēdo ſe iudici ad ſupplitiū qđ
homicide leges ſtatuūt. Et ſm̄ Ray. in hoc
caſu pena vnius non liberat aliū. vt ptʒ. xij.
q. ij. cū deuotiſſimā A Ad maiorem tn̄
euidētiā ponunt̄ caſus de homicida: in quo
p̄mo cōtingere pōt ꝙ facto homicidio non ca
piatur/ nec etiam bona ſua: ⁊ tūc talis licite
fugere poteſt: ⁊ bona ſua alibi aſportare ac
alienare ꝗ̄diu cōtra eū ⁊ bona ſua non fue
rit ſentētia data. Scōo ꝟo cōtingere pōt ꝙ
ipſe capiat̄: licʒ nondū cōtra eū ſentētia da//
ta ſit: ⁊ tūc dr̄ Antonius de butrio: ꝙ ſi pec
catū eius nō eſt occultū nō peccat fugiēdo:
q̄ nulli dicēdū eſt ꝙ ſe ꝑdat. Si ꝟo manife
ſtum eſt: tūc mortalit̄ peccat fugiēdo. Pro
h̄ facit glo. diſt. j. in c. ius gentiū. que dr̄ illū
peccare captiuū q̄ fugit a dn̄o ſuo ſi bellum
eſt iuſtū. Porro licʒ fugiēdo peccet: ſe tn̄ re//
ſtituere nō obligat̄: quia ꝯ eum nōdū ſentē//
tia lata eſt. ff. de dona. l. poſt contractū. ⁊ l.
donatōes. §. vltimo. Tertio deniq̄ ꝯtinge//
re pōt ꝙ nō ſolū capiat̄/ ſed etiam contra eū
iuridice ⁊ ꝯtra oīa bona ſua data eſt: ⁊ tunc
nec ſe defendere nec fugere pōt: nec etiā bo//
na ſua a manib⁹ iudicātis alienare. quod ſi
fecerit/ oīa bona ſua reſtituere obligat̄. ⁊ alij
ſil̄r q̄ eadē auferrēt. Hinc ap̄l's ad Roma.
xiij. a t. Qui poteſtati reſiſtit/ dei ordinati//
oni reſiſtit: ⁊ ſibi ipſi damnationē acq̄rit. nec
etiam poſt ſniaʒ mortis in eum iuridice da//
tam p̄t mortē inferēti reſiſtere: q̄ licʒ homo

natural̄r inclinet̄ ad reſiſtenduʒ inferentib⁹
ei mortē. tamē q̄a data eſt illi ratio vt ea ad
q̄ natura inclinat nō paſſim/ ſed ſm̄ ordineʒ
rōnis executiōi demādet. ꝓpterea nō omnis
defenſio ſui eſt licita: ſed q̄ fit cū debito mo//
deramine rōnis. ⁊ h̄ ſentit Bal. de peruſio.
imo q̄dam credunt ꝙ ſi iuſte ꝯdemnatus ad
mortē fugit: ſeipm̄ in manus iudicis trade//
re tenet̄. Pro h̄ facit glo. in c. paſtoral. in cle//
men. de ſen. ⁊ re iud. ſuper ꝟbo/ ꝑ violentiā.
vbi etiā cōcordāt multi doctores cū glo. quē
dr̄ ꝙ ſi captiuus ad penā vel ꝑiculū mortis
relaxet̄: p̄ſtito iuramento de redeūdo ad car
cerem. tūc ſi mors eius eſt iniurioſa non te//
net̄ redire. quia iuramentū eſt cōtra legē na
ture. vt ptʒ. xxij. q. iiij. §. vltimo. ꝟ. q̄ſquis. ⁊
de h̄ plenius patʒ ſup̄: vbi agit̄ de periurio.
Si ꝟo mors eius nō eſſet iniurioſa: tūc re//
dire tenet̄ propt̄ iuramētum. Eadē em̄ rōne
cogere videt̄ ſentētia iuſte lata ſicut licitum
iuramentū. Si tn̄ nō iuraſſet/ nec voto ſecō
ſtrinxiſſet: tūc ſm̄ Pau. ſi aufugeret animo pe
nitēdi nō peccaret: nec redire tenet̄. Durum
em̄ videt̄ ſm̄ eūdē/ determinare ꝙ homo ſe
debet vltroneus offerre morti etiā iuſte infli
cte qn̄ poteſt alit̄ ſaluari ⁊ penitere. Secus
tn̄ eſt ſi nō intēdit ſe emēdare. vel ſi ꝯſciētia
dictāte de ſe emēdam nō ſperat/ licʒ ꝓponat.
tunc em̄ aufugiēdo mortal̄r peccat: ⁊ ad re//
deūdū obligatus eſt: q̄a mag̃ eligere tenet̄
iuſte mori ꝗ̄ iniuſte viuere: vn̄ ⁊ ſe redimen//
do ꝑ pecuniā ⁊ ſic iudicē corrūpēdo mortal̄r
peccat. ⁊ q̄cūq̄ iudex/ ꝓcurator/ aduocat⁹
vl̄ alius p̄cibus/ muneribus/ cautelis vl̄ alijs
maleficijs malefactorē iuuat ne cōdemnet̄:
mortalit̄ peccat: niſi ꝓbabilit̄ ſperaret emen
dam: ⁊ q̄cquid inde accepit/ paupib⁹ eſt ero//
ganduʒ. Tertio principal̄r obligat̄ q̄s ad
reſtitutionē lucri illiciti vl̄ alieni rōne incer//
titudinis. q̄dam em̄ incerta ⁊ vaga detinen//
tur aliquādo: quoꝝ veri dn̄i nō inueniunt̄: lʒ
diligēter querant̄/ ſeu etiā omino ignorent̄:
⁊ illa in pias cauſas ſūt erogāda: maxime in
alimonijs pauperū ⁊ redēptiōe miſerabiliū
perſonarū captiuorū: vt ſic ſm̄ Sco. in. iiij.
diſt. xv. cui nō pōt reddi tꝑalit̄/ eidē ſatiſfiat
ſpiritualiter. quod tūc maxime fit quia pau
peres loco chriſti ſuccedūt. Sed ꝑ quē talis
diſtributio ⁊ reſtitutio fieri dʒ: diuerſe ſunt
opiniones: quib⁹ tamē dimiſſis cauſa breui//
tatis ſtante malicia tēporis vt nūc breuiter
dicēdum eſt. ꝙ ſi ad reſtitutioneʒ obligatus

adhuc compos rōnis eſt ⁊ potēs: tunc vt di
cit Sco. in. iiij. diſt. xv. q. ij. ꝓpe finē. Qʒ ſi q̄
ras per man⁹ cui⁹ debeant talia paupib⁹ di//
ſpenſari. Rn̄deo ꝙ ſi inueni q̄s neceſſario me
diator ſit determinat⁹ in iſta paupib⁹ diſpen
ſando. Quidā aūt doctor ait: ꝙ confeſſor vel
aliquis alius ea diſpenſare debet: de cui⁹ fi//
delitate ille confidat: mihi aūt videt̄ ꝙ talis
ꝑ ſeipm̄ cōſilio nihilominꝰ boni viri hoc pau
perib⁹ erogare pōt: q̄ tali mediatori ad di//
ſpenſandū tribui poſſet de cui⁹ fidelitate p̄//
ſumeret: qui tamē ſibi appropriaret vel i ali
os vſus cōuerteret ꝗ̄ deberet: vnde lex diui
na qn̄ nō ligat ꝑſonā tūc ſeq̄nda eſt rō natu//
ralis q̄ dictat ꝙ homo q̄ aliq̄d tenet̄ mag̃ re
ſtituat paupib⁹ ꝑ ſeipm̄ ꝗ̄ ꝑ aliū: conſiliū tn̄
boni viri nō excludēdo ſʒ poti⁹ includendo:
hec eſt ſententia Scoti q̄ videtur rōnabilior.
Nec obſtat. c. cū ſit. extra de iudeis. vbi dicit̄
ꝙ ſm̄ ꝓuidētiā diocc. dn̄t ea iudei paupibus
chrianis diſtribuere: q̄ capitulū illō loquit̄
de iudeo non de chriano: cui⁹ auctoritas ⁊ di
ſpenſatio q̄ ad paupes chrianos ab eccleſia
merito ſuſpecta habet̄: cum in illo caſu cogat̄
ad hoc inuit⁹: qualis ſuſpicio in chriano fide
li merito ceſſare debet: ⁊ ſic ep̄us nō habet ſe
de talib⁹ intromittere niſi in defectū: vel niſi
vbi ageret̄ in iudicio ꝯ nolentē paupib⁹ ero//
gare. Concordat Ioā. mo. in. c. quāꝗ̄. li. vj.
de vſu. ⁊ Inno. extra de emu. eccle. in c. quia
pleriq̄. Si ꝟo talit̄ obligat⁹ laborat in extre
mis debet inſtituere ac deputare certū ac pro
bū executorē illi⁹ reſtitutiōis: ⁊ hoc vnum vl̄
plures: ⁊ tūc talit̄ inſtituti cōmiſſum officiū
fidelit̄ exequi dn̄t: ſiue in reſtituendo: ſiue in
pauperibus diſtribuendo: ſiue etiā iuſte acq̄
ſita in teſtamentis relicta paupib⁹ ⁊ pijs cau
ſis quo citius poterūt ſm̄ voluntatem teſta//
toris diſpenſando: vt ptʒ. xij. q. ij. c. de laicis.
in fi. vbi plane de hoc: ⁊ hec eſt ſententia Ar
chi. Hoc etiā no. extra de ver. ſigni. c. cum ti//
bi. in glo. q̄ incipit: nō intelligas. Si tamen
h̄mōi executores in hoc negligentes ⁊ infide
les fuerint: tunc debent cōpelli vel ſuppleri
debet per dioceſanū vel per illum cui ipe cō//
miſerit: vt patet latius ſupius i q̄rto p̄cepto
vbi agit̄ de executiōe teſtamēti infra q̄ntum
tp̄s fieri debeat. Si deniq̄ talit̄ obligatus
nullū reliq̄t executorē q̄ iniuſta reſtituat: tūc
locū hʒ ſnia Ray. ⁊ Hoſtieñ. q̄ dicūt: ꝙ hec
reſtitutio vl̄ diſtributio fieri dʒ auctoritate
ep̄i vl̄ penitentiarij: vel ēt capellani ei⁹ i cui⁹

dioceſi illa iniuſta ſūt habita: ⁊ hoc ſonat di
ctū. c. de laicꝭ. Quarto p̄ncipaliter obliga
tur q̄s ad reſtitutionē lucri illiciti vel alieni
rōne donatōis. Pro q̄ ſciendū: ꝙ Sco. in. iiij.
diſt. xv. de tali donatiōe talē ponit concluſio
nē: ꝙ dn̄s alicui⁹ rei nō ꝓhibit⁹ a lege vel ſu//
ꝑiore: a cui⁹ voluntate dependeat in donan
do vl̄ trāſferendo: donare pōt rem ſuā alteri
volenti recipe: qđ ꝓbat̄: q̄ ex q̄ ꝑ actū volun
tatis fuit dn̄s: ꝑ voluntatē potuit ceſſare eſſe
dn̄s: ⁊ ali⁹ vult recipe: ergo pōt incipe eē do//
min⁹: ⁊ non ꝓhibet aliq̄ cauſa ſupior: iſtū de//
ſinere ⁊ illū incipe eſſe dn̄m. Ex q̄b⁹ ꝟbis eli//
cit̄ ꝙ tria requirunt̄ ad iuſtā donationē: ita ꝙ
recipiēs nō obliget̄ ad reſtitutionē. Primū ē
ꝙ ſit liberalis trāſlatio ex p̄te donantꝭ: q̄ nō
eſt in donatiōe iuſticia vel iuſta tranſlatio: ſi
donans non mere liberalit̄ donat: ꝙ duplici
ter fieri pōt. Primo per ignorantiā: nō ei me
re liberalit̄ donat qui ex ignorātia donat ſic
donant furioſi: frenetici: mente capti: ebrio//
ſi ⁊ ſil̄es: q̄ iā in eis nō regnat liberū arbitri//
um: vn̄ ſm̄ iura furioſus dare nō pōt: q̄ cō//
ꝑat̄ infanti propt̄ defectū vſus li. arbi. ſicut
nec peccare pn̄t. Hinc. xv. q. j. c. merito. §. vt
itaq̄. ſubdit̄. mens ꝟo alienata furore cum
ſui compos non ſit coꝝ que admittit: reatum
nō contrahit: q̄ facultatē deliberādi nō ha//
buit: vn̄ pupillo ⁊ furioſo in maleficijs ſubue
nit̄: vt non eis imputent̄ ad penā que ex men
tis deliberatiōe nō ꝑcuſſerūt: hoc ibi: ⁊ i cle//
meñ. de homi. c. ſi furioſus: vbi dr̄ glo. ꝙ ta//
lis ꝗ̄diu furit pati pōt iniuriā ſed non face//
re: ⁊ qđ per euʒ fit: habet̄ ꝑinde ac ſi caſu ali
quo accidiſſet ſine facto ꝑſone: vnde ſi dānū
aliqđ dat nō tenet̄. l. acq̄lia. ſed eſt ꝑinde ac
ſi quadrupes feciſſet vel tegula cecidiſſet. ff.
ad. l. acquiliā. ſed ⁊ ſi quicūq̄. §. ij. ⁊ ideʒ ibi
dicit̄ ꝙ infans vel furioſus ꝑdidit aut corru
pit: impunitū eſt: etiā ſi hominē occiderit: cū
alterum innocentia cōſilij: alterū ꝟo fati in//
felicitas excuſet. Et ſil̄e dicendū eſt de dor//
miente: q̄ ſicut aliqn̄ in ſomno loquit̄: ſic ali//
qn̄ etiam in ſomno agit. Hinc etiā in hoc. c.
ſi furioſus. determinat Elemens. v. in cōci//
lio. Uieneñ. ꝙ furioſus infans ⁊ dormiens
aliū occidens vel mutilans: nullā irregulari
tatē incurrit: ⁊ ſimile iudiciū eſt de morti ꝓ//
pinq̄s: cū. ſ. iam ſūt extra rōnis vſū: ⁊ tn̄ ex
⁊ malicia aliquoꝝ condunt vl̄ mutant teſta
mētū qđ ſʒ Sco. corā dō nullū robur obti//
net: ⁊ ſi rōnis vſum adhuc h̄re videant̄. tamē

aſtantiū importunitatib⁹ laceſſiti ac victi tā
dē ꝯſentiūt inuiti: qđ ſiīr nullū robur obtiet:
eo ꝙ nō cōſentiūt mere volūtarie: q2 đt phs
iij. Eth. ꝙ ignorantia ⁊ aliq̄lis coactio exclu-
dit volūtariū. Ex dictꝫ ḡ ſm Sco. cōcludit
gn̄alit ꝙ qcūqꝫ decept⁹ de eo cui donat q̄ntū
ad illā rōnē ꝓpt quā dōat ñ ſimplicit donat:
⁊ iō tenet recipiēs ad reſtōnem. Siīr qcūqꝫ
aliq̄ neceſſitate coact⁹ donat ñ ſimplr̄ donat:
⁊ ſic recipiēs tenet ad reſtōnē: ſic multi infe-
riores maiorib⁹ exhibēt mun⁹a manu vł ab
obſeqo: poti⁹ ex verecundia vel timore q̄ꝫ ex
mera volūtate: ita ꝙ ſupioꝝ pces q̄ſi māda
to cōpant: ⁊ ſic ad reſtōnē obligant: niſi tlia
iuſte exigerēt etiā ab iuitis. Ratio eſt: qm̄ id
nō libere donat qđ cōtra vł pter volūtatē il-
li⁹a q̄ dependet ī donādo donat: ar. hēm⁹ in
c. exigit. li. vj. de cenſib⁹. vbi pcipit ꝙ viſita-
tores reſtituāt ea q̄ ab eis recepert q viſitant:
licet ēt munera libere data videant ipis viſi
tatorib⁹ aut eoꝝ familijs: vt ptꝫ ibidē: q2 p̄-
ſumit ꝙ intuitu viſitatiōis dant: vt viſitato
res ad eoꝝ flectent arbitriū: nimiꝝ cū mune
ra vt in plurimū excecant oculos: vnđ pcipit
eis ꝙ in duplū reſtituāt: alioqn grauiorib⁹
penis ſubijciunt: vide ibidē in textu ⁊ glo.

Scđm pncipale qđ reqrit ad iuſtā donati-
onē eſt: ꝙ aſſit voluntas recipiendi in eo cui
fit donatio: alioqn ñ trāſfert dn̄iū: ſic qdam
faciūt q in manifeſto oblatū refugiūt et po-
ſtea in occulto auferūt: q ſꝫ Sco. furtū com
mittunt. Tertiū eſt ꝙ tā accipiētes q̄ꝫ dan-
tes nulla lege ſupiori ꝓhibeant i iſta trāſlati
one nec ꝑ actū alteri⁹a q̄ dependeat: ꝓpt defe
ctū aūt recipiētꝫ nō pōt q̄s dare fr̄i minori pe
cuniā: q2 ille nō vult: ⁊ ſi vult nō pōt eē poſ-
ſeſſor: ſic etiā nec alteri religioſe ꝑſone tanq̄ꝫ
ꝑſone puate qcq̄ꝫ dari pōt: q2 non pōt ꝓpriū
aliqđ poſſidere: ꝓpt defectū ꝟo dantꝫ nullus
tꝑe q̄ caret vſu li. arbi. dare aliqđ alteri pōt:
vt pꝫ ſ. Siīr nec vxores nec ꝓles nec ſuietes
de reb⁹ patriſfamilias niſi in certꝫ caſib⁹: nec
etiā monachi nec pupilli: nec mīores. xxv. an
nis put de his lati⁹ ptꝫ i. iiij. pcepto vbi agit
de his q el'ynā dare pn̄t Ad laudē dei.

Vbi tam incerta q̄ꝫ certa reſti-
tui debent: et de ſeptē circūſtan-
tijs que requiruntur ad verā de-
bitoꝝ relaxationē.

Non furtum facies.

n Exo. xx. Quinto pncipalit vi
dendum eſt vbi reſtitutio fieri
debeat ad hoc vt iniuſte poſſi
dens in oib⁹ ſatiſfaciat. A Ad cui⁹ eui-
dentiā cōſiderandū eſt: ꝙ oīa bona reſtitutio
ni obnoxia aliqn̄ ſūt incerta q̄ ad ꝑſonas q̄-
bus ſunt reſtituenda: aliqn̄ ꝟo certa. Quan
tū igit ad pmū q̄ri pōt: an debita donata le
gata extorta aut q̄litercunqꝫ acq̄ſita reſtitu
tioni obnoxia ac incerta q̄ ad ꝑſonas ſeu eaꝝ
heredes q̄b⁹ ſunt reſtituenda: non tamen q̄
ad loca eoꝝ vn̄ fuerūt rapta ſeu aliter habi-
ta: debeant dari paupib⁹ ſeu diſtribui in ali
as pias cauſas ſolū in eiſdē locꝫ. At dicēdū
ſm Bern̄. de chriana religione: ꝙ triplex pōt
eſſe incertū. Primū eſt cōe qn̄. ſ. res acquiſite
fuerant cōitatis loci alicuius: ⁊ tūc qdam
mō ꝑſona ſcit: eo ꝙ talis cōitas vicē gerit q̄-
ſi certe ꝑſone. Exempli grā: falſificantes mo
netas aut groſſiores nūmos a leuiorib⁹ eli-
gentes: vt illos vel confundāt radant artifi
ciali aqua lauent: aut plus fuſorib⁹ vel cam-
pſorib⁹ vendant: reipublice ſatiſfacere obli-
gant de dāno qđ eidē exinde euenit. Si ta-
men non ſcit ꝙ inde cōitas damnificata ſit:
tunc paupib⁹ eſt erogandū vel cultui diuio
mancipandū: cū oino ſit impiū ⁊ iniuſtū lu-
crū: vnde tales falſarij dici pn̄t: ⁊ ſic falſarij
ſm leges eſſent iudicandi ⁊ puniendi. Spe
cialit tamē in q̄dā extrauaganti. Joan. xxij.
que incipit: pdiens q̄ſi ex adipe iniquitas đt
glo. per Genzelinū: excōicant falſam fabri-
cantes monetā in regno francie: ⁊ ſcient por
tantes vt alios decipiāt quos papa ſolus ab
ſoluit: ſed videt ꝙ hec extrauagans localis
ſit q̄ ad regnū francie tm̄: vn̄ tales monetam
falſificantes in pondere materia vel forma
vel argentū ſemiplene depurantes: dicunt
fures reipublice. ff. de cōtrahen. emp. l. j. ta-
les fures exurunt in aqua bulienti: vt. ff. de
fal. mone. l. ij. nec talis moneta reproba libe
rat ſoluentē: vt. ff. de pig. l. elegant. excuſat
tamen corā deo q̄ꝫdiu neſciuerit: de hoc etiaꝫ
patꝫ ſ. Scđm autē incertū eſt: qđ ſic ad ſin-
gulares ꝑſonas ſingularit ꝑtinet: vt tn̄ oēs
vel maior pars alicui⁹ loci damnificat: ſicut
contingit in generalibus rapinis: vbi quaſi
omnes vel maior pars cōmunitatis damni

ficatur: tunc etiā ſi non reperiunt ꝑſone qua
rū res ille fuerunt: debent ſimilit cōmunita
ti reſtitui: quia cōitas conſiſtit in toto vel in
parte maiori: ⁊ ſic per talē modū diſcretū res
iuſtius reſtitui pōt: ⁊ ſiīr dicendū eſt de his
qui in bello iniuſto vendunt ex certa ſcientia
baliſtas: gladios intoxicatos: arma ⁊ ſimi-
lia q̄b⁹ cōitas aduerſarioꝝ ledit: tunc eīn leſe
cōmunitati obligant. Tertiū deniqꝫ incertū
iniuſtū dici poteſt quando ſic ad ꝑticulares
ꝑſonas ſingularit ꝑtinet: q2 minor pars cō-
munitatis ledit vł ſpoliat: ⁊ ſic cōitati reſti-
tueret nihil ipis vł modicū ꝓdeſſe p̄ſumitur
aut etiam eoꝝ heredibus: ⁊ tunc ſi damnifi
cati ignorant licet congruū ſit dare eodeꝫ in
pias cauſas in eodē loco pro ſalute eorundē:
eo ꝙ lege nature damnificati hoc magis vel
le debeant dūmodo cōmode fieri poteſt: non
tamē eſt neceſſariū dūmodo melius ⁊ certi⁹
alibi dari pōt pro ſalute eorundē: in his eīn
plus reſpicere debent animaꝝ ſalutem q̄ꝫ na
turalē affectionē: exempli grā: vt de caſu p̄-
ſenti aliqua ponamus: ſi quis vtit iniuſtis
ponderibus: menſuris vł regl'is cōtra illud.
Deut. xxv. Nō habebis in ſacco diuerſa pō
dera maius et minus: nec erit in domo tua
modius maior ⁊ minor: debet taliter reſtitu
ere q2 penitus ignorat vel perſonā vel rei re
ſtituende quantitatē: ⁊ ſimile iudiciū eſt de
de his qui ꝓximos decipiunt in mercantijs:
in macula defectione: admixtiōe: corruptiōe
⁊c. de q̄b⁹ patet ſupra. Itē qui vendunt fal-
ſos taxillos: venenū mortiferū: gladios into
xicatos ⁊ ſimilia: his quos ſciunt vel credūt
talibus abuſuros. B Scđo principali
ter bona reſtitutioni obnoxia ſunt certa quo
ad ꝑſonas q̄bus debent: ⁊ tunc aut ſunt in-
iuſte acquiſita ⁊ detenta: vel iuſte quidem ac
quiſita licet iniuſte detenta: ſi ergo ſunt iniu
ſte acquiſita poſſeſſore ſimplicit inuito: ſicut
in furto vel rapina: tunc ſiue fur ſiue raptor
ſe abſentauerit a loco ⁊ a perſona a q̄ ſubſtā
tiā rapuit ſiue econtra: tenet ſemꝑ taliter in-
iuſte poſſidens ſublatā rem vel eius valorē
tranſmittere ad verū dominiū ſumptib⁹ in-
iuſte poſſidētꝫ: ar. extra de raptorib⁹. c. j. vbi
ſubdit: ꝙ rapinis ⁊ depdationib⁹ inſiſtentes
etiā in alienis dioce. a loci illius p̄lato debe
ant excōicari: quoꝝ excōicatio ꝓpria epo ſi-
gnificanda eſt: nec eos ꝓprius eṗus recipiat
anteq̄ꝫ illuc redeant vbi rapinā fecerūt ⁊ oīa
plene emendent. Q2 ſi obijcit ille q̄ accepit

nō tenet niſi ad ſimplicē reſtitutionē: ſed ad
eum cui fieri deberet reſtitutio nō pōt ꝑueni
re vel mittere ſine magno dāno: ⁊ forte maio
ri q̄ꝫ ſit pciū rei reſtituende. Ad h̄ reſpondet
Tho. in. iiij. di. xv. ꝙ ſi ſit res magni valoris
dꝫ ſibi trāſmittere ſi cōmode pōt: nec obſtat
ſi dānū patit de remiſſiōe: q2 ipe ſibij pi cau
ſa fuit iniuſte auferendo. Si ꝟo trāſmittere
nō poſſit vel res ſit nō magni valoris pōt eā
dare ꝓpinqs illi⁹ ſibꝫ: vł alicui cenobio ſi nō
habet ꝓpinq̄s cū ꝓteſtatōe tali reddere tene
ant ſi req̄ſierit vł vnq̄ꝫ comparuerit: hec ille.
Si tn̄ res eſt oblata nō ſimplicit inuito dn̄o
ſed eſt ibidē q̄ddā voluntariū mixtū: vt nō i
vſuris: tūc ſi vſurari⁹ ſe abſentauit a loco in
q̄ vſuras exercuit: tenet ſuis ſumptib⁹ vſuras
illas tranſmittere creditorib⁹ ſuis ſꝫ Hoſti.
⁊ Joā. an. in. c. cū tu. extra de vſuris. Si ꝟo
tales creditores ſe trāſtulerūt de loco vbi ſol
uerūt vſuras ad habitandū in alio loco: tunc
ſumptib⁹ creditoris ſm q̄ſdā tales vſure trāſ
mitti dn̄t ad eoſdē: ⁊ hoc ſentit glo. in. c. cum
tu. extra. de. vſu. q̄. đt: ſed pone ꝙ ille cui debꝫ
vſura reſtitui longe ſit abſens: nunqđ tenet
vſurari⁹ mittere ad cū vſuras: ⁊ rn̄det ꝙ ſic:
ſꝫ ſumptib⁹ illi⁹ abſentꝫ. Et ſubdit ꝙ ſi ſum-
pt⁹ itineris rei ſūmā excederet: dare dꝫ pau-
perib⁹: ⁊ licet amiſerint vſuras nihilominus
tenent propt morā que illis nocere debꝫ: hoc
ibi. Si vero ſunt iuſte acquiſita licet iniuſte
detenta: ita ꝙ ꝑ viā licitā ſit res habita vel
accepta: ſed fuit in mora ſoluendi: tunc dici
poteſt de ea ſicut de reſtitutiōe vſure iā dictū
dictio eſt: ſemꝑ tn̄ ſꝫ Guil. circūſtantie rei ſūt
in talib⁹ penſande: q2 tam parua poſſet eſſe
quantitas ipius rei reddende: ac tam diues
⁊ largus ille cui reſtitui deberet: ꝙ ei trāſmit
ti nō oporteret: ſed cēt ꝓ illi⁹ aīa paupibus
diſpenſanda: ⁊ pſerti cū debitor nō fuit ī cul
pa de reddendi mora: ac eſſet parui precij res
ipa reſtituenda: tūc triplici remedio vti pōt.
Primū eſt qđ expectet ꝑſona cui res reſtitui
debet: vel ſi ſpes eſt ꝙ tandē ꝑ nunciū fidelē
illi tranſmitti poſſet: vn̄ tādiu nō eſt in mora
reddendi q̄ꝫdiu nō pōt ei cōmode mittere: ſꝫ
ſpem habet ꝓbabilē ꝙ in futuꝝ cōmode mit
tere poſſit: aut ꝙ creditor ad pn̄tiā ſuā aliqn̄
venturus ſit: conſulendū tamē eſt ꝙ interim
dum creditorem expectat in omnē euentum
rem illam ad fidum amicū in loco tuto depo
nat ad reddendū creditori dum venerit: aut
ad mittendū dum ſine immoderatis ſumpti

bus ei transmitti poterit: ne foꝛte debitoꝛ īpꝛo
uisa moꝛte vel infirmitate pꝛeuentꝰ ꝑ seipꝫ
restitutionē illā adimplere nō poterit: ex hoc
etiā tam apō se ꝗ apud pꝛimū certioꝛ fit ꝙ
absqꝫ dolo firmū ⁊ indilatū ꝓpositū habꝫ ad
reddendū. Scōm remediū est ꝙ ꝑ litteras vl
per internunciū aliquē humilit. relaxationē
petat illiꝰ debiti: vel donationē illiꝰ rei: vnde
regula gnālis est: ꝙ oē debitū qd a creditoꝛe
libere indulget vl dat ꝓ reddito vel soluto re
putat: qꝛ dr glo. in reg. iu. pctm̄. li. vj. verū est
ꝙ nō remitt pctm̄ nisi liberalit remittat a
creditoꝛe debitoꝛi: qꝛ sufficit qlitercūqꝫ satis/
faciat: vt. ff. q mo. ius vel hypo. sol. l. itē libe
ratus. ¶ Ad hanc tamē indulgentiā vt
vera sit reqrunt septē circūstantie: quarum
tres sūt ex parte postulantꝫ: ⁊ qttuoꝛ ex pte
largientis. Pꝛimo ex pte postulantis requi
rit ꝙ coꝛde satisfaciat: qꝛ debet coꝛdialit vel
le satisfacere sine fictiōe vel simulatione: nā
coꝛ qd grauat ex voluntate retinendi aliena:
alleuiat ex voluntate restituendi aliena. Hic
Chꝛy. ⁊ habet extra de reg. iu. ōis res ꝑ quas
cunqꝫ causas nascit ꝑ easdē dissoluit: vn̄ po
namus casum ꝙ iniuste detinens rem vel pe/
cuniā alienā ponat eandē totā in manibꝫ cre
ditoꝛis: tanqꝫ plenā oñdens voluntatē satis
faciendi: cū tn̄ in veritate nō habeat: qꝛ si cre
deret ꝙ creditoꝛ acciperet vtiqꝫ nō offerret: cre
ditoꝛ tn̄ cū coꝛ debitoꝛis non videat totā vel
magnā partē liberalit dimittit. Querit igit
vtrum talis debitoꝛ satisfecit. Respōdet ad
hoc Egidiꝰ in qdlibetis: ꝙ talis a pctō iniu/
sticie ñ est absolutꝰ: qꝛ pctm̄ per pniam ⁊ cō/
fessionē delet. Sꝫ de absolutōe debiti distin
guendū est: qꝛ sic creditoꝛ libera volūtate de
bitū dimisit: tunc ampliꝰ restituere nō tenet.
qꝛ satisfecit pꝛio sꝫ nō deo: si tn̄ creditoꝛ aliter
deceptus est: aut per vnū de qttuoꝛ q de cre/
ditoꝛibꝫ inferiꝰ ponunt pncipaliter ad remit/
tendū motus est: tunc illa remissio ñ sufficit:
concoꝛ. Joā. an. sup. glo. in di. regula: pctm̄
dicens: ꝙ iniuste possidens aut gerit in mēte
ꝓposse vel restituere si is a q subtraxit remit/
tere nolit. ⁊ tūc si remittat liberatus est: aut
non gerit hoc in mente: ⁊ tunc licet alter re/
mittat minime tn̄ liberatꝰ est quo ad deum.
Fredericus qꝫ de senis in ope suo passū hūc
disputās: indistincte cōfirmat opinionē di/
cte glo. dicens: ꝙ si is cui restitui debet pecu/
nia vsuraria vel male ablata: non coactus: ñ
deceptus vel circūuentꝰ ⁊ omni dolo et cal/
liditate vi ⁊ metu cessantibꝫ etiā pꝛecibꝫ vel
seruitioꝝ exhibitiōibꝫ inductꝰ: pecuniā sibi
debitā non oblatā: nec restitutioni paratam
debitoꝛi dimittat: liberatus est debitoꝛ: non
tamen a peccato ꝙ incurrit vsuras vel male/
ficiū exercendo: nisi et de illo peccato penitē
tiā agat: ⁊ concludit finalit: ꝙ si tali debito
ri in crimine ꝑseueranti ⁊ nō disposito ad ali
quā restitutionē: creditoꝛ motu ꝓpꝛio vel ad
pꝛeces debitoꝛꝫ illiꝰ vel alterius libere remit
tat: tunc quidē liberatus est debitoꝛ a resti/
tutione rei nō tn̄ a pctō quod cōtraxit iniu/
ste rem illā vsurpando vel detinendo: nam i
re male ablata vel detenta qs obligat eterne
pene pꝛopt pctm̄ moꝛtale qd cōtraxit auferē
do vel detinendo iniuste rem pꝛimi: ⁊ obliga
tur ad restitutionē rei eiusdē vl equiualentꝫ:
ideo sicut duos offendit s. deū cōtra cuiꝰ iusti
ciā fecit: ⁊ pꝛimū quē spoliauit: sic tenet duo
bus satisfacere: vt extra de vsu. c. cum tua: et
extra de homi. c. sicut dignū. §. eos: hec ille: ⁊
satis cōcoꝛ. Hostien. ⁊ Archi. in summis. et
Lapus: extra de vsu. in. c. in ciuitate. Q si
obiicit dato ꝙ pꝛimo satisfecit per remissio/
nē sibi factā quō deo satisfacere potest si coꝛ/
de indurato gerit in mente pꝛimo non velle
satisfacere nisi sibi remittat: ⁊ h ꝑ exemplū
ostendi potest. Pone ꝙ creditoꝛ male gratis
suis debitoꝛē inuitū ⁊ remittentē auctoꝛita/
te iudicis ad restitutionē cōpellat deinde li
bero debitoꝛi donet eadē: nōne tūc posit debi
toꝛ satisfacere deo absqꝫ alia restitutiōe: cert/
te sic: ⁊ tamē qntū in debitoꝛe fuit nō restitu
it: cur ergo non idē si debitoꝛi libere facta est
remissio q nō erat restituere paratꝰ: ex q enim
ad duo tenebat. s. ad faciendā pꝛio restituti
onem: ⁊ satisfaciendū deo ꝑ contritionē: ⁊ ob
ligatio pma sit per remissionē sublata rema
net sola secunda. s. penitentia de pctō: qꝛ ini/
iusticiā fecit: ⁊ qꝛ nō intēdebat restituere ni
si sibi facta fuisset remissio: ⁊ hanc opinionē
tenet etiā Donaldꝰ in sūma: in verbo resti/
tutio furti facienda est. Verūtn̄ aliq sūt casꝰ
in qbꝫ remissio nō sufficit obligatꝫ ad restitu
tionē: vt patet in. c. statutū: de rescri. lib. vj.
⁊ in. c. exigit: de censi. lib. vj. ergo in aliis suf
ficit remissio: vt patet de cleri. non resi. c. j. ⁊
c. pctm̄: de reg. iu. li. vj. Secundo ex pte po/
stulantis reqrit ꝙ oꝛe satisfaciat ꝑ se vel per
interpositā ꝑsonā: apte se offerēs velle satis/
facere iuxta posse. Hic qri potest vtꝝ vsu/
rario cui ab aliquo facta est libera remissio

mandante generalit in testamēto suo reddi
vsuras: executoꝛ vl heres qd semel remissū
est/restituere debꝫ. Ad hoc respōdet Frede
ricus in ope suo. ꝙ si talis testatoꝛ locutꝰ est
per vba trāsferentia se ad factū: vtpute qa
iubet vsuras restitui his quibus restituere
debꝫ/ ⁊ q ꝓbarent se eas soluisse: tūc nō ob/
stante remissione tenebit heres satisfacere.
Et h casu loquit c. ad nostrā. ij. extra de iu/
reiur. vbi plane de hoc. Si vo loquit ꝑ ver
ba sed ad ius trāsferentia/ nō ad factū: vtpu
ta iubet eas restitui quibꝫ debet. ⁊ tūc secus
dicēdū est. hec ille. Tertio requirit ꝙ etiā
ope satisfaciat iuxta posse si vult etiā deo sa
tisfacere. vt si rem restituendā adhuc habet:
illā sine malicia ⁊ fictiōe in manibꝫ credito/
ris libere ponat. Si aūt tūc sufficiētia pi/
gnoꝛa tradat. q si nō habet: tūc de libera vo
luntate creditoꝛis aliquā possessionē in ma/
nibꝫ alicuius pbi viri ponat: vt ex fructibus
eius pcessu tēpoꝛis omia debita ꝑsoluant:
⁊ postea ad pmum dn̄m vel heredē eius re/
deat: etsi possessoꝛ non hꝫ cautionē sufficien/
tem: faciat ꝙ tam ipse ꝗ eius heredes ad re/
stitutionē cōpelli pn̄t postqꝫ ad pinguioꝛē
foꝛtunā venerint. Potest etiā fieri ꝑ mediā
personā inter debitoꝛem ⁊ creditoꝛē amicabi
lis cōcoꝛdia: dūmodo sit volūtaria ⁊ libera:
ita ꝙ nulla de qttuoꝛ cōditionibus sequen/
tibus assit. nam quia tales remissiones cō/
muniter fiunt coacte: ideo nō valēt. ꝓpterea
ad hoc vt libere fiant ⁊ apud deum valeāt:
quattuoꝛ sunt necessaria. Pꝛimo ꝙ nō fiant
ex metu: sicut indulgere solent subditi suis
superioꝛibꝫ: aut etiā aliis ꝓpter intercessoꝛes
quos timent. Secūdo: ꝙ nō fiant ex verecū
dia: sicut pꝛo intercessoꝛibꝫ mittūtur confes
soꝛes qui taliter se habēt ꝙ ex verecūdia mo
ti creditoꝛes ⁊ nō libere partē vel totū remit
tunt. que remissio nil valet apud deū. Ter/
tio ꝙ nec fiant ex despatiōe. qdam em̄ remit
tūt qꝛ de parte vl de toto desperāt. Quarto
qn̄ nō fiāt ꝓpter aliquā speciē tꝑalem: puta
qꝛ sperat a debitoꝛe sibi pstari mutuū sim/
plex: vel vsurariū aut tēpoꝛale seruitiū. aut
etiā pmotionē aliquā secularē vel eccliasti/
cam se sperat receptuꝝ. Tertiū deniqꝫ re/
mediū est: ꝙ dūmodo verisilr desperat inue
nire creditoꝛē ⁊ eius heredes: salubꝛit distri
buat pauperibꝫ/ vel in pias causas eroget:
vt sic eidē spūaliter reddat quod tꝑalit red/
dere neqt. Ad laudem dei.

¶ Quomodo vel quo oꝛdīe debet
fieri restitutio tā de certis ꝗ in/
certis iniustis depositis debitis
legatis ⁊ similibus. Sermo. lxij.

Non furtum facies.
Exo. xx. Sexto pncipalr vidē/
dū est q mō vel q oꝛdine facien
da est restitutio: debitoꝛ em̄ ali
qn̄ mltis ⁊ diuers obligat diuersimode.
A Ad h dicēdū ꝙ generalr pus restituen
da sūt omia certa siue iniusta siue debita vl
qlitercūqꝫ iniuste retēta. q certa in h casu p/
ponunt incertꝫ triplici rōne. Pꝛimo rōe ob/
ligatiōis: nō em̄ tenent heredes paupibꝫ ni/
si vnica rōne. s. in foꝛo dei: sed creditoꝛibꝫ cer
tis tenent etiā in foꝛo mūdi: qꝛ pn̄t heredes
a creditoꝛibꝫ in iudicio ꝯueniri. Scdo rōne
successiōis: qa chꝛis nō succedit in paupibꝫ:
nisi qn̄ nō reꝑiunt ꝑsone certe qbꝫ certa resti
tui debeāt: vt qsi ꝑ substitutionē chꝛis succe/
dere videat. Tertio rōne silitudinis. nam a
sili sicut simplex votū nō adeo ligat sicut so
lēne: qꝛ nō dirimit matrimoniū ꝯctū. Cuiꝰ
rō est: qa in simplici voto solū vnū vinculū
ligat: in solēni vo duplex. sic in ꝓposito dici
pt. Et ex h patꝫ erroꝛ multoꝝ q circa restitu
endas vsuras vl rapinas qtidie pꝛacticant
iniuste. vbi gr̄a. Sit aliqs q decē milia ha/
buit d iniustis: inter que qnqꝫ milia reꝑiunt
certa. ⁊ qnqꝫ incerta. ipso igit decedēte inue
niunt tm̄ tria milia: ⁊ sic nō sufficiūt ad resti
tuendū certa. si ergo qd ꝓ satisfactione incer
toꝝ accipit vt paupibꝫ det: totū noua rapi/
na ē: ⁊ qdāmodo chꝛm raptoꝛē facit in suis
paupibꝫ: ⁊ pauꝑ q scit ⁊ talit accipit/ rapi/
nam cōmittit: ⁊ ad restitutionē obligat his
q deberent hēe certa. qa qd restitui dꝫ certis
ꝑsonis/ nō pt distribui paupibꝫ. vt plane pꝫ
extra de homici. in c. sicut dignū. §. eos insu
per. Poꝛro int certa pus restituēda sūt ma/
le ablata: Cuiꝰ rō est fm Alexā. de alexā. in
tractatu suo de vsu. qꝛ reddere male ablata
est fm necessitatē iusticie. ⁊ coꝝ solutio tollit
iniuriā factā dō ⁊ pꝛio. ⁊ maxime in rapina
⁊ furto. in solutiōe aūt debitoꝝ vl iuste acq/
sitoꝛum nō tollit iniuria/ sed saluat iusticia.
⁊ ideo videtur illud pꝛius fiendum isto. ⁊ si
fit/ cōtrarium in pluribus hoc esse videtur:
ex eo ꝙ dbita sūt clara ⁊ māifesta: restitutio

nes aũt nõ ſic ſed inqrende ſunt: ceteris aũt paribꝫ clarũ ⁊ manifeſtũ p̃cedit incertũ. Cõcor. etiã Aſten. B Ceterũ int̃ male ablata illa ceteris paribꝫ p̱us ſunt reſtituẽda: in quibꝫ auferẽdis creditori facta eſt maior iniuria ⁊ violẽtia. Pro quo ſciẽdũ ꝙ ſm̃ triplicem volũtatẽ creditoris ↄtingit debitorem hr̃e ſubam eius: ⁊ ſm̃ hũc triplicẽ volũtatis gradũ hõ varie ſm̃ p̱us ⁊ poſteriꝰ reſtituere obligat̃. Prima eſt volũtas violẽta q̃ cõcurrit in rapina/ furto/ ⁊ ſil̇ibꝫ: ⁊ illa prius ſunt reſtituẽda. ⁊ hoc ꝓpter violentiã ⁊ iniuriam ſimplr̃ illatam. Hinc etiam ad reſtitutionẽ tales cõpellunt̃ tam de iure diuino q̃ ecclĩaſtico/ q̃ etiam ciuili. Uſura vero in qua minor eſt violẽtia ⁊ iniuria: compellit̃ reſtitui tm̃ iure diuino ⁊ ecclĩaſtico. Eadẽ etiam rõne ceteris paribꝫ p̱us rapina q̃ furtũ reſtitui debet. qa grauior in rapina q̃ furto/ violentia ⁊ iniuria primo irrogatur. Un̄ ſi debitor inſolidũ reſtituere nõ poteſt quod extorſit ꝑ rapinã ⁊ furtũ: ac etiã quod habuit per vſurã: tũc tenet̃ prius inſolidũ reſtituere qḋ habuit per rapinã ⁊ furtũ: q̃ qḋ habuit per vſurã. Rõ eſt. qa ſpoliatꝰ ꝑ vſurã ſuã ſponte ſpoliatus eſt: ſꝫ ſpoliatus ꝑ rapinã ⁊ furtum ↄ̄ volũtatẽ ſuã ſpoliatus eſt. Scḋa vero eſt volũtas cõditionata: que. ſ. cadit in vſura. nã in illa nõ cadit volũtas libera/ ſed q̃dam ↄditiõe coacta: ⁊ ideo p̱us tenet̃ homo reſtituere q̃ habuit ꝑ vſurã: q̃ q̃ habuit per alios ↄ̄tractus volũtarie factos. Huius rõ eſt ſm̃ Alexã. lomb. qꝛ in reſtitutiõe debitorũ ſolũ iuſticia obſuat̃. ſed in vſure reſtitutione ⁊ quorũlibet male ablatorũ nõ ſolũ iuſticia/ ſꝫ etiã iniuria dõ facta ⁊ primo amouet̃. hinc talis reſtitutio p̃ferenda eſt. Tertia deniq̃ eſt volũtas ↄformata: ſicut in ↄtractibꝫ licitis volũtates ↄ̄hentium ſimul ↄformant̃: ⁊ ideo habita cũ tali volũtate poſt p̃cedentia reſtitui debẽt. nouiſſime vero inter certa reſtituẽda ſunt ea q̃ ad pias cauſas ſũt relicta ⁊ donata. Cuius rõ eſt ſm̃ Alex. de alexã. de vſuris. qꝛ donatio legatorũ eſt ex deuotiõe legatoris: ⁊ ideo fuit in eo ſupererogatiõis conſiliũ. vel forte ꝓ debitis incertis ſunt legata. reſtitutio vero dḃitorũ certorũ q̃ ad ꝑſonas eſt ex obligatiõe p̃cepti. Nunc autẽ prius ſunt reddẽda que ſũt ſm̃ neceſſitatẽ iuſticie ⁊ obligationẽ p̃cepti: q̃ illa dãda q̃ ſunt ſupererogatiõis ⁊ cõſilij: ad q̃ hõ ex neceſſitate nõ tenet̃. Et huic ſententie cõcor. Archi. in c. nõ ſane. xiiij. q. v. ⁊ ſic mediũ locũ tenet ſolutio debitorũ. Hinc etiam dt̃ Guilhel. ꝙ ſi heres ſcit vel credit hereditatẽ vltra debita nõ extendi: ſiue ſint ex ↄtractu vel quaſi: ſeu ex maleficio vel q̃ſi. tũc legatario nihil debet dari. qꝛ ſi ordinẽ reſtituẽdi mutauerit/ p̱mo ſoluendo legatarijs ſeu ſcḋarijs creditoribꝫ/ ⁊ deficit hereditas in reſtituẽdo p̱oribꝫ creditoribus: minime liberat̃ quo ad ↄſciam. niſi hoc faciat ex ꝓbabili ignorãtia: reputãs hereditatẽ ſufficere ad oĩa ſoluẽda. vel neſciens hũc creditorẽ eſſe potiorẽ: ⁊ maxĩe remanet obligatus ſi ex dolo vel fraude talẽ reſtituẽdi ordinẽ tenuit. ⁊ hec ſane itelligũt̃. niſi debitor vel executor iuridice vel iuſto metu cogeret̃ in reſtituẽdo ordinẽ p̃dictũ mutare. Dicit tamen frater Clarus de Florentia in ſuis caſibꝫ quos aſſerit in curia romana diſputatos. quod iuri magis ↄſonũ eſt; vt quẽ p̱mo dãnificauit/ eidem p̱us ſatiſfaciat. Cuius rõ eſt: qa eidem dãnificato bona ſua primo fuerũt obligata. vnde ſi debitor poſtea cõtraxit debitũ ꝑ mutuũ ⁊ huiuſmodi: cõſtat ꝙ bona ſua vni ſemel obligata/ alteri obligare nequit. Hec ille.

C Ad maiorẽ autem euidentiã circa reſtitutionẽ debitorũ q̃ licitis cõtractibꝫ ſunt cõtracta/ ponamꝰ caſum de mercatore qui depauꝑatus aufugit relictis bonis extantibꝫ. Qḋ creditores ꝑcipientes vnanimiter cõfluunt/ ⁊ ſolutionem exigunt. nã veniũt depẽtes ⁊ petunt depoſita. veniũt ⁊ vẽdentes qui petũt pãnos depoſitos aut p̃cium eorũdem. veniũt ⁊ hypothecarij petẽtes ſe p̃ferri. veniunt ꝓ dotibus vxores ⁊ nurus. veniunt ⁊ alij ſimplices chirographarij. veniunt ⁊ alij ſimplices p̱uilegiarij. Querit̃ ergo quo ordine ⁊ quibꝫ p̱us ſatiſfaciendũ eſt: Ad hoc dicẽdum ſm̃ Baldum de Peruſio. C. ꝓ debito: ĩ bonis autoritate iudicis poſſidendis. ꝙ talis ordo ſeruandus ſit. Primo nanq̃ ſatiſfacere debet dominis rerũ adhuc apud debitorem extantium. vt etiam dt̃ Baldus. C. de execu. rei iudi. in. l. executorẽ. vbi gratia. deponẽti debet reddi depoſitum ſi adhuc extat. vt. ff. de p̱uil. credi. l. fi. ⁊ l. neuter. §. in bonis. eo. titulo. Similit̃ furtum ⁊ rapina primo reddi debꝫ ſi extat. Et de ſil̇ibꝫ in q̃bꝫ nõ transfertur dñium idẽ eſt iudiciũ Scḋo loco reſtitui debent merces extãtes his qui illas pro precio nõdum habito debitori tradiderunt: qꝛ ſingulariter ꝑ p̃cio ſunt obligate: vel etiam q̃dcũq̃ aliud emptũ nec ſolutũ dum extat: hoc tñ ſaluo ꝙ ſi merces ꝓ nũc plus valerent id plus reddet̃ ad cõmodũ aliorũ creditorũ: vt. ff. de ac. emp. l. iulianus. §. offerri: ꝙ ſi merces iam eſſent vendite ⁊ earũ loco alie ſubrogate: tunc tales ſubrogatiões reddi nõ debent loco earũ: qꝛ nõ ſunt obligate ꝓ dicto p̃cio: vt. ff. de in rem verſo. l. q̃dã: vbi de hoc notabilis textus eſt. Huiꝰ aũt rõ põt aſſignari: qꝛ p̃ciũ ex mercibꝫ illis redactũ non erat obligatũ ei q̃ illas tradiderat: ⁊ per ↄ̃ñs nec ſecunde merces ex eodẽ empte: ⁊ idẽ dicendũ ẽ in ꝑmutatiõe: qꝛ vbi ſpecies eſt in obligatõe nõ ſuccedit alio loco alterius: vt notat̃. ff. de ver. ſigni. l. habeo: ſicut etiã preciũ furti vel rapine non eſt furtũ vel rapina. Tertio loco ſatiſfieri debet his creditoribus qui pignora ſuſceperũt: qꝛ potiores ſunt int̃ creditores vt eiſdem ſoluat̃ q̃ntũ valet pignus: ⁊ p̃ferunt̃ his q̃ habent ꝑſonales actiões tm̃: ⁊ ſil̇r iudiciũ eſt de creditoribꝫ habentibꝫ expreſſas hypothecas q̃ ſil̇r p̃ferunt̃: vt. ff q̃ po in pig. ha. l. ſi pignus: etiã doti vxoris ⁊ fiſco qḋ tñ ſane intelligit̃ de prioribꝫ creditoribꝫ habentibꝫ exp̃ſſas hypothecas: vt plane ptꝫ extra de pig. c. ex lrĩs: in glo. Pro q̃ ſciendũ ſꝫ Hoſtien. ꝙ pignus eſt obligatio rei licite ꝓ debito facta: fit aũt ad maiorẽ ſecuritatẽ: qꝛ tutius eſt incumbere pignori q̃ ageri ĩ ꝑſonam: vt inſti. de obliga. q̃ ex deli. naſ. §. furti: vnḋ q̃ñ tranſit in ptãtẽ creditoris dr̃ pignus: q̃ñ vero remanet apḋ debitorẽ dr̃ hypotheca: ſꝫ q̃ntũ ad actionẽ non differũt. Et ſm̃ Hoſtien. bona tacite pignori vel hypothece multis modis obligant̃: p̱mo ꝓ dote obligant̃ bona ꝓmittentis dotẽ: ſil̇r bona mariti ꝓ dote vxoris: itẽ bona cõductoris ꝓ ſolutiõe locantis: ſic etiã bona tutorũ ⁊ curatorũ obligant̃ ꝓ tutela: itẽ bona pr̃is ꝓ rebꝫ aduenticijs filiorũ: ſic bona mr̃is ad ſecundas nuptias conuolãtis ꝓ bonis filiorũ prioris matrimonij ⁊c. de q̃bꝫ breuit̃ vide in ſumma piſa. in vbo pignꝰ §. ij. Sed nũc ad cepta redeamꝰ. Quarto loco ſatiſfieri debet creditoribꝫ habentibꝫ tacitam hypothecã: inter quos tamẽ prefert̃ dos vxoris que cenſet̃ in bonis viri ſui hypothecam habere: ⁊ prefert̃ alijs nedum pretendẽtibꝫ ꝑſonalẽ obligationẽ: ſed etiã pretendentibꝫ tacitã hypothecã: vt. C. q̃ po. in pigno. habeant̃: non tñ prefert̃ creditoribꝫ anterioribus et expreſſas hypothecas habentibꝰ: nec etiam filijs matrimonij prioris agentibus cõtra nouercas: vt. C. q̃ po. ⁊ pig. habe. l. aſſiduus: ſil̇r ⁊ fiſcus idẽ habet p̱uilegium in muliere: vt. ꝓ. de p̱uile. fiſ. q̃uis. de hoc etiã habet̃ in glo. extra de pig. in c. ex litteris: ſi tamẽ añ tacitã hypothecã vel etiã expreſſã nõ erat ſoluendo: preferri in debitis ex malef cio cõtractis: tunc in foro ↄſcie vident̃ illa bona p̱us obligata nõ poſſe vlteriꝰ obligari: ⁊ ideo talis ſolutio p̃cedere debet in iudicio anime ſi conſtat de certa quantitate ⁊ de certis ꝑſonis quibꝫ reſtitutio fieri debeat. Uerũtamẽ qui expendit in funerãdo teſtatorẽ p̃fert̃ cuilibet p̱ori tacitã hypothecã habenti: vt. ff. de religi. l. penul. ⁊. l. ac ſi q̃s. §. j. ſed forte ñ idẽ eſt habentibꝫ expreſſã: vt Azo. dt̃: videat tñ ne funeralia ſumptuoſa faciat ſi teſtatorũ bona vix eſſent ſoluendo: quia talia in foro cõſcientie nõ poſſet recipe vel exigere. Ceterũ de alijs habentibꝫ pignora vel hypothecas ſpeciales vel alia bona obligata vt ĩ inſtrumentis fieri ſolet: tũc tenenda eſt regula iuris in. vj. qui prior eſt tp̃e potior eſt iure: vt. C. q̃ po. ẽ in pig. l. ſi de cetero: ⁊. l. ſi fundũ: ⁊. l. diuerſis. Quinto loco ſatiſfieri debet deponentibꝫ quando nõ extant eorũ depoſita: vt ff. depoſi. l. ſi hominẽ. §. fi. hoc aũt p̱uilegiũ cauſe depoſiti dat̃ propt̃ freq̃ntiã cõtractuũ depoſitorũ: verũtamẽ tali p̱uilegio ñ gaudet qui ſub nomine depoſiti ad vſurã mutuant: vt ptꝫ in dicto. l. ſi hoiem. Sexto deniq̃ loco veniunt ſimplices p̱uilegiarij. i. habentes p̱uilegia ꝑſonalia non realia ⁊ habent actiões ꝑſonales tm̃. Septio vero veniunt oẽs chirographarij ꝓ rata non obtenta p̱oritate cõtractuũ: qꝛ licitũ eſt debitori propt̃ cumulũ creditorũ facere deteriorẽ caſum priorũ creditorũ int̃ cirographarios: non tamẽ int̃ eos q̃ hñt dominiũ vel hypothecã aut priuilegium: vt. ff de ſepa. bo. l. j. §. cõtrario: ⁊ iſta ẽ ratio quare in chirographarijs creditoribus non attendit̃ tp̃us: que quidem ratio notanter menti recõmendanda eſt. Et notandum generaliter ꝙ ceteris paribus quando reſtitutio vnius eſt determinata ⁊ clara tunc prefertur alterius reſtitutioni non determinate nec clare. Qꝫ ſi amborum reſtitutio ſit eque clara tunc qui pauper eſt ceteris paribus diuiti preferendus eſt: eo ꝙ pauper magis indiget: ⁊ per conſequens cum iniuria maiori tenent̃ res illius: quod ſi pares in paupertate reperiantur: tunc ceteris paribus preferẽdus eſt cui prius in dilatione reſtitutiõis in

ſuria facta eſt. De certis igit̃ reſtitutiõe debita plenarie facta: ad vltimũ ſũt incerta reſtituenda. Cuius rõ ꝓus patet: quia chr̃s in ſuis pauperib⁹ nõ ſuccedit niſi quando non inueniunt̃ ꝑſone certe quib⁹ ſunt reſtituenda: ꝛ ideo cũ bona nõ ſufficiunt ꝓ ſatiſfaciẽdo certis ſi q̄s ſcienter dederit vel acceperit aliq̄d vice chr̃i ꝓ ſatiſfactione incertoꝝ ad reſtitutionẽ obligat̃ his q̄b⁹ adhuc certa debent̃: q² hoc totũ rapina eſt. Nouiſſime vero ſi ſuꝑſũt aliqua debent ſolui legata ꝛ donata. Pro q̊ ſciendum ꝙ differentia magna eſt int̃ debita ꝛ legata: quia debita ſunt iuſticie: legata vero ſuperogationis ꝛ ideo ſm canones ꝛ ſꝫ cõſcientiam q̄libet heres vel executoꝛ tenet̃ ad omnia debita ſoluenda: inq̄ntũ hereditas ſe extendit: ſiue fuerit ex maleficio vel quaſi: ſiue ex contractu: ſiue peruenerit ad heredẽ ſiue non: vt extra de pig. c. ex pñtiũ: de ſolu. c. j. de v'ſu. tua nos: de rapinis in l'ris: ꝛ ꝯcoꝛ. in hoc omnes canoniſte: imo tenet̃ ſoluere debita ſine omni diminutione. De legatis autem ſecus eſt: quia ſi tanta ſunt ꝙ non remaneat ei legitima poꝛtio: tunc poteſt detrahere ſuam legitimã ꝛ iterum quartam ſm q̊ſdam ſi fuerit inſtitutus heres: cõcoꝛ. Hoſtiẽñ. ꝛ Ulricus tamen in legatis ad pias cauſas non deducitur falcidia: vt. C. ad. l. fal. ꝛ extra de teſta. c. cum eſſes: in glo. idem Donaldus. Preterea notandũ ꝙ ſi ſolutis debitis certis adhuc hereditas ſufficiens eſt ad ſoluendũ incerta ꝛ legata: tunc legata ſolui non debent cuꝫ his q̄ dantur pro incertꝫ alioquin hoc in fraudem faceret ꝛ rapinam ĩ bonis crucifixi cõmitteret: cui pariter applicanda ſũt tam incerta debita ꝙ̃ etiã legata: verbi gratia. Legauit illi monaſterio decem libras: ac pro incertis reſtituendis ſimilit̃ tenetur. x. libras: tunc ea que ſoluuntur pro incertis illis monaſterio non debent applicari in ſolutionem ip̃ius ſumme legate: conſtat eĩ ꝙ tunc teſtatoꝛ fraudaretur de executiõe ipſius legati. Si tamẽ hereditas deductꝫ deducendis non ſufficeret ad ſolutionẽ vtriuſꝗ: tunc congruũ videt̃ ꝙ talia debita incerta applicarent̃ legatario: q² p̄ſumit̃ legi nature ꝙ tunc teſtatoꝛ magis eidem applicari vellet ꝙ̃ alteri: ꝛ ſ. plures ſunt heredes tũc ſm Jo. an. de. C. de here. ac. l. j. ꝛ. ij. q̄libet tenet̃ pro ꝑte hereditatis: exempli gr̃a: pat̃ moꝛiẽs dimittit trib⁹ filijs tres marcas argenti: q̄rum vna ẽ furtiua licꝫ ignoꝛẽt filij q̄ ſit illa. Tũc eĩ ſm Alex: de ales in. iiij. in tractatu reſtitutionũ q̄libet tenet̃ tm̃ reſtituere tertiã ꝑtem: etiã ſi alij ꝑtem ſuã reſtituere nõ vellent: licet quilibet dubitet an marcã furtiuã habeat: ſecus tñ de illo q̄ certus eẽt ꝙ ip̃e marcã furtiuã haberet. Ad laudẽ dei.

Quando reſtitui debẽt debita iniuſte cõtracta vel acquiſita publice vel occulte.

Sermo. lxiij.

Non furtum facies.

Exo. xx. Septio ꝑ̇ncipalit̃ videndũ eſt q̄ñ fieri debeat reſtitutio. A Ad cui⁹ euidentiã q̄ri pt: vtrũ liceat alienũ inuito dño aliq̊ tꝑe detineri: qđ ſi nõ: ꝓpt̃ quã rõnẽ eſt reſtitutio facienda. Ad h̊ dicendũ ꝙ q̄dã ſũt aliena iniuſte q̄dẽ acq̄ſita ꝛ iniuſte detenta: ſicut ſũt furta: rapine: vſure ꝛ ſil'ia: q̄ inuito dño vel iniuſto lucro a vero poſſeſſoꝛe alienãt̃. Quedam vero iuſte ſũt acq̄ſita ſꝫ iniuſte detenta: ſicut oĩa debita per emptionẽ: mutationẽ ſeruitium: iuſte q̄dẽ cõtracta ſꝫ vltra cõſtitutũ diẽ ab hoĩe vl' iure ſeu etiã approbata ꝯſuetudiñ retenta: ſic ẽt depoſita ꝛ ſil'ia: ꝛ de oĩb⁹ his dicit Sco. in. iiij. di. xv. ꝙ nõ licet aliq̊ tꝑe tenere alienũ inuito dño. i. nolente: ꝛ ſm rectã rõnẽ nolle debente. In quib⁹ verbis Sco. duo ꝑ̇ncipalit̃ ponit. Primũ eſt ꝙ regulari't ſtati reſtitutio facienda eſt ſic̃ ſtati ab actu ꝛ voluntate pcti moꝛtalis ceſſandũ eſt: ꝙ triplici rõne ꝓbari poteſt. Prima ratio ſumit̃ reſpectu dei qui. ſ. hoc p̄cepit. Pro quo ſciendum ſm Tho. Alex. lomb. Bonaueñ. ꝛ Sco. ſuꝑ iiij. ꝙ licet affirmatiua dei p̄cepta non obligãt ad ſemꝑ: tñ ad h̊ obligãt p̄cepta negatiua: p̄cepta ḡ de reſtitutiõe facienda licet ſm formã videat̃ affirmatiuũ: tñ ſm v̇itatẽ implicat negatiuũ: vtpote q̊ q̄s ꝓhibet̃ alienum detinere. ꝛ ideo ſm Sco. ſic auferre alienum eſt moꝛtale pctm̃ ꝛ contra preceptum domi negatiuũ. ſ. non fur. fa. ſic etiam iſtud preceptũ eſt negatiuũ q̊ q̄s inuito dño ꝓhibet̃ detinere alienũ: ꝛ cõtra illud nõ fur. fa. agit q̄ ſic alienũ detinet: ꝛ iõ ſicut neceſſariũ eſt ſeruare p̄cepta negatiua: ſic neceſſariũ eſt nõ tenere aliena inuito dño. Secunda ratio ſumitur reſpectu ꝓximi: q². ſ. ſic retinens ſemꝑ eſt in ledẽdo ꝓximũ ꝙ̃diu tenet rẽ alienã doec re

ſtituat eã. ꝛ iõo ſꝫ Alex. lomb. eadẽ eſt iniuria rẽ alienã inuito dño retinere: ſicut eã inuito dño auferre. vt extra de reſti. ſpo. c. ſepe. vbi dr̃ vltima glo. ꝙ iura ꝓ eodẽ reputãt auferre ꝛ iniuſte detinere. Tertia rõ ſumitur reſpectu ſui. nã ſm Sco. vbi ſ. vt hõ v̇e penitere poſſit ſtatim ceſſandũ eſt ab actu cuiuſcũꝗ moꝛtalis culpe: nõ tm̃ exteriori/ ſed etiã interioꝛi. i. tã effectu ꝙ̃ affectu. iuxta illud Eccĩ. xxj. quaſi a facie colubꝛi fuge peccatũ. ꝛ ideo ꝑ cõſequẽs actu ſtatim reddere vel velle reddere cum opoꝛtunũ fuerit eſt de neceſſitate ſalutis. hinc etiã reſtitutio in opere vl' plena volũtate req̄rit̃ ante oẽm pñiam ſacramẽtalẽ: ſicut ceſſatio volũtatis ꝛ facti a pctõ. Nec iniũgit̃ ꝓpꝛie a ſacerdote/ ſed a diuina lege. Uñ ſicut tenẽs adulterã vl' foꝛnicariã nõ eſt capax penitẽtie ſed irriſoꝛ: ita ꝙ ſi ad pñiam talit̃ venit/ poti⁹ pctm̃ pctõ addit. ſm Sco. vbi ſ. Sic etiã alienũ voluntate parit̃ ꝛ actiõe retinẽs nõ eſt capax alicuius penitẽtie. ꝙ ſi ꝙ̃tũ ad apparẽtiã pñiam agere videat̃: audi q̄d ſuꝑ h̊ dicat Aug⁹. ad Macedoniũ: ꝛ habet̃. xiiij. q. vj. c. ſi res aliena ꝓpter quam peccatũ eſt reddi poſſit ꝛ nõ redditũ: pñia nõ agit̃/ ſed ſimulat̃. Hinc q̄dã doctoꝛes tenẽt ꝙ talis añ reſtitutionẽ actualiter factã: cum ſcꝫ aſſit facultas ſine ꝓpꝛio detrimẽto. nequaꝗ̃ abſolui debeat. tum q̄a ꝙ̃diu ſic alienũ detinet/ pctm̃ iniuſticie continuat. tum q² cõſtat ex h̊ ꝙ nõ eſt v̇e contritus ſi põt ꝛ nõ vult ſtati reſtituere. q² v̇e cõtrit⁹ ſtatĩ ab omĩ pctõ recedit moꝛtali. Nullus aũt abſolui pt ſm Bonauẽ. quẽ cõſtat nõ eẽ v̇e ꝯtritũ. ꝛ ſi abſoluit̃/ nulla eſt abſolutio. ſed grauiter peccat abſoluẽs: q² decipit ꝯfitentẽ in penitẽtie ſacro: niſi foꝛte abſolueret̃ ad cautelã cum ꝓteſtatiõe ꝙ abſolutio nulla eſt ꝙ̃diu nõ reſipiſcit veracit̃ a peccatis. ꝛ h̊ fieri pt ſm Tho. in. iiij. Tũ etiam ꝓpter anticipationẽ: q² reſtitutio nõ eſt pars ſatiſfactiõis ſed p̄ambulũ ad eã. Deniꝗ vt cõit̃ ꝑic'loſuꝫ ẽ tales abſoluere: q² q̊tidiana docet̃ exꝑientia: ꝙ tales oĩ ãno reſtituere ꝓmittũt/ ꝛ rariſſime ꝓmiſſum ſuãt. B Scðo ꝑ̇ncipal'r idẽ Scot⁹ innuit: ꝙ in certꝫ caſib⁹ alienũ teneri pt: etiã dño nolẽte/ ſꝫ ſm rectã rõnẽ velle debente. Et de h̊ ꝓſequitur Sco. in. iiij. dicẽs. ꝙ ꝙ̃uis creditoꝛ nõ velit d̄bitoꝛi p̄ſtare rem̄iſſionẽ: in caſib⁹ tñ aliq̄b⁹ licitũ ẽ differre reſtitutiõeꝫ exterioꝛẽ/ habita interioꝛi volũtate reſtituendi cũ occurrerint circũſtãtie opoꝛtune. Pro cuius declaratiõe ſciẽdũ eſt: ꝙ debita duob⁹ modis ſunt ꝯtra: ſcꝫ vl' iniuſte vt ꝑ rapinã/ furtũ/ vſurã: ꝛ ſic de alijs. Uel iuſte: ſicut in iuſta emptiõe/ cõductiõe/ mutuo: ꝛ ſil'ib⁹. Si ꝑ̇mo mõ tũc diſtinguẽdũ eſt. q² vl' ꝯtracta ſũt manifeſte ſicut notoꝛij vſurarij/ raptoꝛes: ꝛ ſil'es q̄ talẽ iniuſticiã exercẽt in ſcãdalũ plurimoꝝ: ꝛ tũc ſi debita ſũt clara ꝛ certa/ cõſtat q̊ꝫ cui ſunt reddẽda. Poteſt hĩc locũ quod dr̃ Alex. de hales in. iiij. ꝑte ſũme. ĩ tractatu reſtitutionum. vbi dr̃ ꝙ ſi fur vl' raptoꝛ ſit in extrema neceſſitate: ſilr ꝛ vxoꝛes ꝛ liberi: põt ip̃e de re quã reſtituere tenet̃ retinere ſibi q̄ntũ ſufficit vni refectiõi: totũꝗ reſiduũ reſtituere tenet̃. Et hec poſitio tuta q̄dem eſt/ ſed ad modũ dura: d̄ rigoꝛe ꝓcedẽs ꝑfecte iuſticie. Et addit Alex. de hal'. Si eñ facit qđ dꝫ: nõ derelinquet eũ dñs: ſꝫ illi ꝓuidebit. iuxta illđ pſ. xxxvj. Nõ vidi iuſtũ derelictũ ꝛc̃. ꝛ Mat. vj. Reſpicite volatilia celi ꝛc̃. Donal. aũt in tractatu reſtitutionũ: dr̃ ꝙ talis reſtituere debet vſꝗ ad vẽditionẽ hereditatis ꝛ oĩm bonoꝝ. etiã ſi opteat ip̃um cum familia mẽdicare. ꝛ in h̊ m'lti doctoꝛes cõcoꝛ. Cuius rõ poteſt eẽ: q̄a talis nõ ſoluꝫ tenet̃ ad reſtituendũ iniuſte ablatũ: ſed etiã ad tollendũ cõmune ſcandalũ. quia dr̃ dñs: Ue ꝑ quem ſcãdalũ venit: expedit enim ei potius ꝙ ſuſ. mo. aſi. in collo e. ꝛ demergat̃ in ꝓfundum maris. Nihilominus tamẽ in his confeſſoꝛ prudẽs maxime cõſiderare debet conditiones/ ſtatus/ diuitias/ pauꝑtates: ꝛ ſimilia tam creditoꝛis ꝙ̃ debitoꝛis. ꝛ ſm hoc diſcrere moderare cũcta. quia de omnib⁹ nõ eſt dãda reg'la generalis. Poꝛro ſi debita taliter cõtracta nõ ſunt clara nec certa cui reddi debent. Uel non inuenit̃ domin⁹ rei furtiue vel eius heres. tunc ſm Alexãdrum de hales vbi ſuꝑ. per cõſiliũ p̄lati vel cõfeſſoꝛis poteſt ea reſeruare penes ſe donec verũ dñm inueniat: qui ſi reꝑiri nõ poteſt/ ſolutis prius omnib⁹ alijs debitis certis etiam iuſte cõtractis: reſignare debet eccleſie vl' diſcreto ꝛ pꝛobo cõfeſſoꝛi qui poteſt reſtituẽti/ furi/ raptoꝛi vel vſurario ſi multũ indigens eſt dare partẽ illius vl' etiam totum: p̄cipue ſi viderit eum v̇e cõtritũ ꝛ emẽdare volẽtẽ: q² in hoc caſu efficit̃ res illa de patrimonio crucifixi: cuius diſpẽſatoꝛes ſunt in hoc foꝛo ꝯfeſſoꝛes: ꝛ ſic tãꝗ̃ chꝛiſti vicarij pñt eadẽ aſſignare cui voluerint vice chr̃i: dũmõ idigẽs

fuerit. videãt tñ ꝙ in hoc nõ q̃rant ſeipſos: ne diſpẽſatores infideles inueniant̃. Hec autẽ ꝓbant̃ per legẽ q̃ Numeri. v. ponit̃. vbi dr̃ ꝙ vir vl' mulier cũ fecerint ex oĩbꝫ pctĩs q̃ ſolent hominibꝫ accidere ⁊ ꝑ negligẽtiã tranſgreſſi fuerint mãdatũ dñi atqꝫ deliquerint: pctm̃ ſuũ cõfitebunt̃: ⁊ reddent ipſum caput quintãqꝫ partẽ deſuꝑ ei in quẽ peccauerint. Si aũt nõ fuerint q̃ recipiãt: dabũt dño et erũt ſacerdotꝫ. hoc ibi. His aũt q̃ hñt aliqua vltra neceſſitatẽ nature ſue ⁊ ſuoꝝ q̃ꝝ curã habẽt nihil relinquendũ eſt: ſed potius indicendũ eſt in h̃ caſu ꝙ de talibꝫ in certis reſtitutionem faciãt chr̃o in ſuis mẽbris ꝓ ſalute creditoris: ⁊ in h̃ non q̃rendo ꝓpriũ affectum/ ſed vtilitatẽ ſpũalem ipſiꝰ cui ſpũalr̃ reſtituit̃. quod realiter ꝓpter ignorãtiam ꝑſone fieri non potuit. alioq̃n ſcd̃ario nõ immerito furti argueret̃ in iudicio anime. Scd̃o modo debita iniuſte cõtractata ſunt occulta: vt qñ bona ſunt occulte ſublata. vel etiã occulte ſunt aliqua damna iniuſte illata: ⁊ tũc iniuſtus ablator nequaqꝫ ſe ꝓdere debꝫ. quia fama p̃cioſior eſt q̃ terrena ſubſtantia. nec per cõſequens reſtituere debet ꝑ ſeipſum. nec etiam ꝑ ſe dilationẽ querere ſi fuerit impotẽs ad ſoluendũ. ſed ꝑ intermediã ꝑſonã: ſcꝫ confeſſorem vl' aliũ amicũ fidelẽ: ſume tñ laboret ꝙ ꝑſonã ad h̃ idoneã ⁊ cõſciẽtioſam re ⁊ noĩe aſſumat: ne forte ſibijpſi iniuſta reſeruãs creditori nõ reſtituat. Indicendũ eſt etiã illi ꝙ integre q̃tocitiꝰ oĩa reſtituat ſi potens eſt h̃ facere ſine grauamine/ ſaltẽ notabili. q2 ceteris paribꝫ mlt̃o ſtrictius q̃s obligat̃ ad ſoluendũ debita contracta iniuſte q̃ iuſte. Si tamẽ ſine notabili grauamine hoc adimplere non poſſet: vtpote q̃a reddituarius eſt artẽ ⁊ mercantiã lucratiuã penitus ignorãs. nec habꝫ vltra neceſſitatẽ in redditibꝫ ⁊ alijs bonis mobilibꝫ ⁊ immobilibꝫ ſm ꝯditionẽ ꝑſone ⁊ ſtatus. vl' etiã artẽ mechanicus eſt aut mercator. nec ſine magno diſpẽdio ſue artis vel mercantie reſtituere põt: vt q̃a nõ retinet vnde arti ſue req̃ſita emat. vel nõ inuenit aliquẽ q̃ bona ſua velit emere niſi notabilr̃ citra cõdignũ: ⁊ ſic de alijs. tunc ſm Hoſtiẽ. in ſũma. li. de penitẽtijs. §. q̃bꝫ. ꝟ. ſed q̃ forma põt cũ volũtate creditoris ꝑ interpoſitã ꝑſonã acq̃ſita paulatim ſingul' mẽſibꝫ vl' annis aut alijs tꝑibꝫ reſtituere q̃d poterit: aut aliter amicabilit̃ cũ leſo cõueniat: ꝙ eidẽ de ſuis redditibꝫ annis ſingulis moderate reſtituet: ita ꝙ ſibi vite neceſſaria remaneant quouſqꝫ plenarie ſatiſfecerit. Preterea ſi tale ꝑiculum imminet ꝙ is qui tenet̃ reſtituere non põt induci ad reſtitutionẽ ſtatim faciendã: ne nimiũ grauet̃. nec is cui reſtitutio debet fieri induci põt ad dilationem aliquã faciendã: tũc putat Hoſti. ibidem ꝙ diſcretus ſacerdos põt ſuam formare ꝯſcientiam ex eo ꝙ intendit vtiliter gerere negociũ creditoris: vt h̃ mediũ inueniat ꝙ ex quo videt ꝙ dãnificatus aliter iniuſte ablata recuperare non põt imꝑpetuũ. vel nõ ita cito ſeu etiã nõ ita cõmode põt recepto iuramẽto ⁊ alia ſufficiẽti cautiõe ſi fieri poteſt cõcedere dilationẽ ei q̃ abſtulit. ⁊ ſub hac cõditiõe ſi hoc adimpleuit infra diẽ ſtatutũ abſoluere peccatorẽ: vt ſic creditor q̃d ei debet̃ recuperet: ⁊ peccator a p̃ſbytero deſꝑatus nõ recedat. Hec ille. Or tñ hec opinio maxie ſuſtineri põt ſi hincinde penſatis quãtitate debitoꝝ quãtitate redditũ ſeu bonorũ mobiliũ ⁊ imobiliũ cõditiõe ꝑſonarũ: p̃ſertim ipſius debitoris q̃ ad ꝑſonã ⁊ ſtatũ veriſimilit̃ concludi p̃t: ꝙ ad faciendam hãc reſtitutionẽ ſe velit artare vtẽdo tm̃ neceſſarijs ⁊ non ſuꝑfluis ſm cõditionẽ ſtatꝰ eius ⁊ ꝑſone: q̃ cuncta prudẽs cõfeſſor ſubtiliꝰ ꝯſiderare debꝫ. nã in his maxie ꝯſiderãde ſũt cõditiões ſtatꝰ diuitie/ pauꝑtates ⁊ ſimilia tã in creditore q̃ in debitore. ¶ Deniqꝫ ſi bonoꝝ iniuſtorũ occultꝰ debitor ad extremã ꝑuenit pauꝑtatẽ/ lꝫ citra mẽdicitatẽ ⁊ ex ꝯditiõe vl' ſtatu verecũdũ eſſet illi mẽdicare: tũc tenet̃ bonis ill' vti dũtaxat in extrema neceſſitate: ac ſolicite laborãdo lucrari panẽ ſuũ: cũ firmo ꝓpoſito reſtituẽdi q̃cq̃d vltra ſtrictã neceſſitatem ſuꝑlucrari valeat: ac in fine vite cetera vſqꝫ ad debitã reſtitutiõeꝫ plenarie relinq̃t. Monal. inſuꝑ in ſũma dr̃. ꝙ ſi dãnificatus indebite ſe damnificatũ agnoſcit: tunc ipſe damnificãs tenet̃ petere veniã ꝑ ſe ſi poteſt ⁊ manifeſtũ ſit. aut per aliũ ſi per ſe non poteſt vel audet: ⁊ tũc talis media perſona nomen ⁊ circũſtãtias rei ꝓ quo petit ſubticere debet: ſi per expꝛeſſionem ꝑiculum aut ſcãdalum timeat̃. Huius rõ eſt: quia qui offendit aliũ cũ eo ipſo offenſus aliq̃d aduerſus eum debꝫ offendẽs ire ꝑ ſe vel per aliũ ⁊ pro poſſe reconciliari fratri ſuo. Si vero q̃ damnificatus eſt hoc neſcit: credendũꝫ eſt ꝙ licꝫ tutius ſit petere veniam vt dictũ eſt/ quando ſatiſfacere non poteſt: Tamen ad hoc non tenet̃: q2 nõ eſt in mora ſoluẽdi i h̃ caſu q̃ ad iudiciũ diuinũ: cũ dãnificatꝰ neſcit ⁊ dãnificans ꝑpotẽs eſt. verũtamẽ poſtq̃ ſatiſfacere põt/ ſꝑ eſt in mora ſoluẽdi donec ſatiſfecerit aut dilationẽ ipetrauerit. Et h̃ idem obſeruãdũ eſt vbi aliq̃s eſt debitor alterius ex ꝯtractu vel q̃ſi cõtractu. Silr̃ ⁊ in regularibus qui ſe recolũt eſſe debitores alicui: ex eo ꝙ fecerũt in ſecl'o. Deniqꝫ generalit̃ tam de debitis iniuſte/ ſed occulte acquiſitis: q̃ etiam iuſte. cõcludit Scotus in. iiij. diſtin. xv. ꝙ qñ reſtitutio eſt dãnoſa reipublice vel ei cui faciẽda eſt. aut etiã diffamatoria reſtituenti vel notabilit̃ dãnoſa: tũc nõ tenet̃ ſtatim ad reſtituẽdũ: ſed ſufficit ꝙ ſtatim affectu reſtituere firmiter ꝓponat/ hincinde ceſſantibꝫ incõuenientijs. Oꝫ ſi obijcit̃: reſtituere eſt actus p̃cepti negatiui vt dictũ eſt: ad cuius obſeruantiã q̃libet tenet̃ ſemꝑ/ ⁊ ad ſemꝑ. Ad hoc rñdet ibidẽ idẽ Sco. ꝙ tenere alienũꝫ iniuſte: id eſt: inuito dño: ſemꝑ eſt ꝓhibitũ. ⁊ ideo ſemꝑ ⁊ ꝓ ſemꝑ oꝑtet non tenere iſto modo. ſed qñ q̃s habet volũtatẽ reſtituẽdi tꝑe oportuno: ex tũc tenet dño volẽte. i. ſm rectã rõnem velle debente: quia dñs velle debet ꝙ ille qui habet ſuum in hoc caſu teneat illud quouſqꝫ oportune reddere poſſit. ⁊ de hoc in ſequẽti ſmõe latius videbit̃. In argumẽtũ aũt p̃dictoꝝ legit̃ in Ceſario ꝙ ꝯtigit apud ciuitatẽ argentinã: cum quidã ciuis ibidẽ defunctus fuiſſet/ ⁊ in pheretro ſm morẽ poſitus: aĩa illius ad corpꝰ reuerſa ẽ. Et cũ clamaret: Quõ veni huc quõ veni huc/ vocata eſt vxor eius. ad quã ille. Dei miſericordia reductus ſum. ⁊ hoc tibi dico: niſi oĩa que habemus relinquamꝰ/ ſaluari nõ poterimus. Sicqꝫ omnibꝫ ꝓut potuit ſalubriter diſpoſitis/ infra triduũ mortuus eſt: fuerat eñ coꝝ ſubſtantia de malo acq̃ſita. h̃ ibi. Ad laudem dei.

¶ Qñ reſtitui debẽt debita iuſte contracta vl' acq̃ſita: ⁊ de triplici differẽtia debitorũ. Ser. lxiiij.

Non furtum facies.

n Exo. xx. Viſo vtcũqꝫ de reſtitutione debitoꝝ iniuſte aq̃ſitorũ: Iam ꝓſequamur q̃liter debita iuſte ꝯtracta ⁊ acq̃ſita ad reſtitutionẽ obligantur. In quibꝫ quidẽ reſtituẽdis attendende ſunt circũſtantie cõtractuũ vel pactorũ: aut interueniẽtiũ iuramẽtoꝝ certũ tꝑs ſolutionis p̃figentiũ. nã in talibꝫ debitis iuſte contractis nõ tã ſtricte debitor obligat̃ ad reſtitutionẽ faciẽdã ſicut in debitis iniuſte contractis: q2 p̃ſumendũ nõ eſt ꝙ benignitas iuris ⁊ eq̃tatis ipſe velit interp̃tari: aut nimiũ dure ꝯtractus emptionis mutui: ⁊ ꝯſimiliũ negociorũ que ꝓ vtilitate mutuũ recipiẽtis: aut ꝓ cõmuni cõmoditate vtriuſqꝫ cõtrahẽtis ordinata ſunt. ¶ Pro q̃ ſciendũꝫ ꝙ triplex põt diſtingui debitoꝝ differẽtia: ſm quã triplicẽ differẽtiã triplex licẽtia necaria iudicat̃. Primo nanqꝫ ſunt q̃dam qui licꝫ ſatiſfacere valeãt aliena reſtituẽdo: tñ ꝓ leuiori longiorẽ ſolutõis terminũ hẽre volũt: ⁊ illi licẽtiã obtentã ⁊ liberã hẽre debẽt. alioq̃n talem ſolutionẽ licite differre nõ poſſunt: q̃a iuxta p̃fatam regulã Sco. nõ licꝫ alienum inuito dño aliquo notabili tꝑe detineri. Ad hoc q̃ ꝙ talis licẽtia ſit libera q̃ttuor req̃rũtur. Primũ eſt ꝙ non det̃ ex timore: ſicut plerũqꝫ faciunt mechanici/ oꝑarij ⁊ mercẽnarij nobilibꝫ/ potẽtibꝫ/ diuitibꝫ: q̃ non audẽt ſua cũ rigore exigere/ imo nec muſitare: cum tñ cõiter ſine cauſa iuſte neceſſitatis tales debitores ſolutionẽ ꝓtrahunt: ⁊ creditoribꝫ p̃cipue pauperibꝫ qui ꝓprio ſudore victũ quotidianũ acquirũt/ multis modis in h̃ violẽtiã inferũt: ꝯtra p̃ceptũ dñi dicẽtis Leuit̃. xix. Nõ morabitur opus mercẽnarij tui apud te vſqꝫ mane. glo. merces in q̃ forſitan viuit cũ vxore/ filijs ac parentibꝫ ſi differt̃ deficit victus: ⁊ ſi in craſtinũ recipit: vim tñ ⁊ calũniã ꝑtulit. q̃a interim vñ viueret nõ habuit. Vñ dr̃ vnum de q̃ttuor peccatis vindictã acclamantibꝫ. vt p̃tꝫ Iacob. v. vbi dr̃ diuitibꝫ tenacibꝫ: Ecce merces oꝑarioꝝ veſtrorũ qui meſſuerũt regiones veſtras q̃ fraudata eſt a vobis/ clamat: ⁊ clamor eoꝝ in aures dñi ſabaoth introiuit. Scd̃o ꝙ non det̃ ex verecũdia ſcꝫ per mediũ alicuius cui creditor ꝯtradicere ſeu illi erubeſcit negare. Tertio ꝙ nõ det̃ ex deſperatiõe/ credẽs ꝙ alit̃ ſuum rehabere non poſſit. Quarto ꝙ nec det̃ ſpe ſcꝫ alicuius ſeruitij tẽporalis. ⁊ de his q̃ttuor dictũ eſt ſuꝑ. Unde ſicut ibidem intelligit̃ de vera indulgentia debitoribus libere facta: ſic hic intelligit̃ eadẽ de licẽtia libere acquiſita. Alioquin ſiquis aliter ꝓrogationẽ ſolutiõis extorquet/ violentiam infert. nec eſt capax penitẽtie ſalutaris. Inter oẽs tamẽ grauiſſime deũ offendunt: qui relicta ad pi

as cauſas cũ pñt nõ reſtituũt vt tenent. Cõ
tra q̃s terribilit̃ clamãt tria cõcilia gñalia:
ſicut pz. xiiij. q. ij. c. q̃ oblatiões. cũ duob͛ ſe/
quẽtib͛. q2 reputant̃ ibidẽ ab eccl'ia ſepandi
ꝛ excõicãdi tanq̃ necatores paupeꝝ ꝛ infide
les. B Scdo ꝟo ſunt q̃dã q̃ debitũ vel
partẽ debiti ſoluere nõ pñt niſi cũ mag̃ diffi/
cultate: ꝛ illi licẽtiã petitã hr̃e debẽt/ lz non
adeptã. Pro q̃ notãdũ ẜm alexã. de alexã. ꝙ
ſi is q̃ ad reſtitutionẽ obligat᷑ eſt intãtũ in/
diget ꝙ ſi creditor ſciret indigẽtiã illi᷑ ẜm re/
ctam rõnẽ ꝛ fraternã charitatẽ: non deberet
ſibi claudere viſcera pietatis/ attenta ꝓpria
ſufficiẽtia: ſed eadẽ charitate deberet ei dare
dilationẽ: vl' etiã facere remiſſionẽ ĩ toto ſeu
in parte cũ cõſilio boni ꝛ diſcreti viri: ꝛ tunc
differri licite pt̃ reſtitutio: etiam ſi debitor di
lationẽ ſolutiõis negaret: ſic tñ ꝙ ſemp̱ para
tus ſit ſatiſfacere q̃cito peruenerit ad pin/
guiorem fortunã. Ecõtra ꝟo ſi debitor non
tm̃ indigẽs eſt: ꝙ ſi creditor ſciret indigẽtiã
ei᷑ ex fraterna charitate: nõ teneret̃ illi da/
re dilationẽ in toto vl' in p̱te: q̃a non eſt indi
gẽtia tãta q̃n poſſit ei reſtituere in toto vl' in
parte. tũc in h̃ caſu ſi creditor ſolutiõis dila
tionẽ negaret: debitor eidẽ ſtatim ſoluere te/
neret̃. Et q̃uis aliter q̃dam dicãt: hec tamẽ
videt̃ ſentẽtia vera. Si ꝟo ſunt pl'es credi/
tores: ꝛ vnus nõ vult dare dilationẽ/ ſed pe
tit ꝙ debitor cedat bonis: tũc ẜm Ray. ſtan
dũ eſt maiori parti. maior aũt pars dici de/
bet vbi maius ꝛ fortius debitũ eſt. Si ꝟo
par ſit debitũ: tũc maiori numero creditorũ
ſtandũ eſt. ꝙ ſi cuncta paria ſunt: tũc ſenten
tia clemẽtior eligi debet: ſcz de danda dila/
tione. C. de ceſ. bo. l. fi. Preterea dt̃ Richar.
in. iiij. diſt. xv. ꝙ ſi is q̃ debz vt puta q2 dãnũ
intulit habz aliq̃d vltra neceſſitatẽ ſuſtẽta/
tionis nature ſue ꝛ ſuoꝝ: q̃uis ſit ſibi neceſ/
ſarium q̃ ad victũ ẜm decẽtiam ſue perſone:
tunc reſtituere tenet̃. q̃a nõ eſt licitũ de alie/
no viuere cũ honore ſecl'ari. Si ꝟo nõ habet
niſi neceſſaria: tũc ſi q̃s qui dãnũ paſſus eſt
nõ indiget ad nature ſuſtẽtationẽ eo q̃ ab/
latũ eſt: nõ tenet̃ reſtituere q̃ abſtulit: q̃a ex
iure nature licitus eſt vnicuiq̃ vſus poſſeſ/
ſionis neceſſarie ad ſuſtẽtationẽ nature. ex/
trema nãq̃ neceſſitas oĩa facit cõia. vt. ff.
ad. l. rho. de iac. l. ij. in tex. ꝛ glo. Sco. ꝟo di
cit in. iiij. ꝙ ſi aliena retinẽs eſt ĩ extrema ne/
ceſſitate: ꝛ ille cuius eſt res nõ eſt ĩ extrema
neceſſitate: ſed habet aliq̃ citra neceſſitatem

extremã: tũc res illa fit ip̃ius detinẽtis iure
politico. q̃a in extreme neceſſitatis articulo
ad ꝓuidendũ ſuſtẽtationi nature/ via oĩb͛
extreme neceſſitatis cõceſſa eſt. vt pz de ver
bo. ſig. exiit q̃ ſeminat. li. vj. Nec etiã credi/
tor in illo caſu iuridicã habet actionẽ ſupra
debitorẽ. Q2 inanis eſt actio creditoꝝ quã
excludit inopia debitoris. vt. ff. de dolo. nã
is. Verũtamẽ hmõi actio nõ expirat ſed eſt
ſopita. ſicut ꝛ obligatio in debitore ſopitaẽ:
qui tñ poſtea tenet̃ ad reſtitutionẽ ſi ꝑuene/
rit ad ꝑinguiorẽ fortunã. ꝙ ſi nũq̃ occupauit
illã rẽ ante extremã neceſſitatẽ: tunc ſimpl'r
occupauit rẽ ſuã: nec tenet̃ ad aliquã reſtitu
tionẽ. Porro ſi tam detinẽs q̃ ille cuius res
detinet̃ ſunt in extrema neceſſitate: tũc diſtin
guendũ eſt. q2 vl' dñs ip̃ius rei ꝑus deuenit
ad illã neceſſitatẽ: ꝛ tũc illi reddi dz duplici
iure. tum q2 ꝑus ſua erat. tum etiã q2 iam ex
illa neceſſitate facta eſt ſua. Vel ecõtra deti
nens prius deuenit ad extremã neceſſitatẽ: ꝛ
tũc ſtati facta ẽ ſua. nec in h̃ caſu dño poſte/
rius ad tãtã neceſſitatẽ veniẽti reddi debet.
q2 ceſſauit dñium illi᷑/ ꝛ facta eſt alteri᷑ iu/
re politico. Si deniq̃ ſil' ambo deueniũt ad
illã neceſſitatẽ: tũc reddi dz dño ſuo. q2 nũ/
q̃ decidit a dñio. ꝛ generalit̃ par neceſſitas
ꝛ dãnificatio creditoris pari vl' minori neceſ
ſitati ſeu dãnificationi debitoris ſp̱ eſt p̃fe/
renda. h̃ eñ dictat ꝛ exigit bñficij ꝛ gratitu/
dinis rõ: que rã bñficio q̃ bñfactori debent/
tur. Dictat etiã rõnis eq̃tas qua nimiꝝ iu/
ſtũ eſt ex ſuis ꝛ ſibi debitis potius ac prius
ſuſtẽtari dñm q̃ aliũ. Q3 ſi obijcit̃. quili
bet in lege nature dz plus diligere ſeip̃m q̃
ꝓximũ: ꝛ ꝑ ꝯſeq̃ns mag̃ diligere vitã ſuam
corꝑalẽ q̃ vitã ꝓximi. ex q̃ dictat lex nature:
ꝙ q̃s ad defendẽdã vitã ꝓpriã cũ moderami/
ne inculpate tutele põt etiã ꝓximũ occidere:
ſi nõ põt alit̃ euadere. ꝛ ideo pt̃ etiam iſtud
ſimpl'r ſibi neceſſariũ magis ſibi retinere q̃
ꝓximo dare. Ad h̃ rñdet Sco. vbi ſ. ꝙ ma/
gis q̃dem q̃s diligere debz vitã ſuã ordiate
q̃ alteri᷑: put ſcz eſt diligibilis ad vitã eter/
nã. ꝛ ideo magis diligere debz ꝯſeruationẽ
iuſtã vite ſue q̃ ꝓximi. nõ tñ magis diligere
debet ꝯſeruationẽ iniuſtã vite ſue q̃ ꝯſerua
tionẽ iuſtã vite ꝓximi. Sic eñ latro magis
ſuſtinere debet ſuſpendiũ q̃ occidere ſuſpen
dentẽ vt euadat. Cui᷑ rõ eſt. q2 dilectio vite
corꝑalis qua nitit̃ illã iniuſte cuſtodire non
eſt dilectio ordinata: q̃a nõ eſt ad dilectionẽ

dei vel etiã ip̃i᷑ anĩe: nec eſt iuſta: q2 cũ iniu/
ria multoꝝ imo reipublice nitit̃ illã cõſerua
re: ꝛ ſic eſt in ꝓpoſ to: nã cuſtoditio vite ip̃ius
iniuſte detinentꝭ de re aliena eſt iniuſta: cum
verus dñs eſt ſil'r in extrema neceſſitate: ꝛ cũ
hoc etiã eſt homicida q2 iniuſte occidit aliũ
eidẽ ſubtrahendo neceſſariũ q̃ ſibi tamẽ de
iure debebat̃. C Tertio deniq̃ ſũt q̃dã
qui ſatiſfacere nõ pñt ſine magno diſpendio
vel incõuenienti: ꝛ hoc ex q̃buſdã circũſtan/
tijs ꝑtunc ineuitabilibus: quas Sco. in. iiij
concludit in hac maxima: licet detinere rem
alienã quando eã detineri rõnabilit̃ velle de
bet ꝛ hoc ꝓpe dr̃ licentia interp̃tata quã ta/
lis hr̃e debet. Eſt eñ interpretata licentia:
quando ſolutio reſultat in notabile damnũ
ſui ꝓximi vel ꝓp̃ii in fama vel corꝑe in anĩa
vel exteriori ſubſtantia: ꝛ tunc ſolutionẽ lici
te differri põt. Ad cui᷑ euidentiã diſtingui
poſſunt tres gradus incõuenientie vel diſpẽ
dij. Prim᷑ eſt q̃n non poteſt fieri ſolutio niſi
cũ damno notabili reali vel ciuili: verbi gra
tia de damno reali. Pone ꝙ debitor pecuni/
as ſuas in mercantijs poſuit: quas ꝑtũc diſ
trahere nõ valet: niſi cum magno diſpendio:
aut ſolutionẽ ab alio debitore ſperabat qua
ſil'r defraudatus eſt: ſi talibus vel ſimilibus
caſibus inopinatis preuentus ſuo creditori
niſi cum damno notabili ſatiſfacere nõ põt:
licet diues ſit: tunc licite ſolutionẽ ꝓtrahere
poteſt dũmodo nihil ĩ fraudẽ fecerit. Cuius
ratio eſt ẜm Sco. in. iiij. q2 talis creditor de/
bet magis velle ꝙ maxim̃ incõmodũ reſtitu
entis proximi euitet̃ q̃ modicũ incõmodum
ſuum vel nullũ: ꝛ licet alienũ inuito dño reti
nere ſit ꝓhibitũ ſimpliciter: tamen quando
in hoc caſu voluntatem habet non fictã reſti
tuendi q̃citius poterit: extunc illam tenet
dño rei volente. i. velle debente: vult eñ hoc
dominus rei: ꝛ ſi non actu illicito tamẽ actu
debito ꝛ honeſto: quia velle debet ꝙ qui ſuũ
habet id teneat quouſq̃ oportune reſtituere
poſſit. Et ſi obijcit̃ ꝙ dño rei hoc agit inui/
te: q̃ nõ vult ꝙ ꝑ q̃ntũcũq̃ tp̃us ſuũ teneat̃:
Reſpondet Sco. ꝙ licet dñs rei male ꝛ inor
dinate vellt ſtatim rehabere ſuũ: ꝛ ꝑ cõſeq̃ns
cõtra rectã rõnem nolit ꝓximũ tenere ſuũ: ta
men tenens non eſt debitor iniuſt᷑ cũ ꝛ depo
ſitũ de cui᷑ redditiõe ſtrictiſſima lex habet̃.
C. de poſiti. l. ſi inuito dño voluntate inordi
nata licite retineri põt. Non ei debet q̃s furi
oſo petenti reddere gladiũ ſuũ apud ip̃m de

poſitũ: ſic nec iracundia inflãmato quẽ veri
ſil'r timet aliũ velle ꝑcutere: ꝛ in ſil'ib͛ idẽ eſt
iudiciũ. Nã ſil'r cõtingit de muliere ꝓba ꝛ ho
neſta: q̃ licet marito reddere debitũ obliget̃:
tamẽ cũ id petit inordinate. ſ. vel ꝯtra ſalutẽ
anĩe ſue vel etiã cõtra ſanitatẽ corꝑis ſui vel
ſibi cõiuncti: tũc ip̃a ſatiſfacere non obligat̃:
imo plerũq̃ grauit̃ peccaret ſi ĩ illo pareret.
Pro q̃ notandũ ꝙ plerique cõiuges illõ ap̃li
ꝑuerſe int̃pretantes. ſ. mulier p̃tãtem corꝑis
ſui non habet ſed vir: ꝛ ecõtra: abuti volunt
hmõi p̃tãte eiſdẽ cõceſſa in libertatẽ carnis:
putantes ſe cũ ꝓpa cõiuge peccare nõ poſſe:
vacanteſq̃ libidini non modo ſicut equus ꝛ
mulus: ſed ꝛ adinuentiões deteſtabiles fre/
quentare nõ verent̃. Et iõ q̃ri põt de vxorib͛
taliũ vtrũ peccent dũ ad bñplacitũ viroꝝ li
cet inordinatũ nõ reddũt debitũ: preſerti cũ
eis ex hoc dare vident̃ cãm fornicatiõis aut
etiã alteri᷑ extraordinarie pollutiõis: ac ꝑ cõ
ſequens dare ſibi vident̃ cãm ꝑiclitandi ſil'r
ꝛ vxorẽ odiendi domeſticã q̃ diſcordiã cõfo
uendi. Ad h̃ dõm ꝙ lz q̃lib͛ obliget̃ cooꝑari
ſaluti ꝓximoꝝ ac p̃cipue ſibi cõiunctoꝝ q̃cũq̃
vincl'o ſiue naturali ſiue maritali ꝛc. tñ q̃lib͛
plus obligatur deo q̃ cuicũq̃ hoĩ: ꝛ iõ pl᷑
obligatur ĩ ſe vitare pcm̃ mortale q̃ ĩ q̃cũq̃
alio: ꝛ h̃ intãtũ q2 ẜz Aug. ĩ li. ꝯ mendaciũ ꝓ
nll'o mortali ĩ alto vitãdo dz hõ ſcient̃ venia
lit̃ peccare. Et Anſel. in lib. cur de᷑ hõ: dt̃ ꝙ
hõ poti᷑ dz ꝑmittere mõm ꝑire q̃ facere mi/
nimũ nutũ ꝯ volũtatẽ dei: h̃ etiã exp̃ſſe patz
xxij. q. ij. c. ne q̃s arbitret̃: ꝛ c. faciat: ꝛ. ca. oẽ
genus: ꝛ iõ ꝑ ꝯñs nec vxor ꝓ vitanda forni/
catiõe in viro ſuo: vel etiã ꝓ q̃cũq̃ altero ma
lo in eodẽ cauendo: cõſentire vl' facere dz ali
q̃d q̃ vergit ĩ offenſã dĩ: aut ĩ ꝑiculũ corꝑis
ſui vel ẽt viri: cũ ẜm ap̃l'm Rom. iij. Nõ ſũt
fa. ma. vt eue. bo. Nec miret̃ q̃s ſi viro neget̃
ꝙ ſui iuris eſſe videt̃: q2 cũ ꝯ rõnẽ debitũ po/
ſtulat nõ q̃rit ſibi de iure debitũ ſz iniuſte q̃/
rit abuſum: imo iniurioſe rapẽ q̃rit alienum
dũmodo. ſ. tranſgredi velit in blanditijs me
retricijs inordinatis aut in modo aut in loco
ac in tp̃e ꝓhibitis a iure vel a iudicio recte rõ
nis. Sic deniq̃ mulier q̃cunq̃ ꝓmittens ve
nire ad quẽcunq̃ cõdictũ locũ: ſi ex hoc ſibi
timet euenire periculũ peccati vel ſcandali:
nequaq̃ debitũ ꝓmiſſũ ſoluere debet: vt pz
latius ſupra vbi agitur de voto. Et de ſimili
bus idem eſt iudicium. De ſecundo vero
ſcz damno ciuili vel reipublice q̃ri poteſt

vtrū reſtitutio q̄ eēt dānoſa reipublice ꝓtūc eſt differēda puta reſtitutio q̄ exigit̄ a petro fienda eſt a paulo q̄ magis reipublice neceſſari⁹ eſt q̄ꝫ Petr⁹. Ad h̄ rn̄det Sco. in. iiij. ꝙ ſi illud iniuſte detentū a paulo n̄ eſt ei neceſſariū ſimplicit̄ ſꝫ tm̄ ad cōſeruādū ſtatū ſuū ſolennē: tūc dico ꝙ nō licet alteri ſtatū ſuum ſolennē tenere de bonis alienis: nec tm̄ valet reipublice ſolennis ſtat⁹ illi⁹ quē tenet nō reſtituendo: q̄ntū valent ei⁹ fidelitas ⁊ iuſticia cōis. Si vero talis ꝑſona cōis ⁊ cōitati vtilis ꝑ illū reſtitutionē impotēs ⁊ inutilis rei publice redderet̄: tūc ſolutionē differre pōt: q̄ ſm Sco. debet q̄s velle ſibi reſtitutionē n̄ fieri in h̄ caſu: cū bonū cōe ꝙ ꝓuatū recta rōne magis velle debeat: preſertim ſi creditor ſine illa reſtitutiōe tranſire pōt ⁊ tūc debitor reſtituere n̄ obligat̄. Cōcor. etiā Gerar. obdonen. Tenet̄ tn̄ hmōi debitor hr̄e firmā voluntatē reſtituendi q̄ꝫcitius poterit abſq̄ꝫ reipublice dāno. Verūtamen ſi creditor ſine illa re vitā tranſigere nō poſſit: tūc q̄dā dicūt illā reſtituendā licet debitori q̄ reputat̄ vtilis vel neceſſari⁹ reipublice eſſet neceſſaria ad cōſeruandū ſtatū vtilē ⁊ neceſſariū reipublice: et tunc talis recurſū debet hr̄e ad rem publicā vt ſtatū ſuū cōſeruet: ex q̄ neceſſari⁹ ē eidē vt ſic neceſſariū cōferāt ſubſidiū q̄ ſentiunt cōmunis vtilitatē cōmodū.

Qualem reſtitutionem facere debet que partum alienum ſuppoſuit vel ex adulterio partum cōcepit.

Sermo. lxv.

Non furtum facies.

Exo. xx. Poſt expeditionē p̄mi grad⁹ incōuenientie vl̄ diſpendij q̄ cōtingere pōt in reſtitutionē facienda: iā duos ſeq̄ntes grad⁹ ꝓſeq̄mur. A Scōs igit̄ grad⁹ eſt qn̄ reſtitutō fieri nō pōt niſi cū magno ꝑiclo corꝑali vel ſpūali: verbi gratia. Ponat̄ ꝙ aliq̄s cū falſa teſtificatiōe fecit aliū ꝑdere pecuniā vl̄ agrū aut aliq̄d hmōi nec hꝫ vnde ſatiſfacere poſſit nec ꝑ cōtrariā teſtificationē illi ſua reddere pōt q̄n ſubeat ꝑiculū corꝑis vl̄ ſaltē mēbrorū aut ꝑpetui exilij: tūc ei nō peccat mortalit̄ h̄ nō faciendo: ſꝫ ſolū plene doleat de cōmiſſo ⁊ inſuꝑ de h̄ ꝙ nō hꝫ facultatē idoneā ad ſatiſfaciendū firmiterq̄ꝫ ꝓponat ſatiſfacere ſi vnq̄ꝫ ꝑuenerit ad pinguiorē fortunā. Idē q̄ꝫ iudiciū eſt de eo q̄ n̄ pōt reſtituere oīa ſine notabili ꝑiclo ꝓſtitutōis filiarū ſuarū aut ꝯiugationis latrocinij filiorū. Nō aūt ꝑdictorū eſt q̄ ſi ſꝫ apl'm Rom. iij. nō ſūt fa. ma. vt eue. bo. multominꝰ facienda ſūt bona vt veniāt mala: bonū q̄dē eſt aliena reſtituere: ſꝫ vbi debitori ſeq̄t̄ malū incōꝑabilit̄ ꝑualens recta rō nō expoſcit ꝙ tūc talis reſtitutio fiat: ⁊ q̄ dictū eſt ſermone ꝑcedenti ꝙ ſatiſfactio licite differri pōt int̄ꝑtata licentia cōcurrēte: dico ꝙ ſm eandē regulā eadē licentia ſp ꝑſeuerāte talis reſtituere n̄ tenet̄. Et ſub hac regula multi caſus obſcuri ⁊ ꝑicl'oſi pn̄t ſatis facilit̄ declarari: licet his vti dn̄t ſapientes in cōſilijs dandis ⁊ cōfeſſiōib⁹ audiendis: nō aūt in ſermōib⁹ ꝑdicandis ne latis ad malū pn̄is ruine det̄ occaſio. vnde ſimilis caſus q̄uedā modo ponit̄ extra de pe. ⁊ re. de muliere. ſ. ſibi ſupponēte partū alienū vbi dicit̄. c. officij. Significaſti q̄ndā mulierē tibi fuiſſe cōfeſſam que timens ne viri poſſeſſio deuolueret̄ ad alios quarundā herbarū ſuccū potauit et inde vent̄ eius intumuit ⁊ inde grauidam ſe oſtendens ſibi partū ſuppoſuit alienū timēs q̄ꝫ maritū: nō vult facinus ipi detegere q̄ ꝑlem credit ſine dubitatiōe eſſe ſuā. Quoniā ergo poſtulas edoceri vtrū ei hac fraude durante ſit penitentia iniungenda: reſpondemus ꝙ ſicut mulieri que ignorāte marito de adulterio ꝑlem ſuſcepit. q̄ꝫuis id viro ſuo timeat cōfitere: non eſt pn̄ia denegāda: ita nec illi debet pn̄ia denegari: maxie ſi ꝑ alios intelligas alienos ad q̄s tieat poſſeſſionē viri deuolui: ſed competens ſatiſfactio ꝑ diſcretū ſacerdotē ſibi dꝫ iniungi: hec Inno. iij. cuidā carnali aplice ſedis ꝓtunc legato: vbi dt gl. ſuꝑ illo vbo: denegāda: hoc mirū eſt durante ſuppoſitiōe ꝑ quā fraudant̄ conſanguinei debita ſucceſſione: hec mulier penitere pōt: cōtra illō. xiiij. q. vj. c. ſi res aliena propt̄ quā pcc̄m eſt reddi poſſit ⁊ nō reddit̄ pn̄ia nō agitur ſed ſimulat̄: ⁊ de pe. di. iij. penitentes: ſꝫ ipa nō pōt detegere ſuppoſitionē: q̄ ei nō crederet̄ cōſtante ꝑſumptiōe q̄ habet̄ ex matrimonio: ꝙ fili⁹ nat⁹ ſit ex nuptijs. ff. de his qui ſūt ſui vel alie. iur. ſūt filij ⁊ etiā ꝑiculoſū eēt mulieri illud detegere: h̄ ibi. Verūtamē quia ſꝫ iura allegata ⁊ ſm doctores idē dicendū eſt de muliere ſupponente ſibi ꝑtum alienū q̄ ī ſeq̄nti gradu dicet̄ de adultera: q̄ ignorāte viro filiū de altero generauit / ⁊ iniuſtum heredē ſubſtituit. ideo caſum hunc ꝓſeq̄ gratia breuitatis ꝑtermitto B Tertio deniq̄ꝫ grad⁹ eſt: qn̄ reſtitutio fieri nō pōt niſi cū magno dāno / ꝑiculo ⁊ ſcādalo nō ſolum vnius / ſed ⁊ pluriū. ſicut ꝯtingit in muliere cuius filius adulterin⁹ nutrit̄ ⁊ hereditat̄ de bonis mariti ſui. ¶ De q̄ queri pōt: vtrū marito vel ſaltē filio reuelari debet: ne ſcꝫ iniuſtam hereditatē poſſideat: ⁊ m̄ri dānationis ꝑpetue cām p̄ſtet. q̄ dr̄ Eccl'i. xxiij. Mulier oīs relinquēs virū ſuum peccabit / ſtatuēs hereditatē ex alieno m̄rimonio. Ad h̄ breuiter rn̄det Sco. in. iiij. ꝙ mlier hoc nec quaq̄ꝫ reuelare dꝫ / diuerſas adducēs rōnes. quas tn̄ latius ⁊ lucidius placuit explanare: licꝫ ſm Guil. Mulier reuelare pt̄ marito ſi nō timet maritū / vl̄ aliō iminere ꝑiculū de his q̄ ponent̄ inferius. Sicut q̄nq̄ꝫ cōtingit ꝙ q̄dam viri ſciēter ⁊ turpiter vxorū adulteria ſuſtinēt. vel etiā eiſdē ꝯſentiunt. aut q̄d peius eſt / ad hoc eaſdē q̄nq̄ꝫ coartāt: eo ꝙ ꝓprios filios nō poſſunt hr̄e: vel etiā alia q̄cunq̄ꝫ pudēda occaſione. Ad maiorē igitur dicte q̄ſtiōis euidentiā dico ꝑmo ꝙ talia nullo mō ſunt ꝓprio marito reuelāda ꝓpt̄ ſeptem ꝑicula a doctorib⁹ aſſignata. Primū ꝑiculum eſt infamie ipſi⁹ mulieris: q̄ a viro talia reuelāda cū eſſꝫ ante bone fame ⁊ proba reputata: peſſime ſeipſam ac turpiſſime diffamaret: ac virum indicibili dolore gladiaret. q̄d etiā mulieri magnū eſſet ꝑiculū ⁊ deſperatiōis fomētū. Cū ſcriptū ſit Prouer. xxij. Melius eſt nomē bonū q̄ꝫ diuitie multe. q̄d licꝫ de viris intelligat̄: tn̄ inhoneſtatis infamia turpius ac ꝑiculoſius in mulierib⁹ notā ingerit. multe nanq̄ꝫ mulieres a multis ſe cohibent vt notā declinēt infamie. Scōm vo ꝑiculū eſt magne ꝯfuſionis ipſius mariti et oīm ꝯſanguineorū ipſius adultere. nā valde ignominioſum eſt viro ꝙ vl̄ ſibi vl̄ alteri reuelet̄ de vxore ꝙ ꝓlem de adulterio cōcepit. multi nimirū potius ſuſtinerēt ſeipos exheredari q̄ꝫ vxores ſuas tā turpiter adulterari ⁊ diffamari. Silr̄ ⁊ ꝯſanguineis eſt maximū obprobriū / vituꝑium ac impreꝑiū apud extraneos: ⁊ ꝑſertim eorū emulos: maxie tn̄ eſt q̄dam irreparabilis iniecta filijs ſuis legitimis turpiſſima cōfuſio. ⁊ ſic multo honeſti⁹ ac ſm rectā rōnē acceptius oīb⁹ ꝑdictꝫ eſt: ꝙ oīno celet̄. Tertiū periculum eſt ꝑpetue diſſenſionis ⁊ diſcordie. nā ex h̄ nō ſolū viri ſꝫ oēs amici tā viri q̄ꝫ vxoris adeo turbarentur: ꝙ de cetero vix cū ea poſſent amiciciam: pacē ac ſocialē ꝯcordiā habere. nec quicq̄ꝫ illi poſſent pacifice loq̄: ſed quotidie vituꝑia: improperatōes / auerſiones cumularēt ⁊ p̄cipue vir illius ſi zelothypius eſt / nūq̄ꝫ domeſticā pacem cōſeruaret: aut forſan in toto abijceret ⁊ dimitteret. Sic filij legitimi matrem deſpicerēt ꝓpter adulterinā feditatem. Quartū itaq̄ꝫ ꝑiculum eſt plurimorū homicidiorū affectu vl̄ etiā effectu: ex hoc eīm inter virū ſuū ⁊ ſe. Itē inter virū ſuū ⁊ adulterū. Itē inter amicos vtriuſq̄ꝫ daret occaſionē ꝑpetui diſcidij ⁊ odij. vnde ſeq̄rent̄ optiōes mortꝫ ac m̄tiplices ꝑſecutiōes. ꝙ ſi adulter ſilr̄ vxoratus eſſet eadē inter vtroſq̄ꝫ / ac eorū ꝓximos ſuſcitaret. vn̄ etiā plerūq̄ꝫ ꝓbabilit̄ timere poſſet ꝙ ipa vl̄ adulter eius occideret̄ a viro ſuo vel ab alio illius ꝓpinquo vl̄ amico. aut etiā cōtingere poſſet ꝙ eius maritus aut q̄cūq̄ꝫ alius dū aliū occidere q̄reret / necaretur. Quintū ꝑterea ꝑiculum eſt adulterij in vtraq̄ꝫ ꝯiuge. nā hui⁹ occaſiōe fieri poſſet inter eos ꝑpetuū diuortiū: ac nō valētes cōtinere forſitā vterq̄ꝫ adulterij vitio deſeruiret: vt occulta frequēter docet experientia: q̄a iuxta vbuꝫ ſapiētis / aque furtiue dulciores ſunt: ac ꝑ ꝯſequēs vtriuſq̄ꝫ bona inutilit̄ dilapidarent̄. Sextū ꝓinde ꝑiculū eſt maiorꝫ dāni ipſi⁹ mariti q̄ multo amplius dānificatur in reuelādo: q̄ꝫ in nutriendo ⁊ hereditando filium nō ſuum quē eſtimat eſſe ſuū: q̄m hmōi eſtimatio paternitatis ⁊ filiatiōis maior ⁊ ꝓpinq̄or eſt cauſa amicicie ⁊ cōplacētie p̄ris ad filium ⁊ econtra: q̄ꝫ ſit ſola corꝑalis virt⁹ generatōis abſq̄ꝫ tali eſtimatiōe: q̄ tali eſtimatiōe ſemota / ꝑ oīa ſe pat̄ hꝫ ad filiū ſicut ad extraneū. Hinc etiā poſito caſu ꝙ vnus firmiter credat ⁊ credat̄ eſſe pat̄ tal' filij non eſt. alter vo nec credat nec credat̄ / ⁊ tn̄ eſt: tunc incōparabilr̄ in dicto filio pl⁹ habet gaudij ꝑſidentie ac iuris pater putatiu⁹ q̄ꝫ verus: ⁊ filius ſm deum nō tenet̄ obedire nec filiatōis reuerētiā exhibere patri vero ſꝫ putatiuo. nec pat̄ verus obligat̄ diligere talem filiū / nec habere ꝓ filio: ſꝫ pat̄ putatiu⁹ ad hmōi obligat̄. Septimū deniq̄ꝫ ꝑiculū eſt improbitatis. quia nec vir nec publicus iudex: nec etiā filius mulieri reuelāti credere obligat̄: niſi probet dictū ſuum ꝑ ꝓbabilia ſigna: vel ꝑ violētas ꝓbatiōes: aut ꝑ teſtes

idoneos. nā ex ſolo dicto nō pōt exheredare filiū: maxime in terris in qbꝫ pͥmogeniti vel vltimogeniti ex cōſuetudine ſuccedūt in feudalibꝫ: imo ſm Sco. vbi ſup̄. ſi paṫ crederet in h̄ vxori ſue: nō poſſꝫ tn̄ a ſpurio hereditatem auferre: niſi talē eum ꝓbaret in publico foro: ⁊ tūc oporteret mlierē nō tm̄ apud maritū/ ſed etiā apud totā patriā diffamari.

Q, ſi vlterius querit̄: vtꝝ ne debeat ꝙ̄ reuelare crimē illud filio ſpurio: ac ſic inducere ad dimittendū hereditatē vero heredi. Rn̄det ad h̄ Sco. ibidē ꝙ nequaq̄: q: tunc ſi filius crederet/ non tn̄ eſt ꝓbabile ꝙ propt̄ h̄ dimitteret dictā hereditatē: eo ꝙ paucos rep̄ire cōtingit q̇ ſunt ita ꝑfecti ꝙ ꝓpt̄ conſeruandā iuſticiā in foro dei dimittāt magnas poſſeſſiōes q̄ꝫ iure fori ſibi retinere poſſunt: ⁊ velut inſup ſpurij reputari. nec h̄ mater de filio p̄ſumere pōt: niſi fuerit antea multum expta de bona volūtate filij. nō ergo debꝫ ſe exponere certo ꝑiclo diffamatōis apd̄ filiū: ꝓpter incertam correctionē illiꝰ. Q, ſi q̄rat̄: an dato ꝙ talis filius ex ꝟbis matris ſe ſpuriū credat: vtrū teneat̄ ſatiſfacere bona q̄ habuit a marito matris ceteris filijs/ aut heredibꝫ dicti mariti. Dicēdū vtiqꝫ ꝙ ſic ſꝫ deū: licꝫ nō humano iure. ſi ſaltē indubitāter credit/ ⁊ rōnem credēdi habet. Si tn̄ ſufficientem credēdi cām nō habꝫ: tūc reddere nō tenet̄. Nam q̄ttuor p̄ncipalr̄ reddūt cām illaꝫ inſufficientē eſſe. Primū eſt amor alteriꝰ ꝑlis vl̄ heredis. Scōm eſt odiū iſtius vl̄ eius vxoris. Tertiū eſt leuitas/ fatuitas vl̄ pertinacitas ipius matriꝫ. Quartū eſt incertitudo ꝯceptus vtꝝ de viro vl̄ adultero: q: h̄ nō pōt omi adultere eſſe certū. Si ꝟo filius nō crederet: tūc ſequeret̄ etiā duplex malū: q: ⁊ mater diffamata remaneret. ⁊ filius hereditatē ſicut antea poſſideret. Et ſi obijcit̄: ꝙ ideo tali filio debeat reuelare ne ſcꝫ ignorāter copulet̄ ꝑ matrimoniū ꝓprie ſorori aut alteri ꝓpinq̄: ſeu etiā alia faciat q̄ ſꝫ a iure ſpurijs ꝓhibita. Ad hoc dicenduꝫ ꝙ talis ignorantia dum ꝑſeuerat penitus excuſat: cū ſit ignorantia facti. ſi tn̄ aliqn̄ factū veniret ad lucē: tūc tale matrimoniū eſſet dirimēdum.

¶ Deniqꝫ ſi querit̄. qd ergo cōſulendū ſit tali mulieri vt ſatiſfacere poſſit conſciētie ſue: Reſpōdet Sco. vbi ſup̄ ꝙ illi triplex remediū dari pōt. Primū eſt: ꝙ inducat filiuꝫ vt religionē intret: ſed talē ꝙ licite poſſit ſuare ſuā ꝓfeſſionē: ne ſcꝫ incidat in ſcyllā/ cupiēs vitare charybdim. ⁊ tūc ſi qd pater putatiuus monaſterio dederit/ in elemoſynā reputat̄. Secundū eſt ꝙ clericus fiat: acq̇ſita tn̄ occulte per eandē vel alium amicū fidelē ſuper hoc legitima diſpēſatione/ ⁊ eccl'iaſticū bn̄ficiū ſm deū acceptare valeat: quibꝫ ſufficiēter ꝓuiſus/ hereditatē paternā alijs heredibus veris dimittat. Tertiū remediū eſt ꝙ ſalua hūano iure ⁊ abſqꝫ infamia ſua licite poteſt ⁊ debet tali filio ꝓuidere de dote ſua: ⁊ de ceteriꝫ bonis ſcꝫ parafernalibꝫ: ac ſic indēnem facere legitimam eius heredem: vbi ſaltē eſt de cōſuetudine ꝙ parafernalia ſunt vxoris. Etiam ꝓuidere poteſt eidē d̄ donatiōibꝫ ſuis: ac de laboribꝫ manuū ⁊ ꝓprijs ſudoribꝫ. nā de omnibꝫ illis ei ꝓuidere pōt de qbꝫ elemoſynas facere vl̄ teſtamēta condere poteſt. ꝓut de his latius ptꝫ ſup̄ius vbi agit̄ de elemoſyna. Ratio aūt hoꝝ eſt: q: mulier obligat̄ ſatiſfacere viro de cōſumptis a tali ſpurio. Sil'r de hereditate mulier obligat̄ heredibꝫ viri ab inteſtato: vel heredibꝫ ſcriptis: aut quibꝫ veriſimilit̄ credit̄ ꝙ hereditatem reliquiſſet. ꝙ ſi neſcit̄/ debet paup̄ibus erogari. Verūtamē mulier non tenet̄ ad reſtituendū equiualēs toti hereditati. q: multū differt inter habere ⁊ ꝓpe eſſe: ſed tenet̄ ſm correſpōdentiā iuſticie. nā q̇a legitimus heres nūq̄ hereditatē habuit: licꝫ ſm iuſticiā ꝓpe fuit. ꝓpterea minus q̄ equalens hereditati ſibi ſufficit ꝓ reſtitutiōe fiēda: ⁊ illd̄ minus determinari poteſt ſm arbitriū probi ⁊ diſcreti viri: cōſideratis hincinde circūſtantijs. Videt̄ em̄ ſm rectā rōnem ꝙ ei d̄ honeſto victu ⁊ veſtitu ꝓuidere debeat ſi pinguis fuerit hereditas: ita ꝙ heredi remaneret duplum vl̄ triplū illius. quod ſatis ꝓbari pōt extra de eo qui dux. in mr̄i. quam pol. ꝑ adul. per c. cum haberet. vbi papa p̄cipit ꝙ talibus a parentibꝫ fieri debeat ꝓuiſio neceſſitatum. vt latius ptꝫ in. ij. ſmone. iiij. p̄cepti: circa finē. vbi etiā oſtendit̄ qualiter mlier de adulterio ſuſceptos ſibi ſucceſſores heredes inſtituere poteſt. Inſuper talis mlier efficaciter inducere debet verū patrē dicti ſpurij: vt de ſuis bonis debitā faciat recompēſam: quā mulier dicta clam imiſcet bonis mariti ſui: quia talis adulter ad eandē reſtitutionē obligatus eſt ſicut mater ſpurij: eo ꝙ ad p̄dicta damna cū adultera dedit cauſam efficacem: quā quecunqꝫ dat ſemꝑ obligat̄ ad reſtitutionē: vt viſum eſt ſup̄ra. Q, ſi nullo dictō: ū modoꝝ mulier ſatiſfacere poſſ't: tunc n̄ eſt illi p̄nia deneganda: dūmodo plenā reſtituendi voluntatē habeat: q: tunc illā ſimpliciter excuſat impoſſibilitas: hec patet extra de reſti. ſpo. c. olim. ij. obligat̄ tamen quando ꝑuenerit ad pinguiorē fortunā: vt patꝫ extra de ſolu. c. odardus: vbi plane de hoc.

Q, ſi querit̄. vtrū filiꝰ poſtq̄ ſe illegitimum agnouerit: ſatiſfacere tenet̄ ea que cōſumpta ſunt. Ad hoc dicendū ꝙ de his que conſumpſit q̄diu bone fidei fuit: nō tenet̄ reſtituere. Secus autē poſtq̄ male fidei fuit: nō tn̄ debet facilit̄ credere niſi eo mō q̄ dictū eſt ſup̄ ⁊ ſic ptꝫ de reſtitutionibꝫ faciendis.

De peccato auaricie quod conſiſtit in appetendo quinqꝫ modis in acquirendo tribꝫ modis: et retinendo q̇nqꝫ modis.

Sermo. lxvi.

Non furtum facies.

Exo. xx. In fine p̄cepti huius videndū eſt de pctō auaricie qd̄ eſt fomentū totiꝰ iniuſticie q̄ obligat hoīem ad reſtōnē. A Ad cuiꝰ euidentiā p̄mo q̄ri pōt: vtꝝ auaricia ſit pctm̄: ꝓ ſerti cū auaricia dr̄ q̄ſi eris auiditas: eo ꝙ in appetitu pecunie cōſiſtit: ꝑ quā oīa exteriora bona pn̄t intelligi: ſed exteriora bona appetere nō eſt pctm̄. Hō nāqꝫ naturalit̄ ea appetit ⁊ ſpēalit̄ in ſenio vel in infirmitate: q: ſm phm. in. iiij. eth. Auaricia naturalit̄ cōſeq̇t̄ ſenectutē ⁊ quēlibet defectū: ⁊ hoc ꝓpt̄ duo. Prio q: per ea cōſeruat̄ hoīs vita propt̄ qd̄ dicunt̄ hoīs ſubſtantia. Scd̄o q: ſūt hoī naturalit̄ ſubiecta. Iuxta illd̄ pſ̄. Omnia ſubieciſti ſub pedibꝫ eiꝰ ⁊c. Ad h̄ rn̄det Tho. ij. ij. q. cxviij. qd̄ in q̇buſcunqꝫ bonū in debita menſura conſiſtit: neceſſe eſt ꝙ ꝑ exceſſū vl̄ diminutionē illiꝰ menſure malum ꝓueniat. In oībꝫ aūt q̄ ſūt ꝓpt̄ finē cōſiſtit bonū in q̄daꝫ menſura: nā ea q̄ ſūt ad finē: neceſſariū eſt ſine menſurari ſic medicina ſanitati: vt ptꝫ ꝑ phm. j. poli. Bona igit̄ exteriora rōnem hn̄t vtiliū ad finē q̄ eſt cōſeruatio humane vite. Hinc neceſſariū eſt ꝙ bonū hoīs circa ea cōſiſtat in q̄dā menſura: vt. ſ. hō ſꝫ aliquā menſurā hic q̄rat exteriores diuitias: ꝓut neceſſarie ſunt ad vitam eiꝰ ſm ſuā conditionē: et ideo in exceſſu huius menſure conſiſtit peccatum: dum. ſ. aliquis ſupra debitū modū vult eas acquirere vel retinere quod pertinet ad rationē auaricie que diffinit̄ eſſe immoderatus amor habendi. Unde licet appetitꝰ rerū exteriorū eſt hoī naturalis: vt eoꝝ q̄ ſūt ꝓpter finē: ⁊ ideo intantū vitio caret inq̄ntū continet̄ ſub regula ſumpta ex rōne finis. Nam inclinationes naturales ſunt regulande ſm rectā rōnem que principatū tenet in humana natura: ⁊ hoc ſm cōditionē ſtatꝰ ⁊ ꝑſone: q̇a vnꝰ plus indiget q̄ alius: ſenex q̄ iuuenis: infirmus q̄ ſanus: nobilis q̄ ignobilis ⁊c. ⁊ ideo ſenes vl̄ infirmi propter nature defectū auidius ſubſidia rerū exteriorū requirūt: et omnis indigens naturalit̄ requirit indigentie ſue ſupplementū: n̄ tn̄ excuſat̄ homo ſi debitā rōnis menſurā in aggregando: conſeruando: ſollicitando: diligendo: circa diuitias excedit qd̄ ꝑtinet ad rōnē auaricie. Ex quibus ptꝫ ꝙ auaricicia q̄ndam importat imoderantiā circa diuitias: ⁊ hoc dupliciter. Uno modo imediate circa acceptionē ⁊ conſeruationē diuitiaꝝ: inq̄ntū ſ. aliq̇s acquirit pecuniā vel ſimilia: vltra debitū aliena ſurripiendo vel retinendo. Alio modo importat imoderantiā circa interiores affectiōes diuitiarū: puta cū quis nimis amet vel deſiderat diuitias: aut nimis in eis delectat̄: etiam ſi nolit aliena rapere vel retinere. Scd̄o vero q̄ri pōt: vtrum auaricia ſit ſemper pctm̄ mortale: preſertim cū minimū in auaricia videt̄ eſſe ꝙ aliquis inordinate ſua retineat: ſꝫ hoc videtur eſſe mortale peccatū: quia dicit Baſilius omel. j. Eſt panis famelici quem tu tenes: nudi tunica quam conſeruas: indigentis argentū qd̄ tu poſſides: quo circa tot iniurias quot exhibere valeres: ſed iniuriari alteri eſt pctm̄ mortale quia dilectioni proximi contrariat̄. Ad hoc dicendū ꝓut etiā tangit cōpendiū theologie: ꝙ auaricia cōſiſtit in tribꝰ. ſ. in appetendo: in acq̇rendo: vel in retinēdo. In appetendo ꝟo contingere pōt quinqꝫ modis. Primo cū q̇s appetit aliena appetitu completo: q̇ nimirū appetitꝰ in opus ꝓcederet ſi facultaltas adeſſet: ⁊ ſic eſt mortale pctm̄: q: cōtra p̄ceptū illud: non concupiſces rem proximi tui: de q̊ videbit̄ poſtea. Secundo cū q̇s appetit non quidem aliena ſꝫ illicita: ⁊ hoc volūtate completa: vt ſi quis indignus adipiſci conatur eccl'iaſticū beneficium ⁊ ſic ē iteruꝫ mortale. Tertio cū quis

appetit talia ſiue ſint aliena/ ſiue illicite cuꝫ
voluntate conditiōata. ſ. ſi poſſet ea hr̄e ſine
offenſa dei ꝛ iniuria ꝓxi: ꝛ tunc vel nullū vel
veniale pctm̄ eſt: ſiue talē conditionē addat
ſiue habitualiť eā intendat. Quarto cū q̇s
ſimpliciť appetit hr̄e ſuꝑflua ꝛ hoc appetitu
ſuffocandi mentē a cura ſui ꝛ a cōſideratione
diuinoꝝ ꝑ amorē damnabiliť in eis quieſcen
do: ꝛ hoc eſt pctm̄ mortale. Quinto cum q̇s
amore ſuꝑfluo temporalibꝫ inheret etiā lici-
te acquiſitꝫ ꝛ poſſeſſis: ꝛ tunc ſi talis cura vľ
infra diuinū amorē ſiſtit gradū: erit veniale
peccatū: alioquin erit mortale: quo. ſ. amore
victus videť iuuenis ille q̇ Mat. xix. Mar.
x. ꝛ Luce. xviij. queſiuit a dn̄o Magiſter bo
ne q̇d boni faciā vt habeā vitā eternā: q̇ re-
ſpondēte. Serua mandata: fiducialiť dixit.
Hec omnia cuſtodiui a iuuentute mea: vbi
dicit Beda ꝛ alij expoſitores ꝙ verū dixit ſe
obſeruaſſe mandata: qd̄ ꝓbari pōt per h̄ qd̄
diciť Mar. x. Jeſus autē intuitus eſt eum ꝛ
dilexit eum: vbi dicit Orige. Jn hoc ei ꝙ di
lexit eum vel oſculatus eſt cū: videť affirmaſ
ſe ꝓfeſſionē eius qui dixit ſe omnia iſta im-
pleſſe: intendens em̄ mente in cū vidit hoiem
ex bona conſcientia cōfitentē: ꝛ ſic volūt do
ctores ꝙ adoleſcens ſeruauit q̇dem precepta
decalogi: ſed adhuc ignorabat qd̄ eſſet ma-
gnū mandatū in lege: quapropter volens ei
dn̄s oſtēdere in quo deficeret: ſtatim ſubiun
xit. Si vis perfect⁹ eſſe: ꝛ vt ſcriptū eſt ī euā
gelio ſm̄ hebre. cū dn̄s ei dixiſſet. Uade ꝛ ven
de omnia que habes: cepit diues ſcalpere ca
put ſuum ꝛ nō placuit ei: ꝛ dixit ad eū domi
nus. Quō dicis: feci legeꝫ ꝛ ꝓphetas quoniā
ſcriptū eſt in lege. Diliges ꝓxim tuū ſicut te-
ipm: ꝛ ecce multi fratres tui filij abrae ami-
cti ſunt ſtercore morientes pre fame ꝛ dom⁹
tua plena eſt multis bonis: ꝛ nō egrediť oī-
no aliq̇d ex ea ad eos. Ex q̇bꝫ colligiť ꝙ licet
iſte diues ad litterā legē decalogi obſerua-
bat: tamen vim legis q̇ in radice dilectionis
fundata eſt penit⁹ ignorabat: bona quidem
iuſta ꝛ licita poſſidebat: ſed ea nimis dilige-
bat: ac ꝑ ꝯn̄s nimis auare cuſtodiebat con-
tra preceptū illud. Diliges dn̄m ꝛ diliges ꝓ
ximū ꝛc. B Jn acquirendo ꝓinde pōt
auaricia contingere tripliciť: vel enim q̇s ac
quirit res aliq̄s iniuſte q̄cunq̧ modo fuerit
ꝛ tūc eſt mortale pctm̄: vel acquirit eas ꝑ ta
le opus officiū artem vel effectū qd̄ eſt per ſe
mortale peccatū: etiā ſi eſſet ſine lucro: vt me
retriciū: lenociniū: torneamentū: ludus alee
ꝛ ſilia: ꝛ tūc etiā eſt mortale pctm̄: vel acqui
rit eas ꝑ opa illicita q̄ ſūt in ſe venialia: ſic cū
acq̇runť ꝑ īmoderatā ſollicitudinē: vľ cū q̇s
ꝟba iocoſa cōponit ad cōſeq̄ndū aliq̇d lucꝝ
ſalua tn̄ honeſtate: ꝛ tunc eſt veniale pctm̄:
niſi forte q̇s ꝓpť delectationē diſſolutiōis to
taliť ſe talibꝫ exercitijs daret: tūc ei eēt mor-
tale. Dico āt propť delectationē: qꝛ ſi quis
propť neceſſitatē cibi ꝑ talia vite ſuſtentatio
nē acq̇reret cū aliā artē lucroſam neſciret: nō
reputarem cū ī ſtatu damnādoꝝ. Jn reti
nendo deniq̧ pōt auaricia contingere q̇nq̧
modis. Pꝛio cū q̇s ſcienť ꝛ voluntarie reti
net ea q̄ reſtituere teneť: cū tn̄ ſine difficulta
te reſtituere valeret: de q̄ ptꝫ ſuꝑ codē ꝓcepto
ſermone. lxiiij. talis ei peccat mortaliť: quia
ſm̄ doctores ꝓ codē reputať: aliena rapere vľ in
iuſte detinere: exempli grā: ꝯ illos q̇ detinēt
opariorꝝ merces ꝛ ꝓtrabunt de tpe in tps ſo-
lutiones: ꝓcipiť Leui. xix. Nō morabiť op⁹
mercennarij tui apud te vſq̧ mane: glo. ibi-
dē: merces. ſ. q̄ forte viuit cū vxore ꝛ filijs et
parentibꝫ ſi differť deficit vict⁹: ꝛ ſi in craſti
nū recipit vim tn̄ ꝛ calumniā ꝑtulit: qꝛ intere-
rim vn̄ viueret nō habuit: h̄ ꝯ illos q̇ ſolutio
nē ꝓtrabunt etiā q̄nq̧ de anno in annū: imo
plerūq̧ falſe crimen īponūt ſibi ſeruientibꝫ
ꝛ hac occaſiōe ſolutionē debitoꝝ ſubterfugi
ant ſꝫ audiāt ꝛ timeāt illd̄ Eccī. xxxiiij. Qui
effundit ſanguinē ꝛ q̇ fraudē faē̄ mercennari
rio frēs ſunt: nimirꝫ cū vtrūq̧ pctm̄ eſt cōtra
ꝑpetrantē vindictā clamitās ad deū. diciť ei
Jaco. v. Ecce merces opariorꝝ veſtroꝝ q̇ meſ
ſuerūt regiones vr̄as q̇ fraudati ſūt a vobis
clamant: ꝛ clamor eorꝝ in aures dn̄i ſabaoth
introijt. Notanť aūt ōt ꝙ merces clamāt nō
mercennarius: qꝛ plerūq̧ pauꝑ leſus nec au
det mutire q̇dē pre timore diuitis: ꝛ ex eoꝝ
clamor mercedis efficiť violentior: vt ptꝫ de
filijs iſrľ oppreſſis ab egyptijs. Scd̄o ꝓꝑcū
q̇s ea retiet que pertinēt ad neceſſitatē ſuā ꝛ
ſuorū: tam quo ad cōſeruationē ſtat⁹ q̧ ꝑſo-
ne: de quo lati⁹ ptꝫ ſuꝑ in. iiij. ꝓcepto ſermōe
xv. ꝛ hoc q̄ntum eſt de ſe: non eſt peccatum:
niſi ex aliquo accidenti fiat veniale: vel etiā
mortale: verbi gratia. Redditus hereditari
os aut vitales ſeu alia debita nimis rigoro-
ſe a debitoribus exigēdo: qui cōmode talia
ſoluere non poſſunt. hoc enim graue peccatū
eſt. Jn cuius argumētū diciť Deuť. xv. An
no ſeptimo facies remiſſionē cui debeť aliq̇d
ab amico del ꝓximo vľ frē ſuo repetere n̄ po-
terit ꝛ h̄ niſi ꝑus anno finito: ſed ī noua lege
in q̄ charitas fraterna ꝓfuſior eſſe debet: hoc
ipm mutatū eſt in meli⁹ vt d̄r ibidē glo qꝛ nō
ſolū in. vij. annoſ ſꝫ ī nllō anno lꝫ repetere de-
bita cū ſcādalo frīs: qd̄ etiā dn̄s oſ̄dit Exo.
xxij. dicens. Si pecuniā mutuo dederꝫ pupil
lo meo pauꝑi nō vrgebis cū q̄ſi exactor. Ly
ra ibidē dicit: repetens debitū cū auſterita-
te nimia q̧diu impotēs eſt ad ſoluendū ſeq̇ť
nec vſuris vi opprimes. Ex q̇bꝫ liq̇do patet
ꝙ creditor debitorē cōueniēs in iudicio: ꝓ ſo
lutiōe debiti moleſtias inferendo quē tn̄ ſcit
ꝓbabiliť impotentē ad ſoluenduꝫ: ꝛ ꝓmptū
ad ſatiſfaciendū iudicio ꝓborum grauiſſime
peccat: niſi forte debitor ſolutionē diſſimu-
lans: ſua ludis ebrietatibꝫ vel ſiť ibꝫ dilapida
ret: aut ocio deſeruiens opibꝫ lucratiuis inſi
ſtere nō curaret: vnd̄ ꝛ taliť exigentiū debita
pctm̄ vſq̧ ad celū pro vindicta clamitat: ꝓ-
ut reſponſū eſt dicentibꝫ Eſa. lviij. Quare
ieiunauimus et non aſpexiſti: humiliauim⁹
aīas nr̄as ꝛ neſciſti: q̇bꝫ dn̄s. Ecce in die-
bus ieiunij vr̄i inueniť volūtas vr̄a nō mea:
illa. ſ. ꝙ oēs debitores vr̄os repetitis. Pro q̊
nota ꝙ iudei ieiunabāt vſq̧ ad veſperā: ꝛ iō
tūc ad hoc vacabant ꝙ circūeuntes repete-
rent debita. Seq̇ť. Ecce ad lites ꝛ contētio
nes ieiunatis. ſ. cū lite debita repetentes: glľ.
ibidē: q̇ reperit nō habentē deo facit violen-
tiā: ꝛ iō ſubdit vt audiať in excelſo clamor ve
ſter: nā oppſſio ꝓxi clamat ad deū ꝓ vindicta.
Dicit ei dn̄s Exod. xxij. Si clamauerit ad
me: exaudiā eū qꝛ miſericors ſum. Tertio
ꝓinde cū q̇s retinet ſuꝑflua reſpectu vtriuſ-
q̧. ſ. tam ſtat⁹ q̧ ꝑſone: nec cōmunicat alijs
īdigentibꝫ ꝓſertim in extrema neceſſitate: ꝛ
hic non ſolū mortaliť ſꝫ etiā enormiť peccat.
Unde ꝓcepit dn̄s Deuť. xv. Si vnus de fra
tribꝫ tuis ad pauꝑtatē venerit: non obdura-
bis cor tuū nec cōtrahes manū tuā: ſꝫ dabis
mutuū q̊ indigere eum ꝓſpexeris: caue ne ti
bi ſubripiat impia cogitatio ꝛ dicas in cor-
de tuo: appropinquat ſeptim⁹ annus remiſſi
onis: ꝛ auertas oclos a pauꝑe fratre tuo: no
lens ei qd̄ poſtulat mutuū cōmodare: ne
clamet contra te ad dn̄m: ꝛ fiat tibi ī pctm̄: ꝛ
ecce vindictā tꝑalē hui⁹ pctī. Dicūt em̄ do-
ctores hebrei Ruth. j ꝙ ꝓpť famē q̄ accide-
rat in terra iſrľ multi pauꝑes recurrebāt ad
Elimelech virū Noemi: qꝛ diues erat ꝛ po-
tens: ſꝫ ꝓpť auariciā ſuā durū erat ei pauꝑibꝫ
cōmodare vel dare: ꝛ ideo ad euitandas eoꝝ
importunitates: exijt de terra illa cuꝫ bonis
mobilibꝫ ꝛ vxore ꝛ filijs: ꝛ qꝛ ꝓpť malā cām
exijt vt. ſ. auaricie ſue cōſuleret: iō diuiō iu-
dicio ꝑegrin⁹ mortu⁹ eſt in egeſtate cū filijs
ſuis: vn̄ reuerſa Noemi vxor ei⁹ ī trā ſuā ait.
Egreſſa ſum plena. ſ. filijs ꝛ diuitijs: ꝛ vacu
am me reduxit dn̄s: vn̄ ꝛ homicidio comꝑať.
Dicit ei Amb. in li. de officijs: ꝛ pōiť. lxxxvj
di. c. nō ſatis: in fi. paſce fame morientē: q̇ſi-
q̇s ei paſcendo hoieꝫ ſeruare poterꝫ: ſi nō pa
ueris occidiſti: ꝛ iterꝝ Amb. in c. ſic hi. xlvij.
di. ꝓpriū nemo dicat qd̄ eſt cōe: ꝙ pluſq̧ ſuffi
ceret ſumptui ꝛ violenť obtentū eſt: q̄ſi dice
ret: q̇ ſumit pluſq̧ ſufficeret illud q̄ſi violenť
rapit: cui⁹ rōnē ibidē infert dicēs: nunq̇d ini
quus eſt deus vt nobis non eq̄liť diſtribuat
vite ſubſidia: vt tu q̇dē eſſes affluens ꝛ abū
dans: alijs ꝟo deeſſet ꝛ egerēt: an idcirco ma
gis: qꝛ ꝛ tibi voluit benignitatꝫ ſue ꝓximē-
ta cōferre: ꝛ aliū ꝑ ꝟtutē patientie coronare:
ꝛ infra. Eſurientiū panis eſt quē tu detines:
nudorum indumentū eſt quod tu recludis:
miſerorum: redemptio eſt ꝛ abſolutio: pecu-
nia quā tu ī terra defodis: tantorꝝ te ꝗ̄ ſciaſ
inuadere bona: q̄ntis poſſis preſtare qd̄ ve-
lis. i. ſi velis. E Quarto ꝓinde cum q̇s
aliq̄ retinet circa neceſſitatē extremā q̄ tamē
ſūt neceſſaria tā ꝑſone q̧ ſtatui: ſed cadē cuꝫ
affectu nimio ac inſatiabili cupiditate poſſi-
det: ꝛ ſic q̧uis dicendo ī ſe licitū eſt retinere:
tamē ꝓpť affectū hmōi eſt mortale pctm̄: qꝛ
colit rem ſuā ꝑ amorē ꝓ deo ſuo parat⁹: ex h̄
vel ꝓ modico lucro adipiſcendo vľ dāno ꝓca
uendo deū cōtēnere ī mandatꝫ ei⁹: ſignū āt
hui⁹ affect⁹ eſt cū quis res ſuas poti⁹ apd̄ ſe
permittit putreſcere q̧ vellet vtiliter pauꝑi
bus diſpenſare. Un̄ q̇dā tam tenaciť tꝑalia
ſeruant ita ꝙ nec pauꝑibꝫ tribuant nec com
modis ꝓprijs vti valeant: ſꝫ totū anxij filijs
vel heredibꝫ reſeruant. O mira taliū demē
tia q̇ ſtulto ſtudio ꝓ filijs vel heredibꝫ coacer
uandis animā ꝓpriā venalē hn̄t: quā nec filij
nec heredes poſt mortē ſaltem obulo redime
rent: cum filij luxurianť in bonis: ꝛ parentes
crucianť in penis: nā ꝛ fili⁹ auar⁹ mortē prīs
exoptat: quē vellet potius eťnaliť dānari q̧
hereditatē ſuā diminui. de q̇bꝫ parentibꝫ d̄r Sa
pien̄. iij. Uacua eſt ſpes illoꝝ ꝛ labores eorū
ſine fructu ꝛ ſine mercedis: ꝛ iterꝝ Ozee. ix.
Effraim adducet ad interfectionē filios ſu-
os: qꝛ parentes hmōi ſūt cauſa dānatiōis filio

tũ multoꝝ. Sunt inſuꝑ q̇dã auari qui tanto
vinciunt cupiditatis affectu: ꝙ nullũ aliũ
affe- tũ amoris admittere pñt: nec parentum
nec vxoꝝ nec filioꝝ nec fratrũ vt diffuſe tra/
ctat Chry. in li. ꝙ nemo ledit niſi a ſeipo. De
quibꝫ ait Eccs iiij. Reperi ⁊ aliã vanitatem
ſub ſole: vnus eſt ⁊ ſcðm nõ habet: nõ filiuz
nõ fratrẽ ⁊ tñ laborare nõ ceſſat: nec ſatiant
oculi eiꝰ diuitijs: nec recogitat dicens: cui la
boro ⁊ fraudo aniaz meã bonis: ⁊ qð extre/
me dementie eſt: ſubdit ibidẽ. c. vj. Eſt aliud
malũ qð vidi ſub ſole: vir cui deus dedit di/
uitias ⁊ ſubſtantiã nec tribuit ei ptãtẽ deus
vt comedat ex eo: ſed homo extraneꝰ vorabit
illud: vñ tales ꝑ affectũ diuitias ꝓ deo colũt
qð apl's ꝓhibet ad Col. iij. dicẽs. Mortifi/
cate auariciã que eſt idoloꝝ ſeruituſ: vbi dicit
glo. ꝙ par vitiũ eſt: qꝛ rebꝫ ꝓ deo ſeruit et pe/
ne vno explet oꝑe. Hinc dr Hierony. in epl'a
ad Ruſticũ monachũ. Eſtimato malo pon
dere pctõꝝ: leuiꝰ videt alicui peccare auarꝰ
ꝙ̃ idolatra: ſed nõ mediocrit errat. Sequit.
Ridiculũ videt ꝙ aliq̇s inducet idolatra: qꝛ
duo grana thuris offert creature q̃ dõ debu
it offerre: ⁊ ille nõ iudicet idolatra: q̇ totum
ſeruitiũ offert creature: non ei fruit ſed ſeruit
diuitijs: hinc dr Ecci. x. ꝙ auaro nihil eſt ſce
leſtius: ⁊ infra: nihil eſt iniquꝰ ꝙ̃ amare pe/
cuniã: hic eñ ⁊ aniam ſuã venalem habet.

Quinto deniq̄ cũ q̇s retinet ſuꝑflua que
dam ex inordinato amore tꝑaliũ: propt quẽ
modicũ deficit a medio largitatis: ſaluo tñ
ſtatu virtutꝫ: ⁊ ſic eſt veniale pctm̃: niſi talẽ
tenacitatẽ oſtẽderet circa pauꝑes: vt affluẽ
tius vacaret circa delicias honores cupidi/
tates ſupra conditionẽ ſtatus ⁊ ꝑſone: ſic di/
ues epulo qui negauit micas Lazaro ⁊ indu
ebat purpura ⁊ byſſo epulatꝰ quotidie ſplen
dide. Uide nunc q̃ pacto ꝑmittit Aug. diui
tes vti delicatis: ait ei in li. de verbis dñi: et
habet di. xlj. vbi dicit. c. Non cogant diui/
tes pauperũ cibis veſci: vtant conſuetudine
infirmitatꝫ ſue: ſed doleant ſe non aliter poſ/
ſe: ſi conſuetudinẽ mutant egrotant: vtantur
ſuꝑfluis: dent in opibus neceſſaria vtant p̃
cioſis pauperibꝫ dent vilia: hoc ibi. Sed iſte
econtra pauꝑibꝫ ſubtrahunt vt magis gule
deſeruiant: cũ tñ ſub ſpinato capite nõ decet
nutrire corpus delicioſũ: q̇bꝫ iproperat dñs
Ezech. xvj. Uiuo ego dicit dñs: qꝛ non fecit
zodoma ſoror tua ⁊ filie eiꝰ ſicut feciſti tu et
filie tue: ecce fuit iniquitas hec zodome ſoro
ris tue ſuꝑbia ſaturitas panis ⁊ abundantia
. ſ. diuitiaꝝ ⁊ luxuria ⁊ ociũ ipiꝰ: ⁊ manũ ege
no ⁊ pauꝑi nõ porrigebãt. Unõ dicũt docto/
res hebꝛei ſuꝑ illud Gen. xvj. Et aggrauatũ
eſt pctm̃ eoꝝ nimis ꝙ hec fuit aggrauatio:
qꝛ puellã q̇ndã occiderũt in ſolita morte eoꝙ
dederat alimentũ pauꝑi: cui ſatꝫ heb'ra con
ſonat. Tu tñ q̇tidie peiora ꝑpetras o ingra/
te chꝛiane. q̇ poſt accepta tã manifeſta ꝓitatꝫ
documenta: poſt expra tã infinita charitatꝫ
inſignia: poſt effuſũ chꝛi ſanguinẽ: itez infla
ris ſuꝑbia illaq̃atꝫ auaricia: cõmeſſationibꝫ
vacas ⁊ ocio: nec eſt q̇ miſereat pupillis chꝛi
marceſcentibꝫ inedia. Hinc merito cõminat
dñs Mat. x. Amẽ dico vob tolerabiliꝰ erit
terre zodomoꝝ ⁊ gomorreoꝝ ĩ die iudicij ꝙ̃
illi ciuitati q̃ ñ receperit vos. ſ. pauꝑes meos.
Unõ ſic habitatores hierl'm tũc magꝫ pecca/
bant zodomitꝫ: eoꝙ cõtẽpto ꝟo dõ exercebãt
idolatriã ẽt in templo dñi: vt dr ibidẽ Lyra.
ſꝫ nũc magꝫ peccãt falſi chꝛiani: cũ contẽpto
pauꝑe ⁊ humili chꝛo i ſe ⁊ mẽbꝛis ſuis pauꝑi
bus: colũt mãmonã iniq̇tatꝫ vt ſeruiũt vlteri
us dõ ventri: q̇s Paulꝰ cenſuit inimicos cru
cis chꝛi: q̇ꝝ deꝰ vent eſt ⁊ gl'ia ĩ cõfuſiõe q̇ ter
rena ſapiũt: qð a nob auertat Jeſus chꝛs bñ
dictus ĩ ſecl'a. Amẽ. Ad laudẽ dei.

Utrum auaricia ſit maximum peccatoꝛũ et vtruz vitiũ capitale ac de filiabus eius que ſũt obdu/ ratio: violentia: inquietudo: falla cia: periuriũ fraus et ꝓditio.

Sermo. lxvij.

Non furtum facies.

Exo. xx. De vitio auaricie ꝓſe/
quendo. A Primo q̄ri põt: vtrũ
auaricia ſit maxim pctõꝝ: ꝓtri
cũ al's eã cõꝑat ſeruituti idoloꝝ: ad Eph. v.
Sꝫ idolatria cõputat int grauiſſima pecca
ta. Et Ecci. x. dicit qð auaro nihil eſt ſceleſti
us: in cuius argumentũ: ſicut pctm̃ in ſpiri/
tũ ſanctũ propt ſuã enormitatẽ iudicat irre/
miſſibile: ſic auaricia pctm̃ eſt inſanabile: qꝛ
dicit phñs. in iiij. eth. ꝙ ſenectus ⁊ omnis i
potentia illiberales facit: in quo dat intelli/
gi ꝙ auaricia creſcit cũ ſenibꝫ ⁊ debilibꝫ in q̇/
bus tñ alia peccata decreſcunt. Hinc dñs
hũc morbũ inſanabilẽ iudicabat: cum dice/
bat: Facilius eſt camelũ intrare ꝑ foramen
acus ꝙ̃ diuitẽ auaꝝ intrare in regnum dei.
Ad h̄ dicẽdũ ſm Tho. ij. ij. q. cxviij. ꝙ pecca
tũ ex h̄ qð eſt malũ ꝯſiſtit in q̇dã corruptiõe
ſeu ꝓuatione alicuius boni: inq̄tũ enim eſt
voluntariũ / cõſiſtit in appetitu alicuius bo
ni. Dupl'r ergo peccatorum ordo pt attẽdi.
Uno mõ ex parte boni quod per pctm̃ con/
temnit vl' corrũpit. qð quãto maius eſt / tan
to pctm̃ grauius eſt ⁊ ſm h̄ peccatũ qð eſt ꝯ
deum eſt grauiſſimũ. ⁊ ſub h̄ eſt peccatũ qð
eſt cõtra ꝑſonã hoĩs: ſub q̊ eſt peccatũ qð eſt
cõtra res exteriores q̃ ſunt ad vſum hoĩs de/
putate: q̇d videt ad auariciã ꝑtinere. Alio
modo poteſt attẽdi gradus pctõꝝ ex ꝑte bo
ni cui inordinate ſubdit appetitus humanꝰ:
quod q̇nto minꝰ eſt tãto pctm̃ eſt deformiꝰ.
turpius eſt eñ ſubeſſe bono inferiori ꝙ̃ ſupe
riori. bonũ autẽ exterioꝝ rerũ eſt infimũ int
humana bona: minus eſt eñ ꝙ̃ bonũ corꝑis
qð etiã eſt minus ꝙ̃ bonũ anĩe. qð etiam ex/
cedit a bono diuino. Et ſm hoc pctm̃ aua/
ricie q̊ humanus appetitus ſubdit etiã exte
rioribꝫ rebꝫ / habet q̊dammodo deformitatẽ
maiorẽ. Quia tñ corruptio vel ꝓuatio boni
incõmutabilis formaliter ſe habet in pctõ:
ꝯuerſio ꝟo ad cõmutabile bonũ materialr:
ideo magꝫ eſt iudicãda pcti grauitas ex ꝑte
boni qð corrũpit: ꝙ̃ ex ꝑte boni cui appeti/
tus ſubdit. Et ideo dicẽdũ ꝙ auaricia ſim/
plicit nõ eſt maximũ pctõꝝ: licꝫ apl's eã ido
latrie ꝑ quãdã ſil'itudinẽ cõparat. qꝛ ſic ido/
latria ſe ſubijcit exteriori creature vt exhi/
beat ei diuinũ cultuz. ſic auaricia ſe ſubijcit
exteriori creature ipam imoderate ꝯcupiſcẽ
do tñ ad vſum / nõ ad cultum. Ueꝝ eſt tñ ꝙ
auaricia quandã hꝫ inſanabilitatẽ ſicut pec
cata in ſpm̃ſanctũ: ſed alit. nã pctm̃ in ſpiri
tũſanctũ eſt inſanabile ex ꝑte ꝯtemptus: vt
qꝛ hõ ꝯtẽnit vl' miſcðiam vl' iuſticiã diuinã
vel aliq̇d hoꝝ per q̃ hoĩs pctã ſanant. ⁊ ideo
talis inſanabilitas ꝑtinet ad maiorẽ graui/
tatẽ peccati. ſed auaricia inſanabilitatẽ ha/
bet ex ꝑte defectus hũani: inq̄tũ ſcꝫ hũana
natura ſemꝑ ꝓcedit ⁊ tẽdit ad maiorẽ defe/
ctibilitatẽ. Nã quo q̇s eſt magꝫ deficiẽs: eo
magꝫ amminiculo rerũ exterioꝝ indiget: ⁊ ꝑ
cõſequẽs magis in auaricia labit. per talem
igitur inſanabilitatẽ non oſtendit pctm̃ eſſe
grauius: ſed q̊dammodo per h̄ eſt periculo/
ſius. B Scðo queri poteſt: vtꝝ auaricia
ſit vitiũ capitale: ꝓſertim cum illa vitia di/
cant capitalia que principales fines hñt ad
q̊s fines alioꝝ vitioꝝ ordinant. ſed hoc non
cõpetit auaricie: q̇a diuitie nõ hñt rõnem fi
nis: ſed magꝫ rationẽ eius quod eſt ad finẽ.
vt dr in. j. Eth. Ad hoc reſpõdet Tho. vbi
ſup̃. ꝙ vitiũ capitale dr ex q̊ alia vitia oriun
tur ſm rationẽ finis: qui cũ ſit multũ appe/
tibilis / per eius appetitum homo ꝓcedit ad
multa faciẽda vl' bona vel mala. finis autẽ
maxime appetibilis ẽ beatitudo ſiue felici/
tas q̃ eſt vltimus finis hũane vite: ⁊ ideo q̄n
to magis aliq̇d participat felicitatis condi/
tiones: tanto magis eſt appetibile. Eſt autẽ
vna de cõditionibꝫ felicitatis vt ꝑ ſe ſit ſuf/
ficiẽs. alioq̇n nõ quietaret appetitũ tã ꝙ̃ vl
timus finis: ſed ꝑ ſe ſufficientiã maxime re/
promittũt diuitie. vt dr Boetiꝰ. iij. de ꝯſol.
Cuius rõ eſt. qꝛ ſicut ait Phus in. v. Eth.
Denario vtimur q̄ſi fideiuſſore ad oĩa habẽ
da. Et Ecci. x. dr ꝙ pecunie obediũt om̃ia.
Et ideo auaricia q̃ cõſiſtit in appetitu pecu
nie eſt vitiũ capitale: lꝫ eñ pecunia ordinat
ad aliud ſicut ad finẽ. tamen in q̄tum vtilis
eſt ad om̃ia ſenſibilia cõquirẽda / virtute q̊/
dãmodo cõtinet oĩa: ⁊ ideo quandã habet fe
licitatis ſil'itudinez. Et q̇a vitiũ eſt capita/
le: Grego. xxxj. moral'. aſſignat ei ſeptẽ fili/
as. quarũ ſufficientia ſic põt haberi. Eſt eñ
auaricia ſuꝑfluus amor habẽdi diuitias. ⁊
ideo in duobꝫ excedit. Primo ſuꝑexcedit in
retinẽdo: ⁊ ex hac parte orit ex auaricia ob/
duratio contra miſcðiam: qꝛ ſcilicꝫ cor eius
miſcðia non emollit vt de diuitijs ſuis ſub/
ueniat miſeris. Scðo ꝑtinet ad auariciã in
accipiẽdo ſuꝑabũdare: ⁊ ſm hoc auaricia cõ
ſiderari poteſt dupl'r. Uno modo ſꝫ ꝙ eſt in
affectu: ⁊ ſic inq̇etudo oritur ex auaricia in/
q̄ntum ſcꝫ ingerit homini ſolicitudinẽ et cu/
ras ſuperfluas: auarus eñ non implet pecu
nia. vt dr Eccl'i. v. Alio modo cõſiderari po
teſt in effectu: ⁊ ſic in acq̇rendo aliena quan/
doq̄ vtitur vi: quod ꝑtinet ad violentiam.
quãdoq̄ dolo. q̇ ſi fiat in ꝟbis ſimplicibꝫ ſi/
ne iuramẽto: erit fallacia. ſi autẽ addit con/
firmatio iuramẽti aſſertorij vel promiſſorij:
erit periuriũ. Si ꝟo dolus cõmittat in oꝑe:
ſic q̄tum ad res erit fraus: q̄tum aũt ad ꝑ/
ſonas erit ꝓditio. vt patꝫ de Juda q̇ chꝛiſtũ
ex auaricia ꝓdidit. Ex quibꝫ ptꝫ ꝙ auaricie
ſeptẽ ſunt filie ¶ Prima filia eſt obduratio
cordis: q̄ñ ſcꝫ auarus ſic cor habet induratũ
ꝙ non cõpatit pauperi ⁊ indigenti: nec cor/

de nec ope. ꝛ h ideo: q̄a dicit Chryſ. in tractatu ꝙ nemo ledit̃ niſi a ſeipo: ꝙ intantū amor pecunie aīam auari fatigat: vt nec amicis: nec ꝓpinq̄s inceſt. dū etiā nec coniugi nec filijs ꝓbet locū amoris: q̄bꝫ affectibꝫ int̃ homines nihil ꝑfert̃ q̄ntominꝰ extraneis pauperibꝫ ꝓbebit locū amoris: cū tn̄ ꝓceptū ſit Deut. xv. Si vnus de fratribꝫ tuis qui morat̃ intra portas ciuitatis tue in terra quā dn̄s deus tuꝰ daturꝰ eſt tibi ad paupertatem venerit: nō obturabis cor tuū: nec cōtrahes manū tuā ſꝫ aperies eā paupi ꝛ dabis mutuum q̄ cū indigere ꝓſpexeris. Seq̄t̃: Ne clamet ꝯ te ad dn̄m ꝛ fiat tibi in pctm̄/ ſꝫ dabis ei: nec ages q̄ppiā callide in eiꝰ neceſſitatibꝫ ſubleuādis. Et infra. Nō deerūt paupes in terra habitatōis tue. idcirco ego ꝓcipio tibi vt apias manū fratri tuo egeno ꝛ paupi q̄ tecū ꝟſat̃ in terra. Hinc pſ. xciiij. Hodie ſi vocē eius. ſ. in paupibꝫ audieritiſ: nolite obturare corda vr̃a. Alioq̄n vt dicit Prouer. xxj. Qui obturat aurē ſuā ad clamorē pauperiſ petētis. ſ. elemoſynā vel ꝯſiliū/ auxiliū/ ſubuentionē/ liberationē ꝯ iniuſte opp̄mentes: ꝓſequētes/ defraudātes/ calūniātes: aut q̄cūq̄ mō iniuriātes. Sequit̃: ꝛ ipe clamabit ꝛ nō exaudiet̃. ſed vt dicit in Pſ. lvij. furor ill' ſcꝫ auaris ſm ſili'tudinē ſerpentis: qꝛ eorum auaricia irreuocabil' eſt. Sꝫ cuius ſerpētis: Sicut aſpidis ſurde nō naturalit̃ ſed obturātis aures ſuas. ſ. terra ꝛ cauda q̄bꝫ aures obſtruit: ne vocem incātantis audiat. Sic auarꝰ terrena cupiditate ꝛ vite longiturnitate ne vocē audiat paupis ꝛ egeni ſubſidiū q̄dcūq̄ poſtulātis. Et ideo ſeq̄t̃: Ad nihilū deuenient tanq̄ aq̄ decurrēs. Et infra. Priuſq̄ itelligeret ſpine vr̃e. i. pctā vr̃a ramnū: id eſt: maturā dānationē: ſicut viuētes Dathan/ Abyrō cū ſuis abſorpti ſunt: ſicut in ira abſorbet eos. Ramnꝰ eñ eſt genꝰ herbe: ꝓus q̄dēꝫ mollis: ſed q̄ poſt in ſpinas vertitur. Sic pctā modo delectāt/ ſꝫ poſtea pungent. Sequit̃: Letabit̃ iuſtꝰ cū viderit vindictā. ꝛ h amore iuſticie/ nō liuore vindicte.

¶ Scd̄a ꝓo dicit violētia q̄ fit alicui palā nocendo ꝑ mala facta: quā Iſido. vocat rapacitatē. Ad cuius euidētiā ſciēduꝫ ſm Tho. ij. ij. q. lxvij. ꝙ in ſocietate hoīm nullus hꝫ coactionē niſi ꝑ publicā ptātem. ꝛ ideo q̄cūq̄ ꝑ violētiā aliq̄d alteri aufert: ſi ſit ꝓuata ꝑſona nō vtēs publica ptāte/ illicite agit ꝛ rapinā cōmittit. Principibꝫ ꝟo publica poteſtas cōmittit̃ ad hoc ꝙ ſint iuſticie cuſtodes. ꝛ ideo nō licꝫ eis vti violētia ꝛ coactiōe niſi ſm iuſticie tenorē: ꝛ h vel ꝯ hoſtes pugnando/ vl' ciues malefactores puniēdo. Q̄d aūt per talē violētiā aufert̃: non hꝫ ꝓprie rōnem violētie vl' rapine cū nō ſit ꝯ iuſticiā. Si ꝟo ꝯ iuſticiā aliq̄ qui ꝑ publicā ptātem aliq̄ indebite extorq̄ant: h' ꝓprie violentia eſt ꝛ rapina: ſicut ꝛ latrociniū. aut ſi iudiciū ꝑuertāt: aut ſil'r q̄d agūt. Hinc dicit Aug. iiij. de ciuit. dei: Remota iuſticia q̄d ſunt regna niſi magna latrocinia. q̄a ꝛ latrocinia q̄d ſunt niſi parua regna: vn̄ Ezech. xxij. Principes eiꝰ in medio eius q̄ſi lupi rapiētes ꝓdā. Nam ꝛ publica ptāte fūgētes tāto grauius peccāt q̄ latrones. q̄nto ꝑiculoſius ꝛ cōmunius ꝯ publicā iuſticiā agūt cuiꝰ cuſtodes poſiti ſunt. Vn̄ ꝛ grauius peccāt iniuſti rectores reipublice q̄ raptores: vtpote electi ꝛ iurati defendere publicā iuſticiā: cuiꝰ potiſſimi violatores effecti ſūt. Cōtra q̄s terribilit̃ intonat dn̄s Deut. xxvij. dicēs Maledictꝰ q̄ ꝑuertit iudiciū aduene/ pupilli ꝛ vidue. tales eñ vt in pluribꝫ opp̄mūt̃ in iudicijs.

¶ Tertia ꝓinde filia dicit inq̄etudo. Et eſt inq̄etudo q̄dā appetitus lucri mentē reddēs ſupflua ſolicitudine inq̄etam. Pro q̄ nota: ꝙ vt tangit Tho. ij. ij. q. lv. Solicitudo tpalium tripl'r eſſe ꝑt illicita. Primo ex pte eius de q̄ ſolicitamur: ſi ſcꝫ tpalia tāq̄ finē q̄ramꝰ: non referendo eoꝝ vſum ad diuinū honorē ꝛ ꝓpriā ſalutē: ſicut auari faciunt. Scd̄o ꝟo ex parte timoris ſupflui: qn̄ ſcꝫ q̄s timet ne faciendo q̄d debet neceſſaria ſibi deficiāt. ſicut qui laborāt vel laboriciū ſeu mercātias vēdunt diebꝫ feſtiuis. quod niſi facerent/ deficere timent. Tertio propt̃ ſtudiū ſupfluum q̄d apponit̃ ad tēporalia coaceruāda: ꝓpter quod a ſpūalibꝫ elongat̃. q̄bus tn̄ ꝓncipalit̃ inherere debēt. iuxta illō Mat. vj. Primū q̄rite regnū dei ꝛ iuſticiā eiꝰ. Alioq̄n vt dicit Matth. xiij. Solicitudo ſuffocat ꝟbuꝫ. Hinc ꝓſertim Matth. vj. ꝓcipit dn̄s dicēs: Nolite ſoliciti eſſe in craſtinū. id eſt: in futurū vt gloſat Hiero. ꝛ intelligit̃ de ſolicitudie ſupflua. Rō ꝓdictoꝝ eſt: qꝛ nullū opꝰ ꝑt eē virtuoſum niſi debitiſ circūſtātijs veſtiat̃: inter q̄s eſt vna debitū tp̄us. ſm illud Eccl. viij. In omi negocio eſt tp̄s ꝛ oportunitas. Q̄d nō ſoluꝫ in exterioribꝫ opibꝫ/ ſed etiā in interiori ſolicitudine locū habꝫ. nā vnicuiq̄ tēpori cōpetit ꝓpria ſolicitudo: ſic tēpori meſſis ſollicitudo metendi: tempori autumni ſollicitudo vindemie ꝛc̄. Qui ḡ tpe ſeminandi de meſſiōe ſollicitꝰ eēt ſupflue futuri tpis ſollicitudinē ꝓoccuparet: ꝛ h ibidē dn̄s ꝓhibet: vnde ꝛ ſubdit. Craſtinꝰ eī dies ſollicitꝰ erit ſibiipi: ſufficit enim diei malicia ſua. i. afflictio ſollicitudinis. Et ſic ꝓhibet ſollicitudinem: de futuris inutilē ꝛ ſupfluā non autē rationabilem ꝛ ordinatā.

Hic ergo q̄ri pōt vtrū licitum ſit theſauros cōdere: preſertī cum et Matt. vj. dicit. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra vbi erugo ꝛ tinea demollit̃ et vbi fures effodiunt ꝛ furant̃. Ad h reſpondet cōpendiū: ꝙ theſaurizare cōtingit tripliciter. Vno modo ex affectu auaricie abſq̄ oī intentione neceſſitatis ꝓpe vel aliene ꝛ h eſt ꝓhibitū omnibꝫ a deo: qꝛ multum degenerat cor humanū: totū illud terrenū efficiēs: nam ſubdit̃ Matt. vj. cauſa cur theſaurizare non debet chrīanus. Vbi inq̄t eſt theſaurꝰ tuꝰ: ibi ꝛ cor tuū erit. ſ. ꝑ affectū. Et iō dicit̃ Prouer. xv. Meliꝰ eſt parū cū timore dn̄i: q̄ theſauri magni ꝛ inſatiabiles. Et eiuſdem. xxj. dicit. Qui theſauros cōgregat lingua mendacij vanus et excors eſt ꝛ impinget̃ ad laq̄os mortis. Et ideo concludit̃ Eccl. xxxj. Beatus diues q̄ inuent' eſt ſine macula ꝛ q̄ poſt aurū nō abijt: nec ſperauit ī pecunia theſauros. Scd̄o modo ꝯtingit theſauros condere ex q̄dam ꝓuidentia ꝛ hoc ex conſideratiōe ꝓbabilis neceſſitatis. ꝛ ſic conceditur parentibꝫ ſecl'aribꝫ ob neceſſitatē filioꝝ educandoꝝ vel filiaꝝ coniugio tradendaꝝ non tamen ditandarū. Sed in hoc ſeruandus eſt modꝰ ſꝫ cōditionē ſtatus et perſonaꝝ: vnde dicit apoſtolus. ij. Cor. xij. Nō eñ dn̄t filij parentibꝫ theſaurizare ſed parentes filijs. Tertio contingit condere theſauros ex cōſideratiōe duplicis vtilitatis ſ. regni defendendi vel diuini cultus ampliandi: ꝛ ſic cōceſſū eſt regibꝫ ꝓncipibus ꝛ ſimilibꝫ theſaurizare. Si tamē eorū intentio nō fuerit debite modificata non excuſant̃: dum. ſ. ſpem ꝛ affectum ponunt in illis: vnde dicit Baruch. iij. Vbi ſunt ꝓncipes gentiū ꝛ qui dn̄ant̃ ſup beſtias que ſunt ſup terram: qui in auibꝫ celi ludunt qui argentū theſaurizant ꝛ aurū in quo confidunt hoīes ꝛ non eſt finis acquiſitionis eoꝝ: q̄ argentuꝫ fabricant ꝛ ſolliciti ſūt nec eſt inuentio opeꝝ illoꝝ: exterminati ſunt ad inferos deſcenderunt: ꝛ alij in locuꝫ eoꝝ ſurrexerunt. hec ibi. Verūtamen ꝑſonis eccl'iaſticis proprie nunq̄ licet theſaurizare nec etiam tenere pecunias intentione ſeruandi. Dicit ei Amb. Aurū habet eccl'ia nō vt ſeruet ſed vt eroget.

¶ Quarta aūt filia dicit fallacia ꝛ ꝑtinet ad aſtuciā. Pro q̄ ſciendū ſm Tho. ij. ij. q. lv. ꝙ cū aliq̄s vtit̃ vijs nō veriſ ſꝫ ſimulatiſ ꝛ apparentibꝫ ad aliquē finē bonū vel malū cōſeq̄ndū: hoc ꝑtinet ad aſtutiā ꝛ eſt pctm̄ etiā ſi ordinet̃ ad bonū finē: qꝛ nullus vti debet vijs falſis ꝛ ſimulatis etiā ad bonū finē conſeq̄ndū. Nō eñ ſunt facienda mala vt eueniāt bona: nā aſtutia ꝓpe in malo accipit̃. vt dicit phs in. vj. eth. q̄uis q̄nq̄ abuſiue in bono accipitur vt dicit Aug. in. iiij. ꝯtra Iulianū. ſm illō Prouer. j. Vt det̃ ꝑuulis aſtutia Et eſt vt frequent̃ ipius auaricie pediſſequa. Nota tn̄ ꝙ ad aſtutiā ꝓpe ꝑtinet excogitatio viarū nō verarū ſꝫ ſimulataꝝ ꝛ apparentiū: ad aliquē finē bonū vel malū cōſeq̄ndū: ſic excogitatio rectaꝝ viaꝝ ad debitū finē ꝑtinet ad prudentiā: ſed aſſumptio taliū viaꝝ ſm executionē opis ſiue per verba ſiue ꝑ facta pertinet ad dolum. Ad fallaciā vero ꝑtinet executio taliū viarū ꝛ hoc ꝑ verba deceptoria ſiue iuramento: vnde fallere ſꝑ eſt pctm̄: falli autē nō ſemꝑ eſt pctm̄: ſed q̄nq̄ eſt pena pcti: vt quando q̄s fallit̃ i his q̄ nō ſpectant ad fidē de h. xxij. q. ij. per totū: ꝓcipue. c. Nec artificioſo mendacio nec ſimplici verbo oportꝫ quē q̄ decipe: qꝛ quōlibet mentit̃. ſ. ad hoc vt decipiat occidit animā ſuā: hec Aug li. de conflictu viciorū ꝛ virtutū: Verūtamen ſicut in his que ſunt extra religionē fidei: maius malū eſt fallere. i. mentiri q̄ falli: ſic econtra in his q̄ ꝑtinent ad fidē maius pcm̄ eſt falli q̄ fallere: vt ꝓꝫ eo ti. c. in ipaꝝ. Poteſt tn̄ cauſa pietatis veritas occultari: ac etiam ſpecies alicuius aſſimulationis aſſumi: vt patet ibidem. ꝛ c. vtilē. ꝛ ſe. ꝛ c. ꝓce.

Quinta filia dicitur periurium: que filia ſimiliter ad aſtuciam non incongrue ꝑtinere dicit̃. Ad ꝑiuriū nanq̄ ꝑtinet executio viarū non rectaꝝ ꝛ ſimulataꝝ ꝛ h ꝑ verba deceptoria iuramento firmata: vnde ꝑiurare eſt verbo doloſo dānabiliter interpoſita fide vel iuramento aliq̄d aſſerere vel ꝓmittere cum intentione fallendi ſicut ſepiſſime fit in diuerſis contractibꝫ. De q̄ periurio dicit. xxij. q. v. c. Quacunq̄ arte ꝟboꝝ q̄s iuret: deꝰ tn̄ q̄ ꝯſcie teſtis eſt ita hoc accipit ſicut ille cui iurat̃ intelligit. Duplicit̃ autem reus fit qui ꝛ dei nomē inuanū aſſumit: ꝛ ꝓxim dolo capit: hoc ibi. Et h itel

ligitꝛ verũ qñ iurans ſimulato iuramento ꝓ-
ximũ intẽdit decipe: imo vt ibidẽ dꝛ. c. ꝙ per
iurare parat⁹ eſt anteq̃ꝫ ꝑiurat iã ꝑiurus vi-
detꝛ: qꝛ de⁹ nõ ex opib⁹ iudicat ſ; ex cogitatio-
nib⁹ ⁊ ex corde: h ibi. Uerũtñ cũ q̃s intẽtõe
ſimplici iurat tunc a deo iuramenta recipiũtꝛ
ſic ex intimis ꝓferuntꝛ nõ ſic ab alijs intelli-
guntꝛ. vt ptꝫ ibidẽ. c. humane: ⁊ notantꝛ. §. ex
his oĩb⁹: vbi plane de h. Sexta filia dicitꝛ
fraus: q̃ ſilr ad aſtutiã ꝑtinet: qꝛ ꝑ eaꝫ fit exe
cutio viaꝝ nõ rectaꝝ ⁊ ſimulataꝝ ꝑfecta de
ceptoria: ⁊ h inq̃ntũ cõcernũt res exteriores
ſic legitꝛ Act. v. ꝙ vir quidã noĩe Ananias
cum Saphyra vxore ſua vendidit agrum et
fraudauit de ꝓcio agri. Sic in emptõe ⁊ ven
ditõe multiplices hodie cõmittuntꝛ fraudes:
in numero pondere ⁊ menſura: in ſubſtantia
q̃litate q̃ntitate: in ꝓcij vel debiti ſolutiõe et
ſilib⁹. Contra q̃s dt aplꝰs. j. Cor. vj. Quare
nõ magis iniuriã ⁊ fraudẽ patimi. i. violen-
tiã vel machinationẽ occultã poti⁹ q̃ꝫ facitꝫ:
ſed vos iniuriã facitis. i. aꝑtã violentiã dum
in iudicio infideliũ trahitꝫ ⁊ cõtẽditꝫ: ⁊ frau
datis. ſ. occulte corrũpendo iudices donis: ⁊
hoc frib⁹. i. fidelib⁹ facitis. Talem fraudem
oꝑati ſũt hi ad q̃s ait dñs Eſa. j. Argentũ
tuũ verſum eſt in ſcoriã: vinũ tuum mixtum
eſt aqua: ꝓncipes tui infideles. ſ. in regimine
ꝑpl̃i: ſocij furum. ſ. propter cõmunicationem
furti ⁊ defenſionẽ furis: omnes diligũt mu-
nera. ſ. per auariciã: ſequuntꝛ retributiones
. ſ. ꝑuertentes iuſticiã: pupillo non iudicant
. ſ. dando ꝓ eo ſñiam in cauſa iuſta: cauſa vi
due non ingreditꝛ ad eos: qꝛ. ſ. non vident in-
de conſurgere lucrũ tꝑale: ꝓpꝉ hoc ait dñs
exercituũ: fortis iſrl̃. ſ. ad puniendũ: heu con
ſolatoꝛ ſuꝑ hoſtib⁹ meis ⁊ vindicaboꝛ de ini
micis meis. Septima filia vocatꝛ proditio
q̃ pariformitꝛ ad aſtuciã ꝑtinere videtꝛ: qꝛ ꝑ eã
fit executio viaꝝ nõ rectaꝝ et ſimulataꝝ per
oña deceptoria: inq̃ntũ concernunt ipas ꝑ-
ſonas. Et fiunt proditiões in abſentia dece-
pti: ſed fraudes in preſentia vt patet in iuda
q̃ abiens in abſentia chriſti chriſtũ vendidit.
S; vt dꝛ Eccĩ. xxvij. Facienti nequiſſimũ cõ
ſiliũ ſuper ipm deuoluetꝛ ⁊ non agnoſcet vn-
de adueniet illi. Hoc patet in Aman ſuper-
biſſimo. Et. ij. Macha. x. in his q̃ fratres pe
cunijs vendiderũt aduerſarijs coꝝ dimiſſis:
quos ꝓditores effectos Machabe⁹ interfe-
cit. Ad laudem dei.

¶ Sequũtꝛ ſer. de ꝓcepto octauo.
De teſtimonio ferendo in iudi-
cio: et qualiter q̃s obligatur ad il
lud: ⁊ de teſtibus cogendis remu
nerandis et refutandis.

Sermo primus

NOn loqueris cõtra
ꝓxim tuũ falſũ teſtioniũ. Exo.
xx. Hoc eſt octauũ ꝓ ceptũ in q̃
ſm Aug. ꝓhibetꝛ oẽ nocumẽtũ q̃ q̃s ꝑ falſita
tẽ oris ledit ꝓxim. A Pro q̃ notãdũ ſm
Aug. ꝙ hic ñ ſolũ ꝓhibetꝛ mendaciũ ſ; oẽ
orꝫ nocumentũ. Mendaciũ ei ñ ſolũ cõmitti
tur in ꝟbis falſis ſ; Aug. ſ; ẽt in oꝑib⁹ ſimu
latis: vñ ⁊ Amb. in q̃dã ſermõe ⁊ ponitꝛ. xxij.
q. v. c. cauere: ibi ſubditꝛ. Nõ ſolũ in ꝟbis fal
ſis ſ; ẽt in ſimulatꝫ oꝑib⁹ mẽdaciũ eſt. Men
daciũ nãq̃ꝫ eſt chꝛianũ ſe dicere ⁊ oꝑa chꝛi ñ
facere: h ibi. Uñ ſm h ꝓceptũ iſtõ tripliciter
accipi põt. Pꝛio ſtricte ꝓut aliq̃s ꝓxim iniu
ſte ledit in iudicio: vl̃ ꝑniciose loq̃ndo vl̃ ta-
cendo: ⁊ ſic accipiũt doctores hebꝛei ꝓceptũ
hoc q̃ dñs dt: nõ falſũ teſtimoniũ dices. ſ. in
iudicio. Scdo mõ accipi põt large ꝓ oĩ falſa
vl̃ iniuſta expꝛſſione ꝟboꝝ in deceptionem ⁊
iniuriã ꝓxi: etiã extra iudiciũ. Et hoc mõ ꝑo
nitꝛ h ꝓceptũ Leui. xix. vbi dꝛ. Nõ mentiemi
ni neq̃ꝫ decipiat vnuſq̃ſq̃ꝫ ꝓxim ſuũ. Tertio
mõ põt accipi largiſſime ꝓ oĩ deceptoria vel
ꝑniciosa ſimulatõe q̃cũq̃ꝫ mõ fiat: ⁊ h mõ ꝓ
hibetꝛ implicite i duob⁹ ꝓceptꝫ iã dictꝫ: expli
cite ꝟo chꝛs ꝓhibet i euãgelio multifarie mul
tiſq̃ꝫ mõis: vt poſtea videbitꝛ. Pꝛio igitꝛ mõ
ꝓceptũ iſtõ ſtricte põt accipi ꝓut q̃s iniuſte
ledit ꝓxim i foro iudiciali: ⁊ ſm hoc ſũt. viij.
gña hoim delinq̃ntiũ ꝯ hoc ꝓceptũ. Pꝛimũ
gen⁹ ⁊ ꝓncipale de q̃ ꝓceptũ explicite loquitꝛ
ſũt falſũ teſtimoniũ in iudicio ferẽtes. Pro
q̃ nota ſm Aug. li. de mendacio: ⁊ ponitꝛ xxij.
q. ij. §. ille ẽ: ꝙ mẽdaciũ eſt falſa ſignificatio
vocis cum voluntate vel intenſiõe fallendi.
Et iõ dicit Aſteñ. li j. ti. xxxvj. ꝙ dictũ exte-
ri⁹ ꝓlatũ habet duplicẽ cõꝑationẽ: vnã ad rẽ
ſignificatã: ⁊ ſic dꝛ ſermo verus: cũ. ſ. res ade
quatꝛ ſermoni: vel etiã fallax cũ res nõ adeq̃-
tur ſermoni. Alterã cõꝑationẽ habet ad in-
tentionẽ dicentis: ⁊ ſic dꝛ ſermo verus: cũ in
tentio adequatꝛ ſermoni: vñ mendaciũ noiat

dictũ ꝑ cõꝑationẽ tã ad rẽ q̃ꝫ ad intẽtõeꝫ.
⁊ ideo ad cõpletã mẽdacij rõnem duplex fal
ſitas occurrit: q̃ duplex falſitas in dicta dif
finitione mẽdacij tãgitꝛ. Pꝛima mẽdacij fal
ſitas tenet rõnem materialꝛ. Scda rõnẽ for
malis. vñ a ſecunda ꝓprie dꝛ q̃s mẽdax: ⁊ eſt
grauius pctm̃. Hinc ꝓſequitꝛ in dicto §. ille
ergo dicẽs. S; cũ fallere ſemꝑ ſit volũtatꝫ:
falli aũt vl̃ infirmitatꝫ vel temeritatis. gra-
uius ẽt fit qõ ex volũtate/ q̃ꝫ qõ ex infirmi-
tate vl̃ temeritate ꝓcedit. ideo cõtingit falli
q̃ñq̃ꝫ vl̃ nullũ vl̃ minimũ eſſe pctm̃: ꝓſertim
ſi nõ interuenit iuramẽtũ. Sec⁹ aũt in iudi
cio: vt videbitꝛ. ¶ Hic ergo ꝓmo q̃ri ꝑt: vtrũ
ferre falſum teſtimoniũ ſꝑ ſit mortale pecca
tũ: ꝓſertim cũ mẽdaciũ officioſum qõ ſcꝫ ali
cui ꝓdeſt ⁊ nulli nocet: nõ eſt mortale pctm̃.
ſed in falſo teſtimonio q̃ñq̃ꝫ reꝑitꝛ tale mẽda
ciũ: puta cũ aliq̃s falſum teſtimoniũ ꝑhibet
vt aliquẽ a morte liberet: q̃ꝫuis mortẽ diuio
paritꝛ ⁊ hũano iudicio meruit. vel etiã vt ali
quẽ ab iniuſta ſñia liberet: q̃ ꝑ alios falſos
teſtes vel etiã per iudicis ꝑuerſitatẽ intẽta-
batꝛ. Silr contingit ferre falſum teſtimoniũ
ex ignorãtia facti/ vel labilitate memorie. ſ;
talꝭ ignorantia videtꝛ excuſare a mortali. Ad
hoc dicẽdũ ſm Tho. ⁊ alios doct. ꝙ falſum
teſtimoniũ cõtrahit triplicem deformitatẽ.
Unã ex ꝑiurio: q̃a teſtes nõ admittuntꝛ niſi
iurati. nullius eñ teſtimonio q̃ntũcunq̃ꝫ re-
ligioſus exiſtat niſi iuratus depoſuerit: in al
terius ꝑiudiciũ credi debet in iudcio. vt pla
ne ptꝫ extra co. titꝛ. c. nuꝑ. ⁊ in glo. põt tñ re-
mitti iuramẽtũ ex ꝯſenſu partꝫ vtriuſq̃ꝫ. vt
ptꝫ co. ti. c. tuis. niſi in cauſa matrimoniali:
quia tũc nec cõfeſſioni cõiugũ ſtatꝛ. vt extra
de eo q̃ cog. ꝯſan. vxo. c. ſuꝑ eo. Iurabũt au
tem tactis euãgelijs niſi ſit eps: qui ſolũ iu-
rabit ꝓpoſitis euãgelijs. vt extra de iura. ca-
lũ. c. fi. Debẽt aũt teſtes iurare ꝙ dicent to-
tam ꝟitatem de re illa quã nouerint: ⁊ ꝙ nõ
admiſcebũt falſũ: nec aliq̃d de ſuo adijcient.
vt. iij. q. ix. c. hortamur. c. pura. Addũt etiã
de q̃rundã cõſuetudine: ꝙ nulli pãdent te-
ſtimoniũ. eo. ti. c. fraternitatis. ⁊ in glo. Itẽ
iurabunt ꝙ nec ꝓcio/ nec timore/ nec amore:
nec odio: nec aliq̃ cõmodo teſtimoniũ dicẽt.
vt co. ti. c. quotiẽs: vbi plane d h. ⁊ c. licꝫ. ij.
§ teſtes. Et ex h iuramẽto falſum teſtimo-
niũ habet: qõ ſemꝑ eſt mortale. pctm̃. ⁊ gra-
uius reputatꝛ q̃ꝫ homicidiũ. vt ſuꝑ in ſcdo ꝓ-
cepto. ſer. ij. Scdo ꝟo ꝯtrahit deformitatẽ
ex violatione iuſticie: ⁊ h mõ ſilr eſt mortale
pctm̃ in ſuo gñe/ ⁊ ꝯ ꝓceptuꝫ iſtud quod dt:
Nõ loqueris ꝯ ꝓximũ tuum falſum teſtimo
niũ. Qui eñ loquitꝛ ꝯ iuſticiã ſuo falſo teſti-
monio volẽs abſoluere reũ: licꝫ h teſtimoni-
um videatꝛ officioſuꝫ q̃ꝫtũ ad reũ: tñ eſt etiã
ꝑnitioſum q̃ntum ad iudicẽ q̃ decipitꝛ: ⁊ q̃n-
tum ad cõmunẽ iuſticiã q̃ reſpicit totã com
munitatẽ: que tali teſtimonio ſuppꝛmitur ⁊
violatꝛ. Ueruntñ falſum teſtimoniũ ꝑhibẽs
vt aliũ ab iniuſta morte vel ſñia liberet: non
peccat mortalitꝛ ex violatiõe iuſticie: ſed tm̃
ex ꝑiurio: ſm Tho. ⁊ Aſteñ. vbi ſuꝑ. Nam
ex quo iniuſtũ iudicium ꝓprie iudiciũ nõ eſt:
ideo ex vi iudicij falſum teſtimoniũ in iniu-
ſto iudicio ꝓlatum ad impediẽdã iniuſticiã:
non habet rõnẽm peccati mortalꝭ: ſed ſolum
ex iuramẽto violato. Tertio deniq̃ꝫ cõtra-
hit deformitatẽ ex ipa falſitate: ſm ꝙ omne
mendaciũ eſt pctm̃: vt infra videbitꝛ. ⁊ ex hoc
non habet falſum teſtimoniũ ꝙ ſemꝑ ſit pec
catũ mortale. veruntñ vt in plurib⁹ eſt mor-
tale. qꝛ rariſſime datꝛ ibidẽ falſũ teſtimoniũ:
q̃n ipm ſit ꝑnitioſuꝫ vl̃ parti aduerſe/ vl̃ rei-
publice/ vel ipſi iudici: ⁊ ſic falſum teſtimo-
niũ vt freq̃nter in ſe cõtinet triplex mortale
pctm̃. Et ideo dt Aug⁹. ⁊ habetꝛ extra d cri.
fal. c. j. ꝙ falſidicus teſtis trib⁹ perſonis eſt
obnoxius. Pꝛimo deo cuius ꝓceptũ ꝯtẽnit.
Scdo iudici quẽ mẽtiendo fallit. poſtremo
innocenti quẽ falſo teſtimonio ledit: ⁊ ideo
debet hmõi imponi triplex pnĩa: ſm Aſteñ.
lib. j. ti. xxxvj. Propter ꝓmum ſe ꝓtẽnſ ei pe
nitentia tanq̃ꝫ ꝑiuro debet imponi. vt patꝫ
vj. q. j. c. q̃cunq̃ꝫ ſciens ſe ꝑiurauerit. xl. dies
in pane ⁊ aq̃ ⁊ ſeptẽ ſeq̃ntes ãnos peniteat:
⁊ nũq̃ꝫ ſit ſine penitẽtia: ⁊ nunq̃ꝫ in teſtimo-
nium recipiatꝛ. cõmunionem tñ poſt hoc acci
piat. Propꝉ ſcdm aũt infamabitꝛ ſi fuerit de
h cõuictus. vt ptꝫ. xxij. q. v. c. ſi q̃s cõuict⁹.
vbi etiã dꝛ: ꝙ attrahẽs aliũ quocũq̃ꝫ mõ ad
ꝑiuria vl̃ falſa teſtimonia ſi fuerit h proba-
tum/ vſq̃ꝫ ad exitũ vite cõmunicare non de-
bet. vel etiam ꝓpter ſecundũ verberib⁹ debꝫ
caſtigari. vt. v. q. v. illi qui. vel extraordina-
rie poterit puniri. vt extra de teſtib⁹. c. nullũ.
Propter tertiũ ſm modum leſionis condẽ-
nabitur. C. de peñ. §. qui male. in. l. ij. Ad il
lud autẽ quod obijcitꝛ de ignorantia: reſpon
det Tho. ſcda ſcde. q. lxx. ꝙ in teſtimonio fe
rendo non debet homo ꝓ certo aſſerere q̃ua-
ſi ſciens illud de quo certus non eſt: ſed du

bium ſub dubio pferre debet: ⁊ illud de quo
certus eſt/ p certo dꝫ aſſerere. Sꝫ q: ꝯtingit
ex hūane memorie labilitate ꝙ hō ſe certum
eſſe reputat de eo/ quod tñ falſum eſt: ⁊ ideo
ſi qs cum debita ſolicitudine recogitās eſti//
mat ſe certum eſſe de h/ qd tñ falſuꝫ eſt: non
peccat mortal'r h aſſerēs: qa non dr falſum
teſtimoniū per ſe ⁊ ex intētiōe/ ſed p accidēs
cōtra id qd intēdit. B Scdo queri pōt:
cū in dicto pcepto/ Nō loqueris ꝯ primum
tuū falſum teſtimoniuꝫ: phibeat falſitas vt
dicūt ibidē glo. et Iſidorus. Et h ſm Alex.
eſt verū de falſitate a parte dicētis que attē
ditur in mādato: vtꝝ etiā in eodē pcepto p//
hibeat taciturnitas veritatis: cum ipſa veri//
tas ab aliq requirit. Ad hoc reſpōdet Alc//
xan. in. iij. ꝙ ſic. q: in iſta negatiua non loq//
ris: etiā includit affirmatiua q pcipit obſer
uantia veritatis ad proximū. negatiua tamē
obligat ſemp ⁊ ad ſemp. affirmatiua vo ſp:
ſed nō ad ſemp/ ed p tēpore ⁊ cauſa. nā cau
ſa facit taciturnitatē veritatis eſſe culpabi//
lem. Dicit em̄ Aug'. ſcribēs ad Caſulanū:
⁊ ponit. xj. q. iij. c. Quiſquis metu cuiuſli//
bet poteſtatis veritatē occultat. glo. tunc qñ
inducit in teſtē iram dei ſuper ſe puocat. qa
magis timet hominē q̄ deum. Multoma//
gis autem ſi hoc facit pcio/ fauore/ odio vel
amore. Sequit: Vterq̄ reus eſt/ ⁊ qui ve//
ritatē occultat/ ⁊ qui mendaciū dicit. quia ⁊
ille pdeſſe non vult: ⁊ iſte nocere deſiderat.
Dicit em̄ Chryſoſt. ꝙ nō tm̄ eſt pditor veri//
tatis qui palā mentit: ſed etiam qui non li//
bere pnunciat veritatē quā libere pnunciare
oportet. aut q libere veritatē nō defendit quā
libere defendere conuenit. Hinc ſm Goff. il
li qui ſubtrahunt ſuū teſtimoniū illi rei que
nō niſi per eos pbari poteſt mortalit peccāt:
⁊ ideo cogendi ſunt ſatiſfacere ſicut de alijs
mortalib. vt. vj. q. j. hi qui. ꝙ ſi de ſua taci//
turnitate munus reciperent/ obligarent ad
reſtitutionē muneris: non danti/ ſed ei in cu//
ius iniuriā datum eſt. Et ſi talis iuraſſet ſe
non perhibiturū teſtimoniū/ credit Goff. iu
ramentū illud eſſe temerariū: qñ non niſi per
eum de veritate liquere poteſt: tunc em̄ poſſet
etiam auctoritate ppria cōtrauenire. vt. xxij.
q. iiij. In malis pmiſſis reſcinde fidem. Et
ſubdit ratio cum dicit: Impia eſt enim pro//
miſſio que ſcelere adimplet. Et hoc eſt verū
quando certū eſt ex hoc puenire mortale pec
catū. Secus autē ſi dubitaret: tūc em̄ eſſet

pus ſupioris autoritas requirēda. vt extra
de electio c. venerabilē. ¶ Tertio queri pōt:
vtrum homo teneat ad ferendū teſtimoniū:
pſertim cum dr Prouerbiorꝫ. v. Qui ambu
lat fraudulēter/ reuelat arcana. qui autē fi//
delis eſt/ celat amici cōmiſſū. Hinc Abraā
petijt ab vxore ſua Sara ꝙ diceret in egy//
pto Abraā eſſe fratrē ſuū ⁊ celaret eum eſſe
virum ſuum. vt ptꝫ Gen̄. xij. Et iterum dr
Auguſtin' in qſtionib Gen̄. ꝙ Abraam de
vxore ſua dicēs ad Abimelech: Soror mea
eſt. veritatē celari voluit/ non mendaciū di//
ci. ſed veritatē celādo abſtinet aliqs a teſtifi
cando. Ad hoc reſpondet Tho. ſcda ſcde. q.
lxx. ꝙ in teſtimonio ferēdo diſtinguendū eſt.
quia aliquādo requiritur alicuius teſtimo//
niū/ ⁊ aliquādo non. Si ergo requirit teſti//
moniū alicui' ſubditi: ⁊ hoc auctoritate ſu
perioris cui in his que ad iuſticiā pertinent
obedire tenetur: tunc non eſt dubiū quin in
his teneatur ferre teſtimoniū in quibus ſm
ordinem iuris ab eo teſtimoniū exigitur: pu
ta in māifeſtis ⁊ in his de quib infamia p//
ceſſit. Si autem exigat ab eo teſtimoniū in
alijs: puta in occultis ⁊ de quibus infamia
non pceſſit: non tenetur ad teſtificandū niſi
in caſu vt videbitur. Si vo requiratur eius
teſtimoniū nō autoritate ſuperioris cui obe
dire tenetur: tunc eſt diſtinguendū. Quia ſi
teſtimonium requirat ad liberanduꝫ homi//
nem vl ab iniuſta morte/ vel a pena quacun
q̄: vel a falſa infamia: vel etiam ab iniquo
damno: tunc homo tenet ad teſtificandū. ꝙ
ſi teſtimonium eius nō requiratur: tunc ni//
hilomin' in hoc caſu tenet facere quod in ſe
eſt: vt alicui veritatē denūciet qui ad h poſ//
ſit prodeſſe. Dicit em̄ in Ps. lxxxj. Eripite
paupem ⁊ egenum de manu peccatoris libe
rate. Et Prouerb. xxiiij. Erue eos qui du//
cuntur ad mortē. Et Roma. j. dicit Digni
ſunt morte non ſoluꝫ qui faciunt/ ſed etiam
qui cōſentiunt facientib. Vbi dr glo. Con
ſentire eſt/ tacere cum redarguere poſſis. Su
per his vo que pertinēt ad cōdemnationem
alicuius non tenet aliquis ferre teſtimoniū
niſi cum a ſupiori compellitur ſm ordinem
iuris. quia ſi contra hoc veritas occultet: nul
li ex hoc ſpēale damnū naſcit. vel ſi imineat
periculum accuſatori non eſt curandū: quia
ipſe ſe in hoc periculuꝫ ſponte ingeſſit. Alia
autē ratio eſt de reo cui periculū imminet eo
non volente. Ceterum in autoritate pdicta

loquit Aug'. de occultatiōe veritatꝫ in illo
caſu: qñ qs nō cōpellit auctoritate ſupioris
veritatem ppalare: ⁊ qñ veritatis occultatio
ſpēaliter eſt nulli dānoſa. Preterea de illis
q ſunt hoi cōmiſſa in ſecreto p cōfeſſionē nul
lo modo teſtimoniū ferre debet. qa talia nō
ſcit vt homo/ ſed tāq̄ dei miniſter. ⁊ maius
eſt vinculū ſacramēti qlibet hominis pcepto.
Circa ea vo que alit hmōi ſub ſecreto com//
mittunt diſtinguendū eſt. Q: qñq̄ ſunt ta//
lia que ſtatim cū ad noticiā hois veniūt hō
tenet ea manifeſtare: puta ſi ptineret ad cor//
ruptionē multitudinis ſpūalē vl corpalem
vl in graue dānū alicuius pſone: vel ſi quid
aliud eſt hmōi quod qs ppalare tenet vl te//
ſtificādo vel denūciādo. ⁊ cōtra hoc debitū
obligari nō pt p ſecreti cōmiſſum: q: in hoc
frāgeret fidē alteri debitā. Qñq̄ vo ſūt ta
lia q qs pdere nō tenet. vñ tūc ex h obligari
pt ꝙ ſibi ſub ſecreto cōmittūtur: ⁊ tūc nullo
modo tenet eā pdere etiā ex pcepto ſupiorꝫ:
qa ſeruare fidē eſt de iure naturali: nihil aūt
precipi pōt contra id qd eſt de iure naturali.
¶ Quarto queri pōt: vtꝝ teſtes cogi pñt
ad ferenduꝫ teſtimoniū: pſertim cū extra de
teſti. cogē. in c. ſup eo. vbi ſubdit: ꝙ ſi factū
eſt notoriū nō indiget teſtiū depoſitōib de//
clarari: cū tal' a pbationem vel ordinē iudi
ciariū nō reqrant. Verū ſi nō eſt notoriū: vel
is qui cōuenit factū negauerit: teſtes q int//
fuerūt facto monēdi ſunt/ non cogēdi ad fe
rendū teſtimoniū veritati. Ad h reſpondet
Aſten̄. li. j. tit. xxxvij. diſtinguēdo ſm Goff:
Aut inqt reqrit teſtimoniū in cauſa ciuili: ⁊
tūc generalr qlibet ſciēs veritatē cogi dꝫ phi
bere teſtimonium veritati. vt. C. de teſti. l. c. ſi
qñ. xiiij. q. ij. c. q̄q̄. extra de teſti. cog. c. pue//
nit. j. ⁊. ij. Aut inqrit teſtimoniū in cā crimi
nali ſed agit de crimine ciuilit: ⁊ ſic etiā ſūt
teſtes cogēdi. vt eo. ti. c. pterea. c. cū ꝯ. ⁊ pla
nius in glo. Si vo agit de crimine crimina//
liter: tūc aut agit de crimine falſi: ⁊ ſic etiaꝫ
teſtes ſunt cogēdi. vt d. c. cū ꝯ. ⁊ in glo. Vel
agit de alio crimine: ⁊ tūc generalr nō ſūt co
gēdi. vt eo. ti. c. dilectorꝫ. Preterq̄ ſi p alios
veritas liqre non pt vt. xiiij. q. ij. c. q̄q̄. Vel
niſi ſe ſubtrahant gra/ odio vl timore. vt eo.
ti. c. j. ⁊ dicto c. dilectorꝫ in glo. Sūt aūt co
gēdi p cēſuram eccl'iaſticā. vt ptꝫ eo. ti. in di
uerſis ca. Et etiā ex forma lrarꝫ pape p clau
ſulā illā ſ. teſtes autē: ⁊c. q ſ nō ponit ibi vt
ſolet fieri qñ in eis fit mētio de crimine: tūc

nihilomin' ad iura ſe iudex referat: ⁊ teſtis
cogat vl nō cogat ſm ſupdicta. Cōſuetudo
tñ romane curie eſt: ꝙ in cauſis de facto vbi
agit de crimie nullū teſtē cogat qliterciinq̄
de eo agat. ⁊ idē ſeruat in lris nō apponēdo
clauſulā pdictā. Nota etiā Ray. ti. d rapto.
ꝙ qñ qs ppt defectū pbationū rē ſuā amitte
ret etiā pſone puilegiate ſicut pſbri cogendi
ſunt iurari teſtificari. vt. xiiij. q. ij. c. q̄q̄ nō
tñ in cā ſanguis. ¶ Quinto qri pt: vtꝝ pfe//
rēdo teſtimoniū pt aliqd accipi: pſertim cū
nemo militat ſtipēdijs ſuis. vt patꝫ. j. Cor.
ix. Ad h rñdet Aug'. ſcribēs ad macedoniū
⁊ ponit. xiiij. q. v. in c. non ſanc. vbi ſubdit.
Non ideo dꝫ iudex vēdere iuſtū iudiciū aut
teſtis verꝫ teſtimoniū: q: vēdit aduocat' iu//
ſtū prociniū/ ⁊ iuriſpit' verū ꝯſiliū. Et ſub//
dit rōnē dicēs: Illi em̄ ſcꝫ iudex ⁊ teſtes int
vtrāq̄ ptē ad examen adhibent: iſti. ſ. aduo
cat' ⁊ iuriſpitus ex vna pte cōſiſtunt. h ibi.
Ex qb ptꝫ ꝙ ſicut nō dꝫ eſſe ſnia venal' ſic
nec teſtimoniū: q̄uis teſtes expenſas recipe
poſſunt a pducēte. vt. iiij. q. iij. c. teſtes. § vē
turis. ⁊. xj. q. iij. c. nō licet. in glo. ¶ Quid g
ſi teſtis corruptus dr falſum teſtimonium:
Rñt Aſten̄. vbi ſ. ꝙ teſtioniū nullū eſt. ⁊ q:
venale/ ⁊ q: falſum: ⁊ pter penā ſeculi tenet
in iudicio aie illi quē ſuo teſtimonio leſit ad
oē intereſſe. ar. extra d teſti. c. ſicut. Et pecu//
nia ſic data reſtitui dꝫ nō dāti/ ſed ei in cui'
iniuriā data ē. j. q. j. c. iubem'. Si tñ ſimplr
data eſt vt iuſtū ferret teſtimoniū: tunc repe
tere pōt ⁊ ei reddi dꝫ: ſm Goff. vt d. c. nō ſa//
ne. ⁊ extra de ſimo. c. dilect'. ¶ Sexto queri
pōt: vtrū alicui' teſtimoniū repelli pt abſq̄
ſua culpa: pſertim cū de qlibet pſumēdū eſt
bonū: niſi ꝯriū appareat. ſꝫ ad bonitatē ho//
minis ptinet ꝙ verꝫ teſtimoniū dicat. Ad h
dicēdū ſm Tho. ij. ij. q. lxx. ꝙ teſtimoniū non
hꝫ infallibilē certitudinē/ ſed pbabilē: ⁊ ido
qcqd eſt qd pbabilitatē aſſerat in ꝯriū red//
dit teſtimoniū inefficax. Reddit āt pbabile
ꝙ aliqs in teſtificādo veritatē non ſit firm': ⁊
h qñq̄ ppt culpā: ſic infideles ⁊ infames ⁊ q
publico crimine rei ſunt: q nec accuſare pñt.
qñq̄ vo abſq̄ culpa: ⁊ h vl ex defectu rōnis.
ſicut patꝫ in pueris amētib ⁊ mlierib. Vel
ex affectu. ſicut patꝫ de inimicis ⁊ de pſonis
ꝯiunctis ⁊ domeſticis. Vel etiā ex interiori
ꝯditiōe: ſicut ſunt paupes/ ſui ⁊ illi qb im//
perari pt de quib pbabile ē ꝙ de facili poſ//
ſint induci ad ferēdū teſtimoniū ꝯ veritatem:

vnde repelli aliquē a teſtimonio magꝰ ptinet ad cautelā falſi teſtimonij vitandi ꝗ̄ ad penam: ⁊ ideo licet de quilibet pſumendū eſt bonū niſi contrariū appareat: dūmō tñ vergat in periculū alterius: tunc eſt adhibenda cautela vt nō de faili vnicuiq₃ credatᷣ: ſm illud .j. Jo. iiij. Nolite credere oī ſpiritui. Et hec eſt etiā rō cur nō ſufficit vnꝰ teſtis. ſed vt dr Deut. xvij. In ore duorū vel triū teſtiū peribit q̄ interficietᷣ. ⁊. c. xix. In ore duorū vel triū ſtabit oē v̄bum. Unde regulariter ad minus duo teſtes ſunt neceſſarij: vt extra. e. ti. c. veniens. ij. ibi ſubditᷣ in fi. nec vnius teſtimoniū ad cōdēnationē ſufficiat alicuius vbi dt glo. hic ſcʒ in caſu ibidem poſito erat vnꝰ teſtis idoneus: nunq̇d p eū ad famam poſſit cōdēnari de tali crimine: ⁊ videtᷣ ꝙ ſic q₂ fama cū alijs pbat. iiij. q. iij. §. itē ſepe. ſʒ non eſt verū: q₂ in crimine apertiſſime debēt eſſe pbationes. C. de pbat. l. vl. ⁊. v. q. vj. c. epiphaniū: quia vbi cōtra ſalutē hoīs agitᷣ pceditᷣ ſtrictius. Secus eſt in ciuili: in qua ſufficit pſumptio ⁊ vnus teſtis cū iuramento. ar. C. de. re. cre. l. bonefidei: extra de proba. c. ſicut cōſuetudo: penſatis tñ circūſtantijs pſonarᷣ ⁊ cauſe: vt extra de iureiuran. c. vlt. in fi. In multis etiā caſibus duo teſtes nō ſufficiūt. vt ptʒ. ij. q. v. preſul nō damnetᷣ niſi viginti duobus teſtibꝰ: pſbyter aut cardinalis niſi. xliiij. teſtib₉: diaconꝰ cardinalis niſi. xxvj. teſtib₉. ſubdiaconꝰ acolitꝰ exorciſta lector oſtiariꝰ niſi. vij. teſtib₉ nō ꝯdēnabitᷣ: ⁊ hoc de clericis eccl̄ie romane locū hēt ꝓpter eius dignitatē. De alijs grā breuitatꝭ ſupſedeo. ¶ Quantū malū aūt ſit falſum ferre teſtimonium. legitᷣ i. iij. li. eccl̄iaſtice hiſto. ꝙ tres falſi teſtes inſurrexerūt ꝯtra Narciſcum epm hieroſolomytanū: ſub ſacramēto iuramēti dicta ſua ꝯfirmantes. Unde dixit. Si nō eſt ita igne comburar. Aliꝰ dixit ſi nō eſt ita luminib₉ priuer. Tertius dixit: morbo regio conſumer. Cum igitur epiſcopus ꝓpterea de impudicia notaretᷣ ab oībus pluribus annis in locis deſertis vixit: Primus ergo teſtis a parua ſcintilla ignis domo ſuccēſa cū familia omiq₃ pecore conflagrauit. Tertius a pedibꝰ vſq₃ ad caput repletus morbo regio cōſumitᷣ. Secūdus aūt vidēs eorū exidiū nec poſſe latere diuinū ſecretū cūctis audientibꝰ vniuerſum ordinē ſcelerū pandit: ⁊ in lachrymis ꝓrumpens luminibus eſt puatus. Narciſcus aūt ex inſpirato quaſi de celo veniens epiſcopatū recepit: ⁊ multomagis ꝗ̄ antea erga eum amor ppl̄i fuit. Ad laudē dei oīpotentis.

¶ Quid requiritur ad iuſtū iudicium ⁊ quales debēt eſſe iudices ac de pena iniquum iudicium pferentium Sermo. ij.

Non loqueris contra primū tuū falſuʒ teſtimonium. Exod. xx. Secūdū genus hominū faciēs cōtra preceptū iſtud: ſunt iudices iniuſtū iudiciuʒ pferentes. quos maledicto ſubiecit dn̄s ex ore filiorum iſrael vociferantium. Deut. xxvij. Maledictus qui peruertit iudicium aduene/ pupilli/ ⁊ vidue: ⁊ dicet oīs populus amen. Hinc rex Ezechias diuine voluntatis optime cōſcius: poſt mirabiles victorias in fauorem ⁊ gratiarū actionē diuine beneficentie conſtituit iudices in cunctis ciuitatibus: ne populus neceſſitaretᷣ diſcurrere de loco ad locum ad habendū iudicium in cauſis communibꝰ. quibꝰ precepit dicēs. ij. Paral̄ xviij. Uidete quid faciatis: ne ſcʒ precipitanter ſed cum magna deliberatione ſententiā feratis. Cuius rationem ſubdit: Non enim inquit hominis exercetis iudicium ſed dei. Hinc quia vices dei tenent in hac parte dij participatiue nuncupantur. Exod. xxij. vbi dicitur. Dijs non detrahes ⁊ principi populi tui nō maledices. Sequitur. Quodcunq₃ iudicaueritis in vos redundabit ſiue in bonum ſiue in malum. Et ſubdit in particulari. Non enim eſt apud deum veſtrum iniquitas neq₃ perſonarum acceptio neq₃ cupido: cui ſcilicet conformari debetis in iudicando. Illa enim tria ſunt que faciunt peruertere iudicium. ita vt iniquitas referatur ad odium: ſicut acceptio perſonarū ad amorem: fauorem: vel timorem: cupido autem ad munera que communiter excecant oculos. Unde dicit Petrus rauen̄. in epiſtola quadam. Nihil adeo glorioſe lucet in iudice ſicut amare vel exhibere iuſticiam ſine omni acceptione perſone. Teſte enim Cicerone prouerbialiter dicitur. Exuit perſonaʒ iudicis quiſquis amicū induit. Extras cuius iudex obſequitur ſiniſtram odij vel amoris determinet ſcire. Nam talis debet eſſe iuris miniſter: vt in eius manu nullius auctoritate perſone titubet aut vacillet libra iuſticie: hec ille. ¶ Hic primo queri poteſt: vtrū iudiciū humanū licitū: preſertim cum dicatur Mat. vij. Nolite iudicare vt non iudicemini: ⁊ ad Rom. xiiij. Tu quis es q̇ iudicas ſeruum alienū: ſuo aūt dn̄o ſtat aut cadit. Nec mirum ꝙ homini phibetᷣ iudiciū: quia nullꝰ eſt abſq₃ peccato. Nam ſi dixerimus: q₂ peccatū non habemꝰ noſipos ſeducimꝰ vt dicitᷣ. j. Joan. j. Alioquin vt dicitᷣ Roma. ij. Inexcuſabilis es o homo omnis qui iudicas: in quo enim alterū iudicas: teipſum contēnas: eadem enī agis que iudicas. Ad hoc dicendū ſm Tho. ij. ij. q. lx. ꝙ iudiciū intantū eſt licitum inq̄ntū eſt iuſticie actus. Ad hoc autem ꝙ iudiciū ſit iuſticie actus tria requiruntur. Primo quidem ꝙ procedat ex inclinatione iuſticie. Secundo ꝙ pcedat ex preſidentis auctoritate. Tertio vero ꝙ proferatᷣ ſʒ rectam rōnem prudentie. Quodcunq₃ aūt horum defuerit eſt iudiciū vitioſum ⁊ illicituʒ. Nam ſi fit iudiciū contra rectitudinē iuſticie: tunc dicitᷣ iudicium peruerſum vel iniuſtum. Si vero quis iudicat in his in quibus non habet auctoritatem: tunc dicitᷣ iudiciū vſurpatum: Si vero deeſt certitudo ratiōis puta cum fit iudiciū de his que ſunt dubia vel occulta per aliquas leues coniecturas: tunc dicitur iudiciū ſuſpicioſum vel temerariū: ⁊ in his tribus eſt omne iudiciū illicitū. Adhuc autem duo ſunt que requiruntᷣ vt platum iudicium non ſit pferenti pernicioſuʒ ⁊ damnabile. Primū eſt ꝙ intentio ferentis moueatᷣ ex zelo iuſticie nō ex liuore vindicte: non inquā ex amore vel in affectione ex timore vel cupiditate ⁊ ſimilibus. Secunduʒ eſt ꝙ a criminalibus ſeipm cuſtodiat: quoniam illi qui ſunt in grauibus peccatis nō debent illos iudicare qui ſunt in eiſdem peccatis vel minorib₉ vt dicit Chry. ſuper illō Mat. vij. Nolite iudicare. Et hoc eſt intelligendū precipue quando illa peccata ſūt publica: quia ex hoc generatur ſcandalū in cordibus aliorum. Si autē nō ſūt publica ſʒ occulta: ⁊ iudicandi neceſſitas immineat ꝓptᷣ officiuʒ: tunc poteſt cū humilitate ⁊ timore vel arguere vel iudicare. Unde dicit Aug. in lib. de ſermone domini in monte. Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe congemiſcamꝰ: et ad pariter conandū inuitemꝰ. Nec tamen propter hoc homo ſeipm ſic condemnat vt nouum condemnationis ſibi meritū acquirat: ſed q₂ condemnans aliū oſtendit ſe ſimiliter condemnabilē eſſe ꝓptᷣ idē vel ſimile pctm̄: Unde ſm Alex. in. iij. eſt iudicare de officio poteſtatis: ⁊ eſt iudicare de idoneitate ⁊ merito poteſtatis. Primo mō iudicare pōt malus prelatus. Scdo modo non niſi bonus. Primū ſine ſecundo eſt damnabile iudicanti: ſalubre tamen eſt ſubdito obtemperanti. Ex dictis igitᷣ patet ꝙ ad hoc vt humanū iudiciū ſit licitū tria principaliter requiruntur cum ſuis attinentijs: q̄ lucide tanguntᷣ Exo. xviij. Jethro moyſi conſiliū ingerente de iudicibus conſtituendis ſuper populū iſrael: ait eī. Prouide autem de omni plebe viros potentes ⁊ timentes deū in q̄b₉ ſit veritas et qui oderint auariciam: ⁊ conſtitue ex eis tribunos ⁊ centenarios ⁊ quinquagenarios et decanos qui iudicent ppl̄m omni tempore. Prouide inquā. ſ. cum magna diligentie et deliberatiōe de omni plebe. ſ. ſine omni perſonarū acceptiōe viros: q₂ mulieres dominari non debent: nec regere ꝓptᷣ defectū diſcretionis ⁊ conſtantie: potentes. ſ. iudicare per ſuam ſapiām ⁊ experientiā: vnde ⁊ alia trāſlatio habet: ſapientes: vbi nos habemus potentes. Et timentes deū magis ꝗ̄ homines inquib₉ ſit veritas ſcilicet vite iuſticie et doctrine: ⁊ qui oderint auariciā: quia homines cupidi de facili per munera deflectuntᷣ a iuſticia: quia tales digni ſunt iudicare populum. Primū igitur quod principaliter req̄ritur in iudicio eſt rectitudo iuſticie: ad cuiꝰ completionē duo requiruntur. Unū eſt ſcientia vel diſcretio iudicandi: quia ſʒ Bern̄. extra de reſcrip. c. ſciſcitatus. Judex debet eē ſcientia penitus inſtructus nec querere ab alijs quid eum loqui oporteat: vt in aut. de iudi. in prin. colla. vj. ⁊ extra de conſang. et affin̄. c. ex literis: in fine vbi dicitur ꝙ non ſūt cauſe matrimonij per quoſlibet ſed per iudices diſcretos qui poteſtatem habeant iudicandi et ſtatuta canonum non ignorent. Uerūtamen ꝗuis ſit illiteratus ſi habet conſuetudinem et peritiam iudicandi: poteſt etiam ei cauſa committi. C. de iudi. certi iuris Judex tamen eccleſiaſticus quis eſſe non poteſt niſi peritus ſaltem mediocris iuris ſcientia: vt no. xx. diſtin. c. j. vbi ſubditᷣ: ꝙ in negotijs diffiniendis non ſolum eſt neceſſaria ſcientia ſed etiam poteſtas. Hinc chrīs dicturꝰ

Petro Mat. xvj. Quodcunq̃ ligaueris ſuper
terrā: plus dedit ſibi claues regni celoꝝ: in al
tera dās ei ſciaꝫ diſcernēdi int̃ leprā ꝛ leprā:
in altera dans ei ptātē eijciendi aliq̃s ab ec
cl'ia vel recipiēdi. Et in glo. vbi plane de h.
Scōm eſt zelus exeq̄ndi iuſticiā. iuxta illud
pſ. xxxvj. Cuſtodi innocentiā. ſ. in intentiōe
q̄ntū ad deū: ꝛ vide equitatē in ope q̄ntū ad
pximū: q̄m ſūt rel'. ꝛc̄. Illa nāq̃ duo cōcurre
re debēt. ſ. intentio recta ꝛ ſnīa iuſta. B

Uerūtn̄ ꝯ hāc iuſticiā q̄tuoꝛ gn̄a hoīm
faciunt. Nam ſm Greg. ꝛ ponit̃ xj. q. iij q̄
tuoꝛ modis hūanū iudiciū ꝑuertit̃: timoꝛe:
dum metu poteſtatis alicuiꝰ veritatē loq̄ ꝑti
meſcimꝰ: cupiditate: dum p̄mio animū ali
cuius coꝛrumpimꝰ: odio: dū cōtra quemli
bet aduerſariū molimur: amoꝛe: dū amico vl'
ꝓpinquo p̄ſtare cōtendimꝰ: hoc ibi. Primo
igit̃ iudiciū ꝑuertit̃ propt̃ metū: q2 d̄t Chꝛy.
Facile deuiat a iuſticia qui in cauſis nō deū
ſed hoīem timet. Sicut fecerunt iudices in
iezrael ex metu iezabel regine: iudicantes in
iuſte naboth ꝓpt̃ vineā. vt ptꝫ. iij. Reg. xxj.
Sic ꝛ pilatꝰ audiēs hūc ſermonē. ſ. q̄ nō eēt
amicꝰ ceſaris: magis timuit ꝛ de chꝛo iniu
ſtū iudiciū dedit. Sed d̄t Aug. ad Caſula
nū: ꝛ habet̃. xj. q. iij. c. q̄ſq̄s metu cuiuſlibet
poteſtatis veritatē occultat: irā ſup ſe ꝓuo
cat: q2 magis timet hoīeꝫ q̄ꝫ deū. Sꝫ querit
glo. in dicto c. q̄tuoꝛ: nunq̄d tenet ſnīa quam
iudex ꝑ metū tulit. Et rn̄det q̄ ſic: ſed elidi
poteſt ꝑ exceptionē. Sententia ꝟo que per p̄
miū lata eſt nulla eſt. Scd̄o vero iudiciū
ꝑuertit̃ propt̃ cupiditatē. Pro q̄ notandū ſꝫ
Ray. q̄ oꝛdinarij iudices non debent aliq̄d
recipe a partibꝫ nec etiā expenſas: eo q̄ propt̃
iuſticiā tenendā habeant ſuas ꝓuiſiones: ne
.ſ. dum ſumptus querit̃ predo graſſet̃. Cum
enim habent ſuas dignitates ꝛ redditus con
tenti debent eſſe ſuis ſtipendijs: nec a litiga
toꝛibus recipe debent etiā moderata exenia
propt̃ ſuſpitionē vitandā. Iudex autē dele
gatus etiā nihil recipe poteſt: niſi foꝛte eſcu
lentū vel poculentū mera libertate oblatū:
q̄d paucis diebꝫ cōſumi poteſt: vel niſi mode
ratas expenſas: cū ipm propt̃ cām ſibi cōmiſ
ſam extra ſuū domiciliū ꝓficiſci cōtigerit: ita
q̄ in expenſis nō excedat modū ꝛ q̄ n̄ plꝰ exi
gat ab vna pte q̄ꝫ ab alia: ꝛ q̄ propt̃ haben
das expenſas niſi cā req̄rat occaſionē profi
ciſcendi non aſſumat. Et ſi litigantes nota
bilit̃ paupes fuerint etiā ꝑ expenſis nihil exi
gat: vt li. vj. de reſcrip. c. ſtatutū. §. inſuper.
Uñ iudex ſp̄ hēr hīe pre oculis factū Cam
byſis regꝭ q̄ vt refert Ualeriꝰ: cuiuſdā mali
iudicis pelle a coꝛpe detracta ſelle iuſſit affi
gi: ꝛ in eadē ſede filiū eiꝰ iudicaturꝝ ſedere fe
cit: vt ſic impoſterꝝ ꝓuideret ne q̄s iudex coꝛ
rumpi poſſet. Sed cōtrariū multi iudices fa
ciunt: nā q̄dē nullo modo ſnīam ferre volunt
inique mori. Et ſic ſm Ray. ꝛ Hoſtien. iu
dex leſo reſtituere tenet̃ omnē eſtimationē li
tis: vt. xxiij. q. ij. c. dn̄s. ꝛ. q. v. c. admiſtrato
res. Quidā aūt recipiunt pecuniā vt ſimplr
ferat ſnīam: vel etiā vt iuſte ferant eā: ꝛ tunc
tenet̃ reſtituere ei qui d̄dit: quia cū ex officio
ſuo tenet̃ iudicare ꝛ bene ꝛ gratis: ideo tur
piter accepit ꝛ obligat̃ ei ad reſtitutionē qui
bona intentione dedit. Quidā ꝟo premiū re
cipiunt vt ferant iniquā ſnīam. vel etiam vt
nullam ferant ſnīam: et illud reſtitui debet
ei in cuius iniuriā datū eſt. Inſuper tenetur
parti leſe ad omne damnū reſtituendū. xj. q.
iij. non licet: extra de ſimo. nemo. De talibꝰ
autem dicit Iſido. lib. iij. de ſūmo bo. q̄ ſepe
iudices praui cupiditatis cauſa aut differūt
aut peruertunt iudiciū nec finiūt cepta par
tium negocia quouſq̃ marſupia eoꝝ q̄ cau
ſantur exhauriant: aut quod peius eſt ꝑuer
tunt iudiciū nec finiunt cepta partium. Sic
filij Samuelis declinauerunt poſt auariciā
accipientes munera ꝛ peruertentes iudicia:
vt habetur. ij. Regū. viij. Propter quod nō
ſolum ipſi ſed etiam pater eoꝛum Samuel iu
ſtus ꝛ hoꝛū ignarus amotus eſt ab officio fi
lijs iſrael ſibi regem petentibus. Sed quid
mirum cum dicit̃. xj. q. iij. c. Qui recte iudi
cat et premiū remuneratōnis expectat. glo.
licet nō interceſſerit pactio: peccat tamē qui
expectat remunerationē. ꝛ hoc oſtendit in te
xtu dicens: q̄ fraudē in deo ꝑpetrat q̄ iuſtici
am quam gratis impartiri debuit acceptio
ne pecunie vendidit ſ. quantum ad affectum
licet non ſequatur effectus. Sequitur. Ta
les enim ad veritatē non iuſticie defenſio ſꝫ
amoꝛ p̄mij prouocat: quibus ſi ſpes nummi
ſubtrahitur: confeſtim a iuſticie confeſſione
recedunt acceptio nummoꝝ p̄uaricatio eſt ve
ritatis. hoc ibi. Hinc vt d̄t ibidem glo. vena
les ſententie nulle ſunt: vt. ij. q. vij. §. vena
les. Tertio ꝑinde iudiciū peruertit̃ propt̃
amorē vel affectum ꝓuatum: dum q̄s amico
vel ꝓpinquo preſtare contendit. Et de hoc
habetur. xj. q. iij. ca. Quicunq̃ aut conſan

guitate aut amicicia in iudicādo ducit̃: per
uertit iudiciū chꝛiſti qui eſt iuſticia ꝛ fructū
illius ꝟtit in dānationis amaritudinē. Uñ
generaliter dicendū eſt q̄ oēs q̄ ex induſtria
mala ꝓpter amorē vel fauorē alicuiꝰ ferūt in
iuſtam ſnīam: hi ſicut iā dicti leſo tenent̃ ad
omne intereſſe: niſi poſſet is induci ad inte
grā reſtitutionē faciendā: pro quo ſnīa lata
eſt: ꝛ ſm leges multas alias penas ſuſtinere
deberēt. Inſup preter reſtitutionē debet eis
imponi penitentia tanq̃ꝫ ꝑ grauiſſimo crimi
ne: vt xj. q. iij. c. quicunq̃. Itē ferens iniquā
ſnīam per imprudentiā ſm Ray. ꝛ Hoſt. te
net̃ leſo ſm. l. inq̄ꝫtū bonū ꝛ equū videbit̃ re
ligioni iudicantis. ff. d̄ extraoꝛ. cog. l. fi. In
iudicio aūt aīe tenet̃ ad integram reſtitutio
nem: q2 fuit in culpa cū ſe inſufficientē ſcire
debuit ꝛ tn̄ iudicare p̄ſumpſit. Et idē ſi fuit
ſcientie ſufficientis ſed ſtudere nō curauit.
Mitius tn̄ eſt agendū cū iſtis q̄ꝫ cū illis q̄
ex certa ſcientia iudiciū coꝛruperunt. Ex ge
nere aūt predictoꝝ fuit dn̄s Ioſeph. qui pro
pter amorem vxoꝛis verbis eius nimis cre
dulus: iniuſto iudicio miſit Ioſeph innocen
tem in carcerē: vt pꝫ Gen̄. xxxix. ¶ Quarto
deniq̃ iudiciū ꝑuertit̃ ꝓpter odiū: dū mō q̄s
contra alium iniuſte malū molit̃: ꝛ h'mōi ob
ligatur eodem modo ſicut p̄dicti. Unde ta
le flagitium patrarunt duo ſenes iudices in
ueterati dierum maloꝛum qui repulſi ꝛ con
fuſi turpiter a Suſanna caſtiſſima rennuen
te ſtuprum: exardeſcentes ꝓpter hoc in odiū
eius dederunt falſum teſtimoniū ac iniquū
iudiciū ſuis machinationibus extoꝛſerunt.
vt ptꝫ Daniel'. xij. q̄d erat extremū flagitiū.
Nimirꝝ cū ꝛ ſi quis iudex aliquē iuſte quidē
iudicaret ad moꝛtē. non tn̄ amoꝛe iuſticie ſed
liuoꝛe vindicte. non ſolum moꝛtaliter pecca
ret ſed q̄ homicida iudicaretur in foꝛo poli:
non enim deus tantum conſiderat quid hō
faciat/ ſed multomagis quo animo faciat.
Predictis igitur quatuoꝛ affectibꝫ peruer
ſis iudicium peruerſum inducit̃: immo ple
runq̃ ꝑuerſum iudiciū rectū videbit̃: q2 ta
les affectus non ſinunt diſcernere q̄d verum
eſt ꝛ rectū. Sicut videmꝰ in naturalibꝫ q̄ in
ſpeculo ſi fuerit bn̄ diſpoſitū imprimunt̃ foꝛ
me coꝛpoꝝ ꝓut ſunt: ſi ꝟo fuerit male diſpo
ſitū: apparebunt ibidē imagines diſtoꝛte ꝛ
praue ſe habentes: ꝛ hi ſunt qui fructū iudi
cij ſibi ꝟtunt in dānationis amaritudinem:
vt dicit̃ in dicto. c. quicūq̃. In dicto autem
c. quatuoꝛ in glo. ponūt̃ adhuc modi alij in
iuſti iudicij ſcꝫ nimia ſeueritas: ꝛ nimia re
miſſio: vt pꝫ ꝑ Grego. xx. moꝛal' ꝛ ponit̃. xlv.
di. vbi d̄r. c. Diſciplina vl' miſericoꝛdia mul
tum deſtituit̃ ſi vna ſine altera teneat̃: ſꝫ cir
ca ſubditos ineſſe debet rectoꝛibꝫ ꝛ iuſte cō
ſulens miſericoꝛdia ꝛ pie ſeuiens diſciplina
ꝛc̄. vbi d̄t glo. nota. q̄ iudices ſemꝑ ſequent̃
mediocritatē: arg. extra de cenſi. c. ex parte: ꝛ
potius ſequit̃ equitatē q̄ꝫ rigoꝛē. vt. C. de iu
di. vbi certū eſt ius ab equitate non diſſenti
re in reſtitutione minoꝝ niſi ex cauſa magis
ſequeret̃ rigoꝛē: q2 ſcꝫ multis graſſantibus
opus eſt exēplo: vt. ff. de pen̄. auc̄. aut facta
in fine: vbi aūt ius ſcriptū nō eſt: iudex ſem
per ſequit̃ equitatē: vt extra de tranſla. c. vl.
Eſt etiā alius modus ꝑuertendi iudiciū: vt
dicit glo. in dicto. c. quatuoꝛ: qn̄ ſcꝫ ꝑ impru
dentiam quis male iudicat: vt inſtit̃. de ob
liga. que ex qua. delic. naſ. §. j. ꝛ de hoc ſup̄.
¶ Secundo principaliter requiritur q̄ iu
dicium procedat ex legitima iudicantis au
ctoꝛitate ne fiat iudicium vſurpatū. ¶ Hic
queri poteſt: vtrum iudiciū vſurpatū ſine le
gitima auctoꝛitate ſit licitū: p̄ſertim cū puni
re pctā pertineat ad iudiciū: ſed aliqui non
iudices leguntur laudabiliter peccata puni
uiſſe: vel etiam aliquam ſnīam dediſſe iudi
ciariam. Primum ptꝫ in Moyſe qui occidit
egyptium iniuriantē. Exo. ij. Et in phinees
filio eleazari qui iterfecit Zambꝛi filiū Sa
lumi cū madianitide coeunte. Numeri xxv.
Secundum etiā ptꝫ in Daniele: qui ſenio
res de falſo teſtimonio conuictos ſuo iudi
cio condemnauit: q̄ tn̄ non erant ſubditi eiꝰ:
ſed ecōtra iudices ꝓpl'i. Ad hoc rn̄det Tho.
ſecūda. ij. q. lx. ꝛ. lxvij. q̄ cum iudicium ſm
leges ſcriptas ſit ferendū: ille qui iudicium
fer quodammodo legis dictū interpretatur
ad particulare negocium illud applicando.
Cum igit̃ eiuſdē auctoꝛitatis ſit legē interp̄
tari ꝛ legē condere: ſicut lex condi nō pōt ni
ſi publica auctoꝛitate: ſic etiā nec iudicium
ferri pōt niſi publica auctoꝛitate: q̄ ſe tn̄ ex
tendit ad eos qui cōmunitati ſubduntur ſu
pra quam auctoꝛitatem accepit. Et ideo ſi
cut iniuſtū eſſet conſtringere aliū ad legē ſer
uandam que non eſſet auctoꝛitate publica
ſancita: ſic etiā iniuſtū eſt ſi q̄s aliquē cōpel
lat ferre iudiciū q̄d nō fertur auctoꝛitate pu
blica: ꝛ ideo nullo mō q̄s aliū iudicare pōt
niſi ſit aliquo mō ſubditꝰ eius: vel ꝑ poteſta

tem ordinariã vel ꝑ commiſſionẽ. Moyſes
igitur egyptiũ occidiſſe videt quaſi ex inſpi//
ratione diuina auctoritatem adeptꝰ: ꝑ h̄ qḋ
dicitur Act. vij. ꝙ ꝑcuſſo egyptio eſtimabat
Moyſes itelligere frẽs ſuos qm̄ dñs ꝑ ma
nus ipſius daret ſalutẽ iſrl̄. Uel dici pt̄ ꝙ oc
cidit egyptiũ iniuriatũ defendẽdo cũ mode
ramine inculpate tutele. Dicit em̄ Amb. li.
de offi. qui nõ repellit iniuriã a ſocio cũ pōt:
tã eſt in vitio ꝙ̄ ille qui facit. Et inducit ex
emplũ Moyſi: Sic phinees ex inſpiratiõe
diuina zelo dei cõmotꝰ Zambri interfecit.
Erat etiã filius ſummi ſacerdotis ad quem
etiã h̄ iudicium ꝑtinebat ſic ⁊ ad alios iudi
ces qb h̄ erat p̄ceptũ. Inſup Daniel acce//
pit ꝑtãtem ordinariã ad iudicandũ ſeniores
iudices quaſi cõmiſſaꝫ ex inſtinctu diuo: qḋ
ſignat ꝑ h̄ qḋ ibi dr̄: ꝙ ſuſcitauit dñs ſpũm
pueri iuniorꝫ. Tertio principalr̄ reqrit ꝙ iu
diciũ ꝓferat ſm rectã rõnem prudentie ne de
ſit certitudo nec iudicet de his q̄ ſunt incer//
ta vel occulta: alr̄s em̄ eſſet iudicium temera
riũ vel ſuſpitioſum. ¶ Ad cuius euidentiã
queri pōt: vtꝝ iudex iudicare debeat contra
veritatẽ agnitã: ꝓpt̄ ea q̄ ordie iudiciario le//
gitime ꝓbant in contrariũ: p̄ſertim cũ iudex
in iudicãdo ſe ꝯformare debet diuo iudicio
qꝛ iudiciũ dei eſt: vt dr̄ Deut. j. ⁊ iõ in iudi//
cãdo locũ dei tenet: ſed dei iudiciũ eſt ſm ve
ritatẽ: vt dicit Ro. ij. ⁊ Eſaie. xj. p̄dicit de
chriſto. Nõ ſꝫ viſionẽ oculoꝝ iudicabit neqꝫ
ſm auditũ auriũ arguet: ſed iudicabit in iu
ſticia pauperes ⁊ arguet in eq̄tate ꝓ manſue
tis terre. Ad h̄ dicẽdũ ſm Hein. boyc: in c.
ſi ſacerdos: de off. or. vbi dt̄ inter alia ꝙ ſi lo
quimur de veritate agnita vt deus ſcꝫ in cõ
feſſione tunc nõ pōt ſm illã iudicare: qꝛ nec
dñs Iudã abiecit cũ eſſet fur: eo ꝙ de furto
non eſſet accuſatus vel conuictus: ⁊ ſimile
eſt de veritate agnita vt hõ ſcꝫ ſub ſigillo ſe
creti: ⁊ h̄ ſm theologos: licet Inno. alir̄ dt̄ in
c. oĩs. de pe. ⁊ re. Uñ papa vel imꝑator non
debet iudicare ſm ſuã ꝯſciam de ꝑtãte ordi//
nata: niſi ꝑut alij inferiores pñt ſecus tñ de
ꝑoteſtate abſoluta. Inferiores aũt iudices
in facto ſibi noto ſed nõ notorio non pñt ſm
illam notitiam quam habet vt perſona pri//
uata iudicare. Si tñ factum ſibi notum eſt
notorium: tunc non poſſunt ſm ꝯſciam debi
te informatam iudicare de eodem facto: dũ//
modo ſeruent formam que debet in notorijs
ſeruari: hoc eſt ꝙ ſaltẽ p̄mittant citationeꝫ
⁊ alia hmõi ad hoc reqſita: qꝛ tale notorium
pōt dici notũ ipi iudici etiam vt iudici. Uñ
ſm Tho. ſcḋa. ij. q. lxvij. Iudex in iudicãdo
magis ſequi debet legitima documẽta per
inſtrumẽta ⁊ teſtes ⁊ alia hmõi: ꝙ̄ id qḋ ipe
nouit vt priuata ꝑſona. ex priuata tñ agni//
tione iuuari pōt vt diſcretius diſcutiat idu//
cras ꝓbationes: vt poſſit eaꝝ defectũ inue//
ſtigare: ꝙ ſi eas nõ pōt de iure repellere: debꝫ
eas in iudicando ſequi: vel potius innocen//
tem ad ſuperioreꝫ mittere iudicandũ. Q, ſi
non pōt: tunc non peccat ſm allegata ferens
ſniã: qꝛ non iudex ſꝫ accuſatores dãnant
innocentẽ. Cõcor. Pe. ⁊ Ray. ⁊ ſic inferio//
res iudices nõ pñt in iudicando ꝑ oĩa ſequi
ſummũ iudicẽ ſiue deũ ſiue hominem. Ad
laudem dei.

De accuſatiõe que redditur iniuſta tripliciter: ſcꝫ calumniando preuaricando ⁊ tergiuerſando: ⁊ qui accuſare pñt. Sermo. iij.

N On loqueris con//
tra proximũ tuũ falſum teſti//
monium. Exo. xx. Tertium
aũt genꝰ hoim cõtra p̄ceptũ h̄
faciens. Sũt accuſatores iniqui ⁊ iniuſti et
grauiſſime peccant. Pro q̄ nota ꝙ accuſare
ꝓprie eſt alterꝰ crimẽ deferre ad penã cano//
nicã vl̄ legalẽ. Cõiter ꝟo accuſare dr̄ et de//
nunciare crimẽ alterꝰ ad pniam ꝑagẽdã. ⁊
vtrũqꝫ hoꝝ ẽ licitũ ⁊ ſctm̄ ſi fiat ex charitate
⁊ mõ debito: qꝛ ſiue plectẽdo ſiue igſcẽdo h̄
bñ agit vt vita hoĩꝫ corrigat: vt pꝫ. xxij. q. v.
Si ꝟo fit ex malignitate tũc iudicat illicitũ
⁊ mortale pctm̄. Rõ diuerſitatꝫ ẽ: qꝛ i pꝛio i
tẽdit vl̄ fratrꝫ correctio vt i denũciatiõe: vel
bonũ reipublice: vt in accuſatiõe: in ſcḋo ꝟo
intẽdit ꝓximi leſio. Nam large ſumendo ſm
Ray. accuſatores dicũt detractores. ¶ Hic
ꝗ̊ p̄mo q̄ri pt̄ vtꝝ q̄s teneat ad aliũ accuſan
dum etiã cũ intentione aliũ emendandi: vel
etiã ꝓmouendi cõe bonũ aut euitandi aliqḋ
malũ: p̄ſertim cum nullus excuſetur ab im//
pletione diuini p̄cepti: vel eius qḋ eſt obliga
torium ꝓpter aliqued peccatum alr̄s enim ex
peccato ſuo cõmodum reportare videretur.
Sed aliqui ꝓpter peccata reddunt inabiles
ad accuſandũ: ſicut excõmunicati: infames:

⁊ alij criminoſi: vt patet. xx. q. vij. in. diuerſis
c. Inſuper nullus tenet agere cõtra fidelita//
tem quã amico debet: qꝛ ſm legẽ nature face
re non debet alteri qḋ ſibi nollet fieri. Alio//
quin vt dicit Prouer. xj. Qui ambulat frau
dulenter reuelat archana. qui aũt fidelis eſt
celat amici cõmiſſum. Ad hoc rñdet Aſtẽ.
li. j. ti. xj. ar. ij. ꝙ accuſatio principaliter or//
dinatur ad bonum reipublice: quod q̇dẽ ꝓ//
curat per punitionẽ peccantiũ ad quam agi
tur in accuſatione: ⁊ ideo ſicut q̇s tenet ꝓcu//
rare bonum vel etiam vitare malũ reipubli//
ce: ſic etiã tenet accuſare. Et ideo ſi crimẽ eſt
tale ꝙ vergit in detrimentũ reipublice tenet
quis reum accuſare: dũmõ poſſit illud ſuffici
enter probare: hoc enim incumbit accuſatori
cum pctm̄ alterius vergit i corruptionẽ mul
titudinis coporalẽ vel ſpũalem. Si ꝟo non
redundat in multitudiuẽ vel etiã ſi ſufficien
ter illud ꝓbare non poſſit: tunc nõ tenet accu
ſare: qꝛ nullus ad hoc tenet qḋ non pōt debi
to modo perficere: alr̄s iudicaret ꝓditor fr̄is
vt patꝫ. ij. q. j. c. ſi peccauerit. v. q. j. c. ij. Se
cretorũ enim ſolus deꝰ eſt cognitor ⁊ iudex:
vnde pret̄ penitentiã pena grauis eſt contra
tales inſtituta: q. ſ. debent excõmunicari: vt
ptꝫ. xlvj. di. vbi dr̄. c. Accuſatores fratrum
eps̄ excõicet qui non ꝓbanda obijciunt. Ue
rũtamẽ ſi eſt occultũ dicere poteſt ꝑſonis ta
lib in ſecreto q̄ poſſint ⁊ velint ꝓdeſſe ⁊ ñ ob
eſſe. Q, aũt in caſu p̄dicto teneat quis accu
ſare patꝫ ar. Leuit. v. vbi dr̄. Si peccauerit
ania ⁊ audierit vocẽ iurantꝫ: teſtiſqꝫ fuerit ꝙ
aut ipe vidit aut conſciꝰ eſt: niſi indicauerit
portabit iniquitatẽ ſuã. Ex quo vt dt̄ Aug.
videt homo peccare q̇ ſcit aliquẽ falſum iu//
rare ⁊ tacet. Quod maxie verũ eſt cũ periu//
riũ vergit in alterꝰ detrimentũ. Et adducit
Aug. ſimilitudinẽ in regula ſua dicẽs. Si
frater tuus vulnus habet in corꝑe quod ve//
lit occultari cũ timet ſecari: nonne crudelit
⁊ miſericorditer iudicares: quanto ergo ma
gis debes vulnus anime indicare ne deteriꝰ
putreſcat in corde. Deniqꝫ ꝙ̄uis reuelare ſe
creta in malũ perſone videat eſſe contra fi//
delitatem: tamen reuelandũ eſt propt̄ cõmu
ne bonũ ꝓmouendum vel malum euitandũ
quia cõmune bonum priuato bono preferen
dum eſt tanqꝫ maius bonũ: ⁊ ideo contra cõ
mune bonum nullũ ſecretũ licitum eſt reci//
pere: nec etiam omnino ſecretũ eſt iudicandũ
quod per ſufficientes teſtes probari poteſt.
Nihil etiã ꝓhibet aliquẽ impotentẽ reddi ꝑ
pctm̄ ad ea que hoĩes facere tenent: ſic ad me
rendũ vitã eternã ⁊ aſſumendũ eccleſiaſticã
ſacrã: nec ex hoc reportat cõmodũ ſed ecõtra
potiꝰ ab his deficere q̄ tenet facere iudicat
pena grauiſſima cũ virtuoſi actus ſũt q̇dam
hominis ꝑfectiões. Secundo queri pōt:
vtrũ neceſſariũ ſit accuſationẽ fieri in ſcriptꝫ
ſicut. ij. q. viij. c. accuſatoris: ſonare videtur
vbi dicit Accuſatoris ꝑſone ſine ſcripto nun
ꝙ̄ recipiant nec eo abſente quẽ accuſare vo//
luerint: preſertim cum ſicut crimen alicuiꝰ
manifeſtat per accuſationẽ: ita per denuncia
tionẽ: ſed in denunciatione non eſt ſcriptura
neceſſaria: ideo nec in accuſatione videt ne//
ceſſaria: ⁊ huic conſonare videt quod ponit
e. ti. c. Per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipia
tur: ſed propria voce ſi legitima et cõdigna
accuſatoris perſona fuerit preſente eo quem
accuſare deſiderat. Ad hoc dicendũ ſꝫ Tho.
ij. ij. q. lxviij. ꝙ quando in criminibus per mo//
dũ accuſationis agitur: tunc accuſator pars
conſtituitur: ita ꝙ iudex inter accuſatorẽ et
eum qui accuſatur medius conſtituit ad exa
men iuſticie: in quo oportet quantũ eſt poſſi
bile ſm certitudinem procedere. Sed quia
illa que verbotenus dicunt a memoria faci//
le labunt: ideo non poſſet eſſe certũ iudici q̇d
⁊ qualiter dictũ ſit cũ debet proferre ſniam
niſi eſſet in ſcriptis redactũ. Et ideo rationa
biliter inſtitutũ eſt vt accuſatio ſicut et alia
que in iudicijs aguntur in ſcriptis redigant.
In aliquibus tamen nõ eſt neceſſariũ accu//
ſationẽ in ſcriptis redigere: puta in leui cri//
mine: vt. ff. de accu. l. leuia. Similit ⁊ in no//
torio crimine qꝛ nec in hmõi accuſator requi
tur: vt ptꝫ extra de accu. vbi dr̄. c. Euidentia
patrati ſcelerꝫ ñ indiget clamore accuſatorꝫ.
Secus tñ i nõ notorijs etiã ſi mãifeſta ſint:
vt ptꝫ. xj. q. iij. c. eoꝝ. Inſuper debet accuſa//
tio fieri cum inſcriptiõe q̄ ſe debet accuſator
ad penã talionis obligar: vt ptꝫ. ij. q. vl. ca.
q̇ſq̇s. ⁊ c. q̄ crimẽ. ⁊. ij. q. iij. c. calumniator: ⁊
c. ſe. Excipiunt tñ aliq̄ caſus ſicut in crimine
leui: in crimine apoſtaſie: ⁊ cũ vir vxorẽ accu
ſat de adulterio ⁊ cõſilib: de q̄b gr̄a breuita
tis ſupſedeo. Et ſi q̄rit: cur accuſans tene
atur ad penã talionis. Ad h̄ dicendũ ꝙ ex q̄
accuſator in cauſa accuſatiõis ꝯſtituit ꝑs: in
tendens ad penã accuſati: ⁊ ad iudicẽ ꝑtinet
at ꝙ int̄ eos eq̄litatẽ iuſticie ꝯſtituat: equali
tas autem iuſticie h̄ requirat vt nocumentũ

quod alteri quis intentat ipſe hoc patiat̃: ſʒ
illud Exo.xxj. Oculū ꝓ oculo: dentē ꝓ den
te: ideo iuſtū eſt ꝙ ille q̄ per accuſationē ali/
quē in periculū grauis pene nitit̃ inducere:
ſimilē penam ipſe deficiens in ꝓbatiōe coga
tur ſuſtinere: preſertim cū temerarie aliū ac/
cuſare preſumit: eo ꝙ peccat tam contra per/
ſonam accuſati ꝙ̄ etiā cōtra rem publicam:
vnde propt̃ vtrū ꝙ̄ punit̃. Et hoc eſt qđ dici
tur Deut̃.xx. Cū diligentiſſime perſcrutan/
tes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra
fratrē ſuū mendaciū: reddent ei ſicut frī ſuo
cogitauit ⁊ hoc propt̃ iniuriā perſone. Pro/
pter iniuram vero reipublice ſubdit̃. Et au/
feres malū de medio tui: vt audientes ceteri
timorē habeant ⁊ nequaꝙ̄ talia audeant fa
cere. Verūtamen ſecus eſt de accuſatore q̄
ex iuſto errore ꝓcedit ad accuſationē: in quo
caſu iudex accuſatorē abſoluit: vt ptʒ.ij.q.iij
c.ſi quis iratus: ⁊.c.paulū. Nimiꝝ cū multū
differt an voluntarie quis aliū ledat an inuo
luntarie. Voluntariū em̄ meret̃ penā ſed in
uoluntario debet̃ venia. Ad queſtionē igit̃
primo ꝓpoſitā reſpondet tex. in dicto.ca per/
ſcripta.§.ſed Calixtus papa precepit.ſ.i di/
cto c.accuſatores: vt accuſator eo p̄ſente quē
accuſat in ſcriptis accuſationē iudici offerat
⁊ propria voce literas ſue accuſatiōis legat.
Stephanꝰ aūt ꝓhibet.ſ.in hoc c. perſcripta:
ne abſens aliquē per epiſtolā accuſare aude
at: hoc ibi. B Tertio queri poteſt: quot
modis accuſatio reddit̃ iniuſta. Ad hoc re/
ſpondet canon.ij.q.iij.c.ſi quē penituerit.§.
notandū ꝙ accuſatoris temeritas tribꝫ mo/
dis detegit̃: aut enim calumniant̃ aut p̄uari
cantur aut tergiuerſant̃. Ad cuius euidenti
tiā ſciendū ꝙ accuſatio ordinat̃ ad bonū cō/
mune quod intendit̃ per cognitionem crimi
nis: nullus autem debet alicui nocere iniu/
ſte vt bonū cōmune promoueat: ⁊ ideo in ac
cuſatione duplici ratione contingit eſſe pec/
catū. Vno modo ex eo ꝙ iniuſte agit accuſa
tor contra eū q̄ accuſat̃ ei falſa crimina impo
nendo: quod eſt calumniari: dicit enim ibi/
dem tex. Calumniari enim eſt falſa crimina
ſcienter intendere ſiue imponere: ⁊ hoc animo
calumniādi: vt ptʒ extra de calum.c.ij. ⁊ tūc
tanta ⁊ talis pena eſt imponenda calumni/
nioſo accuſatori: q̄nta ⁊ qualis eſt imponen/
da accuſato ſi conuincatur: vt.ff. de calum.l.
fi. Veruntamen q2 contingit quandoꝙ̄ quē
piam ex animi leuitate ad accuſationē ꝓce/
dere: ex eo ꝙ nimis facilit̃ credit: quod audit.
⁊ hoc eſt temerariū. Cōtingit inſuꝑ ꝙ q̄s ex
errore iuſto mouet̃ ad accuſandū: ideo hec oīa
ſm prudentiā iudicis diſcerni debent: vt nō
pronunciet accuſatorē calumniatū fuiſſe: q̄
vel ex animi leuitate vel iuſto errore in falſā
accuſationē ꝓrumpit: vnde ſubdit̃ in dicto.
§.notandū: ꝙ qui nō probat quod intendit
non protinus calumniari videt̃. Nam eius
rei inq̄ſitio cognoſcentiʒ arbitrio committit̃
qui reo abſoluto de accuſatore incipit conſi
liū querere qua mente ductus ad accuſatio/
nē proceſſit. Et ſiquidem iuſtū eius errorem
reperit abſoluit eum: ſi vero in euidenti calu
mnia eū deprehenderit: legitimā penam ei ir
rogat: quoꝝ alteꝝ ex ipſis ꝟbis ꝓnunciatio/
nis manifeſtat̃: nam ſiquidē ita pronuncia/
uerit: non probaſti: pepercit ei ſin autē pro/
nunciauerit: calumniatus es: condemnauit
eum: ⁊ q̄uis nihil de pena ſubiecit: tamen le
gis poteſtas aduerſus eum exercebit̃: nā vt
Papinianus reſpōdit. Facti quidē queſtio
in arbitrio eſt iudicantis: pene ꝟo perſecutiō
non eius voluntati mandat̃ ſed legis aucto
ritati reſeruat̃. Si autē interloquendo dixe
rit. Titius temere accuſaſſe videt̃: non calu
mniatorē pronunciauit. Temeritas ei faci/
litatis veniā continet: ⁊ inconſultus calor ca
lumnie vitio caret ⁊ ob hoc nullaʒ penā huic
irrogari oportet: hoc ibi. Alio modo contin
git in accuſatione pctm̄ interuenire ex parte
reipublice cuius bonum in accuſatione prin
cipaliter intendit̃ dum.ſ.quis impedit mali
tioſe punitionē pctī: quod dupliciter cōtinge
re poteſt. Primo adhibendo fraudem in ac/
cuſatione: ⁊ hoc ꝑtinet ad p̄uaricationē. Nā
vt dicitur in dicto.§.notandū. Preuaricari
eſt vera crimina abſcondere.ſ.fraudulenter:
⁊ cum accuſator contra crimina de quibus
accuſauit cum reo colludens proprias pro/
bationes diſſimulat et falſas excuſationes
admittit: vnde dicitur preuaricator quaſi ꝓ/
mi ſiue precedentis intenti varicator: quia.ſ.
prodita ſua cauſa partem aduerſam adiu/
uat: ⁊ hoc fraudulenter. Vnde.ij.q.iij.c.pre/
uaricator: ſubditur. Preuaricatorem eū eſſe
oſtendimus: qui colludit cum reo: eo ꝙ pro/
prias quidem probationes diſſimularet: fal
ſas vero excuſatiōes admitteret. Secundo
vero contingit totaliter ab accuſatione deſi/
ſtendo: quod eſt tergiuerſari. In hoc enim ꝙ
deſiſtit ab hoc quod ceperat quaſi tergum
vertere videtur. Vnde tergiuerſari eſt omni
no ab accuſatione deſiſtere animū accuſan/
di deponendo: nō tamē qualitercūꝙ̄ ſed inor
dinate. In hoc em̄ ꝙ ab inceptis deſiſtit qua
ſi tergum vertit. Poteſt tn̄ quis etiā ordina/
te dupliciter ab accuſatione deſiſtere. Vno
modo ſi in ipo ꝓceſſu accuſationis cognoue/
rit illud eſſe falſum de quo aliū accuſabat.
Et ſic pari conſenſu reus ⁊ accuſator ſemu/
tuo abſoluere poſſunt. Alio modo ſi p̄nceps
ad quem ꝑtinet cura boni cōmunis quod ꝑ
accuſationē intendit̃ accuſationē aboleuerit
ſm Tho. ⁊ Aſten̄. Si vero deſiſtit inordina
te: puta propt̃ cōuentionē aliquā cuʒ aduer
ſario facit iniuriā reipublice: ⁊ ideo non po/
teſt ei hoc remitti per accuſatū ſed per princi
pem qui curā reipublice gerit. Deniꝙ̄ ſi q̄s
ob accuſandū iuſte vel iniuſte ſeu non accu/
ſandū pecuniā extorqueat: crimen concuſſio
onis cōmittit: quod prohibuit Joannes mi
litibus dicens Luce.iij. Neminem concuti/
atis: neꝙ̄ calumniam faciatis: ſed eſtote
contenti ſtipendijs veſtris.xxiij.q.j.capit̃.
militare. Pro quo notandū ꝙ vt dicit glo.j.
q.j.c.iubemus: in.§.concuſſiōis iudiciū: ꝙ
crimen concuſſiōis eſt: cum q̄s minat̃ alicui
vt ita vel ita faciat: niſi tantū det: vt dicto c.
militare: vt ff.de concuſſi.l.j.⁊.ij. Exempli
gratia: cum q̄s in officio cōſtitutꝰ extorquet
aliq̄d a ſubditis per metum: aut cuʒ nō vult
facere quod tenet̃ niſi data aliqua pecunia:
ſeu cum quis officialis extorquet vltra ſtipē
dia ſibi conſtituta: vl̃ cum quis accuſat aut
ab accuſatione deſiſtit propter pecuniam vl̃
propter potentiā: ⁊ tales non ſolum tenent̃
ad reſtituendū eis qui non turpiter dederūt:
vel ſi turpiter dederunt tunc eis in quorum
iniuriam data ſūt: ſed etiam obligantur ad
penas vlteriores. Nam iudices impij poſtꝙ̄
conuicti fuerint venalem habuiſſe ſententiā:
vel quacunꝙ̄ cauſa eos improbos in iudicio
probare quis potuerit: ne crimen eius inul/
tum remaneat: reddet quadruplū infra an/
num poſt annum aut ſimplum: in dicto c. iu
bemus: ⁊ ca. ſequenti: in textu ⁊ gloſa cuius
medietas dabitur fiſco ⁊ medietas ſpoliato:
vt ibidem in gloſa. ⁊ ibidem dicitur in textu
§.lege iulia repetundarū tenentur: qui cum
aliquam poteſtatem haberet: pecuniam ob
iudicandum vel non iudicandum decernen
dum ne acceperit gloſ. quia reddit quadru/
plum ⁊ infamis efficitur. Qui vero in accu/
ſationē innocentiū cōierint: aut ob accuſan/
dum vel nō accuſandū: denunciandū vl̃ nō
denunciandū teſtimoniū pecuniā extorſerit:
tenent̃ pena legis cornelie: vt patet dicto.§.
concuſſionis: vbi đt glo. ꝙ eius pena eſt ī ho
mine libero deportatio: ſed in ſeruo vltimū
ſupplicium. ff.ad.l.cor.de fal.l.j.§.vlti. Et
ſic de diuerſis ſimilibꝫ que patent ibidem ꝓ/
ſecuta in tex. ⁊ in gloſa. C Quarto que
ri poteſt: q̄ ſunt qui poſſunt accuſare: preſer/
tim cum non ſolū infames ⁊ criminoſi ſimi/
leſꝙ̄ reperiant̃ in iure ab accuſatiōe repulſi
ſed etiā laici clericos (vt videt̃) accuſare non
poſſunt: vt ptʒ.ij.q.vij.c.j.ij.⁊.iij.⁊ alijs di/
uerſis.c. Nec econtra clerici laicos: vt patet
ibidem.c.ſicut ſacerdos: nec etiam minores
clerici in maioribus conſtitutos: vt patet ibi
dem.c.clericus: cum diuerſis.c.ſe. Ad hoc di
cendū ſm Hoſtien̄. ⁊ poſt eū ſm Aſten̄. lib.
j.ti.xl.ar.iiij. Q2 illa iura que canunt.ij.q.
vij. i diuerſis.c. ꝙ nō audit̃ minor ordine vo
lens accuſare maiorem: corrigunt̃ per illa iu
ra que ponunt̃ ibidē in.ca. lator nemeſion: et
expreſſe in.c. p̄ſumunt p̄lati ſe non debere re
prehendi vel accuſari: ꝓ eo ꝙ canones nō eos
paſſim conſtituerint accuſandos qđ tm̄ ne/
gatur ſolis criminoſis cum de rep̄hendendo
veritas ipſa conſtituat. Si male locutꝰ ſum
teſtimoniū perhibe de malo: glo. ibidem đt:
ꝙ debeat exemplificare de accuſatione ⁊ ex/
emplificat de teſtimonio: quod ideo facit. q2
qui admittit̃ ad vnuʒ admittit̃ ad reliquum:
vt patet expreſſum.iiij.q.iij.c.teſtes. Poſſūt
igitur clerici accuſare ſacerdotes ⁊ etiam epi
ſcopos: vt patet exemplariter in dicto.ca.la/
tor. Diſtinguendū tamen eſt: quia prohibi/
ta eſt accuſatio prelatorum ab ignotis ⁊ eti/
am a notis criminoſis ⁊ infamibus: non aūt
a notis bonis ex affectu charitatiʒ: que diſtin
ctio elicitur.ij.q.vij.ex.c.querendum eſt ī iu
dicio.ſ.a iudice cuius ſit conuerſationis ⁊ fi
dei is qui accuſat: et infra q̄m hi qui non ſūt
recte fidei ⁊ conuerſationis: ⁊ quorum vita
eſt accuſabilis: ⁊ quorum vita fides ⁊ liber/
tas neſcitur non permittunt̃ maiores natu
accuſare: hoc ibi. Et etiam elicitur ex.§ ex
his omnibus: ⁊ in dicto.c. preſumunt.§ huic
oppoſitioni. Et ſm hanc diſtinctionem in/
telligi debent omnes canones quibus prohi
beri videtur accuſatio prelatorum. Non eſt
etiam accuſatio prelatorum prohibita cri/
minoſis ⁊ infamibus in caſu.ſ.cum exorbita

taverint a fide: vt patet in dicto. §. huic op/
poſitioni. Quidam tamen prelati propter ex/
cellentiã dignitatis accuſari non poſſunt ni/
ſi in crimine hereſis: vt patet notant. xl. di. c.
ſi papa. Et idem eſt de imperatore. Ratio
eſt: quia ſunt ſupra ius ⁊ legibus ſoluti. Nã
papa non habet ſuperiorẽ niſi deũ: vt. ix. q.
iij. c. nemo: ⁊ c. aliorum. Utrũ autẽ laici poſ
ſunt accuſare clericos diuerſe ſunt opiniões
Tan. autem mediã viam tenẽs: dicit ꝙ oẽs
laici bone fame ⁊ bone vite in criminibus ex
ceptis admittuntur ⁊ non in alijs. Que au/
tem ſint excepta crimina oſtendit gloſa extra
de accu. c. cũ. P. mãconella: vbi dicit: nota ꝙ
laici in accuſationẽ vel teſtimoniũ clericorũ
non ſunt admittendi: ⁊ hoc eſt regulare: niſi
ſuam vel ſuorũ iniuriam proſequunt̃: vt. iiij
q. v. c. omnibus quibus accuſatio denegat̃ i
cauſis proprijs accuſandi licentia non eſt ne
ganda: nec tunc ad teſtimoniũ admittitur:
quia in facto proprio nemo teſtis idone⁹ eſt:
vt ſupra de teſti. c. decetero. In criminibꝫ au
tem exceptis: vt eſt crimen ſimonie hereſis et
leſe maieſtatis: vt infra de ſimo. ca. tanta: qn
tum ad vitium ſimonie. ij. q. vij. ſacerdotes:
⁊ c. oues. qntum ad vitium hereſis xv. q. iij.
ca. ſane. ⁊ i glo. ⁊. C. de epi. ⁊ cleri. ſi quenq̃:
qntum ad vitium leſe maieſtatis. In his ca
ſibus ſm glo. admittuntur laici ad accuſan
dum: ſi bono zelo ⁊ non ex odio procedant:
quia tunc nec ad accuſandum nec ad teſtifi/
candum admittuntur. Et hoc intelligit glo.
de laicis bone fame. Sed ſi laici ſunt male
fame ⁊ viles perſone: tunc tales admittunt̃
ſi clericus ſuper illo crimine ſit infamatus ⁊
male opinionis. Secus autem ſi bone fame
⁊ opinionis: exceptis tamen ↄſpiratoribus ⁊
inimicis ⁊ his qui ſunt participes criminis:
vt ſupra de teſti. c. veniens. Et teſtibus vili
bus ſine corporali tormento credi non debet
hec gloſa. Similiter monach⁹ accuſare po/
teſt abbatem ſuum vel etiam priorem vbi nõ
eſt abbas: ⁊ cum monachus non habeat pro
prium debet eis de bonis monaſterij proui/
deri: vt patet extra de accu. ⁊. c. ex parte: ⁊. c.
olim: vbi plane de hoc: ⁊ in glo. Si tamen lo
culos habet dꝫ ei hoc auxiliũ denegari: vt ex
tra de offi. ordi. c. quanto. Et multomagis
ſubueniendum eſt ſeculari ſi egeat ſiue ſit cle
ricus ſiue laicus de bonis cõmunibus ſiue
in quibus preſumitur ius habere: vt. C. de
or. cog. l. fi. Hoc etiã volunt multa alia iu/
ra ſm Hoſtieñ. Non tamen poteſt monach⁹
accuſare alium q̃ abbatem vel priorem ſu/
um: vt dicto. c. ex parte: extra de accuſa. niſi
de voluntate abbatis admitteretur vtilita/
te monaſterij exigente: ar. de poſtu. c. ex parte:
al's cũ ſm canones niſi monaſterij interſit:
abbatis licentia non ſufficit: cum ſit mortu⁹
mũdo. xvj. q. j. placuit: licet denunciare poſſit
ad penitentiam non tm̃ fratres ſed etiã quẽ/
libet fidelẽ etiam abbate contradicente: ad
h ei tenet̃ qlibet ſꝫ Hug. q2 gñalit̃ dictũ eſt:
ſi peccauerit in te frat̃ tu⁹ ⁊c. hoc Aſteñ. vbi
ſupra. Ad laudem dei.

De reis: vtrum poſſunt iudica ri abſq̃ accuſatore: et an poſſunt puniri: an ve tenentur confiteri: ⁊ an poteſt licite euadere per appel lationem: vel fugam.

Sermo. iiij.

Non loqueris cõtra
primũ tuũ falſum teſtimonium
Exo. xx. Quartũ genus hoim
faciens ↄtra pceptũ iſtõ ſũt accuſati vel rei q̃
modis illicitis veras accuſationes ⁊ iuſtas
punitiões ſubterfugiunt: qui nimirũ grauit̃
peccant ⁊ future damnatiõis ſibi detrimẽtũ
accumulant. A Ad cui⁹ euidentiã pmo
q̃ri põt: vtrũ reus iudicari põt p iudicẽ abſ/
q̃ accuſatore: preſertim cum humana iuſti/
cia deriuat̃ a diuina: ſed deus peccatores iu
dicat etiã ſi nullus ſit accuſator cuius exem/
plũ ſecutus Daniel eiuſdẽ. xiij. ſimul fuit ac
cuſator ⁊ iudex contra ſenes iniq̃s: ⁊ per ↄñs
hoc ipm videt̃ eſſe licitum etiam alijs iudici/
bus preſertim in criminibus ſibi notis. Ad
hoc dicendum ſm Tho. ij. ij. q. lxvij. ꝙ iudex
eſt interpres iuſticie: vnde ſicut philoſoph⁹
dicit in. v. ethico. ad iudicem ↄfugiunt ſicut
ad quandam iuſticiã animatã. Iuſticia ve
ro proprie non eſt ad ſeipſum ſed ad alterũ:
⁊ ideo oportet ꝙ iudex inter aliquos duos
dijudicet: quod quidem fit cum vnus eſt a/
ctor vel accuſator: ⁊ alius eſt reus: et ideo in
criminalibus non poteſt aliquem iudicio cõ
demnare niſi habeat accuſatorem: ſm illud
Actuũ. xxv. Non eſt conſuetudo romanis
damnare aliquem hominẽ: priuſq̃ is qui ac

cuſatur pſentes hẽat accuſatores locũq̃ de
fendendi accipiat ad abluẽda crimina q̃ ei
obijciebant̃. Hic dr̃ extra de accuſa. c. j. Si
legitimus non fuerit accuſator non fatiget̃
accuſat⁹. Hoc ideo dr̃ ſm glo. q2 ſi fuerit ac
cuſator criminoſus vel etiã inimicus tũc nõ
põt accuſare: ſed repellit̃ ⁊ reus abſoluit̃ ab
obſeruatione iudicij: vt. vj. q. vlti. c. vlti. niſi
fuerit infamatus: q2 tunc ei debet indici pur
gatio: vt. ij. q. iiij. c. pſbyt̃ ſi a plebe. ⁊ infra
de pur. ca. c. penul. De⁹ aũt in ſuo iudicio pec
cantis vtitur ↄſciã velut accuſatore: ſm illõ
Roma. ij. Inter ſeinuicẽ cogitationũ accu/
ſantium ſeu etiam defendentium: vel etiam
euidẽtia facit q̃tum ad ipm: ſm illud Geñ.
iiij. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat
ad me de terra. Unde deus in ſuo iudicio p
cedit ex propria notitia veritatis: quia ei cõ/
petit iudicare ſm ppriam poteſtatem nõ aũt
homo ſic procedere põt: q2 ſm propriam ptã
tem non iudicat: ⁊ per ↄſequens homo non
põt eſſe ſimul accuſator: iudex ⁊ teſtis ſicut
deus. Daniel aũt accuſator fuit ſimul ⁊ iu/
dex quaſi diuini iudicij executor cui⁹ inſtin/
ctu mouebatur. Nihilominus tñ publica fa
ma quandoq̃ locum tenet accuſatoris: vñ ſu
per illud Geñ. iiij. Vox ſanguis fratris tui
dicit glo. Euidentia patrati ſceleris accuſa
tione non eget. Et Aug ſup Geñ. de morte
Abel: ⁊ ponitur extra de accu. c. Euidentia
patrati ſceleris non indiget clamore accuſa/
toris. id eſt aliquo accuſationem pponente:
⁊ ideo ex tunc procedendum eſt ad inquiſitio
nem: vnde ſm canones cum aliquis ſubdi/
tus vel prelatus offendit ſi per clamorem et
famam ad aures ſuperiorũ puenit: nõ quidẽ
ortam a maliuolis ⁊ maledicis: ſed a proui
dis ⁊ honeſtis: ⁊ hoc ſepe tunc debet verita/
tem diligentius pſcrutari vt puniat ſi opor
tet non tanq̃ idem ſit accuſator ⁊ iudex ſed
quaſi denunciante fama vel deferẽte clamo/
re officij ſui debitũ exequatur: vt patet lati⁹
extra de accu. c. q̃liter ⁊ quando. ij. ⁊ in glo.
¶ Scdo queri põt: vtrum iudex ſecularis
aliquem quem ſuſpectum habet de crimine:
per punitores vel ſupplicia cogere põt ad di
cendum aliquid per quod ſequitur mors al/
terius vel etiam confitentis: ſicut ſonare vi
detur. c. illiqui. v. q. v. vbi ſubditur: ꝙ diuer
ſis cruciatibus e latebris ſuis religioſus tor
tor exigere debet. ſ. veritatẽ: vt dũ penis cor
pora ſubijciuntur: que geſta ſunt fidelis: ⁊
veraciter exquirant̃. Glo. hoc facit queſtio/
nes in cauſa ciuili q̃d fieri licet in defectu p
bationum. ff. de queſtionibꝫ. l. j. §. diuus: et
etiam in eccleſiaſtica criminali: vt. ij. q. j. c. in
primis. Et plura de hac materia dicit ibidẽ
glo. Bar. brix. Ad hoc q̃tum ad primã par
tem dicendũ ſm Hein. de gandauo quodli/
beto. ix. q. xxv. vbi dr̃. Queſtio eſt de illis q̃
morti ſunt adiudicati vel in vinculis conſer
uantur ↄdemnati: a quibꝫ iudices p penas
nituntur exquirere cõplices ſuos malefacto
res: vtrũ liceat hoc iudicibus. Et eſt dicendũ
ꝙ taliũ cõplicum facta: aut ſunt oĩno occul/
ta ⁊ non ſunt ſuper factis ſuis in iudicium
vocati: nec etiã infamati: ⁊ tunc nullo modo
debent eos cogere p penas ad ↄfitendum ſic
occulta: q2 cum pdere ſic occulta ſit mortale
pctm̃: cogens etiã ad pdendũ ea peccat mor
taliter: vñ tales nullis penis compulſi talia
ↄfiteri debent niſi vergeret in graue pιculum
vel dãnũ in futurũ eorũ celatio. Si vo ſup fa
ctis hmõi ſunt infamati ac pter h ad iudi/
cium vocati: arbitror ꝙ ſup illis certis arti/
culis quieis imponunt̃ a iudice: ſi pſumeret
iudex q̃ abſq̃ penis non vellent dicere veri/
tatẽ: ꝙ eã poſſit penis extorquere: vt dum pe
nis corporalibꝫ ſubijciunt̃: q̃ geſta ſunt fide
liter ⁊ veraciter exprimant̃: p extortã tñ ↄfeſſio
nẽ non debet ſequi mors niſi aliter facinus
conſtet iudici. Nã pleriq̃ talia tormenta cõ
tẽnunt ita ꝙ exprimi veritas ab eis nullo mõ
poſſit: alij vero potius mentiri q̃ pati tormen
ta volũt. Et ſãctius eſt ipunitũ relinqui fa
cinus nocentis: q̃ innocentẽ dãnare: niſi re⁹
poſtea libere cõfiteretur. Et ſm Ta. ↄfeſſio
per metum extorta nõ piudicat. ff. d̃ queſtio
nibus. l. j. vbi dicitur. In criminibus obſer
uandis queſtio. id eſt tormentũ adhiberi ſo
let. ſed quando vel quatenus id faciendum
ſit videamus ⁊ non eſſe a tormentis incipiẽ
dum diuus Adrianus inſtituit: ac verba re
ſcripti ita ſe habent ad tormenta ſeruorum
ita demum veniri oportet cum ſuſpectus eſt
reus: ⁊ alij argumentis ita ſe probationi am
monet vt ſola confeſſio ſeruorum deeſſe vi/
deatur. Et ideo patet. xv. q. vj. c. j. ⁊ in glo.
Bar. brix. Nõ tñ confitenti piudicat extor
ta confeſſio: niſi poſtea pſeuerat in ea ↄfeſſio
ne q2 reorũ ↄfeſſiones p exploratis facinoribꝫ
non habent̃: vt. ff. de queſtionibꝫ. l. j. §. ſi q̃s:
⁊. §. queſtionem. Ratio redditur vbi dicit̃ ꝙ
quidam ſunt in tanta impatiẽtia ꝙ potius

volunt mentiri ꝙ̄ tormenta pati. Ad idem
xv.q.vj.c.ſi ſacerdotib9. Quantū etiam ad
ſcđam partē dicendū ſm Tho. ſcđa.ij.q.lx.
ꝙ vbi non apparēt manifeſta iudicia de ma
licia alicui9 ꝑ accuſationē vel diffamiā: de//
bem9 eū vt bonū hr̄e in meliorē ꝑtē interp̄//
tando: niſi manifeſta rō in ꝯtrariū appareat
Vn̄ tres ſunt gradus ſuſpitiōis ex leuib9 iu
dicijs: q̄rꝫ ſup̄mus eſt cū iudex aliq̄s ex ſuſpi
tione ꝓcedit ad aliquē puniendū vel ꝯdenā
dum: qđ directe ꝑtinet ad iniuſticiā: ꝛ ē gra//
ue pctm̄ mortale ꝯtra p̄ceptū euangelicum
Math.vij. vbi dr̄. Nolite iudicare vt non
iudicemini. Aug. ibidē: h̄ dictū eſt: qm̄ teme
ritas q̄ punis aliū: ip̄a te puniat neceſſe ē: ini
q̄tas em̄ ſepe nihil nocet ei q̄ patit̄ iniuriā: ei
v̄o q̄ facit neceſſe ē vt noceat. Rō aūt cur ex
leui ſuſpitiōe nō debet ꝓcedere iudex eſt: q̄r
occulta ſoli deo reſeruant̄ iudicāda q̄ nouit
abſcōdita cordis. Ex h̄ ḡ ꝙ iudex ex leui cā
de aliq̄ malā hēt opinionē abſqꝫ cauſa ſuffi//
cienti: ꝛ ſm hāc ꝓcedit ad punitionē vl̄ etiā
ad ꝯdēnationē: multū iniuriat̄ ei. Priō q̄r ꝑ
h̄ maxie derogat honori ſuo ꝛ ſuoꝝ: ſicqꝫ le//
dit eius famā. Scđo puniendo ledit ei9 cor
poralē vitā. Tertio ſilr̄ ſi corꝑalē euadat
aufert tn̄ illi ſaltē in ꝑte terrenā ſubſtantiam
Quarto ꝓpt̄ impatientiā aufert illi ꝓpriā ani
mā. Et iō nunqꝫ debet iudex iudiciū temera
riū exercere nec abſqꝫ cauſa legitima cogēre
ꝯtra quēcūqꝫ reū ꝓcedere. ¶ Tertio v̄o q̄ri
pōt: vtꝝ abſqꝫ mortali pctō poſſit accuſat9
negare cauſam ꝓpt̄ quā ꝯdēnaret̄ ad mortē:
p̄ſertim cum Chryſo. ꝯtrariū conſulere vide
atur dicens. Nō tibi dico vt te ꝓdas in pu//
blicum neqꝫ apud aliū accuſes: ſed ſi v̄itatē
accuſat9 in iudicio ꝯfiteret̄: ſeipm̄ ꝓderet et
accuſaret: nō ḡ v̄itatem negando videt̄ pec//
care mortaliter. Nimirꝫ cū h̄ videret̄ eſſe tm̄
mendatiū officioſum alicui ꝓdēs ꝛ nulli no
cens: qđ non ponit̄ eſſe pctm̄ mortale. Ad h̄
r̄ndet Tho. ſcđa.ij.q.lxix. ꝙ q̄cunqꝫ facit cō
tra debitū iuſticie mortaliter peccat: perti//
net ad debitū iuſticie ꝙ ſuo ſuꝑiori q̄s obedi
at in his ad q̄ ſe ius p̄lationis extēdit: iudex
aūt ſuꝑior eſt reſpectu illius q̄ iudicat̄: ꝛ iō
ex debito iuſticie tenet̄ accuſat9 exponere iu//
dicij veritatē quā ab eo ſm formā iuris exi//
git: ꝛ ideo ſi veritatē cōfiteri noluerit quam
dicere tenet̄: vel etiā ſi cā mendaciter nega//
uerit mortaliter peccat: tum quia facit ꝯtra
dilectionem dei cuius eſt iudiciū: vnde cum
re9 veritatē ꝯtra ſe fatet̄: h̄ ꝑtinet ad gl'iam
dei: vt ptꝫ Joſue.vij. vbi dr̄ ad Achan. Fili
da gl'iam deo iſrl̄ ꝛ confitere ꝛ indica mihi
quid feceris ne abſcondas. Et ſic veritatē
negare eſt ꝯtra gl'iam dei. Tū etiā q̄r facit
cōtra dilectionē ꝓximi dupliciter. Priō ex ꝑte
iudicis cui debitū negat. Scđo ex ꝑte accu
ſatoris q̄ punit̄ ſi in ꝓbatiōe defecerit. Et iō
dicit in pſ.cxl. ꝓpha. Nō declines cor meū
in v̄ba malicie: ad excuſandas excuſatiōes
in peccatis: vbi dicit glo. Hec eſt ꝯſuetudo
imprudentiū vt dep̄hēſi ꝑ aliq̄ falſa ſe ex//
cuſent. Et Grego. xxij. moral. exponēs illō
Job Si abſcondi quaſi hō pctm̄ meū: dicit
Vſitatum humani generis vitiū eſt: libido
pctm̄ cōmittere ꝛ cōmiſſum negando abſcō
dere ꝛ conuictū defendendo multiplicare.
Verūtn̄ ſi iudex hoc exquirit qđ non pōt ſm
iura: tunc accuſatus non tenet̄ illi reſponde
re: ſed pōt vel per appellationē vel aliter lici
te ſubterfugere: mendaciū tn̄ ſibi dicere non
licet ſed veritatem occultare: aliter em̄ prode
ret ſe: ſed non in primo caſu: q̄r cum a iudice
ſm ordinem iuris interrogatur licet confite//
atur: tn̄ ip̄e ſe non ꝓdit: ſꝫ ab alio ꝓditur: dū
ei reſpondēdi neceſſitas īponit̄ ꝑ eū cui in h̄
obedire tenet̄. Ceteꝝ ſi in ſcđo caſu menda//
cium r̄nderet: non tn̄ mortalr̄ peccaret: quia
mendaciū officioſum eſſet. Secus aūt in pri
mo caſu: in quo mendaciū officioſum habe//
ret de ꝑnicioſo ꝑmixtū: vt oſtēſum eſt. ¶ Et
ſi querit̄ q̄ ſint illa que iudex a reo pōt ꝛ de//
bet inquirere ſm ordinem iuris. Dicendum
ꝙ ea de quib9 preceſſit infamia vel appaiue
runt aliqua expreſſa iudicia: vel etiam de q̄//
bus preceſſit probatio ſemiplena. Preterea
ſicut reo non licet falſitatē dicere nec verita
tem tacere quam confiteri tenetur a ſuꝑiori
requiſitus ſm ordinem iuris: ſic etiā nō licꝫ
ei fraudē aliquā vel dolū adhibere: q̄r fraus
ꝛ dolus vim mendacij hēt: hoc enim eſſet ca
lumnioſe ſe defendere: vt cum reus colludit
cum accuſatore. Unde ſicut dictū eſt in ſer.
prece. cum accuſator colludit cum accuſato:
penam grauem incurrit legibus conſtitu//
tam: vt habetur.ij.q.iij. ex quo patet ꝙ gra//
uiter peccat. Et quia aliquem ad peccandū
inducens pcti ꝑticeps efficit̄: apl'o dicente di
gnos morte non ſolū qui faciunt ſed etiam
q̄ conſentiunt facientib9: iō relinquitur ꝙ re
us cum aduerſario colludens in fraudem iu
ris grauiter peccet: multum tn̄ auget pecca//
tum ſi p̄ceſſiſſet iuramentū calumnie: quod
vtiqꝫ iuramētū i cauſa criminali preſtandū
eſt ſicut ꝛ in ciuili: ar. C.e.ti.l.j. vbi dicit̄ ꝙ
in oībus caſibus vbi ꝓbatio requirit̄ iuran//
dum eſt de calumnia: vt. C. de fi. iſtru.l. vl.
ver. ſancimus: ꝛ extra de iu. calum. per totū.
Pro quo nota: ꝙ ꝛ in glo. ibidē.c.j iuramen//
tum calumnie continet quinqꝫ.c. Nam p̄mo
iurat ꝙ credit ſe bonam habere cauſam. Se
cundo ꝙ interrogatus non negabit quod ve
rum eſſe credit. Tertio ꝙ non vtetur ſcienter
falſa probatiōe. Quarto ꝙ dilationē nō pe//
tit in fraudem. Quinto ꝙ nec dedit nec pro
miſit nec dabit nec ꝓmittet pro hac cauſa ali
quid niſi perſonis illis quibus leges dare ꝑ
mittunt: vt. C.e.l.ij. ꝛ in aut̄. p̄ncipales: ꝛ in
aut̄. vt litigantes iurent in p̄nci. coll̄.ix. Vn̄
quandoqꝫ contingit reū incidere periurium
in his quinqꝫ ex quib9 aggrauat̄ eius pecca
tum. vnde verſus. Illud iurat̄ quod lis ſibi
iuſta videtur. Et ſi queretur verum non infi
cietur. Nil ꝓmittetur nec falſa probatio det̄.
Ut lis tardetur dilatio nulla petetur. Verū
tamen clericus iuramētū calumnie dare nō
poteſt ſine licentia ſui epiſcopi vt extra de iu
ra. ca.c.j. ꝛ ī glo. Quarto ꝓinde queri pōt
vtrum reo liceat iudiciū per appellationem
declinare: preſerti cū maius eſſe videt̄ vincu
lum ordinarie poteſtatis ꝙ̄ ꝓprie electionis:
ſed a iudicib9 quos cōmunis conſenſus ele//
git non licet appellare: ſicut patet.ij.q.vj.c.
a iudicib9 quos cōmunis conſenſus elegerit
non liceat ꝓuocari. Et hi dicunt̄ ibidē iudi//
ces arbitrarij qui ſunt duplices. Quidā ſūt
qui nullā poteſtatem habentes cum conſen//
ſu litigantiū in iudices eligunt̄: in quos cō//
promittitur vt eoꝝ ſententie ſtetur: ꝛ hi dicū
tur iudices arbitrarij tm̄. Alij dicuntur arbi
trarij et ordinarij: qui. ſ. legitimā habentes
ab eis eliguntur ad arbitrandum: qui non
ſunt ſue ditioni ſuppoſiti: ꝛ ab his appellari
non licet. Ad hoc dicendū ſꝫ Tho. ꝛ Aſteñ.
poſt eum: ꝙ duplici cauſa contingit aliquem
appellare. Primo ex confidentia iuſte cau//
ſe: quia. ſ. iniuſte ſe grauari ſentit a iudice: ꝛ
tunc licitū eſt appellare vel ante ſententiam
vel poſt: ꝛ hoc preſertim a iudice ordinario:
q̄r poteſtas iudicis ordinarij non dependet
ex conſenſu litigantiū vel illoꝝ qui eius iu//
dicio ſubdunt̄: ſed ex auctoritate regis vl̄ p̄n
cipis terre qui eum inſtituit: ꝛ ideo cōtra ei9
iniuſtū grauamen lex tribuit appellationis
ſubſidiū. Hinc dr̄.ij.q.vj.c. liceat appellato
ri viciatam cauſam iniuſto examine remedio
appellatiōis releuare. Et ibidē.c. appellan//
te.c.oīs. A iudicib9 aūt arbitrarijs rōnabi//
liter denegat̄ ſubſidiū appellatōis: eo ꝙ ſua
ſponte ſe illi9 iudicio ſubiecit: leuis em̄ videt̄
eſſe qui non ſemꝑ ꝑmanet in eo qđ ſemel ap//
probauit. Et ideo in dicto.c. a iudicib9: dicit
glo. Bar. brix. Si conſenſiſti in iudicem ali
quē: ꝓpt̄ iniq̄tatē ꝑſone non potes appel//
lare: vt hic: ꝛ extra de offi. del̄.c. ſuꝑ q̄ſtionū
ſed ab iniqua ſn̄ia potes appellare: q̄r licet
reprobare dicta ſꝫ nō ꝑſonā: hoc ibi cū mul//
tis alijs q̄ ꝓſequit̄ ibidē de hac materia. Et
ij.q.vj.c. liceat: breuiter notat̄ in glo. Bar.
brix. q̄d ſit appellatio: quis poſſit appellare:
ad quē ſit appellandū: quomō ſit appellā//
dū: infra qđ tp̄s ſit appellandū: infra quod
tp̄us ꝓſeq̄ debeat appellationē: ꝙ appellati
one pendente nihil debet īnouari: q̄d ſit offi
ciū ei9 ad quē appellat̄: qn̄ nō eſt neceſſe ap//
pellare: ꝛ qn̄ nō pōt appellari: de q̄b9 cauſa
breuitatis ſuꝑſedeo. Scđo v̄o contingit ap
pellari cauſa afferende more: nec cōtra eū iu//
ſta ſn̄ia ꝓferat̄: ꝛ hoc eſt calumnioſe ſe defen
dere: qđ eſt illicitū ꝛ acriter puniendū: vn̄.ij.
q.vj.c. oīmodo punied9 eſt q̄tiēs iniuſta ap
pellatio ꝓnunciat̄ ſumpt9 q̄s dū ſequeret̄ ad
uerſari9 impendit reddere cogat̄ nō ſimplos
ſed q̄druplos. Glo. hodie ſimplos: vt. C. de
de fru. ꝛ li. expen. l. non ignorat: vel forte du
plos: vt in caſu q̄ ponit̄.iij.q.iij.§. libellum.
In glo. Bar. brix. ſm legē punit̄. in. v. libr̄
argenti in cauſa ciuili. C. quoꝝ ap. nō re. ab
executore: in criminali efficit̄ infamis ſi litem
ꝑdit: vt. C. de ap. a ꝓconſulib9. Quinto p̄
terea q̄ri pōt: vtrū damnat9 morti licite poſ//
ſit abire ſi tp̄us ꝛ locū habuerit: preſerti cū
non liceret damnato ſubtrahere iudici quā//
cunqꝫ terrenā ſubſtantiā ſibi adiudicatam:
q̄nto minus licitū videt̄ reo ſubtrahere iudi//
ci corpus ſuum poteſtati iudicis iam adiudi
catū: quod vtiqꝫ faceret ſi abiret. Ad hoc re
ſpondet Henricus de gandauo q̄dlibeto.ix.
q.xxvj. ꝙ nō eſt incōueniēs plures hr̄e ꝑtātē
ſuꝑ eandē rem diuerſis reſpectib9: vt ꝙ vnus
habeat in ea ꝓprietatē ꝛ alius vſum: ꝛ ſm h̄
diuerſimode q̄libet eoꝝ ꝑtāte ſua ſuꝑ illam
vti poteſt: dū tamen h̄ nō fiat in leſionem al
terius. Pro q̄ nota ꝙ ſupra rem aliquā du//
plex poteſt haberi ius vel ꝑtās. Una quo ad
poteſtatē in ſubſtantia rei: ꝛ illā nō habet iu

dex ſup corpus dānati plus ꝙ ſup aīaȝ illi⁹. Scd̄a q̄ ad vſum in actiōe aliq̄ exercenda circa rem illā: ⁊ talē ptātē tm̄ habet: que cōſiſtit in trib⁹. ſ. corpus capiendo: inuinculando ſiue incarcerando: ⁊ in occidendo. Sola aūt aīa ptātē ſub deo habet q̄ ad pprietē in ſubſtantia corpis: ⁊ tenet̄ ius ſuū in hoc cuſtodire abſq̄ iniuria alteri⁹ ꝙ cuſtodiret in iuriā iudicis ſi abiret vincula vel carcerē dirumpendo: propt̄ hoc ei duri⁹ puniend⁹ eſſet ſi ipm̄ denuo capi contingeret: ſicut etiā iniuriaret̄ iudici ſi rebellaret ei cū vellet eum iudicialit̄ occidere: ſed hoc debet patient̄ ſuſtinere vt circa corpus exerceat actum iuſticie. Ad argumentū ergo dicendū: ꝙ dānato licitū eſſet etiā ſubtrahere iudici vel cuſtodi quācūq̄ rem neceſſariā ad cōſeruationē vite ſue: dum tamē eius ſubtractio nō vergeret in p̄iudiciū iuris qd̄ habȝ iudex in corpus illius. Nam ſi exiſtens in vinculis neceſſe haberet mori fame niſi ſubtraheret ei panem: tūc hoc ei liceret: q2 hoc nullo modo vergit in p̄iudiciū iuris qd̄ habet iudex in detinendo vl̄ occidendo: ⁊ neceſſitas facit illud cōmune quod fuerat ppriū: ita ꝙ iuſte occupanti conceditur: imo ad hoc obligat̄ ſȝ legē nature: alioquin ſeipm̄ occideret. Sic etiā in ꝓpoſito quantum iuris habet iudex in detinendo ⁊ occidendo damnatū: tantū iuris ⁊ plus habet damnatus in abeundo ⁊ vitā cuſtodiēdo cum iuſte poterit q2 iudex nō tanta neceſſitate cōpellitur eū occidere vel detinere: quanta neceſſitate propt̄ iuſtū metum mortis cōpellit̄ damnat⁹ ſibi puidere: ne vitā ⁊ pfectionē ſuam amittat ī corpe ſi poſſet inuenire locū ⁊ tp̄s. Vt ſi eſſet ſine vinculis ⁊ oſtia eſſent aperta nec adeſſet impedimentū abeundi: alioquin iudicaret̄ quodammodo homicida ſuiipi⁹.

Sexto deniq̄ q̄ri pōt vtrū liceat ad mortez damnato ſe defendere ſi pōt: preſertim cū illud ad quod natura declinat ſemp eſt licitū quaſi de iure naturali cōſeq̄ns: ſed inclinatio nature eſt ad reſiſtendū corrūpentib⁹: nō ſolū in hoib⁹ ⁊ aīalib⁹: ſȝ etiā in ſenſibilib⁹ reb⁹. Hinc dr̄ Prouer. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt̄ ad mortē: ⁊ eos q̄ trahunt̄ ad interitum liberare non ceſſes. Si h̄ p̄cipit̄ de alijs q̄nto magis de ſeipo: cū q̄s mag⁹ obliget̄ ſibi ꝙ alteri. Ad hoc r̄ndet Tho. ij. ij. q. lxix. ꝙ aliq̄s ad mortē dānat̄ dupliciter. Vno modo iniuſte: ⁊ tale iudiciū eſt ſile violentie latronū ſm̄ illud Ezech. xxij. Principes eius in medio ei⁹ q̄ſi lupi rapientes p̄dam ad effundendū ſanguinē. Et ideo ſicut licet reſiſtere latronib⁹: ſic ī tali caſu licet reſiſtere malis pncipib⁹: niſi forte ꝓpt̄ ſcandalū vitādū: cū ꝓpt̄ h̄ aliq̄ grauis turbatio timeret̄. Alio mō iuſte: ⁊ ſic n̄ licet cōdemnato ſe defendere: licitū eſt ei iudici eū reſiſtentē īpugnare. Ex q̄ relinquit̄ ꝙ ex pte iudicis eſt bellū iuſtū: ⁊ ex pte dānati bellū iniuſtū: ⁊ idō grauit̄ peccat. Nec p hoc excuſat̄ ꝙ natura ad defendendū ſe inclinat̄: q2 propt̄ h̄ data eſt hoī rō vt ea ad q̄ natura inclinat nō paſſim ſȝ ſm̄ ordinē rōnis exeq̄t̄: ⁊ iō n̄ q̄libet defenſio ſui eſt licita: ſȝ q̄ fit cū debito moderamine. Et iō dictuȝ ſapientū n̄ intēdit cōſulere ꝙ q̄s laboret ad liberandū aliū a morte ꝯ ordinē iuſticie: ſicut nec ſeipm̄ ꝯ iuſticiā reſiſtendo dȝ a morte liberare. Et ſi q̄rit̄: vtrū iudex punire debeat reos ī ſe delinq̄ntes. R̄ndet Aſten. li. j. ti. xlj ꝙ dȝ fieri punitio. ſ. intuitu honor̄ dei vel ſiue officij ſui: n̄ aūt intuitu pp̄e iniurie. Vn̄ btūs Pe. illatas ſibi cōtumelias cū gaudio ſuſcipiebat: pctā vo q̄ cōmittebāt̄ in deū acerbe puniebat: vt ptȝ Act. v. in anania ⁊ ſapphyra. Sic Paul⁹ p totā ep̄laȝ ad Coī. pia monitiōe p ꝯtēptū ī ipȝ delinq̄ntes ad amorem ſui reuocat. Act. xiij. Elimā vo magū q̄ ceteros a fide retrahebat cecitate pcuſſit. Ad laudem dei.

Qui poſſunt eſſe aduocati: et q̄ requiruntur ad iuſtam aduocationē: et vtrū obligant̄ ad patrocinandū gratis p pauperibus.

Sermo. v.

Non loqueris cōtra proximū tuū falſum teſtimonium Exo. xx. Quintū pinde genus hoīm ꝯ p̄ceptū iſtō facies: ſc̄ impij aduocati vel cauſidici. Pro q̄ nota: ꝙ aduocare vel poſtulare ſȝ Can. eſt deſideriū ſuū vl̄ amici ſui in iure apd̄ eū q̄ iuriſdictiōi p̄eſt exponere: vl̄ alteri⁹ deſiderio ꝯtra ire: vt. ff. de poſtulan. l. j. ⁊ iij. q. vij. § tria. A Hic p̄mo q̄ri pōt: vtrū officiū aduocādi gerere licitū ſit oib⁹: p̄ſertī cū ab opib⁹ miſcdie null⁹ arceri debeat; ſȝ p̄ſtare patrociniū. i. canis iudiciarijs ptiet ad opa miſcdie. Cū em̄ q̄s diligere debeat pximū ſicut ſeipm̄: ⁊ ad effectū dilectiōis pertineat ꝙ aliq̄s tpe neceſſitatis proximo ſubueniat patrocinādo: videt̄ ꝙ nullo mō deberet ab h̄ arceri. Ad h̄ dicendū ſm̄ Tho. ſcd̄a ij. q. lxxj. ꝙ aliq̄s impedit̄ ab actu aliq̄ dupliciter rōne. Primo ꝓpt̄ impotētiā q̄ dupliciter excludit aliquē ab actu aduocandi poſtulādi vel patrocinādi. Sic em̄ phibet̄ ab aduocatoꝝ officio q̄dā ꝓpter impotentiā interiorē: eo ꝙ aduocato neceſſaria videt̄ interior impicia: q̄ ꝯuenienter oñdere poſſet iuſticiā aſſūpte cāe. Et iō phibent̄ h̄ officiū exercere furioſi amētes ⁊ ipuberes. i. minores. xvij. annis: ⁊ mulieres q̄ vt cōiter in rōne deficiūt: vt ptȝ. ff. de poſtul. l. j. ⁊ §. j. ⁊ iij. q. vij. § tria: ibi ſubdit. Quidā phibent̄ oīno poſtulare vel ꝓpt̄ etatē vt minores. xvij. annis: vel etiaȝ ꝓpter caſum vt amētes ⁊ ſiles. Sȝ mulieres q̄uis p alijs poſtulare nō pñt: tm̄ p ſeipſis licitū ē: vt ptȝ ibidē. Quidā et phibent̄ ꝓpt̄ impotētiā exteriorē: q2 cū loq̄la ⁊ audit⁹ neceſſario requirant̄ ad debitā aduocationē: vt mētis ꝯceptū pnunciari poſſit: ⁊ qd̄ ei dr̄ audire: iō q̄ in his patiunt̄ defectū oīno phibent̄ ne ſint aduocati nec p ſe nec p alijs: ſicut ſunt muti ⁊ ſurdi vt dicta. l. Scd̄o q̄s impedit̄ ꝓpt̄ idecentiā officium illud exercere. Et h̄ dupliciter. Vno mō ꝓpter pſone defectū corporalē: ⁊ iō repellunt̄ ceci q̄ iudici ꝯuenienter aſtare nō poſſent: vn̄ in dicto. § tria. Sequit̄. Prohibentur q̄dā ne p alijs poſtulēt ꝓpter caſum: vt vtroq̄ lumine puati cū tm̄ poſtulare pñt pro ſeipſis. Silr̄ ⁊ ſerui. ſ. q̄ ſunt ſeruilis ꝯditionis. q2 p̄ceptū eſt vt ciuilib⁹ nō fungant̄ officijs: vt dr̄ dicto. §. tria: ⁊ etiam ꝓpter defectum ſpūalem: q2 non decet vt alterius iuſticie patronus exiſtat qui in ſe ipſo iuſticiā cōtempſit. Et ideo īfames: infideles: ⁊ de grauib⁹ criminib⁹ dānati non decenter ſunt aduocati: vnde in dicto. §. tria. Sequit̄. Alij phibent̄ ne pro alijs poſtulent ꝓpter notā turpitudinis: vt hi q̄ corpi ſuo muliebria paſſi ſunt: id eſt pctm̄ cōtra naturā voluntarie ſuſtinuerunt vel fecerūt: niſi forte vi predonū vel hoſtiū ſtuprati probentur: glo. tunc em̄ nō eſt eis imputandum: vt. ff. adul. l. vim paſſam: ⁊ xxxij. q. v. c. ille. Similiter qui capitali crimine vl̄ cauſa calumnie publici iudicij ſunt damnati: vel qui operas ſuas locauerunt vt cum beſtijs depugnarēt in arena/ glo ſecus ſi cauſa virtutis hoc faciant. ff. c. l. ij. §. ꝙ ſi. Sequit̄. His perſonis pro ſe allegare pmittitur: pro alijs poſtulare prohibentur: niſi forte tutelam impuberis vel curā adoleſcentiū nō affectatā ſed neceſſariam adminiſtrent: pro his em̄ quoꝝ curā gerunt poſtulare conceditur: alij em̄ oēs q̄ vt infames glo. minori infamia notant̄: niſi pro ſe ⁊ pro certis pſonis poſtulare non poſſunt. Exponunt̄ ibidē ille certe perſone. In glo. que q̄ ponitur differentia inter infamiā maiorem: de quibus oībus gr̄a breuitatis ſupſedeo. Similiter ꝓpter defectū ſpūalem prohibentur oēs heretici ⁊ qui non ſunt recte fidei: vt de pe. di. j. vbi dr̄. c. Nemo vel in foro magnitudinis tue vel in prouinciali iudicio vel apd̄ quenq̄ iudicē accedat rogatoꝝ ꝯſortiū: niſi ſacroſanctis catholice regionis fuerit imbutus miniſterijs. Et extra de here. vergentis in ſenium. Alio modo quis impeditur ad h̄ officium exequendum: eo ꝙ rebus maiorib⁹ eſt obligatus: ⁊ ideo monachos ⁊ presbyteros non decet aduocatos eſſe: neq̄ clericos in iudicio ſeculari: qm̄ hmōi perſone diuinis rebus ſunt aſtricte. Sed q2 neceſſitas huic indecentie prefertur: ideo poſſunt hmōi perſone pro ſe ipſis ⁊ p quibuſdam alijs vti officio aduocati. ¶ Ad cuius euidentiā ſciendum ſm̄ Aſten. li. j. ti. xxxix. ꝙ ab aduocando repellunt̄ monachi ⁊ canonici regulares ⁊ alij religioſi tā in foro ſeculari ꝙ eccleſiaſtico: vt extra ne cler̄. vel mo. ſecu. neg. ſe im̄miſ. c. multa. Vnde eo. ti. c. ex parte ſubdit̄: ꝙ quidam canonici dū redarguerent̄ p canones quia erant aduocati: dicebant: ꝙ ille canon loquebat̄ de monachis ⁊ non de canonicis regularibus. Et dicit. c. ex parte: ꝙ idem eſt iudicium in tali caſu de canonicis regularibus ⁊ monachis: licȝ de monachis ſit expreſſum: vnde tales peccant aduocando: niſi pro ſuo monaſterio: nihilominus imperante ſuo p̄lato: vt. xvj. q. j. monachi. ij. ⁊ extra eo. ti. c. ij. Clerici vero conſtituti in ſacris ordinibus etiam non beneficiati: ⁊ clerici in minorib⁹ ſi ſunt beneficiati: prohibent̄ eſſe aduocati coram iudice ſeculari niſi in cauſa ppria vel p ſua eccleſia vel pro coniunctis aut miſerabilib⁹ perſonis: vt extra de poſtul. c. clerici: ⁊ c. cum ſacerdotis: ⁊ hoc poſſunt vrgente neceſſitate q̄tum ad pſonas ꝯiūctas: vel cauſa elemoſyne q̄tum ad perſonas miſerabiles: vt dicto. c. cum ſacerdotis. Clerici vero in minoribus ⁊ beneficiati poſſunt aduocare ⁊ ſalariū recipere etiā ī foro ſeculari. Et ſi pauperes ſunt iuſtam negotiationē exercere pñt: vt extra ne cleri. vel mo. ca. j. Se-

ꝑaliter tñ omnes clerici cuiuſlibet ordinis aduocare ꝓhibent̃ in cauſa ſanguinis. vt. xxiij q. viij. vbi di. c. His a quibꝫ dñi ſacramēta tractādo ſunt iudiciū ſanguinis agitare nō licet. ⁊ extra ne cle. vel mo. c. Sententiā ſanguinis nullus dictet clericus vl' ꝓferat: ſed nec ſanguinis vindictā exerceat vl' vbi exercet̃ interſit. nec dictet lr̃as aut ſcribat ꝓ vindicta ſanguinis deſtinādas. Nec poſſunt allegare in cauſa criminali corā iudice ſeculari. vt lj. diſt. c. aliquātos. niſi ad hoc vt ſupplicent ꝓ reis. vt. xxiij. q. v. c. circūcelliones. ⁊ in glo. Vtriſqꝫ ꝟo licitū eſt aduocare in foro eccleſiaſtico. arg. a cōtrario ſenſu in dicto. c. clerici. Quod ſane debet intelligi ꝙ in caſibꝫ p̄dictis aduocare poſſunt: ita tamē ꝙ diuinū officiū cui tenent̃ intereſſe non impediatur. ar. diſt. xxj. c. cleros. Epiſcopi ꝟo nec in cauſa ꝓpria nec in cauſa eccleſie per ſeipſos aduocare poſſunt: ſed aduocatū habebunt ſm Goffre. v. q. iij. c. qui epiſcopi. Quod intelligit Hoſtien. corā iudicio ſeculari. Et reddit glo. Bar. brix. rōnem: q̄a nō expedit viros dei litigioſos eſſe. vt extra de ſyndi. c. j. ne cogantur recedere a diuinis obſequijs. Coram iudicio tamē eccl'iaſtico poteſt ſi voluerit tam ꝑ ſe q̄ꝫ per ꝓcuratorem litigare. Sic enim intelligit̃. c. fi. extra de iura. calum. De ceteris gratia breuitatis ſupſ. deo. Prohibetur etiam aduocare qui ꝓcaciter ⁊ improbis aduocat verbis. vt patꝫ in dicto §. tria. vbi ſubdit̃. Si q̄s adeo procax fuerit vt nō ratione/ ſed probris putat eſſe certandū: opinionis ſue imminutionē patietur. Nō ergo procaciter nec cōuiciando vel vociferando cauſam ꝓponat: niſi quatenus litis vtilitas expoſcit. Unde dicit Iſidorus de ſum. bo. ꝙ antiqui forenſem eloquentiā caninam facundiam nūcupabant: eo ꝙ cauſidici in certaminibꝫ cauſaꝝ omiſſis que agūt veluti canes alterutrū lacerāt. Scđo p̄ncipaliter queri poteſt: quot ſunt que requirunt̃ ad iuſtam aduocationē? Ad hoc breuiter dicendum: ꝙ principaliter requirunt̃ quinqꝫ. Primo requiritur ꝙ ante cauſe ſuſceptionē aduocatus diligēter examinet cauſe qualitatem: ⁊ diligenter caueat ne cauſaꝫ iniuſtam vl' deſperatam aſſumat. quia ſm Aſteñ. vbi ſupra: ſi clientulū ſuum ſciēter induceret ad mouendū vel defendendum cauſam iniuſtā: teneret̃ eidem ad damna ⁊ expenſas ſi cauſam amitteret. ar. C. de fideiuſ. tu. l. non eſt ignotū. Qꝫ ſi cauſam obtinuerit: multo magis obligabit̃ aduerſario. vt videbit̃. Si ꝟo cauſaꝫ diligēter examinatā iuſtā eſſe credebat: ideo eam defendendā accepat. ſed in ꝓceſſu appareat cauſam eſſe iniuſtā: tunc non debet eam ꝓdere vt ſcꝫ aliam partem iuuet; vel alteri parti ſecreta cauſe ſue reuelet: ſed debet eam deſerere/ ⁊ clientulo ſuo cōſulere ꝙ cedat vel ſine aduerſarij dāno componat: ⁊ tunc poteſt aduocatus aliquid pro labore ſuſcipere quem ſubijt bona fide: ſm Hoſti. Si ꝟo ignorāter iniuſtam cauſam defendit vſqꝫ in finem putans eam eſſe iuſtam: tunc excuſat̃ ſm modū quo poteſt ignorantia excuſari: ignorātia non iuris/ ſed facti. Et ſic colligit̃ ex dictis ꝙ aduocatꝰ cauſaꝫ iniuſtā defendēs ſciēter. p̄ſertim ignorāte ꝓprio clientulo: obligat̃ vtriqꝫ parti ad omne intereſſe. Scđo ꝟo requirit̃ ꝙ ſalariū moderatum exigat ⁊ recipiat. Ad cuius euidētiam queri poteſt: vtꝝ licitū ſit aduocato pecuniā accipe pro ſuo patrocinio: p̄ſertim cum opera miſericordie nō ſunt intuitu remunerationis humane facienda. ſm illud Luce. xiiij. Cū facis prādiū aut cenā noli vocare amicos tuos neqꝫ vicinos diuites: ne forte ⁊ ipſi te reinuitent ⁊ fiat tibi retributio. In cuiꝰ etiam argumētū dt Augꝰ. ad Macedoniū: ꝙ non debet iudex vēdere iuſtum iudicium; nec teſtis verū teſtimoniū. Ad hoc dicendū ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. lxxj. ꝙ ea q̄ q̄s non tenet̃ alteri adhibere: pōt iuſte ꝓ eorum exhibitione recōpenſationē accipe. Manifeſtuꝫ eſt autē ꝙ aduocatus non ſemꝑ tenet̃ p̄ſtare patrociniū aut conſiliū cauſis aliorū: ⁊ ideo ſi vendat ſuum patrociniū aut conſiliū: non agit ꝯtra iuſticiā. Sicut eadem eſt ratio de medico opem ferente ad ſanandū: ⁊ de oibꝫ alijs hmōi perſonis: dum tñ accipiat moderate: cōſiderata cōditiōe ꝑſonaꝝ ⁊ negociorum ⁊ laboꝝ ⁊ conſuetudine patrie. Nec eſt idem de iudicibꝫ ⁊ teſtibꝫ: qꝛ tales ſūt cōmunes vtriqꝫ parti: qꝛ iudex tenet̃ dare iuſtam ſententiā: ⁊ teſtis tenet̃ dicere verū teſtimonium. Iuſticia autē ⁊ veritas nō magis declinant in vnā partē q̄ꝫ in aliā: ⁊ ideo iudicibus de publico laborum ſtipendia ſtatuta ſunt: ⁊ teſtes expenſas accipiunt non quaſi p̄cium teſtimonij/ ſed quaſi ſtipendium laboris: ⁊ hoc vel ab vtraqꝫ parte vel ab ea a qua inducunt̃. quia nemo militat ſtipendijs ſuis vnq̄ꝫ. vt dicitur. j. Coꝝ. ix. Sed aduocatus alterā partem tm̄ defendit: ⁊ ſollicite pōt accipere p̄ciū a ꝑte quā adiuuat: vñ Augꝰ. ad Maceđ. ⁊ ponit̃. xj. q. iij. c. Non licet iudiciū vendere iudici: ⁊ ſi liceat aduocato vendere iuſtū patrociniū ⁊ iuriſconſulto rectū conſiliū. ⁊. xiiij. q. v. c. nō ſane. Uerūtñ ſi q̄d immoderate ꝑ improbitatē extorquet ꝯtra iuſticiā peccat ⁊ obligat̃ ad reſtitutionē: vl' ſi plꝰ extorq̄t q̄ꝫ debet: vñ pōt ab initio cū litigatore pactū facere vel etiā poſt factū ſi ab initio nō fuerit determinatum de q̄ntitate ſalarij. Cuius moderamē attēdi debet ſm quatuor. Primū eſt magnitudo cauſe: ſcđm eſt labor aduocationis: tertiū eſt ſcientia facundia ⁊ honeſtas aduocantis: quartū eſt cōſuetudo regionis: ⁊ ſm ꝯſiderationem hoꝝ quatuor maius vel minus taxari debet: vt in dicto. c. §. tria ꝟ. apud vrbem. Nō pōt tñ cū eo conuenire de ſalario cum graui damno litigatoris: ⁊ p̄cipue de quota parte litis: vt ibi. ꝟ. arcent̃: quinimo etiā tales ab aduocando remouentur. vt ptꝫ ibidē. Huius etiā rei gratia dicitur ibidē. ꝟ. p̄terea non licet aduocato vllū contractū inire. glo. lite pendente: vl' vllā pactionē cōferre cū eo litigatore quem in propriam recepit fideꝫ. Ratio prohibitionis huius eſt quia poſſet eſſe occaſio magni mali: nam quando videret cauſam in periculo cegeret clientulum inire pactum ⁊ dare ſalariū ad libitū: ſed poſt cauſam ꝑactaꝫ de ſalario caueri pōt. vt. ff. de var. ⁊ extraor. cog. l. j. §. ſi cui. Hoc etiā trepide tenendum ꝙ adhibitis circunſtantijs p̄dictis licite pōt ſine pctō petere ſalariū: vt. xj. q. iij. c. non licet. Addit tñ Tācre. ꝙ ſi ſtat ꝑ aduocatū ꝙ non aduocet in cauſa ſuſcepta non pōt petere ſalariū: vt. C. de condi. ob cau. da. l. aduocationis: vbi dicitur. Pecunia data aduocationis ſi ꝑ eos qui receperint ſteterit quo minus ſuſceptā cauſam nondū impleuerint: reſtitui debꝫ. Deniqꝫ ſi finita cauſa de ſalario litigator ſatiſfacere noluerit: poterit aduocatus implorare iudicis auxiliū ꝓ cōpetenti ſalario: vt. ff. de var̃. ⁊ extraor. cog. l. j. §. in honorarijs.

¶ Tertio ꝓinde requiritur ꝙ legalitatē ⁊ fidelitatē ſuo clientulo ſeruet: vt. ſ. de ꝯtingentibus ⁊ ꝯcernentibꝫ cauſe ſue ꝓmotionem nihil omittat inquantū iuſticia ꝑmittit: alioq̄n ſi ꝑ iprudentiā ſuaꝫ vl' negligentiā clientuli ſui cām iuſtā amiſerit obligat̃ eidē ad reſtitutioneꝫ: vt. ff. de offi. p̄ſi l. vtilitas. §. ſic. Et multo fortiꝰ obligat̃ ſi ꝓpter infidelitatē ⁊ ꝓditionē ſuā cām amitteret qꝛ tūc eſt dignꝰ maiori pena: vt. ff. de pen̄. ſi q̄s. Tenet̃ etiā q̄licunqꝫ vicio ſuo cām ſuā amiſerit: ar. ff. de euic. l. emptor. Secꝰ tñ ſi q̄litate cāe vl' defectu ꝓbationū: qꝛ viciū eſt materie nō artificis: vt. ff. ad. l. acq̄l'. ſi ſeruus ſeruū. §. ſi calicē. Nec etiā ex induſtria dꝫ iurgiū ꝓtrahere: vt dꝛ in dicto. ꝟ. p̄terea: vbi dt glo. qđ ſi fecerit: puniat eū iudex in duabꝫ libris auri: vt. C. de iude. ꝓperandū. §. illo ꝑiculo. Inſuꝑ tenet̃ ad reſtitutionē dāni ꝑ h' illati. Uñ de talibꝫ dt Inno. đ vilitate ꝯditionis humane: ꝙ ſepe cauſas tantū differūt: ꝙ litigantibꝫ plus q̄ꝫ totū auferūt qꝛ maiorē expenſaꝝ ſumptꝰ q̄ꝫ fiunt fructus: nec terminant̃ negocia paupeꝝ cepta quouſqꝫ eorum marſupia ſunt euacuata.

¶ Quarto ꝟo requirit̃ ꝙ aduerſario conſeruet veritatē ⁊ iuſticiā: ita ꝙ ſm Ray. nō inducat falſa inſtrumēta nec falſos teſtes ſiue corruptos nec tementiat̃ nec inducat falſas leges vel iura: qꝛ tenet̃ aduocatꝰ oia reſtituere q̄ iuſte amiſerit illi ꝯ q̄s patrociniū p̄ſtabat ꝓpt̃ ꝑtinaciā eiꝰ hec Ray. Similiter dicit Hoſti. ti. de penitentijs: ꝙ ſi aduocatus per ſuam cauillationem abſtulit aduerſario ſuo bonam cauſaꝫ vel grauauit eum in aliquo petendo dilationem ſuꝑfluam: vel allegando falſe ꝯ ꝯſcientiam: vel faciendo poſitionē duplicē: vel cauilloſam: vel ꝑ inſtructionē falſi teſtis vl' inducendo clientulū ſuū ad negandū ꝟitatem tenet̃ inſolidū q̄ ad veꝝ intereſſe. Et idē ē ſi ſubtraxit aduerſario copiā defenſionis: Uñ in dicto. §. tria. ſubdit̃. ꝟ. Si q̄s aūt ex litigatoribꝫ detectꝰ fuerit ſeꝑatim tractaſſe cū pluribꝫ: ⁊ aduerſario ſue ſubtraxiſſe partē defenſionis copiā: oñdit ꝓculdubio iniquaꝫ a ſe litē foueri: ⁊ auctoritatē iudiciariā a ſe excluſam experiet̃: hoc ibi. Et h' exēplariter patet extra de teſti. ⁊ atteſta. in. c. intimauit: ⁊ de teſtibꝫ cogendis: in. c. peruenit: vbi teſtes erāt iuramento conſtricti ne contra eos teſtimonium ferrent: vide in gloſa. Uerūtñ aduocato defendenti iuſtā cauſam lꝫ ea prudenter occultare quibꝫ impedire poſſet eiꝰ ꝓceſſus: non tñ licet ei vti aliq̄ falſitate. Concor. his Aſteñ. vbi ſupra: q̄ꝫcito tñ ſciuerit eam eſſe iniuſtam quam defendit: niſi ꝓſequi deſtiterit: iniuriat̃ aduerſario ⁊ obligat̃ illi ad veꝝ intereſſe. Uñ dicit Greg. ſuꝑ Ezech ꝙ iuſtꝰ aduocatus nullo mō cauſas iniuſtas accipit nec verba dare pro iniuſticia cōſentit. Sed

pro dolor ſm Bern. in lib. de ꝯſideratione.
Hi. ſ. aduocati ſunt q̄ docuerūt linguas ſu
as loq̄ grandia cū opant̃ exigua: largiſſimi
pmiſſores: parciſſimi exhibitores: diſerti ad
uerſus iuſticiā: eruditi ꝓ falſitate: ſapiētes
vt faciant malū: bn̄ aūt facere neſcierunt: h̄
ille. Et idō in iudicio futuro ſm Amb. in ſer.
q̄dam iuſte dicet̃ aduocato. Redde qđ acce
piſti: qm̄ cōtra veritatem feciſti: ꝛ iniquitati
affuiſti: iudicē fefelliſti: iuſtā cām oppreſſiſti
de falſitate vixiſti. Vn̄ legit̃ ꝙ quidā hn̄s fi
lium venit ad quendā ſenē ꝓ cōſilio dicens:
Dn̄e paup ſum ꝛ ditari deſidero: cū igit̃ ad
uocati ſumme ditent̃: ſi cōſulueritis vellem
filiū meū aduocatum fieri. Cui ſenex rn̄dit:
Quicūq; voluerit aduocatꝰ fieri: ſtatim col
lo ſuo ſcalā imponit. xij. graduū q̄ mediante
deſcendit ad inferiora gehenne. Sed minus
dixit: qr. xv. gradus hꝫ: nā huiꝰ ſcale latera
ſunt fauor hūanus ꝛ appetitꝰ auarus. Pri
mus gradus huiꝰ maledicte ſcale eſt ſupbia
in veſtib; ꝛ ſimilib;: tumor ꝛ delectatio ī ho
norib;: ꝛ vana glīa in ſciētijs. Vn̄ dr̄ Aug.
in q̄dā ſermone ꝙ nihil impudentiꝰ arrogā
tia aduocatoꝝ: q̄ garrulitatē autoritatē pu//
tāt: ꝛ pati ad lites in ſubiectos timide into
nant. Scđs gradus eſt delicate ꝛ ſplendide
epulari: magiſq; q̄tidianis ꝛ ꝓboſitatib; ob
lectari. Dicit em̄ Bern. de ꝯſideratione ꝙ ꝓ
boſulus aduocatꝰ aut rūpet̃ aut loquet̃: ple
nus eſt ſermonib;: coartus eſt ſpūs vteri ſui:
eſurit ꝛ ſitit auditores quib; latitet vanita
tes ꝛc. Tertius gradꝰ eſt ſciam vendere: nec
quidē ꝑſonis paupib; vel miſerabilib; ſine
ꝑcio ꝯſulere. Vn̄ dr̄ ſynodus in epl̄a ꝙ apđ
cauſidicos etiā ipm̄ ſilentiū venale ē: ac lin//
gua coꝝ dānifica: niſi funib; argenteis liget̃
Quartus gradus eſt ꝓpter eſtū auaricie iu//
ſticiā ſpernere ꝛ in oib; cōmodo ꝓprio deſerui
re. Vn̄ dr̄ Alanus de cōqueſtione nature: ꝙ
vbi nūmus loquit̃ tulliani eloquij tuba rau
ceſcit vbi nūmꝰ militat: hectoree milicie ful
gura cōpeſcunt̃: vbi pugnat pecunia virtus
expugnat̃ herculea: nūmus regnat: nūmus
impat vniuerſis. Quintꝰ gradꝰ eſt multa ꝓ
mittere ꝛ infideliter agere: ſc ſcientē iactita
re ꝛ ex ignorantia vel negligentia cām amit
tere. Vn̄ Bern. de cōſideratione. Hi ſunt q̄
docuerunt linguas ſuas loq̄ grandia cū ope
rant̃ exigua: largiſſimi pmiſſores ꝛ parciſſi//
mi exhibitores. Sextus eſt in in aduocādo
paupib; nolle ſubuenire: cū tū ad h̄ obliget̃
pro loco ꝛ tpe. Omne nāq; ingeniū ꝯflant in
fornacē auaricie. Septimꝰ ē cām quā agno
ſcit ꝛ deſperatā aſſumere: vt ſic marſupiū li//
tigatoꝝ valeat euacuare. Octauꝰ ē cām in
iuſtā aſſumere ꝛ eā velle ptinaciter defēdere
Nonꝰ aūt eſt cām quā de poſt iniuſtā repit
nihilominus velle ſuſtinere: vel ſaltē cōpoſi
tionē facere cū dāno aduerſarij. Decimꝰ eſt
cū iniuria ꝟboꝝ aduocando rācores ꝛ odia
ſuſcitare. Vndecimꝰ eſt falſa iura vel inſtru
menta ſeu falſos teſtes inducere aut vera ne
gare: diuerſaſq; cauillatiões friuolas ꝓpone
re. Duodecimꝰ eſt dilatiões ꝛ ptractatiões
ſupfluas petere in grauamen partiū. Trede
cimus eſt imoderatū vel iniuſtū lucꝝ extorq̄
re vel exigere. Decimuſquartꝰ eſt auxiliū ad
uocatoꝝ: cōſiliatoꝝ vel teſtiū q̄ fuerūt opor//
tuni vel neceſſarij: ab aduerſario cautꝫ adin
uentionib; ſubtrahere. Decimuſquintꝰ ē ne
ceſſario reſtituenda ſibijpi retinere nec velle
reſtituere. Et ſenex ſubintulit dicēs. Cū ad
uocati ſint talib; facinorib; onerati: cōſulo
tibi ꝙ eternā dānationē ſaluationi aīe filij
tui non ꝑponas. Quinto deniq; requirit̃ ꝙ
paupib; in aduocādo ꝓ tpe ꝛ loco ſubueniat
Hic queri pōt vtꝝ aduocatꝰ cāe paupeꝝ pa
trociniū ꝑſtare teneat̃: ꝑſertim cū dr̄. Exođ.
xxiij. Si videris aſinū odientis te iacere ſub
onere: nō ptranſib; ſed ſubleuab; cū eo: ſꝫ nō
minꝰ ꝑiculū iminet paupi ſi cā illiꝰ cōtra iu
ſticiā opprimat̃. cui ꝛ hō ex debito charitatꝭ
plus obligat̃. Hinc dr̄ Grego. in omel. q̄dā:
Hn̄s loquendi locū apud diuitē ꝓ pauperi
bus intercedat: talēti em̄ noīe cuilibet repu
tabit̃ qđ vel minimū accepit. Ad h̄ dicendū
ſm Tho. ſcđa. ij. q. lxxj. ꝙ cū ꝑſtare patroci
nium cauſe paupeꝝ ad opus miſericordie p//
tineat: idō cadit ſub ꝓcepto: ſic alia miſericor
die opa cadunt ſub ꝓcepto: ꝛ qr nullus ſuffi
cit oib; indigentib; impendere opus miſeri//
cordie: ideo ſic dicit Aug. in li. de doc. chri//
ſtia. cum omnib; prodeſſe non poſſis: his po
tiſſime conſulendum eſt qui pro locoꝝ ꝛ tem
poꝝ vel quarūlibet rerū oportunitatib; cō//
ſtrictus tibi quaſi quadā ſorte iungunt̃. Tn̄
ꝯcurrentib; his cauſis dū paup tantā neceſ
ſitatem patitur ꝙ non appareat in prompto
quomodo ei aliter ſubueniri poſſit: tunc te//
netur ei patrocinium impendere: cum ſcili//
cet quis occurrit aduocato: qui tantam ad
preſens neceſſitatem patitur ꝙ in pmptu
non appareat quomō alter ei ſubuenire poſſ

ſet alias non teneret̃ tam ſtricte ꝙ omittendo
peccaret mortalit̃: q̄uis laudabiliter faceret
ſi ſine tali neceſſitate ſubueniret. Et ſic tenet̃
vtilit̃ diſpenſare talentū ſibi creditū: ſerua//
ta tamen oportunitate locoꝝ tempoꝝ ꝛ alia
rū rerū. In cuius argumentū officiū iudicis
ſedentis in medio partium eſt dare aduoca//
tū illi qui hr̄e non poteſt: vt. ff. de poſtulando
l. j. §. ait pretor: ſi non habuerint aduocatuz
ego dabo. Unde ꝙ ꝑſone miſerabiles ſine ſa
lario ſūt ab aduocatꝭ defendēde: patet arg.
lxxxiij. di. §. j. ꝛ c. j. ꝛ. ij. ꝛ lxxxvij. di. c. j. ꝛ. ij.
Nec ſolū his ꝑſonis hanc humanitatē iudex
exhibere ſolet. Verū etiā ſi q̄s alius ſit q̄ cer
tis ex cauſis vel ambitiōe aduerſarij vel pa
troni metu nō inueniat aduocatū: huic iu//
dex de aduocato prouidet et ei tenet̃ aduoca
tus obedire: alioquin vt dicit̃ in dicto. §. tria
verſi. Si quis ꝟo cōmonitus a iudice ea excu
ſatiōe que nequeat cōprobare cuiq; parti pa
trociniū denegauerit caret foro. Glo. vt. ff.
de penis moris. §. j. Sequit̃. Sciat etiā nū
q̄ ſibi agendi copiā poſſe reſtitui glo. ſic ex//
tra de teſti. ꝛ atteſtat. c. intimat. ꝛ extra de te
ſti. cogen. c. ꝑuenit. Ad idē. ff. de offi. ꝓ con//
ſul. l. quicunq;. §. fi. ꝛ ca. e. ꝓuidendum. Ad
laudem dei omnipotentis.

De aſſeſſoribus: auditoribus: arbitrarijs: procuratoribus: actoribus: ſyndicis: yconomis: conſiliarijs: ac pena delinquentium in his officijs.

Sermo ſextus

n

Non loqueris cōtra
primū tuū falſum teſtimonium
Exođ. xx. Sextū ꝑterea genus
hoīm faciens cōtra preceptū iſtud: ſunt aſſeſ
ſores ꝛ auditores q̄ ſūt collaterales iudicū.
A Pro q̄ notandū ꝙ auditor eſt ille cui ab
aliquo iudice media pars vel aliquis certus
articulus cōmitit̃ audiendus vl̄ examinan
dus. Auditor em̄ ſicut aſſeſſor ab ipo iudice
de conſenſu partiū debet eligi ne appelletur
ab eo: niſi modū excedat vel merito ſit ſuſpe
ctus vt patet extra de offi. dele. c. ſup queſtio
nū articulis vbi plane de hoc ꝛ plura alia ꝑ//
ſequit̃ de hac materia in tex. ꝛ in glo. Vnde
ne recuſari valeat de partium aſſenſu detur
vel recipiat̃ vt ibi. Cuius officiū eſt exeq̄ qđ
ſibi mandat̃: vn̄ officiū eiꝰ plerūq; neceſſariū
eſt in iudicijs: vt pꝫ in dicto ca. ſup q̄ſtionū.
Cetera etiā intelligi debent de auditoribus
que nūc dicent̃ de aſſeſſorib;: licet in aliq̄bus
differant. Eſt ei aſſeſſor ille qui aſſociat̃ ab
eo qui ptātē habet iudicandi: vt ſibi in cauſe
cognitiōe aſſideat ꝛ cū inſtruat cauſam de//
bito fine decidere. Verū tn̄ licꝫ de iure ad iu
dicē ſpectet aſſeſſorē eligere: tn̄ ſm Can. habe
tur de conſuetudie ꝛ etiā rationi congruit:
vt de partiū aſſenſu eligat̃: ne poſtmodū ali//
qua partiū ipm̄ valeat recuſare: vel ſub hoīe
ſuſpecto litigare cogat̃. Vn̄ ꝙ de aſſenſu par
tium ſit eligendꝰ: pꝫ in dicto c. ſup queſtio//
nū: vbi ſubdit̃ ꝙ ab eo q̄ de cōmuni conſenſu
partiū datur vel recipit̃ nō pōt ꝓuocari. Ad
idē. ij. q. vj. c. placuit. ij. Si ꝟo ptes nō ꝯuc//
nerint ad eligendū aſſeſſorē: tunc delegati iu
dices cū eligant put viderint expedire ꝛ vti//
le fore: etiā inuitis ptib;: qm̄ iudiciū reddit̃
inuitū: vt. ff. de verbo. obli. int̃ ſtipulantem.
§. ſi ſtichū. Et ſi querit̃ qualis eſſe debet aſ//
ſeſſor. Dicendū ꝙ integre fame: nō turpitu//
dine notatꝰ: vt. ff. de offi. aſſeſ. l. ij. ꝛ. C. de di
gnitatib;. li. xij. l. ij. vbi dr̄. Nec in famib; ex
noratis ꝛ his quos ſcelꝰ aut vite turpitudo ī
quinat: ꝛ his q̄s infamia ab honeſtorū cetu
ſegregat: dignitatis porte patebūt. Nec eti
am debet eſſe ſuſpectus alicui partiū: qr cuꝫ
ipſe participet iuriſdictiōe iudicantꝭ ſi ſuſpe
ctus eſt recuſari pōt: vt dicto. c. ſup queſtio//
nē. Preterea nemo fungi pōt officio aſſeſſo//
ris ꝛ aduocati. ne dū ad vtrūq; feſtinat neu//
trū bn̄ peragat: vt. ff. de euic. l. venditorē. C.
de offi. aſſeſ. l. vl. ꝛ. xv. q. j. c. ꝑſbyteros: ꝛ in
glo. nemo em̄ in vna ꝛ eadē cauſa officio di//
uerſarū perſonaꝝ vti pōt: vt pꝫ. iiij. q. iiij. c.
j. ꝛ. ij. Hic q̄ri poteſt vtrū aſſeſſor a ptibꝰ
ſalariū recipe poſſit: preſertim cū ſm legē. ff.
de condi. ob tur. cauſā. l. ij. Si q̄s iuſtiſſimū
hret animū ꝛ iudici munꝰ offerret vt iuſtum
iudiciū daret: a cauſa ſua cadere dꝫ: qr iudi
cē corrupiſſe videt̃: ꝛ de vi. ꝛ ho. cle. cū ab oī:
ſubdit̃ ꝙ iudex n̄ debet ſalariū petere nomie
aſſeſſoris. Ad h̄ dicendū ſm Aſten̄. li. j. tit.
xxxviij. ꝙ ſi tales officiales minores vt aſſeſ//
ſores auditores: ꝛ ſil̄es q̄cunq; noīe cenſean
tur habeant certos redditꝰ aſſignatos ſibi:
tunc nō licet eis a litigantibus vel etiam ab
alijs ſubditis aliquid extorquere. ſicut nec

iudices ordinarij vt dictū eſt ſupra. Si vero
non hñt certū ſtipendiū ſibi aſſignatū tūc di
ſtingue ſm Alex. an. in. iij. q. ſ. ſm conſuetu
dinē ⁊ morē terre recipere pñt: vel ꝑ vim vel
immoderatā improbitatē recipere non pñt:
que diſtinctio per v̄ba Aug. ad macedoniū
ꝓbat̄ ⁊ habet̄. xiiij. q. v. in. c. nō ſane vbi ſub
dit̄. Sūt alie ꝑſone inferioris loci q̄ ab vtra
q̄ꝫ parte nō inſolent̄ accipiunt. ſicut officia-
lis ⁊ qui amouet̄ ⁊ cui admouet̄ officiū. Glo
ſa diſtinguere vult int̄ officiales perpetuos
⁊ temporales. Temporalem vero vo. at euꝫ
qui amouet̄: ꝑpetuū vocat eū cui ꝑpetuo tra
dit̄ tale officiū. Sequit̄ in textu. Ab his ex-
torta ꝑ imoderatā improbitatē repeti ſolēt
magiſq̄ꝫ reprehendimus eos qui talia iniuſi
tate repetiuerūt q̄ꝫ q̄ ea de more ſumpſerunt:
qm̄ multe neceſſarie ꝑſone reb⁹ humanis vel
inn̄tant̄ hmōi cōmodis vl' tenent̄. Glo. hoc
vult dicere q̄ officiati reprehendunt̄ non ex
eo q̄ aliqua extorquent: ſed q̄ ea imoderate
exquirunt. Unde talia non repetunt̄ ab eis
niſi certū ſit eis ſalarium cōſtitutū: tunc em̄
ſi aliquid vltra h̄ petierint crimine concuſſi
onis tenent̄: vt. xxiij. q. j. c. militare: ⁊ ſoluent
quadruplū: vt. di. xviij. c. qm̄: in fi. ⁊ in gloſ.
j. q. j. c. quidā: ⁊. vij. c. ſancimus: in fi. Si v̄o
non hñt ſalariū ſed extorquent immoderatū
preciū tenent̄ ad reſtitutionē poſſunt tamen
ea paup̄ib⁊ dare: vt dicto. c. non ſane: in fine
et in glo. Dic̄ etiā Accur. q̄ ſi tales inferio-
res officiales non hñt certū ſtipendiū ſibi aſ
ſignatū: tūc ſi extorquent non tñ ꝑ vim vel
immoderatā iprobitatē ñ rep̄hendunt̄. vnde
ſm Tan. de ordine iudiciario licꝫ delegatus
moriat̄ añq̄ꝫ cauſam obitū finē percipiat. ni
hilominus tñ aſſeſſorib⁊ debet̄ ſalariū: vt. ff.
locati. vbi dicit̄. Qui opas ſuas locauit: toti
us t̄pis mercedē accip̄e debet: ſi per eum nō
ſteterit quo min⁹ op̄as preſtat: qm̄ nemo co-
gitur ꝓprijs ſtipendijs militare: nec de ſuo in
uitus facere beneficiū: vt. x. q. ij. p̄cacie. ⁊. xij
q. ij. charitatē: vbi ſubdit̄. Uiſitatores eccle-
ſiarū clericiq̄ꝫ eoꝝ qui cum ip̄is non ꝑ ſue ci
uitatis parrochias fatigant̄ aliquid laborꝭ
ſui capiant te diſponente ſubſidij iuſtū nan
q̄ꝫ eſt: vt illi cōſeq̄nt̄ ſtipendiū q̄ ꝓ tempore
ſuū accommodare reperiunt̄ obſequiū. B
Scdo q̄ri pōt de pena delinquentiū i his
officijs vtrū tantū puniunt̄ q̄ntū iudices or
dinarij vel delegati. Ad hoc dōm ſm Ray.
⁊ Aſten. q̄ tales officiales iudicū indiſticte
tenent̄ ad reſtitutionē: ſi iudicē dolo induxe
rūt ad male iudicandū: imo pena aſſeſſoris
eſt hec in officio ſuo male delinquētꝭ: vt ma
le ablata reſtituat etiā in quadruplū q̄ qua
druplex reſtitutio diuidenda eſt int̄ fiſcum
⁊ ſpoliatū: vt. C. de aſſeſſ. vbi dr̄. Conſilia-
rios iudicū ⁊ cancellarios ⁊ eos q̄ domeſtico
rū fungunt̄ officio: poſt admiſtrationē quin
quaginta dies in ꝓuincia reſidere p̄cip̄im⁹:
pro confeſſo aūt tenebit̄ q̄ accuſat⁹ hmōi per
ſonā ſubtraxerit in quadruplū reſtitui debe
mus q̄ deſiderant̄ ablata: vt duplū ſpoliat⁹
accipiat: ⁊ duplū noſter fiſcus acquirat. Uñ
plus punit̄ aſſeſſor q̄ꝫ iudex: nam ⁊ ſi iudex ꝑ
imprudentiā aſſeſſoris male iudicauerit: ex
cuſatus erit ſi ſimplex fuit ⁊ conſcientiā bonā
habuit: nec in culpa fuit eligendo taleꝫ aſſeſ
ſorem: q̄ cōmuniter bonus ⁊ ſufficiens crede
bat̄. magis ergo fuit aſſeſſor in culpa: q̄ p̄ci-
pue propt̄ ſcientiā eligit̄: non autē ſic iudex
⁊ ideo p̄ciſe tenet̄ leſo: vt. ff. q̄ q̄ſq̄ꝫ iuris. l. ij.
vbi dicit̄. Hoc edicto debet dolus ius dicen
tis puniri: nam ſi aſſeſſoris imprudentia ius
alit̄ dictū ſit q̄ꝫ oportuit: non debet hoc ma-
giſtratui officere ſed ip̄ſi aſſeſſori. Unde et.
lxxxvj. di. in. c. tanta: ibi plus punitur ma-
lus conſiliarius q̄ꝫ actor. ⁊. xcvj. di. c. duo. xj
q. iij. c. qui conſentit. ⁊. xxiij. q. iij. c. Qui ali
orum errorem defendit: multo amplius eſt
damnabilior illis qui errant: quia non ſoluꝫ
ille errat: ſed etiā alijs erroris offendiculaꝫ
parat ⁊ confirmat. Glo. nota q̄ plus punitur
conſulens q̄ꝫ faciens: vt. xxiij. q. v. c. cum ho-
mo vbi dicit̄: q̄ aliquando qui cauſa mortis
fuit plus punitur q̄ꝫ ille qui occidit: ar. etiaꝫ
ff. de aleatoribus. l. j. Septimū aūt gen⁹
hominū contra iſtud preceptū agens ſunt ar
bitrarij iniuſti: qui ad arbitrandū electi vnā
partem iuuant ⁊ aliam iniuſte grauant: qd̄
nequaq̄ꝫ licet: q̄ arbitraria ad inſtar iudicio
rum ſunt redacta: vt. ff. de receptis arbi. l. j.
vbi dicitur. Compromiſſum ad ſimilitudinē
iudiciorum redigit̄: ⁊ ad finiendas lites per-
tinet. Unde ſi declinant a tramite iuſticie: ſi
ne rationabili et probabili cauſa: iudicio p̄-
borum tenentur in iudicio anime et grauiter
peccant. Licet enim arbitri prop̄e dicantur
qui ex conſenſu partium eliguntur: ⁊ in eos
ſub pene ſtipulatione compromittit̄: vt me-
tu pene ip̄oꝝ arbitrio ſtetur: non tñ ex h̄ mi-
nus immo quantū ad aliquid magis obligā
tur ad ferendū iuſtū arbitrium: conſideratis

hinc inde circunſtantijs eo q̄ metu pene ob
ligati ſunt ab arbitrio nō recedere qd̄ tñ lici
tū eſt in iudicio: ſcꝫ ꝑ appellationē. Et ideo
plures prohibent̄ eſſe arbitri: ꝓhibent̄ enim
mulieres ⁊ minores. xx. annis: vt. ff. de rece.
arbi. vbi dr̄: cū i lege cautū ſit ne minor. xx.
annis iudicare coget̄: itēꝝ ſancim⁹ nemini li
cere minorē. xx. annis in cōpromiſſariū iudi
ceꝫ eligere nimiꝝ cū in hmōi adhuc matura
diſcretio deficiat. Mulier aūt ꝓhibetur ab
oib⁊ ſeculab⁊ actib⁊ vl' officijs: vt. ff. de re mi
li. l. ij. ſic eſt de offi. or. Inſuꝑ ꝓhibent̄ ſurd⁹
mutus: ſeruus: furioſus: arti. iij. q. vij. in. §.
tria. ſicut eſt de offi. or. ꝓhibet̄ etiā laicus eē
arbiter in cauſa ſp̄uali: vt extra de arb. c. cō
tingit. vbi ſubdit̄: gñaliter ꝓhibem⁹ ne ſuꝑ
rebus ſp̄ualib⁊ cōpromittat̄ in laicū q̄ non
decet vt in talib⁊ arbitret̄: h̄ ibi. Pōt tñ laic⁹
arbitrari de reb⁊ eccl'ie dūmō fuerit in eū au
ctoritate ſup̄ioris cōpromiſſum: vt eo. ti. c. ꝑ
tuas. ⁊ in glo. Et etiā femine in caſu qui po
nit eo. ti. ca. dilecti. j. Preterea ſm leges iu-
dex ordinarius arbiter eſſe nō pōt ſuꝑ lite q̄
corā eo tractat̄: vt. ff. de recep. arbi. l. ſed ⁊ ſi
in ſeruū. §. licet ⁊. iij. q. vij. § ſi q̄s v̄o iudex.
vbi plane de hoc. Et glo. Brix. ponit tripli
cem rōnem: concludit tñ in glo. in cōtrariuꝫ
q̄ ſm canones tā ordinarius q̄ꝫ delegatus
arbiter eē pōt: vt extra eo. ti. cū t̄ꝑe. vbi pla-
ne de hoc: ⁊ in glo ⁊ in. c. cū a nobis. ⁊ extra
de p̄ben. niſi eſſent. Itē extra de elec. c. cām.
Ceteꝝ licet vt dictum eſt ad inſtar iudicioꝝ
ſe habeat arbitriū: tñ in mulꝭ differt a iudi-
cijs de quib⁊ grā breuitatꝭ ſuꝑſedeo: de his
tria tm̄ ſuccincto ſtilo percurrendo. Primo
nanq̄ꝫ differt in hoc q̄ venalis ſentētia iudi-
cis non valet: vt patꝫ. ij. q. vj. §. diffinitiua.
vbi dr̄ in v̄. item ſi plures. Uenales q̄q̄ꝫ ſen-
tentias q̄ inter mercede a corruptis iudicib⁊
p̄feruntur: ⁊ citra interpoſite ꝓuocatiōis au
xiliū infirmas eſſe decretū eſt: ſed ſententia
arbitri ꝑ p̄ces ⁊ ſordes data tenet: ſed tñ ex-
cipi poteſt contra agentem de dolo ad penā
de ſententia tali vt. C. de arbi. vbi dicitur.
Arbitroꝝ ex compromiſſo ſententie nō obtē
perans ſi ſordes vel euidens gratia eoꝝ q̄ ar
bitrati ſunt intercceſſerunt: aduerſus filiam
tuam agentē ex ſtipulatu exceptione doli ma
li vti poteris. ¶ Ad cuius euidentiam nota
caſum: q̄ q̄dam ꝓmiſit filie ſue centū cū nu-
beret: poſtea nupſit in honeſto: pater noluit
illa centū ſoluere: conuentus fuit a filia: cō-
ꝓmiſſuꝫ eſt in arbitros: illi forte corrupti p̄e
cunia vel gratia arbitrati ſunt ꝓ filia. Dicit̄
lege q̄ pater actione doli mali pōt cōuenire
filiam: q̄ q̄ dolū dedit: dolū p̄ſtare debet: id
eſt de dolo cōueniri debet. Sequit̄ in textu.
Sed ⁊ ex doli clauſula: q̄ ex cōpromiſſi ſti-
pulatione ſubijci ſolet filiā tuā cōuenire nō
vetaberis: hoc ibi. Que ſcꝫ clauſula talis ē.
qui dolū dedit: dolū p̄ſtare debebit̄ dolus
bonus eſt quo aliquis ſcit circūuenire cauil
lationes aduerſarij ſui. ¶ Scdo differunt
in hoc: q̄ non pōt arbiter ſententiare altera
ꝑte abſente: niſi hoc actū ſit in cōpromiſſo:
vt. ff. de recep. arbi. l. diem. §. ſi heredis men
tio. ſicut eſt in fi. vltime differentie. Et ea. l.
⁊ eo. ti. dr̄. Si quis litigatorū defuerit: q̄ ꝑ
eū factū eſt q̄ minus arbitraret̄ penam com
mittit ſcꝫ expenſaꝝ: etiaꝫ ſi cōparuerit ſed ꝑ
eum ſteterit q̄ minus arbitraret̄. Sequit̄ in te
xtu. Proinde ſnīa que data eſt non coram
litigatorib⁊ non valebit niſi in compromiſſo
hoc exp̄ſſum ſit ſpecialr̄: vt vl' vno vel vtroq̄ꝫ
abſente ſētia ꝓmat̄: hoc ibi. In iudicijs aūt
altera parte non p̄ſente ſentētiari pōt: vt pꝫ
iij. q. ix. c. decreuimus. vbi plane de hoc. Ex
tra qui fi. ſunt legi. c. cauſam. extra de iudi-
cijs. c. q̄ Guil'. ff. de iudi. poſt edictum. Ter
tio differunt: q̄ abſens ex cōtumatia nō con
demnat̄ in arbitrio niſi cautuꝫ ſit in compro
miſſo: vt. ff. de arbi. ſi quis litigatoꝝ. in iudi
cio v̄o ſecus eſt: vt dicto. c. decreuimus. ⁊. c.
cauſam. ⁊. ff. de iudicijs. vbi dicit̄. Eum q̄ te
mere ſuum aduerſarium in iudiciuꝫ vocaſſe
cōſtiterit viatica litiſq̄ꝫ ſumptus aduerſario
ſuo reddere oportet. ⁊. C. de iud. l. ꝓperandū
⁊. l. ſancim⁹. vbi pulchre de hoc. Alias diffe
rentias vide breuiter notatas extra de arbi-
trijs. c. cum dilectus: ſuper v̄bo: niſi in glo.
¶ Hic preterea queri pōt: vtꝝ de oib⁊ cauſis
cōpromitti pōt in arbitros. Ad hoc dicendū
q̄ ſic exceptis trib⁊ cauſis. Uñ v̄ſus. Arbi-
ter hic ſtatum cōiugia crimen abhorret. Nā
primo de cauſis liberalib⁊ in arbitros com-
promitti non pōt: vt pꝫ extra eo. ti. c. cū t̄ꝑe
vbi papa arbitriū ratificat exceptis capitu-
lis que contra libertatem monaſterij ⁊ dua-
rum capellaꝝ in arbitrio ſunt expreſſa: ⁊ rō-
nem ſubdit dicens. Cum ⁊ ſi ſponte volue-
ris: de iure tñ non poteris ſine licentia roma
ni pontificis renūciare priuilegijs vel indul
gentijs libertatꝭ q̄ monaſteriū illud indicat
ad ius ⁊ ad ꝓprietatem romane eccleſie perti

ſtere:gloſa ſup ꝟbo libertatis:hoc ideo dicit
q in cauſa liberali arbiter interuenire nõ pt
vt.ff.e.non diſtinguemus.§.de liberali.⁊ ex
tra de in inte.reſti.c.cauſa reſtitutiõis.in fi.
⁊ in glo. Veruntñ ꝗtum ad ſe renũciare po
tuit priuilegiũ libertatis:licet nõ ꝗtum ad
papam:vt extra de pſcript.cum olim.de re.
iudi.ſuborta.⁊ de dona.inter dilectos.alijs
aũt priuilegijs renunciare poſſit:vt de priuile.
ſi de terra.⁊.c.accedentibꝫ:vñ dicit in dicto
.§.de liberali cauſa.cõpromiſſo facto recte
non cõpellit arbiter ſniam dare:q fauor li//
bertatis eſt vt maiores iudices hr̃e debeat:
⁊ eadem dicenda ſunt ſiue de ingenuitate ſi
ue de libertate queſtio fit.Secundo non po
teſt fieri compromiſſio in arbitros de cauſis
matrimonialibꝫ vnde in dicto.c.cauſa reſti
tutionis.Subdit:In matrimoniali quoqꝫ
ac liberali cauſa vel criminali cum maiores
iudices exigant arbiter nequit aſſumi.Ubi
dicit gloſa ꝙ cauſe matrimoniales per iudi
ces diſcretos tractari debent qui poteſtatez
habent iudicandi:vt de con ſan.⁊ affi.ex lite
ris.⁊ eſt expſſum de tranſac.c.vl.Tertio nõ
põt fieri compromiſſio in arbitros de crimi
nalibꝫ:vt dicta.l.diſtinguemus §.ſi per er//
rorem.vbi etiaz dicitur.§.iulianus indiſtin
cte ſcripſit ſi per errorem de famoſo delicto
ad arbitrium certum eſt:vel de eo de quo iu
dicium publicũ ſit ꝯſtitutum:vel vt de adul
terijs:ſiccarijs ⁊ ſimilibus:vitare debet pre
tor ſententiaz dicere nec dare dicte ſententie
executionem hoc ibi.Et ſic intelligitur de cri
mine famoſo:vnde videtur ꝙ poſſit compro
mitti de crimine non famoſo.Naz.ff.de his
qui infamia noue le.quid ergo.§.ex compro
miſſo.ibi ſubditur ꝙ ſententia arbitri nõ in
famat:⁊ ſic intelligitur illud non de famoſo
arbitrio ſed de tali quod nullo mõ infamat.
Et hoc videtur velle gloſa in dicto.c.cauſa
reſtitutionis.in verbo criminali. ¶ Deniqꝫ
queri poteſt:vtrum ab arbitrio licitũ ſit ap//
pellare:preſertim cum dicitur.C.de arbi.l.j
ꝙ ex ſententia arbitri ex compromiſſione in
re perfecta:ideſt certa aditi appellari nõ poſ
ſe ſepe reſcriptum eſt:quia nec iudicati actio
inde preſtari poteſt:⁊ ab hoc inuicem pena
compromittitur:vt metu eius a placitis nõ
recedatur.Ad hoc dicendum ꝙ tria genera
arbitrorum diſtingui poſſunt.In primo ge
nere connumerantur illi qui ſunt iudices or
dinarij ⁊ arbitrarij:de quibus habetur.ij.q.
vj.in.c.a iudicibꝫ.vbi ſubditur.Ordinarij
⁊ arbitrarij ſunt qui legitimam poteſtatem
habentes ⁊ ab eis eliguntur ad arbitrandũ
qui non ſunt ſue ditioni ſuppoſiti:ab his ar
bitris ⁊ ſi vt arbitri ſedeant ⁊ non vt ordina
rij:priuilegio tamen ordinarie dignitatꝭ gra
uatus aliqs appellare valebit vbi dicit glo
ſa Brix.Scdm canones credo ꝙ ⁊ ordinari
us ⁊ delegatus poſſit eſſe arbiter ordinariꝰ
vt extra eo.ti.c.cum tpe.⁊ in gloſa de elec.c.
cauſam ⁊ etiam in auten.vt differentes iudi
ces.§.ſi vero contingit.vel delegatus:vt de
preſump.c.literas.de arb.c.cum olim.de pre
ben.c.niſi lex tamen videtur contrarium di
cere:vt ff.eo.ſed ⁊ ſi in ſeruũ.§.ij.⁊.iij.q.vij
in.§.tria.ꝟ.ſi quis vero iudex.Sed hoc ſo//
lum prohibet lex:q ordinarius iubere non
poteſt vt partes in ſe compromittant:vt pa
tet ibidem in gloſa in dicto.c.cum tempore.
in glo.⁊.ff.de tu.⁊ cura.l.iiij.Si ergo iudex
eligitur nec exprimitur ꝙ eligitur vt arbiter
tunc tenebit eius ſententia vt iudicis:⁊ ab
ea poteſt appellari:vt.ff.qui ſatiſda.co.le.ar
bitrio.vñ in dicto.c.a iudicibus.dicit Brix.
ſi conſenſiſti in aliquem propter iniquitatez
perſone non potes appellare vt hic:⁊ extra
de offi.dele.ſuper queſtionum:ſic ab iniqua
ſententia potes appellare:quia licet reproba
re dicta ſed non perſonam.Si vero exprimi
tur ꝙ eligitur vt arbiter non vt iudex:tunc
quamuis cauſam examinat in forma iudicij
eius tamen ſententie ſtandum eſt:nec ab ea
appellandum ſiue fuerit equa ſiue nõ:vt.ff.
de arbi.l.diem.vbi ſubditur: Stari enim
oportet ſententie arbitri ſiue ſit equa ſiue ini
qua quam de re dixerit:⁊ ſibi imputet qui in
eum compromiſit.Quod tamen ſane intel//
ligendum eſt.niſi manifeſte ⁊ enormiter par
tem aliquam grauaret:tunc enim etiam ſen
tentie ſtandum non eſſet:vt.C.de arbi.l.ar
bitrorum.Et licet non poſſit appellari a ſen
tentia arbitri:ſupplicari tamen poteſt vt di
cit gloſa in dicto.c.a iudicibus.in verbo or//
dinarij:et hoc patet extra de arbi.ca.non ſi//
ne. ¶ Secundum autem genus arbitro//
rum eſt quod eligitur ſub aliqua pena vel
etiam ſub obligatione iuramenti vel cõpro
miſſi:⁊ taliũ arbitriu ꝗuis teneat ꝓpter obli
gationẽ partiũ etiã ſi fuerit iniuſtũ:retracta
ri tamen poteſt a ſuperiore:vt extra de arbi.c.
non ſine.⁊ de iureiuran.c.veniens.⁊.c.quin
tauallis.et.ff.de arbi.le.ſicut dics.vbi di//
citur:ꝙ compromiſſio non debet obtempera
re litigatores ſi aliqd arbiter inhoneſtũ iuſſe
rit:⁊ ſi per dolũ tulit ſniam licet non retra//
ctet per appellationẽ:tñ retractat per excepti
onẽ:vt.ff.eo.c.nõ diſtinguemꝰ.§.cũ quidã.
⁊ ſi iuramentũ interuenit i compromiſſo qđ
tamen fieri non debet:q iuramentũ in arbi
trio ꝓhibet interuenire:vt.C.e.auten.decer
nimus.ſi tamen interuenit eſt ſeruandũ dũ//
modo arbitrium ſit licitum vel equum:vt di
cto.c.non ſine.in fi.Si ꝟo non eſt licitũ:vel
eſt notabiliter iniuſtum:tunc parti leſe com//
petit doli exceptio non obſtante iuramento:
quia iuramentũ ad hoc non extenditur niſi
ad ea q̃ legitime arbitrantur:vt ibidẽ i glo//
ſa ſuper verbo facientes:⁊ dicto.ca.veniens.
ſuper verbo preciuiſſet:in gloſa:vbi dicitur
ꝙ iuramentũ non extendit ad illa de quibus
non eſt cogitatũ.Nota gloſam ibidem in.c.
quintauallis. Tertiũ genus arbitrorum
eſt quod ſimplicit eligit ad componendum
inter partes:ſicut bonus vir int partes rem
decidit ⁊ componit:cuius ſnie tunc demon
ſtabitur:ſi ſit talis qualis fieri debet a bono
viro:vnde ſi iniuſta ſit corrigi debet per arbi
triũ viri boni:vt.ff.pro ſocio:vbi dicit.Si
ſocietatem mecũ coieris ea conditiõe vt par
tes ſocietatis conſtitueres:ad boni viri arbi
trium ea res redigenda eſt ⁊ conueniens eſt
boni viri arbitrio vt non vtiqꝫ ex equis par//
tibus ſocij ſimus veluti ſi alter plus opere in
duſtrie pecunieue in ſocietatem collaturus
ſit:hec ibi.Ex quibus omnibus liquet ꝙ ar//
bitri quicunqꝫ non per ſordes nec per gratiã
aut fauorem arbitrari debeant:ſed ſm iuſtã
eſtimationem equitatis conſideratis hincin
de circunſtantijs alioquin obligantur indi//
ſtincte parti leſe ad debitã recompenſationẽ.

Octauum deniqꝫ genus hominum cõtra
hoc preceptum delinquentiũ ſunt procura//
tores:actores:ſyndici:yconomi vel quocũqꝫ
nomine cenſeant:qui conſtituti ſunt vt cau//
ſas aliorum defendant:ſed officium ſuum in
fideliter ⁊ inique exequuntur:quorum exceſ
ſus ex iam dictis faciliter elici poſſunt.Un//
de procurator eſt qui aliena negocia manda
to domini vnum vel plura gerenda gratui//
tus ſuſcepit:vt.ff.de procu.l.j.⁊ poſſunt ſi//
mul plures procuratores conſtitui ⁊ in ſoli//
dũ:⁊ tunc occupantis melior eſt conditio vt
poſterior iã non ſit procurator in eo qđ prior
petere cepit:vt .ff.e.pluribꝫ.Et nota ꝙ i nul
lo debet eſſe deterior conditio ꝓcuratorꝫ ꝗ
domini niſi in ſatiſdan.ff.de ꝓcu.l.ſed ⁊ he.§.
defendere.⁊ ratum eſt qcqđ cũ ꝓcuratore agi
tur:vt extra eo.ti.c.j.Et in gloſa ibidẽ vide
de ſatiſdatione ⁊ ceteris que cõcernunt hãc
materiã.Syndicus autem eſt ille qui conſti
tuitur ad agendum vel defendendum cau//
ſas nomine vniuerſitatis.Dicitur enim ſyn
dicus quaſi plurium cauſas dicens vel de//
fendens:⁊ dicit proprie procurator monaſte
rij.In eccliavero ſeculari vocat yconomus:
vt.xvj.q.j.c.quoniã.Actor ſimilit cõſtitui
tur ad agendas ⁊ defendendas cauſas vni//
uerſitatis:vt.ff.quod cuiuſqꝫ vniuerſitatis.
l.Item eorum.In hoc tamen differũt:quia
ſyndicus conſtituitur ad lites preſentes et
futuras ⁊ ſine decreto.Actor autem tm̃ ad
lites preſentes ⁊ cum decreto:vt.ff.e.§.ſi de
curiones.Et ſola vniuerſitas vel collegium
conſtituere poteſt ſyndicum vel actorem:vt
ff.eo.l.j.vel is cui dedit vniuerſitas poteſta//
tem eligendi:vt ibi.§.Item eorum.Quan//
doqꝫ tamen ſyndicus vel actor appellatur
procurator:vt de pba.c.licet.de preſcript.c.
j.Et debent conſtitui duabus partibus vni
uerſitatis preſentibus:⁊ maiori parte vni//
uerſitatis conſentiente.Et nota ꝙ idem in//
telligitur de yconomo quod dictuz eſt de ſyn
dico:vide etiam extra de ſyndico.c.vnico.⁊
in glo.De ceteris gratia breuitatis ſuperſe//
deo. Deniqꝫ de conſiliarijs vel conſultori
bus ſubnectendũ eſt:quorũ ſubſidiuz extra
iudiciũ requiritur:ꝗuis et aſſeſſores iudici
um etiam conſiliarij dicuntur:vnde preſerti
iuuenes ⁊ inexperti iuriſperitorum ⁊ ſimiliũ
conſiliũ requirere debent añqꝫ litem in iure
ſumant:quia dicit Caſſio.in epiſtola quadã
ꝙ plurimũ laudis iuuenes moribus ſuis ap
plicant:quotiens de negociorũ meritis am//
bigentes ad conſilia peritorum recurrũt.Et
ſi queritur vtrũ iuriſperitꝰ iuſtũ conſiliũ ven
dere põt in gratis admĩſtrare debeat.Ad hõ
dicendum ſm glo.Brix.xj.q.iij.c.non licet
ꝙ ſi iuriſperitus ſine labore dare poteſt cõſi//
liũ ſ.nõ reuoluendo libros nec laborando in
perlegendis allegatiõibꝫ:tunc gratis ſubue
nire tenent.Alioquin vt dicit Amb.li.de of
fi.ijs.Quid tibi prodeſt hr̃e ſapientiã ſi con
ſiliũ neges?Si conſulendi copiã includas:
clauſiſti fontẽ vt nec alijs influat nec tibi p//
ſit:hec ille:immo plurimũ obeſt eo ꝙ ſibi ſu
pereſt non dare elemoſynã ſine ſui detrimen//

to ⁊ labore. Dicit enim Gregoriꝰ in omel. ꝙ habēs intellectū .ſ. dandi conſiliū curet omino ne taceat: ⁊ ſubdit cauſam dicens. Talēti enim noīe cuilibet reputabit quod vel minimū accepit. Si ꝟo laborat in libros reuoluendo ⁊ ſtudendo acta reſpiciēdo ⁊ forte cū alijs peritis diſputando vt ſic debitum conſilium tribuat: tunc licitum eſt illi exigere et recipere ſalarium: ⁊ ſic intelligit Raymundus dictū Auguſt. in dicto c. non licet. vbi ſubdit: ⁊ ſi liceat aduocato vendere iuſtum patrociniū ⁊ iuriſconſulto rectum conſiliū. Dicit tñ Hoſtieñ. ꝙ ſi conſiliū petens ſit diues tunc iuriſperitus nō tenet gratis dare iuſtū conſiliū: qꝛ et ſi tunc non laborat ante tñ laborauit diſcendo ⁊ ſtudendo: ⁊ ſic licite poteſt inde recipere: ꝑcipue ſponte oblata. Ad laudem dei omnipotentis.

¶ De mendacio materiali ⁊ formali: ac de mendacio pernicioſo qualiter quatuor modis committitur.

Sermo ſeptimus

N On loqueris cōtra ꝓximū tuū falſū teſtimoniū. Exo. xx. Expediti de falſo teſtimonio ſm̄ pmā acceptionē ꝑut contingit ī iudicio: iā ſcdam pſequamur ꝑut .ſ. accipit large pro oī falſa ⁊ iniuſta expſſione ꝟboꝝ in deceptione vel iniuriā ꝓximi extra iudiciū. Qꝫ fieri pōt multꝭ mōis: qꝛ multa ſūt gña mendaciorū. A Uerūtñ qꝛ de ꝑiurio viſum eſt in ſcdo pcepto. Hic pſequendū eſt de ſimplici mendacio: qđ qꝛ leui motu lingue perficitur pctm̄ illiꝰ minus ponderat. Sed audiant q̇ hmōi ſunt illud Prouer. xviij. Mors ⁊ vita in manibꝰ lingue: q̇ diligunt eā comedēt fructus eiꝰ: vñ pctā lingue ſūt extremū refugiū demonū ad impugnandos fideles chrī. Nā ſm̄ Jacobū in canonica. Qui non offendit ī ꝟbo hic pfectus eſt vir. Eſt em̄ inquietū malū vrpore in lubrico poſitū: plenūqꝫ veneno mortifero: ⁊ iō licet omnis natura beſtiarū domari pōt: tñ linguā nullus hoim̄ domare pōt niſi cū gratia ⁊ ſilentio. Hinc Hiere. ix. dt idē ꝓpha. Quis dabit capiti meo aquam ⁊ oculꝭ meis fontē lachrymarū ⁊ plorabo die ac nocte: ⁊ addit cauſam dicens: quia extenderunt linguā ſuā quaſi arcū mendacij ⁊ nō veritatis. Docuerūt ei linguā ſuā loq̇ mendacium. Pro q̄ notandū ꝙ mendaciū ſꝫ Auguſtinū li. de mendacio: ⁊ ponit. xxij. q. ij. c. beatus Paulus. §. ille ergo. Eſt falſa vocis ſignificatio cū voluntate fallendi. Pro quo nota ſm̄ Aſteñ. li. j. ti. xxvj. ꝙ dictū exterius ꝓlatū duplicē habet comparationē. Unā ad rem ſignificatam; et ſic dicit ſermo verꝰ: cum .ſ. res adequatur: vel etiam fallax cū nō adequatur ſermoni: ⁊ talis veritas vel falſitas ſermonis tenet rōnem materialis. Alteram vero comparationem habet ad intentionem dicentis: ⁊ ſic dicitur ſermo verus cum .ſ. intentio adequat ſermoni. Falſus autē cū intentio non adequatur ſermoni: ⁊ talis veritas vel falſitas habet rationem formalis. Ex quibus patet ꝙ mendacium nominat dictū per comparationē ad rem ⁊ ad dicentem. Et ideo ad completam mendacij rationem concurrit duplex falſitas: vna per comparationem ad rem: ⁊ alia per comparationem ad loquentis intentiōem: ⁊ hec duplex falſitas tangit in dicta diffinitione mendacij. A pma tamen falſitate ſi ſola fuerit: non dr q̇s proprie mendax: quia mentiri eſt cōtra mentē ire quod ille non facit: quia fallere non intendit: ſed a ſecunda licet fuerit ſola dicitur q̇s mendax. Et hoc patet. xxij. q. ij. vbi dicit ca. Is autē qui mentit contra id quod anio ſentit loquit voluntate fallendi: ⁊ vtiqꝫ ꝟba propterea ſunt inſtituta: non vt per ea ſe inuicem homines fallant: ſed vt eis quiſqꝫ in alterius noticiam cogitationes ſuas proferat: verbis ergo vti ad fallaciam non ad qđ inſtituta ſunt peccatum eſt. Et infra. Nemo mentiēs iudicandus eſt qui dicit falſum qđ putat verum: quia quantum in ipſo eſt non fallit ſed fallitur. Non itaqꝫ mendacij ſed aliquando temeritatis arguendus eſt: qui falſa incautus credit ac pro veris habet: potiuſqꝫ econtrario quantum in ipſo eſt: ille mentitur qui dicit tanqꝫ verum quod putat falſum: quantum enim ad animum eius attinet: quia non quod ſentit hoc dicit: nō verum dicit q̄uis verū inueniat eſſe quod dicit nec vllo modo liber eſt a mendacio: quia ore neſciens verū loquitur: ſciens autem voluntate mentit: hoc ibi. Et verba ſunt Auguſtini in enchiridion: vnde concludit ibidē ꝙ minus peccat q̄ neſciens falſum dicit q̄ q̄ neſciēs verū dicit: qꝛ pmū mendaciū hꝫ rōnē materialis: ſcdm̄ formalis: ⁊ vt dicit ī dicto c. beatus: cū fallere ſit voluntatis: falli autē infirmitatis vel temeritatis: grauius eſt qđ ex voluntate q̄ qđ ex temeritate pcedit vnde aliquā cōtingit falli vel nullū vel minimū eē pctm̄: nullū q̇dē pctm̄ eſt: cū adhibuit debitam diligentiā ⁊ hoc nō ſolū in mendacio: ſꝫ etiā in ꝑiurio: vt ptꝫ ibidē. c. hoies: vbi ſubditur: ꝙ intereſt queadmodū verbū pcedat ex animo: ream linguā non facit niſi rea mēs qꝛ ergo mens non erat rea: neſciebat em̄ eſſe falſum qđ iurauit eſſe verū: nec temere vel negligenter ſed cum magna diligentia ſibi videbat deprehendiſſe verū quod iurauit falſum ꝑiurij reus nequaqꝫ eſt iudicandus: hoc ibi. Si ꝟo loq̄ndo falſū nō adhibuit debitā diligentiā peccat venialit: niſi forte mendaciū eſſet multū ꝑnicioſū. Qui ꝟo ſcient dicit mendaciū ſꝑ peccat vt videbit. Et ſi obijcit ꝙ pdicta diffinitio nō cōueniat officioſo mēdacio nec etiā iocoſo: qꝛ q̇s in neutro eoꝝ intendit fallere: ſed in officioſo intendit ꝓdeſſe: ⁊ in iocoſo intendit delectare ⁊ complacere. Ad hoc dicēdū ſm̄ Aſteñ. vbi ſupra ꝙ in dicta diffinitiōe verbū fallendi nō tm̄ importat decipe: ſed etiā fallere ſeu falſum dicere: ⁊ hoc eſt oī mendacio cōmune: falſū eī dicere exterius q̊dāmodo fallere eſt: dum hoc dr qđ poteſt hoiem ad falſitatē deducere: ⁊ ꝑ ꝯñs fallere ⁊ decipere. vñ mendaciū officioſum ⁊ iocoſum ex ipo genere opis rōnem habet fallendi: licet ex intentione dicentis non dicat ad fallendum. Hic queri poteſt q̊t ſint genera mendacioꝝ: preſerti cū Aug. in li. de mendacio mendaciū diuidat ī octo differentias. Phs aūt in. iiij. ethi. diuidit mendacium in iactantiā que verū excedit in dicendo: ⁊ ī ironiam que deficit a vero in minus dicendo: q̄ duo ſub nulla predictaꝝ differentiarum cōtinent quas ponit Aug. Ad hoc dicendum ſm̄ glo. ſuper illđ pſ. v. Perdes omnes qui loquunt mendaciū: ꝙ tria ſunt genera mendaciorum. Primum enim genus mēdacij eſt quod fit ex malignitate ⁊ dicit mendacium pernicioſum. Secundum vero genus fit ꝓ ſalute ⁊ cōmodo alicuius: et dicitur mendaciū officioſum. Tertiū vero genus fit ex ioco: ⁊ dicit mendaciū iocoſum. Et hec diuiſio colligit etiā ex verbis Augu. ſuꝑ eodem loco: pſ. Perdes omnes: ⁊ ponunt hec ꝟba xxij. q. ij. c. ne quis. Et hoc etiā ſic patet rōne: nam mendacium vbi dictū eſt habet ꝓ formali completiuo quandā intentionē fallendi: ⁊ iō ſm̄ intentionē dicentis habet mendacium in ſpecies diuerſificari: aut em̄ intēdit quis aliquē ledere: ⁊ ſic ē mendaciū pernicioſum: aut ꝓdeſſe: ⁊ ſic eſt mendaciū officioſū: aut delectare: ⁊ ſic eſt mendaciū iocoſū. Et ad illa tria genera mendaciorum omnes differentie mendacioꝝ reducunt. Sꝫ obijcitur: nunq̇d eſt mendaciū ſi q̇s nō impleat qđ ꝓmiſit: qđ tñ in ꝓmiſſiōe adimplere diſpoſuit. Ad hoc dicendū ſm̄ Aſten. vbi ſupra: ꝙ qui ꝓmittit aliq̇d ſi animū habeat faciendi qđ ꝓmittit nō mentit: qꝛ ñ loq̇t cōtra id qđ gerit in anio. Si ꝟo nō facit qđ ꝓmiſit videt infidelit agere per h̄ ꝙ animū mutat: poteſt tñ ex duobꝰ excuſari: vno mō .ſ. ꝓmittit illđ qđ eſt illicitū manifeſte: ⁊ tūc ꝓmittendo peccat: qꝛ talia ꝓmittere nō potuit ad cuius oppoſitum obligat: ſi vero poſtea ꝑcipit eſſe illicitū vel periculoſum qđ ꝓmiſit: tunc mutando voluntatē bene facit: nec ea ꝓmittendo intentione ſimplici ꝓtūc peccauit: vt ſi que ꝓmiſit venire ad certū locū anio ſimplici: poſtea cōperit poſitas ibidem inſidias ad cōſtuprandū vel rapiendū vel ſilia: tūc bñ facit ñ eundo: nec mentit ꝓmiſſa non faciendo: qꝛ tunc mutate ſūt conditiōes ꝑſonaꝝ vel negocioꝝ. Ut em̄ dr Seneca lib. de offi. ad h̄ ꝙ q̇s facere tenet qđ ꝓmiſit requirit ꝙ oīa maneant īmutata: al's em̄ nec fuit mendax in ꝓmittēdo: qꝛ qđ ꝓmiſit habebat in anio ſub cōditiōibꝰ debitꝭ: nec etiā infidelis nō implendo: qꝛ eedē conditiones non extant: vnde nec apl's eſt mentitꝰ qui Corinthiū non iuit quo tñ iturū ſe ꝓmiſit: vt ptꝫ. ij. Cor. j. ⁊ hoc propter legitimū īpedimentū qđ ſuꝑuenit. Et hoc patet. xxij. q. ij. c. beatus Paulus: vbi etiā excuſat Petrū dicentē. Non lauabis mihi pedes ineternum. B Primū igit mendaciū quod dicitur ꝑnicioſum proſequendo. Sciendū ꝙ q̄tuor modis mendaciū ꝑficit. Primo cū mendaciū dicit in ꝑniciem chriane religionis ⁊ ſalutis aniaꝝ vnde. xxij. q. ij. dicit c. Primū eſt capitale mendaciū ⁊ longe fugiendū: qđ fit in doctrina religionis: ad qđ mendaciū nulla conditiōe quis debet adduci: glo. ſicut eſt dicere Jeſum non eſſe paſſum vel nō eſſe natum ex virgine: potius ei debet oīa mala pati q̄ tali malo conſentire: vt. xxij. q. v. ca. itane. Unde ſubdit in textu. non eſt igit mentiendum in doctrina pietatis: qui magnū ſcelꝰ eſt primū genus mendacij ⁊ deteſtabile: hoc

ſibi. Super quo dicit Alex. an. in ſuo. ij. ꝙ re
ligio hic ſumit cōmunit̃ ſꝫ ꝙ nos religat ad
tenendū: n̄ tm̄ ea q̄ ſūt circa fidē ſed etiam ea
q̄ ſūt circa bonos mores: in his enim duobꝰ
conſiſtit ſūma chriſtiane religionis. Et hoc q̄//
dem peccatū mendacij grauiſſimū eſt int̃ oīa
quia mendacium tanto grauiꝰ iudicatur: q̄n
tomagis militat contra dilectionē dei ⁊ ꝓxi
mi: hoc enim pctm̄ militat contra vtranq̄ di
lectionē nec ſolū opponit̃ virtuti veritatꝭ: ſed
etiā virtute fidei ⁊ religionis quod eſt gra//
uiſſimū: etiā ſi ſit circa aliqđ cuius cognitio
ptinet ad bonū hoīs. ſ. ad ꝑfectionē ſcientie
⁊ informationē morū. Unde tanta labes eſt
hmōi vitij vt non ſolū fallenti: ſed etiā illi q̄
fallit̃ ſit damnabile. Unde in dicto. c. beatꝰ
Paulus: ſubditur in fine. Aliquando cōtin
git falli vel nullū vel minimū eſſe pctm̄: ali//
quando ex ipſa rerū varia cōſideratione mi//
nus eſt fallere q̄ꝫ falli. Ubi dicit glo. Brix.
ꝙ fallere aliquem in contractu minus pecca
tum eſt q̄ꝫ falli ab aliquo circa articulos fi//
dei: in his enim que ſpectant ad fidē nō mul
tum differunt fallere ⁊ falli: vt. xvj. q. j. c. ſi
cupis: vbi dicit̃. Nō multū diſtat i vitio vel
decipere poſſe vel decipi. ſ. in fide: vel in his
ſine quibus ſalus haberi non pōt ſm glo. li//
cet q̄ntū in ſe eſt multograuius ſit decipe q̄ꝫ
decipi: q̄ꝫuis vtrūq̄ damnabile eſt: vñ. xxij.
q. ij. c. in ipaꝝ cōſideratione: ſubdit̃: ꝙ longe
tolerabilius eſt in his q̄ a religione. ſ. fidei ſe
iuncta ſunt mentiri id eſt fallere: q̄ꝫ in his
ſine quorū fide vel noticia deus coli nō pōt.
Tale mendacium diabolus locutus eſt: ⁊ in
celo ⁊ in terra: in celo quidem: quia vt dicit̃
Joan. viij. In veritate non ſtetit. Et ſꝫ Au
gu. xj. de ciui. dei: quia ab initio ſue conditio
nis in veritate non ſtetit: ideo nunq̄ꝫ beatus
cum angelis fuit ſuo recuſans eſſe ſubditus
creatori: ac per hoc falſus ⁊ fallax: quia pia
ſubiectione noluit tenere qđ nature eſt affe//
ctans ꝑ ſupbā electionē ſimulare qđ nō eſt.
Et hāc falſitatē ꝑ venoſas ſuggeſtiōes effu
dit in ceteros ſibi coherētes angelos. Et ſic
ſi dici liceat ꝑpetrauit angelicidiū: ⁊ ex h̄ Lu
cifer dicit̃ mendax ⁊ pater eius Joā. viij. de
q̄ dt̄ Augu. Diabolū aūt dixit dn̄s patrem
mendacij: q2 nō omnis q̄ mentit̃ pat̃ menda
cij ſui eſt: ſi em̄ ab alio mendaciū accepiſti et
dixiſti: tu q̄dē mentitꝰ es ſed pat̃ mendacij n̄
es. Ille vero qui non aliunde accepit men//
daciū pater eſt mendacij: ſicut deꝰ pater eſt
veritatis. Eiectus aūt e celo diabolꝰ menda
ciū finxit in paradiſo q̄ patraret homicidiū.
Ecce q̄ꝫ execrabile malū eſt mendaciū: quod
a ſua conditiōe deiecit angelos multos ⁊ ho
mines vniuerſos: ⁊ idō de fabricatore menda
cij dicit̃ Joā. viij. Ille homicida erat ab ini
tio hoc eſt in homie: pmo ex quo potuit fieri
homicidiū. Aug. ibidē non em̄ poſſet occidi
homo niſi ꝑus fieret hō: nō ferro accinctꝰ dia
bolus ad hoīm venit: v̄bū malū ſeminauit
⁊ occidit: noli ergo putare nō eē homicidium
q̄n fratri tuo mala ꝑſuades: vos aūt ſeuitis i
carne: q2 nō poteſtis in mente: hec ille. Unde
de falſa ſuggeſtione diaboli dt̄ Theophilꝰ:
is em̄ ⁊ deū apđ hoīes criminatꝰ eſt ad Euā
dicens: q̄m inuidens vobis lignū inhibuit:
⁊ apud deū q̄ndam criminatꝰ eſt hoīes: vt cū
dixit an gratis colit Job dn̄m: ⁊ vt efficaciꝰ
ad caſum traheret ait Gen̄. iij. nequaq̄ꝫ mo
riemini ſcit em̄ dn̄s ꝙ in q̄cunq̄ꝫ die comede
ritis ex eo apient̃ oculi veſtri ⁊ eritis ſicut dij
ſcientes bonū ⁊ malū. Preterea ſm Origē
nē Attende ꝙ h̄ nomē mendax dicit̃ tam de
diabolo qui mendaciū genuit ſic hic dicit̃: q2
mendax eſt: q̄ꝫ de hoīe: ſcđm illđ pſ̄. Omnis
hō mendax: ⁊ hō ille diaboli nomē ſortit̃: vt
pote eiꝰ filiꝰ efficit̃: q2 ſm Aug. de q̄ſtionib
euāge. diabolus nō ſpeciale nomē eſt ſꝫ cōe:
in q̄cunq̄ꝫ ei opa diaboli fuerint inuenta: di
abolus eſt appellandus: opis ei nomē eſt nō
nature: ⁊ ſic iudei a veritate auerſi dicunt̃ a
chriſto filij diaboli Joā. viij. h̄ modo filij dia//
boli ſūt oēs ſubuerſores catholice veritatꝭ:
oēs diſſuaſores virtutū: oēs ꝓmotores ⁊ ſug
geſtores vitiorū: que ſūt imitatores diaboli
ce malicie de q̄bꝫ intelligi pōt illđ. iij. Reg.
xxij. ⁊. ij. Paral. xviij. Egrediar ⁊ ero ſpūs
mendax in ore oīm ꝓphetaꝝ eius. ſ. Achaz
qui coluit Baal. Tales ꝓphete ſunt de qui
bus Eſa. v. dicit̃: ve qui dicitis malū bonū
⁊ bonum malū: ⁊ phariſei de quibus dic̄ do
minus cum freq̄ntatiōe. Mat. xxiij. Ue vo
bis ſcribe ⁊ phariſei ⁊c̄. ⁊ hoc ꝓpt̃ m̄tiplices
errores quos ſeminabāt i corū doctrina cun
cta ꝑ poſſe retorquentes ad queſtū auaricie
vt patet in multis paſſibus euangeliorum.
Scđo mō cōmittit̃ h̄ mendaciū pernicioſū
ſcienter ⁊ ex propoſito ledendo famā vl̄ cha
ritatem in proximo. Primū cōmittitur ꝑ de
tractionem de qua viſum eſt in. v. ꝑcepto ſer
mone. viij. cum duobus ſequentibus. Secū
dū vero perficit̃ per ſuſurrationē q̄ malicia
porior eſt q̄ꝫ detractio: de qua viſum eſt ſer//
mone. x. ⁊ iō de eis nunc grā breuitatis ſup//
ſedeo. Hoc aūt ſciendū ꝙ cū aliqđ coꝝ fit
cum intentione nocumentū inferendi vel in
fama vel in amicicia tunc conſtituit morta//
le pctm̄: vñ detractores deteſtabiles ſunt co
ram deo ⁊ hoībus: Dicit em̄ apl̄s ad Ro. j.
Detractores deo odibiles: glo. hoc dt̄ ne de
tractio leuis putet̃ cū impugnet charitatē
proximi quā ſumme diligit deus. Et iterū
dt̄ Prouer. xxiiij. cogitatio ſtulti pctm̄ eſt: ⁊
abominatio hoīꝫ detractor: hinc dt̄ pſ̄. De
trahentem proximo ſuo hunc perſequebar.
ſic ⁊ de ſuſurratione ſcriptū eſt Eccl̄i. xxviij.
Suſurro ⁊ bilinguis maledictus erit: ſcꝫ a
deo ⁊ hoībus multos em̄ turbauit pacē ha//
bentes: ſcꝫ inter eos diſcordias ſeminando:
lingua tertia ſcꝫ inter duas linguas eoꝝ q̄s
diſcordat multos cōmouit: ſcꝫ ad diſſentio//
nem: immo q̄nq̄ꝫ totam ciuitatem vel regio
nem: ⁊ hoc quidem in occulto vl̄ abſentia in
vtroq̄ꝫ vero peccaſſe videtur vxor phutifari
eunuchi Pharaonis principis exercitus: q̄
ꝓpter contemptum ſuum inuidia mota con
tra Joſeph conabatur cuꝫ viro ſuo reddere
infamem ⁊ exoſum. ¶ Pro quo nota prout
tangitur Gen̄. xxxix. ⁊ Joſephus plenius re
fert poſtq̄ꝫ Joſeph ab ea fuerat pluries ſol//
licitatus nec acquieſceret operi nefario: acci
dit ꝙ inſtaret publica feſtiuitas que valde
ſolennis erat egyptijs in qua congregabant̃
omnes non ſolum viri ſed etiaꝫ mulieres ad
phanuꝫ idoli preter Joſeph qui erat dei cul
tor: mulier igitur maledicta ſe ſimulās infir//
mam vt ſic domi manere poſſit ſine verecun
dia: ad hoc queſiuit ſolitudinem ⁊ ſilentium
vt liberius ſollicitaret Joſeph ad opus ne//
pharium quod ⁊ fecit: primo verbis blādis
poſtea cōminatorijs ꝙ niſi aſſentiret illū ac
cuſaret: ac demū nimio libidinis ardore du
cta arripuit eum per veſtimenta vt ſic impor
tunitate ſua ad opus illud eum induceret:
qui iratus in manu femine relicto pallio fo
ras egreſſus eſt: illa ſe contemptam dolens
in argumentum fidei retentū pallium oſten
dit viro dicens: Ingreſſus eſt ad me ſeruus
Hebreus vt illuderet mihi: qui nimium cre
dulus verbis vxoris tradidit Joſeph vin//
ctum in carcere regis: ſicut iudices impij ini
que accuſauerunt ſuſannam caſtiſſimam cū
nollet eis indulgere ſui copiam: plures autē
de filiabus iſrael timentes diffamari conſen
tiebant eis: ſicut adhuc multe cōſentiunt in
ſequentibus lubricis eadem ratione ⁊ hoc
quidam fuit etiam nō ſolum mortale ſed de
teſtabile peccatum minus tamen q̄ꝫ primū
in manifeſto vero vel preſentia leditur fa//
ma ⁊ charitas per contumeliam: obprobri//
um ⁊ conuicium de quibus dictuꝫ eſt ſupra
in ſecundo ꝑcepto ſermone vltimo. ¶ Ter
tio modo cōmittur mendaciuꝫ pernicioſum
contra proximum quātum ad corporale no
cumentum: vtpote violando: in exilium rele
gando: corporaliter ledendo vel etiam inter
ficiendo: ⁊ tale quidem mendacium morta//
le ⁊ deteſtabile iudicatur: tertium tenēs gra
dum malicie immo plerunq̄ꝫ grauius q̄ꝫ pre
cedens: vnde quantum ad violationem hoc
peccato deliquit amon filius Dauid: tam
opere q̄ꝫ ſermone: cui iudicanti ꝙ amaret
Thamar ſororem Abſalon conſuluit Jo//
nadab amicus eius ꝙ languorem ſimula//
ret cubando ſuper lectum quod ⁊ fecit. Ec//
ce mendaciuꝫ in opere cum inquit: pater tuꝰ
venerit vt viſitet te: dic ei: veniat oro Tha//
mar ſoror mea vt det mihi cibū ⁊ faciat pul
mentum ⁊ comedam de manu eius quod et
fecit: ⁊ venit Thamar: factoq̄ꝫ pulmēto iuſ
ſit Amon omnes egredi ſororemq̄ꝫ ſuam in
gredi ſecum in conclaui vt ibi cibum capiat
de manu ſua: ecce mendacium artificioſum
in ſermone: vnde ⁊ vi oppreſſit eam: o q̄t ho//
die reperiūtur inſidiatores caſtitatis aliene
nec verentur quibuſcunq̄ꝫ mendacijs: periu
rijs ac promiſſionibus ad hanc perniciē per
tingere nullumq̄ꝫ ſtatum verentur femina//
rum: virgines ⁊ vidue: moniales ⁊ deo ſacra
te: affines ⁊ conſanguinee caſtitatem vouen
tes ⁊ cōiugate: omnes pariter ab hac lamia
patiuntur inſidias. Quantum etiā ad leſio
nem: vel internetionē in hoc peccato deliq̄t
Jezabel vxor Achab que precepit optimati
bus Jezrael ꝙ inuenirēt falſuꝫ teſtimoniū
contra Naboth: cum ſcꝫ dixiſſe: bn̄dixit Na
both deum ⁊ regem: id eſt maledixit: ꝓpt̃ hor
rorem enim maledictionis eaꝫ iudei noīe cō
trario ſignificabant: ⁊ ſic falſe accuſabatur
de dei blaſphemia ⁊ de crimine leſe maieſta
tis: cui vtriq̄ꝫ debebatur pena mortis: h̄ em̄
agebant ne querere viderentur eius mortem
ſed dei ⁊ regis honorē: ſed deus q̄ nouit hoīꝫ
corda miſit ꝓpham q̄ ꝑcederet Achab huius
facinoris crudelē vindictā: vt patet in textu
iij. Reg. xxj. In hoc etiam deliquerunt filij

Jacob Simeon ⁊ Leui qui vt dicunt doctores. Geñ. xxxiiij. Dina ſorore eoꝝ ſtuprata: ⁊ a ſichem filio emor ad coniugium requiſita reſponderunt in dolo ſeuientes ob ſtuprum ſororis: non poſſumus dare hoī incircūciſo: ſed in hoc valebimus cōfederari ſi ſiles nr̄i eſſe volueritis ⁊ circūcidat̃ in vobis oē maſculini ſexus: hoc eñ dicentes cogitabant inuadere ciuitatē qñ viri non poſſent ſe defendere. ſ. tertia die qđ ⁊ factū eſt: ⁊ ſcđm doctores nr̄os qꝛ ſichimite receperant circūciſionē nec moliebant̃ aliquā fraudem. iō filij Jacob peſſime fecerunt fraudulenter eos interficiendo: vñ Geñ. xlix. Jacob in benedictiōe filioꝝ dixit de eis: Simeō ⁊ leui fratres vaſa iniquitatis bellantia: in conſiliū eoꝝ non veniat aīa mea: qꝛ in furore ſuo occiderūt virum: id eſt viros ſichimitas. Et infra: Maledictus furor eoꝝ qꝛ ꝑtinax: Et iō ſequitur pena: Diuidam eos in Jacob ⁊ diſpergā eos in iſrl': qꝛ ad lr̄am leui ſortē nō habuit in terra: ſ3 admixtꝰ alijs filijs: viculos habuit ad alenda pecora. Similr̄ Simeon qꝛ modicus erat ſortē non habuit ſed receptus eſt in ſorte iude ¶ Quarto modo cōmittit̃ mēdaciū ꝑnicioſum ꝯtra ꝓximū q̄tū ad reale nocumentū quo. ſ. inferre q̄rit alijs nocumētū in rebꝰ ſuis tp̄alibꝰ: ⁊ hoc qñq3 fit ex inuidia vel in affectiōe q̄ q̄rit alteri nocere: qñq3 vero ex auaricia vel cupiditate q̄ q̄rit ſibi vl' amico ſuo ꝓdeſſe: ⁊ eſt in gñe ſuo pctm̄ mortale: ⁊ vtrunq3 contigit in Siba ꝓcuratore Miphiboſeth: q̄ vt dicūt doctores. ij. Reg. xvj. fugiente Dauid a facie Abſalon occurrit ei cū duobꝰ aſinis panibꝰ: vuis paſſis et maſſis palataꝝ. i. fructuum q̄ inter tabulas quas palas dicimus preſſe compingunt̃ vt eſſent in vſum reg3 ⁊ ſuoꝝ. Et ait Dauid ad eū: vbi eſt Miphiboſeth filie dn̄i tui: q̄ motus tā inuidia q̄3 auaricia: qꝛ poſitꝰ erat ad ſeruiendū Miphiboſeth: vt p3. ij. Reg. ix. ⁊ cupiebat impetrare hereditatem Miphiboſeth. Cogitabat eñ ꝙ Dauid ꝑ ſuā ſapiētiā ⁊ bonā militiam finaliter obtineret victoriā ⁊ ſic q̄rebat applaudere dn̄oq3 ſuū exoſum reddere: ſicq3 illius hereditatē ꝑ mediū Dauid acquirere qđ ⁊ factū eſt: vñ r̄ndit regi dicens: remanſit Miphiboſeth in hierl'm dicēs. hodie reſtituet mihi domus iſrael regnū patris mei: ſed hoc erat falſum: qꝛ dr̄. c. xix. ꝙ reuertente Dauid deſcendit in occurſum illius illotis pedibꝰ ⁊ intonſa. i. incōpoſita barba: veſteſq3 ſuas non lauerat a die qua egreſſus fuerat rex vſq3 ad diē reuerſiōis eiꝰ in pace: ⁊ h̓ in ſignuz magne triſticie: Et ait rex. Quare nō veniſti mecū: Qui r̄ndit ſeruꝰ meꝰ Siba ꝯtēpſit me nolēs mihi ſternere aſinū vt irē cū rege: inſuꝑ ⁊ accuſauit me coram rege: tu aūt q̄ iuſtꝰ es fac qđ tibi videt̃. Et ait rex: fixū ē qđ locutꝰ ſū: tu ⁊ Siba diuide poſſeſſiōes. q. d. vtriq3 vr̄m dederā: ſed qđ vterq3 vr̄m totū hr̄e nō pōt int̃ vos diuidat̃. Super q̄ dicūt q̄dā doctores ꝙ Dauid imemor iuramēti cū Jonathan iniuſte iudicauit: ⁊ iō in vindictā illiꝰ iudicij Hieroboā diuiſit regnū Dauid ⁊ ſemini eiꝰ ꝓmiſſū cū Roboā filio ſalomonis. Ecce q̄tū pōt lingue falſiloq̄ adulātis malicia: cū ⁊ Dauid ſctm̄ dn̄i viꝝ ſcđm cor eiꝰ ſeduxit: ad dandū falſū iudiciū. O q̊t repiūt̃ adhuc mēdaces filij hoīm q̄ plurimos decipiūt ꝑ bis mēdacibꝰ: in ducēdo vxores: exercēdo mercantias ⁊ multa ſilia. Et ſi obijcit̃ de Jacob q̄ mentiebat̃ ſe eſſe Eſau ꝑmogenitū vt ſic obtineret ꝑmogeniturā: vt p3 Geñ. xxvij. ⁊ tñ p̄ſumit̃ non peccaſſe mortaliter. Ad h̓ dicendum ſm̄ Aſteñ. li. j. ti. xxxvj. ar. v. ꝙ Jacob h̓ dicēdo nō eſt mentitꝰ: qꝛ h̓ myſtice dixit ꝑ eo ꝙ ꝑmogenita eiꝰ ſibi debebant̃ de iure: ⁊ ſic Jacob erat Eſau ꝑmogenitꝰ nō in ꝑſona ſed in iure ꝑmogeniture: vſus eñ fuit h̓ mō loq̄ndi per ſpm̄ ꝓphetie: ad deſignandū myſteriū qꝛ ſc3 ꝓpl's iunior. ſ. gentiliū ſubſtituendꝰ erat in locum ꝑmogeniti. ſ. ppl'i iudeoꝝ: vel ad deſignandum ꝙ ppl'us ab eo deſcendens q̄tum ad deū p̄ferēdus erat ppl'o ab Eſau deſcendenti. Ad laudem dei.

Utrū omne mendaciū ſit mortale: ⁊ ꝙ mendcaiū officioſum cōtigit quatuor modis. Ser. viij.

n On loqueris contra ꝓximū tuū falſuz teſtimoniū. Exo. xx. Jā viſo de ꝑmo gñe mendacioꝝ: ſcđm genꝰ breui ſtilo ꝑcurramꝰ qđ dr̄ mendaciū officioſū: qꝛ p̄bet alicui gratū obſequiū q. nulli p̄ſtat aliqđ nocumētum: ſc3 ꝓdeſt alicui ⁊ obeſt nulli. A Ante cuius mendacij proſecutionē queri pōt vtrū omne mendaciū ſit mortale pctm̄: ſic innuere videt̃ pſal. di. ꝑdes oēs q̄ loquunt̃ mendaciū. Sap. j. Os qđ mentit̃ occidit aīa3. Et h̓ videt̃ innuere Greg. dicēs de obſtetricibꝰ ꝙ in remuneratiōe obſtetricū cognoſcit̃ quid mendacij culpa mereat̃: nam benignitat3 earū merces que eis potuit in et̃na vita tribui: ꝑmiſſa culpa mendacij eſt in terrenā remunerationē declinata: hec ille: ſed merces eterna nō ꝑdit̃ niſi pro pctō mortali: ⁊ qꝛ obſtetricū merces eterna propter mendaciū fuit in temporalē remunerationē cōmutata: ex hoc videtur ꝙ mendaciū etiā officioſum qđ eſt de meliori genere reputat̃ mortale pctm̄. Dicit eñ Aſteñ. li. j. ti. xxxvj ar. iiij. ꝙ ex quo non pōt aliquis pro cauſa maiori mentiri q̄3 pro conſeruatione ſpūalis boni vel annexa bono ſpirituali: ideo illud mendaciū eſt leuiſſimum qđ fit pro conſeruanda corꝑis caſtitate vl' aliquo ſili: hoc ibi. Si igit̃ hoc mendacium erit mortale ſequit̃ ꝙ omne mendaciū erit mortale. Ad hoc dicendū ſm̄ Tho. ij. ij. q. cx. qđ illud ꝓp̄e dicit̃ eſſe pctm̄ mortale qđ repugnat charitati ꝑ quā aīa viuit deo cōiuncta: poteſt ergo mendaciū contrariari charitati tripliciter. Uno mō ſm̄ ſe: et hoc ex ipa falſa ſignificatōe: que q̄dē ſi ſit circa res diuias tūc cōtrariat̃ charitati dei: cuiꝰ veritatē aliq̄s tali mendacio occultat vel corrumpit: vñ hmōi mendaciū non ſolū opponit̃ virtuti v̄itatis ſed etiā virtuti fidei ⁊ religionis: ⁊ ideo hoc mendaciū eſt grauiſſimū in genere mendaciorum vt dictū eſt in ſermōe p̄cedenti. Si v̄o falſa ſignificatio fit circa aliq̄d cuiꝰ cognitō ꝑtinet ad hoīs bonū: puta que ꝑtinent ad ꝑfectionē ſcientie ⁊ informationem moꝝ: tale mendaciū inq̄ntū infert damnū opinionis ꝓximo cōtrariat̃ charitati q̄ntū ad dilectionē ꝓximi: vnde ē pctm̄ mortale. Si vero ſit opinio falſa ex mendacio generata circa aliq̄d de quo nō refert vtrū ſic vel aliter cognoſcat̃: tunc ex tali mendacio non dānificat̃ ꝓximus ſicut ſi quis fallat̃ in aliq̄bꝰ particularibꝰ cōtingentibꝰ ad ſe nō ꝑtinentibꝰ: ⁊ tale mendacium in ſe non eſt mortale pctm̄. Scđo modo mendaciū charitati ꝯtrariat̃ rōnis finis intenti: puta qđ aut dicit̃ in iniuriā dei ſemꝑ eſt mortale peccatū vtpote chr̄iane religioni contrariū: aut dicit̃ in nocumentū ꝓximi q̄ntum ad ꝑſonā: famam vel diuitias: ⁊ ſm̄ hoc eſt mortale peccatū: cū nocere ꝓximo ſit mortale pctm̄: ⁊ cum ex ſola intentione peccati mortalis aliquis mortalit̃ peccet: ideo ſolus hmōi conatus verborum conſtituit mortale pctm̄ etiā ſi non ſortiat̃ effectū. Si v̄o finis intentus nō fuerit charitati ꝯriꝰ tunc mendaciū ſm̄ hāc rōnem non erit mortale pctm̄: ſicut apparet in mendacio iocoſo in q̊ intendit̃ aliq̄ leuis delectatio: ⁊ in mendacio officioſo in quo intendit̃ etiā vtilitas ꝓximi. Tertio mō mendaciū charitati cōtrariat̃ ꝑ accidēs: puta rōne ſcandali vel cuiuſcunq3 damni conſequent3: ⁊ ſic erit etiā pctm̄ mortale dum. ſ. q̄s non veret̃ propt̃ ſcandalū publice mentiri: hec ille. Jſtud tñ tertiū membrū latiꝰ ꝓſequit̃ Aſtē. li. j. ti. xxxvj. ar. iiij. dicens ꝙ ꝑ accidens etiā mendaciū iocoſum ⁊ officioſum poteſt eſſe mortale pctm̄: ⁊ hoc q̄druplicit er. Primo rōne nocumenti: vt cum mentiēs videret ꝓbabilit̃ ex ſuo mendacio imminere alicui aliqđ notabile nocumentū: q̄3uis illđ mēdaciū non eſſet ad hoc ordinatū. Scđo modo rōne nimie libidinis ſiue cōplacentie ſeu delectatiōis: qđ contingit in mendacio iocoſo: puta ſm̄ Rodo. cū aliq̄s ſuā vel alterius complacentiā ſiue delectationē in ſuo mendacio dilectioni dei ⁊ mandatoꝝ eius p̄poneret: tūc eñ in tali mendacio mortalit̃ peccaret: vñ. xxv. di. §. criminis: ibi ponunt̃ verba Aug. dicentis: nullū pctm̄ adeo veniale ē qđ non fiat mortale ſi placet: ſecus tñ ſi talis delectatio ſub deo eſſet: ſicut etiā mortalit̃ peccaret q̄ propriā vxorē cum tanta delectatiōe cognoſceret ꝙ etiā eadē facer3 ſi vxor ſua nō eſſet. Tertio mō rōne contemptꝰ etiā i mendacio iocoſo: vt cū q̄s pro indifferenti ⁊ ꝓ nihilo habet dicere tota die mendacia iocoſa q̄ſi eſſent vera ſicut faciunt mimi ⁊ ioculatores ⁊ ſiles ſ3 Hoſtieñ. ar. xxv. di. ver. al's: ſecus eſt in alijs q̄bꝰ hoc accidit forte raro vel ex euentu: vñ dr̄ glo. ſuꝑ illđ qđ non fiat criminale. i. cuiꝰ aſſiduitas ⁊ cōtemptꝰ vitandi veniale nō fiat mortale: vñ q̄dā dicunt ꝙ tm̄ ſpē contemptꝰ venialiū mortale pctm̄ eſt: et ſm̄ hoc expone: fit mortale: id eſt per contemptū fit mortale: ſicut etiā accedit verbū ad elementū et fit ſacramentū: vt. j. q. j. c. detrahe. Unñ ſi Ray. ⁊ Hoſtieñ. quando dixerunt mendacia iocoſa eſſe ꝑnicioſa: ⁊ mortalia peccata intellexerūt hoc modo. ſ. rōne alicuius circūſtantie: puta contemptꝰ vel libidinis vel nocumenti vel ſcandali: tunc bñ dixerūt: ſed ſi hoc intellexerūt ratione ſue ſpeciei: tunc cōtrarium ſentire vident̃ Tho. Alex. An. Bonaueñ Richar. ⁊ alij theologi quibus eſt magis aſſentiendū. Quarto modo charitati cōtrariatur ratione ſcandali. Scandalum autem fieri contingere poteſt ex multis cauſis:

ꝛ contingit frequent̃ rõne circũſtantie ꝑſone
vt cum mentiens eſt ꝑfect⁹ ꝛ quo ad vite ſta
tum ꝛ quo ad reputationẽ hoim̃. In tali ci
ſi conſcia diceret ſibi ꝓbabiliter ꝙ ex ſuo men
dacio ſequet̃ ſcandalũ: tunc mendaciũ ẽ moꝛ
tale peccatũ: ſecus tñ ſi ſit ꝑfectus non tamẽ
opinione hominũ: licet enim tali ſit grauius
peccatũ ꝙ̃ in homine imꝑfecto: nõ tamen eſt
moꝛtale: quia non ſubiacet ſcandalum: et ſic
intelligi poteſt qđ dr̃ Auguſ. ſup illđ pſ. v.
Perdes omnes qui loquunt̃ mendaciũ: ꝛ po
nit̃ xxij. q. ij. c. ne quis: ſi quis inq̃t forte non
velit ad iſtam viſibilem moꝛtem hominẽ ꝑ/
dere: paratus eſſe debet verũ occultare non
falſum dicere: vt neq̃ ꝑdat neq̃ mentiat̃: ne
q̃ occidat animã ſuam pro coꝛꝑe alterius: ꝛ
itez dicit li. de mendacio: ꝙ perfectoꝝ eſt p̄ce
ceptũ: non tm̃ non mentiri ſed nec velle men
tiri. Sed de hoc latius videbit̃ in ſermõe ſe/
queti. B Scđo vero queri poteſt quot
modis mendaciũ officioſum committi poteſt
quibus alleuiat̃ eius pctm̃. Ad hoc dicendũ
ꝙ pꝛincipaliter q̃tuoꝛ modis a contrario ſen
ſu: ſicut eñ quatuoꝛ modis cõmittit̃ menda
ciũ in alterius detrimentũ: ſic econtra q̃tuoꝛ
modis cõmittit̃ in alterius cõmodũ ꝛ nulli⁹
detrimentũ. Pꝛimo modo cõmittit̃ in fauo/
rem chꝛiſtiane religionis et ſalutis animaꝝ:
de quo dicit Aug. xxij. q. ij. in. ca. p̄mũ circa
fi. ꝙ ad ſempiternã ſalutẽ nullus deducen/
dus eſt opitulante mendacio: vbi querit glo
ſa ſed qualiter põt aliquis ad eternã ſalutez
duci per peccatũ: ꝛ reſpondet ꝙ indirecte: vt
ſi monachus dicat regulam ſuam eſſe dulcẽ:
ꝛ per tale mendaciũ lucret̃ aliquem chꝛiſto.
ꝛ eſt ſimile. j. q. ij. c. q̃ꝛpio. xlv. di. c. de iudeis.
Si ergo querit̃ an liceat alicui dicere men/
daciũ vt ad fidẽ vel religionẽ alliciat ꝓxim.
Rñdet Bona. ꝙ non: quia deus noſtro men
dacio non indiget: neq̃ debet aliquis crede/
re ꝙ aliquis cõuertat̃ ꝑ falſam ſuggeſtionẽ:
ſed potius ꝑ ſpũſſancti inſpirationẽ: quia vt
dicit Greg. Inuanum laboꝛat lingua docto
ris niſi intus opet̃ gratia ſaluatoꝛis: verũta
men cum non poteſt aliq̃s pꝛo cauſa maioꝛi
mentiri ꝙ̃ pꝛo cõſeruatõe ſpiritualis boni vł
anneri bono ſpũali: ideo mendacium illđ eſt
leuiſſimũ quod fit pꝛo cõſeruatõe vł augmẽ
to fidei vel chꝛiſtiane religionis aut ſpiritu/
alis pꝛofectus: tale mendaciũ dixiſſe legitur
Rachel que cum Jacob viro ſuo clam fugi/
ens: vt habetur Gene. xxxj. Furata eſt idola
patris ſui: non tamen ad colendũ ſed ad ſub
trahendũ a patre occaſionẽ idolatrie: ꝛ ſic ñ
fecit furtũ ꝓꝓe loq̃ndo: cumq̃ laban inſei⁹
conquereret̃ de ſublatione deoꝝ ſuoꝝ. ꝛ Ja
cob reſpondiſſet apud quẽcũq̃ inueneris de
os tuos necet̃ coꝛã fratrib⁹ ſuis: neſciens ꝙ
Rachel eſſet furata patris idola. Intrauit
Laban ad querendũ ea: feſtinanſq̃ Rachel
abſcondit ea ſubter ſtramẽta. i. ſellã cameli ꝛ
ſedit deſuper: pꝛopinquantiq̃ patri ait. Ne
iraſcat̃ dñs meus ꝙ coꝛam te aſſurgere ne/
queo: quia iuxta conſuetudinẽ feminaꝝ nũc
accidit mihi: ꝛ h̄ mendacio deluſit cum ne in
ueniret idola ſua: vt vel ſic conuerteretur ad
deũ verũ. Similit̃ ꝛ Jehu zelo religionis dl
poſt ꝙ̃ ꝑcuſſit omnes de domo Achab ꝛ eti/
am notos eius: qui. ſ. ſuſpecti erant ne ſibi fa
uerent ꝛ ſuis: iuxta beneplacitũ dei ſm̃ ꝙ ha
bet̃. iiij. Regũ. x. vt etiã om̃es ꝓpheras Baal
ſimul interficeret vſus eſt tali mendacio: nã
interfecto Joꝛam rege iſr̃l qui fouebat eos:
multi ex eis fugerant ꝛ ſe abſconderant: q̊s
Jehu congregare volens ſimulabat ſe Baal
velle colere ꝛ eius ſacerdotes honoꝛare: con
gregauit ei ꝑpl̃m ſamarie: ꝛ ait in dolo. Am
pliare volo cultum Baal: vocate ꝓphas ei⁹
ꝛ ſacerdotes: quicunq̃ defuerit non viuet ſa
crificium enim grande eſt mihi Baal: ꝛ vene
nerunt omnes ſerui Baal nec vnus defuit:
impleta q̃ eſt domus Baal: cumq̃ diligent̃
perſcrutatus eſſet ne quis coꝛum deeſſet vel
aliquis ex alijs intereſſet: iuſſit omnes inter
fici A Baalq̃ ꝛ domũ eius deſtruxerūt fe/
cerunt pꝛo ea latrinas in deteſtationẽ idola
tre ꝛ pꝛo cõmunitati deſeruiret in tali neceſ/
ſitate. Ceterum quidam dicere conant̃ etiã
Abꝛaam incidiſſe tale mendaciũ cũ iturus
ad montem in quo putabat ſe Jſaac immo
laturum: dixit ad pueros ſuos: expectate hic
cum aſino: ꝛ ego puer illuc vſq̃ ꝓperantes
poſt ꝙ̃ adoꝛauerimus reuertemur ad vos: h̄
enim dixit ne impedirent eius obedientiam
perficiendam ſi pꝛeſentes eſſent: vnde dicũt
ꝙ Abꝛaam non intendebat ꝙ Jſaac cum eo
reuerteret̃: quia diſpoſuit eum omnino pꝛo/
pter obedientiã immolare licet pueris de re
uerſione dicebat. Sed non videt̃ veriſimile
ꝙ tantus ꝓpheta ꝛ tam ſingularis patriar/
cha in tam ꝑfectiſſimi operis obedientia con
ſtitutus vel minimũ mendaciũ ꝓtulerit. Et
ideo dicendum ꝙ ex quo deus Abꝛae iam ꝓ
miſerat ſupꝛa. xvij. ca. ꝙ de Jſaac reges oꝛi/
rentur: ꝛ xxj. c. dixerat: in Jſaac vocabit̃ ti/
bi ſemen: io firmiter tenebat ꝟbum dei eſſe
verũ: ꝛ ex hoc Abꝛaã imolare volens Jſaac
firmiter credidit ꝙ ipm̃ imolatũ a moꝛtuis
deus ſuſcitaret. ꝛ in eo ſuũ ꝓmiſſum cõple/
ret. Et h̄ eſt qđ dr̃ apl̃s Heb. xj. Fide obtu/
lit Abꝛaam Jſaac cũ temptaret̃ vt vnigenitũ
offerret in q̊ ſuſceperat ꝓmiſſiões: ad quem
dictuz eſt in Jſaac vocabit̃ tibi ſemen arbi
trans ꝙ a moꝛte ſuſcitare potens eſt de⁹: vel
vt dr̃ Amb. in li. de patriarchis: ꝛ ponit̃. xxj
q. ij. c. pꝛophetauit ſcʒ Abꝛaã qđ ignoꝛabat
ipe ſolus redire diſponebat imolato filio ſʒ
dñs ꝑ os eius locut⁹ eſt qđ parabat: captio/
ſe aũt: id eſt caute loq̃bat̃ cuz ſeruulis neco
gnito negocio aut impediret eũ aliq̃s aut ge
mitu obſtreperet aut fletu. Gloſa q̃rit ibidẽ:
nunq̇d voluntas Abꝛae fuit ꝯtraria volun
tati dei. Rñdet ꝙ nõ: ſed ipa volita fuerunt
contraria: Abꝛaam eñ filiũ volebat interfi
cere: ꝛ deus h̄ ipm̃ nolebat ſcʒ ꝙ interficeret̃
ſed volebat Abꝛaam filiũ ſuũ velle interfi/
cere: ꝛ ſic erat eadẽ voluntas. ¶ Scđo mõ
cõmitti põt officioſum mendacium ob ꝯſer/
uationẽ fame vel charitatis mutue: q̄ duo
ſunt hoi maxie ad vitã p̄ſentẽ deducendam
ꝛ vitaz eternã ꝓmerendã neceſſaria: dr̃ enim
Prouer. xxij. Melius eſt nomen bonũ ꝙ̃ di
uitie multe ſup auꝝ ꝛ argentũ gr̃a bona. Et
iteꝝ Eccs. vij. Meli⁹ eſt nomẽ bonũ ꝙ̃ vn
guenta p̄cioſa. Et Ecci. xlj. Curã habe de
bono noie. hoc eñ magis ꝑmanebit tibi ꝙ̃
mille theſauri magni ꝛ p̄cioſi. Sic de chari
tate dicit̃ Prouer. x. Uniuerſa delicta operit
charitas. Et apl̃s. j. Coꝝ. xiij. Si linguis ho
minũ loquar ꝛ angeloꝝ ꝛ cetera multa q̄ ꝓſe
quit̃ ibidẽ de charitate ſine qua nihil ſum⁹
vtrunq̃ aũt q̇dam diſcipulus in vitas patꝝ
officioſo mẽdacio ꝯſeruare ſtuduit ſcʒ famã
bonã in abbate ꝓpꝛio. ꝛ charitatẽ in alio quẽ
abbas expelli iuſſit a cella ſibi ꝯceſſa: mot⁹
inuidia vt latius p3 ibidẽ: vñ ad ꝯſeruatio/
nem bone fame. Eleazarus vn⁹ de excellen
tioꝛib⁹ ſcribaꝝ in ſcientia: virtute ꝛ fama p̄e
legit moꝛtẽ ſubire ne pareret̃ aliq̊d determi/
natũ fame: cũ eñ vt dr̃. ij. Math. vj. Per vi
olentiã carnificũ cõpelleret̃ carnẽ poꝛcinam
mãducare nec ille ꝓpter mandatũ dei vellet
acquieſcere: tunc iniqua miſeratione cõmoti
obtulerũt ei carnes licitas ad edendũ vt ſic
ſimularetur manducaſſe ſicut rex imperaue
rat ꝛ ſic infamia notaret̃ dereliq̇ſſe ſcʒ legem
dei: vnde in tali caſu non erat licitum edere
carnes alias licitas eo ꝙ in tali fictione erat
falſitas ꝛ mendacium fictio ꝛ alioꝛum ſedu
ctio: que conſiderans Eleazarus cito reſpon
dit ſe permitti velle ad infernum id eſt poti/
us omnem ſuſtinere penam ꝙ̃ facere talem
fictionem: nõ inquit etati noſtre dignum eſt
fingere vt multi adoleſcentium arbitrantes
Eleazarum nonaginta annoꝛum tranſiſſe
ad vitam alienigenaꝝ ꝛ ipi ꝓpter meaz ſimu
lationem ꝛ ꝓpter modicum coꝛruptibilis vi/
te tp̄s incipiant̃: ꝛ ꝓpter hoc maculam ſcʒ in
famie coꝛã hoibus ꝛ execrationem ſcʒ coꝛam
deo ꝛ angelis eius mee ſenectuti conquiraz
ꝛ his dictis crudeli moꝛte mulctatus eſt: vt
etiam adoleſcentib⁹ exemplum forte relinq̄/
ret. ¶ Tertio mõ cõmittit̃ aliq̄n mendaciũ
officioſum ꝓ conſeruatione violentie coꝛpo/
ralis: ꝛ h̄ dupliciť. Pꝛimo vt cõſeruet̃ a coꝛ/
poꝛali coꝛruptiõe: ꝛ h̄ mẽdaciũ ponit Aug.
in dicto. c. p̄mũ eſſe octauũ gen⁹ mẽdacij qđ
ꝛ nulli obeſt: ꝛ ad h̄ ꝓdeſt vt ab imundicia
coꝛꝑali aliquã tuat̃. Sup h̄ q̃ri põt vtꝝ ali/
qua ſibi videns iminere ꝑiculum amittendi
caſtitatem licebit ei mentiri pꝛopter hoc pe/
riculum euitandum. Ad hoc dicendum ſm̃
Alex. an. ꝛ Bonauen. ꝙ ille qui eſt in tali ꝑi
culo conſtitutus ſi eſt perfectus amatoꝛ con
tinentie ſic ꝙ põt confidere de continentia
mentis: tunc mentiri non debet pꝛo vitanda
coꝛruptione carnis: q2 ſicut dixit beata Lu/
cia: Si me inuitaz violaueris caſtitas mihi
duplicabit̃ ad coꝛonã: in tali eñ eſſe poſſet
paſſio illa ſine culpa. Si aũt eſt imperfectus
tunc rõnabiliter timere debet ꝙ ſuccũberet
ſi ad ſtatum illum veniret: ꝛ iõ ei concedit̃
euadere periculuz maioꝛis peccati ꝑ minus
pctm̃. Uñ ſanius eſt illi falſum aliqđ dicere
ꝙ̃ illam paſſionẽ ſuſtinere. Et hoc eſt qđ dr̃
Aug. li. de mendacio: ꝙ illa pctã que ita cõ
mittuntur in hoie vtcum faciant imunduz
ꝛ in pctis noſtris vitare debemus: ac per h̄
nec peccata dicenda ſunt: quia ideo fiunt vt
imundicia euitetur: quod intelligi debet nõ
ꝙ non ſint pctã ſimpliciť: ſed ꝙ non ſunt gra
uia. Et ſicut dictuz eſt de viro imperfecto re
ſpectu ſui: ſic etiam dicendũ eſt de viro imꝑ
fecto reſpectu alterius imperfecti ſm̃ Bona
uen. Scđo vero vt cõſeruetur a coꝛpoꝛali le
ſione: ꝛ hoc mendacium ponit Auguſti. eſſe
ſeptimum in dicto. ca. pꝛimum vbi dicit ſe/
ptimum genus mẽdacij eſt quod ꝛ nulli ob/

eſt ⁊ prodeſt alicui:velut ſi nolens hoiem ad morte̅ q̄ſitū ꝑdere mētiat̄. Un̄ ſi ſequit̄ vtꝝ liceat alicui mentiri ꝓ ꝯſeruanda alteriꝰ vita. Rn̄det Pe. ꝙ nō:nec etiā imperfecto:licitum eſt eni̅ imꝑfecto ꝟitatem occultare ſed non falſitatem dicere ſm Aug.xxij.q.ij.c.ſi quis ad te confugerit qui de mendacio tuo poſſit a morte liberari:non es mētiturus:os eni̅ qd̄ mentit̄ occidit aīam:cum ḡ mendacio vita eterna amittit̄ nunq̄ꝫ poſt cuiuſq̄ꝫ vita corporali mentiendum eſt:⁊ ibi.c. faciat hō ⁊.c.oē genus. Ex his pꝫ ꝙ etiam imꝑfectꝰ de queſito ad morte̅ aut debet celare veritatem ſic ꝙ non ꝓmat falſitatem: querens ſcꝫ ſophiſtice ſeu figuratiue deludēdo vel oino tacendo vel expreſſe: ſe non indicaturū aſſerendo:ſed non debet falſum dicere. O, ſi ex eo ꝙ non mentit̄ iacturam accipiunt:non tn̄ ipē ꝑdit. Hoc aūt mendacium inciderūt obſtetrices. Exo.j. de quibus doctores diuerſi mode loquuntur:nam quidam dicūt eas in illo mendacio mortaliter peccaſſe ex eo ꝙ ꝓceſſit eaꝝ mēdacium ex amore libidinoſo vite ſue:quam magis diligebant q̄ꝫ ipām veritatem:que tamen erat eo tp̄e confitenda qn̄ fuerunt interrogate a iudice:⁊ hoc in iudicio:⁊ hoc videt̄ velle glo. Bar.brix.in.ca.ſi quelibet.xxij.q.ij.vbi dicit:ex hoc loco videtur ꝙ iſte mulieres que mentite fuerant pro ſalute alterius peccauerunt mortaliter:q꞉ ꝓ veniali peccato nullus priuatur eterna ſalute. Aug tn̄ dicit eas venialiter peccaſſe:ſed vt patet in gloſa Grego.ſuper Exod. vnde ſumptum eſt illud.c. iſte mulieres bis fuerunt mentite:primo promittendo Pharaoni ꝙ omnes maſculos interficerent: ſed tunc habebant in propoſito ꝙ non interficerent: illud peccatum fuit veniale:quia fuit pro vita illoꝝ conſeruanda:⁊ de illo loquitur Auguſt.poſtea vero pueris reſeruatis cum redarguerentur a pharaone ſunt mentite cum dicebant hebreorum mulieres habere ſcientiā obſtetricandi ⁊ tunc non fuerunt mentite ꝓ vita pueroꝝ: quia illi iam erant ſeruati: ſed pro vita propria ne interficerent̄: ⁊ hoc mendacium fuit mortale:⁊ ꝓpter hoc dānate fuerunt:ſed ille modus dicendi ſm Bonauen̄. eſt calumniabilis:quia duꝝ videtur dicere ꝙ aliquis mendacium aliquod leue dicens pro ſalute corporis ſui mortaliter peccet: dꝫ etiaꝫ de eis Tho ſcd̄a.ij.q.cx.⁊ Alex.in.iij. ſumme:⁊ Richar.in.iij.de quibꝫ gratia breuitatis ſupſedeo. Preterea ſi obijcit̄ de Abraam q̄ timore mortis dixit vxore̅ ſuā Saram eſſe ſorore̅ ſuam vt pꝫ Gen̄.xx. Ad h̄ rn̄det Aug.ī q̄ſtionibꝫ geneſeos:⁊ ponit̄.xxij.q.ij.c.querit̄: ꝙ Abraā veritate̅ voluit celari nō mendacium dici:ſoror eni̅ dr̄: q꞉ filia fratris erat:vn̄ ipē dixit Gen̄.xx. Uere ſoror mea eſt filia patris mei ⁊ non mr̄is mee. Et Iſaac Gen̄.xxvj. dixit de Rebecca vxore ſua ꝙ ſoror eius cēt q꞉ fuit eiꝰ ſoror ⁊ vxor. ¶ Quarto mō cōmittit̄ mendaciū officioſum ꝓ conſeruatiōe vel adeptiōe reꝝ tp̄aliū nulli tn̄ iniuriā faciendo:⁊ h̄ ponit Augꝰ.eſſe ſextū genus mendacij in dicto.c. p̄mum: qd̄ ⁊ nulli obeſt ⁊ alicui ꝓdeſt:velut ſi q̄ſpiā pecuniam alicuiꝰ iniuſte tollendā ſciēs vbi ſit ſe neſcire mentiat̄:⁊ glo.ſup ꝟbo iniuſte:ſecꝰ ſi iuſte vt ſi fieret auc̄te iudicis:⁊ ſic mendaciū iſtd̄ fit ad euitandū iniuſtū dānū ſi dꝫ euadere mortalē culpā:⁊ idē eſt cuꝫ fit mendaciū ad adipiſcendū iniuſtū lucrū vel cōmodū. Si tn̄ fieret ad euitandū iuſtū damnū vel adipiſcendū iuſtū cōmodum vel lucrū tūc nō euaderet mortalē culpā:tunc eni̅ fieret ꝑnicioſū ſicut actū legit̄ Actꝫ.v.in anania ⁊ ſaphyra vxore ſua q̄ fraudantes de ꝑcio agri ⁊ ob h̄ mendaciū dicentes mortaliter peccauerunt: vn̄ ad voce̅ Petri ſubita morte mulctati ſūt

¶ Hic queri pōt vtꝝ virgines dicentes ſe meretrices ⁊ ꝑ hoc ingredientes monaſteriū inſtitutū ſolū ad recipiendū meretrices penitentes ⁊ nō alias:pn̄t ibidem remanere. Ad hoc rn̄det Io.an.in.c.j.de reli.do.li.vj.i nouella:ꝙ talis receptio nō tenet nec ibi ſaluari poſſunt fraude durante qua reuelata debent expelli:vt de leg.c.cum dilecti. Naꝫ vt dicitur.xxxiij.q.v.in.c.notificaſti:omni hoi ad monachicā vitā tendenti legaliter iuſte ⁊ ſancte ꝑagendū eſt:⁊ ideo q̄cunq̄ꝫ religionem intrauerit ⁊ requiſitꝰ vel nō req̄ſitꝰ aliqd̄ mendaciū ꝓtulerit: cuiꝰ ꝟitati cognita ſm laudabilē ordinis inſtitutionē a receptione refutandus eſſet: tunc mortaliter peccat q꞉ talia falſa negare vł affirmare mendaciū ꝑnicioſum eſt cōtra ꝓfectū religionis: vn̄ ꝑ virgines ſic ingreſſas occupant̄ loca monaſterij ad numeꝝ q̄ plures nō pn̄t abſq̄ꝫ penuria ſuſtentari:⁊ ſic auferꝫ ingrediendi facultas meretricibꝫ penitere volentibus:cū ipaꝝ rum receptio non teneret:vt patet in dicto c.j.§.j.⁊ ſic remanerent in pc̄tō ⁊ fieret contra mētem inſtituentis. Ad laudem dei.

Utrum omne mendacium ſit peccatum ac etiam mortale in viris perfectis ⁊ quod mendacium iocoſum quatuor modis committitur. Sermo. ix.

Non loqueris contra ꝓximū tuū falſuꝫ teſtimoniū. Exod.xx. Tertio loco reſtat videndū eſt de tertio genere mendacioꝝ qd̄ dr̄ mendaciū iocoſum:qd̄ etiā ab Augꝰ. vocat̄ meꝝ mendaciū: vt pꝫ.xxij.q.ij.in.c.p̄mū.vbi ſubdit:ꝙ quoddam mendaciū fit ſola intentione mentiendi:fallendiq̄ꝫ libidine qd̄ eſt meꝝ mendaciū:q꞉ nō aggrauat̄ ꝓpt̄ intentionē nocendi:nec minuit̄ ꝓpt̄ intentionē ꝓdeſſendi. A Ad cuius euidentiam p̄mo queri pōt:vtꝝ oē mēdaciū ſit pc̄tm̄: p̄ſertim cū mendaciū ob h̄ pc̄tm̄ eſſe videat̄ ꝙ ꝑ ipm̄ hō proximū ſuū decipiat. Dicit eni̅ Aug.in li.de mendacio:ꝙ quiſquis eſſe genus aliqd̄ mendacij qd̄ pc̄tm̄ nō ſic putauerit: decipiet ſeipm̄ turpiter:cū honeſtū ſe deceptore̅ arbitret̄ alioꝝ:ſed nō oīe mendaciū eſt deceptionis cauſa:q꞉ ꝑ mendaciū iocoſum nullus decipit̄:non eni̅ ad hoc dicunt̄ hmōi mendacia vt credant̄ ſed ꝓpter delectationē ſolū:q̄ delectatio plerunq̄ꝫ neceſſaria videt̄ ex teſtibꝫ et infirmis:vnde ⁊ hyꝑbolice locutiones q̄nq̄ꝫ reperiunt̄ in ſacra ſcriptura. Ad h̄ dicenduꝫ ſm Tho.ſcd̄a.ij.q.cx. O, illud qd̄ eſt ſm ſe malū ex gn̄e nullo mō pōt eſſe bonū ⁊ licitū q꞉ ad h̄ ꝙ aliquid ſit bonū requirit̄ ꝙ oīa recte concurrant. Bonū eni̅ eſt ex integra cauſa:malū aūt a ſingularibꝫ defectibꝫ:vt dixit Dionyſius.iiij.c.de diui.no.mendaciū aute̅ eſt malū ex gn̄e:eſt eni̅ actꝰ cadens ſupra materiā indebitā:cū eni̅ voces naturalr̄ ſunt ſigna intellectuū innaturale eſt ⁊ indebitum ꝙ aliquis ſignificet voce id qd̄ non habet in mente. Hinc dr̄ phus in.iiij.Ethic. ꝙ mendaciū eſt ꝑ ſe prauū ⁊ fugiendū:verū aūt bonū ⁊ laudabile. Omne nanq̄ꝫ mendaciū ſic ſm ſe malū eſt ⁊ pc̄tm̄ ꝙ nullo pacto:nullo fine:nulla diſpenſatione humana vel diuina bn̄ fieri pōt. Et hoc Aug.exp̄ſſe dr̄ in lib.de mendacio.⁊ nitit̄ multipliciter ꝓbare: ⁊ in h̄ conueniunt doctores:vt dr̄ Bonauen.⁊ huiꝰ rō eſt:q꞉ ſm Ariſte̅.li.j.ti.xxxvj. Dupliciter dicit̄ aliqd̄ eſſe maluꝫ: ſcꝫ aut ex gn̄e actus: vt cum actus ſuꝑ materiam indebitam tranſit:aut ex malicia intentionis. Pōt aūt actꝰ tranſire ſuꝑ materiā dupliciter.ſ.reſpectu dei ⁊ reſpectu ꝓximi. Si ḡ reſpectu dei: ſic ē malum in ſe ⁊ ſm ſe:nec vllo mō pōt fieri bn̄ vt eſt de ū odire. Si reſpectu proximi vt nocere proximo:ſic eſt malū in ſe non tn̄ ſm ſe:vn̄ p̄t aliq̄ fine bn̄ fieri:q꞉ pōt ibidē intentio recta ſuꝑuenire. Si aūt aliquid eſt malū ex malicia itentionis:tūc ſiue ſit reſpectu dei ſiue reſpectu proximi ſimpliciter eſt malū: ⁊ nullo fine bn̄ fieri pōt:q꞉ dicit p̄uationeꝫ debiti finis:tale aūt eſt mendaciū:q꞉ nō tm̄ dicit malum ex hoc ꝙ tranſit ſuꝑ materiā indebitam ſed etiā quia hēt intentionis maliciā:hec ille Un̄ oē mendaciū eſt pc̄tm̄:ſicut etiā dr̄ Auguſt.li.de mendacio.⁊ idē dr̄ ſuꝑ illud pſ̄.v Perdes oēs q̄ loquunt̄ mendacium:⁊ ponit̄ xxij.q.ij.in.ca.ne quis.vbi ſubdit̄: Duo ꝟo ſunt gn̄a mendacioꝝ in quibꝫ nō eſt magna culpa:ſed tn̄ nō ſunt ſine culpa:cū aut iocamur aut ꝓximo conſulendo mentimur: illud aūt primū in iocando iō non eſt ꝑnicioſum: q꞉ non fallit.nouit eni̅ ille cui dicit̄ iocandi cauſa fuiſſe dictum. Scd̄m aūt ideo mitiꝰ eſt:q꞉ retinet nōnullā beniuolentiaꝫ: hoc ibi Ad argumentū ḡ rn̄det ꝙ oꝑatio aliq̄ ꝯſiderari pōt tripliciter. Uno mō ſm ſeipſaꝫ. Alio mō ex parte operantis. Mendaciū ḡ iocoſū ex ipſo gn̄e oꝑis rōnem habet fallendi: q̄uis ex intentione dicentis nō dicat̄ ad fallendū: nec etiaꝫ fallat ex mō dicendi: nec eſt ſile de hyꝑbolicis aut quibuſcunq̄ꝫ figuratiuis locutionibꝫ q̄ reꝑiunt̄ in ſacra ſcriptura:q꞉ ſic Aug.dr̄ li. de mēdacio: q̄cq̄d figuratiue fit aut dicit̄ nō eſt mendaciū:oīs eni̅ enūciatio ad id qd̄ enunciat referenda eſt: oē aūt figurate factū aut dictū hoc enunciat qd̄ ſignificat eis quibꝫ ad itelligendū ꝓlatū eſt. Scd̄o ꝟo queri pōt:vtrū oē mendaciū ſit mortale pc̄tm̄ in virꝭ ꝑfectis:p̄ſertim dū dicat Aug. lib. de mendacio: ꝙ ꝑfectoꝝ p̄ceptū eſt non ſolū non mentiri ſed nec velle mentiri:cōtra p̄ceptū aūt facere eſt mortale pc̄tm̄. In cuiꝰ argumentū dr̄ idē Aug.xxij.diſt.ij.c.ne q̄s arbitret̄ ꝑfectū ⁊ ſpūalem hoiem ꝓ iſta tp̄ali vita ſua vel alterius morte cuiꝰ non occidit̄ aīa debere mentiri. hoc ibi. Sed mendaciū officioſum videt̄ leuiſſimū:vtpote qd̄ alicui ꝓdeſt nulli nocet. Ad hoc breuiter dicendū ꝙ circa hāc materiā ſunt due opiniōes. Prima dicit ꝙ illa mēdacia q̄ venialia ſūt in im

perfectis: vt mendaciū ioco ſuʒ ⁊ officioſum ſunt etiam venialia in pfectis magis tñ grauia iudicant̃: ⁊ dꝛ hic pfect⁹ ſm Ray. ⁊ Hoſtieñ. vir clauſtralis ſiue religioſus q̃ ex toto renunciauit mūdo: multomagis ſm Hoſtiē. epūs qui .ſ. pcellit in dignitate: ita peminere debet alijs in religione ⁊ ſanctitate: vel etiā vir perfectus dꝛ ſm Hugo. Jo. vt Hoſti. refert: ille qui ſi decederet ſtatim ad patriā euolareʒ: ⁊ iſta opinio magꝫ placet Ray. ⁊ Tho. ⁊ qui tenent eam ad verba Aug. rñdent: vt dt Bonauen. ꝙ Aug. non intendit dicere ꝙ pdicta mendacia ſint viris pfectis pctā moꝛtalia: ſed ꝙ ſunt in eis grauioꝛa ⁊ magis indecentia: qꝛ mentiendo ſe ⁊ alios ad morteʒ diſponunt. Et Alexā. in iij. dt: ꝙ cū Aug. dicit ſup illud pš. v. Perdes oēs qui loquūtur mendaciū: ſcʒ in dicto. c. ne quis. ꝙ vir pfectus mentiri non debet p conſeruanda alterius vita ne pdat aiam ſuā: nō intendit dicere ꝙ pfectus quocunq̧ mendacio mentiat̃ moꝛtaliter peccat: ſed ꝙ ſemp vitare ſcandalum debet ne p vita alicuius ſeruāda diſcrimen cōmittat in aiam ſuā: ꝓpter em̄ veniale citius veniet ad moꝛtale. Vñ cū dt dū vitā alterius ſeruat ſupple mendacio veniali animam ſuam pdat: id eſt aliqñ pdere cōtingat mendacio moꝛtali. Et qꝛ neſcit̃ vtꝝ mendacium pꝛoueniat ex radice ſiue libidine: id eſt amoꝛe moꝛtali vł veniali: ideo dicit ne foꝛte vnde non aſſerit ꝓpter hoc ꝙ pdat aiam ſuā. Eſt aūt libido moꝛtalis appetitus animi q̊ bonis eternis quelibet tpalia pponunt̃: vt vult Aug. li. de mēdacio. Libido ṽo venialis eſt appetitus ſenſualitatis vel rōnis quo aliqd tpale nimis diligit̃ tamen ſub deo: hec Alexan. Et querit vlterius nunquid omne mendacium eſt ꝓhibitum in h̄ pcepto .ſ. non loqueris ꝯ pꝛoximū tuū falſum teſtimoniuʒ. Et rñdet ꝙ ſic: loquendo de mendacio qd ꝓuenit ex libidine moꝛtali: non aūt qd ꝓuenit ex libidine veniali: ſic nec in alijs pceptis ꝓhibetur culpa venialis. Et qd Aug. dt lib. de mendacio: ꝙ .ſ. in nullo caſu mentienduʒ eſt: h̄ intelligit̃: qꝛ oē mendaciū malū eſt ſm ſe: ⁊ mendaciū moꝛtale ſepat a veritate diuina veniale diſponit ad ſepationem: h̄ Alex. Scđa ṽo opinio dt ꝙ mēdacia officioſa ſūt ſemp in perfectis moꝛtalia. Jocoſa ṽo ſunt venialia: ⁊ hec opinio magis cōſonat ṽbis Aug. q̄ ponunt̃ in dicto. c. ne qs. vñ Aug⁹. ꝓpter magnū zelū veritatis maxime deteſtatus eſt mendacium: ⁊ illud ſaltē a viris pfectis voluit elongare vt veritas in aliquib⁹ ſedem ſolidā inueniret ſm Bonauē. ⁊ hmōi opinionis eſt etiaʒ gloſa Bix. ibidē. q̄ dt ꝙ triplex eſt gen⁹ mendacij .ſ. malignitatis qd fit cā decipiēdi: ⁊ illud oibꝫ ē moꝛtale pctm̄. Jocoſitatis vbi nemo ledit̃: ⁊ illud nulli ē moꝛtale pctm̄. Benignitatis ſiue pietatꝫ qd fit p ſalute alicui⁹: ⁊ de illo dꝛ ꝙ ſit moꝛtale pfectis: veniale impfectis. Sed q̄re non eſt moꝛtale potius illud pctm̄ qd fit ioco ⁊ p qd nulli pſunt q̄ iſtud p qd pſunt alicui. Rñ. ꝙ illud nō fit ex aio: ſed iſtud ſic: ⁊ p iſtud intēdit decipe: p illud nō: hec glo. Hec tñ mēdacia iocoſa eſſe venialia in pfectis ſic intelligēdū videt̃ ſm Ray. ⁊ Hoſti. qñ ille cui dicūt̃ iocoſa mendacia ſcit ea dici cā iocandi: ⁊ ſic videt̃ Aug. velle in dicto. c. ne qs. vbi ſubdit. Illud aūt pmū in iocando mendaciū nō eſt pnitioſum: qꝛ non fallit: nouit em̄ ille cui dꝛ iocandi cauſa fuiſſe dictū: ⁊ hec opinio videt̃ tutioꝛ licet pma benignioꝛ ſm Hoſti. ar. v. di. c. ad eius. vbi ſubdit̃: bonaꝝ mētiū eſt ibi culpas agnoſcere vbi culpa nō eſt. Et ſuper illud Roma. xiiij. Omne qd non eſt ex fide pctm̄ eſt. dicit glo. omne qd fit ꝯtra ꝯſcientiam edificat ad gehennā: ⁊ huic opinioni Bonauē. magis adherere videt̃. diſtinguit tñ rōnabiliter de viris pfectis dicens: ꝙ hō non obligat̃ ſpecialit̃ ad aliquid vltra alios niſi rōne voti emiſſi vel officij cōmiſſi vel ſcādali iminentis vel ꝯſcie dictantis. Si g̊ viri perfecti ſint obligati ad nō mentiendū aliq̊ gñe mendacij cum non ſit obligati ad hoc ex precepto nec ex voto nec ex officio commiſſo: erunt obligati ꝓpter ſcādalum ⁊ ꝯſcie vinculum: ⁊ ideo diſtinguendum eſt ꝙ quidam ſunt perfecti publici: ⁊ quidam perfecti occulti: pꝛimis adhibetur fides tanq̧ de cōſeruatoꝛibꝫ veritatis. Et qꝛ mendacium depꝛehenſum facit ꝙ hō nō credat alteri ſi ipi mētirent nec aliquibꝫ nec ipſiſmet crederet̃: ⁊ ſic ṽitati pꝛiudicaret̃ ⁊ alijs occaſio ſcandali daret̃: ⁊ iō tales debent hr̄e ꝯſcientiā ꝙ p nulla re dicant mendacium ꝓpter vitandum ſcandalū ⁊ veritatis contēptum: qñ g̊ mendaciū dicunt peccant moꝛtaliter: tum qꝛ contra cōſcientiā faciunt: tum quia alios actiue ſcandalizant: ⁊ hoc eſt verum niſi certum eſſet ꝙ mendaciū non detegeret̃: non aūt ſic ſcandalizantur de imperfectis vel de perfectis occultis: ⁊ ideo tales non ſic obligantur ad omne mendaciū euitandū: hec ille. B

Et nota hic generalit̃ ꝙ ſm Augu. in ſacra ſcriptura inducunt̃ aliquoꝝ ſctōꝝ patrū geſta tanq̧ exempla pfecte ṽtutis: de quibꝫ nō eſt exiſtimandū eos fuiſſe mentitos: vt cum Abꝛaam Geñ. xxij. dixit ad pueros ſe cum filio poſt immolationē victime reuerſurū: qꝛ ſm Alchuinū ⁊ ſi filiū intendebat imolare credebat tamē vt dicit Apl's: ꝙ eum dominus reſuſcitaret: vt dictū eſt in ſermone pcedenti. Si qua tamē in eoꝝ dictis mendacia videant̃: intelligi dn̄t eſſe dicta figuralit̃ ⁊ ꝓphetice. Quidā etiā laudant̃ in ſcpturꝫ non ꝓpt̃ perfectā virtutē: ſed ꝓpt̃ quandā virtutꝫ indolem: qꝛ .ſ. in eis apparebat aliquis affectus laudabilis ex quo mouebāt̃ ad aliqua indebita facienda: ⁊ ſic Judith laudat̃: non qꝛ Holoferni mentita eſt: ſed pꝛopt̃ affectuʒ quē habuit ad ſalutē ppl'i pꝛo q̊ ſe periculis expoſuit: licet etiā dici poſſit ꝙ eius ṽba ſūt ſm aliquē intellectū myſticū vera. Unde ſʒ glo. ibidem non dixit illa adulatoꝛie mentiēdo ſed futura ꝓphetie pdicendo: verūtamen quicquid ſit in veteri teſtamento plura pmittunt̃ quoꝛū exemplis hodie vti nō licet. Vñ de hoc dicit Gregoꝛius ⁊ ponit̃ xxij. q. ij. ca. Si quis p verus teſtamentū vult ſuū tueri mendaciū: qꝛ minus illic quibuſdā foꝛtaſſe nocuerit. Dicat neceſſe eſt rerū alienarum raptum .ſ. quem fecerunt filij iſrł: vt. xiiij. q. v. c. dixit. dicat retributionē iniurie que infirmis illic conceſſa ſit ſibi nocere nō poſſe: glo. tūc ei licuit auctoꝛitatē ꝓpꝛia vlciſci iniurias vt. xxiij. q. iiij. c. cum in lege. ⁊ q. v. ſi audieris. Sequitur: que omnia cunctis liquet q̄nta animaduerſione veritas inſequitur quo nobis iam ſignificationis ſue vmbꝛa poſtpoſita in vera carne delectatur: gloſa inſequitur. cum dicit mihi vindictam ⁊ ego retribuam: cum dixit: ſi quis te pcuſſerit in vnā maxillam pꝛebe ei aliam. Mendaciū igitur iocoſum vel ocioſum ſimiliter quatuoꝛ modis committit̃. Pꝛimo ſola libidine mentiendi ⁊ fallendi: quod merum eſt mendaciū ſm Aug. xxij. q. ij. c. j. vbi ponit hoc eſſe quartū mendaciū: aliqui tamen textus habent mirum pꝛo merum: quaſi diceret ſm gloſam: mirum eſt ꝙ ita vult aliquis mentiri vbi nulla vertitur vtilitas. De hoc autem mendacio quod fit ſola mentiendi vel fallendi libidine vt cum quis delectatur in aſtutia componendi mendacia. Unde dicit Hoſtieñ. ꝙ hoc nō intelligit̃ de libidine decipiendi: ſed de libidine falſum dicēdi: qꝛ dicit̃ hoc fieri mendacium ſola libidine mentiendi. Nam quia libido dicit̃ a libendo: nihil habet hoc mendaciū neq̧ in ſe neq̧ in eam extra illū in quo eſt libido .ſ. mentientē: pꝛopt̃ qd etiā Augu. vt dictū eſt vocat ipm mendaciū merum: nō ſic eſt de alijs mendacijs: qꝛ illa cauſam habēt extra mentientē .ſ. nocendi: iuuandi: placendi vel delectandi. Et nota ꝙ libido duplicit̃ dici poteſt. Uno modo ſtricte ⁊ pꝛopꝛie ſm ꝙ dicit Aug. ꝙ libido eſt appetit⁹ animi q̊ aliquod tempoꝛale pꝛeponit̃ eterno bono: ⁊ ſic non eſt radix niſi moꝛtaliū peccatoꝛū: vñ qñ mendaciū iſtud pcedit ex hmōi libidine: tūc ſemper eſt peccatū moꝛtale. Cui⁹ libidinis expꝛeſſum eſt ſignum: quando quis tm̄ hmōi mendacio inheret ꝙ in ſe ſentiat illud nihilominus dicturum: q̧uis eſſet a deo pꝛohibitū ſicut cōmuniter contingit in hiſtrionibus: et idem eſt immo peius eſſet ſi ex contemptu .ſ. dei mandata nihilipendens talia non dimitteret. Alio modo talis libido accipitur communiter vel large .ſ. pꝛout eſt radix non tm̄ moꝛtaliū ſed etiam venialiū: vnde quandoq̧ mendaciū hoc pcedit ex huiuſmodi libidine que pꝛeponit eternum bonū cuicūq̧ bono tempoꝛali: tunc nō eſt moꝛtale peccatū ſʒ veniale: ⁊ ſic accipit Auguſtinus hoc mendacium in dicto. c. ne quis. dicit tamē in c. pmū non eſt mentiendū. iiij. genere .ſ. mendacij ꝓpter mendacij libidinem que per ſeipam vitioſa eſt. De quo genere dicitur Pꝛouerbioꝝ xx. Suauis eſt homini panis mendacij: ⁊ poſtea implebit̃ os eius calculo .ſ. ignito: nō tamen illo quem angelus foꝛcipe tulerat de altari purgans eo os Eſaie: vt habet̃ eiuſdem vj. ſed ignito calculo ſumpto de inferno ad comburendum ⁊ non ad purgandum. C

Secundo vero mendaciū hoc committit̃ cupidine adulandi vel delectandi: ⁊ hoc ponit Auguſtinus eſſe quintū genus mendacij dicens. Quintum ſcʒ genus fit placendi cupiditate de ſuaui eloquio: gloſa quod faciunt adulatoꝛes ad hoc vt placeant. Et infra: non eſt mentiendum quinto genere: quia nec ipa veritas placendi cauſa hoibꝫ nunciāda eſt: q̄nto minus mendaciū qd per ſeipm: qꝛ mendaciū eſt: vtriq̧ turpe eſt: nihil em̄ tā diuinū eſt quod nō vergit in pnicie: ſi in eo quis querit hominū laudē: ar. cxij. diſtin. ca. cantantes: ⁊ in glo. Hic queri poteſt vtrum

mendaciũ in adulatione cõmiſſum iudicandũ ſit mortale peccatũ: preſertim cũ ſup pſ. lxix. Conuertant̃ ſtatĩ erubeſcentes. dicit glo. ꝙ plus nocet lingua adulatoris ꝗ̃ gladius perſecutorũ. Ad hoc dicendũ ſm Tho. ij. ij. q. cxv. ꝙ adulatio tripliciť contrariat̃ charitati: ꝛ per ꝯñs iudicat̃ eſſe peccatũ mortale. Uno modo rõne ipi⁹ materie puta cũ quis laudat alterius peccatũ tanꝗ̃ bonũ vł factũ ſtrenuũ: iuxta illđ pſ. x. Quoniã laudatur peccator deſiderijs anime ſue ꝛc̃. Et hoc q2 contrariat̃ dilectiõi dei: contra cuius iuſticiam loquit̃: ꝛ contra dilectionẽ ꝓximi quem in peccato fouet: ꝛ forte multis alijs per hoc nocet: ideo tale mendaciũ eſt graue: ꝛ plerũꝗ multiplex mortale pecccatum. De quo dicit Gregorius. xviij. mora. ꝛ ponit̃ diſt. xlvj. c. ſunt nonnulli qui dum malefacta hominũ laudibus efferunt: augent que increpare debuerant. Hinc enim ꝑ ꝓphetã Ezech. xiij. dr. Ue qui conſuunt puluillos ſub omni cubitu manus: ꝛ faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſe etatis. Ad hoc quippe ſub cubito puluillus vel ceruical ſub capite iacentis ponit̃ vt molliter quieſcat̃: quiſꝗs ergo male agentibus adulatur: puluillum vel ceruical ſub capite vel cubito iacentis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat: in ea fultus laudibus molliter quieſcat ꝛ ſic vide ſi placet. Unde in hoc caſu mendaciũ adulatorium ſemper eſt peccatũ mortale. Scđo modo contrariatur adulatio charitati ratione intentionis: vt cum quis ad hoc adulat̃ alicui vt ei fraudulenter noceat corporaliter vel ſpiritualiť ꝛ hoc eſt graue mortale peccatũ: ſicut cõmuniter faciunt qui ꝓcant̃ mĺres: ꝛ eas ſuis voluntatibus inclinare nitunt̃. vel qui verbis adulatorijs ad alia ꝑnicioſa nitunt̃ allicere: vel quomodocũꝗ ꝓximos nitunt̃ iniuſte decipere: de hoc enim habetur Prouerbiorum. xxvij. Meliora ſunt vniuerſa diligentis ꝗ̃ fraudulenta odientis oſcula. Tertio modo charitati contrariat̃ accidentaliť: ſicut cum laus adulationis fit alteri occaſio peccandi. ſ. per vanam gloriam: complacentiam ꝛ ſimilia: quod tamen fit preter intentionem adulatoris: ꝛ hoc fit duobus modis vt tangit glo. xxv. diſtin. § als. Primo cum quis in alio nimis extollit bonum quod habet. Secundo vero cum quis per adulationem alicui bonum attribuit quod non habet: ꝛ vtrũꝗ veniale eſt in ſe, ſecundũ tamẽ grauius eſt primo. Unde dicitur ibidem in textu. Que ſunt autẽ minuta pctã licet omnibus nota ſint: tamen quia longum eſt vt oĩa replicentur: opus eſt vt ex eis vel aliqua nominemus: ꝛ infra. Si amplius fiunt blanditus ꝗ̃ oportet: ſi cuiꝗ maiori perſone aut ex volũtate: aut ex neceſſitate adulari voluerit. hoc ibi: ꝛ ſic in tali caſu ponit Auguſtinus adulationẽ int̃ pctã venialia: qđ ſane intelligit̃: niſi fuerint occaſio mortalis ruine: tunc em̃ ſm Thomã conſiderandũ eſt vtrũ ſit occaſio data vel accepta et qualis ruina ſequat̃ ꝛ ſm hoc erit adulatio iudicanda culpa venialis vel mortalis. Porro ſi quis ex ſola auiditate delectandi alios: iocoſa profert mendacia: ille ſm philoſophũ vocat̃ placid⁹. Si vero hoc facit intentione alicui⁹ cõmodi vel lucri conſequendi: vel etiam alicui⁹ mali vel incõmodi euadendi: talis vocat̃ blanditor vel adulator: ꝛ in vtroꝗ conſiſtit tm̃ veniale peccatũ: niſi ex aliquo accidenti contingeret eſſe mendacium pernicioſum: vel niſi ex aſſiduitate generaret dei contemptũ: q2 tunc fieret mortale peccatum. Tertio proinde mendacium: hoc committit̃ appetitu placendi: ꝛ hoc fit per iactantiam. Pro quo nota ſz Thomã. ij. ij. q. cxij. ꝛ Aſteñ. lib. ij. ti. xxviij. ꝙ iactantia proprie videtur importare ꝙ homo ſe verbis extollat. Illa enim que vult homo longius a ſe iactare in altum eleuat: tũc autem proprie ſe quis extollit quando de ſe ſupra ſe aliquid dicit. Et hoc dupliciter: vel enim de ſe dicit ſupra id quod de eo homies opinantur: vel etiam de ſe dicit ſupra id qđ in ſe ſm rei veritatem: ꝛ hoc ſm magis proprie dicitur iactantia: ꝗ̃uis vtroꝗ modo dici poſſit iactantia. Unde iactantia proprie ſic diffiniri poteſt. Iactantia eſt oſtentatio proprie laudis cui veritas non ſubſiſtit: et hoc nomine dicitur arrogantia: cum. ſ. quis attribuit ſibi quod non habet. Poteſt igitur iactantia conſiderari dupliciter. Uno modo ſm ſe prout eſt quoddam mendacium et tũc eſt mortale: qñ qs de ſe iactanter ꝓfert id qđ eſt contra gl'iã dei. Sicut ex ꝑſona regis cui dicit̃ Ezech. xxviij. Eleuatum eſt cor tuum ꝛ dixiſti: deus ego ſum. Uel etiã contra charitatem proximi: ſicut cum quis ſe iactando ꝓrumpit in contumelias aliorum: vt habetur Luce. xviij. de phariſeo dicente. Non ſum ſicut ceteri hominũ: raptores: iniuſti: adulteri: velut etiam hic publicanus. Quandoꝗ vero ſm ſe quidem eſt veniale pctm̃: qñ. ſ. qs de ſe talia iactat que neꝗ ſunt contra deum neꝗ contra proximũ: q2 tunc non eſt mendacium ꝑnicioſum in ſe: veruntñ ſm ſuã cauſaz põt fieri mortale: vt ſi ꝓcedat ex mortali ſupbia vel vana gloria. Similiter ſi fit ꝓpter appetitum lucri: tunc ad deceptionẽ ꝛ dãnum proximi pertinere videt̃: ꝛ iõ magis mortale pctm̃ iudicat̃. Dicit em̃ phus in. iiij. Ethicorum: ꝙ turpior eſt qui ſe iactat cauſa lucri ꝗ̃ qui ſe iactat cauſa glorie vel honoris: non tñ ſemꝑ eſt mortale pctm̃: q2 põt eſſe tale lucrũ ex quo alius non damnificat̃. ¶ Quarto deniꝗ mendaciũ hoc committit̃ affectu diſplicendi: ſicut cũ quis humilitatis cauſa mentitur ꝛ vocat̃ ironia. Nam ironia ꝓprie committitur cum quis a veritate declinãs de ſe minora dicit: vt cũ aſſerit aliqđ vile de ſe qđ tñ in ſe non recognoſcit: aut cum negat de ſe magnũ aliquid qđ in ſe tñ eſſe recognoſcit. Et vt dicit Aſten. vbi ſupra. Iactantia ꝛ ironia rõne materie ſiue obiecti circa qđ ſunt: equalia pctã ſunt: q2 vtrũꝗ mentit̃ circa idẽ ſcz circa conditionem ꝑſone. Sed vt in plurimũ iactantia ꝓcedit ex turpiori motiuo. ſ. appetitu lucri vel honoris: ironia vero ex hoc ꝙ fugit elationẽ licet inordinate ſcz ꝑ mendaciũ. Et ſm hoc dr. iiij. Ethicorum: ꝙ iactantia eſt pctm̃ grauius ironia: cũ tñ qs de ſe minora fingit vt doloſe decipiat: tũc grauior ẽ ꝗ̃ iactãtia. Unde Eccĩ. xix. Eſt qui nequiter ſe humiliat ꝛ interiora eius plena ſunt dolo. Nã ꝛ ꝗ humilitatis cauſa mentit̃ peccat etiaz plerũꝗ mortaliť: vt ꝑz. xxij. q. ij. c. cũ humilitatis: ꝛ in gloſa. vbi dr: ꝙ dicẽdo in ſpeciali aliqđ pctm̃ de ſe cui⁹ cõtrariũ eſt verũ mortaliter peccat: ꝗ̃uis in generali dicere põt ſe eſſe peccatorẽ. Et vt dicit cõpendiũ: in hoc ꝓcepto etiã includit̃ taciturnitas veritatis tꝑe neceſſitatis: vt. xj. q. iij. c. quiſꝗs. Ad laudẽ dei.

De mendacio in hypocriſi ꝛ ſimulatione ꝛ quis eſt cenſendus hypocrita: ac vtrum omnis ſimulatio ſit peccatũ de triplici quoꝗ hypocriſi. ſ. in doctrina: iuſticia ꝛ vita. Sermo. x.

NOn loqueris contra ꝓximũ tuũ falſuz teſtimoniũ. Exod. xx. Ordine congruo iã videndum eſt de falſo teſtimonio ſm tertiaz acceptionẽ ꝓut accipit̃ largiſſime ꝓ omni deceptoria vł ꝑnicioſa ſimulatione quocunꝗ mõ fiat in opere vel apparatu exteriori. A. Ad cuius euidentiã prio queri põt: vtrũ ſimulatio ſit idez qđ hypocriſis: ꝑſertim cũ ſimulatio cõſiſtat in quodã factorũ mẽdacio: ſed hypocriſis põt etiã eſſe ſi quis oñdat exterius qđ agit interius: ſm illud Math. vj. Cum facis elemoſynam noli tuba canere ante te ſicut hypocrite faciunt. Unde hypocriſis in ſola intentione ꝯſiſtit dicente dño Math. xxiij. ꝙ oĩa opa ſua faciunt vt videant̃ ab hoib⁹. Et Greg. xxxj. moral. dicit: ꝙ nunꝗ̃ ꝗđ agũt: ſed quõ de actione qualibet hoib⁹ placere poſſint cõſiderant. Simulatio vero non ꝯſiſtit in ſola intentione ſed in exteriori operatione. Dicit em̃ gloſa ſup illud Iob. xxxvj. Simulatores ꝛ callidi ꝓuocant iram dei: ꝙ ſimulator aliud ſimulat ꝛ aliud agit: caſtitatẽ ꝓfert ꝛ laſciuiã ſequitur: oñdat paupertatem ꝛ marſupium replet. Ad hoc dicendum ſm Tho. ſcđa. ij. q. cxj. ꝙ ſm Iſidorũ nomen hypocrite tractuz eſt a ſpẽ corũ qui in ſpectaculis ꝯtecta facie incedunt: diſtinguentes vultũ vario colore vt ad ꝑſone quã ſimulãt colorẽ ꝯueniãt mõ in ſpecie viri: mõ in ſpecie femine: vt in ludis populum fallant. Dicit em̃ Aug. in li. de ſermone dñi in monte: ꝙ ſicut hypocrite ſimulatores aliarũ ꝑſonarũ agũt partes illi⁹ qđ non ſunt: Non enim qui agit ꝑtes agamenonis vere ipſe eſt ſed ſimulat eũ: ſic ꝛ in eccleſijs ꝛ in omni vita hũana: quiſꝗs vult ſe videri qđ nõ eſt: hypocrita eſt: ſimulat em̃ ſe iuſtũ non exhibet. Omnis igit̃ hypocriſis eſt ſimulatio: non tñ oĩs ſimulatio eſt hypocriſis: ſed ſolũ illa qua quis ſimulat ꝑſonã alterius: ſicut cũ pctõr ſimulat perſonam iuſti. Nã ſm Iſidorũ in li. etymologiarũ hypocrita greco ſermone ſimulator latine interꝑtatur: qui dũ int⁹ malus ſit: bonũ ſe palã oñdit: Hypo em̃ falſuz criſis iudiciũ interꝑtat̃: vñ ſup illđ Math. v. ſicut faciunt hypocrite: dicit glo. Hypocrita eſt qui ſimulat qđ eſt repꝛſentator alterius ꝑſone: hoc eſt vult videri bonus ꝛ non eſt. Ad argumentũ igit̃ eſt dicendũ: ꝙ opus exterius naturaliter ſignificat intentionez: qñ igitur quis per bona opera que facit ad dei ſeruitium pertinentia nõ querit placere deo ſed hoibus: tunc ſimulat rectam intentionẽ quam non habet. Unde dicit Grego. xxxj. mo

ralium: ꝙ hypocrite per cauſas dei intentio
ni deſeruiunt ſe vult: q2 ꝑ ipa quoqꝫ ſe agere
ſancta oſtendunt non conuerſionē querunt
hoim ſed auras fauoꝝ: ⁊ ita ſimulant men-
daciter intentionem rectam ꝙ̄ nō hn̄t: ꝙ̄uis
non ſimulant aliqd opus rectum quod non
agant. Vn̄cū hypocriſis ſit mendaciū opis
vtpote ſimulatis qdam illius qd non eſt: iō
ſicut in mendacio ſic etiam in hypocriſi vel
ſimulatione duo ſunt: vnuꝫ qdem eſt ſicut ſi
gnum: ⁊ aliud ſignatū. Mala aūt intentio
in hypocriſi conſiderat̃ ſicut ſignatum quod
non reſpondet ſigno: exterioꝛa vero vel ꝟba
vel opa vel quecunqꝫ ſimilia conſiderantur
in omni ſimulatione ⁊ mendacio ſicut ſigna
Cum igitur intentio qd eſt ſignatum non re
ſpondet verbo vel operi vel cuicunqꝫ ſimili
tanꝙ̄ ſigno: tunc eſt ibidem ſimulatio. Ex
dictis ergo patet ꝙ omnis hypocriſis eſt ſi-
mulatio: ſed non omnis ſimulatio eſt hypo-
criſis. ¶ Secundo queri poteſt: vtrum
gerens habitum ſanctitatis vel religionis
non tamen habens meritum perfectio-
nis cenſendus ſit hypocrita: preſertim cum
illi qui tenent habitum ſanctitatis ⁊ non ex
equunt̃ meritum ꝑfectiōis: ſimulatores cen
ſendi ſint: q2 exterioꝛ habitus ſanctitatꝫ opa
ſignat perfectionis. Ad hoc dicendum ꝫm
Aſteñ. li. ij. ti. xxvij. ꝙ talis hypocrita cenſe
ri non debeat. Cuius rō eſt: q2 habitus ſan
ctitatis vel religionis vel clericatus ſignat
quidem ſtatum quo quis obligatur ad opa
perfectionis: ⁊ ideo cum quis habitum ſan
ctitatis aſſumit: intendens ad ſtatum perfe
ctionis ſe transferre: ſi per infirmitatem defi
ciat: non eſt ſimulatoꝛ vel hypocrita: q2 non
tenetur manifeſtare ſuum peccatum habitū
ſanctitatis deponendo. Dicit enim Grego.
xxxj. moral. Sunt nonnulli qui ſanctitatis
habitum tenent ⁊ perfectionis meritum exe
qui non valent: hos nequaꝙ̄ credendum eſt
in hypocritarum numerum currere: q2 aliud
eſt infirmitate peccare ⁊ aliud malicia. Si
tn̄ habitum ſanctitatis quis aſſumeret vt ſe
iuſtū oſtentaret: hypocrita ⁊ ſimulatoꝛ eſſet
ſi opera bona ex genere ad ſeruitium dei ꝑti
nentia faceret ad inanem gloꝛiam vel ꝓpter
queſtum cupiditatis. ¶ Tertio ꝟo q̄ri pōt
vtꝝ oīs ſimulatio ſit peccatuꝫ: preſertim cū
dicit Hiero. ⁊ ponit̃. xxij. q. ij. c. vtilem ſimu
lationem ⁊ in tempoꝛe aſſumendā Iheu re-
gis iſrael nos doceat exēplum: qui cum non

potuiſſet interficere ſacerdotes Baal niſi fin
xiſſet ſe idolum velle colere dicens: Congre
gate mihi omnes ſacerdotes Baal: Achab
rex ſeruiuit ei in paucis ego ſeruiā ei in mul-
tiſ: vt habetur. iiij. Reguꝫ. x. Et Dauid qn̄
mutauit faciem ſuā coꝛam Abimelech ⁊ di-
miſit eum ⁊ abijt: vt pꝫ. j. Reg. xxj. Sic ie
ſus finxit ſe longius ire: vt patet Luce vlti.
Ad hoc ꝫm Tho. dicenduꝫ vbi ſupꝛa: ꝙ ad
virtutem veritatis ꝑtinet vt aliquis talem
ſe exhibeat exterius ꝑ exterioꝛa ſigna qualis
eſt. Signa aūt exterioꝛa non ſolum ſunt ver
ba ſed etiam facta. Sic ergo veritati oppo-
nitur ꝙ aliquis per exterioꝛa verba aliud ſi
gnificet ꝙ̄ꝙ apud ſe habet: qd ad mendaciū
ꝑtinet: ſic etiam opponitur veritati ꝙ aliqs
ꝑ aliqua ſigna factoꝝ vel rerum aliquid de
ſe ſignificet contrarium eius quod in eo eſt:
quod ꝓpꝛie ſimulatio dicitur. Unde ſimula
tio propꝛie eſt quoddam mendacium in exte
rioꝝ factoꝝ ſignis conſiſtens: non refert aūt
vtrum quis mentiatur verbo vel quocunqꝫ
facto: cum enim eadem intentio fallendi ſit
vtrobiqꝫ: equaliter vterqꝫ peccat: verbū eñ
⁊ factum aſſumuntur vt inſtrumentum fal-
lendi: ⁊ ſic non refert ꝙ̄tum ad pctm̄ vtrum
quis verbo ſcripto nutu vel quocunqꝫ facto
mentiatur: ſicut nec refert ꝙ̄tum ad homi-
cidium vtrum quis gladio vel ſecuri interfi
ciat. Cū igit̃ oē mendaciū ſit pctm̄ vt dictū
eſt ſupꝛa: conſequens eſt ꝙ oīs ſimulatio ſit
pctm̄. Ueruntn̄ vt dicit Aug. in lib. de que
ſtionibus euangelij. Non omne quod fingi
mus mendacium eſt. ſed qn̄ id fingimus qd
nihil ſignat tunc eſt mendacium Cum ergo
fictio noſtra refertur ad aliquaꝫ ſignificatio
nem non eſt mendacium: ſed aliqua figura
veritatis. ¶ Ad maioꝛem aūt euidentiaꝫ
dicit Bonauen. in. iij. ⁊ Alexander angli. ꝙ
triplex eſt ſimulatio. Pꝛima eſt inſtructiōis
⁊ hec fuit in chꝛiſto cum finxit ſe lōgius ire:
quia compoſuit motum ſuuꝫ quaſi volentis
longius ire: ad aliquid figurate ſignifican-
dum. ſ. ꝙ ipſe ab eoꝛum fide longius erat: vt
dicit Grego. vel vt dicit Aug. quia inde lon
gius receſſurus erat aſcendendo in celum: et
per hoſpitalitatem quodammodo retineba-
tur in terra. Uel etiam in hoc erudiuit ſuos
ad exhibendum membꝛis eius officium ho-
ſpitalitatis: quo diſcipuli coegerunt eum
apud ſe manere: per quod etiam meruerunt
eum cognoſcere. Secunda vero ſimulatio

eſt cautele que fuit in Dauid: vnde ⁊ habet̃
j. Regū. xxj. ⁊ ibi mgr̄ in hiſtoꝛijs. Cū Da-
uid fugiſſet ad Achis regē Geth indicauerūt
hoc regi dicentes: ꝙ q̄ſi rex erat in iſrl̄ qui la
tebat apud eū: ⁊ de vicino hoſtem reciperet
ſi ſaluum eum ſeruaret: et timuit Dauid pꝛe
ſertim: q2 miſerat Saul ad Achis vt redde
ret ei ſeruū ſuū fugitiuū. Cūqꝫ traheret̃ ad
regē ſimulauit furoꝛem ⁊ imutauit os ſuum
aliena loquens ſicut inſanus: ⁊ collabebat̃
int̃ manus eoꝛū ſicut epylenticus: defluebāt
qꝫ ſaliue eius in barbā: ſicut in tali paſſione
fieri ſolet: ⁊ impingebat in oſtia poꝛte quaſi
per clauſam poꝛtam ingredi volens: ⁊ q̄ furi
oſi erant agebat, vt fidem regi vere paſſiōis
oſtenderet. Et ait rex. Nō ingrediat̃ hic arre
pticiꝰ: ⁊ dimiſit Dauid et abijt: hoc ibi. Nec
dicendū eſt Dauid in illa ſimulatione pec-
caſſe: quia vt ſubdit̃ in dicto. c. vtilem. Nec
mirum ꝙ̄uis iuſtos hoīes tamē aliq̄ ſimula
re ꝓ tempoꝛe ob ſuā ⁊ alioꝝ ſalutem: cum et
ipe dn̄s eſt noſter Ieſus chꝛs peccatū nō ha
bens nec carnē pcti: ſimulationē peccatricis
carnis aſſumpſit: vt cōdemnans ī carne pec
catū nos in ſe faceret iuſticiam dei: hoc ibi.
Glo. vt ſic falleret diabolū. Dicit enim au-
ctoꝛitas. Si diabolꝰ eum filium dei ſciuiſſet
nunqꝫ eum a iudeis crucifigi paſſus fuiſſet.
Multū igit̃ intereſt ex qua cauſa fiat ſimu-
latio. Dicit eñ glo. Brix. xxvij. diſt. c. qd int̃
rogaſti. ſup verbo: finxit: ꝙ quedam ſimula
tio fit ex honeſta cauſa: ⁊ quedā ex ihoneſta.
Ex hōeſta cauſa fit vt dicto. c. vtilem. ⁊. xxiij
q. ij. c. Dominus deus noſter iubet ad Ieſū
naue vt conſtituat ſibi retroꝛſum inſidias.
Glo. Sic ḡ ꝑ inſidias ⁊ ꝑ dolū poſſumꝰ lici
te vincere hoſtes nr̄os: ⁊ hoc in iuſto bello et
in iuſta ⁊ licita cauſa: vt. xliij. di. c. in manda
tis. circa fi. dū tn̄ hoſti fidē nō rumpamꝰ: vt
e. q. c. noli. Et idē dicas de aduocato ꝙ ſi iu
ſtam habet cauſā licite pōt aduerſariū ſuuꝫ
decipere. Sequit̃ in glo. ſuper verbo: finxit.
Silr̄ ſi qs ſimulat ſe religionē intrare ꝓpter
timoꝛē: talis ſimulatio nō nocet: dūmō ꝓte-
ſtatio p̄cedat: vt extra de his q̄ metus cauſa
fiunt. c. ꝑlatū. vbi plane de hoc. Simulatio
aūt ex inhoneſtate cauſa ſꝑ facit monachū ⁊
ſemꝑ eſt pctm̄: nec talis admitteret̃ ſi vellet
ꝓbare ꝯriū: vt extra de regula. c. vidua. C. de
lati. li. tollenda. l. vnica. § ſed qui ſumꝰ. Et
nota ꝙ ꝫm Fauentinū eſt fictio opis: ⁊ eſt fi
ctio intentiōis. Fictio intentiōis eſt cū quis

licite accedit ad baptiſmū: ⁊ licet ficte acce-
dat tamen verū baptiſmū accipit: vt. j. q. j. c
ſicut ficti. Similit̃ ſi qs ficte fit monachus
ad hoc vt poſſit fieri abbas: nihilominus eſt
monachus: licet ficta ⁊ nō ſyncera ſit eiꝰ in-
tentio: ⁊ idem caſus eſt ibidē in textu. Fictio
ꝟo opis dicit̃ vbi factū fingit̃ eſſe quod non
fiat: vt ff. de ritu nupt̃. ſimulare: vel cū ſimu
lat ſe vendere ⁊ donat. Tertia deniqꝫ ſimu-
latio eſt duplicitatis ⁊ hec eſt in hypocritis:
que enim tenet rōnem mendacij: non autem
ꝑma ⁊ ſecunda: ⁊ ideo eſt ſemper peccatum.
Ad cuiꝰ euidentiā queri poteſt: vtrum hy-
pocriſis ſit ſemper moꝛtale peccatum: pꝛeſer
tim cum dicit Hiero. Eſa. xvj. in glo. ꝙ in cō
paratione duoꝛum maloꝛū leuius eſt a parte
peccare ꝙ̄ ſanctitatem ſimulare. Et ſup illō
Iob. ij. Sicut domino placuit. dicit gloſ. ꝙ
ſimulata equitas non eſt equitas ſed dupli-
catum peccatum. Nimirū: cū dicit Gregoꝛi
us. xxxj. moral̃. ꝙ hypocrite ex malicia pec-
cant: ſed hoc eſt grauiſſimū: quia pertinet ad
peccatum in ſpiritū ſanctū. Ad h̄ dicendum
ꝫm Thomā. ⁊ Aſteñ. vbi ſupꝛa: ꝙ in hypo-
criſi pꝛincipalit̃ ſunt duo. ſ. defectus ſancti-
tatis ⁊ ſimulatio ipſius. Si igit̃ ille dicitur
hypocrita cuius intentio fertur ad vtrūqꝫ:
vt ſ. aliquis non curet ſanctitatem hr̄e: ſed
ſolū ſanctus apparere: ſicut accipi conſueuit
in ſacra ſcriptura ſic manifeſtū eſt ꝙ pecca-
tum moꝛtale: ⁊ tales hypocrite cōmunit̃ fue
runt ſcribe ⁊ phariſei. Si autem ille dicat̃
hypocrita qui intendit ſimulare ſanctitateꝫ
a qua deficit per moꝛtale peccatū: tūc ꝙ̄uis
ſit in moꝛtali peccato: nō tn̄ ipa ſimulatio ſꝑ
eſt ei peccatum moꝛtale: ſꝫ erit qn̄qꝫ veniale.
Et hoc diſcernendū eſt ex fine. Nā ſi finis re
pugnat charitati dei vel ꝓxi: tunc erit pctm̄
moꝛtale: ſicut etiam cōmunit̃ contingit ī ſcri
bis ⁊ phariſeis. Exempli gratia: cum quis
ſimulat ſanctitatem vel falſam ſeminet do-
ctrinam vel vt indignus eccleſiaſticam adi-
piſcat̃ dignitatē ſeu quecūqꝫ alia bona tem-
poꝛalia in quibus finem conſtituit: multo-
magis autem ſi pꝛopter vanā gloꝛiā in q̄ fi-
nē conſtituit. Si ꝟo finis intentus charita-
ti non repugnat erit peccatū veniale: puta cū
quis in ipſa fictione delectat̃: de quo dr̄ phs
in. iiij. Ethicoꝛum: ꝙ magis videtur vana ꝙ̄
mala. Cōtingit etiā quandoqꝫ ꝙ aliquis ſi
mulat perfectionē ſanctitatis que non eſt de
neceſſitate ſalutis: ⁊ talis ſimulatio nec eſt

ſemper peccatū mortale: nec ſemꝑ cum pec-
cato mortali. Contingit deniq̧ ꝙ aliq̇s ſi-
mulat ſanctitatē ſolū ad dei honorē et ꝓxio-
rum edificationē: ⁊ tūc nō peccat ſed poti⁹
meret̄: dūmodo fuerit in charitate vt cū ali-
quis religioſus maiorem religioſitatē oſten
dit corā ſecularibꝫ q̄ꝫ corā ſuis fratribꝫ vt ma
gis edificentur: q̄ꝛ tunc oñdit opa ſua coram
hominibus vt glorificent patrē. Et ſi queri
tur: cur chriſtus Jeſus in euangelio totiens
hypocriſim deteſtat̄. Reſpondet Aſteñ. ibi-
dē: ꝙ hoc fecit ꝓpt̄ tria. Primo: quia illi pha
riſei ⁊ ſcribe q̇bꝫ dñs loquebat̄ plurimi erant
hypocrite peſſimi: vt iā patebit. Scd̄o: quia
hypocrita cōtrari⁹ eſt opi diuino. Ut enim
dicit Aug. in enchiridion. Dñs ordinat ma
lum in bonū: hypocrita ꝟo conuertit bonum
in malū. Tertio: quia contrarius eſt toti tri
nitati. ſ. patri: vſurpat enim gloriā que pa-
tri attribuitur: ⁊ filio qui eſt veritas ⁊ vita.
Quid em̄ eſt hypocriſis niſi falſa vita vł do
ctrina: vel iuſticia apparens bona ⁊ exiſtēs
mala que triplex falſitas veritati cōtrariat̄:
et ſpū ſctō cui bonitas attribuit̄: hypocrita
nāq̧ ñ curat bon⁹ eē ſed bon⁹ apparere. Cō
cordat Alex. an. His igit̄ generalit̄ ꝑmiſ-
ſis nunc ad ꝑticularia ipius hypocriſis de-
ſcendentes: ex phariſeoꝝ ſcribarū ⁊ iuriſperi
torū hypocriſi exempla ſumamus. Nā chr̄s
Mat. xxiij. ꝑncipalit̄ ⁊ in diuerſis paſſibus
euangeliſtarū ex effectu multiplici culpam
hypocriſis eorum euident̄ oſtendit. Et quia
vt dictū eſt hypocriſis eſt falſa ſimulatio q̄
veritati opponitur: ⁊ veritas triplex diſtin-
guitur. ſ. doctrine que conſiſtit in quadā ma
nifeſtatiōe eorum de quibus eſt ſcientia: ⁊ ve
ritas iuſticie que conſiſtit in quadam recti-
tudine regulata ſm̄ regulam legis diuine. ſ.
quam aliquis ſeruat rectitudinem in iudi-
cijs ⁊ alijs que ſunt ad alterum: ⁊ veritas vi
te ſm̄ quam aliquid eſt verum. Dicitur autē
vera vita ſicut ⁊ quelibet alia res: ex hoc ꝙ at
tingit ſuam regulam ⁊ menſuram ſm̄ legem
diuinam: per cuius conformitatem habet re
ctitudinem: ⁊ ſm̄ hanc recte viuit in ſeipſo.
Ideo dominus oſtendit in euangelio quali
ter dicti phariſei ⁊ iuriſperiti per hypocriſim
veritatem hanc triplicem damnabiliter cor
rumpebant: ⁊ hoc propter inuidiam vanam
gloriam vel auariciā. Qd̄ preuidens in ſpū
Joannes baptiſta: ⁊ videns m̄ltos phariſeo
rum ⁊ ſaduceoꝝ venientes ad baptiſmū ſuū
vt habet̄ Mat. iij. non tñ credentes ſm̄ veri-
tatem ſed ſm̄ ſimulationē ⁊ inſidiationē vt
etiā dt̄ Joſephus in lib. antiquitatū. xix. di-
xit ad eos. Genimina viperarū q̄ꝛ venenū er
roris ⁊ hypocriſis a ſuis progenitoribus tra
xerunt: quis demōſtrabit vobis fugere a ven
tura ira: quaſi diceret: licet falſitas veſtra la
teat in conſpectu ppł̄i: tñ in iudicio dei late-
re nō poteſt. Hinc ait dñs Lu. xij. Attendi-
te a fermento phariſeorū qd̄ eſt hypocriſis:
ne. ſ. per eoꝝ hypocriſim auertamini a fidei
veritate: nihil ei opertū qd̄ nō reuelet̄: q̄ꝛ fal
ſitas eorū in diuino iudicio manifeſtabit̄.
¶ Primo igit̄ damnabiliter corrūpebant
veritatē doctrine: ⁊ hoc qñq̧ ex liuore inui-
die: vt pꝫ Mat. xxiij. vbi dr̄. Ue vobis ſcri
be ⁊ phariſei hypocrite qui clauditis regnū
celoꝝ ante hoīes: id eſt eternā beatitudinem
cuius oſtium chr̄s eſt: clauis oſtiū eſt doctri
na vel auctoritas docendi. Dicit̄ em̄ Luce.
xj. Ue vobis legiſperitis qui tuliſtis claueꝫ
ſcientie per quā. ſ. intellectus verus interius
latens aperiri debet: vnde ꝑ ſanā doctrinaꝫ
aperit̄ hoc oſtiū: ⁊ ꝑ falſam claudit̄ ſicut ipi
fecerūt ſcpta de chr̄o in lege ⁊ ꝓphetis corrum
pendo. Sequit̄. Uos enim non intratis: q̄ꝛ
a cognatōe quā a chr̄o habuerūt ꝑmo ꝑ odiū
⁊ rancorem: conuerſi ſūt i errorem: ⁊ hoc ido
q̇s poſtq̧ ꝑdicare: cepit ꝯ eos; ꝓprijs paſſio
nibꝫ excecati ſunt ⁊ obdurati in malo: ⁊ ideo
omnia bona que fecit chr̄s interpretati ſunt
in malū: ⁊ hoc vocat̄ ſcandalū phariſeoꝝ: vtꝫ
Matt. xv. Ubi cōfutata coꝝ ſubdola mali
cia dixerūt diſcipuli: magiſter ſcis: q̄ꝛ phari-
ſei audito hoc verbo ſcandalizati ſunt: q̇ re-
ſpondit. Sinite illos ceci ſunt ⁊ duces ceco-
rū. Unde intantū erant excecati ꝙ chr̄o de-
monia eijciente dicerent eū i beelzebub eijce
re demonia: excecauit ei nos malicia eorum:
vt dicit̄ Sap. ij. Et tñ excecatores ſe nō cre-
debant. Nā eis q̄rentibus Joan. ix. Nunq̇d
⁊ nos ceci ſumus. Rñdit Jeſus. Si ceci eſſe
tis: id eſt ignorātes ſcripturas ⁊ ꝓphetias de
me: non haberetis pctm̄. ſ. intantū q̄ntū nūc
ſed q̄ꝛ dicitis: q̄ꝛ videmus: id eſt reputatis
vos intelligere ſcripturas: pctm̄ vr̄m manet
id eſt aggrauat̄. Nimirū: nec em̄ ipſi volebāt
in eū credere: nec alios ꝑmittebant ad credu
litatē venire: iā em̄ vt dicit̄ ibidē Joā. ix. cō
ſpirauerāt: vt ſi q̇s eū ꝯfiteret̄ chr̄m: extra ſy
nagogā fieret. Ecce q̄le fermentū facit male
dict⁹ liuor inuidie. Qñq̧ vero veritatē do-
ctrine corrumpebat ex appetitu vane glorie.
Unde Mat. xxiij. dicit̄. Ue vobis ſcribe et
phariſei hypocrite: q̇ circūitis mare ⁊ aridā
vt faceatis vnū ꝓſelitū: ⁊ cum factus fuerit
facitꝭ eū filiū gehenne duplo q̄ꝫ vos. Proſe
litus legis dicebat̄ q̇ de gentilitate ad iudai
ſmū cōuertebat̄: q̇ per vitā malā coꝝ in mo-
ribus corrumpebat̄ ⁊ in moribꝫ deprauat⁹
ad gentilē ritū reuertebat̄: ſicq̧ fiebat apo-
ſtata a lege quā obſeruare ꝓmiſerat: ac ꝑꝯñs
in fide pariter ⁊ in moribꝫ peccauerat. Et h̄
faciebāt ſm̄ Chry. ſuꝑ hūc locū ꝓpt̄ vanam
gloriā vel etiā ꝓpter auariciā. Dicit etiā Hi
larius ꝙ maris ⁊ terre ꝑagratiōe ſignificat i
totis orbis finibus eos eſſe chr̄i euangelio
obtrectaturos ⁊ legis iugo cōtra iuſtificati-
onē fidei aliquos ſubituros: q̄rū futuroꝝ ra
ritas in vno indicat̄ neq̧ em̄ poſt chr̄i ꝑdica
tionē doctrine coꝝ fides relicta eſt: ſed q̇ſq̇s
acquiſitus fuerit ad fidem iudeoꝝ filius fit
gehenne hec ille. Uñ huius vane glorie cau
ſa diligebāt ꝑmos accubitos i cenis: ꝑmas
cathedras in ſynagogis: ſalutatōes in foro:
⁊ vocari ab hoibꝫ rabbi. Et hec fuit etiā vna
cauſa cur i chr̄m credere nolebant: ſicꝫ ait Jo
an. v. Quō vos poteſtis credere q̇ gloriā ab
inuicē accipitis ⁊ gl̄iā que a ſolo deo eſt non
queritis: Alchinus ibidē dt̄ Jdeo non poſ-
ſunt credere q̄ꝛ ſuꝑbia mens coꝝ laudari de
ſiderat ⁊ ſe ſuꝑ alios offerre cum econtra vi-
debant chr̄m pauperē ⁊ vilem cui ſubijci re-
fugebant. Quandoq̧ deniq̧ veritatem do
ctrine ex affectu auaricie corrūpebant. Unð
ait Mat. xxiij. Ue vobis duces ceci qui di-
citis: quicunq̧ iurauerit per templum nihil
eſt: qui autē iurauerit in auro templi debitor
eſt ⁊c̄. Pro q̄ nota ꝙ ex cupiditate auri ⁊ do
norū emanauit talis error ab eis: ꝙ qui iura
bant per templū vel altare: nec peccabāt nec
erant in aliquo obligati: qui vero iurabant
per aurū templi vel donū altaris erant obli
gati ad abſoluendū ſacerdotibus certā quo
tam auri vel etiā tantū q̄ntū valebat illud
donū. Inſuper dt̄ ibidē Chry. ꝙ ſacerdotes
aurū quo ipi delectabant̄ ⁊ dona quibꝫ ipſi
paſcebant̄: ſanctiora dicebāt eē q̄ꝫ ipm tem-
plū: vt hoīes ꝓmptiores facerent ad offeren-
da dona q̄ꝫ ad preces fundendas in templo.
Sic ex auaricia docebāt filios parentibꝫ de-
bita offerre in templo: dr̄ em̄ Mat. xv. Qua
re tranſgredimini mandatū dei ꝓpt̄ traditio
nē veſtrā; De⁹ ei dix. Honora patrē ⁊ mr̄em
⁊ vos dicitis: quicūq̧ dixerit pr̄i vel matri
munus qd̄ eſt ex me. ſ. deo oblatū ⁊ conſecra
tū: ꝓderit etiā tibi magis. ſ. q̄ꝫ ſi expenderes
in neceſſitates tuas. Glo. ibidē vt ſit ſenſus
qd̄ ego offero deo ⁊ mihi ⁊ tibi ꝓderit: ⁊ idō
nō debes ſumere res meas in tuos vſus ſed
pati vt deo offeram. Scd̄o corrumpebāt ve
ritatē iuſticie ⁊ hoc vel ex liuore inuidie: ſicꝫ
Matt. xv. Non amore iuſticie ſed liuore in
uidie chr̄m in ſuis diſcipulis arguebant: tā-
q̄ꝫ contemptorē doctrine ſeniorum: vt ſic eū
redderent odioſū ppł̄o. Quare inquiunt di-
ſcipuli tui tranſgrediunt̄ traditōes ſeniorū:
non enim lauant manus cū panē mādicāt.
Multas em̄ hmōi traditiōes obſeruandas
ſtatuerūt: vt zelatores iuſticie viderent̄: ⁊ ꝓ-
pter hec chr̄m in ſuis redarguebant: nō moti
zelo iuſticie ſed liuore inuidie. Sicꝫ ⁊ Mat.
xij. diſcipulis ſpicas vellentibꝫ impropera-
rabant chr̄o dicentes. Ecce diſcipuli tui fa-
ciunt qd̄ non licet eis facere ſabbato. Et idō
concludit cōtra eos dñs Mat. xv. dicēs: hy
pocrite bene ꝓphetauit vobis Eſaias. xxix.
licet ſub alijs verbis. Popul⁹ hic labijs me
honorat: quia verbis iuſticiā zelare videban
tur: cor autē eorum longe eſt a me: quia liuo
rem inuidie per hoc fouere q̄rebant: ſicut pa
tet expreſſe Joā. viij. cū obtulerūt muliereꝫ
in adulterio deprehenſam quaſi requirentes
iuſticiam: cum tamen ibidem ſubditur: hoc
dicebant tentantes eum vt poſſent accuſare
eum. Uel etiā corrumpebāt veritatē iuſtitie
ex appetitu vane glorie: multas nanq̧ tradi
tiones ⁊ obſeruationes inducebant non faci
endo ſed docendo vt ſic hominibus iuſti ⁊ ho
norabiles apparerent. Uñ dicit Lu. xj. Ue
vobis legiſperitis qui oneratis homines one
ribus que portari non poſſunt: ⁊ ipi vno di-
gito veſtro non tangitis ſarcinas. Et nihilo-
min⁹ tumebant ꝓpꝛia cōplacentia ⁊ vana glo
ria tanq̧ iuſti: ⁊ ſic aſpernabant̄ ceteros ad
quos chr̄s dixit parabolam de phariſeo et
publicano: q̄ ponit̄ Luce. xviij. In talibus
em̄ nihil eſt niſi quedam falſa ſpecies ſancti-
tatis vel honeſtatis: quibꝫ iteꝝ ait dominus
Mat. xxiij. Ue vobis ſcribe ⁊ phariſei hypo
pocrite q̇ ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis
q̄ apparent a foris hominibꝫ ſpecioſa: intus
vero plena ſūt oſſibꝫ mortuorū ⁊ oī ſpurcicia
ſic et vos a foris q̇dē paretis hoibꝫ iuſti: int⁹
aūt pleni eſtis hypocriſi ⁊ iniq̄tate. Uel de-
niq̧ corrumpebant eā ex affectu auaricie: dr̄

enim Mat.xxiij. Ve vobis ſcribe ⁊ phariſei
hypocrite q decimatis mentã ⁊ anbelitũ et
ciminũ ⁊ relinquitis que grauiora ſũt legis:
iudiciũ miſericordiã ⁊ fidẽ. Hiere. ibidez ex
hoc capitulo arguit eos auaricie ꝙ ſtudioſe
etiã viliũ olerũ decimas exigant ⁊ iudicium
in diſceptatiõe negociorũ miſericordiãq; in
paupes ⁊ fidẽ in deũ q̄ magna ſũt pretermit
tant. Chry. ibidẽ Sacerdotes auaricia ple
ni ſi qs decimã alicuius rei vel minime non
obtuliſſet: corripiebant eum quaſi magnuz
crimen feciſſet. ſi qs autẽ alterũ ledebat aut
in deũ peccabat: nõ curabant euz corripere:
de lucro ſuo ſolliciti de gloria dei ⁊ de ſalute
hoim negligentes. Tertio corrumpebant ve
ritatẽ vite ⁊ hoc etiã tripliciter. Primo ex li
uore inuidie: ⁊ de hoc habet Lu.xx. vbi pn-
cipes ſacerdotũ ⁊ ſcribe querebant Jeſum
capere propt parabolam cõtra eos dictã ſz
timuerũt pplm propt quod conſiliũ inierũt
vt cũ caperẽt in ſermone: miſeruntq; inſidia
tores qui ſe iuſtos ſimularent ſ. quoſdã di-
ſcipulos cũ herodianis vt ſic ficta iuſticia ie
ſum redderent incautũ: vt ſic diſcipuli cape
rent cũ in ſermõe: ⁊ milites herodis eũ rape-
rent ad puniendũ ⁊ dicunt ei. Magiſter ſci-
mus quia verax es. ſ. in vita: ⁊ viam dei in ve
ritate doces ſ. in ſana doctrina: ⁊ non eſt ti-
bi cura de aliquo: in quo apparet tua iuſti-
cia: ⁊ ſic eum cõmendauerũt licet fallaciter
de veritate doctrine iuſticie ⁊ vite: vt liberio
rem redderent ad reſpondendũ: ⁊ deinde p-
ponunt ei queſtionẽ brigoſam dicentes. Li
cet cenſum dare ceſari an non? Vt ſi diceret
non eſſe licitũ: iudicaret cõtrari᷒ ceſari: ſi di-
ceret eſſe licitũ videret contrari᷒ libertati po
puli ⁊ diuino honori. Cognita igit Jeſus eo
rum nequitia dixit: quid me tentatis hypo-
crite: quaſi diceret: non queritis veritatem
addiſcere ſz me vbis capere. Scdo vo ex mo
tiuo vane glorie. Dicit em Jeſus Matthei
xxiij. Omnia opera ſua faciunt vt videant
ab hominibus. i. propter vanã vel humanã
gloriã: dilatant em phylateria ſua. ſ. p aliis
vt videant magis religioſi: ⁊ magnificabãt
fimbrias ſuas. Et Mat.vj. dr. Cum facis
elemoſynam noli tuba canere ſicut hypocri-
te faciũt: non ad pauperum vocationem ſz
ad propriam oſtentationem. Eadem etiam
cauſa culpantur Matt.xxiij. ꝙ edificant ſe
pulchra ꝓphetarum quia ſm Chryſo. ibidẽ
dicebant apud ſe. Si benefecerimus paupe-
ribus non multi vident ⁊ pro tempore vidẽt:
nonne ergo meli᷒ edificia facimus que oẽs
aſpiciunt non ſolũ in hoc tpe ſed etiã in poſte
rũ. O inſipiens homo quid tibi prodeſt poſt
mortẽ iſta memoria: ſi vbi es torqueris ⁊ vbi
non es laudaris? hec ille. Et iterum ibi.
Cum oratis non eritis ſicut hypocrite qui a-
mant in ſynagogis ⁊ angulis platearũ ſtan
tes orare. Chryſoſtom᷒ vt videant abſconſe
orare ⁊ ſic dupliciter laudent: ⁊ quia orant ⁊
quia abſconſe orant: ⁊ hoc vt videant ab ho
minibus. Et iterũ ibidẽ. Cum ieiunatis no
lite fieri ſicut hypocrite triſtes: exterminant
enim facies ſuas vt appareant hominibus
ieiunantes. Chryſoſtomus ibidẽ. Si quis
ieiunat ⁊ triſtem ſe facit hypocrita eſt: tanto
magis iniquior eſt qui nõ ieiunat ſz argumẽ
tis quibuſdã in facie ſua pingit venalẽ pal-
lorẽ quaſi ieiunij ſignũ. Pro his igit ⁊ ſilibꝫ
ait dñs Mat.xxiij. Ve vobis ſcribe ⁊ phari
ſei hypocrite q mundatis qđ deforis eſt cali
cis ⁊ parapſidis: intus aũt pleni eſtis rapi-
na ⁊ immundicia: phariſee ecce munda pri᷒
quod intus eſt calicis ⁊ parapſidis: vt fiat
id qđ eſt deforis mundũ. Origenes ibidem
Hic ſermo nos inſtruit vt feſtinemus eſſe iu
ſti non apparere. Qui enim ſtudet vt appa-
reat iuſtus: que a foris ſunt mundat ⁊ que vi
dent curat: cor aũt ⁊ conſcientiã negligit: q
aũt ſtudet ea que intus ſunt i. cogitationes
mundare: conſeqns eſt vt etiã que foris ſunt
faciat munda. Tertio deniq; ex affectu aua
ricie. Vñ Mat.xxiij. Ve vobis ſcribe ⁊ pha
riſei hypocrite q cõmeditis domos viduarũ
in orõne longa orantes: propt hoc ampli᷒ ac
cipietis iudiciũ. Quod a nobis auertat Je-
ſus chrs in ſecl'a bñdict᷒. Amen.

Sequuntur ſermones de pre-
cepto nono ⁊ decimo

De concupiſcentijs in genera
li ac proceſſu tentatõis: ⁊ cur oĩs
tentatio diabolo aſcribit: ac vtrũ
prothoparẽtes tentari debuerãt
Sermo primus

n

On concupiſces.
domum proximi tui: nec deſi
derabis vxorem eius: nõ ſer-
uum: non ancillam: non bo-
uem: non aſinum: nec omnia que illius ſunt.
Exod.xx. Jn his verbis dominus conſtrin-
git pariter explicite duo vltima precepta: im
plicite vero prohibet dominus in eis vniuer
ſaliter omnem concupiſcentiam inordinatã
⁊ prauam cupiditatem. Et ſic in his duobꝫ
preceptis prohibentur peccata cordis: ſicut
in precedentibus prohibentur peccata ope
ris. A Et ſi queritur cur deus hec duo pre
cepta addidit que prohibent affectum: cum
⁊ in predictis preceptis implicite data ſunt:
vtpoteque prohibent manum ⁊ affectum.
Ad hoc dicendum ſcdm Alexandrum an.
in.iij. ſuo: ꝙ aliquando contingit peccatum
eſſe in voluntate non ſequente opere: ne er-
go quis crederet eſſe peccatum tm: cum op᷒
coniungitur voluntati: ideo ſeperatim pro-
hibuit malam voluntatem. Nihilominus
tamen cum opus voluntatem ſequitur: tũc
voluntas et opus exterius ſi conſiderentur
in radice ſcilicet libidine ⁊ intentione ſunt
idem peccatum: ſi vero conſideretur volun-
tas in ſe ⁊ opus in ſe: tunc alie ſunt circum-
ſtantie boni debite actui exteriori q̄ volun-
tati: quia diuerſificatur modus: locus: tem
pus ⁊ quedam alie circumſtantie: licet cir-
cumſtantia finis ſit eadem. Vt ergo rudibꝫ
daretur intelligi ꝙ ſola praua voluntas ſi-
ne opere comitante vel conſequente pecca-
tum eſſet: ideo de voluntate ſpecialia dedit
mandata. Dicit etiam Richardus in.iij. di.
xxx. ꝙ concupiſcentia vxoris dupliciter con
ſiderari poteſt. Aut inquantum ex ipſa cau
ſatur exterior actus mechandi. ⁊ ſic eadem
prohibitione prohibẽtur cum exteriori actu
aut inquantum ex ipſa non ſequitur actus
exterior: ſicut quando concupiſcens impedi
tur ne perpetrare poſſit factum exterius: et
ne putari poſſet talis concupiſcentia culpa
non eſſe: ideo prohibetur in iſto precepto:
quando non ſequitur actus exterior propter
aliquod impediens: ſicut in tertio precepto
ſecunde tabule prohibetur ſimul actus me-
chandi ⁊ inordinata concupiſcentia interi-
or a qua progreditur actus ille: ⁊ accipitur
hic concupiſcentia non pro paſſione appeti-
tus ſenſitiui: ſed pro deliberatiua volũtate
mechandi. Et eodem modo dici poteſt de p
hibitione furti ⁊ de concupiſcentia poſſeſſio
nis proximi: ac p conſequens de tranſgreſſio
ne actuali aliorum preceptorum ⁊ de concu
piſcentia eorum. Jn his etiam duobus ſcili
cet in mechia ⁊ cupiditate magis prohibet ſe
orſum voluntatem ⁊ opus q̄ in aliis: quia
delectatio mechie ⁊ vtilitas diuitiarum ſũt
propter ſe magis delectabilia: inquãtum ha
bent rationem delectabilis vel vtilis: ⁊ ideo
debuit in eis opus ⁊ concupiſcẽtia prohibe
ri. Vnde ⁊ propter improbitatem libidinis
tales concupiſcentie citius progrediuntur
in exterius opus: nimirum cum ad hanc du
plicem cõcupiſcentiam natura corrupta ma
xime inclinet. Nam ad concupiſcentiam ocu
loꝝ inclinat ꝓpter ſui conſeruationem in eſſe
indiuidui: ⁊ ad concupiſcẽtiam carnis incli
nat ꝓpter ſui conſeruationem in eſſe ſpeciei.
Jnſuper hec duplex concupiſcentia prohibe
tur ꝓpter tria damna que facit in hoie. Pri-
mum eſt ꝙ aiam deteſtabiliter inficit ⁊ ma
culat: q2 concupiſcẽtia carnis eſt ſicut aqua
fluens: cõcupiſcentia oculoꝝ ſicut terra pro-
pter ariditatem terrene affectionis: ⁊ ideo ſi
cut ex terra ⁊ aqua fit lutum naturale: ſi ex
hac duplici cõcupiſcentia fit lutum ſpiritua
le quo ſordidatur anima: ac per conſequens
deſpicabilis ⁊ fetida reddit in conſpectu dei
ad modum viliſſimi luti. Secũdum eſt ꝙ ad
moduz ignis extinguibilis aiam inflammat
de quo Job.xxxj. Jgnis eſt vſq; ad conſum
mationem deuorans: ac p conſequens aiam
incinerat: aie bona ſpiritualia ad nihiluz re
digens. ⁊ tunc ſupuenit ſoror eius tertia ſci
licet ſuperbia vite: que ad modum venti ſuf
flat ⁊ in cinerem redactam ad modũ puluer
vſq; quaq; diſpergit. Sicut i pſ.j. dr. de im
pio. Et ipe tanq̄ puluis quem proijcit ven
tus a facie terre. Tertiũ eſt ꝙ vtraq; cõcupi
ſcẽtia tanq̄ inſatiabilis aiam ſemp cruciat:
vnde dr prouerbioꝝ.iij. He ſũt due filie ſan
guiſuge clamantes affer affer. Nam oculoꝝ
concupiſcentia dicit affer diuitias: carnis
vero concupiſcentia dicit affer delitias: ⁊ ap
petitus vtriuſq; inſatiabilis eſt. ¶ Preter
ea ſi queritur vtrum hec duo precepta de nõ
concupiſcendo malum ſint precepta legis
naturalis. Ad hoc reſpondet Aſtẽ. libro.j.
ti.xliij. ꝙ ſic: quia ſicut in corde noſtro ſcri-
ptum eſt ꝙ non eſt faciendum malum ſic
etiam in ea ſcriptum eſt ꝙ malum nõ eſt ꝯcu

piſcendum. Nec obſtat illud qͦ ponit̃ Ro.
vij. Concupiſcentiã neſciebã niſi lex diceret
Nõ ꝯcupiſces: qꝛ ap̃ľus loquit̃ i ꝑſona eoꝝ
in quibꝫ lex naturalis erat intantũ obſcura
ta ꝙ neſciebant vtꝝ ꝯcupiſcentia erat pctm̃.
Et q̃ꝫtũ ad hos dͭ gloſa: neſciebã pctm̃ eſſe
In aliquibꝫ aũt nõ erat ita obtenebrata q̃n
bñ ſcirẽt eſſe pctm̃ ſed nõ tã graue: ⁊ q̃ꝫtũ ad
hos dͭ gloſa vel tã graue. Et ſic non eſt ſim
pliciter verũ illud q̃d legit̃. Lex cohibet ma
nũ nõ animũ: licet ſcd̃m q̇d verũ eſt: q̄ ꝓpter
euangeliũ a lege ſuꝑabundat: Nã lex actuꝫ
cordis ꝓhibet i iſtis p̄ceptis: ne iudei rudes
⁊ carnales putarent ip̃m eſſe ꝯceſſum. Sed
in duobꝫ ſuꝑabundat euangeliũ. Primo in
generalitate ꝓhibendi: quia Matth. v. ꝓhi
betur actus cordis inordinatꝰ ſcd̃m vim ira
ſcibilem ⁊ ꝯcupiſcibilẽ: in lege ꝟo tm̃ ſcd̃m
vim ꝯcupiſcibilem. Secundo ſuꝑabundat
in expreſſione: qꝛ in lege nõ ꝓhibet̃ niſi affe
ctionis inordinatio: cũ dͬ nõ cõcupiſces in
euangelio ꝟo ꝓhibet̃ et intentio cogitatiõis
Matth. v. vbi dͬ. Si videris mulierẽ ad cõ
cupiſcendũ eã ⁊c̃. i. ſi oculũ habeas intentio
nis in mulierẽ cogitando vt cõcupiſcat eã iã
mechatꝰ es ⁊c̃. Cõcordat Alex. angli. in. iij.
Et ſcd̃m eoſdẽ in his duobꝫ p̄ceptis ꝓhibet̃
cõcupiſcentia generalis: qꝛ oẽ concupitũ eſt
extra. Aut igit̃ eſt nobiſcũ cõicans: ⁊ ſic in/
telligit̃ ꝑ vxorẽ ſcd̃m modum decalogi ꝑ ſy
nedochen a parte totũ. Vel non eſt nobiſcũ
cõicans: ⁊ ſic intelligit̃ ꝑ rem ꝓximi. Et iõ
de generali cõcupiſcentia proſequi cupiẽtes
originẽ ⁊ ꝓgreſſum illiꝰ breui ſtilo ꝯſtringa
mus. Sed qꝛ in magꝫ appetibilibꝫ ſcd̃m ani
mã corruptã hec potiſſime relucent: ideo de
carnalibꝫ ſumamꝰ exẽplum. Dicit em̃ Gre/
go. in moralibꝫ ꝙ ex q̊ luxuria ſemel mentem
occupauerit: vix eã bona deſideria cogitare
ꝑmittit. Et rõnem addit dicens: Sunt em̃
viſcoſa deſideria: qꝛ ex ſuggeſtione orit̃ cogi
tatio: ex cogitatione affectio: ex affectione de
lectatio: ex delectatione ꝯſenſus: ex cõſenſu
oꝑatio: ex oꝑatione cõſuetudo: ex ꝯſuetudĩe
deſperatio: ex deſperatione pcti defenſio: ex
defenſione gloriatio: ⁊ ex gloriatiõe damna
tio. Ex qua auctoritate ptꝫ ꝙ Grego. ſugge
ſtionem ponit tanq̃ꝫ originem ⁊ initium in
progreſſu vitioꝝ. Preterea licet ſm̃ eundem
Grego triplex eſt ſpũs q̇ talẽ ſuggeſtionem
ingerit: q̇s inq̇t ſpũs ſit qui loquat̃ ip̃a ſug/
geſtio declarabit. Spũs em̃ naturalis vel

ſenſualis mollia ⁊ voluptuoſa: ſpiritꝰ mun
di vana: ſpũs diaboli vel malicie amara lo/
quitur: tamen omnes tentationes hmõi dia
bolo non immerito aſcribuntur: cuius pro/
prium officium eſt tẽtare. B Pro quo no
ta ſm̃ Tho. in. ij. ꝙ diabolus ſolus tentare
dicitur rõne triplici. Primo ratione incep/
tionis: nam ip̃e primo tentauit hoiem: ex q̃
temptatione parata eſt alijs tentationis via
Secundo ratione intentionis quia ſoli dia
bolo ⁊ membris eius conuenit impugnare
virtutem cum intentione occidendi hoiem
per pctm̃: hoc enim caro nõ intendit: ſed frui
cognito delectabili. Tertio ratione coopera
tionis: nam ip̃e diabolus vtitur rebus mun
di ⁊ carne: ſicut inſtrumentis ad tentandum
hoiem. Unde Bern̄. in quodam ſermone
dicit ꝙ demonum eſt mala ſuggerere: noſtrũ
eſt non conſentire: quotiens eis reſiſtimus to
tiens eos ſuperamus: angelos glorificamꝰ:
deum honoramus: qui incitat vt pugnemꝰ:
adiuuat vt vincamus: conciliat ne deficia/
mus: hec ille. Et licet etiam impugnamur a
carne: tamen vt dicit Ambro. ſuper Lucã:
anima nunquam a corpore vinceret̃ niſi pri
us a diabolo teneretur. Et infra. Sine per/
miſſione dei diabolum nocere non poſſe co/
gnoſcas: ne poteẽtiam diaboli magis timeas
q̃ꝫ diuinitatis offenſam. Fidelis aũt deus
ſm̃ ap̃ľum qui ñ patietur vos tentari ſuꝑ id
quod poteſtis. ſ. ſuſtinere: ſed faciet etiaꝫ cũ
tentatione prouentum. Dicit inſuper Iſido
rus li. iij. de ſummo bono: ꝙ quando diabo
lus decipere quenq̃ꝫ querit prius naturam
vniuſcuiuſq̃ꝫ intendit deinde applicat vnde
aptum hominem ad peccandum inſpexerit.
Et ideo diabolus viliſſimo lenoni conueni/
enter aſſimilari poteſt. Nam leno vľ adulter
viliſſimus ad decipiendum mulierꝫ quam
cunq̃ꝫ ſicut illam ſubdolis adinuentionibꝫ
⁊ blãdicijs aggredit̃ vt ad ꝯſenſum alliciat:
ſic etiam diabolꝰ velut adulter libidinoſus
aiam prio ꝑ ſuggeſtiones alloquit̃ ⁊ fallacit̃
blãdit̃. Sicut Sichem blãdicijs deliniuit
Dinã filiã Jacob vt legit̃ Geñ. xxxiij. que
triſtis erat: qꝛ corrupta fuit. Sic diabolus
ꝓpter caſum in conſcientia cõtriſtatus falſis
ſponſionibus demulcet promittens longam
vitam: futurã penitentiã diuinam miſericor
diam ⁊ fineꝫ felicem. Sed multũ cauendus
eſt ſerpens iſte lubricus ⁊ verſipellis: vtpote
de quo dicit Iſidorus lib. iij. de ſum. bono.

Diabolus ſerpens eſt lubricus: cuius ſi ca/
piti. i. prime ſuggeſtioni non reſiſtit̃: totꝰ in/
terna cordis dũ nõ ſentit̃ illabit̃. Hic que
ri poteſt vtrũ diabolꝰ põt inducere hominẽ
ad peccandũ interius inſtigando: preſertim
cũ interiores motus anĩe ſunt q̄dã oꝑa vite:
ſed nullũ opus vite poteſt eſſe niſi ab intrin/
ſeco p̄ncipio: nec etiã opus anĩe vegetabilis
qͦ eſt infimũ inter opera vite. Ad hoc dicen
dũ ſm̃ Tho. j. ĳ. q. lxxx. ꝙ interior pars anĩe
eſt intellectiua ⁊ ſenſitiua. Intellectiua aũt
continet intellectũ ⁊ voluntatẽ. Intellectus
igit̃ per ſe quidẽ mouet̃ ab aliquo ip̃m illu/
minante ad cognitionẽ veritatis: quod dia/
bolus circa hoiem nõ intendit ſed magis ra/
tionem ipſius obtenebrat ad cõſentiendum
pctõ. Que quidem obtenebratio ꝓuenit ex
fantaſia ⁊ appetitu ſenſitiuo: vnde tota in/
terior operatio diaboli videtur eſſe circa fan
taſiam ⁊ appetitũ ſenſitiuũ: quoꝝ vtrũq̃ꝫ cõ
mouendo põt ad pctm̃ inducere: qꝛ põt ope/
rari ad hoc ꝙ imaginatiue alique forme ima
ginarie preſentent̃ Sed quomodo gr̃a bre
uitatis ſuꝑſedeo. Põt etiã facere appetitus
ſenſitiuꝰ cõcitet̃ ad aliquã paſſionẽ. Nimirũ
cũ dicat ph̃us in libro de ſomno ⁊ vigilia ꝙ
amantes modica ſimilitudine in apprehen/
ſione rei amate mouent̃. Contingit inſuꝑ ꝙ
paſſiõe concitata id quod imaginatiue pro/
ponitur eſſe proſequendũ: quia ei qui detine
tur a paſſione videtur eſſe bonũ ad quod ꝑ
paſſionẽ inclinatur: ⁊ per hũc modũ diabo/
lus interius inducit ad peccandũ. Unde li/
cet opera vite ſemper ſint ab aliquo princi/
pio intrinſeco: tamen ad ea poteſt etiã coope
rari aliquod aliud exteriꝰ agens. Sicut eti
am ad opera anime vegetabilis calor exteri/
or cooperatur vt facilius cibꝰ digerat̃. Pro
quo nota ꝙ voluntas eſt propriũ principiuꝫ
actus peccati: quia omne peccatum eſt vo/
luntariũ. Que ſ. voluntas a duobus moue
ri poteſt. Primo ab eo quod interius incli/
nat voluntatem ad volendũ: ⁊ hoc non eſt ni
ſi voluntas vel ip̃e deus: deus aũt nõ poteſt
eſſe cauſa peccati: relinquitur ergo ꝙ ex par/
te ſola volũtas hominis ſit directe cauſa pec
cati eiꝯ. Scd̃o vero ab obiecto: ſicut dicit̃
appetibile apprehenſum mouet appetitum:
⁊ obiecta mouent potentias Et ex hac par/
te põt intelligi ꝙ aliquid voluntatẽ moueat
triplicit̃. Uno modo ip̃m obiectum propoſi
tũ: ſicut dicimus ꝙ cibus excitat deſideriuꝫ

hominis ad cõmedendũ: ⁊ illo modo res ſen
ſibiles exterius apparentes mouent volunta
tem hominis ad peccãdũ. Scd̃o mõ ille qui
ꝓponit vel hmõi offert obiectũ: vt homo vel
diabolus. Tertio modo ille qui ꝑſuadet ob
iectũ propoſitũ homini tanq̃ꝫ bonũ vtile: de
lectabile vel honeſtũ: talis enim aliqualiter
ꝓponit propriũ obiectũ voluntati: qͦ eſt rõ/
nis bonũ verũ vel apparens. Et his duobꝫ
modis homo vel diabolus incitare poteſt ad
peccandũ offerendo. ſ. ſenſui aliqͦ appetibi/
le vel ꝑſuadendo rõni. Uerũtamẽ nullo iſto
rum triũ modorũ põt aliq̇s directe eſſe cau/
ſa peccati: qꝛ voluntas non eſt ex neceſſitate
mouet̃ ab aliq̄ obiecto niſi ab vltio fine. Ex
quibꝫ concludit̃ ꝙ diabolꝰ nõ põt eſſe directẽ
⁊ ſufficienter cauſa pcti: ſed ſolũ per modum
perſuadentis vel appetibile ꝓponentis: vo/
luntas autẽ humana directe eſt cauſa pcti.
Et ſi obijcit̃ ꝙ diabolus inferre poteſt neceſ
ſitatẽ ad peccandũ: qꝛ dͬ de eo Job. xlij. ꝙ ñ
eſt poteſtas ſuꝑ terrã que valeat ei compara
ri. Ad hoc dicendũ ꝙ diabolꝰ ꝓp̃a virtute ni
ſi refrenet̃ a deo: poteſt q̇dẽ aliquẽ ex neceſſi/
tate inducere ad faciendũ aliquẽ actũ q̇ de
ſuo genere eſt pctm̃: hoc eſt poteſt aliquẽ in/
ducere in actum peccati: non tamen põt in/
ducere neceſſitatẽ peccandi: qͦ patet ex hoc:
quia hõ non reſiſtit motiuo ad peccandũ ni/
ſi per rationẽ cuius vſum diabolus niſi refre
net̃ a deo totalit̃ impedire poteſt mouendo
imaginationẽ ⁊ appetitũ ſenſitiuũ: ſicut pa
tet in arrepticijs: ſed tũc rõne ſic ligata q̇c/
q̇d homo agit nõ imputet̃ ad peccatũ: ſed ſi
ratio non ſit totalit̃ ligata: ex ea pte q̄ eſt libe
ra peccato reſiſtere põt. Uñ nulla ptãs ma/
ior homine mouere poteſt voluntatẽ hoĩs
niſi ſolus deus: alioquin fruſtra diceretur. j.
Pet. vl. Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ꝫ
leo rugiens circuit q̄rens quẽ deuoret cui re/
ſiſtite fortes in fide. Nec deniq̃ꝫ omnia pctã
hoim ex ſuggeſtione diabolica ſũt. Dicit̃ em̃
in lib. de eccleſiaſticis dogmatibꝫ: ꝙ non oẽs
cogitationes noſtre male a diabolo excitant̃
ſed aliquotiens ex nr̃i arbitrij motu emergũt
⁊ hoc ꝓbat Origenes ex hoc: qꝛ etiã ſi diabo
lus non eſſet. hoies appetitũ haberent cibi ⁊
venereoꝝ ac ſiľiũ q̇ poſſet inordinatꝰ eſſe ni/
ſi ratione ordinaret̃ qͦ ſubiacet libero arbi.
Hinc licet Diony. dicat. iiij. c. de diui. no. ꝙ
multitudo demonũ cauſa eſt omniũ malorũ
⁊ ſibi ⁊ alijs. hoc tamẽ intelligit̃ occaſiona/

liter ⁊ indirecte: inq̃ntū induxit p̃mū hoīem
ad peccandū: ex cuius pctō intantū viciata
eſt humana natura q̄ oēs ſumus ad peccan//
dū pclines. ¶ Scđo queri poteſt vtruȝ
fuerit conueniens q̄ hō tentaret a diabolo:
preſertim cū eadē pena finalis debeat pctō
angeli ⁊ pctō hoīs: ſm illō Mat. xxv. Jte
maledicti in ignē eternū qui parat⁹ eſt dia//
bolo ⁊ angelis eius: ſed p̃mū pctm̄ angeli nō
fuit ex aliq̄ tentatione exteriori: ergo nec pri
mū pctm̄ hoīs eſſe debuit ex aliq̄ tentatione
exteriori. Deus inſuper futurum preſciebat
q̄ homo p tentationē demōis i pctm̄ deijce//
ret: ⁊ ſic bene ſciebat q̄ homini nō expedie//
bat q̄ tentaret. Ad hoc dicēdū ſm Tho. ij. ij
q. clxv. q̄ diuina ſapientia diſponit oīa ſua//
uiter: vt đr Sap. viij. inq̃ntū. ſ. ſua puiden//
tia ſingulis attribuit q̄ eis cōpetunt ſȝ ſuā
naturā: q̄ vt đt Dionyſius. iiij. ca. de diuis
nominib⁹. Prouidentie diuine nō eſt natu
rā corrūpere ſȝ ſaluare. Hoc aūt pertinet ad
conditionē humane nature vt ab alijs crea//
turis iuuari vel impediri poſſit: vñ cōuenies
fuit q̄ deus hoīem in ſtatu innocentie tenta
ri pmitteret p angelos malos ⁊ iuuari face//
re p bonos. Ex ſpeciali aūt beneficio gratie
hoc erat ei collatū: vt nulla creatura exterior
ei nocere poſſet cōtra pꝛiā voluntatē p quā
etiā tentationi demōis reſiſtere poterat. Sic
ergo de⁹ ſciebat q̄ hō per tentationē in pctm̄
eſſet deijciendus: ſic etiā ſciebat q̄ p liberum
arbi. tentationi reſiſtere poterat. Sed h̄ req
rebat conditio nature ipius vt pꝑe volunta
ti relinqueret: ſm illud Eccl. xv. Deus reli//
quit hoīem in manu cōſilij ſui: vt. ſ. ad quod
cūq̄ vellet ſe verteret: nec ſine merito celeſte
regnū acquireret. Vñ Greg. li. iiij. mora. Ad
hoc homo poſit⁹ erat i paradiſo vt ſi ſe ad cō
ditoris ſui obedientiam vinculis claritatis
aſtringeret ad celeſtē angelorum patriā quandoq̄ ſi
ne carnis morte tranſiret. Alioquin vt dicit
Aug. xj. ſup Gene. ad literā. Non mihi vide
tur magne laudis futurū fuiſſe hoīem: ſi p//
pterea bene poſſet viuere: q̄ nemo male viue
re ſuaderet: cum ⁊ in natura poſſe: ⁊ in ptāte
haberet velle nō cōſentire ſuadenti. Eā igit
conuenies erat q̄ hō tentaret a diabolo: ac
hō conſtitut⁹ dinoſcit vl' cōpoſit⁹ ex duplici
natura. ſ. intellectiua ⁊ ſenſitiua: ideo diabo
lus in tentatōe hoīs vſus eſt incitamento ad
peccandū dupliciter. Vno modo ex parte intel
lectus inq̃ntum pmiſit diuitatis ſimilitudinē
per ſcientie adeptionē quā hō naturalit' deſi
derat. Alio modo ex pte ſenſus: ⁊ ſic eſt vſus
his ſenſibilib⁹ reb⁹ q̄ maximā hñt affinitateȝ
ad hoīem: ptim q̄dē in eadē ſpecie tentans vi
rū p mulierē: ptim vero in eodem genere ten
tans mulierē per ſerpentē: ptim etiā ex gene
pꝛinquo pponens ligni vetiti pomū ad eden
dū. Verūtamē hoc intereſt inter p̃mos parē
tes in ſtatu innocentie: ⁊ nos: q̄ diabol⁹ mi//
nimū habuit poteſtatis in hoīeȝ añ pctm̄ ori
ginale: ideo per ſolā ſuggeſtionē exteriorem
tentauit eū qua. ſ. immutat ſola exterior cre
atura. Nec potuit ipm añ lapſum interiori
ſuggeſtione tentare q̄ ſuggeſtio qua ſpiritu
aliter diabol⁹ omini aliq̄d ſuggerit. ſ. interi
us: oñdit diabolū plus habere poteſtatis in
homie q̄ ſuggeſtio exterior: q̄ per ſuggeſtio
nē interiorē imutat a diabolo: etiā hominis
fantaſia. Nec ipa tentatio p̃mis parentib⁹
penalis fuit: q̄ ſine omni difficultate tenta//
tione reſiſtere poterant: nobis aūt cū difficul
tate reſiſtentib⁹ penalis iudicat. ſed hec pena
eſt pro gloria dei ſi pſeuerantes in bono fue//
rimus. Et ſi querit de motiuo diabolice
tentatiōis. Dicendū q̄ triplex eſt. Primeſt
vt p̃mū hoīem deducat in ſubiectōis ſue ſer
uilitatem nam qui facit pctm̄ ſeruus eſt pec//
cati: ⁊ per ɔñs ſeru⁹ diaboli. Peccatū em̄ eſt
vnicū cum opus quod faciendū indicit dia//
bolus: ⁊ ſic mouetur ex ambitiōe vt ſit rex ſu
p oēs filios ſupbie. Tantū nāq̄ laborat cuȝ
diſpendio pꝑo: vt dominiū ſuū amplificet i
hoc ſeculo ⁊ in inferno: credēs etiā ab eo ſe//
ductos in preſenti ſue tyrannidi ſubijci i fu//
turo. Sed ſpes eius fruſtrabit: quia ſola di//
uina iuſticia puniet. Secundū eſt vt nos
trahat in malicie ſue conformitatē: ſicut per
virtutes in diuinā ſimilitudinē transformā//
mur: vt ſic in nobis impediat illā vnibilita
tem cū deo q̄ fit per gratiā in preſenti ⁊ p glo
riā in futuro ſicut in pncipio ſtuduit impedi
re illā vnibilitatē que facta eſt a deo i aſſum
pta natura: ⁊ ſic mouet ptim ex inuidia dei:
cui⁹ pꝛoſitū fruſtare deſiderat: ⁊ ptim ex in//
uidia q̄ mouet ad hoīem: cuius exaltationē
ſuſtinere nō pōt. Tertiū motiuū eſt vt homi
nes trahat in penalitatis ſue damnationem
ſciens: q̄ ſi fuerim⁹ ſocij delictorum erim⁹ ⁊ tor
mentorū. Sed q̄ de appetitu demonum ad
tentandū ⁊ de his q̄ cōcernunt pñtē materiā
diffuſe tractatū eſt in ſermonibus de tribus
partibus penitentie: preciſe in ſermone ſcđo
⁊ tertio: ideo de eis gratia hic breuitatis ſu//
perſedeo. Ad laudem dei.

De viſcoſo progreſſu peccato//rum: ⁊ de cognitiōibus. Vtrūne diabolus eas agnoſcit: ⁊ de affe//ctione vel concupiſcentia: ⁊ vtrū voluntas mouetur a paſſionibus appetitus ſenſitiui. Sermo. ij.

Non concupiſces.
Exo. xx. Viſo vtcūq̄ de blā
dicijs ſubdolis ac tentationi
bus diabolicis quib⁹ allicere ⁊ illaq̄are que
rit aīas hoīm incaute ɔſeruantiū. Jā de p
ceſſu earundē tentationuȝ videamus. Quē
etiā tangit Archi. de pe. diſ. ij. in. c. ſic. trib⁹.
Poſt ſubdolas nanq̄ blādicias more leno//
num vel adulterorum adiungere ſtudet ample
xus: impmens cogitationes ⁊ adducens rō
nes q̄ ſic vel ſic facere bonū eſt: ⁊ ſic ex ſugge
ſtione orit cogitatio q̄ ſcȝ mens inuoluit vt
vix ſeſe ab eadem valeat expedire. Prouer.
vij. Jrretiuit eū multis ſermonib⁹: ecce am//
plexus. Deinde pcedit ad deoſculationem:
qđ nihil aliud eſt q̄ affectio in cogitationib⁹
excitata. Cū em̄ aīa pctō efficit tūc a diabu//
lo deoſculat. Sed hec ſunt oſcula fraudulē
ta de quib⁹ đr Prouer. xxvij. Meliora ſunt
vulnera diligentis q̄ fraudulenta odientis
oſcula. Deinde ꝓo pcedit ad venereā ɔmix
tionem. i. ad pniciōſam delectationē: q̄ tūc
pꝛie corrūpit aīa ⁊ inquinat. Et loq̄r hic
de delectatione moroſa: q̄ ſcȝ importat ɔſen
ſum in delectationem p quā ſcȝ aīa multum
degenerat a ſtatu pꝛie nobilitatis: repudia
ta dei pſtituta diaboli. Hic đr Sap. iij. Fe
lix ſterilis ⁊ incoinquinata. Deinde ſequitur
ɔcept⁹ miſerabilis fetus: q̄ fit p ɔſenſum in
actū pcti ſi ſe facultas ⁊ oportunitas obtule
rint. Vñ đt Hein. de vrimaria: q̄ q̄dā concu
piſcunt aliena vel etiā illicita: ſed ſcientes q̄
obtinere cōcupita non pñt cōcupiſcentiā nō
pſequunt: ſi aūt ſcirent ɔcupita ſe poſſe cōſe
qui tunc fortiſſime conarent ad pſequendaȝ
cōcupiſcentiā in effectu: quib⁹ ſcȝ nihil deeſt
niſi facultas: ⁊ de talib⁹ đr Prouer. xj. Ma
n⁹ in manu non erit innocēs. Quia lȝ manū
ab actu pcti cohibeat ñ tñ affectū: nec deſinit
pſeq̄ qđ malū eſt pꝛt deū: nec pꝛt iuſticiam
ſed pꝛter impotentiā vel etiā pꝛter qđcunq̄
incōmodū tpale vel eternū. Deinde puenit
ad execrabilē parturitionē ſcȝ p actualeȝ co
natum ad pficiēdū pctm̄: ſcđm illud pš. vij.
Ecce parturit iniuſticiā. glo. i. nitit efficere
iniuſticiā: vñ talis conatus quandoq̄ nō ɔſequit
effectū: ſic đr Eſa. xxx. vij. Venerunt filij ſcȝ
iniquitatū vſq̄ ad partū: ⁊ non erat vis pa
riendi: qđ aliqñ cōtingit deo miſericorditer
id impediente: quandoq̄ ꝓo talis conatus pꝛau⁹
plenū ſortit effectū: ⁊ tunc cōpleta eſt mali//
cia eius tā materialiter q̄ formaliter. Et ſic
peruenuint filij iniquitatis ad partū: id eſt ad
operis expletionē. Deinde ſequit ptus lacta
tio cū pctā ducunt in frequentiā ⁊ ɔſuetudi
nem. Lactant aūt vberib⁹ lamearum: de quib⁹
đt in Thren. Sed lamee nudauerunt mam
mas: lactauerūt catulos ſuos. Lamea ſcđm
glo. Eſa. xxxiiij. pedes habet equinos: cete
ra ꝓo mēbra ſunt feminea. Et Greg. xxxiij.
mora. đt q̄ Lamea humanaȝ ſpeciem habe
re đr. i. faciem muliebrē: ſed corpus beſtiale
Sup dicta aūt auctoritate Thren. iiij. ſed
⁊ Lamee: đt gloſa q̄ Lamea crudelior eſt ſu
is fetib⁹ q̄ cetere beſtie: hinc đr Lamea q̄ſi
lania: q̄ catulos ſuos laniare fertur: ſic dia
bolus lactat filios quos in malicia degene//
rauit duobus vberib⁹. primo ſcȝ confiden//
tia diu viuendi cum comparatione ſui ipſi⁹
ad alios qui ſimilia vel maiora faciūt: ſcđo
ſeſe poſtea penitendi cū reſpectu diuine mi//
ſericordie: que nullum repudiat peccatoreȝ
conuerti volentem. Deinde ſequitur abla//
ctatio: cum iam non amplius quaſi victus
concupiſcentijs ſub ſpe poſtmodum peniten
di peccata perpetrat: ſed potius ex deſpera//
tione reſipiſcendi ſeu magis ex eo q̄ a ſe vo//
luntarie reijcit propoſitum penitētie ⁊ ſpem
venie vt peccato liberius inhereat: vt etiam
nec quencunq̄ flagella vel aduerſa miſerorum in
viam agnitionis ⁊ penitentie reuocare vale
ant: ⁊ ſic p ablationem intelligit ipa deſpe//
ratio. Deinde ſequit in corpe pcti roboratio
ſic de Pharao legit. Induratū eſt cor Pha
rao. nō dimittet pplm̄ et p quecūq̄ flagella.
Per quam roborationem intelligitur pecca
ti defenſio: cui comitatur de peccato damna
bilis gloriatio: qua ſcilicet gloriantur cum
malefecerint et exultant in rebus peſſimis.
Quibus Dauid in Pſalmo. lj. Quid glo
riaris in malicia qui potens es iniquitate.

Signum aũt huius gloriationis eſt cũ qs
per iactantiam de eis loquit᷑: deduci volens
facinora ſua ad oĩm noticiã ⁊ hoc eſt vltimũ
in gñe malicie: qḋ Archi. vocat deportatio-
nem ⁊ deductionẽ. Sic fecerunt Sodomite:
vnde Eſaie iij. Pctm̃ ſuũ ſicut ſodoma pdi
cauerunt. Sed ad cepta redeamus put pñti
ſpeculationi congruit. Primo igit᷑ ex diabo
lica ſuggeſtione oritur cogitatio. Cogitatio
aũt ſm Hug. de ſancto Victore: eſt impro-
uidus animi reſpectus ad euagationẽ pro-
nus. Hec aũt cogitatio per diabolum conci
tata magis vel min⁹ in malũ coaleſcit ex di
uerſis cauſis cõcurrentibꝫ. Verũtñ ſic de oĩ
verbo ocioſo rõnez reddituri ſumus: ſic etiã
de omni cogitatione ocioſa qualis tñ cogita
tio minima iudicat᷑ in gñe cogitationum: ni
hil vtilitatꝭ conferens: ſed tm̃ animũ triſtem
relinquens ⁊ aĩam puluere venialiuz macu
lans. Hinc q̃ꝫtum ad pmum dicit Seneca
li. de quatuor virtutibꝫ. Cogitatiões vagas
⁊ inutiles ac velut ſomno ſimiles non recipi
as: quibꝫ ſi animuz tuũ oblectaueris cũ oĩa
diſpoſuerꝭ triſtis remanebis. Quantũ etiã
ad ſcdm dr Caſſio. ſup illud pſal. xxxix. Cor
meum dereliquit me. Quocunqꝫ tpe non co-
gitaueris deuz: puta tempus illud amiſiſſe.
Hinc non incõgrue dicit Hiero. in epl'a ad
Demetriadẽ: ꝙ tutiſſimũ ⁊ pfectiſſimum eſt
vt aſſueſcat animus ſollicita ſemp atqꝫ per-
uigili cuſtodia diſcernere cogitationes ſuas
⁊ ad primũ cũ motu vel pbare vel reprobare
qḋ cogitat: vt vel bonas cogitatiões alat vl'
ſtatim malas extinguat: hic nanqꝫ fons eſt
boni ⁊ origo peccandi: ibi maxime oportet
obſeruare pctm̃ vbi naſci ſolet: ſtatimqꝫ ad
primã tẽptationis faciẽ anteq̃ꝫ malũ creſcat
reſtinguere dũ adhuc eſt in cogitatione. Et
h̄ eſt vnicũ ſtudiũ iuſtoꝝ de quibꝫ dr Grego.
xiij. moraliũ: ꝙ electoꝝ mentes ſi q̃s in ſe car
nales cogitationes inueniunt: ardore peni-
tentie ꝯſumunt: nec cogitationes ſuas dila
tari carnali voluptate pmittunt: qꝛ eo ſemet
ipſos iudicãtes ſubtilius feriunt: quo diſtri
ctum iudicẽ pſtolant᷑ vicinum. Econtra ꝟo
vt ibidẽ dr. xiiij. moraliũ. Cũ reproboꝝ mẽ
tibus occaſio ppetrandi pctã deeſt deſiderio
rum: cogitatiões eoꝝ cordibꝫ nullatenus de
ſunt: ⁊ cum non ſemp diabolum ſequantur
in ope: valde tñ ſe illi obligant in cogitatiõe.
¶ Hic igitur queri poteſt vtrum demones
agnoſcere valeant cordium cogitationes:
preſertim cuz nullus ſpũs niſi diuinus ani-
me rõnali poſſit illabi: ꝙ ꝑ ꝯſequens nec vi-
dere per naturã ea que ſunt in aĩa: q̃ꝫ diu nõ
ſunt in intimo ipſius anime. Ad hoc diſcen-
dum ſm Aſten. li. j. ti. xj. poſt Richar. ꝙ co
gitatio cordis dupliciter cognoſci põt. Vno
modo in ſuo effectu: ⁊ ſic non ſolũ ab angelo
ſed etiam ab hoĩe cognoſci poteſt: ⁊ tãto ſub
tilius quanto effectus hmõi fuerit magis oc
cultus. Cognoſcitur enim cogitatio cordiũ
interdum non ſolum ꝑ actum exteriorem ſed
etiaz ꝑ imutationẽ corpis vt vult⁹ ac alioꝝ
mẽbroꝝ. Verũtñ ſenſibilis ⁊ corporalis imu
tatio q̄ concomitat᷑ cogitationes hoĩs: qñqꝫ
eſt ita indeterminata ꝙ diabolus ꝑ eaz in
cognitionem certam cogitationis venire nõ
põt: qñqꝫ ꝟo eſt ita fortis ⁊ determinata ꝙ ꝑ
illam cognoſcere põt cogitationez q̃ꝫtum ad
ſpeciem: vt ꝙ cogitat de inuidia vel luxuria
Si em̃ quaſdam affectiones animi per pul-
ſum medici cognoſcere poſſunt: tunc multo
magis hoc poſſunt angeli vel demones q̃ꝫto
ſubtilius hmõi occultas imutationes corpo
rales perpendunt. Vñ dr Aug. in li. de diui
natione demonum ꝙ aliqñ hoĩm diſpoſitio-
nes non ſolum vocẽ prolatas ſed etiaz cogi
tatione conceptas: cum ſigna quedaz ex aĩo
exprimuntur: in corpore tota facilitate per-
diſcunt. Quãuis in li. retractationuz hoc di
cat eſſe aſſerendum quõ hoc fiat: non tamen
eſt credendum ꝙ poſſint eas certitudinaliter
agnoſcere quantuz ad omnes circũſtantias
ſingulares. Alio modo poſſunt cognoſci co-
gitatiões filioꝝ hoĩm put ſunt i intellectu:
⁊ affectiones prout ſunt in volũtate: ⁊ ſic ſo
lus deus cogitationes cordium ⁊ affectiões
voluntatum cognoſcere poteſt. Dicitur em̃
in li. de eccleſiaſticis dogmatibus. c. xlviij.
Internas anime cogitationes diabolũ nõ
videre certi ſumus. Et. iij. Reg. viij. dicitur
ad dñm. Tu ſol⁹ noſti corda filiorum hoĩm
Cuius ratio eſt: quia voluntas creature ra-
tionalis ſoli deo ſubiacet: ⁊ ipſe ſolus in eã
operari poteſt: qui eſt principale eius obie-
ctum et vltimus finis. Et ideo ea que ſunt
in voluntate vel que dependent ex ſola vo-
luntate ſoli deo nota ſunt. Manifeſtum eſt
autem ꝙ ex ſola voluntate dependet ꝙ ali-
quis actu aliquid cognoſcat vel conſide-
ret: quia cum quis habet habitum ſcientie
vel ſpecies intelligibiles in eo exiſtentes:
vtitur eis cum vult. De cogitatione vide in
ſmõne ſ. dõ de tribꝫ partibꝫ penitẽtie. Se-
cũdo pncipalit᷑ ex diabolica ſuggeſtiõe orit᷑
affectio vel ꝯcupiſcẽtia: que notat᷑ ꝑ deoſcu
lationẽ. Pro q̄ notãdũ ſm Tho pma ſcḋe.
q. xxx. ꝙ ꝯcupiſcẽtia eſt appetitus boni dele-
ctabilis. ⁊ ſicut Phs pmo Rhetorice ponit
quaſdã cõcupiſcẽtias naturales: ⁊ quaſdaz
nõ naturales. ⁊ ſic etiã dupl'r eſt aliq̄d dele-
ctabile. Vno mõ: q̄a eſt ꝯueniẽs nature ani
malis. ſicut cibꝫ / potus ⁊ alia hmõi. ⁊ tal' cõ
cupiſcẽtia delectabilis dr naturalis. ⁊ eſt cõ
munis tã hoĩbus q̃ꝫ etiaz aĩalibꝫ: qꝛ vtri-
uſqꝫ talis ꝯcupiſcẽtia conueniẽs eſt ⁊ dele-
ctabile ſm naturã. ⁊ in his etiã oẽs homĩes
cõueniũt. Vnde ⁊ Phs in. iij. Ethicoꝝ vo
cat eas cõmunes ⁊ neceſſarias: in rhetorica
ꝟo vocat eas irrõnales. Alio mõ dr aliquid
eſſe delectabile: q̄a cõueniẽs eſt nature ani-
mali ſm apphenſionẽ. ſicut cũ aliq̄s appre-
hendit aliq̄d vt bonũ ⁊ cõueniẽs: ⁊ ꝑ conſe
quens in ipſo delectat᷑. ⁊ hmõi ꝯcupiſcentia
delectabilis dr / nõ naturalis. ⁊ ſolet magis
dici cupiditas. Et tales concupiſcẽtie ꝓprie
ſunt hoĩm quoꝝ ꝓprium eſt excogitare aliq̄d
vt bonũ ⁊ conueniẽs: pter id qḋ natura req̇
rit. Et Phus in pmo Rhetorice: dr has ſe-
cundas ꝯcupiſcẽtias eſſe cum rõne. Et quia
diuerſi diuerſimode ratiocinant᷑: ideo dicũ-
tur he ꝯcupiſcentie in. iij. Ethicoꝝ eſſe pro-
prie ⁊ appoſite: ſcz ſupnaturales. Vnde illḋ
idem quod appetit᷑ appetitu naturali: poteſt
etiam appeti appetitu aĩali: cum fuerit ap
prehẽſum cũ rõne: ſicut cibꝫ / potus ⁊ ſilia: q̄
naturalr' appetunt᷑. Poſſunt etiã appeti con
cupiſcẽtia non naturali: cum ſcz in eis aliq̄d
appetit᷑ preter id qḋ natura requirit. ſcz ni-
mia ſupfluitas / vel nimia delectatio. ⁊ hoc
reputat᷑ in vitiũ. Vñ concupiſcẽtia natura-
lis tm̃ ea ꝯcupiſcit que natura req̄rit. natu-
ra ꝟo paucis minimiſqꝫ cõtenta eſt. ⁊ ſic eſt
finita. Sed cõcupiſcẽtia nõ naturalis appe
tens ſupflua tendit in infinitũ: ſequit᷑ enim
rõnem cui cõpetit in infinitũ pcedere: ⁊ pre
ſertim cũ finẽ ponit in his que appetit. Naz
Phus in pmo Polit. rõnem ponit q̄re que-
dam ꝯcupiſcẽtia ſit finita: ⁊ q̄dam infinita:
dicẽs ꝙ ſemp ꝯcupiſcẽtia finis eſt finita: q̄a
finis ꝑ ſe ꝯcupiſcit᷑ vt ſanitas: vñ maior ſa-
nitas magis ꝯcupiſcit᷑: ⁊ ſic in infinitũ. Cõ
cupiſcẽtia ꝟo eius q̄d eſt ad finẽ: nõ infinita
ſed ſm mẽſurã appetit᷑ qua ꝯuenit fini. Vñ
qui finẽ in diuitijs ponũt: hñt ꝯcupiſcentiã
diuitiaꝝ infinitã. qui aũt diuitias appetũt
ꝓpter neceſſitatẽ vite: ꝯcupiſcunt diuitias fi-
nitas ſufficiẽtes ad neceſſitatẽ vite. vt dicit
ibidẽ Phus. Et eadẽ eſt rõ de ꝯcupiſcẽtia
aliaꝝ reꝝ quarũcunqꝫ. Et hec cõcupiſcẽtia
animalis ſiue nõ naturalis ꝓprie loq̄ndo eſt
in appetitu ſenſitiuo ⁊ in vi cõcupiſcibili q̄
ab ea denominat᷑. ſic em̃ vnicuiqꝫ potẽtie aĩe
cõpetit appetere ꝓprium bonuz appetitu na
turali qui nõ ꝯſequit᷑ apphenſionẽ. ſed appe-
tere bonũ appetitu aĩali q̄ ſequit᷑ apphẽſio-
nẽ ſolũ ptinet ad vim appetitiuã. Appete-
re ꝟo aliq̄d ſub rõne boni delectabil' ſm ſen
ſum qḋ ꝓprie eſt ꝯcupiſcere: pertinet ad vim
ꝯcupiſcibilẽ. Et differũt hec tria: amor: con
cupiſcẽtia ⁊ delectatio. Nã ipm delectabile
ſm ſenſuz inq̃ꝫtum appetitũ ſibi adaptat q̄-
dãmodo ⁊ ꝯformat / cauſat amorẽ. Inq̄ntũ
ꝟo abſens attrahit ad ſeipſum / cauſat ꝯcupi
ſcẽtiã. Inq̄ntũ deniqꝫ pſens q̇etat in ſeipſo:
cauſat dlectationẽ. Vñ ꝯcupiſcẽtia cauſat᷑
ab amore: ⁊ tẽdit in delectationẽ. Q, ãt hec
concupiſcẽtia nõ naturalis ortũ habeat ab
amore / ſic oñdi pt. Nã amor ſui eſt pncipiuz
oĩs peccati. ⁊ ideo dr Aug. xiiij. de ciui. di. ꝙ
amor ſui vſqꝫ ad ꝯtemptũ dei facit ciuitatẽ
babylonis. Ad cuius euidẽtiã ſciẽdũ: ꝙ
ꝓpria ⁊ ꝑ ſe cauſa pcti accipienda ex pte con
uerſionis ad cõmutabile bonũ: ex qua q̇dez
pte oĩs actus peccati pcedit ex aliq̄ inordi-
nato appetitu alicuius tpalis boni. Q, au
tẽ aliq̄s appetat inordinate bonũ aliqḋ tpa-
le: pcedit ex h̄ ꝙ inordinate ſeipꝫ amat. Hoc
autẽ eſt aliquẽ amare / bonũ ei velle. Et ſi-
cut amor ſui naturalis debitus ⁊ ordinatus
velit ſibi bonũ ſm ꝙ ſibi ꝯgruit. ſic amor ſui
nõ naturalis indebitus ⁊ inordinat⁹ ad dei
ꝯtemptũ pducẽs: vult ſibi bonum nõ ſm ꝙ
ſibi ꝯgruit: ſed ſm ꝙ affectus corrupt⁹ exi-
git. Et ſi q̄rit᷑: vtꝝ talis deordinat⁹ mot⁹
cõcupiſcentie q̄ cauſat᷑ ab inordinato amore
ſui ſit in ſenſualitate ſicut in ſubiecto. Ad h̄
dicẽdũ ſm Aſteñ. lib. ij. ti. vij. ꝙ ſenſualitas
dupl'r cõſiderari poteſt. Vno mõ ſm ſe: ⁊ ſic
non eſt ſubiectũ peccati: qꝛ ſic eſt cõis nobis
⁊ brutis. Alio mõ in ordinatiõe ad rõnem:
ſcz inq̄ntũ eſt a rõe ſuadibilis: ⁊ ſic in ea po
teſt eſſe peccatũ. Nam peccatũ inueniri põt
in qualibet potẽtia cuius actus pt eſſe volũ
tarius ⁊ inordinatus in quo ratio pcti con-
ſiſtit. ſed actus ſenſualitatis põt eſſe volũta
rius inq̄ntũ ſenſualitas: id eſt appetit⁹ ſen-

ſitiuus natus eſt a volūtate moueri: ⁊ ſic in nob hꝫ q̄ndā excellētiā p̄ alijs aīalibꝫ. ſ. ꝙ natus eſt obedire rōni: ⁊ ꝙtū ad h̄ p̄t eſſe p̄ncipiū act⁹ volūtarij: ⁊ ꝑ ꝯſeq̄ns ſubiectū peccati. Nec obſtat ꝙ ī ſenſualitate perſeuerat ꝑpetua corruptio ꝙtū ad fomitē: qui nūꝙ̄ tollit̄ totaliter in hac vita: trāſit em̄ peccatū originale reatu ꝑ baptiſmū: ⁊ remanet actu. Sed tal' corruptio fomitis nō īpedit q̇n hō rōnali volūtate reprimere poſſit ſingl'os inordinatos motus ſenſualitatꝭ ſi p̄ſentiat: puta diuertēdo cogitationē ad alia: licꝫ om̄es hmōi motus hō vitare nō p̄t ꝓpt̄ corruptionē p̄dictā. ſed h̄ ſolū ſufficit ad rōnē peccati volūtarij: ꝙ p̄t vitare ſingl'os. ℭ Sciendum igit̄ ꝙ inordinatio ſenſualitatꝭ q̄nꝙ̄ eſt ſine om̄i culpa. ſ. q̄n volūtas nō eſt cauſa illius deordinatōis: nec cōmittēdo nec omittēdo nec antecedēter / nec cōcomitant̄. Qn̄ꝙ̄ aūt eſt culpa venialis materialiter in ſenſualitate: formalit̄ aūt nūꝙ̄: ſꝫ in volūtate. ⁊ h̄ eſt q̄n inſurgit inordiatio in ſenſualitate ꝑ negligētiā volūtatis: tūc em̄ iputat̄ volūtati ꝓ culpa veniali ꝓpt̄ difficl'tatē refrenandi ⁊ regēdi ſenſualitatē. Et ſic d̾t mgr̄ ſniaꝝ libro. ij. diſtinctiōe. xxiiij. ꝙ ſi īmota ſenſualitatis tantū illecebra pcti teneat̄: eſt veniale ac leuiſſimū pctm̄. Et qual'r a deo punit̄ vide in ſmone. ij. de tribꝫ partibꝫ penitentie. Qn̄ꝙ̄ v̾o inordinatio ſenſualitatis īputat̄ volūtati ꝓ culpa mortali: q̄n ſcꝫ eſt ꝯ actuꝫ ꝓhibitum inſurgēs ex volūtatis impio deliberato. Nō igit̄ om̄is ꝯcupiſcētia ſimpl'r ꝓhibet̄ his p̄ceptis: q̇a ſm Alex. an. in. iij. concupiſcētia ſumi p̄t tripl'r. Uno modo dici p̄t appetitus vegetabilis: ⁊ talis ꝯcupiſcentia ꝓut eſt inordiata / eſt a fomite mouēte: id eſt a corruptiōe originalis culpe: ⁊ talis ꝯcupiſcētia eſt in ſuggeſtiōe. Alio mō dici pōt appetitus ſenſibilis: ⁊ h̄ ꝓut eſt inordinata / eſt a ſenſualitate mouēte cū fomite: ⁊ illa eſt in delectatiōe. Tertio mō cōcupiſcētia dici p̄t appetit⁹ rōnalis: ⁊ ſic eſt a liberi arbitrij voluntate: q̄ ꝯſiſtit in ꝯſenſu. Sic ergo dicēdū ꝙ per ſe ꝯcupiſcētia ꝓut eſt in cōſenſu rationalis volūtatꝭ ꝓhibet̄ in iſtꝭ p̄ceptis. Cōcupiſcētia v̾o q̄ eſt in delectatiōe ſenſualitatis vel ex ſuggeſtione: nō ꝓhibet̄ ſimpl'r / ſꝫ tm̄ ſm q̇d. q̄ nō erat ꝓhibendū ne ille ꝯcupiſcētie ſint in nob q̇a h̄ eſt nob impoſſibile: ſed ꝓhibent̄ ne ſeq̄mur eas: ſm illud Eccl'i. xviij. Poſt cōcupias tuas nō eas. Ire aūt idē eſt ꝙ ꝯſentire. Cōcupiſcētias aūt ſuggeſtionis ⁊ delectatōis nō ꝓhibet ꝓ̄prie: ſed ex prohibitione ꝯſenſus oſtēdunt̄ eſſe male ⁊ vitande. Sic ḡ nō ꝓhibet̄ motus ꝯcupiſcētie qui cōſiſtit infra limites ſenſualitatꝭ: ſed directe ꝓhibet̄ ꝯſenſus volūtatis in opus vl' delectationē. Hec ille. Hic q̄ri p̄t: Utꝝ volūtas moueri p̄t a paſſionibꝫ appetitus ſenſitiui: p̄ſertim cū motor ſuꝑior nō mouet̄ ab inferiori: ſicut aīa non mouet̄ a corꝑe: ſꝫ ecōuerſo. Volūtas aūt q̄ eſt appetitus rōnis cōparat̄ ad appetitū ſenſitiuū: ſicut motor ſuꝑior ad inferiorē. Dicit em̄ Phs in. iij. de aīa. ꝙ appetitus rōnis mouet appetitū ſenſitiuū: ſic ī corꝑibꝫ celeſtibꝫ ſphera mouet ſpherā. Nulla etiā potētia paſſiua mouet̄ niſi a ſuo obiecto: volūtas aūt eſt potētia actiua ⁊ paſſiua ſimul' inꝙ̄tū eſt mouēs mota. ſicut in. ij. d̾ aīa: phs d̾t vl'iter de vi appetitiua. Sꝫ paſſio appetit⁹ ſenſitiui nō eſt obiectū volūtatis / ſed magis bonū rōnis. ḡ ⁊c̄. Ad h̄ dicendū ſm Tho. in prima ſcd̾e. q. lxxvij. ꝙ paſſio appetit⁹ ſenſitiui nō pōt directe trahere voluntatē vl' mouere. ſed h̄ p̄t indirecte dupl'r. Uno modo ſm quandā abſtractionē: cū em̄ oēs anīe potētie radicent̄ in vna eſſentia anīme: neceſſe eſt ꝙ quādo vna potētia intēdit̄ in ſuo actu: altera in ſuo actu remittat̄ / vel etiā totalit̄ impediat̄. Tum q̇a om̄is v̾tus ad plura diſperſa fit minor. Un̄ econtrario quādo intendit̄ circa vnū / minus poteſt ad alia diſpergi. Tum quia in operibus anime animalibꝫ requirit̄ quedam intentio q̄ dum vehemēter applicat̄ ad vnum: nō poteſt alteri vehemēter attēdere. ⁊ ſm hunc motum per quandā diſtractionē quādo motus appetitus ſenſitiui fortificat̄ ſm quācūꝙ̄ paſſionem: neceſſe eſt ꝙ remittat̄ / vel totalit̄ impediatur motus ꝓ̄prius appetitus rōnalis: qui eſt volūtas. Alio modo ex parte obiecti volūtatis: quod eſt bonū ratione app̄henſum. Impedit̄ enim iudicium ⁊ apprehēſio rationis ꝓpt̄ vehementē ⁊ inordinatā apprehenſionē imaginatiōis ⁊ iudicium virtutis eſtimatiue. Manifeſtū eſt autem ꝙ paſſionem appetitus ſenſitiui ſequit̄ imaginationis apprehēſio / ⁊ iudiciū eſtimatiue. ſicut etiaꝫ diſpoſitionē lingue ſequitur iudicium guſtus. Unde videmus ꝙ homīes in aliqua paſſione exiſtentes nō faciliter auertunt imaginationē ab his circa que afficiuntur: ⁊ per cōſequens iudicium ratiōis plurimum ſequitur paſſionē appetitus ſenſitiui. Nam talis paſſio cauſat quandā inmutationem corporalē: ex qua ratio quodammodo ligatur ne libere in actuꝫ exeat. ſicut etiam ſomnus vel ebrietas quadam corporali tranſmutatiōe facta ligant vſum rationis. Et ꝙ hoc contingat in paſſionibus / ex hoc patet ꝙ aliquādo cum paſſiones multū intenduntur / homo totaliter vſum rationis amittit. Multi nanꝙ̄ ꝓpt̄ abundantiam amoris / ire / triſticie ⁊ huiuſmodi: ſunt in inſaniam verſi. Cum igitur iudiciuꝫ rationis ſequitur paſſionē appetitus ſenſitiui: conſequens eſt vt etiam motus volūtatis qui natus eſt ſequi rationis iudiciū / ſequatur etiā paſſioneꝫ appetitus ſenſitiui. Et hoc eſt q̇d dicit Apoſtol⁹ ad Rhomanos. vij. Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis mee: ⁊ captiuantem me in legē peccati. Et hoc legitur de iudicibus inueteratis dierum malorum: dicente Daniele ꝓpheta eiuſdem. xiij. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum. Ad laudē dei omnipotentis.

ℭ De delectationibus corporalibus ⁊ ſpiritualib⁹ bonis ⁊ malis ⁊ vtrū in ſenſualitate p̄t eſſe peccatū mortale: aut in conſenſu rationis inferioris: ⁊ de cōſenſu in delectationē. Sermo. iij.

Non cōcupiſces. Exo. xx. Expedit de cogitatiōe ⁊ affectione que oriuntur ex diabolica ſuggeſtione: Jam videndū eſt de tertio quod orit̄ ex eadē ſuggeſtione: q̇d eſt delectatio. A Eſt aūt delectatio ſꝫ phm in. vij. ⁊ x. Ethic̄. opatio cōnaturalis nō impedita. Et nō eſt ſolū in appetitu ſenſitiuo: de qua d̾t Phus in. j. Rhetor̄. ꝙ delectatio eſt motus q̇dam ſenſibilis: ⁊ tūc cōmunis ē nobis ⁊ brutis: ſed etiā in appetitu intellectiuo qui d̾r volūtas. Q̇d innuit pſ. xxxvj. cum d̾t. Delectare in dn̄o. Nā ad deū nō p̄t extēdi appetitus ſenſitiuus: ſꝫ ſolū intellectiuus. Et hoc innuit Phus in. x. Ethicoruꝫ: dicens ꝙ ſm omnem ſenſum eſt delectatio: ſimiliter autem ⁊ ſm intellectum ⁊ ſpeculationem. Et ſicut p̄mam delectationē cōmunem habemus cū brutis: ſic ſecundā cōmunē habem⁹ cū ſpiritibꝫ intellectualibꝫ. Verū tamē hoc intereſt int̄ delectationē vtriuſꝙ̄ appetit⁹: q̄ delectatio appetit⁹ ſenſibilis eſt cū aliq̄ tranſmutatiōe corꝑali: ſꝫ delectatio appetitus intellectiui nihil aliud eſt ꝙ̄ ſimplex motus voluntatis: ⁊ ſic nō eſt ſolū in homīe ſed etiā in deo ⁊ angelis. Dicit eī phs in. vij Eth̄. ꝙ deus vna ſimplici opatiōe gaudet. Dicit etiā Diony. in ſi. celeſtis hierar. ꝙ angeli n̄ ſūt ſuſceptibiles nec paſſibilis delectationis: ſed cōgaudēt d̾o ſm incorruptiōis leticiā. Et iteꝝ d̾t ibidē ꝙ hoīes ſcti mltoties fiunt in participatiōe delectationū angelicarū. Ex quibꝫ concludit̄ ꝙ duo ſūt genera delectationū. Quedam em̄ ſūt delectationes corꝑales que ſūt ſm partē ſenſitiuā: ⁊ has delectatiōes plurimi nitunt̄ adipiſci: q̄ bona ſenſibilia ſūt magis ⁊ pl'ibꝫ nota. Et etiā q̄ hoīes delectatōibꝫ indigent vt medicinis cōtra multiplices dolores ⁊ triſticias: ⁊ q̄ plures hoīm ad delectatiōes ſpūales p̄cipue virtuoſoꝝ ꝑtingere non pn̄t: iō declināt ad corꝑales. Quedā v̾o ſunt ſpūales. ſ. ſm mentē: de q̇bꝫ d̾t phs. in. x. Eth̄. ꝙ maxia delectatō eſt: q̄ eſt ſꝫ opationē ſapiētie. Q̇d innuit p̄ſ. cxviij. dicēs. Quā dulcia fau. meis elo. tua ſuꝑ mel ori meo. Hic ḡ q̄ri pōt vtꝝ in vtro ꝙ̄ gn̄e delectationū q̄dā delectatiōes ſūt naturales ⁊ q̄dā innaturales: ſic̄ d̾ dictū eſt ſermone p̄cedenti: ꝙ q̄dā ſūt ꝯcupīe naturales ⁊ q̄dā n̄ naturales. Et videt̄ q̄ q̇d eſt ꝯ naturā eſt violentū: ſic̄ ꝙ lapis aſcēdat ſurſū et ignis deorſū: ſꝫ oē violentū ē cōtriſtās: vt d̾r in. v. Meta. cū ei delectatio ī affectibꝫ anīe ꝓportionet̄ quieti in corꝑibꝫ: ⁊ appetit⁹ corꝑis naturalit̄ non q̇eſcat niſi in loco cōnaturali: ſeq̄t̄ ex h̄ ꝙ appetit⁹ anīalis q̇ eſt delectatio n̄ pōt eſſe niſi in aliq̄ cōnaturali. Ad hoc dicendū ſꝫ Tho. j. ij. q. xxxj. ꝙ naturale d̾r illō q̇d eſt ſm naturā: vt habet̄ in. ij. Phyſi. Natura aūt in hoīe dupliciť ſumi pōt. Uno modo ꝓ eo q̇d cōdiuidit̄ rōni vt eſt illud q̇d ē cōmune hoī cū alijs anīalibꝫ: ⁊ p̄cipue q̇d rationi nō obedit: ⁊ ſm h̄ ea q̄ ꝑtinent ad conſeruationē corꝑis vel ſm indiuiduū vt cibus ⁊ potus ⁊ ſil'ia: vel ſm ſpeciem ſicut vſus venereorū: dicunt̄ homini delectabilia naturaliter. Alio mō pōt in homine ſumi natura ꝓut intellectus: ⁊ rō eſt potiſſime natura hominis: q̄ ſm eā hō in ſpecie cōſtituit̄: ⁊ ſm h̄ naturales delectatiōes hoīm dici poſſunt q̄ ſūt in eo q̇d cōuenit ei ſm rōnem: ſicut dele-

ctari in cōtemplatiōe veritatꝭ ꝛ in actib⁊ vir
tutū eſt homini naturale. Scđm vtraſq; igr̄
delectatiōes q̄rit aliq̄s eſſe innaturales ſim//
plicit̄ loq̄ndo: ſ; cōnaturales ſm q̄d. Conue
nit ei in aliq̄ indiuiduo corrūpi aliqđ ṗncipi
orū naturaliū ſpeciei: ꝛ ſic id qđ eſt ꝯ naturā
ſpeciei: fieri pōt ꝑ accidens naturale huic in
diuiduo: ſic natura vini eſt ꝙ calefacit: qđ
tm̄ ꝑ accidens naturalit̄ infrigidat: vtpote ſi
factū fuerit acetoſum. Sic ḡ contingit ꝙ id
qđ eſt ꝯ naturā hoīs vl̄ q̄ntu ad corꝑis con//
ſeruationē vel ēt q̄tū ad rōnē fiat huic hoī
cōnaturale propt̄ aliquā nature corruptio//
nē in eo exiſtētē: q̄ q̄dē corruptio pōt eſſe vel
ex ꝑte corꝑis vel ex egritudīe: ſic febricitanti
bus dulcia vident̄ amara ꝛ ecōuerſo: ſiue ꝓpt̄
malā cōplexionē: ſic aliq̄ delectant̄ in come//
ſtione terre vl̄ carbonū vel aliq̄ꝝ hmōi. Vel
etiā ex ꝑte aīe: ſic propt̄ conſuetudinē aliq̄
delectant̄ in comedēdo hoīes vel in coitu be
ſtiaꝝ aut maſculoꝝ aut alioꝝ hmōi. q̄ nō ſūt
ſm naturā humanā. Sūt igit̄ i ꝑte ſenſitiua
q̄dā delectatiōes naturales: ꝛ q̄dā nō natu//
rales q̄. ſ. ſūt cū rōne. Vel ſicut Damaſce. ꝛ
Greg. nicen⁹ dicūt q̄dā ſūt corꝑales ꝛ q̄daȝ
aīales qđ in idē redit. Delectamur em̄ ꝛ in
his q̄ naturalit̄ cōcupiſcim⁹ ea adipiſcētes: ꝛ
ī his q̄ ſm rōnē concupiſcim⁹: ꝛ tūc ſortit̄ no
men gaudij. Nā gaudiū nō attribuim⁹ bru
tis aīalib⁊: ſ; ſolū h; locū in delectatōe que
cōſeq̄t̄ rōnē. Solū aūt nomē delectationis
attribuim⁹ etiā brutis: ꝛ ſic de oīb⁊ de quib⁊
eſt delectatio pōt etiā eſſe gaudiū in habenti
bus rōnē. Quis nō ſꝑ de oīb⁊ ſit gaudiū: q̄
q̄nq; q̄s aliquā delectationē ſentit ſm corp⁹:
de q̄ tm̄ n̄ gaudet ſ; rōnē: ꝛ ſicut dr̄ Auicēna
in ſuo li. de aīa. Gaudiū eſt q̄dā ſpēs dele//
ctatōis: ſic leticia: exultatio: iocunditas ſt̄ ef
fect⁹ delectatiōis. Eſt ei leticia īpoſita a dele
ctatiōe cordis q̄ſi leticia. Exultatio ꝟo dr̄ a
ſignis exterioꝛib⁊ delectatiōis interioris: in//
q̄tū interi⁹ gaudiū ad exteriora proſilit. Io
cunditas aūt dr̄ a q̄buſdā ſpecialib⁊ leticie ſi
gnis vl̄ effectib⁊: nec eiſdē noīb⁊ vtimur niſi
in naturis rōnalib⁊. B Sed ad ceptare
deamus. Generalit̄ ḡ notandū ꝙ omnia que
concupiſcimus ſm naturā: poſſum⁹ etiā cum
delectatōe rōnis cōcupiſcere: ſ; nō ecōuerſo.
Et q̄ ſic dictū eſt delectatio ī affectib⁊ aīe
ꝓportionat̄ quieti in corꝑib⁊ naturalib⁊: ideo
ſicut due quietes ſūt cōtrarie: vtpote q̄ ſt̄ in
contrarijs termis. ſ. quies q̄ eſt ſurſum ei que
eſt deorſum. vt dr̄ in v. phicoꝝ. ſic ꝛ in affecti
bus anime cōtingit eſſe duas delectationes
contrarias: vna q̄rit q̄ ſurſu ſūt ꝛ alia q̄ deor
ſum. Unde oīs delectatio ī h̄ eſt vniformis:
ꝙ eſt quies: quedaȝ in aliq̄ bono. ꝛ ſm h̄ pōt
dici regula q̄dā vel menſura moralis boni vl̄
mali. Pro q̄ nota: ꝙ vt dr̄ phs in. x. Eth. q̄//
dā phi poſuerūt oēs delectatōes eſſe malas.
Cui⁹ ratio fuiſſe videt̄: q̄ ſuā intentionē refe
rebāt ad ſolas dlectatōes ſenſibiles ꝛ corꝑa
les que ſūt magꝭ manifeſte: nā ꝛ in ceterꝭ in//
telligibilia a ſenſibilib⁊ antiq̄ phi non diſtin
guebant, nec intellectū a ſenſu: vt dicit̄ in. iij.
de aīa. Delectatiōes aūt corꝑales arbitra
bant̄ dicendas oēs eſſe malas. vt ſic homines
qui ꝓni ſunt ad delectatiōes īmoderatas: ſe
retrahentes a delectationib⁊: peruenīant ad
mediū virtutꝭ. Sed hec eſtimatio nō fuit cō//
ueniēs: eo ꝙ nullus ſine aliq̄ ſenſibili ꝛ corꝑa
li delectatione viuere poſſit. Econtra ꝟo ſic
poſuerūt aliq̄ Stoycoꝝ: omnes delectatio//
nes eſſe bonas: ſicut Epicuri poſuerūt dele//
ctationē ſm ſe eſſe bonā: ꝛ per ꝯn̄s omnes de
lectatiōes eſſe bonas. Qui ex hoc decepti vi
dent̄: ꝙ non diſtinguebāt int̄ id qđ eſt bonū
ſimplicit̄: ꝛ id qđ eſt bonū q̄ ad hunc. Sim
plicit̄ em̄ bonū eſt qđ ſm ſe bonū eſt. Cōtin//
git aūt qđ nō ſ; ſe bonū eſt huic eſſe bonum
duplicit̄. Uno mō: q̄ eſt ei cōueniens ſm di//
ſpoſitionē i q̄ nūc eſt: que tm̄ n̄ eſt naturalis:
ſicut leproſo bonū eſt aliq̄ venenoſa q̄nq; co
medere q̄ n̄ ſūt ſimplicit̄ cōueniētia cōplexiōi
hūane. Alio mō: q̄ id qđ ē n̄ cōueniēs: eſtiat̄
vt ꝯueniēs: ꝛ q̄ delectatio ē q̄es appetit⁹ i bo
no ſi ſit ſimplicit̄ bonū in quo quieſcit appe//
tit⁹: erit ſimplicit̄ delectatio ꝛ ſimplicit̄ bōa.
Si aūt nō ſit bonū ſimplicit̄ ſed q̄ ad hunc:
tunc nec delectatio eſt ſimpliciter: ſed huic
non eſt bona ſimpliciter ſed bona ſm quid
vel apparēs bona. His igitur erroꝛib⁊ omiſ//
ſis dicendū eſt: ꝙ ex q̄ vt dictū eſt: delectatio
eſt quies appetitiue virtutꝭ i aliq̄ bono ama
to: illa delectatio eſt bona in qua requieſcit
appetitus ſuperior vel inferior: ſm ꝙ conue
nit rōni: ꝛ econtra mala eſt cum hmōi quies
diſcordat a rōne ꝛ diuina lege. Nā bonitas ꝛ
malicia moralis ṗncipalit̄ in appetitu ſupe
riori id eſt voluntate conſiſtit q̄ vtrū bona vl̄
mala ſit ex fine cognoſcit̄. Hoc aūt tenet ꝑ fi
ne in quo voluntas quieſcit: quies aūt volū
tatis ꝛ cuiuſlibet appetitus in bono eſt dele
ctatio: ꝛ iō ſm delectationē voluntatis hu//

manie precipue iudicat̄ homo bonus vel ma
lus. Eſt enim bonus ꝛ virtuoſus qui gau//
det in opibus virtutū: malis aūt qui gau//
det in opibus malis. Verūtm̄ delectationes
appetitus ſenſitiui non ſūt regula moralis
bonitatis vl̄ malicie: q̄ cibi ꝛ potus et ſilia
cōit̄ delectabiles ſūt bonis ꝛ malis ſm ap//
petitū ſenſitiuū: ſed voluntas bonoꝝ in eis
delectat̄ ſm cōuenientiā rationis quā nō cu
rat voluntas maloꝝ. Scđo queri poteſt:
vtrū in ſenſualitate poſſit eſſe pctm̄ mortale:
preſertim cum actus ex obiecto cognoſcit̄: ſ;
circa obiecta ſenſualitatis cōtingit peccare
mortalit̄: ſicut circa delectabilia carnis vn̄
mortale pctm̄ virtuti contrariat̄: ſed virt⁹ eē
poteſt in ſenſualitate: quia dicit phs in. iij.
Eth. ꝙ temperantia ꝛ fortitudo ſūt virtutes
irrationabiliū partiū. Ad hoc dicendū: ꝙ in
ſenſualitate quidem pōt eſſe pctm̄ veniale ſ;
non mortale. Cuius ratio eſt: q̄ illud quod
facit homo ſine deliberatiōe rōnis non per//
fecte facit: quia nihil opat̄ ibi id qđ eſt in ho
mine principale: ꝛ ſic non eſt ꝑfecte act⁹ hu//
manus: ꝛ per ꝯn̄s non pōt eſſe ꝑfecte actus
virtutis vel peccati: ſed eſt aliq̄d impꝑfectum
in genere hoꝝ: ꝛ ideo talis motus ſenſualita
tis rōnem ꝓueniens eſt pctm̄ veniale tanq̄
quoddā impꝑfectū in genere pcti peccatū au
tē mortale non ꝑt eſſe in ſenſualitate: ſed ſo//
lū in rōne: quia licet actus ſenſualitatis con
currere poteſt ad pctm̄ mortale. tamen actus
peccati mortalis nō hab; ꝙ ſit peccatū mor
tale ex eo ꝙ eſt ſenſualitatis: ſed ex eo ꝙ eſt rō
nis cuius eſt eligere ꝛ in finē ordinare. Ni//
mirū cum et omne pctm̄ etiā veniale ſit for//
maliter in rōne vel voluntate: qđ patet: q̄ ra
tio quā ſequit̄ voluntas duplicē actū habet:
vnū ſm ſe in compatiōe ad ꝓpriū obiectū: in
quantū. ſ. errat a cognitiōe veri: qđ illi repu//
tat̄ in peccatū: quando habet ignorantiā vl̄
errorem circa id quod ſcire debet ꝛ pt̄. Aliū
ꝟo actum habet: q̄ ipā eſt directiua alioꝝ vi
riū. Cum igit̄ actus inordinatos inferioꝝ vi
riū poſt aliqualē ꝑceptionē nō coercet vel ēt
imperat: tūc etiā imputat̄ ei ī pctm̄. Nec ob
ſtat ꝙ voluntas eſt ſubiectū peccati: dicente
Aug. in. li. retractationū: ꝙ voluntas eſt q̄
peccat̄ ꝛ recte viuit̄: quia motus voluntatis
dici poteſt rationalis et actus rōnis dici po//
teſt voluntarius: q̄ voluntas quodāmō in//
uenit ꝛ ꝓcedit rōnem ꝛ rō quodāmō volunta
tem: ꝛ ſm hoc peccatū inuenit̄ in rōne: vel ꝑ
ut eſt defectus eius voluntarius: vel prout
actus rōnis eſt ꝓpriū ṗncipiū act⁹ volunta//
tis. Vn̄ ſm Aſten. li. ij. ti. vij. pctm̄ tam ſpi
rituale q̄ carnale ꝑt eē i rōne ſine h̄ ꝙ oriat̄
ex ſenſualitate. Hinc dr̄ Aug. xiiij. de ciui. di
ꝙ qui oīa aīe mala putāt ex corꝑe accidiſ//
ſe ſūt in errore: pōt em̄ hō eligere actū gule ꝛ
luxurie nō incitat⁹ aliq̄ paſſiōe: Quis freq̄nt̄
pctā carnalia oriant̄ ex ſenſualitate. Supe//
rior etiā portio rōnis pōt ſine inferiori pecca
re tā mortalit̄ q̄ venialit̄. tam peccato car//
nali q̄ ſpūali: ꝛ ſumit̄ hec ratio ꝓut compre//
hendit intellectū ꝛ volūtatē: hec ille poſt Ri
chardū. C Quartū aūt qđ orit̄ ex dia//
bolica ſuggeſtiōe eſt conſenſ⁹ in pctm̄: qui ſe
quit̄ delectationē. Iſte aūt conſenſ⁹ eſſe pōt
vel ī delectationē pcti mortalis: vel in actū
peccati mortalis. Vel etiā fieri pōt ſm infe
riorē partē rōnis: vel etiā ſm ſuꝑiorē ꝑtem.
Vn̄ in ꝓgreſſu pcti compat Aug: xij. de ciui
ta. dei. c. xij. ſenſualitatē ſerpenti: inferiorem
rationē mulieri ꝛ ſuꝑiorē rōnē viro: q̄ compa
tio ꝓprie locū habet in pctis q̄ oriunt̄ ex paſ//
ſione ſicut cōit̄ pctā carnis. Ad cui⁹ eui//
dentiā q̄ri pōt: vtrū in inferiori ꝑte rōnis po
teſt eſſe peccatū mortale ſine conſenſu ſuꝑio
ris ꝑtis: preſertim cū conſenſus in delectati//
onem pecccati mortalis ad inferiorē ꝑtem ra
tionis ꝑtineat: vt dr̄ Aug. xij. de trin. qui tm̄
conſenſus ſm veriorē ꝛ ſolenniorē opinionē
doctorū eſt mortale pctm̄. Ad hoc dicendū
ſm Bonauen̄ ꝙ pctm̄ mortale dr̄ deordina//
tionē a deo q̄ eſt cū cōtemptu ꝛ cōſenſu. Ta
lis aūt deordinatio eſt ꝑ auerſionē: ꝛ hoc eſt
ꝑtis ſuꝑiorꝭ. nā cui⁹ eſt cōuerti: eius etiā eſt
auerti. Conſentire ꝟo eſt ei⁹ cui⁹ eſt iudicare
ꝛ regere: hoc aūt eſt ꝑtis ſuꝑioris: ꝛ iđo non
pōt aliqđ eſſe pctm̄ mortale in nobis qđ ꝑti
ſuꝑiori nō imputet̄: ꝛ in q̄ ipā nō deordinet̄.
Poteſt tm̄ inferior portio rōnis ſiue mulier ſi
ue vir comedere. i. delectari: ꝛ hoc pat; in ꝓ//
greſſu temptatiōis ꝛ delectatōis carnalis cū
incipit a ſenſualitate: tūc em̄ ſenſualitas pri
mo delectat̄ ꝛ in apprehenſiōe delectabilis:
ꝛ hoc ex ſubreptiōe: ꝛ eſt pctm̄ veniale: dein
de ṗma ꝑs rōnis inferior: q̄. ſ. motus interio
res ꝛ affect⁹ habet iudicare ꝛ cognoſcere: hoc
em̄ nō eſt potentie ſenſitiue talē delectationē
aduertit: ꝛ tūc ſi ſtatim eā repellit nō cōſen//
tiendo erit veniale pctm̄: aut nō repellit eā ſ;
retinet: hoc fieri pōt triplicit̄. Primo: quia ei
diſplicet tam interior delectatio q̄ etiā opis

conſūmatio:ſ3 piculū delectatiōis nō auer⸗
tit:nec eā repellit/ ⁊ tūc nō peccat mortalit:
grauiꝰ tñ peccat ꝙ̄ ſi ſtatim viriliť repuliſſ3.
aut etiā piculū aduertit nec tñ illā delectati
onē aduertit:ſed reuolui ſinit ī hmōi cogita
tionibꝫ:⁊ tūc ſ3 mltos doctores peccat mor
taliť:q̄꞉ licet ibi nō ſit conſenſus expreſſus ē
tñ inťpretatiuꝰ:⁊ licet comedit ſola mulier
ſm Bona.pctm̄ tñ illud imputať viro .i. ſu⸗
periori rōni;q̄꞉ cū eā cōpeſcere teneť nō cōpe
ſcuit:vñ ꝙ̄uis quidā negāt in illa cōpeſcendi
negligentia eſſe pctm̄ mortale q̄ntūcūq̄ q̇s
aduertit piculū:tñ via tutior eſt tenenda: et
ſi cui hoc cōtingit ſanū eſt conſiliū ꝙ de ipſo
tanq̄ de mortali peniteat. Et hoc intelligē
dū eſt de delectatiōe q̄ cōſurgit ex delectatio
ne carnalis opis:q̄꞉ talis cogitatio magis in
ficit ⁊ incitat ad libidinē. Illa ꝟo cōplacen
tia vel delectatio ꝙ̄diu ratio ſuperior ī ea3 ñ
conſentit expſſe vel inťpretatiue iudicať eſſe
pctm̄ inferiorꝫ portiōis ſm ſe:⁊ eſt pctm̄ ve⸗
niale:⁊ tūc ſola mulier comedit ſine conſen⸗
ſu viri. Nā qḋ dr Aug.xij.de ciui.dei.c.xij.
ꝙ ſi ſola mulier.i.inferior portio comedat de
re illicita totꝰ hō damnať:hoc intelligiť quā
do mulier comedit cū conſenſu viri interpta
tiue. Scḋo placet quidē ei delectatio:ſ3 di⸗
ſplicet pcti cōſūmatio:⁊ tunc eſt ibidē con⸗
ſenſus ſemiplenꝰ:eo ꝙ cōſentit in delectatio
nē pcti ⁊ non in opus. Poteſt etiā in ſola de
lectatione conſenſus eſſe plenarius ſaltē in⸗
ferioris ptis rōnis. Utrū aūt talis conſenſꝰ
in delectationē pcti mortalis ſit pctm̄ mor⸗
tale diuerſe ſūt opiniones. Dicit em̄ Richar
dus:ꝙ ſi voluntas tamdiu moreť in compla
centia cogitate delectatiōis deordinate ꝙ eq̄
deordineť ac ſi ſtatī conſenſiſſet in actu: tunc
etiā portio ſupior conſenſit inťpretatiue: q̇a
tanta neligentia tunc equiualet expſſo con⸗
ſenſui. Dicunt etiā Bona.⁊ Alexan. angli.
ꝙ conſenſus in delectationē alicuiꝰ actus q̇
ex genere ſuo eſt mortale pctm̄ conſtituit eti
am mortale pctm̄:quidā ꝟo dicūt talē cōſen
ſum eē pctm̄ veniale. Quorū opiniōes Tho.
concordare volens in pma ſcḋe q.lxxiiij.dr
inť alia:ꝙ aliq̇s de fornicatiōe cogitās duo
bus modis delectari poteſt. Uno modo de
ipa cogitatione. Delectatio autē de cogita⸗
tione ipa ſequiť inclinationē affectꝰ in ipam
cogitationē:ipa autem cogitatio ſm ſe nō eſt
pctm̄ mortale/imo quandoq̄ veniale tm̄:vt
cum quis inutiliter cogitat:quandoq̄ ꝟo ſi
ne pctō oīno vt cū vult de ea pdicare vel di⸗
ſputare:vel ſicut cōtingit in confeſſiōibꝫ au
diendis:in cōſilijs dandis ⁊ ſilibꝫ. Et ideo
p ɔ̄ñs affectior delectatio q̄ eſt de cogitatio
ne fornicatiōis nō eſt de gñe mortalis pcti:
ſed q̄ñq̄ eſt veniale:q̄ñq̄ nullū. Uñ nec con
ſenſus ī talē delectationē eſt pctm̄ mortale:
⁊ ſm hoc habet hec opinio veritatē q̄ dicit ꝙ
conſenſus in delectationē eſt tm̄ veniale: vñ
ſicut conſenſus in pctm̄ qḋ eſt veniale ex gñe
eſt veniale: ſic etiā cōcludi pōt ꝙ cōſenſus in
delectationē q̄ eſt de ipa vana cogitatōe for
nicatiōis eſt pctm̄ veniale. Alio mō delecta
ri q̇s pōt de fornicatiōe cogitata vel de ipſo
actu fornicatiōis cogitato:q̄ delectatio con
tingit ex hoc ꝙ affectio cogitantꝫ eſt inclina⸗
ta in talē actū. Unde ꝙ aliq̇s conſentiat ī ta
lem delectationē nihil aliud eſt ꝙ̄ ꝙ ipſe con
ſentiat in hoc ꝙ affectꝰ ſuus ſit in fornicatio
nem inclinatꝰ. Nullꝰ ei delectať niſi in h̄ qḋ
eſt conforme eius appetitui: ꝙ autem aliq̇s
eligit ex deliberatiōe ꝙ eiꝰ affectꝰ conformeť
his q̄ ſm ſe ſūt pctā mortalia/eſt pctm̄ mor⸗
tale:⁊ ideo talis conſenſus in delectationē
pcti mortalis/eſt pctm̄ mortale:⁊ ſm hoc in
telligiť opinio q̄ dr ꝙ cōſenſus in delectatio
nem eſt mortale pctm̄. Nam delectatio q̄ ha
bet actū exteriorē p obiecto non poteſt eſſe
abſq̄ cōplacentia exteriorꝫ actus ſm ſe: etiā
ſi nō ſtatuať implendū ꝓpter ꝓhibitionē ali⸗
cuiꝰ ſupiorꝫ:⁊ iō ſi talis actus eſt inordina⸗
tus/vel mortalis erit per ɔ̄ñs et delectatio
de eo deliberate concepta: ſicut etiā conſenſꝰ
in delectationē q̄ ꝓcedit ex cōplacentia actꝰ
homicidij/vel alteriꝰ ꝓhibiti cogitati eſt pec
catū mortale:ſed nō cōſenſus in delectatio⸗
nem que ꝓcedit de cōplacentia cogitationis
hmōi actuū. Et ꝙ̄uis conſenſus in delecta
tionē cogitatiōis ad interiorē rationē ptine⸗
at:ſicut ad ipam ptinet cogitare inq̄ntū acci
piť inordinatū ad aliā actionē:tamē de hoc
ipo qḋ eſt cogitare/vł nō cogitare inq̄ntū cō
ſiderať: vt actio q̄dā nō ordiata ad aliā acti
onē:ſed exercitata ad ꝓpriā oblectationē:ra
tio ſuperior habet iudiciū ⁊ finaliť de dele⸗
ctatione conſeq̄nte. vñ conſenſus in delecta⸗
tionē opis ptinet ad ſuperiorē rōnem ſicut et
cōſenſus in opꝰ. Preterea ratio iferior auer
ti poteſt a rōnibus eternis:q̄꞉ ⁊ ſi nō inten⸗
dit eis:vt ſm eas regulans qḋ eſt ꝓpriū ſu⸗
piorꝫ rōnis:tñ intendit eis vt ſm eas reglā⸗
ta:⁊ h̄ mō ſe ab eis auertens mortaliť pecca
tare pōt. Nam ⁊ actus inferiorꝝ viriū ⁊ etia3
exteriorū membrorꝝ eſſe pñt pctā mortalia:
ſm qḋ deficit ordinatio rōnis ſupioris regu
lantis eos ſm rōnes eternas. Tertio deniq̄
placet ei nō ſolum ipa delectatio:ſed ēt opis
cōſūmatio.ſ.ſi facultas adeſſet:⁊ talis cōſen
ſus eſt rōnis ſupioris:⁊ eſt mortale pctm̄ cō⸗
meſtiōe mlierꝫ ⁊ viri ſimul cōcurrente: ⁊ tał
dr expſſus cōſenſus ſupiorꝫ rōnis:q̄꞉ tūc mo
ueť voluntate plenaria. Eſt ḡ pctm̄ mortale
in his generibꝫ pctōꝝ q̄ ſūt ex gñe ſuo mor⸗
talia:ſecꝰ tñ ſi venialia. Ad laudē dei.

De pctō rōnis ſupioris et voluntate mala punienda vel bōa p̄miāda: ⁊ de pctīs ex ignorantia infirmitate et malicia. Ser.iiij.

On cōcupiſ. ⁊c. Exo.

n

xx. Cu3 in p̄cedentibꝫ tactū ſit ꝙ
nō ſolū voluntas poſſit eſſe ſubie
ctū pcti dicente Aug . in li. retractationū:ꝙ
voluntas eſt q̄ peccať ⁊ recte viuiť: ſ3 etiā ꝙ
ratio poteſt eē ſubiectū pcti eodē Aug. dicē
te.xij.de trini.ꝙ pctm̄ eſt in rōne inferiori et
ſupiori. A Ideo ad maiorē euidentiam
pmo q̄ri pōt: vtrū in ſupiori rōne poſſit eſſe
pctm̄ veniale ſ3 ſeipam.i.ſ3 ꝙ inſpicit rōnes
eternas /vel ſ3 ꝙ eſt directiua inferiorꝝ viriū
.i.ſm ꝙ cōſentit in actū pcti. Ad cuiꝰ q̄ſtiōis
elucidationē no. ꝙ rō duplicē h3 actū. Unū
ſm ſe in compatōe ad ꝓpriū obiectū qḋ eſt co
gnoſcere aliqḋ verū. Aliū aūt ſm ꝙ eſt alia
rū viriū directiua. Et vtroq̄ mō contingit
eſſe pctm̄ in rōne:vel in cognitiōe veri erran
do vel inordinatos actꝰ inferiorū viriū impe
rando/ſeu poſt deliberatiōe3 ſiue pceptionē
tales actus nō cohercēdo. Queriť ḡ vtrū ta
lia pctā inq̄ntū cōcernūt ſupiorē rōnē poſſūt
eſſe venialia. Ad hoc dicendū ſm Tho.j.ij.
q.lxxiiij. ꝙ vt Auguſti. dr.xij.de trini. Ra⸗
tio ſupior inheret rōnibꝫ eternis cōſpiciēdis/
aut cōſulendis. Cōſpiciendis q̇dē ſ3 ꝙ eorū
veritas ſpeculať: conſulendis aūt ſm ꝙ per
rōnes eternas de alijs iudicat ⁊ ordinat: ad
qḋ ptinet ꝙ deliberando per rōnes eťnas cō
ſentit ī aliquē actū inferiorū viriū: vel ab eo
diſſentit. Aliter ḡ ferť in obiectū ꝓpriū ⁊ ali
ter in obiecta viriū inferiorū. Nā circa ꝓpriū
obiectū hab3 duos actus.ſ.ſimplicē intuitū
⁊ deliberationē :ſm ꝙ etiā de proprio obie⸗
cto cōſulit rōnes eťnas. Scḋo ḡ ſimplicē in
tuitū hñe pōt aliquē inordinatū motū circa
diuina:puta cū q̇s patiť ſubitū infidelitatꝫ.
Quāuis aūt infidelitas ſ3 genꝰ ſuū eſt mor
tale pctm̄:tñ ſubitꝰ infidelitatꝫ motꝰ eſt veni
ale pctm̄:q̄꞉ pctm̄ mortale nō eſt niſi ſit ɔtra
legē dei:ſed tales motꝰ ī lege nō ꝓhibenť vt
dictū eſt: vñ pōt aliq̇d corꝝ q̄ ad fidē ptinent
occurrere ſubito rōni ſub q̄dā alia rōne anq̄
eterna rō.id eſt lex dei ſup hoc cōſulať vel cō
ſuli poſſit:puta cū q̇s reſurrectiōe3 mortuorꝝ
ſubito appꝛhendit impoſſibilē ſ3 naturā ⁊ ſiť
appꝛhendendo renitiť anq̄ tps habeat deli⸗
berandi:ꝙ hoc eſt nob traditū vt credendum
ſm legē diuinā. Et h̄ mō circa ꝓpriū obiectū
etiā ſi ſit pctm̄ mortale ex gñe pōt rō ſupior
peccare venialiť in ſubitꝫ motibꝫ ꝓpť impfe⸗
ctionē ſubiti actus. Uerūtñ ſi q̇s poſt hāc de
liberationē motꝰ infidelitatꝫ maneat:tūc erit
pctm̄ mortale ꝓpť deliberatū conſenſū. In ob
iecta ꝟo viriū inferiorꝝ nō ferť niſi inq̄ntū de
eis cōſulit rōnes eťnas:⁊ ſic nō ferť ī ea niſi
p modū deliberatiōis:deliberatꝰ aūt conſen
ſus ī his q̄ ex gñe ſuo ſūt mortalia/ eſt pctm̄
mortale:⁊ iō rō ſupior ſp mortaliť peccat ſi
actus inferiorū viriū in q̊s cōſentit ſūt pctā
mortalia:q̄꞉ tūc ſe auertit a rōnibꝫ eťnis qḋ ī
ſupiori rōne fieri nō pōt niſi cū pctō morta⸗
li. Si tñ actus in q̊s cōſentit ſūt pctā venia
lia :tūc non cōtrariať rōnibꝫ eťnis:q̄꞉ nō eſt
cum auerſiōe a fine vltimo:ſ3 eſt preť eas ac
p ɔ̄ñs tūc nō peccat mortaliť/ſ3 venialiť: nā
tūc ſolꝰ cōſenſus deliberatꝰ ī pctm̄ eſt morta
lis:q̄ñ pctm̄ illud in qḋ cōſentit legi diuine
cōtrariať. Scḋo q̄ri poteſt:vtrū ſola volun⸗
tas circa dlicta ſit puniēdō:pſertim cū ī his
duobꝫ p̄ceptꝫ deꝰ ſolā voluntatē peccandi ꝓ⸗
hibet:⁊ ſm iura volūtas p facto reputatur.
Hinc etiā ſeruꝰ ſciens voluntatē dñi ſui q̄ p̄
cipit nō cōcupiſces ⁊ ñ faciēs eā vapulabit
plagis mltꝫ. Ad hoc dōm ſm Ioā.calḋ.ī ſu
is additiōibꝫ. Q3 ſi q̄riť:vtrū puniēda ſit in
foro pniali:tūc ſola cogitatio ſine conſenſu
nō puniť:q̄꞉ p illā nec meremur nec demere⸗
mur:cum primi motus nō ſint in noſtra pote
ſtate:⁊ btūs q̇ allidet paruulos ſuos ad pe⸗
trā.i.pmos motus ſuos ad chr̄m q̇ eſt exem⸗
plar oīm virtutū ⁊ pfecte mortificatiōis: vt
legiť ⁊ notať.j.q.iiij.§.ecōtra. Et ſic intelli⸗
giť de pe.diſt.j.c.cogitatio:⁊ c. cogitatiōis.
Si ꝟo ꝓcedit talis cogitatio ad aliq̄lē dele⸗
ctationē leuē nec cōſentiēdo:tūc pt dici venia

le pctm̄. Si tn̄ ꝓcedit ad conſenſū tūc eſt mor/
tale: vt de pe. di. j. c. nunq̄d. ⁊ c. ſi ꝓpterea. tn̄
eſt locus pn̄ie quo ad vtrāq; eccl'iā .ſ. militā
tem ⁊ triumphantē: vt pꝫ ibidē. c. ſi agamꝰ.
⁊ c. quē penitet. Si ꝑinde q̄rit̄ de pena ī fo//
ro cōtentioſo vel iudiciali: tūc ſi volūtas ſte
tit in finibꝫ ꝯſenſus: ita ꝙ ad nullū actū exte
rioꝛē ꝓceſſit: nō meret̄ penā ab hoīe: vt dicꝫ
c. cogitatiōis: ⁊ cogitatio. Fallit tn̄ ẜm do//
ctoꝛes in atrocibꝫ: vt in hereſi: hoc em̄ eſt cri//
men qd̄ de ſe actū exterioꝛē nō reſpicit/ ſꝫ ip̄a
mala credulitas ip̄m ꝑficit q̄ ad vtrūq; fo//
rum. Idē dicūt in crimine leſe maieſtatꝫ ⁊ in
ſimonia. i. ī ꝓhibitꝫ: qꝛ ſimoniaca: vt extra d
ſimo. c. fina. Cōmunit̄ ei tenēt doctoꝛes qd̄
ibi habet̄. Hanc tn̄ puto veritatem: ꝙ iudex
hmōi cogitationē nō punit niſi ſit peccatum
qd̄ ſolo conſenſu ſine actu exterioꝛi ꝑficiatur:
vt dictū eſt de hereſi. Ius tn̄ interduꝫ punit
talē cogitationē ex q̄ eſt pctm̄ moꝛtale. Im//
pedit ei ne ante pn̄iam celebꝛet ī ſuſceptꝫ oꝛ//
dinibꝫ. Q₂ ſi voluntas ꝓcedit ad actū exte//
rioꝛē: ſed actꝰ nō ꝑficit̄: tunc ſi ſtetit ꝑ eū qui
voluit actū ꝑficere: nō punit̄ tanq̄ ꝓ cōmiſſo
illo delicto ad qd̄ voluntas fuit: puta de illo
qui falſauit monetā ⁊ nō cōpleuerat adhuc
falſare: iuſte penitudinis penā euadit: vt. ff.
de fal. l. q̄ falſam: ⁊ notat̄ extra de foꝛo cōpe.
c. diligenti: ſed nihilominꝰ puniri debet pꝛo
actu illo exterioꝛi: ⁊ ſic intelligit̄ de homi. c.
ꝓ humani. li. vj. Si vo ꝑ eū nō ſtetit tunc ſi
ſubfuit impedimētū iuris: ẜm q̄ſdā nō punie
tur pena q̄ debet̄ ꝓ illo cōſūmato delicto: vt
. ff. de furtis. l. int̄ oēs. ⁊ §. penul. que lex lo//
quitur de furante librū de cōſenſu dn̄i quem
daturꝰ fuiſſet q̄ nō dꝛ furari: hoc ei caſu non
debꝫ puniri pēa furti: vt no. xiij. q. ij: c. is. au
tē in vlti. glo. ⁊ hec opinio benigna eſt. Ve//
rius tn̄ videt̄ ꝙ impedimentū iurꝫ nō obſtet:
ex quo ꝓceſſit ad actū exterioꝛē ⁊ fecit doloſe
qd̄ potuit q̄ntū ī ip̄o fuit: ꝑ. c. nuꝑ. ⁊ c. a no//
bis. de bigamis. Qd̄ ſi ſubfuit impedimētū
facti: tunc extraoꝛdinarie puniri debet: miniꝰ
tn̄ q̄ ſi feciſſet: qd̄ eſt benignū. Tenet̄ tn̄ cōit̄
ꝙ in hoc caſu puniri debet ac ſi feciſſet: dictꝫ
c. nuꝑ. ⁊ c. a nobis. Ciuiliter aūt agi ꝓ illo
delicto nō poſſet ac ſi cōſūmatū eſſet: niſi cuꝫ
delictū de facili poſſit in exemplū trahi. Si
tn̄ q̄rit̄ de pena impoſita a iure cōmuni ſine
hois miſterio ꝓ illo delicto: tūc illā n̄ icurrit
niſi delictū fuerit cōſūmatū: vel niſi aliō in
iure ſit expꝛeſſū: vt de elect. c. ꝑpetue. lib. vj.
Deniq; ſi actꝰ ꝑficit̄ tūc planū eſſe ꝙ talis
voluntas punit̄: niſi i caſibꝫ qbꝫ iure ꝑmittē
te poſt ꝑpetratū delictū penitēs euadit pe//
nā: q̄rū aliq̄s collige ex notatis de elec. ꝙ ſic
in vlti. glo. Hoc tn̄ non eſt ꝓp̄a de hac mate//
ria: ſic nec ille qd̄ q̄dā addunt .ſ. q̄n delictuꝫ
cōmittit̄ ſine cogitatiōe vl' voluntate vel q̄n
pena imponit̄ certꝫ caſibꝫ ei q̄ n̄ deliquit. De
his ꝑ Archidia. in. j. §. ſi g̃. xvij. q. j. B

Tertio queri pōt: vtrū g̃ voluntas bn̄fa//
ciendi debeat haberi ꝓ facto: pꝛeſerti cū ſcri
ptū ſit ꝙ deus in iudicio reddet vnicuiq; ẜm
oꝑa ſua: vn̄ nec bona voluntas malū opꝰ re//
ctificare pōt: q̄n potiꝰ hō iudicari debeat ẜm
demeritū crimīnoſi oꝑis q̄ ẜꝫ affectū bōe vo
luntatis: vt pꝫ in eo qui furat̄ a diuite vt cō
ferat agenti. Ad h̄ dicendū ẜm Franciſcum
de zab. ꝙ ẜm doctoꝛes in c. cōſtitutꝫ. extra de
eo q̄ mit. in poſ. Si loq̄mur de naturali vo//
luntatꝫ opatiōe: tūc i illa n̄ cōſiſtit meritū vl'
demeritū: ſic in p̄mis motibꝫ q̄ nō ſt̄ ſub nr̄a
ptāte: vt de pe. diſt. c. cogitatiōis. Si vo loq̄
mur de opatiōe voluntaria: tunc q̄ ad eccl'iā
triumphantē: ſi voluntas eſt cū plena inten
tiōe reputat̄ ꝓ facto tā in p̄teritū q̄ etiā in p̄
ſens/ ⁊ futurū: vn̄ ſi voluntatē habeo ꝑfectiſ
ſimā ꝙ voluiſſem iuiſſe in p̄teritū ad ſctm̄ ſe
pulchꝛū vel itraſſe religionem: ⁊ inuenio ad
huc voluntatē ꝑfectiſſimā eadeꝫ ꝑficiendi ſi
facultas adeſſet: tunc habeo meritū: qꝛ deꝰ
p̄miat potiꝰ voluntatē q̄ opus. Hinc dicit
Tho. j ij. q. xx. ꝙ ſi deſit poſſibilitas volun//
tate exiſtente ꝑfecta: ita ꝙ operaret̄ ſi poſſet:
tunc defectꝰ ꝑfectiōis q̄ eſt ex actu exterioꝛi:
eſt ſimplicit̄ inuoluntariū: inuoluntariū aūt
ſicut nō meret̄ penā vl' p̄miū i opando bonū
aut malū: ita nō tollit aliq̄d de p̄mio vel de
pena: ſi q̄s inuoluntarie deficiat ſimpliciter ad
faciendū bonū vl' malū. Verū tn̄ per actum
adiunctū pōt fieri voluntas melioꝛ in bonis
ſicut etiā peioꝛ in malis: ⁊ hoc triplicit̄. Pri//
mo ſcd̄m numeꝝ: cū em̄ aliq̄s vult aliq̄d fa//
cere ſine bono vel malo: ſꝫ tunc q̄dē nō facit:
poſtea vo vult ⁊ facit tūc actus voluntatis
duplicat̄: ⁊ ſic fit duplex bonū vel malū. Se
cundo q̄ntū ad extenſionē vt cū vnus facere
vult aliq̄d ſine bono vl' malo ⁊ ꝓpt̄ impedi//
mentuꝫ aliqd̄ deſiſtit: aliꝰ aūt continuat mo
tū voluntatis quouſq; ope ꝑficiat: tunc ſ. di
voluntas eſt diuturnioꝛ in bono vl' malo: et
ſcd̄m hoc melioꝛ eſt vl' peioꝛ. Tertio deniq;
ẜm intenſionē: ſunt enim quidā actus exte//

rioꝛes ſunt delectabiles vel penoſi nati ſūt in
tendere voluntatē vel remittere: cōſtat āt ꝙ
q̄nto voluntas intenſiꝰ i bonū vel malū ten
dit: tanto melioꝛ eſt vel peioꝛ. Preterea cum
ois inclinatio vl' motus in h̄ ꝑficiat̄ ꝙ cōſeq̄
tur finē vl' attingit terminū: iō nūq̄ eſt ꝑfe
cta voluntas niſi ſit talis q̄ opoꝛtunitate da
ta operet̄. Si g̃ voluntas nō eſt in intentiōe
plena: tunc habet̄ ꝓ nō exiſtenti vt dicto. c. cō
ſtitutꝫ: vbi ſuꝑ illō: licet voluntatē p̄ſtandi
habuit: dr glo. Nō tn̄ ſtudioſam ſiue cū effe//
ctu qꝛ ꝑ eū ſtetit: ⁊. lxxxvj. di. c. nō ſatꝫ eſt be//
ne velle. Et ibidē in glo. Quo ad eccl'iā vo
militantē ſi ad nullū actū extrinſecū volūtas
ꝓceſſit: tunc nihil ꝓdeſt vt di. c. cōſtitutus: ſi
ſaltē ꝑ eū ſterit: ſimilit̄ ſi ꝓpt̄ impotentiā que
ſurgit ex facto volentis. Q₂ ſi ſtetit ex facto
eiꝰ cuiꝰ nō int̄eſt: tūc etiā nō habet̄ ꝓ facto: ſꝫ
contra ipedientē cōpetit actio ad int̄eſſe: q̄ ſi
non eſt ſoluēdo habet̄ volūtas ꝓ facto q̄ ad
euitandā penā: ſi autē ipotētia ſurgit ex fa//
cto alteriꝰ cuius int̄eſt tūc habet̄ ꝓ facto: vt
extra de eo q̄ mit. in poſ. c. cū ſicut: ⁊ dicto. c.
conſtitutꝫ: in glo. Et idē ſi ſtetit ꝑ iudicē vel
aduerſariū. Si deniq; ſtetit ex caſu foꝛtuito
tunc voluntas nō habet̄ ꝓ facto niſi q̄ ad eui
tandā penā: vt extra de pigno. c. ſignifican//
te: vbi plane de hoc. Si autē ꝓceſſit ad actū
perfectū tunc nō eſt queſtio de voluntate ſed
de actu.

Quarto ꝑinde queri pōt vtrū il//
le qui peccat ex certa malicia grauiꝰ peccet
q̄ ille q̄ peccat ex paſſiōe: pꝛeſertim cū pecca
re ex malicia eſt peccare ex electiōe mali: ſed
qui peccat ex paſſiōe ſilr eligit malū: inſuꝑ ⁊
p̄mus impellit̄ ad peccandū cuiꝰ eſt foꝛtioꝛ ī
pulſio q̄ paſſiōis: ſꝫ q̄nto q̄s habet maiꝰ im
pellens ad peccandū tanto minꝰ peccare vi//
det̄. Ad h̄ dicendū ẜm Tho. j. ij. q. lxxvij. ⁊
lxxviij. int̄ alia: ꝙ hō ſic ⁊ q̄libet alia res na//
turalit̄ habet appetitū boni: ⁊ iō ꝙ ad malū
appetitus eiꝰ declinet cōtingit ex coꝛruptiōe
aliq̄ ſeu inoꝛdinatiōe in aliq̄ p̄ncipioꝝ homi
nis. ſicut em̄ in actiōibꝫ rerū naturaliū peccatū
inuenit̄. Principia igr̄ humanoꝝ actuū ſunt
intellectꝰ ⁊ appetitꝰ tā rōnalis q̄ dicit̄ volun
tas q̄ ſenſitiuus. Peccatū igit̄ in humanis
actibꝰ q̄nq; contingit ex defectu intellectꝰ:
vt cū quis per ignoꝛantiā peccat: eſt ei igno//
rantia priuatio ſcientie ꝑficientis rōnem q̄
ꝓhibet actū pcti in q̄ntū dirigit actꝰ huma//
nos: nō tn̄ q̄libet ignoꝛātia peccantis eſt cau
ſa pcti: ſed illa tm̄ q̄ ꝓhibet ſcientiā ꝓhiben//
tem actum pcti. nam ſi voluntas eſſet ſic di//
ſpoſita ꝙ non ꝓhiberet̄ ab actu patricidij eti
am ſi patrē agnoſceret: tunc ignoꝛantia p̄ris
nō eſt cauſa pcti: nec talis peccat ꝓpt̄ igno
rantiā: ſed excecat ignoꝛās ẜꝫ Phm̄. iij. eth.
Quandoq; vero cōtingit pctm̄ in humanis
actibus ex defectu appetitus ſenſitiui. ſic cū
quis ex paſſione peccat. Eſt em̄ paſſio qui//
dam vehemēs motꝰ appetitus ſenſitiui: quā
nos infirmitatē anīe nominare poſſumꝰ: qꝛ
Tullius in. iiij. li. de Tuſculanis queſtiōibꝫ
paſſiōes anīe: egritudines vocat egritudīes
autē alio noīe infirmitates dicunt̄. Infirmi
tas autem in anīa dici poteſt ad ſimilitudi//
nem coꝛpis: dicit̄ ei coꝛpus infirmū quando
debilitat̄ vel impedit̄ in executione pꝛopꝛie
operatiōis per aliquā inoꝛdinationē partiū
eius: ita ꝙ humoꝛes ⁊ membꝛa hois nō ſub//
dunt̄ virtuti regitiue/ ⁊ motiue coꝛꝑis. Sic
infirmitas anīe dicit̄ cū impedit̄ anīa ꝓpt̄
inoꝛdinationē ꝑtiū eiꝰ ab opatione pꝛopꝛia:
vt cum vires anīe non ſubdunt̄ oꝛdini ratio
nis: nam ratio vis eſt regitiua ꝑtiū anīe: cū
igit̄ vis eſt cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: extra
oꝛdinē rationis aliq̄ paſſione afficitur: ⁊ per
h̄ impedimentū modo p̄dicto pꝛeſtat̄ debite
actioni hominis: dicit̄ eſſe pctm̄ ex infirmita
te: vn̄ ⁊ Phs. j. Eth. comparat incontinentē
paralytico: cuius ꝑtes mouent̄ in contrariū
eius qd̄ ip̄e diſponit. Q̄nq; etiam contingit
pctm̄ in humanis actibꝫ ex defectu volunta//
tis q̄ eſt inoꝛdinatio ipiꝰ. Eſt āt voluntas in
oꝛdinata q̄n minꝰ bonū magꝫ amat: ⁊ ꝙ ma//
gis amat bonū coꝛꝑale q̄ ſpūale: tꝑale q̄ et̄
nale: terrenū q̄ celeſte. Manifeſtū eſt em̄ ꝙ
q̄s eligit pati detrimentū i bono minꝰ ama
to ad hoc ꝙ patiat̄ bono magis amato: ſicut
membꝛi abſciſionem vt cōſeruet vitā. Et eo
dem modo ꝑ inoꝛdinatā volūtatē q̄s ſcient̄
vult aliqd̄ ſpūale qd̄ eſt malū ſimplicit̄ vt po
tiatur bono tempoꝛali qd̄ eſt apparens bo//
num: ⁊ talis dꝛ ex certa malicia/ vel ex indu
ſtria peccare q̄ſi ſcienter malum eligens. Et
poteſt itelligi de malicia habituali: ẜꝫ ꝙ ma
lus habitus a philoſopho noīat̄ malicia: ſic
bonus habitus nominat̄ virtus: ⁊ ẜm hoc di
citur aliquis ex malicia peccare qui peccat
ex inclinatiōe habitꝰ. Poteſt etiaꝫ intelligi
malicia actualis: ſicut ipſa mali electio ma//
licia nominat̄: ⁊ ſic dicit̄ aliq̄s ex malicia pec
care in q̄ntū ex electione mali peccat. Dicen//
dum eſt igit̄ ꝙ omne peccatū eſt voluntariū.

⁊ ideo aliq̄d intantū diminuit pctm̄ inq̄ntū
diminuit voluntariū: ⁊ qđ totalit̄ tollit vo⸗
luntariū ēt totalit̄ excuſat a pctō. Nō ſane
intelligit̄ ſi .ſ. totalit̄ tollit voluntariū tā di
recte ꝙ̄ indirecte. Nā q̄ddā p̄ōt eē volunta⸗
riū ſm ſe ſicut qñ volūtas directe fert̄ i ip̄m.
Poteſt etiā q̄ddā voluntariū eſſe ſm ſuam
cauſam: vt qñ voluntas fert̄ in cauſam ⁊ nō
in effectū: vt p̄ꝫ in eo q̄ voluntarie inebriat̄:
vnde ex h̄ imputat̄ ei tanꝙ̄ voluntariū qđ ꝑ
ebrietatē cōmittit. Quantū igit̄ ad igno⸗
rantiā dicendū ꝙ ignorantia q̄ non eſt cauſa
pcti: ſed concomitant̄ ſe habet ad pctm̄: nec
minuit pctm̄ nec auget. Illa ṽo ignorātia q̄
totalit̄ voluntariū tollit etiā totalit̄ excuſat
a pctō eo ꝙ voluntarium tollit tam ſm ſe/ꝙ̄
ſm ſuā cauſam: vt eſt ignorantia inuincibi⸗
lis/vel etiā ignorātia ei⁹ qđ q̇s ſcire nō tene⸗
bat̄. Sola illa igit̄ ignorantia pctm̄ minue⸗
re poteſt que eſt cauſa pcti: ⁊ tñ a pctō totalit̄
non excuſat: ſicut cū ignorantia que eſt cau⸗
ſa pcti non eſt directe voluntaria/ ſed indire
cte ſiue ꝑ accidēs: puta cū aliq̇s non vult la⸗
borare in ſtudio: ex q̊ ſequit̄ eū eſſe ignoran⸗
tē: vel cū q̇s vult bibere vinū imoderate ex q̊
ſequit̄ eū inebriari ⁊ diſcretiōe carere: ⁊ ta⸗
lis ignorantia diminuit voluntariū: ⁊ ꝑ ꝯñs
pctm̄. Contingit tñ aliqñ ꝙ talis ignorātia
directe/ ⁊ ꝑ ſe eſt voluntaria: ſicut cū q̇s ſpō
te neſcit aliq̇d vt liberius peccet: ſm illđ pš.
xxxv. Noluit intelligere vt bñ ageret. Et ta
lis ignorantia videt̄ augere voluntariū ⁊ pec
catū: ex intentiōe nāqꝫ voluntat̄ ad peccan
dū ꝓuenit ꝙ aliq̇s vult ſubire ignorātie da⸗
mnū ꝓpter peccādi libertatē. Quantū ṽo
ad paſſionē dicendū ꝙ paſſio qñqꝫ tanta eſt
ꝙ totalit̄ aufert vſū rōnis: vt p̄ꝫ in his qui p
pter amorē vel irā inſaniūt: ⁊ tūc ſi talis paſ
ſio fuit a p̄ncipio voluntaria imputat̄ actus
ad pctm̄: qꝛ voluntari⁹ eſt in ſua cauſa: ſic eti
am de ebrietate dictū eſt. ſi ṽo cauſa nō fuit
volūtaria/ ſed naturalis vł accidentalis: vt
cū aliq̇s ex egritudie/vel aliq̄ cā incidit talē
paſſionē q̄ totalit̄ aufert vſuꝫ rōnis: tūc act⁹
omnino redderet̄ inuoluntari⁹: ⁊ ꝑ ꝯñs tota
liter excuſat̄ a pctō. Quandoqꝫ vero paſſio
non eſt tanta q̄ totalit̄ intercipiat vſū rōnis:
⁊ tunc ratio paſſionē excludere pōt ad alias
cogitatiōes diuertēdo: vel ſaltē impedire ne
ſuū cōſequat̄ effectū: qꝛ membra nō applicā
tur opi niſi ꝑ conſenſū rōnis. ⁊ iđo talis paſ
ſio non totalit̄ excuſat a pctō: ſed diminuit
⁊ qñqꝫ auget. Pro q̊ ꝙ nota appetit⁹ ſenſitiu⁹
hic ſe poteſt ad liberū ar. antecedent̄ vel qđ
trahit vł inclinat ad rōnem ⁊ voluntatē: et
ſic diminuit pctm̄ inq̄ntū minuit voluntari
um ꝑ paſſiōis īpetū: vel etiā ꝯñr ſm ꝙ mot⁹
ſupioꝝ viriū ſi ſūt vehemētes redundant i in
feriores. Nō eī pōt voluntas intenſe moue⸗
ri in aliq̇d q̇n excitet̄ aliq̄ paſſio in appetitu
ſenſitiuo ⁊ talis paſſio nō minuit pctm̄ nec
voluntariū/ſed mag̃ auget: vel poti⁹ eſt ſi⸗
gnū magnitudis eius: inq̄ntū .ſ. demonſtrat
intentionē voluntat̄ ad actū pcti. Et ſm h̄
eſt veꝝ ꝙ q̄nto q̇s maiori libidie vel cōcupi⸗
ſcentia peccat tanto magis peccat. Quā⸗
tū deniqꝫ ad t̄tiū dicē ꝙ graui⁹ q̇s peccat ex
certa malicia ꝙ̄ ex paſſiōe vel ignorantia tri
plici rōne. Primo qꝛ cū in voluntate pecca⸗
tū p̄ncipalit̄ conſiſtat: q̄nto mot⁹ peccati ma⸗
gis ꝓprius eſt voluntati/tanto pctm̄ graui⁹
eſt ceteꝝ paribꝫ. Cū igit̄ ex certa malicia pec
cat̄: tunc pcti motus eſt magis ꝓpri⁹ volunta
ti q̄ ex ſeipa in malū mouet̄. Alia ṽo pecca⸗
ta hñt q̄ndā cām extrinſecā .ſ. ignorantiā ſal
tem aliq̄ē vel paſſionē impellentē. Scđo qꝛ
cū habit⁹ q̊ q̇s ex malicia peccat eſt qualitas
ꝑmanens: ⁊ iđo peccā ex malicia tenacius
pctis inheret ac in eis de cōmuni lege diuti
us ꝑſeuerat ⁊ cū maiori cōtemptu pctā ꝑfi⸗
cit. Tertio qꝛ peccās ex certa malicia male
diſpoſit⁹ eſt q̄ntū ad ip̄m finē q̄ eſt p̄ncipiū i
opabilibꝫ: ⁊ ſic eius defectus eſt pericłoſior.
Nā ex malicia peccās ſm ſe eligit malū: ita
ꝙ electio in ip̄o eſt p̄ncipiū pcti. Alij ṽo quā
uis peccēt eligētes ñ tñ ex electiōe: qꝛ electio
non eſt in eis p̄mū pcti p̄ncipiū. Ad laudē

Vtrū pctm̄ vel virtus ex euentu ſequenti augmentat̄: ⁊ de cōcupiſcentijs tribꝫ in ſpāli: ⁊ vtrū licet petere prelaturas ⁊ p̄cipue religioſis. Sermo .v.

n On cōcupiſ. ⁊c. Exo.
xx. In fine de tribus concupiſcē
tijs in particulari ꝓſequi ſtatuen
tes prius gratia eoꝝ que dicta ſūt in ſermo
ne precedenti queri poteſt incidētaliter: vtrū
euentus ſequens aliq̇d addat ad bonitatem
vel maliciam actus. Et videt̄ ꝙ ſic p̄mo q̄n⸗
tū ad bonitatē: nā bōa q̄ faciunt auditores

ſūt effectus q̇dā cōſeq̄ntes ex p̄dicatōe docto
ris: q̄ bona redundare videnť in meritū p̄di⸗
catoꝝ: vt p̄ꝫ ꝑ illud qđ legit̄ Phił. iiij. Fra⸗
tres mei chariſſimi ⁊ deſiderantiſſimi gau⸗
diū meū ⁊ corona mea. Similit̄ q̄ntū ad ma
liciā p̄ꝫ Exo. xxj. vbi dicit̄: ꝙ ſi bos fuerit
cornupeta ab heri ⁊ nudiuſtertius ⁊ cōteſta
ti fuerint domū eius: nec recluſerit cū dñs oc
ciderit qꝫ virū aut młierē: ⁊ bos lapidibꝫ ob
ruet̄ ⁊ dñm eius occidēt: nō aūt occideretur ſi
bos hoīem nō occidiſſet: etiā ſi recluſus non
fuiſſet. Ad hoc dicendū ſm Tho. j. ij. q.
xx. ꝙ euentus q̄ ſeq̇t̄ actū ſi fuerit p̄cogitat⁹ ⁊
intent⁹ tūc manifeſtū eſt ꝙ addit ad bonita
tē/vel maliciā actus. Cū eī aliq̇s cogitans
ꝙ ex oꝑe ſuo młta mala ſeq̇ pñt: nec ꝓpter hoc
dimittit/ſꝫ magis ad hūc finē facit: vel ſi ꝓ⸗
pterea nō facit tñ ꝑiculū inde poſſibile ſecu⸗
turū p̄uidēs nihilomin⁹ ꝑficit: ⁊ h̄ apparet ꝙ
eius voluntas eſt młtū inordinata: ⁊ maloꝝ
inde ſeq̄ntiū efficit̄ ꝑticeps: ſic qꝫ ſeq̄ns euen
tus addit ſuꝑ maliciam actus. Si ṽo ſeq̄ns
euentus ñ fuit p̄cogitat⁹: tūc ſi ꝑ ſe ſequit̄ ex
tali actu: ⁊ vt in płibꝫ bon⁹ vel malus euen⸗
tus: ſꝫ h̄ euentus ſeq̄ns addit ad bonitatem
vel maliciā actus. Oꝫ ſi ꝑ accidens et vt in
paucioribꝫ ex tali actu ſeq̇t̄ euentus bonus
vel malus: tūc ſeq̄ns euētus nō addit ad ma
liciā vel bonitatē actus: qꝛ nō dat̄ iudicium
de aliq̄ re ſcđꝫ id qđ eſt ꝑ accidēs: ſꝫ ſolū ſcđꝫ
id qđ eſt ꝑ ſe. Et hec intelligunt̄ ſane de ma
licia ſimplicit̄ ⁊ de bonitate ſm q̇d: qꝛ ad h̄
ꝙ aliq̇d ſit malū ſufficit vnus ſinglar̄ defe⸗
ctus vt vel actus/ vel intentio. Verūtñ qꝛ
ad h̄ ꝙ aliq̇d ſit ſimplicit̄ bonū: non ſufficit
vnū ſinglare bonū ſꝫ req̇rit̄ integritas boni
tatis: ideo cū volūtas eſt bōa tā ex ꝓp̄o obie
cto ꝙ̄ ex fine: tunc tm̄mō contigit etiā exteri
orē actū eſſe bonū: vt cū q̇s ſalubria p̄dicās
eo p̄ncipalit̄ fine p̄dicat vt fructū in ſalutē
aniaꝝ faciat: tūc ſi eſt in ſtatu gratie fructus
inde ſeq̄ns addit ad bonitatē actus ſimplici
ter ⁊ nō ſm q̇d: ⁊ iđo p̄dicatiōis effectus tūc
demū redundat in p̄miū p̄dicatoris ſi fuerit
in ſtatu gratie: ſi p̄dicauerit ſalubria: ſi ſal⁹
aniaꝝ fuerit p̄ncipalit̄ intenta: nō bonū ho⸗
neſtū ⁊ elationē ⁊ vanā głiā: non bonū dele
ctabile ꝑ carnis cōcupiſcentiā: non bonum
vtile per concupiſcentiā oculoꝝ. Sed iam q̄
ritur inter predicatores ⁊ paſtores ſi quis fi
delis inueniat̄. Si forte mentitus ſit ille qui
dixit: oēs q̄ ſua ſūt q̄runt nō q̄ Jeſu chri. De
niqꝫ ſeq̄ns euent⁹ ñ fac̄ actū malū q̄ erat bō
nus: nec actū bonū q̄ erat malus: puta ſi q̇s
pauꝑi dat elꝭynam q̄ ille abutit̄ ad peccatū:
non deperit eius fructus qui dedit elemoſy⸗
nam ſi ſaltē bona fide dedit. Similit̄ ſi q̇s
illatā iniuriā patienter ferat: non ꝓpt̄ hoc
excuſat̄ inferens ſicut nec iudas excuſatur/
nec iudei ꝓpt̄ impreciabilē fructū paſſiōis
dominice: ſicut nec tyranni ꝓpt̄ fructum
martyrij in penis illat̄. Deinde queri po
teſt de tribus concupiſcentijs vtrum conue
nienter ponātur eſſe cauſe omniū peccatorū.
j. Joan. ij. vbi dicitur. Omne qđ eſt in mūdo
aut eſt concupiſcentia carnis: aut concupi⸗
ſcentia oculorū: aut ſuperbia vite: preſertim
cum ſicut inducit̄ aliq̇s ad peccandū ex inor
dinata concupiſcentia boni q̄ cauſat̄ ex inor
dinato amore ſui: ſic etiā inducit̄ ad peccan⸗
dū ex inordinata fuga mali q̄ cauſat̄ ex inor
dinato odio alicui⁹ mali: vnđ ſicut vnūq̇dqꝫ
naturalē habet conſonantiā vł aptitudinem
ad id qđ ſibi conuenit q̄ eſt amor naturalis:
ſic ad id qđ eſt ei repugnās ⁊ corruptiuū ha
bet naturalem diſſonantiam que eſt odium
naturale: hinc eſt ꝙ ſicut aliquid apprehen⸗
ditur vt bonum quod non eſt vere bonum: et
per cōſeq̄ns inordinate petitur: ſic etiam ali⸗
quid apprehenditur vt malū qđ non eſt vere
malū: ⁊ ꝑ ꝯñs inordinate fugit̄: ex q̇bꝫ videt̄
ꝙ dicta triplex cōcupiā ñ eſt cā oīm maloꝝ.
Ad h̄ dicēdū ſm Tho. j. ij. q. lxxvij. ꝙ inor⸗
dinatus amor ſui includēs i ſe appetitū ior⸗
dinatū bōi eſt cauſa oīs pcti: dicente Aug.
xiiij. de ciui. dei: ꝙ amor ſui vſqꝫ ad cōtēptū
dei facit ciuitatē Babylonis: rō eſt: qꝛ ꝓpa
⁊ ꝑ ſe cā pcti eſt accipiēda ex ꝑte cōuerſiōis
ad cōmutabile bonū: ex q̄ q̇dē ꝑte oīs actus
pcti ꝓcedit ex aliq̄ inordiato appetitu alicu
ius bōi tꝑalis: ꝙ āt aliq̇s inordiate appetat
aliqđ bonū tꝑale: ꝓcedit ex h̄ ꝙ inordiate ſe⸗
ip̄m amat: vnuſq̇ſqꝫ eīm appetit bonū ei quē
amat: vnde manifeſtū eſt ꝙ ñ iordinatus ap
petitus boni ex inordiato amore ſui ꝓcedēs
eſt cā oīs pcti etiā qđ cōtingit ex fuga mali:
qꝛ fuga mali cauſat̄ ex appetitu boni ⁊ oīne
odiū ex amore cauſat̄. Nimiꝝ cū dicat Aug.
xiiij. de ciuita. dei ꝙ omnes affectiones cau⸗
ſantur ex amore: et ideo non ponitur fuga
mali que venit ex odio eſſe cauſa peccatoruꝫ:
ſed ſolum paſſiones inclinantes ad bonum
tanꝙ̄ cauſe eorum q̄ faciunt inordinate fu⸗
gā mali: vnde ⁊ ſi plēs appetitū alicui⁹ bo⸗

ni ſpernere videant̃ ꝓpt̃ fugã alicuiꝰ mali ſic̃ etiã beſtie abſtinent a delectatiõib;: vt Augu. introducit in li. lxxxiij. queſtionũ: tñ hoc nõ faciunt niſi ꝓpt̃ maiorẽ amorẽ cui odium tale corrñdet: diligũt ei magis corpꝰ cui ꝑca uent a ꝟberib;. Sic̃ hõ magis ſe diligit ꝙ̃ amicũ: ⁊ ꝓpt̃ hoc ꝙ ſe diligit amicũ odio ha/ bet ſi ſibi cõtrariat̃. Inordinatꝰ igit̃ appeti/ tus boni eſt cauſa oĩs pcti. Bonũ aũt dupli cit̃ eſt obiectũ ſenſibilis appetitꝰ in q̃ ſũt ani me paſſiões q̃ ſũt cã pcti. Uno mõ abſolute ſm ꝙ eſt obiectũ cõcupiſcibilis. Concupia ꝟo duplex eſt: vna naturalis q̃ eſt corꝫ q̃bus natura corpis ſuſtentat̃: vel ad cõſeruationẽ indiuidui ſic̃ cib; ⁊ potꝰ ⁊ ſilia: vl̃ q̃ntũ ad cõ ſeruationẽ ſpeciei: ſic̃ in venereis q̃rũ inordi natus appetitꝰ d̾ cõcupiſcẽtia carnis. Alia eſt ꝯcupia anĩalis. ſ. eorꝫ que nõ afferunt per ſenſũ carnis ſuſtentationẽ aut delectationẽ: ſed ſũt delectabilia ſm apprehenſionẽ imagi natiõis aut alicuiꝰ hmõi acceptiõis: ſicut ſt̃ pecunia: ornatꝰ veſtiũ ⁊ alia hmõi: ⁊ hec d̾ ꝯcupia oculorꝫ id eſt ipiꝰ viſiõis q̃ fit ꝑ ocu/ los vt referat̃ ad curioſitatẽ ſꝫ ꝙ Aug. ex/ ponit. x. cõfeſſionũ aut referat̃ ad ꝯcupiam rerũ/ q̃ ꝓponunt̃ exteriꝰ ocl̃is vt referat̃ ad cu piditatẽ: ſꝫ ꝙ ab alijs exponit̃. Nota tñ ꝙ cõ cupiſcentia oculorꝫ ñ d̾ hic ꝯcupiſcẽtia oĩm rerũ q̃ ocl̃is videri pñt: ſed ſolũ earꝫ in q̃b; nõ querit̃ delectatio carnis que eſt ſcdm tactuꝫ: ſed ſolum delectatio oculi: id eſt cuiuſcunq; apprehenſiue virtutꝫ Cũ eñ ſenſus viſus ex cellentior eſt int̃ oẽs alios ſenſus: ⁊ ad plura ſe extendens: vt d̾ in. j. Meth. ideo nomen eius transfert̃ ad oẽs alios ſenſus: ac etiã ad oẽs interiores apprehẽſiões vt d̾t Aug. Se cundo bonũ eſt obiectũ ſenſibilis appetitus ſub ratione ardui: put eſt obiectũ iraſcibilis. Nã in hoc differũt paſſiões iraſcibilis a paſ ſionib; concupiſcibilis: q̃r obiecta paſſionũ cõcupiſcibilis ſt̃ bonũ ⁊ malũ abſolute: ſed obiecta paſſionũ iraſcibilis ſt̃ bonũ ⁊ malũ cũ q̃dã eleuatiõe vl̃ arduitate: appetitꝰ autẽ inordinatꝰ boni ardui ꝑtinet ad ſupbiã vite. Nã vt d̾ i li. ſniarꝫ ꝓſperi. Supbia eſt amor ꝓpe excellẽtie ⁊ eſt i iraſcibili ſic̃ in ſubiecto: nõ tñ put ꝓpe ſumit̃ ſm ꝙ eſt q̃dã paſſio ap/ petitꝰ ſenſitiui: niſi arduũ qđ eſt obiectũ ſup bie ſolũ eſſet aliqđ ſenſibile in qđ poſſꝫ tende re appetitꝰ ſenſitiuꝰ tũc ei oporteret ꝙ ſupbia eſſet in iraſcibili que eſt ꝑs appetitꝰ ſenſitiui. Sꝫ q̃r arduũ qđ ſupbiã reſpicit cõit̃ inuenit̃

tam in reb; ſpũalib; ꝙ̃ ſenſibilib;: ideo neceſ ſe eſt dicere ꝙ ſubiectũ ſupbie ſit iraſcibilis: nõ ſolũ ꝓpe ſumpta: put eſt ꝑs appetitꝰ ſenſi tiui/ ſꝫ etiã cõit̃ accepta put ꝑtinet etiam ad appetitũ intellectiuũ/ cui q̃ñq; attribuit̃ ira: ſicut deo ⁊ angelis irã attribuimꝰ: nõ ſꝫ paſ ſionẽ/ ſꝫ ſꝫ iudiciũ iuſticie vindicantꝫ. Ex di ctꝫ g̃ pꝫ ꝙ iſta tria reduci pñt ad oẽs paſſiões q̃ ſt̃ cauſa pcti. Nã ad duo ꝑma reducũt̃ oẽs paſſiões iraſcibilis: qđ tñ nõ diuidit̃ in duo: q̃r oẽs paſſiões iraſcibilis anĩali ꝯcupie con formant̃. B Hic igit̃ ꝑmo in ſpeciali q̃ ri põt de ꝯcupia q̃ d̾ ſupbia vite: vtrũ licitũ ſit appetere ꝑlaturas eccl̃iaſticas vel ſecula res: preſertim cũ d̾t Auguſtinꝰ ſup pſalmũ ꝑ mũ. Noluit chr̃s regnũ terrenũ cuꝫ ſupbia: qui cathedra peſtilentie: ido recte dicit̃: quia non fere quiſq; eſt qui careat amore dominã di ⁊ humanã non appetat gloriam. Et Am broſius ſuper Lucam lib. quarto dicit ꝙ hoc ipõ ꝑnitioſior eſt ambitio ꝙ blanda eſt con ſiliatricula dignitatum: et ſepe quos vitia nulla delectant quos nulla potuit mouere luxuria: nulla auaricia: ſubruere facit am/ bitio crimĩnoſos: habet enim forenſem gra tiam: domeſticũ periculum: ⁊ vt dñet̃ alijs prius ſ. ruit: curuat̃ obſequio vt honore dite tur: ⁊ dum vult eſſe ſublimior fit remiſſior: hec ille. Ad hoc dicendũ ſm Henricũ boyc: extra de elect̃. c. qualiter: ꝙ triplex eſt pote/ ſtas dominandi. Una eſt temporalis que ꝑ ſucceſſionem hereditariam acquiritur: et ta/ lis licite poteſt appeti tunc ſaltẽ cum ad euꝫ eſt deuoluta ſucceſſio: vt extra de voto. c. licꝫ ⁊ li vj. de ſupplen. negli ꝑla. c. grandi. Natu raliter enim quis affectat habere ea que fue/ runt parentũ ſuorꝫ: vt. C. de adminiſ. tu. l. lex que: nõ tñ licitũ eſt appetere ante ſucceſſi onem deuolutã: nã de hereditate viuentꝫ nõ debet quis eſſe ſollicitꝰ: vt. C. de pact̃. l. vlti ma. Alia ꝟo dominandi poteſtas tp̃alis eſt q̃ ꝑ electionẽ vel ꝑncipis ſubſtitutionẽ acq̃/ rit̃: ⁊ hec etiã licite põt appeti trib; cõcurren tib;: de q̃b; ꝑ Policratio. v. Primo amorem ad conſiſtentẽ policiã. ſecundo de hinc maxi/ morũ penam operã ꝑncipatus. tertio virtu/ tem ⁊ iuſticiã in vnaquaq; policia. Licet au tem aliq̃s ſe ſciens hec habere poſſit ꝓpt̃ vtili tatem rei publice licite ꝑncipatũ appetere: ñ tñ ipm debet petere. Sed de hoc latiꝰ videi eodem libro. Tertia ptãs dñandi ſpũalis eſt curã hñs aniarũ ⁊ admiſtrationẽ rerum tem

poraliũ: ⁊ illa nec debet ꝑtinet licite pot ſt appeti. Dic̃ ei Aug. xix. de ciui. di ꝙ locꝰ ſu/ perior ſine q̃ ppl̃s regi nõ põt: ⁊ ſi vt decet admiſtrat̃ indecent̃ tñ appetit̃: ⁊ habet̃. viij. q. j. c. q̃ epiſcopatũ. In hac ei poteſtate tria ſũt attendẽda. Primũ eſt celſitudo honoris. Sꝫ ꝓpt̃ h̾ appetere ꝑlationẽ ſpũalẽ ꝑſũptuo ſum eſt ⁊ damnabile. Quales reprobat dñs Mat. xxiij. dicẽs. Amat ꝑmos recubitꝰ i ce nis: ⁊ ꝑmas cathedras i ſynagogis: ⁊ ſaluta tiones i foro: ⁊ vocari ab hoĩb; rabbi. Scdm eſt abundantia ⁊ admiſtratio rei tp̃alis: ſed ꝓpt̃ hoc talẽ appetere ꝑlationẽ eſt ſignũ cupi ditatis: vt extra de preben. c. auaricie. Quẽ appetitũ dñs r̃probat Jo. vl. di. Petro Paſce oues meas: q. d. nõ queras teipm vel lanã ſꝫ oues meas. vnđ ter ꝑmiſit: ſimon: amas me: paſce: q̃ſi diceret: niſi me dilexerꝫ plꝰ ꝙ̃ tuos tua ⁊ teipm de paſcendis ouib; meis te ñ in/ tromittas. Sꝫ vt d̾t Petrꝰ rauẽn in ſermõe q̃dã. Ambitio eſt q̃dã ſimia charitatꝫ. Cha ritas ei patiens eſt ꝓ eternis: ambitio patit̃ oĩa ꝓ caducis: charitas benigna eſt paupib;: am bitio diuitib;: charitas oĩa ſuffert ꝓ veritate: ambitio ꝓ vanitate: vtraq; oĩa credit: oĩa ſpe rat: ſꝫ longe diſſimili mõ: hec ille. Tertiũ eſt exercitiũ ſpũalis oꝑatiõis. Sꝫ ꝓpt̃ hoc appe tere fatuũ eſt. Nã hic velle cũ pericl̃o qđ ha beri põt ſine pericl̃o fatuũ iudicat̃: bñ at opa ri põt hõ ſine ꝑicl̃o ꝑlatiõis. Uerũtñ opꝰ ſm ſe q̃uis nõ petere tñ appetere licitũ eſt: non autẽ ꝑmatꝰ honorꝫ. Uñ Chry. ſup Math. Opus deſiderare bonũ eſt: ꝑmatũ at hono ris concupiſcere vanũ eſt. Et ſi obijcit̃ illud apl̃i. j. Tim. iij. Qui ep̃atũ deſiderat bonuꝫ opus deſiderat. xxviij. q. j. q̃ ep̃atũ. Ad h̾ di cendũ ſm Greg. i paſtorali: ꝙ tũc erat lauda bile ep̃atum q̃rere: qñ per eũ nõ erat dubium quẽcunq; ad grauiora ſupplicia ꝑuenire: ꝑ/ ſertim cũ aliq̃s incitabat̃ ad h̾ ex zelo chari/ tatis diuĩe: al̃s aũt nemo ſibi aſſumat hono rẽ niſi q̃ vocatꝰ fuerit tanq; aaron vt d̾ ad Heb. v. Sicut ille q̃ recte eligit̃ ſꝫ inſtitutio nẽ canonicã: queadmodum electꝰ eſt Aaron diuino nutu virga illiꝰ florente. Uñ q̃drupli ci ſigno in virga oñſo vocatꝰ eſt: q̃r virga ger minauit: floruit: fronduit ⁊ amigdala ꝓtulit: vt pꝫ Num. xvij. q̃ ſigna dñt eſſe in q̃libet bono ꝑlato. Per virgã ei intelligit̃ charitati ua correctio delinq̃ntiũ. Eſa xi. Egredietur virga de radice Jeſſe. i. amorꝫ. Per flores ho neſta cõuerſatio. Eccl̃i. xxiiij. Flores mei fru

ctus honoris ⁊ honeſtatis. Per folia ꝟbi dei ꝑdicatio: pſ̃ j. Et foliũ eiꝰ non defluet. Per amigdala infirmorꝫ compaſſio. j. Theſſa. v. Suſcipite infirmos in fide. C Utrũ ãt religioſus appetẽs dignitatẽ mortalit̃ peccet ſũt diuerſe opiniones. Sꝫ breuit̃ omiſſis ar gumentatiõib; hincinde cõcludit Laudun. ꝙ ſi appetitꝰ religioſorꝫ appetentiũ ꝑlaturã concordat cuꝫ appetitu Moyſi de q̃ habet̃. xxxvj. diſt. c. ſi q̃s vult: tũc nõ peccat morta/ lit̃ ſm Laudun. ⁊ Math in clemen. in. c. in pleriſq;: de elect̃. Et Hoſtien. in. c. cũ ad mo naſteriũ: de elect̃. d̾t ꝙ nõ reprobat̃ ſpes quã q̃s habet vt oneret̃ nõ vt honoret̃. Et glo. i eodẽ. c. d̾t ꝙ reprobat̃ ſpes ꝑncipalis nõ ſecũ daria. Archidia. tñ in. ca. ꝑ laicos. xvj. q. vij. d̾t idẽ eſſe de ſpe ſecundaria: qđ ꝓcedit in mo nacho cuꝫ mõ mortuꝰ ſit: oĩs eiꝰ ſpes debet eſſe in cõtemplatiõe. vt. xvj. q. j. c. nos autẽ: vbi d̾t ꝙ ꝑlaturas nec debet ambire nec ꝑti/ naciter refutare: ⁊. viij. q. j. c. in ſcꝑturꝫ. Sed in clerico ſecl̃ari põt gloſa ꝓcedere: hec ille. Cõmunit̃ tamẽ ſentiunt doctores ſolã ſpem ambitioſaꝫ eẽ dãnabilẽ: ñ vtiq; ſpes ꝓmotio nis vt ꝓſit niſi idoneꝰ fuerit. Et ſi q̃rit̃ an ele/ ctꝰ rite ad ꝑlaturã cogi debeat: ſic̃ de ſe factũ ſcribit Aug. xl. di. c. añ oĩa ⁊ h̾ pꝫ in. c. ſcias vij. q. j. Dõꝫ ꝙ ſic. Sꝫ ad h̾ cogendꝰ ẽ vt fiat de nolente volens: ſi tamen ꝑſeuerauerit in ſua voluntate non eſt cogendus: vt. lxxiiij. diſtin cap. vbi didiciſtꝫ ca. honoratꝰ. No/ tat tñ Archidia. de elect̃. c. ſi electio. li. vj et putat ꝙ peccat mortalit̃ q̃ ſe putat dignũ ad ꝑlaturã ⁊ illã ſibi oblatã ñ recipit: ꝑ dcm. c. i ſcꝑturꝫ ſaltẽ cũ deſt aliꝰ idoneꝰ vt ibi colligit̃ Debet tñ electꝰ vires ſuas metiri: vt d̾. j. q. j. c. nõ eſt putanda. xlj. diſt. c. j. in fi. Uñ ad tale opus magna requirit̃ idoneitas. In ar/ gumentũ d̾t Greg. i paſtorali: ꝙ tantũ acti onem ppl̃i debet actio tranſcẽdere ꝑſulis q̃n tum diſtare ſolet a grege vita paſtoris. Se cundo q̃ri põt de cõcupia oculorꝫ: quõ intel/ ligat̃ expoſitio ꝑcepti huiꝰ. Ad hoc dicendũ ꝙ triplicit̃ exponit̃. Primo. Non cõcupiſces rem ꝓximi tui ex affectu cupiditatꝫ auaricie terrena cõgregando vl̃ etiã retinendo Quia d̾t Aug. in li. de li. arbitrio: ꝙ cũ auaricia ali cui dñat̃. ſubiectꝰ malis oĩb; demonſtrat̃: q̃r de auaricia mala oĩa oriunt̃: ⁊ pctõꝝ omniũ ſpine ꝓducunt̃. Nimirꝫ cũ dicat Alanꝰ de q̃ ſtione nature: ꝙ auaricia eſt ꝑ quã in animis hoĩm deificat̃ pecunia ⁊ nummo diuie vene

ratiōis exhibeꝫ auctoritas: ꝓpṫ qđ apl's auariciā vocat idoloꝝ ſeruitꝰ. Vñ quicūqꝫ cupiditatis affectu vel auaricie terrena congregat: ponēs in eis finē vltimū: ſꝑ mortalr̃ peccat ⁊ ſm aplm idolatriā ꝑpetrat. Sic q̇ neceſſitatꝭ tpe q̄ ex ꝑcepto charitatꝭ ſua cōmunicare teneꝭ nō cōmunicat: cōuinciꝭ h̄ feciſſe cupiditatꝭ affectu: ⁊ ñ ſolū incidit in mortale pctm̄ ſꝫ etiā in homicidiū: vt ptꝫ ſupra in .v. ꝑcepto. Silr̃ ſi ſic ſua ſuꝑflua retinet ꝙ ea raro vel nunq̄ꝫ pauperibꝫ cōmunicat mortalr̃ peccat: ſic fecit diues epulo qui micas panis negauit Lazaro: Lu. xvj. Scđo. Non cōcupiſces illicite tꝑalia acq̇rendo vel abutendo. Pro q̄ nota ꝙ ille acq̇rit illicite tꝑalia q̇ ſtudet ea acquirere ꝑ iniquitatē vel ad iniquitatem. Per iniq̇tatē vt ꝑ violationē ſabbati: ꝑ iuramenta vel mēdacia: ꝑ meretricia vl' lenocinia ⁊ ſilia pctā: talia nanqꝫ lucra vocanꝭ i euangelio mā̄mona iniq̇tatis. Acquirunꝭ ēt ad iiq̇tatē vt ad vanā glīā ſuꝑbiā crapulā luxuriā ⁊ ſilia. Vñ modū iſtū peccandi etiā gentiles phi tetigerūt: oſtendentes ꝙ in vno actu poſſit eē mltiplex deformitas: ſicꝫ cū q̇s furaꝭ vt exinde mecheꝭ vl' pompas exerceat vel crapuloſe viuat. Et ſꝫ hūc intellectū nō ſolū cōtra iſtud ꝑceptū faciunt qui iniq̄ aliena cōcupiſcūt: ſed etiā q̇ ſua ꝓpria male ⁊ illicite expendūt ſicut faciūt pomposi: voluptuoſi: teſſerarij ⁊ ſiles. Maxie tñ q̇ đ rebꝫ ſpūalibꝫ vel eccl'iaſticis viuunt q̄ꝝ bona paupeꝝ ſūt: vñ ſicut magis obligati ſunt ſe elongare ab affectu temporaliū ꝓpṫ qđ eis inhibeꝭ ne curis ſecularibꝫ ſe īmiſceant: ſic etiaꝫ teneꝭ eſſe magis obligati a ſuꝑfluo vſu eorundeꝫ. Tertio: Nō cōcupiſces ꝑ iniuſticiā velle acq̄rere ſeu retinere: q̄ꝛ vtrūqꝫ indiſtincte ē peccatū mortale. Et ſic adepta vl' retenta obligant ad reſtitutionē vt diffuſe ptꝫ in .vij. ꝑcepto. Tertio deniqꝫ q̄ri pōt de cōcupiſcentia carnis in q̄ ꝑmatū tenet concupiſcētia venereoꝝ: qua ꝓpṫ exꝑmiꝭ ꝑ illud ꝑceptum. Non cōcupiſces vxorem ꝓximi tui: q̄t modis .ſ. exponiꝭ. Et dicendū ꝙ tribꝫ mōis. Primo ꝓprie: Non cōcupiſces vxorē ꝓximi tui .i. ñ admittas voluntatē violandi alteriꝰ vxorem ſeu etiā quācūqꝫ mliere̅ extra vxorē tuā. Si ḡ deꝰ ſolā voluntatē huiꝰ pctī ꝓhibet: o q̄nto rigore ſue iuſticie facto voluntatē implentes puniet: ⁊ illos potiſſime qui pulcras ⁊ gratioſas vxores habentes aīas ſuas ſordidis concupiſcentijs aliaꝝ maculāt. Nō tñ ꝓhibꝫ chriꝰ. Mat. v. dicēs. Qui viderit mliere̅ ad concupiſcendū eā: ita ꝙ cōcupiſcētia tranſeat in affectū cordis ⁊ conſenſū rōnis: iā mechatus eſt eam in corde ſuo. Sicut inueniūꭓ infinite ꝑſone vtriuſqꝫ ſexꝰ ac ſtatus: q̄ ſtatī ꝑſonas diſſimiles aſpicientes: fedis cogitationibꝫ ⁊ delectatiōibꝫ agitanꝭ: ac in vo ragi nem conſenſus deijciūꭓ: vt dicaꭓ Btūs q̇ tenebit ⁊ allidet paruulos ſuos ad petrā .i. primos motos ad chr̄m. Scđo cōiꝭ: Nō cōcupiſces .i. non formabis tibi imagines de conthorali alteriꝰ: cogitādo q̄ꝫ amabilis ⁊ acceptabilis ſit in abuſu fedarum oblectationū. Hoc eīm conquerit dñs Ezech. xv. dicens: Feciſti tibi imagines maſculinas ⁊ fornicata es in eis. In h̄ multi coniugati peccant: etiā tꝑe concubitꝰ: imaginē ac ꝑñtiā magis amatoꝝ ſibi depingentes vt maiorē delectationē cōcipiant. Alij etiā q̄uis nec concupiſcere nec cōcupiſci q̄rant: tñ imaginationibꝫ turpiū cogitationū diē feſtū agunt ſiue fuerint ꝑſone religioſe ſiue eccl'iaſtice ſiue ſeculares. Tertio paſſiue: Non cōcupiſces .i. concupiſci non deſideres a q̄cūqꝫ ꝑſona niſi a cōthorali. Contra qđ ꝑceptū faciunt plurimi ad hoc ſe lauātes depingentes ornantes colloqutiōes allectiuas ingeminantes. ſpectacula choreas ⁊ ſilia frequentantes vt ament ⁊ cōcupiſcanꭓ: vel ſaltē efficaciꝭ tale venenū ꝓpinant ſi ſaltē eſſet q̇ bibere vellet. Quod a nobis auertat Jeſus q̇ ſine fine viuit et regnat. Amen.

Preceptorij legis diuine Aureū ſpeculū: venerandi pr̄is Henrici Herp: ſuꝑ decalogo pro inſtructione ꝑdicatorū: confeſſorum: aliorūqꝫ chriſtifideliū: ſub forma ſermonū compilatū: Impreſſumqꝫ in Argentina per Joannem Knobloch. Anno. M. d. xx. die octaua menſis Septembris.